

CHRISTOPHORVS CELLARIVS
NAT. SMALCADI. 65. 1600. KALEND. DECEMBR.

NOTITIA ORBIS ANTIQUI,

2. H. d.

SIVE

GEOGRAPHIA PLENIOR.

Ab ortu Rerumpublicarum ad Constantinorum
tempora Orbis terrarum faciem declarans.

CHRISTOPHORUS CELLARIUS

Ex vetustis probatisque monumentis collegit,

Et

NOVIS TABULIS GEOGRAPHICIS,
singulari cura & studio delineatis, illustravit.

Adjectus est Index copiosissimus locorum & aliarum
rerum Geographicarum.

CANTABRIGIÆ,

Impensis JOANNIS OWENI, Typographi.

M D. CCIII.

SERENISSIMO POTENTISSIMOQUE

PRINCIPIS AC DOMINO,

DOMINO

FRIDERICO,

REGI BORUSSORUM,

MARCHIONI BRANDENBURGICO,

ET S. ROM. IMP. ARCHICAMERARIO

AC ELECTORI,

DUCI MAGDEBURGI, CLIVIAE, JULIACI,

MONTIUM, STETINI, POMERANIAE,

CASSUBIORUM ET VINIDORUM,

ET IN SILESIA CROSNAE,

BURGGRAVIO NORIMBERGENSI,

PRINCIPIS HALBERSTADII,

MINDAE ET CAMINI, COMITI HOHENZOLLERAE,

MARCAE ET RAVENSBERGAE,

DYNASTAE IN RAVENSTEIN,

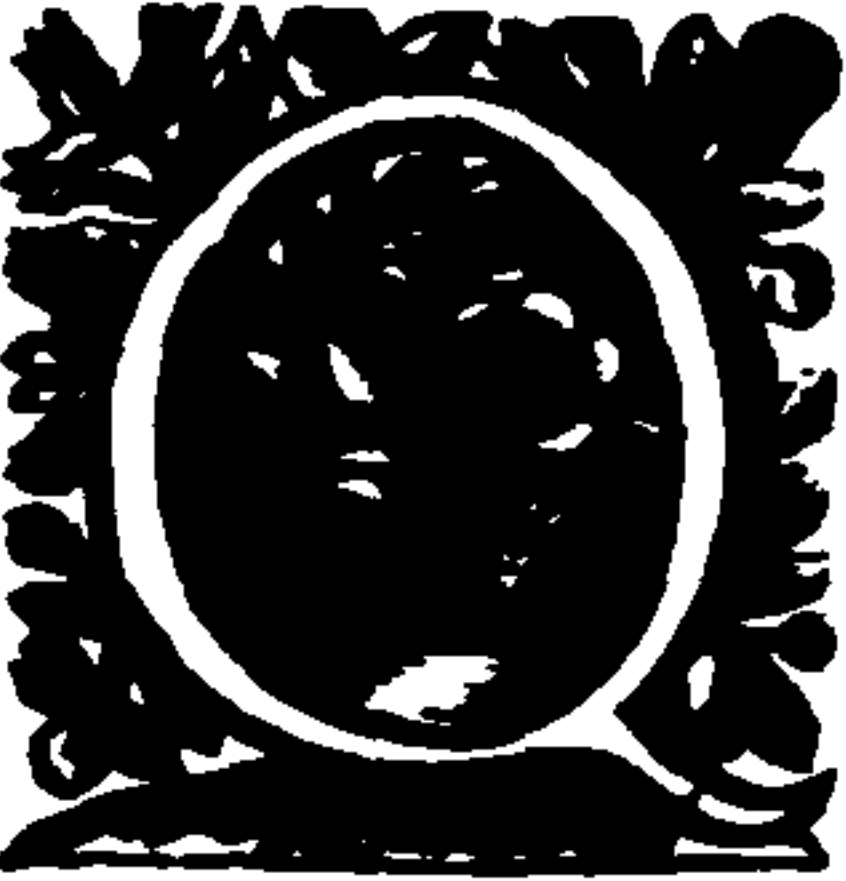
LAUENBURG ET BUTAU,

ET CETERA,

REGI ET DOMINO MEO

LONGE CLEMENTISSIMO.

R E X
S E R E N I S S I M E A C
P O T E N T I S S I M E ,
D O M I N E M U L T O C L E M E N -
T I S S I M E ,

 Uæ in Regno T U O gratulationes, fausti-
que sonitus felicitati T U A E plaudentium
cœpere, ac inde per cunctas provincias
longe lateque celerrimo cursu profereban-
tur ; nondum resonare in iis desierunt,
sed eo altius extolluntur, crebriusque repetuntur, quo
propius jam, redux ad interiora illarum, & ipsam Ur-
bem Regiam accedis. Quisque enim primus rever-
tenti

D E D I C A T I O.

tenti MAJESTATI TUAE adesse, & lætus gratulari, & officium votorum pro salute TUA, pro Regni incolumitate parat facere, & demissa reverentia suum præstare obsequium. Meretur id virtus TUA, REX POTENTISSIME, merentur ingentia merita, quibus non TUOS modo, sed externos quoque & omnes TIBI devinctos tenes, ut hi faveant fortunæ TUAE; illi promte pareant & obsequantur MAJESTATI. Vident omnes divina bona propitio cælo in TE collata, cumulata: vident, mirantur sapientiam, qua omnibus antecedis: obstupefcunt incredibilem & pace & bello TUAM felicitatem: unde laudum, gratulationum concentus infinitus est. Ignosce, REX INDULGENTISSIME, quod ceteras virtutes TUAS non tam prætereo, quam aliis prædicandas temporibus reservo. Sunt enim in TE æque summa atque maxima, quorum me gloria defixum & mirabundum tenet: & muneris etiam ratio, quod mihi demandasti clementissime, hæc potius, quam cetera, in præsentī jubet persequi. Non unum argumentum TUAE gloriæ est, qui omnibus abundas: id mihi devote jam liceat attingere, quod rei litterariæ est proprium. Magnorum Principum hæc indoles est, etiam illorum, qui litteris non multam operam dederunt, ut illarum lumine res suas, quas gerunt, illustrari cupiant, & ad feram proferri posteritatem. Quanto majus est quod TIBI & gloriæ

D E D I C A T I O.

gloriæ TUAE, REX SAPIENTISSIME, a bonis litteris expectes, qui non solum ipse illas a prima ætate coluisti, & supra tot Musarum templa, a MAJORIBUS exstructa, quæ benignissime conservas, etiam novum TUIS auspiciis TUOQUE sumtu maximo condidisti ACADEMIAM FRIDERICIANAM, ab AUGUSTO NOMINE TUO adpellatam. In hac ornanda, & mirifice conservanda, fixa stat cura TUA, quia flore illius & incremento, quod TU cælo imputas, nos etiam TIBI, magnopere lætaris. Qua enim sapientia singulari es, prælagis inde fore, ut æternum TUUM nomen sit, & gloria TUA immortalis. Hæc enim Acadèmia de TUIS in se incomparabilibus & in totam patriam meritis numquam conticescet, sed voce, scriptis, quantum in se est, contendit, ut posteriquoque idem, quod nos omnes, de magnitudine virtutum TUARUM sentiant, & loquantur, & admirentur. Facit illa hoc assidue, quia semper est devota MAJESTATI TUAE: & quoties solemnes dies exigunt, clariore voce personat, in laudes TUAS unice, ut mereris, REX, intenta. Fecit eadem proximis diebus, & adhuc facit, FASTICIO TUO & REGALI DIADEMATIdemississime gratulabunda. Ad quas publicas voces privatæ devotionis officium addo, Geographicum opus in FRIDERICIANA TUA natum elaboratumque, AUGUSTO NOMINI TUO
ET

D E D I C A T I O.

ET MAJESTATI, POTENTISSIME REX,
demississimo cultu consecrans. Aequum enim est, cu-
jus Conditor & Servator Academiae es, ut ex ea quoque
fructus ad **MAJESTATEM TUAM** perferantur, cu-
jus illi nutu & clementia ad eam maturitatem pervene-
runt. Accipe ergo, **INDULGENTISSIME REX,**
quem offero librum **TUAE** gloriae dedicatum, cujus
praedicandae studium mihi primum facio, faciamque
dum vivam.

MAJESTATI TUAE

devotissimus subiectissimusque

CHRISTOPHORUS CELLARIUS.

B

BENE-

BENEVOLO LECTORI
CHRISTOPHORUS CELLARIUS.

Geographia historiarum atque omnis elegantioris doctrinae lumen est. Ut vero rerum mutationes sunt, ita nec eadem est facies terrarum orbis, quae alia antiquis fuit temporibus, alia nostra est ætate, & rursus medio, quod vocant, ævo erat alia. Ex quo consequitur, ut illa Geographia, quae Orbem nostri temporis illustrat, non æque antiquioribus illuminandis sufficiat. Omnia mutantur decursione temporum, & urbium plurimarum, quae quondam florentissimae fuerunt, nullum vestigium superest: ruinae aliae de magnitudine veteri testantur: novae haec aliae & illic surrexerunt, aut creverunt ex ruderibus priorum. Regnorum quoque & provinciarum mutati fines sunt, neque nomina nec distributiones conservatae. Alia ergo notitia rerum & locorum opus est, quae priscis temporibus æquata, eo res ordine, quo fuerunt, & rerum nomina divisionesque exhibeat, & tabularum imagine, tanquam lumine clarissimo, quae obscura sunt, illustret, quae deleta aut immutata, pristino habitu atque forma repræsentet. In quo studio & olim ingenia, nec minus memoria nostra atque patrum, certaverunt. In illis STRABO antistat, tanquam princeps ceterorum, qui plura, quae scripsit, peregrinabundus oculis subjecerat; parcus & modestus in ceteris. Quo instituto factum est, ut multa quoque prætereat: quaedam leviter tantummodo attingat. Succinctior est POMPONIUS MELA; laxior C. PLINIUS SECUNDUS: sed diffusus CLAUDIUS PTOLEMAEUS, ideoque suspectus sæpe. Mirari enim subit, unde Aegyptius homo disjunctissimarum rerum tam certam, ut prodit, notitiam acceperit. Aequae enim in remotissimis, quo vixdum homines adierant, copiosus est, nec dubius, ut in propinquis & notissimis. Plurimi faciendum ITINERARIUM esset, quod ANTONINI præ se nomen fert, a quibusdam AETHICO tribu-

PRAEFATIO AD LECTOREM.

tributum ; si emendatius ad nostra tempora pervenisset : sed multa locorum nomina incerta & pravata sunt , & numeri , distantiarum indices , corrupti adeo , ut earumdem quoque urbium intervalla , diversis itineribus repetita , sæpe aliter atque aliter referantur. De Characeno Dionysio , & Periplorum auctoribus , aliisque eadem brevitate geographis , jam nihil attinet commemorare : nec de Augustana Tabula , de qua infra plura dicemus. His si PAUSANIAE Periegesin Græciæ , & Bizantium STEPHANUM , scriptorem populorum & urbium , adnumeramus , eosque cum historicis atque poëtis aliisque vetustis componimus ; habemus fere omnia , unde notitia antiqui Orbis est colligenda. Hos enim duces clarissimi viri sequuti , Orbis veteris partes illustraverunt , PHILIPPUS CLUVERIUS Germaniam , Italiam , Siciliam ; in Italia postmodum ab LUCA HOLSTENIO adjutus & emendatus : HADRIANUS VALESIIUS Galliam : JACOBUS PALMERIUS Græciæ magnam partem , & alii partes alias. Qui universum Orbem industria pari exposuerit , haud facile quemquam invenimus. Ortelii enim conatus magis , quam successus ἀξιόβητος⁷⁴ laudandus est. Ego vero , quamquam impar superioribus ingenio , amore tamen litterarum impulsus tentavi , sustinui , perfecì quantum vides opus , quam feliciter , penes te , LECTOR , æquum sit judicium. Non id quidem est æquale sibi , si ex partibus metiaris ; nec vero aliter potest fieri , quia totum nititur antiquitatis testimoniis , quæ de Italia Græciaque diligentius sunt edita , quam de ulla vel provincia , vel regione barbarorum. Quo factum est , ut utriusque descriptio , si cum reliquis conferatur , pæne nimis quantum excreverit : in ceteris autem regionibus , de quibus pauciora sunt prodita , parcior etiam locorum & rerum sit nostra enarratio. Quid quæris ? Antiqua Geographia res priscae auctoritatis est , non præsentis cognitionis. Tantum autem de auctoritate habemus , quantum a Græcis Latini que accepimus , qui res suas copiosius tradiderunt , modice aliorum , ad quos armis non penetraverant.

P R A E F A T I O

Primus liber **P R A E C O G N O S C E N D A** hujus disciplinae habet, nec vero illa ultra limitem antiquitatis. Summa capita illorum sunt: Priscorum apparatus geographicus: Notitia rotunditatis terrae: Orbis habitabilis, seu *inhabitable*, quantus antiquis fuerit, & quod illius medium sive umbilicus: Terricolarum habitus cum inter se mutus, tum ab umbræ diversitate denominatus: Zonarum item usus atque climatum: Ventorum vetus dispensatio, etiam Plagarum & Mundi laterum. Omnia hæc Antiquæ Geographiæ sunt ita accommodata, ut fines ejus non excedant, neque aliis testimoniis, nisi antiquis, confirmentur.

Secundo libro **E U R O P A** ita explicatur, ut veteres geographos cum historicis conferamus, & hos mutuo ex illis, illos ex hisce interpretemur & illustremus: quibus & alii scriptores varii, antiqui tamen & pari auctoritate, poetæ in primis, Græci & Latini, accedant. Is enim usus est Antiquæ Geographiæ, ut in priscis litterarum monumentis expedite, sine offensione, quam locorum ignoratio facit, quisquis legendo, interpretando possit progredi. Id enim munus est antiquarii geographi, scire quæ facies Orbis quondam fuerit, in quæ regna & imperia, in quas provincias, respublicas, & regiones divisus; quibus ornatus oppidis & castellis, quæ montium, quæ camporum, quæ silvarum atque fluminum; ac marium quoque & insularum nomina fuerint; qui fontes, qui lacus & paludes, & quæ alia ad geographorum disciplinam pertinent. Hæc in tantum persequuti sumus, quantum vetustis litteris est proditum: ut tamen etiam posteriorum, & recentium auctorum, judicio & doctrinæ fama illustrium, cujusque in terra qua versatus est maxime, rationem identidem habeamus. Cujus ordinis nobis in Hispania sunt Resendius, Vascæus, Mariana; & in citeriore, sub Pyrenæo, vir summus Petrus de Marca: in Gallia supra laudatus Valesius: in Britannia Camdenus & Buchananus: in Germania Cluverius, cujus ingenium etiam per Italiam provectum est, Holstenio comitante, sicut antea comites.

& so.

& focii hi duo itinere fuerant Italico. Græcia quoque suos illustratores habet, quorum principes sunt Joannes Meursius & Jacobus Palmerius: quamquam ille in ritibus major, quam in geographia est; hic non omnem Græciam perlustravit. Hos duces, quoties sequendi sunt, honoris causa adpellamus; nec illos colere obliti, qui minores partes attigerunt, aut de uno alteroque loco commentati sunt.

Supereſt, ut de TABULIS noſtris GEOGRAPHICIS, ære expreſſis, adjiciamus. Pauca ſunt ſuperſtites tabellæ, illuſtrando veteri Orbi antiquis temporibus adparata; nec tamen antiquiſſimis. AGATHODAEMON Alexandrinus geographicas Ptolemæi rationes in tabulas digeſſit, ſed, preſſe ſequutus auctorem ſuum, tantum habet fidei, quantum ipſe, de quo ſupra dixi, Ptolemæus. Exſtat & vetus Tabula, quam ex Conradi Peutingeri bibliotheca, in Auguſta Vindelicorum, Marcus Vellerus produxit, & æri incidi ac exprimi curavit, in octo ſegmenta oblonga diſtributam. Unde PEUTINGERIANA vulgo adpellatur; item AUGUSTANA, & a quibusdam THEODOSIANA, quaſi ex ævo Theodoſii, ut eruditis videtur, reliqua. Sed multis hæc nævis quoque vel deſcribentis vitio, vel auctoris ipſius, eſt referta; certior autem diſtantiarum numeris, quam Aethici ſeu Antonini Itinerarium. Quod vero per lineas in ortum procurrentes cuncta tradit, & adhuc maria compreſſa habet, flumina diſtorta; dubios ſæpe & incertos relinquit, qui verum locorum ſitum atque naturæ faciẽ inquirunt. Patrum memoria geographus clarus, ABRAHAM ORTELIUS, antiqui Orbis tabulas delineavit, quem plerique ſequuti ſunt, quibus curæ adhuc vetus fuit geographia, ut in iis adquiẽſcerent quæ ipſe poſuiſſet. Sed quidquid eſt hujus operis, non abſolutum id habendum eſt, ſed quod ipſe Ortelius CONATUS tantum GEOGRAPHICOS vocavit: cui ſi quis curam intenderit majorem, illico perſpiciet, quæ addi ſane, vel immutari, vel abjici etiam poſtulent. Eadem ratio eſt PHILIPPI BRIETII minorum per

P R A E F A T I O

Europam tabularum, quas Geographiæ Parallelæ suæ non minus pro veteri, quam nostræ ætatis Orbe insertas esse voluit. Nitide quidem expressæ sunt; etiam cum cura quadam videntur delineatæ: quod vero tota Parallela illa Geographia per se concisa, abstinet testimoniis & rationibus; fit ut positio locorum, in tabulis signata, ægre ab aliorum dissensione vindicetur. Angustiores etiam sunt illæ tabulæ, quam ut omnia, quæ necessaria sunt, capiant, aut illa etiam, quæ tenent, clare ac distincte oculis objiciant: ut ita, qui veteres scriptores vult plenius interpretari, sibi non possit ex illis prospicere, quoniam innumera in iis frustra quæret, & quæ invenit, multa dubio sunt ita loco constituta, ut, quod probationes nullas in commentariis adpositas habent, tam incertus aliquis recedat inde, quam dubius tabellas consuluerat. Alii singulares partes in tabulis demonstrandas susceperant, ut Græciam Laurembergius, Palestinam Adrichomius: sed vix quisquam felicius & cura etiam majori, quam Cluverius in Germania, & Italia, & insula Siculorum: quem in his plerumque imitati sumus; in nonnullis tamen, ubi meliora jam inventa habemus, ab illo secessionem fecimus. In ceteris provinciis plura emendanda, plura adjicienda erant, ut cum geographis antiquis tabulæ, maxime cum historicis & horum æqualibus convenirent. Quo factum fuit, ut plane nunc novas tabulas edamus, cum nullis superiorum ubique congruentes; plures plerisque locis ab illis discrepantes. Diversitatis rationem commentariis, qui cum tabulis una prodeunt, explicamus. Nec vero ad singula commentariorum capita singulas etiam tabulas adjungimus, sed in quibusdam plures, re ita exigente, ut in Italia & Græcia necesse erat fieri: interdum una tabula diversis capitibus satis est, quemadmodum iis, quæ de insulis Græcorum & circa Italiam sunt, ex universalibus Græciæ vel Italiæ tabellis prospiciendum est, quarum altera totum Aegæum mare cum insulis exhibetur; altera insula Sardinia & Corsica, interjectis multis tabulis,
ita

A D L E C T O R E M.

ita spatium primæ in Tyrrheno mari postulante, illustrantur. Vingt & unam nunc **T A B U L A S** habes, **L E C T O R**, cum primo Tomo, quo, præter generalem partem, Europa omnis continetur: propediem reliquas cum Tomo altero, complectente Asiam & Africam, videbis. **I N D I C E M** quoque adjecimus solito copiosiore: etiam magis perspicuum, quam ullum facile in geographia reperiās. Quærenti per indices permolestum plerumque est, quod unius *πολυσημ* vocabuli causa, hoc est plura significantis, multæ paginæ revolvendæ, perlegendæ sunt: quo labore hic Index liberabit, plerisque nominibus (notissimis tantum prætermisissis) adscriptum habens distincto charactere, cujus regionis illud, aut provinciæ, aut gentis sit, ne quid frustra & alienis locis quæras, sed quod tuis curis, tuo instituto idoneum, primo intuitu deprehendas: idque non tantum iis, quæ uno vocabulo diversa aut plura significant, sed aliis etiam, quæ rariora sunt & minus nota, ita adposuimus, ut non tantum indicem rerum & verborum habeas, sed brevem etiam dubiorum inter quærendum explicationem. Vale & boni consule.

ORDO

ORDO TABULARUM HUIUS VOLUMINIS.

LIB. I.

- I. Tabula Climatorum, ex Strabone potissimum excerpta, cap. VI. pag. 13.
II. Tabula Ventorum & plagarum secundum Veteres, cap. VIII. pag. 21.

LIB. II.

- III. Hispania Antiqua, cap. I. pag. 41.
IV. Gallia Narbonensis, Lugdunensis, Aquitania, cap. II. pag. 103.
V. Gallia Belgica, cap. III. pag. 162.
VI. Britannicæ Insulæ, cap. IV. pag. 254.
VII. Germania Antiqua, Romanorum Transrhenana cap. V. pag. 285.
 • Germaniam Romanorum Cisrhenanam, id est, Superiorem & Inferiorem, quære in Tabula V. Gallie Belgicæ.
VIII. Sarmatia Europæa, cap. VI. pag. 313.
IX. Vindelicia, Rætia, Noricum, cap. VII. pag. 326.
X. Pannonia, Mœsia, Dacia, Illyricum, cap. VIII. pag. 346.
XI. Italia Antiqua, cap. IX. pag. 397.
XII. Gallia Cisalpina, eodem cap. pag. 406.
XIII. Italia Propria sive Media, eodem cap. pag. 449.
XIV. Latium Utrumque, Vetus & Adjectum, cap. eodem, pag. 497.
XV. Italia Ultima, seu Infima, quæ & Magna Græcia, cap. eodem, pag. 527.
XVI. Regiones Italicæ, ab Augusto distributæ, eodem cap. pag. 593.
XVII. Sicilia Antiqua cum minoribus circumjectis insulis, cap. XII. pag. 619.
 • Corficam, Sardiniam, & minores Italicæ insulas, cap. X. & XI. explicatas, quære in Tabula XI. Italicæ Antiquæ pag. 397.
XVIII. Græcia Antiqua universa, cap. XIII. pag. 657.
 • Hæc tabula inservit etiam capiti XIV. de insulis Græciæ, in quibus & Creta, & Cyclades cum parte Sporadum sunt, pag. 795, seqq.
XIX. Macedonia, Thessalia, Epirus, cap. XIV. pag. 661.
XX. Hellas sive Græcia Propria & Peloponnesus, eodem cap. XIII. pag. 704.
XXI. Thracia Antiqua, cap. XV. pag. 838.

GEOGRA-

GEOGRAPHIA ANTIQUA.

Rbis terrarum antiquam faciem, in quantum cognita illis gentibus fuit, quæ monimentis litterarum & res suas & aliorum prodiderunt, descripturus sum. Arduum opus, & magnitudine sua ita vastum, ut vix animus complectatur, quia non Italia modo antiqua, aut sola Græcia, ab aliis explanatæ regiones, quamvis in iis quoque multa confragosa restant & aspera; sed, quantus orbis antiquis patuit, peragrandus nobis est, nec regionatim modo, sed oppidatim etiam inspiciendus. At quam multa illorum vetustas occultavit, oblivio suppressit, incuria hominum prætermisit? præsertim in barbaris regionibus, quo duces, quos sequimur, Græci Romanique, non penetrarunt; sed, si quid produnt, incertæ famæ potius, quam curæ ac studio suo debuerunt? Eruemus tamen, quoad possumus, ubique certiora, & documentis quæque suis, quantacumque reperire fas erit, illustrabimus, geographiam ex historiis, historias ex geographiæ monimentis interpretaturi. Modum operis definimus nobis, quem non facile egrediemur, ut perspicua brevitatis nobis lex prima sit, qua nihil inexpressum relinquamus; nec vero superfluis aut inutilibus abundemus. De præstantia hujus studii nihil præmonemus, quam nemo negat, nisi aversus ab omnibus liberalibus disciplinis. Nullum enim studiorum genus est, quod non lucem sibi aliquam a geographia petat. Sancta & cælo delata doctrina non sanctæ tantum terræ descriptionem, aut circumjacentium regionum desiderat, sed omne theatrum Apostolorum, quod cum orbe

habitabili æquatur, & ubi disseminata ecclesia fuit, hoc est ad usque mundi fines; sibi explanari explicarique postulat. Civilis prudentia & peritia legum accuratior, ex Græcis Romanisque institutis nata, quantum ex provinciarum divisione ac præfecturis prætorii accipiat claritatis, non ignorant qui ad utriusque fundamenta interiora penitus in omnes partes introspexerunt. Medicinæ origines & medicamentorum patrias terras quis investigabit lumine destitutus, quod sola præfert geographia? Historia autem & poetice, & cetera humanitatis studia, geographiæ ita conjuncta & intime sunt innexa, ut sine illa ne esse quidem possint, quum communi vinculo & quadam quasi cognatione inter se contineantur. Hæc autem universa sunt ejusmodi, ut ex antiqui orbis descriptione, saltem ex facie illius, quæ medio ævo erat, illustramentum suum accipiant; notitia regionum & rerum publicarum, quæ nunc sunt, parum perspicuitatis, vel nihil omnino illis adfundat. Quapropter ut singula illustriora fiant, secundum tempora geographiam exponemus ita, ut orbis dispensationem veterem, quæ ab initio rerum ad Romani imperii magnitudinem, quæ amplissima sub Trajano fuit; & inde usque ad Diocletiani tempora, qui multa in provinciis mutavit, separatim illustremus: tum deum speciem, quam Constantinorum nova ætas induxit, & aliam, quæ sub Gothicis & Longobardis ac ultra fuit, seorsum exponamus. Antequam vero ad singula adgrediamur, de notitia veterum geographica in universum, sive generali eorundem contemplatione orbis terrarum, ut præmittamus aliquid, cum conveniens instituto nostro erit, tum singularum partium pertractationi ad explanandum illustrandumque utile.

LIBER I.

Sive

NOTITIA ORBIS ANTIQUI IN UNIVERSUM COMPREHENS.

CAPUT I.

DE

VETERUM APPARATU GEOGRAPHICO.

Quantum veteribus cognitum de orbe terrarum in universum sive generatim fuerit, prius est dispiciendum, quam ad partium cognitionem nos comparandam conferamus. Non enim rudis in geographia fuit antiquitas, sed quum primum studia litterarum coli & exerceri inter homines coeperunt, locum in iis & GEOGRAPHIA habuit. Homerus ut primus eorum fuit, qui Græcis litteris inclaruerunt; ita etiam, ut Strabo lib. I pag. 5 censet, τῆς γεωγραφίας ἡγεῖ, *primus in geographiæ studio versatus est.* Quanta enim cura in catalogo urbium & navium, quæ pars secundi libri est Iliadis, omnem Græciam delineavit? quanto studio Asiæ partem juxta Helle-

spou

spontum, five Troadis oram? Sequuti sunt præstantissimi quique ingenio, nec tantum Græciam suam, aut adjacentes regiones, sed orbem terrarum complexi animo, eruditas descriptiones, prout cuique noscendi facultas fuit, posteritati reliquerunt, laudatas a Strabone, Plinio, Byzantio illo Stephano, & aliis: plerasque vero, quæ temporum est injuria, deperditas ita, ut vix nomina auctorum, aut operum, ad nostram memoriam perlata fuerunt, quæ omnia referre, diffusi laboris foret, & pro nostro instituto pæne nimii. Priscorum industria satis ex tabulis, aut geographicis sphaëris, quas confecerunt, elucet, in quibus colligendis operæ pretium & majus nobis & jucundius erit, quam si omnium, qui quocumque modo in terra describenda occupati fuerunt, non sine tædio ignota nomina adferamus.

Anaximander Milesius, Thaletis, qui ex VII. sapientibus fuit, auditor, πρῶτος ἐτόλμησε τὴν οἰκυμένην ἐν πίνακι γράψαι, *primus orbem terrarum in tabula conatus est describere*, quod Agathemerus Hypotypof. Geograph. lib. I. cap. I. refert: five ut Laertius in Vita tradit, γῆς καὶ θαλάσσης περίμετρον πρῶτος ἔγραψε, hoc est, *primus terrarum orbem, terram & mare, in tabula depinxit*. Addit idem, καὶ σφαῖραν κατεσκεύασε, *etiam globum (terrestrem) apparavit*, quem, ut Strabo lib. I. pag. 62. refert, Eratosthenes correxit, correctorem autem improbavit Hipparchus. Aegyptii ut inventores fuisse geometriæ dicuntur; ita hujus etiam disciplinæ, quam GEOGRAPHIAM appellamus, aut primi cultores, aut primis proximi feruntur exstitisse, quippe antiquis illis temporibus in terrarum orbe designando non tantum litteris, sed etiam figuris & tabulis posterorum memoriæ consueverunt. Apollonius Argonaut. lib. I. v. vers. 279.

Οἱ δὴ τοὶ γράπτες πατέρων ἔθεν ἐρευνῶνται
Κύρβιας, οἷς ἐνὶ πᾶσαι ὁδοὶ καὶ πέριγ' ἔασιν
Τυρῆς τε τραφερῆς τε.

Quæ Ioannes Hartungus vertit: *Ille quidem inscriptas patrum supra servant tabulas, in quibus omnes viæ & termini sunt maris & terræ*. Quas autem hic tabulas vertit, scholiastæ veteri sunt σῆλαι, *columnæ*, qui vero & ipse interpretatur ἄξονας, *tabulas*, puta columnis adfixas. Aristagoras, Milesiorum tyrannus, quum Spartam venisset concitandi belli causa, dicitur ibidem ostendisse χάλκεον πίνακα, ἐν τῷ γῆς ἀπάσης περιόδῳ ἐνετέτυκτο, *aneam tabulam, in qua totius terræ ambitus incisus erat*, Herodoto auctore lib. V. cap. XLIX. Et Athenis Socrates Alcibiadi, quod Aelianus narrat Var. Hist. lib. III. cap. XXVIII. πινάκιον ἔχον γῆς περίοδον, *tabellam monstravit, qua terræ descriptionem continebat*, cujus generis plures Theophrastus habuit, quas in porticu appendi testamento iussit. Has enim Diogenes in Vita ejus, πίνακας, ἐν οἷς τῆς γῆς περίοδοι εἰσι, *tabulas, in quibus orbis situs descripti sunt*, appellat.

Nec Romanis hujus generis apparatus & instrumenta defuerunt. Italiam in æde Telluris pictam fuisse, de R. e. rustica Varro lib. I. cap. II; & capita fluminum, orbe terrarum chorographis picta, Vitruvius lib. VIII. cap. II; & Metii Pomposiani depictum orbem terræ in membranas, Suetonius Domit. cap. X. memoravit. Sub quod tempus quoque Marinus Tyrius γεωγεφικὸν πίνακα, *tabellam geographicam* confecit, uti est apud Ptolemæum lib. I. cap. VI. Nec tantum tabulas regionum aut orbis illa tempora habuerunt, quarum modum consignandarum Ptolemæus ejusdem libri cap. XXIV. tradit: verum etiam globos five sphaëras, terram orbem minuta forma adsimulantes, de quibus idem cap. XXII. agit, cui præscriptus titulus est, τὴν οἰκυμένην ἐν σφαίρᾳ καταγράφειν, *Terrarum orbem in globo describere*.

Ab Roma illud studium in provincias fuit prolatum, quemadmodum Augustodunensis

scholæ porticus, in Gallis Aeduis, ejusmodi tabulis ornatas fuisse, Eumenius rhetor oratione pro restaurandis scholis ad præsidem Galliæ, Constantii & Diocletiani ævo habita, cap. xx. declarat. *Videat, inquit, in illis porticibus juvenis, & quotidie spectet omnes terras, & cuncta maria, & quidquid invictissimi principes urbium, gentium, nationum aut pietate restituant, aut virtute devincunt, aut terrore. Siquidem illic, ut ipse vidisti, credo, instruenda pueritie causa quo manifestius oculis discerentur, quæ difficilius percipiuntur auditu, omnium cum nominibus suis locorum situs, spatia, intervalla descripta sunt, quidquid ubique fluminum oritur & conditur, quacunque se littorum sinus flectunt, quo vel ambitu cingit orbem, vel impetu irruunt Oceanus.* Hujus generis sunt illa segmenta Theodosianæ Tabulæ, quæ ex Peutingerorum bibliotheca Marcus Velserus edidit: aut quæ secundum Ptolemæum ab Agathodæmone grammatico, ad quem Isidori Pelusiotæ aliquot epistolæ exstant, sunt exarata.

Satis itaque de præcorum in geographiæ rebus industria constat, etsi de commentariis geographicis illorum, videlicet Anaximandri & Hecataei Milesiorum, Hellanici Lesbii, Democriti, Eudoxi, Ephori, Dicæarchi, Onesicriti, Theophrasti, Eratosthenis, Timosthenis, Posidonii, Hipparchi, & plurium aliorum, quorum monumenta vetustas abolevit, nihil adferamus. Quorum autem vel opera integra, vel fragmenta etiam supersunt, hos nominatim laudare una serie recensitos, est supervacaneum, quia in omnium notitia sunt, quæ augendæ & conservandæ posteritatis doctrinæ reliquerunt: & a nobis quoque non sparsim, sed frequentissime auctoritatis causâ laudabuntur.

CAPUT II.

DE

ROTUNDITATE TERRAE.

Non omnium eadem fuit de figura Terræ sententia. Cleomedes κυκλικῆς θεωρίας lib. i. tradit, αὐτὸ τοῖς παλαιότεροις τῶν φυσικῶν, in *vetustis physicis fuisse*, qui terram πλατῆ ἢ ἐπιπέδῳ τῷ σχήματι κεχρῆσθαι, *planam figuram habere* pronuntiaverunt, quæ nimis plebeja est opinio, ab universis eruditis, ut digna est, confutata. Alios, addit, credidisse, βαθεῖαν ἢ κοίλην τὸ σχῆμα εἶναι, *profunda & cava figura* terram esse, hac inductos ratione, ὅτι διέμενε τὸ ὕδωρ ἐπ' αὐτῆς, *quod aqua super ipsa maneat*. Sed hanc non minus, quam superiorem figuram posteriores reprobaverunt, qui, quo pacto aqua consistat, ne dilabatur aut effluat, liquidis argumentis & rationibus demonstrant. Absurdior illorum fuit opinio, qui κυβειδῆ, *cubicam* quadrangulamque terram esse finxerunt, ipso sensu & communi ratione repugnante. Eruditorum autem in figura terræ consensionem sic idem Cleomedes dicto loco enuntiavit: εἰ δὲ ἡμέτεροι καὶ ἀπὸ τῶν μαθημάτων πάντες, καὶ οἱ πλείους ἀπὸ τῶν Σωκρατικῶν διδασκαλῶν, σφαιρικὴν εἶναι τὸ σχῆμα τῆς γῆς διεβεβαίωσαντο, *Nostrates vero, & omnes mathematici, & Socratici complures, globosam terræ figuram esse confirmaverunt*. Agathemerus quoque lib. i. cap. i. collegit, qui rotunditatem terræ negatum ircent. Democritum ait censuisse, ὅτι περὶ μήκους ἐστὶν ἡ γῆ, *terram oblongam esse* ita, ut longitudo ad latitudinem habeat rationem sesquialteram: cui sententiæ etiam Dicæarchus peripateticus accesserit. Eudoxum autem dixisse, longitudinem ad latitudinem esse in ratione dupla: sed Eratosthenem in majore quam dupla. Cratem semicirculo adsimilasse, Hipparchum mensæ, Posidonium Stoicum fundæ, cujus media latitudo ab austro in septentrionem pateat, angustior pars circa orientem & occidentem

dentem procedat. Cum Posidonio facit Dionysius periegeta principio carminis de Terra scribens:

Ὅν μὲν πᾶσα Διὶ πρὸς αἰθέρα, ἀλλὰ Διὰ μὲν
Ἐυρυτέρῃ βεβαυῖα πρὸς ἡλίοιο κελύθευς
Σφενδόνῃ εἰοικυῖα.

Hoc est: *Non tamen tota prorsus rotundum circuitum habens, sed utrimque latior vergens ad solis vias, fundæ similis.* Dissentiunt graviter docti homines in explicatione. Plerique, etiam Agathemerus, & in Dionysium Eustathius, tractum a septentrione in austrum latiore constituant: at qui ab ortu in occasum est, angustior. Sed alia mens periegetæ fuit, & forsan etiam Posidonii, quos consentire ipse judicavit Eustathius. Nam κέλευθοι ἡλίοιο, *solis via*, ab ortu in occasum feruntur, quo tractu ἔυρυτέρῃ, *latior terra*, hoc est capacior ampliorque, saltim ex notitia veterum; quam a septentrione in austrum. Nec ἔυρυτέρῃ heic ita strictim intelligatur necesse est, uti artifices solent, qui latitudinem orbis ab austro in septentrionem referunt: sed amplitudinem significat, quæ etiam ab ortu potest in occasum esse, & antiquis vere fuit, quem vulgo tractum longitudinis appellamus. Ita sane Cicero, sub persona Africani, eandem rem interpretatus est de Somnio Scip. cap. vi. *Omnis*, inquit, *terra, quæ colitur a vobis, angusta verticibus, lateribus latior est.* Vertices enim polos vocat, ut paullo ante dixerat, *cali verticibus subnixos* [circulos] *obriguisse pruina*: & Arateo versu, quem ipse Latine reddidit lib. i. de Natura deorum cap. xli.

duplici de cardine vertex

Dicitur esse polus.

Lateræ vero ab ortu & occasu sunt, sicut plures gentes septentrioni obversæ, ut omnes sunt Europææ, in plagis mundi a dextris ortum solis constituunt. Figuræ vero in eo sita erat ratio, quia id solum pro terra habuerunt, quod habitatum hominibus videbant esse, οἰκισμένην videlicet γῆν, quæ ab occasu in ortum antiquis utique notior erat, quam ab austro in septentrionem. Inde oblonga figura, quam fingeant, exorta fuit, quæ nec alia facile, pro illorum notitia temporum, quam de habitabili terra habebant, si recte inquirimus, potuit esse. Ipse Strabo lib. i. pag. 79. de cognito illo tractu censet, πλέον ἢ διπλάσιόν ἐστι τῆς πλάτους τὸ μήκος, *duplo majorem longitudinem esse* ob ortu in occasum, *quam latitudinem* ab austro in septentrionem. Quod etiam Geminus sensit, Straboni vel æqualis auctor, vel paullo major, Isagog. Astronom. cap. xiii.

Non addam de vulgi opinione, a Cleomede supra etiam relata, qua terræ orbis planus, ut discus, cogitatus fuit, qui undique in oris suis inclinatum magisque propinquum cælum, deflexa concavitate ejus, haberet. Non equidem existimo, eruditorum quemquam ita ex animo credidisse. Ut vero sæpe cum vulgo loquuntur, poetæ præsertim, & solem ex mari emergere, dum oritur, finxerunt; in idemque, dum occidit, subire: ita perinde plebej sensum de figura terræ non nunquam imitatos esse, ipsa verba illorum, si penitus inspiciamus, persuadebunt. Horatius lib. i. Carm. od. xxii.

Pone sub curru nimium propinqui

Solis, in terra domibus negata.

Et Lucanus lib. ix. Pharsal. v. 351.

Terrarum primam Libyen. nam proxima calo est,

Ut probat ipse calor.

Et Silius Italicus lib. iiii. versu 654.

Ad finem cali medio tenduntur ab orbe

Squalentes campi,

Africae videlicet. Nec poetis tantum ita vulgum imitari licuit, sed neque historici & alii scriptores a tali loquendi ratione se omni abstinerunt. Plinius lib. i i. cap. LXXVIII. *Aethiopes ait vicini sideris vapore terreri.* Sextus Rufus cap. x. ad orientem quoque accommodat, *positas sub vicino sole provincias* dicens, quas orientales intelligit, sicut poetico more Annæus Florus lib. i i. cap. xv i i. sect. 12. idem vel simile aliquid de occidentali plaga, non sine horrore occiduum solem in mare recipiente, confinxit. Quæ plagæ, ortus & occasus, sententiam nostram de scriptorum quorundam more, vulgi opinionem imitante, confirmant, ne quis verba poetarum, quod plures faciunt, de solis unice via, quæ inter Tropicos circulos est, interpretetur, quasi calidiores regiones vocentur, quæ propius ad Torridam zonam accedunt. Nam ad longitudinis tractum etiam tales locutiones adhibentur, non ad illum solum, qui in austrum vergit. Nec in ipsa austri plaga bene sibi conveniunt quæ pro alia, quam plebeja opinione adferuntur. Nam non *soli* tantum, aut ejus *via*, sive tractui qui zodiaco subjectus est, *vicinas* illas terras dicunt, sed *celo* etiam *proximas*, uti ab Lucano scriptum habemus: neque incognitæ antiquis illæ partes erant, aut visæ inhabitabiles, quæ circa cancri tropicum in terra sunt. Sed quoniam de his dictum est alibi, nolo jam iis immorari, quum non opiniones vulgi de orbe terrarum, sed doctorum sapientiumque hominum sententias excutiamus.

Horum qui præstantissimi fuerunt, non dubitavere de Terræ rotunditate, inducti certis & immotis rationibus, quas, pro diversis locis, ab sideribus eisdem heic magis elevatis, illic plus depressis; ibi conspicuis semper, alibi perpetuo occultatis; & a varia eclipsium apparentia, dierum inæqualitate & noctium, & ab aliis phænomenis, quæ idem probant, petierunt. Plato Phædone p. 43. de Terra dixit, *ἐν μέσῳ ἑξενῶ περιφερείᾳ ἔσται, rotundam esse & celo undique conclusam.* Aristoteles lib. ii. de Cælo cap. ult. rationibus propositis decernit: *ἡ γῆ δὲ ἔχει σφαίρειδὲς, ἀναγκαῖον, necesse est, terram habere globosam figuram.* Et Strabo lib. i. pag. 33. *σφαίρειδὲς γῆ ἢ ἅπαντα, tota terra rotunda est.* Eadem Latinorum fuit sententia. De Cicerone postea dicemus, quum de mari agemus supra terram se undique continente; & de antipodibus. Seneca Quæst. natural. lib. iii. cap. xxviii. *In rotundum orbis [terræ] æquatum est. In parte autem ejus & maria sunt, quæ in unius equalitatem pile coeunt.* Et Plinius lib. ii. cap. LXX, *Reliquorum, quæ miramur, causa in ipsius terræ figura est, quam globo similem, & cum ea aquas, eisdem intelligitur argumentis.* Sunt autem eadem argumenta, quæ supra dedimus, a siderum diversis apparentiis, & eclipsibus non ubique visis, & similia; quibus evictis, ita tandem concludit: *Quod si plena esset terra, simul omnia apparerent cunctis, noctesque non fierent inæquales. Ideo nec nox diesque quævis eadem toto orbe simul est, oppositu globi noctem, aut ambitu diem adfrente.*

Duo sunt quæ vulgo rotunditati objiciuntur, continentia maris, ne effundatur: & montium altitudo, depressis vallibus interdistincta. Ad id, quod de mari est, Cicero respondeat quæ veterum sapientum & sua de eo sententia fuerit. Si mundus, inquit lib. ii. Nat. deor. cap. XLV, *globosus est, (esse autem probavit antea) contingere idem terra necesse est, ut, omnibus ejus partibus in medium vergentibus, nihil interrumpat, quo labefactari possit tanta contentio gravitatis & ponderum.* Eademque ratione mare, quum supra terram sit, medium tamen terræ locum expetens, conglobatur undique æquabiliter, neque redundat unquam, neque effunditur. Alteri, quod de montium valliumque inæqualitate objicitur vulgo, pererudite occurrit Seneca lib. iv. Quæst. natural. cap. xi. *Excelsa, inquit, sunt ista [cacumina montium] quæ diis nobis comparantur: at vero ubi universum respexeris, manifesta est o-*

mnium

minium humilitas. Inter se vincuntur & vincunt. Ceterum in tantum nihil attollitur, ut collatione totius nulla sit vel maximis portio, quod nisi esset, non diceremus totum orbem terrarum pilam esse. Pila proprietas est, cum aequalitate quadam rotunditas: aequalitatem autem hanc accipe, quam vides in lusoria pila. Non multum illi commissura & rima earum nocent, quo minus par sibi ab omni parte dicatur. Quomodo in hac pila nihil illa intervalla efficiunt ad speciem rotundi: sic nec in universo quidem orbe terrarum editi montes, quorum altitudo totius mundi collatione consumitur. Id quod etiam Græci multo ante intellexerunt. Eratosthenes apud Strabonem lib. 1. pag. 33. dixit terram rotundam esse, οὐχ ὡς ἐν τόρνῳ δὲ, ἀλλ' ἔχειν τινὰς ἀνωμαλίας, non ex torno quidem, sed habere quasdam inaequalitates.

Sic recte senserunt antiqui de terræ rotunda figura, nec vero errarunt illi, qui habitatam terram oblongam esse tradiderunt, si illam habitabilem dixerunt seu οἰκουμένην, quæ non habitata modo illis temporibus, sed cognita etiam & perlustrata priscis illis hominibus fuit, qui de ea re memoriæ prodiderunt. Quid multa? dum orbem dixerunt & orbem terrarum, rotunditatem totius terræ confessi sunt, quam etiam globi figura in nummis significaverunt, cujus generis ille est, qui sphaeram tenet, obversis cingulis circumligatam, cum gemino olivæ ramo; & inscriptus est: PAX ORBIS TERRARUM S. P. Q. R. Minus autem excusari possunt, qui quæ illi de οἰκουμένην seu habitata terra errore grandi intellexere, quo fieri non potuit, quin aliter, quam res erat, de terræ figura cum ipsi sentirent, tum alios etiam turbata sensu sua & confusas opiniones edocerent.

CAPUT III.

DE

ORBE HABITABILI.

VEteres quum orbem esse Terram, & globosam ejus figuram, tradiderunt, omnem terrarum mariumque molem intelligebant, cujus vero vix quartam partem crediderunt habitari, quam οἰκουμένην dicebant, id est partem orbis habitabilem. Agathemerus lib. 1. Geograph. cap. vi. clare distincteque, λέγειν εἰδέναι σε, ὡς ἡ οἰκουμένη πᾶσα πρὸς τὸ μέγεθος τῆς ὅλης γῆς ἀναλογιζομένη, τὸ τέταρτον τᾶν τῆς εὐρίσκειται, Scire debes, omnem habitabilem terram ad magnitudinem totius orbis comparatam reperiri quadrantem illius. Quod si curatius examines, quanta illa habitata pars exstiterit, dissensiones veterum auctorum non leves invenientur. Plerique in eo consentiunt, ut οἰκουμένην, seu habitabilem terræ partem temperatæ zonæ, septentriones spectanti, includant: torridam & frigidas inhabitabiles esse judicent. Strabo lib. 1. p. 44. τὴν ἐν μέσῳ καὶ κατ' ἡμᾶς ζώνης μέρος ἡ οἰκουμένη ἐστὶ, Temperata zone, in qua nos sumus, pars est ἡ οἰκουμένη sive habitata terra. In austrum quidem usque ad tropicum citeriorem non ignorabant habitari: in septentrione autem quousque habitatio pateret, incerti omnes erant, quod nec Romani neque Græci in illam plagam longius penetraverunt, id quod postea, de climatibus acturi, ostendemus. Unde est, quod μέγας, partem tantum temperatioris zonæ habitatam esse geographus scribebat: torridam autem atque frigidas ab usu hominum pecudumque reduxit. Consentit Pomponius Mela cap. 1. Zonis, inquit, quinque [terra] distinguitur: mediam æstus infestat; frigus ultimas: reliquæ habitabiles paria agunt anni tempora, verum non pariter. Nec in diversum Sallustius ivit, Jugurthino B. cap. xix. scribens: Super Numidiam Gætulos accepimus partim in turgibus, alios incultius vagos agitare: post eos Aethiopas esse; dein loca exusta solis ardoribus. qui sic Aethiopas citra zonam torridam credidit esse. At Pro-

lemæus lib. iv. cap. vi & ix. Aethiopes per torridas maxime plagas distribuit, nec tantum ad æquinoctialem usque perduxit, sed nonnullos etiam ultra posuit, quamquam, cujus fide & auctoritate, aut quam certa fama, ignoramus. Hannonis certe periplus montem altissimum, θεῶν ὄχημα *Deorum curiam* appellatum, prætervectus triduo, in Noti Cornu, sinu australi, ad Guineam, quam nunc dicunt, Africae, cis æquatorem constitit. Nam ipse Ptolemæus illum montem, & adjacentem sinum, aliquot gradibus citra æquinoctialem collocavit. Hæc de notitia veterum in tractu meridiali. De fabulosis enim Nili fontibus, infra in Africa dicturi sumus.

Obscurior, quam auster, fuit *Septentrio* antiquioribus, qui quam incerti de iis fuerint quæ supra Caspium mare sunt, exinde manifestum est, quod plures geographorum, ipse Strabo, periegeta Dionysius, Pomponius Mela, & Plinius, ac Solinus, a Patrocle forsan in errorem inducti, Macedonicae classis præfecto, (de quo Plinius lib. vi. cap. xvii. consulatur) mare Caspium ex Scythico Oceano prorumpere, & sinum illius facere crediderunt, quum veriora utique discere ex Herodoto potuissent, qui lib. i. cap. c c i i i. tradidit: ἡ κασπίνη θάλασσα ἔστι ἐπ' ἐαυτῆς, οὐ συμμίσγεται τῇ ἑτέρῃ θαλάσσῃ. Hoc est, *Caspium mare est per se, non admixtum alii mari*. Neque certiores rationes erant supra Euxinum Pontum, aut supra Germaniam in Scandinavia peninsula, & dubia pleraque ac fabulosa, quæ de Scythis interioribus a multis tradita fuerunt, nisi posteriores, Agathemerum & Ptolemæum, certiora forsan ab accolis accepisse credamus, quod in una alteraque parte contigisse non est incredibile: sed universam Scythiam innotuisse nondum persuademur, quia nec hodie omnis, orientalis maxime, sive Tartaria Magna, in Europa degentibus satis explorata est & cognita. Quousque Alexander in orientem penetravit, notior facta pars Indicarum regionum: ultra terminos expeditionis ejus, quæ scripta sunt a variis, vulgi rumore, lubrica fama, aut fictione potius nituntur pleraque. Unde est, quod, qui tradiderunt illa, Megasthenes, Aristobulus, Eratosthenes, Hipparchus, Onesicritus, Nearchus aliique, raro consentiant, seque mutuo impugnent, quod ex Strabonis lib. ii. & xv. observamus. Limes occidentalis in Mauretania, Hispania, Gallia, Britannicis insulis satis certus perspectusque fuit, Oceanus Atlanticus, Aquitanicus, & Britannicus: quæ ultra has regiones in septentrionem vel meridiem excurrunt, æque incerta & incognita antiquis fuere, ut illa, de quibus prædiximus.

Qualiscumque autem hujus cognitæ οἰκισμένης figura fuit, utique longior quam lata; *orbem tamen terrarum* non desinunt Latini appellare, quod minime miramur, quia iidem etiam *orbem* magnas partes habitabilis terræ per synecdoches translationem sæpe numero appellant. Nec Romani tantum imperium suum *orbem terrarum* sæpe dixerunt, sed ipse quoque divinus scriptor Lucas cap. ii. πᾶσαν οἰκισμένην, omnem habitabilem mundum, Augusti Cæsaris potentiae subiectum tradit esse, quum ἀπογραφὴν, seu *censum* ejus, in provinciis actum, descripsit: quod eadem dicendi conversione, sive καὶ συνεκδοχὴν interpretandum est. Illud vero Romanum imperium dixerunt *orbem Romanum* lib. v i i i. cap. i i i & x. Trebellius in Galienis cap. v. Ammianus lib. x x v i. cap. x v i. (Valef. c. i i.) Imperatores lege ult. Cod. Theod. de Fide Catholica, & Augustinus Civ. Dei lib. v. cap. xxv. ac lib. xxii. cap. viii. Non deerat ratio tam gloriose de Romanorum imperio loquentibus, quia majorem illud & nobiliorem partem habitabilis mundi, quantus tum cognitus erat, complectebatur. Sed alias quoque terræ habitabilis sive totius partes, & quasdam quidem non maximas, Latini sæpe *Orbes* appellaverunt. Sic non tantum est *Europæus orbis*, Ammiano lib. xvii. cap. xvi; & *Africanus orbis* Salviano lib. vii. pag. 275; & *Hyperboreus orbis* Martiali lib. ix. epigr. c. i i; & *orbis geminus*, Europa & Africa, apud

apud Claudianum Belli Gild. principio: & orbis Persicus, in Prudentii Epiphaniæ hymno; verum etiam minores portiones orbis nominantur, ut orbis Iberus, Lucano lib. v. vers. 343. id est Hispania, quæ & extremus orbis est Silio lib. xvi. vers. 289. ac Hesperius orbis, ibidem v. 659: quo dignum est referri, quum Prudentii hymno iv. Peristeph. sive de xvi. Cæsaraugustanis martyribus v. 61. Carthago, metropolis Africae propriae sive proconsularis provinciae,

parens orbis populosa Pæni

dicitur. Ad hunc modum scite Augustinus Christi ecclesiam, toto mundo dispersam, orbem Christianum dixit epist. xlviii ad Vincentium. Hæc de orbe habitabili, & vocis Orbis significatu geographico.

CAPUT IV.

DE

MEDIO SIVE UMBILICO
TERRAE HABITABILIS.

SI rotunda Terra & globosa est, sicuti omnino est; nec principium illa, neque extremum, atque ita nec medium habebit, sed omni ex parte, quæ ejus sunt, in se redeant necesse est, si lineas & tractus inter se comparaveris. Nihilominus frequens vox antiquis de *umbilico* terræ est, sive medio loco, quem vero non omnes eundem designant aut intelligunt. Græci de Delphis suis in Phocide sitis jactaverunt, quod esset umbilicus terræ non Helladicæ modo, sed etiam universæ, tamquam medium punctum in orbe terrarum. Pindarus Pythiorum vi carmine ineunte

ὀμφαλον ἐμβαρόμην χθονὸς
ἐς ναὸν προσοιχόμενοι,

hoc est: *umbilicum horrifonæ terræ ad templum accedentes*, videlicet τὸν πύθιον ναὸν, *Pythium* sive *Delphicum templum*, ubi horrorem oraculi voces cum terræ tremore incutiebant. Euripides clarius Ione v. 233.

ὄντως μέσον ὀμφαλον γᾶς
Φοίβου κατέχει δόμου,

id est, *vere medium umbilicum terræ Phæbi continet domus*. Et ejusdem tragœdiæ v. 461.

Φοιβήϊ ἐνθα γᾶ,
μεσόμφαλῳ ἐστία,

Phæbeia ubi terra, medio umbilico ades. Et Sophocles Oedipo Tyranno, v. 488. τὰ μεσόμφαλα γᾶς μαντεῖα, *medium terra tenentia oracula* dixit. Omnium autem clarissime id Strabo illustravit lib. ix, addito etiam ex fabulis, quod argumenti speciem imperiti-
oribus præbuerit. De Delphico templo ait p. 289. τῆς Ἑλλάδος ἐν μέσῳ πῶς ἐστὶ τῆς συμπάσης, τῆς δὲ ἐντὸς ἰσθμοῦ, καὶ τῆς ἐκτὸς. ἐνομιόθη δὲ καὶ τῆς οἰκισμένης, καὶ ἐκάλεσαν τῆς γῆς ὀμφαλόν. *Est fere in medio totius Græciæ situm, quæ & extra Isthmum & intra est: quin etiam in medio totius habitabilis orbis putarunt esse positum, ideoque umbilicum terræ appellaverunt*. Agathemerus non minus perspicue lib. i. cap. i. Ὅτι μὲν παλαιοὶ τὴν οἰκισμένην ἔγχεον στρογγύλην, μέσην διηγείσθαι τὴν Ἑλλάδα, καὶ ταύτης Δελφός· τὸν ὀμφαλον γὰρ ἔχειν τὴν γῆν. *Veteres orbem habitabilem effigiarunt rotundum, mediam vero sitam esse Græciam, & ejus Delphos; obtinere enim umbilicum terrarum*. Delphi quoque candidum lapidem ostenderunt, quem dicebant ὀμφαλόν, *umbilicum esse*, quod Pausanias notavit Phoc. pag. 331.

B

Græccs,

Græcos, ut in ceteris studiis, Romani quoque opinione hac imitati sunt. Livius lib. xxxviii. cap. xlvi. oratione Manlii: *Delphos quondam commune humani generis oraculum, umbilicum orbis terrarum, Galli spoliaverunt.* Ovidius Metamorph. lib. xv. v. 630.

*Auxilium caeleste petunt, mediamque tenentes
Orbis humum Delphos adeunt, oracula Phæbi.*

Opinionis suæ rationem non tam ex geometria, quam ex fabulis arcessunt. Nec etiam certum aliquid geometrarum disciplina in hoc genere adferre potest. Si enim *terrarum orbem*, ut Livius appellavit, proprie interpreteris, globosamque illam molem terrarum mariumque intelligas; ineptias aget quisquis medium punctum velit aut umbilicum in superficie terræ investigare. Quod enim rotundum est, æqualem ubique superficiem habet, in qua nihil primum, nihil extremum, nihilque supernum infernumve appellari potest. Ex quo consequitur, ut neque medium in orbe sit, aut aliquid simile umbilico. Sin partem totius globi, habitabilem terram, quam haud dubie veteres in animo habuerunt, intelligimus; neque sic res expedita, aut facilis dijudicatu est. Nam etsi ab occasu solis certum terminum habemus; ubi finietur in oriente, ubi in austro & septentrione ita, ut per gradus, millenosque passus, aut per stadia Græcorum more designemus, in quo puncto undique deductæ pares lineæ concurrant? Fabulis ergo, ut solebant in incertis, quidquid hujus traditionis est, tuebantur magis, quam geometrica ratione. Fictum antiquitus erat, Jovem, ut medietatem terræ experiretur, duas aquilas, alteram ab ortu, ab occasu alteram uno tempore emisisse, quæ, continuo volatu agitæ, Delphis, ut medio loco, convenissent. Ita Strabo d. l. qui in Apollinis templo umbilicum fasciis velatum, & δύο εἰκόνας τῆς μύθου, *duas imagines hujus fabulæ* ostendi tradit: & Pindari scholiastes ad verba Pyth. od. iv. stroph. i. χρυσέων Διὸς αἰετῶν πάρεδρον ἱέρεια, *que aureis Jovis aquilæ adsidet sacerdos*, eandem fabulam de contrario aquilarum volatu repetivit. Ex Pindari verbis autem habemus, quæ Strabonis εἰκόνας, *imagines*, fuerint, aquilæ videlicet aureæ, in ejus rei memoriam in templo Delphico adservatæ. Fabulam quoque Plutarchus attigit principio libri, Cur oracula edi desierint. E Latinis Claudianus prologo Panegyrici de consulatu Mallii Theodori, luculenta imitatione:

*Juppiter, ut perhibent, spatium quum discere vellet
Naturæ, regni nescius ipse sui;
Armigeros utrimque duos aequalibus alis
Assit ab cois occiduisque plagis.
Parnassus geminos feriat junxisse volatus,
Contulit alternas Pythius axis aves.*

Hæc de umbilico terræ apud Delphos: cui Græcorum opinioni consimilis est illa Christianorum veterum qui de Hierosolymis, vel loco circa illam urbem, crediderunt idem. Horum personam patriarcha Hierosolymitanus tucatur, qui apud Eutychium Tom. i. i. Annal. Alexandrinorum, p. 286, de loco quo Jacobus scalam cæli per quietem vidit (quem intra Aclia pomœria ponit) Omari, Saracenorum Caliphæ dixit وهي في وسط الأرض *hic locus in media terra.* Succinit Victorinus Pictaviensis principio carminis de Cruce, quod quidam Cypriano tribuunt,

*Est locus, ex omni medium quem credimus orbe,
Golgotha Judæi patrio cognomine dicunt.*

Et alius Christianus poeta qui Tertullianus putatur esse, lib. i. i. adversus Marcionem v. 196.

Golgotha locus est, capitis calvaria quondam

Lingua paterna prior sic illum nomine dixit.

Hic medium terra est: hic est victoria Signum.

Accedit auctoritas Judæorum, qui idem sentiunt de Hierosolymis. David Kimchi in Psalmum LXXXVII. comm. 3. **כִּי הָיָה נְחֻלֵּק לְשִׁבְעָה חִלְקִים וּבְחֵלֶק הָאֶמְצָעִי הָיָה יְרוּשָׁלַיִם** *Terra habitabilis dividitur in septem partes (climata) & in parte media est Ierusalem: & hac est medio terra habitata.* Non est poenitenda hæc sententia, si cum geographorum rationibus, quæ per gradus fiunt, componatur, quorum sexaginta circiter ad occidentis limitem, Hispaniam ulteriorem, ab Hierosolymis numerantur, & totidem fere ad Gangem fluvium, Indiæ citerioris, & olim ab Alexandri expeditione notæ, terminationem: Phocis autem, in qua Delphi sunt, viginti gradibus a Palæstina, in occasum versus, est remota, ut vel hac de causâ Græcorum opinioni Christiana & Judaica sit præferenda. Pondus adjiciunt oraculi fortes, ad quas non Christiani modo, sed Judæi etiam olim provocaverunt, verum non pariter. Judæus Kimchi Ezechielem & testem & interpretem advocat, qui cap. xxxviii. 12. dixerit, **יֹשְׁבֵי עַל טַבּוֹר הָאָרֶץ** *habitantes in umbilico terra:* ex Christianis Hieronymus in Ezechiel. cap. v. comm. 5. commentatus est: *Psalmista (Psalm. LXXIV. 12.) passionem (Dominicam) exprimens, Operatus est, inquit, salutem in medio terra.* Bene res habet, si certa satis interpretatio sit utriusque. At nondum evictum, de Judæa Ezechielem vaticinari: aut psalmo illo de Christi supplicio Davidem. Aliud præsidium sententiæ confirmandæ quærendum est: id quod putamus Ezechielis cap. v. commate 5. inveniri, ubi Dei verbis vir divinus ait: *Ista est Ierusalem: in medio gentium posui eam, & in circuitu ejus terras.* Quid est IN MEDIO GENTIUM? R. Salomo Isacides exponit, **בְּאֶמְצַע הָעוֹלָם** *in medio mundi:* R. David Kimchi **בְּאֶמְצַע הָיִשׁוּב** *in medio habitabilis terra.* Cur ita? non tam idcirco, quod **אוֹוִיר טוֹב וְמוֹנֵה** *aër bonus ibi & temperatus est,* quod nemo negat: quam propter aliam eamque mysticam rationem, quam ita in commentariis in h. l. beatus Hieronymus interpretatus est: *Hierusalem in medio mundi sitam hic idem propheta testatur, umbilicum terra eam esse demonstrans. A partibus enim orientis cingitur plaga, quæ appellatur Asia: a partibus occidentis, ejus quæ vocatur Europa: a meridie & austro, Libya & Africa: a septentrione, Scythia, Armenia atque Perside, atque eunâ Pontionibus. In medio igitur gentium posita est, ut quia erat notus in Judæa Deus, & in Israel magnum nomen ejus; omnes in circuitu nationes illius sequerentur exempla: quæ gentium circa se positarum impietatem sequuta, vicit etiam ipsas in scelere suo.* Præclare etiam in hanc rem Marcus Antonius Sabellicus Ennead. vii. lib. 1. de Christo in Judæa nato scripsit. *Natalis, inquit, terra multo aptior fuit ad mysterium in omnes gentes propagandum, quam si remotiore aliqua mundi plaga lux illa esset orta. Est Judæa terrarum fere media.* Quæ si pie apud animum æstimantur, non, ut anilis fabula, ridenda est illa antiquæ ecclesiæ opinio in medio mundo urbem Hierosolymitanam sitam fuisse, & in eadem medietate natum, supplicio adfectum, a morte excitatum humani generis REPARATOREM: scilicet ut omnibus pateret tanta salus, & ex æquo adnuntiari omnibus applicarique divina beneficia possent. Sed hæc laxè velimus intelligenda: facessat procul superstitio, quæ, ut punctum in circulo, sic centrum *ὁμολογῆς* quasi digito demonstret, quia nec extremitates ejus ad geometricam rotunditatem exigi & adprobari accuratius a quoquam possunt.

ZONIS IN TERRARUM ORBE.

Convicti ratione cum Græci tum Latini sapientes, ut rotundam Terram & globosam esse judicarent; eosdem circulos in ea, qui in cælo sunt, easdemque partium divisiones, cælestibus subjectarum, instituerunt. Sphæram primum in hemisphæria, quæ æquator circulus vel horizon etiam faceret, diviserunt, quorum multa apud Strabonem lib. 11. & Agathemerum lib. 1. cap. vi. & Melam cap. 1. explicatio est mentio facta. Polos & circulos æque, ut nobis hodie solemne est, nominant, quibus segmenta definiunt; quas *Zonas* appellamus, nec aliter veteres ipsi nominaverunt. videlicet duas frigidas circa polos sive vertices: indeque ad tropicos duas temperatas, *ἡμετέρας* Græce: & inter has unam torridam, *διακεκαυμένην*, *exustam*, quam plerique perinde ac frigidas, *ἀνίκατον*; *inhabitabilem* crediderunt. Pomponii verba cap. 111. attulimus: jam satis sit Plinium adungere, lib. 11. cap. LXVII. perspicue de argumento hoc differentem. *Quam sint*, inquit, *cali quinque partes, quas vocant Zonas, infesto rigore & æterno gelu premuntur omne, quidquid est subiectum duabus extremis utrimque circa vertices, hanc qui septentrio vocatur, eamque qui adversus illi, austrinus appellantur. Perpetua caligo utrobique, & alieno molliorum siderum aspectu maligna, ac pruina iuvum albicans lux. Media vero terrarum, qua solis orbita est, exusta flammis & cremata, cominus vapore torretur. Circa duæ tantum, inter exustam & rigentes, temperantur: eaque ipsa inter se non perviæ, propter incendium siderum. Ita terræ tres partes abstulit calum: Oceani rapina in incerto est.* Consentiant cum Plinio & Mela in numero Zonarum & in earundem explicatione Virgilius lib. 1. Georg. v. 233. Ovidius Metamorph. lib. 1. vers. 45. Tibullus lib. 1v. panegy. Messallæ a versu 152. Macrobius lib. 11. Somn. Scip. cap. v. & in Græcis Strabo lib. 11. Cleomedes lib. 1. Proclus in Sphæra, & Stoici apud Laertium in Vita Zenonis Cittici. Quamvis autem quæ natura exustæ, quæ rigentium zonarum esset, quod remotissimæ erant, pervestigare & certo cognoscere non potuerint: quidam tamen vel ratione vel conjecturis adsequuti sunt quod res est. De rigentibus Varro lib. 1. R.R. cap. 11. *Sunt regiones inter circulum septentrionalem, & inter cardinem cali, ubi sol etiam sex mensibus continuus non videtur.* Et interjectis paucis: *illic in semestri die, aut nocte, & reliqua: quæ utique se recte habent, & experientiae nostrorum temporum concordant.* Torridam *inhabitabilem* plerique dixerunt, quod secus esse, compertum navigationibus multarum gentium habemus. Sed tamen Eratosthenes, cui Polybius ὁμοδοξῶν, *conveniebat*, apud Strabonem lib. 11. pag. 66: dixit *ὑπερίπτεσαν τῇ ἰσημερινῇ ἑναι ἐνοχότερον*, *plagiam*, *aquinoctiali circulo subiectam, bene temperatam esse.* Cujus alter rationem dat, *διότι ἐψηλετάτη ἐστὶ. διέπερ ἡ κατομβρεῖται, quoniam sit altissima, ideo etiam pluvius irrigatur.* Quod ita esse nemo jam dubitat, si altitudinem montanam, quæ summa ibi & frequens est, intelligamus. Unde pluviae sunt, & in vallibus subiectis temperies hominibus æque ac animantibus accommodata. Sed pauci fuerunt qui ita judicarent: pluribus inhabitabilis est zona illa vitæ, & Posidonius quoque altitudinem illam, quam Polybius adierat, multis verbis reprehendit.

Hic Posidonius est, qui, eodem Strabone auctore, ambustæ zonæ, quamvis inhabitabilis videatur, tamen *πλέον ἢ τὸ ἥμισυ τῆς πλατέως ἐκλήσαν ἐναι*, *amplius quam dimidi-*

um spatium habitabile esse prodidit, quod Aethiopum habitatione, qui supra Aegyptum sunt, probatum ivit. Ideoque septem ipse zonas distinxit, sicuti sex Polybius. Ille enim δύο αἰῶας σεναὶς τὰς ὑπὸ τοῖς τροπικοῖς, *duas alias angustas zonas sub tropicis* constituit, habitabiles quidem, sed difficulter, & parum fructuosas; inter quas demum sit inhabitabilis torrida sive exusta. Atque ita sunt septem illæ zonæ, quas diximus Posidonium constituisse, cui male Achilles Tatius cap. xxxi. extremo sex tantummodo attribuit. Sed major fides Strabonis de Posidonio, quam summus vir Isaacus Casaubonus illustravit. Polybius autem, qui sex zonas posuisse fertur, nihil novi attulit, quod a sententia recepta magnopere discreparet. Mediam enim sive torridam, sicut vere secta per æquatorem est, in duas ipse dissecuit, septentrionalem, quæ inter æstivum tropicum sit & æquinoctialem: & alteram meridiam, quæ ab æquatore ad hibernum tropicum pertineat, ut alterutrum hemisphærium, æquatoris circulo terminatum, tres integras zonas accipiat, frigidam, temperatam, & æstu nimio adestam. De cujus sententia ita Strabo judicavit, ἡ Ἀγκαυμένην δίχα Ἀμφιγούντα πρὸς τὴν Φαύλην Ὠπείροισιν φαίνεται κεκινημένον, *quod exustam zonam dividerit bisariam, ad id argumento non inepto adductum esse videri.* Nihilominus Eratosthenes, Strabo, alique, vulgarem sententiam de quinque zonis, cujus primum auctorem Posidonius Parmenidem dixit, non censent deferendam esse, quod & naturæ rerum & geographiæ sufficiat. Adi Strabonem lib. i i. pag. 65. 66. Achillem Tatium cap. xxxi.

CAPUT VI.

DE

CLIMATUM DISTRIBUTIONE.

Clima, κλίμα, inclinatio est, vel id quod inclinatur: quemadmodum Philo lib. i. de Vita Mosis τῶν ὀρέων τὰ κλίματα, *acclivia montium* dixit, quum terræ Canaan fertilitatem, ab exploratoribus inventam describit. Ad cæli partes transfertur, cisque subiectas regiones terræ, quia in rotundo corpore, ut non solum cælum concavum est, sed ipsa quoque terra, ad polos pedetentim partes inclinantur. Herodianus lib. i i. cap. xi. sic usus vocabulo, dixit, εἰδὲ τι ἦν γῆς μέρος, ἡ κλίμα ἐν οὐρανῷ, ἔπερ μὴ Ῥωμαῖοι ἔδεχθην ἐξέτεραν, *neque ulla orbis terrarum pars, aut cæli tractus fuit, quo Romani imperium non protulerunt.* Latini scriptores *inclinationem*, *declinationem*, & *devergentiam* vertunt. Vitruvius lib. i. cap. i. *Architecturæ disciplinam m. dicorum novisse oportet propter inclinationes cæli, quæ Græci κλίματα dicunt; & aëres locorum, qui sunt salubres aut pestilentes.* Et Gellius, ex Favorini persona, adversus philosophos ita disputat lib. xiv. cap. i. *Si principes Chaldaei, qui in patentibus campis colebant, stellarum motus, & vias, & discessiones, & catas intuentes, quid ex his efficeretur, observaverunt; procedit ac sane disciplina, sed sub ea modo inclinatione cæli, sub qua tunc Chaldaei fuerunt. non enim potest ratio Chaldaeorum observationis manere, si quis ea uti velit sub diversis cæli regionibus. Nam quantæ partium circulorumque cæli ex devergentia & conversionibus mundi varietas sit, quæ non videt? Columella quoque lib. i i i. cap. i. de Vite ait: *Omni pane regione, & omni declinatione mundi (nisi tamen glaciali vel praeservida) cura mortalium respondet.* Et ipsum quoque Græcum nomen Latinitate donatum est. Apulejus Trimeg. ad Asclep. *Impossibile, eamquamque formam alteri simili-**

nam nasci horarum & climatum distantibus punctis. Ut rei agrariae notionem, qua clima quoque versus pedum est LX, Columella auctore lib. v. cap. i. taceamus. Ad Græcos revertimur, quibus κλίμα laxè est quilibet tractus in terra. Zosimus lib. ii. cap. xiv. τοῖς Ἰλνυρῶν κλίμασι, *Illyricis regionibus*: quod repetitur lib. i v. cap. xxxiv ineunte. In quem modum divinus apostolus Corinthiis epist. ii. cap. xi. comm. 10. scripsit, ἐν τοῖς κλίμασι τοῦ Ἀχαιῆς: & ad Galatas cap. i. comm. 21. εἰς τὰ κλίματα τῆς Συρίας. Etiam cardo κλίμα, seu *plaga cardinalis* est. Dionysius Halicarnassæus lib. i. pag. 8. ἀπὸ μεσημβριῆς κλίματι, *a meridiali plaga*, ostiis fluminis Liris prope Minturnas, respectu ostiorum Tiberis: id quod Dionysii Uricensis verbis confirmat Salmasius Exercitat. Plin. pag. 882. ἀπὸ τῶν τεσσάρων κλιμάτων τέσσαρες ἀνθεντικοὶ πνέουσιν ἄνεμοι.

Hæ vulgares notiones sunt vocabuli *climatis*: geographorum cura id strictius comprehendit, ut duobus parallelis includat a celebri loco denominatis, quorum superior notabili differentia cum aliarum rerum, tum longissimi diei vel noctis inferiorem superet: seu spatium, his interceptum, ab aliis climatibus notabiliter eisdem rebus differat, maxime dierum noctiumve incremento. Nam hujus plerumque in discrimine notando mentionem fieri videmus. Geminus Rhodius Isagoges in Phænom. cap. iv. p. 20. ὥστε τὰ μεγέθη ἡμερῶν, καὶ τὰ πάντα φαινόμενα τὰ αὐτὰ διαμένειν, *ut magnitudines dierum, & clima, & omnes apparentia eadem permaneat*. Strabo lib. ii. pag. 60. de discrimine climatum, ut vir acutissimus Cl. Salmasius emendavit (nam pravatus desperatusque locus erat) ita tradit: "Ἐστὶ τὸ πρὸς αἰῶθαι ἢ ἀπλῶν, αἰετὰ τὸ μὴ ἐν πλάτει μείζονι, τὸ δ' ἐλαττοῖ. Μείζονι μὲν, εἰ αὐτῷ τῷ ὀφθαλμῷ πιστένομεν ἢ καεποῖς ἢ καρίσειν αἰῶν πρὸς τὴν ἑκ κλιμάτων κρίσιν. *Est autem, quod ad sensum attinet, non simplex discrimen, sed aliud majus, aliud minus: illud, quoniam ipsi oculo credimus de fructibus aut temperamentis aeris pro climatum discretionem: hoc, quoniam gnomonica aut dioptrica adhibentur instrumenta.* Non ergo paria ubique climata, nec eisdem parallelis de sententia omnium determinabantur. Vulgo vii feruntur climata geographiæ veteris fuisse, quem numerum etiam Judæus nobis commendavit, ut supra cap. iv ex ipsius verbis cognovimus: & hoc ordine constituta sunt, ut primi circulus limitaneus transferretur per Meroen Aethiopum: secundi per Syenem sub Cancris tropico: tertii per Alexandream Aegypti: quarti per Rhodum: quinti per Romam: sexti per Borysthenem ostiis propinquum: & quod septimum est, per Riphæos montes. Vide sis Paulli Merulæ Cosmograph. part. i. lib. iii. cap. xxiii. A quo modo non nihil discessit Julius Firmicus Astrolog. lib. ii. cap. xiii, ut primum clima constituerit Aethiopiæ: secundum Babylonis, puta Aegyptiæ: tertium Alexandreae: quartum Athenarum: quintum urbis, id est Romæ: sextum Hellepontis: septimum septentrionis. Singulare illud est, quod Babylonem illam Aegyptiam secundo climati terminum apposuit, ex quo enormis inæqualitas oritur, quum ab Aethiopia ad illam spatium intercedat amplissimum: exiguum aut mediocre inter illam & Aegypti Alexandream: nec quisquam facile reperitur, qui in climatum dimensione per Babylonem Aegyptiam parallelum terminatorem circumduxerit, sed plerique per Syenen quæ sub tropico est, ut Alexandrino parallelo in austrum succedat proxime, illum circumferri voluerunt. In ceteris ubique consentientes habet alios: quamvis, ut Strabo lib. ii. observat, Athenæ & Roma horariis terminis non exactissime respondeant, qui propterea alios, uti ex schematis tabella clarum est, præfixit. Per Hellepontum etiam Ptolemæus parallelum duxit lib. i. cap. xxiii. qui fere cum illo Strabonis per Troadem Alexandream, concurrere videtur. Quam vero Strabo, ex incrementis dierum, distributionem parallelorum faciat sive climatum; schema, quod apponimus, perspicue manifestabit. Divisit ille vergente ii libro in semihoras:

horas : supra Hellepontum etiam in quadrantes horæ , ut tamen & semihoræ differentiam , per Pontum ductam , non prætermiserit. Ptolemæus autem dicto loco , & eum sequutus Agathemerus lib. i. cap. viii. inter æquatorem & polarem circulum sive Thulen , xxi parallelos ita disposuerunt , ut inter singulos differentia sit quadrantis horæ : sed paucos ducunt per loca nominatim expressa , ut Ptolemæus per Meroen , Syenen , Alexandream , Rhodum , Hellepontum , Byzantium , per medium Pontum & Borysthenem : Agathemerus climata simul adnumerat , exempli gratia , ad quartum parallelum notavit , τὸ ἐστὶ τὸ διὰ Μερῶνς πρῶτον κλίμα , hoc illud est per Meroen primum clima : & sic in sexto parallelo , δεύτερον κλίμα , secundum clima : in octavo , tertium Alexandreae : in decimo parallelo quartum clima per Rhodum : in duodecimo , quintum per Hellepontum : in decimoquarto , qui διὰ μέσον πόντον , per medium Pontum est , clima sextum : in decimoquinto septimum , per Borysthenem , qui gradibus XLVIII , minutis x x x. ab æquatore distet , differentiam longissimi diei habens ad horas quatuor. Ulteriores parallelos sine mentione climatum per gradus & horas distinguit hoc modo :

xvi	parallelum	gr. 51.	hor. 4,	minut. 30.
xvii	parallelum	gr. 54.	hor. 5.	
xviii	parallelum	gr. 56.	hor. 5,	minut. 30.
xix	parallelum	gr. 58.	hor. 6.	
xx	parallelum	gr. 61.	hor. 7.	
xxi	parallelum	gr. 63.	hor. 8.	

De hoc ultimo parallelo ait : ὁ ἀπὸ Θούλης γεγραμμένος , ἢ βορειότερον ἔθεν ἐγνωρίσθη παρ' ἀνθρώπων , Hic est per Thulen scriptus : ultra quem nihil magis septentrionale hominibus compertum est.

Hæc de Climatibus Parallelis veterum. Recentiorum climata utrinque ab æquatore ad alterutrum polarem per intervallum semihoræ diei solstitialis disponuntur : & quia differentia dierum ad xii usque horas adsurgit ; in alterutro hemisphærio xxiv fiunt climata semihoraria scilicet viginti quatuor ab æquatore ad polarem arcticum : & totidem ab eodem æquatore adversus antarcticum circulum polarem. Sed æque horum & veterum , nisi in incremento dierum , rarus nostris temporibus usus est : major , & fere unicus in hoc genere , latitudinis loci , sive , quæ gradibus eidem respondet , licet diversa per se sit , elevationis poli , per quam omnia metimur hodie & diffinimus , etiam ipsam dierum longitudinem ex illa intelligimus facillime. Hæc hodierno usu pro climate divisio valet , cuius fundamentum , dispensatio circuli in cccxlx gradus , nec ipsis veteribus ignotum fuit , utpote Ptolemæo & Agathemero usurpata , & ab ipso quoque Strabone sub finem lib. ii. memorata. Laxe autem latitudinem loci per clima celebris & notæ urbis , vel regionis , nonnunquam , post subtilioris etiam distinctionis inventionem , describi solet , ut est illud Achillis Tatii Isagog. p. 148. αὕτη θέσις τῆς σφαίρας ἔστι τὸ κλίμα τῶ Ἑλληνιστοῦ , καὶ τῆς Μακεδονίας ἐστὶ , καὶ τῆς Ἑλλάδος , hoc est , Is sphaeræ situs est , qui Helleponti , Macedonia , & Græcia climati respondet.

CAPUT VII.

D E

TERRICOLARUM HABITUTUM INTER SE, TUM RESPECTU SOLIS ET UMBRARUM.

QUAMVIS habitatio mundi omnis olim cognosci non potuerit, & cognitus orbis ab universo terræ globo distingueretur: sapientiores tamen qui fuerunt, ex figura orbis & totius mundi intellexerunt, si orbis terrarum rotundus esset seu globosus, de quo iidem nihil dubitabant; & ubique habitaretur, quod quidem incertum erat; qualis tum si ita esset, positio hominum adversus solem foret, & in quam plagam umbra casura esset: & quem habitum ac situm, qui ita diversas partes terrarum orbis colerent, inter se ipsi habituri essent. Umbrae autem ratione, quam positio ad solem pro diverso situ & variatis modis facit, homines quidem *amphiscii*, alii *heteroscii*, rursus alii *ascii*, & quidam tandem *periscii* appellantur: respectu autem incolarum orbis & inclinationis ejus, ipsi inter se *syneci*, *anteci*, *periæci*, *antichithones* & *antipodes* varie distinguuntur. Antiquorum descriptiones videamus, ut appareat quid de quovis genere habitationis judicaverint. *Οικισται* enim, est *habitationes* vocitarunt, quia τὸ ἰσχύειν, sive *habitationum*, mutuam ad se relationem atque habitum significant.

Primum autem de *UmbRARUM* differentia, & inde varie denominatis terricolis agemus. Sunt ejus intuitu vel *amphiscii*, vel *heteroscii*, vel *periscii*. Antiqua hæc divisio, quam Strabo lib. 11. pag. 65. ex Posidonio aliisque ita proponit, ut integris zonis discernat qui umbram ab aliis diversam habeant. Duae zonas ait *ἑτεροσκίας*, *periscias* esse, quæ nempe a polo alterutro ad proximum utrumque polarem circulum pertingunt: duas *ἐτεροσκίας*, *heteroscias*, ab arctico ad tropicum solstitialem alteram; alteramque ab antarctico circulo ad brumalem usque conversionem, extensas: & unam *ἀμφισκίαν* *amphisciam*, τὴν μεταξὺ τῶν τροπικῶν, *inter tropicos existentem*, sive torridam. Quo in solo tractu etiam *ἄσκιαι*, *ascii*, umbra aliquando meridiana carentes, inveniuntur: de quibus mox plura dicemus ex Tatio. Extremo illo 11 libro *periscios* Posidonii putat Strabo εἰδέν ὅτιαι πρὸς τὴν γεωγραφίαν, *ad geographiam minus pertinere*, quod illæ partes propter frigoris acerbiteriam sint inhabitabiles. Id vero recte judicavit Strabo, ibidem locorum gnomonis umbram in orbem ambire, tametsi nesciat, aut neget etiam, regionem illam ab hominibus habitari. *Amphiscios* Strabo illos interpretatur, quorum gnomoni sub meridiem erecto sol adfulgens umbram nunc in hanc, alio tempore in diversam partem projiciat, videlicet sole in oppositam priori regionem delato: quod iis tantummodo contingat, qui inter tropicos habitant. *Heteroscios* autem esse, quorum umbra in alterutram partem semper feratur, ut septentrionem versus in nostra zona: aut in meridiem semper, ut iis accidit, qui in altera temperata zona degunt.

Achilles Tattius, Alexandrinus mathematicus, in *Isagoge* ad Arati *Phænomena* cap. xxxi. his a Strabone explicatis generibus addit *ascios*, *antiscios*, *brachyscios*, *macroscios*. *Ἀσκιαι*, umbræ expertes, in torrida zona eo tempore sunt, quo in vertice illorum sol meridianus est: declinante sole a vertice, fiunt *amphiscii*. Rem exemplo illustrat.

Qui

Qui sub æquatore colunt, quum sol in Arietis vel libræ existit principio, esse ait vere ascios, radio omne spatium, quod circa corpus est vel gnomonem, adimplente: ubi vero in alia signa sol processerit, puta in Cancrum, umbram eorum, qui æquatorem circumcolunt, sinistrorsum cadere sive in austrum: si Capricornum verius progrediatur, eorundem umbram dextrorsum projici sive in septentrionem. Tamen & in aliis partibus, nec vero extra tropicos, certo tempore sunt ascii, ut in Syene, quæ sub tropico sita est, quando sol in cancri principio versatur. Eadem ratione *ἑσχυσκις* & *μακροσκις*, cos qui brevem aut longam umbram habent, intelligimus. *Brachyscii* enim, sive brevis umbræ sunt, a quorum vertice sol propius distat: *macroscii*, seu longioris umbræ a quibus sol recessit longius. Sic sub idem tempus, & in eadem temperata zona, brevior umbra existit in Africa proconsulari, aut Numidia, quam in Italia; & heic quoque brevior, quam in Dacia vel Scythia solet esse: & qui æquinoctiali subjacent, quum sol in Cancro existit; longiorem umbram habent, quam quum est in Tauri signo. Atque ita de aliis quoque locis ac partibus judicium esto. *Antiscii* autem, *ἀντίσκιοι*, borealibus sunt australes, quia contrarias umbras habent, illi dextrum ad latus, hi ad sinistrum, quoniam medius sol ambobus interjectus est: & australibus antiscii sunt septentrionales ob easdem, quas diximus, ex solis positu seu interventu rationes. Boreos autem & australes eos hoc loco notamus, qui hæmisphæriis distincti sunt, æquinoctiali circulo intercurrente: non illos, qui in eodem hemisphærio vel propiores æquatori, vel longius ab illo reducti sunt.

Hæc de distinctione terrarum atque hominum, quam ex umbræ diversa ratione antiqui deduxerunt, vel ideo non inutilia ad explicandum nobis visâ, ut non inventum novum esse, ita orbem per umbras distribui, intelligatur: sed quidquid geographi ætatis nostræ de hoc discrimine per umbram facto adferant, ex antiqua geographia repetitum esse cognoscamus. Nunc de *habitationibus* dicemus, seu vario situ atque habitu, quem inter se terricolæ, aut una gens ad aliam relata, obtinet.

Geminus, Rhodius mathematicis, cap. xiii. *Ἰσάγoges*, divisionem orbis aliam respectu habitationis proponit, qua incolæ, ad alios ratione habitæ, dicantur *σύνεικοι*, *πείσικοι*, *ἀντοικοι*, *ἀντιπόδες*, *συνασσι*, vel *περιασσι*, vel *αντασσι*, vel *αντιποδες*. nam usus vocabula Græca etiam in Latinum sermonem adsumsit. *Synæcos* describit *τὸς ἐν τῇ αὐτῇ ζώνῃ κατοικοῦντας*, qui circa eandem locum ejusdem zone habitant, proximi scilicet & vicini: *Periæcos* autem, *τὸς ἐν τῇ αὐτῇ ζώνῃ κύκλῳ πείσικοι*, qui in eadem zona in circuitu circumhabitant. Nihil mentionis facit de oppositione per diametrum, seu diremptione per semicirculum, quam recentiores addunt: nec plus Achilles Tatius cap. xxx. pro periæcis requirit. *Περίσκιοι*, inquit, *ἐσσι τῶ αὐτῇ κύκλῳ οἰκοῦσιν*, *Periæci sunt quotquot eandem habitationem incolunt*: quos ipse interpretatur, qui in eadem zona sint, seu inter communes parallelas in circuitu, ideoque noctes & dies, & annuas tempestates easdem habeant. Ne quis vero exstimet, novum plane esse de semicirculari oppositione additamentum; Cleomedis auctoritate ostendam, illud nec antiquis ignotum penitus fuisse. Quum enim lib. i. ostendit quæ nobis cum periæcis sint communia, videlicet eandem zonam habitare, eandemque habere hiemem ac astatem, & incrementa & diminutiones dierum atque noctium; addit pag. 326. *Διαφέρνται ὅτῃ τὰς ἡμέρας καὶ τὰς νυκτὰς. παρ' ἡμῶν γὰρ ἡμέρας ἔσσι, παρ' ἐκείνους νυκτὰ εἶναι δεῖ. καὶ ἔμπανιν ἐπὶ τὴν κατὰ δούται παρ' ἡμῶν ἡλίου, ἀρχὴν λαμβάνει τὰ παρ' ἐκείνους ἀνίσταται. Differunt diebus & noctibus. Nobis enim quum dies erit, illis noctem esse oportet: & vicissim quum nobis sol occiderit, sumus initium apud illos ortus.* Quod si ita est, longius intervallum inter mutuos periæ-

perioecos oportet esse, quod si non ipsum semicirculi sit, sive per CLXXX gradus in eodem parallelo nobis oppositum, propius absit ab illo, necesse est. nam quæ de noctis & diei, de ortus & occasus oppositione in Perioecis dixit, ipse Cleomedes πλατύτερον, *late* intelligendum esse censuit.

Anteci, ex Tatii descriptione, sunt zonæ australis incolæ borealibus, & septemtrionales australibus, quia australi opposita sit borealis οἰκῆσις seu habitatio; & boreali australis. Itaque antæci eandem invicem noctem habent & diem, sed diversa solstitia. Nam sol in Cancro positus ut æstatem nobis, qui ad septemtrionem accedimus; sic illis, qui ad austrum vergunt, adfert hiemem. Vicissim ad Capricornum delatus, hiemem nobis; antœcis æstatem facit. Rursus Arietem sol attingens nobis vernum dat æquinoctium; antœcis nostris autumnale: & versa vice in Libra nobis autumnum inchoat; non item antœcis, quibus initium veris tum exsurgit. Et post æquinoctia quum sol per signa videtur nobis adscendere; apparet descendens antœcis, quibus tum demum adscendendo fit altior, quum signis a Cancro ad Capricornum procedit, quæ nobis in nostra sphaera est descensio; augetque dies illorum in tantum, quantum nostris diebus detrahitur. Hæc plenius ex Tatio exscribere visum fuit, quia Geminus in hac parte cum concisior per se est, tum etiam, secus ac alibi, non nihil obscurus. Ex his autem perspicue elucet, quos antiqui *antecos* appellaverint.

Antichthones supersunt & *antipodes*, quos multi pro iisdem habent: quidam etiam antichthonas & antecos ita describunt, ut nihil omnino differre videantur. Sed alia de iis antiquorum fuit sententia. Tattius dicto loco tres hos ordines distinctos tradit, in ἀντίχθονι explicandis non ita perspicuus, ut ceteros, antecos & antipodas, illustravit. Caput XXIX extremum latet in mendo: capite xxx. ait antichthonas esse τὰς ἐν Ἀλγίμετρον ἐν τῇ ὁμοίᾳς ζώνᾳς οἰκῆντας, *e regione in similibus zonis habitantes*. Pomponius Mela cap. 1. fit interpretis loco. *Reliqua*, inquit, *zona* (de temperatis loquitur) *paria agunt anni tempora, verum non pariter*. *Antichthones alteram: nos alteram incolimus*. Quæ qui antœcis forte commilcent, negat Isaacus Vossius in hunc locum, cum Pomponio sentire. Cui clarissimo viro antichthones veterum omnes illi censentur, qui oppositam terram australem inhabitare credebantur, etiam si in superiore nostro degerent hemisphaerio, illo scilicet quod non per horizontem, sed per æquatorem seu ardentis zonæ intervntu diremtum a nostro est. Ita putat semper ab antœcis & antipodibus distingui. Nec Ἀλγίμετρον Achillis ad eam vim & rigorem exigas velim ut solet in antipodum descriptione, quos ipse segregatos vult ab antœcis.

Gravior de *Antipodibus* controversia vetustis fuit temporibus, quos quidam plane negarunt, ineptæ hos absurditatis acculantes, qui illos velint defendere: alii ita de iis sentiebant, ut esse posse, geometricis rationibus persuaderent, quamlibet nunquam vel fando experti fuissent. Primum obstacula, quæ quidam veterum in argumento hoc posuerunt, removebimus: deinde cordationum de eodem sententiam adijciemus.

Plutarchus de Facie in orbe Lunæ p. 78. illos acriter exagitat, qui Terram centrum mundi, & rotundam, & in ea antipodas credant, ὥσπερ θείπας ἢ γαλεώτας τραπίντας ἀνὰ τὰ κάτω τῇ γῇ πρὸς ἑαυτοὺς, ἢ ὑπὸ τοὺς πόδας, αὐτὴν στεῖλαιον καὶ, ἰσὺς corporum partibus sursum ὀβρυσθῆναι, ἵστα ἀδύνατον. Sed quid agit? negat ibidem τὴν ἐπὶ τὸ μέσον ἑσθλὴν, ἰσχυρόν τε καὶ κοινὴν αἰσθησιν, innumeriis experimentis adhuc comprobata, & olim a philosophis & geographis validissime defensam. Strabo lib. 11. pag. 75. ait: τὰ μὲν ὡς τὸ φανερὸν δεικνύμενα ταυτὰ εἰσι. σφαιρικὴ δὲ μὲν ἡ γῆ καὶ ὁ ἕρπης. ἢ ἢ πῶς δ' ἐπὶ μέσῳ τῇ πρὸς ἑαυτοὺς. αὐτὴ τὸ τὸ ἐν μέσῳ ἢ γῇ σφαιρικῆς οὐκ ἐκτετατὴ μὲν τῇ ἕρπης μένει,

Quæ

Quæ a physicis demonstrata in geographiam transsumuntur, hæc sunt: mundum esse globi formæ, itidemque calum: gravia ad medium ferri: circa hoc terram constitutam esse globi in merem, itidemque, quod calum, habere centrum. E priscis Christianis in antipodas inveci sunt Lactantius & Augustinus, uterque sine ratione. nam quæ adfert Lactantius argumenta, *αφισορίφως* dicuntur omnia, nec possunt aliter, quia cæli æque ac terræ rotunditatem, tot experimentis comprobata, omni modo negatum it. *Quid illi, inquit lib. iii. cap. xxiv., qui esse contrarios vestigiis nostris antipodas putant? num aliquid loquuntur? aut est quisquam iam ineptus, qui credat esse homines, quorum vestigia sint superiora, quæ am capita? aut ibi, quæ apud nos jacent, inversa pendere? frigores & arbores deorsum versus crescere? pluvias, & nives, & grandines sursum versus cadere in terram? Et miratur aliquis hortos penfiles inter septem mira narrari; quæ philosophi & agros, & maria, & urbes & montes penfiles faciant? Quæ sequuntur contra terræ cælique rotundam figuram struuntur, quam firmiter, experientia tot observationibus stabilita, documento est. Concludit enim: Sic pendulos istos antipodas cæli rotunditas adinvenit.* Et quum sibi ipsi objecerat, *pondera in medium ferri, ad quod omnia sint connexa; nihil habet quod respondeat, quam fieri nullo modo posse, ut calum terra sit inferius, quasi fixæ sint illæ in rotundo relationes, quas supra, infra dicimus, nec potius varie inter se hominum respectu commutentur.* Quin potius, ut bene Cleomedes judicavit lib. i. cap. de Orbibus, *τὸ γῆς σφαλερὸν τῷ ἀήματι κεχρημένῃς, καὶ τὸ μεσαίτατόν ἐστι, quia terra figura rotunda est, medium eius est infimum,* & quæ ad medium feruntur, deorsum tendunt, undecumque etiam ex globi circumferentia deducuntur. Modestiora paullo sunt quæ Augustinus Civ. Dei lib. xvi. cap. ix. adversus antipodas, nostro hemisphærio seu regioni obversos, scripsit. *Quod antipodas, inquit, esse fabulantur, id est homines a contraria parte terræ, ubi sol oritur quando occidit nobis, adversa pedibus nostris calcare vestigia, nulla ratione credendum est. Neque hoc ulla historica cognitione didicisse se adfirmant, sed quasi ratiocinando conjectant, eo, quod intra convexa cæli terra suspensa sit, eundemque locum mundus habeat, & infimum & medium: & ex hoc opinantur alteram terræ partem, quæ infra est, habitatione hominum carere non posse. Nec attendunt, etiamsi figura conglobata & rotunda mundus essi credatur, sive aliqua ratione monstratur; non tamen esse consequens, ut etiam ex illa parte ab aquarum congerie nuda sit terra. Deinde, etiamsi nuda sit, neque hoc statim necesse est ut homines habeat; quando nullo modo scriptura ista mentitur, quæ narratis præteritis facit fidem, eo quod ejus prædicta complentur. Nimisque absurdum est, ut dicatur aliquos homines ex hac in illam partem, Oceani immensitate trajecta, navigare ac pervenire potuisse: ut etiam illic ex uno illo primo homine genus institueretur humanum.* Hic vero terræ rotundam figuram non penitus negat, sed si ita sit, tantummodo non sequi putat, ut, in opposita parte, liberata terra ab aquis sit: & si ea sit libera, etiam ab hominibus incolitur: quod utique pro temporum notitia, experimentis destituta, tolerari potest ut credibile, quum prisci sapientes demonstrare antipodas non potuerint, bene autem ratiocinando adsequi, ut posse esse, nihilque absurdi inferre & crederent ipsi, & aliis persuaderent. Id autem tamquam insolens, aut nimium quodammodo, in sancto viro notandum esse censemus, quod vehementissime negat, impugnat, absurdum appellat, nullaque ratione credendum, quod ipse tamen, concessa terræ rotunditate, ulla ratione incongruens esse nequaquam probavit, nec ausus fuit probare.

Quos vero scimus ab opinione, *esse forsitan antipodas*, nec olim abhorruisse, quantumvis demonstrare non potuerint, nunc perinde sunt nobis commemorandi. Cicero, Scipionis somnio cap. vi. *Africani majoris personam indutus, Vides, inquit, habitari in terrarum raris & angustis in locis, & in ipsis quasi maculis, ubi habitat, vastas solitudines interjectas:*

hosque qui incolunt terram, non modo interruptos ita esse, ut nihil inter ipsos ab aliis ad alios manare possit: sed partim obliquos, partim aversos, partim etiam, adversos stare vobis. Qui vero hi sunt aversi, adversi, nisi ibi antœci, heic antipodes? Aequalis Ciceroni Geminus cap. xiii. non solum ἀντίπеды nominatim recenset, sed ratione etiam tuetur, διὰ τὸ ἐπὶ μέσον εἶναι τὴν Φορὰν τῶν σωμάτων, quod corpora ad centrum tendant, ideoque nullum esse periculum, nec metuendum, ne ruant illi, aut decidant. Plinius quoque minus de iis dubitavit, quum lib. iv. cap. xii. Hyperboreos ab aliis medios locari dicit inter utrumque solem, antipodum occasum, exorientemque nostrum. At vero Macrobius lib. ii. Somn. Scip. cap. v fortissime antipodas defendit. Cur, inquit, non & illic aliquos vivere credamus, ubi eadem semper in promtu sunt? nam qui ibi dicuntur morari, eandem credendi sunt spirare auram, quia eadem est in ejusdem zonalis ambitus continuatione temperies: idem sol illis & obire dicetur nostro ortu, & orietur quum nobis occidet: calcabunt eque, ut nos, humum, & supra verticem semper calum videbunt. Idem etiam plebejæ opinioni & vano metui respondet: Nec metus erit, ne de terra in calum decidant, quum nihil unquam possit ruere sursum - - - Adfirmaverim quoque, & apud illos minus rerum peritos hac æstimare de nobis, nec credere posse, nos, in quo sumus, loco degere: sed opinari, si quis sub pedibus eorum tentaret stare, casurum. Satis ex hoc constare potest, quæ Romanorum Græcorumque de antipodibus fuerit opinio, ut nihil attineat, Achillis Tatii, aut Marciani Capellæ testimonia, quæ jam datis consonant, adferre. Hæc autem & superioria Geographiæ antiquorum prænotanda erant, ut, quanta illorum περὶ οἰκίσεων, de habitationibus terræ cognitio exstiterit, perspicue intelligatur, eoque antiqua notitia orbis a scientia recentiorum accuratius discriminetur.

Ad situm terricolarum etiam pertinet, quam quæque gens aut prima, aut postrema, aut media lucem accipiat, aut opprimatur nocte. Nam qui ad orientem nobis habitant, eis prior, quam nobis, sol oritur: & nobis itidem prior, quam illis, qui longius remoti a nobis in plagam occidentalem sunt. Quod quia ex terræ rotunditate pendet, ut per quindecim quosque gradus longitudinis, in æquatore numeratos, horæ spatio accessus vel decessio solis & diei mutetur; prisca sapientes, qui terræ rotunditatem defenderunt, hoc quoque non potuerunt ignorare. Manilius id egregie de sole meridiano per orbem variante lib. i. vers. 639. seqq. ita demonstravit:

*Quando aliis aliud medium est, volat hora per orbem,
Cumque loco terra calumque ac tempora mutat.
Atque ubi se primis attollit Phæbus ab undis,
Illis sexta manet, quos tunc premit aureus orbis.
Rursus ad Hesperios sexta est, ubi cedit in umbras.
Nos primam ac summam sextam numeramus utramque.*

Sic enim variat diei hora, ut nostra sexta, sive meridiana, sit summa seu ultima in orientem remotis: eadem prima habitantibus in occidentali terra. Atque sic per horas & gentes varie ostendi & declarari potest mutatio.

CAPUT VIII.

DE

PLAGIS ET VENTIS.

TAndem etiam in veteris geographiae theoria, quousque de plagis mundi, & de ventorum discrimine, priorum notitia progressa sit, ostendendum est. Non autem multis verbis referemus, quod Strabo lib. i. pag. 19. memoravit, fuisse quondam qui δύο τὰς κυριότατους εἶναι ἀνέμους, *duos tantum principales ventos esse crediderint*, Boream & Notum, a quibus reliqui parva inclinatione dissideant. Nam & paucos fuisse, & eos non clarissimos, qui ita tradiderunt, ex eo satis manifestum est, quod plerique philosophorum, & doctissimus quisque in geographis, ab illorum opinione dissentiant. Quin potius antiquissimi scriptores ventos quatuor præcipuos, secundum quatuor mundi regiones, posuerunt. Et ipsa natura tot plagas constituit, ut duas æquator faciat, orientem & occasum, ad ductum æquatoris: & totidem axis mundi nempe septentrionem & meridiem. Quæ causa est, ut communi plerorumque consensu quatuor venti principales, singuli in singulis cardinibus mundi (inde etiam *cardinales* dicti) collocentur, licet de nominibus illorum non omnes idem sentiant, de cujus diversitatis causa postmodo disserturi sumus. Plinius id nobis confirmat lib. ii. cap. XLVII. *Veteres*, inquit, *quatuor omnino* [ventos] *servavere per totidem mundi partes, ideo nec Homerus plures nominat, hebeti, ut mox judicatum est ratione*, hoc est, rudi Minerva & parum ingeniose. plures enim interponendos esse, a posteris judicatum fuit. Quo numero poetæ sæpe adqueverunt. Homerus, ad quem Plinius provocabat, Odyss. E. v. 295.

Σὺν δ' ἔυρος τε, νότος τ' ἔπεισε, ζέφυρος τε βορέας,
καὶ βορέης ἀπ' ἀργενέτης.

hoc est: *Simul Eurusque Notusque incidit, Zephyrusque vehemens, & Boreas serenus. Hunc ducem Latini, ut solent, & numero & nuncupatione sequuntur. Ovidius Metamorphos. lib. i. a vers. 61.*

*Eurus ad auroram Nabathæaque regna recessit,
Persidaque, & radiis juga subdita matutinis;
Vesper, & occiduo quæ litora sole tepiscunt,
Proxima sunt Zephyro: Scythiam septemque trionem
Horriſer invaſit Boreas: contraria tellus
Nubibus aff. duis pluvio, ne madescent ab Austro.*

Quod idem lib. i Trist. eleg. ii. vers. 27. seqq. fecit, ut *Eurus ab ortu ponatur: Zephyrus vesper: Boreas bacchetur ab Arcto: & Notus adversus hunc gerat prælia. Brevius eandem rem, nec minus ornate Manilius enuntiavit lib. iv. vers. 589.*

*Aper ab axe ruit Boreas: fugit Eurus ab ortu.
Auster ante medium solem; Zephyrusque profectum.*

Recte se hæc habent, si principes ventos intelligamus, quos *cardinales* Servius dixit in Aen. i. vers. 131; γένεσσι Achilles Tatius cap. xxxii, id est *generales*: non autem iis sufficiunt, qui in mundi status curatius, & in illorum ortus ac regiones inquiverunt. Horum enim plerique octo ventos distinguunt, medio uno inter binos cardinales interjecto. Sic Anaxagoras, Polidonius, Timosthenes apud Strabonem, cum quibus &

ipse facit: sic Athenienses turri octogona ventorum situm atque numerum commendaverunt, ut refert & approbat Vitruvius: & Plinius desertis ceterorum sententiis, qui vel plures vel pauciores posuerunt, ad hanc octoni numeri, tanquam commodissimam, accedit. Sic etiam ex Favorini ore Gellius lib. II. cap. XXII, & Apulejus de Mundo. Dignissima sunt Plinii verba, quæ præcipue ab omnibus recognoscantur. Postquam dixerat lib. II cap. XLVII. ut supra recensiebamus, veteres quatuor omnino ventos per totidem mundi partes digessisse; pergit, *Sequitur etas octo addidit nimis subtili & concisa ratione. Proximus inter utramque media placuit, ad brevem ex numerosis additis quatuor. Sunt ergo bini in quatuor calis partibus: ab oriente æquinoctiali Subsolanus; ab oriente brumali Vultur-nus: illum Apelioten; hunc Eurum Græci appellant. A meridie Austus, & ab occasu brumali Africus: Notus, & Liba nominant. Ab occasu æquinoctiali Favonius; ab occasu solstitiali Corus: Zephyrus & Argestes vocant. A septentrionibus, Septentrio; interque eum & exor-tum solstialem Aquilo: Aparctias, & Boreas, dicti.* Schema ventorum & clarius & distinctius docebit omnia.

De nominibus dubitatio est, quæ heic aliter disponuntur, quam in concisa quatuor cardinalium ratione. Ibi enim, ex Homeri, Ovidii, Manilii appellatione, qui eoi est cardinis, Eurus; & qui a septentrione, Boreas nominabatur: hi vero in altera dispensatione a cardinibus uterque declinant. Sed ita se res habet, ut poetæ aliique plures loquantur vulgari modo, quem Scaliger ad Manilium, ejusque versus antea recitados, vocat *ιδιωτισμὸν*, quo Aquilo & Boreas ventum septentrionalem sonant; Eurus orientalem, ab æquinoctiali ortu proveniente: ceteri autem, qui octo numerant, novis vocabulis, & a vulgi usu alienis, ventum, ex oriente æquinoctiali venientem, Solanum dicunt ut Vitruvius: vel Subsolanum, ut Plinius, Gellius, Apulejus; vel Græco more Apelioten, ut iterum Plinius: Eurum vero medium inter ortum & meridiem ponunt, quem Romani Vulturnum appellaverunt. Nec minus citra usum est, quum ventum, ab axe mundi ruentem, vocant Septentrionem, aut Græce Aparctiam, quum Græcis Latinisque usitatissimum sit illum Boream & Aquilonem nominare. quam vulgi consuetudinem in Schemate Climatum ex Strabone proposito, sequuti sumus. Sententiæ vero de octo ventis conformanda: Atheniensis turris descriptionem, ad illam accommodatæ, ex Vitruvii lib. I. cap. VI. adjungendam ducimus. *Qui, inquit, diligentius perquisiverunt, tradiderunt esse octo [ventos,] maxime quidem Andronicus Cyrrho-fes (Cypresse, Varr. R. R. I. cap. V) qui etiam exemplum collocavit Athenis turrim marmoream octogonon, & in singulis lateribus octogoni singulorum ventorum imagines exsculptas contra suos cuiusque finis designavit, supraque eam turrim metam marmoream perfecit, & insuper Tritonem ætæni collocavit dextra manu virgam porrigentem: & ita est machinatus, uti vento circumageretur, & semper contra flatum consisteret, supraque imaginem flantis venti, indicem virgam teneret.* Atque ita collocati sunt, inter Solanum & Austrum ab oriente hiberno Eurus; inter Austrum & Favonium ab occidente hiberno, Africus: inter Favonium & Septentrionem Caurus, quem plures Corus vocant: inter Septentrionem & Subsolanum Aquilo, Græcis Boreas. Cetera nomina tam Græca quam Latina, & ipsam positionem cognoscens ex figura, ventorum ordinem referente.

Sed inter hos auctores nova dissensio apparet. Gellius enim dicto loco ventum, qui ab oriente verno sive æquinoctiali venit, Eurum vocat, quasi ἀπὸ τῆς ἐν φέροντα, qui & ἀπὸ τῆς ἑσπέριας Græcorum idem plane sit inter ventos. At ceteris Eurus, Græce dictus, est Vulturnus Romanorum. Sed vel ipse, vel Favorinus, cujus verba refert, abiectus vulgari loquendi consuetudine eo sensu fuisse videtur, quasi Eurus sit cardinalis, qui

quia notius ejus nomen est quam Apeliotæ, aut Latinum Subsolani: quod ipse testatur a Romanis nauticis tantummodo nominari. Nec sibi in ceteris constat Gellius, dum modo de Cauro dixit, adversus Aquilonem flare: post paullo eundem obarmat Euro. Scilicet generalem & qualemcumque oppositionem confundit cum ea, quæ καὶ Ἀγέμετρον fit atque per centrum: qua ratione Caurus non ad Aquilonem, sed ad Eurum proprii nominis, seu Vulturum, dirigatur necesse est. Isidorus quoque Hispalensis lib. xiii. Orig. cap. xi. in Vultu no errat, quem non solum ab Euro distinguit, verum etiam a dextra Subsolani ponit. Plinius autem, & Seneca, & Gellius, ac Vegetius, Vulturum ab oriente hiberno locant, quod ipsa origo nominis, hoc est situs oppidi Vulturii, ad Romam aut alias partes si referatur, postulat. Id quod Columella confirmavit, accuratus scriptor, lib. v. de Re rust. cap. v. *Quadam, inquit, partes ejus regionis infestantur Euro, quem incolæ Vulturum appellant.* Quod vero cum Favorino Gellius Apulejusque tres ab ortu, totidemque ab occidente; at singulares ab septentrione & meridie constituunt, id ex opinione & arbitrio hominum accipiendum est, sine qua si esset, æque possent tres septentrionales, Aparctias, Caurus, & Aquilo; aut tres meridianales, Notus, Africus, Eurus constitui, quia intermedii tam prope absunt a cardine septentrionis aut meridiei, quam ab ortu vel occasu æquinoctiali.

Sequitur sententia tertia, duodecim ventos constituens, oppido quidem antiqua, utpote a Plinio, nec ut nova, sed tamquam priorum memorata; ut subtilior autem, rejecta: a Seneca vero, & posterioribus, Agathemero, Vegetio, Isidoro, approbata. Plinius postquam mediam sententiam de ventis octo laudaverat, de tertia addit: *Numerosior ratio quatuor his interjecerat, Thrascian, media regione inter septentrionem & occasum solstitialem: itemque Caciam, media inter Aquilonem & exortum æquinoctialem, ab ortu solstitiali: Phænicem media regione inter ortum brumalem & meridiem: item inter Liba & Noton compositum ex utroque medium inter meridiem & hibernum occidentem, Libonoton.* Nec vero finis est. Alii Mæsen nomine addidere inter Boream & Caciam: & inter Eurum & Notum, Euro-noton. Ita Plinius dicto loco refert. sed fallitur, si Aristotelem audimus, cui lib. ii. Meteor. cap. vi. Μέσος ἐστὶ μέσος καὶ καὶ ἀπαρctίας, medius inter Caciam & Aparctiam sive Septentrionem. Esse autem singularem ventum Mæsen, & Caciae propinquum, etiam Tzetzes Chiliad. viii. versu 786. seq. de Scythis ostendit:

Οἱ πέρον δὲ νεμόμενοι θαλάσσης Ἰερκάνιας,
Μετὰ τὴν Μέσην ἀνεμὸν, πρὸς τὴν Κακίαν μέγαν.

Qui autem habitant trans mare Hyrcanum,
Post Mæsen ventum, ad Cacia partem.

Clarius, quam Plinius in distributione cit Seneca lib. v. Quæst. natur. cap. xvi. *Quadam, inquit, nōs [ventos] duodecim faciunt. Quatuor enim calis partes internas dividunt, & singulis binos suffectos dant. Hac arte Varro, vir diligens, illos ordinat.* Hoc autem ordine enunxit: *Qui surgit ab oriente æquinoctiali, Subsolanus apud nos dicitur: Græci illum ἀγέμετρον vocant. Ab oriente hiberno Eurus exit, quem nostri vocaverunt Vulturum. Sed & Laurus iam civitate donatus est, & nostro sermoni non, tamquam alienus, intervenit. Ab oriente solstitiali excitatum Græci κακίαν appellant; apud nos sine nomine est. Æquinoctialis occidens Favonius mittit, quem Zephyrum esse dicunt tibi, etiam qui Græce nesciunt loqui. A solstitiali occidente Corus venit, qui apud quosdam Ἀργεστής dicitur. Mihi non videtur, quia Cori violenta vis est, & in unam partem rapax: Ἀργεστής vero mollis est, & tam enervatus commotus, quam redemptibus. Ab occidente hiberno Africus furibundus & ruens, apud Græcos ἀφρικτὴς dicitur. A septentrionali latere summus est Aquilo; medius Septentrio; imus Thrascias.* Hinc deest

apud nos vocabulum. A meridiano axe Euronotus est; deinde Notus, Latine Auster; deinde Libonotus, qui apud nos sine nomine est. Haec Seneca de ventis duodecim: nec plures, in horizonte distributos, antiqui agnoverunt. Eundem numerum Agathemerus, Vegetius, & Isidorus, ut dictum est, tuentur. Et sicut turri Attica octonos ventos comprobamus; ita duodenos columnae *δωδεκαγώνου* fragmentum, quod Cajetae visitur, cum ventorum nominibus, singulo latere suum ventum referente, confirmat. cuius rei Gruterus testis est Inscription. pag. 137.

Sunt etiam venti quidam certarum regionum aut gentium, de quibus idem Seneca cap. xvii. ita scripsit: *Quidam sunt quorundam locorum proprii, qui non transmittunt, sed in proximum ferunt. Non est illis a latere universi mundi impetus. Atabulus Apuliam infestat, Calabriam Japyx, Athenas Sciron, Pamphyliam Cataegis, Galliam Circius, cui, edificia quassanti, tamen incolae gratias agunt, tamquam salubritatem celi sui debeant ei. Divus certe Augustus templum illi, quem in Gallia moraretur, & fovit & fecit. Infinitum est si singulos velim persequi. Nulla enim propemodum regio est, qua non habeat aliquem flatum ex se nascentem, & circa se cadentem.* Primus, quem in his Seneca nominat, ATABULUS est, quem Gellius dicto loco *Horatium Atabulum* dixit, quia Horatius lib. i Serm. Satyr. v. vers. 77. memoravit,

Incipit ex illo montes Apulia notos

Ostentare mihi, quos torret Atabulus - -

Vetus interpretes ibi: ATABULUS ventus infestus Apuliae, ἀπὸ τῆς τῆν ἄτρν βάρειν, hoc est ab eo, quod pestem immittat. Alter Senecae nominatus est JAPYX, quem Calabriam dixit infestare, inde etiam Japygiam vel totam vel ex parte appellatam. Gellius, ex ipsius Apulia ora proficiscentem dixit; Apulejus autem de Mundo: *Apulis Japygeum* [nomen] *ex Japyge sinu, id est ex ipso Gargano venientem, de loco committant.* Huius Caurum esse manifestum est. Ex Apulia ergo in Calabriam fertur. Unde est, quod Apulia quoque non numquam Japygia vocetur, praesertim poetis & illorum interpretibus; quod ad Silii etiam Italici lib. i. vers. 51. meminimus nos adnotare. Geographis vero distincta Japygia ab Apulia est. Strabo quippe lib. vi. pag. 191. Japygiam dicit eandem, quam Graeci Messapiam dixerint, eique fines dat peninsulae aequatos a Tarento ad Brundisium: incolas autem Salentinos & Calabros: *ἔτι τὰς Καλαβρίας, post Calabros, sive ἐπὶ τὸς, supra hos esse, quam Apuliam indigenae vocent, in Peucetios Dauniosque divisam.* Sed de hoc infra in Italiae descriptione.

SCIRON succedit, Atheniensibus molestus ventus. Et hic occidentalis est, ex tractu Megarenti in Atticam profectus. nomen enim Scironides petrae, unde oritur, dederunt. Strabo ubi eas descripsit sub initium libri ix. quod super illas via ex Ithmo Megaram & in Atticam ferat; subjungit: ἀπὸ τῶν ἀρκύων τῶν κατὰ τὴν ἄγρην, *Scironem* *ἔξ ὧν κατὰ τὴν ἄγρην, ab hoc patre oblique flatem procellosaque cidentem Caurum Athenienses Scironem appellaverunt.* Plinius haud longe a Strabone discedens, addit aliud nomen hujusdem vel propinquioris venti, Olympia videlicet, *Sunt, inquit dicto cap. xlvii. quidam peculiare quibusque gentibus venti, non ultra certum praecedentes tractum, ut Atheniensibus Sciron, paululum ab Argosie deflexus, reliqua Graecia ignotus. Alii ubi elatior Olympias vocatur.* Consuetudo omnibus his nominibus Argosien intelligi. Videtur Aristotelem sequutus, qui lib. ii Meteor cap. vi tradit, ἐν καλῶν εἰ μὴ Ἀργεσίου, εἰ δὲ Ὀλυμπίας, εἰ δὲ Σκίρωνος, *Scironem* *ἔξ ὧν κατὰ τὴν ἄγρην, quem alii Argosien, alii Olympiam, alii Scironem vocant, ab occasu solis haurit flatem.*

Anteriori Pamphylia succedit, quam CATAEGIS κατὰ γῆν Graece est conturbet
Pro-

Procellam id nomen Græcis sonat, aut ventorum concussionem, sicut Zosimus lib. v. cap. xxiv τὸ γινόμενον πνεύμα καταιγίδα dixit. Ab αἰσσω enim, seu κατὰ αἰσσω est, quæ ruere, cum impetu ferri significant. Hesychius: Καταιγίς, Ἐπιφορὰ ἀνέμου σφοδρῆς. Apulejus de Mundo: *procellosus flatus Catagis dicitur*. Quæ satis clara notio ex verbo καταιγίζειν est, quod ex Strabone modo, quum Scironem ventum interpretabamur, cognovimus. Synecdoche ergo est, quum singulari vento Pamphyliæ vox generalior, procellam per se significans, accommodatur.

Supereſt Gallorum CIRCIVS, Narbonensi provinciæ ita damnoſus, ut tamen beneficium quoque adferre viſus fuerit. Senecæ verbis id antea explicatum ſatis fuit. Plinius de eo: *In Narbonenſi provincia clariffimus ventorum, CIRCIVS, nec illo violentia inferior, Oſtiam plerumque recta Liguriæ mari perſerens. Idem non modo in reliquis partibus calis ignotus eſt, ſed ne Viennam quidem, ejusdem provinciæ urbem, attingens, paucis aut limitibus, jugi modici occuſu, tantus ille ventorum coercetur*. Apulejus originem denominationis oſtendit. Galli, inquit, *Circium appeant a turba ejus & vertice*, nempe ἀκίρκῳ appellatur, quod gyret & circumagat quaſi quidquid corripuerit. Nec aliter Gellius, vel Favorinus, quam a turbine ejus ac vertigine nomen duxit.

Hic Seneca enumerati ſingulares venti; fatente tamen, infinitum quaſi fore, ſi quis omnes vellet nominatim recensere. Addi enim poteſt HELLESPONTIAS, quem Cæcian ita vocari Plinius dicto loco tradidit, qui ſi Achillem Tatium audiamus, propria ratione certo loco contentus eſt, quippe Cæciana Caico, Aſiæ amne, appellatum exiſtimat. Sed plerique Cæcian pro vento habent generaliore, qui longius per orbem, quam in anguſto Aeoliæ circa Caicum campo ſpiret. Plura ventorum nomina, certis regionibus aut oppidis attributa, per omnes plagas reliquo apoſpasmatico ex libro Ariſtotelis περὶ σημείων, ſunt enarrata, quæ quod ignota ſunt hitoriæ & geographiæ, cenſemus prætereunda: ſicut phyſicæ etiam ſua ventorum genera præſteros, typhones, ecnephas, & quos alios habent, ex origine & cauſis naturalibus interpretandos, nullam plagam geographiæ deſignantes, relinquimus.

Denique ſunt anniverſarii venti, & certis temporibus circumſcripti, qui itidem per ſe ad geographiam non pertinent. Tales ſunt Ornithæa, Prodromi, Eteſia. ORNITHIAS, etiam Chelidonias ab hirundinis apparitione dictus, ipſe Favonius eſt, certo adſcriptus tempori, quod Plinius definit viii. calendas Martii, ſcilicet Neronis ævo, & in Italia. etenim hirundo,

- - - εἰαρινὴ Ζεφύρος πρωτάγγελος ἔρnis,

vernæ avis & Zephyri prima nuntia, ut Oppianus lib. iii. verſ. 246 vocavit. Ptolemæus quoque, de Apparentiis menſe Februario ſub finem, ex Hipparcho & Euctemone Ὁρνιθία ἀρχονται πνεῖν ψυχροί. χελιδόνι ὥστε φαίνεσθαι, Ornithia incipiunt frigidiuſculi flare. Hirundini advenire tempus eſt.

Major de Prodromis & Eteſiis contentio eruditis antiquioribus eſt. PRODROMI, venti ſunt aquilones, octo diebus exortum Caniculæ antecedentes, ut Plinius interpretatus eſt: immo ipſos ETEſIAS anteveniunt, quorum prodromi, hoc eſt præcurſiores, appellantur. Geminus cap. xvi. ſuæ Iſagoges: Die xxvii (ab æſtiva converſione ſive ſoliſtitio) Eudoxo canis mane oritur, καὶ τὰς ἐπομένας ἡμέρας νύκτες ἰτησίαι πνέουσιν, αἱ δὲ πέντε αἱ πρῶται πρὸδρομοὶ καλεῖνται, & per dies ſequentes lv. Eteſia ſpirant; dies autem quinque prima vocantur præcurſores. Dies quinque, id eſt venti illorum dierum, qui præcurſores Eteſiarum ſunt. Sic Edo Hildericus edidit: at Petavius, ἐπομένας ἡμέρας ἑ, & vertit, per dies ſequentes quinque, quod pravatum ſit, necesse omnino eſt. Si enim Prodromi

Etesiarum quinque diebus spirant, ipsos Etesias diutius oportet flare. Et ne nimis ille Gemini vel Eudoxi numerus videatur, Ammianus Marcellinus hæsitantem potest dubitatione liberare, quam proxime ad illum numerum accedens. Libro enim xxii. cap. xxxv. [Valef. xv.] *Opinio est, inquit, celebrior illa, quod spirantibus prodromis, perque dies quadraginta & quinque Etesiarum continuus flatus repellentibus ejus [Nili] meatum, velocitate cohibita, superfusus fluctibus intumescit.* Sed quod de Nilo ille ait, id nostrum non faciemus; temporis tantum & regionis ex illo rationem habentes. Seneca lib. v. *Quæst. natur. cap. x. de Etesis consonat. A solstitio, inquit, illis incipit, utraque ortum Canicula non valent.* Sic de tempore auctores fere consentiunt: de loco & regione sunt impeditiores rationes.

Quod leniter refrigerant *Etesia*, a septentrionibus venire vulgo creduntur: id quod non tantum opinio de Nilo, ante paullo ex Ammiano memorata, videtur confirmare; verum ipse etiam Strabo lib. xvii. pag. 545. Alexandream Aegypti dixit optime æstatem tolerare, quia *οἱ ἐτησίαι πνέουσι ἐκ τῆ βορείου, καὶ ἔκ τούτου πελάγους*, *Etesia a borealibus partibus & tanto pelago adspirent.* Et Lucretius aliquoties.

- - - *etesia flabra Aquilonum,*

lib. v. vers. 741. & lib. vi. vers. 730. dixit.

Apulejus autem de Mundo, in excursu a versione Græci libri *ἐκ τῶν ἁπάντων*, dicit: *Sunt Etesia & Prodromi spirantes ex omni parte, eo tempore æstatis, quo Canis oritur.* Si ex omni parte, etiam ab oriente, a meridie, ab occasu proveniunt. De occidentis plaga nequaquam res incerta videtur, utpote multorum comprobata auctoritate. Cicero ad Atticum lib. vi. epist. vii. de reditu suo ex provincia: *Rhodium volo puerorum causa: inde quam primum Athenas, etsi Etesia valde reflant.* REFLEANT, id est adversi sunt in occasum versus naviganti. Addit Manutius, Paulli filius, Quæsitis per epistol. lib. ii. cap. vi. ejusdem tentatum iter in Græciam ex Italia, lib. xii. epist. xxv. ad Cornificium. Ego inquit, *iratus temporibus, in Græciam, desperata libertate, rapiebar: quam me Etesia, quasi boni cives, relinquentem rempublicam prosequi noluerunt, Austerque adversus maximo flatu me ad tribules tuos Rhegium retulit.* Scilicet Syracusas venerat, ut inde trajiceret in Græciam transmissione faciliore, ut putabatur, quam Brundisinas, quod ipse dicit Philipp. i. cap. iii. At Auster vehementior, quam venti occidentales, quibus utendum erat in Rheginum agrum ad Leucopetram promontorium rejecit. Cornelius Tacitus lib. ii. Histor. cap. xcvi. *Mare Etesia flabant. Harum flatu in orientem navigantibus secundum; inde, adversum erat.* Quod etiam Livius confirmat lib. xxxvii. cap. xxiii. *Tardius, inquit, navigaverunt reges, adverso tempore Etesiarum, quod velis flatum Favonis ventis erat.*

An vero etiam ab ortu, a meridie, si ex omni parte? Ita Plinius lib. ii. cap. xlvii. *Etesia noctu desinant fere, & a tertia diei hora oriuntur.* In Hispania & Asia ab oriente flatus est eorum: in Ponto ab aquilone: reliquis in partibus a meridie. Et Posidonius apud Strabonem lib. iii. pag. 99. singulare hoc sibi, ab Hispania naviganti, obtigisse ait, *ὅτι οἱ ἐυφοῖαι καὶ ἰκτίες τὸ πέλαγος, ὡς τὸ Σαρδίων κόλπος, πνέουσιν ἐτησίαι, in illo mari usque ad sinum Sardiniae Etesias spirare*, ideoque se tribus mensibus in Italiam aggre Gymnesias, & Sardiniam, & alia, e regione harum loca Africæ prætervectum. Aldus Manutius antea laudato loco, Plinium aberasse censet, quia Etesia a meridie numquam spirent, neque ab sole oriente, quod sibi e Ciceronis locis, antea explicatis, videtur satis approbasse: contra Casaubonus ad Strabonem Notis, narrationem Posidonii tueri Plinii sententiam posse existimat. Sed in vocabulo videtur lusus esse. Si laxè sumis, ut *ἐτήσιαι* & *anniversarius* est, plures venti, certo anni tempore spirantes, possunt *ἐτησίαι*, *etesia* appellari, ex

qui.

quacunque plaga vel cæli parte proficiscuntur. Quum vero singulares sint, & propter constantiam, quam anniversarii servant, notabiliores illi, qui ex cæli parte, quæ inter occasum & septentrionem est, a solstitii tempore ad ortum canis spirant; hos proprie præcipueque Etesias appellari, non solum consuetudo jussit, verum etiam auctoritas confirmavit. Quos quum plures ex septentrione adducant, Cicero ab occidente, quæ duæ nobiliores de hac re sententiæ sunt; scite Aristoteles loco sæpe indicato, lib. II. Meteor. cap. VI. extremo, ambas ita inter se conciliavit, ut utrique ratio sua & veritas constaret. Sic autem infit: Οἱ ἰτησίας φέρονται τοῖς μὲν πρὸ δυσμᾶς οἰκῶσιν, ἐκ τῆ ἀπαρκτίας εἰς θεργικίας, ἀργέας καὶ ζεφύρους. ἀρχόμενοι μὲν ἀπὸ τῆ ἀρκτικῆς, τελευτῶντες δὲ εἰς τὰς πόρρω. Hoc est: *Etesia iis, qui ad occidentem habitant, e septentrionibus in Thrascias, Argestas & Zephyros commutantur, initio facto ab Arcto, fine in iis, qui longinqua loca incolunt.* Et brevius idem vel quisquis auctor libri de Mundo est, cap. IV. οἱ ἰτησίας λεγόμενοι, μίξιν ἔχοντες τῆ ἀπὸ τῆ ἀρκτικῆς φερόμενων, καὶ ζεφύρων, *Qui Etesia dicuntur, mixturam habent eorum qui ab Arcto feruntur, & Zephyrorum.* Eadem claritate & ratione Diodorus Siculus lib. I. cap. XXXIX. τὰς ἰτησίας ἰδεῖν ἴσιν ἔδεν τι μάλλον ἀπὸ τῆ ἀρκτικῆς πνέοντας, ἢ πρὸς τὴν ἰσπέρην. Ὁ βόρεια γὰρ ἔδ' ἀπαρκτίας μόνοι, ἀλλὰ καὶ οἱ πνέοντες ἀπὸ θερινῆς δύσεως ἀργέας κοινωνοῦσι τῆς τῆ ἰτησιῶν πρηνυορίας, *Evidens est non magis a septentrione, quam ab occasu Etesias spirare. nec enim soli Borea aut Aparctia, sed etiam Argesta, ab occasu æstivo flantes, nominis Etesiarum sunt participes.*

Hæc de veris certisque Etesis intelligantur, eorumque situ & φορᾶ: qui ab ortu aut austro dicuntur accedere, per abusum & improprie Etesia appellantur, qua Posidonius Pliniumque ratione interpretandum esse existimamus. Gellius incertior in sententia sua ita clausit hanc disputationem: *Quod supra dixi, Etesias ex alia atque alia cæli parte flare, hand scio an, sequutus opinionem multorum, temere dixerim.* Ἐτήσιον, ut diximus, *anniversarium* est, non quod uno alteroque aut tertio etiam anno ad eundem modum contigit. Plurium annorum experimento confirmatum sit oportet, quod vere *anniversarium* appellari debet, cujus an crebro repetitam experientiam vel Posidonius habuerit, vel etiam Plinius, in ortivis Etesis designandis; quis spondere aufit, aut rationibus indubitatis demonstrare? Quod autem supra dictum est ex Plinio, noctu fere desinere Etesias, & a tertia diei hora oriri; ejus causam conatur Seneca investigare dicto lib. V. Quæst. natur. cap. XI, additque ideo *somniculosos a nautis & delictos vocari*, quod, ut Gallio frater ejus dixerit, *mane nesciant surgere.* Sed rem narrare, geographi est, philosophi, indagare causam, quam an invenerit Seneca, alii judicent & excutiant.

Antequam de Ventis dissertationem finiamus, Vitruvii de iis opinionem, & varias ac novas appellationes non inconueniens erit addidisse. Is lib. I. cap. VI. de universis ita sentit: *I extra & sinistra circa Austrum Exonotus & Altanus flare solet: circa Africum, Libonotus & Subvesperus: circa Favonium Argestes, & certis temporibus Etesia: ad latera Canri, Circius & Corus: circa Septentrionem, Thrascias & Gallicus: dextra ac sinistra circa Aquilonem, Supernas & Boreas: circa Solanum, Carbas, & certo tempore Ornithia. Euri vero medias partes tenent: in extremis, Cacias & Vulturinus. Sunt autem & alia plura nomina, fiat. sive ventorum, a locis, aut montium procellis tracta. Præterea aura matutina, quas sol quum emergit de subterranea parte, versando, pulsatur aeris humorem, & impetu scandendo trahens e. primas aëtarum antelucano spiritu flatus, qui quum ex orto sole permanserint, Euri venti tenent, artes.* Sed ex antea dictis de his judicare cuique est facillimum.

CAPUT IX.

DE

LATERIBUS MUNDI.

R Eliquum est, ut etiam de lateribus mundi agamus, quo, quod dextrum in eo, quod sinistrum dicatur, quod summum item imumve sit, quod antrorsum tendat, aut lateat ab tergo, ex antiquorum opinione sententiaque appareat. Has *αἰρέσεις* & respectus mundi non uno modo sapientes ordinaverunt. Empedocles, ut apud Plutarchum est de Placitis Philosophorum lib. II. cap. X. censuit, *δεξιὰ μὲν τὰ ἡλίου τὸ θερινὸν τροπαεῖον, ἀριστερὰ δὲ τὸ χειμερινόν, dextera* [mundi] *ad circulum aestivae conversionis; sinistra ad hibernum ordinavit.* Quem Achilles Tatius Isagog. in Phaenomen. cap. XXIX. sequutus videtur. Quod enim umbræ nostræ ad dextram cadant, consequi dicit, ut sol nobis sinister sit: habitantibus in australi zona, dexter. Et cap. XXXI. λέγω δὲ ἐν δεξιᾷ τὸ βόρειον, *dextram dico quod est septentrionale.* Nec sine ratione videntur judicasse. Ut enim in fluminibus solemne est, dextrum sinistrumque dici, quod cursus secundi respectu, seu currentis aquæ, tale existit, ut infra probaturi sumus; sic ad motum stellarum diurnum, qui ab ortu in occasum fertur, si corpus nostrum componamus, dextrum ad septentriones sit necesse est: sinistrum ad austrinas partes. Quod contra in ortum solis contuenti ad levam est septentrio, ad dextram meridiana plaga; in causâ fuisse videtur, ut Romanis borealia, eaque sinistra, feliciora putarentur; austrina vero dextera, sed in auguriis minus auspicata: de quo Plutarchus Quæst. Rom. LXXVIII. consulatur. Nihilominus & plures & nobiliores philosophi non ad latitudinem ab austro in aquilonem; sed ab ortu in occasum, per longitudinem orbis, hanc laterum relationem posuerunt. Ut rem compendii faciamus, ex Plutarcho referemus, quæ principum philosophorum de hoc argumento fuerit sententia. Libro antea dicto, eodemque capite Pythagoras, ait, & Plato, & Aristoteles *δεξιὰ δὲ κίεουσιν τὰ ἀνατολικά μέρη, ἀφ' ὧν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως. ἀριστερὰ δὲ τὰ δυτικά, dextras mundi partes, quæ ad ortum sunt, unde motus est initium; sinistras ad occasum statuerunt.* Pulchra ratio & numeris suis perfectâ: cui addimus non minus illustrem aliam, & sui utilitate comprobata. Sedes ingeniorum in orbe habitabili cis æquatorem adhuc in temperata zona, septentriones spectante, fuit. Qui vero ibi degunt, polum arcticum, et cardinem mundi, & Cynosuram, principium celestis contemplationis, suspiciunt. Quod quam fit, oriens ipsis a dextris est: ad sinistram, solis occasus. Quam rationem etiam geographi veteres sequuti omnes sunt, qui orbem terrarum vel universum vel ex parte deinceps caverunt, ut, si ut polum septentrionalis nobis semper elevatus est, in superiore etiam tabularum parte septentrionem collocarent: in ima austrum: ad dextram ortum solis: a sinistra occasum. Sic Ptolemaeus fecit lib. I. cap. XXII. & XXIV: sic segmenta Tabulæ Theodosianæ, ut putatur, quam & Peutingerianam appellamus, a Marco Vellero editæ, videmus constituta: quem morem, aut situm potius, præstantissimus quisque geographorum adhuc servavit, & hodieque doctissimi viri observant, quia nihil verius, nihilque utilius excogitari potest, quam machinas & instrumenta, quæ orbem terrarum referant, vel quancunque ejus partem, ad eam situm ac positionem ordinare, quem ipsa nobis natura in celo terraque præscripsit. Reprehendendi ergo sunt artifices, qui a veteri consuetudine deficientes pro sua lubidine, aut

chartæ

chartæ vel laminæ, quam putant, commoditate, plagas mundi pervertunt, & discen-
tes confundunt ac impediunt, quum omnis charta geographica ex rei natura, & veteri
disciplina, constitui & collocari ita debeat, ut a dextra ortus sit, a sinistra occasus; quia
secus si habet, confusionem locorum parit omnium, & ingeniorum ac profectuum vix
superabile impedimentum. Ita vero qui faciunt, digni sunt utique, ad antipodes ut trans-
mittantur, ubi quam perversitatem amaverunt, & contrarias nostris rationes, sine ullius
damno possint persequi, aut non dissimiles in orbis illius natura consuetari. Ut autem
magis horum ineptiæ patefiant, exemplo ostendamus, quam repugnans rebus & divinæ
positioni sit, Palæstinæ seu Terræ sanctæ tabulam statuere ita, ut mare Palæstinum, ex-
trema pars mediterranei, in summitate a septentrione suspendatur: septentrionalis au-
tem pars cedat ad dextram; quum tamen ipse Deus divinis litteris terminos Terræ sanctæ
ita fixos constituerit, ut limes occidentalis sit ים הגדול *mare magnum*, hoc est mediter-
rancum, Numer. xxxiv. 6. Iosua 1, 4. xv, 12. xxiii, 4. quo posito, non potest oriens
non a dextra esse; in summa & elevata parte septentrio; auster contra in infima & cadente.
Hinc non difficile ad iudicandum est, quam perversæ sint tabulæ cum Adrichomii de-
scriptione conjunctæ, aut pleræque sanctis Bibliis hodie adnexæ; etiam aliæ multæ
multarum regionum, quæ nisi ad mundi plagas restituantur, nequaquam id commodi
adjumentique, quod speratur, perlustrantibus possunt præstare. Quod etiam de pluri-
bus vulgatis aliarum regionum tabulis, nitide quamvis & eo loco impressis, ubi sedes
ingeniorum & artificum putatur esse, quod mireris, est adnotandum.

De fluminibus etiam & eorum ripis est, quod in laterum discrimine observetur. Dixi-
mus supra paucis verbis, ex secunda fluxione aquarum discrimen illud esse unice repeten-
dum: nunc pluribus paullo & verbis & exemplis illustrare non nullum fortassis est pretium.
Etenim ita res est natura duce, ut ex secundo cursu seu fluxione discrimen laterum in ri-
pis, & amnibus, & fretis etiam, capiamus, ut si prono flumine deveharis, quæ tibi
dextrorsum occurrit, sit etiam dextera ipsius amnis ripa: quæ ad sinistram tibi erit, sit
etiam ejusdem ripa sinistra. Planum & explicatum exemplum Eutropius præbet lib. ix.
cap. ix. siue in Aureliano principe. *Provinciam, inquit, Daciam, quam Trajanus ultra*
Danubium fecerat, intermisit, vastato omni Illyrico & Asia, desperans eam posse retineri:
abduktosque Romanos ex urbibus & agris Dacia, in media Asia collocavit: & est in dextera
Danubio in mare fluenti, quum antea fuerit in lava. Strabo quoque lib. ii. pag. 88. de Danubio
siue Istro scripsit, ab occatu in ortum ita deferri, ut a sinistra Germaniam Geticamque re-
linquat: a dextra Thraciam Illyricumque prætereat. Quod etiam de interni maris ostio,
si cili reuleo facto, idem Strabo dicto libro p. 87, & Plinius lib. iii. c. p. i. constituerunt,
quæ verba inferius capite xi. de Magnis Terræ Continentibus adiciemus.

CAPUT X.

DE

INGENIORUM CORPORUM-
QUE PRO SITU LOCI DIVER-
SITATE.

Non recens observatio est, sub alio cælo & orbis inclinatione, ut ceterarum rerum
naturam, ita hominum quoque ingenia & corporis habitum non leviter immutari:
sed nec præcis illud sapientibus ignotum fuit. In eo declarando Vitruvius in primis

D 3

sollers

sollers fuit lib. vi. cap. i. *Sol*, inquit, *quibus locis mediocriter profundit vapores, in his conservat corpora temperata: quaque proxime currendo deflagrat, eripit exsugendo temperaturam humoris.* Contra vero refrigeratis regionibus, quod absunt a meridie longe, non exhauritur a caloribus humor, sed ex caelo roscidus aer, in corpora fundens humorem, efficit ampliores corporaturas, vocisque sonitus graviores. Ex eo quoque sub septentrionibus nutriuntur gentes immaribus corporibus, candidis coloribus, directo capillo & rufo, oculis caesis, sanguine multo, quoniam ab humoris plenitudine, calique refrigerationibus sunt conformati. Qui autem sunt proximi ad axem meridianum (hyperpolice zonam torridam notat) subjectique solis cursui, brevioribus corporibus, colore fusco, crispo capillo, oculis nigris, cruribus invalidis, sanguine exiguo, solis impetu perficiuntur. Hæc de corporis habitu & dispositione. De animo idem addit, in meridianis regionibus propter sanguinis exiguitatem timidiores nasci; tolerantiores vero ardoris febrium, quod membra illorum cum fervore sint nutrita. Et interjectis nonnullis: Propter tenuitatem calis, meridiana nationes, ex acuto fervore, mente expeditius celeriusque moventur ad consiliorum cogitationes: septentrionales autem gentes, infusæ crassitudine calis, propter obstantiam aeris, humore refrigerata, stupentes habent mentes. Et exemplo proposito serpentis, per brumale tempus immotæ stupore; mobilis autem maxime per calorem, subdit: ita non est mirandum, si acutiores efficit calidus aer hominum mentes: refrigeratus contra, tardiores. Quum sint autem meridiana nationes animis acutissimis, infinitaque sollertia consiliorum, simul ad fortitudinem ingrediuntur, ibi succumbunt, quod habent exsuctas ab sole animorum virtutes. Qui vero refrigeratis nascuntur regionibus, ad armorum vehementiam paratiores sunt, magnisque viribus ruunt sine timore, sed tarditate animi sine considerantia irruentes, sine sollertia, suis consiliis refringuntur.

Ita est videlicet, ut calidiores regiones brevitatem corporis, animique agilitatem proferant: tardiores mentes septentrio gignat, sed majus robur & tolerantiam addat corporibus. Id quod autem in pluribus ita inesse videmus, non æque in omnibus aut singulis nationis alicujus esse credendum est. Unde ad vitia virtutemve proniores quædam gentes sunt, ut tamen plus sæpe consuetudini aut imitamento, aut institutioni debeatur, quam cælo, aut loci, ubi sunt, ingenio. quo fit, in uno climate ut diversi mores reperiantur, nec aeris qualitates sub eodem cælo ubique sint persimiles: sed a montium jugis, paludosis locis, vicinitate marium, aliisque internis & propriis causis sæpe miram varietatem accipiant. Quæ ergo ex situ & inclinatione loci pro moribus & ingenio argumenta petuntur, generalia cuncta sunt, quæ vel naturæ ipsius, vel artis aut educationis ope non raro infringuntur, ut tamen, quod plerumque in illis locis est, recte probent atque obtineant. Sic Pœnorum ex cælo agilitas propter calorem, quum ad virtutem adhiberi debuisset, plerisque in calliditatem vertit, in astutiam & fraudes, quod proverbium, *Pœnica fides*, confirmavit. Thracum famosa feritas, quid non Hæmi & Rhodopes asperitati imputavit? quæ certe nec postea ita mitigata fuit, ut barbaries omnis pelleretur, quæ vel hodie superesse cernitur. Syros salubritas cæli, & soli adfluentia in voluptates & animi levitatem pellexit, quod Græcis etiam posterioribus evenit, quos non gradu, sed præcipiti cursu a virtute ad vitia descivisse notum est. Et sic nulla natio existit, cui non ex cælo suo character aliquis hæreat, qui, quamvis non omnium, multorum tamen animum, indolem, mores effingat atque formet; saltem propensionem & proclivitatem indicet. Quæ per gentes singulas excutere non nostrarum partium, sed munus est historiarum.

Supereft quod Viruvius Italiæ suæ & Romanæ urbis encomium adjunxit, quam divina mens, ut ait, egregia & temperata regione ita collocavit, ut orbis terrarum imperio poti-

potiretur. *Quum*, inquit, *omnes nationes immoderatis mixtionibus sint disparatae; placuit, ut inter spatia totius orbis terrarum regionumque medio mundi populus Romanus possideret fines. namque temperatissima ad utramque partem & corporum membris, animorumque vigoribus pro fortitudine sunt in Italia gentes.* Non invidenda est laus Italiae, quam ex egregio aeris temperamento habet: nec vero est ei soli sic pertribuenda, ut adjacentes regiones a societate excludantur penitus. Græcia & Italia, cæli sui genio adjunctæ, ad summam gloriam virtutis, doctrinæ, humanitatis perductæ, aliis gentibus viam ad laudis theatrum perveniendi ostentaverunt, quæ, quod natura non habuerunt, arte & industria consequutæ sunt, ut plures nunc, Europæ nationes cum Italia, illa virtutis & litterarum cultrice, certent, Græciam fere omnes hodie superent. Nulla itaque terra tam infructuosa est, ut, si studio impenso percolatur, nullas artes & virtutes ferat, quas in iis regionibus miramur & laudamus, quæ naturæ benignitate sub temperatissimo cælo & mollissima inclinatione collocatæ sunt. Quod enim cultiores gentes habent, non id omne natura habent, sed si non primas partes, tamen proximas ars sibi & exercitatio vindicant. Quod Strabonis sententia quum illustravero, finem huic argumento faciam. Is lib. II pag. 70. ait scite & vere; Οὐ φύσει Ἀθηναῖοι μὲν φιλόλογοι; Λακεδαιμόνιοι δ' ἔ, καὶ οἱ ἐν ἑγγυτέρῳ, Θηβαῖοι. ἀλλὰ μάλλον ἔθει. ἔτως ἔδ' Βαβυλωνῖοι φύσει φιλόσοφοι καὶ Αἰγύπτιοι, οἳ καὶ καὶ αἰσκήσει καὶ ἔθει. *Quod Athenienses studiosi sunt litterarum, Lacedæmonii non item, ac ne Thebani quidem iis viciniore; non natura fit, sed magis more. Sic neque Babylonios natura philosophos fecit, aut Aegyptios; sed exercitatio & consuetudo.*

CAPUT XI.

DE

MAGNIS CONTINENTIBUS
TERRARUM ORBIS.

PArtes majores illas, in quas orbem terræ dividimus, Græci ἡπείρους, *continentes* appellant, & tres plerique constituunt, Europam, Africam, Asiam. Fuerunt tamen ex antiquis (οἱ παλαιοὶ) qui duas partes numerarent, Asiam & Europam, τὴν τε λιβύην καὶ τὴν Ἑυρώπην, ὥσπερ μίαν ἔσαν, συναμφοτέρους ἐκάλεον ἐνὶ καὶ μόνῳ τῷ τῷ Ἑυρώπης ἐνέματι, & *Africam* & *Europam*, velut quæ una esset, utramque simul uno & solo *Europa* vocabulo appellabant, uti de illis Agathemerus refert lib. II. cap. II. Hoc qui sentient, seu duas tantum partis orbis, Europam & Asiam, dicerent, *parci fuere*, Sallustio iudice Jugurth. B. cap. XVII. plerique enim partem tertiam, quæ Africa est, distincta ab Europa, apposuerunt. Ex utraque gente testes non nullos advocare liceat. Dionysius periegeta vers. 7.

- - - - - μίαν δὲ ἐκαίπερ ἔσαν
Ἀνθρώποι τελοσῆπι ἐπ' ἡπείροις δάσαντο,

Una autem quamvis sit terra, homines tres in continentes parti sunt. Et Agathemerus dicto loco: Διαίρεται ἡ ὅλη οἰκούμενη εἰς ἡπείρους τρεῖς, *D. videtur universus orbis in tres continentes*, quas etiam nominat, *Asiam, Africam & Europam.* Atque ita etiam Strabo, lib. I. extremo, illas partes non semel ἡπείρους, *continentes*, cum Eratosthene appellavit. CONTINENTES, quia non sunt insulæ, & quæquam maribus majorem partem cinctæ sunt singulæ, ta-

men

men continuo aliquo tractu, saltem isthmo, inter se cohaerent. Omnes tamen hae tres continentes partes simul ab Oceano ambiuntur, ad quem collatae, speciem magnae praebent insulae. Iterum Dionysius principio περιήσεως,

Μνήσσομαι Ὀκεανὸς βαθυρροῦ. ἐν δὲ ἐκείνῃ

Πᾶσα χθὼν, ἃτε νότος ἀπείρεται, ἐκτεφάνεται.

Memorabo Oceanum profunde fluentem, illo enim tota tellus, tamquam insula immensa, est cincta. Geminus autem cap. xiii. non continentes, sed μέγα τεῖμα vocat, id est tres partes. Atque ita etiam Latini. Pomponius Mela lib. i. cap. i. Hoc mari [interno] & duobus inclytis amnibus, Tanais & Nilo, in tres partes universum dividitur. Nec non Plinius prooemio lib. iii. Terrarum orbis universus in tres dividitur partes, Europam, Asiam, Africam. In quo numero consistunt omnes, nec plures Ptolemæus, Solinus, Capella, & quotquot hoc argumentum tractarunt, agnoscunt: ut quæ de quarta parte, quam recentes Americam dicunt, non nulli conjiciunt, quasi non penitus ignota antiquis fuerit, meræ conjecturae sint, aut somnia vigilantium. Neque enim vel Atlantica id insula Platonis, quæ similior fabulae est, quam chorographiæ; vel Pomponii Melæ antichthones evincunt, quos eo Turnebus lib. xx. Adversar. cap. xi. trahit: neque Carthaginensium navigationes in eam pertigerunt, quum ex Hannonis periplo constet, quam non longe a litoribus, in Oceano praesertim, mortales veteres abscedere ausi, fere semper oram legerint.

Quum itaque certum exploratumque sit, & tot luculentis testimoniis comprobatum, non plures, quam tres, orbis partes antiquis innotuisse; de limitibus, quibus iidem singulas crediderint discretas esse, nunc breviter adjiciendum est. Certus limes occiduus tam Africae quam Europæ est Oceanus Atlanticus & Gaditanus, & qui supra illas partes Aquitanicus ac Hibernicus appellatur: nec dubitatum de termino Asiae orientali, quamvis vix plene cognitum ab ullo fuerit, quousque Asia ad orientem solem recedat. In hoc autem consensus fuit omnium, quidquid terrarum ad ortum solis est, quod cum cognitis partibus cohaereat, id proprium esse Asiae, non alterius cujusdam partis. In medio autem limite partium, id est Asiae & Europæ; itidemque Asiae atque Africae communi termino magna utique est veterum dissonantia. Alii enim has partes fluminibus & fretis sejungunt, ut Europam & Asiam Tanai ac Hellesponto; Asiam ab Africa Nilo flumine, alii isthmis & continentibus terris, ut isthmo Aegyptiaco Africam & Asiam: Europam vero ab Asia alio isthmo majore, qui inter Caspium mare & Pontum Euxinum intercedat. Utramque sententiam excutere non alienum erit ab instituto operis.

Sit igitur prima discretio Europæ ab Asia, quæ pluribus satis firma est per Tanaim & Hellespontum, & quæ in illa linea continuantur, ut hodieque illas partes distinguere solemus. Dionysius periegeta v. 14.

Εὐρώπη δ' Ἀσίας Τάναις ἀπὸ μέσθεν ὁρίζεται

Πρὸς βορρην. νότιον δὲ μεσθέρειν Ἑλλάσποντος.

Hoc est: Europam ab Asia determinat amnis Tanais septentrionem versus: australi autem parte Hellespontus limes est. Straboni etiam lib. ii. pag. 87. Europa ab columnis Herculis patet μέγας δὲ Ταναιδὸς, usque ad Tanaim fluvium. Et Mela lib. i. cap. i. Quod servarum jacet a freto ad ea flumina, ab altero latere Africam vocamus, ab altero Europen: ad Nilum Africam: ad Tanaim Europen. Ultra quidquid est, Asia est. Et Arrianus Periplo pag. ii. Αὐτὸς ἀπὸ τῆς Παντικαπίας ἀπὸ τῆς Ταναις, ὅς τις λέγεται ὁρίζειν ἀπὸ τῆς Ἀσίας τῆς Εὐρώπης, quæ ab Asia Europam distinguere fertur.

Hunc Europæ terminum disturbant, qui Phasidem pro Tanai malunt, aut de isthmo inter Caspium mare & Pontum nescio quid jactitant. Herodotus lib. iv. cap. xlv. de mediis

mediis terminis terrarum orbis: ερείσματα αὐτῇ Νεῖλός τε ὁ Αἰγύπτου ποταμός ἐπέθῃ, καὶ Φάσις ὁ Κόλχου, *Ejus fines ponuntur Nilus, fluvius Aegyptiacus; & Phasis in Colchide.* Quod Plato etiam in Phædone p. 43. significasse videtur, ἡμᾶς οἰκεῖν μέχρ' ἤρακλείων στήλων ἀπὸ Φάσιδος ἐν μικρῷ τινι μορίῳ, *nos habitare dicens, a Phaside usque ad Herculis columnas in exigua parte.* Phasis cum Tanai nequaquam comparandus est, & hic utique, quam ille, est aptior ad terminandas majores illas terrarum orbis partes continentes. Et videntur quidam Phasin illum pro termino apposuisse, quod is notior ex Argonautarum decantata fabula vel historia erat, quam Tanais Scytharum, cujus cursum nec ipse Strabo satis exploratum habuit, credens, a septentrione recta via in Mæotim paludem deferri: quæ etiam Pomponii Melæ cap. 1. fuit opinio, quum decursio ejus longe alia postmodum a peregrinantibus reperta fuerit. Forsitan hæc de Phasi sententia alteri, quæ de isthmo est inter Caspium & Ponticum mare, originem aut occasionem dedit: quam ita Dionysius a versu 19. delineavit:

Ἄλλοι δ' ἡπείροιςι διὰ χθόνα νοσφίζουσιν.

Ἰσθμὸς ἀνὰ τέταται τις ὑπέρτατος Ἀσίδος αἰης,

Κασπίης τε μεσηγυ καὶ Εὐξείνιοι θάλασσης.

Κεῖνον δ' Εὐρώπης Ἀσίας θ' ἔρον ὑδάξαντο.

Hoc est: *Alii autem continentibus terram separant. Isthmus sursum porrectus est quidam supremus Asia, Caspium inter & Euxinum mare. Illum autem Europa & Asia terminum dicunt.* Meminit hujus sententiæ etiam Eratosthenes apud Strabonem sub finem libri 1. Ait varias de continentium distinctione opiniones esse, καὶ τὰς μὲν ποταμοῖς διαιρεῖν, τῷ δὲ Νεῖλῳ καὶ τῷ Τανείδι. τὰς δὲ τοῖς ἰσθμοῖς, τῷ τε μεταξύ τῆς Κασπίας καὶ τῆς Ποντικῆς θαλάσσης, καὶ τῷ μεταξύ τῆς Εὐρυθρᾶς καὶ τῆς ἐκρήγματος, *alios eas [continentes partes] fluvius divisisse, Nilo ac Tanai: alios isthmis, qui sunt inter Caspium & Ponticum mare, & inter Erythraum & ecregma.* Verum hæc rudi Minerva & multa vocis abusione ita tradi, etiam Eustathius, interpretes Periegetæ, observavit, quia isthmus μεταξύ δύο θαλασσῶν στενὸς τόπος, *angustus locus inter duo maria* sit: at quod Caspio & Euxino mari interjectum est spatium, tantæ est amplitudinis, ut tria regna aut tres integras nationes complectatur, ab ortu Albanos & ex parte Medos: ab occidente Colchos atque Lazos: medio situ Iberos cum Caucasii portis. Plinius lib. II. cap. LXVIII. Caspium mare a Pontico ccc lxxv millibus distare tradit, qui modus sane major, quam pro angustia isthmi est, quam hic natura sua, quæ angusta sit, referre debet. Non est ergo quod miremur, cur plures geographorum veterum, aut quorum nobis reliqua sunt monumenta, forte omnes hanc de Europæ Asiæque limite opinionem deseruerint, & in Tanai amne perinde, ut nostræ ætatis homines, tamquam in termino utriusque continentis consentiant. Quod enim limitem sustineat partium, in angusto necesse est constituatur, ut, quasi linea ducta, monstretur ubi existat terminatio, quæ in tanta vastitate, quæ inter duo illa maria est, numquam prodita aut declarata ab ullo fuit. Ut autem veterum multi errores circa Pontum & Caspium mare fuerunt; ita quoque hujus sententiæ auctores primi videntur ignorasse, quanta inter utrumque mare, Ponticum Caspiumque, sit capacitas: credidisseque, exiguum illud & angustum esse spatium: quod vero secus per omnia, ut notum est, sese habet. Et tantum de Europæ & Asiæ discrimine, quod a Tanai per Bosphorum utrumque, & Hellespontum, & quæ connexa his sunt maria, in mediterraneum mare usque, propter Cnidiae peninsulæ extremitatem, deducitur.

Non minor est de Asiæ & Africæ termino constituendo controversia, quem quidam in Catabathmo ponunt; alii in Nilo flumine: rursus alii in isthmo, qui inter Arabicum si-

num & mare est mediterraneum. Sallustius Iugurthino Bello cap. xvii. hos limites posuit : *Africa fines habet ab occidente fretum nostri maris & Oceani : ab orientis solis, declivem latitudinem.* Pomponius Mela lib. i. cap. viii. qui idem sensisse videtur, interpretes est Sallustii, ut liquido appareat, quæ sit latitudo illa declivis, pro qua alii malunt, una transposita littera, *alsitudo* legi. Is vero, *Catabathmus*, inquit, *vallis deversa in Aegyptum, finis Africam.* Catabathmus ergo, locum Straboni, Plinio, Ptolemæo laudatum, interjectum Parætonio & Cyrenaicæ, terminum utriusque continentis facit. Unde est quod Plinius lib. v. cap. v. *finem Cyrenaicum* Catabathmus appellet. At si hic est terminus inter utramque orbis partem, tota Aegyptus, & Marmarica etiam, ad Asiam referendæ essent, quod contra naturam rerum est, quæ limitem notabiliorem, quam illa non longissima, contra in latitudinem protensa est declivitas, majorum orbis partium discrimini videtur utique postulare. Quod quia ita sese habet, pauci admodum fuerunt, qui hanc sententiam sequerentur; & vix alii præter illos, quos modo nominavimus: nec Mela in eo constans est, sed alio loco, ostenso antea & paullo post repetendo, a Nilo determinari tradit, in quo plures consentientes ex sua & priori ætate habuit. Dionysius Periegesis vers. 18.

Σῆμα δ' ὑπερέταται νοτιώτατον ἐς σῆμα Νείλου,

quod Prisciano interprete est,

Sed magis australis sunt terminus ostia Nili,

scilicet, magis australis, quam superius nominati Tanais & Hellepontus. Strabo suffragatur lib. ii. pag. 87. *Ἐκλείπει τὴν σήλας πορθμὸν ἐν δεξιᾷ μὲν ἐστὶ ἡ Λιβύη μέχρι τῆς Νείλου ῥύσεως, Ἐναυγαντίβυς φρετο ἰuxta columnas [Herculis] a dextra est Africa usque ad Nilum fluentem.* Sic vocem *ῥύσιν*, ab Aldo, Xylandro, Casauboro ita expressam, heic loci vulgo vertunt, quasi liberationem fluminis, ut de *ἐμβολαῖς* seu ostiis interpretari possis. Sed non tam suam, quam vulgi rationem sequutus, determinatorem Nilum heic appellavit, quod ex lib. i. est manifestius, ut postea ostendemus. Plinius autem lib. iii. cap. i. *INTRANTI* [per fretum Herculeum in internum mare] *dextra Africa est, laeva Europa: inter has Asia. Terminantur, Tanais & Nilus.* Et ipse Pomponius lib. i. cap. i. *Hoc mari* [mediterraneo] *& duobus inclitis amnibus, Tanai & Nilo in tres partes universim dividitur.* Huic sententiæ apud Strabonem lib. i. pag. 22. obijcitur, incongruentem limitem in Nilo poni, quia sic Aegyptus & Aethiopia distraherentur, & utriusque pars altera in Asiam incideret, altera ad Africam referretur: quod utique inconveniens est, & dignum ut reprehendatur.

Quam præstantius vero & ipsi aptius naturæ rerum est, ut terminus in isthmo Aegyptiaco & Erythraei maris oblongo sinu, quem Arabicum dicunt, id est, inter Arabiam & Aegyptum infusum, collocetur? Hunc hodie præstantissimus quisque geographorum ponit: hunc neque veteres geographi ignoraverunt, quamlibet de Nilo multi, quidam etiam de Catabathmo cogitavere. Strabo egregie lib. i. pag. 24. *οἱ χειρότεροι τὴν ἀφαιρήσαντες τὴν Ἀσίαν ἀπὸ τῆς Λιβύης, ἔρον ἐνφύεσθαι ἡγῶνται τῶν τῶν ἡπείρων ἀμφὶ τὸ κέλευθρον, ὃ τὸ Νείλου. τὸ μὲν δὲ διέχων παρ' ἐλίγον παντελῶς ἀπὸ θαλάττης ὅτι θαλάτταν. τὸ δὲ Νείλου πορθμὸν ἀπὸ τῆς ὠκεανοῦ διέχων, ὥστε μὴ ἀφαιρῆναι πᾶσαν τὴν Ἀσίαν ἀπὸ τῆς Λιβύης.* Id est: *Prebiliores illorum, qui Asiam ab Africa determinant, limitem naturæ ipsi convenientiorem ponunt utriusque hujus continentis sinum potius, quam Nilum: quippe quod ille [sinus] prope aditum ab uno mari ad alterum omnino penetrat, quum Nilus ab Oceano multis partibus longius abest, ideoque Asiam universam ab Africa non dirimat.* Hoc idem est quod supra, ex ejusdem libri extremo propemodum, diximus, cum sinu Arabico *isthmum* terminum constitui,

tui,

tui, ἡ μεταξὺ τῆς Ἐρυθρῆς καὶ ἑκρήγματος, qui est inter Erythraum mare & rupturam sive ecregma. Ille enim locus, ab eruptione maris dictus, postea obturatus, prope lacum Sirbonidem in confinio Aegypti & Palæstinæ est, ut idem Strabo lib. xvi. pag. 523. tradidit. Huic sententiæ cum alii olim, quorum nomina expressa non sunt, uti ex Dionysio, & Eratosthene apud Strabonem lib. i. extremo apparet; tum ex iis qui supersunt, Agathemerus accessit. Clare enim lib. ii. cap. ii. scripsit: χωρίζεται ἡ Ἀσία τῆς Διβύης ἰσθμῷ στενῷ. Τῦτον δὲ ἡ ἀπὸ τῆς καὶ τὸ Πηλῆσιον θαλάσσης ἐπὶ τῷ μυχῷ ἀνῶσα ἡ Ἀεθβία κόλπε γεγραμμένη. Asia ab Africa dividitur angusto isthmo, quem ducta a mari prope Pelusium ad intimam sinus Arabici partem designat linea. Non secus etiam Ptolemæus lib. iv. cap. v. iudicavit, quam ut Aegyptum usque ad Arabicum sinum extendat, eamque totam det continenti Africæ, nihil ejus ad Asiam rejiciat.

CAPUT XII.

DE

MENSURIS GEOGRAPHICIS.

Est etiam, quod pro veteri geographia illustranda explicatius tradatur de priscis mensuris geographicis, ut distantiarum locorum, a veteribus notatæ ac definitæ, sine errore intelligantur. Viarum enim intervalla pro situ gentium nominibus aliis atque aliis nominantur, in quibus Persæ, Aegyptii, Græci, Romani, Galli, quod ad antiquam geographiam attinet, suas quæque gens mensuras, modos, & appellationes habuerunt. Hieronymus commentario in Joëlis cap. iiii. *Nec mirum*, ait, *si unaquæque gens certa viarum spatia suis appellet nominibus; quum & Latini mille passus vocent, & Galli leucas, & Persæ parasangas, & vastas universa Germania.* De Persarum parasangis incipiendum est.

Athenæus lib. iii. cap. xxxiv. Περσικὰ ὀνόματα, Persica nomina vocat τὰς ἀγασάγγας, καὶ τὰς ἀσάγγας, καὶ τὴν χόινον, ἢ τὴν χόινον, parasangas, & astaros, & schanon. Primum nomen indubitato est Persicum: medium scriptura suspectum, cujus loco aliis ἀγασάγγας aut ἀσάγγας placet: ultimum, quod χόινος est, Herodotus lib. ii. cap. vi. μέτρον Αἰγύπτου dicit, Aegyptiam mensuram, & forsitan etiam Aegyptiæ originis, quia is ante usum Græcæ in Aegypto linguæ scripsit: nisi forsitan æque Persicum est ut parasanga, quod voluit Athenæus, & firmare videtur Callimachi fragmentum, quod Plutarchus de Exilio pag. 534. servavit,

Νὺν μετρεῖν χόινω Περσίδι τὴν σοφίην,

Non debere nos sapientiam schæno Persica metiri.

Parasangæ mensuram nobis Strabo lib. xi. p. 357. valde dubiam reddit. Ait enim, οἱ μὲν ἐξήκοντα σταδίων φασιν, οἱ δὲ τεράκοντα, ἢ τεσσαράκοντα, alii sexaginta stadiorum esse dicunt, alii triginta aut quadraginta. Esto, variare parasangas pro diversis locis, quod Plinius quoque lib. vi. cap. xxvi. significat: id tamen pro metro videtur habendum esse, quod plerisque locis valet, & in quo plures scriptores consentiunt. Quum ergo Herodotus dicto loco, & Hesychius, ac Suidas, & Hero in Isagoge, in τεράκοντα, tricenis stadiis consentiant, hunc numerum pro veriore, saltem communiore putamus posse accipi.

Rarus tamen in litterarum studiis usus parasangarum est, nec forsitan nisi in historiis Persarum, ut Xenophontis, & si qui alii ejus generis supersunt. Adi Suidam.

Aegyptiorum *Schaenus* Herodoto auctore, loco antea indicato, ἐξήκοντα στάδια, *sexaginta stadia*, atque sic duas ejusdem parasangas, continet. Sed heic etiam quaedam inaequalitas invenitur, quippe Strabo dicto loco, quum in Nilo navigationes per schoenos, numerari dixerat, addit, ἀλλὰ καὶ μὲν μείζω παρέχον πλῆν, ἀλλὰ καὶ δὲ βραχύτερον, *alibi longioris, alibi brevioris navigationis spatium* convenire. Plinius lib. xii. cap. xiv. *Schaenus paces, Eratosthenis ratione, stadia x l. hoc est passuum quinque millibus: alii xxxii. stadia singulis schoenis dedere.* Longe haec distant a modo Herodoti. Sed Strabo rationem etiam tantae discrepantiae loco alio, lib. xviii. pag. 553. declarat. Aliam enim & aliam diversis locis schoenorum in ipsa Aegypto magnitudinem esse, atque ita οὕτως τοῖς Ἀγυπτίοις ἄσπετον τὸ τῆς ὁδοῦ μέτρον, *apud ipsos Aegyptios inconstantem schoenorum mensuram.* nam praeterquam quod tibi, in Nilo naviganti, quadraginta stadiorum schoenos, aut plurium, καὶ τίς τις, *quibusdam in locis*, indicaverint; Artemidori fide refert, ab Alexandria ad verticem δὲ Delta, schoenum esse triginta stadiorum: a Pelusio ad eundem verticem, stadiorum viginti quinque: a Memphi ad Thebaidem singulas schoenos habere stadia centum & viginti: a Thebaide usque Syenem, sexaginta stadiis schoenum unamquamlibet definiri. At alibi locorum etiam quadraginta stadiorum schoenos esse, idem Strabo dicto loco lib. xvii. dixit: & lib. xi. fere extremo Armeniam a Theophane ita descriptam refert, ut longitudo sit schoenorum centum; latitudo dupla: in quo spatio ne erretur, dicit, τεθέναι δὲ ὁδοῦν τετραγέκοντα στάδιον, *posuisse schoenos Theophanem quadraginta stadiorum.*

Diximus supra aliis Persicum, & aliis Aegyptium nomen *schaenum* videri, aut Aegypto proprium: quod vero ὁδοῦν & *juncum*, unde funes fiunt, & ὁδοῦν funem sive funiculum sonat; in Graecia vocabulum videri natum poterat, nisi Herodoti aetas obstaret. Vertunt nihilominus, tamquam Graecum esset, *funiculum*. Hieronymus dicto loco in Jochem: *In Nilo flumine, sive in rivis ejus, solent nares funibus trahere, certa habentes spatia, quae appellant funiculos, ut labori defessorum recentia trahentium colla succedant.* Sed quanta-cumque schoenus mensura fuit, aut quoquo orta genere sive gente; usus ejus perrarius est, & vel rarior quam parasangarum.

Graeci utebantur STADIIS, etiam quotquot vel a Graecis erant, vel societate aut commercio conjuncti cum illis. Consentiant in eo plerique auctores, centum viginti quinque passibus stadium expleri: pedibus autem non plane conveniunt, dum alii sexcentos ponunt, alii viginti quinque superaddunt. Plinius lib. ii. cap. xxiii. *Stadium centum viginti quinque nostros efficit passus, hoc est pedes sexcentos viginti quinque.* Censorinus de Die Nat. cap. xiii. stadia non unius generis memoravit. *Stadium*, inquit, *in hac mundi mensura id potissimum intelligendum est, quod Italicum vocant, pedum 100000.* nam sunt praeterea & alia, longitudine discrepantia, ut *Olympicum*, quod est pedum 10000; item *Pythicum*, pedum 6000. Italicum vocat, quod eo Pythagoras usus fuerit in corporum mundanorum distantis emetiendis, quod Censorinus putat majus esse quam Graecorum Olympicum, quod Gellius etiam lib. i. cap. i. pedum sexcentorum fuisse tradit: sed observatum una ab eodem est, pedem Olympicum superasse vulgarem, utpote aequalem plantae Herculis. Quo factum esse sunt qui credant, ut sexcenti pedes Olympici exaequarint viginti quinque supra sexcentos, quod stadium fuit Italicum, a Plinio supra definitum.

Usus stadiorum est omnino amplissimus, non Graecis modo, sed ipsis etiam Romanis; nec tantum his, quando de Graecorum rebus agant, sed interdum etiam quum de suis.

fuisset. Cicero Quæst. Acad. lib. i v. cap. xxxi. *Si jam ex hoc loco proficiscatur Puteolos stadia triginta probo navigio, bono gubernatore, hac tranquillitate.* Quid? cum Græcis etiam in Orientem translatum vocabulum fuit, nec aliis tantum nationibus, sed ipsis etiam sanctis Dei viris, divino spiritu actis, non alienum ab usu fuit, id quod omnibus est notissimum.

Nunc Stadia Græcorum cum Romanorum mensuris sunt comparanda, in quo auctores, quamvis parum diffideant, non tamen omnino conveniunt. Dictum, Romanos *millenis passibus* metiri locorum distantias solitos, quod spatium raro veteres, ut Cicero ad Attic. lib. viii. epist. ix, & Vellejus lib. ii. cap. xxvii, Valer. Maximus lib. i. cap. viii. sect. 4. uno verbo *milliarium* dixerunt; sed *mille passus*, aut si plura, tot *millia passuum*: cujus rei sunt obvia exempla. Quot autem stadia hoc spatium continuerit, quia non eadem omnium sententia, operæ pretium erit, excussis singulis, examinare. Hesychius in *Μίλιον* (sic exprimunt Græci Latinum *milliarium*) id esse ait μέτρον ὁδῦ σαδίων ἑπτά, *mensuram via septem stadiorum*. Plutarchus paullo largior, in Gracchis p. 838. τὸ μίλιον, inquit, ὀκτὼ σαδίων ὀλίγον ὑποδῆ, *Milliarium abest paullulum ab octo stadiis*. At plures alii plene octo stadia milliarium teneri dicunt. Polybius lib. iii. cap. xxxix. βεβημάτισαι καὶ σεσημείωται καὶ σαδίων ὀκτὼ ἀπὸ Ῥωμαίων ὀπιμελῶς, *intervalla Romani per octona stadia diligenter dimensi sunt, & signis distinxerunt*. Et Strabo lib. vii. p. 223. ὡς οἱ πολλοί, τὸ μίλιον ὀκτὼ σαδίων, *ut plurimi censent, milliarium octo est stadiorum*. Isidorus Hispalensis lib. xv. Originum cap. xvi. *Stadium octava pars milliarii est, constans passibus cxxv*. Quod vero priores dissentiebant, minorem stadiorum numerum ponentes, exinde videtur factum esse, quod Græci homines ad Græcorum pedem respexerunt, qui major paullo erat, quam Romanus aut Italicus.

Idem spatium sæpe LAPIDEM scriptores Romani appellaverunt, ut idem apud ipsos & lapis sit & milliarium, sive mille passus. Florus lib. ii. cap. vi. de Scipione: *jam non a tertio lapide [ut Hannibal ad Romam] sed ipsas Carthaginiæ portas obsidione quætiebat*. Id quod Livius lib. xxvi. cap. x. *tria millia passuum ab urbe dixit*: & Vellejus Paterculus lib. ii. cap. xxvi. [Hannibalis] *intra tertium milliarium castra conspicata*. Quod etiam leges Romanæ confirmant, scilicet idem voces, lapis & milliarium, valuisse. Ulpianus lege ii. § *Initio Dig. de Offic. præf. urb.* Si quid intra centesimum milliarium admissum sit, ad præfectum urbi pertinet: si ultra ipsum lapidem, egressum est præfecti urbi notionem. Id inde manavit, quia per singulos mille passus Romani vias stratas erecto lapide distinguebant, ex cujus numero constaret iter facientibus, quot quisque millibus passuum, quoquo versus iret, ab urbe Romana abesset. Auctorem rei utilissimæ Plutarchus in Gracchis indicavit, ubi quum de fratre Cajo dixerat, ἐσπύδασε περὶ τὴν ὁδοποιίαν, *mirum visis studuisse*, paucis interjectis, quæ ejusdem argumenti sunt, adjecit p. 838, πρὸς δὲ ταῖς ἀξιομετρήσας κατὰ μίλιον ὁδὸν πᾶσαν (τὸ δὲ μίλιον ὀκτὼ σαδίων ὀλίγον ὑποδῆ) κίεσαι λίθους, σημεῖα δὲ μέτρον, κατέστησεν. *Adhuc viam omnem per millaria dimensus capit autem paullo minus octo stadia milliarium* columnas lapideas spatii signandi gratia locavit. Idem curatius, ut omnia solebat, Augustus Cæsar perfecit, columnam auratam in foro constitutens, in quam omnes viæ Italiæ, per lapides distinctæ, definebant. Plutarchus in Galba sub finem, de Othone: ἐβάδιζεν εἰς ἀγορὰν, ἣ χερσοῦ εἰσὶν κίων, εἰς ὃν αἱ τετρακλήναι τῆς Ἰταλίας ὁδοὶ πᾶσαι τελευτῶσιν, *progressus in forum, ubi aurea columna est posita, in quam viæ militares Italia omnes definunt*. Dio Cassius lib. liv. pag. 526. χερσὲν μίλιον, & Tacitus lib. i. Hist. cap. xxvii *milliarium arcum* appellat, singulari notione, qua non intervallum, sed columnam significat. Ejus mentionem etiam Plinius fecit lib. iii. cap. v.

sect. 9. *Ejusdem*, inquit, [urbis] *spatium mensura currente a milliaro*, in capite Romani fori statuto, ad singulas portas, quae sunt hodie numero triginta septem, efficit passuum per directum XXX M. DCCCLXV.

Non possum quin adjungam, in provinciis idem factitatum fuisse, ut non tantum vias munirent praecipuas, sed lapidibus etiam, sive milliariis, eo modo, quo in Italia fiebat, intervalla discriminarent. Sic in Sicilia fuit *Via Valeria*, a Messana Lilybaeum ferens, Straboni memorata lib. vi. in Thracia *vetus strata*, ab Eutropio descripta lib. ix. cap. ix. in vita Aureliani imperatoris: maxime vero *Egnatia* sive *Ignatia*, Macedoniae via, notabilis fuit, quia viarum per lapides discretionem clarissime illustravit. Strabo de ea lib. vii. p. 223. *Ἐκ τῆς Ἀπολλωνίας εἰς Μακεδονίαν ἡ Ἐγνατία ἐστὶν ὁδὸς πρὸς ἑὸν βεβηματομενὴ καὶ μίλιον, καὶ κατεσηλωμένη μέχρι Κυψέλης, καὶ Ἐβρου ποταμοῦ. Ἀπὸ Ἀπολλωνίας (ad Hadriaticum mare) in Macedonia Egnatia via est orientem versus, per passus distincta secundum milliaria, ad singula erecto lapide sive lapidea columna, usque ad (Thraciae urbem) Cypselum & Hebrum fluvium.* Nec minus illustris locus Polybii, antea quoque commendatus, pro Hispania Galliaque provinciis est, ex lib. iii. cap. xxxix, qui, postquam vias a Columnis & Carthagine Nova usque ad Rhodanum per stadia Graecorum more enumerarat, haec digna notatu verba adjunxit: *τὰντα νῦν βεβημάτισται καὶ σεσημαίωται καὶ σαφὲς ὁπῶν διὰ Ῥωμαίων ἐπιμελῶς, ἡ δὲ πᾶσις ὁππία ἀπὸ Ῥωμαίων περ ὀκτὼνα στάδια εἰσι διατεταμένη, καὶ ἀπὸ Ῥωμαίων ἐπιμελῶς, ἡ δὲ πᾶσις ὁππία ἀπὸ Ῥωμαίων περ ὀκτὼνα στάδια εἰσι διατεταμένη.* Uterque, Polybius & Strabo, utuntur verbo *βηματοῖν*, quod est per passus emetiri & definire; *βῆμα* enim gradus sive passus est: quod autem hic *κατασηλῶν* dixit, *columnis distinguere* sive lapidibus; ille *σημαῖν* vocavit, *designare*, seu positis signis, qui lapides erant, discernere. Graeci enim rerum Romanarum scriptores *milliaria* saepe *σημαῖα* vertunt, de quo egregie Paganus, Graecus Eutropii metaphrastes, lib. i. cap. iii. in Tullo Hostilio ita commentatus est: *Ἀλβανοὶ δὲ Ῥώμης δυοκαίδεκα διεσῶτες σημαῖαι. μίλια καλεῖσθαι αὐτὰ Ῥωμαῖοι. τὰ χίλια γὰρ βήματα ἕως ὀνομάζουσι, τοσούτοις βήμασι συμμετετρέφουσι.* *Albani ab Roma absunt duodecim signis sive lapidibus. Milliaria haec Romani vocant: mille enim passus sic nominant, totidem passibus [milliarium] metientes.* ubi omnem hujus argumenti rationem habes, & quid *βῆμα*, quid *μίλιον*, quid *σημαῖον* sit, intelligis, nec minus verbum *σημαῖν*, quod modo vidimus in Polybio atque Strabone, inde derivatum. Et Herodianus perinde usus est nomine *σημαῖα* lib. ii. cap. xiii. *ἐν τῇ ἐκ τῆς ἑκατοστῆς σημαῖᾳ ὅτι δὲ Ῥώμης φανείη, ἥ τις ἐν τῇ ἐκ τῆς ἑκατοστῆς σημαῖᾳ ὅτι δὲ Ῥώμης φανείη, ἥ τις ἐν τῇ ἐκ τῆς ἑκατοστῆς σημαῖᾳ ὅτι δὲ Ῥώμης φανείη, ἥ τις ἐν τῇ ἐκ τῆς ἑκατοστῆς σημαῖᾳ ὅτι δὲ Ῥώμης φανείη.* si quis intra centesimum ab urbe lapidem conspiceretur. Adde lib. viii. cap. iv. principio.

Crebrae hinc Romanorum loquutiones illustrantur, quibus per lapides milliaria, seu millenos passus, significant; quarum paucae ad exemplum nobis satis sint. Livius lib. v. cap. xxxvii. de Allienensi praelio: *egre ad undecimum lapidem [Gallis] occursum est.* Et Suetonius Tiberio cap. lxxii. *Bis omnino toto secessus tempore Romanis castris conatus, semel tunc usque ad proximos Naumachiae hortos sul vectus est: iterum Appiam usque ad septimum lapidem.* Idem Claudio cap. xxiii. *et ultra lapidem tertium vetaret egredi ab urbe.* Et Marcianus juris consultus lege xxi. Dig. de Excusation. *ne ultra centesimum lapidem tutelam gerat.* Id Tacito cum primis frequens est adeo, ut nonnumquam, lapidis suppressio nomine, solum numerale ponat, nimirum lib. ii. Hist. cap. xxiv. *ad duodecimum a Cremona:* & lib. iii. cap. xv. *ad octavum a Bedriaco progressus:* quod etiam aliquando fit in *passuum* vocabulo, ut subdiceatur in spatio viae designando, cujus exemplum mox ex Lactantio de Mort. Pers. cap. xlv. producturi sumus.

Galli LEUCAS vel LEUGAS, (barbaris sacculis *leucas*) in viarum mensuris proprias habebant, praesertim posteriores. nam antiqui scriptores non memorant. Hieronymi testi-

monium

monium initio hujus capitis de Mensuris Geographicis, adlatum fuit. Ammianus Marcellinus lib. xv. cap. xxvi i i. de Araris & Rhodani confluente, ubi Lugdunum est: *Exinde non millenis passibus, sed leucis itinera metiuntur.* Paullus Warnefredus; vulgo Diaconus cognominatus, ad Eutropium adjecto libro xv. *Convenitur ex utraque parte in Campos Catalaunios, qui centum in longitudine leucis, & ex latitudine septuaginta, ut Gallis mos est, metiri feruntur.* Quanta fuerit vulgaris Leuca, Jornandes de Rebus Geticis cap. xxxvi. exponit. *Leuca, inquit, Gallica mille & quingentorum passuum quantitate metitur.* Excidisse ergo millenarium numerum ex Isidori Originibus, sub finem libri xv. scribentis, *Leuca finitur passibus quingentis*; non est quod dubitemus.

In Itinerariis etiam crebra est MANSIONUM mentio, quæ diversoria sunt cum aliorum, tum ipsius principis, ad pernoctandum idonea, viis apposita publicis sive regiis. Inde ad mensuras adhibebantur, ut intervalla mansionum, certis spatiis distinctarum, significarent. Lactantius de Mortib. Persecutorum cap. xlv. *Iam Licinius festinato itinere cum paucis Hadrianopolim venerat, quum ille accepta in deditioe Perintho, aliquanto moratus, processit ad mansionem millia decem & octo. nec enim poterat ulterius Licinio jam secundam mansionem tenente, distantem millibus totidem.* Habes sic distantias mansionum in publica aut militari via determinatas, decem octo videlicet millibus passuum. Nec nova hæc mansionis notio, sed Plinio etiam probata & Suetonio. Ille lib. xii. cap. xiv. *Caput regni Sabota in monte excelso, a quo octo mansionibus distat regio eorum thurifera, Saba appellata.* Et post paullo, eodem cap. xiv. *mansiones camelorum* memorat, quarum lxxv. inter Gazam & Thomnam ponit, idque spatium $\overline{\text{xliv. xxxvi}}$ millia passuum comple-re adnotat. quod si est, & numerus incorruptus, quem Jo. Harduinus ex MSS. edidit & explicavit; xvi i milliaria Teutonica unam camelorum mansionem efficient.

Similis formula est, quum militum iter per castra, tamquam militares mansiones, distinguitur. Livius lib. xlv. extremo: *profectus a Pella consul, quartis castris Amphipolim pervenit*, id est quarto die. Et Curtius lib. iv. cap. ix. *Alexander undecimis castris pervenit ad Euphratem.* & alibi sæpe. Graeci $\sigma\alpha\theta\mu\varsigma$ vocant, & Herodianus lib. ii. extremo $\tau\eta\varsigma \omicron\delta\omicron\iota\pi\omicron\epsilon\lambda\iota\alpha\varsigma \sigma\alpha\theta\mu\varsigma$, *itineris stativa* seu nocturnas mansiones.

Generalior modus, aut formula prope vulgaris est, quæ per itinera diurna seu $\omicron\delta\delta\varsigma \eta\mu\epsilon\epsilon\varsigma$, distantias locorum describit. Sæpe ita Procopius metitur, & lib. i. Goth. bell. cap. xiv. in Appia, mensuræ normam exemplo definit: $\epsilon\varsigma$, inquit, $\eta \text{ 'Αππία } \omicron\delta\delta\varsigma \eta\mu\epsilon\epsilon\omega\upsilon\upsilon \pi\epsilon\upsilon\tau\epsilon \alpha\upsilon\delta\epsilon\lambda \epsilon\upsilon\zeta\omega\upsilon\omega.$ *ex Pólis γὰρ αὐτῇ ἐς Καπὼν διήκει. Sic Appia longitudo est quinque dierum expedito homini. Roma enim pertingit Capuam.* Idem lib. ii. Goth. cap. c. dicit Ariminum Ravenna abesse $\mu\iota\alpha\varsigma \eta\mu\epsilon\epsilon\varsigma \epsilon\delta\omega$, *unius diei itinere*, quas urbes Itinerarium Antonini xxvi i i millibus passuum, si recte se numeri habent, dijungit: *Romam autem a Capua M. P. cxi i i.*

Sed ad Mansiones regrediamur, cum quibus sæpe in Legibus & Itinerariis *Mutationes* conjunguntur, sed diversæ ab illis sunt, quia mansiones pernoctationi hominum iter facientium, & si in Romano imperio erant, ipsius quoque principis aug. isti, per se dicatae destinataeque erant: mutationes autem vehiculorum erant & jumentorum: sive loca in viis regiis, ubi cursus publici animalia mutabantur. Nam illius cursus publici causa certis intervallis jumenta & vehicula disposita ita erant, ut integra cum defessis ad festinandum iter permutarentur. Lege ix. Cod. Theod. de Annona & trib. *Pabula ad mutationes mansionesque singulas animalibus, cursui publico deputatis, solebant convchi.* Et altero Codice lege xvii. de Curtu publico: *Nemo mulionem, mutationibus deputatum, vel per sollicitationem, vel per receptionem subtrahere audeat.* Et lege xviii. insequente: *ut nec pabula*

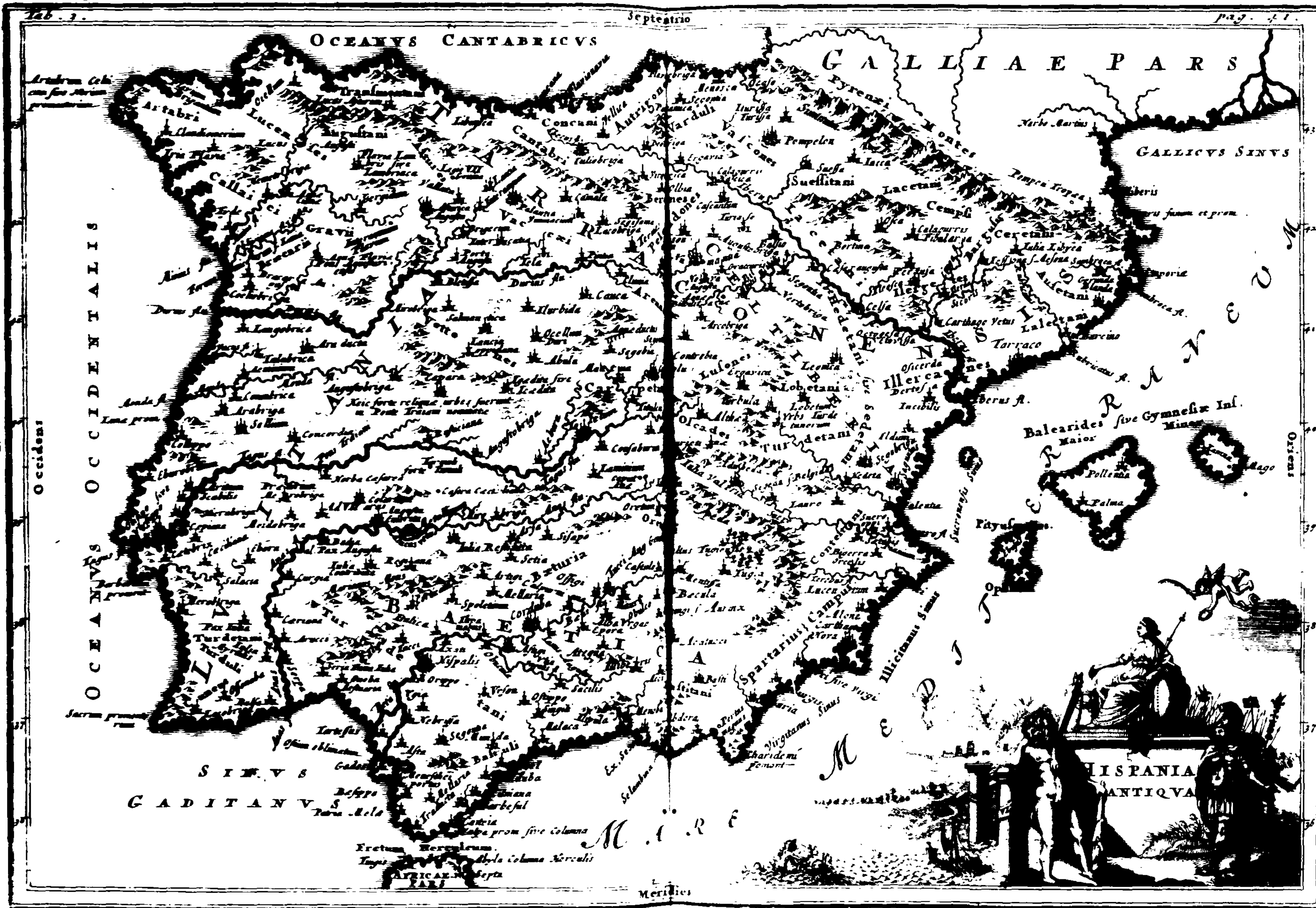
pabula mutationibus desunt. Vetus Itinerarium ex ævo Constantinorum, quod iter Hierosolymitanum a Burdegala describit, loca omnia distinguit in *civitates*, *mansiones*, & *mutationes*. Exempli gratia in Pannonia hoc ordine procedit a Cibali ad Sirmium :

<i>Civitas</i>	Cibalis	—	—
<i>Mutatio</i>	Celena	M.	XI.
<i>Mansio</i>	Ulmo	M.	XI.
<i>Mutatio</i>	Spaneta	M.	X.
<i>Mutatio</i>	Vodulia	M.	VIII.
<i>Civitas</i>	Sirmium	M.	VIII.

Ex quibus & hoc apparet, inæqualiter mutationes distributas fuisse, ut nec per illas viarum intervalla, sicut per mansiones, numerari facile potuerint. Quapropter eas prætermittendas ducimus, tamquam ad institutum nostrum, quod viarum mensuras inquit, aut nihil forte aut parum adferentes.

Tandem etiam de Germanorum veterum mensura viarum, quam *rastam* dixere, videtur aliquid dicendum esse. Principio hujus de Mensura capitis, sanctus Hieronymus mentionem illius iniecerat, tamquam a cuncta usurpatæ Germania. Quantum spatium comprehenderit, vetus Agrimensor, & venerabilis Beda nobis exponunt. Illius verba sunt : *Milliarius & dimidius apud Gallos leuam facit, habentem passus mille quingentos : dua leuva sive milliarii tres apud Germanos unam rastam efficiunt.* Confirmat Beda de Numer. divisione. *Dua, inquit, leuva, seu milliaria tria rastam faciunt.* Plura de ea, & exempla scriptorum ævi barbari, tradit Carolus Cangius Glossario mediæ & infimæ Latinitatis.

Ex hæc de Mensuris geographicis, & cunctis, quæ prænotationis partes in Geographia antiqua, partem etiam in illa, quæ Medii ævi est, exigere videbantur : nunc singulas partes Orbis antiqui perlustratum imus, veteri more initium ab Europa facturi, ut ab occasu, ut omnes præci geographi, progrediamur in ortum, cujus rei causa fuit, quod occidentales provinciæ notiores, quam extremus oriens, antiquis Græcis Romanisque exstiterunt.

LIBER II

DE

EUROPA.

Rima regio ex magnis orbis terrarum continentibus **EUROPA** est, quia maxime ad occidentem solem recedit, unde principium geographiæ sumendum esse, tam ratione, quam consuetudine antiquitatis lib. I. cap. XI. probavimus: cui dignitas & præstantia ingeniorum, imperii & rerum publicarum, quibus Europa ante alias se partes effert, non parvum momentum accedit. Ibidem etiam terminos Europæ præstitimus, fixos ab occidente ac meridie: quodammodo dubios ex parte orientis, quos vero ad certiores rationes reduximus: a septentrione incertos antiquis sæculis, quod vel nemo, vel pauci admodum ex illis gentibus, a quibus litterarum monimenta habemus, eo usque in ulteriorem septentrionem penetraverunt. Et quum partium majorum initium ab solis occasu faciamus, eandem viam in ipsis partibus sequendam constituimus, ut in Europa etiam ab occasu in ortum enarrando provincias & urbes, ceterasque res notabiles progrediamur. Sit igitur

CAPUT I.

DE

HISPANIA.

Hispania Græcis scriptoribus est *Iberia*, *Iberia*, ab Ibero fluvio denominata, & Hispani *Iberes*, quasi *Ibères*, quod in composito nomine *Celtiberorum*, qui nobilissimus populus fuit Hispaniæ, superfuisse observamus. Poeticas appellationes præterimus, tamquam lusus ingeniorum, præter *Hesperia ultima*, quæ geographicæ veritati respondet, quia ultimam noti orbis ad occalum solis regionem significat. Horatius lib. I. Oda xxxvi.

*Qui nunc Hesperia sospes ab ultima
Caris multa sodalibus
dividit oscula.*

Terminos habet satis certos & undique mare, Oceanum, fretum, & quod vocamus Mediterraneum sive Internum, præter partem, qua Galliæ adhaeret, sed illam quoque perquam notabili limite, Pyrenæis montibus, ab ea, cum qua cohaeret, separatum. Antequam Romani in ea bellum gesserunt, quorum prima cum Punicis conjuncta, aut iisdem implicata fuerunt; exigua illarum regionum notitia antiquis Græcis Romanisque fuit, nisi quod Gades, Tartessus, & his propinqua loca mercandi forsitan causâ cognov-
F
verunt.

verant, de Ulisipone finxerant audacter: inferiorem partem, quæ in austrum vergit, & mare mediterraneum spectat, a Pœnis possideri, quod etiam nomina oppidorum probant, non quidem ignotum, nec vero penitus perspectum explicatumque habuerunt. Romani autem rerum in hoc tractu potiti, quidquid occupaverant, vel Carthaginienſibus ademptum, vel victis Hispanis in ditionem redactum, in duas provincias diviserunt, ulteriorem citerioremque, a duobus regendas prætoribus. Livius lib. xxxi i. cap. xxv i i. id prodidit verbis quam clarissimis. *Sex, inquit, prætores illo anno primum creati* (erat autem quintus a fine secundi belli Punici) *crescentibus jam provinciis & latius pateſcente imperio.* & paucis interjectis: *De provinciis consulum prætorumque actum.* prius de prætoribus transacta res, quæ transigi forte poterat. urbana Sergio, peregrina jurisdictio Minucio obtigit. Sardiniam Atilius, Siciliam Manlius, Hispaniam Sempronius citeriorem, Helvius ulteriorem est sortitus. Quæ exſcribere sic viſum fuit plenius, quia statum reipublicæ, qui illo tempore fuit, & fines imperii, quod victo Hannibale Romanorum erat, describunt. Per Macedonicum autem bellum mutata res fuit, & duæ provinciæ in unam contractæ: finito bello rursus diviſæ. Idem Livius lib. xlv. cap. xvi. *Q. Aelio, M. Julio* cons. *de provinciis referentibus, censuere patres, duas provincias Hispaniam rursus fieri, quæ una per bellum Macedonicum fuerat.* In quo statu ad Augustum Cæsarem usque Hispania permanſit, in duas diviſa provincias, quarum quæ propior Romanis erat, citerior, altera ulterior vocitata. Cicero pro Fontejo cap. iii. id facit testatius. *Quum Gallie, inquit, Fontejus præſſet, scitis iudices, maximos populi Romani exercitus in duabus Hispaniis clarissimosque imperatores fuisse.* Et pro Lege Manilia cap. xii. *Duabus Hispaniis & Gallia Cisalpina præſidiis ac navibus confirmata.*

Augustus Cæſar tandem, ut novam dispositionem omnium provinciarum induxit, ulteriorem Hispaniam in duas separavit, Bæticam, quam populo reliquit, a proconsule administrandam; & Lusitaniam, quam ad suas seu Cæsaris provincias adsumſit: citeriori etiam *Tarraconensis* nomen imposuit. Tradit id Strabo geographus extremo opere, sed in Hispaniæ parte mutilus atque corruptus: plene autem Dio Cassius lib. l i i i. pag. 503. qui, quum provincias populi enarrasset, & in iis Bæticam; addidit, *ἡ δὲ Καίσαρος ἡγεμονία Ἰβηρία, ἡ δὲ τῆς Ταρρακωνίας, καὶ ἡ Λυστανίας, Cæsaris autem provincia sunt, reliquum Hispania, tam Tarraconensis, quam Lusitania, & reliqua.* Sic tripartita Hispania, seu tres in ea provinciæ constitutæ. Pomponius Mela lib. i i. cap. vi. de Hispania: *Tribus est distincta nominibus, parsque ejus Tarraconensis, pars Batica, pars Lusitania vocatur.* Et Solinus cap. xxi i i. de eadem: *dividua est provinciis tribus.*

Nec vero vetera nomina plane abolita fuerunt, sed post Augustum etiam tam *citerioris*, quam *ulterioris* Hispaniæ non infrequens facta mentio. Tacitus sub Tiberio lib. iv. annal. cap. x i i i. *Vibius Serenus proconsul ulterioris Hispania de vi publica damnatus.* Non totius ulterioris proconsul, sed tantummodo nobilioris partis, id est Baticæ, quæ populi erat, & proconsulem habebat, Lusitania in Cæsaris provinciis relicta. Et Plinius aliquando Bæticam *ulteriorem Hispaniam* dicit & quæ cum illa exæquat. Libro enim i i i. cap. i. ait: *In eo prima Hispania terra est, ulterior appellata, eadem Batica: mox autem separavit.* Paucis enim interjectis ait: *Uterior in duas per longitudinem provinciæ distinguitur.* Et post paullo: *Tarraconensis a Batica & Lusitania distinguitur.* Stephanus, urbium descriptor Byzantius, Lusitaniam *α.ε.ε. τῆς Βατικῆς, partem Baticæ* appellat, quæ si salva scriptura est, quod dubitat Holstenius, *τῆς Ἰβηρίας* legendum esse persuasus; tantum ab eo, quod res est, erravit, quam falso testem Heracleotam Marcianum advocavit, qui plus nihil dixit, quam *Λυστανίας α.ε.ε.ε.ε.ε. εἰς τὴν μετὰ Βατικὴν τῆς Βατικῆς, Lusitaniam a*
meridis

meridie terminari Batica, non autem Lusitaniam esse partem Bæticae. Distinctam enim & singularem provinciam fuisse cum historiae testantur, tum veteres inscriptiones. Tacitus annal. xiii. cap. xlvi. *Otho postremo, ne in urbe amulatus ageret, provincia Lusitania praefigitur.* Gruterus inscr. xiii. pag. 31.

CEST. ACIDIUS

PERENNIS

LEG. AUG

PROPR. PROV

LUSITANIAE.

Tantum ergo abest, ut pars provinciae sit Bæticae, aut sub illa comprehendatur. *Citerioris* nomen post Augustum Plinio non semel restat, ut lib. iii. cap. iii. ineunte, ac alibi, & multis inscriptionibus. Vide Reinesium Class. ii. Inscr. xxvi. Gruter. pag. 177. & seq. etiam 1091. num. 5. Hac posita sub Augusto divisione, singulas provincias nostrum est perlustrare, & ab ultima, ut legem nobis diximus, initium enarrationis facere. Sit itaque

PROVINCIA LUSITANIA.

Non fixi semper & immutabiles fines Lusitaniae fuerunt, sed ut vetustum limitem Strabo lib. iii. pag. 105. definit, τὴν Τάγῃ τὰ πρὸς ἀρκτὸν ἢ Λυσιτανία, a Tago in septentrionem Lusitania patebat. Scilicet veteres australem terminum in ripa Tagi fluminis ponebant, in septentrione ad Oceanum Cantabricum protendentes, saltem ad promontorium quod Celticum, vel Nerium vel Artabrum appellarunt. Illa vero regio, quae inter Anam & Tagum est media, *Celticorum* nomine noscebatur, quod etiam clarissimus vir, Isaac Vossius, in Melam observationibus adnotavit. Postquam vero Romani tota Hispania potiti sunt, Augusto novam provinciarum formam inducente, sic constituta fuit Lusitania, ut Anas amnis eam in meridie, Durio in septentrione terminaret, & omnis tractus, qui a Durio ad Oceanum Cantabricum procurrit, Tarraconensi adjiceretur. Plinius lib. iv. cap. xxi. *A Durio Lusitania incipit*, quem limitem etiam Ptolemæus sibi constituit. Nec interiores termini circa Vettones & Carpetanos populos sunt omnibus iidem, quod inde crediderim emanare, quia provinciam Lusitaniam, quae amplius patet, multi cum propriis Lusitanis, uno populo, confuderunt. Praeter hos enim provincia alios populos complectebatur. Plinius ibidem: *Gentes, Celtici, Turduli, & circa Tagum Vettones.* Sub Turdulis *Turdetanos* Ptolemæi comprehendit, quia una an diversae gentes sint, dubitatur. Polybius distinxit apud Strabonem: hujus autem aetate ἑδαις & αἰβηταὶ διορίσµοις, nullum discrimen apparuit, lib. iii. pag. 96. Sed Turdetani etiam in Batica Straboni. nam late gens una diffundebatur. Major contentio de *Vettonibus* est. Plinius dicto loco, circa Tagum Vettones Lusitaniae ponit: at cap. xx. Durio fluvio ab Asturia determinari tradit. Vir illustrissimus Petrus de Marca, Marcae Hispanicae lib. ii. cap. ii. ita conciliat, ut Vettones partim Lusitaniae adscribat, qui circa Tagum erant, partim Tarraconensi Hispaniae, qui Durium accolebant. Non dubitamus, quin ex Plinii mente vir summus distinctionem posuerit; saltem ex parte illorum Vettonum, qui circa amnem Durium erant. quas enim urbes Ptolemæus Vettonibus Lusitaniae dat, propiores ripae Durii quam Tagi sunt, Salamantica, Augustobrica, Ocellum, Lancea Oppidana. Sed mutarunt principes in provinciarum finibus, demendo, addendo, ut lubuit vel commodum vilius fuit temporibus. Sic fieri potuit, ut alii fines Lusitaniae Plinii aeo essent,

essent, alii ætate Ptolemæi. Quid vero de tertia ripa, quam prætermisit Plinius, Anas fluminis dicemus? & hic invenimus Vettones. Prudentius Passione Eulaliæ v. 186.

Nunc locus Emerita est tumulo,

Clara colonia Vettonia:

Quam memorabilis annis Ana

Præterit.

Ita est vero: magna natio fuit Vettoniæ, ut a Durio ad Anam extenderetur, præsertim ævo posteriore; neque credibile Prudentium, Hispanum genere, in locis patriæ terræ a vero aberrasse. Certe tanta fuit Vettonia, ut provinciam per se ipsa faceret, quemadmodum aliquando ut singularem provinciam, cum Lusitania tamen conjunctam, videmus. Vetus inscriptio apud Gruter. pag. 383. n. 7.

PROC. PROVINCIAE LUSITAN

ET VETTONIAE.

Hinc *Vettones* per τ τ cum antiquis scribimus, non *Vectones*, nec Resendius, ipse dubius, diversos fuisse *Vectones* & *Vettones*, persuaserit.

Fluvii majores Lusitaniæ provinciæ sunt Durio & Anas, terminatores, ille a septentrione, hic ab austro: mediam secatur Tagus, aurifer creditus, quod etiam de Durio celebratur. Uterque enim arenulas aureas volvere, ut Pactolus Lydiæ, existimabatur. De tago consentiunt plures. Pomponius Mela lib. iii. cap. i. *Ostium Tagi amnis, aurum gemmasque gignentis.* Plinius lib. iv. cap. xxii. *Tagus auriferis arenis celebratur.* Idem lib. xxxiii. cap. iv. *Aurum invenitur apud nos tribus modis: fluminum ramentis; ut in Tago Hispania, Pado Italia, Hebro Thracia, Pactolo Asia, Gange India.* Reliquos modos ibidem videas. Ovidius Metamorph. lib. ii. vers. 251. de æstu ex Phaethontis incendio:

Quodque suo Tagus amne vehit, sunt ignibus aurum.

Durium in societatem adlegit Silius Italicus lib. i v. 234.

Hic certant, Pactole, tibi Durioque Tagusque.

Non possumus, quin egressi propositum nostrum, quid de tanta fama credendum sit hodieque, ex doctissimi Lusitanorum, Laurentii Andreæ Resendii, Antiquitatum lib. ii. quo de fluminibus Lusitaniæ agit, repetamus. *At celebris, inquit, illa auri fama, per omnes poetas vulgatissima, obscurior modo ac prope extincta est, cautione legum, ne commotæ arena depressiores frumentarios agros nocumento adficiant. In testimonium tamen cantata gloria, regum Lusitanorum sceptrum ex Tagi auro, quo purius reperiri nullum potest, factum & scimus & non semel videmus.*

De Ana Plinius lib. iii. cap. i. *Ortus hic Laminitano agro citerioris Hispania, & modo se in stagna fundens, modo in angustias resorbens, aut in totum cuniculis condens, & sapiens nasci gaudens, in Atlanticum Oceanum effunditur.* Quæ justo largius dicta originem opinioni de iis, quæ circa Metellinum evenire traduntur vulgo, videri possunt dedisse. Minores amnes sunt inter Tagum & Durium tractu medio *Alenda*, Conimbricam adluens. Scribitur *Alenda* a Plinio: *Alenda* Pomponii Melæ est & Ptolemæi. Inter hunc & Durium *Tacus*, ut Ptolemæus scribit; *Tacas*, ut Strabo: Plinio *Tacca*, incertis tamen manuscriptis codicibus. Cave vero hinc *Taccas* derives, populum ab amne intra Lusitaniam nato, longe remoto in citeriore provincia. Inter Tagum & Anam *Callipodis* fluentia Ptolemæi solus sunt.

Promontoria tria sunt Lusitaniæ, quæ fama præ ceteris celebrantur. Sacrum in austriano angulo Gaditani sinus & Oceani occidentalis, hodie S. Vincentii: quod Straboni sub in. i. lib. iii. est *δοτικώτατος ὁ τῆς Ευρώπης μῦθος, ἀλλὰ καὶ τῆς οἰκουμένης ἀπ᾽ αὐτοῦ σχηματίζον;*

σημείον, non *Europe modo*, sed totius orbis habitabilis extremum ad occasum solis monumentum. Alterum *Barbaricum*, ut Strabo pag. 104. & Ptolemæus vocant, septentrionem versus situm, intra Tagum tamen, & prope illius ostium: hodie Cabo de Espichel. Medium quoddam Plinius ponit lib. iv. cap. xxii. quod *Cuneum* vocat, quo nomine Mela agrum, qui inter Anam & Sacrum promontorium est, appellat, a quo forsitan nomen promontorio inhæsit. Hodie S. Mariæ nomen dicitur præferre. Tertium est Magnum & Olisiponenſe (hodie Capo di Rocca Sintra) ut Plinius lib. iv. cap. xxi. ait, *terras, maria, calum determinans*: ubi Harduinum interpretem velim adeas.

Nunc urbes Lusitaniæ & oppida perlustrabimus. A Durio (quem Dorium Ptolemæus vocat) in littore meridiem versus descendenti nihil memorabile occurrit, nisi ostia fluviorum *Iaci* primum, dein *Monda*: ultra quem, Tagum versus in ora Oceani, *Luna* montis promontorium, Σελήνης ὄρος ἄκρον, a Ptolemæo memoratum. Inter Mondam & Tagum Plinio sunt *Collippo* & *Eburobritium*, quam longe a mari, dubitatur. Prioris plerique rudera in Leirienſi agro quærent, cujus inscriptione quadam COLLIPPONENSIVM, est apud Gruter. pag. 323. Municipium fuisse, ex cippo Romano liquet,

EX LUSITANIA MUNICIPI.

COLLIPPONENSI.

Sic Gruterus pag. 1155. edidit, forsitan etiam incisum fuit, sed *Collipponensi* legendum esse, prior lapis & Plinius non sinunt dubitare. Ad æstuarium Tagi *Olisipo* est, vetus oppidum adeo, ut *Ulyſſi conditum* Solinus cap. xxi. crediderit, qui quos auctores habuit, parili sono vocis fortean inducti sunt. Straboni non incredibile videtur Ulyſſem in Hispania fuisse, quod ex oppido, nescio quo, Οδυσσεΐας nomen præferente pag. 108. cum Posidonio & Asclepiade Myrleano, qui grammaticam in Turdetanis professus fuerat, putat confirmari. Sed nugæ sunt, quæ de Ulyſſe conditore adferuntur: & qui doctiores erant, inutilem quæſtionem judicarunt, quam ita Seneca epist. lxxxviii. proponit, *utrum Ulyſſes intra Italiam & Siciliam jactatus sit, an extra notum nobis orbem*; sive, ut Gellius eam Græcis verbis lib. xiv. cap. vii. informavit, *utrum ἐν τῇ ἐσω θαλάσσῃ ἐραυερίτ secundum Aristarchum, an ἐν τῇ ἐξω secundum Cratetum*. Mela, ut errori forsitan faveat, non minus quam errans Solinus in vulgatis libris, *Ulyſſippo* scribit. Prave. nam *Olisipo* verum nomen est, quod Plinius habet & Antonini Itinerarium, quod etiam, quæ pravari nesciunt, antiquæ inscriptiones apud Gruterum, in ipsa urbe Olisiponensi repertæ, confirmant. nam pag. 252. num. 5. est plenis litteris expressum

FELICITAS JULIA OLISIPO.

& pag. 261. num. 6. præcisius FEL. JUL. OLIS.

ac pag. 273. num. 2. FEL. JUL. OLISIPO.

Id enim cognomen urbis fuisse, a Cæsare Augusto liberaliter concessum, Plinius etiam lib. iv. cap. xvii. adſeverat. *Municipium*, inquit, *civium Rom. Olisipo, Felicitas Julia cognominatum*. Ptolemæus corrupte Ολιςείπων, seu, ut cod. Palat. habet, Ολιοςείπων, quod Claudius Salmastius, vir eminentis judicii, in Ολισίππων restituendum esse, Excit. Plin. pag. 196. non dubitat. Hæc in maritima ora inter Durium & Tagum amnes.

Reductiora a mari sunt Antonini *Langobriga*, & ejusdem ac Plinii *Talabrica*, non incelebris civitas. Appianus Alexandrinus Bell. Hist. de Bruti Gallæci expeditione. p. 501. ἐπὶ τῇ θαλάσσει πάλιν ἐλθὼν, ἢ ποῦ ἄλλοι μὴ αὐτῷ συνεβέβητο, ποῦ ἄλλοι ὅδε τοι ἀσκήνοχθαι, ad *Talabrigam* venit, quæ, *saepius hostes, saepius rebellaverunt*. VOX BRIGA autem, vel BRICA, veten Hispanorum lingua *placem* significat, ut Rensdus Antiquit. Lusit. lib. iv. in *Citobriga* demonstrat. Fuit etiam eodem tractu *Adadacha* Ptolemæi, quæ,

ut acuto viro Thomaſe Reineſio placebat, id quod in ſchedis ejus inveni, *Ara Traduſta* reſcribenda videtur: *Aeminium* Plinii & Ptolemæi adjacet ſupra Mondam, & ad eundem fluvium *Conimbrica* Plinii, e cujus ruderibus Coimbra, quæ nunc eſt, in propinquo loco nata. Inde Tagum verſus *Arabriga* Ptolemæi: *Sellium* Antonini: *Concordia* itidem Ptolemæi: unde ad Oliſiponem non expeditæ rationes ſunt, ut explicemus qua ſede, quo ordine tres civitates, *Scalabis*, *Aritium Prætorium*, & *Hierabriga*, ſint imponendæ. Vicina oppida fuiſſe, antiquum Itinerarium, quod Antonini vulgo vocatur, gemino itinere, quod Oliſipone Emeritam ferebat, oſtendit, quæ ambo ita fuerunt diſpoſita:

Iter ab Oliſipone Emeritam.

<i>Aritium Prætorium</i>	M. P.	XXXVIIII.
<i>Abelterim</i>	M. P.	XXVIIII.
<i>Mauſaronem</i>	M. P.	XXIIII.
<i>Ad ſeptem Aras</i>	M. P.	VIII.
<i>Budnam</i>	M. P.	XII.
<i>Plagiariam</i>	M. P.	XII.
<i>Emeritam</i>	M. P.	XXX.

Item alio itinere ab Oliſipone Emeritam.

<i>Hierabrigam</i>	M. P.	XXX.
<i>Scalabin</i>	M. P.	XXXII.
<i>Tubucci</i>	M. P.	XXXII.
<i>Fraxinum</i>	M. P.	XXXII.
<i>Mundobrigam</i> (Meidobrigam)	M. P.	XXX.
<i>Ad ſeptem Aras</i>	M. P.	XIIII.
<i>Plagiariam</i>	M. P.	XX.
<i>Emeritam</i>	M. P.	XXX.

Inſignis autem urbs *Scabilis* Plinio, & quinta Luſitaniæ colonia eſt, *Præſidium Iulium* cognominata, quæ unum ex tribus provinciæ conventum habebat. Hæc ſi *Scalabiſcus* Ptolemæi eſt, nimis in ſeptentrionem ultra Mondam fluvium reduci debet: quod ſi fides Hiſpaniſ ſcriptoribus eſt habenda, ipſa magno illorum conſenſu Sancta Irene eſt, vulgo Santarem in Tabulis dicta, in ripa dextra Tagi fluminis, quinque leucis ab Oliſipone poſita. Quæ fluctuatio nos primum retinuit, ne temere adſcriberemus: in qua nunc omnino Hiſpanorum conſenſioni cedimus: etiam *Hierabrigam* cis flumen, propius Oliſiponenſem urbem, collocamus.

Adverſo flumine ſi proficiſceris, opus admirandum, Trajano principi dedicatum, occurrit, *Pons* lapideus in *Tago* flumine, qui ſolusne ſine urbe fuerit, militari viæ adſtructus; an urbem, Norbenſem coloniam, quam Plinius laudat, conjunctam habuerit, diſſentiunt peritiſſimi etiam auctores. Ptolemæus *Norbam Caſaream*, quæ ipſa Plinii *colonia Norbenſis* eſt, a fluvio in auſtrum reduxit. Ipſi Hiſpani, qui negant pontem urbis fuiſſe, novitatem Alcantaræ, quæ in loco illo eſt, urbis a Saracenis conditæ, obſcitant, nec non neglectam inſcriptione nomen Norbæ, quod ponti cum aliis multis nominibus civitatum, non adſcriptum viſitur, quum primo loco fuiſſet adſcribendum. Contra ſunt æque docti homines, itidemque Hiſpani genere nec patriæ antiquitatum imperiti, qui in dubium vocant, ſitne Alcantara plane novum opus, an ex everſæ urbis ruderibus inſtauratum: quibus Norbanum in ponte nomen non omiſſum, ſed, quæ temporum injuria eſt, deperditum videtur, quia tres tabulæ marmoreæ creptæ ſunt, relictis foliis

solis illarum vestigiis : quarta unice superstes, ad quam dissentientes provocant, inscriptionem habet reliquam. Exstat illa a multis delineata, Nonio, Vasaëo, aliisque Hispanis; etiam Grutero pag. 162. Civitates, quæ pontem conlata stipe perfecerunt, in illa tabula nominantur, *Icaditani*, *Lancienses Oppidani*, *Talori*, *Interamnienses*, *Colarni*, *Lancienses Transcudani*, *Aravi*, *Medubrigenses*, *Arabrigenses*, *Banienses*, *Pasures*. Perdifficile est his singulis locum certum debitumque ordinare, nec ex iis Ptolemæus signavit præter Arabrigam, Lanciam Oppidanam, & Colarnum. Plinius quoque Colarnos habet, & Medubricenses, & geminos Lancienses, quorum alteros & *Ocelenses* appellari tradidit. Quod si est, utramque Lanciam in Ptolemæo habemus, quia Oppidanam nominatim posuit, alteram per aliud nomen *Ocellum* definivit. *Medubriga* locum Resendijs ostendit, in Antonini Itinerario, ejusque tertio itinere ab Olisipone Emeritam, *Medubrigam* legens, non *Mundobrigam*, quæ quum trans flumen sit, ubi ventum eo fuerit, luculentius de illa differemus. Id vero ex ponte hoc cognoscimus, Lusitaniam longe inter amnes illos, Durium Tagumque, in orientem patuisse, quia adscriptum marmori est **MUNICIPIA PROVINCIAE LUSITANIAE STIPE CONLATA OPUS PONTIS PERFECISSE**. Omnes ergo antea dictæ civitates Lusitaniæ fuerunt, in iisque *Lancia Oppidana*, *Ocellum*, *Icadita*, quæ partim æquali situ sunt cum Salmantica, partim ulteriori. Digna Lancia, digna Icadita & forsan alia, ut aliquid de iis adjiciamus, antequam flumen Tagum in austrum verius transgrediamur. *Lancia validissima civitas* laudata Floro est lib. iv. cap. xii. s. 56. sed illa videtur in Asturia fuisse, non in Vettonibus Lusitaniæ, quia bellum cum Asturibus, reliquias Cantabrigi, describit. Dio Cassius eodem bello lib. lxx. pag. 514. de Carisio, Augusti legato, ἡ τε Λαγκία τὸ μέγιστον ἔσθ' Ἀσύρων πόλις μακροκλειφθεὶς εἶλε, *Lanciam, quæ est urbs maxima Asturia, desertam occupavit*. Ptolemæus quoque lib. ii. cap. vi. in Asturia ponit *Λαγκίατον*, *Lanciatum*, quæ alia esse non potest a Dionis & Flori *Lancia*. Quæ quod in Tarraconensi Hispania sita fuit, ad Lusitaniam, quam perlustramus, nihil utique potest adferre. Diversæ ab hac sunt *Lancia*, quæ in pontis inscriptione notantur, nec minus celebres forte, quam illa Asturum jam commendata. *Transcudana* quidem Lanciæ, ut Gruterus scribit; vel *Transcudana*, ut Vasaëus, præter pontis significationem, non facile monumentum invenimus. *Oppidana* vero, quæ Ptolemæo *Λαγκία Οπιδάνα* est, illustre ex Augusti sæculo exstat apud eundem Gruterum pag. 199. n. 3.

TERM. AUG. INTER
LANC. OPP. ET IGAEDIT.

Igedita illa est, quæ in ponte *Icadita* scribitur, etiam alio apud Gruterum marmore *Icedita* pag. 31. n. 8.

P. POPILIUS AVITUS P. F. INDUL
GENTIA PONTIFI. ICEDITA
NOR. LOCUM SEPI.
ACCEPI ANTE AED. DEAE
MAGNAE CYBELES.

Nunc reliquas Lusitaniæ urbes, quæ ab oritu solis Durio & Tago fluvii continentur, prosequemur. *Bletisa* sub Durio est, confinis Salmanticiæ per te nate, & ejusdem tractus *Mirobrige*. Gruterus pag. 199. n. 2. ex antiquo lapide avi Augusti:

TERMINUS AUGUSTAL. INTER
BLETISAM ET MIROBR. ET SALM.

Bletisa autem hodie est Ledesma, Mariana judice lib. vii. cap. iv: *Salmantica*, Salmantica nunc vocatur, litterarum studis, quæ sinu fovet, celebrata: nec audiendi sunt,

qui *Hermantica* Livii lib. xxi. cap. v. aut potius *Helmantica*, ut Polybius, quem Livius exscripsit, lib. iii. cap. xiv. legit, huc pertrahunt, in quibus & Ludovicus Nonius cap. xxxviii. Descript. Hisp. est, & Latinus interpres Polybii posterior (nam Nicol. Perottus *Ermandica* scripsit) *Salmantica* clare vertens. Polybii enim oppidum, ut ipse testatur, in Vaccæis est, quod nomen etiam corrumpit Livius; ubi & Arbucala Ptolemæo superest, quam Polybius conjunxit: Salmantica autem est in Vettonibus, ubi etiam Ptolemæus collocavit. *Mirobriga* non est illa, quam Ptolemæus e regione promontorii Barbarii, in Celticis suis, ponit, sed alia in confinio Bletisæ & Salmanticae, quam ipsi Hispani vel Rodericopolim putant esse, aut, si hæc nimis declinat, locum inter eam & Salmanticam. Alia Bæticae est in Cordubensi conventu, Plinio *non ignobile oppidum* lib. iii. cap. i. dicta. Est etiam MIROBRICENSIVM MUNICI. apud Gruterum pag. 257. id est municipium Mirobrica, quo jure prædicta Ptolemæi non videtur digna: sed utra dignior ambarum, quæ in Bætica & Lusitania orientali sunt, in tanta ambiguitate quis discernet? Regressis ab hac tripoli media inter Durium & Tagum est Ptolemæi *Capara*, Antonino *Cappara*, sed etiam in lapide apud Gruterum pag. 154. CAPARA, P. simplici, unde Plinii *Caperenses*: & *Augustobriga* Ptolemæi circa Mondæ amnis fontes. Est & alia Antonino *Augustobrica*, medio inter Emeritam & Toletum itinere, cis Tagum vero, an trans illum, est incertum, ipsis Hispanis dissentientibus. Trans flumen crediderim, propter pontis commoditatem in loco, qui Puente de Arcopisco vocatur. Hæc Augustobrica, quam itineris rationes tuerentur, Ptolemæi alteram propinquitate suspectam facit, cui etiam numerus obest. nam & tertiam idem Ptolemæus in Pelendonibus locavit. Plinii *Augustobrigenses* lib. iv. cap. xxii. ad Antonianam Harpocrationis reducit; nos eodem inscriptionem antiquam AB AUGUSTOBRIGA M. P. X. apud Gruter. pag. 155. num. 9. Ad Tagum *Rusticiana* Antonini erat, xxii. M. P. a Capara sejuncta: Ptolemæo eadem quatuor syllabis est *Ρεσμαία*.

Tagum inter & Anam ab ortu solis sunt pauca hujus provinciae memorabilia, usque ad pontem Trajani, ubi clariora incipiunt, *Norba Caesarica*, seu *Norbensis colonia*, sive Alcantara est, sive, ut Ptolemæus statuit, remotior ab anne, de qua supra in Ponte diximus: & ad Anam *Augusta Emerita*, caput provinciae, emeritis militibus ab Octaviano Augusto in eam deductis. Dio Cassius lib. l.iii. pag. 514. Παισαμένης ὃ ὁ πόλεμος τέτυκτο, ὃ ἀγὼς τῶν μὲν ἀφ' ἡλικίας τῆς στρατιῶν ἀφ' ἡλικίας, καὶ πόλιν αὐτοῖς ἐν Λυστανίᾳ τῇ Αὐγύστῳ ἡμετέραν καλεμένην κτίσαι ἔδωκε. *Finis hoc bello, Augustus emeritos milites dimisit, urbemque eos in Lusitania, Augustam Emeritam, condere jussit.* Hæc nobilissima colonia, quam nummi & lapides collaudant. Augusti nummus, IMP. CAESAR AUGUSTUS. ex parte altera, P. CARISIUS LEG. PRO PR. EMERITA. Carisius, legatus Augusti pro prætore in Lusitania, cujus prænomen *Publius* est, uti ex hoc & alio nummo videmus; non *Titus*, ut Dio Cassius verbis modo in *Lancia* productis appellabat: nisi cum Fulv. Ursino de Famil. Rom. pag. 64. fratres Carisios sub Augusto res in Lusitania gessisse credas. Alius nummus Tiberii, DIVUS AUGUSTUS PATER, capite Augusti radiato: & in postica, COL. AUGUSTA EMERITA. Et lapis apud Gruter. pag. 13. num. 16. COL. EMERITENSIS. Emerita autem olim Turdulorum erat, quibus Strabo adscribit: post Vettonum facta, ut supra a Prudentio accepimus. Ludovicus Nonius cap. xxxi. causam fert, quia Vettones Turdulis potentiores facti, illos tandem oppresserint.

Recedunt a colonia in occasum quæ in Olisiponensi itinere, Emeritam directo, memorantur, *Pligiana*, *Budua*, *Ad septem Aras*: & tandem oppida in Ponte Tagi adscripta, *Meidubriga* & *Colurnum*, hoc ex Ptolemæi positione; illud Laurentii Andreae Resendii.

sendii, doctissimi viri, cum ratione, tum auctoritate, qui in Antonini tertio itinere ab Olisipone Emeritam, ubi Aldus, And. Schottus, P. Bertius *Mundobrigam* legunt; ipse Antiquit. Lusitan. lib. 1. p. 914. antiquo forsan codice adjutus, legit *Meidobrigam*: nec sine ratione. Hirtius enim, vel Oppius, Alexandrino bello aliquid rerum Hispanicarum interponens, de Cassio Longino cap. XLVIII. ait: *Nec multo post, quum in Lusitania Medobregam oppidum, montemque Herminium expugnasset, quo Medobregenses confugerant, & cetera.* Jam vero montis nomen superest *Arminno*, eo fere loco, ubi *Mundobrigam* Antoninus collocavit, ad ejusque radices ruinae urbis conspicuae, etiam plumbi fodinae, unde Plinio Medobrigenses *Plumbarii* cognominati; quis ergo dubitabit, hoc tractu *Medobrigam* vel *Meidobrigam* fuisse, & in Itinerario legendam esse?

Supra Colarnum, de quo diximus, *Caurium* est Ptolemæi, qui Plinii *Caurense* sunt lib. IV. cap. XXI. de Lusitania, quos cum *Colarnis*, tamquam finitimis, componit. A Colarno in occasum hibernum brevi intervallo abest *Meribriga* Ptolemæi, *Meißeiya*, sive *Merobrica* Plinii, discreta ab eorundem *Mirobriga*, in occasum hinc remota: utraque in Celticorum populo ex Ptolemæi descriptione. Lapidēs etiam *Merobrigenses* a *Mirobricensibus* distinguunt. Gruterus pag. 442. num. 9. ORD. MEROBIG. Et Plinius dicto cap. XXI. *Oppida memorabilia a Tago in ora, Olisipo, Salacia, Merobrica.* Sed hæc Ptolemæo non in ora maritima est; bene autem ibi ejusdem *Mirobriga* est, ut rursus dubitare de distinctione possis. Non insolitum quidem Plinio turbare interdum & confundere similia: sed forte aliam *Merobrigam*, quam infra Barbarium promontorium posuimus, ubi etiam Celticorum limes erat, respexit, ut ita suspicio erroris in Ptolemæum potius, quam in hunc recidat. *Mirobriga* autem Celticorum, ut dixi, a Ptolemæo posita modico a mari intervallo, e regione promontorii Barbarii: supra eam *Cepiana* Ptolemæi; in Palatino Cod. *Κασιάννα*: infra ad ostium, *Catobrix* ejusdem, *Κασιόβριξ*, in Itinerario corrupte *Catobriga*; Resendius lib. IV. scribit *Cetobriga*, quasi a cetis & captura piscium dicta. Eversum oppidum esse ait, restare fanum pervetus, Mariæ semper virgini nunc dicatum. Durare etiam in illo litore cetaria, signino opere antiquitus fabricata, quæ nomen urbis dirutæ illustrent. Non procul hinc novum oppidum *Setubal*, quod vulgo, etiam Nonius cap. XXXVIII. *Cetobrigam* esse existimant. Intus *Arcobriga* Ptolemæi, cujus nominis nobilior Celtiberorum in Tarraconensi est.

Inter *Cetobrigam* & *Salaciam* *Caciliana* sunt Antonini. Plinio *Castrum Cacilia*, forte *Cacilii Metelli*, quæ & originem & nomen oppido dederunt. Nobilior *Salacia*, hodie *Aleacer do Sal*, ut plures censent. Plinius sæpe dicto loco: *Salacia, cognominata urbs imperatoria.* Municipium fuisse prodit inscriptio vetus apud Gruter. p. 13. num. 16. FLAMINICA COL. EMIRITENSIS ET MUNICIPI SALACIEN. Post flexum *Aree Eboræ* est, inter *Salaciam* & *annem*, non quidem colonia, magnis autem dignitatibus aucta. Plinius sæpe dicto loco: *Oppida Jaro Latini: Eboræ, quod item Liberalitas Julia.* Confirmat lapideis inscriptio apud Gruter. pag. 489. num. 9. LIB. JUL. EBORÆ, quod quomodo legendum sit, jam Plinius indicavit, & luculentius demonstrant nummi Augusti ævo cusi, cum his litteris: LIBERALITATIS JULIAE EBORAE: & alius, LIBERALITATIS JUL. EBORAE PERM. CAES. AUG. P. M. id est, *permissu Caesaris Augusti Pontificis maximi.* Et itidem alius, MUN. LIBER. JULIA, hoc est, *Municipium Liberalitas Julia.* Vide clarissimi viri Joannis Harduini de Numm. populor. & urbium.

In austrum inde *Pax Julia* recedit, Plinio dicta *Pacensis colonia*; Straboni lib. III. pag. 104. *Πεζαυγία* præce, quod vero non dubitatur quin legendum sit *Pax Augusta*, forte quia *Julii* coloniam *Augustus* novis ornamentis auxit, quod nomen vero non d. u. ha-

fit, sed vetus conditoris revocatum, & *Pax Julia*, etiam post Augustum a Ptolemæo lib. 11. cap. v. & Antonino in Itinerario appellata. Contra sunt, qui separent Pacem Augustam a Pace Julia, eamque in Bætica ad Anam ponunt, credentes Maurorum vitio linguae illius nomen in *Badajox* degenerasse vel *Badaxos*; cuius sententiae præcipuus patronus Genesius Sepulveda fuit, qui id Joannem Vascum admonuit, ut hic in Catalogo Episcopatum Hispaniae refert. Nam argumentum ejus principale fuit, quod *Pacensis* Episcopus hodieque vocetur, qui Badajosi est, non Bejae in Lusitania, quæ Pax Julia quondam dicta est, ut cum aliunde, tum ex multis inscriptionibus ibidem repertis manifestatur. Hanc vero sententiam doctissima ad Vascum epistola Resendius confixit, his fere usus telis, quibus nostra & aliorum conjungimus: quod primum Pacensis colonia in Lusitania fuerit, auctoribus Plinio lib. iv. cap. xxii. & Paulo Lege viii. Dig. de Censibus, & inscriptione vetere apud Gruterum pag. 199. num. 4. prope Eboram Oreolæ inventa: **TERMINUS INTER PACENS. ET EBORENS.** Quod si confines fuerunt respublicæ Eborensis & Pacensis, & Eborensis in Lusitania fuit, quod nemo negat; necesse est Pacensem quoque in eadem fuisse provincia. *Pacense* autem nomen civitatis a *Pax* deductum esse quis ignorat? quam heic vel Juliam oportet esse, vel Augustam, vel utriusque denominationis. Jam vero Pax Julia est in Lusitania, ut testes sunt Ptolemæus & Antoninus & multæ apud Resendium inscriptiones in Beja Portugalliae, v. gr. **COL. PAX JULIA.** item **CURIAE PONT. FLAM. PACIS JULIAE**, quæ apud Resendium & Gruterum leguntur. Badajox autem, quæ Pax Augusta fingitur, in Bætica extra limitem Lusitaniæ Agnoscit Sepulveda, & contributam vult Augustam suam Lusitaniæ, quamlibet extræ illius limitem posita sit, ut Metallinensis apud Plinium colonia. Sed nec ita se facile extricat, quam incertissima contributio sit, neque si sit certior, in hac urbe ullum ejus vestigium. Deinde cognomina *Julia*, *Augusta* insignem coloniam arguunt, quæ si diversarum civitatum sunt, & Pax Augusta Lusitaniæ fuit contributa, sequitur ut sex Romanæ coloniae in Lusitania existerint. At vero Plinii rationibus tantum *coloniae sunt quinque*: & si sexta, tam illustre Augusti nomen præ se ferens, adjecta fuerit, qui fieri potest, ut nemo post Strabonem eam memoraverit, quum Plinius, Ptolemæus, Antoninus in longe minoribus enarrandis fere nimis diligentes sint, & moleste sæpe seduli? Pax ergo Augusta Strabonis non alia est, quam Pax Julia Ptolemæi & Antonini, aut Plinii colonia Pacensis: quod Strabone auctore, Pax Augusta in Celticis fuit, qui populus Lusitaniæ inter Tagum & Anam est, & ad Turdetanos vergit: Ptolemæi Pax Julia in Turdetanis quidem memoratur, sed extrema, seu in confinio Turdetanorum Celticorumque. Nec nomen Pacensis Episcopatus, qui nunc est Badajosi, officit, quia fata sunt civitatum nota, & Pace Julia vel everfa, vel imminuta, episcopo in vicinam urbem tum florentiorem collata fuit, ut multis aliis evenit, servato nomine quod olim habuerat in Lusitania. In ora maris vel aliam vel veram Merobrigam ponimus, si forte superior locus ex Ptolemæo signatus illi minus conveniat, quia Plinius *in ora* dixit positam.

Quod reliquum est spatii inter Oceanum & Anam, *Cunens* a figura dicebatur. Strabo lib. iii. incunte, ubi de termino & promontorio sacro dixerat, addit *ἡ δὲ ἡ περὶ τὴν τῆς λατῆς φωνῆς καλῶσι κύνειον, σφῆνα σημαίνον βυλόμεναι.* Et quidem adjacentem ei regionem *Cunens* Latina voce appellant. Pomponius Mela lib. iii. cap. i. *Lusitania, quæ prominet, bis in semet recepto mari intra promontoria dispergitur. Ana proximum, quia lata sede præcarrens paulatim se ac sua latera fastigat, Cunens ager dicitur: sequens Sacrum vocant: Magnum quod ulterius est. In Cunico sunt Mirylis, Balsa, Ossonoba; in Sacro, Lacobriga, & Portus Hannibalis.* Ex quibus intelligimus, quæ oppida in Cunico fuerint, de quibus

singulis postea. Isaacus Vossius ad Melam huc Livium quoque trahit, quasi locum post Gades vocarit *Cuneos*, numero multitudinis, id quod ex Puteano se codice accepisse refert, ubi vulgati *Cimbini* legunt lib. xxviii. cap. xxxvii. Sed valde dubitandum est, quia is Livii locus, *haud procul a Gadibus abest*, Melæ autem & Strabonis Cuneus longe hinc ultra Anam est remotus. Idem Vossius improbavit, a Mela & Strabone ad figuram id nominis referri, quod corruptum putat ex Κύνης esse, unde Κύνητες, *Cyneta* populi fuerint. Herodotus lib. iv. cap. xlix. Ἰστέον δὲ ξέρμενον ἐκ Κελτῶν, οἱ ἔχοντες πρὸς ἡλίου δυσμίον μὲ Κύνητας οἰκίσαι, *Danubius oritur ex Celtis, qui ultimi ad solis occasum post Cynetas habitant.* Sed quam late hi Celtæ patent, & tamen post Cynetas ad occasum dicuntur esse? nihil inde ad Cuncum. Propius videri Κυνητικὸν Byzantii scriptoris populorum urbiumque, qui Ἰβηρίας τόπον πλησίον Ωκεανῶ, *Hispania locum, prope Oceanum* interpretatur, usus Herodoti de Rebus Herculis auctoritate.

Oppida Cunei secundum Melam hæc sunt: A septemtrione prima est *Mirtilis*, ut ipsum scripsisse meliorum editionum constantia probat, Andr. Schotti, Is. Vossii, & Jac. Gronovii: sive ut Plinius & Antoninus, *Myrtilis*. Hodie Mertola ad Anam: Vulgo *Julia Myrtilis*, incertum quo auctore. nec Resendius de cognomine habet, qui plura lib. iv. Antiquit. de Myrtili. Credo ex Ptolemæi Latina versione esse, ubi post Pacem Juliam in Græco iterum Ἰυλία est, sine Myrtilis tamen nomine, quod interpretes adjecit. Sic sane in Petri Bertii præclaro opere Græcus & Latinus discrepant. *Balsa* urbs Cunei secunda est, hodie, Resendii iudicio, Tavilla, maxima Algarbiæ civitatum. Tertia *Ossonoba* Plinii, vel *Ossonaba* Ptolemæi, jacet diruta, cujus priscae nobilitatis exstant vestigia, præcipue in muris Phari, propinquæ civitatis, magisque litoralis. Ita Resendius, quem ducem sequimur: alii paullo longius reducant, fere in locum Silves. Strabo corrupte Ὀσσοβα pag. 99. nisi de alio ibidem loco agit. Nostri scriptura certa est, quam inscriptio antiqua apud Gruterum p. 274. confirmat, RES P. OSSON. id est *Respublica Ossonobensis*. Sub promontorio Sacro est *Lacobriga*, Mela solo inter antiquos auctore, cujus nominis alia in Tarraconensi provincia in Vaccæis est. De hac autem Vassæus in Epitocopatum Catalogo: *Dum inveno Lacobrigas, alteram in promontorio Sacro, quod vulgo promontorium D. Vincentis appellatur, cujus nunc ruina & antiquorum ædificiorum vestigia exstant prope Lagos, Algarbiorum urbem, in vico qui Lusitanica lingua dicitur a Lagoa.* Nec *Hannibalis Portum* forte alius, præter Melam, memoravit, qui juxta promontorium fuit.

Hæc de Lusitania, extrema Romanorum provincia, cujus formam reipublicæ Plinius dicto cap. xxii. lib. iv. cum cura delineavit. *Unversa, inquit, provincia dividitur in conventus tres, Emeritensem, Pacensem, Scalabitanum. Tota populorum XLVI. in quibus colonia sunt quinque: municipium civium Romanorum unum: Latii antiquitria: stipendiaria XXXVI. Colonia, Augusta Emerita; Ana fluvio apposita; Metallinensis, Pacensis, Norbensis, Castriana cognomine. Contributa sunt in eam Castra Julia, Castra Cacilia. Quinta est Scalabis, quæ Praesidium Julium vocatur. Municipium civium Romanorum Olisipo, Felicitas Julia cognominatum. Oppida veteris Latii, Ebora, quod item Liberalitas Julia; & Myrtilis ac Salacia, quæ diximus.* Postea ipsum non piget etiam stipendiaria oppida enumerare, quorum repetitio nunc nimia foret, quia numero plura sunt, aut provinciæ omnia, præter jam laudata ob dignitates. De singulis actum, de sola *Metallina colonia* dicendum restat, quæ quod cum hodierna *Medelin* & nomine litæque conveniat, quia nova urbs Medelin, ut in tabulis exhibetur, in dextra Anæ ripa posita, sive in Lusitania fuit, cujus etiam Metallinensis colonia erat; videtur res in vado esse, nec quidquam restare difficultatis. At non adeo facilem aut expeditam

perditam hanc causam esse, doctissimi Hispanorum confitentur, qui rudera coloniae contemplati sunt oculis. Unde est quod Sepulveda hanc coloniam *contributam* Lusitaniae dixit, non in ipsa vere sitam: & Resendius, inspectis ruderibus, alium & veterem alveum Anae investigavit, quo, tamquam termino, Metallinensis in Lusitania constituitur. Non possum mihi temperare, quin quae ille doctissimus vir L. A. Resendius ad Vasarium scripsit, illustrandae causae gratia, integre huc transcribam. Dixerat miratusque erat, Metallinensem coloniam *in eadem Ana ripa sitam esse, quae ad Baticam spectat*, & tamen inter quinque Lusitaniae colonias numerari. Ipse ergo vestigandae antiquitatis causa Metallinense oppidum devenit, quod quum cerneret situm esse ex parte Baeticae; *magnopere, inquit, admirabar, haesitabamque, essetne ea Metallinensis olim colonia. Inde conscensa arce subjectum agrum circumspiciens, adverti longo limite depressum locum, in speciem siccis alvei, ad australe ipsius oppidi latus. Supra qua re rogati demonstratores responderunt, ibi paullum excrevisset amnis, redundantia illac etiam meare. E vestigio subiit animum illud Horatii nostri,*

- - cursum mutavit iniquum frugibus amnis,
Doctus iter melius.

Idque quum apud me pro non ambiguo jam esset, non audebam tamen adseverare, donec e re natam sententiam eam corroboravi. Ex eodem enim latere a medio arcis colle ad imam planiciem, brachium duplici muro ac opere fornicato ductum olim, nunc ruderibus pene obrutum, inveni, per quod ii, qui in arce essent, tecti & invisi aquarentur. Manifestum indicium, illa parte fluxione perenni antiquitus ivisse fluvium, oppidumque ipsum revera in provincia fuisse Lusitania, quod nunc, mutatione fluenti, Batica parva quaedam est accessio. Haec Resendius ad amicum Vasarium.

Quid vero de *Metellino* Antonini iudicandum, itinere a Corduba Emeritam? quod Metallinensis arce opposita Anae fuit, ut est Emerita, qui potest Metellinum xxiii. m. p. ab Emerita, atque ita ab Ana abesse? Sed bene se res habet, & ex Antonini Itinerario illas Hispaniae tabellas geographicas, quae recto cursu annem a Metallinensi colonia ad Emeritam deducunt, corrigendas esse videmus, & inter utramque urbem Anae fluvium in austrum deflectendum, quod etiam in recentioribus quibusdam tabulis factum esse intelligimus. Sic bene rationes passuum millenorum Antonini constabunt, & idem oppidum sunt Metallensis colonia Plinii, Metellinum Antonini, & quod hodie visitur, Medelin vel Medelino. Utrum vero rectius *Metallinum* Plinius prima vocali, an *Metellinum* secunda Antoninus scripserit, antequam nummus inveniatur aut lapidis antiqui inscriptio, difficile est iudicare. Metallifera enim Hispania est, & Caelius Metellus res praecclare in illa provincia gessit, ut ex Appiani Hispaniensi extremo constat, & *Cacilia Castra* Plinii, sive *Caciliana* Antonini, descripta supra, probant. Est quidem apud Reinesium Cl. II. num. 31. POPULUS METELLINORUM, sed loco alieno, & inscriptione suspecta.

P R O V I N C I A B A E T I C A.

Baetica, altera pars Ulterioris Hispaniae, sic a flumine dicta, ab incolis antiquis vel tota vel magnam partem *Turdetania*, Strabone auctore lib. iii. pag. 90. inter Anam & mare australe comprehensa est. Mediam dividit Batis fluvius, a quo ad Anam regio, praecipue ad orientem & Oretanos vergens BAETURIA separatim appellatur; inferior, quae fletum spectat, a Baetanis, Baetulis, & Turdetanis culta, nomen traxit TURDETANIAE. Sed minus hoc tritum, quam Baturiae & vel solius Strabonis nomen vel plu-

plurimam sonet Bæticam regionem. Limes orientalis non omnibus æque certus, quod principes sæpe in provinciis addendo, demendo aliquid immutaverunt. In maritimis Ptolemæo lib. II. cap. IV. Βαρεία, *Barea* vel *Baria*, post Portum Magnum & Charidemi promontorium sita, ultima est provinciæ: Plinio Murgis est terminus Bæticæ, sed litoralis Murgis, non altera mediterranea Ptolemæi, sita in sinu Virgitano, inter Urgi vel Urce, & Bæcam. Ad septentriones inter Ostigi & Castulonem, & ulterius circa Sisaponem terminus constituitur ita, ut Sisapon, vel Sisapona, a Ptolemæo Tarracoenensi adscribatur, ab aliis relinquatur in Bætica.

Hæc cunctas provinciarum, ut Plinius laudat lib. III. cap. I. *divite cultu & quodam fertili ac peculiari nitore præcedit*. Juridicos conventus habuit quatuor, Gaditanum, Cordubensem, Astigitanum, Hispalensem: colonias VIII; municipia VIII; Latio antiquitus donata XXIX; libertate VI; fœdere III; stipendiaria CXX. Ex quibus & amplitudo provinciæ, & nobilitas civitatum cognoscitur. Ex superiori parte, quæ longius obtenditur Lusitaniæ, initium enarrandi facturi sumus. Pars, Bæti amno ab altera separata, *Baturia* vocatur, inter Anam & Bætim comprehensa, & in duas, ut Plinius refert, *partes divisa, totidemque gentes*. *Celticos, qui Lusitaniam attingunt, Hispalensis conventus: Turdulos, qui Lusitaniam & Tarracoensem accolunt, jura Cordubam petunt*. Inter Anam & Bætim pars litoralis minus frequentata, nec inter utriusque ostia Ptolemæus habet quidquam, præter obscurum nomen *Onobalistrum*, quod corruptum est ex Plinii *Onoba Aestuaria*. Hanc enim ibidem ponit eodem cap. I. lib. III. *Aflumine Ana*, inquit, *litore Oceani, oppidum Onoba, Aestuario cognominatum*. Hanc supra, intus quodammodo *Seria*, post cognomento *Fama Julia* ab Romanis ornata. Ibidem Plinius: *Serie adjicitur Fama Julia*; puta cognomen. Memorat & Ptolemæus, cui situm & positionem debemus. Paulo longius a mari aberat *Ilipa* Livii (lib. XXXV. cap. I.) ad quam P. Scipio, Cn. F. pro prætore Lusitanos vicit; quæ eadem & Ptolemæi *Illipula* est. *Tucci* Antonini succedit, medium inter Ilipam & Italicam: sed tam clarum non est quam alterum inter Cordubam & Castulonem, de quo postea dicemus. Illustrior fama *Italica*, in qua P. Scipio, Punico bello, debilitatos milites deposuit, qui quod socium & Italici nominis erant, oppido nomen Italicæ dederunt. Appianus Alexandrinus Bell. Hisp. pag. 463. συνώκισε τὰς τελευματίας ἐς πόλιν, ἣν ὥπλ' Ἰταλίας Ἰταλικὴν ἐκάλεσε, *milites [Scipio] vulneribus debiles in unam urbem compulit, quam ab Italia Italicam nominavit*. Principio municipium erat, quod constat ex nummo Augusti: MUN. ITAL. PERM. AUG. & nummo Liviæ Augustæ MUNICIP. ITALIC. PERM. AUGUSTI, quod itidem in nummis Tiberii, Drusi, Germanici legitur. Adi Vaillantium de Nummis Coloniarum. Post colonia facta: quod miratur imperator Hadrianus, quum meliori jure, quam coloniarum municipia fruuntur. Gellius lib. XVI. cap. XIIII. *Sic adeo & municipia quid, & quo jure sint, quantumque a colonia differant, ignoramus: existimamusque meliorem conditionem esse colonias, quam municipia*. De cuius opinionis iam promissus erroribus D. Hadrianus in oratione, quam de Italicensibus, unde ipse ortus fuit, in Senatu habuit, peritissime differant, mirarique se ostendit, quod & ipsi Italenses, & quadam item alia municipia antiqua, in quibus Uticenses nominat, quum suis moribus legibusque uti possent, in jus coloniarum mutare gestiverint. Nec gestiverunt modo, sed impetrarunt quoque quod concupiverant. Vetus inscriptio apud Gruter. pag. 385. COLON. ITALICENSIS IN PROV. BAETICA PRAET. Clara Augusti alumnus fuit, Trajano & Hadriano. De illo Eutropius lib. VIII. cap. II. *Natus Italica in Hispania*: de hoc præter Gellium, quem modo cognovimus, Spartianus in Vita, temque Eutropius cap. III. *natus & ipse Italica in Hispania*.

Ripa Bætica Anæ habet *Serpam* & *Aræci*, utramque Itinerario notam, *Serpam* etiam inscriptione. Gruterus pag. 682. num. 7 ex lapide ibi reperto, *FABIA PRISCA SERPENSIS*. Nomen hodieque servat. Supra hæc, eadem ripa, sunt Ptolemæi *Cariana* & *Curgia*, & *Arunda* ejusdem ac Plinii: & tandem ad flexum fluminis *Badia*, nec vero hæc Ptolemæi, sed a Valerio Maximo lib. 111. cap. VII. n. 1. nominata, ubi de Scipione dixit, *quam oppidum Badiam circumfederet*, quo etiam die postero potitus est. Nomen servavit etiam Plutarchus Apophtheg. Rom. p. 144. *πολιορκῶν δὲ πόλιν Βαδῆαν*, *Quam urbem Basbeam obsideret*. Dubius hoc pono, *Badiam* vel *Bashiam* esse, ubi nunc est urbs Badajos sive Badaxos; nec vero sine duce Hispano in opinionem hanc ingressus sum. Is Iacobus Degaldus est Epistola de hac re ad Benedictum Ariam Montanum, a quo, amicitiae officio, accepit Abraham Ortelius. Sive ergo aliis rationibus inductus Degaldus est, ut ita sentiret; sive tantummodo convenientia nominis; idem tamen juris habet, idemque præsidii, aut majus etiam, quam Gensius Sepulveda, qui Pacis Augustæ illustre nomen Badajaso vindicare conatus est. Nititur enim Maurorum depravatione nominis, qua ex *Pax Augusta*, sit primum *Paxangus*, deinde, transposita littera, *Badaxos* factum: heic vero sine transpositione prior pars antiqui nominis integra conservatur. Deinde fuisse in illis partibus urbem Badiam, gemino testimonio adfirmatum fuit: Pacem Augustam autem separatam ab Julia colonia umquam exstitisse, nullo signo aut vestigio probari adhuc potuit. Si ergo Badajos est vetus aliqua civitas, nec a Gothis vel Mauris primum condita, malim ad Romani belli Badiam, quæ certa est, referre, quam ad dubiam aut confictam illam in Bætica Pacem Augustam. Quod nomen, quum a solo Strabone significatum sit, ubi sita illa fuerit, & quibus aliis usæ nominibus, in Lusitania abunde est expositum.

Medio situ inter Emeritam & Astigi colonias sunt multa minora, quæ ordini & loco suo dare non est facillimum. Sunt autem *Julia Contributa*, Plinii, sive *Contributa* Ptolemæi, posthabito illustri cognomine, qui sedem utcumque & dubie ostendit. Inscriptiones tamen plures effossæ *JULIAE CONTRIB.* splendidum cognomen repetentes. Vide Harduinum ad Plinium. *Corticata* ejusdem Ptolemæi, quam inter Curgiam & Italicam media via locavit: inter Corticatam & Italicam ab occasu *Lelia* ejusdem, a C. Lælio, comite Scipionis, vicinæ Italicæ auctoris, nomen & originem trahens, etiam in nummo Lucii Caesaris laudata hac epigraphe *L. CAES. cum capite sine laurea*: in altera parte *LAELIA* cum spica, quæ agri circumjacentis fertilitatem & frumenti copiam significat. *Regina* Plinii & Ptolemæi, & quæ eadem ex situ est, *Regiana* Antonini, huc quoque in itinere ab Hispali Emeritam, est reponenda. Fuit civium Romanorum oppidum. Et *Nertobriga* cum cognomine *Concordia Julia*, itidem Plinii ac Ptolemæi, qui inter Arundam & Reginam locat: & *Segida* Plinii, quæ eadem *Restituta Julia* est; post quam orientem versus sub eodem flumine *Arfa* Plinii & Appiani, quam Cæpio Viriati bello, Romanis legibus subjecit: & *Sisapo*, ad quem minii præstantis fodinæ erant, Plin. lib. XXXIII. cap. VII. quo & Ciceronis *Sisaponem* Philipp. II. cap. XIX. per adlusionem Turnebus refert in Adversariis lib. X. cap. XII. Ptolemæus autem *Σισαπόνη*, *Sisaponam* in provincia Tarraconensi scribit, in cujus limite in Oretanis sita fuit. His in austrum obvertitur *Setia* Ptolemæi: *Ilurgis* ejusdem: *Vergentim* Plinii, quod *Julii Genius*: *Artigi* Antonini in itinere a Corduba Emeritam: & in eodem inter Artigi & Cordubam, *Nicharia* Turdulorum, Cordubensis Conventus non ignobile oppidum, ut Plinius censet, qui ei *Nertobrigam* quandam adjungit, quam Ptolemæus inter Nertobrigam & Italicam locavit, inter quam & *Lapam* Magnam ejusdem Ptolemæi *Speletinum* est.

Nunc

Nunc quæ in dextra Anæ ripa sunt, perlustrabimus. Inter Italicam & Cordubam est ad Bætim *Ilipa* Strabonis, quæ *Iliā* cognominatur secundum Plinium, non Italica ut Frobenius eiecit vocula, doctis etiam hominibus persuasit, & in his quoque doctissimo viro Samueli Bocharto, qui Plinium erroris accusat, quod Ilipam & Italicam unam urbem faciat, quas Strabo & Ptolemæus distinguant. Hujus enim Lapa Magna Bocharto est eadem, quæ Ilipa Straboni, in quo certe sentit, quod res est, & æquo cælo judicat. Error autem Plinio adfectus, qui adhuc multos tenuit, ex eo est, quod in MSS. legitur *Ilipa cognomine illa Italica*, quod pronomen, ut apparebat, tamquam superfluum eiecit Frobenius, quem plures postea sequuti sunt. Harduinus una litterula mutata restituit *Ilipa cognomine Iliā Italica*; monitus veteri inscriptione apud Gruter. pag. 351. n. 5. IMMUNES ILIENSES ILIPONENSES, qui sine cognomine pag. 246. num. 7. sunt MUNICIPIUM INLIPENSE. Cognomen autem hæc Ilipa accepisse videtur, ut ab aliis civitatibus distinguatur, quia plures in Bætica & Hispania Carthaginensi urbes sunt ejusdem nominis, quod acute Bochartus ex Punica lingua, quasi *חלפא חלפא* *celsa plaga* deducit, Geogr. S. Part. II. lib. I. cap. XXIV.

Post Ilipam Iliam est urbs clarissima *Corduba*, in eadem ripa, Marcelli opus, ut Strabo prodit, sed cujus? incertum. Vaseo videtur Marcelli illius, qui civili Cæsaris & Pompeji bello interfuit, quod Cordubæ ante illud tempus nulla fiat mentio. Mavult Nonius cap. XIX. priorem, quod Strabo eam *πρώτην ἀποικίαν*, *primam coloniam* vocat, quam Romam *Ἰσηλαν*, *miserint* in loca illa. Etiam Silius lib. III. v. 401. Cordubæ in secundo Punico bello meminit,

Nec decus aurifera cessavit Corduba terre.

Colonia Corduba, *Patricia* cognominata, quod Plinius tradit, & confirmant inscriptiones. Gruterus pag. 323. num. 12.

VALERIAE C. F. ATINAE
TUCCITANAE SACERDOTI
COLONIAE PATRICIAE
CORDUBENSIS.

Nummus Augusti ævo in corona querna: COLONIA PATRICIA. Ejus coloni absolute *Patricienſes* dicti. Gruterus pag. 460. num. 10. PYRAMUS II VIR PATRICIENSIS. Cognominis causam revelavit Strabo lib. III. pag. 97. *ἠκησαν ἐξαρχῆς Ρωμαίων τε καὶ τῶν Πι-
χωρίων Πίλεκτοι ἄνδρες*, *inhabitarunt* [Cordubam] *initio delecti Romanorum & indigenarum viri*, atque ita a conditu coloniae nobilium fuit & patriciorum. Ciceronis ætate jamdum studiis litterarum fuit dedita, quamvis ut solent initia, non admodum feliciter, ut Cordubæ nati poetæ probant, quos pro Archia poeta cap. X. dicit *pingue quiddam atque peregrinum sonare*: brevi post feracissima ingeniorum facta, ut ambo Senecæ & Lucanus exemplo sunt illustrissimo. Martialis lib. I. epigram. LXII.

*Duosque Senecas, unicumque Lucanum
Facunda loquitur Corduba.*

In proxima adversi fluminis ripa fuit *Calpurniana* Ptolemæi & Antonini, distans a Corduba M. P. XXV. Inde Illiturgi, fere in loco Anduxar, Plinio & Livio commemoratum: tum *Offigi*, ut Plinius ait, circa flumen ipsum, cognominatum *Laconicum*, sive ut in MSS. est *Latonicum*: civitas *Offigitania* dicta apud eundem. Finis heic Bæticae fuit, quod Plinii verba significant dicto lib. III. cap. I. de Bæti fluvio dicentis: *Bætica primum ab*
Offi-

Oligitania infusus ameno blandus alveo, crebris dextra levaque accolitur oppidis. Ergo ultra Oligitaniam amnis ille extra Bæticam fluit, id est in Tarraconensi.

Altera pars provinciae, quæ inter mare & Bætiam est, ab solis occasu habet fluminis Bætis ostia. nam duobus olim effundebatur, sed alterum postea oblimatum fuit. Inter ostia tamquam in insula fertur celebris urbs *Tartessus* fuisse. Strabo lib. 111. pag. 102. *Δυσὶ δὲ ἑσὶν ἐκβαλὼν τὸ ποταμὸν, πάλιν ἐν τῷ μεταξὺ χώρῳ κατοικεῖσθαι πρῶτον φασιν, ἣν καλεῖσθαι Ταρτησὶν, Quam Bætis duobus ostiis in mare exeat, ajunt olim in medio horum urbem fuisse, appellatam Tartessum.* Addit regionem *Ταρτηρίδα*, *Tartessidem* vocatam fuisse. Pomponius Mela lib. 11. cap. vi. *Situs ultra est, in eoque Carteja, ut quidam putant, aliquando Tartessus.* Sed hic de alio situ loquitur, quo Carteja est proxima monti Calpæ ad fretum: atque sic etiam multis eadem Carteja & Tartessus, quod aliis plerisque secus videtur. Sed non infrequens antiquis Cartejæ, Tartesi, Gadium nomina permiscere, quod doctissimi etiam viri Salmasius atque Bochartus queruntur, quia non parum obscuritatis peperit. Quoquo modo autem se urbs Tartessus habuit, illius nomen poetis extremi occidentis plagam significat. Silius III. vers. 399.

Tartessos stabulanti conscia Phæbo:

& lib. vi. principio idem:

*Iam Tartesiaco quos solverat equore Titan
In noctem diffusus equos, jungebat Eois
Litoribus.*

Et Ovidius Metamorphos. lib. XIV. vers. 416.

Presserat occiduas Tartesiæ litora Phæbus.

Ab ostiis proxima sunt *Gades*, insula Græcis *Γάδεος*, ut Punice est, appellata, cum frequenti oppido ejusdem nominis. Solinus cap. XXIII. de Hispania: *In capite Batica, ubi extremus est noti orbis terminus insula a continenti septingentis passibus separatur, quam Tyrii, a Rubro profecti mari, Erythream, Pæni lingua sua Gadir, id est septem nominarunt.* 771 enim septimentum est. Ex Plinii lib. IV. extremo hausit, qui eadem de nomine, de conditoribus, de freti angusto spatio narravit. Veteres crediderunt, ut Scylacis Periplo est, *δύο νῆες Γάδεος, binas insulas Gades*, sed unam oppidum habere. Altera est quam Erythiam Strabo vocat, exiguam & proximam Gadibus, quæ vero difficulter hodie ostenditur. Tam propinqua ergo continenti, & tanto cum Hispanis commercio quum sit, non cum insulis narramus, sed quasi continenti cohaereat, cum ceteris partibus, quæ in continente sunt, exponimus. Pergit Plinius: *Habet oppidum circum Romanorum, quod appellatur Augusta nris Julia Gaditana.* Vetus inscriptio, Gadibus reperta apud Grut. pag. 358. num. 4. M. N. A. U. G. G. A. D. Etiam conventum Juridicum habuit, ut adjacentes populi ibidem jus peterent, ut supra ex Plinio cognovimus. Crevit sub Romanis, novam urbem Balbo Gaditano, consulari viro, adstruente. Hanc *νέαν, Novam* appellaverunt; utramque *διόδουν, Geminam*, ut apud Strabonem est lib. 111. pag. 116.

Proxima est *Peræa Gaditanorum*, parva regio, quam Gaditani in continente possederunt. Hic *Μενεσθεῖς* portus erat, & *Μενεσθεῖος καλόμενος λιμὴν* Straboni pag. 96. qui ibi & *κατὰ τὸν τῷ Μενεσθεῖος, oraculum Μενεσθεῖς* ponit. Ptolemæus quoque portum laudavit. Plinio non plane eodem, at propinquo loco *Portus Basippo* est, & oppidum *Basippo* Gaditani conventus, quæ videtur *Carteja* Livii esse extra fretum & columnas posita. Libro enim XXV 111. cap. XXX. *Lalans*, inquit, *fretum in Oceanum exiens ad Cartejam classe accessit.* *Urbs eam ore Oceanus p̄ta est, ibi prima e faucibus angusto panditur mare.* Diligens descriptio, nec vero ab aliis urbs eo loco observata quam *Gades*, Livio alibi suo nomine appellata;

aut

aut inter Gades & fretum, quam *Bæsis* seu *Bæsis*, quod præter Plinium dicto loco etiam Pomponius Mela lib. II. cap. VI. extremo memoravit: & ultra illam *Iunonis promontorium* & templum ejusdem Melæ & Ptolemæi. Ravennas anonymus lib. IV. postquam cap. XLIII. extremo oppida freti apposita recensuerat usque Mellariam & Bælonem, pergit cap. XLIII. *Item super fretum Septem sunt civitates, id est Bæsispon.* Nemo non videt, *Bæsisponem* Melæ, Plinii Ptolemæi, Antonini, voluisse dicere. Hanc autem post Bælonem & Mellariam, quas in extrema freti ora ponit, *super fretum*, id est extra fretum in Oceani ora primam collocavit, cujus nomen ridicule *ἑπτάπολις*, *septem civitates* interpretatur. Aliam heic pro Livio Cartejam non invenio, isque sequutus veterum morem, quo Carteja, Tartessus & Gades, in extrema occidentis urbe notanda ab imperitis confundebantur. Alii omnes Cartejam cum Calpe conjungunt, Mela, Plinius, Ptolemæus, Antoninus, Ravennas.

Patria Melæ in his oris fuit, unde confidas eum minus in ora freti errare, quam ita progressus ab ortu in occalum delineavit. Dixerat de Calpe: pergit, *Sinus ultra est, in eoque Carteja, ut quidam putant, & quam transvecti ex Africa Phœnices habitant, aliquando Tartessos: atque unde nos sumus Tingitana.* Tum Mellaria, & Belo & Bæsis, usque ad *Iunonis promontorium* oram freti occupat. In plerisque Ptolemæus consentit. it contra ab occalu in ortum, & a Menesthei portu Junonis promontorium ponit, *ἀπὸ τῆς πορθμῆς*, unde *initium freti* sit: tum est Bælon fluvius & oppidum, Menralia, (scribe *Mellaria*,) Transducta, Barbesola, Carteja, Calpe mons. Isaacus Vossius *Barbesolam* abundare putat, & ad flumen cognomine extra fretum, in oram maris Iberici, reducendam. Non recens vero irrepsit, quia Marcianus Heracleota, qui Ptolemæum presse Periplo sequutus est, illam Barbesolam etiam legit. Antonini Itinerarium post Calpen Cartejam, Portum Album habet, deinde Mellariam, tum Bælonem Claudiam, & tandem Bæsisponem. Ravennas geographus hoc ordine: Cartegia, (*Carteja*) Transducta, Cetraria, Mellaria, Bælone, Bæsispon sive Bæsispon. E quibus apparet plenissime Pomponium, ut in his oris natum, scripsisse, cujus ductum in ordinanda ora freti ut sequamur, omnino æquum esse putamus, quod peritiorem ejus regionis vix inveniemus.

Itaque post Bæsisponem ad initium freti ex Oceano excurrentis *Balo*, *Balon*, vel *Belo* fuit, ad flumen ejusdem nominis, *Claudia* apud Antoninum cognominata, unde brevissimus trajectus in Tingin Africæ, Strabone observante pag. 96. Tum *Mellaria*, alia ab illa, quæ in Bæturia fuit, Ptolemæo *Μεγαλία* corrupte in nostris libris: quod haud dubie *Μελαρία* fuit, ut Heracleota pag. 70. excerptit, unde ceteri omnes, euphoniæ rationem habentes, *Mellaria*. Hanc proxime consequitur Melæ patria, sive *Tingitana*, sive *Tingi Cetraria* appellanda, de quo postea differemus. Inde, si non eadem, *Transducta* fuit, in quam Phœnices ex Africa transvecti: de cujus nomine & auctore post paullo pluribus dicemus. Denique Carteja cum Calpe est, indeque initium Interni maris. Marcianus Heracleota dicto loco pag. 70. *ἀπὸ Κάλπης τῆς ὁρῆς καὶ σήλης, ἥτις ἐστὶν ἐν ἀρχῇ τῆς ἐν τῷ θαλάσσῃ, a Calpe monte & columna, quæ est in initio maris interni.* Unde suppleri forsitan Ptolemæus potest qui mutilo, ut videtur, *Κάλπη ἔρεται καὶ σήλη τῇ ἐν τῷ θαλάσσῃ.* Et Plinius Calpen extremum freti facit juxta mare mediterraneum, hoc ordine, quæ diximus, lib. III. cap. I. enarrans: *Promontorium Junonis, Portus Bæsis. Oppida: Balon, Mellaria: fretum ex Atlantico mari. Carteja, Tartessos a Græcis dicta, Mons Calpe. Dein litore interno oppidum Barbesola cum fluvio.*

De Calpe est quod dubitant eruditi. Plinius enim, Ptolemæus, Marcianus Heracleota *montem*, *ἔρος* nude appellant, & Melæ tantum ut montem, & pæne totum prominentem in mare, describit: nec aliud oppidum juxta eum, quam Cartejam agnoscunt.

Quae causa fuit, ut Casaubonus & Bochartus, principes ingenii atque doctrinae, in Strabone pro urbe Κάλπη legendum Καρτεία censuerint. Sub initium enim libri III. Strabo, postquam Calpen montem & columnam descripserat, addidit, πρὸς αὐτὴν Κάλπη πόλις ἐν τετραγώνῳ τῆς αἰτίας ἀξιόλογος καὶ παλαιά, νῦν οὖν ποτε γενομένη τῇ Ἰβήρῳ, *Juxta autem [montem] urbs Calpe a quadraginta stadiis est memorabilis & vetusta, paucis quondam Hispanorum.* Hic censent diuiviri illi, Καρτεία πόλις scribendum esse. At nulla correctione Strabonem indigere, alii summi & illustres viri observarunt, Ezechiel Spanhemius de Praestant. & Usu Numism. pag. 766. & Henricus Noris Cenotaph. Pisan. pag. 207. Ex nummo enim augustae Christianae Sueciae inscriptionem non dubitandam proferunt C. I. CALPE, id est, *colonia Julia Calpe.* Accedit non parvi momenti argumentum ex Nicolai Damasceni libello de institutione Augusti, quem cum excerptis aliis Henricus Valesius vulgavit, pag. 482. Αφ' οὗτο δὲ ἐκ τῆς Ἰβηρίας πρὸς Καίσαρα περὶ πόλιν Κάλπιαν, *Adsequens tandem est [Octavius] Caesarem circa urbem Calpian.* Plures ergo ad fretum urbes exstiterunt opportunitate loci ad habitandum invitante. Aut ita sentiendum est fortasse, ipsam urbem Cartejam, quod juxta promontorium Calpen fuit, fuisse etiam *Calpen & Calpian* appellatam, quemadmodum idcirco Antonini Itinerario, a Malaca Gades itinere conjunguntur, ut una urbs *Calpecarteja.* Sic nihil mutandum in Strabone, qui & alibi eodem libro pag. 124. Cartejae nomen usurpavit: & una nummo laudato & Nicolao Damasceno sua auctoritas stabit, nec coloniae & civitates in angusto loco coacervantur. Sed nihil adfirmamus, cuique integrum, utram sententiam sequatur, relinquentes.

A Calpe ad patriam Pomponii Melae revertendum est, & de nomine ejus despiciendum. Mela ubi dixit, *atque unde nos sumus;* sequitur in manu exaratis libris, *Cingenteratum,* vel *Tingenteratum,* vel *Tingenteria tum;* vel *ingente ratum.* Liberior Isaacus Vossius, Vestigia Ravennatis sequutus, legit, *atque unde nos sumus, Tingi Cetrariam.* quia anonymus ille semibarbarus scripsit, ut supra vidimus, hoc ordine: *Cartegia, Transducta, Cetraria, Melaria, Balone;* ex quibus leve est Cartejam, Cetrariam, Mellariam, Balonem, antiqua nomina restituere. Sed quod Cetrariae nomen a manuscriptis recedit, vir clarissimus Jacobus Gronovius, unice membranarum ductum sequutus, expressit, *atque unde nos sumus, Tingentera. Tum Melaria,* & reliqua. Quicumque locus Tingentera fuit, obicuriorum fuisse & forte vicum necesse est, latitaturum oblivione, nisi, quem genuerat, Pomponius leviter indicasset. Itaquo Vossio, Henrico Norisio, Jo. Vaillantio, quos honoris causa nominamus, haec Tingi Cetraria sive Tingentera est ipsa Julia Traducta: diversae & distinguendae sunt Jacobo Gronovio. Lis e grammatica distinctione pendet, prout gravius, leviusve post Melae verba, *Phanices habitant,* velis incidere.

Major concertatio de ipsa Julia Traducta est. Sunt Augusti nummi & Caji Luciique Caesarum, quibus expressum singulis est JUL. TRAD. hoc est, *Julia Traducta,* quae eadem est & *Transducta* Ptolemæi & Ravennatis, & Strabonis *Julia Iozæ* libro III. post principium. Nam *ΙΩΖΑ* participium *egressa* sonat, idem videlicet quod *traducta.* Originem his verbis idem Strabo revelavit: *Ἦν δὲ καὶ Ζέλης τῇ Τίγγι ἀσυγείτων, αἰτὰ μετώπια τούτων ἐκ τῆς περὶ τὴν Ρωμαίων, καὶ ἐκ τῆς Τίγγι πρὸς λαβόντες τινὰς, ἐπέμψαν δὲ καὶ παρ' ἐκείνων ἐποίκας, καὶ ἀνόμεσαν Ἰαλίαν Ἰόζαν τῇ πόλει.* Hoc est: *Fuit & Zeles vicina Tingi urbs [in Mauritania:] sed cum Romani in oppositam [transfretanam] transtulerunt, aditque a Tingi novam illis, colonos alios ipsi ex Italia miserunt, urbi quoque nomen Julia Iozæ indiderunt.* Non ipsi hoc nomen Romani dederunt, sed Tingitani & Zelitani suae linguae nomine Romanum Traducta, quod in nummis est, reddidere. De cetrariis cohortibus,

ab Iulio Cæsare Tingin traductis, indeque reductis in Bæticam, res dubia & incerta est, quia Pompejum illæ sequutæ fuerant, *Cæsar* I. Civ. B. cap. xxxix. nec ornari a Cæsare potuerunt, præsertim eo tempore, quo de præmio suis militibus tribuendo nondum cogitaverat. Plinius etiam in Africa *Traductam Iuliam Tingin* habet, sed a Claudio traductam, in quo a multis notatur, quasi Mauretaniæ attribuat quod debetur Bæticæ: etiam Claudio, quod C. Iulio Cæsari. nam & Augusti & Cæsarum fratrum Caji atque Lucii nummos jam tum nomen Iuliæ Traductæ, longe ante Claudii tempora præferre. Plinium Ioannes Harduinus, ut in ceteris mirifice ornavit, ita quoque hanc causam ejus suscepit defendendam, Emend. i. libri v. Iulium Tingitanos in Bæticam traduxisse censet, & id nummos laudatos loqui: postea Claudium, quum provincias in Mauretania constitueret, colonos illos reduxisse Tingin, pristinae ius Iuliæ Traductæ nomine servato, novo non imposito. Hinc esse quod Plinius, quum Bæticæ oram, quam pro prætore rexerat & exploratam habebat, in geographica sua historia enarraret, *Traducta* nullam rationem habuerit, quæ tum nulla esset, aut exigua admodum: in Africa vero, quo transierat, eam omnino commemoravit. Speciosa ratio, sed cui id solum obest, quod Ptolemæus, Heracleota Marcianus, & Ravennas anonymus *Transducta* mentionem post Plinium etiam non prætermittendam putaverunt. Atque hæc Bastetanorum, a Gadibus ad Calpen ex Strabonis dispositione habitantium, ora maritima, inde quæ reliqua est, usque ad Tarraconensis terminum prosequemur.

Post Calpen promontorium Ptolemæo prima sunt ostia amnis *Barbesula*. Plinio oppidum *Barbesula* cum fluvio hujus nominis: Melæ *Barbesul*, itidem oppidum. Colonia fuit. Nummus Galbæ e Golzii thesauro, etiam ab Harduino commendatus, c o l. BARBESULA LEG. XVIII. Eodem tractu Antonino sunt *Barbariana* & *Cilniana*. Deinde *Saldaña*. Melæ & Plinii; post eam *Suel* eorumdem & Antonini. Inscriptione veteri, Fuengirolæ, quæ in loco Suelis est, reperta, quam clarissimi viri, Thomas Reinesius classe i. num. 99. & Jacobus Sponius Miscell. erud. Antiq. p. 189. exhibuerunt, legitur IN MUNICIPIO SUELITANO. Tum sequitur *Malaca* cum fluvio, *fæderatorum*, ut Plinius lib. iii. cap. i. cognominat. quam etiam hoc situ Mela, Ptolemæus, Antoninus posuerunt. Punica Straboni colonia atque emporium: dicta a πηχ sal, quia τὰ ἐρχεῖαι ἔχει μεγάλας, multa salsamenta habet, quod idem adnotavit, qui etiam tantum a Calpe abesse tradit, quantum hæc abest a Gadibus. *Menoba* sequitur, sive *Menoba*, (prave Ptolemæus *Manoba*) quod Mela, Plinius, Antoninus ponunt: inde *Ex*, *Sex*, *Sexi* vel *Sexti* [varie enim scribitur] cum cognomento *Firmi Julii* apud Plinium. Sine sibilu Mela & Strabo scripserunt, ille *Ex*, hic pag. 108. Ἐξίτανων πόλις, ἐξ ἧς ἡ τὰ ἐρχεῖαι ἐπωνύμιος λέγεται, hoc est, ut Latinus interpretes scripsit, *Exitanorum urbs*, unde salsamentis *Exitanis* nomen. Quod ἔξ cum adspiratione *sex* Latinis est, hi *Sex*, *Sexi* aut simili modo expresserunt: Antoninus *Sexitanum*: Plinius, ut dictum, *Sexti Firmum*, cognomine *Julium*. Hinc post *Salambinam* Plinii ac Ptolemæi in hoc litore est *Abdera*, Stephano Ἀβδηρα, Straboni Ἀυδηρα, Ptolemæo Ἀβδαρα, sed in nummo Tiberii ABDEPA Latinis litteris, quæ arguunt Hispanicæ Abderæ nummum esse, non illius, quæ fuit in Thracia, cujus nomismata inscripta Græce sunt. Fuit ipsa quoque Φοινίκων κτίσμα Carthaginensium opus, ut Strabo judicavit. Alia aliis hodie civitas videtur; illustrissimo viro Petro de Marca, Almeria. Ex modico intervallo abest Portus Magnus Ptolemæi: unde in recessu maris Charidemi promontorium distat, & tandem in Virgitano sinu *Baria* sive *Barea*, Βαρεία πόλις, quæ ultima Bæticæ Ptolemæo est, sicut Plinio *Murgis Batica finis*, & initium Tarraconensis. Est enim proxima post

Bætam, ut limes per alterutram ductus Bæticam provinciam a Tarraconensi exigua discrepantia distinguat.

Ex ora maritima introrsum progredimur, & quod mediterraneum a mari ad Bætim fuit, perlustramus. Ad ostium oblimatum Bætis supra Gades insulam *Asta* est, quæ *regia* dicitur auctore Plinio, a *Gaditano porta* sedecim M. P. remota, ut Antoninus tradit; etiam colonia, ut Pomponius lib. III. cap. 1: ad æstuarium sita, quod Ptolemæo est, *ἡ πόλις Ἀστανόρου* lib. II. cap. IV. Inter ostia Bætis (nunc VIII. M. P. ab amne, postquam alterum ostium oblimatum est) *Nabrissa* erat, cognomine *Venerca*, Plinio laudante, nunc *Lebrixa*. Nummus Claudii Imperatoris teste P. Ligorio COLONIA VENEREA NABRISSA AUGUSTA. Inde *Ugia* Antonini, & *Orippe* in itinere ad Hispalim juxta flumen Bætim: & ipsa tandem *Hispalis*, vetus emporium, navigabili amne adhuc ex mari onerarias naves ferente, & inde ad Cordubam lembos fluviales, quod diligentissime Strabo adnotavit. *Colonia Romulensis* dicta apud Plinium, quod nummi Juliae Augustæ & Germanici confirmant, signati COL. ROM. PERM. DIVI AUG. *Colonia Romulea permissu divi Augusti*. Vetus inscriptio in foro Hispalensi apud Gruterum pag. 257. num. 12. sub. Aurelio Vero: QUI JULIAE RUMULEAE NEGOCIANTE, quod scriptum pro *Romulea* ut in nummis est. Et tribus syllabis *Romula*, inscriptione alia Hispalensi ejusdem ætatis apud Reines. class. III. 26. SCAPHARII QUI ROMULAE NEGOTIANTUR. Habuit etiam Juridicum conventum, ut supra ex Plinio adnotavimus. Hodie dicitur Seville. Ulterior, prope *Singilis* confluentem, *Obulcula* Ptolemæi & Antonini, in itinere ab Hispali Cordubam, eadem *Obulcula* Plinii: cum qua is *Ovingin* conjungit, quæ Ambrosio Morali *Ovingis* Livii est lib. XXVIII. cap. III. *Scipio*, inquit, *L. Scipionem fratrem ad oppugnandam opulentissimam in iis locis urbem (Ovingin barbari appellabant) mittit*.

Supra fretum *Munda* est, ad quam Cæsar Pompeji filios vicit, in belli illius historia sæpe numero memorata. Lucanus lib. I. vers. 40.

Ultima fœnestræ concurrant prœlia Munda.

Inde, in occasum paullo, *Saguntia* Plinii & Ptolemæi, sive *Segontia*: in ortum *Saladuba* oppidum, & fluvius: & Bætim versus *Urso*, *Orso*, sive *Urfaon*, ut Hirtius scripsit. Gruterus pag. 259. num. 2. RESP. URSONENSIVM. Plinius cognomen addit: *Urso, quæ Germania Urbanorum*. Nec procul *Attabi* distabat, *Claritas Julia* cognominata, quod etiam Plinius narravit: inter quæ, ut idem notat, *Munda* fuit, quod laxo situ capiendum. Ad dextrum latus *Ossippo* Plinii & Antonini, itinere a Gadibus Cordubam: & *Singili*, Plinii, quæ Antonini videtur *Antiquaria* esse, nunc *Antequera*. Inscriptio ibi reperta apud Gruterum pag. 437. num. 4.

GALLO MAXIMIANO

PROC. AUGG.

ORDO SINGILIENSIVM OB

MUNICIPIVM DIUTINA

BARBARORVM OBSIDIONE

LIBERATVM.

Et alia itidem Antiquariæ reperta, pag. 395. num. 7.

ORDO M. LIB. SING.

Sequitur ad Singulim fluvium, Bætim versus ruentem, *Astigi*, colonia & conventus juridicus. Plinius sæpe dicto lib. III. cap. 1. *Singulis fluvius in Bætim, quo dictum est ordine urripens, Astigitanorum coloniam adluit, cognomine Augustam Firmam, ab ea navigabilis.* Hodie

Hodie Ecyra, inter Hispalim & Cordubam, quo itinere fere medio etiam Antoninus Astigi posuit. Inscriptio apud Gruterum pag. 101. num. 8. COL. AUG. FIRM. Et alia apud Mart. de Roa in Hist. Astig. COL. JUL. AUG. FIR. Nummus Augusti huc referendus videtur COL. AST. AUGUSTA inscriptus, quem vir clarissimus Jo. Vaillantius de Nummis Coloniariarum libro pag. 14. mavult ad Asturicam coloniam reductum. Hinc *Ulia* non procul abest, ab Hirtio, Dione & Mela *Ulla* dicta, nisi scribarum is lapsus est. Veram scripturam nummus prodit a Spanhemio, illustri viro, pag. 901. productus, in quo est *ULIA*: & inscriptio vetus apud Gruterum pag. 271. num. 1. ORDO REIP. ULIENSIIUM. Sed *Ategua* Dionis lib. XLIII. sive *Ategua*, ut ab Hirtio Hispaniensi bello scribitur, ambigui situs apud ipsos Hispanos est. Quidam in via ponunt ab Antiquaria Hispalim: alii prope Alcala Real, quod veri similis videtur, quia *flumen Salsum* in propinquo fuit, notante Hirtio cap. VII. quod & Salado est, aut proximum aliquod, in Singulim a dextra se infundens. Eodem situ urbs *Ucubis* fuit, inter quam & Ateguam Pompejus castra constituit trans flumen Salsum, liberaturus Ateguam obsidione Caesaris. Prope Cordubam ad Bactin erat *Janus Augustus*, tribus inscriptionibus, quæ Cordubæ exstant, & a Grutero p. 153. exhibentur, memoratus, A BAETE ET JANO AUGUSTO AD OCEANUM: & altera, AB JANO AUGUSTO QUI EST AD BAETEM, USQUE AD OCEANUM; & sic etiam tertia.

Post Cordubam in altera ripa *Ataxi* fuit, ortum hibernum versus, municipium Romanum, cujus vetus inscriptio mentionem facit apud Gruterum pag. 432. num. 7. IN MUNICIPIO FLAVIO AXATITANO. Inde *Epora* succedit, elemento p ab Ebora Lusitaniæ distincta. Eodem loco inscriptio reperta, quam Gruterus pag. 499. præbet, RES PUBL. EPORENSIS. Et alia pag. 162. num. 5. EPORENSI MUNICIPIO. Plura pag. 105. leguntur. Nunc Montori dicta, XXVIII M. P. a Corduba distat, ut itinere Antonini est a Corduba Castulonem. Aut eadem fuit, aut vicina *Ripepora* Plinii, quasi in ripa *Epora*. Et *Illurco* illa regione fuit, distincta ab Ilurgi & Illiturgi; etiam ab Ilorci, nunc Lorca in Murciae regno; quemadmodum & Plinius distinxit. Inscriptio antiqua apud Gruterum pag. 406. ad Pontem Pinorum, DECRETO ORDINIS ILLURCONENSIS. Non minus *Obulco* Plinii, sive *Obulcum* Ptolemæi, cum *Pontificensis* cognomine huc pertinet. Plinius I II. cap. 1. postquam de *Sitia* hujus regionis dixerat, quæ Ptolemæi Σίτια est, ait: Θ' XIV. M. passuum remotum in mediterraneo Obulco, quod Pontificense appellatur. Apud Gruterum pag. 105. num. 12. FLAMEN II VIR MUNICIPII PONTIFICIS. Et pag. 458. n. 5. ORDO PONTIFICIENSIS OBULCONENSIS. Clarissimus vir Andreas Morellius ex Schvvarzburgico thesauro nummum Tabula XXVI. ostendit, una parte barbaris Hispanorum litteris cum spica ubertatis signo; altera Latinis OBULCO signatum. Porcuna esse inter Cordubam & Jaenam videtur, propter plures hujus nominis inscriptiones ibidem inventas. Adjacet *Urgao*, Plinii & Antonini, quæ & *Alba* eodem Secundo auctore: plene *Alba Urgaon*. Gruterus pag. 234. num. 6. inscriptione Lucio Casari, Augusti filio, dicata: MUNICIPIUM ALBENSE URGAEONENSE. Et pag. 249. n. 3. MUNIC. ALBENGENSE URGAEONEN. ex ævo Hadriani. Eodem tractu *Ilipula Magna* Ptolemæi, sive *Ilipula* Plinii: *Lais* cognominata, in loco fere urbis regiae, ut multi putant, Granada fuit. *Tucci* quoque Plinii, quæ *Augusta Gemella* cognominatur, hujus regionis. Ptolemæo lib. II. cap. IV. Τῦχι, Appiano jam tum Viriati bello *Γέμελλα* simpliciter, pag. 496. sed anticipando dicta est, quia Gemellæ aut Geminæ legionis nomen ex Caesarum fuit temporibus, ideoque nostra alibi non simpliciter *Gemella*, sed *Gemella Augusta* vocitata. Plinii testimonium inscriptio antiqua juvat apud Gruterum pag. 323. num. 12. FLAMINICA COLONIAE AUG.

GEMELLAE TUCCITANAE. Hispanorum opinione hodie Martos inter Cordubam & Giennum sive Jaenam est.

Ad *Iliberi* reflectamus, de quo Plinius, *Iliberi*, quod *Liberini*, quasi utroque nomine appellatum. Dicitur & *Eliberi*: Ptolemæo *Ἰλβηρίς* eique ultima Turdulorum. Hujus concilium Eliberinum sive Eliberitanum fuit: non alterius in Ruscinonensi agro, quod Mariana lib. iv. cap. xvi. Hist. Hispan. & Petrus de Marca Hispan. lib. i. cap. vi. probaverunt. Duabus leucis a Granada abfuit, ut Vascus tradit: olim diruta, nominis tamen nobilitatem servans. Ad *Sacilim* revocor, Plinio *Sacili*, tamquam *ἑκλῆτον*: Ptolemæo *Σακίλη*, *Sacilis*, quam formam nummus a Golzio descriptus probat, MUN. SACILIS. Inter *Sacilim* & *Iliberim* Ptolemæus *Lacippo* ponit, cujus nominis Plinius inter *Barbesulam* & *Bæsiipponem* habet. Adeo incerta & turbata multa sunt, ideoque cetera vel obscura, vel ignoti situs, prætermittimus. Si scire cupis, lege Plinium & Ptolemæum. Sunt enim ejus generis pleraque, ut certo loco vix adscribi possint, quo etiam Strabonis *γινωσκουσὴν Κορίσσην*, *notissima urbs Conistoris* pertinet, quam ait in Celticis sitam pag. 97: Appianus autem pag. 484. in Cuncis *Κονισσῶν πάλαι μεγάλην*, *Conistorin urbem magnam* laudat, quam Lusitaniz fuisse non dubitamus, quia in illius angulo australi & promontorium Cuncum, & ager Cuncus situs fuit. Hanc & Strabonis *Conistorin* eandem esse videtur, an vero eadem etiam sit Livii *Antorgis* lib. xxv. cap. xxxii. non desit forsan cur dubitemus.

Supereff antequam in provinciam Tarraconensem procedamus ut de *Betis* amnis nomine, quod varie inclinatur, & de montibus illius provinciae nobilioribus pauca adjiciantur. Amnis in Tarraconensis provinciae Tugienti saltu, ut Plinius refert, exoritur, valde prout ad fidem qui *Betis* & *Bates* dicitur: illa vulgaris est, hæc forma insolens & rara. Silius lib. iii. vers. 405.

Palladio Bates umbratus cornua ramo.

Rarissime sine diphthongo *Betis*: atque sic BETICA semel forsan in inscriptione Gruter. pag. 168. num. 4. VICE SACRA BETICAM GUBERN. ex Antoniorum sæculo. Unde corripienti licentiam poetæ quidam sumserunt, quasi fracta diphthongo & diminuta. Paullinus Nolanus Carm. x. ad Ausonium vers. 236.

Qua Betis Oceanum, Tyrrhenumque angit Hiberus.

Græci *Βαίτις*, quos quarto casu plerique imitantur *Batin* flectentes, non tantum poetæ, ut Martialis lib. ix. epigram. LXII.

Qua drives placidum Corduba Batin amet:

& Statius Genethliaco Lucani lib. ii. Silv. vii. vers. 34.

Grajo nobilior Melete Batis.

Batin Mantua provocare noli;

verum etiam Plinius lib. iii. cap. i. *Singulis fluvium in Batin irrumpens*. Hirtius tamen Latino ore *Batin* dixit, non tantum Hispaniensi bello, sed Alexandrino etiam, ubi de rebus una agit Hispanicis: & Livius lib. xxxii. cap. xxx. bis, *ad Batin fluvium*. Ex altera forma *Bates*, quarto casu *Batem* supra inscriptione de Jano Augusto vidimus, unde sextus etiam ibidem casus *Bate* legitur, qui aliis *Bati* est, ex quarto IM vel IN Grammaticorum lege factus.

Alterum, quod restat, de montibus est Bæticæ, quos duo Ptolemæus posuit lib. ii. cap. iv. extremo, *τὸ τε ἑξὺ Μαρμαρὸν, καὶ τὸ καλόμενον Ἰλίπυλα*, *Marianum*, & qui *Ilipula* vocatur. Mariani parallelus secundum Ptolemæum inter Hispalim scire & Italicam transit: Ilipula, cum Cordubensi prope convenit: aut intra Cordubensera cadit: ejusque

que meridianus idem quæ Calpes est, five Herculis columnæ, a quo Mariani meridianus per gradum & sextantem ad occasum versus recedit. De Ilipula vix alius præter Ptolemæum: de Mariano pauci, nec hi omnes intemerato nomine. Plinii enim *montes Arianos* ex lib. 111. cap. 1. huc multi trahunt; a Marianis una littera differentes, qua vel ille addita, vel hic detracta commiserit, quod levem errorem arguat, a quo Ptolemæum inscriptio Hispali adservata, & ab industrio viro Iacobo Sponio Miscell. erud. Antiq. pag. 191. producta, liberare potest, in qua est PROC. MONTIS MARIANI, id est, procurator rei metallicæ in illo monte. Plinio Antoninus advocari potest, qui itinere ab Anæ ostio Emeritam, post Italicam proxime *Montem Ariorum* ponit, in illo fere parellelo, quem modo ex Ptolemæo designavimus, ut si qua superest erroris forte suspicio, vel depravationis, in hos potius, quam in Ptolemæum, recidat. Sic Antonino cum Ptolemæo convenit, non autem cum Plinio, qui montes suos prope Onobam Aestuariam & Bætis ostia collocavit. Hispani quoque dissentiant. Resendius de Pacensi colonia commentario, *Esurim* Antonini, quam circa Anæ ostia fuisse ex itineribus non obscurum est, ad Marianos montes pertinuisse adfirmat. Quo genere Pliniana sententia non mediocriter adjuvatur. Ambrosius autem Moralis, Descriptionis Cordubæ principio, ita disserit: *Qua parte septentrionem Corduba spectat, posita est ad ipsas Marianorum montium radices, quos nunc Hispani prisco nomine Sierra Morena, hoc est Morenos montes dicimus. Ea vero horum montium pars, qua Corduba imminet, aut saltus Castulonensis est portio, aut cum eo ad ortum conjungitur.* Quid in tanta dissensione constituendum? nisi dicamus, Bæturiae longa juga ab ostio usque ad fontes pæne fluminis porrecta, *Marianos* forsan, five *Arianos* montes fuisse, qui Bæticam secundum Bæturiae limitem & Bætis fluminis cursum prope omnem, (quamvis non tam notabiliter, ut Apenninus Italiam) dividerint, certis vero locis, ad ostium Anæ & Bætis secundum Plinium; aut circa Italicam secundum Ptolemæum & Itinerarii auctorem, præcipue id nominis habuisse: in ceteris partibus aliter atque aliter, & forsan etiam alicubi *Ilipula* appellatione nominatos esse, atque ita inter sese aut in partibus suis distinctos. Addo, ubi ubi fuerunt Mariani montes, metalli fodinis divites fuerunt, quod ante laudata inscriptio probat, quam confectores æris procuratori montis & fodinarum honoris causa posuerunt, quæ quod brevis est, integram huc referre non alienum a loco & instituto nostro est.

T. FLAVIO AUG.

LIB. POLYCHRYSO

PROC. MONTIS

MARIANI PRAES

TANTISSIMO

CONFECTORES AERIS.

De monte *Calpe*, quem columnarum fabula nobilitavit, supra satis actum fuit, neque is inter juga a geographis notanda, quæ protractiora sunt pleraque, referri poscit. nam τῆς ὄρεος ἡ μέγας, τῶ δ' ὕψους μέγας καὶ ἰσθμίου, ambitu quidem non magnus, in altitudinem vero magnam erectus est, ut Strabo lib. 111. pag. 96. delineavit. Quæ forma montis, & oppositi alterius in Africa, inter quos se fretum infert, origo fabulae de Herculis columnis ubique decantatis est.

PROVINCIA CITERIOR

SIVE

TARRACONENSIS.

Citerior Hispania ab Augusti temporibus etiam *Tarraconensis* dicta fuit, quia Tarracone, tamquam præcipua urbe, Romanis certe percommode sita, præses provinciae sedem habebat. Terminum ex ceterarum explicatione noti sunt, quia ubi Bætica & Lusitania deficiunt, Tarraconensis incipit, & quidquid reliquum Hispaniae est ad Pyrenæos usque montes sibi vindicat, ceteris terminis satis certa, quia illic Oceano, hic mediterraneo mari est conclusa. Supra dictis unum addo de Bætica & Tarraconensis ad mare limite, qui non satis explicatus est omnibus, ut ipse Plinius in eo statuendo repugnare sibi videatur. Libro enim III. cap. I. *a fine Urgitano citerior*: mox ait eodem capite, *Murgis Bætica finis*. Non autem erat, quod quidam verbum sollicitarent, in locum ejus *a finem* supponentes. Sinus enim propter latitudinem non potest terminare, neque Plinius secum ipse in his partibus pugnat. Nam *Murgi* vel *Murgis* vere finis erat Bæticae, & in Bætica ex Plinii sententia oppidum extremum: *Urgi* autem vel *Urci* principium Tarraconensis, & prima in ea urbs, hodie Muxara, ut accuratiores censent, appellata.

Ut vero major hæc Tarraconensis, quam vel Bætica, vel Lusitania, erat; ita plures etiam in ea gentes nominantur, quæ singulae suas urbes & civitates habuerunt, pleraque secretæ distinctius, quam Bastuli, Bastetani, Turduli, & Turdetani, ac Celtici in Lusitania & Bætica fuerunt, in quorum discriminatione Ptolemæus, Strabo atque Plinius non ubique, si comparantur, conveniunt, quarum gentium etiam aliquæ in Tarraconensem sese extendunt: ceteræ vero, eæque plurimæ, sunt propriæ hujus provinciae, & a nobis singulae suis locis enarrabuntur, & quas urbes ac oppida possederint, ex librorum & inscriptionum monumentis explicabitur.

Nobiliore fluvios plures cum Bætica & Lusitania communes habet Tarraconensis provincia, *Batin*, *Anam*, *Tagum*, *Durius*, ortos omnes in Hispania citeriori: proprios *Iberum*, *Minium*, *Rubricatum*, aliosque multos minores. Iberum etiam *Hiberum* veteres scripserunt. Romæ in marmorea urna majore apud Gruterum pag. 690. num. 5.

ILLIC UNDE TAGUS ET NOBILE FLUMEN HIBERUS.

Plurimi tamen *Iberus* sine adspiratione. Montes præter *Pyrenæos*, qui a Gallia separant, sunt *Orespeda*, *Idubeda*, & qui connexi his, a saltibus nominantur, *Saltus Tugiensis*, *Castellonensis*, & alii: Non possum mihi temperare, quin ex Marianæ lib. I. cap. III. hac de montibus Hispaniæ transcribam breviter excerpta. *Montes*, inquit, *ex Pyrensi jugis præcis, rectaque in occasum delati, Cantabris Asturibusque ad dexteram septentrionem versus relictis, Calacosque medios secantes, Neræum promontorium, quod longissime protrahit in mare, in extrema Hispania constituent, Citramontanorumque appellationem ab Ultramontanis vulgo in Hispania secernunt. Ex his montibus Idubeda mons anstrum versus ad Iberi fontes in Pelendonibus derivatur, & per Virvescam Arevacesque, ubi Orbionis cacumina surgunt, neque procul Carno, qui hodie Moncajus est, Bilbilim Darocamque prætervectus, mare mediterraneum attingit, non procul Dertusa urbe, unde extrema ejus montis partes hodie etiam nonnulli habent. Iberum amnem, contra quam alii insigniores Hispaniæ faciunt, ad occasum ire Idubeda mons prohibet, duobus oñis sese confundentem mari mediterraneo.*

Paullo

Paullo infra Caunum ex Idubeda emissus Orospea mollioribus jugis vix adsurgere videatur: sensim tamen sese efferens, ulteriusque progressus, Molina primum montes erigit, Concha deinde, ubi Sucronem ad levam; ad dextram Tagum emittit. Inde Consabim onis seu Consuegra montibus constitutis, & in campis Laminitanis Ana fontes enixus, ad Alcarassim Seguramque procedens in diversas partes, mariaque diversa, Taderem [hic hodie Segura fluvius est] Batimque in saltu Tigensi non longe a Casoria oppido fundit, ab Ana fontibus amplius centum millibus passuum, unde in duo brachia scissus parte una e regione Murcia factus ad Alargim, hoc est Muxacram, mareque terminatur, relictis ad occasum Bastetanis, a Basta urbe, quae hodie Baza est; ad ortum vero Centestanis, veteris Hispania populis: parte altera porrectus Malacam versus, & Eliberitanis jugis sese adnectens, ultra Calpem, utraque Tartessum tanta procurrit aviditate, ut, penetrato mari fretumque angustius Africa complexum non semel appetere videatur. Ex Orospea prope Alcarassim Mariani montes (nostri Serramorena) surgunt, quorum radices perpetuo ferme usque ad Oceanum Batia ad levam adluit, ab Iliturgi Baticam mediam secans, Cordubam, Italicam atque Hispalim praterlabens, demum in Oceanum evolvitur, ad oppidum quod antiquis Luciferi templum erat. Haecenus accuratissime Mariana. Magnitudinem provinciae & illustrem claritatem Plinius lib. III. cap. III. ita distincte proposuit: *Universa provincia dividitur in conventus septem, Carthaginensem, Tarraconensem, Caesaraugustanum, Cluniensem, Asturum, Lucensem, Bracarum. Provincia ipsa continet oppida CLXXIX: in his colonias XII: oppida civium Romanorum XIII: Latinorum veterum XVIII: foederatorum unum: stipendiaria CXXXV.* Ab occasu solis extremo, ut institutum est geographiae, etiam in Tarraconensi provincia incipiemus.

Supra Durium amnem, quidquid est in septentrionem versus, ab Augusti temporibus Tarraconensi provinciae adscriptum fuit. Proxime flumen *Callaci* habitarunt, qui etiam *Callaci*, prave *Gallaci* vel *Gallaeci* scribuntur. Nec enim a *Gallis* nomen habent, sed a *Calle*, oppido antiquo, ad Durii amnis ostium in colle sito, qui flumini imminabat, cuius portus erat in ostio, qui in dies magis aedificatus in urbem excrevit, quae hodieque *Porto*, *Puerto*, vel Belgis *Port a Port* appellatur: unde etiam nomen *Portugalliae* est, tamquam a portu *Calle*. Vide Duardi Nonii Censuram t. in Josephi Teixeira de Originibus Regum Portugalliae libellum. Mirum vero, Callen illam a vetustis geographis, Strabone, Plinio, Ptolemaeo praeteriri: a solo fere Antonino memorati, itinere a Lisipone Bracaram Augustam, XXXV M. P. ab illa remotam, quum tamen populi *Callaci* nomen sit antiquissimum: nisi credas intercidisse illam, aut exiguum fuisse geographorum temporibus, postea instauratam amplificatamque, ut Itinerarium probat: tandem *Portus* novum nomen, abrogato priore, induisse. Graeci populi *Καλαϊκῆς* appellant, & in Strabonis libris divulsa diphthongo *Καλαϊκῆς*, quem modum e Latinis Silius imitatus est lib. III. vers. 352.

quidquid duro sine Marte gerendum est,

Callaci conjux obit irrequieta mariti.

Alias Latini *Callaci* dicunt, & regionis nomen *Callacia* cum diphthongo. Gruterus pag. 402. num. 5. ASTUR. ET CALLAEC. Vulgo Gadiumunt, ut *Trinus Gallaecus*, Vellei. Patere. lib. II. cap. VI. qui Straboni pag. 105. est *ἡ Καλαϊκῆς*. Atque ita etiam vetus inscriptio in Gruteri Opere pag. 193. ASTURIAE ET GALLAECIARUM.

Sub his *Callacis* five *Callaecis* plures populi continebantur, *Bracari*, *Calerini*, *Gio-*
ni, *Lime*, *Quaquerni*, *Autala*, & alii obsecuriores, quibus singulis suo fines dare, quia difficilia tamen; contenti sumus ut universum cum Ptolemaeo in duo genera didici-

mus, *Callacos Bracarios*, a Durio ad Minum pertinentes; & *Callacos Lucenses*, qui

a Minio sunt ad Astures: ut tamen, quantum compertum est, & ubi dederit occasio, minorum quoque gentium rationem habeamus. Propinqui Durio sunt *Bracari*, vel *Bracares* Plinii, (sive *Bracarii*, diphthongo, Βραχάριοι Ptolemæi, quam vero falsam scripturam esse, inscriptiones, quæ sequuntur, comprobabunt. nam gentis & urbis ad fine nomen est) Horum enim erat *Bracara*, semel inscriptio Gruteri pag. 158. c gemino BRACARA; sæpius cum cognomine *Bracara Augusta*, aut una voce *Bracaraugusta*. Eodem Gruteri Opere pag. 156. num. 3. BRACARA AUG. & pag. 324. num. II. BRAC. AUG. ac pag. 465. & 562. BRACARAUG. Ptolemæus etiam haud dubie conjunxit, quod separatim editum est Βραχάρις Αὐγύστα. Plinius lib. IV. cap. XX. *Bracarum oppidum Augusta, quod super Gallacia*. Jo. Harduinus huc nummum Caji & Lucii Cæsarum refert, quo cussum est COL. B. A. quod interpretatur *Colonia Bracara Augusta*. Conventum juridicum habuit, ut supra ex Plinio cognovimus. Confines sunt Bracarum *Calerini* Ptolemæi & Plinii. Hic lib. III. cap. III. *Bracarum XXIV civitates*, CLXXV M. capitum, ex quibus præter ipsos *Bracaros Bibali, Calerini, Gallaci, Hequasi, Limici, Querquerni*, citra fastidium nominentur. Coelerinis Ptolemæus oppidum dat Κοιλιόβεργον, *Caliobrigam*, quod putant hodie oppidum Barcelos esse. Illustris vir E. Spanhemius de urbe hac nummi epigraphen AEL. MUNICIP. COEL. de Præst. & Ufû Num. pag. 772. interpretatur, quasi ab Hadriano ornata, id augustum nomen acceperit. Bibalorum fuit *Forum Bibalorum* Φόρμ Βιβάλων Ptolemæo: & Querquernorum Antonini *Aqua Querquerna*: ac Limicorum, *Forum Limicorum*, Ptolemæi Φόρμ Λιμικῶν, sive *Limia* Antonini, quarto itinere a Bracara Asturicam; ad amnem *Limeam* Melæ, seu *Limium* Ptolemæi, sive *Limaam* Strabonis qui & *Letbes* seu *Oblivionis* est. Strabo pag. 105. λέγεται, - - - εἰς ἄλλοι ποταμοί, καὶ μὲν τῆς ὁ τῆς Ἀθήνης, ὅντινες Λιμαίαν, οἱ δὲ Βελιῶνα καλεῖσι. *Durius*, - - - deinde alii fluvii: & post hos, *Oblivionis*, quem nonnulli *Limaam*, alii *Belionem* vocant. Pomponius Mela dicto loco: *Fluunt per eos [Grovios] Avo, Celadus, Nebis, Minius, & cui Oblivionis cognomen est, Limias*. Hic est famolus ille Oblivionis fluvius, τῆς Βούτης σαρκείας ἕξ, terminus expeditionis D. Bruti, ut Strabo dicit pag. 106. cuius causam Epitoma Livii LV. ita narrat, ut tamen transgressum, sed forsitan non longe ultra progressum referat. D. Junius, inquit, *Lusitaniam triginta urbium expugnationibus usque ad occasum & Oceanum perdomuit: & quum fluvium Oblivionis transire nollent milites, ereptum significum ipsum ipse transtulit, & sic, ut transgredierentur, persuasit*. Idem fere Appianus tradit pag. 500. nec vero id plane adfirmat. De Decimo Bruto enim, quem perperam Σέξτος, *Sextum* contra omnium contentionem nominavit, refert, ὅτι Ἀθήνης μετῆεν, πρῶτον δὲ Ρωμαίων στρατὸν τὸ ποταμὸν τὸδε λέγουσιν, ad Oblivionis [flumen] progressus est, eumque Romanorum primus transire cogitavit. Plinius lib. II. cap. XVII. sect. 12. vocat, *formidabilem militibus flumen Oblivionis*. Causam appellationis Strabo dicto loco manifestat. *Fecerunt, inquit, inter Cellicos & Tardalos, quum fecissent expeditionem eo, Limaam fluvium transito erigere seditionem, ad quam quum obitus datus accessisset, καταμεῖναι σκεδάσαντας αὐτοὺς. ἐκ τούτου δὲ καὶ τὸ ποταμὸν Ἀθήνης ἀγορεύοντα, μάλιστα ibidem dispersos, & hinc flumen OBLIVIONIS appellatum*. Et tantum de meritis Bracarum Callaicorum. Intus in hoc tractu nobiles erant *Aqua Flavia*, ignobilis hodie vicus Chiaves, pontis tamen rudibus pristinam magnificentiam contestans. Exstant de his & ponte earum inscriptiones multæ. Ipsa veteri scæde in columna, apud Relendum Antiq. Lusit. lib. I. cap. XXI. & Vascum pag. 254. legitur.

CIVITATES X
 AQUIFLAVIENSES, AOBRIGENS
 BIBALI, COELERINI, EQUAESI
 INTERAMICI, LIMICI, AEBISOC
 QUARQUERNI, TAMAGANI.

Et indidem Gruterus pag. 162. num. 4. adfert:

IMP. CAES. NERVAE
 TRAJANO AUG. GER
 DACICO PONT. MAX
 TRIB. POT. COS. V. P. P.
 AQUIFLAVIENSES
 PONTEM LAPIDEUM
 DE SUO F. C.

Et pag. 156. num. 4. in via ab Aquis Flaviis Bracaram:

IMP. CAES. TRAJANUS
 HADRIANUS AUG.
 P. M. TR. POT. XX REFECIT
 AQUIS FLAVIIS
 M. P. II.

quod iisdem verbis alio loco propinquo repetitum invenitur, præterquam quod subscriptum M. P. V.

Callaici Lucenses a Minio fluvio incipiunt secundum Ptolemæum, quibus cum *Grovii*, tum *Artabri* continentur. De *Groviis* res difficilior. Vulgo in *Mela* lib. III. cap. I. lectam fuit a *Durio ad flexum Gronii*. Unde opinio manavit, *Gronios* alios esse a *Graviis*, quos *Plinius* per *A* scripsit, & *Silius* pro *Grajis* origine sive *Græcis* habet lib. III. vers. 366.

Et quos nunc Graviis violato nomine Grajum

Oeneam misere domus, Actolæque Tyde.

Ptolemæus Γρόνιοι, unde *Isaacus Vossius* in *Mela* *Grovii* scripsit, per *O*, quem *Iac. Gronovius*, recentissimus editor, sequutus est. Nec *Vossius* tolerare *Graviis* potest, quos *Plinius* nominavit, quia iidem sint, qui *Grovii*, atque ita etiam scribendi. Quod confirmat oppidi *Tydes* situs supra *Minium* amnem, quod *Silius Graviis*, *Ptolemæus* *Grovii* suis adsignat. *Tyde* *Ptolemæo* Τύδα, *Plinio* castellum *Tyde*, *Antonino* *Tude*, hodie *Tuy* in *Gallicia*.

Strabo dicto lib. III. pag. 106. ἔσχατοι οἰκοῦσιν Ἀρταβροὶ περὶ τὸ ἄκρον, ἢ καλεῖται Νέριον, *Ultimi* habitant *Artabri*, ad promontorium, quod vocatur *Nerium*. Vocant idem *Celticum* promontorium, uti ex *Plinio* lib. IV. cap. XXII. observatur, quia, ut *Strabo* dicto loco notavit, περὶ οὖτοι Κελτικοί, *Celtici* juxta illud habitant, cognati eorum, qui ad *Anam* fluvium colebant. *Artabrum* etiam a gente dicitur, quamvis id nomen cum appellatione *Olisiponen*sis promontorii, *Plinius* confundit, qui etiam *Artabros* nescio quo rejicere videtur, propterea merito notatus a *Resendio* lib. I. XX. *Antiq. Lusitanicarum*. *Artabros* sua ætate *Strabo* Ἀρτερέβας, *Arctrebas* dictos refert. At *Mela* quoque *Artabros* appellat, in iisque *Aobricam* urbem ponit, quæ *Plinio* insigne oppidum *Aobrica* est, in inscriptione supra data *Aobriga*: hodie *Bayona* ad *Oceanum*, ut *Harduino* in *Plinium* & aliis videtur. Infra *Nerium* promontorium, quod nunc *Caput Finis Terræ* est, *Ptole-*
 I 2
 mæus

mæus *Artabrorum Portum* locat: supra illud, paullo intus, *Claudomerium*; etiam *Novium*, aliud oppidum: & ad latus Cantabricum *Flavium Brigantium* est ejusdem Ptolemæi, in loco quo hodie est celebris portus Corugna sive Corunna: quod Dio Cassius etiam *Brigantium* lib. xxxvii. pag. 54. dixit, de Cæsare narrans Βεργάντιον πόλιν Καλαϊκίας καὶ Ἰβηρίας, *Brigantium urbem Callaciæ prætervectus*, id quod maritimum situm arguit, qualis non est Compostellæ, quam vulgo, ut Tarapha refert, interpretantur. Interiora ad Minium *Memetobrigæ*, & *Aqua Celenia* vel *Cilina*, utræque Antonini, prior etiam Ptolemæi, quæ in posteriorum fere loco habet *Aquas Quintianas*. Supra flumen *Iria Flavia*, *Flavia Lambri*, *Lucus Augustus*, unde pars Bracarorum Lucenses nominati. De Flaviis plura sunt digna, quæ excutiantur. Inscriptio Astigitana apud Gruterum pag. 305. n. 8. CONCILII IRIENSIS meminit, quod non dubito Iriæ Flaviæ Ptolemæi esse, quam Mariana lib. iv. cap. 11. Padrono interpretatur; Isâacus Vossius ad Melam pag. 131. in Compostellæ, S. Jacobi exuviis, ut creditur, celebratæ locum refert, aliis est S. Maria Finis terræ. Hinc in ortum recedit *Flavia Lambri* Ptolemæi in Asturum finibus: medio inter has Flavias loco *Lucus Augusti*, de quo diximus. Adde conventum juridicum habuisse, ut supra ex Plinio est demonstratum, qui *Lucensem conventum* appellabat. Ptolemæus & Antoninus sedem designant, ut minus dubitetur Lugo urbem, quæ hodie est, in ejus loco existere.

Hinc in fines Asturum, qui Callacis proximi sunt progredimur. Populus *Astures*, regio *Asturia*. Gruterus pag. 193. num. 3. PROVIN. HISPANIAE CITER. ASTURIAE ET CALLAECIARUM: & pag. 426. num. 5. PER ASTURICAM ET GALLAECIAM Caput gentis *Asturica Augusta*, Ptolemæo Αστὺρικὰ Ἀυγύστα. Approbat nummus sub Augusto cusus cum epigraphe COL ASTURICA AUGUSTA. Ita Harduinus ex Golzio profert: Holstenius ad Ortelium, vel huic vel simili nummo interponit verbum, COL ASTURICA AMAKUR AUGUSTA, quod vel nomen pristinum urbis est, vel gentium minorum alicujus, in quas Astures divisi erant. Ptolemæus certe Asturicam Augustam in gente Ἀμακῶν, *Amacorum* scripsit, quod proxime accedit ad nomen in nummo Holstenii significatum. Conventum juridicum etiam in hac urbe fuisse, supra auctore Plinio probatum est, quo antiqua inscriptio referenda GENIO CONVENT. ASTURICENSIS, Gruter pag. 110. Sita in extrema tere Asturiæ parte, in ortum hibernum versus, nec hodie ignobilis urbs Astorga. Ex nomine urbis hujus Augustæ dividuntur Astures in *Augustanos* & *Transmontanos*, quorum illi australes sunt, hi septentrionales. In Transmontanis *Lucus Asturum* Ptolemæi, nunc Oviedo; & *Libemina* ejusdem, etiam Pomponii Mela, si salva lectio, quam Vossius proscriptit, nec revocavit Gronovius, utroque *Iria* substituente, quod fluvii nomen est, hodie Junia apud Ferrolium portum in mare se effundentis. Mela *Negam* addit, in *Asturiæ litore*; & *Tres Aras*, quas *Sistamas* dicant, in peninsula Augusti nomine sacratas. Et Plinius ibi *Negam* habet, quam Noviam interpretantur: Ptolemæo Νεγά Ὀρεαία, *Nega Uscia* in Cantabris est maritima: sed major auctoritas Mela.

Clariora sunt cis montes in Augustanis. Post Augustam coloniam quæ Asturica est, fuit *Legio VII.* sed quo cum cognatione? Ptolemæus Αστὺρὼν ἡ Γερμανικὴ Βεργαζινῶν, *Legio VII Germanica Brigæctorum*. Verum, quod etiam Valerius Didaco Neila monitus observavit Chron. Hisp. ad ann. Chr. cvl. nusquam *Legionis VII Germanicæ* in titulis & inscriptionibus facta mentio: sepe autem *Legionis VII Germanicæ*. In his ipsioris, duabus levis a Legione, in lapide incisum est LEG. VII GEM. & Aquis Flaviis LEG. VII GEM. FEL. Vix ergo dubitare licet, quin corrigendus Ptolemæus sit, & *Gemina* pro *Germanica* legen-

dum. Est illa urbs regia Leon vel Legio, nominis prisca adhuc custos & conservatrix. Ab hac in austrum *Lancia* sive *Lanciatum* fuit: supra in Lusitania, quum de Oppidana Lancia & alia ageremus, satis declarata: Adjacent *Vallata* & *Interamnium Flavium*, & *Brigacum*, seu *Brigecum*, unde modo regioni nomen Ptolemaus tribuebat; & ab occasu *Bergidum*, singula ex Antonini noscenda itineribus, a Bracara Asturicam, & ab hac Tarraconem vel Caesaraugustam institutis.

Ab Asturibus sub mari *Cantabria* procurrit, quæ nomen cum *Cantabrico Oceano* communicat, Ptolemaus ante Cantabros posuit *Pæscos*, quos Plinius lib. iv. cap. xx. in *peninsula* sedere dicit. Pæscorum oppidum *Flavionacii*, quod S. Andreae fanum & portum Hispani interpretantur. Post hos Cantabris *Nagam Ucesiam*, ut diximus, adjudicat: *Autrigonibus* autem inde sequentibus *Flaviobrigam*, quæ Marianæ lib. iv. cap. iv. vel Vermeo (Bermeus) est, vel prope sita Bilbao: sed Arnaldo Oihenarto Notit. Vascon lib. ii. cap. viii. cui Bilbao recentius opus est, citra dubitationem Vermeo in Ipuscoa: tum *Vardulorum* populi *Menosca*, post quos sunt *Vascones*, quorum est *Olurso* Plinii, eademque Ptolemæi *Ocaso*, oppidum & promontorium, ad radices Pyrenæi, nunc pagus Ojarsó, duabus leucis a Fontarabia.

In mediterraneis Cantabriæ *Concana* Ptolemæi, perperam *Κόνκανα* in editis scripta, recte in Palatino codice *Κόνκανα*, nam *Concani*, populus sunt Scythica feritate in Hispania. Horatius lib. iii. oda iv. vers. 34.

Et latum equino sanguine Concanum,

quem frustra Torrentius vult ex Hispaniis exterminatum, defendente Silio Italico, lib. iii. vers. 361. in recensione Hispaniæ populorum etiam Concanorum rationem ita habens,

Cornipedis fissa suturæ, Concane, vena.

Præterea fuit *Vellica* Ptolemæi, quæ etiam Io. Georgio Grævio, viro accuratissimo, monente, in Flori lib. iv. cap. xii. legenda est, ab Augusto capta, ubi male editores *Belgicam* intrudunt, quæ nulla fuit in Hispania. Intra eam *Julibrica*, sive *Juliobriga*, Plinii & Ptolemæi, prope fontes Iberi. Plinius enim lib. iii. cap. iiii. *Iberus annis ortus in Cantabris, haud procul oppido Julibrica*, unde quibusdam oppido Fuente d' Ivero videtur respondere. Inscriptio vetus apud Gruterum pag. 354.

C. ANNIO L. F.

QUIR. FLAVO

JULIOBRIGENS.

EX GENTE CANTA-

BRIORUM PROVINCIA HISPANIA

CITERIOR.

Hanc solam Plinius in Cantabricis septem populis memorabilem divit. Cetera Ptolemæi, *Ostacrolca*, *Camarica*, minus nota sunt: *Ara* lib. i. p. 101 & Orof. habentio Cantabrico, incertæ positionis est, nisi *Araucalis* Antonini itin. lib. i. p. 101. *Bea* lib. i. p. 101. ante Pompelonem sita, est eadem. *Alloga*, *Ucesiam* populus, *Deobriga* lib. i. p. 101 habebant, etiam ab Antonio, dicto itinere, memorantur lib. i. p. 101. post Segramonem. *Autrigones* Ptolemæi sequuntur, male *Autrigones* lib. i. p. 101 scripti, aut ab alio descriptore pravati, quibus is *Gurgoncos* coniungit, non in eodem itinere corruptione suspecti, saltem in historiis & geographia incogniti. In eadem regione *Autrigonum*, præteritis obscuris, Ptolemaus ponit *Uroscam*, *Pæscam*, *Uroscam*, quæ Antonini eodem itinere sunt, *Uroscam*, *Uroscam*, *Uroscam*, collatas eodem ordine & paræquali distantes intervallo. Sub *Autrigonibus* *Bea* lib. i. p. 101, quorum *Bea* lib. i. p. 101, Ptolemæo teste, fuit, quæ Antonini dicto loco simpliciter *Uroscam*

nominavit, positum inter Deobriculam & Virovescam, ab illo XXI M. P. in occasum: ab hoc in ortum M. P. XV.

Ad Pyrenæum pertingunt *Vascones* Hispani (nam etiam in Galliam trans montes procurrunt) quorum ex Ptolemæi relatione extra maritimam oram, quam supra attigimus fuit *Iturisa*, seu, ut Pomponius scripsit lib. III. cap. I. extremo, *Iturissa*, quæ Antonini *Turissa* est, posita inter Pompelonem & Summum Pyrenæum. *Pompelon*, ut nobilissimum haud dubie oppidum, ita, quod ad nomen originemque attinet, non mediocriter est controversum. Hispani plerique Pompejo vindicant, ut belli Sertoriani monimentum. Joannes Mariana lib. III. cap. XVI. de Pompeji rebus in Hispania: *In Vasconibus condenda urbis nova & cognomento suo appellanda gloriam aucupatus, Pompelonem fundavit, (ex eo quidam Pompeiopolim vocant. Strabo Pompelonem, quasi Pompejopolim dictam ait) Navarra hodie metropolim.* Jo. Vascæus Chron. Hisp. ad A. C. 100 C. LXXXIV. *Cn. Pompejus, edomita Hispania, & ad triumphum redire festinans Pompelonem sive Pompejopolin de nomine suo condidit, ut ex D. Hieronymo patet.* Franciscus Tarapha de Reg. Hisp. pag. 607. *Pompilos, civitas regni Navarra primaria, per hoc tempus a Pompejo Magno condita est, Strabone teste.* Arnaldus Oihenartus Notit. Vascon. lib. II. cap. II. inscriptionem æneæ tabulæ adfert, in ejus gentis vico Arte non ita pridem repertæ,

NERONE CLAUDIO CAESARE

AUG. GER. II

CAESIO MARTIALE COS. VIII

IDUS DECEMBRIS CIVITAS POM-

PEJONENSIS HOSPITIUM RENOVA

VIT CUM L. POMPEJO J. F. & reliqua.

Hæc L. in I. mutato, non Pompelon, sed *Pompejon*, scriptum videmus, quæ vox, Oihenarti opinione, a nomine Pompeji & a Vasconica dictione *One* vel *Une*, id est, locus, composita est.

Operæ pretium erit singula in hanc sententiam conlata examinare. Primum auctoritate Strabonis nituntur. Sed ait ipse Oihenartus: *Apud Strabonem haudquaquam conditoris nomen legitur, sed id tantum, dictam Pompelonem TANQUAM POMPEJI URBEM.* Strabonis verba sunt lib. III. pag. III. *Ἐπὶ τῇ δὲ ἑξήκοντα ἑξ ἑκαταστάσιος πρὸς ἀρκτον τὸ τ' Οὐασίωνων ἔδρ' ἐστίν, ἐν ᾧ πέλις Πομπηίων, ὡς ἀνὴρ Πομπηϊόπολις, Supra Jaccetaniam, septemtrionem versus, habitat gens Vasconum, in qua urbs est Pompelon, quasi urbs Pompeji.* Fateor dubie dixisse Strabonem, quidquid in hac causâ dixit; incertumque esse, utrum adluserit ad nomen Pompeji, an ipsum pro conditore oppidi habuerit. Si habuit, cur non clarius exposuit, uti in aliis urbium conditoribus fecit? cur non solum nomen Pompejopolis ponit, ut in Cilice & Ponticis Pompeji monimentis geographi faciunt? cur nemo posteriorum repetiit, sed Plinius, Ptolemæus, Antoninus constanter *Pompelonem* nominarunt? An vero de Strabone, diligentissimo scriptore peritissimoque, credi potest, ignorasse quas urbes Pompejus condiderit, aut de fama dubitasse, quæ non antiqua erat, sed intra sæculum conclusa, aut breviori contenta spatio? Sed quoquo modo res Pompelonis habet, Strabonis verba nolim sollicitare, aut glossæ movere suspicionem: quin credam potius, ὡς voculam, non similitudinis aut adlusionis, sed veritatis, ut sæpe solet, notam esse.

Deinde quod Vascæus ad Hieronymum provocavit, velim locum certum ejus auctoris, aut verba ipsa indicasset. Vix autem dubium cuiquam potest esse, Hieronymi libellum adversus Vigilantium, subjunctum Epistolæ LII. ad Riparium, quam quidam lib. I. adver-

adversus eundem vocant, respexisse, quia creditum nonnullis fuit, de Pompejopoli Vasconum in eo aliquid dictum esse, quod etiam in Indicem Operum Hieronymi ita insertum est. Verba autem sancti viri ita habent: *Nimirum respondet generi suo, ut qui de latronum & convenarum natus est semine, quos Cn. Pompejus, edomita Hispania, & ad triumphum redire festinans, in Pyrenæi jugis deposuit, & in unum oppidum congregavit: unde & Convenarum urbs nomen accepit. Huc usque latrocinetur contra ecclesiam Dei, & de Vettonibus, Arebais, Celtiberisque descendens, incurset Galliarum ecclesias, portetque nequaquam vexillum Christi, sed insigne diaboli.* Quis non videt de Gallorum Convenis, seu Lugduno Convenarum dici, non de Pompelone Hispaniæ? Ait enim Pyrenæi latrones incurfasse Galliam, & in Convenarum urbem, quæ in australi Aquitania est, compulsos esse a Pompejo. Nec illud officit sententiæ nostræ, quod de Vettonibus, Arebais, Celtiberisque dicit descendere. Oratorio enim more transgressus fines, augendæ rei causâ justo longius arcessit, quasi & illi sub Pyrenæis prædones habitassent. Hadrianum Valesum, virum doctissimum consentientem habemus, eodem quo nos modo Hieronymi verba Notit. Gall. in *Convena*, interpretatum. Quod si ergo Valsæus non aliud Hieronymi, quod proprium sit, protulerit, in his nihil præsidii inveniet, quo Hispanorum Pompejopolim, ut credebatur, tueatur.

Oihenarti inscriptioni, si sana est, quod dubitari ex signis forsan quibusdam possit, inscriptio alia in Gruteri Opere, eaque gemina pag. 325. num. i. & 455. num. ii. illa Tarracone, hæc Barcinone visenda opponatur, qua si non profligari, tamen sustineri possit vis & impetus illius. In utraque enim est POMPAELONENSI, & per diphthongum quidem, scriptum est, sicut in priore Strabonis loco, ubi Casaubonus $\pi\omicron\mu\pi\epsilon\lambda\omega\nu\alpha$ habet, Aldus Manutius Venetiis ediderat $\pi\omicron\mu\pi\iota\alpha\lambda\omega\nu\alpha$. Quæ in utramque partem plene integreque adferre placuit, ut eligat quisque, utri sententiæ de origine & nomine Pompeionis vel Pompejopolis accedere velit, quia utraque habet, quod probabile videtur; neutra autem ita certa est & confirmata, ut nihil, quod dubitares, relinquatur.

Præter Iturissam & Pompelonem Ptolemæus in mediterraneis Vasconum scribit *Jaccam*, *Graccurim*, *Calagorinam*, *Cascantum*, *Ergaviam*, *Alavanam* & alia obscuriora, quibus *Aracalis* Antonini addenda, a qua, quod proxima Cantabris & Autrigonibus fuit, initium enarrationis faciemus. *Aracalis* Antonini a Pompelone quinque vel sex leucis in solis occalum recedit, nunc Huarte Araquil: quos *Arocclitanos* Plinii esse lib. iii. cap. iii. non est quod dubitemus, & consentit nobiscum Oihenartus lib. ii. cap. ii. extremo. *Jacca* nomen hodieque retinet, *Jaca*, inter Oiscam & Pyrenæum posita. Circumjacens ager *Jaccetania* Strabonis est, antea in Pompelonis descriptione memorata, de qua tantum illud adnotamus, Strabonem ampliores justo Jaccetanorum fines facere usque ad Ilerdam, quod etiam vir maximus Petrus de Marca lib. ii. cap. xxvii. principio observavit. *Ergavia* super Iberum etiam Vasconum fuit, & hæc nempe, quam Ptolemæus nominavit, distinguenda ab *Ergavica* Celtiberorum, cuius nomen elemento *C* vel *K* est auctius, de qua infra dicturi sumus. Trans Iberum est *Calagoris*, *Calagorina*, quo Plinius distinguit, *Nasica*, in dextra ripa Ptolemæi *Calagorina*, hodie Calaberra. Huius execranda fames Sertoriani bello a Valerio Maximo lib. vii. cap. vi. extremo descripta est, cuius verba referre abominor. Attrigit Florus lib. iii. cap. xxii. & Javensis Satyr. xv. vers. 93. Urbs eximia & illustris, quod etiam nummi testantur, quibus cognomento *Julia* ornatur, & municipii honore, & tandem colonia. August. nummus. M. N. CALAG. JUL. & alius ejusdem, M. N. CAL. JULIA. & concisus in nummo *Calagorina*. M. C. J. C. CELERE C. RECTO IVIR. id est, *Municipium Calagorina Julia, Cæso Celere, Cæso*

Recto dumviris. Ambrosius Morales ex veteri inscriptione MUN. CALAGURIS JUL. NASCICA. Haecenus municipium Calaguris : deinceps coloniam factam Plinius auctor est, saepe dicto lib. III. cap. III. Quum enim dixisset, Cæsaraugustanum conventum CLI populos recipere, addit : *Ex his civium Romanorum Belitanos, Celsenses : ex colonia, Calaguritanos, qui Nascici cognominantur : Ilerdenses, Oscenses, Turasonenses.* Non equidem ignoro, doctissimos viros esse, qui Calagurim Nascicam cis Iberum ponant, quatuor leucis ab Olca in septentrionem : alteram vero, quæ Fibularenfis cognominatur apud Plinium, trans flumen in ripa dextra : ego vero, summo duce fretus, Petro de Marca, hæc prorsus invertenda esse statuo. Nascica enim, ut ex inscriptione Morales docuit municipium primo, dein colonia, æquæ ut Olca, Ilerda, Turia, quod Plinius adnotavit. Fibularenfis autem a fibularum, ut videtur, opificio dicta, multo deterior erat, contributa cum Oscensibus, & ab eis pendens, ut ex Cæsaris lib. I. B. Civ. cap. LX. constat, ideoque Oscæ vicina, & quod Plinius addit, suspendiaria. Ipsius loci etiam vestigia & ambitus ostendunt, urbem in ripa maiorem, quam mediterraneam cis Iberum fuisse, quantum nempe inter Calahorram interest & montanum oppidulum Loharram. Non poenitebit laudati Archiepiscopi verba ex lib. II. cap. XXVIII. de Marca Hispania re-legisse : *Non puto, inquit, dubitari posse, quin eorum urbs* [Calaguritanorum Cæsaris lib. I. Civ. cap. LX.] *referenda sit ad eam, quæ hodie XII M. P. intervallo ab Osca visitur, vulgo Loharre dictam, ubi Romanorum adificiorum vestigia supersuisse adhuc ætate sua, testatur Hieronymus Blanca in initio commentariorum suorum de Rebus Aragonensibus, ubi istius quoque opinionis, quam nos præferimus, se præstat auctorem.* Sed qui sententiam illius sequimur in hoc loco, ab illius & ab Antonii quoque Augustini & Hieronymi Surita opinione discedere cogimur, existimantium, hanc Calagurim Osca vicinam, illique contributam, atque adeo Ilergetibus adscriptam, eam esse, quæ a Plinio vocatur cognomine Nascica, non autem Fibularensem. Duplex enim Calaguris a vetusto hoc scriptore commemoratur, Fibularenfis nempe & Nascica. Calaguritanos qui Fibularenfis, ut ille ait, cognominantur, fortassis a fibularum opificio, omnino arbitrari esse eos, qui contributi erant Oscensibus. Calagurim vero Nascicam inter colonias una cum Ilerda & Osca discrete recenset idem Plinius, a quibus haud dubie erga tres illas civitates, quam fecerunt recentiores quidam, qui videntur illis in idisse colonie dignitatem. Adco ait : *et de illis silentium in eorum scriptis.* Nec alia quam Nascica Calaguris & flumine Iberi adfusa Sertoriano bello, quid ultimum in fame esset, experta fuit. nam Strabo lib. III pag. IIII. distincte prodit, postremum belli Sertoriani gestum esse præter alia loca *καὶ ἐν Καλάγρῃ τῇ Οὐρακωνίων πύλει, etiam in Calaguri, Iasconum urbe,* non illa quæ fuit Ilergetum. Sic Græci scribunt & simplici : & uno R in veteri inscriptione, quam Morales, ut dictum, edidit : quam scripturam ita præterendam ducimus, ut syllaba, quæ si genuinum R fuisset, perinde producat. Quod ex poetis manifestum est. Prudentius Passionis Cæsaraugustanorum XVI II Martyrum versu 31. Sapphico.

Nostri gestibus Calaguris amicos.

Et Paulinus Nolanus Carm. X. ad Ausonium vers. 231.

Bis hic tantum Calaguris, Ilerda notatur.

Superest Græcæ & Ptolemæi urbibus Valconia. Origo satis clara : non æque situs & positio. Epitome Lib. VII. *Ti. Sempronius Gracchus præconsul Celtiberos victos in devotionem accepit, non multo post operum si opus Graccharum oppidum in Hispania constituit.* Idem adfirmat Iulius Pompejus, & una vetus oppidi nomen ostendit. *Graccharis, inquit, nunc Ilergetibus nomen a Gracchio Sempronio, quæ antea Ilergetis nomen habebatur.* Scribitur Gracchara & Graccuris. Nummus Tiberii MUNICIPI. GRACCURIS, & alio cum bene

vittæ

vittato MUNICIP. GRACCUR. Ptolemæus Γεγραμμενός, qui cis Iberum situm dat, procul amotum a flumine, a quo in occasum solis tantumdem spatii aut amplius Antoninus vel quisquis auctor est, reducit. Itinere enim ab Asturica Tarraconem, hoc ordine collocatur:

Graccurim

Balsionem

Cæsaraugustam

M. P. XXVIII.

M. P. XXXVI.

Ergo LXIIII M. P. ab Ibero & Cæsaraugusta astitit Asturicam versus & Palantiam. Hodie Agreda est prope Tariafonem: unde martyres Graccuritanos in Martyrologio *Martyres de Agreda* appellari vir doctissimus Jo. Harduinus observavit. Etiam *Cascantum* oppidum ex numero illorum est, quæ Vasconibus a Ptolemæo adscribuntur. Sic autem in Palatino codice legitur Κάσκαντον, quod male editum Βάσκαντον fuerat. Plinius lib. III. cap. III: *Latinorum veterum, Cascantenses, Ergavicensis, Graccuritanos, Leonicensis, Ossigerdensis*. Nummus Tiberii MUNICIP. CASCANTUM. Non difficilis inventu ejus positio est, quia nomen in oppido Cascante, inter Tutelam & Tariafonem sito, servatur. *Tutela* autem incerta antiquitas, nec quidquam de ea in vetustis libris aut monumentis. Hoc solum constat, quando Mauris crepta sit, nec priorem ejus mentionem superesse in Notitia Vasconia vir industrius & sæpe a nobis laudatus Arnaldus Oihenartus pag. 84. adnotavit. Huic *Tarraga* Ptolemæi, unde Plinii *Tarragenses*, est ipsa Larraga, inter Pompelonem & Iberum fere media ad Argam fluvium: quæ verisimilior est opinio, quam illa Harduini, qui Tarregam, leucis quinque ab Ilerda Barcinonem versus, interpretatur, ubi nihil Vasconia possessionis erat. Cetera, ut ignobiliora, prætermittamus, de nomine tantum *Vasconum* hoc notasse non alienum sit, Strabonem & Ptolemæum per Ω scribere, media syllaba porrecta: quam contra Latini poetæ corripunt. Juvenalis Satyra XV. vers. 93. de fame Calaguritana:

*Vascones, hac fama est, alimentis talibus olim
Produxere animas,*

id est, carne humana. Prudentius Peristephan I. seu Calaguritanorum Passione vers. 93.

Iamne credis bruta quondam Vasconum gentilitas.

Et Paullinus Nolanus Carm. X. ad Ausonium vers. 212.

Sic Vascone saltu

Quisquis agit purus sceleris vitam inter iniquos.

Antequam per Pyrenæos montes ad alterum litus seu mediterraneum mare progrediamur, necesse est, etiam illas gentes Tarraconensis provinciae expediamus, quæ Callæciae & Lusitaniae a tergo in mediterraneis ad Iberum usque fluvium obijciuntur. Magna nomina in Romanis historiis sunt *Vaccæi, Pelendones, Arevacæ, Carpetani, Ilerdones, Oretani, Lobetani, Comestani; Edetani, Ilerdones*, & imprimis *Celtiberi*, quibus nunc amplios, nunc angustiores terminos constituunt. Bellicosissimi enim fuerunt, atque multis sæpe populis imperaverunt, ut Celtiberia interdum majorem Hispaniæ partem, a principe populo denominatam, comprehendat. Strabo lib. III. pag. 88. *ἀνέχοντες αὐτοὶ Κελτίβηρες ἐπέλασαν καὶ τὰ πλεονέχοντα πάντα ἐμύνονον ἑαυτοῖς*, *Celtiberi, autē potentia, a se etiam regionibus circumjacentibus nomen fecerunt*. Cladibus vero Romani belli factum, ut ad eos fines, aut iis similes, redigerentur, quos Ptolemæus describit; & ceteris populis sui limites redirent. Strabo & Plinius in quatuor gentes divisos fuisse tradiderunt: neuter plures quam unam illarum nominavit, & Strabo quidem *Arevacæ*, Plinius *Pelendones*: Utrosque vero Ptolemæus a Celtiberis separavit. Ceteros duos Appianus nobis de-

textit, *Bellos* nempe & *Titthos*, parum clara nomina. Nos Ptolemæi vestigia ita legemus, ut in oppidorum enumeratione consensum historicorum, ubicumque haberi potest, jungamus, & eum in dubiis rebus malimus sequi quam unius peregrini geographi, qui Ptolemæus est, auctoritatem.

Callæcis five Gallæcis ad ortum solis adjacebant *Vaccæi*, ab Livio sæpe commemorati, quorum ex Ptolemæi dispositione fuit primum *Intercatia*, a pluribus memorata. Epitoma Livii XLVIII. *L. Lucullus cum Claudio Marcello, cui successerat, quum laceffere omnes Celtiberie populi viderentur, Vaccæos & Cantabros & alias incognitas adhuc nationes in Hispania subegit. Ibi P. Cornelius Africanus, Scipio Aemilianus, L. Paulli filius, Africani nepos, sed adoptivus, provocatorem barbarum tribunus militum occidit: & in oppugnatione Intercatie urbis majus multo periculum adiit. nam murum primus omnium transcendit.* Singularis illa cum barbaro pugna apud eandem urbem commissa fuit. Aurelius Victor de Viris illustribus in Scipione Aemiliano: *apud Intercatiam oppidum provocatorem singulari praelio vicit.* Adde Appianum in Ibericis. Vetus inscriptio apud Gruterum pag. 324. num. 10. MODESTUS INTERCAT. EX GENTE VACCAEORUM UXORI PIENTISSIMAE Situm Antonini Itinerarium describit, itinere ab Asturica per Pintiam & Cluniam ad Turiasonem & Cæsaraugustam, ita ut LX M. P. afuerit ab Astorga, uno interjecto oppido Brigeo. *Portam Augustam* nemo præter Ptolemæum memoravit. neque est ut credamus Plinii Novam Augustam esse. hæc enim in Arevacis fuit, & in iis ab ipso Ptolemæo nominatim recensetur *Νεδαυγύσα* appellata. Circumjacentia proxima tria oppida ejusdem Ptolemæi *Viminacium*, *Lacobriga*, *Segisama*, continenti sic serie etiam Itinerario traduntur, ab Asturica Burdigalam versus itinere. *Viminacium* XXXI M. P. a Pallantia: XV a *Lacobriga*, inter quæ medium est. Ptolemæi quidem Græcus codex corruptus in hoc nomine: Latina autem versio *Lacobriga*, qui sunt *Lacobricenses* a Plinio lib. III. cap. III. memorati: iidem forte Plutarchi *Λαγγοβρίται* in Sertorio pag. 574. nam etiam geminata littera in nummo Galbæ scribitur LACCOBRIGA MUN. id est *Lacobriga municipium*. Alia vero *Lacobriga* in Lusitanis est, de qua supra diximus. A *Lacobriga* itidem M. P. XV. abest *Segisamo*, quæ urbs poterat Ptolemæi *Segisama Julia* videri, nisi Plinius dicto loco distinguat *Segisamonenses* & *Semisamajulienses*. *Segisamon* situm habemus ex Itinerario: *Segisama* si diversa fuit, nobilioris utique famæ fuit, quam situs nunc certus & definitus est: nisi in Ptolemæi numeris adquiescemus, qui eam *Palantia* a septentrione opponit. Nobilitat autem civitatem & coloniae dignitas, & *Julia* agnominatio. Nummus Tiberii, COL. JUL. SEGISAMA. Accedit in historia ejusdem clara mentio, Flori lib. IV. cap. XII. Augustum Cantabrico bello in eam devotum: & Polybii apud Strabonem.

Reliqua Vaccæorum oppida secundum Ptolemæum, eaque memorabilia, sunt *Pallantia*, *Cerca*, *Pintia*. Prima *Pallantia*, Appiano & Ptolemæo *Παλλαντία*, cujus civitas Plinio *Pallantini*; (nam *Pallantia* & *Palantia* scribitur) cum per se nota est, quia nomen hodieque servat in Legionis regno Palencia; tum ex Itinerario Antonini de situ ejus constat. Claram antiquitus fuisse Pomponius Mela lib. II. cap. VI. testis est. *Urbium, inquit, de mediterraneis in Tarraconensi clarissima fuerunt, Pallantia & Numantia: nunc et Cæsaraugusta.* Appianus in Iber. pag. 482. *Επὶ ἡ Παλλαντίαν ἡεὶ πέλιον, ἡ δὲ ξαντὴ ἀγροῦ ἐστὶν ἡ πόλις, ἵνα Πάλλαντιαν ἵται ἐστὶν, urbem virtutis fama clariorem, quam Intercatia, unde egregii fuerant.* *Cerca* etiam nobilior urbs, sed positionis dubiæ. Plures putant *Cerca* esse nominis inducti consonantia: quæd vero hæc trans Durium, ceteræ omnes Vaccæorum urbes quas enumeravimus, cis illud flumen sunt; suspecta interpretatio videtur.

potest. Sed juvat Appianus sententiam receptam, quia Lucillum Celtiberico bello ex inferiori Hispania adversus Caucæos profectum, flumen Tagum dicit, pag. 478, non Durium trajecisse. Nempe *περὶ τὰς ἑκατὸν ποταμὸν, τὸ καλόμενον Τάγον, αἰφίκετο πρὸς Καύκας πόλιν, καὶ παρεσεχτοπέδωσεν, trajecit amni, quem Tagum appellant, ad Caucam urbem pervenit, & eam circumfedit.* Ex quo non dubie probatur, quod tantummodo Tagi trajectus memoratus est, antequam ad Caucam perveniret; adveni Lucullo non trans Durium urbem, sed citra illum, hoc est, inter Durium, & Tagum sitam fuisse, Durio tamen propiorem quam Tago, ut Situs Cocæ, quæ hodie est, ostendit. Calamitatem urbis a Lucullo contra foedus illatam, & inde ortam Romanis infamiam, sive, ut Appianus appellat, *δέξαν κακὴν*; ex ejusdem descriptione intelligimus. Hanc de Cauca opinionem plus Zosimus perturbat, quum de Theodosio, qui inde ortus fuit, lib. iv. cap. xxiv. scripsit: *αἰρεῖται τῇ βασιλείᾳ κοινωνὸν Θεοδοσίον, ἐκ μὲν τῇ ἐν Ἰβηρίᾳ Καλλεγίᾳ, πόλεως ἧς Καύκας ὀνομάζοντο*, hoc est, [Gratianus] *imperii socium Theodosium legit, ex Hispanica Callegia urbe Cauca ortum.* Nemo non videt, Callaciam corrupto illo vocabulo notari, in qua si Cauca sita fuit, frustra ad Vaccæos illa, qui multo citiores sunt, refertur. Sed tanti non est in hac causâ Zosimus, ut de Plinii nos sententia & Ptolemæi, qui in Vaccæis ponunt, depellat: quin potius Zosimum, si non errasse, tamen singulari opinione fuisse judicamus, dum ampliores Gallaciæ fines, quam ceteri solent, adsignavit, ut Vaccæorum quoque contineat regionem. Facilis etiam error in vicinis, quia Vaccæi & Gallaci sunt *ὁμόεσσι*. Præterea *Pintia* Ptolemæi est, quam plures ponunt in loco eximie nunc urbis Vallisoleti sive Valladolid. Mariana lib. x. cap. vii. *Pincia, quæ nostris Vallisoletum esse creditur in Vaccæis*: alii ad latus paullo ab illa urbe deducunt. Antonini Itinerarium inter Cluniam & Intercatiam ponit mediam, itinere ab Asturica Cæsaraugustam per Cantabriam: estque ab Asturica cvi m. p. Tandem *Rauda* quoque Vaccæorum fuit, quam idem Itinerarium inter Pintiam & Cluniam constituit, utrique proximam, nulla urbe interjecta. Et hæcenus de Vaccæis.

Sequuntur *Arevacæ* Strabonis & Ptolemæi, de quibus ita Plinius lib. iii. cap. iii, *Arevacis nomen dedit fluvius Arevæ. Horum sex oppida: Saguntia & Uxama; Præterea Segovia, Nova Augusta; Termes, ipsaque Clunia, Celtiberiæ finis.* Ptolemæus prætermissa Saguntia addit *Numantiam & Velucam*, & alia quædam obscuriora. De singulis breviter, quæ inveniri possunt, adferemus. *Saguntia*, quæ & *Seguntia*, ac *Segontia* dicitur, illa urbs est, de qua Livius lib. xxxiv. cap. xix. *Consul audito Seguntia Celtiberum omnes sarcinulis impedimenta que relictæ, eo pergit ducere ad oppugnandum.* Vetus inscriptio apud Gruterum pag. 324. num. 2.

C. ATILIO C. F. QUIR. CRASSO SEGONTINO.

Itinerarii auctor duas Segontias uno itinere ab Emerita Cæsaraugustani tradit, unam inter Complutum & Bilbilim; alteram inter Bilbilim & Cæsaraugustam. Prior illarum est, quæ Arevacis vindicatur. Qui locorum periti sunt judicant esse urbem Siguenzam, ad fontes annis, Complutum adluentis, qui hodie vocatur Henarez. Aliam Segontiam in Bætica supra exposuimus; & iterum aliam *Segontiam Paramicam* Ptolemæus ponit in Vardulis. Hoc de prima Plinii urbe. Secunda est *Uxama*, Ptolemæo *Οὐξίμα Ἀργεῖλαι*, vel ut Palatinus codex habet, *Αργαῖλαι*: in Itinerario inter Cluniam & Numantiam posita, itinere ab Asturica Cæsaraugustam. Floro est *Auxima* lib. iii. cap. xvii. extremo corrupte. nam veram scripturam vetus lapis Compluti conspectus, ostendit apud Gruterum pag. 693. num. 8.

LIGINIUS JULIANUS
UXAMENSIS

K 2

ANN.

Hodie elBorgo d'Oasma dicitur, nomine veteri non penitus extincto; & adjacet amni Durio.

Illustre nunc nomen *Segovia* sive *Segobia*, quæ Σεγυβία Ptolemæi est, ad se nos advocat, nisi retrahet Harduinus, qui Arevacarum Segoviam, Plinio & Ptolemæo memoratam, dicit non illam esse mediam inter Madridum & Vallisoletum, quæ mirabiles aquæductus cum Segoviae nomine conservat: sed urbeculam, quæ sub eadem caeli parte atque Numantia, eodemque situ a Ptolemæo collocetur. Hæc numeris confusus Ptolemæi scripsit, qui si recti sunt, eadem longitudo Segubiae est & Numantiae; latitudo in septentrionem, quam Numantiae, elevatior. Quum vero numeri illi sæpe fefellerint, & plura in Hispania conturbet alibi Ptolemæus, nolim sola illius jussione a celebriori Segovia ad ignobilem obscuramque divertiri. Fateor, celebrem illam urbem pæne extra fines Arevacarum esse: sed esto, quod satis sit, in limine fuisse, id quod ut credam, facilius adducor, quia & Plinius & Ptolemæus & Itinerarii auctor tantum unam Segoviam habent, nec ipsi Hispani aliam in his circa Durium oris ostendunt, aliam demum prope Cordubam ad Batin, de qua Valæus pag. 91. consulatur; quæ nihil cum nostra, ut alieno situ, commune habet. Quod si omnino etiam positio repugnaret, quæ vero non plane aliena est: tamen vel nominis & famæ causâ illustre opus explicaremus, quod nihil certi constat, cui alii hoc genti sit adscribendum, nec alia forsitan se offert ad prædicandum illud occasio. Est enim hæc Segobia vel Segovia hodieque conspicua, cum ob alias rationes, tum maxime propter mirandum aquæductum, ex Trajani ævo, ut putatur reliquum, de quo Marineus Siculus lib. 1. Rer. Hisp. tradit, se ultra septingentos in Hispania pontes numerasse, sed nihil vidisse, quod cum hoc arcu seu aquæductu & ponte Alcantarensi conferri possit.

In Plinianis Arevacarum oppidis *Nova Augusta* succedit, nec alii memorata, nisi Ptolemæo, quamvis ille in nomine aliquid corruptit, Νεοαυγύσα scribens, pro Νεοαυγύσα, vel Νέα αὐγύσα. Ad *Termestinam* ergo urbem progredimur, cujus *Termes* nomen est apud Plinium & Florum; & Τερμεις quoque apud Ptolemæum: Τερμισίς, μεγάλη πόλις, *Termisus*, magna urbs, Appiano pag. 535. Hodie multis Lerma est, sita ad fluvium Arevam, qui nunc Arlanza: aliis ad Durium, Nuestra Señora de Tiermes. Cives *Termestini* vocantur, locii Numantinorum. Livii epitoma LIV. Q. Pompejus consul in Hispania *Termestinos* subegit: cum eisdem & Numantinis pacem ab infirmitate fecit. Et Tacitus annal. IV. cap. XLV. nationis *Termestina* dicit fuisse, qui prætorem Hispaniae citerioris L. Pisonem ex improviso in itinere adortus, uno vulnere in mortem adiecerit. An eadem sit *Termantia* Appiani, quæ Plinii *Termes*: & *Termantini* apud eundem, qui Livii *Termestini*, non liquido constat. *Termantini* prope Numantiam fuerunt. De eodem Q. Pompejo, quum nihil ad Numantiam perficeret Appianus dicit pag. 506, μετέβαιεν εἰς Τερμαντίαν ἢ εἰς τὴν ἐγγεγένην ἐξ ἑνός, *Termantiam* castra promovit, tamquam ibi minus negotii habuimus: & paucissimis interjectis; ὁ ἀγερὼν αὐτῶν ἑξήντα χιλιάσιν οἱ Τερμαντεῖς ἐπέψαντο, *tribuum militum*, qui commicatum advehebat, *Termantini* in fugam verterunt. Multis ergo iidem sunt, qui *Termestini*; & eadem *Termes*, quæ *Termantia*. Hoc autem non dubium reddit, quod non credibile, unum auctorem eodem libro, & ejusdem belli descriptione, unam urbem nunc *Τερμαντίαν*, nunc *Τερμεις* appellare.

Ultima urbium in Arevacis in Celtiberiae conlimitio posita, fuit *Clementia*, omnium post Numantiam delectam clarissima, Romana colonia, & juridici conventus amplissimi sedes. Hæc de ea ex Plinio. Situm Antonini Itinerarium monstrat, inter Raudam & Uva-

nam fere medium, ab illa XXVI M. P. ab hac XXI I I I. quo loco nunc pagus superest ad Durium amnem. In historiis rarum nomen, nec fere nisi Dionis Cassii lib. XXXIX. pag. 115. referentis de rebellibus Hispanis, quod Metello Nepoti, πολιρκῶντι Κλυνίαν, ἐπελθόντες αἰμείνους ἐγένοντο καὶ ἐκείνην μὲν πᾶσι ποιεῖσάντο, *obsidenti Cluniam supervenientes, vicerint ipsum, ac urbem in suam redegerint potestatem.* Crebrior mentio in nummis. Vaillantius tres promit cum nominibus quartumvirorum CLUNIA inscripti: Golzius autem habet signatum COL. CLUNIA: & alium MUN. CLUN. id est, *municipium Cluniense.* Hæc de sex urbibus Plinii in Arevacis.

Ptolemæus addit *Numantiam & Velucam.* Nobilissima Numantia, *Hispania decus,* ut Florus vocat, quod ex bello Numantino conitat: quam licet deleverint Romani Scipione Aemiliano duce; non tamen dubitandum est, quin postea instaurata fuerit, quia non tantum Ptolemæus eam memoravit, sed Antoninus quoque, itinere ab Asturica Caesaraugustam; qui etiam situm determinat, inter Uxamam & Turiaonem, interjectis tamen aliis. Durius præterfluit, ut Strabo dicit lib. III. pag. 112. sed recens ille & fontibus suis propinquus. Florus Bello Numantino & situm & virtutem ita describit: *Sine muro, sine turribus modice edito in tumulo apud flumen Durium sita, quatuor millibus Celtiberorum, quadraginta millium exercitum per annos quatuordecim sola sustinuit; nec sustinuit modo, sed sæpius aliquando perculit, pudendisque fuderibus adfecit.* Quod instar Sparta sine muro fuisse dicit, forte solus dicit, & Strabo dicto loco videtur τὸ τεῖχος, *mirum meminisse,* sed obscuris ceteris: & Appianus ἐπιτείχισμα, sed ita dubie, ut, urbisne fuerit an castrorum Scipionis, non facile dijudicetur. Paullus Orosius lib. v. cap. VII. explicatius proponit, quæ brevius superiores. Numantia, inquit, *haud procul a flumine Durio tria millia passuum in ambitu muri amplexabatur: quamvis aliqui adserant, eam & parvo situ, & sine muro fuisse.* Unde credibile est, quia hoc spatii cura alendorum custodiendorumque pecorum, vel etiam exercendi raris commodo, quum bello premerentur, incluserint: ipsi arcem parvam, natura munitam obtinentes. Alioque tantam paucitatem hominum tam amplum urbis spatium non munire magis, quam prædere videbatur. Commentarii loco possunt esse, quæ Joannes Mariana lib. III. incunte tam de muro, quam de situ urbis & vestigiis a se inspectis prodidit: *In extremo, inquit, Celtiberiæ ad septentrionem angulo sita fuit, atque in Arevacis, quatuor amplius millibus supra Soriam ad Garum pontem, non procul ab ortu Durii fluminis ejus urbis vestigia monstrantur.* Natura loci, quam arte munitior fuit, in clivo posita molli quidem adscensu, aditu tamen difficili, quod, tribus ex partibus, montibus ambiatur, uno tantum latere in planiciem disinente, proceræ fertilem, & secundam Teram amnem duodecim millia, quousque in Durium profuit, pretenje. Lacedæmoniorum instituto nec mænibus munita erat, nec turribus circumvallata, & ad gregum pascendorum commoditatem regionibus altiquanto latior, quam ut perpetuo muro includi posset. Arce tantum munita erat, unde laccessenti hosti repugnare soliti erant, in eamque fortunas omnes in belli discrimine conferre. Præterea Ptolemæus etiam *Velucam* adjecit, quam Antoninus *Uolcem* dixit, XXV M. P. a Numantia in occasum remota, eodem itinere, quod ab Asturica Caesaraugustam per Cantabriam tenebat. Hæc de Arevacis, qui primo casu *Arevaci & Arevaca* appellantur, illo modo a Strabone & Plinio; hoc, a Ptolemæo.

Proximi Arevacis supra Numantiam erant *Pelendones*, quem populum vetus scriptio apud Græcæ pag. III. num. 5. littera duplici notat.

GENIO LOCI
PELENDONES
AREVACIS
K 3

Plinius

Plinius & Ptolemæus scribunt L. simplici. Ille [Plinius] lib. iii. cap. iii. vocat *Pelendones Celtiberorum*: & lib. iv. cap. xx. *Durinus amnis ex maximis Hispania, ortus in Pelendonibus, & juxta Numantiam lapsus: dein per Arevacos Vaccaosque, determinatus ab Asturia Vettonibus, a Lusitania Gallacis, ibi quoque Turdulos a Bracaris arcens.* Ptolemæus tres urbes illis tribuit, *Visontium, Augustobrigam, & Saviam.* Idem *Visontium* paullisper deducit ab Augustobriga & Savia in austrum, *Saviam* ab utraque nonnihil in ortum: *Augustobriga* itinere Antonini ab Asturica Caesaraugustam inter Numantiam & Turiasonem media locatur, ab illa xxiii; ab hac xv m. p. reducta. Plinius Numantiam in Pelendonibus scribit, quæ ceteris est in Arevacis.

Arevacorum ab austro vicini *Carpetani*, Plinio *Carpetani ad Tagum* lib. iii. cap. iii. Polybio lib. iii. cap. xiv. *Καρπίνται*, qui an iidem sint, qui Livii *Carpesti* lib. xxiii. cap. xxvi. dubitat Ludovicus Nonius in sua Hisp. cap. xlv. Regio *Carpetania*: major gens, quam Pelendones, & pluribus oppidis exulta. Caput secundum Plinium *Toletum* est lib. iii. cap. iii. Servat nomen urbs inclyta ad Tagum, ideoque certæ sedis, etiam ex Antonino nota & Ptolemæo. Incolæ Plinio *Toletani*, & inscriptionibus. Adjacet *Complutum* Ptolemæi ac Antonini, quod nemo dubitat Alcalam de Henarez esse. cives *Complutenses* Plinio dicto loco. Martyres ejus Iustum & Pastorem laudat Prudentius hymno iv. Peristeph. vers. 41.

*Sanguinem Iusti, cui Pastor hæret,
Ferculum duplex, geminumque donum,
Ferre Complutum gremio juvenilis
Membra duorum.*

Inter Complutum & Toletum *Titulcia* Antonini, itinere ab Emerita Caesaraugustam. Ad latus occidentum Compluti *Mantua* Ptolemæi, in loco fere ubi hodie regia Hispanorum Madrid: aut proxime eam in pago exiguo Villamanta, teste eodem Ludovico Nonio cap. lxxi. *Durium* verius *Ilurbida* & *Esclesta* fuerunt ejusdem Ptolemæi; qui Plinii *Egclestani* lib. iii. cap. iii: Prope Tagum *Aebura* Livii lib. xl. cap. xxx. & xxxiii & Stephani *Αἰθρα* ex Strabone: forsan eadem, quæ *Libora* Ptolemæi. Et Hippo Livii in his oris fuit. Libro xxxix. enim, cap. xxx. dicit, *Haud procul Hippone & Toletoribus inter pabulatores pugna orta est.* Ergo hæ finitimæ urbes fuerunt Hippo & Toletum. Celebratior *Contrebia* ejusdem Livii lib. xl. cap. xxxiii. quam & Vellejus lib. ii. cap. v. Valerius Maximus lib. ii. cap. vii. exempl. 10. & Florus lib. ii. cap. xvi. memoraverunt. In limite Celtiberorum fuit, uti ex Livio conjicitur. *Saucius*, inquit, *in oppidum Aeburam devectis, per Carpetaniam & Contrebiam ductæ legiones. Ea urbs obsessa, quum a Celtiberis auxilia arcessisset, & reliqua.* Videtur etiam in Valer. Maximi lib. v. cap. i. exemplo 5. pro Centobrica *Contrebia* legendum, quia eandem historiam Vellejus & Florus dictis locis Contrebiæ tribuunt. Nec *Laminium* ignobile fuit, quod ultimum Ptolemæus in Carpetanis ponit. Situm dat Antonini Itinerarium vii m. p. a capite Anæ, unde per duas mansiones Toletum iter est. Idcirco Plinius lib. iii. cap. i. dixit: *Ortus Anæ Laminiano agro citerioris Hispaniæ.* Idem cap. iii. *Laminianes* ad Carthaginiensem conventum transeunt, quamlibet longius inde remotos; nec tamen hi ultimi, qui jus inde petebant. Inter Laminium & Toletum est *Consabrum* Antonini, qui Plinii sunt *Consaburæ* lib. iii. cap. iii. in conventu, quem modo dixi, Carthaginienfi. Vetus inscriptio. pæd. Guterum pag. 402. num. 5: IVIR MUNIC. CONSABURON. & alia pag. 902. num. 14.

Q. DOMITIUS Q. F. MACER

CONSABURENSIS

L. P. IN FRONT. XV. IN

AGR. P. XX.

Addit Ptolemæus *Ilarcurin*, obscurum oppidum, quod vero etiam Antonini itinere ab Emerita Cæsaraugustam, inter Sisāponem & Laminium invenitur, una littera truncatum *Larcusis*. Hæc quoque de Carpetanis, quos Polybius lib. 111 cap. xiv. *χεδὲν ἰχυρότατον ἔθνος ἦ κατ' ἐκείνας τὰς τόπους, τοῦτος ἑλλῆς tractus fere validissimam gentem* laudavit.

Carpetanos attingunt *Oretani* inter Anam & Bætin fere extensi, sed utrumque fontibus propinquiorem. Nomen dat *Oretum*, Ὀρητον Γερμανῶν, *Oretum Germanorum* Ptolemæo: quæ & Ὀρεία, *Oria* est, & regio *Oretania*. Strabo lib. 111. pag. 105. ἡ Ὀρητανία καρατισέμενα ἐστὶ πόλις Κάστulon, καὶ Ὀρεία, *Oretania princeps urbs est Castulo*, & *Oria*. Dicitur etiam *Orisia*. Stephanus Byzantinus Ὀρεσία πόλις Ἰβηρίας. τὸ ἔθνος, Ὀρετανός, *Orisia urbs Hispania: gentile, Oritanus*. Addit ex Artemidoro easdem urbes, quas Strabo, *Orisiam* & *Castulonem*, nominibus leviter pravatis, quæ restituiamus. Tarapha *Oretum* Calatravam interpretatur, de quo dubitat Ludovicus Nonius in Hispania cap. LXII. Celebrior *Castulo* ad Bætim amnem, bello Punico clarissima, patria Imilces, quæ uxor fuit Hannibalis quod ex Livii lib. xxiv. cap. xli. clarum est. Silius Italicus lib. 111. vers. 391.

Fulget præcipuis Parnassia Castulo signis:

Idem ante paullo vers. 97.

Cirrhai sanguis Imilce

Castalii, cui materno de nomine dicta

Castulo, Phæbei servat cognomina vatis.

Parnassia ideo & Castalia origo nominis, quia fingunt, Phocensium coloniam esse, de quo plura ad Silii locum notavimus. Sive vere ita fuit, sive fictum est a poetis, non tamen ratione caruit illa fictio, sive fama fuit & opinio. Nam, ut Ludovicus Nonius cap. LXIV. tradit, mons urbis bivertex est, ut Parnassus: ab uno latere tenuis scaturigo, non impar Castalio fonti: etiam numismata ibi reperta, quæ alatum Pegasus referebant. Sed lusum ita esse, vera nominis origo, a Bocharto tradita, ostendit, quippe a crepidine fluvii (Arab. *نهر*) derivat, & ex Strabone confirmat, qui Bætim ad hanc urbem propter *ῥαχὴς ἐξ ὧν rupes anni imminentes*, negat esse navigabilem. Urbs valida fuit & municipium. Vetus inscriptio apud eundem Nonium: SACERDOTI MUNICIPII CHASTULONENSIS. Plinius lib. 111. cap. 111. de conventu Carthaginensi: *ex colonia Salarienti oppidani Lati veteris Castulonenses, qui Cæsari Venales appellantur*. Ex hoc Harduinus reprehendit Ptolemæum, qui duo diversa Oretanorum oppida Salariam & Castulonem fecerit. Mox enim in Baetulis sequetur *Salaria*, ex qua colonia videntur quidam Castulonenses deducti. Adsitur *Castulonensis saltus* a Livio non semel memoratus. Lib. xxvi. cap. xx. *supra Castulonensem saltum*: & lib. xxvii. cap. xx. *quum Scipio saltu Castulonensi excessisset*. Mariano monti coherere inde a Corduba huc procurrenti, supra dictam est.

In ortum paullo a Castulone recedit *Mentesa* Livii. Lib. xxvi. cap. xvii. *Is locus inter oppida Iditurgim & Mentesam*, locus scilicet castrorum Asdrubalis. Ptolemæi est *Ματισα*. Plinio *Mentesam* qui & *Oritani*, distincta a *Mentesanis* Baetulis. Ego & *Mentesa* scribitur. Recte. nam sic etiam veteri inscriptione apud Gruterum pag. 384. num. 2.

D. M. S.

CALPHURNIAE L. F. SCUNDURAE

HUIC ORDO MENTESAN. FUN

DUM PATRIAE PUB. OB MER.

DEDER.

A Mentefa non longe *Tugiensis saltus* distat, ab oppido *Tugia* dictus, in quo fontes sunt *Bætis* fluvii. Plinius lib. III. cap. I. *Bætis in Tarraconensis provincia, non ut aliqui dixerent, Mentefa oppido, sed Tugiensi exorients saltu.* Oppidi *Tugia*, meminit Antoninus itinere a Castulone Malacam, XXXV M. P. a Castulone distantis. Ultra erat *Ilorci*, hodie *Ilorca* vel *Lorqui*, ad *Tuderem* fluvium. Plinius dicto loco: *Juxta quem (Tugiensem saltum) Tader fluvius, qui Carthaginensem agrum rigat, Ilorci refugit Scipionis rogam, versusque in occasum Oceanum Atlanticum, provinciam adoptans, petit.* Ob flexum illum, quidam in *Bæticam* transsumunt.

Eodem tractu quamquam incerto loco, in Oretanis fuit *Biattia* Ptolemæi, qui sunt *Viatienses* Plinii. In Thesauro Brandenburgico nummus est, inscriptus *BIATE*, quem huc refert nobilissimus vir Laurentius Beger pag. 522. secus ac clari viri Jo. Harduinus & Jacobus Wildius ad Messeniam, in qua fluvius ejus nominis est, reducant. Ignota sunt Ptolemæi *Cervaria*, *Bergula*, *Lacuris*, *Lusparia*, quæ idcirco prætermittenda censemus. In septentrionem & ad Anæ fontes revertimur, ubi oppida Ptolemæi sunt *Libisoca*, *Aemiliana*, *Salica*, & *Merobriga*, omnia in Oretanis recensita. *Libisoca* Ptolemæi, est *Libisofa* Antonini, itinere a Laminio Cæsaraugustam, distans ab Anæ capite VII M. P. Eadem Plinii est *Libisofona*, quod ut plenius est vocabulum, ita quod genuinum oppidi nomen sit, non difficulter invenitur. Vetus inscriptio apud Gruterum pag. 260. num. 3. imperatori Marco Antonino sacra, *COLONIA LIBISOSANORUM* plenius litteris exscriptum habet. *Libisofanus* autem ex media forma, quæ Antonini Itinerarii erat, est deductum, ideoque illa præterenda: Ptolemaica autem emendanda, quia in locum e manifesto errore irrepsit. Situs jam ante ex Itinerario demonstratus est. *Aemiliana* (puto *Castra* subaudiri) a Ptolemæo in occasum versus ponuntur a *Libisofa*, quæ prope fontes Anæ erat: *Salica* inter utrumque oppidum in austrum declinat. De *Merobriga* autem, sive *Mirobriga*, ut Palatinus præfert, vereor, ne illarum una sit, in Lusitania quæ describuntur: aut si diversa est, nominum æqualitate dubitatur, ubi quæque sita fuerit, & quæ ex multis sit illustrior, cui antiquæ inscriptiones & aliæ laudes possint accommodari. Tales sunt quæ partim supra sunt productæ pag. 49. *ORD. MEROBRIG.* & quam Gruterus pag. 257. num. 2. commendat *MIROBRICENSIVM MUNIT.* dicato Aelio Adriano Antonino. Et de Oretanis hætenus.

Nunc *Olcades*, alium populum, accedimus, a Polybio, Livio, Stephanoque Byzantio commendatos. Sed de his quoque quod dubitemus non deest, quum ne id quidem certo sciamus, ex quo latere Oretanis aut Carpetanis appositi fuerint. Livius lib. XXI. cap. v. de Hannibale: *In Olcadum fines prius (ultra Iberum cogens, in parte magis quam in ditioris Carthaginensium erat) induxit exercitum, ut non petire Saguntinos, sed rerum seu finium domos jungendoque tractus ad id bellum videri posset.* Victi ab Hannibale, Carpetanes concitant, eisque contra communes hostes se conjungunt. Polybius eandem historiam tenens lib. III. cap. XLII. seq. primum *Ολκαδων ἔθνος Olcadum gentem*, dein *Vaccæos*, & postea omnes ultra Iberum populos adgressum Hannibalem, Carthaginensium potestate subiecisse tradit, ut omnibus in ditionem reductis, soli Saguntini restarent, bellumque eis ex finitimis subjugandi. Nihil ex his de sede certa cognosci potest. Nec

plus

plus addit Stephanus ille urbium & populorum descriptor, quam ex Polybio, ad quem provocat, ἴθνος Ἰβήρων, τῶν ἐν τῷ Ἰβήρῳ τῷ ποταμῷ, gentem esse Hispanorum, qui intra Iberum habitent. Quum vero primariam eorum urbem exponit, quam *Althæam* Polybius vocat, ex quo Livius dicto loco corrigendus est, in quo *Carteja* legitur; Olcades πλησιχώμενος Καρχηδόνος, finitimos Carthagini *Novæ* esse pronuntiat. Sic ab austro essent Oretanis adjiciendi. At peritissimi rerum Hispanicarum Aelius Antonius Nebrissensis, & Jo. Mariana, quem Ludovicus Nonius in sua Hispania cap. XLVII. sequitur, *Althæam* in regno Toletano ponit prope urbem *Ocanna* hodie dictam, decem circiter leucis a Toletum in ortum remotam. Nec id alienum a Livii descriptione est, quæ magis in media Hispania, quam in ora ejus videtur Olcades locare. Præter Althæam autem de Olcadibus nihil memoriæ est proditum.

Expositis his nationibus quæ principi genti *Celtiberis* a tergo sunt, id est ab occasu solis; ad ipsam Celtiberiam explicandam adgredimur. Supra autem diximus, non ab omnibus eisdem limites Celtiberiæ constitui, sed pro potentia gentis & felicitate nunc amplioribus extendi, nunc includi post Romanum bellum angustioribus, quos in præsentia etiam, uti a Ptolemæo definiti sunt, persequemur. Caput Celtiberiæ, ut Plinius dixit lib. III. cap. III. est Segobriga, quæ ut ex Strabone pag. 112. & Ptolemæo apparet, haud longe illinc a Numantia fuit, hinc a Bilbilitano oppido. Nec vero Hispani in situ consentiunt, aliis aliam respicientibus. Nummi & inscriptiones an huc pertineant, incertum æque est, Vaillantio falsum; quia hæc urbs, quamlibet clara gentis suæ & magna: tamen ab Romanis, haud dubie gentis odio propter diuturnum bellum in stipendiariis relicta sit, quibus jus monetæ cudendæ permixtum nunquam fuerit. Plinius enim lib. III. cap. III. in Carthaginienſi conventu: *Stipendiariorum autem celeberrimi, Alabanenses, Bastitani, Consaburenses, Dianenses, Egelestani, Ilorcitani, Laminitani, Memesani, qui & Oritani, Montesani qui & Bastuli, Oretani qui & Germani cognominantur; caputque Celtiberiæ Segobrigenses.* Ex dissensione autem de loco Segobrigæ duas Segobrigas Jo. Vaillantius ad nummum Tiberii, quo SEGOB R I C A in querna scriptum est, distinguit, alteram Plinii stipendiariam, de qua diximus: alteram incerto loco, veteris Latii jure donatam. *Segobriga*, inquit, *urbs gemina Hispaniæ Tarraconensis, altera in Valentino regno Castella ad montis Orospeæ radices & Duratonam fluvium: hæc Sepulveda quibusdam: illa Cabezza del Griego, aliis Segorve. Sed quæ Celtiberorum urbs, immo ipsorum caput a Plinio lib. III. cap. III. dicitur; & a Strabone lib. III. & a Ptolemæo lib. III. cap. VI. Numantia proxima ponitur. - - - De utriusque Segobriga sita ambigitur, & non parva inter recentiores de ipsa contentio.* In dubiis itaque res, dum certiora invenientur, relinquenda est, tantum hoc addito, urbem Segorve in Valentino esse ad flumen Moredre; Cabezza del Griego vicum in Castella Nova.

In Celtiberiæ oppidis, quæ certiora sunt est *Turias* vel *Turiasso*, Ptolemæo τῆς Ἰακῆ: Plinio *Turiasonenses* in Cæsaraugustano conventu. Augusti nummus, M U N. in querna, supra quam T U R I A S O: & Tiberii, M U N. T U R. D I V U S A U G U S T U S, hoc est, *municipium Turiaso*. Situs certus, quia hodieque superest, nomine non penitus abdicato, Tarazona, ut constanter Hispani tradunt, & Antonini Itinerarium confirmat, itinere ab Asturica Cæsaraugustam. Nobilis, ferri gloria, quam aquæ suæ debet, perinde ac Bilbilis, quas idcirco Plinius lib. XXIV. cap. XIV. æquavit. Celebratior tamen *Bilbilis*, alumni ingenio, Martialis poetæ, illustrata. Hic lib. X. epigrammate CIII.

*Municipes, Augusta mihi: quos Bilbilis acri
Monte creat, rapidus quem Salo cingit aquas.*

Cognomen *Auguste* etiam in nummis est Tiberii: M. AUGUSTA BILBILIS TI. CAESARE III id est, *municipium Bilbilis Tiberio Cesare tertium consule*. Et alio ejusdem: M. AUGUSTA BILBILIS TI. CAESARE V. L. AELIO SEJANO. Iterum Martialis ejusdem libri epigrammate ultimo ad librum suum:

*Et cursu facili, tuisque ventis
Hispana pete Tarraconis arces.
Illinc te rota tollet, & citatus
Albam Bilbilin, & tuum Salonem
Quinto forsitan effedo videbis.*

Flumen igitur, quo ferrum temperatur, ille *Salo*, qui præterfluit; inde etiam *Bilbilis* dictus ab Justino lib. XLIV. cap. III. *Nec ullum*, inquit, *apud eos telum probatur, quod non aut Bilbili fluvio, aut Chalybe tingatur*. Eundem enim Salonem & Bilbilim esse censet etiam Hieronymus Paullus, Barcinonensis de Flum. Hisp. Nec gloriam illam ex fodinis habet. Plinius dicto lib. XXXIV. cap. XIV. de ferri differentia: *Summa differentia in aqua est, cui subinde candens immergitur. Hac alibi atque alibi utilior nobilitavit loca gloria ferri, sicut Bilbilin in Hispania & Turiasonem, Comum in Italia, quum ferraria metalla in his locus non sint*. Quanta autem ferri Bilbilitani sive chalybis præstantia fuerit, idem lib. IV. epigram. LV. prædicavit:

*Nostre nomina duriora terre
Grato non pudeat referre versu:
Sevo Bilbilin optimam metallo,
Qua vincit Chalybaeque Noricosque.*

Inde absunt XXIV M. P. in occasum solis *Aqua Bilbilitana*, Antonini itinere ab Emerita Cæsaraugustam, quæ, ut solent hujus nominis, ægrotantibus salutare sunt: quum ipsa *Bilbilis* a Cæsaraugusta distet M. P. LI. Circa Bilbilim sunt itidem ex Itinerario nota oppida *Balsio*, XX M. P. a Turiasone, quod videtur *Belsimum* Ptolemæi esse, si per numeros ejus licet: *Nertobriga* Ptolemæi ejusdem & Antonini, nisi forsitan *Nergobriga* legendum est. nam Appianus in Ibericis sæpe habet *Νεργόβριγες*, quam vetustam lecti- onem esse, ex Suida constat, qui, in *μετεροπαθειν* eodem modo Appiani verba pag. 475. ed. Tol. refert: *Νεργόβριγες δ' αὐτὴ πρὸς τὴν μετεροπαθείαν πυθόμενοι*. *Nergobri- ges*, cognita Marcelli moderatione, ac reliqua. Quod vero Itinerarium Ptolemæo con- sentit, nihil mutandum in nomine censemus. Urbem non mediocrem fuisse, ex Appi- ani historia apparet. A Bilbili aberat XXI M. P. Cæsaraugustam versus, quod ex An- tonini itineribus ab Emerita Cæsaraugustam est perspicuum. Hodie *Ricla* censetur esse, media inter Bilbilim & Calonis ostium, quod etiam Jo. Franciscus Andreas de Patria S. Laurentii approbavit. *Arcobriga* autem, itidem Ptolemæi, recedit a Bilbili Com- plutum versus, quod ex Itinerario liquet, quo hoc ordine posita oppida sunt, itineribus ab Emerita Cæsaraugustam:

<i>Complutum</i>	— —
<i>Arriacam</i>	M. P. XXII.
<i>Cesatam</i>	M. P. XXIII.
<i>Segontiam</i>	M. P. XXVI.
<i>Arcobrigam</i>	M. P. XXIII.
<i>Aquæ Bilbilitanorum</i>	M. P. XVI.
<i>Bilbilim</i>	M. P. XXIII.

Ex quibus etiam *Cesatam* intelligimus quo loco sita fuerit, quam Ptolemæus *Κέσαδα*, live

sive ut in Palatino est, *Kaisradan*, *Cesadam* vel *Cesadam* appellat. Nobilior *Valeria* Celtiberorum, Ptolemæi; Plinii *Valerenses*, lib. III. cap. III. qui in coloniis recenset: Ortelius cognomen *Julia* addit, nescio ex quo nummo. Quem quod diligentissimi viri Harduinus et Vaillantius ignorant, error haud dubie est, & ex notiore nummo legendum COL. JULIAVALENTIA, itidem in citeriori Hispania, quam postea perlustrabimus. Sita erat Valeria, Vafæi opinione, ad fontes *Sucronis*, ut ipsa urbs Cuença sit: vel quod Morales mavult, septem inde leucis reducta ad eundem amnem. Supra hanc *Parietina* Antonini, itinere a Laminio Cæsaraugustam, XXII M. P. a Libisofa. Nobilis præ ceteris *Ergavica* Celtiberum, diversa ab *Ergavica* Valconum, de qua supra dictum est. Utramque Ptolemæus distincte posuit, ut gente, ita & situ diversam. Augusti nummus M. N. ERGAVICA. Et alius Tiberii, ERGAVICA. Inscriptio vetus apud Gruterum pag. 382. num. 9.

M. CALP. M. F.
LUPO FLAM. P. H. C.
EX CONVEN
CAESAR. ERCAVIC.

hoc est, *Marco Calpurnio*, *Marci filio*, *Lupo flamine* provincie *Hispania citerioris*, ex conventu *Cæsaraugustano*, *Ercavicensi*, per C loco G. Et Plinius in Cæsaraugustano conventu *Ergavenses* lib. III. cap. III. scripsit. Quibus inducti, minus dubitamus, quin apud Livium quoque lib. XL. cap. L. *Ergavica* scribendum sit, non *Ergavia*, quia *nobilem & potentem civitatem* vocat, quod *Ergavicæ* potius, quam obscuræ *Valconum* *Ergavia*,tribuendum videtur, quod etiam Carolo Sigonio, viro doctissimo, visum fuit. Situm Hispani in loco *Alcanis*, septem leucis a Dertosa in occasum æstivum, adnotant. Vide Ortelius & Holstenius in *Ergavica*. Cetera Ptolemæi in Celtiberia, *Candabora*, *Bursada*, *Laxta*, *Alaba*, *Libona*, *Urcesa*, *Mediolum*, *Attacum*, cum per se obscura, tum ignotæ etiam positionis omnia, prætermittuntur, quibus addimus *Segedam* Appiani in Bellorum confinio, quæ Morali *Segestica* Livii est lib. XXXIV. cap. XVII: & ejusdem *Certimam* lib. XL. cap. XLVII; *Tutiam* Flori & Plutarchi in Sertorio.

Celtiberorum finitimi erant ad Iberum *Edetani* sive *Hedetani*, qui Strabonis *Σιδηταί*, *Sidetani* sunt lib. III. pag. 112. & Livii *Sedetani* lib. XXVIII. cap. XXIV. item lib. XXIX. cap. 11. & lib. XXXIV. cap. XX. nisi obstabit forte, quod ubique Livius cum populis cis Iberum sitis conjungit. Sed tamen etiam summus vir Petrus de Marca lib. II. cap. VII. sect. 3. ita censet, *Edetanos a Strabone & Livio Sedetanos dici, perspicuum manifestumque esse*. Regio *Edetania* Plinio lib. III. cap. III. dicta. *Sucro fluvius*, inquit, & quondam oppidum, *Contestania* finis. Regio *Edetania*, amano prætendente se signo ad Celtiberos recedens. Eadem Appiani *Σιδηταία*, *Sedetania* pag. 507. Fines ergo ex maritima parte ponit Plinius a Sucrone ad Iberum fere; in aliis ad ipsum flumen. A Sucrone etiam Silius eos deducit lib. III. vers. 371.

*Hos inter clara thoracis luce nitebat
Sedetana cohors, quam Sucro regentibus unâs,
Atque altrix celsa mittebat Satabis arce.*

Strabo dicto libro pag. 108. *Aedetanos* omnes vocat, qui a Carthagine usque Iberum habitabant, sub quibus tam *Edetanos*, quam *Contestanos* & *Ilercaones* comprehendit. *Sidetanos* autem suos, sive *Sedetanos* Strabo a Carthagine ad Sucronem ducit, nulla *Contestatorum* habita mentione, quos numquam memoravit. Hæc longitudo *Edetaniae*: latitudo eundem Ptolemæum est a Cæsaraugusta usque Saguntum. Nunc urbes & oppida singula perlustramus.

Caput Edetanorum *Cæsaraugusta* est, Ibero adjacens colonia, antea dicta *Salduba*. Sic enim Plinius dicto loco: *Cæsaraugusta colonia immunis, ante Ibero adfusa, ubi oppidum antea vocabatur Salduba, regionis Edetania, recipit populos CLII.* id est, tot populi jus ab ea petunt, quia conventum habuit juridicum. Ptolemæus divisit *Καυσάρια Ἀυγούσα Cæsarea Augusta*: Strabo pag. 104. conjuncte ἡ περὶ τὰς Κελτίβηρος Καυσαραυγύσα, *Cæsaraugusta apud Celtiberos*, quorum fines attingebat. Atque sic vulgo Latini, ut Plinius, quem modo cognovimus, & Mela lib. II. cap. VI. *Urbium de mediterraneis in Tarraconensi clarissime fuerunt Pallantia & Numantia: nunc est Cæsaraugusta.* Sic etiam multis locis Antonini Itinerarium. Possis dubitare, an primis coloniae temporibus composito vocabulo nominata fuerit. In nummis enim hujus urbis, quotquot descriptos vidimus, diremtio est conspicua. Plurimi notis tantum signant C. C. A. hoc est, *colonia Cæsarea Augusta*, multi, CAESAR. AUGUSTA incisionis puncto interjecto: quidam CAES. AUGUSTA. quod utrumque legendum est *Cæsarea Augusta*. Vide Vaillantii Nummos Augustorum in Colonia & Municipiis. Unde suspicari possis, mediam formam CAESAR. AUGUSTAM, ejecto puncto, ita coaluisse. Tamen poetae compositionem juvant, qui neglectae aut expulsa interpunctionis non possunt acculari. Prudentius hymno IV. Peristeph. de Cæsaraugustanis Martyribus:

*Tu decem sanctos revehes & octo,
Cæsaraugusta studiosa Christi,
Verticem flavis oleis revincta
Pacis honore.*

Etiam inscriptio Gruteri pag. 324. num. 12. si recte descripta est, aliquid adferre potest:

POSTUMIAE MARCELLINAE
EX CAESARAUG. KARENSI

hoc est, illustri interprete Petro de Marca lib. II. cap. X. num. 5. *Postumia origine Carense ex conventu Cæsaraugustano.* Plinii Carense sunt lib. III. cap. III. in eodem conventu. *Cares* oppidum quatuor leucis a Pompelone in meridiem, nunc Puente de la Reyna. Haec de nomine, quod una auctorem urbis seu amplificatorem commendat: nobilitatem supra Pomponius commendavit: de situ ejus, quia superstes est, nemo dubitat.

Circumjacent coloniam, *Segontia* Antonini XVI M. P. Bilbilim versus: *Belia* Βέλεια Ptolemæi; unde Plinii *Belitani* videntur dicti lib. III. cap. III. nisi cum Thoma Reinesio, magni judicii viro, lib. I. var. Lect. cap. XXV. *Bilbilitanos* velis legere: quod non improbabile videtur, quia de Plinio non credi potest, in recensione Hispaniae, & conventus Cæsaraugustani, Bilbilim, tam clarum municipium, prætermisisse, qui minora etiam persequutus est. Adjacebat etiam *Leonica* ejusdem Ptolemæi, in occasum paullo recedens. Plinio Latinorum veterum *Leonicensis*. In Golzii nummo MUN. LEONICA. A Leonica austrum versus retracta *Etoressa*, quam quidam ex male disposito Livii loco lib. XXI. cap. XXII. flumini Ibero apponunt, quum longius inde in occasum, Ptolemæo auctore, quorum consonat historicus recte dispensatus, reducenda sit. Livii verba sunt: *Ab Gadibus Carthaginem ad hiberna exercitus rediit. atque inde profectus præter Etoressam urbem, ad Iberum maritimumque oram ducit.* Ptolemæus in Edetanis scribit Ἠτίβημα, *Etobeta*, sed dudum a summis ingeniis observatum est, Ἠτίβησα legendum, idemque oppidum esse *Etobeta* & *Etoressa*. Vide Sigonium ad Livium, & P. de Marca lib. II. cap. VII. extr. Mare veritas Ptolemæus ponit *Edeta*, quæ & *Leria* dicta fuerit; Ἠδῆτα ἡ Λέρια; unde nomen Edetanorum est sive Hedetanorum: et sub ea, sive propius mare

Sagin.

Saguntum, fida Romanis civitas, sita passus mille ferme a mari, ut Livius notavit lib. XXI. cap. VII. aut tribus millibus, ut Plinius; cujus injusta oppugnatione secundum Punicum bellum Hannibal accendit, post octo annos Pœnis erepta (Liv. lib. XXIV. cap. XLII) & civium Romanorum facta oppidum. Plinius sæpe dicto lib. III. cap. III. *Valentia colonia III M. passuum a mari remota: flumen Turium, & tantumdem a mari Saguntum, civium Romanorum oppidum, fide nobile.* Maritimum situm etiam nummus Tiberii expressa triremi testatur, cui SAG. adscriptum cum duumvirorum nominibus: & alius cimelii regii SAGUNT. itidem cum triremi, apud Harduinum. Scribitur *Saguntum* & *Saguntus*; illud Livii, Strabonis, Plinii & Ptolemæi: hoc Melæ, Flori & inscriptionis antiquæ apud Gruterum pag. 499. num. 2. SAGUNTUS PATRONIS VI. Silius quoque lib. I. vers. 502.

*Conclamant utrimque acies, centota Saguntos
Igne micet.*

Urbs antiquissima, ut etiam Hercules crederetur fundamenta jecisse. Ibidem vers. 505. Murrus Saguntinus precatur:

*Conditor Alcide, cujus vestigia sacra
Incolimus, terra minitantem averte procellam.*

Quod vero hoc nimis fabulosum, ad Zacynthios originem plerique referebant. Strabo lib. III. pag. 110. Σάγουντον κτίσμα Ζακυνθίων, *Saguntum a Zacynthis conditum.* Aucta ab Ardeatibus colonis Rutulorum. Idem Silius lib. II. vers. 603.

*Armaque Dulichia proavis portata Zacyntho,
Et prisca adveſtos Rutulorum ex urbe penates.*

Adde Livium lib. XXI. cap. VII. Gleba & argilla præstabat, unde pocula laudatiora. Martialis lib. VIII. epigram. VI.

Ficta Saguntino pocula malo luto.

Et lib. XIV. epigram. CXIV.

Sume Saguntino pocula ficta luto.

Superest ex Ptolemæi numero in Edetanis *Valentia*, III millibus passibus a mari secedens ad flumen *Turiam*, quæ hodieque nomen cum regio splendore servat. Originem describit Livii epitoma LV. *Junius Brutus consul in Hispania iis, qui sub Viriato militaverant, agros oppidumque dedit, quod Valentia vocatum est.* Delevit Sertoriano bello Pompejus, ut ipse ad senatum scribit in fragmentis Sallustianis, *Dux hostium C. Herennius cum urbe Valentia & exercitu deleti.* Instaurata ab Julio Cæsare. Nummus Augusti, quem Harduinus vidit: COL. JUL. VALENTIA. In ceteris, quos & Vaillantius exhibet, per notas & signa tantum est C. J. V. id est, *Colonia Julia Valentia*, cum prætoriana nave. Coloniam fuisse etiam Plinius testis est verbis supra in Sagunto productis. Non ergo Hieronymus Surita in Antonini Itinerar. pag. 549. audiendus est, qui Livii locum de Valentia quadam Lusitaniæ, quæ nusquam fuit, interpretatur, quod hæc Edetanorum nimis longe a Viriato Lusitano afuerit, quasi is arma non per omnem Hispaniam circumtulit. Adi Ludovicum Nonium in Hispan. cap. LXIX. Post *Sucro* est flumen, Edetanorum finis, quem laxius, ut solent poetæ, Silius Italicus ponit, ut *Satabin*, *Xativa*, *Sedetana* cohorte sua comprehendat, de qua supra dictum abunde est. Si ad Sucronem *Satabis*, quod censet Nonius, exculatior est poeta Silius, dum in Edetanis eos scribit, qui adjacent illorum termino. *Sucro* autem, oppidum ad ostium amnis, quod prætermisit Ptolemæus, ex Strabone addendum est. Is enim lib. III. pag. 109. *Sucroni fluvio πύλον ἐκείνου, urbem cognominem juxta sitam statuit, cujus etiam Livius meminit lib. XXVIII.*

cap. xxvi. & cap. xxix extremo, quia seditio militum, quam Scipio sedavit, coepta apud Sucronem urbem erat. Plinius verbis supra editis, *Sacro fluvius & quondam oppidum*. Ergo excisum fuit ipsius & Ptolemæi temporibus. Reliqua Edetanorum, quæ Ptolemæus dat, *Ebora, Damiana, Larissa*, obscuriora sunt: *Oficerdam* in Ilercaonibus referemus: *Dianium* in Contestanis.

Ab occasu Edetanos attingebant *Lobetani*, quorum *Lobetum* Λοβήτων fuit, Ptolemæi & supra hos *Lasones*, Λάσωνες Strabonis lib. iii. pag. 112. *ἐννέα πτόντες τῇ τῷ τὰς πηγῶν*, qui ad Tagi fontes pertingunt: de quorum oppidis nihil certi notum est: & pars *Turdetanorum*, finitimi Saguntinorum, qui contraxerant eis cum Carthaginiensibus bellum, controversiam fingentes, Hannibale instigante, ferenteque auxilium. Quam ob causam postmodo Romani *Turdetanorum urbem*, cuius nomen non memoratur, deleverunt. Hæc Livius lib. xxi. cap. vi. & lib. xxiv. cap. xlii. Hanc Turdetanorum urbem Hispani censent *Tervel* supra fontes Turiaë esse. Nunc quæ in maritima ora sunt a Bæticæ limite ad amnem Iberum, persequemur.

Primi, ex Bætica reliqui, sunt *Bastitani*, quibus ad mare Ptolemæus solum *Ὀυγγή* *Urce* dat; longum vero in mediterranea excursum, in quo sunt *Acci*, *Ἄκκι*, in Bætica confinio colonia, ex plurium Hispanorum consensu nunc Guadix in regno Granatensi Plinius lib. iii. cap. iii. in Carthaginiensi conventu: *Ex colonia Accitana Gemellenses*. Scilicet cives coloniae *Gemellenses* vocantur. Inscriptio vetus apud Marianam & Gruterum pag. 271. num. 6. COL. JUL. GEM. ACCITANA, id est, *Colonia Julia Gemella Accitana*. Id nummi confirmant, Augusti COL. ACCI. LEG. VI. id est, *Colonia Accitana legionis sextæ*: & Tiberii, C. J. G. ACCI. L. III. sive *Colonia Julia Gemella Accitana legionis tertiæ*: qui conlati inter se, ostendunt rationem, cur *Gemella* illa colonia appellatur, videlicet, quod ex duabus legionibus, vi, & iii. colonos accepit. Post hunc *Virgiliæ*, Ptolemæi *Ὀυεργιλία*, Plinii *Virgilienses*. Sed etiam inscriptio in Gruteri opere pag. 324. num. 5. VERGILIENSIS, per E. Quidam Hispani, etiam Harduinus, in loco *Murciæ*, regiae urbis, ponunt: Ludovicus Nonius autem cum aliis *Murciam Menlariam* Ptolemæi in Contestanis sitam interpretatur. *Orcelis* proxima est Ptolemæi, Hispanorum nunc iudicio Origuella supra *Murciam*, ad *Seguram* fluvium: an eadem *Oculi* Appiani, non liquet. *Bigerram* autem Ptolemæi etiam Livius laudavit lib. xxiv. cap. xli. sociam Romanorum civitatem, ideo oppugnatam a Carthaginiensibus, liberatam a Scipione. Situs ejus parum certus. Clusio videtur *Villena* esse inter *Murciam* & *Valentiam* fere media. *Turbula* Ptolemæi, forsitan *Turba* Livii est lib. xxxiii. cap. xlii. ad quam Q. Minucius adversus duos imperatores Hispanos prospere pugnavit, alterum etiam vivum cepit. *Abula* quoque in Bastitanis his a Ptolemæo numeratur, quam perperam quidam *Avilam* putant esse, non ignobilem urbem medio itinere inter *Salmanticam* & *Madritum*. Longius enim abest illa, quam ut huc reduci ad Bastitanos nostros possit. Forsan & ibidem ejus nominis oppidum fuit, ex quo illa *Avila* fuit enata. Missis obscurioribus *S gisa*, *Arcilaci*, *Iilno*, *Bergula*, *Saluga*, & aliis, de *Salaria* aliquid addimus, quam fere extremam Bastitanorum Ptolemæus collocavit. Posuit idem *Salariam* in Oretanis inter *Tagam* & *Anam* supra *Castulonem*, ut vereri subeat, ne eadem urbs quæ non intolens Ptolemæo, bis posita ab illo fuerit. quamvis nec ignotum sit, saltem Hispaniam abundare. Hispani *Cazorlam* suam in loco illo tradunt esse; alii inde in occasum deductam, tribus leucis supra *Ubedam* a septentrione ponunt, & de illa inscriptionem interpretantur COL. JUL. AUG. SALARIENSIS, quæ tamen ad Oretanos referri potest, quia *Pania* cum *Castulone*, ut eandem ore, conjunxit lib. iii. cap. iiii. in Carth.

Carthaginienſi conventu Salarienſem coloniam ita recensens: *ex colonia Salarienſe oppidani veteris Latii Caſtulonenſes*. Sic Frobenius, Harduinus, alii ediderunt. Sed ſatis de Baſtitanis provinciæ Tarraconenſis, qui nomen a *Baſti* oppido habent, prætermiſſo a Ptolemæo: Plinius autem cives *Baſtitanos* habet, & Antonini Itinerarium *Baſti*, inter Carthaginem & Acci, itinere a Tarracone Caſtulonem. Baſtitanos excipiunt *Conteſtani*. In ora, cui Strabonis *Spartarius campus* prætenditur eſt *Carthago Nova* in ſinu Virgitano, hodie Golfo de Cartagena, excurrenti parvo ſinui appoſita, urbs nova & primaria Carthaginienſium in Hispania, ab Asdrubale condita, eo qui Barcæ, Hannibalis patri, ſucceſſit; ut Strabo notavit p. 109. a Scipione expugnata, cujus ſitus & dignitas accurate a Livio lib. xxvi. cap. xlii. deſcribuntur. Antonini Itinerario differentiæ cauſſa *Carthago Spartaria* cognominatur, a campis, quos modo Strabo a ſparti proventu ita vocari tradit. Conſervarunt Romani dignitatem ejus colonia in eam deducta, & conventu juridiſtionis, ubi lxxv populi diſceptabant, quod Plinius dicto loco narravit; & jure conceſſo cudendi monetam. Nummus Auguſti c. j. n. c. ex. d. d. & alius c. i. n. c. hoc eſt, *Colonia Julia Nova Carthago, ex decreto decurionum*. Proxima in littore *Alone* Pomponii Melæ, *Αλωναι* Ptolemæi, quam vulgo Alicantam credunt eſſe, ſed falſo, quia Alone a ſalinis nomen habet, quales nullæ ad Alicantam ſunt, de quo Iſaacus Voſſius ad Melam pag. 192. conſulatur. Hanc ſequitur *Lucentum* Plinii, *Lucenti*, *Λυκέντοι* Ptolemæi, *Lucentia* Melæ, quæ verius Alicante emporium eſt, conſonante ipſo nomine, articulum more Arabum præferente. Latinorum civitas fuit, ſive jure Latii donata, ut Plinius memoravit. His *Portus Illicitanus* Ptolemæi (*Illicitatus* corrupte ſcribitur) interponendus eſt. Ipſe geographus in hac ora turbat omnia, ob id merito a doctis viris caſtigatus; ut ex illo locum & ordinem non licebat deſignare. Voſſius dicto loco inter Carthaginem & Alonem locat. Quod vero Elche, quam plurimi dicunt *Illicem* eſſe, unde ſinui nomen & portui, haud procul emporio Alicante eſt, ſaltem ex regione illius; Illicitanorum portum inter Lucentum & Alonem fuiſſe lubentius crediderim, ſi per Antoninumliceret, quia ipſe Voſſius Alonam dicit in loco Guardamar eſſe ad oſtium *Taderis* fluvii, nunc Segura dicti. Antoninus quidem itinere a Tarracone Caſtulonem unam manſionem ponit inter Illicim & Carthaginem Spartariam, ſed ſpatio ſatis longo lxx m. p. ut ab eo in tantis anfractibus maris nihil noſtræ ſententiæ metuendum ſit. Accedit quod Guardamar, *Alone*, cis Seguram ſive Taderem eſt, in dextera ripa oſtii, Elche, id eſt *Illice*, longe trans fluvium. Mediterraneis Conteſtanorum Ptolemæus dat *Illicidem*, quæ Plinio *Illici*, Melæ *Illice* eſt, hodie Elche, ut jam diximus. Hinc & a portu illorum Sinus Illicitano apud Plinium & Melam nomen eſt, qui hodie Golfo d' Alicante vocatur. Plinius ſæpe dicto lib. iii. cap. iii. *colonia immanis Illici*, quod confirmant nummi Auguſti & Tiberii c. i. ill. A. id eſt, *colonia immanis Illice Αἰγυπτία*. Paulus autem Lege viii. de Cenſibus: *Emeritenſes jure Italici ſunt. Idem jure Valentini & Licitanam habent*. Licitani errore ſcribarum manifeſto pro Illicitani ſive *Illicitanam*. Succeedit in Ptolemæi Conteſtanis *Satabi* oppidum, prope Sucronem amnem in edito loco, quod Silius lib. iii. verſ. 373. probat:

- - - celſa mittebat Satabis arce,
Satabis & telas Arabum ſpreviſſe ſuperba,
Et Peluſiaco ſilum componere lino.

Linificio & ſubtilibus textis operam hæc civitas dabat, unde *ſudaria Sataba* Catullo epigrammate xxv. dicta, cujus rei cauſſa fuit in lini præſtantia ibi rati. Plinius lib. xix. cap. i. a *Satabi* tertia in Europæ lino palma. Idem lib. iii. cap. iii. honorifico cognomine, Sataba.

Sætabitani, qui Augustani. Strabo E simplici Σέταβις scripsit. Sed præstat di-
phthongus, quia in nummis SAETABIS teste Antonio Augustino. Multi Xativa-Interpre-
tantur, quod oppidum paullo reductum a Sucrone est: Ludovicus Nonius autem cap.
LXVIII. dicit collem ejus adlui a Sucrone. nisi fortassis ille latior, aut ex ruinis illius
Xativa in loco paullisper remoto ab amne surrexit. *Dianium* Ptolemæus in Edetanis
falso scripsit, quia trans Sucronem est, illorum terminatorem amnem. Contestanis er-
go restituiamus, quorum revera fuit. Hispanorum consensione est Denia in ora maris.
Dicitur etiam *Hemeroscopium*, a specula in promontorio, Strabo pag. 109. γνωσμιώτατον
τὸ Ἡμεροσκοπεῖον, ἔχον ὅπιν τῇ ἀκρᾷ τῇ Εφεσίας Ἀρτέμιδος ἱερὸν σφόνδρα τιμώμενον, Cele-
berrimum est *Hemeroscopium*, habens in promontorio Ephesiae Diana templum valde religiosum,
a quo *Dianium* ut idem Strabo observat, appellatur, Sertorii ὀρμητήριον καὶ θαλάσσαν,
arx belli ad res mari gerendas. Cicero in Verrem VII. cap. LIX. Ostendito illos cum Sertorio
fuisse: a Dianio fugientes ad Siciliam esse delictos. Plinius loco sæpissime indicato: *Diani-
um stipendiarium*. Alterum nomen, quod Strabonis erat, Festus Avienus Latine expref-
sit

- - - - *Hemeriscopium quoque*

Habita pridem heic civitas, nunc jam solam

Vacuum incolarum languido stagnat mædæ.

- Inter Edetanos & Iberum in ora sunt *Ilercaones*, qui etiam aliquantum ultra amnem ex-
tenduntur. Livius lib. XXII. cap. XXI. agrum *Ilercaonensem* illum tractum dixit, quæ Pli-
nio lib. III. cap. III. est *Ilergaonium regio*. Cæsari lib. I. Civ. B. cap. LX. *Ilurgavonenses*.
In ora cis flumen Edetaniam versus Ptolemæus *Tenebrium promontorium* & portum habet:
intus obscuriora *Adebam* & *Theanam*, nobiliorem *Biscargim*, cujus sunt Plinii *Bisgargita-
ni* lib. III. cap. III. & nummus Golzii MUN. BISCARGIS. Ptolemæus in dextra ripa ali-
quanto longius a mari reduxit, cui doctissimi viri adlentiuntur, ad radices Idubeda
montis Morellam, quæ nunc est, in ejus locum substituentes, a qua non procul *Sigarra*
fuit, ut ex nomine, quod ibidem superesse fertur, Hispani quidam conjiciunt. His addimus
Ildum & *Intibili* ex Itinerario Antonini, quæ quamvis longius ab *Illiturgi* absint, non
dubitamus tamen, quin alterum sit Livii *Incibili* lib. XXIII. extremo. *Illiturgi*, inquit,
obsidione liberato ad *Incibili* oppugnandum Punici exercitus traducti. Frontinus autem lib. II.
cap. III. incunte *Indibile* scripsit oppidum, ad quod Hannonem Scipio obliqua acie in fu-
gam compulit, Hispanos in deditionem accepit. Distantia a Dertosa XXVI. M. P. apud
Antoninum, ostendit hodie esse oppidum San Mattheo in publica illa via situm. Vide
sæpe laudati Petri de Marca lib. II. cap. VII. num. 7. Clarior his *Ofigerda*, quam frustra
Ptolemæus in Edetanis posuit, quum propior ostiis sit Iberi, ut non possit in *Ilercaonen-
sem* agrum non incidere. Plinio in tractu illo sunt *Ofigerdenses*, conventus Cæsaraugu-
stani. Tiberii nummus: MUN. OSICERDA. Et *Barcinonensem* inscriptionem apud Gru-
terum pag. 321.

PORCIAE M. F.

MATERNÆ

O. SACER. DESI. P. H. C.

Vir summus quem modo laudavimus P. de Marca legit *Porcia Maternæ Oficerdensi*. Hu-
jus, & doctissimi cujusque Hispani sententia, est hodie Xerta dicta prope Dertosam in-
terfluentem Ibero. De Livii opulentissima urbe *Ibera*, lib. XXIII. cap. XXVIII. a pro-
pinquo flumine appellata, quam transito amne Romani oppugnatum ibant, nihil com-
pertum habemus: neque de ea ὁ πέρων de Marca adfert, quam ut probet, non esse Der-
tosam, ut falso quidam suspicati fuerant.

Trans flumen Ptolemæus duas insignes urbes Ilercaonibus adscribit Dertosam & Carthaginem Veterem. *Dertosa* ut nobilissima, ita haud dubie caput Ilercaoniæ fuit, quæ nomen servat, ut de situ non liceat dubitare. Nummus Tiberii M. H. J. ILLERGA-VONIA DERT. qui iudicio peritissimi antiquitatum viri Ezechielis Spanhemii pag. 766. legatur *Municipium Hibera Julia Illergavonia Dertosa*, quod cognomen ideo inditum P. de Marca censet, quia caput fuerit gentis Ilercaonum. Non ergo virum clarissimum Jo. Vaillant sectari in hac causa possumus, qui ex eodem nummo novam urbem *Illergavoni-am*, ad utramque ripam Iberi positam, diversamque ab Dertosa, vult ædificare, neque DERT. inscriptionis *Dertosa* legit, sed Dertosanorum. cuius opinionis nullum præsidium in antiquitate est, atque invalidum quo confidit, quod hæc municipium appelletur: Dertosa alibi colonia. nam sæpe eadem urbs municipium & colonia dicta, ut supra exemplis cognovimus, & in Golzii alio Tiberiano nummo MUN. DERTOSA expressum est, ut dubitare possis de Augusti nummo C. J. A. D. inscripto, quem Vaillantius *colonia Julia Augusta Dertosa* legit; Harduinus autem ad Dertonam refert Liguriæ. Transitus hæc Iberi erat, quod a Strabone proditum: & maris commercium, quod navis in priore nummo, *Illergavonia Dertosa* præscripto, significat. Altera urbs nomine, quam historia & monimentis nobilior *Carthago Vetus* est, Καρχηδὼν παλαιά, a nemine præter Ptolemæum, memorata, cuius numeri haud longe a ripa sinistra Iberi, cis Sicoris tamen confluentem cadunt: alii longius producant ad Villam Francam, quæ prope Barcinonem est. Ortellius *Pænorum* cognomen addit, ex Plinii verbis lib. III. cap. III. *Colonia Tarraco Scipionum opus, sicut Carthago Pænorum*; quæ etiam Harduini est sententia. At maxime credere principes urbes a Plinio comparari, ab Romanis ita Tarraconem conditam, ut caput rerum gerendarum in Hispania esset; quemadmodum Carthaginem Novam in illum usum condiderint Pœni ad sinum Virgitanum. Atque ita Plinii verba Solinus quoque interpretatus est cap. XXIII. de Hispania ita sublegens: *Carthaginem apud Iberos, quæ mox colonia facta est, Pœni condiderunt; Tarraconem Scipiones: ideo est caput provincia Tarraconensis*. Acque deceptus est Ortellius, vir cetera diligentissimus, quum Ciceronem Agrar. I. cap. II. ejus Carthaginis Veteris meminisse prodit. Verba oratoris sunt: *Agros in Hispania apud Carthaginem Novam duorum Scipionum eximia virtute possessos; tum vero ipsam veterem Carthaginem vendunt*. Verum ipse in Agrar. II. cap. XIX. sui interpretes, quam veterem Carthaginem intellexerit, Africanam scilicet, non Hispaniensem, exponit. *Agros, inquit, in Hispania propter Carthaginem novam, & in Africa ipsam veterem Carthaginem vendit*. Plura non habemus: quæ de hac Ptolemæi Carthagine adferamus. Superest ejusdem *Tarracæ*, a qua Plinio sunt *Teuri, qui Julienses*, quæ nisi Traja Capita Antonini sunt, inter Tarraconem & Dertosam sita, ut Hieronymus Surita ad illum auctorem suspicatus est, vix erit, ut in certo loco possimus constituere.

Transito sic amne Ibero, quæ inter illum & Pyrenæum restant, explicamus. Ab illo majore fluvio Pyrenæum versus, usque ab *Rubricatum* amnem, nunc dictum Lobregat, sunt *Cositani*, Ptolemæo Κοσιτανοί, *Cositani*: Plinii regio *Cossetania*. Inscriptio vetus apud Gruterum pag. 499. num. 10. TARRAC. URBS COSITANORUM. Scribitur enim per I & E, *Cositani* & *Cositan*, & secundum Plinium *Cossetani*, sibilo geminato. In his *Tarraco* a Ptolemæo locatur, ut in prædicta inscriptione. Tarraco nempe opus Scipionum fratrum, Cnei & Publii, & a iuridico conventu XLIII populorum ornata, secundum Plinium, & caput provincie, non quidem insigni portu prædita, quod Strabo observavit, per commercia ad mare vel ad sinum sive terra sive mari in Hispaniam euntibus. Paulinus Nolanus carta. X. vers. 251. eam & vicinam civitatem describit brevissime,

Et capite insigni despectans Tarraco pontum.

Multi nummi ejus gloriam commendant. Caii & Lucii Caesarum, C. V. T. C. L. CAES. AUG. P. hoc est: *Colonia victrix Tarraco, Caius & Lucius Caesares, Augusti filii.* Et alius Tiberii, C. V. TI. CAES. Et iterum alius cum Augusti consecratione AUGUSTO DEO, in postica C. V. T. T. AETERNITATIS AUGUSTAE, id est, *Colonia victrix togata Tarraco.* Victricis cognomen solemne urbibus de Julio Caesare bene meritis, a quo colonia videtur deducta. Scipiones enim tantum aedificiis ornavit, quorum temporibus nullae coloniae extra Italiam erant, uti ex Velleii Paterculi lib. 1. cap. xv. liquet. Hinc *Julia* augustum cognomen invenitur additum inscriptione Tarraconensi apud Gruterum pag. 111. num. 3.

GENIO COL. J. V. T. TARRAC.

id est, *Julia victricis togata Tarraconensis.* Hic desinunt Cosetani Harduino: Petro de Marca lib. 11. cap. xi. sect. 2. ad Rubricatum usque pertingunt, ad cujus ripam ostio conjunctam *Sabur* fuit, a Mela in parvis oppidis, quae juxta Tarraconem erant lib. 11. cap. vi. numeratum. Plinius reducere a mari videtur saepissime dicto loco: *Regio Iltergetum, oppidum Sabur, flumen Rubricatum.* Ptolemæus autem *Σάβυρ* in Laetanorum maritimis ponit. Cives *Saburitan* dicti. Inscriptio ad Tarraconem eruta apud Gruter P. 414.

L. FURIO L. F.
FAVENTINO
SUBURITANI
PUBLICE

Quo Thomas Reinesius Class. vi. inscr. 84. refert ex Hispanico lapide PLEBS C. J. P. s. quod interpretatur, *Plebs colonia Julia Paterna Suburitana.* Cosetanorum pars *Suessitan* erant, ab Livio saepe commemorati, a mari ad interiora recedentes. Virum ingenio non minus quam dignitate illustrem P. de Marca, ut saepe a nobis laudatum, ita numquam laudandum satis, de Sueffitanis audiamus lib. 11. de Marca Hisp. cap. ix. erudite differentem: *Non dubito, inquit, quin populos Cosetanos, vel potius aliquam eorum partem, existimare debeamus eosdem esse, qui apud Livium Sueffitan.* Hi socii populi Romani quum essent, cohortes suas exercitui Romano adjunxerunt ad expugnandum *Vergium* castellum *Laetanorum*, qui e vicino *Sueffitanorum* agros depopulati fuerant. Nulli alteri genti, praeter Cosetanam & *Iltergetum* competit hac agrorum vicinia cum *Laetan*. Quare omissis *Iltergetibus*, quae ibidem [lib. xxxiv. cap. xx.] a Livio commemorantur; reliqui sunt Cosetani, quorum pars aliqua *Sueffetania* olim dicta fuit. Nec *Vergium* tantum castellum iis erat, cap. xxi. ineunte; sed oppidum etiam longum, in latitudinem baudquaquam tantumdem patens cap. xx. quod an idem & *Corbio* fuerit, certe non habemus dicere. Lib. xxxix. cap. xlii. de *Corbione*. *A. Terentius* in *Sueffetanis* oppidum *Corbionem* vineis & operibus expugnavit, captivos vendidit. Alii oppidum illud longum *Solsonam* ex situ interpretantur.

A Rubricato fluvio *Pyrenaeum* versus incipiunt *Laetani*, ut Plinius vocat, Ptolemæus corrupte *Lactani*. Fines sunt usque ad *Blandam* oppidum. Ceterum *Laetanos* recte hanc gentem dici, probat Martialis verius lib. 1. epigrammate L

*Aprica repetes Tarraconis litora,
Tuamque Laetaniam.*

Caput gentis *Barcino*, correpta media. Ausonius epist. xxiv. ad Paullinum vers. 89.

Tarraco, & ostrifero superaddita Barcino ponto.

Mela in minoribus scribit. At jam olim insignis colonia fuit, licet minor quam *Tarraco*.

Plinius

Plinius lib. III. cap. III. *In ora colonia Barcino, cognomine Faventia.* Idem confirmat Galbæ nummus apud Golzium COL. BARCINO FAVENTIA. Ornamenta etiam a Flavio accepisse videtur, inscriptione teste, si diis placet, in Gruteri Opere pag. 429. num. 5.

COL. J. V. T. TARRACON.

ET COL. FLAV. P. BARC

quod vero eadem pagina iterum iterumque, hoc est sexies significatur COL. F. J. A. P. BARC. id est, *colonia Faventia, Julia, Augusta, Pia Barcino*, litteras FLAV. ita emendat & in ordinem restituit felix ille antiquitatis indagator Petrus de Marca, ut F. J. A. P. ex aliis inscriptionibus & ibidem legat, perperam ab imperito descriptore, qui pro una voce habebat, quum nihil sonaret, mutata in FLAV. quæ vox notior ipsi & consuetior videbatur. Harduinus autem vulgari opinioni insistit, & utrobique legit *Flavia*, quasi ad Flaviæ gentis imperatores pertineat. Barcinoni proxima in maris ora est Plinii *Betulo*, sive *Betulo*; Melæ *Betullo*, nunc Badalona. Scribitur dubie per A E & E in lapidibus, quos Petrus de Marca exscriptos sic exhibet:

DEIS MANIBUS

C. PICARII C. F. PUB. NOVATI
HUIC ORDO BETULON. LOCUM
SEPULTURAE EJUS IMPENSA
FUNERIS PUBLICA ET OMNES
HONORIS DEDIT.

Et alius lapis apud eundem Tranquillinae Gordiani facer:

SABINIAE TRANQUILLINAE
SANCTISSIMAE AUG. CON
JUGI D. N. M. ANTONINI
GORDIANI PII FELICIS AUG.
ORDO BAETULONENS. DE
VOTISSIMUS NUMINI MA
JESTATIQUE EORUM.

Ptolemæus nullum heic oppidum habet, populum autem *Βαιτυλων*, *Batulorum* memorat, ut oppidum excidisse videatur. Cave vero hanc *Batulonem* confundas cum *Bacula* Ptolemæi, quæ mox sequetur; aut *Betula* Livii lib. XXVII. cap. XVIII. quæ in ora Bætica est, & nonnullis eadem videtur, quæ *Βάικυλα* Stephani, & *Obucula* Hirtii ac Ptolemæi. Tandem *Blanda* Plinii in hac gente erant, sive *Blanda*, singulariter, Ptolemæi, hodie Blanes. Civium Romanorum fuit æque ut *Batulo* & *Iluro*, Plinio auctore, quod postremum oppidum varie scribitur, *Eluro* Melæ, *Iluro* Plinio, & prave *Διλυρον*, *Diluro*, Ptolemæo. Inter Blandam & Bætulonem est prope Ptolemæi *Lunarium* promontorium. Hactenus ora Laletaniæ. Intus *Rubricatum* oppidum solius Ptolemæi, fluvio, a quo nomen est, adfusum. Doctissimis viris videtur Aulesa, quæ nunc est, in ejus loco esse. In quo tractu & *Egara* municipium fuit, cujus nemo geographorum mentionem fecit: inscriptiones autem duæ, ibidem loci repertæ, non sinunt ignorari: quas Puiadesius descripsit, & ex illo Petri Marcani diligentia repetiit. Altera Antonino Pio dicata habet M U N I C I . . . F. E G A R A, alteram uxor marito posuit

Q. GRANIO Q. FIL. GAL
OPTATO II VIR
EGARA. TRIBUNO
MILITUM.
M 2

Loco-

Locorum periti censent ibi fuisse, ubi nunc Terracia sive Terrassa est, in ortum paulo recedens ab Aulesa. In valle illa Tarraciensi sunt aquae calidae, unde *Aquicaldenses* Plinii, olim magni pretii, & publicum balneum, cujus ruinae de nobili & Romanis digna structura testantur.

Indigetes sequuntur post Laletanos, quorum fines a Blanda usque Cervariam in Gallico limite. Plinius dicto loco: *Rubricatum: a quo Laletani & Indigetes*. Straboni *Ινδικῆται*: Ptolemæo *Ενδρῆται*. *Betullo* fluvius Melæ, est *Sambroca* Ptolemæi; *Alba* Plinii, postea *Tezerus* dictus, nunc vulgo *Ter*, inter Blandam & Emporias decurrens. *Scala Hannibalis*, quas Mela ponit, non in maritimis, sed in jugis sunt quaerendae. *Emporia*, Straboni *ἑμπορίαι*, *gemina urbs*, muro divisa, quo modo etiam Livius descripsit lib. xxxiv. cap. ix. de Catonis majoris sive censorii expeditione. *Jam tunc Emporia*, inquit, *duo oppida erant, muro divisa, unum Græci habebant a Phocæa; unde & Massilienses oriundi: alterum Hispani. sed Græcum oppidum, in mare expositum, totum orbem muri minus quadringentis; assibus patenter habebat: Hispanis retractior a mari trium millium passuum in circuitu parvis erat. Tertium genus Romani coloni a divo Casare post devictos Pompeii liberos adjecti.* Et Plinius veteres & Græcos incolas Phocæensium sobolem appellat. Silius quoque Italicus lib. iii. vers. 369.

Phocæica dant Emporia, dat Tarraco urbem.

At Strabo lib. iii. pag. 110. vocat *Μασσαλιωτῶν κτίσμα*, opus *Massiliensium*, quod repetitum a Stephano, qui cum Scylace urbem non pluraliter, sed *ἑμπορίαν*; & Strabo ac Polybius lib. iii. *ἑμπορίαν* vocarunt: Ptolemæus autem: ut Latini *ἑμπορίαι*. Sed facilis in origine consensus, quia Massilienses quoque Phocæa oriundi: aut Massiliensium studio nova juvenus fuit ex Phocæa Joniæ advecta. Etiam ante adventum Græcorum videtur oppidum cum *Indica* nomine ibidem fuisse. Stephanus Byzantinus urbium enarrator: *Ινδικῆ πόλις Ἰβηρίας πλησίον Πυρηναίης. τὸ ἔθνικόν Ινδικῆται, Indica urbs Hispania prope Pyrenæum. Gentile Indicita.* quod convenit cum Strabonis *Ινδικῆται*, ut suspicari possis *Indigetum* gentem, quam illo nomine significavit Strabo, ab Indica oppido nomen habuisse. *Rhoda* hinc propior Pyrenæis, forte in Rhodi memoriam a Græcis Emporiensibus condita, quam *Ticer* Melæ, *Tichis* Plinii, ex Pyrenæis amnis adluit. Hic Cato cum in provinciam iret, exposuit exercitum, ut Livius lib. xxxiv. cap. viii. iter ejus descripsit. Nunc *Roses* nominatur. Incolæ non *Rhodi*, qui insulares sunt, sed *Rhodenses* dicti. Gruterus Inscript. pag. 404. num. 4. ex lapide ad Rhodam Hispaniæ exstante:

Q. EGNATULO Q. F. EQUO PUB. DON. AB
AELIO HADRIANO CAES. NERVAE TRAJA
NI F. RHODENSES OB PLURIM. LIBERAL.
ET MULTA IN REM. P. S. BENEFAC.
EQUESTR. E MARMORE STATUAM
PRO AEDE MINERVAE
CONSTITUER.

Tandem *Juncaria* est proxime Pyrenæum, nec Antoninus inter eam ac *Summum Pyrenæum* aliquid interpoluit. Ibidem *Campus Juncarius*, qui oppido nomen dedit. Strabo lib. iii. pag. 110, *ἑμπορίαι χάριτι ἢ μεσσηνιαὶ ἔχουσι ἢ μὲν ἀγαθὴν, ἢ ἡσπερταφόρον . . . καλλῆσι ἢ ἰσχυροῦς πεδίων, Emporienses mediterranea habent partim bona, partim junci feracia. Vocant autem Juncarium Campum.* Hodie vicus ibi est nomen retinens v. m. p. a Summo Pyrenæo: sed alium oportet esse a veteri Juncaria, quia secundum Antonini Itinerarium & Tabulam Peutingerianam xvi m. p. ab illo vertice montis aberat, quæ distantia cadit

cadit potius in oppidum *Figueras* sive *Ficaria*, sita in extremo Juncarii campi meridiano, sicut vicus ejus nominis in campi borea extremitate, eo loco fere, quo est *Deciana* Ptolemæi & Peutingerianæ. Antoninus ab Juncaria Barcinonem versus ponit *Cinnianam* ignotam, deinde *Aguas Vicosias*, hodie Caldes de Malavella.

Hæc de maritima ora, e qua in mediterraneam ingrediemur, si prius de *Pompeii Tropæis* aliquid adjecerimus. Lapidea monumenta erant victoriæ e bello Sertoriano, vere limes Hispaniæ atque Galliæ. Strabo lib. IV. sub initium de Narbonensi: *Εν τῷ θέν ἡ ὁδὸς ἀπὸ τῆς Ἰταλίας ἕως τῆς Πυρηνίας Αφροδίτης. καὶ τὸ τοῦτο δ' ἐστὶν ὅριον ταύτης τε τῆς ὑπαρχίας καὶ τῆς Ἰβηρικῆς. ἐνίοι δ' ἔτι τὸν ποταμὸν, ἐν ᾧ ἐστὶ τὰ πομπικὰ τρόπαια, ὅριον Ἰβηρίας ἀποφαίνουσι καὶ τῆς Κελτικῆς.* Hinc ora maritima protenditur usque ad templum *Veneris Pyrenææ*, limitem hujus provincie atque Hispaniæ. Quidam vero eum locum in quo *Pompeii Tropæa* sunt, Hispaniæ atque Galliæ terminum dicunt. Idem lib. III. non τρόπαια, ut hoc loco, sed bis terve ἀναθήματα τῶν Πομπικῶν, a fixis ibi spoliis & honorariis appellat. In via publica fuerunt, ut ab omnibus conspicerentur, qui iter per Pyrenen facerent. Strabo lib. III. pag. 110. quum de Juncario campo dixisset: *Quidam, inquit, extrema Pyrenes accolumi μέχρι τῶν ἀναθημάτων ἑπομπικῶν, δι' ὧν βαδίζουσιν εἰς τὴν ἔξω καλυμένην Ἰβηρίαν ἐκ τῆς Ἰταλίας, καὶ μάλιστα τῆς Βαιτικῆς. αὕτη δ' ἡ ὁδὸς ποτὲ μὲν πλεσιάζει τῇ θαλάττῃ, ποτὲ δ' ἀφέστηκε, καὶ μάλιστα ἐν τοῖς πρὸς ἐσπέρην μέρεσι, usque ad Tropæa Pompeii: per qua iter est ex Italia in ulteriorem Hispaniam, maxime Baticam.* Hoc iter aliquando appropinquat mari, aliquando recedit, maxime in occidentis partibus. Ex quibus intelligitur ad utrumque viæ latus tropæa fuisse erecta, ut per media transiretur. Eorum etiam meminit Sallustius apud Servium in *Aeneid.* XI. vers. 6. de Pompejo dicens: *Devictis Hispanis tropæa in Pyrenæis jugis consistunt.* Plinius lib. III. cap. III. *Pompejus Magnus tropæis suis, qua statuebat in Pyrenæo, 1500 oppida ab Alpibus ad fines Hispaniæ ulteriores in ditionem a se redacta testatus est.* Quod repetitum est lib. VII. cap. XXVI.

Post Indigetes in mediterraneis sunt *Ausetani* Plinii. Pars illorum *Castellani*. Dux hæc gentes cingunt *Cerretanos* ex parte occidentali. Diversi hi ab *Ausetanis* Livii, qui ad Iberum erant. Castellanos a Ptolemæo quatuor oppida recensentur, in quibus *Basi* detectum est: *Engosa* sive *Egoza* videtur esse *Camprodon*, id est *Campus rotundus*: *Bedefa* corruptum in *Badefa*, hodie S. Joannes de las Badefas. *Besendunum* vero, sive *Beseldunum* est *Besalu* ad flumen *Clodianum*. Plinii autem *Ausetani* sunt *Authetani* Ptolemæi, quorum oppida fuerunt *Ausa*, unde nomen *Ausetanorum*; medio ævo *Ausona* episcopalis, nunc Vicus Aufonensis (*Vic de Oïona*, vulgo *Vich*, inter *Gerundam* & *Manresam*) a Ludovico Pio post everisionem Saracenicam mediocriter restitutus. Altera urbs Ptolemæi est *Gerunda* ad *Sambrocam* fluvium, hodie *Girona*: unde Plinii *Gerundenses*, veterum Latinorum in conventu *Tarraconensi*: & C. MARIO - - GERUNDENSI in *Tarraconensi* lapide. Non amplam fuisse *Prudentii* versus ostendit *Peristeph.* hymno. IV. num. 29.

Parva Felicis decus exhibet

Artibus sanctis locuples Gerunda.

Tertia urbs *Ausetanorum* apud Ptolemæum *Bacula*, Βακχῆλα, unde *Baculonenses* Plinii, in stipendiariis scripti, ideoque distinguendi a *Batulonen*sibus, qui civium erant *Romanorum* in eadem provincia, in maritima ora *Laletaniæ*, de quibus paullo ante diximus. *Aque* quoque *Calide*, ὕδατα θερμὰ Ptolemæi in his mediterraneis, sunt ipsæ *Aqua Vicosia* Antonini: hodie *Bagnolas*, inter *Gerundam* ab austro & *Clodianum* flumen a septentrione. *Gessorien*ses Plinii etiam ad *Ausetanos* pertinuisse vero non absimile est.

Cum *Ausetanis* apud Plinium lib. III. cap. III. conjunguntur *Itani* & *Lacetani*: illi ob-

scuri, & ab Harduino expuncti, tamquam vane repetiti ex superiore vocabulo; cuius consilii sui rationem reddit Emendatione xx; hi nobiliores, & ab Livio etiam memorati lib. xxi. cap. lx. qui situm non obscure significavit. *Quam, inquit, ab ostia Rhodani profectus, Pyreneosque montes circumvectus* [Scipio] *Emporis appulisset classem, exposito ibi exercitu orsus a Lacetanis, omnem oram usque ad Iberum flumen partim renovandis societatibus, partim novis instituendis Romanae ditionis fecit.* Hi sunt Ptolemæi *Jaccetani*, a cognominibus Strabonis, de quibus supra in Vasconia actum est, distincti. Oppida Ptolemæi in Lacetania, sive illius Jaccetania, de quibus conjici potest, sunt *Lissa*, excisa prope Manresam: *Udara*, quæ videtur Cordona esse: *Setelsis*, forte Solsona: *Telobis* in ripa Rubricati ulteriore, nunc Martorellum: *Bacasis*, hodie Manresa. *Scissum* autem Livii lib. xxi. cap. xx. sive *Cissum* potius, quia Polybii *Κίσσα* est lib. iii. cap. lxxvi. ubi primum Carthaginenses a Scipione superati sunt; putatur esse Guissona. Quæ omnia laudatissimus Petrus de Marca lib. ii. cap. xxi. latius persequutus est.

Amnis *Sicoris*, nunc Segre, dividit *Ilergetes*, celebrem populum, a Lacetanis. Thucydides, quum incunte lib. vi. Sicanos Siciliae *Ἰόν δ Σικανῶν ποταμὸς δ ἐν Ἰβηρίᾳ*, a *Sicano fluvio Hispania* deducit, haud dubie hunc *Sicoris* in animo habuit. Is nobilior civili bello factus per castra Cæsaris & legatorum Pompeii, quæ circa illum erant. Lucanus principio libri iv.

*Colle tamen medico, lenique excrevit in altum
Pingue solum tumulo: super hunc fundata vetusta
Surgit Ilerda mater: placida prelabitur undis
Hesperios inter Sicoris non ultimus annes,
Saxem ingenti quem pons amplectitur arcu,
Hibernæ passurus aquas.*

E quibus simul *Ilerda* situm, principis urbis *Ilergetum*, cognoscimus. Municipium fuit, quod nummus Augusti probat, MUN. ILERDA inscriptus. Plinius vero inter populos civium Romanorum recenset. In lapide apud Gruterum pag. 407. num. 6. I L E R D E N S E S. Infelix civitas plerisque bellis utpote in aditu hostium ex Galliis irrupentium opportuno loco posita: sæpe oppugnata, capta: aliquando etiam a Germanis sub Gallieno everta, quod de illa Paullinus refert Carm. x. ad Ausonium vers. 222.

- - - - Et deserta tuo legis oppida versu,
- - - - - collemque jacentis Ilerda.

quale fatum Tarraconis etiam eodem tempore fuisse Eutropius lib. ix. cap. vi. & significantius metaphrastes ejus Paeanius verbo *κατασκήσας* adnotavit. Instaurata, nunc Lerda vocatur. Ad populum inde redimus, qui *Ilergetes* & *Ilergeta*, Ptolemæo *Ιλέγγυται* vocantur. Inscriptio antiqua apud Gruterum pag. 519. num. 9. VICTORIS CONTRA ILERGITAS Aliud eorum oppidum *Ostogesa* fuit, quod ita Cæsar Civ. B. lib. i. cap. lxi. describit: *Toto flumine Ibero nares conquirere, & ostogesarum adduci jubet.* *Ideras* oppidum positum ad Iberum: miliaque passuum a castris [ad Ilerdam] aberat xx. Eo loco hodie Mequinenfa est, ad confluentem Sicoris & Iberi. Medio ævo *Ostogesa* corrupte *Istogesa* dicta, ut in Notitia Episcopatum sub Gothis est. *Gallica Flavia*, Ptolemæi, videtur plurimis esse Fragua, ad Cingam fluvium, (qui Sicori prope confluentem miscetur ex eodem civili bello notum. Cæsar dicto lib. i. cap. xlviii. *Castra quum essent inter flumina Ibero, Sicoris & Cingam, spatio millium xxx. neutrum horum transiri poterat, necessario per omnes his angustias continebantur.* Lucanus lib. iv. vers. 20.

- - - - - campoque coerces

Cinga rapax.

Præterea in Sicorim, ante Cingam, duo flumina infunduntur, ambo *Nucaria* nomine, cognominibus distincta. Orientalior *Nucaria Palliarenfis*, vulgo Noguera Palleresa: occidentalior *Nucaria Ripacurtia*, vulgo Noguerra Ribagorçana. Cursus utriusque a septentrione in austrum, æquali inter se distantia. Inter Sicorim & Nucariam *Iesona* sive *Jessona*, vel *Aesona* fuit, quo loco multi Romanis litteris inscripti lapides inveniuntur: in quorum uno est.

FULVIO FILIO F. RESTITUTI
FILIO CATULAE P. AESONENSI.

quod illustris vir. P. de Marca interpretatur, patria *Aesonensi*. Nec minus antiquitatis studio clarus Iacobus Sponius Miscell. Erud. Antiq. pag. 188. hanc inscriptionem Romæ repertam adjecit.

JESSONIA CN. F.
PROCULA
EX HISPANIA CITERIORE
JESSONENSIS ANN.
XXIII. H. S. E.

JULIUS NATALIS UXORI
OPTIMAE DE SE MERITAE.

Ilergetes latius se diffuderunt, & in ipsam *Vescitaniam*, ubi originis eorum erat *Oscæ*, antiqua urbs & dives. Quo Livii *Oscense argentum* lib. xxxiv. cap. xi. in triumpho M. Helvii prælatum, referunt. In nummis Tiberii & Germanici v. v. OSCA, quod in aliis Augusti & ejusdem Tiberii sic plenius expressum est, URBS VIC. OSCA D. D. *Urbs Victrix Oscæ, decreto decurionum*. Plinius in Cæsaraugustano conventu: *Oscenses regionis Vescitania*. Etenim Ilergetum diversæ regiones erant, & ut *Ilerdenses*, *Saradaonum* ibidem dicuntur, ita *Oscenses Vescitania*. Plutarchus in Sertorio pag. 575. πόλιν μεγάλην, vocat, urbem magnam, in qua Sertorius ludum Ἑλληνικῶν καὶ Ῥωμαϊκῶν μαθημάτων, *Græcarum Romanarumque litterarum* instituit, quibus nobilium pueri imbuerentur, quod præstat ad hanc urbem Ilergetum referre, quam cum Mariana ad obscurissimam quamdam Bæticæ. Hodie Huesca est, non minus clara civitas. Hanc doctissimi viri in Velleii lib. ii. cap. xxx. pro *Etoſca* legunt, & *Oscæ* oppressum Sertorium volunt, invito, quem adhuc ducem sequuti sumus, Petro de Marca, cui Velleii *Etoſca*, locus cordis Sertorianæ, est Strabonis *Ileosca*, Ilerdæ vicina, quam ipse eadem pag. 111. ab *Oscæ* distinguit: & sicut acute Puteanus pravatum ἐτελεύτα νόσω, emendat ἐν Ὀσκῃ, ita hic ἐν Ἰλεόσκῃ mavult subrogari. Nihil definimus in tanta dissensione, quum utrimque rationes sint minime poenitendæ.

De *Celsa* non minor lis est, quam Strabo ab Iberum locat, lapideo ibi ponte conjunctum: Ptolemæus ad radices Pyrenæi, procul ab Ibero removet. Unde quidam duas *Celsas* citra Iberum fuisse existimant; alii deferentes Ptolemæum, ut sæpe falsum in Hispania, unam & Ibero appositam Strabonis *Celam* agnoscunt, quorum certior utique sententia est, quia alterius nulla vestigia supersunt, neque ex historicis monumentis ulla vetera ostendi possunt; hæc, juxta Iberum sita, in *Xelsa* nomen priscum nemine contradicente tuctur. Huic ergo nummos vindicari videmus Augusti & Tiberii c. v. j. CELSA signatos, id est, *Colonia Victrix Julia Celsa*: & alium Hadriani, col. v. JUL. C. quem Tristanus Calaguridat; Harduinus itidem *Celsæ*, quod de Calaguritana colonia nihil apud antiquos scriptores invenitur, Pliniusque, qui pro illo stare videbatur, levi interpunctione sit castigandus, *Cæsaraugusta* - - - recipit populos CLII. Ex his civitatem Romanorum *Belitanos*: [Bil-

[Bilbilitanos,] *Celsenses ex colonia: Calaguritanos, qui Nascici cognominantur: Ilerdense. Sardaonium gentis, juxta quos Sicoris fluvius: Oscensis regionis Vescitania.*

Præterea Ptolemæus in Ilergetibus scribit *Bergidum & Bergusiam*. Hoc, *Bergium* inter Oscam ponit & Nasciam Calagurim: quod quibusdam videtur *Vergium* esse, suprà in Lacetanis ex Livii lib. xxxiv. cap. xxi. expositum, nomine sane non abludente, forsitan autem minus ferente situ. In Ripa Curtia videtur fuisse, aliis quidem Benavarri, alii Rota, aut aliud inter Balbastro & Urgelam situm oppidum. Mentio est etiam in antiqua inscriptione apud Gruterum pag. 478.

C. VALESIO ALBINO
FLAMINI E BERGIDO.

Bergusia denominat *Bergusios*, gentem Polybio, Livio, & Stephano commemoratam. Situm Stephanus ostendit: *Βαργύσιοι ἔδντο δὲ τὴν πρὸς τῷ Ἰβηρὶ ποταμῷ: Bargusii gentis occidentalis ab Iberum fluvium.* nempe cis fluvium, aut ad sinistram ejus ripam, quia Polybius de Hannibalis profectio in Italiam lib. iii. cap. xxxiv. dicit, trajecto animum Ibero Ilergetes & Bargusios subegisse. Eadem Livius lib. xxi. cap. xxiii. *Iberum copias trajecit, - - - Ilergetes inde, Bargusiosque, & Ausetanos subegit.* Horum ergo finitimos verisimile est fuisse. Quorum quod nulla posthæc est mentio facta, caputque *Bergusiam* in Ilergetibus scripsit Ptolemæus; videntur cum Ilergetibus, vicinis suis coaluisse. *Bergusiæ*, dicit P. de Marca, nullum oppidorum, quæ supersunt, respondere quam *Balbastro*: & *Burtina* ejusdem Ptolemæi ac Antonini, quam, Suritæ judicio, *Almuderar*. etenim xii m. p. *Bortina* ab Olca est, itinere a Cæsaraugusta Tarraconem. Ut vero diversis locis Turdetani, & Celtici & Bastitani habitaverunt: ita etiam *Bargusii* quidam trans Iberum ad mare videntur coluisse, quos Romani legati, Carthagine regressi, primum adierunt. Livius lib. xxi. cap. xix. *Legati Romani ab Carthagine, sicut his Romæ imperatum erat, in Hispaniam, ut adirent civitates, & in societatem pellicerem, aut evertirent a Pœnis, trajecerunt. Ad Bargusios primum venerunt, a quibus benigne excepti, quia tadebat imperii Punici, multos trans Iberum populos ob cupidinem novæ fortunæ crexerunt.* Quo autem loco, aut cui populo intermixti fuerint, nostrum non est definire.

Alii a Bargusiis *Bergistani* sive *Bergitani*, itidem cis Iberum populus, fuerunt, ab tergo videlicet Lacetanorum, sive in ortum solis ab illis habitantes. Livius lib. xxxiv. cap. xvi. *Bergistanorum civitatis septem castella defecerunt.* Civitatis, id est societatis, reipublicæ. Vir eminens, quem toties laudavimus lib. ii. de Marca Hisp. cap. xxi. sect. 8. ita sedem illorum describit: *Lacetanos Bergitanis ad orientem: Ausetanis & Snesetanis ad meridiem & occidentem; Ilergetibus ad occidentem & septentrionem concludemus.* Et sectione 7. *Ad montes Bergitanos est Vergium.* Vergium, inquam, de quo supra actum ex Livio est.

Sic omnibus perlustratis, quæ Ilergetum fuerunt; tandem ad id quod præcipuum in iis, investigandum accedimus. Oppidum illud *Athanagia* est, caput gentis, Livio auctore lib. xxi. cap. lxi. *Excito, inquit, Scipione hibernis, [Asdrubal] toto cis Iberum transessit agro. Scipio relictam ab auctore defectionis [Asdrubale] Ilergetum gentem, quæ in hisso exercitu invasisset, compulsis omnibus Athanagiam, urbem, quæ caput ejus populi erat, evertenda.* Ubi vero locorum fuit, in tam late patente populo? superatne an eversa est? Scipio sane non delevit, sed in fidem recepit deditio. Taraphiæ Tarraça videtur esse: pluribus Manciæ. Sed hæc in Lacetanis sita, non in Ilergetibus. Aliorum multorum opinionibus, Petro de Marca, summi judicii viro, accedimus, qui lib. ii. de Marca Hisp. cap. xvi. rationibus omnibus circumspèctis, quod nulla alia tabs occurrat.

quæ ob situs firmitatem, & sui amplitudinem, solique præstantiam caput Ilergetum dici potuerit, præter Ilerdam; ipsam hanc putat aliquando *Athanagiam* vocatam fuisse. Nomen Græcæ originis est, & quasi *Athanasiam*, id est, æternam urbem significat. A Græcis ergo oportet impositum, aut prisco *Ilerda* nomini esse superadditum. Supra de *Sicano* fluvio, qui Sicoris fit, & de Sicanis ex Hispania in Siciliam delatis ex Thucydidis lib. vi incunte prædiximus. Causam migrationis Dionysius Halicarnasseus aperit lib. i. pag. 17. de Sicilia: Κατέχον αὐτὴν Σικανοὶ, γένος Ἰβηρικόν, ἃ πολὺ πρότερον συνοικισάμενοι, Λίγυας φεύγοντες, *Sicani eam [insulam] tenebant, gens Hispanica, quæ pulsa ab Liguribus, paullo ante ibi habitare cœperat.* Hi vero Ligures non tam in Italia erant, quam trans Alpes in Gallia, *Salyes* dicti, & Massiliensibus Græcis permixti. Strabo lib. iv. pag. 140. Καλεῖται τὰς Σάλυας οἱ μὲν παλαιοὶ τῶν Ἑλλήνων Λίγυας, καὶ τὴν χώραν, ἣν ἔχουσι, οἱ Μασσαλιῶται, Λιγυστικὴν, *Salyas veteres Græci appellant Ligures, & regionem, quam Massilienses tenent, Ligusticam.* Et gens illa Ligurum ἐκεῖ ἀναμιχθεὶς τοῖς Ἑλλήσιν, *habitat permixta Græcis.* Hinc Græcum nomen *Athanagia* a Liguribus in Hispania: quo postea deposito, vetus *Ilerda* rursus receptum fuit.

Ad Pyrenæum rursus & limitem Gallicanum procedimus. De Bergistanis hæctenus, qui a tergo erant Lacetanorum. *Lacetania* autem (sic bene Sigonius emendat) *subjecta Pyrenæis montibus est*, censente Livio lib. xxi. cap. xxi i i. Et apud Sallustium epistola Pompeii, loco quem supra attigimus, ubi vulgo *Lalotanium* legunt, Sigonius & alii *Lacetaniam* hoc modo substituunt: *Recepi Galliam, Pyrenæum, Lacetaniam*, videlicet regiones se proxime contingentes. Ab horum tergo *Bergistani* erant, ad quorum fines amnis *Clodianus* oritur, qui inter Emporias & Rhodam in mare decurrit, nunc Fluvia Hispanis dictus. Mela lib. ii. cap. vi. *Deinde Ticer flumen ad Rhodam: Clodianum ad Emporias.* Quod probat & clarius proponit Ptolemæus in Indigetum descriptione hoc ordine servato:

Εμπορία

Κλωδιανὸς ποτ. ἐκβολαὶ

Ρωδὴ πόλις. (ed. Ρωδίπολις)

Μετ' ἣν τὸ εἰρημένον Ἀφροδίσιον ἱερόν.

Emporia.

Clodiani fl. ostia.

Rhoda civitas.

Post quam Veneris templum.

Hoc est *Veneris templum* in promontorio, quod Galliam ab Hispania diiungit, aliquando simpliciter *Venus Pyrenæa* appellatum. Plinius lib. iii. cap. iii. *Flumen Tichis, ab eo Pyrenæa Venus in latere promontorii altero, xi m.* Sic P. de Marca emendat: vulgo lectum *xl m.* passuum, quod nimis longum intervallum est. In sinistro promontorii latere in Galliam vergente, fuisse illud templum, ex Plinii verbis non obscure conjicitur. *Tichis* amnis autem eidem est, qui Rhodam veterem præterfluebat. Strabo itidem hunc Galliarum terminum ponit post principium libri quarti: *Ἐν τῷθεν κατὰ γὰρ τὴν ἀπὸ τῆς Ἰβηρίας πρὸς τὴν Γαλιαν ἀφροδίτην, καὶ τὸ τοῦ εἰρημένου τῆς τε ὑπαρχίας, καὶ τῆς Ἰβηρίας.* Hinc [a Varo flumine] *ora maritima [Galliæ Narbonensis] protenditur usque ad templum Veneris Pyrenææ, quod limes est huius provincie atque Hispaniæ.* Mons etiam post paullo pag. 125. vocatur τὸ Ἀφροδίσιον, τὸ δὲ Πυρήνης ἄκρον, *Aphrodisium, quod est Pyrenæ promontorium.* Male hoc quidem cum *Portu Veneris*, qui inde retractior in septentrionem est, confundunt. Pomponius Mela lib. ii. cap. v. extremo: *Colonia Ruscinò, vicus Eliberri magnæ quondam urbis, & magnarum urbium icine vestigium.* Tum inter Pyrenæi promontoria *Portus Veneris* insignis fuit, & *Cervaria locus finis Galliæ.* Portus Veneris est post Caucoliberum, autrum verius, in Gallia inclusis duobus parvis promontoriis: ultra Cervariam vero ex Gallia inclusis duobus parvis promontoriis, ultra Cervariam vero ex Gallia proficiscenti pro-

promontorium majus est, ex Pyrenæis procurrens, veteribus *Aphrodisium* a Veneris templo, quod habebat, dictum, nunc Crucianum, sive Cap. de Creus. Hujus promontorii vertex, non ille portus, limitem Hispaniæ constituit, ut Cervaria ultima Galliarum sit: sicut ex altera Pyrenæi parte ad Oceanum nunc fluvius Vidassio est, non memoratus ab antiquis quibus finis Hispaniæ, ut apud Ptolemæum est, in Vasconum promontorio *Ocaso* sive *Oiarso*, juxta oppidum ejusdem nominis: initium Galliæ Asturii fluvii ostia fuerunt, quo tempore Vidassio, utpote ex boreali latere summi Pyrenæi ortus, secundum Petrum Marcanum in veteri Aquitania extra antiquæ Hispaniæ limitem in mare se exoneravit. Vide illius Marcani Hispan. lib. i. cap. xiv.

Inter hos terminos & promontoria sub Pyrenæis hinc Vascones coluerunt: illinc Indigetes & Lacetani, quibus propius ad montes accedunt, aut intrant verius, & ex parte transeunt limitem *Cerretani* sive *Ceretani*. Plinius sæpe dicto cap. 111. libri III. *Post eos [Lacetanos & Indigetes] quo dicetur ordine, intus recedentes radice Pyrenæi, Ausetani, Lacetani, perque Pyrenæum Cerretani: dein Vascones.* Ibidem in Tarraconensi conventu, illorum duo genera facit. *Cerretani*, inquit, *qui Juliani cognominantur, & qui Augustani.* Juliani ab ortu *Julia Libyca*, quam solam Ptolemæus in suis Cerretanis (sic scripsit cum diphthongo) memoravit. An vero Augustani pariter ab urbe *Augusta* nominantur? Ita censet Harduinus, sed quænam illa fuerit, non exponit. Nihil de ea geographi, & ut diximus, Ptolemæo sola Julia in Cerretanis est: Strabo Julianos non attingit, solis Augustanis contentus, sine tamen nomine. Dicit enim τὰ μέγα πᾶσι καλῶς οἰκισθὲς δυναμείους αὐλαῖνας. ἔχουσι δ' αὐτὸς Κερρήταιοι, τὸ πλεόν τ' Ἰβηρικῆ φύλι. *Media [Pyrenæi] convalles continent habitationibus opportunas. Tenent illas Cerretani majori ex parte, Hispanice gentis.* Nullius oppidi mentionem facit: unius *Julia Livie* Ptolemæus, quæ nunc exiguus locus ad Siorim fontibus propinquum: at in vicino trans flumen urbs recens enata Podium Cerretanum dictum, vulgo Puigcerda. Ut ergo utrumque cognomen eluceat manifestius, ex Marca Hispanica laudatissimi Archiepiscopi pauca excerpemus. *Cerretani*, inquit lib. i. cap. xii. *comprehendebant frequentissimas valles tum etiam Urgellensis, Palliarensis, & Ripacurciensis, usque ad Sobrarbium & Aynsam oppida, Jacca comitumina. Veteres Cerretani, qui Juliani dicti, non adeo late patebant; Augustanorum adjectio provinciam fecit ampliorem. - - Juliani sunt veteres Cerretani, qui Latini interpretabantur. Illud vero videntur adsequuti beneficio Julii Caesaris. unde eorum oppidum Julia Livia dictum. Illis aliquot populos vicinos adjunxit Augustus usque ad limites Vasconum, quo Cerretaniam faceret ampliorem. Solemne enim erat huic principi, ut observat Dio Cassius, eas provincias sua auctoritate augere & amplificare, quæ contractiores illi videbantur, easque vicinos populos adjiciebat, qui in unum corpus coalescerent. Et post paullo sectione III. Juxta gentium Strabonis sensum Cerretani, qui ex instituto Augusti valles omnes complectebantur, expansas usque ad Vasconum limites, majore sui parte inter Hispanas gentes accensebantur. Quod manifeste significat, partem superiorem Cerretanorum, ubi est Julia & Podium Cerretanum cum vicinis pagis, id est integram fere comitatum Cerdanie ad Gallos pertinere. Et sectione IV Ptolemæus, omisso instituto Augusti, solos Cerretanos Julianos descripsit, recensens Augustanos inter Iltergetas; docetque Cerretanorum caput esse *Juliam Libycam*. Rectius scribitur LIBIA sive LIVIA, de qua ita Julianus Toletanus in expeditione Wamba regis: CASTRUM LYBIAE, QUOD EST CIRRITANIAE CAPUT. Silius etiam Italicus hujus gentis meminit lib. 111. vers. 375.*

Nec Cerretani, quondam Tirythia castra.

Scilicet Herculem hinc a Tirythia. & montibus nomen a Pyrene, regis Bebrycum filia, quam

quam amaverat, dedisse, fabulatur: alias de termino, quem montes faciant, recte judicavit vers. 417.

Pyrene celsa nimboſi vertitis orce

Druſos Celtis late proſpectat Iberos:

qui montes quod ab Oceano ad mediterraneum mare pertingunt; idcirco Aufonius epist. xxiv. ad Paullinum vers. 69. dixit

- - - bimaris juga ninguida Pyrenæ,

quæ juxta utrumque mare angustam viam tranſeuntibus præbent, ideoque *clauſtra* ab Orosio lib. vii. cap. xl, & *clauſura* Lege iv. Cod. de Offic. mag. officior. & Lege ii. de Offic. præf. præf. per Afric. sect. 4. vocantur, quæ nomina ad medii ævi geographiam potius, quam ad hanc noſtram pertinent. Altera via juxta internum mare, utebantur Romani, & ante hos Hannibal uſus fuerat: altera, Aquitanica, posteriores barbaros & Francos ex Aquitania in Hispaniæ superiores partes irupiſſe, alibi ſubnotabimus.

INSULAE HISPANICAE.

In Oceano extra columnas eſt parva, ſed celebratiſſimæ famæ inſula *Gades*, plurativo numero, etiam ſingulariter *Gadis* apud Livium lib. iv. extremo, appellata. de cujus nomine, origine, & incrementis aliquid ſupra diximus pag. 56. quia ita propinqua continenti eſt, ut cum ea coherere videatur. Quæ reſtant dicenda de illa, breviffime adjiciemus. Nominibus inſulæ addimus antiquum, quod ante deductam Tyriorum coloniæ fuit, a Felto Avieno Deſcript. Orb. vers. 610. ſeqq. memoratum:

Gadir prima ſcrtum ſolida ſupereminet arce

Attollitque caput geminis inſerta columnis.

Hæc Cotinuffa prius fuerat ſub nomine priſco,

Tarteſſumque dehinc Tyrii dixere coloni.

Barbara quin etiam Gades hanc lingua frequentat,

Pænis quippe locum Gadir vocat undique ſcrtum

Aggere præducto.

Eadem fere Plinius tradit lib. iv. extremo: *Majorem* [inſulam Gades reſpectu Erythiæ] *Timæus Cotinuffam* apud eos vocatam ait: noſtri *Tarteſſon* appellant: *Pæni Gadir*, ita *Punica lingua ſepem ſignificante*. Inſula non multo longior eſt centum ſtadiis ſecundum Strabonem: latitudine autem admodum anguſta, 111 fortasſe M. P. ut ex Polybio Plinius reſert, in cujus occidua parte *Gades* ſitæ, urbs frequentiffima; nec vero multi eam habitare videbantur, διὰ τὸ πάντας θαλαττέειν τὴν πλείον, quia omnes plerumque in mari mercaturam exercebant. Equites ſua ætate quingentos habuiſſe Strabo, cujus & ſuperiora ſunt, lib. iii. p. 116. notavit, quod nullius, vel Italicæ urbis cenſi ſunt, præter Patavinam. In ortum ab urbe xii M. P. templum Herculis aberat, tanto ſcilicet intervallo, ut miliariorum numero labores Herculis ſignificati fuerint, itidem Strabone obſervante pag. 117. quamvis is paullo longius illud ſpatium eſſe judicet. Templum Herculis, quo Tyrios conditores ſuos Gaditani ſunt imitati, ſummæ ſemper religionis fuit, ut Romani etiam voti cauſa adirent, tradente Diodore Siculo lib. v. cap. xx. quod de Hannibale etiam memoravit Livius lib. xxi. cap. xxi. Plura de templo illo Silius lib. iii. ſub initium. Inſula *Erythia*, Ερυθρα, quam proximam veteres adjungunt Gadibus, vel demerſa eſt, vel in ſcopulis quaerenda, vel pars eſt ipſarum Gadium, neque hodie ejus formæ aliqua, uti deſcripta eſt, fertur ſuperreſſe. Hanc fabuloſum Geryonem inhabitariſſe poetæ fingunt. Heſiodus Theogon. vers. 289.

Γερουνηα

Τὸν μὲν δὲ ἐξενάρεξε βίη Ἡρακλεείη

Βασί παρ' εἰλιπύδεσσι, πῶλ' ῥύτω εἰν Ερυθείη

Geryonem quem armis exiit vis Herculeana boves apud flexipedes in insula Erythea. Eustathius vero ad Dionysii vers. 558. Geryonis Erythiam ubi in Atlantico mari reponat, plane dubius & incertus est.

Nec minus obscura res est *Cassiteridum* insularum, quas decem numero Strabo & Ptolemaeus in occidentali Oceano post Nerium sive Artabrum promontorium Hispaniae opponunt. Quod plumbo & stanno abundare scribuntur, in suspicionem venerunt qui Britannicas insulas minores (Sorlinges vocant) per errorem huc forsitan retractas esse opinentur. Alii mitius de tantis geographis censent, freti consensu plurium, Melæ lib. iii. cap. vi. Plinii lib. iv. cap. xxi. & lib. vii. cap. lvi. & in primis Diodori Siculi, qui lib. v. cap. xxxviii. clarissime ait : Ὑπεράνω τῇ τῷ Λυσιτανῶν χώρῃ ἐστὶ μέγαλα πολλὰ καὶ Κασσιτέρειαι, καὶ τὰς περικείμεναι τῇ Ἰβηρίᾳ ἐν τῷ Ὠκεανῷ νησίδας τὰς δὲ τὴν συμβεβηκότῃ Κασσιτερίδων ὠνομασμένας, *Supra Lusitanorum provinciam multum stannici est metalli, in insulis videlicet Occano adjacentibus, quas idcirco Cassiterides nunciant.* Malunt ergo incultas insulas cum scopulis quidam conquirere, ut numerum suppleant: non tamen stanni tantam copiam inveniunt, quantam inde exportatam fuisse veteres prodiderunt. Dionysius periegeta vers. 62. locat

ὁπ' ἄκρην

Ἰρὴν, ἣν ἐνέπασσι κάρην ἑμῶν Ευρωπείης

Νήσους, θ' ἐσπερίδας, τοθι κασιτέροιο γενέθλη

sub promontorio sacro, quod dicunt caput Europa esse, insulas occidentales, ubi stannum gignitur. Adeo incerti veteres sunt, ex qua plaga Hispaniae suas Cassiterides apponant. Ingenue ergo & caute Herodotus lib. iii. cap. cxv. εἴτε νήσους οἶδα Κασσιτερίδας ἑκάστας, ἐκ τῆς κασιτέρεος ἡμῖν φοιτᾷ, *Neque ego insulas novi Cassiterides, inde stagnum nobis venit:* quæ circa Hispaniam nullæ sunt. Ptolemaeus addit θεῶν νήσους δύο, *duas Deorum insulas*, quarum numerum, si eadem sunt, auxit Plinius lib. iv. cap. xxi. extremo. *Ex adverso*, inquit. *Celtiberia complures sunt insulae, Cassiterides dictæ Græcis a fertilitate plumbi: & e regione Artotrebæ* (quod Celticum sive Nerium est) *promontorii, Deorum sex, quas aliqui Fortunatas appellavere.* Quod si *Fortunatas* intelligit, in Africa lib. iv. quo referre illas satius est, exponemus.

In mediterraneo mari, e regione Dianii, Strabo pag. 109. νησίδια parvas insulas, *Planefiam* & *Plumberiam* ponit. Tres utique Strabo Planefias sive Planefias tradit, hanc Hispanicam, quam præter illum, nemo veterum quantum constat, agnoscit: & Gallicam ante Massiliensē litus: & denique Italicam, notissimam Romanis, Etruriæ adjacentem. Nostri chorographi nullas hoc loco insulas ostendunt, paullo inferius autem sive in austrum reductas habent, de S. Pola, infra Lucentum sive Alicantam e regione Orceolis: & alias parvas Carthagini Hispanicæ obversas. Sed ipse Strabo proxime Carthaginem, id est xxiv stadiis ab illa, ponit *Insulam Herculis*, quæ & *Scombraria*, a captis ibi scombris, appelletur. Memorabiliores habet *Balearicum mare*, & majores etiam, *Pityusias* duas, & totidem *Gymnesias*, quarum illæ his ad occasum sunt objectæ. De utrisque, quod crebra illarum mentio occurrit, operæ pretium erit diligentius enarrare.

Pityusæ duæ sunt, a pinī proventu Græcis dictæ, quarum major *Ebusus*; minor *Ophiusa* appellatur. Sic Strabo & Ptolemaeus. Latini copiosius de illis tradunt. Pomponius Mela lib. ii. extremo: *Ebusus e regione promontorii, quod in Sacronensi sinu Ferrariam vocant*,

cant, eodem nomine urbem habet, frumentis tantum non secunda, ad alia largior, & omnium animalium, quæ nocent, adeo expers, ut nec ea quidem, quæ de agrestibus mitia sunt, aut generet, aut si inuenta sunt sustineat. Plinius lib. III. cap. v. extremo: Insula per hanc mariæ primæ omnium Pityusæ a Græcis dictæ, a frutice pineo: nunc Ebusus vocatur, utraque civitate fœderata, angusto freto interfluente: patent XLVI M. passuum: absunt a Dianio septingentis stadiis. Tantumdem a Pityusis in altum Baleares dua, & Sucronem versus Colubraria. Ex his intelligimus, quæ olim Pityusæ diversis nominibus appellatæ Ebusus & Ophiusa sunt, post uno nomine Ebusi comprehensas esse, vel quod freto diremtæ sunt exiguo, vel quod minoris, tamquam desertæ, nulla habita fuit ratio. Strabo enim dicto loco pag. 115. ἡ δ' Οφισσα ἐρημὴ, καὶ πολλὴ ἐλάττων, ταύτης πλησίον κεμένη, Ophiusa autem deserta, & multo minor [quam Ebusus] & huic proxime adjacet. Et Livius lib. XXVI. cap. XXXVI. navibus ad Pityusam insulam trajecit, tamquam una esset, majorem seu præcipuam intelligens. Nos de utraque distincte.

Ebusus major Pityusarum, habuit πόλιν ὁμώνυμον, cognomine oppidum, ut Strabo & Ptolemæus referunt. Si antiqua monimenta inspicimus, Ebusus nomen insulæ, Ebusium, leviter mutata terminatione, oppidi in ea nomen fuit. Vetus inscriptio apud Gruterum pag. 277. num. 5. imperatori Caro dicata, ORDO EBUSII: & alia pag. 868 num. 11. R. P. EBUSII, id est, respublica Ebusi. Insula fertilis pascendo pecori. Festus Avienus Descript. Orb. vers. 621.

Ac dilecta vago pecori consurgit Ebusus.

Fici quoque, & si Ludovico Nonio credimus, etiam sacchari proventu dives fuit, qui cap. xciv. huc Statii versum 15. lib. 1. Silv. vi. trahit hendecasyllabum:

Et quas percoquit Ebusia cannas.

Ebusia autem vel ut alii legunt Ebosia interpretum consensu est eadem, quæ Ebusus. Barthius cum Gevartio legi vult Ebusita, incola Ebusi insulæ, metri facilius causa: multi etiam præcoquit: Claudius Beraldis Cannas non Cannas, quas ἰχθῦδες, ficus siccatas interpretatur, quæ ita dicantur, quia ex Cauno urbe advectæ sint, sicut carica, quia ex Caria. Plinius lib. xv. cap. xix. Ficis mollis omnibus tactus: maturis frumenta intus: succus maturiscentibus lactis, percoctis mellis; - - Siccas honos laudatas servat in capsis Ebuso insula præstantissimas amplissimasque; mox in Marrucinis. Civitas Ebusus, sive Ebusium, colonia Pœnorum fuit, Silio idcirco Phænissa cognominata. Libro III. enim vers. 362.

Jamque Ebusus Phænissa movet, movet Artabrus arma.

Corripuit mediam, lecus ac supra Dionysius. Est enim etiam Ἐβυσσος, sicut Ptolemæus Ἐβυσσος littera scripsit geminata.

Altera & minor Pityusarum dicitur Ophiusa, Græco vocabulo, quam multi putant eandem esse, quæ Latine Colubraria appellatur. At si Melæ & Plinio attendimus, diversæ sunt insulæ, quamlibet vi vocis idem plane referant. Plinius enim verbis modo prolatis tantumdem, id est septingentis stadiis, a Pityusis Colubrariam distare dixit Sucronem versus, quæ in ipsam insulæ parvæ inter scopulos, septemtrionem versus ab Ebuso sitæ, convenit, quæ nunc Alente colobre appellatur. nec enim Ophiusam nominavit distincte, sed sub Ebusi communi nomine comprehendit. Colubraria ergo ipsa alia ab Ophiusa est, nec intervallo, eadē definit, Ophiusæ competit. Eodem modo sunt Melæ verba interpretanda, Contra est Colubraria, id est, non adjacens, sed ex longinquo opposita: quod pluribus declarata, quæ nunc in honore causa nominavimus, Petrus de Marca lib. II. cap. XII.

A Pityusis in ortum tanto spatio, quanto ab illis Colubraria abest, *Baleares* insulae, Major praecipue (nam minor longius recedit) distant, ampliores quam Pityusae, & pluribus oppidis habitatae. Dicuntur Baleares Latine Livio, Plinio, Melae: Graece autem Βαλεαρίδες plerumque, ut a Strabone & Ptolemæo: raro Βαλεάριαι νῆσοι, ab Agathemero: a Diodoro Βαλιαρεῖς. Id nominis vulgo a βάλλειν, *jaculando* deducunt, quia praestantissimi funditores Balearici erant. Quibus praevit Diodorus Siculus lib. v. cap. xvii. de his insulis tradens: ὑπὸ τῷ ἐγχωρίων καὶ Ῥωμαίων περσασγορέοντι Βαλιαρεῖς ὡπλίζονται βάλλειν τὰ σφαιδίναις λίθους μεγάλας καὶ λίαν ἀπάντων ἀνθρώπων, *ab indigenis & Romanis Baleares vocantur a βάλλειν jaciendo funda magnos lapides peritissime omnium.* In eo omnes conveniunt, jaculatores funditoresque hoc nomine significari: an vere ita a βάλλειν, ut Diodorus dixit, nominentur, aliorum non minori auctoritate dubitatur. Strabo lib. xiv. pag. 450. Φασὶ τὰς Γυμνητὰς ὑπὸ Φοινίκων Βαλεαρίδας λέγεσθαι, διότι τὰς γυμνασίας Βαλεαρίδας λεχθῆναι, *Gymnetas ajunt a Phœnicibus Balcarides vocatos: idcirco exercitationes Balearidas appellari.* Eustathius ad Dionysii vers. 457. διὸ καὶ Βαλιαρεῖς λέγοντι, ὃ ἐστὶ σφαιδίναι, καὶ τῷ ἐγχωρίων γλῶσσαν, *ideo Baleares dicuntur, hoc est funditores, secundum ipsorum vernaculam linguam.* Quod si est Punicae originis hoc vocabulum, ut tres hi auctores confirmant; non a βάλλειν, Graeco verbo, potest esse, sed in Punica lingua aut Phœnicia natales ejus quaerendi: quos vir doctissimus Samuel Bochartus non inepta conjectura invenisse videtur, dum a 𐤁𐤃𐤓, quod & *dominus* & *peritus* est, ac 𐤏𐤃 jecit, quasi peritus jaculandi significetur derivat. Alterum nomen, ex Graecia petatum, est *Gymnesiarum*, sive *Gymnasiarum*. Strabo pag. 115. τὰς Γυμνασίας δύο καλεῖσι Βαλεαρίδας, quod Plinii verbis ex lib. i i i. cap. v. interpretamur: *Baleares, funda bellicosas, Græci Gymnasias dixere.* Diodorus Siculus dicto loco idem tradit, & simul rationem appellationis manifestat: ὑπὸ τῷ Ἑλλήνων ὀνομαζόμεναι Γυμνήσαι, διὰ τὸ τὰς ἐνοικῶντας γυμνὰς τῆς ἐσθῆτος βίβειν καὶ τὸ εἶναι ὡραῖον, *a Græcis [Baleares insulae] vocantur Gymnesia, quia incolæ æstivo tempore nudi degunt.* Consentit Livius, ex cujus lx. libro hæc epitoma superest: *Præterea res a Q. Metello consule adversus Baleares gestas continet, quas Græci Gymnesias appellant, quia æstatum nudi exierant.* Hæc de nominibus.

Dividuntur *Baleares* in *Majorem* & *Minorem*, unde nomina hodieque servantur. Mela pluraliter, *Majores*, *Minores* dixit: verba mox exhibebuntur. In Majore duo oppida Strabo & Ptolemæus nominant, *Palmam* & *Pollentiam*, hanc in orientis litore; illam in occidentum: Plinius plura addit sed minus cognita: *Major*, inquit, *oppida habet civium Romanorum Palmam & Pollentiam: Lavinia, Cenicum & Cenicum: & federatorum Bochartum facit.* *Palmae* & *Pollentiae* situm a Strabone & Ptolemæo designatum habemus: Plinius a se superadditis certum locum non addidit. Mela *colonias* dixit a Strabone laudatas *Palmam* & *Pollentiam*. In *Majoribus*, inquit, *Palma & Pollentia colonia.* *Palma* in loco censetur esse, ubi nunc urbs Mallorca est. In *Minore* insula Baleari Mela duo *castella* ponit; quas Plinius *civitates* vocat, Ptolemæus etiam πόλεις, quæ sunt *Jamno* & *Atago*: alterum nomen in celeberrimo portu Maon superest. Et Strabo portus utriusque in ulce laudavit: ἀμφὶ ἐυδαίμονες καὶ ἐυλίμνητοι, *ambæ*, inquit, *insulae sunt fortunatae & bonis portibus præditæ.* Plinius & huic adjecit oppidum, sed æque ignotum, ut erant Majori addita: Ceterum totam insulam ita plenius describit: *A Majore XXX M. P. distat Minor, longitudine XL M. circum CL M. P. Civitates habet Jamnonem, Saniscram, & Magocem.* Fuerunt autem *Gymnesia* in Carthaginienſium potestate, antequam Romanis illas ditionis fecerunt. Strabo pag. 116. Φοίνικες κατέσχον τὰς νήσους, *has insulas Phœniciæ sive Pœni possederunt.* Romanis subiecit Q. Metellus, inde *Balearicus* cognominatus. Vide Strabonem dicto loco, & Florum lib. iii. cap. viii.

GALLIA
NARBONENSIS
LUGDVNENSIS
ET AQUITANA

Tandem quæ circa Baleares sunt, parvas has insulas Plinius addit: *A Majore* XI I M. P. in altum abest *Capraria*, insidiosa naufragiis; & e regione *Palma urbis*, *Menaria*, ac *Tiquadra*, & parva *Hannibalis*. *Capraria* nunc *Cabrera*, Majori *Gymnesiæ* in austrum subiecta: ceteræ ita sunt incognitæ, ut *Harduinus* mari demersas existimet. Hæ insulæ, tam *Baleares*, quam *Pityusæ*, & utrisque adjacentes, provinciæ citerioris sive *Tarracensis* pars fuerunt, quod *Plinius* lib. III. cap. III. ineunte indicavit: *Nunc universa provincia* [citerior] *dividitur in conventus septem*: - - - *Accedunt insulæ*. Etiam post paullo *Conventum*, cui adscriptæ fuerant, designat. *Carthaginem*, inquit, *conveniunt populi* LXV. *exceptis insularum incolis*. Ergo & hi *Carthagine Nova* jus suum petierunt.

CAPUT II.

DE

GALLIA TRANSALPINA.

Gallia universa Romanis erat vel *Citerior* & *Cisalпина*; vel *Ulterior* sive *Transalpina*. *Citerior* proprie pars erat *Italiæ*, & in *Italia* quoque a nobis explicanda: quippe *Gallia*, tantum a *Gallis* colonis, qui occupaverant, appellata. *Ulterior* autem sive *Transalpina* est propria hujus loci, quam in præsentī illustrabimus, quum de ipsa divisione in *Citeriorem* & *Ulteriorem* aliquid præfati fuerimus. *Cicero* de *Provinciis* consular. cap. XV. *Ille sententiæ virorum clarissimorum minime probanda sunt, quorum alter ulteriorem Galliam decernit cum Syria: alter citeriorem*. Idem *Philippica* VII. cap. I. de *Antonio*: *remittere cum nobis Galliam citeriorem: illam ultimam postulare*. Et lib. VIII. ad *Attic.* epist. III. *Ille Gallia ulterioris adjunctor, Pompejus scilicet, qui effecerat ut Cæsari decerneretur*. Eadem divisio est in *Cisalpinam* & *Transalpinam*. Pro *Lege Manilia* cap. XII. *Gallia Cisalpina præsidis ac navibus confirmata*. Et pro *Murena* cap. ult. *An se in contrariam partem terrarum abdet, ut Gallia Transalpina, quem nuper summo cum imperio libentissime viderit, eundem nunc lugentem, mœrentem, exsulem videat?*

His tertia denominatio a vestibus & habitus diversitate hæsit. Quod enim post *Sociale bellum* omnis citerior *Gallia* jus civitatis fuit adepta, ideoque qui incolebant, ut ceteri *Romani* cives, toga utebantur; ipsa inde provincia *Togata Gallia* appellata est. *Ulterioris* autem incolæ quod crines alebant, quos tum tondere soliti erant *Romani*; factum inde est, ut *Transalpina* *Comata* diceretur: pars etiam australis, quæ postea *Narbonensis* dicebatur a braccarum usu, *Romanis* insolito, *Braccata*. *Cicero* *Philipp.* VII. cap. IX. de *Antonio*: *Galliam, inquit, Togatam remitto: Comatam postulo*, quas oratione VII, cujus verba modo proferebamus, dixerat *citeriorem* & *ultimam*. *Dio Cassius* lib. XLVI. extremo, quum de *Triumviris* provincias inter se primo consilio dividentibus dixisset, *Cæsarem* *Africam* utramque, *Sardiniam* & *Siciliam* fortitum esse: *Lepidum* omnem *Hispaniam* & *Galliam Narbonensem*; ait *Antonio* obtigisse τὴν λοιπὴν Γαλατίαν, τήν τε ἰντὸς τῆς Ἀλπεων, καὶ τὴν ὑπὲρ αὐτὰς ἔσαν. Ἐκαλεῖτο δὲ ἐκείνη μὲν Τογάτα, ὅτι εἰρηκωτέον αὐτὰς τὰς ἄλλας ἐδόκει εἶναι καὶ ὅτι καὶ τῆς ἑστῆς τῆς Ῥωμαϊκῆς τῆς Ἀσιακῆς ἐχρῶντο ἤδη. αὕτη δὲ δὴ Κομάτα, ὅτι οἱ Γαλάται οἱ ταύτην ἐς κέρυν τὸ πλεον τὰς τρίχας ἀνιέντες, ἐπίσημοι καὶ τῶς αὐτῶς τὰς ἀνέρες ἔσαν, ὅστις ἔστιν ὁ λόγος. *Galliam, tam Cisalpinam quam Transalpinam*. *Γογάτα* *videreur esse pacatior, quodque jam tum*

urbanum Romanorum vestitus usurparet: altera Comata, quod Galli isti Coma, quam prolixam gerebant, a ceteris distinguebantur. Consentunt Latini scriptores alii. Pomponius Mela lib. II. cap. IV. *sinistra parte Carni & Veneti colunt Togatam Galliam.* Plinius lib. III. cap. XIV. *Ab Aenona Gallica ora incipit, Togata Gallia cognomine.* Ergo hæc cis Alpes in Italia. Tacitus lib. XI. cap. XXIII. *A. Vitellio, L. Vipsanio consulibus, quum de supplendo senatu ageretur, primoresque Gallie, quæ Comata appellatur, fœdera & civitatem Romanam pridem adsequuti, jus adipiscendorum in urbe honorum expeterent, multis ea super re variisque rumor & studiis diversis apud principem certabatur.*

Hæc Comata Gallia tres provincias, ut postea dividebantur, complexa fuit, Aquitaniam, Lugdunensem, & Belgicam. Narbonensis autem *Braccata* olim dicta fuit. Diodorus quidem Siculus lib. II. cap. XXX. videtur omnibus Gallis transalpinis ἀναξυρίδας, ἢ ἐκείνοι βραχίας προσαγορεύουσι, *femoralia, quas illi BRACCAS, appellant, tribuere: sed in Braccata nomine Romanis potius, quam Siculo hominū credendum est.* Pomponius Mela lib. II. cap. IV. *Pars nostro mari apposita, fuit aliquando Braccata, nunc Narbonensis.* Et Plinius lib. III. cap. IV. incunte: *Narbonensis provincia appellatur pars Galliarum, quæ interno mari adluitur, Braccata antea dicta, annæ Varrō ab Italia discreta.* Quæ ipsa, hunc imitatus, Martianus Capella lib. VI. iisdem pæne verbis repetiit, & pariter hoc nomen Narbonensi provincie vindicavit. Dicta autem a braccis fuit, id est a femoralibus, quod vestimenti genus Romanis inusitatam, ab iis primum in Gallia Narbonensi visum fuerat, quam inde Braccatam cognominaverunt.

Græci Galliam Γαλατίαν, & Gallos Γαλάτας ut plurimum appellant, atque sic Polybius, Siciliota Diodorus, Dio Cassius, Josephus, Paulanias, alii; posteriores autem cum Latinis Γάλας, & regionem Γαλαίαν dixerunt, quæ vocabuli Latina forma passim Prænius, Græcus Eutropii metaphrastes; etiam ecclesiastici scriptores Eusebius lib. V. cap. VI. & Socrates I. cap. XXXV. ac Theodoretus lib. I. cap. XXXI. usi sunt. Agathemerus vero lib. II. cap. IV. diversorum casuum nomina videtur hisce conciliare: ἡ Γαλαίαν ἢ πρῶτον Γαλατίας ἔλεγον, ἐξ ἧς κειμένον, *deinceps sita sunt Gallia, quas antea Galatias dixerunt.* Scilicet Γάλας & Γαλαίαν non nisi posteriores dixisse jam accepimus. Plutarchus in Cæsare Κελτῶν & Γαλατῶν vocabula promiscue usurpat, licet *Celtæ* secundum Cæsarem principio Operis partem tertiam, distinctam a Belgis & Aquitanis, constituent, quam posteri Lugdunensem appellaverunt. Sed laxior alibi usus vocabuli *Celtarum* est: quemadmodum Ptolemaeus lib. II. cap. VII. eumque sequutus Heraclæota Marcianus Κελτεργαλατίαν; etiam Strabo lib. IV. ἡ ὅλη ἢ ἅλη των Κελτικῶν, non partem sed universam trans Alpes Galliam, in quatuor partes dividendam, nominarunt. Et quos Cæsar indigenarum lingua *Celtæ*, tertiam partem Gallorum, appellari dixit, id nominis Herodianus universis tribuit, πᾶσαν τῶν Κελτῶν καὶ Ἰβηρῶν χώραν, *omnem, dicens, Celtarum & Hispaniarum regionem.* Trans Rhenum quoque in Germaniam Celtarum nomen prolatum fuit. Suidas, Κελτοί, ἑνὸς αἰθνε, οἱ λεγόμενοι Γερμανοί, οἱ ἀμφὶ τὴν Ῥῆνον ποταμὸν ὄντες, *Celtæ gentis nomen: qui Germani dicuntur utrimque Rhenum accolentes.* Nec tantum Rhemani Germanorum Celtæ, verum etiam interiores. quid? quod Philippus Citverius lib. I. Germaniæ Antiquæ operosus in eo est, ut Illyricos quoque, & Britannos & Hispanos Celtarum nomine comprehendens, & communi Celtica lingua usos esse, dialectis tantummodo distincta, approbet. Maxime tamen sic Gallos appellavere veteres, idque ex propria indigenarum lingua. Paulanias Attic. cap. III. Ὁ δὲ αὐτὸς καλεῖται Γαλάτας ἔξωθεν τοῦ Κελτοῦ, ὃ δὲ τὸ δόχαλον καὶ αὐτὸ τοῖς ἀλλοῖς ὠνομαζέοντο, *Sero usus obtinuit, ut Celtæ, sive Galli, appellarentur. Celtæ enim exprobrasse, tam illi eos nominarent.* Gal-
bul-

bulosum autem est, quod Diodorus Siculus lib. v. cap. xxiv. tradit, Herculis filium Γαλαίαν, Galatam, ex Celtici principis filia susceptum, omnes sibi subiectos Γαλαίτας ex suo nomine appellasse, & regnum suum Γαλατίαν Galatiam, id est Galliam.

Hactenus de nomine & nominis divisione, aut si plus aliquid dictum fuit, de generali & interjectu Alpium facta divisione, in Citeriorem Ulterioremque, seu Cisalpinam & Transalpinam Galliam. Nunc de divisione hujus Transalpinæ. Dividi autem nequaquam potest, nisi de finibus Galliæ universæ, & partium limitibus, quæ flumina plerumque sunt, aut montes etiam, recte prius nobis, quod opus est, constiterit. Quare quæ de iis prius dicenda sunt, jam adgrediemur. Gallia universa quæ trans Alpes Romanis erat, a Pyrenæis montibus intra Oceanum, internum mare, & Alpes, usque ad Rheni ripas expandebatur. De ceteris terminis inter omnes convenit: de Rheno Plinius nos quodammodo dubios possit facere, qui lib. iv. cap. xvii. principio: *A Scalde ad Sequanam Gallia Belgica.* & mox: *a Scalde incolunt extera Toxandri*, quasi extra limitem Galliarum positi. At Cæsar, Strabo, Mela, Ptolemæus ad Rhenum Belgarum fines, tamquam ultimos Gallorum terminos, proferebant. Cæsar lib. i. cap. i. Belgæ ab extremis Galliæ finibus oriuntur: pertinent ad inferiorem partem fluminis Rheni. PERTINENT, id est pertingunt. Metaphrastes, διήκει μέχρις ἐπὶ τὰ Κάτω ἔ Ρήνῃ. Strabo lib. iv. initio: τὴν Κελτικὴν ἐρείζει δὲ τὸ ἄνω τῶν ἀνατολῶν ὁ Ρήνῃς, Galliam terminat ab ortu Rhenus. Pomponius Mela lib. i. cap. ii. *A Pyrenæo ad Garumniam Aquitania: ab eo ad Sequanam Celta: inde ad Rhenum pertinent Belgæ.* Plinius autem sibi non constat, quia eodem capite in Belgicæ populis numeravit etiam *Rhenum accolentes, Germania gentium in eadem provincia, Nemetes, Triboccos, Vangiones; hinc Ubias, Batavos, & quos in insulis Rheni dixerat.* De partium limite antequam agamus, de fluminibus singulis aliquid prædicendum est, quia sine illis partes nec internosci neque distingui accurate possunt.

Præter Rhenum ergo Garumna nobilis fluvius est & navium patiens, qui ex Pyrenæo demissus Aquitaniam olim terminabat a septentrione; post id tempus, ex Augusti dispensatione, mediam illam discrevit, supra Burdegalam, quam adluit, in Aquitanicum Oceanum se exonerans. Ausonius Mosella extrema *æquoream* dixit,

æquorea te commendabo Garumna,

scilicet propter marinos æstus, quos refert; quia ut Claudianus lib. ii. in Rufinum vers. 113. scripsit,

retro perniciosior unda Garumna

Oceani pleno quoties impellitur æstu.

Recipit Garumna & in mare deferret duos celebres fluvios, *Tarnem* & *Duranium*: illum Albam Helviorum adluentem; hunc inde in boream nonnihil remotiorem. Tarnem olim arena aurifera commendavit. Ausonius iterum in Mosella vers. 465.

auriferum postponet Gallia Tarnem.

De Duranio idem vers. 464.

Concedes gelido, Durani, de monte volutus Amnis.

nunc la Dordogne corrupto nomine dictus. Miscetur Garumnæ jam πελαγίζοντι, commune cum illo faciens æstuarium. Sidonius Apollinaris Carm. xxii. vers. 101.

Est locus, irrigua quæ rupe Garumna rotat,

Et tu qui simili festinus in æquora lapsu

Exis curvata, Durani muscose, saburra,

Jam pigrescentes sensim confunditis amnes.

*Carrit in adversum hic pontus, multoque recursu
Flumina quas volvunt & spernit Or expedit undas.*

Ceteri amnes in Garumnā infusi; *Vernius* & *Oldus*: aut in Duranium, ut *Illa*, quasi obscuriora nomina, præmittuntur. Inter Garumnā autem & Pyrenæos, aut proxime hos montes, *Aturus* exit sive *Atarrus*, Ptolemæi *Ατάριος*, de quo Aufonius dicto Carmine vers. 468.

Tarbellicus ibit Aturus,

quia Tarbellos populos percurrit, & Aquas Tarbellas, non ignobile oppidum, præterfluit. Supra Garumnā, septentrionem versus, per Santones labitur *Carantonus* fluvius, hodie Charente, Ptolemæi *Καρέντελος*, *Camentelus*. Aufonius itidem Mosella vers. 463.

Santonico refusus non ipse Carantonus æstu.

nam & ipse Oceani æstu repellitur. Tandem *Liger* longissimo cursu & quasi rex fluviorum Galliæ, ut Valesius appellat, ex Augusti descriptione determinator Aquitania, qui antea Garumna fuerat, mediam secatur Galliam. Iterum vers. 461. de Mosella Aufonius:

Non tibi se Liger anteferet.

Sic omnes veteres nominandi casu *Liger* scribunt, non *Ligeris*, ut recentiores. Cæsar lib. vii. cap. LV. *Liger ex nivibus creverat*. Fortunatus lib. vi. carm. vii.

vitrea Liger algidus unda.

Ibidem Cæsar, *ad ripas Ligeris*, eodemque casu Lucanus lib. i. vers. 439.

Andus jam placida Ligeris recreatur ab unda.

Quarto casu Cæsar semper *Ligerim*: & Sidonius Majoriani panegyrico vers. 209.

Ligerimque bipenni

Excisum per frustrabit.

Sexto Cæsar ambigue, lib. iii. Gall. cap. ix. *in flumine Ligeri*: & lib. vii. cap. LIX. *interclusum itinere & Ligere Casarem*. Tam longo cursu, quem diximus, multos amnes recipit, etiam in his navigabiles. Ab austro confluit *Elaver*; non minus navium patiens flumen, quam ipse *Liger*. Cæsar dicto lib. vii. cap. LIII. *ad flumen Elaver pontem reficit*. Patrius casus *Elaveris*, Cæsar lib. vii. cap. XXXIV. *interruptis pontibus ab altera Elaveris pariter facere cepit*. Posterioribus *Elaris* vel *Elauris*. Sidonius dicto Panegyrico vers. 209.

Clitis, Elaris, Atax, Vahalix, - - -

Et Theodulfus Aurelianensis Patrensi ad Judices vers. III.

Rhodanus quas adluit acer,

Elaris, sive his connumerandus Atax.

Infra flumen *Elaver*, in *Ligerim* *Caris* *Bitugerum*, & *Vigenna* *Pictonum* effunduntur. uterque ex mediæ ævi scriptoribus, quam antiquis, nobilior. Gregorius Turonensis lib. v. cap. XLII. *Liger fluvius major ab anno superiore fuit, postquam ei Carus torrens se adjunxit*. Legitur idem *Chares*, ut Browerus edit, apud Fortunatum Venantium lib. vii. carm. iv. quod cum *le Cher*, hujus temporis nomine apprime congruit. Guilielmo Britoni *Carus* alia forma dictus est lib. III. *Philippid.* vers. 708.

Planities, castris sedes aptissima, cujus

Lambit utrumque latus Ligeris Carique fluentum.

Idem lib. v. ejusdem *Philippidos* vers. 101.

latus inde sinistrum

Lene fluens per prava virentia Carus amaran.

Vigenna ulterior est, in Pictonibus ad Ligerim, cui insinuat se decurrens. Iterum Fortunatus lib. vi. carm. vii.

Vigenna volucer transmittitur alveus alno.

Gregorius Turonensis *Vigenna* scribit Hist. Franc. lib. i. extremo *Turonici per Vingennam fluvium descendunt*. His nos uti testimoniis oportet, ubi deficient vetustiora. Dextrum latus Ligeris post Andium urbem five Andegavum invadunt *Lidericus* five *Ledus* & *Sarta* & *Meduana*, omnes prius conjuncti in unum. *Lidericus*, nunc le Loir, a Guilielmo Britone Armorico vocatur lib. iii. vers. 73. quum de castro Vindocino, nunc Vendosme, scribit:

Quod Lidericus aqua subterfluit amnis amœna.

Hunc Caspar Barthius, Michael Baudrandus & Papirius Massonus putant Sidonii & Theodulfi *Ledum* esse five *Ledum*, quod negat Hadrianus Valesius, quia exserte Mela *Ledum* in Narbonensis fluminibus numeret, ut necesse non sit, alium hujus nominis Sidonio & Theodulfo vindicare, præsertim, quum laxè illi loquantur, nec certæ provinciæ id nomen fluenti assignent. Uterque enim plures diversarum nationum fluvios sine ordine provinciarum componit. Sidonius dicto loco vers. 208.

*Rhenus, Arar, Rhodanus, Mosa, Matrona, Sequana, Ledus,
Clitis, Elaxis, Atax, Vahalis.*

Theodulfus, itidem prædicto suo carmine vers. 105. vagatur latius:

*Rura, Mosella, Liger, Vulturius, Matrona, Ledus,
Iler, Atax, & reliqui:*

quippe non tam provinciarum, sed metri rationem unice habuerunt. Sit ergo le Loir *Lidericus* Armorici, quia neque certius nomen; neque antiquius, quantum nobis licet cognoscere, reperimus. Is in *Sartam* influit prope *Meduanæ* confluentem, & urbem Andium Juliomagum seu Andegavum: *Sarta* autem nomen servat, hodieque *la Sarte* appellatur, decurrens per Cenomanos, a *Meduana* haustus proxime Ligeri infertur. Antiquum nomen *Sarta* est & prioribus Gallis usurpatum: vix tamen apud antiquiorem Aurelianensi Theodulfo reliquum, qui vocis originem & fluminis cursum ita descripsit lib. iv. carmine vi.

*Est fluvius: Sartam Galli dixere priores,
Perticus hunc gignit, & Meduana bibit.
Fluctibus ille suis penetrans Cenomanica rura,
Mœnia qui propter illius urbis abit.*

Idem lib. i i. carm. i i i. de urbe Andegavenfi:

*Quam Meduana morans fovet & Liger aureus ornat
Qua rate cum levi Sarta decora juvat.*

His relictis ad Sequanam & quos accipit ille amnes, progressum facimus. A sinistra confluunt in Sequanam *Autura*, five *Andura*, tantum ex Vitis Sanctorum notus, illaudatus apud antiquos, vulgo Eure, & longe supra hanc inter Parisios & Senones *Icauna*, sed neque hic vetustioris famæ, quam quæ ex Vitis Sanctorum & ejusdem ætatis monumentis est: Guilielmo Armorico *Itumna* dictus, five *Ytumna*, nisi *Icumna* forsitan, quod Valesio probatur, legendum est. lib. x. Philippid. vers. 646.

*At Senones & terra ferax a flumine Ytumna
Usque locum quo Sequanio Iupa confluit amni.*

In dextram ripam nobiliores amnes cum Sequana conveniunt, *Axona* & *Matrona*, utroque

que vocabulo corripiente mediam, perinde, ut *Sequana* in carminibus. Aufonius Mosella vers. 461.

*Non tibi se Liger anteferet, non Axona princeps,
Matrona non Gallos Belgasque inter sita fines.*

Recte. nam Matronæ Sequanæque fluvii Belgica a reliquis Gallis discernitur, quod etiam Cæsar testatus est lib. I. cap. I. *Gallos*, inquit, (id est Celtas) *ab Aquitania Garumna fluvius: a Belgis Matrona & Sequana dividit.* De Sequana Sidonius supra memorato versu 208. panegyrici Majoriani dixit

Rhenus, Arar, Rhodanus, Mosa, Matrona, Sequana, Ledus.

Uterque fluvius, Matrona & Axona, multos minores accipiunt, deferuntque in Sequanam, sed minus nobiles in historiis, præter Isaram amnem Belgicum, ab Antonino si-ve Aethico non obscure significatum itinere ab Cæsaromago Lutetiam, quibus oppidis *Brivam Isaræ*, aut sicut scriptum est, *Brivanisaram* interjecit. Reliquos Belgarum fluvios in provincia Belgica exponemus.

Ad illos nunc fluvios venimus, qui ex Gallicis in mediterraneum se mare effundunt, in quibus præcipuæ famæ est *Rhodanus*, Alpinus fluvius, qui plures alios, eosque majores accipit, *Ararim* videlicet: & *Isaram* Allobrogicam & *Druentiam*, ut minores prætereamus. De Arari, qui nunc Saone est, ex Vogaso ortus, lib. I. cap. XII Cæsar *Flumen Arar per fines Aedunorum & Sequanarum in Rhodanum influit incredibili lenitate, ut oculis, in utramque partem fluat, judicari non possit.* Ideoque segnis Plinio dictus est lib. III cap. IV. *Rhodanus* inquit, *segnem deferens Ararim.* Et Eumenio in Constantini Panegyrico cap. XVIII. itidem segnis est & cuncta abundus. Etiam Silius lib. III. vers. 451. de Rhodano, in quem influit Arar:

*Auget opes flanti similis tacitoque liquore
Mixtus Arar, quem gurgitibus complexus anhelis
Cunctantem immergit pelago, raptumque per arva
Ferre ve: at patrium vicina ad litora nomen.*

Genuinum nomen *Arar*, quod Cæsar, Silius, Sidonius, singuli verbis modo adlegatis etiam Strabo lib. IV. pag. 129. & Ptolemæus lib. II. cap. V. quibus δ' *Ἀεγέ* est, confirmant. Primus Dio Cassius lib. XLIV. pag. 262. *Ἀεγέ*, recto casu, formavit; quem dubie Claudianus sequutus est, qui quamvis antiquo more de Conf. Mall. Theod. vers. 53. dixerat.

Lentus Arar Rhodanusque ferox:

& lib. II. in Eutropium vers. 169.

Quam Rhodano stimulatus Arar.

tamen etiam mutata forma lib. II. in Rufinum vers. 111. dixit

Quos Rhodanus velox, Araris quos tardior ambit:

Et lib. I. in Eutropium vers. 405.

Cinyphisque ferax Araris successit aristas.

Quarto casu *Ararim* formant. Plinio auctore jam supra usi sumus: Lucanum addo lib. I. vers. 433.

Rhodanus raptum velocibus undis

In mare fert Ararim.

Navigabilis æque est Arar ac Rhodanus; & Dio Cassius dicto loco *πλεῖται Ἀεγέ*, navigatur *Araris*, ideoque Cabillonensem portum (quod oppidum adfunditur hoc amne Eumenius dicto loco memoravit: & inscriptio vetus apud Græterum pag. 375.

PATRONO NAUTARUM
ARARICORUM ET RHO
DANICORUM.

Augetur Arar flumine *Dubi*, qui ex Jura monte demissus, Vesontionem atque Dolam præterlabitur, corrupte in Cæsaris libris *Alduabis*, vel *Alduadubis* scriptus, quum genuinum nomen a Strabone, Ptolemæo aliisque *Δῦβης*, *Dubis*, duabus syllabis scribatur: hodie le Doux.

Ipse Rhodanus, in Alpibus natus, per Valesiam decurrens, transito Lemano lacu, nobiles urbes adluit, Genevam ad lacum, Lugdunum ad Araris confluentem; Viennam, Augustam Tricastinorum, Avenionem, Arelate: notus ex Punico Hannibalis bello, & quam multis aliis scriptoribus, etiam ex poetis, quos supra nominavimus, Siliio maxime, qui de Hannibalis itinere lib. III. vers. 446. tradit:

*Accedit Rhodani festino milite ripas.
Aggeribus caput Alpibus & rupe nivali
Prosilat in Celtas, ingentemque extrahit amnem
Spumanti Rhodanus proscindens gurgite campos.*

Infra Araris confluentem, & post Viennam urbem, *Isara*, itidem Alpinus amnis, infunditur, in epistolis Planci ad Ciceronem laudatus, quippe xv epistola lib. x. scripsit: *In Isara, flumine maximo, quod in finibus est Allobrogum, ponte uno die facto, exercitum a. d. IIII Idus Maii traduxi.* Sic & Plinius vocat lib. III. cap. IV. Et Lucanus lib. I. vers. 399.

*Et vada liquerunt Isara, qui gurgite ductus
Per tam multa suo, fama majoris in amnem
Lapsus, ad equoreas nomen non pertulit undas.*

Græci autem, Strabo & Ptolemæus, ἰσᾶρ, *Isar* in recto formant; & Dio Cassius lib. XXXVII. pag. 51. *ισᾶρ τὸν ἰσᾶρ οἰκῶντες*, *Isaram* accolentes, quod ab eadem forma est.

Rhodanus propior ostiis, hoc est inter Avenionem & Arelate *Druentiam* flumen accipit, quod Livii verbis lib. XXI. cap. XXXII. notabiliter ita in Hannibalis transitu descriptum est. *Ad Druentiam flumen pervenit. Is & ipse Alpinus amnis, longe omnium Gallia fluminum difficillimus transitu est. nam quum aqua vim vehat ingentem; non tamen navium patiens est, quia nullis coercitus ripis, pluribus simul, neque iisdem alveis fluens, nova semper vada, novosque gurgites faciens, & ob ea pediti quoque incerta via est; ad hac saxa glareosa volvens, nihil stabile, nec tutum ingredienti præbet, & tum forte imbribus auctus, ingentem ingredientibus tumultum fecit.* Eadem Silius Italicus de ipso narrat lib. III. vers. 468.

*Turbidus hic truncis saxisque Druentia latum
Ductoris vastavit iter. namque Alpibus ortus
Avulsas ornos, & adest fragmina montis
Cum sonitu volvens fertur latrantibus undis,
Ac vada translato mutat fallacia cursu.
Non pediti fidus, patulis non puppibus æquus.
Et tunc, imbre recens fuso, correpta sub armis
Corpora multa virum spumanti vertice torquens
Immersit fundo laceris deformia membris.*

Uterque ut navium impatientem describit. Videtur tamen postea ab Romanis navigabilis hic amnis factus esse. In Notitia enim Imperii, Præpositura militum præsentium, in provincia Gallia Ripensi, mentio fit *Præfecti classis Bracariorum Ebruduni Sapaudia*, quam

quam ad hunc annum pertinuisse necesse est, ad quem situm est oppidum *Ebrodunum*, hodie Embrun. Est & antiqua inscriptio apud Gruterum pag. 413. num. 4.

PATRONO NAUTAR. DRUENTI-
CORUM ET UTRICULARIORUM.

Minora flumina cis Rhodanum multa sunt, plura autem illorum ab historicis geographis-
que sine nomine prætermissa. De quorum nominibus aliquid constare potest, sunt *Dra-*
cus, qui Isaræ miscetur ad Cularonem, quæ postea Gratianopolis dicta fuit: *Druna*,
quæ infra Valentiam in Rhodanum illabitur. Ausonius ejus mentionem fecit in *Mosella*
vers. 479.

*Te Druna, te sparsis incerta Druentia ripis
Alpinique colent fluvii.*

Et Strabonis *Sulgas* lib. iv. pag. 128. nunc la Sorgue, itidem in Rhodanum supra Avenio-
nem immissus. Videtur *Vindalicus* Flori esse lib. iii. cap. ii. a Vindalio oppido in
Epit. Livii LXI. Strabonis *Ουνδαλῶ* ad confluentem Sulgæ posito, fortassis nominatus.
Inter Druentiam & mare sunt cis Rhodanum *Varus*, a cursu obliquo dictus, qui quod Ita-
liam finit, ut Mela ait lib. ii. cap. iv. idcirco notior existit. Plinius quoque lib. iii.
cap. iv. *amne Varo*, inquit, *ab Italia discreta Narbonensis provincia*. Lucanus lib. i.
vers. 404.

Finis & Hesperiae promotus limite Varus:

quod cur dicat, *promotus limite* demum finem Varum esse constitutum, ignorare se fatetur
Hadrianus Valesius. Certe non tantum quos laudavimus, sed Strabo etiam & Ptolema-
us, & quos alibi nominamus, Varo distinguunt a Narbonensi provincia Italiam. Ad
Forum Julium in mare exit *flumen Argenteum*, nunc Argens, juxta quod castra Marcus
Lepidus posuerat, ut ipse Ciceroni lib. x. epist. xxxiv. perscripsit. *Ad Forum*, inquit,
Voconium veni, & ultra castra ad flumen Argenteum contra Antonianos feci. Data est illa
epistola ex castris ex *Ponte Argenteo*, qui locus vel vicus fuit cum ponte in illo fluvio. *Fossa*
Mariana etiam huc referenda est ex Rhodano, cujus ostium difficulter adibatur, ideo per
Campum Lapidium in lacum Mastramelam, qui prope Massiliam est, Cimbrico bello
deducta, & Massiliensibus, quod Strabo addit, ob fidem Romanis præstitam donata.
Pomponius Mela lib. ii. cap. v. *Fossa Mariana partem ejus amnis navigabili alveo effundit,*
alioquin litus ignobile, & Lapidum, ut vocant Campus. Strabo lib. iv. pag. 127. de Rho-
dano: *Μάριος ὁρῶν τοφλόσομον γινώσκων ἐκ τῆ περὶ ὁρώσεως καὶ δυσεῖσθλον, καὶ νῆν ἕτερε*
διώρυχα, καὶ ταύτῃ δεξιμένῃ τὸ πλεον ἔ ποταμῶ, Μεσσαλιώταις ἔδωκεν ἀερεῖον καὶ τῷ
Λαβρινῶν καὶ Τῶν ὁρῶν πῆλεμον ἐξ ἧ πλεον ἠνέγκαντο πολυτελή. Marius videns adgestione limi
ostium obtinerari, intrinseque reddi difficile, novam duxit fossam, qua majorem amnis partem exci-
peret, eamque Massiliensibus ob navatam contra Ambrones & Tugenos operam, præmii loco do-
navit, inde multum lucri acciperent. Hi duo fossam unam memorant. Plinius fossas no-
minat plurativo. *Ultra fosse*, inquit, *Rhodano C. Marii opere & nomine insignes: stagnum*
Mastramela, oppidum Maritima Avaticorum: superque Campi Lapidum, Herculis præliorum
memoria. Hinc ipsa Rhodani ostia aliis plura numerata, aliis pauciora. Scilicet quia
in ipso æstuario ostia dividebantur, & parvas insulas faciebant, numerus non idem illo-
rum fuit omnibus. Plinius tria nominat lib. iii. cap. iv. *Libyca*, inquit, *appellantur duo*
ejus [Rhodani] ora modica: ex his alterum Hispaciense, alterum Metapinum: tertium idem
que amplissimum Massalioticum. Vox *Libyca* non omnibus videtur sincera, & sunt qui *Li-*
gyca vel *Ligyra*, id est *Ligustica*, malunt, quia Ligures in illis oris coluerunt.

Inter Rhodanum & Pyrenæos hæc flumina, Pomponius lib. ii. cap. v. enarrat: *Ultra sunt*
stagna

flagna Volcarum, Ledus flumen, - - - - - tum ex Gebennis demissus Arauris juxta Agathan: secundum Beterras Orbis fluit. Atax ex Pyrenæo monte digressus, quæ sui fontis aquis venit, exiguus vadusque est, & ingentis alioquin alvei tenens, nisi ubi Narbonem attingit: nusquam navigabilis: sed quum hibernis intumuit imbribus usque eo solitus insurgere, ut se ipse non capiat. Lacus accipit eum Rubresus nomine, spatiosus admodum, sed quæ mare admittit, tenuis aditu. Ultra est Leucata litoris nomen, & Salsula fons, non dulcibus, sed salioribus etiam quam marine sunt, aquis defluens. - - - Inde est ora Sardorum, & parva flumina, Tetis & Tichis: ubi accrevere, persæva. Colonia Ruscino vicus Eliberri, & cetera, usque Cervariam, finem Galliæ. De singulis breviter. Ledus hoc loco suam patriam habet, non trans Ligerim, ubi cum Liderico a nonnullis confundebatur. Respondet nomini haud procul a Montepessulano decurrens le Lés sive le Lez. Et de hoc cum Sidonii, tum Theodulfi carmina, supra recitata, ut intelligantur, conveniens est. Accedit Avienus, quem mox producturi sumus. Arauris Ptolemæi Ἀραυρῖς, Plinio etiam Arauris, ut bene Harduinus emendavit, quod perperam editum erat Araris. nunc Airau vel Erhau. Locum, quo defluat, Mela designavit, juxta Agathan videlicet. Orbis vel Obris sequitur in Biterrensi agro, qui & Orobis dicitur, ut Festus Avienus in Ora Maritima legit:

At nuncce Ledus, nunc & Orobis flumina

Vacuos per agros & ruinarum aggeres

Amœnitatis indices prisca meant.

Atque ita Ptolemæus etiam Ὀροβῖς. Plinii Liria in mendo latet: contra ille nec Ledum nec Orobim habet. Nobilior ceteris Atax, nunc l'Aude est. Plinius lib. III. cap. IV. *Atax e Pyrenæo Rubrensem permeat lacum. Lucano mitis Atax. Libro enim I. vers. 403.*

Mitis Atax Latias gaudet non ferre carinas.

Ptolemæus Ἀταυρῖς ποταμὸς ἐκβολαί, obliquo casu, Atagis fluvii ostia, quem imitatus est Avienus, nomen per G formando,

Hæc falsum in æquor amnis Attagus ruit:

At Strabo pag. 125. τῆ Ἀταυρῖς declinavit, id est Atacis Latine. Minora flumina quæ sequuntur, Melæ sunt Tetis & Tichis, Plinio inverso ordine, quia ex Hispania progreditur, Tecum & Vernodubrum. Melæ Tetis, (sic scribo cum Petro de Marca, non Telis, ut editum) est hodie la Tet, apud Perpinianum delabens in sinum Gallicum: & si Harduinum sequemur, idem & Plinii Vernodubrum est. Tecum autem Plinii, est Tichis Melæ, hodie Tec, juxta Eliberim sive Helenam decurrens in mare. Atque hæc de Galliæ fluminibus satis dicta sunt: ad montes quoque illustrandos properamus.

Præter Pyrenæum & Alpes, aliunde notos montes, tria sunt præcipua juga montium, quibus Gallia exsurgit, & se cum ab aliis regionibus, tum inter se discernit, Cebenna sive Gebenna, Jura, & Vogesus, sive Vosagus. Primus Cebenna verius scribitur, quam per G, ut vulgo fit, Gebenna, quia & Græci, præsertim Strabo, Κέμμενῖς appellant, K in fronte posita, non Gamma littera, quamvis Metaphrastes Cæsaris Γεβέννα vulgare retineat. Cæsar lib. VII. cap. VIII. Mons Cebenna, qui Arvernos ab Helviis discludit, durissimo tempore anni, altissima nive iter impediebat. Et cap. LVI ejusdem libri: oppositis mons Cebenna viarumque difficultas impediebat. Melæ lib. II. cap. V incunte sunt Gebennici montes. Longo tractu a Garumna fere ad Rhodanum per Vellavos & Arvernos protenduntur. Hodie les Cevennes. Galliam quasi in duo latera, septentrionale & austrinum separant, id quod Pomponius Mela dicto loco observat: Gallia, inquit, Lemano lacu & Gebennicis montibus in duo latera divisa, atque altero Tuscum pelagus attingens, altero Oceanum, hinc a Taro, illinc a Rheno ad Pyrenæum usque promittitur. Narbonensi provinciæ etiam

etiam limitem hi montes ponunt. Plinius lib. iii. cap. iv. *Narbonensis a reliqua Gallia latere septentrionali montibus Gebenna & Jura discreta.* Lucanus lib. i. vers. 434.

qua montibus ardua summis

Gens habitat cana pendentes rupe Gebennas.

Sed quod longiora juga vix dici possunt a cana rupe pendere; sæpe laudatus Valesius non de toto illo montano tractu, sed de parte ejus præcipiti ac summa, in qua Valauniae caput Anicium sive Podium sedet, nunc le Puy, interpretatur.

Mons Jura quoque in altissimis Gallicorum numeratur, Ptolemæi *Ιεγερός*, Juraſſu lib. ii. cap. ix. Cæsar lib. i. B. Gall. cap. i. *Undique loci natura Helvetii continentur; una ex parte flumine Rheno latissimo atque altissimo, qui agrum Helvetium a Germanis dividit: altera ex parte monte Jura altissimo, qui est inter Sequanos & Helvetios.* Et cap. ii. *Iter per Sequanos angustum & difficile inter montem Juram & flumen Rhodanum, quo vix singuli carri ducerentur.* Et paullo post cap. ii. libri ejusdem: *A lacu Lemano, qui in flumen Rhodanum influit, ad montem Juram, qui fines Sequanorum ab Helvetiis dividit, milia passuum decem novem, murum in altitudinem pedum sexdecim, fossamque perducit.* E quibus facile de situ Juræ montis cognoscitur. Sunt ergo montes qui Helvetiæ ab occasu objacent, eamque Burgundiæ finibus discludunt, in variis partibus, aliis atque aliis nominibus insigniti.

Tandem *Vogesus* mons in Belgicam magis procurrit, sive in Superiorem Germaniam. Inter Lotharingiam & Alsatiam protensus Austriam a Burgundia dividebat. Expandit enim juga sua ita, ut quorundam sententia ad Rhenum usque, in Rauracos, Triboccos, ac in Nemetes, Vangionesque certis locis proferantur, a Treviris in Lingonas Sequanosque dorso longissime exporrecto. Nam & Cæsar a Lingonibus eos montes ducit lib. iv. cap. x. *Mosa, inquit, profluit ex monte Vogeso, qui est in finibus Lingonum.* Lucanus lib. i. vers. 397. veram nos pronuntiationem docet, si, ut editum est, antiqua lectione firmatur, cui sane non defunt manu exarati libri. Ait vero

Deservere cavo tentoria fixa Lemano,

Castraque, que Vogesi curvam super ardua rupem

Pugnaces pictis cohibebant Lingonas armis.

Medio ævo transpositis litteris non *Vogesus*, sed *Vosagus* dixerunt. Venantius Fortunatus lib. vii. carm. iv.

Ardenna an Vosagus cervi, capra, ilicis, urfi

Cede sanguisera silva fragore tonat.

quæ metri ratio, quamlibet trajectis vocabuli elementis, receptam Lucani lectionem non mediocriter confirmat. *Vosacum silvam* etiam appellaverunt. Turonensis Gregorius lib. x. cap. x. *dum ipse Gantheramnus rex per Vosacum silvam venationem exerceret.* Quam vocabuli formam metaphrastes Cæsaris haud dubie respexit, Βοσῆκς vertendo, ut suæ ætatis genio serviret, & quod omnes nominabant, exprimeret. Supra enim adlata de Mosa verba ita reddidit, Ὁ δὲ Μόσς ποταμὸς ἀπὸ μὲν τῆ Βοσῆκς, ὅθρς τῆ Λιγγονικῆς, καταρρεῖ.

Expositis sic & fluminibus Gallorum, & qui præcipui illorum sunt, montibus, ad ipsam divisionem, partiumque limites explicandos accedimus. C. Julio Cæsare Galliæ præfecto ex consulatu, primum Romanis, quam longe pateat, & quibus terminis contineatur, innotuit. Armis tum & victoriis compertum fuit, in quam sinuosos tractus Armorici recedant, & quinam fretum Britannicum accolant, & quot gentes Rheni ripæ a fontibus ad ostia usque prætendantur. Primus itaque Julius Cæsar est, qui populos tam diversos, tam late habitantes in certas nationes descriptos, uti antea fuerant, Romanis patefecit. Quorum provincia excepta, quæ ab Italia Narbonem & ad Pyrenæos patebat,

reli-

reliquam omnem Galliam in tres partes descripsit, Aquitaniam, & Galliam propriam sive Celtae regionem, & tandem Galliam Belgicam. Singulis partibus quos terminos constituerit, ipsius verbis ita breviter declaramus. *Gallia omnis*, inquit, *divisa est in tres partes: quarum unam incolunt Belgae, aliam Aquitani, tertiam, qui ipsorum lingua Celtae, nostra Galli appellantur.* Exemptam igitur voluit provinciam Romanam, utpote qui de illa Gallia, quam ipse armis subegerat, non quam devicissent maiores, scribere quod res erat, apud animum constituerat: provinciae autem rationes, praesertim tam propinquae, satis exploratae perspectaeque erant. De terminis partium singularum ita tradit: *Gallos ab Aquitania Garumna flumen; a Belgis Matrona & Sequana dividit.* GALLOS, inquam, quos proprie tales appellaverat, ipsorum lingua Celtas, divisos a Belgis & Aquitanis, qui etiam Galli erant, sed laxiore vocis significatione. Addit interjectis paucis pro Celtica parte illustranda: *Una pars, quam Gallos obtinere dictum est, initium capit a flumine Rhodano: continetur Garumna flumine, Oceano, finibus Belgarum: attingit etiam a Sequanis & Helvetiis flumen Rhenum.* Haec praecipua & propria pars Galliae: etiam ex hac limitum descriptione, omnium partium amplissima. At Belgae ab extremis Galliae [propriae seu Celticae] *finibus oriuntur*: (id est, a Sequanae Matronaeque ripis) *pertinent ad inferiorem partem fluminis Rheni.* nam superiorem partem Celticae adjudicaverat, quum Sequanos Helvetiosque, quos Celticarum parti transcribit; Rhenum flumen dixit attingere. Arctiores limites Aquitanis ponit. *Aquitania*, inquit, *a Garumna flumine ad Pyrenaeos montes, & eam partem Oceani, qua ad Hispaniam pertinet, spectat, inter occasum solis & septentriones.* Quod reliquum usque ad Alpes erat, cedebat provinciae Romanae, quam ita simpliciter appellabant, quia & prima illa & sola eis trans Alpes erat. Haec divisio Galliae temporibus Julii Caesaris, qui primus eam in potestatem Romanorum, saltem maximam ejus partem redegerat.

Augustus autem Caesar sicut ubique provincias Orbis Romani ordinavit: ita etiam in Gallia inaequalitatem correxit, demtis maximae, hoc est Celticae, quibusdam regionibus, quas Aquitaniae partim, partim Belgicae adjecit. Aquitaniae enim limitem ad flumen Ligerim perduxit: Helvetios atque Sequanos, qui in eadem Celtica censi erant, in Belgicam provinciam transcripsit: Narbonem & Lugdunum capita provinciarum constituit, ut inde prima & antiqua provincia *Narbonensis Gallia*, media vero sive Celtica, *Lugdunensis* appellarentur: & nisi sub idem tempus, tamen non longe post, pars Belgicae Rhena-na ab incolis Germanis novarum quasi provinciarum Germaniae Superioris & Inferioris nomina accepit. Strabo primus hanc Augusti reformationem prodidit lib. IV. sub initium: cujus interpretes per exempla sunt Plinius & Ptolemaeus, qui novam Augusti divisionem populorum & provinciarum presse persequuntur. Mirum vero, Pomponium Melam, sine dubio posteriorem Augusto, quasi nescium illius renovationis, veterem Julii Caesaris divisionem sequutum esse. Comatam enim Galliam non aliter quam Caesar per Garumnam & Sequanam hoc modo distribuit: *A Pyrenaeo ad Garumnam Aquitani: ab eo ad Sequanam Celtae: inde ad Rhenum pertinent Belgae.* Nos auctorem Augustum, scriptores Plinium & Ptolemaeum per singulas partes sequemur, ut initium ab Aquitania faciamus, tamquam maxime occidentali & Hispaniae limiti, quem continuamus, proxima: inde ad Lugdunensem progressuri sive Celticam: tandem ad Narbonensem, in usque Italiae fines se proferentem: Belgicam autem insequenti capiti & novae tractationi relinquemus, in quo itidem non discedemus a more veteri, quo & alibi a tribus reliquis Romani Belgicam provinciam dijectam separatamque voluerunt. Vetus inscriptio apud Gruterum pag. 440. num. 3.

& saepius sine expressis nominibus ita, TRES PROVINC. GALL. Vid. pag. 476. num. 4. & aliis multis locis. Pari modo & nobis liceat expositionem specialem Galliae in duo capita distribuere, & tres provincias seorsum enarrare, antequam novo capite novoque tractatu adgrediamur quartam, quae, ut remotissima erat ab Italia, & plures populos insignes atque nobiles & in historiis memoratos continet, ita digna utique videtur, quae singulari enumeratione gentium urbiumque proponatur. Sit ergo nunc primo ordine expedienda

AQUITANIA

SIVE

GALLIA AQUITANICA.

Aquitania, quae & Plinio lib. vi. extremo dicta est *Gallia Aquitanica*, & in Notitiis veteribus *provincia Aquitanica* hodie ex parte Guienne, quod ex *Aquitaine* corruptum videtur: Haec, inquam, Aquitania latitudinem, Augusto Caesare dante, habet a Pyrenaeis ad flumen Ligerim, sed propinquum Rhodano, μέγας ἢ κεφαλῆς αὐτῆς, usque ad caput ejus, five fontes, ut Ptolemaeus definivit lib. ii. cap. vii. Saepae Aquitania ita distincta a ceteris Galliarum partibus fuit, ut tamquam separata provincia poneretur, quod credo inde ortum esse, quia non una cum ceteris provinciis devicta fuit, sed ab Augusto tandem in potestatem Romanorum redacta, quo tempore Vitruvius lib. ii. cap. i. scripsit: *Ad hunc diem nationibus exteris ex his rebus [fronde, arundine, luto inductis] aedificia constituntur, ut in Gallia, Hispania, Aquitania scandulis robustis aut stramentis.* Inde est, quod Sextus Rufus cap. vi. totam Galliam descripturus, ut integram praefecturam praetorii per Gallias, distinctam mentionem Aquitaniae, separatae aliquando partis, faciat. Sane, inquit, *in Gallia cum Aquitania & Britannis decem & octo provinciae.* Ad quem locum vide sis, quae editione secunda commentati sumus. Prius Aquitaniam veterem, Garumna definitam, exponemus, postea demum adjectam ab Augusto addituri.

Limes, quo cum Hispania cohaesit ad Oceanum, ponitur a Ptolemaeo flumen *Aturus*. Sic ille recto casu appellat, Ἀτρεὺς, τῷ Ἀτρεῖος. Sed *Aturus* alii, in quo vocabulo Lucanus secundum corripuit lib. i. vers. 420.

*Qui tenet & ripas Aturi, quo littore curvo
Molliter admissum claudis Tarbellius aquor:*

adrexat Ausonius Mosellae versu 468.

*In mare purpureum domini tamen ante Mosella
Numine adorato, Tarbellicus ibit Aturus.*

nisi ideo duplicatur littera, quippe in libris *Aturus* est. Hodie prope ostia nobilissimae Bajonae: medio aevo *Lapurdum* dicta, sed ignorata cunctis antiquioribus, neque pro Lapurdi mentio occurrit, quam in Notitia imperii, & apud Sidonium Apollinarem lib. viii. epist. xii. ideoque ad illorum temporum geographiam a nobis reservatur. Plures populi sunt Aquitaniae, sed de quibus vere Strabo dixit lib. iv. pag. 131. ἔθνη μὲν αὐτῆς ὡς ἀδεῖα, & exiguae & ignobiles gentes esse, ut obscura & poene monstrosa nomina, quae a Plinio referuntur, ostendunt, quorum qui inter Garumnam, qui extra fuerint, quod discerni facile non possunt; vel solius Caesaris, qui intra Garumnam Aquitaniam

concludit, ignoti populi, *Preciani, Vocates, Tarusates, Sibuzates, Garites*, argumento nobis sunt, multa nostris temporibus in Aquitaniae cognitione nobis doesse. Ergo nobiliores sectabimur & notiores in historiis, e quibus præcipui *Tarbelli* sunt, quos Cæsar lib. 111. B. Gall. cap. xxv 11. primo loco numerat in gentibus Aquitanis. A Pyrenæo ad Aturum & circa eum sub Oceano habitabant. Pyrenæum attigisse, Tibullus docet, quum lib. 1 elegia vi 111. vers. 9. dixit,

Tarbella Pyrene

Testis, & Oceani littora Santonici.

Esse autem *παρνεαντίας* præcipue, quod de plurimis Aquitanorum Strabo lib. iv. pag. 131. dixit, hoc est Oceano proximos, antea prolatus Lucani versus 421. libri 1. demonstrat,

Molliter admissum claudis Tarbellius equor.

Tarbellius, id est, *Tarbellus*, poetice, non *Tarbellicus* ut vulgo est editum. Cognominantur apud Plinium lib. iv. cap. xix. *Tarbelli Quatuor signani*, forte quod quatuor signa militum præsidio tenuerunt, ut *Cocostates sex signani* ibidem, quibus sex vexilla præsidiorum fuerunt. Oppidum *Tarbellorum* ad idem flumen *Aqua Augusta*, ὕδατα Αὐγύστα, ut Ptolemæus appellat; *Aqua Tarbellica* Antonini; *Tarbella civitas* Vibii Sequestri in *Atur*: & *Aquensis civitas* in Notitia civitatum Galliae. Hodie Acqs sive Dax. Extra limitem forte *Tarbellorum*, ad idem vero flumen *Aturum*, oppidum aliud fuit, ut apparet, satis antiquum, intactum autem vetustioribus geographis. Notitia civitatum Galliae *Aturensum civitatem* nominat in Novempopulana sitam: & si Hadrianum Valesium sequimur, hic *Vicus Julii* est antiquo nomine, a Gregorio Turonensi lib. vi 11. cap. xxx 1. tamquam episcopalis civitas nominatus; eadem *Atura* vel *Aturres* Sidonii lib. 11. epist. 1. ubi Jacobo Sirmondo notata legas velim, qui consentit Valesio Hadriano: præterius postea *Aduris* scriptum & tandem *Aire*, ut nunc nomen sonat non ignotæ ad id flumen civitatis. *Atures* autem & *Aturense*s dictos fuisse, qui juxta flumen *Aturum* colebant, Tibullus quoque dicto carmine de Messalæ victoria approbare potest. Canit enim principio

Hunc [diem] fore Aquitanas posset qui fundere gentes,

Quem tremeret fors milite victus Atur.

Cæsar *Sotiates* lib. 111. cap. xv. seq. sunt ille ad *Aturum* populus, quibus illustris vir P. de Marca pag. 191. *Marca Hispan.* tribuit conciliorum & Turonensis historici *Vicum Julium*. Idem Cæsar lib. 111. cap. xxv 11. *Tarbellis* apponit *Bigerrones*, sive *Bigerros*, (Plinii *Begerros*) itidem ad Pyrenæum vergentes, ideo *pellis* ob cæli asperitatem, quæ sub Pyrenæo est, ab habitu seu vestitu dicuntur. Paullinus Nolanus Carm. x. ad Ausonium vers. 246.

Digna que pellitis habitas deserta Bigerris.

Horum *Turba* fuit oppidum ad *Aturum*, nunc *Tarbe*, cum castro *Bigorra*. Vetus *Notitia Civitatum Galliae* in Novempopulana: *Civitas Turba cum castro Bigorra*. In eo tractu *Beneharnum* fuit, sed dubium an ad veterem geographiam, in qua versamur, vere pertineat, quia nullum ejus vel leve monumentum, ante auctorem Itinerarii, quod Antonini vel Aethici vocatur, superest. Sunt etiam sub Pyrenæi montibus, quas Strabo laudat, *Onesia Therma*, τὰ τῶν Ὀνησιῶν θερμὰ καὶ ἵσα πολυτιμωτάτα ὕδατα, præstantissimæ *therma saluberrimæ aquis*, lib. iv. pag. 132. Conjungit cum Convenarum Lugduno, quod aliquam fidem facit aut in *Convenis*, qui *Bigerrones* ab ortu attingunt; aut in *Bigerronibus* exstitisse. Est ibi juxta *Aturum* amnem, oppidum *Bagneres*, aquis salu-

Eluberibus nobilitatum, quæ videntur ipsæ fuisse, quas Strabo vocat, ignotum unde, *Onesias*. Quos autem jam *Convenas* dixi, is populus erat ad Pyrenæi radices, ab Aturo ad Garumnâ & ultra, quorum caput *Lugdunum Convenarum* fuit, quod Strabo, Ptolemæus, & Itinerarii auctor commendant, hic etiam ita situm designavit, ut cum oppido S. Bertrandi plurimorum opinione conveniat. Origo hujus Lugduni (sic Itinerario scriptum est: Græci autem auctores, quos nominavimus, *Αὐγιδυν*) origo, inquam, illius ex Pompeii bello Sertoriano est, qui Pyrenæi prædones ac fugitivos in hanc urbem fertur compulisse, de quo pretium erit relegere, quæ supra pag. 71. ex S. Hieronymi adversus Vigilantium libello attulimus. Idcirco Plinius lib. iv. cap. xix. *in oppidum contribuiti Convenæ*, nempe a Pompeio. Ad eandem rem gestam P. Vatinius jussu Cæsaris lib. iii. B. Civ. cap. xix. provocavit, quum ex Pompeianis trans Apsum castra habentibus, quæsit, *liceretne civibus ad civis de pace legatos mittere, quod etiam fugitivos ab saltu Pyrenæo prædonibusque lenisset?* Eodem itinere Antonini ab Aquis Tarbellicis Tolosam, inter Bencharnum & Lugdunum ponuntur *Aquæ Convenarum*, quæ nisi sunt ipsæ *Onesias* Strabonis, quas in S. Bertrandi fano hodie plurimi inquirunt; difficulter sane inveniuntur. Sunt tamen clari viri, qui in vico Bagnères in valle Arbusia, duabus leucis a fano S. Beati, se illas invenisse opinantur, eoque applicant inscriptionem apud Gruterum pag. 112. num. 7. *NOMINE VICANORUM AQUENSIVM*, quam vero, quod lapis ille Tarbellicis Aquis repertus fuit, ut Gruterus adnotavit, dubito huic referri posse.

Supra Convenas septentrionem versus, itidem inter Aturum & Garumnâ sunt *Ausci* Ptolemæo *Ausci*, Mela censente lib. iii. cap. ii. *clarissimi Aquitanorum*, quorum nobilissimum oppidum vocat *Climærrum*, quo nomine etiam ab Antonino itinere ab Aginno Lugdunum Convenarum, commemoratur, quæ haud dubie Ptolemæi *Augusti* est, mutata appellatione, ut in pluribus aliis, Augusti Cæsaris benignitate; pro qua tandem, ut in Itinerario est, exoleta beneficiorum memoria, priscum nomen resumptum est. Sed auspicius vocabulum non minus celebri gentis nomine, ut solemne medio ævo erat, pensatum, & *Ausci* civitas appellata fuit, ut apud Ammianum est lib. xv. cap. xxviii. unde *Auscenses* Sidonii sunt lib. vii. epist. vi. id quod nomen corrupte *Aux* vel *Auscb* hodieque conservatur. Finitimi horum erant *Elusates* Cæsaris & Plinii locis sæpe dictis; sive *Elusani* Apollinaris Sidonii lib. vii. epist. vi. ab *Elusa* oppido dicta patria Rufini illius, in quem duos invectivos libros Claudianus scripsit. Libro i. eni verſ. 137. de Megara furia, Rufinum instigante, ut orbem perdat terrarum, dicitur:

Irradat mæros Elusa, notissima dudum

Tectâ petens.

Elusatibus proximi juxta Garumnâ *Lactorates* fuerunt, vel ipsi pars Elusatium: quorum oppidum in Itinerario Antonini *Lactura*; in Theodosiana Tabula, quam Peutingerianam vocamus, *Lactora*: in Notitia Galliæ, in Novem populis *Civitas Lactoratum* nunc Lectoure. Oppidum præclarum, nec non antiquum fuisse, multorum lapidum inscriptionibus, ex Antoninorum sæculo ibidem repertorum probatur, quarum aliqua a Grutero pag. 29, 30, 31. ita excerptas huc attulisse non poenitebit.

PRO SALUTE IMP. M.
ANTON. GORDIANI PII FEL.
AUG. ET SABINAE TRANQUILLINAE
AUG. TOTIUSQUE DOMUS DIVINAE
PROQUE STATU CIVI

TATIS LACTORATEN
TAUROPOLIUM FECIT ORDO
LACT.

Et alio lapide idem brevius notatum

PRO SALUTE ET INCO
LUMITATE DOMUS DI
VINAЕ R. P. LACTORAT
TAUROP. FECIT

Est etiam in quodam (pag. 29. num. II.) LECTOR. secunda vocali, sed in aliis cunctis lapidibus & Itinerario utroque, etiam in Notitia antiqua, vocali prima.

Sequuntur in eodem tractu sub Garumnæ ripa Burdegalam versus, *Vasates*, non ignobilis populus, Cæsaris forte *Vocates*, quod describentium lapsu pravatum putarem, nisi & Plinius Basabocates haberet, quæ vox ex gemina lectione videtur esse commixta. Ptolemæus emendandus est, & ex 'Ουασάτες scribendi 'Ουασάτιοι, Valesio etiam admonente. Verum autem nomen *Vasates* ab Aufonio & Sidonio habemus. Illius verba postmodo adferemus: hic lib. VII. epist. VI. *Elusani, Vasates, Convenæ, Auscenses*. Alia forma *Vasata* dicti, quod nomen postea eorum oppido, perinde ut *Vasates*, hæsit. Proprium & antiquum nomen oppidi fuit *Cossio* primo casu, non Κόσσιον *Cossium*, ut in Ptolemæo scriptum est, quod Κόσσιον per Ω legendum est. Aufonius Parental. XXIV. de sororis genero Paulline:

*Stirpis Aquitana mater tibi. nam genitori
Cossio Vasatum, municipale genus.*

Ut vero solemne illis temporibus fuit, urbs populi nomine utriusque formæ appellabatur. Idem Aufonius Epicedio patris, quod II idyllium est

*Vicinas urbes colui patriaque domoque,
Vasates patria, sed lare Burdigalam.*

Et Ammianus Marcellinus lib. XV. cap. XXVIII. *Novem populos Ausci commendant & Vasata*, quæ oppidorum ibi, non gentium sunt nomina. Dicitur etiam *Civitas Vasatum*.

Sidonius lib. VIII. epist. XII incunte ad Trigetium: *Tantumne te Vasatum civitas, non cespitis imposita, sed pulveri?* In Notitia Civitatum Galliæ est *Civitas Vasatica*: hodie Bazas.

Tandem in angulo, quem Garumna cum Oceano facit, *Bituriges* fuerunt *Vivisci*, vel *Vibisci* cognomine, peregrina gens inter Aquitanos, Biturigibus Celticis orta, quos Cubos denominarunt; quod a Strabone observatum est. Ipse vero cognomen corrupte *licus Joscos* tradit: nec id salvum apud Plinium, qui *Ubiscos* vocat: sincerius apud Ptolemæum, cujus sunt 'Ουίβισκοι, *Vibisci*, quia B & V litteræ sæpius permutantur. Vera autem & antiqua scriptura *Viviscorum* est, videlicet per V. quod auctore Aufonio probatur, qui de se in Mosella vers. 438. dicit,

Hac ego, Vivisca ducens ab origine gentem.

Burdigalensis enim fuit, ut postea cognoscitur, atque ita in illis Biturigibus natus. Confirmat inscriptio aræ Burdigalensis apud Gruterum pag. 227. num. 4.

AUGUSTO SACRUM
ET GENIO CIVITATIS
BIT. VIV.

Nec vero deest, quod pro Plinii scriptura *Ubisci* adferatur. Nam lapide alio, Burdigala & ipso cruto, apud Gruterum pag. 731. num. 3. legitur.

JULIO LUPUS C.
BITURIX UB

Sed malo priorem scripturam sequi, quod de lapide non satis certi sumus, verene sic ibi, an lapsu opificis incisum; etiam an inde curatius sit exscriptum. His Biturigibus Ptolemæus duo oppida dat, *Noviomagum*, proximum Oceano, quod intercudit: & *Burdigala*; *Burdigalam*, quod ita etiam Strabo scripsit, qui emporium vocat, & situm ita accurate designat lib. iv. pag. 131. Μόνον τὸ τῶν Βιταρίγων τέτων ἔθνος ἐν τοῖς Ἀκουϊτανοῖς ἀσέφυλον ἴδρυθ', καὶ εἰς συντελεῖ αὐτοῖς. ἔχει δ' ἐμπορεῖον Βερδίγαλα θηλικείμενον λιμνοθαλάττης, ἣν ποιῶσιν αἱ ἐκβολαὶ τοῦ ποταμοῦ, *Sola hac Biturigum gens in Aquitanis peregrina degit, nec illis contribuit. Habet autem emporium Burdigala, oppositum paludi marinae, quam fluminis ostium efficit. Latini sæpe scribunt Burdegala, secunda vocali; neque vero minus etiam tertia. Dubitationis causa est, quod adhuc neque marmora, neque alia monimenta, quæ id nomen ferant, facile sunt reperta, ut antiquitatis testimonio levis discrepantia componatur. Patria Aufonii poetæ fuit, qui singulari eam carmine claris urbibus, a se laudatis, adsociavit. Ex quo hæc protulisse brevitati nostræ sufficiat.*

Burdigala est natale solium: clementia cali

Mitis ubi & rigua larga indulgentia terra;

Ver longum brumæque breves juga frondea subsunt.

Et Sidonius Apollinaris Carmine, lib. ix. epistolæ xiii. inserto,

Declamans gemini pondere sub stili

Coram discipulis Burdegalsibus.

Fuit enim illa urbe sedes incluta litterarum, quod Aufonii liber PROFESSORES inscriptus, exemplis eruditissimis demonstrat in omnibus disciplinis. Atque hæc de veteri Aquitania inter Garumnam & Pyrenæos contentam nota sunt. Sequitur

Aquitania ab Augusto adjecta, id est omnis Aquitania Prima & Secunda, ut medio ævo dividebatur: sive quidquid spatii inter Ligerim & Garumnam comprehenditur, sedes quatuordecim populorum, qui avulsi a Celtica seu Lugdunensi provincia, Aquitanie ab Augusto ad æquandas provincias adscripti sunt. Strabo lib. iv. pag. 131. Εξῆς περὶ τῶν Ἀκουϊτανῶν λεκτέον, καὶ τῶν προσωρισμένων αὐτοῖς ἔθνων τεσσέρα καὶ δεκά Γαλατικῶν τῶν μετὰ τὸ τῆς Γαρυμνῆ κατοικούντων καὶ τῆς Δείγης, *Deinde dicendum est de Aquitanis & eorum circumterminis Celticis quatuordecim gentibus, habitantibus inter Garumnam & Ligerim.* Ad quem numerum avgentium etiam reducenda sunt quæ sub initium hujus libri præe scribuntur ἐπ' ἄρχης καὶ δέκα ἔθνη, & utique etiam ibi cum Calaubono legendum τεσσαρες καὶ δέκα, *quatuordecim gentes, non decem.* Ex illis autem Oceanum attingunt *Santones* atque *Pictones*; illi a Garumna extincti in medium spatium, quod inter duos illos amnes comprehensum est: In exinde ad ripam usque Ligeris. *Santones*, sive *Santoni*, utroque modo dicuntur, ut Andes & Andii, Turones & Turoi. Plinius & Ptolemæus *Santones*. ille dicto capite de Aquitania, *Santonis liberi*: hic Σάντανες, perperam cum O magno, quod poetæ Latini elevant, etiam Strabo Græce: *Santonis* autem, *Santoni*, forma altera, Pomponii Mela est & Lucani, plurimumque posteriorum. Mela lib. i. cap. 11. *ab Santonis ad Osismios*: Lucanus lib. i. vers. 422.

gaudetque amaro Santonis hoste

Tacitus lib. vi. cap. vii. *Julius Africanus e Santonis Gallica civitate*: quod de gente malim, quam de urbe cum aliis & ipso Valesio, interpretari. Taciti enim ætate mos nondum invaluerat, ut principes urbes suarum gentium nominibus appellarentur. Aufonius epist. xxiv. vers. 79.

Santonis ut sibi Burdigalam mox jungit Aginnum

Illam sibi.

San-

Santonus, non ipsa urbs (quæ *Santoni* vel *Santones* illo ævo, multitudinis numero, appellanda fuisset) sed incola urbis Santonicæ, qui utramque urbem vicinam habebat *Burdigalam* & *Aginnum*, sed ita ut media esset *Burdigala* inter *Santoniam* & *Aginnum*. *Santonibus* Strabo & Ptolemæus *Μεδιολάνιον*, *Mediolanium*, sex syllabis, tribuunt, quod *Mediolanum* Latino ore cum Antonino ac Tabulæ Peutingerianæ auctore, etiam Græco Stephano, demta syllaba, dicimus, sita ad Carantonum flumen. Eadem urbs *Santonica* nominata. Ausonius epist. viii. principio:

Tandem reluctati retinacula blanda morarum

Burdigala molles linquimus illecebras:

Santoniamque urbem vicino accessimus agro.

Ipsa etiam temporum illorum consuetudine nomen gentis induit, *Santoni* & *Santones* pluraliter dicta. Ausonius Epist. xi.

Vinum quod bijugo parabo plaustro

Primo tempore Santonos vehendum.

Et Epistola xv ad Tetradium vers. ii.

Cur me propinquum Santonorum mœnibus

Declinas?

ubi tam urbis nomen potest, quam etiam gentis ad *περίφραξιν* urbis, intelligi. Altera forma usus est Ammianus Marcellinus lib. xv. cap. xxviii. *Prima*, inquit, *provincia est Aquitanica, amplitudine civitatum admodum culta: ommissis aliis multis, Burdegala & Alverni excellent, & Santones & Pictoni.* Ptolemæus etiam *Portum Santonum*, & *Promontorium* eorundem memoravit. *Portus* ille hodie qui sit, non est apertissimum. Valesius existimat oppidum Broüage nunc appellari, at Ptolemaici numeri longius inde boream versus remonent supra ostium Canenteli fluminis. Tandem etiam *Blavia*, ad dextram æstuarii Garumnæ sitæ infra Duranii confluentem, aliqua mentio facienda est. *Militarem* cognominat Ausonius Epist. x ad Paullum, quia præsidium militare habuit: qui & situm cum cura delineavit his versibus:

Te quoque ne pigeat consponsi fœderis: & jam

Citus veni rerio, aut rota.

Aequoris undosi qua multiplicata recursu

Garumna pontum provocat.

Aut iteratarum qua glarea trita viarum

Fert militarem ad Blaviam.

Videlicet a *Burdigala*, ubi Ausonius erat. Antonini Itinerario, a *Burdigala Augustodunum* itinere, *Blavutum* appellatur, corrupte puto, quia æqualis auctor Tabulæ Peutingerianæ *Blavia* nomen conservat: & Simlero teste, in antiquo Antonini libro *Blavium* est. Bene. Hodie *Blaye*.

Pictonum fines descripti sunt antea. Latius patebant, quam *Santonum*, sed in littore arenoso, ideoque sterili & inculto. Strabo pag. 131. *ἐστὶ δὲ παρωκεανῆτις ἡ Ἀκκῖτανῶν ἀμυγδαλὴς ἢ πλείη καὶ λεπτὴ κέγχρω τρέφουσα, τοῖς τε ἄλλοις καρποῖς ἀφορωτέρεα, Aquitania litus arenosum est & tenue, milio alens, reliquarum frugum minus ferax.* Quod cum primis de *Pictonum* terra dictum crediderim, quæ tam inculta ad mare fuit, ut in longo litore Ptolemæus nihil habuerit, quod memoraret, præter obscurum portum *Secor*, & unicum *promontorium Pictonicum*. Intus duas in hac gente urbes ponit, *Αὐγαστίετον*, *Augustoritum*; & *Λίμωνον*, *Limonum*. Quod primo loco *Augustoritum* nominatur, clarissimi viri persuasum habent, esse eam primariam *Pictonicæ* gentis civitatem, quæ *Picta-*

vorum

~~omnis~~ nomen postea sibi vindicavit, nunc Poitiers. Sed Antonini itinere a Burdigala Argantomagum, id est Argenton, ut plurimi interpretantur, non alia potest Augustoritum esse, quam urbs Lemovicum præcipua, Limoges vulgo, sita inter Vesunam Petrocoriorum, & Argantomagum. Ordo itineris hic est, omissis ignotis mansionibus a Aginnum usque:

<i>Burdigala</i>	—	—	—
<i>Aginnum</i>	M.	P.	LXXI.
<i>Trajectum</i>	M.	P.	XXXIIII.
<i>Vesunam</i>	M.	P.	XVIIII.
<i>Fines</i>	M.	P.	XXI.
<i>Augustoritum</i>	M.	P.	XXVIII.
<i>Argantomagum</i>	M.	P.	XXI.

Iter Aginnum primum ferebat, ut quilibet videt, fluminis caussa. Quis vero ex hoc loc Argantomagum profecturus, deflectet prius in septentrionem pæne ad Ligerim usque atque inde in ortum hibernum, quum posset recta ire per Petrocorios atque Limovices. Vulgaris interpretatio urbium Ptolemæi in hoc tractu talis est, ut *Augustoritum* sit Pictavium: *Limonum*, propter nominis convenientiam, Limovices; quamvis alii *Ratiastum* Ptolemæi pro oppido habeant Lemovicum. At Magno, qui Notas Juris Romani regi Karolo dedicavit, ante nongentos circiter annos ita has urbes interpretatus est, ut ei proprius cum Antonino quam ceteris conveniret. Dicit enim: *Lemofex*, *Augustoretum*: *Pictavus*, *Lemonum*: quem etiam in tabula nostra sequuti sumus, nec adhuc induci possumus, ut deseramus: præsertim quum Limonum, quod concedit Valesius, non sit in Lemovicibus, sed, cum Antonino etiam, in Pictorum gente quaerendum. Itinere enim a Burdigala Augustodunum hunc ordinem nobiliorum civitatum, omissis minoribus invenimus:

<i>Burdigala</i>	—	—
<i>Blavatum</i> sive <i>Blavium</i>	M.	P. XVIII.
<i>Mediolanum Santonum</i>	M.	P. XLIII.
<i>Limonum</i>	M.	P. LVII.
<i>Argantomagum</i>	M.	P. XLII.
<i>Avaricum</i>	M.	P. XL.
<i>Augustodunum</i>	M.	P. LXXVIII.

Hic ab Mediolano Argantomagum iter per Limonum, a cursu longius absunt Lemovices, Santonibus ab ortu æquinoctiali oppositi: a quibus recta in septentrionem remotum est Argantomagum. Quo vero *Ratiastum* Ptolemæi referemus, urbem & caput *Λαυενικων*, quos omnes putant Lemovicum gentem esse; Quod si Augustoritum urbs est Lemovicum, uti cum Antonino & Magnone posuimus; non potest Ratiastum in illum locum reduci, sed a latere investigandum est, nec vero facile, quia solius Ptolemæi est, quoquo respicis, invenitur. Recentiores Galli *Engulisma*, ad Carantonum urbem, quod aliam memorabilis non superest, Ptolemæi Ratiastum esse existimant, quos, quia meliores non videmus, omnino sequendos duces esse existimamus. Nec vero diuturnum illud nomen fuit, sed ætate Romanorum nondum suprema aut decrepita, in *Iculisma* immutatum. Antonius Epist. xv. ad Tetradium vers. 21.

Quondam docendi munere adstrictum gravi

Iculisma quum te absconderet.

Sive *Iculisma*, sive, ut in libris vetustis est, *Iculisna* scripseris, nemo dubitat Engulisma

nam illam sive Angoulesmes esse, urbem insignem, Canentelo flumine adfusam. Hæc si Ptolemæi *Ratiastum* est, non tamen antiquissimum id nomen fuit, sed fortasse, si conjecturis locus est, *Agessina* Plinii ibidem constituenda. *Cambolectri*, inquit, *Agessinates*, *Pistonibus juncti*, lib. iv. cap. xix. Agessinates Iculisnenses clari viri interpretantur, quasi in nomine aliquid insit convenientiæ. Id vero urbisne nomen, an gentis cognomen sit, incertum, quia eo ab aliis Cambolectris, Atlanticis scilicet, provinciæ Narbonensis, lib. iii. cap. iv. discriminatur.

Sequuntur *Petrocorii* Cæsaris, Strabonis, & aliorum, quorum *Vesunna* fuit, Ptolemæi *Ovévva*, clara civitas, Augusto cognomine digna. Vetus inscriptio apud Gruterum pag. 105. num. 1.

TUTELAE AUG.
.VESUNNAE
SECUNDUS
SOTER D. S. D.

Sic Valesius versum ultimum emendat, prave descriptum a Grutero. Locum urbis auctor Itinerarii, ut supra vidimus, signat M. P. LII. ab Aginno Nitiobrigum. Et hic etiam *Vesunnam* vocat; auctor Peutingerianæ tabulæ *Vesonnæ*: cives Sidonius lib. viii. epist. xi ineunte *Vesunnicos*, ut sero gentis nomen urbi impositum esse oporteat. Caroli M. ætate Magno: qui cuique civitati antiquum nomen adjungit, *Petrogorius*, *Vesonna*. Aimoinus lib. iii. cap. xxxix. *Chilpericus Desiderium ducem ad perdendam Petrogoricum & Agennum, Aquitania urbes, cum instructis dirigit copiis*. Valesius quidem Sidonium etiam auctorem laudat, qui lib. vii. epist. vi. dixerit, *Burdigala, Petrocorii*: quod vero subnectit idem, post alios, etiam *Auscenses*; civium potius, quam urbis nomen videtur significari. A gente in Notitia Civitatum *πετρογορίων* nominatur *Civitas Petrocoriorum*. Hodie Perigueux.

Proximi his in austrum sunt Nitiobriges Cæsaris lib. vii. cap. Lxxv, quibus Ptolemæus oppidum *Aginnum* dat, cujus situs tam ex reliquo nomine *Agen*, in dextra ripa Garumnæ urbis, quam ex Itinerario & Peutingeriana Tabula notus est. Supra quoque Antonii versum ex Epistola xxiv. produximus:

*Santonus ut sibi Burdigalam: mox jungit Aginnum
Illa sibi,*

quo par distantia trium harum urbium significatur. Scribitur etiam *Agennum*, non tantum a posterioribus, ut de Aimoino Rer. Franc. scriptore, modo vidimus; verum etiam Hieronymus de Scriptor. Ecclesiast. in Soëbadio (al. Phœbadio) *Agenni Galliarum Episcopus*.

Hos Nitiobriges attingunt *Cadurci* Cæsaris & Strabonis, circa Oldum fluvium, qui Garumnæ miscetur. Ptolemæus illis urbem tribuit *Διύωνα*, *Duionam*, quod perversè scriptum pro *Διύονα*, ut *Divona* vel *Devona* legatur. Tabula Peutingeriana corrupte *Bibona*, lege *Dibona*: & Magno, *Cadurcus*, *Divonna*. Ergo caput gentis fuit, quod nomen est Ptolemæo hoc capite, atque Magnoni, primas urbes nominare. Hæc tandem gentis nomen illorum temporum consuetudine adsumsit, & *Cadurci*, *Cadurcum*, nec non *Cadurx* & denique *Caors* sive *Cahors*, quod hodieque obtinet, appellata est. Alterum oppidum Cadurcorum *Uxellodunum* fuit, natura loci egregie munitum, cujus situm & expugnationem Hirtius lib. viii. B. Gall. cap. xxxiii. seqq. describit. Sunt qui hanc primariam urbem Cadurcorum dicant, sive Cahors, ut hodie vocatur: sed Divonam illam esse, jam satis probatum fuit. Accedit quod Hirtius dicto loco dixit, *Uxellodunum in*
Q clien-

clivus Luterii, principis Cadurcorum, fuisse, quod infra dignitatem urbis primæ esset, quæ caput totius gentis sit. Quod si ergo diversum est oppidum vel nominis indicio, in *Peuch d'Usselou*, vel *le Peuch d'Usseldun*, tribus leucis a Cadenaco, ad eundem amnem Oldum, cui Divona adposita est, inveniri non dubitamus. Pars Cadurcorum cognominantur *Eleutheri*, id est liberi, apud Cæsarem lib. vii. cap. lxxv. Horum quibusdam videtur *Albiga* fuisse, ad flumen *Tarnem*: hodie *Alby*, quæ civitas *Albigensium* in Notitia urbium Galliarum; *urbs Albigenfis* apud Gregorium Turonensem lib. ix. cap. i. Est etiam in litteris pactionis apud Gregorium Turonensem lib. ix. cap. xx. *Albige* sexto casu, quasi *Albix* in primo. Hinc *Albigenses* & *Albienses* in Notitia Imperii sub dispositione Magistri mil. per Thracias, *Equites cataphractarii Albigenfes*, quos Pancirolus ex Albinga Liguriæ duxit: malumus cum Valesio ex Aquitania.

Succedunt Cæsaris *Ruteni* lib. i. & vii. sæpe. Ptolemæus *Rutanos* vocat, eisque urbem adscribit *Segedunum*. Sed Strabo etiam *Ρουηνίς* appellat, ac Plinius *Rutanos*: & Lucanus lib. i. vers. 401.

Solvuntur fluvii longa statione Ruteni.

Nomen urbis *Segedunum* apud Ptolemæum, ut diximus, etiam in Tabula Peutingeriana: postea *Ruteni*, gentis nomine, & ipsa nominata, & *urbs Rutena*: hodie Rodes. Pars *Rutenorum* ad provinciam vergebat, eratque ditionis Romanæ jam Cæsaris temporibus, ideoque ab ipso lib. vii. cap. vii. *Ruteni provinciales* dicti. Contermini his & *Narbonensi* provincie *Gabali*, itidem Cæsaris lib. vii. cap. lxxv. & Ptolemæi, & urbs illorum *Andesodon*, *Anderidum*, apud eundem Ptolemæum, ubi Scaliger *Anderedon*, *Andesodon* legit: in eadem Tabula Peutingeriana *Anderitum*: in Conciliis *Gabalitana Ecclesia* & *civitas*. Sidonius Carm. xxiv. Propemptico ad libellum, vers. 23.

*Tunc terram Gabalum satis nivofam,
Es quantum indigena volunt putari,
Sublimem in præco videbis urbem.*

id est, ex profunda valle celsam urbem adspicies. Jacobus Sirmondus ad illum locum inscriptionem adfert, in finibus *Arvernorum Gabalorumque* effossam:

IMP. CAES
M. CAS. LAT
POSTUMUS
P. F. AUG. COS
M. P. GABALL. V.

Populum Strabo lib. iv. pag. 132. *Γαβαλεις*, *Gabales*: regionem Gabalitanam Plinius lib. xi. cap. xlii. *pagum Gabalicum* vocat; posteriores *Gavaldanum* pagum, unde *Gevardan* hodie; & ex Gabalis, urbis nomine, *Javols*, sive *Javouls*, & *Javoux*, quatuor leucis a Mende. Huc Valesius refert quoque *milites Andretianos* sub dispositione Ducis Mogontiacensis, Notit. Gall. pag. 213.

Omnium maxime in ortu ex Aquitanis *Arverni* recedunt, nobilissimæ famæ populus, a Cæsare, Strabone, Plinio, Ptolemæo, & inter recentiores a Sidonio, qui episcopus eorum fuit, multum commemoratus. Potentia illorum ex bellis contra Romanos gestis elucet Plinius lib. iv. cap. xix. *Arverni liberi*, quibus avitam libertatem Romani etiam victis servaverunt, propter præstantiam virtutis. Tanta enim antiquitate erant, ut genus æque a Trojanis per Antenorem, quam Romani per Aeneam derivarent. Lucanus lib. i. vers. 427.

*Arverni que ausi Latio se fingere fratres,
Sanguine ab Iliaco populi.*

Quæ repetit & sua facit Sidonius lib. VII. epist. VII. Primariam urbem Strabo Νεμετ-
 ρόν, *Nemessum* vocat; Ptolemæus, & per notas auctor Tabulæ Peutingerianæ *Augusto-*
nemetum, quod Casaubonum induxit, ut de emendando Strabone cogitaret, quasi ille
 non Νεμετρὸς, sed Νεμετὸς vel Νεμεττὸς scripsisset, cui vocabulo ex Augusti nomine, ut
 multis aliis accessio facta fuerit. Cito fuit, quum urbs, deposito prisco nomine, gentis
 sibi nomen aptavit. Sidonius lib. VII. epist. II. *Arverni huic patria: parentis natalibus*
non superbi, sed absolutis: qui etiam lib. III. epist. XII. urbem *Arverniam* vocat. Noti-
 tia Civitatum Galliarum est *Civitas Arvernorum*. Magno, ille Notarum collector & expli-
 cator, *Arvernus, Augustonemetum*, id est, Augustonemetum. Atque eadem urbs a
 mille prope annis, ut probat Valesius, ex situ coepit *Clarus Mons* vocari, quam hodie-
 que nominationem tenet. Diversa ab hac, attamen vicina, *Gergovia* Arvernorum erat,
 in editiore monte, juxta Elaver flumen sita, & validissime munita; distincta etiam a Ger-
 gobia Bojorum. Strabo clare distinxit inter *Nemessum* sive *Nemetum*, & inter *Γεργούλας*
πόλιν Αρβέρων, *Gergoviam oppidum Arvernorum*. Hæc omnes aditus tam difficiles habe-
 bat, ut Cæsar de expugnatione desperaret. Cladem, inter oppugnandum acceptam,
 ipse descripsit lib. VIII. cap. L. & LI. Unde Sidonius de virtute Arvernorum gloriabundus
 judicat Panegyrico Aviti loceri, vers. 150.

testis mihi Cæsaris esto

Hæc nimium fortuna pavens, quum colle repulsus

Gergovia castris miles vix restitit ipsis.

Excisa jacet Gergovia, sed rudera in monte Gorgoje nomine, quod servant, una leuca
 ab Elaveri flumine, nec multo longius a Claro Monte, testantur de sede genuina. Ut
 autem de Arvernorum vocabulo ejusque scriptura antiqua certiores simus, ex Appendice
 Reinesii inscriptionem v referemus:

GENIO ARVERNORUM
 SEX. ORCIUS SUAVIS
 AEDUUS.

Subesse Arvernis *Vellavi*, sive *Velauni* consueverant. nam utroque modo scribuntur. Strabo
 Ουελλαίοι, qui *Vellavi* sunt Latine; Ptolemæus Ουελαυνοί, *Velauni*. Cæsaris codices
 variant lib. VII. cap. LXXV. Vulgo ita editum: *Parens numerum* (imperat Vercingetorix)
Arvernis, adjungitis Eleutheris Cadurcis, Gabalis, Velaunis, qui sub imperio Arvernorum
esse consueverunt. Oppidum Velaunis Ptolemæus tribuit *Ruesium*: mavult Valesius *Ruesio-*
nem, quia *Reveffione* in Tabula Peutingeriana est. Sunt qui in Anicio sive Podio (le
 Puy) illud quærant, sed propius afuisse ab illo *Vellavam urbem*, ut Turonensis vocat, sive
Vellavorum civitatem, ut vocatur Notit. Civit. Galliarum, ex ejusdem Gregorii Turonici
 verbis lib. X. cap. XXV. intelligimus: *Ingressus Vellava urbem terminum, ad locum, quem*
Anicium vocitant, accedit.

Supra Arvernos ad Ligerim in angulo flectentis fluminis sunt *Bituriges*, *Cubi* a Strabo-
 ne, Plinio, Ptolemæo cognominati. Plinius lib. IV. cap. XIX. *Hinc Bituriges liberi,*
qui Cubi appellantur. Ptolemæus: Βιτύριγες οἱ Κοῦβες, atque ita etiam Strabo. Cæsar
Bituriges simpliciter sine cognomine appellat: cognomine autem a Viviscis Biturigibus
 dicuntur, qui ad Garumnæ ostium erant. Inscriptio LXXXIV Reinesii Class. I. in
 Biturigibus reperta, subiecta statuae Martis:

FLAVIA CUBA FIRMANI FILIA
 COSOSO DEO MARTI SUO HOC
 SIGNUM DEDAVIT AUGUSTO

Oppidum illorum *Avaricum* nominat Ptolemæus, notum satis ex Cæsaris bello, qui ita de eo lib. vii. cap. xiii. scripsit: *Cæsar ad oppidum Avaricum, quod erat maximum munitissimumque in finibus Biturigum, atque agri fertilissima regione, profectus est, quod, eo oppido recepto, civitatem Biturigum se in potestatem redacturum confidebat.* Quod etiam expugnavit, ut cap. xxvii seq. ab ipso est perscriptum. Dictum *Avaricum*, a flumine *Avara*, quem postea *Averam* vocaverunt, præterfluente: nunc ille Evre sive Yevre appellatur. Urbis nomen cum gentis vocabulo postmodum, ut solemne erat, commutatum fuit. In Tabula tamen Peutingeriana & Antonini Itinerario vetus nomen retinetur: Sidonio autem *Biturica* sunt urbis nomen lib. vii. epist. v. ineunte. *Bituricas*, inquit, *decreto civium petitus, adveni.* Adde epist. ix ejusdem libri. Apud Magnonem: *Biturex, Avaricum.* Ex illo gentis nomine *Bituriges*, sive *Biturica*, & in dies pravato magis, tandem *Bourges* natum est, nunc urbis nomen istius celeberrimæ. Non enim aliud *Avaricum* fuisse, iter Antonini a Burdigala Augustodunum, quod supra excerpimus, evidenter demonstrat, idque magna consensione recentiores Galli approbant.

Atque hæc etiam de Aquitania nova, sive xiv gentium, Julianæ ab Augusto Cæsare adjecta, quæ inter Garumnam, Ligerim & Cebennam montem sita omnis est. Plurimas etiam illarum xiv gentium exposuimus, quas quidem Strabo non plene omnes enumeravit, sed tantum pag. 132. Arvernos, Vellavos, Lemovices, Petrocorios, Nitobriges, Cadurcos, Bituriges Cubos, Santones, Pictones, Rutenos, Gabalos. Addit primo loco *Ελῆες ἀπὸ τῆς Ροδανῆ τῆς ἀρχῆς ἔχοντας*, *Elvos*, sive *Helvies*, Rhodanum accolentes: sed illos Cæsar provinciæ Romanæ contribuit: Plinius & Ptolemæus in Narbonensi censent, quæ Provinciæ respondet. Ergo undecim tantummodo enumeratos populos habemus, duodecimum *Elvos* condonamus Strabonis errori: reliquos duos ignoramus, forsan in obscuris Plinii quærendos.

Sed ubi Gallica *Vasconia* censenda est, unde Gascogne hodie pars magna Aquitaniæ nominatur? Est in Gallis quædam Vasconia, sed illa non est ejus ætatis, cujus nos geographiam paramus, verum ævi multo recentioris. Vascones veteres omnes in Hispania fuerunt, quamdiu Romanum in ea imperium stetit. Exstincta autem Romanorum dominatione turbatisque rebus provinciarum, in Transalpina citeriore Francis jam regnantibus, & Alanis, Vandalis, Suevis in Hispaniam effusis; coacti Vascones, seu pars illorum, novas sedes circumspicere, & transcensis Pyrenæis in Aquitaniam, a Romanis desertam, a Francis adhuc intactam, demigrarunt. Ausonii autem ætate, quod ex ejus epistola xxiii & xxv. & Paullini ad Sidonium carmine x. constat, suis in Hispania terminis immoti Vascones continebantur. Post illa tempora eruptiones fiebant, in illam partem Galliæ, quam tandem occupatam possederunt. Venantius Fortunatus lib. x. carm. ultimo ad Galactorium, Comitem ulterioris Galliæ:

Ut patriæ fines sapiens tuearis, & urbes
Adquiras ut ei, qui dat opima tibi.
Cantaber ut timeat, Vasco vagus arma pavescat,
Atque Pyrenæa deserat Alpæ opem.

Et Gregorius Turonensis lib. ix. cap. vii. *Vascones de montibus prorumpentes in plana descendunt, vineas agrosque depopulantes, domos tradentes incendio, non nullos abducentes captivos cum pecoribus.* Tum temporis Gothi adhuc agebant in Septimania. Post demum Vascones ex prædatoribus facti sunt possessores. Sic expedita Aquitania ad Celticam Galliam seu Lugdunensem ut progrediamur, instituti ratio postulat.

GALLIA CELTICA

SIVE

LUGDUNENSIS.

Pars altera Galliae, a Gallis proprie dictis sive Celtis habitata, antea *Celtica* dicta, post *Lugdunensis* a metropoli Lugduno, praefecti sede, est appellata. Plinius lib. iv. cap. xvii. *A Sequana ad Garumnam Celtica eademque Lugdunensis*. Facilioris expeditionis causa dividimus hanc rursus in tres partes, primum exposituri Armoricum tractum, qui peninsulam Britannicam cum reliquo litore usque ad ostium Sequanae tenet: deinde tractum qui inter Armoricum, Ligerim & Sequanam est comprehensus: & tandem illum, qui est inde a Sequana, & circa Ararim, usque ad hujus & Ligeris confluentem. Primum igitur de *Armoricis* sive *Aremoricis*, (nam utroque modo scribitur) id est de populis maritimis inter Ligerim & Sequanam, dicendum est. Ut Caesar definit, ad Oceanum habitant, Celtica lingua quasi *maritimi* dicti, quia *ar mæ* est *ad mare*, Celtis æque ac Teutonibus *mæ* mare appellantibus. Caesaris verba sunt lib. vii. cap. lxxv. *Universis civitatibus, quæ Oceanum attingunt, quæque eorum consuetudine ARMORICAE appellantur, quo sunt in numero Curiosolites, Rhedones, Ambibari, Cadetes, Osismii, Veneti, Unelli*. Nec minus Hirtius continuator librorum Caesaris cap. xxxi. eos ad eundem modum describit. *Ceteræ, inquit, civitates posita in ultimis Galliae finibus Oceano conjunctæ, quæ Armorica appellantur, Imperata faciunt*. Plinius quidem lib. iv. cap. xvii. *Aquitanica*, ait, *Aremorica* antea dicta: sed nemo, præter eum, hoc unquam dixit. Quin potius Santones Pictonesque, nobilissimos populos Aquitaniae, ab Armoricis distinxit Aufonius epist. ix. vers. 35.

*Sunt & Armorici qui laudent ostrea ponti,
Et quæ Pictonici legit accola litoris:*

quibus paullo ante præcesserant,

Santonico quæ testæ salo.

Neque quas antea Caesar nominavit Armoricas civitates, in Aquitania, aut in Belgica sitæ sunt, sed omnes inter has provincias interceptæ. Non ergo proprie dictum in Notitia Imperii est, quum capite *de Duce tractus Armorici*, ejus limes extendi dicitur *per quinque provincias, Aquitaniam utramque, Senoniam, Secundam & Tertiam Lugdunensem*. Non, inquam, nisi improprie & vocabulorum abusione hæc dicta sunt, quod tractus illius Dux plures provincias, quam Armoricas, una rexit. nam multæ illarum in mediterranea incurrunt, a quibus Armoricae sejunctæ fuerunt, ut non modo Celtici vis vocabuli ostendit, quod maritimum sonat; verum etiam Rutilius Numantianus, quum lib. i. vers. 213. notanter scripsit,

*Cujus Aremoricas pater Exsuperantius oras
Nunc postliminium pacis amore docet.*

ORAS dum dicit, extremitates sive litoralem tractum, non mediterraneum, significat. Aliæ autem oræ non sunt Oceani in Gallia, nisi inter Ligerim Aquitaniae terminum; & Sequanam finitorem provinciae Belgarum. Hinc est, quod Ericus, Altisiodorensis monachus, lib. v. de Vita S. Germani dixit:

*Gens inter geminos non prima clauditur amnes,
Armoricana prius & ceteris nomine dicta.*

INTER GEMINOS AMNES, hoc est inter Ligerim Sequanamque, amnes Galliarum nobilissimos. Ora illa, sive maritima regio, sæpe *Tractus Armoricus* sive *Armoricanus* appellatur, ut jam vidimus in Notitia Imperii Occidentalis: quod etiam absolute dictum virili genere, suppresso *tractus* vocabulo. Venantius Fortunatus lib. i i i Opusculorum carmine vi sub initium,

Ultima sit quamvis regio Armoricus in orbe,

accentu contra morem trajecto, quod non insolens huic auctori est: & Græcus etiam Zosimus lib. vi. cap. v eodem: ὁ Ἀρμόριχος ἅπας καὶ ἕτεραι Γαλατῶν ἐπαρχία. quod Leunclavius vertit: *totus ille tractus Armoricus, ceteraque Gallorum provincia.* Nec vero minus femineo sexu *Armorica* simpliciter dicebatur, ut ora, provincia, regio, aut simile subaudiretur. Eutropius lib. ix. cap. xiv. *Carausius qui apud Bononiam per tractum Belgica & Armorica pacandum mare accepisset, quod Franci & Saxones infestabant; - - - purpuram sumpsit.* Cæsar non semel vocat *Armoricas civitates* loco supra dicto; & lib. xviii. *Certior factus, magnas Gallorum copias earum civitatum, quæ Armoricae appellantur, oppugnandi sui causa convenisse.* De singulis ergo earum civitatum, a Ligeris ostio progrediendo, qui Aquitaniæ explicatae limes est, ad Sequanam seu initium Belgicæ maritimæ nunc distincte & perspicue dicturi sumus.

Primi Armoricorum in Aquitanico limite *Nannetes* sunt, sive *Nannetes*, inter quos & Pictones, Liger amnis, ut Strabo lib. iv. pag. 131. observat, effluit. Cæsar Gall. lib. iii. cap. ix. *Socios sibi ad id bellum Osismios, Lexobios, Nannetes, Ambialites, Marinenses, diablites, Menapios adsciscunt.* Plinius lib. iv. cap. xviii. *Ultra peninsulam (hodie Britanniam minorem) Nannetes.* Ptolemæo Ναννῆται, *Nannetes* sunt, ὧν ἡ πόλις Κονδινικὸν, quorum oppidum *Condivicium* est. Urbs ergo *Condivicium* est illa primaria gentis ad Ligerim sita, quæ hodie Nantes appellatur. Ut enim solemne fuit medio ævo, abolito veteri nomine, gentis vocabulum principi illius urbi impositum est, nec tantum, ut in Notitia provinciæ Lugdunensis iii. habetur, *civitas Nannetum*, ut apud Gregorium Turonensem lib. vi cap. xv ineunte est, *Civitas Nannetica* vocatur; verum etiam *Nannetes* simpliciter, sive Ptolemæi forma *Nannete*. Idem Turonensis lib. viii. cap. xliii. *Antestius Nannetas accessit.* Et Venantius Fortunatus lib. i i i. epistola solutæ orationis ad episcopum Nanneticum Felicem: *Si Ligerim vobiscum adscendissem, secundis fratribus Nannetas occurrissem.* Inde vulgari ore *Nantes* factum, ut hodie appellatur.

Proximi Nannetibus, in peninsula autem primi erant *Veneti*, antiquus populus & nautica exercitatione clarus. Cæsar lib. i i i. B. Gall. cap. vi i i. *Q. Velanius missus in Venetos. Hujus civitatis est longe amplissima auctoritas omnis ora maritimæ regionum earum, quæ & naves habent Veneti plurimas, quibus in Britanniam navigare consueverunt: & scientiaque usu nauticarum rerum ceteros anteccedunt: & in magno impetu maris, atque aperto portibus interjectis, quos teneat ipsi, omnes fere, qui eodem mari uti consueverunt, habent vectigales.* Capite x insequenti: regionem illorum vocat *Venetiam*. Regionem, itaque, quam, non urbem quam nusquam Cæsar nominavit: nec *civitas* superioribus verbis urbem, sed, ut ubique apud Cæsarem, populum & societatem significat. Ptolemæus autem urbem illorum nominat Δαρὶγόργον, *Dariorigum*, quam non dubitamus primam fuisse & præcipuam; ut solitus est Ptolemæus, ubi unam tantummodo in gente nominat. Hæc in Notitia Lugdunensis tertiæ, *civitas Venetum*: & apud Gregorium Turonensem *civitas Venetica*, eo modo ut *Venetica bellum* dixit Cæsar lib. iv cap. xxi. Medio ævo gentis nomen urbi pro more datum. Notitia Imperii sub dispositione Ducis Tractus Armorici: *Præfectus militum Armorici Venetum in Venetis.* VENETIS, sexto calu-

ut solent pluralia urbium. Additur autem hospitii locus eo casu apud singulos præfectos militiæ, uti statim ibidem sequuntur, qui Constantia, Aleto, Rothomago stationes habebant: interdum casu quarto, ut *apud* subaudiatur. Sed de his proprie in mediæ ævi geographia: nunc prælibare tantum lubuit, ut etiam ex nomine *Venæes*, quamlibet pravato, quod hodie obtinet, demonstretur, veterem Venetorum urbem primariam in eo loco existitisse. Portus in illo tractu est *Vindana*, quem Ptolemæi numeros sequuti Venetiæ tribuimus, quamvis Valefius ad Gobæum promontorium, & ultimum angulum peninsulæ, quod nihil interposuit Ptolemæus, reductum velit, quem videas in *Brivates*.

Extremi, in latere australi peninsulæ illius, *Curiosolites* Cæsaris, *Curiosuelites* Plinii; erant. Gemina forma Cæsar *Curiosolita* & *Curiosolites*: illa, lib. III. cap. VII. *missus Trebius Gallus in Curiosolitas*: Q. Velanius in *Venetos*: hac, lib. VII. cap. LXXV. *Curiosolites*, *Rhedones*, *Osismii*, *Veneti*, *Unelli*. Plinii vox mendosa Hadriano Valefio videtur, legendumque putat *Curiosulites*. Posteriori ævo liquida mutata *Coriosopites* dixerunt. Sic urbs eorum, cujus vetus nomen nemo superstitem scriptorum tradidit, in Notitia Civitatum Galliæ Lugdunensis IIII dicitur *Civitas Curiosopitum*, quam indidem ortus Jo. Harduinus in Plinium Notis, eam esse, quæ nunc Quimper vocatur, adseverat.

Ultimi in septentrionali latere *Osismii*, prope Gobæum promontorium. Ptolemæus *τελευταῖοι, οἱ μέχρι τῆς Γοβαίας ἀκρωτηρίας Οσίσμιοι*, *extremi usque ad Gobæum promontorium Osismii*. Cæsar lib. II. cap. XXXIV. *Miserat ad Venetos, Unellos, Osismios, Curiosolitas*. quos socios etiam lib. VII. cap. LXXV. conjungit. Strabo Venetis proximos facit *Osismios*. *ὑπὲρ τούτων, ἡνὶκαὶ ἐπὶ τινὸς προπεπρωκυίας ἰκανῶς ἀκρὸς εἰς τὸν ὠκεανόν*, *super quodam satis longe in Oceanum procurrente promontorio locavit*, quod Gobæo Ptolemæi a pluribus tribuitur. Est ibi etiam portus *Brivates* ejusdem Ptolemæi collocandus, quamvis idem illum multo citeriorem posuerit. Gallorum enim consensu nomen suum, sed vulgi ore contractius, in *Brest*, nobili oppido & capacissimo portu, conservat. Sed tantum *λιμένας*, *portum* ille vocat; oppidum *Osismiorum* nominat *Vorganium*, quod breviata scriptura *Vorgium* in Tabula Peutingeriana est. Gentis quoque nomen pro temporum illorum consuetudine adsumtum, & Notitia Imperii etiam urbem *Osismios* appellat. Sub Ducis enim Armorici dispositione habet *Præfectum militum Osismiæ* *Osismiis*, id est, illi oppido præsidii causâ impositorum: Cui illa nostrorum temporum civitati, utrum Lantriguet, an S. Pol de Leon, aut alii respondeat, incertum est Hadriano Valefio.

Inde plus in ortum eodem litore situm fuit *Aletum*, non obscura quondam urbs & præsidio munita, etiam Christianis temporibus ornata episcopatu. Notitia Imperii Occidentalis sub dispositione Ducis tractus Armorici: *Præfectus militum Martensium Aleto*. Vetustiore, qui memoraverit non cognovimus, neque ejus nominis hodie oppidum, vel in tractu isto castrum superest. Fuisse autem ferme in loco, ubi nunc fanum S. Maclovii est, vulgo S. Malo; non finit nos dubitare Robertus de Monte ad annum MDCLXXXII. Obiit, inquit, *venerabilis vir Albertus, Aletensis episcopus, quem moderni de sancto Madomo vocant, cujus episcopatus antiquitus civitas Alita vocabatur*. Eodem manente litterarum ductu, separatis tantum quæ conjuncta sunt perperam, pro *Madomo* legas velim *Maclovio*; ut etiam legit Hadrianus Valefius in Notitia Galliarum, qui S. Maclovii fanum circiter mille passus in mare seu parvam peninsulam magis reductam esse tradit, quam Aleti vetusti oppidi sint vestigia. Cui vero populo adscriptum quondam *Aletum* fuerit, *Rhedombasne*, an *Abrincatus*, an ab utrisque diverso

verso abici, in tanta veterum monumentorum paucitate non facile forsan ab ullo demonstrari poterit.

Intus, ab ortiva plaga peninsulae, *Rhedones*, sive *Redones* coluerunt. Cæsar lib. vii. cap. LXXV. *Cariofolites*, *Rhedones*, *Ambibari*; *Cadetes*, *Osismii*, *Veneti*, *Unelli*: ex quo numero *Ambibari* & *Cadetes* ignorantur. Ptolemæus etiam *Rhedones*, *Rhedones* habet, sed loco alieno, *παρὰ τὸν Αἰγαιὸν ποταμὸν*, ad *Ligeris* fluvium, ὅν πόλις *Κονδάτι*, quorum urbs *Condate* sit. Urbis nomen etiam in Itinerario ab *Alaunio* ad *Condate*, hoc ordine positum.

<i>Alaunium</i>	—	—	—
<i>Cosedia</i>	M.	P.	XX.
<i>Fannus Martis</i>	M.	P.	XXXII.
<i>Ad Fines</i>	M.	P.	XXVII.
<i>Condate</i>	M.	P.	XXIX.

Est & *Condate* in alio itinere a *Juliobona Durocasses*, & in *Theodosiana Tabula*, sed diversum a nostro esse oportet, forsan situm in *Carnutibus*, non apud *Rhedones*, ut nostrum, nam nomen illud, si *Valesio* credimus, commune est, & confluentem *Celtica* lingua significat. Ex itinere autem jam explicato constat, oppido *Condate* *Antonini* cum *Rennes*, præcipua urbe *Britanniæ*, ut nunc peninsula *Armorica* vocatur, bene convenire, quod quidem non ad *Ligeris*, sed ad cujusdam fluvioli & *Vicinoniæ* confluentes est positum. In *Notitia Civitatum Galliarum Lugdunensis* III dicitur *Civitas Redonum*. Inde postea gentis nomen ipsi urbi hæsit, dictaque *Redone*. *Notitia Imperii Occidentalis* pag. 147. ed. *Panciroli*: *Præfectus Latorum Francorum Redonas Lugdunensi tertia*. Inde contractum magis illud *Rennes*, quod nunc vulgare nomen est. Ager circumjectus regio *Redonica* apud *Turonensem Gregorium* lib. v. cap. xxx dicitur. Et hæc de peninsula illa *Armorica*, quam ita *Plinius* lib. iv. cap. xviii laudavit: *Lugdunensis Gallia habet peninsulam spectatorem, exturrentem in Oceanum a fine Osismiorum, circum 100000 M. passuum: cervice in latitudinem 6000 M. Ultra eam Nannetes*.

Extra peninsulam in septentrionem *Abrincatui* vergebant, quos *Plinius* cum *Venetis* & *Osismiis* loco dicto conjungit: *Ptolemæo* *Ἀβρινκαῖοι*, quos producit *μὴχρη ἔσθλητος ποταμῶ*, usque ad *Sequanam* amnem, quod autem justo longius est, interjectis *Biducassibus*, *Aulercis* & *Lexoviis*. Nomen in oppido *Avranches* nondum abolitum, indicium est genuinae sedis, atque ibidem *Ptolemæi* oppidum *Ἰνγενά*, *Ingenam* collocamus, cui medio ævo nomen *Abrincatarum* accessit, (primo casu *Abrincata*) desumptum pro temporum consuetudine ex gentis nomenclatura. *Notitia Imperii* in eodem tractu *Armoricano*, de cuius Duce sæpe diximus: *Præfectus militum Dalmatarum Abrincatis*. Inde tandem *Avranches* natum, quod his temporibus urbis nomen est.

Ab his angulum supremum septentrionem versus *Unelli* se proferebant, ex Cæsare supra memorati sæpius, qui cum *Osismiis* & *Venetis* ac *Rhedonibus* componit. Vide vel totum caput LXXV. libri vii. Addi potest lib. ii. cap. xxxiv. & lib. iii. cap. xi. & xvii. *Ptolemæus* *Venelos*, *Ὀυνέλαιος* vocat, iisque portum tribuit *Crociatonum*, *Κροκιάτων* in *Palatino* codice, qui in *Peutingeri Theodosiana* scribitur *Croncia connam*, supra quem in eadem septem millibus distat *Alauna*, in *Itinerario Alaunium*, ut ante ostendimus: infra, *Cosedia*, in eadem *Tabula*: in *Itinerario Cosedia* pluraliter: quas *Brietius* *Constance* interpretatur.

Excipiunt *Biducasses*, *Plinii* *Viducasses*, *Ptolemæi* *Βιδυκῖαι*, quorum oppidum annominatim significaverit, non manifestum est. Ubi oram & flumina delineavit, in *Biducetis*

cessis vox una addita *Αργίους*, quam Latinus interpres vertit *Argenis fluvii ostia*: Valesius, nescio ex quo codice, supplet pag. 74. ὡν πόλις Αργίους, quorum urbs Argenus est. Non vana est hæc vel repertio vel conjectura, quia in Peutingeriana conspicitur oppidum *Ara-genue*, quod laudatus Valesius *Aragenus* legit. Notitiæ Civitatum Gallicarum hoc oppidum est *Civitas Bajocassium* in Lugdunensi 11. quippe & *Bajocasses* dicebantur, qui prius erant *Biducasses*, seu *Biducesii*. Idem etiam urbis nomen factum ex more illorum temporum. Aufonius Professoribus num. iv in Avito Patera:

Doctor potentum Rhetorum,

Tu Bajocassis stirpe Druidarum satus:

Bajocassis, sexto casu, primo Bajocassi & Bajocasses, tum urbis & populi commune nomen: quod truncatum in Notitia Imperii Occidentalis pag. 147. ita legitur: *Praefectus Legatorum Batavorum & Gentilium Suevorum Bajocai, & Constantia Lugdunensis secunda*. Inde est, quod vulgo nunc dicitur nomen urbis *Bayeux*.

Tandem ad ostium Sequanae *Lexovii* erant sive *Lexobii*, quos utroque modo Cæsar scripsit lib. 111. cap. 1x: *Socios sibi ad id bellum Osismios, Lexobios, Nannetes adsciscunt*. Idem lib. vii. cap. lxxv. *Bellocassis, Lexovius, Anlercis*. Plinius itidem *Lexovii*: Strabo pag. 134. *Λεξοβίοι, παρωκεανῖται ἔτοι, Lexovii in Oceani ora*: Ptolemæus *Λεξόβιοι, Lexobii*, quorum est *Νοιόμαγος, Noiomagus*: in Palatino additur *λιμὴν portus*. Verum etiam oppidum fuit *Noviomagus* itinere Antonini ab Juliobona Duriocasses: Valesius autem subdubitat de illo itinere, an forsan propter ambages *Novigentum*, hoc est Nogent sur Andelle legendum sit. Notitiæ Civitatum Gallia in Lugdunensi 11. est *Civitas Lexoviorum*. Inde *Lexovii* gentile, nomen urbis factum, cujus vestigia in hodierno *Lisieux* non obscura relinquuntur.

De Armorico hætenus, sive maritima ora Lugdunensis Gallia. Ad interiora progredimur; quæ Ligeri in occasum verso, ac Sequana & Oceano concluduntur. Nannetes supra perlustravimus, quum de exitu Ligeris ageremus, quia ex parte sunt maritimi: quamvis majore mediterranei. Hos attingunt *Andes, Andi, Andegavi*, sive *Andicavi*. tot modis enim idem scribitur gentis nomen. Cæsar lib. 11 extremo: *in Carnutes, Andes, Turones*. Et lib. 111. cap. vii. *proximus mare Oceanum in Andibus hiemabant*. Altera forma Lucanus lib. 1. vers. 438.

In nebulis Meduana tuis marcere perosus

Andus, jam placida Ligeris recreatur ab unda.

Plinius lib. iv. cap. xviii. *Andegavos* nominat. Tacitus Annal. 111. cap. xli. *Andecavos*: Ptolemæus *Ονδινάωναι*, corrupte, quod in *Ανδινάωναι* restituendum. Idem urbem eorum vocat *Juliomagum*, quod nomen etiam in Theodosiana Tabula repetitum est. Notitia Lugdunensis tertiæ, *Civitas Andicavorum*. Post gentis suæ vocata nomine. Gregorius Turonensis lib. viii. cap. xlii. *Andegavos veniens, multa mala ibidem gessit*. Et singulariter Magno: *Andicavum, Juliomagum*. Et rursus Turonensis lib. ii. cap. xviii. *Odozacus de Andegavo & aliis locis obsides accepit*. Hodie Angers, cujus situs cum per se patet, tum supra in fluminibus Meduana & Sarta demonstratus est.

In ripa Ligeriana progressis, ortum versus, *Turones* vel *Turoni* occurrunt. *Turones* Cæsar lib. ii extremo dixit: at lib. vii. cap. lxxv. *Pictonibus & Turonis*: ut Teutones & Teutonios Germaniæ populum promiscue Romani appellabant. Lucanus lib. 1. vers. 437.

Instabiles Turonos circumsta castra coercent.

Et Sidonius in panegyrico Majoriani vers. 210.

quum bella timentes

Defendit Turonos, aberat.

Urbem habuere Ptolemæo indicante *Casaredunum*, in Aquitanica ripa Ligeris, Celtica tamen contributam. In Notitia Lugdunensis 111. *Metropolis civitas Turonorum*. Ex Gregorius Turonensis lib. x. cap. xxxi. *intra urbem Turonicam*. Etiam gentis vocabulo urbs insignita. Sulpicius Severus Dialogo 111. cap. viii. *qui quum in cunctis urbibus ederet crudelitatis sue infanda monimenta, Turonis tantum innocens erat*. Idem Gregorius lib. x. cap. xxix. *Advenit Turonos post festivitatem S. Martini*. Ex qua forma contractum est nomen, quod hodie illa metropolis tenet, *Tours* videlicet, quasi Turones, quod gentis quondam proprium erat.

Superiori ripa *Carnutes* Ligerim attingunt in septentrionem inde juxta Sequanam protensi latius. Cæsar lib. 11 extremo: *Carnutes, Andes, Turones, quæ civitates præcipue his locis erant ubi bellum gesserat*. Idem lib. v. cap. xxv. *Erat in Carnutibus summo loci natus Tasgetius*. Et mox: *in Carnutes proficisci jussit, ibique hiemare*. Livius lib. v. cap. xxxiv. in Gallis, qui Italiam invaserunt, numerat etiam *Carnutes*. Plinio *Carnuti*, sive, ut in MSS. est, *Carnuteni*: Plutarcho in Cæs. pag. 720. Καρνυτινοί: Ptolemæo Καρνύται, *Carnute*, quibus duas urbes attribuit, *Ἀντελικόν, Autricum*, quæ prima gentis erat; & *Κιναβόν, Cenabum*, Cæsari *Genabum* lib. vii. cap. 111. & *Genabum Carnutum* ibidem cap. xi. De prima pauciora reperiuntur, quam de altera, quæ emporium habebat. Præter nomen enim *Autrici* apud Ptolemæum vix antiquum scriptorem testem nominis habemus. Magno tandem: *Carnotenus, Autricum*. Scilicet posteriores, dimisso proprio nomine, periphrasi delectabantur. In Notitia Lugdunensis Senoniæ, *Civitas Carnotum*. Et Sulpicius Severus Dialogo 111. cap. 11. *Carnotena civitas*: & Paullinus Aquitanus de Vita Martini lib. 1v. vers. 255.

Carnotena jacent patulis quæ moenia campis.

Hinc Magnonis *Carnotenus* est, quod *Autricum* veteri vocabulo explicabat. Ex gentis nomine simpliciter etiam *Carnotum* vel *Carnutum* dictum fuit. Notitia Imperii Occidentalis pag. 147: *Præfectus Latorum Teutonicianorum Carnuto Senonia Lugdunensis*. Conferant Galli non aliam urbem esse, quam quæ *Chartres* hodie appellatur. Alterum oppidum licet dignitate inferior, fama tamen, ut emporium, utique nobilius fuit. Strabo lib. 1v. pag. 132. de Ligeri: *ἐν αὐτῇ καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν Καρνύτων ἐμπορεῖον, καὶ μὲν πρὶν τὸ πλῆθος οὐκ ἐκινεῖτο, hic præterfluit Genabum Carnutum emporium fere ad medium fluminis conditum*. Cæsarem supra de eo cognovimus. Hirtius lib. vii. cap. v. *in oppido Carnutum Genabo*: & cap. vi. *in hibernis Genabi collocavit*. Antonini itinere ab Augustoduno Luteciam, & Theodosiana Tabula *Cenabum*. Sed ab relictore Aureliano etiam aliud nomen *Aurelianorum* acceperat. Notitia Lugdunensis Senoniæ: *Civitas Aurelianorum*. Et Sidonius Apollinaris lib. viii. epist. xv. *Aurelianensis urbis obsidio*. Mirum de institutione novi nominis causa, nihil in historiis superesse. Nunc *Orleans* dici nemo est qui ignoret.

Supra Carnutes *Auleri* habitabant, a Sequana in Armoricam usque peninsulam extensi. In tria genera divisi erant, Eburovices, Diablintes, Cenomanos. Antiquum nomen *Aulerorum* etiam a Livio lib. v. cap. xxxiv. in Gallis invasoribus Italiae numeratum. Divisio est ex Cæsare, Plinio, & Ptolemæo. *Auleri Eburovices* plene & clare nominantur a Cæsare lib. 111. cap. xvi. ubi cum Lexovii conjungit. *Auleri, inquit Eburovices Lexovique*. Et hi Sequanae propiores, quibus Ptolemæus oppidum *Aldunianum* dat, ideo in Peutingeriana Theodosii Tabula & Antonini itinere a Rotomago Lu-

teciam *Mediolanum Aulercorum* dictum: Situm ejus illud iter declarat, XXI I I M. P. a Rotomago: XVII a Durocassibus; a Lutecia XXXVI I. Nobilitatem Ammianus ostendit, quum lib. xv. cap. xxv I I. inter urbes ponit, quæ secundam Lugdunensem (duæ tantum illius ævo erant) nitore suo illustrent. Gentis nomen postea, ut solent, urbi accessit, & in Notitia Galliarum *Civitas Ebroicorum*, quod ex *Eburovicum* pravatum est. Inde Ebroicæ, & tandem, ut nunc est, Evreux. *Durocasses* vel *Durocassa* in finibus Carnutum & huc referendæ sunt, in Itinerario *Durocasses*, & in Peutingeriana Tabula *Durocassium*, quod nunc est Dreux, supra quod oppidum x m. p. aliud *Condate* Antonini, itinere ab Julio-bona *Durocasses*, quod eodem situ etiam in Peutingeriana locatur. Hæc de Aulercis Eburovicibus, qui prave *Euburones* apud Cæsarem lib. vi I. cap. LXXV. cognominantur, gentis nomine longius hinc remotæ, quum potius ex lib. I I I. cap. xvi I I. *Eburovices* restituendi sint. At Aulerci Cenomani, non secus ac Senones & Boii, ex coloniis, in Italiam antiquitus deductis, noti sunt, ubi multa cum Romanis bella gesserunt, postquam Insubriæ partem occupaverant. Vide Livium lib. xxx I I I. cap. xx I I I. & alibi. Antiqua sedes in Lugdunensi Gallia circa flumen Sartam & ultra fuit. Cæsar lib. vi I. cap. LXXV. *Aulercis Cenomanis* totidem imperant, puta milites in bellum adversus Romanos. Plinius sæpe dicto loco: *Aulerci, qui cognominantur Eburovices, & qui Cenomani*. Ptolemæus *Αυλέρκιοι ἐς Κενόμανοι*. Et quia Eburovices in extrema Lugdunensi ad Sequanam flumen invenimus; altera Aulercorum pars non potest alibi sedem habuisse, nisi proxime hos, ab occasu solis; & *πρὸς ἀνατολὰς*, ab ortu Andegavorum, ut Ptolemæus adnotavit. Idem urbem illis adsignat *Ουίνδινον*, *Vindinum*, quod Valesius putat *Snindinum* legendum esse, quia in Peutingeriana sit hujus tractus oppidum *Subdinnum*. Sed nolumus in veteri nomine, quod abolitum est, difficiliore esse, quum alterum, quod commune cum gente fuit, *Cenomani*, ad locum investigandum sufficiat. In Notitia Galliarum Lugdunensis I I I. est *Civitas Cenomannorum*, & Gregorius Turonensis lib. I I. cap. xli I. *apud Cenomansiam civitatem*. Sed hæc *κατὰ περὶ φεγγαίην*. Pure gentile nomen urbi impositum est in Notitia Imperii pag. 147. *Præfectus Latorum Gentilium Suevorum Cenomanos Lugdunensis tertia*. Id quod argumento est, in truncato *Mans*, quod clarum nunc oppidum ad Sartam est, Cenomanos, urbem veterem, latere, nec alibi locorum inquirendam esse.

Tertium Aulercorum genus, si quod fuit, superest investigandum, illud nempe, quod *Diablintes* cognominetur. Nusquam hoc clare indicatum est, & Cæsar ac Plinius duo tantum genera agnoscunt, Eburovices & Cenomanos. Sunt quidem *Diablintes* lib. III. cap. ix & apud Plinium lib. IV. cap. xviii *Diablindi*, sed neuter cum nomine *Aulercorum*, quod vero uterque Eburovicibus & Cenomanis addiderunt. A Ptolemæo demum conjunctura *Aulercorum Diablintum* videtur esse, qui in Lugdunensi præter Aulercos geminos, Cenomanos & *Εβρεγίκες*, *Eburaicos*, qui ipsi sunt Eburovices, de tertio genere ita scripsit: *ἐν τῇ μὲν μεσογείᾳ τῶν Ουενετῶν εἰσὶν δυσμικώτεροι* (Palat. *ἀνατολικώτεροι*) *Αυλέρκιοι Διαλῖται*, *ὧν πέλις Νοϊόδινον*, *In mediterraneo Venetorum sunt* (magis orientales, an occidentales, incertum ambigua lectione) *Aulerci Dianlita*, *quorum urbs Næodinum*. Hic putant *Dianlita* corruptum esse ex *Diablinta*, quod pronum quidem est ad fidem faciendam, non autem omnino certissimum. Quid enim, si error sedeat in altera voce *Αυλέρκιοι*? sine si recepta lectio est tuenda, qua occidentales sunt Venetis; quam distracta erit, & quæ populorum intercursum dirempta gens una Aulercorum? Andes, Rhedones, alii & si Veneti discludent illos a cognatis Cenomanis, ne cum iis cohaereant, sicut hi cum Eburovicibus. Quæ causâ fuit, ut multi recentium *Noviodunum*, urbem horum a Pto-

lenao proditam, malint in Novigento Rotrudo, *Novent le rotru*, quam in ullo oppido Britanniae minoris quærere. Vide Philippum Brietium in Geograph. parallela pag. 357. & Mich. Antonium Baudrandum in *Diablintes & Novioduno*. Et illos quoque duces in Tabula nostra sequuti sumus.

Quæ reliquæ sunt partes ex Lugdunensi, usque ad ipsam metropolim Lugdunum, nunc pari modo persequendæ sunt. A Sequana autem incipiendum: nec vero jam multis attingemus, quæ in dextera ripa, infra Matronæ confluentes, ex Velocassibus & Caletibus principum arbitrio contributa Lugdunensi provinciae fuerant, præter urbem *Rotomagus* in ripa sedentem, a Ptolemæo in Velicassibus scriptam, in Notitia Imperii Armorici adnumeratam. Sub Duce enim tractus Armorici dicitur fuisse *Præfectus militum Ursariensium Rotomago*. Itinere Antonini a Carocotino Augustobonam, ponitur inter Juliobonam & Luteciam, ab illa m. p. xix. ab hac xxxiv ut dubitare non liceat, quin celeberrimum emporium ad Sequanam sit, quod Rouen appellamus. Jam tum Theodosii & Gratiani ætate illustris urbs & decus suæ provinciae fuit. Ammianus Marcellinus lib. xv. cap. xxviii. *Secundam Lugdunensem Rotomagi, Turoni, Mediolanum ostendunt*. Rotomagi male plurali numero posuit, quasi perinde genti & urbi commune nomen sit ut Turoni Gentiles enim non *Rotomagi*, sed *Rotomagenses* dicuntur. Notitia Galliae Lugdunensi secundæ: *Metropolis civitas Rotomagensium*. Quamquam autem in ripa Belgica Rotomagus fuit, tamen in Lugdunensi provincia principum voluntate & iussione censebatur.

Ad Sequanam, circa Matronæ confluentem, sunt *Parisi*, etiam Julii Cæsaris temporibus cum Lutecia oppido non ignoti, qui lib. vi. cap. iii concilium Galliae quod indixerat, *Luteciam Parisiorum transfert*. *Confines hi erant Senonibus, civitatemque patrum memoria conjunxerant*. De oppidi situ plenius lib. vii. cap. lvii. *Labiennus cum iiii legionibus Luteciam proficiscitur. Id est oppidum Parisiorum positum in insula fluminis Sequana*. Strabo lib. iv. pag. 134. *περὶ τὴν Σεκουανὴν ποταμὸν, εἰπὶ καὶ οἱ Παρίσιοι, νῆσον ἔχοντες ἐν τῷ ποταμῷ, καὶ πόλιν Λυκοτοκίαν, Circa Sequanam fluvium sunt etiam Parisii, insulam habentes in flumine, & urbem Lucotociam, id est Luteciam*. Nondum illa ad urbis magnitudinem excreverat: intra oppidi mediocritatem continebatur, munita tamen, ut videtur; idem *castellum* potius, quam oppidum ab Ammiano lib. xv. cap. xxvii appellata. *A Belgis*, inquit, *eandem gentem [Celtarum] Matrona discindit & Sequana, amnes magnitudinis geminae, cui fluentes per Lugdunensem post circumclusum ambitu insulari Parisiorum castellum, Luteciam nomine, consociatum moeant*. quamvis tribus millibus supra Luteciam hi omnes confluant. Itinerarii Antoniniani auctor adhuc veteri nomine Luteciam, vel *Luticiam* quoque, appellat. Notitia Senoniae *Civitas Parisiorum*, quæ inter Senonias est penultima Julianus imperator Misopogone pag. 340. *τὴ Παρίσιον πόλιν, Parisiorum mediocre oppidum* inter laudes vocat. Sub idem tempus nomen gentis inhaesit, quod hodieque obtinet Zosimus lib. iii. cap. ix. incunte: *Ἰουλιανὸς ἐν τῇ Παρίσιῳ διατεβόντῃ, Juliano Parisi commorante*, quod ne tractum sive agrum interpreteris, ipse addit, esse id *πόλιν, Parisiorum oppidum* Lugdunensis Galliae, non ut scriptum est, Germaniae, quod etiam Jacobus Godesfredus notavit: ut provinciae nomen in Zosimo emendandum sit.

Fuit & aliud oppidum Parisiorum quatuor millibus passuum infra Luteciam, ad idem flumen positum, *Melodunum*, a solo Cæsare lib. vii. cap. lxi memoratum. Labiennus enim in Parisios, oppugnaturus Luteciam, profectus, quum nihil propter paludem proficeret, eodem quo venerat itinere, (venerat autem Agendico) ad Melodunum rediit. Inde rursus secundo flumine ad Luteciam iter facere instituit, cap. lvi. Quo cum pervenit, ut hostem deciperet, *naves quas a Meloduno aduxerat, singulas equitibus Romanis*

attribuit, & prima confecta vigilia, IIII millia passuum secundo flumine progredi silentio, ibique se expectari jubet. Ipse post paullo silentio egressus cum III legionibus eum locum petit, quo naves appellari jusserat. Jussi interea alii cum sonitu adverso flumine Melodunum versus referri, quibus hostes auditis, praesidio e regione castrorum, quae ad Luteciam erant, relicto, parva manu METIOSEDUM versus missa, quae tantum progredere, quantum naves processissent, reliquas copias contra Labienum duxerunt. Quo ergo naves a Labieno IIII M. P. a Lutecia praemissae secundo flumine fuerant, eum locum appellat Metiosedum. Magnas hic turbas editores Caesaris, sed recentes tantum, concitarunt, dum ex tribus locis cap. LVIII & LX ejecere urbis nomen Melodunum, & contra veterum librorum fidem Metiosedum substituerunt, inducti plerique auctoritate Scaligeri, cui urbs eadem Metiosedum & Melodunum est, quas vero ita Caesar dispartitas esse scripsit, ut Melodunum sit supra Luteciam in Senonibus situm; Metiosedum IV M. P. infra Luteciam eandem in Parisiis. Raimundus Marlianus distinxit quidem oppida, Metiosedum autem in loco Corbelli, quod inter Luteciam & Melodunum est, ponit, quem aliquando, etiam in Tabula cum multis aliis sequuti sumus: post vero Caesaris verba curatius expendentes utrumque oppidum, eo loco, quo narratum jam fuit constituimus, in quo praevit nobis, quem honoris causa nominamus, vir exactissimus Hadrianus Valesius.

Ad latus Parisiorum sub Matrona Meldi sunt, Strabonis Μέλδοι, Plinii *Meldi liberi*; Ptolemæi Μέλδοι, *Meldæ*; nec Caesari ignoti. Lib. V enim cap. V dicit: *naves quae in Meldis factae erant, cursum tenere non potuisse*. Ptolemæus attribuit oppidum Ιάτινον, *Jatinum*, quod in Notitia Lugdunensis Senoniae Civitas *Meldorum* est, sita ad Matronam, nunc *Meaux* dicta, ex gentis nomine *Meldi*, post urbi tributo, pro linguae Gallicanae indole vocabulo deducto.

Supra Parisios ad Sequanam circa Icaunae confluentes sunt *Senones*, omnium notissimi propter Italiae invasionem & Romam in ea captam exustamque. Sed id damni colonia Senonum, dudum transducta Alpes & ad superum mare collocata, reipublicae Romanae intulit; non qui domicilium in Transalpina habebant. Strabo Σένωνες porrecta media: melius Σένονες Ptolemæus Obrevi scripsit, quia Latini poetae corripunt. Silius Italicus lib. VIII. vers. 454.

Et Clanis, & Rubico, & Senonum de nomine Sena.

Et Sidonius Apollinaris Panegyrico Majoriani vers. 82.

sed reppulit unus

Tum quoque totam aciem, Senones dum garrulus anser

Nuntiat, & vigilat vestrum sine milite fatum.

Ptolemæus illorum trans Alpes Senonum urbem principem Αγεδικόν, *Agedicum* nominat, Caesar semper *Agendicum*, ut lib. VII in Labieni expeditione; idque in Senonibus censet lib. V extremo. *Legiones*, inquit, *IIII reliquas in Senonum finibus Agedici in hibernis collocavit*. Alii malunt *Agedincum* dicere, & in Antonini itinere a Carocotino Augustobonam, veteres libri, etiam Aldi, *Agredicum*, habent, ex quo *Agedincum*, *Surita* fecit. In Notitia Senoniae sive Lugdunensis quartae: *Metropolis civitas Senonum*. Per idem tempus gentis nomen etiam urbi concessum. Ammianus lib. XV. cap. XXVII. *Lugdunensem primam* (tum duae solum erant) *Lugdunus ornat, & Cabillones, & Senones, & Bituriga*. Omnia enim haec urbium nomina. Et Eutropius lib. X. cap. VII. *Magnentius cum vita sua apud Lugdunum attulit: frater quoque ejus Senonis*. de qua voce aliquando dubitavimus: sed bene se habet. Sicut enim dicimus Santoni & Santones, Turoni & Turones; ita quoque *Senoni & Senones*, a qua altera forma sextus casus, quo opus est in plu-

ralibusturbium, *Senonis* factus, id est in urbe Senonum. Hodie contractius *Sens* appellatur, urbs non ignobilis, adposita flumini Icaunæ, nunc Yonne, quod aliquot millibus infra eam urbem flumini Sequanæ miscetur.

Erant & alia oppida ditionis Senonum: *Vellannodunum*, de quo Cæsar lib. vii. cap. xi & sequentibus. *Alsevo*, inquit, *die*, *quom ad oppidum Senonum Vellannodunum venisset, oppugnare instituit.* Multorum iudicio est Chateau Landon, in occasum a Senonibus reductum: & *Melodunum* restituendum Cæsari lib. vii. cap. LVIII & LX. quod multi nuper abstulerant, *Metiofedum*, quasi idem esset, substituentes. Id enim & scripti & olim impressi codices Cæsaris cum metaphrasta conservant. Situm ipse dicto lib. vii. cap. LVIII describit in Labieni obsidione Parisiorum. *Silentio*, inquit, *e castris III vigilia egressus, eodem quo venerat itinere* (Agendico autem venerat) *Melodunum pervenit. Id est oppidum Senonum in insula Sequana positum, ut paullo ante Luteciam diximus.* Decem leucis abest averso flumine, a Lutecia. Cujus quamvis nemo veterum, præter Cæsarem, quod mirens, mentionem fecit; non obscure tamen nomen antiquum, sed contriunctius, servatur in *Melon*, quod eodem situm loco est, quem supra Cæsar designaverat. Etiam *Antisiodorum*, ut vulgo dicitur, etiam *Altisiodorum*; sed utroque rectius Autisiodorum, ut in Antonini itinere a Mediolano per Alpes in Galliam; & in Tabula Theodosiana est; hoc, inquam, Autisiodorum etiam in Senonum oppidis fuisse videtur, quamvis alii Aeduis attribuant: nescimus autem quam antiquum sit, quia priores iis, quos diximus, non habemus qui memoraverint: Ammianus autem Marcellinus ejusdem ferme ætatis, qui lib. xvi. cap. ii de Juliano Cæsare dixit, *percurso eodem itinere, Autisiodorum pervenit*; & Antonini *Autisiodorum*, idem est oppidum Henrico Valesio, quia quæ itinerario conjunguntur Sidolaucum & Aballo, ipse quoque ex Regio & Colbertino codicibus Ammiano suo restituit. Abest ab Augustoduno M. P. LXXXIIII. ab Tricassibus LI. quæ distantia in oppidum Auxerre, ut nunc vocatur, incidit, Icaunæ flumini adpositum.

Senonibus ab ortu proximi erant Tricasses Plinii, *Τρικασιοι* Ptolemæi, inter Sequanam ferme Matronamque positi. Scribuntur etiam *Trecasses*; item *Tricases*, & *Trecases*, nec non *Tricassini*. Ammianus jam dicto lib. xvi. cap. ii. *Cæsar, percurso eodem itinere, Autisiodorum pervenit. ubi brevi, sicut solebat, otio cum milite recreatus, ad Tricassinos tendebat. - - - Proinde certiore jam spe ad resistendum ingruentibus confirmatus, per multa discrimina venerat Tricassas adeo insperatus, & reliqua, quæ post paullo recensebimus.* Vetus inscriptio apud Gruterum pag. 371. num. 8.

AETE MEMORIAE. AURELI
DEMETRI ADJUTORI
PROCC. CIVITATIS SENONUM
TRICASSINORUM. MELDO
RUM PARISIORUM. ET. CI
VITATIS AEDUORUM

Ex quibus una videmus, ratione procurationis Senonum & Aeduorum civitates fuisse præcipuas & singulares: Tricassinorum, Meldorum, Parisiorum aliquando cum Senonibus conjunctas. Sed hæc *εὐαγγέλιον*. Tricassium urbem Ptolemæus vocat *Ἀγγυσιόμωνα*, *Angusiommon*, quæ eadem est ac *Augustobona* Antonini sive Aethici, itinere a Carocotino portu Augustobonam. Utriusque enim vocabuli idem sensus, idem omen est, quia quod Varro prodit lib. v de Latina Lingua cap. ii. *Bonum antiqui dicebant Manum.* Notitiæ Galliarum in Senonia est *Civitas Tricassium*, quæ deinde gentis nomen, ut solemne erat, accepit. Sidonius Apollinaris lib. vi. epist. iv. de Prudente quodam: *hoc viro*

nomen, quem nunc *Tricassibus* de gere fama divulgat. Auctor Itinerarii dicto itinere a Mediolano per Alpes, *Trica'es* scripsit, & hoc ordine posuit:

<i>Autefiodorum</i>	—	—
<i>Eburobricam</i>	M.	P. XVIII.
<i>Tricases</i>	M.	P. XXXIII.
<i>Ariacam</i>	M.	P. XVIIII.
<i>Durocatelaunos</i>	M.	P. XXXIII.
<i>Durocortorum</i>	M.	P. XXVII.

Ammianus alia forma *Tricassas* dixit lib. xvi. cap. 111. *Per multa*, inquit, *discrimina venerat adeo insperatus, ut eo portas pane pulsante, diffusa multitudinis barbara metu aditus urbis non sine anxia panderetur ambage.* Posteriores, truncata voce *Treca* vel *Treci* dixerunt; ex eoque tandem, ut nunc est nomen, *Troyes* ortum. Jam enim ex Itinerario clarum fuit, hanc ipsam esse, quam veteres primum Augustomanam sive Augustobonam dixerant: deinde *Tricassès*, *Tricases*, & civitatem *Tricassium*.

Supra Senones in austrum vergunt *Mandubii*, ex altera parte finitimi Aeduorum, a Caesare atque Strabone memorati, quorum muritissimum oppidum *Alesia* fuit, quod Caesar expugnavit & forsitan etiam delevit. De gente & oppido sic scripsit lib. vii. Belli Gall. cap. LXV111. *Vercingetorix protinus Alesiam, quod est oppidum Mandubiorum, iter facere capit. - - - Caesar altero die ad Alesiam castra fecit. Prospecto urbis situ adhortatus ad laborem milites, Alesiam circumvallare instituit. Ipsum erat oppidum in colle summo, admodum edito loco, ut, nisi obsidione, expugnari non posse videretur, cujus collis radices duo duabus ex partibus flumina subleebant.* Strabo lib. iv. pag. 132. tradit eadem, Gallos contra Caesarem pugnassee *ἡλ' Αλεσίαν, πόλιν Μανδυβίων, ἔθνος ἑμὸν τοῖς Ἀργείοις, καὶ ταύτην ἐφ' ὑψηλῇ λόφῳ κειμένην, περικυκλωμένην δ' ὄρεσιν καὶ ποταμοῖς δυσὶν, circa Alesiam oppidum Mandubiorum, gentis finitima Arvernus (Aeduis mavult Valefius) quod in excelsa colle situm, montibus & duobus fluminibus cingitur.* Ardua & operosa ejus obsidio, si qua fuit alia. Vellejus Paterculus de Caesare lib. 11. cap. XLVII. *Circa Alesiam tanta res gesta, quantas audere vix hominis, perficere, pane nullius, nisi DEI fuerit.* Tantæ quoque antiquitatis fuit Alesia, ut ab Hercule, quum in Hispaniam iret adversus Geryonem, crederetur condita, quod Diodorus Siculus refert lib. v. cap. xxiv. Florus dicit lib. 111. cap. x. *Caesarem flammis adaequasse*, sed ipse Caesar silet de everfione, nec alius quisquam historico- rum de illa memoriae prodidit. Scribunt veteres *Alesia* per S. simplicem sibilum: Caesar videlicet, Diodorus Siculus, & Strabo, ac Vellejus, etiam Livius Epit. cviii. ed. Gronovii (nam Vinetus & Gruterus *Alexia*) Dio Cassius, Polyænus, & Orosius; non *Alexia*, ut Metaphrastes Caesaris & Florus, quamvis etiam hic vetustis editionibus, ut Jo. Petiti Parisiensis est, *Alesiam* præ se ferat. Possit aliquid inscriptio in Delphinatus triviali columna prostant, apud Reinesium Class. 11. num. xv. adferre, si certior illa & diligentius sit descripta, aut magno judicio viri Th. Reinesii interpretatio fatis tuta, cujus versus ultimus est.

C. M. NOBILISSIMUS SALEX. M. P. M.

Putat enim vir summus, *Alexiam* notari, prioris vocis littera extrema describentis oscitatione perperam repetita. Brietio & Marliano testibus nunc vicus est *Alise* in Burgundiae Ducatu. Haud longe abest *Divio*, sive *Divionum*, nunc Dijon: olim castrum, ab Aureliano imperatore: ut fama est, vel conditum, vel emunitum ac ornatum, quod, quia Lingonicæ diœcesi Aimoinus lib. 11. cap. xxiv. subjecit, cum Lingonibus in Belgicæ provincia considerabimus.

His

His subiungit Ortelius alique, ut Aeduis conjungunt *Vadicassios* Ptolemæi: *Vadicassios* Plinii, de quibus quid dicam, vix habeo. Philippus Brietius pag. 355. dicit partem Aeduorum fuisse, ipsisque attribuit Noviodunum Aeduorum, seu Nivernium, nunc Nevers. Sed unde firmari possint, quæ dixit, ne verbum quidem profert. Frobenius, & alii inde ab Hermolao editore, in Plinio legunt conjunctos, diversos tamen populos, *Viducasses*, *Vadicasses* cap. xviii. lib. iv; sed posteriores ex MSS Harduinus nominat *Bodiocasses*, sedem eorum non designat. Ptolemæus *Vadicassios* suos post Meldos ponit *ἄρξ τῆ Βελγικῆς*, ad *Belgicam*, ut ita Matronam accoluisse oporteat. Sed nemo ibi *Viducasses* vidit, nemo ibi eorum oppidum *Næomagus* sive *Noviomagus*, quod Ptolemæus dat, cognovit.

Clariores sunt certioresque *Aedui* sive *Hedui*, populus antiquo foedere Romanis conjunctissimus, cujus ubique multa & frequens occurrit mentio. Plinius scribit *Hedui*, Strabo & Plutarchus *Ἐδῦοι*, semel Strabo *Ἀἰδῦοι* pag. 129. Casaub. edit. atque sic etiam in Aldina: Ptolemæus & Dio Cassius *Ἀἰδῦοι*, & sic etiam Cæsar ac Mela *Aedui*, quæ utique genuina & antiqua scriptura est, antiquis monumentis comprobata, cujus generis modo lapidem in *Tricassinis* produximus; addimus nunc alium ab Reinesio descriptum *Class. i. num. 146.*

TL CL PROFESSUS NIGER OMNIBUS
HONORIBUS APUD AEDUOS ET
LINGONAS FUNCTUS.

Situm gentis ita Strabo designavit, *Μεταξὺ δ' Ἀλβιῶν καὶ δ' Ἀεγεῶν ὡκεὶ τὸ τ' Ἐδῶν ἔδνθ.* *Inter Dabim & Ararim amnes habitant Aedui*: foedus Romanum memorat Plutarchus in Cæsare pag. 120. & ubi eos rebellantibus Gallis sociatos dixerat, addit *αὐτῶν ἀδελφὸν αἰδελφὸς ἀναγορεύσαντες αὐτὸς Ρωμαίων*, qui alio tempore se fratres Romanorum appellaverant. Ex Tacitus lib. xi. cap. xxv. *Primi Aedui senatorum in urbe jus adepti sunt. Datum id foederi antiquo, & qui soli Gallorum fraternitatis nomen cum populo Romano usurpant.* Potentiam Aeduorum Cæsar lib. vi. cap. xii. notavit. *Summa*, inquit, *auctoritas antiquitus erat in Aeduis, magneque eorum erant clientela.* Urbes Ptolemæus illis attribuit *Augustodunum*, *Caballinum* & *Lugdunum*, sed postremam cum Strabone & Plinio in Segusianis scribemus. Addi vero Aeduis debent *Bibracte*, *Noviodunum* & *Matisco*. Præcipua autem gentis *Augustodunum* fuit. Tacitus lib. iii. annal. cap. xliii. de Aeduis: *Augustodunum caput gentis.* Primus eorum, qui supersunt, eo nomine Pomponius Melius est lib. iii. cap. ii. una urbis & gentis dignitatem ita collaudans, ut cum nobilissimis ea conferatur. *Aquitanorum*, inquit, *clarissimi sunt Ausci: Celtarum Aedui: Belgarum Treveri, urbesque opulentissimæ in Treveris Augusta; in Aeduis Augustodunum; in Auscis Clauberrum.* Tacitus dicto loco addit, quod in præcipuis ornamentis numeramus, *nobilissimam Gallicarum sobolem liberalibus studiis ibi operatam.* Id quod sub sequentis ævi principibus non mutatum, sed auctum adeo mirifice fuit, ut Mœniana ædificia in ipso ortu civitatis ac transitu advenientium inter augustissima deorum templa sacrae Musæ possiderent. Quod Constantius Cæsar, Constantini pater, epistola ad Eumenium, rhetoricæ ibidem professorem, liberaliter confirmavit. *Merentur*, inquit, *Galli nostri, & eorum liberi, quorum vita in Augustodunensium oppido ingenuis artibus cruditur, & ipsi adulescentes, qui hilari consensu meum susceperunt comitatum, ut eorum indoli consulere cupiamus.* Præterea in hanc rem in Eumenii oratione pro restaurandis scholis: & in ejusdem gratiarum actione ad Constantinum augustum. Ab utroque principe, qui ex Flavia gente suum genus deducebant, ornamentis novis post Bagaudicam calamitatem aucta Augustodunen-

sis urbs *Flavia* nomen, & cives *Flaviensium* acceperunt, quod ex eisdem Eumenii orationibus manifestum est. Nunc contracte *Austun* vel *Autun* appellatur.

Vetus urbis nomen, antequam Augustus suum dedit, ignoratur: Sunt quidem clarissimi viri, in quibus & Lucam Holstenium numeramus, in Ortelium observationibus, & quem is sequitur, Thomam Augustodunensem, qui eandem urbem Bibracte & Augustodunum putant, quasi illud vetus nomen sit apud Cæsarem; hoc novum ab Augusto amplificatore inditum, quod inde videtur probari posse, quia utraque in Aeduis posita, & post Augustum nemo geographorum Bibracte memoravit, ultimusque Strabo ejus mentionem fecit, qui vero Augustoduni nomen novum prætermisit. Digna verba ejus lib. iv. pag. 133. quæ memoriæ subjiciamus. Μεταξὺ, inquit, τῆ Δεΐβις καὶ τῆ Ἀεγροῦ οὐκ ἔστι τὴν Ἐδύων ἔστι, πόλις ἔχον Καβιλλῶνα ἢ τὴν Ἀεγρῶν, καὶ Φερέων Βίβρακτα, *Inter Dubium & Ararim colit gens Aeduarum, urbem habens Cabillonum & munimentum Bibracte.* Nec castellum hoc Φερέων notatur, sed oppidum bene munitum, quippe Bibracte oppidum Aeduarum longe maximum & copiosissimum fuit, auctore Cæsare lib. i. de B. Gall. cap. xxiii. & maxime apud eos auctoritatis lib. vii. cap. lv. ubi in Vercingetorigis tumultu totius Galliae concilium indicitur: ibidem cap. lxiii. & ipse Cæsar Bibracte hiemare constitit.

Quamvis autem nihil sit, quod de dignitate urbis Bibracte, aut de amplitudine dubitemus; eo tamen nondum adprobatum est, primariam gentis urbem, & eandem, quæ Augustodunum postea dicta est, fuisse. Eumenius enim rhetor non obscure eas extrema gratiarum actione ad Constantinum distinxit. *Omniū, inquit Flavienſium nomine, ſi licet dominus urbium, omnium nationum: nos tamen etiam nomen accepimus tuum jam, non antiquum. Bibracte quidem hucusque dicta est Julia; Pola, Florentia; sed Flavia est civitas Aeduarum.* Hoc est: Bibracte quidem in Aeduis, & Pola Istriæ, & Florentia Tuscorum ab Julio Cæsare cognomen accepere, & Julia sunt cognominatæ: At civitas Aeduarum primaria, Augustodunum, a Flavio Constantio & Flavio Constantino Maximo Augustis, restitutoribus suis, *Flavia*, nunc non minus illustri nomine appellatur, & ejus incolæ *Flavienses*. Nobiscum sentiunt & diversa oppida statuunt Bibracte & Augustodunum, doctissimi viri Raimundus Marlianus & Hadrianus Valesius: & nomen corruptum *Beurest*, quatuor m. p. in septemtrionem ab Augustoduno, in loco jam desolato conservari, Ortelius ab Joanne Macario accepit.

Cetera oppida Aeduarum sunt Noviodunum, Cabillonum, Matisco. *Noviodunum* is clare attribuit Cæsar, simul situ ejus adnotato, lib. vii. cap. lv. *Noviodunum, inquit, erat oppidum Aeduarum, ad ripas Ligeris opportuno loco positum.* Plura ibidem, quæ ad laudem oppidi pertinent. Non dubitatur *Nivernum* vel *Nevirum* Antonini esse, itinere ab Augustoduno Luteciam: & quod truncatum in Peutingeriana est Tabula, *Ebirum*, id est *Nebirum*. Posteriores enim idem confirmarunt. Hugo Floriacensis monachus lib. iii. Hist. Eccles. *Nivodunus, quæ & Nivernis*: & Robertus Autisiodorensis in Chronico: *Civitas Nivodunum quæ & Nivernis.* Uterque corrupte *Nivodunum*, ubi *Noviodunum* dicendum erat: forsan ad flumen *Niveris* respicientes, quod ibi in Ligerim effluit, & quod hujus temporis est, nomen *Nevers* ex sese progeneravit. Quod dum taenemus, non possumus, quin aliud *Noviodunum*, in Biturigibus situm, & quia tam clarum non est, supra in loco suo prætermisſum, nunc apponamus. De eo Cæsar itidem lib. vii. cap. xii. *Vercingetorix obviam Cæsari proficiscitur. Ille oppidum Biturigum, possum in via, Noviodunum oppugnare instituit.* IN VIA, quæ Genabo Carnutum sive Areliaſis Avaricum Biturigum ferebat. eo enim tendebat Cæsar. Qui periti locorum sunt,

sunt, ajunt *Novae sar Baranion* nunc dici. Baranio autem amnis in Avaram (*Eure*) influit: Avara in Carim five Carum; hic in Ligerim. Et haec de utroque *Novioduno* Caesaris, altero nobiliore Aeduorum: altero minus nobile Biturigum.

Superfunt ad Ararim sita oppida Aeduorum *Cabilonum* & *Matisco*. Caesar de se lib. vii extremo: *Q. Tullium Ciceronem, & P. Sulpicium Cabiloni & Matiscone in Aeduis ad Ararim rei frumentariae causa collocat*. Non aliud nomen urbis, quam huius, quod etiam Valesius conqueritur, pejus fuit acceptum. Strabonis est *Καβυλλῶν*, *Cabylinum*: Ptolemaei *Καβέλλων*, *Caballinum*; Tabulae Theodosianae, quam saepe ab editore Peutingerianam cum vulgo diximus, *Cabillio*: in Itinerario Aethici, vulgo Antonini, itinere a Mediolano per Alpes *Cabellio*, prave, quia hoc oppidi in provincia nomen est, nec vero illud ibidem accipiendum, quia in Lugdunensi veritatur auctor, inter Matisconem & Augustodunum: in Notitia Imperii pag. 147. *Caballodunum*. Ibi enim memoratur *Præfektus classis Ararica Cabaloduno*: apud Ammianum lib. xiv. cap. xxxi *Cabillo*: & lib. xv. cap. xxvii. *Cabillones* numero plurativo. Sed verum nomen est, quod ex Caesaris commentariis habemus, idque comprobatur nummis veterum Francorum regum, qui a Meroveo genus duxerunt, quibus *Cabillonum*, Valesio teste expressum est. Hodie, quod nemo dubitat, *Chalon* appellatur.

Matisconem supra in Caesaris verbis cognovimus. Post Caesarem longo tempore neminem illius oppidi meminisse, utique, quod miremur, est. Proximi enim sunt auctores Itinerarii, dicto itinere per Alpes a Mediolano: & modo laudatae Tabulae Theodosianae. Notitia Imperii, sub dispositione Magistri officiorum, habet in Galliae fabricis *Matisconensem Sagittariam*. Hodie *Mascon* vocatur.

Boii ab occasu habitabant, populus unde Boii Galliae Cisalpinæ five Italicae originem habuerunt, de quorum migratione Livium videas lib. v. cap. xxxv. In limite fuerunt Aquitaniae circa Elaveris æque & Ligeris ripas: Plinius tamen in Lugdunensi inter Carnutos & Senones numerat. Multa illorum mentio apud Caesarem, qui *Gergoviam* five *Gergobiam* oppidum illis tribuit lib. vii. cap. ix. *Vercingetorix*, inquit, *rursus Bituriges exercitum reducit, atque inde profectus Gergobiam, Bojorum oppidum, quos ibi Helvetico proelio victos Caesar collocaverat, Aeduisque attribuerat*. Quod ut obsidione liberaret, Caesar ex Senonibus in Carnutes profectus, Genabi exercitum Ligerim transduxit, ut per Biturigas in Bojos deveniret. Vide cap. xi. Quæ narratio habitationem gentis non obscure ostendit, Burbonensem scilicet regionem esse, qui olim ager Bojorum, Aeduis attributorum, fuerat. Esse Bojorum *Gergobiam*, a Gergovia Arvernorum diversam, facile est, Caesare auctore, adprobare. Arverna enim urbs in monte sita hostilis fuit erga Romanos. Boja autem amica, quia Bojos, post Helvetium proelium in fidem receptos, ipse Caesar ibi collocaverat, ut attributi Aeduis, foederatis Romanorum, essent. Ex quibus intelligitur, ut diversae gentes Boii & Arverni erant, sic etiam oppida illorum atque horum duas distinctas Gergovias fuisse, nihil commune habentes præter nomen.

Tandem ad *Segusianos* venimus, populum, in quo caput provinciae *Lugdunum* fuit Plinius lib. iv. cap. xvi. i. extremo: *Segusiani* (sic scribit) *liberi, in quorum agro colonia Lugdunum*. Et Strabo pag. 129. de Rhodano: *συμβάλλει τῷ ἁγερὶ καὶ Λύγδοντι ποταμῶν τὸ Σεγυσιανόν, cum Arari concurrat apud Lugdunum, urbem Segusianorum*. Caesar lib. i. B. Gall. cap. x. *ab Allobrogibus in Segusianos exercitum ducit*. Et lib. vii. cap. lxiv. *His constitutis rebus, Aeduis Segusianisque, qui sunt finitimi provinciae, x millia peditum imperat*. Situm urbis jam ostendit Strabo dicto loco, & pag. 132. ac sequenti repetit, adjectis laudibus urbis illius præstantissimæ. Ait *ἐπὶ τῇ συμβολῇ τῶν ποταμῶν ad confluentes fluviorum*,
Rho-

Rhodani & Araris, *ἐν λόφῳ in colle*, quod & Celtica vox *dunum* significat, conditam esse, post Narbonem omnium Gallicarum urbium *ἐν ἀνδρῶν μάλιστα, frequentissimam*, qua praesides Romani utantur, ibique monetam habeant, qua aurei argenteique nummi percutiantur: praeterea admirandum templum extra portam ad confluentes habere, ab omnibus Gallis communi sententia Augusto Caesari dedicatum, cum ara LX gentium nominibus inscripta. Arae hujus plures meminere, Suetonius Claud. cap. 11. Dio Cassius lib. LIV. sub finem, & Juvenalis Satyr. 1. vers. 44.

Ante Lugdunensem rhetor dicturus ad aram:

& vetus inscriptio apud Gruterum pag. 13. num. 15.

SACERDOS ROMAE ET AUG.
AD ARAM AD CONFLUENTES
ARARIS ET RHODANI
FLAMEN.

Originem Lugdunensis urbis & coloniae habemus ex civili bello, tempore inter Caesaris necem & Octaviani triumviratum medio, quum L. Munatius Plancus illi parti Galliae praesset, quem, veritus senatus, ne cum Antonio se conjungeret, apud Dionem lib. XLVI. pag. 323. iussit Viennenses, ab Allobrogibus expulsos, qui ad confluentes Rhodani & Araris confederant, *συνοικισαί*, hoc est in coloniae formam ordinare, quod ille etiam fecit, & coloniam eo deduxit. Inscriptio enim in Gruterianis pag. 439, num. 8. prostat.

L. MUNATIUS L. F. L. N. L. PRON
PLANCUS COS. IMP. ITER.
IN GALLIA COLONIAS DEDUXIT
LUGDUNUM ET RAURICAM.

Miraris autem Ausonium inter claras Galliae urbes Lugduni rationem non habuisse? quod ibi Gratianus imperator, discipulus ejus, interfectus fuerat, silentio ut infaustum locum involutum voluit: Aquilejam contra laudavit, ad quam Maximus Gratiani interfector perierat, quam ita ultione resectus adloquitur:

*Felix quae tanti spectatrix lata triumphi
Punisti Ausonio Rutupinum Marte latronem.*

Rutupinum latronem, Magnum Maximum, Britanniae, ubi Rutupiae sunt, tyrannum. Recens colonia adeo celeriter crevit, ut etiam Augusti aetate amplissima esset, & metropolis fieret, ac sedes praefectorum. Claudius Caesar ibi natus est Suetonio teste, a quo alumno plura ornamenta accepit, & propter illa novum nomen *Colonia Claudia Copia Augusta*. Id quod lapidis fragmentum, in Rhodani ripa repertum, probat apud Gruterum pag. 30.

..... DOMUSQ. DIVI
COLON. COPIAE CLAUD. AUG. LUGD
TAUROBOLIUM FECIT Q. AQUIUS
ANTONIANUS PONTIF. PERPETUUS.

Ex quo eruditi viri etiam alios lapides, compendio scripturae incisos, interpretantur, cuius generis sunt, quem Sponius exhibet Miscell. crud. Antiq. pag. 170.

D. M. MEMORIAE AETERNAE
C. ULATTI MELEAGRI IIIII VIR AUG
C. C. C. AUG. LUG. PATRONO EJUSDEM
CORPORIS ITEM PATRONO OMNIUM
CORPOR. LUG. LICITE COEUNTIVM

id est, *Sextumviri colonia Claudia Copie Augusta Lugduni*, sive *Lugduni*: ubi *Claudia* nomen beneficiorum auctorem; *Copie* abundantiam omnium rerum, & frugum maxime, significat. Sunt id generis exempla plura apud Gruterum ut pag. 388. num. 6. C. C. C. LUGUD. & pag. 488. num. 8. IIIII VIRI AUG. C. C. C. AUG. LUGUDUNI. Ammiano non *Lugdunum*, sed *Lugdunum* dicitur lib. xv. cap. xxvii. *Lugdunensem*, inquit, primam *Lugdunum* ornat, & *Cabillones*, & *Senones*. Veteres etiam *Lugdunum* quatuor syllabis dixerunt. Dio Cassius lib. xlvi. pag. 323. τὰ Λυγιδίων μὴ Ἰσπανίῃ, νῦν δὲ Λεγιδίον καλεῖται, quod olim *Lugdunum* vocatum fuit, nunc autem *Lugdunum*. Soloturensis lapis apud Sponium pag. 171.

MERCUR. AUG. VALER. HISPA
NUS IIIII VIR AUG. LUGUD.
EX S. VOTO.

plura apud Gruterum sunt, ut pag. 390. IIIII VIRI AUG. LUGUD. & pag. 388. quae verba paullo ante, quum de notis. C. C. C. ageremus, produximus.

Segusianis Ptolemæus duo oppida extra Lugdunum metropolim, quam in Aeduis scripserat, attribuit *Rodomanam* & *Forum Segusianorum*, utrumque Ligeri adpositum, quae etiam in Theodosiana Tabula inveniuntur, sed corrupte scripta, *Roidomna* & *Fure-segustianorum*, quae vero facile; Ptolemæo doctore, emendari possunt. Adhuc servantur nomina, sed magis pravata. Illa enim *Roane* sive *Robane*; hoc *Fears*, abjecta altera voce præter primam litteram, appellatur. Et tantum de Lugdunensi Gallia, ejusque populis nobilioribus. Ignobiles & ignotos, quibus sedem certam definire non possumus, valere jubemus, in quibus sunt Ambibari, Atesui, Bodiocasses, & alii ejusdem ordinis ac noticiis.

GALLIA NARBONENSIS

SIVE

PROVINCIA ROMANA.

Narbonensis Galliae provincia a Pyrenæo, Hispaniae termino, ad Alpes & Italiam, inter mare mediterraneum, Cebennas montes & Rhodanum Arari nondum permixtum, ac lacum Lemanium extensa fuit. Dicta ante Augusti tempora *Provincia Romana* & a Caesare saepe *provincia*, item *provincia nostra*, quia ad id temporis illa prima & sola Romanorum trans Alpes in Gallia fuerat provincia. Caesar lib. i. cap. i. *Belgae a cultu atque humanitate provincia longissime absunt*. Et cap. vii. *quum nuntiatum esset Helvetios per provinciam nostram iter facere conari*. Et cap. x. *Tolosatum civitas est in provincia*. Plinius lib. iii. cap. iv. sic terminos provinciae constituit: *Narbonensis provincia pars Galliarum: quae interno mari adiacet. Braccata ante dicta, amne Varo ab Italia discreta, Alpiumque vel saluberrimus Romano imperio jugis: a reliqua vero Gallia latere septentrionali montibus Gebenna & Jura*. Tam culta colonis Romanis & oppidis Latini juris fuit, ut idem Plinius dicto loco censeat, Italiam verius quam provinciam esse, ideoque nulli provinciarum postferendam. Tacitus oratione Claudi lib. xi. cap. xxiv. *Num pariter Balbos ex Hispania, nec minus insignes viros e Gallia Narbonensi traxerunt?* nam Plinius etiam dicto loco ait, *virorum morumque dignatione & amplitudine optum illam provinciam abundasse*.

Varias gentes continebat Bebryces, Volcas Tectosages, Tolosates, Volcas Arcomicos,

micos, Helvios, Salyes, Cavares, Deciates, Tricastinos, Vocontios, Tricorios, Centrones, Veragros, Sedunos, Segalaunos sive Segovellaunos, Allobroges, & plures alios incerti situs ac obscuriores, quorum nomina Plinius lib. i i i. cap. i v. notavit. Initium ducimus a fabula *Bebrycia aula* & *Bebrycum* populi, quia Pyrenæo monti ab regis filia Pyrene, quam ab Hercule vitiatam feræ in illo saltu dilacerassent, nomen hæsisse fingitur. Silius Italicus lib. i i i. vers. 420.

Nomen Bebrycia duxere a virgine colles

Hospitis Alcide crimen,

Patrem enim sævum hominem, partum enixa fugiens

plangebatur in antris

Et promissa viri filvis narrabat opacis

Donec marentem ingratos raptoris amores

Tendentemque manus atque hospitis arma vocantem

Diripere fera.

Reversus ex Hispania Hercules, membris Pyrenæ inventis, magno clamore & cum lacrymis Pyrenen vocavit,

Desletumque tenent montes per sacula nomen.

Quæris forsan qua in parte montium illa *seva Bebrycis aula* fuerit? Non certe in Hispaniæ ora, sed ultra illius limitem, in finibus Volcarum, Gallicani populi. Idem Silius dicto libro vers. 442.

Bebrycia Pænus fines transcendere aula

Inde serox quasitum armis per inhospita rura

Volcarum populatur iter

Stephano quidem urbium & populorum scriptori *Bebryces* sunt populus αἱ τοῖς Ἰβηρεῖν ἐν τῇ Εὐρώπῃ, *juxta Iberos Europeos*, id est Hispanos. Sed αἱ *juxta* si *prope*, & vicinitatem sonat, dixit chorographus quod verum est: si *Bebryces* Hispaniæ includit, alios, itidem Græcos auctores, quam Byzantium illum, est tutius sequi. Tzetzes Lycophronis Scholiastes ad vers. 1305. ἑτέροι Βίβρυκες ἐστὶν ὁ Γαλατῶν, οἱ καλεῖν Ναρβωνήσιοι, *Alii Bebryces* [diversi ab Asiaticis in Mysia] *populus Gallorum sunt, qui Narbonenses vocantur.* Et Zonaras Tom. ii. de initio Belli Hannibalici pag. 70. ἡ θάλασσα, ἡ πάλαι μὲν Βίβρυκων, ὕστερον δὲ Ναρβωνησίων, *mare quod olim Bebrycium, post Narbonense dictum fuit.* Et Festus Avienus in Ora Maritima.

Gensque Bebrycum prima

Loca hac tenebat: atque Narbo civitas

Er:t ferocis maximum regni caput.

Ex quibus clarum est Bebryciam regionem a Gallico latere Pyrenæorum Narbonem versus, ubi *Sardones* in ora locavit Plinius, aut paullo ultra fuisse, qui tractus postea Volcis Tectosagibus, finitimis illorum, attributus fuit. Intus Plinius ponit *Consuaranos*, qui ut nomen etiam ostendit, nunc habitant *les pais de Foix & de Conserans*. Ceteri omnem illum tractum adsignant Volcis, qui discriminis causa *Tectosages* appellantur, utque ita Strabo & Ptolemæus. Ille lib. iv. pag. 129. Ὀυολκῶν οἱ Τεκτοσάγες καλεῖσθαι τῇ Πυρηνῇ πλησιάζουσιν, *Volca, qui Tectosages vocantur, proximi sunt Pyrenæo*: hic lib. ii. cap. v. ab *Ilibiri* & *Ruscinone* incipit eosdem Tectosages Volcas enumerare. Ergo ad ipsum Hispaniæ terminum in ora maris Narbonensis pertinuerunt, & Tectosagum primus ab Hispania locus *Cervaria* Pomponii Melæ fuit, quod promontorium tum sine oppido videtur fuisse: ideoque *locus* tantummodo vocatur. Ait enim Mela lib. i i. v. extremo: *Tum in-*

ter Pyrenaei promontoria Portus Veneris insignis fano, & Cervaria locus, finis Gallia. Hodie *Cervaria*, prisco nomine leviter mutato, appellatur. Propinquus in septentrionem est *Portus Veneris*, jam a Mela cum fano laudatus, duobus parvis promontoriis inclusus, & versus a promontorio Veneris, seu fano ejusdem in Hispania. Nunc Porto Venderi. Hunc eminentis locum occurrit, qui *Caucoliberum* medio aëvo, nunc Colibre sive Colliore vocatur, quem perperam multi, etiam Hadr. Valeſius, cum Ilberri sive Eliberri confundunt, quæ reductior a mari: illud vero in extrema ejus ora est, nec idoneum castris Hannibalis, ut campus juxta Tecum & Elnam: etiam dubiæ antiquitatis, quia in monumentis quibus utimur, nulla ejusdem proſtat mentio: Martyrologium Romanum xiii. kalend. Maji, *Caucoliberi in Hispania Tarraconensi passio sancti Vincentii martyris*. Vide Petrum de Marca, virum accuratissimum in Marca Hisp. pag. 23. 24. Post illud deinde *Eliberi* Mela, *Ilberri* Livii neutro genere: Plinii: *Ιλβήρις* Illiberis Ptolemæi: Strabonis *Ιλβίρις* (*Ιλβήρις*) olim insignis urbs, etiam Hannibalis tempore, qui ibi castra habuit. Livius lib. xxi. cap. xxiv. *Cum reliquis copiis Pyrenæum transgreditur, & ad oppidum Ilberri castra locat*. Postea temporis injuria imminutum. Plinius dicto cap. i v. *Ilberis magnæ quondam urbis tenue vestigium*. Haufit ex Mela, qui dicto loco: *Vicini Eliberri, magnæ quondam urbis & magnarum opum tenue vestigium*. Non memoratur ante restitutum oppidum, quam Constantinus Magnus cum oppido etiam castrum in illo loco posuit, & utriusque *Helene*, matris nomen indidit, cujus multa mentio apud historicos est, qui Constantis augusti, a Magnentio oppressi, necem describunt. Eutropius lib. x. cap. v. de Constante: *ſactione Magnentii occisus est. Obiit haud longe ab Hispaniis in caſtro, cui Helena nomen est*. Hujus verba Hieronymus in Chronico, ut solet, repetiit. Zosimus lib. ii. cap. xlii. *ἔτις τινὰ πολίτην ἠγεμῶνα δὲ Πυρηναίῳ πλησίον ἐκισμένῳ, Ἑλένη δὲ τὸν οὐκ αὐτῷ πολίτην, ἔφυγε* [Constans] *ad oppidum cui Helena nomen est*. Orosius quoque & Epitoma Victoris *oppidum* vocant, cui haud dubie castrum munitius adpositum fugit, in quod Constans, percussorem fugiens, se recepit. Tabula tamen Theodosiana, ut sæpe solet, etiam hoc loco antiquum nomen præfert, cujus hic ordo est, *In summo Pyrenæo v. Ad Centenarium xii. Ilberre vii. Ruscinone vi*. Concordant numeri cum Antonini Itinerario, in quo etiam sunt xxv m. p. inter Summum Pyrenæum & Ruscinonem, itinere ab Arclate Tarraconem sic:

<i>Combustum</i>	—	—
<i>Ruscinonem</i>	M.	P. VI.
<i>Ad Centuriones</i>	M.	P. XX.
<i>Summum Pyrenæum</i>	M.	P. V.

Ergo *Ad Centuriones* locus idem, quem Tabula dixit *Ad Centenarium*. Ex quibus situs *Ruscinonis*, veteris oppidi, apparet. Livius lib. xxi. cap. xxiv. *Galli quamquam Italia bellum inferri audiebant; tamen Ruscinonem aliquot populi conveniunt. Et mox: capti donec cum bona pace exercitum per fines suos præter Ruscinonem oppidum transmiserunt*. Mela lib. ii. cap. v. *colonia Ruscino: vicini Eliberri*. Plinius lib. iii. cap. iv. *Ruscino Latinorum*. Ergo jus Latii postea consequuta est. Strabo etiam & Ptolemæus meminere ejus, qui id peculiare habent, quod hujus & Illiberis cognomines tradunt amnes præterfluentes, quos Latini singulos suis nominibus appellant. Strabo lib. iv. pag. 126. ubi de Pyrenæi & Gebennæ fluminibus agit: *ἐκ μὲν δὲ Πυρηνὸς, ὅτε Ρεσκίνων, καὶ ὁ Ιλβήρις, πόλιν ἔχων ὁμώνυμον ἑκάτερθε αὐτῶν, ἡ Πυρηνὰ φέρεται Ρεσκίνο & Ιλβήρις, ὅτε καὶ ἑκατέρωθεν πόλιν ἔχων ὁμώνυμον*. Avienus in Ora Maritimæ lib. i. dixit alia terminatione *Roschinum* flumen cognomine oppidi,

Post Pyrenæum jugum

Jacent arena litoris Cynetici,

Eaque late sulcas amnis Roschinus.

Ex quo, quamvis pravato nomine, de accentu *Roschinonis* judicare proclive est. Nihil ex eo superest præter turrim: cetera in ruinis jacent, dimidio leugæ a Perpiniano, quod inde idem surrexit. Ultra est *Leucata* litus, & fons *Salsula*. Pomponius Mela lib. II. cap. V. a Narbone progrediens & lacu Rubreso: *Ultra est Leucata, litoris nomen, & Salsula fons, non dulcibus, sed salioribus etiam quam marina sint, aquis defluens.* Itinere Antonini a Mediolano in Hispaniam:

Narbonem

Salsulas

Ad Stabulum

Ad Pyrenæum

— —

M. P. XXX.

M. P. XLVIII.

M. P. XVI.

In eisdem Tectosagibus Volcis ad Atacem fluvium est *Carcasto* sive *Carcastum*, quod & *Carcasto*, & *Carcastio* a posterioribus scribitur. Cæsar lib. III. Gall. cap. XX. *viris fortibus Tolosæ, Carcastone & Narbone evocatis.* Ptolemæus in Tectosagum mediterraneis *Καρκαστώ, Carcasto*. Plinius lib. III. cap. IV. *Carcastum Volcarum Tectosagum.* Itinere Hierosolymitano sexto casu *Carcastone*; & in Peutingeriana, *Carcastione*. Hodie *Carcastonne*, nomine prisco retento. Inter Carcastonem & Narbonem *Reda* fuere, quarum nihil reliquum est. Inde *Pagus Redensis*, & *Comitatus Redensis* nominantur. Theodulfus Parænesi ad Judices vers. 141.

Inde revisentes se Carcastona Redaque

Manibus inferimus nos cito Narbo tuis.

Ulteriores in Aquitanico limite *Tolosates* sunt; pars Tectosagum Volcarum, quibus etiam Tolosam Ptolemæus adscripsit. Cæsar lib. I. B. Gall. cap. X. *nuntiatur iter in Santonum fines facere, qui non longe a Tolosatium finibus absunt, qua civitas est in provincia.* Et Plinius sub finem capitis dicti: *Tolosani Tectosagum, Aquitania contermini.* Eorum urbem Cæsar dicto loco nominavit; quum *Tolosa, Carcastone & Narbone* viros fortes a P. Crasso, quem in Aquitanos miserat, evocatos scripsit. Ptolemæus, *Τολῶσα κολώνια, Tolosa colonia*. Sidonius lib. IV. epist. XVII. *ineunte, urbs Tolosatium, sicut in Notitia Galliarum est civitas Tolosatium.* Ampla & olim fuit, ideoque Ausonius epist. XXIV. vers. 83.

Quincuplicem socias tibi Martie Narbo Tolosam,

id est, in quinque partes divisam, quo modo vers. 81.

Usque duplex Arelas,

propter novam urbem in altera ripa adpositam. Proprium cognomen habet *Palladia*, nec vero certum satis, utrum a Palladis cultu, an a proventu olivæ, quæ *Palladia arbor* apud Silium Italicum est lib. I. vers. 238. an potius a studiis litterarum, quod pluribus interpretibus placet. Martialis lib. IX. epigram. CI.

Marcus Palladia non inficianda Tolosa

Gloria, quem genuit pacis alumna quies.

De studiis litterariis agit, ut primus versus ostendit,

Marcus amat nostras Antonius, Attice, Musas.

Martialem posteriores imitati sunt. Ausonius Parental. carm. III.

Te sibi Palladia antetulit toga docta Tolosa:

Sic Professoribus idem carm. XVII.

Palladia primum toga te venerata Tolosa.

Et

Et Sidonius Apollinaris Panegyrico, quem Avito socero dixit vers. 436.

Palladium implicitis manibus subiere Tolosano.

Interpretantur Joannes Savaro ad hunc locum, & ad Martialem Vincentius Colesso de studiis litterarum, ibidem ad magnum proventum ex cultis, in quo plurimi adquiescunt. Sed nec prima ratio de Palladis seu Minervæ in ea urbe singulari cultu videtur commendanda. Ipse Sidonius Sapphico in ultima epistolarum de Saturnino martyre Tolosæ crudeliter necato:

*Quem negatorem Jovis ac Minervæ
Et crucis Christi bona confutentem
Vinxit ad tauri latus iugati
plebs furibunda.*

Magnificam urbem fuisse ex eo liquet, quod Capitolium habuit. Idem cultus Minervæ argumentum, utpote sociæ Jovi Capitolino. Sidonius eodem carmine

*E quibus primum mihi psallat hymnus
Qui Tolosatem tenuit cathedram,
De gradu summo Capitoliolum*

Precipitatum.

Templum ibi antiquum fuit summæ religionis, de quo Strabo lib. iv. pag. 130. *Ἐν τῇ Τολοσῇ τὸ ἱερὸν ἐν ἁγίῳ τιμῶμενοι σφόνδρα ὑπὸ τῇ περιείκῃ, καὶ τὰ χρήματα ἐπλεόνασι διὰ τῆς πόλεως ἀνατιθέμεναι, καὶ μετέωρος προσάπτειν θάλασσαν, Τολοσά τεπλὸν σὺν ἁγίῳ, quod valde venerabantur vicini, ideoque abundabat thesauris, multis donaria dedicantibus, & nemine attingere auso. Ausus vero id est sacrilega manu Servilius Cæpio, qui postea calamitatibus suis proverbio *Aurum Tolosanum* locum dedisse fertur. Vide Gellium lib. i i i. cap. ix. & Iustinum lib. xxx i i. cap. i i i. qui paullo aliter recenset.*

Superest *Narbo*, caput provinciae in maritimo tractu Volcarum, sed dubium videri possit, Tectosagum, an Arecomicorum. Strabo enim pag. 129. videtur Arecomicis tribuere, *quorum ἱστορίῃς ἡ Ναρβὸν λέγεται, navale dicatur Narbo esse. Sed dum ibidem dicit ματρίκελος τῇ Ἀρεκομικῶν ἐστὶ Νίμαυσος, caput Arecomicorum Nemausum esse, quæ vero ut ipse censet, cum Narbone non conferenda erat; istum extra Arecomicos positum esse, non obscure subindicavit, quod Ptolemæus clarius adfirmat in Volcarum Tectosagum urbibus *Narbonem* numerans *coloniam*. Antiquum emporium ad Atacem fluvium, ibi per *Tubresum* lacum ut Mela, sive *Tubrensem*, ut Plinius vocat, in mare se effundentem: & postquam Romanis cessit (cessit autem diu ante Cæsarium tempora) eo colonia deducta fuit. Vellejus lib. i. cap. xv. *Narbo Martius in Gallia M. Porcio & Q. Marcio* cons. *abhinc annos circiter cl i i i* deducta colonia est. hoc est anno v. c. i c x x x v. qui est annus ante consulatum Cæsaris l i x; Ciceronis l v. Cognomine ornatur, & *Narbo Martius* dicitur apud Melam atque Plinium, a Marte potius aut legione Martia, quam a Marcio consule, qui coloniam deduxit. Quod Valesius ex Aufonio: Simondus ex Apollinari Sidonio confirmari ostendunt. Ille enim in *Claris Urbibus* dixit*

Nec tu Martie Narbo filebere,

qua lege a *Marcus* non possit deduci: hic epistola carmini x x i i præfixa: *Dum apud Narbonem quondam Martium dictum, sed nuper factum, moras recto. NUPER FACTUM, obfusione Gothica. Plinius sæpe dicto loco: Narbo Martius, Decumanorum colonia x i i m. p. a mari distans. Idem in Tiberii nummo apud Geizium dicitur. COL. NARBO MART. DECUMANOR. Et Pomponius Mela: Antefat omnes Atacinarum Decumanorumque colonia, unde clim terris auxilium, num. & nomen & decus est, Martius Narbo.*

Aucta

Aucta colonia e Decumanis, id est decima legione, cujus veterani cum Atacis accolis huc ab Julio Cæsare deducti fuerunt, ad quod negotium Nero Claudius, Tiberii augu-
sti pater, missus est, quod Suetonius Vita Tiberii cap. iv. observavit. *Martii* autem
cognomen antiquius fuit, quam illud Cæsaris supplementum; & haud dubie ex prima
deductione. Cicero pro Fontejo cap. i. *Est in eadem provincia Narbo Martius, colonia*
nostrorum civium, specula populi Romani ac propugnaculum. Sidonius carm. xxiii. in lau-
des ejus latius excurrit:

*Salve Narbo potens saluberrime,
Urbe & rure simul bonus videri,
Munis, civibus, ambitu, tabernis,
Portis, porticibus, foro, theatro,
Delubris, capitoliis, monetis,
Thermis, arcubus, horreis, macellis,
Pratis, fontibus, insulis, salinis,
Stagnis, flumine, merce, ponte, ponto.*

Nihil ergo defuit, quod urbem eximiam & opulentam possit condecorare. Ad orna-
menta etiam pertinent nova ab Julio Cæsare conlata cognomina, quæ in marmorea tabula
dedicatæ Augusto aræ apud Gruterum sunt, pag. 229.

COL. JUL. PATERN. NARB. MART.

quod in aliis lapidibus, Narbone effossis, per notas ita signatum est C. J. P. N. M. quæ æque
sic legi postulant *Colonia Julia Paterna Narbo Martius.* Sirmondus talem inscriptionem
profert ad Sidonii carmen xxi i. Ab Augusti ætate major dignitas accessit, ut provinci-
am quoque, cujus metropolis erat, denominaret.

Tectosagum oppidis a Ptolemæo adnumerantur quoque *Βαίτιραι Batira*, quæ *Beterra*
sunt Plinii: *Baterra* Melæ, utrobique cum *Septimanorum* cognomine, quod coloniam
septimam eo deductam arguit. Itinere Antonini ex Italia in Hispaniam etiam *Beterra*: apud
Stephanum, Urbium periegetam *Βαίτιρρα*. Lucas Holstenius, ad Ortelium observa-
tionibus, nummum describit a Peireiscio acceptum, cujus similem illustris Spanhemius
apud Harlæum æque illustrem virum vidit, in quibus legitur ΒΗΤΗΡΡΑΤΩΝ, ex quo
vera scriptura, quæ Plinii fuit & Antonini, *Beterra* vel *Beterra*, luculenter adprobatur:
contra vulgaris, *Bliterra*, rejicitur, quam vir summus ille, Lucas Holstenius, ex errore
ortam putat, quo, in diphthongo, Α pro Α acceptum fuerit. Nam cum diphthongo etiam
scriptum id nomen invenitur, uti ex Ptolemæo & Stephano ostensum fuit, quod etiam
lapide Narbonensi probatur, quo incisum est apud Gruterum pag. 270. num. 10.

M. JULIO PHILIPPO

NOBILISSIMO CAESA. PRINCIPI

JUVENTUTIS SEP. BAETERR. & reliqua.

In Notitia Galliae est *Civitas Beterrensum*, nunc *Beziers*, in sinistra ripa *Obris*, nunc *Or-*
bis, fluminis sita.

Erat etiam Volcarum Tectosagum urbs *Agatha*, sive *Agathe*: Græce Ἀγάθη, quamquam
Josephus Scaliger Arecomis hanc & *Beterram* tribuat, quod improbat Valesius: κτίσμα
Μασσηλιωτῶν, a *Massiliensibus* condita, ut Strabo refert pag. 126. Inde est quod Marci-
anus Heracleota Perieg. pag. 9. dicit

οἱ Μασσηλίαν κτίσαντες ἔχον Φωκίης
Ἀγάθην.

id est, *Massilia conditores Phocenses* (qui *Massilienses* sunt) *Agatham* tenere. Et Plinius
lib.

lib. iii. cap. iv. *Agatha quondam Massiliensium*. Dum quondam dixit, ad sua tempora respexit, postquam civili bello Julius Cæsar, ut Dio Cassius tradit lib. xli. pag. 165. πάντα πλὴν τῆς ἐλευθερίας ἐνόματος, omnia, præter libertatis nomen, ademeras. Pomponius Mela lib. ii. cap. v. *Tunc ex Gebennis demissus Arauris juxta Agatham*. Vibius autem Sequester de Fluminibus libello: *Cyrra Massiliensium secundum Agatham urbem*. Quod ita conciliat Valesius, ut *Cyrra* nomen Græcum sit, a Massiliensibus, conditoribus Agathæ ad illud flumen, impositum: *Arauris* nomen antiquum Celtarum. Agatha hodie *Agde*, præjacentibus stagnis supra insulam, quam Ptolemæus etiam Ἀγάθην nominat. καὶ τῇ ὁμώνυμον πόλιν.

Supra Agatham ad idem flumen *Araurim* cognominis urbs *Araura* est, antiquiore nomine *Cessero* appellata. Plinius dicto loco: *Carcasum Volcarum Tectosagum*, *Cessero*. Ptolemæus in eisdem Tectosagibus, Κεσσεῖν, *Cessero*. Antoninus, vel Aethicus, itinere a Mediolano Italiæ in Hispaniam, *Cesseronem* & *Arauram* eandem esse docet, & locum simul ac distantiam ita demonstrat:

<i>Nemausum</i>	—	—	—
<i>Ambrussum</i>	M.	P.	XV.
<i>Sextationem</i>	M.	P.	XV.
<i>Forum Domiti</i>	M.	P.	XV.
<i>Arauram sive Cesseronem</i>	M.	P.	XVIII.
<i>Beterram</i>	M.	P.	XII.
<i>Narbonem</i>	M.	P.	XVI.

Hæc de Volcis Tectosagibus, quorum colonia *Tectosages* in Gallogræcia fuerunt, quod Strabonis testimonio clarum est. Alterum genus Volcarum est *Arecomicorum*, Strabonis Ὀυαλκαί, ἢ Ἀρεκομικαὶ προσαγορεύονται, *Volca*, quos *Aricomicos* nominant: Ptolemæi Ὀυάλαι Ἀρεκομίαι: Mela & Plinii *Volca Arecomici*. Ad Rhodanum usque pertinerunt: non autem ultra illum, Strabone clare dicente pag. 129. ἐπὶ θάτερον μὲν τὸ ποταμῷ, ad alteram ripam fluminis non ad utramque, ut Livius dixit lib. xxi. cap. xxv. Ptolemæus duas illis in mediterraneis urbes dat, *Nemausum* coloniam & *Vindomagus*. Urbs insignis *Nemausus*, & caput *Arecomicorum*. Strabo ibidem: Μητρόπολις τῶν Ἀρεκομικῶν ἐστὶ Νέμαυς, metropolis *Aricomiorum Nemausus* est. Et Mela *Arecomicorum Nemausus*: ac Plinius dicto cap. iv. *Nemausum Arecomicorum*. nam utroque genere nominatur. Nummus cum capitibus Augusti & Agrippæ, inscriptus C O L. N E M. apud Vaillantium pag. 81. id est *colonia Nemausus* sive *Nemausensis*. Meruit etiam *Augusta* nomen, quod non datum est nisi amplissimis civitatibus. Inscriptio cippi *Nemausensis* apud Gruterum pag. 323. num. 5.

D. M.

T. INDESII TERTII
AED. COL. AUG. NEM
DOMITIA EORTE SIBI
ET VIRO DE SE BENE
MERITO V. F.

Amphitheatrum, antiquitatis Romanæ testimonium, pæne integrum *Nemausus* servat, ex quo forma & structura Romanorum operum cognoscitur. In Notitiis Galliæ *Civitas Nemausensis* est: hodie *Nismes*.

Altera urbs Ptolemæi, *Arecomicis* Volcis tributa, est *Vindomagus*, cujus nominis nulla mentio apud alios est: ideo difficile de ejus loco & situ judicium. Hadr. Valesio, viro

viro doctissimo, videtur esse, quæ postea *Uccia*, sive *Uccia* dicta fuit; in Notitia civitatum Narbonensis primæ *Castrum Uccense*: hodie *Uzes*, tribus leucis a Nemauso in septentrionem. Addo Ptolemæi urbibus *Latevam*, quæ in occasum & septentrionem recedit; in Notitia provinciarum *Civitas Latevensium*, id est *Lateva castrum*. Non posterioris ævi esse ostendit Plinius in Narbonensi. *Latevani*, inquit, qui & *Foroneronienses*. Cognomen autem *Forum Neronis*, cave cum alio hujus nominis, quod cis Rhodanum prope Druentiam est, confundas. Hodie notum oppidum *Lodeve*.

Rursus in maritima divertamur, ubi *Forum Domitii* est ex itinere Antonini paullo ante memorato, & alio ejusdem ab Arelate Narbonem: & ex Tabula Theodosiana. Antiquum fuisse ab Ahenobarbo Domitio, qui res in his oris gessit, conditum, non est facile quod devocet in dubitationem, licet antiqui scriptores illud non prodiderint. Sæpe laudati Valesii judicio, & ratione itinerum postulante, fuit in Frontignani loco, quod supra Volcarum longissimum lacum inter Montem Pessulanum & Beterras est, vini generosi proventu nobilitatum oppidum, nec dubitat multum Valesius, quin *Frontignan* corruptum malo fato linguarum sit ex *Forum Domitianum*. Quæ in insula sita est *civitas Magalonensium*, ut in Notitia vocatur; sive *Magalona*, ut separatim appellatur a Theodulfo Parænesi ad Judices vers. 133. magis ad mediæ ævi geographiam pertinet, quam temporum antiquorum, in quibus nulla ejus mentio reperitur. Moniti Theodulfi nomine, Aurelianensis episcopi, non possumus nobis temperare, quin omnem pæne Volcarum tractum, ejusdem versibus pro temporum illorum doctrina eleganter in dicta parænesi descriptum, quia itineris rationem habet, a versu 131. repetamus:

*Inde Nemausiacas sensim properamus ad arces,
Quo spatiosa urbs est, resque operosa satis.
Hinc Magalona habuit levam, Sextantio dextram
Hic scabris podiis cingitur, illa mari.
Quæ bene transitis, Agathem mox parte sinistra
Linquimus & nosmet tecta Beterris habent.
Mox sedes, Narbona, tuas urbemque decoram
Tangimus.*

De *Sextantione*, quem supra etiam in Itinerario *Sextationem* dictum vidimus, & *Ambrusso*, ibidem conjuncta, quæ plura jam dicamus non habemus, nisi quod utrumque etiam in Theodosiana Peutingeri Tabula notatur. Situs ex Itinerario accurate cognosci potest. *Ugernum* vero in eadem Peutingeriana inter Nemausum & Arelate positum, certioris antiquitatis est, ut jam tum a Strabone memoratum. Post initium enim lib. iv. pag. 123. ait, *ἐκ Νεμαύου δια' Ουγέρην καὶ Ταρασκῶν εἰς τὰ θέρμα ὕδατα τὰ Σέξτια καλέμενα, α Νεμαύου περὺ Ὑγέρην & Ταρασκῶν εἰς τὰς Ἀγῶνας*. Heic Avitus, Sidonii focer, Augustus ab exercitu proclamatus, ut est in Panegyrico ejusdem vers. 571.

- - - - - fragor atria complet
Ugerni.

Tandem & oppidum veteres adpositum Rhodano tradiderunt, Rhodiorum opus, unde nomen fluvius acceperit. Plinius lib. 111. cap. 14 ubi *Rhoda Rhodiorum fuit, unde dictus multo Galliarum fertilissimus amnis, ex Alpibus se rapiens per Lemanium lacum, segnemque defrens Ararim, nec minus se ipso torrentes Isaram & Druentiam*. Hæc diversa *Rhoda* ab Hispanica, eosdem autem, quos illa, conditores nacta. Marcianus Heracleota Periegesi pag. 9. vocat *Rhodanufiam*.

Οἱ Μασσαλῖαι πλείοντες ἔχον Φινυῶν
 Ἀγάθην, Ροδανσίαν τε, Ροδανὸς ἢ μέγας
 Ποταμὸς παρρηῖαι.

id est, *Phocenses Massilia conditores*, tenuerunt etiam *Agatham*, & *Rhodanum*, quam magnus fluvius *Rhodanus* praeterfluit. Dum vero Plinius dicit fuisse, ostendit nihil ejus oppidi superfuisse suis temporibus. Si fuit quondam tale oppidum, ad ostium Rhodani occidentale fuisse veri non est absimile.

Una gens superest in Provinciae parte, quae Romanis trans Rhodanum erat, *Helviorum* scilicet, sive *Helvorum*, qui & *Elvi*, *Ilvi* in quibusdam Caesaris libris, Valesio teste appellantur. Hi contingebant *Arvernos*, ut Caesar eos locat lib. vii. cap. vii. (id est pagos Arvernus subjectos, *Vellavos*, *Gabalos*) *Cebenna* monte eos ab *Arvernus* discludente quod additur ibidem cap. vii. Male ergo Strabo *Elvius*, *Helvius*, in quatuordecim gentibus, ab Augusto Aquitaniae adjectis, numerat, a quibus *Gebennae* jugis separantur, ut supra probavimus. Caesar autem, & Plinius, & Ptolemaeus, ille in Provincia, hi in Narbonensi, quae eadem est, scripserunt. Coluerunt ad Rhodanum supra *Arecomicos*. Plinius in mediterraneis provinciae Narbonensis urbem illorum *Albam* nominat. *Albam* nempe *Helvorum*. nam *Helvos* ille vocat, non *Helvius*, ut alii. Ptolemaeus corruptit *Helviorum* nomen in *Elicocos*, quos perperam in altera ripa ponit, eorumque urbem laudat *Albaugustam*, id est, *Albam Augustam*, quod argumento est, non ignobilem urbem *Albam* *Helviorum* fuisse, sed quae Augusti cognomen dignitate sua sustinere potuerit. Ab *Alba* capite posteriori aeo *Albenses* dicti *Helvii*, & urbs eorum in Notitiis Galliae *Civitas Albensis*; in quibusdam additur *Vivarium*, aut nunc *Vivarium*: & in veteri Chronico apud Valesium, *Civitas Albensis*, quae & *Vivarium*. Haec satis ostendunt *Albam* *Helviorum* esse, quae nunc *Viviers* vocatur in tractu Vivariensi, vulgo *le Vivarois*. Supra *Helvius* in limite *Arvernorum* prope Rhodanum *Ortelius* in Tabula Galliae Antiquae posuit *Maximi Aemiliani Tropaeum*, quod solus Strabo lib. iv. pag. 128. ita designavit: καὶ ὁ συμπέπτεον ὁ Ἰσάρι ποτατὸς καὶ ὁ Ροδανὸς καὶ τὸ Κέμμενον ὄρεα, Κέντρε Φάβιου Μάξιμου Ἀμυλιανὸς, ὃς ὅλας τὰς μυριάδας, ἑξοσι μυριάδας Κελτῶν κατέκρεψε, καὶ ὅσους τρόπαιον ἀντίθι λευκῇ λίθῃ. Quo loco *Isara* & *Rhodanus* conflunt, prope *Cemenium* (*Gebennam*) montem, Q. Fabius Maximus Aemilianus xxx millium non integrorum exercitus c c millia Gallorum cecidit ibique tropaeum statuit ex albo lapide. Describit ibi sinistram ripam Rhodani, ut & proelii locum & erectum tropaeum credas cis flumen exstitisse. At pag. 132. in *Arvernus* idem proelium commemorat καὶ ἡ συμβολὴν, ad confluentes *Isara* & *Rhodani*, καὶ ἢ καὶ τὸ Κέμμενον ὄρεα πλησιάζει τῷ Ροδανῷ, ubi *Gebenna* mons appropinquat *Rhodano*: quibus dextrum Rhodani latus videtur indicari. Id quod *Ortelius* in Tabula praeter respexisse. Consentit *Philippus Brietius*, qui quamvis in *Segalaunis* *Aemilii* tropaeum referat, tamen ultra *Rhodanum* ad radices *Cemeni* montis fuisse scripsit. Nec vero repugnabimus, si quis tropaeum cis flumen requisierit.

Haftenus de provincia Narbonensi ultra Rhodanum: nunc citeriora, id est inter Rhodanum & Alpes comprehensa enarramus. Ab orientali ostio Rhodani urbs prima est *Maritima Avaticorum*. *Pomponius Mela* lib. ii. cap. v. Inter eam [*Massiliam*] & *Rhodanum* *Maritima Avaticorum* stagnum obsidet. *Fossa Mariana* partem ejus annis navigabili ostio effudit. Ergo intra fossam est *Maritima* oppidum. *Plinius* lib. iii. cap. iv. Ultra, fossa Rhodano C. Marii opera & nomine insignes: stagnum *Mastramela*: oppidum *Maritima Avaticorum*, superque *Campi Lapidei*, *Herculis* praeliorum memoria: regio *Anasiliorum*. *Ptolemaeus* *Anasilios* finitimos cum *Avaticis* confundit: Ait enim Μετὰ τὸ Ροδανὸν ἐπὶ θαλάσσειαν καὶ τὰ

καὶ Ἀνατίλων πόλις Μαρίτιμα Κολώνια. *Post Rhodanum super mare sita est urbs Anatilonum, Maritima colonia.* Oppidum etiam lacus nomine, cui adjacebat, fuit appellatum. Stephanus de Urbibus: *Μαρεμύλη πόλις καὶ λίμνη Μαστραμέλα oppidum & lacus.* Et Festus Avienus in Ora Maritima:

- - - - oppidum *Mastramela*

Priscum paludis.

Nec vero diversa *Mastramela* oppidum & *Maritima*, etiam iudicio Isaaci Vossii ad Melam. Ex situ colligitur *Maritimam* coloniam esse quod hodie est oppidulum *Martegne*: & *Mastramelum* lacum *Mer de Martegnes*. Nec est quod Ptolemæum corruptum putes, quum utique etiam populus, *Anatili*, in hac ora fuerit, ut Plinio auctore constat, & inscriptione San-Remigiana, in qua ANATILII sunt, Harduino ad Plinium testante.

Hinc proxima est *Massilia*, Phocæensium, Iconiæ civitatis, colonia, ab omnibus laudata, quia non tantum portu & commerciis aut munimentis suis, verum maxime etiam morum humanitate & litterarum studiis fuit nobilissima. Conditores supra Heracleota nominavit. Consentunt Mela ac Plinius, & cetera etiam quæ diximus, confirmant. Mela sæpe dicto lib. II. cap. V. *Massilia a Phocæis oriunda, & olim inter asperas posita, nunc ut pacatis, ita dissimilimus tamen vicina gentibus, mirum quam facile & tunc sedem alienam ceperit, & adhuc morem suum teneat.* Plinius lib. III. cap. IV. *In ora Massilia Græcorum Phocæensium fœderata.* Et Tacitus Agricolæ vita cap. IV. *Sedem & magistrum studiorum Massiliam habuit, locum Græca comitate & provinciali parsimonia mistum ac bene compositum.* Plenius hæc Strabo exsequitur lib. IV. pag. 125. dicitque barbaris παιδευτήριον fuisse, *locum quasi litterarium*: item, *φιλόθενας λατρεσκέναι τὰς Γαλάτας, studium Græcarum litterarum in Gallis excitasse* adeo, ut etiam τὰ συμβόλαια *contractuum formulas* Græce conscriberent. Addit ἐν δὲ τῷ παρόντι καὶ τὰς γνωριμωτάτους Ῥωμαίων πέπεικεν ἀντὶ τῆς εἰς Ἀθήνας ἀποδημίας, *icēse φοιτᾶν φιλομαθεῖς ὄντας.* Et hodie nobilissimis etiam Romanis persuasit, ut discendi studio pro Atheniensi peregrinatione *Massiliensem amplecterentur.* Portus urbi proximus *Lacydon* dictus, ὁ Λακύνδων, ut Eustathius ad Dionysii versum 75. observat. Adde Melam infra. Civili bello sua in rempublicam fide, damnum passa, & a Cæsare armis, oppidis, agro, & ceteris, præter nomen libertatis, exuta, ut supra in *Agatha* prædiximus.

In Antonini Itinerario maritimo per portus, itinere ab Urbe ad Arelate, post *Massiliam* occurrit *Citharista* portus, quod ἄκρον *promontorium* vocat Ptolemæus: dein *Taurentus* portus, pro *Tauroëntis*; Melæ *Taurois*, ut Vossius emendavit, Straboni & Ptolemæo oppidum, illi ταυρέντιον *Taurentium*, huic ταυροέντιον *Tauroëntium*: Cæsari lib. II. B. Civ. cap. IV. *Tauroënta*, pluraliter, castellum. *Nacti*, inquit, idoneum ventum ex portu exeunt, & *Tauroënta*, quod est castellum *Massiliensium*, ad *Nasidium* perveniunt. Tum demum *Telo Martium* sequitur XII M. P. a *Tauroënto* remotus: cuius antiquior, quam ex hoc per portus itinere, non habetur memoria. In Conciliis episcopus *Telonensis* subscripsit, aliquando corrupte *Tolonensis*, unde *Tolon* hodiernum nomen portus celeberrimi. Plinius dicto loco memorat *Athenopolin Massiliensium*, quam Harduinus suspicatur *Telonem Martium* esse. Mela etiam *Athenopolis* illius meminit. Ab Alpibus progressus, Deinde, inquit, *Forum Julii, Octavianorum colonia.* Tunc post *Athenopolin & Olbiam, & Taurom, & Citharistam, est Lacydon, Massiliensium portus, & in eo ipsa Massilia.* Non ablu- dit a loco & ordine Melæ, conjectura Harduini. Aliorum opiniones varias vide apud Baudrandum. Sed sic *Olbiam* oppidum, quod Ptolemæus prope ostium amnis *Argentei* locat, reducendum est ultra *Telonem*. Nec vero Ptolemæus in hac ora satis certus;

propter id etiam ab Isaaco Vossio notatus. *Argentens flumen*, quod Ἀργέντιον, *Argentum* Ptolemæus vocat, exposuimus supra in fluminibus Galliae, Planci epistola xxxi ad Ciceronem usi, qui secundum optimos libros per E vocalem scripsit non per I ut Ptolemæus. Adde Plinii verba mox proferenda.

Post ostium ejus amnis *Forum Julium* est, nobilis colonia: Tacito in Agricola cap. n. *illustre Foro-Julien-sium colonia*: Plinio in Narbonensis descriptione, *Forum Julii, Octavianorum colonia, quae Pacensis appellatur, & Classica*: amnis in ea *Argentens*. Cur *Classica* dicatur, Strabo ostendit pag. 127. τὸ νῦν αὖθροιν τὸ Κάισαρ & Σεβασῶ, ὃ καλεῖται Φόρμυλιον, *navale Caesaris Augusti, quod Forum Julium vocatur*. Nec vero ab Augusto demum in Julii honorem ita appellatum est, sed ab ipso Julio deducta colonia fuit. Plancus enim jam tum Mutinensi bello *Forum Julii* appellavit ad Ciceronem epistolis xv & xvii. Rari nummi urbium Gallicarum: hujus tamen aliquot supersunt apud Golzium: Augusti, COL. JULIA OCTAVIANORUM & Neronis, COL. PACENS. CLASS. utriusque explicator Plinius est, qui vero cum Mela *Octavianorum* refert, tamquam legionis Octavae, sicut supra Beterrae Septimanorum: Narbo Decumanorum erant. Si nummus recte descriptus est, ad Octavii Caesaris nomen vel honoris causa vel errore credamus adluseum esse.

Ad Italiae limitem in ora pertingebant *Oxabi* & *Deciates*, utrique a Plinio dicto loco, & Polybio Excerpt. Legat. cxxxiv; & Floro lib. ii. cap. iii; hi etiam a Mela memorati. Ptolemæus *Deciatis*, quos Δεκιάτις vocat, *Antipolin urbem, Massiliensium coloniam, nunc Antibe*, prope flumen *Varum*, attribuit. Mela *Antipolin a Deciatis oppido* distinguit. Ait enim, *Nicea tangit Alpes, tangit oppidum Deciatis, tangit Antipolin*. Quod si est, inter *Antipolin* & *Niceam Deciatis*, oppidum fuit. Stephanus tamen Δεκίαν, *Deciatis*, (nam etiam Polybii Δεκίται per η, qui aliis *Deciatis*) πέρα Ἰταλίας, *urbem Italia* dixit, quasi in Cisalpinis Liguribus situm, quum ad Transalpinos seu Gallicos utique pertineret. *Varus* amnis terminus Galliae supra expositus, ultra quem *Nicea* est, itidem *Massiliensium* opus, sed in Italiae ora; nihilominus a Mela & Stephano in Narbonensi Gallia numeratur. Plinius autem lib. iii. cap. v. & Ptolemæus lib. iii. cap. i. Italiae vindicarunt, etiam Strabo pag. 127. ἡ Νίκαια τῆς Ἰταλίας γίνετα καὶ τὸν νῦν δεδωγμένον ἔχει, καί περ ὅσα Μασσαλιωτῶν, *Nicea secundum jam demonstratum limitem* (qui *Varus* est) *Italia* adscribitur, *quamquam est Massiliensium*.

Maritima ora explicata in mediterranea progressum facimus, iterum ab Rhodano incipientes, ut ab occasu in ortum, geographorum more, succedamus. Rhodanum accolebant *Salves* Strabonis, sive *Salyi*, ut Florus vocat, qui etiam *Salvi* in Epitoma Livii, & *Salluvii*, apud Plinium appellantur, quod postremum nomen videtur antiquissimum. Ex vetusto lapide Gruterus pag. 208. num. 3.

C. SEXTIUS C. F. CALVIN. PRO CO
DE LIGURIB. VOCONTIEIS SALLUVIEISQ.

& reliqua. Hi *Salves*, potentiores ceteris, fere omnem regionem ab Rhodano, unde Ptolemæus initium sumit illorum, usque ad Italiae fines tenuerunt. Strabo lib. iv. post principium: παρὰ τὴν ἔχουσαν οἱ τε Μασσαλιῶται καὶ οἱ Σάλυες μέχρι Λιγυῶν, ἐπὶ τὰ πρὸς Ἰταλίαν μέρη, καὶ τὸν Ὀυρεν ποταμὸν. *Maritima tenent Massilienses & Salves, usque ad Liguriam & Italiae fines ad Varum fluvium*. Nec tantum in maritimis erant, verum etiam ἡ τῶν Σαλίων ὁρεὴ πρὸς ἄρκτον ἀπὸ τῆς ἐσπέρας κλίνει μάλλον, καὶ τῆς θαλάττης ἀφίσταται μακρῶν, *montana regio Salyum in septentrionem ab occasu inclinat, & paulatim a mari recedit*, quod Strabo post paullo pag. 125. adjecit. Livius lib. xxi. cap. xxvi. *P. Cornelius profectus ab urbe sexaginta longis navibus prater oram Eivuriae Ligurumque & inde Salyum montes pervenit Massiam*. Saep̄ tamen fines eis arctiores ponuntur, ut ad Rhodanum ab Avaticis & Ana-

& Anatiliis; ad Varum a Deciatibus & Oxubiis, alibi ab aliis distinguantur, quibus etiam non omnem tractum Ptolemæus dat, sed ab Arelate non ultra Aquas Sextias. Florus lib. III. cap. 11. *Prima trans Alpes arma nostra sensere Salyi, quum de incursionibus eorum ediffima atque amicissima civitas Massilia quereretur.*

Prima urbs Rhodano imposita est *Arelate* sive *Arelatum*, quæ quod coloniam sextæ legionis acceperat, *Arelate Sextanorum* a Plinio & Mela appellatur. Nummus Caii Cæsaris apud Golzium: COL. ARELAT. SEXTAN. Et inscriptio vetus apud Gruterum pag. 257.

DIVAE
FAUSTINAE
AUG.
SEXTANI
ARELATENSES.

Ptolemæus Ἀρελάτων κολώνιαν, *Arelatum* coloniam vocat, plures vero *Arelate* dicunt, quasi ἄκλιτον, Cæsar Civil. I. cap. XXXVI. *naves longas Arelate facere instituit.* Suetonius Tiberio cap. IV. *Pater ad deducendas in Galliam colonias, in quæ Narbo & Arelate erant, missus est.* Eumenius Panegyri. Constantini cap. XVIII. *Rhodanus parum illis videbatur ruerè, minus solito Arelate properare.* Et paucis interjectis: *quum illum, Arelate deserto, comperissent abiisse Massiliam.* Ita de singulis fere casibus hujus nominis ex productis jam exemplis judicare licet. Dicunt etiam primo casu *Arelas* præsertim poetæ. Prudentius hymno Peristeph. IV. de XVIII Cæsaraug. martyr. vers. 35.

Teque præpollens Arelas habebit

Sancte Genesi.

Et singulari carmine Aufonius de laudibus hujus urbis:

Gallula Roma Arelas:

qui vero proximo versu etiam *Arelate* dixerat vocandi casu,

Pande duplex Arelate, tuos, blanda hospita, portus.

Eidem etiam epist. XXIII. vers. 81. *duplex Arelas* est, quia primum in sinistra ripa fuit condita: post Constantinus, ut putatur, in ripa altera urbem novam quasi adposuit, pontem navali conjunctam. Aufonius ibidem in Clar. Urbibus de hac ipsa:

Præcipitis Rhodani hic intercisa fluentis

Ut mediam facias navali ponte plateam.

Sed hoc medii ævi est, quo reservamus; nostro vocatur *Arles*, quod est in veteri sinistra ripæ loco. Quod vero Julius Cæsar, ut modo ex Suetonio diximus, coloniam huc per Tiberii patrem deduxit, nomen inditum *Julia Paterna*. Jac. Sponius vir solertissimus in Erud. Antiq. Miscell. pag. 165. lapidem ex sæculo Antonini Pii, quatuor leucis ab Aquis Sextiis repertum, extripit, in quo est.

COL. JUL. PATERNA ARELATE.

Nam eo usque potentis urbis Arelatensis fines patuisse non mirum est, quia etiam tribus millibus passuum ab Aquis lapis inventus fuit, ex una parte inscriptus FIN. A Q. ex altera FIN. AREL. Sed plura de hac urbe in Geographia medii ævi forsan dicturi sumus.

Supra Arelate in ripa *Tarasco* fuit Strabonis, quem in via a Nemauso ad Aquas Sextias ponebat. Ptolemæus prave Ταρέσκων, *Tariusco* scripsit, quia hodieque *Tarascon* vocatur, nomen oppidi e regione Belleguadri. Inter Arelate & Cabellionem, qui ad Druentiam est, interjacent *Ernaginum* Ptolemæi, & *Glanum* ejusdem, utraque oppida Salyorum, illud in itinere Antonini a Mediolano Arelate, VII M. P. ab Arelate; hoc XVI. a Cabel-

Cabellione; XII. ab Ernagino. Ex quo apparet in loco *Glani*, quod Plinius *Glanni* *Livii* cognominat, esse S. Remigii fanum, vulgo Saint Remy. Utrumque etiam habetur in Tabula Theodosiana: alterum etiam in antiqua inscriptione apud Gruterum pag. 413. num. 4.

CORP. ERNAGINENSIIUM

Sed omnium illustrissima in hoc tractu, & Salyum gente antiquis temporibus colonia erat, quae *Aqua Sextia* a conditore Sextio Calvino, victore illius gentis nominantur. Epitoma Livii LXI. C. *Sextius proconsul*, victa *Salviorum* gente coloniam, *Aquas Sextias* condidit, ab aquarum copia & calidis & frigidis fontibus, atque a nomine suo ita appellatas. Et Vellejus Paterculus lib. 1. cap. xv. *Cassio Longino & Sextio Calvino*, qui *Sallues* apud *Aqua* quae ab eo *Sextia* appellatur, devicit, consulibus, & cetera, Strabonis appellationem supra in Ugerno cognovimus: Ptolemaeo sunt ὁδὸν Σιξτῖα κολώνια, *Aqua Sextia colonia*. Eleganter Sidonius in Narbone suo vers. 13. *Bajaram* Campaniae nomine decoravit, ad v. c. *Consentium Narbonensem*:

*Nuper quadrupedante quum citato
Ires Phocida, Sextiasque Bajas,
Illustres titulisque praetisique
Urbes per duo consulum tropaea.*

Phocida, id est *Massiliam*, a *Phocæis* conditam. Est in lapide, quem Scaliger vidit, & ab eo descripsit Gruterus pag. 413. num. 4. COL. JUL. AUG. AQUIS SEXTIS, ex quo manifestum est, veterem coloniam C. Sextii ab Augusto Caesare auctam aut renovatam fuisse. Nummus Vespasiani apud Golzium COL. AQUAE SEXTIAE LEG. XXV. In Notitia civitatum & provinciarum Galliae *Metropolis civitas Aquisensis*. Hodie contracto nomine *Aix*, urbs splendida & archiepiscopalis. Atque haec sunt quinque illae urbes, quas Salyum genti attribuit Ptolemaeus.

Uterius inter *Massiliam* & *Antipolin* medio loco a mari longius recedit *Forum Voconii*, prope flumen *Argentum* situm; de quo Plancus Ciceroni epistola xvii. *Lepidus ad Forum Voconii castra habet*, qui locus a *Foro Julii* quatuor & viginti millia passuum abest. Et ipse *Lepidus* epist. xxxiv. ejusdem libri x. ad Plancum, sic Ciceroni scripsit: *Continuis itineribus ad Forum Voconium veni, & ultra castra ad flumen Argenteum contra Antonianos feci*. Plinius quoque meminit in *Narbonensis* descriptione; & Tabula Peutingeriana xvii m. p. a *Foro Julii* removet, quod forte xxii. legendum est, ut cum *Plancianis* numeris, quomodo proposuimus, magis conveniat. Ipsi vero Galli magnopere dissentiant in hujus oppidi loco designando; sed paullo supra flumen fuisse *Argenteum*, ex epistola, quam diximus, non obscurum esse potest.

Inde in septentrionem distant *Rei Apollinares*, colonia, veteri nomine *Alebece*, aut, ut *Harduinus* suspicatur *Albiace* dicta. Plinius de hac lib. iii. cap. iv. ut *Harduinus* ex *Reg.* & *Colbert.* codicibus expressit, *Alebece Rejorum Apollinarium*, quod ante illum etiam *Sirmondo* ad *Sidonii* lib. iv. epist. xii suboluerat. Nec nulla aut inepta est illa de *Albiace* conjectura. Nam *Strabo* lib. iv. pag. 140. Ἀλβιαίους, *Albiacos* cum *Salyibus* & *Vocontiis* conjungit, quos & *Alebeceros* *Philippus Brietius* eosdem putat *Geogr. Parall.* pag. 346. quorum oppidum potuit *Albiace* esse. Rara in historiis est oppidi hujus; in vetustis chorographiis, praeter *Plinii*, vix ulla mentio. Posteriores autem non siluerunt neque inscriptiones lapidum. Tabula Peutingeriana *Rejis Apollinaris*, id est *Apollinaribus*, sexto casu. Notitia Galliae, *Civitas Rejensium*, *Sidonius Apollinaris* lib. vi. epist. xii. *Arelaenses*, *Rejenses*. Coloniam Romanam fuisse, quamquam Plinius in oppi-

oppidis Latinis censet, testatur inscriptio apud Sirmondum dicto loco, & Gruterum pag. 428. num. 9.

COL. REJOR. APOLLINAR.

Et alia apud Sponium Miscell. Erud. Antiq. pag. 178. ex lapide Massiliensi:

FLAM. IN

COL. REJOR. APOLL.

Cognomen urbs ab Apollinis cultu, religiosius in ea celebrato, haud dubie accepit. Scribitur aliquando etiam *Regium* id urbis nomen, ex soni puto similitudine. Gennadius de Scriptor. Eccles. cap. LXXXV. *Faustus ex Abbate Lerinensis monasterii episcopus apud Regium Gallie factus*: qui vulgo, etiam recte, *Faustus Rejensis* appellatur, quia illud *Regium* est Rejensis civitas, nunc Riez.

Hinc magis in septentrionem vergit *Dinia* Plinio in *Bodionticis* sita, quos Narbonensis formulæ ex inalpinis Galba adjecit: Ptolemæo est in *Sentis*. Sunt enim hi obscuri populi confines & male distincti. Notitia Gallie in provincia Alpium Maritimarum: *Civitas Diniensum*. Hodie *Digne*. Hinc Varum versus *Suetri*, populus Plinii, etiam ex inalpinis, Ptolemæi lib. I I I. cap. I. *Συήτριοι, Suetrii, ἐν πæρεγλίαις Ἀλπεσι, in maritimis Alpibus*, quorum oppidum *Σαλίνα Salina*, quod doctissimi viri, Lucas Holstenius ad Ortelium, & Hadrianus Valesius in Notitia Gallie, putant esse *Sollinensium civitatem*, quæ in Notitia provinciarum sub Maritimis Alpibus reperitur. Situm dant inter Vintium & Sanitium, fere in loco ubi nunc Provinciæ oppidum Chastelane, in quo v. c. Jacobus Sponius pag. 198. inscriptionem invenit.

DECC. CIVITATIS SALIN.

id est, *Decurionum civitatis Salinarum* sive *Salinensis*: nec longe abhinc ad Varum fluvium vidit aliam.

Q. VIBIUS Q. F. SALIN.

qua patria Vibii significatur. Suetriis Ptolemæus subjungit *Vesdiantios*, quibus duo oppida attribuit *Sanitium* & *Cemeneleum*. Illud non incertum est, quia nomen quodammodo conservat, *Senex*, quod etiam *Sanecium* posteriores scribebant. Notitiæ provinciarum in Alpibus maritimis est *Civitas Saniciensium*, id est *Sanicio*. Situm est oppidum in austrum a *Dinia*. Alterum vero *Cemeneleum*, quia nihil ejus superat, incertioris positionis est. Apud Nicæam Provinciæ ex lapide reperto laudatus Sponius pag. 104. exscripsit

CL. PATERNUS CEMENELENSIS.

& ex duobus aliis pag. 163. ORDO CEMENEL. Plinius lib. III. cap. V. *Cemelion*, clapsa syllaba habet, & *Vesdiantiorum* pro *Vesdiantiorum* Ptolemæi, quos Italiae quidem adscribit, tamquam cis Varum positos: quod vero Ptolemæus oppidum *Sanitium* adjungit, idque ultra Varum situm est, non poterat vel illius causa non in Gallia etiam attingi, præsertim quum incertus locus Cemenelei sit, cujus rudera volunt in loco quodam Cimies dicto ostendere. Ptolemæus quoque, turbatis terminis non tantum Sanitium & Cemeneleum, verum etiam Eborodunum & Vintium, quæ omnia, excepto Cemeneleo, cujus sedes ignoratur, manifesto trans Alpes & ultra Varum in Gallia sunt, lib. III. cap. I. ad Italiam pertraxit.

De *Glannatva* in dextra Vari ripa, nunc Glandeve, non certum habeo sitne antiquum oppidum, an medio ævo excitatum, quia, qui ante Notitiarum auctorem nominaverunt, non occurrit. In iis autem varie scribitur, *Civitas Glannatva*, & *Glannatva*, item *Glannatva*, *Glannatva* & *Glannatina*: etiam in recentioribus *Glandetum* & *Glandatum*.

In austrum certioris antiquitatis oppidum *Vintianum* subjunctum est, quod *Nervianum* genti Ptolemæus lib. iii. cap. i. adsignat, qui Plinio lib. iii. cap. xx. *Nervi*, Alpini populus, sunt. Nemine autem dubitante *Vintianum* Ptolemæi est id oppidum, quod hodie *Vence* in Provincia dicitur cis Varum Gallis, trans eundem Italiam. Inscriptio in oppidi *Vence* suburbio exstat, Gordiano dicata,

CIVITAS VINT. DEVO-
TA NUMINI MAJES-
TATIQUE EJUS.

Et alia ibidem Trajano Decio imperatori, claudit ita:

P. P.

CIVIT. VINT.

In Notitia Provinciarum *Civitas Vintianensis*. In alia *Civitas Vencianensis*, id est *Vencio*. Unde propius deductum nomen est *Vence*, quod hodieque obtinet. Gregorius Turonicus lib. ix. cap. xxiv. *Obiit Deutberius, Vencianensis episcopus*.

Hactenus de Narbonensis provinciae parte, quæ inter mare & Druentiam est: nunc etiam expediemus, quæ Druentia & Isara fluminibus continetur. Ad Rhodanum in ea sunt *Cavares* sive *Cavari*. Illa forma Mela & Plinius, hac Ptolemæus utitur; qui quatuor urbes huic populo adscribit, duas in ripa, *Avenionem* & *Arausionem*: unam inde in ortum paullo reductam, *Cabellionem*: quartam dubitati juris & situs *Acausionem* coloniam. *Avenio* in Cavaribus a Mela, Plinio & Ptolemæo scribitur. Mela in opulentissimis urbibus Narbonensis provinciae posuit. Memoratur etiam Straboni *Ἀβενιών, Avenio*, lib. iv. pag. 128. & Stephano *Ἀβενίον πόλις Μασσαλίας πρὸς τῷ Ροδανῷ, Avenio urbs Massiliæ est ad Rhodanum*. Quod si verum, ad Rhodanum usque illum tractum Massiliensibus paruisse probatur, quod etiam de Cabellione dixit, *πύλιν Μασσαλίας, Massilia*, seu Massiliensis regionis, urbem esse. Sita est ad Rhodanum inter Druentiam & Sulgam, colonia Ptolemæo, Latinum oppidum Plinio, quæ jura sæpe conjuncta in una civitate fuerunt. Posteriores *Avenio* scripserunt N. geminato, & inde gentile formarunt *Avennicum*. Tabula Peutingeriana *Avennione*, ut solet sexto calu refert vocabulum. Sidonius lib. vi. epist. ult. *Avennicum & Arausionensis possessor*. Gregorius Turonicus lib. vi. incunte: *Mammos se intra muros Avennicorum munitionem concludit*. In Notitia Viennensis provinciae *Civitas Avennicorum*. Hodie, quod omnes sciunt, *Avignon*.

Secunda ex situ, at prima dignitate urbs Cavarum ad idem flumen est *Arausio*, colonia *Secundanorum*, ut Mela & Plinius tradunt, quod secundæ legionis veterani in eam deducti fuere. Nummus Neronis apud Golzium COL. ARAUSIO SECUNDANOR. COL. XXXIII. VOLUNT. id est *colonia Arausio Secundanorum cohortis XXXIII. voluntariorum*, puta legionis sextæ cohortem XXXIII. quæ voluntariorum erat, in eam fuisse immisam. Censetur caput Cavarum, quia in omnibus Notitiis præfertur Avenioni, etiam Cabellioni. In iisdem vocatur *Civitas Arausiorum*: nunc *Orange*, quod omnibus notum est. Ab Rhodano recedit urbs *Cabellio*, Durantia fluvio adposita. *Cabellio* dicitur Plinio, Ptolemæo, Stephano, & Itinerarii auctori: at Straboni *Caballio*, etiam in Peutingeriana Tabula. Ptolemæo colonia est: Plinio numerata in Latinis. In Notitiis *Civitas Cabelliorum*, nunc *Cavaillon*.

Quarta urbs Cavarum ex Ptolemæi distributione est *Acausio*, idem colonia, quæ an in Cavaris ponenda sit, quum præter Ptolemæum nemo illius meminerit, difficile ad judicandum est. Latinus interpret male *Acausiorum colonia*, quum *Ἀκασίων* rectus casus sit singularis numeri; non plurativi patrius. Sanfoni est *Vasio*: Ortelio Gratianopolis.

At Vasio Vocontiorum est secundum Melam, eorumque caput secundum Plinium: Cularo quæ post Gratianopolis dicta, Allobrogum fuit, docente Planco epist. xxiii. ad Ciceronem. Non dubitanter Lucas Holstenius vir magno iudicio & doctrina, in Ortelium adnotationibus, definit locum hujus coloniae. *Nunc, inquit, Ancone est, medio loco inter Arausionem & Valentiam, prope Montelimart ad ripam Rhodani.* Tantum ducem in nostra Tabula non dubitavimus sequendum esse.

Quamvis vero excidat *Acusio* ex urbibus, quas Cavares possederunt; tamen alias illis ad numerum supplendum, immo ad augendum, vindicamus, quæ sunt *Vindalum* & *Aeria*, utraque a Strabone commendata. *Vindalum* vel *oppidum Vindalium*, Straboni lib. iv. pag. 128. *Ουνδαλον*, *Undalum*, clapsa littera, eodem monstrante ad *Sulga* ostium, hoc est *μεταξύ*, inter Avenionem Arausionemque situm fuit, ut ipse clarissimis verbis adjecit. Juxta id oppidum ab Domitio Ahenobarbo ingentem vim Gallorum dicit prostratam esse. De quo bello ita Livius epitoma lxi. *Cn. Domitius proconsul contra Allobroges ad oppidum Vindalum feliciter pugnavit.* Idem ergo oppidum *Vindalum* sive *Vindalium* Livii, & *Undalum* Strabonis, ut alter ex altero corrigendus sit. Sed Livium tuetur Florus lib. iii. cap. ii., qui ejusdem belli Allobrogici testes adlegat, poetarum more, *Varum*, *Isaram*, *Vindalicum* & *Rhodanum* fluvios. Sic enim legendum ibi, non *Vindelicus*, ut adhuc perperam vulgatum est, quia longius Vindelici remoti sunt, quam ut flumen inter Isaram, Rhodanum & Varum denominare possint. Queniam ergo *Sulgam* Strabo amnem dixit, hunc Florus ab oppido, quod adluit, & juxta id Rhodano miscetur, *Vindalicum* appellat, qui hodie *Sorgue* est, ut supra etiam de fluminibus prædictum fuit.

Altera, quam addemus Cavaribus urbem, est *Aeria*: *Ἀερία* Strabonis dicto loco, ita dicta, *διὰ τὸ ἐφ' ὕψους ἰσχυρόταται μεγάλα*, quod in celssissimo loco sit posita. Philippus Brietius Part. ii. lib. vi. *Vasio sita in edito loco, unde & Aeria dicta.* Sunt apud Ortelium, qui & hanc Gratianopolim interpretentur. At vero Plinius *Aeriam* lib. iii. cap. iv. a *Vasione* distinxit. Præterea Vasio Vocontiorum fuit, Gratianopolis autem in Allobrogum finibus est, & sic neutra in Cavaribus, in quorum regione *Aeriam* Strabo collocavit. Ut vero *Vindalum*, vicinum *Aeriae* oppidum, excilum est, ita nihil impedit quominus idem fatum *Aeriae* contigisse credamus, si forte in tractu illo, extra Vasionem, nullus locus excultus est, cui illam possimus vindicare.

Supra Cavares *Tricastini* ad Rhodanum fuerunt, quorum urbs *Augusta Tricastinorum* a Plinio laudatur. Ptolemæus illis tribuit *Νοϊομαγον*, *Noviomagum* vel *Næomagum*, quam Philippus Brietius & Hadrianus Valefius pag. 60. putant eandem esse, quæ Plinii *Augusta* sit, illudque vetus urbis nomen; hoc ab Augusto superadditum. At magni viri Lucas Holstenius & Jos. Scaliger, quos Jo. Harduinus in Plinium sequutus est, separaverunt, illamque hodie S. Pauli Tricastini fanum, vulgo S. Pol de trois Chateau: hanc Nions vel Nyo in Delphinatu urbem esse, sex leucis a fano Pauli in ortum distantem, adleverant, quod utique non improbabile videtur, quia neutrius vel locus repugnat, vel nomen abhorret. Princeps urbs in itinerariis Antonini & Burdigalensi, etiam in Tabula Peutingeriana, tantummodo *Augusta* vocatur, sine gentis cognomine: contra in Notitia provinciarum, *Augustæ* neglecto nomine, *Civitas Tricastinorum* appellatur. Hujus populi etiam Silius in Hannibalis itinere lib. iii. vers. 466. rationem habet, post objectas Rhodanici descriptionem canens:

Fanque Tricastinis incedit finibus agmen,
unde etiam verus accentus discitur: & Livius lib. xxi. cap. xxxi. *quum jam Alpes peteret,*
in hac regione iter instituit, sed ad lavam in Tricastinos flexit.

Inferius, & juxta Cavares, *Memini* populus; ut Plinius vocat, seu *Μίμινος Μίμινος* ut a Ptolemaeo dicti, habitaverunt. Plinius dat illis oppidum *Carpentoracte*: Ptolemaeo *Forum Neronis*. Unde colligit Hadrianus Valefius, quod oppidum Celtarum linguā *Carpentoracte* dictum fuerit, ab Romanis *Forum Neronis* appellari, nec id diversum: *Carpentoracte* esse. Contra Brietius & Bandrandus *Forum Neronis* in loco ponunt, qui nunc *Forcalquier* vocatur, situ inter Segusteronem & Aptam Juliam, in ortum nonnihil a *Carpentoracte* remotus. Nec incredibile videtur Neronem, ambitiosum hominem, plura oppida de suo nomine appellari voluisse, sicut supra alios *Foroneronienses* in Lutetia vidimus. *Carpentoracte* autem noti situs est, quia nomen suum in *Carpentras* notabiliter conservat. Brietius quoque *Segusteronem*, nunc Sisteron, ad Druentiam situm oppidum, adscribit Meminis, idque illorum caput fuisse Bandrandus censet, quod vero minus est credibile, quia *Segusteronis* non priorem mentionem invenimus, quam in Antonini itinere a Mediolano Arelate, ubi inter Vapincum & Aptam Juliam collocatur. Fieri autem vix potuit, ut caput gentis a prioribus numquam, quum minora nominarent, commemoratum fuerit. Ceterum, Meminorum fuisse, facile ut credam adduci possum, qui alii genti attribuerit, memoriae meae non succurrit. In Notitia provinciarum in Narbonensi secunda vocatur *Civitas Segesterorum*.

Infra Meminos ad latus Cavarum oportet *Vulgentes* coluisse, quibus Plinius *Aptam Juliam* adsignat, cujus situs ex servato nomine *Apti* non ignotus est, esseque illud nostrorum temporum oppidum ipsam veterem *Aptam Juliam*, etiam Auctor Itinerarii jam dicto itinere demonstrat, quum inter Segusteronem & Cabellionem ponit *Aptajuliam*, huic tamen quam illi nonnihil propiorem. In provinciarum Notitiis *Civitas Aptensis* nominatur. In Latinis oppidis Plinius numeravit: coloniam fuisse, Arelatensis lapsus probat, quem Sirmoadus ad illa Sidonii verba lib. ix. epist. ix incuntis, qui tunc *Aptensis*, *aptissime defuisti*; exscriptum protulit:

JUL. G. F. TERTULIN.

FLAM. COL. APTA

L. VALLIUS ATILAN.

NEPOS.

Tricastinis ad latus ab ortu sunt *Vocontii*, populus clarissimus & plurium oppidorum possessor. Sedem ostendit Hannibalis iter, quod ita Livius lib. xxi. cap. xxxi. dixerit: *quum jam Alpes peteret, non recta regione iter instituit, sed ad levam in Tricastinos flexit: inde per extremam oram Vocontiorum agri tetendit in Tricorios*. Quae Silius Italicus lib. iii. vers. 366. ita expressit:

Jamque Tricastinis incedit finibus agmen

Jam faciles campos, jam rura Vocontia carpis.

Turbidus heic truncis saxisque Druentia latum

Detoris vastavit iter.

Straboni sunt & *Ὀυκόντιοι*, *Vocontii* pag. 128. & *Ὀυκόντιοι*, *Vocuntii* pag. 140., ubi ait *ἐμμεντα μίχρα Ἀδοβόγαν*, habitare usque ad *Allobroges*, & *ταύτοισιν, καὶ αὐτοῖς*, sui juris esse, exemptos, Romanorum liberalitate, ab jurisdictione praefidis provinciae. Unde est, quod Plinius lib. iii. cap. iv extremo, eorum gentem *civitatem federatam* dixit. *Vocontiorum*, inquit, *civitatis federatae duo capita, Vasio & Lucus Augusti: oppida vero synobilia XIX.* Etiam Melae lib. ii. cap. v. *Vasio Vocontiorum* urbs clarissima est, in opulentissimis Galliae Narbonensis numerata. Hoc ergo antiquum gentis caput fuit, cui Augustus *Lucum* ornamentis & dignitatibus aequavit,

ut duo fierent, quæ Plinius laudavit, Vocontiorum capita. Sidonii lib. vii. epist. ii extrema est *Vasionense oppidum*. quod postea ita defecit, ut in vicum pæne ex ingenti urbe redigeretur. Hodie *Vascon*, urbs semiruta. *Lucum* autem *Augusti*, nunc *le Luc* in Delphinatu auctorem suum, vel eum, cui dedicatus fuit, cognominis splendore prodidit. Tacitus lib. i. Hist. cap. lxxvi. *Lucum* appellat, suppresso *Augusti* nomine. Sic enim de Fabio Valente, Vitellii legato: *Lento agmine per fines Allobrogum & Vocontiorum ductus exercitus - - - adeo minaciter, ut Luco (municipium id Vocontio est) faces admovent, donec pecunia mitigaretur*. Miratur inde Valesius, cur *Lucum* Plinius caput alterum dixerit, quum id honoris potius *Dea*, tertiæ urbi, prope illum *Lucum*, debeat. Accedit enim memoratis oppidis urbs clara & insignis *Dea Vocontiorum*, priscis geographis quidem ignorata, quod miratur Valesius; nec vero recens aut nova, sed ut *Lucum* Augusto a Vocontiis sacratus fuerat; ita *Dea Vocontiorum*, oppidum, ejusdem Valesii judicio, *Liviæ Augustæ*, quæ in nummis quoque *Dea* appellatur. quo prisci marmoris inscriptionem refert LIVIÆ AUG. DEAE MUNICIPIUM. Id enim videtur certum, *Deam* in oppidi nomine divam seu numen significare, ac vere Latinum vocabulum esse: idcoque in Peutingeriana Tabula legitur: *Ad deam Vocontiorum*, id est ad templum deæ Vocontiorum. Memoratur prisco lapide Arelatensi, quo *colonia & Augusta* vocatur, apud Gruterum pag. 323. num. 2.

CAECILIAE D. F. APRILAE FLAM.

DESIGNATAE COL. DEAE AUG VOC.

quam inscriptionem etiam Sirmondus ad Sidonii lib. v. epist. vi. de *Dea*, Vocontiorum urbe, interpretatur. Præterea nemo veterum illius mentionem fecit, in Itinerariis autem & Notitiis provinciarum crebro memoratur. Antonini itinere Mediolano per Alpes Cottias Viennam, ita rationes sunt positæ:

<i>Eburodunum</i>	—	—	—
<i>Caturigas</i>	M.	P.	XVI.
<i>Vapincum</i>	M.	P.	XII.
<i>Montem Seleucum</i>	M.	P.	XXIII.
<i>Lucum</i>	M.	P.	XXVI.
<i>Deam Vocontiorum</i>	M.	P.	XII.
<i>Augustam</i>	M.	P.	XXIII.
<i>Valentiam</i>	M.	P.	XXII.

Atque hic ordo, sed inversa via etiam in Itinerario Burdigalensi habetur, poniturque *Dea Vocontiorum* inter *Augustam*, quæ Tricastinorum est, & *Lucum*, & ab hoc quidem perinde xii m. p. intervallo. In notitiis provinciarum est *Civitas Deensium*, hodie *Die*.

Vocontiis Sirmondus dicto loco pag. 55. *Montem Seleucum* addit, in modo productis itineribus Antonini & Burdigalensi laudatum, inter Vapincum & Lucum situm, qui clade Magnentii memorabilis est. Tripartita Historia lib. v. cap. x. de Magnentio tyranno: *Sequentibus Constantii militibus, circa Montem Seleucum facta congressione, solus fugiens venit in Lugdunensem urbem - - - interfecit semetipsum*. Et Socratis Hist. Eccles. lib. ii. cap. xxxii. compiler decerpfit, ubi editum quidem *Μητροσέλευκος* corrupte; in Allatii autem codice *Μοντοσέλευκος*, perinde ut in Itinerariis, quorum hæc sola differentia est, quod Antoninianum habet *Montem Seleucum*, Burdigalense casu patrio *Montem Seleuci*. Et tantum de Vocontiis.

Ex Vocontiorum oris Hannibal in *Tricorios* veniebat, ut ex Livio supra cognovimus:

quos & Strabo lib. iv. pag. 140. *μὲν δ' Οὐκρινταί, πῶς Ὁκρινταί*, post *Vocantios* locavit. *Tricoritis* Valesii oppidum *Vapincum* tribuit, id persuasus ex Itinerariis saepe laudatis, & itinere Hannibalis. Hoc enim ex Vocontiorum ora per Tricorios ad Druentiam tendebat, quo spatiū Itinerarium utrumque *Vapincum* ponit, ut dubitare non liceat, id oppidum fuisse Tricoriorum. Priscis geographis ignotum aut praetermissum est, ut de aetate ejus nihil certi constet. In provinciarum Notitia est *Civitas Vappincensium*. Situs ex Itinerario utroque, Antonini quod vocatur, & Burdigalensi; etiam ex Theodosiana Tabula perspicuus est, & convenit cum oppido, quod nunc vocatur *Gap*.

Hanc inter & Eburodunum Itineraria eadem *Caturigas* ponunt ab illo xvi. a Vapinco xii m. p. reductas, quae haud dubie gentis *Caturigum*; qui *Κατούργες* Straboni sunt pag. 141. cum *Veragris* & *Centronibus* conjuncti, & *Caturiges* Caesaris lib. i. B. Gall. cap. x., ac Plinii lib. iii. cap. xx., Ptolemæi lib. iii. cap. i. corrupto nomine *Κατούργιδες Caturigides*, in Grajis Alpibus, qui ipsis aliud oppidum *Ἐβροδύνον*, *Eborodunum* adsignat, quæ in Notitiis provinciarum *Metropolis Eborodunum* est. Itinere Antonini a Mediolano Arelate, *Eborodunum*: in Peutingeriana *Eburunum*, forte compendio scripturae pro *Eborodunum*, sicut in ejusdem temporis est Itinerario: in Notitia provinciae Maximæ Sequanorum *Castrum Eborodunense*. Nunc *Embrun*, situm in monte, cujus radices ab austro Druentia præterlabitur.

Caturigibus adjungunt a latere ex Alpinis cum Caesar, tum Plinius dictis locis *Centrones*, qui Strabonis & Ptolemæi *Κέντρονες* sunt, quibus hic duo oppida attribuit *Forum Claudii*, & *Aximam*. Hæc in Theodosiana Tabula vitiose *Axima* scribitur, & exigus vicus superest, corruptum nomen conservans *Esma* sive *Aime*: *Forum* autem *Claudii*, caput *Centronum* ab Romanis teste Ptolemæo vocatum, postea, ignotum quam ob causam, in Itinerariis dicitur *Daramasia*: in dicta Tabula x millibus ab Axima in occasum: in Antonini itinere ab Mediolano per Alpes Grajas Viennam, sita est inter *Leminum* & *Augustam Prætoriam*, sed propior Lemneco. In Notitia provinciae Alpium Grajarum & Penninarum, *Civitas Centronum Daramasia*. Nunc *Moustier* seu *Môtier en Tarentaise*, vocatur.

His finitimi sunt *Veragri*, itidem Alpinus populus, quorum magnus vicus erat *Ostodurus* sive *Ostodorus*, ut Caesar refert lib. iii. B. Gall. cap. i. a quo gens illa, vel pars ejus, *Ostodurenses* apud Plinium lib. iii. cap. xx. nominantur. Vicus ille ex plurium sententia est Martiniacum, id est *Martigni*, sive ut nostri enuntiant, *Martinach*, in valle Pennina, quæ *Veragris* Caesaris atque Plinii, postea aliud nomen dedit, ut *Vallenses* appellarentur. Notitia modo laudata *Civitas Vallensium Ostodoro*. Vallis autem Pennina a fontibus Rhodani usque ad ejusdem & Dransæ confluentes, sive ad Ostodurum pertinet. Athici vel Antonini itinere a Mediolano per Penninas Alpes Maguntiacum:

<i>Augustam Prætoriam</i>	—	—	—
<i>Summum Penninum</i>	M.	P.	XXV.
<i>Ostodurum</i>	M.	P.	XXV.

inde per ignobiles mansiones fertur *Avenicum Helveticorum*. Ex vico ergo civitas facta, cujus episcopatus postea *Sedunus* translatus est, sed post veteres conscriptas Notitias. *Seduni* autem populus ad Rhodanum in iisdem vallibus ponuntur. Caesar incunte lib. iii. de B. Gallico: *Galbanus in Nantuates, Veragros, Sedunosque misit, qui a finibus Allobrogum & lacu Lemano, & flumine Rhodano ad summas Alpes pertinent*. Plinius quoque in tropæo Alpinarum gentium, a Caesare victarum, tamquam finitimos numerat *Nantuates*, *Sedun*

Sedunos, Veragros, Salassos. Oppidum eorum a priscis, quod sciam, nusquam memoratum est. Prisca quidem inscriptione quam Calaubonus ad Suetonii Aug. cap. LVIII. correxit & supplevit, CIVITAS SEDUNORUM est, verum Augusti ævo non ita oppidum, sed populus & societas significabatur. Medio ævo nomen gentis *Seduni* oppido adsumtum; post singulariter *Sedunum*; in Martyrologio Romano v. kalend. Octobris, *Seduni* in Gallia [natalis] S. Florentini martyris: in aliis libris Valesio testante est: in castro *Seduno*. Nunc Gallis *Sion*, nostris *Sitten*. Ceterum *Nantuates* Cæsaris & Plinii, *Nantuates* Strabonis, *Nantvani* Tabulæ Peutingerianæ, ubi inquiramus, incertum plane est, nisi exinde aliquid judicaverimus, quod Cæsar lib. III. cap. I. cum Veragris & Sedunis coniungit: cap. VI. inde in Allobroges proxime ivit: lib. IV. cap. X. cum Helvetiis componit. *Salassi* ad Italiam referendi. Ptolemæus quidem omnes Alpinas gentes ad Italiam trahit, etiam quasdam trans Varum sitas: sed de his omnes repugnant, a limite Vari non recedentes: de Veragris, Sedunis, Centronibus reclamant Cæsar lib. III. ineunte dicens, eos a finibus Allobrogum & Lemano lacu & flumine Rhodano ad summas Alpes [qui verus terminus est] pertinere, id est pertinere. Ergo in Galliarum finibus fuerunt.

Ad Isaræ & Rhodani confluentes *Segalauni*, ut Ptolemæus vocat lib. II. cap. V. five *Segovellauni*, inter Vocontios & Allobroges habitaverunt. Plinius lib. III. cap. IV. *Intra regio Vocontiorum & Segovellannorum, mox Allobrogum*. Horum, Ptolemæo censente, fuit *Valentia*, eaque colonia, quam multi in Cavaribus scripserunt, mala incisione verborum Plinii inducti. Sed Cavares longe remoti ab Isara, Tricastinis & Vocontiis interiectis. Plinii lib. III. cap. IV. ita vulgo, etiam ab Harduino, editum: *In mediterraneo colonia: Arclata Sextanorum, Beterra Septimanorum, Arausio Secundanorum. In agro Cavarum Valentia, Vienna Allobrogum*. Quin potius cum Valesio pag. 581. ita legamus: *Arausio Secundanorum in agro Cavarum, Valentia, Vienna Allobrogum*. Non est ergo quod Cavaribus tam longum aut multiplex territorium tribuamus, quum *Valentia*, non invito Plinio, sit & maneat penes Segalaunos. Ex itinerario *Valentiam* supra vidimus, itinere Viennam a Mediolano, & quia nomen servat, per se nota est, sita paullo infra confluentes Isaræ Rhodanique. In Notitia provinciarum *Civitas Valentinarum* appellatur. Atque ita quæ inter Druentiam sunt & Isaram, atque huic tractui in Alpinis adjacent, omnia exposuimus: supersunt ex Narbonensi provincia, quæ Isara, Rhodano & lacu Lemano continentur. quem tractum Allobroges, gens nobilissima, possidebant. Nota sunt bella cum Allobrogibus ex iisque victoriæ & cognomina, apud Livium epitoma LXI., Vellejum lib. II. cap. X., Florum lib. III. cap. X. Laudat fidem eorum Cicero Catilinaria III., quam Horatius Epod. XVI. incusat aliam ob rationem:

Novisque rebus infidelis Allobrox.

Ptolemæus vocat *Ἀλlobρογες* per *τ*, sed prave, quia post tantum consensum Latinorum genuinæ scripturæ testes etiam marmora habemus. Gruter. pag. 225. DE GALLEIS ET ALLOBROGIB. & pag. 298. aliud, ob victoriam Ahenobarbi positum, DE ALLOBRO - - - Horum caput fuit *Vienna*, adfusa Rhodano. Cæsar lib. VII. cap. IX. *qua maximis potest itineribus Viennam pervenit*. Strabo lib. IV. pag. 128. *Ὀυιέννα ἡ τῶν Ἀλlobρογῶν μετρόπολις, Vienna Allobrogum metropolis*. Laudant etiam Mela & Plinius, ille in opulentissimis urbibus ponit, hic in coloniis *Viennam Allobrogum*: & Ptolemæus solam adscripsit Allobrogibus, saltem ut præcipuam & caput. Ausonius de Clar. Urb. in Arclate:

Accolit Alpinis opulenta Vienna colonis.

Studia litterarum coluit, ut etiam Romanorum poemata in pretio & deliciis haberet. Martialis lib. VII. epigr. LXXXIII. de suis:

Fertur habere mœs, si vera est fama libellos .

Inter delicias, pulchra Vienna suas.

Nec minor laus ejus ævo medio, quo ei, tamquam metropoli, integra provincia con- tributa fuit, ut passim in Notitiis antiquis & apud Sextum Rufum est. Alia urbs Allo- brogum fuit *Cularo* ad Isaram flumen. Plancus ad Ciceronem epist. xxiii extrema libri x. *Cularona ex finibus Allobrogum*. EX FINIBUS ait, quia ad dextram ripam Isaræ urbs posita, quod flumen claudit Allobroges, & a Vocontiiis separat. Nominatur item in Tabula itineraria Peutingeri, & in Notitia Imperii (in provincia Gallia Ripensi pag. 147.) quæ *tribunum cohortis primæ Flavie Sapaudicæ, Cularona* stationem ha- buisse indicat. *Cularona* posteriori ævo, sicut ex Narbo, Narbona. Situm ostendunt duæ inscriptiones Diocletiano augusto & Cæsari Maximiano Galerio dicatæ, quæ Grati- anopoli in porta & ad episcopium visuntur. Post principum enim titulos in utraque le- gitur apud Gruterum pag. 167.

MURIS CULARONENSIBUS CUM IN-
TERIORIBUS AEDIFICIIS PROVIDENTIA
SUA INSTITUTIS ATQUE PERFECTIS.

quæ dubitare non sinunt, *Cularonem* olim fuisse, quam Gratianus augustus suo de nomine *Gratianopolin* jussit nominari. In quo doctissimi viri Sirmondus, Valesius & Scaliger consentiunt. Quemadmodum vero *Cularo* in austrinis partibus extremus fuit Allobro- gum, ita ultima illorum in parte borea urbs *Geneva* erat, ad lacum Lemanium, ubi Rhodanum emittit, condita. Cæsar lib. i. B. Gall. cap. vi. *Extremum oppidum Allo- brogum est, proximumque Helvetiorum finibus; Geneva: ex quo oppido pons ad Helvetios per- tinet*. Mirum, usque ad Itineraria & Theodosianam Tabulam, neminem fuisse geogra- phorum, qui post Cæsarem oppidi hujus habuerit rationem. Posteriores autem illi *Geneva, Gemæva*, aut alia levi mutatione scripserunt, de qua in mediæ ævi geographia forte plura proferentur. Sunt quoque in Antonini itinere, quod per Alpes Grajas Vien- nam fert ex Italia, plura oppida inter Darantasiæ & Viennam, sed ignobiliora omnia, quibus vix aliquis certum locum adjudicaverit. Medium ferme in iis *Lemincum*, quod quidam Chambery Sabaudia esse suspicantur, sed certo adfirmare non possunt.

INSULAE CIRCA GALLIAM.

Insulae circa Galliam in Oceano partim, partim in Mediterraneo mari sunt. In Aquita- nico mari seu Oceano, ante ostium Garumnae, aut in ipso ostio sive æstuario, est *Antros*, parva insula, a Mela descripta lib. iii. cap. ii. *In eo, inquit, [Garumna cum mari jam commixto] est insula Antros nomine, quam pendere & attolli aquis incrementibus ideo incolæ existimant, quia quæ videantur editiora quævis objacet; ubi se fluctus implevit, illa operit, hæc, ut prius tantum ambitur*. Supra hanc Santonibus objecta insula *Uliarus*, ut Plinius vocat lib. iv. cap. xix extremo, quæ postea *Olarion* videtur dicta. Sidonius enim Apollinarius lib. viii. epist. vi de Nammatii, cui scribit, venationibus dicit, *insidiari lepusculis Ola- rionensibus*, ubi Joannes Savaro commentatur: *Olarion insula, conferta leporibus: vulgi Oleron*. Quæ ulteriores hinc septentrionem versus sunt, & circa Ligeris ostia a poten- tiori ore populo, qui haud dubie possedit, *Venetica* appellatae sunt. Plinius dicto loco: *In- sulae complures Venetorum, quæ & Venetica appellantur: & in Aquitanico sinu Uliarus*. An eadem, aut pars illarum, etiam dictæ fuerint *Namnetica*, non equidem certum habeo dicere. Sunt qui ex Dionysii Periegesi vers. 570. probant, ubi mulieres *Amnitarum*, quos Namnetas putant præcisa littera, in parvis insulis, quæ ἀγῆται, juxta Britannias

sint, Bacchi sacra celebrasse feruntur. Propinquitatem ἄγχι arguit, quam dubito Britanniae respectu, in Aquitanico sinu reperiri.

Inter Galliam Britanniamque plures sunt, nec vero nominatae a veteribus, quae Lugdunensi parti objacent, nisi quod auctor Itinerarii maritimi, quod cum Antoniniano conjunctum est, plures Oceani, Britanniam & Galliam interfluentis, una serie, sed indistincte, nominat, ut nemo facile ex illius narratione discreverit, quod huic nomen, quod illi nunc conveniat. Has autem post *Vestam*, quae Britanniae proxima est, enumerat: *Riduna, Sarmia, Casarea, Barsa, Lisia, Andium, Sidelis, Uxanissina, Vindilis, Siata, Arica*. E quibus plerique putant, nominis inducti similitudine, quae nunc Garsey sive Jarsey est, veterem *Casaream* esse: quae vero Gransey, major altera, esse *Sarniam* sive *Sarmiam*, quae Aldina editione est *Armia*. Ceteras investigare, & prisca nomina componere recentioribus, supra notitiam nostram est, & ab illis expectandum, qui mare illud navigaverunt, & obscuriorum insularum nomina & situm singulari cura & industria examinarunt.

In mari mediterraneo Ptolemæus lib. II. cap. X. exponit insulas Agatham, Blasconem, Stœchades, Leronam. *Agatha*, inquit, ἡ τὴν ὁμώνυμον πέλιν, *juxta cognominem urbem*. At vero jam nulla insula urbi Agathæ (nunc Agde) adjacet præter Blasconem, quae vulgo dicitur Briscou. Valesius ergo suspicatur, Ptolemæum duas de una insula fecisse, nominibus duobus deceptum, Celtico altero, quod Blasco sit; & altero Agatha, imposito a Massiliensibus. *Blasconis* situm male Plinius inter ostia Rhodani & Stœchadas, Massiliæ obversas, adsignat. Verba Plinii sunt lib. III. cap. V. extremo: *In Rhodani ostio Metina: mox quæ Blascon vocatur: tres Stœchades a vicinis Massiliensibus dictæ propter ordinem*. At Blasco inter Pyrenæum & Rhodanum jacet sub urbe Agatha, non inter Stœchades & illum amnem. Nunc *Blasco*, ut Valesius tradit, continenti adjuncta est, injecta mari mole, & Agathensibus est pro portu. De *Magalona*, quae medio ævo cognominem urbem habuit, supra diximus. *Metina* MSS. Plinii est *Metania*, unde suspicatur Harduinus, nomen ex *Metapina* esse, ostio Rhodanico, in quo olim fuit. In Rhodani ostio fuit, ut Plinius modo dixit. Ergo alii amnicam *Camargue* id est, *Camargariam*; alii maritimam *Anguillade*, ut Valesius observat, intelligunt.

Stœchades πέντε τὸν ἀριθμὸν, *quinque numero* censet Ptolemæus, nec vero nominat: Strabo etiam quinque habet, tres autem memorabiles. Ait enim pag. 128. αἱ Στοιχάδες νῆσοι, τρεῖς μὲν ἀξιόλογοι, δύο δὲ μικροὶ, *Stœchades insula, tres quidem memorabiles: duo autem parvæ*. Plinius illas memorabiles nominat, *Proten*, id est Primam ab Rhodano, nunc Porqueyroles: *Mesen*, sive Mediam hodie Portecroz: quæ & *Pomponiana* vocata fuerit: tertiam *Hipaam*, nunc l'isle du Levant: sive, du Titan, quæ maxima omnium in ortum vergit. Plinius addit: ab his *Sturium, Phœnice, Phila: Lero & Lerina adversum Antiolam*. priores parum nobiles sunt, in iisque Strabonis duæ parvæ latent: *Lero & Lerina* nobiliores. Idem Strabo: μετὰ τοῖς Στοιχάδαις ἡ Πλανασία καὶ Λέρον, ἔχουσαι πόλιν, *Post Stœchades Planasia est & Lero, in quibus pagi sunt*. Eadem ergo *Planasia*, quæ Plinii *Lerina*. Mela lib. II. cap. VII. & has sub Stœchadibus comprehendit. *In Gallia*, inquit, *quas referre conveniat, solæ sunt Stœchades, ab ora Ligurum ad Massiliam usque dispersæ*. Sed præstat cum Strabone Plinio & Ptolemæo distinguere. Hic vero, Ptolemæus puto, unam tantum ponit, cui *Lerona* nomen sit. Ait scilicet ὑπὸ τὸ Ὀυάρον ποταμὸν Λέρων, *sub Varo flumine Lerona*. Sed revera duæ sunt, Longitudinem communem habentes, non autem latitudinem, quia altera in septentrionem, altera in austrum tendit. Cum Plinio facit auctor maritimi Itinerarii, quod ita habet:

A Nicia Antipolim

M. P. XVI.

Ab Antipoli Lero & Larina insula

M. P. XI.

A Lerone & Lerina Forum Julii

M. P. XXIV.

Conjungit Leronem & Lerinam, diversas insulas, sub uno numero miliariorum, quia, ut dixi, eandem habent longitudinem. Bene etiam Plinius, *adversum Antipolim*, cui oppido vicinæ sunt. *Lero* est superior, aquilonem spectans, propiorque Antipoli, quæ nunc vocatur de S. Margarita: *Lerina*, inde freto 100 passuum diremta, in austrum vergit, Straboni *Planasia* a planitie ita dicta, quo Sidonius respexit Eucharistico ad Faustum Reientem vers. 102.

- - - - - quantos illa insula plana

Miserit in calum montes.

Loquitur autem de Lerina, quam vers. 105. *Lirinum* vocavit,

Seu te Lirinus priscum complexa parentem est.

Eadem quæ Sidonius, quasi verba ipsius sublegisset, Ennodius tradit Ticinensis episcopus Vita S. Epiphaniï pag. 385. ed. Sirmondi: *Medianas insulas, Stæchadas, ipsamque natricem summorum montium, planam Lerinum adit.* Atque ita Lerum & Lernam cum inter se, tum a Stæchadibus distinguit, & *Lerus* quidem eadem quæ Strabonis *Ægeu*, & Plinii *Lero*, nunc Sanctæ Margaritæ: *Lerina* autem sive *Lirinus* hodie nomen S. Honorati habet, qui celeberrimi quondam totius Galliæ monasterii in illa insula auctor fuit & conditor.

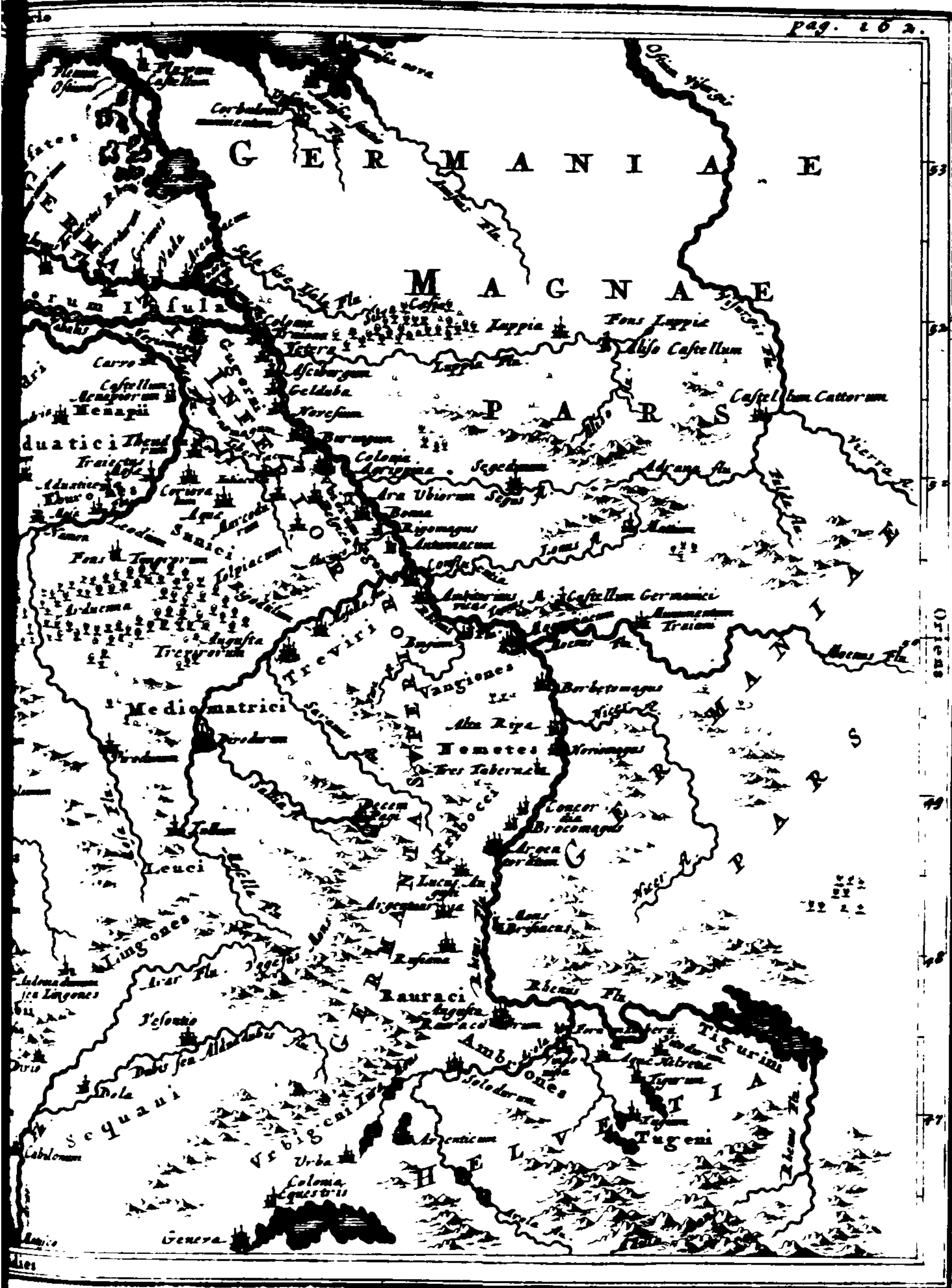
C A P U T III.

DE

GALLIA BELGICA.

Quartæ pars Galliarum est BELGICA, quæ inter Oceanum a septentrione, & finios Sequanam Matronamque ab occasu; ab ortu Rheno continetur. Ab austro non iidem semper limites fuerunt. Cæsar Helvetios & Sequanos Celticæ parti, quæ postea Lugdunensis dicta fuit, attribuit. Ait enim lib. 1. de Bello Gall. cap. 1. (sic Celtas vocat) *ab Aquitania Garumna flumen; a Belgis Matrona & Sequana dividit. Helvetii omnium fortissimi sunt Belgæ, propterea quod a cultu atque humanitate Provincia longe me absint, minimeque ad eos mercatores sepe commeant, atque ea quæ ad effeminandos animos pertinent, important. Proximi sunt Germani, qui trans Rhenum incolunt, quibuscum continenter bellum gerunt. quæ de causa Helvetii quoque reliquos Gallos virtute præcedunt, quod se re quotidianis præliis cum Germanis contendunt, quum aut suis finibus eos prohibent, aut ipsi in eorum finibus bellum gerunt. Eorum una pars, quam Gallos obtinere dictum est, initium capit a flumine Rhodano: continetur Garumna flumine, Oceano, finibus Belgarum; attingit etiam a Sequanis & Helvetiis flumen Rhenum: vergit ad septentriones. Belgæ ab extremis Galliarum finibus oriuntur: pertinent ad inferiorem partem fluminis Rheni: spectant in septentriones & orientem solem.* Ex quibus manifestum est, Sequanos Cæsari Helvetiosque a Belgis separari, tamquam adscriptos parti Celtarum, quæ media est inter Belgicam & Aquitaniam.

Ut Augustus Cæsar autem novam partitionem provinciarum ubique fere instituit, quæ etiam Aquitaniam ampliavit quatuordecim populis, Celticæ parti, cujus fuerant, de tractus;

tractis; ita etiam, ut æqualitas provinciarum esset, Sequanos Helvetiosque, qui Celticæ adhuc contributi fuerant, ad Belgicam transcripsit, cujus mutationis satis fidos testes Plinium & Ptolemæum habemus, qui utrumque populum, Sequanos & Helvetios, in Belgis enumerarunt, quod utique ex Augusti divisione necesse est habuisse. Vide Plinium lib. iv. cap. xvii. ubi in Belgarum recensione ultimos ponit *Mediomatricos*, *Sequanos*, *Rauricos*, *Helvetios*. Ptolemæo quoque lib. ii. cap. ix. postremi in Belgica sunt *Helvetii* atque *Sequani*: postremi, inquam, quia ab altero limite Scaldi & Toxandris Plinius; Morinis Batavisque Ptolemæus initium enarrationis populorum instituerunt.

Major controversia de Rheno inferiore est post divortium ejus fluminis. Quia enim in plures alveos divisus in Oceanum exoneratur, quæstio eruditorum, aut dubitatio potius enata est, quisnam ex illis alveis sit limes inter Belgicam Germaniamque. Quod ut plenius intelligatur, de fluminibus Belgicæ aliquid præfari nos oportet, præsertim quum instituti ratio, in superioribus servata, ita exigat, ut de fluminibus agamus ante, quam provincias exponamus, quia hæc per illa tam inter se & partes suas, quam ab aliis provinciis plerumque distinguuntur. Explicationi autem alveorum perquam commode de limite disceptatio adjungi potest, & facilius etiam intelligi.

Rhenus notissimus fluviorum, ortus in Alpibus Lepontiorum, primum Rhætos Vindelicosque ab Helvetiis, deinde Germanos a ceteris Gallis sive Belgis discludit. Primum singulorum verba, quorum aliqua auctoritas est, de Rheno proferemus. Cæsar lib. iv. cap. x. *Rhenus oritur ex Lepontiis, qui Alpes incolunt, & longo spatio per fines Nantuatium, Helvetiorum, Sequanorum, Mediomatricorum, Triboccorum, Trevirorum citatus fertur: & ubi Oceano adpropinquavit, in plures diffluit partes, multis ingentibusque insulis effectis, quarum pars magna a feris barbarisque nationibus incolitur: ex quibus sunt qui piscibus & ovis avium vivere existimantur; multisque capitibus in Oceanum influit.* Pomponius autem Mela lib. iii. cap. ii ita de Rheno differit: *Rhenus ab Alpibus decidens, prope a capite duos lacus efficit, Venetum & Acronium. Mox diu solidus, & certo alveo lapsus, haud procul a mari huc & illuc dispergitur, sed ad sinistram amnis, etiam tum & donec effluat; Rhenus, ad dextram primo angustus & sui similis; post, ripis longe & late recedentibus, jam non amnis, sed ingens lacus, ubi campos implevit, Flevo dicitur, ejusdemque nominis insulam amplexus, fit iterum arctior, iterumque fluvius emittitur.* Plinius extrema tantum hujus fluminis persequutus, lib. iv. cap. xv. ita divortia Rheni & comprehensas insulas describit: *In Rheno ipso prope centum m. passuum in longitudinem, nobilissima Batavorum insula & Cannenefatum: & aliæ Frisiorum, Chaucorum, Frisiabonum, Sturiorum, Marsaciorum, quæ sternuntur inter Helium ac Fleum.* Ita adpellantur ostia, in quæ effusus Rhenus ab septentrione in lacus, ab occidente in amnem Mosam se spargit: medio inter hæc ore modicum nomini suo custodiens alveum. Tandem Cornelius Tacitus lib. ii. Annal. cap. vi. de alveis Rheni & ostiis hæc refert: *Rhenus uno alveo continuus; aut modica insula circumveniens, apud principium agri Batavi velut in duos amnes dividitur, servatque nomen, & violentiam cursus, qua Germaniam præteritur, donec Oceano misceatur: ad Gallicam ripam latior & placidior adfluens, verso confluente Vahalem accola dicunt: mox id quoque vocabulum mutat Mosa flumine, ejusque immenso ore eundem in Oceanum effunditur.*

Ex quibus luculenter clarum est, tria Rheno ostia vindicare Plinium, occidentale sive *Helium*: septentrionale sive *Fleum*; & inter hæc medium quod nomen *Rheni* custodit. Consentit Ptolemæus itidem tria constituens, τὸ δυσμικὲν ὄμα, occidentale ostium: τὸ μετὰ τὸν ποταμὸν, medium amnis ostium: & τὸ ἀνατολικὸν ὄμα, orientale ostium. Mela & Tacitus duos alveos memorant & totidem ora: ille sinistram atque dextram, hic

latum ad Gallicam ripam, & alterum qua Germaniam prævehitur. Atque ita etiam Asinius Pollio apud Strabonem lib. iv., cujus verba post paullo producemus: & Virgilius *Aeneid.* viii. vers. 727.

Extremique hominum Morini, Rhenusque bicornis.
quem Claudianus imitatur de bello Getico vers. 336.

se Cimbrica Thetys
Divisum bifido consumit, Rhene, meatu.

De Virgilio res certa est, quia loquitur ut suo tempore Rhenus erat, antequam Drusus, fossa in Salam ducta, adjecisset alveum novum, qui per lacus ad septentrionem in Oceanum ad Flevum insulam deferret. Virgilium, ut principem poetarum, Claudianus imitatus est, aut cum Mela & Tacito medium flumen posthabuit. Hi enim perinde duos tantum, quos memorent, alveos dignos habent, quod tertius, qui medius est Plinii ac Ptolemæi, permodicus erat, aliorum Rheno fossa Drusiana derivato. Veterem enim Plinius *modicum alveum* adpellavit. Unde vero Julio Cæsari, longe ante Drusiana tempora, sunt *plures partes*, in quas Rhenus, Oceano adpropinquans diffuat? unde *multa illa capita*, quibus influat in Oceanum? Plures, quam duos, majores alveos Rheni, & navigabiles, Julii Cæsaris temporibus fuisse, credibile non est: ex illis autem rivos deductos natura sua, & elices, adeo non negandum esse putamus, ut aliter *multitudinem* Cæsari non censeamus explicari posse, qui quidem nonnullis incertus de his oris videtur, quasi non ubique ad ostia ipse adfuisset: secundum alios autem vere scripsit, utpote versatus in locis illis, & qui Rheni fluentia perspecta oculis, & explorata, si quis alius, habuerit. Jo. Isacius Pontanus de Rheni divortii Disceptat. i i i. pag. 14. nobiscum sentit. *Sane*, inquit, *perquam simile vero videtur, Cæsarem, in ostiorum Rheni descriptione, & elices & lacus aliaque ejusmodi spectasse.* Confirmatur, quia Cæsaris ævo Asinius apud Strabonem lib. iv. pag. 133. scripsit, Rhenum *δίστομον εἶναι, μεμψόμενον τὰς πλείους λέγοντας, duobus ostiis effluere, reprehendens eos, qui pluribus, dicant*: in cujus sententia & Strabo acquiescit. Utrumque majora ostia intellexisse, quæ majores alveos emittant; non est quod dubitemus. De singulis ostiis alveisque ut agamus, & dignitas rei, & varietas opinionum monet.

Rhenus, ubi agrum Batavorum attingit, in duos quasi amnes divisus, alveum sinistrum in Galliam demisit; dextrum, ut limitem inter Batavos Germanosque ad Oceanum usque continuaret. Sinister ille alveus nomen *Vabalus* antiquitus adsumsit. Cæsar dicto lib. iv. cap. x. *Mosa profuit ex monte Vogeso, qui est in finibus Lingonum, & parte quadam Rheni recepta, qua appellatur Valis, insulam efficit Batavorum.* Sic Glareus testatur in libris vetustis esse, in aliis *Vacalos*: Gryphius *Vnalis* edidit, unde recentiores *Walus* in Cæsaris libro scripserunt, quasi W littera Latinis antiquis cognita fuisset. Tolerabilior hac scriptura in Aurelianensi Theodulfo est, quam in Julio Cæsare. Ille vero Parænesii *Judices* vers. 103. scripsit:

Cui parent Walus, Rhodanus, Mosa, Rhenus, & Oenus.

Quod plures *Vacalos* habent, etiam metaphrastes Βάκκαλος; Joachimus Camerarius existimat, veram scripturam Cæsaris *Vzalos* fuisse, cui vocabulo errore postmodum c vel & insertum fuerit: nisi forte, quod credibilius videtur, ille æque, ut Tacitus, *Vabalus* vel *Vabalos* scripsit (terminatio enim Romanorum additamentum est) ex quo sequiori tempore *Vachalos* factum, ut corrupte *michi* pro *nichi*; & tandem adspiratio ejecta, quam extrudi accessio aliena c debuerit. Confirmant libri omnes Sidonii Apollinaris a Sa-

rone, Sirmondo, Wowerio vulgati, quia constanter præferunt non *Vahalis*, ut Tacitus, sed *Vachalis*. Carm. xiii. vers. 31.

Detonsus Vachalim bibat Sicamber.

Et Narbone, sive Carm. xxiii. vers. 244.

Tu Tuncrum, & Vachalim, Visurgin, Alpin,

Francorum & penitissimas paludes intrares.

Sed præferenda Taciti scriptura *Vahalis*, quam & Paca-Panegyri. Theodos. cap. v. servavit. *Quæ Rhenus*, inquit, *aut Vahalis vidit.*

Quum vero Cæsar *Mosam* dicit, *recepta quadam Rheni parte, quæ Vahalis adpellatur; effere insulam Batavorum*; id arguit & illis temporibus confluentem Mosæ & Rheni existisse, eumque longius paullo ab ostio communi in ceteriora reductum, id quod est, quod contra Cluverum Pontanus Disceptatione ix. propugnat. Nec vero ita ille alveus, ex Rheno emissus, sibi proprium nomen *Vahalis* fecit, ut pristinum, quod ante divortium habuit, numquam sibi revocatum vindicaverit. Pomponius enim Mela *Vahalim* amnem sive alveum aperte *Rhenum* appellat. *Ad sinistram*, inquit *amnis* (qui *Vahalis* est Cæsaris atque Taciti) *etiam tunc, & donec effluat, Rhenus; ad dextram* (dexter alveus, qui lacum facit) *Flevo dicitur*. Qui secus sentiunt, eos oportet negare, Melam usquam rationem *Vahalis* habuisse.

Alter alveus, isque dexter, Pomponio ille est, qui post Cæsaris Julii tempora, Druso Nerone auctore, ex dextro divortii alveo, fossa ab Rheno ad Salam ducta, effectus est, atque per lacus in Oceanum egestus. Clare Pomponius Mela: *ad dextram primo angustus, & sui similis; post, ripis longe & late recedentibus, jam non amnis, sed ingens lacus, ubi campos implevit, Flevo dicitur: ejusdemque nominis insulam amplexus, fit iterum arctior, iterumque fluvius emittitur*. Medium igitur alveum, quem hic novus exhaustit, tamquam indigniorem videtur præterisse, duos majores celebrioresque commemorasse contentus. Ut vero *Vahalim* Pomponius non proprio, sed veteri & nativo nomine *Rhenum* adpellavit: ita vicissim alteram partem, quæ Pomponio *Flevo* est, itidem *Rhenum* Cornelius Tacitus dixit, *quum servare nomen, & violentiam cursus, quæ Germaniam prævehitur, donec Oceano miscetur*, loco supra dicto adnotavit. De extimo enim alveo, qui ex fossa Drusiana in septentrionem fertur, ibidem Tacito sermonem esse, non de modico Plinii interjacente, vel sola *cursus violentia* evincere videtur, quæ nulla illius mediæ est, extremorum autem notissima. Quæ si ita sunt, & medius quoque alveus nomen *Rheni*, ut Plinius dixit, custodivit olim, & hodieque conservat; manifesto argumento est, Romanos singulos alveos, præter cognomenta propria, ab accolis imposita, *Rheni* etiam nomine appellavisse, licet aliquando etiam illis propriis denominationibus usi, sinistrum *Vahalem*; dextrum latiore vel *Flevum* vel *Salam*, sicut hodie *Italam*, cum quo conjunctus est, adpellaverint.

De medio superest ut pauca adjiciamus. Is alveus, ante Drusi effossionem, olim geminus, & dexter solus, ac par *Vahali* sive sinistro erat, navigabilem aquam præter Trajectum & Lugdunum in Oceanum emittens. Rheno autem per Drusi fossam & *Flevum*, sive *Salam*, in septentrionem effuso; fieri non potuit, quin vetus alveus, postea dictus medius, exhauriretur, adeo, ut ostio tandem & exitu privaretur. Plinii autem ætate, etiam Ptolemæi, quamvis exiguus, tamen in mare effluebat. Ille enim supra de Rheno dixit: *medio inter hac ore modicum nomini suo custodiens alveum*. Unde credibile est, huic alveo nullum proprium aut singulare nomen, sicut ceteris erant, præter commune *Rheni*, fuisse. Dum *μέσων στόμα*, *medium ostium* fluvii Rheni Ptolemæus dixit, suo avo il-

lum alveum nondum exitu destitutum fuisse probavit. Præter hos duos, Ptolemaum atque Plinium, qui hujus alvei, ut tertii, meminerit, non succurrit: utique vero qui in bifida divisione, ut Asinius & Virgilius, ejus rationem habuerint, quum illorum ætate tertius alveus, a Druso factus, nondum existerit. Virgilius enim ante defunctus vita fuit, quam Drusus in Germaniam & Rheni ripam ab Augusto mitteretur: Asinius autem æqualis prope C. Cæsari fuit, & Tullio Ciceroni.

Sic de medio Rheni alveo Jo. Isacius Pontanus censet, sic etiam Hadrianus Junius, qui Hist. Batav. cap. viii ait, Taciti ævo *habitu fuisse loco rivi ex illo flumine deducti*. Secus judicat insignis geographus Philippus Cluverus, & qui hunc hodie non pauci insequuntur, in quibus etiam vir amplissimus est Menso Alting, Notitia Bataviæ, sive Descriptione Agri Batavini, opere ut recentissimo, ita perquam etiam erudito. Hi & Melæ & Tacito descriptionem medii alvei vindicatum eunt, de eo tam illius verba, *ad sinistram amnis donec effluat*; quam, quæ hujus sunt, *servat nomen & violentiam cursus, qua Germaniam prævehitur*, interpretantes. Nec hi de sententia sua verbo Plinii dimoventur, qui *modicum* illum medium Rheni alveum dixit, quia *modicus* non sit omnino exiguus, sed minus latus, quam qui ad Gallicam ripam adfluit, ut tamen cursus violentia conservetur. Quod si est, Pomponium Melam neglexisse Vahalem oportet, quod de illo, qui Cæsarem sublegit, a quo nominatim is alveus descriptus est, non utique pronum ad fidem videtur. Idem de Tacito judicium esto, qui tot navigationes per lacus & Drusi fossam, quæ Rheni pars nulli secunda est, descripsit, ut mirari iubeat, si nullam illius alvei rationem in partitione Rheni fluminis habuerit. Qui secus de utroque sentiunt, & illum Vahalem, hunc Isalam posthabuisse in Rheni dispensatione credunt, ex nomine ratione petita in eam sententiam inducti videntur, quum id hodieque medii alvei sit, & de ambiguis Melæ ac Taciti referatur, quod ille *Rhenus sit donec effluat*; & hic *nomen servet donec Oceanum misceatur*. Quod si vero admiseris, utrumque alveum, Vahalem & Isalam, præter proprium nomen, ab accolis forsitan impositum, ab Romanis etiam nativo nomine illius fluminis significari, cujus aquam devehebant; aliter forte rationes, quam dispositæ erant, in hoc argumento possunt institui. Sane Tacitus Histor. lib. v. cap. xxiii. Vahalem alveum aperte *Rhenum* vocavit. *Spacium*, inquit, *velut æquoris electum, quo Mosæ fluminis amnem Rhenus Oceano adfundit*. Nec aliter de dextro alveo, qui per lacus fertur, videtur sensisse annal. iv. cap. lxxiii. *Exercitum*, inquit, *Rheno devectum, Frisii insula*. Non enim tam superiori provincia accitum exercitum intelligit, quam *utrumque exercitum*, ut diserte ait. Inferior autem ad Vetera, prope divortium jam tum stationem habuerat. Clarior res est ex Melæ verbis, quæ supra proposuimus. Sed nostrum non est ipsorum Belgarum, & tanto ingenio virorum, Cluveri, Pontani & Junii dissensiones ac controversias dijudicare, quum utraque pars rationibus haud poenitendis innitatur. Ex quibus, quam quisque velit, sequatur licet opinionem, dum nobis etiam in hanc vel illam propendere concessum sit. Ad fossam nunc, Drusi opus, explanandam progrediendum est.

De *Drusiana fossa* agunt Tacitus, Suetonius, & dubie Dio Cassius. Tacitus lib. ii. Annal. cap. viii. de Germanico, Drusi filio: *Jamque classis advenerat, quum præmissis commeatibus* [ex Gallia, per Mosæ os & Vahalem, ut Cluverus p. 564., haud dubie ex Taciti lib. v. Hist. cap. xxiii. sect. 3. supplevit] *& distributis in legiones ac socios navibus, fossam, cui DRUSIANAE nomen, ingressis, præcatusque Drusum patrem, ut se eadem auxilium, libens placatusque exemplo ac memoria consiliorum atque operum juvaret; lacus inde & Oceanum usque ad Amisiam flumen, secunda navigatione prævehitur*. Dum per lacus duxit in Oceanum; simul etiam fossam ex Rheno indicavit, non aliam illam esse, quam quæ inter Rhenum & vete-

& veterem Ifalam est, fossa viii m. passuum : a qua tota illa navigatio *per Rhenum* fieri dicebatur, uti vere etiam Rheni pars navigabilis per eam & lacus in Oceanum effusa est. Idem annali iv. cap. LXXIII. *utrumque exercitum*, [non solum superioris provinciae; verum etiam inferioris, qui prope divortium stativa habuit] *Rheno devectum, Frisiis intulit*. Et ut opus necessarium, saltem per commodum Germanicis bellis, esset firmum perpetuumque, sicuti est; illud aggere munivit, qui an idem sit, quem, inchoatum a Druso, Paulinus Pompejus absolvit, apud Tacitum lib. xiii. cap. LIII; incertum est. Ajunt Junius, Tillemonius, Freinshemius : negat, saltem dubitat, ad eum locum Lipsius, qui Paulini laborem mavult in ripam Gallicam referre ad divortium Rheni, seu Vahalii initium, ut *moles* sit, quam Civilis dejecit, lib. v. Histor. cap. XIX. apud eundem.

Alter, qui auctoris nomen memoravit, est Suetonius principio Vitae Claudii, cujus pater hic Drusus fuerat. *Is Drusus, inquit, in quaestura praeturaque honore dux Rhaetici, deinde Germanici belli, Oceanum septentrionalem primus Romanorum ducum navigavit, transque Rhenum fossas novi & immensi operis effecit, quae nunc adhuc DRUSINAE vocantur*. Fossas, tamquam plures, vocat, multitudinis numero, non eam tantum respiciens, quam Tacitus ut unam nominavit, brevioram illam, sed latam, quae inter Rhenum est & Ifalam, a Doesburgo ad Isseloort, ut hodie loca adpellantur; neque enim haec *immensi operis* fuit : verum etiam alias ultra illam, aut illius longiorem prorogationem, quia etiam antiquum Salae alveum, qui modicus erat, ut caperet partem Rheni, in lacum & Oceanum usque ampliavit, quae Cluveri est sententia : aut novas juxta eum fossas duxit, quod non defunt, qui veteris Salae alvei vestigia seorsum invenisse, separatimque ab Ifala, qui hodie est, videntur. Quem iterum honoris causa nominamus, Menso Altingius pag. 115. *Tanto studio Drusus Rheni aquas per Salam effusas, ex lacu in Flevo alveum coegisse & collegisse videtur; ut vix amplius quidquam veteri Sala reliquum remanserit. Hodietamen, ingentem licet in maris sinum conversus, non modo vetus ductus, sed ipsum quoque ostium, ni fallor, veteri iterum nomine cognoscitur, Tessel-stroom & Tessel-gat, id est, alveus & ostium amnis Sala*.

Dixi supra, dubie Dionem pro Drusiana fossa adlegari. Id fit a Grutero pag. 564. Sed non tam de fossa dubitatur, quam cujus Dio lacus faciat mentionem. Verba sunt lib. LIV. pag. 544. de Druso : *ἐκ δὲ τὸν Ὠκεανὸν διὰ τῆς Ῥήνης καταπλέυσας, τὰς τε Φρεσίας ὑπεκίωετο, καὶ τὴν Χανκίδα διὰ τῆς λίμνης ἐμβαλὼν ἐκινδύνευσεν*, *Inde secundo Rheno in Oceanum devectus, Frisios subegit, ac per paludem in Chaucorum fines profectus, in periculo fuit*. Dubium, inquam, quae haec λίμη sit, Flevo, an sinus ad Amisiam Stationem. Illud Grutero videtur; hoc non minus laudato viro, Mensoni Altingio p. 86. Interea id certum est, ex Rheno in Oceanum per fossam suam & Flevonem devectum Drusum esse, licet non omnino certum, per quem lacum ex Frisiis in Chaucos promoverit.

Quod vero in hujus cursu descriptione Tacitus plurali numero *lacus* nominat, ut lib. i. annal. cap. LX. *per lacus vexit*; & lib. ii. cap. viii. *lacus & Oceanum pervehitur* : quos & *astuaria* dixit lib. xi. cap. xviii.; id pluralitatem arguit, sed quam numero non possumus definire. Vis enim & inundatio Oceani regionis faciem mutavit, & in unum lacum ingentem sive Austrinum mare, ut vocatur, lacus & paludes plures coegit & conjunxit. Mela tum unius meminit, sed *ingentis*, qui maximus illorum fuit, & ad quem fossa propius pertinuit.

Quid vero de *Lecca* alveo dicemus? vel par vel major de illo quam de ipsis ostiis Rheni, est dissensio. Cornel. Aurelii lib. i. Bataviae pag. 94. & Hadrianus Junius Histor. Batav. cap. viii. ex annalibus Trajectinis referunt, circa Christianorum annum 1566. Batavos superiores, inundationibus vexatos, ut futuris periculis praecaverent, stillan-

tem rivum tamquam ducem sequutos, obliquam illam fossam & aggeres, quibus Lecca nunc continetur, manu adparasse. Quantum fidei habendum sit huic historiae, illi videant, quibus copia est illos chronicos libros inspiciendi, quos laudati viri adlegant, & qui eosdem cum aliis componunt monumentis. Alii certe clarissimi viri, non contenti narratione illa, manu quidem & industria factum Leccam esse non dubitant, sed antiquiorem ei originem arcessunt, quam ex Romanorum saeculo repetunt.

Sed & hi in diversas sententias abeunt. Abraham Ortelius, cui Jo. Isacius Pontanus Disceptat. xlii. consentit, de *Corbulonis fossa*, a Tacito & Dione memorata, interpretatur: Philippus Cluverus, quem sequitur laudatus Menso Altingius p. 110. de *Civilis abactione* fluminis Rheni, itidem a Tacito descripta. Operæ pretium est, utriusque verba, Taciti & Dionis, & de utroque opere referre, ut quisque libere, quam sequi velit sententiam, ex diversis eligat atque dijudicet. Tacitus lib. xi. cap. xx. de Cn. Domitio Corbulone, Claudii Caesaris in Interiori Germania legato: *Ut miles otium excuteret, inter Mosam Rhenumque trium & viginti millium spatio fossam produxit, qua incerta Oceani veterem.* Dio Cassius lib. lx. pag. 685. de eodem: *Πισάθης ὃ πάλιν τὸ σελίδωμα, καὶ ὃ δὲν ἤτανε περὶ αὐτὸ, καὶ ἐπειδὴ γε εἰρήνη, διατάφρευσε δι' αὐτῶν πᾶν τὸ μεταξὺ ὃ τε Ρήνη καὶ ὃ Μίση, σάδους ἐβδμήκοντα καὶ ἑκατὸν μάλιστα, ἵνα μὴ οἱ ποταμοὶ ἐν τῇ ὁκεανῷ πλημμυρίδι ἀναψύχοντες πελαγίζουσιν, hoc est, Iterum propositus exercitui, nihilominus illum in exercitio habuit: quumque pax esset, eorum opera fossam a Rheno ad Mosam perduxit, longam ad millia passuum xxi. (five stadia CLXX) ne ii fluvii, aestuante Oceano, refluentes stagnarent. Ex quibus hæc certa sunt, primum pacis id opus fuisse, quo otium militi excuteretur: deinde Oceano aestuanti oppositum fuisse, utique majori cum commodo si & propinquum Oceano, & in transversum obductum fuit, quam si abesset longius; aut oblique fuisset actum. Quæ quum ita sint, uti esse nemo forsitan dubitavit; probabilior sane illorum est opinio, qui Corbulonis fossam a Lugduno ad ostium Mosæ ducunt, quam qui in Leccæ alveo, non antiquissimo forsitan, inquirunt. Quod si minus spatii inter ambo fluvios videtur esse, quam pro numero millenorum passuum, quos Tacitus designavit; sciendum est, nunquam locorum naturam ita ferre, ut fossa recto tramite ubique deprimatur, nec usquam declinet ad latera. Si vero leniter illam fossam inflectamus, ad eum modum, quem Altingianæ nuper Tabulæ expresserunt; & spatio sui numeri passuum vel stadionum, & ceteris rationibus, quas produxi, sua veritas constabit. In ejus ergo doctissimi viri, auctoris tabularum, sententia & ductu fossæ peritamus & adquiescimus.*

Superest Rheni *abactio* illa, quæ *Claudianum Civilem*, principem Batavorum, adversus Romanos res novas molientem, auctorem habebat, an fortassis immissione illa fluminis, ut Cluvero videtur, Lecca, novus alveus, natus fuerit. Taciti de molimento Civilis hæc verba lib. v. Histor. cap. xix. sunt: *Non ausus oppidum Batavorum armis tueri, raptis quæ ferri poterant, ceteris injecto igne in insulam concessit, gnarus deesse naves efficiendo ponti, neque exercitum Romanum aliter transmissurum. quin & diruit molem a Druso Germanico factam, Rhenumque prono alveo in Galliam ruentem, disjectis quæ morabantur, effudit. Sic, velut ab abactio amne, tenuis alveus insulam inter, Germanosque continentiam terrarum speciem fecerat.* Id ergo abigendo amnem Civilis intendebat, ut Romanis hostibus difficiliorem accessum auctu aquarum faceret, quibus naves ponti efficiendo deesse intelligebat: Germanorum contra auxiliis perfacilem aditum pararet; suisque ad illos transitum, si quid adversi accidisset. Quod si vero Leccam ex medio Rheno emisisset, tunc in insula damnum inundatione, non Romanis in Gallia, intulisset. Ait Tacitus, *prono alveo in Galliam effudisse Rhenum*, quod per Vahalem alveum efficiendum erat, qui Gal-

am ab insula terminabat. Qui vero alveus extenuatus est abactio amne? Cluvero est medius Rhenus: Pontano septentrionalis, ex dextro ad Flevum ostium deductus. Tacitus dicit, *insulam inter Germanosque illum fuisse*. Caussa ergo ex limite inter Gallos Germanosque dijudicanda. Cæsaris ævo erat medius Rhenus Trajectum & Lugdunum præterlabens: Rheno autem per fossam effuso, quod Drusi opus fuit, limes ad Flevum, amnem & ostium, est prorogatus, quod etiam auctores qui post Drusi ætatem scripserunt, Plinium, Tacitum, Melam ita observasse, supra notatum fuit. Sed de hoc pluribus infra in Batavia.

Moles etiam inspicienda est, tam illa Drusi, quam diruit Civilis, quam altera, ab eodem Civili oblique ducta in Rheno, *cujus objectu revolutus amnis adiacentibus superfundetur*, Tacito explicatore lib. v. Hist. cap. xiv. Si Civilis Vahalem auxit, & per illum in Gallicam ripam effudit Rhenum; non alibi moles illa quam ad divortium, videtur quaerenda, a Druso adstructa propterea, ne plurimum Rheni per Vahalem delaberetur, sed, quantum opus erat, de illo per fossam emitteretur, ut classis per eam exire in Oceanum, & inde redire in provinciam posset. Quem commeatum ut Civilis impediret, abegit flumen, dejecta mole, quæ aquam dispensabat; exstructa nova, & oblique in Rhenum producta, qua illum omnem aut plurimum, tamquam obex, cogeret in Gallicam ripam sinistro alveo, qui Vahalus est, deferri. Hoc visum nobis de utraque mole narrare. Quibus vero Lecca alveus ex Civilis abactione est, aliter necesse est de utraque mole, vel alterutra saltem, censeant, & inferius eam ad Leccæ emissionem ponant. Quibus Pontanus obvertit, novos alveos facere, non tam abactionis rem, sed fossionis esse præcipue: idque Romanorum opera, Drusi & Corbulonis fossas perdocere. Quum vero diversis locis de illis molibus agat, cap. xiv. de Civilis nova obliqua: cap. xix. de diruta Drusiana; non ineptum erit eas & loco distinguere, ut ad Drusi fossam altera fuerit, altera ad divortium Rheni & initium Vahalus. Ad Lipsium ad Taciti lib. xiii. cap. liii. Victo Civile, & Batavia recepta; Rheni cursus ad illum modum revocatus est, quem Drusus mole, fossis, aggere instituerat: nec dubitatur, quæ diruerat Civilis, illico reparata; & quæ posuerat ipse, destructa everisque fuisse omnia.

Tandem etiam de *Nabalio* Taciti, extremo libro v Historiarum, heic loci vel hac de caussa agendum est, quia multi ad unum ex Rheni alveis id ignotum ceteris flumen referri volunt. Lipsius, & alii, ex *Vahalis* corruptum autumant. Sed præterquam quod expunctio est violenta, pugnat id cum historia, quia Civilis trans Rhenum ex prælio concesserat: Romani agebant in insula Batavorum. Redeundum ergo ipsi ad Vahalem per medias legiones Romanas fuisset, quibus adeo non fidebat, ut, nisi in scisso ponte, interjecto flumine, cum Romano colloqui non auderet. Tacitus dicto loco: *Petito colloquio, scinditur Nabalis fluminis pons. In cujus abrepta progressi daces*, ac cetera. Pontano *Nava* Superioris provinciae videtur intelligendus: sed hic nimis remotus a castris Romanorum in insula dicta. Junius Hadrianus ad *Navalis*, Ptolemæi oppidum, suspicatur fuisse, atque ita ad Italam. Sed quanta fides Ptolemæi in his oris sit, quem fugit? Nihilominus & Cluverius, & Altingius, clari nominis viri, ad fossam Drusianam referunt, putantque historiae hoc ordinem suadere. Juvat sententiam etymologia, quasi *Nabalio* Celtica lingua sit *Nach-Wale*, id est posterior Vahalis. Quæ opinio adhuc, ut probabilior, a plerisque recepta. Recedere facinus aliena possum: firmare adhuc ipse nihil.

Hæc de Rheno satis fiat: de ceteris fluminibus breviter, & primum de *Mosa*, a mulo Rheni, & partis interceptore. Ca. tar. de eo lib. iv. cap. x. *Mosa, profuit ex monte Vogeso, quæ in finibus Lingonum, & parte q. adam Rheni recepta, qua adpelatur Vahis (sive Vaalis)*

insulam efficit Batavorum, neque longius ab eo millibus passuum LXXX in Oceanum transit. Ex Tacitus Annal. 11. cap. vi. Ad Gallicam ripam Rhenus latior & placidior adfluens, verso cognomento Vahalem accolae dicunt: mox id quoque vocabulum mutat Mosa flumine, ejusque immenso ore eundem in Oceanum effunditur. Uterque ita sentire videtur, quasi Mosa excipiat Rhenum vel Vahalem, ejusque abolito nomine suum impertiat, & suo immenso ore in Oceanum effundat. Sed idem Tacitus de Rheño aliter loco alio, eumque, ut nobiliorum amnem, etiam post confluentem, & in ostio illo immenso praefert. Libro v. enim Historiarum cap. xxiii. de Civilis navali pugna: Spatium velut equoris electum, quo Mosa fluminis amnem Rhenus Oceano adfundat. Ex quo colligitur, ambigue Romanos de Mosa loquutos esse, nunc ferri ab Rheño; nunc Rhenum ab ipso deferri. De ostio Mosae magno & patente diximus supra in Rheño, cujus partem Vahalem simul effundit: & id est, quod Helium Plinius nominavit, quam vocem inferius sonare, opinio quorundam est Batavorum. De confluyente itidem in Rheño supra diximus, quem qui negant olim fuisse citra ostium, nescio quo pacto verba Caesaris lib. iv. cap. x. interpretari velint. An enim clare, Mosa, parte quadam Rheni recepta, qua adpellatur Vaalis, insulam efficit Batavorum; quod sine confluyente non potest fieri. Nec demum in ostio efficitur insula, sed citra illud longiore tractu, ut cum Vahali aultrale insulae latus claudat. Neque scriptura Caesaris sollicitanda est, quam non tantum consensus librorum, verum etiam metaphrasys Graeca confirmat. Quo posito, nequaquam ad Vahalem referri potest, quod Caesar Mosae adsignavit, efficere insulam Batavorum, licet Mosa per receptam Rheni partem, quae Vahalis est, non per se, illud efficiat.

Tertius in Belgicae majoribus fluminibus *Mosella* est, qui ortus in Vogeso monte, per Leucos, Mediomatricos, Treverosque decurrens, inter Vangiones Ubiosque se Rheño commiscet. Nomen a *Mosa* trahit *μωσολα*, quasi parvus *Mosa*, cui post ortum propinquus, & velut æmulus illius decurrit. Guilielmus Brito lib. x. Philippid. vers. 385.

Millibus a Mosa distans, ubi Mosula paucis

Leucos & Metes speciosis irrigat undis.

Nam etiam *Mosula* adpellatur, non modo a posterioris ævi scriptoribus; verum etiam a Floro lib. iii. cap. x. *Cesar*, inquit, *infra Mosulam navali ponte transgreditur ipsum Rhenum*. Sic Vinetus vocem emendavit. nec est quod *Mosellam* ex uno Palatino substituas, quum æque Latine & *Mosula* & *Mosella* per modum deminutæ rei, ut in aliis exemplis, dicamus. Ejus laudes singulari carmine Ausonius scripsit, quod in Idylliis ejus est decimum. quo post principium ita *Mosellam* adloquitur:

Salve annis laudate agris, laudate colonis,

Dignata imperio debent cui mania Belgæ:

Annis odorifero juga vitea confite Baccho,

Confite gramineas annis viridissime ripas.

Naviger, ut pelagus; devexas pronus in undas,

Ut fluvius; vitreoque lacus imitate profundo.

Venantius Fortunatus *Mosella* dixit lib. vii. carm. iv. ad Gogonem vers. 7.

Insuper scissæ Musella obambulat amnem,

ut puto, porrigendæ syllabæ causâ, quamvis sæpe negligentior idem ejus legis sit. Ausonius corripuit primam dicti carminis vers. 108.

ne lata Mosella

Flumina tam celebri destruerentur alumno.

Addo ex eodem idyllio, quæ laudes augment, a versu 374.

*Quod si tibi, dia Mosella,
Smyrna suum vatem, vel Mantua clara dedisset;
Cederet Iliacis Simois memoratus in oris,
Nec praeferre suos auderet Tiberis honores.*

Quid Ptolemæus animo volutaverit, quum celebri nomine fluvium, ut plerique interpretantur, *Obringam*, ὁ Ὀβεγγα, lib. II. cap. IX. adpellaverit, divinare non possum, præsertim quum ante ipsum Tacitus *Mosellam* nominasset. Sed solemne ipsi est in Belgica, inusitatis fluviorum nominibus uti, ubi Scaldim *Tabudam*, Samaram *Phrudin* vocavisse, ex situ & loco manifestum videtur. Quamvis vero etiam doctissimus vir Hadrianus Valesius, p. 363. in ea sententia est, ut Ptolemæo *Mosellam Obringam* dictum esse sibi persuadeat: tamen, quia Ptolemæus *Obringam* suum constituit limitem utriusque provinciae, Germaniae Superioris & Inferioris, nec vero *Mosella* is limes est; non desino cum Cluvero dubitare, aut minorem fluvium, ignobilioremque circumspicere, quo utraque provincia tamquam communi termino, divisionis causa utatur. Sed de hoc infra, quum Germaniam Cisterhenanam explicabimus. Haud quoque tacendus est præclarus L. Veteris conatus, ut *Mosellam* fossa cum *Arari* conjungeret, de quo sic Tacitus lib. XIII. cap. LIII. *Vetus Mosellam atque Ararim, facta inter utrumque fossa, connectere parabat, ut copia per mare, dein Rhodano & Arare subvecta, per eam fossam, mox fluvio Mosella in Rhenum; exin Oceanum decurrerent, sublatisque itinerum difficultatibus, navigabilia inter se occidentis septentrionisque litora fierent.* Egregium opus & Romanis dignum, si perfectum fuisset! quod quo minus fieret, invidia Aeli Gracilis, Belgicae legati, impedivit, quod idem Tacitus subnotavit. An etiam Cæsar *Mosellam* memoraverit, dubium primus Cluverus fecit lib. II. Germ. Antiq. cap. XIV. Cæsar's verba ex lib. IV. cap. XV. quum ad confluentem *Mosæ & Rheni* pervenissent, legens ita, ut in *Mosæ* locum *Mosellam* inducendum esse contendat, sed invitis libris omnibus. Cæsar's locum, a violenta correctione servatum, interpretatur Pontanus Disceptatione IX. qui consuli potest. Confluentes *Mosellæ & Rheni* tam nobiles sunt, ut etiam urbi adpositæ nomen impertierint.

Pergimus ad *Scaldim*, ut Cæsar, Plinius, Antoninus, Fortunatus vocant: solius Ptolemæi, ut diximus, est ille amnis *Tabuda*. Oritur in Veromanduis, & per Nervios illosque populos delapsus, quum Oceano adpropinquavit, in plures diffluit partes. Euvrivi qui Bergam attingit, olim *Mosæ* adjuungebatur. Hinc est, quod apud Cæsa-rem lib. VI. cap. XXXIII. legitur: *ipse cum reliquis tribus [legionibus] ad flumen Scaldim, ubi influit in Mosam, ire constituit.* Cetera ostia in Oceanum ferebantur, sed incertum quo modo & ordine, quum via Oceani, & casus, & ipsa natura in huius fluvii, etiam in *Mosæ & Rheni* exitu, multum immutaverit. Plinius lib. IV. cap. XVII. *A Scalde ad Germaniam Belgicam.* & mox: *A Scaldi incolunt extera Toxandri.* Et cap. XIII. *Toto hoc tractu ad Scaldim usque fluvium Germanica accolunt gentes.* Ex quo intelligitur, quare *Scaldim* finem Belgicae loco antedicto constituerit, qui aliis, & ipsi non numquam Plinio, alio respectu, *Rhenus* est. Venantius Fortunatus paullo ante nominato carmine IV. libri VII. ad Gogonem

Ijara, Sava, Chares, Schaldus, Saba, Somena, Sura.

Ultra Morinos, in Ambianis est *Samara*, cuius nomen separatim in antiquis monumentis, quæ reliqua sunt, non exitat: utique vero in adposito oppidi nomine *Samarobrincæ*, ut Cæsar's & Cicero's est. Ille lib. V. de B. Gall. cap. XXXIV. *concilio Gallorum Samarobrincæ peracto.* & cap. XLV. *Craſsum Samarobrincæ proficui:* hic lib. VII. epist. XI. ad Tre-

Trebatium: Una mehercule collocutio nostra plura erit, quam omnes Samarobrina. Quod nomen Pontem Samara, ut Valesius interpretatur, significat. Oppidum postea Ambianum dictum, gentis nomine, nunc Amiens, fluvius autem medio ævo Somena vel Somma, ut modo ex Fortunati versu vidimus: vel Samina, ut scripsit Gregorius Turonensis lib. 11. cap. 1x extremo, usque Saminam fluvium occupavit. Ptolemæo Phrudis est: hodie la Somme, qui ex Ambianis in Oceanum defertur.

Ex ora Oceani ad Mosam redimus qui Sabin, flumen recipit: is nunc Sambre est, satis notus: Fortunato Saba, uti ex prædicto versu lib. vii. carm. iv. modo visum fuit. Antiquum autem nomen Sabin erat. Cæsar lib. 11. de Bello Gall. cap. xvi. inveniebatur capere, Sabin flumen ab castris suis non amplius millia passuum x abesse. & cap. xviii. collis de summitate aequaliter declivis ad flumen Sabin. In altera ripa, sed inferius, Mosa Ruram accipit, a Tolpiaco, Marcoduro, Juliaco delatum amnem, sed in vetustis historiis minus memoratum, nec prior, qui meminerit, ad manum est, quam Theodulfus Aurelianensis, cujus, Parænesi ad Judices, hic versus est num. 105.

Rura, Mosella, Liger, Vulturum, Matrona, Ledus.

Esse vero ipsum amnem, quem descripsimus, etiam Valesius consentit.

In Mosellam vero memorabilior Saravus influit, ut Ausonius in Mosella vers. 367. id nomen scripsit,

Naviger undisona dudum me mole Saravus
Tota veste vocat: longum qui distulit amnem,
Fessa sub Augustis ut volveret ostia muris.

nam paullo supra Augustam Treverorum in Mosellam se infundit. Hi sunt illi Augusti Muri, quos poeta dixit. Tabulae Theodosianæ est Ponte Saravi, quod nomen præ in Itinere Antonini a Lugduno capite Germaniarum Argentoratum, scribitur Saravi, errore ex compendio scripturæ orto, quum utique Saravi, sicut in Tabula, hoc ordine legendum sit:

Noviomagus	—	—	—
Treveros	M.	P.	XIII.
Divodurum	M.	P.	XXXIII.
Pontem Saravi	M.	P.	XXIII.
Argentoratum	M.	P.	XXII.

Unde apparet, oppidum illud esse, quod nomen pontis in Sara hodieque servat, ut minus dubitemus, Saravum fluvium esse qui hodie Sara sive Saara est. An vero Saravi nomen antiquissimum hujus amnis fuerit, antiqua inscriptio apud Gruterum pag. 225. facit ut dubitemus, quæ ita habet:

CAES. PRO EXER. IMP. P. P.
S. C. AU. TREVE. INGR
ESSUM H. CASTRA SARRAE
FLU. PRO MIL. CUSTODIA
BIENN. POTITUS EST.

Hic fluvius Sara, cum Augusta Treverorum in hoc lapide conjunctus, non alius est quam qui ceteris est Saravus, quod eo certius videtur, quia is hodieque Saar vocatur, & a Venantio Fortunato Sara, in supra ostenso versu ex lib. vii. carm. iv. ad Gigonem quem propter amnem, qui insequitur, & heic loci repetendum esse duximus,

Isara, Sara, Chares, Schaldis, Saba, Somena, Sura.

Qui ergo in versu ultimus est fluvius Sara, nunc proximus erit ut explicetur. Is vero perit

perinde ut Sara, sed in opposita ripa, ad vicum Aquæbellicum (*Wasserbillich*) octo millibus passuum supra Treverorum Augustam, Mosellæ fluentis miscetur. Convenit nomen, quod hodieque est *Saur*, Gallis le Sour. Laudatur etiam ab Aufonio in Mosella vers. 354.

Pronæa Nemeseque adjuta meatu

Sura tuas properat non degener ire sub undas,

Sura interceptis tibi gratificata fluentis.

Minora ergo flumina, quæ in Suram exeunt, sunt *Pronæa* & *Nemesa*, quorum nomina parum mutata conservantur, illius *Prum* vel *Prum*; hujus *Nym*, quod flumen præter Schönekium, & Bidburgum, ac Villarium (*Villers*) delapsum, ad Suram, cui se ingerit, devolvitur ab septemtrione.

Et *Alisontiam* flumen Mosella excipit, eodem Aufonio auctore vers. 370. Post Saravini enim descriptionem ait:

Nec minor hoc, tacitum qui per sola pingua labens

Stringit frugiferas felix Alisontia ripas.

Dissentiunt interpretes. Prehero est *Eliz*, apud vicum cognominem Mosella exceptum flumen. Sed parvitas fluvioli obstat, quum majorem describat Aufonius. Valelio videtur *Alitz* esse, amnis qui Luzzelburgum præterlabitur; sed hic in Suram, non in Mosellam proxime, infertur. At Sura exceptos fluvios jam ante poeta narraverat: jam eos tangens, qui in Mosellam infunduntur. Scaliger refert ad *Alf* vel *Alb*. Id autem nominis Latine *Alba* potius quam *Alisontia* esset. Adco nihil definiri potest in re dubia.

In superiora Mosellæ recedamus ad Divodurum & ultra, ubi cum lusu advenientem *Salliam* vel *Saliam* exceptat. Oritur is amnis ex lacu Lindrensi, Decem Pagis vicino, quod oppidum recens natus adluit: indeque per viginti millia prolapsus, Divoduri, quæ Mettis est, post gyros & circumductiones se condit in Mosellam. Venantius Fortunatus lib. III. carm. XII. ad Villicum, Metensem episcopum:

Hinc dextra de parte fluit, qua Salia fertur,

Flumine sed fluctus pauperiore trahit.

Hinc ubi perspicuis Mosellam cursibus intrat,

Alterius vires implet, & ipse perit.

Hoc Mettis fundata loco, speciosa, coruscans,

Piscibus obsessum gaudet utrumque latas.

A *sale* putatur nomen habere, quod ipse Fortunatus lib. VII. carm. IV. docet, post fluvios ante enumeratos repetito versu, subjungens,

Seu qui Mettin adit de sale nomen habens.

Hodie *la Seille*, nuncupatur. Hæc fere paullo majora & nobiliora flumina, quæ in Mosellam inlabuntur: minora & obscura verbo attingemus. Cujus generis sunt quæ eodem idyllio Aufonius addit vers. 359. & sequentibus:

Te rapidus Gelbis, te marmore clarus Erubrus

Festinant famulis quam primum adlambere lymphis.

Et paucis interjectis versibus:

Prætereo exilem Lesuram, tenuemque Draconum,

Nec fastidios Salmonæ usurpo fluores.

Sunt plures, qui a sinistra Mosellæ, & sinistram ejus ripam petunt, paullo infra Augustam, *Gelbis* scilicet, *Salmonæ*, & *Lesura*, nunc *Kyle*, *Salm* & *Lesera*: pars citra flumen

men sunt & dextram ripam accedunt, *Erabus* sive *Erubris*, & *Drabon* sive *Drabonus*; qui nunc Rouver & Dron nuncupantur. Sunt omnes inter se vicini, nec longius absunt a metropoli.

Tandem *Nava*, amnis nobilis, in Gallica ripa Rheno adfunditur, ad oppidum *Bingium*, quod nomen servat, ix millibus passuum infra Magontiacum. Nec fluvii nomen deletum, sed unius litterae conversione leviter immutatum. *Nabe* enim & *Naba* nunc appellatur. Primus qui mentionem ejus cum ponte imposito & adjacente oppido fecit, est Tacitus Hist. lib. iv. cap. LXX. *Tutor*, inquit, *Treveris comitantibus, visitato Magontiaco, Bingium concessit; fideus loco, quia pontem Navae fluminis abruperat.* Ausonius etiam hinc idyllium Mosellam ita orditur:

*Transferam celerem nubiloso lumine Navam,
Addita mirans veteri nova mania vico.*

Vicus ille, novis membris ornatus, interpetum consensu oppidum *Bingium* est. Oppidi nomen etiam Itinerarium Antonini habet & Tabula Theodosiana.

Quae haec plures fluvii minores memorandi essent, in Rhenum, in Mosam, in Scaldim inruentes, quod nominati non sunt in antiquis monumentis, silentio praetermittuntur. In limite australi Belgicae, qui Matrona est, addendus amnis *Axona*, nunc Aisne vel Esne, in extremis Rhemorum, unde ad Augustam Sueffionum delatus, conjunctusque cum alio, cui Esiae nomen dicunt esse, in Sequanam se infundit. Caesar Belli Gall. lib. ii. cap. v. *Flumen Axona, quod est in extremis Rhemorum finibus.* Et Ausonius Mosella ver. 461.

Non tibi se Liger antiseret, non Axona princeps.

Hinc ortum versus in Helvetiis praecipuus amnis *Arola*, qui nomen, contractius tamen, retinet: quod vero non succurrit qui ex antiquis memoraverit, nihil de eo, quod antiquae geographiae sit, referre ad explicandum possumus, atque ita de fluminibus Belgicae, quam instituimus tractationem, pro lege brevitatis nostrae ad alia adgressuri, finimus.

De montibus etiam & salubris dicemus pauca. De Vogeso enim sive *Vosago*, qui in Belgicam excurrit, superiori capite actum fuit, quia initium sumit in provincia alia. Eadem de Jura velimus observari. Sola ergo *Arduenna* est reliqua, nostrae propria provinciae tantae longitudinis, ut nullus major saltus in cunctis Galliis inveniatur. Caesar B. G. lib. v. cap. iiii. *Inducio muros, qui per aetatem in armis esse non poterant, in silvam Arduennam abditis, quae ingenti magnitudine per medios fines Treverorum a flumine Rheno ad initium Rhemorum pertinet, bellum parare instituit.* Et lib. vi. cap. xxix. idem Caesar: *ipsae quam manifeste frumenta inciperent, ad bellum Ambiorigis, per Arduennam silvam, quae est totius Galliae maxima, atque ab ripis Rheni finibusque Treverorum ad Nervios pertinet, millibusque amplius 10 in longitudinem patet, L Alimacium Basilam cum omni equitatu praemittit.* Nimia longitudo 10 m. passuum, ideoque doctissimis viris videtur i. sive quinquaginta, quod in Orosii vetustis libris nam recentiores ad Caesaris lectionem vulgarem demutati sunt & in Miscella Historia legitur, restituendum. Vide Hadrianum Valesium in *Adrianis*, & Dionysium Vossium in *Casarem*. At nec quinquaginta m. p. longitudo maxima silvam videtur esse, quam non desint longiores, ut adeo vix certi aliquid de finibus sit, in silvis maxime, quae cecidunt, interlucantur. Graecus metaphrastes haec omnia ignorat, ut ex Orosio inserta suspicari possis, praesertim quod eandem rem Caesar jam supra lib. v. traxerat, quamquam neque haec verba, de quibus dubitatur, a genio & stilo Caesaris abhorreant. Nulla de numero passuum disceptatione, id certum nobis relinquitur, *Arduennam* ab Rheno Treverorum ad Scaldim & Nervios; etiam inferius,

inferius, ad Rhemos usque pertinuisse, & præter hos, alias multas gentes complexam esse, saltem attigisse, in quibus Condrusi sunt & Leodici & Namurei, cum Atrebatibus & Veromanduis: cohasisseque cum Voago saltu. Unde est quod Fortunatus quoque Venantius tamquam vicinos & conjunctos in sæpe dicto ad Gogonem iv carmine libri vii. conjungat,

Ardenna, an Vosagi, cervi, capra, helicis, ursi

Cade sagittifera, silva fragore tonat?

Tacitus quoque plurative, ut multos & continuos saltus, nuncupat: lib. i. i. Annali-um cap. XLII. *Aliud, inquit, vulgus obaratorum aut clientium arma cepit, petebantque saltus, quibus nomen Arduenna.* Atque hæc etiam de Arduenna præsignificasse satis sit: nunc ad populos Galliae Belgicae enumerandos accedimus, initium ab illa ora facientes, quæ Belgica Lugdunensem Narbonensemque contingit.

HELVETII.

Primi nobis in Belgicae populis sint *Helvetii*, finitimi Allobrogum & provinciae Romanae, clari virtute & studio bellorum. Cæsar lib. i. Gall. B. cap. i. i. vocat *homines bellandi cupidos*, sed qui *pro gloria belli & fortitudinis angustos se fines habere arbitrati* sint. Fin-nes autem illorum ita ibidem describit: *Undique loci natura Helvetii continentur: una ex parte flumine Rheno latissimo atque altissimo, qui agrum Helvetium a Germanis dividit: altera ex parte monte Jura altissimo, qui est inter Sequanos & Helvetios: tertia, lacu Lemano: & flumine Rhodano, qui provinciam nostram ab Helvetiis dividit.* Rheni igitur contenti flumine, ad Gallos pertinebant, divisi a Germanis eodem anne: ideo gens Gallica a Ta-cito dicti lib. i. Hist. cap. LXVII., & de Morib. Germ. cap. XXVIII: etiam a Cæsare, Strabone, Plinio, Ptolemaeo pro Gallis habiti, olim pars Celtica; post ab Augusto Cæsare in Belgicam transcripti, ut supra sub initium hujus capituli tradidimus. Habue-runt quondam, ut idem Cæsar B. G. lib. i. cap. v. notavit, *oppida numero ad duodecim; vicinos, ad quadringentos*, quibus omnibus incensis, quum novas sedes quaererent, a Cæ-sare repulsi, & oppida reedificare coacti sunt.

Illa, ut Cæsar eodem libro, cap. XII. vocat, *Helvetia civitas*, id est societas atque na-tio, in quatuor pagos, hoc est populos singulares minoresque divisa fuit. Itidem Cæsar dicto loco: *Omnis civitas Helvetia in quatuor pagos divisa est.* Ex quibus ipse tantum duos nominavit, *Tigurinum & Urbigenum*; ceterorum nomen & notitiam aliunde supplere satagemus. Dicto cap. XII. Cæsar de Tigurinis, *Ubi per exploratores Cæsar certior factus est, tres jam copiarum partes Helvetios id flumen traduxisse, quartam vero partem circa flumen Ararim reliquam esse; de tertia vigilia cum legionibus tribus e castris profectus ad eam partem pervenit, quæ nondum flumen transierat: eos impeditos & inopinantes adgressus, magnam par-tem eorum concidit; reliqui se fugam dederunt, atque in proximas silvas abdidere.* Is pagus adpellabatur TIGURINUS. De altero, quem nominatim memorat, eodem libro, cap. XXVII. ita refert: *Dum ea conquiruntur & conferuntur [obsides nempe & arma tradenda] nocte intermissa, circiter hominum millia VI ejus pagi, qui URBIGENUS adpellatur, sive ti-more perterriti, ne, armis traditi, supplicio adficerentur; sive spe salutis inducti, quod in tanta multitudine dediticiorum suam fugam aut occultari, aut omnino ignorari posse existimarent; prima noctis vigilia ex castris Helvetiorum egressi, ad Rhenum finesque Germanorum contenderent.* Ita legimus cum Philippo Cluverio quamquam non ignoramus, libros omnes Cæsaris Helveticos exhibere, errore sane, ut videtur perantiquo, quia metaphrastes etiam Beg-gerus & alii expressit. Quum vero in Antonini Itinerario oppidum *Uta* ejus regionis re-peria-

periat, quod hodieque, & fluvius etiam præterlabens *Orbe* adpelletur; non est quod dubitemus, *Urbigenus* antiquum & genuinum nomen esse, quod, qui Cæsarem exciperunt, in *Verbigenus*, Christianis non ignotum vocabulum, transformaverunt. Itinerarii Antoniniani rationes hæc sunt, itinere a Mediolano Argentoratum:

Equestris

Lacus Lanconinus

Urbem

M. P. XX.

M. P. XVIII.

unde situs *Urbæ* non obscurus est, quem certior facit superstes, ut diximus, oppidum *Orbe* in eo tractu, ad fluviolum cognominem, id est *Orbe* positum. Quis ergo nunc *Verbigenus* Cæsari in anima fuisse creuet, quum medio ævo & nostra oppidum cum fluvio, *Urbæ* vel *Orbæ*, tam manifestum sit?

Sic ergo duos pagos Helvetiorum nominatos habemus a Cæsare: reliquos duos Strabo nobis & scriptores belli Cimbrici manifestent. Strabo lib. iv. pag. 127. de C. Mario, victore Cimbrorum sociorumque, qui Helvetii erant: *Μαοσαλιώταις ἔδωκεν ἀργασίον ὃν ἔπειτα ἀμυβρονίαι καὶ τούγενεὶ πόλεμον*, *Massliensibus premium dedit pro navata in bello contra Ambrones & Tugenos opera*. Eutropius lib. v. ineunte: *M. Manilius & Q. Cæcilius Cimbris & Teutonibus, & Tigurinibus, & Ambronibus, quæ erant Germanorum & Gallorum gentes, victi sunt juxta flumen Rhodanum*. Cimbri scilicet & Teutones Germanorum: Ambrones vero & Tigurini Gallorum. Plutarchus in Mario ex Cimbrorum & Teutonum sociis tantummodo *Ambrones* nominat, & sapius nominat, ut pag. 414, 416. quod argumento est, illum pagum præ cæteris insignem, validum, & bellicolum in Helvetiis existisse. Epitome Livii LXV. sub initium Cimbrorum belli: *L. Cassius consul a Tigurinibus Gallis, pago Helvetiorum, qui a crumate secesserant, in finibus Allobrogum cum exercitu casus est*. Et Epitome LXVIII. ejusdem: *C. Marius consul summa vi oppugnans a Teutonibus & Ambronibus castra defendit: duobus deinde præliis circa Aquas Sextias eos hostes d. lxxv*. Hæc de Ambronibus Helvetiis sententia utique nobis firmior probabiliorque ob connexionem in laudatis historiis, videtur, quam altera Reineri Reineccii, cui etiam illustrissimus auctor Paderbornensium Monumentorum subscripsit; qui *Ambrones*, Cimbrorum in Romano bello socios, a Westphaliæ fluvio *Emmer* deducunt, quam *Ambrones* putant Latinis fuisse, qua opinione auctoribus suis relicta, in veteri & pluribus recepta sententia manemus. *Ambronicus* ergo pagus a Strabone, Livio, Plutarcho & Eutropio in illo bello laudatus, ad quatuor illos Helvetiorum pagos utique, ut validus & bellicolus, referri debet, quibus si *Tougenos* sive *Tugenos* Strabonis adnumeramus, quos ille cum Ambronibus in eadem causa conjunxit; habemus quatuor a Cæsare distributos Helvetiorum pagos sive populos, *Tigurinum*, *Urbigenum*, *Ambronicum*, & *Tugenum*. Horum inter se fines atque terminos quod nemo designavit, Cluverii conjecturam in enarratione ut plurimum insequemur. Id vero prænotandum est, Helvetiorum quondam agrum non iisdem ubique limitibus contentum, quibus hodie Suizerorum regiones terminantur: quum *Rauraci*, ad Rhenum populus, sejuncti essent ab Helvetiis; contra accesserint *Urbigenis* fortasse ad Juram montem, quæ extra federatam sunt horum temporum Rem, urbem.

PAGUS URBIGENUS.

Proximi provinciæ Romanæ URBIGENI erant, ab *Urbæ* oppido, quod ex Itinerario ostendimus, nominati, haud dubie antiquiore ceteris, aut majori etiam potentia, quum vero postmodum amisit, quum splendidius valentiusque factum esset *Aventicum*, usque adeo, ut non pagi tantum Urbigeni, verum etiam totius civitatis Helvetiæ caput cense-

feretur. Tacitus lib. i. Histor. cap. LXVIII. de Cæcina, Vitellii duce: *Quum direptis omnibus Aventicum, gentis caput, iusto agmine peteretur, missi qui dederent civitatem, & deditio accepta.* Nec est quod caput unius pagi intelligas. nam citra divisionem Tacitus ibidem universos Helvetios commemorat. *Plus praeda,* inquit, cap. LXVII. *ac sanguinis Cæcina hausit. Irritaverant turbidum ingenium Helvetii, Gallica gens, olim armis virisque, mox memoria nominis clara, de cade Galba ignari, & Vitellii imperium abnuentes.* Hos ergo Helvetios intelligit, & horum caput Aventicum esse dicit, qui Marii & Cæsaris temporibus tam clade quam pugnis memoriam nominis consequuti erant, qui non tam Urbigeni, quam Ambrones, quam Tugeni, quam Tigurini etiam fuerunt. Dignitatem illam Aventicum ab Romanis accepit, qui cum aliis ornamentis, tum colonia auxerunt. Flavio saeculo id Fredegarius imputavit, quasi Vespasianus, Germanis rebellibus superatis, reparari jussit, & inchoatum splendorem reliquerit filiis perficiendum. Quo auctore id tradiderit, non liquidum est: nec vero de tempore dubitamus, quia Trajani aeo coloniam fuisse inscriptione probatur, apud Gruterum pag. 427. quam Cajo Lælio imperatorum Nervæ & Trajani legato posuit,

COLONIA PIA FLAVIA CONSTANS EMERITA

AVENTICUM HELVETIORUM FOEDERATA.

Cognomen *Flavia* non finit nos de tempore dubitare. Nec nummus Domitiani adversatur, inscriptus, ut Valesius refert, COLONIA JULIA AVANTICORUM, quum possit etiam in gratiam *Julia*, fratris Titi filiae, quam amavit Domitianus, id cognomen esse additum. Vide Suetonium cap. xvii & xxii. *Avanticorum* autem, vocali prima scriptum nomen, minus habet quod devocare nos ab hac opinione possit, quum & Ptolemæus *Avántikov* scripserit; & forsan utrumque receptum fuit, usitatus tamen per E vocalem secundam, qua etiam in alia inscriptione pag. 110. num. 3. expressum est INCOLAE AVENTICENS. qui curator coloniae TABULAM ARG. POSUIT. quod opes & splendorem illorum potest comprobare. Male vero in Sequanis Ptolemæus hanc urbem posuit, & utique major nobis est Tacitus, qui Helvetiis adscripsit ita, ut caput etiam gentis esset. Quod vetera Itineraria confirmant, Antonini, itinere a Mediolano Magontiacum; & Tabulae Peutingerianae. utrobique enim *Aventicum Helvetiorum* adpellatur; & quidem eo situ ac ordine, ut non possit extra Helvetiorum fines esse. Testatur & ipsum nomen, quod Galli nostri ei loco conservarunt, *Avenches*, in quo prisci nominis non obscura insunt vestigia. Amisit splendorem Germanorum irruptione, Gallieno imperium deferente. Unde est, quod Ammianus lib. xv. cap. xxvii. *Aventicum, desertam civitatem, dixit, sed non ignobilem quondam, ut adificia semirutata nunc quoque demonstrant.* Illud QUONDAM longius tempus respicit, quam vastationes erant, quas Julianus cæsar sub augusto Constantio; aut Constantius, pater Constantini, necdum augustus, sub Diocletiano & Herculio, ultus fuit. Hodie a nostratibus vocatur *Wissiburg*, quasi Wivilonis burgus, quia is comes fertur post diuturnas ruinas restaurasse.

Alia urbs hujus pagi ad lacum Lemanum antiqua & nobilis fuit *Colonia Equestris*. Plinius lib. iv. cap. xvii. de Belgica post alios populos: *Mediomatrici, Sequani, Raurici, Helvetii. Colonia Equestris, & Rauriaca.* Tabula Theodosiana, Peutingeri vulgo dicta,

Condate, Gemmarum XII. Colonia Equestris XII.

Antonini Itinerarium, itinere a Mediolano Argentoratum:

Darantasia

Casuarum

M. P. XXIII.

L

BANTAS

<i>Bantæ</i>	M. P. XVIII.
<i>Genavam</i>	M. P. XXV.
<i>Equestrim</i>	M. P. XVII.
<i>Lacum Lausoniæ</i>	M. P. XX.
<i>Urbanæ</i>	M. P. XVIII.

Inscriptio vetus, in Genevatis agri pago Verfoy reperta, apud Gruterum p. 478. num. 3.

D. VALERIO ASIATICI LIBERT

SISSI IIIII VIRO COL. EQ.

Hæc sunt antiqua monimenta quæ Coloniam Equestrem Helvetiorum nominatim significant. Opus videtur Julii Cæsaris esse qui equites ibi deposuerat limitaneos. Et ad hanc coloniam referuntur a doctissimis viris poetæ Lucani verba lib. 1. Pharsal. vers. 394. de Cæsare :

*sparsas per Gallica rura cohortes
Evocat, & Romam motis petit undique signis.
Deservere cavo tentoria fixa Lemano.*

Quod si enim ductum Itinerarii sequimur, inter Genevam & Lausonam *Equestris colonia* sita fuit, xii millibus passuum a Geneva secundum Theodosianam Tabulam, ex qua Itinerarii numerus xvii. corrigendus est, inducto v, quinarium signo. Jam vero quatuor leucis sive xii millibus passuum a Geneva abest oppidum *Nyon*, positum in cavo Lemano, ut Lucanus dixit, hoc est in sinu & angulo lacus. Confirmat Notitia provinciarum & civitatum Galliarum, cujus in Maxima Sequanorum est *Civitas Equestrum Neiodunum*. Antiquum ergo nomen fuit *Neiodunum*, quod postea, coloniarum nomine ac memoria sensim obsolescente, reductum, & linguæ fato in brevioris formam depravatum fuit, ut fieri *Nyon* sive *Nyon*. Ptolemæo *Ἐξισελίς* in Sequanis est, quod non miramur, quum eodem errore Aventicum etiam Sequanis, a quibus longius abest, adscripsisset.

Qui vero in Antonini itinere est *Lacus Lausoniæ*; & in Tabula Peutingeri *Lacus Lofanne*; ipsa urbs *Laufanna* est, a lacu, cui adjacet, nominata, xii millibus secundum Tabulam ab Equestri distans colonia; secundum Antoninum, xx., quarum alter numerus ex altero corrigendus est. Reliqua oppida pagi Urbigeni ex Tabula & Itinerario conspiciuntur. Hujus auctori proxime ad Aventicum ab austro *Minnidunum* est, in Tabula compendio scripturæ *Mnodum*; quod videtur esse *Milden*, Gallis *Mouldon*, medio loco inter lacum & Aventicum situm oppidum: inter idem Aventicum & Salodurum ponit *Penefticam*, quæ *Petenisca* in Tabula est, cui ex Cluverii opinione respondet oppidum *Biel*: ejusdem Tabulæ *Ebrodunum* & situ & nomine cum *Yverdon*, quod in ora austriacus Neocomensis est, convenire non dubitamus. In Notitia civitatum provinciarum Maxima Sequanorum est *castrum Ebrodunense*, quod idem est.

PAGUS AMBRONICUS.

Supra Urbigenum pagus est *Ambronius*, cui Cluverius duo oppida adsignat, *Salodurum* & *Vindonissam*, quorum prius quam antiquum sit, incertum est, quia antiquiorem memoriam, quam in Theodosiana Tabula, & Itinerario ejusdem forte ætatis, quod Antonini vulgo appellatur, non habemus. In eo enim hoc ordine collocatum est, ut iter ab *Aventico* per *Peteniscam*, quam diximus *Biel* videri, ferat; inde *Salodurum*; ab hoc *Augustam* & *Rauracum* spatio xii m. p. deducat. Quum ergo nomen urbis non ignobilis ad *Ambronium*, nempe, sive ut Galli vocant, *Soleurre*, super sit, non est quod plura verba de *Saloduro* veterum faciamus, quia sic deprehensum in *Soleurre* est, ut dubitare de situ non liceat.

Opp.

Oppidum alterum, *Vindonissa*, certioris est antiquitatis, utpote etiam a Tacito memoratum lib. iv. Hist. cap. LXI. *Hiberna*, inquit, *subversa cremataque, us tantum relictis, qua Magontiaci ac Vindonissa sua sunt.* Et cap. LXX. *Tutor mansit superiorem Germania ripam & ardua Alpium praesidiis claudere. Atque interim una & vicesima legio Vindonissa; Sextilius Felix cum auxiliariis cohortibus per Rhatiam irrupere.* Situm ostendit Itinerarium Antonini & Tabula Theodosiana. Illud itinere de Pannoniis in Gallias per mediterranea:

<i>Brigantiam</i>	—	—	—
<i>Arborem Felicem</i>	M.	P.	XX.
<i>Ad Fines</i>	M.	P.	XX.
*		*	
<i>Vindonissam Leg.</i>	M.	P.	XXX.

Quod deest, suppletur ex sequenti itinere a Tauruno per ripam, ita

<i>Fines</i>	—	—	—
<i>Vitudorum</i>	M.	P.	XXII Leg.
<i>Vindonissam</i>	M.	P.	XXIIII Leg.

Ex quo apparet, etiam nomine consonante, nunc vicum Bernatium *Windisch* esse, quæ olim fuit *Vindonissa*. In Notitia Galliarum civitatum *Castrum Vindonissense* est in Maxima Sequanorum: & *Campi Vindoni*, in Eumenii Panegyrico, Constantino dicto, cap. iv. & vi. in quibus pater Constantius *bella plurima* adversus Germanos gesserat. Quod autem in Tabula interponebatur *Vitudorum*, de eo in Tigurino pago videbimus. Inter Salodurum & Vindonissam trans Arolam fluvium *Jura* mons procurrat, cujus pars asperrima nunc *Bozen* vel *Bozberg*, quod nomen sonat, videtur *mons Vocetius* esse, in quem victi & dispersi a Cæcina Helvetii refugerunt. Tacitus lib. i. Hist. cap. LXVIII. *Ipsi in medio vagi, abjectis armis, magna pars sancti aut palantes, in montem Vocetium perfugere.*

PAGUS TIGURINUS.

Tigurinus pagus a *Tiguro* nominatur, quod oppidum nemo veterum scriptorum memoravit: haud vero dubie e duodecim fuit, quæ migraturi in interiorem Galliam, ut apud Cæsarem lib. i. cap. v. est, ipsi Helvetii exusserunt. Quod pronius ad fidem fit, quia urbs nobilis ejus nominis *Zurch* hodieque superest, quod ipsum *Tigurum* cum Germanorum præpositione *zu* est, sicut cum eadem vocula ex Taberna fit *Zabern*; ex Tolbiaco, *Zulpich*. Ptolemæi in hoc tractu est *Φόρσις Τιβερίας*, *Forum Tiberii*, quod vi nominis suadente est oppidum Rheno adpositum *Keyserstul*, quasi tribunal Tiberii, quod, quum imperator in Rhætorum bello esset, ibidem videtur habuisse.

Hujus pagi etiam sunt, quæ Antonini Itinerario supra dictis itineribus inter Brigantiam & Vindonissam ponuntur, *Arbor Felix*, & *Ad Fines*. Utriusque non obscura vestigia in oppidis, quæ nomen corrupte conservant, videlicet illius in *Arbon*, quod lacui Brigantino est adpositum: hujus in *Pfin*, quod supra flumen est Durum. *Vitudorum* autem ejusdem itineris, inter Fines & Vindonissam, in illum locum incidit, quo hodie est oppidum *Winterthur*, quæ si Vintodurum aut Vinterdurum Romani olim pronuntiaverint. Etiam in hunc tractum cadit *Γανόδουρον*, *Ganodurum* Ptolemæi, de quo nihil certi constat. Plures autem in loco Constantiæ fuisse ad lacum: Cluverio videtur nomen ex *Σαυδούρον*, *Sauðurum*, corruptum: sed nomen Ptolemæi ab illo longius in ortum solis nos reducant. Cætera vero, quia in altera ripa effluentis lacus est, ad Germaniam potius, quam Galliam

liam aut Helvetiorum civitatem pertinuit, idcirco in subscriptionibus episcoporum quondam dicta *Conflantia Alemanica*. Vide Valesii Notitiam.

PAGUS TUGENUS.

Tugenorum nomen a Strabone est, qui *Τουγηνός* vocavit, ut supra commemoravimus. Nomen ab oppido habuisse non dubitamus, quod *Tugum* fuisse vel *Tugium*, probabile ex analogia est: etiam celebri oppido nostra aetate *Zug* respondere, quia quæ urbium nomina Romanis ex *T* incipiebant, Germani adposito *zu*, pronuntiavere, ut supra in Tiguro ostensum fuit. Nusquam sic oppidi nomen in antiquis monumentis occurrit: nec vero novum censemus esse, quum *Tugenorum* nomen sit satis antiquum, quamvis nec alium auctorem illius, quam Strabonem, possimus nominare.

Præterea huc Cluverius locum Taciti refert, in modum municipii exornatum, & salubrium aquarum usu frequentatum. lib. I. Hist. cap. LXVII. *Cacina*, inquit, *belli avidus, proximam quamque culpam, antequam paniteret, ultumibat. mota proferre castra: vastati agri: direptus longa pace in modum municipii exstructus locus, ameno salubrium aquarum usu frequens*. Sic locum plane Tacitus describit, etiam si nomine abstinet. Quod vero is intra fines Helvetiorum sit, non difficiliter in perculto oppido *Baden*, consensu omnium, invenitur: neque nomen ejus potest dubium, minus ignotum esse, quia Romani salubrium aquarum loca plerumque *Ad Aquas*, adpellavere, adjecto regionis cognomine, ut ab aliis locis, salubritate simili celebratis, discerni facilius possint. Quæ ratione Taciti in Helvetiis locum, salubritate aquarum præditum, *Ad aquas Helvetiarum* dictum fuisse, nihil quidquam est, quod credere nos prohibeat. Hæc sunt quæ de Helvetiis & chorographia illorum in antiquis monumentis invenimus.

Helvetios ab austro multæ gentes vel attingebant, vel subjacebant, *Veragri*, *Seduni*, *Nantuates*; quibus *Latobrigos* & *Tulingos* adjungerem, si certius aliquid de illorum sede constaret. Caesar sane cum Helvetiis conjungit lib. I. Belli Gall. cap. v. sed a quo latere aut plaga cum illis cohæreant, non exponit. Priores itaque: *Veragros*, *Sedunos*, *Nantuates* Provinciae Romanae sive Narbonensi vindicamus, duplici ratione inducti, primum quia Caesar incunte lib. III. de Bello Gallico, eosdem cum Allobrogibus conjungit, a quorum finibus ad summas Alpes pertinebant. Deinde quia Ptolemæus non res illos populos adscribit Italiae, quamlibet trans summas Alpes sitos. Si ergo inter Allobrogum fines & summas Alpes fuerunt, adeo, ut revocari quodammodo ad Italiam potuerint, non possunt ad Helvetios, & cum ipsis ad Belgas transferri, sed Narbonensi relinquendi sunt, quæ inter Italiam Belgicamque ex Helvetiorum parte interjacet: quamvis nec Nantuatibus certior sedem adjudicare potuerimus. *Latobrigos* Cluverius in Vallesiae pago *Brige* quaerit, certo autem & sine dubitatione non invenit. Levier est Nic. Sansonis conjectura, qui ex *Bri*, syllaba, ad Brisiacos refert. Nec ipsa etiam syllaba satis certa est, cuius Orosius lib. VI. cap. VII. *Latobrigos* ex Caesare sublegit. Melior Hadrianus Valesius est, qui imbecillitatem conjecturae utriusque ostendit: ipse a loco definiendo abstinet, quem potius nobis, quam illos, imitandum ducimus. *Tulingos* multa trans Rhenum & supra Brigantium lacum quaerunt in Germania. De ceteris in Provincia seu Narbonensi Gallia actum est.

Tandem de hoc lacu, qui Helvetios a Vindelicis & Germanis separat, aliquid addere præsum est. Plinius lib. IX. cap. XVII. vocat *Lacum Rhatia Brigantium*, quia & Rhatia attingit, solum Vindelicos, a Tacito quoque sub Rhaetorum nomine comprehensas nam secundum Strabonem lib. IV. p. g. 172. καὶ Βεργαντίου τῶν Ὀυνδελικῶν ἑστί, *Brigantium*

que *Indelicorum* sunt, illorumque oppidum *Βεργάντιον*, *Brigantium*, in ora lacus positum, superest. Ammianus Marcellinus lib. xv. cap. vi. ipsum lacum *Brigantiam*, vocat, communi cum oppido nomine. *relegens*; inquit, *margines lacus Brigantia*. & paucis interjectis: *Rhenus lacum invadit, quem Brigantiam accola Rhatus adpellat*. In eo vero errat Ammianus, quod lacum hunc *rotundum* dicit, & *pari pane spatio late diffusum*, uti longus est; quod secus sese habet. Pomponius Mela lib. i. cap. i. duo lacus memorat, per quos Rhenus transmittatur, *Venetum* & *Acronium*, quamquam nominum originem non exponat. *Rhenus*, inquit, *ab Alibus decidens, prope a capite duos lacus efficit, Venetum & Acronium*. Ex quo ordine apparet, *Venetum* esse longiorem illum, qui a *Brigantia* incipit & longe procurrit ad *Constantiam*, & ulterius ad oppidum, quod hodie *Bodmen* vocatur. Unde idem lacus est *Venetus*, *Brigantinus*, *Constantiensis* & *Bodamicus*: *Acronius* autem est minor & inferior, quem Rhenus invadit, quum præter *Constantiam*, elapsus jam e maiore, in occidentem supra *Helvetios* deierit ad *Rauracos*, qui nunc proximi succedunt *Helvetiis*.

RAVRACI five RAVRICI.

Hunc populum *Cæsar* & *Itineraria Rauracos*, prima vocali, vocant: *Plinius*, *Ptolemaeus*, & *inscriptio vetus*, tertia, *Rauricos*. Ut finitimi sunt *Helvetiorum*, ita etiam focii fuerunt *Romano bello*. *Cæsar* lib. i. cap. v. *Persuadens Rauracis, & Tulingis, & Luobrigis finitimis, uti eodem usi consilio, una cum iis profisciscantur*. Et cap. xxix. in tabulis repertis quibus ratio confecta erat qui numerus domo exisset; *summa erat capitum Rauracorum milia xvii*. Unum his præ ceteris eximium oppidum fuit, quod *Plinius* lib. iv. cap. xii. *Rauricum Gallie oppidum* adpellat. De *Danubii* five *Istri* fonte agens, *Ortus hic*, inquit, *in Germanie jugis montis Abnoba, ex adverso Raurici Gallie oppidi*. In hoc *L. Munatius Plancus*, olim *Ciceronis* discipulus & amicus, uti ex lib. x. epistolarum notum est, post *Antonium* sectatus, & inter adparatum *Actiaci belli* regressus ad *Octavianum Cæsarem*, a quo ad censuram & præfecturam *Rhætiae* evectus fuit; hic, inquam, *Munatius Plancus* *Augusti* auspiciis coloniam deduxit, cujus rei superest *inscriptio honorifica* apud *Gruterum* pag. 439. num. 8.

L. MUNATIUS. L. F. L. N. L. PRON.
 PLANCUS COS. CENS. IMP. ITER. VII VIR
 EPUL. TRIUMPH. EX RAETEIS AEDEM SATURNI
 FECIT DE MANUBIIS AGROS DIVISIT IN ITALIA
 BENEVENTI IN GALLIA COLONIAS DEDUXIT
 LUGDUNUM ET RAVRICAM

Supra in *Lugduno* pag. 139. partem quoque hujus inscriptionis protulimus, *Dione* ducem ac auctorem in eam opinionem ingressi, ut *Lugdunum* ante triumviratum deductam censeamus, quam nec nunc sententiam mutamus; de *Raurico* autem ut aliter judicemus, sub *Augusto* ab eodem esse deductam; cum alia argumenta, tum ipsum *Augustæ* nomen, quod vel eodem tempore vel postea accessit, non vanis significationibus persuadent. *Plinius* alio loco, eodem lib. iv. cap. xvii. vocat *coloniæ Rauriacæ*: *Ptolemaeus* *Ραυρικῆς*, *Augustam Rauricorum*: *Theodosiana Tabula* *Augusta Raurica*, quod vel syncope est *Raurica*, vel, ut saepe in illa Tabula, compendium scripturae pro *Rauricorum*: eodem modo auctor *Itinerarii*, itinere a *Mediolano* per *Penninas Magentia-* cum:

<i>Avenicum Helvetiorum</i>	— — —
<i>Pensticum</i>	M. P. XIII.
<i>Salodurum</i>	M. P. X.
<i>Augustam Rauracum</i>	M. P. XXII.

Quod itidem *Rauracorum* lego. Ut vero mos illorum temporum fuit, etiam gentile nomen urbi est impositum. Itinere alio, a Tauruno in Gallias per ripam Pannoniae,

<i>Vindurum</i>	— — —
<i>Vindonissam</i>	XXIII.
* *	*

<i>Rauracos</i>	XXVII.

Et Ammianus Marcellinus lib. xv. cap. xxvii. *Apud Sequanos Bisontios vidimus, & Rauracos, aliis potiores oppidis.* Bisontio vel Visontio quidem in Sequanis, non autem Sequani sunt ipsi Raurici, sed in provincia Maxima Sequanorum, quae & Rauracos, & Helvetios una cum Sequanis complectebatur. Sic Eutropius lib. vi. cap. xiv. *Caesar vios Helvetios, qui nunc Sequani adpellantur,* id est, in Maxima Sequanorum provincia continentur, Sequanis contributi, & nominis illorum, si laxè id de toto ambitu intelligatur, interdum participes. In Notitia provinciarum vocatur *Castrum Rauracense*. Hodie nomen priscum Augustae, vulgo *Augst*, conservat exiguus vicus ad curvaturam Rheni, ubi ab occasu in septentrionem inflectitur, sed ruinis & ruderibus, quae ibi visuntur, clarissimae quondam coloniae magnitudinem prodit, situs vi millibus passuum a Basilea, quae ex fato illius incrementa majora cepit.

Præterea in Rauracis Ptolemæus scribit *Argentariam* (Græce *Ἀργενταρεία* est) quæ si recte est posita, & Rauracis vere attributa, oportet horum fines in septentrionem longius procucurrisse, & in ipsam Superiorem, quæ ab Romanis dicta fuit, Germaniam. Tabula Theodosiana *Argentariam* ponit inter Helellum & Cambete: aut si longius fines ex Antonini Itinerario (itinere a Mediolano Magontiacum) repetere volumus, sita fuit inter Augustam Rauracorum & Argentoratum. Ordo ibi talis est

<i>Augustam Rauracum</i>	— — —
<i>Cambetem</i>	M. P. XII.
<i>Stabula</i>	M. P. VI.
<i>Argentariam</i>	M. P. XVIII.
<i>Elcbum</i>	M. P. VI.
<i>Argentoratum</i>	M. P. XII.

Ex quo situ alii Colmar, alii Horburg vel Arburg interpretantur. Hæc etiam *Argentaria*, ejecta littera, ab Ammiano & Aurelio Victore scribitur, nobilis ille locus, apud quem Gratianus Alemannos vicit. Ille lib. xxxi. cap. xxvii. *Primum apud Argentariam, signo per cornicines dato, concurrere est captum: - - - barbari ita sunt cæsi, ut ex prædicto numero [XL M.] non plus quam quinque milia, ut aestimabatur, evaderent:* hic [Aurel. Victor in Epitoma] de Gratiano; *apud Argentariam oppidum Gallia triginta Alemannorum milia in bello exstinxit.* Nec audiendus Andreas Schottus, qui ad Argantomagum [*Argentor* in agro Lemovicum vult relatum.

Quod si *Argentuarum* fuit Rauracorum, uti videtur antiquitus fuisse; eorundem fuerunt etiam, quæ inter illam & Augustam interjecta fuerunt *Cambes* sive *Cambete* Itinerarii & Tabulae, nunc vicus Kems; *Arsalbinum* ejusdem Tabulae Theodosianae, quod in Antonini itinere a Tauruno per Pannoniae ripam, *Arsalbinum* scribitur, positum inter Rauracos sive Augustam, & Uruncim. Id quibusdam videtur Mulhula Sequanorum

esse, verum non convenit cum itinere quod tanto spatio non potest ab Rheno recedere, sed ab Augusta per Uruncim ad Montem Brisiacum, qui ad Rhenum est, fertur, & inde Argentoratum. Cluverius pag. 350, nescio qua conjectura, *Basel* interpretatur, quod itidem dubitandum aut negandum est; quia Theodosii ætate, qua Tabula Peutingeri conscripta putatur, etiam Basilea jam tum fuit, Ammiano testante lib. xxx. cap. viii. *Valentiniano*, inquit, *post vastatos aliquos Alemannia pagos, munimentum adificanti prope Basileam; offertur præfæcti relatio, docentis Illyrici clades.* Sed de hac plura in mediævi Geographia. Nihil ergo certi habemus quod de *Arialbino* dicamus: sicut neque Hadrianus habuit *Valesius*. Ad *Sequanos*, nobilissimam gentem properamus.

SEQUANI.

Sequani, olim pars Celticæ, uti ex Cæsaris lib. i. cap. i. supra demonstravimus; postea Belgicæ ab Augusto contributi sunt, quod ex Plinio & Ptolemæo notum, & sub initium hujus capitis probatum est. Jura mons Sequanos ab Helvetiis divisit, Cæsare definiente. eodem lib. i. Belli Gall. cap. viii. *Alacu Lemano*, inquit, *ad montem Juram, qui fines Sequanorum ab Helvetiis dividit, milliapaßuum decem novem murum fossamque perducit.* Altera parte ad Rhenum usque fines protulisse Strabo auctor est lib. iv. pag. 133. ἔθνη Σηχανῶν συνάπτον Ρήνον πρὸς ἑω, *Gens*, inquit, *Sequanorum attingit ab oriente Rhenum;* quod pro more forsan ex Cæsare hausit qui dubie lib. i. cap. i. Galli [Celtæ] attingunt a Sequanis & Helvetiis flumen Rhenum.

Quid vero est A SEQUANIS? an *post*? an *per*? metaphrastes vertit τῆς Σηχανῶς; quod itidem dubiæ interpretationis est. Apertius idem lib. iv. cap. x. *Rhenum per fines Sequanorum, Mediomatricorum* dixit citatum ferri; de quo plus infra in *Mediomatricis* dicemus. Ex altera parte Tacitus annal. iii. cap. xlv. *pagos Sequanorum conterminos Aeduis* dixit. nam late habitarunt non tantum ad horum usque fines, verum etiam ad Lingonum, Segusianorumque. An vero etiam ad Rhenum usque; res est dubitatio, quia Rauraci & Tribocci, Rheni accolæ, ex illa parte obitabant, qua Sequani possent ad Rhenum forte pertinere. nisi pulsi inde a Germanis gentibus fuere, sicut de Ariovisto constat, tertiam partem eorum agri eamque optimam occupavisse, quæ haud dubie Rheno propior atque Germaniæ fuit. Cæsar lib. i. cap. xxxi. Divitiaci Aedui oratione: *Pejus victoribus Sequanis, quam Aeduis victis accidisse, propterea quod Ariovistus rex Germanorum in eorum finibus consedisset, tertiamque partem agri Sequani, qui esset optimus totius Gallie, occupavisset.* Ammianus quidem Sequanos ad Rhenum usque perducit lib. xv. cap. xxvii. *apud Sequanos*, inquit, *Brontios vidimus, & Rauracos, aliis potiores oppidis multis.* Rauraci vero, sive Augusti Rauracorum, ad Rhenum sunt. Sed Ammianus ex more suorum temporum dixit, quibus provincia Maxima Sequanorum constituta erat, qua non Sequani modo, verum etiam Helvetii & Rauraci continebantur.

Nunquam autem certum oppidum Sequanorum nominatur, nisi *Vesontio*, quod illis nominatum Cæsar tribuit lib. i. cap. xxxviii. *Nuntiatum est ei, Ariovistum cum suis omnibus copiis ad occidendam Vesontionem, quod est oppidum maximum Sequanorum, contendere.* Et Dio Cassius lib. xxxviii. pag. 8. τὴν Ὀλεποντιῶνα, τὴν τῶν Σηχανῶν πέλειν, *Vesontionem*, *Sequanorum urbem* vocat. Et Magno: *Sequanus, Vesontio.* Posteriori enim ævo eam gentis nomine dicta fuit. Antonini itinere a Mediolano per Grajas Argentoratum, *Vesontio* scribitur, & sic tractu ab Lemano in septentrionem locatur:

*Lacus Lausoniæ**Urbanæ*

M. P. XVIII.

Arioricæ

M. P. XXIII.

Visontionem

M. P. XVI.

Nummos etiam adferunt Augusti & Galbæ, impressos MUN. VISONTIUM; verum quod hic casus magis convenit Hispaniæ oppido in Pelendonibus, supra pag. 78. descripto; eo cum Harduino referri volumus. Ptolemæus quidem etiam *Visontium*, Græce *Ὀνσιών*, dixit, quo duce Hadrianus Valesius Galbæ nummum, VISONTIUM MUN. id est *Visontium municipium*, ad Sequanos adplicuit; sed ipse simul de fide sui ducis dubitat, annon forte *Ὀνσιών*, *Visontio*, virili genere, in eo, ut in Cæsare & Dione, legendum sit: qua admissa dubitatione, incerta & hujus nummi ratio erit. Notitia provinciarum in Maxima Sequanorum: *Metropolis civitas Visontiensium*. Nunc, quod nemo dubitat, *Besance* est, nostris *Bisanz*, urbs inclita ad Dubim fluvium. Id quoque non prætereundum est, quum cultior ab Romanis Gallia fuit facta, Visontionem habuisse municipalem scholam & oratoriæ artis professores. Ausonius Gratiar. act. ad Gratianum cap. XIII. *Quomodo Titianus magister? sed gloriosus ille municipalem scholam apud Visontionem Lugdunumque variando, non aetate quidem, sed utilitate consensit.* Titianus autem ille magister est ille, quo Maximinus Junior, Maximini Thracis filius, *Oratore* usus est, id est oratoriæ artis præceptore: de quo Capitolinus.

Alterum oppidum, quod multi credunt a Cæsare tributum Sequanis, & nomine & situ suspectum est doctissimis viris. Lib. I. cap. XXXI. Cæsar Divitiaci oratione: *Arvium, ut semel Gallorum copias prælio vicerit, quod prælium factum sit Amagetobria, sæpe & crudeliter imperare.* Sed inde colligi haudquaquam potest, ubi locorum prælium commissum fuerit, in Sequanis, an Aeduis, an in aliarum gentium finibus: nec, genuinum sit, an mendosum vocabulum, quia nemo alius id nomen memoravit, & Cæsar's codices variant vel *Amagetobriam*, vel *Amagetobrigam*, alii *Magetobrigam*, vel aliter referentes. Quod vero Joannes Goduinus ad Bingium superioris Germaniæ refert, eodemque adplicat Ausonianus versus principio Mosellæ,

Transferam celerem nebuloso flumine Navam,

Addita miratus veteri nova mania vico

Aequavit Latias ubi quondam Gallia Cannas;

id longe nimis petatum est, uti, quum ad Bingium deventum fuerit, plurium iudicio doctorum hominum demonstraturi sumus.

Ptolemæus præter Visontium vel Visontionem, & Helvetias urbes, quas perperam huc reduxit, Equestrem & Aventicum; etiam in Sequanis *Didattium*, *Διδάτιον*, locum, quod vero æque oblitum & ignotum est, ut Cæsar's Amagetobria. Esto, utrumque in Sequanis fuisse, quis vero locum in tam amplis finibus vel hujus vel illius oppidi demonstrabit, ubi neque nomen aliquod vestigium nobis prodit, neque itineraria vetera nos ducta suo confirmant? Vere ergo de Amagetobrigæ loco Cluverius dixit: *Frustra sunt, semperque erunt, qui eam pervestigare laborant:* quod idem etiam de Didattio Ptolemæi iudicamus.

L I N G O N E S.

Lingones quoque in Belgica ponit Plinius lib. IV. cap. XVII. eosdemque *federatos* Romanorum fuisse dicit. Ptolemæus corrupto nomine *Λίγγωνες*, *Longones*; sed etiam Belgicæ adic-

adscribit. In collimitio autem Belgicae Celticaeque fuerunt, quia ad caput Matronae fluvii habitarunt, qui terminus gentis utriusque fuit. Straboni sunt iidem & Λίγγωνες, *Lingones*, & Λινκάσιοι, *Lincasii*, altero nomine corrupto. Exempla mox proferemus. Mosia amnis in finibus Lingonum, ut Caesar ait lib. iv. cap. x. nascitur, ex Vogeso monte erumpens: de quo supra in fluminibus dictum. Arar flumen Lingones & Aeduos a Sequanis distinguit. Strabo lib. iv. pag. 129. ὁ Ἀεγεῖος εἰς τὸν Σηκκανὸν τε καὶ Αἰδουίαν, καὶ Λινκάσιον, *Arar terminus Sequanorum, Aedunorum, & Lincasiorum* sive Lingonum. Et pag. 134. ὑπὲρ τῶν Ἑλουντίων καὶ Σηκκανῶν Ἐδῶν καὶ Λίγγωνες οἰκοῦσι πρὸς δύσιν, *Super Helvetios & Sequanos occasum versus habitant Aedui & Lingones*. Quamvis autem ad Vogesum montem ex parte pertinebant; tamen uber illorum solum & eximiae fertilitatis fuit. Claudianus Consulatu i i. Stilich. vers. 94.

Vexit Lingonico sudatas vomere messes.

Urbem Longonibus suis, id est Lingonibus, Ptolemæus attribuit *Andomatium*, Ἀνδομάτιον, τ forte pro δ errore scribarum posito, quia videtur ex *dunum* esse, plurium oppidorum terminatione, qua montanus situs significatur. Sed nihil definitio, quia etiam Antoninus iter ab *Antematianno* Tullum ducit, utrimque τ recepto in vocabulum. Et quia solam hanc ponit Ptolemæus, sine dubitatione gentis illius urbs primaria fuit, quæ posteriori ævo, ut moris erat, ipsius gentis vocabulum adsumsit, & *Lingones* ipsa urbs adpellata. Eutropius lib. ix. cap. xv. *Per idem tempus a Constantio casare in Gallia pugnatum est circa Lingones: die una adversam & secundam fortunam expertus est. Nam quum repente barbari ingruentibus intra civitatem esset coactus tam precipiti necessitate, ut clausis portis in murum sinibus tolleretur; vix quinque horis mediis, adventante exercitu, LX fere millia Alamannorum cecidit.* Quæ integra verba recitavi, ut constet non de gente, sed oppido sermonem esse. In Notitia provinciarum *Civitas Lingonum* pro urbe est. Taciti quidem etiam est *civitas Lingonum*, lib. i. Hist. cap. lxx. & lxxiv. sed ibi *civitas* populus, non id oppidum est, quod hodie *Langres* nuncupatur. Ejus gentis unus & singularis homo *Lingon* a Tacito dicitur lib. iv. Hist. cap. lv.

In Lingonico agro etiam *Divio* fuit, quod *Divionense castrum* Gregorius Turonensis lib. iii. cap. xix. & ex illo Aimoinus lib. i i. cap. xxiv. accurate describunt. Agunt de Gregorio Lingonensi episcopo, quem ibi *maxime moratum esse* Aimoinus, sive *maxime assiduum in eo fuisse*, Gregorius historicus testantur. Cujus sedis & commorationis causa descriptionem castrum instituerunt. *Est castrum, inquit Gregorius, firmissimis muris, in media planitie & satis jucunda compositum. Terra valde fertilis atque secunda. - - - A meridie habet Oscarium fluvium, piscibus valde praevalentem: ab aquilone vero alius fluvius venit, qui per portam subveniens ac sub pontem decurrens, per aliam rursus portam egreditur, totum munitionis locum placida unda circumfluens; ante portam autem molinas mira velocitate divertit. Quatuor porta a iv plagis mundi sunt posita, totumque adificium xxxiii turres exornant. Murs vero illius de quadris lapidibus usque in xx pedes, desuper a minuto lapide adificatus habetur; habens in altum pedes xxx; in latum pedes xv. Quæ cur non civitas dicta sit ignoro. - - - Veteres ferunt ab Aureliano hoc imperatore fuisse adificatum.* Valesio videtur antiquius fuisse vel oppidum vel vicum, Aurelianum demum munimenta nova addidisse. Repetere autem hæc integra ex Gregorio visum fuit, quia *Castrorum* formam nobis describunt, quæ non arces solæ aut nuda munimenta fuerunt, sed oppida etiam ampla munitis circumdata, quæ notio frequens in Notitia provinciarum & civitatum est. Scribitur etiam alia forma *Dibio*. Marmore Romano nostra memoria effosso, *DIBIONE CONSISTENTES*. & inscriptio apud Reinesium clasi. i. num. cclxiii.

ARAM POSUERUNT FABRI
FERRARI DIBIONENSES.

Hodie *Dijon* vocatur, urbs bene culta & caput Ducatus Burgundici.

LEUCI.

Lingonibus proximi in septentrionem *Leuci* erant, circa Mosellam colentes, aut inter Mosellam & Mosam. Cæsar Belli Gall. lib. i. cap. xl. *Hæc sibi cura esse: frumentum Sequanos, Lencos, Lingones subministrare.* Strabo lib. iv. pag. 134. ὑπὲρ τῶν Μεδιοματρικῶν Λεῦκας καὶ τῆς Ἀργίνης τοῦ ποταμοῦ, *supra Mediomatricos sunt Leuci & pars Lingonum.* Plinius lib. iv. cap. xvi. *Leuci liberi.* Laudantur a jaculandi peritia. Lucanus lib. i. vers. 424.

Optimus excussio Leucus Rhemusque lacerto.

Tacitus lib. i. Hist. cap. lxiv. *Nuntium de cade Galba, & imperio Othonis, Fabius Valens in civitate Leucorum accepit.* Ubi non urbs intelligenda, Leucorum caput, sed ager cum inhabitante populo. Oppida autem Ptolemæus Leucis duo tribuit. Τούλλον, *Tullum*, & Νάσιον, *Nasium*. Prioris nomen quia servatur episcopali ad Mosellam civitati, vulgo *Toul* dictæ, quæ in Notitia provinciarum, in Belgica prima est *Civitas Leucorum Tulle*; de situ nulla est dubitatio. Confirmat Itinerarium Antonini, quod habet *Iter ab Antennatuno Tullum Leucorum usque.* In ipsis autem urbium vocabulis, tam hoc itinere, quam alio, a Durocortoro Divodurum, simpliciter *Tullum* vocatur, ut tamen milliariorum numerus, in Leucos id oppidum incidere probet, ut rationes ostendent, in altero Ptolemæi oppido vel castro proferendæ.

Illud est *Nasium*, quod ob nominis similitudinem multi adhuc crediderunt Nancejum five Nancy esse, splendidam urbem Lotharingiæ. Quod secus esse, iter a Durocortoro Divodurum, id est a Rhemis Mettim, ostendit, cujus hæ rationes sunt:

<i>Durocortorum</i>	—	—	—
<i>Fanum Minervæ</i>	M.	P.	XIIII.
<i>Ariolam</i>	M.	P.	XVI.
<i>Caturigas</i>	M.	P.	IX.
<i>Nasium</i>	M.	P.	IX.
<i>Tullum</i>	M.	P.	XVI.
<i>Scarponam</i>	M.	P.	X.
<i>Divodurum</i>	M.	P.	XII.

Hæc proficiscentibus a Rhemis citerius est *Nasium*, quam Tullum, xvi millibus passibus: at Nancejum Lotharingiæ est ultra Tullum fere totidem millibus: ut alius omnino locus Nasio quaerendus sit, qui Valesio videtur Grand Nanci, quasi Nancium majus, vicus, qui non longe a fluviolo Orna, & a Commerciaco & flumine Mosa quatuor circiter leucis abest. Fredegarus quoque eodem loco & ordine ponit, & *Castrum Nasium* appellat: cujus verba etiam Valesius in *Tullo* recitavit.

MEDIOMATRICI.

Cæsar & Strabo *Mediomatricos* ad Rhenum usque perducunt, de quo situ recte dubitat Hadrianus Valesius in *Rhenus*, quum ad Mosellam potius reducendi videantur. Cæsar verba sunt B. G. lib. iv. cap. x. de Rheno: *longo statio per fines Nartuatium, Helvetiorum, Sequanorum, Biddiomatricorum, Triboccorum, Treverorum citatus fertur.* Strabo Cam-

rem sequutus, ut solet, lib. iv. pag. 133. *μὲν τὰς Ἑλληντικὰς Σημανοί, καὶ Μεδιοματρικοὶ κατοικοῦσι τὸ Πῦνον, post Helvetios Sequani & Mediomatrici habitant ad Rhenum.* Sicut autem supra de Sequanis non sine caussa dubitavimus, ita nunc magis de Mediomatricis, quum nimis distet a Rheno Mosella eo tractu, ubi Divodurum est, caput Mediomatricorum: nisi velis dicere, quod Straboni videtur in animo fuisse, Triboccos, Germanicam gentem, occupasse partem Mediomatricorum: Cæsarem autem & Strabonem respexisse tempora ante horum invasionem. Addit enim modo dictis Strabo: *ἐν οἷς ἰδρύται Γερμανικὸν ἔθνος περιγινόμεν ἐκ τῆς οἰκίας, Τριβόκχοι, in quibus [Mediomatricis] locata est Germanica gens, ex sua sede huc translata, Tribocci.* Sed hi ad superiorem Rhenum fuere: Nemetes & Vangiones magis oppositi Mediomatricis, qui Rhenanum illum in Belgica tractum atate Plinii tenuerunt: incertum, an etiam temporibus Cæsaris, quos ille cum Transrhenanis lib. i. cap. LI. videtur numerare. Quod si post Cæsaris tempora in Cisrhenana sedem occupaverunt, constant & Cæsari & Straboni de Mediomatricis suæ rationes: etiam supra de Sequanis.

Quod ad nomen attinet fere omnes secunda forma inflectunt *Mediomatrici, Mediomatricorum*, Cæsar videlicet, Strabo, Plinius, Ammianus, auctor Tabulæ Peutingerianæ: solius Ptolemæi est alius casus *Μεδιοματρεκε, Mediomatrices*. Plinius neque liberos neque foederatos dixit: at fuisse illo tempore foederatos atque socios Romanorum, ex Taciti lib. iv. Historiarum cap. LXX. liquet. *Legiones, inquit, in Mediomatricos, sociam civitatem, abscessere.*

Ptolemæus unum his oppidum *Διβόδουρον, Divodurum* tribuit. Hoc autem fuisse Mediomatricorum, consentit Tacitus lib. i. Hist. cap. LXIII. *Divoduri, inquit, (Mediomatricorum id oppidum est) quamquam omni comitate exceptos, subitus pavor exterruit.* Et Peutingeriana Tabula, *Divoduri Mediomatricorum.* Eadem Tabula & Itinerarium Antonini docent, Divodurum ad Mosellam esse, in loco ubi Metti, vel Metis est, vulgo Metz. Dubitat de eo Christophorus Browerus ad Venantii Fortunati lib. i i i. carm. xii. pag. 90: confirmat autem Notitia provinciarum & civitatum Galliæ, cujus in prima Belgica est, *Civitas Mediomatricorum Mettis.* in alia; *Civitas Mediomatricorum, id est Mettis.* Medio ævo, ut solemne pluribus civitatibus fuit, nomen gentis huic urbi tributum est, id est, dicta *Mediomatrici.* Ammianus lib. xv. cap. xxvii. *Belgica prima Mediomatricos prætendit & Treviros.* Et lib. xv i i. ineunte: *cum captivis omnibus prædam Mediomatricos, servandam ad reditum usque suum, duci præcepit.* Postea *Mettis, Metorum*, pluraliter, vel *Metti*, dici cœpit. In Notitia Imperii sub dispositione Magistri peditum Præsentalis, in Legionibus pseudocomitensibus: *Prima Flavia Metis*, id est quæ Metis præsidet. Et singulari forma *Mettis.* Fortunatus Venantius lib. i i i. carm. xii. ad Villicum, episcopum Mettensem, de situ hujus urbis:

Hinc dextra de parte finit qui Salia fertur,

Flumine sed fluctus pauperiore trahit.

Hinc ubi perspicuis Mosellam cursibus intrat,

Alterius vires implet & ipse perit.

Hoc Mettis fundata loco, speciosa, coruscans

Piscibus cæcis, in gaudet virumque laus.

Satis hoc amœnitatis, quam etiam supra in flumine Salia vel Sallia ostendimus, eodem Fortunato præeunte. Nunc ex eodem carmine de uberiori loci voluptate, cum munitibus, excerptum ducimus. Pergit poeta,

Deliciosus ager ridet vernantibus arvis :

Hinc sata culta vides, cernis & inde rosas.

Prospicis umbroso vestitos palmite colles

Certatur varia fertilitate locus.

Urbs munita nimis, quam cingit murus & annis,

Pontificis merito fas valitura magis.

Valide munitam urbem fuisse, ex eo etiam cognoscimus, quod Julianus, ut modo ex lib. xvii. enotavimus, adversus Germanos trans Rhenum iturus, in eam cum captivi prædam omnem ex proelio servandam abduci iussit.

Hæc princeps urbs Mediomatricorum, quæ sola digna visa Ptolemæo est, quam in populo hoc & agro memoraret. Alia oppida minora hujus gentis, quantum ex situ judicare possumus, fuerunt, *Virodunum*, *Ibliodunum*, *Scarpona*, *Decem Pagi*, *Totoni villa*. A Mosa incipimus, cui *Virodunum* impositum est, quod Antonini primo itinere a Durocortoro Divodurum hac serie, pro situ notando, collocatur :

a Durocortoro

Virodunum

Fines

Ibliodunum

Divodurum

M. P. XXXIX.

M. P. IX.

M. P. VI.

M. P. VIII.

Ex quibus colligitur, non aliud esse, quam *Verdun*, ad Mosam situm oppidum episcopale. Gregorius Turonensis lib. i i i. cap. xxxiv. vocat urbem *Viridunensem* : alii *Verodunum* scribunt. Fortunatus lib. i i i. carm xxv i i. ad Agericum, episcopum hujus civitatis :

Urbs Vereduna brevi quamvis claudaris in orbe,

Pontificis meritis amplificata places.

De oppido *Ibliodunum* non habemus quod dicamus, præter distantiam ex itinere supra in *Nasum* enumerato, inter Tullum & Divodurum loco fere medio situm. Ammianus lib. xxv i i. cap. i i. *venit prope locum Scarponna*. Tabula Peutingeriana, *Tullis* [lege *Tullo*], *Scarponna*. Videtur pluraliter Ammiano dici : in Itinerario autem est quartus casus *Scarponam*. Castrum Paullus Diaconus de Mettensibus episcopis libello dixit. Hodie vicus est *Charpeigne* ad Mosellam.

Duodecim circiter millia passuum a Mediomatricorum urbe abest oppidum, quod *Decem Pagos* dixerunt, vulgo nunc *Dienze* in Lotharingia. Antonini itinere de Pannonia in Gallias per mediterranea, inter *Tabernas* & *Divodurum* ponitur, utrimque distans x M. P. Est etiam in Peutingeriana Tabula hoc ordine :

ad Decem Pagos, Ponte Saravi, Tabernis, Argentorato.

Tandem etiam huc referunt *Theodonis Villam*, nescio quam antiquam, quæ verius fortasse ad medii ævi Geographiam referretur. *Palatium Theodonis* antea vocant : contracto vocabulo *Totonis Villam* Paullus Diaconus de Gestis Longobard. lib. i. cap. v. *Ego, itaque, in Gallia Belgica, in loco, qui Totonis villa dicitur, constitutus.* Gallis est *Thionville* nominibus, *Diederichsen*, situm ad Mosellam infra Mettim oppidum.

TRIBOCCI, NEMETES, ET VANGIONES.

Jæn Rheni ripa decurremus, eas gentes perlustraturi, quæ nomen utrique provinciæ, Germaniæ Superiori & Inferiori, dederunt. Ab Rauracis & Sequanis incipientes, primum *Tribocos*, *Nemetes*, *Vangiones* obvios habemus, quos ex Germania magna in citeriorem ripam Rheni transiisse, eamque ad possidendum occupavisse, omnino certum ex Plinio atque Strabone est: quo tempore accesserint, & quibus finibus possessiones novas distribuerint, incertum. Plinius lib. iv. cap. xvii. ait: *Rhenum accolentes, Germania gentium in eadem provincia* [Gallia Belgica] *Nemetes, Tribochi, Vangiones, hinc Ubi, Colonia Agrippinensis, Guberni, Batavi.* Strabo ex tribus tantum unam gentem nominat lib. iv. pag. 134. *Tribocos*, qui in *Mediomatricis* sedem occupaverint. Quum enim dixisset *Σηκουανοὶ καὶ Μεδιοματρικοὶ κατοικοῦσι τὸν Ῥῆνον*, *Sequani & Mediomatrici habitant juxta Rhenum*; continuo subdit, *ἐν οἷς ἰδρυταὶ Γερμανικὸν ἔθνος, περιωδὲν ἐκ τῆς εἰςίας, Τριβόχχοι, in quibus Germanica gens habitat, translata ex sede sua, Tribocci.* *Vangiones*, *Nemetes* nusquam memorat, ut dubitare possis, utrum sub Tribocis comprehendat, an forte illius ætate non trajecerint amnem, occupaturi partem *Mediomatricorum*.

Hæc ergo gravior est illa de transitionis tempore inter eruditos disceptatio, de qua supra in *Sequanis* & *Mediomatricis* dubitanter loquuti sumus, in hunc locum, quo de ipsis populis acturi sumus, quidquid controversiæ est, reservantes. Philippus Cluverius lib. ii. *Germ. Antiq.* cap. x. brevi ante Cæsaris bellum, & Ariovisti in Galliam adventum, eas gentes in alteram ripam migrasse judicat. Hinc ob recentem memoriam pristinum finium Cæsarem & Strabonem *Mediomatricos* *Sequanosque* usque ad *Rhenum* extendisse, quamquam illo tempore partem illorum agri peregrinæ gentes occupassent. Cui sententiæ etiam Hadrianus Valesius in *Noviomago Nemetum* accedere videtur. *Ea triga, inquit, populorum* [Tribocorum, Vangionum, Nemetum] *paullo ante Cæsaris in Gallias adventum in parte Belgica Rheno flumini proxima confederat, ex Germania in Galliam vel translata, ut de Tribocis ait Strabo, vel sponte profecta.* Contra idem Valesius in *Mediomatricis* magno judicio censet, si vere dixerint uterque, Cæsar & Strabo, *Mediomatricos* ad *Rhenum* usque habitasse; convenire ut credamus, *Nemetes* *Vangionesque*, Germaniæ gentes, *Mediomatricorum* fines paullo post occupavisse, atque in illorum locum ad *Rhenum* successisse, priusquam C. Plinius Secundus *Historiæ naturalis* libros componeret, in quibus *Mediomatricos* inter populos *Rhenum* accolentes non recensuit, utique vero *Nemetes*, *Tribocos* & *Vangiones*. Vide lib. iv. cap. xvii. de Belgica. Ergo causam omnem eo deferri videmus, ut excutiat, quis status ripæ Rheni, & qui habitatores tempore Cæsaris, in Gallia res gerentis, fuerint. Is vero perspicue lib. iv. cap. x. ait, *Rhenum longo spatio perficit Nantuatum, Helvetiorum, Sequanorum, Mediomatricorum, Tribocorum, Treverorum, citatum ferri.* Et lib. i. cap. i. dixit, *Celticam Galliam a Sequanis* [qui ante Augustum in illa parte censebantur,] *flumen Rhenum attrigere*, quod verum potest esse, si vel angusto spatio inter Rauracos *Tribocosque* *Sequanorum* fines ad *Rhenum* usque protensi fuerint. De *Mediomatricis* vero & *Treveris* idem adleverare difficilius est, quia *Triboci*, *Nemetes*, *Vangiones* continuas sedes habuerunt, nullo in-

terjecto spatio, quo Gallicae gentes ad Rhenum pertinerent. Quae si inter se concilianda sunt, utique censendum videtur media inter Caesarem & Plinium tempestate Vangiones Nemetesque in Ripensem Galliam trajecisse, expulsis qui oram illam tenebant Mediomatricis atque Treveris; Tribocos autem, quos non Strabo solus, verum etiam Plinius Germaniae gentem vocat, paullo ante Caesarem in ripam illam, quam postea tenuerunt, evasisse.

At Lucanus lib. i. inter Belgicas gentes, quae civili bello castra Caesaris sequutae fuerint, vers. 431. etiam *Vangiones* censet. Quod si historicam fidem poeta, ut plerumque facit, sequutus est, accedit aliquid Cluverii sententiae, quod non contemnendum robur habet, qui etiam hoc urget, post Caesaris tempora, ante inclinationem imperii, non credibile esse, novas gentes ex Germania in Galliam transmigrasse, quas terror legionum Romanorum intra Rhenum continebat, bene secum agi credentes, si Romana nulla arma in finibus suis haberent. Auget dubitationem non mediocriter Ariovisti acies, de qua Caesar narrat lib. i. cap. LI. *Germani suae copias castris eduxerunt, generatimque constituerunt paribusque intervallis Harudes, Marcomanos, Tribocos, Vangiones, Nemetes, Sedusios, Suevos.* Transrhenanis sic immixti sunt, de quibus disputamus, ut nondum sedem in Cisrhenana habuisse crediderim, si *Triboci* lib. iv. cap. x. (verba supra protulimus) non inter Cisrhenanos legerentur. Quod enim de Tribocis in acie Transrhenanorum statuimus, idem verendum est, ne de Nemetibus etiam & Vangionibus nobis objiciatur.

Quae quum ita sint, tandem aliquando, in quam sententiam propendeamus, aperendum est. Qua vero modestia usus est supra Valesius, eadem & nobis uti liceat, ut nihil simpliciter, cum conditione omnia dicamus. Si ergo vera sunt quae Caesar scripsit, Sequanos Mediomatricosque & Treveros Rhenum accoluisse: si etiam Tribocorum mentio cum Cisrhenanis populis, quorum Rhenus fines pertranseat, lib. iv. cap. x. recte facta fuit; ante Caesaris & Ariovisti bellum Germanos in his oris consedisse credibile est, sed laxè primum habitasse, intermixtos Gallis, aut his non penitus expulsis, ut jus & nomen priscarum gentium in ipsa ripa quodammodo conservaretur: quod evanuisse videtur, quum Germani advenae in dies invalescerent, opprimerentque inter quos habitabant Gallos, aut hi pertaesi inter truces colere, ad interiora refugissent.

Nunc de ordine advenarum & finibus dispiciendum est. Caesar dicto lib. iv. cap. x. in accolentibus Rhenum videtur ordinem non negligere, dum Nantuates primum, deinde Helvetios, & post illos, Sequanos enumerat. Quum vero ad ulteriora pergit, Tribocos medios facit inter Mediomatricos & Treveros: quem imitatus Strabo libro iv. pag. 134. *Μετὰ τῆς Μεδιωματρικῆς καὶ Τρεβάρων παραυῶσι τὴν Ῥῆνον τελευτοῖ, Post Mediomatricos & Tribocos juxta Rhenum colunt Treviri.* Plinius in Belgica Germanicas gentes, quae Rhenum accolunt, ita locavit: *Nemetes, Tribochos, Vangiones: hinc Ubios;* ut videantur Tribochi sive Tribocci infra Nemetes; at supra Vangiones coluisse. Tacitus Germ. cap. XXVIII. *Ipsam Rheni ripam haud dubie Germanorum populi colunt, Vangiones, Triboci, Nemetes,* eodem quo Plinius ordine, nisi quod ille secundo flumine, hic adverso, dum enarrat, progreditur. Verum omnes hi auctores magis numeri populorum, quam sitas rationem habuerunt. Nam ut de Caesare & Strabone prius dicamus, breve intervallum inter Mediomatricos est & Treveros, ut se non possint non contingere. Ubi ergo medios interierimus gentem haud exiguan Tribocorum? Eadem ratio est Nemetum & Vangionum, quos Plinius & Tacitus Tribocis utrimque adposuerunt, ut ne locus quidem inter eos sit, qui tam numerosam gentem capiat. Quare partim Ptolemaeum, quamquam & heic turbatum, sed ubi sanus est, sequuti; partim Notitiis provinciarum non

nihil inluminati; harum gentium positionem atque ordinem ita indagamus, ut, quia Notitiarum plures Noviomago Nemetum sive Nemetibus, ut medio ævo urbs gentis nomine vocata fuit, adscribunt vocabulum *Spra*; & Vangionum civitati nomen *Warmatia* vel *Gwarmatia*, ut infra videbimus, illarumque urbes atque gentes satis inter se propinquae sunt, ut interponi gens alia non possit; præterea Ptolemæi urbs altera, quam Tribocis dat, *Breucomagus*, sive ut in Tabula Peutingeriana est, *Brocomagus*, ad superiorem Rhenum prope Argentoratum sita est; & altera, *Elcebus*, secundum Antonini iter a Mediolano Magontiacum, sit supra Argentoratum; utique supra Nemetes & Vangiones ad superiorem Rhenum, infra Rauracos, habitasse Tribocos judicemus. Nunc de singulis distinctius agemus.

TRIBOCCI sive TRIBOCI.

Julius Cæsar primus est qui hujus gentis nomen prodidit lib. i. cap. LI. & lib. iv. cap. x. in cujus libris *Triboci*, & *Triboces*, c simplici scribuntur. Strabo post illum *Τριβόχοι*, corroborata syllaba, litteræ adjectione: Plinius Frobenii & Harduini, *Tribochi*: Tacitus Hist. iv. cap. LXX. & Germ. cap. XXV. *Triboci*; etiam marmor antiquum apud Sponium, post paullo proferendum: Ptolemæus littera duplicata *Τριβόκκοι*, *Tribocci*: quam scripturam vulgo imitantur, & id rationis habet, quod etiam Strabo litteram, & Plinius adspirationem addiderunt, quæ argumento sunt, c durius olim in hoc vocabulo pronuntiatum fuisse. Quod Germanicæ originis esse in Gente Germanica, non dubitamus. An vero a *tribus fagus*, quæ veteri dialecto fuerint *tryboken*, ut Cluverius suspicatur, monitusrico Alsatatici nomine *zun dreien buchen*; in medio relinquimus, quum nec adfirmare certo, neque fortiter refutare possimus.

Oppida Ptolemæus, ut diximus, duo Tribocis suis tribuit, *Βρευκόμαγον*, & *Ἑλκεβον*, *Breucomagum* & *Helcebum*. In Tabula Theodosiana prius *Brocomacum*, quod *Brocomagus* est, adpellatur, & vii millibus passuum infra Argentoratum ponitur. Ex qua distantia cognoscitur esse quod hodie *Brumt* vel *Brumat* contracte, forte ex *Brückmag*, ita dicitur. Apud Ammianum Marcellinum lib. xvi. cap. i. perperam scriptum bis erat *Brocomagus* Lindenbrogii editione & superioribus aliquot, quum Ptolemæi ac Tabulæ auctoritate c pro t constituendum sit. Ipse vero etiam Argentorato proximum locat. *Audimus*, inquit, [cæsar Julianus] *Argentoratum*, *Brocomagum*, *Tabernas*, *Salisonem*, *Nemetas* & *Vangionas*, & *Magontiacum* civitates barbaros possidentes, territoria eorum habitare, primam omnium *Brocomagum* occupavit. Sic etiam verum oppidi nomen Henricus Valelius restituit.

Alterum Ptolemæi oppidum *Ἑλκεβον*, *Helcebus*, supra Argentoratum in prædicto Antonini itinere est, sive inter Argentuariam & Argentoratum, ab illa vi millibus passuum distans; ab hoc xii millibus. In Tabula Theodosiana (ut Peutingeriana ab eruditius vocatur) pari intervallo ab Argentorato, Argentuariam versus, distat *Helclum*, quod Cluverius contendit esse vicum *El*, ad amnem *Illum* situm, in via ab Argentorato Argentuariam. Aliis *Helclum* Tabulæ idem & Ptolemæi *Helbecus* est, corrupta syllaba media seu *λ* in *κ* pravato & transposito, quod situs utriusque, & distantia xii m. passuum utroque æqualis, videtur confirmare. Sed superiore ejusdem itinere, quod a Mediolano per Alpes Grajas institutum est, ab *Elcebo* Argentoratum xxx millia passuum numerantur, ut alterius numerum corruptum esse oporteat. Sed nec certum, an hic nomen ejus sit, qui justo major apparet. Beato Rhenano enim & Josias Simlero *Elcebo*, *Ta-*

Tabulae & Itinerarii *Helvetum* (sic enim ex MSS. quibusdam legunt) unus locus est, & quidem, ut ipsi interpretantur, oppidum Alfatiae quod *Sletstadium* nunc vocatur, superius ad *Illam* flumen situm. *Helvetum* autem in *Helvelam*, r in l. facilius restituitur. Quod si ita est, *Elcebi* in aliis codicibus nomen videtur ex Ptolemæo, interpolatoris manu, intrusum esse.

Sed siue *Helcebus* vel *Elcebus*, siue *Helvetus* vel *Helvelus*, siue etiam *Helellam* legatur, certum tamen ex Tabula est & Itinerario, supra Argentoratum fuisse, sicut Brocomagus infra illam urbem fuit: certum etiam ex Ptolemæo, utrumque oppidum *Helcebum* & *Brocomagum* in Tribocorum agro positum fuisse, ut adeo mirari satis non possimus, quid Ptolemæo in mentem venerit, ut *Argentoratum*, quod inter utrumque Tribocorum oppidum loco medio situm est, non Tribocis, sed Vangionibus adscripserit, qui a Tribocis longius, Nemetibus interjectis, dirimuntur. Nec est quod in Vangionum gente Argentoratensem urbem quæras, quum satis fidi duces, auctores Tabulae Peutingerianæ & Itinerarii Antoniniani inter Tribocorum Ptolemæi civitates constituent. Ammianus quoque, cui *Argentoratus* est, feminea forma, eaque *barbaricis cladibus nota*, lib. xv. cap. xxvii. luculente illum locum significat, ubi Germani ab Juliano fusi erant, quod in Tribocis potius, quam Vangionibus, factum fuit. Idem lib. xvi. cap. iii. Rhenanas urbes Germaniæ Primæ enumerans, ab *Argentorato* incipit, in *Magontiaco* desinit, interponens *Brocomagum*, *Tabernas*, *Salisonem*, *Nemetas*, & *Vangionas*; cuius verba paullo ante recitavimus. Primus quidem, qui *Argentorati* mentionem fecerit, Ptolemæus est, sed non illius demum ætate natum credamus, verum quia ille nobiliores tantum urbes solitas est nominare, haud dubie antiquius munimentum Romanorum fuit, & forte ex quinquaginta illis, quæ Drusus per Rheni ripam ædificaverat. Florus lib. iv. cap. xxi. *Viam Drusus in istam provinciarum præsidia atque custodias ubique disposuit per Mosam flumen, per Altim, per Visurgiam. Nam per Rheni quidem ripam quinquaginta amplius castella direxit.*

Nomen *Argentoratum* haud dubie ex Germania est, ab Romanis, Germanicæ linguae ignavis, in Latinam formam detortum, cuius vim in altero, quod successit, ex parte reliquam, intelligimus. In Notitiis enim provinciarum & civitatum Galliae nunc *Civitas Argentoratensis Strateburgo*; nunc *Civitas Argentoratensis*, id est *Strazeburg*; modo *Argentora*, id est *Strateburgo*; modo *Civitas Argentina*, id est *Strazburgis*, nuncupatur, quo oppidum in via regia & militari, quæ Germanis *strasse*, & veteri dialecto *strateburg* (quod Latinis etiam *strata* apud Eutropium in Aureliano lib. ix. cap. ix. sonat) nemo non videt significari. An ergo, quod multi conjiciunt, *Argentoratum* est maligna & intus strata ob præfidiariorum excursions? an aliunde pars prior vocabuli repetenda? cuiuslibet integrum, quod de his iudicet, relinquimus.

Græce Ptolemæus *Ἀργεντόροισι* scripsit: Zosimus autem lib. i i i. cap. iii. *Ἀργεντόροισι* breviori forma. *Ἀγγελαίται*, inquit, ἦ κατασκήπων, ὡς περὶ πάλιν Ἀργεντόροισι, πρὸς τῇ ἑ Ρήνῃ κερμένῃ ἔχουσι, πληθὺν ἀπειρὸν ἐπεσγινώδη βαρβάρων, *Quum nuntiassent exploratores, circa urbem Argentorati, in ripa Rheni sitam, infinitam barbarorum multitudinem interfuisse: quæ haud dubie Ammiani illa Argentoratus est, barbarorum, qui jam trajecerant neta cladibus, ut paullo ante referrebamus: quia uterque de Juliano agit, qui ibidem barbaros ad internecionem ingenti victoria delevit.* An vero illa Zosimi truncato nomine *Ἀργεντόροισι*, *Argentora*, sint eadem quæ *Ἀργεντόροισι* Juliani, Epistola ad Athenienses patet, ut putat Petavius, quasi e littera excidisset; non sine causa addubitamus. Non enim πάλιν, urbem, ut Zosimus, vocat, sed tantummodo τῶν, *murum, castrum*, &c. situm in Rheni ripa dicit, sed πρὸς τῇ ὑπορρίστῃ αὐτῇ ἑ Εὐρεσίγῃ, *ad Vosgi*, sic nuntiavit.

corruptam vocem emendat) *radices*. Nec vero admodum longe ab Argentorato afuisse, historia illius pugnae ostendit, quæ *Argentoratensis* a nobiliore loco nominatur, licet non proxime illum facta esset, sicut Alexandri Gaugamelenensis ab Arbelis. si vera sunt, quæ tradit Cluverius lib. II. Germ. Antiq. cap. XII. p. 373. ob id tamen notatus ab Henr. Valesio ad Ammiani lib. XVI. p. 150. [ed. Paris. in fol.]

Eximiam & olim urbem *Argentoratium* fuisse, ex Peutingeriana constat Tabula, quæ eam insignibus urbis principis notavit: & ex Antonini Itinerario, in quo itinera ex variis locis, a Mediolano, a Lugduno Batavorum, a Treviris, a Tauruno ad Argentoratum directæ (quod tantum urbibus fama nobilitatis contigit) describuntur. Ammianus quoque, ut supra vidimus, in præcipuis Germaniæ Primæ civitatibus numeravit, dicto lib. XV. cap. XXVII.

In Tribocis etiam erat *Lucus Augusti*, non ignobilis locus, ex nullo quidem geographico libro, at vero ex vetusta inscriptione, quam Gruterus pag. 850. num. 10. exhibet; correctiorem Jacobus Sponius Miscell. Erud. Antiquit. pag. 188.

D. M.

T. NIGRIO.

SIMILI TRIBOCO

EX GERMANIA SUPERIORE

LUCO AUGUSTI NIGRIUS

MODESTUS FRATRI OPTIMO

ET PISSIMO CINERARIUM

FECIT.

Duos geographi *Lucos Augusti* memorant, unum in Hispania, alterum in Gallia Narbonensi: tertium in Germania Superiore, in Tribocis, addendum esse, hoc marmor docet, quod exscriptum est. Tandem de *Tabernis* aliquid memorandum, quæ plures in hoc tractu fuerunt, unæ vero Tribocorum, ad montana versus, de quibus plura, quum reliquas recensebimus, ut ex discrimine magis intelligantur.

Quousque in austrum Triboci habitarent, an ad Rauracorum fines; non plane, aut sine temporum discretionem, putamus judicandum esse. Initio quum ex Germania Triboci in Galliam venissent, videntur Sequani inter hos & Rauracos antiquo jure aliquid possedisse, quos ideo Cæsar atque Strabo ad Rhenum usque extenderunt. An semper vero possederint, id est quod dubitamus, quia Germanicæ gentes in Rheni ripa suas sedes ita dilataverunt, ut nulla postea priorum gentium in tractu illo mentio fiat, & omnis ripa Germanis, tamquam propria concedat. Dubium ergo, quæ media erant, Tribocis an Sequanis adjudicemus, *Argentuariam* scilicet, sive *Argentovariam*, ut in Itinerariis est, quæ Ammiani *Argentaria*: & *Rufianam* Ptolemæi. In dubia ergo causâ sententiam dividemus, & sicut supra, quum de Sequanis ageremus; *Argentuariam* illis relictam volumus; ita *Rufianam* Tribocis nunc vindicabimus. Ptolemæus quidem *Rufianam* (Ρεφίαν) Græce est) Nemetibus adsignat, sed non majore jure, quam Argentoratum Vangionibus. Nullum enim hujus vestigium in Nemetibus est: non obscurum autem in Alsatia superiore, in oppido *Rufach*, quod putares Ρεφίαν, *Rufiacum* & *Risfacum* olim scriptum fuisse, unde nostrorum temporum *Rufach*, oppidi non ignoti nomen factum.

Antequam a Tribocis ad Nemetes progrediamur, de Taciti CARACATIBUS aliquid dicendum est, quos Cluverius pro Nemetibus habet: Valesius Tribocis admiacet. Taciti de illis verba ex lib. IV. Hist. cap. LXX sunt: Tutor Treverorum copias, *Vangionum*, *Caracatum*, *Tribocorum* delectu auctas, veterano pedite atque equite firmavit,

movit, corruptis spe, aut manu subactis legionariis. Qui primo cohortem praemissam a Sextilio Felice interficiunt: mox abi duces exercitusque Romani propinquabant, honesto transfugio redire; sequens Tribocis, Vangionibusque & Caracatibus. Ita Tribocis & Vangionibus tamquam vicini & propinqui, adiunguntur. mss Caracatium & Ceracatium habent, quod Theodorus Ryckius, vir clarissimus, probat, vero propius existimans, Carasos Caesaris intelligi, qui cum Eburonibus, Condrusis, & Pæmanis uno nomine Germani appellati, lib. 11. de Bello Gall. cap. iv. memorantur. At quod ex sociis cognoscitur, iam nominatis, Carasi in inferiore provincia fuerunt: Cæracates autem in superiore cum Tribocis, qui tummi in ea & ab austro ultimi, multis numerosisque gentibus interjectis, coniunguntur. Cluverius lib. 11. cap. xii. ipsum vocabulum ut inauditum alias, atque ideo suspectum sollicitat. *Haud dubito*, inquit, *quin mendum sit in duabus vocibus CARACATIUM & CARACATIBUS: pro quibus repono NELETUM & NEMETIBUS.* Acre & violentum remedium, vocem tollere, aliam in locum sufficere. Nec multo mollior medicina est, quam i *παύ* Gronovius ex conjectura adferebat, suspicatus *Tabernatium & Tabernatibus* legendum. At cetera gentium nomina sunt, Triboci, Vangiones, cum quibus minus convenit nomen unius oppidi seu civitatis, Tabernatium. Hadrianum autem Valefius in Notit. Gall. in *Argentoratum* sub finem: *Quare quidam forte non credent Ptolemæo, Argentoratum una cum Borbetomago Vangionibus adscribi oportere: quum inter Borbetomagum Vangionum & Argentoratum Nemetes medii intercedant, nec verosimile sit, agrum Vangionum agro Nemetum sic interruptum esse.* Argentoratum itaque potius Caracatium, quos Tacitus in lib. iv. *Historiarum* Tribocis Vangionibusque ultimos adiungit, adsignandum videri. Sive ex animi sententia, sive aliorum mente sic vir doctissimus scripsit; superius abunde ostendimus, Argentoratum urbem, quæ media situ inter duo oppida Tribocorum, Brocomagum & Helcebum, sive Helvelum est, non longissime disjuncta, non posse alii populo, quam Triboco vindicari: quum inconveniens sit, in tam angusto spatio quod superius & inferius, secundum ipsum Ptolemæum Tribocorum esse: quod interiacet medium, alius gentis; Vangionum, interpositu Nemetum a Tribocis directum ac sejunctum. Nihil ergo Caracatibus in illo tractu relinquitur, nec desinit illorum nomen, nusquam alibi memoratum, suspectum nobis esse, saltem ita obscurum, ut nihil quidquam de eo certi a quoquam putemus proferri posse.

N E M E T E S.

Nemetum nomen primus Caesar in Ariovisti acie lib. 1. cap. LI. ostendit. Sedem *Nemetibus* in ripa Gallica, tamquam advenis ex Germania, Plinius adsignat lib. iv. cap. xvi. quod Tacitus Germ. cap. xxviii. confirmat. *Ipsam*, inquit, *Rheni ripam haud dubie Germanorum populi colunt, Vangiones, Triboci, Nemetes.* Idem Annal. xii. cap. xxvii. cap. quarto *Nemetas* dixit, quasi in primo *Nemeta* sint: (neque enim Græcus casus in peregrino vocabulo locum habet quam formam etiam Ammianus Marcellinus lib. xv. cap. xxi. imitatus est, *Vangiones & Nemeta*, Valefii editione, (aliter enim heic Lindenbrogius quamvis oppidorum ibidem vocabula sunt, communia tamen, pro temporum illorum consuetudine, cum ipsis gentibus: & lib. xvi. cap. iii. uterque, Lindenbrogius & Valefius, *Nemetas* cap. quarto. Ptolemæus Νεμετες, Nemetes, porrecta media: & Zonaras in Nicephoro Botaniatæ p. 233. Νεμετζι, *Nemetzi*. ait enim, ἐθνὸς οἱ Νεμετζι Κελταί, Gall. ca gens *Nemetzi*: idcirco Valefius existimat, etiam Latine mediani syllabam in *Nemetes* attollendam esse. Sed primum dubitamus an *Nemetzi* Zonarae sint ipsi veterum *Nemetes*.

metes, quum vetusta nomina gentium eo usque vix conservari potuerint. Deinde si producta media syllaba fuit, cur non vel semel aliquis veterum *T* duplicavit, ut solemne Romanis fuit. Nec Ptolemæi tanta fides est, ut tute in illo inniti possimus. Quod ergo poetæ in hoc vocabulo nos destituunt, nihil certi de quantitate mediæ syllabæ pronuntiari posse censemus.

Ptolemæus Nemetibus primariam urbem tribuit *Ναῖμαγος*, id est *Noviomagum*, ut Latini adpellant. In Tabula Theodosiana *Noviomagus* est inter Tabernas & Borgetomagum, vel potius Borbetomagum, fere medio loco, ab illis *XI*, ab hac *XII* millibus passuum distans: quem posteriorem numerum auxit auctor Itinerarii, quod Antonino tribuitur. & recte auxit, itineribus a Mediolano Magontiacum, & a Treveris Argentoratum. Ex quo situ non difficile intellectu est, esse illam urbem, quæ *Spira* postmodum dicta est. In Notitia Imperii sub Duce Mogontiacensi *Præfectus militum Vindicum Nemetes*, ubi gentis nomen ipsi urbi impositum est pro illius ævi consuetudine: quod etiam in Ammiani verbis videmus lib. *xv*. cap. *xxvii*. *Prima Germania, ubi præter alia municipia Magontiacus est, & Vangiones, & Nemeta, & Argentoratus barbaricis cladibus nota.* Lindenbrogius ibi *Nemetes*. In Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ *Civitas Nemetum*. in quibusdam Notitiis recentius nomen, explicationis causa, adjicitur, *Civitas Nemetum Spira*. aut sic: *Civitas Nemetum, id est Spira*. Nam neque hoc nomen recentissimum est, sed medio ævo usurpatum. Anonymus Ravennas, geographus semibarbarus, lib. *iv*. cap. *xxvi*. *Juxta superscriptum Rhenum sunt civitates, id est Gormetia, quæ confinalis est cum prænominate Maguntia, civitate Francorum, item civitate Altripe, Sphira, Porca, Argentaria, quæ modo Stratisburgo dicitur.* Non ergo dubitandum est, *Noviomagum* in Nemetibus Ptolemæi, & in Itinerariis esse *Spiram*, nobilem ad Rhenum urbem, quum ipsa veterum Notitiarum interpretatio edoceat, & rationes itinerum etiam persuadeant.

Cetera, quæ Nemetibus oppida debebantur, difficile est determinare, id est inter ipsos & Tribocos ab austro; & inter eosdem & Vangionas a septentrione limitem ponere. Diximus supra, in tam incerta re Cluverii nos conjecturam sequuturos esse, quem etiam jam sequemur ita, ut si quos aliter sentire videamus, illud quoque commemoremus. Ex illius distributione primum Nemetum oppidum post Tribocorum fines, *Concordia* est, quod Henricus Valesius in Tribocis situm fuisse, ad Ammianum Notis censuit. In limite ergo utriusque gentis fuit, ut incertum sit, cui adscribi verius conveniat, quod etiam nostræ expositioni nihil derogat. *Concordia* autem illa munimentum Romanorum fuit. Ammianus lib. *xvi*. cap. *xxxiii*. *Rex Chnodomarius reperta copia discedendi, lapsus per funerum strues, cum satellitibus paucis celeritate rapida properabat ad castra, quæ prope Tribuncos & Concordiam, munimenta Romana, fixit intrepidus, ut adscensis navigiis, dudum paratis ad casus ancipites, in secretis secessibus evaderet.* Egit de Argentoratensi proelio & fuga ex illo Chnodomarii, quod situm, haud longe ab Argentorato, nobis indicat: qui distinctius in Antonini itinere a Tauruno per ripam, ita designatur:

<i>Argentoratum</i>	—	—	—
<i>Brocomagum</i>	M.	P.	XX.
<i>Concordiam</i>	M.	P.	XVIII.
<i>Noviomagum</i>	M.	P.	XX.

Sita ergo *Concordia* fuit inter Brocomagum Tribocorum, & Nemetum caput Noviomagum, quæ *Spira* postea dicta est; & quia cetera, quæ nominantur oppida, in ripa Rheni sunt, hanc quoque in eadem fuisse necesse est. Quod ad nomen attinet, ob causam nobis ignotam & incompertam ab Romanis rerum dominis raulo hoc nomine donata

fuit. Josias Simlerus interpretatur *Köchersberg*, quod impugnat Cluverius lib. II. cap. XII. quod id longius a Rheno reductum sit, & ad quod tendenti a Brocomago Noviomagum, recedendum potius sit, quam promovendum in via. Nam ut supra diximus, Brocomagus Cluverio est oppidum Brumt, situm ad Sorram fluvium qui apud *Drusenbe-*
miam (de quo nullum monumentum, præter nomen, in hoc vico superest, a Drusi stativis, ut videtur, nuncupato) in Rhenum effluit. Sed, si ex nomine minus claro, verum prave corrupto, conjecturas, quæ imbecillæ sunt, deserimus; & Brocomagum & Concordiam magis ad ripam Rheni referre forsitan æquius erit, in qua Romani sueverant sua munimenta collocare.

Magis vexatum est, quod Ammianus prædicto loco cum Concordia conjungit Romanum munimentum *Tribuncos*, quod nomen gentis est Cluverio, *Triboccos* legenti: id quod vero nec cum Ammiano, neque cum ipsa loquendi ratione congruit. *Munimenta* enim, ut plura, dixit, non ~~munimentum~~ unum: ut necesse sit, non Concordiam solam, sed alterum etiam, quod nominat, Romanum munimentum existisse. Neque conveniens est castra designari per gentis nomen & oppidi pari seu eodem casu, sed si id animo Ammianus cogitasset, scribendum ipsi fortassis fuisset, *ad castra, quæ in Tribocis prope Concordiam fixæ*, aut simili aliquo modo. Non dubitamus igitur oppidum vel castellum Romanum fuisse, cujus nomen ab Ammiano *Tribunsi* vel *Triburci* scribitur: codices vero, Regius & Colbertinus, legunt *Tribunos*, quod nolim sperni, quia etiam in provinciæ Narbonensis finibus inter Rulcinonem & summum Pyrenæum est Antonini Itinerario locus *Ad Centuriones*, simili denominatione, de quo etiam Josias Simlerus *Tribonos* legit, simplici N, sine consonante alia, in medio retenta. Ubi vero situm illud munimentum fuerit, supra Concordiam, an infra illam, non habemus quod definiamus. Id vero certum ex Ammiano est, prope Concordiam fuisse, ut castra regis, quæ in ripa erant inter utrumque locum media, ab utroque denominari potuerint. Hæc de limite Nemetum & Tribocorum, ut alterutri genti, prout visum cuilibet erit, adjudicari sine errore possint, quæ terminus ille ex conjectura ponendus est, deficiente antiquorum auctoritate.

Inde in ripa descendenti proximus locus est *Saletio*, memoratus in Antonini Itinerario & in Tabula Theodosiana. Hæc tali ordine descendit in ripa:

<i>Argentoræ</i>	
<i>Brocomagus</i>	VII.
<i>Saletione</i>	XVIII.
<i>Tabernus</i>	XI.
<i>Noviomagi.</i>	XII.

illud, in itinere a Mediolano Mogontiacum per Penninas, mutilatum est, quia Argentoratum & Saletio proxime, VII millium intervallo, conjunguntur, quod falsum est, & sine dubio exciderunt quædam loca, *Brocomagus* & *Concordia*. Exstat etiam in Imperii Notitia, ubi sub dispositione Ducis Mogontiacensis est *Præfectus militum Pacensium Saletione*: cui proximus in eadem Notitia est *Præfectus militum Menapiorum Tabernus*, tamquam in vicinia positus. Ex quo præsidio apparet, non exiguum aut ignobilem fuisse locum. Id oppidum Saletio videtur ab Ammiano lib. XVI. cap. III. *Saliso* nuncupari, de quo infra plura dicemus. Ductu nominis & Tabulæ itinerariæ invenimus in oppido *Selz* ad exitum cognominis fluenti. Cave vero cum Antonini *Salssone*, oppido infra Bingium, quod Cluverius facit, confundas, quia longe a Saletione remotum est.

Taberna, quæ in Tabula Peutingeriana & Notitia Imperii cum Saletione conjunguntur proxime, sunt Tabernæ Rhenanæ, vulgo *Rhein-Zabern*, distinguendæ a *Tabernis Triboc-*

Tribocorum, vulgo nunc *Elsas-Zabern*, longius a Rheno Lotharingiam versus remotis. Sunt & tertiæ in hoc Rhenano tractu *Tabernæ*, Montanæ vulgo cognominatæ, *Berg-Zabern*, quas vero nescio, an in quodam veteri litterarum monumento reperiantur. Reliquæ autem duæ sunt illustres, alteræ *Tribocorum*, in itinere Antonini de Pannoniis in Galliam per mediterranea, hoc ordine :

<i>Argentoratum</i>	—	—	—
<i>Tabernæ</i>	M.	P.	XIII.
<i>Decem Pagos</i>	M.	P.	XX.
<i>Divodorum</i>	M.	P.	XX.

Hæ sunt etiam, quas Ammianus lib. xvi. cap. xx. *Tres Tabernæ* vocat, quas male Cluverius ad Rhenum trahit : verius de Tribocis seu Alsaticis interpretantur Lindenbrogius & Henricus Valeſius : & ipſe Ammianus ita describit, ut ad Ripenses referri nequeant. *Conversus*, inquit, hinc *Julianus* ad reparandas *Tres Tabernæ*, munimentum ita cognominatum, haud ita dudum obstinatione subverſum hostili, quo adificato constabat, ad intima Galliarum ut consueverant adire, Germanos arceri. Dum dicit oppositum munimentum fuisse, quo barbarorum excursions in intima prohiberentur, aperte significat, non in ripa, sed interiora versus conditum fuisse, ut ab intimis invadentes hostes arceret. Quod pluribus contra Cluverium Dionysius Petavius in Juliani Epistolam ad S. P. Q. Atheniensem pag. 100. persequutus est. Cur vero hæ Tabernæ *Tres* vocentur, fatetur Lindenbrogius non liquere : quod forſan ad imitationem *Trium Tabernarum*, loci in Italia ad Viam Appiam haud procul Roma ſiti, ita factum fuit.

Alteræ *Nemetum*, ſive *Rhenenses Tabernæ*, in ejusdem itinere a Mediolano per Penninas Mogontiacum ſic poſitæ :

<i>Argentoratum</i>	—	—	—
* *			*
<i>Saletionem</i>	M.	P.	VII.
<i>Tabernæ</i>	M.	P.	XIII.
<i>Noviomagus</i>	M.	P.	XI.

Et hæ sunt, quas paullo ante, quum de *Saletione* ageremus, ex Tabula Theodoſiana, & Notitia Imperii memoravimus. Harum quoque mentionem fecit Ammianus lib. xvi. cap. iii. *Rhenanas civitates* hoc ordine enumerans : *Audiens*, *Argentoratum*, *Brocomagus*, *Tabernæ*, *Salisonem*, *Nemetas*, & *Vangionas*, & *Mogontiacum civitates barbaros habitare*. Rectius vero *Salisonem*, ſeu *Saletionem* potius, ante *Tabernæ* poſuſſet. Nunc, ut diximus, hæ Tabernæ vocantur ab amnis propinquitate *Rhein-Zabern*, id eſt *Rhenanæ* ſive *Rhenenses*.

Post *Tabernæ*, ut in Tabula & Itinerario vidimus, eſt ipſa *Noviomagus*, caput *Nemetum*, quam ſupra expoſuimus. Interponendus videtur *Vicus Julius*, cujus in Notitia Imperii ſit mentio ſub Duce Mogontiacenſi, & inter *Tabernæ* ac *Nemetes*, hoc eſt *Noviomagus* poſitus, tota diſpoſitione præſidiorum in *Nemetum* agro uſque ad *Vangiones* hoc ordine facta :

<i>Præfectus militum Pacenſium</i>	<i>Saletione.</i>
<i>Præfectus militum Menapiorum</i>	<i>Tabernæ.</i>
<i>Præfectus militum Anderecianorum</i>	<i>Vico Julio.</i>
<i>Præfectus militum Vindictarum</i>	<i>Nemetes.</i>
<i>Præfectus militum Martenſium</i>	<i>Alta ripa.</i>
<i>Præfectus militum ſecunda Flavie</i>	<i>Vangiones.</i>

Quum ergo in ceteris ordo ſit recte obſervatus ; non dubitamus, quin etiam *Vicus Julius*,

recte inter Tabernas & Nemetes sive Spiram collocatus sit. In quo tractu mediorum *Germerseins*, quod oppidum *Vicum Julium* esse Cluverius persuadet, nec difficulter adducimur, ut in causa probabili adsentiamur.

Ultimum oppidorum ditionis Nemetum est *Alta Ripa*; inter Noviomagum sive Spiram & Vangionum Borbetomagus, paullo infra confluentem Nicri, posita. Quod illa nomen suum servat, *Altrip*, locus & situs facillime invenitur. Praefectum militum & praesidium habuit, ut modo ex Notitia Imperii cognovimus. Ibidem data est lex Cod. Theodos. de Reparationibus adpellationum, quae ita subnotata est: *Dat. XIII. kal. Jul. Altaripa, Valentiniano N. P. & Victore* COSS.

V A N G I O N E S.

Infra Nemetes in Rheni ripa *Vangiones* habitarunt, memorati lib. 1. Gall. cap. 1. ubi in exercitu Ariovisti numerat *Tribocos*, *Vangiones*, *Nemetes*, *Sedusios*, quorum illi si jam tum Rhenum trajecerant & ripam Galliae colebant, regem Germanorum societate & amicitia sequuti videntur. Lucanus lib. 1. vers. 430.

*Es qui te laxo imitantur, Sarmata, braccus,
Vangiones:*

Tacitus German. cap. xxviii: *Rheni ripam haud dubie Germanorum populi colunt Vangiones, Triboci, Nemetes*: quibus clare origo illorum significatur. De transitionis tempore supra disputavimus. Ptolemæo sunt *Ὀυανγιόνες*, correpta penultima, uti Lucanus modo corripuerat. Habitarunt, Cluverio centente, a Nemetibus usque ad amnem Navæ. Post Nemetum caput Noviomagum in Tabula Peutingeriana sequitur in ripa amnis secundi *Borbetomagus*, Ptolemæi *Βορβητόμαγος*, ad quam scripturam in Antonini optimis membranis, itinere a Mediolano Magontiacum, proxime accedit *Borbetomagus*, quae corrupta in aliis in *Bornitomagus* est. Major depravatio videtur itinere a Treveris Argentoratum, ubi *Brocomagus* inter Magontiacum & Noviomagum distantia media in eam conspicitur. Posteriori ævo, ut solemne erat, ipsa urbs gentis nomine donata & *Vangiones* dicta est. Ammianus Marcellinus lib. xv. cap. xxvii. *Dein Prima Germania, præter alia municipia, Magontiacus est, & Vangiones, & Nemetes*. Lege 111 Cod. Theodos. de Prædiis naviculariorum a Valentiniano & Valente augustis data est *Vangionum*. Notitia Imperii sub Duce Mogontiacensi, *Praefectus militum secunda Flavia Vangiones*, id est apud Vangiones, sive Vangionibus. Et Hieronymus Epist. xi. ad Ageruchiam viduam, sub finem: *Vangiones longa obsidione deleti*. Esse autem nostram *Warmatiam* sive *Worms*, cum situs ostendit & itinerariorum rationes, tum provinciarum & civitatum Notitiae, quarum quibusdam simpliciter est *Civitas Vangionum*: in aliis autem *Civitas Vangionum Warmatia*; in aliis *Civitas Vangionum, id est Warmatia*, vel *Garmatia*, aut *Garmatia*: & *Civitas Vangionum, id est Warmacia*, per c litteram pro r. Circa Caroli Magni ætatem annales *Warmacia* vel *Warmatia* referunt. Ad Teutonicum W exprimendum veteres Latini V adhibuerunt, quod elementum quia saepe cum B permutatur, inde factum ut plures *Borbetomagus*, *Borbetomagus*, quasi *Borbetomagus* scriberetur.

Hanc inter Vangionum urbem & Magontiacum in Tabula Theodosiana est *Banconica*, quae in dicto Antonini itinere a Mediolano Magontiacum, dicitur *Banconica*, ut videtur corrupte; medio prope intervallo sita inter utramque, quam diximus, urbem. Rationes Itinerarii sic habent:

*Noviomagum
Borbetomagus*

— — —
M. P. XIII.

Banconicam

M. P. XIII.

Maguntiacum

M. P. XI.

Tabula habet VI III millia ad *Mogontiacum* : XI ad *Borgetomagum*, uti per G pro aliorum scriptum habet. Si bene peripexeris, nihil in illo tractu est & in tali distantia, quam oppidum *Oppenheim*, quod non dubitat Cluverius, esse ipsam veterum *Banconicam*.

Principem urbem Germaniæ Primæ, *Mogontiacum*, Cluverius etiam sub Vangionibus censet, quorum fines ad *Navam* amnem deducit. Dubitare possis, quia non huic urbi, sed *Borbetomago* sive *Wormatiæ*, nomen gentis, quod primariæ tantum urbi contingebat, media ætate fuit impositum, *Vangiones* scilicet, quod potius nobiliori *Mogontiacum*, si Vangionum gentis fuisset, reddi debuisset. Sed forte Cluverium induxit, quod alia gens post Vangionas & Treveros in illo tractu ab antiquis non memoretur, ob quam causam nos etiam, quum aliam gentem nominare non possimus, Cluverii ordinem non sustinemus immutare. Scribitur varie hoc nomen: apud Tacitum, qui forte antiquissimus est, qui ex reliquis scriptoribus nominavit, *Magontiacum*. Lib. IV. Histor. cap. XV. *Bataavorum cohortes, missæ in Germaniam, actum Magontiaci agentes*: & cap. XXXIII. *aliis a Magontiacum universas copias advenisse credentibus*: & alibi sæpe. In Antonini Itinerario *Maguntiacum* & *Magontiacum*, illud itinere a Mediolano ad hanc urbem; hoc, a Treveris Argentoratum. Ceteri fere *Mogontiacum* scripsere, auctor Tabulæ Peutingerianæ ex Theodosii ævo: Eutropius lib. VII. cap. VII. Notitia Imperii sub Duce Mogontiacensi: etiam interdum *Moguntiacum*, ut in Notitia provinciarum & civitatum est. Ptolemæus *Μογοντίακον*, & in locum γ admissio, quod leve est: id vero castigatione dignum, quod in Germania Inferiore scripsit, quum caput Superioris fuerit. Ammianus casu femineo format *Mogontiacus* lib. XV. cap. XXV. ut supra sæpe vidimus. Postea truncatum fuit vocabulum, poetis præsertim, quorum metro *Mogontia* vel *Moguntia* visa aptior. Fortunatus lib. IX. carm. IX. ad Sidonium episcopum Mogontiacensem:

Reddita ne dolcas felix Maguncia casus,

Antistes redit qui tibi ferret opem.

Güntherus Ligurino lib. I. vers. 384. a *Mogo*, id est *Mæno* flumine, haud procul urbe in Rhenum effluente, nomen deducit,

Nomen ab infuso recipit Moguntia Mogo.

Sed vocis hanc originem auctori suo relinquimus, quia flumen illud *Mogum* nuncupatum fuisse inauditum est, cui *Mæno* vel *Mano* ab antiquis Romanorum temporibus ad nostram memoriam nomen fuit, ut in Germania trademus. Quod ergo princeps urbs Romanorum fuit in Germania Superiore; ibi plerumque sedes præsidis; ibi vir spectabilis Dux militiæ per provinciam; ibi præfectus militum & stativa. Tacitus Hist. lib. IV. cap. XXXIII. *a Magontiacum universas copias advenisse*: & cap. LXI. de Civilis tumultu: *Cohortium, alarum, legionum hiberna subversa cremataque: in tantum relictis, quæ a Magontiaci ac Vindonissæ sita sunt*. Et Notitia Imperii sub dispositione viri spectabilis Ducis Mogontiacensis: *Præfectus militum Armigerorum Mogontiacum*.

Sub ostium *Navæ* amnis, qui nunc *Naha* vocatur, in citeriore ripa, sive *Mogontiacum* versus, situs est antiquus vicus vel oppidum *Bingium*. Tacitus lib. IV. Histor. cap. LXX. *Tutor, Treveris comitantibus, vitato Magontiacum Bingium concessit, fidens loco, quia gentem Navæ fluminis abruperat*. Notitia Imperii sub dispositione v. sp. ducis Mogontiacensis: *Præfectus militum Ringensium Ringio*. Tabula Theodosiana hoc ordine:

Vosavia VIIII. Bingium XII. Mogontiacum — —

Antonini itinere a Tauruno Pannoniæ per ripam in Gallias:

*Noviomagus**Bingium**Antunacum*

M. P. XXV.

M. P. XXXII.

Ex alio itinere a Treveris Argentoratum :

*Bandobricum**Salisfontem**Bingium**Mogontiacum*

M. P. XXII.

M. P. XXIII.

M. P. XII.

Itinere a Lugduno capite Germaniarum ; corrupte *Vincum* scribitur, non tam propter quod cum *B* saepe numero commutatur, quam propter elisum *I*, & *C* cum *G* confusum. Esse autem ipsum Bingium, ex rationibus milliariorum apparet, quæ sunt

*Confluentes**Vincum**Noviomagus**Treveros*

M. P. XXVI.

M. P. XXXVII. [Treveror.]

M. P. XIII.

Ammianus novo casu *Bingio* sive *Vingio*, ut in quibusdam codicibus est, formavit lib. XVIII. cap. II. *Civitates*, inquit, *occupata sunt septem : Castra Herculis, Quadriburgum, Tricesima, Novesium, Bonna, Antunacum, & Bingio*. Aufonius principio *Mosellæ* situm & munitiones ita describit, ut sæpe memoravimus :

*Transferam celerem nebuloso lumine Navam,**Addita miratus veteri nova mania vico.*

Transferat ponte, quem supra ex Tacito cognovimus : & dum transit, veteris vicini oppidi nova moenia miratur, quæ magna doctorum consensione munimenta Bingii erant, non quod vicus immunitus fuerit, sed quia bellorum impetu eversum oppidum, in vicum redactum fuerat : tum autem principum liberalitate instauratum.

Cui genti *Bingium* adscriptum fuerit, non usque quaque est liquidum. Cluverius, quamvis *Mogontiacum* *Vangionibus* adsignet, quorum limitem in *Nava* flumine ponit : tamen *Bingium*, cis *Navam* situm, attribuire *Treveris*, quam *Vangionibus*, mavult, qui *Tutor*, qui *Trevir* fuit, quum ab Romanis defecisset, se *Bingium*, præterito *Mogontiacum*, recepit, abrupto ponte se tutum fore confisus, in quo autem falsus fuit, ut ex Taciti IV. Hist. cap. LXX. notum est. Mihi vero id inde, quod Cluverius putat, nondum videtur consequi, quia in tumultu & bello quisque occupat, quod sibi præsidio existimare fore ; legum atque limitum nullam rationem habet. Cujuscumque ergo populi *Mogontiacum* fuit, probabile maxime est, in *Nava* fluvio territorium ejus finitum fuisse, citra quem quum *Bingium* fuerit, ejusdem ditionis fuisse, cujus erat *Mogontiacum*, plane est credibile.

TREVERI seu TREVERI.

TREVIRI sive TREVERI, antiquus & potens populus, longe lateque inter Mosam & Rhenum habitaverunt, a quibus Mosâ Remos separavit ex occasu solis : a meridie communes cum *Mediomatricis* fines habuere. Cæsaris ævo orientalis limes *Rhenus* erat. post, traductis *Ubiis* in citeriorem ripam, in tantum angustior, quantum illi Augusti liberalitate ex Gallico solo acceperunt. Scribunt *Tecuri*, vocali tertia, Cæsar variis locis ac pæne innumeris : & Cicero lib. VII. epist. XIII ad Trebatium, *Sed ut ego quoque te ad prædicationem de nostris cautionibus ; Treveros vites censeo : audio capitales esse*. Per-

bit jocus Ciceronis, si *Treveros* substituas, quia ad 111. viros Romanorum capitales ad-
ludit. Hos Ptolemæus imitatur, *Τρεβιροι* scribens: quæ ratio etiam in nummo Vespas-
iani, si recte transcriptus a Golzio est, observata fuit, COL. AUG. PAT. TREVIROR. id
est, *Colonia Augusta Paterna Trevirorum*. Ceteri plerique vocali secunda *Treveri*, scri-
bunt, atque ita in multis marmoribus legitur, quasi consuetudine Romani & commerciis
experti essent postea, non a *vir*, sed ex Germanica origine id vocabuli esse; ejusque
ideo mutassent pronuntiationem. Pomponius Mela lib. 111. cap. 11. *Belgarum clarissimi
sunt Treveri*. Plinius lib. iv. cap. xvii. *Treveri, liberi antea*, id est ante Civilis tumultum
ob quem libertatem ademit Vespasianus, sub quo Plinius scripsit. Tacitus innumeris lo-
lis, præsertim lib. iv. Historiarum eorum mentionem fecit, & semper *Treveros* scripsit.
verbi gratia, lib. iv. cap. lxx. sæpe, *Tutor, Treveris comitantibus, Bingenium concessit*:
& iterum, *Ea clade percussis Treveri*, item, *Legiones a Novesio Bonnaque in Treveros tra-
ductæ*. Semel, at singulariter ac sine numero, *Trevir* dixit. Lib. 111. Histor. cap.
xxv. *In Galliam Julium Calenum tribunum; in Germaniam Alpinum Montanum præfectum
cohortis, quod hic Trevir, Calenus Aednus, uterque Vitelliani fuerant, essent mihi misere.*
Qua forma etiam Lucanus usus est lib. i. vers. 441.

Tu quoque latatus converti prælia Trevir.

Maxime vero notabiles sunt lapidum inscriptiones. Gruterus pag. 111. num. 9. COL. AUG.
TREVER. Et pag. 225. num. 4. S. C. AU. TREVE. Et pag. 482. num. 5. CIVITAS TREVE-
RORUM OPTIMO PRAESIDI. Germanicam originem præ se *Treveri* ferebant. Tacitus de Germ. cap. xxviii. *Treveri & Nervii circa adfectionem Germanica originis ultro am-
bitiosi sunt, tanquam per hanc gloriam a similitudine & inertia Gallorum separantur*. Unde
minus est, quod de Germanico illorum nomine dubitemus.

De finibus supra dictum: de Rhenano latere, quod primum imminutum fuit, adji-
cere non nulla, pretium erit. Julii Cæsaris temporibus ad Rhenum habitasse, ex illius
commentariis manifestum est. Lib. iv. cap. x. de Rheno dixit, *per fines Helvetiorum,
Sequanorum, Mediomatricorum, Tribocorum, Trevirorum citatus fertur*. Et commenta-
rio v. cap. 111. *Hec civitas [Trevirorum] longe plurimum totius Gallia equitatu valet, ma-
gnasque habet copias peditum, Rhenumque, ut supra demonstravimus, tangit*. Et lib. vi. cap.
xxviii. *per Arduennam silvam, quæ est totius Gallia maxima, atque ab ripis Rheni, finibus-
que Trevirorum, ad Nervios pertinet*. Ejusdem commentarii vi. cap. viii. *Firmo in Tre-
veris presidio ad pontem relicto, ne quis ab iis subito motus oriretur; reliquas copias equitatum-
que transducit*. Quum vero Ubiorum genti, qui Cæsaris tempore Transrhenani erant,
Augustus Cæsar concesserit, ut Rhenum transgrederentur, ripamque Gallicam custo-
diunt, & veteres hostes suos Catts, a quibus pulsi fuerant, a transitu arcerent; in
controversiam venit, utrum Treveris aliquid ad Rhenum, & quantum relictum fuerit,
Plinius quidem, quum lib. iv. cap. xvii. gentes Rhenum accolentes describit, post
Langiones, statim Ubios nominat: hinc *Gubernos, Batavos*, ut supra productis verbis
demonstravimus. Nihilominus ejusdem Plinii auctoritate superiorem partem ripæ, quam
possederant, relictam esse Treveris censemus; inferiorem cessisse Ubiis. Suetonius
Caligulae Vita cap. viii. ita de natali ejus solo refert: *Ubi natus sit, incertum diversitas
videntium facit*. Ca. Lantidus Gataldus Tiburi genitum scribit: *Plinius Secundus, in Tre-
veris, vico Ambitarino, supra Confluentes*: addit etiam pro argumento, *aras ibi ostendi in-
scriptas OB AGRIPPINAE PUEPERIUM*. Ex quibus intelligimus, quia vicus ille supra
confluentes celebres Rheni & Moselle fuit, ad Rhenum exstitisse: & quod idem in Treveris
erat, Treveros extremis Augusti temporibus in Rheni ripa adhuc partem possedisse,
Cc. quum

quum multis ante annis traductio Ubiorum, & vel in ipso triumviratu, ut Cluverius ex Dionis lib. XLVIII. putat colligi posse: praecessisset. Quanta vero fuerit illa portio Trevericarum in ripa possessionis, non puto demonstrari certo posse: nec vero improbabile videtur, quod sentit Cluverius, duobus confluentibus cum Rheno, Nava & Abrinca, definitam fuisse. Certe aliam ignoramus gentem, cui quæ utrumque amnem interjacent, attribuamus: nec interest geographiæ; cuius gentis ille tractus fuerit, nosse curatius determinatum; quum sufficiat non nescire, cuius Romanæ provinciæ fuerit, & quam distantiam inter se loca habuerint.

Inter Rhenum ergo & Mosam, circa Mosellam maxime, gens Treverica habitavit. Oppidum gentis primum ad Mosellam illud, quod hodieque clarum est, etiam antiquitus fuit, & ante Cæsarem ac Augustum, id quod principatus dignitas ostendit, quia statim, ubi primum memoratur, fuit amplum & potens. Quod nomen ejus fuerit, antequam coloniam acciperet, nusquam est proditum: neque quo anno deducta colonia fuerit; nisi quod Augusti auspiciis deductam, nomen ostendit. Tacitus simpliciter *coloniam Treverorum* vocat lib. IV. Hist. cap. LXII. & LXXII. Primus, qui novo *Augusta* nomine adpellaverit ex scriptoribus, quos habemus, Pomponius Mela est lib. III. cap. II. de Gallia. *Urbes, inquit, opulentissima, in Treveris Augusta; in Aeduis Augustodunum; in Aufcis Climberrum.* Alter est Ptolemæus, a quo *Αυγύσα Τερβικῶν, Augusta Treverorum* vocatur. Addo lapidum inscriptiones supra memoratas, quibus est COL. AUG. TREVER. item C. AV. TREVE ex Gruteri thesauro p. III. & 225. Consonat nummus Vespasianus, itidem *Augusta* nomen præferens, quem supra quoque ostendimus inscriptum COL. AUG. PAT. TREVIROR. Postea, recepto ubique more, gentis suæ vocabulo urbs *Treveri* vel *Treviri* nominata. Ammianus Marcellinus lib. XV. cap. XXVI. *Belgica prima Mediomatricos præcedit, & Treviros, domicilium principum clarum.* Diviso enim Romano imperio, qui Transalpinas partes tenebant Treveris plerumque sedem fixerunt, Constantius, Constantinus, Constantinus filius, & Constans, & hujus percussor Magnentius, & saepe Gratianus, & qui eum interfecit, Maximus. Ambrosius epistola LVI. ad Valentinianum II. augustum, de sui ad Maximum legatione: *Quum pervenimus Treviros, postmodum processimus ad palatium.* Poetæ circumscribunt nomen, nunc *Trevericam urbem*, nunc *urbem Treverum* nuncupantes. Ausonius de Claris Urbibus cap. IV.

Trevericaque nobis solium, quæ proxima Rheno,
qui una situm & commoda urbis his verbis describit:

*Lata per extensum procurrunt moenia collem,
Largus tranquillo prælabitur amne Mosella,
Longinqua omnigena vēstans commercia terra.*

Venantius Fortunatus de navigatione sua lib. X. carm. XII.

*Perducor Treverum qua moenia celsa patescunt,
Urbs quoque nobilissimæ nobilis, atque caput.*

Tanta vero felicitas mox quadruplici clade prostrata est. Salvianus Massiliensis lib. VI. de Gubernat. Dei pag. 211. *Treverorum urbs excellentissima, quadruplici est everione prostrata.* Et eodem libro pag. 227. *Expugnata est quater urbs Gallorum Trever opulentissima.*

Hæc de capite, urbe Treverorum Augusta. Circumjecta oppida partim in ripa utriusque amnis, partim in mediterraneis fuerunt. Anno secundo XIII. millibus, in dextra Mosellæ ripa, fuit oppidum *Noviomagus*, sive *Novomagus* vel *Nivomagus*; totius enim inscribitur. Itinere Antonini a Lugduno capite Germaniarum hæc proposita est:

*Antunum**Confluentes.**Vincum* [Bingium]*Noviomagum**Treveros*

M. P. IX.

M. P. XXVI.

M. P. XXXVII. [Valef. xxxiiii.]

M. P. XIII.

Esse autem hanc non Noviomagum Nemetum, tam ex itineris directione, quam distantis locorum liquet, quum a Bingio in Nemetum urbem sint ad XLVIII millia. In Tabula Theodosiana, itinere ab Augusta Treverorum ad Bingium, etiam *Noviomago* legitur, x millibus passuum ab Augusta. Et eodem tractu posita *Nivomagus* vel *Novomagus* contracte, ab Aufonio, Mosellæ versu 10.

*Et tandem primis Belgarum conspicio oris**Nivomagum, divi castra incluta Constantini.*

Constantinus enim Maximus heic bello, adversus Francos gesto, videtur castra habuisse. Quidam in mediterranea tradunt, quod Antonini itinere non repugnat: verum quia ad Mosellam ejus loci vicus superstat, *Nimagen* dictus, & in Tabula Theodosii *Noviomagus* prope Mosellam locata conspicitur; non dubitamus eum vicum *Treverorum* *Noviomagum* esse, cui neque distantia Itinerarii Antoniniani adversatur.

Eadem Tabulæ Theodosianæ via duo oppida inter Noviomagum Treverorum, & Bingium ponuntur, *Belginum* & *Dumno* hac serie atque distantia:

Aug. Treviror.

VIII. [Cluv. XIII.]

Noviomago

X.

Belginum

VIII.

Dumno

XVII.

Bingium

Prius oppidum incidit fere in locum, qui non dissimili prorsus nomine nunc *Baldenau* vocatur, quasi *Beldinum* forsan antiquum nomen fuerit: alterum, *Dumno*, videtur Cluverio vicus esse infra oppidum Kirchberg, qui *Densen* vocatur. *Dumno* etiam nomen *Dumnisso* fuit, apud Aufonium, eodem itinere a Bingio Noviomagum, in Mosellæ descriptione, post initium:

*Unde iter ingrediens nemorosa per avia solum,**Es nulla humani spectans vestigia cultus,**Prætereo arentem sitientibus undique terris**Dumnissum, riguaque perenni fonte Tabernas.**Arvaque Sacromatum nuper metata colonis:**Et tandem primis Belgarum conspicio oris**Nivomagum, divi castra incluta Constantini.*

Dumnissus ergo Aufonii est *Dumno* Tabulæ. *Tabernas* autem fonte perenni riguas suspicatur Cluverius diversoria fuisse juxta egregium fontem in illa via, mille quingentis circiter passibus supra arcem Baldenau, *Dumnissum* verius: ex quo rivulus limpidissima aqua profluens Mosellæ redditur paullo infra Noviomagum.

Ab hac via declinavit alia Antonini, quæ itidem Treveris Bingium ferebat, indeque Argentoratum. Rationes ejus ita habent:

*Treveri**Bandoëricam**Salissonem*

M. P. XVIII.

M. P. XII.

CC2

B.n-

Bingium

M. P. XXIII.

Mogontiacum

M. P. XII.

Clarissimo viro Hadriano Valefio Notit. Gall. in *Saletione*, videtur *Baudobrica* Itinerarii esse eadem, quæ Peutingerianæ Tabulæ est *Bontobrice*, quod, si nomina intuemur per similia, valde probabile adparet: si numeros & rationes itinerum, nimis quantum dissonat. *Bontobrice* enim viii millibus passuum a Confluentibus abest: *Baudobriga* vero xviii a Treveris, a quibus ad Bontobricam Tabulæ sunt circiter xl. millia passuum. nec adparet ratio, quare, qui Treveris proficiscatur Bingium, tam longa ambage prope ad Confluentes accedat, ut viii millibus tantum ab illis absit. Quum vero *Baudobrica* nomen etiam alio itinere, a Tauruno Pannoniæ per ripam, occurrat, positum inter Bonnam & Antunnacum; non sine causâ aliquis de Baudobrica altera, quæ inter Treveros & Bingium sita sit, dubitare cœperit, quia non credibile est, in illo tractu non amplissimo, qui inter Bonnam, Bingium & Treveros existit, duas Baudobricas, oppida ejusdem nominis fuisse. Aliud ergo quodvis nomen, quam *Baudobricam* inter Treveros & Salissonem malim legi, ut & Tabulæ Theodosii suæ rationes, & Antonini Itinerario etiam suæ consent. Quare & *Salissonem* Itinerarii, & quodcumque sub *Baudobrica* nomine antecessit, in mediterraneis fuisse autumo: & quia Tabulæ ac Aufonii via in septentrionem declinabat; hanc Itinerarii viam in austrum plus recessisse puto, quod neutram in alteram videmus incidisse. Cave vero, quod supra etiam monuimus, ne hunc Itinerarii *Salissonem*, cum Ammiani Marcellini *Salisone*, qui *Saletio* est, confundas.

Reliquum est, ut ad Rhenum quæ ditionis Trevericæ, saltem inter Ubios & Vangiones fuerunt, consideremus. A Bingio & Navæ confluente secundum Peutingerianam Tabulam proxima per xii. millia passuum est *Vosavia*, quæ omnium consensu est *Ober-Wesel*, jam tum Hrabani ætate *Wafalia*, (in ejus Martyrologio prid. kalend. Julii) dicta, ut facilis conjectura sit, in Tabula forte etiam *Vosalia* vel *Vosallia* legendum esse. Inde post xi. millia est Tabulæ *Bontobrice*, quæ, & Notitiæ Imperii *Bodobriga*, est eadem, ut postea probabimus: cui quod nomine consonat, sed ex alieno loco reducenda, Antonini *Baudobrica*; non inepta Cluverii conjectura est, in Tabula quoque *Bontobrice* legendum esse: ut cum *Bodobriga*, quæ in eodem loco est, ut mox probabimus, propius pleniusque conveniat. Notitia Imperii sub dispositione Mogontiacensis Ducis, præsidia Romanæ militiæ Rhenanis oppidis imposita accurato ordine, & habita geographiæ ratione, sic enarrat, ut post præfectos militum, Saletione, Tabernis, Vico Julio, Nemetibus, Alta Ripa, Vangionibus, Mogontiaco, Bingio; *Præfectus sequitur militum Ballistariorum Bodobriga*: tum demum *Præfectus militum Defensorum Confluentibus*: & tandem *Præfectus militum Acicensium Antonaco*. Ex quo accuratissimo ordine intelligimus, *Bodobrigam* inter Bingium & Confluentes sitam fuisse, quo tractu etiam *Bontobrice* in Tabula Peutingeriana est, cujus numeri nos in locum ducunt, qui nunc oppidum *Boppardum* habet, quod nomen a vocabulo *Bodobriga* non plane est alienum.

Antequam ad Confluentes abeamus, dispiciemus de *Ambitarino vico*, quem Plinius apud Suetonium Caligula cap. vii. ut supra demonstravimus, in Treveris supra Confluentes posuit. Quæ formula ostendit, haud longe illum a Confluentibus abfuisse, & quidem ad Rheni ripam situm, ubi castra Romanorum haberi solita. Quum vero Cajus, Germanici Caesaris filius, auctore Plinio in hoc vico natus, feratur in castris natus esse, quod etiam versus divulgatus apud Suetonium confirmat,

In castris natus, patriis nutritus in armis;

utique verosimile est, vicum juxta Rhenum fuisse, quod ip. a etiam verba *supra Confluentes*,

tes, non obscure arguunt, & quia nihil additum, quod ad aliam restringat, de nobiliore Rheni ripa explicari postulant: ut adeo in Cluverii sententiam ire minus dubitemus, qui inter Bontobricam Tabulæ & Confluentes *Vicum Ambitarinum* medium, in loco fere, ubi nunc castrum *Capella* est, persuasum sibi habet. In mss. *Ambitarinus* vicus vocatur: in vulgatis *Ambiatinus*; etiam in nonnullis *Ambiativus*, quod Cluverio placet propter Pipini diploma, de quo infra dicturi sumus. De situ hoc dubitationem Christophorus Browerus movet, Annal. Treverens. lib. 1. pag. 136. vicum nostrum ab Rheno ultra Mosellam in pagum sive campum Meginensem, qui nunc Meyenfeld dicatur, traducens, cujus indicium non spernendum, ut ait, in Pipini & Caroli M. donationum tabulis se invenisse arbitratur. Libro VII. pag. 378. ex Pipini donatione refert S. Martini ecclesiam in *Ambirivo pago* Treverensibus contributam; & pag. 380. ex Caroli diplomate, S. Martini ecclesiam, Treverensi ecclesiæ donatam, esse in *pago Meginensi*. Unde pronum videtur colligere, Ambitivum pagum ipsum Meginensem esse; hunc autem ob soni nonnullam convenientiam eum, qui nunc Meinfeld vel Meyenfeld adpelletur; ut S. Martini ecclesia sit Monasterium Meinfeldense, sive *Münster in Meyenfeld*. Quod si est, ampliores fines illi pago oportet constituentur. Regino enim, Chronicorum auctor, ad annum 1000 LXXVI dicit, *Meginensem campum non longe ab Andernaco castello* abesse. Andernacum autem infra Confluentes VIIII millibus passuum situm est; & vicus natalis C. Cæsaribus *supra* eosdem, Plinio auctore: quæ, nisi multum ampliatis finibus, non facile inter se conciliantur. Cardo ergo totius causæ in eo verti videtur, ut pagus Meginensis per fines suos describatur, & Pipini diploma bene inspiciatur ad interpretandum: quod iis utrumque relinquemus, quibus utriusque perficiendi copia non negata, ut nobis, est. Interea Cluverium in Tabula nostra & expositione sequuti sumus.

Jam ad *Confluentes* accedamus, qui a fluviiis aquam confundentibus nominantur: heic autem videtur una oppidum significari. Plinius apud Suetonium dicto loco: *Vico Ambiatino, supra Confluentes*. Quum enim Drusus quinquaginta amplius castella in Rheni ripa condidisse feratur; quis cum credet hunc omnium opportunissimum locum inter duos maximos amnes sine castro, sine munimentis constructis præterisse? Ait Ammianus lib. XVI. cap. III. *ibi oppidum esse, ubi amnis Mosella confunditur Rheno*: quamquam aberrare in illius nomine videatur, ut postea demonstraturi sumus. Notitia Imperii sub Duce Mogontiensi *Confluentes* quoque, ut oppidum præsidio munitum, describit. *Præfectus*, dicitur ibi, *militum Defensorum Confluentibus*. Tabula Theodosii Peutingeriana, & Antonini Itinerarium itinere a Lugduno capite Germaniæ inter oppida *Confluentes* recensent. Illa hoc modo:

<i>Antunnacum</i>	VIIII.
<i>Confluentes</i>	VIII.
<i>Bontobrice</i>	VIIII.
<i>Vosavia</i>	IX.
<i>Bingium</i>	XII.
<i>Moguntiacum</i>	—

Itinerario autem Antonini hæc series est:

<i>Bonna</i>	— — —
<i>Antunnacum</i>	M. P. XVII.
<i>Confluentes</i>	M. P. IX.
<i>Bingium</i>	M. P. XXVI.

Hodie urbs clarissima, nomen priscum corrupte servans, *Coblens*. Ipsam amnium commixti-

mixtionem Venantius Fortunatus lib. x. carm. xii. de Navigio suo seu Mosellana navigatione, ita descripsit:

Tunc venio, qua se duo flumina confusa iungunt,

Hinc Rhenuſ ſpumans, inde Moſella ſerax.

Infra Confluentes, Treverorum ultimum vel oppidum vel caſtellum ad Rhenum fuit *Antunacum*, cuius nomen jam & ſitum in Tabula & Itinerario vidimus, ut aliud non poſſit eſſe, quam quod poſtea *Andernacum* nuncupatum fuit. In Notitia Imperii vocatur *Antonacum*, eique militum Acienſium præfectus impoſitus erat. Nec recens eſt nomen alterum, ſed ab Reginone etiam, ut paullo ante vidimus, uſurpatum, qui caſtellum perinde, ac ſub veteri nomine Fortunatus Venantius ante dicto de Navigio ſuo, carmine dixit,

Antonnaceniſis caſtelli promtus ad arces

Inde prope accedens ſarcina pergo ratis.

Arces laudat, quia aliquando Auſtraſiæ regibus ſedem præbuit. Pergit ibidem Venantius:

- - - Præſunt reges in ſedibus aula,

Ac menſæ officio præandia feſta colunt.

Hodie oppidum non incelebre eſt, *Andernach*; nec dubitamus oppidum & civitatem olim fuiſſe. Ammianus enim Marcellinus lib. xviii. cap. ii. in civitatibus, id eſt clariſ urbibus numerat. *Civitates*, inquit, *occupata ſunt ſeptem; Caſtra Herculis, Quadriburgium, Treceſima, Neveſum, Bonna, Antunacum, & Binguo.*

Ultra fluvius *Abrinca* eſt ſive *Obringa*, qui ut terminus & limes utriuſque Germaniæ eſt; ſic etiam ex Cluverii opinione finis Trevereniſis ad Rhenum territori fuit. Quæ ſi ita ſe habent, oportet Trevereniſem agrum in diverſis provinciis fuiſſe. Ipſa enim colonia ſive metropolis fuit in Belgica Prima: tractus illius Rhenanus in Germania Prima ſive Superiore. Sed recentior eſt illa multiplicatio provinciarum, nec forſan ante Diocletianum audita: nec vero ab eodem tempore ſciri diſtincte poteſt, cui populo aut provinciae adſcribi ille tractus debuerit, quia Notitia provinciarum & civitatum Galliarum nullam illius rationem habet, quia tantum civitates episcopales enumerat, cuius dignitatis eodem nullæ in illo tractu fuerunt.

Ad Moſellam revertamur ejuſque confluentem: indeque ad ipſius coloniae conſinium. Ad utrumque locum nos oppidum *Rigodulum* deducit, quod ſupra prætermiſimus, quia, quæ de ſitu ejuſ controverſia eſt, non poteſt explanari commode, niſi cetera illius Moſellani tractus, & partim etiam Rhenani, explicata fuerint. Alia poſitio ejuſ oppidi apud Ammianum credita fuit: alia eſt apud Cornelium Tacitum. Ammianus lib. xvi. cap. iv. de vaſtatione Germaniæ, in Gallico ſolo provinciae, loquutus, *per quoſ traiecit*, inquit, *nec civitas ulla viſitur, nec caſtellum: niſi quod apud confluentes, locum ita cognominatum, ubi annis Moſella confunditur Rheno, Rigodulum oppidum eſt, & una prope ipſam coloniam [Agrippinam] torris.* Ita vulgo legebatur. Obſervavit autem Fridericus Ledenbrogius, in ms. *Rigomagum* eſſe, quod etiam Valeſius editione ſua expreſſit. Quæ vero Theodoſiana Tabula *Rigomagum* inter Antunacum & Bennam tere medio loco conſtituat, & recte conſtituat, quia nomen in *R. magen* ibidem conſervatur; ad confluentem non potuit ſitum eſſe, ſed ultra Obringam fluvium, in principio Germaniæ Inferioris. An ergo quod vulgo legitur, *Rigodulum*, ad confluentes hoſe omnes fuiſſe cenſeamus? ſi videre videtur Ammianus, nec Tacitus repugnare, qui lib. iv. Hiſtor. cap. Lxvi. hæc *Rigodulo* tradidit: *Civitas, contratio quæ erat militum Alaſentiaci, quantumque ſcimus tranſiſſerat, tertiis caſtris Rigodulum venit. quem locum magna Treverorum manu Valentinianus*

infederat, montibus & Mosella amne septum. Nihil videtur impedire, quo minus ad confluentes Rigodulum statuamus, quia & sic tertiis castris a Magontiaco abesset; verum, si quæ sequuntur ejusdem libri cap. LXXII. consideramus, fieri nequaquam potest, ut Taciti *Rigodulum* ad confluentes fuisse credamus, quia Cerialis, capto Rigodulo, dicitur *postero die coloniam Treverorum ingressus*, a quo longius confluentes remoti sunt per XIII milliaria Germanica, quam ut altero inde die coloniam ingredi potuisset. Quum ergo intra milliarii Teutonici spatium ab Agrippina sit vicus *Rigol*, non dubitare licet, esse illum, quod Tacitus memoravit, Treverorum *Rigodulum*. Quæ quum ita sint, & neque Rigodulum illi Ammiani loco, neque Rigomagum etiam conveniat; Cluverius utroque rejecto, *exiguum* censet legendum esse, quasi Marcellinus significari velit, oppidum Confluentes clade illorum temporum tenue ac exiguum oppidum factum esse. Miror doctissimos fratres, Henricum & Hadrianum Valetios, heic nihil adnotasse, quum eos nequaquam fugerit, quam acrem medicinam Cluverius adhiberet: ut consilium medendi detuisset illis pæne crediderim. Violenta, fateor, medela est Cluverii, qua mitiorem utique optamus, quam nescio, an traiectione verbi *EST*, & adpositu copulae *ET*, obtinere hoc modo possimus: *per quos tractus nec civitas ulla visitur, nec castellum, nisi quod est apud Confluentes, locum ita cognominatum, ubi amnis Mosella confunditur Rheno: & Rigomagum oppidum, & una prope ipsam coloniam turris.* Sic nihil violentum est, sola vocula *ET* adjecta, quæ facile potuit excidere; & *ET* in citeriorem locum transposito. Castellum autem Confluentes potius eo tempore, quam oppidum fuisse, verisimile videtur, & loci suadet opportunitas. Quibus admissis, & Marcellino sua veritas constabit, & librorum MSS. conservabitur auctoritas.

Quæ alia minora circa metropolim Treverorum restant, paucis verbis attingemus. Antoninus itinere a Durocortoro, quod in Remis est Campaniæ, in Treveros usque, ponit *Tungum*, vicum, qui Ligny est Cluverio: deinde *Epoissum*, nunc Yvoix, nostris *Ipichs* in finibus Lüzelburgicis: quæ videtur Notitiæ Imperii *Epusus* esse pag. 147. ubi *Præfectus* commendatur *Latorum Actorum Epuso Belgica Prima*: at vicus *Andethannalis* Cluverio est Echternach: a Treveris Agrippinam versus *Beda vicus*, nunc Bidburg, vel Bietburg. XII millibus passuum in septentrionem distans, & totidem fere a Rheno, Mosam amnem versus. Addit Peutingeriana Tabula inter Mediomatricos & Treveros *Caranuscum*, pro qua Cluverius *Saranuscum* legit, & Saarburg interpretatur: & *Ricciacum*, quod secus ac in Tabula est, infra Saranuscum transponit, ut loco *Riezingen* respondeat, qui inter Saarburg & Mittim situs est.

UBII TRANSDUCTI.

Transductos hoc cognominamus Ubios, quod non tam in veteri sede constitutos considerabimus, quam ut transducti ab Octaviano Cæsare ex dextra Rheni ripa in sinistram fuerunt. Quum Julius Cæsar in Galliis pro consule esset, Transrhenani omnes *Ubii* fuerunt, a Suevis sive Cattis graviter afflicti, a quorum ut se injuriis tuerentur, Cæsaris auxilium & amicitiam rogabundi impetraverunt. Id quod ex Cæsaris commentariis nunc demonstrandum est. Lib. IV. cap. III. *Ad alteram partem succedunt Ubii, quorum fuit civitas ampla atque florens; ut est captus Germanorum, & paullo, qui sunt ejusdem generis, etiam ceteris humaniores, propterea quod Rhenum attingunt, multique ad eos mercatores ventitant, & ipsi propter propinquitatem Gallicis sunt moribus adfecti.* Et cap. XVI. ejusdem commentarii: *Ubii, qui uni ex Transrhenanis ad Cæsarem legatos miserant; amicitiam fecerant, obsides dederant, magnopere orabant, ut sibi auxilium ferret, quod gra-*

viter ab Suedis premerentur: vel si id facere occupationibus rei publicae prohiberetur, exercitum modo Rhenum transportaret. id sibi ad auxilium, spemque reliqui temporis, satis futurum. Quorum precibus etiam hoc Caesar dedit, ut ponte facto arma Romana Germanis in ipsorum solo ostentaret.

Quum in fide erga Romanos Ubii mansissent, graviusque a Germanis premerentur, etiam propter Romanum foedus & amicitiam; vel sponte transgressi sunt Romanis permittentibus; vel non inviti a duce Romanorum in alteram ripam, ut tutiorem sedem, transducti fuerunt, quo anno, non satis clarum est historia tacente: nec vero dubitatur, recenti Augusti imperio, aut ipso triumviratu migrationem illam factam fuisse. Tacitus de Moribus German. cap. xxviii. *Ubii transgressi olim, & experimento fidei super ipsam Rhens ripam collocati, ut arcerent, non ut custodirentur.* Quum OLIM dicit, ad longinqua tempora respicit: quum TRANSGRESSOS, coactam traductionem excludit. Solum Strabo rem obscuram potest illustrare, qui lib. iv. pag. 134. quum de Treveris, Rhenum accolentibus egisset, addit, *πέποι ἡ ὕλην Οὐβίοι καὶ τῶτον τὸ τόπον. ἐς μετήγαγεν Ἀγρίππας ἐκείντας εἰς τὸ ἐπὶ τοῦ Ρήνου, Trans fluvium ad ista loca habitabant Ubii, quos non intra Agrippa intra Rhenum transduxit.* Jam vero duas expeditiones Gallicas Agrippae scimus, utramque a Dione Cassio descriptam, primam primo ejus consulatu factam, lib. XLVIII, alteram octavo decimo post priorem anno, C. Sentio & Q. Lucretio coss. lib. LIV. Quum quod prior illustrior fuit, & operosior etiam, & diuturnior, ut videtur; utique illam Ubiorum transductioni damus, quia Rhenum in ea ponte Agrippa junxit, per quem tunc Ubii haud dubie a dextra in sinistram Rheni ripam transierunt. Dio Cassius lib. XLVIII. pag. 387. de his ita refert: *τὸς Γαλάτας αὐτὸν τὸς νεωτέρους ἀποπολεμήσαντες ὅτε περ καὶ τὸ Ρήνον δεύτερον δὴ τὸ Ῥωμαίων ἐπὶ πολέμῳ διέβη, μετεπέμψατο. . . ὑπάτερε ἡ μὲν Ἀγρίππας Γάλλῳ.* Id est, *Contra Gallos quoque rebellantes [Agrippam] bellum gerentem, cuius causa secundum Romanorum Rhenum transivit, quum in consul esset etiam L. Gallus, evocavit Octavianus, scilicet ad classem fabricandam, & militem navalem exercendum, adversus Sextum Pompejum, Pompeii Magni filium.* Consulatus is M. Vipsiani Agrippae & L. Caninii Galli incidit in octavum annum a nece Julii Caesaris. Altera expeditio descripta a Dione est lib. LIV. nec, quia brevior fuit, illustre aliquod momentum habet.

Transducti oppidum in ripa condiderunt: etiam *Aram*, haud dubie in honorem Caesaris Augusti, ut plures provinciales fecerunt. Illius quale nomen prius fuerit, antea ceptam coloniam, non puto usquam reperiri. Tacitus annal. i. cap. xxxvi. simpliciter *oppidum Ubiorum* vocat, praecipuum videlicet, & majus ceteris, si plura condiderunt. Illud coloniam Agrippina, Germanici filia, Claudii augusti conjux, tamquam patriam suam deduci curavit. Tacitus lib. xii. cap. xxviii. *Agrippina, quo vim suam socii quoque nationibus ostentaret, in oppidum Ubiorum, in quo genita erat, veteranos coloniamque ducem impetravit, cui nomen inditum est ex vocabulo ipsius.* Dicta quippe fuit *Agrippinensis* colonia. Plinius lib. iv. cap. xvii extremo: *Hinc Ubii, Colonia Agrippinensis, Guberni, Batavorum.* Tacitus Hist. lib. i. cap. lvii. *Fabius Valens die postero coloniam Agrippinensem cum eorum legionis auxiliariisque ingressus.* Ptolemaeus quoque in Germania Inferiore, Belgicae Galliae parte, post Batavodurum & Vetera, *ἑστὶν Ἀγρίππιναις, postea Agrippinensis* suppressio *colonia* vocabulo. Atque ita fere veteres; recentiores etiam *Agrippinam* dixerunt. Auctor Itinerarii sub Antonini nomine, tribus itineribus, a Tauruno Pannoniae per ripam; a Lugduno capite Germaniarum; & a Colonia Trajana, *Colonia Agrippinensem* vocat: alio a Treveris itinere, *Agrippinam civitatem*: Tabulae Theodosianae auctor

Simplicitur Agrippinam: Fortunatus autem Venantius plene, nisi quod litteram eiecit metri causa, lib. III. carm. XVII. ad Charentinum, episcopum Coloniensem,

Pontificem pollens Agripina Colonia praefert.

Nummus Neronis thesauro Golzii, AGRIPPINA COL. Et alius Claudii apud Harduinum, COL. AGRIPPINA UBIOR. Si genuini hi nummi sunt, de altera forma nominis, *Agrippine*, de cuius vetustate nonnulli dubitaverunt, *Agrippinensis* praeferentes: etiam certi esse possumus.

Nec praetereundum hoc loco est, fuisse qui de auctore coloniae dubitarent, utrum Agrippa, qui in Galliam Ubios transduxit: id quod etiam dubium doctissimum virum Christophorum Browerum habuit, dum Justus Lipsius per litteras illi dubitationem eriperet. Causa dubitandi erat, quod Cornelius Tacitus, qui id de Agrippina narravit, sibi ipse non constare videbatur. Libro enim de Moribus Germanor. cap. XXVII. *Ubi*, inquit, *quamquam Romana colonia esse meruerint, ac libentius Agrippinenses, conditoris sui nomine vocentur, origine erubescunt, transgressi olim, & experimento fidei super ipsam Rheni ripam collocati, ut arcerent, non ut custodirentur.* Respondit Lipsius, vim Taciti verbis inferens, legendo *conditoris suae*, cum femineo pronomine, sicut Virgilius dixerit *auctor ego Juno*; & Ovidius *sponsor dea*. Sed dubito, his duritiem emolliri: malim censere, generatim Tacitum loquutum esse; ut nec Claudium maritum, cuius auspiciis colonia uxoris nomine deducta fuit, excluderet. Inde est, quod supra idem Tacitus de Agrippina dixit (lib. XII. cap. XXVII) *coloniam deduci impetrat*. Ergo non suis auspiciis deduxit, quia precibus *impetravit* a marito. Non autem Agrippam avum conditorem coloniae fuisse, ex eo etiam probari potest, quia ab Agrippa *Agrippensis*, non *Agrippinensis*, dicenda fuisset, quod recte etiam Lipsius observavit.

Ad *Aram Ubiorum* pergimus, quam cum castro vel oppido conjunctam fuisse, non obscure descriptione Taciti videtur indicari. Annal. lib. I. cap. XXXIX. *Interea legati abscisati, regressum jam, apud Aram Ubiorum Germanicum adveniunt. Dua ibi legiones, primaque vicesima, veteranique nuper missi, sub vexillo hiemabant.* Et cap. LVII. ejusdem libri, *quo anno Germania descivere, sacerdos apud Aram Ubiorum creatus, ruperat vittas, profugus ad rebelles.* Jacobus Campius in Francisci Modii Novantiq. epist. III. & Philippus Cluverius existimant, Arae locum postmodum *Bonna* nomen induisse. Uterque hoc probant ajunt ex Taciti annal. I. cap. XXXIX. si componatur cum IX. Histor. cap. XIX, quia, quae ibi legio prima ad Aram Ubiorum castra habere dicatur; eadem hibernavit *Bonnae*, teste Tacito in altero loco. Urget quoque Campius distantiam a Veteribus ad *sexagesimum lapidem* a legionis primae sede; auctore itidem Tacito annal. I. cap. XLV. *Tantum autem intervalli inter Bonnam esse & Vetera, ubi altera castra.* Cluverius Florum adducit, qui lib. IV. cap. ult. *Bonnam* sub Augusto memoret; Tacitum vero *Bonna* nomen sub prioribus Caesaribus ne semel quidem memorasse; utique vero *Ara Ubiorum*: hinc putat consequens esse, ut Ara Ubiorum sit ipsa Bonna: quod vero quam fortiter ita colligatur, attemur nos nondum penetrare. De Floro infra dicturi sumus, quum ad Bonnam accesserimus. Fortiora Campii argumenta sunt, nec vero ita valida atque invicta, ut nihil relinquant dubitationis. Inter Taciti enim duo testimonia multum temporis intercessit, quantum videlicet inter Tiberium, recentem principem, & Vespasianum fuit: nec forma castrorum eadem. In millenis etiam passibus quantum differentiae sit, non potest negari esse, qui rationes ex illis confecit. Quapropter non spernendum Iusti Lipsii iudicium putamus, non videri aram illam longius ab oppido Ubiorum praecipuo, post co-

ad Taciti *annal.* i. cap. LVII. rem expeditam putat, si caput XXXVII *annalis* primi cum capite XXXIX comparetur. Ibi enim primam & vicesimam legiones in oppidum Ubiorum reductas, dici, quæ altero loco ad Aram Ubiorum fuisse perhibeantur: unde colligi putat, Aram ipsum oppidum Ubiorum fuisse. Colligerem etiam ita, si Tacitus *in oppidum* reductas dixisset: at quum dixerit *in civitatem*, (quod Pichonis metaphrasis *in oppidum* vertit) ager potius Ubiorum, seu populus & societas, pro more Latine loquentium, significatur, quam certa urbs & oppidum. Reductæ enim legiones sunt ex Veteribus, quæ extra agrum Ubiorum erant; ubi quintani & unetvicesimani sua castra habebant. Adde cap. XLV. Quidquid ergo hujus causæ est, in medio relinquo, ut ex ingenio suo quicquid demat vel addat quantum velit fidei: credibilis tamen existimo, non longe a principe oppido Ubiorum aram illam reductam fuisse.

Ipsam nunc *Bonnæ*, sive Ara fuerit Ubiorum olim, sive secus se res habeat; accedimus perlustrandam. Primus, de quo certi sumus, ejus mentionem Tacitus fecit, nec vero illam sub primis Caesaribus memoravit, sed post mortem Neronis, & libris *Histoniarum*, non *Annalium*. Lib. IV. cap. XIX. *scripsit Herennio Gallo, legionis prima legato, quæ Bonnæ obtinebat, ne arceret transitu Batavos.* Et proximo cap. XX. *Batavi quum castra Bonnenfibus propinquarent.* Et cap. XXV. *Sic mitigatis animis, Bonnæ, hiberna primæ legionis, ventum:* ac cap. LXXVII. *palantes captarum apud Novesium Bonnæque legionum.* Idem lib. V. *Histor.* cap. XXII. *Cerialis profectus Novesium Bonnæque ad visenda castra, per biennatis legionibus erigebantur.* Ptolemaus post Vetera & coloniam Agrippinensem, *est Bonna, deinde Bonna.* Situs urbis inclytæ per se notus est, nomine adhuc durans. An vel nomen vel oppidum etiam antiquius sit, non possumus pro certo dicere. Florus quidem lib. IV. cap. XII. Drusi historiam sub Augusto persequens, postquam dixerat, per Rheni ripam quinquaginta amplius castella direxisse, addit: *Bonnæ & Gesoniam cum pontibus junxit.* Sic in MSS. codicibus: sic ex illis Freinsheimius & Grævius ediderunt. Quum ignota *Gesoniam* sit, & æque *Genosia*, ut in aliis libris scribitur; Cluverius *Moguntiacum* substituit lib. II. *Germ. Antiq.* cap. XIII. quod, quamlibet claris viris adprobretur cerno, tamen durum nimis, & alienum a vestigiis membranarum est. Hadrianus ergo Valefius *Notit. Gall.* in *Bonna*, mavult *Novesium* inde conficere, quod propius quidem ad *Gesoniam* accedit, nec vero omnem dubitationem tollit. Quid enim est *cum pontibus junxit*? Dicimus *flumen ponte jungere, partem ponte urbi conjungere*, ut in niculum Romæ, apud Livium lib. I. cap. XXXIII. *urbes autem cum pontibus jungere* eo nampe sensu, quem heic Freinsheimius exponit, *adificare pontem apud urbem*; ne Latinum quidem satis videtur. Quum ergo illud *cum* otiosum plane in illa formula sit, quid obstat, quo minus ex *Gesoniam cum*, Elia Vineto præcunte, faciamus *Gesoniam* expeditæ sic rationes unius vocis, non autem alterius? quid enim ex *Bonna* faciemus? Bononiam? & ex pontibus eos, qui paludes intra utramque sternant, quæ mens erat Vireti? at recentius *Bononia* vocabulum est, & ipsum *Gesoriacum Bononia* posteriori dictum, ut ex Vita Constantini, ab Henrico Valefio evulgata, clarum est. Nihil est reliquum habemus, quo Florum probabilius expediamus, quam ut, quod Hadrianus Valefius fecit, deleamus *cum*, & *Novesium* vel *Novesium* pro *Gesoniam* vel *Genosia* substituamus, præsertim quod Tacitus, ut modo vidimus ex *Hist.* lib. IV. cap. LXX & LXXV & lib. V. cap. XXII. *Nec cum Bonnæque*, ut castrorum loca conjungat: ut & Bononiam Drusus Tranthemanæ tunc a ponte, & alio *Novesium*, ad terrendos Germanos perferamus. Id si Florus a veteri scriptore accepit, nec rem antiquam sui temporis vocabulo expressit, utique *Bonna* nomen tam antiquum erit, quam Ara Ubiorum.

speciosius argumentum reddet, quo Lipsius, & alii, ab Ara Bonnam sejunctam voluerunt. Est & *Bonna* mentio facta in Antonini Itinerario, & in Tabula Theodosiana: nec non ab Ammiano Marcellino, qui lib. x. l. i. cap. i. cum aliis ad Rhenum civitatibus, ut vocat, numeravit.

Supra Bonnam *Rigomagus* fuit ejusdem Tabulae, ad Rhenum oppidum, de quo supra diximus: deinde fluvius *Obringa*, terminus, ut Cluverius censet, inter Ubiorum agrum & inter tractum Rhenanum Treverorum. Infra Bonnam nobilius nihil quam *Novesium* est, quod jam ostendimus quoties cum Bonna ab Tacito jungatur. Alia addimus ejusdem Taciti testimonia. Lib. iv. Hist. cap. xxxiii. *alii a Novesio, alii a Magontiaci universas copias advenisse credentibus.* Et cap. xxxv. *impedimenta legionum cum imbelli turba Novesium missa, ut inde terrestri itinere frumentum adveherent.* Ergo castra legionum habuit, & munitus locus fuit, isque adpositus ad Rhenum. Eodem libro cap. xxvi. *Ingressis Novesium, tertia decima legio conjungitur:* & cap. lxii. *Legio xiiii cum auxiliis simul dedita a Novesio in coloniam Treverorum transgredi jubetur.* MS. Itinerario est *Novensio*, itinere a Tauruno per ripam: at itinere alio, a Lugduno Germaniarum capite est *Novesium* in omnibus libris; ut superiorem corruptum esse oporteat. Ex his itineribus & Tabula Theodosii, & ipso vocabulo, non incertum est, esse oppidum, quod hodie *Nus* vel *Nus* adpellatur.

Inter Novesium & Coloniam Agrippinensem dicto itinere a Tauruno per ripam, duo oppida ponuntur, *Durnomagus* & *Buruncum* hoc ordine,

Coloniā Agrippinam

Durnomagus

Buruncum

Novesium

LEG. VII. ALA.

LEG. V. ALA.

LEG. V. ALA.

Ex quo situ & ipsis nominibus apparet, illud esse vicum *Dürsmagen*; hoc oppidum quod dicitur *Wuringen*. Sed male in Itinerario *Durnomagus* praepositur *Burungo* utpote quod Coloniae proprius est.

Ultimus in Ubiorum ripa locus fuit *Gelduba*. Tacitus lib. iv. Hist. cap. xxvi. *Ingressis Novesium, tertiadecima legio conjungitur. Additus Vocula in partem curarum Herennius Gallus, legatus: nec ausi ad hostem pergere, loco, Gelduba nomen est, castra fecere.* Et cap. xxxii. *Mox adlati Geldubam in castra nuntiis:* & cap. xxxv. *Cohortes Geldubam perrexere, mactantibus, ut fuerant, castris.* Castellum fuisse ex Plinii verbis probatum est lib. xix. cap. v. *Sifer, inquit, ipsum Tiberius princeps nobilitavit, flagitans omnibus annis e Germania. Gelduba adpellatur castellum Rheno impositum, ubi gentrositas praecipua.* Ex quibus elucet, *Geldubam* ad Rhenum fuisse castellum, prope Novesium, quod etiam ex dicto itinere a Pannonia in Galliam, manifestum est, quo is ordo redditur:

Novesium

Geldubam

Coloniā

Vetera castra

LEG. V. ALA

LEG. IX. ALA

LEG. IX. ALA

Quo ordo nec obteare ex Taciti cap. xxxvi. apparet. Quod in vico *Gelb* ad Rhenum, ix milibus passuum a Novesio, prisca vestigia nominis adparent, cum eoque descripta positum convenit; non dubitamus illum veterem *Geldubam*, vel castellum vel oppidum etiam fuisse, itaque in Drafi ad Rhenum positis castellis adnumeramus.

Hic etiam de ripa Ubiorum: objacent in mediterraneis *Tolbiacum*, *Marcodunum*, *Ju-*

locus, ut ab austro in septentrionem progrediamur, est *Tolbiacum* vel *Tolpiacum*, quod etiam *Talpiacum* aliquando scribitur. Tacitus lib. iv. cap. lxxix. *flagrantissima cohortium* [Civilis] *Tolbiaci in finibus Agrippinensium agebat*, id est Ubiorum. Etenim transducti illi *Agrippinenses*, quam *Ubi*, malebant adpellari, quod ex libri hujus cap. xxviii. constat & de Morib. German. itidem cap. xxviii. Itinere Antonini a Treveris Agrippinam ita collocatur.

<i>Marcomagum</i>	LEG. VIII.
<i>Belgicam</i>	LEG. VIII.
<i>Tolpiacum vicum Superiorum</i>	LEG. X.
<i>Agrippinam civitatem</i>	LEG. XVI.

Ex quo ordine adparet, succclamante vocabulo, esse illud oppidum, quod hodie *Zülpich* nuncupatur eo modo, quem in *Tabernis* diximus & in *Tigro*, ut Germanica præpositio cum oppidi nomine, a *T* incipiente, cohæreat. Gregorius Turonensis lib. i. cap. viii. *civitatem Tulbiacensem* dixit.

Proximum ad Roram amnem est sive *Marcodurum* sive *Marcomagum*. nam idem oppidum esse, etiam exinde constat, quia *diuren* & *magen* lingua Celtica idem sonabant, transitum nempe fluminis. Tacitus sæpe dicto lib. iv. Hist. cap. xxviii. *Casa cohortis Agrippinensium in vico Marcoduro, incuriosius agentes, quia procul ripa aberant*. Ripam Rheni intellige, ubi reliquæ, & majores ipsorum copiae. Vel solum hoc nomen nobis situm prodit ac positionem, quia eo tractu ad Roram flumen superest oppidum *Diuren*, quod haud dubie est Taciti *Marcodurum*. Posteriores *Marcomagum* dixere, quod idem significat; auctor Itinerarii, ut jam ostendimus; & auctor Tabulæ Theodosianæ, in via ab Agrippina Treveros.

Infra Marcodurum, ad idem flumen Roram est *Juliacum*, aliquoties in Itinerario Antonini memoratum. Itinere a Castello Coloniam:

<i>Aduacam Tungrorum</i>	—	—	—
<i>Coriovallum</i>	M.	P.	XVI.
<i>Juliacum</i>	M.	P.	XVIII.
<i>Colonia</i>	M.	P.	XVIII.

Alio ibidem itinere, a Colonia Trajana Coloniam Agrippinam, ita disponuntur oppida, ut Tiberiacum interjiciatur:

<i>Thendurum</i>	—	—	—
<i>Coriovallum</i>	M.	P.	VII.
<i>Juliacum</i>	M.	P.	XII.
<i>Tiberiacum</i>	M.	P.	VIII.
<i>Colonia Agrippinam</i>	M.	P.	X.

Et Ammianus Marcellinus Remensi itinere ab Rheno, Juliaci quoque rationem habet lib. xvii. cap. iv. *Remos, inquit, Severus, magister equitum, per Agrippinam petens & Juliacum, Francorum validissimos cuneos offendit*. Etiam in Peutingeriana Tabula commemoratur, via ferente ab Atuaca sive Aduaca, quæ Tungrorum est, Agrippinam, hac serie:

<i>Atuaca</i>	XVI.
<i>Coriovallio</i>	XII.
<i>Juliaco</i>	XVIII.
<i>Agrippina</i>	

Ex hoc positu, & ipso vocabulo, luculentum est, *Juliacum* oppidum *Jülich* esse, quod

Ducatum nostris temporibus denominat. Nomen autem ipsum ab Romanis esse, non dubitatur: a quo autem illorum sit, hoc vero incertum plane est. Quod nemo veterum illius mentionem fecit, credibile non est, ab Julio Cæsare originem habere. An vero ab Agrippina, Coloniae Ubiorum conditrici, cui etiam *Julia* nomen fuit, auctore Tacito lib. xii. cap. i? Hoc Cluverio non improbabile videtur: cui vero idem, quod superiori origini, forte opponi potest, mirum videlicet esse, antiquitatis tantæ oppidi ante Antonini Itinerarium & Theodosii Tabulam, nullum indicium in veteri scriptore reperiri. Ergo alius fortassis Julius, nobis ignotus fuit, qui condidit.

Tiberiacum superest, & *Belgica*, medio situ inter Rhenum & Roram fluvios posita oppida, ex productis antea Itinerarii rationibus, quod ad situm attinet, cognita & perspecta. Ex quo Cluverius collegit, *Tiberiacum* nunc *Berchem* esse: *Belgicam* autem, vicum *Balchusen*, nomine etiam simul addicente.

GUGERNI TRANSDUCTI, olim SICAMBRI.

Post Ubios sive Agrippinenses in ripa Rheni ab Augusti temporibus *Gugerni* usque ad divortia habitaverunt. Sic vulgo scribuntur: Taciti codices non eodem modo, sed vel *Gugerni*, vel *Cugerni*. Plinius Harduini *Guberni*: aliorum etiam *Gugerni* cum pluribus. Sedem in ripa inter Ubios & Batavos tenuisse, clare docet Plinius lib. iv. cap. xvi. *Vangiones*, inquit, *hinc Ubii, Colonia Agrippinensis, Guberni, Batavi*. Et Tacitus tradit lib. iv. Histor. cap. xvii. *Voculam*, Romanum ducem, exercitum ex castris apud *Geldubam*, quæ ultima Ubiorum fuit, *in proximos Gugernorum pagos* duxisse. Sed ita coluerunt ab Augusti temporibus. Quum Julius Cæsar bellum in Galliis gereret, hunc tractum tenebant *Menapii*, amplissima civitas, qui inde a Morinis & a Scalde ad Rhenum usque, & trans illum etiam habitaverunt, sic Semibelgæ & Semigermani, majori tamen ex parte Belgæ. Cæsar sæpe *Menapios* cum Morinis conjungit, lib. ii. cap. iv, lib. iii. cap. xxviii. & lib. iv. extremo. Sed eodem libro iv. cap. iv. de Rhenanis illorum possessionibus ita prodidit: *Usipetes & Tenchteri complures annos Suevorum vim sustinuerunt; ad extremum tamen agris expulsi, & multus locus Germania triennium vagati, ad Rhenum pervenerunt: quas regiones Menapii incolebant, & ad utramque ripam fluminis agros, adificia vicosque habebant*. In dextra ripa etiam *Sicambri*, sive *Sigambri*, qui ab Romanis transducti, *Menapiorum* sinistram Rheni ripam occupaverunt, istis ad angustiores fines, & plerisque ultra Mosam fluvium redactis. Transductis autem, ignotum qua causâ, mutatum nomen in *Gugernos* sive *Cugernos* fuit.

Translationem gentis dixi sub Augusto factam, quod ex Suetonii verbis cap. xxi. manifestum est. *Germanos*, inquit, *ultra Albim fluvium submovit, ex quibus Ubios & Sicambros, dedentes se, traduxit in Galliam, atque in proximis Rheno agris collocavit*. De Ubis supra dictum, Augusti auspiciis, Agrippæ ductu vel transmissos, vel, si ponte venerunt, collocatos ordinatosque esse in Gallia. *Sicambrorum* autem transductio haud dubie ad illam majorem pertinet, quam sub eodem principe Tiberius, post fratris Drusi mortem Germanico bello subfectus, perfecit. Idem Suetonius Tiber. cap. ix. *Germanos bello quadraginta millia deditiorum trajecit in Galliam, juxtaque ripam Rheni sedibus adsignatis collocavit*. Eutropius auget numerum, *quadringenta legens millia*, lib. vii. cap. i. qui numerus pro longitudine Germaniarum, sive utriusque provinciae, Superioris

& Inferioris, praesertim si mulieres & liberi adnumerati fuerint, non incredibilis videtur. Sed nondum res certa est de Superiori provincia, quæ videtur antea colonos accepisse: certissima vero de Inferiore, in quam Sicambri ex Germania Transrhenana inducti fuerunt. Id quod clarius, & nominatim etiam, epistola Tiberii ad Germanicum explicatur apud Tacitum *annal.* i i. cap. xxvi. qua *se novies a divo Augusto in Germaniam missum, scribit, plura consilio, quam vi perfecisse. Sic Sugambros in deditionem acceptos, sic Suevos, regemque Maroboduum pace obstrictum.* Sicambri itaque, qui & Sigambri seu Sugambri sunt, deditione in fidem accepti, in alteram ripam abducti sunt, ut vel custodirentur, quod probabilius videtur, quia *excisi ex patria & trajecti in Gallias*, loco mox indicando apud Tacitum dicuntur. De reliquis Sicambri dicemus in Germania.

Sed deleti & extincti Sicambri videntur, non transportati. Ostorius enim, Romanus Britannico bello imperator, apud Tacitum *lib. xii. cap. xxxix.* dixisse fertur, *quondam Sugambri excisi, & in Gallias trajecti forent: ita Silurum nomen penitus extinguendum.* Sed salva res est: quia *trajecti*; non sunt extincti aut occisi. *Excisi* autem & quasi explantati sunt, ut in alio solo collocarentur, nomenque pristinum amitterent, *Gugern* in posterum dicendi: sic Siluribus non internecionem, sed extinctionem *nominis* minatur, ut translocati peregrinae genti immisceantur, a quo novum nomen, abolita memoria veteri, accipiant.

Oppida Gugernorum in ripa post Ubios fuerunt *Calon, Asciburgium, Vetera, Colonia Trajana.* Antoninus itinere a Lugduno capite Germaniarum, post Batavorum oppida nominat *Coloniam Trajanam, Vetera, Calonem*; inde quod Ubiorum fuit, *Novesium.* Primum locum alio itinere ex Pannonia per ripam, adpellat *Vetera castra*, quod nomen tum demum accepisse necesse est, quum alia & nova castra processu temporis in Ubiis vel Vangionibus fuerunt constituta. Nec vero id novum nomen aut recens ætate Taciti fuit, sed jam tum sub Augusto constat invaluisse. Tacitus sub initium Tiberiani imperii, *lib. i. Annal. cap. xlv. Compositis praesentibus haud minor moles supererat, ob ferociam quinta & vicinissima legionum, sexagesimum apud lapidem (loco VETERA nomen est) hibernantium.* Cribrior mentio apud eundem in Batavorum Treverorumque tumultu. *Lib. iv. Histor. cap. xviii. Fuit interim efugium legionibus in castra, quibus VETERUM nomen est. Et cap. xlii. in Vetera castra concesserunt.* Nec nuda castra fuerunt & militum tabernacula; sed, ut non solum tam diuturna legionum commoratione, aedificia exstructa, ut oppidum non contemnendum fierent. Quæ quum a superioribus castris, quæ inter Agrippinensem coloniam & Bonnam erant, ad *sexagesimum lapidem* modo Tacitus afuisse dixit, & ratio iuxta quoque comprobatur; Cluverius in oppido *Santen* se verum locum castrorum *Veterum* persuasus est invenisse, cum quo plurimi nunc consentiunt. Etiam loci ingenium bene respondet, ut periti ejus ajunt, quod Tacitus eodem libro iv. cap. xxiii. ita describit: *Pars castrorum in collem leniter adsurgens, pars equo adibat: quippe illis hibernis obsideri perinde Germanias Augustus crediderat.*

Itinerarium Antonini inter Vetera & Geldubam ponit *Calonem* obscurum locum, cujus vestigia Cluverius in vico *Kalenbrisen* ostendit: & nobiliorem propioremque Veteribus *Asciburgium*, praetermissum in Itinerario, non autem in Tabula Theodosii; etiam a Tacito laudatum, ut ex quinquaginta Drusi castellis, in ripa Rheni positis, & hec tum credi possit. Tabula enim est quæ quidam de Ulysse conditor, ut Tacitus de *Moribus Germ. cap. i i i.* refert, crediderant. Positionem ibidem ita delineavit: *Asciburgium, quod in ripa Rheni situm, hodieque incolitur.* Et hec castra ac praesidium fuit. Idem *lib. iv. Histor. cap. xxiii. Raptum in t. antea hiberna ala, Asciburgii sita.* Positionem

parvus congruit, nomine *Asburg*, quod magis locum veterem designat, situm haud procul *Mursia* oppido, in via a *Novesio* ad *Vetera*. Ultra *Vetera*, in *Batavos* versus, sed paullo reductum ab *Rheno*, *Mediolanum* erat, itinere *Antonini* a *Colonia Trajana Agrippinam*, memoratum, nunc vicus *Moyland*, *Cluverio* teste. Ignobilia plura eodem itinere referuntur, a *Colonia Trajana*

<i>Mediolanum</i>	M.	P.	VIII.
<i>Sablones</i>	M.	P.	VIII.
<i>Mederiacum</i>	M.	P.	X.
<i>Theudurum</i>	M.	P.	IX.
<i>Coriovallum</i>	M.	P.	VII.
<i>Juliacum</i>	M.	P.	XII.

ex quibus *Sablones* in vico latent in *t^o Sand*: *Mederiaci* nominis ne inter vicos quidem aliquid superesse dicitur: *Theudurum* oppidulo vel vico *Tudder* respondet, *Cluverio* indicante. Sed hæc *Mosam* versus, immo propius illum amnem sita sunt, longe remota ab *Rheno*.

Ultimus locus *Gugernorum*, proxime divortium *Rheni*, fuit *Colonia Trajana*, uti *Itinerarium* & *Tabula Peutingeriana* adpellant, quæ situm ita designant, ut in vicum *Kellen* incidat, tribus millibus passuum a divortio. Sicut enim *Colonia Agrippina* nunc *Collen* sive contracte *Colln* vocatur; ita non dissimili ratione *Kellen* est *Colonia Trajana*. Vocata etiam fuit *Tricesima*, quia ejus numeri legio ibi hiberna vel stativa habuit. *Ammianus Marcellinus* lib. xviii. cap. ii. Civitates occupatae sunt septem, *Castra Herculis*, *Quadriburgum*, *Tricesimæ*, *Novesium*, *Bonna*, *Antunnacum*, & *Bingio*. Esse autem *Tricesimæ* oppidum, ipsam coloniam *Trajanam*, non difficile ex *Antonini Itinerario* est probare. Duobus itineribus illum tractum descriptum habet; primum a *Tauruno* *Pannoniæ* per ripam est: alterum a *Lugduno* capite *Germaniarum*. Prius ita habet:

<i>Novesium</i>	—	—	—
<i>Geldubam</i>	LEG.	IX.	ALA.
<i>Calonem</i>	LEG.	IX.	ALA.
<i>Vetera castra</i>			
<i>Leg. XXX. Ulpia</i>			
<i>Burginacium</i>	LEG.	VI.	ALA.
<i>Harenacium</i>	LEG.	X.	ALA.

Alterum iter, quod a *Lugduno* *Batavorum* est, diverso ordine ita procedit:

<i>Harenacium</i>	—	—	—
<i>Burginacium</i>	M.	P.	VI.
<i>Coloniæ Trajanæ</i>	M.	P.	V.
<i>Vetera</i>	M.	P.	[XV.]
<i>Calonem</i>	M.	P.	XVIII.
<i>Novesium</i>	M.	P.	XVIII.

Videmus hinc eundem locum esse, qui priore itinere *Legio xxx Ulpia*: posteriore *Colonia Trajana* adpellatur. Eadem ejusdem *Marcellini* libro xx. cap. xxv. *Obtricensis* oppidum, ut in mss. est, vel *Tricenjima*, ut *Valesius* edidit, ejecta spuria lectione *Obtricensi* *Mosa* oppido, quod nihil est; vocitatur.

EBURONES, CONDRUSI, SEGNI, CAERAESI, PAEMANI.

Ad limen Batavorum constitimus, quum Coloniam Trajanam demonstrarem, adflutam divortio Rheni, unde Batavorum initium est. Antequam vero ad illos transeamus, ultimos Rheni accolarum; perlustrabimus quos ad latus Ubiorum Gugernorumque populos reliquimus, si forsan & ipsi aliquid ad Germanias provincias, quas descripturi sumus, possint adferre. Illos conjungit Cæsar commentario II cap. IV. *Condrusos, Eburones, Caresos, Pamanos, qui uno nomine Germani adpellantur, arbitrari ad XL millia.* Germanicæ ergo originis omnes fuerunt, olim transgressi Rhenum, ut in Gallia habitarent. Ex his populis potentiores ceteris *Eburones* erant, quorum situm & novam sedem Cæsar ita descripsit, ut eorum *partem maximam inter Mosam & Rhenum* fuisse tradat. Idem Cæsar commentario VI. cap. XXXI & XXXIV. unum illorum castellum nominat, *Atuatucam*, quod quia Ptolemæus & Antoninus in *Tungri* censent, ex urbe olim præcipua illorum, quæ nomen custodit, *Tongern*, de septentrionali situ Eburonum inter has gentes judicare possumus. Eodem cap. XXXI. libri VI. Segnos & Condrusos ita locatos Cæsar scripsit, ut Eburones non possint septentrionale latus non obtinuisse. *Segni*, inquit, *Condrusique ex gente & numero Germanorum, qui sunt inter Eburones Trevirosque, Legatos ad Cæsarem miserunt.* Treveri autem in austrum habitarunt, & quia dictæ gentes mediæ fuerunt, utique Eburones septentrionem versus, ceterarum respectu, coluisse oportet.

Oppidum vel castellum Cæsar unum memorat in Eburonibus, *Atuatucam*, ut dictum est ex lib. VI. cap. XXXI. *Copiis*, inquit, *in tres partes distributis, impedimenta omnium legionum Atuatucam contulit. Id castelli nomen est.* Hoc autem Eburonum fuisse, cum quæ præcedunt verba demonstrant; tum maxime quæ cap. XXXIV. insequuntur. Germani enim Eburonum fines ingressi, procedunt longius in iis, & quum se III horis abesse ab Atuatuca cognoverunt, ipsi Atuatucam contendunt. Primum ergo castellum fuit, deinde amplum, nec incelebre oppidum factum, cujus situm Ptolemæus & Antoninus prodiderunt. Ille lib. II. cap. IX. *Ἐἵτα μετὰ τῷ Ταβοῦδαν ποταμὸν τοῦ γγροι, καὶ πόλις Ἀττάκων. Ἐἵτα μετὰ τῷ Μώσαν ποταμὸν Μενάπιοι.* Deinde post *Tabudam fluvium Tungri*, & oppidum illorum *Atkacium*: deinde post *Mosam fluvium Menapii*. Errore transpositæ litteræ, scribendumque *Ἀττάκων*. Quod ergo castellum Cæsar in Eburonibus, id, postea oppidum factum, in Tungris censet Ptolemæus. Et auctor Itinerarii, ut mox dicemus, *Advacam Tongrorum* narrat. *Tungri* ergo sunt qui *Eburones* erant, nec Cæsar Tungros memorat, quia ei sunt Eburones: nec Plinius lib. IV. cap. XVI. Eburones in populis Belgicæ recensuit, quia in illis recenset Tungros.

Oppidum ergo *Atuatuca*, bene munitum, quia castellum fuerat: postea breviori & contracta forma *Atuaca* dictum, ut in Tabula Peutingeriana est; vel *Advaca*, uti est in Itinerario Antonini, quo situs, itinere a Castello Coloniam, hoc ordine oppidorum designatus est:

Cambracum

Bazacum

Vodgoracum

Geminacum

Petruiciacum

—	—	—
M.	P.	XVIII
M.	P.	XII.
M.	P.	X.
M.	P.	XXII

<i>Advocam Tongrorum</i>	M. P. XIV.
<i>Coriovallum</i>	M. P. XVI.
<i>Fuliacum</i>	M. P. XVIII.
<i>Coloniā</i>	M. P. XVIII.

Sub idem tempus etiam gentis nomen adsumsit, & urbs ipsa *Tungri* dicta. Ammianus Marcellinus lib. xv. cap. xxvii. *Secunda Germania, Agrippina & Tungris munita, civitatibus amplis & copiosis.* Ex quo simul claritas urbis intelligitur, quæ etiam in Tabula Peutingeriana signo illustrium urbium significatur. Decrevit quidem splendor ille in nostri temporis oppido *Tongern*, at fama & gloria prisca non decrevit, sed litterarum monumentis conservatur & alitur.

Pæterea salubres aquæ, *fons Tungrorum*, dignæ sunt quæ laudentur. Plinius lib. xxxi. cap. ii. sic de illis tradidit: *Tungri, civitas Gallie, fontem habet insignem, plurimis bullis stellantem, ferruginei saporis: quod ipsum non nisi in fine potus intelligitur. Purgat hic corpora, tertianas febres discutit, calculorumque vitia. Eadem aqua igne admotaturbida fit, ac postremo rubescit.* Non dubitant interpretes eruditi, Spadanas aquas, salubritate celebratas, notari, quarum fons in vico *Spa Leodicensis* diocesces, quinque leucis a Leodico in ortum hibernum, Treveros versus posito.

Cetera quæ Cæræforum, quæ Condrusorum, quæ Segnorum fuerint aut Pæmanorum, non facile quisquam est qui distincte possit exponere, quorum ne nomina quidem longe ultra Cæsaris tempora conservata sunt: ut videantur cum *Tungris* coaluisse, & sub illorum deinceps invalescente nomine comprehensi esse. Horum forsan non nulla ex illis fuerunt quæ modo ex Itinerario oppida sunt enarrata, in quibus ne quis hæsitet interpretando, vulgarem singulorum expositionem adnotamus, quæ *Bagacum* putatur Bavay oppidulum esse; *Geminiacum*, Gemblour; *Perniciacum*, aut potius *Perviciacum*, Pervis; sed hæc forsan *Tungris* manserunt, aut qui supra illos erant, Advaticis, de quibus postea dicturi sumus, *Coriovallum* autem sive *Coriovallium*, & quæ circumjacent, obscuris illis, nec satis distinctis per litteraria monumenta populis videntur tribuenda, quorum illud *Coriovallium* Cluverius & alii in oppido *Falckenburg* inveniri existimant: quod Menso Altingius rejicit, & ad vicum *Keyer* trahit, iv m. p. distantem a Trajecto Mosæ. Neque vero certum plane, utrum in aliqua nominatarum gentium id oppidum positum fuerit; an forte cum Cluverio novæ *SUNICORUM* genti, & Plinio & Tacito memoratæ, tam *Theudurum*, quod supra diximus, quam *Coriovallium* adsignari debeant. quæ gens æque ac superiores, incertæ est positionis.

Tacitus de *SUNICIS* ita refert lib. iv. Hist. cap. lxvi. *Civilis societate Agrippinensium auctus, proximas civitates adfectare, aut adversantibus bellum inferre statuit. Occupatisque Sunicis, & juventute eorum per cohortes composita; quo minus ultra pergeret, Claudius Labeo Bebasiarum Tungrorumque & Nerviorum tumultuaria manu restitit, fretus loco, quia pontem Mosæ fluminis anteceperat.* Ex quibus Cluverius conjecit, inter Rorā & Mosā sedes habuisse. Plinius lib. iv. cap. xvi. nudum nomen refert, quod in mss. ejus *Sunuci*, Harduino testante, legitur. Sed hæc neque confirmari argumentis, neque refelli satis possunt, verum ut dubia & incerta in medio sunt relinquenda. Neque de *Leodico* & *Trajecto Mosæ* certiores sumus, quia non constat, quam antiquæ sint illæ civitates: nisi fortassis *Pons Mosæ*, apud Tacitum prædicto loco, alterutram harum urbium, saltem initium alterius utrius conjunctum habuit. In quo mihi gratulor, quod, hanc opinionem ingressus, laudatum virum Mensonem Altingium consentientem mihi video, qui & ipse pag. 126. mecum judicavit, oppidum *Maastricht* Romanis vel plane incognitum, vel nullo

nullo nomine memoratum fuisse: *nisi forte Pontis Mosae, de quo Tacitus.* Quæ enim Cluverius ex Ammiani, ut putabat *Obtricensi Mosæ oppido* ad Trajectum Mosæ adferebat, et mss. dudum a fratribus Valesiis rejecta & confutata sunt, ut supra in *Colonia Trajana*, quæ & *Tricesima* nomen habuit, in Gugernorum gente ostendimus. De utroque autem oppido ad Mosam, Leodico & Trajecto, plura in mediæ ævi Geographia dicturi sumus.

BATAVI, EORUMQUE INSULA.

Batavorum nobilissima gens succedit, extrema Rhenanarum, ad Oceanum & ostia pertingens. Hanc Hadrianus Junius, *Historia Bataviæ* cap. iv. ademptam Galliæ, Germaniæ vindicatum ivit, sed plus nihil vir doctissimus profecit, quam ut Germanicam originem Batavorum, quam nemo negavit, comprobaret. Ortum enim illorum clarissimis verbis, ut nefas sit dubitare, descripsit Tacitus lib. iv. *Histor.* cap. xii. *Batavi, inquit, donec trans Rhenum agebant pars Cattorum, seditione domestica pulsi, extrema Gallica ora, vacua cultoribus, simulque insulam inter vada sitam, occupare, quam mare Oceanum a fronte, Rhenus annis iterum ac latera circumluit.* Fuisse autem post migrationem *Batavos* partes Galliæ sive Belgicæ, nec amplius Germaniæ; testes fide digni sunt Plinius & Ptolemæus, qui in Belgicæ descriptione *Batavos* recensuerunt: nec non Tacitus lib. iv. *Hist.* cap. xxxii. *Caninesates Batavique, exigua Galliarum portio.* Quibus addi possunt, quæ modo ex cap. xii. ejusdem libri protulimus, pulsos patria *Batavos* extrema Gallica ora, vacua cultoribus occupavisse.

Vocabulum ex Germania attulerunt, cujus in Cattorum finibus vestigium quædam oppida servant *Battenberg* & *Battenhausen*; Romanis ambiguo accentu, poetis maxime. *Lycanus* lib. i. vers. 431.

*Vangiones, Batavique truces, quos arc recurvo
Stridentes acutere tuba.*

Plures potrigunt mediam. *Silius Italicus* lib. iii. vers. 607.

*At tu transcendens, Germanice, facta tuorum,
Jam puer auricomæ performidæ Batavo.*

Et *Juvenalis Satyra* viii vers. 51.

*Hic petit Euphratem juvenis, domisque Batav.
Custodes aquilas, armis industrius.*

Etiam *Martialis* lib. viii. epigram. xxxiii. ad Paullum:

Et mirat Latias spuma Batava comæ.

Virtutem Batavorum Tacitus dicto cap. xii. libri iv. *Historiarum* laudavit. *Nec opinor* inquit, *Romanis, societate validiorum attriti, viros tantum armaque imperio ministrant, ac Germanicis belis exerciti: mox aucta per Britanniam gloria, transmissis illuc cohortibus, quo vetere instituto nobilissimi popularium regebant.* *Erant & domi delectus eques, præcipuo natus studio, arma equosque retinens, integris turmis Rhenum perrumpere.* Quæ illustrantur luculenta inscriptione, *Romæoburgi*, ut ajunt, reperta, in *Cornelii Aurelii Batavia* lib. i. pag. 100. & *Petri Scriverii Antiquit. Batav.* pag. 194. conspicua,

GENS BATAVORUM AMICI ET

FRATRES ROMANI IMPERII

Et alia apud *Gruterum* pag. 73. num. 9.

Insulam Batavos habitasse, Tacito auctore, modo accepimus. Et Cæsar idem dixit & Plinius, nisi quod ille etiam Mosam inter latera referat, quum ceteri Rheni alveis contenti sunt. Libro iv. enim de Bello Gall. cap. x ait: *Mosa, parte quadam Rheni recepta, quæ adpellatur Valis, insulam efficit Batavorum.* quod difficile ad explicandum est, mutato temporibus Mosæ alveo. qui longius citra ostium, quam nunc est, cum Vahali videtur confluisse. Plinius lib. iv. cap. xv. *In Rheno ipso prope centum millia passuum in longitudinem, nobilissima Batavorum insula & Canninesatium: & alia Frisiorum, Chaucorum, Frisabonum, Steniorum, Marsaciorum, quæ sternuntur inter Helium & Flevum.* Et Zosimus lib. iii. cap. vi. τὴν Βαταβίαν δίχα χιζόμεν & ὁ Ῥῆν & νῆσον περὶ, πάσης ποταμίας μείζονα, - - - τότε ὑπὸ Σαλίων κατείχετο. *Bataviam bipartito Rhenus dividens, insulam facit, omnibus amicis majorem - - - quam tum Franci Salii tenebant.* Hi fere sunt qui Insulam Batavorum nobis descriptam reliquerunt: sed quantam? hæc magna lis & controversia est, qua plures alias involutas videmus, quam laxè habitaverint Batavi, & quinam ex tribus Rheni alveis separaverit Galliam a Germania.

De Cæsaris temporibus res certa est, quum duo tantum alvei essent in Rheno flumine; insulam Batavorum fuisse tantam, quantum spatium illi alvei comprehendunt. Et tum Batavi plerique intra insulam habitabant: pars etiam extra illam, Mosam versus, ubi oppidum habuerunt, de quo postea dicturi sumus: nec vero soli insulam tenere, sed Canninesates etiam socii possessionis fuisse, ut Plinius dicto loco, & Tacitus Hist. iv. cap. xv. prodiderunt, si modo de veteri insula quam Cæsar nominavit, illi duumviri loquuti sunt, de quo post disquiremus. Ex duobus ergo alveis qui dexter & septentrionalis erat, & insulam & Galliam a Germanis, temporibus Cæsaris, separavit. Posteaquam vero Drusus, fossa ducta, novum alveum ad Flevum ostium adjecit, illa quoque inter lacus pars, Bataviæ videtur accessisse, & recedentibus ripis, ut Mela ait lib. iii. cap. ii. dexter alveus, exhausto medio, ampliorem effecisse insulam, quæ ideo, quod Zosimus observavit, μείζων πάσης ποταμίας νῆσον, *maxima amicarum* facta est. Hinc illud est, quod Hadrianus Junius, vir doctissimus, duas quasi Batavorum insulas distinctas posuit, veterem Cæsaris, Vahali & medio alveo Plinii contentam: & novam Plinii ab illo medio alveo ad fossam Drusianam & Flevum ostium: quem licet acriter Philippus Cluverius impugnet; non contemnenda tamen sunt quæ tuendo illi & explicando Jo. Hincius Pontanus Disceptat. Chorograph. pag. 43. seqq. attulit. Quod ante ipsos etiam Cornelius Haemrodus sensit, Bataviæ Descriptione pag. 6. *Nec tantam, inquit, olim angustiam, contractam fuisse insulam, ut nunc sibi quidam persuasum habent, abunde ex sequentibus verbis demonstratur: Quæ enim [Plinius] dicat, NOBILISSIMAM BATAVORUM INSULAM, ET CANNINESATIUM, ET FRISIORUM ETC. inter duo Rheni ostia comprehensas; quid aliud significat, quam has insulas Batavis adnumeratas, & a primaria insula communi etiam nomine Batavos appellatas; peculiariter autem alios Batavos, alios Canninesates, alios Frisios &c. dictos.*

Quibus diligentius examinatis, sic animum induco, ut nomen *Batavorum insula* per se & proprie deberi illi cenſeam, quam Cæsar intellexit, & Lugdunensi alveo, quem Plinius dicit, ejusque ostio finita fuit. An vero idem senserint, qui post Drusi tempora, ejusque effusionem annis Rheni scripterunt, adfirmare equidem non possumus, quod valde probabile videtur, nova illa fossa novos terminos, eosque ampliato Rheno imperio in Gallico limite statuere voluisse, ut Batavorum insulae atque territorio contingat, quod multis aliis regionibus, quæ auctæ prolatis finibus fuerunt, &

quod adjectum fuit, in societatem venit nominis, quo vetus regio usa erat. Sic Latio veteri additum fuit, *novum*, quod *adjectum* Plinius vocavit: sic Phrygiae magnae in Asia accessit *ἐπ' αὐτῇ* ad Hellespontum, Strabone auctore lib. XII. quam non minus *adjectum* Latine dixerim. Cum primis autem Macedoniae illustre nobis exemplum est, quam olim a Thracia fluvius Strymon separabat: post terminum ad Nestum fluvium reges produxerunt, ut Philippi, nobilis urbs, trans Strymonem sita, magna scriptorum consensione, in quibus etiam sacri & divini sunt, Macedoniae contribuatur. Sic puto etiam Bataviae evenisse, cujus nomini & pomceriis accreverit aliquid ex Drusi liberalitate, id est promotis Belgicae finibus ad Flevum usque ostium: ut gentes tamen adjectae, per se distinctae manserint, suisque discretae nominibus, quemadmodum in adjecta illa Macedonia Thracicarum gentium nomina haudquaquam sunt abolita, sed integre conservata. Minus autem mihi dubitandum videtur, novos ductus Rheni, a Druso factos communem terminum inter Belgas Germanosque ab illis temporibus habitos fuisse, quum Romanorum mos & consuetudo fuerit proferre limitem provinciarum; non, in angustias breviores cogere. Nunc de Veteri Batavia, a Caesare definita, agemus: tum demum de partibus eidem insequentem tempore adjectis.

Batavia nomen, ut regionis, apud antiquissimos scriptores non memini me invenire, quibus ejusdem loco est *insula Batavorum*, ut supra demonstravimus; vel *ager Batavorum*, ut Tacitus dixit lib. II. Annal. cap. VI: populi autem nomen utique antiquissimum & ubique celebratum est. Zosimus regionem dixit *Βαταβίαν*, *Bataviam*; ut paullo ante ostendimus: longe ante illum Dio Cassius lib. LV. pag. 565 *Βαταούαν*, *Batavam*, id est *Bataviam*. Ait enim, *ξένοι τε ἰππεῖς ἐπίλεκτοι, οἷς τὸ ἦ Βαταύων ἀπὸ τοῖς Βαταβάς, τὸ τῷ Ῥήνῳ νῆος, ἔνομα, peregrini equites lectissimi, quibus Batavorum nomen a Batava, Rheni insula, est.* Eumenius pro restaurandis scholis extrema oratione: *Singula intuentium animus adtingit - - - sub dextera tua, domine Constanti, Bataviam, Britanniamque, squalidas caput filius & finitibus c. serentem.* Idem Panegyrico Constantii cap. III. *destinata Batavi Britanniaeque vindicta.* E. Pacatus Panegyrico, quem Theodosio dixit. cap. V. *Attitum pedestribus praelis Bataviam referam?* In Tabula Peutingeriana scribitur *Patavia* dura prima littera; & fluvius inferior, qui vel Vahalim vel Mosa est, *Fl. Putabim.* Longitudo Bataviae est a divortio Rheni usque ad ostia. Tacitus annali II. cap. VI. *Rhenus uno alveo continuus, ac modicas insulas circumveniens, apud principium agri Batavi velut in duos amnes dividitur.*

Oppidum Batavi videntur unum aeo Vespasiani habuisse, idque extra insulam, (nam partem etiam agrorum inter Vahalem & Mosam possedisse supra dictum est) quod Tacitus simpliciter vocat *oppidum Batavorum*, uti solet, ubi unum est, nec proprio & singulari nomine ab aliis distinguendum. Lib. V. Histor. cap. XIX. ait: *Civili Chaucorum auxilio venire, non tamen ausus oppidum Batavorum armis tueri, raptus quae ferri poterant, cetera injecto igni, in insulam concessit.* Sic ergo de oppido loquitur, tamquam de unico, scilicet principali & insigni: quemadmodum alibi, Annal. lib. I. cap. XXXVI. & lib. XII. cap. XXVII. *Ueriorum* dixit *oppidum*. Nomen proprium illius quod fuerit, non plane est certum. Hadrianus Junius *Noviomago* ad Vahalim id honoris tribuit, ut tamquam antiquissimum oppidum quod putat a Cattorum duce, qui pulsi huc refugerant, ad latus insulae conditum esse a Tacito *Batavorum oppidum* adpelletur, quia extra insulam positum ita sit, ut Civilis, incendio illo, statim in insulam potuerit trajicere: etiam in Theodosiana Tabula nobilioris & primae urbis figura depictum. Cluverio autem non videtur Noviomagus tanta antiquitate esse, quia nulla ejus mentio ante auctorem Tabulae illius, quam Theodosianam, etiam ab aetate dicunt, ulquam reperiatur. Idcirco mavult

Id oppidum ad Mosam referre, ubi castrum superfit *Batenburg*, quasi Batavoburgum. Ptolemæus quidem lib. II. cap. IX. *Batavodurum* in mediterraneis inter Vahalim & Mosam ponit, quod videri possit *oppidum Batavorum*, a Tacito nominatum: verum quia Tacitus nomen vico dat intra insulam, situs quem Ptolemæus definivit, aut is qui tabulam addidit, non sine caussa suspectus est: neque alium vicum ejus nominis intra insulam, aliud eodem nomine oppidum Batavodurum extra illam fuisse, est probabile.

Præter illud oppidum, quod vulgo putatur Batenburgum ad Mosam esse; Tacitus in insula Batavorum quatuor vicos modicos aut majores, præfidiis munitos, memorat eodem libro, cap. XX. *Tantum belli*, inquit, *superfuit*, ut *præfidia cohortium, alarum, legionum, modicis vicis quadripartita, Civilis invaserit; decimam legionem Arenaci; secundam Batavoduri; & Grinnes Vadamque, cohortium alarumque castra.* Primus ex his vicis *Arenacus* vel *Arenacum* a Tacito vocatur, quod Antonini est *Harenacium*, Peutingerianæ *Arenatium*. Vulgaris opinio est, in quam nominis induxit aut syllabæ similitudo, *Arenacum* illud *Arnhem* esse, aut quia hoc extra insulam in ripa dextera est, ei in insula oppositum fuisse; & post casum aliquem, non satis notum, trans flumen instauratum. Sed Tabula & Itinerarium repugnant. Hoc enim, itinere a Lugduno capite Germaniarum, hunc ordinem fert:

<i>Trajectum</i>	—	—	—
<i>Mannaricium</i>	M.	P.	XV.
<i>Carvonem</i>	M.	P.	XXII.
<i>Harenacium</i>	M.	P.	XXII.
<i>Burginacium</i>	M.	P.	VI.
<i>Coloniæ Trajanæ</i>	M.	P.	V.

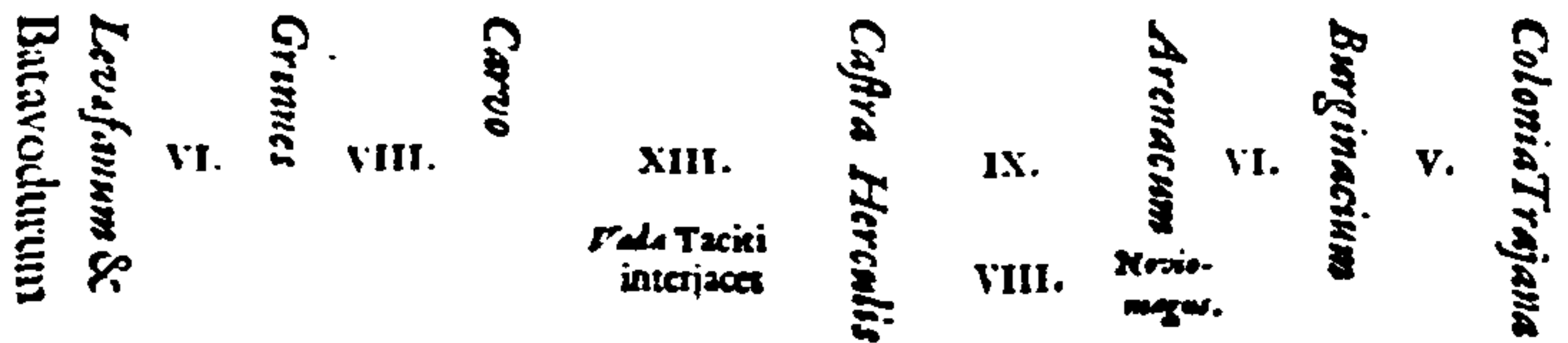
Tabella autem Theodosii *Arenatium* a Noviomago x m. p. abesse ostendit: a Burginatio vi. & hoc a Colonia Trajana v m. p. æque ut in Itinerario. Ex quo consensu luculentum est, medio fere loco inter Noviomagum & Coloniæ Trajanæ, cujus vestigia in vico Kellen, seu Koln, proximo arci *Clevesunt*, exstitisse, atque ita viii circiter m. p. infra ipsum divortium. Sejunctum ergo Arnhemium a veteri Arenaco per x m. p. est. interveniente etiam principe fluviorum: quod pluribus vide a doctissimo viro Menfione Altingio demonstratum.

Nec certior est vulgaris reliquorum vicorum, quos Tacitus nominavit expositio. *Vadam*, *Grinnes*, *Batavodurum* locant ita, ut istud sit *Wagingen*, illud *Rhenen*, hoc *Duerstede*. Sed præterquam quod duo etiam in ripa ulteriore sunt, ne nominis quidem nos sonus invitat, ut ita sentiamus de Vada & Grinnibus. Solum *Batavodurum* videtur partem nominis in *Duerstede* conservare, cui *vici* Latinum nomen, quo Tacitus censet, videtur cognomen *Wyck* addidisse, ut vulgo dicatur *Wyck te Duerstede*, quæ vero, ut oppidum ab arce, distinguuntur. Pontem habuit inchoatum, quem *Germanorum manus* irumpere nitebantur, ut ibidem refert Tacitus. Proxime Batavodurum vicum, aut in ipso vico, fuit *Levafanum*, id est fanum Batavorum deæ Levæ dicatum, quem locum sola Tabula Peutingeriana habet. Id idolum etiam ab accolis insulæ Batavorum cultum fuisse, locus transamnem *Levendael*, id est Vallis Levæ, ostendit.

Grinnibus locum designat Peutingeriana Tabula, inter Levæfanum & Carvonem, atque adeo octo circiter, vel novem millibus supra Batavodurum, cui ut propiores quodammodo fuere, ita certe probabile, *Vadam* Arenaco propiorem exstitisse, hoc est inter Carvonem & Arenacum. *Carvo* autem nequaquam est Grave oppidum, ut vulgo putatur, quæ itinera in Rheni tractu & in insula Carvonem referunt, non ad Mosam, cui

Grave adjacet: Antoninianum quidem xxii m. p. infra Harenacium: Peutingeri autem Tabula xiiii m. p. infra Castra Herculis; adeo, ut secundum Rheni ripam *Castra Herculis* ix m. p. sint infra Arenacum, quia sunt xiiii supra Carvonem. Illa autem *Castra Herculis* etiam ab Ammiano lib. xviii. cap. ii. in *civitatibus*, ad Rhenum sitis, referuntur. *Civitates*, inquit, occupatae sunt septem: *Castra Herculis*, *Quadriburgium*, *Tricesima*, *Novesium*, & reliquae. Ut autem Tricesimae legionis castra vel oppidum in extremis Gurgernis erat: ita *Quadriburgium* in principio Batavorum fuisse necesse est, cui in Itinerario *Burginacium* respondet, v millibus a Tricesimae castris Ulpiis, quae ipsa Colonia Trajana est, ut supra demonstravimus. Utrumque laudatus vir, Altingius, interpretatur *Burgum ad aquas*, sive Teutonice voce *Waterburg*, quae cum Ammiani *Quadriburgio*, aut *Vatriburgio*, in locum W, Latinis ignoti, V vel Q adsumto, concordat. Quod vero ad Vahalim extra insulam, in sinistra ripa Cluverius ponit; consentire non possumus: quum iterum nos rationes in angulum insulae deducant, quae etiam Altingii, viri iterum honoris causa nominandi, est sententia, Cluverianae utique praefenda.

Sic ea, quae partim ex Tacito, partim ex Itinerariis de citeriore parte insulae novimus, hoc est a principio & divortio usque ad Batavodurum sive Duerstadium; exposita cuncta sunt, & suis rationibus declarata, quae secus ac vulgo solent, ac nos ipsi in Tabula Belgica, Cluverium sequuti, posuimus; hoc ordine dispensanda sunt:

Nunc ad ulteriorem partem insulae, quae a Batavoduro ad Oceanum est, adgredimur explendam. Nihil haec Tacitus habet: Ptolemaeus solum *Λυγόνειον*, *Lugdunum*, quod ex *Lugdunum* vel *Lugodunum* corruptum est: Antonini Itinerarium *Lugdunum*, *Albiniana*, *Trajectum*, *Mannaricum*: Tabula Peutingeriana addit ad Rhenum, *Pratorium Agrippae*, *Nigrum Pullum*, *Larros*, & *Fletionem*; & infra haec, Vahalim seu Mosam verius, *Forum Adriani*, *Fletium*, *Tablas*, *Caspingium*: inde in citeriorem partem ad Noviomagum venit.

Proximum a Batavoduro est *Mannaricum* Itinerarii, a Carvone distans xxii m. p. Carvo autem a Levasiano, quod ad Batavodurum erat, xiiii. quibus demtis a xxii. relinquuntur distantiae inter Batavodurum & Mannaricum viii millia. Et quod iter illud Lugdunum fert, haud longe a Rheno fuisse probabile est. Cluverius in vico ad sinistram Leccae quaerit, cui nomen Maurik sit: sed praeterquam quod longius a via recedit, nulla ibi antiquitatis Romanae signa superesse, testis est, quem saepe laudavimus, Mentio Altingius; ut praestet differre cum recentibus locis comparisonem, quam incertum aliquid pro vero constituere.

A Mannaricio, Antonini eodem itinere, abest *Traiectus* non xv millibus, ut edictum est, sed vix vi millibus passuum. Hujus & nomen & situs evincunt non aliud oppidum esse, quam quod hodie vocatur *Utrecht*, olim episcopatu, nunc academia clarissimum. Est enim a *Utre* Tracta, ut Caroli Magni aetate dicebatur, id nomen, in quo *Utre* alia dialecto *Ola*, ad *Traiectus* vocabulum accessit. Ex quo prave *Ultrajectum* non

vocant, quem elegantius & magis Latine dicerent *Trajectum Rheni*, sive *ad Rhenum*. At præter auctorem Itinerarii nemo antiquorum hoc oppidum nominavit, ut de ulteriori antiquitate nihil certum sit quod statuamus.

Exinde Itinerario nihil est usque ad *Albiniana* castra, quo spatio in Tabula *Fletio*, *Lauri*, *Niger pullus* interponuntur. *Fletio* xvi millibus abest a *Levæfano*; hoc a *Trajectu* xiiii. ex quo situs *Fletionis* non incertus est, nempe i i millibus passuum infra *Trajectum* in curvatura, quam vocant, *Rheni* amnis. Ulteriora Tabulae, *Lauri* & *Niger pullus* obicuriore sunt, & fortasse diversoria & mansiones: *Albiniana* autem Itinerarii, corrupte in Tabula scripta *Albamana*, sive *Albaniana*, sunt clariora. Castra haud dubie intelliguntur, sed cujus Albani vel Albini? Si stat *Albiniana* legere, ad *Albinum* auctorem referantur. An is vero sit *Clodius Albinus*, *Severi* imperatoris æmulus, non possum definire. Credibile tamen est admodum, quia de ipso *Capitolinus* in *Vita* cap. vi. refert, *per Commodum ad Gallias translatus esse, in qua, fufsis Frisii Transrhenanis, celebre nomen suum & apud Romanos & apud barbaros fecerit.*

Inde *Lugdunum* x millibus abest, tanta antiquitate oppidum, ut etiam *Ptolemæus* illius rationem habuerit. *Treverorum* tumultu exstitisse, probari ex *Tacito* non potest: nec vero longe post ortum esse, *Ptolemæi* testimonium confirmat. Ejus vero *Lugodinum* non aliud quam *Antonini* & Tabulae *Lugdunum* esse, non est quod dubitemus, quia in *Batavis* & prope *Oceanum* ponit; licet cum occidentali ostio, quod commune cum *Mosela* *Rhenus* habet, non cum medio, ad cujus alveum situm est, componat: quanta decessio a vero loco non insolens *Ptolemæo* est, præsertim in Occidente. In dicto Itinerario legitur: *A Lugduno Capite Germaniarum Argentoratum*, ut sæpe ad illud iter provocamus. *Jo. If. Pontanus* *Discept. Chorograph.* pag. 154. existimat legendum esse *caput Germaniarum*, ut ad *Argentoratum* referatur, quia *Lugdunum* illa ætate non tantæ dignitatis erat, ut *caput* provinciarum nuncupari potuisset. Verum non est quod quidquam immutemus. *Caput* enim heic *principium* est, quod revera *Lugdunum* est *Germaniarum*, si ab *Oceano*, aut *Inferioris* provinciae extremo, incipias *Cisrhenanæ* *Germaniæ* provincias perlustrare. Interea non negamus, minorem tum temporis splendorem hujus urbis, quam nunc est, exstitisse, ad quam avorum memoria cum alia multa ornamenta, tum maxime insigne decus & incomparabilis gloria ex litterarum studiis accessit.

Duobus millibus passuum supra *Lugdunum* in Tabula *Theodosiana* est *Prætorium Agrippinæ*, quod illa, quum in *Claudii* matrimonio esset, videtur extruxisse, exemplo fratris *Can*, qui ut *Suetonius* cap. xxxvii. refert, *in extructionibus prætoriorum atque villarum, omni ratione posthabita, nihil tam efficere concupiscebatur, quam quod posse effici negaretur.* Situs & distantia ostendit, fuisse in loco, qui hodie *Roomburg* vocatur, quod quidam interpretantur *Arx Romana*, quasi ipsum prætorium hoc nomine significaretur. Eodem loco etiam aliud ædificium publicum fuit, quod *Armamentarium* *Romani* adpellaverunt. Alium relium illius non habemus, nisi unicum lapidem, ante ducentos circiter annos repertum, & a variis descriptum, intortis admodum litteris & inter se, præter morem, connexis, notatum, quas ut *Petrus Scriverius* *Antiquitat. Batavicis* pag. 182. exhibet, separatim & justo dispositu sic exscriptas damus:

IMP. CAES. L SEPTIMIUS SEVERUS AUG. ET
M. AURELIUS ANTONINUS CAES. COH. XV.
VOL. ARMAMENTARIUM VETUSTATE
CONLAPSUM RESTITUTUM SUB
VAL. PUDENTE LEG. AUG. PR. PR. CURANTE
CAECILIO BATONE PRAEFECTO.

Sed idem Scriverius, & Hadrianus Junius, Histor. Batav. cap. x. quidquid hujus armamentarii est, ad litus Oceani referunt, ut eadem sit *Arx Britannica*, cujus fundamenta interdum, Oceano refugiente, conspecta sunt, quod ita clarissimi viri crediderunt, qui persuasi ab aliis erant, ex ruderibus illis, sub mari latentibus, extractum hunc lapidem, quem descripsimus, fuisse. Alii vero fide digni homines, & antiquiores etiam perhibent, aratro effossum prope Roomburg in agro Lugdunensi esse, ideoque *Armamentarium* illud, si in loco, quo lapis inventus est, olim fuit, cum ipso Prætorio Agrippinae conjunctum fuisse, doctissimorum jam virorum est sententia. Inter hoc Prætorium & Albiniana castra, in Tabula etiam *Matilo* collocatur, obscurus locus, & nemini præter auctorem Tabulae, cognitus; de quo nihil habemus, quod referatur.

Tandem etiam aliquid de Arce sive Castello litorali, quod inundans Oceanus texit, dicendum est. Hujus arcis vestigia mari adobruta latent, nisi quando post Africi venti furorē subita tempestas, a Cauro concitata, nudatum arenis litus retexerit. Tunc a fundamentis reliquias, recedente maris aestu, prope medii Rheni vetus ostium, adeo spectare & numerare licuit, ut eruditi viri ichnographiam etiam illius castelli delineaverint, qualem ab Junio Scriverioque dictis libris expressam explicatamque habemus. Sunt qui Caligulae *Pharum* seu *altissimam turrem*, ut Suetonius cap. XLVI. vocat, ibi excitatam credant, quod negant alii, quia ex Morinis Romani, non ex Batavis in Britanniam trajicebant. Turrem autem illam *indiciū victoriae* Britannicae, ut Suetonius ait, sed adfectu modo, aut simulatae, voluisse a posteris credi, quasi ibidem in Britanniam trajecisset, aut victor inde regressus ibi esset. Alii Druso in illo litore monumentum conditum & aram positam fuisse autumant, contusi lapidis inscriptione ad id persuasi, quem ex ipsis ruinis illis extractum esse adfirmant. Conditam aram a Claudio dicunt, a Severo & filio Antonino restitutam. Reliqua hæc in lapide verba exstant:

. TANNIC GERMANIC PIUS FELIX AUGUST.
 MAX TRIB POT. XVIII. COS. III. P. P. IMP. III.
 RAM A DIVO CLAUDIO ET POSTEA
 ERO PATRE SUO RESTITUTAM

Quæ suppleantur ita, ut præmittatur nomen *Imp. Caes. M. Aurel. Antoninus Britannicus*, ac reliqua: addantur *Pont.* id est Pontifex; item *aram* & *Severo*. Ortelius suspicatur, expeditione Britannica ibidem Claudium *arcem* condidisse, in commodiorem legionum cohortiumque transductionem, aut quo milites ibidem hibernarent. Sed, quod antea dubitari & hæc loci potest, an tum Romani alia via in Britanniam profecti sunt, quam Julius Cæsar præmonstraverat. Quid? quod ne de re hac dubitandum quidem est, quam Suetonius cap. XVII. aperte dicat, *Massilia Gessoriacum usque pedestri itinere confecto, inde transmississe*. Gessoriacum autem in Morinis est, eorumque caput atque portus fuit, ut infra ostendemus. Quod si autem verum est, ex marinis illis ruderibus extractum illum lapidem fuisse, illustre Romanorum opus & monumentum, qualecumque etiam fuit, is arguit & probat. Ibi vero *Armamentarium* locare, quasi & illius lapis aliis ruinis illis, sub mari absconditis, tellis sit protractus, ut clarissimis viris persuasum erat, hoc est quod ante paullo non minori aliorum auctoritate resistimus. Nec nomen verum hujus arcis mari obrutæ ulquam indicatum fuit, quid vulgo nunc *l'huysse Britten*, sive *Brittenburg*, id est Arcem Britannicam, nescio unde, sive quo auctore, adpellant, fuit fortassis fama inducti, quasi ex illo loco Caligula simulando tentaverit, vel postea iam Claudius Cæsar vere trajecerit in Britanniam.

De his hæcenus, quæ ad median Rheni alveum ejusque sinistram ripam sita erant.

nunc de illis quoque addemus, quæ in austrum inde & ad Mosam vergunt: a solo auctore Peutingerianæ Tabulæ notata. Primum & præcipuum est *Forum Adriani*, ut ille scripsit, VII millibus a Lugduno recedens, ut accurate Menso Alting, v ex x facto, emendavit. Auctorem & usum oppidi ipsi nomen manifestat: situm, emendata distantia & reliquæ nominis in *Voorburg*: dignitatem & amplitudinem ruinæ circumjectæ & subterraneæ substructiones, in quibus etiam, qui hæc curatius investigant, *Elinum* prætorium vel arcem ajunt inveniri, nomen nummis monstrantibus, qui ibidem reperiuntur: quod prædictus antiquitatum scrutator Altingius ab *Aclm*, Hadriani nomine, deducit, sed ab adoptato per Pium Marco nepote impositum, quia in iisdem nummalis AURELI ANT. id est *Aurelii Antonini* nomen, non AURELIANI, ut creditum fuerat, legatur. Accedit inscriptio vetusti lapidis, sive columellæ milliariæ, apud vicum *Monster* repertæ, descriptæ ab Scriverio pag. 214. Grutero p. 156. cujus ultimæ notæ sunt

A. M. A. F. C. M. XII.

quas docti viri non uno modo interpretantur, *A municipio*, si quod in illis locis fuit; aut *amari*, quia lapis inter Delphos & Hagam repertus, ubi Monasterium fuit; vel *a Mosa* denique, aut aliter; plerique autem insequentes litteras A. F. *ad Forum*, (vel *a Foro*, si priores *ad municipium*, vel *ad mare*, vel *ad Mosam*, significant) consentiunt legendas esse, ut *Forum Hadriani* intelligatur, quod etiam *constituta millia passuum* XII. quot a dicto loco ad *Voorburgum* sunt, numero suo recte posito comprobant.

Cetera Tabulæ Peutingerianæ inter Forum Hadriani & Noviomagum, ignobiliora sunt. *Flenium* XVIII M. P. a Foro; cujus & nomen & numeros Cluverius immutat, licentia, ut videtur, non toleranda: inde post XII millia *Table*; & rursus intervallo XVIII M. P. *Caspingium*, de quibus præter nomina nihil habemus quod adferamus, nisi quod *Caspingium* per numeros suos in locum *Asperen* ajunt incidere. *Grinnes*, quæ sequuntur in Tabula, ad superius Rhenanum iter, unde errore exciderant, reduximus supra, Tacito auctore, cui illæ cum reliquis vicis ad Rhenum sunt: *Ad duodecimum* autem, signum diverforii vel mansionis est.

CANINEFATES.

Populi hujus nomen non uno modo est proditum. Vellejus Paterculus & Cornelius Tacitus scripserunt *Caninesates*: ille lib. II. cap. CV. *Intrata protinus Germania, subacti Caninesates, Attuarii, Bructeri: recepti Cherusci, & transitus Visurgis*. Taciti exempla mox postea proferemus. Plinius lib. IV. cap. XV. *Canninesates* dixit, ut Harduinus legit; ut Menso Altingius pag. 12. *Canninesates*: quod prope convenit cum veteri inscriptione apud Gruterum p. 385.

PRAEF. EQ. ALAE PRIMAE CANNANEFATUM.

Origo gentis ex Germania est perinde ac Batavorum. Tacitus lib. IV. Hist. cap. XV. *Missi ad Caninesates qui consilia sociarent. Ea gens partem insula colit, origine, lingua, virtute par Batavis: numero superantur*. Ex quo & situm intelligimus, hoc est insulam habitasse: eandem puta quam Batavi. Plinius id plenius exponit dicto lib. IV. cap. XV. *In Rheno ipso, prope centum millia passuum in longitudinem, nobilissima Batavorum insula & Cannenusatum: & alia Frisiorum, Chaucorum, Frisiabonum, Sturiorum, Marsaciorum, quæ sternuntur inter Helum & Flevum. Ita adpellantur ostia, in qua effusus Rhenus ab septentrione in lacus, ab occidente in amnem Mosam se spargit.*

Hæc fere veterum sunt testimonia, quæ de Caninefatum nos sede & loco possint insti-
tuere. Vellejus in Germania locat cum Bructeris atque Cheruscis, Transrhenanis popu-
lis: nec vero quisquam alius eorum reliquias in Germania hoc nomine nuncupavit: & Ci-
vilis ipse apud Tacitum tam Caninefates quam Batavos adscribit Galliae lib. iv. cap. xxxvii.
*En ego, inquit, praefectus unius cohortis, & Caninefates Batavique, exigua Galliarum portio,
vana illa castrorum spatia excidimus.* Quod si ergo cis Rhenum positos intelligit, vix tamen
eos intermixtos Batavis intelligere potuit. Id est quod Cornelius Haemrodus & Hadria-
nus Junius ex Plinio quoque & Tacito urgent, sed dispari conatu & processu. Hic enim,
Junius, Historia Bataviae cap. iii. pag. 47. singularem eis insulam, separatam a Batavo-
rum sede, tribuit, forsan lacubus & æstuariis, saltem ex parte remota ab Oceano circum-
datam. *Sequitur, inquit, Caninefatum insula, quarum ego terminos non multum variare
vetustis suspicor, bonaque conjectura ducor; siquidem insula fuit (id quod expresse loquitur Plinius)
eos a secundo Rheni sive medio ostio apud Cattorum vicum initium capere, longoque terrarum
tractu secundum colles arenarios sedes suas habuisse Harlemum tenus, ita ut Oceanum Britannicum,
iniquam vicinum, cum praedictis collibus habuerint ab occidente; a nascentis vero solis plagadi-
visi fuerint alveo uno ex elicibus Rheni.* Rem non movemus: de insula separata dubitamus,
praesertim ex Plinii verbis adprobanda. Is enim indistincte dicto loco ait: *In Rheno ipsa
nobilissima Batavorum insula & Cannenefatum, & alia Frisiorum;* quæ verba quidem ambi-
gua videri possunt, quasi dicant, *Batavorum insula, & Cannenefatum,* subaudi rursus,
insula; vel ut una sit insula & Batavorum & Cannenefatum. Illud Hadr. Junio videtur;
hoc Taciti comprobatur auctoritate, qui dicto loco ait: *Ea gens [Caninefatum] partem
insulae colit, origine, lingua, virtute par Batavis; numero superantur:* quæ insula non po-
test alia esse quam Batavorum, quod non tantum comparatio illa cum Batavis, quam quæ
cap. xii. de illa insula antecesserant, confirmant. Nec licet magnam insulam Batavorum
inter Helium & Flevum comprehensam intelligere, quia Plinius ALIAS, Frisiorum nempe
ac ceterarum gentium, eisdem ostiis, ut separatas ab illa Caninefatum, inclusit.

Hæc dubitantur de singulari insula in verbis Hadriani: positionis causam & sedem
definimus, sed differimus. Constans enim multorum est sententia, Caninefates septem-
trionalem Hollandiam coluisse, ita prorsus, ut Cornelius Aurelius lib. i. Bataviae cap. vi.
Harlemum nominatissimorum Caninefatum urbem dicat: & Cornelius Haemrodus Batavia
Descriptione pag. 13. *Caninefates terram a Rheno veteri septemtrionem versus, propter litus
Oceanum ad usque ferme Marsaciorum sedes obtinent, vulgoque dicuntur die Kennemerlanders.* Et
quod idem pag. 9. præter illud Cattovicense veteris Rheni, plura interna ostia indicavit,
illorumque unum alveum præter Enkhufam ducit & Alkmariam; probabile non minus
Jo. Isacio Pontano Discept. cap. xx. quam ipsi Haemrodio videtur, quia ille alveus ver-
medius inter Helium Flevumque sit, esse fortassis illum, qui septemtrionale latius insula
Batavorum clauferit. id quod neque confirmare argumentis, neque refellere animus est.
Plura tamen fuisse Rheni ostia etiam ante, quam Drusus per lacus novo alveo derivaret;
illa Cæsaris verba lib. iv. cap. x. haud obscure videntur probare, *Ubi Oceano adpropinqu-
avit, in plures diffiuit partes.* Quod si vere ita se habet, ut probabile illis doctissimis viris
videbatur; omnis difficultas controversiæ sublata erit, & recentioribus cum Tacito Plinioque
bene conveniet. Interea plures in Cluverii sententia adquiescunt, qui ut veteri
Rheno alveo præter Trajectum & Lugdunum ducto, & insulam Batavorum & omnem
Galliam finiri existimat, ita in septemtrionali insulae parte ad alveum illum & intus, a Ba-
tavoduro ad Lugdunum fere, omnes Caninefates deponit, ita tamen, ut ad Oceanum
non pertineant, neque Lugdunum, quia *Batavorum* dicitur, possederint umquam. qu

quia meliorem Bataviæ partem subducit, & Batavos maritimos a superioribus secludit; non desinunt alii de finium illa descriptione dubitare.

De ceteris gentibus, quarum insulas Plinius inter Helium & Flevum sternit, meræ sunt conjecturæ doctorum hominum: argumentis & rationibus vix quidquam probari potest, quin facies illorum locorum inundationibus fuit ita immutata, ut ubi populi coluerant, nunc ingens lacus sit sive mare Austrinum. Pontanus Disceptat. Chorograph. cap. XXI. p. 65. *Ceteras Plinia nominatas gentes sinus fere & mare Austrinum abolevit.* Variæ autem vocabula illarum a variis torquentur, nec ullum fere intactum relinquitur. Quidam integros populos, quos minus noverunt, ejiciunt, ut Cauchos & Sturios: alii Sturios in *Urios* convertunt, & in Austrini insula Uricha investigant; Cluverius Frisiabones Frisiosque, hoc loco obvios, in *Frisios majores minoresque* commutat; sed retentis ceteris cunctis, solos *Cauchos* clarissimus vir Menſo Altingius ſollicitat, ratus Celemantum abundare in eo nomine, ortum ex ſigno *παραβύσεως*, quæ poſt *Marsaciorum* claudenda ſit. Ita enim pag. 12. ſententiam Plinii diſtribuendam legendamque autumat: *In Rheno ipſo, prope centum M. P. in longitudinem, nobiliſſima Batavorum inſula & Cannunſatum. Et aliæ Friſiorum (Anchorum, Friſiabonum, Sturiorum, Marsaciorum) quæ ſternuntur inter Helium, & Flevum.* Scilicet omnes vult Frisios eſſe origine, ſive coloniã Friſiorum Transrhenanorum; ſed rursus diſviſos in minores populos, uti parentheſi diſtincte nominentur. Hos ita diſtribuit & quibuslibet ſuas ſedes adſignat, ut *Anchor* ponat proximos *Foſſæ*, quæ a Druſo nomen habet: *Friſiabones* in illo tractu, ubi regina emporiorum Amſtelodamum eſt, & *Horna*, & *Enkhuſa* cum *Medemelaco*: his ad Oceanum obducit *Marsacios*: in ſeptentrionem & ſupra Flevum lacum *Sturios* rejiciat. Sed ita doctis quidem conjecturis locantur: argumentis deſtituitur poſitio.

Plures in ea regione, quam unum lacum fuiſſe, ex multitudinis numero, quo Tacitus utitur, pronum eſt colligere. Annali I. cap. LX. *impoſitas navibus quatuor legiones per lacus vexit Germanicus*: & lib. II. cap. VIII. *Foſſam, cui Druſiana nomen, ingreſſus, præcatusque Druſum patrem; lacus inde & Oceanum uſque ad Amiſiam flumen, ſecunda navigatione perveniſit.* Hos vero lacus in unum coaluiſſe, eumque auctum inundationibus, magnus Austrinus lacus argumento eſt. Quæ circa illum oppida notantur, quam antiqua ſint; certo explicari non poteſt. Hadrianus quidem Valeſius Rerum Francicar. lib. I. pag. 6. ſcripſit, *Poſtumum Macuſam, oppidum Batavorum ab Francis captum, quod hodieque Ancuſam appellant, recepiſſe indicant Poſtumiani nummi, HERCULI MACUSANO inſcripti*: ſed unde certo probetur; *Macuſam* ſive *Maguſam*: eſſe oppidum Enkhuſam, ſive Ancuſam ut ipſe ſcripſit; equidem hariolari non poſſum. Eſt lapis circa oſtia Scaldis reperi- tus, quem Ortelius inſpexit; & alius in Gelria exſtare dicitur, quibus utriſque inſcriptum eſt HERCULI MAGUSANO. Sed neque heic perſpicio, qua ratione ad Ancuſam oppidum referri, aut ejus nomen inde derivari poſſit. Si ex nomine judicandum eſt, mallem ad *Caſtra Herculis*, ſupra ex Tabula Peutingeriana & Marcellino demonſtrata, reducere. Unde vero cognomen *Maguſani* ſit, vix quiſquam divinando poterit ita, ut perſuadeat, interpretari. Et hæc de Caninetatibus, quos a pluribus dixi circa Enkhuſam & Alkmariam colloçari, ſaltem ibi finem illorum ſedibus imponi.

POPULI INTER MOSAM ET SCALDIM.

Ut Germanias, provincias Romanorum in Gallia Cisterhenana, possimus definire, necesse est, ut omnes cis Rhenum Germanicas gentes, quas adhuc ab Helvetia ad Oceanum usque persequuti sumus: perlustremus. Pars illarum superest, quae inter Mosam & Scaldim sedes occupaverunt. Plinius lib. IV. cap. XVII. *A Scalde ad Sequanam Belgica*. Ergo quia Scaldi flumine finit Galliam, ultra illud flumen non Gallos, sed Germanos credidit coluisse. Tacitus German. cap. II. *Qui primi Rhenum transgressi Gallos expulerint, nunc Tungri tunc Germani vocati sunt.* Rursum Plinius dicto loco: *A Scaldi incunt extera Toxandri, pluribus nominibus.* **EXTERA**, hoc est regionem ultra Scaldim, extraque Gallias, Scaldi finitas, positam, ad Mosam usque. Praeterea in hoc tractu gentium clara nomina sunt *Menapii, Tungri, Aduatici, Bethasii*; qui quantum discrimen inter se habuerint, nunc ostendendum est. De *Eburonibus* supra diximus.

MENAPII.

Menapii Caesaris aëvo utramque Rhemi ripam coluerunt: sed sub idem tempus ulteriorem sive Germanicam, expulsi a Tencteris & Usipetibus, amiserunt. Sic enim ille lib. IV. cap. IV. de Bello Gallico: *Usipetes & Tencteri complures annos Suevorum vim sustinuerunt: ad extremum tamen agris expulsi, ad Rhenum pervenerunt, quas regiones Menapii incolbant, & ad utramque ripam fluminis agros, aedificia, vicosque habebant: sed tanta multitudinis adventu perterriti, ex his aedificiis, quae trans flumen habuerant, demigraverunt, & cis Rhenum dispositis praefidis, Germanos transire prohibebant.* Pars regressi in desertas sedes trans Rhenum sitas, quum invalores recessisse simulassent, inopinantes omnes oppressi sunt, etiam Cisterhenani, antequam de suorum clade audissent, ab eisdem Usipetibus Tencterisque pulsi, qui occupatis illorum aedificiis reliquam partem hiemis se eorum copiis aluerunt, ut ibidem Caesar enarravit. Ex quibus habitatio illorum ripensis sive Rhenana, quae olim fuit, satis abundeque intelligitur. Nec vero hæc sola fuit, sed eodem tempore inter Mosam & Scaldim sedes habuerunt, atque ita latissime habitaverunt. Id quod ex eo non obscurum est, quia Caesar cum *Morinis* eos plerumque conjungit. Idem lib. II. cap. IV. de Bello Gall. hoc ordine ab Rhemis sibi Belgarum adparatum enarratum dicit, *Ambianos X millia, Morinos XXV millia: Menapios IX millia: Celetes X millia.* Et lib. III. cap. XXVIII. *Caesar, quod omni Gallia pacata, Morini Menapiique supererant qui in armis essent, neque ad eum unquam legatos de pace misissent; eos exsuum adduxit: - - - qui quod continentes silvas ac paludes habebant, eo se suaque omnia contulerunt.* Et lib. VI. cap. II. *Caesar quum undique bellum parari videret, Nervios, Aduaticos ac Menapios, adjunctis Cisterhenanis omnibus Germanis esse in armis; maturius sibi de bello cogitandum putavit.* Et cap. V. ejusdem libri: *Ipse cum legionibus expeditis quinque in Menapios proficiscitur. Illi, nulla coacta manu, loci praesidio freti, in silvas paludesque confugerunt, suaque eodem conferunt.* Caesar partitis copiis cum C. Fabio legato, & M. Crasso quaestore, celeriterque effectis pontibus, adiit tripartito: aedificia vicosque incendit, ac reliqua. Nihil hic ac Rhenum gestum: intus & intra Mosam omnia. Dio Cassius confirmat idem lib. XXXIX. pag. 111. de Caesare: *Μετὰ τότε ἐπὶ τὴν Νεογῶν γῆν ἰπὶ Μενάπῳ, οὐκ ὄντι*

ἄτας, ἰσχυροὶ, *Posthac in Morinos, eorumque finitimos Menapios arma convertit. & paucis interjectis, de eisdem, ὅτε πόλεις, ἔχοντες, αἰδ' ἐν καλύβαις διατρώμενοι, Non in oppidis habitant, sed in tuguriis.*

Strabo lib. iv. pag. 134. τοῖς Μενάπιοις εἰς) συνεχεῖς ἔπ' τῇ θαλάττῃ Μόρινοι, *Menapiis contempniti sunt ad mare Morini; atque idcirco paullo ante dixit τελευταῖας, ultimos, ad Oceanum videlicet, quemadmodum finitimi illorum Morini, poetæ Aeneid. vi. 1. vers. 727. extremi hominum censentur.* Quod vero ibidem ait, Μενάπιοι τ' ἐκβολῶν ἐφ' ἑκάτερος ἡ ποταμὸς κατοικῶντες ἔλη, *utrimque ad ostia Rheni habitare paludes, videtur Cæsarem, quem plerumque sequutus est in Gallias, de utraque ripa, sed longe supra ostia, scribentem, non bene intellexisse.* Si enim utrimque ad ostia coluerunt, immistos Batavis fuisse necesse foret, quod minus est credibile. Quid? quod Augusti ætate rejecti omnes ab Rheno videntur, transductis e Germania, qui loca illa possiderent; ipsique ultra Mosam & ad Scaldim redacti, angustius postmodum habitaverunt. Tacitus certe, Vespasiani ævo, Cismosanos solos novit, lib. iv. Histor. cap. xxviii. *Civilis, inquit, ne cuique proximum, vastari Ubios Treverosque, & alia manu Mosam amnem transire jubet, ut Menapios, & Morinos, & extrema Galliarum quaterent.* Plinius autem suæ ætatis populos Belgas lib. iv. cap. xvii. recensens, ambiguus est, nec satis declarat, a qua parte Scaldis habitaverint. *A Scaldi, inquit, incolunt extera Toxandri pluribus nominibus. Deinde Menapii, Morini.* Videtur tamen, relictis exteris, ad citeriora, ubi Morini erant, reverti. Quæ causâ est, ut Harduinus Menapios in Flandria ponat. Quod si ita habet, non erat quod Hadrianus Valesius Theodosianam Tabulam erroris inculcâret, quod *Castellum Menapiorum* inter Gessoriacum, quæ nunc Bononia est, & Teruanam medium habeat; legique vellet *Castellum Morinorum.* Sed de hoc in Morinis postea dispiciemus. Aliud tamen *Castellum Menapiorum* ad Mosam fuit. Ptolemæus in Belgica: *Μετά τὸν Μώσαν ποταμὸν Μενάπιοι, καὶ πόλεις αὐτῶν Κάσεον, Post Mosam (malim cis Mosam. nam ab Ambianis per Morinos progressus est) Post amnem, inquit, Menapii & oppidum illorum Castellum: quod omnium consensione est Cassel sive Kessel ad Mosam, inter Trajectum hujus amnis & Graven medio loco situm.* Cæsaris autem ætate nulla oppida habuere, sed tuguria tantum & vicos, ut cognovimus, coluerunt.

ADVATICI five ATVATICI

Advaticos Cæsar ex Cimbris Teutonisque procreatos scribit lib. i. Belli Gall. cap. xxix. *Ipsi, inquit, Advatici, erant ex Cimbris Teutonisque prognati: qui quum iter in provinciam nostram atque Italiam facerent, his impedimentis, quæ secum agere ac portare non poterant, citra flumen Rhenum depositis, custodia ex suis ac presidio vi millia hominum una reliquerant.* Hi post eorum obitum, multos annos exagitati, quum alias bellum inferrent, alias inlatum defenderent, consensu omnium pace facta, hunc sibi domicilio locum delegerunt. Locum non designavit, nisi quod Nervii propinquos fuisse dixit. Dio Cassius lib. xxxix. pag. 94. de Cæsare: *ἔδ' ἐν μεγάλῳ ἔργῳ τὰς λοιποὺς Νερβίους χειρῶν ἐλάττει, καὶ τὰ τῶν Ἀττατικῶν, πλεονόχῳ τε αὐτοῖς ὄντες, καὶ τὸ γένος τό, τε φρόνημα τὸ τ' κίμβρων ἔχοντες, ὥρμησαν μὲν ὡς καὶ βοηθήσοντες σφίσι, Non difficile opus restabat in subigendis Nerviorum reliquis quam Atvatici, finitimi illis, qui & genere & animis Cimbris erant, auxilio venerunt.* Nimirum succrevit gens inde a Cimbrici belli temporibus, ut credas, quos vicerant, in nomen suum adoptasse. Ad commune enim bellum Romanorum profligandum dicuntur apud Cæsarem lib. i. cap. iv. milium xxix millia contulisse, quum aliae numerose gentes vii x aut xv contulissent, soli Nervii l. Morini xxv. Et ne lapsos esse scribentes

in numeris putes, metaphrastes etiam *μνηστὴς* & *ἐπιμνηστὴς*, transtulit. Oppida & vici plures habuisse, sed unum egregie munitum, Cæsar tradit dicto libro II. cap. XXIX. Cuius, inquit, oppidis castellisque desertis, sua omnia in unum oppidum, egregie natura munitum, castrorum: quod quoniam ex omnibus in circuitu partibus altissimas rupes despositasque haberet, una parte leniter acclivis aditus, in latitudinem non amplius CC pedum relinquebatur; quem locum duplici altissimo muro munierant. Hoc oppidum, quodnam, aut quo tractu fuerit, hanc equidem facile definitur. Sunt qui Bellum Montem in finibus Hannoniæ: alii Duncum; cum Sansone non nulli *Namarcum* interpretantur. Capacissimum fuisse, ex numero captivorum quos vendidit Cæsar, oppido potitus, LXX millia hominum, abunde constare potest.

Id vero non incertum potest ex Cæsar's commentariis esse, inter Metapiorum, Eboronum & Nerviorum fines sedem delegisse, id est in Flandriæ finibus, ac parte Brabantiæ atque Hannoniæ: quo tractu duo oppida, nescimus quam antiqua, Antonini itinere a Castello Coloniam, memorantur, *Geminiacum*, & post XXII M. P. *Perviciacum*, quorum illud *Gemblour*, & antea *Gemblacum*; hoc *Pervis*, multorum opinione videtur esse. Nec vero existimandum est, *Advaticum* oppidum, quod in Eburonibus supra vidimus, ad Advaticorum populum pertinuisse. Nihil enim præter nomen commune habent, & vel ex uno Cæsare manifestum est, Advaticos ab Eburonibus Tungrisve, ut nomine, & sedibus differre, nec eosdem, sed alteros alteris finitimos tantum fuisse.

Ut vero aliae Cisrhenanæ gentes nova nomina illo ævo induerunt, Agrippinensium, Gugernorum, Sunicorum, Tungrorum; ita *Advaticos* Cæsar's postea *BETASOS* & *BETASIOS* a Plinio & Tacito dictos esse, exinde conjecit Philippus Cluverius, quod, sicut Cæsar in populorum enumeratione *Advaticos* suos Eburonibus & Nerviiis, ut finitimos, conjungit; ita pariter Tacitus & Plinius *Betasios* iisdem gentibus, ut proximos finitimosque, admisceant. Plinius lib. IV. cap. XVII. *Introrsus Atrebatēs, Nervii liberi, Treverandus - - - Tungrī, Sunicī, Frisiabonēs, Betasī, Leuci liberi, Treverī liberi, & ceteri*, turbato positi ordine. Tacitus lib. IV. Histor. cap. LVI. *Claudius Labeo nihil quod Batavos ausus, quosdam Nerviorum Betasiorumque in arma traxit. Et cap. LXVI. Civilis, incensus Sunicis, & juventute eorum per cohortes composita; quo minus ultra pergeret, Claudius Labeo Betasiorum Tungrorumque & Nerviorum tumultuaria manu restitit. Et paucis interjectis: Civilis Betasios quoque & Nervios in fidem acceptos, copiis suis adjunxit. Scribitur vulgo *Betbasii*, adjecta adspiratione, quæ ab editione Taciti, a Lipsio profecta, unica est: antiquiore quoque libro halitum negligente. Atque ita etiam vetus inscriptio apud Gruterum pag. 120. num. 9. CIVES BETASII. Plinius tribus syllabis *Betasī*, quemadmodum Tacito sunt *Marsaci*, qui ceteris adjecta syllaba *Marsacii*. In Notitia Imperii sub dispositione Comitatus litoris Saxonici per Britanniam p. 109. est *Tribunus cohortis primæ Betasiorum Regulbio*: v pro b, solemnī illorum temporum more.*

N E R V I I.

Et Nervii, Strabone auctore lib. IV. pag. 134. fuerunt *Ἰβη & Γερμανίων*, Germani gens; iique Treveris *οὐρεχῆς*, finitimi a septentrione. Quam originem adeo ipsi non negaverunt, ut gloriæ etiam sibi illam ducerent. Tacitus de Morib. Germ. cap. XXVII. *Treveri & Nervii circa adfectionem Germanicæ originis ultro ambitiosi sunt, tamquam per hanc gloriam sanguinis a similitudine & inertia Gallorum separentur. A Cæsare multum celebratur, ut qui quinquaginta millia ad commune bellum possint armatorum dare*, lib. II. de Bello

Bello Gall. cap. iv. Tam ampla enim eorum fuit civitas, ut a Treveris, cum quibus mo-
lo Strabo conjungebat, ad usque Bellovacos pertineret, quod Cæsar dixit eodem libro II.
cap. xv. Præterea Ambianis, Atrebatibus, Veromanduis, finitimi, ut qui hos & Re-
mos a meridie habuerunt, a septentrione Advaticos, ab ortu solis Mosam fluvium. Ibi-
dem Cæsar cap. xv & xvi. *Bellovacorum fines Nervii attingebant, quorum de natura mori-
usque Cæsar quæreret, sic reperiobat: Nullum aditum esse ad eos mercatoribus: nihil pati-
mini, reliquarumque rerum ad luxuriam pertinentium inferri, quod his rebus relanguescere ani-
mos eorumque remitti virtutem existimarent: esse homines feroces magnæque virtutis*
Quum per eorum fines triduo iter fecisset, inveniebat ex captivis, Sabin flumen a castris suis non
amplius milia passuum X abesse: trans id flumen omnes Nervios consedisse, adventumque ibi
Romanorum expectare una cum Atrebatibus & Veromanduis, finitimis suis. nam his utrisque
persuaserant, ut eandem belli fortunam experirentur. Expectari etiam ab his Advaticorum co-
nias, atque esse in itinere. Ex quibus tam virtutem ipsorum & abstinentiam, quam fines
atque limites, & quibus gentibus cincti fuerunt, intelligimus. Plinius dicto sæpe loco
Nervios liberos vocat. Batavorum tumultu primum in auxiliis Romanorum fuerunt; post
a Civili in partes inlecti, ut Tacitus lib. iv. Histor. cap. LXVI notavit. At cap. LXXIX.
*Legionem Fabius Priscus legatus in Nervios Tungrosque duxit, eaque civitates in deditionem
acceptæ.*

Ex finibus Nerviorum, antea monstratis, conjicere licet de oppidis illorum ita, ut
caput Camaracum fuisse videatur, nunc Gallis Cambray, nostris Camerik; quamquam
a nemine scriptorum ante Tabulam Peutingerianam, & auctorem Itinerarii, quod An-
tonini dicitur, nominatum. Itinere a Castello Coloniam hic ordo servatur:

Castello			
Minariacum	M.	P.	XI.
Nemetacum	M.	P.	XVIII.
Camaracum	M.	P.	XIII.
Bagacum	M.	P.	XVIII.
Vodgoriacum	M.	P.	XII.
Geminiacum	M.	P.	X.
Perviciacum	M.	P.	XXII.
Advocam Tongrorum	M.	P.	XIII.

Et itinere alio a Tarvenna Durocortorum sic:

Tarvenna			
Nemetacum	M.	P.	XXII.
Camaracum	M.	P.	XIII.
Augustam Veromandorum	M.	P.	XVIII.

Ex quo etiam situm Bagaci cognoscimus, quod itidem Nerviorum oppidum fuisse, osten-
dit inscriptio in eodem Itinerario: *Iter a Bagaco Nerviorum, Durocortorum, Remorum
usque.* In Tabula Peutingeriana est *Bacaco Nerviorum*, hoc ordine dispositum:

Turnacum			
Ponte Scaldis	XII.		
Bacaco Nervior.	X.		

Quæ rationes & nomen una ostendunt idem esse, quod nunc *Bavay* in Hannonia nuncu-
patur. Ptolemæus vitiose Βάγανον *Baganum*, quum potius, utroque Itinerario consen-
siente, Βάγανον, *Bagacum*, & ibi legi oporteat.

Pons Scaldis, quem & Antonini iter a portu Gessoriacensi Bagacum usque, itidem inter
Tur-

Turnacum & Bagacum habet, per rationes & numeros suos in locum celebrem incidi, qui nunc *Condé* vocatur, quod ex *Condate*, non unius in Gallia oppidi nomine, contractum est.

Cluverius addit *Valentinianas*, quæ hodie sunt *Valenciennes*, idque nomen exinde conjectura ducit, quia in Notitia Imperii sæpe dicantur milites *Valentinianenses*, tamquam a loco præsidii, quem insedere, cognominati. Verum mallem aliter vir eruditissimus censuisset. Milites enim illi non a loco, cui præsidebant, sed a principe *Valentiniano*, a quo instituti fuerant, cognomen suum consequuti sunt, sicut in eadem Notitia *Valentinianenses* conjuncti sunt *Gratianensibus*, & *Honorianis*, quos non facile a loco adpellatos dixeris. Oppidum vero illud in mediæ ævi historia (nam incertæ originis ac antiquitatis est, non *Valentiniana*, sed *Valentiana*, a Valente quodam conditore nominatur. Sigebertus Gemblacensis ad annum cxcvi *Castrum Valentianum, situm in marchia Francie & Lotharingie, imperator Henricus obsidet*. Et Valefius litteras Chlodovei III memorat *Valentianum datum*. Ac Eginhardus in Annalibus: *Anno 13 cclxxi peracto, secundum morem generalis conventus super fluvium Scaldam, in villa Valentiana, rex Karolus ad biemandum profectus*. Idem lib. iv. de translatione SS. martyrum Marcellini & Petri: *Monasterium Salvii martyris, quod in pago Fanomartensi, in vico Valentianus adpellato, in ripa Scaldis situm est*. Ad mediæ ævi ergo geographiam potius, quam ad antiquam, pertinet.

Certiores non nihil rationes *Fani Martis* sunt, unde jam pagus *Fanomartensis* ab Eginhardo nominabatur. In Notitia enim Imperii sub Præpositura Magistri militum prætorum pag. 147. est *Præfectus Latorum Nerviorum Fano Martis Belgica Secunda*.

Præterea etiam Nerviorum clientes, & sub imperio illorum minores populi fuerunt. Cæsar lib. v. cap. xxxi ix. *Facile hac oratione [Ambiorix] Nervii persuades. Itaque confectis dimissis nuntiis ad Centrones, Gradios, Leuacos, Pleumofios, Gardunos, qui omnes eorum imperio sunt, quam maximas manus possint, cogunt*. Nec vero apud alium scriptorem ignobilia hæc nomina reperiuntur. Unde facile ad credendum erit, vel in aliud nomen transiisse, vel generali *Nerviorum* adpellatione comprehensos fuisse ab aliis. Cluverius opinatur hos Nerviorum clientes in unum nomen *Sueconorum*, quos solus Plinius in Belgica lib. iv. cap. xvii. nominavit, coaluisse, iisque oppidum *Turnacum* sive *Turnacum* tribuit. Verum, non dicam, Sueconos Plinianos suspectos Harduino esse, tamquam ex insequenti nomine *Suessionum* corrupta repetitione natos; sed in incertis potius reliquam. *Turnacum* vero Itinerarii, cum Hadriano Valefio, ipsis Nervii malo, quam alii genti, attribueret, quia situs & ordo in Itinerariis ita videtur postulare. Itinere a portu Gessoriacensi Bagacum usque hæc sunt rationes:

Gessoriacum

Tarvennam

Castellum

Viroviacum

Turnacum

Pontem Scaldis

Bagacum

M. P. XVIII.

M. P. VIII.

M. P. XVI.

M. P. XVI.

M. P. XII.

M. P. XII.

Nec aliæ rationes in Peutingeriana sunt Tabula, quæ itidem XII millia inter *Turnacum* & *Pontem Scaldis* habet. In Notitia Imperii dispositione Comitatus litoris Saxonici per Britanniam, est *Præpositus numerus Turnacensis Lemannis*. Hæc antiquissima hujus oppidi monumenta sunt: quibus Notitiam provinciarum & civitatum Galliarum addo, quæ in Belgica Secunda connumerat *Civitatem Turnacensem*.

T U N G R I.

Tungros; quamlibet supra in Eburonibus expositos, tamen ne quos inter Scaldim & Mosam populos præterisse videamur, juvat breviter heic repetere. Qui Cæsari Eburo-nes dicebantur, castellum habentes *Atuatucam*, lib. vi. Belli Gall. cap. xxxi. & xxxiv. ii Ptolemæo sunt *Tungri*, quibus & ipse oppidum *Ατβάκτων*, sive ut Valesius emendat, *Ατβάτκων* adsignat, quod in Itinerario Antonini est *Advaca Tongrorum*: quæ urbs etiam nomen gentis adsumsit, ut *Tongri* vel *Tungri* vocaretur ab Ammiano Marcellino lib. xv. cap. xxvii. & lib. xvii. cap. xvii. quod nomen hodieque servat. *Eburonum* autem nomen nec Tacitus neque Plinius habet, sed uterque *Tungrorum*: ille etiam de Moribus Germ. cap. ii. eos primos fuisse tradit, qui ex Germanis Rhenum transgressi in Gallico solo confederint: tum *Germani* adpellati in ea regione; postea *Tungri*. Crebra eorum mentio est in Claudii Civilis tumultu apud Tacitum Historiarum lib. iv: etiam lib. ii. cap. xiv. in partibus Vitellianis sunt *Tungrorum cohortes*: & in exercitu Agricolæ legati in Britannia, quod idem Tacitus in Vita cap. xxxvi. memoravit. Notitia Imperii sub Comite Saxonici per Britanniam litoris, laudat *Præpositum militum Tungricanorum Dubris*.

T O X A N D R I sive T A X A N D R I.

Tandem etiam ad *Toxandros* accedimus gentem nomine satis claram: sede & habitatione dubiam. Primus id nomen nobis tradidit Plinius lib. iv. cap. xvi. in Belgicæ descriptione. *A Scaldi*, inquit, *incolunt extera Toxandri pluribus nominibus*. Philippus Cluverius in Seelandiam *Toxandros* remittit, quasi is populus sint, quem Cæsar commentario vi. cap. xxxii. describit sine nomine. *T. Labienum*, inquit, *cum legionibus iii. ad Oceanum versus in eas partes, quæ Menapios attingunt, proficisci jubet*. Et paullo ante cap. xxx. *Qui proximi oceanum fuerunt, ii in insulis se se occultaverunt, quas æstus efficere consueverunt*. Has putat esse Seelandiam, nec aliam Marcellini *Toxiandriam*, qui lib. xvii. cap. xvii. de Saliis Francis dicit, *ausos olim in Romano solo apud Toxiandriam locum habitacula sibi figere prælicenter*.

Contra sunt clarissimi viri, qui dubitant, aut negant *Toxandros* Seelandicas insulas incoluisse. Neque de ipsa Seelandia satis certum est, quam olim faciem, quem situm insularum fretorumque intercurrentium habuerit, quum temporis diuturnitate partim vis Oceani, partim fluuius Scaldis, a quo insulæ initium habebant, utique aliquam rerum mutationem induxisse videantur. Cæsar certe aliter ducit Scaldis alveum, quam hodie est. Ait enim lib. vi. cap. xxxii. *Ipse cum reliquis tribus legionibus ad flumen Scaldim, quod influit in Mosam, extremasque Arduenna partes ire constituit*. Quapropter ceteriores *Toxandros* & *Mosam* versus constituunt Pontanus, Browerus, Valesius, consentientes in eo, quod vestigia sedis *Toxandrorum*, supersint in *Tessenderloo*, Leodicensis vico dioceseos. Quod Christophorus Browerus ad Venantii Fortunati lib. iii. carm. xii. his verbis exposuit: *Toxiandria, vel ut posteri appellarunt, Taxandria Leodisibus & Brabantia finitima olim fuit regio, cujus adpellationis etiam nunc vestigia manent*. Sunt qui *S. Trudonis* oppidum vicinumque solum pro ipso *Taxandria* capite referant: sed minime fallunt, quod *TESSENDERLO*, pago *Leodica* ditionis extremo, haud procul *Desta*, non obcurro *Brabantia* oppido, ostendunt imaginem priscarum sedum; apudque *LO* particula quadrat, quæ loca

loca alta ac in palude sita notat, cum diceret Taxandrorum palustria, cuiusmodi compositio est in Venelo Gelria, Borkelo, Beverlo. Adde Pontani Disceptionem 111. Nec minus perspicue Hadrianus Valesius in Notitia Galliarum p. 551. disseruit: Toxandria, inquit, ad tertium lapidem ab oppido Tungrorum Traiecto incipiens, ad Mosam Vacalisque confluentem expandebatur, regio magna ex parte vastis paludibus invia, ac ob id ne finitimis quidem satis nota. Mosam autem parte Rheni, quae adpellatur Vacalis, non procul ab Oceano Britannia Toxandros ceteraque ejus tractus nationes a Frisiis citerioribus dividebat. Id quoque notum dignum est, Ammiani Marcellini Toxiandriam, si bene inspexeris verba illius, ad Seelandiam, illam insularem regionem, haud pertinuisse, neque partem ab eo provinciae nominari, vel integram regionem, sed locum aliquem regionis, qua voce oppidum, vel vicus, vel castellum, non satis notum, significatur: ut, tamquam oppidum vel castellum, in ipso loco vici Tessenderlo fuisse potius, quam nomen illud suum toti regioni dedisse videantur. Quem vero saepe honoris ergo nominavimus, Menso Altingius pag. 122. in Cluverianam sententiam ita inclinat: ut tamen acriter illam tueri nolit. Quod, inquit, Amm. Marcellinus per Taxandriam innuerit hanc Zelandorum regionem; Cluverio non credere malum, quam ambiciosius inquirere. Quum utique certum sit, ad Tessenderlo, quod hodie Menapiorum vicus; haud procul Demera fluvio finitore, Taxandrorum fines numquam pertigisse, undecumque denotum illi hoc nomen questum. Licet negare nolim, quod adfirmare nequeo; Taxandros nostros aliquid agerum trans Eutipos in Menapiis, forte & in Morin, aliquando possedisse. Non nostrum est, inter tam claros viros litem componere. Ut veni ingenue dicam quae sentio, malim in mediterraneis Toxandros quaeri, quam in insulis Seelandicis, quarum nec facies nec situs, qualis antiquis temporibus fuerit, cognoscere plane potest, praesertim Scaldis ostio, ut vidimus, immutato. Nec qui de Toxandria scripsere veteres, hoc est Plinius & Ammianus, vel verbo significaverunt, unde de insulari sede ac situ quidquam possis conjicere. Quin potius quum pluribus nominibus, id est in plures gentes minores divisos fuisse Plinius tradat, probabile est latius habitasse, quo fieri potuit, ut etiam in insulas, qualescumque tum erant, extensi fuerint; major tamen pars in mediterraneis & Mosam versus confederit. Nec ejus rei vestigium habent, qui medio aëvo de Taxandria scripserunt: ut potius mediterraneam positionem claris verbis significent. Ex Vita Landeberti, qui primus in Toxandris ecclesias dicitur condidisse, Hadr. Valesius profert, regionem Taxandriam a Traiectensi oppido, septentrionem versus, vix 111 milibus disparari. Traiectus ille ad Mosam est, vulgo Mastricht, qui tractus Seelandia longe utique est disjunctus.

GERMANIA CISRHENANA.

Expositis gentibus, quae ex Transrhenana gente originem suam habuere, de ipsa *Cisrhenana Germania*, in solo Gallico sita, judicari verius potest. Quamvis vero gentes nonnullae, Rhenum transgressae, Germanorum nomen in ipsis Galliis aliquamdiu conservarant, ut de Tungris ostendit Tacitus de Morib. Germ. cap. 11. quaedam etiam cum origine ambiciose id nomen adfectarunt, tamquam gloriosius sibi, quam Gallorum; quod ibidem de Treveris Nervisque cap. xxviii. demonstratur; quaedam etiam indubitato Germanicae erant, de quarum transgressu manifestius constabat, quod idem Tacitus dicto loco de Vangionibus, Tribocis & Nemetibus adfirmat; tamen ipsum nomen *Germania Cisrhenana*, tamquam provinciae vel separatae, vel cum Belgica conjunctae (de qua postea)

postea dispiciemus) circa Augusti tempora, non antea, initium cepit: postquam, transductis ab Agrippa Ubiis, per Tiberium, privignum Augusti, ingens captivorum numerus ex Germania translatus, & supra Rheni ripam in Gallia collocatus fuit. Dio Cassius lib. LIII. pag. 503. quum partitionem provinciarum, inter Augustum & populum factam, describit, de Gallia hoc adjicit: Κελτῶν τινες, ὅς δὴ Γερμανὸς καλεῖται, πᾶσαν τὴν πρὸς τῇ Ῥήνῃ Κελτικὴν κατασχόντες Γερμανίαν ὀνομάζουσιν ἐποίησαν, ἥ μὲν ἄνω, ἥ μὲν τὰς ἑποταμὴν πηγὰς. ἥ δὲ κάτω, ἥ μέχρις ὧς ὁκεανὸς ὁ Βρετανικὸς ἔσται. Hoc est: Celta quidam, quos Germanos vocamus, quum omnem Celticam regionem, quæ ad Rhenum est, occupassent, effecerunt, ut ea Germania vocaretur: Superior, quæ Rheni fontibus propior est: Inferior, quæ ab hac usque ad Oceanum Britannicum se extendit.

Non pro sua Dionem ætate loqui, sed de ævo Augusti, etiam ex Tacito probari potest, qui in Tiberii historia utriusque provinciæ, ut antea constitutæ, mentionem fecit. Annali enim III. cap. XLI. dicitur Vitellius Varro *Inferioris Germaniæ legatus*: & lib. IV. cap. LXXIII. *Quod ubi L. Apronio Inferioris Germaniæ propratori cognitum, vexilla legionum e superiore provincia accivit.* Atque ita etiam sub Nerone & Flaviis, insequentibusque imperatoribus, gemina Germania Cisterhenana fuit. Suetonius Vitellio cap. VII. *A Galba in Inferiorem Germaniam contra opinionem missus*: & Domitiano cap. VI. *Bellum civile, motum a L. Antonio, Superioris Germaniæ præside, confecit absens felicitate mira.* Ex quibus adparet, duas fuisse Germanicas cis Rhenum provincias, *Superiorem*, quæ a Rauracis initium sumebat; & *Inferiorem*, quæ per Ubios, Gugernos ad Oceanum usque protensa fuit. Hinc est quod veteres inscriptiones *duarum Germaniarum*, & aliæ utriusque *Germaniæ* in provinciis Romanis mentionem faciant. Gruterus pag. 482. num. 4.

PROC. PROVINC. BELGICÆ
ET UTRIUSQ. GERMANIÆ.

& eodem Opere pag. 375. num. I:

PROC. A RATIONIB. PROVINCiarUM
BELGICÆ ET DUARUM GERMANIAR.

SUPERIORI Germaniæ Ptolemæus oppida adsignat, Vangionum *Borbetomagus*, Nemetum *Noviomagus*; in Tribocis *Argentoratum*, *Breucumagus*, *Elcebum*: in Rauracis, *Augustam* & *Argentuariam*: **INFERIORI**, *Batavodurum*, *Vetora*, *Agrippinensem*, *Bonnam*, *Magontiacum*: terminum inter utramque *Obringam* sive *Abrincam* fluvium constituit, qui nunc *Are* est, inter Bonnam & Andernacum in Rhenum se infundens. Libro II enim cap. IX ait: Τῆς πρὸς τὴν Ῥήνον χώρας, ἥ μὲν ἀπὸ θαλάσσης μέχρις ὧς ὁ Βρεῖγγα ποταμὸς, καλεῖται Γερμανία ἡ κάτω. ἥ δὲ ἀπὸ ὧς ὁ Βρεῖγγα ποταμὸς πρὸς μεσημβρίαν καλεῖται Γερμανία ἡ ἄνω. Id est, *Pars regionis, quæ Rheno adjacet, a mari ad Obringam flumen, Germania dicitur Inferior: pars autem ab Obringa ad meridiem versus, vocatur Germania Superior.* Eadem Marcianus Heraclæota, Ptolemæum haud dubie sequutus, tradidit pag. 82. ἀπὸ τῆς θαλάσσης μέχρις ὧς ἡ Αβρίκκα ποταμὸς καλεῖται Γερμανία ἡ κάτω. ἥ δὲ ἀπὸ ὧς ἡ Αβρίκκα ποταμὸς καλεῖται Γερμανία ἡ ἄνω, *A mari ad usque Abriccam flumen vocatur Germania Inferior: ab Abricca flumine dicitur Germania Superior.* Hinc rationem habemus utriusque appellacionis, qua finitor provinciarum fluvius signatur, *Obringa* auctore Ptolemæo; *Abrinca* vel *Abricca*, præcunte Marciano Heraclæota. Et quia utriusque provinciæ urbes ita distinxit Ptolemæus, ut Ubies ad Inferiorem, Vangiones ad Superiorem referat; nec vero hos populos amnis major notabiliorque interfluat, quam qui nunc *Are* dicitur, supra Ramgen, e regione Entziæ, quæ supra Unkelium est, se Rheno adiundens; consequens omnino est, ut ille amnis *Are* sit veterum *Obringa* sive *Abrinca*.

Sic certa longitudo utriusque provinciae secundum Rheni ripam est: latitudinem ab occasu solis (nam ab ortu Rhenus finit) non facile quisquam determinaverit. Nec certum omnino, Superiorem, ac, ut postea dicebatur, Primam Germaniam iisdem finibus fuisse ubique circumscriptam; & iisdem Secundam ac Inferiorem provinciam fuisse. Quod si est eadem, ut plerique credunt, Prima & Superior Germania; item Secunda & Inferior; a ripa longius Inferior recessit, quia Ammianus lib. xv. cap. xxvii. Secundae *Tungros & Agrippinam* civitates adsignat, quod etiam in Notitia provinciarum fit; Tungri autem, sive Tungrorum oppidum procul a Rheni ripa trans Mosam situm est. Fieri itaque potuit, ut Superior Germania latior aliquantum, quam Prima esset, & in Belgicam Primam excurreret, quia quum *Superioris & Inferioris* nomina obtinerent, nondum in tot partes, ut postea factum est, divisa fuit Gallia. Sed quidquid huius rei est, neque adfirmari argumentis potest, neque etiam negari.

Cum his gravior connexa disputatio est, fuerintne duae hae Germaniae abruptae & separatae provinciae a Gallia Belgica, an sub eadem comprehensae? sive, quod idem est, habuerintne separatam jurisdictionem ab illa, quae fuit Belgicae praefidis? Causa dubitandi est, quia Plinius in Belgica provincia enumerat omnes illos populos, qui in utraque Germania fuerunt, quarum ille neque rationem habet, nec facit ullam mentionem. Ptolemæus quoque utramque Germaniam includit suae Belgicae, nec in plures partes universam Galliam distribuit lib. ii. cap. vii. quam *εἰς ἑξαρχίας δ', in provincias quatuor*, Aquitaniam, Lugdunensem, Belgicam, & Narbonensem: qua posita divisione, non possum Germaniae duae sub Belgica jurisdictione, quam unus praefes Belgicae exercebat, non comprehendi. Nihilominus uterque & Plinius & Ptolemæus, divisionem primam, quam Julius Caesar in Galliis invenerat, quadripartitam sequutus esse censendus est, in partium autem populis enarrandis Augusti distributionem observasse, qui populos Lugdunensi sive Celticae detractos adjecit partim Aquitaniae ad Ligerim usque: partim, quia austrum erant, Belgicae; ut adeo in numero partium sequuti sint Julium; in partium expositione respectu populorum, non autem jurisdictionis, Octavianum Augustum. Pomponius autem Mela, quod mireris, unice divisionem a Caesare Julio delineatam, lib. ii. cap. ii. subsequutus est, quasi nihil quidquam de nova Augusti dispensatione inaudivisset. Separata enim Narbonensi, quod etiam Julius fecit, sub provinciae Romanae nomine; *populorum*, inquit, *τριασμίνα nomina sunt, terminanturque fluvii ingentibus. nam a Pyrenæo ad Garumnam, Aquitani: ab eo ad Sequanam Celtae: inde ad Rhenum pertinent Belgae.*

Sed misso Mela, qui Julii vestigiis contra saeculi sui notitiam inhæret; adversus Plinium & Ptolemæum, & Julii & Augusti divisionem confundentes, sive Julianae divisioni ex Augustea aliquid adicientes, ut illam corrigerent; non autem plene illam persequentes, disputabimus. Ut ita censeamus, auctoritas Taciti potissimum inducit, cui magnum momentum ex antiquis inscriptionibus addi ad confirmanda quae scripsit, videmus. Ita autem ille Belgicam ab utraque Germania distinguit, ut singulis suos praefides nominatim adsignet, & quae inde consequitur, distinctam separatamque a ceteris, jurisdictionem. Annal. xiiii. cap. liiii. legatum Belgicae Aelium Gracilem dicit, qui L. Veterem, exercitui Germaniae Superioris praefectum, qui Ararim fossa Mosellae conjuncturus erat, deterruit, *ne legiones ALIENAE PROVINCIAE inferret.* Idem Histor. i. cap. lxx. *Valerium Asiaticum Belgica provincia legatum* memorat, generum mox Vitellii Germaniarum autem praefides supra cognovimus, *Vitellium Varronem Inferioris legatum*, ex Annal. iiii. cap. xli. & L. *Apronium ejusdem Inferioris Germaniae praetorem*, ex Annal. iv. cap. lxxiii: & Suetonius Domitiano cap. vi. *L. Antonium Superioris Germaniae*

gratiam commemoravit. Addo inscriptiones illustrissimas ex Gruteri Opere, pag. 375. num. 1.

PROC. A RATIONIBUS PROVINCIARUM
BELGICAE ET DUARUM GERMANIARUM.

Et alia eodem Opere pag. 389. num. 2.

PROC. XX. HERED. PER
GALLIAS LUGDUNENSEM ET BEL-
GICAM ET UTRAMQ. GERMANIAM
PRAEPOSITO COPIARUM EXPEDITI-
ONIS GERMANICAE SECUNDAE.

Et rursus Gruterus pag. 381. num. 1. sub Alexandro Severo:

LEG. AUG. PR. PR. GERMAN. SUPERIORIS.

Et pag. 457. num. 6. sub Antonino Pio:

PROPR. GERMANIAE SUPER. ET
EXERCITUS IN EA TENDENTIS.

Nec aliter de Inferiore provincia pag. 502. num. 6.

L. DOMITIO GALLICANO PAPINIANO
C. V. LEG. AUG. PR. PR. PROVINCIAE
GERMANIAE INFERIORIS.

Dignus ergo Ammianus Marcellinus non una castigatione, quod lib. xv. [cap. xxvii. Grut. sive xi Vales.] scripsit: *Regebantur omnes Gallia jam inde, uti crebritate bellorum ur- genti cessere Julio dictatori, potestate in partes divisa quatuor: quarum Narbonensis una Vien- nensem intra se continebat, & Lugdunensem: altera Aquitanis praerat universis: Superiorem & Inferiorem Germaniam, Belgaeque dua jurisdictiones iisdem rexere temporibus.* Non Julii tem- poribus ita Gallia regebatur, quia Aquitaniam non ille, sed Augustus perdomuit: dein- de Lugdunensis numquam intra Narbonensem fuit, neque vel Julii vel Augusti aetate Viennensis provinciae nomen auditum fuit: nec ab Augusti temporibus duae tantum in Gallia Belgica jurisdictiones fuerunt, sed tres, duae in Germaniis; & una in Belgica re- liqua sive propria. Nec doctissimus Ammiani reparator & interpretes Henricus Valesius hic nobis satisfacit. Postquam enim recte improbaverat, quae alienis temporibus Julii Marcellinus tribuerat, adjecit: *Augustus, nova Gallia divisione facta, quatuor jurisdic- tiones constituit. Sed ne tum quidem Belgica jurisdictio ab jurisdictione utriusque Germania separata est, ut docet Dio lib. LIII. nec diu postea; quod ex Plinio & Ptolemaeo colligitur, qui sub Bel- gica provincia utramque Germaniam comprehendunt.* Sed Dio provincias distinguit, Supe- riorem ab Inferiore: de jurisdictione nihil addit. De Plinio & Ptolemaeo supra vidimus. Solus numerus *quatuor* jurisdictionum, & respectu illarum comprehensio Germaniarum cum Belgica, sunt, quae aliter velimus, vir clarissimus disposuisset, ut Tacito, & in- scriptionibus antiquis propius convenirent. Quam verius frater Henrici, Hadrianus Valesius, iterata Ammiani editione subdidit: *Non quatuor, ut ait Ammianus, primum fueret toti Galliae jurisdictiones seu potestates - - sed sex omnem Galliam tum rexere magistratus, Narbonensem provinciam unus, Aquitanicam alter, tertius Celticam vel Lugdunensem, quar- tum Belgicam, quintus Superiorem Germaniam, sextus & ultimus inferiorem.* In qua verissima sententia, ex Tacito antea, Suetonio, & vetustis inscriptionibus firmata, eo lubentius adquiescimus, quo major illi ex summi viri Ulrici Obrechtii judicio, in Prodomo Rerum Alet. cap. iv. idem adseverantis, auctoritas accedit.

Caput Superioris Germaniae *Magontiacum* fuit: Inferioris, *Colonia*, postquam deducta fuit, *Agrippinensis*. Ibi enim exercitus, duces, praesides ut plurimum fuisse memorantur. Nec vanum argumentum est, quod in his civitatibus ecclesiae primae & metropolitanae fuerunt constitutae. Id enim a doctis viris observatum est, ubi sedes praesidis fuit provincia, ibi primae dignitatis etiam episcopum fuisse. Accedit quod in Imperii Notitia sub dispositione Ducis Magontiacensis dicuntur omnia praesidia fuisse & urbium & castrorum Germaniae Primae, quae iisdem, quibus Superior, putatur finibus terminari, praeter tractum Argentoratensem, Comiti suo subiectum.

M O R I N I.

Expositis quae ad provincias Germanicas, solo Gallico impositas, pertinebant, & reliquos Belgas periultrandos nunc accedimus: in quibus proxima est civitas *Morinorum*. Ad mare Oceanum: ut nomen etiam arguit, inter Scaldim & Samaram fluvios habitaverunt, dicti quasi marini vel maritimi, a *Mor* sive *Mar*, quod Celtica lingua mare est. Mediam syllabam Virgilius corripuit lib. vii. 727.

Extremique hominum Morini, Rhenusque bicornis.

Propius situm Morinorum designat fretum Britannicum. Caesar lib. iv. cap. xxi. *Ipse cum omnibus copiis in Morinos proficiscitur, quod inde erat brevissimum in Britanniam iter.* Et Pomponius Mela lib. iii. cap. ii. *Ab Osismis iterum ad septentriones frons litorum respicit, pertinetque ad ultimos Gallicarum gentium Morinos.* Gallicarum, inquit, gentium: quia & Plinius a Scaldi incipit, quamlibet in Gallia, Germanicae originis gens locare. Caesaris aetate Morinis *πύλαις τε ἔχοντας, αἱ δ' ἐν καλύβας διατρυμέναι, οὐκ ἐλάττω λαβύσσειν, ἐν τρυγυρίαις ἡμῶν, dixit Dio Cassius lib. xxix. pag. iii.* Post coluisse oppida, ex Ptolemaeo & Itinerariis constabit proxime. Portus tantummodo veteres laudant, Caesar tres, in iisque quo praecipue, trajectu in Britanniam, usus est, *Itium* & *Icium*. Primo trajectu non nominavit: altero, bis. Lib. iv. cap. xxi. *Cum omnibus copiis in Morinos proficiscitur.* Cap. xxiii. *Nautes idoneam ad navigandum tempestatem, tertia fere vigilia solvit.* Ex *Itio* cum legionibus solvisse, Strabo iv. pag. 138. ostendit, qui dixit, *παρ' αὐτῶν [Μορινοῖς] ἐστὶ τὸ Ἰτίον, ὃ ἐχρησάτο ναυσαδμῶν καὶ οὐκ ὁ θεὸς Ἀλφειὸν εἰς τὴν Ἀπὸδ Μορίνων ἐστὶ Ἰτίον, quo usus est navali dromi Caesar, in insulam transmittens.* De primo autem transitu loqui, hora, qua adpulit, quarta diei comprobatur. Pergit enim, *αὐτὴν αὐτὴν, ὅτι τὴν ἡμέραν κατὰ πρὸς τετάρτην ὥραν, quo Caesaris in primo trajectu verba lib. iv. cap. xxiii. expressit: tertia fere vigilia solvit: hora circiter diei iv. cum primis navibus Britanniam attigit.* Libro autem v aperte Caesar cap. ii. *Omnes ad portum Itium conveniunt:* quo ex portu commodissimum in Britanniam transiectum esse cognoverat, circiter milium passuum xxx a continenti. Et cap. v. *Caesar ad portum Itium cum legionibus pervenit.* Ptolemaeus lib. ii. cap. ix. habet *Ἰκτιον ἀκρὸν, Icium promontorium.* Unde duplex scriptura ratio, per T, auctore Strabone: & per C, cum Ptolemaeo: quod nonnulli geminant, quia Remorum legatus ad Caesarem lib. ii. cap. iii & vi. *Iccius*, quasi hinc originem duxisset, nominatur. Caesaris codices variant: metaphrastes *Ἰκτιον* reddit cap. v. prior loco prave scriptum *Ὀκτιον*.

Hic primus portus Caesaris, isque praecipuus: alter ultra hunc fuit, ut ipse describit lib. iv. cap. xxiii. *Nautes, inquit, idoneam ad navigandum tempestatem, tertia fere vigilia solvit, equitesque in ulteriorem portum progredi, & naves conscendere, ac se sequi iussit.* Quem hic portum *ulteriorem* dixit, post paullo *superiorem* vocat cap. xxviii. *Post diem iv.* inquit,

inquit, *quam est in Britanniam ventum, naves xviii. de quibus supra demonstratum est, quae equites sustulerant, ex superiore portu leni vento solverunt.* Idem ergo hic superior est, qui ante paullo dicebatur *ulterior*, ex quo equites transmiserunt. Tertius portus eodem libro in reditu Caesaris cap. xxxvi. designatur, quod *infra paullo* illum portum, in quem Caesar revertit, situs fuerit. Ait enim, quum *omnes naves incolumes in continentem pervenissent, ex his onerarias duas eosdem portus capere non potuisse, sed paullo infra delatas esse.* Dum dicit *eosdem portus* non tenuisse, arguit utramque partem exercitus in portum, ex quo egressa fuerat, ex insula revertisse: legiones cum Caesare in Icium; equites in ulteriorem: quae vero aberraverant, in inferiorem, qui citra Icium erat; ut superior, ipso Caesare interprete, ultra illum.

Nunc ad investigationem portus *Icii*, quae multitudine sententiarum fit difficillima, adgrediamur. Nullus enim vel mediocris portus est Flandriae & Bononiensis litoris, in quo non quidam *Icium* Caesaris portum se invenisse opinentur. Nimium foret opiniones omnium huc adferre: nobiliores auctorum claritate, sufficiat enumerasse. Philippus Cluverius, magnae famae geographus, portum *Icium* Caesaris Julii, & *Gessoriacum* Melae, Suetonii, Flori, eundem esse contendit: quod si est, indicio Peutingerianae Tabellae de situ non possumus incerti esse, quia in illa sic proditum est, *Gesoriaco, quod nunc Bononia*, ut idem vel portus vel oppidum tria nomina habuerit, primum *Icii*, temporibus Caesaris: deinde *Gesoriaci* sive *Gessoriaci*: tandem Constantinorum aetate, aut paullo ante, *Bononia*. Argumentis instructus Cluverius est non contemnendis. Primum sit & validissimum, quod Caesar utique portu optimo & praecipuo Morinorum usus fuerit, trajecturus exercitum in Britanniam. Jam vero unum tantummodo insignem portum in hac gente veteres scriptores memorasse. Plinius lib. iv. extremo de mensura Galliae: *Unde [ab Alpibus] per Lugdunum ad portum Morinorum Britannicum, quae videtur mensuram agere Polybius, xiii m. vii. id est tredecies centena & decies octies millia.* Dum portum *Morinorum Britannicum* dicit, unum significat & celeberrimum Romanorum aliorumque trajectu. Illum vero esse *Gessoriacum*, ex Pomponii Melae lib. iii. cap. ii. videtur constare. *Ad septemtriones*, inquit, *frons litorum respicit, pertinetque ad ultimos Gallicarum gentium Morinos, nec portum, quem Gesoricum vocant, quidquam habet notius.* Suetonius, de Claudii Britannica expeditione, cap. xvi. *Masilia Gessoriacum usque pedestri itinere confecto, inde transmisit.* Jam vero, inquit, nihil probabilius, quam Claudium ex eodem voluisse portuolvere, quem quondam Julius transmittendo exercitui commodissimum expertus fuerat: quod etiam posteriores Romanos sic observasse ex Olympiodori historia a Photio excerpta cod. lxxx. probat, qui Constantinum, tyrannum, Honorio aequalem, ex Britannia ubi purpuram sumserat, trajecisse dicit *ἐπὶ Βονωνίαν, πόλιν ἔτι καλεσμένην, παρὰ θάλασσαν, ἢ πρῶτην ἐν τοῖς ἑ Γαλατικῶν ὄρεσι κεκλιμένην, ἢ Βονονίαν, urbem ita nominatam, maritimam, & primam in Gallorum finibus positam.* Bononiam autem *Gessoriacum* esse, antea ex Tabula Theodosiana demonstratum est.

Quod vero Ptolemaeus promontorium *Ἰκίων, Icium*, haud dubie cum portu ejus nominis conjunctum, & *Γισορίαν ἐπίκειον. Gisoriacum navale* Morinorum, longitudine per limacum gradum separavit; fit, ut alii portus, Icium & *Gessoriacum*, diversos & intervallo quodam notabili sejunctos fuisse existiment. Sed hi rursus inter se dissentiunt. Jo. Jacobus Chiffletius geminum portum Icium facit, ulteriorem & citeriorem: illum in loco *Mardik* prope *Gravelingiam*, hunc ad *Sithu*, quod postea S. Audomari sanum S. Omer vulgo dictum est, constituit, unde per lacus, aut longe excurrentem fium, in Oceanum navigatum sit. Adversus quem eruditam Dissertationem scripsit Gui-

Guilielmus Somnerus, Anglus, ipse in prædictam Cluverii sententiam concedens. Ad-
do, Audomari fanum in Atrebatibus esse: portum autem Icium in Morinis quæren-
dum. Carolus du Fresne Commentario in Vitam S. Ludovici pugnat pro loco *Witsand*,
inter Ambleteolium & Sangatam; aut si notiores urbes, utrimque autem remotiores
navis, inter Bononiam & Caletum sito, de quo constet ex Anglorum æque & Gallo-
rum historiis, inde a sexto Christianorum sæculo fuisse portum maximopere frequen-
tum, indeque probabile fieri, nec ante insolentem ex eo loco navigationem fuisse. Nec
nomen multo abludere persuasum idem habet Carolus Fresnius. Si vias militares urge-
at Cluverius, quæ omnes Gessoriacum ferant, non ad alium locum litoris; nec vestigi-
um viæ stratae, quæ Bononia Witsandum duxerit, deesse respondet, quamvis forsan via
illa posteriori ætate minus fuerit, quam antea, frequentata; aut quum Itineraria confi-
cerentur, plane etiam deserta. Pondus huic sententiæ addit Edmundus Gibsonius,
Nova Dissertatione quam Somnerianæ de Portu Iccio, & Fresnianæ, a se in Latinum
conversis, adjunxit. *Ex Guilielmo, inquit, Pictaviensi discimus, Aluredum, S. Edwardi*
Anglorum regis fratrem, e Gallia in Britanniam redeuntem, Doroberniam venisse, transvi-
EX PORTU ICCIO. Guilielmus vero Gemeticensis eundem transitum referens, verbis discri-
adfirmat, Aluredum PORTUM WISANTI petiisse, & hac transfretantem Doroberniam
venisse.

Non longe ab hac sententia recedit Jacobus Malbrancquius, Historiæ Morinorum
lib. i. cap. ix. portum Icium inter Caletum & Sangatam ita constituens, ut ad promon-
torium Sangatense, quod in angulum recedit, portum credat Cæsaris ulteriorem exis-
tisse. Abraham Ortelius fluctuat inter variorum sententias ita, ut Caletum primas vide-
tur tribuere; quod Hadriano etiam Junio lib. i i i. Animadvers. cap. i. placuit. Hadri-
anus autem Valesius in Notitia Galliarum, Icium portum, cum promontorio cogno-
mine, a Cæsare & Strabone ac Ptolemæo commemoratum, arbitratur esse *Stapula*
(Estables en Boulonnois) qui est portus in Morinis ad os Quantiaë fluminis: ex eoque
portu bis solvisse in Britanniam Cæsarem: eum autem portum, quem *ulteriorem* Cæsar,
& *superiorem* vocat, & ex quo in superiore navigatione solvisse equites docet, esse Gessoriacum
sive Bononiam, & ultra & supra Stapulas positam.

Tanta dissensio eruditorum hominum de portu est *Icio*, & tam variis in locis ille qua-
ritur. Notas in Cæsaris descriptione duas invenimus, & ad angustiam freti fuisse, &
inter alios duos portus constitutum. Utraque nota tam Gessoriacum sive Bononiæ conve-
nire potest, quam Witsando. Angustius quidem mare ad Witsandum est, quam ad
Bononiam: nec vero, quod Cæsar *circiter* xxx m. p. dixit tanto rigore numerorum acci-
piendum est, ut nihil plus minusve liceat intelligere. Uterque etiam locus inter duos
portus sedet, *Gessoriacum*, inter Ambleteolum, ulteriorem superioremque; & *Stapulas*,
inferiorem: nec minus *Witsandum* duobus aliis inclusum est portibus, Bononiæ & Cale-
ti. Vix ergo aliquid certi inter tantos sententiarum fluctus definitur. Si certum esset
Pictaviensem Guilielmum firmis argumentis persuasum, non incerta inductum opinionem,
Witsandensem portum adpellasse *Icium*, utique robur aliquod sententiæ alteri accede-
ret; sed dum illud non confirmabitur, in dubio controversiam relinquemus. Neque
Ptolemæi numeri tam solidi & certi sunt, ut possint omnem dubitationem tollere: ne-
que repugnat tria unius loci, sed progressu temporum, non simul; fuisse nomina: quan-
quam & duo sæpe simul inhærere non ignoramus.

Hæc de portibus Morinorum. De *Gessoriacum* dubitatur, utrum solus ille fuerit, an
cum oppido conjunctus. Sed alterum videtur verosimilius, quamvis Dio Cassius nega-
vent,

verit, ut supra demonstratum est, Morinos oppida coluisse. Esto enim, Cæsaris ætate, de qua loquitur Dio, non formam justæ oppidi habuisse, id vero non impedit, quominus post paullo acceperit, quam Claudius Cæsar in Britanniam iter renovasset. Florus certe lib. i. cap. xi. de illo tamquam de oppido loquitur, idque cum Fregellis, Italiæ oppido comparat: etiam genere significat, non sibi tam portum in animo fuisse quam oppidum. *Idem tunc Fesula*, inquit, *quod Carra nuper: Idem nunc Aricinum, quod Hercinius saltus: Fregella, quod Gessoriacum: Tiberis, quod Euphrates.* Non ergo erat, quod Malbrancquius lib. i. de Morinis cap. xi. & xiv. Gessoriacum navale a Bononia disjungat, & ad oppidum S. Audomari reducat propterea, quod Mela & Ptolemæus tantummodo *portum & navale*; Plinius lib. iv. cap. xvi. *pagum*, quod territorium interpretatur, adpellet. Ex Floro enim jam demonstravimus, cum oppidis comparari, & oppidum, saltem a Claudii temporibus haud dubie fuisse. Quid? quod Eumenius Panegyrico, quem Constantio Cæsari dixit, cap. iv. *Gessoriacenses muros* memoravit. Ergo auctorem potius Tabulæ Theodosianæ sequendum censemus, qui clare dixit, *Gessoriac, quod nunc Bononia.*

Novi nominis autem *Bononia* antiquiorem auctorem non habemus, quam ex sæculo Constantiniano, quo Eumenius panegyrica oratione Constantino dixit cap. v. de patre Constantio: *exercitum illum, qui Bononiensis oppidi litus infederat, terra pariter ac mari sepsit.* Et Eutropius in Diocletiano lib. ix. cap. xiii. *Carausius quum apud Bononiam per tractum Belgica & Armorica pacandum mare accepisset.* Zosimus lib. vi. cap. i. de Constantino tyranno: *ἐπεργιώθη, τὴν Βρεττανίαν καταλιπών. ἐλθὼν δὲ εἰς Βονωνίαν. πρώτη δὲ αὐτῇ πρὸς τῇ θαλάσῃ κεῖται, Britannia relicta transmisit: venitque Bononiam, quæ prima urbs ad mare est.* Quibus gemella Olympiodorus de eodem tyranno, ut supra demonstratum est, tradidit. Nec vero ita novum nomen inductum, ut vetus illico evanesceret. Idem enim Eumenius, qui modo *Bononiensis oppidi litus* dixerat, Panegyrico Constantii cap. xiv. etiam *Gessoriacense litus* dixit, & ut supra paullo vidimus, *Gessoriacenses muros.*

Ptolemæus Morinis attribuit mediterraneum oppidum *Ταρσάνναν, Tarvannam*, quæ haud dubie caput illorum fuit. Antonini Itinerario est *Tarvenna*. Itinere a portu Gessoriacensi Bagacum usque.

Gessoriac

Tarvennam

Castellum

Viroviacum

Turnacum

M. P. XVIII.

M. P. VIII.

M. P. VI.

M. P. VI. & reliqua.

Ibidem etiam itinera diriguntur a *Tarvenna* Turnacum: & aliud, Durocortorum. In Tabula Theodosiana scribitur *Tervanna*. In Notitia provinciarum & civitatum Galliæ vocatur simpliciter *Civitas Morinorum*: in alia, *Civitas Morinorum Tarvanna Ponticum*: rursus in alia, *Civitas Morinorum, id est Ponticum*. Unde cognomen sit *Ponticum*, fatetur Valesius se ignorare. Quod fatum subierit avorum memoria; Caroli V bello Gallico, notissimum est. Ceterum notavit idem Valesius Cluverium, quod in *Atrebatibus ad Legam flumen*, vii lapide a fano Audomari, *exstare Tarvenna vestigia*, scripserit. Non enim Atrebatum, sed Morinorum coloniam semper fuisse.

Deinde in Tabula Theodosii Peutingeriana *Castellum Menapiorum* in tractu Morinorum ponitur: unde Harduinus ad Plinii lib. iv. cap. xvii. existimat, eo usque fides Menapiorum pertinuisse, qui a Rheno non Mosam tantum, sed Scaldim etiam transgressi habitabiles suas dilataverint. Hadrianus autem Valesius in v. *Menapii*, non veretur mendi-

arguere auctorem vel descriptorem *Tabula*, & *Castellum Morinorum* legendum esse iudicat, quum aliud *Menapiorum Castellum* supra viderimus, ad Mosam positum, nunc Kessel dictum. Etiam Malbrancquius in *Tabula sua Castellum Morinorum* scripsit, & de situ ejus tradidit, speculam Morinorum fuisse, in monte excelso exstructum, qui largas aquas vivi fontis in vertice habeat. Hoc est quod in itineribus Antonini simpliciter *Castellum* dicitur, ut modo in illo vidimus, quod a Gessoriaco ferebat Bagacum: cui addi possunt quae ab ipso *Castello* ducunt Turnacum & Coloniam. Distat xxvii. M. P. a Bononia [Tab. Peut. xxiii] Tornacum versus, a quo abest xxxii. M. P. Hodieque nomen servat *Cassel*, & *Mont-Cassel*, in Flandria. Guil. Brito pro saeculi consuetudine *Castellum* vocat, non Castellum, Philippi. lib. ix. vers. 403.

Mox subdantur ei sola formidine summo

Moenia Casselli pendemia vertice montis.

Denique de *Colonia Morinorum* aliquid dicendum est. Vetus nummus, in Golzii thesauro, inscriptus est COLONIA MORINORUM, quem Hadrianus Valesius de Tarvenum interpretatur, principe civitate Morinorum. Est ad Neomagum Geldriae lapis inventus, quem etiam Gruterus pag. 80. num. 6. exscriptum dat, qui itidem Coloniae Morinorum mentionem facit:

MINERVAE
CUR. LADAE
T. PUNICIUS CE-
NIALIS II VIR CO-
LON. MORINO-
RUM SACERDOS
ROMAE ET AUG.

Jacobus Malbrancquius lib. i. Hist. Morin. cap. xvi. existimat, quemadmodum Menapii etiam inter Morinos, transgressi Scaldim, habitaverint: ita vicissim Morinos in propriam Menapiorum terram, hoc est in Geldriam, coloniam deduxisse, idque ex hoc lapide, in Geldria invento, credit confirmari. Sed potuit alia causa esse, quod dum viro Morinorum coloniae honos in Geldria haberetur, quia & Romae dignitas obtinuit, ut cum exercitu Rom. in illas oras venisse videatur, & hunc ab incolis ob merita & beneficia accepisse honorem. Malim ergo in Morinis, quam alia in gente *Celceni* Morinorum investigari: nec alienum a more Romano est, in primariam illorum urbem fuisse deductam.

Cum Morinis Plinius lib. iv. cap. xvii. jungit *Oromanfacos*, sive ut in mss. est, *Oromasfacos*, obscuram gentem, cujus nulla alibi reperitur memoria. Deinde, inquit, *Menapii, Morini, Oromanfaci, juncti pago qui Gessoriacus vocatur.* Sed ut obscuros & ignobiles praetermittimus. An vero Menapii etiam inter Morinos habitaverint, alia nec explicatissima quaestio est. Plures ajunt, non tam propter Peutingerianae *Tabulae Castellum Menapiorum*, de cujus cognomente nonnulli dubitant; quam quod saepe Morini Menapiique a Caesare conjungantur, lib. iii. cap. xxviii. lib. iv. cap. xxii. & alibi. Contra Valesius pag. 336. ex medii aevi historiis evinci arbitratur, Flandres, id est Morinos, a Menapis, & Flandriam a Menpisco, id est Menapiorum pago, distingere ac separari. Sed facili conciliantur. Conjunctio Caesaris vicinitatem arguit non confusam habitationem, quam ipse lib. iv. cap. ult. confutat. Morini autem ut circa Remensem Flandrerum fines transgrediuntur, ita nihil obstat quo minus: Scaldim

versus, irruentibus Menapiis aliquid finium concesserint; ut nihilominus Menapiorum trans Scaldim ager a Morinorum ampliore terra, sive Flandria, distinctus fuerit.

A T R E B A T E S.

Morinis in austrum *Atrebates* proximi erant. Scribitur id nomen varie. Cæsari sunt *Atrebates*. Commentario 11. de Bello Gall. cap. 1 v. ad commune bellum xv millia *Atrebates* pollicentur. Cap. xvi. *trans flumen Sabin omnes Nervios confedisse cum Atrebatibus & Veromanduis, finitimis suis.* Cap. xxi. *vulneribus confectos Atrebates in flumen compulerunt.* Plinius quoque lib. 1 v. cap. xvi. hac forma usus est, *Atrebates, Nervii liberi, Veromandui.* Sidonius Apollinaris Panegyrico Majoriani vers. 212.

qua Clojo patentes

Atrebatum terras pervaserat.

Straboni lib. 1 v. pag. 134. sunt *Ἀτρεβάτοι, Atrebatī*: Ptolemæo lib. 11. cap. ix. *Ἀτρεβάτις, Atribatī*: in Notitiis non nullis provinciarum *Atreuates, Atrabates, & Atravates*. Fuit & forma *Atrebata, arum*; quæ a populo ad urbem, pro sæculi more, in Notitia Imperii transfertur, ut postmodum videbimus. Nec singularis inusitatus est. Cæsar commentario 4. cap. xxxv. *quos equites Comius Atrebas secum transportaverat.* Et lib. v. cap. xii. *legatos Cassivellaunus per Atrebatem Comium de deditioe ad Cæsarem mittit.* Nunc *Artesi, Gall. l' Artois.*

Ptolemæus suis Atribatiis tribuit oppidum *Ὀργιακὸν, Orgiacum*, tamquam caput gentis, quod solemne ipsi est primarias tantum urbes nominare. Præter illum vero hoc nomen a nemine est commemoratum. Celebre hoc tractu in Itinerariis est *Nemetacum*, quæ eadem *Nemetocenna* Hirtii lib. viii. cap. xlvii & lxi. videtur esse, de qua infra in Belgio Cæsaris dicemus: ut hoc potius capitis nomen fuisse videatur. In utroque, Itinerario & Tabula, *Nemetacum* medium est inter Tarvennam & Turnacum, nullo interjacente oppido alio. Sed itinere a Castello Morinorum Coloniam Agrippinensem, hic ordo observatur:

Castello

Minariacum

Nemetacum

Camaracum

Bagacum

M. P. XI.

M. P. xviii.

M. P. xiiii.

M. P. xviii. ac reliqua.

Qui situs non aberrat a loco primariæ urbis, quæ vulgo Arras, nostris *Atrecht*, medio ævo *Atrebata*, ut in Notitia Imperii est, nuncupatur. Recentia vero illa vocabula ex *Atrebat* sunt depravata. Sed idem videtur disjunctum a Nemetaco fuisse. Nam in dicta Imperii Notitia pag. 147. in Lætorum ordinibus habetur *Præfectus Lætorum Batavorum Nemetacensium Atrebatī Belgicæ Secundæ*. Si idem oppidum esset, videtur dicendum fuisse *Nemetacensium Nemetaco*, sicut paulo ante legitur, *Præfectus militum Bingenſium BINGIO*. Hoc dubium neſcit Valeſius: quod vero non insolubile est. Alia enim est ratio oppidorum uno nomine, alia duobus utentium. Et sicut nihil peccat, qui dixerit Spartanos Lacedæmone coluisse: ita etiam nihil abſonum est, si milites Nemetacenses dicantur Atrebatī fuisse præſidii cauſa. Nihil ergo obesse videmus, quo minus *Nemetacum* caput Atrebatum fuerit, sive illa uis quæ hodieque *Atrebata*, gentis nomine, & pravatione admissa *Atrecht* ac *Arras* adpellatur. An vero eadem urbs *Orgiacum* Ptolemæi fuerit, idque vetustius fortasse oppidi nomen, *Nemetacum* posterius, non possumus pro certo dicere,

re, quia, præter Ptolemæum, nemo illud nomen prodidit. Textrinis abundasse-
bem, ex *Atrebatibus sagis* apud Trebellium Pollionem in Gallienis cap. vi. & *Atrebatum*
virris apud Vopiscum in Carino cap. xx. intelligimus.

A M B I A N I.

Ambiani, Belgicæ populus nobilis, ad Oceanum habitant inter Caletos ab occasu,
& Morinos ab ortu: intus Cæsar lib. ii. B. Gall. inter Bellovacos cap. xiii. & Nervios
sive Camaracenses cap. xv. constituit. *Exercitum*, inquit, *in Bellovacos duxit*: - - -
eo loco in fines Ambianorum pervenit, qui se suaque omnia sine mora dediderunt. Eorum fines
Nerviis attingebant. Eodem libro cap. iv. ad commune bellum dicit pollicitos *Ambianos* x
millia. Strabo lib. iv. pag. 134. τοῖς Μενάπιοις εἰσι συνεχῆς ὅπῃ τῇ θαλάττῃ Μόρινοι, καὶ
Βελόνακι, καὶ Ἀμβιανοὶ, καὶ Σχεσιῶνες, καὶ Καλέτοι μέχρι τῆς ἐμβολῆς τῆς Σηκαῖνα ποταμῆς.
Menapios ad mare contingunt Morini, dein Bellovacis, & Ambiani, & Sueffiones, & Calci
usque ad ostium Sequane. Ptolemæus lib. ii. cap. ix. Μετὰ Βελωνάκας Ἀμβιανοὶ, καὶ πρὸς
αὐτῶν Σαμαροβριῶνες, *Post Bellovacos sunt Ambiani, & oppidum illorum Samarobriua.*

Hoc oppidum tam apud Cæsarem, quam Ciceronem celebratum est. Ille commen-
tario v. cap. xxiv. *concilio Gallorum Samarobriua peracto.* Et cap. xlv. *Crassum Samarobri-*
ua præficit, legionemque ei attribuit. Et cap. li. *Ipse cum iii legionibus circum Samarobri-*
vam trinis hiernis biemare constituit. Non ergo exiguum oppidum fuit, quo totius Gal-
liæ concilium Cæsar egit, eique legionem præsidio dedit. Cicero lib. vii. epist. xi. ad
Trebatium, qui tum cum Cæsare in Galliis erat, *Una mehercule collocutio nostra pluris est,*
quam omnes Samarobriua. Et epistola xii. jocatur cum eodem ita: *Indicavit mihi Papi-*
meus, Epicureum te esse factum. O castra præclara! quid tu fecisses, si te Tarentum, & non
Samarobriuvam misissem? Ad eundem epist. xvi. extrema: *Constat inter omnes, neminem*
uno Samarobriua juris peritorem esse. Nomen urbis a *Samara* anime est, medio ævo *Some-*
na vel *Sumina*, nunc *Somme* dicto; & *briva*, seu *briga*, quod pontem Celtis significabat.
Ut vero solemne fuit, neglecto veteri vocabulo, primaria urbs gentis nomen adsumit,
& ipsa *Ambiani* Latine dicta, ut mox ex Antonini itinere a Mediolano Gessoriacum, in-
telligemus. Et Ammianus Marcellinus lib. xv. cap. xxvii. *Adnexa est Secunda Belg-*
ica, qua Ambiani sunt, iobis inter alias eminens. In Notitia Galliarum provinciarum & con-
tatum dicitur *Civitas Ambianensium.* Ex nomine *Ambianis* corruptum est, quod nunc
obtinet, vulgare nomen *Amiens*, satis notæ urbis inter nobiliores Galliarum civitates.

Nec vero ita gentis nomine illis temporibus urbs usa est, ut vetus nomen penitus aboli-
tum fuerit. Nam & in Antonini Itinerario idem conservatum est, quo *iter per compen-*
sum a Nemetaco Samarobriuvam M. P. xvi. significatur: & aliud a *Samarobriua Sueffio-*
usque hoc ordine:

<i>Samarobriua</i>	
<i>Carniliacum</i>	M. P. xii.
<i>Casarmagum</i>	M. P. xiii.
<i>Litanobrigam</i>	M. P. xviii.
<i>Augesomagum</i>	M. P. llii.
<i>Sueffiones</i>	M. P. xxii.

Tabula etiam Theodosiana *Samarobriuvam* nominat veteri vocabulo, eique proximam ab
occasu adpositam habet *Terceram*, quæ nunc *Tieure*, vel *Tiefure*, vicus in Picardie
natus. Atque hæc Ambianorum in Itinerariis sunt *Ad Lullia*, & *Pontes*. Illa Clavens
inter

interpretatur *Argoules*: hos, *Pont a Selane*, aliis *Pont Affelane*, ad ostium *Altoja* fluminis, quem ipse *Autann* vocat. Tractum autem illum inter hunc amnem & Samaram a *Pontibus* illis dici putant *le Pontieu*, seu *Pagum Pontivum*. Uterque locus obscurus est, ideoque situs eorum in ordine, quem ad alia oppida vel vicos habent, ex Itinerariis antiquis ostendendus. Antonini itinere a Mediolano Gesoriacum,

<i>Suessonas</i>	—	—	—
<i>Noviomagum</i>	M.	P.	XXVII.
<i>Ambianos</i>	M.	P.	XXXIIII.
<i>Pontes</i>	M.	P.	XXVI.
<i>Gesoriacum</i>	M.	P.	XXXIX.

Et Tabula Theodosiana gemino itinere:

<i>Gesoriaco quod nunc Bononia</i>		<i>Tervanna</i>	
<i>Luttomagi</i>	XIII.	<i>Nemetaco</i>	XXII.
<i>Adullia</i>	VII.	<i>Tencra</i>	XIII.
<i>Duroico Regum</i>	XII.	<i>Samarobrica</i>	XII.
<i>Samarobrica</i>	XIIII.		

B E L L O V A C I.

Civitatem *Bellovacorum* Cæsari commentario II. cap. IV. qui ab Remis ad illum legati erant, ita laudaverunt, *plurimum inter eos [Belgas] Bellovacos & virtute, & auctoritate, & hominum numero valere: hos posse conficere armata millia centum: pollicitos ex eo numero lecta millia LX totiusque belli imperium sibi postulare*. Frequens illorum mentio est in Cæsaris commentariis aliis; & Hirtius lib. VIII. cap. VI. non minus ad laudem illorum attulit. *Bellovacis*, inquit, *belli gloria Gallos omnes Belgasque præstabant*. Strabo Βελλαύκων, *Belloicos* vocat, ut supra vidimus: Ptolemæus Βελλουάκων, *Bellovacos*. Habent Bellovaci ab oriente Veromandos & Sueffiones, a meridie Parisios; ab occidente Caletes & Velio-casses; ad septentrionem Ambianos. Urbem illorum Ptolemæus nominat Καίσαρμαγόν, *Cæsaromagum*: Cæsar, plurimorum opinione, *Bratuspantium*. Ptolemæum pro more suo oppidum præcipuum, caput gentis, nominasse, quia id solum nominavit; non est quod dubitemus: at vero *Bratuspantium* videtur Bellovacorum Cæsaris temporibus oppidum primum fuisse. Nam lib. II. cap. XIII. *Cæsar exercitum in Bellovacos duxit: qui quum se sua omnia in oppidum Bratuspantium contulissent, atque ab eo oppido Cæsar cum exercitu circiter millia passuum V. abesset; omnes majores natu ex oppido egressi, manus ad Cæsarem tendere, & voce significare cœperunt, se se in ejus fidem ac potestatem venire, neque contra populum Rom. armis contendere*. Quum ergo nec Ptolemæus aliud gentis oppidum, quam *Cæsaromagum* memoret, neque Cæsar aliud quam *Bratuspantium*, quod nomen post Cæsaris tempora exspiravit; vero plane est simile, *Bratuspantium* ipsum esse *Cæsaromagum*, illudque vetus Gallicum nomen; hoc ab Julio Cæsare propter beneficia, quibus ornavit urbem, vel ab Augusto, superinductum. Supra in Ambianis iter Antonini a Samarobrica Sueffionas usque enarravimus, quo Cæsaromagus medio prope situ inter Samarobricam Ambianorum & Augustomagus Silvanectum collocatur. Alio itinere a Cæsaromago Lutetiam, intervallum ponitur XLVI M. P. Et in Tabula Theodosiana Cæsaromagus prope Augustomagus ponitur. In Notitia autem provinciarum Gallie est Cæsaromagus.

veterum. Medio ævo gentis nomine *Bellovacis*: inde corruptione admissa *Belvacus*, sive *Belvagus*, & tandem *Beauvais*, uti nunc sonat. Alia oppida Bellovacorum veterum ignota nobis sunt. Valesius in hoc tractu recenset *Bellum Montem* ad Isaram Belgicum, nunc *Beaumont*; & *Credilum*, nunc *Creil*, & non nulla alia: quod vero ex antiquis scriptoribus non habet, quod pro illis testimonium adferat; cum aliis incertæ antiquitatis præmittimus. In Bellovacis etiam vel solis, vel tamquam in præcipua parte, doctissimus quisque Cæsaris *Belgium* quærit, de qua regione postea, quam circumjacentes fuerunt expositæ, dispiciemus.

SILVANECTES.

Bellovacis proximi circa Isaram amnem, sed alium ab eo qui in Narbonensi erat, fuerunt *Silvanectes*, quod nomen vel prætermisum est a veteribus, vel in libris illorum notabiliter depravatum. Plinius in Belgica: *Suessiones liberi*, *Ulmantes liberi*. Ita MSS. omnes, & editi ante Hermolaum, qui *Ulbantes* rescripsit. Ptolemæus post Nervum habet *Συτανέκτες*, *Συμανέκτες*, ut in Palatino codice, lacunam aliorum Græcorum supplente: Latinus autem interpret *Subanectes*, qui pluribus videntur *Silvanectes* esse, non autem Hadriano Valetio, quamvis ipse non explicet, quorsum alio transferri illi cupiat. Ptolemæus suis oppidum *Πατρίναγος* attribuit, quod an Itinerariorum *Augustomagus* sit, in incerto tandiu erit, donec gentis nomen, ut apud Ptolemæum est, idem quod *Salvanectes* esse evictum fuerit. Itinera autem ostendunt, *Augustomagus* inter Cæsaromagus & Sueffiones positam urbem esse, quæ hodie *Senlis* vocatur. Vide supra designatum iter a Samarobriva Sueffionas. Est etiam in Peutingeriana Tabula *Augustomagus* prope Cæsaromagus. In Notitia provinciarum *Civitas Silvanectum*: in alia, *Civitas Silvanectensium*. In Notitia Imperii pag. 147. *Præfectus Latorum gentilium Remi & Silvanectas Belgica Secunda*: ubi ut *Remi* nomen oppidi sunt in Remis; ita etiam *Silvanectes*, sive *Silvanecta*, nomen gentis, ad urbem Silvanectum primariam, *Augustomagus* jam *Senlis*, significandam, consuetudo temporum illorum more translatus est. Guntharannus rex Gregorio Turonensi, ad se legato, respondit: *Pars mea de urbe Silvanecti non redditur*, lib. ix. ejusdem Gregorii cap. xx.

VEROMANDUI.

Supra Isaram, nunc Oyse, Belgicum amnem, *Veromandui* erant, qui & *Viromandui*, & *Veromandi* dicti fuerunt, inter Nervios a septentrione, & Sueffiones a meridie sedem habentes. Cæsar commentario ii. cap. iv. *Veromanduos* ad commune bellum x millia armatorum pollicitos refert: & cap. xvi. *trans id flumen* [Sabin] *Nervios consedissee cum Ambatibus & Veromanduis, finitimis suis*. Consedissee, id est castra posuisse, ut Romanos ibi expectarent. Livius epitoma civ. *Viromanduos* dixit, ut Vinetus & Gruterus ediderunt: Gronovius autem etiam ibi *Veromanduos*. Antonini Itinerario *Veromandi* scribuntur. Nomen hodieque custodiunt *Vermannois*. Caput gentis *Augusta Veromanduorum* fuit, auctoribus Ptolemæo & Antonino in Itinerario. Itinere enim a Tarvenna Durocortorum hæc ordo oppidorum tenetur:

*Tarvenna**Nemetacum* M. P. XXII.*Camaracum* M. P. XIV.*Augustam Veromandorum* M. P. XVIII.*Contra Aginnum* M. P. XIII.*Augustam Suefforum* M. P. XIII.

Hanc *Augustam* urbem Cluverius, Baudrandus, alii, in vico *Vermand*, qui Abbatiam habet; aut rudera potius urbis, ab Hunnis everſæ, quærenda cenſent, duobus leucis a ſano S. Quintini: Hadr. Valesius autem ipſum ſanum Quintini, vulgo *Saint Quintin*, illam *Augustam Veromanduorum* eſſe, ex Sigeberti Gemblacenſis chronico ad annum 1000. probat, quo traditur, Eufebiam, Romanam matronam, S. Quintini, qui martyrium anno 300. paſſus erat, LV. poſt paſſionem anno corpus inveniriſſe. atque in ſuperiore loco oppidi, quod antiquitus *Augusta Viromandorum* vocabatur, collocaſſe. Et ex Annalibus Bertinianis ad annum 1000. *Carolus* fratrem *Lotharium* ad ſui conloqui-um invitans, apud *Augustam Viromanduorum*, qua B. Quintini martyris corpore inſignitur, ſraterne ſuſcipit. Gregorius quoque Turonicus de Gloria Martyrum rem paucis conficit: *Apud Firmandense oppidum Galliarum Quintinus martyr quieſcit.* Non ergo eſt quod alibi *Augustam Veromanduorum*, quam in ipſa S. Quintini urbe, quaeramus. Sita urbs ad *Summam* ſive *Samaram* (nunc *Somme*) fontibus ſuis propiorem.

In *Veromanduorum* finibus etiam fuerunt *Duronum*: ad Nervios verſus; & *Verbinum*. Illud arx *la Capelle*: hoc oppidulum *Vervins*, pacificatione non ignobile. Antoninus itinere a *Bagaco* Nerviorum uſque *Durocortorum Remorum* ſic procedit:

*Bagaco**Duronum* M. P. XII.*Verbinum* M. P. X.

a quo *Durocortorum* abeſt, minoribus intervallis obſcuriorum locorum in ſummam collec-tis, M. P. XLI.

R E M I ſive R H E M I.

Vulgo cum adſpiratione ſcribunt, quam veteres neglexerunt, ut auctores Itinerarii & Notitiæ Imperii: etiam antiqua inſcriptione apud Gruterum eſt pag. 158. num. 1. CIVITATI SUAE REMORUM. Habitaverunt ad *Axonam* fluvium, atque inde ad *Matronam* uſque, qui fines illorum tangunt, ſive pervadunt in ora. Caſar lib. 11. B. Gall. cap. v. ſum-men *Axonam*, quod eſt in extremis *Remorum* finibus exercitum transducere maturavit. Ibidem cap. 111. *Remi proximi Gallia* [Celticæ] *ex Belgis ſunt.* Caput illorum *Durocortorum*. Caſar lib. vi. extremo: exercitum Caſar *Durocortorum Remorum* reducit: concilioque in eum lo-cum *Gallia* indiſto, de conjuratione *Senonum* & *Carnutum* quaſtionem habere inſtituit. Strabo lib. iv. pag. 134. Ἀξιολογώτατόν ἐστι ἔθνος τῶν ταύτης, Ῥῆμοι, καὶ ἡ μητρόπολις αὐτῶν Δυροκόρτορον, καὶ δέχεται τὰς τῶν Ῥωμαίων ἡγεμύνας. Inter iſtas gentes *Remi* no-biliſſimi ſunt, & eorum urbs primaria *Durocortora* maxime incolitur, & *Romanorum* praefectis hoſitium praebet. Ptolemaeus in *Belgica*, οἱ Ῥῆμοι, καὶ πόλις αὐτῶν Δυροκόρτορον, *Remi*, & urbs illorum *Durocortorum*. Sic etiam in *Tabula Theodoſiana* adpellatur. Antoninus aliquot itinera refert, quæ *Durocortorum* diriguntur, a *Tarvenna* unum, alterum a *Bagaco* Nerviorum. Prioris rationes paullo ante ad *Augustam Suefforum* uſque deduxi-mus: quod nunc perſequimur ita eſcribendo:

*Augusta Sueffonum**Fines*

M. P. XIII.

Durocortorum

M. P. XII.

Hæc urbs in primis fuit, quæ cum suo gentis nomen commutavit. Ammianus Marcellinus lib. xv. cap. xxvii. *Secunda Belgica, qua Ambiani sunt, urbs inter alias eminens; & Catalauni, & Remi.* An etiam antiquioribus hæc urbs ita nuncupata fuerit, in disputationem venit. Ait hoc Hadrianus Valesius, Tacito auctore, ut persuasum habet, quæ lib. iv. Histor. cap. lxxviii. scripsit: *Venientis exercitus fama, & suapte ingenio ad mitissima inclinantes Galliarum civitates, in Remos convenere.* Ut autem civitates ibi non urbes sunt, sed populi & societates; ita nihil impedit, quo minus Remos etiam Remorum populum ac civitatem interpreteris. Clarioribus documentis opus erit, si quis probare adnitatur, illam consuetudinem urbes populorum nominibus adpellandi jam tum Trajani ævo obtinuisse. In Notitia provinciarum vocatur *Civitas Remorum*, & Belgicæ secundæ metropolis constituitur.

Dignitatem urbis Remorum *Durocortori* supra ex Strabonis descriptione cognovimus: addimus aliam, aut parem superiori, aut illustriorem etiam: quam ex studiis litterarum habuit. Cornelius Fronto, ex Hadriani sæculo rhetor & grammaticus, referente P. Consentio, itidem vetere grammatico, dixit, *ILLAE VESTRAE ATHENAE DUROCORTORO.* Quid gloriosius, quam Athenis, matri artium liberalium & disciplinarum, comparari? Sic Mediolanum quoque, antiqua sedes studiorum, inscriptione ejusdem sæculi, sub Antonino Pio facta, apud Gruterum pag. 177. num. 4. *NOVAE ATHENAE* adpellantur: ut adeo in summis laudibus provinciarum censeatur, si studio sapientiæ & doctrinæ Athenienses, principem in litteris populum, æmulati fuerint.

Remorum etiam fuit *Bibrax*, diversum ab ejusdem nominis oppido Aeduorum. Caesar commentario ii. cap. vi. *Ab ipsis castris, oppidum Remorum, nomine Bibrax, ab ea millia passuum viii: id ex itinere magno impetu Belga oppugnare ceperunt: agre eo die sustinuerunt.* Quod quo loco positum fuerit, non apud omnes est certissimum. Sunt qui *Brac en Reclous* interpretantur: alii *Fines Itinerarii* in hunc locum trahunt: iterum alii *Laudunum Clavatum* volunt, nec desunt qui *Bracum* Laudunensis pagi ceteris nominibus præferunt.

An vero etiam *Catalauni* huc referendi sint, qui nunc *Chalons* vocantur, itidem parum est liquidum. Veteres geographi atque historici neque oppidum *Catalaunos* memorarunt, neque gentem *CATALAUNORUM*, a qua oppido nomen posteriori ævo sit inditum. Videntur ergo sub proximis Remis *Catalauni*, quoquo nomine antiquitus adpellati fuerunt, vel latuisse, vel comprehensi fuisse, una cum oppido, quod habuerunt. Non repugnat situs in dextero amne Matrona, seu Belgarum latere: succlamat etiam Marcellinus, qui sæpe dicto lib. xv. cap. xxvii. Belgicæ Secundæ *urbes eminentes* enarraturus primo loco *Ambianos* nominat; deinde *Catalaunos*, (sic enim etiam lib. xxvii. cap. ii. scriptum vocali secunda:) tandem adjungit, quæ post metropolim facta est, *Remos*. Primus, qui hujus nominis mentionem fecit, Eumenius rethor est, panegyrico Constantini cap. iv. Si, inquit Flavienſium nomine, ille republicæ restitutor implorantibus nobis subvenire potuisset, sine illo detrimento Romanarum virum, sine clade Catalaunica, compendium pacis, reconciliatus provencus, attulisset fraternitatem Aeduarum. Ad Aurelianium haud dubie respexit, de quo Eutropius lib. ix. cap. ix. *Superavit in Gallia Tetricum apud Catalaunos:* ubi oppidum æque ac apud Ammianum significatur, quod vox apud ostendit, quum de gente in Catalaunos dicturus fuisset. In Notitia provinciarum & civitatum Gallicæ tertio loco est *Catalauni*.

Catellannorum, ut vel ordo dignitatem auxerit. Antonini itinere a Mediolano Gessoriacum *Durocatellanni* vocantur, hac serie dispositis oppidis:

Tricasses

Artiacam

Durocatelannos

Durocortorum

Suessonas

M. P. XVIII.

M. P. XXXIII.

M. P. XXVII.

M. P. XXXVII.

nisi forte additamentum *Duro* ex sequenti vocabulo *Durocortoro* ad *Catclannos* etiam, errore describentis, retractum fuit.

Hadrianus Valesius in ea opinione est, ut posteriorum *Catalannos*, putet *Vadicasses* Plinii ac Ptolemæi esse, eorumque oppidum, antequam gentis posterius nomen adlumeret, *Noviomagus* nuncupatum fuisse. Plinius quidem lib. iv. cap. xviii. *Vadicasses* suos, five, ut Harduinus legit, *Bodiocasses*, quod ex *Badicasses* videtur corruptum; in Lugdunensem provinciam transcripsit; quo etiam Ptolemæus lib. ii. cap. viii. suos *Vadicassios* referebat: addidit vero idem πρὸς τῇ Βελγικῇ, *juxta Belgicam*, seu in confinio Belgarum habitasse, ut facile Ammiani & Notitiæ temporibus ad Belgicam Secundam referri potuerint. Gentis enim & oppidi situm ita Ptolemæus delineavit: Μετὰ Μέλδας πρὸς τῇ Βελγικῇ Ουαδικάσις, καὶ πόλις Νοϊομαγῶ, *Post Meldas ad Belgicam Vadicassii, & oppidum Noviomagus*. Confirmat sententiam suam Valesius, quia quod oppidum in ante monstrato itinere *Durocatelannos* vocari cognovimus, xxvii millibus passuum a Durocortoro remotum est; videtur idem esse, quod in Peutingeriana Tabula *Noviomagus* nominatur, ab eodem Durocortoro distans millibus xxv. levi discrimine numerorum, quale plurimis locis deprehenditur. Speciosa sententia, nisi, inspecta Tabula, *Noviomagus* cis Durocortorum, Mosam versus, deprehendatur: Itinerarii vero *Durocatelanni* sunt ultra Durocortorum, Tricasses & ipsum caput versus Lugdunum. In ipso quidem Itinerario *Noviomagus* eo tractu, una cum Durocortoro, apparet, sed inter Sueffonas & Ambianos, ut ad Nojomum potius, quam de quo agimus, referendum videatur. Nihil ergo in re dubia definimus, & ut supra pag. 212. de *Vadicassibus* coeptum est dubitari; nec dum hisce rationibus, ut definamus, persuaderi possumus.

S U E S S I O N E S.

Hirtius lib. viii. Belli Gallici cap. vi. *Suessiones* Remis attribuit. *In fines*, inquit, *Suessonum*, qui Remis erant attributi. Cæsari quoque Remorum legati commentario i. cap. iii. *Suessiones* dicunt fratres consanguineosque suos, qui eodem jure, iisdem legibus utantur, unum imperium, unumque magistratum cum ipsis habeant. Recte ergo & ordine facimus, quod post Remos proxime *Suessiones* explicamus. Nomen varie & scribitur & pronuntiat. Cæsaris libris recentioribus editum *Suessones*, tribus syllabis commentario ii. cap. iii. & xiii: at Lugdunensi Gryphiana & æqualibus *Suessiones*, quod verius videtur, quia metaphrastes Σουσιῶνες, quatuor syllabis, reddidit; quot etiam in Hirtii viii. libro apparent. Plinius in Belgica, *Suessiones liberi*, totidem syllabis. Sic etiam epitoma Liviana civ. *Suessiones*. Strabonis editiones variant. Adlegat Valesius Σουσιῶνες: at Aldus Σουσιῶνες: Casauboniana modo Σουσιῶνες pag. 134, modo Σουσιῶνες pag. 135. Videtur Lucanus lib. i. vers. 423. litem dirimere posse, quum dicit,

Et Biturix, longisque leves Sueffones in armis:

sed dubia prorsus & instabilis est lectio, dum aliis ed. tis libris *Suessiones* est: antiquiores
I i
codices

codices *Axones* referunt, unde quidam *Saxones* inepte legerunt. Ptolemæus sine sibilo *Οὐεσσωνες Sueffones*, correpta media: auctor Itinerarii, paullo ante indicato itinere, *Sueffones*, etiam tribus syllabis. Ex quibus tandem colligimus, plures quatuor, quam tribus, syllabis exprimere: & utriusque formæ pænultimam constantius accelerari. Posteriores æque ambigui. Guilielmus Brito lib. ix. Philippidos vers. 60.

Valle Sueffonica quam fortia corpora surgunt.

Et, paucis interjectis, versu 77.

Impatiens Sueffona phalanx.

In Peutingeriana Tabula est *Augusta Suefforum*, nisi forsan *Sueffonum* legendum. Tamen & posteriores temporibus barbaris *Sueffi*, *Sueffos*, secunda flexione dixisse, a Valefio observatum est.

Urbem illorum Ptolemæus vocat: *Αὐγούσαν Οὐεσσόνων*, *Augustam Sueffonum* five *Sueffionum*. nam *Σ* videtur excidisse, nisi forte *σ* cum *ο* describentis oscitatione commutatum fuit. Id nomen plenius itinere a Tarvenna Durocotorum, habemus tali oppidorum dispositione:

Camaracum

Augustam Veromanducorum

Contra Aginnum

Augustam Sueffonum

M. P. XVIII.

M. P. XIII.

M. P. XIII.

Ab Augusto hoc illustre nomen est: quod antea, & Julii temporibus fuerit, non plane est certum. Nec tamen improbabilis eorum est sententia, *Noviodunum* vetus nomen Augustæ Sueffionum fuisse persuasi sunt. Habent enim in commentariis Cæsaris, quo tueri se posse videantur. Libro enim i i. cap. xii. de se dixit: *Postridie Cæsar in fines Sueffionum, qui proximi Remis erant, exercitum duxit: & magno itinere confecto ad oppidum Noviodunum contendit. Id ex itinere oppugnare conatus, quod vacuum a defensoribus esset diebat, propter latitudinem fossæ, murique altitudinem, paucis defendentibus, expugnare non potuit. Interim omnis ex fuga Sueffionum multitudo in oppidum proxima nocte convenit. Celeriter vineis ad oppidum actis, aggere jacto turribusque constitutis, magnitudine operum, quæ neque viderant antea Galli, neque audierant, & celeritate Romanorum permoti, legati ad Cæsarem de deditone mittunt: & petentibus Remis ut conservarentur, impetrant.* Ex quibus non obscure intelligitur, in Sueffionibus fuisse oppidum, quia hi noctu in illud conveniunt ut defendant: deinde munitum valide fuisse, ut primæ urbes & capita gentium solebant: tandem conservatum Remorum precibus esse, qui Sueffionum fratres & amici erant; ut dubitari facile non possit, huic Augustum ornamenta addidisse, & *Augustam* de suo nomine adpellasse. Neque enim aliud in tractu illo oppidum habetur, cui vel situs, vel amplitudo & munimenta, a Cæsare descripta, competant, præter *Augustam Sueffonum*, nunc corruptius *Soissons* vocitatam: quod novum nomen ex *Sueffionum* est, communi gentis & oppidi, ut mos ferebat, adpellatione. Ut vero *Atrebates* & *Atrebatæ*, ac *Silvanectes* & *Silvanectæ*; item *Nemetes* & *Nemeta* medio ævo dicebatur: sic etiam *Sueffiones* & *Sueffona*; ac breviori forma *Sueffones* ac *Sueffona* dictum fuit. Gregorius Turonensis lib. iv. cap. ix. *Sanctus Dei, Medardus episcopus, diem obiit: quem Chlotarius rex cum summo honore apud Sueffionas civitatem sepelivit.* Etiam itinere a Mediolano Gesoriacum, supra vidimus *Sueffonas*, quarto casu, urbis nomen scriptum esse.

Contra hanc sententiam, quod Noviodunum Augusta sit Sueffionum, Raymundus Marianus, Christophorus Browerus, & multi alii depugnant, *Noviodunum* Cæsarem Enitimum quidem Sueffionibus, non in ipsis Sueffionibus statuentes: idque *Novionum*, five.

sive, ut nunc pronuntiatur, *Noyon* interpretantur. Verum *Noviomum* illud sive *Noviomagus* veteres dixerunt, situm inter *Durocortorum* & *Ambianos*, uti ex dicto itinere a *Mediolano* *Gessoriacum* usque, manifestum est: quod oppidum etiam in *Notitia Imperii* inter *Belgicae Secundae* praesidia *Noviomagus* adpellatur. Nec *Noviomo*, si inspicias recte, cum *Cæsaris* itinere convenit, ut qui ex *Remis* in fines *Suessionum* progressus, magno itinere ad *Noviodunum* venit: *Noviomum* vero sive *Noyon* non in *Suessionibus*, sed in *Veromanduis* censetur, & *Veromanduorum* episcopatum, deleta *Augusta* ab *Attilo*, antequam instauraretur, accepit, & hodieque possidet.

C A L E T I sive C A L E T E S.

Ad Oceanum rursus revertimur, ut populos qui supersunt ibi, *Caletos* & *Vellocasses*, expediamus. *Cæsar* de *Belgarum* adparatu bellico lib. i. cap. iv. polliceri *Menapios* ix millia: *Caletos* x millia: *Velocasses* & *Veromandos* totidem. Sic veteres libri: recentiores, *Caletes*. Quod etiam de *Hirtii* libro vii. commentariorum notandum est, in quo itidem *Caletos* vetustioribus; *Caletes* novis libris expressum est. Cap. vii. enim convenisse refert *Ambianos*, *Aulercos*, *Caletos*, *Vellocasses*. *Cæsar* itaque *Belgis* adnumerat, uti revera sunt, cis *Sequanam* colentes, qui terminus est *Belgarum*. *Augustus* vero, ignotum qua causa, cum *Velocassibus* *Lugdunensi* *Galliae* attribuit, ideoque *Plinius* & *Ptolemæus* in *Lugdunensi* recensent: ille lib. iv. cap. viii. *Galletos* vocat, uti in MSS. omnibus esse *Harduinus* testatur. Sed verius per *C* scribuntur, quia & *Græci*, *Ptolemæus* & *Strabo*, per *K* expresserunt. Hic enim lib. iv. pag. 134. Ἀμβιανοί, καὶ Σησιῶνες καὶ Καλέτοι, μέχρι τῆς ἐκβολῆς τῆς Σηκοῦναι, *Ambiani*, & *Suessiones*, & *Caleti*, usque ad ostium *Sequanæ*: ille lib. ii. cap. vii. in *Lugdunensi*: Κατέχουσι τὴν μὲν ἀρκτικὴν παραλίον ἀπὸ τῆς Σηκοῦναι ποταμῆς Καλέται, ὧν πόλις Ἰαλιόβωνα, *Tenant latius septentrionis litorale a Sequana fluvio Caltea*, quorum oppidum est *Julibona*. Uterque ergo E simplici scripserunt, pænultimam corripientes. *Valesius* autem, nescio quo libro usus, *Ptolemæum* Καλήτας vocare, in *Gallarum* *Notitia* retulit. Atque etiam metaphrastes *Cæsaris* lib. i. cap. iv. τὰς Καλήτας reddidit: ut ita etiam huius vocabuli accentus sit ambiguus.

Marlianus apud *Bononiam* seu *Gessoriacum* *Caletes* ponit, ubi brevissimus in *Britanniam* trajectus est: sed errorem jam a *Strabone* & *Ptolemæo* refutari cognovimus, qui ad ostium *Sequanæ* uterque constituerunt. Nihilominus ex eodem errore reliquum est, ut nobilem urbem & emporium *Calais* Latine *Caletum* permulti adpellent, quos supra aliquando & ipsi sequuti sumus; quam verius forsan *Calesium* cum *Guilielmo Britone* nuncupare possimus. Ille enim lib. ix. *Philippidos* vers. 351.

Classis prima quies Calesi fuit: altera portu

Fit Gravelinga tuo.

De oppido etiam *Caletorum* controversia est, quod Ἰαλιόβωνα *Ptolemæus* dixit, sive ut *Valesius*, nescio ex quo codice, adlegat, Ἰαλιόβωνα, *Julibonam*. Idem *Valesius* cum *Cluverio* *Deppam* (vulgo *Dieppe*) putant esse: *Harduinus* ultra flumen removet. Sed ut populus citior est, ita & oppidum oportet esse: nec vero per *Ptolemæi* numeros ab ostiis *Sequanæ* velim longius abduci. Alii ad *Lillebonne* sive *Hebone* referunt, ad æstuarium *Sequanæ* situm inter *Portum Gratiae* & *Caldebecum*, quos sequuti in *Tabula nostra* sumus. Utique sententiæ rationes & documenta breviter dabimus. Qui ad *Sequanam* locant, in *Hebone* vestigia quærentes, auctorem, præter *Ptolemæum*, habent *Robertum de Monte*, *Append. ad Chron. Sigeberti*, ad annum cidelxiii. *Julibona*, inquit, in

Caletensi pago juxta Sequanam est sedes regia, a dominis Normannorum multum amata & frequentata. Agit de Henrico II Angliæ rege, qui Normannorum comitia Rotomago, ubi conventum erat, jussit Juliabonam transferri. Qui secus sentiunt, & Deppæ hoc nomen tribuunt, id ex Antonini itinere, Carocotino Augustobonam, tueri conantur, quod ita habet:

Carocotino

Juliobonam

M. P. X.

Lotum

M. P. VI.

Latomagum

M. P. XIII.

Rotomagum

M. P. IX.

Persuasi autem sunt, principium itineris *Carocotinum* esse *Crotoy*, ad ostium Samaræ in Ambianis situm, unde Rotomagum ituri Deppam sine ambage ferri possint. Verum longius *Crotoy* a Deppa abest, quam numerus Itinerarii, hoc est x millia passuum patiuntur, quia intervallum pæne xxx est millium. Vero similis ergo alii *Carocotinum* in Portu Gratiae (*Havre de Grace*) constituunt, quocum numeri in Itinerario positi, propius utique consentiunt.

V E L I O C A S S E S.

Et hi varie scribuntur. Cæsar lib. II. cap. IV. polliceri *Caletos* x. millia: *Velocasses* & *Veromanduos* totidem. Hirtius lib. VIII. cap. VII. convenisse *Caletos*, *Bellocasses*, *Atrebatum*; pro quo recentioribus libris *Vellocasses*. Plinius lib. IV. cap. XVII. *Lugdunensis* Gallia habet *Lexovios*, *Vellocasses*, *Galletos*, *Venetos*. Nam & hos Augustus ex Belgica, ubi Julius censuerat, in Lugdunensem transcripsit. Ptolemæus itidem in Lugdunensi: Οὐβελιοκάσιοι, ἢ πάλαι Ρωτόμαχος, *Veneliocassii*, quorum oppidum *Rotomagus*, Redundat syllaba: & Valesio iudice legendum Οὐβελιοκάσιοι, qui genuinam scripturam *Vellocassii* existimat fuisse, quia Magnoni etiam *Viliocassus* sit; vocalem vero i a multis in l conversam esse propter similitudinem.

Rotomagum illorum urbem fuisse, modo ex Ptolemæo intelleximus. Ammianus lib. XV. cap. XXVII. pluraliter enuntiat, *Rotomagi*, quasi commune cum gente vocabulum habeat, quod falsum est, quum urbis id proprium sit, nec cives *Rotomagi*, sed *Rotomagenses* adpellentur. Secundam, inquit, *Lugdunensem Rotomagi* ostendunt, id est ornam. In Notitia Imperii sub dispositione Ducis Tractus Armorici. *Praefectus militum Usurienfium Rotomago*. Paullinus Nolanus epist. XVI. ad Victricium, episcopum Rotomagensem, cap. V. Nunc *Rotomagum*, & vicinis ante regionibus tenui nomine pervulgatum, in longinquis etiam provinciis nominari, venerabiliter audimus, & inter urbes, sacris locis nobiles, cum divina laude numerari. In Notitia provinciarum est *Civitas Rotomagensium*, metropolis Secundæ Lugdunensis. Et quamvis urbs *Rotomagus* longius absit a mari, Sequanæ fluvio adposita: tamen per navigabilem amnem ita mari utebatur, ut illud etiam ab urbe hac & illius commerciis nomen indeptum sit *maris Rotomagensis*. Venantius Fortunatus lib. VI. carm. VII. de Gelesuinta regina:

Pervenit qua se p'juncto Sequana fluctu,

In mari fert juncto Rotomagensis sinus.

Rotomagum hodie *Reims* sive *Roan*, celebrem ad Sequanam civitatem esse, nemo facilius ignorat: idque etiam iter Antonini a Carocotino Augustobonam ostendit, quo, quavis numeris jussu minoribus, hic ordo servatur, ut a *Rotomago* per *Petromantalum*, id est *Mante*, veniatur *Lueticum*.

BELGIUM CAESARIS.

Tandem etiam de *Belgio*, quod Cæsar manifesto a *Belgica*, ut partem ejus, distinguit, dicendum est, & error illorum refellendus quibus *Belgium* idem est quod *Belgica*. Cæsar commentario v. cap. xxiv. de hibernorum distributione ita scripsit: *Quod eo anno frumentum in Gallia propter siccitates angustius provenerat, coactus est aliter, ac superioribus annis, exercitum in hibernis collocare, legionesque in plures civitates distribuere. ex quibus unam in Morinos ducendam C. Fabio legato dedit, alteram in Nervios Q. Ciceroni, tertiam in Aeduos L. Roscio, quartam in Remis cum T. Labieno in confinio Trevirorum hiemare jussit: tres in Belgio collocavit: his M. Crassum quaestorem, & L. Munatium Plancum & C. Trebonium legatos praescit. Unam legionem, quam proxime trans Padum conscripserat, & cohortes quinque, in Eburones misit. His militibus Q. Titurium Sabinum, & L. Aurunculejum Cottam, legatos, praescisse jussit.* Ex quibus manifestum est, multas & potentes Belgarum gentes a Belgio suo Cæsarem exclusos velle, Morinos, Nervios, Remos, Treviros, Eburones.

Nec ipse Cæsar obscure monstravit, in qua parte Belgicae sit *Belgium* quaerendum. Cap. xlv. enim ejusdem libri, quum de obsidione castrorum Ciceronis audivisset, de se dicit: *statim nuntium Bellovacos ad M. Crassum quaestorem mittit, cujus hiberna aberant ab eo millia passuum xxv.* Quem ergo Crassum in *Belgio* cum legione collocaverat cap. xxiv. ad eundem in *Bellovacos* nunc nuntium mittit: ergo Bellovaci in *Belgio* fuerunt. Nec id difficile est ex cap. xxv. colligere. Tasgetio enim rege, quem Carnutibus imposuerat, a suis interfecto, *veritus Cæsar, quod ad plures res pertinebat, ut civitas eorum impulsu deficeret; L. Plancum cum legione ex Belgio celeriter in Carnutes proficisci jubet.* Quia celeriter mittenda erat legio, ex proximis hibernis misit unam ex tribus in *Belgio* collocatis. Bellovaci autem, aut quod Brietio videtur, Silvanectes, Bellovacis proximi & attributi, quod ad Sequanam pertinebant, propiores erant Carnutibus, quam alii, in quibus legiones hiemabant. Ergo iterum adparet, in *Belgio* Bellovacos cum contributis fuisse, & ex his Plancum cum legione missum in Carnutes.

An vero soli Bellovaci *Belgium* ita expleverunt, ut alias omnes excluderint civitates? Non videtur: & si non alios, tamen *Atrebates* una in *Belgio* fuisse, ex A. Hirtii lib. vii. cap. xlv. & xlvii. constare potest. Ibi dicitur Cæsar cum equitum praesidio Narbonem profectus, exercitum per legatos in hiberna deduxisse: *iv. legiones in Belgio collocasse cum totidem legatis: reliquas in Aeduis, Turonis, Lemovicibus. Paucos dies in Provincia moratus, ad legiones in Belgium se recepit, hibernavitque Nemetocenna, quod caput est Atrebatum, alibi Nemetacum nuncupatum.* Ibi cognoscit, *Cominum Atrebatum praelio cum equitatu suo contendisse, interceptis comitatibus, qui comportabantur in hiberna Romanorum.* Ex quibus elucet, *Atrebates* quoque in *Belgio* sedem habuisse: quod contra Cluverium notari velimus, qui solos Bellovacos in *Belgio* constituit: quibus *Atrebates* addendos esse Hadrianus Valesius censuit, sed ita, ut primæ & præcipuæ partes Bellovacis, tanquam proprie dictis Belgis, relinquuntur.

Quum vero *Ambiani* interjecti sint Bellovacis & Atrebatibus, & *Belgium* una & continua regio fuerit; consequens est, ut *Ambiani* quoque in illo contineantur, per quos mare a *Belgio* attingitur. nam lib. v. cap. xii. refertur, *maritimam partem Britannicorum ex Belgio transisse; quod ad mare illam regionem pertinuisse arguit.* Nicolaus Sanson & Philipp. Brietius *Silvanectes* addunt & *Veromanduos*, quod de Silvanectibus, qui attributi videntur Bellovacis fuisse, facile equidem concesserim; de Veromanduis autem iam minus certum

certum est, nisi ita forsitan collegeris; Cæsarem tres legiones imposuisse Belgio cum tribus legatis M. Crasso, L. Planco, & C. Trebonio, lib. v. cap. xxiv. At Crassus in Bellovacis hibernavit cap. xlv. Plancus forte in Silvanectibus, quia inde brevissima via in Carnutes est, in quos celeriter missus fuit a Cæsare, cap. xxv. ergo Veromandui super sunt, qui C. Trebonii legioni, si per populos in Belgio separatæ fuerunt legiones, hiberna præbuisse videri possint. Addit Brietius Part. II. lib. vi. cap. vii. ex situ argumentum, quod vero nescimus quam firmum sit. Certa autem res est de Bellovacis, Atrebatibus & Ambianis: de ceteris dubitanda, nec vero improbabilis. Hi vero Belgii incolæ qui proprie Belgæ erant & γηγενεῖς; ceteri ex aliis gentibus in Belgicam profecti, maxime Germanis.

De insulis Belgicæ nihil fere est quod proficramus, quia pauca de illis prodita: & quædam forsitan aliam faciem induerunt, quam olim habuerunt, quod temporis & Occæ imputandum est.

C A P U T I V.

D E

INSULIS BRITANNICIS.

Galliis objectæ in septentrionem sunt *Insula Britannica*, plures numero, sed duæ majores ceteris. Unde est quod *duas* tantum insulas, sed majores & notabiliores quidam memorant. Agathemerus lib. II. cap. IV. Νῆσοι ἀξιόλογοι ἐν μὲν τῇ ἐκτὸς θαλάσσης αἱ Βρετανικαὶ δύο, ἡγεμίας τε καὶ ἀλυσίων, *Insula memoratu digna in extimo mari duæ Britannica, Hibernia & Albionis*. Sic enim, *Albionem*, veteres majorem illarum appellaverunt. Plinius lib. IV. cap. XVI. Ex adverso hujus situs [ostiorum Rheni] *Britannia* insula clara Græcis nostrisque monumentis inter septentrionem & occidentem [respectu Romæ] jaceat. Germaniæ, Galliæ, Hispaniæ, multo maximis Europæ partibus, magno intervallo adversa *Albion* ipsi nomen fuit, quæ *Britannia* vocarentur omnes. Ptolemæus etiam *Britanniam* illam descripturus, titulum capitis III. libri II. fecit, ἀλυσίων & νῆσος Βρετανικῆς ἢ Albionis, *insula Britannica, positio*. Quod vero hæc maxima omnium Britannicarum est, simpliciter a plerisque *Britannia* adpellatur, & *Albionis* nomen in obsoletis habitum. Idcirco Plinius, ut vidimus, dixit, *Albion ipsi nomen fuit*. Cæsar sane non aliter nominat quam *Britanniam*, quasi unam hujus nominis, distinguitque ab Hibernia altera majore, ab occasu solis maximæ objacente. Lib. V. cap. XIII. ait: *alteram latius vergit ad Hispaniam, atque occidentem solem, qua ex parte est Hibernia, dimidio minor, in extima sita, quam Britannia; sed pari spatio transmissus, atque ex Gallia est in Britanniam*. Græci scribunt Βρετανία & Βρετανία. Alabandensis nummus apud Tritanum & Hardunum ΚΑΥΔΙΟΣ ΒΡΕΤΑΝΝΙΚΟΣ. Strabo autem Lib. IV. ἡ Βρετανικῆ, quomodo & Ptolemæus scripsit, & geminato, & simplici; & Diodorus Siculus lib. V. cap. XVI. a Dio Cassius locis infra indicandis. Periegeta autem Dionysius Βρετανία, utroque elemento simplici, verum 287

ἢ Βρετανία
ἢ Βρετανία

OCEANVS OCCIDENTALIS

Insulae
Thule

Ultima Thule

INSULARVM
BRITANNICARVM
FACIES
ANTIQUA

OCEANVS

GERMANICVS

BELGICAE

GALLIAE

PARS

FRONTVM
BRITANNICVM

Vectis Insula

Morini

Gessoriacum

Regni Atrebatii

Belgae

Cantu

Longobardi

Trimbantes

Canoloda

Yema

Villa

Fausan

Yema

Yema

Yema

Yema

Yema

Yema

Yema

Yema

Yema

Yema

Yema

Yema

Yema

Yema

Yema

Yema

Yema

Yema

Yema

Yema

Orion

in borealis Oceani effusum est frigidum fluentum: ubi Erciani, id est Britanni. Sed Euthius in hunc locum scripturam ex metri necessitate excusat. Βρεῖταινοι, inquit, ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ πολυῦ. ἐνταῦθα δ' ἐστὶ τῶ, ἐνθα Βρεῖταινοι, ἔμετρε δὴ πτάξαντο ἀπεχώρισσε τὸ ἐν τῇ. Britanni per duplex τλ ut plurimum: heic vero in verbis, ἐνθα Βρεῖταινοι, metro postulante, precit unum Ταυ. Latini vero constanter Britannus & Britannia. Nummi multorum principum, Claudii, Antonini Pii, Commodi BRITANNIA: & alius Claudii DE BRITANNIS: & Hadriani, RESTITUTORI BRITANNIAE: & ejusdem alius EXERC. BRITANNICUS: & Septimii Severi, VICTORIAE BRITANNICAE. Rarum ergo, nisi laudicidæ error est, quum in saxo urbis Gratz in Stiria legitur apud Grut. p. 482.

PRAEF. EQUIT. AL. BRITTANNICAE.

est & alia forma nominis Brito, vel potius Britto, quo posteriores frequenter usi sunt. Aufonius epigram. cx.

Silvius hic bonus est. Quis Silvius? iste Britannus.

Auf Britto hic non est Silvius, aut malus est.

nam male illo tempore Britanni audiebant: ideo epigrammate cxii. idem, *Nemo bonus Britto est.* Sunt qui propterea aliquid discriminis inter Britannum quaerunt, in qua opinione etiam Christophorus Browerus est ad Fortunati lib. i i i. carm. vi. pag. 69: quod verius Elias Vinetus negat ad dictum locum Aufonii, & illos confutat, qui Britones non in insula, sed in Armorica Galliae regione ponunt, nam Juvenalis ætate nulli Britanni in Gallia; nihilominus ille satyra xv. vers. 124. dixit.

Qua nec terribiles Cimbri, nec Brittones unquam.

scilicet, rabie sæviunt. Geminato Ταυ non tantum metri causâ, sed etiam alibi hæc forma scribitur. Vetus inscriptio apud Gruter. pag. 569. num. 5. NATIONE BRITTO. Media ambigua est. Quam enim Juvenalis corripuit dicto jam loco; porrexit Martialis lib. xi. epigram. xxi.

Quam veteres braccæ Brittonis pauperis - - -

Hodie Britannia Magna est, duo regna complectens, Angliæ, ad austrum, & Scotiæ, septentrionale.

Quod in Oceano sita insula est, ut alium orbem Romani adspexerunt. Virgilius Ecloga i.

Et penitus toto divisos orbe Britannos.

Et Dio Cassius lib. Lx. pag. 677. de A. Plautio, quem Claudius primum post Julii Cæsaris expeditionem in Britanniam misit, τὸ μὴ σθένος καλεπῶς ἐν τῇ Γαλατίας ἐγχεῖν. ὡς ἔξω τῇ οὐκ ἐμνήσθη σθένος ἡγανάκτεν, *difficulter exercitum e Gallia abduxit, indigne ferentem, quod extra orbem terrarum bellum esset gerendum.* Augustus quoque expeditionem in Britannos suscepturus erat, sed primam legatio supplex Britannorum impedit, Dio Cass. lib. L i i i. pag. 512. alteram tumultus Salassorum & Cantabrorum, eodem pag. 513. Strabo lib. ii. pag. 79. adfert alias rationes, quod Romani spreverint Britanniam sibi subicere, primum quia nullus ex ea metus esset; deinde si occupassent, τὴν δὲ τὴν τεσσάρτην τῆς, *tanta non foret utilitas.* Sic factum est, ut usque ad Claudii tempora, & amplius, non penitus Britannia cognosceretur. Cæsar quidem lib. v. cap. x i i i. *nam vocat, natura triquetram, sed magis fama ductus, quam experientia, quia in Cantabrorum tantum inter fretum & Tamesin res gessit: neutra expeditione ad interiora venit.* Dio Cassius lib. Lxvi. in Xiphilini epitoma de Julio Agricola Titi Cæsaris legato: πρῶτος ὁ Ρωμαῖος ἐξ ἧς τῆς ἐστὶ τῇ Βρεταννίᾳ περὶ ἡμῶν ἐστὶ, *primus Romanorum cognovit, Britanniam, nam circumfusa esse.* Quod etiam Tacitus Vita Agricolæ cap. x. confirmat. *nam*

orari, inquit, novissimi maris tunc primum Romana classis circumvecta, insulam esse Britanniam adfirmavit. Iterum Dio Cassius lib. xxxix. pag. 114. πρώτοις καὶ Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων ἔτι ἐστὶν, ἐγγινώσκουσιν τοὺς ὅτι ἐπὶ τὰς ἐς ἀμφισβήτησιν, εἴτε ἡπειρῶν, εἴτε καὶ νήσων ἀφικέται. *Primis Graecorum Romanorumque, ne esse quidem eam, compertum fuit; postea in controversiam adduxerunt, continens ne ea terra, an vero insula esset. Addit, multa de utraque opinione conscripta ab iis esse, qui conjecturis tantum niterentur; donec ὅτι εἰν τε ὡς Ἀγγεῖαν - - - νήσῳ ὅσα σαφῶς ἐλήλεγται, primum sub Agricola insula esse manifesto deprehensum est.*

Ex pluribus insulis Britannicis quæ maxima est, nunc regna Angliæ & Scotiæ tenet præcipue *Britannia* dicitur, cujus jam *flumina* pro instituto nostro, quæ antiquis fuerint cognita, enarrabimus, antequam ad terrarum expositionem veniamus.

FLUMINA BRITANNIAE.

Cæsar unum flumen *Tamesim* memoravit lib. v. cap. xi. *Cassivellauni*, inquit, *flumen* a maritimis civitatibus *flumen* dividit, quod adpellatur *Tamesis*. Et cap. xviii. *Cæsar* ad *flumen Tamesim*, in fines *Cassivellauni*, exercitum duxit: quod flumen uno omnino loco præteribit, atque hoc agere; transiri potest. Tacito dictum *Tamesa* lib. xiv. cap. xxxii. *Visam* spectavit, in *æstuaria Tamesa* subversa colonia: qua forma etiam Dio Cassius lib. xl. pag. 122. videtur, πρὸς τὸν Ταμέσαν, dicens, ἀνεχώρησαν, ad *Tamesam* [Britanni] reverterunt. Hæc *Temse* vocatur, notissimum flumen totius Angliæ.

Tacitus addit duo lib. xii. cap. xxxi. *Altonam* & *Sabrinam*: & aliquot æstuaria, quæ fluvios recipiunt. De Ostorio, legato Claudii dicit: *Detrahere arma suspectis, circumque castris Altonam & Sabrinam fluvios cohibere parat*. Alterum, *Sabrinam*, nobis Ptolemæus manifestat, lib. ii. cap. iii. *Σαβριάναν εἰσρεῖν*, *Sabrianam æstuarium* eo loco commemorans, qui hodie *the Severn*, leviter mutato nomine, adpellatur, quod tam æstuarii quam ipsius fluminis, æstuarium facientis, est vocabulum. Obscurior *Altona* & difficilior inventu. Facile vero in sententiam doctissimi Anglorum chorographi Guiljelmi Cambdeni concedimus, cui in Tacito *Altona* sive *Aufona* legendum videtur, quia in tractu hodieque fluvius *Avon* vel *Avena* vocatur, alter qui *Sabrinæ* ab ortu adfunditur, alter major, quem *pr. marium Aufonam* Cambdenus pag. 404. vocat, in ortum æstuarii delabens, quia Tacito notatus videtur, ut latius barbari discluderentur: ad quem *Bona* venta fuit, nunc *Northampton* & *Peterburg*. Hæc ergo illa flumina erant, quæ ultiores Britannos a provincialibus & sociis Romanorum, Claudii temporibus, idoneis erant ut separarent, præfidiis scilicet & castris munita. Id enim Tacitus omnino dicit, cujus verba ita Cambdenus pag. 402. interpretatur: *Munimentis ad fluvios dispositis præcedere Britannos ultiores, & provinciales, ne mutuas operas in Romanos traderent.*

Reliqua fluviorum nomina ab solo Ptolemæo sunt prodita. In australi latere post *Darum* & *Darvernum*, ubi Romani in insulam ingressi sunt, est *Trisanto* fluvius, cujus est [Τρισαντος & ἰ. 3. 2.] ibidem memoravit: deinde *Alanus*, Græce *Ἀλάνης ἐκβολαί*, prope *Vectim* insulam: post quem *Isca*, seu potius *Isca* fluvius: ulterior *Tamara* qui nomen retinet *Tamer*; & tandem occasum versus *Cento*, *Κενταύρος ἐκβολαί*, *Centaury*. Sed in situ videtur aliquid turbatum esse. nam ad *Tamari* ostia *Pleymuthum* est. *Trisantom* portum Cambdenus interpretatur, quod cum Ptolemæi numeris & rationibus non utique quaque convenit. In finem *Philoboniam* proxime æstuarium Ptolemæus nomen dedit *Raglan*, & deinde *Talant*: illud Cambdenus *Taf*; hoc *Tot*, jam vocatur.

dicat. In Hibernici maris latere obscuriora sunt nomina *Tucrobis*, *Tisobis* sive *Toisobis*, & inter hos *Stucie*, & ultra *Seteja* & *Belisama* æstuaria, quorum illud jam Deemuth; hoc Rubel dici idem Cambdenus auctor est. Super quæ *Itama* fluvius & æstuarium, nunc *Eden* in Cumberlandia: & tandem *Glota* æstuarium, a Tacito etiam memoratum, supra quod nihil Romanis cognitum fuit. Ille vero Vita Agricola cap. xxiii. *Glota*, inquit, & *Bodotria* *diversi maris æstu per immensum reuerti, angusto terrarum spatio dirimuntur*. *Glota* autem fluvius, nunc Cluyd vel Cluda in Scotia, Glasquum urbem interluens, in æstuarium, cui nomen dat, infunditur.

Huic, ut Tacitus jam monstravit, in orientali latere opponitur æstuarium *Bodotria*, qua parte insula angustissima est. Inde in austrum versus *Tavus* fluvius est, nunc Tuwe, qui æstuarium *Tavum* sive *Taum* facit. Tacitus Agricola cap. xxi. *Tertius expeditionum annus novas gentes aperuit, vastatis usque ad Taum (æstuario nomen est) nationibus*. Tum demum amnis *Tina* sequitur, qui nomen servat: & proxime *Vedra*, hodie Were vel Tees: *Urn* autem, hodie Youre, qui Eboracum urbem interfluit, *Abum* fluvium, ab austro adcurrentem, recipit, cum quo æstuarium *Abum* facit, nunc *Humber* adpellatum. Inter quod & Tamesim duo tantum flumina Ptolemæus memoravit, *Garryenum*, Γαργυρον, hodie Yare, qui juxta Yarmuth effunditur: & *Idumaniam* (Εἰδυμάνια Græce) qui coloniam Camalodunum adluebat, si vel Chelmer est vel Blakewater, ut Cambdenus censet: alius videtur paullo septentrionalior aliquis fluvius fuisse. Inter quos amnes & Abum, aliud æstuarium *Metaris* Ptolemæo est, qui sinus videtur esse medio inter Lincolniam & Norvicum loco situs, qui plures amnes in se recipit, sed, præter *Antonam*, de quo diximus, a geographis antiquis quod sciam, numquam nominatos. Hæc de fluminibus.

DIVISIO BRITANNIAE.

Maxima insula Britannicarum, sive Britannia, postquam Romani partem adquisiverant, in Romanam & Barbaram commode dividebatur, quæ vero non iisdem semper terminis, sed cum tempore mutatis definiebantur. Hanc divisionem Spartianus docet, in Hadriano cap. xi. *Murum*, inquit, *per octoginta millia passuum primus duxit, qui barbaros Romanosque divideret*. Romana Britannia imperatoris Claudii temporibus, angustis finibus, Altona & Sabrina fluminibus descripta fuit, post longius progressi Romani sub Flavio, in ulteriora repulerunt barbaros; non tamen pari constantia, quæ armis occupaverant, possidere etiam potuerunt. Agricola, Domitiano principe, usque ad Bodoniam & Glotam progressus, *angustum illud terrarum spatium presidio firmavit, omnemque septemtrionem tenuit, submotis velut in aliam insulam hostibus*. Sed non diu illa ultima obventa fuisse, valla Hadriani & Antonini probant, citeriora illis æstuariis. Quod enim Hadriani murus, sive vallum potius, octoginta millia passuum fuit ductum, uti Spartiano auctore est demonstratum; non alio loco per intervalla esse potuit, quam inter Itunæ æstuarium & Tinæ amnis ostia. Antonini Pii auspiciis murum alium, & ulteriorem duxit legatus Lollius Urbicus, sed idem cespiticius, de quo Capitolinus in Pio cap. v. ita tractat: *Britannos per Lollium Urbicum legatum vicit, alio muro cespiticio, submotis barbaris, &c.* Dum *alium* dicit, diversum arguit a muro Hadriani. Neque enim est, quod antiquorum librorum fidem cum Livincio *alto* legamus. Ubi vero ille alius murus Antonini sit, difficile est ostendere. Cambdenus ex antiqua charta chorographica vallum a Seaton & Hadriani diversum ostendit, quod, auctore illo, Philippus Brietius oblique a Tablica, in Efecia regione, ad Twedæ ostium, quod Tacitus vocat *Taum* æstuarium.

rium. Cambdeni verba sunt: *Charta Anglia chorographica satis antiqua, inter praesentem ad Edenborough-Frith & Vallum Severi, heic tertium murum, qui ad Escam pertingit, imponit, quem eundem fuisse qui a Lollio Urbico, Antonini legato exstructus fuerit, non absque colligatione, quem hinc Antoninus Itinerarium, tamquam ab ultimo, id tempus, imperii lumen inceperit.* Hunc ducem, & supparem Brietium, sequuti in Tabula nostra sumus.

Tertius murus, isque in septentrionem ultimus, imperatoris Severi est, ut infra probabimus, quantumlibet contradicat Cambdenus, cui citimus Severi murus est: sed de illo Spartianus in Vita ejus cap. xviii. *Britanniam, quod maximum imperii ejus decus est, muro per transversam insulam ducto, utrimque ad finem Oceani munivit.* Sed & hunc fuisse cespiticiam, ut superiores, ex ejusdem Spartiani cap. xxii. credas apparere, ubi dicit, *post murum aut vallum*: quamquam aliud Buchananus probabile videatur, ut infra dispiciamus. Beda autem Histor. eccles. Gentis Angl. lib. i. cap. v. de Severo: *receptam partem insulae a ceteris indomitis gentibus non muro, ut quidam aestimant, sed vallo distinguendam putavit. Murus etenim de lapidibus; vallum vero quo ad repellendam vim hostium capi maniantur, fit de cespitibus, quibus circumscissis et terra velut murus extrahitur altius super terram, ita ut inante sit fossa, de qua levati sunt cespites, supra quam sudes de lignis fortissimus praefigantur.* Tamen etiam murum Aurelius Victor Schotti nominavit: alter Victor autem, sive auctor epitomes cum Eutropio, quem sublegit, vallum. Locum & finem valli Eutropius quoque designavit lib. viii. cap. x. in Severo, *ut receptas, inquit, provinciae omni securitate muniret, vallum per xxxii millia passuum a mari ad mare deduxit* quae iisdem verbis transcripsit Victor junior. Inapte quidam in Eutropio centena numerum adponunt, Praenium forte metaphrastam Graecum imitati, qui *χαίρουσιν*, velle illud ἐπὶ δύο καὶ τετρακόντα πρὸς τοῖς ἑκατὶ στήμεισις *triginta duobus supra centum millibus* extendi scripsit. At vero tanto spatio nec maria in septentrionali insula distant, nec consilium est, tanti laboris onus suscipere, ubi non desint breviora intervalla, quibus munitis arcere hostes et excludi a provincia possint. Haec de termino Britanniae Romanae diverso pro diversitate fortunae Romanae, nunc propius adversus barbaros munito, in partes ultiores prolatis munimentis.

Eadem Romanis subiecta Britannia in *Superiorem & Inferiorem* divisa fuit. Quod variè interpretantur, quasi australis sit Superior, & propinquior Romanis: Inferior, septentrionalis, ubi nunc est regnum Scotiae: sed invitis Musis & geographis ita sentiunt, & aliter veteres, alter geographus, alter historicus prodiderunt. Dio enim Cassius lib. lxxviii. pag. 564. de legionibus Romanis earumque sedibus: *τὸ, τὸ δεύτερον τὸ Αὐγούστου* [scilicet] *δὲν τὸ ἐν Βρετανίᾳ τῇ ἀνω χερμαζόν, Legio secunda Augusta, in Britannia Superiore hibernacula habet.* At vero Ptolemaeus lib. ii. cap. iii. *Ἰσκα, λεγούσιν δεύτερον Σεβαστὴν, Isca, legio secunda Augusta.* Isca ergo, ubi legio secunda Augusta hiberna sua habuit, in Britannia fuit Superiore, Ptolemaeo & Dionis consentientibus. Ptolemaeus quidem in eo falsus est, quod Iscam Silurum cum Isca Danoniorum sive Danmoniorum confundit. At nomen superstes, corruptum quidem, quod praefici nomen *Legionis* conservat, dum in Siluribus adhuc oppidum ad Uscam invenitur, qui vetus Isca est, situm invenitur, cui nomen est *Caer Leon ar Usk*, id est, *castrum legionis ad Iscam*, quatuor millibus a Sabrinae aestuario, in septentrionem distans.

Alterum argumentum definiendae Superiori Britanniae *Legio xx.* cognominata *Vicesimani* habet auctore eodem Dione in Legionum syllabo. Ait, *οἱ εἰκοσθεῖς, οἱ καὶ Οὐαλεριανὸς Ναρτεγες ἀνοικταὶ εἰσι, καὶ ἐν Βρετανίᾳ τῇ ἀνω ὄντες, Vicesimani, qui & Valeriani & Vici-*

stativa castra in Britannia Superiore habet. Locum & sedem designat Ptolemæus in Cornaviis, quorum esse dicitur πόλις Διοῦνα καὶ λεγίων κ' νικηφόρα, oppidum *Deuna* & legio *xx Victrix*. Et clarius Antoninus Itinerario: *Deva, Legio xx Victrix*, quod verum nomen fuit, corrupto Ptolemæi præferendum, a flumine *Deva* impositum, qui hodieque vocatur *Dee*, Ptolemæo *Seteja* æstuarium pro *Teja*, superfluenta syllaba. Ex quibus colligitur *Devam* esse oppidum quod hodie *Chester*, aut *Westchester* adpellatur, flumini & æstuario *Dee* adpositum, in Wallia septentrionali. Superior ergo Britannia ex parte fuit, quam nunc Walliam nominamus, ut ex duobus locis binisque castris legionum, *ii Augusta*, & *xx Victricis* jam probatum est. quarum illa australi parte prope fretum & æstuarium *Sabrinæ*; hæc in plaga septentrionali illius tractus in ora æstuarii *Devæ* ad flumen cognomine posita fuit.

Constituta sic parte Superioris Britanniaë Dionis Cassii auctoritate; quantum de Inferiore in antiquis monumentis reliquum sit, nunc investigabimus. Idem Dio Cassius dicto loco: ἕκτα δύο [σεξτόπεντα] ὧν τὸ μὲν ἐν Βρεττανίᾳ τῇ κατὰ, τὸ τ' Νικηφόρων, τὸ δὲ ἐν Ἰουδαίᾳ, τὸ Σιδηροῦν, τέτακται. Id est, *Sextæ duæ legiones*, una in *Britannia Inferiori*, *Victrix*: altera in *Judea*, *Ferrea cognomento*, posita. Hæc autem *Sexta Victrix* *Eboraci* sedem habuit. Ptolemæus: Εβόρακον, λεγίων ε' νικηφόρα, *Eboracum*, *Legio vi Victrix*. Et Antoninus itinere primo Britannico, a limite sive vallo *Prætorium* usque, *Eboracum*, *Leg. vi Victrix*. *Eboracum* autem in ortum æstivum situm est respectu legionum in Wallia positarum, hoc est ita in ortum, ut in septentrionem etiam, quod præcipuum est, recedat.

Tantum de divisione illa certis argumentis constat: cetera conjecturis sunt dijudicanda. Doctissimus vir Guil. Cambdenus, qui hæc adprobat, quæ Dionis & Ptolemæi auctoritate diximus; nihilominus partem citeriorem cum Wallia, *Superiorem* dictam; alteriorem & septentrionalem, *Inferiorem*, existimat: limitem autem utriusque non ostendit, qui in occidente haud dubie in proximo supra *Devam* æstuario, quod *Merscum* nunc, a *Mersy* fluvio dictum, videtur *Seteja* Ptolemæi esse, constitutus fuit; utrum vero in orientale latus per rectam inde lineam ad *Abum* æstuarium, an oblique ad sinum, inter *Coritanos* & *Icenos* situm, ductus fuerit, non habemus dicere: & quamquam iterum de obliquo ductu limitis adpareat probabilius esse, certo tamen id confirmare non possumus. Barbara autem Britannia ad hanc divisionem non est referenda, quia inter Romanas provincias ita dividere solemne erat; non inter provinciam & barbarorum regionem.

Auctor divisionis haud dubie imperator Severus fuit, cujus temporibus fines provinciæ quam longissime fuerunt prorogati, barbaris ultra *Glota* & *Bodotria* æstuarium submotis. Ante Severum autem videtur Britannia Romana una & simplex provincia fuisse. Herodianus lib. III. cap. VIII. de Severo: διοικήσας τὸ κατὰ τὴν Βρεττανίαν, καὶ διελὼν εἰς δύο ἡγεμονίας τὴν ἑξ ἑνὸς ἰξασίαν, ordinatis rebus Britannia, bisariam illam in duas præfecturas divisit, quæ duæ sunt provinciæ, a duobus præsidibus quos ἡγεμόνας Græci vocant, separatim administratæ. Ante Severum nulla divisionis mentio, neque Ptolemæus, qui Germaniam Rhenum, item Pannonias & Mœcias in *Superiorem* & *Inferiorem* divisit, quidquam separationis in Britannia fecit, quod argumento est, Marco Antonio imperante, cujus temporibus Ptolemæus scripsit, ut Suidas auctor est; Britanniam in *Superiorem* & *Inferiorem* nondum fuisse dispensatam.

POPULI ET OPPIDA

BRITANNIAE ROMANAE.

Populi pauci a Caesare nominantur, quia nec is longius in insulam progressus fuerat, sed hi tantummodo, qui *Cantium incolunt*, lib. v. cap. xiv. Ptolemæo *Cantii*, *Kántai*; & *Trinobantes* cap. xx. Ptolemæo *Τρινόαντες*, *Trinoantes*, ceteri, quos cap. xxi. recenset, sunt obscuri & incerti, *Cenomagni*, *Segontiaci*, *Ancalites*, *Bibroci*, *Cassi*. Qui primi nominantur *Cenomagni*, suspecti sunt Lipsio in Taciti lib. xii. cap. xxxii. qui divisos mavult in *Iceni*, *Cangi*, populos a Tacito memoratos. Etiam Cambdeno invisi sunt & alieni *Cenomagni*, qui priori nominis parte consentit cum Lipsio, *Icenos* itidem substituens: at in alteram subficiens *Regnos* potius, quam *Cangos*, fortassis quod *Cangi* a Caesaris expeditione remotiores fuerunt, quam ut ultro, missis legationibus, Romanis se dedidisse credi possint. *Segontiaci* Caesaris videntur Thomæ Savilio, epistola xiii. ad Cambdenu, iidem esse qui Ptolemæo sunt *Atrebatii*, in Barkeshire; sed quo argumento in hanc opinionem inductus sit, non plane declarat, nam *Segontium* Antonini, ut et ipsius itinere a *Segontio Devam* usque, manifestum est, in Walliæ septentrionali parte, ad fretum *Monæ* insulæ sive *Anglesey*, fere in loco *Caernarvan*, fuit positum, ex quo angulo in deditionem Caesari, qui juxta *Tamesim* erat, ultro advenisse, nondum u credam adduci possum. Et ceteros Caesaris in Barkeshire quærent eruditi, *Ancalites* in montibus *Henley* supra *Tamesim* e regione *Windsor*, suspitione ducti: *Bibroci* in eodem comitatu, per vestigia norainis *Bray*, quod ex *Bibracte* vel *Bibroco* putant contractum esse. Vide Cambdenu pag. 211. & 297.

Tacitus paullo plures populos memorat, *Icenos*, ortum versus sitos, in Suffolke & Norfolke, comitatibusque *Cantabrigiensi* & *Huntingdonensi*; lib. xii. cap. xxxi. & lib. xiv. itidem cap. xxxi: *Cangos*, in quos quum exercitum M. Ostorius duxit, *non tam haud procul mari est, quod Hiberniam insulam adspicit*, lib. xii. cap. xxxii. unde de fede illorum judicari potest: post quos *Brigantes* ibidem nominavit, qui inde longius *Eboracensem* comitatum & *Cumberlandiam* excurrunt; quibus propinqui sunt *Ordovices*, cap. xxxiii. quos *Nordwales* *Cambdenus* interpretatur; & tandem in ultimo septentrione, inter muros postea structos, *Herefi*, *Agricolæ* Vita cap. xxxviii. & infra *Ordovices*, austrum versus, *Silures*, lib. xii. cap. xxxii. & *Agric.* cap. xvii. De *Trinobantibus*, quorum etiam mentio lib. xiv. cap. xxxi. occurrit, supra ex Caesare aliquid dictum est. Reliquas gentes ex Ptolemæi lib. i. cap. i. i. i. supplebimus, ubi etiam urbes, quæ cuque populo attribuit, una recenserebimus, addituri ex conjectura, quas ille prætermisit, in historiis tamen, aut Itinerario Antonini memoratas.

De oppidis autem dicturi, nequis Strabonis auctoritate conturbetur, quod ipse confutavit, aut male intellexit a Caesare traditum, discutiendo amolieremur. Is vero geographus lib. iv. pag. 138. de Britannis scripsit, *πάλαι αὐτῶν εἰεν οἱ δευροὶ Urbium loco ipsi sunt nomina*. Quamquam vero rara oppida in Britannia fuerunt, antequam Romanæ eam clauibus venirent: tamen non ita rudes aut extreme barbaros fuisse, censeamus, ut oppidis omnino nullis uterentur. Ut sua Strabo de Gallia Britanniaque ex Caesaris commentariis pleraque hausit; ita hoc loco etiam verba Caesaris ex lib. v. cap. xxi. haud ab his expremit, *Oppidum Britanni vocant, quum silvas impeditas vallo atque fossa muniant*.

quo, *incurfionis hoftium vitanda cauffa, convenire confueverunt.* Quibus munimenta tutiora belli temporibus significantur: oppida minus munita, aliaque cohabitationes non negantur. Neque exiftimandum eft, *Londinium* Neronis primum aut Claudii ævo coaluiffe ita, ut ftatim in ortu fuo *negotiatorum copia & commeatum maxime celebre* fieret, quemadmodum de illo tempore Cornelius Tacitus lib. xiv. cap. xxxiii. dixit: fed *vetus oppidum* fuit, ut Ammianus lib. xxvii. cap. xvi. notabiliter teftatus eft. Neque illa *viginti & plura oppida*, quæ fub Claudio imperatore Vefpafianus legatus, Suetonio teſte cap. iv. in ditionem redegit Romanorum, meras filvas fuiſſe crediderim, neque ad formam aliorum oppidorum exædificata. Sed de ſingulis nunc populis, & ſingulorum oppidis acturi a *Cantiis*, quos primos Cæſar adiit, initium faciemus.

CANTII.

Cantii primi ſunt, quos Cæſar adiit in Britanniam trajiciens: Ptolemæo *Κάντιοι*, quod populi nomen; a promontorio *Cantio* deductum, quod eidem eſt *Κάντιον ἄκρον*: niſi dicere velis, promontorium regioni nomen dare, regionem populo. nam *Cantium* etiam regio eſt, Bedæ *Cantia*, lib. i. Hiſt. eccleſ. cap. xxvi. & lib. ii. cap. iii. vulgo *Kent*: & ſupra ex Cæſaris lib. v. cap. xiv. ita Cantios deſcriptos vidimus, *qui Cantium incolunt*: quod plenius nunc repetere cum addito *regionis* vocabulo haud pœniteat. *Ex his omnibus*, inquit, *humaniſſimi, qui Cantium incolunt: qua regio eſt maritima omnis; neque multum a Gallica differunt conſuetudine.* Apud illos facillimus & frequentiffimus trajectus ex Gallia Belgica in Britanniam. Idem Cæſar lib. v. cap. xiii. *Infula natura triquetra, cujus unum latus eſt contra Galliam. Hujus lateris alter angulus, qui eſt ad Cantium, quo fere ex Gallia naues adpelluntur, ad orientem ſolem; inferior ad meridiem ſpectat.*

Ptolemæus *Cantiis* oppida tria attribuit, *Londinium, Darvernum, & Rutupias*: ſed in Londinio errat, quod *Trinobantum*, non *Cantiorum* fuit, ut poſtea oſtendemus. Nam angulo, quem *Tameſis* oſtium cum freto facit, omne *Cantium* continetur: ad *Londinium* uſque non porrigitur. Oppidum ejus primarium *Durovernum* fuit, ut Antoninus nominat, Ptolemæo *Δαργέρον*, *Darvernum*; Peutingeriaſe Tabulæ *Duraverus* corrupte: Bedæ lib. ii. cap. xviii. *Dorovernum*: hodie *Cantuaria*, vulgo *Canterbury*. Quam ipſum vetus *Durovernum* eſſe, ex Bedæ hiſtoria conſtare poteſt, qui non modo *Dorovernenſem* illam eccleſiam vocat, quæ prima in Anglia ab Auguſtino monacho, Gregorii pontificis legato, inſtaurata fuit: verum etiam lib. i. cap. xxviii. *Cantuariorum eccleſiam*: quod etiam itinera Antonini confirmant, quibus diſtantia a portu *Rutupis*, portu *Dubri*, portu *Lemanis* deſcripta eſt.

Secunda urbs, quæ episcopalis facta eſt, *Londinium* verſus ſita, *Durobrivus* eſt, Itinerario Antonini xxv m. p. a *Duroverno* in occaſum remota, ex qua diſtantia cognoscitur *Roffam* eſſe ſive *Rocheſter*; quod charta fundationis eccleſiæ *Roffenſis* confirmat, quæ *Durobrevis* adpellatur. Iter, a *Londinio* *Dubrim*, has rationes habet:

Londinio

Durobrivum

Durovernum

Ad Portum Dubris

M. P. XXVII.

M. P. XXV.

M. P. XLIII.

Idem etiam venerabilis Beda Hist. eccles. lib. ii. cap. iiii. testatur. *Iustus*, inquit, in ipsa *Cantua Angustinus* ordinavit episcopum in civitate *Durobrevis* [sic in M S. legitur] quae gens *Anglorum* a primario quondam illius, qui dicebatur *Rhofrescester* [alii *Rotchester*] cognominat. Distat autem a *Doroverno* millibus passuum ferme viginti quatuor ad occidentem. Hanc esse *Roffam*, etiam ex cap. vi. probatur, quo de eodem *Iusto* episcopo dicit, *Iustus* ad civitatem *Rhosi*, cui praerat, rediit. Et mox cap. vii. *Iustus* adhuc superstes *Rhofensem* regebat ecclesiam.

In austrum ab utraque civitate, *Duroverno* & *Durobrivi*, pari fere intervallo *Durolenum* vergit, quod vulgo nunc *Lenham* vocitatur, ad quod non tantum nominis reliquit, sed distantia etiam a *Cantuaria* & *Roffa* nos deducunt. Itinere *Antonini* a *Vallo* ad portum *Ritupas*:

<i>Durobrivi</i>	—	—
<i>Durolenum</i>	M.	P. XIII.
<i>Durovernum</i>	M.	P. XII.
<i>Ad Portum Ritupas</i>	M.	P. XII.

Sic autem per N scribendum est *Durolenum*: male in vulgatis libris *Durolevum* exarant: quod etiam *Cambdenus* observavit.

Hæc oppida intus posita. Ad mare metropoli proximus est *Portus Rutupiae*, quem jam *Ritupas* ab *Antonino* adpellari vidimus. *Ptolemæo* sunt *Ρατῦπιαί*, *Rutupiae*, reducit paullo a mari, quia in *mediterraneis* scribit, quod de oppido intelligas, quamquam & ipsum mari satis est propinquum, nunc *Richborow* dictum. Clarior olim portus fuit, & forte utilior etiam, quam nunc est, a variis laudatus scriptoribus cum adjacente suo litore. *Lucanus* lib. vi. cap. 67.

Aur vaga quæm Tethys, Rutupinaque litora servant,
Unda Caledonios fallit turbata Britannos.

Et *Juvenalis* Satyra iv. vers. 140.

Circæ nata forent, an
Lucrinum ad saxum, Rutupinove edita fundo
Ostrea.

Et *Ausonius* Parental. xvi i i. de *Flavio Sancto*,

Præsides letatus quo Rutupinus ager,
id est *Britannia*. Idem de *Claris Urbibus* in *Aquileia*:

Felix, quæ tanti spectatrix læta triumphis
Ponisti Ausonio Rutupinum Marte latronem,

Rutupinum latronem, hoc est *Magnum Maximum*, *Gratiani* percussorem, qui quæ *Britanniam*, ut *Victoris* Epitoma refertur, tyrannidem adripuerat: & oppresso in *Gallia* *Gratiano*, apud *Aquileiam* a *Theodosio* & imperio & vita exutus fuit: de quo *Zosimus* lib. iv. cap. xxxv & xlvi. potest consuli. Hic scilicet *Rutupiensis portus* erat, quem et *Bononia*, id est *Gesloriaco* solventes, directo cursu *Romani* petierunt. *Ammianus* lib. xx. cap. i. de *Lupicino* magistro armorum: observato flatu secundo ventorum ad *Rutupiam*, sita ex adverso, desertur, petitque *Lundinium*. Et lib. xxvii. cap. xviii. [viii *Valerius*] de *Theodosio* comite, contra rebelles *Britannos* a *Valentiniano* misso: *Quum venisset ad Bononiae litus, exinde transmeato lentius freto, desertur Rutupias, stationem ex adverso tranquillam.* In *Notitia* quoque Imperii sub *Comite* litoris *Saxonici* per *Britanniam* memoratur *Præfatus Legionis ii Aug. Rutupæ*, quæ legio antea *Ilca* *Silurum* imposita fuerat: nunc, propinquiore periculo, in hoc litus revocata. Est & in *Taciti* *Agricola* per-

Trutensis mentio cap. xxxviii. qui quod nusquam alibi in Britanniae descriptione memoratur, magno consensu interpretes in hanc opinionem ingressos videmus, ut *Rutupensem* legendum esse censeant, quos suffragio suo peritissimus Britannicarum antiquitatum Guil. Cambdenus quoque adjuvit.

Celebrior postea *Portus Dubris* factus est, & Rutupensis usum pedetentim deminuit. Antiquiorem ejus mentionem non habemus, quam in Antonini Itinerario, itinere supra in *Durobrivi* descripto. Memoratur etiam in Notitia Imperii, dicto loco, sub dispositione Comitis litoris Saxonici per Britanniam, *Præpositus militum Tangricanorum Dubris*. Sexto casu sic exprimitur, quasi *Dubra* vel *Dubri* nominati fuissent. Antoninus vero *Dubris*, *Dubrim*, ut ostendimus, formavit. Nunc *Dover* est, satis notus portus trajicientibus ex Belgica in Angliam.

Itinerarium etiam *Portum Lemanis* laudat, ad quem hoc ordine a Londinio iter est directum:

<i>Londinio</i>	—	—
<i>Durobrivum</i>	M.	P. XXVII.
<i>Durovernum</i>	M.	P. XXV.
<i>Ad Portum Lemanis</i>	M.	P. XVI.

Notitiæ Imperii dicto loco est *Præpositus numeri Turnacensium Lemannis*. Ex Itinerarii numeris colligitur, eundem portum esse qui Ptolemæo dictus *Καινὸς λιμὴν*, *Novus Portus*. Hodie, Cambdeno judice, *Lime* est. Quamvis autem Portus Lemanis & Dubris a vetustioribus non sint memorati; tamen non dubitamus, antiquiores quodammodo fuisse, quia credibile non est, in litus illud uno tantum portu, Rutupensi, aditum fuisse, quum ipse Cæsar lib. v. cap. vii. diversos egressus observarit, sed alterum altero commodiorem.

Tandem in Notitia sub Comite litoris Saxonici per Britanniam, locus præsidii, qui *tribunum cohortis primæ Betasiorum* habuit, nominatur *Regulbium* sive *Regulvium*, quod nunc *Reculver* est, servato nomine, vicus maritimus, prope Tanctum insulam situs, Tamesim versus, in septentrionem a Cantuaria. Alibi non memoratus est, ut de antiquitate ejus ante Notitiam Imperii non possimus judicare.

REGNI.

Cantiis proximi Regni erant, qui a Tamesi ad mare pertinebant. In ora maris prima *Othona* fuit, in eaque statio militum Fortensium. Notitia imperii sub dispositione Comitis litoris Saxonici per Britanniam, *Præfectus numeri Fortensium Othona*, primo loco memoratur. Cambdenus existimat fere in loco fuisse, ubi nunc *Hasting* sit. Inde per xxx millia passuum aut amplius abest *Portus Adurni*, in eadem Notitia nominatus, quum *Præpositus numeri Exploratorum Portus Adurni* memoratur. Hodie portus Ederington cum vico modico.

Intus *Noviomagus* fuit, *Νεϊομαγος*, quam solam nominat in gente hac Ptolemæus, ideoque primam & caput fuisse non dubitandum est. Antiqua satis, quia vetus geographus, Marinus Tyrius, in Parallelis, etiam ejus rationem habuit, apud Ptolemaum lib. i. cap. xv. Antoninus itinere a Vallo ad portum Ritupas, hoc situ ponit.

<i>Londinio</i>	—	—
<i>Noviomagum</i>	M.	P. X.
<i>Uagiacum</i>	M.	P. XVIII.
<i>Durobrivum</i>	M.	P. VIII.

Duroleum

M. P. XIII.

Durovernum

M. P. XII.

Ad Portum Ritupae

M. P. XII.

Nunc in ruinis jacere, nec audiendos esse qui Guildfort aut aliud interpretentur, ~~diverter~~ Cambdenus nos certiores facit, qui vestigia urbis, quæ in parvo nemore edui collis vidit, distantiae, in Itinerario definitæ, respondere adfirmat.

Præterea in eodem Itinerario describitur iter a Regno Londinium, quod per Ventam Belgarum, & Callevam Atrebatiorum ducit. Ut nomen fert, Regnorum fuit oppidum: ut rationes itineris, in finibus Belgarum situm fuit, in loco, quem *Ringwood* nominant, ad flumen *Avenam*, quod a Salesburio decurrit, tenue oppidum, a mari decem millibus fere passibus aut amplius remotum.

B E L G A E

Regnis *Belge* succedunt, a mari ad Sabrinæ æstuarium extensi. Ad mare est Ptolemæi *Μίγας Λιμὴν*, *Magnus Portus*, qui ex distantia conjicitur Portsmouthum esse, ut hodie adpellatur. Supra quem ad excursum æstuarii, in quod amnis *Trisanto* effluit, alius portus, quem *Trisantonis portum* dixeris, ad ipsum amnis ostium, quod Ptolemæus describit, cui adjacet nunc oppidum Southamton: in cujus proximo, ad ortum æstivum, *Clausentum* Antonini, ex distantia tam hinc a Regno, quam inde a Venta, judicari existisse: cujus hæc, itinere ab Regno Londinium, sunt rationes:

*Regno**Clausentum**Ventam Belgarum**Callevam Atrebatum**Pontes**Londinium*

M. P. XX.

M. P. X.

M. P. XXII.

M. P. XXII.

M. P. XXII.

Intus est ipsa *Venta* cum *Belgarum* cognomine, a Ptolemæo laudata, & Antonini, cujus nomen in Wintchester superest, quod oppidum cum situ, quem in Venta sua utique monstravit, congruit.

Inde Sabrinam versus Ptolemæi sunt *ῥοδάνα θερμαῖ*, *Aque calide*, Antonini *Aque Solis*, eo loco, quo nunc episcopale oppidum est, itidem ab aquarum salubritate Latine loquentibus *Bæthonia*, vulgo *Bæth* nominatum. A quo longius in austrum recedit Ptolemæi *Ἰσθαλὶς*, *Ischalis* vel *Iscalis*, nunc doctorum judicio Ilchester, sive Ivelchester, ad flumen Il vel Evel situm oppidum. Ipse amnis in Sabrinæ fretum se effundens facit novum æstuarium, quod Ptolemæo *Ὀνέξαλα αἰγυρεῖ*, *Vexala æstuarium*, vulgo *Evelmouth* adpellatur. Ceterum *Belgarum* nomen in Britannia a colonia Belgica esse vel ex Cæsaris testimonio constare potest, qui commentario v. cap. xii. de Britannia incolis ita censuit: *Britannia pars interior ab his incolitur, quos natos in insula ipsa memoria proditum dicunt: maritima pars ab iis, qui prædæ ac belli inferendi causa ex Belgio transierant: qui omnes fere iis nominibus civitatum adpellantur, quibus orti ex civitatibus eo pervenerunt, & bello illato ibi remanserunt, atque agros colere ceperunt.* Quo etiam de Atrebatum vel Atrebatiorum nomine, quos mox exposituri sumus, sine dictorum repetitione judicandum sit.

A T R E B A T I I.

Belgis finitimi erant Britanni *Atrebatii*, sive *Atrebates*, advenæ itidem ex Gallorum Belgica. Ptolemæus in Britannia populis etiam *Ατρεβατίς*, *Atrebatios* numeravit, iisque unum oppidum adsignavit corrupto nomine *Ναλκίαν*, sive secundum Palatinum codicem *Καλκίαν*, *Calcanam*, quod nec ipsum satis sanum est, eique præferendum quod apud Antoninum exstat, *Calleva Atrebatum*, quamquam pro illo etiam Cambdenus *Callena* malit, ut eo propius cum recenti nomine Wallingford, id est Wallenford sive Wallenford aut Wallengaford, conveniat. Situm est ad Tamesin hoc oppidum, supra Windſorium, Oxoniam versus. Supra in Clausento Belgarum rationes Antonini etiam pro hoc oppido fuerunt expositæ & demonstratæ.

Hinc *Spina* xv. millibus passuum abfuerunt, ut ex itinere, ab Isca Callevam, adparet, cujus rationes contractæ, prætermiſſis ignobilioribus locis, tales sunt:

Isca Silurum, Leg. II. Aug.

Ventam Silurum

Aquas Solis

Spinæ

Callevam

M. P. IX.

M. P. XXIV.

M. P. L.

M. P. XV.

Cambdenus tradit, jam viculum esse, præſci nominis tamen non penitus expertem, qui *Spina* vulgo vocetur: ex oppido autem in vicinia Novum burgum, Anglice Newbury, natum esse.

D U R O T R I G E S.

A Tameſi ad australe mare revertimur, ubi Ptolemæus *Durotriges*, finitimos Belgis australioribus posuit. Oppidum eis dat *Dunium* prope mare, quod haud dubie *Durnium* legendum est, quia Antoninus itinere a Muridono Viroconium, eo loco *Durnovariam* habet, & in hodierno nomine R littera est reliqua, quia consentiunt eruditi homines, illud oppidum esse, quod nunc *Dorchester* adpellatur. Plura de *Durotrigibus* non habemus, quæ ex antiquis monumentis adferamus.

D U M N O N I I sive D A M N O N I I.

Sic Ptolemæus *Δυμνονίαις*, maxime occidentales Britannorum vocat, *Δυμνονίαις*, *Dumnonios*, quod nomen Salmaſius etiam Solino vindicat: & ab Antonino sive Itineraria auctore conservatum est, qui aliquot itineribus *Iscam Dumnoniorum* memoravit. Alibi eodem Ptolemæi capite III. lib. II. de Britannia scribuntur *Damnonii*, ut necesse sit iterutro loco lapsos describentes esse. Nescio quo auctore, aut quo adjutus codice, Cambdenus malit *Dammonios*, quam *Dummonios* adpellare. Incipiunt a freto Sabrinae, in ultimum angulum occidentis proferuntur, sic totam illam chersonesum occupantes. Ad *Sabrina fretum* Ptolemæus nihil habet præter *Οἰξάλαν εἰχυσιν*, *Vexallam æstuarium*, & Latini interpretes scripsit, id quod amplo ore conjuncti amnes Pedredus (vulgo Parret) & Ivelus, sive Ill, efficiunt. Medio fere loco inter æstuarium illud & ultimum promontorium est *Ἡερκλέης ἀκρον*, *Herculis promontorium*, quasi & heic loci ille orbis peragratæ monumentum posuisset. Ultima promontoria, in extremo occidentis angulo,

duo notavit Ptolemæus, *Antiveſtan* ſive *Balerium*, ſeptentrionem verſus, Diodori Siculi ἀντιθέλαν καλόμενον Βαλέριον, promontorium *Balerium* dictum, lib. v. cap. xxii; & alterum ei ab aſtro oppoſitum, quod Δαμνόνιον καὶ Ὀνεῖον ἄκρον adpellat, *Damnionum* ſive *Ocrinum*. Illud vulgus vocat *the Lands End*; hoc, *Lizard*, ſive *Laford*, in parva peninſula quæ in meridiem propendit. Poſt quam ſequitur in aſtrali litore *Volatæ*, *Oſiaſſa*, Ptolemæi, nunc *Falemuth*, quaſi *Volamuth*, oppidum cum portu capaci: deinde *Καίανος ἱβελαι*, *Caiensis ostium*, ad quod nunc oppidum *Tregenic* adiunctum eſt: ultra quod ex intervallo non modico *Ταμάρης ἱβελαι*, *Tamara ostium*, hodie, ſervat vocabulo *Tamar* ſive *Tamer*, ad cuius æſtuarium eſt nobilis portus cum oppido *Pleymuth*. Ultimæ *Damnioniorum*, in ortum verſus, in hoc litore, ſunt Ptolemæo *Ἰſκα ποταμὸς ἱβελαι*, *Iſca fluvii ostium*, quem *Iſcan* verius dici, eieſta littera, *Cambdenus* cenſet: nunc *Ex* ille amnis vocitatur.

Hæc in litore. Intus ad idem flumen *Iſcam* ſita eſt *Iſca Damnioniorum*, in Itinerario Antonini laudata: etiam apud Ptolemæum, qui vero perperam huic adſcripſit, *Λεγάδων ἡγεῖα Σεβαστή*: *Legio* 11. *Augusta*; quod illuſtre cognomen *Iſcæ Silurum*, ut infra oſtendemus, vindicandum eſt. *Damnioniorum* autem *Iſca* hodie vocatur *Exceſter*. Fluvio *Tamaræ* in mediterraneis adpoſitum oppidum *Ταμάρη*, *Tamare*, nunc *Tamerton*: & ſupra illud, ſeptentrionem verſus *Οὔξια*, *Uxella*, nunc, *Cambdeno* teſtante, *Leſthiell*, ſitum in monte oppidum. Atque ita omnia quæ *Tameſi*, *Sabriniano* freto & aſtrali mari ſive *Britannico* freto continentur expedivimus: in ulteriora progrediendum eſt.

TRINOBANTES.

Trans flumen *Tameſin* primi *Trinobantes* occurrunt, a Cæſare, Tacito, & corrupto quamvis nomine, etiam a Ptolemæo commemorati. Hi inter *Tameſin*, quæ attingebant, & *Icenos*, a ſeptentrione oppoſitos, late habitavunt. Fluvio impoſitum jam tum Romanorum temporibus *Londinium* erat, cognomento quidem *colonia* non iſta, ſed copia negotiatorum & convectuum maxime celebre, ut Tacitus lib. xiv. cap. xxxiii. prodidit. Mentionem ejus etiam *Marinus Tyrius* fecit apud Ptolemæum lib. ii. cap. xv. & Ptolemæus in *Cantiis* quidem poſuit, a quibus vero longius abeſt, etiam directum flumine. *Antoninus* inde itinera deduxit, & eodem direxit alia. Quæ documento ſunt celebre omnino municipium & frequens emporium fuiſſe, licet *coloniæ* *Romane* cognomen non haberet. An poſtea acceperit, non planum & expeditum eſt protinus. *Ammianus* lib. xxvii. cap. xviii. videtur adfirmare, dum *Londinium vetus oppidum* dixit, quod de *guſtam poſteritas* adpellavit. Quod ſplendidum cognomen vix aliis, quam *coloniis*, dedit. Sed eſto etiam aliis, uti *Cæſarea* vocabulum, permittente *auguſto* imperatore: quiſnam illorum fuerit, nuſquam proditum invenimus. *Cambdenus* refert, annis *Britannorum* prodi, *Constantinum Magnum* muro *Londinium* circumdediſſe; quod eſt, cognomen *auguſtum* ab eodem habere potuit, qui munimenta ei, & haud dubie namenta etiam, addidit. *Bedæ* eſt *Landonia* lib. ii. cap. iv & vii & civitas *Landonia*, ſed eodem cap. iii. unde nunc quoque *London* vocatur urbs regia & emporium celeberrimum. *Tacitus* vero, *Ptolemæus* & *Antoninus* conſtanter adpellant *Londinium*.

Quinto lapide diſtabat ab illo *Duroſitum*, in itinere Antonini a *Venta Icenorum* *Landinium* uſque, memoratum: male vero & deſcribentium errore addita xv millia paſſum pro diſtantia ab *Londinio*; quum quinque millibus tantum ab urbe illa remotum ſit.

Cambdeno docente, quod nomen nondum penitus oblitteratum *Leiton* confirmat, nunc exigui vici ad flumen *Ley*, quod *Linum* videtur dictum antiquitus fuisse. *Duro* autem, frequens in nominibus Britannicarum urbium, vetere gentis lingua *aquam* significavit.

A Durolito xvi millibus in septentrionem, *Camalodunum* versus, *Cesaromagus* ejusdem itineris distabat, qui nunc vilis locus est *Burghstede*, vel contracte *Burster* dictus, itidem Cambdeno auctore, cujus diligentiae plus fidei, quam aliis, in rebus Britannicis habendum est. Inde per *Cononium*, nunc vicum *Cannonden*, xxi millibus in ipsam coloniam Romanam *Camalodunum* veniebatur, quae prima colonia Romanorum in Britannia fuit, veteranis militibus sub Claudio imperatore in eam deductis. Tacitus lib. xii. cap. xxxi. *Id quo promptius veniret, colonia Camalodunum valida veteranorum manu deducitur in agros captivos, subsidium adversus rebelles, & inobediendis sociis ad officia legum.* Et lib. xiv. cap. xxxi. *Iceni rapiunt arma, commotis ad rebellionem Trinobantibus, & qui alii nondum servitio facti, resumere libertatem occultis conjurationibus pepigerant, acerrimo in veteranos odio. quippe in coloniam Camalodunum recens deducti, pellebant domibus, exturbabant agris, & reliqua.* Itinerum rationes ostendunt in eo loco fuisse, ubi nunc est *Maldon*, nomine novo ex veteri facto, resectis syllabarum prima atque ultima. Corrupte & transpositis litteris Ptolemæus *Καμυδολανον*, *Camudolanum*, nisi error is est describentium; pro *Camalodunum*, uti in Antonini legitur Itinerario. Sed verior scriptura Taciti, quam nummus Claudii confirmat COL. CAMALODUN. inscriptus: etiam vetus inscriptio, quae & *Victricensis* cognomen addit, apud Gruterum pag. 439. num. 5.

CN. MUNATIUS M. F. PAL

AURELIUS BASSUS

PROC. AUG.

PRAEF. FABR. PRAEF. COH. III.

SAGITTARIOR. PRAEF. COH. II.

ASTURUM CENSITOR CIVIUM

ROMANORUM COLONIAE VICTRICENSIS

QUAE EST IN BRITANNIA CAMALODUNI. &c.

Erat colonia nullis munimentis septa, ducibus Romanis tamquam in pace, amoenitatibus prius quam usui consulentibus: ideoque, rebellionem Britannorum facta, facile invadi & everti, caesis veteranis, potuit. Aliis autem splendidis operibus destituta non fuit, ut theatro, & templo Claudii, quod Britanni *quasi arcem aeternae dominationis adspiciebant*, & ipsam coloniam, *ut sedem servitutis*. Hinc motus & seditio, de qua Tacitus lib. xiv. cap. xxxi. seq. & Agric. cap. xvi. consulatur.

Locus paullo supra *Camalodunum*, itinere a *Londinio* *Luguvallum*, *Colonia* vocatur, inter *Cesaromagum* & *Villam Faustini*, quam diversam a *Camaloduno*, ut etiam ex numero passuum adparet, distinguit Antoninus. Hanc *Coloniā* Antonini Cambdenus *Colchester* interpretatur, dictam, ut putat, non tam a colonis eo deductis, quam a *Colne*, ejus tractus fluvio: ut de vero nomine, si ita est, fortasse dubitari possit. Iter sic se habet:

Londinio

Cesaromagum

Coloniā

Villam Faustini

—	—
M.	P. XXVIII.
M.	P. XXIII.
M.	P. XXXV.

Quibus subsidiis Cambdenus instructus, in Trinobantibus argumentatur: *Colne fluvium* *Coloniā*, cuius meminit Antoninus, quam & aliam esse a colonia *Camalodano* facit; accedit. An a colonia hac deducta, vel a *Colne* flumine nomen sit factum, Phæbus dixerit: a flumine malim ego, quam viderim oppidula plura illa imposita *Colne* dici, quorum exempla quatuor adjungit. *Villa* autem *Fausini*, quæ ultima in dicta itineris parte memoratur, propter distantiam ad *Icenos* potius, quam *Trinobantes*, videtur pertinere.

CATYEUCHLANI.

Hoc gentis vocabulum a Ptolemæo est, qui *Catyeuchlanis* (quibusdam libris, *Cattieuchlanis*) duo oppida adsignat *Salenas* (Σαλῆνας Græce) & *Urolanium*. Illæ non satis notæ sunt, nisi quod circa *Usam* fluvium videntur fuisse: hoc celebre, laudante Tacito & Antonino. Ille lib. xiv. cap. xxxiii. *Verulamium* adpellat, & municipii honore ornat: Antoninus diversis itineribus *Verolannum* & *Verolanium*. Resurrexit ergo ex clade, quam Tacitus describit, *Icenorum* tumultu accepta, ut Ptolemæi jam & Antonini testimonio cognovimus: tandem eversum Saxonum bello, ut putatur, cuius ruinae sunt, cum reliquo nomine *Verulam*, prope Fanum S. Albani. Cambdenus putat *Verulamium* fuisse munitum illud *Cassivellauni* oppidum quod Cæsar expugnavit lib. v. cap. xxi. idque ex paludibus, quibus munitum fuisse Cæsar tradit, tamquam ex signis, non alibi in eo tractu reperiendis, conjecit.

Itinerario Antonini in hac regione adduntur *Lactodorum* ad *Usam* fluvium, nunc *Bedford*: & inde *Londinium* versus *Durocobrivis*, vel *Durocobriva*, hodie *Hertford* seu *Hazford* dictæ: sed inter *Lactodorum* & *Durocobrivim*, *Magiovinium*, quod dici ferunt *Ashwell*: tandem *Pontes* inter *Callevam* & *Londinium*, ab utroque xxii millibus passuum sejuncti, itinere a Regno *Londinium*. Ceterorum distantiam iter a *Vallo Roms* sic declarat.

<i>Bennavenna</i>			
<i>Lactodorum</i>	M.	P.	XII.
<i>Magiovinium</i>	M.	P.	XVII.
<i>Durocobrivim</i>	M.	P.	XII.
<i>Verolanium</i>	M.	P.	XII.
<i>Sulloniacum</i>	M.	P.	IX.
<i>Londinium</i>	M.	P.	XII.

Hæc de *Catyeuchlanis* sive *Cattieuchlanis*: ad vicinos ab occasu *Dobunos* accedamus.

D O B U N I.

Ptolemæus in Britannicis gentibus numerat etiam *Dobunos*, quibus unum oppidum dicitur *Corinium*, quod idem Antonini itinera, ab *Isca* *Callevam*, videtur *Durocornovium* vocari: hodie illo situ est *Circester*. Itinere præcedit *Clevum* xiiii millibus passuum, quo loco nunc *Gloccester* est. Etiam *Trajectus*, itinere altero ab *Isca* *Callevam*, inter *Ventam Silurum* & *Aguas Solis*, quo *Sabrina* æstuarium transmittebatur, in hac gente fuit, sed numeri apud Antoninum corrupti sunt, ut verus locus, inferior, superiore fuerit, designari certo non possit. Quæ vero præcipua nunc tractus ejus est *Oxonia*, vulgo *Oxford*. *Athenæ* Anglorum, incertum, cuius antiquitatis sit, aut quo olim usæ nomine, quæ antiqua illius memoria in historiis antiquis, aut veterum geographorum lucubrationibus nulla reperitur.

ICENI

I C E N I.

Ad ortum Britannia terrestri sinu in Germanicum Oceanum excurrit, quas partes nunc Suffolciam & Nortfolciam adpellant, quibus prætenduntur Cantabrigiensis & Huntingdoniensis regiones. Omnes has partes *Iceni* possederunt, gens valida, qui Romanorum societatem volentes accesserant: post primi rebellantium, quod a Tacito lib. XII. cap. XXXI. observatum est. Hi ergo sine dubio ex illis fuerunt, qui ultro Cæsari, legationibus missis, se olim dediderant, ut ipse lib. V. cap. XXI. prodidit, latitantes forsitan in dubiis illis & suspectis *Cenimagnis*, ut supra cum Lipsio & Cambdeno ostendimus.

Oppida Icenorum fuerunt *Villa Faustini* ex proxime demonstrato itinere per Trinobantes, non ignota, quæ Talbotto & Cambdeno *S. Edmundsbury*, aut simpliciter *Bury* videtur esse: deinde *Cambretonium* Antonini in itinere a Venta Icenorum Londinium, ut nominis reliquæ videntur indicare, nunc Bretenham: *Sitomagus* ejusdem Antonini, iudicatur esse Thetford in Norfolk: *Venta* autem *Icenorum* nunc in ruinis jacet, ex quibus in proximo loco urbs Norwich surrexit: *Garienis ostium* (Garryeni, Γαῤῥύενος ἐκβολαί, Ptolemæo) olim portum & oppidum *Garianonum*, videtur habuisse. Equitum enim præpositus sub Comite litoris Saxonici per Britanniam, ut in Notitia Imperii est, in statione & præsidio ibidem fuit: nunc, mutato alveo, ut Cambdenus tradit, in proximo est oppidum & portus Yarmuth, cui itidem Latine nomen additur Ostiorum Garienis. Flumen autem illud inde a Venta sive Norwico decucurrit. *Iciani* Antonini Talbotto sunt Icborow. In ora septentrionali Nortfolciæ prope Metaris æstuarium sive sinum, *Brannodunum* fuit, ex Notitia Imperii notum, ubi præpositus equitum Dalmatarum præsidio fuit: nunc videtur vicus Brancafter esse. Ab his omnibus in ortum rececit *Camboritum* Antonini, quasi Cami vadum, in loco fere Cantabrigiæ, celeberrimæ sedis studiorum liberalium. *Durobrivas* in Coritanis, ad quos pertinent, explicabimus. Ut vero distantia oppidorum quæ Icenis jam attribuimus, eorumque situs perspicue appareat, pretium erit ex itineribus Antonini, vel quisquis ille auctor est, demonstrare.

I. Iter a Londinio Luguwallum ad Vallum:

<i>Londinio</i>	—	—
<i>Casaromagus</i>	M.	P. XXVIII.
<i>Coloniæ</i>	M.	P. XXI. III.
<i>Villam Faustini</i>	M.	P. XXXV.
<i>Icianos</i>	M.	P. XVII.
<i>Camboritum</i>	M.	P. XXXV.
<i>Duroli pontem</i>	M.	P. XXV.
<i>Durobrivas</i>	M.	P. XXXV.

Inde per Lindum & Eboracum dirigitur ad Vallum.

II. Iter a Venta Icenorum Londinium:

<i>Venta Icenorum</i>	—	—
<i>Sitomagus</i>	M.	P. XXXII.
	L1	3

Camb-

Cambretonium

M. P. XXII.

Adanſam

M. P. XV.

Camulodunum

M. P. VI.

& reliqua. Quae de Icenis sufficiant: ad Coritanos progressum instituimus.

C O R I T A N I.

Sequitur tractus a Northampton ad Lindum five Lincolne, quem Ptolemæi *Coritanis* dicuntur possedisse. Extremum in australi parte fuit *Tripontium* Antonini, itinere a Londinio Lindum, nunc Torceſter, in austrum vergens a Northamptonia, Oxoniae versus. Deinde in septentrionem adſurgunt *Bennaventa* five *Bennavenna* ejusdem, itinere a Vallo ad portum Ritupas, ex conjectura forte ipsum Northampton eſt ad flumen Aufonam, Taciti Altonam: aut non longe ab eo recedit. *Durobrive* ad eundem amorem inter Northampton & Peterbourg, ab eodem Antonino, itinere a Londinio ad Vallum commemoratae. *Ratae* autem Antonini diverſis itineribus videntur Ptolemæi *Rapetum* nam & hanc in Coritanis Ptolemæus ſcripſit. Locus autem nunc obſcurus, nil quid circa oppidum Leiceſter investigandum eſſe ex utriusque numeris non difficile eſt probare. In quo tractu etiam *Verometum* fuit Antonini, itinere a Londinio Lindum, deſcribitur quod alio itinere ab Eboraco Londinium, corrupte forſan *Vernemetum* vocatur, XIII millibus paſſuum ſupra Ratas, Lindum verſus. Hodie lacus dicitur *Burowhall* appellari.

Ulteriora in ſeptentrionem eodem itinere narrantur tria, *Margidunum* XIII. millibus a Verometo; nunc Margedoverton: & *Ad pontem* VII inde millibus remotum, nunc Panton: & *Crococalanum*, XII millibus a *Lindo* five Lincolnio. *Lindum* enim ubi illam eſſe, quæ nunc Lincoln vocatur, nemo eſt qui dubitet, & itinerum rationes ſibi perſuadent. Ptolemæo quoque *Lindum*, *Abdon*, nominandi caſu eſt, quod itidem in Coritanis poſuit tanquam urbem præcipuam, & alteri, *Rage*, prælatam. Beda ſcilicet in Hiſt. eccl. cap. XVI. *Lindocolinam civitatem* vocat, & regionem *Lindiſſi*, ac cap. XVIII. agrum *Lindocolanum*: a quo nomen hodiernum eſt. Supra Lindum XIII millibus paſſuum, Eboracum verſus, Antonini itinere ab Eboraco Londinium, eſt *Agelom*, quod Cambdenus mavult *Adelocum* legere, quia in vicum incidere videtur, qui idem hodie vocatur. Atque hæc etiam ſunt, quæ de Coritanis in antiquis libris reperiuntur, quibus illuſtrandis & juſte dimetiendis ex Antonini itineribus hæc pauca dantur excerpta.

I. Ex itinere a Londinio Lindum, quod per Verolanium & Laſtodorum ducitur:

*Tripontio**Vennonium**Ratas**Verometum**Margidunum**Ad Pontem**Crococalanum**Lindum*

M. P. VIII.

M. P. XII.

M. P. XIII.

M. P. XIV.

M. P. VII.

M. P. VII.

M. P. XII.

II. Ex itinere ab Eboraco Londinium :

<i>Agelocum</i>	—	—	—
<i>Lindum</i>	M.	P.	XIIII.
<i>Croccalanum</i>	M.	P.	XIIII.

Atque ita reliqua, ut in superiore itinere, retro subsequuntur.

CORNAVII.

In medietate Britanniae *Cornavii* incipiunt, & vergunt ad Devæ æstuarium, a Ptole-
mæo commemorati, qui duo illis oppida adsignavit, *Devam* æstuario adpositam seu
flumini, stationem legionis xx *Victricis*; & *Viroconium*. Sed a finibus Coritanorum
incipiendum. Primum ab austro est *Branogenium* Ptolemæi, sive *Branonium* Antonini,
itinere a Muridono *Viroconium*, quod ex situ & distantia probatur *Vigornia* esse, vulgo
Worcester. Inde in ortum, ad occidentalem Aufonam sive Avonam fluvium, conji-
gitur *Præsidium* fuisse, quem locum Notitia Imperii, sub Duce Britanniarum, tradit
præfectum equitum Dalmatarum habuisse. Conjicitur, inquam: nec enim certum ar-
gumentum, sed conjecturam Cambdenus sequutus, Warwicum interpretatur. Prope
Stafford, ab austro tamen, *Pennocrucium* Antonini erat, itinere a Vallo Ritupas; hodie
Penkridge dictum. *Viroconium* autem, Ptolemæi & Antonini, videtur esse Salopia,
vulgo *Schrewesbury* dicta, ad flumen Sabrinam, antequam in austrum id cursum suum
reflectit. In Warwicensi tractu etiam *Mandueffedum* fuit Antonini, quod, ut nomen
indicat & distantia, hodie viculus Manchester est, distinguendus ab oppido ejus nominis
in Lancastria. Ad æstuarium *Dee*, ubi se flumen immittit, *Deva* ejusdem Antonini,
sive *Δεβία*, *Deuna* Ptolemæi, quod posterius nomen haud dubie depravatum est; prius,
verum, quia cum fluvii illius nomine *Dee*, quod hodie obtinet, quam proxime con-
sentit. Uterque addit quasi cognomen, a legione xx *Victrice*, quæ ibi stationem habuit,
petitum. Hodie vocatur Chæstria. Unde per xx millia passuum *Condate* ejusdem Anto-
ni aberat, Eboracum versus, quod fertur hodie Congleton appellari. *Rutunium* tan-
tem, ejusdem itineris, inter Mediolanum & Viroconium medio loco fuit: nunc Rou-
ton, ut ajunt, dictum. Rationes singulorum ex itinere a Vallo Ritupas, sunt tales;
sed contractæ:

<i>Eboracum</i>	—	—	—
<i>Cambodunum</i>	M.	P.	XXIX.
<i>Marnucium</i>	M.	P.	XVIII.
<i>Condate</i>	M.	P.	XVIII.
<i>Deva, Leg. xx Victrix,</i>	M.	P.	XX.
<i>Mediolanum</i>	M.	P.	XXX.
<i>Rutunium</i>	M.	P.	XII.
<i>Viroconium</i>	M.	P.	XI.
<i>Pennocrucium</i>	M.	P.	XXIII.
<i>Mandueffedum</i>	M.	P.	XVIII.
<i>Enonim</i>	M.	P.	XII.
<i>Bennaventam</i>	M.	P.	XVII.

SILURES ET DEMETAE.

Cornavios excipiunt *Silures*, Hibernico mari & Sabrinae flumini ac aestuario prætenfi qui interiore angulo, quem Sabrinae fretum cum Hibernico mari facit, *Demetas* includunt Plinius *Silures* ad mare usque Hibernicum extendit, lib. iv. cap. xvi. decens, Hiberniam a Britannia abesse, a *Silurum gente* xxx m. passuum. *Demetæ* enim tamquam par *Silurum* aestimantur. *Silurum* oppida sunt *Ariconium* Antonini, quod Cambdenus *Hereford*, urbem primam comitatus sui interpretatur. Quod si est, iter ab *Isca Callevam* per anfractus, ut multa alia, inspiciendæ rei publicæ causâ, oportet ductum esse. *Bultham* Ptolemæi, nunc *Buelth*, fertur nomine suo prodi. *Isca Silurum*, quod statio *Legionis II Augustæ* erat, ut addidit Antoninus, neque nunc nomen suum abscondit, dictæ *Caer lion*, id est urbs legionis. Ex quo vel solo manifestum est, etiamsi itinerum ratione abessent, quæ vero ad sunt luculentæ; Ptolemæum errore implicitum esse, qui legionem illam *Isca Dumnoniorum* imposuit. Media sedet hæc *Isca* inter *Burrium* per ix m. p. & *Bovium* per xv. quorum illud in septentrionem vergit; hoc oblique & a latere in meridiem: illud eversum est; hoc, quod idem sonare Britannis ajunt, *Cowbridge* nunc vocatur. *Gobannium* etiam Antonini in illo tractu est, quod deprehenditur in *Abergevennew*, loco in occasum declinante a *Monmutho*.

Itinere altero Antonini ab *Isca Callevam*, ab *Isca* proxime post ix passuum millia occurrunt *Venta Silurum*, nunc excisa, sed nomine reliquo in loco *Caer Went*. Est etiam xxii m. p. a *Gobannio* locus *Magni* in Itinerario dictus; in *Notitia Imperii* sub *Duce Britanniarum* nunc *Magi*, & alius *Magni*, e quibus quod cum Itinerario consentit, præferendum, quamvis alterum placeat *Cambdeno*. Sub dispositione enim illius *Duci* fuisse dicuntur & *Præfectus numeri Pacensium Magis*, & *Tribunus cohortis II Dalmatarum Magnis*.

DEMETARUM, quos Ptolemæus nominat, eodem auctore duo oppida fuerunt, *Λουέντινον*, *Luentinum*, vel *Loventinum*, quod ipse prope ostia amnis *Tuerobis* locavit: & *Μαρίδιον*, quod est *Caer Mardin*: & promontorium *Οκταπίταρον*, *Octapitarum*, quod nunc *S. Davidis* adpellatur.

ORDOVICES.

Ut *Silures* & *Demetæ* sunt infra *Cornavios*, in austrum vergentes; sic supra illud in septentrionem *Ordovices* adsurgunt, a *Tacito* & *Ptolemæo*, ut supra vidimus nominati. Hi freto insulæ *Monæ* propinquiores sunt, ab illo ad aestuarium *Dee* in maritimis maxime habitantes. Fontes *Sabrinae* tenent, & promontorium *Canganum*, *Καγχανῶν ἀκρῆς*, quod inter *Tisobim* & *Stucciam* fluvios ponit Ptolemæus. Ad fretum *Monæ*, aut prope illud, Antonini *Segontium* fuisse, fluvius ex lacu decurrens *Sejont*, & ibidem loci præfluens, ostendit, cui haud dubie commune nomen cum adjacente oppido fuit. Etiam iter a *Segontio* *Devam*, confirmat idem, quod ita habet:

<i>Segontio</i>	—	—	—
<i>Conovium</i>	M.	P.	XXIV.
<i>Varim</i>	M.	P.	XIX.
<i>Devam</i>	M.	P.	XXXII.

Quæ interjacent, *Conovium*, est nunc Conwey, ad fluvium, quem Ptolemæus *Tisobim* appellat, Cambdenus *Toisobium* appellari mavult: *Varis* autem, urbis excisæ, vestigia in loco Bodvari superesse Cambdenus testis est. Tandem *Mediolanum*, quod Ptolemæus & Antoninus habent, etiam Ordovicum fuisse, non est quod dubitemus, quia non solum Ptolemæus ibi collocavit, verum etiam rationes itineris, quod a Vallo est Ritupas, eodem nos adducunt. Inter Bonium enim ad Devam, & Rutinium, quod nomen servat, positum fuit, ab illo xx ab hoc xii millibus passuum sejunctum, licet nullum hodie vestigium supersit, ubi certo illud existisse monstrari possit.

B R I G A N T E S.

Supra Ordovices & Devæ æstuarium *Brigantes* erant, a Tacito sæpius notati, a Ptolemæo ita distributi, ut a mari ad mare, quam lata est insula, pertinerent. Ab Itunæ enim æstuario usque ad Abi æstuarium extensi erant Brigantes. Prope vallum juxta promontorium & æstuarium Itunæ *Blatobulgium* erat, *castra* tenens *exploratorium*, uti Antonini secundo itinere describuntur: inde xii millibus aberat *Luguvallum* eodem itinere designatum, nunc Carlile, Latine Carleolum dictum, & *Voreda* Antonini, Cambdeno interprete Old Carlile, id est vetus Carleolum. Ad mare versus Hibernicum, *Epiacum* Ptolemæi fuit, nec hoc remotum multo ab Ituna: post quod apud eundem *Moricambe* æstuarium. Inter utrumque æstuarium in mediterraneis *Aballaba*, cui sub Ducis Britanniarum dispositione *Præfectus numeri Maurorum Aurelianorum* impositus fuit, ut in Imperii Notitia est proditum; nunc Appleby vocatur: quo in tractu forsitan & alia præsidiorum loca ejusdem Notitiæ fuerunt, ut *Morbium*, ubi præfectus caraphractariorum erat; nunc Moresby in Cumbria: & juxta Vallum, sive, ut in Notitia dicatur, *per vim Valli* citerioris, plura, in eadem Notitia sub Duce Britanniarum enumerata, ex quibus sunt Cambdeno judice, *Procolitia*, *Cilurnum*, *Tunnum*, *Condercum*, *Pons Aelii*, opus Hadriani haud dubie; & *Axelodunum*, quod Cambdeno videtur nostræ ætatis Hexham esse; & tandem ad *Tinam* fluvium *Vindobala*, id est Finis valli, qui locus Antonini itinere primo *Vindomora*, id est, Cambdeno interpretante, Finis muri appellatur. Neque enim certum est, an murus ad Oceanum Germanicum pertinuerit: neque opus fuit, quia Tina, Oceano adpropinquans, altitudine sua, qua naves magnas fert, satis munimentum fuit provinciæ. Ad ostium tamen videtur etiam præsidium Romanum fuisse, sed classicum sive navale. In Notitia enim Imperii dum sub Ducis Britanniarum dispositione etiam *Tribunus cohortis primæ*, *Aelia classica Tunnocello* constitutus legitur, Cambdeno adsentimur, qui *Tinnocello* legi jubet, & Tinmouth sive ostium Tinæ interpretari.

Inter Moricambe æstuarium & portum *Setantiorum* ad latus Hibernicum interjacebat Ptolemæi *Vinnovium*, *Ὀὐννοβίον*; Antonini, itinere primo, *Vinovia*, nunc Binchester: Itinere secundo illius tractus sunt *Brovoniacum*, quod dicitur Brugham esse; & *Verte*: a quibus *Eboracum* via per *Cataractonem* & *Isurium* ferebat proxime: utrumque locum tum Ptolemæus habet, priorem vocans *Caturactonium*, *Καταράκτιον*, quod nunc Eborac in Eboracensi comitatu est: alter, vicus hodie exiguus. Aliud iter ex hoc Eboraci tractu a *Clanovenia* Mediolanum ducit, in quo *Alone* est, in Notitia *Alione*, quæ hodie *Lancaster* est: deinde *Galacum*, Ptolemæi *Calatum*: post illud *Bremetonacum*; unde Notitiæ *Bremetunacum*, quo in loco fere Ptolemæi *Rigodunum* est; inde *Coccium*, a quo per xii millibus passuum *Manucium*, plurimum confessione Manchester: a quo per

Condate itur *Mediolanum*. Quod autem initium itineris erat, *Clanventa*, ejus nullum superest vestigium: in Notitia Imperii autem est *Glannobanta*, quæ cohortem primam Morinorum præsidio tenebat. Et rursus alio itinere inter Eboracum & Mancunium (falso *Mannucium* scriptum) quod Lancaster est, interponuntur *Calcaria*, & *Cambodunum*, hoc ordine:

<i>Eboraco</i>	—	—	—
<i>Calcarium</i>	M.	P.	IX.
<i>Cambodunum</i>	M.	P.	XX.
<i>Mancunium</i>	M.	P.	XVIII.
<i>Condate</i>	M.	P.	XVIII.
<i>Devam, Leg. XX.</i>	M.	P.	XX.

e quibus *Cambodunum*, quod perperam a Ptolemæo *Camulodunum* scribitur, nunc in notis est prope Almonbury.

Hæc in occidentali latere fuerunt, aut ad illud versus ferebant: in latere orientali quædam Eboracum usque perlustravimus: unde ad æstuarium Abi, quod nunc Humber Fluvius vocatur, ordo talis oppidorum est itinere Antonini primo:

<i>Cataracone</i>	—	—	—
<i>Isurium</i>	M.	P.	XXIIII.
<i>Eboracum; Leg. VI. Victrix,</i>	M.	P.	XIIII.
<i>Derventionem</i>	M.	P.	VII.
<i>Delgovitiam</i>	M.	P.	XIII.
<i>Pratorium</i>	M.	P.	XXV.
Aliud iter ab Eboraco Londinium, ita dirigitur:			
<i>Eboraco</i>	M.	P.	XXI.
<i>Lagecium</i>	M.	P.	XXI.
<i>Danum</i>	M.	P.	XVI.
<i>Agelocum</i>	M.	P.	XXI.
<i>Lindum</i>	M.	P.	XIIII. & reliqua.

Nunc singula interpretamur, quantum de iis cognitum habemus. De *Cataracone* & de *Isurio*, quæ ultra Eboracum sunt, modo diximus. Urbs autem *Eboracum*, nunc *Torck* & secunda regni, etiam olim fuit clarissima, & sedes principum Septimii Severi & Constantii Chlorigi, in qua uterque diem obiit. Ptolemæus quoque perit ut Antoninus, *Legionem VI. Victricem* ibi locavit. Quod etiam nummus Severi confirmat, qui COL. EBORACUM LEG. VI. VICTRIX præ se fert. nam coloniam Romanam fuisse in ipsa urbe Eboracensi inventus lapis probat, apud Gruter. pag. 485. num. 1. cui inscriptum est IIIII COL. EBOR. id est, *Severus colonia Eboracensis*. Sed ad reliqua explicanda iterum revertamur. *Derventio*, nunc Derwent, in Notitia Imperii etiam in præsidiorum locis numeratur. Fuit enim sub dispositione Ducis Britanniarum *Præfectus Numeri Derventiorum*. Quæ sequitur *Delgovitia*, Cambdenus Godmundham interpretatur. *Pratorium*, quod in angulo æstuarii & maris est, hodie vocatur Paterington. In alio itinere *Lagecium*, superiore, a Londinio Luguvallum, *Legesolium* scribebatur, inter Eboracum & Danum medius locus, ut dubites, utra lectio sit melior. *Danum* autem Dancaester. *Agelocum* & *Lindum* supra exposuimus.

O T T A D I N I.

Expositis omnibus, quæ intra primum murum fuerunt, nunc extra illud vallum egressi, quæ usque ad Bodotriam & Glotam æstuaria Romani possederunt, dispiciemus. Post finem Valli & Tinæ ostium in litore orientali, septentrionem versus, proximum *Segedunum* erat, cui, ut in Notitia est, Tribunus cohortis iv Lergorum præsidio fuit: nunc dicitur Seton, contracto veteri vocabulo, nominari. Non procul abest locus Morpeth seu Morpit, quem Cambdenus putat Antonini *Corstorpitum* esse, iterum Britannicorum principium, quod ideo *Morstorpitum* scribendum suspicatur. Ulterior *Alannus* fluvius Ptolemæi, Alne dictus hodie: & ejusdem *Bremenium*, quod videtur Bramton esse, haud longe situm ab hoc fluvio. A quo oppido antiquissima charta chorographica Vallum oblique ad Escam perducit, quod non dubitatur Antonini vallum esse, a Lollio Urbico, ipsius legato, exstructum, ut litus illud orientale imperio Romano adjungeretur: de quo supra dictum fuit. Hæc de *Ottadinorum* regione, quæ Northumbria ætate nostra adpellatur. Ottadinos Ptolemæus *Οτταδίνους*, *Otadenos* scribit, sed mavult *Ottadinos* sive *Ottatinos* Cambdenus, quod Britannice significat *ultra Tinam* habitantes.

SELGOVAE, HORESTI,
ET DAMNII.

Tandem fines Romanorum usque ad *Glotam* & *Bodotriam*, utriusque maris æstuaria; insulam in angustias constringentia, prorogati, & novo vallo sive muro communiti sunt: qua finitione litus occidentale etiam, quod inter Itunam & Glotam est, adjectum fuit. In litore illo post Itunam *Selgovas* populum Ptolemæus constituit, quibus *Trimontium* & *Oxellum* oppida adsignat: & supra hos, *Novantæ*, *Νοῦάντας*, cum oppidis ignobilioribus: Intus & ortum versus inter Selgovas & Ottadinos, *Damnios*, quibus oppida vel castella attribuit *Colaniam*, *Coriam*, *Alannam*, *Victoriam*: Quibus populis etiam *Horestos* Taciti interfuisse, prorsus est credibile. Etenim extra domitam Britanniam fuerunt, & in fines eorum exercitum duxit Agricola, obsidibusque acceptis, ibi præfecto classis circumvehi Britanniam præcepit. In ora ergo fuerunt & ad æstuarium. Cambdenus locat in *Elcicia*, quæ regio supra Jutunam est, in quo æstuario tum classis videtur fuisse, unde circumvecta insulam in Trutulensem portum rediit.

Supra Ottadinos *Taum* æstuarium in latere orientali est, ut Tacitus Agric. cap. xxi i. adpellat, in quo *Tai* vel *Tavi* fluminis (nunc Twede, Scotiam ab Anglia separantis) est ostium. Sub *Bodotria* æstuario *Alata castra* Ptolemæi sunt locanda, Græce *Πτερωτὸν ἐγχείμαστος*, quod non dubitatur *Edenburgum* esse, Scotorum regia, quia *Edenborow* Britannice idem sonat quod Burgus alatus vel alarum: nec numeri etiam, quos Ptolemæus ponit, ab hoc loco abhorrent: atque hoc in ultimis castris Romanorum fuit. Quos ergo circa primum vallum, aut circa ultimum, populos enarravimus, pars *Meatarum* fuerunt, provinciae novis victoriis & prorogatis finibus, adjecti, quorum reliqui extra valla in Scotia habitant. Omnes enim Britannos barbaros, distinctos a provincialibus Dio Cassius apud Xiphilinum in Severo in *Mæatas* & *Caledonios* divisi erant, *Μαίαται πρὸς τὴν τῆ διατερίσματος, ὃ τὴν νῆσον διχῇ τέμνει. Καλεδόνιοι δὲ μετ' ἐκείνους*, *Maia sunt juxta* *insulam in duas partes dividit: Caledonii post illos.*

Denique quia ad valla sive muros jam progressi fuimus, praeter illa, quae supra in *Divisione Britanniae* de eisdem diximus, de auctoribus singulorum, etiam aetate, ordine ac temporibus aliquid adjiciendum est. Tria valla sive muros historia antiqua tradit in Britannia: tres etiam structores nominat Hadrianum, Antoninum, Severum: trium etiam vestigia non obscura inveniuntur: sed quo ordine singula, & a quo hoc, illud vallum, sive hic, ille murus constructus fuerit, difficile sane ad expediendum est. Vir rerum Britannicarum peritissimus Guilielmus Cambdenus *Cap. de Muro Pittico*, in hanc opinionem ingressus est, ut murum citeriorem, qui Jutunae aestuario & Tinae prope ostio interceptus fuit, a Severo imperatore exstructum, aut ab Hadriano inchoatum, a Severo consummatum esse censeat: medium vallum quod Ottadinos inclusit, ab Antonino Pio, extremum inter Bodotriam & Glotam ab Alexandro forte Severo, sub quo fines eo usque prolatos esse Lampridius testatur. Quamquam enim & olim Agricola ad Glotam usque & Bodotriam, Tacito teste, progressus fuerit, earumque angustias muniverit praeficio: tamen Severus, inquit Cambdenus, *posthabita ulteriori illa & ingenti regione murum per transversam insulam ab Itunae aestuario sive Solwey frish ad Tinae ostium sive Timmouth duxit, & receptas provinciae omni securitate munivit.*

Philippus Brietius in eo consentit cum Cambdeno, ut citeriorem murum sive vallum, quod ab Ituna ad Tinae ostium fuit, Severo conditori attribuat: ultimum vero inter Glotam & Bodotriam exserte adjudicat imperatori Hadriano. Contra, Georgius Buchananus, Scotus, non minus, quam Cambdenus, harum regionum peritus; & Abrahamus Ortelius, quod citimum vallum est, Hadriano vindicant; extremum, Severo: quod eo adparet probabilius, quia processu temporis fines imperii sunt in majus & in longum prolati. Ut ergo in repugnantibus sententiis intelligamus, utra verior sit, aut proclivior ad fidem; utriusque rationes, quibus innituntur, diligentius excutiemus.

Duo praefidia Cambdeno sunt, primum ex vulgari Britannorum adpellatione petitum est; alterum ab auctoritate venerabilis Bedae. Britannos Anglos ait illud citimum vallum, seu reliquias & vestigia ejus, adpellare *Gual Sever*, hoc est, Severi vallum; quod ex vetusta traditione habeant quod res sit, quodque consonans historicae veritati. Quis vero vulgaris haec nomenclatura in gloriam gentis conficta & adrogata esset? Fama est Severi vallum, quam vel Antonini vel Hadriani fuit; etiam res illius Britannicae, quam horum, clariores, ut fieri utique potuerit, quo, quod Severi erat, sibi natio amari vindicaret. Ipse Cambdenus fatetur, *Scoticos scriptores semper Hadriani Murum* illud ab Itunam Tinamque vallum *adpellasse*: quinam verius dixerint quod res, postea examinabimus.

Alterum argumentum Cambdenus ab auctoritate Bedae sumit, qui lib. i. *Histor. eccles. Britan.* cap. xii. scripsit, aut potius ex Gildonis Sapientis de Excidio & conquestu Britanniae, transcripsit de legione, quae Britannis ultimo auxilio missa Valentiniiani III temporibus fuerat: *Tum Romani denuntiavere Britonibus, non se ultra ob eorum defensionem laboriosis expeditionibus posse fatigari: ipsos potius monent arma corripere, & certandi cum hostibus studium subire.* - - - *quin etiam, quod & hoc sociis aliquid commodi adlatum putabant, murum a mari ad mare recto tramite inter urbes, qua ibidem ob metum hostium facta fuerant, ubi & Severus quondam vallum fecerat, firmo de lapide locarunt.* Quem videlicet murum, haecenus famosum atque conspicuum, sumptu publico privatoque, adjuncta secum Britannorum manu, construebant, cito pedes latum, & duodecim altum, recta ab oriente in occidentem linea, ut usque hodie intuentibus clarum est.

Duo sunt hujus argumenti capita: primum, ultimos illos Romanos lapideum murum ab Itunae aestuario usque ad ostium Tinae extruxisse, qui adhuc Bedae temporibus ceteris

fuerit intuentibus: deinde, eodem loco Severum quondam vallum fecisse. Prius ut nolimus negatum ire, est tamen in illo, quod vel mireris, vel omnino dubites, qui fieri potuerit, ut tam altus murus, tam latus per tantum spatium, quod non infra LXXX millia passuum est, ab una legione, & redire festinante, quamlibet adjuvantibus Britannis, tam brevi tempore duceretur. Sed vestigia supersunt muri saxei, ad quæ Cambdenus provocat. Supersunt etiam alterius muri ad Bodotriam a Glota usque, Buchanano Scoto teste, qui labor multo brevior fuisset, & temporibus accommodatior, quam alter ad Itunam & Tinam. Quod probabilius fieret, si de *Valentia* provincia, quam Theodosius, Theodosii M. pater, fecerat, certius constaret, ad id tempus usque conservatam esse, quod non est incredibile, quum anni haud plures, quam quinquaginta circiter intercedant. Secundum vero, quod de Severi vallo erat, non exstat in epistola Gildonis, cujus fide, ut conferentibus manifestum est, usus Beda fuerat: sed, nisi glossa est, ipse de suo addidit, bene, si ex probata historia hausit: secus, si gentis suæ amor & credulitas ipsum decepit. Quod ut verius dijudicetur, repetamus, quæ de utroque muro sive vallo, Hadriani & Severi, scriptores veteres prodiderunt.

Spartianus cap. XI. de Hadriano: *murum per octoginta millia passuum primus duxit, qui barbaros Romanosque divideret.* Quod si per octoginta millia duxit, ruit opinio antè dicta Brietii, qui Glotæ & Bodotriæ adposuit, quod Hadrianus vallum per insulam traduxerat, quod angustia illius loci ne dimidium quidem tanti valli possunt capere. Si ergo non est Hadriani, neque Antonini, cujus vallum tam Cambdenus quam Brietius a Bremenio ad Eiscam oblique duxerunt; consequens est, ut Severi opus vallum illud extremum sit. Quod Eutropius confirmat lib. VI. cap. X. Severi vallum XXXII millia passuum a mari ad mare perducens: quod spatium nulli parti insulæ, quam quæ inter Bodotriam & Glotam est, ob angustiam suam convenit. Sed forte factum illud vallum sub Alexandro imperatore est. Id Cambdenus sibi probari non obscure significavit, Lampridii verbis ex illius Vita cap. LVIII. usus, quæ vero nihil de vallo aut prætentura notificant, ac ne Britannia quidem mentionem faciunt. Dixit tantummodo Lampridius: *Sola qua de hostibus capta sunt, limitari ducibus & militibus donavit, ita ut eorum essent, si heredes illorum militarent; nec unquam ad privatos pertinerent, dicens, attentius eos militaturos, si etiam sua rura defenderent.* Accedit quod Xiphilinus ex Dione refert, Severum expeditione illa non circa citeriora obhæsisse, posthabitis ulterioribus, sed ἐσέβαλεν ἐς τὴν Καληδονίαν, καὶ διὼν αὐτὴν, αὐθιγὰ πρᾶγματὰ ἔχε, τὰς τε ὕλας τέμνων, καὶ τὰ μετέωρα κατασχάπτων, τὰ τε ἑληχρινίαν, καὶ τὰς ποταμούςς ζευγνύων, in Caledoniam ingressus est, eamque pertransiens, incredibilem laborem tulit, silvas cadendo, loca alta persodiendo, paludes obruendo aggeribus, & jones in finibus faciendo. Cupidior etiam gloriæ erat Septimius Severus, quam ut ea qua Agricola obtinere cœperat, quæ Antoninus ut partem Romanæ provinciæ præsepebat; post tot victorias, quum territi & fracti ipsi Caledonii essent, desperabundus desereret, nulla cogente necessitate, & fines imperii contractiores faceret. Hæc veteres scriptores de Severo & Hadriano prodiderunt, ad quæ utique exigenda & reformanda sunt, quæ posteriores de utriusque vallo sive muro commentati sunt.

Finem facio Buchanani verbis ex lib. IV. Rerum Scot. sub Rege XXVII. de Severo imperatore: *Finem Romani Imperii vallum duxit inter Bodotriam & Glota æstuarium, ubi ante Agricola finem provinciam decreverat. Id vallum, quæ Carrontem amnem attingit, præsidium habuit totius & vicinæ descriptione, ut modica urbis instar esset. - - - Paucus, antequam hac scriberem, annis, vestigia fossarum & murorum, item vicorum apparebant, nec adhuc muri diruti omnino ita confusa sunt indicia, ut non interim se multis in locis prodant, terraque leviter ostensa*

quadrati lapides eruntur, quibus vicini agrorum domini ad adium suarum substructiones utuntur. Indicant autem inscripti lapides, qui interim inveniuntur, id opus Romanorum fuisse. Magnitudinem molitionis ejus ostendunt haec Spartiani verba, BRITANNIAM (QUOD MAXIMUM EJUS IMPERII DECUS) MURO PER TRANSVERSAM INSULAM DUCTO, UTRIMQUE AD FINEM OCEANI MUNIVIT. Quibus verbis mihi indicare videtur, non vallum, quod Beda vult, sed murum fuisse, praesertim quum opus, quod vallo Hadriani plus quam dimidio brevius sit, tali elogio prosequatur. Distat autem, ubi minimum, hac munitio plus octoginta millibus passuum a vallo Hadriani.

BRITANNIA BARBARA.

Ultra muros quidquid reliquum insulae majoris fuit Britannicae, a Barbaris tenebatur, in quorum fines licet semel iterumque Romani excursiones fecerint, nihil tamen ita subegerunt, ut possiderent; sed muro sive vallo, propugnaculis instructo, divisos barbaros ab Romanis esse voluerunt. Pauca sunt, quae de illa parte referre possumus, quia & ipsis Romanis ignota fuit, ignotior Graecis ut remotioribus.

Præcipua gens fuerunt *Caledonii*, sive *Calidonii*, unde tota regio sæpe *Caledonia* vocatur, & mare ab occidente adluens Oceanus *Caledonius*: qui Ammiano Marcellino lib. xxvii. cap. xviii. sunt *Dicalidones*, si scriptura salva est. Tacitus Agricola cap. xi. *Rexile Caledoniam habitantium come; magni artus, Germaniae originem adseverant.* Et cap. xxv. *ad manus & arma conversi populi, parati magno, majore fama, ut mos est de igne.* Ptolemæo etiam sunt *Caledonii*, & *Καληδόνιος δρυμὸς*, silva *Caledonia*, quod vocabulum etiam Florus de Britannia citeriore vel errore vel grandi abusione usurpavit. De Cæsare enim vix Tamesim transgresso, lib. iii. cap. x. dixit, *Britannos, Caledonias sequentes in silvas, unum quoque de regibus Cavelanis in vincula dedit.* Hæ autem silvæ circa Tamesim erant. In poetis tolerabilius est. Martialis lib. x. epigram. xlii. ad Q. Ovidium in Britanniam iturum:

Quinte Caledonios Ovidi visitare Britannos.

De Vespasiano autem agentes, propiores vero sunt. Silius Italicus lib. i. vers. 598.

Inque Caledonios primus trahet agmina lucos.

Et Valerius Flaccus lib. i. vers. 7. de eodem:

*Tuque o, pelagi cui major aperti
Fama, Caledonius postquam tua carbasa vexit
Oceanus, Phrygius prius indignatus Iulos.*

Ptolemæus hoc loco incertus est, ut rerum parum gnarus, & formam insulae pervertit, ejus cuspidem non in septentrionem ducens, quem re vera spectat, sed in orientem reflectit: nisi id Agathodæmoni potius imputandum est, qui Tabulas ex illius descriptione confecit, quum ipse in hac parte insulae nullos numeros, quos ipse ignoravit, nec potius scire, finibus & æstuariis adposuerit. Videntur tamen *Caledonii* partem sinistram inficere, quia ab illo latere Oceanus *Caledonius* adpellatur, & Agathodæmon, unde incipit Ptolemæus *Caledonios*, sinum *Lalamnonium* proxime supra Glotam constituit licet æstuarium *Varar*, ubi illos Ptolemæus terminavit, collocet in latere obverso Eumenius panegyrico Constantini cap. vii. *Caledones* dixit, non *Caledonios*, ut mox ex verbis ejus intelligemus. Ptolemæus lib. ii. cap. iii. ineunte Oceanum dixit *Λαδόνιον*, quod vocabulum vulgo Latine expriment *Deucaledonium*, ut idem sint *Caledones*, *Caledonii*, & *Deucaledoni*, & Ammiani *Dicalidones*.

Alterum percelebre nomen *Pictorum* est, sed nescio quam antiquum, quia Tacitus & Ptolemæus nusquam memorarunt, frequens tantum posterioribus. Videtur omnes septentrionales Britannos, saltem plurimos, significatu suo comprehendisse: Caledonios certe comprehendit. Eumenius panegyrici dicto capite: *non dico Caledonum, aliorumque Pictorum silvas & paludes.* Ergo & Caledones Picti fuerunt. Ammianus lib. xxvii. cap. xviii. [Vales. cap. viii.] *Illud sufficiet dici, quod eo tempore Picti in duas gentes divisi, Dicalidonas & Vecturiones; iidemque Attacotti, bellicosa hominum natio, & Scotti, per diversa vagantes multa populabantur.* Ergo Valentiniani & Valentis temporibus Picti quidem Caledonios suo nomine continebant, non autem Scotos & Attacottos, qui omnes tamen septentrionalis tum Britanniae populi fuerunt. *Pictos* & alio panegyrico, Constantio dicto, Eumenius memoravit cap. xi. *Natio, inquit, tunc rudis, & soli Britanniae Pictis modo & Hibernis adsueta hostibus, adhuc seminudis, facile Romanis armis signisque cesserunt, prope ut hoc uno Caesar gloriari in illa expeditione debuerit, quod navigasset Oceanum.* Et Claudianus de iii consulatu Honorii vers. 54.

Ille leves Mauros, nec falso nomine Pictos

Edomuit, Scotumque vago mucrone sequutus.

NEC FALSO NOMINE: quia solita gens pictis animalium figuris corpus decorare; unde nomen putat inditum. Beda Histor. eccles. lib. i. cap. i. *Pictos* vulgarem tum opinionem sequutus (ait enim, *ut perhibent*) ex Scythia navibus longis adlatos dicit: Cambdenus autem non contemnendis rationibus probat Pictos indigenas Britanniae septentrionalis fuisse: aliunde non accessisse.

Scotos autem ex Hibernia in majoris insulae septentrionem advectos esse, plurimum non improbabilis est sententia, nec tamen nomen illorum, si auctoritatem poscas, est antiquissimum, nec qui ante Theodosii ætatem usurpaverit, facile quisquam reperietur, ut in Hibernia ostendimus. Tam Scotis quam Pictis suas sedes in septentrionali Britannia venerabilis Beda lib. i. cap. xii. adsignavit. Scilicet de Britannia propria, antea Romana, *Subito, inquit, duabus gentibus transmarinis vehementer secus, Scotorum a Circio, Pictorum ab Aquilone multos stupet gemitque per annos.* Quod si verum est, quod supra ex Oceani nomine coniecimus, Caledonios, qui & Picti fuere, ab occasu habitasse, & Scotos a Pictis distinctos, in orientali plaga; conversa malim quæ Beda dixit, & Pictos potius a Circio, Scotos ab Aquilone venisse crediderim. nisi forte vagabundæ gentes sedes suas intervæntu sæculorum mutaverunt. *Transmarinas* autem cur dixerit, ipse interpretatur, non tamquam positas extra insulam, sed *quia a parte Britonum erant remota, duobus sinibus maris interjacentibus.* Et si recte attendimus, hi prædatores non ex insulae septentrione ultimo venerunt, verum ex partibus prope valla sive muros, ubi æstuaria illa majora sunt, quo *sinus* videtur appellare: in quo tractu Dio Cassius *Maatas* constituit, a Caledoniis, ut remotioribus separatos.

Qui præterea apud Ammianum dicto loco *Attacotti & Vecturiones* adpellantur, illo solo auctore noti sunt, a nemine, quod sciam, præterea memorati. *Vecturionum* etiam non certum in libris Ammiani vocabulum, sed quod Valesii fratres observarunt, manu scripti quidam *Vesturiones*, alii *Verturiones* nobis referunt. Adeo tenebris immerisa sunt ignobiliora illa nomina populorum.

Nec clariora sunt quæ Ptolemæus ultra Glotam, fluvium & æstuarium, nomina populorum scripsit, *Gadinorum, Epidiorum, Creonum, Ceronum, Carinorum*; & in latere orientali *Tazalorum, Mertarum, Cantarum, Logorum*; & in extremitatis angustis, uniusque lateri communibus, gens ultima *Cornabiorum*, de qua ipse scripsit, ἀνωταλιώτεροι καὶ

καὶ τελευταῖαι Κορινθίαι, *Orientaliores & ultimi Cornabii*. Quo forte Agathodæmon Alexandrinus respexit, quum Britanniae tabulae extremam partem a septentrione deflexit in orientem. Flumina etiam Ptolemæus recenset, sed æque ignobilia, & omnibus aliis ignota, *Iryn* videlicet, *Nabeum*, *Ileam*, *Loxam*, quæ, & cetera nomina, ad historiam & antiquitatis usum nihil adferunt.

Tandem de fertilitate Britanniae aliquid dicendum est. Tacitus Agric. cap. xii. *calum* ejus dicit *crebris imbris & nebulis sædum*: at *asperitatem frigorum abesse*. Ideo solum, *præ oleam vitæque & cetera calidioribus terris oriri sueta, patiens frugum, secundum*. Addit *ferum aurum & argentum & alia metalla, pretium victoriæ*. In primis *stannum* est quo abundat, & alias regiones superat. Diodorus Siculus lib. v. cap. xxii. de iis tradit, qui Belerium promontorium (Bolerium Ptolemæo, in extrema Cornuwallia) accolant, *στοὶ τὴν κασίτερον κατασκευάζουσι, φιλοτέχνως ἐργαζόμενοι τὴν φέρουσαν αὐτὸν γῆν*. *Hi stannum, terra, qua illud parturit, sollerti opere subacta, conficiunt*. Inde per mercatores in Galliam & ulterius deportabatur. Cæsar lib. v. cap. xii. *plumbum album* in mediterraneis regionibus gigni refert: ferrum modicum in maritimis.

Hæc terræ fertilitas: non minor ibi ingeniorum fuit, postquam cultura ex Romanorum consuetudine accessit. Mirum, quam celeriter gens barbara in moribus, in litteris profecerit. Agricola *principum filios liberalibus artibus erudiri* jussit, quo propere factum, ut *ingenia Britannorum studiis Gallorum anteferrentur, ut qui modo linguam Romanam abnuant, eloquentiam concupiscerent*. Tacit. cap. xxi.

H I B E R N I A.

Britannicarum majorum insularum secunda *Hibernia* est, Britanniae, id est insulae maximæ, ab occasu solis objecta. Varie nomen scribitur, Cæsari, Tacito, Plinio, Solino, Orofio *Hibernia* est: Pomponio Mela *Friverna*, quod cum *Ιουερνία* Ptolemæi in codice Palatino congruit: vulgati autem ejusdem libri *Ιουερνία* habent, quod etiam Agathemeris est lib. ii. cap. viii. At Straboni *Ιέρνη* est lib. ii & iv. etiam Aristoteli de Mundo; quam formam imitatus est Claudianus de iv consul. Honorii vers. 33. *glacialis Ierne*: & Latino casu Apulejus de Mundo, Aristotelis interpres, *Albion & Ferna*. Romanis parum cognita Hibernia: minus Græcis. neque enim expeditionem in illam antiquis temporibus fuisse factam cognovimus: quam in animo habuit Agricola, nec spes occupandi defuit; ut Tacitus in Vita cap. xxi. v. prodidit. *Quinto*, inquit, *expeditionis anno eam partem Britanniae, quæ Hiberniam adspicit, copiis instruxit, in spem magis, quas ob formidinem. siquidem Hibernia media inter Britanniam atque Hispaniam sita, & Galliam quoque mari opportuna, valentissimam imperii partem magnis invicem usibus miscuerit*. . . . *Sæpe ex eo [Agricola] audiui, legione una & modicis auxiliis debellari obtinerique Hiberniam posse*. Sed impeditus fuit Agricola aliarum motu gentium, ne institutum persequeretur. Quidquid ergo Romani de insula cognitum habuerunt, per commercia & negotia habuerunt, eodem referente Tacito.

Pomponius Mela ita de illa censuit lib. i. i. cap. vi. *Supra Britanniam Friverna est, præ par spatio, sed utrimque equali tractu litorum oblonga, calis ad maturanda semina iniqui: verum adeo luxuriosa herbis non latis modo, sed etiam dulcibus, ut se exigua parte diei pecora impleant, & nisi pabulo prohibeantur, diutius pasta dissiliant*. Cultores ejus inconditi sunt, & omnium virtutum ignari, pietatis admodum expertes. Idem de pascuis Solinus tradit.

cap. XXI. ita pabulosam esse, ut nisi pecua a pascuis interdum arceantur, in periculum agat satias: & de barbarie incolarum tam Strabo quam Solinus: ille, ἀγρωτέρους τῶν Βρεττανίων ὑπάρχειν, magis feros, quam Britannos, esse: hic ipsam insulam inhumanam dixit incolarum ritu aspero.

Fluvios insulae Ptolemæus pæne multos nominavit, e quibus potiores sunt in australi latere *Birgus*, nunc *Borrow*: & *Dabrona*, More hodie, præterfluens oppidum *Lisimore*. In latere occidentali post *Notium* promontorium, quod Hispaniam spectat, fluvius *Ivernus* est: dein *Senus*, omnium in insula maximus, quem *Scenam* Orosius dixit lib. i. cap. ii. nunc *Schennon*: supra quem *Ausoba*, *Libnius*, *Ravius*; in septentrione *Vidia*, *Argita*: in ortum tendentes *Logia*, *Bubinda*, *Obeca*, sive *Ovoca*. Defunt historiae, & ex solius Ptolemæi fide hæc nomina sunt.

Multas gentes nominat Ptolemæus, sed quod deficit antiqua hujus insulae historia, ignota omnes aut pleræque, earumque sine insigni usu notitia. In australi parte ponit *Brigantes* tamquam cognatis iis, qui in Britannia hoc nomine clari exstiterunt, colentes circa promontorium *Sacrum*, ἱερὸν, quod Britannorum Wallia est oppositum. quibus *Vodia* ab occidente, & supra hos *Uterni* (Palat. cod. Ἰξέρνιοι, *Ivernii*) adiacebant; ab occasu post *Notium* promontorium *Vellabori*, quibus Orosius *Lucenos* addit. nam dicto loco sic ait: *Hujus partes vicina Cantabrico Oceano - - - ab eo præcipue promontorio, ubi Scenæ fluminis ostium est, & Vellabri Lucenique consistunt.* Ab his in boream tendunt *Nagnate*, *Erdini*, *Vennici*; sed in extremo septentrione insulae *Robogdi*, ad promontorium hujus nominis: ab ortu *Voluntii*, *Eblanii* (sic Palat. qui aliis *Blanu*, prope *Eblanarum* urbem) *Cauci*, & *Manapii*; inter quos & *Brigantes Coriondi* sunt. Hos populos Ptolemæus in Hibernia prodidit: nullos autem in illis recensuit *Scotos*, quos ideo posteriores, saltem nomen illorum, oportet in hac insula fuisse. Claudianus demum de i. v. consul. Honorii vers. 33.

Scotorum cumulos flevit glacialis Ierne.

Et lib. ii. in primum consul. Stilichonis vers. 251.

- - - totam quum Scotus Iernen.

Movit - - -

Isidorus Hispalensis lib. xiv. Origin. vi. *Scotia eadem & Ibernica proxima Britannia insula, Scotia, quod ab Scotorum gentibus colitur, adpellata.* quod etiam Orosius dixit lib. i. cap. ii. *Hibernia, inquit, a Scotorum gentibus colitur.* Sed tres hi auctores posterioris ævi sunt, nec ex unum aliquid adferre ad antiquam geographiam possunt.

Oppida non minus varia nominat, sed qua fide, aliunde ex antiquitate confirmari vel legari possunt. *Eblana* creditur *Dublinium* esse, caput insulae & regia: à qua in austrum boream distant *Lubrus* & *Dunum* in mediterraneis: illa, Λάβρο, quibusdam est castium *Blau*; hoc, *Dunum*, reductum paullisper ad isthmum, nunc *Down* putatur esse. Ad mare *Manapia* in *Manapiis*, ad ostium *Modovs*, *Modoni* fluvii. Intus *Ivernii*, & geminae, ut in Palat. scribitur, *Regia*, altera ad *Scenam* fluvium; altera ad *Argitam*: sub *Regia* inter lacus, quæ nomen in paucis casulis dicitur adservare.

INSULAE MINORES BRITANNICAE.

Ut propior Britanniae in freto Britannico, ita nobilior est **VECTIS**, ut Plinius vocat & Suetonius; etiam Ptolemæus, cui **Οὔκτις** est: five **VECTA**, ut est in panegyrico Eumenii, dicto Cæsari Constantio, cap. xv. *Classis, inquit, apud Vectam insulam in speculis atque insidiis collocata.* Prave Diodorus Siculus lib. v. cap. xxii. **Ἰκτιν**, *Ictin* vocat, præcisa littera. Hodie est *Wight*. Hanc in Romanorum potestatem redegit Vespasiana, quum privatus sub Claudio meruit, legatus legionis. Suetonius cap. iv. Vitæ: *insulam Vectam Britannia proximam, in ditionem redegit.*

Prope Cantuariam insula est **TANETOS** a fluvio & mari cincta. Beda ita nominat lib. i. cap. xxvi. Solino cap. xxii. est **TANATIS**, quam scripturam præfert Salmasius. Hodie *Tenes* ab Anglis vocatur. *Frumentariis campis felicem* Solinus dixit. Quod vero addit, & aliis locis salubrem esse, dum asportata inde terra serpentes necet; id falsum esse Cambdenus prodit. Ad Tamefis æstuarium Ptolemæus duas insulas ponit, alteram **TOLIAPIN**, alteram **Κάουον**, **COUNUM** adpellans. Illa videtur *Schepey* esse: hæc, *Carveg*.

In mari Hibernico, five inter Angliam & Hiberniam, duæ insulae sunt eodem prae- rumque nomine **MONAE**. Quæ medio mari interjacet, oblonga, ab austro in septem- trionem directa, a Cæsare lib. v. cap. xiii. ita designatam habemus: *Hibernia dimidia minor, ut existimatur, quam Britannia; sed pari spatio transmissus atque ex Gallia est in Bri- tanniam.* In hoc medio cursu est insula, quæ adpellatur *Mona*. Eadem Ptolemæo *Μονάδα*, *Monæda*, sed longius in septemtrionem removet, quam re vera est. Orosio dicto loci est *Menavia* (sic legendum, non *Mevania*) quod cum Plinii vocabulo *Monapia* convenit, si P cum B permutato *Monabiam*, quod Cambdeno videtur, legeris.

Aliera **MONA** insula, eademque australior & latior, sita est in ora Ordovicum, quibus tenui freto dirimitur. Tacitus lib. xiv. cap. xxix. de Suetonio Paullino: *Monam insulam, incolis validam, & receptaculum perfugarum adgredi parat, navesque fabricata plano alveo a mari susbreve litus & incertum. Sic pedites, equites vado sequenti, aut altiores in- undas adiuantes equis transmiscere.* Et Agricola Vita cap. xiv. de eodem: *Monam insulam ut vires rebellis administrantem adgressus, terga occasione patefecit.* Occasioni scilicet de- fectionis per omnem fere Britanniam. Occupavit ergo Paullinus quidem, sed a possessore revocatus est tumultu Britannorum, ejusque gloriam Agricola reliquit. Tacitus ibide cap. xviii. *Monam insulam, cujus possessione revocatum Paullinum rebellionem totius Britan- niæ commemorat, redigere in potestatem animo intendit.* Sed, ut in dubiis consiliis, navis- tima, ratio & constantia datus transvexit: depositis omnibus sarcinis, lectissimos auxiliarii quibus nota causa, & patris nandi usus, quo simul seque & arma & equos regunt; ita se- re missi, et ceteris insularibus hostes, qui classem, qui naves, qui mare expectabant, nihil ardua a se recedisse mercedumque sic ab bellum venientibus. Itaque petita pace, ac dedita insula, clau- suro claudere supplicia cepit. Tandem ab Anglis capta, nunc *Anglesey*, quam Angli *Ynys Môn* vocant, adpellatur.

Ad orientem Ptolemæorum nunc Cornuwalliae objectæ sub Hibernia insulae præ- nominatae, antiquis prædictis aëtia inter se, vulgo *Silures* dictæ, sed falso, quia non Silures, sed Damnoniorum obiacent. A Solino id nomen fuit, sed male castigato.

quo vulgo legitur cap. xxii. *Silurum quoque insulas ab ora, quam gens Britanna Dumnonii tenent, turbidum fretum distinguit.* Salmasius ait, in mss. esse *Siluram insulam*: & in margine Regii codicis adscriptum *Sillinus insulas*, quod probat: saltem *Silinam insulam*. nam Sulpicius quoque Severus lib. ii. Hist. Sacræ cap. li. id nominis habet. *Instantius*, inquit, quem superius ab episcopis damnatum diximus, in *Sylinam insulam*, quæ ultra Britanniam sita est, deportatus. Huc *Limnum* Plinii & Ptolemæi quidam referunt, quasi *Silimum*, truncato capite. Cambdenus etiam *Cassiterides* veterum huc referendas censet, quas nullas in Hispanici maris ora invenimus, ubi a Strabone, Plinio, Solino sunt collocatæ. Stanni proventus, unde nomen habent, conjecturam firmat, quod copiosum in Silinis est. Hodie *Sillyes* dicuntur, & a nautis *Sorlinges*.

A septentrione plures adjacent minores insulæ ad Britannicam majorem, de quibus quæ priscorum notitia fuerit, nunc investigabimus. Pomponius Mela dicto loco: *Triginta sunt Orcades angustis inter se diducta spatii. Septem Æmodæ.* Plinius lib. iv. cap. xvi. *Sunt XL Orcades, modicis inter se discreta spatiis. Septem Æmodæ, & xxx Hebrudes.* Solinus ræpe dicto cap. xxi. *A Calidonia promontorio Thylen petentibus, bidui navigatione perfecta, excipiunt Hebrudes insula, quinque numero, quarum incolæ nesciunt fruges; piscibus tantum & lactibus vivunt.* - - - *Secundam a continenti stationem Orcades præbent: sed Orcades ab Hebrudibus porro sunt septem dierum, totidemque nocturnæ cursu, numero tres. Vacant homine: non habent silvas; tantum junceis herbis inhorrescunt. Cetera earum nuda arena.* Ptolemæus lib. ii. cap. ii. ὑπὲρ κεντρῆς νῆσοι τῆς Ἰσθμίας, αἱ δὲ καλεῖσθαι Ἐβρῦδαι, ἐπὶ τὸν ἀεὶ θυμόν, *Supra Hiberniam sita insulæ Ebudæ, quinque numero, quas singulas nominatim recenset. duæ enim Ebudæ in iis, una Ricina: reliquæ Maleos, Epidium.* Et cap. iii. Νῆσοι παρὰ κεντρῆς τῆς Ἀλβίωνος, κατὰ μὲν τὴν Ορεκάδα ἀρεθὺν, Ὀκῆτις νῆσος, Δῆμνα νῆσος, ὑπὲρ ἧν αἱ Ορεκάδες, περὶ τετράκοντα τὸν ἀεὶ θυμόν. *Insulæ adjacent Albioni, juxta Orcada promontorium, Ocetis insula, Dumna insula, supra quam Orcades insulæ sunt, numero triginta circiter.*

Multa in his sunt pugnancia, quæ difficile est omnia conciliare. Salmasius in Solinum p. 176. *Ebudes Pomponius nullas recenset, & nullas Æmodas Ptolemæus. Vix sane mihi dubium est, quin Æmodæ vel Emudæ, & Ebudæ eadem sint.* Hoc se fellerat Plinium, qui, quum Æmodus alibi, apud alios Ebudas reperisset, diversas putavit. Contra Joannes Harduinus hanc discrepantiam videns, etiam in numero Ebudarum, quarum xxx. Plinius posuit; *Omniū, inquit, verissime Plinius: sunt enim eæ pæne innumerae, haud procul Orcadibus supra Hiberniam Scotiamque.* Est ita, quod numerus Ptolemæi & Pomponii non sufficiat, quia quæ ab occasu Scotiæ mediocres & parvæ & minimæ insulæ adjacent, haud exiguum numerum conficiunt. Nihilominus Ptolemæum & Melam eadem credo intellexisse, sed majores seu mediocres, posthabitis parvis, minimis, & quæ instar sunt scopulorum. Quod vero *Orcades* Solinus tantum tres numeravit, error manifestus est, ab omnibus, quos sequi potuisset confutatus, qui quamvis ipsi non consentiant, in eo tamen conveniunt, multo plures omnino fuisse, quam quot Solinus posuit, nisi forte pravatus est numerus, & major aliquis excidit. Plinius certe xl. habet, Pomponius xxx: Ptolemæus περὶ τετράκοντα, *circiter triginta.* Videtur ergo numerus xxx. excidisse, & ipse Solinus animo intendisse, aut scripsisse etiam tres & triginta. Quem numerum Orofius lib. i. cap. ii. adprobavit. *Hæc, inquit, insula [Britannia] at tergo Orcadas insulas habet, quarum: g. m. deserta sunt, tredicim coluntur.* qui numerus adprime convenit, & Solini truncata verba integritati restituit.

Tandem de THULE sive THYLE, quam omnes cum Britannicis conjungunt, aliquid dicendum est. Salmasius *Thyle* in Solino scribit, ac id quoque Plinio vult restituere, a quo

ita etiam Taciti codicibus refertur: at Græci Θούλη diphthongo scribunt Strabo, Ptolemaeus, Agathemerus, & Stephanus ille Byzantius. Poëtis *ultima Thule* est, Virgilio lib. i. Georg. vers. 30. & Senecæ Medea vers. 379. De situ non convenitur: nec mirum in distantia tanta, & inaccessa insula. Ingenue Strabo lib. iv. pag. 139. περὶ τῆς Θούλης ἀρεφὴς ἡ ἱστορία, *Obscura Thules est historia*; & qui talem scripserat Massiliensis Pytheas, in plurimis mentitum esse non vano judicio adfirmat. Plinius plus videtur cognovisse lib. iv. cap. xvi. *Ultima omnium, inquit, qua memorantur, Thule: in qua solstitio nulla nocte, Cancrisignum sole transeunte; nullique contra per brumam dies.* Si certus ita scripsit, scripsit quod res est. At unde constare ipsi potuit? Vereor ergo, ne ὑπερβολικῶς loquutus fuerit, *prope* nullam noctem, *prope* nullum diem certis ibi temporibus esse. Hoc Solinus, qui Plinium sublegit, adjecta vocula *pene* expressit ita: *Thule ultima, in qua æstivo solstitio nix pene nulla.* Ptolemaeus ergo lib. viii. cap. ii. *viginti* horis æquinoctialibus ibi longissimum diem constare tradit, eique latitudinem LXIII graduum ab æquatore lib. ii. cap. iii. adsignavit: quod inde etiam ab Agathemero, lib. i. extremo, repetitum est. Nec Stephanus plures quam *viginti* horas æquales ibidem diei dat longissimo in Thule.

Ex quibus luculente probatur, veteres non *Islandiam*, quum *Thulen* memorant, intellexisse, sed *Scheland* sive *Hutland*, aut insulam *Fero*; quæ cum gradibus & horis dictæ propius conveniunt. Id quod Tacitus Agric. cap. x. confirmat, quum classē circumiectam Britanniam scripsit. *Dispecta est & Thyle*, inquit, *quam hætenus nix & hiems abditæ.* At longius remota est Islandia, quam ut *dispic*i possit a circumnavigantibus Britanniam. Nec illud certum, num insulam quamdam mediocrem crediderint illam Thulen esse, & maximam Scandinaviæ peninsulam, hoc est Suediam atque Norwegiam, quam plures quondam pro insula habuerunt. Procopius certe lib. ii. de Bello Goth. cap. xv. Θούλην, dicit, *amplissimam Thulen* esse, & Βρεττανίας αὐτὴν πλεονεῖ δεκαπλασίαν ὑμβαίνειν αὐτῇ, *Britannia decuplo majorem*, & inter incolas ejus esse τοὺς Σκερδίφινους ὁπικαλῶνται, qui *Scripæ* adpellentur, ubi non semeltris dies æstate sit, aut tanta nox hieme: sed ὁ ἥλιος αὐτῇ τε θερινὰς τροπὰς ἐς ἡμέρας πεσσεύοντα ὁδὰμὴ δίδει, *Sol circa solstitium per quadraginta dies non occidat*, & totidem diebus circa brumam ἐνδὰμὴ φαίνεται, *non adpareat*; quæ omnia non Islandiæ, sed Scandinaviæ magnæ, aut parti ejus, conveniunt. Plinius autem Norwegiam videtur a Thule separasse. *Sunt*, inquit lib. iv. cap. xvi. extremo, *quæ alias similes præstant, Scandiam, Duniam, Bergos: maximamque omnium Norgiam quo in Thulen nunc gunt.* Adeo incerti de disjunctissimis in septemtrione locis antiqui scriptores fuerunt. Supra Thulen Plinius unius diei navigatione *mare concretum*, quod a nonnullis *Crenum*, adpellatur, posuit: quod & Taciti *figrum*, Agric. cap. x. videtur idem esse, hibernis mensibus glacie *concretum*, æstivis *figrum*, ita creditum, & *græce rem guntibus*, ut ne ventis quidem attolli possit: quamquam contrarium nostros naves referre, Michael Virdungus ad Taciti Agricolam observavit.

CAPUT V.

DE

GERMANIA TRANS-
RHENANA.

EXpositis Britannorum insulis, proximus cursus est in *Germaniam*, eamque *Transrhenanam*; quæ etiam *Magna* cognominatur, & *Barbara*. Quantum nobis constat, primus ita Julius Cæsar distinxit, lib. iv. cap. xvi. *Ubi*, inquit, *unus ex Transrhenanis legatos miserant*: & lib. v. cap. ii. extremo, *Treviri Germanos Transrhenanos sollicitare dicebantur*. Sic dicti, respectu illorum, qui olim in Cisirhenana parte sedes occupaverant. Idem lib. vi. cap. ii. *Quum videret, Nervios ac Menapios, adjunctis Cisirhenanis omnibus Germanis, esse in armis*. Et Tacitus sæpe Transrhenanos illos Germanos memoravit, ut lib. iv. Histor. cap. lxxvi. Civilis dicitur opperiendas Transrhenanorum gentes censuisse. Quod discrimen etiam posteriori ævo ita servatum fuit. Capitolinus in Maximino cap. xii. *ingressus Germaniam Transrhenanam*. Et Claudius Mamertinus Genethliaco Maximiani cap. vii. *Transrhenana victoria*: & cap. xvi. *Barbara gentes Transrhenanas expeditiones furore percita in semet imitentur*.

Eadem *Germania Magna* dicitur Ptolemæi lib. ii. cap. xi. inscriptione in Palatino codice, Γερμανίας μεγάλης θέσις, *Germania Magnæ positio*. Major enim multo & amplior est quam Cisirhenana, cujus fines longissime a ripa Rheni recedebant. *Barbara* vero vel eadem *Magna*, vel maxima ejus pars est dicta, quæ nondum Romanæ ditionis erat, neque Romanorum commercio exculta. Eutropius lib. vii. cap. v. de Drusi expeditione auspiciis Augusti: *Germanorum ingentes copias recidit: ipsos quoque trans Albim fluvium submovit, qui in barbarico longe ultra Rhenum est*. In barbarico, subaudi, solo, ut plene Epitoma Victoris de Decio: *in solo barbarico submersus est*. Et Vopiscus in Probo cap. xiii. *quum jam in nostra ripa, immo per omnes Gallias [Germani] securi vagarentur, casis præ quadringentis millibus, qui Romanum occupaverant solum, reliquias ultra Nicrum fluvium & Albam removit, tantum his præda barbarica tulit, quantum ipsi Romanis abstulerant, contra urbes Romanas & castra in solo barbarico posuit, atque illic milites collocavit*. Ammianus quoque lib. xvi. cap. iv. de Alemannia, *ponte constrato sollicitarum gentium conne præventa, visus in barbarico miles*; id est exercitus Juliani, subito Rhenum trajiciens, venit in Germaniam barbaram. Nec vero solus Probus, sed superiores etiam principes sæpe conati sunt urbes & castella in Germanica ripa ponere; plerumque tamen remansit feliciter cessit, ut propter barbarorum incurSIONES, qui occupabant, etiam in ævo Hieronymus epistola xli. ad Rufinum, *Rheni semibarbaras ripas adpellit*.

Vocabulum *Germanorum* non Romani indiderunt, ut Strabo lib. vi. incunte credidit, ὡς οἱ εἰς Γαλάτας ἐπέθεν βαλόμενοι, quasi fratres Gallorum voluissent dicere: sed ab Germanis additum, non obscure Tacitus de Mor. Germ. cap. ii. significat. *Germani*, inquit, *vocabulum recens & nuper additum: quoniam qui primi, Rhenum transgressi,*

Gallos expulerint, ac nunc Tungri, tunc Germani vocati sint. Ita nationis nomen, non gentis, evaluisse paulatim, ut omnes primum a victore ob metum, mox a se ipsis invento nomine Germani vocarentur. Quod si ex Germania hæc vox est, vis notionis non potest obscura esse, qua bellatores significantur, sive ex *gerre*, id est, bello, veteri verbo Teutonico, a Gothis, Vandalis, Burgundionibus, Saxonibus in Italiam, Galliam, Hispaniam, & Britanniam inlato; sive ex reliquo nobis *beer*, id est exercitu, deducas primam syllabam: altera autem *man*, id est vir, nemini potest esse ignota.

Sic evaluit nationis unius nomen, ut universæ gentis appellatio brevi post tempore, ut Tacitus ait, fieret. Cetera cognomenta, *Teutones*, *Alemanni*, sero toti genti accesserunt, uti de *Teutonibus* in Germania septentrionali ostendemus: *Alemannorum* autem nomen per se fuit recentius, nec ante Antoninorum tempora illius ulla mentio in vetustis monumentis reperitur. Sunt equidem qui ex Augusti ævo id nominis deducant, quia Agathias Scholasticus lib. i. pag. 17. Asinio Quadrato tribuat, quem illum Asinium putant esse, de quo Strabo lib. iv. referat, Rheni ostia ante Strabonem descripsisse. Verum hos Suidas & Stephanus Byzantius confutant, qui Quadratum Asinium usque ad Alexandrum Mammææ, aut Philippos potius, Romanam historiam, & ille eam *Χιλιετηρίδα*, hic (in *Ἀθῆναις*) *Ρωμαϊκὴν Χιλιετίδα* idcirco inscripsisse referunt. De Caracalla autem primum tradit Spartianus cap. x. devicisse gentem *Alemannorum*, & præter Germanici, Parthici, Arabici, etiam *Alemannici* sibi nomen induisse prodidit. Sed tum exiguis finibus ea gens continebatur, atque etiam postea diu, quum invaluissent, a Saxonibus & Francenibus distincti diversique exstiterunt. Ptolemæus autem, qui sub initium sæculi Antoniniani scripsit, nullam eorum mentionem fecit, neque Ptolemæo superiores, id quod novitatem nominis, aut ipsius coalescentis populi, probare satis potest.

Fines veteris Germaniæ ab antiquis geographis ita descriptos habemus, ut ex omni parte fere a finibus, quos nunc habet, declinent. Occidentalem terminum omnes in Rheno constituunt. Strabo lib. vii. ineunte: *Εὐθὺς τὰ πέραν τῆς Ῥήνης μετὰ τῆς Κελτικῆς πρὸς τὴν ἑω κελιμένην Γερμανοὶ νέμονται*, Statim trans Rhenum post Gallos, orientem versus, Germani habitant. Pomponius Mela lib. iii. cap. iii. *Germania hinc ripis Rheni usque ad Alpes; a meridie ipsis Alpibus: ab oriente Sarmaticarum confinio gentium: qua septentrionem spectans, Oceano litore obducta est.* Obscura res de Alpibus est, interjecta Rhætia, Vindelicia, & Norici parte, amplis regionibus, quas Romani separatas a Germania esse voluerunt. Sed Strabonem videtur sequutus Mela, & ex illius mente interpretandus. *Ἐξήρηται, ἢ χωρῆς πρὸς νότον, καὶ συνεχῆ τῶν Ἀλπεσι ποιεῖ ῥαχιν τινα, πρὸς ἑω τεταμένην, ὡς ἂν μετὰ δὲ τὴν Ἀλπεων*, Attollitur Germania meridiem versus, ac dorsum quoddam erigit contiguum Alpibus, porrectum in orientem ita, ut videri pars Alpium possit. Sed alia mens Melæ, & Strabonis fuit, neque dubitandum est, quin ad Alpes Germaniam pertinere crediderint. nam Rhodanum quoque, in Rhætis ortum, & aliorum tendentem, in fluviis Germaniæ numeravit. *Ἀπὸ τῆς ἑω, in alias gentes exeunτιν Danubius & Rhodanus: & Rhenum, Mænis & Læpis: in Oceanum, Amisus, Visurgis, & Albis clarissimi.* Tacitus autem principio libri de Germania, australem limitem signatius descripsit ita: *Germania omnis a Gallis Rhætisque & Pannoniis Rheno & Danubio fluminibus; a Sarmatis montibus aut montibus separata.* Danubius ergo Germaniam a Vindelicia & Norico separavit: quod etiam Ptolemæus his clarissimis verbis lib. ii. cap. xi. adfirmat: *τὴν μεσημβρινήν πλευρὰν ὁρίζει τὸ Δανυβίος ποταμὸς τὸ δυσμικὸν μέρος, Ἀκτιδιανὸν δὲ τὸ ἰσχυρὸν*, *nam pars orientalis extra Germaniam in Pannonias & Mæfias delabitur.* In occiduo fine consentit etiam Ptolemæus, quod *ἀφ' ὁρίζεσσι ὁ Ῥῆν & πρὸς ὅροις, Rhenus fluvius terminator sit.*

Orientalem limitem ambigue Pomponius & Tacitus definiunt. Ille enim *Sarmaticarum confinio gentium*; hic, *mutuo metis aut montibus* separari dixit. Clarius & distinctius iterum Ptolemæus, primum ponit Danubii ἐπιστροφὴν πρὸς τὰ ὑπερκείμενα Σαρματικά ὄρη, *flexum Danubii ad superjacentes Sarmaticos montes*: quem ut ipse gradibus determinat, circa Granatæ ostium, aut paullo citerius, Cusum sive Wagam versus, poni necesse est. Deinde κεφαλὴν τῆς Οὐισύλας ποταμῶς, καὶ ἐτι αὐτὸς ὁ ποταμὸς ἕως θαλάσσης, subaudi οὐρίζει. Hoc est, *Fons Vistulæ & ipse fluvius Vistula usque ad mare terminat ab ortu Germaniam*. Consentit Agathemerus lib. i i. cap. iv. τῆς Γερμανίας μετὰ τὴν Οὐισύλας ποταμὸν ἔχεται ἡ Σαρματία, *Germaniam, inquit, excipit trans Vistulam fluvium Sarmatia*.

In septemtrione Oceanus finis est consensu omnium; & sinus *Codanus*, nunc *Balticus* vocatus. Sed hoc incertum, utrum ora maris, austrum spectans, Germaniam finierit, an sinus insulas & ulteriora comprehendens. Ptolemæus separat insulas, ὑπέρκεινται τῆς Γερμανίας, *supra Germaniam sitas*, dicens: Mela autem easdem & ulteriora includit. *Supra Albin*, inquit, *Codanus ingens sinus magnis parvisque insulis refertus est. Hac re mare quod gremio litorum accipitur, nusquam late patet, nec usquam mari simile; verum aquis passim interfuscentibus, ac saepe transgressis, vagum atque diffusum facie amnium spargitur: quæ litora attingit, ripis contentum insularum non longe distantibus, & ubique paene tantumdem, ut angustum & par freto, curvansque subinde se, longo supercilio inflexum est. In eo sunt Cimbrî & Teuoni: ultra, ultimi Germania Hermones*. Quis non videt insulas Danicas descriptas esse, sitas in sinu Codano? Et quia *ultra* illas Germanorum ultimos locat, Cluverius existimat Halandiam, Scandinaviæ partem, significari, cujus populum, aut nomen potius, immutandum esse censet, in quo nolim ei adsentiri, nec vero in re ipsa dissentire longius. Videtur idem, quod Mela, dixisse Tacitus. *Cetera [Germaniæ] inquit, Oceanus ambit, latos sinus & insularum immensa spatia complectens, nuper cognitis quibusdam gentibus, ac regibus, quos bellum aperuit. quod de Norvagia & Suedia ceteroque septemtrione Cluverius interpretatur lib. i. Germ. A. cap. xi.*

FLUMINA GERMANIAE.

Occidentis terminus *Rhenus* fluvius fuit, de quo satis dictum est in Gallia. Proximus Rheno ex claris & majoribus est *Amisus*, aliis *Amasius* & *Amisia*, ac *Amasia*, per Frisios in Oceanum decurrens. Mela dicto loco: *Amnium exeuntium in Oceanum Amisus, Visurgis, & Albus clarissimi*. Plinius lib. iv. cap. xiiii extremo: *Albis, Visurgis, Amisus, Rhenus*. Tacitus scripsit *Amisia*. Annal. i. cap. lx. *Cacina[m] [Germanicus Cæsar] cum quadraginta cohortibus Romanis, distrabendo hosti, per Bructeros ad flumen Amisiam venit. Et paucis interjectis, quantum Amisiam & Luppiam amnes inter, vastatum. Et cap. lxxiii. Mox rediit ad Amisiam exercitu*. Straboni est Ἀμασία, *Amasius*, lib. vii. p. 201. Εἰσι ποταμοὶ πλῆτεσι, ὧν ἐν τῷ Ἀμασίᾳ Δρῦς & Βρυγτίεως κατενχυμύχνησε, *Sunt, inquit, amnes navigabiles [in Germania] de quibus est Amasia, in quo Bructeros Drusus praefectus occidit*. Ptolemæo est Ἀμασίς, *Amasius*, Ἀμασίς ποταμὸς ἐκβολαί, *Amisii fluminis*, lib. ii. cap. xi. Hodie *Ems* vocatur, contracto nomine, fluvius notus, qui juxta Flavian urbem Oceano infunditur.

Amisii & Rheno nomina flumina interjecta, quorum etiam aliqua in antiquitatibus est memoria. Memorata est *Sala* Rheno proximi, qui partem ejus, Drusiana fossa acceptam, in Oceanum effudit, nunc *Isala* sive *Yiel* dictus. Jo. Hæc. Pontanus Chorograph. Dithmarschiam contendit, esse hanc *Salam*, quem Strabo lib. vii. memoraverit. Geographi

phi verba sunt pag. 201. Ἐστὶ καὶ Σάλας ποταμός, ὃ μεταξὺ καὶ τοῦ Ῥήνου πολεμῶν καὶ κατορθώ-
 Δρῶν ἐτελεύτησεν ὁ Γερμανικός, *Est & Sala fluvius, inter quos & Rhenum bellum feliciter
 gerens Drusus Germanicus obiit.* Jam vero Dio Cassius ineunte libro LV. de Drusi ultima ex-
 peditione ita refert: ἔς τε τὴν Χάλτων ἐσεβале, καὶ παρῆλθε μέχρι τῆς Σαηβίας - - καὶ
 τεύθειν πρὸς τε τὴν Χερσκιῶδα μετέστη, καὶ τὴν Οὐίσεργον διαβάς ἤλασε μέχρι τοῦ Ἀλβητῆ πάν-
 τος, *in Chatti finem ingressus, ad Suevos usque pervenit: inde in Cheruscas converso in-
 nere, Vîsurgim transgressus, omnia populando, ad Albim usque perrexit.* Quum vero, in
 Albim transmitteret, deterritus spectro esset, ἀπαχρήμα ἀπέβη, σπασθῆναι τε ὑποσέφασκε
 αὐτὸν, καὶ ἐκ τῆς ἐδῶ νέσφου τινὶ, πρὶν ὅτι τὸ Ῥήνον ἐλθεῖν, τελευτήσαντος, *confestim retro in
 caput, & in uincula, priusquam Rhenum attingeret, morbo extinctus est.* Ecquis vero ho-
 populos, tot expeditiones inter Rhenum & Italiam quæsierit? ad interiorē Germaniam
 omnia pertinent: & multis perquam probabile videtur esse, redeuntem Drusum, ad Ma-
 gontiacum, ubi & monumentum ei exstructum fuit, exspirasse. Eutropium vide lib. VII.
 cap. VIII. in Claudio. Ubi ergo Strabonis Sala? Hadrianus Valefius Notit. Gall. in Sala
 pag. 496. *Aliter est etiam Sala, a Strabone memoratus, qui in Maenum delabitur.* Notus est
 Sala Franconicus, sed minor fluvius, quam ut curæ potuerit Straboni inter majores esse.
 Quare Cluverio potius & Menfoni Altingio, claris viris, accedo, qui de Sala in Albim
 influente interpretantur. Hic enim cum Moeno, ad Rhenum tendente, Transrhenanarum
 Germaniam inferiorem a tergo terminat, ut vere Strabo dixerit, inter Salam illum &
 Rhenum, & gessisse Drusum res ultimas, & mortem obiisse.

Ptolemæus inter Rheni & Amasii ostia interpoluit Ὀνίδρεα ποταμοῦ ἐκβολαίς, *Vidri
 fluvii ostia*, quo tractu quum nullus notabilior fluvius adpareat, quam qui superiore
 parte *Vechtus*, inferiore, Aqua Nigra, (*Swarte Water*) adpellatur; Cluverius, Ortelius,
 H. Junius, & nuper quoque Theod. Ryckius ad Taciti annal. I. LXX. existimant,
 hunc ipsum Ptolemæi Vidrum esse, quod ideo probabilius Cluverio videtur, quia alia
 dialecto pronuntietur, *Water*, unde factum sit *Vider*. Contra Menso Altingius, vir
 hujus regionis peritissimus, ex Ptolemæi ordine demonstrat, in Oceano ostia enarrari,
 non in lacu Austrino sive Flevo, in quem Vechtus cum Rheno, a Druso abactō, spar-
 gitur. In Oceano ergo, post Manarmanum portum, Vidri ostium ostendit, ostium
 videlicet occidentale Amisii, quod *Vider* sive *Water*; id est laxius, amplius, nostra
 dialecto *Water*, adpellatur, quia ingenti ore pars Amisii per id exeat in Ocea-
 num.

Ptolemæo etiam, ut diximus modo, locus est inter Rheni & Vidri ostia *Μαναρμανί-
 ας, Manarmanis portus*, quem Cluverius censet esse oppidum Geelmuyden: ex cu-
 jus portu navigia Hasseltum deducantur. Quum vero Ptolemæus in litore Oceani verse-
 tur, non in ora lacus; alibi utique *Portus Manarmanis* est quærendus, quem vir laudatus
 Menso Altingius in eo sinu sive æstuario, quo amnis *Unsingis*, qui Gröningam adluit
 excipitur, inveniri probavit, cui, tanquam peritissimo locorum patriæ, centemum
 subhibendum esse.

Ipsum autem amnem *Unsingim*, qui per Gröningensem agrum in portum illum, cu-
Manarmanis nomen est, deferitur, idem Altingius auctoritate veteri munitum ixit, in
 Taciti annal. I. cap. LXX. ubi inepte adhuc *Vîsurgim* lectum, substituens *Unsingim*.
 Non Vitellius duas legiones sibi a Germanico commissas ducebat ab Amisii ostio ad He-
 rumveris, ac pene æstus maris submersus, tandem in editiora agmen subduxit. Inde
 ad T. Catus, *portum, quo ad amnem Unsingim, quo Catus classe contendit.* Non contendit
 Catus ad Vîsurgiam, a quo longius longiusque remeabat. Vidit meum Justus Lipsius.

sed hæsit editione prima, ideoque delendum censuit nomen *Visurgim*, scribendumque simpliciter, *ad amnem quo Casar*. Secundis autem curis edi iussit, *ad amnem Vidrum*, id est Vechtum, ut plerique illum interpretantur: eamque lectionem, ut optimam & congruentem, adprobavit recens Taciti emendator Theodorus Ryckius, vir industrius atque acutus. Quum vero apices vocis *Vidrum* & numero & ductu discrepent a voce *Visurgim*; convenient autem maxime cum *Unsingim*; hanc vocem substituendam sæpe laudatus Menso censet: quod nolumus improbare, quia cum loci natura congruit, & amnis Grönin- genſis *Hunſing*; & ager *Hunſingia* vocatus fuit: etiam incertæ rationes *Vidri* apud Ptole- maum sunt, ut supra demonstravimus.

Antequam ad *Visurgim* veniamus, *Lupia* fluvius, sive *Lupia*, qui in transversum a Teutenburgico saltu ad Rhenum fertur, eique miscetur, contemplandus est. Straboni est *Λαπία*, *Lupias*. Lib. vii. post initium: ἐπὶ ταῦτα τῷ Ἀμασίᾳ φέρονται Βισχυρίς τε καὶ Ἀπίας ποταμοὶς, *in eandem partem, in quam Amisia, feruntur Visurgis & Lupia*. Sed fallitur de *Lupia*, qui per transversum ruit in Rhenum: *Visurgis* autem & *Amisia* in Oceanum alio tractu feruntur. Vellejus Paterculus lib. ii. cap. cv. *Pietas sua Casarem, pane ob- structu hieme Alſibus, in urbem traxit: ad tutelam imperii eum veris initio reduxit in Germa- niam; in cuius mediis finibus, ad caput Lupiæ fluminis, hiberna digrediens princeps locaverat*. Sic Lipsius, Boeclerus, Rob. Riguez, & alii legendum iudicarunt, non *Julia*, qui nul- lus amnis est: sic edidit primus Nicolaus Heinsius, vir acri iudicio summaque doctrina. Pomponius Mela lib. iii. cap. iii. *Amnium in Rhenum exeuntium, Mænis & Lupia cla- rissimi*. Et Tacitus annal. i. cap. lx. *Ductum inde agmen ad ultimos Bructerorum, quan- tumque Amisiam & Lupiam amnes inter, vastatum: haud procul Teutoburgiensi saltu*. Hodie dicitur *Lippe*, notus amnis Westphaliæ, ex quo nomine adparet, recte in Taciti libris littera geminata scriptum esse.

Excipit *Lupia Alſonem* fluvium. Dio Cassius lib. lxi. pag. 544. ὥς τε Ἀρῆσον, ὑπὸ τὰ κατὰ φρονήσαντα αὐτῶν, ἐκεῖ τε ἢ ὅ, τε Ἀρῆσας καὶ ὁ Ελίσων συμμίσγνυνται, φράζον τε φασὶ ἐπιτελεῖσθαι, *ut Drusus, contemnens barbaros, ad Lupiæ & Elſonis confluentes castellum contra eos exstrueret*. Taciti testimonium incisionis dubio incertius est redditum. Ait annal. ii. cap. vii. *cuncta inter castellum, Alſonem, ac Rhenum, novis limitibus aggeribus- que firmatis*. Sic incidunt Vertranius & Freinshemius: ut castellum sit quod proxime iuxerat *Lupia flumini adpositum*. Contra Th. Ryckius conjungit sine interciso castellum *Alſonem*, forte quia Vellejus lib. ii. cap. cxx. ut locum descripsit: *qui una circumdati Alſone immensis Germanorum copiis obsidebantur*; & Ptolemæo locus *Ἀλίσων* est, quam- quam turbatis numeris ad Rhenum fere reductus. Nec vero de flumine Dionis dubitatur, quod hodie *Alme* dicitur, haud procul Paderbornia confluens.

Nobilis amnis *Visurgis* ita Latinis Græcisque dictus, vulgo *Weser*. Straboni dicto loco *Βισυργίς*: Ptolemæo *Ουίσουργίς*, & alio loco corrupte *Ουισούργίς*: Dionis lib. lv. ineunte *Βισυργίς*. Vellejus dicto lib. ii. cap. cv. *Intrata protinus Germania: subacti Bructeri, regni Cherusci, gentes: & amnis, mox nostra clade nobilis, transitus Visurgis*. Mela in cla- rissimis, in Oceanum exeuntibus, *Visurgim* refert, ut supra vidimus. Plinius itidem ito loco: *Albis, Visurgis, Amisus, Rhenus*. Et Tacitus annal. ii. cap. ix. *Flumen Rhenum Romanos Cheruscosque interfluebat*. Atque ita sæpe in sequentibus. Et Sidonius apollinaris Narbone sive Carm. xxiii. vers. 244.

*Tu Tuncrum, & Vachalim, Visurgim, Albin,
Francorum & penitissimas paludes
Intrares.*

Vifurgis finistræ ripæ adfunditur in Cattis flumen *Adrana*, nunc *Eder* dictum. Tacitus annal. i. cap. lvi. de Germanico: *Cattis adeo improvisus advenit, ut quod imbecillum et ac sexu, statim captum aut trucidatum sit: juvenis flumen Adranam nando transtulerat, Romanosque pontem ceptentes arcebat.* Haud longe a fontibus Adranæ exoritur alius amnis, qui in contrarias partes fertur & Rheno admiscetur, nunc *Lanus* sive *Lonus* dictus. Christophorus Browerus a Venantio Fortunato *Laugonam* lib. vii. carm. vii. & in vetustis diplomatis *Loganam* dici, ad dictum locum Venantii adnotavit. Verba poetæ sunt ad ducem Lupum:

*Tamque diu pugnas, acie fugiente, sequutus,
Laugona dum vitreis terminus esset aquis.*

Superior Rhenus duos nobiles fluvios haurit *Mœnum* & *Nicrum*. Utrumque Eumenius Panegyrico Constantini cap. xiii. conjungit. *Pulchrum tibi, inquit, videtur, & reverè pulcherrimum est, ut Rhenus ille non solum, ubi aut latitudine vadofus, aut vicinia fontis exiguus; sed etiam ibi novo ponte calcetur, ubi totus est, ubi jam plurimos hausit amnes, quos noster ingens fluvius, & Barbarus Nicer, & Mœnus invexit, ubi jam immani meatu ferox, & alvei unus impatiens, in sua cornua gestit excedere.* Sed de utroque seorsum, quæ veteres scriptores habent, requiramus. Alter scribitur varie *Mœnis*, *Mœnus*, *Mœnus*, *Mœnus*. Porponius Mela sæpe dicto loco: *Amnium in alias gentes exeuntium, Danubius & Rhodanus in Rhenum, Mœnis & Lupia clarissimi.* Plinius lib. ix. cap. xv. de Siluro pisce majore *Precipue in Mœno, Germaniae amne, protelis bonum, & in Danubio marris extrahitur.* Tacitus de Germ. cap. xxviii. *Inter Hercyniam silvam, Rhenumque & Mœnum amnes Helvetii; ulteriora Boii, Gallica utraque gens, tenuere.* Ammianus Marcellinus lib. xvi. cap. ii. *Germani trans Mœnum nomine fluvium ad opitulandum suis necessitudinibus larant.*

Alterius, *Nicri*, vix memoria supra Constantinorum ætatem est reliqua. Ex Eumenii panegyrico ad Constantinum modo verba attulimus quibus *barbarus Nicer* cum *Mæno* dicebatur, respectu *Mosellæ*, fluvii ingentis nostri, id est Romani, ex Romana provincia in Rhenum decurrentis. Vopiscus in Probo cap. xiii. *reliquias [hostium] ultra Nicri fluvium & Albam removit.* Ausonius *Mosella* vers. 423.

Hostibus exactis Nicrum super.

Et Sidonius Apollinaris ad Avitum socerum Panegyri. vers. 324.

*Bructeris, ulvosa quem vel Niccr abluit unda,
Prærupit Francus.*

Mediam Germaniam fluvius *Albis* pervadit, vulgo *Elbe*, in cujus nomine plerique assentiunt; Græci, Strabo, Ptolemæus ὁ Ἀλβίς, *Albis*: præter Dionem, cujus est lib. lv. ineunte ὁ Ἀλβίς: Latini, Mela, Plinius, quorum verba supra cognovimus. Vellejus Paterculus lib. ii. cap. cvi. *a Rheno usque ad Albim, qui Semnonum Hermundorum fines præterfluit:* Tacitus Germ. cap. xli. *In Hermunduræ Albis oritur flumen inclitus noster olim:* & annal. i. cap. lxx. *inter Albim & Rhenum.* ac sæpe alibi. Et Seneca Medea vers. 371.

*Nil, qua fuerat, sede reliquit
Pervius orbis.*

*Indus gelidum potat Araxem,
Albim Persæ, Rhenumque bibunt.*

Flavius Vopiscus, ut modo vidimus, mutata forma, *Alba* dixit.

In Albim decurrit *Sals*; ille nobilior Germaniæ fluvius, quem Strabo lib. vii ut f

probavimus quum de Sala Inferioris Germaniæ five Ifala ageremus, nominatim indicavit; Tacitus lib. XIII. cap. LVII. sine nomine circumſcripſit. *Eadem æſtate*, inquit, *inter Hermunduros Cattoſque certatum magno prælio, dum flumen, gignendo ſale ſecundum, & conterminum, vi trahunt.* - - - - *Inde indulgentia numinum illo in amne illisque in ſilvis ſalem provenire, non, ut alias apud gentes, eluvie maris, aſcente unda; ſed ſuper ardentem arborum ſtrum ſuſa, ex contrariis inter ſe elementis, igne atque aquis concretum.* Scilicet ſalinæ noſtræ juxta Salam, in ſilvoſa tum regione, ex ipſo flumine, quod inde nomen haberet, provenire videbantur.

Post Albim incertiora omnia Romanis fuerunt, ut qui nunquam flumen trajecerunt, ſed, ſi quando id tranſmiſere, ut de L. Domitio refert Tacitus annal. IV. cap. XLIV. exercitu flumen Albim tranſcendiſſe; longius tamen non videntur progreſſi eſſe. Unde et quod ulteriora flumina aut taceant omnia, aut alii aliter illa adpellent atque ordinent. Meli nihil ultra Albim memorat præter *Viſulam* amnem, id eſt *Viſtulam*: Plinius *Viſtula* & *Guttalum*, Ptolemæus *Chaluſum*, *Suevum*, *Viadum*, *Viſtulam*. Primus, *Chaluſus*, non dubitatur *Trava* eſſe, qui Lubeccam perluit; quia proximus Albi ponitur: alter vero, *Suevus*, admodum dubitabilis. Quod enim Ptolemæus a Viado (lege *Viadum*) diſtinguit, & citeriorem facit; ſunt clari viri qui de *Spreha* flumine, quod per Havelam Albi adfunditur, intellectum velint: quibus hoc maxime obet, quod Ptolemæus ſolos ibidem amnes recenſeat in Oceanum exeuntes, non in alios fluvios: ideoque Cluverius pro uno flumine habet cum Suevum tum Viadrum, errore ſeparatos a Ptolemæo, quod eo facilius fuerit, quia Germania trans Albim tum temporis non ſatis fuit cognita. Quod etiam Oderæ, qui haud dubie Ptolemæi Viadus vel Viader eſt, ut nomen oſtendit; diſjunctiſſimis oſtiis, & per inſulas Wollinam & Uſedomiam ſeparatis, Oceano ſive Codano ſinui infunditur, non improbabile eſt, citerius oſtium vocari Suevum; ulterius Viadrum, ſervato amnis nomine, ſicut hodieque diverſis nominibus illa oſtia diſtinguuntur. Citinum enim, quod fluvium *Pene* ſimul effundit, ejus nomen quoque induit: medium *Swine* adpellatur, ſeu *Swene* dialecto alia, quod propius ad *Sucvi* nomen accedit, ultimum eſt *Drwenovium*. Hæc congruentior eſt Ptolemæi interpretatio, quam ſi in eo erraſſe dixeris, ut vel ex uno flumine duo fecerit, vel fluviale oſtium habuerit pro marino.

Succedit Solini *Guthalus* inter Albim & Viſtulam cap. XX. poſitus, latiffimis amnibus Germaniæ adnumeratus: qui a Plinio ſcribitur *Guttalus*, ſed, turbato ordine, ultra Viſtulam removetur. Quem ſi preſſe ſequi volueris, de Boruſſo quodam amne, forte Pregela, interpreteris. Quod vero Solinus, qui Plinium tranſcripſit, Guthalum citeriorem ponit (ait enim: *De internis ejus [Germaniæ] partibus Albi, Guthalus, Viſgela, amnes latiffimi, præcipitant in Oceanum;*) nec vero in Boruſſia eſt tam clarus, ut Plinius ſuum Guttalum facit; aut tam *latus* ut dixit de eodem Solinus, quam Oderæ Pomeraniæ; turbatus ordo Plinii a deſcribentibus videtur, eique ordo Solini præferendus. Quod ſi eſt; Guttalus non poteſt alius quam Oderæ eſſe, quia Pomerania alium tam memorabilem ac clarum, latiffimumque non habet, neque credibile propter hanc cauſſam, prætermitti a Plinio vel Solino Oderam potuiſſe. In quo etiam Philippum Cluverium, præſtantiffimum geographum Germaniæ, conſentientem habemus.

Viſtula autem, Οὐίςλα Ptolemæo & Agathemero, Plinio *Viſtillus* ſive *Viſtula*; Solino *Viſtula*; & in ſcriptis quibusdam libris *Viſtla*, ſive *Viſcla*, Salmaſio teſtante: Pomponio Melæ *Viſula*; ex ſitu non dubitatur amnis eſſe, qui vulgo *Weixel*, & *Wieſſel* ſive *Wißel* adpellatur, terminus, adverſus Sarmatiam, Germaniæ. ut ſupra ex Ptolemæo & Agathemero probavimus.

Australis limes superest, quem *Danubius* amnis facit, in oriente *Ister* adpellatus. Fluvius Europae nobilissimus, cuius maiorem partem pervadit, μέσην χρίζον τὴν Εὐρώπην, *Europam* mediam dividens, ut Herodotus ait lib. II. cap. XXXIII. Limitem Germaniae ab austro esse supra ostendimus, esseque binominem, & nunc *Danubius* nunc *Ister* dici, omnium confessione certum est: sed quibus regionibus *Danubius* sit, & quibus alio *Ister* nomine, dissensionibus auctorum maxime incertum: nisi quod in eo convenitur, *Danubii* nomen valere ab occasu: *Istri*, in oriente. Pomponius lib. II. cap. I. *Germania magnarum gentium diu Danubius est: deinde aliter adpellantibus accolis sit Ister.* Ptolemaeus lib. III. cap. VIII. ἀπ' Ἀξίω πύλειος ἤδη καλεῖται ὁ Δανύβιος μέχρι ἑὸς Πόντου ἢ ἐκβαλῶν, Ἰστρον, ab *Axiopoli* iam vocatur *Danubius* usque ad Pontem & ostia *ISTER*. At *Axiopolis* in *Moësia Inferiore* est prope *Getarum* regionem. Sic tamen etiam *Strabo* lib. VII. pag. 212. ὁ ποταμὸς τὰ μὲν ἄνω καὶ πρὸς τὴν πηγὰς μέρη, μέχρι τὴν καταβολαὴν, Δανύβιον προσηγόρευον, ἃ μάλιστα διὰ τὸ Δάκων φέρεται: τὰ δὲ κάτω μέχρι ἑὸς Πόντου, τὰ ὅθεν ἰστρον, καλεῖται Ἰστρον. *Fluminis superiores partes, quae fontes versum sunt ad casaractas usque, Danubium dixerunt, quae maxime per Dacos feruntur: inferiores ad Pontem usque, quibus Getae sunt vicini, Istrum adpellant.* Contra *Plinius* lib. IV. cap. XII. *Per immensas lapsus gentes Danubii nomen, immenso aequarum antro, & unde primum Illyricum adlus, Ister adpellatus.* Breviter sic usum vocabuli *Danubii* ostendit, sed nondum clare distincteque, quia *Illyricum* antiquum (alia ratio *Illyrici* medio aëvo est) non attingit *Danubius*. Magis coarctat usum vocabuli *Agathemerus* lib. II. cap. IV. ὁ Ἰστρον, ὃν μέχρις Οὐνδοβούνης πέλειος Δανύβιον καλεῖται, Ἰστρον, quem ad *Vindoboniam* usque *Danubium* vocant.

Quid ergo in tanto dissensu constituendum? Superiora fluminis, *Danubii* nomen; inferiora, *Istri* ferre certum est: in mediis, huic, illi nomini terminum praefinire perdifficile, in quo usus scriptorum sequendus est, qui vero nec ipse sibi constat ubique & omnibus exemplis. Graeci scriptores mediis partibus saepius *Istrum*, Ἰστρον; Latini frequentius *Danubium* adpellant. *Eutropius* lib. VI. cap. II. de *Scribonii Curionis* *Dacico* bello: usque ad *Danubium* penetravit: & cap. VIII. de *M. Luculli* bello *Thracico*: usque ad *Danubium* penetravit: Ac *Florus* lib. IV. cap. XII. de *Dacis*: quoties concretaeque *Danubius* iuxtaeque ripae, decurrere solebant & vicina populari. *Vopiscus* *Aureliano* cap. XXIII. *Provinciam trans Danubium Daciam, a Traiano constitutam, reliquit.* Adde *Eutropium* lib. II. cap. IX. At idem *Florus* dicto loco, paucis ante verbis, *Pannonii duobus saltibus, a tribus fluvibus Dravo, Sava, Istroque vallabantur.* *Pannonii* autem *Dacis* citeriores sunt *Praenius* in locis *Eutropii* lib. VI. & IX. Ἰστρον reddidit qui Latine est *Danubius*: & *Xiphilinus* *Traiani* pontem, qui in *Moësia Superiore* erat, ἐπὶ ἑὸς Ἰστρον; super *Istrum* contrivitum fuisse narravit:

MONTES ET SILVAE

GERMANIAE.

In nobilioribus montibus, qui memorantur ab antiquis scriptoribus, celebratus a *Mela* & *Tacito* *Tannus*. Ille lib. III. cap. III. *Montium altissimi Tannus & Rhetia.* Hic *annal.* I. cap. LVII. *Germanicus quatuor legiones, quinque auxilium millia, & tumularias castris Germanorum, cum Rhetum cohortem, Cacinam tradit: totidem legiones, de*
plices

placem sociorum numerum ipse ducit: positoque castello super vestigia paterni praesidii in monte Tauno, expeditum exercitum in Cattos rapit. Et interjectis paucis: Cattis inprovvisus advenit: jacentis flumen Adranam nando tramiserat, Romanosque, pontem ceptantes, arcebant. dein tormentis sagittisque pulsi. - - - C. far incenso Mattio (id genti caput) aperta populatus, verius ad Rhenum. Idem lib. xii. cap. xxviii. de L. Pomponio legato, qui trans Rhenum Cattos repressurus, auxiliares Vangiones & Nemetas cum alario equite praemisera: praedia suaque onusti ad montem Taunum revertuntur, ubi Pomponius cum legionibus opperiebatur, si Catti cupid. ne ulciscendi casum pugna praeberent. Hæc latius transcribenda erant, ut de situ constaret clarius. Sunt enim qui in Cistrhenana Germania hunc montem quaerant: quem vero Tacitus trans Rhenum designat. Quid enim opus fuisset montano praesidio in pacata provincia, ut Drusus poneret, aut Germanicus dirutum a barbaris instauraret? cur subsidia, suis in hostem emissis, Pomponius cis Rhenum posuisset ad casus & fortunam belli? Et quia inde rectum iter ad Mattium oppidum erat & Adranam flumen; pronum utique ad fidem est, quod Cluverius censet, esse montem illum, qui ex adverso Moguntiaci vulgo *der Heyrich & die Hobe* adpellatur. Ortelius quoque trans Rhenum apud Cattos locavit.

Pomponii Melæ *Rheticonem* frustra quidam in Rhætia & in Alpibus, nominis consonantia decepti, investigant, quia Alpes Romani ad Italiam potius referunt, quam ad Germaniam; nec aliud propositum Melæ fuit, quam montes, silvas, flumina Transrhenanae Germaniae indicare. Sicut ergo *Taunus* in conspectu Romanorum fuit, Moguntiaci aut vicinis in locis praesidia habentium: ita vero simile est, in pari situ & notitia montem esse *Rheticonem*; cui positioni nullus respondet magis, quam qui Tauno non minor trans Rhenum e regione Bonnæ conspicitur, vulgo *Septimontium*, *Sibengebirge* dictus. Hæc ex Cluverii judicio, qui omnia diligentissime scrutatus est.

Ptolemæi *Melibocus* mons, *Μηλίβοκον ὄρος*, inter Visurgim & Albim est, quem a Chamaeis incipere dixit, ejusque orientales accolae; *Bonochæmas*, *περὶ τὸν Ἀλβιν ποταμὸν*, circa Albim fluvium ipse constituit. Cluverio videntur illi montes esse, qui reliquum nomen ex Hercynia silva tenent, vulgo *der Haartz*.

Ejusdem Ptolemæi mons *Asciburgius* in Poloniae finibus sit necesse est, quia accolæ & vicini proximi *μέχες δ' Ουισύλα*, usque ad *Vistulam* pertinuisse dicuntur. Montes ergo sunt inter Silesiam & Poloniam, & ex australi parte Hungariam contingentes. Tandem *Sudetos* vel *Sudetos* montes addit Ptolemæus, *τὰ Σέδητα ὄρη*, quos circa Bojohemum esse plerique consentiunt, & ipsa positio Ptolemæi non obscure probat. Quidam in ortum, ad Moeni, Salæ & Egræ fontes: alii in aliam plagam ad fontes Albis reducant: Cluverius utrobique, ut sint montes cingentes Bohemiam.

Denique etiam *Abnoba* dignus mons est qui commemoretur, Ptolemæo *Ἀβνοβα* dictus, qui idem est: neque is difficilis inventu, propter flumen quod fundit. Plinius lib. iv. cap. xli. de Danubio: *Ortus hic in Germania jugis montis Abnoba, ex adverso Raurici Gallia oppidi, multis ultra Alpes millibus.* Et Tacitus de Germ. cap. i. *Danubius molli & clementer edito montis Abnoba jugo effusus, plures populos adit.* Festus Avienus *Descriptione Orbis* vers. 437.

Abnoba mons Istro pater est: cadit Abnoba hiatu.

Silvarum maxima est *Hercynia*, Straboni lib. vii. *Ἑρκύνιος δρυμός*, v Græca littera, quam Latini imitantur, quamvis propter Germanicam originem vocis opus non erat. Horrida fuit & amplissime patens. Cæsar lib. vi. cap. xxiv. *Hercynia silva latitudo ix dierum iter expeditio patet. Oritur ab Helvetiorum, & Nemetum, & Rauracorum finibus, restaque*

fluminis Danubii regione pertinet ad fines Dacorum & Anartium: hinc se flectit sinistrorsus, diversis a flumine regionibus, multarumque gentium fines propter magnitudinem attingit. Neque quisquam est hujus Germania, qui se adisse ad initium ejus silvæ dicat, quum dierum iter LX processerit, aut, quo ex loco oriatur, acceperit. Mela dicto loco dimensione utitur eadem: *Maxima*, inquit, *silvarum Hercynia*, & aliquot sunt, quæ nomen habent: sed illa dierum sexaginta iter occupans, ut major aliis, ita & notior. Plinius lib. iv. cap. xiv. extremo: introrsus, nullo inferius nobilitate, *Hercynium jugum* pratenditur. Sed necdum omnem latitudinem videtur Cæsar cognovisse. nam interiorē etiam Germaniam occupaverat. Claudianus iv. Consul. Honor. vers. 450.

vini accola silvæ

Bructerum Hercynia.

Et de Cattis Tacitus Germ. cap. xxx. *Catti initium sedis ab Hercynio saltu inchoant, non in effrictis & palustribus locis, ut cetera civitates: - - - & Cattos suos saltus Hercynius prosequitur simul atque deponit.* Totam ergo Germaniam fere complexa videri potest, ut ceteræ pleræque silvæ, hujus partes adpareant, quamlibet nomine insignitæ singulari: neque reliquæ ejus tantum illæ sunt quæ nomen retinent, *der Haartz*; verum etiam aliæ pleræque horridiores, ut *Spessard*, *Westerwald*, *Thuringica*, *Hassiacæ*, & *Bojohemum* cingentes, & aliæ. Sed vetera nomina inquirere jam nostrum est.

Cæsar lib. vi. cap. x. *infinita magnitudinis silvam* memorat, quæ adpellesur *Bacenis*. Hanc ait, introrsus pertinere, & pro nativo muro obiectam *Cheruscos a Suetis, Suevosque a Cherusco, injuriis incursionibusque prohibere.* Et ad hujus fines se Suevi, id est Catti, recipiebant, quum Cæsaris, Rhenum transgressi, arma refugerent. Metaphrastes Βακέννιον vocat. Ex situ autem silvæ *Bacenis*, & Cattorum fuga, ab Rheno magis magisque recedentium, adparet, non posse alios montes & saltus esse, quam *Hercyniæ* reliquias genuinas, quæ hodieque longo tractu procurentes *der Haartz* adpellantur.

Nec dubium est Cluverio, quin & *Cassia silva*, annal. i. Taciti memorata, pars fuerit magnæ illius *Hercyniæ*. Verba Taciti de illa cap. l. sunt: *Sequitur ardorem militum Cæsar, junctoque ponte transmittit duodecim millia e legionibus, sex & viginti socias cohortes, octo equitum alas. - - - At Romanus agmine propere silvam Cassiam, limitemque a Tiberio ceptum scindit. - - - Cacina cum expeditis cohortibus præire, & obstantia silvarum amoliri jubetur: legionum modico intervallo sequuntur. Juvit nox sideribus illustris, ventumque ad vicus Marsorum.* Quibus expensis omnibus, & unde duxerit suos Germanicus, nempe ex Castris Veteribus; concludit tandem Cluverius, silvam Cæsiam partim in Clivensi Ducatu, partim in Westphalia esse, inter Vesaliam & Koesfeldum interjectam.

Pars quoque *Hercyniæ* fuit *Gabreta silva*, Straboni Γάβριτα ὕλη, *Gaubreta*; Ptolemaeo Γαβρίτα ὕλη, dicta, quamvis hi distinguant ab *Hercynia*. Strabonis hæc sunt illi vii. pag. 202. Ἐστὶ καὶ ἄλλη ὕλη Γαύβριτα μεγάλη. ἔπειτα δὲ τὰ τῶν Σκενῶν. ἔπειτα δὲ Ἐρυνίῳ δρυμῶς. Est & alia magna silva *Gabreta*; deinde *Suevorum* sedes; inde *Hercynia silva*. Ptolemaeus lib. ii. cap. xi. τὰ καλούμενα Σκενῶν ἔρη. ὅφ' αἱ εἰσὶν ἡ Γαύβριτα ὕλη καὶ μετὰ αὐτὴν καὶ ἡ Σαρματικῶν εἰσὶν ὁ Ορεκύνιῳ δρυμῶς. Montes *Sudeti* dicti; sub quibus est *Gabreta silva*: inter quos & *Sarmaticos* montes est *Hercynia silva*. Et post paullo: Ὡς τὰ Σκενῶν ἔρη Τούροισιν. Ὡς δὲ τὰ ἔρη Ουρῶν. ἔπειτα ἡ Γαβρίτα ὕλη. Ὡς δὲ ἡ Γαβρίτα ὕλη Μαρκουαίων. Super *Sudetos* montes, *Therietichama*: infra illos montes, *Varisti*: dicta *Gabrita silva*, sub qua *Marcomani*. Sed neuter *Hercyniam* tantam habet, quantam Cæsar & Pomponius. Conjicit tamen ex hisce Cluverius, *Gabretam* silvam partim *Thuringicam* esse, partim *Bojohemicam*, *Thuringicæ* continuam atque connexam. In-

qua

quam & Melibocum montem est Ptolemæi *Semana silva*, Σημανὰ ὄλη, quæ quibusdam est ipsa Bacenis sive *der Haartz*.

In alia plaga est *Luna silva*; nec ipsa disjuncta longe ab Hercynia silva. Ptolemæus dicto loco; Ὡπὲρ τῆς Ὀρεύνιον ὄρυμὸν Κεάδοι. Ὡφ' ἐς τὰ εἰδηρυχεῖα, καὶ ἡ Λένα ὄλη. Ὡφ' ἦν αἰγὰ ἔθνος οἱ Βαυμοί, μέγας δ' Ἀναρβίς. *Sub Hercynia silva Quadi: sub quibus ferri fodine, Luna silva: sub qua gens magna Bemi usque Danubium.* Luna ergo silva ad Moraviam est, ad fontes Mari, nunc March, qui contra Carnuntum Danubio infinuatur.

Itidem ex alia plaga sunt *Marcianæ silvæ*, quas Ammianus Marcellinus vocat lib. xxi. cap. xv. [Valel. cap. viii.] *Discedens, inquit, Julianus a Rauracis, - - - profecturus per Marcianas silvas viasque junctas Isiri fluminis ripis, - - - quum ad locum venisset, unde navigari posse didicit flumen; lembis conscensis ferebatur occulte, scilicet in Pannoniam, Sirmiam versus.* Inter Rauracos autem & Danubium recentem media est silva Nigra, *Schwarzwald*, notissimæ famæ per quam transire Julianum oportuit, ut veniret ad Danubium nondum navigabilem. Hæc ergo est illa *Marciana silva*, ut Valesius; sive *Marciana*, ut Lindenbrogius scripsit: quam Tabula Peutingeriana eodem situ ostendit, itidem per e scriptam, *Silva Marciana*.

DIVISIO GERMANIÆ

Plinius lib. iv. cap. xiv. Germanos Transrhenanos in quinque gentes dividit, quarum quedam longius & supra consuetum limitem excurrunt. *Germanorum*, inquit, *gentes quinque, Fendili, quorum pars Burgundiones, Varini, Carini, Guttones. Alterum genus Ingævones, quorum pars Cimbri, Teutoni, ac Chaucorum gentes. Proximi autem Rheno Frisones; quorum pars Sicambri. Mediterranei Hermiones, quorum Suevi, Hermunduri, Chatti, Cherusci. Quinta pars Peucini, Basternæ, contermini Dacis.* Quum vero difficile sit, cuilibet harum gentium suam sedem & proprios fines adsignare; malumus cum Tacito secundum fluvios dispescere, qui certiores termini sunt, etiam notiores nobis, & jam expositi. Non equidem aperte ita dispensat Tacitus; id vero haud obscure ex libello ejus colligitur. Prima ergo pars est inter Rhenum, Salam, Albim, usque ad Sinum Codanum vulgo *Oost-Zee* dictum: altera inter Salam, Albim, Danubium & Vistulam ac mare septentrionale; quam uno nomine *Sueviam* adpellabant. Nam, inquit Tacitus cap. xxxviii. *Suevorum non una gens: majorcm Germaniæ partem obtinent, propriis adhuc nationibus nominibusque discreti, quamquam in commune SUEVI vocentur.* Majores hæ partes secundum alia interjecta flumina in minores subdividuntur, ut inter Rhenum & Amisium, inter Amisium & Visurgim; inter Visurgim & Albim; & sic in aliis quoque divisionibus. Sit ergo pars prior & occidentalis Germanorum.

INTER RHENUM ET ALBIM.

Multæ gentes inter Rhenum & Albim coluerunt, quas distinctius ut cognoscamus, particulatim contemplantur prout interjectis aliis fluminibus denuo divisæ ac separatæ sunt.

Inter Rhenum & Amisium sub Oceano sunt FRISII MAJORES, a *Minoribus*, qui circa lacus inter Rheni alveos habitaverunt, determinati. Taciti hæc divisio est de Germ. cap. xxxiv. *Angrivarios & Chamavos a tergo Dulgibini & Chasuari cludunt, aliæque gentes hæc perinde memorata. a fronte Frisii excipiunt. Majoribus minoribusque Frisii vocabuntur.*

est, ex modo virium. atque nationes usque ad Oceanum Rheno pratexuntur, ambiuntque immensos insuper lacus, & Romanis classibus navigatos. Ait distingui sic ex modo virium: quod argumento est plus terrarum, & spatiosiores campos tenuisse *Majores*, qui utique inter Flevum lacum, seu Rhenum a Druso abactum, & flumen sunt Amisium. Ex quo consequitur, *Minores* Frisios circa ipsos lacus & inter Rheni alveos una cum aliis gentibus, supra in belgica ex Plinio enumeratis, ut in tractu angustiore, coluisse. Tacitus *Majores* maxime in Caninefatum tumultu lib. iv. Histor. cap. xv. intelligit, quum gentem *Transrhenanam* Frisios adpellat. Statim, inquit, accitis *Frisiis* (*transrhenana gens est*) duarum cohortium hiberna, proxima occupatu, Oceano irrumpit, puta, Brinio, dux Caninefatum.

Plinius lib. iv. cap. xv. & *Frisios* & *Frisiabones* inter Helium & Flevum, Rheni ostia concludit, atque sic tantummodo *Minorum* rationem habet, quorum pagum censet Menso Altingius *Frisiabones* fuisse. Sed ultiores etiam esse & ad Amisium usque pertinere, Tacitus annal. i. cap. lx. clarissime ostendit. *Majores*, inquit, *Cæsari metus*: ne bellum mola una ingrueret: *Cacina* cum quadraginta cohortibus Romanis, distrabenda hosti, per *Bructeros* ad flumen *Amisiam* mittit: equitem *Pedo* praefectus finibus *Frisiorum* ducit. Ipse impositas navibus quatuor legiones per lacus vexit, simulque pedes, eques, classis apud praedictum amnem convenere. Et *Ptolemæus* lib. ii. cap. xi. τὴν παρωκεανὴν κατέχουσι Φρίσιοι μέχρι τοῦ Ἀμισίου ποταμοῦ, partem quae juxta Oceanum est, *Phrissii* colunt usque ad flumen *Amisium*. Sic scribit ille gentis nomen: qui *Dioni* lib. liv. sunt Φρίσιοι; Latinis, *Plinio* Tacitoque, *Frisii*: *Paullo Diacono* lib. vi. *Langob.* cap. xxxvii. *Frisones*. Est & *Frisius* veteri inscriptione apud *Gruterum* pag. 532. num. 6.

AUR. VERO EQ. SING. AUG.

NAT. FRISEO T. AEL. GEMINI

VIXIT ANN. XXX.

MIL. ANN. XIII.

Frisiorum itaque post *Flevum* ostium, primum fuit *Flevum castellum* Taciti, quod in oppidis numerasse, & φληὸν, *Fleum* dixisse *Ptolemæus* videtur. In *Frisiis* fuisse certum est, & ex Taciti annal. iv. cap. lxxii. constat. Eodem, inquit, anno *Frisii*, *transrhenani* populus, pacem exuere, nostra magis avaritia, quam obsequii impatientes. - - - *Olenius*, & *primipilaribus*, regendis *Frisiis* impositus, insensos fugam praevenit, receptus castello, cui nomen *Flevum*: & haud spernenda illic civium sociorumque manus litora Oceani praesidebat. Quod ut *L. Aprenio* inferioris *Germaniae* praetori cognitum, - - - exercitum *Rheno* devectum *Frisiis* intulit; soluto jam castelli obsidio, & ad suam tutanda digressis rebellibus. *Cluverius*, communi nomine inductus, a dextra *Flevi* ostii ponit: *Altingius* cum aliis, ad ostium *Unsingae*, nixus numeris *Ptolemæi*, profert, praesertim quum locus ibi, *Fliedorp* dictus, super sit. Nos nihil definimus: si quid tamen omnino dicendum est, censemus tutius in nominibus certis, quam in dubia auctoritate *Ptolemæi* confidi.

Pertus Magnusanus, supra ex *Ptolemæo*, quum de fluminibus ageremus, monstratus, vel sinus vel æstuarium est Oceani, (non lacus *Flevi*, ut alii contra sententiam *Ptolemæi* putant) cui *Unsinga*, fluvius *Gröningensis*, infunditur. Deinde *Ostium Vindri*, quod occidentale fluminis *Amisii* esse atque supra, *Altingio* indice, ostendimus. Intus paullo juxta idem ostium, quod sinus instar excurrit in laevam, *Amisia* oppidum, quod *Tacitus* lib. ii. annal. cap. viii. descripsit. Lacus inde, inquit, & Oceanum [*Germanicus*] usque ad *Amisiam* flumen, secunda navigatione pervenit: classis *Amisia* relictæ, laevæ tamen; errantemque in eo, quod non subvenit. Vim verbis Taciti inferunt, qui de *Embda*, urbe

urbe Cauchorum interpretantur, ut erudite Altingius, sæpe honoris causa nominatus, probavit. In *levo* enim *amne* sive ad Amisii sinistram & statio illa navium, quæ opportuna ibidem est, & oppidum *Amisia* juxta eandem quaerendum est.

Interiora juxta idem flumen videntur *Corbulonis munimentum* habuisse, & *Mediolanium* Ptolemæi. Illud ex Taciti libro xi. cap. xix. eruendum. *Natio*, inquit, *Frisiorum* post rebellionem, clade *L. Apronii* captam, infensa, aut male fida, datis obsidibus consedit apud agros a *Corbulone* descriptos. Idem senatum, magistratus, & leges imposuit, ac ne jussa exuerent, praesidium immunivit; missis, qui majores *Chaucos* ad deditionem perlicerent. Ex quibus colligitur, in parte *Frisiorum*, quæ *Amisio* & *Chaucis* proxima est, hoc *Corbulonis Munimentum*, cui praesidium, senatum, magistratum, leges imposuit, excitatum fuisse. Cui locum magis commodum, quam *Groningæ*, in tota *Frisiorum* regione negat *Menso Altingius* inveniri, quæ civitas multa vestigia *Romanarum* legum ac magistratuum ad nostram ætatem retineat. Quod vero *Romanorum* alia monumenta heic vana sint aut nulla, ex eo esse probabile facit, quod ibidem *Tacitus* subjecit, *Claudius* aliconnoxi in *Germanias* vim prohibuisse, ut referri praesidia cis *Rhenum* jubcret.

Alterum propter *Unsingam* oppidum, *Mediolanium*, ex situ & numeris *Ptolemæi* conicitur, quod idem doctissimus vir *Mediolarium* scribendum esse existimat, qui x. m. p. supra *Groningam*, juxta lacum, locus in medii ævi annalibus adhuc *Ad tres Lares* nominetur, ibidemque tenuis vicus supersit *Midlarcn* dictus, id est *Mediolarium*. Inde in occidentum, & *Flevum* versus *Cruptoricis villam*, & *Lucum Baduhennæ* fuisse, ex clade *Romanorum*, quam *Tacitus* annal. iv. cap. lxxiii. descripsit, intelligitur. *Mox* compertum, inquit, a transfugis, nongentos *Romanorum* apud *Lucum*, quem *Baduhennæ* vocant, pugna in posterum extracta, confectos, & aliam quadringentorum manum, occupata *Cruptoricis*, quondam stipendiarii, villa, postquam proditio metuebatur, mutuis ictibus procubuisse. Nemus sacrum *Lucum Baduhennæ* fuisse, ipsum nomen fert: an inædificatum fanum, vicum, vel majus aliquid habuerit, non habemus certum dicere.

Supra *Frisios*, in austrum versus, campi jacebant, pecoribus & armentis militum, ad dextram ripam fossæ relictæ, quos *ANSIBARII* sive *ANSIVARII*: a *Chaucis*, finitimis suis pulsi, petierunt ab *Romano* duce, nec impetrarunt: pariterque deserti a *Tenctæris* *Bructerisque*, ad quos confugerant; & rejecti ab *Usipiis* & *Tubantibus*; in *Cattis* tandem & *Cherusceis* perierunt. *Tacitus* lib. xiii. cap. lv. seq. de iis enarravit.

Ab austro etiam *Frisios* spectabant *MARSI* atque *BRUCTERI*, ab *Rheno* longe supra *Luppiam* extensi: quibus separati finibus, minus certum est. *Cluverius* censet, *Marsos* in castrorum *Bructerorum* loca immigrasse. Quæ aperta habemus, ex *Tacito* ostendimus, aut undecumque possumus. *Annali* i. cap. lvi. ille: *Fuerat animus Cherusceis juvare Cattos; sed exterruit Cacina huc illuc ferens arma: & Marsos, congregi ausos, prospero prælio cohibuit.* Et *annali* ii. cap. xxv. *C. Silio cum triginta peditum, bis equitum millibus ire in Cattos imperat [Germanicus] ipse majoribus copiis Marsos irrumpt, quorum dux Maroboduus, nuper in deditionem acceptus propinquo luco defossam Variæ legionis aquilam modico prælio servari indicat.* Forte alius hic lucus est ab illo, qui *Tanfana* templum habuit, inter ab eodem *Cæsare* eversum. Nam *annali* i. cap. l. legatus ejus præmissus dicitur ad *Marsos* venisse: & cap. li. *Cæsar* subsequens quinquaginta millium spatium ferro laqueoque percussisse: & profana simul & sacra, & celeberrimum illis gentibus templum, non *Tanfana* vocabant, solo æquatum. Non ergo ibi, sed alio loco, praesidium modicum & inde aquilæ fuisse, credibile est: sicuti nec illud incertum, in *Marsis Tanfana* templum existisse.

De BRUCTERIS Tacitus Germ. cap. xxxiii. *Juxta Tenēteros Bructeri olim occurrebant; nunc Chamavos & Angrivarios immigrasse narratur, pulsos Bructeris ac penitus excisis, vicinarum consensu nationum, seu superbia odio, seu praeda dulcedine, seu favore quodam erga nos deorum. nam ne spectaculo quidem praelii invidere. super LX millia non armis telisque Romanis, sed quod magnificentius est, oblectationi oculisque ceciderunt. At discordia ipsorum Germanorum Bructeros, Romanis cum voluptate spectantibus, excisos esse. At non ita extirpati omnes, quin posteriori etiam tempore ejus nominis multi superessent. Incertum tempus hujus internecionis, & sub Tiberio cum Bructeris etiam bellum fuit Romanis. Tacitus annali i. cap. lx. Caesar Cacinam, distrahendo hosti, per Bructeros ad Amisiam mittit. Ergo inter Flevum lacum & Amisiam coluerunt, supra Frisios. nam equitem Peditum praefectus finibus Frisiorum ducebat: ipse [Germanicus] legiones per lacus vexit. - - - Bructeros, sua iuvenes, expedita cum manu L. Stertinius missu Germanici fudit, interque cadem & praedam reperit undevicesima legionis aquilam cum Varo amissam. Ductum inde agmen ad ultimos Bructerorum: quantumque Amisiam & Luppiam amnes inter, vastatum, haud procul Teutoburgiensi saltu. Posteriori autem saeculo etiam Bructeros superfuisse, remotiores fortassis ab Rheno, panegyrici, Constantino dicti, ostendunt. Eumenius cap. xii. Ut omnibus modis barbarorum immanitas frangeretur, immissa Bructeris vastationem fecisti, imperator invicte. Et Nazarius ad eundem: Quid memorem Bructeros? quid Chamavos? quid Cheruscos? quid Alemannos? - - - Innumera simul gentes ad bellum coactae, sed uno impetu tuo fusa. Claudianus iv. Consul. Honor. vers. 450.*

- - - venit accola silva

Bructerus Hercinia.

Strabo & Ptolemæus Bructeros in *Majores* & *Minores* distinguunt. Ille lib. vii. post initium: ἡ Δαπία ποταμὸς, ῥέων διὰ Βρυκτέρων ἐλαττόνων, *Luppia amnis per Bructeros Minores fluit.* Et Ptolemæus lib. ii. cap. xi. Κατέχουσι τὴν Γερμανίαν, τὰ μὲν ὡς τὸ ῥῆνον δέχονται οἱ τε Βρυκτεροὶ (male Βρυάκτεροι scriptum) οἱ μικροὶ καὶ οἱ Σύγαμβροι, *Tenant Germaniam a Rheno fluvio Bructeri Minores & Sigambri.* Minores ergo ad Rhenum fuerunt in limite: Majores intus ad caput Luppiæ versus, & saltum Teutoburgicum.

Inter *Amisiam* & *Visurgim* ad septentrionem seu Oceanum erant *CHAUCI*, sive *CAUCHI*, qui & *CAUCI* scribuntur, sed *Minores* tantum: nam *Majores* trans *Visurgim* usque ad *Albim* erant. Ptolemæus in *Germania*: Μετὰ τὰς Καυχοὶ οἱ μικροί, μέχρι τῆς Ὀνίτης ποταμῆς. ἔτα Καυχοὶ οἱ μέγας, μέχρι τῆς Ἀλβιᾶς ποταμῆς, *Post hos [Frisios] Cauchi Minores sunt, usque ad Visurgim: deinde Cauchi Majores: usque ad Albim fluvium.* Etiam Tacitus hac divisione usus est lib. xi. cap. xix. *Corbulo, inquit, praesidium [Frisiis] misit, missis qui Majores Chaucos ad deditionem perlicerent.* Situm, amplitudinem, & mores gentis ita Tacitus de Mor. German. cap. xxxv. descripsit: *Haecenus in occidentem Germaniam novimus. In septentrionem ingenti flexu redit. Ac primo statim Chaucorum gentem incipiat a Frisii ac partem litoris occupet, omnium, quas exposui, gentium latissime obtenditur, donec in Catos usque sinuetur. Tam immensum terrarum spatium non tenent tantum Chauci, sed & implent, populus inter Germanos nobilissimus, quique magnitudinem suam maiestate tuetur, sine cupiditate, sine impotentia, quieti secretique. nulla provocant bella, nulla captibus aut laqueis populantur.* Attamen Ansibarios de sedibus expulerunt, ut supra annal. xiii. cap. lv. ostensum: & cum Civile fecerunt contra Romanos. Idem Hist. lib. i. cap. xix. *Civile Chaucorum auxilia venire.* Terram illorum Dio Cassius lib. liv. pag. 622. *Naxosidæ, Chaucidem* adpellavit. Nostra aetate Frisia orientalis est & Oldenburgicus Comitatus, ubi *Minores* fuerunt: *Bremenensis Ducatus* & portio *Lauenburgica*, ubi *Majores*.

Supra Minores Chaucos in austrum CHAMAVI erant qui antiquissimis temporibus ripam Rheni tenuerunt, ut Ansibariorum vel dux, vel orator ad Romanos, Bojocalus, apud Tacitum lib. XIII. cap. LV. ostendit: quæ petebant ab Romanis, *Chamavorum quondam arva, mox Tubantum, & post Usipiorum fuisse*. Quo casu vero migraverint, silente historia, ignotum est. Migrarunt autem in Bructerorum sedem una cum Angrivariis. Idem de Germ. cap. XXXIII. *Juxta Tencteros Bructeri olim occurrebant: nunc Chamavos & Angrivarios immigrasse narratur, pulsus Bructeris ac penitus excisis*. Vicini ergo Chamavorum ANGRIVARII, quos inter Amisiam & Visurgim coluisse, castris Germanici, annal. II. cap. VIII. probatur, quæ metanti, *Angrivariorum defectio nuntiatur a tergo*. Et quia altero latere Cheruscos attingebant, in meridiem illorum sedem inclinasse non obscurum est. Tacitus ibidem cap. XIX. *Latus unum Angrivarii lato aggere extulerant, quo a Cheruscis dirimerentur*. Ex quo est consequens, ut Chamavi septentrionem versus, proxime Chaucos, habitaverint. Ptolemæo sunt *Χάμαι, Chama*, quod nomen Cluverio ex *Χαμάβοι*, vel *Χάμαβοι*, ut Julianus oratione ad Athenienses scripsit, corruptum adparet.

Chamavos accolebant TUBANTES, incertum quibus finibus, pariter ab Rheno depulsi quondam, aut cedentes, quod supra ex Taciti lib. XIII. cap. LV. probavi. Idem annal. I. cap. LI. *Excivit ea cades Bructeros, Tubantes, Usipetes*. Cluverius *Teceliam* Ptolemæi, quæ, quod nomen prodit, nunc Teklenburg est, in Angrivariorum Tubantumque *confinio* ponit: malim *Chamavorum* Tubantumque, aut gentis utriusque & Tubantumconlimitio, sed a fronte: a tergo enim aliæ obscuræ gentes erant DULGIBINI & CHASUARI. Tacitus Germ. cap. XXXIV. *Angrivarios & Chamavos a tergo Dulgibini & Chasuari cludunt, aliæque gentes, haud perinde memoratæ*. Dulgibini sunt Ptolemæi *Dulgumni*: Chasuari sive Chasuari, Strabonis *Χατταῖριοι, Chattuarii*, lib. VII. & Velleji forsan *Attuarii*, lib. II. cap. CV. truncato capite litterarum. Videntur genus Chattorum sive Cattorum fuisse, qui alia dialecto nominati *Chassi* fuerunt, sicuti nunc Hassi. Francos in illum tractum successisse, ex Ammiano patet, qui lib. XX. cap. XXV. [Vales. X.] ait de Juliano: *Rheno exinde transmissso, regionem subito pervasit Francorum, quos Attuarios vocant*. Hos postea Rhenum transjecisse, & in secunda Germania, Lugdunensi prima, Lingonumque finibus sedes occupasse probat Hadrianus Valesius Notit. Gall. in *Attuarii*.

Ad Rhenum revertimur. USIPII & TENCTERI, a Cattis expulsi, & triennio vagati ad Rhenum venerunt & Menapiorum transrhenanas regiones occuparunt, teste Cæsare lib. IV. cap. IV. A Druso postea subjugati, amicitiam Romanorum acceperunt. Dio Cassius lib. LIV. pag. 544. de Druso: *τὸ Ῥῆνον ἐπεραιώθη, καὶ τὰς Ουσιπέτας κατεσρέψατο, καὶ τὴν Ἀσπίαν ἔξευξε, καὶ ἐς τὴν τῶν Συγάμβρων ἐνέβαλε*, *Rhenum trajecit, & Usipetes subegit, & Lupia ripis ponte junctis in Sigambrorum terram irrupit*. Videntur Usipii a divortio Rheni in superiora per ripam sedes habuisse. Ibidem Dio paullo ante, *ἐς τὴν τῶν Ουσιπετῶν κατὰ αὐτὴν τὴν τῶν Βαταύων νῆσον διέβη*, *in Usipetum regionem juxta ipsam Batavorum insulam transgressus est*. Tencteri vero in austrum vergebant, Agrippinensibus fere trans flumen objecti. Tacitus Histor. lib. IV. cap. LXIV. *Tencteri, discreta Rheno gens, puta, ab Ubiis sive Agrippinensibus*. Scribuntur varie hæc nomina, *Usipii, Usipetes & Usipetæ*: sic etiam *Tencteri & Tenchteri*. Græci magis variant Strabo, Dio Ptolemæus, addentes litteram: aut dementes, aut perversentes.

Per Usipios Drusus, ponte in Luppia facto, in SICAMBROS sive SIGAMBROS, quorum vetus sedes supra Luppiam fuit, & in extremis finibus illorum, *Aliso* fluvijs & castellum, ut supra de Fluminibus dictum fuit: quod ipsum castellum est, de quo Vellejus Paternus lib. II. cap. CXX. refert, *L. Ceditii, præfecti castrorum, eorumque qui una cir-*

summati Alifone immensis Germanorum copiis obsidebantur, laudanda virtus est. In ripa Luppiae, oppidum Ptolemæi eodem nomine *Luppia*, Λυππία, nunc Lippstadt, notum in Westphalia est. Horatius lib. iv. oda 11 *feroces Sicambros* vocat: sed victi ab Augusto, quem

Compositis venerantur armis,

ut idem extrema oda xiv dixit: & in Gallias ex sede sua *trajecti* sunt, ut Tacitus lib. xii. cap. xxxix. Ostorii, ducis Romani, verbis refert. *Sugambros* Tacitus nominavit, Graecorum more, qui Σύγαμβροι scripserunt: plures autem Latini, *Sicambri*, per I simplex & C. Sic Cæsar de se lib. iv. cap. xvi 11. *ad utramque partem pontis firmo praesidio relicto, in fines Sicambrorum contendit.* Martialis Spectac. carm. 111.

Crimibus in nodum tortis venere Sicambri.

Sidonius Apoliinensis lib. iv. epist. 1. *paludicolas Sicambros* dixit. Cetera hunc tractum, post Alifonem fluvium, & circa fontes Luppiae, *Saltus Teutoburgiensis* attingebat, quem illustrissimus auctor Monumentorum Paderbornensium, exsurgere dicit in dioecesi Paderbornensi, ac per Lippiensem, Ravensbergensem, Olnabrugensem, Monasteriensem, & Oidenburgensem ditionem longissimo montium silvarumque tractu porrigi ostendit. Sed hæc connexio silvarum atque montium: proprie dictus Teutoburgiensis saltus in illa, quam diximus, regione est, quod nomen confirmat, a *Teutoburgio* ductum, quod cruditorum plurium consensu in Dethmolda sive Dietmellen, oppido comitatus Lippiensis, invenitur. Saltus hic clade Variana nobilitatus fuit. Tacitus anal. cap. lx. *Ductum inde agmen ad ultimos Bruëctorum, quantumque Amisiam & Lippiam amnes inter, vastatum; haud procul Teutoburgiensi saltu, in quo reliqua Vari legionumque insepulta dicebantur.* Cluverius hunc locum Cheruscis citerioribus, hoc est cis Visurgim colentibus, attribuit: de quibus postea dicturi sumus.

Supra Tenēteros circa Segi confluentem, ubi australis pars Ducatus Bergensis est, Cluverius *Juhones* Taciti locat, de quibus extremo lib. xiii. scripsit: *Sed civitas Juhorum, sociis nobis malo improvise adflucta est. nam ignes terra editi villas, arva, vicos passim corripuerunt, ferebanturque in ipsa condita nuper colonia mœnia.* Quod verò alius nemo hujus gentis mentionem fecit, & insuper scripti codices, Florentinus & Th. Ryckii, *Vibonum* referunt; Nicolao Heinio, acuto viro, in mentem venit, *Ubiorum*, loco *Juhonum*, legendum esse, quam sententiam etiam Menio Altingius tuetur: Ryckius autem *Aednorum* mavuit, & *coloniam nuper conditam*, non Agrippinensem, sed Lugdunensem, ad Rhodani & Araris confluentes, intelligit, cujus memorabile incendium Seneca epist. xci. narravit. Sed propius ad MSS. codicum *Ubiorum*, quam *Aednorum*, accedit: etiam ratio temporis, adverbio *nuper* significata, cum Agrippinensi magis, quam Lugdunensi convenit, uti ex utriusque conditu, in Gallia a nobis descripto, luculentum est. Ad *Segum* fluvium reducit Cluverius Ptolemæi *Segodunum*, in locum ubi nunc *Sigen* oppidum est & sedes principis: sicut fluvius etiam *Sige* adpellatur, quem ab oppidi vocabulo quod Ptolemaeus prodit, *Segum* modo diximus. De *Rheticone* monte, qui illo in tractu est, supra quoque in *Montibus* commentati sumus.

Supra Tenētero in ripa Rheni, si *Juhones* excidant, uti videntur excidisse, *CATTI* sive *CHATTI*, usque ad Moenum habitabant, amplissima natio, & late diffusa, ab ortu usque Salam amnem per Thuringiam: a septentrione in Westphaliā ad Paderbornenses fines; & præter Hassiam, Wetteraviā, & partem Rhenani tractus ac ripas *Lexoviorum*, inter hos fines omnia possidebant. Cæsar passim illos *Suevos* vocavit, nec minus *Rhebo* adposuit; nescitur autem qua inductus ratione, in eo nomine fuerint, quos long

longe satis absint a propriis Suevis five Alemannis. Cæsarem interdum alii imitantur, ut Strabo lib. IV. p. 134. ὑπέρκεινται τῇ ποταμίας ταύτης οἱ Σούηβοι πρὸς αὐτοὺς ὁμοῦ Γερμανοὶ, καὶ δυνάμει καὶ πλῆθει διαφέροντες τῇ ἄλλων· ὑπὸ ὧν οἱ ἐξελαυνόμενοι κατέφθον εἰς τὴν εἰς τὸν Ῥήνον. *Supra totam hanc ripam degunt Suevi, Germanica natio, reliquis potentia & numero superior, a quibus expulsi in regionem cis Rhenum confugerunt.* Et Seneca Medea vers. 713.

Lucis Snëvi nobiles Hercyniis.

Cattorum sedem Tacitus describit Germ. cap. xxxii. *Proximi, inquit, Cattis certum jam alveo Rhenum, quique terminus esse sufficiat, Usipii ac Tenēteri colunt.* Et ex altero latere cap. xxx. *Catti initium sedis ab Hercynio saltu inchoant, non ita effusis ac palustribus locis, ut ceteras crenatas, in quas Germania patescit. durant siquidem colles paulatimque rarescunt: & Cattos suos saltus Hercynius prosequitur simul atque deponit.* Propria ergo Hercynia silva, & quæ maxime hoc nomen tenebat, in Cattis erat, & circa illorum regionem.

Caput Cattorum fuit *Mattium*, quod tamen haud dubie etiam *MATTIACIS*, singulari genti, nomen dedit; inde pronum est conjicere, *Mattiacos* fuisse Cattorum partem ita, ut plerumque seorsum nominentur, etiam a Cattis aliquando distinguantur. Tacitus annal. I. cap. LVII. de Germanico: *expeditum exercitum in Cattos rapit* - - - item, *Cattis improvisis advenit* - - - *Cæsar incenso Mattio (id genti caput) aperta populatus, vertit ad Rhenum.* Et lib. IV. Histor. cap. XXXVIII. *mixtus ex Cattis, Usipiis, Mattiacis exercitus.* Quod si ergo distincti sunt a Cattis, distinctos fines habuisse necesse est, quos autem difficile est signanter determinare: nec desperandum tamen quodammodo inveniri posse. Plinius lib. XXXI. cap. II. *Fontes Mattiacos* laudat, quæ Ammiani *Aque* sunt *Mattiaca*, lib. XXIX. cap. XX. omnium consensu thermæ Wisbadenses, e regione Magontiaci. Ait enim Plinius: *Sunt & Mattiaci in Germania fontes calidi trans Rhenum, quorum haustus triduo ferat.* Deinde *Mattium*, ut universæ gentis Cattorum, ita speciatim *Mattiacorum*, quibus nomen dedit, caput fuisse, perquam est vero simile. quam ob causam non *Mattium*, sed *Mattiacum*, quasi oppidum Mattiacorum, a Ptolenæo vocatum est. Hoc autem non tam consensu plurimorum, quam rationibus Taciti, videtur *Marpurgum* esse, quasi *Matburgum*, quod in via erat transeunti Germanico a Tauno monte, qui contra Magontiacum est, ad Adranam flumen: uti ex Taciti annal. I. cap. LVI. colligitur. Ergo Mattiacorum fuit quidquid a Moguntia Marpurgum usque aut paullo ultra est: utrum autem plura possederint, & quem ad finem, non habemus dicere. Rhenum attigisse certam est. sic enim Tacitus de Mor. Germ. cap. XXIX. *Est in eodem obsequio & Mattiacorum gens. Protulit enim magnitudo populi Romani ultra Rhenum, utraque veteres imperii reverentiam. Ita sedes finibusque in sua ripa; mente animoque nobiscum agunt.* Videntur ergo ripam inter Moeni & Loni confluentes tenuisse.

Reliqua, ultra illum confluentem, & ad Adranam, & Fuldam amnem, & ulteriora, Cattorum proprie dictorum fuerunt, in quibus nihil memorabile occurrit, nisi ad Fuldam *Castellum* Cattorum, nunc urbs inclita *Cassel*, licet, præter nomen, nullum forsan antiquius monumentum super sit, a geographo vetere vel historico conservatum. *Castellum* vero a Tauno monte, a Druso patre exstructum, a filio Germanico reparatum, in fines Mattiacorum incidit, quia prope Fontes Mattiacos erat, & ad limitem eorum prope Magontiacum, seu huc ubi ex adverso respondentem, vergebat. Ait de Germanico Cæsar: *postea castellum super vestigia patris presidii in monte Tauno, expeditum exercitum in Cattos rapit.* An hoc castellum *Monimentum Trajani* sit, ab Juliano reparatum, referente Marcellino lib. XIII. post principium, alios inter & Cluverium ambigue disputatur. Ait

ille esse idem, atque ita ter a primo conditu Drusiano, propter loci commoditatem, reparatum, a Germanico; a Trajano, qui nomen suum indiderit; & tandem ab Juliano. Nobis secus omnia videntur, ejusque sententiæ auctor nobis ipse Ammianus est. Tradit, post *Argentoratensem pugnam* Julianum *Magontiacum* petiisse; ac, *flumine pontibus constructis* transmissis, occupasse terras hostiles, & noctu navigiis modicis & velocibus octingentos impetuantes milites, qui sursum versus decurso cgressi, quidquid invenire potuerint, ferro violarent. Hanc rem perculisse animos Germanorum, ut trans *Moenum* nomine fluvium, ad opitulandum bene necessitudinibus, avolarent. Emensa aestimatione decimi lapidis, quum prope silvam venisset, squalore tenebrarum horrendam, obstructis semitis obiecto robore & ilicibus incisissimis; gradi cuncti retro constituerunt. Et dum nullus obfisteret, munimentum, quod in *Alemannorum* solo creditum *Trajanus* suo nomine voluit adpellari, dudum violentius oppugnatum, tumultuario studio reparatum est. Videmus, apud *Magontiacum*, ponte in *Rheno* facto, exercitum transiectum esse, & ex *transrhenanis* castris emissos navigiis, haud dubie per *Moenum* fluvium, qui hostilem terram vastarent: ideoque *Moenus* barbaris transmittendus erat, ut suis optularentur. Excursoribus obfuit immanis silva, obstructis semitis inpervia, cujus inter *Frankofurtum* & *Darmstadium* reliquiae sunt, quæ arguunt cum *Ottena* silva cohaesisse. Congruit spatium decem lapidum sive milliariorum. In illo receptu demum *Julianus*, qui interea sequutus emissarios videtur, *Trajanus* munimentum in solo *Alemannorum*, hoc est sinistra *Moeni* ripa, reparavit. Ultra illam silvam, ad dextram ripam conversi *Nicri*, haud longe a confluyente, *Lupodunum* *Ausonius* fuit, qui *Mosella* vers. 423. scripsit,

Hostibus exactis Nicrum super, & Lupodunum:

quod *Freherus* aliique *Ladenburgum* interpretantur. Huc vero producti *Cattorum* fides in austrum fuerunt.

CHERUSCI supersunt, a *Cattis* in septentrionem inter *Visurgim* & *Albim* procurentes, gens itidem ampla, sed minore gloria quam *Catti*. *Tacitus* *Germ.* xxxvi. *In Lem Chaucorum Cattorumque Cherusci nimiam ac marcentem diu partem illacessiti nutrierunt. idque jucundius quam tutius fuit, quia inter impotentes & validos falso quiescas.* - - - *Ita qui olim boni acique Cherusci, nunc inertes ac stulti vocantur: Catti: victoribus fortuna in sapientiam cecidit. Tacti ruina Cheruscorum & Fosi, contermina gens.* Ex quibus sedes illorum inter *Visurgim* & *Albim* incidit. Olim bellicosiores fuerunt sub *Arminio* duce contra Romanos pugnantes, ut *Tacitus* ann. i i. cap. xvi. seq. perscripsit; & de iis non minus, quæ de *Cattis* & *Angrivariis* triumphavit *Germanicus*, quod *Tacitus* ibidem cap. xli. narravit. Latius tum & cis *Visurgim* etiam *Cheruscos* coluisse, ex *Dionis* lib. liv. videtur pronum ad probandum esse. De *Druso* ait pag. 544. τὸ Ῥῆνον ἐπεεργάσθη, καὶ τὰς Ὀυισσάδας κατεστέφοντο, τὴν τε Λαπιδίαν ἐξέδωκε, καὶ ἐς τὴν Συγαμβρῶν ἐπέβαλε, καὶ δι' αὐτῆς καὶ τὴν Χερουσιᾶν περσεχώρησεν, μέχρις ὅτι Ὀυισσέργον. *Rhenum* transmisit, *Usipetes* subjugavit, *Lupodunum* ponte junxit & in regionem *Sicambriorum* irrupit, & per illam in *Cheruscorum* terras usque ad *Visurgim*. Quem ordinem & *Vellejus* lib. i i. cap. cv. tenet: *Intrata protinus Germania, subacti Attuarii, Bructeri: recepti Cherusci: transitus Visurgis.* Hanc ob causam *Cluverius* *Tentoburgum* cum silva, qua *Varus* cum legionibus cæsus est, *Cherucis* scripsit. de quo supra in *Sicambriis* aliquid diximus.

Verius in *Cherucis* est *mons Melibocus*, de quo etiam antea dictum fuit: & *Lacus Herculis*, *Tacito* lib. i i. annal. cap. xi i. *Silva Herculis sacra*, quam prope *Mindam* fuit *Cluverius* opinatur: & *Tropæa Drusi*, τρέπαια Δρουσίου, quæ *Ptolemæus* in oppidis Germanorum numeravit. *Dio Cassius* ad *Albim* posita fuisse tradit incunte lib. lv. *Drusus* inquit, ἰνδὲ τοῦ ὅτι Χερουσιᾶν μετέστη, καὶ τὴν Ὀυισσέργον διαβὰς, ἤλασε μέχρις Ἀλβιδαν

περὶ δὲ αὐτὸν ἐπεχείρησε μὴ περὶ ὠθῆναι, ἐκ ἡδυνήθη δὲ, ἀλλὰ τρέπαια εἰσῆλ, ἀνεχώρησε.
 in Cheruscos converso itinere Visurgim transgressus, ad Albim usque populando perrexit. Hunc
 quum frustra conatus esset transire, tropæis constitutis, recessit.

INTER ALBIM ET VISTULAM.

Septemtrionali Germania, quæ Romanis cis Albim erat, adhuc omni explicata; tra-
 jecto amne, eundem cursum in septemtrionali plaga ad Vistulam usque prosequemur.
 Cheruscis contermini, sed Albi interfluente, FOSI erant, ut paullo ante ex Taciti
 Germ. cap. xxxvi. cognovimus. *Tacti*, inquit, *ruina Cheruscorum & Fosi, conter-*
mina gens, adversarum rerum ex aquo socii, quum in secundis minores fuissent. Quod conter-
 mini, dubitare possis, an trans Albim, flumen ante ostia instar maris litum, fuerint. At
 quia subijcit, *Eundem Germania sinum proximi Oceano Cimbri tenent;* & hæc verba cum
 superioribus connectit, nec quidquam inter Fosos Cimbrosque interposuit; recepta opi-
 nio, Fosos trans Albim habitasse confirmatur. Nemo unquam illorum, nisi Tacitus,
 mentionem fecit; nec Ptolemæus, qui LX. circiter annis post Tacitum scripsit, largus
 alioquin in gentibus enumerandis. In loco autem Fosorum SAXONES memorat, quæ
 validissima gens postea evasit. *Ἐπὶ τῇ ἀντικείνῃ τῇ Κιμβρικῇ Χερσονήσῃ, Σάξονες, Supra col-*
lum, inquit, *Cimbriae Chersonesi; sunt Saxones.* Quæ causâ est, ut Fosi Cluverio sint
 ipsi Saxones, quum fieri haud potuerit, ut tam brevi intervallo Fosorum gens perierit,
 & nova Saxonum surrexerit, a nemine antea memorata. Ipsam autem Chersonesum
 his obscuris nominibus post Saxones replevit *Sigulonibus, Sabalingis, Cabandis, Chalis,*
Phundis, Charudibus, πάντων δὲ δυνάτωτατοι Κίμβροι, omnium autem maxime septem-
trionales Cimbri.

CIMBRI autem Taciti ævo parva civitas, sed gloria ingens. Addit cap. xxxvii. *vete-*
ris fama late manere vestigia, utraque ripa castra ac spatia, quorum ambitu nunc quoque metia-
ris molem manusque gentis, & tam magni exercitus fidem. Non dubium ergo, ingentem
 olim multitudinem fuisse, quæ peninsulam occuparet, & obscuros populos, quos Pto-
 lemæus nominavit, subiectos & oppressos contineret. Quum vero Italiam invasuri essent,
 a Mario Catuloque sunt deleti: quæ vero pars domi remanserat, Taciti ævo civitas par-
 va, in septemtrionali peninsulæ sinu, Ptolemæo auctore, collocatur. Post Albim
 supra Cimbros Tacitus *Rendignos, Aviones, Anglos, Varinos, Endoses, Suardones &*
Anthones, cap. xl. nominavit: sed difficulter in suas sedes distribuuntur, quia alia hoc
 loco & monstrosa vocabula Ptolemæus habet. Meræ ergo conjecturæ sunt, quas sequun-
 tur, qui in tabulis sedes hisce gentibus adsignaverunt: soli ANGLI, quod alio ævo socie-
 tatem cum Saxonibus in occupanda Britannia fecerunt, videntur conjungendi, ut vicini,
 esse.

Urbes Ptolemæus ad Albim ponit *Marionem & Laciburgum*, quarum illa fere in locum
 cadit ubi nunc Hamburgum, celeberrimum emporium est: hoc, supra illam, in lo-
 cum *Laciburgi*, quod probabilius fiet, si v pro x in vocabulo Ptolemæi legas. Ha-
 bet eodem tractu geographus *Trevam*, quæ quod nomine cum amne *Trava* convenit,
 quæ Ptolemæo *Chalus* est; fit, ut multi ad illud flumen reducant, quasi Lubeca, iti-
 dem nobilis urbs, ex Trevæ vel initiis vel ruinis sit exorta. Post *sinus ingens Codanus* est,
 magis parvisque insulis refertus, ut Pomponius Mela describit; nunc *Oost-Zee*, sive *Mare*
Balticum; sub cuius initio Ptolemæus alteram *Marionem* (ἑτέρεν Μαριωνίς Græce dicitur)
 locat, quæ curiosis, qui vetera cum novis, dubia cum certis componunt, videtur
 in

in loco Wismariae esse: ubi vulgo VARINOS locant, quasi hi sint quos nunc maritimos Meklenburgios nominant. Supra hos populos, amnem Spream versus, sive inter Albim & Oderam in Brandenburgica Marchia ponendi LANGOBARDI videntur, quos, ut Tacitus ait cap. XL. tum *paucitas nobilitabat, quod plurimis ac valentissimis nationibus cincti non per obsequium, sed praeliis & periclitando iui erant.* Tiberii tempore Cheruscorum loci facti, Arminio accessere, bello contra Maroboduum & Suevos. Postea, ingenti multitudine auctos, cum alia bella & excursiones, tum diuturna possessio Italiae multum nobiliores reddiderunt.

Superius, inter eosdem fluvios, Albim & Viadrum, fuerunt SEMNONES, qui se *vetustissimos nobilissimosque Suevorum*, ut Tacitus cap. XXXIX. refert, memorabant. Adjecta auctoritatem fortuna Semnonum. *Centum enim pagis habitabantur, magnoque corporis effectum, ut se Suevorum caput crederent.* Nec intra fines annium multitudo gentis contineri potuit, quin hinc trans Albim in Misniae partes, illinc ultra Viadrum in citeriorem Poloniam se proferrent. Ante Tacitum Vellejus Paterculus memoravit lib. I. cap. CV. *Albis, inquit, Semnonum Hermundurorumque fines praterfluit.* Et Strabo, qui lib. VII. post principium, *τὸ Σκύνον αὐτῶν μέγα ἐστὶ Σέμνονας*, ipsorum Suevorum nationem *μαγνὰν Σέμνονας*, porrecta syllaba media dixit. At Ptolemæo Σέμνορες sunt, media brevi.

Dixi vetustissimos nobilissimosque Suevorum, & caput, Semnones videri voluisse. nam SUEVI omnes inter Albim & Vistulam Germani vocabantur. Tacitus cap. XXVIII. *Nunc de Suevis dicendum est, quorum non una, ut Catorum Tenceterorumve gens. majorem enim Germania partem obtinent, propriis nationibus nominibusque discreti: quamquam in commune SUEVI vocentur.* Postea sub illis recenset Langobardos, Reudingos, Aviones, Anglos, & quos alios supra enarravimus: etiam Marlingos, Oros, & quos trans Oderam colentes postea enumeraturi sumus. Hinc est quod Ptolemæus conjungit vocabula *Σκῆβοι Ἀγγλοι, Suevi Angli; & Σκῆβοι Σέμνορες, Suevi Semnones.*

Inter Viadrum, qui & Suevus videtur esse, & Vistulam sunt Taciti positione sub nomi Suevico & RUGII & LEMOVII. Cap. XLIII extremo: *Protinus deinde ab Oceano Rugi, & Lemovii:* quos sic ulteriorem Pomeraniam, praesertim maritimam, cum Cassubiorum terra tenuisse necesse est. Rugii citeriores, & prius a Tacito nominati, quorum oppidum *Rugion* intus posuit Ptolemæus: & prope Viperæ ostium superest aliud *Rugenwald*, quod veterem nomenclaturam regionis confirmat. Limitem ergo his ab Odera seu Viadro Cluverius constituit *Viperam* sive Wipper amnem. Ulteriores *Lemovii*, a Viperæ ad Vistulam sunt. Hos posteriori ævo HERULOS nominatos fuisse, exinde Cluverius conject, quia mediæ ævi scriptores, obliti Lemoviorum, plerumque cum Rugiis conjungunt *Herulos*, in regionibus, in quas una egressi fuerant. Paullus Warnefredi de Getis Langobard. lib. I. cap. I. *Gothi Wandalique; Rugi, Heruli atque Turcilingi, nec non etiam alia feroces & barbaræ nationes, e Germania prodierunt.* Et Jornandes Odoacrum gentem *Regum* dixit, at *Herulorum* simul regem, saltem auxilio illorum munitum, de Regno Success. cap. CIII. licet de Rebus Getic. cap. XXI. cum Ablabio historico a Maxide palude velit arcessere.

Ptolemæus heic omnia turbat, & inaudita vocabula nationum adfert, e quibus solos *Sidinos*, sive *Sidenos*, Σιδνός, cum oppido *Viritio*, spatio complendo retinuimus: Plinius lib. IV. cap. XIV. heic suos VINDILOS, id est *Vandalos* sive *Wandalos* ponit, quorum partem facit BURGUNDIONES. Ipse quidem cum *Varinis*, quos in citeriore tractu supra posuimus, conjungit proximæ; at ulteriores etiam, Carinos & Guttones subjungit.

ut de sede nationum nihil certi ex Plinio habeamus. Cluverius *Burgundiones* circa War-
tam flumen locat, quia Zosimus lib. i. cap. LXVII. & insequenti, cum *Logionibus* sive
Lygiis ad Rhenum egressos, Probo Romanum imperium tenente, tradidit. *Lygios* au-
tem Vistulæ censerî proximis. Addo, quod posteriore loco cum *Vandalis* conjungat,
cujus nominis reliquæ inter Viadrum & Vistulam supersunt. Probus, inquit, *Βυργύ-
δων καὶ Βανδύλων ἱμαίχετο*, cum *Burgundis* & *Vandalis* dimicavit. Claudius Mamertus
Panegyrico Maximiani cap. v. *Burgundiones*, *Alemannos* & *Erulos* conjungit. Hadria-
nus quidem Valesius Rer. Franc. lib. i. pag. 50. *Burgundiones* Germaniæ, a *Burgundis*
Sarmatiæ discretos vult, sed quam firmis rationibus nitatur, aliis judicandum relinquo.
Tam dubiæ sunt conjecturæ, quæ sedem his populis constituunt. nec mirum, quia
Romanæ expeditiones in Albi fere flumine suum limitem & finem habuerunt.

Ordo Taciti cap. XLIII. ita ulterioris Germaniæ populos disponit: Post Marcoman-
nos & Quados, quorum illi Bojohemum tenebant, hi, vulgari opinione, Moraviam
quam vocamus; ipsi sunt *Marsigni*, *Gothini*, *Osi*, *Burii*: atque hi omnes dicuntur *ter-
ra Marcomanorum Quadorumque claudere*, id est ab ortu, saltem æstivo, objectos habi-
tare. Omnes etiam *panca campestrium*, ceterum *saltus & vertices montium insederunt*, co-
dem Tacito adnotante. Jura hæc, ubi in septentrionem excurrunt, *Asciburgius Mons*
a Ptolemæo adpellantur. Dirimit enim, (pergit Tacitus) *scindisque Sæviæ continuum*
montium jugum, ultra quod plurimæ gentes agunt: ex quibus latissime patet *LYGIORUM* nomen,
in plures civitates diffusum. Valentissimas nominasse sufficiet, *Arios*, *Helveconas*, *Manimos*,
Elysios, *Naharvalos*. Hi *Lygii*, qui etiam *Logii* scribuntur, haud dubie sunt Zosimi
Λογιωνες, *Logiones*, quos paullo ante ex lib. i. cap. LXVII. ostendimus, cum *Burgundis* &
Vandalis contra Romanos ad Rhenum profectos. Hi quod latissime patebant ultra juga
montium; non potest alia illorum sedes & regio fuisse, quam quæ inter *Asciburgios* mon-
tes & Vistulam, amplum sinum excursionem in ortum versus facientem, habetur: quo
antea nominatæ obscuræ nationes sub *Lygiorum* nomine latentes, continebantur. Nunc
us locis pars Poloniæ est. Cis *Asciburgium* montem inter *Burgundiones* & *Burios* cadit
Ptolemæi oppidum *Calisia*, quod indicio nominis videtur Poloniæ *Kalisch* esse, in
interiore hac parte positum. Propius Vistulam in *Lygiorum* gente fuit *Carrodunum*
Germanicum Ptolemæi, quod quidam Cracoviam esse divinant: Menso Altingius, in
nomine oppidi *Radom* credit vestigia inveniri.

Tacitus addit: *Trans Lygios Gothones regnantur, paullo tamen adductius quam ceteræ Ger-
manorum gentes: nondum tamen supra libertatem. Protinus deinde ab Oceano Rugii, & Le-
movii*. Hinc intelligitur, *GUTHONES* fuisse medios inter *Lygios* ab austro, & *Le-
movios* a septentrione: iidemque sunt, quos *Guttones* Plinius dicto loco dixit. Post
Burgundiones enim ponit *Carinos*, *Guttones*. Et lib. XXXVII. cap. II. *Pytheam*, vete-
rem scriptorem, credidisse refert, *Guttonibus*, *Germania genti, accoli astuarium Oceani*,
Mintonomon nomine. Sed Taciti, peritiore sæculo scriptoris, fides major est, *Gotho-
nes* inter Oceanum & *Rugios Lemoviosque* interponentis. Philippus Cluverius lib. III.
Anuq. Germ. cap. XXXIV. operose contendit, hos *Gothones* vel *Guttones* esse ipsos *Gothos*
vel *Guthos*, quorum posterî per imperii Romani provincias se effuderint, nec illarum
modo plures, sed ipsam quoque Italiam aliquamdiu possederint, divisi in *Ostrogothos*
& *Vesigothos*, hoc est in orientales & occidentales; usque forma gemina vocabu-
li, *Gothi* & *Gothones*, sicuti iidem dicantur *Franci* & *Francones*; *Burgundi* &
Burgundiones. Contra sunt qui objiciant, non potuisse fieri, ut ex tam angusta terra,
quam Tacitus *Gothorum* regionem describit, tam immensa copiarum ac innumerabiles
exerc-

exercitus prodirent. Quare Jomandem, Gothorum episcopum, aut hujus ducem Ablabium sequuti, malunt in Scandinavia, illa vastissima peninsula: quam veteres insulam esse crediderunt, Gothorum patriam quærere, unde egressi in orientem, Dacorum regiones infederint, post, trajecto flumine, imperii Romani occupaverint provincias. Ad cujus fidem faciendam & ipsi credunt in vocabulo etiam argumentum reperisse, *Gothia* scilicet, amplæ Suedorum provinciae; & vicinæ insulae *Gothlandia*. Sed historicorum est hanc controversiam excutere: geographiæ sufficit & regiones definisse, & illarum ostendisse vocabula.

GERMANIA AUSTRALIS.

Ex septentrionali Germania in australem & ad Danubium, qui terminus meridians est, degrediemur. Inter Rhenum & Danubium, ex fontibus suis novum, & Nien confluens, antiquitus MARCOMANI fuerunt, iisque a latere adjuncti *Sedusii* atque *Harudes*. Cæsar id nobis haud obscure prodidit. Commentario i. cap. LI. ait, Ariovistum regem Germaniæ a Sequanis contra Aeduos mercede evocatum, habuisse in armis sua *Harudes*, *Marcomanos*, *Triboccos*, *Vangiones*, *Nemetes*, *Sedusios*. Jam vero ante Cæsarem Tribocci, Vangiones, Nemetes in ripam Gallicam concesserant: reliqui ergo oportet Germanos fuisse, quos rex Germaniæ in auxilium secum adduxerat. Probabile autem, proximos Germanorum a Sequanis invocatos fuisse, id est illos, quibus inter Rhenum & Danubii fontes, aut circa eosdem essent. Ergo *Marcomani*, *Sedusii* & *Harudes* in illo tractu sedem habuerunt. Quod vero Marcomanorum natio præcipua ex tribus fuerit, ex successione adparet, & in Bojohemum transportatione. Innumque enim nominatim tantum Marcomanorum fit mentio, & successor Ariovisti Maroboduus, & ipse Marcomanus genere, tantummodo *dux* sive *rex* Marcomanorum vocatur, & illos solos, nominatim significatos, in Bojohemum fertur deduxisse. Strabo post principium lib. VII. dicit, in Germania esse *Hercyniam silvam*, & *Suevorum gentes*, quarum quadam habitent in ipsa silva, ut *Coldulos*, in quibus sit *Maroboduus βασιλεως*, regis, *εἰς ἐν ᾧ καὶ τὸ πρὸν ἄλλας τε μετανέστησε πλείους, καὶ δὴ τὰς ὁμοεθνεῖς αὐτῷ Μαρκομάνους*, in quem locum ille cum alios plures [Harudes & Sedusios] transtulit, tum gentes suas Marcomanos. Et Vellejus Paterculus lib. II. cap. CVIII. Nihil erat jam in Germania, quod videri posset, præter gentem Marcomanorum, quæ Maroboduo duce excita sedibus suis, atque invicta refugiens, incinctos Hercyniæ silvæ campos incolebat. Et cap. CIX. Sentio Saturnum mandatum, ut per Catos legiones in Bojohemum (id regionem, quam incolebat Maroboduus nomen est) duceret.

Quum adhuc ad Rhenum habitaret, qui singularum ex tribus nationibus fines fuerint designari certo non potest, licet Cluverius id ausus fuerit præstare, nimium confisus conjecturis suis. Id autem facile ad concedendum est, quia Marcomani valentiores ceteris; & ampliorem & meliorem sedem ad Rhenum Nienrumque tenuisse, ceteros coluisse a latere. HARUDES remotiores fuisse ex eo colligit Cluverius, quia posteriores in Galliam, ab Ariovisto exciti, advenerint, XXIV millia hominum, ex quo numero adparere non exiguam fuisse illorum nationem. De utroque Cæsar commentario i. cap. XXXI. velim consulatur.

Degressis ab Rheno Marcomanis atque sociis, vacuefactam regionem illi maxime occupant, quos Tacitus ait Germ. cap. XXIX. *decimates* agros exercere. Non novimus, inquit, inter Germania populos, quamquam trans Rhenum Danubiumque con-

rint, eos, qui decumates agros exercent. Levissimus quisque Gallorum, & inopia audax, dubie possessionis solum occupavere. Mox limite aucto, promotisque presidis, sinus imperii, & pars provinciae habentur. Hæc parva initia videntur ALEMANNIAE, quæ amplissima posterioribus sæculis evasit, & gentem aluit numerosissimam æque ac potentissimam. Diximus supra de nomine, quod ante Caracallæ historiam non reperitur, qui primus, Spartiano in Vita cap. x. testante, *Alemannorum* gentem devicit, & *Alemannici* cognomen adfectavit. Convenit adprime cum Taciti descriptione *Alemannorum* nomen, quod Asinius Quadratus apud Agathiam lib. i. pag. 17. *ἑνὴν ἀνθρώπων καὶ μυριάδας*, *convenas & undique mixtos* interpretatur. Tum adhuc distincta Alemannia erat a Germania, & Antonius Caracalla ut diversas adpellationes *Germanici* & *Alemannici* adscribi sibi postulavit: postea cessit Germaniæ nomen nominibus Alemanniæ atque Franciæ, uti in medii ævi Geographia declaraturi sumus.

Proximi a Danubio sunt HERMUNDURI, perlongo tractu ad Salæ usque confluentem habitantes. Tacitus de Germ. cap. xli. *Propior (ut quo modo paullo ante Rhenum, sic nunc Danubium sequar) Hermundurorum civitas, fida Romanis, eoque solis Germanorum non in ripa commercium, sed penitus atque in splendidissima Rhetia provincia colonia.* Quod ergo Danubium sequitur Tacitus, ab *Hermunduris* orditur; id argumento est, eosdem ex australi parte Danubium tetigisse. Nunc demonstrandum, quousque illorum regio in septentrionem procucurrerit. Idem Tacitus annal. xiii. sub finem: *Eadem æstate inter Hermunduros Catosque certatum magno prælio, dum flumen, gignendo sale secundum, & conterminum, vi trahunt.* Si conterminum flumen illud fuit, communis terminus inter utramque gentem fuit, & quidem ea parte, qua divites salinas juxta se se habet, quæ in nostra urbe Hala sunt, & flumen ipsum produnt, non aliud quam Salam nostrum esse, qui brevi post Albi, majori fluvio, miscetur. Sala ergo diremit Catos & Hermunduros, ejusque salinae Hermundurorum sunt, quia in ripa sunt, quæ Albim spectat & orientem, ut illo certamine iniquius Catti egisse videantur. In septentrione Cheruscos contingebant juxta Salæ confluentem, & Melibocum montem. Ab ortu Albis separavit a Semnonibus. Paterculus cap. cvi. *a Rheno usque ad flumen Albim, qui Semnonum Hermundurorumque fines præterfluit, Romanus cum signis perductus exercitus.* Si utriusque nationis fines hic annis præterfluit, necesse est medium intermeare, & terminum utrique genti ponere.

Sed ultra Albim etiam Hermunduros pertinuisse credas, quia Tacitus dicto loco ait, *in Hermunduris Albis oritur.* Fontes vero ejus in Silesiæ sunt finibus, in jugis Silesiam & Bohemiam terminantibus. Torfit hic locus multos, etiam ipsum Cluverium, qui tandem desinit fidelissimum in ceteris ducem, qui ipse excusationis materiam suppeditat. Adit enim superioribus de Albi ortu verbis: *flumen inclytum & notum olim; nunc tantum au-* *ditur.* Non ergo Trajani ævo tam notus Albi Romanis fuit, quam temporibus Augusti, quum ad illum usque Romana arma penetraverunt. Fieri ergo perfacile potuit, ut pro temporum suorum conditione, aut Romanorum in universum, in capite Albi inveniundo & diligentissimus Tacitus erraret, quia nunquam in partes illas Romana arma perducta fuerant, neque ætate Augusti Cæsaris. Ab ortu ergo Albi Hermunduros septentrionales finem: australes juga Bohemica & limes Nariscorum.

Hermunduris ergo hos limites dat Cluverius: Quidquid inter Salam & Albim est, pars palatini principatus, ducatusque Saxonici: Milnia fere tota; Voigtlandia tota: Coburgensis ducatus pars cum oppido Coburg: Brandenburgicæ ditionis oppida Franconia, Calnbach, Cronach, Pareut: Franconiae pars ad levam Moeni ripam, ubi oppida Bamberg & Forcham: Palatinatus superioris portio, & nobilissima Norimberga:

denique Sueviae portio, qua oppida Nordlinga & Dinkelspüel existunt. An vero veteris Sueviae portio fuerint Hermunduri, dubitari potest. Plinius certe lib. iv. cap. xiv. se jungeri videtur. *Mediterranei*, inquit, *Hermiones*, quorum *Suevi*, *Hermunduri*, *Chatti*, *Cherusi*. Contra Tacitus de Germania libello, quum cap. xxxviii. de Suevis, quorum non una gens sit, instituisset agere, postea cap. xli. in propriis nationibus, adpellatione discretis *Hermunduros* recenset inter alias: & Cluverius extremo capite de Hermunduris censet, *particulam permagna illius Suevia, Hermundurorum fuisse sedem*. Plinii autem *Suevi* non sunt iidem, quos Tacitus ita adpellavit.

NARISCI sequuntur a latere Hermundurorum australium, supra Danubium, orientem versus. Tacitus cap. xlii. *Juxta Hermunduros Narisci: ac deinde Marcomani & Quadi agunt. - - - nec Narisci degenerant*, a virtute scilicet Marcomanorum. Ita etiam hoc nomen Capitolinus in Marco Antonino cap. xxi. scripsit, *Marcomani, Narisci, Hermunduri & Quadi*. Theodosius extremis excerptis ex Dione in eodem Marco *Nariscis, Nariska* vocat: Ptolemæus *Ναρισκῆς, Variskos*, quod magis detortum est, quamquam vulgo hodie receptum sit, & in alienam partem, Hermundurorum scilicet, translatum. Secantur transverse a *Nabo* fluvio, quem eum esse, qui in Venantii Fortunati libris *Nabla* dicitur, Christophori Broweri conjectura est. Ait poeta ille in regis Sigeberti Brunichildis epithalamio, lib. vi. carm. ii.

Quam Nabla ecce probas, Toringia victa fatetur.

ductus enim litteræ *n* quam facile in *l*, totidem lineas, perverti potest: aut *Nabis* legendum, i. superfluo, quod Browerus scripsit, quamquam alterum facilius ad lapsum est, etiam ad excusandum. Fines Cluverius Nariscis adsignat ab Aeni confluyente ad usque urbem Ingolstadtum.

MARCOMANI, sive *Marcomanni*, a septentrione succedunt, postquam relicta veteri sede, quem ad Rhenum & Danubii fontes habuerant, in terram a Boiis habitatam (ut *Bojohemum* vel *Bojohemum* dictam Teutonice) pulsus, quos offendeabant colonis, invaserunt. Undique montibus circumvallata regio, qui *Sudeti* vel *Sudeti* vocantur, ut supra demonstravimus. Nomen *Bojohemum* a Vellejo Paterculo est, qui etiam Marobodu migrationem in illas sedes lib. ii. cap. cviii. descripsit: & cap. cix. dixit, *legiones Bojohemum* (id regioni, quam incolerat Maroboduus, nomen est,) duceret. Tacitus *Bojohemum* vocat de Germ. cap. xxviii. *Manet*, inquit, *ad huc Bojohemum nomen, significatque loci veterem memoriam, quamvis mutatis cultoribus*. Pulsi autem Boii sunt haud dubie, qui peregrini erant, ex Gallia huc ante Cæsaris tempora profecti. Migrationis ipse Cæsar nuntiat lib. vi. cap. xxiv. sed in nomine forte aberravit. Ait enim, *Herciniam silvam Veli Tectosages occupaverunt atque ibi confederant*; quos nomen reliquum *Boios* fuisse documentum est. Ptolemæus in Germania: *ὑπὸ τὴν Γαβρίταν ὕλην Μαρκομανοί*, sub *Gabrita* silva *Marcomani*. Silva ergo illa cohaeret cum Bohemicis. Idem in eo tractu oppidum ponit *Μαρόβουδον, Marobudum*, quod conditoris nomen refert, fortassis regia sedes Marobodui. Ex quo multi conjiciunt, fundamenta hæc & initia magnæ urbis Pragensis esse. Strabo lib. vii. pag. 201. *Βογιάσμων, Bogiasmum* Marobodui *βασιλειαν, regiam*, vocat, quam Cluverius vocem malit *Βοίαμωον, Bojohemum* legi, si codices permittant.

A tergo montium Bojohemicorum ad ripam Danubii fuerunt veteres **QUADI**, usque ad flumen *Marum*, qui nunc *March* vocatur, Moraviam præterlabens. Tacitus Germ. cap. xlii. *Juxta Hermunduros Narisci: ac deinde Marcomani & Quadi agunt*. Multorum mentio apud Eutropium & Capitolinum in Marco Antonino: etiam apud illum Gallicio. Tractum regionis tenuere, qui cum Moravia fere congruit. Tiberio imperatore

rante, Suevos fugitivos, expulsum regum comites, a Romanis inter *Marum* & *Cusum* id est inter Marchum & Wagam, locatos esse, dato rege ex Quadorum gente, Tacitus auctor est annal. II. cap. LXIII. Hi quod regem Quadum habuerunt, & ipsi Quadis adnumerati sunt: neque sequenti saeculo illorum limes ad Cusum perstitit, sed ad Granum usque flumen prolatus fuit: quod ex Marci Antonini *περὶ τῆς γερμανίας* libro I. manifestum est. Inter XIV enim & XV sectiones interfertum est, *ταὶ ἐν Κουάδοις πρὸς τῷ Γερνιά*, *Hæc in Quadis, ad Granum*: quod lemma, incertum, ad antecedentia, an consequentia pertineat; malim tamen ad consequentia. Sed hoc obiter. Certum inde autem est, *Quados* tum pertinuisse ad *Granum*, qui cum Cuso extra litem est Germaniæ.

Oppida Ptolemæus plura habet, quæ in Quadorum fines incidunt: *Eburodunum* (sic emendandum ex lib. VII. Tab. IV. Europæ: non *Robodunum*) quod situs ratione interpretantur Brin, claram urbem Moraviæ: & *Eburum*, in loco fere, ubi nunc est Olmuntz: *Medoslanium*, fortassis nunc Znaim: & *Celemantia*, quod in vico quodam, Kalminz dicto, inveniri Cluverius existimat, cujus & superiores sunt, quas attulimus, de tribus urbibus conjecturæ. Menso Altingius aliter easdem urbes disposuit, *Medoslanium* juxta Danubium: *Robodunum* (sic vulgarem lectionem sequitur, quæ etiam lib. VIII. Palatini est) Ratibor, montem Moraviæ, interpretatus, ferri fodinis divitem: infra quem, in austrum versus, *Celemantiam* locat: supra illum, in septentrionem, *Filekiam*, *Φιλεκίαν*, quam cynosuram ceterarum vocat, oppidum Moraviæ extremum, Silesiam versus, quod nomen *Filek* sive *Fülnek* servet integrum: *Eburum* in Silesiæ & Poloniæ confinio. Adeo dissident eruditorum hominum de Ptolemæi positionibus sententiæ sive conjecturæ.

GERMANIA TRANS-VISTULANA.

Vistula olim Germaniæ ad orientem terminus erat, ut ex M. Agrippa apud Plinium lib. IV. cap. XIII. Mela & Ptolemæo constat, quibus hic annis Germaniam a Sarmatia distinguit. Ut vero ab solis occasu non poterat Germanorum gens Rheno teneri, quominus in Galliam effunderetur: ita ab ortu trans Vistulam longissime inter Sarmatas usque ad Istri ostia & Euxinum Pontum habitarunt, qui origine, moribus, & lingua Germani erant. Hi communi nomine *BASTARNÆ* sive *BASTERNAE* vocabantur, a Sarmatis & Dacis non tam certis finibus, quam mutuo metu, ut Tacitus ait principio libri de Germanis, determinati. In varias hi ipsi nationes divisi erant, & *Peucinos* quidem (Zosimo lib. I. cap. XLII. *Peuce* sunt) ad ostia versus Danubii locavit Strabo lib. VII. a cujus magna insula *Peuce*, ostiis vicina, nomen habuerunt. Tacitus cap. XLVI. *Peucinorum*, *Venedorumque*, & *Fennorum* nationes Germanis an Sarmatis adscribam, dubito: quamquam *Peucini*, quos quidam *Bastarnas* vocant, sermone, cultu, sede ac domicilio ut Germani agunt: sordes omnium ac corporum, procerum connubiis mixtis nonnihil in Sarmatarum habitum faciunt. *CARPI* videntur *Carpates* montes insedisse, qui inter Poloniam & Hungariam procurrunt, unde in Theodosii tabula *Bastarnica Alpes* iidem montes adpellantur. *SIDONES* Vistulæ propinquiores fuisse ex Ptolemæo fortassis probari potest. *BORANOS* quoque ex eadem gente fuisse, quamquam locus eorum certus non sit, probabile est. Protulerunt sedes usque in Pannoniam. vide Zosimum lib. I. cap. XXVII. Regio *Bastarnorum* hoc tempore Nigræ Russiæ & Podoliæ, & quod huic adjacet, nomina videtur induisse, unde Ptolemæi *Bastarnica* oppida, & quidem *Carrodunum* Lemberg Cluverius; *Clepidava* Kamieniec; *Vibantavarum* Bar interpretatur.

Supra *Bastarnas* Vistulam versus *VENEDI* erant, quos Jornandes *Winidas* vocat sive

Vinidos, quod nomen etiam in horum dispersis successoribus, *die Wenden* dictis, integrum servatur. Pars horum Oceanum respiciens *AESTII* dicebantur in Borussia & Poloniae parte, quae trans Vistulam est, usque ad insulas *Electrides*, quae ab succini proventus, in illa ora copioso, nominatae sunt, reliquis Venedis per eandem Poloniam ac Livoniam & Lithuaniam late longeque extensis. De Aestiis Tacitus cap. XLV. *Dextro Suevici maris litore Aestiorum gens adhaerent, quibus ritus habitusque Suevorum, lingua Britannica propior.* Ergo hos Germanicae originis esse non dubitamus: ceteri autem fere Sarmatae, de quibus Plinius lib. IV. cap. XIIII. *Quidam hac habitari ad Vistulam usque fluvium, a Sarmatis, Venedis, Sciris, Hircis tradunt.* De his forte plura in Sarmatia.

GERMANIA TRANS-MARINA ET INSULAE.

Veteres Germaniam in extremum septentrionem, ubi Suediae nunc & Daniae regna sunt, extenderunt. Quod nos Balticum dicimus, Tacito *Mare Suevicum* est, Melae & Plinio *Sinus Codanus*, ejusque pars ad Vistulae ostium *Venedicus sinus* Ptolemæo. Trans mare nihil nisi insulas posuere veteres, quarum maximas dixerunt SCANDINAVIAM sive *Scandiam*, & FINNINGIAM, incomptae magnitudinis, quas nunc constat peninsulam potius esse. Plinius lib. IV. cap. XIIII. *Incipit deinde clarior aperiri fama ab gente Ingaevonum, quae est prima inde Germanica. Sevo mons ibi immensus, nec Riphæis jugis minor, immanem ad Cimbrorum usque promontorium efficit sinum, qui Codanus vocatur, refertus insulis, quarum clarissima Scandinavia est incompta magnitudinis; portionem tantum ejus, quod sit nunc, Hillevionum gente quingentis incolente pagis, quae alterum orbem terrarum eam appellat. Nec est minor opinione Eningia.* Addit cap. XVI. *Nerigon & Bergon*, unde in Thulen (id est Islandiam) navigatio fit, quae non obscura Norvegiae, & emporii *Bergen* vestigia praebent: quae vero non insulae sunt, sed sita utraque in magna illa paeninsula Scandinavia.

Hanc Scandinaviam adpellarunt etiam *Baltiam*, item *Basiliam*, (nisi alterum ex altero corruptum est) qua immensae magnitudinis peninsula hodie universa Suedia, Norvegia, Lapponia, Finmarchia continentur. Plinius lib. IV. cap. XIIII. *Xenophon Lampiscus, a litore Scytharum tridui navigatione, insulam esse immensae magnitudinis, Baltiam tradit. Eandem Pytheas Basiliam nominat.* Pytheas apud eundem lib. XXXVII. cap. II. insulam *Abalum* dixit, quam Timæus *Basiliam*. Jornandes de Reb. Get. cap. III & IV. vocat *Scanziam*, ex qua Gothi egressi sint. Esse enim ait *quasi officinam gentium, aut certe velut vaginam nationum.* Mons *Sevo*, quem Plinius memoravit, quia immanem sinum usque promontorium Cimbrorum efficit, quod in supremo septentrionalis Jutiae est, nunc *Scagen* dictum; ipse necesse est cum sinu suo procurrat longius, sitque illud jugum motuum immane, quod Norvegiam a Suedia discludit.

Tacitus post litoris Suevici expositionem *Suionum* mentionem fecit. *Suionum*, inquit, *hinc civitates, ipso in Oceano.* Civitates, id est nationes, quod solemne Tacito & antiquioribus: quae quod *ipso in Oceano*; ideo in insula (sic creditum olim) permagna, & tot civitatum capace. Nihil autem tantae magnitudinis post Oceanum illum reperitur nisi paeninsula Scandinavia. In hac ergo fuerunt *SUIONES*, quos Tacitus laudat, in vana subdivisi civitates sive nationes. Quenam illae nominatim fuerint, non est perinde notum Plinius dicto loco suos *Hilleviones*, qui in australi & notiore parte, ut ipse describit, fuerunt.

videntur, quam Scaniam, Blekingam, & Halandiam adpellamus. quingentis enim pagis habitasse referebat. Septentrionales maxime *Scritofinni* vel *Scritfinni*, vel *Scritobini*, quos Procopius lib. 11. Goth. cap. xv. & Paullus Warnefredi lib. 1. de Gest. Langobard. cap. v. memorarunt. Si Ptolemæi insula Germaniæ *μεγίστη*, maxima, quam *Σκανδία*, Scandiam vocat, eadem, quæ aliorum Scandinavia est, ut fere doctioribus videtur; plures gentes nominare possumus, sed obscuras, *Chadinos*, *Phavonas*, *Phirasos*, *Dauciones*, *Levonos*, truncatos ex *Hillevionibus* Plinii, quod ex infimo utriusque gentis situ adprobatur: sed *Γούται*, *Guta*, τὰ μεσημβρινὰ, meridianas partes, dicuntur tenuisse: de quibus cogitandum relinquo, an *Gothi* forte significantur hoc consonante vocabulo.

Tacitus Suionibus adjungit SITONES, de Germ. cap. XLV. *Suionibus*, inquit, *Sitonum* gentes continentur. Quod si continentur, a latere utique fuerunt Suionum, ab iisque separata. Videntur ergo *Sitones* a sinistra Sevonis montis fuisse, ubi postea Nortmanni fuerunt; nunc Norwegi sunt, & a Cimbrico sinu longissime in Boream procurrunt. *Gentes* autem, in quas rursus distributi fuerunt *Sitones*, nobis, prodente nemine, ignotæ sunt.

Ultra *Suionas* mare, *pigrum* &, ut quibusdam placet, *Cronium* dictum. Tacitus dicto loco: *Trans Suionas aliud mare, pigrum ac prope immotum, quo cingi cludique terrarum orbem huius fides, quod extremus cadentis jam solis fulgor in ortus edurat, adeo clarus, ut sidera hebetet. - - - Illuc usque (& fama vera) tantum natura.* Plinius vere lib. IV. cap. XIIII. de hoc septentrione: *Reliqua litora incerta signata fama. Septentrionalis Oceanus - - - Ultra deinde Cronium*, puta mare. Credunt quidam *Gronium* legendum, ut cum Grönlandia magis conveniat. *Riphei* heic montes sunt, & in summo septentrione longissime in ortum procurrunt: quos alii citeriores statuunt, ut in Sarmatia dicemus.

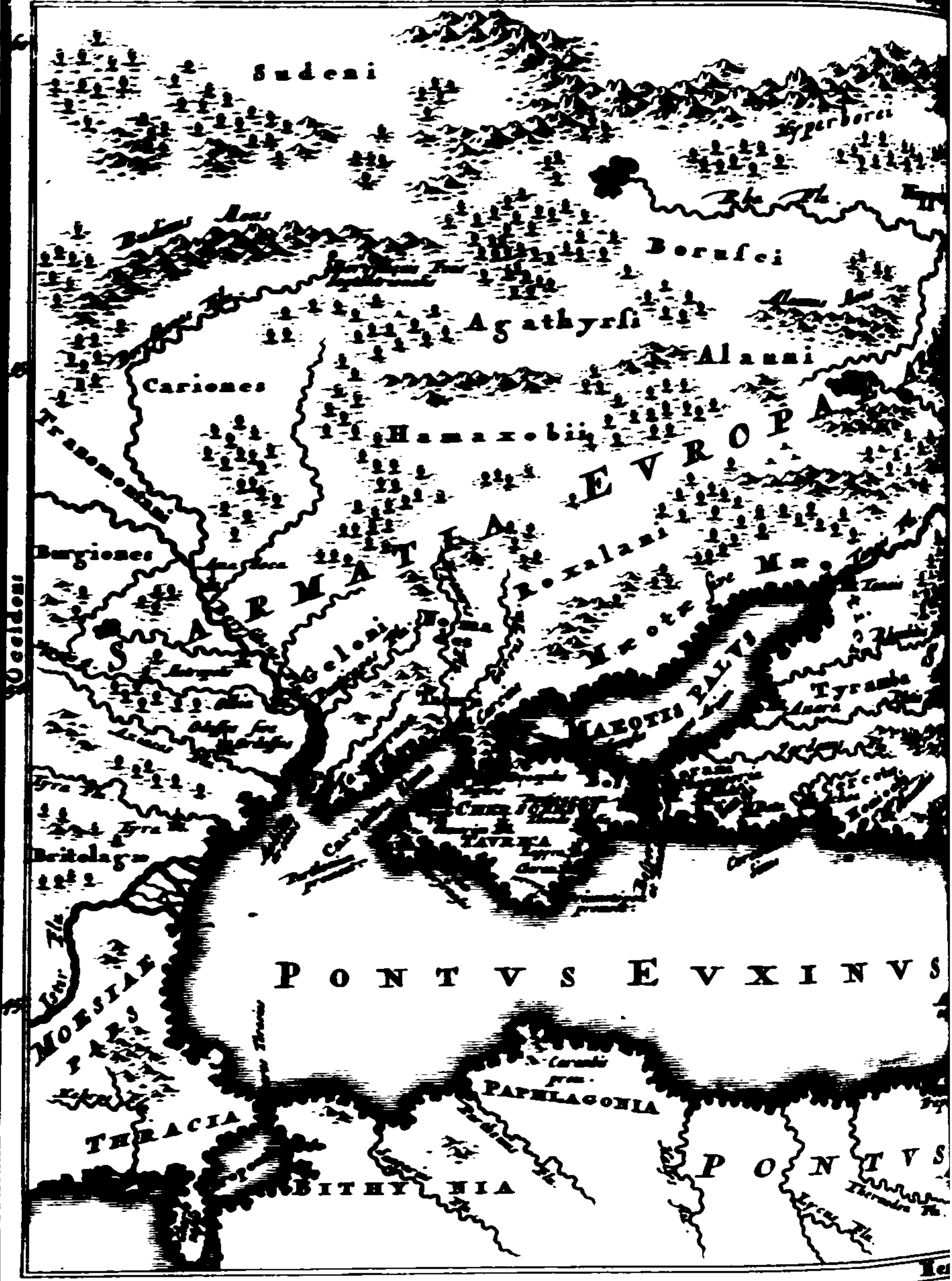
Alteram ab ortu Plinius majorem insulam (verius peninsulam) lib. IV. cap. XIIII. opponit FINNINGIAM, quæ in MSS. *Epigia*, in editis *Eningia* legitur: at interpretum consensu, saltem plurimum, *Finningia* est legenda, regio, Suediæ post Botnicum sinum ab ortu objecta, & *Finnia* nunc dicta, sive *Finnland*. Plinius ita de ea: *Nec est minor opinione Eningia. Quidam hac habitari ad Vistulam usque fluvium, a Sarmatis, Venedis, Sciris, Hircis tradunt. Sinum Cylipenum vocari, & ostio ejus insulam Latrin. Mox alterum sinum Lagnum, conterminum Cimbris.* Hic Lagnus sinus per se est cognitus, ex Cimbrorum nomine, quos adluit, & in quem Trava se effundit: alter, *Cylipenus*, ut in MSS. vocatur, nam in editis *Chylipenus*) Livonicus sinus videtur esse, qui ab austro claudit Finningiam: aut, quod Cluverio placet, Rigensis, ab Riga, emporio, quæ prope adjacet, dictus. Incolas Eningiæ *Fennos* Tacitus adpellat, id est *Finnos*. *Pucinatorum*, inquit cap. XLVI. *Venedorumque, & Fennorum nationes Germanis an Sarmatis adscribam, dubito.* Et paucis interjectis: *Venedi, quidquid inter Pucinos Fennosque silvarum ac montium erigunt, hircinis pererrant.* Ergo continenti terra Fennica cum Venedis, hoc est Livonis, coherent. Et mox: *Fennis mira feritas: fœda pervertas.*

Infale minores in Codano sinu, & Germanico Oceano sive occidentali, plures numerantur, quam nominantur. Plinius cap. XIIII. *Tres & viginti inde insule Romanorum armis reguntur. Larum nobilissima, Burchania, Fabaria a nostris dicta, a frugis similitudine sponte præstant. Item Glessaria, a succino militiæ adpellata, a barbaris Austrania; præterque Alania.* Quam Burchaniam, sive Burchanam dixit, Straboni & Stephano est *Βυρχανία*, *Burchania*, quam a Druso ille lib. VII. tradit captam esse. Cluverius & Altingius de insula, inter ostia Amisii sita, interpretantur. *Glessaria* ubi sit, non apertum est, nisi unam *Alania* in sinu Venedico, quas *Electerides* propter eandem causam adpellant, intelligas.

Ipsè Plinius lib. iv. cap. xvi. sui interpretè est & nominis Electridum. *Ab adverso*, inquit, [Britannicarum] in Germanicum mare sparse Glessaria, quas Electridas Græci recentiores adpellavere. Sed hæ occidentales sunt Electrides, sicubi sunt: orientales in Codano sinu ultra Vistulæ ostia. Tacitus cap. xlv. de Aestiis: *Sed & mare scrutantur, ac soli omnium succinum, quod ipsi glessum vocant, inter vada, atque in ipso litore legunt.* Græci autem ἤλεκτρον, succinum adpellant. Pomponius Mela lib. ii. cap. vii. Electridas in sinu Adriatico ponit, Græcos imitatus, qui Eridanum quemdam fluvium ad septentrionale mare ducebant, ἀπὸ τοῦ τὸ ἤλεκτρον φοιτᾶν λόγῳ ἐστὶ, unde electrum adferri fama est, ut Herodotus dicit lib. ii. cap. cxv. qui vero de flumine hujusmodi dubitat. Plinius lib. xxxvii. cap. ii. post Græcorum fabulas de electri origine, *Diligentiores*, inquit, eorum Electridas insulas in mari Adriatico esse dixerunt, ad quas dilaberetur Padus. qua adpellatione nullæ unquam ibi fuisse certum est. Ex Borussia autem Romanos succinum accepisse Tacitus ibidem adfirmat. *Dum*, inquit, inter cetera ejestamenta maris jacebat, donec luxuria nostra dedit nomen ipsis [Aestiis] in nullo usu: rude legitur, informe perfertur, pretiumque mirantes accipiunt. Videtur error Græcorum exinde esse, quod Venedos in Sarmatiæ finibus colentes, cum Veneris Italiæ ad ostia Eridani sive Padi, confuderunt.

Ptolemæus itidem lib. ii. cap. xi. de insulis Germaniæ: ὑπὲρ τῆς Κιμβρικῆς Χερσονήσου, super Chersonesum Cimbricam tres insulas ponit quæ dicantur Ἀλόκια, Alocia. Multæ ibi sunt insulæ Danorum regni propriæ, sed quæ in illis Alocia, a Ptolemæo designatæ, difficile est judicare. Cluverius inter Halandiam, Suedorum provinciam, & Jutiam septentrionalem notari putat, parvas videlicet, & obscuras: Agathodæmon vero ad finistrum mare, Oceanum Germanicum, finistrum latus Chersonesi tangentem, eadem latitudine & in septentrionem inclinatione, reducit. Idem Ptolemæus etiam tres insulas quas Saxonum vocat, τὰς καλεσµέναι Σαξόνων, dicit καὶ τὰς τῆς Ἀλβιδος ἐκβολὰς ὑπερβαίνειν, super Albis ostia sitas esse. Sunt ibidem parvæ, quæ facile hunc numerum explete possunt. Dictæ autem sunt Saxonum insula, quia Ptolemæus suorum Saxonum sedem ad ostium Albis constituerat quibus hic finis & hæ insulæ prætendebantur.

Danorum insulas sine nomine Pomponius Mela lib. ii. cap. iii. describit. Super Albim, inquit, Codanus ingens sinus magnis parvisque insulis refertus est. Hæc re maris quod gremio litorum accipitur nusquam late patet, nec usquam mari simile; verum aquis passim interfluentibus, ac sæpe transgressis, vagum atque diffusum facie amnium spargitur: quæ litora attingit, ripis contentum insularum non longe distantibus, & ubique pene tantundem, ut angustum & par freto, curvansque subinde se, longo supercilio inflexum est. Bene hæc conveniunt illis insulis interfluentibusque fretis, quæ inter Holsatiam & Seelandiam Danorum parvo intervallo distant invicem, & fretum non sine impetu, propter angustias litorum, instar fluminis transmittunt. Maximam Danorum, quæ sedem tenet regiam, vulgo putant a Mela lib. ii. cap. vi. nominari Codanoniæ, ut Aldus, Andr. Schottus, & alii, ediderunt; quasi dictam a Codano sinu. Isaacus autem Vossius ad hunc locum adnotavit: *Libri optimi legunt Candanovia. Scribe, Scandinovia. Sic quoque optimis & antiquissimis Plinii membranis scriptum reperi, non Scandinavia. Hæc est illa vasis septentrionis peninsula, quæ & Scandia, & barbaris temporibus Scandzia fuit adpellata, a viciore ejus parte, quæ Scane vel Scone etiamnum dicitur.* Vossianam lectionem sequutus est Jac. Gronovius emendatissima editione, Scandinoviam adpellans, quæ aliis est Codanonia in ceteris discrepans non nihil a Vossio. Magnitudinem Mela tribuit & fecunditatem e quibus judicium faciendum est. Cluverius vulgarem lectionem se quitur, & Codanoniæ vocabulum Seelandiæ Danorum insulæ, non Scaniæ, imponit.

Insulam *Rugiam*, citeriori Pomeraniæ objectam, notavit fortassis Tacitus, sed sine nomine. Libro de Germ. cap. XL. citerioris Pomeraniæ maritimas gentes recensuerat, Varinos, Suadones, Eudoses, & ceteros: hos dicit *in commune Herthum*, id est *Terram matrem colere: esse in insula Oceani castum nemus, dicatumque in ea vehiculum veste contectum*. At his populis nulla notabilior, quam *Rügen*, est opposita: tamen minores plures utrimque disiectæ, ut certi nihil definiri possit. *Rugia* autem a *Rugis*, transoderano populo, qui forsitan aliquando occupavit, videtur nomen accepisse. De *Latri* insula, forte nunc *Oxel*, in ostio Cylipeni sinus, supra diximus.

Hæc de Transmarina Germania sufficiant, quam cum Germania Plinius, Tacitus, Mela conjunxerunt, populis vindicatam Germaniæ cis mare suos terminos tam accurate constituit; quum de insulis agit Germaniæ, dissentire videtur, sed illis quoque Scandiam maximam, quæ Scandinavia videtur esse, adscribit.

C A P U T VI.

DE

SARMATIA EUROPAEA.

Sarmatia in universum tam Europæ, quam pars Asiæ est, Cimmerico Bosporo, Mæotide palude, & Tanai fluvio diremta. Europæa quidem incipit a Vistula, & illo climate ad Pontum usque supra Danubium profertur: verum quia citerior & australis pars Germanicis gentibus permixta fuit, in Germania consideravimus; partim in Dacia, quæ pars illius est proprio nomine insignita, consideraturi sumus. Quæ in boream adiurgit, & in limitem Asiæ inclinat, jam curæ nobis erit, imitaturis Ptolemæum, qui quidem lib. III. cap. V. ἡ ἐν Εὐρώπῃ Σαρματίας, *Sarmatia Europæa* a Vistula etiam initium fecit, sed pauca ibidem tetigit, illico ad Pontum inde procurrens, ut quæ supra illum sunt, copiosius ac verbis pluribus recenseat.

A Vistula sunt Germanicæ gentes: saltem dubiæ, utrum ex Germania originem, an ex Sarmatis habuerint, quemadmodum Tacitus Germ. cap. XLVI. se dubitare fatetur, Peucenorum Venedorumque nationes Germanis adscribat, an Sarmatis: qui quidem inter Bastarnas & Sarmatas colant, *sermone tamen, cultu ac domiciliis ut Germani agant*. Ptolemæus post Vistulam quatuor fluminum ἐκβολὰς sive ostia enumerat, quæ in Venedicum mare ejusque sinus se infundant. Primus & proximus Vistulæ est fluvius *Chronus*, quem Niemen interpretantur geographi, inter Regiomontum & Memel in sinum *Curisch Haf* dictum, se effundentem. Memoravit etiam Ammianus lib. XXI. cap. XVII. quamvis alieno loco, Alanos, Sarmatas & Massagetas confundens. Quod vero *Bisulam*, id est *Vistulam* sive Vistulam cum *Chronio* conjungit, non dubitatur, ipsum hoc flumen, quod Ptolemæus nominavit, in animo ei fuisse. Verba ejus sunt: *ubi Riphæi desciunt montes, ibi Arimaspi, justii homines, placiditateque cogniti, quos amnes Chronus & Bisula præterfluit: iuxtaque Massagetae, Alani, & Sarmatae*.

Inter cili *Rubo*, multorum consensu nunc Dwina sive Duna, ex Moscovia decurrit, &

Rigam adhaerens ante ostium, quo in sinum Chilipenum exoperatur. Tertius *Tanais* est, qui in Moscovia exortus, per lacus deferitur, & apud Narvam in sinum Finnicum illabitur, Moscovis dictus Weliko. Ultimus *Chefun*, Lowat Russis, per lacum Ilmen in majorem Ladogam, ex sinu Finnico ortum, excurrit.

Situm autem Sarmatiae hujus Ptolemæus per populos ita describit: κατέχει ἡ Σαρματία ὅλη μέγιστα. οἱ δὲ Οὐνίδαι παρ' ἑλπί τ' Οὐνιδάων πόλιν, καὶ ὑπὲρ ἡ Δακίαν Πενκίδι περὶ Βασάρου. καὶ παρ' ἑλπί τ' πλευρῶν τ' Μαυρίδων ἰαζύγες, καὶ Ροξολάνοι. καὶ ἰνδοτέρω τῶν οἱ Ἀμαξόβοι, *Tenent Sarmatiam gentes maxima: Venedi per totam sinum Venedicum: & supra Daciam Pencilii & Bastarna; & per totam Meotidis latus Jazyges ac Roxalani: & qui interioribus sunt iis, Hamarobii.* Tractus recte ordinatus est; gentium autem nomina, seu ipsæ gentes, a variis varie collocantur, & Jazyges etiam in citerioribus locis ponuntur; Bastarnæ per totam diffunduntur Sarmatiam.

Plurimi geographorum in Sarmatia circa Pontum consistunt, & quæ ibidem sunt, curiosius interpretantur, quorum vestigia legentes ita progredimur in fluminibus, oppidis, & gentibus Sarmatarum exponendis.

Flumina Herodotus lib. iv. cap. li. inter Istrum & Tanaim, Europæ finem, ponit septem. Primus est *Tyra* ut Plinius; *Tyra*, ut Mela scribit: Ptolemæus, & Scymnus Chius *τύρας*: & Ovidius lib. iv. ex Ponto epist. x. vers. 50.

- - - - nullo tardior amne *Tyra*;

Herodotus *τύρας*. Strabo lib. vii. pag. 211. distantiam *Tyræ* ab ostio extremo Istri ponit περὶ τετρακοσίας σαδίας, circiter trecenta stadia: ex quo colligitur, cum esse qui *Niester* nunc vocatur, sive *Dniester*. quod nomen videtur ex *Danaster* esse, quo usus est Jomandes de Rebus Get. cap. v. ad eum modum quo ex *Danaprus*, Dnieper: quamvis disjungat Jomandes *Tyram* ac *Danastrium*, quod potest ex errore esse. Ceterum Ptolemæus observat, flumen *Tyram* διέζεν τὰ μέρη τ' Δακίας καὶ τ' Σαρματίας, dividere partes *Dacia* a *Sarmatia*. Adjacet flumini oppidum *Tyra*, quod antea *Ophiussa* dictum fuit, Plinio adseverante lib. iv. cap. xii. *Clarum*, inquit, *amnis Tyra*, oppido nomen imponens, ubi antea *Ophiussa* dicebatur. quod Stephanus Byzantius ex Polyhistore confirmat. ὁ Πολυίστωρ, inquit, τ' ποταμὸν καὶ τὴν πόλιν τύραν, τὰς δὲ πολίτας τυράγους. ἰκαλεῖτο δ' Ὀφίωσα. Polyhist' & *στύριον* & *κόνειον Τύραν* [vocat,] *cives Tyranos*: vocabatur antea *Ophiussa*. Male ergo Ptolemæus lib. iii. cap. x. *Ophiussam* a *Tyra* separavit, tamquam diversa fuissent oppida, quum *Ophiussa* vetus nomen *Tyræ* sit oppidi. Situm Strabo curatius delineavit dicto loco. Ab ostio *Tyræ*, inquit, & adstructa turri, ἀναπλέουσιν ἑκατὸν τετρακόνητος σαδίας, ἐφ' ἑκάτερος πόλιν, ἡ μὲν Ναιονία, ἡ δ' ἀπενερεῖ Ὀφίωσα, adverso flumine cXL stadia naviganti utrimque oppida sunt, a dextra *Niconia*, a sinistra *Ophiussa*. Ergo secundo flumine *Tyra* in ripa dextra fuit. Nugæ autem sunt, quod Ammianus lib. xxi. cap. xviii. [Valef. viii.] Phœnicum coloniam dixit, ideoque *Tyram*, non *Tyram*, nominat. *Proxima*, inquit, [Achilleos dromo] est civitas *Tyros*, colonia *Phœnicum*, quam præστραγὸν *στύριον Τύραν*. nam a flumine nomen habet, non a conditoribus, ut Plinius supra prolati verbis vere censuit: & si colonia fuit, Milesiorum potius, qui plures ad Pontum ceciderunt, quam *Tyrionum* fuit. Id quod ex Scymni Chii fragmento constat, quod adscribimus, quia etiam fluvii naturam & commoditatem declarat.

- - - - ὁ τύρας ποταμός

Βαθὺς τε ὢν, ἐνδοτάνος ἐστὶ τ' ἰσχυρὸς

ταῖς ἡρώται, διὰ θεῶν ἐμπέροις ἔχων,

ταῖς ἐλκασί τε ναυσιν ἀνιάπλων ἀσφαλῆ.

Ὅμαϊνυμῳ ὃ τῷ ποταμῷ καὶται πέλις
Τύρες, ἀπομαῳ γενομένη Μιλησίαν.

Hoc est, Luca Holstenio interprete :

amnis Tyrai

Profundus herbidusque alendis piscibus,

Sisnque mercatoribus percommodus,

Tutusque onastis subuehendis navibus.

Hic civitas amni jacet cognominis

Tyrai, trahens originem a Milesiis

Qui ad ostium fluminis coluerunt, Τυεῖται, *Tyrta* dicti Herodoto cap. LI. ἑλπετες, *Graci* genere, quod confirmat coloniam Milesiam: Straboni sunt Τυρρηγέται, *Tyrigita*. Et Plinius dicto loco: *In eodem [Tyra] insulam spatiosam incolunt Tyrageta*: quæ non adparet, nisi gemino quondam ostio in mare hic amnis effluxit.

Trans Tyram fluvium, at cis Hypanim, fuit oppidum *Niconia*, eadem a mari distantia, qua Ophiusa remota fuit, quod ex Strabone modo cognovimus. Ptolemæo est Νικωνίαν, *Niconium*. Prave Scylacis Periplo Νεώνιαν, *Neonium*: falso juxta ostia Istri, a Stephano collocatum. Νικωνία πέλις τῷ Πόντῳ πρὸς ταῖς ἐκβολαῖς τῷ Ἰστροῦ. *Niconia*, inquit, *oppidum Ponti ad Istri ostia*. Quod si etiam Τύρες pro Ἰστροῦ velis legere, tamen nondum conveniet lectio, quia reducta cXL stadiis ab ostiis & mari fuit *Niconia*.

Inter Tyram & Borysthenem Herodotus lib. IV. cap. LII. & Mela lib. I. cap. I. habent *Hypanim*, quem amnem ille τρίτον, *tertium* ab Istro numerat, eique πλέον, *navigationem* tribuit: hic, *Callipidas*, inquit, *Hypanis includit*. *Ex grandi palude oritur, quam Matrem ejus accola adpellant: & diu qualis natus est, defluit. Tandem non longe a mari, ex parvo fonte, cui Exampeo cognomen est, adeo amarus aquas accipit, ut ipse quoque jam sui dissimilis, & non dulcis hinc defluat*. Ex distantia & magnitudine cognoscitur (nam quinque diebus navigatur in dulci aqua, ut Herodotus observavit) esse illud flumen, quod nunc *Bog* vocatur, maximum inter Tyram & Borysthenem. Plinius lib. IV. cap. XI. ejus loco refert *flumen Rhoden, sinum Sagaricum*, qui nomen a *Sagari* fluvio habet, de quo Ovidius lib. IV. Pont. epist. X. versu 47.

*Huc Lycus, huc Sagaris, Peniusque, Hypanisque Cratesque
Influit.*

At *Rhode* & *Sagaris* minora flumina videntur: *Hypanim* autem navigabilem esse, probatum fide Herodoti fuit. Plinius quidem post paullo & *Hypanin* memoravit; sed vel ipse vel describentes in nomine errarunt, quum *Hypanin* in loco *Hypacaris* posuit, quod ex Mela manifestum est, cujus cetera verba transcripsit, *Hypacaris* loco *Hypanin* substituit. Erravit & Ptolemæus, qui *Hypanin* ultra Borysthenem removit, ubi *Panticapes* fluvius est.

Inter *Hypanin* & Tyram interponit Mela flumen *Axiacen*, memoratum etiam Plinio & Ptolemæo. Sic enim Mela dicto loco: *Callipidas Hypanis includit. - - - Axiaces proximus intra Callipidas Axiacisque descendit. Hos ab Istricis Tyras separat*. Plinius ibidem: *Adest [Tyra] a Psudostomo centum triginta millibus passuum. Mox Axiaca cognominis fluminis; ultra quos Crobyzi: flumen Rhode, sinus Sagaricus, portus Ordesus*. Ptolemæus: ἡ Ἀξιάκη ποταμὸς καὶ αὐτὸς διαρρεῖ τὴν Σαρματίαν μικρὸν ὑπερὶ τὴν Δακίαν, *Axiaces fluvius percurrit & ipse Sarmatiam, paullo supra Daciam*. Tabulae novæ ibi habent flumen Τυγγὸν, quod huic Axiaci videtur respondere.

Ab *Hypani* proximus *Borysthenes*, in maximis fluminibus septentrionis. Mela regre-

diens ab Achilleo Dromo: *Tam Borysthenes gentem sui nominis abluit, inter Scythia am-
anissimus: turbida alius, liquidissimus desinit: placidior quoque quam ceteri, potiusque
pulcherrimus. Aliis latissima pabula, magnosque pisces, quibus & optimus sapor, & uita
essa sunt. Longe venit ignotisque ortus ex fontibus, quadraginta dierum iter alveo stringit,
tantoque spatio navigabilis.* Ex Herodoti lib. iv. cap. LIII. fere expressa sunt, qui addit,
ἔστι μέγας & μετὰ Ἰστρον, post Danubium maximus est, puta: in septentrione. nam Ni-
lum etiam Istro ibidem anteponit. Hodie Nieper sive Dnieper adpellatur, quod nomen
non recentissimum est, sed ex alio Danapris, quod medio ævo obtinuit, contractum.
Anonymi Periplo Ponti Euxini: *ὁ Βορυσθίνης ποταμὸς ναυσιπλοῦς & ὁ νῦν Δαναπείας λεγόμενος,*
Borysthenes fluvius navigabilis, qui nunc Danapris dicitur. Ammianus lib. xxii. cap. xviii.
*Borysthenes a montibus oriens Neutorum, primigeniis fontibus copiosus concursuque multorum
amens adolefcens, mari præruptis undarum verticibus intimatur.* De fontibus Borysthenis
Herodotus lib. iv. cap. LIII. ait, *Μόνον τῶνδε ὁ ποταμὸς καὶ Νεῖλος ἐκ ἔχουσιν φερίσαι τὰς πηγὰς,*
Huius solius fluminis & Nili non possum fontes dicere. Mela lib. ii. cap. i. de Borysthere:
Longe venit, ignotisque ortus e fontibus, quadraginta dierum iter alveo stringit. Ptolemæus
tamen ducis fontes longissime distantes indicat, septentrionalem in monte Budino: & au-
stralem, quo forsan fluvius alius, ab occalu ad Borysthenem adlabens, funditur.

Qui accolabant Borysthenem, propinquum Ponto, *Borysthenide* adpellati sunt. Plinius eodem loco: *flumen Borysthenes, lacusque, & gens eodem nomine.* Et Propertius lib. II. eleg. VII.

Gloria ad hibernos lata Borysbenidas.

Oppida in iis duo memorantur, *Olbia*, ut Strabo & Ptolemæus, & Arrianus Periplo dixerunt; sive *Olbiopolis* & *Miletopolis*, ut Plinius: nam κτίσμα Μιλησίων, opus *Miletorum* fuit, quod Strabo addidit, a quibus alterum nomen est, quod auctore Plinio jam edemus, *Melitopolis*. Eadem urbs a fluvio, cui imposita erat, Βορυσθένης, *Borysthenes* frequenter nominata fuit. Strabo dicit ἐμάνυμον τῷ ποταμῷ πόλιν, cognominem suam [*Borystheni*] urbem, Plinius *Olbiopolin* & *Miletopolim* adpellari dixit antiquis nominibus; quo non obscure fatetur, aliud nomen postea fuisse adjectum, quod *Borysthenidis* est. Periplo anonymi, πρότερον μὲν Ολβία Σαυία καλυμένη, μετὰ δὲ ταῦτα ὑφ' Ἑλλήνων τὰς Βορυσθένους (lege Βορυσθένης) καλεῖσθαι. Prius *Olbia Savia* dicta: post rursus a Græcis *Borysthenis*. Et Stephanus Byzantinus chorographus: πόλις Ἑλληνικὴ, Μιλησίων ἀποικία, ἐν ἡμῶν αἰσὶ Βορυσθένην, αὐτοὶ δὲ Ολβίαν, *Græcarum*, *Milesiorum* colonia, quam alii *Borysthenem*, ipsi [incolæ] *Olbian* vocant. Fefellit Melam multitudo nominum, ut diversæ oppida censeret. *Borysthenes*, inquit, tanto spatio navigabilis, secundum *Borysthenida* & *Olbian*, *Græca* oppida, egredietur. Pomponium sequutus est Jornandes de Reb. Ge. cap. v. *Scythia*, inquit, in eo loci latere, quo *Ponticum* litus attingit, oppidis haud obsecris involvitur, *Borysthenidæ*, *Olbia*, *Callipede*, *Cherson*, *Theodosia*. Sed eandem urbem esse *Olbian* & *Borysthenidem*, superiorum testimonia satis adprobaverunt. De vero situ etiam deliberari potest. *Mela* dixit ubi egredietur in mare amnis *Borysthenes*, πάλιν positam. Anonymi Periplo: ἐπὶ ταῖς κατ' Ἰπάνην καὶ Βορυσθένην συμβολαῖς ἐστὶν ἡ πόλις Ολβία: cetera supra recitata sunt id est, ubi *Hypanis* & *Borysthenes* conjunguntur, condita est *Olbia* sive *Borysthenis*. Quæ etiam Stephani fuit opinio in Βορυσθένει, uti ex verbis ejus, quamquam male sanis, adparet. Jam vero si *Hypanis* nunc *Bogum* est, sicuti videtur esse, utique ante ostium conjungitur cum *Borysthene*, & illo confluit in locum ubi desinit. Verum non *Bogum* confluentem, qui mari proximus est, anonymus intellexit, sed qui διακρίσσει καὶ πρὸς ἀρκύοντα ἑαδίων τὴν ἀναπλάν ἀπὸ τῆς θαλάσσης.

ἀλίου ἴχθυ, ducentis & quadraginta stadiis a mari abest. Strabo in distantia prope convenit, satis diuturnis, ducenta stadia retro emetiens a mari ad Olbiam in Borysthenes. Plinius prave, ut puto, xv millia passuum habet pro xxv. m. p. qui numerus reducendus est, ut cum Strabone consentiat. Neuter Hypanis in eo loco confluentis mentionem fecit. Tanto ergo spacio reducenda a mari est Olbia, in ripam superiorem Borysthenis, quod etiam Arrianus censuit, καὶ τὸν Βορυσθένην ἀνω πλέοντι πάλαι ἑλληνίς, ὄνομα ΟΛΒΙΑ, πεπο-
λισται, adverso amne in superiora Borysthenis naviganti occurrit urbs Olbia, a Græcis condita. Strabo addit, fuisse μέγα ἐμπορίον, magnum emporium.

Alterum oppidum, fama nobilitatum, circa Borysthenem est Ordesus, sive Ordesus, quod Ptolemæus male super Axiacem collocavit; ὑπὲρ τὸν Ἀξιάκην ποταμὸν Ορθησός (Palat. Ορθησός) super Axiacem, inquit, fluvium est Ordesus, sive, ut in Palatina codice scriptum est, Ordesus. At Plinius, portus Ordesus dixit, Arrianus Ponti periplo, ὁ Ὀδυσσεύς ναυεῖν, in Odesso (quod idem ac Ordesso) portus pro navibus. At portus ad mare est, non ad flumen: multo minus ad Axiacem, flumen non maximum. Ordesus autem in utroque, Periplo scribitur, credo, corrupte, quia Ordesus Mæsiæ Inferioris est, etiam ad Pontum: Ordesus, ut Plinius & Ptolemæus scribunt, in tractu Borysthenio.

Insulam sub ostia Borysthenis ait Melasitam esse, quam alii citeriorem ponunt, & Tyram ac Istrum versus reducunt; quæ Leuce adpelletur, & Achilli sacra sit, ejusque tumulum ac templum contineat. Mela lib. ii. cap. vii. Leuce Borysthenis ostio objecta, parva admodum, & quia ibi Achillis situs est, Achillea cognomine. Et Plinius lib. iv. cap. xii. Insula Achillis, tumulo ejus viri clara. De situ nihil addit, nisi quod inter Borysthenis descriptionem, & peninsulæ, Dromi Achilleos, interjiciat, haud dubie Pomponium Melam, ut alibi sæpe, in positione insulæ sequutus. Strabo citeriorem facit hanc insulam, mediam fere inter Borysthenem & Tyram, ab illo 100, ab hoc 10 stadiis remotam. Lib. viii. pag. 211. ait, διέχει τὴν σωματὸς ἢ νῆσος ἢ Λευκὴ διάστημα πεντακτῶν σταδίων ἢ ἐξ τῆς Ἀχιλλέως, πελαγία. εἴτα Βορυσθένης ποταμὸς πλωτὸς ἐφ' ἑξακτῶν σταδίων. Abest ab ostio [Tyra] insula Leuce trajectu 10 stadiorum, Achilli sacra, in alto sita: inde Borysthenes, navigabilis fluvius, 100 stadiis est remotus. Ptolemæi lib. iii. cap. x. extremo duæ diversæ insulæ sunt. Βορυσθένης, Borysthenis, καὶ ἡ Ἀχιλλέως ἢ Λευκὴ νῆσος, Achillis insula. Et licet ipse citeriorem ponat Borysthenidem; convenientius tamen, ut nomen fert, sub cognomine illam fluvio esse; Achilleam autem, quod Strabo tradit, citeriorem. De templo in ea Achillis: & simulacro Arrianus Periplo Ponti prodidit.

Post Achillis insulam est peninsula, Dromos Achilleos nominata, Græce Δρόμος Ἀχιλλέως. Plinius dicto loco: Ab ea [insula] cxxv millibus passuum peninsula, ad formam gladii transversum porrecta, exercitatione ejusdem [Achillis] cognominata Dromos Achilleos, ejus longitudinem octoginta millium passuum tradit Agrippa. Et Pomponius Mela lib. ii. cap. i. Achilles in ista classe mare Ponticum ingressus, ibi ludicro certamine celebrasse victoriam, & quum ab armis quies erat, se ac suos cursu exercitavisse memoratur. Ideo dicta est Δρόμος Ἀχιλλέως. De figura gladii idem: Terra tum longe distenta excedens, tenui radice litori adhaerens. Post spatiosa modice, paulatim se ipsa fastigat, & quasi in mucronem longa colligitur, facie positiensis adlecta est. Quam ergo Mela peninsulam, & ex illo Plinius, comparant formæ gladii jacentis, Strabo pag. 213. cum τανύα fasciā conferendam duxit: similitudinis rationem dat, quia longitudo sit circiter 100 stadiorum; latitudo maxima duorum stadiorum; minima τέσσαρες πλῆθυν, quatuor jugum. Ptolemæus lib. iii. cap.

cap. v. peninsulae hujus in transversum oblongae singultim ἰσθμὸν, *isthmum*; & promontoria laterum sive extremitatum enarrat, occidentale, ἑσπέριον ἀκρὸν, *sacrum promontorium* & orientale, Μυρμαίον ἀκρὸν *Mysarum promontorium*. Arrianus insulam Achillis Leonem cum hoc Dromo sive Cursu ejusdem confundit, quasi eadem fuerit insula & Dromos, quae vero ab aliis diligenter, ut insula & peninsula, distinguuntur.

Hæc in peninsula: extra quam ex septentrione decurrit fluvius *Panticapes*, de quo ita Plinius dicto cap. xii. *Ultra Panticapes annis, qui Nomadas & Georgos ditionat: mox Acefinus*. Haussit ex Mela, verbis usocisdem. Hic vero ab Herodoto habet lib. iv. cap. l. iv. dicentis, ποταμὸς ἄναξ, τῷ ἐνομα Πανταπάτης. ἦτοι ἀπὸ βορῆς τε καὶ ἐκ λίμνης, καὶ τὸ μεταξὺ τούτων τε καὶ βορρῆς οἱ γένετο Σάνται, *Alnus flumen, cujus nomen est Panticapes. Fluit a septentrione & ex lacu, & in hanc & Borysthenem habitant Scythæ agricolatores*. Addit idem, τῷ βορρῆς οὐμολογῆσαι, *Borystheni miscetur*: quod refutat Plinius eodem loco. *Quidam, inquit, Panticapem confluere infra Olbiam cum Borysthenem tradunt: diligentiores Hypanin*. Quem vero *Acefinum* idem Plinius vocat, ceterum fere ignotus est, nisi huc referamus Valerii Flacci verba lib. vi. vers. 69.

Acefinaque levo

Omne satidica Phryxus movet agmina cerua.

Præcessit enim superiore versu

Quique lacum cinxere Bicen.

Bice autem, sive *Byce*, lacus est in Chersoneso Taurica prope isthmum, ut brevi post videbimus. Post Panticapem flumen, ad sinum Carcinitem, fuit oppidum *Tamyraca*, Arriano, Ptolemæo & Stephano memoratum.

Tandem est fluvius *Hypacaris*, in quem *Gerrhus* alius fluvius a loco, unde devehitur, dictus, infertur: ipse autem sic auctus in sinum Carcinitem. Pomponius Mela lib. ii. cap. i. *Sinus Carcinites: in eo urbs est Carcine: quam duo flumina, Gerros & Hypacaris, in ostio effluentia attingunt; verum de versis fontibus, & aliunde delapsi*. Ab Herodoto Mela accepit, qui etiam Ταννᾶρον vocat flumen, quod ἐν δίδωι κατὰ Καρυνίτιν πόλιν, *juxta oppidum Carcinitem in mare exit*. Etiam illud addit, quod γέρρος ποταμὸς ἐν δίδωι ἐκ τῆς ταννᾶρας, *Gerrus fluvius in Hypacarin effundatur*. A Ptolemæo Hypacaris ab oppido, quod præterfluit, *Carcinites* adpellatur, & *Gerrus* ultra isthmum in Moctin paludem effunditur, quod falsum est, uti ex Herodoto & Mela cognovimus. Plinius Hypacarin, deinde capite vocat *Pacrin*, si sana est lectio. Supra ostium posita urbs *Carcine*, ut Mela vocat, Καρυνία, ut Ptolemæus, Καρυνίτις, *Carcinitis*, ut Herodotus: a qua sinus, in quem ex Hypacaris, *Carcinites* a Mela & Plinio vocatur.

Hæc in ora usque ad isthmum Tauricum: ultra quem *Meotis* incipit, sive *palus* dicta, sive *lacus*: sed *lacus* verior quam *palus*. Utroque modo tamen adpellatur. Pomponius Mela lib. i. cap. i. de mari interno: *Qua paludi committitur, Cimmerius Bosphorus. Palus ipsa, Meotis*. Idem mox cap. ii. extremo: *Ad lacum, Meotici: ad Tanaim, Saxromas*. Plinius etiam utroque modo, *Meotica palus*, lib. ii. cap. lxxvii. & *Meoticus lacus*, lib. v. cap. xxvii. ac *Meotus lacus*, lib. vi. cap. i. Et Lucanus lib. ii. vers. 641.

Pigra palus Scythici patiens Meotica plaustris.

Græcis, Straboni, Scylaci, Ptolemæo est ἡ Μαιώτις λίμνη, quod etiam *lacum* significat. Ab isthmo ad Tanaim usque fluvium, quem recipit, hic lacus in ortum aëstivum est extensus, cujus ambitum Strabo lib. ii & vii. ἐννακισχίλιον σταδίων, *novies mille stadiorum* facit, & ἡμῶν δὲ Πόντου, *dimidiam Ponti Euxini partem* explere Scylax existimat; sed neuter judicavit quod res est, nec potuit etiam in distantia tanta, & in tam barbaris

accessis oris, quum ne hodie quidem omnes eodem modo figuram ac amplitudinem Maotidis adumbrent. Qui accolunt lacum, *Maota*, *Maotici*, & *Maotida* dicuntur. Plinius lib. iv. cap. xii. *Per oram, Tanaisiusque, Maota, a quibus lacus nomen accepit.* Mela lib. i. cap. ii. extr. *Ad lacum, Maotici.* Vopiscus Tacito cap. xiii. *Quoniam a Maotide multis barbari aruperant, hos eodem consilio acque viribus, ut eo redirent compulsi. Ipsi lacum Maotida ita congregabantur, quasi accitu Aureliani ad bellum Persicum convenissent.*

Interiora Sarmatiae, quae longe a maris ora in extremum septentrionem excurrunt, sunt variis distincta gentibus, sed quarum sola nomina possumus certa dare, sedes cuique eas, ob dissensum de iis scribentium, adsignare non possumus. Sunt communia quidem vocabula *Scytharum* & *Sarmatarum*, sed saepe etiam ad partes restringuntur, & mutuo a partibus aliis distinguuntur. Herodotus lib. iv. cap. xcix. ab Istro ad urbem Carcinitidem ἡ γὰρ Σκυθίη, veterem *Scythiam* appellat, πρὸς μεσημβρίην τε καὶ νότον ἀνεμὸν κεκλιμένην, arctiorem versus & in austrum sitam. Contraxit in arctius fines Strabo lib. vii. pag. 215. καλεῖτο ἡ χώρα αὕτη πᾶσα, ἡ δὲν δὲ τι καὶ ἡ ἔξω ἡ ἰσθμὸς μέχρι Βορυσθένης, μέχρι Σκυθία, tota illa regio, & fere quidquid extra isthmum ad Borysthenem usque est, nuncupabatur *Parva Scythia*. Plinius autem *Scytharum* nomen videtur latius extendere, quum lib. iv. cap. xii. it, Ab eo, [Istro, seu ostiis Istri] in plenum quidem omnes *Scytharum* sunt gentes: varie tamen litori adposita tenuere: alias *Getae*, *Daci* Romanis dicti: alias *Sarmatae*, *Gracis* *Sandro-* *matæ*, totumque *Hamaxobii* aut *Aorsi*: alias *Scythæ* degeneres & a servis orti, aut *Troglodytae*: *ex Alanis* & *Rhothalani*.

Difficile est, ut dixi, sedes singulis tribuere: per flumina non nulli discerni ab aliis, auctore Mela, possunt, quibus pauci interiores a Plinio adduntur. Pomponius Mela lib. ii. cap. i. *Gerros inter Basilidas & Nomadas, Hyracarum per Nomadas evoluitur. Silve inde, quas maximas haec terra ferunt, & Panticapes, Nomadas Georgosque determinans.* - - - *Tum Borysthenes gentem sui nominis abluit, - - - Callipidas Hypanis includit:* - - *Axiaces proximus inter Callipidas Axiacasque descendit. Hos ab Istrici Tyras separat: primum Neuri.*

Ex quibus hic ordo gentium inter Istrum sive ejus ostia, & isthmum Tauricum constituitur: Ab Istro ad Tyras Istrici, haud dubie aliis etiam nominibus distincti: post Tyras Axiaca ad fluvium cognominem; ultra quem Callipida usque ad Hypanim, qui Bogus est. Ab eo ad Borysthenem, *Borysthenita*, quos flumen suum abluit, ut Mela ait; positi inter Ἰπᾶν, ut Herodotus dicit, id est, inter Hypanim & Borysthenem. A Borysthene ad Panticapen *Georgi*, οἱ γεωργοὶ Σκύθαι, *agrum exercentes Scythæ*: a Panticape ad Gerrum *Nomades Scythæ*, Νομάδες Σκύθαι, Herodoto lib. iv. cap. xix. ἔτε σπείροντες ἄδην, ἔτε ἄδην, qui nec ferunt, neque arant: in quo a Georgis distinguuntur. Mela lib. i. cap. i. *Aut Nomades pecorum pabula sequuntur, atque ut illa ducunt, ita distatam sedem agunt. Co-* *rum Georgi exercentque agros.* Trans Gerrum, & supra isthmum Tauricae Chersonesi, *Scythæ Basilidae*, a Pomponio memorati. Herodotus cap. xx. πέραν δὲ Γερρῶν ταῦτα, ἡ τὰ καλούμενα βασιλικά ἐστὶ, καὶ Σκύθαι οἱ ἀγαθοὶ τε καὶ πλεῖστοι, *Trans Gerrum sunt ea,* *quae vocantur Regia, & Scythæ optimi & plurimi.* Ad latus Maotidis *Jazyges*. Ptolemaeus, καὶ ὅλην τὴν πλευρὰν τῆς Μαιώτιδος ἰαζυγες, *per totum latus Maotidis Jazyges.* A positione nec Ovidius abiudit ex Ponto lib. i. epist. ii. vers. 79.

Aut quid Sarmatae faciant, quid Jazyges acres,

Cultaque Orestica Taurica terra Dea.

Quae sunt remotissimi in occidentum Neuri, apud quos Tyras sive Niester surgit, quod Mela ait, non Borysthenes, quod Plinius scripsit, cujus fontes abhinc longe in septentrione, incli-

inclinantes in ortum, investigandi sunt: nisi Plinius fluvium forte occidentalem, quod Czernobel Borystheni adfunditur, pro ipso Borystheni habuit. *Anchetas* autem Melas, ita Plinius locavit, ut apud eos Hypanis oriatur. *Alani*, Europaei quidem, ut Ammianus lib. xxii. cap. xix. distinguit, supra Maeotim, juxta Tanaim fuerunt, a quibus in occalum *Rhoxolani* recedebant, in veteri inscriptione apud Gruterum pag. 453. cum Bastarnis & Dacis conjuncti. Possis existimare ab Alanis esse ortos, & ab illorum gente distinctos prima syllaba: quemadmodum etiam *Rhoxolani*; Harduinus ex Plinii membranis scripsit: at dicta inscriptione RHOXOLANI; & Straboni Ροξολανοι dicuntur; & Spartianus Hadriano cap. vi. Cum rege *Roxolanorum*, qui de imminutis stipendiis querebatur, cognatione, pacem composuit. Plinius conjunxit cum *Alanis*, tamen ut gentem separatam, cujus verba supra exposuimus. *Alani* autem (qui Ptolemæi *Alanni* videntur esse) etiam Suetonio memorantur Vespas. cap. ii. Quum *Vologesus*, inquit, *Parthorum* rex auxilio adversus *Alanos* depoposcisset. Sed hi fortassis Asiatici erant, Tanai a nostris separati Martialis lib. vii. epigram. xxix.

Nec te Sarmatico transit Alanus equo.

Josepho lib. vii. de Bello Jud. cap. xxix. τοὶ τῇ Ἀλαϊῶν ἔθνη εἰς Σκύθαι περὶ τὸ Τάναι ποταμὸν καὶ Μαίωτιν λίμνην κατοικοῦντες, *Alanorum* natio *Scythæ* sunt, juxta flumen *Tanaim* & *Mæotiacum* habitantes. Quod Claudianus confirmat lib. i. in Rufinum vers. 314.

cesaque bibens Meotida Alanus,

causam, id est, glacie dolabris fracta aquam eliciens ab bibendum. Crebra hujus gentis apud Claudianum mentio, quia illis temporibus, relicto Tanai, ad Danubium coniebat, primum militans Romanis & stipendia merens, quod idem de Bello Getico vers. 51. dixit,

Ibat patiens ditionis Alanus

Quæ nostræ jussere tubæ:

& iv. Consula: Honorii vers. 487.

in Latios ritus transfistis Alani.

postea cum Vandalis & Suevis Galliam Hispaniamque vastaverunt. Marius victor Salmonem de perversis moribus sæculi:

si quid vastavit Sarmata, si quid

Vandalus incendit, veloxque abduxit Alanus.

Regio quam incolebant olim Alani, *Alania* dicta est ab Orosio lib. i. cap. ii. *Ab oriente*, inquit, *Alania* est: in medio *Dacia*, ubi & *Gothia*: deinde *Germania* est.

Antiqua etiam, nec minus famosa *Gelonorum* natio, in Sarmatia juxta Budinos & Agatyrfos sedem habuit, origine Græca. Herodotus lib. iv. cap. cviii. οἱ αὖτε Γελωνοὶ παρὰ τοὺς Ἑλλήνας, *Gelonis* origine Græci sunt. In Sarmatiam profecti, cum *Budinis*, indigenis Sarmatiae, commixti ita sunt, ut *Budinorum* urbs lignea, πόλις ξυλὴν, *Gelonis* appellaretur: *Gelonis* tamen lingua & moribus a *Budinorum* gente quodammodo diversis, quod idem Herodotus adnotavit dicto loco. Multum autem ex barbarie, ut fieri solet, adsumserunt, in quibus & pictura fuit corporum. Virgilius Georg. ii. vers. 115.

Easque domos Arabum, pictosque Gelonos.

Pictos, Servius interpretatur *signata* habentes, quod Claudianus lib. i. in Rufin. vers. 315. luculentius exponit:

Membraque qui ferro gaudet pinxisse Gelonus.

Dara interpretatio, nec pinguius verbo facile respondet. Credibilis, quod Salmastius

in Solini cap. xv. censet, colore faciem, aut omne corpus, pinxisse, quod & aliis barbarorum sub illo cælo solemne fuit. Virgilius Aeneid. iv. vers. 146.

Cretesque Dryopesque fremunt, pictique Agathyrsi.

Agathyrsi autem finitimi Gelonorum erant, ideoque communi ritu pingendi se utebantur. Ammianus lib. xxxi. cap. v. [Vales. cap. 11] *Gelonis Agathyrsi, collimitant.* Confines ergo populi fuerunt *Geloni, Agathyrsi, Budini*, quorum nomen nos ad *Budinum* montem ducit, ex quo Ptolemæus Borysthenem derivat, aut partem ejus septentrionalem. Sed credo citeriores Gelonos fuisse, quia & Græcis & Romanis notiores, quam aliæ Sarmatarum gentes fuerint.

Agathyrsi secundum Melam lib. ii. cap. i. sunt ipsi *Hamaxobii*. Mela lib. ii. post initium: *Maotidis flexum Buces amnis secat, Agathyrsi & Sauromata ambiunt: quia pro sedibus plaustra habent, dicti Hamaxobii*: id quod non tam gentis nomen, quam morum & vitæ, multis Sarmatarum commune fuit. Ulteriores *Anthrophagi*, ut Mela & Plinius adpellant; sive *Ἀνθρωφαγοί, Anthrophagi*, ut Herodotus lib. iv. cap. cii. & cvi: quod nomen a morum feritate est. Cum his *Melanchlenas* Ammianus conjungit dicto loco. *Melanchlenas*, inquit, & *Anthrophagos palari accepimus per diversa, humanis corporibus visitantes.* *Μελαγχλαῖνοι* Herodoto cap. cvii. qui, & Mela, nomen ab atris vestibus ducunt. Et hi quoque *ἄνθρωφαγίσαι, carne humana vescuntur*: aut sunt ipsi *Anthrophagi*, quia Herodotus addit, quod *μῆνοι, soli* Sarmatarum nefandis his cibis utantur.

Ultimi in orientem inter fluxus Tanais fluvii recedentes sunt *Tanaitæ*, a Ptolemæo nominati, id est Tanais extremi accolæ, sicut qui ad Borysthenem sedes habuere, *Borysthenitas* vocari supra memoravimus. Extremi autem in septentrionem *Hyperborei*, in limite Asiæ, & a Mela tam lib. i. cap. ii. quam lib. iii. cap. v. adscripti Asiæ, & ratione nominis explicati, qui *super Aquilonem Rhipeosque montes sub ipso sidem cardine jacent.* Ptolemæus etiam lib. v. cap. ix. in Asia *Hyperboreos* ponit ἐν τοῖς αἰγύψοι γῆ κλίμασιν, *in climato juxta terram incognitam.* Plinius autem in Europa illos recenset lib. iv. cap. xii. non ignorans, quod *quidam eos in prima parte Asiæ litorum ponere, non in Europa*: additque fabulam, ab aliis acceptam, de felicitate Hyperboreorum. *Pone eos montes*, inquit, [Rhipæos puta] *ultraque Aquilonem gens felix, si credimus, quos Hyperboreos adpellavere, annoso degit ævo, fabulosis celebrata miraculis.* Nomen, extremi septentrionis populos significat, quales æque in Europa sunt & in Asia, ut recte Plinius judicavit. Et alia hujus tractus in fabulis latent. *Arimaspos*, quos *ultimos a tergo Maotarum* Plinius ponit, & *mox Rhipæos montes*; hos, inquam, *Arimaspos* Mela ii. incunte, tamquam unoculos describit. *Scytharum*, inquit, *Arimaspi, quic singuli oculi esse dicuntur.* Fabula ab Aristea Proconnesio est, ut Herodotus lib. iv. cap. xlii. refert. *Ab eis [Arimaspi] Essedones* Mela usque ad *Maotida* ducit. *Ἰσσηδῶνας* Herodotus, qui pellerentur ab *Arimaspi*.

Sauromata Græco ore sunt ipsi Latinorum *Sarmata*, quod commune nomen est totius tractus illius Scythici: speciatim autem de parte circa Tanaim quæ est, aut circa Maotida, intelligitur. Mela lib. i. extremo: *Ripas ejus [Tanais] Sauromata, & ripis harentia possident.* Et lib. ii. post initium: *Maotida Agathyrsi & Sauromata ambiunt.* Regis Sauromatæ mentionem facit Plinius lib. x. epist. xiv. & nummus ab illustri viro Ezech. Sponsumio describitur ΒΑΚΙΑΕΩΣ ΚΑΤΡΟΜΑΤΟΥ, percussus temporibus Severi. Alias a Ptolemæo nominatas, *Boruscos, Næscos*, juxta Rhipæos montes: *Tranomontes*, ad dextram ripam Borysthenis, & his proximos *Βουργῶνες, Burgiones*; a sinistra

ripa autem Καρίωνες, Caryones, & hinc in austrum deductos Chinos, Amadecos, Νεαί-
 ρες, aliosque, ut obscuriores, omnes praetermittimus. Occasum versus Grutungi erant,
 bellicosa gens, ut Ammianus dicit lib. xxvii. cap. xi. & lib. xxxi. cap. viii. de iisdem,
 Hunni pervasis Alanorum regionibus, quos Grutungi confines Tanaitas consuetudo nominavit.
 An autem Hunni, posteriori historia notiores, a Chinis Ptolemæi sint, non habeo quod
 pro certo adseverem. Ptolemæus in Sarmatia Europæa: Μεταξὺ Βασίρων καὶ Ρωξολάνων
 Χόνων, inter Basternas & Roxolanos Chini. Ammianus autem lib. xxxi. cap. ii. Hunnorum
 gens monumentis veteribus leviter nota, ultra paludes Maoticas glaciale Oceanum accola,
 omnem modum feritatis excedit. Neque Ptolemæi fides semper tuta; neque in rebus
 geographicis, Ammiani: etiam ipsæ gentes ita vagæ, ut sæpe sedes permutave-
 rint.

A populis ad montes & oppida, quæ extra isthmum, & in partibus interioris Sarmatiae a Ptolemæo ponuntur, accedendum est. Montes idem Ptolemæus habet Pæon ab occasu, supra Dacos, adversus Basternas, longo jugo procurrentem: Amadecos montes supra isthmum, juxta gentem cognominem: Alaines supra Maotidem lacum, juxta Alanos populos: Riphæos sive Rhipæos, (nam τὰ Πίρραι ὄρη Græce sunt; Straboni Πίρραι, Mela libris etiam Rhipai) fundentes Tanaim: & Budinum Borysthenis forte septentrionali notabilem: & tandem Hyperboreos, maxime septentrionales, prope quos cardo mundi sit. Sunt qui conjungunt Riphæos & Hyperboreos. Bizarum Stephanus: Πίρραι ἰσθμὸς Ὑπερβορείων Rhipæ mons Hyperboreorum. Plinius dicto cap. xii. Mox Rhipæi montes, & assidue nivis casu pinnarum similitudine, Pterophoros adpellatæ: pars mundi damnata a rerum natura, & densa mersa caligine: neque in alio, quam hyemis opere, gelidisque Aquilonis conceptaculis. Pone eos montes, utraque Aquilonem, gens sit, si credimus, quos Hyperboreos adpellare, annoso degit ævo. Si pone montes Riphæos, & quod præcessit, inter Riphæos & Maotas soli Arimaspi colunt; nimis propinqui Hyperborei sunt Maotidi paludi. At damnata pars mundi & densis immerla tænebris zonam frigidam arguit, quod clarius exponit Mela lib. i. cap. v. Hyperbores super Aquilonem Rhipæosque montes sub ipso siderum cardine jacens, ubi sol non quotidie ut nobis, sed primam verno æquinoctio exortus, autumnali demum occidit: & ideo sex mensibus dies, & eundem alius nox usque continua est. Hi ergo sunt super Rhipæos montes, & quidem post ingens intervallum, quod cum Ptolemæi positione convenit. Virgilius quoque dicit, & quidem tanto spatio, quantum ventus ab una parte ad alteram impugnandam perferendus requirit, Georg. iii. vers. 381.

Talis Hyperboreo septem subjecta trioni

Gens effrena virum Rhipæos undatur Euxo.

Præstat ergo distinguere hos montes & Riphæos, ut Latini fere scribunt; seu Rhipæis, ut Græci, in medio locatis, forte in Molcovia; Hyperboreos ultra arcticum circulum remove: Poetis quidem miscere licet, & quosvis septentrionales montes Riphæos & Hyperboreos adpellare: alia vero ratio sit geographorum. Proprie Papinius Tlieb. i. vers. 692.

sed jam temone supino

Langues Hyperborea glacialis portitor Urse.

Et Claudianus lib. ii. in Rufin vers. 240. dixit

Hyperboreo damnatam sedere Thulen.

At idem in Consul. iii. Honor. vers. 56. de Theodosio, magni patre,

Fregit Hyperboreas remis audacibus undas,

quum Pictos Scotosque repulisset. Idem in Consul. vi. Honor. vers. 31. *Riphaeo ab axe*, id est a cardine: tamquam ultimi omnium essent, & sub vertice siti montes Riphæi.

Hæc de montibus. Oppida interiora (nam maritima supra exposuimus) Ptolemæus etiam per flumina distribuit. Juxta Carcinitem fluvium; qui Hypacaris est, ponit *Toroccam*, *Pasiridem*, *Ercabum*, *Tracanam*, *Naubarum*, obscura nomina, præter *Naubarum* quod Plinius etiam memoravit, conjunctum cum *Carcine*. Ex quo conjicitur haud longe a mari abfuisse. Circa Borysthenem locavit *Azagarium*, *Amidocam*, *Sarum*, *Serimum*, *Metropolim*, post quæ ad *Olbiam* venit, quam supra exposuimus. nam a septentrione descendit in austrum. Ad flexum Borysthenis *Leinum*, *Sarbacum*, *Niosum*. Supra Tyram *Carrodunum*, *Clepidavam*, quæ in Germania transvistulana recensuimus. Insulam Tanais ostio adjacere dicit, nomine *Alopeciam*, quæ & *Tanais insula nominetur*. Plinius post oppida Hermisium & Myrmecium relata, addit: *intus insulam Alopecen*.

CHERSONESUS TAURICA.

Taurica Chersonesus a *Tauris* incolis nomen habet, qui in varios populos rursus fuerunt divisi. Etiam extra isthmum, prope eundem tamen, *Tauri erant*. Idem & *Taurici* dicti. Mela lib. ii. cap. i. *Subit ripam mare, & donec quinque millia passuum absit a Maeotide, refugientia usque subsequens litora, quoad Satarcha & Taurici*. Ovidius Pont. lib. iii. epist. ii. vers. 45.

Est locus in Scythia (Tauris dixere priores)

Qui Getica longe non ita distat humo.

Hi Plinio & Ptolemæo vocantur *Tauroschyta*. Procopius tamen lib. iii. de Aedificiis cap. ult. videtur distinguere. Ait, *μετὰ λίμνην ἢ Μαϊώτιδα, καὶ τὰς ταύρας καὶ ταυροσκύθας, transpaludem Maeotidem, ultraque Tauris & Tauroschythas*. Potest vero καὶ etiam sic explicari. Regio dicitur *Taurica terra*. Ovidius Pont. lib. i. epist. ii. vers. 80.

Cultaque Orestea Taurica terra Dea:

& simpliciter *Taurica*. Plinius sæpe dicto loco: *A Carcinite Taurica incipit: ubi terra vel chersonesus subaudias*. Vocatur etiam Chersonetus *Scythica*. Strabo lib. vii. pag. 213. *Ἐστῶσα ἐστὶν ὁ ἰσθμὸς, ὁ ποιῶν ἢ ταυρακὴν καὶ σκυθικὴν λεγομένην χερρόνησον, Ibi est isthmus, efficiens Tauricam & Scythicam ita dictam Chersonesum*, quæ etiam *μεγάλη χερρόνησος* pag. 215. vocatur, id est *magna Chersonesus*, ad discrimen parvarum, quæ in ipsa sunt; a Zenone & Heracleotis ædificatæ. Ibidem Strabo: *Πελοποννήσου προσέοικε, καὶ τὸ σχῆμα, καὶ τὸ μέγεθος, Peloponneso & forma & magnitudine similis est*.

Isthmus *Taphra* dictus fuit. Mela lib. ii. cap. i. *Quod inter paludem & sinum est, Taphra nominatur*. Oppidum in isthmo ejusdem nominis. Plinius ibidem: *In ora a Carcinite oppida: Taphra in ipsis angustis peninsula*. Ptolemæo est *τάφρος, Taphrus*. Inde Plinius: mox *Heraclea Cherronesus*, quæ nomina conjunctim legenda. Prius nomen a conditoribus est; alterum a situ peninsulæ parvæ. Idem enim paullo ante dixerat *Cherronesum Heracleotarum oppidum*. Ptolemæo est *χερρόνησος, Chersonesus*: Scylaci Caryandensi *Χερρόνησος ἐμπόριον, Cherronesus emporium*, isque in Græcis peninsulæ civitatibus numeratur. Nam ἐν τῇ ταυρακῇ οἰκοῦσιν Ἕλληνες, in *Taurica*, inquit, *habitant Græci*, Scythiis permixti. Heraclea autem Pontica, mater Tauricæ secundum Strabonem, etiam fuit Græcica civitas. Hanc urbem posteriores Græci *Chersonem*, *Χερσῶνα*, vocant, Zonas in Rhinotmeto, Eustathius in Periegesin Dionysii vers. 140. & Procopius iv Goth. cap.

cap. v. lib. i. Pers. cap. xii. Hanc urbem Plinius ait, mox sequi post *Tapbra*: at latus Peninsulæ occidentale interjacet, in quo Ptolemæus recenset *Eupatoriam*, & *Dandacam* oppida, antequam ad *Chersonesum* urbem perveniat. Etiam promontorium *Parthenium* antecedit, cui oppidum adjacet *Cherronesus*, secundum Melam lib. ii. cap. i. seu πρὸ τοῦ πέλαγος ἐστὶν ἐν 500 ἢ 600 ἰστιάων, ante urbem est ad centum stadia, secundum Strabonem lib. vii. pag. 213. Ptolemæus quoque illud promontorium inter *Dandacam* & *Chersonesum* oppidum enarravit.

Australe latus peninsulæ post oppidum *Chersonesum* insignes aliquot portus habet, *Ctenuntem* (Κτενῦς, *Ctenus* in recto) a Strabone & Ptolemæo memoratum: & *Portum Sybolorum*, Συμβόλων λιμένα, Plinii & Strabonis. Totus enim iste sinus portuosus est: *Parthenio* promontorio usque ad alterum quod Κεῖν μέτωπον, quasi *Frons Arietis* adpellatur. Pomponius Mela clare. Sinus portuosus, & ideo Καλὸς λιμὴν adpellatus, promontorii duobus includitur. Alterum Κεῖν μέτωπον vocant, *Carambico*, quod in *Asia* diximus, par & adversum: *Parthenion* alterum. Strabo pluribus describit illud *Arietinæ* frontis promontorium, quod πρέκειται πολὺ πρὸς τὸ πέλαγος, longe in mare procurrat: & ἀντικεῖται ὁρροστικῶς sit *Carambi*, promontorio *Paphlagoniæ*. Plinius etiam Latine scripsit *Crimæoron*, idque adversum *Carambi* *Asia* promontorio dicit.

Ab eo incipit latus orientale, in quo sunt Ptolemæi *Charax* & *Lagyræ* oppida, promontorium *Corax*, & flumen *Istrianum*: deinde celebrior urbs *Theodosia*, *Scylaci*, Straboni, *Mela*, Plinio, Ptolemæo laudata. In *Scylacis* periplo, & *Stephani* de *Urbibus* volumine *Theodosia* scribitur, corrupte, ut censet *Berkelius* ad *Stephanum*: plures *Θεοδοῖα*, *Theodosia*, etiam ipse *Stephanus* in derivatis: quod Græcum nomen Græcam urbis originem arguit, quemadmodum *Scylax* quoque *Theodosiam* in Græcis peninsulæ urbibus recenset. Hodie *Cassa* adpellatur. Ptolemæo proxima est *Nymphæum*, *Scylaci* Νύμφα, *Nymphæa*, etiam a Græcis condita.

Brevi post spatio *Bosporus Cimmerius* incipit, dictus, ut ex *Stephano Byzantio Constantinus Porphyrogenetus* lib. ii. Them. xii. refert, ἀπὸ τοῦ Ἰὸς καὶ Ἰνάρχης, ab *Io*, *Io* filia. *Dionysius* quidem periegeta vers. 140. eam rationem ad *Thracium* refert *Bosporum*, quem *Io*, in juvencam transformata, tranaverit, at interpret *Eustathius* ad utrumque accommodat, de *Cimmerio* dicens, λέγεται Βόσπορος διὰ τὴν αἰτίαν καὶ ἐκείνου, ὅτι Ἰὸς, ἡ βοῦς. Ridiculum ergo est, quod *Cedrenus*, in *Justiniano*, deducit, ἀπὸ τοῦ τελευτῶν αἰτί χημαῖων βοῦς, a *bovis* tribuit loco dari solitis ab illa gente. In ora illius freti *Bosporani*, seu ubi definit illud & *Ponto* infunditur, quidam urbem celebrant *Bospori* nomine. *Procopius* sub finem lib. i. de *Aedificiis*, meminit Βοσπόρου καὶ Χερσονήσου τοῦ περὶ τὸν ποταμὸν, ὅστις κατὰ τὴν ἐκείνου αἰτίαν ὠνομασμένον μὲν λίμνην ἢ Μαυρίτιδα ἐν ἐσχάτῳ αἰῶνι ὁ Ῥωμαίων ἀρχὴς, *Bospori* & *Chersonis* urbium, qua maritima in eo litore post lacum *Μεσοτείαν* in extremo imperii *Romani* habitant. Memorat eandem urbem *Bosporum* & alibi *Procopius*, lib. i. de *Bello Pers.* cap. xii. & lib. iv. de *Goth.* cap. v. *Cedrenus* dicto loco pag. 302. Possis dubitare, an diversa fuerit urbs *Bosporus* a *Panticapæo*? nihil enim *Procopius* de *Panticapæo*, qui toties urbem *Bosporum* commendat, quum tamen illud fuerit υπερῖτος ἢ Βοσποριανὸν, urbs princeps *Bosporanorum*, Strabone p. 214. adseverante, & *Plinius* lib. iv. cap. xii. dicat, *Panticapæum* aliqui *Bosporum* vocant. Et *Strabo* ibidem per stadia spatium inter *Theodosiam* & *Panticapæum* emetitur, & accurate a fertilitate, vicis, & oppido, quod continet, *Nymphæo* describit: urbis autem *Bospori* nullam mentionem facit. Distinguunt tamen, ut diversas urbes, *Eutropius* lib. vii. cap. v. & *Augusto*: Adiecit imperio omnes Ponti maritimas civitates: in his nobilissimas *Bosporum* &

Panticapæum: & Stephanus Byzantius, qui non solum *Bosporum* πόλιν Πόντε κατὰ τὴν Κιμμέριον κόλπον, urbem Ponti juxta *Cimmerium sinum* vocat; verum etiam *Panticapæum* πόλιν μεγίστην, ἢ κατὰ Βόσπορον μητρόπολιν, urbem maximam, ὅθεν καὶ ἡ πόλις juxta *Bosporum* sita, metropolim, commemorat: & Lucas Holstenius, vir summus ingenio, in Ortelium Adnot. p. 33. Oppidum. *Bosporus* μετὰ λίμνην, ait Procopius, hoc est post vel extra paludem. Erat enim extra angustias ad Pontum Euxinum sita in sinu Cimmerio.

Ipsū autem *Panticapæum*, ut Scylax, Strabo, Mela, Plinius vocant; sive *Pantica-
ρα*, Παντικάπαια, ut Ptolemæus; quod nemo dubitat, ad fretum Bospori intra penin-
sulam magnam, quæ Taurica dicitur, situm fuit. Plinius eodem loco: *Reliqua longe
validissimum in ipso Bospori introitu, Panticapæum Milesiorum, a Theodosia LXXXVII M.
passum*. Eadem Strabo, additis quoque aliis, esse *Panticapæum* λέγοντες πάντη περιεπε-
μένην ἐν κύκλῳ σαδίων ἑκοσι, ἔχειν πρὸς τὴν λίμνην, ἔχειν καὶ ἀκρόπολιν. κτίσμα δ' εἶναι Μι-
λήσιων, iuxta circumcirca habitatum, ambitu xx stadiorum: habere portum ab ortu, ὅθεν
ἔρχεται, ὅθεν ἡ πόλις a Milesiis conditam esse. Fuit olim libera: postea sub Bosporanis
regibus, a quibus Mithridates accepit, testante Strabone.

Post *Panticapæum*, ubi effluit ex lacu Bosporus, *Myrmecion* Plinii, Melæ, & Pto-
lemæi est: illi oppidum vocant; hic promontorium. Oppidum ergo juxta promonto-
rium, vel in ipso fuit. Scylax in urbibus Chersonesi Græcanicis numerat. A quo ad
isthmum Ptolemæus sub *Maotide* tria oppida ponit *Parthenium*, (diversum a promonto-
rio hujus nominis in alio latere) *Zencnis Chersonesum*, & *Heraclæum*, de quibus quod dica-
mus præterea, non habemus. Plinius *Hermisium* cum *Myrmecio* conjungit, quod a
Pomponio Mela accepit, qui vero Theodosiæ postponit hoc ordine: *in Bosporum vergen-
tibus oppida, Myrmecion, Panticapæum, Theodosia, Hermisium*. Ptolemæus inter *Nym-
phaum* & in *Panticapæum* habet *Τυρικήν, Τυρικήαν*, ignotam aliis.

Ante isthmum intus est lacus *Byce*, Ptolemæo Βύκη λίμνη, *Byce*, palus. Plinio muta-
tione cognatarum litterarum *Buges* est. *A tergo*, inquit, *lacus Buges, fossa emissus in mare*.
In mare, puta *Maoticum*, cum quo ad isthmum cohaeret. Valerius Flaccus lib. vi.
vers. 68.

Quique lacum cinxere Bicen,

Bicen, Latina littera, pro Græca Ptolemæi, quam V Plinii defendit, respondens Pto-
lemæi γ Græcæ. An eadem sit quæ Strabonis Σαπερὶ λίμνη, *Putris lacus*, qui σαδίων
πετοχισχίλων, iv cio stadiorum sit, nolim judicare. Major enim hic ambitus est: etiam
dicitur isthmus illum a mari διεγχεῖν, *separare*, quod *Maotidi* potius convenit.

Chersonesi Tauricæ oppida mediterranea Ptolemæus multa enarrat, sed obscura &
incognita pleraque. *Taphrum* supra, ob vicinitatem in maritimis censebamus; *Taronam*,
Parthiam, *Bæonem* ignoramus: *Cimmerium*, cujus nominis vel idem vel aliud Pomponius
lib. i. cap. xix. in Asiæ ora & quidem prope fretum ponit: quem Plinius sequutus, *trans
suum* ait situm esse: & *Tazum*, *Argodam*, *Tabanam*, obscura nomina: & *Satarcham*, in
parte septentrionali, ubi *Satarchæ*, populus, colebant. quos Mela jam manifestabit:
Craum tandem Ptolemæi a Scylace vocatur Κυταία, ut Vossius emendavit scriptum
Κυδαία.

Tres populos Mela lib. ii. cap. i. in hac Chersoneso recenset, *Satarchas*, *Gracos*, &
Taracos. Istos locat a septentrione; illos in litoribus: hos in australi parte peninsule,
Græcos permixtos. Sed omnes etiam Tauri dicti; etiam extra peninsulam supra isthmum
quædam. Mela verba sunt: *Obliqua ad Bosporum plaga excurrans, Ponto ac Maotide inclu-
ditur. In paludem vergentia Satarchæ tenent: in Bosporum Cimmerica, forte Græcanica*

oppida, Myrmecion, Panticapaeum, Theodosia, Hermisium: in Euxinum mare, Tauri. Superior pars prope Bosporum usque Theodosiam, a Bosporanis aliquamdiu regibus possessa, Bosporanæ terræ adjudicatur. Strabo ibidem pag. 215. πρότερον ἔχον ὀλίγη, ἄρτα *exiguam partem* Bosporani dynastæ seu reguli tenebant ἔπειτα τὸ σῶμα τῆς Μαυρίας, μέχρι Θεοδοσίας, juxta fretum Meoticum, ἄσπευ Theodosiam: postea omnem Cherfontium magnam occupaverunt.

Hæc de Sarmatia Europæa, in quam nos Germania partim transmarina abduxit, ut absolveremus, quæ in septentrione Europæ connexa sunt cum Germania: partim quæ trans Vistulam sunt Germaniæ gentes, inter Bastarnas ad Sarmatiam usque disperse habitantes. Soli Daci ex Transdanubianis supersunt, quos quia ponte cum Mœsia Trajanus conjunxit, cum illa explicaturi sumus. Jam in citeriora egressi, quæ Germaniæ proxima sub Danubio sunt, ad exponendum adgrediemur.

CAPUT VII.

DE

VINDELICIA, RHAETIA,
ET NORICO.

DAnubius terminus antiquæ erat Germaniæ: hunc inter & Alpes quæ sunt, et hodie in Germania censeantur, aliam Romanis olim partem, aut Illyrici connectionem, constituebant. Strabo sane lib. vii. pag. 217. inde Illyridem recedens ita incipit: Ἀρχόμεν δὲ τὰ Ἰαυρὸν πρῶτα, συνάπτοντα τῷ τε Ἰσθμῷ καὶ τῇ Ἀλπεσιν, ἀπὸ μεταξὺ τῆς Ἰταλίας καὶ Γερμανίας, ἀρξάμενα δὲ τῆς λίμνης τῆς κατὰ τὴν Ὀυνδελίκης καὶ τῆς καὶ Ελουγτίης, *Primum Illyrica exponamus, quæ & Istrum & Alpes attingunt, sita in media Italia & Germania, incipientia a lacu, qui est apud Vindelicos, Rhatos & Helvetios.* Hunc tractum in populos majores distinxerunt, *Vindelicos, Rhatos, Noricos;* & eorum quæque in variis minores gentes, quibus omnibus, præsertim iis, qui in Alpes vergunt, ut inter illarum juga colunt, difficile est certas & proprias sedes definire. Ab occa u. u. inde incipiamus, erant *Vindelici & Rheti,* suis inter se limitibus distincti ita, ut tamen uterque populus uno nonnumquam *Rhetorum* nomine comprehenderetur. Sit ergo nobis prima, quæ inter Danubium & lacum Brigantinum est,

VINDELICIA.

Vindelicia, Ptolemæo lib. ii. cap. xvi. Ὀυνδελικία, est regio Vindelicorum, Latine potius gentis nomine, quam proprio regionis, adpellata. Suetonius Aug. cap. xxi. *Domuit Cantabrian, Aquitaniam, Pannoniam, Dalmatiam, cum Illyrico omni: uenit Rhætiam & Vindelicos, ac Salassos gentes Inalpinas.* Et Vellejus Paternulus lib. ii. cap. xxix. *Rhætiam & Vindelicos ac Noricos, novas imperio nostro subjunxit provincias.* Quæ vero non ita interpretandum est, quasi damnata Latinis sit vox *Vindelicia*: sed ea

Vindelicia.

quendi elegantiore consuetudine, qua Nepos Agesilao dixit, *quum meditaretur in Persiam proficisci*, id est in Persidem vel Persiam. Nam & illo nomine usus est Sextus Rufus cap. viii. *Limes, inquit, inter Romanos & barbaros ab Augusto per Vindeliciam, per Noricum, Pannoniam, ac Massiam est constitutus.* Nomen gentis, ut dictum, est *Vindelici*, Græce 'Ουινδελικοί. ut apud Strabonem est & alios. Horatius lib. iv. oda iv.

Videre Rhati bella sub Alpibus

Drusum gerentem Vindelici - - -

ex veteres libri: recentiores, & *Vindelici*; de quo mox dicturi sumus. Nomen ajunt fluminibus esse, quæ rigant illam regionem, quorum alter *Vinde* est sive *Vindo*, a sinistra Augustam adluens: alter a dextra, *Licus*, hodie Lech; confluentes infra urbem. Venantius Fortunatus de S. Martino lib. iv.

Pergis ad Augustam; quam Vindo Licusque fluentat.

Fines Vindeliciæ aliter Strabo, aliter Ptolemæus constituit: sed Straboni credendum magis est, qui prope tempora illa fuit, quibus Rhætos & Vindelicos Augusti privigni conuerunt. Strabo lib. iv. pag. 142. *Τὰ πρὸς τὴν μέσην τῶν ὁρίων, ἢ τὰ ἐπιστρέφοντα πρὸς νότον, Ραῖτοι ἢ Ὀυινδελικοὶ κατέχουσι, συνάπτοντες τοῖς Ελευθητίοις ἢ Βοίοις; ἐπὶ κεῖνται γὰρ τοῖς πεδίοις. Ὅι μὲν ἔν Ραῖτοι μέχρι τῆς Ἰταλίας καθήκουσι, τὸ ὑπὲρ Ὀυήρων & Κώμας. - - - οἱ δὲ Ὀυινδελικοὶ ἢ Νορικοί τ' ἐκτὸς παρρωϊαν κατέχουσι. *Montium partes, quæ [post Alpes] ortum spectant, & in meridiem vertuntur, Rhæti & Vindelici tenent, contermini Helvetiis atque Boiis, quorum campis imminet. Rhæti usque ad Italiam pertinent, supra Carnonem atque Comum: - - - Vindelici autem & Norici montana exteriora tenent,* id est, (Vellero lib. i. de Aug. interprete p. 189.) extremas tantum Alpes & humiliores colunt. Idem Strabo lib. vii. post initium de lacu Acronio sive Brigantino: *περὶ τὴν τῆς λίμνης ἐπ' ὀλίγον μὲν οἱ Ραῖτοι, τὸ δὲ πλεον Ελευθητίοι καὶ Ὀυινδελικοὶ, lacum Rhæti magna parte; majore Helvetii & Vindelici attingunt. Rhæti ergo lacum non contingunt, sed exigua parte, quæ inter Rhenum & Brigantium est. nam hoc oppidum, quod Ptolemæus quidem suis Rhætis dat, verius Vindelicorum fuit. Strabo dicto loco libri iv. Ὀυινδελικῶν εἰσὶ καὶ Βελγάντιοι, καὶ πόλεις αὐτῶν Βελγάντιον καὶ Καμπόδουν, Vindelicorum nam Briganti sunt: & oppida illorum, Brigantium & Campodunum. Accedat Plinius, qui Noricis Vindelicos conterminos fuisse lib. iii. cap. xx. tradit. *Juxta Carnos, inquit, quandam Taurisci adpellati, nunc Norici. His contermini Rhæti & Vindelici.* Quod si Vindelici contingunt Noricos, usque Aenum pertinere necesse est, quia *Aenus Rhætos [unictos, inclusis Vindelicis] Noricosque interfluit*, ut Tacitus tradit Hist. lib. iii. cap. v. Ad hæc, Augustus *per Vindeliciam & Noricum* constituit litem imperii, non per Rhætiam; quod Sex. Rufus cap. viii. ut supra dictum, nos docuit: ergo Vindelici æque ac Norici ad Danubium, qui limes imperii Romani erat, pertinuerunt.**

Ex quibus colligere pronum est, quinam fines veteris Vindeliciæ fuerint, scilicet a lacu Brigantino ad fontes & alveum Danubii, usque ad confluentem Aeni, quo flumine a Norico separata fuit. Solum latus meridiale certo determinari non potest, nisi aliquid definitum putaveris, si a Strabone prædictum repetemus, *τὸ ἐκτὸς παρρωϊαν κατέχουσι*, Vindelici *exteriora Alpium possidere*: Rhætos, quæ intus & in summis Alpibus usque in Italiam sunt. Et, quæ lib. vii. pag. 202. dixit idem, *Ὀυινδελικὸς οἰκὴν ὄρεσιν*, *Vindelici incolere montanas planities*: quibus a summis Rhætorum Alpibus removentur. Ptolemæus autem rationes, ut ejus trans Alpes sunt pleraque, etiam Inalpina, turbatiores sunt, quam ut Strabonis & aliorum sententiæ præferri possint. Comprimat enim nimis Vindeliciam, Lico & Aeno fluminibus concludens.

Quum

Quum vero post Romanorum victoriam Vindelicia non fuerit provincia singularis, sed cum Rætia semper conjuncta; factum est ut omnis tractus, qui inter lacum Brigantium, Danubium, Aenum, Carnos, Venetos & Insubres est, sæpe numero *Rætia* diceretur & *provincia Rætia*, ut tamen in ipsa provincia populi separati & Ræti & Vindelici manerent. Sic Augustam Vindelicorum Tacitus Germ. cap. XLI. *splendidissimam Rætiae provinciam* dixit: & Horatius lib. IV. oda IV *Rhetos Vindelicos*, ut distingueret ab Rætiae propriae incolis: & Plinius lib. IX. cap. XVI. *inter Alpes lacum Rætiae Brigantium*, quem vero Vindelici plures, per totum latus dextrum; quam Ræti proprii, inter Rheni & Brigantii fluminis ostia, accoluerunt.

Flumina Vindelicorum præter Danubium, qui a septentrione stringit limitem, *Licus* sive *Lichus*, & *Vindo*, qui Augustam coloniam ambiunt; supra ex Fortunati lib. IV. de S. Martino, una demonstrati.

Pergis ad Augustam, quam Vindo Licusque fluentat.

Vetustioremem memoriam non habemus. Quod enim Cluverius Ovidium quoque arcessit, lib. I. ex Ponto epist. V. vers. 21. dicentem,

Terquet enim fortuna parum, nisi Lycus in Hebrum

Confluat? & frondes Alpibus addat Ashos?

nihil ad rem est. Heinsius ex Patavino *Nilus* legit: & si *Lycus* etiam salva lectio esset, nonne credibilius foret, alium quemvis *Lycum* (nam plura hujus nominis flumina) aut nobilem Asiae *Lycum*, qui in Maeandrum deferitur, quam illum Vindelicum, intelligi? Post Venantium Paullus Diaconus lib. II. de Gest. Langobard. cap. XII. de eodem Fortunati itinere ex ejusdem carminibus, uti fatetur, repetens, *ad Briones & Augustam civitatem, quam Virido & Lech fluentant, iter fuisse*, describit. Sic Lindenbrogius & Gronovius ediderunt: ut de Fortunati lectione dubitare possis, annon *Virido* & ibidem legendum sit, præsertim quod hodie *Wertach* ille amnis appellatur. Ricardus tamen poeta etiam *Viridum* postea, Aust. lib. II. veterem scripturam expressit,

Respicit & late fluvius Vindanque Tirumque

nisi quod *Vinda* format, ubi in Fortunati libris *Vindo* est.

Inter hos fluvios & Aenum, qui terminat ab ortu Vindelicos, *Isarus* est sive *Isaro*, quæ posterior appellatio est a populo, quos inscriptio Alpina de gestis Augusti apud Plinium lib. III. cap. XX. *ISARCOS* nominat, cum Breunis ibidem & Genaunis conjunctis. Alius autem *Isar*, *Isarus* Strabonis est lib. IV. pag. 143. qui Atagin accipiens, & cum eo receptus ab Athesi, in Adriaticum mare deferitur: Vindelicus autem *Isarus*, qui hodieque nomen *Isar* retinet, in Danubium effunditur, antea auctus *Ambro*, ab oratu adhibente, qui etiam nunc *Amber* appellatur. Auctor Itinerarii, quod Antonini esse dicunt, itinere ducto a Lauriaco, inter *Isiniscam*, quæ ad *Isarum* est, & Augustam ponit *Ambro*, quod vel flumen ipsum est, vel aliquid cognomine eidem flumini adpositum. Inter *Licam* & Brigantium lacum *Ilargum* est, nunc *Iler*, Sueviam secans, memoratus a Pedo Albinovano, Elegia ad Liviam, vers. 385.

Rhenus, & Alpina vaues, & sanguine nigro

Decolor infecta testis Ilargus aqua.

Sic enim legendum esse, non *Ilargus*, ut vulgo editum, res ipsa probat, & quæ commemorantur, *Alpina valles*. A dextera *Ilargus* accipit *Cambum*, nunc *Cam* fluvium, a Caribodano defluentem. *Guntia* autem, nunc *Guntz*, inter *Ilargum* & *Licum*, atque *Isarum*, effluit in Danubium.

Tandem de *Adno* fluvio, de quo prædiximus terminum inter Vindelicos Noricorum

esse, vel nominis ratione addemus. Quidam scribunt *Oennus*, atque ita est in Antonini itineribus ab A. Schotto & P. Bertio vulgatis: at Aldina editione ubique *Ponte Aeni*, prima diphthongo; & a Ptolemæo *Αἰνός*, *Aenus*, scriptum est: Taciti editores eadem littera *Aeni* Histor. lib. III. cap. v. scripserunt, ubi in libris perperam *Rheni* legebatur. Videntur ad originem Græcam, qua *vinum* notatur, auctores alterius scripturæ respexisse: satisne commode in voce Germanica? non difficile est judicare. Hoc vero flumen in extremis Rhætis oritur, & per Rhætiam longo tractu delapsus, tandem inter Vindelicos Noricosque in Danubium exoneratur. Sic enim Tacitus dicto loco: *Sextilius Felix ad occupandam ripam Aeni fluminis, quod Rhætos Noricosque interfuit, missus.* Vulgo nunc vocatur *Inn*.

Populi Vindelicorum, in quos hi dividebantur, ad lacum Brigantinum erant *BRIGANTII*, hoc est, quod nemo dubitat, accolæ lacus *Brigantini*. Ipse autem lacus a populo illo, vel oppido adjacente, dicitur *Brigantinus* Plinio lib. ix. cap. xvii. *Acronius* Mela lib. III. cap. II. cui præjacet sive adhæret alius, dictus Venetus, eodem Mela auctore. Supra Brigantios sunt *ESTIONES*, quos illis conjunxit Strabo lib. iv. pag. 141. οἱ Εἰσιῶνες τῶν Οὐινδελικῶν εἰσι, καὶ Βεργάντιοι καὶ πέλει αὐτῶν, Βεργάντιον, καὶ Καμποδύνον, *Estiones Vindelicorum sunt, & Brigantii: & oppida illorum Brigantium & Campodunum.* Quum vero Brigantium fuerit Brigantiorum; consequens est ut Estionum fuerit Campodunum. Habemus ergo & Estionum sedem, circa *Campodunum*, quod vulgo dicitur *Kämpten*: Strabo & Antoninus dura littera *P* scribunt: Ptolemæus molli *B*, *Cambodunum*, quæ etiam in Tabula & Notitia adparet: *Brigantium* autem Strabonis, Ptolemæi, Tabulæ Theodosianæ; sive *Brigantia* Antonini, nunc Bregenz, adjacet Brigantino lacui ab ortu, juxta ostium fluminis *Brigantii*, quod inter Vindeliciam Rhætiamque dividit. Inter Brigantium & Campodunum in Tabula sunt *Vemania* & *Viacæ*; Itinerario tantum *Vemania*, ut Aldus edidit, quod recentiores in *Nemavia* pravarunt, forsitan quia supra illud Rostrum *Nemaviæ*, aliud oppidum, occurrit. Ex quibus intelligitur, *Vemanium*, in Notitia *Vimanium*, hodie esse *Wangen*: & *Viacam* esse *Wagek*. Ptolemæi loca, ut solent, perturbata heic nimis sunt, adeo, ut ne lacus quidem *Acronii* ille rationem habuerit.

Ab Estionibus progredimur ad *LICATES*, ut Plinius lib. III. cap. xx. ex inscriptione Augusti in alpina vocat; sive *Λικάτιοι*, *Licatii*, ut Strabo & Ptolemæus. Nomen arguit, ad *Licum* amnem, qui nunc *Lech* est, coluisse. Strabo lib. iv. sub finem: *Λικατίων* (sic cum Ptolemæo legendum: corrupte in libris *Λικαντίων*, aut *Λικαττίων*) ὅτι ἐστὶ ἀρχὴ πόλις Δαμασία, *Licationum quasi arx, Damasia*. Cluverio *Damasia* est caput Licationum, & ipsa urbs Augusta; antequam, ob novos colonos & majora ornamenta & amplificationem, augustiore nomine augeretur: Marco Velsero autem videtur secus esse, creditque *Damasiæ* vestigia superius in austrum prope *Vindonem* flumen reperiri. Colonia autem illa a Ptolemæo *Αυγῆσα Οὐινδελικῶν*, *Augusta Vindelicorum* vocatur: ab Antonino & in Tabula Peutingeriana, *Augusta Vindelicum*: a Tacito Germ. cap. xli. *Novissima Rhætia provincia colonia.* Quomodo *Rhætia* hoc vocabulum sumatur, supra est expositum.

Tabula, quam diximus, itinere ab Augusta Vindelicum per *Cambodunum*, fert proxime *Esconem*. Hic locus *Esco*, ut miliaria probant; ad *Licum* videtur fuisse, ubi nunc in sinistra ripa est *Schenza*, cuius nomen ab *Escone* non est alienum. In superiora *Esconem* amnis cadit *Abodurnum* Tabula, xviii millibus supra *Esconem*; Ptolemæo *Αβόδουρνα*, quod eruditi ex situ interpretantur *Essen*, oppidum in ripa sinistra positum.

Inter Licum & Ilargum annis *Guntia*, hodieque *Güntz* dictus, delabitur in Danubium, prope cujus fontes *Velferus* & *Cluverius* ponunt oppidum *Guntiam*, Itinerario Antonini memoratum: ubi nunc *Guntberg* est. Sunt etiam qui ad *Güntzburg*, quod ad confluentem hujus annis est & Danubii, referunt, verum ex itineris ratione refelluntur, quæ talis est continuatione ejus, quod per ripam ducitur Pannoniæ:

Angusta Vindeliciæ

Guntiam

M. P. XXII.

Calim Montem

M. P. XVI.

Carjodunum

M. P. XIII.

Vimarianam

M. P. XV.

Brigantiam

M. P. XIII.

Sed quia plura loca ad illum annum sunt, quæ nomen ab ipso etiamnum habent; male in medio, quam in extremis, *Guntiam* Antonini invenire. Ita enim nos ducunt itineris rationes. Ad os *Guntiae*, quo in Danubium fluvius infertur, situm est *Güntzburg*, ubi haud dubie ille *Guntienfis* transitus Danubii fuit, quem *Eumenius Panegyrico Constantini* nominavit, de hujus *Cæsaris* victoria cap. II. dicens, *a ponte Rheni usque ad Danubii transitum Guntiensem, devastata atque exhausta penitus Alemannia*. Foran heic quoque *Guntia* illa fuit, de qua *Notitia Imperii* sub duce *Rætiarum*: *Præfectus militum Usuriansis Guntia*. Non repugnabo adseverantibus, Itinerarii & *Notitiæ* *Guntiam* eandem esse: nec vero ignoro, stationes militum plerumque in ripa exstitisse, præterea ad tam nobilem tractum. Accedit, quod in medio tractu *Guntiae* annis ad sinistram ripam jam tum castra *Febiana* erant. *Notitia Imperii* sub duce *Rætiarum*: *Equus Stabilesiani juniores Ponte Aeni, nunc Febiani*: quæ doctis videntur esse *Babenhausen*. *Calim* autem *Mons*, qui *Guntiam* alteram in itinerario excipit, ut nomen indicat, *Kelmüntz* est inter *Guntiam* & *Ilargum*, sive *Ilarum*, annes, in *Tabula*, sub *Rætiarum* duce, simpliciter dictus *Calim*, sine *Montis* cognomine, hoc modo: *Tribus cohortis tertia Herulæ Pannoniorum Calio*. Haud longe a transitu Danubii *Guntienfis*, *Angustam* versus, fuit *Tabulæ Grinaria* secundum *Cluverium*, qui *Gneringen* interpretatur, vocabulis non multum discrepantibus.

Ad *Ilargum* *Tostum Nemaria*: quod *Simleri* & *Cluverii* judicio est *Memminga*. Reducit dextrorsum *Velferus* ad *Vindonem* usque. Nec vero contemnendæ sunt *Cluverii* rationes. Inde ad fontes Danubii regredimur, & ab ipso *Rheno* post lacum incipimus, si quid foran in illo quoque tractu *Vindelicis* possit vindicari. Eo situ est *Sanctio* *Ammiani* lib. XXI. cap. V. quæ *Cluverio* videtur *Seckingen*, in dextra *Rheni* ripa oppidum, *Rauracis* oppositum. *Quam mature*, inquit, *prope oppidum Sanctionem vixisse longe visus a barbaris*, & cetera. Ibi autem *Julianum* trajecisse, aliorum exemplis est improbabile. Inde sequuntur oppida *Tabulæ Theodosianæ*, quæ quidem supra lacum videntur posita, a doctis vero viris ita ordinantur, quasi in dextra ripa *recontra* Danubii sita fuerunt. Scriptum est,

Juliomago

XI.

Brigobanne

XIII.

Ara Flavii

XIII.

Samulocenis

XXII.

Grinariæ

Si aliorum conjecturas licet sequi; (nam certo probari posse desperamus) *Juliomago*

castis erit Dütlingen: *Brigobonna*, Beyern, etiam oppidum Danubianum: *Ara Flava* vel potius *Flavia* (quia Ptolemæo sunt βαυοι Φλαβίαι) fere in loco, quo est Aurach: Ptolemæus autem suas *Aras*, a *Flavio* denominatas, trans Rhenum in Germania magna posuit, cui forte minus fidei habendum est, quam Tabulæ, quia non insolens illi, præsertim in transalpinis, a vera positione aberrare. Quid autem de *Samsilocenis* dicam? Cluverius credit Ptolemæi *Alcimoennim* esse, in adversa Germaniæ ripa locatam: dubius, utrumque vocabulum sit correctius; nisi utrumque forte depravatum est: satis autem vult sibi certus esse, & situm in Tabula, & itineris tractum referre ad locum, quo nobilissima urbs Sueviæ *Ulma* in Danubii ripa est posita. Ego autem nec habeo quo adfirmem; nec curo, quibus impugnetur.

Hæc de iis, quæ cis Licum sunt, iufficiant: inter illum amnem & Aenum quæ oppida inveniantur, ad explicandum nunc adgrediamur. Ad confluentem Lici Danubio adjacet *Clarenna* Tabulæ: hodie Rain: inde in ripa Danubii, ex eadem Tabula, sunt *Vetoniana*, subaudi, castra; Cluverio Winten: & post xii millia *Germanicus*, puta, vicus, aut *Germanicum*, puta prædium sive oppidum, quo tractu est Foburg: & post viii. inde *Celeusius*; interjectis iii millibus, *Arsena*, quod nomen corruptum est ex *Abusina*, uti itinere Antonini ex Pannonia per ripam, legitur, etiam in Notitia sub duce Rhætiarum; nunc *Abensberg*, a flumine *Abens* adpellatum. Cave vero castra intelligas: oppidi enim nomen est femineæ formæ, & quarto casu in Itinerario *Abusinam*; sexto in Tabula & Notitia, *Abusina* legitur: a quo distat *Reginum* xx, vel xxii millibus, ad confluentem fluvii *Regen*, unde nomen est: nunc urbs inclyta *Regensburg*. Dicitur autem *Reginum* dicto itinere Antonini, & in Tabula Theodosiana; in Notitia Imperii sub Rhætiarum duce, *Castra Regina*, quamvis Velsæro lib. i. i. Rer. Boicar. pag. 50. videantur castra extra urbem, aut etiam aliquod inde millibus remota fuisse. *Præfatus*, inquit auctor Notitiæ, *legionis tertiæ Italiciæ partis superioris Castra Regina, nunc Vindobona*. Sunt, qui coloniam Tiberii ex nescio quo nummo referant, inscripto C O L. TIBERIA AUGUSTA, nullo addito signo, quod in Rhætia sit & ad Danubium: verum, si genuinus nummus est, æque in alia orbis terrarum gente colonia esse potuit, quia plures condidit Tiberius, etiam aliæ civitates nomen principum induerunt. Addunt quidam diploma Leonis i. i. P. M. quo scribatur: *Juxta muros Tiburnia civitatis, quæ a Tiberio Cæsare Augusto edificata est; quæ modo vulgo adpellata est Regina purch*. Sed quid ignorantia barbari illius sæculi (est autem exeunte viii. scriptum diploma) non insulse finxit? nec a Tiberii nomine formatur *Tiburnia*: ut vel hoc nomine inscitia illius temporis prodatur. Quin potius Tacito; gravissimo auctori, credimus, qui provinciæ Rhætiæ universæ unam coloniam fuisse dixit, non plures; quam quum nemo dubitet, Augustam Vindelicorum esse, durante vocabulo in *Angsburg*; evanescit altera, quæ *Reginum* deducta fingebatur.

Inter *Reginum* urbem & confluentem *Isargum*, sub Danubio sunt *Augustana*, supple, castra. Notitia sub duce Rhætiarum: *Equites Stabliesiani Seniores Augustanis*. Antoninus itinere per Pannoniæ ripam *Augusta* vocat, itidem castra intelligens, distincta ab *Augusta* Vindelicorum, ut postea recensēbimus; xxiii millibus ab *Regino*, qui nomen falsatus est, major iusto haud dubie. Schottus & Bertius Itinerario *Augustas* scripserunt, sed a quo falso. veteres libri, etiam Aldi, sexto casu referunt *Augustis*, quæ *Augusta* castra propius, quam *Augustas*, nescio quas, effeceris; præsertim quum Notitia stationem *Augustanis* fuisse edoceat. Sequitur eadem ripa *Serviodurum* in Tabula, xxviii. ab *Regino*, quod intervallum ducit ad nobilem urbem *Staubingam*.

Inter Isargum sive Isarum, & Aenum amnes sub Danubio sunt alia castrorum nomina: *Petrusca*, propiora Isargo, quorum numeri, xxvii m. p. ducunt in oppidum Osterhofen: medio situ *Quintiana* Itinerarii, sive *Quintina*, Notitiae Imperii, cujus est *Præfectorum* *de prima Flavia Rhætorum Quintanis*. Non liquet quænam scriptura sit melior, nisi aliquid in vico Kintzen, quo Cluverius refert, invenisse putes pro priorē & quinque litterarum scriptura. Extremum ad Aeni confluentem est *Castellum* Tabulae; sive *Batava* *cohortis nova Batavorum Batavis*, videlicet in Rhætia, quia sub duce & comite Rhætiarum hac cohors in præfidiis erat. Loco illo nunc *Passau* est, celebris civitas, cujus nomen a *Batavi* est, primum *Batan* colonorum seu præsidii ore dictum; post, adsumpta regionis dialecto, *Bassau* sive *Passau*. Trans flumen adjacet *Bojodurum*, de quo in Norico dicemus.

Interiora hujus tractus secantur *Isargo* fluvio, qui *Ambrum* desert, ut supra diximus: illæ accolæ *ISARCI* dicuntur inscriptione Alpina de gestis Augusti, apud Plinium lib. iii cap. xx. Ad fluminis ripam, dextram an sinistram non certum satis; videtur *Isiniscam*, sive *Isinisca*, Antonini & Tabulae itinerariae fuisse. Ille itinere a Lauriaco Brigantiam ita intervalla disposuit:

Jovavo

Bidasium

Pontem Aeni

Isiniscam

Ambrum

Angustam Vindeliciam

M. P. XXXIII.

M. P. XVIII.

M. P. XX.

M. P. XXXII.

M. P. XXXVII.

Hæc si recte distribuuntur intervalla, ducente via publica, *Isinisca*, quod Cluverius censet, scire in locum cadit, quo insignis urbs est Bavariae *Monachium*; immo eidem ipsum *Monachium* videtur, quasi *Isarica* dicta, jam olim caput *Isarcorum*. Quod si est, in sinistram ripam *Isinisca* reducenda est. Contra ea Marcus Velserus in tabula sua longe aliam dispositionem fecit, & sicut inferiorem *Pontem Aeni* Oetingam Bavaricam interpretatur; flumen, quod infra Oetingam ab occidente in Aenum desertur, *Isiniscam* vocat, & in ejus ripa, medio prope loco inter Aenum & Isargum, cognomine oppidum *Isiniscam* constituit. Id quod prope convenit cum Tabula Peutingeriana, cujus hæc sunt rationes distantiarum:

Isinisca

Ad Enam [Aenum]

Bedljo

Arctbrige

Itavo

[sic scriptum est]

XX.

XIII.

XVI.

XVI.

Utriusque sibi eligat, quam putat vero esse similiorem sententiam. Non nostrum enim est inter hos viros clarissimos tantas lites componere, aut alterutram opinionem recipere, probata & defensa altera.

Illum tractum etiam, qui Aenum versus est non, a Marcomannis ex Bojohemo pulsi, coluerunt, quod non obicure ex Strabonis verbis lib. iv, quæ supra protulimus, probari potest. Nam τὰ πρὸς τὴν μέσην τῇ Ἀλπεων, καὶ τὰ ἀναστρέφοντα πρὸς νότον, Παρτοὶ καὶ Ὀνδεδωκοὶ κατεχούσι, οὐκ ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ Βοιωτῶν, orientales partes Alpium, & quæ ab orientem surgunt, Rhæti ac Vindelici tenent, Helvetios atque Bojos confinio tangentes. Scilicet utrique Helvetas; Vindelici etiam ab ortu Bojis, quorum campis ἐπικρατεῖται.

imminebant: quam regionem hodieque tenent, dicti *Bojari*, contracte *Bajern*.

Iter Antonini ex Pannonia per ripam inter Abusinam, quæ Abensberg est, & Augustam Vindelicum, addit quædam oppida *Vallatum* & *Sumuntorium*, quorum situs & distantia talis est:

<i>Regino</i>	—	—
<i>Abusinam</i>	M.	P. XX.
<i>Vallatum</i>	M.	P. XVIII.
<i>Sumuntorium</i>	M.	P. XVI.
<i>Augustam Vindelicum</i>	M.	P. XX.

Utrumque etiam in Notitia Imperii sub duce Rhætiarum memoratum est. Dicitur ibi *Præfectus legionis tertia Italica partis superioris* [apud] *Castra Regina* [fuisse,] nunc *Vallato*, intellige, esse. Et mox: *Præfectus ala secunda Valeria singularis Vallato*. Ex numeris colligit Cluverius fuisse *Vallatum* ad amnem Ilmum, circa oppidum Gaisensfeld, aut supra illud. Alterum, in Itinerario *Sumuntorium*, in Notitia *Submontorium*, refertur ab eodem supra oppidum Hohenwart ad flumen Parum. Eodem Notitiæ loco: *Præfectus legionis tertia Italica partis superioris deputata Ripa prima Submontorio*. In austro prope fontes sunt *Coveliaca* ex sola Tabula Peutingeriana notæ, eo fere loco, quo nunc oppidum Kochel est, quod non plane discrepat a veteri adpellatione. Et supra fontes Ambri inter Füssen & Insbrück, fere medio loco, ad flumen Loysam, quod in Isarum exit, est locus Partakirch, a quo nec voce nec situ abludit *Parthanum* Antonini, in itinere ab Augusta Vindelicorum Veronam. Ordo sic habet:

<i>Augusta Vindelicum</i>	—	—
<i>Abuzacum</i>	M.	P. XXXVI.
<i>Parthanum</i>	M.	P. XXX.
<i>Veldidenam</i>	M.	P. XXX.
<i>Tridentum</i>	M.	P. CXVI.
<i>Veronam</i>	M.	P. LVIII.

Quod primo loco ponitur *Abuzacum*, videtur ex situ Cluverio esse *Avodiacum* vel *Abodiacum* Tabulæ; Ptolemæi *Ἀβυδίακον*, de quo supra diximus. *Veldidena* autem, frequens in Itinerario, extra Vindeliciam est, in finibus Rhætorum, ut situs & nomen indicant, hodie est Wilten, prope Aeni Utique confluentem. *Parthanum* autem Antonini in Tabula corrupte est *Tartenum*: correctius in Notitia Imperii *Parradunum*. Ait enim: *Præfectus cohortis prima Herculeæ Rhætorum Parraduno*. Ptolemæus, vel qui transcripsit illum, una littera aberravit, *καρράδυνον*, κ pro π, nobis exhibens. Itinere a Lauriaco Veldidenam, *Pontium* fit mentio, quos Aldus *Tessenios*, Schottus & Bertius *Tesseninos* scribunt (forte *Tessenii* vel *Tessenini* genuina scriptura) quos situs ratione Diefen vel Tieffen ad Ambrum lacum videtur prodere. Positio itineris hujusmodi est

<i>Isinifca</i>	—	—
<i>Ambram</i>	M.	P. XXXII.
<i>Ad Pontes Tesseninos</i>	M.	P. XL.
<i>Parthanum</i>	M.	P. XX.
<i>Veldidenam</i>	M.	P. XXIII.

Si quæ alia sunt Vindeliciæ, ita incerta & ignota sunt, ut nequeamus illis certam sedem adfixare. *Biriciana* addo in ripa inter Clarennam & Vetoniana, ex Tabula Theodosiana.

RAETIA five RHÆTIA.

Rhætiæ & Rhætorum vocabulum scribitur varie. Vulgaris scriptura *Rhætia* & *Rhæti*, cum adspiratione & diphthongo, a Græcis est, Strabone, Ptolemæo, Dione, quibus sunt *Ῥατοί* & *Ῥατία*. Origine Tusci fuerunt, in montana, Rhæto duce, profecti. Justinus lib. xx. cap. v. *Tusci quoque, duce Rhæto, avitis sedibus amissis, Alpes occupare, & ex nomine ducis gentes Rhætorum condiderunt.* Et Plinius lib. iii. cap. xx. *Rhætos Tuscorum prolem arbitrantur, a Gallis pulsos, duce Rhæto.* Et Stephanus Byzantius: *Ῥατοί, Τυρρηνίων ἔθνος, Rhæti, populus Etruscus.* An vero Tusci illi antiqui Græcis litteris usi fuerint, non est prout affirmare: quamquam nec improbabile, ut cumque Romanos id credidisse, difficulter adprobaveris. Monumenta enim illorum & lapides sine adspiratione habent, *NATIONE RAETO*, Reines. Inscr. class. viii. n. 13. & *EX RAETIS*, Gruter. Inscript. pag. 439. n. 8. & si genuinus Golzii nummus est ex Tiberii sæculo, *COL. AUGUSTA RAETORUM*: etiam *RAITI*, Gruter. pag. 524. num. 3. in Moguntino lapide; & in Romano apud Holstenium in Ortel. p. 161. Unde etiam Ryckius in Tacito, Valerius in Ammiano, uterque emendatissimos libros sequutus, scripserunt *Retiam*, *Rhætia*, sine H: at in eodem Ammiano *Rhætia* Lindenbrogius cum adspiratione, & sine diphthongo scripsit, quæ forma etiam in antiquitate habet, quo se exemplo & ratione tucatur. Hadriani nummo apud illustrem Spanhemium pag. 843. *EXERCITUS RHETICUS*, quamvis a Mediobarbo, itidem illustri viro, nummus eidem principi inscriptus, proferatur *EXERCITUS RAETICUS* s. c. Videmus ergo singulis scribendi modis suas, saltem aliquas rationes constare, nec vitio verti posse, si quis vulgarem & receptum sequutus fuerit.

Flumina Rhætia multa fundit. *Rhenus* stringit limitem occidentalem, separatque ab Helvetia. *Aenus* secut provinciam, in qua ortus; quam egressus inter Vindeliciam & Noricum emittitur in Danubium. Ceteri in jugis Rhæticis orti, in Italiam decurrunt, *Ricinus* per Verbanum lacum; *Addua* per Larium; *Ollus* per Sevinum; *Mincius* per Benacum: & his major *Atthesis*, qui *Atagin* sive *Aisacum* defert, jam *Byrrus* auctum. *Atthesis* plures laudant: princeps poetarum *Æneid.* ix. vers. 680.

Atthesis sen propter amicum:

Atagin commendat Strabo lib. iv. pag. 143. *Byrrum* Paullus Warnefredi lib. ii. Langob. cap. xiiii. Adde *Meduacum* ex Tridentinis Alpibus in Venetos defluentem. Sed de his plura in Italia.

Rhætia vel *propria* est, distincta & separata a Vindelicia; vel *provincia*, quæ & propriam Rhætiam & Vindeliciam comprehendit. Exempla utriusque notionis ostendimus verbi gratia, Suetonii Aug. cap. xxi. *Domuit Rhætiam & Vindelicos.* Et Vellejus lib. ii. cap. xxxix. *Rhætiam & Vindelicos ac Noricos, Pannoniamque, novas imperio nostro subiunxit provincias:* ubi *propria* & *sejuncta* Rhætia intelligitur. At quum Tacitus Germ. cap. xli. de Augusta Vindelicorum dicit, *splendidissima Rhætia provincia coloniam*, universam notat provinciam, ex Rhætia propria & Vindelicorum regione constantem. Unum enim præfidi & Rhætia & Vindelicia subjecta erat, a quo diversus fuit, cui parebat Noricum. Hinc factum est, ut quia Romani provinciam adpellabant *Rhætia*, Vindelicorum nomen parte exoleveret, succedente communi *Rhætorum*; non autem omne exstingueretur. Sic Vopiscus in Aureliano cap. xxv. *Vindelicos obsidione barbarica liberavit.* Postea vero, quum nova divisio provinciarum institueretur, Rhætia propria dicta fuit *Rætia Prima*; Vindelicia, *Rhætia Secunda*. Illius caput Curia secundum Vellserum;

habet.

hujus, Augusta fuit. Conjicit idem vir clarissimus lib. III. Rer. Boi. pag. 91. & lib. VI. Rer. Aug. pag. 298. divisionem Rhætiarum ab Hadriano esse, aut proxime post illum institutam: nec vero firmiori subnixus argumento est, quam quod Capitolinus in Pertinace cap. II. dixit, *statim Rhetias & Noricum ab hostibus vindicavit*. At sub Diocletiano, qui auctor fuit multiplicationis provinciarum, Julius Capitolinus scripsit, & ex more suorum temporum de Rhætia loqui potuit; nec facile exemplum prius divisionis in *Primam & Secundam* in provinciis invenies; plura autem in *Superiorem & Inferiorem*: nec vero vel hujus divisionis usquam in Rhætia signum occurrit, certe nondum ætate Ptolemæi, qui posterior Hadriano secundum Suidam fuit. Qui vero nomen *Rhætia Prima & Secunda* habent, sunt auctor Notitiæ Imperii, & Paullus Warnefredi lib. II. de Gest. Langobard. cap. XV. & *Rhetias*, plurativo numero, præter Capitolinum dicto loco, & Vopiscum in Probo cap. XVI. præcipue & frequenter Ammianus dixit lib. XVI. cap. XVI. & XXV. lib. XVII. cap. XII. lib. XXVIII. cap. XXX. *Rhætia* ergo *Propria* fines fuerunt ab Rheno ad Alpes Noricas, si longitudinem æstimes; si latitudinem, ab Italia ad fines Vindeliciæ.

Populos Rhæticiæ Plinius permultos lib. III. cap. XX. enumerat, sed plerosque obscuri nominis & ignoti situs. Præcipui sunt LEPONTII, quos cum Salassis conjungit, unde ab occasu provinciæ coluisse conjicias. Straboni, qui cum Tridentinis componit, sunt Λεπόντιοι, unde fabula manavit, quod Plinius observat, ab Hercule heic loci relictos esse: Horum genus sunt *Lepontii Viberi*. Plinius dicto loco: *Lepontiorum qui Viberi vocantur, fontem Rhodani accolunt*. SARUNETES, obscurius nomen, ab eodem dicuntur *ex Rheno amnis accollere*. CAMUNI, Καμῦνοι, quos cum Lepontiis & Strabo & Plinius jungunt, supra Sevinum lacum interpretes ponunt. Dio Cassius lib. LIV. pag. 534. Καμῦνιοι καὶ Ὀυενῶνιοι, Ἀλπικὰ γένη, ὅπλα τε ἀντήραυτο καὶ νικηθέντες ὑπὸ τοῦ Περβλίου Σιλίου ἡττηθέντες, *Camuni & Vennonii, gentes Alpina, arma contra Romanos sumserunt, & victi sunt a Publio Silio*. Vennonii autem, ut emendatum in Dione volunt, sive *Venii*, ut vulgatum est, sunt VENNONETES Plinii, Ὀύνωνες Ptolemæi; Ὀύνωνες Strabonis, qui de ipsis tradit pag. 141. Ὡρέσκονται ἐν Κώμῃ, ἐπὶ τῇ ἐν περὶ κελιμένοι, *supra Comum, sive Larium lacum, habitant, in ortum solis inclinantes*. Ex variis scribendi modis geographi VENNONES, tamquam constantiorem formam colligunt.

Strabo cum his Στόνες, *Stonos* narrat, de quibus Epitom. Livii LXII. Q. Marcius consul *Stonos, gentem Alpinam, expugnavit*. Sed neque recte *Stoni* scribuntur, neque recte censentur in Rhætis. Inscriptio vetusta apud Gruterum pag. 298. num. 3. (quod fragmentum est Fastorum triumphalium)

Q. MARCIUS Q. F. Q. N. REX PRO COS. AN. IDCX.

DE LIGURIBUS STOENEIS III. NON. DEC.

subaudi *triumphavit*. Verum ergo nomen est *Stani*, sexto casu *Staneis* antique, ut solemne in illo fragmento est, hoc est *Stani*. Coluerunt autem Alpes non Rhæticas, sed mantimas, Liguriam versus, & ipsi censiti in Liguribus. Verius in Rhætia ponuntur BREUNI & GENAUNI. Priores varie scribuntur *Breuni, Brenni, Brenci, Breones, Briones*. Inscriptio Alpina apud Plinium ISARCI, BREUNI, GENAUNES. Strabo lib. IV. p. 142. *Vindelici & Norici & ἐν τοῖς περὶ αὐτὰν κατέχουσι μὲν τὸ Βρέγκων καὶ Γενάων, extr. orcs montes tenent cum Brenci & Genauni*. Sic Aldina editione: Cataub. autem *Brenni, Ερεύνων*. Missi igitur aliorum lectionibus, rescribimus *Brenni*, etiam Horatio lib. IV. oda XIV de Rhætica victoria canenti ad Augustum:

*Vindelici didicere nuper,
 Quid Marte possis. milite nam tuo
 Drusus Genavos, implacidum genus,
 Brennosque veloces & artes,
 Alpibus impositas tremendis,
 Dejecit acer, plus vice simplici.
 Major Neronum mox grave praelium
 Commisit, immanesque Rhætos
 Auspiciis pepulit secundæ.*

Videntur Vindelicorum pars fuisse: at quia Strabo ibidem, ἡδὲ τῶν Ἰλλυρίων, nunc ad Illyrios pertinent; oportet reduciore fuisse, & in Rhætorum potius finibus. Suetonius Tiberio cap. ix. *Rhetico atque Vindelico [bello] gentes Alpinas: Pannonico Brennos & Damatus subegit.* Sed hi videntur alii fuisse, quia ab Alpinis separantur: & proprii Pannoniæ sive Illyrici. Unde forsan confusio orta quod nunc Vindelicis, nunc Rhætis, non numquam Illyricis gentibus adnumerantur. *Brennos* autem ipsi Breuni in Alpibus. Venerantius Fortunatus Vita S. Martini lib. iv.

*Pergis ad Augustam, quam Virgo Lycusque fluentat.
 Si vacat ire viam, neque Bojovius obstat;
 Qua vicina sedent Breonum loca, perge, per Alpem
 Ingrederis, rapido qua gurgite volvitur Aenus.*

Adde Paulli Diaconi lib. i i. Langobard. cap. x i i i. qui in eadem historia *Briones* scripsit.

Genavos autem Plinii, quos Horatius *Genavos* adpellat, videntur aditum Alpium cum Breunis insedisse, quo transeundum Druso erat, Vindelicis bellum inlaturo. *BRIXENTES* Plinii dicta inscriptione, seu Βερίαντες, *Brixante* Ptolemæi, consensu plurimorum apud Aisacum amnem, quem & Atragin vocant, coluerunt, ubi oppidum vulgari nomine *Brixen* conspicitur, quod haud dubie a Brixantis populis superest.

Oppida nunc Rhætorum perlustremus. Italiae proximum, quod indubito Rhætorum sit, est *Tridentum*, a quo populus, *Tridentini*, apud Strabonem & Plinium; hunc vero ita, ut una oppidi rationem habeat. *Feltrini*, inquit lib. i i i. cap. xix. & *Tridentini*, & *Beramenfes*, *Rhetica oppida*. Oppidum Antonini itineribus ab Augusta Veronam, & ab Opitergio *Tridentum*, est ipsum *Tridentum*; in Theodosiana Tabula *Tridente*, ut Tergette: nec hodie ignotum. An vero etiam *Verona* Rhætorum fuerit, non est liquidissimum. Probatum it Cluverius ex Plinii lib. xiv. cap. i. *Ante eam [Tiberium] Rhetici prior mensa erat uvis, Veronensium agro.* At si hæc sana lectio, nihil ex ea sequitur, quam Veronensium agro fuisse Rheticas uvas, quæ etiam transplantatione eo deferri potuerunt. MSS. aliter habent, *Ante eam Rhetici prior mensa erat, & nullis Veronensium agro.* Idcirco aliquod proprium agri nomen latere, ut *Tullis*, vel simile, conjectura Harduini est. Nec validius est alterum argumentum ex cap. vi. ejusdem libri: *In Veronensi item Rhetica, Felernis tantum posthabita a Virgilio.* Id enim dicitur, vites ex Rhætia adlatas, verbi causa, ex Tellina valle, in Veronensi agro bene provenisse. Plinius ambigue lib. iv. cap. xix. *Rhetorum & Engadiorum Verona.* Ptolemæus Veronam *Cenomanis* adscripsit: nec quisquam Catullum Rhætum dixit, quia non minus, ac

Magna Virgilio, gaudet Verona Catullo.

Quare placet Strabonis sententia, qui supra Veronam incipere fines Rhætorum dicit, quæ vero inde Veronam excipit. οἱ Ραῖτοι, inquit, μέγας τὴν Ἰταλίαν κατέκυσαν, τὴν

ἐκ τῆς Ὀνίανθ' ἐκ τῆς Κόπης, Rheti usque Italiam pertingunt, quae supra Veronam & Comum est.

Succedit *Feltria* in Rhæticae finibus Italiam versus, inscriptionibus etiam antiquis celebrata. Gruterus pag. 273. num. 6. ex lapide imperatori Decio dedicato, ORDO FELTR. & pag. 409. n. 8. COLLEGIORUM FABR. CENT. DENDR. FELTRIAE. Incolae *Feltrini*. Plinius dicto loco: *Feltrini & Tridentini, Rhætica oppida*. Situs per se notus, veteri nomine durante. Inter Feltriam & Vicentiam *Aufugum* est, quod ita itinere ab Opitergio Tridentum est significatum:

Ad Cepasias

Feltriam

Aufugum

Tridentum

M. P. XXVIII.

M. P. XXX.

M. P. XXIIII.

Paulus Diaconus lib. III. Langobard. cap. xxxi. *Alsucam*, id est *Alsugam* dicit, in qua Franci duo castra sive castella diruerint. Supra Feltriam *Belunum* est, hodie *Belluno*. Plinius lib. IV. cap. XIX. *Opitergium, Belunum, Vicetia*. Ptolemæus Βελούνον, *Belunum*. Uterque tribuit Venetis, quorum fines in Alpes & Rhætiam excurrebant. Videtur etiam *Berunum* dictum: unde *Berunenses* iidem tunc qui *Belunenses*. Plinius dicto loco: *Feltrini, & Tridentini, & Berunenses, Rhætica oppida*. Et Inscript. Grut. pag. 409. n. 8. FELTRIAE ITEMQUE BERUENS. quasi excidisset N littera.

Ab occasu Feltriae sita *Tesana*, castellum. Paulus Diaconus lib. III. cap. xxxi. Nomina castrorum, quae diruerunt [Franci] in territorio Tridentino, ista sunt: *Tesana, Malcum, Semiana, Appianum, Fagutana, Cimbra, Vitianum* - - - & duo in *Alsuca*, & unum in *Verona*. *Tesana*, nunc *Tessina*, inter Feltriam & Tridentum: *Appianum*, nunc *Albiano*: & *Vitianum* vitiose scriptum, lege *Vivianum*, in colle situm: *Semiana*, vulgo *Meán*: cetera obscuriora sunt. Sub Athesis & Atagis confluyente *Bauzanum* est, nunc *Bolzano* Italici: nostris *Botzen*, emporium. Paulus idem de Langobard. lib. V. cap. xxxvi. Hic dum dux esset in Tridentina civitate, cum comite Bajoariorum, qui *Bauzanum* & reliqua castella regebat. Dictum etiam *Bauxare*. Lex III Cod. Theod. de Palatinis sacr. largitionum data est *Bauxare*, quem locum *Bauzanum* interpretatur Jacobus Gothofredus, antiquitatum peritissimus. Inter hoc oppidum & Appianum, de quo modo diximus; sive infra *Bauzanum* ad Athesin est *Salurnum*. Paulus lib. III. cap. IX. quem *Tridentinus dux* in loco, qui *Salurnis* dicitur, interfecit. Nomen retinet hodieque *Salurno*.

Ad Atagin sive Aisacum, prope confluentem, sunt *Endida*, ex itinere quod Augusta Veronam ducit, notae, cujus rationes postea indicabimus. In eodem cursu, septemtrionem versus *Veldidena* fuit, haud procul ab illustri nunc urbe Aeniponte. Olim nobilem fuisse ex itineribus Antonini patet, quae Lauriaco, & inferiore Aeniponte diriguntur *Veldidenam*: nunc vicus est *Wiltén*, crevitque ex ruinis ejus, quem laudavimus, *Aeni Pons*, civitas Tirolensis. Inde in ortum est *Matrejum* Tabulae Peutingerianae, quod nomen *Matray* & hodie tenet: in austrum, *Vipitenum*, Tabulae *Vepitenum*, quod, Cluverio, iudice, in locum cadit, quem *Sterzingen* vulgo adpellant. Ad Aisacum porro est *Seblavio*, sive *Sublabio*; & *Pons Drusi*, sed *Pons* citerior, in Tabula consignatus; inde per XIIII millia *Sublavio*, Itinerario aequae, ut Tabula Theodosii, commendata. Videtur *Savio*, vel *Sabio*, Pauli Diaconi esse, qui ejus episcopum nominat, *Ingeranum de Sabione*, lib. III. cap. xxvi. Et supra Sabionem, *Sebatum* Antonini; & *Lutatum* ejusdem, quod *Lutach* Cluverius interpretatur. Sita autem hoc ordine: *Aisacum, Lutatum, Sebatum, Vipitenum, Veldidena*. Quod corrupti numeri hoc loco

loco videntur, supersedemus adscribere. Sed & plura superius exposita vel unicum ita ab Augusta Vindelicum Veronam potest luculenter illustrare:

Augusta Vindelicum

Abuzacum

M. P. XXXVI.

Parthianum

M. P. XXX.

Veldidenum

M. P. XXX.

Vipitenum

M. P. XXXVI.

Sublavionem

M. P. XXXII.

Endida

M. P. XXI III.

Tridentum

M. P. XXI III.

In Athesis ripa fere medio loco inter fontes & Bauzanum arx cum oppidulo *Terioli* spectatur: quod nomen nec olim ignotum fuit. In Notitia Imperii, sub Duce Rhætiarum, est *Præfectus legionis tertia Italica transvectioni specierum deputata Teriolis*: & mox: *Tribunus Gentis per Rhætiarum deputata Teriolis*: Inde in occasum transgressi, quæ inter Aenum & Rhenum sunt, explicamus. A *Lepontiis* incipimus qui supra Verbanum lacum sunt, ad cuius oram, ubi Ticinus influit, castellum *Bilitio* est, ut Gregorius Turonensis lib. x. cap. III. vocat, vulgo *Belizona*, in *Campis*, quod addit *Turonensis*, *Caninis*, quem doctissimus quisque adhuc sequutus est. Alii *Caninos Campos* Grisonibus dant, quod *canis* sit *gras* nostratibus, indeque dicantur *Graupinter*. Sed aliam originem nominis dat Apollinaris Sidonius Panegy. v. quem Majoriano dixit, vers. 373.

Condescenderat Alpes,

Rhetorumque jugo per longa silentia ductus,

Romano exierat populato trux Alemannus

Perque Cani quondam dictos de nomine campos

In pradam centum novies dimiserat hostes.

Sic *Sirmondus* & *Savaro*; neuter *canis*: ille etiam majuscula littera, quasi proprium nomen sit; hic communi, *cani*: ut neque sic certa sit derivatio. *Ammianus Marcellinus* lib. xv. cap. vi. *Alemannicis pagis inductum est bellum. - - - ad quem procinctum imperator egressus, in Rhætiarum Camposque venit Caninos* indeque magistrum equitum iussit cum exercitu ad lacum *Brigantiae* ire. *Mediolano* proficiscebatur *Constantius*, unde æquæ rectiori via per *Grisones* itur *Brigantium*, quam per *Lepontios*: ut ita sola *Turonensis* Gregorii auctoritate sententia altera, quæ *Cluverio*, *Sirmondo*, *Jac. Gothofredo* placet, imitatur. Eodem tractu cum *Lepontiis* fuerunt *Messates* *Tabulae Peutingerianæ* unde fortassis locus est, quo data est lex xxv. Cod. Theod. de Appellationibus, qui libris vulgatis *Massadensis* dicitur: ac si certum est, quod credunt interpretes, *Constantium* per *Lepontios* adversus *Alemannos* ire, corrigi fortassis ita potest, ut *Messates* quod *Messadensis* est, legatur.

Supra *Larium* lacum, qui *Comensis* est, a *Como* oppido in septentrionem longè porrectus; gemino itinere *Antonina* *Brigantia* instituto, altero usque *Comum* est & *Curiam*, accurate explicatur. A *Curia* est xx millibus *Tinnetio* vicus, nunc *Italica Tenezzone* nostris *Tinzen*: quem inter & locum *Murus* sequitur, castellum: a quo ad *Summum lacum* locum in extrema ora lacus prope *Clavennam*, sunt xx millia. Altero itinere post *Curiam* est *Tarvisae*, in *Tabula Tarvisidum*, xv millibus a *Clavenna*, (quo loco nunc vicus *Massede* est) ad flumen *Muram*, qui ab occasu solis ad *Clavennam* accelerat. *Clavenna* autem satis certum ex nomine oppidum, *Italica Chiavenna*, nostris *Cleven*: unde x millia ad *Lacum Comensem*, qui *Larus* antiquis est, a *Como* *Comacenus* dictus. In *Pauli*

Langobardicis crebra mentio *insula Comacina* est, sitæ in lacu Comaceno lib. iv. cap. i i i. & lib. vi. cap. xix. & xxi. Dicitur ibi [cap. xix.] Ansprandus, a Liutberto apud Ticinum victus, fugiens in *insulam Comacinam* se communiuisse: victorem vero misisse exercitum in *insulam Comacinam*, quo comperto, Ansprandus fugerit *Clavennam*. Sunt autem, quamvis continentes, duo lacus, quorum superior parvus, usque ad influentem Adduam, nunc a *Clavenna* denominatur; major sive inferior, a *Como*, *Clavennensis* vero in *Comensem* se effundit. Situs locorum talis est:

<i>Curia</i>	—	—	—
<i>Tinnetionem</i>	M.	P.	XX.
<i>Marum</i>	M.	P.	XV.
<i>Summum Lacum</i>	M.	P.	XX.
<i>Comum</i>	M.	P.	LX.

Et altero itinere Brigantia per Curiam:

<i>Curia</i>	—	—	—
<i>Tarvesede</i>	M.	P.	LX.
<i>Clavennam</i>	M.	P.	XV.
<i>Ad Lacum Comacenum</i>	M.	P.	X.

Ipsa urbs *Curia*, ad Rhenum in Grisonibus, sita, nunc *Cur*, Rhætorum fuit. Paullus Langobard. lib. vi. cap. xxi. Ansprandus fugit *Clavennam*: deinde per *Curiam*, *Rhætorum civitatem*, venit ad *Bajoariorum ducem*. Marcus Vellserus lib. vi. Rer. Aug. pag. 298. *Curiam* caput *Rhætiæ Primæ* fuisse, argumento ex nomine petito, quod tribunal sonet, adseverat. At plura itinera per *Rhætiam* diriguntur *Veldidenam*, a *Lauriaco*, a *Ponte Aeni Inferiore*, ab *Aquileia*: nullum, quod sciam, *Curiam*; ut vel eo nomine *Veldidena* præferri possit, quam nobilem quondam fuisse (nunc enim vicus *Wiltens* est) ex vicina *Innsbruck*, quæ ex ruinis illius enata est, elucet.

Inter *Tarvesedum* & *Curiam* *Tabula Theodosiana* ponit *Lapidariam*, sitam ad *Rhenum*, nostris ulteriorem (non autem Romanis, quibus ceterior is alveus est:) & inter hanc & *Tarvesedum* corruptum nomen *Cunni aurei*, quod *Cuneo aureo* Cluverius legit: & nescio an *Dinumma* sit, ubi data est lex viii. Cod. Theod. de Exactionibus. Jacobus autem Gothofredus ad *Campos Caninos* trahit, qui in *Lepontiis* sunt, quia illo tempore, quod Ammianus lib. xv. cap. vi. refert, adversus *Alemannos* movens imperator, *Mediolano in Rhetias Camposque venit Caninos*. Causa ergo ex eo pendet, ubi *Campi Canini* fuerint, de quibus supra dictum: num in *Lepontiis* circa *Bilitionem*, ubi *Turonensis* *Gregorius* posuit: an, ut vulgus existimat, supra *Clavennam* & circa *Curiam* *Rhætorum*.

Eadem *Theodosiana Tabula* a *Curia* ad *Lacum Brigantinum* descendentes ducit per *Magiam*, nunc *Meyenfeld*: & *Cluniam*, propius lacum, ubi nunc oppidum est *Feldkirchen*. Sed ad *Rheni* fontes est remeandum. Ptolemæus in *Rhætia* ponit oppidum *Ταξγατιον*, πρὸς τὴν κεφαλὴν τῆς Ῥήνης ποταμῆς, *Taxgatum*, ad caput *Rheni* *summi*. Ad ceteriorem *Rhenum*, qui Germanis ita dicitur, est vicus, qui vulgo vocatur *Tavetsch*, quem ex nominis nonnulla convenientia Cluverius, & alii, putant Ptolemæi *Taxgatum* esse. Ipsi autem fontes *Rheni* sunt in monte *Adula*, ut Strabo *illam partem Alpium* (μέρος τῶν Ἀλπεων) vocat: quamvis Ptolemæus lib. ii. cap. ix. *Adulam* montem cum *Rheni* fontibus non in ipsis *Alpibus*, sed ἐπὶ ταῖς Ἀλπεσι ὄρεσι, ad *Alpes* montes constituat. Sed *Cæsar* lib. iv. cap. x. *Rhenus oritur ex Lepontis*, qui *Alpes* *montes*. *Lepontii* ergo, de quibus jam dictum est, eo usque pertinuerunt, & omnis *Alpianus* tractus est *Alpium*.

N O R I C U M.

Noricum, provincia Romana, inter Danubium & Alpes Noricas, ab Aeno amne, qui a Vindelicia; ad Cetios montes, qui a Pannonia determinant. Quo tractu magna pars Austriae & archiepiscopatus Salzburgicus cum omni Stiria & Carinthia continentur. Limitem hunc Ptolemæus descripsit lib. II. cap. XIV. scilicet *μῆκος δὲ Δανυβίου τῷ ἀπὸ τοῦ Ἀνῶ ποταμοῦ μέχρι τῆς Κετίας ὄρει*, parte Danubii, quæ ab Aeno est ad Cetium montem. qui quidem limes septentrionalis est, alios tam ab ortu & occasu una definit. Supra quoque ex Taciti Hist. lib. III. cap. V. ostendimus *Aenam flumen Rhætos Noricosque interficere*. Rhætos, id est Vindelicos, qui etiam Rhætorum nomine adpellantur. Et clarius ibidem Ptolemæus: *τὸ Νορικὸν περιεσφίγγεται ὁρὸς μὲν δὴ ὄρει τοῦ Ἀνῶ ποταμοῦ ὁρὸς δὲ ἀπὸ τῆς Κετίας ὄρει*, Noricum circumscribitur ab occasu Aeno fluvio: ab ortu monte Cetio. Australis limes incertior est, nec pari cura aut claritate a Ptolemæo expressus, magisque ex oppidis & doctorum hominum iudicio, quam stabili termino definiri potest.

Olim regnum erat, & propriis regibus Noricum parebat. Mentio regni Norici exstat apud Vellejum lib. II. cap. CIX. & Suetonium Tiber cap. XVI. *Regis Norici* meminit Cæsar lib. I. B. Gall. sub finem, & Civ. B. lib. I. cap. XVI. Hinc Noricum simpliciter regio dicebatur, etiam quum defuisset regnum esse; Ptolemæus supra, τὸ Νορικόν, Noricum, de sua ætate. Tacitus Hist. lib. I. cap. XI. *Rætia, Noricum, Thracia*: & cap. LXX. *cunctas, nam Rætici jugis in Noricum flecteret*. Idem Annal. II. cap. LXIII. *Noricam provinciam* dixit. Populus, Norici sunt, ut passim exempla prostant. Domitius Augustus Tiberii ductu, tamquam socios Pannoniorum. Unde est quod Dio lib. LIV. pag. 134. *οἱ Παννόνιοι τῶν Νορικών αἰτίαι τῆς αὐτῆς δουλείας ἐγένοντο*, Pannonii Norici causa servitutis fuerunt. Adde Vellejum lib. II. cap. XXXIX. ubi quando provincia facta fuerit, describitur. De administratione provinciae pauca exstant in antiquis monumentis. Tacitus Hist. lib. I. cap. XI. *Noricum* in iis provinciis numerat, quæ procuratoribus cobibebantur, id est, quas procuratores vice præsidum regebant, ut Pilatus Palæstinam: aut turbulento illo tempore ordinarii præsidēs cessabant, quod civilibus non raro bellis factum est.

Divisa fuit provincia in duas, sed quando, incertum: credibile tamen, non ante divisionem factam esse, quam reliquæ provinciae sub Diocletiano & Constantino in plures discescerentur. In quo nobiscum facit vir summus Thomas Reinesius Inscript. pag. 32. Defunt antiquiora indicia. Sextus Rufus cap. VII. *Sub Julio & Octaviano Caesarem per Alpes Julias iter factum est: Alpibus omnibus victis, Noricorum provincia accessit*, id est: tum Noricum accessit, quod Rufi ætate duæ provinciae erant. Et cap. VIII. *Habet Ægyptus septem & decem provincias: Noricorum duas, Pannoniarum duas, & reliquas*. Dividi autem coepit in *Noricum Ripense*, quod per ripam Danubii erat: & *Noricum Mediterraneum*, quod vergebat ad Alpes. Neutrius latitudinem cognovimus, & incertum prorsus, quousque Ripense in austrum suos fines, aut alterum, in septentrionem protulerit: ac in universum pauca de hac divisione litteris tradita fuerunt, & vix singula exempla utriusque. Notitia Imperii Occidentalis *Dispositionem viri speculativi Ducis Pannoniae Primæ & Norici Ripensis* habet: quod argumento est, rei militaris curam uni duci in utraque provincia commissam fuisse. *Mediterranei* exemplum præbet *Celestensis* apud Gruter. pag. 283. num. 5.

D. N. FL. CONSTANTINO
 CLEMENTISSIMO ATQ VICT. AUGI
 MARTINIANUS V. P. PRAESES
 PROVINC. NORIC MEDITERR
 D. N. M. EJUS.

Antiquiora, ut dixi non suppetunt, nec Ptolemæus Antoninorum ætate geographus quidquam de gemina provincia habet, sed unum tradit & ponit Noricum. Flumina Norici, in limite ab ortu *Aenus*, a septentrione *Danubius*, ab austro forte, ex parte saltem, *Savus*, de quo plura infra: in mediterraneis *Dravus*, in Rhætia ortus, in Norico adolescens: & *Murus*, natus in Norico, & cum Dravo in Pannoniam delabens: & *Ansus*: sive *Anasus*, tam ortus quam conditus intra fines Norici, quippe in Danubium intra limitem exit, nunc *Ens*, adpellatus: & *Jovavus*, qui Jovavum seu Juva-viam oppidum præterlapsus, quod *Salzburg* hodie vocatur, in Aeni flumen effunditur. Dives provincia ferri & chalybis olim quoque, ut hodie Stiria, pars Norici; & inde optima ferramenta. Horatius lib. 1. oda xvi.

Tristes ut ira, quas neque Noricus

Deteret ensis:

& Epodon xvi 1. vers. 71. *ense pectus Norico recludere*, id est acutissimo. Et Ovidius Metamorph. xiv. vers. 712.

Durior & ferro, quod Noricus excoquit ignis.

Oppida Norici Ripensis, sive in ripa Danubii ab Aeno usque, sunt primum *Bojodurum*, Aeno fluvio sejunctum a *Batavis* castris, quæ cis Aenum in Vindelicia erant; nunc *Imstadi*. Ptolemæus quidem in Vindelicia *Βοιόδωρον*, & Tabula Peutingeriana sine intervallo cum *Castello*, quod Batavorum erat, *Bolodurum*, id est *Bojodurum* conjungit, quod vero Cæsar lib. 1. Bell. Gall. cap. v. dixit, *Bojos*, qui trans Rhenum incoluerant, & in agrum Noricum transierant, & reliqua; & ager Noricus ab Aeno incipit, in quem transierant ex patria Bojehemo; consequens Cluverio videtur ut *Bojodurum*, a Boiis in illo transitu conditum, potius extra Vindeliciæ limitem, in principio Norici, seu dextra Aeni ripa, constituatur. Antonini itinere ex Pannonia per ripam, xxiiii millibus a Quintanis castris in ortum reducitur. Notitia Imperii sub dispositione ducis Pannoniæ Primæ & Norici Ripensis: *Tribunus cohortis Bojodoro*. At in eadem Notitia sub duce Rhætiarum, *Tribunus est cohortis novæ Batavorum Batavis*: quod luculente probat: conjuncta in Tabula *Castellum Batavorum* sive *Batava*, castra, & *Bojodurum*, in diversis fuisse provinciis, & sub diversis ducibus, quod esse non potest, nisi Aeno separentur.

Sequuntur in ripa, itinere Antoniniano, *Stenacum*, quod ignotum est: dein *Joviacum*, quod etiam in Notitia sub laudati ducis dispositione memoratur, *Præfectus* scilicet *secundæ Italica militum Liburnaricorum Joviaco*. Sed de hoc infra pluribus. In eadem Notitia *Equites sagittarii Lentia* locantur, quæ *Lentia* haud dubie Linz est, clara civitas Superioris Austriæ, prope confluentem *Trauni*, ad quem fluvium, introrsus paullum, ut tamen cum ripa jungatur in Itinerario, sunt *Ovilis* Tabulæ, Antonini *Ovilabis*, quam insignem urbem & coloniam fuisse, inscriptio vetus testatur, ad ripam Anisi in Austria reperta, apud Gruterum pag. 345. num. 8.

PONTIF. COLONIAE AURELIAE
ANTONINIANAE OVIL.

Ex quibus intelligitur, oppidum *Wels* haud dubie esse, quia nihil in illo tractu invenitur, quod tam clarae coloniae nomen tueri aequè possit.

Jam Trauno transmissio, in ripa ex itinerrario habemus *Lauriacum*, itidem nobilem coloniam, & caput, ut putatur, Norici Ripensis. Certe, quod ex Ecclesiae Notitia constat, metropolitanam dignitatem accepit Sirmienfi extincta. Vide Caroli & S. Paulo Geograph. Sacr. pag. 73. Notitia Imperii *Præfectum legionis secundae* ponit *Lauriacum*, & mox: *Præfectum classis Lauriacensis*. Scribitur & *Laureacum*: & MILITES LAUREACENSES inscriptione veteri, quæ ex agro Laureacensi Vindobonam translata est, apud Lazium de Rep. R. lib. XII. sect. VII. cap. V. & Gruterum pag. 164. n. 3. Addit aliam Cluverius, quæ *Colonia Aureliana Laureacensis*, quam nescio cujus fidei sit, aut a quo ex lapide transcripta: nec vero coloniam fuisse dubitandum est, quæ præfectum legionis, præfectum classis fluvialis habuit, in quam tot itinera fuerunt directæ, vel ex ea alio instituta: ut Aquileia, & Sirmio, & Tauruno Lauriacum; & Lauriaco Brigantiam, & Veldidenam. In Tabula, ejus loco conspicitur *Blabericiaco*, quod haud dubie ex *Lauriaco* depravatum est. Hodie ex nomine restat pagus *Lorch* ante moenia ripensis oppidi *Eus*, ad cognominis fluvii, quem Sanctorum vitæ Anisum vel Anasum vocat (apud antiquos legi non memini) & Danubii confluentes.

In Tabula proximum *Elegium*, obscurus locus, forte quod ex distantia conjicitur, vicus *Erlach*, nomine non plane dissonante. Inde Antonini Itinerario est *Lacus Felicis*, oppidi nomen, in Notitia etiam Imperii significatum, quæ duci Norici Ripensis subdidit *Equites sagittarios Lacusfelici*, composito vocabulo. Locus & distantia fert in Ober-Wels. Tabula addit locum *Ad pontem Isis*, qui & nomine & distantia respondet oppido *Ibs*, ad confluentem cognominis amnis. Ulterior est *Arlape*, itineribus a Sirmio & Tauruno Lauriacum: a qua classis cognominata fuit. Notitia enim Imperii etiam *Præfectus classis Arlapensis* cognominatur. In Theodosiana corrupte *Arelate* scribitur: a Ptolemæo corruptius *Agelaiton* in Norico. Tabula quoque nominat locum *Namare*, qui latet, quamvis ad Melck Cluverius referat: & *Trigisanum*, quod forsitan oppido Trasmur respondet: & tandem *Piræum Tortum*, quo loco dicitur Pixendorf esse, ut dubitare possis an Romani recte adpellaverint, aut bene descripserint amanuenses *Cetium* Itinerarii, in Tabula *Cittium*; a monte *Cetio* nomen trahit, situm haud dubie ad radicem ejus, inter ipsum & Danubium: inter quod & Vindobonam *Camagena* sunt, dubium, utrum ad Pannoniam, an ad Noricum referendæ: ipsam vero Vindobonam, quam Cluverius etiam Norico, & Aequinoctium, & Carnuntum adscribit; cum Ptolemæo Pannoniæ vindicabimus. Ut vero Norici Danubianam ripam cognoscamus distinctius, ex Itinere per ripam Pannoniæ in Gallias; pauca excerpemus.

Vindobona

Comagenas

Cetium

Arlape

Lacus Felicis

Lauriacum

Ovilabum

Joviacum

Staracum

Bojedunum

M. P. XX.

M. P. XXX.

M. P. XX.

M. P. XXV.

M. P. XX.

M. P. XVI.

M. P. XXVII.

M. P. XVIII.

M. P. XX.

Ad interiora Norici lustranda properamus. Ad Aenum *Pons Aeni* ex itineribus Antonini, quem supra aliquoties inferiorem diximus, ut a superiore urbe nobilissima Inspruck, quæ recentior est, discerneretur. Incertum vero, si quid adpositum ponti fuit, vel vicus vel oppidum; fueritne in dextra, an sinistra fluminis ripa. Cluverius existimat illum transitum esse, qui recta Monachio Salzburgum fert, ad oppidulum Alt-Hohenau. Vide Itinera a Lauriaco Veldidenam, & indidem Brigantiam. Et plura de eo in Vindelicia diximus propter ambiguum illius situm. Est quoque idem locus quem Antoninus *Pontem Aeni*, & Tabula *Ad Enum*, ubi A excidisse videtur) adpellavit. Post paullo ad flumen, quod ex lacu Chiemenfi erit, *Bidacum* Antonini, *Bedajum* Tabulae, veteri editione Bertii; nova Norimberg. male *Bodajo*: quod Ptolemæi *Βιδάκον*, *Badacum* est. De inscriptionibus, ad quas Cluverius provocat, ut coloniam fuisse probat; malo tacere, quam incertum adferre. Quod enim AUGUSTA BADACUM in lapide legi ait, velim ubi sit ille, aut quis prodiderit, subscripsisset. Gruterus pag. 431 num. 6. AUG. BAD. sed Romæ exstat ille lapis, perpaucis litteris signatus, nec ullum in eo signum, quod nos in Noricum remittat. Reinesius classe I. inscript. CXLVIII. BEDAJO AUG. habet, sed idoli nomen aut numinis loci, quod licet commune fuerit cum oppido, non tamen probaverit coloniam fuisse. Ceterum & Pontis & Bidaii situs ut cognoscatur apertius, ex itinere a Lauriaco Veldidenam, hæc adpono:

Jovavo

Bidajum

Pontem Aeni

Isiniscam

M. P. XXXIII.

M. P. XVIII.

M. P. XX.

Supra lacum Chiemensem fuit Plinii *Claudia* lib. III. cap. XXIV. quæ sitne idem oppidum Ptolemæi *Κλαυδίσιον*, *Claudivium*, non habeo dicere, quod suum Ptolemæus in Danubii ripa posuit: Cluverius, utrumque idem ratus, supra lacum, quem dixi, retraxit. Longius abiit Harduinus, utrumque Clagenfurt, quod prope Dravum est, interpretatus. Reinesius Class. III. inscr. 57. huc refert lapidem in castro Leibnitio Stiriae

DIVO CO. POS

M. CLAUD.

quod *municipium Claudinum* legit: sed neque adfuerit, neque refutare animus est.

Ad *Jovavum* fluvium superiori loco est *Vacorium*, *Ὠακόριον*, Ptolemæi; Tabulae Peutingerianæ *Vocarium*, quod nunc in vico quaeritur. Infra illud *Cuculli* sive *Cuculla*: in Tabula enim scribitur *Cuculle*. Eugippius Vita S.S. Severini cap. XI. *In castellum, in cruce Cucullis vocabulum, vir sanctus venerat*. Tum sequitur celebre *Jovavum* sive *Juvavia*: in Itinerario *Jovavum*, quarto casu, *Jovavi* sexto, quem secundum putat Cluverius, ab *Jovavum*. Tabula *Juavi*: Notitia Imperii sub duce Pannoniæ & Norici, *Juvense*, puta, castellum: Inscriptio apud Reinesium Class. III. num. 29, & Notitia Ecclesiæ, *Juvavia*. Inscriptio alia apud Gruterum pag. 265. num. 4. impetratori Severo dicata, COL. HADR. JUVAV. *Hadriana* cognomen auctorem coloniae significat, quæ causa est, cur veteres illius nullam rationem habuerint. Sed cur nec Ptolemæus? Cluverio videtur vetus nomen posuisse *Γαβανόδινον*, *Gavanoderum*, si modo hoc corruptum est, & propius ad vocabulum *Juvavi* reducendum. Et quia hi lapides Salzburgi reperti, non dubitandum, archiepiscopalem urbem esse veterem *Juvavia*, quod etiam mediævi scriptores, utrumque vocabulum componentes, non dissimulant. Alia inscriptione apud Reinesium classe VI. num. 36. est DEC. JUVAVE. id est,

est, *Decurio Juvavensis*: ut sic nec de scriptura, quam Lazius & alii in *Juvava* pervertunt, dubitare amplius liceat. Infra Juvavum, ad eundem amnem, locanda est ex xvi millium distantia *Artobriga* Tabulae, in quem locum forte incidit oppidum *Lauffen*.

Dextrorsum ab Juvavo, prope lacum, cadit *Tarnanto* Tabulae, & ubi ex lacu effluit *Traunus* amnis, *Laciacum* ejusdem, & Antonini ex Aldi editione, Itineribus a *Lauriaco* *Veldidenam* & *Brigantium*: quo loco hodie est *Gemünd*. Utrobique *Bertius* & *Schottus* ediderunt *Joviacum*, quod nomen nescit *Cluverius* quo reterendum sit. Et in *Notitia* etiam sub duce *Norici Ripensis* est *Præfectus secundæ Italica militum Liburnarum Joviaco*. Esto vero, *Laciacum* Antonini dubitari posse, tamen ex Tabula firmari potest, quo sexto casu *Laciaci* est inter *Tarnantonem* & *Tergolapen*. *Tergolape* ergo ad id flumen sequitur, quæ & *Ovilis* sunt; de quo loco supra dictum in ripa fuit.

Prope Danubium *Trauno* alius amnis adfunditur, qui vulgo *Crems* adpellatur. Ad hunc superiori loco est *Gabromagus* Tabulae & Antonini, itinere ab *Aquileia Lauriaco*; & proxime *Ernolatia* Tabulae: & infra hanc, eadem ripa, *Tutatio* Antonini dicto itinere, quod oppidum in Tabula *Tutastis* scriptum est, ut nesciatur, utra lectio sit verior. Quæ sequuntur alia *Vetoniana* castra, a *Vindelicis* diversa, ex eadem *Theodosiana* sunt Tabula.

Inter *Anisum* & *Murum* fluvios *Viscelli* sive *Viscellæ* cadunt, in Tabula descriptæ, quod nomen *Cluverius* in *Weltz* latere putat, duplicis vici ibidem, superioris & inferioris vocabulo. Inde xiiii millibus locus *Ad Pontem*, in eadem Tabula, quem oportet esse ad *Murum* flumen, & ut ex distantia verosimile, in loco quo nunc est *Marau*. In illo tractu *Sabatunca* fuit, itinere Antonini ab *Aquileia Lauriacum*, in vico nunc obscuro latens: & paullo ulterior, xiiii millibus a Ponte, *Noreia* Tabulae, quæ videtur illi *Cæsar* esse lib. i. *B. Gall.* cap. v. *Bois*, qui trans *Rhenum* incoluerant, & in agrum *Noricum* transierant, *Noricamque* oppugnaverant. Sic veteres libri, & metaphrastes *Nepos*: recentiores *Noricamque*. Nec vero credibile, eandem *Plinii Noreiam* esse, lib. iii. cap. xix. etsi *Taurisci* eam tribuat, τῶν δὲ Νορικών οἱ καὶ οἱ Ταυρίσκοι, *Taurisci* etiam a *Noricis* sunt, ut *Strabo* censet lib. iv. pag. 141, sed ex iis *Noricis* qui ad *Italiae* fines cesserant. Ibidem *Strabo*: Μετὰ τούτοις οἱ ἑγγύς ἦσαν δὲ Ἀδριατικῷ μυχῷ, καὶ τῶν ἀλλήλων τόπων, οἱ καὶ Νορικών τε τινες καὶ Κάριαι, *Post hos vicini jam Adriatici Sinus intus, & locis ad Aquileiam, habitant Noricorum quidam & Carni*. Eodem tractu inter *Murum* & *Dravum* in Tabula locus signatur *Graviaci* quasi *Graviaci* casu nominandi, qui ex itineris tractu & nominis similitudine videtur esse *Gurck*, episcopale oppidum; propius tamen ad *Murum* quam ad *Dravum*. Sed aliter videtur *Jo. Ludovico Schönleben* Apparatu *Carniolæ Antiquæ*.

Hinc ad *Dravum* progredimur, ejusque caput, circa quod limes *Noricorum Rhætorumque* est. *Norica* ibi oppida sunt *Argentum* & *Loncium*, quæ *Cluverius* *Rhætis* addit, *Plinius* vero lib. iii. cap. xxiv; & *Ptolemæus* lib. ii. cap. xiv. *Argentum*, quod remotius est, adscribunt *Norico*, quos sequimur. *Plinius* ibi: *Oppida Noricorum, Virinum, Celeia, Ternia, Argentum*, & reliqua. *Ptolemæus* Ἀργυρον. Posteriores castellum vocant; etiam *Argentus*, forma feminea, nominant. *Paullus Diaconus* *Langob.* lib. ii. cap. xiii. per *Alp. in Isliam*, perque *Argentum castrum*, *Dravumque & Byrrum fluvios*. Et *Fortunatus* de *S. Martino* lib. iv.

Per Dravum iter iter, quæ se castella supinant.

Hæc Norica sedens in colle superbis Argentum.

Putant quidam esse locum, qui nunc vocatur Innichen, oppidulum in comitatu Tirolis. At *Langam*, proxime Dravum, haud longe a fontibus fluentem, memoratur itinere Antonini ab Aquileia Veldidenam, nunc Lintz dictum. Inde ex intervallo est *Teurnia*, a Plinio lib. III. cap. XXIV. verbis modo recensitis in Norici urbibus laudata, Ptolemæo *Teurnia*, *Teurnia*, quod non vile oppidum fuisse, ex magistratu adparet, in lapide apud Chimum lacum expressio, qui a Grutero pag. 473. num. 6. ita transcriptus est:

L. TERENCEIO VERO
II VIRO TEURN.
PR. JUR. DIC.

Alii aliter interpretantur: Cluverius Villach, in ripa Dravi, ducem sequutus Ptolemæum.

Hoc inter oppidum & Virunum supra Dravum, paullo reductior a ripa sinistra, fuit *Solva*, multis inscriptionibus nobilitata. Gruterus pag. 547. n. 1.

C. CENSORIO
C. FIL. SERENO
FL. SOLVA - - -

quod Reinesius Inscript. Opere pag. 33. legit *Flavia Solva oriundo*. Et pag. 559. num. 5.

D. M.
C. SABINIO C. F. SOLVA:

Erin saxo castri Leibnitii in Stiria, pag. 737. n. 2.

POLYBIO SOLVENS
ET VELLECIAE MATRI.

Flavia prænomen a Fl. Vespasiano habuit, quod ex Plinii dicto loco, lib. III. cap. XXIV. manifestum est. Oppida enim Norici recensens, hoc *Flavium Solvense* nominat, quod male quidam, tamquam duo oppida essent, interpungunt. Colonia fuerit, an municipium a Vespasiano ornatum, mihi nondum est liquidum. Reinesius quidem pag. 33. citat inscriptionem ante datam C. SABINIO COL. FL. SOLVA: sed syllabam COL. non habet Gruterus. Censet tamen coloniam fuisse Wolfg. Lazius lib. XI. R. R. sect. VI. cap. IV. & multa monimenta ex ruinis profert Romanæ vetustatis, in agro eruta, qui etiamnum dicatur *Solfeld*: ideoque etiam caput Norici Mediterranei constituit, ut Ripariæ fuit Lauriacum.

Nec minus nobilis urbs fuit *Virunum*, itidem ad Dravum, per quam iter Antonini, ab Aquileia Lauriacum, ducit: unde de situ ejus certiores sumus. Plinius in nobilibus Norici urbibus primo loco numeravit. *Oppida*, inquit, *Noricorum: Virunum, Celeia, Teurnia*. Ptolemæus, *Ουτγεννον, Virunum*, Tabula Peutingeriana *Varunum*, prave, nam & antiquis inscriptionibus *Virunum*. Gruterus p. 108. n. 7.

SP. CENSORIUS JUSTUS VIRUNO
L. VOLCEIUS SEVERUS SESTINO
Q. SEXTILIUS RUFUS FLANONA
C. VALERIUS VERANIUS TRIDENTE.

qui singuli a patria simpliciter, auferendi casu, nominantur. Quod ideo plenius volui addere, ut quas supra de *Solva* inscriptiones attulimus, exemplis illustrentur: etiam de

de *Tridentis* vocabulo & singulari forma, quam supra ex Theodosiana Tabula profertur meminimus, ex alio etiam monumento certiores fiamus. Ex pag. 569. num. 7. Gruter. Inscr. NAT. NORICUS COL. C. VIRUNO. Quae si recte se se habent, (ne autem certa plane sum, ex Gruteri scriptione est, qua COL vocali minuta curavit exprimi, quasi ipse absentem suppleverit) coloniam fuisse non erit, quod dubitemus. Cluverius refert ad Carinthiae oppidum *Volckmarck*, alii alio.

Hic finiremus Noricum, ut australis terminus septentrionali, monti Cetio, responderet, nisi Plinius dicto loco *Celciam* quoque, quae longius in ortum solis ab hoc termino recedit, in Noricis urbibus connumeraret. Tantum ergo, quae inter Dravum & Savi usque ad Celciam sunt, adjungamus. A Viruna subjacet in austrum *Juvina* Tabulae Theodosianae, XXIII millibus passuum, ex quo conjicit Cluverius esse Jaunstein Carinthiae. Exinde in occasum vergit *Saloca* ejusdem Tabulae; Selch eidem, de quo dubitant alii. Deinde proprius ad Celciam accedunt *Colatio*, & *Upella*, ejusdem Tabulae. Utrumque creditur ad ripam *Savae* fluminis esse, quod infra Celciam miscetur Savi. Inter utrumque ponunt *Santicum* Antonini itinere ab Aquileia Lauriacum; Ptolemaei *Σαντικόν*, *Santicum* in Norico; nunc *Saneck*, ut nomen & situs fert. Ipsa vero *Celcia* non difficilis inventu est, quia nomen servat, & insignem Comitatum denominat. Ptolemaeo quoque *Κέλαια*, *Celcia* in Norico postrema est, sita ad eundem amnem Samam, in cuius & Savi confluente Noricum finimus; ulteriora Pannoniae relinquentes.

Quae autem ad Dravum ultra Virunum sunt, itidem in censu Pannoniae scribemus: licet non desint, qui etiam Noricum eo usque extendant. Ammianus Marcellinus lib. XIV. cap. XXXVII. *venit Petobionem, oppidum Noricorum*. Sed malo limitem Ptolemaei, antea nobis quoque constitutum, quam varietates aliorum sequi: quod idem etiam de Vindobona, Carnunto, Peisone lacu (licet hunc etiam Noricis jungat Plinius lib. III. cap. XXIV.) intellectum velimus. Plura de limite qui cupit cognoscere, legatissimum viri Jo. Ludovici Scötleben Apparatum Antiquae Carniolae cap. 2. num. v.

CAPUT VIII.

DE

PANNONIA, MOESIA,
DACIA, ILLYRICO.

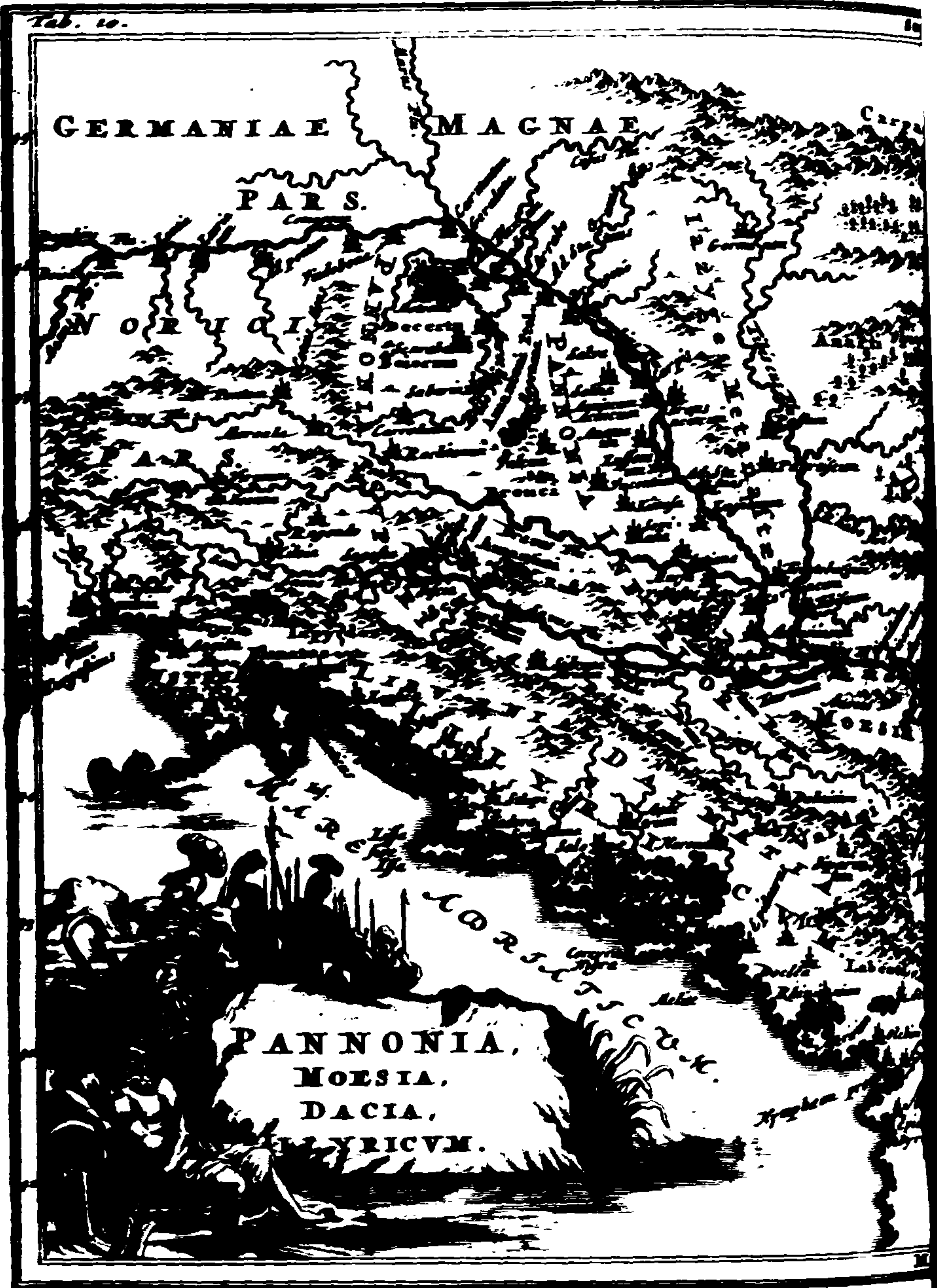
Noricum excipit *Pannonia*, Pannoniam *Mesia*, cui Trajanus *Daciam* pontem junxit: Pannoniae, & ex parte Moesiae in austrum subjacet *Illyricum*. Fuit *Pannonia* a Plinio describitur lib. III. cap. XXV. de iis, quae post Noricum sunt, dicente: *Quae pars ad mare Adriaticum spectat, appellatur Dalmatia & Illyricum: ad septentriones Pannonia vergit: finitur inde Danubio*. Sic duo latera habemus: australe, Dalmatiam: septentrionale, Danubium. Quae enim trans Danubium sunt, Germaniae magnae accessio erant. Et Dio Cassius lib. XLIX. pag. 413. *Παννόνια ὀνομαζομένη πρὸς τὴν Δαλματίαν, παρ' αὐτὴν τὸ Ἰσθμὸν, ἀπὸ Νωρικοῦ μέχρι τῆς Μοισίας ἐν τῇ Εὐρώπῃ. Παννόνιοι ἀδελφοὶ τῶν Δαλματῶν, ἀπὸ Νωρικοῦ ἕως τῆς Μοισίας ἐν τῇ Εὐρώπῃ. Παννόνιοι ἀδελφοὶ τῶν Δαλματῶν, ἀπὸ Νωρικοῦ ἕως τῆς Μοισίας ἐν τῇ Εὐρώπῃ.* *Pannonii ad Istrum habitant, Dalmatis vicini; a Norico usque Mysiam Europaeam, id est Moesiam.* Et Strabo ait lib. VII. pag. 217. *διατείνει μέχρι Δαλματίας*

GERMANIAE MAGNAE

PARS.

NORICIA

PANNONIA,
MOESIA,
DACIA,
ILLYRICVM.

SARMATIAE EUROPAEAE

Nomen est *Pannonia*, quod an a *pannis*, i. e. *ἱματίων τινῶν*, ut Dio Cassius lib. XLIX. pag. 413. censet: equidem non intelligo, quia is addit *Ἰπχωρίας κατατέμενους καὶ περὶ αὐτὰς*, *patrio more concidere & denominare vestes*. At barbara lingua fuit patria, non Latina, nisi Latinus interpretes tantum adluserit ad *pannum*, & sub *ἱματίαις* alia vox barbaræ latet. Oppido antiquum vocabulum. Ovidius lib. II. Trist. vers. 225.

Nunc tibi Pannonia est, nunc Illyris ora domanda.

Plinius Panegy. cap. viii. *Adlata erat ex Pannonia laurea.* Populus, Pannonii. Tacitus Hist. ii. cap. xiv. *quingenti Pannonii, nondum sub signis.* Et Ovidius ad Livianum ver. 390.

Summaque dispersi per juga Pannonii.¹

An vero etiam *Pannon*es dicantur, ut frequens recentioribus est; antiquis exemplis non ita clare probare licet. Muliebre tamen *Pannonis* est Lucani lib. vi. vers. 220.

Pannonis haud aliter post ictum scivior urfa.

Græcis sunt Παννόνιοι & Παιονία, Straboni lib. vii. & Ptolemæo lib. i i. cap. xv: multis etiam Παιόνες, & Παιονία, quod quamvis improbet dicto loco Dio Cassius, quia *Paonia* sit pars Macedoniae, Thraciam versus; tamen gravissimi scriptores illa altera forma usi sunt. Plutarchus in Pompeio pag. 643. Mithridatis ait consilium fuisse *ἀλλ' Σκυθῶν καὶ Παιῶν στρατὸν ἐλάυνειν ἐπὶ τῇ Ἰταλίᾳ*, *per Scythiam & Pannoniam cum exercitu invadere Italiam*. Herodianus lib. i. cap. i i i. ineunte de Marco morituro, διατείνων ἐν Παίονι, καὶ ἐν Παννονίᾳ: & lib. i i. cap. ix. itidem principio, διηγέμετο τὰ περὶ τὸν Μάρκον γεγονότα, καὶ Ἰλλυρίους, *sama per Pannonios Illyricosque increpaverat*. Pænius lib. vii. cap. v. sect. 6. Ἰλλυρίοι τε καὶ Παιόνες, *Illyrii & Pannonii*. Et lib. viii. cap. vi. de imperatore Marco: τὰς Παίονας ἡλευθέρωσε Λαλσίαι, quo Eutropii verba, *Pannoniis servitio liberatis*, expressit. Zosimus lib. i i. cap. xliii. de Vetranione: *τὴν στρατηγίαν τὴν ἐν Παιονίαις στρατοπέδων ἔχειν ταχθεῖς, dux exercituum in Pannoniis*.

Pannonia citius, quam adjacentes regiones, Noricum & Rhætia, divisionem accepit: nec vero prius, quam illæ, suam in Primam & Secundam, prius autem utique in *Superiorem & Inferiorem*. Nam Ptolemæo est lib. 11. cap. xv. ἡ Παννονία ἡ ἄνω, *Pannonia Superior*: & cap. xvi. ἡ κάτω Παννονία, *Pannonia Inferior* descripta. Et Dio Cassius lib. XLIX. pag. 413. de se ipso: τῇ Παννονίᾳ τῇ ἄνω καλεσμένη προσεταχθῆναι, *Pannonia Superioris præses constitutus sui*. Et lib. LV. pag. 564. in Legionum hibernis designandis, decimam gemellam τῇ ἄνω, *Superiori* dat: decimanquartam τῇ κάτω, *Inferiori*. Tertius inter utramque est secundum Ptolemæum cap. xvi. ἡ ἔσθ' Ἀεθρῶν ποταμὺ ἐκτροπὴ, *confluxum Arabonis fluvii*. Fueritne autem divisio ante Antoninorum tempora suscepta, quidem non habeo quod pro certo dicam. Plures veterum de Pannonia, ut una, locuntur: Vellejus, Plinius uterque, Suetonius, Tacitus: nec inscriptiones, quæ utraque provinciæ aut alterutrius nomen singulatim tenent, antiquiorem ætatem certo præferunt. Unus locus Taciti, principio libri de Germania, videri potest geminam Pannoniam indicasse: *Germania*, inquit, *omnis a Gallis Rhatisque & Pannoniis, Rheno & Danubio fluminibus separatur*. At quia sequitur, *a Sarmatis Dacisque* quæ populorum nomina, quæ mihi præstabit, *Pannoniis* provincias, non populum, significari. Dicis, *Germaniam* esse quæ præcedunt, *Gallis Rhatisque*; de *Galliis* apertum: de *Rhatis* dubi-

dubium; quia plane mihi ex genio auctoris & aequalium videtur esse, a *Galliis Rhaetisque & Pannoniis*; sicut subsequitur a *Sarmatis Dacisque*: & supra de *Vindelicia* nomine exempla adposuimus, quibus regionum & gentium vocabula una serie narrationis conjunguntur. Nec de *Rhaetia* Tacitus alibi, aut aequales, pluraliter. Confirmat nos Suetonius *Vitellio* cap. xv. his verbis: *desciverunt ab eo exercitus Masiarum atque Pannonia: non ex transmarinis Judaicus & Syriacus*. Distinguuntur *Moesia*: *Pannonia* una narratur.

Amnes *Pannoniae* navigabiles, *Danubius* a tergo, quam longa est, praetensus: mediam secant *Dravus* & *Savus*, *Plinio Saus*. Singuli minores recipiunt. Praeternissus, quorum nomina in antiquis monumentis non supersunt; *Danubius* recipit *Arabum*, *Ptolemaei Αεγβαία*, vulgo dictum *Raab*: *Dravus*, *Straboni* lib. vii. *Αεγβαία*, *Dravus*; *Plinio Draus*, hic vero *Dravus*, sive *Draus*, *Murum* ex *Norico* delabentem; quem volunt *Ptolemaei Σαυαρίαν*, *Savariam* esse, uti in *Palatino* codice scriptum est lib. ii. cap. xvi: & supra confluentem cum *Danubio*, *Valdasum* *Plinii*, qui videtur flumen *Walpo* esse: *Savus* autem, ut vulgo vocatur, dictus etiam a *Strabone* lib. vii. pag. 217. *Σάυς*; a *Dione Cassio* lib. xlix. pag. 414. *Σάυς*, *Savus*, a *Trogo* sive *Justino* lib. xxxii. cap. iiii. bis *Sabus* (memorat autem confluentem *Danubii* & *Sabi*) rursus a *Strabone* lib. iv. pag. 143. & *Ptolemaeo* lib. ii. cap. xvi. *Σάυς*; a *Plinio Saus*: hic, inquam, *Savus*, sive *Saus*, accipit *Colapis* *Strabonis* & *Plinii*, qui *κόλοψ*, *Colops* est *Dionis* dicto loco; vulgo nunc *Calpa*, qui apud *Segesticam* insulam se *Savo* infundit: & inferius *Drinam* *Ptolemaei*, ex *Dalmaticis* montibus decurrentem; & *Bacuntium* *Plinii*, in agro *Sirmienfi*. *Plinius* de his ita lib. iii. cap. xxv. *Amnes clari & navigabiles in Danubium defluunt, Draus e Noricis violentior; Saus ex Alpibus Carnicis placidior*. - - - *Praeterea amnes memorandi, Colapis in Saus Sirmio oppido influit*. - - - *Supra [Savi confluentem] infundunt Valdasus, Urpanus, & ipsi non ignobiles*. *Urpanum* quem nominat, non novimus, nisi quod *Ortelius* in *Tabula* eum *Urpanum* dixit, qui vulgo nunc *Sarwitz* vocatur, & supra *Dravi* confluentem *Danubio* miscetur.

Fluminibus addendae sunt insulae ab ipsis circumclusae. In *Danubio* plures sunt, sed ab antiquis scriptoribus, quod sciam, numquam nominatae: in *Savo* autem duas describit *Plinius* dicto cap. xxv. lib. iii. *Insula, inquit, in Savo Metubarri, amnicarum maxima*. *Praeterea amnes memorandi: Colapis in Saus influens juxta Sisciam, gemino alveo insulam efficit, quae Segestica adpellatur*. *Strabonis* est lib. iv. pag. 143. *ἡ Σεγιστική πέλις*, *Segestica urbs*, sed locus ille vitiat, quo multa confunduntur. Sunt praeterea, qui *Metubarri* vocant illam insulam, quae ad *Colapis* confluentes est: sed illa est *Segestica*, ut *Plinius* nominavit, distinxitque a *Metubarri*. Sunt autem inferiori parte *Savi* aliae insulae majores, e quibus quae circa *Drini* confluentes est, *Lazius* putat *Plinii Metubarri* esse. Potuit etiam situs insulae, alveo mutato, ut saepe fit, perire, ac plane faciem a priora aliam inducere.

Montes *Pannoniae* sunt, in *Norici* limite *Κέτις*, *Cetius*, unde initium *Pannoniae* ab occasu est. Vulgo *Kahlenberg*, quod nominis quia etiam juxta *Savi* ripam est, ex adverso *Celciae* sive *Cilly*; conjicit *Jo. Lud. Schönleben* in *Carnioliae Apparatu*, ad *Savum* usque *Cetios* montes protensos fuisse. *Plinius* dicto loco laudat montem *Claudium*, *ακμῶν* in *fronte Scordisci*, intergo *Taurisci*. *Scordisci* orientem versus, *πρὸς ἑω*, *Pannonios* accollebant. *Strabone* auctore lib. vii. pag. 219. Ipse *Strabo* p. 217. *Octavam* montem definit *ταπεινὰ καὶ ὀρεῖα*, *humillimam partem Alpium*, porrectarum a *Rhaetis* ad *Japodes*. Ergo in extremis finibus *Pannoniae* fuit. ubi & *Albius* mons, *ἔρως τελευταίων* & *Ἀλπεων*, *extremus Alpium*, ut ibidem *Strabo* dixit, sive *Alpium* finis, sub quo siti *Japodes*.

Populi Pannoniæ varii & multi enumerantur, sed plerique obscuri & ignoti. Plinius ibidem: *Dravus per Serretes, Serrapillos, Jasos, Andizetes: Saus per Colapianos Breucosque defluit. Populorum hac capita. Præterea Arivates, Azali, Amantes, Belgites, Catari, Carnacates, Eravisci, Hercuniates, Latovici, Oseriates, Varciani.* Equibus Azalos, Vercianos, Jassios (sic scribit utrosque) Ptolemæus in Superiore Pannonia locat: Breucos, Amantenos (*Amantes* Plinii) & Araviscos, sive Eraviscos; nec non Scordiscos, in Inferiore. Andizetes, per quos Dravus labitur, sunt Strabonis *Ανδιζήτιοι, Andizetii*, lib. vii. p. 217. qui quod ultimo loco a Plinio ponuntur, non dubitamus ad Inferiorem provinciam pertinere. *Colapiani*, ex flumine, quod accolunt, origine nominis, intelliguntur Superioris provinciæ fuisse. *Latovici* quoque in Superiorem referendi sunt, quia *Præterea Latovicorum*, apud Antoninum itinere ab Aemona Sirmium, in eam partem cadit ripæ Savizæ post confluentem Sanæ. Ceteræ tam Ptolemæi quam Plinii gentes Pannoniæ sunt ignobiles & ignotæ: etiam Strabonis *Pirustæ, Mazæi, Dæsiatæ*, quorum princeps Baton fuit.

Alias divisiones Pannoniæ in Primam, Secundam, Saviam, Valeriam, quia posterioris ævi omnes sunt, in Geographia mediæ ævi explicabimus.

P A N N O N I A S U P E R I O R.

Ptolemæo dispensatore *Pannonia Superior* Cetio monte & Arabone fluvio continetur, angustiore quidem spatio quam Inferior, sed quod in austrum procursione longa compensatur. Primum ripam Danubii expediemus: deinde sensim in austrum ad interiora progrediemur.

Ad Cetium montem fuit *Cetium*, oppidum forsan, vi millibus a Vindobona secundum Tabulam Peutingerianam: immani spatio secundum Antonini rationes itinerarias, quæ ideo suspectæ in hac parte sunt, majorque fides Tabulæ habenda. Etiam ipsa loca conturbat Itinerarium, Cetio & Vindobonæ *Comagena* interponens, in Tabula vero hoc ordine ponuntur

Comagenis VII. Cetio VI. Vindobona.

Prima urbs post Cetium, quod limitem sub cognomine monte habet, *Vindobona* est, in Tabula Theodosii, & Itinerario Antonini; sive, ut Victor Schotti de morte Marci Antonini scripsit, *Vendobona*. Ptolemæus *Ινδιβωνα, Julibona*, mendose, ut videtur, quia omnes ceteri prioribus syllabis *Vindo-, Windo- Vendo-* consentiunt. Nam Notitiæ Imperii sub Duce Pannoniæ Primæ est *Præfectus legionis decimæ Vindomane*. Et Jornandes de Rebus Get. cap. l. *Ornata patria civitatibus plurimis, quarum prima Sirmis, extrema Vindomina*, ut Lindenbrogius, sive *Vindomina*, ut Hugo Grotius edidit: ex quo vulgare nostrum *Wien* videtur esse contractum. Cluverius quidem antiquius in hoc vocabulo censet, quam *B*, & pro dialecti diversitate *Vindomina, Vindomana, Vindomona* pronuntiatum fuisse: post demum *B* in locum *M* adsumtum: sed nolim id adfirmare, quia antiquiores sunt, qui *Vindobona* vel *Vendobona*, quam qui secus vocabulum scripserunt. Accedit in syllaba, de qua disputatur, Ptolemæus, antiquissimus forsan, qui urbis mentionem fecit, cui posterior pars *βωνα* est, non *μωνα*. De ætate ejus urbis non satis constat, quia ante Ptolemæum nulla ejus memoria: & Tiberii tempore nondum extitisse vel nondum claram fuisse Vellejus Paterculus lib. ii. cap. cix. non obscure significat, dum dicit *Carnuntum*, sive *Carnuntum*, fuisse ex parte Romanorum *proximum regni Norici*. Ex quo consequitur, inter Carnuntum & Noricorum fines nullum clarum oppidum fuisse

Velleii temporibus: alias non proximum fuisset Carnuntum. Quamquam vero clari olim Carnuntum fuit, quam Vindobona; tamen nec ignobilis postea Vindobona fuit, quae hiberna *Legioni x Gemina*, ut in itinerario est, praebuit.

Inter Vindobonam & Carnuntum Itinerario ponuntur *Ala nova* & *Aequinoctium*: utrumque etiam in Tabula, sed prius corruptum *Villagat*. Tum deinde nobilis urbs in ripa fuit *Carnuntum*, aliis *Carnuntum*. Sed *Carnuntum* scripsit Plinius, Eutropius, auctores Itinerarii & Tabulae Theodosianae; etiam Spartiani codice Palatino in Severo cap. v. quem Salmasius tueretur & sequitur. Dubii sunt editorum dissensione Vellejus Paterculus & Ammianus Marcellinus, quibus Boeclerus & Valesius *Carnuntum*; Vossius & Lindenbergius *Carnuntum* reddiderunt. Sed verius *Carnuntum*, quia Ptolemaeo *Καρνῦν* est recto casu, unde *Carnuntum* obliquo est, & Latina forma etiam recto *Carnuntum*, ut ab *Hydris*, *Hydruntum*. Valesius etiam ad Livium provocat, qui lib. XLIII. incunte *Carnuntum* *urbem* dixit, quasi Polybium pro more imitatus, *Καρνῦντα* expresse rit Graece scriptum: licet de ipsa urbe dubitare possis, utrum Romani Illyrico bello, ex Macedonia suscepto, vel fama eo usque perungere potuerint. Cippo Romano legitur apud Gruterum Inscript. p. 1032. num. 2. NATUS CARNUNTO, quod orthographiae rationem confirmat. Plinius lib. IV. cap. XII. *Pannonica Hiberna* hunc locum nominavit. *Superiora*, inquit, *inter Danubium & Hercynium saltum, usque ad Pannonica Hiberna Carnunti*. Quod posteriores etiam ita servarunt. De Marco enim imperatore Eutropius lib. VIII. cap. VI. *quam apud Carnuntum jagi triennio perseverasset*. Et de Severo Spartianus cap. V. *multis horis repugnans imperator est adpellatus apud Carnuntum*: & ibi *Legio XIIII Gemina*, ut in itinere ex Pannonia per ripam est, in praesidio fuit, aut stativa habuit. Ammianus quidem lib. XXX. cap. V. Valesii (XVII Grut.) *Illyriorum oppidum* vocat: sed ex consuetudine temporis sui, quo Pannoniae & Noricum partes Illyrici magni erant sub praefecto praetorii per Illyricum. Rectius, more veteri, Aurelius Victor in Marco & Vero, *urbem* dixit *Pannonia*. Fuit autem fere ex adverso confluentis Mari, ubi nunc est Hamburg; aut in pago propter illud reliquiae investiganda.

Post Carnuntum XIIII millibus est *Gerulata*, itinere Antonini per ripam, & in Notitia Imperii singulariter; in Tabula pluraliter inflexum, quo loco nunc Kerlbürg visitur. Inde aequali prope spatio sive XVI millibus est *Ad Flexum*, puta Danubii, in austrum declinantis, ut in Tabula vocatur: sive simpliciter *Flexum*, in Itinerario & Notitia: & Ptolemaeo *Ῥαξῶν*: nunc Owar, nostris Altenburg. *Quadratum* succedit, Antoniniano itinere & in Notitia, sub media Schütta insula, ubi Tabula habet *Stailucum*, qui vel idem vel conjunctus locus est, nunc vicus Wiselburg. In eadem Imperii Notitia, sub Pannoniae Primae duce, est Cuneus equitum *Stablefianorum*, & *Praefectus militum Liburnariorum Arrabona*: qui locus haud dubie ad Ptolemaei fluvium *Αεγβῶνα* est, nunc Raab dictum. Ex quo probabiliter consequi credas, ut fluminis nomen, sic quoque oppidum cum munitissimo *Rabe* convenire. Sic Cluverio videtur de Notitiae Arrabona. Alio nos infra ducent Itinerarii & Tabulae rationes. Sed haec satis sint de ripa Danubiana Pannoniae Primae.

Intus est primum *lacus Peiso*, hodie Neusiedler See; de quo Plinius lib. III. cap. XXIV. *Noricis iunguntur lacus Peiso, deserta Bojorum*. Junguntur, inquit, hoc est vicina sunt, non in ipso Norico. *Pelsonem* Aurelius Victor, quem Schottus edidit, adpellat, ut alterum nomen corruptum esse oporteat. *Agrum*, ait de Galerio, *satis reipublica commodantem, caesis immanibus silvis, atque emissis in Danubium lacu Pelsonem, apud Pannonios fecit*. Iornandes Rer. Get. cap. LII. & seq. *lacum Pelsonem* dixit, quod videtur lectionem Victoris præ

præ altera, quæ Plinii est, corroborare. Adjacet *Mutenum* Antonini, itinere de Pannonia in Galliam, & a Sabaria Vindobonam; nunc Muzon quibusdam: aliis in altera lacus ripa prope Sempronium. Inde sunt *Boiorum deserta*, quæ Plinius dixit prædicto loco, iisque imposuit duo nobilia oppida. *Noricis*, inquit, *junguntur lacus Peiso, deserta Boiorum: jam tamen colonia Divi Claudii Sabaria, & oppido Scarabantia Julia habitantur.* Prima est colonia Claudii Sabaria, de qua nummus exstat apud Golzium & Harduinum; COL. SABARIA CLAUDIANA AUGUSTA. quo ipso in loco repertus lapis est his uotulis inscriptus, apud Grut. p. 389. n. 1.

L. VAL. L. FIL. CL. CENSORINUS

DC. C. C. S. ITEM VE. LEG. I.

id est *Decurio colonia Claudia Sabaria.* Ptolemæo in Pannonia Superiore est *Σαβαρία*. Sulpicius Severus Vita S. Martini cap. 11. *Martinus Sabaria Pannoniarum oriundus fuit.* Epitoma Aurel. Victoris in Didio Juliano: *Hoc tempore Niger Pescennius apud Antiochiam: in Pannonia Sabaria Septimus Severus creantur augusti.* quod Carnunti factum Spartianus supra dixit. Uterque locus castris idoneus. Ammianus Marcellinus lib. xxx. cap. xx. de Valentiniano: *commoda querebat hiberna: nullaque sede idonea potiri, præter Sabariam, poterat.* Hodie Sarwar castrum videtur esse ad Guntizæ & Rabi confluentes in insula quasi positum. Hinc xxxiiii m. p. in septemtrionem aberat *Scarabantia*, quam Plinius *Julia* cognomine emavit, Ptolemæo *Σαυαβάρια*, etiam ex Tabula, & Itinerario Antonini nota, quem locum hodie Scapring dici plerique tradunt, alii referunt ad Oedenburgum. In austrum a Sabaria vergebat *Arrabona* Tabulæ & Itinerarii, xx m. p. Petovionem versus remota, quam ad flumen cognomine fuisse non dubitamus: an vero hæc ipsa ad ostium ejusdem, quo Danubio miscetur, quod Cluverius putat; nondum inducimur ut credamus. Proinde Notitiæ *Arrabona*, in qua castra *cuneus equitum Stablefianorum*, & *præfectus Legionis x & xiiii geminata militum Liburnariorum* castra habuerunt, eadem videtur fuisse, quæ Itinerarii & Tabulæ. Ordinem distantiarum ita Antoninus, itinere a Vindobona Petovionem, posuit:

Vindobona.

Aqua

Scarabantiam

Sabariam

Alicanum in medio Carta

Petovionem

M. P. XXVIII.

M. P. XXXI.

M. P. XXXIIII.

M. P. XL.

M. P. XXXI.

Sic etiam Tabula Peutingerorum, Dravum versus, ad austrum:

Scarabantio XXXIII.

Sabaria XX.

Arrabone.

Quod vero in eadem Tabula superius, Danubium versus iterum legitur.

Ad flexum XIII. Stailuco XII. Arrabo fl. xxx. Brigantio,

credibile fit, non solum fluvium ibidem significari; sed vel vicum una, vel castrum, ad eundem. Id quod etiam ex alio itinere Antonini a Sabaria Bregetionem videtur apertum esse:

Sabaria

Rassianam

Marcellam

M. P. XVIII.

M. P. XXXIIII.

Ar-

Arrabonum

M. P. XX.

Bregianum

M. P. XXX.

Et iterum alio; a Sirmio Carnuntum;

*Crispiana**Arrabonum*

M. P. XXV.

Flexum

M. P. XXV.

Carnuntum

M. P. XXX.

Quod si est, non unam Arrabonam fuisse necesse est, alteram Dravum versus, alteram prope Danubium, aut ad Rabi confluentes. Cui displicet geminatio, sicut omnino iuspecta est; corrigat oportet alterutra itinera, & falsitatis coarguat. Sequar lubens, si quid certi proposuerit.

Quae superiori itinere a Vindobona Poetovionem, primo loco *Aquae* visuntur, xiv millibus a Vindobona in austrum distantes, celebres Austriacorum thermæ sunt, *Bala* dictæ. Restat hoc tractu *Carrodanum* Ptolemæi, cuius situs incertus est. Sunt tamen qui Kornburg ad amnem Rabum, nondum inflexum, interpretantur. Itineribus Antonini a Vindobona Poetovionem, & Poetovione Carnuntum locus dicitur *Alicanum*, *Halicanum*, & *Hilicanum*, & in libris quibusdam *Heclitanum*, qui ductu itineris ad Murum cadit, ubi nunc est Rackelsburg. Idcirco conjicit Cluverius, variantes hæc lectiones omnes corruptas esse, & genuinam forsan fuisse *Raclitanum*. Supra hoc oppidum ad idem flumen *Murela*, *Murela* Ptolemæi est, quam Mureck vulgo interpretantur: alii paullo superius reducunt.

Ad Dravum in finibus Pannoniæ est *Petovio* sive *Petovio* quæ & *Petavio* & *Petobio* legitur, nam varie scriptum hoc nomen est. Tacitus lib. III. Hist. incunte: *Petovium in hiberna XIII legionis conveniant*. Ammianus lib. XIV. cap. XXXVII. *venit Petobium oppidum Noricorum*. At Tacitus Pannoniæ Alpibus opponit, & Ptolemæus corruptum *Petavium* in Pannonia Superiore scripsit. Tabula Theodosiana *Petavione*, scilicet csa. In lapidibus apud Gruterum pag. 533. num. 8. & pag. 766. n. 2. POETEVIONE: at pag. 529. n. 5. LUCILIO POETOVION. & pag. 266. n. 5 POETOVIENTS. id est Poetovientes. Antonini Itinerario est quoque *Petovio*. verbi causa Poetovione Carnuntum, Poetovione Silciam, Vindobona Poetovionem instituta itinera: at Hierosolymitano, *Petovio*. Equibus id quoque apertum est: esse oppidum quod *Petav* hodie adpellatur, sive *Petava*. Inter Poetovionem & Celciam medius locus *Ragendo* in Tabula & Itinerariis, qui perit. Nolin enim in monasterio, recentiore opere, cum Cluverio investigare.

Ad Savum progredimur, ad quem *Segeſta* fuit, oppidum excisum, Strabonis *Σεγεſτῆς πόλις*, unde *Segeſtani* apud Appianum in Illyrici parte, cuius deficit Græca *ἀνδρία*. Inſula Savi; quæ ad confluentem Colapim est, inde nomen ducit *Segeſtica*. ad quam, sed in australi ripa, oppidum *Siscia* non ignobile. De utroque Plinius lib. III. cap. XV. *Colapis in Savum influens juxta Sisciam, gemino alveo insulam ibi efficit, quæ Segeſtica adpellatur*. Et paullo ante: *In ea [Pannonia] colonia, Actmona, Siscia*. Straboni est *Συσκία*, *Siscia* lib. VII. pag. 217. *Εγγύς, inquit, τῆ Σεγεſτικῆς ἐστὶ καὶ ἡ Συσκία Φερέων, prope Segeſticam est Siscia castellum*. Ptolemæus in Superiore Pannonia *Σίσκια*, *Siscia*: Zosimus lib. II. cap. XLVIII. *εἰ Συσκίαν τὴν πόλιν φυλάττοντες, ἐπιχειρῖν τῇ ὁχθρῇ τῇ Σαύ, praſidiarii ἔτι Sisciae, in ripa Savi sitæ*. Meminit & Vellejus lib. II. cap. CXIII. *Regrisſis, inquit, Sisciam, Tiberius bello Pannonico*. Et Prudentius Paſſione Quirini, episcopi Silcienſis, verſ. 3.

Urbis mœnia Siscia
Concessum sibi martyrem
Complexu patrio fovent.

Antonini itinere descripsit a Siscia Mursam; & Poetovione Sisciam: quæ vero media interjacent, minus nobis sunt cognita. Tabula Theodosiana *Sisciam* in media insula Segetica, cum urbis & coloniae insignibus, constitutam habet. Nunc, nomine prodente, & itinerum ratione Sisek sive Sisseg vicus vocatur: splendor, autem & frequentia, cum episcopali honore, abiit Zagrabiam vicinam.

Altera Pannoniae colonia *Aemona* fuit, Plinio auctore lib. III. cap. xxv. Scribitur etiam *Emona*, Ἠμόνα, a Ptolemaeo & Zosimo lib. v. cap. xxix. quam scripturam Casaubonus in Capitolini Maximinum Thracem cap. xxi. veriore censet, ut fuerit Ἠμών, inde Ἠμόνα, ut Narbo & Narbona. Herodianus lib. viii. cap. i. ἢ καλῶσι Ἠμῶν, quam *Emonam* vocant, prave: legendum Ἠμόναν cum Zosimo & Ptolemaeo. Capitolinus dicto loco consentit in vocali, sed addit adspirationem, *Hemiona*, sicut Pacatus Panegyri Theodosii cap. xxxvi. *Hemona* scripsit; sed abesse potest spiritus secundum inscriptionem veterem apud Gruter. pag. 556. num. 5. C. PETILIUS C. F. CLA. PAULLUS EMONA. Et Peutingerorum Tabula *Emona*. Nec vero diphthongus Plinii sine auctoritate est. Inscriptio alia pag. 475. num. i. DECURIONI AEMONAE. De situ etiam lis est. Herodianus ad Italiam refert ut πρώτην Ἰταλίας πόλιν, primam & limitaneam urbem Italiae, ad Alpes constituens. Sed non intellexit Herodianum, cui ἰδρυμένη πρὸς τὴν ὑπερῶν ὄρεων, sita est ante radices Alpium Pannonicae. nam sequenti die ἐπὶ τὰς Ἀλπεὶς ἐπέειχοντο, ad Alpes accesserunt. Male vero Herodianus Italicae fines, contra consensum omnium, trans Alpes removit. Cum Plinio ergo Pannoniae adscribamus: quam etiam Ptolemaeus Pannoniae Superiori adjunxit ita, ut sit μεταξύ Ἰταλίας ὑπὸ τὸ Νωρικὸν Παννονίας, inter Italiam sub Norico Pannonia, id est in harum regionum confinio, quemadmodum etiam Zosimus posuit μεταξύ Παιονίας τῆς ἀνωτάτω καὶ Νωρικῆς, inter Pannoniam Primam & Noricum. Vir peritissimus harum regionum Jo. Lud. Schönleben multis argumentis contendit, Aemonam *Labacum* Carniolae esse, vulgo *Laibach* dictum: quod etiam iter Antonini ab Aemona Sirmium, confirmat.

Sita est Aemona ad fluvium *Naupertum*, qui nunc Labacus est, milliaro Germanico a confluentibus: sed superius ad idem flumen est oppidum *Naupertum*, perpetuum a Strabone dictum Νάυποντον, *Naupontum*. Nomen enim a fluvio habet, cujus etymon Plinius, lib. III. cap. xviii. revelavit, disputans contra Nepotem aliosque, qui ex Istro alveum in Adriaticum mare effluere crediderunt. Nullus, inquit, ex Danubio annis in mare Adriaticum effunditur. Deceptos credis, quoniam Argo navis ex Isthmo in mare Adriaticum descendit non procul Tergeste, nec jam constat quo flumine, flumen in aeternam Alpes diligentiores tradunt. Subiisse autem Istro, dein Sarvo, dein Naupertum, cui nomen ex ea causa est, inter Aemonam & Alpes exoritur. Flumen ex Alpibus prope Longaticum, mansionem, quae in Tabula est vi millibus ab oppido Naupertum: hoc xii ab Emona. Ex quo conjicitur, probaturque a laudato viro I. L. Schönleben, *Naupertum* oppidum fuisse in loco Super-Labaci, vulgo Ober Laibach. Taurinorum, qui in extremo Noricorum sunt, κατὰ κράτος, coloniam sive habitationem Strabo ait. De hoc oppido Vellejus Patereolus lib. II. cap. cx. in rebellionem Pannoniorum & Danatarum: pars petere Italiam decreverat, partem sibi Naupertum ac Tergeste confinio. E. Tacitus annali I. cap. xx. Manipuli autem captam seditionem Naupertum missi, ob id nora

& pontes, & alios usus, postquam turbatum in castris accepere, vexilla convellunt: direptis proximis vicis, ipsoque Nauporto, quod municipii instar erat. Huc vehiculis merces portabantur, ut navigiis per Nauportum amnem in Savum deducerentur. Vide Strabonem d. l. pag. 217. & de situ universo inspicere tabulam nostram Norici, qua hæc plenius, quam Pannoniæ tabula, exponuntur.

PANNONIA INFERIOR.

Pannonia Inferior reliquum spatium, quod sub Danubio est, a Rabo amne, five Arabone, ac usque fines Mœsiæ: & in austrum ad Carnorum Alpes & montes Dalmaticos protenditur. In ripa Danubiana post Arabonem fluvium, five post insulam illam, quam *Schiute* vulgo adpellant, five fuerit castrum vel oppidum *Arrabona*, five alio reducendum sit, de qua re supra actum fuit; proxime in Itinerario sequitur locus dictus *Ad statuas*, itinere per ripam; qui censetur esse Dotis. Hic locus, & quæ sequuntur omnia, vix fundamentum sedis suæ, præter conjecturam, habent. Tabula Theodosiana & Itinerarium Antonini ab Arabone fluvio, & si quæ adposita fuit Arabona, per xxx. millia ducunt ad *Bregitionem*, quam, nisi ceterior fuit, quod ex distantia videtur adparere, multi archiepiscopalem urbem *Gram* existimant esse. Laudata monimenta itinerum Antonini *Bregetio* habent; etiam Notitia Imperii in Pannonia Secunda *Præfectus legione prima adjutricis cohortis quinta Bregitione*. Ex quo manifestum est, Ptolemæum & nomine & situ aberrasse, dum eandem legionem (λεγιῶνα ἡ βοηθὸν) in Pannonia Superiore posuit, & in oppido, quod vocat *Βεργαίτιον*, *Bregatium*. Gravior lapsus est in Tabula Theodosiana, qua *Brigantium* vocatur: & in Epitoma Aurelii Victoris, qua Valentianus dicitur *apud Bergentionem* legatis Quadorum respondisse, quum impetu sanguinis, amissa voce, exspiravit. Quod idem narrans Ammianus lib. xxx. cap. xx. *Bregitorem* oppidum nominat, quod vocabulum una littera ab Itinerario & Notitia Imperii levissime differt: nisi forsitan & illa ab errore describentis est, quia ejusdem Marcellini lib. xvii. cap. xxvi. l. Valef. cap. xi. l. tam Lindenbrogius quam Valefius ediderunt: *Bregitionem castra commota sunt*. Lazius in illo tractu lapidem repertum significat, dicatum Severo augusto, cui subscriptum sit *BREG. PUBLIC. D. D.* ut de prima syllaba non liceat dubitare.

Ptolemæus in primis Pannoniæ Inferioris oppidum habet *Σαλῆα*, *Salva*, quæ *Salva mansio* est Antonini, itinere ab Acinco, ab eodem *XLII M. P.* Sic vero legendum cum Ptolemæo est, non *Selva*, ut editum; censente etiam Thoma Reinesio Inscript. pag. 33. Incidit circa insulam, quæ supra Badam est, cui Vacia adjacet, a S. Andrea cognominata. Non autem sola mansio fuit, sed præsidium equestre seu equitum castra, tam Maurorum, quam cuneum scutariorum habuit, ut distincte in Notitia Imperii notatum est. Proxima inde est *Καρπὶς* Ptolemæi, *Carpis*, Ammiano lib. xvii. cap. xvi. *Carpurum vicus*, fluvio castris frequentatus: qui in Notitia *Cirpi*, ubi *Equites Dalmatæ*, & *Auxilia Fortegia* præsidio erant: in dicto itinere *Sirpi*, *xxi* millibus a Salva, videtur nominari.

Celebrius oppidum *Acinco* fuit, Antonino, Notitiæ auctori, & Ammiano lib. xv. cap. xx. ita dictum: Ptolemæo & auctori Tabulæ *Ἀκινκοντις*, Græce *Ἀκίνκωντις*. Illud nomen dicitur, quia in eadem, quod per ripam in Galiam fert, & quod Acinco dicitur, una, nec T. nec A. litteræ, nec utrumque ex eisdem litteris nota sunt, ut ita certius non potest asserere. Quod vero in Notitia Imperii *præfectus legione prima* Th. d. l. p. 33.

Tandem *Taurinum* est, antiquum oppidum, in cuius situ errare non possumus. Plinius enim lib. III. cap. XXV. clare monstrat. *Bacensis*, inquit, *in Sam Sirmio* credo insit: - - - *Indo* XLV M. passum *Taurinum*. ubi *Danubio* inscitur *Sam*: quo loco hodie Alba Graeca est, quae etiam Belgrad, (quod nomen etiam apud Constantinum Porphyrog. de Administr. Imp. cap. XLII legitur, *αλ-βαν τὴν Βελιγγραδα* *ἢ παλαιὰ βουλ-κὴ* nostris *Grichich Wessenburg* vocatur. Pannoniae adscriptum fuisse ex Prolemaei

Y y 2

dispositione & Notitia Imperii clarum est, quæ equites promotos sub duce Pannoniæ Secundæ tenuisse dicitur. Præterea in Itinerario & Tabula Theodosiana legitur. Hæc in ripa Danubiana.

Introrsum prope Savum, ubi Bacuntium recipit, *Sirmium* fuit, ut Plinius modo dictis verbis declaravit. Ptolemæo Σίρμιον in Pannonia Inferiore. Zosimus lib. i i. cap. xviii. Πόλις Παιωνίας τὸ Σίρμιον, ὑπαρξήσας ποταμὸς ὅτι θάτερος, εἰς τὴν ἰσθμὸν ἐμβάδων; Pannoniæ urbs est *Sirmium*, quam ab utraque parte flumen adluit, in austrum se exonerans. Flumen illud est *Bacuntium*, ut Plinius nominavit. Herodiano lib. vi i. cap. i i. ἐστὶ πόλις μέγιστη, civitas maxima, Pannoniæ quondam metropolis, quod ex Notitia Ecclesiæ constat, multis itineribus, inde susceptis, celebrata: etiam imperatores ibi sæpissime constiterunt, ubique leges multæ datæ, quas collegit Jacobus Gothofredus Topographia Urbium in Cod. Theodosiano. Heic Probus interfectus, Eutropio notante: heic imperator creatus Theodosius, testante Epitoma Aurelii Victoris. Meminit & Strabo lib. i i. pag. 217. sed in situ errat, Segesticiæ, & Sisciciæ, & Colapi fluvio conjungens. Prope hanc urbem erat *Almus* mons, sive *Alma*. Eutropius lib. ix. cap. xi. in Probo: *Opere militari Almam montem apud Sirmium, & Aureum apud Mæsiam Superiorem vinctis consecvit.* Vopiscus in Probo cap. xviii. *Ipse Almam montem in Illyrico circa Sirmium, militari manu fossam, lecta vite consecvit.* Victor Eutropium exscribens in Epitoma, etiam dicit *Almam montem apud Sirmium*: & Dio Cassius lib. lv. pag. 568. ὅθεν τὴν Ἀλμάν, montem quemdam *Almam* Bato occupavit. At Pænius metaphrasa Eutropii, Ἀλμῶν; ut de lectione Eutropii sit minus dubitandum. Agri Sirmienfis fuit vel oppidum *Budalia*, sive *Bubalia*, ut alii scribunt, patria Decii, imperatoris Romani Eutropius lib. ix. cap. iv. *Decius e Pannonia inferiore, Budalia natus.* Sic MSS. & metaphasta: Aurelius Victor epitoma, eadem transcripsit, sed *Bubalia*, ubi ille *Budalia* Antoninus itinere a Sirmio Salonas, *Budalam* primo loco habet, a Sirmio vi i i. m. p. distantem: ut ita certior sit scriptura Eutropii, ex optimis membranis Burdegal. & Idd. petita. Vicum fuisse Victor alter, quem A. Schottus vulgavit, adseverat. *Decius, inquit, Sirmienfium vico ortus, militie gradu ad imperium conspiraverat.* Ortus autem erat *Budaliæ*.

Supra Sirmium palus *Huileæ* est, cui adsidet in colle oppidum *Cibala*, ut fere Latini vocabulum formant: sive *Cibalis*, ut Græci. Ptolemæi enim in Pannonia Inferiore est *Κιβάλαι*, *Cibala*, etiam Zosimi & Pæanii, locis mox indicandis, *Κιβάλαι*. Genuit de duxerunt Valentinianus & Valens, augusti. De patre illorum Ammianus lib. xlv. cap. xxiv. *Natus apud Cibalas Pannoniæ oppidum Gratianus ignobili stirpe, cognominem Furvus.* Et Epitoma Victoris: *Valentiniani pater Gratianus ortus apud Cibalas, Furvus natus est.* De ipsis augustis ex Philostorgii lib. vi i i. sect. xvi. Photius excerptor, *Οὐδ' ἀντιπαύειν καὶ ὁὐδ' ἀντιπαύειν τὴν Κιβάλαν λαχόντες ἀναγέσθαι πατερίδα, Valentinianum & Valentinum Cibalarum urbem fortiter esse scribit.* Nobile etiam oppidum factum bello Constantini adversus Licinium. Eutropius lib. x. cap. iv. de Constantino: *Primo cum [Licinius] in Pannonia, ingenti adparatu bellicum apud Cibalas instructum, repentinus oppressit.* Et Epitoma Victoris. *Primum apud Cibala juxta paludem Huileam nomine, Constantino nocte castris Licinii occurrente, Licinius fugam petiit.* Zosimus lib. i i. cap. xviii. & lacum & urbem oblique ita descripsit: *Λακὸν δὲ μὲν εἰς Κιβάλαν συνήθησε, καὶ τὸ σφοδρὸν. πόλις δὲ ἀντιπαύειν ἐστὶν, ὅπου οὐδὲν κατελείπειν τὴν πόλιν ἀνάγει, σαρδίων πέντε τὸ ἐνδοχὲν ἐστὶν, καὶ τὸ πόλις αὐτὴ ἐστὶν ἀπὸ Λακῶν. τὸ δὲ λακὸν αὐτὸ ἐστὶν, ἐν ᾧ καὶ ἡ πόλις ἐστὶν.* *Licinius ad Cibalam castrorum congregavit, quod oppidum est Pannoniæ*

colle situm, ad quod via sursum ducit arcta, quinque stadiorum latitudinem habens. Ejusdem majori parti profunda palus imminet, reliquum mons est, in quo collis, cui oppidum est inpositum. Jacobus Gothofredus ad Philostorgii lib. viii. cap. xvi. observavit, quo loco Cibalis ceterorum est, in Tabula Peutingeriana poni *Ad labores*, quod nomen putat ex acerrimo inter Constantinum & Licinium prælio illi loco esse inpositum. Si Antonini iter a Sirmio Salonas se recte haberet, Cibala cum lacu in austrum magis deducendæ forent: sed secus ipse ponit itinere alio, a Sirmio Carnuntum, quod iustius putamus dispositum esse. Ita autem habet:

Sirmio

Ulmes

Cibalis

Mursam

M. P. XXVI.

M. P. XXIII.

M. P. XXII.

juncta quam Dravus trajicitur: & inde per Sopianas Arrabonam versus, & tandem Carnuntum proceditur. *Ulmi* autem, quod oppidum Antoninus omnibus itineribus, a Sirmio directis, vel ad Sirmium, posuit, præter id minus cognitum est, ejusque situs ex itineribus inter Sirmium & Cibalis designandus est.

Ad Dravum non dubitamus *Mursam* fuisse, & secundum plurimorum opinionem, in loco oppidi, nunc valide muniti, *Essek*. Suadet itineris ratio modo propositi, quod a Sirmio ducit Carnuntum. Ad flumen autem navigabile fuisse, ex eo etiam clarum est, quia Notitia Imperii testante, *Præfectus classis Istricæ* fuit *Mursa*. Stephanus Byzantinus de Urbibus: *Μῦρσα, πόλις Παιονίας, κτίσμα Ἀδελανῆ, Μῦρσα ἡ πόλις Παννονίας, ἀπὸ Ἡδριανοῦ κτίσθαι*. Sic vere legit ex ms. codice Vossiano: perperam vulgo, *πόλις Ἰωνίας*. Addit auctor: *λέγεται καὶ Μῦρσιον*, dicitur etiam *Mursium*. Hinc est quod Græci & Latini quidam *Mursiam* vocant. Ptolemæus in Interiore Pannonia: *Μῦρσα κολώνια, Μῦρσις πόλις*. Aurelius Victor in Epitoma: *Hoc tempore Constantius cum Magnentio apud Mursiam amicum vicit*. Et paullo ante: *Vetranio, magister militum, imperium in Pannonia apud Mursiam corripuit*. Quod Zosimus lib. ii. cap. xlii. confirmat ita, ut *Mursam* pro regia *Vetranionis* ex eo fuisse adjiciat: *ἐν τῇ Μῦρσῃ Παιονίας ἔσθ' ἡ πόλις διέτριβε, Μῦρσα, ἡ πόλις Παννονίας ἐστίν, ἐν ᾗ ἐπιβίβηται*. Lapius ergo est Socrates lib. ii. Hist. Eccles. cap. xxxi. & cum sequutus Sozomenus lib. iv. cap. vii. dum *Mursam*, ubi Magnentius victus est, ille *Φρέζιον τῶν Γαλιῶν, castellum Galliarum*; hic *Γαλατῶν τὸ Φρέζιον, Gallorum castellum* quos non solum Zosimus & Aurelius Victor, sed antiquus etiam lapis coarguit, quo non nemo oriundus dicitur *MURSA EX PANNON. INFERIORE*, apud Gruterum pag. 1007. inscriptione 3. Hæc urbs in Peutingeriana Tabula vocatur *Mursa major*, cum urbis insignibus: citra quam x millibus est, occasum versus, *Mursa minor*, vicus fœcia aut oppidulum, itinere Burdigalenti dicta vitiose *Mersella*, pro *Mursella*. nam & hæc x m. p. a *Mursa* abest. Ptolemæo *Μῦρσις*, id est *Mursella*. Quo Jacobus Gothofredus *Murgillum* refert Lege i. Cod. Theod. de Judæis & Cælicolis, quasi ex *Murillo* depravatum sit. Præterquam vero quod dubia & incerta est emendatio; non tam mihi persuadeo, Constantinum in parvo & obscuro loco ita commemoratum esse, ut legi ibi daret; quum in proximo urbs incluta *Mursa major* fuerit, in qua commodæ præcipue commoratio esset.

Quæ inter Dravum & Danubium extra hujus ripam sunt, non facile aliunde, quam ex Antonini itineribus cognoscuntur, e quibus quædam adnotasse satis pro explanatione. Primum ex itinere a Sirmio Lauriacum hæc datus:

<i>Sirmio</i>			
<i>Ulmos</i>	M.	P.	XXVI.
<i>Cibales</i>	M.	P.	XXIII.
<i>Mursam</i>	M.	P.	XXII.
<i>Antianas</i>	M.	P.	XXIII.
<i>Sopianas</i>	M.	P.	XXX.
<i>Limusam</i>	M.	P.	XXII.
<i>Silacenas</i>	M.	P.	XVI.
<i>Valcum</i>	M.	P.	XXVIII.
<i>Mogetianam</i>	M.	P.	XXX.
<i>Sabariam</i>	M.	P.	XXXVI.

Deinde ex alio itinere a Sirmio Carnuntum :

<i>Mursa</i>			
<i>Antianas</i>	M.	P.	XXIII.
<i>Sopianas</i>	M.	P.	XXX.
<i>Pontem Mansuetianum</i>	M.	P.	XXV.
<i>Tricciannam</i>	M.	P.	XXX.
<i>Cimbrianas</i>	M.	P.	XXV.
<i>Crispianam</i>	M.	P.	XXV.
<i>Arrabonam</i>	M.	P.	XXV.
<i>Flexum</i>	M.	P.	XXV.
<i>Carnuntum</i>	M.	P.	XXX.

De his, quæ me legere memini; breviter subnotabo. *Antiana*, singulariter, legitur in Tabula Theodosiana: Aldus *Ancianis*, casu auferendi, sed dubio genere. *Seriana* autem muliebri recte ponuntur, quia etiam Ammianus Marcellinus lib. XXVI II. cap. VI. *Maximinus apud Sopianas, Valeria oppidum, obscurissime natus est.* De Valeria autem provincia in mediæ ævi Geographia dicemus. Inter Limusam & Valcum, *Vaconium* Ptolemæi ex ipsius rationibus, conjectura duce, ponimus. *Valcum* autem inepte quidam Valcowar ad Danubium ubi Valdasum excepit oppidum interpretantur, toto itineris ordine repugnante. *Mogetiana* itinere a Sabaria Acincum legitur *Mogentiane*, plurativo numero & addita N littera. Lazijs *Cimbrianas*, five *Cimbrianum*, ut ipse vocabulum format, a vagis Cimbris deducit, quod facile concedamus: esse autem in loco Albæ Regalis, adleverat confidentius, quam probat: nec permittit distantia Arrabonæ.

Sunt & alia ejus tractus, quæ ex solo Itinerario Antonini cognoscuntur, nec vero ita plane, ut definiri singula & certo explicari possint. Iter est a Sabaria Bregetionem:

<i>Sabaria</i>			
<i>Bassianam</i>	M.	P.	XVII.
<i>Mursellam</i>	M.	P.	XXXIII.
<i>Arrabonam</i>	M.	P.	XX.
<i>Bregetionem</i>	M.	P.	XXX.

Ptolemæus quidem *Bayannam* habet, sed inter Sirmium & Mursam recenset, quasi in medio loco positam, ut ita alia videatur esse ab Antonini *Bassiana*. Quæ sequitur *Mursella*, etiam

Pannonia.

alia est ab illa Ptolemæi & Itinerarii Hierosolymitani, sive a *Mursa minore* Tabulæ Peutingerorum, de qua paullo ante dictum fuit. Distant enim per totam ferme provinciam.

Alio item itinere a Sopianis Bregetionem:

<i>Sopianis</i>	—	—	—
<i>Loviam</i>	M.	P.	XXXII.
<i>Gurtianam</i>	M.	P.	XXV.
<i>Herculiam</i>	M.	P.	XX.
<i>Florianam</i>	M.	P.	XV.
<i>Bregetionem</i>	M.	P.	VIII.

Nihil certi potest in hisce definiri. Aldus primum a Sopianis locum legit *Loviam*; uti etiam in Tabula Peutingeriana est expressus: Bertius & Schottus *Joviam*. Item Aldus pro *Gurtiana* legit *Gustianam*: Lazius *Curtianam*; quam & Ptolemæi *Curtam* putat eandem esse. Non consentio. Curta Ptolemæi est ad Danubium proxima Bregetioni: Gurtiana Antonini in mediterraneis, & XLIII millibus, interjectis aliis, a Bregetione. Alienior est in *Floriana*, de qua dubitat lib. XII. sect. III. cap. VIII. utrum hanc, an *Savariam*, Græzium, Stiria metropolim, interpretatur: utrumque ἀτέπως, & contra omnes rationes geographicas. Adeo nihil præsidii in Opere Wolfg. Lazii de Rep. Rom. in exteris provinciis, nobis relictum est. Itidem alio itinere a Siscia Mursam hic ordo oppidorum est:

<i>Siscia</i>	—	—	—
<i>Variana</i>	M.	P.	XXIIII.
<i>Aquas Balissas</i>	M.	P.	XXXI.
<i>Inicernum</i>	M.	P.	XXV.
<i>Stravianas</i>	M.	P.	XXIIII.
<i>Mursam</i>	M.	P.	XXX.

Quæ inter Sisciam & Mursam sunt, necesse est cadere inter Savum & Dravum, quæ Interamnia quasi Pannonia est. Primus locus Aldina editione est *Varianis* sexto casu: unde, qui omnia in quartum mutarunt, fecere *Varianas*: malim equidem *Variana*: intellige castra. Exstant enim inscriptiones in Valeria, & Græzii in Stiria, & Petovione, apud Gruterum pag. 482. in quibus laudatur T. VARIUS CLEMENS, cum multarum provinciarum præses, IUM PRAEF. EQ. ALAE II. PANNONIORUM, a quo, vel alio hujus nominis, hæc castra petuerunt nominari.

Notitiæ Imperii in Pannonia Secunda est *Præfectus classis primæ Pannonia Servitii*: item *Classis Aegætesium*, sive *secundæ Pannoniæ*, nunc *Siscia*. Turbatus ordo primæ & secundæ videtur. Siscia enim in Prima est seu Superiori. Ad Savum ergo fuit *Servitium*, quia classem fluvialem habuit. Plerique censent, esse Ptolemæi *Serbinum*, quum & sepiissime permutentur, *n* & *u*, in mss. iisdem lineis atque ductibus consent. Notitiæ Imperii etiam *Servitium* designatum est LV. circiter millibus passuum a Siscia in ortum. P. 1. pag. Brictius Tom. III. pag. 2-9. Gradiscium interpretatur. Cave vero cum *Servitium* Antonini confundas itinere prope medio a Sirmio Salonis. Hoc enim in fines Dalmatiae cadit. Classis autem *Aegætesium* videtur *Segestensium* legenda esse, a *Segesta* sive *Segesta*, oppido & insula denominata. nam *Aegæta* oppidum Moesia sub Danubio est, & in Pannonia, etiam Inferiore.

Servitium S. Hieronymi patria, hic referenda sit, ambigitur. Plures perperam esse eandem quæ Ptolemæi est *Sidona*, quam in mediterraneis Libani...

posuit. Ipse Hieronymus de se, extremo Catalogo Script. Eccles. *Hieronymus*, *pau*
Ensebio natus, oppido Stridonis, quod a Gothis eversum, Dalmatia quondam Pannoniaque
confinium fuit. Sidronam quidem Ptolemæus Liburniæ dat, sed ita, ut in limitem
Dalmatiæ incidat, supra fontem Titii amnis, qui Liburniam finit. Ipse Hieronymus
in Zephaniæ cap. i. comma 11 videtur *Illyrium*, quo Dalmatia & Liburnia continentur
a patria sua separare. *Testis, inquit, Illyrium est, testis Thracia, testis, in quo ortus sum,*
selum. Quapropter videtur ita in Dalmatiæ confinio fuisse, ut tamen magis ad Pannoniam
Inferiorem: quæ cis Savum est, vergeret.

Hæc de Pannonia sufficiant, si appendicis loco pauca ad utramque, quæ supra præ-
termisimus, adjecta fuerint. Superiori Pannoniæ ad Savum fluvium addo post Sana
confluentem Itinerarii *Pratorum Latovicorum*, xxxiiii millibus ab Aemona; quod
Ratschach nunc vocari, locorum periti viri tradunt: deinde prope confluentem *Corcoram*,
quem amnem Strabo lib. vii. pag. 217. nominat (*Κορκόρας* Græce est) situm ejusdem
Itinerarii *Noviodunum*, nunc Gurkfeld, quia *Corcoras* fluvius hodie Gurk adpellatur.
Tum *Quadratum* sequitur: & ulterior *Siscia*: quam *Variana* castra Pannoniæ Inferiori
excipiunt. Ordo itineris ab Aemona Sirmium ex priora parte talis est:

<i>Sirmio</i>			
<i>Pratorum Latovicorum</i>	M.	P.	XXXIII.
<i>Noviodunum</i>	M.	P.	XXXI.
<i>Quadratum</i>	M.	P.	XXVIII.
<i>Sisciam</i>	M.	P.	XXVIII.
<i>Variana</i>	M.	P.	XXIII.

Inferiori Pannoniæ in ripa Danubii adjungimus locum *ad Muros* dictum, inter *ad Sana*,
quæ post Arrabonam sunt; & *Bregetionem*, ubi Valentinianus augustus mortuus est: cuius
vidua Justina cum Valentiniano puero quod in villa, quam *Macrocinctam* adpellant, de-
gebat, multi existimant, Lazium sequuti, eundem locum esse *ad Muros*, & *Macro-*
cinctam. At ille locus, qui *ad Muros* dicitur, prope Bregetionem fuit, xx circiter
millibus disjunctus: *Macrocinctæ* autem villa centesimo lapide separata fuit a Bregetione,
ut Ammianus auctor est lib. xxx. extremo. Infra hunc locum est *Crumerum*, ut *Alban*
vocat: *Crumeros* dicunt recentiores, eodem itinere per ripam Pannoniæ: sed prius
casus est etiam Notitiæ Imperii, qua sub duce Valeriæ sunt *Equites promoti Crumeri*.
Inter Salvam & Cardim fuerunt castra, *ad Herculem* dicta, itinere ab Acinco; ibi a
Notitia locantur *Anxilia Herculensia*. Notitia etiam hoc tractu memorat *Florentiam*,
ubi *Praefectus classis Ilyricæ* fuerit. Surita putat *Florianam* Antonini esse, de qua supra
in itinere a Sopianis Bregetionem: si modo Florianam ad flumen fuit, ut praefectum
classis habere potuerit. Tandem quum Acincum & Transacincum, ac Contra Acin-
cum supra viderimus; non possum quin inscriptionem ex Grut. p. 545. num. 9. adjiciam,
quæ etiam *Septaginti* in hoc tractu Pannoniæ fit mentio:

D. M.
JULIO JULIANO
EVOK. AUG. DOMO
SEPTAQUINCI EX
PANNONIA INFERIORE. &c.

Si quæ reliqua sunt, quæ prætermisimus, in utraque Pannonia, ex Itinerario Antonini
Tabula Peutingeriana, & Notitia Imperii petantur, suppleantur. Locum enim
ut obscurioribus, assignare non possumus.

M O E S I A.

Mœsia Pannoniæ in ortum adjacet, incipiens post Taurunum; ex Ptolemæi dispositione, quam sequimur: licet posteriores quidam Pannoniæ fines protulerint longius. Itinere enim Hierosolymitano, sive Burdigalensi, post Singidunum adscriptum est: *Finis Pannonia & Mysia*. Græci plerique scribunt *Μυσία*, *Mysia*, quod & nomen regionis in Asia est. Idcirco etiam Dio Cassius lib. XLIX. p. 413. discriminis causa dicit, ἡ ἐν τῇ Εὐρώπῃ *Μυσία*, *Mysia Europæa*. Raro Latini Græcos imitantur. Inscriptio 9. pag. 446. apud Gruterum. LEG. LEG. VII. CL. IN MYS. INFERIOR. Et alia apud eundem pag. 521. num. 7. NAT. MYRIA SUPERIORI. Et Cod. Theod. Lege un. de lusor. Danub. in *Mysiaco limite*: ac Lege III. de milit. veste, *Scythia & Mysia*, id est Mœsia Secunda, Latino more y in æ mutato. Ovidius quoque lib. IV. Pont. epist. IX. vers. 77. *Mysus* dixit Mœsos;

Hic tenuit Mysus gentes in pace fideli.

Aliibi semper Latino ore est *Mæsia*, diphthongo sonans, qua a *Mysia* Asiæ distinguatur. Sic etiam pluribus in lapidibus est apud Gruterum p. 448. n. 3. IN MOESIA: & pag. 453. LEGAT. PROPRAET. MOESIAE; & aliis multis locis. Populus sunt *Mæsi*. Tacitus lib. XV. cap. VI. *quinta legio recens & Mæsis excita erat*. Et Eutropius lib. V. cap. IV. *Dalmatæ & Mæsos vicit*. Græce *Μυσοί*. Herodianus lib. III. cap. X. τὰ ἐν Μυσεῖς καὶ Παίονες *στράτηδες*. Inde *Mæsicus* & *Mæsiacus*. Plinius lib. IV. cap. I. *Mæsica gentes*. Tacitus III. Hist. cap. II. *Mæsiaca exercitus*: & mox, *ala Mæsica*. Idem Hist. II. cap. XXXII. *Mæsiaca copia*. Et Suetonius Vesp. cap. VI. *Mæsiaci exercitus bina milia missa auxilio Othoni*. Et Græco more Lege un. de lusor. Danubii, ut modo diximus, *limes Mysiæ*.

Plinius lib. III. cap. XXVI. Mœsiæ longitudinem, fines, populos & flumina ita descripsit: *Pannonia jungitur provincia, quæ Mæsia adpellatur, ad Pontem usque cum Danubio decurrens. Incipit a confluente [Savi] supra dicto. In ea Dardani, Celegeri, Triballi, Timachi, Mæsi, Thraces, Pontoque contermini Scythæ. Flumina clara: e Dardanis Margis, Pingus, Timachus, ex Rhodope Oescus: ex Hæmo Utus, Escamus, Jeterus. Fines ergo a Danubii & Savi confluentibus, ubi Taurunum est, usque ostia Danubii & Pontum Euxinum deducit, ut semper Danubius a tergo sit: ab austro Dalmatici montes, & longissimo tractu Hæmus, quo a Macedonia & Thracia separatur.*

Quod ad populos attinet, noti plurimi, præter *Celegeros*, vel ex nomine, vel situ quem illis Ptolemæus dat, qui plures addit, *Tricornesios*, *Picensios*, *Troglodytas*, *Pencinos*, & alios obscuros: quibus non addimus *Scordiscos*. Ex his *Tricornesios* ponit πρὸς Δαλματίας, *Dalmatiam versus*, scilicet maxime occidentales, ab oppido *Tricornia*, quod post Singidunum est, denominatos: *Picensii* autem sunt *Pincensii*, ab oppido *Pince*, & fluvio *Pingo*, ut Plinius vocavit, dicti. Hi ergo excipiunt *Tricornesios*. *Mæsi* autem propriè, Ptolemæo *Mysi*, sunt πρὸς τῷ Κισαῖῳ ποταμῷ, *ad Ciabrum flumen*, ultimi in Superiori provincia: quibus in austrum πρὸς τῇ Μακεδονίᾳ, *Macedoniam usque*, adjacebant *Dardani*; qui a Dardanis in Troade videntur originem traxisse, sicut proprii *Mæsi* a Mysis citioris Asiæ; unde etiam constanter a Græcis *Mysi*, *Μυσοί*, adpellantur. Inter Dardanos autem & Dalmatas *Scordisci* erant, uti ex Livii lib. XL. cap. LVII. constat. Dardanis enim dicit *per Scordiscos iter esse ad mare Adriaticum Italiamque*. Hinc vagati ad extrema Pannoniæ πρὸς ἑω, *ab ortu*, & in ipsa Pannonia aliquando juxta Danubium, &

& aliis locis, confederunt, quod Strabo lib. vii. pag. 219. tradit. Vaga enim gens fuit, a *Gallis oriunda*, ut Livius prodidit epitoma lxxiii. Adde Justinum lib. xxxi cap. iiii. *Timachi* juxta *Timachum* fluvium, qui etiam *Timacum* dicitur, sicut oppidum quod propter ipsum forsitan fuit, Ptolemæus *Τίμαχος*, *Timacum* dixit.

Triballi post *Ciabrum* coluerunt, et *δρυμαί*, *occidentalia* *Moesiae* Inferioris tenentes *Pencini*, a *Peuce* insula *Danubiana* dicti, *κατίχου τὰ σέπαρα*, *Istri ostia* tenebant: infra quos, *Thraciam* versus *Troglodyta* Ptolemæi erant: *Thraces* vero *Mesi*, quos *Plinius* dixit, haud dubie ex *Thracia* profecti, loca videntur patriæ proxima occupasse. Ceteros obscuros Ptolemæi, quos *ἄρα τῷ Πόντῳ*, juxta *Pontum* locat, ut *Crebyzes*, *Oetenses*, *Obulenses*, & qui hos interjacent, *Demienses* & *Piarenenses* prætermittimus. *Scythæ* *Plinius* in *Moesia* sunt *Getae*, ab *Ovidio* in *Ponticis* descripti, qui inter illos exulabat. a quibus extrema illa provinciae Inferioris pars medio ævo fuit *Scythia* dicta, & provinciis *Thracie* adnumerata, uti ex *Sexti Rufi* cap. ix. clarum est. Ipsi autem *Scythæ* *Moesiaci* ex *Scythiis* *Transdanubiana* orti sunt: & sub iis obscura Ptolemæi nomina majorem partem crebitaluisse.

Primus fluviorum *Plinii* *Margis* est, sive *Margus*, a quo oppidum *Margum* vel *Marya* nomen habet, & juxta *Tricornium* exit in *Danubium*, ideoque idem videtur esse qui *Moschius* est Ptolemæi: *Timachus*, sive *Timacus*, de quo ad oppidum cognomine plenus infra dicemus, a *Drino*; cui miscetur, in *Danubium* deferitur. *Pingus* sive *Pincus* cum aliis mixtus, est ille, qui hodie *Morava* adpellatur. *Ciabus* dividit *Superiorem* *Moesiam* ab *Inferiore*, a Ptolemæo *Κιάβεος*; aliquando *Κλαύβεος* adpellatus. *Oescus* videtur *Danubio* ab oppidum *Oescum* adfundi, nunc *Ischa* dictus; & *Ums* ad oppidum *Ums*. *Ulteriores* sunt incerti.

Moesia per *Ciabrum* fluvium divisa fuit in *Superiorem* & *Inferiorem*, ut auctor *Ptolemæus* est. Superior habuit populos *Tricornenses*, *Pincenses*, *Dardanos*, *Scordisci*, *Timachos* *Plinii*, & *Moesae* proprios: ceteræ gentes sunt Inferioris. Quam antiqua divisio, mihi non liquet. *Plinius* & *Tacitus* de *Moesia* loquuntur ut una provincia. Illa verba supra cognovimus ex lib. iiii. cap. xxvi. hic *annal.* i. cap. lxxx. *prærogatus* *Imperator* *Sabino* provincia *Moesia*. Et lib. ii. cap. lxvi. *proprætor* *Moesia*. Inscriptio vetus, sub *Vespasiano* facta, apud *Gruterum* pag. 453. MOESIAE PRAEFUIT. *Spartianus* de *Hadriano* quidem cap. ii. dixit: post hoc in *Inferiorem* *Moesiam* translatus extremis jam *Domitii* temporibus: verum non dicitur in eam præses missus, sed tantum ut miles & tribunus, ut primum de imperio augurium ceperit, cujus locum ita sui temporis consuetudine *Spartianus* designat. Inscriptio sub *Antonino Pio*, post *Hadrianum* facta (nam *Divus* in evo catur) *Superioris* meminit, apud *Gruterum* p. 493. num. i. LEG. AUG. PR. PR. PROVINC. MOESIAE SUPER. & alia sub *Severo* pag. 407. num. i. LEG. AUG. PR. PR. PROVINC. PANN. ET MOESIAE SUP. Et lapis *Tiburtinus*, cujus ætas autem non constat, apud eundem p. 49. num. 6. LEG. AUG. PR. PR. PROVINCIAE MOESIAE INFER. Sed jam tum sub *Hadriano* divisam provinciam fuisse, ex *Suetonii* verbis *Vitell.* cap. xv. clarum est: *Octavo* imperii mense desciverunt ab eo exercitus *Moesiarum* atque *Pannonia*. Ex superiore ætate nondum invenimus, quod certo possimus dicere. Mansit divisio inlibata usque ad *Aurelium*, qui, ut *Eutropius* lib. ix. cap. ix. tradit, subtraxit partem, præsertim *Superiori*, ut *Daciam* suam, quæ cis *Danubium* est, constitueret: & usque *Constantinum*, qui provinciam *Scythiam* abstulit *Inferiori*, relictis vocabulis veteribus. Nam & *Rufus* cap. ix. *Inferiorem* *Moesiam*, etiam curtatam illam adpellat: & *Ammianus* lib. xvi. cap. xviii. de *Constantio*: nuntiis terrebat, indicantibus *Sarmatas* *Superiorem* *Moesiam*.

Secundam populari Pannoniam. Sero Moesia in Primam & Secundam divisa fuit, quæ nomina in Notitia Imperii Occidentalis leguntur. Sed de his in Geographia mediævi agemus.

MOESIA SUPERIOR.

Limitem supra vidimus, quem constituimus a Savi & Danubii confluentibus cum Plinio, aut paullo ultra; usque ad Ciabrum fluvium. Populos etiam nominavimus, in quibus & *Dardani* erant, ut sic *Dardania* quoque pars Moesiæ fuerit Superioris. Oppida primum in ripa explicamus: postea quæ in mediterraneis sunt.

Post confluentem & Taurunum, qui finis erat Pannoniæ, primum oppidum Superioris Moesiæ *Singidunum* est, ut Latini scribunt, Antoninus itinere ab Urbe in orientem; & auctor Itinerarii Hierosolymitani sive Burdigalensis: item qui Tabulam confecit Theodosianam, & qui Notitiam Imperii sub duce Moesiæ Primæ: nec non Jornandes de Reb. Get. cap. LV. ed. Lindenbrogii; at Grot. *Singidunum*, & Aurelius Victor in epitoma de Joviani patre, *incola agri Singidonensis provincia Pannonia*. Pannoniæ tribuit vel propter vicinitatem, vel quia vere quidam post Singidunum limitem constituerunt, ut supra ex Itinerario Hierosolymitano diximus. Græci non uno modo scribunt. Ptolemæus *Σινγιδων*; Procopius de Aedific. lib. IV. cap. V. *Σινγιδων & πόλις Σινγιδων*: Theophylactus Simocatta lib. I. cap. IV. *Σινγιδων*, quod etiam in Excerptis Photii Cod. LXV ita reperitur. Philostorgius lib. IV. cap. X. *Σινγιδων*, *Sengidon*; *ἐν Σινγιδωνί τῇ Μοσίας*, in *Moesia urbe Sengidone*. Ibi Constantium post Sirmienſe concilium ait constitisse: quo tempore ab illo lex XXV III Cod. Theod. de Adpellationibus, data est *Kal. Jul. Singiduno*. Antoninus adscripsit, *castra habuisse*: Notitia Imperii, *praefecturam legionis quartæ Flavia*. Quod oppidum hodie sit, aut quo loco, non plane constat, quia Itinerarii Antoniniani numerus M. P. IIII. brevitate suspectus est: nec Tabula Peutingeriana lucem adfert, quæ Taurunum ponit cis confluentes III millibus: inter Confluentes autem & Singidunum loco numeri habet syllabam *co*. Alii ergo Senderoviam interpretantur, XXIII millibus a Tauruno distantem; alii longius removeant. In tam incerto opinionum accedimus viro summo Lucæ Holstenio, qui ad Ortelium adnotavit: *Procop. IV Aedific. Σινγιδων* scribitur, sed *adnexa sequenti particula ἐν*, legendum *Σινγιδωνον*. nunc *Zenderin*, sedes *pridem Despote Servie*, paullo sub Tauruno.

Post Singidunum in Tabula spatio XIIII M. P. *Tricornium* est: Itinerario Hierosolymitano XII. quo *Tricornia castra* dicuntur: Ptolemæo *Τεργόνιον*: in Notitia Imperii *Circus equitum sagittariorum Tricornio*. Quod vero Ptolemæus dicit, *παρ' ἣν ἐκτρέπεται ὁ ποταμός*, juxta quam [urbem Tricornium] divertitur flumen *Moschium*, non intellego, nisi *ἐκχέεται*, effunditur vel legas vel explices. Scribit enim ripæ oppida, apud quæ effusiones sunt fluminum; non flexus & diverticula. Ajunt Golumbatz hodie dici quod ejus loco est: post quod parvo intervallo exoneratur fluvius, qui videtur *Moschius* Ptolemæi, & forsan etiam Margis Plinii, nisi alter alterum exceptum defert in Danubium. Tunc Tabula Peutingeriana post XII millia passuum a Tricornio habet *Montem Aureum*, oppidum in ripa, nomen a Monte Aureo trahens, quem Probus vitibus consevit, ut Eutropius lib. IX. cap. XI. refert: ad cujus radices hoc ejusdem nominis oppidum sic juxta Danubium situm fuit, ut in Norici & Pannoniæ confinio Cetium sub monte Cetio. Antoninus XXIIII M. P. a Singiduno reducit. Notitia Imperii sub duce Moesiæ Primæ, *Circus equitum Dalmatarum Aureo Monte*. Abhinc rursus XIIII millibus est in Tabula

Margus flumen, oblique ab occasu adlabens, ut Danubio Infundatur: a quo ante 1 millibus in eadem Tabula abest *Viminacium*, celebratum oppidum tam in Notitia Imperii, ubi non solum *Præfectus classis Istrica*, verum etiam *Cantuum equitum promotorum*, quam in utroque Itinerario Antonini & Hierosolymitano. Eutropius lib. ix. cap. xiii. in Diocletiano: *Carinus apud Margum ingenti prælio vicit inter Viminacium & Aureum Montem*. Ptolemæus *Ὀνιμαίον*, qui *λεγιών*, *legio*, adscripsit, quod ingens præsidium & castra legionis integræ arguit. Procopio & Simocattæ dictis locis *Βιμναίον*, illudatur *πάλαι ἀρχαία ὀρὶς αὐτίκα*; huic *πάλαι λαμπρὴ*, *orbs magnifica*. Fuit enim colonia Romana. In ruinis Ulpiae Trajanæ inscriptio reperta, apud Gruter. p. 371. n. f.

AURELIO CONSTANCIO EQ. R.

DEC. COL. VIMIN.

A Viminacio quod *Margum* oppidum (juxta quod Carinus victus est, & cui Tabula *Margense auxilium* imponit) tantummodo x millibus passuum, Aureum Montem versus, in Hierosolymitano Itinerario distat, quantum spatium Tabulae a flumine est Viminacium; sequitur, ut vel aliud *Margum* sit Antonini, itinere ab Urbe in orientem, quod vero vix credibile: vel numeri ejus sint admodum corrupti, quippe inter Montem illum & Viminacium numerat LXXVI M. P. Tabula tantum XXI III.

Hæc itinera, quæ sequuti sumus, tam Antonini ab Urbe, quam Hierosolymitanum, ab ripa in mediterranea Naissum deflectunt: ripam autem ab alio Antonini, a Viminacio Nicomediam per ripam, & ex Tabula Theodosiana, Ptolemæo item, & Procopio lib. iv. de Aedific. cap. vi. prosequemur. Sed magnæ nos difficultates circumstant, quod nec hodie quisquam, quod sciamus, Bulgariam ripensem diligentius delineavit, neque finibus, quod summe necessarium erat, distinxit ita, ut cum Ptolemæo ac Theodosio geographo conveniat, iisque commode applicari possit: neque ipsi veteres inter se magis consentire consentiunt. Ptolemæus enim Dorticum & Ratiariam cis Ciabrum posuit, qui amnis, si is est, quem Abr. Ortelius, quem Sigismundus a Bircken, quem alii significarunt, cui flumen, Sofiam urbem præterlabens, confunditur, & post Dacici Alæ confluentes Danubio miscetur; numeri Theodosianæ Tabulae & Dorticon & Ratiarum excludent a provincia Superiori, quemadmodum etiam Procopius duo illa loca in oritur longe ultra Pontem Trajani removit: neque pons ipse satis notus est, ab aliis citius factus, multis prope ad Alutæ & Danubii confluentem reductus, quibus non solum Procopius, verum etiam res ipsa consentire videtur, quod probabilius est, pontem in dictatam fluminis, quod provinciam præterlabitur, constitutum ita fuisse, ut rectè eum ad Dacorum Augustam, sive Ulpiam Trajanam iretur. Impeditissimum ergo iter est, ex quo non facile se quisquam extricabit. Accedit, quod in Theodosiana Peutingerorum Tabula, post Ratiariam, quod raro fit, fluvius designatus est, qui si Ciabrus Ptolemæi, alia multo facies utriusque provinciae prodibit. Nos quem sequamur incerti, singulorum rationem habebimus, aut plurium rationes distincte referemus.

In Tabula Peutingeriana post Viminacium per x millia passuum *Lederata* sequitur, in Notitia Imperii *Ladenata* corrupte; quam *Turris Literatam* ab Romanis Latine vocatam, vulgo autem *Λεδιγάτα*, Procopius tradit lib. iv. Aedif. cap. vi. vere, an per adlusionem, non dicimus. at hic *Cuppas* & *Novas* interponit, & *Νεῦν καταταγὴ ἐν τῇ ἀντιπρὸς ἑαυτῇ*, contra *Novas* in opposita continente iuxta *Literatam* constituit, quasi trans Danubium in Dacie ora positam. Credimus Procopio, quia Antoninus *Lederatam* posthabuit, & a Viminacio *Cuppas* idem spatium scilicet, quod auctor Tabulae, ut *Turris* sic in sinistram ripam renovatur. A Tabulae enim *Lederata* per XXI III millia, prætermisso *Ponica*, quod

quod interjacet, ad vicum *Cuppas* venimus, ſicut in Antonini Itinerario a Viminacio *Cuppas*, itidem *xxiiii* M. P. Scriptum in Tabula *Vico Cuppe*, etiam in Antonino Aldi, *Cuppe*: ſed *Cuppi* ſexto caſu eſt in Notitia Imperii, ubi ſub duce Mœſiæ Primæ *Cumens equitum Dalmatarum* eſt *Cuppi*: item *Auxilium Cuppenſe* ibidem. Procopius *Κούπης* dixit. Hunc locum in Tabula poſt *xii* M. P. excipit alius, cui nomen eſt *Ad Novas*. In Notitia *Auxiliares Novenſes ad Novas*: item *Praefectura militum exploratorum Novis*. Utroque ergo modo dixerunt *Ad Novas*, & *Nova*, ſicut Procopius *Νεβαί*, & Antoninus Aldi & Schotti *Novas*: ſed numeri ſuſpecti ſunt, & haut dubie commutati cum numeris verſus ſequentis.

A Novis Tabula poſt *xxv* paſſuum millia oppidum cum urbis inſignibus habet, cui nomen *Faliatis*: Antonini Itinerario *Talia*: plenius Notitia Imperii *Taliata*. Ergo in Tabula etiam *Taliata* legendum eſt. Forte idem locus eſt qui a Ptolemæo *Τανάρις*, *Tanatis*: a Procopio *Τανάτας*, *Tanatas* adpellatur. Ille enim inter Viminacium & Eteta ponit; hic in caſtellis, quæ ultra Novas exiſtunt: vocabula autem non multum diſſonant. Inde per *xxi* M. P. Itinerarium Antonini fert *Aegetam*, quæ Aldina editione *Ageta* eſt, Tabulæ *Egeta*, & ſi quid ſentio, Ptolemæi *Εττα*, *Eicta*. Tabula tamen alia loca interjecta habet, ut major fiat diſtancia, quam in Itinerario eſt.

Quæ ad *Ratiariam* uſque, Ptolemæi ultimum locum Superioris provinciæ, ſequentur in itinere a Viminacio Nicomediam per ripam, hæc ſunt:

Ageta

Aguas

Dorticon

Bononiam

Ratiariam, Leg. *xiiii*. Gem.

M. P. XVI.

M. P. X.

M. P. XVII.

M. P. XVIII.

Oppidum *Aqua*, quod proximum Antoninus poſt *Aegetam* ponit, in Tabula eſt *Ad aquas*; *Aquis* Procopio, qui proxime poſt Pontem Trajani poſuit. Episcopale fuit poſtea, quod ex Notitia Eccleſiæ, & ſubſcriptionibus Concilii Chalcedonenſis conſtat. Ab *Aquis* *x* millibus paſſuum *Dorticon* abeſt; in Tabula *xli*. Tantum diſcrimen eſt diſtantiarum. Ab *Ratiaria* in eadem Tabula *Remedodiam* ſunt *xii* M. P. & hinc ad *Almum* juxta amnem, qui ibi Danubio adfunditur, *iiii* millia.

De *Dortico* nihil habemus dicere, quam quod a Ptolemæo, Antonino, auctore Tabulæ Theodoſianæ, & Procopio, qui *Φερέων caſtellum* dicto loco vocat, commemoratur. Nobilior *Ratiaria*, ut Antoninus, Notitia Imperii ſub duce Daciæ Riparenſis, & Procopius vocant. In Tabula Peutingerorum vocabuli exitus ſive finis ſuſpectus eſt, *Ratiar* ſexto caſu: in Ptolemæo initium, diphthongus videlicet, *Ρατιαρία*, *Ratiaria*, contra quam quatuor dicti auctores conſentiunt. Accedit vetus marmor Romanum, Gruteri pag. 521. num. 7. NAT. MYSIA SUPERIORI REG. RATIARESE VICO CINISCO. *Ratiareſe*, pro *Ratiarenſe*, lapſu marmorarii. Confirmat hæc inſcriptio Ptolemæi diſpoſitionem, qua *Ratiaria* Superioris fuit Mœſiæ & citra Ciabrum fluvium ſita. Legionem *xiiii*. Geminam ibi ſtativa habuiſſe, ſupra ex Antonini Itinerario intelleximus. At in Notitia Imperii ſub duce Riparenſis Daciæ eſt *Praefectura legionis tertiæ decimæ Geminæ Ratiariæ*. Non judicaveris facile, qui verior numerus ſit, quum utraque *Cem* antiquis inſcriptionibus cognominetur. *Ratiariam* *Arezar* hodie Bulgaris dici, Lucas Holſtenius obſervavit. Addidimus ex Tabula ſpatium *xvi*. millium paſſuum, in quo *Remedodiam* & *Almum* ſunt, ſi quis fortasſe ejusdem Peutingerianæ delineaturæ ſemen pro limitaneo, id eſt Ciabro, velit habere. Procopius his addit *Caput novis*,

Trajani opus ; & *Zanes*, πολίχνιον παλαιόν, *vetus oppidulum*, prope Pontem Trajani.

Ipse Pons Danubii, mirandum Trajani opus, a Dione Cassio descriptus fuit, ex quo hæc Xiphilinus excerpfit, quæ Latine, brevitatis causa, proferemus : *Trajanus pontem lapideum in Danubio fecit, quem ego digne admirari nequeo. nam etsi Trajani sunt alia opera magnifica, tamen is pons longe omnibus antecellit. Eius pontis pile sunt XX. ex lapide quadrato, (τετραπῆδες λίθου τετραπῆδες) altitudine pedum CL præter fundamenta ; latitudine pedum LX. Distant inter se intervallo CLXX. pedum, suntque fornicibus (ἀψίδι) conjunctæ. Cujus operis sumptus licet sit incredibilis ; tamen plus admirationis habet, quod hac in flumine, gurgitibus pleno, limosoque alveo facta sunt, quodque fluxus ejus fluminis alio averti non potuit, (περιτρέψαι τὸ ρεύμα ἡδυνήθη.) Etenim factus pons fuit, ubi flumen est στενώτατον, angustissimum, & propterea ῥωδέστατον καὶ βαθύτατον, rapidissimum altissimumque. Procopius lib. iv. de Aedific. cap. vi. addit rationem, cur Trajanus tantum opus molitus fuerit, scilicet ægre tulisse, ὅτι ἐκ ἀπέχοντο αὐτῷ ἡ βασιλεία εἴη, ἀλλὰ ποταμῷ Ἰστροῦ ἐπέκειτο, quod non interminatum haberet imperium, sed Istro finitum, hoc est non continuum, sed maximo amne diremtum, impeditumque ita, ut ex una parte alteri non possit facile subvenire. Addit quoque architecti nomen, *Apollodori Damasceni* : item, utrimque pontem castellis munivisse, quorum alterum, quod in Moesia erat, *Pontes*, alterum *Theodora* vocatum fuerit.*

Tam mirabile opus invidia successoris Hadriani destruxit. nam ut Dio ait, ἀφῆκε τὸν Ἰστροῦ κατὰσκευὴν, *dejecit superiorem structuram*, ut solæ pilæ relinquerentur, quod barbari facile irumpere possent, caussatus : sed vera causa suberat, quod Trajani gloriæ invidit, quam quum superare desperaret, maluit ejus magnitudini detrahere. Procopius addit, ruderibus impeditum flumen, mutasse cursum, subindeque (ἀνδρὶς) alveum repetivisse, ut navigia non impedita deveharentur.

Locus Pontis incertus est & maxime dubitatus. Vulgo ajunt rudera ad Severinum oppidum exstare : sed vereor, ne decepti a Paulo Jovio fuerint ; ipse vero a rumore vel fabula : quod etiam Lipsius de Jovio censet lib. III. Magnitud. Rom. cap. XIII. Quis enim credet, ipsius ætate pilas, ut ait, *triginta sex exstitisse*, quum Dio, Dalmatiae ac Pannoniæ præses : sicque nec vicina Moesiæ imperitus, xx tantummodo fuisse tradat ; & Procopius, Justiniani ævo, nihil nisi ἐρείπια καὶ θεμελίους, *rudera & fundamenta* commemoret ? Nec de Severini oppido idem omnes judicant, quod in Servia longe supra Moravam collocant ; alii prope Alutæ confluentem in Bulgaria. Quo fit ut disjunctissimis locis pontem eundem in diversis chartis poni videamus. Quum ergo ab recentibus nihil sit subsidii, ex antiquitate repetendum est. Procopius, sæpe dicto loco, *Pontem Trajani*, longe infra Viminacium (quod Widin putatur esse) & post Cuppas ac Novas recenset. Ergo falsi sunt, qui supra Viminacium, seu media via inter id ac Taurunum ponunt. Deinde idem Ἀκὺς, *Aquas*, sive *Ad aquas*, dicit oppidum ἐγγὺς καίμενον, *propinque situm*, μετὰ τὸ Πόντην, *post Pontem*, & inde, præter nonnulla castella, ad Bononiam & Ratiariam ducit, quo cursu ad alteram de ulteriore Severino sententiam acceditur proprius, non autem id plane confirmatur, sed inter Aegetam & Aquas *Pons Trajani* statuitur.

Mediterranea Moesiæ Superioris a Tauruno ad Viminacium parum nota sunt : a Viminacio autem iter Antonini, ab Urbe in orientem directum, ita Naissum & Serdicam ducit, ut per Thraciam ferat Byzantium. Quem cursum etiam Itinerarium Hierosolym.

Mæsia, Iolymitanum tenet, pluribus autem locis & oppidis, sed plerisque obscurioribus, vel explicatum vel interpolatum. Antonini hic ordo est.

*Viminacio**Municipium*

M. P. XVIII.

Idimum

M. P. XXVII.

Horrea Margi

M. P. XXI.

Pompejos

M. P. XXIV.

Remisiana

M. P. XXV.

Turrim

M. P. XXVIII.

Meldia

M. P. XXX.

Serdicam

M. P. XXXIII.

Quod *Municipium* dicitur oppidum, ita etiam, eademque distantia vocatur in Hierosolymitano & in Peutingerorum Tabula. Quod sequitur *Idimum*, sic scribitur etiam in Tabula, ex quibus corrigendum Hierosolymitanum est Itinerarium, quo prave *Idomum* expressum est. *Horrea Margi* ab Idimo in Tabula sunt XII tantum millibus, quod numerum Antonini suspectum reddit quasi x alterum pro i irrepperit. In Hierosolymitano est xvi i i. p. ab Idimo, *Oromago*, quod non dubito, quin ex *Horreo Martis* depravatum sit. Nam *Orrea* Ptolemæi & *Horrea* Antonini pari intervallo distant a Naïssō, quæ sequitur. Ptolemæus autem simpliciter Ὀρρεα, *Orrea* vocat. Cognomentum *Margi* haud dubie a fluvio *Margo* vel *Margi* est, qui videtur adluisse. oblique enim *Mœsiam* percurrit. Inde ducit Antoninus *Pompejos*, qui in Hierosolymitano *Ipompeii* corrupte: in Tabula Peutingeriana *Præsidium Pompeii* sunt.

Hinc itur *Naïssum*, nobilem civitatem, & ut Excerpta anonymi de Vita Constantini M. tradunt, hujus imperatoris patriam. quod inde fit probabilius, quia is sæpe ibi constitit, & multas in ea urbe leges tulit, ut i Cod. Theod. de alimentis: lex i i de integri restitutione: lex un. de centonariis, & ejusdem codicis aliæ. An etiam Juliani lex I. Cod. Th. de proximis com. dispositionum, huc referenda sit, quæ accepta dicitur *Naïsis*, dubitat non nihil Jacobus Gothofredus: quem Lucas Holstenius confirmare possit, qui in veteri nummo Romæ vidit NAISITANI; indeque verum urbis vocabulum fuisse *Naïsus*, simplici sibilo, persuasum it, usus ad illud & Stephani chorographi testimonio, Νάϊσος scribentis. Verum Abr. Berkelius, V. C. observavit, in omnibus libris antiquis legi geminata littera Νάϊσος: at Zosimus indiscriminatim lib. i. cap. XLV. Νάϊσος scripsit, & lib. i i i. cap. XI. Νάϊσον: ac Tabula Theodosiana *Naïssus*. Ptolemæi Νέσος Dardaniæ, eruditus viris, ut fiat Νάϊσος vel Νάϊσος, videtur emendandum esse. Ammianus Marcellinus *Nassus* scripsit, nisi error est describentium, qui ai, ut solet nonnunquam antiquis monumentis, pro diphthongo habuerunt. Lib. XXI. cap. XVIII. [Vales. x.] de Juliano: Imperator revertitur *Nassum*, copiosum oppidum. Et cap. seq. Julianus agens tunc apud *Nassum*. Zosimus autem in eadem historia lib. i i i. cap. XI. καταλαβὼν τὴν Νάϊσον, quum *Naïssum* pervenisset. Ex mox, ὄντι κατὰ τὴν Νάϊσον, quum apud *Naïssum* haberet. De situ & regione variant auctores. Stephanus Byzantius, Νάϊσος πάλαι Θράκης, *Naïssus* urbs Thraciæ, quod Berkelius ex confinii ratione excusat: Valesius in Ammian. XXI. cap. x. Νάϊσος legendum putat, quia incluta Daciæ mediterraneæ fuit. Jornandes Get. cap. LVI. *Naïssum* primam urbem invadit Illyrici, puta Illyrici magni, quo *Mœsia* continebatur. De patria Constantini consentiunt multi. Stephanus in Naïso: κτίσμα καὶ πατὴρ Κωνσταντίνου τῆς βασιλείας, opus & patria Constantini imperatoris. Opus, quia patriam suam ornavit & amplificavit. Excerpta anonymi de Constantino, a Valesio edita: Constantinus natus in oppi-

oppido Naïso atque eductus. Et Julius Firmicus Mathes. lib. i. cap. ult. *Dominus & Augustus noster, Constantinus Maximus, apud Naïsum genitus.* Sic ex duobus mss. Valefius: vulgum perperam *apud Tarsum*. Cedrenus pag. 221. de Constantio Chloro: ἐγέννησε Κωνσταντῖνον ἐν τῇ Δακίᾳ πόλει, genuit *Constantinum apud Dacia urbem*, quasi excidisset nomen aut propter dignitatem sic satis significaretur. Hodie, & nomine & loco suadente, e *Nissa*, urbs non ignobilis in via, a Tauruno Constantinopolim ferente.

Tribus millibus passuum a Naïso fuit *Mediana*, villa regia sive prætorium, ubi etiam principes aliquando constiterunt. Marcellinus lib. xxvi. cap. x. *Concordissimi principes [Valentinianus & Valens] percursis Thraciis Naïsum [Naïsum] advenerunt: ubi in suburbano quod adpellatum Mediana, a civitate tertio lapide disparatur, quasi mox separandi, partem sunt comites.* Hæc data est lex viii Cod. Theod. de jure fisci, & lex xiii de operibus publicis, quibus subscriptum est *Med.* quod alibi *Mediolanum*; his legibus locum hunc Daciæ sive Mœsiæ antiquæ, ut Gothofredus probavit, significat.

Post Naïsum Antonini itinere proxima *Remisiana*, Hierocli MS. *Remessiana*; Peutinger. *Tabula Romesiana*: & apud Gennadium de Script. Eccles. *Romatiana ecclesia episcopus*; atque ita etiam in Martyrologiis: *Burdigalensi itinere Romansiana*. Holstenio videtur esse Piro inter Nissam & Sofiam. Sequitur post xxviii in Antonini Itinerario *Turris*: at Hierosolymitanum habet *Turres* pluraliter; etiam *Tabula Theodosii*; & hæc quidem cum intervallo xxx m. p. quod cum Antonino prope convenit: minus autem cum Hierosolymitani Itinerarii auctore, cui tantum xvi i sunt sive bis ix. sed potest numerus excidisse. Atque hæc ex itineribus in Superiore provincia. Præterea in mediterraneis est *Timacum* inter Naïsum & Ratiariam. *Tabula Peutingerorum* duplex facit, *majus & minus*; sed proxime conjungit, a Naïso xxvii m. p. utrumque ponit. Ptolemæus in oppidis mediterraneis recenset: Plinius flumen *Timachum* habet, quod, ut verum est, si oppidum præterlabitur, falsum est, quod quidam in Pannoniam remittunt, quasi Drino infusum, ut *Tabula Sigismundi* a Birken habet. A Timaco non longe abest *Castra Martis*, oppidum & παρὰ τὸ ποταμὸν ὄχθην, extra ripam positum, ut Procopius dicit de Aedific. lib. iv. cap. vi. cui Κασεγάμαρτις, *Castramartis* vocatur. Sozomenus lib. ix. cap. v. de barbarorum ad Istrum sedentium quodam duce, καὶ Κασεγάμαρτις, πόλιν ἐν Μυσίᾳ, προδοσίᾳ ἐλώ, *Castra Martis, urbem Mæsiæ, proditione cepit.* Et Marcellinus lib. xxxi. cap. xxxii. (Valef. xi.) *Gratianus Sirmium introiit, & quadriduo ibi morans per idem flumen [Danubium] ad Martis Castra descendit.* Episcopus ejus urbis subscripsit Concilio Sardicensi. Vulgo *Stramartis* vocari, Holstenius auctor est.

Hæc ripam versus exititerunt: in austrum recedunt æque circa limitem utriusque Mœsiæ *Ulpianum & Scupi*. Procopius lib. iv. de Aedific. cap. i. ἦν τις ἐν Δαρδάνοις ἐκ τῆς λαῖς πόλεις, ἥπερ 'Ουλπιανὰ ἐνέμαζο, 'Ουλπιανόν, *Erat vetus oppidum Dardania, quod Ulpiana dictum fuit.* Instaurator Justinianus vocavit *Justinianam Secundam*. Et Ptolemæus in Dardania 'Ουλπιανόν, *Ulpianum* recenset. Locus incertior est. Cum vulgo *Baudrandus* *Prisren* interpretantur; *Brietius* *Pyroth*: alii longius in ortum reducant. *Scupi* autem, Ptolemæo est Σκῦπι, *Scupi*; Stephano, Σκῦποι, *Scopi*, nisi etiam Σκῦπι legendum, ut justus ordo alphabeti servetur, quem neglectum esse in hoc vocabulo, Berkelius quoque observavit. Dicit quidem πόλιν Θρακίης, *oppidum Thraciæ*; sed ratione, qua supra Naïsum adscripserat Thraciæ, quæ, quod nemo dubitat, Mœsia est. Trebellius Pollio epistola Claudii Gothici, in Regilliano, *qualis apud Scipos prægnando fueris.* Data & *Scupis* lex est cxix, Cod. Theod. de decurionibus. Paullinus Nolanus Carm. xvii. ad Nicetam vers. 195.

*Ibis & Scypos patria propinquos
Dardanus hospes.*

Hodie *Scopia*, vulgo *Uſchup* adpellatur. Addit Ptolemæus *Vellanim* (Græce 'Ουελλανίς est) in extremo limite juxta Inferiorem Mœsiam, ubi Gothofredus contendit legem 11 Constantini de Veteranis, Cod. Theod. datam esse, quia in MSS. in civitate *Velanorum*, quod perperam vulgatum sit *Velovacorum*, quasi Bellovacorum, quia Constantinus illo anno in Gallia non fuerit. Addit idem *Vendenim* citeriorem, etiam mediterraneam. Superest *Pincum* oppidum, haud dubie amni *Pingo*, ut Plinius dixit, impositum, qui unus ex illis videtur esse, quos Morava haurit. Notitia Imperii in Mœsia Prima: *Cuneus equitum Dalmatarum Pincō*. Andr. Morellius, vir clarissimus, Speciminis rei nummar. tab. xxii. nummum Hadriani ostendit, inscriptum AELIANA PINCENSIA, id est ludi, Aelii Hadriani honoribus *Pinci* in Mœsia editi, quum eam provinciam lustraret. nam in Mœsiam venisse, testantur ejusdem nummi alii, inscripti ADVENTUI AUG. MOESIAE. Ab hac urbe Πικήνσιοι, *Pincensii* Ptolemæo dicti sunt, de quibus supra in populis.

Haftenus sparsim de Dardania, Mœsiæ Superioris parte, quæ vero quod sæpe ut gens & provincia singularis est memorata, pretium crit, universam Dardaniam breviter in conspectum dare. Ptolemæus sub Mœsia Superiore in Dardania quatuor oppida enumerat, *Nesum*, Νέσον, quæ Naïsus est, ut supra ostendimus; *Arribantium*; *Ulpianum*, & *Scupi*. Et totidem in Ecclesiæ Notitia Caroli a S. Paulo pag. 210. numerantur, *Scupi*, *Ulpianum*, *Diocletiana*, & *Nessyna*, quæ Naïsus est. De Diocletiana autem, etiam de *Tauresio* χωρίῳ, & *Bederiana* sive *Bederina* φρεσίῳ, quorum hoc natalibus, illud educationi Justiniani Procopius lib. iv. Aedific. cap. 1. tribuit, utrimque ἐν Δαρδάνοις τοῖς Ἑυρωπαϊοῖς, in *Dardanis Europæis* positum; dispiciemus in Geographia medii ævi.

MOESIA INFERIOR.

Inferior Mœsia a Superiore inter Istrum & Hæmum montem usque ad Pontem & illius ostia procurrit. Ripam Ptolemæus, auctor Tabulæ Theodosianæ, & Antoninus descripserunt, e quibus hæc, præteritis ignobilioribus, collecta damus.

Post Alnum quod ultimum erat in provincia Superiore, Antoninus refert *Cebrium*, quod Ortelio videtur contractum ex *Ciabrum*, quasi ad flumen Ciabrum, ubi Danubio infertur, situm fuerit, quod non est improbabile. nam & *Ciabrus* videtur Κέβρω a Dionysio lib. li. pag. 461. dici, flumen Mœsiæ, ubi Mœsos & Bastarnas Crassus ἐς τὴν Μυσιδαμυβαλὸν, in Mœsiam irruens, persecutus est & profligavit. Scriptum quidem Κέβρω, sed etiam Th. Reinesio judice, πρὸς τῷ Κέβρω τῷ ποταμῷ, juxta *Cebrium flumen*, legendum est. Ciabrus autem fluvius Ptolemæo communis utriusque Mœsiæ terminus est. Et Procopius de Aedif. lib. iv. cap. vi. Κέβρον oppidum vocat, ejusque ἐχυρώματα πεπονηκότα, *manifas munitiones* Justiniani temporibus fuisse tradit, ideoque ab illo principe θαυμασίως, *mirifice*, instauratas. Ex quo conjicimus locum opportunum & munitione dignum fuisse, ejus generis præcipue sunt, quæ confluentibus magnorum fluminum adjacent: Idcirco etiam in Notitia Imperii sub duce Daciæ Ripensis *Cuneus equitum scutariorum*, & *Præfectura regionis v Macedonica Cebro* fuerunt. A Cebro per xviii m. p. venit *Augustam*, ignotum a quo conditam, cujus urbis ibidem Procopius μόνῃ ἐδάφη, *solarudera* supertuisse memorat, ἐν τοῖς ἀνω χρόνοις, *priscis temporibus* AUGUSTAE adpellatæ. Aldus *Augustis* casu sexto scripsit, quasi castra fuerint imperatoris: sed πόλιν, *urbem* nominavit Procopius, nec alibi eo vocabulo Romani, nisi in claris civitatibus, usi sunt. *Variana* proxima

in Itinerario post XII M. P. est : adscriptum Schotti editione caractere alio, quod variet lectio, *Valeriana* : sed abest hoc additamentum ab Aldina. Etiam urbes *Variana* & *Valeriana* Procopius distinguit : conjungit tamen ut vicinas.

Urbs *Nicopolis*, quae hodieque superstat, in hunc tractum incidit, sita ad *Jatrum* fluvium, quod *Jornandes* in *Geticis* prodidit. De barbaro *Moefiam* vastante agens cap. xviii. *Nicopolim*, inquit, accedit, quae juxta *Jatrum fluvium* est. Et quia ad ostium hujus fluminis sita est, qui ibi *Danubio* infertur; discriminis causa *Nicopolis ad Danubium* vocatur, sive ad *Istrum*. Nummi *Caracallae* & *Diadumeniani* ΝΙΚΟΠΟΛΙΤΑΝ ΠΡΟΣ ΙΣΤΡΟΝ; ita *Getae* & *Gordiani*, ΝΙΚΟΠΟΛΙΤΑΝ ΠΡΟΣ ΙΣΤΡΟΝ, *Nicopolitarum ad Istrum*. *Ammianus Marcellinus* lib. xxxi. cap. xvi. *Anchides* capta, & tempore eodem *Nicopolis*, quae indicium victoria contra *Dacos Trajani* condidit imperator. Hanc vel *Daciae* fuisse, vel *Moefiae*, vicinam tamen *Daciae* & oppositam ad *Danubium*, verosimillimum est. *Thucydides* enim *Nicopolis*, ubi *Anchialis* est, longius abest a victoria *Dacica*. *Anton. Bonfinii* *Rer. Ungar. Decad. iii. lib. ii.* geminam tradit *Nicopolin*, minorem trans *Danubium*, opus *Traiani*; & majorem cis flumen, ab *Hadriano* additam, cetera ita connexas, ut solo flumine dirimantur. Prosa haec ad fidem sunt : an vero distinctius a veteri scriptore sit ita proditum, non habeo adfirmare. Mirum vero neque *Antoninum*, neque auctorem *Tabulae* ejus habuisse rationem.

Memorabilior *Oescus* est, sic *Antonino* scripta & in *Notitia Imperii* : *Ptolemæus* Οἰσκιῶν Τεβανῶν, *Oescus Triballorum*, quia in *Triballorum* gente sita erat. *Procopius de Aedif. lib. iv. cap. vi.* Ισκιός, *Iscus*, qui a *Danubio* reduxit paulisper : in *Tabula Peutingeriana* *Escus*, flumini *Esko* adposita, qui forte *Plinii* lib. iii. cap. xxvi. *Escanus* est. *Gruerus* p. 566. n. 9. NATUS MESIA INFERIORE DOMU ESCUM - - *Fluvius Escus*, sive *Oescus*, vestigia nominis sui in *Ischa* sive *Isca* reliquit.

In eadem ripa sequuntur *Uas* sive *Uenas*. Casu sexto enim *Antoninus Aldi* & *Imperii Notitia* in *Dacia Ripensi* *Uas* habent. Unde vitium *Tabulae Peutingerianae* deprehenditur & corrigi potest, quia *Vas* eadem distantia ab *Oesco* expressum est. *Plinii* fluvius *Uas* hoc oppidum adluit, quod ad ejus confluentem necesse est positum fuisse : deinde *Securisca* *Antonini*, & *Notitiae* in *Moefia Secunda*, quae *Cuneus equitum scutariorum* *Securiscæ* dicitur castra habuisse. Ex utriusque consensu iterum *Tabulam* emendamus, cujus *Securisca* excipiunt *Novæ* in *Itinerario* cum castris *Leg. i Ital.* quæ in *Tabula ad Novas* sunt, claræ urbis insignibus. *Notitia*, quod miror, ad *Novas* in *Dacia Ripensi* recenset, quæ vero superiorem *Securiscam* posuerat in *Moefia Secunda*. *Ptolemæo* sunt *Cuneus*, *Novæ*. *Tabula* mox *Latrum* exhibet : *Notitia* *Moefiae Secundae* *Cuneum equitum scutariorum* *Latris*. Quod sequitur *Trimammion Antonini* & *Notitiae* ; *Trimammion* *Tabulae* ; corrupte *Ptolemæus* dixit Τριμμήμιον. Male sanum est etiam vocabulum quod inquitur, *Antonini*, ut *Aldus* edidit, *Sexantapristis* ; ut *Schottus*, *Exantapristin* : *Notitiae*, *Sexaginta-pristis* : *Tabulae*, *Pristin*. Singula eo casu, quo leguntur, scripti, ut de recto planius judicetur. Tum *Tegra* sunt *Tabulae* : *Tegra* *Notitiae*, cui *Cuneus equitum scutariorum* armigerorum est *Tegra*.

Appurria *Antonini* & *Tabulae*, & *Notitiae* tam *Ecclesiae* (nam episcopium habuit) quam *Imperii*. *Transmarisca* *Antonini* & *Notitiae* ; *Trasmarsica* *Tabulae* ; *Τραυμαρική* *Ptolemæi*. *Candidiana* *Notitiae* *Imperii* & *Itinerarii* ; in *Tabula Nigriana*, quod est malo forsan eventu est. Hinc nomen *Candidianum*, *Galerii* filium accepisse, ubi natus vel educatus, conjectura *Toinardi* est in *Lactantii de Mortib. Pers.* cap. xx. Praeterea *Teglicium* *Antonini*, quo milites *Masiacos* imponit *Notitia Imperii* : & *Derojium*

Antonini, sive *Durostorum* Notitiæ, & Ptolemæi *Δυροστόρον*; Tabulæ *Durosteron* cum insignibus urbis nobilioris. Itinerario teste *Legio xi cl.* id est, ut Notitia explicat, *decima Claudia* imposita fuit: etiam in Notitia, *Milites quarti Constantiani*. Ptolemæum citavimus secundum Palatinum codicem: vulgati *Δυροστόλον* præferunt: quam formam & Procopius tenet dicti libri cap. vii. cui *ὀχυρώματα* καὶ ἡ Ἰστροῦ ἡὶ ὁ Ἰστροῦ Δυροστόλον καὶ Συκιδάβα, *monimenta ad Istri ripam* sunt *Durostolus* & *Sucidava*. Hæc *Sucidava* Antonini, Tabulæ & Notitiæ, Ptolemæo quoque est *Συκιδάβα*, quæ proximam *Axiopolim* habet, Ptolemæi *Ἀξιόπολιν*, eaque in Itinerario & Tabula hunc locum obtinet. Ad hanc urbem Ptolemæus vult definire *Danubii* nomen, incipere *Istri*, ut supra ostendimus in Fluminibus Germaniæ. Succedunt Antonini itinere *Capidava*; Tab. Peut. *Calidava*; sed prior scriptura verior, quia etiam Constantinus Porphyrogennetus lib. ii. them. i. *Καπιδάβα*, *Capidava* scripsit: & *Carson*, quod Ptolemæo etiam *Κάρσον* est, Tabulæ *Carsum*: item *Cion*, *Biroe*, *Trosmis*, ubi *Legio i Jovia* stativa habuit; Tabulæ *Troesmis*, Ptolemæi *Τροῖςμις*. Ovidius tamen etiam *Trosmis*. Ex Ponto lib. iv. epist. ix. vers. 79. de Flacco præfide:

*Hic captam Trosmis celeri virtute recepit,
Infecitque fero sanguine Danubium.*

Ergo Romanæ ditionis fuerat; a barbaris intercepta; a Flacco recuperata. Hæc posteriores principes, quum dividerent provincias, *Mœsiam Secundam* terminaverunt, reliquis *Scythiæ* adjudicatis.

Sunt autem, quæ usque ad *Istri* ostia restant, perpauca numero: *Arubium* in Tabula; in Itinerario *Arrubium*: & antiquum oppidum *Noviodunum*, itidem Antonini & Tabulæ; *Νεῖοδύνον* Ptolemæo: *Noviodunum* Marcellino lib. xxvii. cap. xi. [Valef. cap. v.] & *Nebiodunum* Lege i Cod. Theod. de vestibulo veris, nisi *Nebiodunum* legendum est. Insequitur *Aegysus* Itinerarii, sive *Aegyptus*, ut in vulgatis Ovidii, sive *Aegissus* seu *Aegissus*, ut in mss. aliquot. Ovidius lib. i. ex Ponto, epist. viii.

*Stat vetus urbs, ripa vicina binominis Istri,
Manibus & posita vix adaunda loci.*

*Caspium Aegissus (de se si credimus ipsis)
Condidit & proprio nomine dixit opus.*

Natura loci munita fuit, interceptam a Thracibus Romani recuperarunt. Eodem lib. iv. epist. vii. ad Vestalem præsidem.

*Non negat Aegissos, quæ te subeunte recepta
Sensit in ingenio nil opis esse loci.*

Verum scripturam *Aegissos* esse, confirmat etiam Porphyrogennetus lib. ii. them. i. cui in præfectura *Myliæ* [post alia] sunt *Ἀξιόπολις*, *Καπιδάβα*, *Κάρσον*, *Τρώσμις*, *Νοβίδιον*, *Ἀγίον*, *Ἀλμυρίς*. Inter *Aegisson* & *Istri* ostia Antonini & Tabulæ *Salsovia* est: post *xxiiii* millia ejusdem Tabulæ *Ad floma*, locus ad ostium, ubi primum *Ister* incipit dividi.

Hæc etiam *Pons Darii* fuit olim, quo in *Scythas* exercitum trajecit. Nepos Miltiade cap. i. *Persarum rex Darius Scythis bellum inferre decrevit. pontem fecit in Istro flumine, quæ copias traduceret.* Locum pontis ita signavit Herodotus lib. iv. cap. lxxxix. ο ναυτικός σκαφὶς τὰς κυανέας διεκπλώσας, ἐπλεεῖ δὲ τὴν Ἰστροῦ. ἀναπλώσας ἡ ἀνὰ τὸ ποταμὸν δυνάμεις ἡμετέρας πλεῖν δὲ τὴν θαλάσσης, ἥ ποταμὸς τὸ ἀνέχεται, ἐκ τῆς ἁλίσσεται τὰ σκάματα τῆς Ἰστροῦ, ἐξυγνυε. *Navalis exercitus* (quem Jones & Aeoles & Hellepontii ducebant) *prætervectus Cyaneas* [insulas,] *recta ad Istrum navigavit, subvectusque duorum dierum itinere a mari, fauces fluminis, ubi in*

ἡ πόλις
 Ἰσρὸς δὲ ποταμὸς ἔλαβε τὸν ὄνομα
 καὶ ταύτην ἡ πόλιν
 Μιλήσιοι κτίζουσιν.

Hoc est : *Ister civitas ab Istro flumine nomen accepit : & hanc urbem Milesii condiderunt.* Attiano sub finem Peripli est Ἰσρία πόλις, Ptolemæo Ἰσρόπολις; Melæ lib. 11. cap. 11. & Plinio 111. cap. x1. *Istropolis*; Tabula Peutingeri *Histriopolis*, LX M. P. a loco, qui *Ad floma*, vocatur, quem ad Sacrum ostium fuisse Strabonis suffragio confirmatur lib. VII. pag. 220. Ἔστιν δὲ ἱερὸν τόματ' Ἰσρὸς πολίχνην ἐς πεντακοσίους σταδίους, *Absit a Sacro ostio oppidum Istrus quingentis stadiis.* Quum autem, πολίχνην, parvum oppidum vocat, ex suis metitur temporibus : nam major olim & illustrior fuit. Marcellinus dicto loco : *Istros quondam potentissima civitas.* Gemina ergo hujus nominis forma, *Istrus* sive *Istros*; & *Istropolis* : sed prior, ut vetustior, ita etiam est frequentior, utpote Scymni, Strabonis, & quem Stephanus sequutus est; etiam nummi antiqui ἸΣΤΡΙΗΝΩΝ, pro *Ἰσρία*, Jonice, quod ab Ἰσρὸς est. nam ab Ἰσρόπολις deducitur Ἰσρεπολιτῶν. Colonia fuit Milesiorum, ut Scymnus, Strabo, & Plinius testantur.

Sequuntur *Tomis*, intervallo XL M. P. secundum Peutingerianam; xxxvi. secundum Antoninum. Ptolemæo τόμοι : etiam Plinio & Ammiano prædictis locis, & Melæ lib. 11. cap. 11. *Tomis* pluraliter : ut Straboni lib. VII. p. 220. τόμις, τόμιος. Nummus Caracallæ ΜΗΤΡΟΠ. ΠΟΝΤΟΥ ΤΟΜΕΩΣ. Qua forma etiam Ovidius usus est lib. 111. Trist. eleg. ix. extrema, de Media fugiente :

Inde Tomis dictis locus hic; quia fertur in illo

Membra soror fratris consecuisse suo.

Unde etiam origo nominis vel vera vel fabulosa patet. Idem lib. iv. Pont. epist. xiv extrema.

Tam mihi cara Tomis; patriæ quæ sede fugatis

Tempus ad hoc nobis hospita fida fuit.

Non autem πολίχνην fuit, ut Strabo censet; sed urbs illius regionis præcipua, in dicto nummo μητρόπολις; & in Tabula Peutingeriana urbium clararum & nobilium insignibus ornata. Incolæ *Tomitæ*. Idem iv. Pont. epist. ix. vers. 21.

Hoc facit, ut misero faveant adsintque Tomitæ:

& gentile *Tomitanus*, ut lib. 111. epist. viii.

Quæ tibi - - - - -

Dona Tomitanus mittere posset ager.

A *Tomis* in Tabula xxxiiii. in Itinerario xxx millibus passuum, apud Strabonem cclxxx stadiis in austrum distat *Calatis*, sive *Callatis*, sive *Callatia*. Strabo, Mela, Plinius, Eutropius, Antoninus *Calatis* L simplici, Scylaci, Scymno Chio, & Peutingerianæ auctori *Callatis*, littera duplicata: Ptolemæo Καλατία, *Callatia*, quæ forma etiam in nummo Gordiani apud Patinum p. 372. exstat. ΚΑΛΛΑΤΙΑΝΩΝ, Colonia Heracleotarum fuit, ut Scymnus Chius & Strabo tradiderunt. Inter *Callatim* & *Tomos* Eutropius vi. cap. viii. *Parthenopolim* habet, quam Plinius etiam in Mœsia inferiore ponit, sed obscuris nominibus immistam. Forte reductius quodammodo a mari fuit.

Nec in Itinerario, nec in Periplo Ponti δὲ Καλατίδ' , a *Calati* ad Dionysopolim per Lamplius M. P. quidquam memorabile fuit, præter *Bizonem*, Βιζώνην quæ Lxxx stadia supra Dionysopolim in septentrionem erat : sed motu terræ concidit. Mela lib. 11. cap. 11. *Ex his Bizonem: motu terra intercidit.* Et Plinius lib. iv. cap. x11. *Bizone terra hictu*

capta. In Tabula corrupte *Babone* XII M. P. supra Dionysopolim. Ipsa *Dionysopolis* antea *Crani*, *Kranol*, dicta, ob vicinas ὑδάτων ἐκρύσεις, aquarum scaturigines, ut Scymnus Chius principio fragmenti, & ex illo Stephanus refert de Urbibus. An vero etiam *Matiopolis* dicta fuerit, ut Periplo Ponti traditur, & ipso nunc Scymni fragmento legitur dubitamus; quia Plinius idem de Crumnis habet, de Matiopoli nihil: ut videntur *Martianopolis* illud nomen, Trajani in eadem Moesia opere, tantum longe post Scymnum fuisse. nam etiam Stephanus, qui Scymni verbis utitur, illud, quod de Matiopoli est, ignorat. Spurius ergo versus ille fragmenti videtur, de quo plura Isaacus Vossius Peripium. *Dionysopolis* autem Cruni adpellati fuerunt ex eo, quod Pontus ad illud suum simulacrum Bacchi adpulisset, tradente eodem poeta Chio, cumque sequentibus auctores Peripli: & chorographo Byzantino.

Reliqua Moesiae ad Pontum, ex utroque Periplo sic expeditur: A Dionysopoli ad *Odessum*, ubi portus, CC stadia. Alter Periplus: Ὀδησσὸς πόλις, ἐν ᾗ ὀρεῖ τῇ ναυὶ Ὀδύσσεως, in qua statio navium est. Ammiano lib. XXVII. cap. IX. *Odyssus* est, sive etiam Ptolemaeo Ὀδυρὸς. Sed praestat prior scriptio Ὀδησσὸς, *Odessus*, quae Scymnicum & Strabonis est. In nummis quoque Caracallae & Gordiani ΟΔΗCCEITΩΝ, apud Harduinum. Et Diodorus Siculus lib. XX. extremo: παρῆλθεν εἰς Ὀδησσὸν, ἣ καὶ τῇ περὶ τῆς τε Ἀπολλωνίας καὶ Καλατίας (sic legendum, non Γαλατίας) Ὀδύσσεως transit, quae inter *Apolloniam* & *Calatin* sita est. Milesiorum colonia erat. Strabo, Ὀδησσὸς Μιλησίων ὀνομαζομένη, *Odessus Milesiorum colonia*: & Scymnus principio fragmenti.

- - - - - Ὀδησσὸν εἰς Μιλήσιον

ἔτιζεν,

Odessus Milesii condiderunt. Inde ad *Hannum* montem, qui in Pontum procurrit, ad cuius radices etiam ὀρεῖ τῇ ναυὶ, statio navium est, stadia sunt Arriano CCCLX; apud Ptolemaeum CCLX. Ab *Hanno* *Mesembria*, XC stadia, sive millia passuum fere XII. Periplo Scymnus auctor p. 161. αὕτη ἡ Μεσημβρία πόλις παρὰ τὴν ὑπὸ τῇ ναυὶ τῇ Θεωρίᾳ τε καὶ τῇ Γεταίᾳ συνορίζεται γῇ, *Hac Mesembria urbs ad radices montis dicti Hanni est, Thraciae Geticaeque terra contigua.* Etiam Ptolemaeo est *Μεσημβρία* ultima Moesiae ad Thraciae fines juxta Pontum; & Melae II. cap. II. ac Plinio IV. cap. XI. *Mesembria*; Herodoto autem lib. IV. cap. XCIII. *Μεσημβρία*, *Mesembria*, & in nummis Severi & Philippi junioris MECAMBRIANON.

Hae in Ponti ora ad Moesiam Inferiorem pertinent, quae cum iis, quibus ripa Isthmi culta atque condita, ulteriorem fere omnem partem conficiunt, nec ex mediterraneis quid notum est, praeter *Marcianopolim*, ut Marcellinus ait lib. XXVII. cap. IV. *a fine Trajani principis ita cognominata est.* Vulgo in litore eandem posuerunt, Itinerario Antonini in errorem inducente, quo inter *Odessum* & *Anchialum* *Marcianopolis* visitur. Vnde major fides est Peutingerianae Tabulae, in qua a Durostoro, deflectente ab ripa iuxta ad *Odessum* versus, XXI III M. P. ab *Odesso* sic reducta in mediterranea est:

<i>Durostoro</i>	- - -
<i>Παύλας</i>	XIII.
<i>Marcianopolis</i>	XLV.
<i>Πανίσσο</i>	XII.
- <i>Odesso</i>	XII.

Thraciae Moesiace adscribas, dubitare possis, si Zosimi verba lib. IV. cap. X. inspicere obiter, αὐτὸς ἐπὶ τῇ Μαρκεσιανῇ, ἡ μεγίστη τῶν ἐν Θράκῃ πόλεων ἐστὶ, ἀπὸ τῆς ἑστέρας *Marcianopolis* degenet, quae urbs inter Thraciae maxima est. Verum de Valente imperatore agitur, cuius

Mæsia.

hujus ætate Thracia ad Istri usque ostia prorogata erat, nec solam Mœsiam inferiorem, sed Scythiam quoque, id est ad ostia regionem complectebatur, uti ex Sexti Rufi cap. ix. liquet: ante divisionem vero provinciarum novam, a Diocletiano vel Constantino institutam, ipse Zosimus aliter judicavit, de Claudio Gothico scribens lib. i. cap. xlii. προελθόντες δ', καὶ πρὸς τὴν Μαρκετιανὴν πόλιν, ἢ Μυρίας ἰσθμὸν ἀναβάντες, καὶ ταύτης ἀγματοειδὲς, καὶ ἐπὶ τὸ πρόσω. *Progressi vero [Scythæ] & Marcianopolim delati, quæ Mæsia civitas est, ac ne illa quidem positi, navigarunt ulterius.* Ammianus quoque Marcellinus dicto loco: *Dein Mysia [id est Mæsia] ubi Marcianopolis est.* Et Trebellius Pollio in Claudio cap. ix. *Oppugnatum est apud Mæsos, & multa prælia fuerunt apud Marcianopolim, multi naufragio perierunt.* At ex his, & modo adlatis Zosimi verbis ex lib. i. videtur nihilominus adstrui, maritimam Marcianopolim fuisse. Verum navigarunt quidem barbari: ubi autem opulentiores urbem cognoverant, exscensione facta, per viginti, & amplius, passuum millia eo usque excurrere, & oppugnare, & quid non gravius? cupiditas prædæ coegit. Si Claudii prælia ad Marcianopolim, aut inter hanc urbem & mare sunt facta, utique victi ad naves refugerunt, ut vel tempestate perirent, vel naves regere turbati clade & fuga non potuerint: nisi illud Pollio naufragium respexit, quod Zosimus loco dicto, & ex illo Suidas in voce Σκυθῶν, descripserunt, quum Marcianopolim frustra oppugnassent, ulterius navigaturis accidisse, ut in angustiis Propontidis impetu fluentis maris naves colliderentur & magna pars cum hominum tum navigiorum periret. Quod si licet etiam recenti testimonio uti, adfero summi viri, Lucæ Holstenii, qui, quum Ortelius in Thesauro scripsisset, sitam hanc urbem esse AD PONTUM EUXINUM; adnotavit, *Falsum. Est autem quoque celebris civitas Bulgaris, Preslav dicta, quasi civitas illustris.*

Nominis quoque rationes attingendæ sunt. Ex Græcis Suidas Μαρκετιανήπολις, Zosimus Μαρκετιανὴ πόλις divise; etiam Nicenæ Synodo Pistus episcopus Μαρκετιανὴ πόλις subscripsit, & sic quoque in Actis Gelasii pag. 55. Ex quo ferme dubitare cœpit de fide Marcellini Casaubonus in Pollionis Claudium cap. ix. *Debnisset, inquit, Μαρκετιανῆς, si fides Ammiano.* At propter Græculorum scripturam noīim Marcellini, gravis auctoris, fidem in dubium vocare. Incuriosi enim illi sæpe in his nominibus sunt. Fassi ipsimet, Helenopolim Bithyniæ ab Helena, Constantini matre, nomen ducere: nihilominus Ελενίπολιν scripserunt Socrates lib. i. cap. xxxix. Cedrenus tam Paris. ed. p. 295. quam Basil. p. 243. qui etiam addit *ἢ μητέρας propter matrem Ελενίπολιν vocari*: & Anna Comnena lib. xv. pag. 463. & Constantinus Porphyrogennetus lib. i. them. v. Diligentiores vero, Philostorgius lib. i. cap. xlii. & Sozomenus lib. i. cap. xxxiv. Ελενίπολις scripserunt. Sic quoque veteres Μαρκετιανήπολις scripsisse nummi plures testes sunt, Sept. Severi, Juliæ Domnæ, Caracallæ, Elagabali, Alexandri, Gordiani; qui omnes ΜΑΡΚΙΑΝΟΠΟΛΕΙΤΩΝ præferunt, nullus cum diphthongo. Marcianæ autem, Trajani sorori, hanc urbem imputari, etiam Jornandes confirmat, de Reb. Get. cap. xvi. de qua augusta femina Plinius Paneg. cap. lxxxiv. consulatur, & quæ ibi ex fornice Anconitano (apud Grut. p. 247. extr.) subnotavimus,

D I V A E

MARCIANÆ AUG.

SORORI AUG.

Non ergo indigna fuit, cujus nomini etiam urbes a fratre augusto dedicarentur.

Obscura sunt oppida, quæ in Tabula utrimque Marcianopoli adjunguntur, *Palmata & Panyssus*, nisi quod Ptolemæus inter Odesum & Mesembriam *Panyssus* fluminis ostia habet. Ipsa autem pars Mœsiæ Inferioris, quæ inter Pontum, Istri ostia & Hæmum mon-

tem

tem est, etiam *Pontus* fuit dicta, ut urbem Tomos ΜΗΤΡΟΠ. ΠΟΝΤΟΥ. *metropolis Ponti* in nummo Caracallae vocari supra intelleximus: & Ovidius lib. v. Trist. eleg. 1. incunte:

Ut sumus in Ponto, ter frigore consistit Ister.

Posteriori aevi provincia haec nova constituta, & Thraciae adjecta fuit, quae *Scythia*, & *Scythis* & *Getis* incolis, adpellabatur, licet maritimae pleraque urbes essent Graecorum coloniae, id est Milesiorum vel Heracleotarum. De *Getis* vero habitatoribus plena sunt Ovidiana carmina. Sed ad citiora reflectamus, mediterranea Inferioris Moesiae a finibus Superioris, ubi cessavimus supra, perlustraturi breviter.

A Turribus Superioris provinciae, proxima sunt *Meldia* in utroque itinere: unde xxx passuum millibus venit *Serdica* sive *Sardica*. utroque modo enim scribitur, vocat prima & secunda, etiam in ipsis antiquis monumentis ambigue. Nummus Diadumenianus apud Harduinum CAPAIKEON. Alius apud illust. Spanhemium p. 185. ΟΥΑΝΙΑΣ CEPAIKHC. Ptolemæus & Theodoritus (H. E. lib. II. cap. IV.) Σαρδική: lapis Romanus Grut. p. 540. CIVITATE SERDICA: Tabula Peutinger. SERTICA, prave τ pro d adsumpta. Plures Latini *Serdica*, Ammianus, Sidonius, & auctores legum in Cod. Theodosiano, quarum multae sunt *Serdice*, praesertim a Constantino, datae. At tamen Eutropius de Galerio: *in Dacia haud longe a Sardica natus*: & Sulpicius Severus *Sardica* & *Sardicensis*, de concilio ibi congregato differens. Difficilior situs inventu, seu regio & sedes, in qua fuit urbs nobilis. Ptolemæus Thraciae mediterraneae urbibus adnumerat. Juvatur veteri inscriptione apud Grut. p. 540. num. 2. NAT. THRAX CIVITATE SERDICA. Facile autem ad conciliandum est, quod Eutropius dixit, *in Dacia haud longe a Sardica*: & Theodoritus dicto loco, Σαρδική, ἡμετέραν πόλιν, ἢ Δακίαν ἵθις μητρόπολιν, *Sardica*, *urbs Illyria*, *metropolis Daciae*. Dacia enim haec Aureliani est, detracta Moesiae, quod ex Eutropii lib. IX. cap. IX. fit clarissimum. Eadem Dacia est pars Illyrici magni, quod in orientale & occidentale divisum erat: hujus Sirmium; illius Sardica caput & metropolis fuit, etiam speciatim Daciae mediterraneae: de quibus in Geographia mediæ ævi dicemus. Id ergo disputandum est, utrum *Sardica* Moesiae inferioris sit, an Thraciae finibus adscribenda. Quod Thraces nobiliores erant quam Moesi, etiam potentiores; facile adducit ut credam, fines Thraciae aliquando in Moesiam fuisse propagatos. Sic Sardicensis ille miles in praedicta inscriptione, qui se *natione Thracem* maluit, quam *Mesum* censui, videtur majorem bellicosorum Thracum, quam ignobilium Moesorum gloriam amavisse. Itinerario Burdegalensi, quod etiam Hierosolymitanum dicunt, *Serdica* ponitur in Moesia, &, interjectis aliquot mutationibus & mansionibus per XLVI millia passuum, tandem adscriptum est, *Finis Daciae & Thraciae*. Situs autem utroque itinere est ejusmodi, ut in Moesiam potius, quam in Thraciam cadat, immensis Haemi montibus a Serdica disjunctam. Itinerum rationes ducunt in locum, ubi urbs celeberrima Turcorum est *Sofia*, Bulgaris indigenis vocata *Triadizza*. At haec ipsa est *Sardica* veterum recentiumque suffragiis. Cedrenus pag. 573. (ed. Bas.) sub Basilio, Τριδιττίζα, Τριδιττίζα πόλις Σαρδικῆς ἐπωνύμασιν, *Triaditza olim Sardica vocata fuit*: quod etiam Michaelis Glycae annales sub Constantino M. de Sardicensi concilio confirmant. Recenti auctoritati Lucas Holstenius (*in Ortel.*) tuendae par est; unus instar omnium. Incrementa urbs a Trajano accepit, quod *Ulpia* cognomen in nummis testatur: ante illa tempora nulla ejus memoria existat.

A Serdica in Itinerario Antonini locus proximus est *Burburaca*, in Burdigalensi *Burgas*, pravato vocabulo alterutro: quae sequuntur in Moesia per XXVI millia, *Sparta*, *Iliza*,

Illica, Soneio, usque ad fines Daciae & Thraciae, ignota sunt, ideoque a nobis etiam transmittuntur: Antoninus alia habet; Peutingeri Tabula itidem alia, sed neque certiora sunt, neque nobiliora. Inde iter dirigitur Philippolim, per LIII M. P. quae haud dubie propria est Thraciae. *Τέρνοβος*, *Ternobus*, regia Bulgarorum, laudata a Ptolemy lib. v. cap. v. & lib. vi. cap. vii. seq. & a Gregora lib. iii. pag. 28. eadem *Τέρνοβος*, *Trimabus* Chalcocondylae lib. i. pag. 14. in medii aevi Geographia considerabitur.

D A C I A

P R O V I N C I A T R A J A N I.

Moesiae explicatae conjunctam volumus *Daciam*, quam Trajanus qui in provinciae formam redegit, ponte admirando cum Moesia conjunxerat. Patet illa inter Danubium & Carpaten montes a Tibisso sive Tibisco usque ad flexum Danubium, id est in septemtrionem se convertentem, ut inde recto tractu ad ostia & ad Pontum deferatur: in ipso septemtrione, post Carpaten montem, Tyra amne, qui nunc Dniester est, terminabatur. Addimus ab occasu regionem inter Danubium & Tibissum sitam, quae proprie quidem non fuit Dacorum, sed *Jazygum Metanastarum*; propter vicinitatem vero, & morum similitudinem commodissime cum Dacia conjungitur.

Flumina Daciae pauca nominibus suis sunt cognita: *Danubius*, terminus inter Moesiam Daciamque: *Tibiscus*, *Τιβίσκος* Ptolemæi, qui veteri inscriptione apud Gruterum pag. 448. num. 3. *Tibissus* vocatur: quod monimentum, quia infra etiam usuri illo sumus, integrum huc transcribimus:

M. PAPIRIO M. F. COR
PRAEF. COH. I PANN. IN DACIA
PRAEF. RIPAE TIBISSI. DANUVII
CURATORI PONTIS AUG. IN MOESIA
II. VIRO POP. PLEBSQ. ULPIAE TRAJA
SAR. PATR. H. M. P.

Plinius lib. iv. cap. xii. *Pathyssum* vocat; Ravennas anonymus lib. iv. cap. xiv. *Tibissiam*. Ex Carpatibus decurrens supra Savi confluentes Danubio miscetur, vulgo nunc *Teisse* dictus. Recipit fluvium ex Dacia tranverse adlabentem, qui vulgo *Marocz* vocatur, Ptolemaeo lib. iii. cap. viii. videtur *Ραβόν*, *Rhabon*; a Strabone lib. vii. pag. 211. *Μαρίσος*, *Marisus* adpellari, quamvis uterque in eo aberret, quod in Danubium derivat, qui deducendus in Tibissum erat. Idem *Marisia* Ravennati dicitur. Non quidem ignoro, *Marisum* Strabonis quosdam Marchum Quadorum interpretari, a quibus ut dissentiam, ipsa mihi Strabonis verba persuadent, Ait enim *πεῖ διὰ τῶν ὀρέων* [τῶν] fluere per Getas. paullo ante autem Getas ita collocaverat, ut Dacis ab oriente essent, quod de Quadis, id est Moravis, intelligi nequit. *Sargetia* Dionis in Trajano, fluens Sarmizogathusam, post Ulpianam Trajanam dictam, a Rhabone excipitur. Proximum ab hoc, sed ex intervallo non mediocri, *Alutam* flumen ponit, qui nomen contracte retinet, vulgo *Alt* sive *Olt* dictus a Germanis atque accolis. Itidem ex jugis Carpatensis ortus, multisque auctus minoribus fluviis, inter Pontem Trajani & Nicopolin in Danubium exoneratur. Multis praetermissis, quorum antiqua nomina latent, Ptolemaeus tandem *Ἱεράσου*, *Hierasum* eo tractu ducit, ut non alius possit esse, quam

Walachorum *Pruth*, qui Danubio, tum Istri nomen adepto, inter flexus dictos miscetur. Extremus *Tyras* est, supra etiam in Sarmatia descriptus, ille, ut Ovidius ai lib. iv. Pont. epist. x.

- - - nullo tardior amne *Tyras*.

Dacorum nomen putat Strabo lib. vii. pag. 210. esse idem quod Davorum in comediis, quia Daci Getis fuerint finitimi. Ut ergo servi *Getæ* apud comicos sint ex Getarum gente ita nomen *Davi* ex vicina natione Dacorum.

Populos Dacorum post *Jazyges Metanastus*, qui discriminis causa ita cognominantur, ut ab *Jazygibus*, qui in Sarmatia ad Euxinum Pontum sunt, distinguantur; supra Danubium qui Ptolemæo memorantur, ignobiles prorsus sunt, *Saldensis*, *Ciagsi*, *Pibigi*; etiam qui medio tractu, *Albocensis*, *Potulatenfis*, *Burridensis*, *Cotensis*, & alii, qui præter nomen nihil adferunt. Septentrionales paullo notiores sunt, *Anartes*, de quibus ipse lib. iii. cap. viii. de Dacia: ἀπὸ τοῦ ὀνόματος μὲν ἀρχομένους ὡς δὲ δυνάμει, λέγουται, maxime septentrionales, si ab occidente incipimus, *Anartes* sunt. Prope ergo *Thysum* habitasse necesse est. Hi *Anartes* sunt Cæsari lib. vi. cap. xxiv. *Hercynia* flum. inquit, oritur ab *Helvetiorum* & *Nemetum* & *Rauracorum* finibus, restaque fluminis *Danubii* regione pertinet ad fines *Dacorum Anartium*. In medio relictis *Tauriscis*, ortum verum sub *Hierafo* fluvio habitarunt *Jassii*. Inscriptio statuae Antonino Pio dicata apud Gruter. p. 259. num. 8. præfert cum dedicatoris nomine PRAEF. M. DACORUM JASSOR. id est praefectus municipii *Dacorum Jassiorum*. Quum vero receptum postea fuerit, ut oppida suarum gentium nomina induerent; credibile plane est, caput Walachorum *Jassi*, & ipsum quoque in Dacia veteri situm, esse illud *Jassiorum* municipium, in cuius loca fere Ptolemæus *Petrodaviam*, vetus nomen, posuit. Consentit nobiscum Luc. Holstenius in Ortelium p. 96. *Dacorum*, inquit, *Jassiorum* meminit inscriptio apud Gruter. Forte *Jassi Walachi*. Mons longo tractu *Daciam* & *Jazygum* regionem a Sarmatia separans, Ptolemæo dictus *Καρπάτης*, *Carpates*, singulari numero; in versione Latina *Carpat*, errore, quod Ptolemæus aliquoties *Καρπάτης* obliquo casu formavit: qui vero ejusdem libri cap. vii. scripsit ὡς δὲ τὸ *Καρπάτης* τὸ ὄρος, sub *Carpaten montem*. In Tabula Peutingeriana sunt *Alpes Bastarnicae*, montes inter Poloniam & Ungariam Transilvaniamque procurentes.

Ab his montibus, tamquam antiqua sede, videntur *Carpi*, sive *Carpiani*, populi transilvanici, nomen trahere. Solus Ptolemæus lib. iii. cap. v. dixit *Καρπῶν*, *Carpianos*: qui post eum scripserunt tantum *Κάρπας*, *Carpos*. Ille vero μεταξὺ Πεντικίνων καὶ Βαστάρνων *Καρπιανῶν*, inter *Pencinos* & *Basternas* *Carpianos* collocavit. Et Eutropius lib. ix. cap. xv. extremo cum *Basternis* conjunxit. *Carpi*, inquit, & *Basternis* sub *Zotimus* lib. i. cap. xxxi. περὶ τὸ Ἰστρον, circa *Istrum*, trans flumen tamen, posuit, ut de gentibus, qui conjunguntur, patet. Sed jam tum egressi sedibus Romanas provincias, quæ Danubio finiebantur, sub Gallieno infestabant, etiam paullo ante Philippum Arabs ἐπὶ Κάρπας ἐπέστειλεν, contra *Carpos* expeditionem suscepit, qui jam cœperant τὰ περὶ τὸ Ἰστρον, vicina *Danubio* loca populari, quod idem *Zotimus* lib. i. cap. xx. adnotavit. Et ante Philippum sub Maximo & Balbino, ut Capitolinus in his cap. xvi. observat, pugnam a *Carpiis* contra *Mæcos* fuit. Postea Aurelianus, ut Vopiscus refert cap. xxi. *Carporum* copias adflixit, sed partem victorum in citeriorem ripam & Romanum seculum condidit. Aurelius Victor in Diocletiano: interea casu *Marcomanis*, *Carporum* & aliorum gentium in nostras solium: cujus fere pars jam ab Aureliano erat. Et Ammianus

nus lib. xxviii. cap. i i. de Diocletiano idem confirmat. *Carpas*, inquit, *antiquis excitis sedibus Diocletianus transtulit in Pannoniam.*

Jazygum quædam oppida Ptolemæus nominavit, *Partiscum*, *Pessum*, *Candarium*, *Tribissum*, sed nobis omnia ignota: supra quæ in septemtrione *Gormanum*, vel, ut alii legunt, *Bormanum* ponit, quod Steph. Zamofius *Caschoviam* interpretatur. Ultra *Tibissum* in ripa Danubii Ptolemæus nihil habet: aliqua vero Tabula Peutingeri, ex qua, e regione Cupparum incipiendo, notantur *Arcidava*, *Centum putea*, *Bersovia*, & alia: item post *Acgetam* *Moesiæ*, *Drubetis*, *Amurria*, *Pelendova*, *Castranova*, *Romula*, *Acidava*, *Rufidava*, *Pons Alusi*. Hæc ergo usque *Alutam* fluvium, sed exigui usus pleraque, quia historias eorum ignoramus.

Pons Trajani in Danubio factus, de quo in *Moesia* diximus, heic repetendus est. Hoc tractu in Peutingeriana est *Pons Augusti*, sed longius reductus ab ripa, unde iter xv m. p. est *Sarmategete*, quæ videtur scripturæ ita compendio notata, legendaque *Sarmategetuse*, quod caput *Dacorum* fuit. Quod si est, pontem illum vel in *Sargetia* amne, vel in *Rhabone* sive *Marisio* fuisse necesse est. In antea producta inscriptione ex Gruteri pag. 448. erat CURATORI PONTIS AUG. IN MOESIA II. VIRO. Putares ad mirabilem illum *Danubii* pontem pertinere, quia in *Mæsia* adjiciatur: nisi illud cum i i VIRO legendum, post quod subsequitur, quod aptum connexioni sit. An vero ille *Pons Augusti* in mediterranea *Dacia* tantæ dignitatis fuerit, ut *curatore* opus esset, rursus est quod dubitemus. Utrumque adterre nostrarum partium visum est, ut unicuique judicium & arbitrium relinquatur. Sed a principio id est *Tibisso*, in mediterraneis quoque est ordiendum.

Obicura nomina sunt, quæ Ptolemæus inter *Tibissum* & *Rhabonem* habet, *Dierna*, *Lezsis*, *Argidava*, *Zurobara*, & positio plane incerta, quia nec *Rhabonis* confluentes Ptolemæus cognovit, quos perperam in *Danubium* deduxit, quum ille *Tibisso* fluvio miscetur. Prope confluentes ejus fuit *Tibiscum* Ptolemæi, quod etiam in Tabula Peutingeriana *Tivisci* nomine exstat. In septemtrione prope *Anartos* ponit *Ulpianum*, cujus vel solum nomen est illustrius. Adjacet ab ortu *Napuca*, *Νάπυκα* Ptolemæo, quam Jac. Sponius *Erud. Antiq. Miscell. p. 168.* cum *Thoma Reinesio* putat eam esse, quæ hodie *Clausenburg* appellatur, quia lapis ejus urbis inscriptum habeat COL. NAP. id est, *colonia Napuca* sive *Napucensis*. Vide *Th. Reinesii* class. i. inscriptionem CLXVIII pag. 185. In Tabula Peutingeriana est *Napoca*; & *Lege* i. Dig. de Censibus est *colonia Napocensis*, etiam vocali tertia: Vicina, immo proxima apud Ptolemæum *Patruissa*: & tum *Salina*, *Salina*, quæ etiam in Tabula adparent, xii millibus a *Patruissa*, quæ videtur *Patruissa* Ptolemæi esse, in occasum versus remota. *Salinae* autem hæc apud *Tordam* sunt, ubi sal foditur, Zamofio testante *Analect. cap. ix.* Inde post xxiiii millia *Napoca*, quæ si eadem ac Ptolemæi *Napuca* & doctiorum hominum *Clausenburg*; necesse est ut Tabulæ hoc transdanubiano tractu alias plagas tribuamus, & quæ illa in ortum porrigit, continuata inter montes atque flumen; magis in septemtrionem convertamus. Sic etiam *Faliorum* rationes constabunt, quod in Tabula extremum est, in ortum solis versus: Ptolemæo supremum in septemtrione. Hic *Παρόλιον*, *Parolissum* vocat: Tabula *Porolissum*: *Parolissum*, quam non ignobilem urbem fuisse, ex inscriptionibus quas *Coccejus* in ea obtinuit, manifestum est. Incisum illi lapidi:

COCCEJO UMBRIAVO DECURIONI AUGUR
ITEM PONTIFICI CIVITATIS PARALISENSI-
UM PROVINCIAE DACIAE COCCEJUS SE-
VERUS FILIUS PATRI PIENTISSIMO.

Doctissimus Sponius addit: *Civitatis hujus Daciae Paralifensium meminisse aliquem antiquum geographum, non puto: at jam & Ptolemæi & Tabulae Peutingerianæ testimonia produimus. Singidava Ptolemæi, Lazio indice, videtur multis esse Enyedinum oppidum: ab ad Marisi & Tibissi confluentes reducunt. Pontem arguit Ptolemæi Zeugma, ipsius numeris ita positum, ut vel in Rhabonem cadat, vel in Sergetiam, antequam hic Rhabon infundatur. Qui curatius adhuc Tabulas pinxisse videntur, in flexu Marisii sive Rhabonis posuerunt: quod non abhorret a loco Tabulae, quem paullo ante ostendimus, inscriptum *Ponte Augusti*, xv millibus ante regiam Dacorum.*

Hæc regia urbs amplissima fuit, ad flumen sita *Sargetiam*, quod, averfo alveo, thesauris defollis induxerat Decebalus, rex Dacorum, quum a Trajano premeretur, quod Dio Cassius in hoc principe narravit. Urbs barbaro nomine a Ptolemæo lib. iii. cap. vii. *Ζαρμίζεθουσα βασιλειον*, *Zarmizethusa* regia vocatur, vocabulo curtato, quia ipse lib. viii. tab. ix. plenius scripsit *Ζαρμίζεθουσα τὸ βασιλειον*, *Zarmizethusa regia*. Bene, quod proxime ad antiquam scripturam, quæ in lapidibus comparet, accedit. Græcum pag. 257. inscr. i.

IMP. CAES. ANTONINO
PIO AUG. COLONIA
SARMIZÆGETHUSA.

Et sine diphthongo *Zarmizegethusa* lege i. § 8. Dig. de Censibus. Et Zamofius Ambr. cap. v. inscriptionem profert, COL. ULP. TRAJANA DACIC. SARMIZEG. Et pag. 6. num. 3. rursus apud Gruterum:

FELICIBUS AUSPICIIS
CÆSARIS DIVI NERVÆ
TRAJANI AUGUSTI
CONDITA COLONIA
DACICA SARMIZ. PER
M. SCAURIANUM EJUS PROPR.

Et pag. 46. num. 1. COLONIA DAC. SARMIZ. Et Th. Reinesius Class. vi. inscriptione. x.

FLAM. COL. SARMIZ. DEC. COL. SAR. ET APUL.

Hoc vetus civitatis nomen, neque in colonia plane abolitum: additum tamen novum etiam, idque geminum, *Ulpia Trajana*, & *Augusta Dacica*. Inscriptio apud Græc. p. 437. n. 1.

COLON. ULP. TRAJAN.
AUG. DACICA SARMIZGETUSA.

Et inscriptione supra in Tibisso & Ponte Augusti producta POP. PLEBSQ. ULP. TRAJAN. Et nummus Trajani COL. AUG. ULP. TRAJANA. Majestatem colonæ, cui non facile par in provinciis fuit, ruinarum pretiosa fragmina copiose adhuc ostendunt. nunc vicus ibi Varhel dictus, sæpe in inscriptionum libris memoratus.

Ptolemæus proxime post Sarmizægethusam posuit *Ἰδαια*, *Aquas*, qui locus in Peutingeriana xiiii millibus a metropoli in ortum versus abest. Illustri monumento locus insignatus est, superque scriptum *Ad aquas*, quod celebres forsitan natura fuerunt, & a Romana magis exornatæ, operibus splendidis, ut solebant, aliisque ædificiis adstruunt. Infra Ulpiam Trajanam, Danubium versus ex Ptolemæi dispositione sunt *Ἀκμονα* & *Περαία*. Supra illam vero, in dextra Rhabonis decurrentis ripa, urbs est *Ἰουλιανή*. Latine *Alba Julia*, cujus nomen videtur oppido antiquum esse, sed origo ejus nominis obscura satis & incerta. Ajunt illud trahere ab *Julia*, imperatoris M. Antonini matre, idque

idque sibi constare credunt ex inscriptione veteris lapidis, in ipsa Alba illa reperti, quem & Gruterus pag. 6. num. 6. post alios descripsit:

I. O. M. ET
JUNONI REGIN
PRO SAL. IMP. M. AUR. AN-
TONINI PII AUG. ET
JULIAE AUG. MATRIS AUG.

Marcus hic non Philosophus est, cujus mater Domitia Calvilla secundum Capitolinum fuit: sive Domitia Lucilla, auctore Spartiano in Didii Juliani vita cap. 1. sed Marcus Aurelius Antoninus Caracalla, cujus mater, Severi uxor, *Julia Domna*, Syra natione erat. Nec vero certo consequitur, conditricem illam coloniae esse, ubi pro salute ejus & filii vota nuncupantur. Plures lapides in Weissenburgo Transilvaniae reperti, aut prope illud oppidum, qui praefereunt inscriptum COL. APUL. id est, *colonia Apulensis*: nullus eorum *Alba Julia* vel levem memoriam tenet, quum tamen in iis sint post Caracallam incisi, aliquis sub Gordiano, apud Gruterum pag. 57. num. 5. DEC. COL. APUL. Accedit quod Ulpianus Lege 1 Dig. de Censibus, colonias Daciae enarrans, hanc non Albam, nec Juliam, sed *Apulensem* vocat. Nullum ergo monumentum antiquum vidi, quod nominis, *Alba Julia*, vetustatem quodammodo confirmet: utique autem documenta multa sunt, quae probant, ibidem, aut mille passibus ab Alba, ubi rudera magnae urbis sunt reliqua, ut Zamosius cap. vii. refert, fuisse coloniam Apulensem, quam Marisius fluvius adluerit, a quo Alba, quae superstat, paullo est reductior. Gruterus, praeter ostensum Gordiani lapidem, habet pag. 40. num. 15. AUG. COL. APUL. & pag. 105. n. 10. COL. APUL. & 345. n. 5. DEC. COL. AP. & 346. n. 5. PONTIF. ET II. VIRAL. COLONIAE APULENSIS. Et Reinesius class. i. 8. ii. VIR COL. APUL. & vi. 90. DEC. COL. SAR. ET APUL. quod supra in Sarmizegethusa indicavimus. Omnes hi lapides, & plures apud Zamosium Analect. cap. vii. dicuntur Albæ Juliae, aut in ruinis juxta eam, exstare, ut de situ *Apuli* vetusti oppidi Dacorum, post coloniae Romanae, non liceat dubitare. Splendidam fuisse, vel *Augustae*, modo ex Gruteri pag. 40. monstratum nomen convincit: quo referunt etiam inscriptionem ejusdem loci (apud Grut. p. 88. num. 13.) T. FL. ITALICUS PRIMUS IIII. VIR M. A. A. quod legunt, *quattuorvir municipii Apuli Augusti*: quidam sine necessitate, *Alba Augusta*. Nam quamvis tot locis *colonia* dicatur Apulum; observamus tamen etiam *municipium* vocari. Apud Zamosium cap. vii. in Albæ suburbio: DEC. COL. ET FLAMEN - - MUN. APUL. & ad ipsa Apuli rudera, FLAM. DIAL. MUN. COL. APULI. Hæc de colonia & municipio Apulo: videant alii de *Alba Julia* nomine; sitne vetus, an superadditum, an depravatum ex nomine Apuli.

Ceteras colonias Ulpianus dicta lege 1 de Censibus, nominavit. In Dacia, inquit, (sic legendum, non *indicia*: in Basilicis enim ἐν Δακίᾳ) *Zernensium* colonia, a divo Trajano deducta, juris Italici est. *Sarmizegethusa* quoque ejusdem juris est: item *Napocensis* colonia & *Apulensis*, & *Patavicensium* vicus, qui a divo Severo jus coloniae impetravit. De *Sarmizegethusa*, *Napoca*, & *Apulo* satis dictum fuit: ubi vero colonia *Zernensium*? Notitia Imperii, sub duce Daciae Ripensis, tradit quidem *Præfectum* legionis XIII *Germania* *Zenis*; sed hic locus cis Danubium fuit in Dacia nova Aureliani, cujus pars Ripensis erat; situs prope Ratiariam. Martinus Opitius in Zlatna sua legit *Zeugmensium*, sed qua fide codicum, ignoro. *Zeugma* autem oppidum & pontem supra exposuimus. Basilica, ἡ τοῦ Λεγεωνάρχου Δακικῆς; sed ita videtur cum *Sarmizegethusa* confundi, a qua distincta

jurisconsultus. In recentibus tabulis locus *Cerne* conspicitur fere medius inter *Cibinam* & *Coroniam*, quod nomen cum *Zernensium* colonia concordat: esse autem illam, ad firmare non possum.

Alteram in *Vico Patavicensium* coloniam fuisse, lex modo dicta tradidit. Vocabulum aliquid mendii inesse, non vana ex eo conjectura est, quia in Transilvaniae inscriptionibus apud Gruterum p. 347. n. 4. & p. 508. n. 5. locus *PETOVIVM* legitur, qui haud dubie *Vicus* est ille *Patavicensis*. De situ autem judicare non possumus. Cetera quae dabimus, omnia Ptolemaci sunt, neque nota nobis aliunde. Supra *Apulum Marcodava*, & *Præria Augusta*: sub qua *Comidava*, & in ortum magis æstivum, *Sandava*, ac juxta *Hierdanum*, qui *Pruth* videtur esse, *Petrodava*, de qua supra diximus, videri municipium *Jassorum* esse, quod & nomine & situ convenit cum *Jassy*, regia *Walachorum*. In austrum vergunt & *Danubium* versus sita sunt *Tiasum*, & *Netindava*, & si quæ alia sunt obscuriora.

Regebatur provincia a legato consulari sive Cæsaris, ut solebant majores omnes, quæ armis defendendæ erant. Gruterus pag. 493. num. 1. ex sæculo Hadriani & Antoninorum
LEG. AUG. PROV. DACIAE.

ILLYRICUM.

Quæ regio Hadriatico mari a tergo adjacet usque ad Pannoniam, *Illyricam* adpellatur, quo vocabulo solum forsan subaudiendum est. Livius lib. XLV. cap. XVII. *Quinque in Illyricum legatos decreverunt.* Græci quoque vocant τὸ Ἰλλυρικόν. Herodianus lib. VI. cap. VII. οἱ ἐκ τῆς Ἰλλυρίας στρατιῶται, milites ex *Illyrio*, id est genere *Illyrii*. Quo illud quoque divinæ ad Romanos epistolæ XV. 19. μέγα τὸ Ἰλλυρικόν referri oportet. Græcis hic tractus frequenter etiam *Ἰλλυρίς* vocatur. Ibidem Herodianus, ἐμπερισταμένους τῇ Ἰλλυρίᾳ ἡγεμόνας, præfides provincie *Illyricæ*. Quæ forma nec a Latinis spreta fuit. Pomponius Mela lib. I. cap. III. *Hadriaticum latius Illyris occupat.* Rarior est forma *Illyria*, Græce apud Stephanum: Latine Propertius lib. I. eleg. VII. principio:

An tibi sum gelida vilior Illyria?

Idem lib. II. elegia XVI. vers. 8. ad *Cynthiam*, cui amator ab *Illyricis* terris munera attulerat,

Deinde ubi consumpto restabit munere pauper,

Dic alias iterum naviget Illyrias.

Populus sunt *Illyrii*. Scylax pag. 16. Ἰλλυριοὶ ἔθνη. Livius lib. X. cap. II. *Illyrii Liburnique & Istri gentes ferae.* Et *Ἰλλυρίς* dixerunt Græci. Eustathius ad *Periegetam* in *Corcyrae* descriptione: οἱ Κέρκυραῖοι καὶ τῶν ἐν τῇ Κέρκυρῃ λέγονται, ὡς καὶ Ἰλλυρῆς οἱ Ἰλλυριοί. Quæ *Illyriorum* sunt, aut ab hac gente denominantur, sunt *Illyrica*. Tacitus *Annal.* II. cap. LIII. *per Illyricam oram.* Et lib. III. cap. VII. *Drusus ad Illyricos exercitus profectus est.* Posteriores dixerunt etiam *Illyricanus* & *Illyricianus*. Gruter. *Inscript.* p. 415. num. 7. PRAEF. PRAETOR. ILLYRICAN. Et nummus *Decii* apud *Mediobarb.* p. 353. GENIUS EXERC. ILLYRICANI S. C. & alius ibidem, GENIUS EXERCITUS ILLYRICIANI S. C. & itidem alius ejusdem, GENIUS EXERC. ILLURICIANI S. C. nam & *Illuricum* latina littera, quamvis raro, scriptum fuit. Et apud *Pollionem* in *Claudio* cap. XIV. *Valerianus* epistola ad *Zosimionem*: *Claudius Illyricianæ gentis virum, tribunum Martiæ quartæ legionis fortissimæ dedimus.*

Tantum de nomine. Fines *Illyrico* non dantur iidem ab omnibus. Mela lib. II. cap.

Illyricum.

cap. III. *Taulantii, Enchelii, Phaeaces. Deinde sunt quos proprie Illyrios vocant. Tum Pyrei, & Liburni, & Istria.* Plinius eodem lib. III. cap. XXIII. hoc ordine posuit: *La-
bia, Enderoduni, Sassei, Grabai, proprieque dicti Illyrii, & Taulantii & Pyrei.* Medii
ergo inter illas gentes *proprie Illyrii* fuerunt, & ut Harduinus interpretatur, inter Naro-
nem & Drinium sive Drilonem fluvios. Sic ergo sunt proprie Illyrii, ut in Moesia erant
Moesi vel Mysi proprie dicti ad fluvium Ciabrum. Scylax autem suos Illyrios longius ex-
tendit, nec vero includit Liburnos: *Λιβυρῶν εἰς Ἰλνύροις ἔθνη, καὶ παροικῶσιν οἱ Ἰλνύροις
ἐν τῇ θάλατταν μέχρι Χαονίας, Liburnos sequitur Illyriorum gens, habitantque Illyrii ad mare
usque Chaoniam.* At Plinius lib. III. cap. XXVI. *Illyrici longitudo a flumine Arsia ad flumen
Drinium* DCCC M. sive, ut in MSS. est, IXXX M. Sic ergo Liburniam Dalmatiamque
complectitur. quæ sententia etiam Ptolemæi est, qui Illyridis fines a Scardo monte &
Superiore Moesia ab ortu, ad Istriam usque in occasum deduxit, & in expositione tam
Liburniæ quam Dalmatiæ oppida, separatim tamen ut partium; eaque cum maritima tum
mediterranea persequutus est. Pomponius dicto lib. II. cap. III. extremo terminum
ultra Ithiam profert. *Tergeste, inquit, intimo in sinu Hadria situm, finit Illyricum.* Sed
malo Plinium sequi, qui maiorem Histriæ partem Italiæ relinquit usque ad flumen Arsiam:
cum quo Ptolemæus etiam consentit, lib. II. cap. XVI. Illyridem ab Albona, *ἢ Ἰσθμῶν
ἢ Ἰταλίας, post Histriam Italia,* incipiens enarrare.

Fluvii Illyridis sunt post *Arsiam*, qui finis est Italiæ, & in Italia a Ptolemæo postremus
memoratur, *Οἰνέως, Oeneus & Tedanius* ejusdem Ptolemæi in Liburnia, inter Arsiam &
Titium non quidem plane medii, attamen ita decurrentes, ut Tedanius inter Lopficam
& Stlupi delabatur: Oeneus inter Arsiam & Tedanium pari ferme distantia. *Titius* Plinii
Ptolemæo *τίτθ*, amissa syllaba, apud Scardonam se effundens, terminus est inter Li-
burniam & Dalmatiam. In Dalmatia *ὁ Νάριον, Naro*, Strabonis, Ptolemæi, & Plinii,
hodie Narenta: & *Drilo* Plinii, Strabonis, & Ptolemæi, prope Lissum, extremum
oppidum maritimæ Dalmatiæ, qui hodie *Drino* ab Italis & aliis vocatur, quod caussam
reddat difficiliorem. nam etiam Ptolemæus *Drinum* quemdam memorat, eodem Scardi
jugo, quo Drilo, exortum, qui vero in adversum fluat, & ab occasu Tauruni urbis in
Savum se exoneret. Et Plinius lib. III. cap. XXVI. *longitudinem Illyrici* dixit *a flumine
Arsia ad flumen Drinium* esse, ut supra quoque ostendimus. At vero Drilo cum adjacente
oppido Lisso constituitur terminus Illyrici a Ptolemæo: & Strabo lib. VII. pag. 218.
*Δαλνῶν ποταμὸς ἀναπλῆν ἔχει πρὸς ἑω, μέχρι τῆς Δαρδανικῆς. συνάπτει ἡ τοῖς Μακεδονικῆς
ἰσθμῶν καὶ τοῖς Παιονικῶν πρὸς μεσημβρίαν. Drilone adverso navigatur orientem versus usque Dar-
daniam. Attingit autem Macedonicas & Illyricas gentes ad meridiem.* Quo satis arguitur,
Drilonem in limite Dalmatiæ esse Macedoniæque. Accedit, quod Plinius cap. XXII.
de anne Drilone dixit, *super eum oppidum civium Romanorum Scodram* esse. Jam vero Vibius
Sequester de Fluminibus, *Drinus*, ait, *e palude Lignisti* (Lychniti, legendum) *abluens
Scodram oppidum Illyricorum.* Ex quibus videtur consequi, Drinium Plinii, sive Dri-
num Vibii, & Drilonem eundem fluvium esse, terminatorem Dalmatiæ, quod etiam
Harduino visum fuit ad cap. Plinii XXVI. prædicti lib. III.

Conciliatio non difficilis est, si posterioris ætatis scriptores adhibeantur. Cedrenus
p. 88. de palude ad urbem Achridem sive Lychnidum: *ἐξ ἧς ποιεῖται τὰς ἐκβολὰς ὁ Δελνῶν
ποταμὸς, πρὸς ἀρκτεν ἰών. εἴτα νέων πρὸς δύνειν, καὶ εἰσβάλλων εἰς τὸ Ἰόνιον περὶ τὴν Εἰλιασὶν
τῆς Θρᾷκης, ex qua [palude] Drinus fluvius septemtrionem versus effluit. Deinde in occasum
ἐκβαλὼν εἰς τὸν Ἰόνιον [mare] intrat, apud Εἰλισμὸν castellum. Εἰλισμὸν autem castellum;
quod Nicæthio, ipsa Lissus est veterum. Eadem Nicephorus Callistus lib. XVII. cap. XXVIII.*

Drinus ergo ex lacu Lychnidensi ortus, apud Lissum Hadriatico infertur sinui, atque sic idem est qui Drilo, nec vero is solus est Drilo Plinii atque Ptolemæi. nam & alius annis ex jugis Scardicis ortus, huic in Dalmatiæ finibus miscetur, qui in nonnullis tabulis dicitur *Drilo minor*. Casimirus Freschotus in *Memorie Geografiche della Dalmazia*, tradit, flumen quod Drino vocant hodie, & apud Lissum sive Alessio infertur mari, duobus fontibus oriri, altero in Scardo monte, unde *Drino bianco*, id est Albus Drinus profluat, altero in Macedonia apud Lychnidum, cujus annis dicatur *Drino nigrus*, Niger Drinus, qui conjuncti tandem Drinum simpliciter efficiant. Uterque tamen & Plinius & Sequester, in eo errant, quod ille Drilonem, hic Drinum suum ad Scodram ducit, quum alius plane sit fluvius, qui urbem illam adluit. *Drinus* autem Ptolemæi est alius, qui per Pannoniam in Savum flumen defertur.

Montes Illyrici sunt maximi & longis jugis protensi, qui Illyricum a Pannonia, quæ eo usque pertinebat, sejungunt atque separant. Varia sortiti sunt nomina. Supra Istriam qui sunt, ubi Japydes habitabant, Strabo lib. vii. p. 217. vocat τοῦ Ἀλβίου ὄρη, *Albium montes*, τελευταῖον τῶν Ἀλπίων, *extremum Alpium*, sive earum finem. Ex hoc Colapin fluvium in Danubium derivat, & οὗ τῷ Ἀλβίῳ ὄρει, *in Albio monte*, quod idem Strabo tradit, ἰδρυμένον οἱ Ἰάπυδες, *Japydes locati sunt*. Ptolemæus *Albanum* dixit, & qui ei in ortum cohærent, ulteriorem Liburniam Dalmatiamque a Pannonia separantes, *Bebios montes*. Lib. ii. enim cap. xv. in Pannoniæ Superioris delineatione, Ἀπὸ τοῦ ὅρους, *terminatur parte Histriae ac Illyridis, juxta lineam ἀπὸ τοῦ Ἀλβίου ὄρους μέχρι τῶν Βεβίων ὄρων, per Albanum montem usque ad Bebios montes*. Hi extremi sunt & Pannoniæ contigui: medii autem alii interjacent inter hos limitaneos montes, & mare Hadriaticum. Strabo pag. 281. Ἀπὸ τοῦ ὄρους, *Adriaticum montem μέσον τέμενος τῆς Δαλματικῆς, ἣ μὲν εἰς θάλασσαν, ἣ δὲ εἰς τὴν Ἰστρίαν, qui mediam secat Dalmatiam, ut altera pars mare spectet, altera in diversam*. Sic Aldi liber p. 138. nec aliter scripti, Casaubono teste. Xylander vero Ἰπιδίαι, *Ardiaei* mavult, ut populis *Ardiaei*, qui ibidem referuntur, quasi accolentibus, congruat. Ultimus montium, qui a Dardania Mœsiaque sejungit, est *Scardus*, τὸ Σκαρδόν ὄρος, ut Ptolemæus lib. ii. cap. xvii. & Strabo excerptis ex lib. vii. cap. xvii. vocat sive *Scordus*, ut adpellat Livius lib. xliii. cap. xx. *Hi transgressi*, inquit, *jugum Scordi montis per Illyrici solitudines, quas de industria populando Macedones fecerant, ne transire faciles Dardanis in Illyricum aut Macedoniam essent, Scodram labore ingenti tandem pervenerunt*.

Populi in Illyrico multi & varii a diversis enumerantur. Præter Illyrios genere, qui Macedoniae sunt adscripti, intra fines Illyridis secundum Strabonem fuerunt *Japydes*, *Liburni*, *Dalmatae*, per se noti: & circa Naronem flumen *Daorici*, *Ardiaei*, *Pharii*, quorum hi propinqui insulae Corcyrae Nigrae fuerunt; *Ardiaei*, *Pharii*: sed hos a mari in mediterranea Romani coegerunt. Hæc Strabo pag. 218. Addit *Antariates*, & de Gallis *Bajæ* & *Scordiscos*, qui omnes ab Romanis ταπεινώθησαν, *ad incitatem redacti fuerunt*. Plinius præter Japydes, Liburnos, Dalmatasque, & plurimos a singulis oppidis intulisse nominatos, aliosque obscuros, recenset cap. xxi. *Flanates*, *Lopsos*, *Scirpinos*; & cap. xvii. *Narissios*, & *Vardæos*, *populatores quondam Italia*; *Siculotas*, & *Docleatas*: & Macedoniam versus *Labeatas*, *Enderodunos*, & quorum incerta sedes, *Sassios*, *Grabeos*, & *Pyræos*. Ejusdem proprie dictos Illyrios supra memoravimus. Ex his Ptolemæus agnoscit *Japydes*, *Vardæos*, sine diphthongo, *Narensios*, *Siculotas*, *Diocleatas*; addit *Mazeos* conterminos Japydibus, *Lerriores*, & *Derrios*: item *Ceraunios*, *Comenios* & *Saraiotas*: nec non *Piræias*, & *Σκιρτονες*, *Scirtones*. Ex his rursus sunt quidam componen-

ponendi, ut adpareant, qui celebriores fuerint præ ceteris. *Daorizi* sunt Straboni & Plinio communes: *Ardiei* Strabonis videntur Plinii *Vardai* esse, Ptolemæi *Ουάγδαί*, *Vardai*: sed diphthongo hos etiam Vatinius scripsit lib. v. epist. ix. ad Ciceronem. *Dicum*, inquit, *mibi tuus servus anagnostes fugitivus cum Vardai esse*. Strabonis *Pleræos*, ignotos aliis, videas an cum *Pyraei* Plinii, neque hos visos ab aliis, forsan possis componere. Gentium enim nomina pravationi præcipue in libris sunt obnoxia. *Mazæi* communes sunt Plinio & Ptolemæo: etiam *Docleata*, & *Siculota*. Plinii *Sardiates* sunt *Σαρδιῶται*, *Sardiota* Ptolemæi. Conveniunt etiam Plinii *Naresii*, *Cerauni*, *Scirtari*, *Dindari*, & Ptolemæi *Ναρήσιοι*, *Narensii*; *Κεργύνιοι*, *Ceraunii*; *Σκίρτωνες* πρὸς τῇ Μακεδονίᾳ, *Scirtones*, prope *Macedoniam*; & *Δινδάριοι*, *Dindarii*.

Divisio Illyridis in historiis, quantum nobis est cognitum, non reperitur: fuisse autem aliquam in *Superiorem* & *Inferiorem*, ex vetusto lapide apud Gruterum pag. 396. num. 1. videtur manifestum esse;

P. CORNELIO DOLABELLAE
COS. VII. VIRO EPULON
SODALI TITIENSI
LEG. PRO PR. DIVI AUGUSTI
ET TI. CAESARIS AUGUSTI
CIVITATES SUPERIORIS
PROVINCIAE ILLYRICI

Ex quo adparet, Illyricum ab Augusto in duas provincias dispensatum fuisse, Superiorem & Inferiorem: sed qui situs utriusque fuerit, tacente historia & veteri geographia, non liquet. Pannonia & Moesia respectu fluminum, Danubii maxime, ita dividuntur: aliae respectu montium. Dubium ergo est, quæ dividendi ratio hic valuerit; num Superior, Liburnia, propter vicinitatem Pannoniæ & Moesiæ distributarum; & Inferior, Dalmatia; an Superior montana Illyris sive montibus vicina; inferior, maritima. Mirum, si non dubitatione dignum, quod neque Plinius neque Ptolemæus divisionis tam antiquæ mentionem fecerint, nec in historia vestigium adpareat. Dalmatiam sub Cæsaribus a legato augusti pro prætore rectam, inscriptiones & historiæ testantur. Gruterus pag. 402. n. 7. LEG. AUG. PR. PR. DALMATIAE. Suetonius Claudio. cap. xiii. *Bellum civile movit Furium Scribonianum Dalmatia legatus*. Et Tacitus i i. cap. lxxxvi. Poppeum Silvanum, *consularem legatum, Dalmatiam tenuisse* refert Galbæ & Othonis temporibus. Liburnia autem & Histria fere conjunctæ cum Transpadana erant. Gruterus ibidem num. 4. PROC. ALIMENTORUM PER TRANSPADUM, HISTRIAM ET LIBURNIAM; sicut Julius quoque Cæsar Illyricum, quantum tum temporis Romanis parebat, conjunctum cum Cisalpina Gallia tenuit. Divisio autem Illyrici in Orientale & Occidentale, non est antiquæ Geographiæ, nec illius Illyrici, quod heic tractamus, sed Illyrici magni, plures alias provincias sub Christianis principibus comprehendens.

Plinius Illyricum in tres conventus juridicos divisit, *Scardonitanum*, quo jus Japydes & Liburni petebant: & *Salonitanum*, unde petebant Mazæi Dalmatæ & Sardiates, & cum aliis insulis Issæi: & denique *Naronitanum* pro reliquis populis, in quibus Cerauni, Docleatæ, Naresii & Siculotæ numerantur. Quæ sequuntur oppida ab Epidauro ad Scodram, civium Romanorum erant. Vide Plinium lib. i i i. cap. xxi. & xxii. Ptolemæus, quem sequemur; omnem Illyridem in *Liburniam*, & *Dalmatiam* distribuit. Japydia autem vel continetur in Liburnia, vel eidem, ut parva provincia, adjecta est.

LIBURNIA.

Liburnia inter Histriam est atque Dalmatiam ab Albio monte ad mare Hadriaticum. Olim in libera republica Histria quoque fuit pars Illyrici. nam, ut supra ex Pomponi Melæ lib. ii. cap. iii. extremo cognovimus, *Tergeste, intimo in sinu Hadriae situm, finit Illyricum.* Ab Augusto autem Cæsare prorogati sunt fines Italiae, eique major pars Histriae adjecta, & Illyridis fines facti arctiores sunt. Strabo lib. vii. pag. 217. tradit Ἰστροὺς πρῶτος ὃ Ἰαυρῶνός τε ἀρχαίως, *Histros primos in Illyrica ora maritima fuisse,* postea μέχρι Πόλας, Ἰστροῦ πόλεως, προήγαγον οἱ νῦν ἡγεμόνες τῆς Ἰταλίας ὄντες, *scilicet atatis Imperatores protulisse Italiae terminos usque ad Polam, Histriae civitatem.* Pola vero Italiae fuit adjecta, & limes constitutus in Arsia flumine. Plinius lib. iii. cap. xix. *Et nunc finis Italiae fluvius Arsia.* Nunc ait, quia recens institutum prolatis termini, coeptum sub Augusto Cæsare. Et cap. xxi. *Arsia gens Liburnorum jungitur, usque ad flumen Titium.*

Distincti quodammodo a Liburnis fuerunt Japydes, quorum regio Japydia vocatur. Strabo dixit Ἰάπυδες, Japodes; Dio Cassius autem & Ptolemæus & Plinius Ἰάπυδοι, Japydes, Græca littera. Strabo de iis lib. vii. pag. 218. agit ut gente singulari & a Liburnis separata, eisque quatuor oppida tribuit, *Metulum, Arupinum, Monetium, & Vendium,* eosque a montibus ad mare extendit. Albius ille mons est, in quo sedes precipue habuerunt. Pag. 217. ἰδρυνται οἱ Ἰάπυδοι ἐπὶ τῷ Ἀλβίῳ ὄρει, τελευταίῳ τῶν Ἀλπεῶν ὄντι, *Habitant Japodes in monte Albio, ultimo Alpinorum.* Ad mare usque extendit illos, ad quod per mille colant stadia. Ibidem ait: ὁ Ἰαποδικὸς ἀρχαίως χιλίων σταδίων, *Japodum ora mille stadiis praternavigatur.* Sed de maritima sede non omnes consentiunt. Plinius cap. xix. *Nonnulli in Flanaticum sinum Japydiam promovere.* In his Strabo est precipuus. Dio Cassius de Augusti victoria, qui illos perdomuit, lib. xlix. pag. 412. αὐτὸς ἐπὶ τῆς Ἰάπυδος ἐσερχέμενος, καὶ τὰς μὲν ἐντὸς τῶν ὄρεων, ἃ πάντα πόρρω τῆς θαλάσσης εἰσὶν, αὐτὰς, ἀπονώτερον περσηγάγετο. τοὺς δ' ἐπὶ τε τῶν ἄκρων, καὶ ἐς τὰ ἐπὶ θάτερα αὐτῶν, αἰταλαιπύρως ἐχειρώσατο. *Japydes ipse bello petiit: quorum eos, qui citra montes hand procul a mari habitabant, non omnino difficulter subegit: qui vero montes, & ultra eos, incolbant, eos non sine maximo labore perdomuit.* Plana descriptio, ex qua patet, & in montibus Albiis, & ciseos ac ultra late habitasse, propinque etiam mari, non autem contiguos.

In montanis partibus horum oppidum Μέτουλον, *Metulum*, primarium erat, μέχρι πόλεως, ἀμπλίσσιμα ἱερὸς, ut Dio vocat, in cuius oppugnatione ipse Octavianus Cæsar vulneratus fuit. *Arupinum* est *Arupium* tabulae Peutingerianæ, *Arupium* Antonini itinere ab Aquileia Sisfiam; quod una cum *Avendone* non longe a mari videtur situm fuisse. *Avendo* autem Tabulae & Itinerarii, est Strabonis Ουενδῶ, *Vendo*, ut in mss. legitur; pro quo editum est Ουενδῶ, *Vendus*. Distat xx m. p. a Senia in ortum; a Vendone a millibus Arupium sive Arupinum, Ἀρούπιον, Strabonis hoc ordine:

Senia xx. Avendone x. Arupio.

Itinerarium tantum xviii. habet inter Seniam & Avendonem: quartum, *Monetium*, ignotum est. Habitarunt Japydes usque ad flumen *Tedanum*, hodie Zermagna, ut Hadruntius interpretatur. Plinius cap. xxi. *Flumen Tedanum, quo finitur Japydia.* Flumen hoc Ptolemæus post Lopficam ab oriente deduxit.

Strabo dicto lib. vii. p. 218. Μετὰ δὲ τῶν Ἰαπιδῶν, ὁ Λιβυρῶνός τε ἀρχαίως, *Post maritima ora Japydiae est ora Liburnorum.* Sed ex supra propositis manifestum est, nec

ita partitas has regiones fuisse, ut una alteram consequeretur: sed Japydiam ita fuisse Liburniæ immistam, ut post Albonam & Seniam, Liburnica oppida, fuerint Vendo & Arupium, quæ Japydum erant, & post Tedanium rursus quæ in Liburnis ceniuntur. Maritimam oram primum perlustrabimus, post adituri oppida mediterranea.

Initium Liburniæ supra cum Plinio a flumine *Arsia*, quod in Histria est, constituimus, quæ sententia etiam Flori fuit lib. II. cap. V. *Illyrii*, inquit, *scilicet Liburni sub extremis Al-
pium radicibus agunt inter Arsiam Titiumque flumen*. Prima Ptolemæi urbs est *Αλβώνα*, quasi *Alvona*, quæ etiam Plinio & Tabulæ Peutingerianæ auctori *Alvona* est, XI I millibus ab *Arsia* fluvio: hodie *Albona*. Deinde est *Flanona* Plinii, *Φλάνων* Stephani, qui *ἡ
Ἀψυρτον νῆσον*, circa *Absyrtum insulam* ponit: ex quibus Ptolemæi *Φλανώνα* corrigenda est, & pro *υ* reponendum. Hinc eidem Plinio *Flanates*, populus, & *Flanaticus sinus*, lib. III. cap. XIX & XXI. qui Stephano est *κόλπος Φλανωνικός*, *Flanonicus sinus*. An in hoc sinu insula *Flanon* sit, disquirendum. Socrates certe Hist. Eccles. lib. II. cap. XXXIV. tradit, Gallum cæsarem *ἡ Φλάνωνα ἡ νῆσον γενοµενον*, quum circa *Flanone[m] insulam* esset, fuisse interfectum: quod Ammianus lib. XIV. cap. XXXVI I I. in *Histria prope oppidum Polam* dicit factum esse: nisi forte lapsus est Socrates, & *νῆσον* scripsit pro *πόλιν*, *insulam* pro *urbe*.

Succedit *Tarsatica* Plinii, Ptolemæi, Antonini & Tabulæ, quæ ab *Alvona* XX distat millibus, interjecta *Flanona*, quæ prætermissa in Tabula est. Post hoc oppidum Ptolemæus ostia *Οινέως*, *Oenei* amnis ponit, a quo, præter quemdam obscurum locum, ad oppidum *Seniam* ducit, Plinio æque, & in Tabula memoratam: cuius situs & nomen prodit, esse id oppidum quod vulgo *Zeng* & *Segna* adpellatur. Portum habere *Seniam* in Peutingeriana notatum est. Inde ordine, quem supra monstravimus, *Japydum* oppida *Vendo* & *Arupium*, id est *Vendo* & *Arupinum* Strabonis, succedunt: Ptolemæo autem proxima post *Seniam* est *Lopsica*, a qua *Lopsi*, quorum Plinius meminit, nominantur: tum *Tedani* fluminis ostia, quod secundum Plinium finit *Japydiam*. Eundem ordinem Plinius & Ptolemæus tenent, præter *Tedanium* amnem, cuius locum Plinius turbavit. Ordo autem talis est:

PTOLEMÆI

Σένια
Λοψίκα
Τηδανίς ἐκβολαί
Ὀρτοπλα
Ὀυεγία
Ἀργυρῶτον
Κορίνιον
Ἀινῶνα.

PLINII.

Senia.
Lopsica.
- - -
Ortopula.
Vegium.
Argyuntum.
Corinium.
Aenona.

Cur *Aenona* apud Plinium *civitas Pasini* cognominetur, non est compertum. Hodie dicitur *Nona*. Postquam *Jadera* est, *ἡ δὲ ἐξ κολώνια* Ptolemæo, *Jadera colonia*: & Plinio *colonia Jadera*, memorata etiam *Melæ* lib. II. cap. III. Nummus Claudii, COL. CLAUDIA AUGUSTA FELIX JADERA. Vide Holstenium. Alius Domitiani apud Harduinum ex *Golzio*, COL. AUGUSTA JADERA. Hodie vocatur locus *Zara Vecchia*, ultra *Zaram* novam visendus cum ruderibus nostræ *Jaderæ*. In mss. aliquando est *Jader*, dissyllabum. Vide Harduin. ad Plin. lib. III. extrem. Ultima in ora *Liburnorum* Ptolemæo sunt *Titii* ostia cum urbe *Scardona*, *Σκαρδῶνα*, quam ostiis quidem postponit, in *Liburnia* autem censet, quod etiam alibi nonnumquam fieri observavimus, ut in *Veliocaulibus* Gallorum. Sed qui *Dalmatiam* hodiernam de scripserunt, tradunt, ruinas *Scar-*
donæ

donæ haud longe a *lacu Scardonio* a dextra fluminis *Titii*, quod nunc Kerca vocatur, conspici, ut ita transponenda sint ostia Ptolemæi. Casimirus Freschotus in *Memoria Geographica* pag. 291. de Scardona: *Le ruine delle sue antiche fortificazioni, e cittadella, si vedono poco lungi dal lago, chiamato da Latini Scardonio; e in volgare Proclian; e a destra del fiume Kersa, ch' è l'antico Titio, quale col suo corso mette li confini all'antica Liburnia e Dalmazia.* Claram olim fuisse *Scardonam*, ex juridico conventu ejus constat, quia inde ju & Japydes & Liburni omnes petierunt, ut supra de Divisione ex Plinio cognovimus. E Tabula Peutingerorum in hoc vocabulo excidit littera, & scriptum exstat *Sardona*; sed & Plinius & Ptolemæus *Scardona*, quam ille XII M. P. a mari abesse tradit, & Strabo Σκαρδων, *Scardon*, lib. VII. Flumen etiam Τίτον, *Titum* scripsit Ptolemæus: at Plinius & Florus *Titium*, tribus syllabis, ut perinde ibi videatur littera excidisse.

Hæc de Liburnia maritima: minus cognita sunt ejus mediterranea loca, e quibus Agathodæmon *Aruciam*, *Tediastum*, *Ardotium*, *Stilupi*, & *Encum* Tedanio fluvio adposuit; quorum soli *Stilupini*, ab oppido illo nominati, a Plinio memorantur. Ulteriora sunt, Ὀυαρβαρία, *Varvaria*, unde *Varvarini* sunt apud Plinium; & in lapide Ravennate apud Gruterum pag. 564. num. 7.

D. M:
M. VALERIO.
M. F. CLAUD. CO.
LONO LIBURN
VARVAR. SCRIB. CL.
PR. RAVEN. VIX. ANN. L.
MIL ANN. XXVI.

& *Salvia*, quæ etiam in Antonini itinere a Sirmio Salonas ita legitur; Aldina autem *Silva*; & prope hanc *Afisia* & *Burnum*, unde apud Plinium sunt *Assesiates* & *Burnista*. De ceteris, *Adra*, *Arauzona*, *Ouporium*, *Nedinum*, & in Dalmatiæ limite *Blanona*, nihil habemus quod adferamus. De *Sidrona* Ptolemæi prope Savum, dictum in Pannonia est. *Romulam* addo ex itinere Antonini ab Aquileia Sisciam; & Peutingeriana Tabula, cujus hæc rationes sunt:

Romula XIII. *Quadrata* XIII. *Ad Fines* XX. *Siscia*.

In Antonini autem Itinerario hic ordo observatur:

<i>Senia</i>	— — —
<i>Avenadonem</i>	M. P. XVIII.
<i>Arapium</i>	M. P. X.
<i>Bibum</i>	M. P. X.
<i>Romulam</i>	M. P. X.
<i>Quadratum</i>	M. P. XIII.
<i>Ad Fines</i>	M. P. XII.
<i>Sisciam</i>	M. P. XXI.

Fortasse etiam *Quadratum* Liburniæ fuit, aut in fines ejus incidit: quemadmodum itiner ab Aquileia per Histriam, trajecto Liburniæ sinu, inter Jaderam & Tragurium percurrit, quæ non possunt in Liburniam non cadere, præsertim Blandona, ab Jadera xx milibus remota.

DAL

D A L M A T I A.

Dalmatia in antiquis monumentis, id est in nummis & marmoribus sæpe *Delmatia*, secunda vocali, dicitur. Jo. Harduinus refert, in nummis esse ADVENT. AUG. DELMATIAE, non *Dalmatie*. Et Hadriani nummo MET. DELM. id est Metallum Delmaticum. Dives enim provincia metalli fuit. Fragmentum Fast. consul. apud Gruter. pag. 298. num. 3.

L. CAECILIUS L. F. Q. N. METELLUS ANN. 10CX.

DELMATIC. PROCOS. DE DELMATEIS III. NOV.

Et pag. 529. n. 8. idem Gruterus NAT. DELM. Et pag. 574. num. 5. IN DELMATIA, ex Domitiani ævo. Nec vero nulla exempla sunt vocalis primæ. Grut. p. 402. num. 6. LEG. AUG. PR. PR. DALMATIAE. Et pag. 568. num. 3. in cippo Jaderensi:

D. M.

E. VETURIUS FLORUS

VETERANUS SCRIBA-

NA. DALMATA

VIX. ANN. LV.

Et Græci plerique *Δαλματία*, *Δαλμάται* & *Δαλματῆς*, Scylax, Strabo, Ptolemæus, Dio Cassius, Agathemerus, Procopius, & alii: solus fere Polybius nobis visus est qui Excerpt. Legat. cxxiv. *Δελματῆς* vocali secunda scripserit.

Fines supra descripsimus, a Titio amne ad Macedoniæ Mœsiæque limitem, inter montes Pannoniam terminantes, & sinum Hadriaticum. In litorali ora post Titii ostia primum vulgari censu est *Sicum*, *Σικὸν* Ptolemæi. Plinius lib. iii. cap. xxii. *Sicum*, in quem locum divus Claudius veteranos misit. Itaque vulgo opinantur Sebenigo esse, oppidum episcopale. Sed aliter oram illam descripsit nobis Plinius loco dicto. *Liburnia finis*, inquit, & initium *Dalmatie Scardona*, in amne eo, xii m. pass. a mari. Dein *Tariotæ* antiqua, & castellum *Tariona*, promontorium *Diomedis*, vel ut alii, *peninsula Hyllis*, circuitu c. m. passuum. *Tragurium civium Romanorum*, marmore notum: *Sicum*, in quem locum divus Claudius veteranos misit. *Salona colonia*, ab *Jadera* cxii. m. pass. Quos *Tariotæ* vocat, videntur *Autariata* Strabonis esse, quorum castellum *Tariona* fuerit. *Peninsula Hyllis*, si hoc loco fuit, illam fuisse necesse est, in qua *Tragurium* situm est. Et Græci *Hyllos* sive *Hylleos* *Liburniæ* jungunt. Dionysius vers. 385. *Θινὰς Λιβυρινίδας*, litora *Liburnica*, &

Ἰλλυρίων χθονὶ πᾶσαν, ὅση περιέκλιται ἰσθμῷ,

Hylleorum omnem terram, quacunque isthmo continetur, conjungit. In quem locum Eustathius ex Apollodoro (forte eo qui *περιήγησιν* scripsisse fertur) adfert, *μετὰ τῆς Ἰλλυρίας Αἰετῶν*, post *Hyllos Liburni colunt*. Sed nihil definimus, non ignari quod alii aliter interpretentur Græcos. Et *Hyllis* quoque *peninsula* tortasse alibi investiganda. Lucas Holstenius: *Hyllis est Sabioncello, sive peninsula Stagni*. Quoquo loco igitur *Hyllis* fuit, in oppidorum nos ordine inhæremus. Quod autem marmore notum *Tragurium* dicit, omnium consensu est oppidum *Trau*; post quod demum *Sicum* ponit, & deinde *Salonam*. Si certus hic ordo est (neque vero habemus unde impugnetur) *Sicum* inter *Tragurium* & *Salonam* fuisse necesse est. Locorum periti etiam ibidem rudera superesse adfirmant, ut Freschotus ostendit in Sebenico pag. 292. Strabo & Mela & Ptolemæus *τραγύρειον*, *Tragurium* in insula ponunt ejusdem nominis: sed major nobis est Plinii auctoritas, cujus verba

modo recitavimus; praesertim quum recentes ἀντέπται quoque confirmant. Joann. Lucius, Dalmata genere, & cum eo Jacobus Sponius, doctus peregrinator, observant, esse omnino peninsulam, quamvis per fossam, manu factam, videri possit insula.

Nobilissima in his oris *Salona*, colonia, Plinio & veteri inscriptione testantibus, quae Grutero referente pag. 23. num. 12. COLONIA MARTIA JULIA SALONA dicta fuit: & nummo Claudii apud Golzium COL. JUL. SALONA: & alio quem Ligorius descripsit COL. CLAUDIA AUGUSTA PIA VETER. SALONA, de quo autem Harduinus dubitat. Sic vetustis monumentis singulariter *Salona*: etiam Mela II. cap. III. extremo: *Salona, Fadera, Narona, Tragurium*, turbato ordine. Et Hirtius B. Alexandr. cap. XLIII. de Gabinio: *Salonam se recipiens in oppidum maritimum, quod cives Romani fortissimi fidelissimique incolebant*. Alii plurativo numero. Cæsar III. Civ. cap. VII. *A Salonis ad Orti portum*: & cap. IX. *M. Octavius cum iis, quas habebat, navibus Salonas pervenit*. Et veteri inscriptione apud Sponium Misc. Erud. Antiq. p. 179. VIAM GABINIANAM AB SALONIS ANDETRIUM APERUIT ET MUNIT. Ptolemæus: Σαλῶναι κολώνια, *Salona, colonia*. Lucanus lib. IV. vers. 404.

Qua maris Hadriaci longas ferit unda Salonas.

Græci etiam virili genere dixerunt ὁ Σάλων, *Salo*. Strabo lib. VII. pag. 218. τὸ ἐπὶ αὐτῶν Σάλων, *navale eorum [Dalmatarum] Salo*. Et Dio Cassius lib. LV. pag. 568. ἐπὶ τῶν ὁ Δαλματίας ἐπὶ Σάλωνι στρατεύσας, *Bato Dalmata Salonem oppugnans*. Zonaras de Diocletiano, se imperio abdicante, ἐν Σάλωνι, πόλει τῆς Δαλματίας, διήγει, ἢ τῆς αὐτῆς καὶ πατρὸς. nam *Salonensis* erat Diocletianus. *Salone* ergo privatus vitam transiit. Posteriores Græci etiam Σάλωνες pluraliter. Procopius lib. I. B. Goth. cap. VII. ἐπὶ Σαλῶνων ἀββαλαῖ, & μοχ, *Ρωμαῖοι Σάλωνας ἔχον*: & Pænius lib. IX. extremo, ἐπὶ ἀγρῶ γειτνιώντι Σάλωσι. Juridicum conventum habuit, ut supra ex Plinio demonstratum est. Nunc in ruinis jacet urbs quondam celeberrima, in vicino autem loco *Spalatum*, tamquam ex illius cineribus surrexit.

Inter Salonam & Naronis ostia Ptolemæus posuit *Epetium, Peguntium, Onaum*. Plinius lib. III. cap. XXI. ab Epetio nominat *Epetinos*: alterum, castellum vocat, interuallum substituit aliud. Ait enim: *Epetini. Ab his castella, Piguntia, Rataneum*. Ex Polybio Excerpt. Legat. CXXIV. Επέτιον memoravit. In Tabula Theodosiana ex his *Epetium* cum civitatis non vulgaris insignibus, & cum portu *Epetio* notatum est: deinde post VII millia *Onaum*. Antoninus itinere a Salonas Dyrrachium, alia nomina habet usque Naronam, *Pontem Tiliari, Tronium, Biludium, Aisustianas*, obscura omnia. Ab Narone ad Drilonis ostia Ptolemæus disposuit *Resinium, Epidaurum, Ascrinium* (Ἀσκρινίον) *Rizonicum sinum, Bulnam* (Βυλνάν) *Ulcinium, Drilonis ostia, Lissum*. Male Ptolemæus *Resinium*, quod Rhizinium est, anteposuit Epidauro. Secus enim & Plinius & auctor Tabulae Peutingerorum ordinaverunt. Clare cap. XXI. Plinius: *A Narone ante mille pass. abest Epidaurum*. Ab Epidauro sunt oppida civium Rom. *Rhizinium, Ascrinium, Buiua, Olchinium*. Tabula quoque XX millibus *Resinium* post *Epidaurum* constituit. Inter Naronem autem & Epidaurum Tabula interposita habet, sed corruptis quardam nominibus; *Ad turres, Delintum*, quod Antonini *Dallintum* est; *Parduum, Asanum*: & tum demum *Epitaunum*. Sic scribitur in Tabula: & inscriptione apud Grutero p. 573. P. VIBI MIMI EPITAU. EQ. R. qui cum Salonita ibi componitur: ceteri *Epidaurus* sive *Epidaurum*. Fuit autem *Epidaurum* colonia, ut Plinius tradit, & apud Golzium inscriptione est, COL. EPIDAUROM. LEG. IX. Ptolemæus feminea forma *Επίδαυρος*, *Epidaurus*: & Procopius lib. I. Goth. cap. VII. ἐς Επίδαυρον, & ἐξ Επίδαυρος ἀγορεύου.

Illyricum.

que, quod non dubitamus, muliebri genere. Situs ostendit, fuisse in loco ruinarum dicto Ragusa Vecchia, aliquot millibus ab Ragusa, nobili & præclara civitate.

Post hanc est *Rhizinium* Plinii, *Ῥίζιον* Ptolemæi, reductum in suum locum; *Resinum* Tabulæ; *Ῥίζε* Scylacis pag. 19. Strabonis & Stephani *Ῥίζων*, Livii *Rhizon* lib. XLV. cap. XXVI. *Anicius*, inquit, rege Gentio in potestatem redacto, *Rhizoni* & *Olcinio* urbibus *Licinium* præfecit. Incolæ Livio ibidem *Rhizonita*: *Ῥιζαῖοι* Straboni. *Ὁ Ῥιζαίων*, inquit, *κόλπος ἐστὶ, καὶ Ῥίζων πέλις*, *Rhizeorum sinus*, & *urbs Rhizon*, lib. VII. p. 218. quem sinum mox *Ῥιζικὸν κόλπον*, *Rhizicum* adpellat; Ptolemæus *Ῥιζωνικὸν κόλπον*, *Rhizonicum sinum*, quamvis oppidum a quo nomen est, *Ῥίζιον* vocaverat; nisi forte a recentiore manu hoc vocabulum est, quia hodie id oppidum *Risino* nominatur.

Sequitur, ad eundem sinum, *Ascrivium* Plinii; *Ἀσκρίον* Ptolemæi, quod Cattaro Harduinus interpretatur. Proxima *Buthia* Plinii, *Βουθήη*, *Buthoe* Scylacis & Stephani; *Βουθία* Tabulæ Theodosianæ; corruptæ *Βυθία*, *Buthia* Ptolemæi. Apud Sophoclem *Βουθία*, *Buthæen* dici, Berkelius ad Stephanum ex Etymologico confirmat. Scylax pag. 19. *Ἀπὸ τῆς Δελίωνος ποταμῆς εἰς Βυθίην ὁ πλῆξ, καὶ τὸ ἐμπόριον, αὐτὸν ποταμὸν καλεῖται Βυθόην, & ἐμπορίον*. Hodie Budoa vocari dicitur conservato nomine antiquo. Succedit consensu Plinii & Ptolemæi *Olcinium*, quod *Olchinium* Plinius scripsit, quia a Colchis derivat quasi *Colchinium*: Livio autem loco dicto est *Olcinium*. Sic puto scribendum esse; non *Olzinium*, quod in libris est; quia mox eodem cap. *Olciniata*, incolæ ejus urbis, per c scribuntur: quod Ptolemæus firmat, *Ὀυλκίνιον*, *Ulcinium*, per κ Græce exprimens. Nunc *Dulcigno* est, ut vel nominis consonantia probare potest.

Tandem *Lissus* ad Drilonem, vel post illum est, terminus Illyricæ regionis, ultra quam urbem incipit Macedonia. Plinius lib. III. cap. XXI. extr. *Retinet nomen in ora Nymphaeum promontorium: Lissum oppidum civium Romanorum ab Epidauris C. M. passuum. A Lisso Macedonia provincia*. Ptolemæo *Λισός* est ultima Illyrici ad maritimam Macedoniam. Portum capacem habuit, opus Dionysii Siceliotæ, qui coloniam *Lissum* deduxerat, quam ampliavit & muris cinxit, quod Diodorus Siculus refert lib. XV. cap. XI. Et parvus fluviolus adluit, *Anaprus* nomine, juxta quem gymnasia idem rex Dionysius exstruxit. Adjacebat *Ἀκρόλιος*, *Acrolissus*, arx in monte. Polybius lib. VII. cap. X. de Philippo rege: *θεωρῶν τὸν τε τῆς Λισσῆς περὶ βόλον, καὶ τὰ πρὸς τῇ θαλάττῃ, καὶ τὰ πρὸς τῇ μεσσηνίᾳ ἡσφαλισμένον ἀναφερόντως καὶ φύσει καὶ κατασκευῇ. τὸν τε παρακείμενον Ἀκρόλιον αὐτῷ, καὶ ἀπὸ τῆς εἰς ὑψὺς ἀνάτασιν, καὶ ἀπὸ τῆς αἰῶνι ἐρυμνότητι ἀπὸ τῆς φαντασίας, ὥστε μὴδ' αὖν ἐλπίσαι μηδὲν κατὰ κράτος εἶναι, contemplanς Lissi ambitum, egregie tam natura quam arte munitum: Acrolissum quoque ei adjacentem, partim quia mare in altum est elatus, partim ob reliquam munitionem ejusmodi præseferre speciem, ut per eam capi posse rem hominum sperare deberet. Erat autem *Acrolissus* non continuus, aut conjunctus urbi, sed μετὰ τῆς Λισσῆς καὶ τῆς ἀπὸ τῆς Ἀκρόλιος πρὸς τὸν ὑπάρχον, intervallum inter *Lissum* & radicem montis, in quo est *Acrolissus*. Post Gentii, Illyriorum regis, imperio parebat. Livius lib. XLIII. cap. XX. *Lissi rex Gentius erat. eo acciti legati, mandata exponentes, benigne auditi sunt*. Tandem mediæ ævi temporibus hæc urbs Prævalitanæ provinciae, quod ex Hieroclis Notitia adparet, contributa fuit. A Constantinopolitanis scriptoribus *Ελισσός* adpellatur, ut supra de fluminibus demonstratum est: hodie dicitur *Alissio*. Propinqua fuit *Bassania*, sed incertum, intrane limitem Illyrici, an Macedoniae finibus. Livius de illa lib. XLIV. cap. XXX. de Gentio rege: *ipse ad Bassaniam urbem quinque millibus ab Liso ducit*. Acque incerti sumus de oppido ab Romanis *Αρναίο*, quod Livio *Dimallum* dicitur lib. XXIX. cap. XII. Polybio *Δίμαλον*, simpliciter*

littera, lib. III. cap. XVIII. quod oppugnaturus consul Rom. εἰς τὴν Ἰλλυρίαν μετὰ τῶν δυνάμεων, in *Illyricum cum legionibus* venit. Promontorium *Nymphæum*, quod supra Plinius memoravit, quidam prope Lissium ponunt, ut sit Cabo di Redeni: quidam in oram Apollinarium producant.

Hæc de ora maritima Dalmatiæ. In mediterraneis Ptolemæus Ἀνδέριον, *Andecrion* ponit, quod Dionis Cassii Ἀνδέριον, *Anderium* castellum est, lib. lvi. pag. 579. Uterque vitiose. Verum nomen est *Andetrium*. Inscriptio vetus apud Jac. Sponium Misc. Erud. Antiq. p. 179.

ITEM VIAM GABINIANAM
AB SALONIS ANDETURIUM APERUIT
ET MUNIT PER LEG. VII.

Sic & Plinius recte vocavit lib. i i i. cap. xxii. *In hoc tractu*, inquit, *sunt Bærrum, Andetrium, Tribulium, nobilitata populi Romani præliis castella.* Strabo, una littera superflua, Ἀνδρέτριον dixit, *Andretrium*, idque vocat ἐρυμνὸν χωρίον, *munitum locum*. In Tabula Peutingeriana *Andretium*. Situm clarius descripsit Dio Cassius, loco dicto, de Tiberio Batonem obsidente: καταφυγόντι αὐτῷ εἰς Ἀνδρήριον τῆχ' ἐπ' αὐτῇ τῇ Σαλονῇ ἐπεκτισμένον περὶ δρυὸς ἐπὶ ὄρει, τό τε φρέγιον ἐπ' ἐνερκεῖ πάνυ καὶ δυσπερσβάτῃ περὶ ἐπετετείχιτο, φέρεγγι βραδείᾳ, ποταμὸς χειμάρρως ἐχέσας, ἐγκεκυλωμένον, *fugientem in castello Andetrio obsedit, quod erat ad ipsas Salonas edificatum in munita & inaccessa, profundis convallibus, quæ torrentes fluvios habebant, cinctum.* Ut situs ostendit, videtur castrum esse; quod hodie *Clissa* vocatur, cujus nomen a κλῆσα, *clausa* vel *clusura* est de qua Constantinus Porphyrogen. de Administr. cap. xxix.

Quæ præter hoc Plinius castella dicto loco Dalmatiæ nominavit, *Burnum* & *Tribulium* sunt: illud, dubium, idemne sit quod Βῆρον Ptolemæus in Liburnia dixit, & unde Plinii *Burnista* nominantur: diversa sane Harduino videntur, qui illud oppidum Liburniæ; hoc castellum Dalmatiæ attribuit. *Tribulium* autem, quod etiam nomen prodit, *Trebigni* videtur esse. In mss. *Triburium* est. Deinde Ptolemæo sunt *Ala* (Ἀλητα) & *Herona*. Antonini itinere a Salonis Dyrrachium, est *Alata*, quam a Sallunto xvii millibus in ortum videmus prolatam, ut ita minus certum sit, eademne *Ala* & *Alata*, an separata & diversa: *Salluntum* vero etiam in Peutingeriana expressum est. De *Herona* non superest alia, præter Ptolemæi fidem & auctoritatem: apud quem Ἀλὴ καὶ Ἡρώνα, *Aequum colonie* sequitur. Ex Zlatna Transilvaniæ inscriptio apud Grutero pag. 387. num. 4. huc referenda est:

P. CELSENIO CONSTANTI
DEC. COL. DELMATIAE
CL. AEQUO. ITEM DEC. COL.
DAC. V. A. XXX.

An etiam illa ex Alba Julia, pag. 33. n. 3. DEC. COL. AEQUENS. huc ducenda? Aequum dignumque videtur Reinesio Insc. Op. p. 712. ubi eodem refert Sertoriam quamcum DOMO AEQUO, puta oriundam colonia Aequo in Dalmatia.

Inter Heronam & Aequum Ptolemæus ponit Δελμίνιον, *Delminium*, quod ita etiam Appianus in Illyricis, teste Byzantino scriptore urbium, nominavit, qui liber Græce desideratur. Strabo sæpe dicto loco vocat Δάλμιον, *Dalmium*, Quadratus apud eundem Stephanum, Δέλμιον, ut in Palatino codice Salmasius invenit: in ceteris etiam Δάλμιον vel Δάλμινον exstat. Scilicet, quod Eustathius ad Dionysii vers. 97. notavit, ἡ πόλις λέγεται Δάλμιον, ἡ Δελμίνιον, ἡ Δέλμιον. Fuit olim urbs magna & potens, quæ genti nome

nomen dedit, ut *Delmata* vel *Dalmata* adpellarentur. Strabo, *Δάλμιον μεγάλη πόλις, ἢ ἐπώνυμον τὸ ἔθνος*, *Dalmium magna urbs, unde nomen genti est*. Eadem Appianus de Delminio. De situ nihil certi constat: ex Ptolemæi autem numeris & positione inter Andretium & Naronam in septentrione ponendum esse admonemur. Nasicam Scipionem eam urbem *μικρὰν ποιῆσαι*, captam *in tenuem statum redeisse*, ibidem Strabo adjecit. Id quod ab Aurelio Victore de Viris illustr. in hoc Nafica confirmatur. *Consul*, inquit, *Delminium, urbem Dalmatarum, expugnavit*. Consul autem fuit P. Cornelius Scipio Nafica cum M. Claudio Marcello i i. anno V. C. ixcviii. quinquennio circiter ante bellum Punicum i i i. Tantæ moræ & molis fuit superare Delmatiam, quippe ab Augusto Cæsare tandem omnis subjugata fuit.

Prætereuntes *Salonianam*, quam non novimus, ad *Naronam* venimus Ptolemæi ductu, quam ipse quidem, aut qui oscitanter transcripserunt, *Ναρεβονάν*, forte *Ναρεβῶναν*, *Narbonam* vocant, Gallicum nomen in Dalmatiam transferentes; verum autem nomen *Narona* ex multis probatum documentis est. Bene adscripsit Ptolemæus *κολώνια*, *colonia*. nam Plinius quoque cap. xxii. sæpe dicti libri: *Narona colonia tertii conventus, a Salona lxxxii m. p. adposita cognominis sui fluvio, a mari xx m. passuum*. Et nummus Titi apud Golzium, COL. NARONA. Etiam Antonini Itinerario, & Theodosiana Tabula *Narona* vocatur, ut ita de nomine satis conveniat: de dignitate nec Plinius nos sinit dubitare, qui & coloniam vocavit, & conventus sedem juridici, quem Cerauni, Dæsitiates, Daorizi, Docleatæ, Naresii, & aliæ gentes petant, e quibus supra plerasque descripsimus, de *Dæsitiatibus*, quos Strabo in Pannoniæ gentibus numeravit, hoc tantum addimus, quod bene Plinius in Dalmatia posuerit, quem antiqua inscriptio, a Sponio prodita, p. 179. tuetur,

TI. CAESAR DIVI AUGUSTI F.
AUG. IMP. PONTIF. MAX.
TRIB. POTEST. XXI. COS. III.
VIAM SALONIS AD CASTEL.
DAESITIATIUM PER MILLIA PASSUUM
CLVI MUNIT.

Quodnam vero sit *castellum Dæsitiatium*, & ubi situm, non facile quisquam exposuerit. Naronam in Ptolemæi serie excipit *Enderum*, *Ἐνδερῶν*, unde *Enderodunos* Labeatis conjunctos Plinius nominavit. Labeatæ autem Scodram tenuerunt, ut e. vicinis etiam de sede Enderodunorum judicari possit. Sed non opus aliunde petere qui ad *Enderum* nos deducat: quum nomen *Endero* maneat in Albania, sat fidus testis antiquæ positionis oppidi *Enderi*. Est autem in septentrionis plaga, prope fines Serviae. Populus *Labeatæ* Panno; *Labeates* Livio dicuntur.

Prætermittam *Chimæ*, sequitur *Δόκλεα*, *Doclea*, unde *Docleatæ* sunt Plinii, in conventu Naronitano. Dictum postea oppidum *Dioclea*. Aurelii Victoris epitoma: *Diocletianus Dalmata, Anuli senatoris libertinus, matre pariter atque oppido nomine Dioclea, quorum vocabatur, donec in æperum sumeret, Diocles adpellatus: ubi orbis Romani potentiam cepit, Graecum morem in Romanum convertit*. Proxima est *Rhizana*, de qua nihil occurrit memorabile: deinde *Scodra*, de qua aliquid in Drilonis expositione diximus, supra quem fluvium Plinius positam esse dixit, idemque *oppidum civium Romanorum*. Gentii regia facta: pars præcipua. Livius lib. xliv. cap. xxxi. *Ad Scodram inde ventum est, id quod Labeatæ vocant: non eo solum, quod Gentius eam sibi ceperat; sed et regni totius arcem; sed etiam quod Labeatium gentis munitissima longe est & difficilis aditu*. Duo cingunt eam flumina, *Ddd* *Clan-*

Clasfula latere urbis, quod in orientem patet, praefluens: Barbana, ab regione occidentis; e Labeatide palude oriens. Hi duo amnes confluentes incidunt Oriundi flumini; quod ortum e monte Scodro, multis & aliis auctum aquis, mari Hadriatico infertur. Coloniam ab Romanis eo deductam fuisse, Ligorius ex nummo Claudii probat, quem Holstenius etiam transcripsit, COL. CLAUDIA AUGUSTA SCODRA. Medio ævo Prævalitanæ provinci contributa est: nostris temporibus, pravato nomine Scutari Italici, Scadar incolis, ut referunt, dicta, nec hodie urbs ignobilis Turcorum: Labeatium etiam fuit oppidum Medeon, quo cognatos rex Gentius deposuerat. Livius lib. XLIV. cap. XXXII. Anicem Perpernam extemplo mittit ad comprehendendos amicos cognatosque regis; qui Medeonem, Labeatium gentis urbem profectus, uxorem cum duobus filiis, & Caravantium fratrem Scodram castra adduxit.

Quæ Scodram in Ptolemæi Dalmatia mediterranea sequuntur, *Thermidava, Siparuntum, Epicaria & Eminacium*, obscuriora sunt: etiam quæ in Itinerario inter Naronam & Scodram (itinere a Salonis Dyrrachium) ponuntur, *Leusinium*, in Tabula *Leusinium*: & *Anderba, Salluntum*, quod itidem in Tabula quoque conspicitur: *Alata, Birzminium, Cinnæ*, quod est Ptolemæi *Χίννα*, *Chinna*, Tabulæ *Sinna*, XII millibus a Scodra secundum Itinerarii rationes: XX secundum Tabulæ, qua *Scodra* nomen prave in *Scutari* est deformatum. Nec oppida ab Augusto exusta, *Priamonem, Niniam, Sinotium* tuis sedibus adsignare possumus, quorum nomina sola Strabo prodidit.

INSULAE ILLYRICAE.

Insulæ in ora Illyrica plures sunt, nec vero omnes nominatæ, aut ab omnibus singulæ eodem modo distributæ, aut eisdem distinctæ nominibus. Strabo lib. VII. pag. 218. *παρ' ὅλην, ἣν εἶπον παραλίαν νῆσοι μὲν αἱ Ἀψύρτιδες. - - - ἔπειτα ἡ Κυρακτική, καὶ τὰς Ἰάπυδας. εἰθ' αἱ Λιβυρινίδες περὶ τετραρχόντα τ' αἰριθμόν. εἰτ' ἄλλαι νῆσοι, γνωστόταται δ' Ἰάσσα, Τεργύριον, Ἰσσιῶν κτίσμα. Φάρθ, ἡ πρότερον Πάρθ, Παλίων κτίσμα. Τυριακὴν, quam explicavi, oram insulae sunt Ἀψυρτίδες, - - - deinceps est Κυρακτική pone Τεργύριον sequuntur Λιβυρινίδες, numero XL: tum αἱ, quarum nobilissima Ἰσσα; Tragurium, ab Ἰσσηνίοις condita: Pharus, quæ olim Parus, Partorum colonia. Pomponius Mela lib. II. cap. VII. has recenset: In Hadria Ἀψυρτος, Δυσκλάδος, Ἀψυρτίς, Ἰσσα, Πύργα, Ὑδρία, Ἠλεκτίδες, Νίγρη Κορκυρά, Τραγυρίον. Et Plinius lib. III. cap. XXI. Insulae ejus sinus cum oppidis præter supra significatas (significaverat autem Fertinates & Carictas populos ex insulis) Ἀθήριον, Ἀθήα, Κρέα, Γίσσα, Πορτύνια. Et cap. XXII. de Salonitano conventu: περὶ τῶν νήσων Ἰσσα, Κολεντίνι, Σεπάρτι, Ερεϊνί. Et eodem lib. III. cap. ult. Contra Ίαδερ est Ἰσσα, & quæ ἀπὸ τῆς Ἰσσης. Contra Λιβυρινὸς Κρέα aliquot: nec παλαιότερες Λιβυρινίδες, Κελαδύσσι. Contra Τραγυρίον Βαυο, & capitis λαδύνια Βράτσια: Ἰσσα civium Romanorum, & cum oppido Πύργα ἀπὸ τῆς Κορκυρά, Μελέα κορομμινά, cum Ονιδιῶν ὀππίδῳ, distat XXV M. πασσάλων, inter quæ & Ἰλνρὶκὴν Μελέα, unde κατὰ τὸς Μελεῖας ἀπὸ τῆς Μελέας Callimachus auctor est: XV μίλια ἄνω ἀπὸ τῆς Ἰσσης. Ptolemæus denique extremo lib. II. separavit Λιβυρινὰς Δαλματικὰς insulas: ex cujus dispensatione Λιβυρινίδες sunt Ἀψύρτις, Ἀψυρτος, in qua duo ὀππίδα εἰσιν, Κετῆα, Κρέα, & Ἀψύρτις, Ἀψυρτος: deinde insula Κερακτική, Κερακτική, cujus ὀππίδα εἰσιν Εὐφύριον & Κερακτική: tertia insula Σκαρδύνια, Scarduna, cujus ὀππίδα εἰσιν Ἀντίπολις & Ἀντίπολις. Dalmaticas autem insulas enumerat Ἰσσαν, Τραγυρίον, Φάρον, Τεργύριον, & Ἰάσσαν.*

Hæc sunt priorum de insulis illis opiniones: ex quibus componimus, conciliamus.

abjicimus & nonnullas superaddimus. Primæ juxta Histriam sunt *Apfyrtides* sive *Abfyrtides* Strabonis, quæ una est Melæ & Plinii, illi *Apfyrtis*; huic *Abfyrtium*; una etiam Ptolemæi *Apforos*. Nomen deduxit Strabo & Plinius lib. 111. cap. ult. ab Abfyрто, Medæ fratre, a sorore ibidem interfecto. Sed una est & plures sive duæ, quod una exiguo freto disiecta & ponte juncta fuit. Male autem Pomponius *Apforon* & *Apfyrtidem*, tamquam diversas insulas, prodidit, quum eandem esse ex Ptolemæo notum sit. *Dyscelados* Melæ nulla est, Vossio judice, ficta ex Issæ insulæ epitheto apud Apollonium Argonaut. lib. iv. versu 565.

Ἰσσαι τε δυσκέλαδος τε καὶ ἰμερτὴ Πιτύεια,

Issa malesona, desiderabilisque Pityea. Sed nexus geminatus repetitæ vocalæ τε videtur sententiæ Vossianæ repugnare. Plinii *Crexa* quoque non est insula, sed oppidum insulæ Abfyrtidis *Crepisa*, Κρέψα, si fides habenda Ptolemæo est. *Cyrtica* autem Strabonis est cum Plinio & Ptolemæo dicenda *Curieta*; etiam incolæ ejus *Curietae*. Hæc proxima est Abfyrtibus: litori autem propior quam illæ. *Celadussa* Plinii sunt ex Melæ *Dyscelado*. nam & illo modo in Melæ quibusdam libris legitur. Satis ergo supra de illa, etiam si plures sint, dictum est. *Cratea* ejusdem (non Creteæ) sic in mss. leguntur. Adjuvat lectionem Caryandensis Scylax, cujus Κεγραια, *Crateia* insulæ in hoc sinu sunt καὶ Φάρον καὶ Ἰσσαν, prope Pharum & Issam, una cum *Proterade* & *Olynta*, quas addit Crateiis.

Quæ contra Jaderam Plinio insula est *Lissa*, a multis cum celebriore *Issa* confunditur. At distinxit Plinius, illam contra Jaderam, ut dixi, statuens; hanc in iis, quæ objecta sunt Tragurio. Separavit etiam Antoninus, sive quisquis auctor Maritimi itinerarii, hæc serie insulas ad Dalmatiam & Histriam recensens: *Apforos, Brattia, Bolentia, Issa, Lissa, Corcyra, Melita*. Alteram autem *Issam* cum Pharo conjunxerunt veteres. Scylax pag. 17. situm quarundam insularum descripturus, dicit positas esse κατὰ Φάρον καὶ Ἰσσαν, juxta *Pharum & Issam*, tamquam maxime vicinas. Straboni est γνωσιμώτατη, notissima; Agathemero lib. i. cap. v. ὀπίσθημότερα, insignior. Livius lib. xliii. cap. ix. *Octo naves ornatas Brundisio senatus censuit mittendas ad C. Furium legatam Issam, qui cum presidio duarum Issam navium insula præerat*. Apollonii versum supra vidimus de hac insula: Polybius Teutæ reginæ restitisse ait, ideoque ἐπολιόχει τὴν Ἰσσαν, urbem insulæ ejusdem nominis, obsidione cinxisse, lib. 11. cap. viii. Hinc *Issaici lembi*, genus navigii, apud Livium lib. xxxi. cap. xxi. denominantur, quod navigandi studium & peritiam Issensium ostendit. Plura de Issa infra suo loco: hæc, ut discerpatur ab obscuriore *Lissa*.

Plinii *Bovo*, ut in MSS. est, Tragurio opposita: alius *Boa* dicta, aut pluraliter *Boæ*. Erat autem poenæ locus, quo damnati deportabantur. Lege LIII. Cod. Theod. de Hæreticis: *Præcipimus ipsum machinatorem in insulam Boam festina celeritate deduci*. Et Ammianus lib. xxii. cap. iii. *contrusus est in insulam Dalmatiæ Boas*. Et lib. xxviii. cap. v. *quum senatus eum ad Boas, Dalmatiæ locum, exterminasset*. Hodie vocatur *Bua*, eique proxime Tragurium est adjectum. Insula *Brattia*, quam *capris laudatam* Plinius dixit, etiam maritimo itinerario, ut vidimus supra, laudata est. nunc *la Brazza* Italis, vella *Brassa*.

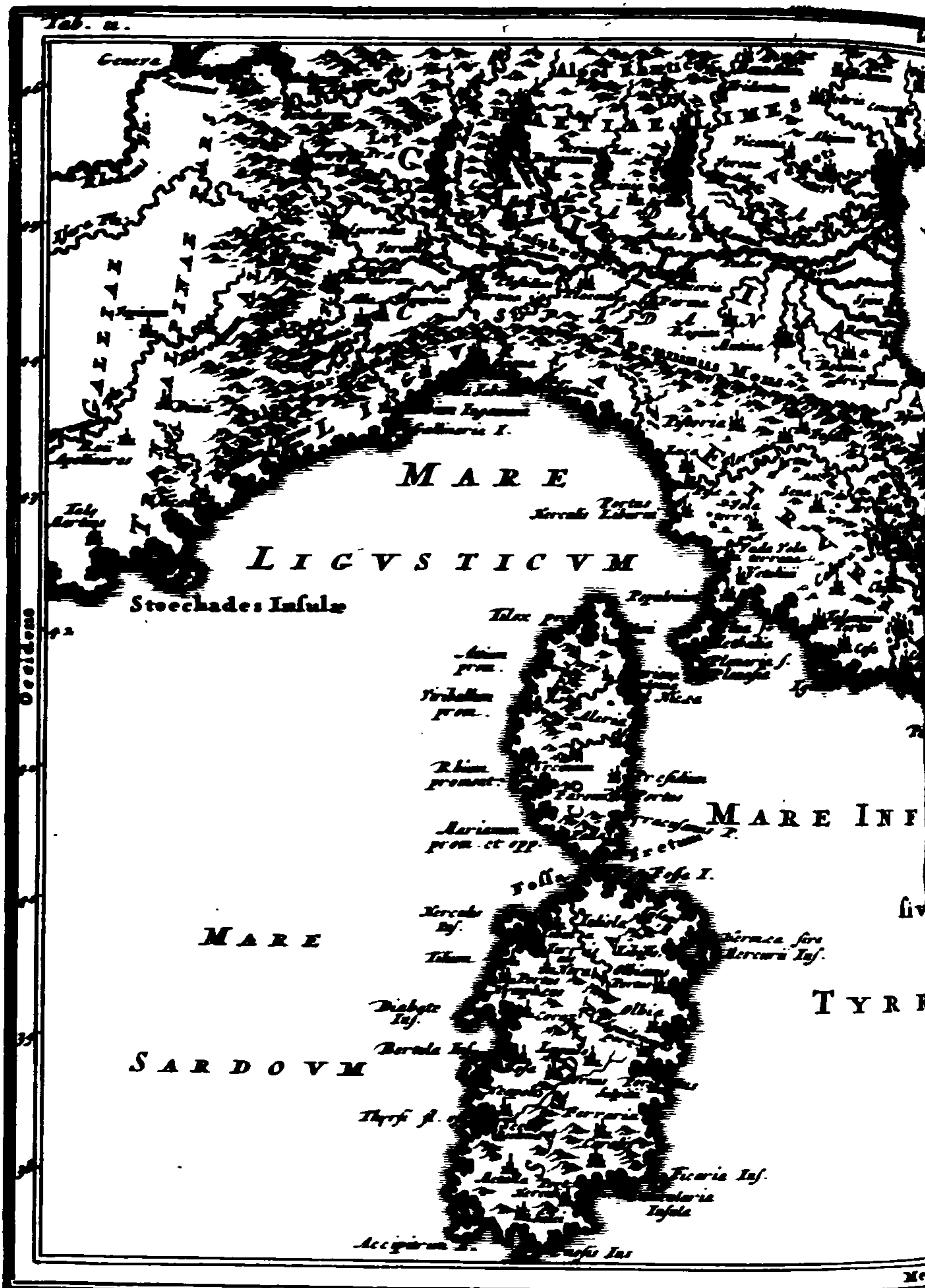
Insula *Scardona* sive Σκαρδωνία Ptolemæi est Liburniæ subiecta, diciturque duo oppida habere *Arbam* & *Collentum*. An a Scardonitis, continentis populo, seu civitate, ædificata insula, aut colonia in illam deducta, quia communi nomine utebantur? & num eadem Plinii *Arba* est, ab oppido nominata? Ita videtur Ortelio. At *Arbam* Plinius cum Abfyrtide conjungit, vicinamque ponit Histriæ: Colentinos autem, ab altero Scardone oppido denominatos, idem cum Issæis conventui Salonitano contribuit.

Quis autem credit unius insulae duo oppida diversis censeretur conventibus? Hoc est quod suspectam mihi *Scordonam* insulam facit, quae si omnino aliqua fuit, id tamen dubitari potest, an *Arba* & *Collentum* fuerint ejus oppida, quia illa nomina diversis & longe disjunctis insulis imponit Plinius. De *Arba* modo diximus, quam propinquam Japydiae vel ipsi Histriae constituit; & etiamnum id nominis, *Arba*, insula Venetis est in Planatico sinu, inter Gissam & Curictam, contra Seniam oppidum continentis: de *Colento* ipse Plinius tam diligenter scripsit, ut curatius non potuerit. Rursus, inquit, in continente colonia *Jadera*, quae a Pola CLX M. P. abest: inde triginta M. *Colentum* insula: XVIII. ostium *Tauris* insulae. Plinii *Gissa* videtur plerisque Pago esse, inter Curictam & Aenonam sita: certo non probatur. *Electridas* Melae Plinius ex Hadria exterminavit, ostenso errore Græcorum, quos ille sequutus erat, de quo in Germania sub finem, dicta plura sunt.

De *Issa* supra copiose actum est, quum a *Lissa* distingueremus. Addo, Plinium lib. III. et nemo vocare *civitas Romanorum*, intellige urbem insulae ejusdem cognominis. Hirtius lib. Alexandr. cap. XLVII. vocat *nobilissimum regionum earum oppidum*. Vatinius, inquit, lib. III. contendit in insulam *Issam*, quod eo se recepisse ex fuga credebatur Octavius. Erat *Issa* *regnum earum oppidum*, conjunctissimumque Octavio. Ex ejusdem belli cap. XLV. dicimus in eodem sinu esse insulam *Tauridem*, juxta quam victus Octavius a Vatinio, in insulam *Issam* se fuga recepisse credebatur. Hirtius dicto loco: Octavium, quum Vatinium classem magna ex parte confectam ex naviculis actuariis habere cognovisset, confusus sua classe, subivit ad insulam *Tauridem*, qua regione Vatinius insequens navigabat, non quod Octavius ibi restitisse sciret, sed quod eum longius progressum insequi decreverat. Quum propius *Tauridem* accessisset, & reliqua. Propinqua ergo *Issae* est *Tauris* insula, quia inde proxime fuga victo in *Issam* patuit, nec vero ab alio memoratur, haud dubie ex XL. illis Liburnicis, aut Ἰσσαι, alius, e quibus tantum *Issam* Strabo nominavit.

Post *Issam* ex nobilioribus insulis fuit *Pharia* Plinii; Φάρος. *Pharus* Strabonis, aliorumque Græcorum. Scylax p. 17. *Proteras, Cratia, Olynta & Φάρον καὶ Ἰσσαν, prope Posonium & Issam*. Agathemerus lib. I. cap. V. Εἰσι ἐν τῷ Ἀδριακῷ νῆσοι αὐτῶν τὴν Ἰσσαν καὶ τὴν Φάρον, καὶ ἡ Μέλαινα Κορκυραία, καὶ Φάρος, καὶ Μελίτη, *Sunt in Hadriatico prope insulae propter oram Illyrici, quarum insigniores sunt Issa, & Corcyra Nigra, & Pharus, & Melite*. Stephanus Byzantius: Φάρος νῆσος ἐν τῷ Ἀδριακῷ, *Pharus insula in Hadriatico*. Addit ex Ephoro, esse κτίσμα Παρίων, *coloniam Pariorum*. Idem Strabo tradit lib. VII. Φάρος, ἡ πρότερον Πάρος, *Pharus, antea Parus dicta, Pariorum colonia*. Et Diodorus Siculus lib. XV. cap. XIII. Πάροι καὶ τινὰ χρησμένον ἄπικται ἐν τῷ Ἀδριακῷ, *ἐκτίσαν ἐν αὐτῷ νῆσον ὀνομαζομένην Φάρον, Parii, oraculi nomine coloniam dicentes in Hadriaticum mare, in eo condiderunt insulam Pharus dictam*. Polybius lib. III. cap. XVIII. etiam Φάρον, *Pharum*, dixit, & πόλιν ὀχυρὰν, *munitionem*, quamquam Stephanus id exemplum ad continentis urbem referat: non videmus quid impediatur, quo minus de insula, continenti proxima, interpretemur. Hae Φάρος, *Pharus* est: Ptolemaeo Φαρία, καὶ πέλις, *Pharia, & pars ejusdem nominis*. Plinius eandem *Phariem* esse, ut supra cognovimus. Hodie censetur *Lecina* insula esse.

Post hanc, interjecta *Hylli* peninsula, est *Corcyra*, cognomento *Nigra*, ut Plinius ait, quod a Graecis est, qui Μέλαινα cognominant, ut ab Jonii maris majore insula discernatur. Agathemerus, ἡ Μέλαινα Κορκυραία; Ptolemaeus Κέρκυρα ἡ Μελαίνα. Hec *Cinzola*. *Nigra* a stem cognominatur a silvis procerarum arborum, quibus praeter contecta est. Tandem est *Melita* Plinii, Μελίτη Agathemeris, Μελίτη νῆσος, *Melita insula* Ptolemaei. Unde catulos cognominari *Melitenses*, Plinius dicto loco ait.

est. Nunc Italis *Melede* vocata, in potestate Ragusanæ reipublicæ, cui plures sub-
sunt insulæ, cum peninsula Hylli. Jacobus Sponius Itinerario Dalmatiæ p. 88. *En*
poursuivant nostre Route nous vîmes les isles d' Augusta, de Mezzo & de Meleda, qui appar-
tiennent à la republique de Ragusa. Plinii *Elaphites*, ut nomen ostendit, a multitudine
cervorum adpellantur: quot numero, incertum, quia inconstantius de eis scriptum est.
Libro Frobenii i 12. Harduini iv. numerale signum, præmittitur.

CAPUT IX.

DE

ITALIA.

Italiam, antequam hoc nomen sortiretur, *Saturnia*, *Oenotria*, *Hesperia*, *Ansonia*
traditur adpellata, quæ nomina aliquando apud Poetas remanent. Virgilius Georg.
ii. vers. 173.

*Salve, magna parens frugum, Saturnia tellus,
Magna virum;*

qui vero ipse fatetur; alias huic adpellationes successisse, lib. viii. Aeneid. vers. 322.

Sapius & nomen posuit Saturnia tellus.

Nomen autem a Saturno esse, ibidem latitante, cum pulsus ab Jove filio fuisset, nemo
est qui ignoret. Alterum nomen est *Oenotria*, *Oenotria*, ab antiquis incolis *Oenotris*. Vir-
gilius lib. vii. vers. 85.

Hinc Itala gentes omnisque Oenotria tellus.

Quod ipse lib. i. Aeneid. vers. 530. adjuncto & tertio nomine *Hesperia*, interpretatur:

*Est locus, Hesperiam Graii cognomine dicunt,
Terra antiqua, potens armis atque ubere gleba:
Oenotri coluere viri; nunc fama, minores
Italiam dixisse, ducis de nomine, gentem.*

A Græcis ergo *Hesperia* nomen est, quod occidentalem regionem sonat, qualis Italia est.
si ad Græciam referatur. Aeneidos i i. vers. 781. Creûsa Aeneam adloquitur:

*Ad terram Hesperiam veniens, ubi Lydius arva
Inter opima virum leni fluit agmine Tiberis:*

& Lucanus lib. i. vers. 404.

Finis & Hesperia promoti limite Varus:

ac Silius Italicus lib. i. vers. 50. *Cannas tumulum Hesperia* dixit, id est Italiæ. Est &
Hispania *Hesperia*, sed cum *ultima* cognomine: ut in illo Horatii lib. i. oda xxxvi.

Qui nunc Hesperia sospes ab ultima:

at si Italiæ hoc nomen epitheton adjiciendum est, *Hesperia magna*, a magnitudine
imperii atque rerum adpellatur. Iterum Virgilius Aeneid. i. vers. 569.

*Ser vos Hesperiam magnam, Saturniaque arva,
Sive Erycis finis, regnumque optatis Acesten;*

quod etiam propter eandem causam etiam *Italia* cognominatur *magna* Aeneid. iv.
vers. 245.

*Scd nunc Italiam magnam Gryneus Apollo,
Italiam Lyciae jussere capeffere sortes.*

Tandem etiam *Ausonia* dicta fuit Italia, nisi hoc ex primis & antiquissimis fuit adpellationibus. Aeneid. vii. v. 54. de Lavinia nubili:

*Multi illam magnam e Latio totaque petebant
Ausonia.*

Et lib. xi. Aeneid. vers. 252.

*O fortunata gentes, Saturnia regna,
Antiqui Ausonii.*

Ad quæ verba Servius commentatus est: ANTIQUI AUSONII, quia qui primi Italiam tenuerunt, Ausones dicti sunt. Et quia a Græcis hæc cognomenta sunt, non nescimus inferiori Italiae, Græcis cognitæ præ superioribus partibus, imposita præcipue fuisse, & tam Ausones, quam Oenotros in certis partibus, difficulter autem ob antiquitatem definiculis, sedem habuisse: postea nomina sua universæ Italiae concessisse, quod etiam poëtae imitati fuerunt, quibus solis hæc nomina conservata sunt: apud ceteros obsoleverunt, *Italia* vocabulo in illorum locum subrogato. De cujus adpellationis dubitata origine, ceterisque nominibus antea commemoratis, eorumque successione, Dionysius Halicarnassicus disseruit lib. i. pag. 28. qui, postquam dixerat, Italiam secundum quosdam quasi *Vitalium*, dictam putari, a titulo seu bove Herculis, ibi deperdito, & per totam regionem quæsito; id vero nominis μεταπεσὼν ἀντὶ χρόνον εἰς τὸ νῦν ὄνομα, processu temporis in presentem formam mutatum esse; tum hæc plane & perspicue subjecit: εἴτε, ὡς Ἀντίοχος Φησιν, ἐπ' ἀνδρὲς ἡγεμῶν, ὅτε, ἰσως καὶ πιθανώτερον εἰναι. εἴτε, ὡς Ἑλλάνικος οἶεται, ἀπὸ δὲ τῶν καὶ ὀνομασίαν τῆς γῆς ἔχον, ἐκείνῳ γ' ἐξ ἀμφοῖν δῆλον, ὅτι καὶ ἡ Ἑσπερίαν ἡλικίαν, ἢ μικρῶ πρόθεν, ἔτι αὐτὴ μείζων. τὸ δὲ πρὸ τῶν Ἑλλήνων μὲν Ἑσπερίαν καὶ Αὐσονίαν αὐτὴν ἐκάλεον. οἱ δὲ Περσέων Σαρδηνίαν, ὡς εἰρηταί μοι πρῶτερον. Sive, ut Antiochus [Syracusanus] ait, a duce, quod fortasse verosimilius est; sive ut Hellanicus opinatur, a tanto nomen hoc [Italia] accepit: illud certe ex amborum auctoritate liquet, Herculis ætate, aut paullo ante, sic nominatam esse: superiore vero tempore Græci Hesperiam & Ausoniam eam vocabant, indigena Saturniam, ut supra dictum est. Verosimilius ergo Halicarnassensi fuit, a duce *Italo*, quod etiam supra producto versu Virgilius censuerat, adpellatam *Italiam* esse, quam a bove aberrante, quæ Antiochi erat opinio; aut ab antiqua voce Græca, quæ Varronis sententia est est apud Gellium lib. xi. cap. i. *M. Varro*, inquit, in antiquitatibus rerum humanarum, terram *Italiam* de Græco vocabulo adpellatam scripsit: quoniam boves veteri lingua *italai* vocati sunt, buccæque in ea terra gigni pascique solita sunt plurima. Quod vero plures terre armentoriarum sunt, nec inde ulla alia sibi adsumsit nomen, probabilior est, Halicarnassensi quæ πιθανώτερον videbatur, eademque Virgilii opinio, Aeneid. i. vers. 533.

minores

Italiam dixisse ferunt ducis de nomine gentem.

Obscura & incerta Italiae nomina, id est unius tantum auctoris fide cognita, prætermittimus, ut sunt *Argessæ* apud Tzetzen (scholiasten) Lycophronis ad vers. 1232: & *Cienæ* apud Hesychium ex Antiocho Xenophane; & *Camefene*, ut regionem, in qua Janiculum est, nescio an omnem Italiam, Protarchus Trallianus dixit, referente Macrobio lib. i. Saturn. cap. vii. Nec antiquissimos populos Italiae, Aborigines, Ausones, Oenotros aliosque curamus ita, ut de limite illorum magnopere solliciti simus: qui vero Romanorum temporibus in Italia populi fuerunt, ex divisione in regiones manifestum fiet, ubi cuilibet parti suæ gentes adsignabuntur. Divisionem autem præcedant fines

Italia.

flumina, ut ex illis totum prius, quam partes, cognoscamus: & ex his divisionis fundamentum, plerisque populis a natura constitutum, accipiamus.

Fines Italiae sunt maiorem partem ita supero inferoque mari firmati, ut neque ignosci, neque mutari facile possint. Reliquam partem Alpes summæ definiunt a mari Ligustico usque ad Pannoniam, & ubi illæ desinunt juxta Hadriaticum mare, flumen per Histriam delabens Arsia. Ptolemæus quidem lib. III. cap. I. etiam gentes nonnullas trans Alpes sitas in Italia censuit, ut fines dilataret: sed malumus cum aliis Italiae terminum in summis Alpium constituere, quarum ἔρη, *montes*, ἐν τείχεσσι χώματι περιέχεται, ἐν περὶ βλητῇ Ἰταλίας, *in muri forma circumjacent Italia*, ut scite Herodianus dixit lib. II. cap. XI.

Flumina Italiae sunt quam plurima, saltem plura nominata & descripta ab historicis & geographis, quam in ulla parte ac regione terrarum orbis. Italia enim ut feracissima ingeniorum fuit, ita his quoque debuit accuratiorem sui, quam aliarum regionum descriptionem. Omnia nunc singulatim prænarrare, antequam regiones explicemus; nimium erit: etiam superfluum, quia in suis quæque regionibus denuo occurrent enarranda. Contenti ergo erimus vel majores tantum fluvios jam proponere, vel ex minoribus præcipue illos, qui ad divisionem provinciarum siue regionum aliquid adferunt.

Primas partes, quamvis in media Italia, *Tiberis* tenet, quem *sceptriferum* Silius lib. III. vers. 368. vocavit. Oritur ex Apennino, & Tisernum ac Perusium præterlabitur, auctusque *Tinia*, *Clani*, *Nare*, nunc urbi prior *Fabarim*, *Alliam*, *Cremoram* tandem *Anienem* accipit, & gemino ostio infra urbem Tyrrheno mari infunditur. Hic non Latium solum, sed Sabinorum etiam agrum, & Umbriam cis Apenninum, ab Etruria, quam dextra ripa tangit, separat. Huic proximus, non situ, sed nobilitate est *Padus*, qui sæpe etiam *Eridanus* adpellatur vetustiore nomine. Diodorus Siculus lib. V. cap. XXI. ἢ ὁ Φαέθωντος πέτρωντος πρὸς τὰς ἐκβολὰς ἢ νῦν Πάδω καλεσμένον ποταμὸν, τὸ δὲ παλαιὸν Ἐριδανὸν προσαγορευμένον, *quum Phaethon delaberetur in ostia fluvii, qui nunc Padus, quondam Eridanus dicebatur*. Plinius lib. III. cap. XVI. Græcis auctoribus id adpellationis imputat. *Padus*, inquit, *Græcis dictus Eridanus, ac pona Phaethontis alluvians*. Imitantur hos Latini poetæ. Virgilius Georg. I. vers. 481.

Proluit infans contorquens vortice silvas

Fluviorum rex Eridanus.

Et Propertius lib. I. elegia XII.

Quantum Hypanis Veneto dissidet Eridano.

Nec minus poetæ Latini, quum fere omnes scribentes prosa, eundem amnem *Padum* vocant. Lucanus lib. IV. versu 134.

Sic Venctus, stagnante Pado, fusoque Britannus

Navigat Oceano.

Oritur in Cottis Alpibus monte Vesulo & Cisalpinam Galliam in Transpadanam secans & Cypadanam, utrimque fluminibus ex ceteris Alpibus & Apennino auctus non exiguis, septem ostiis in Hadriaticum mare exoneratur. Pomponius Mela lib. II. cap. IV. *Padus, a multis radicibus Vesuli montis exortus; parvis se primum fontibus colligit, & aliquatenus exilis amnis est, mox aliis amnibus adeo augebitur atque alitur, ut se per septem ad postremum ostia effundat*. Præcipui fluvii quibus Padus augetur ex Alpibus Penninis & Rhaeticis sunt *Ticinus*, *Agroa*, *Ollus*, *Almus*: ex Ligusticis montibus, & Apennino, *Tanarus*, *Ticcia*, *Taro*, & *Ilva*, *Laticus* & *Rhenus* parvus. De singulis in regionibus suis agemus.

Legimus etiam *Padum*, finit. Galliae, & *Macra*, Etruriam & *Lagumam* effluere.

minans. Plinius lib. III. cap. v. *Flumen Macra, Liguria finis.* Et mox: *Pater u*
Liguriae inter amnes Varum & Macram.

Etruriam secut *Arno*, fluvius nobilior, Florentiam & Pisas adluens, & has una *An*
five *Ansur*, amnis minor. De Pisana urbe Rutilius Itiner. lib. I. vers. 566.

Quam cingunt geminis Arno & Ansur aquis.

Latium ab Etruria ut *Tiberis*, ita *Liris* a Campaniae ora sejungit: superius autem, id est
septentrionem versus, ubi *Fibrenum* *Liris* accipit, excedit hunc amnem Latii novi limen
de quo infra dicturi sumus. Campaniae flumina sunt *Vulturnus* amnis & *Liternus*, quorum
ille Capuam adluit; hic, *Acerras*. Idem *Linternus* scribitur, & alio nomine *Clan*
Virgilius Georg. II. vers. 225.

- - - *vacuis Clanus non aequus Acerris.*

Et Silius Italicus lib. VIII. vers. 536.

Clanio contenta semper Acerra,

propter crebras exundationes, quibus oppidum infestatur. *Silarus* amnis Picentini
Lucanis: hos a Brutiis *Lauis* distinguit. In sinum Crotoniensem effluunt *Neathus*, de
quo Ovidius Metamorph. XV. vers. 51.

Præterit & Sybarin, Sallentinumque Neathum,

ultra fines Sallentino cognomine a poetis promotum, de quo infra dicturi sumus: & *Crim*
issus five *Crimissus* Stephani: in sinum Tarentinum *Sybaris*; & *Siris*, *Aciris*, inter quos *He*
raclea sita; *Casuentus*, *Bradanus*, inter quos Metapontum; & ad Tarentum *Gale*
five *dulce pellitis ovibus Galei flumen*, ut Horatius vocat lib. II. Oda VI. Idem flumen
etiam *Eurota* dictum fuit, Polybio testante lib. VI. cap. XXVIII. *ἔχον ἐπὶ τὴν οὐρανὴν τὴν*
ἰωνίαν & τὴν ἑλληνικὴν ἀναδαικνύον πρὸς τὴν ἑσπέρην, ἀπὸ τῆς οὐρανίας τοῦ Λακεδαιμονίου
Lacedaemoniorum colonia Tarentum fuit. Ovidius dicto XV. Metam. vers. 50.

Navigat Ionium: Lacedaemoniumque Tarentum

Præterit.

Apuliae nobilissimus fluvius est *Ansidus*, Horatio tauriformis ille *Ansidus*.

Qui regna Daunii præfuit Appuli:

Quam fecit horrendamque cultis

Diluvium meditatatur agris,

lib. IV. oda XIV. Floro lib. II. cap. VI. *documentum cladis [Cannensis] cruentus aliquando*
Ansidus. Polybius lib. III. cap. CXI. de hoc flumine observat, quod *μόνον ὁ Ἀπὸ τῆς*
Ἀπυλίας, ὁ ἄλλος Ἀπεννίνου διὰ τὴν περὶ τὴν ἑσπέρην. In Hadriae ora multi sunt fluvii regionum
terminatores. *Frento* enim dirimit *Frentanos* ab *Apulis*: *Matrinus* & *Aesis* Picenum de
finiunt: *Umbriam Aesis* & *Rubico*: & alter simul terminus *Galliae Cisalpinæ* erat, notum
ex civilis belli initio. Suetonius Cæsare cap. XXXI. *Consequutus cohortes ad Rubiconem flumen*
qui provincia ejus finis erat, paululum constitit: ac repitans quantum moliretur, concessit
proximos, Etiam nunc, inquit, regredi possumus. quod si ponticulum transierimus, omnia
in manus agenda erunt. *PONTICULUM* vocat, quia exiguus fluvius est. Lucanus lib. I. vers. 187.

- - - *Ut ventum est parvi Rubiconis ad undas.*

Nihilominus terminus erat provinciae. Cicero Philipp. VI. cap. III. *flumen Rubiconem*
qui finis est Galliae. Et Lucanus dicto libro I. vers. 213.

Fome cadit modico, parvumque impellitur undis

Poniceus Rubico, quum fervida canduit aestas:

Perque imas serpit valles, & Gallica certus

Limex ab Ansonis determinat arva colonis.

Inter hunc & Aesim *Ariminus*, *Pisaurus*; sed nobilior clade Asdrubalis factus *Metaurus*.
Horatius lib. iv. oda iv.

*Quid debeat, o Roma, Neronibus,
Testis Metaurum flumen, & Asdrubal
Devictus.*

Ultra Padum proximus *Athesis*, ex Rhætorum Alpibus ruens, Tridentum & Veronam præterfluens. Virgilius lib. ix. vers. 680.

Sive Padi ripis, Athesin seu propter amænum.

Euganeos, veterem populum, a Venetis terminavit; & ab Verona flectit cursum, & *Pado* in Hadriaticum mare deferitur. Inter utrumque, *Athesim* & Padum, minor quidam fluvius est, *Tartarus*, tandem per fossam Pado conjunctus, unde Plinius lib. iii. cap. xvi. *Tartarium ostium* vocat. Tacitus lib. iii. Hist. cap. ix. *Cacina inter Hostiliam vicum Veronensem, & paludes Tartari fluminis castra permuniit: tutus loco, quoniam contra flumine, latera obiectu paludis tegerentur.* Quod idem flumen oppidum *Atriam* adluit, inde *Ατριάων ποταμός*, *Atrianus amnis* Ptolemæo est. Succedit *Medoacus* geminus, major & minor, sed confluentes in unum alveum, qui & ipse Padi ostio septentrionali miscetur. Plinius dicto loco: *Edronem* [portum faciunt] *Medoaci duo, & fossa Clodia. His se Padius miscet, & per hac effunditur.* Distinctionis signa, maior, minor, addita in Tabula Peutingeriana. Qui sequuntur, *Silis*, *Plavis*, a paucis memorantur: *Liquentia* ex montibus Opiterginis, Plinio lib. iii. cap. xvi. quem *Serius* etiam *Aeneid.* ix. vers. 679. *liquentia flumina* vocari credit, & *Liquetia* potius, quam *Liquentia*, pro fluminis nomine habet, atque ita legendum in Virgilio censet. Reliquos fluvios ita dicto loco enarrat Plinius: *colonia Concordia: flumina & portus, Romaninum, Tilaventum majus minusque, Anassum in quod Verramus defluit; Alsa, Natiso, & Turro, præfluentes Aquileiam coloniam, xv m. p. a mari sitam.* Tilaventum, *Τιλαίεμπος ποταμός* Ptolemæo, id est *Tilavemptus fluvius*: in Alsam projectus Constantinus, Constantini M. filius, ut Epitoma Victoris refertur.

Post Aquileiam est *Sontius* fluvius. Cassiodorus lib. i. epist. xvi. Theodorici verbis: *Sonti fluente transmisimus, ubi primum Italia nos suscepit imperium.* Hodie Lisonzo vocatur. Recipit idem ex transverso adlabentem fluvium *Frigidum*, ad quem miranda victoria Theodosius Eugenium superavit. Socrates lib. v. cap. xxv. *γίνεται συμβολή περὶ ποταμῶν τὸ καλούμενον Φρύγδον, πρᾶξιον committitur ad fluvium, quem Frigidum vocant.* De eodem proelio Claudianus i. Conf. Honor. vers. 99.

*Alpina rubuere nives, & Frigidus amnis
Mutatis sumavit aquis, turbaque cadentem
Staret, ni rapidus juvisset flumina sanguis.*

Est quoque in Peutingeriana Tabula fluvius *Frigidus* post Pontem *Sonti*: & Antonini itinere ab Urbe in orientem, hic ordo servatus est:

<i>Altino</i>	—	—	—
<i>Concordiam</i>	M.	P.	XXXI.
<i>Aquileiam</i>	M.	P.	XXXI.
<i>Fluvium Frigidum</i>	M.	P.	XXXVI.
<i>Longaticum, mans.</i>	M.	P.	XXII.
<i>Aemoniam</i>	M.	P.	XVIII.

In proximo est nobilissimus *Timavus*, fons, lacus, flumen, portus. Virgilius Aeneid. i. vers. 244.

Antenor potuit

----- fontem superare *Timavi*,

Unde per ora novem, & vasto cum murmure montis

It mare praeiuratum.

Livius lib. xli. cap. i. lacum *Timavi* vocat. Profectus, inquit, ab *Aquileia* consul, castra ad lacum *Timavi* posuit. Scilicet ex lacu septem vel novem capitibus hic amnis profluit.

Pomponius lib. ii. cap. iv. In oris proxima est a *Tergeste*, *Concordia*. Interfluit *Timavus* novem capitibus exsurgens, uno ostio emissus. Et Claudianus vi. consul. Honor. vers. 197.

Mincius, inque novem consurgens ora Timavus.

At Strabo lib. vii. pag. 148. ἱερὸν δὲ Διομήδους ἐστὶν ἄξιον μνήμης τὸ Τιμαυον. λιμένα γὰρ ἔχει, καὶ ἄλλοι εὐπρεπές, καὶ πηγὰς ἔχει ποταμὶς ὕδατος, ἐκ τούτων εἰς τὴν θάλατταν ἐκπίπτουσι. καὶ βαθεῖ ποταμῷ, *Templum Timavum Diomedis memorabile est: portum habet, & lacum amnem*, etiam fontes septem aquae fluvialis, statim lato altoque flumine in mare exeuntis. Poetae sic describunt, ut apud Patavium in Venetis, aut prope illos videatur esse. Unde Patavinum Livium Papinius Statius lib. iv. silv. vii. extr. *Timavi alumni* vocat: & Sidonius carm. ix. vers. 196. *Euganeum Timavum*, ab Euganeis, Venetorum ab occasu vicinis, denominat. Nec aliter Lucanus lib. vii. vers. 192.

Euganeo, si vera fides memorantibus, augur

Colle sedens, Aponus terris ubi fumifer exit,

Atque Antenorei dispergitur unda Timavi.

At quum non raro geographia laxior poetarum sit; praestat ex Graecis Strabonem, & quos ipse adlegat, Polybium & Posidonium; e Latinis Melam, Plinium, Antoninum, & Tabulae Theodosianae auctorem sequi, qui omnes *Timavum* post *Aquileiam* ponunt, sive inter *Aquileiam* & *Tergeste*. Plinius cap. xviii. *amnem Timavum* post *Aquileiam*, ante *Tergestinum* sinum habet, perinde ac Mela verbis supra recensitis. Antoninus inire ab *Aquileia* *Salonas*:

Aquileia

Fontem Timavi

Tergeste

— — —
M. P. XII.

M. P. XII.

Idem ordo in Tabula Peutingeriana observatur, ut de vero situ *Timavi* dubitare non liceat.

Ultra *Tergestinam* coloniam vii m. passuum *Formio amnis*, ut Plinius praedicto loco tradit, antiquis ante *Italia* terminus, quem postea *Polam* usque, & tandem ad *Arifiam* amnem prorogaverunt Caesares. Strabo lib. vii. pag. 217. Ἰσχυρὸς πρῶτος τῆς Ἰταλικῆς ὁρίωνος ποταμὸς τῆς Ἰταλίας. καὶ διέτι μέχρις Ἰσχυρίας, Ἰσχυρίας πέλειος, ἀπὸ τῆς ἀγορῆς οἱ νῦν ἡγεμενικοὶ τῆς Ἰταλίας ἔσονται, *Hister* primos *Illirica* ora, *conterminos Italia* fuisse dicit. Post, inquit, principes nostri ad *Polam* usque, *Hister* urbem, *Italia* fines protulerunt. Plinii aetate *Polam* ad flumen *Arifiam* finis productus erat. Nunc, inquit, cap. xix. *finis Italia* est *Arifia*. Uterius numquam, quantum constat, terminus fuit promotus.

DIVISIO ITALIAE.

Ab origine Italia per *Apennin* iuga, quae omnem a *Liguria* ad fretum *Siculum* continet, est divisio in eque *Stromontum*, & *Sic* quae trans *Apenninum* est; & *Stromontum* quod est eadem *montem* est, denominantur. Inde quaeque populi, & ab

i.v. -

navigabimus; & si Puteolis erit difficile, Crotonem petemus aut Thurios. Et Livius lib. i. cap. xxxiii. *Mari supero inferoque Italia insula modo cingitur.* Et Pomponius Mela lib. ii. cap. iv. *Italia se media perpetuo jugo Apennini attollens montis, inter Hadriaticum & Tuscum sive, ut aliter adpellantur, inter superum mare & inferum excurrit.* Inscriptione Alpina Augusto Cæsari dicata, quam Plinius etiam lib. i. i. cap. xx. exhibuit, GENTES ALPINAЕ OMNES QUAE A MARI SUPERO AD INFERUM PERTINEBANT, SUB IMPERIIUM P. R. REDACTAE SUNT. Et Virgilius lib. vii. vers. 149.

Et mare quod supra, teneant, quodque adluit infra.

Has adpellationes marium Apenninus mons gignit, per mediam Italiam, quam longa est, procurrens. Lucanus lib. ii. vers. 399.

*Mons inter geminas medius se porrigit undas
Inferni superique maris.*

Hic mons est, ut ipse vers. 396. descripserat,

*Umbrosis mediam qui collibus Apenninus
Erigit Italiam.*

sive, ut Silius Italicus lib. ii. vers. 314. illum comparat,

Alpibus aequatum attollens caput Apenninus.

Hæc naturalis divisio Italiae. Alia sequitur ab origine gentium, quæ occupaverant, desumpta. Constat enim superiorem partem, quæ sub Alpibus est, Gallos insedissee: partem vero quæ in Græciam Siciliamque vergit, oppletam fuisse Græcorum coloniis. Hinc nova nomina nata, ut pars Italiae Gallia adpellaretur; pars alia, Græcia Magna. Gallorum invasionem cum cura scripsit Livius lib. v. cap. xxxiii. seq. *ducentis annis ante, quam Clusium oppugnarent, urbemque Romam caperent, in Italiam Gallos transcendisse, Prisco Tarquinio Romæ regnante, excitos, Belloveso duce, ex Biturigibus, Arvernīs Senonibus, Aeduis, Ambarris, Carnaibus, Aulercis: per Taurinos saltusque Juliae Alpīs transcendisse, suisque acie Tuscis, haud procul Ticino flumine, quum, in quo consederant, agrum Insubrium adpellari audissent, cognomine Insubribus, pago Aedunum. Ibi omen sequentes leti condidisse urbem, Mediolanum adpellasse.* Alia subinde manus Canomanorum, Elitovio duci, refugia priorum sequuta, eodem saltu, favente Belloveso, quum transcendisset Alpes, ibi nunc Brixia & Verona urbes sunt (locos tenere Libui) consedissee. Post hos Salluvios: - - - Paenino deinde Bojos Lingonesque transgressos, quum jam inter Padum atque Alpes omnia tenerent, Padum ratibus trajecto, non Etrascos modo, sed etiam Umbros agro pepulisse: intra Apenninam tamen se se tenuisse. Tum Senones, recentissimos advenarum, ab Urente flumine usque ad Ariminum fines habuisse. Hi ergo sunt illi populi, qui intra Italiae fines Cisalpinam Galliam contulerunt, quibus, in potestatem redactis, Romani postea certos limites constituerunt, provinciae formam imponentes, cujus caput videtur Ariminum fuisse, quo nomine totam aliquando provinciam adpellaverunt. Livius lib. xxviii. cap. xxxviii. anno Punici ii. belli quartodecimo: *Tum pratoris provinciae in sortem conjecta. urbana Cn. Servilius contigit: Ariminum (ita Galliam adpellabant) Sp. Lucretius: Sicilia L. Aemilius: Cn. Octavius Sardinia.* Post Mutina videtur caput provinciae fuisse, quod ex Mutinensi bello, cum M. Antonio gesto adparet, quia ibi D. Brutus, cui decreta provincia a senatu erat, ab Antonio fuit obsesus.

Græcorum in Italiae coloniae, quæ Majorem Græciam constituebant, saltem partes ejus, certos fines ac limitem non habuerunt. Quidam scriptores angustis terminis circumscribunt: alii laxè nimis ejus fines per omnem iterum Italiam proferunt. Livius lib. xxxv.

cap. vii. consulis Sulpicii verbis: *Nec Tarentini modo, oraque illa Italia, quam Majorem Græciam vocant, ut linguam, ut nomen sequutos crederes: sed Lucanus, & Bruttius, & Samnis a nobis defecerunt.* Justinus lib. xx. cap. ii. de Metaponto agens: *Omnis illa pars Italia Major Græcia adpellata est.* Et Seneca ad Helviam cap. vi. *Totum Italiae latus, quod infero mari adluitur, Major Græcia fuit.* Festus tandem in MAJOR GRAECIA: *Major Græcia dicta est Italia, quod in ea multa magnaue civitates fuerunt, ex Græcia profecta.* Ovidius concinit Fast. iv. vers. 63.

Nec tibi sit mirum Grajo rem nomine dici:

Itala nam tellus Græcia Major erat.

Non facile hæc conveniunt, nec omnis Italia, sed pars ejus *Magna Græcia* vocata: sed quanta illa, & qui ejus fuerint limites, fateor, subobscurum esse. Livius eximit Lucanos & Bruttios: at Seneca huic Græciæ totum dat latus maris inferi, in quo utique est Lucania, & ipsa Græcis exculta coloniis; nec non ipsa quoque Campania in eodem litore. Justinus pressè loquitur, litus quod a Tarento ad Locros aut ad fretum est, hoc nomine adpellitans. Scilicet res ita habet: Quod plures in Italia Græcæ coloniae erant, magna illius pars fuit *Græcia* adpellata. postquam vero propiores Latio, Latinos mores Latinamque linguam sequuti sensim sunt; factum est ut angustiori parti nomen Græciæ relinqueretur, præsertim illi, quæ ad Tarentinum sinum, & usque ad Locros seu Leucopetram promontorium est, ita tamen, ut nec alterum litus, quod inde in Lucaniam tendit, excluderetur. Nulli ergo certi fines hujus Græciæ erant: omnium autem consensu in eo tractu Italiæ fuit, quæ Græciam ulteriorem & transmarinam, nec non Siciliam spectabat. Ipse Cicero sic inter tempora distinxit, & ut videtur, secundum illa etiam inter fines, lib. i i i. de Oratore cap. xxxiv. *Instituere*, inquit, *Pythagoras totam illam veterem Italiae Græciam, quæ quondam Magna vocitata est?* QUONDAM aut. ergo Ciceronis tempore cessaverat hæc adpellatio: non autem *Gallia Cisalpina*, quam ubique in ore habet Cicero.

Cur vero hæc pars Italiæ vocetur *Græcia*, apertum est: non æque, cur *Magna* vel *Major*. Josephus Scaliger ad Festum pag. 81. *Certissimum est, ita vocatam a Romanis, quia propior ea esset illis, quam transmarina Græcia.* Non capio, qui propinquitas inferat magnitudinem. Aliæ rationes quærendæ sunt. Plinius lib. i i i. cap. v. ad ambitionem refert Græcorum, qui adpellationis hujus auctores sint, non Romani. *Ipsi*, inquit, *de iudicando Græci, genus in gloriam suam effusissimum: quoniam partem ex ea adpellando Græciam Magnam?* Ergo, quæ per se non major quam transmarina, immo minor sit, ab ambiosis ex Græcia colonis ita adpellari censet. Strabo autem lib. vi. sub initium, τὴν μεγάλην Ἑλλάδα ταύτην ἔλεγον, καὶ τὴν Σικελίαν, *illam* [quam tractat Italiæ partem] *Magnam Græciam dixerunt, & Siciliam.* Si ergo Sicilia simul sub Magna Græcia continetur, utique verius potest *Magna* dici, quam si sola pars esset Italiæ. Sicilia æque Græcis coloniis plena, & in Græcis censetur ab Livio lib. vii. cap. xxvi. nec vero ad propriam pertinuit, sed in eodem censu, quo Italica Græcia erat, relicta. Sic enim Livius dicto loco: *Cum Græcis a Camillo nulla memorabilis gesta res: nec illi terra, nec Romanus mari bellator erat.* - - *Cujus populi ea, cujusque gentis classis fuerit, nihil certi est: maxime Siciliæ fuisse tyrannos crediderim. nam ulterior Græcia ea tempestate intestino secessu ludo, jam Macedonum opes horrebant.*

Quam ergo Livius Sicilia respectu Græciam ulteriorem dixit, quæ trans Jonium mare erat; sequitur citeriorem etiam aliquam tunc in Sicilia & in Italia, quam Apulejus p. 224. sub *Siciliam Græciam* adpellat. D. Pythagora inquit, *proxime Metapontum, in litore Italia,*

Italiae, quam subsicivam Græciam fecerat. Plautus exoticam Græciam vocat, Menæch.
act. 11. sc. 1. sub persona servi dicens,

*Mare superem omne, Graciamque exoticam,
Orasque Italicas omnes, qua aëgreditur mare,
Sumus circumvecti.*

Scilicet ita antiqui Græci in Hellade propria dicebant colonias Græcas in Italia & Sicilia, quos imitatur servus hâc adpellatione. Quod ad eum modum dictum est, quo Strabo dicto loco dixit: οὐτὶς γὰρ πλὴν Τάραντος, καὶ Ρηγίου, καὶ Νεαπόλεως, ἐκβεβαρβαρώσθαι οὐ βέβηκεν ἅπαντα, at nunc, Tarento, Rhegio & Neapoli exceptis, omnia in peregrinos merces sunt transducta, quos barbariem respectu veterum Græcorum vocat.

Manſit nomen μεγάλης Ἑλλάδος, *Magna Græciæ*, quamvis ad exiguos fines dudum redacta, etiam Ptolemæi temporibus. Lib. i i i. enim cap. i. Μεγάλης Ἑλλάδος παρά τινι Ἀδριατικὸν πέλαγος, *Magna Græcia maritima* hæc oppida recenſet, *Locros*, *Scylacium*, *Crotoneum*, *Therium*, *Metapontium*, *Tarentum*: mediterranea, *Peteliam* & *Albifurum*. Sic magnum nomen in parva regione conſervatum fuit. Quæ inter hanc & Galliam Cisalpinam ſita ſunt, quaſi propriam *Italiam* conſtituunt, & ſæpe ipſam magnam Græciam, tamquam exiguam partem in ſe complectuntur, quia Romani hujus Græciæ non ita rationem ſingularem habebant, ut Galliæ Cisalpinæ, de qua nunc nobis dicendum eſt.

G A L L I A C I S A L P I N A.

Gallia hæc Italica, a Gallis colonis nomen Gallia indepta, a Transalpina & propria Alpibus separatur; non numquam *citerior* adpellatur: & sæpe Romanis scriptoribus simpliciter est *Gallia*: raro communi *Italia* nomine in libera republica, sive ante Augustum Cæsarem, significatur. Cicero pro Lege Manil. cap. xii. *Gallia Cisalpina prædicta & nobis confirmata.* Et Livius lib. v. cap. xxxv. est dubius, *solanè gens Senonum Romæ bellum intulit, an ab omnibus Cisalpinorum Gallorum populis adjeta.* Et lib. xvii. cap. xxxviii. *ne Asdrubal Gallos Cisalpinos sollicitaret.* Eadem, ut modo diximus, est *CITERIOR*; & *Transalpina, ulterior.* Cicero lib. x. ep. iv. *Sum in expectatione omnium rerum, quid in Gallia citeriore, quid in urbe mense Januario geratur, ut sciam.* Sollicitus autem erat de exitu belli Mutinensis. Idem de Consular. prov. cap. xv. *alter ulteriorem Galliam decernit cum Sylla; alter citiorem.* ac cap. xvi. *ne Gallia citerior alicui decerneret poss. eos consules: qui nunc erant designati.* Sæpe etiam neque *citerior*, neque *Cisalpinæ* dicitur, sed simpliciter *Gallia.* Cicero Philipp. xii. cap. iv. *Quid? Galliam quo te animo hæc rem audiantur petitis? illa enim hujus belli propulsandi, administrandi, præstandi principatum tenet.* Gallia D. Bruto datum ipsam, ne dicam imperium, sequuta, armis, pecunia, belli principia formavit. - - - Et ut omittam reliquas partes Gallia. Patavini alios exciserunt, alios ejecerunt, missos ab Antonio. Et de eadem causâ ac tempore Vellejus lib. ii. cap. LX. *Idem, Antonius provinciam D. Bruto designato eo quo decretam, Galliam occupare fecit.* Et Eutropius lib. ii. cap. ix. *Conducta a Romanis civitates, Ariminum in Gallia, & Bonetum in Senonio.*

Alia nomina huius partis Italiae sunt *Gallia Togata* & *Italia Subalpina*. Prius, utpote quoque in Transalpinae explicatione ex Ciceronis Philipp. viii. cap. ix. ostendimus, C. Antonii postulata referebat, *Galiam Togatam remitto, Comatam possido*. Quae adpositio non neque, ut superius explicatur, antiqua est, sed demum tum coepit, tum

Ilva for
Aechaha 1

τὴν τῆς Ἰταλίας ἤδη νόμον ἐσεγγέγραπτο, *Italia jam legibus & statutis formata fuerat*, ut Dio Cassius lib. XLVIII. pag. 364. tradit: & propterea incolæ τῇ ἐοῦντι τῇ Ρωμαϊκῇ τῇ αἰσῇ ἐχρῶντο ἤδη, *Romano jam vestitu*, hoc est toga, ut in urbe, utebantur, quod idem sub finem lib. XLVI. declaravit: seu, ut Martialis ait lib. I. I. epig. I.

Gallia Romana nomine dicta toga.

Hæc vero, ut priore loco addidit, ἐν τῷ Ἀλπεων, *Cisalpina* erat, quod etiam Pompejus Felsus in *Boiens* ager, confirmat. *Boiens*, inquit, *ager dicitur, qui fuit Bojorum Gallorum.* Is autem est in *Gallia* citra *Alpes*, quæ *Togata* dicitur, in qua sunt *Mediolanenses*. Huius lib. VIII. de Bello Gall. aliquoties hac adpellatione usus est: cap. XXIV. *Legionem XII. in Togatam Galliam mittit, ad colonias civium Romanorum tuendas.* A coloniis itaque & toga hujus provinciæ, & origo nominis *Togata*. Idem cap. LII. *quum omnes regiones Gall. Togate Caesar percussurisset.* & post paullo: *T. Labicnum Gallia Togata præfecit.* Idem lib. III. cap. XIV. *Ab Ancona Gallica ora incipit, Togata Gallia cognomine.* Ex quibus clarum satis est, Ptolemæum lib. III. cap. I. nimis coarctare τὰς ἐν τῷ Τῷ, *Galliam Togatam*, qui Alpibus Liguriæque montibus, seu Apennino, ac Pado flumine usque Ravennam inclusit. Omnis enim citerior & Cisalpina *Togata* fuit, non solum Cispadana, ut Ptolemæus censuit; sed Transpadana etiam, & Felto nominatim testante, *Mediolanenses* etiam, qui trans Padum sunt. Quid? quod Mela lib. II. cap. IV. scripsit: *Interiora ejus [Italiae] aliæ aliæque gentes: sinistra parte Carni & Veneti cetera Togatam Galliam.*

Alterum ex reliquis nominibus est *Italia Subalpina*. apud Plutarchum in Marcello sub initium, ἡ ὑπαλπεία. *Subalpini* enim ibi dicuntur τῇ ὑπαλπείᾳ νεμέμενοι τῇ Ἰταλίᾳ. Et Plinius lib. XVI. cap. XI. de resina quadam, *rara, nec nisi in paucis locis Subalpina Italia.* Utrum tota provincia Cisalpina, an pars Alpibus propinqua ita vocetur, ex hisce non potest intelligi. Idem Plutarchus autem in Cæsare pag. 717. non finit nos dubitare, quin tota hæc provincia denominetur. Ait enim de Cæsare, εἰς τὴν ἐν τῷ Πάδον Γαλατῖαν κατὰ τὴν, ἡ ἀπὸ τοῦ οὐραίου ἐπαρχίας ἔσαν. ἡ γὰρ καλεῖται τῇ Ραβίκων ποταμῷ ἀπὸ τῇ ὑπὸ τῇ Ἀλπεσι ἐκείνῃ τῇ ἀπὸ τῇ Ἰταλίᾳ, in *Galliam Circumpadanam*, quæ provinciæ erat sua, continens: *per quam amnis Rubico dirimit a Gallia Subalpina Italianam reliquam.* Rubico autem, terminus Subalpinæ, longius remotus est ab Alpibus, quam ut finire proxime subjacentem illis regionem possit.

Hæc nominum satis sit explicatio, quorum pleraque *Galliam* adpellant illam partem Italiae. Augustus autem quum Italianam in XI. Regiones descripsit, iussit ex illa denominationem *Gallia*, quæ postea non occurrit nisi rarissime, quum antea frequentatissima fuit. An vero illa pars ante Augustum etiam *Italia* nomine adpellata fuerit, est quod non asserimus. Rara quidem tum illi parti, quæ sub Alpibus & circa Padum est, *Italia* adpellatio, nec vero nulla, aut falsa fuit, quum vulgo *Gallia* adpellaretur, quod quidem talis esset, sed quod a Gallis populis occupata fuerit. Hos vero Polybius lib. III. cap. XIII. vocat τὰς ἐν τῇ Ἰταλίᾳ Κελτοὺς, *Gallies in Italia*: & in Hannibal lib. III. cap. LIV. dicit, ita Italianam Alpibus subjacere, ut hæc illi sint inflat arcis ὑπὸ τῇ Ἀλπεσι. Et D. Brutus persequitur trans Alpes Antonium, scripsit τὴν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ, quæ in Pedemontio est, lib. XI. epist. XXIII. *Ego, dum tibi in Italia morabor.* Quod Cicero epist. XII. IV. repetit & probat his verbis: *Ego, dum tibi in Italia te moraturum, dum tibi litem, & cetera, super his scribo licet,* &c. *in Italia* ergo ille tractus subalpinus est, ubi sita Eporocia.

Deinde de finibus Cisalpinae Galliae aliquid dicendum est, qui aliter in se consistunt.

derantur, aliter ut provinciam Romanam definiunt. Supra ex Livii lib. v. cap. xxx. Percepimus Senones Gallos usque ad Aesim flumen habitasse. Longius fines prorogavit Plinius lib. i i i. cap. xiv. *Ab Ancona, inquit, Gallica ora incipit, Togata Gallia cognominata.* Nihilominus Cicero Philipp. vi. cap. i i i. & Suetonius Cæsare cap. xxxi. (quorum verba supra protulimus) Rubiconem fluvium, qui inter Ravennam & Ariminum est, terminum citerioris Galliae constituit. Addimus Plutarchum Cæsare pag. 723. ὡς ἔστιν ὅτι ὁρίζοντα τὴν ἐπὶ τὸς Ἀλπεῖν Γαλατίας ἀπὸ τῆς ἄλλης Ἰταλίας ποταμὸν (Ρυβίκων καλεῖται) καὶ λογισμὸς αὐτὸν εἶναι, καὶ reliqua. Hoc est, *Ut venit ad anconem, qui Galliam Cisalpinam a cetera Italia secerat, & cogitatio ipsius subit, quantum periculum adiret, & cetera.* Sed utrumque verum est: habitationem Gallorum olim Aesis amnis aut oppidum Ancona finiebat; & provinciam postea Romanorum fluvius Rubico. Nam Polybius lib. i i. cap. xxi. tempore inter primum & secundum Punicum bellum medio: Μαίρκου Λεπίδου στρατηγόντος καταλαβούσης ἐν Γαλατία Ρωμαῖσι τὴν Παιεντίνην προσαγορευομένην χώραν, ἐξ ἧς ἐκείναι οὗτοι ἐξέβαλον τοὺς Σήνους προσαγορευομένους Γαλάτας. *M. Lepido duce, Romanis Gallia Picenum agrum dividerunt, ex quo Gallos Senones vincendo expulerunt.* Itaque divisio inter Romanos cives superiore Piceno, terminus Galliae ad Rubiconem fluvium reducta fuit. Strabo lib. v. pag. 157. postquam de Metauro fluvio & Fano Fortunae dixerat, adjicit: Περὶ τέρας τὴς τέρας εἰς τὰ ὅρια τῆς Ἰταλίας τῆς ἀπὸ τοῦ ἑτέρου καὶ τῆς Κελτικῆς, - - - Πρώτερον μὲν γὰρ τῆς Αἰσῆς ἐποικίοντο ὅρα. πάλιν δὲ τῆς Ρυβίκωνος ποταμὸν. *Circa hac loca est limes Italiae antiquae & Galliae. Prius enim Aesim fluvium fecerunt litem: deinde Rubiconem.* Idem narraverat paullo ante pag. 150. postremis verbis ita expressis, ὅτερον δὲ ὁ Ρυβίκων, ἔστω Rubico, puta, terminus fuit. Ergo diversis temporibus alius atque alius limes fuit. Limes medius inter Macram Liguriae finem, & Aesim vel Rubiconem, curvatura Apennini fuit ad superum tendentis mare. Strabo dicto libro p. 150. Ὅρα τῆς χώρας ταύτης, ἣν ἐπὶ τὸς Κελτικὴν καλεῖται, ἀπὸ τῆς λοιπῆς Ἰταλίας, τὸ, τὸ Απεννίνον ὄρος τὸ ἐπὶ τῆς Τυρρηνίας ἀπεδέδεκτο, καὶ ὁ Αἰσὶς ποταμὸς. ὅτερον δὲ ὁ Ρυβίκων, *Limes regionis huius, quae citeriorem Galliam vocamus, ad reliquam Italiam, mons Apenninus est, quem ostendimus Etruria imminere; & fluvius Aesis: ac postea Rubico.*

Qui vero ager inter Rubiconem & Aesim ereptus Gallis fuit, & inter cives distributus: ut esset propriae Italiae pars; nihilominus a pristina conditione ager Gallicus & Gallicus dictus fuit. Cicero in Catilin. i i. cap. i i i. *delectum in agro Piceno & Gallico Q. Metellus habuit: & cap. xii. Q. Metellus quem ego, prospiciens hoc, in agrum Gallicum Picenumque praemisit, aut opprimeret hominem, aut omnes ejus potius conatusque prohibebit.* Paullus Mamurinus in Cicero lib. v. epist. i. nobiscum facit. *Erat, inquit, hic ager Gallicus non Galliae citerioris, quam postea Metellus rexit; sed Italiae pars, disjunctus a Gallia Rubicone flumine.*

Hic ergo limes ab ortu erat & ad Italiam, quam propriam vocamus: ad Illyricum atque mutatus, primum Formio fluvius fuit, dein Pola, aut tandem amnis Arsia, ut supra in fluminibus ex Plinio & Strabone demonstratum est: Alpinus Galliae limes per se notus est: ad Liguriam res incertior difficiliorque. Sita Liguria propria & Italica (erant enim etiam circa Massiliam & ad Rhodanum ac ultra Ligures, uti in Gallia ostendimus) sita, inquam, nostra Liguria cis Alpes est, intra Italiae terminum: & sic utique videtur pars Cisalpinae fuisse. At Livius distinguit lib. xxv i i. cap. xli x. *Quum esset nuntiatum consuli, Gallos Cisalpinos, Liguresque abire sine certo duce.* Erant etiam, praesertim Alpes maritimas incolentes, Capillati & comati usque ad Augusti tempora, atque sic extra sortem Togatae Galliae. Dio Cassius lib. l i v. pag. 538. αἱ Ἀλπεῖς αἱ παρορθαλάσσουσιν, ἀγνοοῦν τῶν Κελτικῶν καλεσμένων ἐλευθέρως ἐπὶ καὶ τότε νεμόμεναι, ἐδωλώθησαν, *Ligures Comati*

quam, qui *Alpes maritimas adhuc libere coluerant, in potestatem redacti sunt.* Inde a Punico bello pugnatum cum Liguribus, & multi ex iis acti triumphi, quoties tere castum castellum esset, ut Cicero in Bruto cap. LXXIII. ostendit; omnes autem, montani præcipue, ante Augustum non fuerunt perdomiti. Tum posita coma, in togæ us omnes transierunt. Lucanus lib. I. vers. 442.

*Ex nunc tonse Ligur, quondam per colla decora
Crinibus effusis toti pralate Comata.*

Quod vero Ligures, antiquus populus, eas sedes incoluerunt ante, quam Transalpini Galli in Italiam migrarunt; factum, ut discreti aliquando a Cisalpina Gallia censerentur. Post sensim in Romanos mores & Ligures transducti, licet quidam illorum ad ultimum repugnarint; & coloniae in illum tractum deductæ, ut de Dertonensi ex Paterculo lib. I. cap. xv. est clarissimum. Tum etiam Togatæ provinciæ adscribi potuerunt. Sic cuncti ante illam Gallorum migrationem supra Padi ostia coluerunt, ut Livius lib. v. cap. xxxiii. testatur; nihilominus cum Carnis *Togata* adscribuntur a Mela lib. I. cap. iv. Nunc ad singulas gentes explicandas accedimus.

GENTES ALPINAE ET SUB ALPIBUS.

Ab Alpibus incipiendum, limite inter Galliam & Italiam. Ad mare terminus Varus nomen est, a quo proximi sunt *VEDIANTII*, a Plinio lib. I. cap. v. memorati, quorum oppidum *Cemelion* est, seu potius *Cemenelion*, sive *Cemenelum*, ut in Antonini itinere est Roma in Galliam. Gemina inscriptione apud Jac. Sponium Misc. Er. Antiq. p. 163. *ADO CEMENBL.* Et alia, pag. 104.

MATRONIS

VEDIANTIBUS

P. ENISTALIUS P. F.

CL. PATERNUS CEMENELENSIS.

nam Ptolemæus in *Vestiantiis* (sic scribit per sibilum) oppidum *Κεμενέλιον*, *Cemenelum* nunc *Cimiez* est. Pars hi sunt Ligurum *CAPILLATORUM* Plinii, qui Dionis Cassii lib. LIV. pag. 538. *Λίγυες Κομήται*, *Ligures Comati* sunt, ab Augusto perdomiti, cum antea libere egissent. Et cap. xx. ait Plinius: *Capillatorum plura genera ad confinium signifi- maris.* Contingunt hos *MONTANI* Ligures in Maritimis Alpibus. Ibidem Plinius: *ex Caturigibus orti Vagienni Ligures, & qui Montani vocantur.* Montani ergo summis Alpium verticibus prope fontes Padi. Ad Padi recentis ripam *VAGIENNI*, eorum *Augusta Vagiennorum* fuit, a Plinio laudata, & Taurinensi inscriptione apud eundem Sponium p. 164. *AUG. BAGIENNORUM.* Ptolemæus corrupte *Αυγύσα Βατιεννῶν*, nam falso etiam cum Iria & Dertona in Taurinis locavit. Plurimorum opinione oppidum est, quod *Saluzzo* hodie vocatur. In Tabula Peutingeriana scribuntur *Bagienni*, etiose redundante. Et hi quoque ex Liguribus fuerunt, auctore Plinio lib. III.

P. XVI.

Trans Padum *TAURINI* sunt, & ubi is *Duriam* recipit, aut longe supra illum locum, *Augusta Taurinorum*, antea *Taurasia* dicta, quod nomen superest in Hannibalicis Appiani. Nunc nomen ab Augusti colonia est. Plinius cap. xvi. *Colonia ab Alpium radicibus, Augusta Taurinorum, antiqua Ligurum stirpe, inde navigabili Pado. Dein Salassorum*
Fff *Augusta*

Augusta Praetoria. Et Tacitus Hist. lib. 11. cap. LXVI. *Augustam Taurinorum*, & *coloniam Taurinam* vocat : Ptolemæus *Αὐγύστα Ταυρινῶν*. Anonymi panegyrico, ad Nazarii est, ad Constantinum, cap. VI. coloni *Taurinates* dicuntur : ager circumjacentium *Taurinates campi*. Jam *Taurinum* esse, caput Pedemontii, nemo est qui dubitet. *Albarum Taurinorum* oppidum est *Vibi Forum*, ut Plinius scripsit cap. XVI. id est *Forum Vibi*, cujus incolæ *Forovibienses* sunt cap. XVI. Situm ibidem sic describit : *Pada in gremio Vesuli montis, celsissimum in cacumen Alpium elati, finibus Ligurum Vagiennorum visendo fonte profluens, condensque sese cuniculo, & in Forovibiensium agro iterum exoritur nulli annuum claritate inferior.* Taurinos supra in Liguribus censebat Plinius : at Appianus Gallicæ originis facit, dum Taurasiam *πόλιν Κελτικὴν*, oppidum Gallicum vocat. Livius tamen etiam ab Liguribus videtur derivare.

Post Taurinos, seu occasum versus, *Alpes sunt Cottia*, in iisque REGNUM COTTIÆ reguli, & populus, SEGUSIANI. Plinius lib. III. cap. XX. dicit *Cottianas civitates* XII fuisse, e quibus paucae ab oppidis suis notæ sunt. Caput gentis *Segusio*, ut Plinius Ammianus & auctor Tabulae scripserunt : vel *Segusium*, *Σεγούσιον*, ut Ptolemæus. Invenitur etiam per scriptum *Secusione*, sexto casu, Itinere Burdigalensi, & inscriptione Maximiani ac Diocletiani apud Sponium p. 198. seq. *Secusia*, sic, ORDO SPLENDIDISS. CIVITATIS SECUSIAE. At ibidem etiam geminato G. in Taurinensi lapide *SEGUSINI*. in Grut. Opere pag. CXI. Situm est ad amnem Duriam, qui infra Taurinorum Augustam miscetur Pado. Nunc *Susa* vocatur, urbs non ignobilis. Id quod ex distantia patet, quippe dicto Itinerario, quod Burdigala Hierosolymam ducit, ordo servatus :

Incipiunt Alpes Cottia :

<i>Rame</i>	
<i>Brigantium</i>	M. XVII
<i>Inde adscendis Mastronam</i>	
<i>Gesdaone</i>	M. X.
<i>Ad Martem</i>	M. IX.
<i>Secusione</i>	M. XVI.
<i>Ad Duodecimum</i>	M. XII.
<i>Ad Fines</i>	M. XII.
<i>Ad Oclum</i>	M. VIII.
<i>Taurinis</i>	M. VIII.

Ptolemæus in Segusianis scripsit quoque *Βεργάντιον*, quod nunc in itinere vidimus *Brigantium*, sive ut prave editum est, *Byrigantium*; pravius *Virgantia* pro *Vrigantia* & *Brigantia*, in Ammiani lib. XV. cap. X. Valef. [XXV. Grut.] cujus situs nos ad urbem *Briançon* in Delphinatus limite deducit. Cetera minoris momenti sunt, nec verum intra regnum Cottii, *Rame*, *Ad Martem*, *Ad Duodecimum*, *Ad Fines*, mutationes tantummodo aut mansiones : at *Secusio* sive *Segusio civitas*, eodem Itinerario, permutata ut *Taurini*, vocata est. *Ad Martem*, quod in Itinerario dicitur, Ammianus dicto *stationem Martis* dixit : quod *Ad Fines* in eodem, in Tabula quoque *Finibus* est indicatum. Superest oppidum vel vicus *Oclum*; & alius ei proximus, *Scingomagus*. Strabo lib. IV. in Narbonensis descriptione pag. 124. *ὄντε ὁθεν ἀπὸς τὰς ἐτέρας ἐξὺς τῆς Οὐκαρίας ἀπὸ τῆς ἑστέρας, μίλια ἑκατὸν εἰς δεκάτα, εἰς Ἐπεβοδούρον κώμην. εἴτ' ἄλλοι τοσούτοι ἀπὸ γαυτῆς κώμης εἰς Σκιγγομάχην καὶ τὴν ἄλπεων ὑπερθέσεως ἐπὶ ὄρεον, πένθος τὴν Κούμην*

Italia.

ἢ ἡ Σουγγομάγῃς ἢ ἡδὲ Ἰταλία λέγεται. Inde ad alteros Vocontiorum terminos & ad
 Cotti terram, milliaria 10 ad Epebrodunum vicum: hinc totidem per Brigantium vicum a
 Scingomago & Alpium alto transitu ad Ocelum, qui finis est terra Cottii. A Scingomago autem
 in Italia dicitur. Etiam a Cæsare Ocelum memoratum est lib. 1. Bell. Gall. cap. x.
 pluribus, inquit, his præliis pulsus, ab Ocello, quod est citioris provinciae extremum,
 finis Vocontiorum ulterioris provincia die septimo pervenit. Plinius lib. 11. cap. cviii. vocat
 Scingomagum alterum, elapsa forsitan littera prima; ideoque Harduinus Scingomagum ex
 tribone restituit. Plures interpretantur Sezanne: at idem Harduinus cum Honor.
 Bouche contendit esse ipsum oppidum, quod Segusium postmodo, sive Segusio, nunc
 dictum est.

Historiam regni Cottii cum cura scripsit Marcellinus lib. xv. cap. x. Valer. [xxv. Grut.]
 illi, inquit, unde ad solis ortus attollitur, aggeribus cedit Alpium Cottiarum; quas rex
 prius, perdomitis Galliis, solus in angustiis latens, inviaque locorum asperitate confusus, leni-
 tandem timore, in amicitiam Octaviani receptus principis, molibus magnis exstruxit ad
 rem memorabilis muneris, compendiarias & viantibus opportunas, medias inter alias Alpes
 majas, super quibus comperta paullo postea referemus. In his Alpibus Cottii, quarum initium
 Segusione est oppido, præcelsum erigitur jugum, nulli fere sine discrimine penetrabile. Et
 uicis interjectis: Hujus sepulcrum reguli, quem itinera struxisse retulimus, Segusione est
 vicinis proximum, manesque ejus ratione gemina religiose coluntur; quod justo moderamine
 erat suos, & adscitus in societatem rei Romanae, quietem genti præstitit sempiternam. Segusio
 ipsius regia fuit, quia sepulcrum habet: & ab ejus temporibus Romanis via per
 Alpes Cottias aperta est, qua postea etiam plerumque in itineribus & militum trajectu
 sunt. Mortuo rege provinciam Nero fecit, ut Suetonius cap. xviii. & Eutropius
 vii. cap. ix. adnotarunt.

Idconni regnum, proximum Cottiano, & Salassorum terræ, est obscurius, quam
 ad Cottii, nec forte ulli memoratum, nisi Straboni lib. iv. pag. 141. Ἐπὶ ἡ θάτερε
 ἔστι, τὰ πρὸς τὴν Ἰταλίαν κεκλιμένα τὴν λεχθεΐσης ὑρεῖνῃς, Τανρινοὶ τε οἰκῶσι, Λιγυστικὸν ἔθνος,
 ἢ ἄλλοι Λιγυεῖς. Τούτων δ' ἐστὶ καὶ ἡ τῆς Ἰδεόννης λεγομένη γῆ, καὶ ἡ τῆς Κοτίης. Μετὰ ἡ τῆς
 τῆς Πάδου Σαλασσοί. In altera parte montanorum, quæ ad Italiam vergit, Taurini habi-
 unt, Ligustica gens, alique Ligures. Horum est etiam, quæ Ideonni dicitur, & quæ Cottii
 terra. Post hos & Padum Salassi. Obscura & regio & ejusdem regulus: nec situs satis ex
 verbis perspectus. Ait geographus, post Cottii & Ideonni mentionem, καὶ τὴν Πάδον,
 ὅπου Padum deinde Salassos esse, quasi cis flumen & Cottii & Ideonni possessiones fuerint.
 vero Cottii oppida supra enarrata trans Padum sunt omnia. Quæ vero cis flumen, oc-
 cupant Vagienni, Ligures Montani, & Capillati: ideoque Cluverius Ideonni regio-
 nem in septentriones ad Alpes Grajas removet, quæ inter Cottias & Penninas sunt mediæ.
 Italia etiam Ideonni memoria exstet, dubium est. Cluverius ejus causâ adlegat Ovidii
 Pont. lib. iv. Pont. eleg. vii. ad Vestalem, oræ Ponticæ præfectum,

- - - progenies alti fortissima Donni,

si exciderit prima littera ex Idonni: tertia absorpta sit contractione, Idonni pro Ideonni.
 variant mire codices in hac voce. Heinsius Dauni legit. Sed pro Cluverio est ejusdem
 titolæ præcedens versus vi.

Alpinis juvenis regibus orbe.

Dauni regnum vero in Apulia, non in Alpibus fuit: ut sic quoque vulgatæ lectioni aliquid
 addendum videatur.

Supra Taurinis in Graja Alpibus, & sub illis, SALASSI sunt, potens natio, & belli-
 cola,

cofa. Strabo lib. iv. pag. 141. ἡ τῶν Σαλασσῶν πολλὴ μὲν ἐστὶν, ἐν αὐτῇ βαθεῖ, τῶν ἐν αὐφωτέρῳ κλεινότεον τὸ χειρὶον. μέγας δὲ τι αὐτῶν ἐνιστάται καὶ πρὸς ταῖς ὑπερεκτεταμέναις κορυφαῖς. *Salassorum regio ampla est in profunda convalle, montibus utrimque includentibus: quāquam alicubi etiam ad superincumbentes attollitur vertices.* Plinius lib. iii. cap. xvii. *Salassorum Augusta Praetoria juxta geminas Alpium fores, Grajas atque Pœninas. His Pœnos, Grajos Herculem transisse memorant.* Idem de Grajis & transitu Herculis Cornelius Nepos Hannibalis cap. iii. tradit; sed fabulosa sunt, quæ de Herculis transitu cum exercitu referuntur. Livius lib. v. cap. xxxiii. de Alpinis itineribus agens dixit, *nisi de Hercule fabulis credamur.* Nihilominus dicamus *Alpes Grajas* cum Plinio: aut *saltum Grajum* cum Nepote, ut ab aliis Alpibus secernamus. Quæ supra Grajas sunt, & Hannibali transitum præbuerunt traduntur, illarum inconstans & incertum nomen est. Ptolemæus lib. ii. cap. xii. vocat Πηνίαις, *Pœnais*: Plinius *Pœninas*, ob eandem rationem: Strabo lib. iv. pag. 141. λέγει Πηνίται λεγόμενα, intellige ὅτις, *per montem Pœninum dictum.* Quo referri inscriptio recte potest, Gruter. p. 376. num. 6.

PROLEG. PROVINCIAI
RAITIAI ET VINDELIC.
ET VALLIS POENIN.

Contra Livius lib. xxi. cap. xxxviii. negat heic Herculem transire potuisse, aut nomen Alpibus Pœnorum transitu fuisse inditum. *Nec verisimile est, inquit, ea tunc ad Galliam pervenisse itinera; utique quæ ad Pœninum ferunt, obsepta gentibus semigermanis fuissent.* neque, *Hercule, montibus his (si quæ forte id movit) ab transitu Pœnorum nullo Veragri, incolæ ejus, novum nomen inditum: sed ab eo, quem in summo sacratum vertice Pœninum montem appellant.* Sic *Pœnina* sunt illæ Alpes, non *Pana*, aut *Panina*; a numine ibi culto appellatæ.

Salassorum Augusta Praetoria est, ut supra ex Plinio cognovimus: colonia Romana, in quam iii millia prætorianorum Octavianus Augustus deduxit, postquam ductu Terentii Varronis eam gentem devicerat. Strabo lib. iv. p. 142. τελευτήτως Ρωμαίων πύλας ἔπειτα τὴν πόλιν Ἀυγύσαις ὁ Καῖσαρ, ἐν ᾗ ἐς ἔσχατον ἔδεναι χεῖρα Ὀυάριον, *Urbem Augustam Caesar, missis Romanorum tribus millibus, condidit in loco, quo Varro castra habuerat.* De Cassius de Salassis, ab Augusto victis, lib. liii. pag. 514. Ἀυτῶν ἡ ἀείρη τῆς γῆς τῶν ἀπορροῶν τῶν ἐδῶθεν, καὶ πόλιν ἣν Ἀυγύσαις Πραιτωριανῶν ὀνομασμένην ἔχειν, *Agri corum prætoriana cohortibus prætorianis data, urbem Augustam Praetoriam tenet.* Etiam Ptolemæo *Salassis* est Ἀυγύσαις Πραιτωρία πόλις, *Augusta Praetoria colonia.* In extremo sita Italix, ut inde longitudinem Italix ab Alpino sine Praetoria Augusta, per Urbem Capuamque censeantur, *Rhegium oppidum* Plinius lib. iii. cap. v. metiatur. Adposita est *Duria* fluvio, quæ utilis Salassis eis τὰ χρυσοπλύνεια, ut Strabo ait, *ad eluendum aurum.* nam ἔχει χεῖρα τῶν Σαλασσῶν, *Salassorum regio acri proventus*, quod ex alveo fluminis in rivos divini collecterunt. *Duria* autem ille non est is amnis, qui a Segusione Taurinum versus tendebat sed alius & major, qui Eporediam defertur, & longe infra confluentem minoris, quæ Taurinis est, itidem Pado adfunditur. Plinius lib. iii. cap. xvi. *Durias* duos in ea regione ponit, alter major ex Alpibus Grajis ortus; alter minor decurrens ex Cottis. Utriusque etiam commune nomen *la Duria* est. Sed ut ad Augustam Salassorum revertamur illa hodie *Aosta* est, ut præter nomen, ex itinerariis est manifestum. A Mediolano

per Alpes Grajas

<i>Ticinum</i>	M.	P.	XXII.
<i>Laumellum</i>	M.	P.	XXII.
<i>Vercellas</i>	M.	P.	XXVI.
<i>Eporediam</i>	M.	P.	XXXIII.
<i>Vitricium</i>	M.	P.	XXI.
<i>Augustam Præ-</i> <i>toriam</i>	M.	P.	XXV.

— — —
— — —

<i>Darantastiam</i>	M.	P.	LXVII.

per Alpes Penninas

<i>Novariam</i>	M.	P.	XXXIII.
<i>Vercellas</i>	M.	P.	XVI.
<i>Eporediam</i>	M.	P.	XXXIII.
<i>Vitricium</i>	M.	P.	XXI.
<i>Augustam Præ-</i> <i>toriam</i>	M.	P.	XXV.
<i>Summum Pen-</i> <i>ninum</i>	M.	P.	XXV.
<i>Ostodurum</i>	M.	P.	XXV.

Ad eundem annum *Duriam* majorem sita etiam est *Eporedia*, oppidum, ut Plinius ait lib. III. cap. XVII. *Sibyllinis jussis a populo Rom. conditum.* Datae hęc epistolę D. Bruti ad Ciceronem XX & XXIII. libri XI. Ptolemęo *Ἐπορεδία*, *Eporedia*. Colonia Romana fuit, ut non obscure Plinius prædictis verbis: plane & perspicue Paterculus lib. I. cap. XV. significat, quamvis hic male in *Vagiennis* collocavit. Municipium deinde factum. Tacitus lib. I. Hist. cap. LXX. ut donum aliquod novo principi firmissima *Transpadana* regionis municipia *Mediolanum*, ac *Novariam*, & *Eporediam* ac *Vercellas* adjunxere. Tabulę *Peutingeria* hęc ordo est:

Augusta Prætoria XXVIII. *Vitricio* XXI. *Eporedia*.

Medio ævo semibarbaro *Ravennas* anonymus scripsit *Eporea* & *Eporeia* lib. IV. cap. XXX. Inde barbare *P* in *B* mutatum, & hęc in cognatam *V*, ut nunc, extrusa *O*, sit *Iurea*. Reliqua *Salassorum* oppida sunt *Vitricium* Tabulę & *Antonini*, quod *Ravennas* *Bitricium* scripsit: & ejusdem Tabulę *Endracinum*, medio itinere inter *Summum Penninum* & *Augustam Prætorem*.

L I G U R I A.

Alpinas adhuc gentes perillustravimus, plerasque originis *Ligustinę*, quasdam etiam ab aliis *Ligurię* adscriptas ita, ut illius limitibus comprehendantur; quemadmodum ex *Livio* & *Strabone* supra cognovimus: nunc vero ad *Liguriam propriam*, & strictim ita & sine dubietate dictam, accedimus, quę inter *Varum* & *Macram* amnes continetur, pleraque in litore *Ligustici maris* procurrens, nec parum in *mediterranea*, non autem in *summas Alpes* extensa. *Litoralem tractum* diligenter *Plinius* lib. I I I. cap. V. descripsit. Ab amne *Varo*, inquit, *Nicaa oppidum a Massiliensibus conditum*, fluvius *Paulo* (sic legendum, non *Pado*) *Alpes*, populiqu. *In alpini multis nominibus*: - - - portus *Herculis Monæci*, *Ligustica ora*. - - - Flumen *Rutuba*, oppidum *Albium Intemelium*: flumen *Mervula*, oppidum *Albium Ingaunum*: portus *Vadium Sabatium*: flumen *Porcisera*, oppidum *Genua*: fluvius *Feritor*, portus *Delphini*: *Tigulia intus*: *Segesta Tiguliorum*: flumen *Macra*, *Ligurię finis*. Singula inspicimus, addituri ex aliis, si quę fuerint prætermissa.

Ptolemæus *Laguriam* non a *Vero* incipit, sed post *Monæci portum*, interquem & *Varum* quę sita sunt, *Massiliensium oram* adpellat. Consentit *Plinius*, ut modo ex verbis illius cognitum, post portum *Monæci*, *Ligusticam oram* nominans, quasi prima ibidem incipiat. *Strabo* quoque lib. IV. pag. 140. εἰσιε, inquit, ἀπὸ τῆς ὀνίμας καὶ μέγας εἰς τὴν ἀγέλην. *Μαυαλιωτικὸς ἀγέλης*, ex nomine [Græco *Monæci*] verisimile, *corisje* *jeanvigenem Massiliensium*. Quoquo modo hęc extrema *Italię* censcantur, &

vel Massiliensibus vindicentur vel Liguribus propriis; quatuor omnino sunt, quae Ptolemaeus inter Galliam & Liguriam posuit.

Prima est *Nicea*, Νίκαια Μασσαλιωτῶν, id est a *Massiliensibus condita*, ut Plinius refert; seu, ut Stephanus, Μασσαλιωτῶν ἀποικία, *Massiliensium colonia*: qui eam, quod Strabo addit, τοῖς Λίγυσι τοῖς τὰς Ἀλπεὶς οἰκῶσι, *Liguribus Alpes incolentibus* opposuerunt. Hodie *Nizza*, notum oppidum. Adluitur flumine *Paulone*, quod perperam *Pado* in Plinii libro scriptum est. Mela lib. 11. cap. 14. ob ortu in occasum progrediens: *Genua*, & *Sabasia*, & *Albigaunum*: tum *Paulon* & *Varum* flumina, utraque ab *Alpibus* delapsa. Non autem ab ortu, ut Plinius postposuit; sed *Varum* versus illud moenia attingit, sive inter *Varum* & *Nicam* decurrit. Reliqua Ptolemæi sunt, *Portus Herculis*, *Tropæa Augusti* & *Monæci Portus*. Sic distinxit portum *Herculis* & *Monæci*, interjectis *Augusti tropæis*: quod errore commissum Cluverius putat, quia, qui plene dicitur *Portus Herculis Monæci*, aliquando sine cognomine *Herculis* portum, aliquando tantummodo *Monæci* portum nominari perceperit. Alii vero portum *Herculis* a Ptolemæo separatim positum interpretantur Villam Francam, 11 millibus a *Nicæa* sitam. Sed non constat, Villæ Francæ portum, ut ut *Monæci* portu sit capacior, antiquis temporibus frequentatum ædificatumque fuisse, & si fuit, potius *Nicæensium* nomine, in quorum agro est, quam *Herculis*, videtur adpellari debuisse, præsertim quum Plinius & Strabo, & ceteri omnes non nisi unum portum *Herculis*, cognomine *Monæci*, Μονακίου, in hac ora noverint. Auctor Itinerarii maritimi, vulgo Antoninus creditus, inter *Herculem Monæcum* & *Nicam* tres obscuros portus nominat, *Αἰνιόν*, *Αναόν*, & *Ολυνθίαν*; sed nullam facit *Herculi* alterius mentionem. *Monæci Herculis* autem portus celebratus est. Virgilius lib. 11. vers. 830.

*Aggeribus sociæ Alpibus atque arce Monæci
Descendens.*

Et Lucanus lib. 1. *Pharsal.* vers. 405. plenius:

*Quaque sub Herculeo sacraus nomine portus
Urget ruse cava pelagus: non Corus in illum
Ius habet, aut Zephyrus: solus sua litora turbat
Circius, & tuta prohibet statione Monæci.*

Et Tacitus 111 *Hist.* cap. XLII. *Fabius Valens*, e sinu *Pisano segnitia maris*, aut adversante vento, *Portum Herculis Monæci* depulsi sunt. Hodie est *Monaco*. *Tropæa* autem *Augusti*, a solo Ptolemæo memorata, ut fere nomen etiam arguit, videntur *Torbis* esse, paulo intus sita, quia tropæa mos erat in montibus erigere.

Ptolemæi *Liguria* ab *Albimimio* incipit, quod corruptum nomen est, & *Albintemelium*, sive *Albintimilium*, aut *Albintemelum* cum Strabone & Plinio scribendum est. Plinii verba supra vidimus; Strabonis lib. 14. pag. 139. hæc sunt: ἐν τῷ μεταξύ πύλῳ ἰουερῶδες, Ἀλβινὸν Ἰντεμέλιον, καὶ εἰ κατοικῶντες Ἰντεμέλιοι, *In medio* [inter *Portum Monæci* & *Albingaunum*] urbs magna est *Albintemelum*: incolæ *Intemelii*. Tacitus lib. 11. *Hist.* cap. XIII. *Irritatus eo praelio Othonis miles*, vertit iras in municipium *Intemelium*. Scribitur & *Albintimilium*. Inscriptio Romana in Sponii *Miscell.* p. 155.

M. SABINIUS
FAB. ALBINTIMILI
EVOC. AUG. SALUT.

Et alia ibidem ALBINTIMILIENSIIUM. Unde emendari Tabula Peutingeriana potest, quæ refert *Albentimilio*, auferendi, ut ajunt, casu. Nunc *Vintimiglia* vocatur, flumine *Rubra* ab ortivo latere adfusa, secus ac Plinius flumen ab occiduo delabi censuit. Lucanus *Rubram cavum* dixit lib. 11. vers. 422. propter riparum altitudinem, nisi hic alius est, fortassis quem Vibius ex *Apennino in Tiberim fluere* tradidit.

Interponit Albiis duobus Itinerarium maritimum *Mauricii portum*, ignotæ originis, recentiore fortasse, quam ut nostram geographiam, quæ antiqua est, possit attingere: Peutingeriana *Costam Bellene*, quam correctius *Balana* Antoninus dixit, sed æque incognitam: Plinius amnem *Merulam*, quem nunc *Arociam* ajunt adpellari. Tum e propinquo oppidum *Albium Ingaunum*, ut Plinius plene scripsit: alii *Albingaunum*, sive *Albigaunum* contracte. Strabo dicto loco lib. IV. p. 139. τῶν Λιγύων τὴν μὲν ὄντων Ἰγγαύιον, τὴν δὲ Ἰντεμελίον, εἰκότως τὰς ὁμοκλήσας αὐτῶν ἐπὶ τῇ θαλάττῃ, τὴν μὲν ὀνομάζεσθαι Ἀλβιον Ἰντεμελίον, τὴν δὲ Ἰντεμελίον μᾶλλον Ἀλβιγγαῖον, Quam *Ligurum* alii sint *Ingauni*, alii *Intemelii*; congentaneum fuit, eorum colonias maritimas alteram *Albium Intemelium* vocari, alteram concisius aliquando *Albingaunum*. Sic & Tacitus Hist. 11. cap. xv. *Othoniani Albingaunum interius Liguria revertere*. Nec aliter in Tabula Peutingeriana, & Maritimo Itinerario scriptum: at Mela, elisa littera, *Albigaunum* lib. 11. cap. iv. & Ptolemæus Ἀλβιγγαῖον. Nunc *Albenga* est.

In illo litore succedit nunc oppidum munitum Hispanorum *Finale*; dein *Vadi*, sive vulgari elisione *Vai*; tandem *Savona* episcopalis. Hæc ita secundum veterum rationes, Antonini & Strabonis, Lucas Holstenius distribuit, ut in *Pollupicis* loco *Finale* esse censet: & *Vani* sive *Vai*, in loco *Vadorum Sabatorum*, quæ Plinio sunt *Portus Vadum Sabatium*: Straboni pag. 139. τὰ καλούμενα Σαββάτων Ὠνάδα: Bruto ad Ciceronem lib. XI. epist. x simpliciter *Vada*, de quibus epist. XIII. hoc addit: *Antonius ad Vada venit, quam locum volo tibi esse notum. Facet inter Apenninum & Alpes, impeditissimus ad iter faciendum*, intellige propter montes & paludes. a paludibus autem *Vadorum* nomen. Est & ubi *Sabatia* simpliciter dicuntur, supressio *Vadorum* nomine. Pomponius lib. 11. cap. iv. *Deinde Luna Ligurum, & Tigulia, & Genua, & Sabatia, & Albigaunum*. nam *Vada* intelligi, non *Sabata*; ora, quam enarrat, litoralis convincit. Tandem in *Savonæ* loco fuerunt *Sabata*, oppidum *Sabatorum*, Straboni dicta Σάββατα, duplicata littera, quæ simplex plurimis Latinorum est: etiam Ptolemæo Σάββατα. Cluverio *Sabata* & *Vada Sabatia* vel eadem vel conjunctissima sunt: sed notatus ob id ab Holstenio est, qui vi. vel vii. millibus passuum disjungit, quot sunt inter *Vai* & *Savonam*. Quod si *Sabata* in Loco *Savonæ* fuerunt, unde novum illud *Savonæ* nomen? Livius extremo lib. XVIII. *Genuam, nullis presidis maritimam oram tutantibus, [Mago] repentino adventu cepit: inde ad oram Ligurum, si quos ibi motus facere posset, classem adpulit.* - - - *Intus Savonæ, oppido Alpino, prælia deposita, & decem longis navibus in statione ad prælium relictis* - - - ipse, societate cum *Ingauniis* composita, montanos instituit oppugnare. *Apnam Savonis* nomen, ut inde *Savona* ducatur, sicut a *Narbo*, *Narbona*; a *Salo*, *Salonæ*. sed *Savona* ad mare est, *Savo*, oppidum *Alpinum*. Intus ergo *Savo* situs fuit, reductus quodammodo a mari, quo etiam *Sabata* reducenda videntur, quorum nullam mentionem faciunt qui *Liguria* litoralia exponunt. An ergo idem *Savo* & *Sabata*? non habeo, quo negem; nec quo adfirmem pertinacius. Commune priori parte nomen *Sav* & *Sab*, quæ b & v sæpissime permutantur. Sed situs *Savonæ* turbat. An *Savo* interitus esse, postea everti, mutata sede, ut sæpe fit, restitui, ad mare transferri, reducto uno nomine? Sic conjicere licet: certo defini vix potest. Ceterum *Sabata*

vix alius, quam Strabo & Ptolemæus memoravit: iste lib. iv. pag. 139. dixit, *ἐν τῇ μεταξὺ Γενίας καὶ Σαββάτων ὁ ἀπὸ τοῦ ξ', inter Gennam & Sabatam CCLX. stadia sunt*: Et, *τὸ ἀπὸ τοῦ ξ' ἀπὸ Γενίας, αἱ δ' ἄλπεις ἀπὸ τῆς Σαββάτων ἔχουσι τὸ ἀρχὴν, Alpes a Sabatis initium habent*. Antonini itinere ab Roma per Tusciam vi Aurelia Arclatum, transpositi numeri, ita restituendi videntur:

Vadis Sabbatis

Pollapicem

Albinganum

M. P. VIII.

M. P. XII.

Ceterum *Vada Sabatia* nobiliora quondam, quam ipsa *Sabata*, etiam a pluribus, ut supra vidimus, commemorata, Strabone, Plinio, Bruto, Mela, Antonino & auctore Peutingerianæ: quibus Capitolinum addo, de Pertinace cap. ix. dicentem, *Avare suspitione privati non caruit, quum apud Vada Sabatia, oppressis favore possessoribus, laus suos teneret fines*.

Proximum in litore oppidum *Genna* est, *ἐμπορίον Ἀργύριον, Ligurum emporium*, ut Strabo vocat, qui & verbis antea productis distantiam a Sabatis definiivit. Livii testimonium supra vidimus: addo ejusdem alia. Lib. xxi. cap. xxxii. *P. Scipio cum admodum exigua copius Gennam repetit*. & lib. xxix. cap. v. *Naves, quæ ab Carthagine ad Magonem melle erant, inter Albinganos Ligures, Gennamque accesserunt*. De Plinio & Mela etiam antea dictum est. Ptolemæo quoque est *Γενία, Genna*. In Tabula vetere ænea cives dicuntur *GENUATEIS* apud Gruter. pag. 204. Plinius præponit flumen *Porciferam*, sed incognitum aliis: nisi quod Holstenius pag. 9. in Cluverium, ex ænea antiqua tabella, quam etiam Gruterus pag. 204. descripsit, huc *FLOVIUM PROCOBERAM* agri Genuatis, qui eundem, qui in Plinii libris *Porcifera* scriptus est, adlegat. Quem vero Plinius *Forsorem* fluvium vocat, Cluverio videtur ille esse, qui sub ipsis urbis moribus ad orientem versus defluit, *Bisagno* nunc vulgo dictus. Ptolemæi autem *Emella* amnis ulterior est, inter Delphini portum & Tiguliam, qui vulgo adpellatur *Lavagna*.

In reliquo litore Liguriæ post Genuam est Tabulæ *Ricina*, nunc forte vicus *Recco*: & Plinii *Portus Delphini*, quem *Delphinos* Antoninus vocat: nunc corrupto nomine *San Fmo*. Quæ vero de *Tigulia* & *Segesta Tiguliorum* in Plinii enarratione sequuntur, quam illa intus sit, hæc in litore; earum situm sollicitat Cluverius, ut Tiguliam mæli ad mare locari, Segestam vero intus ad duo millia, ubi rudera antiquæ urbis apparent. Inductus ad permutationem est Ptolemæi auctoritate, qui *Τιγυλίας, Tigulliam* in litoralibus recenset. At exactissimus vir, Lucas Holstenius, potiolem fidem Itinerarii antiquis habendam censet, quæ in ipsa via Aurelia *Tiguliam*, sive ut Aldus scripta *Ticcolatam*; ut Schottus, *Tegulatam* commemorant: *Segesta* autem positio litoris a maritima recenseatur, quo tempore uterque adhuc locus existisse videtur, ut nominum permutatio a Plinio; vel describente, non potuerit fieri. Utrumque enim iter, terrestre & maritimum, quæ Antonini tribuuntur, Plinianæ narrationi consonant. In cuius summi viri iudicio, tam firmis rationibus innixo, adquiescimus, & *Segestam Tiguliorum* illud esse oppidum, quod *Sestri* hodie vocatur, persuasi sumus: *Tiguliam* vero ad rudera illa interiora in viam Aureliam removemus.

Succedit proxime locus in Tabula Peutingeri *Ad Monilia*, quod hodiernam *Monegiam* esse, ipsum nomen clarissime ostendit. Qui vero in maritimo Itinerario *Portus Lunensis* memoratur, etiam nunc veteri nomine clarus est, ad occidentale latus sinus, sive ipsius Portus Lunensis, haud longe ab ostio fluminis *Macra*, qui terminus est Liguriæ. Ipsa autem urbs *Luna* trans flumen fuit in solo Etruriæ, ubi ruinae ejus de veteri loco testantur.

stantur. Strabo lib. v. pag. 153. ἡ μὲν Λύνα πόλις ἐστὶ καὶ λιμὴν, *Luna* & urbs est & portus, sed interfluente Macra. Livius distincte de utroque lib. xxxiv. cap. viii. *M. Porcius consul ad Luna Portum profectus*: & lib. xxxix. cap. xxi. *Litteris de morte propratoris recitatus, senatus censuit mittendum, qui ad Luna portum C. Calpurnium prætorem consequeretur.* De oppido autem lib. xli. cap. xix. *qui Lunam Pisasque depopulati erant*: & lib. lxi. cap. ix. *exercitus in hiberna Lunam & Pisas deducto.* Urbs non magna fuit, ut Strabo refert: portus autem μέγιστος & καλὸς, *capacissimus & pulcherrimus*, plures includens portus, omnes ἀγχιβαθεῖς, *prope litus profundos.* Silius Italicus lib. vii. vers. 481.

*Tunc quos a nivis exegit Luna metallis
Insignis portu, quo non spatiosior alter
Innumeras cepisse rates, & claudere pontum.*

Juxta portum *Promontorium Luna* est, cujus Ptolemæus meminit, sed loco alieno in Etruria, quum ad dextram Macræ exeuntis ripam procurrat.

Mediterraneæ Liguriæ Ptolemæus dat quinque oppida *Sabata, Polentiam, Aftam* coloniam, *Albam Pompeiam, & Libarnam.* Plinius addit plura lib. i. cap. v. quorum præcipua sunt *Dertona* colonia, quam perperam Ptolemæus in Taurinis scripserat; *Forum Fulvii, & Aqua Statiellorum.* Augustam enim Vagiennorum in Alpinis supra contemplati sumus. Proximus Vagiennis est amnis *Tanarus*, ut Plinius ait lib. i. cap. xvi. *Apennini latere jactus*; ad quem, ubi Sturam recipit, *Pollentia* sita est, quæ secundum Plinium etiam *Carrea*, item *Potentia* cognominatur, Harduino interprete: Cluverius autem incidit post *Pollentia*, ut *Carrea*, cognomine *Potentia*, sit oppidum reparatum. D. Brutus Ciceroni lib. xi. epist. xiii. de Ventidianis militibus, cum Antonio conjunctis, *orare ceperant, ut Pollentiam iter facerent.* Et mox: *hora antea præsidium meum Pollentiam venit, quam Trebellius cum equitibus.* Ptolemæo est Πολεντία. Inde dicti *Pollentini* incolæ. Suetonius Tib. cap. xxxvii. *Quum Pollentina plebs funus ejusdem primipilaris non prius ex foro misisset, quam extorta pecunia per vim heredibus ad gladiatorium munus: cohortem ab urbe, & aliam a Cottii regno, dissimulata itineris causa, detectis repente armis, concinentibusque signis per diversas portas in oppidum immisit, ac partem majorem plebis ac decurionum in perpetua vincula conjecit.* Quod decuriones habuit, argumento est, municipium fuisse non nullius dignitatis. Laudatur a copia nigri velleris. Plinius lib. viii. cap. xlviii. [*Lanas*] *nigri velleris præcipuas habet Pollentia juxta Alpes.* Posteriori ævo, insigni clade polluta fuit Pollentia, Romanorum magis Stilicone duce, quam Gothorum sub Alarico, de qua chronicorum scriptores Prosper Aquitanus & Aurelius Cassiodorus, Arcadio & Honorio quintum consulibus, ut de prælio illo adulatorie magis quam vere scripserit Claudianus Bello Get. vers. 635.

O celebranda mihi cunctis Pollentia sacris!

O meritum nomen felicibus apta triumphis!

Hodieque, quamvis exigua, *Polenza* vocatur, ut de situ dubitare non liceat.

Supra Pollentiam ad idem flumen *Ceba* fuit nunc Ceva, unde Plinius *Cebanum ex Liguria* calcem laudat lib. xi. cap. xlii: infra autem, ad id flumen est *Alba Pompeia*, Panio sic & Ptolemæo nominata, & in Tabula Peutingeri repetita: patria Pertinacis Augusti, qui, ut Xiphilinus ex Dione excerpit: fuit Αἰγυς ἐξ Ἀλβης Πομπείας, *Ligur ex Alba Pompeia.* Colonia fuit, aut a Pompejo Magno deducta, aut ab eodem instaurata, quum antea a Scipione deducta fuisset. In veteri lapide, quem Sponius Misc. Erud. Antiq. p. 163. descripsit:

P. CORNELIO P. F. L. N. AFRICANO
ET CN. POMPEJO MAGNO CN. F. SEX. N.
ALBAE INSTAURAT. S. P. Q. CEREALIS D.

Ceriale autem, vel Cereale nunc, oppidum territorii Albenfis, ubi hic lapis visus.
Et alio, in Augusta Taurinorum, pag. 164.

PRAEF. COH. BREUCOT. MUNICIPIO SUO
ALBA POMPEIA PATRONO COLONiarum
MUNICIPIORUM ALBAE POMPEIAE
AUG. BAGIENNORUM

. . . ENS. GENUENS. AQUENS. STATIEL

Oppidani, *Albenfes Pompeiani*. Plinius lib. xvii. cap. iv. in *Albensium Pompejanorum* ag.
Et veteri lapide apud Gruter. p. 484. ALB. POMPEJANORUM. Hodie *Alba* vocatur
sine cognomine. Infra Albam, ad idem flumen, in sinistra ripa, ubi minorem flu-
vium, *Urbem* dictum, accipit, *Asta* est: quae nomen servat, nunc quoque amplius
munitionibus illustris, *Asti* ab Italis vocata. Romana colonia fuit. Ptolemaeus in
Liguria mediterranea *Ἀστὴ καλόνια*, *Asta colonia*: Plinius lib. iii. cap. v. *Alba Pompeia*
Asta, *Aqua Statiellorum*. Corrupte in Tabula *Hafia*, quasi *Hasta* cum adspiratione,
xvi millibus a Pollentia. Oppidani *Astenses*, ut ab Hispaniae quoque *Asta* adpellantur
in Hirtii bello Hispaniensi: & ipsa urbs Ligurum *Astensis civitas*, a Paulo Diacono La-
gob. iv. cap. xlii. *Urbis* vel *Urbis*, nunc Orba, fluvius major apud Astam, memoratus
a Claudiano de Bello Get. vers. 554.

- - - - - *Liguria regione suprema*

Pervenit ad fluvium viri cognominis Urbem.

Hinc in ortum paullo colebant STATIELLI sive STATIELLATES. Livius lib. xlii.
cap. vii. In *Liguribus* in agro *Statiellati* pugnatum ad oppidum *Carystum*: & cap. viii.
*Atrox res visa senatus, Statiellates, qui nisi ex Liguria gente non tulissent arma adversus Ro-
manos, - - - omni ultima crudelitatis exemplo laeratos & deletos esse.* Ex cap.
xxi. ejusdem libri: *Aucta invidia est Popillii litteris ejus, quibus iterum cum Statiellatis*
Liguribus proconsul pugnasse se scripsit. Ex interjectis paucis: *Sanciebatur, ut qui ex Statel-
latis in libertatem restitutus ante calendae Sextiles primas non esset, cujus dolo malo in*
servitutem venisset, ut iuratus senatus decerneret, qui eam rem quæreretur, animadvertatur.
Horum oppidum ad Bormiam fluvium erant *Aqua Statiella*, sive *Statiellorum*; nunc, a
de loco dubites, *Acqui* dictae. Plinius lib. iii. cap. v. *Aqua Statiellorum*: & lib.
xxxi. cap. ii. *Angeli* [aquae] plurimum decem nominibus variis, urbesque condunt, in
Pisecolos in *Campania*, *Statiellas* in *Liguria*, *Sextias* in *Narbonensi* provincia. Oppidum
Statiellenses. D. Brutus Ciceroni lib. xi. epist. vi. extrema: *ex castris, finibus Statiella-
rum.* Inscriptione modo prolata, AQUENS. STATIEL. ex qua etiam adparebat, munici-
pium *Aquas Statiellas* fuisse. Oppidum *Carystum* sive *Caristum*, quod Livius in *Statel-
late* agro cap. vii. posuit, non restat, nisi vestigia ejus in vico *Carso*, qui in via,
Genua Dertonam ferente, est, superesse existimus.

Ad Padum usque Ligures habitarunt, sub quo flumine ipsis Plinius tribuit *Forum Fel-
vii*, cognomine *Valentinum*, ex quo conjicitur, in Valenza, Mediolanensis Ducatus
oppido, *Forum Felvii* latitare, id quod distantia xxi m. p. a Dertona, quae in Tabula
Peutingeri est, comprobatur. Supra quod Forum, juxta eundem fluvium, *Inastum*
oppidum fuit, quod Ligures a flumine *Bodincomagum* adpellabant, in quo loco crederetur
nunc *Caiale* esse, nupero bello recuperatum. Plinius lib. iii. cap. v. *Indufrium* in
Liguria

Liguria oppidis numerat mediterraneis. Et cap. xvi. extremo de Pado: *Liguria lingua annem ipsam Boduncum vocari* [Metrodorus Scepsius dicit] *quod significet fundo parentem. Cui argumento adest oppidum juxta, Industria, vetusto nomine Bodincomagus, ubi precipua altitudo incipit.* In Romano lapide, quem Gruterus pag. 555. num. 7. refert, est DOMO BODINCOMAGUS: & in alio Montisferratenfis agri, p. 431. n. 5.

T. LOLLIUS T. LOLLII MASCULUS

IIII VIR BONDICOMENSIS

quasi etiam *Bondicomum* id oppidum adpellaverint, nisi incisoris culpa syllaba prætermissa fuit. Utroque modo autem *Bondincomagus* & *Bodincomagus* libri habent, ut propterea inscriptio non suspecta fieri possit, quam contra Cluverii dubitationem Lucas Holstenius, vir accuratissimus, tuetur.

Hæc intra Padum & Tanarum: citra hunc *Dertona* colonia, cum *Julia* cognomento: nunc *Tortona*. Plinius lib. III. cap. v. de hoc tractu: *omnia nobilibus oppidis nitent, Libarna, Dertona colonia, Iria, & reliquis.* Et Paterculus lib. I. cap. xv. in coloniis Romanis numerat, licet ambigat de tempore deductionis. In lapide vetusto apud Grut. p. 487. n. 6.

ORIUNDO EX ITAL. LUL. DERTONA.

Quo nummum Tiberii Harduinus refert, signatum C. J. A. D. quod legit, *Colonia Julia Augusta Dertona*: quem Vaillantius ad Hispaniæ Dertosam transmittendum esse contendit. Itinerariis etiam *Dertona*, & Ptolemæo *Δερτώνα*, Latinorum forma, sed male in Taurinis collocata. Græcis aliis *ἡ Δέρτων*, ut Stephani Byzantii breviator scripsit: vel *Δερτώνα*, ut Strabo lib. v. pag. 150. Fluvius qui adluit, & paullo inferius Pado miscetur, vulgo creditur *Iria* esse. at, quia oppidum *Iria* a Dertona x millibus in ortum remotum est, quod etiam amne quodam adfunditur; ille potius *Iria* censendus est, non, qui Dertonam præterlabitur. Jornandes de Reb. Get. cap. xlv. alteram sententiam induxerat: *Dertona juxta fluvium Ira cognomento occiditur.* At semibarbaro scriptori *Dertona* est in agro *Dertonensi*. Antoninus itinere ab Arimino Dertonam:

Placentia

Camillomagus

Iriam

Dertonam

M. P. XXV.

M. P. XVI.

M. P. X.

Supra Dertonam, Montes versus *Libarna* est Plinii & Ptolemæi; *Libarnum* Antonini Tabulæ, media via inter Genuam & Dertonam. De *Iria* ejusque situ, modo aliquid diximus, x millibus distare a Dertona, Placentiam versus. Et hanc quoque Ptolemæus male in Taurinis posuit. Hodie *Voghera* est. Quod interjacet in Itinerario *Camillomagus* oppidum, in Tabula est *Camelomagus*, de quo nihil certi judicare licet, sicut neque de *Barderate* Plinii.

Finiri hæc per *Iriam* fluvium Liguria possit, nisi Livius longius videatur in ortum ejus finitem produxisse lib. xxxii. cap. xxix. Q. Minucius, inquit, in lava Italia ad inferum mare flexit iter: Genuamque exercitu abducto, ab Liguribus orsus est bellum. Oppida *Clasidium* & *Litubium*, utraque Ligurum, & duæ gentis ejusdem civitates, *Celelates*, *Cerdicia*que, se se dediderunt. Et jam omniacis Padum, præter Gallorum Bojos, *Iluates* Ligurum, deditione erant. quindecim oppida, hominum viginti millia esse dicebantur, quæ se dediderant. Quod si Ligurum oppida fuerunt *Clasidium* & *Litubium*, ut Livius ait; & *Clasidium* in loco vici *Chiaftezo* sive *Chiasteggio* fuit, ut Cluverius & alii ex nominis adfinitate judicant; videtur utique Liguriæ sub Pado terminus trans *Iriam* amnem protrahendus, quem

Cluverius usque ad flumen Tidonem, quod proximum est Trebiae, producit. De loco, minus est quod dubitemus: de Liguria autem extensione omnino. Nam Clastidium, quod heic *oppidum* vocatur, *vicius* est lib. XXI. cap. XLVIII. etiam Plutarcho *κώμη*, *vicius*, quamvis Polybio lib. II. cap. XXXIV. & lib. III. cap. LXIX. *πέλις*, *oppidum*. Etsi enim diversi de conditione hujus loci dissentiant: verisimile tamen non est, a se ipso Livium dissentire. Præter id Livius lib. XXI. cap. LVIII. principio, & lib. XXVII. cap. XLIX. & alibi, Gallos Cisalpinos a Liguribus distinxit, quæ verba supra protulimus; & clarius lib. XXXIX. cap. II. *Pacatus Liguribus, in agrum Gallicum exercitum duxit*: idem vero Clastidium dixit in *Gallia* esse lib. XXI. cap. XI. extremo. *Aedem Virtutis M. Marcellus dedicavit septimo decimo anno post, quam a patre ejus vota in Gallia ad Clastidium fuerat*. Et ipso libro XXXI. quo Ligurum esse dixerat, post paullo cap. XXXI. videtur, etiam Sigonii judicio, Gallorum solo tribuere, ubi incensum esse scribit; & a Liguria separare. Plutarchus quoque Clastidium diserte vocat *Γαλατικὴν κώμην*, *Gallicum vicum*, Vita Marcelli pag. 300. Quæ omni ejusmodi sunt, ut non sine causa Carolus Sigonius de Livii loco, quo Ligurum dixit esse oppidum, dubitaverit, suspicatus, forte *Caristum* aut aliud scriptum a Livio fuisse. De *Lisubio*, quod cum Clastidio Livius memoravit, isque solus; æque dubia res est: quæ quem locum adsignat Cluverius, a loco Clastidii Ligustini pendet, qui si incertus est, æque lectio suspecta, non certior sedes erit *Lisubii*, quod nunc Ritorbio dici existimat, idque nomen cum velis *Ritobianis*, in vicinis *Padis* & *Ticini* factis, quæ Plinius laudat lib. XII. cap. I. componit, quasi *Ritobianis* & ipse Livius scripserit. Incertiores sunt civitates five populi Ligurum *Celates* & *Cerdiciates*, lib. XXXII. cap. XXIX; & *Ilvates*, ibidem, & lib. XXXI. cap. X. nec iis sic sedes adsignari possunt ut *Ingaunis*, *Intemelius*, aut alii juxta mare: aut iis qui in Alpibus habitabant.

GALLIA CISPADANA.

A Liguribus ad eos populos accedimus, quos *Gallos* Romani adpellabant, regni Romanorum temporibus transgressos Alpes in Italiam. Hos autem secabat Padus fluvius, cui qui propiores utrimque colebant, *Circumpadani* dicebantur. Livius lib. XXI. cap. XXX. de Hannibale: *Italiam ostendat, subjectosque Alpibus montibus Circumpadanos campos*: & Plinius lib. XIV. cap. XX. *musta Circumpadana*. Hi ad utramque ripam, & amplius. Atque utrimque etiam Padus denominabat Gallos specialius, hinc Cispadanos; quos vel simpliciter *Gallos*, vel *Gallos* proprie *Togatos* postea dixerunt, quia citius in leges Romanas quam qui trans Padum erant, concesserunt: illinc Transpadanos, qui longius in Illyricum usque protendebantur. Multa *Transpadanorum* mentio apud Ciceronem, Tacitum, Suetonium, & in antiquis inscriptionibus: eorumque regionem *Cispadanam Galliam* adpellamus (nec enim facile exemplum inveneris; saltem non ita frequenter, ut verbi gratia: de qua nunc proxime agendum est.

Supra diximus, ambiguum sub Pado terminum Liguria & Cispadanæ Gallia: quem Cluverius ad *Tidonem* amnem, qui propinquus est Trebiæ, promovendum censet. Nos autem ostendimus, ultra *Iriam*, nihil certum proferri posse, quod indubitato sit Liguria: idque de *Clastidio*, quod interjacet, in utramque partem disputatum est, ut tamen Gallis potius, quam Liguribus tribuatur. De quo quæ ex Polybio, Livio, Plutarcho proferri possunt, attulimus ibidem: addo nunc Strabonem lib. V. pag. 150. *Κλασίδιον*, *Clastidium* inter Ticinum & Dertonam memorat, quorum illud trans Padum est, hæc citra eundem. Sed cis flumen *Clastidium* fuisse, etiam ex Polybii lib. II. cap. XXX.

liquet, ubi Insubres, Acerris relictis, oppugnaturi Clastidium, dicuntur Ἀγβιδάσαντες ἢ Πάδον, *Padum fluvium trajecisse*. Ad illud fluvium, sive *Tidon* est, sive alius, a Cluverio Phlegontis Tralliani de Longævis, πόλις Βελεία, *oppidum Veleia* statuitur, quod Plinius confirmat lib. VII. cap. XLIX. *Circa Placentiam*, inquit, *in collibus oppidum est Veleiatium, in quo CX annos sex detulere; quatuor centenos vicenos; unus CXL*. Veliates ergo oppidani ex Veleia. Et hucusque Cluverius Liguriam produxit, de qua prorogatione autem est quod dubitemus, ut supra pluribus demonstratum est. Quæ sequuntur, sunt Galliae sine dubitatione, ejusque *Cypadana*, quam singulari ratione & κατ' ἐξοχὴν, ut ajunt, *Togatam Galliam* Ptolemæus vocat, intra Padum & Apenninum usque ad Sapim & Rubiconem fluvios procurrentem.

Populi hujus Galliae præcipui nobilissimique erant BOII, ubique in Romana historia memorati: & mare versus LINGONES, quos Livius lib. V. cap. XXXV. etiam cum Bojis transiisse Alpes confedisseque cis Padum narrat: quibus Polybius lib. II. cap. XVI. ad Apenninum ANANES adjungit. τὰ ἢ πέραν, inquit, ἢ Πάδου τὰ περὶ τὸ Ἀπεννίνον πρῶτοι μὲν Ἀναίτες, μετὰ ἢ τῶν Βοιῶν κατώκησαν. ἐξῆς ἢ τούτων ὡς πρὸς τὸ Ἀδρίαν, Αἰγῶνες. τὰ ἢ τελευταία πρὸς θαλάττην, Σήνωνες. *Ultra Padum, circa Apenninum primi Ananes occurrunt; deinde Boi: post istos Hadriam versus Aegones: postremi omnium ad mare Senones*. Noti Senones Romano bello & mutua clade: *Aegones & Ananes* obscurissimi, nec ex quibus plaris Transalpinæ profecti sint, constat. *Senones* autem majorem partem, si non omnem, in Umbria, extra limitem nostrum habitarunt, quorum regionem postea Romani in propria Italia, extinctis Senonibus, censuerunt. Sed ad principium, unde digressi sumus, revertimur.

Primum occurrit fluvius *Trebia*, ex Apennino in Padum apud Placentiam decurrens, inde *Placentinus* cognominatus Plinio lib. III. cap. XVI. *Padus*, inquit, *xxx flumina in mare Hadriaticum desert: Celeberrima ex iis, Apennini latere jactum, Tanarum; Trebiam Placentinum; Tarum, Niciam, Gabellum, Scultennam, Rhenum*. Nobilitatus clade Romanorum Punico II bello, in quo ejus a Polybio lib. III. cap. LXVIII. seqq. Livio lib. XXI. cap. LI. Floro lib. II. cap. VI. Eutropio lib. III. cap. IV. facta mentio est. Præterea Strabo lib. V. pag. 150. καὶ Πλακεντίαν ὁ Τρεβίας συμβάλλων τῷ Πάδῳ, *juxta Placentiam Trebia incidit in Padum*. Et Silius lib. III. vers. 575.

Tum Trebia infauslo nova prælia gurgite fessis

Inchoat, & precibus Junonis suscitatur undas.

Quæ adjacet *Placentia*, antiqua colonia fuit, metu Punico belli condita. Polybius lib. III. cap. XL. *Nuntiato, jam Iberum transisse Hannibalem, dilectus habent, & cetera expediunt bello necessaria, & prius institutum de coloniis in Galliam deducendis perfecturi, oppidantur, & colonos ad suas colonias proficisci jubent*. ὧν μὲν μίαν ἐκτίζον ἐπὶ ταύτῃ ἢ Πάδου παραμυ, πρὸς ἀγορεύσαντες Πλακεντίαν. ἢ δ' ἄλλαν ἐπὶ θάτερα, κατονομάσαντες Κρεμῶνιν. Harum alteram cis Padum condebant, cui nomen fecerunt *Placentia*: alteram trans Padum, quæ dicta est *Cremona*. Id quod epitoma Livii XX sic breviter narratur: *Colonia deducta in agro de Gallis capto Placentia & Cremona*. Et Vellejus Paterculus lib. I. cap. XIV. *Sub adventum in Italiam Hannibalis Cremona atque Placentia, puta, deductæ sunt coloniae*. Post, ut multæ aliæ, jus municipii quoque accepit. Cicero in Pison. cap. XXI. *O familia, non dicta Calpurnia, sed Calventia: neque hujus urbis, sed Placentini municipii!* Et in fragmento ejusdem orationis apud Asconium itidem *municipium* vocavit, *de se optime meritum*. Et Tacitus lib. II. Hist. cap. XIX. vocat *coloniam virium & opum validam*: at mox cap. XXI. incolæ ejus *municipale vulgus*.

Circa Placentiam duo emporia fuerunt, a Livio laudata lib. XXI. cap. LVII. Emporium inquit, prope Placentiam fuit, & opere magno munitionum, & valido firmitum praesidio. quod castellis expugnandi spe cum equitibus ac levi armatura praefectus Hannibal. Tam propinquum autem fuit, ut clamor ejus tumultus Placentiae quoque audiretur. Inde rejectus Hannibal consulere, ad Viſtunviam ire pergit oppugnandam. Id emporium a Romanis Gallico bello fuerat munitionum. Hoc deditione cepit Hannibal, & diripuit.

A Placentia ad Ariminum nova via strata fuit ab Aemilio Lepido, quae Aemilia vocatur. Livius lib. XXXIX. cap. II. Aemilius viam ab Placentia, ad Flaminiam committens, Ariminum perduxit. Duæ autem secundum Strabonem lib. V. pag. 150. Aemiliae viae, Scauri Aemilii alia, quae per Pisas & Lunam ferebat Dertonam: alia Aemilii Lepidi ἀλδεχομένη & φλαμινίαν, quae Flaminiam excipit. Idem Scaurus, quod ibidem Strabo fertur addidisse, fossam navigabilem per transversos amnes a Placentia duxit Parmam, ut paludosa loca exficcaret. Sic corrupta Strabonis verba emendant partim, partim interpretantur Xylander & Cluverius, quae ita in libris habentur: ἀντὶ τοῦ τοῦ ποταμοῦ ἵνα περὶ τὴν Πάδα καὶ τὴν Φλαμινίαν, quod secundum litteram est, a Pado ad Parmam. Xylander vertit a Placentia Parmam usque, quod adprobat Cluverius, quasi Parmensis geographus scripserit, qui Parmenses sint; quod dubitat Casaubonus. Tam impecunia adhuc est Fossa Aemilia, ab Aemilio Scauro inter Parmam ducta & Placentiam.

Interjacet Parmæ & Placentiæ ad fossam Fidentiam in itineralio, quae itinere a Mediolanum per Picenum vocatur Fidentiola vicus, XXI III millibus a Placentia; XV a Parma: & itinere ab Arimino Dertonam, non solum Fidentia, verum etiam Florentia aliqua, quae Cluverii tabula est Florentiola, suspecta & dubia Suritæ. Sed Peutingerianæ quoque Tabulae Florentia inter Placentiam Fidentiamque est media, quae quoquo se modo habet, Fidentia tamen certissima & antiqua est eo positu, commemorata ab Livio epitoma LXXIII. Vellejo lib. II. cap. XXVIII. & Plinio lib. III. cap. XV. Nam Carbo circa Fidentiam imperatus fuit a Matello Pio, Syllæ auspiciis, quod Livius tradit & Paternus: *Primum Fidentinos* in octava regione ponit, id est in Cispadana. Itinerariorum rationes in locum referunt, qui nunc *Burgo di San Donnino* dicitur. S. Dominus autem in Martyrologio Romano a. d. VII. idus Octob. dicitur supplicium passus *apud Juliam in territorio Parmæ*, quod si justum cognomen est, coloniam fuisse Fidentiam, auspiciis Julii vel Augusti Caesaris deductam, probabile est. Subjacet in austrum, ad Tari & Cevi confluentes, loci qui nunc *Fornovo* dicitur, quod nomen documento est, & heic *Forum Novum* extitisse. Inscriptio vetus apud Grut. p. 492. n. 5.

PATR. COL. JUL. AUG. PARM.
PATR. MUNICIPIORUM FORODRUENT. ET FORO
NOVANORUM.

Nunc ad nobilem urbem *Parmam*, quo jam ante Aemilia nos ducebat, progredimur, antiquam coloniam, nec minore nostris temporibus claritate. Colonia facta cum Mutina Livius lib. XXXIX. cap. LV. Eodem anno [quo Aquileia] *Mutina & Parma* colonia Romanorum civibus sunt deducta. bina millia hominum in agro, qui proxime Boiorum, ante Tuscorum fuerat, octona iugera Parma, quina Mutina acceperunt. Auxit ornavitque coloniam Augustus Caesar: a quo JULIAE AUGUSTAE cognomen in modo producta inscriptione accepit. Qui incolebant, Cicero Philipp. XIV. cap. III. vocat *optimos viros, honestissimosque homines, maxime cum auctoritate bonis [senatorii] ordinis, populi que Romani dignitate condecoratos*. Deplorat ibidem *Parmensem calamitatem*, a L. Antonio bello Mutinensi

alia.

ceptam. Lanam Parmensis agri Martialis laudat multis locis, e quibus satis sit libri XIV. epigramma CLV repetuisse, cui titulus LANAE ALBAE praescriptus:

Velleribus primis Apulia, Parma secundis

Nobilis: Alinum tertia laudat ovum.

Nomen urbis haud dubie est ab interfluente amne *Parma*: cujus nescio an in antiquis monumentis supersit quaedam memoria, nisi quod illa ex Theodosiano ævo Tabula itineraria corrupte in hoc tractu habet *Fl. Paala*.

Eadem Tabula, & Antonini, quod dicitur, Itinerarium inter Parmam & Mutinam *Tanetum* oppidum sive vicum tenent, quod etiam nunc Tanedo adpellatur. Polybius lib. III. cap. XL. in Boiis memorat τάνητῳ καλεμένην κώμην, *Tanetis ita dictum vicum*: & Livius lib. XXX. cap. XIX. dicit, *qui ad vicum Tanetum a Boiis capti fuerant*. Plinius lib. III. cap. XV. in octava regione, quæ Cispadana est, *Tanetanor* recenset: & Ptolemæus in Togata τάνητον, *Tanetum*. Ordo talis est itinere ab Arimino Dertonam:

Bononia

Mutinam

Regium

Tanetum

Parmam

Fidentiam

Florentiam

Placentiam

M. P. XXV.

M. P. XVIII.

M. P. X.

M. P. IX.

M. P. XV.

M. P. X. (Florentiolam)

M. P. XV.

Hinc ad Padum rursus descendimus, ad cuius & alterius fluminis, quod Plinii *Nicia*, Tabula *Nigella* videtur, situm confluentes est *Brixellum*, nunc Bersello, sive Brescello, quod Plinius dicto loco in coloniis numerat. Et Ptolemæus in Togata vocat Βριξέλλου, *Brixellum*. Fatale fuit Othoni imperatori, qui heic vim vitæ suæ intulit, rebus ad Bedriacum inprospere gestis. Suetonius cap. IX. *Nec illi pugna adfuit, substititque Brixelli*. Tacitus Hist. II. cap. XXXIX. *Profecto Brixellum Othone, ibi (cap. XLVI.) opperiebatur nuntium pugna*. Infra Brixellum ad eundem Padum est *Nuceria*, Ptolemæi Νοκερία, nec forsan ab alio veterum scriptorum memorata: nunc mutata littera, Lucera sive Luzara.

Clarius est, quod intus recedit, *Regium Lepidi*, sive *Regium Lepidum*, aut simpliciter *Regium*, quod Cluverius vocat, nescio quo auctore, *Forum Lepidi*. Situm in via Aemilia, nomen ferens ab Aemilio Lepido, qui cum C. Flaminio consul fuit. Unde autem cognomen vel nomen *Regium*, incertum plane & obscurum est. Cicero lib. XII. epist. V. ad Cassium: *Præter Bononiam; Regium Lepidi, Parmam, totam Galliam tenebamus studiosissimam reipublicæ*. Et Brutus ad Ciceronem lib. XI. epist. IX. extr. III. *Kal. Maii ex castris Regii*. Ptolemæus in Togata provincia: Ρήγιον Λεπίδιον κολώνια, *Regium Lepidum* (sic potius *Lepidum*) *colonia*. Sic enim est emendandum ex Strabone, qui atque, ut Latini, Ρήγιον Λέπιδου lib. V. pag. 150. adpellavit. Plinio lib. III. cap. XV. sunt *Regenses a Lepido*. Tacitus lib. II. Hist. cap. I. *Die quo Bedriaci certabatur, acrimonia spei apud Regium Lepidum celebri loco consedisse incolæ memorant*. In Peutingeriana Tabula *Lepido Regio* scriptum exstat: ceteri posteriores tantum *Regii* nomen agnoscunt, ut passim ante ex Antonini itinere vidimus. Orosius quoque lib. V. cap. XXII. de tumultu, post Syllæ mortem a Lepido consule concitato, *Brutus in Cisalpinam Galliam fugiens, in monte Compio, apud Regium interfectus est*. Hodie vocatur Reggio.

Incipit Plinii flumen *Gabelium*, cui oppidulum, a Strabone Μακροί Κόλποι, *Macri Colpi*, vocatum, adpositum est. Livius etiam videtur oppidi nomen facere. Lib.

xli. cap. xviii. *Consul litteras ad C. Claudium misit, ut cum exercitu ad se in Galliam veniret; Campis Macris se cum expectaturum.* Ex lib. xlv. cap. xii. *Profectus in Galliam, circa Macros Campos, ad montes Siciuinum & Papinum, fluvius habuit.* Columellae autem lib. vii. cap. ii. sunt campi circa Parmam atque Mutinam. *Oves, inquit, quae circa Parmam & Mutinam Macris stabulantur campis.* Atque sic etiam Varro R. R. praefatione libri ii. in *Campos Macros.*

Inter Gabellum & Scultennam amnes, ad Aemiliam viam, nobilis urbs est *Mutina*, colonia civium Romanorum, cujus deductionem supra in *Parma* vidimus, quia eodem anno sunt conditae, ut Livius refert lib. xxxix. cap. lv. Polybius *Motina* scripsit lib. iii. cap. xl; Strabo p. 150. *Motina*; Ptolemaeus *Moína*, Latino more. Cicero Philipp. v. cap. ix. [Antonius] *circumsedit Mutinam, firmissimam & splendidissimam populi Romani coloniam.* Tacitus lib. i. Hist. cap. l. *Pharsaliam, Philippos, & Perusiam ac Mutinam, nota publicarum cladum nomina, loquebantur.* Plura apud Ciceronem & historicos in bello Mutinensi. Silius lib. viii. vers. 592.

Certavit Mutina quassata Placentia bello.

Et Lucanus lib. i. Pharsal. vers. 41.

*His, Caesar, Perusinae fames, Mutinaeque labores
Accedant satis.*

Inter eodem fluvios, Gabellum & Scultennam, sed supra Mutinam, ad montem Apenninum versus, *Mutillum* castrum est. Livius lib. xxxiii. cap. xxxvii. *L. Furius Purpureo, alter consul, per tribum Sappiniam in Bojos venit. Jam castris Mutillo adpropinquabat, quum veritus, ne intercluderetur simul a Bojis Liguribusque, eadem via, qua advenisset, reduxit.* Etiam nunc vocatur *Médolo*, situmque supra Mutinam in radicibus Apennini. Paulo infra hoc castellum Cluverius ad Gabellum ponit *Salturn Gallorum*, quasi oppidum a Plinio lib. iii. cap. xv. notatum: verum Harduinus e mss. legit *Salter Gallorum*, qui cognominantur *Aquinates*. non enim oppidorum ibi aut nemorum, sed populorum nomina recensentur. In Aemilia via, prope Scultennam, iii millibus *Mutina* abest locus *Ad Victoriolas*, in Hierosolymitano Itinerario sub finem designatus: trans flumen in eadem via, viii m. p. a *Mutina*, est *Forum Gallorum* ut Tabula Peutingeri distantiam definivit. Hic Antonius vicit *Pansam*, & victus est ab Hirtio. Galba ad Ciceronem lib. x. epist. xxx. *Audita re Hirtius cum cohortibus viginti veteranis rediit Antonio in sua castra occurrit, copiasque ejus omnes delevit, fugavitque eodem loco, ubi etiam pugnavit, ad Forum Gallorum.* Et Frontinus Stratag. lib. i. cap. v. exemplo xxxi. *Antonius, apud Forum Gallorum, quum Pansam cos. adventare comperisset, insidius per silvestria Aemilia via dispositis, agmen ejus excepit fuditque: & ipsum eo vulnere adfectum, quo intra paucos dies exanimaretur.*

Intra Mutinam, intra eodem amnes, Gabellum & Scultennam, itinere Antonini a Verona Bononiam inter Hostiliam & Mutinam medio loco, utrinque xxv m. p. distante, ponitur *Colicaria*, oppidum vel vicus, quam inter Mutinam & Mirandulam in vico *Rocaglia*, itineris tractu monstrante, quarebat Cluverius: inferius, Padum versus, *Otesia*, sive *Otesini* dicti Plinio lib. iii. cap. xv. & ex Bergomate lapide CURATOR REIP. OTESINORUM, ut Cluverius refert p. 282. quod est prave scriptum ATESINORUM in Gruteri opere p. 396. num. 8. Ad confluentes *Scultenna* & *Padi*, oppidum *Padinum* est, nunc *Bondeno*; unde Plinii *Padinates* sunt dicto cap. xv. De *Scultenna* autem fluvio praeter Plinium lib. iii. cap. xvi. etiam Livius lib. xli. cap. xviii. ineunte agit.

Ultiores fluvii sunt *Lavinus* & *Rhenus*, in quorum altero insula *Triumvirorum* est, hoc

hoc est, in qua M. Antonius, M. Lepidus, & Octavianus Cæsar triumviratum, seu potestatis summæ societatem inierunt. Appianus incunte lib. iv. de B. Civili: *συνήσαν ἀμφὶ Μουτίου πόλιν ἐκ τῆς Ἰδίας ἢ Λαβινίης ποταμοῦ βραχεῖαν τε καὶ ὑπτίαν, congressi sunt* [triumviri] *circa Mutinam in parva quadam & plana insula fluvii Labinii.* Cui fragmentum tabulæ in agro Bononiensi repertæ consentit, qua insulam triumvirorum dicitur AMNIS LAVINUS ADLATRARE. Sed dudum observarunt docti viri, non esse antiquum, quisquis est, illius tabulæ auctorem, & ab Appiano accepisse, quod de amne Lavino tradidit. Vide Thomæ Reinesii Inscript. LXVII. Classis II. cum subnotatis. Nec Appianus sibi constat de oppido & amne. Ait *circa Mutinam*, at tamen in *Lavinii insula* pactos societatem triumvirorum fuisse. Longe abest Lavinus a Mutina; proprior utique Bononiæ: nec tantus, ut insulam capiat, in cuius medio conferre secreta triumviri potuerint, ut nec in ripa utrimque stantes, neque in pontibus, exaudirent. Sic enim ipse Appianus de illo colloquio scripsit. Relinquitur ergo in *Rheno*, qui major est Lavinio, illam insulam triumvirorum, & prope Bononiam fuisse. Id quod non obîcure Dio Cassius lib. XLVI. sub finem, confirmat, *ἐν τῇ Ἰδίᾳ τινὶ ἢ ποταμῷ ἢ παρὰ τὴν Βονωνίαν παραρρέοντι, in insula quadam parva illius amnis, qui Bononiam præterlabitur.* Is vero haudquaquam Lavinus est, sed Rhenus, quem ideo Plinius *Bononiensem amnem* dixit lib. XVI. cap. XXXVI. *Nullus*, inquit, *sagittis aptior calamus, quam in Rheno, Bononiensi amne.* Et Silius lib. VIII. vers. 600.

- - - - parvique Bononia Rheni.

Suetonius quoque Aug. cap. xcvi. dicit, *ad Bononiam* triumvirorum copias fuisse contrahas: & Plutarchus Cicerone p. 884. *ἐγίνοντο αἱ σύνοδοι μόνοις ἀπύρρητοι πρὸ πόλεως Βονωνίας ἢ ἱμῆρας τρεῖς, καὶ συνήσαν εἰς τόπον τινὰ πρὸς τὴν στρατοπέδων, ποταμῷ παραρρέοντι.* *Colloquuti soli sunt, remotis arbitris, tres dies juxta urbem Bononiam. Locus ubi convenerunt, pro castris erat, amne cinctus.* Tres sic apud Bononiam id factum esse adfirmant, singuli graves auctores, & Appiano utique præferendi: quorum consensu probatur, amnicam illam insulam fuisse Rheni, Bononiam præfluentis; non Lavinii, decurrentis longius ab illa urbe.

Satis nota urbs *Bononia*, & vel sola antiquitate commendabilis, olim, quum Tusci tenerent, ante invasionem Gallorum, *Felsina* vocitata, quod nomen nec deinceps fuit penitus oblitteratum. Plinius lib. III. cap. xv. *Bononia, Felsina vocitata, quum princeps Etruriæ esset.* Et Livius lib. XXXIII. cap. XXXVII. *Dein junctis exercitibus primum Bojorum agrum usque ad Felsinam oppidum populates* [consules] *peragraverunt.* Nomen item Bononiæ videtur a Gallis esse, quorum id nominis oppidum etiam in Belgica adfretum fuit Britannicum. Romani coloniam Latinam eo deduxerunt. Livius lib. XXXVII. cap. LVII. *Eodem anno [106XIII. urbis conditæ] ante diem tertium Kalendas Januarias, Bononiam Latinam coloniam ex SC. L. Valerius Flaccus, M. Atilius Serranus, L. Valerius Tappus triumviri deduxerunt. Tria millia hominum sunt deducta: equitibus septuagena jugera; ceteris colonis quinquagena sunt data. Ager captus de Gallis Bojis fuerat: Galli Tuscos expulerunt.* Et Vellejus Paterculus lib. I. cap. xv. de eadem: *Cn. Manlio Velsone, M. Furius Nobilior* coss. *Bononia deducta colonia, abhinc annos ferme CCXVII.* Auxit Octavianus sub initium Actiaci belli, ut Dio refert lib. L. pag. 422. Tacito lib. XII. cap. LVIII. *est Bononiensis colonia.*

Ultra Bononiam in eadem via Aemilia est *Claterna* intervallo x m. p. quod ex itinera-
utroque constat. Cicero Philipp. viii. cap. i i. *cujus* [Antonii] *praesidium Claterna deiecit*
Hirtius. Idem lib. xii. epist. v. ad Cassium: *Si erupisset* [D. Brutus] *Mutina*, *nihil*
belli reliqui fore videbatur. *Parvis omnino jam copiis obsidebatur, quod magno praesidio*
Bononiam tenebat Antonius. *Erat autem Claterna noster Hirtius: ad Forum Cornelii Cae-*
serque cum firmo exercitu. Plinius lib. iii. cap. xv. post colonias Cispadanæ enumeratas:
oppida, Caesena, Claterna, & reliqua. Ptolemæi quoque in Togata Κλατέρνα est.

Antequam Bojos deferamus, in Lingonum Gallorum sedem transitori, de *Litana*
silva aliquid dicendum est. In Bojis fuisse, ex Livio notum est: quo loco aut regione,
incertum. L. Postumius Albinus in ea a Bojis cæsus. Lib. xxiii. cap. xxiv. *Silva* *ae-*
vasta (*Litanam Galli vocant*) *qua exercitum traducturus erat* - - - *caput ducis praeci-*
Boii ovantes templo, quod sanctissimum est apud eos, intulere. Et lib. xxxiv. cap. xxii.
L. Valerius Flaccus in Gallia cum Bojorum manu propter *Litanam silvam signis collatis secunda*
prælio conflixit. Hic ultus est superiorem cladem, quam etiam Frontinus lib. i. cap. vi.
stratag. vi. descripsit. *Boii, inquit, in silva Litana succiderant arbores*. Holstenius
Cluv. Ital. p. 15. conjicit fuisse supra fontes Scultennæ in jugo Apennini inter Cerfinianam
& Mutinam.

Post *Claternam Forum Cornelii* est, Ciceronis epistola modo memoratum: Strabon
Φόρον Κορνέλιον: Ptolemæo Φόρον Κορνελίς. Martialis lib. iii. epigr. iv.

Romam vade, liber. Si, veneris unde, requirer;

Aemiliae dices de regione via.

Si quibus in terris, qua sumus in urbe, rogabit;

Corneli referas me, licet, esse Foro.

Opus Cornelii Sullæ esse, Prudentius hymno ix. de passione Cassiani Forocorneliensis
in principio testatur:

Sulla Forum statuit Cornelius: hoc Itali urbem

Vocitant ab ipso conditoris nomine.

Et vetusto lapide apud Spon. Miscell. p. 185. IIII VIRO FORO CORNELI. Hodie *Imola*
id oppidum vocatur, quod non solum itinerariorum rationes probant, verum etiam
Paullus Warnefridi lib. ii. Langobard. cap. xviii. aperte & nominatim declarat.
Aemilia, inquit, *locupletibus urbibus decoratur: Placentia scilicet, Parmaque, Reg-*
& Bononia, Corneliique Foro, cujus castrum Imolas adpellatur. Oppidani FOROCOR-
NELIENSES in veteri lapide apud Holstenium in Cluv. pag. 15.

Post, eodem tractu, sequitur *Faventia*, nunc Faenza, unde Plinio *Faventini incolae*
ejus oppidi nominantur. Sullano bello memorabilis facta *Faventia*, quod ad illam etiam
pugnatum fuit. Epitoma Livii LXXXVIII. *Sulla Carbonem, exercitu ejus ad Clusium, &*
Faventiam Fidentiamque caeso, Italia expulit. Et Vellejus lib. ii. cap. xxviii. *magna*
præliis partim ejus viri hostium exercitum fuderant: duo Servilii apud Clusium, Metellus in
apud Faventiam, M. Lucullus circa Fidentiam. Silius Italicus lib. vii. vers. 596.

- - - - - *undique sollers*

Arva coronantem nutrire Faventia pinum.

Inde pergitur *Solonam*, quæ hodie Citta di Sole est, in sinistra *Utentis* ripa. Inscriptio
apud Gruterum pag. 1095. n. 2. CURATORI SOLONATIUM. Trans flumen, paullo inter-
tius, *Forum Livii* est, nunc Forlì, inter *Cæsenam* situm & *Faventiam*, quod ex An-
tonini itinere ab Arimino *Dertonam*, & Peutingerorum Tabula adparet. Decem milia
bus distat a Faventia. Inde ad mare vergit *Forum Popilii*, ut Plinius vocat lib. iii.
cap. vi.

cap. xv. ut corrupte in Peutingeriana, *Forum populi*: unde hodiernum nomen est For-
linpopolo. Superest intus in tractu hoc *Cæsena*, Straboni *Καισῆνα*. Plinius d. l. *Oppida*,
Cæsena, *Claterna*, & cetera: Ptolemæo *Καισαῖνα*: hodie Cæsena, servato vocabulo:
medio ævo, nescio unde, *Curva Cæsena*, ut in Antonini Itinerario est, & Tabula
Peutingeriana. Inter Cæsenam & Forum Popilii in occasum vergit *Forum Truentinorum*,
ut in Plinii lib. III. cap. xv. scriptum: sive *Druentinorum*, ut in lapidibus vetustis est.
Supra in *Foro Novo* monstravimus ex Grut. p. 492. n. 5. PATR. MUNICIPIORUM FORO-
DRUENT. & alia pag. 1094. n. 2. CUR. REIP. FORODR. utrobique per D. quæ verior ortho-
graphia est. Distantias plurimorum, quæ adhuc oppida proposuimus, iter Antonini
ab Arimino Dertonam sic illustrat:

<i>Arimino</i>	—	—	—
<i>Curvam Cæsenam</i>	M.	P.	XX.
<i>Forum Livii</i>	M.	P.	XIII.
<i>Faventiam</i>	M.	P.	X.
<i>Forum Cornelii</i>	M.	P.	X.
<i>Claternam</i>	M.	P.	XIII.
<i>Bononiam</i>	M.	P.	X.

In maritima ora nobilis urbs *Ravenna* est, πόλις ἀρχαία, Θεσσαλῶν ἀποικία, urbs antiqua,
Thesalorum colonia, ut Zosimus tradit lib. v. cap. xxvi. Strabo confirmat idem lib. v.
pag. 148. ex fama, Θεσσαλῶν λέγεται κτίσμα, *dicitur a Thessalis condita*. Unde est quod
de integritate Plinii, in cuius lib. III. cap. xv. *Sabinorum oppidum* est, Cluverius dubi-
tare coepit. Quod Strabo addit, ἐν τοῖς ἐλασί ἐστι, καὶ διὰ ῥύτους, *in paludibus est sita, & aquis*
peruvia. Ideoque Silius lib. vii. vers. 602. dixit,

Lenta paludose perscindunt stagna Ravennæ.

Hæc munimenta ejus naturalia. Portum antiquitus habuit in *Bedefis* ostio: addidit
novum Augustus, qui classem caperet tutando supero mari impositam, inter quem &
urbem Via Cæsaris. Sidonius lib. i. epist. v. *Ravennam cursu dexteriore subeuntes: quo*
loci veterem civitatem novumque portum media via Cæsaris ambigas utrum connectat an separet.
De classe Ravennate, ex Augusti institutione, Suetonius Aug. cap. XLIX. Tacitus Hist.
II cap. c. Jornandes de Get. reb. cap. xxix. ubi situm urbis curatius quam ceteri ex Dionis
deperdito loco descripsit. Supra Ravennam, vi millibus passuum ab illa, *Butrium*
fuit, quod Strabo ὁ Ραβέννης πόλισμα, *oppidum Ravennatum* vocat: Plinius autem
dicto loco: *nec procul a mari, Umbrorum Butrium*. Scilicet Umbri Thessalis, quod
Strabo addit, in Ravennæ oppidi possessione successerunt. Distantia vi millium in
Tabula Peutingeri adnotata est.

Tandem de fluminibus, quamquam aliquibus minus claris, quæ inter Rhenum
Bononiensem & Rubiconem sunt, aliquid adjiciendum est. Post Rhenum est *Idex*
inter Bononiam & Claternam medius, nunc *l' Idice*: quod pravationem Tabulæ Peu-
tingerianæ arguit, qua *Isrex* scriptum est. Inter Claternam & Forum Cornelii *Silarus*:
in eadem tabula positus. Deinde *Vatrenus* Plinii, nunc Saterno, Forum Cornelii,
hoc est Imolam, ab ortu adluens. Et hic in Padum cum superioribus decurrit. Plinius
cap. XVI. libri III. *Arg. ubi Padum Vatrenus amnis ex Foro cornelienfi agro*. Et Martialis
lib. III. epigram. LXVII. ad pigros neutas:

*Cissaris pueri, nihilque nostris
Vatreno Eridanoque pigriores.*

Succedit in eadem Tabula *Siumm* flumen, nunc Senno sive Senio: & qui Faventiam

præterlabitur, *Amone* Plinii cap. xv. in Tabula *Animo*, sed nimis in occasum cum *Saturno*, & ultra *Mutinam* remotus. Vulgo *Amone* est sive *Armone*. *Salonam* & *Ravennam*, illam ab ortu, hanc a septentrione præterfluit *Uis*, in obliquo *Utentis*; mak in Plinii libris cap. xv. *Vitis* scriptus. *Livius* lib. v. cap. xxxv. *Tam Senones*, recensiti *advenarum*, ab *Ucente* flumine usque ad *Aesim* fines habuere. Inter *Forum Livii* & *Forum Popilii* *Ravennam* delabitur *Bedesis* Plinii: & tandem *Sapis* ejusdem, cujus superior pars circa *Sarfinam* fines *Umbriae* perstringit: quamvis inferior, ut citra *Rubiconem*, partem *Cispadanæ* extremam permeet. *Umbriae*, ob superiorem partem, etiam *Silius* lib. viii. vers. 449. adsignavit,

- - - canis venientes montibus *Umbri*.

Hos Aesis Sapisque lavant.

Tractum circa annis hujus superiora, *Sepiniam* tribum quem dicunt, etiam *Livius* lib. xxxi. cap. ii. *Umbriae* adjudicavit.

TRANSPADANA REGIO.

Qui trans *Padum* populi habitabant, non omnes Galli erant, sed quidam etiam ante illorum adventum illas terras tenuerunt, ut *Veneti*, *Euganeique*, ideoque quum *Gallia Transpadana* vulgo dicitur *ὑπερδωρική* illud tamquam de pluribus, intelligendum est. Vocatur autem *Transpadana Italia* Plinio lib. xvi. cap. xv. & sæpe alibi; & *Tacitus* Hist. ii. cap. xxxii. cui etiam regio *Transpadana* dicta lib. i. Hist. cap. lxx. ad cujus explorationem nunc adgredimur.

Ab *Alpibus* vero denuo incipiendum. Post *Salassos* supra explicatos juxta *Grævas Alpes* sunt *LEPONTII*, quorum pars superior, *Viberi* Plinio cognominati, in *Rhetorum* fines porrigitur: altera, nec minor fortassis, censetur in *Italia*. *Plinius* lib. iii. cap. xi. *Lepontios* & *Salassos* *Tauriscæ* gentis *Cato* arbitratur. Ceteri fere *Lepontios* relictos ex *Numa* *Herculis* interpretatione *Græci* nominis credunt, præstis in transitu *Alpium* nive membrum. Scilicet a *λείπω*, *linquo*, duxerunt nomen, quod in *Strabonis* lib. iv. sub finem inconstanter scribitur, semel *Λεπόντιος*, iterum *Λεπόντιοι*. Caput illorum fuit *Oscla*, *Ptolemæi* *Ὀσίδα*, quod *Cluverius* a simplici scribendum esse ex eo putat probabile, quia vulgare nomen, quod hodie obtinet, *Domo d'Oscla*, aut *Osula*, mediam correptam habeat. Et hos etiam *Canini Campi* pertinuerunt, per quos a *Mediolano* transcendendum in *Alemanniam* erat, uti ex *Ammiani Marcellini* lib. xv. cap. vi. adparet, & supra in *Rhetia* quoque pag. 335. præmonstravimus. Situm *Camperum* illorum *Gregorius Turonensis* lib. x. cap. ii. ostendit. *Olo dux*, inquit, ad *Belitionem*, hujus urbis [*Mediolanensis*] castrum, in campis situm *Canini*, importune accedens, jaculo sub papilla sauciatus, cecidit & mortuus est. *Belitio* autem castrum haud dubie est *Belizona*, situm supra *Verbanum lacum* ad flumen *Ticinum*. Præterea ad *Caninos Campos* *Jacobus Gothofredus* *Dinamma* refert, locus, quo data lex viii Cod. Theod. de *Exactionibus*.

Decurrit ex *Lepontiis* *Sessites* fluvius Plinii lib. iii. cap. xvi. ad *LIBICIOS* sive *LIBECOS* populum, & *Raudios campos*, in quibus *Marius Cimbrorum* ingentes copias protulit. *Libicorum* oppida duo *Ptolemæus* nominat, *Vercellæ*, & *Laumellum*. *Plinius* lib. iii. cap. xvii. *Vercellæ Libicorum* ex *Sallia* orta. *Tacitus* Hist. lib. i. cap. lxx. *firmis* *Transpadanæ* regionis municipia, *Mediolanum*, ac *Novariam*. & *Eporediam*, ac *Vercellam* adjungere. Utraque, nomen servant, *Vercelli* & *Lomello*, xxv millibus passuum a veteribus *Itinerariis* disjuncta. *Tabula Theodosianæ*, quam *Peutingeri* etiam dicimus.

inter utrumque sunt *Cutia*, nunc Cozo, medio viæ intervallo. Gentis nomen Ptolemaeo & Plinio sunt *Libici*, tribus syllabis: at quatuor, Polybio lib. ii. cap. xvi. *Λιβίκοι*, *Libicii*: quo Cluverius etiam refert Livii *Libuos*, lib. xxi. cap. xxxviii. tamquam pravam nomen ex *Libicis* sit. Situs non repugnat. Ait enim de Hannibalis itinere: *ambo salus eum non in Taurinos, sed per Salassos montanos ad Libuos Gallos deduxissent*. At lib. v. cap. xxxv. ait, *Libuos tenuisse illos locos, ubi nunc Brixia ac Verona*.

Campi *Raudii* primus Paterculus lib. ii. cap. xii. mentionem fecit. Quinto [consulatu Marius] *citra Alpes in campis, quibus nomen erit Raudis, ipse consul & proconsul Q. Lutatius Catulus fortunatissimo decernere praelio*. Aurelius Victor de Vir. illustr. in C. Mario: *Tenones in Gallia apud Aquas Sextias: Cimbros in Italia in campo Raudio vicit*. Sic A. Schottius alii *Caudio*, vel *Clandio*, quod nihil est. Florus tandem lib. iii. cap. iii. *Tridentis regio in Italiam provolutos illos Cimbros dicit, & Athesim flumen, quod tranare frustra tentarent, ingesta obrutum silva transilivisse: quorum in Venetia deinceps ipsa soli caelique clementia robur clanguerit*. At Alpes illae, & flumen, & regio longe absunt a Sessite fluvio, ad quem Raudios campos fuisse supra cum Cluverio dicebamus. Subdit praemissis his nihilominus Florus: *in patentissimo, quem Raudium vocant, campo concurrere*. Quibus inducti non nulli illum campum & proelium prope Athesim & Veronam quaerunt. Schottus ad Victoris dictum locum: *ad Athesim, Verone fluvium, pugna facta*. Crederem ipse, nisi Plutarchus aliud suaderet in Mario pag. 419. dicens, provocantibus Cimbris, diem illis tertium, *χωρὰν τε καὶ πεδίων τὸ πρὸς Βερκελάδας, locum & campum apud Vercellas* ad pugnam constituisse. Quum vero aequae ac Florus, trajecti Athesis paullo ante meminerit Plutarchus, & nunc pugnae locum dicat apud Vercellas fuisse; moram intercessisse oportet, & circuitionem, qua ab Athesi ad Ticinum tandem & Sessitem sunt barbari reducti.

Supra hos campos *Lacus Verbanus* est, jam Lago Maggiore, qui *Ticinum* fluvium, nunc Tesino, transmittit. Strabo lib. iv. extremo: *λίμνες εἶναι φησὶν ἐν τοῖς ὄρεσι πλείους μὲν, τρεῖς δὲ μεγάλας. ὧν ἡ μὲν Βήνακος ἔχει μῆκος πεντακοσίων σταδίων, πλάτος δὲ ἑκατὸν πενήκοντα, ἐκείνη δὲ ποταμὸς Μίνκιος. ἡ δ' ἐξ ἧς Οὐερβανὸς, τετρακοσίων. πλάτος δὲ σενωτέρα δὲ πεντήκοντα, ἐξίησι δὲ ποταμὸν τὸ Τίκινον. τρίτη δὲ Λάρνις, μῆκος ἐγγύς τριακοσίων, πλάτος δὲ πενήκοντα. ποταμὸν δὲ ἐξίησι μέγαν Ἀδύαν*. Ajunt lacus esse complures in Alpibus, tres vero majores: quorum Benacus habet longitudinem 10 stadiorum; latitudinem CL. ex hoc Mincius effluit. Post haec Verbanus, longus CCC stadia; angustior aliquanto prius dicto: tertius est Larius longus fere CCC. latus XXX. is Adduam, magnum flumen, emittit. Congruit numerus majorum lacuum; etiam fluminum nomina per quemque transmissorum: non autem ordo, quia Larius est medius: nec longitudo, quia Benacus horum est minimus. Adferendum vero hoc pro Verbano testimonium erat, quia nescio, an alius ejus meminerit praeter Plinium, qui lib. ii. cap. ciii. dixit: *Ut in Fucino lacu invehitur amnis, in Lario Addua, in Verbano Ticinus, in Benaco Mincius*. Et lib. iii. cap. xix. *In hac [x] regione & xi. lacus inclusi sunt, amnesque eorum partus aut alumni: si modo acceptos reddunt, ut Adduam Larius, Ticinum Verbanus, Mincium Benacus, Ollium Sebirus, Lambrum Expilis, omnes incolae Padis*. Et quia hi lacus & flumina conjungere; juvat de fluminibus conjunctis etiam poetam Claudianum ex lib. de vi Conf. Honor. v. 195. audire:

- - - - - Frondentibus humida ripis
Colla levant pulcher Ticinus, & Addua visu
Carulus, & velox Athesis, tardusque meatus
Mincius.

Ticinum etiam egregie descripsit Silius lib. iv. vers. 82.

*Ceruleas Ticinas aquas, & stagna, vadoso
Perspicuus servat turbare nescia fundo,
Ac nitidum viridi lente trahis anne liquorem.
Vix credas labi, & reliqua.*

Est hic inter infauusta Romano populo nomina ob cladem ab Hannibale acceptam. Idem lib. vi. extremo:

*Adde & Ticini spumantes sanguine ripas,
Et nostrum Trebiam, & Trasimeni litora Tuscis
Claustra cadaveribus.*

Inter Ticinum & Sessitem parvus amnis *Novaria* in Tabula Theodosiana dictus, a qua urbs *Novaria*, quam præterlabitur, nomen habet. Inter Larium quoque Verbanumque lacus, alius, minor his, intercedit, nunc Lago di Lugano, olim *Ceresius* dictus, quem Turonensis Gregorius lib. x. cap. 111. *stagnum Ceresium*, sive ut Cluverius legit, *Ceresum* adpellat.

Larium lacus pluribus laudatus, Plinio maxime juniori, cujus natale solum & plura prædia tangebatur. Lib. ix. epist. vii. *Hoc quoque non dissimile, quod ad mare tu [ædificas], ego ad Larium lacum. Huius in litoribus plures villæ meæ, sed duæ ut maxime delectant, nascuntur.* Virgilius quoque lib. ii. Georg. vers. 159. ejusdem lacus, & Benaci etiam rationem habuit, quum scripsit,

*An mare, quod supra memorem, quodque adluit infra?
Anne lacus tantos? te, Lari maxime, teque
Fluctibus & fremitu adurgens, Benace, marino?*

Ad Larium lacum etiam in Comensi agro fuit fons mirandæ naturæ, statis horis crescens & decrescens, quem idem Plinius lib. iv. epist. xxx. descripsit.

Sub lacu Lario, & ad Adduanum fluvium, ac ultra illum, OROBII fuerunt, quibus Plinius lib. iii. cap. xvi. tria oppida dat, Catonem auctorem, ut fatetur, sequutus. *Orobiorum* inquit, *stirpis esse Comum, atque Bergomum, & Laciniformum, & aliquot circapulos, auctor est Cato.* Antiqua urbs *Comum*, & potens olim, ut etiam cum Romanis bellum gereret haud secus atque aliæ gentes validiores. Livius lib. xxxiii. cap. xxxvi. *Marcellus Pado confestim trajecit in agrum Comensem, ubi Insubres, Comensibus ad arma exit, castrahebant, ducit.* Et extremo illo capite, *victoria ad Comum parata: & cap. xxi. Triumphavit [Marcellus] in magnificam de Insubribus Comensibusque.* Non obscurum demum municipium, cui novos colonos Julius Cæsar addidit, ex quo *Novocomum* plenius vocitatum. Cicero lib. xiii. epist. xxxv. *C. Avianus - - - quem Cæsar meo beneficio in Novocomenses retulit.* Strabo lib. v. pag. 147. *πεντακισχίλις Ἰπσουήκισεν, quinque milia colonorum addidit.* Appianus Alexandrinus lib. ii. Civil. p. 730. *πέλειον Νεώκωμον ἐ Κατὰ τὴν Λατίαν δίακτον Πρὶ τῇ Ἀλπεων ὀρίκει, ὡν ἔσσι κατ' ἐπὶ τῇ ἑσχον, ἐγίγνωστο Ρωμαίων πόλιν, Νεώκωμον: condidit sub alpihus Cæsar, donavitque jure Latini, ut qui annuum magistratum ibi gessisset, haberet in urbe jus civium.* Plutarchus quoque in Cæsare p. 722. de injuriis Cæsari illatis: *Νεοκωμίτας ὑπὲρ Κρίσπερος ἐν Γαλατίᾳ κατακισμένους ἀφῆλθοντο τῇ πολιτείᾳ, celones, quos Novocomum Cæsar in Galliam deduxerat, civitatem ademunt.* Quod ita Suetonius cap. xxviii. narravit: *Retulit [consul Marcellus,] ut colonis, quos rogatione Venerat [Cæsar] Novocomum duxisset, civitas adimeretur.* Catullus quoque ad illud incrementum respexit, quum carm. xxxvi. Cæcilio poetæ scripsit,

*Venerat cecili, Novum relinquens
Comi municipia, Latumque litus.*

sed cum tempore obsolevit novitatis cognomen, & Plinius, alumnus ejus, simpliciter *Comum* vocavit lib. i. epist. i i i. ad Caninium Rufum: *Quid agit Comum? tua meaque de-*
scia? Et lapide Brixienfi apud Gruterum pag. 392. num. 7.

CURAT. REIP. COMENS. DAT

AB IMP. HADRIANO.

Nec itinerariis aliter quam *Comum*. In Tabula Peutingeri *Como*, sexto casu: in Anton.
litteris a Brigantia Mediolanum, & Comum ipsum, pergitur

Summum lacum: Comum: Mediolanum.

Urbs altera Orobiorum, & Como vel æqualis, vel secundum alios, etiam ipsum Cluve-
rium, tamquam princeps gentis, præferenda, est *Bergomum*, de qua Plinii verba supra
vidimus: Ptolemæo est Βεργομεν, *Bergomum*. Atque sic etiam in vetustis lapidibus. Gru-
ter. p. 392. CURAT. REIP. BERGOM. & pag. 396. num. 8. BERGOMI PATRONO. In
vulgariis libris legitur *Vergamum*, quæ judice Grævio, consummatissimo viro,
vulgaris scriptura est, quum veteris libri, etiam Juntarum Florentiæ impressus,
Bergomum, vocali quarta præ se ferant. Justinus verba, & ceteris etiam interpretandis
adea, lib. xx. cap. v. sunt: *Galli quum in Italiam venissent, sedibus Tuscos expulerunt, &*
Mediolanum, Comum, Brixiam, Veronam, Bergomum, Tridentum, Vicentiam condide-
rent. Equibus tamen Plinius quædam non Gallis, sed Rhætis auctoribus it vindicatum,
ut in Rhætia præmonstravimus. Quid? quod in Tabula Theodosiana, ex Peutingeriano
museo prodita in lucem, ccl. plus minus annis post Justinum confecta, etiam *Bergomum*
scriptum exstat, quarta in medio, non prima vocali. Quod vero hodie *Bergamo* illud
oppidum vocitatur, id temporum insequentium barbariei imputandum est. Oppidani
sunt *Bergomates* Plinio lib. i i i. cap. xvii. Ptolemæus quidem *Bergomum* in Cenomanis
scripsit, nec nomen quidem Orobiorum habet, quod tam celebre, ut Insubrum & Ce-
nomanorum non est; nos vero Plinii auctoritatem, antiquiora repetentis, sequuti sumus.
Tertium oppidum Orobiorum, *Forum Licinii*, minus est notum, nec ab alio forsan,
quam Plinio, commemoratum: ideoque dubiæ positionis, sitne hodie *Pieve d'Incino*,
an, quod Cluverio magis placet, *Berlasina* inter Comum & Mediolanum.

Proximi Orobiis in austrum sunt INSUBRES, Gallica & ipsa gens, & multis certamini-
bus Romanorum nota. Livius lib. xxii. cap. vi. singulariter dixit *Insuber eques*: & lib.
xxx. cap. xviii. *in agro Insubrium Gallorum*. Polybio sunt Ἰσσυβρες, lib. ii. cap. xvii. &
Straboni lib. v. post initium, ac Ptolemæo lib. i i i. cap. i. Ἰσσυβροί, *Insubri*. Potenti-
um bella cum Romanis gesta apud Livium ostendunt, & Strabo Insubres & Bojos Gallo-
rum cis Alpes potentissimos dixit jam indicato loco: Μέγιστα τῶν ἑθνῶν βοῖοι καὶ Ἰσσυβρες,
καὶ οἱ τῶν Ῥωμαίων πόλιν ἐξ ἐφ' ὧν καταλαβόντες Σένωνες, *Maxima gentes Gallorum Boii & Insu-*
bres sunt, & qui Romam subita incursione ceperunt, Senones. Situm illorum Polybius de-
monstravit dicto loco; & una multitudinem testatur: τὰ μὲν πρῶτα καὶ πρὸς τὰς ἀνατολὰς
πὰρ Πάδου κείμενα, Λαίοι καὶ Λεβέκιοι, μὲν δὲ τούτους Ἰσσυβρες κατέκλυσαν, ὁ μέγιστον ἔθνος ἦν αὐτῶν.
ἔτι δὲ τέττοιοι πρὸς τὸ ποταμὸν Κενουάνοι. *Prima ejus regionis, qua fontes versus Padum sita, re-*
gent Lai (Lævi) & Lebeci: post illos Insubres habitarunt, qua illarum gens maxima deinceps
accolunt Cenomani. Sunt ergo magis occidentales quam Cenomani: nec vero Pa-
dum attingunt, sed Lai sive Lævi inter illos & flumen sunt.

Caput Insubrium *Mediolanum*, antiquum oppidum & genti suæ in Italia coævum. Li-
vius lib. v. cap. xxxiv. *Ipsi [Galli] Taurino saltu in vias Alpes transcenderunt, fessisque acie-*
bus, transiit Ticino flumine, quem, in quo confederant, agrum Insubrium adpellari
coeperunt, coque nomine Insubrius pago Aeduium; ibi, omen sequentes loci, condiderunt urbem.

Mediolanum adpellant. Quod etiam Plinius lib. III. cap. XVII. adprobavit: *Insubrii* condidere *Mediolanum*. Et Polybius lib. II. cap. XXXIV. *Μεδιόλανον* ἐστὶν κυριώτατον τῆς γῆς τῆς Ἰνσούβριον χώρας, *Mediolanum* precipuus locus est *Insubrium*. Tacitus lib. II. Hist. in firmissimis *Transpadanae* regionis municipiis *Mediolanum* primo loco numeravit. Et quod ex Plinii lib. IV. epist. XIII. adparet, liberalium studiorum sedes fuit hoc municipium adeo, ut inde *Novarum Albenarum* nomen acceperit. Inscriptio ibidem reperta apud Gruterum p. 177. n. 4. sub Antonino Pio, AQUAEDUCTUM IN NOVIS ATHEIS COEPTUM A NVO HADRIANO PATRE SUO CONSUMMAVIT DEDICAVITQ. Videtur pars municipii vel vicus, in quo domicilia litterarum erant, id augusti nominis tulisse. Et Ausonius in claris urbibus:

*Et Mediolani mira omnia. copia rerum,
Innumera caltaeque domus, sacunda virorum
Ingenia, & mores laeti*

Supra *Mediolanum* in septentrionem ad flumen *Lambrum* est locus *Mozza* dictus, quidetur ille esse quem *Mediciam* Paullus Diaconus vocat lib. IV. cap. XXI. a *Mediolano*, ipse tradit, XII millibus remotum. Ibi inscriptio vetus nomen *MOGONTIACI* retinet, quo docti viri conjiciunt, id vetus nomen illius loci extitisse.

In ortum versus a *Mediolano* *Laus Pompeia* sita est inter *Adduam* & *Lambrum* flumina. Vulgo putant *Lodi* esse, quod oppidum *Adduae* est adpositum: verum aliter itineraria tradunt, quae aliquot millibus *Laudem* *Mediolanum* versus reducant a *Lodi* nostrae aetatis, circa quem locum vicus *Lodeve* occurrit, quod nomen *Holstenius* *Lodi Vecchio* interpretatur, unde haud dubie contractum est. Oppidum autem *Lodi* ex illius ruinis in ulterius loco ortum fuit. *Peutingeriana* Tabula & *Antonini* iter a *Mediolano* ad columnam seu *Siciliae* trajectum hoc ita demonstrant:

Tabula		Antoninus	
<i>Mediolano</i>	— —	<i>Mediolano</i>	— —
<i>Laudem Pompeia</i>	XVI.	<i>Laudem</i>	XVI.
<i>Placentia</i>	XXII.	<i>Placentiam</i>	XXIIII.

Hæc de situ. Origo alia oppidi, eaque pervetusta; alia coloniae est. *Plinius* dicto loco: *Bos* trans *Alpes* profectus *Laudem Pompeiam* considerant. Scilicet quum primum transgressi *Alpes* fuissent, antequam trajecto *Pado* sedem aliam & fixam inter amnem & *Apennum* deligerent. Quod nomen Gallicum hujus oppidi fuerit, ignoratur. *Strabo* *Pompeiam* tandem, *Magni* pater, colonia eo deducta, novum nomen imposuit. *Asconius* *Petrus* ad *Orat.* in *Pilonem* sub initium: *Cn. Pompeius* *Strabo*, pater *Cn. Pompeii Magni* *Transpadanas* colonias deduxerat: - - - [&] veteribus incolis manentibus jus dedit *Latini*. quibus alter *Strabo*, geographus, pag. 147. *Comum* quoque refert, ante *κατοικίας* *μετρίαν* *mediocre* oppidum: quod afflictum a *Khæris* ille *ἐνίκησεν*, *inslavaverit*.

In Tabula illa *Theodosiani* ævi ultra *Laudem Pompeiam* in ortum distant XXI millibus *Acerre*: inde XIII *Cremona*. *Acerre* etiam *Ἀκέρραι* a *Plutarcho* nominantur in *Necello* pag. 300. a *Polybio* autem lib. II. cap. XXXIV. *Ἀκέρραι*, qui obsidionem illarum describit: a *Strabone* lib. V. pag. 150. *Ἀκέρραι*, nisi forte alium locum intellexit, quia cum *Cispadanis* oppidis recenset: ceteri vero omnes trans *Padum* habent, ut inde rejecti hostes *Mediolanum* & *Comum* refugerint: & Tabulae rationes ad flumen *Adduam* perducunt, VII millibus supra *Padum* fluvium, ut conjicit *Cluverius*. Ibi in vico quodam nomine *Gætrae* dicitur superesse.

Ptolemæus addit *Forum Futurorum* (*Φόρου τῶν μελλόντων* est) quod in *Cenomanis* quidem

scribit, in Insubribus tamen fuisse, locus quem adsignat, ostendit, qui fere ille est, quem nunc oppidum *Crema* tenet. Turbat vero in aliis etiam limites Ptolemæus, & Cenomanis tribuit quæ sunt Euganeorum, & Lævorum, Rhætorum ac Bojorum cis Padum: Insubribus autem quæ eorundem Lævorum erant. Itinere Hierosolymitano adduntur inter Mediolanum & Bergomum *Argentia* *xxii* millibus a Mediolano, qui locus nunc in vico obliquo latet: & post *x* millia *Pons Aureoli*, de quo Aurelius Victor Schotti in Gallieno: *Aureolus, quam per Rhetias legionibus præfesset, excitus, ut mos est, socordia tam ignavi ducis, summo imperio, Romam contendebat. Eum Gallienus apud pontem, cui ex eo Aureoli nomen est, fissum acie Mediolanum coegit.* Et Trebellius in Aurelio tyranno: *Hunc eundem Aureolum Claudius, interfecto iam Gallieno, conflictu habito, apud eum pontem interemit, qui nunc Pons Aureoli nuncupatur.* Bis apud illum pontem victus a diversis fuerit, an Pollio & Victor eandem historiam confundunt, non est facile explicatu: certior situs illius pontis, quia ab eo Bergomum in itinere sunt *xiii* passuum millia.

Ab Insubribus ad Padum patebant *LAEVI*, ut Livius vocat lib. v. cap. xxxv. sive *LEVI*, ut Plinius scripsit lib. iii. cap. xvii. qui *Λαῖοι* sunt Polybii lib. ii. cap. xvi. Livius dicto loco ita: *Salluvii prope antiquam gentem Lavos Ligures, incolentes circa Ticinum nomen, confidunt.* Scilicet Galli, etsi bonam partem hominum expulissent, nomenjectæ gentis subierunt; quod Jo. Frid. Gronovius etiam ad Livii locum observavit. Plinius autem sic: *Novaria ex Vertacomacoris orta, Vocontiorum hodieque pago, non, ut Cato existimat, Ligurum, ex quibus Levi & Marici condidere Ticinum, non procul a Pado.* Polybii verba paullo ante in Insubribus sunt recitata. Ex quibus colligitur, *Novariam & Ticinum* fuisse Lævorum oppida. *Novariam* Tacitus Hist. i. cap. lxx. in *firmissimis Transpadanae regionis municipiis* numeravit. Idcirco decuriones habuit, ut est in Comensi lapide apud Gruterum pag. 393. num. 8.

M. AEMILIO COELIO
COELIANO DECUR.
MEDIOL. ET NOVAR.

Metonius in claris rhetoribus cap. vi. laudat *C. Aebutium Silum Novariensem*. Notus est, quia nomen conservatum.

Oppidum alterum *Ticinum* est, ad flumen ejusdem nominis, quod a Gallis conditum, ut Plinius supra ostendit, an vero statim fuerit muro circumdatum, dubitari ex eo potest, quia Hannibalis bello nulla oppidi mentio, fluminis autem multa. Postea tamen municipium factum, ex lapide ejusdem loci Cluverius probat, quo *MUNICIPI PATRONO* scriptum est. Clarum sub Cæsaribus fuit, & Augustum Drusi funeris causa *Ticinum* quoque progressum Tacitus refert annal. iii. cap. v. & classicos Othonis inter *Placcentiam Ticinamque interceptos*, Hist. ii. cap. xvii. & castra apud *Ticinum* munita, cap. xxvii. & *Vitellium discubuisse*, cap. lxxviii. Hodie *Pavia* nuncupatur, quod ex *Pabia* vel *Papia* est, nomine oppidi medio ævo. Paullus Warnefridi lib. ii. Langobard. cap. xv. *Secunda provincia Liguria [plana, Transpadana, quæ medio ævo vocabatur] in qua Mediolanum est & Ticinum, quæ alio nomine Pavia adpellatur.*

CENOMANI, Κενομαῖνοι, ut Plinius, Polybius, & Ptolemæus scribunt, sive CAENOMANI, diphthongo, ut Livii libris quibusdam expressum est; utrosque, Insubres & Lævos, ab ortu excipiunt, & a Sebino lacu usque ad Padum pertinent. Polybius lib. ii. cap. xvii. ἐξ ὧν ἡ πόλις [Ἰσούμ] καὶ τὰ ποταμῶν Κενομαῖνοι, post Insubres ad flumen [Padum] Cenomani. Livius lib. v. cap. xxxv. *Alia subinde manus Canomanorum, Eitovioque, vestigia priorum [Gallorum] sequuta, eodem saltu, favente Belloveso, quum trans-*

scendisset Alpes, ubi nunc Brixia ac Verona urbes sunt (locos tenere Libui) confidunt. Plinius lib. III. cap. XIX. In mediterraneo regionis decima, colonia: Cremona, Brixia, Cenomanorum agro. Caput gentis Brixia, nunc Brescia, juxta flumen Melam. Livius lib. XXXII. cap. XXX. Insubres cum Cenomanis super amnis Mincii ripas confederunt. Infra eum locum quinque millia passuum & consul Cornelius castra adplicuit. Inde mittendo in vicos Cenomanorum Brixiamque, quod caput gentis erat; ut satis comperit, non ex auctoritate seniorum juveniles in armis esse, nec publico consilio Insubrium defectioni Cenomanos se adjunxisse; excitis ad se principibus, ibi agere & moliri cepit, ut desciscerent ab Insubribus Cenomani. Catullus carm. LXVIII. ad Januam impudicæ:

Brixia Chinæ supposita specula,
Flavius quam molli præcurrit flumine Mela:
Brixia Verona mater amata mee.

Flumen Mela præcurrit Brixiam ab occasu, non percurrit, ut in vulgatis libris Catulli est. Servat enim nomen suum, distinctusque est a Gartia fluviolo, urbem perluente. Hæc etiam Virgilius, si antiquis interpretibus credendum est, memoravit Georg. IV. a vers. 275. canens

- - - viola subluet purpurea nigra.
Sape deum nexis ornata torquibus are.
Asper in ore sapor. tonsis in vallibus illum
Pastores & curva legunt prope flumina Mella.

Servius enim: Mella fluvius Gallie, juxta quem herba hac plurima nascitur. Et Philargius: Mella amnis in Gallia Cisalpina, vicinus Brixie. Sed ad Brixiam a fluvio revertimur, quæ colonia fuit & municipium, eademque multis antiquis inscriptionibus celebrata: e quibus sunt apud Gruterum p. 423. num. 7. DECURIO BRIX. quod municipatum arguit: & p. 469. n. 4. BRIXIAE VI. VIR AUGUSTAL. Livius inde dixit Brixianos Gallos lib. XII. cap. XXV. extr.

Alia urbs incluta in Cenomanis, & colonia Romana fuit Cremona, cujus originem supra in Placentia ex Polybii lib. III. cap. XL. & Livii epitoma XX demonstravimus, quæ ambæ uno tempore ac unis auspiciis fuerunt deductæ. Sita ad Padum, infra Adduæ confluentem, certa positione, quia integro nomine & flore superat. Græci quidam nomen Κρεμῶν formant. Appianus Hannibalico p. 549. ἐς Κρεμῶνα, & mox ἐν Κρεμῶνι. E. Xiphilinus ex Dione in Vitellio, ἐς τὴν Κρεμῶνα, & ἐν τῇ Κρεμῶνι. Et Zosimus lib. I. cap. XXXVII. Κρεμῶνα, quarto casu. At Polybius dicto loco Κρεμῶνη: & Strabo lib. I. p. 150. Πλακεντία καὶ Κρεμῶνη πλησιάζονται, Placentia & Cremona admodum vicinæ: & Ptolemæus Κρεμῶνα καὶ ὠτία. Opulenta fuit & mercatu celebris. Tacit. III. Hist. cap. XIX. opes Cremonensium laudat: & cap. XXXIII. tempus mercatus dicitur alioquin coloniam tantum opum specie complebat. Calamitosa autem civilibus bellis. Virgilius ecloga IX. vers. 2.

Mantua va misera nimium vicina Cremona!

Ubi Servius: Augustus victor Cremonensium agros, quia pro Antonio senserant, decantibus suis, qui quum non suffecissent, his addidit agros Mantuanos, saltem aliquid illorum Vitelliano autem bello excisa fuit a Flavianis quod Tacitus cap. XXXIII. dicti libri decessit. Mox tamen rediit Cremonam reliquus populus. reposita fora, templaque magnificè: & Vespasianus hortabatur, quod idem cap. XXXIV. superaddidit. Municipium ait. Sic enim colonia fuit, ut etiam municipale jus habuerit.

Deinde Mantua est ad Mincium fluvium, qui ex Benaco lacu profluit. De flumine Virgilius ecloga VI. vers. 12.

Hic viridis tenera prætexit arundine ripas

Mincius.

De lacu idem lib. 11. Georgic. vers. 259.

- - - *te, Lari maxime, teque,*

Fluctibus & fremitu adsurgens Benace marino.

De utroque Plinius lib. ix. cap. xxii. *Lacus est Italia Benacus in Veronensi agro, Mincium amnem transmittens.* Qui accolunt lacum *Benacenses* dicuntur in vetustis lapidibus apud Græterum pag. 260. n. 2. & p. 263. n. 8. Urbis autem famam vel solus alumnus Virgilius ingenio suo clarissimam fecit cum per se, tum per alios in ipsius gratiam. Ipse lib. 111. Georg. vers. 12. .

Primus Idumaas referam tibi Mantua, palmas

Et viridi campo templum de marmore ponam

Propter aquam, tardis ingens ubi flexibus errat

Mincius, & tenera prætexit arundine ripas.

Et alii propter ipsum. Silius Italicus lib. viii. vers. 594.

Mantua Musarum domus, atque ad sidera cantu

Evecta Andino, Smyrneis amula pleetris.

Et Papinius Statius lib. iv. Silv. carm. 11. vers. 9.

Nectat adoratas & Smyrna & Mantua lauros.

Ac Martialis lib. i. epigrammate LXII.

Marone felix Mantua est.

Non autem in urbe natus est Virgilius, sed in pago prope urbem, cui *Andes* nomen erat. Vitæ Virgilianæ vetus auctor, qui vulgo Donatus creditur, *Natus est*, inquit, *Cn. Pompeio Magno & M. Licinio Crasso* coss. *idum Octobrium die, in pago, qui Andes dicitur, quæ est a Mantua non procul.* Hinc *cantus Andinus* in jam prolato Silii versu, est Virgilianus, quia ipse *Maro Andinus* proprie fuit, & propter vicinitatem *Mantuanus*. Originem Mantuæ, quæ sane antiquissima est, lib. x. *Æneidos* vers. 198. seq. descripsit.

Verona sequitur, non minus antiqua urbs Italiæ, quam *Rhætorum & Euganeorum* simul fuisse, lib. 111. cap. xix. Plinius tradit: Livius autem lib. v. cap. xxxv. dicit, *Gallorum manum*, Elitovio duce, transgressam Alpes, *ubi nunc Brixia ac Verona urbes sunt, conседisse.* Et Catullus Veronensi, carm. LXVII.

Brixia Verona mater amata mea,

quasi colonia Verona Brixienfium fuisset. Hæc vero ita inter se conciliari possunt, ut initium Veronæ debeatur Rhætis ac Euganeis, aut, quod Livius ibidem habet, etiam Libuis: post, Gallos illum tractum occupasse, & post Brixiam, vel ex illa, insedisse ac obviuisse Veronam, probabile est. Hæc sita ad Athesim flumen, æque Catullo, alumno suo, ut Mantua Marone, gloriatur. Silius Italicus lib. viii. versu 596.

Tum Verona Athesi circumflua.

Et Martialis lib. xiv. epigrammate cxcv.

Tantum magna suo debet Verona Catullo,

Quantum parva suo Mantua Virgilio.

Amplior ergo & opulentior Verona fuit, quam Mantua.

Colonia & ipsa facta Romana fuerat, quam Flaviani adversus Vitellium sedem belli sibi legerant. Tacitus Hist. iii. cap. viii. *Quæsitum inde quæ sedes bello legeretur. Verona ponere sitientibus circum campis ad pugnam equestrem, quæ prævalebant: simul coloniam copius cibariam auferre Vitellio, in rem famamque videtur: ideoque cap. x. militari vallo circum-*

dari placuit. Sub Gallieno renovata fuit, & *Augusta* nomine aucta. Arcus Veronae gigninus, qui aliquando pro porta fuit, hanc inscriptionem habet, referente post alii Grutero p. 166.

COLONIA AUGUSTA VERONA NOVA GALLIENIANA
VALERIANO IL ET LUCILIO CONS.

MURI VERONENSIVM FABRICATI EX DIE III. NON. APRIL
DEDICATI PR. NON. DECEMBRIS

IUBENTE SANCTISSIMO GALLIENO AUG. N.

Veronensis ditionis erat Sirmio, in imo Benaco lacu peninsula mirae amoenitatis, non patria Catulli, qui Veronensis fuit, testante Plinio lib. xxxvi. cap. vi. & Eusebio in chronico: sed praedium & secessus, nec enim illam patriam, sed *larem suam* vocat seu possessionem, seque illius *herum*, non alumnum. Sic enim canit carm. xxxi i.

Peninsularum Sirmio, insularumque

Ocelle, quascumque in liquentibus stagnis

Marique vasto fert uterque Neptunus.

Quam te libenter, quamque laetis inviso.

& mox: *O quid solutis est beatius curis!*

Quem mens onus reponit, ac peregrino.

Labore fessi venimus larem ad nostrum,

Desideratoque adquiescimus lecto!

Hoc est, quod unum est pro laboribus tantis.

Salve, o veneranda Sirmio, atque hero gaude.

In via a Verona Cremonam fuit *Bedriacum* sive *Betriacum*, proelio ab Othonianis commissum Vitellianis nobilitatum. Quidam *Bebriacum* scribunt, sed superantur ab iis codicibus, quibus T vel D. est loco B. Tacitus habet *Bedriacum* in cod. Florentino: Suetonius Othone in melioribus mss. (quod Torrentius & A. Schottus testantur) *Betriacum*, placuit Plutarchus Othone Βητριάκον; Josephus lib. iv. cap. xxxi i i. de Bello Jud. Φρυδιζα, quod pravatum quidem, non autem alienum multo a scriptura Taciti. Tolle enim γ se-perfluum, manebit Φρυδιζα, quod, transpositis litteris & Φ cum non absimili B permutata, est ipsum, quod modo exhibuimus, *Bedriacum*. Hieronymus in Chronico *Vimacum*, B & V pro more commutatis. Plinius autem cap. xxi x. libri x. scripsit *Bebriacis bellis civilibus trans Padum*; & Juvenalis Satyr. ii. vers. 106. *Bebriaci campo*: & Eutropius *Bebriacum*, quem Orosius sequutus est, & forte etiam Victor junior in epitoma Tacitus *vicum* adpellat lib. ii. Hist. cap. xxi i i. *Bedriaci*, inquit, *sistit. inter Veronam Cremonamque situs est vicus, duobus jam Romanis cladibus notus, infaustusque.* Plutarchus pag. 1070. ἐστὶ πόλις ἡ πλεονέχου Κρεμῶνις τὸ Βητριάκον, oppidulum prope Cremonam est *Betriacum*. Dio Cassius etiam pugnatum dicit πρὸς τὴν Κρεμῶνιν, *ad Cremonam*, quod huic, quam Veronae, *Betriacum* erat propinquius: Victor autem Schotti Othonem dicit *Veronam*, proelio persum esse, quod longius a vero loco abest. Situs conjici potest ex Taciti verbis cap. xxxix. *Promoveri ad quartum a Bedriaco castra placuit*: & mox cap. xl. *Confluentem Padus & Adduae flum. num xvi inde millium spatio distantes.* E quibus colligit Cluverius, *Bedriacum xx millia passuum a Pad. Adduaeque confluentibus absuisse*: xv a Cremona, Verona versus. Quo posito, incidit *Bedriacum* in locum ferme, quo vicus est Caneto, super Ollii atque Clusii confluentes.

Inter Cremonam & *Bedriacum* fuit locus, qui *Castorum nemus* vocabatur, descriptus Tacito lib. ii. Hist. cap. xxiv. *Ad duodecimum*, inquit, *a Cremona, locus Castorum*

vocatur.ferocissimos auxiliarium imminentibus via lucis occultos componit. Via illa est Postumia, quam idem vocat lib. i i i. cap. xxi. Suetonius Othone cap. i x. Tribus, verum mediocribus praeliis, apud Alpes, circaque Placentiam, & ad Castoris, quod loco nomen est, vicis. Castoris ergo, vel una fratris etiam, ibi lucus templumve fuit.

Supereff ex nobilioribus locis Hostilia ut perlustretur. Vicum esse ad Padum amnem, Veronensis ditionis, adfirmant Plinius & Tacitus. Ille lib. xxi. cap. xii. Hostilia vicus adluitur Pado. Hic (Tacitus, puta) lib. i i i. Hist. cap. i x. Mox Cacina inter Hostiliam, vicum Veronensem, & paludes Tartari fluminis castra permixit. Antoninus itinere a Verona Bononiam hanc distantiarum rationem ponit :

Verona	—	—	—
Hostiliam	M.	P.	XXX.
Colicariam	M.	P.	XXV.
Mutinam	M.	P.	XXV.
Bononiam	M.	P.	XXV.

Tacitus quoque, ut vicinam, cum Cremona Hostiliam conjungit saepius. Hist. iii. cap. c. Accelerare legiones Cremonam; pars Hostiliam petere jussa. Et lib. iii. cap. xiv. Hostiliam rursus, inde Cremonam pergunt. Et cap. xl. Nec deerant qui monerent, ut, vitata Ravenna, Hostiliam Cremonamve pergeret.

EUGANEORUM gens in septemtrionem hinc & ad Alpes, inter Larium lacum & Athesim flumen, habitabant : ante Trojana tempora vero ad ipsum mare Hadriaticum. ex qua sede a Trojanis & Henetis expulsi, in Alpinae partes secesserunt. Livius lib. i. cap. i. Satis constat, casibus variis Antenorem cum multitudine Hinctum, qui seditione ex Paphlagonia pulsi, & sedes & ducum, rege Pylamene ad Trojam amisso, quarebant, venisse in intimum maris Hadriatici sinum, Euganeisque, qui inter mare Alpesque incolebant, pulsos, Henetos Trojanosque castenuisse terras, - - - gens universa Veneti adpellati. Hinc est quod Venetorum regionem poetæ saepe ab Euganeis, antiquis possessoribus, denominant. Silius lib. viii. vers. 603.

Tum Trojana manus, tellure antiquitus orti
Euganea, profugique sacris Antenoris oris.

Et Martialis lib. i v. epigrammate xxiv.

Quaeque Antenorco Dryadum pulcherrima Fauno
Nupsit ad Euganeos sola puella lacus.

Et Sidonius Apollinaris Panegy. Athemii vers. 189.

- - - - vel quidquid in avum
Mittunt Euganeis Patavina volumina chartis.

Sed de pullorum sede, quam inter Larium & Athesim tenuere, nunc nobis disquirendum est: cujus pleraque obscura sunt & ignobilia. Primum gentes sub Euganeis minus claræ erant, Camunni, Triumpilini, Stæni. CAMUNI Strabonis sunt lib. iv. sub finem, qui Rhæticis gentibus adnumerat; & Plinii lib. i i i. cap. xx. iidemque Καμύνιοι, Αττικὴν γένεσιν, Camunni, Alpinum genus, Dionis lib. liv. pag. 535. Ad Ollium flumen tractus, qui vulgo vocatur Val Camonica, haud dubie a Camunis, in valle Ollii habitantibus, nomen suum accepit. De ceteris Plinius dicto loco: Triumpilini, venalis cum arvis populus: dein Camunni. Et ibidem in Augusti tropæo: TRIUMFILINI, CAMUNI. Vallis, quam Mela annis secut, nunc Troppia vocatur, quod videtur ex Trompia, quasi hæc pro Trompia, esse. Ibi putantur Triumpilini sedem habuisse. STONI tandem, Strabonis sunt & Livii. Ille lib. iv. pag. 141. Αιπώντιοι, καὶ Τριδέντιοι, καὶ Στῆνοι.

Lepontii, Tridentini, & Steni: hic epitoma libri LXII. *Q. Marcius consul Stenos, pater Alpium, expugnauit.* In marmore triumphorum Capitolino apud Grut. p. 298. **LIGURIBUS STOENIS.** Videntur ex Liguria originem habuisse, vel communem cum priscis Liguribus. Rursus Plinius dicto loco: *praestantes genere Euganei, inde tracto nomen Caput eorum Stenos.* Sed nemo, praeter illum, tale oppidum memoravit. Sedis Stoenorum, nullum exstat indicium. Locantur in tabulis ex incerta conjectura circa *Clesium* vel *Clesiam* amnem supra lacum *Edrinum*, conjectore Cluverio.

Nec oppida Euganeorum fuerunt clarissima. Cluverius recenset *Maletum & Brenacum*, quae Paullus Diaconus Langob. lib. III. cap. XXXI. in *Territorio Tridentino* ponit, ut dubium sit, Rhattisne an Euganeis sint proprie contribuenda. Addit *Anoniam* Ptolemæi, nunc *Nôn* vel *Nun*: *Bretinam* ejusdem, nunc *Brentino*: & *Carracam* ejusdem Ptolemæi; nunc *Sarca* amnis nomen in *Benacum* defluentis, juxta quem conjicitur fuisse: & *Tusculanum* quasi *Benacensium*, id est, qui *Benacum* accolunt, commune oppidum, quod cum *Octavio Rosio* ex veteri inscriptione probat in valle *Camunorum* reperta:

SACERDOS TUSCULANI

AEDILIS BRIX . . .

Et *Sabinum*, a quo hodieque *Val di Sabio* cognominatur, & olim oppidani *Sabini*. *Idro Rosius* ex vico *Savallo* ejusdem vallis inscriptionem antiquam produxit,

FIRMUS IN-

GENUI E. PRIN-

CEPS SABINORUM

ubi princeps, πρωτοπρίτης, ut πρίτης ὁ πρῶτος, Act. Apost. XXVIII. 7. Fuit ibi etiam ripam *Clesii* amnis oppidum, cujus vestigia in vico *Boarno* sunt, cujus vetus nomen *Boarnum* fuisse, alio ostenditur lapide ibidem reperto:

P. ATINIUS L. F. FAB

HIC SITUS EST

--- PERLEGE UT RE-

QUIETUS QUEAS DICERE

SAEPE TUIS. FINIBUS ITA-

LIAE MONUMENTUM

VIDI VOBERNA IN QUO

EST ATINI CONDITUM

Ab occasu *Benaci* minor lacus est quem *Clesius* amnis transit, cui adpositum est oppidum nunc *Idro* dictum, cujus antiquum nomen *Edrum* fuisse, ex lapide discimus, in quo oppidani *Edrani* dicti sunt:

. CUSSIAE

GASSUMI F. UXORI ET

LUDIAE VOSSIS

F. EDRANI.

Supra *Sebinum* lacum ad *Ollium* fluvium oppidulum est nunc *Civita* seu *Cividade* dictum, quod videtur Ptolemæi *Vannia*, unde Plinii lib. III. cap. XIX. *Vannienses* sunt. Vestigia amphitheatri habet, ut municipium fuisse minus dubitetur. Ipse lacus *Sebinus* & *Sevum* dicitur, vulgo *Lago d' Iseo*, quod nomen corruptum est ex *Seo*, pro *Sevo*. Adjacet enim, in ima parte locus, oppidum *Iseo*, quod *Sevum* nominatum fuisse vel *Sevum* ex lacus vocabulo adparet, quem Plinius lib. II. cap. CIII. *Sevinum* nuncupat. In *Benaci*,

co, inquit, *Mincius*, in *Sevino Ollius*. hunc amnem enim transmittit lacus. Et
 p. 111. cap. XIX. *Amnes acceptos reddunt*, *Adduam Larius*, *Ticinum Verbanus*, *Mincium*
macus, *Ollium Sebinus*, *Lambrum Eupilus*. Ergo & *Sebum* & *Sevum* dictum idem fuit
 oppidum. Adjicit Cluverius notissimam illam ex vini proventu *Telinam vallem*, quam
 mis Addua usque ad Larium lacum secat : in qua oppidum est Teglio, Germanis
 tell, quod vetus nomen *Telsum* manifestat. Sed quis veterum scriptorum vel vallis
 pus, vel oppidi mentionem fecerit, nescire nos profitemur.

Post Euganeos ad mare usque, inter Padi ostium extremum, quod prope Ravennam
 & Carnorum fines habitarunt VENETI, antiquus populus, quem plures ex Asia &
 Trojano bello arcessunt, ut supra ex Livio cognovimus, principio narrationis de Eu-
 ganeis: Strabo vero lib. IV. pag. 134. ex Gallia & ab Oceano deducit. Postquam enim
 e Caesaris bello cum Venetis Gallis gesto dixerat, suam ita declarat de iis sententiam :
 οὗτοι οἱ μὲν τὰς Οὐνετὰς, οἰκιστὰς εἶναι τῆς Ἰσθμίου τοῦ Ἀδριαίου. *Hos ego puto conditores illorum Vene-*
torum, qui ad Hadriaticum mare habitant. Libro V. vero post principium dubitanter :
 ἢ ἔτι τῶν Εὐνετῶν διτλὴς ἐστὶ λόγος. εἰ μὲν γὰρ καὶ αὐτὰς Φασὶ Κελτῶν εἶναι ὑποίχουσιν τῶν ὁμωνύμων
 βαλκωνίων. εἰ δὲ ἐκ τῆς Τρωικῆς πολέμου μετ' Ἀντήνορος σωθῆναι δεῦρο φασὶ τῶν ἐκ τῆς Παφλα-
 γίας Εὐνετῶν. *De Venetis duplex fertur sententia. quidam eos Gallos faciunt, Gallorum*
ad Oceanum gentiles, alii ex bello Trojano cum Antenore eo locorum venisse tradunt Venetorum
exblagonum quosdam. Sed neutra sententia satis firma, & sola nominis convenientia
 nituntur. Id vero certum est, undecumque venerunt, ante ceterorum Gallorum
 trans Alpes migrationem, in Italiam antiquis temporibus venisse. Livius enim tradidit
 lib. V. cap. XXXIII. quum Tusci ante Romanum imperium trans Padum terras tenerent,
Venetorum angulum, qui sinum circumcoluerint maris, exceptum fuisse.

Fines Venetorum in ceteris plagis satis certi sunt, Padus, mare, & limes Euganeus
 antea explicatus, sive flumen Athesis ante conversionem, cum limite Cenomanorum :
 in septentrione pro temporibus diversis variatus. Primum enim Veneti sinum accole-
 bant usque ad Histriam, tum terminum Italiae. Scylax Periplo pag. 13. Μετὰ δὲ τῶν Εὐνετῶν
 οὐκ ἔστι ἡ Ἰσθμίου, post Venetos est gens Histriorum : & Scymnus Chius Periegesi Jambrica,
 quam alii Marciano Heracleotæ tribuunt, pag. 16.

Εὐνετῶν ἔχονταί θρηῆκες Ἰστροὶ λεγόμενοι,

Venetis contermini sunt Thraces, qui Histri vocantur. Et quibus adparet, maritimam
 omnem oram a Pado usque ad Histriam, Venetorum ditionis fuisse quondam. Postea vero
 scilicet Carni, Alpina gens, partem oræ ulteriorem eripuerunt Venetis, vel a victori-
 bus Romanis in eam deducti fuerunt, quia Strabo, Mela, Plinius, & Ptolemæus non
 tantum in montibus, verum in litore quoque Carnos prope Histriam posuerunt. Strabo
 lib. V. pag. 148. ἔξω δ' ἐστὶ τῶν Εὐνετικῶν ὄρων ἡ Ἀκυληία, *Aquileia extra Venetorum fines sita est.*
 Et lib. VII. 217. *Tergesten* ad mare positam, *Carnorum vicum* adpellat. ἐκ Τεργέστης,
 καὶ Κερνικῆς, ὑπὲρ θρασιῆς Διὰ τὴν Ὀκρά εἰς ἐλθὼν λέγεον καλούμενον, a *Tergeste*, inquit,
 a Carnico, *trajectus montis Ocræ est Tergeam paludem.* Pomponius lib. II. cap. IV. mari-
 timos populos Italiae recensens : a Carnis initium facit. *sinistra*, inquit, *parte Carni* &
Venetii colunt Toga am Gaiam : tum Italici populi Picentes, Frentani, Daunii, Apuli,
Calabri, Salentini. Ptolemæus autem lib. III. cap. I. manifesto separavit maritimos
 Carnos a mediterraneis. Illorum, inquit, ἐμυχὸς ὁ κάλπς, *intimus sinus est*, ἐν ᾧ ἐστὶ
 ἡ ὁμώνυμος ποταμὸς ἐκ Βολαί, Ναιτίωνος ποταμὸς ἐκ Βολαί, in quo sunt *Tilavempi* & *Nai-*
tem *venetorum* *colia.* Et Pomponius lib. III. cap. XVIII. post narrata *Tilavemum*, *Albam*,
Nationem *humina*, & *Aquileiam* *coloniam*, subdit, *Carnorum* *hac regio*, *jamque*
 52.

Tarphacum. Quum ergo *Tilavempus*, five, ut Plinius scripsit, *Tilaventus*, Carnorum annis sit, saltem in finibus illorum; usque ad illum Cluverius produxit limitem Venetorum, cui etiam bene cum praedictis jam auctoribus est quod conveniat.

Regio, quam Veneti inhabitabant, antiquitus vocata *Venetia*. Livius lib. xxii. cap. xxii. *Galli Transalpini transgressi in Venetiam, haud procul inde, ubi nunc Aquileia, locum oppido condendo ceperunt.* Et Plinius lib. ii. cap. lxxii. *Decima in parte Italia, Venetia appellatur.* Et lib. xxxv. cap. iv. *eques Venetia.* Idem lib. xvii. cap. xxiii. *est agros Venetia salice propter eliginem soli.* Nunc ad ostia Padi, & oppida Venetia perlustranda accedimus, quorum ingentem numerum collegit Scymnus Chius in loco,

- - - Ἐπειτὸν δ' ἰσὶ πεντήκοντά πον
Πάλαις ἐν ἀντὶ καίμεναι πρὸς τῷ μυχῷ,

Venetorum quinquaginta sunt oppida in intimo sinu posita. Sed tantum numerum, si etiam Carnorum oram, ut Scymni aetate fuit, adjeceris, nec tamen inibis, forte quod clara tantum a geographis & historiarum conditoribus nominata sunt, quibus nos recensendis & perlustrandis tantummodo insitemus.

Primum oppidum ab extremo Padi ostio, quod prope Ravennam exit, *Spina* fuit, Graecorum antiquissima colonia, quum Romanorum res florent, in vicum redacta Strabo lib. v. pag. 148. ἡ Σπῖνα, νῦν μὲν κομίον, πάλαι δ' Ἐλληνικὴ πόλις Ἰνδοῦ. Σπινὰς γὰρ Σπιντιῶν ἐν Δελφοῖς δείκνυται, *Spina, nunc vicus, quondam Graeca urbs nobilis: quippe & Spiniatarum thesaurus Delphis ostenditur.* Quod etiam Plinius adfirmat lib. iii. cap. xvi. & situm una ostendit, dum inde ostium cognominatum dicit. De australi ostio differens, *Hoc, inquit, ante Eridanum ostium dictum est, alii Spineticum, ab urbe Spina, quae fuit iuxta prevalent, ut Delphicis creditum est thesauris.*

Ostia haec sunt Eridani sive Padi varie nominata. Primum dicitur *Spineticum*, & *Padusa*: proximum inde ostium *Caprasia*: dein *Sagi*; dein *Volane*, quod antea *Olanum* vocabatur. Haec ex Plinii cap. xvi. lib. i. qui vero addit, *omnia ea flumina fossaeque prima a Sagi fecisse Tuscos.* A Sagi quid sit, non est omnino apertum. quidam oppidumque nominis ex Annii Viterbiensis Catone interpretantur: cui videtur aliquid ex Tabula Peutingeriana accedere, quae *Sacis ad Padum*, tamquam oppidum recensetur: alii tantum alveus est & ostium. Fossas plures haec esse & fuisse non dubium est: exque plures non natura, sed manu factas significat Plinius: quod clarius ex Polybii lib. ii. cap. xvi. probatur. Dicit, Padum uno alveo ferri inde a fontibus: *χρίζεται δ' ἐν δύοιν* ἢ τὴν *ἑξαγορευομένην Τριγαβόλον.* τῆτον δ' μὲν ἕτερον ὄμμα προσοιμαίνεται Πάδῳ [ἢ Πάδῳ] τὸ δ' ἕτερον Οὐλάνα, *scindi in duos alveos juxta ita dictos Trigabolos: quorum alter Padusa dicitur, alter Olanum.* De Padusa etiam Virgilius lib. vi. vers. 456.

Haud secus atque alto in luo quum forte ceterum

Consedere avium, piscosove annae Padusa

Dant sonitum ranci per stagna loquacia cygni.

Adde ibi Servium. Et Claudianus Epithalam. Pallad. & Celerinae vers. 109.

Eridani ripas, & rauce stagna Padusa

Diffugiens nudavit olor.

Quicumque ergo alvei extra Padusam sive Spineticum, ac Olanam: quae post Volanum dicta est, fuerunt, fossae sunt, manu factae, ultra quas *Carbonaria* est, & *fossiones* *Padusae* apud eundem Plinium, quae vel ipse fossionis nomine originem suam producit. Septem haec Padi flumina per lacus in Hadriam effunduntur, quos *septem maria* qui acco-

ebant, vocarunt. Herodianus lib. viii. cap. vii. de Eridano sive Pado : ἐπὶ τὰ σώμασιν ἐς
 ἁλᾶτιαν ἐκχεῖται. ἐλθὲν καὶ τῇ [ἐαυτῶν] φωνῇ καλῶσιν οἱ ὄπχιώριαι ἐπὶ τὰ πελάγη τὴν λίμνην
 ἡμεῖν, *septem ostiis in mare effunditur : unde etiam indigena patria lingua Septem maria palu-*
dem illam adpellant. Plinius dicto loco ambiguus est, de his Padi ostiis, an Atrianorum
 paludibus, quæ tamen coherent cum illis, hæc *septem maria* interpretetur. De Padi
 ostiis ait & fluminibus, Tuscos primum fecisse, *egesto amnis impetu per transversum in*
Atrianorum paludes, quæ septem maria adpellantur.

Supra Padum est amnis *Tartarus*, qui & *Atrianus* Ptolemæo vocitatur, ad quem situm
 est oppidum *Atria* sive *Hadria*; de quibus supra in divisione Italiæ prædictum est pag.
 36. Flumen illud & ipsum cum Pado junctum fossa est: quamquam per Athelimum,
 qui proximus est, potius quam per Padum, mare subeat. *Tartari* nomen apud Tacitum
 est lib. iiii. Hist. cap. ix. sed ita *castra inter Hostiliam, vicum Veronensem, & paludes*
Tartari fluminis posita memorat, ut magis dubites, quam confirmeris de situ amnis.
 Plinius autem illud Padi ostium quod postremum ad septentrionem est, ab aliis *Tartarum*
 tradit vocitari. *Inde, inquit, ostia plena: Carbonaria, ac fossiones Philistinae, quod alii*
Tartarum vocant. Ultra Athelimum, de quo supra in fluminibus dictum, est Plinii *To-*
losus, in portum *Brundulum*, quem idem nominat, effluens. Prope abest *Fossa Clo-*
dia, ex Medoaco minore deducta; & portus *Edro*, in quem exit Medoacus. Vide de
 singulis Plinium dicto cap. xvi.

Inter fossas illas a Ravenna ad Patavium, multa narrantur loca in Peutingeriana Tabula,
 quorum pleraque aliunde haud nota sunt, quæ eo ordine & casu, quo ibi referuntur,
 nihil est huc transcribere. *Min. Medoaco; Ebrone* [Edronem portum Plinius dixit:]
fossis; VII. Maria; Hadriani; Corniculani; Neronia; Sacis ad Padum; Augusta,
Curio, Ravenna. Jornandes de Reb. Get. cap. xxix. *Fossam Asconis* ex Pado ductam ad
 Ravennam, describit.

Mediterranea Venetorum citra Medoacum sunt, *Patavium*, Antenoris Trojani opus,
 et fama fuit, situm in sinistra ripa Medoaci minoris. Pomponius Mela lib. ii. cap. iv.
 et *opulentissimis urbibus* numerat *Patavium Antenoris*. Strabo lib. v. pag. 147. *πλεῖστον τὸ*
πατάσιον, παρὼν ταύτῃ ἀρίστη πόλεων, prope [paludes] *est Patavium, omnium ejus regionis*
urbium præstantissima. Seneca ad Helv. cap. vii. *Quid interest enumerare Antenorem Patavii con-*
stituentem, & Evandrum in ripa Tiberis regna Arcadium collocantem? Virgilius Aen. i. vers. 247

Hic tamen ille urbem Patavi sedesque locavit

Teucrorum: Antenor, puta.

Tacitus lib. iiii. Hist. cap. vi. *Patavium & Ateste partibus adjunxere.* Oppidani *Pat-*
avini. Livius & ipse Patavinus, lib. x. cap. ii. *ad frequentes agros, tribus maritimis Pata-*
vinorum vicis colentibus eam oram, pervenit. Hic T. Livius non exiguam quoque gloriam
 ingenio suo adjecit patriæ, nec minor illi, quam Catullus Veronæ, Mantuæ Maro
 dignus fuit. Sidonius Panegy. Anthemii vers. 189.

- - - - - *quidquid in ævum*

Mittunt Euganeis Patavina volumina chartis.

In Patavino agro fons *Aponus* est, calidis & fatidicis aquis celebratus. Silius Italicus
 lib. vii. vers. 217

- - - - - *Venetæque ex ordine gentes,*

Atque Apono gaudens populus.

Quia calidus, *sumiferum* dixit Lucanus lib. vii. vers. 193.

- - - - - *Aponus terris ubi sumifer exit.*

Sulubritatem laudat Cassiodorus regia epistola xxxix. lib. i i. etiam mirandam naturam inde defluentis rivi. Vim *μαντικήν*, quæ credebatur, prodidit Suetonius Tiber. cap. xiv. *Quum Illyricum petens, juxta Patavium adisset Geryonis oraculum sorte tracta, qua muebatur, ut de consultationibus in Aponi fontem talos aureos jaceret; evenit, ut summum numerum jacti ostenderent.* Plura Claudianus singulari carmine de Apono.

Ad minorem Medoacum, sed superius, urbs alia sita est, & ab illo perluitur, *Vicetia*, aliter *Vicentia*, ut hodie Vicenza. Prior forma scribendi *Vicetia* Latinis veteribus probata. Plinio lib. iii. cap. xix. inter oppida regionis x. est quoque *Vicetia*. Tacitus lib. i i i. Hist. cap. vi i i. *possessa ipso transitu Vicetia: quod per se parum (etenim modicum municipio vires) magni momenti locum obtinuit.* Et vetus inscriptio apud Gruter. p. 316. num. 8.

M. ENNIUS M. F.

MEN. VICETINUS

DECURIO VICETIAE.

At Ptolemæus *Οὔικεντα*, *Vicenta* seu *Vicentia*: Tabula Peutingeri *Vicetia*, n per notam superscripto. Pravius Hierosolymitano itinerario & apud Paullum Diaconum *Vicetia* Municipium fuit, quod Tacitus modo dixit, & *decurio* in lapide laudatus probat.

Medoacus autem fluvius, sive *Meduacus*, duplex est, major & minor: ille septentrionalis; hic australis: uterque ex Tridentinis Alpibus decurrit. Major hodie *la Braia* dicetur: minor *il Bachiglione*. Confluunt ante lacus atque portum, & fossis etiam decurantur. Livius lib. x. cap. i i. *quum inde esse ostium fluminis praealti [audisset] quo circumspiciens naues in stationem tutam vidisset; (Meduacus amnis erat) eo invectam classem subire flumen adverso jussit.* Strabo lib. v. pag. 148. de Patavina urbe: *ἔχει θαλάττης ἀναπλῆν πειραιᾶ. καὶ τὸ ἐλὼν φερομένῳ σαδίῳν ὡς καὶ σὺν λιμένῳ μεγάλῃ. καλεῖται δ' ὁ λιμὴν Μεδίαξ, ὁμῶνυμῳ τῷ ποταμῷ.* Ad eam a mari subvectio est adverso flumine per paludes ad fluvium ccl. ex magno portu, cui, nec non flumini, nomen est *Medoaco*. Distinguit Plinius lib. i i i. cap. xvi. *Parseorum [fluminum] & proximum portum fecit Brundulum, sicut Edronam Medoaci duo, ac fossa Clodia. His se Padus miscet, & per hac effunditur.*

Inter Medoacum & Athesim *Ateste colonia*, vulgo nunc *Este*. Plinius lib. i i i. cap. xii. *In mediterraneo regionis decima, colonia: Cremona, Brixia, Cenomanorum agro: Vicetia autem, Ateste: & oppida Acelum, Patavium, Opitergium, Belunum, Vicetia.* Ptolemæo est *ΑΤΕΣΕ*. Tacitus i i i. Hist. cap. vi. *Patavium & Ateste partibus adiunctis.* Memorat & Antoninus itinere ab Aquileia Bononiam, quo fertur per *Concordiam, Altinum, Patavium, Ateste*. Prope abest ab ortu solis *Mons silicis*, oppidum, quod vulgo dicitur *Moncelese*. Paullus Diaconus lib. i i. cap. xiv. *Alboin Vincentiam Veronamque, & reliquas Venetiae civitates, exceptis Patavio, & Monte silicis, & Mantua, occupavit.* Et lib. iv. cap. xxvi. *Langobardi castrum Montis silicis invaserunt.* Nec vero dubitamus antiquioris memoriae fuisse, licet de eo nihil reliquum in monumentis vetustis sit.

Forum Allieni superest, cujus solus Tacitus Hist. i i i. cap. vi. mentionem fecit. De Patavio & Ateste egerat. *Illic cognitum*, pergit, *tres Vitellianas cohortes, & aliam sui Scribonianae nomen; ad Forum Allieni, ponte juncto, confedisse.* Scribunt alii editores *Forum Aliceni*. Doctorem hominum conjectura est, Forum hoc nobilem nunc urbem *Ferrariam* esse, alveo Padi, ubi in Padusam & Caprasiam dividitur, impositam. & Phil. Cluverius, Th. Ryckius. Jul. Pichon, & alii: quam certo nixi arguerent, non est quod nunc discutiamus.

Trans Medoacum usque ad Tilaventum quæ sita sunt, nunc exponemus. In-

Altinum est ad ostium *Silis* fluvii. Plinius lib. i i i. cap. xviii. *Decima regio Italia, Adriatico mari adposita, cujus Venetia: fluvius Silis ex montibus Tarvisanis: oppidum Altinum.* Strabo lib. v. pag. 148. Ἐστὶ τὸ Ἀλτινον ἐν ἑλει, in palude situm *Altinum* est, Ἐλακεῖον, perinde ut *Ravenna*. Etiam Ptolemæus & Zosimus lib. v. cap. xxxvii. Ἀλτινον. Martialis lib. iv. epigram. xxv.

Aemula Bajanis Altini litora villis.

Oppidani *Altinates*. Inscript. Gruter. pag. 409. n. 8. COLLEG. FABR. ALTINATUM. Flumen hodieque *Sile* vocatur: & oppidum quoque nomen in ruinis servat.

Ad eundem amnem, *Tarvisum*, vulgo *Treviso*, situm est, sed intus, quam antiquum oppidum, non liquet. posteriores enim sunt, qui memorant. Procopius lib. i i. Goth. cap. xxix. Belisarius ταρβίσιον, *Tarvisum* cepisse; & lib. i i i. cap. i. ἀμφὶ τὸν ταρβήσιον (mutata vocali) circa oppidum *Tarvesium* acre proelium commissum esse fert. Meminit & Paul. Diaconus lib. iv. cap. i i i. rebellavit apud *Tarvisum*, & cap. xvii. *Opitergium*, civitatem inter *Tarvisum* & *Forojulii* positam, expugnavit & diruit. Fortunatus de Martino lib. iv. sub finem: *Quæ mea Tarvisus residet.* Nec vero novum hanc videtur. Lapide ibidem reperto MUN. TAR. inscriptum est: & alio DECURION. quod veteris municipii dignitatem confirmat. Adferre etiam aliquid *montium Tarvisanorum* nomen potest, quos modo Plinius nominavit, nisi a gente id potius, quam oppido ductum est. Cassiodorus lib. x. epist. xxvii. *Tarvisum horreum*: & Paullus Diaconus lib. i i i. cap. xii. *ecclesia Tarvisiana*.

Inter *Silim* & *Plavem* amnes est *Acelum* Plinii, Ptolemæi Ἀκελον, & ejusdem Paulli lib. i i i. cap. xxvi. *Acilium*: vulgo nunc *Azolo* sive *Asolo*. Ipse fluvius *Plavis*, hodie *ave*, itidem a Paulo Langobardo nominatur lib. ii. cap. xii. *Alboin*, inquit, quum fluvium *Plavem* venisset, ubi ei episcopus *Tarvisiana ecclesia* occurrit. Huic amni *Duplavis* nomen adidet, de quo idem capite insequenti: hic *Fortunatus*, natus in loco qui *Duplavi* dicitur, sit: qui locus haud longe a *Cenitensi castro*, vel *Tarvisiana* distat civitate. Ipse Fortunatus lib. iv. de Vita S. Martini sub finem

Per Cenetam gradiens & amicos Duplavelenses.

Oppidum autem *Ceneta*, vulgo nunc *Ceneda*, situm paullo superius inter *Plavem* & *Liquentiam*, municipium antiquum. Veteri lapide apud Gruterum p. 228. num. 8. DECURIONES ET POP. CENET. Aquileiensi concilio Eventius Cenetensis episcopus interfuit, etiam subscripsit. Ad Alpes *Calina* vel *Cilina* fuit vetus oppidum ad amnem *Ignominem*, qui *Liquentiam* defertur. Plinius lib. i i i. cap. xix. in hoc sita interiere *oram Iramine, Pellaon, Palsatium: ex Venetis Atina, & Calina.* In ripa amnis *Calinae* lapis repertus, cui *CILINENSES* inscriptum est.

Inter *Plavem* & *Liquentiam* etiam *Opitergium*, a pluribus memoratum, flumini parvo adidet, cui *Motegano* dicitur nomen esse, quod *Liquentiae* adfunditur. Plinius dicto lib. i i i. cap. xix. *Venetorum colonia, Ateste: & oppida, Acelum, Patavium, Opitergium, Belunum, Vicetia.* e quibus *Belunum* supra in *Rhætia* censuimus: cetera paullo ante *Venetis*. Et Tacitus lib. i i i. Hist. cap. vi. *Primus ac Varus & Opitergi & Altini annis accipiuntur.* Ptolemæus Οπιτέργιον: Ammianus lib. xxix. cap. xxxv. obsessa eadem [Quadis] ac *Marcomannis Aquileia* diu, *Opitergium*que excisum. Hodie *Oderzo*. *Liquentia* autem fluvius, hodie *Livenza*, post *Opitergium* delabatur. Plinius lib. i. cap. xvi i i. Flumen *Liquentia* ex montibus *Opiterginis*: & portus eodem nomine. Scribit etiam Virgilio memoratum tradit *Aeneid.* ix. vers. 679.

*Quales acria Lipientia flumina circum
Sive Padi ripis, Albescent sen propter avaritiam
Conferunt gemina quercus.*

Ait enim: *Lipientia Venetia fluvius est inter Altinum & Concordiam. nam lipientia (sic legi non lipientia) non est epitheton. nemo enim a generalitate transit ad species. Unde adponitur quia Lipientia legendum, & non Lipientia. Sed ceteri constanter Lipientia scribunt, ut jam in Ponte Lipientia videbimus. Junctus enim hic fluvius fuit memorabili ponte, XLV millibus a Foro Julii. Warnefredi filius toties nominatus lib. v. cap. xxxix. Ipse Alaricus ad pontem Lipientia fluminis, quod a Foro Julii quadraginta octo millibus distat - - quam Foro Julianorum exercitus sparsim veniret, omnes eos, sicut veniebant, jurare sibi compulsi. Et Lege II Cod. Theod. Ne opera a conlator. dicunt imperatores: Causam Pontis Lipientia volumus nostris praedjudicare decretis: videlicet ob reparationem ejusdem aliquis numerus exsatus habeatur, sed ita cum instaurari oportet, ut a possessoribus civitatis ejus territorio suo, quatenus usus poposcerit, reformetur. Cluverius putat illum pontem ad Mottam fuisse, quae civitas illa sit, cujus in lege sit mentio. At Jacobus Gothofredus, vir eminente ingenio iudicioque, civitatem legis probat ipsum esse Opitergium, quae quamvis illi flumini non sit adposita, tamen territorium habuerit, quod ad Lipientiam flumen pertineret. Lucius tamen Holstenius, vir aequae summus, cum Cluverio in hac causa facit, & Pontem Lipientiae non nudum pontem, sed pontem cum oppido esse, quod sit *la Motta* dicunt vulgariter.*

Ultra Lipientiam *Romatinus* amnis est, de quo Plinius lib. III. cap. XVIII. colimus *Concordia: flumina & portus, Romatinum: Tilaventum majus minusque: Anassum, in quo Varranus defluit.* Cluverius ordinem verborum sollicitat, & illud *majus minusque* retinendum censet ad *Romatinum*, qui geminus sit, nec alterius nomen aliud notum: contra *Tilaventus* fluvius Varranum deferat sinistra ripa exceptum. nam & reliqua auctoris verba ita ordinat: *Tilaventum, quo Varranus defluit, Anassum, Alsa, Natiso.* Rationem addfert, quia *Tilaventi & Varrami* nomina corrupte supersint *Tilamento & Varno*, qui confluant. Sive jam minor *Romatinus* ad majorem, sive alio nomine fluvius in sinistra ripa accedit; ad illos confluentes colonia illa Plinii fuit *Concordia*, quam etiam Ptolemaeus *Colonia* dicit, quamquam minus accurate in Carnis locat. Cognomen habet *Julia*, quod simul proditur qui deduxit. Lapis a Grutero p. 549. num. 7. descriptus praefert

D.

M.

C. LAELIO C. F. CLAUD.
EXORATI DOMO JULIA
CONCORDIA EQUO PUBLICO
VIXIT ANN. XIII. M. VI.

hinc via publica per pontem Lipientiae & oppidum Altinum ferebat in citeriorem Italiam. Eutropius lib. VIII. cap. v. de L. Vero: *obiit in Venetia, quam a Concordia crederetur Altinum proficisceretur.* Et de Alarico, Romam petiture, Zosimus lib. v. cap. xxxv. *Αὐτὸν ὁ δὲ πρὸς τὰς ἐξ ἑξ πόλεις, ἐπὶ τὴν δὲ Ἡράκλειαν ποταμὸν κειμένην. Ἐκ τῆς Κονcordiae ἄλτινον, Ἀλκυλῖαν πρᾶξι, & ὕβρις ὁρδὴν trans Padum flumen sitas, Concordiam, & ἄλτινον, & Ἀλκυλῖαν.* Et Antonini itinere ab Aquileia Bononiam hic ordo observatus:

Aquileia
Concordiam
Altinum
Patavinum
Ateste

M. P. * XXXI.
M. P. XXXI.
M. P. XXXII.
M. P. XXV

A Tilavento flumine CARNI succedunt, Alpinus populus, sed postea ex parte usque ad mare deductus, ut supra de Venetorum finibus probatum fuit. Pertinebant ad *Formionem* amnem, quo ab Histria diremti sunt. In ora hæc sunt: *Anassus* fluvius, in quem, secundum Plinium, *Varramus* defluit, in quibus quæ Cluverius desideret, paullo ante ad Romatinum flumen demonstravimus. *Varramus* enim Tilavento, id est Varmo (nam superant nomina) Tiliamento, adfunditur: postea delabitur *Anassus*: deinde *Alsa* fluvius. Plinius dicto loco: *colonia Concordia: flumina & portus: Romatinum: Tilaventum majusque: Anassum, in quod Varramus defluit: Alsa, Natiso cum Turro, præfluentes Aquileiam coloniam.* *Alsa* flumen est, ad quod Constantinus, Magni filius, civili bello a fratre Constante victus, periit. Epitoma Aurelii Victoris: *Constantinus latrocinii specie dum incantus, sædeque temulentus, in aliena irruit, obtruncatus est, projectusque in strivium, cui nomen Alsa est, non longe ab Aquileia.* Hieronymus chronico: *Constantinus bellum fratri inferens, juxta Aquileiam Alsa occiditur.* Ex quo conjicias, oppidum ejusdem nominis flumini fuisse adpositum: cujus vero nulla exstat apud alios memoria reliqua. Forasan lapsu factum, ut fluminis nomen pro oppidi vocabulo caperetur.

Deinde *Aquileia* fuit, ampla civitas & nobilis colonia. Præfluentes, *Natisonem* cum *Turro*, jam Plinius memoravit. Natiso ab oriente urbem præfluens in lacu Hadriæ præjacente portum facit Aquileiensem, ad insulam lacus, *Gradus*, de cujus oppido in medii ævi geographia dicturi sumus. Jornandes Get. cap. XLII. *Attila Aquileiensem obsedit civitatem*, - - - *cujus ab oriente muros Natiso amnis, fluens a monte Picis, elambit.* Et Paullus Warnefredi lib. II. cap. X. *patriarcha ex Aquileia ad Gradus insulam confugit.* Vocatur hodieque & ipsa & oppidum in ea, & portus *Grado*. Sed ad Aquileiam revertimur. Antiqua illa colonia fuit, cujus originem Livius lib. XL. cap. XXXIV. descripsit. *Aquileia colonia Latina eodem anno in agro Gallorum est deducta.* Tempus id erat inter I & II bellum Macedonicum. Strabo lib. V. pag. 148. causam deductionis prodit. *κτίσμα, inquit, ἐστὶ Ρωμαίων, ἀπτερχιδὲν τοῖς ὑπερχημένοις βαρβάροις, ὅπως Ῥωμαίων ἐστὶ Ἀquileia, μόντον ἀδὲρσους σὺρρα ἰλλὰν ἡabιτάντες βαρβάρους.* Aucta colonis novis post aliquot annos fuit. Livius lib. XLIII. cap. XVII. *Postulantibus a senatu Aquileiensem legatis, ut numerum colonorum augeret; M & 10 familiae ex s.c. scriptæ, triumvirique, qui eas deducerent, missi sunt.* Inde celeberrimum emporium factum, cujus ubique laudes celebrantur. Vide Herodianum lib. VIII. cap. II. Præfat. Novellæ XXIX. & Ausonium de claris urbibus, quamvis ille detrahat dignitati, dum *nonam* facit. Adi illust. Spanhem. ad Julianum pag. 264. Nomen Julianus Orat. II. de gestis Constantii, ab *aquila* augurio, quum concederetur, impositum dixit: Isaacus Vossius ad Melam, ab aquarum copia quasi *Aquilegianam* appellatam. Portus in Natisonis ostio LX stadiis ad urbem distat, unde *ἐλκασί* & *τὸ Νάτιον*, *τραίτις* *ναυίγίς* *ἀδὲρσους* *Νάτιον* merces subvehiebantur, quod Strabo, loco antedicto, memorat. Mela quoque lib. II. cap. IV. *Natisonis* rationem habet, qui *Aquileiam* autem non longe a mari attingat.

Ultra Aquileiam est amnis *Sontius*, nunc *l' Isonze* dictus. Cassiodori quidem chronico, *Lenone*, vulgatum est, *Odovacer ad Ifontium victus*; sed verior, ne ab recenti manu

prima littera sit: quia idem Cassiodorus lib. i. epist. xviii. scripsit: *Sonti fluenta transmissum*. Jornandes quoque Get. cap. lvii. *ad pontem Sontium nuncupatum castra metam est*: & antiqua Peutingerorum tabula *Ponte Sonti*. Hic pons ab Aquileia xiiii millibus fuit, itinere inde in Alpes Julias directo. Supra pontem Sontius amne *Frigido* augetur, ab ortu adlabente, de quo supra in Fluminibus ex Socrate, Claudiano, & Itinerariis praedictum fuit: nec non de *Timavo fonte, flumine, & lacu*: etiam de antiquo fine Italiae, ut Plinius ait, flumine *Formione*. Vide pag. 402.

Omnia haec flumina, quae post Aquileiam sunt, in *Sinum Tergestinum*, quem ita Plinius lib. iii. cap. xviii. nominavit, effunduntur. A colonia *Tergeste* nomen sinui; quae adjacet, citra tamen *Formionem*: & ipsa aliquando finis Italiae. Mela lib. ii. cap. iiii. extremo: *Tergeste, intimo in sinu Hadria situm, finit Illyricum*. Plinius dicto loco: *Tergestinus situs, colonia Tergeste xxiiii m. p. ab Aquileia: ultra quam vi m. passum Formio annis, antiquum ante Italia terminus*. Prorogationem termini exposuimus pag. 635. ex Strabone. Nomen Latinis censetur neutro genere, ut *Praneste, Ateste*. Sic Pomponius modo dixit, *Tergeste intimo in sinu situm*: & Paterculus lib. ii. cap. cx. *Naxos & Tergestis confinio*. At Strabo lib. vii. pag. 217. ἐκ Τεργέστης, femineo modo: & Ptolemaeus neutrali forma alia Τέργεςον κολώνια, *Tergestum colonia*. Stephani brevior, transpositis litteris, Τέργεςα, poetas forsitan sequutus, metathesi metri causa utentes. Dionysius Periegesi vers. 382. ἄστυ Τεργεστῶν, *urbis Tergestraorum*. Verum autem nomen *Tergeste* est, atque ita in lapidibus inscriptum. Gruterus pag. 388. num. i.

A E D. I I. V I R. J U R. D.

TERGESTE.

Etiam Theodosiana Tabula *Tergeste*. Vulgo nunc *Trieste*. Coloniam Plinius vocat & Ptolemaeus. Quando deducta fuerit, non liquet. Mirum vero, Strabonem, qui sub Tiberio scripsit, dicto loco κώμην Καρναίων, *vicum Carnicam* vocare, quum Dionysius, quem Augusto jubente scripsisse tradit Plinius lib. vi. cap. xxvii. jam tum ἄστυ, *urbem* appellaverit. Sequutus forte Strabo est veterem scriptorem, qui praecessit deductionem coloniae.

Haec de Carnorum maritimis. In mediterraneis sunt, si ab occasu incipimus, in Carnicis Alpibus *Julium Carnicum*, quod ita Antoninus vocat itinere ab Aquileia Veldidenam. Ptolemaeus lib. ii. cap. xiv. μεταξύ Ἰταλίας καὶ Νορικοῦ ἑλίου Κάρνικον, *inter Italiam & Noricum est Julius Carnicum*. Dubius itaque fuit, utri regioni sit attribuendum. Plinius vero lib. iii. cap. xix. sine haesitatione *Julenses Carnorum* in Italia censet. Ne enim Forum Julium intelligas, post paullo seorsum memoravit *Forojulienses*, distinctos ab Julienibus Carnorum. Vestigia exstare dicuntur circa initia Tilaventi fluvii. Ad eundem etiam videtur *Noreja* fuisse, quia Strabo lib. v. pag. 148. scripsit: *Sua est Aquileia extra Italiam fines*. διαρρίζονται ὁ ποταμὸς ῥέοντι ἀπὸ τῶν Ἀλπίων ὄρεων, ἀναπλῆν ἔχοντι, καὶ ἐκ τῆς ἑσπέρης ἐπὶ τῆς χιλιεξίας ἐκ Νωρικήου πόλεως, *Diripiuntur [Veneti a Carnis] flumine delabenti ab Alpibus, quo adverso navigari potest per c. cc stadia ad urbem Norejam*. Jam vero, quia extra Venetum limitem Aquileia fuit, quem fluvius citerior navigabilis fecit; non potest alius illic esse quam Tilaventus, ad quem ex Strabonis descriptione *Noreja* posita fuit. Plinius dicto cap. xix. Tauriscis quidem tribuit, attamen cum Carnis eos conjungit, & utrosque in decima Italiae regione recenset. *In hoc situ, inquit, interiere per oram Iramum, Pellaeon, Paljatium: ex Venetis Atina & Calina: Carnis Segeste & Odra: Tauriscis Noreja*. Meminit etiam Caesar *Norejae* in Norico lib. i. Gall. cap. v. cujus verba in illa provincia pag. 282. proposuimus. Verum dubitant multi, an eadem sit. Quod si fuit, oportet ipsum

Forum Cæsarem, in illo tractu, Italiae fines protulisse, quemadmodum Forum Julium & Julium Carnicum ab ipso nomen habent. Verum quia plane incertum est, an Norici fines summas Alpes transierit, Cæsaris autem *Noreja*, ut veteres libri & metaphrasis Græca habent, sive *Norica*, ut recentiores legunt, in agro Norico sita fuit; non desinit habitatio, sitne eadem *Noreja* Cæsaris, quæ Plinii ac Strabonis fuit, an ab illa diversa: nisi dicere velis, Cæsarem non id tradere, quod *Noreja* in Norico sita sit, sed quod Boii ex Norico *Norejam* oppugnaverunt: quod etiam fieri potuit, quia Norici & Carni sunt contermini. Quoquo autem modo res de Cæsaris *Noreja* habet: fuit nihilominus in medio Norico *Noreja*, ut ex Peutingeriana Tabula alibi ostensum est.

Non ignobilis urbs hodie in illo tractu est *Udina*, de cujus ætate quidem nihil constat, nec tamen nova, aut condita post Romanorum tempora videtur, pro quo Cluverius *Nedimates* Plinii ex dicto cap. xix. adlegat, quasi n pro v irrepperit, ac *Vedimates* legendum sit, & *Vedinum* (correpta media ut in *Ariminum*) nomen oppidi antiqui fuerit, quod nunc *Udine* vel *Udine*, vulgo adpellatur. Scite inventum, nec a fide alienum, nisi, quod etiam Harduinus objecit, ab ad sensu ordo revocaret, quem Plinius pro more secundum alphabetum observavit. Hanc enim seriem elementorum tenuit: *Forojulienses cognomine Transpadani, Foretani, Nedimates, Quarqueni, Taurisani, Togienses, Barbari*. Sic Harduinus ex mss. legit: Frobenius autem, posthabita serie elementorum, *Foretani, Vedimates, Quarqueni*: quam lectionem etiam Cluverius in animo & oculis habuit.

Itinere Antonini ab Aquileia Veldidenam, inter ipsam Aquileiam & Julium Carnicum, est locus *Ad Tricensimum*, sive *Tricesimum*, intellige lapidem seu miliarium, qui quod instantiam ab urbe per se significat, itineris ductu locari facile potest, fere medio inter utrumque loco. Plura in hoc tractu castella, sed ignobilia omnia, Paullus Diaconus nominat lib. iv. cap. xxxviii. *Cormones, Nomasum, Osopum, Arteniam, Renniam, Glemmonam*, &, ut ait, inexpugnabili positione *Ibliginem*: sed obscura pleraque, nec alibi descripta, & quorum nequit ostendi locus atque situs, præter *Cormones*, nunc *Cormons*: ideoque prætereunda potius censemus, quam incertis investiganda conjecturis.

Ad Natifonem supra Aquileiam est *Forum Julii*, Ptolemæi *Φόρεον Ἰούλιου καὶ κολώνια*, *Forum Julium colonia*. cujus incolæ sunt Plinio *Forojulienses cognomine Transpadani*, lib. iii. cap. xix. Plura enim sunt hujus nominis oppida, *Forum Julium Galliae Narbonensis cis Rhodanum*: *Forum Julium Umbriae*, cognominatum *Concubienſe*: & hoc nostrum discriminis causa *Transpadanum* dictum. Eadem est *Forojuliensis civitas* lib. xi. i. epistola regia xxvi. ubi cum *Concordiensi* & *Aquileiensi* conjungitur. Et Paullus Langobard. lib. vi. cap. l. i. *Fidentius episcopus de Castro Juliensis cum voluntate superiorum ducum intra Forojuliani castri muros habitavit*. Hodie vocatur *Cividal di Friuli*, a qua regio Friuli denominatur: dignitatem autem capitis concessit civitati *Udinesi*.

Tandem *Ἰαλίσκος* urbs non est prætereunda in hoc tractu. Livius lib. xxxix. cap. xxi. i. Eodem anno [Q. Marcio & Sp. Postumio coss.] Galli *Transalpini transgressi in Venetiam sine populatione aut bello, haud procul inde, ubi nunc Aquileia est, locum oppido condendo castrum*. Conciderunt utique: sed brevi post tempore deletum fuit a Claudio Marcello. Plinius lib. iii. cap. xix. quum oppida, quæ in Venetis & Carnis interiissent, enarrasset, addit, *Et ab Aquileia ad duodecimum lapidem, deletum oppidum, etiam invito senatu, a Claudio Marcello, L. Piso auctor est*. Id haud dubie fuit, quod Galli, ut dictum, conciderant. Unde Cluverius, quod proprium nomen latet, *Gallorum oppidum* adpellat.

HISTRIA tandem accedit, quondam pars Illyrici: sub Cæsaribus demum adjecta Italia. Nam more priorum temporum, ut sæpe facit, Pomponius Mela scribere, *Ter-*

MARE

TYRRHENVM

Faveria, *vicapta*, & *deleta*, sed de horum situ nihil nobis cognitum est præter incertam Cluverii conjecturam, qui *Faveriam* Arsiæ adponit *Mutilam* mari post promontorium Polaticum.

ITALIA PROPRIA.

De Gallia Cisalpina adhuc actum fuit, ea Italiæ parte, quæ in Cispadanam Transpadanamque divisa fuit. Quæ nunc sequitur, Italia Propria est, semper Italiæ nomine, cui propter incertos fines etiam illam partem adjectam volumus, quæ ab Græcanicis coloniis Græcia olim Magna fuit adpellata. Propriam ergo Italiam vocamus, ut ab Italia Gallica discernatur: quamvis in illa quoque aliquid fuit, inter Macram videlicet & Arnun, quod in provincia Gallia Cisalpina Romani censuerunt. Nam *Luca* primum ejus provinciæ oppidum fuit, quod ex Ciceronis lib. i. epist. ix. sect. 16. clarum est: ubi Manutium etiam interpretantem consulas. Contra *Pisa* primum oppidum erat Etruriæ. Polybius lib. ii. cap. xvi. *μέχρι Πόλεως Πιάσης, ἡ πρώτη κεῖται τῇ Τυρρηνίᾳ ὡς πρὸς τὰς δούρας, usque ad Pisas, primam Etruriæ urbem, occidentem versus.* Quod Italiæ Propriæ pars maxime occidentalis Etruria est, de illa etiam initium faciemus, inde ad ceteras partes, ut proximus cujusque situs invitabit, qua cœptum via est, progressuri.

ETRURIA.

Quæ a Macra fluvio, Liguriæ fine, ad Tiberim usque regio patet, *Etruria*, Romanis dicta fuit, Græcis *Τυρρηνία*. Id nomen Latini veteres sine adspiratione scripserunt; etiam derivatum *Etrusci*, quod ex inscriptionibus vetustis manifestum est: hoc Polybius, Scylax, Strabo, alii usi sunt, quod ab rege Tyrrheno, ex Asia advecto, deducunt. Plinius lib. iii. cap. v. *Adnectitur septima [regio] in qua Etruria est, ab amne Macra, etiam mutatus saepe nominibus. Umbros inde exegere antiquitus Pelasgi: hos Lydi, a quorum rege Tyrrheni; mox a sacris ritu, lingua Græcorum, Thusci sunt cognominati.* Quod etiam Dionysius Halicarnassæus tradit lib. i. pag. 24. a peritia rerum divinarum & sacrificiorum quasi *Θυσκόες* vocatos esse, quod contractum in Tuscos fuerit. Sed vercor, ut genuina hæc derivatio sit, nec potius adlusio longius petita. Veteres Latini enim per T scripserunt *Tuscos*; non *Thuscos* per Th. quod Θ Græcorum est, & necessarium iis, quæ a Θ derivantur. Manutius testis est, & libris veteribus, & in lapidibus sine adspiratione esse, verbi causa, fragmento marmoris triumphorum Capitolini, DE TUSCIS: & Prænestino lapide TUSCUS ARATOR: ac Florentino, SABINORUM ET TUSCORUM. Ipsum autem *Tuscorum* vocabulum perantiquum est, & Virgilius dixit *Tusum Tiberim* Georg. i. vers. 499. & lib. x. vers. 164.

- - - *Tusci comitetur ab oris.*

An vero etiam regionis nomen quod a Tuscis ducitur, *Tuscia*, sit æque antiquum, exemplis destitutum, non sine causa dubitamus. Lapidem habent CORRECTORI TUSCIAE apud Gruterum p. 387. 476. 486; sed nec ignotum, posterioris ævi illud munus & dignitatem esse perinde ac *Tuscia suburbicaria* cognomen Lege xii. Cod. Theod. de indulgentiis & tonsuræ: quo tempore etiam Ammianus *Tusciam annonariam* lib. xxvii. cap. iv. dixit; & simpliciter, *Tusciam* rexit, lib. xxviii. sub initium. Vetustiores omnes dicunt

Etruria. Quæ regio quod longius procurrit a mari ad Tiberim usque; commodioris expositionis causa in partes dividemus, ut prima sit a Macra amne ad Arnun: altera a Arno fluvio ad Volsinium lacum: reliqua inde ad Tiberim. Id solum prænotamus antequam ad oppidorum expositionem veniamus, universam Etruscorum gentem in duodecim populos, a præcipuis denominatos, fuisse distributam. Livius lib. iv. cap. xxiii. *legatis circa xii. populos missis: & lib. v. ineunte, suffragio xii. populorum, & lib. vi. cap. xxi. Terror inde vanus belli Etrusci, quum conjurasse duodecim populos fama esset.* E clarius Halicarnassensis Dionysius lib. xi. pag. 399. L. Junii oratione: *Τυρρηνίαν ἀπασί
ἐἰς δώδεκα νενομημένην ἑγεμονίαις, universam Etruriam in duodecim ducatus divisam* dixit. Sunt autem populi illi ab urbibus nominati, quas Cluverius & Holstenius ita numerant: *Clusium, Perusia, Cortona, Arretium, Volaterra, Vetulonium, Rusella, Tarquinii, Volsini, Caere, Falerii, Veii.* Sic antiquis temporibus. Sub Cæsaribus auctus numerus, ut inscriptiones testantur. Gruter. p. 385. ETRUR. XV. POPULOR. Et Reines. class. vi. n. 11. AETRUR. XV. POPUL. Reinesius quidem censet xv. in xii. mutandum esse: sed quod altera Gruteri eundem numerum habet, molliorem ex temporibus, quam violenta lituræ & mutationis medicinam duco præferendam esse. Sunt enim sub Cæsaribus factæ & suam Reinesius ad Gallieni tempora non dubitavit.

Prima pars a Macra ad Arnun nunc expedienda. Oppidum primum *Luna* est, in Macræ sinistra ripa, reductum a mari: portus autem Lunensis trans flumen in Liguria solo est: quod contra Cluverium, Straboni atque Melæ credentem, ex Plinio & Ptolemaeo, & quod præcipuum est, ex ἀυτοψία & locorum inspectione Holstenius probavit. Strabo scripsit ambigue p. 153. *ἡ Λένια πόλις ἐστὶ καὶ λιμὴν, Luna & urbs est & portus,* quod tam de diversis quam uno loco intelligas licet. Mela confudit cum urbe portum lib. ii. cap. iv. *Lima Ligurum* dicens: nisi ad originem respexit. Nam inter Macram etiam & Arnun credibile Ligures genere habitasse. nam xii. populi Etruscorum citra Arnun omnes fuere: nec vero Augustus demum limitem produxit, quia Strabon. p. 154 ait, *τῶν συγγροφῶν ποταμῶν, multos scriptores in Macra limitem Liguria Etruriæque posuisse.* Hoc est quod Livius dixit lib. xli. cap. xiii. de Luca colonia: *Quinquaginta & singula jugera & semisses agri in singulos dati sunt. De Ligure captus is ager erat: Etruriæ rem ante, quam Ligurum, fuerat.* Idem bene distinxit ab urbe Luna, ut verbis ejus in Liguria p. 658. demonstravimus. Nec marmor Lunense silendum est. Plinius lib. xxxvi. cap. v. *Omnes candido marmore usi sunt e Pero insula, multis postea candidioribus reperi, nuper etiam in Lunensium lapidicinis.* Et cap. vi. de Mamurra Formiano: *totis aditus nihil nisi e marmore columnam habuit, omnes solidas e Carystio aut Lunensi.* Et Silius Italicus lib. viii. vers. 481.

Tunc quos a niveis exegit Luna metallis.

Flumen post Lunam L' Avenzo est, quod, ut nomen arguit, est *Aventia* Tabulae quamvis alieno ibi positum loco. *Fossæ* ibidem *Papirianæ* sunt, Antonini *Papiriana* medio inter Lunam & Pisas loco sita, hinc xi. illinc xii. passuum millibus. Longius mari in Macram flumen *Audena* se infundit prolapsus ex jugis Apennini. Livius memoravit lib. xli. cap. xix. *Inter Audenam, inquit, amnem P. Mucius cum iis, qui Lunam Pisasque depopulati erant, bellum gessit.* Sed hoc ex conjectura Cluverii. *Vesidia* flumen quod Tabula habet, se nomine vulgari prodit *Versiglia.* Huic Cluverius *Fanum Feroni* adponit, ductus Longobardica inscriptione apud Gruter p. 220. *Petra sancta, olim Fanum Feroni.* In hac ora autem exstat oppidum, quod *Pietra Santa* vocitatur. Accedit Latina Ptolemæi versio, quæ inter Lunæ promontorium & Arni ostia est *Lucus Feroni*. Strabo.

Italia.

Strabonis autem *Feronia Fanum* sub monte Soracte prope Tiberim : ibidemque *Lucus Feronia* Plinii. Supra Fanum, quod posuit, in eadem ripa *Forum Clodii* idem Cluverius locavit, quod in Peutingeri tabula, sub turbato ordine, adparet. Ptolemæus autem *Herculis Fanum* in litore habet.

Intus ad *Auferem* amnem nobilis colonia *Luca* est, quæ nomen custodit, ut de sede non liceat ambigere. Livius lib. XXI. cap. LIX. *Hannibal in Ligures : Sempronius Lucam concessit.* Tum nondum colonia erat. Idem lib. XL I. cap. XII I. *Et Lucam colonia eodem anno [15LXXVI.] MM civium Romanorum sunt deducta :* quod etiam cum Velleii Paterculi calculo lib. I. cap. XV. convenit. Strabo lib. V. pag. 150. πρὸς τοῖς ὄρεσιν ἐστὶν πόλις τοῖς ὑπερχειμένους τῷ Δούνης, Δούκα, ad montes supra *Lunam* sitos est *Luca*. Plinius III. cap. V. colonia *Luca a mari recedens.* Ita vero colonia *Luca* fuit, ut una esset municipium. Cicero lib. XII I. epist. XII I. *L. Castronius Patrus, longe princeps municipii Lucensis.*

Illustriores olim *Pisæ* erant, a pluribus tam Græcis quam Latinis laudatæ. Ibidem Plinius: *Pisæ inter amnes Ausorem & Arnem.* Quod etiam Rutilius Numatianus mox proferendo versu dixit. Tradunt, a *Pisæis* Peloponnesi conditas: unde *Alpheæ* a fluvio Peloponnesiaco cognominantur. Virgilius lib. X. vers. 179.

- - - - *Alpheæ ab origine Pisæ,*

Urbs Etrusca solo

Et Rutilius jam nominatus lib. I. Itinerar. vers. 565.

Alpheæ veterem contemtor originis urbem,

Quam cingunt geminis Arnus & Ausur aquis.

nam *Ausur* & *Auser* dicitur is fluvius: corrupte Αῖσαρ. Idem p. 154. ἡ Πίσσα κτίσμα ἐν τῇ Πελοποννήσῳ Πισατῶν, *Pisæ condita a Pisatis Peloponnesiacis.* Duplicant sibilantem Græci ceteri. Polybius lib. II. cap. XXVII. ὑπατὸς εἰς Πίσσας ἡπλευκῶς, consul *Pisæ* navigans e Sardinia: & cap. XXVIII. εἰς τὰς Πίσσας κατὰ πλῆξ, *Pisæ navigatio.* Sic quoque Ptolemæus, & Lycophron vers. 1241. Sed Romanorum lapides constanter *Pisæ*, aut sexto calu *Pisis*, apud Gruterum p. 301. 444. num. I. & 550. n. 10. & L. Cæsaris cenotaphio, PISIS IN FORO. Colonia fuit æque ut *Luca*. Plinius dicto loco: *Colonia a mari recedens: propiorque [mari] Pisæ inter Ausorem & Arnem,* subaudi, colonia. Ptolemæus Πίσσαι κολώνια. Et ipsi Pisani dicto L. Cæsaris cenotaphio: LEGATI EX NO-STRO ORDINE IMPER CAESAREM AUGUSTUM - - - ADEANT PETANTQUE AB EO, UTI COLONIS JULIENSIBUS COLONIAE OPSEQUENTI JULIAE PISANAE EX HOC DECRETO EA OMNIA FACERE EXSEQUIQUE PERMITTAT. Hinc habes integra & honorifica coloniae cognomina. Originem Livius revelavit lib. XL. cap. XLIII. *Pisanis,* inquit, agrum pollicentibus, quo Latina colonia deduceretur, gratia ab senatu acta, triumviri creati ad eam rem. Postea Cæsar colonos novos addidit: unde cognomen novum. Portum egregium habuerunt: ex quo est quod supra dixit Polybius εἰς Πίσσας ἡπλευκέναι, *Pisæ navigare:* etiam Livius lib. lib. XXI. cap. XXXIX. *quum Pisæ navibus venisset.* Et Rutilius Itinerar. lib. I. vers. 531.

Contiguum stupui portum, quem fama frequentat

Pisærum emporio, divitiisque maris.

Sinum etiam maris hæc urbs, quamvis reducta paullo, cognominavit. Tacitus Hist. lib. III. cap. XLII. *Tabius Valens e sinu Pisano segnitia maris, aut adversante vento, Portum Herculis Monaci depellitur.* Supra urbem, tertio lapide, qua *Lucam* iter est, *Agua* sunt *Pisana*, calidæ scilicet. Plinius lib. II. cap. CIII. *Patavinorum aquis calidis herba virentius nascuntur: Pisanorum, rana.*

Hinc in septentrionem sub Apennino est *Pistoria*, nunc Pistoia, Plinii *Pistorium* at Ptolemæus *Πισωρία*, *Pistoria*. Tabula Peutingeriana corrupte *Pistoris*: Antonini itineribus a Faventia & Luca, Aldina editione *Pistores*: Schottana & Bertiana *Pistorium*. A Luca distat xxv millibus. Possessivum & gentile *Pistoriensis*. Sallustius Cat. cap. LVII. *reliquos Catilina in agrum Pistoriensem abducit*.

Florentia, Arno flumini imposita, xxv millibus a Pistorio in ortum, ut Antonini itinere a Faventia Lucam, & Luca Romam: definitum est, jam tum Syllani bellis temporibus in splendidis municipiis numerata. Florus lib. III. cap. XXI. *Municipia Italiae splendidissima sub hasta venierunt, Spoletium, Interamnium, Praeneste, Florentia*. Sic Palat. & Vincti mss. ubi vulgo *Fluentia*, quod nihil aut dubium est, legitur. Sed an illo tempore tam splendida fuerit, non sine causa dubitatur. Tacitus quoque in municipiis aut coloniis habet, Annal. I. cap. LXXIX. *Audite, inquit, municipiorum & coloniarum legationes, orantibus Florentinis, ne Clanis soluto alveo demotus, in amnem Arnum transferretur*. Coloniam quoque factam esse, hæc verba Frontini, de coloniis Tusciæ probant: *Colonia Florentina deducta a triumviris, adsignata lege Julia centuria Casariana in iugera cc.* Plinii eadem, quæ Flori, ratio est, cujus lib. III. cap. V. in plerisque libris *Fluentini præfluentis Arno adpositi sunt*, solo Chiff. & Paris. mss. *Florentini*. Ptolemæi in Tuscis est *Φλωρεντία*. Antonini testimonium dictum est: in Tabula itineraria, *Florentia Tuscorum*.

Fasula III millibus passuum supra Florentiam, nunc pagus Fiesoli, ad Apennini radices situs: olim oppidum non incelebre. Polybius lib. II. cap. XXV. *Ἐπὶ πόλιν Φάσολα, ad oppidum Fasola*. Et Silius lib. VIII. vers. 478. singulariter *Fasula* dixit. Ptolemæus autem *Φασάλα*, *Fasula*, pluraliter: etiam Sallustius Catil. cap. XXIV. & XXVII. dixit *Fasulas*: & Cicero II. Catil. cap. IX. in mss. quoque libris, *ex iis coloniis, quas Sylla Fasulis constituit*: quamquam ob plurativum coloniarum numerum, quas unum oppidum non capit, id nomen glossema videtur, & tam Arretini quam Fæsulani coloni ex ejusdem pro Muræna cap. XXIV. intelligenda. Plinius lib. VII. cap. XIII. dixit *Crispinum Hilarem ex ingenua plebe Fasulana*, quod coloniam vel municipium non contemnendum arguit. *Ager Fasulanus* memoratur in Catil. orat. I. cap. VI. Quidam sine diphthongo scribunt: ceteri Græcos imitantur, & veterem inscriptionem apud Gruter. p. 533. num. 5. A. BAEBIUS C. F. SCAP. CLEMENS PAES. id est Fæsulanus.

Ab Arno ad Volfiniensem lacum constituimus secundam partem Etruriæ. In ead. Arno in litore procedenti occurrit primum *Portus Herculis Labronis* sive *Liburni*, cujus mire nomen conquistum est. Antoninus itinere ab Roma per Tusciam & Alpes maritimas, XII millibus a Pisis locum vocat *Ad Herculem*. Cicero ad Quintum fratrem lib. II. epist. VI. eo tractu portum quemdam *Labronem* nominat. *Erat, inquit, portus a. d. III. id. Aprilis, ut aut Labrone, aut Pisis conscenderet*. Zosimus autem lib. V. cap. XX. oppidum quoddam Italiæ in ora maritima *Λιβυρρον*, *Liburnum*, licet incertum sit, quod ille ait, in eo primum Liburnas naves ædificatas esse. Ex quo conjicitur, *Labrone* vocabulum, si modo se recte in epistola habet posteriori ævo in *Liburnum* mutatum fuisse, uti hodieque celeberrimus portus & emporium *Livorno* adpellatur.

Decem octo inde millibus distant *Vada Volaterrana*, ut Antoninus numeravit. In Tabula Peutingeriana *Vadis Volaterris*. Cicero pro Quintio cap. VI. *Quum venissent ad Vada Volaterrana, quæ nominantur; vident persamiliarem Navii*. Plinius quoque lib. III. cap. V. post Pisarum descriptionem: *Vada Volaterrana, fluvius Caciua, Populonium Etruscorum hoc nomen in litore*. Rutilius vers. 453.

In Volaterranum vero, Vada nomine, tractum

Ingressus dubii tramitis alta lego

Furius *Cacina*, modo a Plinio nominatus, juxta hæc Vada in mare exit, qui an nomen ipsum ipsi Vadorum oppido etiam dederit, incertum & obitcurum est. Pomponius Mela lib. II. cap. IV. sub finem, verso ordine: *Cossa, Talamon, Populonia, Cacina*. Plin. *Etrusca & loca & nomina*. Sed puto, Plinio interprete, & flumen his locis & nominibus immiscuisse. Intus, a Vadis XV. circiter M. passuum, est antiqua urbs *Volaterræ*, in monte sita, colonia & municipium, olim una ex XII. Tuscorum civitatibus sive populis, quod ex Halicarnassensis lib. III. pag. 189. constat. Strabo lib. V. p. 154. situm describit, politam Scil. esse ἐν φάεγγι, in valle, ut tamen, τὸ τεῖχος & τὸ πύργος, arx & munimentum urbis, ἐν κορυφῇ λόφου, in vertice collis exstructum fuerit. Municipium fuisse Cicero ostendit lib. XIII. epist. IIII. Cum municipibus, inquit, Volaterranis mihi summa necessitudo est: eandemque coloniam, his probatur Frontini de coloniis: *Colonia Volaterrana lege triumvirali est assignata*. Thermæ in illo agro sunt, quæ in Tabula dicuntur *Aquæ Volaterræ*, hoc est scripturæ compendio, *Volaterranæ*.

A Volaterris in ortum æstivum distat *Sena Julia*, colonia cum aliis Etruriæ ab Augusto Cæsare deducta, aut instaurata, ut ex communi cognomento *Julia* adparet. Qualis ante Cæsarem Sena fuerit, non liquet, quia nulla ejus antiquior memoria exstat. Post deductam autem coloniam Juliam clara ejus est mentio, sed tantum coloniae nomine: *Julia* cognomen in sola Tabula additur Peutingeriana. Plinius dicto lib. III. cap. V. Intus colonia: - - - *Rufellana, Senensis, Sutrina*. Tacitus lib. IV. Hist. cap. XLV. in colonia *Senensi*: & mox factum S. C. quo *Senensium* plebes modestia admoneretur. Sunt qui de Senia Dalmatiæ interpretantur Tacitum, quod a Sena *Senensis* dicendum fuisset. At Dalmatiæ Seniam coloniam populi Rom. fuisse, unde probabitur? Plinius lib. III. cap. XI. oppidum tantummodo dixit, colonias seorsum memoravit. Ad hæc mss. etiam in Plin. cap. V. *Senensis colonia* in Etruria mediterranea, ubi vulgo *Senensis* legitur, quemadmodum in Tacito ante Lapsium in colonia *Senensi*, & *Senensium* plebes. Vide Th. Ryckii & L. Holstenii adnotationes, ac de mss. Plinii, Jo. Harduini. Hodie *Siena*, urbs archiepiscopalis & Academia. Sed a montibus in oram rursus revertamur.

Post Vada & Caccinæ ostia *Vetulonia* sunt, sive *Vet. lonia*, ad quod oppidum aquæ calidae sunt. Plinius lib. II. cap. CIII. *Patavinorum aquis calidis herbae vircentes inascuntur: Pisum rana: ad Vetulonios in Etruria non procul a mari, pisces*. Dionysius Halicarnassensis in XII. civitatibus Etruriæ, & postquam Clusinos, Arretinos, Rufellanos, Vetulonenses nominaverit, addit, καὶ ἐπὶ πρὸς τοῖς 'Ουετυλωνιάταις, & *supra illos, Vetulonia*. Et Silius Italicus lib. VIII. vers. 474. seq.

At omniaque decus quondam Vetulonia gentis.

Et nos hac prima dedit praeccedere fides,

Et iuxta totidem tacito terrore secures:

Hæc altis choris decoravit honore carules,

Et princeps Tyro vestem prætexit ostro.

Quæ ad laudem hujus civitatis pertinent, Romanos ad imitationem perlicentis. Inde ad insulam Ilvam versus situm erat in insula *Populonia*, ut Plinius & Tabula vocant, sive *Populonia*, ut Mela & Rutilius. *Populonia* pluraliter, ut Livius. Singulorum mox verba adferemus. Strabo lib. V. p. 154. qui Πευλωνίον vocat, situm exacte descripsit, sed sua ætate desertum fuisse. *Populonia* autem sive *navale*, ad radices montis, melius habitatum. Solum hoc,

idem observat, ex vetustis Etruriæ oppidis ἐπ' αὐτῇ τῇ θαλάττῃ ἰδρυόθῃ, ad ipsum mare fuisse conditum. Ex quo Plinii verba, paullo ante quoque recitata intelligimus: *Populonium Etruscorum quondam hoc tantum in litore: quod mare, ut addit Strabo, conditor πάντας ἐφευγον, omnibus modis propter pericula fugiebant.* Ruinas etiam Rutilius descripsit a versu 401.

*Proxima secum refert Populonia litus,
& paucis interjectis versibus:
Agnosci nequeunt ævi monimenta prioris,
Grandia consumsit mœnia tempus edax.
Sola manent interceptis vestigia muris,
Ruderibus latis tecta sepulta jacent.*

Oppidani sunt *Populonienses* apud Livium lib. xxv i i. cap. xlv. Tabula Peutingeriana etiam exhibet longiuscule a Populonio reductas *Aquas Populonas*, de quibus silent scriptores alii. Prope Populonium erat portus *Lauritanus*, nunc fere ignotus. Livius lib. xxx i x. *Claudium consulem profectum tandem ab urbe inter portus Cosanum Lauritanumque atrox vis tempestatis adorta, in metum ingentem adduxit. Populonios inde quum pervenisset et ibi, dum reliquum tempestatis exsaviret; Ilvam insulam trajecit.*

In ortum paullo a Vetuloniis distat clara nunc urbs Massa, quæ haud dubie est *Massa Veternensis*, patria Galli Cælaris, ab Ammiano Marcellino memorata lib. xiv. cap. xi. *Natus, inquit, [Gallus] apud Tuscos in Massa Veternensi, patre Constantio, Constantii fratre Imperatoris.* Subjacet sinus, in quem etiam amnis a Massa decurrit. Huic sinui ad occasum adjacet *Portus Falesia*, uti Antonini itinerario maritimo vocatur: sive *Faleria* Rutilius dixit vers. 371.

Laxatum cohibet vicina Faleria cursum.

Ab latere ortivo ejus sinus sunt *Scapri* sive *Scabri*, itidem portus, eodem itinere: super quem *Manliana* Tabulæ, & Antonini, ac Ptolemæi: & inter sinum ac lacum *Prilem* sive *Prilem* (quem prave Itineraria *Aprilem* nominant) est Fluvius *Alma* exiguus. Ipse autem lacus a Cicerone *Prelius* vocatur, quod inter variantes codices tuetur Cluverius, & tenet Jac. Gronovius, pro Milone cap. xxv i i. De Clodio enim Tullius: *quum ab equo Rom. T. Pacuvio non impetrasset, ut insulam in lacu Prelio venderet; repente lintribus in ea insulam materiam, calcem, cimenta, atque arma convexit.* Agit autem de Etruriæ insarvillis & possessionibus. Plinius quasi cum tempore mutato nomine vocat *Prilem* sive *Prilem* lib. i i i. cap. v. *Hinc amnes, inquit, Prille, mox Umbro navigiorum capax.* Al amne autem nomen hæsit lacui, in quem ille effunditur. Maritimi autem itinerarii secundum Aldinam, ex Schottana nonnihil correctam, hæc est dispositio: *A portu Telamæ ad fluvium Umbronem: hinc in lacum Aprilem (Prilem) a lacu Aprili in Almam flumen: a Alma flumine Scapros portum: ab Scapris Falesiam portum: a Falesia Populonium.* Lacus autem Prilis sive Prelius nunc est Lago di Castiglione: cui *Salebro* oppidum (quod Antonini iter ab urbe per Tusciam, nec non Tabula habet) ad os fluminis *Salebronis* adsidet.

Inter lacum Prilem & Umbronem, Plinii amnem, *Rufella* erant, una ex duodecim urbibus Tuscorum veterum, quod ex Dionysio Halicarnassensi constat lib. i i i. p. 181. postea colonia Romana. Plinius dicto loco: *Intus colonia, Falisca Argis orta, qua cognominata Etruscorum; Lucus Feronia, Ruscellana, Senensis, Sutrina.* Holstenius p. 39. c. veteri lapide profert col. rus. Ptolemæo sunt *Ρουσελλα*: incolæ Livio lib. xxv i i. cap. xlv. *Rusellani.* Holstenio teste vestigia antiqua hujus coloniae adeo clara supersunt, ut nomen quoque priscum scrivent. Post Umbronem, non ignobile flumen, ut Rutilius

cenſet verſ. 337. nunc Ombrone, ex intervallo aliquo fuit *Caletra*, in cuius agro colonia *Saturnia* fuit condita. Livius lib. xxxix. cap. lv. *Saturnia colonia civium Romanorum in agrum Caletrantum eſt deducta*. Incertum, an tum ſuperſtes fuerit *Caletra*. *Saturnia* Ptolemaeo eſt Σαττερνιάνα κολώνια, *Saturniana colonia*: coloni autem Plinio, ſæpe dicto cap. v. *Saturnini*, qui antea *Aurini* vocabantur. Ergo vetus nomen *Aurinia* fuit.

Ad mare *Telamon* cum portu. Polybius lib. ii. cap. xxvii. περὶ Τελαμώνος ἔστι Τυρρηνίας, circa *Telamonem Etruriæ*. Mela lib. ii. cap. iv. extr. *Graviſcæ, Coſſæ, Telamon, Populonia*. Plinius prædicto loco: *Umbro, navigiorum c. ipax, & ab eo tractus Umbria, portusque Telamon*. Oppidum nomen retinet *Telamone*. Poſt ſequitur *Albinia* fluvius in Tabula nominatus, hodie *Albegna*: ultra cuius oſtia, & parvum ſinum, in quem exit ille, ſita eſt *Ceſa* ſive *Coſſa*, μικρὸν ὑπὲρ τῆς θαλάττης, brevi ſpatio a mari, ut Strabo lib. v. pag. 156. præfert, qui, etiam Ptolemæus, Κόσσαι, *Coſſæ* plurali numero ſcripſit: Mela, Plinius, Antoninus *Coſſa*; Cicero autem & Livius melioribus libris *Cofanus* ſimplici elemento; & Tacitus, ac Rutilius, & auctor Tabulæ Peutingerianæ *Cofa* ſcribunt. Virgilius itidem, ſed multitudinis numero, *Aeneid.* x. verſ. 167.

- - - - qui mania Cluſi

Quique urbem liquere *Cofas*.

Colonia fuit, qua de ita Plinius loco ſæpe prædicto: *Coſſa Volcentium a populo Romano deducta*, ſubaudi, colonia. Annum deductionis prodit Paterculus lib. i. cap. xiv. *Cofam & Poſtum abhinc annos ferme ccc. Fabio Dorſone & Claudio Canina coſſ. coloni miſſi*, novem annis ante Punicum I bellum. Aucta, petentibus *Cofanis*, mille colonis, teſte Livio xxxiii. cap. xxiv. Inſtauratam ab Auguſto eſſe, cognomen *Julia*, ut plerarumque Etruſcarum, in nummo Nervæ, quem Holſtenius cum Triſtano proferat, videtur adprobare: inſcriptus enim, COL. JUL. COSSA. Egregium portum habuit, de quo Livius lib. xxi. cap. xi. *naves onerarias, commeatum ab Oſtia in Hiſpaniam ad exercitum portantes, a claſſe Punicæ circa portum Coſanum captas eſſe*. Et lib. xxx. cap. xxxix. *inter portus Coſanum Luſitaniæque*. Vide paullo ante de Lauretano. De agro, aut litore prope portum, Cicero lib. ix. Attic. ep. vi. *Domitius in Coſano, & quidem, ut ajunt, paratus ad navigandum*. Adde Cæſar. Civ. i. cap. xxxiv. Idem portus & *Herculis* vocatur in maritimo Itinerario. Et Strabo lib. v. p. 156. ὑπὸκειται Ἡρακλέους λιμὴν, ſubjacet [urbi *Cofæ*] *Herculis portus*: niſi forte qui proximus urbi, *Herculis* eſt; & in altero promontorii latere, qui nunc S. Stephani dicitur, *Cofanus*. Nam & promontorium ibi eſt, & eodem nomine. Tacitus annal. ii. cap. xxxix. *veſtus Coſam, Etruriæ promontorium, ignotis locis ſe ſe abdit*. Id promontorium *Mons Argentarius* quoque vocatur. Rutilius verſ. 298.

Haud procul hinc petitur ſignatus ab Hercule portus.

& interjecta de Lapidis narratione, verſ. 315.

Tenditur in medias mons Argentarius undas.

At nobilis hæc colonia deſolata Rutilii temporibus erat. Verſu enim 285. lib. i. Itinerarii ait,

Cernimus antiquas nullo cuſtode ruinas,

Et deſolata mania ſæda *Cofæ*.

In loco fere nunc Anſedonia oppidum: at Orbetello in intimo lacus ſitum, quæ λιμνοθάλαττα Strabonis eſt. p. 156.

Supra *Cofam* antiquum oppidum *Volci*, οὐλάχοι Ptolemæi, unde Plinii *Volcentini cognomine Etruſci*: & ipſa *Coſſa Volcentium*, verbis ſupra productis; quia in agro vetuſtæ Urbis Voicorum ſita. Scriptum antiquitus *Vulci* & *Vulcientes*, quod in Capitolina tabula de

de triumphis est DE VULSINIENSIBUS ET VULCIENTIB. Tabula Itineraria etiam *Succisam* sive *Subcosam* habet supra *Cosam*; & ultra illam, *Armenitam* fluvium, qui *Armenita* Itinerario maritimo nominatur, nunc *Fiore*: cui superiori, seu propiori fontibus *Suana* hodie *Soana*, adposita est, unde *Plinii* sunt *Suanaenses*: decurso prope ostia, *Forum Aurelii*, ut ex Itinerariis conijcere licet. Quod *Antonino* tribuitur inter hoc *Forum* & *Martam* fluvium *xiiii m. p.* ponit; quod intervallum, aut minus etiam, ad *Armenitam* flumen ducit, ubi nunc *Monte Alto* est: at *Tabula* ex *Theodosiano*, ut putatur, *saeculo*, *iiii millibus* ab *Armenita* sive *Flore* flumine reductum habet. Nihil ergo certi de *Foro Aurelii* definiri potest. Conditor haud dubie fuit qui viam munivit *Aureliam*.

Inter *Armenitam* & *Martam* flumina procul a litore est *Statonia*, *Strabonis* *Στατονία* ex qua *Statonienses* est. *Plinius* *xiv. cap. vi. vina Statoniensia*: & *lib. xxxvi. cap. xxii. Silices albi circa lacum Volsiniensem. Es in Statoniensi sunt quibus ne ignis quidem nocet.* Haec dubie ergo *lib. iii. cap. v. oppidani non Statonas*, ut editum, sed *Statonienses* sunt. *Serapion* *Quaest. Nat. iii. cap. xxv. Alia [insula] in Vadimonis lacu vehitur, alia in lacu Statoniensi.* Ex quo lacu & vicinis locis, quae *Strabo*, *Plinius*, *Vitruvius* commemorant, lacum hunc *Lago di Mezzano* esse, & *Statoniam* clarum nunc oppidum *Castro*, eruditi homines conijciunt. Non colonia, nec municipium fuit, sed praefectura. *Vitruvius* *lib. ii. cap. ii. de lapidicinis: Officina maxima sunt circa lacum Volsiniensem; item praefectura Statoniensi.* In hoc tractu etiam *Sudertum* locant, a quo *Plinii* *lib. iii. cap. v. Sudertani* sunt: & *Livii* *lib. xxvi. cap. xxiii. in foro Sudertino.* *Ptolemæi* est *Σύδερρον, Sudertum*: unde quidam corruptum *Tabulae Materno* ex *Suderno*, suspicantur. Ad *Martam* amnem, qui ex *Volsiniensi* lacu emanat, hodie *Toscanelle* est, quae locum *Tuscanæ*, quam *Tabula* habet, ostendit. Vetus oppidum esse, *Tuscanenses*, a *Plinio* *lib. iii. cap. v. memorati*, probant.

Hinc in septentrionem ipse lacus est *Volsiniensis*, sive *Vulfiniensis*, nomen ducens ab oppido *Volsinii*, quod in summo lacu in boream versus situm, nunc *Rossena* vocatur. Modo a *Plinio* & *Vitruvio* nominari cognovimus. Addo *Columellam*, qui *lib. viii. cap. xvi. ait, lacum Sabatinum, item Vulfiniensem, & Ciminum* *lupos aurataeque [natura] procreare*: & *Livium* *lib. xxvii. cap. xxiii. dicentem, Vulsiis sanguine lacum manasse.* Ergo *Volsinii*, sive *Vulsiis*, antiquum oppidum, ejusque incolae *Vulfinienses*, ut supra ex *marino* *Capitolino* dictum, de *Vulfiniensibus* triumphatum anno *ccccclxxiii* fuisse. Qui & *Volsinii*, ut *Grævius* cum *N. Heinsio* emendat, non *Volsini*, a *Floro* dicuntur *lib. i. cap. xxi. Postremi Italicorum in fide mansere Volsinii, opulentissimi Etruscorum.* Ipsum oppidum praeterea memorarunt *Tacitus*, *annal. iv. incunte, de Sejano, gentis Vulsiis*: & *Juvenalis Satyr. iiii. vers. 191.*

- - positis nemoroja inter juga Volsiniis. - -

Ad latus occidentale lacus, & una austrum versus, situm est oppidum *Vesentium*, aut *Vesintium*, nunc *Bisentio*; a quo *Vesentini* sunt *Plinii*: qui veteri lapide ibi reperto etiam *Vesentini* dicti ita: *VIRTUTI VISENT. SACR.*

Ad *Clanem* flumen, ubi id *Valliam*, in *Tabula Itineraria* signatum amnem, (nunc *Paglia*) recepit, in dextra ripa urbs conspicua *Orvieto* est, quod nomen ortum videtur ex *Urbs vetus*, ut *Paullus Diaconus* *lib. iv. cap. xxxiii. oppidum Tusciae adpellat*, in illo tractu situm, ubi *Orvieto* est. nam *Procopius* *lib. ii. Belli Goth. corrupte Οὐεβέρτες, Uriventum vel Uriventus*, inserta littera, habet: idque vicinum dicit *Clusio* *cap. xi. in colle situm ad flumen manum & imperium, μέγα καὶ ἀνέφετον*, *cap. xx. qui Clanis* est, ut aliud non possit esse quam *Orvieto*. Urbs autem illa *Vetus* creditur *Plinii Herbarum*, quod in *Etruria* oppidis nominat, fuisse. Supra illud, ad eundem amnem, ubi e paludibus

dibus emergit, posita urbs vetus *Clusium* est, nunc Chiusi dicta, olim regia Porſenæ. Livius lib. II. cap. IX. *Tarquinius ad Lartem Porſenam, Clusinum regem, perfugerant.* Polybius lib. II. cap. XXV. Κλάσιον ἀπέχει ἡμερῶν τεσσάρων ὁδὸν ἀπὸ τῆς Ῥώμης, *Clusium tridui spatio abest.* Livius lib. X. cap. XXXIII. *auctor Clusium oppugnandi.* Virgilius lib. X. vers. 167.

- - - - - qui mania Clusi

Quique urbem liquere Cosas.

Ab hac urbe longe illa palus *Clusina* cognominatur, vulgo Chiana Palude: Straboni lib. V. pag. 157. ἡ λίμνη ἡ περὶ Κλάσιον, *lacus qui circa Clusium est.* Fluvius *Clanis* perfluit, vulgo *la Chiana*. Tacitus annal. I. cap. LXXIX. *Audita municipiorum & coloniarum legationes, orantibus Florentinis, ne Clanis solito alveo demotus in amnem Arnum transferretur.* Silius lib. VIII. vers. 454.

Et Clanis, & Rubico, & Senonum de nomine Sena.

Sequitur tertia pars Etruriæ, a Clani & Marta fluviis ac Volsiniensi lacu usque ad Tiberim. In supremo, ad radices Apennini *Tusci*, villa Cæcili Plinii, erant, quam ipse lib. V. epist. VI. diligentissime descripsit. Ad Tiberim sita est, sed fontibus propinquum: extra an sinistra ripa, non liquet. Cluverii Tabula in sinistra: sed nomen *Tusci* videtur extram postulare, quia in plerisque Tuscos sive Etruscos alveus Tiberinus finit. Inde Arretium versus Harduinus ad lib. III. cap. V. Plinii *Clusinos novos* locat, nec illos vero longe a fontibus Tiberinis. Id quod in Emend. XXXVI. ex fragmento quodam Itinerarii Antoniniani contra Holstenium, qui veteres, novos Clusinos uni loco inclusos vult, illustrat. Sane ibidem adhuc locus *Chiusi* vocatur, qui facit, ut ad sensum faciliorem præceamus. *Clusini* autem veteres sunt, qui *Clusium* ad Clanis paludem incoluerunt, cujus insalubritas aeris videtur causa migrationis extitisse.

Arretium, vulgo Arezzo, etiam ex antiquis oppidis Etruriæ est, prope Arnum & Cladem situm, Polybio lib. II. cap. XIX. Ἀρρετινὸν πόλις, *urbs Arretinorum.* Cicero lib. XVI. epist. XII. *quum Caesar Arretium occupavisset.* Cæsar ipse Civ. I. cap. XI. *ab Arimino Arretium cum cohortibus quinque Arretium mittit.* Silius lib. V. vers. 123.

Arreti muros, Coriti nunc diruat arcem.

Triplices Arretinos facit Plinius lib. III. cap. V. *Veteres, Fidentes, & Julienses*, quos Harduinus locis & oppidis distinctos & separatos fuisse existimat: Holstenius autem in Cluv. p. 72. colonos nomine tantum, non re & loco, distinctos: quasi integrum nomen fuerit, COLONIA FIDENS JULIA ARRETIVM. Sane Harduinus quoque, qui se jungit, non habet quod alio loco vestigium vel Fidentis vel Juliensis colonie, a veteri Arretio separatae, ostendat. Quamvis vero conjunctæ loco fuerunt colonie, tamen quæque rem suam separatam habuisse, ex inscriptione, quam jam olim Hermolaus produxit, patet, DECURIONES ARRETINORUM VETERUM. Sic lapides semper cum geminata AR inscriptum habent, DOMO ARRETIO Grut. pag. 520. n. 3. MUNICIPI. ARRETIN. p. 372. n. 12. ORDO ARRETINORUM p. 1028.

Supra Trasimenum lacum *Cortona* est, quæ nomen servat, olim inter capita Etruriæ numerata. Livius lib. IX. cap. XXXVII. *a Perugia, & Cortona, & Arretio, quæ ferme una Etruriæ populorum ea tempestate erant, legati pacem facereque ab Romanis petentes, inducuntur XXX annos impetraverunt.* Et lib. XXII. cap. IV. *quod agri inter Cortonam urbem Trasimenum lacum est.* Polybius lib. III. cap. LXXXII. Κουρτωνίων vocat: at Ptolemaeo Κέρταριον est, ut Romanis. Silius lib. V. vers. 123. *Coriti arcem*, periphrasi, vocat, ut interpretes quidam existimant. At lib. VIII. vers. 473. expressio nomine

*Leſtos Care viros, leſtos Cortona ſuperbi
Tarcontis domus, & veteres miſere Graviſca.*

A Cortona *Cortonenſis* eſt. Livius lib. xxii. cap. iv. *ubi montes Cortonenſes Traſimenus lacus ſebit.*

Ab altero lacus Traſimeni latere, juxta Tiberim, *Peruſia* eſt, nunc Perugia, & ipſe ut jam in Cortona vidimus, inter capita Etruriæ antiquæ. Teſtimonio, ibidem producto, addo aliud ejusdem Livii lib. x. cap. xxxvii. *Tres validiſſimæ urbes, Etruriæ caput Volſini, Peruſia, Arretium, pacem petiere.* Ex L. Antonii bello, quod *Peruſinum* vocatur, fama urbi adcrevit. Vellejus lib. ii. cap. lxxiv. *Antonius pulſus undique viribus Caſaris, Peruſiam ſe contulerat.* - - - *Caſar Peruſiam expugnavit; Antonium in ciuitatem dimiſit. in Peruſinos magis ira militum, quam voluntate ſcivitum ducis.* Urbs populosa quod ex Livii lib. x. cap. xxxi. luculente adparet. *Fabius, inquit, in Etruria relictam, denno quatuor millia & quingentos Peruſinorum occidit: cepit ad mille ſeptingentos quadraginta.*

Ipſe *Lacus Traſimenus* nunc a Peruſia vicina nomen habet: Romanis Punico bello iactis. Polybius lib. iii. cap. lxxxi. *Θραſιμένην λίμνην* ſcripſit: at Strabo lib. v. p. 17. *Τραſυμένην*, per τ, ut plerique Latinorum. At uterque falſus in penultima eſt, quam Latini poetæ attollunt. Ovidius lib. vi. Faſt. verſ. 765.

- - - *Traſimenaſque litora teſtes.*

Et Silius Italicus lib. iv. verſ. 740.

- - - *ſtagnis Traſimenus opacis.*

Et Statius lib. i. Silvar. carm. iv. verſ. 86.

- - - *gaudet Traſimenus, & Alpes,
Cannenſesque anima.*

Sed rursus in aſtrum & ad lacum Volſinienſem descendamus. A lacu Tiberim verſus primum fuit *Troſulum*, duobus millibus a Monte Fiaſconi, ubi veſtigia & nomen Tuscæ, ut Holſtenius notavit, ſuperſunt. Ab eo capto equites *troſuli* olim Romanis adpellati. Teſtus Pompejus: *Troſuli equites dicti, quod oppidum Tuſcorum Troſulum ſine opera parum ceperint.* Et Plinius lib. xxxiii. cap. ii. *Celcres ſub Romulo regibusque [equites] nazari ſunt: diinde flexum nes: poſtea troſuli, quum oppidum in Tuſcis circa Volſinos paſſum ix m. ſine ullo ſedum adjumento cepiſſent ejus vocabuli.*

Vicinum Troſulo *Ferentinum*, cujus ruinae & nomen prope Flaſconem dicuntur ſuperſe. Plinius lib. iii. cap. v. memorat in Etruriæ oppidis; & Suetonius Othone cap. i. *Aliaſeres Othonis orti ſunt oppido Ferentino, familia vetere & honorata, atque ex principibus Etruriæ.* Et Horatius lib. i. epiſt. xvii. verſ. 8. *Ferentinum ire jubebo:* de quo ſcilicet quidem vetus interpres, ſine Tuſciæ oppidum, an Hernicorum; plures tamen de Etruſco interpretantur, idque ex textu probat Cluverius. Vitruvius lib. ii. cap. vii. *monicipium Ferentis* dixit: & Frontinus de Tuſciæ Coloniis: *Colonia Ferentinensis ag. ſimpreſis eſt adſignata.* Subjacent *Aque Paſſis*, in Tabula Itineraria ſignificæ, quantum etiam mentionem Martialis fecit lib. vi. epigram. xlii.

*Non mollis Sinuſſa, ſervatque
Fluens Paſſis.*

Propior Volſinienſi eſt lacui mons ſeu ſaltus *Cimini*, & eodem vocabulo lacus. Virgilius lib. vii. verſ. 697.

Et Cimini cum mente lacum lutosque Capnos.

Et Silius lib. viii. verſ. 492.

— — — Sabatia quique
Stagna tenent, Ciminique lacus.

Inde *Ciminus*, adjectivum, cum montis, saltus, silvæ, lacus nominibus. Livius lib. ix. cap. xxxvi. *Silva erat Ciminia magis tum invia atque horrenda, quam nuper fuere Germanici saltus.* Et post paullo *adhorrebat a fide, quemquam externum Ciminios saltus innaturum.* Et mox: *lucē prima jūga Ciminii montis tenebat.* Adde Florum lib. i. cap. xvii. & Frontinum lib. i. cap. ii. strateg. 2. Lacum quoque Strabo lib. v. p. 157. *Ἰαμινίαν* vocat. Ammianus lib. xvii. cap. xvi. refert, *in Ciminia Italiae parte Succiniense oppidum ad profundos hiatus demeritum subscessisse.* Forſan ubi lacus eſt, qui in locum ſuccedit.

Est etiam in Tabula & Antonini itinerario *Forum Cassii*, quod in hunc tractum & ad Cimini montis radices incidit. Antonini rationes distantiarum hæ sunt itinere a Luca Roman via Clodia :

<i>Clusio</i>	—	—	—
<i>Vulturnos</i>	M.	P.	XXX.
<i>Forum Cassii</i>	M.	P.	XXXVIII.
<i>Sutrium</i>	M.	P.	XI.
<i>Bacinas</i>	M.	P.	XII.
<i>Romam</i>	M.	P.	XXI.

Vestigia tradit Holstenius in Cluver. p. 64. seq. ad Vetullam & Sutrium exſtare ad ipſam veterem viam Caſſiam.

Nec procul aſuit ab his montibus *Fanum Voltumne*, ſitum circa Viterbium, niſi ipſum illud, quod quibusdam videtur, oppidum eſt. Livius heic concilia Etruſcorum habita reſert. Lib. iv. cap. xxiii. *Quum due civitates legatis circa duodecim populos miſſis interceſſent, ut ad Voltumneſanum indiceretur omni Etruria concilium.* Et cap. xxv. *Conſilia ut mectenda bella in Volſcorum Acquorumque conciliis, & in Etruria ad Fanum Voltumne agerent.* Et cap. lxi. *Etruſcorum concilium ad Fanum Voltumne frequenter habitum.* In Tabula additur *Vicus Matrini* 1111 millibus a Foro Caſſii in ortum ſolis.

Uterius in ortum & lacum verſus Vadimonis, ſuit *Caſſelium Amerinum*, quod eadem Peutingerorum Tabula xii millibus a Faleriis in occaſum conſtituitur. In hoc agro circa Caſſelium illud *Amerina prædia* Calpurnii Fabati, quæ progenero Plinio Cæcilio impedienda mandavit lib. vii. i. epiſt. xx; & inter illa ipſe *lacus Vadimonis*, natantibus iſtiſque adjuvandus, eadem epiſtola deſcriptus. Memorant hunc lacum etiam Polybius lib. ii. cap. xx. princ. qui *Ὀάδμων*, correpta penultima vocat: & Livius lib. ix. cap. xxix. *ad Vadimonis lacum Etruſci, lege ſacrata coacti exercitu, quum vir virum legiſſet, inter animis dimicarunt.* Et Florus lib. i. cap. xiii. extr. *Omnes reliquias eorum [Gallorum Senonum] in Etruria ad lacum Vadimonis Delabeſſa delevit.* Natantium in coſpectum meminere & Plinius alter lib. ii. cap. xcv; & Seneca Quæſt. Nat. lib. iii. cap. xvi.

Ad hunc autem oppidum ad Tiberim, cujus incolæ aut populus, quos ager ille habuit, Etrusci ſunt. Male igitur Strabo lib. v. pag. 156. aut quorum ille ſententiam proferit, Faliscos & Volſcos, ut gentes; & Solinus, cap. de Italia, Falſcam & Falerios, ut oppida, diſtinguunt. Alter Livius, qui *Falerios* oppidum nominat: & *Faliſcos* populum.

lum. De oppido lib. v. cap. xxvii. dicit proditor puerorum obsidenti Camillo, *Falerius se in manus Romanis tradidisse*. Et lib. x. cap. xiv. *ab Suerio, & Nepete, & Falerio*. Et lib. xxi. cap. i. post oppidorum nomina, e quibus prodigia nuntiabantur; *& Falerio calum fide visum*. Dionysius Halicarn. lib. i. p. 16. *Φαλίριον*, *Falerium* vocavit. De gente autem Livius lib. v. cap. xxvi. *donec M. Furius Camillus in Faliscos proficisceretur*. Et lib. x. cap. xlv. *Faliscos arma Etruscis iunxisse*. Zonaras quoque Tom. ii. p. 32. optime distinguit. Ait enim, *ὁ πόλεμος Φαλίσκων πόλεμος*, *bellum adversus Faliscos*: & mox: *πολιορκίαν πέλιν αὐτῶν ἱερὴν*, *Φαλερίκας ἀνομασιμένην*, *obsidentes urbem illorum perpolitiam*, *Falerio nomine*. Virgilius lib. vii. vers. 695. Faliscos equos laudat, quod ut Servius ait, ab his supplementa xii tabularum legibus accesserint. Eutropius tamen lib. i. cap. xviii. urbem *Faliscos* vocat, & Frontinus de coloniis Tusciae, *Colonia* inquit, *Junonia*, *quae adpellatur Faliscos*.

Supra Falerios est *Fescennia* Plinii, *Φαρκένιον* Halicarnassensis praedicto loco, ubi nuptialia carmina inventa Servius refert, inde *Fescennina* dicta. Virgilius lib. vii. 695.

*Hi Fescenninas acies equasque Faliscos,
Hi Soractis habent arces.*

E regione confluentis Naris in Tiberim, nunc oppidum *Orti* est, quod, ut nomen probabile facit, *Hortanum* Plinii fuit, sive Paulli Langobardi iv. cap. viii. *Hortia*: qui ibidem & *Polimartium*, aliud oppidum memorat, quod hodie Bomazzo in eodem tractu dicitur.

Ut reliqua Etruriae persequamur, ad *Martam* annum revertendum est, qui nomen, quod in Antonini Itinerario habet, nunc quoque retinet. Hunc inter & Minionem in mediterraneis *Tarquinis* erant, vetus oppidum, de quo Livius lib. i. cap. xxxiv. *Lucius vir impiger ac divitiis potens, Romam commigravit, cupidine maxime ac spe magni honoris, cuius adproscendi Tarquinis (nam ibi quoque peregrina stirpe oriundus erat) facultas non fuit*. Et mox: *consilium migrandi ab Tarquinis cepit*. Et cap. xlvii. oratione Tulliae: *facite hinc Tarquinius, aut Corinthum*. Situm Tarquiniorum idem ostendit lib. v. cap. xi. Romanis ultra Caere fuisse, quia *A. Postumius & L. Julius per agrum Caeretem obliqua tramitibus egressi, Tarquinienfes, a populatombus Romani agri redeuntes gravesque praeda, oppressere*. A Graecis originem Justinus xx. cap. i. tradit duxisse. Post colonia Romana facta. Frontinus de Coloniis: *Colonia Tarquinius lege Sempronia est adsignata*. Tabula Peutingeriana *Tarquinis* contracte, auferendi casu; Strabo p. 152. *Ταρκυνία ἢ πόλις*: sed brevi post *ἐκ Ταρκυνίας*.

Ad mare prope Martae ostia *Gravisca* sunt: Vellejo lib. i. cap. xv. & Tabulae, *Gravisca*, singulari numero: ceteris plurale est. Livius lib. xli. cap. xvi. *nuntiatum*, *Graviscis nuntium sortamque de caelo lata*. Virgilius lib. x. vers. 184.

Ex Pyrgi veteres, intempestaque Gravisca.

Et Silius lib. viii. vers. 474.

- - - veteres misere Gravisca.

Colonia fuit, quod praeter Vellejum dicto loco, etiam Livius significavit lib. xl. cap. xxix. *Colonia Gravisca eo anno deducta est in agrum Etruscum, de Tarquinienfibus quondam captum*. Incolae *Graviscani*, inscript. Grut. p. 407. num. i. cur. R. P. GRAVISCANORUM.

Minio annis post Graviscae exit. Mela turbat locum, inter Pyrgos & Castrum Novum deducens lib. ii. cap. iv. qui inter Graviscae & Centumcellas delabatur, nunc *Mignone* dictus: nisi aliud sub *Minione* latet, quia mss. & olim editi *Anio* habent.

etiam prave, & Rutilius hoc loco *Invi castrum*, vers. 302. vide Holsten. p. 35. Virgilius lib. x. vers. 183

Qui Cerete domo, qui sunt Minionis in arvis.

Et Rutilius Numatianus lib. i. vers. 279.

Paullisper litum fugimus Min:one vadofum,

Suspecto trepidant hostia parva solo.

Inde Gravisicarum fastigia rara videmus,

Quas premis aestiva saepe paludis odor.

Ab acris enim gravitate nomen est Gravisicarum. Ad fontes Minionis referunt *Novem Pagos*, quos Plinius lib. iii. cap. v. memoravit. Lucas Holstenius pag. 47. *Novem illos Pagos fuisse existimo circa superiorem partem Minionis*. Inde quæ recto tractu via Clodia sunt Romam usque, Tabula revelat, & laudatus ita interpretatur Holstenius: *Roma Caracis sunt m. p. xv: inde ix ad Novas: inde porro xvi Bleram transiundo Sabaten & Ecrum Clodii, quæ Tabula conjuncta fuisse docet. Nam a Novis Sabaten iii plus minus sunt m. p.: Inde ii sunt milliaria Oriolum sive Forum Claudii. Unde porro Bleram sunt m. p. ix vel x quæ in universum xvi m. p. constituunt, quæ Tabula inter Novas & Bleram ponit, & Clavertius frustra mutare conatur, non perspecto vero sensu Tabula. Unde certissime liquet, Forum Claudii plane eodem loco fuisse, ubi nunc est Oriolo.*

Sic intelligimus *Forum Claudii* ubi fuerit, quod in Tabula *Foro Clodo*: in Itinerario *Forum Clodi* scribitur: plenius a Plinio *Præfectura Claudia Foroclodii* vocatur. Episcopum olim *Fori Clodii* fuisse, ex Optati Milevitani lib. i. sub finem constat, ubi cum Italici episcopis etiam *Donatianus a Foro Clodii* nominatur. Oppidum *Blera*, Ptolemæi *Πληρίται*, corrupte Strabonis libro v. scriptum *Πληρίται*, quod Cataubeno legendum videtur *Πληρί τε, καὶ Φερεντινὸν, καὶ Φαλέριον*. Ex ea Plinio sunt *Blerani* incolæ adpellati. Oppidum *Sabate* ad lacum cognominem est incertius. In Tabula scribitur *Sabate*, dubium, lacus an oppidum intelligatur: creditur tamen oppidum. Lacus autem eodem vocabulo nominatur. Pompejus Festus: *Sabatina* [tribus] a lacu *Sabate* dicta. Et in Etruriæ lacubus Strabo p. 157. *Σαβίται* connumerat. Silio lib. viii. vers. 491. lacus sunt *Sabatina stagna*: Columellæ lib. viii. cap. xvi. *Sabatinus lacus*. Proculi verba, *Lege lxx. Dig. de Contrahenda emtione*, videntur aliquid vitii traxisse. *Rutilia Polla*, inquit, *emittit lacum Sabatenem angularium*. Suspecta vox *angularium*, visa ex adjacentis oppidi non antiquissimi, *Anguillara*, per glossam aut aliter accessisse. Hodie *lago di Brattiano* dicitur ab oppido, quod adjacet ripæ australi. *Carejas* supra vidimus ex Tabula ab Holstenio definitas.

Hæc in septemtrionem sunt *Sutrium*, *Nepes*, *Soraete*, & alia. *Sutrium* celebris urbs, & antiqua colonia Romanorum, eisque *claustra Etruriæ*, ut Livius censet lib. ix. cap. xxxii. Nam *post septem annos quam Galli urbem ceperunt, Sutrium deducta* commisit, ut Paterculus lib. i. cap. xiv. numeravit. Auxit Augustus, a quo *COLONIA ILLIA SUTRIN*. in veteri lapide apud Grut. p. 302. n. i. adpellatur. Plinius lib. iii. cap. v. *colonia Sutrina*: & incolæ *Sutrin*. Livius dicto loco: *Advenientibus Romanis, Soraete coniunctius commicatus in castra advexere*. Situm Antoninus Via Clodia ita defini-

Foro Casti

Sutrium

Baccinas

Romam

M. P. XI.

M. P. XII.

M. P. XXI.

M m m 3

Nepes

Nepes oppidum succedit Romam versus, quod ita scribendum esse Sigonius ad Liv. vi. cap. ix. contendit. Ibi: *legati ab Nepete ac Sutrio auxilium adversus Etruscos petere veniunt*. Hic sextus casus: primo Plin. iii. cap. v. *Herbanum, Nepes, Novempagi*. Aque ita Sigonius in Livii lib. vi. cap. ix. extremo, *Nepes exercitus ductus*, quarto casu & lib. xxvii. cap. ix. *Ea [coloniæ] fuerunt Ardea, Nepes, Sutrium*. Utrobique libri vulgati *Nepete*. Paterculus lib. i. cap. xiv. *Nepe* libris optimis habet. *Post septem annos*, inquit, *quam Galli urbem ceperunt, Sutrium deducta colonia est, & post annum Scania novemque interjectis annis, Nepe*. Tabula etiam *Nepe*: at Ptolemæus *Νεπετα*. Inde *Nepe sinus* derivatum, ut *ager Nepe sinus*, Livii lib. v. cap. xix: & veteri inscriptione apud Gruter. p. 441. n. 7. *MUNICIPIBUS NEPESINIS*. Sic enim colonia fuit, ut iure municipii etiam uteretur. Frontinus autem, coloniarum mensor, *colonia* dixit *Nepe sinus*.

Inde in septentrionem, Tiberim versus est mons *Soraacte*, in Faliscorum finibus Horatius lib. i. oda ix.

*Vides, ut alta stet nive candidum
Soraacte.*

Ad radices montis in tumulo oppidum fuit, saltem arx eodem vocabulo: quo Holstenius p. 56. refert Virgilii verba lib. vii. Aen. versu 696.

Hi Soraactis habent arces, Flavinaque arva.

Apollini mons sacer erat, cuius fanum ibi, & singularis per prunas currendi religio Aeneid. xi. vers. 785.

- - - sancti custos Soraactis Apollo.

Et Silius Italicus lib. viii. vers. 493.

- - - qui sacrum Phœbo Soracte frequentant.

Modum religionis illius idem Virgilius lib. xi. scripsit vers. 787, & Silius lib. v. vers. 1-8. *Flavina* autem, unde *Flavina arva* modo Virgilius dixit, incerti situs est, idem Silius lib. viii. vers. 491.

*Quique tuos Flavina focos, Sabatia quique
Stagna tenent, Ciminique lacum.*

Ad orientale latus *Soraactis* montis, ut Holstenius monstrat, *Aqua viva* fuit, olim episcopale oppidum, inter cuius rudera & vestigia adificiorum fons uberrimus scaturit, visitur, qui vulgari sermone dicitur *la fontana de Aqua viva*. Existat in Tabula, & itinerario Hierosolymitano xxxi millibus passuum ab Roma.

A monte, Romam versus, locus in Tabula & Hierosolymitano est *Ad Vicesimum*, qui per se ab urbe distantiam significat. Magis inde in austrum vergebat potens omnis & divitiis civitas, plurali nomine *Vejæ* adpelata: unde assidui & anniversarii Romanis, ut Florus lib. i. cap. xii. dixit, hostes veniebant. Livius lib. v. cap. xix. *Vejæ adveniebant*: & cap. xxii. *nuntiatur est Vejæ captos*. Tam vicina Romæ urbs fuit, & xiiii milliaribus abest, Eutropio observante lib. i. cap. xvii. Sed nimis est numerus Eutropii, & in Tabula tantum xii colliguntur: ac Dionysius Halicarnassensis lib. ii. pag. 116. *ἐὼς τὰς ἐκατὲς στάδων, ad centum stadia plus minus, id est xii milliariis & 10 passibus* remotus ab Roma. Oppidani *Vejæntes* & *Vejæntani*: utrumque etiam communis aliis rebus adjectum nomen. Cicero lib. i. de Divinat. cap. XLIV. *In annalibus habetur Vejænti bello, quam lacus Albani præter modum crevisset, Vejæntem quemdam ad nos hominem nocturno profugum, cumque dixisset, ex factis quæ Vejæntes scripta haberent, Vejæ capere non posse, am lacus is redemptus*. Livius lib. ii. cap. XLVIII. *Vejæntis hostis*. Et lib. v. cap. xxvii. *Vejæntem vicinis*. Et Ovidius Fast. ii. vers. 195. *Vejæntibus arvis*. Rursus Livius lib. v. cap. XLV.

Vejentana arce. Eutropius lib. i. cap. xvi. *Vejentani rebellaverunt.* Et Plinius quoque lib. iii. cap. v. *Vejentanos* dixit pro *Vejentibus*. Capta urbs sexennio ante Romam a Gallis captam, ut Cicero dicto loco adnotavit: nec vero deleta, ut consilia agitaverint Romani, urbe sua incensa, eo migrandi, quod Camillus dissuasit teste Livio lib. v. cap. i. i. Stabat etiam post Punicum bellum. Idem lib. xxxi. cap. ix. *de cælo tacta erat via publiciana.* Et colonia aliquando Vejos deducta. Libello de coloniis, quem Frontino tribuunt, forte excerptum ex illius libro: *Colonia Vejus* [sic scriptum est] *priusquam oppugnaretur* [al. suppleretur] *ager ejus militibus est assignatus ex lege Julia.* Post ita sensim devenit, ut tandem ne vestigium superesset; ac difficulter locus inventus ac monstratus ab Hestemo est adversus Cluverium p. 54 in colle scilicet prærupto, opposito insula Farnesie, nunc Isola: quod cum Dionysio Halicarnassensi lib. ii. pag. 116. consentit, *ἡ πόλις ὕψους σκοπέλων καὶ περὶ ὧν*.

Inter Vejos & Tiberim in ripa fuit *Capena* oppidum, in ejusque agro *Lucus & Fannus*. Livius lib. v. cap. x. *Bellum multiplex fuit eodem tempore, & ad Vejos, & ad Capenam, & ad Falerios, & in Volscis.* Et lib. xxii. cap. i. *Prodigia ex pluribus simul locis portenta: Capena duas interdum lunas ortas, & cetera.* Municipium fuit, quod ex inscriptione in monte Soracte apud Gruer. p. 466. n. 6. adparet,

V. M. SELICI CLF.
MENTIS SEVIRI
MUNICIPIO CA-
PENAT.

nam *Capenates* oppidani & accolæ. Livius lib. v. cap. viii. *Anticum est bellum adventu repente Capenatum & Faliscorum. Ita duo Etruria populi, quia proximi regione erant, decesserunt, bello quoque Romano se proximos fore credabant.* Hinc situs Capenæ conjicitur & populi Capenatum. Et cap. xxiv. *Cornelius Faliscum bellum, Valerio ac Scervilio Capenas fecerunt.* Et mox: *Eacledes Capenatem populum subegit.* In horum agro, ut prædixi, *Lucus fuit Feronie, ejusdemque divæ fannus.* Livius lib. xxvi. cap. iv. *in agro Capenate ad Lucum Feronie: ubi, cap. v. ipsi Romani supplicationem indixerunt: etsi templum Hannibal polluerat, lib. xxvi. cap. xi. Et lib. xxxiii. cap. xxvi. Aedes Feronia in Capena de cælo tacta erat.* Virgilius lib. vii. verl. 697.

Et Cammæ in monte lacum, lucosque Capenos.

Hæc in austrum recedunt *Saxa Rubra*, oppidulum propinquum Romæ, seu ponti Milvio, in Flaminia via. Cicero Philipp. ii. cap. xxxi. *Quum hora dici decima fieri ad Saxa Rubra esset, delituit in quadam canponula.* Livius lib. ii. cap. xlix. *Ita fusi retro ad Saxa Rubra, pacem supplices petunt.* Et Tacitus iii. Hist. cap. lxxix. *Antonius per Flaminiam ad Saxa Rubra, multo jam noctis, sero auxilium venit.* Aurelius Victor major in Maxentio: *tandem urbs in Saxa Rubra, vacante ferme nocte, agerrime progressus.* Et Hieronymus: *Interdum ix millibus ab Roma locantur Rubra, subaudi, patre, ut Martialis lib. i. epigram. xiv. dixit*

Fannus veteres, brevesque Rubras.

Post hæc & *Cremera* amnis, funestus Fabiorum clade. Livius lib. ii. cap. xlix. *ad Cremeram jam perveniunt. Is opportunus visus locus committendo praesidio.* Florus lib. i. cap. xxi. *ad Cremeram trecenti.* Et Ovidius lib. ii. Fastor. verl. 235.

Ut celeri passu Cremeram cedere respiciunt.

Calcl.

Castellum ad flumen Fabii condiderunt, cuius praesidio & amne se tutarentur: id quod Dionysius Halicarnassensis τὸ ἐν Κερκίῳ Φρεῖαν, castellum *Cremera* impositum nominat: quod Etrusci expugnarunt. Livius dicto loco: *Veientes, excito ex Etruria exercitu, praesidium Cremera oppugnant.* Infra hoc flumen erat locus *Ad sextum* dictus, puta, milli-um ab Roma, e regione urbis, notatus in Tabula Peutingeriana: supra amnem, vel prope fontes ejus, *Baccana*, quae itinere Antonini per viam Clodiam hac ponitur distantia:

Foro Cassi

Sutrinum

Baccanas

Romam

M. P. XI.

M. P. XII.

M. P. XXI.

In confinio Caeretanorum & Vejentium fuit oppidum *Artena*, a regibus olim eversum, ut Livius testatur lib. IV. extremo.

Hæc de mediterraneis in hac Etruriæ parte tertia usque ad Romam perducta: superius maritima, aut mari vicina a Minione fluvio usque ad Tiberim ejusque ostia. Inter Minionem & Centumcellas in Maritimo itinero sunt *Alga*, ita, quod Holstenius observavit, nominatae, quia isthic totum litus alga oppletum semper conspicitur. Inde milibus a mari sunt *Aqua Tauri*, calidae, a tauro, ut ajunt, inventae & nomen adepta. Tabula, ut alias thermas, insigni monumento ornavit, cujus restare dicuntur structurarum nonnullae reliquiae. Ab his sunt Plinii lib. III. cap. V. *Aquenses cognomine Tauri*. Rutilius Itinerario a versu 249. descripsit mirifice:

Nosse juvat Tauri dictas de nomine thermas,

Nec mora difficilis millibus ire tribus.

Non illic gustu latices vitiantur amaro

Lymphaque sumifico sulfure tincta calet.

Purus odor mollisque sapor dubitare lavantem

Cogit, qua melius parte petantur aqua.

Credere si dignum fama, fragrantia taurus

Investigato fonte lavacra dedit.

Tribus millibus ab *Alga Centumcella* in litore sunt, villa Trajani, cum egregio portu, quem mirandis operibus idem princeps elaboravit. Plinius lib. VI. epist. XXXI. *Evocans in consilium a Cesare nostro ad Centum Cellas (hoc loco nomen) longe maximam cepi voluptatem.* Et sectione XV ejusdem epistolae: *Villa pulcherrima cingitur viridissimis agris: immo nec litore, cujus in sinu quam maximus portus, velut amphitheatrum. Hujus sinistram brachium firmissimo opere munitum est: dextrum elaboratur. In ora portus insula adsurgit, & reliqua.* Insula autem facticia, ingentibus saxis constructa, ut illatum vento mare objacens frangatur. Et extrema epistola: *Habebit hic portus etiam nomen auctoris: quod aliquamdiu ita fuit, & a Ptolemaeo Τετραπύκτου λιμήν, Trajanus Portus vocitatur: posteriores autem Centumcellarum nomen reduxerunt, ut ex Itinerario maritimo constat, & illo Rutilii vers. 237.*

Ad Centumcellas forte disfleximus austro,

qui ibidem portum non minus industrie, quam Plinius, descripsit:

Molibus aequoreum concluditur amphitheatrum,

Angustosque aditus insula facta regit.

Attollit geminas turres, bisidoque meatu

Facicibus artibus pandit utrumque latens.

Vel locus antea oppidulum habuit, vel villa Trajanî in oppidum excrevit, quod hodie *Villa Vecchia* adpellatur, insigni adhuc portu præditum. Procopius certe lib. i i. Goth. ap. vii. vocat πόλιν Πιθαλασσίαν, λόγῳ πολλῇ αἰξίαν, Κεντυμύλλας ὄνομα, urbem maritimam memorabilem, *Centumcellas* nomine. De Tabula, & gemino itinere Antonini per eam, ubi itidem *Centumcellæ* adpellantur, supervacaneum erit addere.

In eadem Tabula subsequitur in litore *Castrum novum*; quod etiam Livii lib. xxxvi. ap. i i i. qui in coloniis numerat; & Melæ ii. cap. iv. & Antonini est: & postea, sed recepta a mari, *Aquæ Apollinares*, quas Cluverius cum Cæretanis confundit, improbante Molitenio pag. 35. nam longius absunt a Cære, ut ex itinere ab urbe Cosam, adparet. Inde in Tabula est *Punicum* vel castrum vel oppidum in litore, viii millibus, at verius ii millibus passuum secundum Itinerarium maritimum a Castro novo: & ultra, post vii millia passuum, *Pyrgi*, pluribus memorati. Mela dicto loco post illa quæ citra Tiberim sunt: ultra, *Pyrgi*, *Minio*, *Castrum novum*. Plinius in Italiæ descriptione: *Gravisca*, *Castrum novum*, *Pyrgi*. Virgilius lib. x. vers. 184.

Et Pyrgi veteres, intempestaque Gravisca.

Rutilius lib. i. vers. 223.

Alsia prælegitur tellus: Pyrgique recedunt,

Nunc villa grandes, oppida parva prius.

Martialis lib. xii. epigram. ii. *litoreos Pyrgos* dixit. Coloniam fuisse, ex Livii lib. xxxvi. cap. i i i. probatur. *Livium prætorem*, inquit, *contentio orta cum colonis maritimis illi pertenuit.* - - - *Ostia, & Fregena, & Castrum novum, & Pyrgi, & Antium, & Tarracina & Minturna & Sinuessa faciunt, quæ cum prætore de vacatione certaverunt.* Hunc ibi oppidum *S. Severa*.

Inter Pyrgos & Alsium Tabula x, Antoninus xvi millia habet passuum, interjecto loco *Ad Turres*. Adeo incerti sunt itinerariorum numeri. Interfluit etiam *Cæretanus* amnis, quem Plinius memorat, ab oppido *Cære*, quod intus est, decurrens in mare. *Alsius: Gravisca, Castrum novum, Pyrgi. Cæretanus amnis, & ipsum Cære intus, M. T. quatuor, Agylla a Pelugis conditoribus dictum. Alsium, Fregena.* Fluminis quoque Virgilius mentionem facit, verum etiam sine proprio nomine, ab urbe, quam præstituit, denominati, *Aeneid. viii. vers. 597.*

Est ingens gelidum lucus prope Caritis amnem.

Est quidem *Cære* alias ἀκατον nomen, ut Livius dixit lib. i. cap. ii. *ad Mezentium Cariscian regem confugiunt, qui Cære, opulento tum oppido, imperitans, hand gravatim sua arma Retulio iunxit.* Et lib. ix. cap. xxxvi. *Cære educatus apud hospites.* Vetus urbis nomen *Agylla* fuisse, tradunt etiam Dionysius, Strabo, Stephanus: atque ideo Virgilius *Cære Agyllinam urbem* lib. vii. vers. 652. dixit.

Ducit Agyllina nequidquam ex urbe sequutos

Mille viros.

lib. viii. vers. 478.

Hand procul hinc saxo colitur fundata vetusto

Urbis Agyllina, sedes, & cetera.

Oppidani *Carites*, correpta media: & *Cæretes*, media porrecta. Livius lib. vii. cap. ix. *præde partem in Caritum fines avectam: & cap. xx. Carites belli terror incessit.* Ex Cæteri inscript. p. 214. *MUNICIP. CAERITUM.* nam municipium fuit, quod etiam in lapide p. 485. n. 5. *MUNIC. CAER.* legitur. Altera forma in illo Virgilii est lib. viii. 183.

Qui Carete domo, qui sunt Minionis in arvis.

Est & tertia forma *Caretanus*. Rutilius vers. 225.

Jam Caretanos demonstrat navita fines,

Aevo deposuit nomen Agylla vetus.

Olim magna & clara urbs Cære, Strabonis ætate ἔχνη σώζει μόνον, *solum vestigia* Prope urbem sunt *Agua Caretana*, τὰ πλησίον Θερμαί, ἃ καλεῖσι Καρετάνοι, ut Strabo dicit p. 152. quo Romani θερμαίαν χάριν, *valetudinis causam*, frequentius itabant. Nunc Cære dictum *Cervetere* castrum, sive ut pronuntiant, *Cervetr*.

Prosequenti litus illud Romam versus, occurrit proxime *Alsi*, xviii millibus Portu Augusti, ut ex itinere Antonini liquet, quod spatium ad ostia fere *Aronis* fluminis, quod ex Sabatino lacu delabitur, deducit. Confirmat lapis ibidem repertus, quo est DECUR. COLON. ALSIENSIS. Id enim gentile & possessivum est. Cicero ix. epist. vi. *quum ille [Cæsar] scripsisset, se in Alsiense venturum*. Et pro Milone cap. sciebat *Pompejum in Alsiensi esse*. Ipsum oppidum *Alsi* præter Plinium, quem produximus, memoratur Vellejo, qui lib. i. cap. xiv. refert, circa finem I. Punicis *Aesulum & Alsi* colonis occupata. At Silius originem ad Trojana tempora & ad *Alsi*, Agamemnonis amicum, refert lib. vii. vers. 475.

Nec non Argolico dilectum litus Aleſo,

Alsi, & obſeſſa campo ſqualente Fregena.

Sic enim legendum, non Fregellæ, ut editum. Strabo & Ptolemæus Ἀλσιον: reg. *Alsiatellus*, Rutilio, ut paullo ante vidimus.

Post *Alsi* tandem sequitur oppidum *Fregena* apud Plinium & Antoninum inter *Alsi* & Portum Romanum loco, utrimque ix m. p. uti in itinere est ab Roma Centumcellas. Livius quoque lib. xxxvi. cap. i. in maritimis coloniis *Fregenas* memoravit, cujus verba in *Pyrgis* paullo ante sunt producta. Strabo lib. v. pag. 156. περὶ τῆς Ἀλσιον καὶ Φρεγγινῆς, quod mediam in *Fregena* productam arguit. Et Silii modum latus versus huc referendus est, in eoque *Fregena*, non *Fregellæ*, legendum, quia describit ab Aleſo sive Haleſo amatum, in quo *Alsi* est: *Fregellæ* vero longe hinc remotæ sunt, nec in litore positæ, sed in mediterraneis Latii adjecti. Cluverius etiam Plinii epitomam xix. correxit *Fregena* substituens, ubi *Fregellæ* lectum vulgo est. *Fregellas* enim coloniam deductam jam tum supra lib. viii. cap. xxi. Livius memorat.

Intus supra *Fregenas* in Tabula est *Bebiana*, puta, villa: & propius urbem *Lanuvium* quod etiam Antoninus itinere ab Roma per Tusciam Arelatum usque habet, xii millibus ab urbe remotum. quam distantiam Eutropius lib. vii. cap. iv. firmat, de Antonino Pio dicens, *Obiit apud Lorium, villam suam, milliario ab urbe xii*. quod plerique metaphrastes exscripsit, ὅς τῳ πρῶτῳ δωκαίδεκα σημείων, *duodecim milliarius ab Roma*. De eodem Capitolinus cap. xii. *spiritum reddidit apud Lorium*. Scribitur etiam *Lanuvium*. Ibidem cap. i. *Natus in villa Lanuvina: educatus Lanvi in Aurelia*. ad hanc viam pertinet. Sed dubitatur de scriptura, quia & heic in Palat. codice *Lori* est, quod etiam Salmasio adprobatur. Eusebius quoque, seu potius Hieronymus in chronico, etiam Antonini morte *Lorium* dixit. Victoris epitoma in eodem principe plurali forma: *Lorios*, villa propria, millibus passuum duodecim ab urbe, febris consumptus est.

Tandem etiam de *Masia* silva, ab Anco rege Vejentibus adempta, aliquid addendum est. Livius de ea lib. i. cap. xxxiii. *Nec urbs tantum hoc rege crevit, sed etiam ager finisq. silva Masia Vejentibus adempta: usque ad mare imperium prolatum*. Plinius quoque ejusdem

eminit lib. viii. cap. LVIII. *In Mæsia silva*, inquit; *Italia*, non nisi in parte reperiuntur hi
 res. Cluverius cum aliis ponit in mediterraneis ab Bacanum castellum & Cremeram
 nem: at Holstenius, vir peritissimus locorum, censet pag. 56. fuisse haud dubie pro-
 us mare & ostia Tiberis circa Maccarese. Hæc de Etruria, quanta cognosci potue-
 nt. Sunt pauca oppida, ut *Cortuosa* & *Contenebra* apud Livium lib. vi. cap. iv. de quo-
 m situ nihil constat, ideoque non prætermitti non potuerunt.

U M B R I A.

UMBRIA Etruriæ ab ortu solstitiali opponitur, comprehensa Supero mari & Rubico-
 , Tiberi, Nare, Acsi fluminibus, per Apenninum in duas partes divisa. Græcis
 οὐμβρία est, quasi ab οὐμβρα, imber, hoc est ab inundatione. Plinius lib. iii. cap.
 v. *Umbriorum gens antiquissima Italia existimatur, ut quos OMBRIOS a Græcis putent dictos,*
sed inundatione terrarum imbribus superfuissent. Alii, quod Solinus Cap. de Italia ex
 eccho refert. *Gallorum veterem propaginem Umbros esse tradiderunt, quod de priori-*
is difficulter probaverit: de Senonibus autem, qui postremi in Italiam venerunt,
inciliatur ita, ut maritimam Umbriam, quæ inter mare & Apenninum est, a Gallis
incedas occupatam fuisse, eosque Umbris permistos postea habitasse, nec vero pro-
vincia Gallie ab Romanis attributos esse: id quod supra de Gallia Cisalpina est pluribus
monstratum. Sed quoquo modo Græcorum derivatio vocis, vel adlusio se habet;
latini vocali quinta scripserunt, quod Stephani quoque brevior agnoscit, qui post-
quam οὐμβρία & οὐμβρος Græce dixisset adpellari; addit, λέγονται οὐμβροι ὡς τὰ τοῖς
ἱταῖς συγγεγραμμένοι, dicuntur ab Italis scriptoribus Umbri: Propertius lib. i. extremo de
 tria sua:

Proxima supposito contingens Umbria campo

Me genuit terris fertilis ubcribus.

ultores Umbri; singuli, *Umbri*. Catullus carm. xxxviii.

Si urbanus esses, aut Sabinus, aut Tiburs,

Aut porcus Umbri, aut obesus Etruscus.

Prænestino marmore, ut Gruterus refert p. 72. n. 5.

QUOS UMBER SULCARE SOLET, QUOS TUSCUS ARATOR.

maritima Umbria, saltem magna illius pars, quod a Gallis Senonibus habitata fuerat,
 amlibet postea inter cives distributa, a pristina conditione *Ager Gallicus*, sive *Galli-*
cus haud desuit vocitari, ut supra pag. 645. demonstravimus. Adlatis ibi testimoniis
 quot nova adjunxisse liceat. Cicero pro Sextio cap. iv. *non obscure Pisauri, & in aliis*
ri Gallici partibus in illa conjuratione versatus. Livius lib. xxxix. cap. XLIV. *coloniae duæ,*
namque in Picenum; Pisaurum in Gallicum agrum, deductæ sunt. Et Plinius lib. iii.
 p. xiv. *Fungitur his sexta regio, Umbriam complexa agrumque Gallicum circa Ariminum.*

Strabo lib. v. pag. 157. de Umbris ait, ἀπὸ Ραβέννης ἀρχόμενοι, inde a Ravenna incipiunt
 or: nos vero a supra constituto termino, Rubicone fluvio incipiemus. Nihilominus
 mediterraneis pars illa, qua circa Sapem fuit fluvium, inde *Tribus* adpellata *Sappinia*,
 mbriae etiam a Livio adjudicatur lib. xxxi. cap. ii. *C. Appium*, inquit, *præfectum*
um, hac tumultuaria manu per Umbriam, quam Sappiniam vocant, agrum Bojorum invadere.

P. Rubiconem est Ariminus amnis, & ad ostium ejus oppidum *Ariminum*.

Pompejus Festus: *Ariminum a nomine fluminis propinqui est dictum.* Plinius lib. II cap. xv. *Ariminum colonia cum amnibus Arimino & Aprusa.* Amnis *Aprusa* ab altera parte oppidum praelabitur, quod nomen corrupte in *Rimino* conservat. Memoratum pluribus. Cicero lib. xvi. epist. xii. *quum Caesar Ariminum, Pisaurum Anconam cepisset.* Ipse Caesar Civ. I. cap. viii. de se: *Cognita militum voluntate, Ariminum ex ea legione proficiscitur.* De accentu Lucanus nos edocet lib. I. vers. 231.

Vicinumque minax invadit Ariminum, ut ignes

Solis lucifero fugiebant astra relicto

Inter Ariminum & Pisaurum medio tractu *Crustumium* flumen est. Plinius dicto loco *In ora fluvius Crustumium,* Et Lucanus lib. II. vers. 405.

- - - - - veloxque Metaurus,

Crustumiumque rapax, & juncto Sapis Isauro.

Oppidum *Pisaurum*, nunc *Pesaro*, dictis locis Cicero memoravit: & Caesar Civ. I. cap. xi. *Pisaurum, Fanum, Anconam singulis cohortibus occupat.* Colonia fuit, ut paulo ante ex Livii xxxix. cap. xliv. perceptum est, qui etiam annum deductionis notavit etiam Vellejus lib. I. cap. xv. *Cn. Manlio Volsone & Fulvio Nobiliore* COSS. *Bononia* deduxit colonia, abhinc annos ferme cccxvii: & post quadriennium, *Pisaurum & Potentia.* E. Gruteri Thesauro p. 433. n. I. PATRONO COLONiarum PISAUR. ET FANEST. Exit juxta eam ejusdem vocabuli flumen. Plinius lib. III. cap. xii *Pisaurum cum amne.* Vibius Sequester: *Pisaurus, qui & Isaurus, ut Lucanus, a qua civitas Pisaurum, de qua Catullus [carm. LXXXI] moribunda sede Pisauri: decurrit in Adriaticum.* Lucani versum modo vidimus.

Quod proxime in ora memorabile sit, *Fanum Fortuna* est. Sic plene nominat Plinius cap. xiv. *colonia, Fanum Fortuna, Pisaurum cum amne.* Et Tacitus Hist. III. cap. I. *Exercitus ducesque ad Fanum Fortuna iter sistunt.* Ac Strabo lib. v. pag. 157. τὸ ἄλμα τὸ τοῦτος. Aliquando simpliciter *Fanum* dicitur: item *colonia Fanestris.* Caesar dicto cap. xi. *Pisaurum, Fanum, Anconam.* Sidonius lib. I. epist. v. *Hinc Ariminum Fanum perveni.* Et Vitruvius lib. v. cap. I. *colonia Julia Fanestris.* Et inscriptio in Gruteri Thes. p. 416. n. 8. COL. JUL. FANESTRIS. Et pag. 475. n. 7. ORIUNDI COLONIA JULIA FANO FORTUNAE.

Ex modico intervallo *Metaurus* fluvius, ab Apennino per Umbriam delapsus, in mare se effundit. Plinius: *in ora flumen Aesis: Senogallia, Metaurus fluvius.* Livius lib. xxvii cap. XLVII. *alter per vad. nota Metaurum flumen tranavit.* Et Silius lib. viii. vers. 450.

Vertice contorquens undas per saxa Metaurus.

Horatius quoque lib. IV. oda IV. de Nerone, Asdrubalis victore:

Quia debeas, o Roma, Neronibus,

Testis Metaurum flumen, & Asdrubal

Devictus.

Proximum flumen memorabile, *Sena* est, sive *Senna* ἡ πενθητικῶς. Silius lib. viii. vers. 461 post alia fluviorum nomina,

Et Clanis, & Rubico, & Senonum de nomine Sena:

Sic enim legendum, quia de fluminibus agitur, non de oppidis; minus de Senis, Etruriae civitate & colonia. Lucanus lib. II. vers. 406.

Crustumiumque rapax & junctus Sapis Isauro;

Sennaque, & Hadriacas qui verberat Ausidus undas.

Cluverio est is, qui nunc Cesano dicitur, IV millibus ante Senogalliam. nam hanc

adluit in Tabula itineraria vocatur *Misus*, nunc Nigola vulgo, etiam non nullis Misa.

Senogallia ad Misum est, cujus vel nomen originem prodit. Plinius dicto loco: *in ora flumen Aesis: Senogallia, Metaurus fluvius*. Et Strabo p. 157. ἔστι δὲ μὲν Αἴσις μεταξὺ Ἀγκῶν καὶ τῆς Σηνογαλλίας, *Aesis est inter Anconam & Senogalliam fluvius*. Dicitur etiam simpliciter *Sena*. Livius lib. xxvii. cap. XLVI. *Ad Senam castra alterius consulis* [Livii Salinatoris] *erant: & quingentos inde ferme passus Asdrubal aberat*. Et Eutropius lib. iii. cap. x. *Asdrubal apud Senam, Piceni civitatem, in insidias compositas incidit*. Additur in Tabula veteri separatim *Galli*, breviatum cognomen, quod plene est *Sena Gallica*. Gentile *Senensis*. Cicero in Bruto cap. xvi i i. quos [ludos] *Salinator Senensi praelio vocavit*. Et Livius dicto libro xxvii. cap. xxxvii i i. *colonos maritimos enumerat, qui vacationem dicebantur habere, cujus causa hi populi ad senatum venerint: Ostiensis, Alsensis, Antias, Anxuras, Minturnensis, Sinuessanus, & ab supero mari Senensis*. E quibus simul elucet, coloniam fuisse, quia *colonis* maritimis adnumeratur. Frontinus de Colonis libro, aut quisquis auctor est vel excerptor, etiam *Senogalliensis ager* dixit.

Aesis, Aëis, fluvius qui Umbriam a Piceno sejungit, satis jam ex Plinio & Strabone in Senogallia, etiam antea, delineatus fuit. Silius lib. viii. vers. 444. ita nominis originem ex fama, ut ait, vetusta revelavit:

*Ante (ut fama docet) tellus possessa Pelagis,
Queis Aesis regnator erat: fluvioque relinquit
Nomen, & a se se populos tum dixit Alsios.*

Hæc de Umbria in ora maris: sequuntur ejusdem mediterranea, in quibus enarrandis rursus ab occasu in ortum, ut solemne est geographis, progrediemur. Prima ergo urbs est *Sarsina*, quæ nomen servat, in sinistra *Sapis* ripa, Plauti, comici poetæ, patria, de quo Hieronymus chron. ad olympiadem cXLv. *Plautus ex Umbria Sarsinas Roma moritur*. Strabonis lib. v. p. 157. est Σαρσινῶς, & sic Latinis quoque per R litteram scriptum legitur. Silius lib. viii. vers. 462.

- - - - *his Sarsina dives Lactis.*

Et Martialis lib. ix. epigrammate Lix.

*Sic montana tuos semper colat Umbria fontes,
Nec tua Bajanas Sarsina malit aquas.*

Incolæ quoque Plinio *Sarsinates* dicto loco: Polybio lib. ii. cap. xxiv. Σαρσινάται, seu potius Σαρσινῆται, ut mos est Græcis gentilia formare. Etiam Grut. Inscr. p. 1095. num. 2. CURATORI SARSINATIUM. Aliis tamen lapidibus per s s videmus scriptum. Grut. p. 322. n. 4. MUNIC. SASSI. & pag. 522. n. 8. NATUS SASSINA. Et Reines. class. vii. inscr. 20. BAEBIUS GEMELLUS SASSINAS MUNICIPIBUS SINGULEIS. Municipium enim fuit haud ignobile.

Inter Sarsinam & montem Feretrum ad sinistram Arimini amnis ripam, haud procul castello Sicchiano, *Vicus Titiensis* fuit, quod Lucas Holstenius pag. 89. ex lapide ibidem reperto demonstrat, quo legitur BALINEUM VICANORUM TITIENSIIUM. *Mons Feretrum* autem, hodie S. Leo; at ager Monte Feltro, corrupte, a Procopio ita nominatur lib. ii. Goth. cap. xi. Φέρπειρα δύο, καὶ σηνά τε καὶ Μοντεφέρετρον, *duo castella, Casenz & Monteferetrum*. Luithprandus lib. vi. cap. vi. *Montem Feretratum* dixit. At prope fontes Pisauri *Sestinum* celebre municipium fuisse, testantur antiquæ inscriptiones, e quibus est, quam Cluverius refert,

L. VOLCEJUS SEVERUS SESTINO.

plures in Seb. Maccii Tomo 11. pag. 222. exhibentur. Hinc quos Plinius laudavit, & nates sunt municipes.

Haud longe a sinistra Pisauri ripa *Pitinum* fuit, cognomine *Pisaurense*, ut ab alio ejus vocabuli oppido, quod in Piceno fuit, distingueretur. Ptoleraeo est Πίτνον, *Pitnum* in mediterranea Umbria: Gruterus veterum inscriptionem p. 322. n. 8. *Pisaurensis* lapidis ostendit,

PATRONAE MUNICIPI
PITINATIUM PISAURENSIUM

Est & ejusdem cognominis *Tifernum Metaurense*, situm ad flumen, a quo cognominatur, eodemque discernitur a Tiferno Tiberino. Plinius lib. 111. cap. xiv. *Tifernates* cognomine *Tiberini*; & alii *Metaurense*. Videtur esse oppidum S. Angelo in Vado.

Urbium quoque geminum, *Hortense* & *Metaurense*. Plinius ibidem: *Urbinales* cognomine *Metaurense*; & alii *Hortense*. Ex his praecipuum *Urbium Hortense* fuit, quod etiam nunc caput sui ducatus est, ut ex inscriptionibus ejus loci, & Procopii narratione adparet. Hic lib. 11. B. Goth. cap. xix. *Urbium* tradit in edito colle & rotundo situm, & unum tantum fonte uti; quod adprime convenit cum clarissima nunc civitate Urbino. Gruterus Inscript. p. 485. n. 8.

C. VESNIO C. F. STEL. VINDICI
POPULI URVINI PATRONO SUO
ET MUNICIPII AEDILI

per v enim, loco v, & alibi scriptum hoc nomen exstat. Et pag. 301. Oper. Grut. in priore urbium serie *URBINO* scriptum est: in altera ejusdem paginae *URVINO*. *Urbium* autem *Metaurense* viii millibus passuum ab illo abest, Metauro flumini impositum, videtur Castellum Durante esse, ab altero Urbino in austrum recedens. Gruter. pag. 461. num. 4. CURATORI REIP. URVINATIUM METAURENSIUM.

Ad Metaurum infra Urbium est etiam *Petra Pertusa*, quae ita Victoris epitoma in Vespasiano appellatur. Tunc, inquit brevior ille, *cavati montes per Flaminiam sum pro transgressu, quae vulgariter Pertusa Petra vocitatur*. Major Aurelius, quem Schottus in lucem produxit, tantummodo dicit, *cavati montes per Flaminiam pro transgressu*: cui alter, tamquam interpres, *Pertusa Petra* nomen adjecit. Procopius quoque lib. iv. Goth. cap. xxviii. eodem vocabulo nominavit, Πέτρας ἢ Περτύσης καλαμίνης τὸ δ' ὀχυρώματι κατεργεῖον χαλκίον φῦλον, *Petra Pertusa*, ut vocant, locus natura munissimus. Castellum itaque fuit, & una transitus per petram instar portae factus. Claudianus de vi consul. Honorii a vers. 500. ita descripsit:

*Laticer hinc Fano recipit Fortuna vetusto;
Despiciturque vagus praerupta valle Metaurus,
Qua mons ante patens vivo se perforat arcu,
Admisitque viam secta per viscera rupis.*

Idem locus veteri tabula, quae Peutingerorum fuit, signatur *Ad intercisa*, intellige saxa, a Fano Fortunae xvi millibus ad Forum Sempronii itinere ducente; inde xii ad hunc locum, qui *Ad intercisa* vocitatur. Hierosolymitano itinere simpliciter *Intercisa* dicuntur, & distantia paullo brevior hoc modo, nisi numeri fallunt, expressa:

Inter-

Intercisa

Forosempronii

Ad Octavum

Fano Fortuna

IX.

IX.

VIII.

Inde in aultrum, IX millibus passuum ab Intercisis est locus *Ad Cale* in Hierosolymitano, *Ad Calen* in Tabula, *Ad Callem* Antonini ab Helvillo Anconam itinere: quæ scriptura Holstenio probatur, quia & hodie *Cagli* est. Ulterius in austrum & ad Apenninum erat *Ad Ensem*, Tabulæ Peutingerianæ memoratus locus, quem Cluverius in oppidi cujusdam ruinis quærit: Holstenius p. 87. diversorium fuisse existimat, qui oppidi ruinas separatim ad *Luccolis* vel oppidum vel castrum refert, de quo Paullus lib. IV. Langobard. cap. VIII. & XXXV.

Inter *Ad Ensem* & *Attidium Sentinum* est, hodie Sentina; Ptolemæus Σεντίνον vocat: Polybius lib. II. cap. XIX. ἐν τῇ τῇ Σεντινατῶν χώρα, quod Livius lib. X. cap. XXX. & insequenti, Latine dixit, in *Sentinati agro*. Dio lib. XLVII. pag. 364. de triumviro Cæsare Octaviano, μεταστὰς ἐς τὴν Οὐμβρίαν Σεντινάτας ἐπολιόευσεν, profectus in Umbriam, *Sentinatium urbem oppugnavit*. Et hoc ad Apennini radices, haud longe ab *Helvillo*, quod proprius est montibus, aut in ipsis situm, unde Antonini iter Anconam directum, ad *Callem* primum ducit, XIII ab *Helvillo* in septentriones remotum, X millibus a loco *Ad Ensem* reductum est in Tabula, orientem versus. Cluverius existimat vetus nomen *Smillum* fuisse, unde Plinii sunt *Smillates* lib. III. cap. XIV. Ibi locus est nunc *Sigillo* dictus, quod nomen *Sullo* Plinii respondet, sive id itinerariorum *Helvillum* est, sive ab eo paullisper reductum.

Infra Intercisa est *Forum Sempronii* ad Metaurum amnem; hodie Fossombrone, vitiatum nomine. Straboni Φόρον Σεμπρώνιον dictum; Ptolemæo Φόρον Σεμπρωνίον. Vetusto lapide, Grutero p. 322. notante, FORO SEMPRONII est: & pag. 417. num. 7. II. VIRI ET DECURIONES FOROSEMPRONIENS. Hierosolymitano itinere Forosempronii, cujus situm ex ductu itineris paullo ante in Intercisis intelleximus.

Ad Senam sita *Suasæ* est in utraque ripa: Ptolemæi Σάσα: unde *Suasani* sunt Plinii. Municipium fuisse, ex inscriptione constat, a Grutero p. 469. n. 5. producta, II. VIRO Q. Q. AUGURI SUASAE. *Ostra*, Ptolemæi Ὀσρα, infra *Suasam*, Misum flumen versus, aut in ejus ripa, ubi vestigia dicit Holstenius extare. Hinc *Ostrani* sunt, quos Plinius dicto loco recenset. Supra hæc ad idem flumen Senam, nunc Cesano, ubi Pergula est, antiqui oppidi rudera adparent in læva ripa, quo loco *Tuficum* Ptolemæi & Plinii fuisse Holstenius existimat: quod oppidum ad Tiberim Cluverius locavit.

Aesis colonia ad cognominis ejusdem flumen, hodie Jesi. Ptolemæus Αἴσις, *Aesis*. Vetus inscriptio in Gruteri Thesauo p. 446. n. 1. COL. AUXIM. ET COL. AESIS ET MUNICIPI. NUMANAT. & num. 2. ibidem: P. C. AESIS ET MUNIC. NUMANAT. Ac Reinolius class. VI. inscr. 22. PATRONO COL. AESIS. Et hæc sunt Umbriæ mediterranea trans Apenninum, inter Rubiconem aut Sapem ab occasu, & Aesim fluvium ab ortu comprehensa, quem supra ostendimus limitem fuisse Umbriæ & Piceni: sed hoc, si veteres geographos sequemur, de ora potius & maritimis, quam de interioribus & Apennino propinquis intelligendum est, quia Strabo, Plinius & Ptolemæus etiam *Camerinum* in Umbria censent, quod longius abest ab Aesi flumine, orali termino Picentium Umbro-rumque. Horum ductu Umbris adjungemus quædam oppida trans Aesim, sed Appenninum versus, aut ad radices ejus posita.

Primum est, *Attidium*, unde Plinii *Attidates* sunt lib. III. cap. XIV. In veteri lapide Aesi, Holstenio teste, CURAT. R. P. ATTIDIAT. Corruptum ergo est quod

ex

ex Balbi de Limitibus libro Frontinus sub finem adfert, *Ager Attejanus oppidi*. Pagus tractu prope Aesis fontes, est Attigio, quod nomen ex illo videtur deductum esse. Infra id oppidum, etiam propior anni, est *Matilica*, a quo Plinius *Matilicenses* dicitur oppidanos. Frontinus de Colonis: *Matilica, oppidum. Ager ejus ea lege continetur, quo & Camerinus*. Veteri nomine hodieque dicitur Matelica. His in ortum brevi intervallo *Pitulanus* municipium adjacet. Holstenius ex lapide, qui Aesi exstabat, curator. REIP. PITUL. Et ex alio pag. 84. CURATORI REIP. FULGINAT. ORDO PITUL. Plinius saepe dicto loco: *Pitulani, cognomine Pisueres; & de Mergentini*. Quinam hujus loci sint, incertum est: item, num utrique in Umbria sexta regione, an alteri in Latio, ubi etiam *Pitulanus* lib. III. cap. v. Plinius collocat. Prope annis Potentiae fontes *Prolaquinus* Tabulae fuisse videtur.

Ultima urbs Umbrorum *Camerinus*, quod nomen manet: id Strabo & Ptolemaeus *Καμαρίνον* vocali prima scripserunt: Latini semper secunda. Caesar Civ. I. cap. xv. *Camerino fugientem Hirrum excipit*. Pompejus Domitio sub Ciceronis lib. VIII. ad Attic. ep. XII. *cohortes, quae ex Piceno & Camerino venerunt*. Frontinus de Colon. *Ager Camerinus*. nam idem gentile est. Paullus lib. iv. Langob. cap. xvii. *Ariulfus quum belum contra Romanos in Camerino gessisset*. Frequentius vero est *Camers* tam possessivum quam gentile. Cicero pro Sulla cap. xix. *in agro Camerti, Piceno, Gallico*. Idem pro Balbo cap. xx. *neque Iguvinationis neque Camertinus fadere esse exceptum*. Ex Silius lib. VIII. vers. 462.

- - - *his populi fortes, Amerinus, & armis*
Vel rastro laudande Camers.

UMBRIA CIS APENNINUM.

Hactenus quae trans Apenninum Umbria est, quae pars cis montes inter Tiberim & Narem amnes erat, nunc nobis perlustranda est. Primum est in Tiberis ripa *Tifernus Tiberinus*, quo cognomine a Tiferno Metaurensi separatur. Plinius lib. III. cap. xv. *Tifernates cognomine Tiberini, & alii Metaurentes*. Plinius alter lib. IV. epist. I. *Oppidum est praedium nostrum vicinum: nomen Tifernum Tiberinum, quod me pene adhuc puerum parvum coopeavit*. Idem lib. x. epist. xxiv. *municipium* dicit in vicinum praedium suis oppidum. Gruteri Inscript. p. 494. n. 5. exstat REIP. TIF. TIB. Etiam pluraliter *Tiferni Tiberina* dictum fuisse, probat Holstenius pag. 90. inscriptione veteri: C. JULIO C. F. CLU. PROCULO TIFERNIS TIBERINIS, supple, oriundo.

Iguvium proximum succedit, Tabulae *Agrubium*, hodie *Engobio*. Caesar Civ. I. cap. XII. *Diffusus municipii voluntati Thermus cohortes ex urbe educet: Curio, omnium summa voluntate, Iguvium recipit*. Municipium ergo fuit, & antiquum oppidum. Siferum quoque apud Nonium in APISCI ex Hist. lib. IIII. *Postero die legatos Iguvium apiscunt*. Silius lib. VIII. vers. 459.

Narnia, & infestum nebulis humentibus olim
Iguvium.

Oppidani Plinio sunt *Iguvini*: etiam Caesari dicto loco, *certior factus, omnium esse Iguvorum optimam erga se voluntatem*: & inscriptione Grut. p. 347. n. I. IGUVINORUM. Cicero autem pro Balbo cap. xx. dixit etiam in mss. *foedere Iguvinationum*.

Tuscanum deinde, Ptolemaei Τῦσκαν, unde Plinii *Tuscani* sunt, Cluverius ad Tiberim sed dubitanter, ponit. Ait enim, *forte apud ripam illam Tuscanum fuisse*. Sed supra ostendit.

ostendimus, Holstenium trans Apenninum ad Cesanum fluvium illius rudera, ut opinatur, invenisse. *Arna* ex adverso Perusiae, prope Tiberim, Ptolemæi Ἀρνα. Silius lib. viii. vers. 457.

His urbes, Arna, & latis Mevania pratis.

Oppidani *Arnates* Plinio. Hodie Civitella d' Arno. Trans Clusium flumen, qui in *arnam* influit, *Assium* est in monte, nunc Assisi, servato vocabulo, Ptolemæi Ἀσίσιον, ex quo Plinii sunt *Assinates*. Municipium fuisse inscriptio docet, Grutero pag. 21. num. referente, MUNICIPIUM ASISINATIUM. Procopio lib. iii. B. Goth. cap. iii. sunt Ἀσισῖνοι. Prope Tiniae confluentem *Vettona* fuit, Tabulae *Vettona*, inter Perusiam & Tuder. Incolas Plinius *Vettonenses* dixit: & inscriptio Grut. p. 487. n. 2. PATRONO ET CURATORI R. P. VETTONENSIIUM.

Hispellum paullo plus in ortum ab Asisio recedit, Strabonis Εἰσπέλλον, Ptolemæi Ἡσπέλλον. Latini *Hispellum* scribunt. Plinius lib. iii. cap. xiv. *Intus Hispellum, Tuder*. Hyginus de Limitibus, *colonia Julia Hispellum*. quod etiam ex lapide ita Gruterus p. 51. n. 1. profert: II. VIR QUIN. COL. JUL. HISPELLI. Silius lib. viii. vers. 458.

Hispellum, & duro monti per saxa recumbens Narnia.

Coloni *Hispellates*. Plinius lib. viii. epist. viii. *Balineum Hispellates, quibus illum divus Augustus dono dedit, publice praebeant, & hospitium*. Nec non iidem *Hispellenses* dicebantur. Inscriptio Fulginienf. in Sponii Miscell. erud. Ant. p. 183. HISPELLENSES, GUVINI.

Ad Tiniam amnem *Fulgina* est sive *Fulginium*, hodie Fuligno. Silius lib. viii. vers. 460.

Iguvium, patuloque jacens sine mœnibus arvo

Fulgina.

Altera forma Appiani est, qui lib. v. Civil. p. 1100. Φουλκίνιον scripsit, additque CLX. radiis a Perusia distare. Oppidani Plinio sunt *Fulginates*: inscriptione jam ex Sponio citata sunt æque FULGINATES, tamquam a *Fulgina* sit trisyllabo. Alia tamen Grut. p. 347. n. 1. legitur PATRONO CIVITAT. FORO FLA. FULGINIA. ITEMQUE ICUVINORUM, quod legendum videtur *Fulgineatium*. Itin. Hierosolym. *Fulginis* est multitudinis numero & calu sexto contracta.

Ubi Tiniae Clitumnus miscetur, ei adposita est *Mevania*, cuius oppidani *Mevenates* dicti Plinio: etiam inscriptione, quam Sponius Erud. Antiq. Misc. p. 183. transcripsit, MEVENATES. Dives *Mevania* armentorum albo colore, quæ sacrificiis alebantur.

Silius lib. viii. vers. 457. - - - *latis Mevania pratis.*

Lucanus lib. i. vers. 473.

- - - *tauriferis ubi se Mevania campis.*

Explicat.

Causa coloris Clitumni aqua, qui ibi Tiniae miscetur. Virgilius lib. ii. Georg. vers. 144.

Hinc albi, Clitumne, greges, & maxima taurus Victima.

Est autem *Clitumnus*, ut Plinius lib. viii. epist. viii. fons pluribus venis inter Hispellum & Spoletium, ex quo flumen emanat brevi post spatio amplissimum, etiam patiens taurum. Adjacet templum priscum & religiosum, quo Clitumnus deus amictus ornatusque prætexta stat, quem Iovem Vibius Sequester interpretatur. Commodus amnis-gnendis alendisque victimis, ut ex Virgilio modo ostendimus. Addo Siliii testimonium lib. viii. vers. 451.

- - - ingentem perfundens flumine sacro
Clitumnus taurum.

Amnis *Tinia*, Straboni ὁ Τενίας, p. 175. nunc Tupino, cui miscetur Clitumnus, eodem vers. 453. inter amnes, qui in Tiberim properant, numeratur ita

- - - *Tiniaque inglorius humer.*

Prope fontes *Tiniae* est *Nuceria*, nunc Nocera, cognomine *Camellaria*, ut in Tabula Peutingeriana est: Strabonis Νεκυρία: Etiam Ptolemæi, qui καλόνια addit, quod quidam ex cognomine καμελαρία suspicantur pravatum esse. nam Plinius sæpe notato loco: *Nucerini cognomine Favonienses & Camelani*: id quod Tabulae cognomen suspectum corruptionis tacit. An Favoniensis Nuceria sit eadem quæ Camelana, & sic duo cognomina unius oppidi, dubitatur. Ait tamen Cluverius, quia Plinius non addiderit, quod alibi hoc capite solet, & alii.

Forum quoque *Flaminii*: in hoc tractu fuit, Strabonis Φόρον Φλαμίνιον, qui cum Nuceria conjungit: Ptolemæi Φόρον Φλαμίνιον. Hieronymus chronico: *Callus & Volturnus, quem adversum Aemilianum, qui in Massiæ res novas moliebatur, ex urbe profecti essent, in Foro Flaminii, sive ut alii putant, Interamna, interfecisti sunt.* Supra laudata ex Sponii Miscellaneis inscriptione in Umbriae populis recensentur etiam FOROFLAMINIENSIS Cluverius anxie locum inquit: juvat Holstenius, in Tabula post *Forum Flaminii* m. xvi. sed vi legens passuum millia. Hierosolymitano itinere hæc sunt

Civitas Trevis

Civitas Fulginis

Civitas Foro-flamini

Civitas Nuceria

M. V.

M. III.

M. XII.

Trebia propinqua est, unde Plinii *Trebiates*. In Hierosolymitano *Trevis*, id est Trebis, ut jam ostensum est. Hodie *Trevi* in colle inter Fulginium & Spoletium, sed propinqua illi. *Spoletium* autem colonia, cujus deductionem Vellejus lib. i. cap. xiv. & Epit. Livii xx. descripserunt. Livius lib. xxii. cap. ix. *Hannibal per Umbriam usque ad Spoletum venit.* Florus lib. iii. cap. xxi. in splendidissimis Italiae municipiis numerat. Incolæ *Spoletini* Plinio: & *populus Spoletinus* Cicconi pro Balbo cap. xxi. Et Inscript. Græc. p. 476. n. 7. ORDO SPOLETINORUM: quod a *Spoletium* formatur, non a *Spoletum*: & perperam quidam libri, recentem adpellationem *Spoletio* imitati, exhibent.

Tuder oppidum, nunc Todi. Strabo τῶδε. Plinius: *Intus Huspellum, Tuder.* Tabula itineraria, *Tuder* inter Vetonam & Ameriam. Silius lib. vi. vers. 645.

Decemque lateri pendet Tuder. - - -

Frontinus: colonia *Fida Tuder*. Posteriores *Tudertem* dixere. vide Paul. Diaconum lib. iv. cap. viii. Incolæ *Tudertes*, singulatim *Tuders*. Plinius lib. ii. cap. lvii. *ab Amerina & Tuderibus.* Gruter. pag. 19. inscr. 6. POPULI TUDERTIS. Et Silius lib. vi. vers. 222.

Et Grad viculam celsa de colle Tudertem.

Dieta inscriptione apud Sponium p. 183. TUDERTINI.

Inter Tuder & Spoletium sunt *Carfula*, sed in austrum nonnihil deductæ, ix m. p. ab Narnia, xxi a Mevania, ut Holstenius calculum posuit. Strabonis sunt Κάρεα. Tacitus Hist. iii. cap. lx. *Deces partium in Carfulas venire, paucos ad requiem dies sumunt.* Hodie diversorium Carfulanum in rudibus est. Gentile Carfularum est *Carfulanum* Plinius lib. i. epist. iv. *Quantum copiam in Oriclano, in Narniensi, in Carfulano, in Perusino.* Hoc Tiberim devertit *Amerina*, nunc Amelia. Cicero pro Roscio

vii. primo diluculo nuntius hic Amerianus venit. Ptolemæus Azgiz. Plinius lib. iii. cap. xiv. extremo: Ameriam Cato ante Persei bellum conditam annis 1000000LXIV prodidit. Municipium fuisse, Cicero dicta oratione testis est cap. vi. Sex. Roscius, pater hujus municipis Amerinus fuit, genere, & nobilitate, & pecunia non modo sui municipii, verum etiam ejus vicinitatis facile primus. Et inscriptio Grut. p. 485. n. 5. PATR. MUNIC. AMERINAE. Augusti lego ager Amerinorum, ut Frontinus prodidit, veteranis est assignatus.

Ad Narniannum *Narnia* est, hodieque Narni dicta, a Plinio & Ptolemaeo Umbriae adscripta, quamvis, ut nunc est, posita in ripa leva extra limitem. Vetus nomen illius *Nequinum* fuit. Plinius cap. xiv. *Narnienses, quod oppidum Nequinum antea vocabatur.* Lavius lib. x. cap. ix. *Alter consul in Umbria Nequinum oppidum circumfedit.* Et quia in limite, coloniam adversus Umbros accepit, & novum a flumine nomen. Ibidem cap. x. *Nequinum in disianum populi Rom. venit. Colonia eo adversus Umbros missa, a flumine, Narnia appellata.* Hinc duplex gentile. In tabula triumphorum Capitolina NEQUINATES: & apud Gruterum p. 387. ORDO NARNIENSIVM. Situm Silius lib. viii. vers. 458. delinavit,

Hispellum, & duro monti per saxa recumbens
Narnia.

Supra Narniam, ad idem flumen, aut in ipso, *Inter amna* est, Nare circumflua. Varro L. L. lib. iv. cap. v. *Oppidum Interamna dictum, quod inter amnes est constitutum.* Strabo in Umbria *Interamna*. Tacitus Hist. iii. cap. LXIII. *pars Narnia, pars Interamna* *habitare jussi.* Incolæ *Interamnates.* Idem annal. i. cap. LXXIX. *Interamnates disseruere,* *per amnes fecundissimos Italiae campos, si amnis Nar (id enim parabatur) in rivum diductus* *superstagnauisset.* Quum vero plures sint *Interamnæ*, hi *Nartes* tuere cognominati. Plinius in Umbria: *Interamnates, cognomine Nartes.* Et inscriptione veteri apud Gruterum p. 411. n. 3. PATRONO MUNICIPI INTERAMNAT. NART.

Tandem *Ocriculum*, cujus situm ita Strabo descripsit : ὁ Νὰρ ποταμὸς συμβαίνει τῇ
 ἑσπέρῃ μικρὸν ὑπὲρ Οὐκρίων, *amnis Nar paullo supra Ocriculos Tiberis fluit.* nam pluraliter
 ὁ Οὐκρίων eadem pag. 157. dixit. Latini veteres *Ocriculum*. Livius lib. xx. cap. xi.
 quam ad *T. b. rim circa Ocriculum prospexisset agmen.* Tacitus lib. iii. Hist. cap. lxxviii.
 aggressus *Narnia Ves. asiani exercitus*, festos Saturni dies *Ocriculi* per otium agitabat. Et Plinius
 lib. vi. epist. xxv. *Scribis, Robustum cum Attilio Scauro Ocriculum usque commune iter perc-*
gisse. Et Ptolemæus quoque eadem forma Οὐκρίωνων scripsit. Vulgare nomen est *Otrico-*
li, a quo et etiam in libros Taciti irrepsit, a quo ex mss. Th. Ryckius purgavit. Situm
 eum est ultra Narem, Romam versus; nec minus vero in Umbria a Plinio & Ptolemæo
 censetur. Quod argumento est, Umbriæ fines Narem ex parte transgressos fuisse. Gen-
 tile ejus, *Ocriculani*, auctore Plinio : & inscriptione, quæ Ocriculi exstat, qua de
 PATRONE MUNICIPI patre dicitur THERMAS OCRICULANIS A SOLO EXSTRUCTAS
 SUA PECUNIA DONAVIT. Ceterum Flaminia via per hæc oppida hoc ordine & distantia
 ducitur Antonino duce, itinere ab Urbe per Picenum Anconam,

<i>Oecriculos</i>	M.	P.	XLVII.
<i>Narniam</i>	M.	P.	XII.
<i>Ad Martis</i>	M.	P.	XVIII.
<i>Mevaniam</i>	M.	P.	XVI.
<i>Nuceriam</i>	M.	P.	XVIII.

AGER PICENUS.

Umbriam ab ortu solis excipit *Picenum*, sive ut sæpius vocatur, *Ager Picenus*. Cæsar Civ. i. cap. xii. *delectum toto Piceno habebat*. Plinius lib. iii. cap. xiii. *Quinta res Piceni est*. Et ne agrum subaudiri putes, ecce Florus lib. iii. cap. xviii. nominat casu: *quum omne Latium atque Picenum, Etruria omnis, atque Campania, postremo Italia contra matrem ac parentem urbem consurgeret*. At Cicero & Sallustius semper, puto, *Picenum agrum* dixerunt. Vide illum in Catil. ii. cap. ii. & xii. pro Sulla cap. xix. Philipp. v. cap. xvi. Offic. iii. cap. xviii. & alibi: hunc Catil. Belli cap. xxvii. xxx. xlii. lvi. Etiam Livius lib. xxi. cap. ix. *in agrum Picenum avertit iter*: & Tacitus Hist. iii. cap. xlii. *qua Picenus ager Hadria adluitur*. Silius simili modo lib. viii. vers. 425.

Et qui Picena stimulat telluris alumnos.

Populus *Picentes* sunt, diversi a Picentinis ad mare inferum: quamvis Græci & illos *Picentes* adpellitant. Cicero pro Sulla cap. viii. de Asculano genere differens, *Aut decem Picentes solos non esse peregrinos*. Livius lib. x. cap. x. *factus ictum cum Picenti populo* & Prudentius passione Hippolyti vers. 206.

Indigena, & Picens, plebs & Etrusca venit.

Tam amplæ multitudinis hic populus fuit, ut Plinius dicto loco *trecenta sexaginta milia Picentium in fidem populo Romano venisse* referat. Fines in ora ab Aesi flumine sunt usque Prætutianos, si proprie Picentes intelligamus. Ibidem Plinius: *Tervium, quo finis Prætutiana regio, & Picentium incipit*. Laxe autem si Picenum capias, & Prætutianum & Hadrianum agrum comprehendet. Itidem Plinius eodem loco: *Tenuere Picentibus Aterno amne, ubi nunc ager Hadrianus*. Superiori parte ab Apennino Umbri excludunt Camerinum usque, ut supra exposuimus: inferiore latius a mari ad montes habitabant. Strabo lib. v. pag. 166. *αἰχῆσι δὲ τῶν ὄρεων ἀρξάμενοι μέχρ' ἢ πεδίων καὶ τῆ θάλαττης, ἤλθον ἀπὸ τῶν ὄρεων* [Picentes] *usque ad campos & mare*. Nomen deductum ab *ave pico*, quo duce in has oras ex Sabinis venisse referuntur, ibidem Strabo explicavit, & Festus in *Picena regio*.

Prima urbs in ora *Ancona* est, & situ & nomine suo hodieque notissima. Iterum Strabo *πύλος Ἀγκῶν Ἑλλήνισ, Συρακουσίων κτίσμα, τῶν Φυγόντων τῆ Διορίσας τυραννίδος*, *Græcis ab Ancona, a Syracusanis condita, Dionysii tyrannidem fugientibus*. Nominis rationem Pomponius Mela lib. ii. cap. iv. ex situ declarat. *Illa, inquit, in angusto duorum promonteriorum ex diverso concunium inflexu, cubiti imagine sedens, ideo à Græcis dicta Ancon*. Græcis enim hujus urbis nomen Ἀγκῶν est, Latinis pluribus *Ancona*. Cicero lib. xvi. epist. xii. *Prætorium, Anconam, Arretium occupavit*. Cæsar Civ. i. cap. xi. *Pisaurum, Fanum Anconam singulis cohortibus occupat*. Livius lib. xli. cap. i. *Adversus Illyriorum classem creanti ducenti navales erant, qui tuenda xx navibus maris superi ora, Anconam velut castrum haberent*. Et Plinius dicto loco suum Melam sequutus in nominis interpretatione *Colonia, inquit, Ancona, adposita promontorio Cumero in ipso flectentis se ora cubito*. I. Catullus carm. xxxvi. ad Venerem, ibi templum habentem,

Quæque Anconam, Cnidumque arundinosam

Colis, quæque Ἀμαθύντα, quæque Γολγος.

Nec aliter antiquis inscriptionibus est quam ANCONA, & II. VIR ANCONAE. V. Grut. p. 301. & 452. n. 9. Alii poëtae autem Græcos imitantur. Lucanus ii. vers. 402.

Δαίμων

- - Dalmaticis obnoxia fluctibus Ancon.

Et Silius Italicus lib. viii. vers. 437.

*Stat fucare colus nec Sidone vilior Ancon,
Murice nec Libyco.*

nam & purpura Anconæ tangebatur. Et græcissans Atticus ad Ciceronem lib. vii. epist. xi. ineunte; *Anconem amisimus*. Sic enim in mss. est. Gentile Balbus & Frontinus ita formant, *Ager Anconitanus*.

Numana xlii millibus in Tabula ab Ancona. Mela lib. ii. cap. iv. *Piceni litora excipiunt: in quibus Numana, Potentia, Cluana, Cupra*. Et Plinius eodem cap. xlii. *Numana a Siculis condita*. Silius dicto libro, vers. 432.

Hæc & quos pascunt scopulosa rura Numana.

Municipium fuit: *Numanates* municipes. Inscriptione veteri apud Gruterum pag. 446. n. i. MUNICIP. NUMANAT. Nunc *Humana* vulgo vocitatur.

Potentia in illo litore sequitur. Mela modo cognitus. Plinius inverso ordine procedens: *Cluana, Potentia, Numana*. Cicero extrema oratione de Arusp. Responsis: *eodem fere tempore factus in agro Piceno Potentia nuntiatur terra motus horribilis*. Strabo & Ptolemæus *Ποτεινία*. Tabula inter Anconam & Potentiam flumina præfert *Aspian* & *Misconem*: & post Potentiam aliud *Misum* cum loco *Sacrata*, nunc Porto de Montefanto.

Cluana oppidum Melæ & Plinio, quorum verba supra commemoravimus, in maritimis recensitum. Et quia ostiis fluviorum solemne adponi oppida, hoc fortan ad ostium amnis fuit, qui nunc Chiento dicitur, Cluverio *Flnsor* Tabulæ videtur, de quo nomine nihil certi dici potest, quia nemo præter auctorem Tabulæ memoravit.

Firmum oppidum, nunc Fermo, paullo intus situm & reductum a mari, colonia vetus. Paterculus lib. i. cap. xiv. *Initio primi belli Punici Firmum & Castrum colonis occupata*. Pompejus Domitio proconsuli (lib. viii. ad Attic. post epist. xii.) *quod audieris, Caesarem Firmo progressum in castrum Truentinum venisse*. Et Ptolemæus in mediterraneis *Φίρμυον* ponit. quæ contra Melam notanda sunt, qui tantummodo *castellum Firmum* refert, oppidum cum castello confundens, quæ Strabo optime distinxit. Cum oppidis enim quæ in ora, καὶ Φίρμυον Πικηνόν, etiam *Firmum Picenum* recenset, quia non longe a mari recedit. Quæ Strabonis appellatio, conjungens urbi regionis nomen, aut ab aliis ejusdem vocabuli distinguens, etiam antiqua inscriptione, quam Gruterus p. 533. n. 5. profert, adprobatur, NAT. COL. FIRM. PICENO, id est, natus colonia Firmo Piceno. Addit Strabo, *Φίρμυον ἢ τούτης, καὶ σελῶν, navale vero hujus [urbis] dicitur Castellum*. Hoc Plinius dixit *Castellum Firmanorum*. Sic enim oppidani dicebantur seu coloni. Plinius alter lib. vi. epist. xvi. *Regas, ut agam Firmanorum publicam causam; quod ego adnitar*.

Cupra Maritima, si ad flumen fuit & ostium, quod primum est ad fidem; ad illud fuit quod nunc *Afone* appellatur. Ptolemæus *Κύπρα Μαρτίμα*, quod cum inscriptione, a Grutero p. 108. n. 7. prodita, consentit, ANNIUS CRISPINUS CUPRA MAR. Plinius in ora: *Cupra oppidum, Castellum Firmanorum*. Mela in Italia: *Numana, Potentia, Cluana, Cupra, urbes*. Cognomen *Maritima* discernit a Cupra Ptolemæi altera, quam in eodem Piceno intus posuit, *Montianam* cognominatam. *Cupra* autem nomen est *Κύπρα*, quod in Junonis nominibus Etruscis conditoribus erat. Strabo lib. v. pag. 166. *ἡ Ἐχὺν ἑστῶσα καὶ πρὸν καλεῖται, Junonem illi [Etrusci] Cupram, sive Cypram, nominant*. De quo nomine, Hadriano facta inscriptio testatur (Grut. p. 1016. n. 2.) *TEMPLUM DEAE CUPRAE RESTITUIT*: quod Straboni est τὸ τὴν Κύπραν ἱερὸν, *Cupra forum*. Et Silius lib. vii. vers. 433.

Et quæis litoræ fumant al. eria. Caprea.

Amnis *Truentius* deinceps est proximus, cui intrus, ubi *Castellanum* flumen receptum *Alculum Picenum*, caput regionis, adpositum est: in ora *Castrum Truentinum*, quod sup in *Firma*, Pompejo auctore, memoravimus. Pomponius dicto loco: *Castella, Firma Hadria, Truentinum: id est fluvia, qui praterit, nomen est.* Plinius: *Truentum cum amne* Strabo: *Τρεντίου ποταμὸς, καὶ πάλαι ἐπώνυμον, Truentinus amnis, et oppidum eiusdem nominis.* Ptolemæus tantum ostia Truentini, *Τρεντίου ποταμὸς ἐνβολὰς*, sine oppido memorat. Id quod flumen nunc Tronto, contracta voce ex Truento, nominatur. Inter hoc & Vomannum flumen, quod itidem nomen retinet, tria mediocria flumina incedunt, quæ vulgo creduntur nominatim a Plinio referri, quippe, ut a Frobenio & alii est editum, post Truentum, oppidum & amnem, expositum ait: *Flumina, Albulæ, Suanæ, Heluinæ, quo finitur Prætutiana regio, et Picentium incipit.* Joannes autem Hæduinus, rejectis his tamquam spuris, ex septem codicibus mss. ita legit: *Flumen Albulæ: Tervium, quo finitur Prætutiana regio, et Picentium incipit.* Tervium autem ipsius oppidi nomen est, non fluminis. Adde ejusdem Emendat. lxxiv. lib. iii.

Hic finis est oræ Picentium proprie sic dictæ: *Prætutiorum* incipit inter prædicta flumina, & Vomano finitur, qui limes est agri Hadriani. Simplex *Prætutiorum* nomen nobis Ptolemæus reliquit, quum de Vestinis tradit, esse ἀνατολικωτέρης Πραιτουτίων, *magis orientales quam Præutios.* Et Silius lib. xv. vers. 568.

Tam qua viliferos domitat Prætutia pæbes

Lata laboris agros.

Inde *Prætutianus*. Livius lib. xxi. cap. ix. *Prætutianum Hadrianumque agrum* de quo Plinius lib. iii. cap. xiii. *Flumen Vomannum: ager Prætutianus Palmenfisque.* Corruptum est Polybius, cujus lib. iii. cap. lxxxviii. eadem historia, quam Livius transcripsit, Hannibal Πρετετιανὴν καὶ Ἀδριανὴν χώραν vastasse dicitur. Consona tamen & Ptolemæo corrigendo prodest, in quo perperam Πραιτουτίων legebatur. Longius hic ager ad interiora recedit, & Ptolemæus ut Vestinos magis orientales Prætutiis; ita hos ἀνατολικωτέρης Μαρσῶν, *orientales magis, quam Marsoi*, ponit. Hi autem sunt populi mediterranei. Ager vero *Palmenfis*, quem Prætutiano Plinius conjungit, haud dubie illi implicitus fuit, nec definiri potest facile, cujus nulla, præter hanc Plinii, usquam exstat memoria. Sed in oram revertamur.

Castrum ibi in Prætutiorum finibus, saltem prope illos, est colonia vetus. Velleius lib. i. cap. xi. *Initio primi belli Punici Firmum et Castrum coloniis occupata.* Livius epitomæ xi. *Coloniae deductæ sunt, Castrum, Sena, Hadria.* Et Strabo ac Ptolemæus *Κάστρου* in his oris habent, & hic quidem distincte in maritimis. Plinius lib. iii. cap. xiii. *Flumen Vomannum, ager Prætutianus Palmenfisque. Item Castrum novum, flumen Batinum, Truentium cum amne.* Itinerariis quoque *Castrum novum* adpellatur, & itinere ab Urbe per Picenum, xii. m. p. a Castro Truentino ponitur: in Tabula xxiv. ab Aterno. Ita dicuntur *Castrum*. Balbus de Limitibus *Ager Caprensis, Truentinus, Castranus.* Flumen autem *Batinum* Plinii ignotum est, saltem perquam dubium. mss. aliquot, Hæduino teste, *Vibatunum* ferunt: ipse intelligit *Matrinum* Strabonis & Ptolemæi, quo nomen *Macrinum* in Tabula itineraria vocatur, etiam in mss. Ptolemæi Vaticanis Holstenio testante p. 136. Quid si idem est, oportet turbatum Plinii ordinem esse qui inter Castrum novum & Truentum ponit; nam Ptolemæus & Strabo de loco fluminis consentiunt, quod ultra castrum sit, Aterno propinquum. Strabo etiam clarissime

Matrinus amnis ab Hadrianorum urbe profluens, navale Hadria habet nomine secum conveniens. Quod navale *Macrinum* est Tabulae, vii millibus distans ab Hadria, nunc Porto Atri. Intus ad idem flumen, ad cuius ostia Castrum novum fuit, situm est oppidum *Teramo*, Ptolemaei in Præutianis *Ἰντερπυρία*, hodie corrupto nomine *Terano*, ex quo de situ latis constat.

Ut vero Hadriam urbem ab ortu Matrinus præterfluit, ita ab occasu solis major fluvius *Vomanus* decurrit, hodieque dictus *Vomano*. Plinius, *flumen Vomanum*: Silius lib. iii. vers. 438.

- - - - statque humectata Vomano
Hadria.

Itra Matrinum, post aliquot minores, est *Aternus* fluvius, nunc Pescara dictus, Paulo Diacono lib. ii. cap. xix. *Piscarius*, unde recens nomen depravatum est. Strabo in oppido *Aterno* (quod vero in ripa Marrucinatorum est) id *ὀμώνυμον τῷ ποταμῷ* dicit, ejusdem vocabuli, quo amnis utitur, cuius ostio adpositum est. Ptolemaeus, *Ἀτέρων ποταμὸς ἑσθλὸς*, *Aterni fluminis ostia*. Plinius sæpe dicto loco: *Tenere ab Aterno amne Picentes*. *Ater*, ut novissime Jac. Gronovius e mss. correxit, *Ater* [Truentino] *Frentani jam Matrinus habent ac Aterni fluminis ostia*. Olim hic fluvius Picetum laxè dictum terminavit, ut ex Plinio intelleximus, & de Piscario suo, qui idem est, dicto loco Paullus Langaardus prodidit.

Hæc de maritimis. Mediterraneâ Piceni nunc ingrediamur. *Auximum* primum ab ævi oppidum, nunc Osimo sive Osmo. Tabula *Ausimium*: Balbus de Limit. *Ager Ausimatis*: Strabo, *Ἀυξίμων πόλις μικρὴν ὑπὲρ τῆς θαλάττης*, *Auximium oppidum, paululum supra mare*. Verum & antiquum nomen *Auximum*. Cæsar Civ. i. cap. xii. *Cæsar Auximum proficiscitur*. & cap. xiii. *Decuriones Auximi ad Attium Varum frequentes accedunt*. Vellejus Paterculus lib. i. cap. xv. *Auximum in Picenum coloni missi*. Plutarchus in Pompejo pag. 621. *ἐν Αὐξίμῳ πόλει*. Et Lucanus lib. ii. vers. 466.

- - - admota pulsarunt Auximon alæ.

Coloni *Auximates*. Cæsar dicto cap. xiii. *Auximatibus agit gratias*. Et Gruterus pag. 372. inscr. 4.

L. AURELIO MARCIANO
AUG. LIB. EXCEPTORI
AUXIMATES.

Cingulum a Labieno constitutum vel munitum civili bello. Cæsar Civ. i. cap. xv. *Etiamsi Cingulum, quod Labienus constituerat, suaque pecunia exadificaverat, ad eum [Cæsarem] legationem*. Cicero, Attici verbis, lib. vii. epist. xi. *Cingulum, inquit, nos tenemus: ad eum amissimus*. Nomen & hodie superat Cingolo. Oppidani Plinio *Cingulani* sive *Frontino Cingulani ager*. Qualis ante civile bellum locus fuerit, ignoratur, quoniam Silius est Italici ad civile bellum in Punico, quum ab. x. vers. 34. scripsit,

- - - celsæ Labienum Cingula

Septempeda, Strabonis & Ptolemaei Σεπτέμπεδα, Frontini de Colon. *Septempeda oppidum*. Situm Antoninus itinere ab Urbe Anconam ita ostendit:

<i>Nuceriam</i>	M. P. CXI.
<i>Prolaqueum</i>	M. P. XVI.
<i>Septempeda</i>	M. P. XV.
<i>Trea</i>	M. P. IX.
<i>Aximum</i>	M. P. XVIII.
<i>Anconam</i>	M. P. XII.

Municipium fuit. Gruter. p. 308. inscr. 3. FLAM. PERON. MUNICIPI SEPTEM. Municipes *Septempedani*. Idem pag. 284. inscr. 4. ORDO SEPTEMPEDANORUM.

Treja municipium, Antonini *Trea*, uti jam vidimus: unde *Treensis ager* Frontino de Colonis, at municipes Plinio *Treenses*. In lapide veteri, Grutero auctore p. 446. IL. ORDO ET PLEBS TREIENS. Locus ex itinere jam monstratus fuit.

Urbs Salvia, hodie Uibisaglia: Ptolemaei Οὐρβη σαλονία: Balbus de Limit. *Ap. Urbis Salvienfis*. Tabula

Aufiano - - *Ricina* XIIIII *Urbesalvia* XII.

At Plinius lib. III. cap. XIIII. extr. *Urbesalvia Pollentini*. Fuit quippe etiam in Piceno quæ POLLENTIA. Livius lib. XXXIX. cap. XLIV. Eodem anno colonia duæ, *Pollentia Picenum*, *Pisaurum in Gallicum agrum*, deductæ sunt. Alia est illa *ferax fuscæ Pollentia*, ut Silius ait lib. VIII. v. 598. de qua in Liguria diximus. Hæc autem Piceni aut eadem est, *Urbesalvia*, quod Harduino placet: aut proxime illi conjuncta, quod cum Camillo Lilio Holstenius censet, ut, ob vicinitatem, in unam quasi civitatem coaluisse videantur, quod ex vestigiis ajunt demonstrari. Fluctuat Cluverius, dirimendo illas, & longius separando.

Tollentium, quod nomen hodie superat, municipium fuit, ut in veteri lapide, Grutero p. 194. referente, incisum est, PRAEF. FABR. MUNICIPI. TOLLENTIN. Municipes Plinio sunt *Tollentinenses*: Balbo de Limit. *Ager Tolentinus*.

Ricina, oppidum, sero colonia sub Severo facta. Vetus Tabula, *Ricina*, Plinius, *Ricinienses*. Vestigia II. vel III. nr. p. a Macerata ad fluminis Potentiae ripam dexteram sunt, Holstenio monstrante pag. 137. Marmore ad Maceratam invento (Grut. p. 295. n. 5.) COLONIA HELVIA RICINA CONDITORI SUO. Et Jac. Sponii Miscell. E. A. p. 177. PATRONO COLONIAE RICINNIAE HELVIAE IN CUJUS CUR. ET OF. F. BENEMERITO RICINNATI HELVIANI SUA IMPENSA IN FORO CAESAR. D. D.

Faleria sive *Falaria*. Plinii sunt *Falarienses* lib. III. cap. XIIII. at ænea tabula, quam Gruterus p. 1082. n. 2. descripsit, DECURIONIBUS FALERIENSIVM EX PICENO. Hæc *Falleroni*, ubi tabula illa exstat. Balbus de Limit. *Falerionensis ager*.

Asculum Picenum, hodie Ascoli, noto situ. Cæsar Civ. I. cap. XV. cum his duabus [legionibus] *Asculum Picenum proficiscitur*. Græci Ἀσκλον, Strabo, Plutarchus, Stephanus, at Ptolemæus Latino mare Ἀσκλον. Locus natura munitus. Strabo p. 166. lib. V. τὸ Ἀσκλον τὸ Πικριν ἐκφυμένωτατον χωρίον, καὶ ἐφ' ᾧ κεῖται τὸ τεῖχος, καὶ τὰ ἐκφυμένα ὅση στρατοῦ εἶναι βέλτερον. Caput fuit Piceni. Plinius dicto loco: *Super id [castellum Firmanorum] colonia Asculum, Piceni nobilissima, intus*. Et lib. I. cap. XIX. *Domus Picentes, & caput gentis Asculum*. Coloni, *Asculani*. Cicero in Bruto cap. XLVI. *Optimum eloquentissimum extra hanc urbem T. Letæus Barrus, Asculanus, cujus sunt aliquot orationes*. *Asculum*

Asculi habita. Gruter. pag. 465. n. 10. PATRONUS COLONIAE ASCULANORUM. Municipium etiam fuisse, probant illa Ciceronis pro Sulla cap. viii. *Est ipse [Torquatus] a*
uerno genere municipalis honestissimi ac nobilissimi generis, sed tamen Asculani.

Cupra Montana intus sita, e regione Cuprae Maritimae. Ptolemaeus in mediterraneis
Piceni: *Κύπρα μοντάνα*. Plinius dicto loco: *Cuprenses, cognomine Montani*. Balbus de
limit. *Ager Cuprensis, Truentinus, Castranus, Aternensis lege Augustea sunt adsignati.*
tum ex relatione episcopi ejus loci ostendit Holstenius p. 137. Tandem sunt *Pausulae*.
Tabula: *Pausulae viii Potentia*. Balbus, *Ager Pausulensis*. Plinius, *Pausulani*. In
deribus Pausularum nunc oppidum *Monte dell' Olmo* existare, fide Camilli Lillii adfir-
at Holstenius p. 137.

Quod reliquum est, aliquot dubia loca, quae ad Picenum referuntur, ne praeterea-
us, institutum admonet. *Novana* Plinii dubitatur, fueritne in ora, an mediterraneo
lo. Verba ejus sunt lib. iii. cap. xiii. ex vulgari incisione: *Cupra oppidum, castellum*
truentinum, & super id colonia Asculum Piceni nobilissima. Intus Novana: in ora Cluana,
uentia, Numana, a Siculis condita. Harduinus autem ita incidit: *colonia Asculum,*
Piceni nobilissima, intus. Novana in ora: Cluana, Potentia, Numana. Hinc est quod
Cluverius mediterraneis Novanam adscribit: Harduinus maritimis. Prona vulgaris
sententia: in altera durum, *Novana in ora: Cluana*. Tum aequae prona esset, si sequenti-
bus copula esset praefixa, & *Cluana, & Potentia*: aut voces transpositae, *in ora Novana,*
Cluana, & reliqua.

Deinde *Pitinum* oppidum trans Apenninum fuit: qua sede, incertum. Plinius lib. ii.
p. ciii. *In agro Pitinate trans Apenninum fluvius Novanus omnibus solstitiis torrens, bruma*
gelatur. Ignotus annis Novanus. quare *Vomanus* videtur pluribus legendum. Tabula
Atingeriana habet *Pitinum*, sed interpositum utrimque obscuris locis & aliunde non
ignitis. Cluverius prope fontes Vomanii ponit: Holstenius vestigia iii circiter m. p.
a ciuitate Aquilana existare tradit, in *Forre di Pitino*. Ad haec & *Forum* fuit in Piceno,
ejus incolae FORONOVANI in veteri inscriptione reperta Romae CIOIOCXLV. Reinesius
eam classe vi. num. CXXIX. revelavit: sed ubi illud Forum in Piceno fuerit, nemo quis-
quam, quod sciamus, adhuc prodidit. Balbus de Limit. (p. 122. ed. Gœf.) in Piceno:
Foronovani [ager] per limites & centurias est adsignatus.

Tandem & *Alba* in Piceno a Procopio memoratur lib. ii. Goth. cap. vii. *ἀμφὶ πέλιον*
ἄλβαν, ἐν Πικένοις κειμένην, circa urbem Albam, in Picenis sitam. Balbus ibidem p. 120.
Albensis ager locis variis limitibus intercisivis est adsignatus. Regius tamen cod. Procopii
Πικιανέως, quod aequae nihil illustrat. Si Albam ad Fucinum lacum intellexit, Piceni
de nimium laxos habuisse oportet.

VESTINI, MARRUCINI, PELIGNI, MARSI.

Conjunctos conterminosque populos jungamus, quos & conjungi in historiis vide-
mus. Livius lib. viii. cap. xxix. *Erat genus omne abunde bello Samnitibus par, Marsi,*
et nique, & Marrucini: quos, si Vestinus attingeretur, omnes habendos hostes. Et sic
etiam Polybius lib. ii. cap. xxiv. Primum itaque VESTINI sunt perlustrandi: qui a
montibus Vomanii, Matrini, & Aterni incipientes, in ripis illorum fluminum usque ad
Ppp mare

mare coluerunt. Ptolemæus oppida illis tribuit *Pinnam*, *Aviam*, *Angulum*: addit *Amiternum*, quod vero Sabinorum esse postea ostendemus. Plinius addit *Pelutinales* & *Aufinates*: Cluverius etiam *Aternum* ad mare, quod Marrucinis mox vindicabimus. Quinque ergo oppida indubitato Vestinorum sunt: quæ vero Livius lib. vii. cap. xxi. adjungit, *Cutinam* & *Cingiliam*; eorum situs ignoratur.

Pinna, hodie Civita di Penna, Ptolemæi Πίννα, unde *Pinnenfes* sunt Plinii. Vitruvius lib. vii. cap. iii. *Pinnam Vestinam* dixit. Est, inquit, aqua frigida genus nitrosum, ut *Pinna Vestina*, *Cistiliis*, aliisque locis similibus. Silius Italicus lib. vii. vers. 516.

*Haud illo levior bellis Vestina juventus
Agmina densavit venatu dura ferarum,
Quæ, Fiscelle, tuas arces, Pinnamque virentem,
Pasquaue haud tarde redeuntia tondet Avelle.*

Angulum oppidum, Ἀγγολὸς Ptolemæi in Vestinis; unde Plinii *Angulani* sunt. Antoninus itinere ab Urbe Anconam & inde Brundisium, inter Aterni ostia & Ortonam *Angulum* ponit, inde x; hinc xi millibus passuum remotum: quod arguit haud longe a mari abfuisse.

Avia, Ptolemæi Ἀσία, Tabulæ *Aveja* xx millibus ab Alba, quæ Fucentis videtur Cluverio esse. Prope urbem Aquilam fuit, quod ex Martyrologio Romano elucet ad xiii Kal. Novembris, *In Avienfi civitate prope Aquilam in Vestinis, natalis beati Martini levite & martyris.*

Pelutinum habuit *Pelutinales* Plinii. Oppidum sic in antiqua inscriptione est, quæ Gruterus p. 443. num. 6. profert, PELTUINI VESTINIS IN CURIA AUG. ORDINEN HABENTIBUS.

Aufina vel *Aufinum* nobis Plinius prodidit, *Aufinates* vocans incolas lib. i. cap. xii. Cum nomine convenit Ofena inter Aquilam & Pinnam sita. Cognomen *Cismontanum* addit Plinius, quod aliter, quam de Apennino respectu Romæ & Latii, intelligendum est, quia Apenninus Vestinos Sabinosque separavit. Quæ causâ etiam est, cur *Amiternum* in montibus situm, quia cis summos montes est, Sabinorum potius agro, quam Vestinorum, attribuamus, quamvis Ptolemæus in Vestinis censeat, & Martyrologi ix Kalend. Augusti scriptum sit, *Amiterni in Vestinis.*

MARRUCINI, Græcis fere e simplici, Latinis geminata littera R scribuntur. Strabon de illis gentibus in univ. lib. v. p. 167. ἔχουσι καὶ τεάτε τὴν Μαρρκίνων, μητρόπολιν. ἡ ἀντὶ τῆς θαλάττης τὴν τε Ἀτερνόν, ὁμορὸν τῇ Πικεντίνῃ, ὁμώνυμον τῷ ποταμῷ τῷ διὰ τὴν τε Ουρσίνην καὶ τὴν Μαρρκίνην, *Habent etiam Teate, caput Marrucinum, ad mare Aternum, Piceno confine, & flumen ejusdem nominis, quod Vestinorum ac Marrucinum regionem disjungit.* Certum ergo de *Teate* est, Marrucinum fuisse, etiam caput illorum: & hanc solam urbem cis, quia præcipua, Plinius adsignat, *Marrucinum Teatini*, dicens. Laudat Silius lib. vii. vers. 520.

*Marrucina simul Frentanis æmula pubes
Corfini populos, magnumque Teate trahebat.*

quamquam Corfinium in Pelignis est. Et lib. xvi. vers. 457.

- - - cui nobile nomen

Marrucina domus, clarumque Teate ferebat.

Antoninus itinere ab Urbe Hadriam per Valeriam viam,

<i>Tibur</i>	M.	P.	XX.
<i>Caracolos</i>	M.	P.	XXII.
<i>Albani Fucentiam</i>	M.	P.	XXV.
<i>Cerfenniam</i>	M.	P.	XXIII.
<i>Corfinium</i>	M.	P.	XVII.
<i>Interbromium</i>	M.	P.	XI.
<i>Teate Marrucinum</i>	M.	P.	XVII.
<i>Hadriam</i>	M.	P.	XIII.

Hodie *Tieti* & frequentius *Chieti*, ac *Civita di Chieti*, adpellatur.

Aternum oppidum, nunc *Pescara*, quamvis *Strabo* dicat *Vestinorum* esse, tamen quia in ripa *Marrucinatorum* positum, quem limitem ipse *Strabo* constituit; & commune *Pelignorum*, navale tam *Marrucinatorum* *Pelignorum*que eodem teste, quam *Vestinorum* fuit; in *Marrucinis* potius quam *Vestinis* numeramus, ne oppidum ex ripa in oppositam translocare, quod *Cluverio* visum est, necesse habeamus. *Balbus* de *Limit agrum Aternensem* memoravit. An plura oppida habuerint *Marrucini*, nullo indicio vel a geographis vel historicis est proditum. nec mirum silentium illorum, quia, eodem *Strabone* testante, hæc gentes *χωμηδὸν ζῶσιν*, in vicis habitabant magis quam in oppidis.

PELIGNI his proximi erant, quos *Sagrus* fluvius dividebat a *Frentanis*. *Strabo* dicto loco: Μεταξὺ τῶν Ὀρτων καὶ Ἀτέρνης ὁ Σάγρης ποταμὸς ὁρίζων τὰς Φρεντανὰς ἀπὸ τῶν Πελιγνῶν, inter *Ortonam* & *Aternum* *Sagrus* fluvius est, qui *Frentanos* a *Pelignis* determinat. An etiam ad mare usque coluerint, dubitari potest, quia nullum ejus habitationis indicium adparet: nisi quod communi portu *Aternensi* cum *Marrucinis* & *Vestinis* usi sunt. *Corfinium* & *Sulmonem* sunt, quæ *Ptolemæus* illis dat oppida: *Plinius* *Super-Equum* addit; sed hæc omnia a mari longius reducta sunt. *Plinius*: *Marrucinatorum Teatini*; *Pelignorum*, *Corfinienses*, *Interbromiani*, *Sulmonenses*. *Pelignus* genere *Ovidius* fuit, ac ipse de se scripsit lib. III. *Amor. eleg. xv.*

Mantua Virgilio gaudet, Verona Catullo,

Peligna dicar gloria gentis ego.

Corfinium caput *Pelignorum*. *Strabo*, Κορφίνιον, ἡ τῶν Πελιγνῶν μητρόπολις, *Corfinium metropolis Pelignorum*. Bello *Marfisco* caput *Italiae* adversus *Romam* constitutum fuit, *Italica* nomen adsumsit. Idem *Strabo* de *Italici* sociis: *Corfinium* κοινὴν ἀπασιν οἰς Ἰταλιώταις ἀποδείξαντες πόλιν ἀντὶ τῆς Ῥώμης, ὁρμητήριον τῷ πολέμῳ, μετονομαθεῖσαν Ἰταλικήν, id quod brevius *Vellejus Paterculus* enunciat: *Caput imperii sui Corfinium legerant, quod adpellarent Italicum*. Situm fuit tribus millibus ab *Aterno* flumine, quod ponte trajiciendum iis erat, qui *Asculo* *Corfinium* petebant. *Cæsar* I. *Civ. cap. xvi.* *Corfinium* contendit. *Eo* quum venisset, cohortes v. præmissæ a *Domitio* ex oppido, pontem fluminis interrumpere, qui erat ab oppido millia passuum circiter III. Ibi cum antecursoribus *Cæsaris* prælio commisso, celeriter *Domitiani*, a ponte repulsi, se in oppidum receperunt. *Cæsar*, legionibus transductis, ad oppidum constitit, juxtaque murum castra posuit. *Lucanus* lib. II. vers. 478.

At te, Corfini validis circumdata muris

Tecta tenent, pugnae Domiti.

Aberat vii millibus a *Sulmone*, qui nomen conservat: quod etiam *Tabula Augustana* ita lesinatum est, itinere a *Teate* *Sulmonem* per *Corfinium* ducente. Ex quo conjicitur, prope *Popolo* sive *Populium* oppidum exstitisse.

Sulmo, hodie *Solmona*, notum oppidum. *Cæsar* *Civ. I. cap. xvi* II. Interim *Cæsari*

nuntiatur, *Sulmonenses*, quod oppidum a Corfinio VII millium intervallo abest, cupere ea facere vellet. Silius lib. VIII. vers. 510.

- - - - - conjungitur acer

Pelignus gelidoque rapit Sulmone cohortes.

Patria fuit Ovidii, quod ipse lib. IV. Trist. eleg. IX. prædicavit,

Sulmo mihi patria est gelidis uberrimus undis.

Coloni eo missi, sed, ut videtur, post Nasonis tempora. Frontini expilator, seu quis auctor libelli de Colonia sub Frontini nomine: *Solmona ea lege est adsignata, quæ ager Efernæ.* At de hac ita ibidem: *Efernæ oppidum muro ductum: jussu Neronis est deductum.* Et Goef. ed. p. 145. *colonia Solmontina* videtur vitio barbarorum temporum Sulmonensis dicta.

Tertium oppidum Pelignorum Frontinus de Limit. *Super Equum* vocat: oppidum Plinius *Superequanos*; & iterum Frontinus p. 145. ed Goef. *colonia Superequana.* *Agri veteranis est adsignatus: sed postea Severus & Antoninus, & Commodus aliqua privatis concesserunt.* Hodie, ut Holstenius probavit, est Castel Vecchio Subrequo sive Subequo. Ad *Interbromium* Antonini, quod in Tabula est *Inter primum*, itineris ductu ad Aterni referendum.

MARSI circa *Fucinum* lacum late coluerunt, gens bellicosa, uti ex Marfico bellorum est. Fabulosam originem saltem nominis a Marfya ex Asia poetæ deducunt. Sil. VIII. vers. 503.

Sed populis nomen posuit metuentior hospes,

Quem fugeret Phrygios trans aquora Marfya Crenos.

Lacus ille *Fucinus* in Maris, jam Lago di Celano, a multis memoratus est. Virgil. Aencid. VII. vers. 759.

Te nemus Angitia, vitrea te Fucinus unda,

Te liquidi flevæ lacus.

Livius lib. IV. cap. LVII. *castellum ad lacum Fucinum vi expugnatum.* Plinius lib. XXX. cap. III. *Aqua Marcia transit Marsos & Fucinum lacum, Romam non dubie petens.* Hunc emittere Julius Cæsar tentavit, ut Suetonius cap. XLIV. refert: quod perficere conatus Claudius est. Suetonius cap. XX. *emissarium Fucini lacus perfecit.* Et Dio lib. LX. p. 67. $\frac{\pi}{2}$ λίμνην $\frac{\pi}{2}$ Φουκίνην $\frac{\pi}{2}$ $\frac{\pi}{2}$ Μαρσίων ἡθέλησε μὲν ἐς τὸ Τίβεριν ἐξαγαγεῖν, *Marsorum lacum Fucinum in Tiberim [Claudius] emittere voluit.* Ad quod opus montem perfodit inenarrabili pendio, ut Plinius lib. XXXVI. cap. XV. in maxime memorandis hujus principis laudavit. Tacitus lib. XII. cap. LVI. *inter lacum Fucinum amnemque Lirin perrupto monte, quo magnificia operis a pluribus viseretur, lacu in ipso navale prælium adornasse.* Ad lacum qui colitur *Fucentes* dicti Plinio: nescio an circumcolentes ibi, quia Alba satis vicina lacui, at cognominatur; *Albenses* tamen eodem cap. XII. lib. III. a Fucentibus distincti sunt.

Caput Marsorum *Marrubium* sive *Marruvium*, ab orientali latere lacus situm, quod ex stigiis Holstenius adversus Cluverium demonstravit p. 151. Strabo lib. V. pag. 167. & Iulius Halicarn. lib. I. p. 12. *Μαρρύιον*, id est *Maruvium* vocant. Et Silius lib. VIII. vers. 510.

Marruvium, veteris celebratum nomine Marri,

Urbibus est illis caput.

Quo inscriptio Reincsi 114. class. VI. pertinet CURATORI P. SPLENDIDISSIMAE C. TATIS MARS. MARR. id est Curatori perpetuo spl. civ. Marsorum Marrubii. Geogr. *Marrubii* Plinio: *Marrubii* Virgilio, qui lib. VII. vers. 750.

Quin & Marrubia venit ac gente sacerdos.

Altera urbs est *Alba*, septentrionali lacus latere, quæ nomen suum adservat. Quod vero plures *Albæ* sunt in Italia, hæc a lacu cognominata, cui adjacet, satis distincta est a ceteris. Plinius dicto loco: *Albensium*, *Alba ad Fucinum lacum*. Sosipater Charisius lib. i. Inst. Gr. p. 81. *Albani dicuntur ab Albano: Albentes autem ab Alba Fucente*. Inscriptio vetus Grut. p. 404. CUR. R. ALB. FUC. Antonini itinere per Valeriam, *Alba Fucentia*. Silius lib. viii. vers. 507. post versus ante adlatos de Marruvio Marforum:

- - - - interiorque per udos

Alba sedet campos, pomisque rependit aristas.

Gentile *Albenses* ex Plinio & Sosipatro cognovimus. Colonos in eam missos, Livius lib. x. ineunte, Vellejus lib. i. cap. xiv. & Appianus Hannibalic. p. 579. tradiderunt.

Cerfennia quoque in oppidis memorabilibus Marforum fuit. Posita inter Albam & Corfinium: nec vero novum forte est oppidum, sed jam tum ætate Claudii imperatoris laudatum. In Teatina columna milliaria, Jac. Sponio Misc. p. 200. referente, etiam Holstenio p. 154. de Claudio exstat:

FIAM CLAUDIAM VALER
A CERFENNIA OSTIA ATERN.
MUNIT.

Situm & distantiam iter supra in *Teate* commonstratum perspicue definit.

Ad latus occidentale lacus Fucini *Lucus* fuit *Angitia*, de quo Virgilius versu ante producto, *Te nemus Angitia*. *Nemus*, metri gratia: *Lucus* proprie dictus, cujus incolæ Plinius *Lucenses* dixit. *Angitia*, Medææ soror, cur ibi culta fuerit, prodit Silius lib. viii. a versu 499.

Aceta prolem Angitiam mala gramina primam

Monstravisse ferunt, tactuque domare venena,

Et lunam excussisse polo, stridoribus amnes

Frenantem, ac silvis montem nudasse vocatis.

Adde, quem ibi interpretis loco adhibuimus, Jul. Solinum cap. de Italia, ex C. Cœlio. Situs ex oppido, cui vulgare nomen *Luco* est, non est obscurus, quia non dubie idem est. In ipso lacu quærendum oppidum *Archippe*, haustum a lacu submersumque. Plinius lib. iii. cap. xii. *Gellianus auctor est, lacu Fucino haustum Marforum oppidum Archippe, conditum a Marsya duce Lydorum*. Vestigia etiam nunc existare adfirmant Marsi ad ripam lacus inter Transaquam & Ortuciam, ut Holstenius refert p. 154.

Anxantium, a quo Plinii sunt *Anxantini*, dicitur esse Civitas d'Antia. *Cuculum* autem, *Κύκκλον* Strabonis in Valeriæ descriptione, est Cucullo in Valle Superequana in confiniis Marforum & Pelignorum, haud procul via Valeria. Supra Cerfenniam in Valeria, Corfinium versus est *Mons Imeus* Tabulæ, & deinde *Statule*; obscura loca, & aliunde non cognita. Restant alia incerta & dubia, quæ Livius lib. x. cap. 111. memoravit. *Profectus*, inquit, *dictator cum exercitu, praelio uno Marsos fundit. compulsis deinde in urbes minus Miloniam, Plestinam, Fresiliam, intra dies paucos cepit*. Quum vero brevi post tempore, quod ejusdem libri cap. xxxiv. describitur, *Milionia* Samnitibus difficili expugnatione erepta perhibeatur, & lib. ix. cap. xxi. *Plistia* Romanorum focia ab Samnitibus oppugnata; dubitare viri eruditi cœperunt, eademne illa oppida, quæ Marsi supra tribuebantur, an Marforum alia, alia simili vocabulo Samnitium. Carolus Sigonius separavit ita, ut *Miloniam* & *Plistiam* Samnitibus daret, *Milioniam* & *Plestinam* vindicaret Marsis, veterum librorum, ut ait, & Stephanum Byzantium auctoritate fretus: cui

Milania πύλας Σαμνιῶν, *Milania* urbs est Samnitica. Quod ut de *Platina* & *Plisina* concedo; ita *Milania* & *Miliania* diversitatem, dum majora testimonia accedant, dum adducor ut credam, quum belli tempore eadem urbs, praesertim in confinio nunc in hujus gentis, nunc in alterius sit potestate.

SABINI ET AEQUI SIVE AEQUICULI.

Sabinorum gens antiquissima, de cujus nomine & sede Plinius lib. i. cap. m. *Sabini*, ut quidam existimant, a religione & decorum cultu adpellati: Volentes ad columbaroscidis collibus. Nec tantum ad lacus illos, sed usque Tiberim habitaverunt, Nare via ab Umbris, Apennino a Picentibus seclusi, Latinis, qui Latium colebant, & Aequi ab austro contermini. Strabo lib. v. pag. 157. Sabinos habitare dicit ὡς ἔτι τῆς Τιβέρος Νουμίου τοῦ λίχου μέχρις Ὀνέντιον, a Tiberi & oppido Nomento usque ad Vestinos. Nomen Nomentum terminus fuit, ut infra illud oppidum, ad Romam versus, nihil Sabini possiderent. Livius lib. i. cap. x. de raptu Sabinarum: *Camnenses*, *Crustumini*que & *Antennates* erant, ad quos ejus injuria pars pertinebat. At haec oppida interjacent. Erant quidem Nomentum, Crustumium, & Fidenae Albanorum coloniae, ut Dionysius Halicarnassensis lib. ii. pag. 116. refert; at in agro constitutae Sabinorum, illorumque potestatem, ut ex bello cum Romanis constat, subiectae ditioni.

Antenna sive *Antenna* proximum ex his oppidum urbi Romanae erat. Livius, ut de raptu virginum historia, in Sabinis censet. Cis Anienem Antennae erant: inde Nomen, Varrone auctore de L. L. lib. iv. cap. v. *Antenna*, inquit, quod ante annem, quod influit in Tiberim. Praeterea pluraliter Strabo adpellat Ἀντίμναι, lib. v. pag. 159. & Virgilius lib. vii. vers. 631.

Ardea, *Crustumini*que, & *tarrigera Antenna*.

Singulari numero Ἀντίμνα Dionysius lib. ii. scripsit, & Cato lib. i. Originum (quod Priscianus nobis fragmentum lib. vi. servavit) *Antenna*, inquit, veterior est quam Roma, & Silius Italicus lib. vii. vers. 366.

- - - - *Antenna*que prisca
Crustumio prior.

Cis annem videtur etiam *Collatia* fuisse. Livius lib. i. cap. xxxvii. in Tarquinii gesta *Collatia*, & quidquid circa *Collatiam* agri erat, *Sabinis* ademptum. Ergo Sabinorum terra, quamlibet in limite Latinorum. Idem cap. lvii. Omnes citatis equis advolant Romam, quo quum primis se intendentibus tenebris pervenissent, pergunt inde *Collatiam*, ubi *Lucretia* nocte sera deditam *lana* invenit. Nulla vestigia exstant. Holstenius ultra Olae & Anienis confluentes removet: sed tantum spatium tam brevi & nocturno tempore, postquam regias etiam nurus Romae invisissent, non videtur a Tarquinio & comitibus perferri potuisse. Probabilius, ultra iv vel v m. p. ab urbe non abuisse. Silius lib. vii. vers. 362.

Lavinum, ac altrix casti Collatia Bruti.

Virgilius lib. vi. vers. 773. in editiore loco situm ait,

Hi Collatinas imponent montibus arces.

intercedit *Anio* fluvius, nunc *Teverone*, a cuius cum *Tiberi* confluente non procul intermæ afuerunt. Ortus in monte *Trebanorum*, ut *Plinius* lib. ii. cap. xii. notavit, et *Aequiculos* delapsus *Latinos* postea ab *Sabinis* discernit, at prior ostio utraque in *ri-*
Sabinos videt. *Horatius* lib. i. oda vii.

Et praeceptus Anio, & Tiburni lucus.

obliquo *Anienis* flectit, ut *Cicero* in i. pro *Cornelio* dixit *trans Anienem*. *Priscianus* lib. vi. *Anio* etiam *Anienis*, quod antiquissimi secundum analogiam *Anien* nomina
um proferebant. Antiquitatem renovavit *Statius* lib. i. *Silvar.* carm. v. vers. 25.

*Quas praeceptus Anien, atque exceptura natatus,
Virgo juvat.*

post annum proximus urbi *Mons Sacer* est, in quem semel, iterum *Romana* plebs seces-
it, injuriis adfecta patriciorum. *Livius* lib. ii. cap. xxxii. *Sicinius* quodam auctore,
missus consulum in *Sacrum Montem* secessisse, *trans Anienem* annum, tria ab urbe millia
passuum. Iterum oppressi plebeii a patribus, quod *Livius* lib. iii. cap. lvi. refert, *Via*
Nomentana, cui tum *Ficulnensi* nomen fuit, castra in *Monte Sacro* locavere, modestiam pa-
trium suorum, nihil violando imitati. Cognomen *Sacri* ab illa secessione impositum.
Dionysius lib. vi. pag. 375. ὁ νῦν ἐξ ἐκείνου ἱερὸς ὄρεος καλεῖται, qui nunc ab illo tempore *Sacer*
Mons adpellatur. nam aram ibi Διὸς Δαματρία terrore sacro correptos constituisse, idem
libro, p. 411. memoravit. Ultra montem in *Via Nomentana* *Ficulea* fuit sive
Ficulnea, ut jam ex viae descriptione intelleximus. *Livius* lib. i. cap. xxxviii. *Cornicu-*
um, *Ficulnea* vetus, *Cameria*, *Crustumium*, *Ameriola*, *Medullia*, *Nomentum*, hac
de prisca *Latinis*, aut qui ad *Latinos* defecerant, capta oppida. Gentile inde *Ficuleates*.
Varro de *L. L.* lib. v. cap. iii. qui tum sub urbe populi, ut *Ficuleates* ac *Fidenates*, & fini-
um alii, contra nos conjurarunt. Non dubitandum, *Plinii Ficolenses* esse, quamvis hos
extra *Sabinos* lib. iii. cap. xii. locaverit. *Sabinorum* enim agrum non ex antiquo sacro
lo, sed suo metitur, quo propiora urbi *Romanae*, quamvis *Sabinorum* fuerant, in *La-*
tio censebantur. *Cicero* quoque lib. xii. ad *Attic.* ep. xxxiv. hujus oppidi agrum vel
in eo praedium memoravit. *Cras*, inquit, in *Sica suburbano*: inde puto me in *Ficulensi fore*.
De *Via Ficulnensi* modo dictum est ex *Livio*.

Propinquas etiam *Roma* habuit *Fidenas*, sive *Fidenam*, quarum situm *Dionysius*
Halicarnassensis delineavit. Libro ii. pag. 116. de *Romulo* dixit, ἐπὶ τῇ Φιδναίων ἐστράτευσε
πόλιν, ὅπῃ τετραράκοντα σταδίων τῇ Ρώμῃς κεκμένην, contra *Fidenatum urbem exercitum duxit*,
et *fidensis ab Roma sitam*. Et lib. iii. p. 191. in *Tarquinio Prisco*: οἱ Σαβῖνοι καταστρατο-
πεύονται Φιδῆνης πλησίον, ὥς τὰς συμβολὰς ἔχει τὸ Ἀνιέντος καὶ τὸ Τιβέριος ποταμὸς, *Sabini*
castra ponunt prope *Fidenam*, circa *Anienis* & *Tiberis* confluentes. Et *Tacitus* *annal.* iv.
cap. xvi. ruinam amphitheatri apud *Fidenam*, i. e. M. suo casu debilitantem vel obterren-
tam describens, confluisse ait avidos talium ob propinquitatem loci effusus. Vestigia ejus
prope

prope Tiberim adparent v. m. p. ab urbe, 11 millibus supra Anienis confluentem. Illustris olim fuit, ideo dicta Dionysio priore loco *πέλις μεγάλη τε καὶ πολυάνθρωπος* *arbs magna & populosa*. Nomen utroque numero enuntiant, plurali, Strabo lib. v. pag. 159. *Ἀντίκωα καὶ Φιδένωα*: Livius 11. cap. xix. *His consulibus Fidena obsesse, Crustumina capta*. Et Cicero Agr. 11. cap. xxxv. *Labicos, Fidenas, Collatiam cum . . . comparabunt*. Suetonius Tib. cap. xl. *apud Fidenas supra xx hominum millia, gladiatorio munus amphitheatri ruina perierant*. Horatius lib. epist. xi. vers. 7.

- - - *Gabius desertior atque Fidenis.*

Et Juvenalis satyra x. vers. 100.

An Fidenarius Gabiorumque esse potestas?

Contra singulari, præter Dionysium atque Tacitum, quos jam cognovimus, Virgilius lib. vi. vers. 773. usus est,

His tibi Nomentanus, & Gabios, utrobique Fidenam,

Et Silius Italicus lib. xv. vers. 90.

- - - *modo Roma minanti*

Impar Fidena, contentaque crescere asylo.

Derivatum nomen *Fidenas* est & *Fidenates*. Livius lib. i. cap. xiv. *perculsi Fidenates*: & mox: *belli Fidenatis contagione irritati & ejentibus animi*.

Supra Fidenas ad Tiberim *Crustumina* fuit, modico intervallo. nam & ipse Dionysius lib. xi. p. 705. *ἡ πόλις ἔστιν ὅπου, ἡνὲν ὀλίγον ἀπὸ τῆς Ῥώμης*, *hanc longe ab Roma ponit*. Nomen varium casu. Plinius lib. 111. cap. v. & Livius lib. i. cap. xxxviii. *Crustumina* vocant, neutrali genere: at lib. 11. cap. xix. *Crustumina capta*, & lib. 111. cap. xlii. *inter Fidenas Crustuminaque*: & Dionysius dicto loco *Κρυστομίνηα*. Virgilius pluraliter *Crustumini*, lib. vii. vers. 631. *Ardea Crustumineque*. Silius lib. viii. vers. 367. breviori forma *Crustumini*; a qua gentis *Crustumini* est. Livius 1. cap. ix. *Cenina, Crustumini, Antennates*: & lib. v. cap. xxxvii. *Allia Crustumini montibus defluens*. Festus lib. 111. cap. v. *Agrum Crustuminum*, nescio quem, in Etruria censet: & Festus *Crustumina* tribum a Tuscorum urbe dictam tradit: sed ubi illa fuerit, ignotum proest: de tribu etiam dubium, si non falsum. Apud Livium enim lib. xlii. cap. xxx. *Sp. Ligustinus tribus Crustumina, ex Sabinis, inquit, sum oriundus*. An forsan trans flumen quoque Crustumini agrum possederunt? ipsi certe Sabini fuere, quia ad illos quoque pars injuriæ raptarum virginum pertinebat, Livio indicante lib. i. cap. x.

In ortum & Anienem versus hinc abest *Corniculum*. Livius 1. cap. xxxviii. *Corniculum, Ficulnea vetus, Cameria*. Vere conjungit. nam ut Dionysius lib. i. pag. 17. refert, *Φικυλνέαι, οἱ πρὸς τοῖς καλεσμένοις Κερνίκλοις ὄρεσι*, *Ficuleates qui ad montes Corniculanos sunt*. Meminit & Plinius in prima regione. Idem lib. iv. in eunte, & Stephanus brevior oppidum Latinorum vocant, sed vel originis causa, vel quia Latio pars illa Sabinorum adjuncta ab Romanis fuit. Sub Tarquinio rege *ἐνεπρήθη*, *incendio deleta fuit*: sed postea instauratum, quia etiam post exactos reges illius mentionem Florus facit lib. i. cap. xi.

In septentrionem magis *Cenina* vergebat: quam Festus sine diphthongo scripta. At Stephanus *Καινὴ πόλις Σαβίνων*, *Cenina oppidum Sabinorum*. Pars etiam injuriæ raptarum ad *Ceninenses* spectavit, testante Livio 1. cap. x. ut in Sabinis id oppidi fuisse non liceat dubitare. Ideo cum Curibus conjunxit Ovidius lib. 11. Fast. vers. 135. ad Romulum consecratum:

Te Tatius, parvique Cures, Caninaque sensit.

in monte sita fuit. Propertius enim lib. iv. eleg. xi.

- - - Canina ductor ab arce.

Holstenio videtur S. Angelo esse, aut Monticelli, pag. 103.

Livii *Cameria*, *Medullia*, *Ameriola* lib. i. cap. xxxviii. quæ singula etiam Plinius b. iii. cap. v. memoravit, nisi quod alio casu *Camerium* dixit, incerta positione sunt: nec vero ab jam dictis seu explicatis Sabinorum oppidis disjuncta multum, quod utriusque ordo probat. Livius enim: *Corniculum*, *Ficulnea vetus*, *Cameria*, *Crustumium*, *Ameriola*, *Medullia*, *Nomentum*, hac de priscis Latinis, aut qui ad Latinos defecerant, præcipua oppida. Plinius autem hoc ordine: *Canina*, *Ficana*, *Crustumium*, *Ameriola*: *Medulla*, *Corniculum*: & Romæ mentione interjecta, *Antenna*, *Camerium*, *Collatia*. Medullæ munitiones Livius lib. i. cap. xxxiii. laudavit. Sed inter ante recensita & *Nomentum* *Allia* interfluit, de quo dissentiant eruditi viri, cui id nomen amni hodie attributum sit. Livius autem satis notabiliter descripsit lib. v. cap. xxxviii. *Gallis* inquit, *velut multuario exercitu raptim ducto, egre ad undecimum lapidem occursum est, qua flumen Allia, Crustuminis montibus præalto defluens alveo, haud multum infra viam Tiberino amni inflectitur*. Ex quibus Holstenius p. 127. verum fluentum *Alliæ* demonstravit. Ego, inquit, *consideratis locorum intervallis, Alliam esse puto rivulum, qui inter prædium S. Columba & Joannis paulum ultra Marciglianum præalto alveo defluit in Tiberim. Nam hic rivus quinque aut sex pass. mill. distat a Fidensis sive Castello Giubileo: Fidena autem v. ab urbe passuum abest, quæ in universum xi millia pass. conficiunt*. Clades Romanorum ibi accepta infausum nomen fecit. Ideo Virgilius lib. vii. vers. 717.

Quosque secans infausum interluit Allia nomen.

Oppidum autem *Nomentum*, quod cum ceteris supra Livius conjungebat, haud longe a Tiberi astitit, quod Strabo docet, p. 157. limitem Sabinorum occidentalem ducens πρὸς τὴν ἑξέως καὶ Νωμέντου πολιχνίης, a Tiberi & oppido *Nomento*. Iterum Livius lib. vi. cap. xxi. *Eo dictator infesto agmine subit, nec procul Nomento signis collatis fudit Etruscos*: *compulsi inde in urbem Fidenas*. Dionysius lib. ii. pag. 116. Albanorum Σπίκτιον vocat, quod etiam Virgilius innuit lib. vi. vers. 773.

Hi tibi Nomentum, & Gabios, urbemque Fidenam,

ita, hi Albani, Aeneæ posteris, condent. At lib. vii. vers. 712. inter Sabinorum urbes etiam *Nomentum* recenset. Scilicet Latini Albani in agrum Sabinorum colonias deduxerunt. Hodie Lamentana Vecchia eo loco est. Inde *Via Nomentana* dicta, & incolæ *Nomentani*, quos Plinius videtur duplices facere lib. iii. cap. v. cum Norbanis & Praetinis, Latinis populis, enumerans: at cap. xii. cum Nursinis & Reatinis, ultimis Sabinorum, in regione quarta. De quibus Harduinus notavit: *a Nomentanis prima regione diversi*. Quum vero neque apud Norbam, neque apud Reate aliis sit *Nomentum* observatum, putamus unum bis Plinium posuisse, exinde in errorem deductum, quod antiquiores dixerant, a Latinis *Nomentum* conditum fuisse: posteriores in Sabinis, ubi illud censuerint. In *Nomentano* agro Straboni lib. v. pag. 165. laudatæ *Aqua Labana*, καὶ Λαβανὰ ὕδατα ἐν τῇ Νωμενταίνῃ, quæ vero nunc corruptæ dicuntur, neque, ut olim fuerunt, salubres.

Propinquum *Nomento* *Eretum*, porrecta media. Strabo p. 158. *Salaria via in Nomentum* *ducit* καὶ Ἡρότου τὴν Σαβινίης κώμην ὑπὲρ τῆς Τιβέρεως κειμένην, *juxta Eretum, vicinis* *agri, supra Tiberim positum*. Et loco jam in *Labanis* aquis citato, ἐν τῇ Νωμενταίνῃ

ἐπὶ τοῖς ἐν Ἡρῶν τόποις, in *Nomentana regione* & circa *Eretum locis*. Livius lib. III. cap. XXIX. *consul ad Eretum cum Sabinis egregie pugnat*. Et Valerius Maximus lib. II. cap. II. *Habitabat in villa sua propter viciniam Sabinae regionis Eretum*. Et Virgilius lib. VII. vers. 711.

Ereti manum omnis, oliviferaeque Mutusca.

Antoninus in Via Salaria, ab urbe Eretum numeravit millia passuum XVI. In tractu etiam *Silva Malitiosa* fuit, de qua Livius lib. I. cap. XX. *Tullus occupat in agro Sabinum transire: pugna atrox ad Silvam Malitiosam fuit*. Et Dionysius lib. III. pag. 174. in eadem historia ἐπὶ τῇ καλεσμένῃ ὕλῃ κατέρχων. Sed neque hujus situs & locus certus est.

Cures nunc adeundi, oppidum princeps Sabinorum quod multitudinis numero Latini dominant, Virgilius lib. VI. vers. 811. de Numa Pompilio:

- - - *Curibus parvis & paupere terra*

Missus in imperium magnus.

Et Ovidius lib. II. Fastor. vers. 135. ad Romulum:

Te Tatiū, parvique Cures, Caninaque sensit:

parvi, virili genere, quod Scaliger etiam Propertio lib. IV. elegia X extrema restituit vult:

Sic Sancum Tatiū composuere Cures.

Etiam Dionysius pluraliter lib. I. pag. 113. τὰς ἀρχαγορευόμενας Κύρεις dixit. Alii Cures singulari numero. Breviator Stephani: Κύρις μητρόπολις Σαβίνων, *Curia metropolis Sabinorum*. Et Strabo lib. V. pag. 158. Κύρις νῦν μὲν κώμιν ἐστίν. ἦν δὲ πόλις ὀπίσθῃ, ἐν ᾗ ὤρμητο οἱ τὸ Ρώμης βασιλεύσαντες Τῖτος & Τάτιος ἐπὶ Νυμῶς Πομπήλῃ, *Cures nunc vicus est, quondam urbs illustis, ex qua orti sunt, qui Roma regnarunt, T. Tatiū & Numa Pompilius*. Et Festus Pompejus de Curibus: *fuit urbs opulentissima Sabinorum*. De situ controversia est: nos Holstenium, peritissimum antiquae Italiae virum, sequuti, Cures veteres censemus nunc Correse sive Cureze esse, positum ad flumen ejusdem nominis, qui infra Farfarum Tiberi miscetur. Gentile *Curenses* Plinio lib. III. cap. XII. Stephanus *Κυρεῖτης*, unde *Quirites* Romani cives appellantur. *Fabaris* ergo fluvius, qui & *Farsar* dicitur, supra amnem Curensem est. Virgilius lib. VII. vers. 715.

Qui Tiberim Fabarimque bibunt.

Et Vibius Sequester de Fluminibus: *Fabaris Sabinorum*. *Is Faber corrupte dicitur*. Ovidius Metamorph. XIV. vers. 330.

Narque tulit praeceps, & amana Farfarius umbra.

Servius ad dictum Virgilii locum, *Fabarim* quem dicit, etiam ipse per Sabinos transit, & *Farfarius* dicitur. Truncatum nomen Farfa, quod superstes est, qui binominis ille rivus non finit nos ignorare.

Sed *Avens* fluvius incertus plane est. Solus Servius ex Varrone ad illud Virgilii, *Inter Aventinos*, Aeneid. VII. vers. 657. memoravit. Varro, inquit, dicit in *Gentibus Romanis*, Sabinos a Romulo susceptos istum accepisse montem, quem ab *Avente* fluvio praecipua adpellaverint *Aventinum*. Sed plane incerta haec origo nominis in monte Aventino. Livius enim lib. I. cap. III. Dionysius lib. I. p. 57. Pompejus Festus in hac voce. *Victor de Orig. Gentis Rom.* tradunt, *Aventinum* regem Albanorum huic colli, sub quo sepultus iuxit, nomen de suo reliquisse. Addit aliam opinionem Servius, ab *Aventino* flumine esse, quae de Tiberi adscendentes ibi confederint. Sed fuerit *Avens* Sabinorum fluvius, quamvis nomen Aventino monti non dederit; ulteriorem tamen, quam conserutramus, probabile est fuisse, quia hi suis nominibus dignoscuntur, & propinquum

Italia.

tot scriptoribus nequirit ita prætermitti, ut ne semel quidem ejus mentio in tot Sabinis bellis occurreret. Tandem *Himella* amnis est, de quo Vibius: *Himella Sabinorum prope Casperiam urbem*. Scilicet supra id oppidum ortus in Tiberim decurrit. Virgilius lib. vii. vers. 714.

Qui Nomentum urbem - - - -

Casperiamque colunt, Forulosque, & flumen Himella.

Supremum forte Sabinorum fuit, Tiberim versus, oppidum *Forum Novum*, de cujus sede dubitat Cluverius: certior Holstenius ex vestigiis & inscriptionibus ostendit, fuisse eo loco, ubi nunc est Episcopium Sabinense. Magliano nunc vocatur caput provinciae Sabinae & sedes episcopi Sabinorum, prope Tiberim, xx millibus supra Romam: prope quem locum adparet *Forum Novum* existisse. Municipium fuisse, inscriptione ibi reperta probatur, in qua *MUNICIPIUM & MUNICIPES* clare leguntur: & alia in qua *FORONOVANI*. Vide Holsten. Adnot. in Cluv. p. 107. & 121. Addit Sponius p. 186. aliam, in qua *FORONOVANI*.

Sic omnia, quæ novimus, ab occidente Sabinorum explicata essent, si quid certius de hac de *Regilli* sede constaret. Vulgo inter Farfarum & Aventem (si & hic amnis satis certus est) conlocant, quod ibidem ruinæ alicujus oppidi conspiciantur. Sec recensius id dirutum oppidum esse, Holstenii, perspicacis viri opinio est. Nihilominus quæ de *Regillo* oppido existant, quoquo loco etiam in Sabinis fuit, adferenda sunt. Stephani brevior: *Ῥήγιλον & Σαβίνων πόλιν*, *Regillus oppidum Sabinorum*. Livius lib. ii. cap. xvi. *Ap. Claudius*, cui postea *Ap. Claudio* fuit *Roma* nomen, ab *Regillo* magna clientium comitatus manu, *Romam* transfugit. Dionysius Halicarnassensis lib. v. p. 308. de eodem Appio: *Ῥήγιλον τις ἐκ τῆς Σαβίνων ἐθνικῆς πόλεως ἱκεῖν Ῥήγιλον*, *vir quidam Sabinae gentis, in urbe Regillo habitans*. Et lib. xi. p. 697. oratione Appii: *ἡς Σαβίνων ἀπειρὺς πόλιν ἱκεῖων Ῥήγιλον*, *in Sabinos abeo, oppidum habitaturus Regillum*. Dicuntur & *Regilli*, multitudinis numero. Suetonius Tiber. cap. i. *Gens Claudia orta est ex Regillis Sabinorum*. Gentile *Regillianus*, ibidem cap. ii. quamvis & *Regillenses* A. & L. Postumii cognominantur apud Livium lib. i. cap. xxi. nisi ab lacu *Regillo* Tusculani agri cognomen habent, juxta quem Postumius dictator Latinos devicerat, quam pugnam Livius lib. ii. cap. xix. & sequenti descripsit.

Orientalem Sabinorum partem incipimus a *Casperia*, quam Virgilius lib. vii. ita, versu 714. nominavit, *Qui Nomentum - - - Casperiamque colunt*: quod nomen etiam Vibius Sequenter servavit in *Himella*, prope quod flumen, aut fontes ejus, sita fuit *Casperia*: Silio autem lib. vii. vers. 416. vocata est *Casperula*, qui nomine adludit ad originem a Caspiis.

Hunc, inquit, Amiterna cohors, & Baetris nomina ducens

Casperula, hunc Foruli - - -

puta, comitantur. Nunc in Aspra vico vestigia quærantur. Hinc ad flumen Anienem progredienti occurrit Horatii villa cum fonte *Blandusia*, *Lucretii* & *Ustica* montibus, rivo *Dgentia*, & pago *Mandela*, de quibus ipse lib. i. oda xvii. & lib. iii. oda xiii. & lib. i. epist. xvi. & xviii. consulatur. Vetus interpres ad i. od. xvii. & Festus: *Lucretia, mons in Sabinis*. Idemque interpres: *Ustica, nomen montis & vallis*. Fontem lib. iii. od. xiii. descripsit,

O fons Blandusia, splendidior vitro,

& reliqua: pagum & rivum epist. xviii. vers. 104.

Me quoties reficit gelidus Digentia rivus,

Quem Mandela bibit rugosus frigore pagus.

Hac contentus amœnissima villa Horatius sibi videbatur, ut ipse ait lib. II. od. XVIII.

Satis beatus unicis Sabinis:

& præ illa majores opes contemnebat. Lib. III. enim od. I. dixit

Eur valle permutem Sabina

Divitias operosiores?

Supra Casperiam in septentriones est *lacus Velinus*, nunc Lago di Rieti, ab adjacente urbe Reate dictus. Tacitus annali I. cap. LXXIX. *Nec Reatini filebant, Velinum lacum, qua in Narem effunditur, obstrui recusantes* Plinius lib. III. cap. XII. *Sabini Velinus accolunt lacus*, quia in plures divisus est, sed connexos, quos *Velinus* amnis alit, de quo Virgilius dixit lib. VII. vers. 517.

Sulfurea Nar albus aqua, fontesque Velini:

aut si fontes de capite intelligas, inter eos & lacum amnis Velinus intermeat. Augur hic amnis *Telonia* ex Marfis advecto, ad quem Rutilius consul bello Marfico cum exercitu cæsus est, Orosio notante lib. V. cap. XVIII. nisi *Tolenus* vel *Tolenius* legendum, ut Ovidius VI. Fast. vers. 565. in aliquot MSS.

- - - - *flumenque Tolenum*

Purpureo mistis sanguine fluxit aquis.

Circa hos lacus fertilissimi campi & pascua, quæ Virgilius dicto libro, vers. 712. *Rosca rura Velini* dixit: de quibus Varro R. R. lib. I. cap. VII. extremo: *Cæsar Vopiscus, causam quam ageret apud censores, campos Rosca Italiae dixit esse sumen.* quod Plinius lib. XVII. cap. IV. extr. repetiit. Causam fertilitatis Servius, *Rosca rura* interpretans, ex Varrone adfert emissionem lacus, post quam tantum per noctem creverit, quantum per diem demtum pascendo fuisset. De emissione Cicero ad Attic. lib. IV. epist. XV. *Lacus Velinus, a M. Cærio emissus, interciso monte, in Narem defluit: ex quo est illa siccata, & humida iammodice, Rosca.* Servius etiam agrum *Rosulanum* dixit vocitari.

Adjacet ad lacum oppidum *Reate*, nunc Rieti, porrecta media syllaba. Silius lib. VIII. vers. 416.

- - - *hunc Foruli, magnæque Reate dicatum*

Calicolum matri.

Præfectura fuit, in quo censu nominatim Festus scripsit: & Cicero ex præfectura *Reatina* exciverat delectos, quorum opera in republica, a Catilinæ insidiis defendenda, uteretur, quod ipse dixit oratione III. cap. II. Suetonius autem avum Vespasiani *municipem Reatinum* cap. I. dixit. nam & præfecturæ quædam aliquid municipalis juris obtinuerunt, ut Carolus Sigonius de Jure Ital. lib. II. cap. XI. demonstravit: ex quo inscriptiones apud Sponium sunt pag. 196. REIP. REAT. & R. P. REATINORUM. Multa heic prodigia tracebantur facta. Livius XXV. cap. VII. *Reate saxum ingens visum volitare:* & lib. XXVI. cap. XXIII. *nuntiatum, Reate mulam perperisse;* & id genus alia.

Multa circa Reate, & in agro Reatino, qui amplus est, notabilia. *Reatina palus* vocatur Plinio lib. II. cap. CIII. ex Velinis lacus; haud dubie propior oppido: aut universi, *Reatinae paludes*, lib. XXXI. cap. II. *Tempe Reatina* Cicero dicta epistola dixit: *Reatini*, inquit, *me ad sua τέμνη duxerunt, ut agerem causam contra Interamniates apud consulem.* Tempe, id est omnia amœna loca circa Velinos lacus, cujus sortis & *Rosca rura*, supra laudata, censeri debent. Plinius dicto cap. CIII. lib. II. *In Reatino fons*
Nemo

Neminie adpellatus, alio atque alio loco exoritur, annone mutationem significans. Fuit quoque locus *Palatinum* in hoc agro. Varro de L. L. lib. iv. cap. viii. de vocabulo collis Palatini disquirens, aut, inquit, sic dictus, quod *Palatini*, qui & *Aborigines*, ex agro *Reatino*, qui adpellatur *Palatinum*, ibi confederunt. Dionysius Halicarn. lib. i. pag. 11. Παλάτιον πέντε πρὸς τοῖς ἑικοσι σταδίοις ἀφ' ἑωὺς Ρεάτης, *Palatinum* xxv stadiis abest a Reate. In πέλεισι, oppidis Aboriginum id primo loco numerat. Sunt etiam *Septem Aquæ* in illo tractu, Dionysio pag. 12. τὰ καλούμενα Ἑπτὰ ὕδατα. Cicero prædicta epistola: *Vixi cum Axio. quin etiam me ad Septem aquas duxit.* Cluverio videtur lacus S. Sufannæ esse in *Rosæ* campo: Holstenius autem omnes etiam vicini lacus, majores & parvuli adnexi, ut numerus respondeat. Vide ipsum p. 110.

Hæc proxima oppida in Reatino agro: reductiora sunt, *Corfula*, Κορσῦλα, quam Dionysius lxxx stadiis a Reate abesse, ibidem narrat. Addit vero, νεωστὶ διεφθαρμένη, nuper eversa. Septuagesimo a Reate stadio distabat Κοτυλία πόλις ὁπφανής, clara urbs *Cutilia*, ut ibidem refertur, sub monte posita ad lacum. Lacus ille *Cutiliensis* a Varrone vocatur L. L. lib. iv. cap. x. cui adsunt *nymphae Commotiae*; quod ibi insula in aqua commovebatur. Plinius lib. ii. cap. xii. extremo: *In agro Reatino Cutilia lacum, in quo fluctuet insula, Italia umbilicum esse M. Varro tradit.* Medicata ibi aqua cum celebri titulo *Aquarum Cutiliarum*. Idem lib. xxxi. cap. ii. *Aqua Cutilie in Sabinis gelidissima: suætu quodam corpora invadunt, ut prope morsus videri possit: aptissima stomacho, nervis, universo corpori.* Solitus iis Vespasianus uti. Suetonius cap. xxiv. *Cutilias ac Reatina rura, ubi æstivare quotannis solebat, petiit.* Ibidemque mortuus est. Xiphilinus ex Dione: μετ' ἡδ' ἄρ' ἐν τοῖς ὕδασι τῶν Σαβίνων τοῖς Κετιλίοις ὀνομασμένοις, excessit in Sabinorum *Aquis Cutiliis*. De insula in lacu natante Seneca lib. iii. Q. Nat. cap. xxv. *Ipse ad Cutilias natantem insulam vidit.* Adde Macrobius lib. i. Saturn. cap. vii.

Vicus inde non procul fuit *Phalacrine*, patria Vespasiani. Suetonius cap. ii. *Natus est in Sabinis ultra Reate, vico modico, cui nomen est Phalacrine.* Antonini itinere ab urbe Hadriam hic ordo distantiarum cernitur:

<i>Reate</i>	— — —
<i>Cutilias</i>	M. P. viii. emendante Holsten.
<i>Interocrium</i>	M. P. vi.
<i>Falacrinum</i>	M. P. xvi.

quod corruptum in Peutinger. Tabula est *Palacrinis*. Qui interjacet locus, *Interocrium* etiam in Tabula expressus est & oppidi signo notatus, vii millibus ab *Aquis Cutilliis*, ut ibidem scriptum exstat: Strabonis lib. v. pag. 100. Aldina, & Xylandr. p. 251. (nam Casaubonea excidit) κώμη Ἰντεροκρίᾶ, vicus *Interocrea*. Nomen inde est, quia inter montes situm. Festus: *Ocrem antiqui montem confragosum vocabant.*

Sexaginta stadiis ab Reate fuit *Trebula*, ἡ Τρεῖβελα, Dionysio auctore lib. i. pag. 17. Hæc *Mutusea* cognominata, ut ab altera Sabinorum *Trebula*, cui *Suffenatis* cognomen fuit, discernereur. Plinius lib. iii. cap. xii. *Nomentani, Reatini; Tribulani, qui cognominantur Mutusæi, & qui Suffenates.* Julius Obsequens cap. cii. & ciii prodigia Tribulani Mutusæi, ut plene scripsit, facta narrat. Inscriptio vetus in Gruteri opere p. 27. n. 2. TREBUL. MUTUSTAE, cum t. loco c. At Holstenius testis p. 112. MUTUSÆA. Virgilius lib. vii. ven. 711. Mutusæa nomen posuit:

Ecce manus omnis, olivisæque Mutusæa.

*Qui Tetrica horrentes rupēs, montemque Severum
Casperiamque colunt.*

Tetrica autem, qui mons Virgilio, quem *Tetricam rupem* lib. viii. vers. 418. Silius Italicus dixit,

- - - *a Tetrica comitantur rupe cohortes;*

Holstenio est horrendum illud aspectu montis jugum, quod inter Montem Sibyllæ & Alculum super reliqua Apennini juga emicat.

Hæc de SABINIS. Contermini erant AEQUI sive AEQUICULI, inter Sabinos Latinosque medii, Latinis historicis plerumque *Aequi* dicti: poetis sæpius *Aequiculi*. Livius lib. iiii. toto testimonio fit, & Florus lib. i. cap. xi. Alternò nomine utuntur Virgilius lib. ii. 747.

- - - *gens duris Aequicola glebis.*

nam & quarta vocali scribitur. Ovidius Fast. iiii. vers. 93. *Aequicolus acer*: & Silius lib. viii. vers. 370.

- - - *rastrisque domant Aequicula rura.*

Suetonius quoque Vitell. cap. i. *adversus Aequiculos*. Et Græci variant nomine. Diodorus Siculus & Appianus Αἰκῶνι: Strabo Αἴκοι, & p. 159. Αἴκοι: Diodorus Siculus lib. xiv. extremo, ὑπὲρ Αἴκων & Αἰκίλων καλεσμένων: Ptolemæus Αἰκίκοι. Derivata utrimque sunt. Livius lib. iiii. cap. iv. *Aequicum bellum*. Plinius iiii. cap. xii. *Aequiculano-um, Cliternini, Carsæolani*. Hæc vero sunt indubitata oppida Acquorum, etiam a Ptolemæo Aequiculis sive Αἰκίκοις attributa, Κλείτερνον & Καρσεῖοι: tertium quod addiderat, accidit ex Græco, in cuius locum interpretes corruptum nomen *Obriculum* adsumsit: quod, tamquam ignotum omnibus, prætereundum est. Sunt autem Aequi distincti ab Latinis, quod vel ex illo Livii lib. ii. cap. xxx. abunde constat, *Aequi Latinum agrum invaserant*. Sed ita antiquis temporibus fuit, antequam Roma vicinas gentes in ditionem redegisset. Ex ea autem pars Sabinorum citerior, & Aequi ac Volsci, alique Latino populo adscribitur, & Latii finibus continebantur. Florus ex suorum temporum conditione de priscis loquens, *pervicacissimi Latinorum Aequi & Volsci fuerunt*.

Primum Acquorum oppidum, ex nominatis, *Cliternum* est, quod vocabulum a Ptolemæo habemus: reliqui possessivo aut gentili nomine utuntur: Plinius *Cliternini*, uti jam vidimus, id est incolæ ac oppidani: Cicero lib. ix. epist. xxi. *colici Cliternini non honesti*. Quæ forma probabile reddit, & *Cliterniam* Latinum nomen fuisse, ut alia urbs in Daunis a Pomponio Mela atque Plinio vocatur. Quo situm loco Acquorum *Cliternum* fuerit sive *Cliterna*, definiri non potest: & si qui definiunt, sola conjectura nituntur. Alterum oppidum, quod Plinius & Ptolemæus adsignant Aequis, *Carsæoli* sunt, antiqua colonia. Livius lib. x. cap. iiii. *a Marsis agrum vi teneat, in quem colonia Carsæoli deducta erat*. Et lib. xxvii. cap. ix. in triginta coloniis Romanorum & *Carsæoli* numerantur. Adde lib. xxix. cap. xv. Ovidius lib. iv. Fast. vers. 683.

*Frigida Carsæoli, nec olivæ apta ferendis
Terra, sed ad segetes ingeniosus ager.*

Quodammodo ex Tabula Augustana cognoscitur, in qua ultra Prænestæ cum urbis vicinis positæ, xv millibus a Varia, x a Laminis, nisi numeri pravati sunt. Ruinas
Hol-

Holstenius diu perquisitas invenit & descripsit p. 164. sitas a læva Valeriae, 1111 millibus a loco qui nunc *Arfols* vocatur: ruinarum autem nomen est Civita Carentia. Colonia *Carfeolani* dicti Plinio, ut supra vidimus. *Lex Carfeolana* dicto Ovidii libro vers. 712 memoratur.

Quæ circumjacent, haud dubie Aequorum fuerunt, illinc *Lamina*, ex Tabula modè nominatae; & *Varia* ejusdem Tabulae, cujus locum vicus Varo in dextra ripa Anienis ostendit: hinc *Simbruini colles*. Tacitus lib. xi. cap. xiii. de Claudio: *Fontes aquarum Simbruinis collibus deductos, urbi intulit*. Et vicinum oppidum *Sublaqueum*. Plinius lib. iii. cap. xii. *Anio in monte Trebanorum ortum, lacus tres amoenitate nobiles, qui nomen dedere Sublaqueo, defert in Tiberim*. Hæc sunt *Simbruina stagna*, a Tacito lib. xiv. cap. xxii. memorata. *Discumbentis*, inquit, *Neronis apud Simbruina stagna (loco Sublaquei nomen est) icta dapes [fulmine] mensaque disjecta*. Aliud vero Sublaqueum oppidum, in villa Neronis est. hæc ab oppido nomen habet, quia non sub lacubus, sed supra, sicut Frontinus de Aquæductibus p. 247. *Anienis quoque novi vitia exscindi posse [princeps] vidit. Omissis enim flumine repeti ex lacu, qui est super villam Neronianam Sublacensem, ubi limpidissima est, jussit*.

Et quia non longe Treba abest, nunc Trevi, prope fontes Anienis, ut ex Plinio cognovimus; illam quoque Aequiculanae ditionis tunc censendum est. Frontinus de loco: *Quum oriatur Anio supra Trebam Augustam*. Sic mss. non *angustam*, ut vulgatum est. Sed a quo nomen illud principe sit, non liquet. Statim mox *novum imperatorem Cæsarem Nervam Trajanum augustum* Frontinus laudat, cujus putamus ornamenta illa Trebanæ urbis, ut auctoris, fuisse. Incolæ *Trebanii*, & supra Plinii verba attulimus, quibus natalem locum Anienis montem *Trebanorum* dixit. Livius ineunte lib. x. & Appianus Hannib. p. 579. etiam Albam Fucentem in *Aequos* deductam coloniam tradunt, sed longius illa remota in Marfis fuit, de qua supra, quum de Marfis ageremus, diximus.

Hæc Aequorum trans Anienem aut circa illum: cis flumen, illorum *Bola* fuit, ut Virgilius & Stephani brevior singulari numero nominant: ille Aeneid. vi. vers. 775.

Pometios, Castrumque Inui, Bolaque Lavinique.

hic, *Βόλας, πόλις Ἰταλίας, Bola, urbs Italiae*. Plurativo numero Diodorus Siculus lib. xiv. extr. *ἀκούσας ὁ αὐτοκράτωρ πορθεῖσθαι Βόλας πόλιν, audiens dictator urbem Bola oppugnari*. Et Livius lib. iv. cap. xlix. *Volas quoque, sicut Lavicos, coloni mitterentur: paucis interjectis, Volsi insequente anno receptis*. Quod num ipse per V scripserit, an permutatio elementi ab exscribentibus sit grammaticis, dubius Cluverius est, quia & Graeci & Latini alii B littera in hoc vocabulo utantur, Virgilius, *Bola*, ut vidimus; Plinius *Bolani*, gentile, scribendo lib. iii. cap. v. in prima regione. Sed quod Livius illo capite sexies *Volas* aut *Volanos* scripsit, eripit vel constantia sua dubitationem. Dionysio lib. ii. p. 493. est *Βολανῶν πόλις, oppidum Bolanorum*. Plinius in Latio, ut dixi, potuit: sed antea Aequorum fuisse ex Livii dicto loco probatur. *Aequos*, inquit, *accepta clade militum Volanis, sua gentis populo, praesidium ferre*. Qui quod addit: *Excursiones inde in agrum Lavinianum factae erant*; de sede simul aliquid docet, non procul a Lavico abuisse.

Et quæ ceterius oppida, *Vitellia* & *Corbio* ad Aequos sunt referenda. De *Vitellia* certa. Livius lib. v. cap. xlix. *Vitelliam coloniam Romanam, in suo agro Aequi expugnavit*. In tuo agro; ergo Aequorum fuit. Suetonius Vitell. cap. i. *Indicia stirpis divinae*.

Occident

viam Vitelliam ab Janiculo ad mare usque: item coloniam ejusdem nominis, quam gentili copia adversus Aequiculos tutandam olim depoposcissent. Huic propinqua fuit urbs Corbio. Livius lib. II. cap. XXXIX. de Coriolano exiule: Corbionem, Vitelliam, Trebiam, Labicos, Pedum cepit. Et lib. III. cap. XXX. nocturno impetu Aequorum Corbione amissum praesidium recuperatum est. Fata Corbionis Dionysius lib. X. pleniora descripsit. Aequi acie victi a L. Quintio Cincinnato, illo ab aratro dictatore, cogeantur πλέον τ σφετέρων Κορβιώνα, quam urbem Corbionem Romanis tradere, quam insequentis anno, oppresso per noctem praesidio, receperunt: sed eodem anno consul Horatius Pulvillus, victis denuo Aequis, urbem hanc funditus delevit, & τὴ Κορβιών & τὰ τείχη κατὰσπάσας, καὶ τὰς εἰκόντας ἐκ θεμελίων αἰείων. Dionys. p. 651. 652. 657.

De Algido superest, monte & oppido. Chuverius Aequis transcribit: Holstenius Latinus, quia Livius, exercitus, ut in alienum solum, eo missos scribat. Haud dubie vir summus ad libri III. cap. II. verba respexit, exercitus in Algidum adversus Romanos missus ab Aequis. Sed ut in bello fit, ab Latinis & Romanis teneri potuit; & repeti ab Aequis, tamquam olim ipsorum, qui etiam pro belli sede aliquamdiu, quod fatetur Holstenius, habuerunt. Dionysius pro altera sententia est lib. XI. pag. 705. ἐν ἐν Αλγιδῷ τ Δικαιῶν χώρας θέμενοι τ παρεμβολήν, qui in Aequorum regione in Algido castra posuerant. Abest ab Roma ἀπὸ σαδίων εἰκοσι καὶ ἑκατὸν, centum viginti stadiis, ut Procopius lib. III. B. Goth. cap. XXII. aut potius decem octo millibus passuum, ut peritissimus illius regionis Holstenius tradit, qui propterea in Eutropii lib. I. cap. XV. pro duodecimo ferme milliario, legendum censet duodevicesimo. Mons fuit, & oppidum, & tractus seu regiuncula eodem vocabulo. Eutropius, in Algido monte: Strabo lib. V. p. 163. ἐπὶ Αλγιδῶν πολίχνιον; Dionysius lib. X. p. 647. ἐν πλέον Αλγιδῶνα; nam & Αλγιδῶν Græci nomen formant: Procopius dicto loco, ἐν χωρίῳ Αλγιδῶν. Ideo Latini, ut regiunculæ aut monti, præpositionem addunt. Livius lib. III. cap. II. in Algidum missus exercitus: & cap. III. ab Algido consul redierat: & cap. XXXVIII. Aequi castra in Algido locant. Horatius quoque, ut de monte, lib. I. oda XXI. nemorum coma

- - - gelido prominet Algido.

Et lib. III. oda XXIII. viltima,

- - qua nivali pascitur Algido
Devota, quercus inter & ilices.

LATIUM UTRUMQUE.

Latium Latinorum regionem sonat, quæ initio angustis admodum finibus circumscripta erat, accessionibus postea ex variis gentibus successu crevit temporis. A latendo nomen deducunt, quod Saturnus, arma Jovis fugiens, in has oras delatus, & hominibus in reipublicæ formam compositis, Latium eam regionem, ut Virgilius lib. VIII. vers. 322. tradit, voluerit vocari.

- - - his quoniam latuisset tutus in oris.

Idem gentem Latinam, quam quidam a Latino rege habuisse nomen credunt, a Latio denominatam lib. I. vers. 6. refert, de Aenea dicens,

- - - *domos conderet arbes,*
Inferraque deos Latio, genus inde Latini.

Contra Halicarnassensis Dionysius lib. i. pag. 8. *Aborigines ἐπὶ Λατίνῳ βασιλείῃ, ἢ ὡς ὁ Λατίνος πάλαιον ἰδοναίεσσι, Λατίνῳ ἀρχαίῳ καλεῖσθαι, a Latino rege. qui Trojani belli temporibus regnavit, ceperunt Latini adpellari.* Sed quoquo modo origo vocabuli habet id certum est utique, temporibus primis Latium, quum Aeneae & posteris pareret, id est Albanis regibus, Latinos solos tenuisse, exclusis, Aequis, Volscis, Hernicis, aliisque, qui postea in Latinorum societatem venerunt: nisi quod Rutulos devictos Aeneae quoque cum Latinis suis eodem nomine censuit. Idcirco Strabo lib. v. pag. 159. dicit *ἢ Λατίνῳ καλεῖσθαι Λατίνῳ, καλεῖσθαι τὸς ὑφ' αὐτοῦ, victorem Aeneam sua ditioni subiectos Latinos adpellasse.*

Hoc antiquissimum Latium fuit, contentum Latinorum sedibus: at partim sub regionibus Romanis, partim post illos ita crevit, ut Circei terminus antiqui Latii statuerentur, postquam superbus ille Tarquinius Sueffam Pometiam, caput Volscorum, ut Strabo lib. v. pag. 159. notavit. Plinius lib. iii. cap. v. de illis temporibus: *Latium antiquum a Tiberi Circejos servatum est:* idemque Strabo p. 160. *ἢ Λατίνῳ πρῶτον μέχρι τῆς Κίρκαις ἔχοντι ἢ ἐπὶ δόξῃ, Latium prius usque ad Circum promontorium accessionibus crevit.* ANTIQUUM autem, praeter Plinium jam dicto loco, Virgilius adpellavit lib. vii. vers. 38.

Quis Latio antiquo fueris status:

& Tacitus annal. iv. cap. v. *vetere Latio, & coloniis antiquis Romanis.* Exactis regionibus certamen consulibus cum reliquis Latinis, cum Aequis, Volscis, Hernicis, Aurunci fuit, quibus tandem post gravia & diuturna bella subactis, omnis illorum regio in Latinorum nomen, Latio contributa, transiit. Hoc ipsum est, quod Strabo p. 158. dicit, *ἢ Λατίνῳ πάλαι [πόλει] συνελθῆναι τὴν ἢ Λατίνῳ πρῶτον, Latium multa comprehendens, quae antea Latinorum non fuerant, videlicet Aequos, Volscos, Hernicos, aliosque, quos nominatim ibidem subjicit, & Latio jam aucto comprehendit.* Plinius dicto loco: *Ultra Circejos Volsci, Osci, Ausones, unde nomen Latii processit ad Lirim amnem.* Liris ergo terminus factus ab oriente: ab septentrione autem usque ad Marfos & Sabinos porrectum Latium, nisi quod ad Tiberim agri Sabinorum quaedam, coloniis Albanorum occupata, Latinis nonnumquam adscribi videmus, cujus testis est Virgilianus vers. 33 libri vi.

Hi tibi Nomentum, & Gabios, urbemque Fidenam,

& reliqua. Et sicuti antea citatis verbis Strabo Aequos ad septentrionalem partem usque Latii adscripserat, ita australem & maritimam pag. 160. diligentius definivit, ut *Λατίνῳ Latium ab Ἀπυκῷ una secerneretur.* Νυνὶ δὲ, inquit, ἢ ὁ ὅλος μέχρι τοῦ Σινέοντος ἀπὸ τῆς Ὠρίων Λατίνῳ καλεῖται. πρῶτον δὲ μέχρι τῆς Κίρκαις μόνον ἔχοντι τὸν ὅλον. Νῦν οὖν ὅσα μαρτιμα ab Ostia Sinuiffum usque, Latium adpellatur: prius usque Circum tantummodo accessione auctum fuit. Habet sic utrumque Latium in litore curate terminatum: intus autem caelestius discernuntur, nec nisi ex oppidis nec Latinis, id est Aequis, Volscis & similibus, quod alterutrum est, cognoscitur. Supra ergo Lirim times tandem pro-

ductum

ductus fuit, quod Strabo etiam p. 151. prædixerat, *μὲχρι πόλεως Σινυέσσης, usque ad oppidum Sinuessam*, quod trans Lirim amnem in finibus est Campania. Et Plinius lib. 111. cap. v. *oppidum Sinuessam extremum in adjecto Latio*. At idem lib. xxx. cap. 11. Sinuessanas aquas in Campania regione posuit, quia in limite illius regionis sunt. Quod autem vulgo Latium *Novum* dicunt, tamquam *antiquo & veteri*, ut Virgilius & Tacitus nominaverunt, oppositum; id eleganter Plinius *ADJECTUM* eo modo dixit, quo minor Phrygia Straboni est *Επίκτητος*.

De populis Latii Plinius dicto cap. v. *Colonis sæpe mutatis tenere alii aliis temporibus, Aborigines, Pelagi, Arcades, Siculi, Aurunci, Rutuli: & ultra Circejos Volsci, Osci, Ausones*. Ex his qui primi, qui deinde regionem tenuerint, difficile est explicare. Ad Saturnum & Janum nos annales vel fabulæ reducunt, quum Latinorum antiquitatem, quantum geographiæ necessaria est, investigamus. Ille enim *Saturniam* urbem condidisse fertur, hic *Janiculum*, proximum illi, sed trans Tiberim. Varro lib. 1v. de L. L. cap. vii. de Tarpejo monte: *Antiquum oppidum in hoc fuisse Saturniam scribitur. Ejus vestigia etiam nunc manent 171a*. Minucius Felix cap. xxii. Saturnus profugus, ab Jano susceptus, urbem *Saturniam de suo nomine; & Janiculum Janus ad memoriam uterque posteritatis reliquerunt*. Virgilius lib. viii. vers. 357.

*Hanc Janus pater, hanc Saturnus condidit urbem:
Janiculum huic, illi Saturnia nomen.*

Inde per Picum & Faunum poeta genus ad Latinum regem, Aeneæ socerum, lib. vii. vers. 35. deduxit: quo tempore Evander, fato huc actus ex Arcadia, in monte Palatino urbem condidisse fertur lib. viii. vers. 54.

Pallantis proavi de nomine Pallanteum.

De Pallanteo oppido Livius lib. i. cap. v. *Jam tum in Palatino monte Lupercal hoc fuisse ludicum ferunt, & a Pallanteo urbe Arcadica Palatium, deinde Palatinum montem adpellatum*. Et Solinus cap. i. *Palatium nemo dubitaverit, quin Arcadas habeat auctores: a quibus primum Pallanteum oppidum; quod aliquamdiu Aborigines habitatum, propter incommodum vicinæ paludis, quam praterfluens Tiberis fecerat, profecti Teate, postmodum reliquerunt*. Pallantium autem Arcadiæ, a quo Italico nomen est, descripsit Pausanias Arcad. cap. 111. & XLIV. Hæc tria oppida vetustas delevit ante, quam Romani rerum potirentur: *Laurentum* autem, Latini & majorum regia, ideoque Aeneid. vii. vers. 171. *Laurentis regia* Picæ; & nomen & oppidi formam conservavit. Sed de regibus his domiciliis sit fides penes poetas, conditores hujusmodi fabularum.

Jam ad populos Latii utriusque progredimur explicandos. *Aequos, sive Aequicolas*, supra cum Sabinis exposuimus, quia inter Latinos, Sabinos & Marlos siti sunt, ut in Latio perlustrando auspiciam a *LATINIS* & ab ipsa *Roma* faciamus. De origine & conditu *Romæ*, nec non de situ, re per se nota, nihil proferemus. Septem collibus impositam esse, etiam indubitatum: unde Prudentius Romani passione vers. 413. *septem collem* dixit: quamquam Romulus in Palatino solo ædificavit; ceteros colles alii reges adjecerunt, Tullus Caelium, Ancus Janiculum & Aventinum, Servius Viminalem, Quirinalem, Esquilinum. Colles ut diversis temporibus adjecti fuerunt, ita diversis dati ad inhabitandum. Livius lib. i. cap. xxxiii. *Quum circa Palatium sedem veteres Romani, Sabinæ Capitolium atque arcem, Caelium montem Albani implessent; Aventinum*
Rrr 2 nova

noxe multitudinis datum. Et interjectis paucis de eodem Anco rege: tum quoque multis millibus Latinorum in civitatem acceptis: quibus, ut jungeretur Palatio Aventinum, ad Murcia data sedes. Janiculum quoque adjectum, non inopia loci, sed, ne quando ea arborum esset, id non muro solum, sed etiam, ob commoditatem itineris, ponte publico, tum primum in Tiberi facto, conjungi urbi placuit.

Præter septem illos colles, quos Livius, Dionysius, Eutropius urbi commemorat additos, & a quibus Septimontiale sacrum adpellatur; sunt etiam alii colles non minus memorabiles hujus urbis, ut *clivus Capitolinus*, ut Cicero vocat pro Mil. cap. xxiv. & ii. Phil. cap. vii. qui & mons *Tarpejus* est, in præcipitio lateris *saxum Tarpejum*, *rupes Tarpeja*, unde damnati deiciebantur. Aeneid. viii. vers. 347.

Hinc ad Tarpejam sedem & Capitolia ducit.

Ex Livius lib. vi. cap. xvii. *obversatam esse speciem agminis Gallorum per rupem Tarpejam scandentis?* Ex Tacitus lib. vi. cap. xix. *Sex. Marus saxo Tarpejo deiecitur.* Est quoque *collis hortulorum*, cui impositum Domitionum monumentum fuit, Suetonio auctore Nero. cap. l. & *collis Vaticanus*, ut Festus vocat, trans Tiberim: seu *montes Vaticani*, ut Cicero xiii. Attic. epist. xxxiii. *Casus*, inquit, *sermo a Capitone de urbe augenda: a ponte Minio Tiberim duci secundum montes Vaticanos.* Sunt & *campi*, cis Tiberim *Martius*, comitiorum sedes, omnibus notissimus, cujus consecrationem Livius refert lib. ii. cap. v. & *campus Vaticanus* trans flumen, quo comitia transferri Cæsar cupiebat, quum Martium coedificare in animo haberet, ut ibidem Cicero ex Capitone, amico Cæsaris, audiverat.

Portas, ut Plinius tradit, lib. iii. cap. v. tres Romulus reliquit, aut, ut plurimi tradentibus credamus, quatuor: postea, prolatis pomeriis, fuerunt triginta septem, e quibus in historiis nobiliores sunt *Capena*, *Carmenalis*, *Collina*, *Cælimontana*, *Esquilina*, *Flumentana*, *Triumphalis*, *Trigemina*, & aliae. Regiones urbs habuit xiiii. compita Larium cclxv. Cetera a scriptoribus, qui id singulari cura persequuti sunt, petantur. De magnificentia imperioque summo, sufficiat unum & alterum poetam, brevi summa rem maximam complexos, adlegasse. Propertius lib. iii. eleg. x. vers. 57.

Septem urbs alta jugis; toti qua præsidet orbi.

Ex Martialis lib. xii. epigrammate viii.

*Terrarum dea gentiumque Roma,
Cæsi par est nihil & nihil secundum.*

Aquæductus etiam Romanæ urbis magnificentiam auxerunt, aquis longius conlectis, & ubi loci genius respuebat, supra arcuatum opus elevato alveo, deductis. Julius Frontinus singulari libello descripsit, in quibus præcipuæ *Appia*, quæ & *Claudia* Eutropio lib. ii. cap. iv. adpellatur, ab Appio Claudio ductore; *Martia*, *Virgo*, *Ani vetus*. Septem autem usque ad C. Cæsarum Caligulam fuerunt, qui duos novos ductus inchoavit, quos successor Claudius pertecit dedicavitque: uni datum *Claudia* nomen; alteri *Anienis novi*. Fuit etiam *aqua Crabra* ex Tusculano agro ad urbem perducta, cujus Cicero meminit Agrar. iii. cap. ii. & lib. xvi. epist. xvi. verum hanc Agrippa emisit, ut Tuiculanis villis relinqueretur tota; quod idem Frontinus prodidit. In rivis *Almo* religionis causa notabilis fuit, *cursu ille brevissimus Almo*, ut Ovidius dixit xiv. Metamorph. vers. 329. Idem Faustor. lib. iv. vers. 337.

Est locus, in Tiberin qua lubricus influit Almo.

Es nomen magno perdit ab amne minor;

Illic purpurea canus cum veste sacerdos

Almonis dominam sacraque lavit aquis.

Et Italicus Silius lib. viii. vers. 364.

- - - quique ostia Tusci

Amnis amant, tepidoque fovent Almone Cybellen.

Ritum clarissime etiam Vibius Sequester de Fluminibus libello notavit. *Almon*, inquit, *Rome, ubi mater deum vi calend. Aprilis lavatur*: id est, simulacrum deorum matris.

Hinc prono amne ad ostia descendimus Tiberina, quæ gemina sunt. Rutilius lib. i. vers. 179.

- - - qua fronte bicorni.

Dividuum Tiberis dexteriores secat.

Cornua insulam ambiunt, quam ἱερὰν νῆσον, *insulam sacram* Procopius dixit lib. i. Goth. cap. xxvi. quæ Aesculapio sacrata fuit, postquam draco Epidaurius, quem nave ad-
vectum pro numine habebant, in illam desiluit. Epit. Livii xi. *angue in insulam Tiberis*
egresso, eodem loco ades Aesculapio consecrata est. Adde Valerium lib. i. cap. viii. exempl.
2. Originem insulæ Livius lib. ii. cap. v. mirabilem descripsit, *stramenti acervos, ex*
Tarquini agro in flumen immisos, ibi sedisse illitos limo, insulam paullatim, advectis
aliis, qua flumen fert, saltam, firmam templis quoque atque porticibus sustinendis. Divi-
sum itaque flumen dextro alveo portum Romanum perfluit: sinistro Ostiam, primum Ro-
manorum coloniam, præterlabitur.

Portu hoc priscos Romanos ulos esse, sed natura facto, non est, quod dubitemus:
augustorum studio ædificatus, munitus, exornatus. Et ne ab illo aberrarent navigantes,
Pharum imposuit Claudius imperator. Suetonius cap. xx. *Portum Ostiæ exstruxit, cir-*
cundato dextra sinistraque brachio, & ad introitum profundo jam solo mole objecta. quam quo
stabilis fund ret, navem ante demersit, qua magnus obeliscus ex Aegypto fuerat advectus,
congestisque pilis superposuit altissimam turrim in exemplum Alexandrini Phari, ut ad nocturnos
ignes cursum navigia dirigerent. Portum Ostiæ, a vicinitate vocat, quamquam dextri
alvei, non Ostiensis fuerit. Procopius lib. i. Goth. cap. xxvi. τὸ ἐν δεξιᾷ τῇ ποταμῷ μέγας
ἰσχυρὸς τὰς ἐκβολὰς ποιεῖται, *pars amnis dextera in portum evoluitur.* Distant autem
ostia xv inter se stadiis, quod idem adnotavit Procopius. Confirmat Juvenalis satyra
xii. vers. 76. *Tyrrhenam Pharon* adpellando, ubi & cetera portus cum cura sic descri-
puit:

Tandem intrat positas inclusa per aquora moles,

Tyrrhenamque Pharon, porrectaque brachia rursum,

Qua pelago currunt medio, longeque relinquunt

Italiam.

Vetus ibi scholiastes: INCLUSA PER AEQUORA: portum Augusti dicit, sive Trajan.
PORRECTAQUE: quia Trajanus portum Augusti restauravit in melius, & interioriorem

huius nominis fecit. Augustus hunc portum ornasse non legitur: maxime Cæsar Claudius, a quo etiam *Augusti* nomen habere potest, quod commune factum imperatoribus est. Trajanum vero addidisse interiorē, vel ideo minus dubitamus, quia, quem geminus injecta mole fecerat Claudius, postea tergeminus sive triplex fuisse scribitur. Philostratus lib. xii. cap. i. de Alaricho: ὁ δὲ θάλασσαν παραλαβάναι τὸν πόρτον, μέγιστον δὲ ἔργον τοῦ αἰῶνος, λαμβάνει τριπλὴν ἐξυγραφόμενον, *festinanter portum occupat: maximum illud urbis Romæ navale est, tribus portibus circumseptum.* Figuram multiplicis portus huius cum Pharo descriptam vetus tabula Peutingeriana, ex Theodosii ævo, ut putatur, conservata, exhibet. Vocatur non uno modo: *portus Romanus*, ὁ τῆς Ρώμης λιμήν, Zosim. lib. vi. cap. xi. & *portus urbis æterna*, lege un. C. Th. de sacchariis: *portus venerabilis urbis*, lege ult. de naviculariis: *portus Augusti*, itinerario maritimo: *portus Ostiæ*, Sucton. dicto loco, & Sidon. Apollinar. lib. i. epist. x. item *portus Phari*. Paulinus Nolanus carm. xxi. ad Cytherium de Martiniani naufragio vers. 363.

*Longinquiores portum ab urbe adlabitur,
Cui Centumcellas nomen est:
Ac inde navis promovendus longius
Intraret ut portum Phari.*

Idemque epistola xlix. ad Macarium, sect. viii. *Primo [navis] ad urbem adest, Romanus portus Pharium vidit.* Nec tantum portus fuit, sed supra illum etiam oppidum conditum, mercibus frumentisque recipiendis idoneum, & ipsum *Portus* vocabulo celebratum. Procopius dicto loco: ὁ δὲ [ἐκβολαῖν] ἐκτὸς πόλιν ὅν παλαιὸν Ῥωμαῖοι πρὸς τῇ ἐκδοῇ ἰδαίμαστο τῷ χῶρῳ ἐκτετακμένον ἔχοντο μέγιστον. Πόρτον δὲ αὐτὴν τῷ λαμύνει ὀνομαζόμενοι καλεῖται. *Extra illud ostium ad ripam olim oppidum Romanum considerunt, quæ mœnibus cincta validissimis Portus communis cum portu nomine appellatur.* Sic Antoninus terrestri itinere ab Roma Centumcellas primo per *Portum* ducit, dein Fregenas & Alſium, & in reliqua loca maritima. Hæc horrea annonæ urbanæ erant per mare advectæ ex provinciis, quæ inde *horrea Portuensia* dicta. Vide titulum Cod. Theod. de patronis horreorum Portuensium. Hodie vix vestigia supersunt cum paucissimis incolis: manet tamen nomen *Porto*, & dignitas episcopalis.

Sinistro alveo Tiberini amnis colonia *Ostia* adposita, prima Romanarum, ab rege Anco deducta. nomen ab ostio, cui adjacebat. Clarum quondam oppidum. Livius lib. xxi. cap. xxxviii. *quinguenta naves ab Ostia Tarentum profectæ.* Et epitoma lxxii. *Ostiam coloniam Marius expugnavit, & crudeliter diripuit.* Plinius lib. ii. epist. vii. *ceteras copias Ostiensis colonia ministrat.* Minucius Felix cap. ii. *placuit Ostiam præcipue amicissimam civitatem.* Decevit postea & lacerata fuit. Procopius dicto lib. i. B. Goth. cap. xxvi. πόλις Ὀσία, λέγουσιν μὲν ποτὶς τὸ παλαιὸν ἀξία, νῦν δὲ ἀτείχιστος παντάπασιν ὡς Ὀστία, olim magni nominis, nunc mœnibus plane nuda. Hodie in ruinis jacet, sed nomine, & episcopatu conservatis. *Ostiensis* circum *salina* erant. Livius in Anco lib. i. cap. xxxiii. *In ore Tiberis Ostia urbs condita, salina circa factæ.* Ab his *via salaria* dicta, fuit. Livius lib. i. cap. iiii. *Pax ita convenerat, ut Etruscis Latinisque fluvius Albula, quem nunc Tiberis vocant, finis esset.* Et Plinius lib. iii. cap. v. *Tiberis, antea Tybris a τῷ ἑλλάνι, & prius Albula.* Virgilius lib. viii. vers. 330.

*Tunc reges, asperque immani corpore Tybris,
A quo post Itali fluvium cognomine Tybrim
Liximus: antequam veterem vetus Albula nomen.*

Si a Tiberi per oram veteris Latii progredimur, primum venimus *Laurentum*. Melæ b. ii. cap. vi. ordine inverso, hæc oppida sunt, *Circesi, Antium Aphrodisium, Ardea, Laurentum, Ostia*. Et Plinius lib. iii. cap. v. ab Roma progrediens, *In principio est, haec, colonia a Romano rege deducta: oppidum Laurentum, lucus Jovis Indigetis, amnis Numicus*, Strabo lib. v. p. 160. Λαύρετον. Fingitur regia vetustissimorum regum Latini, Pici, Fauni. Virgilius lib. vii. vers. 171.

*Tectum augustum, ingens, centum sublime columnis
Urbe fuit summa, Laurentis regia Pici.*

Tibullus lib. ii. eleg. v. *castrum* vocat versu 51.

Ante oculos Laurens castrum, murusque Lavini est.

Ante Trajani ætate si oppidum fuit, exiguum fuisse epistola Plinii de villa Laurente probat, quippe cui *ceteras copias*, quibus ipsa carebat, non propinquius Laurentum, sed *Ostiensis colonia ministravit*. Commodus ut pestilentiam evaderet, quod Herodianus lib. i. cap. xii. refert, αὐτὸς δὲ Λαύρετον ἀνεχώρησεν, *Laurentum secessit*. Nomen a lauretis est, quia τὸ χαριῖον κατὰ σκιον δαφνηφόροις ἄλσεν, *regio silvis e lauro opaca est*, quod ibidem Herodianus adjecit. Qui colunt, *Laurentes* dicuntur. Aeneid. viii. vers. 537.

Hec quanta miseri cades Laurentibus instans!

quod & adjectum nomen est, ut dicta Tibulli elegia v. 41.

Jam tibi Laurentes adsignat Jupiter agros.

Dicitur pro illo etiam *Laurentinum*. Martialis x. epig. xxxvii. *Laurentino in litore*. Et Plinius lib. ii. epist. xvii. incunte ad Gallum de tuo in his oris prædio, *Mirari, cur me Laurentinum, vel si ita mavis, Laurens meum tantopere delectet*. quod mirifice exædificatum. ibidem pluribus descripsit.

A Laurento sex millibus, ut in veteri tabula est, distabat *Lavinium*, opus Trojanorum, ab uxore Aeneæ Lavinia, regis Latini filia, ita nominatum. Livius cap. i. *Trojanum oppidum condunt: Aeneas ab nomine uxoris Lavinium adpellat*. Et Varro lib. iv. de LL. cap. xxxii. *Oppidum quod primum conditum in Latio stirpis Romana, Lavinium. nam ibi dii penates nostri*. Livius lib. viii. cap. xii. *Venerant & ab Lavinio Antioque auxilia*. Populus & incolæ *Lavinis & Lavinienfes* dicti. Livius ibidem cap. xiii. *Antecos, Laviniosque, & Veluternos, Antiatibus Volscis se conjungentes, ad Astura flumen Menius, inprovise adortus, sudis*. Lapis Capitolinus de Mæni triumpho, Grut. p. 297.

C. MAENIUS P. F. P. N. COS. DE ANTIATIBUS AN. CDXV.
LAVINIEIS VELITERNEIS PRIDIE K. OCT.

Et Varro de re rust. lib. ii. cap. iv. *Lavinienfes condiderunt oppidum Albam*.

Amnis *Numicus*, vel *Numicius* prope *Lavinium* decurrit, inter quem & Tiberim Aeneas adpulit. Virgilius lib. vii. vers. 150.

- - - urbem, & fines, & litora gentis

D. vers. explorant: hæc fontis stagna Numici, &c.

& versu.

& versu 242. - - - *fontis vada sacra Numici: & vers. 797.*

*Qui salens, Tiberine, tuos, sacrumque Numici
Litus arant, Rutulosque exercent vomere colles.*

nam Rutulorum in finibus fluit. Plinius lib. iii. cap. v. verbis supra prolatis, *Numicius*. Fons hujus fluminis est ille, in quem *Anna Perenna* defluit, quae apud Ovidium Fast. iii. vers. 653. ita loquitur:

- - - *placidi sume nymphe Numici:
Annæ perenne luens Anna Perenna vocor.*

Circa hunc amnem *lucus Jovis Indigetis* fuit, ut Plinius dicto loco vocavit, positus inter Laurentum & amnem Numicium. Plures *Indigetis* nomen ad Aenean referunt, qui quum proelio ad illum amnem commisso desierit videri, creditus sit in fluvium decidisse, juxta quem templum ei cum hac inscriptione, ut Dionysius Halicarnassensis lib. i. pag. 52. tradit, dicatum fuerit:

ΠΑΤΡΟΣ ΘΕΟΥ ΧΘΟΝΙΟΥ
ΟΣ ΠΟΤΑΜΟΥ ΝΟΜΙΚΙΟΥ ΡΕΥΜΑ ΔΙΕΠΕΙ.

Cujus nominis etiam apud Virgilium mentio est lib. xii. vers. 794. Et Aurelius Victor de Orig. Gent. Rom. p. 16. *Ille [Aeneas] eo loco templum consecratum, adpellarique placuit PATREM INDIGETEM.* Et Tibullus lib. ii. elegia v. ad Aeneam *Διὸς ποδῆ,*

*Illic sanctus eris, quum te, venerande Numici
Unda deum celo miserit Indigetem.*

Hæc in litore Aeneas atque posteri, etiam primi reges Romanorum possederunt: qui sequuti sunt, ad *Circejos* usque antiqui Latii fines protulerunt. Interjecto tractu sine nomine aut memorabili re, *Aphrodisium* fuit. Mela dicto loco: *Antium, Aphrodisium, Ardea.* Plinius ordine verso incedens, post Ardeam: *dein quondam Aphrodisium, Antium colonia.* Quum ergo *quondam* dicit, tum vestigia sola superfuisse ostendit. Deinde *Castrum Inui* fuit. Virgilius lib. vi. vers. 775.

Pometios, Castrumque Inui, Bolamque Coramque.

Servius ad hunc locum: *Castrum Inui, id est Panos, qui illic colitur. Inuus autem lacus adpellatur: græce Πάν.* Silius lib. viii. vers. 360. simpliciter *Castrum* dixit:

Quos Castrum, Phrygibusque gravis quondam Ardea misit.

Quo pertinet, quod Martiali relictum est lib. iv. epigram. LX.

Ardea solstitio Castranaque rura petantur.

Quod sequitur *Antium*, quia Volscorum fuit, in illa gente explicabimus, nunc LATINI & proprie dictum LATIUM consideraturi, & RUTULOS.

Rutuli ad mare Latinis contermini, a quibus difficulter discernuntur, post Aeneæ victoriam Latinis contributi. Sæpe a Marone celebrati posterioribus libris Aeneidos. Caput illorum *Ardea* fuit, reducta a mari, regia Turni, Rutulorum principis. Livius lib. i. cap. LVII. *Ardeam Rutuli habebant, gens, ut in ea regione, atque in ea arasc, densius præpollens.* Virgilius lib. vii. vers. 409. 411.

Andacis Rutuli muros: - locus Ardua quondam

Dictus avis, & nunc magnum manet Ardea nomen.

Quod Silius, imitator Maronis, repetit lib. i. vers. 293.

Magnanimis regnata viris, nunc Ardea nomen.

Distare ab Roma Eutropius lib. i. cap. vii. octavo decimo milliario tradit: Strabo lib. v. pag. 158. stadiis clx. Colonia facta. Livius lib. iv. cap. xi. *Triumviri ad coloniam Ardeam deducendam creati*, quamvis tum plurimum agri ad *Ardeates* redierit. Sic enim incolæ vocantur, & ipsa Ardea ibidem *civitas Ardeatium*. In coloniis etiam Livius lib. xxix. cap. xv. numeravit. Reliqua Rutulorum incerta sunt: situs causa huc referas licet, Cluverio auctore, *Aphrodisium* & *Castrum Inui*, loca paullo ante in maritimis exposita.

Prope Ostiam videntur *Ficana*, *Tellena* & *Politorium* fuisse: incertior tamen res de Politorio. Plinius singula lib. iii. cap. v. memoravit: sed totus ille locus turbatus est, sine oppidorum ordine aut situ observato. Festus autem in *Psyllia saxa*, ex Labcone: *Lacum putat Labeo dici, ubi fuerit Ficana, via Ostiensi, ad lapidem undecimum*. Livius lib. i. cap. xxxiii. de Anco rege: *Politorium, urbem Latinorum vi cepit, - - - multitudinem omnem Romanam traduxit - - - Aventinum novæ multitudini datum: adducendum eodem haud ita multo post, Tellenis Ficanaque captis, novi cives*. Tellenæ ergo, quod eodem tempore captæ, vicina oppido Ficanæ videntur fuisse, & si Cluverii conjecturæ credendum, inter Ficanam & Lanuvium. Strabo quoque pluraliter *Τελῆναι* scripsit: Dionysius singulari numero *Τελήνη*, quam lib. iii. p. 179. *πάλιν Λατίνων Ἰππικανῆν*, *claram Latinorum urbem* adpellat: Plinio est *Tellene*, æque singulari, sed Græca forma. *Politorium* inde rursus bello ab eodem rege repetitum, *quod vacuum occupaverant prisca Latini, quæ causa diruenda urbis ejus fuit*: quod ibidem Livius adjecit. Sed de politu ejus nihil certum habemus dicere.

Princeps autem urbs illarum, quas posterius Aeneæ possedisse ante Romam conditam feruntur, *Alba*, cognomine *Longa* fuit, colonia *Lavinio* deducta. Livius lib. i. cap. iii. *Alcanio, abundante Lavinii multitudine, florentem jam, ut tum res erant, atque opulentam urbem matri seu novercæ reliquit: novam ipse aliam sub Albano monte condidit, quæ ab situ portente in dorso urbis Longa Alba adpellata*. Hæc regia deinde sedes usque ad conditam Romanam, sicut Anchises prædixisse fingitur *Aeneidos* i. vers. 766. de Silvio Lavinia filio:

Unde genus Longa nostrum dominabitur Alba.

Condita xxx annis post Lavinium, & *Alba* nomen inditum ab sue alba, quæ xxx procellos ibidem edidisse fertur. Varro R. R. lib. ii. cap. iv. *Antiquissimum fuisse scribitur, quod Aeneas Lavinii triginta porcos pepererit albos. Itaque, quod portenderit, factum xxx annis, ut Lavinenses condiderint oppidum Albam*. Adde Aurelium Victorem de Origine Gentis Romanæ. Propertius lib. iv. eleg. i. vers. 35.

Et stetit Alba potens, alba suis omine nata.

Everfa ab Romanis sub rege Hostilio Tullo. Livius lib. i. cap. xxxiii. *Eventus belli annis miserabilem dimicationem fecit, quod nec acie certatum est, & cæcis modo dirutus alterius ab altero duo populi in unum confusi sunt*. Strabo lib. v. p. 160. *κατεσκάφη πλὴν ἑ καὶ ἑκατέρωθεν, diruta est Alba, sano excepto*. Circa illum tractum prætoria & villæ nitidius ædificatæ, e quibus emanaverunt *Albanum* Pompeii, & Domitiani, duæ splendidissimæ villæ: illa memorata Ciceronis pro Milone oratione cap. xx. hæc nota Tacito Agric. cap. xlv. & Plinio lib. xxi. quia eodem, qui perverie omnia agebat, & senatum aliquando, & pontificum collegium, contra morem patrium, convocavit. Posteriores etiam oppida in his

locis mentionem injecerunt, Procopius lib. 11. Goth. cap. 17. τὸ Ἀλβανὸν πύλωμα ἐστὶ τῆς Ἀππίας ὁδὸς αἰρέτων, *Albanorum oppidum, in via Appia situm*, commemorans; & Itinerario Hierosolymitano *Aricia* & *Albano*, corrupte quamvis, conjunguntur. Verum id non antiquum oppidum fuit, sed ex castris videtur natum, descriptis ab Hierodiano lib. VIII. cap. 5. in Maximinis. Memorabilior est *Montes Albanus*, in quo FERIAE Latinae atque, etiam triumphus extra ordinem; de quibus passim Livius potest consuli: & *templi Albanus*, atque *laci*, quorum meminit Cicero pro Milone cap. XXXI. & *lacus Albanus*, ibidem; & Livius lib. 5. cap. XIX. *ex lacu Albano aqua emissis in agros*.

In Albano bello etiam *Fossa Claudia* memoratur, ut Livius ait lib. 1. cap. XXIII. *et nomine duci Claudii Albani per aliquot secula adpellata*: & lib. 11. cap. XXXIX. de Coriolano *Postremum ad urbem a Peto duxit, & ad Fossas Claudias quinque ab urbe millia passuum castris positis, populatur inde agrum Romanorum*. Plutarchus Coriolani vita p. 227. diphthongo *Cladia fossas* scripsit, πρὸς τὰς λεγομένας Κλαδίας τάφους ποταμῶν τεταμέναι. Distantia Plutarchus congruit cum Livio, quadraginta ponens stadia.

Propius Albanum lacum *Bovillae* fuerunt, quas Augustana Tabula *Bobellae* x ab urbe millibus passuum, videmus nominatas. Propinquitatem Albani montis significat Vellejus lib. 11. cap. XLVII. tradens, Clodium a Milone circa *Bovillas* jugulatum esse, quod Cicero factum dicit sub monte Albano. Exstat illarum memoria apud Tacitum novum *sacrarium genti Juliae, effigiemque divo Augusto apud Bovillas dicatam*, lib. 11. cap. XLI. & *ludricum Circense Juliae genti apud Bovillas editum*, lib. XV. cap. XXI. & *agmen legionum intra Bovillas stetisse*, Hist. lib. IV. cap. 11. & apud Suetonium Augusto cap. C. ejus mortis corpus a *Nola Bovillas usque decuriones municipiorum & coloniarum deportasse*. Ergo illo tempore *Bovillas* stetisse non dubitandum, quamvis Florus lib. 1. cap. XII. de illis triumphum, ut de parvo oppido, non tam rideat, quam in pudendis Romae veteris adscribit.

Aricia quoque sub Albano monte fuit, seu ut Strabo dicit μὲν τὸ Ἀλβανὸν Ἀρίκιν πύλωμα, post *Albanum montem est oppidum Aricia*, & quod addit, in via Appia, CLX stadiis ab Roma: Antonino XVI M. P. Tabulae, XIII. Horatius lib. 1. satyr. V. incunte:

*Egressum magna me excepit Aricia Roma
Hospitio modico.*

Adjacet *Aricinum nemus*, sive lucus *Diana Aricina*; βαρβαρικὸν καὶ Σκυθικὸν ἔθνος, barbarum *Scythicumque morem* servans, ut Strabo refert p. 165. Hinc *nemoralis Aricia* Martialis lib. XII. epigr. XIX. & Statius lib. 111. Silv. carm. 1. vers. 56.

Fumant Aricinum Trivia nemus.

In nemore illo erat *fontis Egeriae* nymphæ, de quo Livius lib. 1. cap. XXI. *Lucus erat, quem medicum ex opaco specu fontis perenni rigabat aqua: quo quia se persape Numa sine arbitris, vultu ad congressum deæ, infererat, Cameris cum lucum sacrauit, quod earum sibi concilia cum coniuge sua Egeria essent*. Quæ repetiit inde, & ad id, quod res est, accommodavit Lactantius lib. 1. Instit. cap. XXI. Fuit ibi locus etiam, ad *Cameram* dictus. Martialis lib. 11. epigram. VI.

*Et cum currere debeas Bovillas,
Interjungere quaris ad Cameranas.*

Adpellatio exinde est, quia Numa, ut Livius dixit, *Caneniam autem lucum sacrauit*, &, quod Halicarnassensis observat lib. 11. pag. 122. quidam Egeriam ἢ Μουσὴν μίαν, aliquam *Musarum* fuisse crediderunt.

Post Ariciam in Appia est *Lanuvium*, cuius multam mentionem Cicero pro Milone fecit. Cap. x. *Quum scires Clodius, iter solenne, legitimum necessarium a. d. xiiii Kal. Febr. Miloni esse Lanuvium ad flaminem prodendum, quod erat dictator Lanuvii Milo.* Et cap. xvii. *dictatoris Lanuvini stata sacrificia*: & alibi. Junonis ibi Sospitæ sive Sispitæ cultus erat. Livius lib. xxii. cap. 1. *decretum est, Junoni Sospitæ Lanuvii majoribus hostiis sacrificaretur.* Silius ad Ciceronis Milonem adludens lib. xiiii. vers. 364.

*Lanuvio generate, inquit, quem Sospita Jumo
Das nobis, Milo.*

In Lanuvino agro *campus* fuit *Solonius*, cuius aliquoties mentionem Cicero fecit. Lib. 1. de Divinat. cap. xxxvi. *Roscins quum esset in cunabulis, educareturque in Solonio, qui est campus agri Lanuvini.* Adde lib. 11. cap. xxxi. & ad Attic. lib. ii. epist. iii. Macrobius lib. 1. Saturn. cap. x. dixit, corrupte credo, *agrum Solinium.*

Supra Albam, septentrionem versus, est *Tusculum*, ἐπ' ἱερῶν, in colle situm, ut Strabo lib. v. p. 165. notavit: ideoque Horatii epodo 1. *supernum* dictum,

- - *superni villa candens Tusculi.*

Non autem, ut vulgo creditum, in summo jugo fuit, cuius rudera privatam potius villam, quam Tusculanum oppidum, inspectanti Holstenio probaverunt: sed ubi nunc Frascati est, vetus Latinorum Tusculum fuit. Græci plerique dissyllabum faciunt, Τύκλον, ut Strabo, & Plutarchus principio Catonis majoris; vel Τύσκλον, ut Dionysius lib. v. aut Τύσκαλον, ut Stephanus: at Latini tribus syllabis *Tusculum*. Cicero Divinat. 1. cap. xliii. *Tusculi ades Castoris & Pollucis e calo icta est.* Tacitus lib. xi. cap. xxiv. *Porcii Tusculo in senatum acciti.* Suetonius Galb. cap. xviii. *quum Tusculum excucurrisset.* Atque ita etiam Ptolemæus Τύσκαλον. Municipium fuit. Cicero pro Fontejo cap. xiv. *Pro hujus innocentis salute supplicat primum generis antiquitas, quam Tusculo, ex clarissimo municipio, profectam, in monumentis rerum gestarum incisam ac notatam videmus.* Distantiam ab urbe prodidit Dionysius lib. x. p. 646. ἢ ἐλάττω σαδίων εκατὸν, non minorem centum stadiis: quod Josephus etiam lib. xxii. cap. iix. adfirmat, Τυσκολάνον, ὅσον ἀπὸ σαδίων εκατὸν τῇ Ρώμῃς. qui vero villam potius Tiberii, in quam Capreis delatus erat, quam ipsum oppidum, huic tamen propinquam, significare videtur. Amœnissima regio, ideoque pluribus villis ædificata, quæ passim laudantur a Cicerone: sed hujus quod prædium *Tusculanum* fuit, omnium habetur, propter ingenii non minus quam agri proventum, clarissimum.

Supra Tusculum, Anienem versus, *Regillus lacus*, ad quem Postumius dictator, jurantibus Διοσκύροις, ut credebatur, Latinos vicit. Livius lib. ii. cap. xix. de illo prælio: *ad lacum Regillum in agro Tusculano.* Cicero 11. Nat. D. cap. ii. *apud Regillum bello Latinerum.* Victor de vir. illust. in eodem Postumio, *apud Regilli lacum.* Dionysius lib. vi. p. 343. ἡ δὲ λίμνη Ρεγίλλη καλεμένη.

In eodem tractu *Labicum* sive *Lavicum*, frequentius plurali numero *Labici* seu *Lavici*, erant. Livius lib. iv. cap. xlvii. *ad Lavicos ductus exercitus*; & mox: *senatus censuit frequens,*

frequens, coloniam Lavicos deducendam. Et Cicero 11. Agrar. cap. xxxv. *Lavicos, Fidenas, Collatiam.* Silius lib. viii. vers. 367.

- - - *habiles ad aratra Lavici,*

ubi dubium, urbs an populus intelligatur, quia inter oppida Tibur, Praeneste, Antennas recensetur. nam *Lavici* etiam poetis sunt *Lavicani*, ut in illo Aeneid. viii. vers. 796.

- - - *& pueri fœta Lavici.*

Singulariter *Lavicum*, præter Strabonem, cuius est. p. 164. *παλαιὸν Λαβικόν*, vñ *Lavicum*; Silius xii. vers. 534. dixit

- - - *campos ingressus & arva Lavici.*

Situm Livius ostendit xxvi. cap. ix. Hannibalis itinere: *per Frusinatem Ferentinatemp & Anagninum agrum in Lavicanum venit. Inde Algidum Tusculum petiit.* Nunc la Colonna est, Holstenio teste, xv millibus ab Roma, viæ Lavicanæ a dextris imminens: supra quod Tusculum ad 111 vel 14 millia passuum recedit. Etiam Antonini itinerario, Lavicana via primus locus ab urbe est *Ad Quintanas*, decimo quinto milliario: inde post decem passuum millia, *ad Pictas*, etiam Straboni p. 164. *πρὸς τὰς Πικτάς*: quale in Tabula, *ad Pictas*. Ibi tabernas subaudiunt; heic, statuas.

E Lavicana via in Praenestinam si declinamus. *Gabii* sunt fere medio inter Roman & Praeneste loco, illic 111 millium intervallo; heic xi. secundum Antoninum & Tabulam. Frequens mentio illorum in Tarquinii Superbi historia, cap. LIII. *Gabios, propinquam urbem, nequidquam vi adortus*: item, *transfegit ex composito Gabios*: & cap. LV. *Gabii recepti.* Virgilius lib. vi. vers. 773.

Hi tibi Nomentum, & Gabios, urbemque Fidenam.

Derivatum *Gabinus*. Livius dicto libro, cap. LIV. *veteribus Gabinis adscendere*, item, *Gabina res plerumque superior*: & Tacitus lib. xv. cap. XLIII. *saxo Gabino Albanique solidare.*

Supra Gabios *Pedum*, Latinorum oppidum. Livius lib. 11. cap. xxxix. de Coriolano: *Lavicos, Pedum cepit. postremum ad urbem a Peto ducit.* Et lib. viii. cap. xii. *Aemilium ad Pedum exercitum duxit. Pedanos tuebatur Tiburs, Praenestinus, Veluternaque populus*: & cap. xiii. *A paucis populis Pedani adjuti sunt. Tiburtes Praenestique, quorum ager propior erat, Pedum pervenere.* Horatius lib. i. epist. iv. ad Tibullum:

Quid nunc te dicam facere in regione Pedana?

id est in villa tua, in agro sita Pedano. Plinius lib. 111. cap. v. *Pedanos* in iis populis numeravit, quorum oppida sine vestigiis interierint. Conjectura ergo standum est in sede investiganda, quæ ex Livio laudata propinquitate haud dubie inter Tibur & Praeneste fuit: id quod etiam in vetustissimo Horatii libro adscriptum margini Torrentius invenit.

Nec longe a Peto fuit *Aesula*, sive *Aesulum*, sive *Aesola*; verum etiam inter Tibur forsan & Praeneste, saltem prope agrum Tiburtinum. Horatius lib. 111. oda xxix.

*Ne semper nudum Tibur, & Aesula
Declive contempleris aruum, &
Telegoni jugum parricida,*

in Tusculum fertur condidisse. Quum itaque cum Tibure, cum Tusculo jungatur
Aesula; in illo tractu etiam sedes illius quaerenda est, quamquam certo designari non po-
est, quia jam tum suo ævo Plinius *Aesolanos* in iis scripsit, quorum nulla vestigia super-
sunt. Coloniam fuisse testis est Paterculus, qui *Aesulum* scripsit, neutro genere,
lib. i. cap. xiv. idque, ac Alsiurn, xxiii annis ab initio belli i Punici colonis fuisse
occupatum.

Nec certior ratio est oppidi *Scaptia*, quod Plinius dicto loco in Latii quondam claris
oppidis, everfis postmodum, numeravit. Pompejus Festus tradit, *Scaptiam urbem
Pedanos incoluisse*. Propinquam ergo Pedit fuisse, non est quod dubitemus. Hinc
tribus *Scaptio* cognominata, eodem auctore Festo: & *tribules Scaptienses* apud Suetonium
aug. cap. xl. Origine tribus *Scaptia* ab Livio perscripta lib. viii. cap. xvi.

Ad Anienem amnem oppidum Patinorum *Tibur* recedit, antiquissimum æque, ut
modernissimum, quippe conditum a Græcis fertur

Tibur, Argeo positum colono,

Horatio canente lib. ii oda vi. Amœnitatem idem lib. i. oda vii. descripsit, quod
nulla Græcarum urbium tam delectet,

*Quam domus Albunea resonantis,
Es praeceps Anio, & Tiburni lucus, & uda
Mobilibus pomaria rivis.*

positum idem *supinum* est lib. iii. oda iv. & *udum* tamen, ut modo in Aesula ostendimus,
quia, eodem auctore lib. iv. oda iii.

- - *Tibur aqua fertile perfluit,*

cataraeta præcipites: unde *praeceps Anio* lib. ii. oda vi. cujus ex alto dejectus etiam Stra-
bon lib. v. p. 164. ὁ Ἰερίκτης dictus est. Virgilio Aeneid. vii. vers. 630. est

- - - *Atina potens, Tiburque superbum.*

Religiosum cultu & templo Herculis, quod τὸ Ἡρόκλειον Strabo jam memorato loco
laudet; ideoque Propertio lib. ii. eleg. xxxii. est *Tibur Herculeum*. Derivata nomina
Tiburs, & *Tiburtinus*. Cicero lib. ii. de Orat. cap. lxxv. villam in Tiburte habes. Livi-
us lib. viii. cap. xii. Pedanos tuebatur Tiburs populus: & cap. xiii. Tiburtes Pranestini que
etiam pervenire. Martialis lib. iv. epigram. lvii.

Nunc Tiburtinis cedite frigoribus.

Tiburtium ditionis erant *Empulum* & *Sassula*, ignotæ positionis oppida, a Romanis
olim capta. Livius lib. vii. cap. xviii. *Empulum* eo anno ex Tiburtibus haud memorando
etiam capta: & cap. insequenti xix. Cum Tiburtibus ad deditiorem pignatum. Sas-
sula ex his urbs capta. Tiburi ab oriente imminet *Affianus* mons, ex veteri inscriptione
testatur, quam Holstenius pag. 200 exhibuit:

RIVOM AQUAE CLAUDIAE AUGUSTAE
SUB MONTE AFFLIANO CONSUMAVIT
IMP. DOMIT. CAESAR AUG. GERM. COS.

Inde in austrum longius, & in fines Aequorum, recedit Latinorum oppidum, *Præneste* illud *altum Præneste*, ut Virgilius vocat lib. vii. vers. 682. ideoque *frigidum* Horatio lib. iii. oda iv. a montano situ: quæ vero succedit ei Palestrina, ut nunc vocatur, in viciniam est deducta. Vetus autem *Præneste* & natura & arte munitissimum fuit. Strabo lib. v. p. 165. situm & munitionem quum descripsisset, notabiliter adjecit, *καὶ φεύγουσι ἐκείνοι νεώτεροις αὐτοῖς, qui res novas moliti sunt, eodem confugiunt.* Vellejus lib. ii. cap. xii. de Mario filio, apud Sacripotum victo, *Præneste*, quod ante natura munitum praesidium firmaverat, se exercitumque contulit. Idem cap. lxxiv. de Fulvia Antonii: *Hæc bæ sedem Præneste ceperat.* Et Cicero de Catilina orat. i. cap. iii. *Quid? quum tute Præneste kalend. ipsis Novembris occupaturum nocturno impetu esse confideres, sensistine illam colonia meo jussu, meis praesidiis, custodiis vigiliisque esse munitam?* Incolæ *Prænestini*. Livius lib. vi. cap. xxix. *Octo oppida erant sub ditione Prænestinorum: ad ea circumlatum bellum deincepsque haud magno certamine captis, Velitras exercitus ductus. eæ quoque expugnatum ad caput belli Præneste ventum.* Plinius lib. iii. cap. v. *Prænestini*, urbe quondam *Siphane dicta*. nam & Strabo dicto loco refert, *Πραίνεσον Πολυτέφανον καλεῖσθαι αἰετῶν*. Plerique neutro genere, ut videmus, etiam auferendi casu, *Præneste*, dicunt, & Livius lib. vi. cap. xxix. *Triumphans, signum Præneste devectum Jovis Imperatoris in Capitolium tulit.* Tamen etiam femineo more Virgilius lib. viii. vers. 561. *Præneste si ipsa*, etiam Servio, ut rarum, adnotante. Et Juvenalis sat. iii. vers. 190.

Quis timet, aut timuit gelida Præneste ruinam?

Patrio casu *Prænestis*. Paterculus lib. ii. cap. xxvii. *oppugnationi Prænestis ac non præfuerat Ofella.* Propertius lib. ii. eleg. xxxii.

Nam quid Prænestis dubias, o Cynthia, sortes?

id est, oraculum Prænestinum petis. nam & Strabo ei imponit τὸ τὸ Τύχης ἱερὸν οὐρανὸν *Ζεφειράζον*, *fanum & oraculum Fortune*. Et Suetonius Tib. cap. lxi. *Viciam oracula etiam disjicere conatus est: sed majestate Prænestinarum sortium territus desistit.* Ceterum Strabo ἡ Πραίνεσος format casum: Ptolemæus τὸ Πραίνεσον.

Superest ex Latinis oppidis *Ortona*, quam *Hortanam* aliqui libri, aut *Artonam* velunt, sed, judice Sigonio, perversè, cui ex Dionysii vestigiis *Ortona* placet. Livius lib. ii. cap. xlii. *Ortonam, Latinam urbem, Aequi oppugnabant.* Et lib. iii. cap. xi. *Horatius, quum jam Aequi, Corbione interfecto praesidio, Ortonam etiam cepissent; in Algidum pugnat: multos mortales occidit, fugat hostem non ex Algidio modo, sed a Corbione Ortonam.* Sedes conjecturæ relinquenda, quæ vero minus in *Tolerio* investigando valet. ex Plinii *Tolerienses* in Latio sunt; Plutarchi in Coriolano pag. 227. *Τολερίνοι*: quos & Latinis Dionysius lib. viii. pag. 493. censet. De illo enim Coriolano ait: *Ἐπὶ Τολερίνοις ἐλάυνει, ὃ Λατίνων ὄντας ἔδυνες*, in *Tolerinos* movet, *Latini nominis populum*, quos pag. 5 in *μικροπολίταις* adnumerat. Reliqua, quæ *Præneste* circumjacent, *Acquiculor* fuerunt pleraque, supra in *Aequis* post *Sabinos* exposita: quæ itidem devocanda in

ilia.

m, sed ampliatus sunt, hoc est, quod præter Latinos Rutulosque, etiam Herni-
s, Aequos, Volscos, Auruncos comprehendat.

HERNICORUM nomen apud Livium aliosque frequens est, neque vero tam late illo-
m notitia patet, quam Volscorum Latinorumque. Correpta syllaba media vocabuli,
od ex Virgilii versu 684. libri vii liquidissimum est,

Hernica saxa colunt - - -

Silii Italici lib. iv. versu 226

*Quosque in pragelidis duratos Hernica rivis
Mittobant saxa.*

orum oppida, quantum constat, fuere *Anagnia*, *Alatrium*, *Verula*, *Ferentinum*,
e primo, *Anagnia*, quæ & nunc Anagni est, Virgilii prædicto versu perdocemur,

- - - quique

Hernica saxa colunt, quos dives Anagnia pascit:

clarius Macrobiï testimonio lib. v. Saturn. cap. xviii. *Hernicorum est Anagnia*. Et
ullo ante: *Sunt in libro septimo; [Maronis] illi versus, quibus Hernici populi, & eorum*
bilissima, ut tunc erat, civitas, Anagnia enumerantur,

- - - quos dives Anagnia mist, &c.

Reliqua oppida Hernicorum, quæ nosci possunt, Livius nobis lib. ix. cap. xlii. prodi-
it. *Idagre, inquit, passi Hernici, concilium populorum omnium habentibus Anagninis,*
circo, quem Maritimum vocant, præter Alatrinatem, Ferentinatēque, & Verulanum,
omnes Hernici nominis populo Romano bellum indixerunt. Et cap. xliii. *Hernicorum tribus*
populis, Alatrinati, Verulano, Ferentinati, sua lege: reddita. Ex quibus manifestum est,
æc oppida Hernicorum fuisse, ut vero caput esset *Anagnia*, qua quod cum ceteris non
ominatis, (præter tria illa, quæ bello abstinerant,) sine difficili pugna Romanis se
ediderat, præmium civitatis ab iisdem tulit. Livius ibidem: *Anagninis, quique arma*
Romani intulerant, civitas sine suffragii latione data. Post colonia facta. Frontinus de
Coloniis, *Anagnia, muro ducta. colonia Drusi Cesaris. populus deduxit, Iter populo non*
ebatur. Ager ejus per strigas veteranis est adsignatus.

Alterum Hernicorum oppidum est *Alatrium*, ut Livius ubique *Alatrinates*, vocali
prima scripsit, & hodieque *Alatri* dicitur: Straboni *Αλέτριον*, unde Plinii sunt *Alatri-*
nes vocali secunda. Civitatem sine suffragio tulisse, modo ex Livio perceptum fuit.
Cicero autem (sed longo post tempore) municipium vocat pro Cluentio cap. xvi. C. &
L. inquit, *Fabricii, fratres gemini fuerunt ex municipio Aletrinate: qui & cap. xx. popu-*
um dixit Aletrimates vocali secunda.

Hinc in austrum vergunt *Verula*. Florus lib. i. cap. xi. *De Verulis & Bovillis; pudet,*
ia triumphavimus. Frontinus de Coloniis libro: *Verula oppidum muro ductum. Ager-*
que limitibus Gracchanis est adsignatus: & ab imperatore Nerva colonis redditus. Incolæ *Ve-*
ulani, de quibus satis ex Livio jam dictum est. Et hoc oppidum ejusque situs ex servato
onico nomine *Veruli* perfacile cognoscitur.

Et *Ferentinum* in via Latina nomen retinet. Antea Livii *Ferentinates* vidimus: quos alii,
poetæ præsertim, etiam *Ferentinos* vocant. Silius lib. vii i. vers. 394.

Sulla

*Salla Ferentinos, Privernatumque maniplos
Ducebat.*

Antoninus in Lavicana via *Ferentinum*, *Frusinonem* vii millibus disjungit. Priorem statim supra cognovimus, *ἀντωνοπίαν* concessam ab Romanis esse: post colonia Latina eodem deducta. Livius lib. xxxv. cap. ix. *Eodem anno coloniam Latinam in agrum Ferentinum triumviri deduxerunt.* Annus erat 151. L. Cornelio Merula & Q. Minucio Thermi consulibus. Hæc de Hernicis prodita: plura possedisse ex Livii verbis [lib. ix. cap. xlii.] supra productis clarum est, quia cum Anagnanis omnes *Hernici nominis* Romanis bellum indixerunt, præter Alatrinates, Ferentinales, Verulanos. Vici forsan & oppidula fuerunt, quorum nulla fama superest. Sed unum restat, quod Hernicis adscribit Hordanius p. 203. *Affile* oppidum non ignobile, in montibus inter Sublaqueum situm & Anagninam. Frontinus de Coloniis libello: *Affile oppidum lege Sempronia.* In centuriis *Orlacensis* ager ejus est assignatus. Veteri lapide ibidem reperto inest L. LUPERCUS AFFILANUS. Anastasius Bibliothecarius Vita Sixti III. in territorio *Afilano*.

VOLSCI sequuntur, gens major ceteris, quæ in Latium adsumptæ sunt, etiam potentior, a mari Antiano habitans ad Liris fluvii superiora, & ultra. Quod in causa fuit, ut Pomponius Mela lib. ii. cap. iv. ad veterem memoriam respiciens, *Volsco*, tamquam per se validos ad gentem constituendam, a Latio separaret. Sic enim oram illam enumerat: *Etruria; post Latium, Volsci, Campania.* Scylax quoque Periplo ita discernit, prævato quamvis nomine: *Λατίων ἔχοντες Ὀλσκοί. Ὀλσκῶν δὲ ἔχοντες Καμπανοί.* Latini continui sunt *Volsci: Volscis Campani.* Ab ora maritima incipiemus.

Antium, Græco Ἀντίον, (Dionysio etiam Ἀντία, lib. v. p. 304.) Volscorum fuisse urbem, docet Livius lib. ii. cap. xxxiii. *fusi Volsci Antiates:* & cap. lxiii. *Nuntius Antium adversus Volsco profectus:* & post paullo, eodem capite: *Melius in Volscis imperatum est.* *Fusi primo prælio hostes, fugaque in urbem Antium, ut tum res erant, opulentissimæ acti.* Ad mare sita urbs; ἀλμυρὸς tamen, hoc est, sine portu, ut Strabo ait pag. 162. quia propinquum oppidulum cum portu habuit; *Cenonem*, de quo mox dicturi sumus. Ab Antio prima gloria rei navalis Romanis fuit. Livius lib. vii. cap. xiv. *Naves Antium partim in navalia Roma subductæ, partim incensæ, rostrisque earum suggestum in forum structum adornari placuit, Rostraque id templum adpellatum.* Plenius paullo Florus lib. i. cap. xi. *Exstant & parva de Antio spolia, quæ Manius in suggestu fori. capta hostium defixis; si tamen illa classis. nam sex fuerunt rostrata.* Coloni eo aliquoties missi, primum quum captum ab Romanis esset, circa annum V. C. cclxxxv. Vide Livium lib. ii. extremo: Iterum lib. viii. cap. xiv. *Et Antium nova colonia missa.* Et sub Nerone Tacitus lib. xiv. cap. xxvii. *Veterani Tarentum & Antium adscripti.* Derivata *Antipus* & *Antias*. Plinius lib. iii. cap. vi. *Ultra Tiberina ostia in Anciano [mari] Astura insula.* Coloni & oppidani *Antiates*. Livius dicto lib. viii. cap. xiv. *interdictum quo Antiaci populo est.* & mox, *naves Antiatum*, ut prædiximus. Celebre ibi Fortuna templum. Horatius lib. i. oda xxxv. ad illam:

O diva, gratum quæ regis Antium, & reliqua.

Adjacebat *Ceno* oppidum, quod navale & forum habebat *Antiatium*. Dionysius lib. viii. p. 612. *περίχρητι ἑπιδότιον*, *maritimum oppidulum* quo *Antiates* ἑπιδότιον τε καὶ ἀγορὴν ἔχοντες τὸν βίον ἀναγκαίῳ ἔχοντες, *portum & forum* necessariorum ad vitam utebantur. Et mox

men *Cenoni* fuisse, in eadem consulis Numicii expeditione, quam Halicarnassensis tractat, prodit Livius lib. 11. cap. LXIII. *Cenonem*, inquit, *aliud oppidum, nequaquam tam opulentum, ab Antiatis cepit.* Quod *Ceno* quondam dictum, nunc, etiam iudice Holstenio, est Nettuno.

Astura succedit, *flumen & insula.* Plinius lib. 111. cap. v. *Dein quondam Aphrodisium, Antium colonia, Astura flumen & insula.* Et cap. vi. insequenti, quo de insulis agit, *Ultra Tiberina ostia in Antiano [mari] Astura.* Insula autem parva prope ostium fluvii. Hic villa Ciceronis fuit. Plutarchus in Vita p. 884. de Marco & Quinto fratribus, *antiata proscriptione; ἰγυρεαν εἰς Ἀστυρ μεταβῆναι, χωρίον παρὰ γλίον ἔκ Κικέρωνος, deponunt Asturum transire, maritimam villam Ciceronis.* Hujus ipse meminit lib. vi. ep. x. *Ego me Asturae diutius arbitror commoraturum.* Et lib. xiii. Attic. epist. xxvi. *Ego, si tempus est nostrum, locum habeo nullum, ubi facilius esse possum, quam Astura.* Videtur illa intra insulam fuisse. Lib. xi. enim epist. xix. scripsit Attico: *Est heic quidem locus amoenus, & in mari ipso, qui & Ancio & Circeis adspici possit.* Excrevit vel hæc vel alia ejus villa in oppidum, vicum saltem. Servius enim in Aeneid. vii. vers. 801. *Haud longe a Tarracina oppidum est Astura, & ejusdem cognominis fluvius.* Fluvii etiam Livius meminit lib. viii. cap. xiii. *Aricinos, inquit, Laviniusque, & Veliternos, Antibus Volscis se conjungentes, ad Astura flumen Menius improviso adortus fudit.* Strabo lib. v. p. 161. est ὁ Στόρεος ποταμός, *Stura fluvius*, quod in mendis nolim habere, nam etiam Festus scripsit: *Stura flumen in agro Laurenti est, quod quidam Asturam vocant.* utrumque ergo nomen receptum fuit, *Astura* verum forte ac genuinum: *Stura* vulgare.

Clostra Romana Plinius lib. 11. cap. v. nominavit: & Tabula vetus *Clostris*, ab *Astura* millibus passuum. Intercedit apud Plinium *Nymphaeus* fluvius, nunc la Nimpa, cuius ostio putat Holstenius ab Romanis claustra fuisse adposita contra vim Oceani; quæ a Plinii *Clostra Romana* sint.

Circei deinceps in ora occurrunt, antiquus Latinorum terminus. Scylax periplo: *Ἰσίου μίχρα ἔκ Κίρκαις*, subaudi *ὅρος*, *Latini pertinent ad Circeum usque promontorium.* Hoc est quod Virgilius lib. vii. vers. 799. dixit *Circeum jugum*: Silius vii. vers. 391. *ad Circea.* Oppidum Latinis *Circei* pluraliter dictum. Cicero lib. xv. Attic. ep. x. *Antium mutam vel Antium vel Circejos.* Mela lib. 11. cap. iv. *Circes domus aliquando, Circei.* Inde nomen. Et Strabo *πολίχνην Κίρκης*, *Circes oppidulum* vocat lib. v. pag. 161. Tabula vetus *Circejos* xxii m. p. a *Clostris* habet positos. Colonia antiqua fuerunt, ducta ab rege Tarquinio. Superbo, ut Livius lib. 1. cap. lvi. tradit. Cicero 111. lib. D. cap. xix. *Circen coloni nostri Circejenses religiose colunt.* Et Livius lib. vi. cap. xvii. *de his Circejensibus tristiora responsa reddita, quod cives Romani patriæ oppugnanda nefanda milia misissent.*

In hoc tractu est *Satura palus*, de qua Virgilius lib. vii. vers. 801.

Quæ Satura jacet atra palus.

Silius Italicus lib. viii. vers. 381.

Quæ Satura nebulosa palus restagnat.

venio est ipsa *Promptina* sive *Pontina*, quæ etiam ut una, quamquam sæpius pluraliter, scribitur ab Juvenale satyra 111. vers. 307.

T I I

Et

Et Pontina palus, & Gallinaria prius.

Dixi, sæpius plurativè nominari. Lucanus lib. i i i. vers. 85.

Et qua Pomptinas via dividit unda paludes.

Tacitus lib. xv. cap. xliii. de fossa, quam Neroni quidam ab Averno lacu ad Tiberis ostia navigabilem promiserant; *non aliud humidum gignendis aquis occurrat, quam Pomptina paludes.* Siccare plures tentaverunt, & ex parte siccatæ certum est. Epitome Liv. xlv. *Pomptina paludes a Cornelio Cethego consule siccatæ, agerque ex iis factus.* Idem conatæ est Julius Cæsar testante Suetonio cap. xlv. incertum quo successu. Et Antonius triumvir per Lucium fratrem dividendos plebi agros, in iisque χώρον ἐν τοῖς ἔλασι Ποντίνας, & κεχωσμένους ἤδη, pollicitus est, quod Dio Cassius refert lib. xlv. pag. 274. Heic alibi (lib. xlv. pag. 242.) scribit τὰ Πόντινα ἔλη, per N; etiam Festus in Pontina tribu & Pontia urbe dicta, a qua & palus quoque Pontina adpellata est juxta Terracenam: si Feli sunt, quæ nomine illius ibidem referuntur.

In proximo Ufens fluvius est, quem diphthongo Festus scripsit, Oufentinam tribum & Oufente fluvio derivans. Virgilius Aeneidos vi i. vers. 802.

- - - gelidusque per imas

Querit iter valles, atque in mare conditur Ufens.

Et Silius Italicus lib. vi i i. vers. 381.

- - - & atro

Liventes cæno per squalida turbidus arva

Cogit aquas Ufens, atque inficit equora limo.

Claudianus etiam in Probinii & Olybrii consul. vers. 257.

- - - tardatusque suis erroribus Ufens.

Et Vibius Sequester: *Ufens Terracina proximus.* Recipit aut vicinum habet *Amasenum* & Priverno decurrentem. Virgilius lib. vi i. vers. 685:

- - - quos dives Anagnia pascit,

Quos Amasene pater.

ubi Servius, *Amasenus est fluvius, qui Anagninienses agros irrigat.* Sed Anagninum fons in Lirim effunditur. Præstat Vibium sequi, cui *Amasenus est Privernatium.* Quod propter Pomptinas paludes, iisque siccandis depressas fossas, & ductus fluminum & olim mutata fuerunt, difficulter de his quoque, Amaseno & Ufente, censetur. Holstenius Ufentem *il Portatore* interpretatur, natum sub Setia: Amasenum, *Baudinum* vel *Banum* vulgo adpellatum: alii conjungunt, ut uno ostio effluant; alii separatim utrumque in mare deducunt.

Et *Feronæ lucus* in hac ora maris fuit, estque de quo Virgilius lib. vi i. vers. 799.

- - - *queis Juppiter Anxurus arvis
Præsides, & viridi gaudens Feronia ludo.*

Fons in luco facer. Horatius lib. i. satyra v. vers. 24.

Ora manusque tua lavimus, Feronia, lympba:

etiam fanum sive templum. Scholiastes Horatii: *Fanum Feronia in tertio erat milliario a Tarracina.* Distantiam ipse Horatius ibidem a fonte sacro vers. 25. adprobavit:

*Millia tum pransi eria repimus; atque subimus
Impositum saxi late candentibus Anxur.*

Anxur autem est Volscum nomen ejus oppidi, quod Græci & Latini *Tarracinam* dicunt. Plinius lib. i i i. cap. v. *Dein flumen Ufens, supra quod Terracina oppidum, lingua Volscorum Anxur dictum.* Sic scriptum ejus optimis libris *Terracina*: alii plerique *Tarracina*, prima vocali. Strabo *Ταρρακίνα*, Stephanus *Ταγεγεσίνα*: Cicero Attico vi i. ep. v. *De Formiano Tarracinam prid. kal. Jan. inde Pomptinam summam: inde Albanum Pompeii.* Mela lib. ii. cap. iv. *Liris, Minturnæ, Formiæ, Fundi, Tarracina.* Livius lib. xxxvi. cap. i i i. colonias enumerat, quæ cum prætore de vacatione navalis rei certaverint, in quibus etiam sunt *Antium, & Tarracina, Minturnæ*, Alibi Plinius pluraliter effert. Etenim lib. iv. cap. lxx. *Anxur*, inquit, *sunt quæ nunc Tarracinae sunt.* Etiam Ptolemæus plurali numero *Ταρρακίνας*. Vocabulo *Anxuris* in antiqua Volscorum historia etiam Livius usus est, v. gr. lib. vi i. cap. xxxix. *quum haud procul Anxure esset*: aliis temporibus, quæ insequuta sunt, *Tarracina* nomen prævaluit, ut supra ostendimus. Poetis tamen *Anxur* placet, tamquam magis idoneum ad metrum, eoque diverso genere utuntur: neutra, Horatius verbis antea ex lib. i. sat. v. productis,

Impositum saxi late candentibus Anxur:

Virili, Martialis lib. v. epigrammate i.

Sive salutiferis candidus Anxur aquis.

Et lib. x. epigram. i i. *superbus Anxur*, quo situm significat editiore vertice, ut Silius lib. viii. vers. 391.

- - - *scopulosi verticis Anxur.*

Geminum inde gentile, *Tarracinensis & Anxuras*. Cicero pro Roscio Am. cap. xxi i i. *Tarracinensis homo*: Livius lib. xxvii. cap. xxxviii. *Ea die hi populi ad senatum venerunt, Ostiensis, Alsensis, Antias, Anxuras, Minturnensis.*

Inter Anxur & Fundos *Lautula*. Livius lib. vii. cap. xxxix. *quum haud procul Anxure esset, ad Lautulas saltu angusto inter mare ac montes confedit.* Et lib. ix. cap. xxiii. *ad Lautulas ancipiti prælio dimicatum est.* Oppidulum, an saltus fuerit, non liquet. Hæc Volscorum maritima, ex quibus in eorundem mediterranea adscendimus.

Velitra primum oppidum Volscorum trans montem Albanum: hodie Velletri. Livius lib. 11. cap. xxx. in Volscis bello: *castris exutis hostem Velitras persequuti, mox agmina victores cum victis in urbem irrupere.* Tum colonia facta, quae statim post aucta fuit. Eodem lib. 11. cap. xxxiv. *Ex Velitris auxere numerum colonorum Romani.* Et lib. viii. cap. 111. *praeter Signiam Velitrasque, & ipsas colonias Romanas, Volsci exciti ad arma erant.* Suetonius Aug. principio: *Gentem Octaviam Velitris precipuam olim fuisse, multa declarant.* Hinc gentile *Veliternus* formatur, non, ut in Suetonii quosdam libros inrepsit, *Veluternus*. Livius lib. viii. cap. xii. *Veliternus populus.* adde cap. xiv. Et Plinius 111. cap. v. *Veliterni*: etiam Suetonius Aug. xciv. in mss. *Veliterni*. Vetusta tabula triumphorum (Grut. p. 297.) MAENIUS - - - DE VELITERNEIS PRIDIE K. OCT.

Proxima Velitris est ab ortu *Cora*, nomen hodieque servans. Virgilius lib. vi. *Aeneidos* vers. 775.

Pometios, Castrumque Inui, Bolamque Coramque.

Et Italicus Silius lib. viii. vers. 379.

Quos Cora, quos spumans inimico Signia musto.

Et Livius lib. 11. cap. xvi. *Duae coloniae Latinae, Pometia & Cora, ad Arancos deficiunt.* Gentile *Corani*. Plinius lib. 111. cap. v. *Corani a Dardano Trojano orti.* Livius lib. ix. cap. xix. *vastans effusse Setinum Norbanumque & Coranum agrum.*

Ulterior in eodem tractu *Norba*, in ἀφανὲς πόλις, non ignobilis urbs, ut Dionysius lib. vii. p. 428. laudavit. nunc Norma. Livius lib. 11. cap. xxxiv. *Velitris auxere numerum colonorum Romani, & Norba in montes novam coloniam, quae arx in Pomptino esset, misit.* Idem lib. vii. extremo: *Præternates Norbam atque Setinum, finitimas colonias Romanas, incursione subita depopulati sunt.* Et principio libri ix. *Setini Norbanique: & cap. iii. ager Norbanus.*

Etiam *Signia*, nunc Segni, in illo tractu est, in septemtriones a Norba recedens Colonia Tarquinii Superbi. Livius lib. i. cap. lv. *Signiam Circejosque colonos misit, perfidia urbi futura terra marique.* Aucta & renovata sub consulibus. Idem lib. 11. cap. xii. *Signia colonia, quam rex Tarquinius deduxerat, suppleto numero colonorum, iterum diuina est.* Silius lib. ix. vers. 379.

- - - *spumans inimico Signia musto.*

Vide quae adnotavimus ex Plinii xiv. cap. vi. de Signino vino. Eadem Martialis lib. xiii. epigr. cxvi.

Potabis liquidum Signina morantia ventrem,

quia id vini alvum sistit. Coloni *Signini*. Livius xxvii. cap. x. *Ne nunc quidem potius sacula silent: ut fraudentur re laude sua, Signini suere, & Nolani & Norbani.*

Prope Signiam *Sacripertus* fuit. Paterculus lib. 11. cap. xxvi. *Marius* [Marii filius] apud Sacripertum vulsus a Sulla acie, Praefesse se exercitumque contulit. Livius epit. lxxxv. de eodem: *exercitus eius fusus delectaque ad Sacripertum.* Appianus vocabulum Graece

gens, Civil. i. pag. 674. de eodem Mario : ὡς ἤλθεν ἐπὶ τὸ καλούμενον Ἱερὸν λιμένα, ἐξέ-
 γασεν ἐς μάχην, ubi ad Sacriportum pervenit, explicuit aciem. Elegans Lucani tmesis
 lib. ii. vers. 133.

Jam quot apud Sacri occidere cadavera Portum?

Quod vero proelium Vellejus, Livius, Appianus apud Sacriportum commissum narrant,
 idem Plutarchus Sullæ vita p. 469. factum, tradit πρὸς Σίγνιον, circa Signiam. Unde
 incinitas, supra indicata, intelligitur. Num vero oppidum, vicus, an aliud fuerit,
 non constat; nec alia ejus exstat mentio.

Setia colonia in austrum inde magis est reducta: vulgo nunc Sezza. Livius lib. vii.
 extremo: Privernates Norbam atque Setiam, finitimas colonias Romanas, incursione subita
 depopulati sunt. Et lib. xxvii. cap. ix. in triginta coloniis numeratur. Et lib. xxvi. cap.
 ix. consul per Appia municipia, quæque propter eam viam sunt, Setiam, Soram, Lavinium
 præmisit. Sita in montium jugo. Inde pendula Martiali cognominata lib. iv. epigram.
 LXIV. Idem lib. x. epig. LXXIV.

*Nec quæ paludes delicata Pomptinas
 Ex arce clivi spectas nova Setini.*

nam largus vini optimi proventus in Setino agro. Silius lib. i. vers. 377.

- - ipsius mensis seposita Lyai Setia.

Coloni Setini, & ipsa Setia Setina colonia. Vetus inscriptio apud Sponium. p. 179.
 PATRONO FABRUM COLONIAE SETINAE.

Privernum hinc in ortum recedit, nunc Piperno Vecchio, paullulum declinans a novo
 in septentrionem. Livius lib. i. ineunte: Consul ad Privernum profectus, extemplo
 eam confixit. Et lib. xxvii. cap. xi. Priverni satis constabat, bovem loquentum. Virgilius
 lib. xi. vers. 540.

Priverno, antiqua Metabus quum exccderet urbe.

Incolæ Privernates. Livius lib. i. ineunte: nuntii defectionis Privernatium venerunt.
 Et cap. xxi. ex auctoritate patrum latum ad populum est, ut Privernatibus civitas daretur.
 De cap. xix. ejusdem libri, Privernas bellum: & Plinius lib. xiv. cap. vi. Privernatia
 terra.

Antequam ad ulteriora, quæ circa Lirim sunt, progrediamur, in Campum Pompti-
 nam, qui in austrum versus subjacet, degressi a Setia & Priverno, quæ in eo, aut circa
 sunt, peragamus. Pomptinus ille Campus vocatur, Straboni lib. v. pag. 161. τὸ Πωμέντιον
 πεδῖον, quod Græci plures Pomertiam dicunt Πωμερτία, inserto N. Pomentiam. Ab illa
 terra & paludis & agri videtur cognomen esse, quasi Pomertia contracte dicta fuerit Pomtia;
 & Pomertius, Pomtinus; quibusdam etiam, ut permutabiles sunt litteræ, Pontia &
 Pontinus. P autem inter M & T, ut sæpe alias, euphoniæ causâ impositum.

In extremitate, Romam versus, sita illa Sueffa Pometia, quam Strabo p. 159. μετρί-
 πολιν ἢ Ουέλκων, metropolim Volscorum; Dionysius lib. vi. p. 364. ἡγεμένη & ἔθνε, gen-
 tilius primariam urbem vocat. Livius lib. i. cap. LIII. de Tarquinio Superbo: Is primus
 Vol-

Volscis bellum inducentos aeternum post suam aetatem annos movit: Sueffamque Pometiam ex huius cepit. Et lib. i i. cap. xxv. Ad Sueffam Pometiam quo confugerant hostes, legionibus dacti intra paucos dies oppidum capitur. Receperant enim interea Volsci. Cognomen addim discriminis causa, quia & alia Sueffa est, sed Auruncorum, de qua post paullo dictum sumus. Alibi vel tantum Sueffa, ut praecipua huius nominis; vel solo nomine Pometia vocatur. Strabo lib. v. p. 159. ὁ υἱὸς αὐτῆς τῆς Σέσσας εἶλε, filius ejus [Tarquinius Priscus est Superbus] Sueffam cepit. Et Livius lib. i i. cap. xvi. dua colonia Latina, Pometia & Cora, ad Auruncos deficiunt; & paucis interjectis: Pometia arma inlata. Virgilius vocabulum plurativo numero expressit lib. vi. vers. 775.

Pometios, Castrumque Inui, Bolamque Coramque.

A Pometia est derivatum Pometinus. Livius lib. i. cap. lv. *Pometina manubiae.* Et contra lib. iv. cap. xxv. *in Pomptinum agrum frumenti causa misere.* Inter Sueffam & Lanuvium, in Latinorum confinio, Mons est *Marcus*, in Volscorum bello memoratus Livius lib. vi. cap. ii. de Camillo: *nec procul ab Lanuvio (ad Marcum is locus dicitur) castra oppugnare est adortus.* Sic legendum: non, *Metium.* Diodorus Siculus lib. xiv. cap. ult. in eodem bello: ἐν τῷ καλεσμένῳ Μαρκίῳ κατεσχετοπέδευσαν, ἀπέχοντες δὲ τῶν ἐσθλῶν ἀγροσίων, in ita dicto Marcio castra metati [Romani] sunt, cc stadiis ab Roma. Et Plutarchus in Camillo p. 126. ἐλθὼν μακρὴν ἐξέσταν ἐπὶ τὸ Μάρκιον ἔσθ', exortus: *Marcium montem circumducto.*

In hoc Volscorum tractu fuit etiam oppidum, Livio dictum *Corioli*: Dionysio lib. vi. p. 412. Κορίνθια: Stephano Κορίνθια. Plutarchus in Coriolano: Ἐν τῷ Οὐολέσκων ἔστι τῆ Κορίνθια πύλις ἀξίωμα μέγιστον ἔχει, in Volscis Corioli urbs maxima dignationis. Et Dionysius dicto loco: ἐξήγεν ἐπὶ Κορίνθια, πύλιν δὲ φανῆ σφόδρα, καὶ ὡς περ αὖν μητρόπολιν τῶν Οὐολέσκων, duxit adversus Coriolam, urbem clarissimam & quasi metropolim Volscorum. Livius lib. i i. cap. xxxi i i. *Fuit Volsci Antiates: Corioli oppidum captum.* Inde cognomen C. Marcio *Coriolano*, ut praeter laudatos scriptores Valerius, Florus, Eutropius, Victor adnotarunt. Situs ambiguus, & Plinius i i i. cap. v. *Coriolanos* in iis populis recenset, quorum oppida interierint sine relicto vestigio. Livius autem quodammodo sedem indicavit lib. i i i. cap. lxxi. Scaptii verbis pronuntians, *finem Coriolanorum fuisse agrum*, de quo Aricini atque Ardeates, quum bello saepe certassent, multis invicem cladibus feci, iudicem populum Romanum ceperint. Hinc utrique populo ad ortum *Corioli* ponit Cluverius ad Antium versus, sub Lanuvio, quia obsessae urbi auxilio Antiates ioli, ut propinquiore, venerint.

Et circa Coriolos fuere *Longula*, *Polusca*, *Satricum*. De *Polusca* & *Longula* Livius lib. i i. cap. xxxi i i. alter consul *Antiates* Volscos fundis fugatque: *compulsos in oppidum Longulam persequutus paenibus potitur. inde Poluscam, item Volscarum, cepit: tum magna adortus est Coriolos.* Et cap. xxxix. de Coriolano exsule & hoste: *Satricum, Longulam, Poluscam, Coriolos, novella hac Romanis oppida, ademit.* Halicarnassensis Dionysius lib. vi. pag. 412. Πολύσκη (sic legendum pro truncato Πελύς, ex lib. viii) κατὰ τὸν ἀγρὸν τῆς Ἀργύρας ἀπέχει, *Polusca* haud longe a *Longula* distat. Oppidani Plinio *Pollustii* sunt lib. i i i. cap. v. ex alia forma *Pollustii* adpellati. At Dionysius lib. vi i i. pag. 529. αἱ τῆς Πολυτκάνων χώραν, in *Poluscanorum* regionem. De oppido *Satrico* jam diximus aliquid ex Livii i i. cap. xxxix. Ejus reliqua fata ita se habent: Livius lib. vi. cap. xxxiii. *Ira & rabies Latinorum eo erupit, ut Satricum urbem, qua receptaculum primum eis adven-*

igne fuerat, igni concremarent: nec aliud restum ejus superfuit urbis, quam matris Martis templum. Restitutum ab Antiatribus. Idem lib. vii. cap. xxvii. *Satricum ab Antiatribus colonia deducta, restitutaque, urbs, quam Latini diruerant.* Tertio post anno [Urbis mcccvii] dirutum atque incensum Satricum ab Romanis, ut Livius dicto loco addidit. Postea cives Romani in id oppidum missi, qui quum præsidium Samnitium acceperant, oppressi ab Romanis, & auctores defectionis securi percussi sunt, referente Livio lib. ix. cap. xvi. *Incolæ Satricani ibidem dicti.*

Supra hæc in septemtrionem reducendum oppidum *Verrugo* Volscorum: an vero eoque, quo Cluverius constituit, inter Velitras & Sacripotum, pro certo non habemus licere. Id autem rationis subest: consul Sempromius quum parum prospere adversus Volscos dimicasset, Lavicana via exercitum adfectum reduxisse a Livio narratur lib. iv. cap. xli. Id vero proelium Valerius Maximus dicit *apud Verruginem* commissum, lib. vii. cap. ii. exemplo i. Addit vero Livius cap. xxxix. extremo, consulem non proximis ad urbem itineribus fugisse, sed ignaros fuisse equites, quam consul regionem petisset, qui in viam tandem Lavicanam evasit: ut ita nec ex proelio illo & consulis fuga certus locus *Verruginis* possit definiri. Aëquis propinquiorem fuisse, ex Livii cap. lv. videtur probari, quia ab arce *Carventana*, quam Aequi invaserant, exercitus Verruginem ductus fuit. Adde ejusdem libri iv. cap. i. & lviii.

Sed prius quæ in austro restant, quam ad ulteriora progrediamur, expedienda sunt. Circa Velitras & Sueffam Pometiam fuerunt *Ulubra*, in Pomptino agro, juxta paludes, Cicero lib. vii. epist. xviii. ad Trebatium: *Has litteras scripsi in Pomptino, quum ad v. l. illam Metili Philemonis devertissem: ex qua jam audieram fremitum clientium meorum, quos quidem tibi conciliasti. Nam Ulubris honoris mei causa vim maximam ranculorum se commovisse constabat.* Trebati autem, ad Cæsarem in Gallias profectus, clientes suos, in quibus Ulubrani erant, (epist. xii.) Ciceroni commendaverat. Fuit tenue oppidum, aut multar vici. Horatius lib. i. epist. xi. extr.

- - - - navibus atque

*Quadrigris petimus bene vivere. quod petis, heic est,
Est Ulubris: animus si te non deficit aequus.*

Hinc est quod *vacuas* Juvenalis dixit satyr. x. vers. 102. id est, male habitatas, non omnino desertas. Superfuit enim, qui *vasa minora* solitus sit

Frangere pannosus vacuus edilis Ulubris.

Incolæ Ciceroni *Ulubrani* lib. vii. ep. xii. Plinio lib. iii. cap. v. *Ulbrenses.*

Propinqua fuerunt *Tres Tabernæ* in via Appia: & ulterius paullo *Forum Appiæ*. Cicero lib. ii. Attic. ep. x. *Ab Appii Foro, hora quarta. dederam aliam paullo ante Tribus Tabernis.* Uterque locus etiam apostolico itinere Act. xxviii. 15. notatus, obviam Roma Christianos Paulo exiisse ἀπὸ τῆς Ἀππίας φέροντες καὶ τὰς τρεῖς ταβερνας. *Appii Forum*, quod circa Nymphæum amnem fuit, Hierosolymitano itinerario signatum est: *Tres Tabernæ*: Tabula Augustana: utrumque itinere Antonini ab Urbe via Appia ad Columnam, licet nameri non satis salvi videantur esse.

Ereta dubius locus est. Dionysius scribit Ἐρεταί, lib. viii. post principium, quæ ἐν τῇ ἑσπέρῃ, ἰδυοντο, idoneo comitus Volscorum loco sit posita. Et lib. x. p. 647. Ἐρεταίων πόλις

πόλις ἢ Οὐράσκων ἔθις ὁπρὸς ἀπὸ τῆς καὶ κορυφῆς τῶν μάλιστα κεμένη. *Echetra*, *clari-
sima Volscorum urbs*, & *loco commodissimo*. Livius, qui demit adspirationem,
Aequorum viciniam refert lib. III. cap. IV. *Aequi*, inquit, *ab Ecetranis Volscis pra-
edium petiere: quo cupide oblato, bellum summa vi parabatur*. Sentiunt Hernici, & prae-
dicti Romanis, *Ecetranum ad Aequos descisse*. Et cap. X. ejusdem libri: *Hernici nuntiant, Vol-
scos & Aequos, etsi accise res sint, reficere exercitus: Antii summam rei positam: Ecce-
Antiates colonos palam concilia facere*. id caput, eas vires belli esse. E quibus colligitur
ita Volscorum Ecetram fuisse, ut non longe ab Aequis & Hernicis abesset. Forte
eodem tractu *Artena* fuit, de qua Livius lib. IV. extremo: *Artena inde, Volscorum oppidum
ab tribenis obsideri coepta. inde inter eruptionem tentatam, compulso in urbem hoste, occu-
pata est Romanis intrumpendi, praeque arcem, cetera capta*. Et post paullo: *Diruta
arce & urbe Artena, reductae legiones ex Volscis*. Sed positio incertissima, immo
ignota hujus oppidi est. Minus dubium oppidum *Sulmo* est Volscorum. Quemadmodum
enim nobilis Pelignorum *Sulmo*, non tantum *Sulmona* vulgo, verum etiam a quibusdam
prave quamvis, *Sermona* vocatur, ita nomen *Sermoneta*, muniti in monte oppidi, po-
Norbam ad ortum siti, tamquam ὑποκοριστικόν, ad parvum Sulmonem Volscorum re-
adducit: cujus Plinius meminit cum Norba, lib. III. cap. V. & Virgilius in viri nomine
ad id adludit lib. IX. vers. 412.

Inde usque ad Lirim amnem erant Volscorum oppida, & quaedam trans illum. Cui
Lirim, ad *Cosam* fluvium (Straboni lib. V. pag. 164. ὁ Κόσας) qui a Verulis decurrit, et
Frusino. nunc *Frusilone*, Festo praefectura; Frontino de coloniis: *oppidum muro ductum*
Silius lib. VIII. vers. 399.

Suessa, atque duro Frusino haud imbellis aratro.

Et Juvenalis Satyro III. vers. 223.

*Si potes avelli Circensibus, optima Sora,
Aut Fabrateria domus, aut Frusinone paratur.*

Ducitur inde nomen *Frusinas* tam incolis significandis, quam rebus, quae illorum sunt.
Livius lib. X. incunte: *Frusinates tertia parte agri damnati*. Et Cicero ad Attic. XI. epist.
XIII. *De fundo Frusinati redimendo jam pridem intellexisti voluntatem meam*.

Magis hinc in ortum recedit *Fabrateria*, ad amnem *Ticrum*, qui *Cosam* acceperat.
posita. Strabo dicto loco: *Φαβρατερία, παρ' ἣν ὁ Τίκρις ἔσται, Fabrateria, quam Ticrus
fluvius praeterfluit*. Silius lib. VIII. vers. 397.

*Haec Fabrateria vulgus: nec monte nivoso
Descendens Atina aberrat.*

Cicero lib. IX. epist. XXIV. *Aquini & Fabrateria consilia sunt inita de me*. Coloniam
fuisse ex Velleii lib. I. cap. XV. patet. Cassio, inquit, *Longino & Sex. Calvino* coss. *Fa-
brateria deducta est*. Gentile *Fabraterni*. Priscianus lib. II. sub finem: *Fabrateria, Fa-
braternus*. Livius lib. VIII. cap. XIX. *legati ex Volscis Fabraterni & Lucani Romani vene-
runt*. Plinius distinguit inter *Fabraternos veteres & Fabraternos novos*, quod fortan nova
colonia veteri fuit superaddita. In lapide apud Gruterum pag. 1095. n. 6. *FABRATERNI
NOVANI*.

Ad Lirim, supra confluentes Treri, *Fregellæ* fuerunt. Strabo lib. v. pag. 164. ἔτι Φρεγγέλαι, παρ' ἣν ὁ Λεῖρις ρεῖ, ὁ εἰς τὰς Μιντάρνας ἐκδιδύς· νῦν μὲν κώμη, πόλις ᾧ γυνεῖα ἀξιόλογος. *Adhuc Fregellæ, quam [urbem] Liris præterfluit, ad Minturnas se fundens; nunc quidem vicus, quondam vero urbs memorabilis.* Livius lib. viii. cap. xxi. *Fregellus (Sidicinorum is ager, deinde Volscorum fuerat) colonia deducta.* Silius lib. v. vers. 540.

- - - *hunc tristes luxere Fregellæ.*

urbis auctor libri iv ad Herennium cap. xv. hac exclamatione manifestat: *O perdidisti Fregellæ! quam facile scelere vestro contabulistis! ut, cujus nitor urbis Italiam nuper illustravit, ejus nunc vix fundamentorum reliquæ mancant.* Derivatur inde *Fregellanus*. Cicero lib. xiii. epist. lxxvi. *Fregellanus ager*, & Columella lib. iii. cap. ii. *Vitis Fregellana*. Et de colonis Livius ix. cap. xii. *pugnam Fregellani sustinuerunt.*

Supra Fregellas ad Lirim *Sora* est, quæ retinet nomen, etiam oppidum Volscorum quondam. Strabo de situ lib. v. p. 164. Σώρα, παρ' ἣν ὁ Λεῖρις παρεξιών εἰς Φρεγγέλαι ρεῖ αἱ Μιντάρνας, *Sora, quam Liris præteriens, ad Fregellas & Minturnas defluit.* Ptolemæo etiam Σώρα in Latinis oppidis est, id est in Latio. Livius lib. ix. cap. xxi. *Ad Soram Samnio Apuliaque traductæ legiones.* Et cap. xxiv. *Ad Soram inde creditum.* Juvenalis testimonium supra in *Fruſnone* vidimus. Silius lib. vii. vers. 394.

*Sulla Ferentinos Privernatumque maniplos
Ducebat simul excitos: Soræque juvenus
Addua fulgebat telis.*

Coloniam accepit. Livius lib. x. incunte: *Soram atque Albam colonie deduxit.* Adde Vellejum lib. i. cap. xiv. Sed hæc iterata fuit deductio. nam ante quoque colonia fuerat. Livius lib. ix. cap. xxiii. *Sora ad Samnites defecerat, interfectis colonis Romanorum.* Hinc, *Soranus*, gentile nomen. Livius ibidem cap. xxiv. *Soranus transfuga: & lib. i. cap. lxxiii. retro in pacatam Soranum agrum pabulatores ibant.*

Inter Soram & Fregellas Liris amnis Fibrenum flumen, sinistræ adfusus ripæ, accipit: prope quos confluentes ab ortu situm est *Arpinum*, nunc deminutum, servato tamen nomine, patria Ciceronis & C. Marii. Ille de se lib. xiii. ep. ii. *Non dubito, quin tu non solum, cujus municipii sum, sed etiam quam diligenter solcam nicos municipes Arpinates meri: de hoc Sallustius Jugurth. cap. lxiii. Is [Marius] natus, & omnem pueritiam Arpinatus.* Ante Punica bella jus civitatis accepit: finito secundo, suffragii latiorum. Livius lib. x. incunte: *Eodem anno [quo Sora colonia deducta] Arpinatibus Trebullaque civitas data.* Et lib. xxxviii. cap. xxxvi. *De Formianis Fundanisque municipibus, & Arpinatibus C. Valerius Tappus tr. pl. promulgavit, ut in suffragii latio (nam ante line suffragio habuerant civitatem) esset.* - - - *Rogatio perlata est, ut in Cornelia tribu Arpinates creent.* Et possessivum *Arpinas*. Cicero xiv. ep. vii. ad Terentiam: *fundo Arpinum non poterit esse: & Attico i. ep. xvi. Arpinates aquæ.* Poetæ etiam *Arpinus* dicunt. Marialis lib. x. epig. xix. de Plinii studis, elaborare dicit

*Hæc qui l'op ad f'cula referre ne possit
Arpinus q' opus comparat cunctis.*

id est Ciceronianis. Sed ad flumina revertendum.

De confluentibus Liris & Fibreni ita Silius lib. vii i. vers. 400.

*At qui Fibreno miscentem flumina Lirim
dulsiorem tacitisque vadis ad litora lapsam
Accolit Arpinas.*

Fibrenus ante confluentem, insulam facit, in qua Ciceronis villa erat, quam ipse dialogo ii. de Legibus cap. i. descripsit ita: *Visne*, inquit Atticus, *in insula, quae est in Fibreno, sermoni reliquo demus operam sedentes?* respondet Marcus: *Sane quidem.* nam illi loco libentissime solco uti, - - - quia hac est mea, & huius fratris mei germana parva hinc enim ortu stirpe antiquissima: hic sacra, hic gens, hic majorum multa vestigia. Quae plura? nam vides villam ut nunc quidem est, lautius adificatam patris nostri studio, quam esset infirma valetudine, hic fere aetatem egit in litteris. Fuisse plures Ciceroni villas circa Arpinum, ex lib. vii i. ad Atticum ep. ix. adparet. Ego, inquit, Arpinum vixi praedie kalendas: deinde circum villulas nostras errare, quas visurum me postea desperavi.

Infra Fregellas, ubi Liris flumen *Melpim*, ut Strabo vocat, nunc *Melfa*, recipit. *Interamna*, discriminis ergo *Lirinas* cognominata, sita fuit. Cicero Phil. ii. cap. xii. *Casino salutatum veniebant, Aquino, Interamna.* Et Livius lib. xxvi. cap. ix. *Sub Casino biduo, lustrum habuit.* Inde, praeter *Interamnam Aquinumque*, in *Fregellanum* agrum ad *Liri* fluvium ventum. Ad *Lirim* autem hanc *Interamnam* fuisse, cognomen probat, quo Plinius adjungit saepe dicto cap. v. *Interamnates Succasini*, qui & *Lirinales* vocantur hoc est, sub Casino ad *Lirim* siti. Vetus inscriptio [Grut. pag. 431. num. 7.] *R. P. INTIRAMNAT. LIRIN* Hos solo cognomine videtur Silius notasse, quem lego a versu 400. lib. vii i.

*- - - Fibreno miscentem flumina Lirim
Accolit Arpinas, accita pube Venafro,
Ac Lirinatum dextris sociis hispidus arma
Commovet, atque viris ingens exhaerit Aquinum.*

Lego *Lirinatum*, id est *Interamnatum*, quos *Lirinales* cognominabant. Haec inter *Aquinum* & *Arpinum* sunt, non *Lirinales*, qui vulgo leguntur, quales infra nobis novimus: nullos infamis Latini: quos hoc loco Silius recenset.

Aquinum proximum, ingens Silio jam dicto versu: *πῶς μεγάλη* Straboni, locum indicato. Municipium fuit. Cicero Philipp. ii. cap. xii. *Quum inde Romam properaret ad Aquinum, accederet: obviam ei processit (et est frequens municipium) magna sane multitudo.* Paulinus Nolanus Natal. iii. Felice. vers. 73.

- - - quos fertile parit Aquinum.

Municipes *Aquinates*. Cicero dicto loco: *Simile Aquinates: sed tamen in viabatur.* Et Silius lib. xii. vers. 628.

- - - vox & vicinus Aquinas.

Ab Arpino in ortum prope recentem Melpim fluvium sita est *Atina*, quæ nomen hodie-
que servat. Adrigitur media protracto accentu. Virgilius lib. vii. vers. 630.

Tela novant Atina potens, Tiburque superbum.

Livius ix. cap. xxviii. *Qui capta decus Nola ad cos. trahunt, adjiciunt Atinam & Calatiam ab eodem captas.* Prius præfectura fuit, quam colonia fieret sub Cæsaribus. Cicero pro Plancio cap. iix. *Hic est e præfectura Atinati, non tam prisca, non tam honorata, non tam suburbana.* At Frontinus principio libelli de Colonis: *Atina mæro ducta colonia.* Deinde Nero Claudius Casar. Gentile *Atmates.* Cicero dicto loco; *Utrum magis favere sentiat Atimates, quam Tusculanos, suis?*

Extremum in Volscis & septentrionali Latio trans Lirim oppidum *Casinum* fuit, cui hodieque *Casino* nomen est. Paulo ante, in *Interamna* hujus regionis, ex Ciceronis Philipp. ii. produximus, *Casino salutatum venisse*: & ex Livii xxvi. cap. ix. *sub Casinura latere habita.* Municipium fuit. Sic enim in lapide vetusto est apud Gruter. p. 351. n. 1. *VIR QUINC. IN MUNICIPIO SUO CASINI.* Municipes alia inscriptione pag. 351. dicuntur *CASINATES.* Et Livius lib. xxii. cap. xiii. *ut se in agrum Casinatem duceret.* Atque ita ubique in antiquis monumentis S simplici *Casinum*, *Casimates*, quod perperam in vulgaris libris duplicatum est. Adde Cluver. Inscr. p. 126. & 462. n. 4.

Tandem *AURUNCI* quoque ac *AUSONES*, ultimus in Latio adjecto populus juxta inferum mare, adundi sunt. *Ausones*, laxè accepto vocabulo, omnem inferiorem Italiam tenebant a Circæo promontorio ad fretum usque Siciliae. Plinius lib. iii. cap. i. de magna Græcia: *Ausones tenere primi.* His Oenotrii, ex Græcia advecti, successerunt in partibus, ubi reliquias Oenotrides insulae, Lucanis obversæ, testantur. Idem cap. vii. dicti libri: *Contra Veliæ Pontia & Iucia, utraque uno nomine Oenotrides, præcipuum possesse ab Oenotris Italiae.* Redacti sic Ausones in angustias inter Circæos & Mæssimios montes, nec vero soli possederunt, sed permixti aliis. Idem cap. v. *Ultra Circæum, Osci, Ausones.* Osci vero etiam in Campania. Hinc ora Ausones: mediterranea inter Beneventum & Cales Festus locat. Etiam Livius lib. viii. cap. xvi. *Ausones inter Cales urbem incolbat.* Idem *Aurunci*, saltem intermixti ita, ut discerni facile non possent. Tzetzes Chiliad. v. vers. 580.

Τὸ δ' Ἀεζύγκες μόνος μοι Αὔσονας λέγειν θέλει,
Μέσος Οὐελοσίων, Καμπανίαν περὶ θάλασσαν κατέχοντες.

Idem, *Auruncos solos mihi Ausones dicere cogita, medios inter Volscos & Campanos, a latere inter.* Servius ad Maronis verba: *Aurunci mæsse patres*, lib. vii. vers. 727. *Isti, quædam, Græci Ausones nominantur: quasi eadem gens antea ab Italis antiquis, aliter a Græcis esset appellata.* Plinius autem lib. iii. cap. v. *Ausones & Auruncos separavit.* Auruncum bello lib. ix. cap. xxv. *Auruncorum gens proditione militum in potestatem venit.* *Interamna, & Vescia urbes erant.* De *Auruna* urbe aut reliquis ejus, quia prædictum, nihil prodi potest: de *Iucia* & *Minervia* dicimus jam in urbibus.

Quædam ergo & alia loca Ausonum juxta mare, *Villa Sydusca*, in qua Tiberius pæne interitus, quod Tacitus narrat annali. iv. cap. lxx. *Sita inter Amyclanum mare & Pundanos.* *Veschebantur*, inquit Tacitus, *in villa, cui vocabatur Sydusca: inter, Eunt inque mores, natio insperata. ejus os, hujus regem facit, obruit*

obruit quosdam ministros: hinc metus in omnes. Et Plinius lib. i i i. cap. v. post Tarracinam: dein locus Spelunca, lacus Fundanus, Cajeta portus.

Ad mare sub loco Speluncæ, aut paullo propius Tarracinam, fuit olim oppidum *Amyclæ*, ut Plinius cap. v. addit, *a serpentibus deleta*. Julius Solinus sit loco interpretis, qui cap. i i. de Italia hæc ita repetiit: *Amunclas, quas Amyclas ante Græci condiderant, fugaverunt serpentes. Illic frequens vipera insanabili morsu*. Colonia ergo Amyclarum Lacedæmoniarum fuerunt, in quarum nomine leviter Latini hoc mutarunt, ut *Amunclas* (sic Salmasius e mss.) vel *Amunclas*, ut Tacitus dicto loco scripsit, adpellitarent. Servius ad verba Maronis Aeneid. x. vers. 564.

- - - - - ditissimus agri
Qui fuit Ausonidium, & tacitis regnavit Amyclis;

commentatus est, a Laconibus conditas, qui quum Pythagoræ disciplinam sequuti, a qua *taciti* dicti sint, abstinere a necandis animalibus, multitudine serpentum, a vicinis paludibus natarum, fuisse deletas. Aliam expositionem addit, quum falso rumore, hostes adesse, civitas sæpius concuteretur, lata lege cautum fuisse, ne quis unquam hostis nuntiaret adventum. Sic verum adventum hostium nemine nuntiante, ex improviso civitatem captam oppressamque esse. Id quod Silius respexit lib. v i i i. vers. 529.

- - - quasque evertere silentia, Amyclæ:

& Lucillus apud Servium, *Mihi necesse est loqui: nam scio Amyclas tacendo periisse*. Derivatum nomen Latinis *Amyclanus* sive *Amunclanus* est, uti supra ex Taciti verbis perspeximus: Græcis *Amyclæus*, ut Virgilius lib. i i i. Georg. vers. 89. ab Amyclis Laconibus formavit.

- - - Amyclæi domitus Pollucis habenis.

Cajeta sequitur, nunc Gaeta, portus & oppidum. Tradunt ab Aeneæ nutrice nomen trahere, ibidem sepulta. Virgilius principio libri v i i. Aeneidos:

Tu quoque litoribus nostris Aeneia nutrix
Aeternam moriens famam Cajeta dedisti.

Cicero pro Lege Manil. cap. x i i. vocat portum *Cajeta celeberrimum atque plenissimum narium*. Silius lib. v i i i. vers. 530 *regnata Lamo Cajeta*. Lamo autem rex Læstrygonum fuit, qui in hoc tractu circa Formias sedem dicuntur habuisse.

Cajetano litori propinqua ab ortu sunt *Formia*, ut unum sinum etiam & hæc & *Cajeta* denominent. *Λακωνικὴν ἡτικία* Strabo dicit lib. v. p. g. 161. hoc est a Lacedæmoniiis conditas: a quibus *Ὁρμιά 2^η τὸ ἐνθαυρον*, *Hormia* a portus opportunitate sint nominata. Plinius quoque lib. i i i. cap. v. *Opuntiam Formia, Hermia prius olim dictum: ut existimant, antiqua Læstrygonum sedes*. Cicero vii. Attic. epist. vii i i. *una Formias venimus*. Tacitus vi. cap. x l v i. *guernatores, quamvis faventi pelago, a Formiis movere*. Antiquum municipium. Vellejus lib. i. cap. x i v. *Fundani & Formiani in civitatem recepti consilio, quo Alexandria condita est*. Longe post i i Punicum bellum, ut Livius lib. xxxvii cap. xxv i. notavit, de *Formianis Fundanisque* tr. pl. promulgavit, uti iis suffragii latio (ne ante sine suffragio habuerant civitatem) esset. Horatius lib. i. oda. xx. vinum *Formianum* laudat:

— — — mea nec Falerna
 Temperant vites, neque Formiani
 Pocula colles.

Nec incelebre Ciceronis *Formianum* prædium, cuius sæpe mentionem facit, ut lib. xi. *epist.* xxvii. lib. xvi. *ep.* x. Hodie *Formiæ* in ruinis jacent prope locum, qui nunc *Mola* dicitur.

Ad *Lirim* *Minturna* erant paullo supra ostium, ad utramque ripam, ix millibus passuum ultra *Formias*, ut *Antonini* est *Itinerario*: sive, ut *Strabo* metitur, *σαδὶς π'*, *stadiis* lxxx. qui utramque ripam inædificatam docet. *Δεῖρεϊ*, inquit, *Δεῖρεϊ ποταμὸς*, perfluit [*Minturnas*] *Liris fluvius*, lib. v. pag. 161. *Plinius* eadem lib. iii. cap. v. *colonia Minturna, Liri amne divisa*. Vetus autem *colonia*. *Livius* lib. ix. cap. xxv. *Ausonum* gens *procuratore urbium* in potestatem venit. *Ausona*, & *Minturna*, & *Vescia* urbes erant. Idem lib. x. cap. xxi. Placuit, ut duæ *coloniae* circa *Vescinum* & *Falernum* agrum deducerentur, una ad ostium *Liris* fluvii, quæ *Minturna* adpellata: altera in saltu *Vescino*, *Falernum* contingens agrum. Et *Vellejus* lib. i. cap. xiv. Quo anno *Pyrrhus* regnare cæpit, *Sinuëssam* *Minturna*que missi coloni: qui inde *Minturnenses* dicti. Idem lib. ii. cap. xix. *Marius* in *lucum Minturnensium* perductus est.

De amne *Liri*, qui nunc *Garigliano* est, id notamus, prius *Glanim* adpellatum fuisse *Ital.* *Strabo* dicto loco: *Δεῖρεϊ ποταμὸς*, *Κλάνις ἐναλῆτο δεύτερον*, *Liris* amnis prius *Clanis* vocabatur. Et *Plinius*: *colonia Minturna, Liri amne divisa, Glani* adpellato. Ex *Apennino* effusus pluribus augetur fluminibus. *Silius* lib. iv. vers. 350. de placido fluxu illius:

Et *Liris* nutritus aquis, qui fonte quieto
 Dissimulat cursum, ac nullo mutabilis imbri
 Perstringit tacitas gemmanti gurgite ripas.

Ac *Horatius* lib. i. *Carm.* oda xxxi.

Non rura, quæ *Liris* quicta
 Mordet aqua, taciturnus amnis.

Adjacent paludes *Minturnenses*, *C. Marii* latibulum; & *lucus Marica*. De paludibus *Ciceroni* *Pison* cap. xix. *Marium* *Italia*, servata ab illo, demersum in *Minturnensium* paludibus: *Africa* devicta ab eodem, expulsum & naufragum vidit. Et *Paterculus* lib. ii. cap. xix. *Marius* extractus arundinetis, circa paludem *Marica*, in quam se, fugiens confugeret, equites, abdidit. *Marica* paludem vocat, quia ibi *lucus* hujus *nymphæ*. *Livius* lib. xxvii. cap. xxxvii. *Prodigia* nuntiata: *Minturnis* adem *Jovis*, & *lucum* *Marica* a clota. *Plutarchus* *Mario* p. 428. τὸ τ' λεγόμενης *Μαρίκης ἄλσος*, οὐκ ὄντα, *Marica*, quæ sic dicitur, *lucus*, quem sacrum habent. *Lucanus* lib. ii. vers. 424.

— — — umbrosæ *Liris* per regna *Marica*.

Et *Claudianus* de consulatu *Prob.* & *Olybr.* vers. 259.

— — — flavaque terens quercetæ *Marica* *Liris*.

Servius ad illud Aeneidos lib. vii. vers. 47. de Latino :

Hunc Fauno & nympha genitum Laurente Marica;

Est, inquit, *Marica dea litoris Minturnensium juxta Lirim fluvium.* - - - Quae voluerimus accipere uxorem Fauni Maricam, non procedit. Dii enim topici, id est locales, ad alias regiones numquam transeunt. Alia ergo fuit Laurens Marica, alia Marica Lirina quae hujus loci.

Vescia, vetus urbs Ausonum, de qua paullo ante in *Minturnis* ex Livio dictum. Ad ex ejusdem lib. viii. cap. xi. qui pugna superfuere, - - - *Vescia* urbs eis recepta fuit. Byzantii chorographi epitoma : Βεσσία πύλις Αυσόνων, *Vescia* urbs Ausonum. Hic *Vescinus* saltus dictus, & ager *Vescinus*. Cicero Agrar. ii. cap. xxv. ager *Fundanus*, *Vescinus*, *Falernus*. In Hygini libro de Limitib. constit. pag. 161. depictus visitur mons *Vescinus* supra *Minturnas*. Livius lib. x. cap. xxi. Placuit, ut duo colonia circa *Vescinum* & *Falernum* agrum deducerentur, una ad ostium *Liris* fluvii, quae *Minturna* adpellata : altera in *Vescino*, *Falernum* contingente agrum, ubi *Sinope* dicitur Græca urbs fuisse ; *Sinuessa* derivata colonis Romanis adpellata. Ex quibus de situ *Vesciæ*, & saltu ad illam, judicari potest.

Sinuessa autem, quae ibidem designatur colonia, ultima Latii adjecti fuit, in finibus Campaniæ, trans *Lirim* amnem, ad mare, ubi ruderibus nomen priscum conservatur. Strabo lib. v. pag. 161. Τάυτης [πέλειος Φερμαίων] ἀνὰ μέσον εἰς τὴν Σινυέσσης αἱ Μιντῆναι. Inter *Formias* & *Sinuessam* *Minturna* medio loco sunt. Et Plinius lib. iii. cap. v. Oppidum *Sinuessa* extremum in adjecto Latio, quam quidam *Sinopen* dixere vocitatum. Cicero lib. ix. Attic. ep. xvi. Caesarem *Sinuessa* mansurum nuntiabant. De colonis in eam missis supra in *Minturnis* & Livii & Velleii testimonia cognovimus, quia ambæ coloniae eodem anno deductæ. Coloni *Sinuessani*. Livius lib. xxvii. cap. xl. populus *Sinuessanus*. Et in lapide apud *Holienum* p. 224. SENUISSANI. Proximo loco *Aqua Sinuessana*. Livius lib. vi. cap. xiiii. Hannibal *Mithradatem* cum equitibus in agrum *Falernum* prædatum dimisit. Usque ad *Aguas Sinuessanas* populatio eapercevit. Et Plinius lib. xxxi. cap. ii. In Campaniæ regione *Sinuessana* aqua sterilitatem feminariam, & virorum insaniam abolere præduntur. Campaniæ dat : oppidum autem supra Latio adjecto, quia *Aquæ* inter oppidum & *Falernum* agrum in limite Campaniæ, quod modo etiam ex Livio intellectum est. Ab his *Sinuessa* & *Sinope* Silio dicta lib. viii. vers. 528. Claudius Caesar illis usus est. Tacitus lib. i. cap. lxxvi. In tanta mole curarum Claudius valetudine adfectus corripitur, resorrendis spiritibus mollitie cedit & pulchritudine aquarum, *Sinuessam* pergit. Idem lib. i. Hist. cap. lxxvii. accorrendis *Sinuessana* aqua spiritum adfectum transmittit.

Inter *Sinuessam* & *Minturnas* locus fuit, cui *Trifanum* nomen. Livius lib. viii. cap. i. Hic ager Torquatus confectus fuit, inter *Sinuessam* & *Minturnas* que is locus colitur. Propius tamen *Sinuessæ* quam *Minturnæ* fuit, quia *Diodorus Siculus* lib. xvi. cap. i. eandem prædicat, quod Livio recipitur, dictum fuisse τὴν πύλιν Σινυέσσης. circa πύλιν Σινυέσσης. Sic enim legendum, non *Σινυέσσης*, ut editum, etiam *Sigonius* ad Liv. lib. viii. cap. i.

Hæc Ausonum in maris ora : inter præciora sunt memorie prædita, nec facile erimus aliquid præter *Fundanum* oppidum, & agrum *Cacalium*, proventu generosioris videri bratum. *Fundani* autem, hoc nomen, loci satis certo oppidum inter *Tarracina* & *Anternam* sita, ut a mari, non longe, recedat, ab illa distans xvi. ab his vii. secundum iter *Anternæ* & *Tarracinae* apud Colum. Mich. lib. ii. cap. iv. Alii e-

MARE

INFERVM

seu

TYRRHENVM

RAECIA MAGNA
SIVE PARS VLTIMA
ITALIAE

LVCA
Oenotrici

Sinus Terian

et Lamet
Ebac
seu Vibon

Acolia

Didyme
Ereusa

Strongyle

Insulae

Merculis Inf.

Euonymos

Vulcania sive
Mera

SICILIAE PARS

A D R I A T I C V M

M A R E

S I N V S

T A R E N T I N V S

M A R E

I O N I V M

S I C V L V M

P A R S
G R A E C I A E

O r i e n t

39

38

talia.

Fundi, Tarracina. Cicero xiv. Attic. ep. vi. *Pridie idus Fundis acceperas*
canens. Suetonius Galb. cap. iv. *Natus est in villa colli superposita, prope Terra-*
ram, sinistrorsum Fundos petentibus. Et Strabo & Ptolemæus φῦνδοι. Regio circum-
fusa ager Fundanus Ciceroni Agrar. ii. cap. xxv. & *lacus Fundanus*, Plinio memoratus
 lib. iii. cap. v. & incolæ *Fundani*. Livius lib. xxxiix. cap. xxxvi. *Fundani principes.*
 Pompejus Festus in Municipii primo genere: *participes omnium rerum ad munus fungendum*
cum Romanis civibus, praterquam de suffragio ferendo, aut magistratu capiendo: sicut fue-
rent Fundani, Formiani, Cusani. Ideo etiam idem Festus in præfecturis iis *Fundos* nu-
 merat, quæ quotannis ab urbano prætore missos magistratus capiebant.

Cacubum, τὸ Καίκερον, *Cacubus ager*, ut Plinius lib. ii. cap. xcv. adpellat. *Quedam*
de, inquit, *semper fluctuant, sicut in agro Cacubo.* Fundanum lacum videtur notasse.
 Strabo lib. v. pag. 161. ἔχειται δὲ καὶ αὖτε κέλευς τὸ Καίκερον, τῆς δὲ φῦνδοι πέλις ἐν
 τῇ δὲ τῇ Ἀππία, *Continuum Cajetano sinui Cacubum: hinc vero Fundi, oppidum Ἀππία.*
 Plures quidem heic paludes, & totus campus paluster: at majorem lacum, qui insulam
 fert, vix alium ab Fundano invenimus. Est simul campus vini feracissimus. Strabo
 ibidem p. 160. τὸ Καίκερον ἐλῶδες ἐν, εὐσινότατον ἀμπελον τρεφεῖ, *Cacubum, quod palustre est,*
copiosissimum vitem fert. Inde vinum *Cacubum*, ab Horatio laudatum. Lib. i. oda xx.

Cacubum, & prælo domitam Caleno
Tu bibes uvam.

Lib. iii. oda xxvii.

- - - *prome reconditum,*
Inde strenua, Cacubum.

Haec de Latio adjectis multis ad Latinos populis, videlicet Volscis, Acquis, Her-
 ulis & Aurunibus, ampliato: ad cunda nunc fertilissima est

CAMPANIA.

Suprema inter Latium, Samnium, Picentinos & mare inferum posita, ut Strabo
 lib. v. pag. 167. πεδίων εὐδαίμωνέστατον τῶν ἀπάντων, *omnium fertilissima est regio: quippe*
colles sunt summi frugiferi. Cicero ii. Agrar. cap. xxix.
Campagna ager, orbis terræ pulcherrimus. Et Florus lib. i. cap. xvi. *Omnium non modo Italia,*
sed etiam universum pulcherrimum Campanie plagam est. Nihil molius calo: denique bis feribus
 Nil uberius solo: ideo *Liberi Cereæque certamen dicitur.* Fluminibus rigatur
 Volturno, & Latio, qui & *Clanum* vocatur: item *Sarno*, aliisque minoribus.
 Campagne hæc facies est:

Supremus fluvius post Sinuessiam, terminum Latii adjecti, hodie *Saone*. Plinius lib. iii.
 cap. lvi. *tra Saone fluvius: Vulturnum oppidum cum amne.* Statius Silv. lib. iv. carm. iii.
 v. 166.

In Internapalus, pigerque Sarno.

Tullia Perangeriana hic ordo & distantia servatur

Sarno vii. Safo fl. xii. Vulturno.

Maxi-

Maximus Campaniae annium est *Vulturnus*, hodieque dictus *Voltorno*, qui & oppido, quod ostio adpositum, *Vulturni* nomen dedit, quod nunc Castello di Voltorno. Flumen a Plinio, dictis jam verbis, memoratur: & saepe a Livio. Lib. viii. cap. xi. *Falernus ager usque ad Vulturnum flumen plebi Romana dividitur.* Et lib. x. cap. xx. cognoscit ad *Vulturnum flumen sedere hostem.* Et lib. xxii. cap. xiv. pr. *Ut vero ad Vulturnum flumen castra sunt posita.* Ad ostium castellum exstructum Punico ii. bello, quod in oppidum excrevit. Livius lib. xxv. cap. xx. *ad Vulturni ostium, ubi nunc urbs est, castrum communis.* Colonia post eodem est deducta. Livius lib. xxxiv. cap. xlv. *Coloniae vicinis Romanorum eo anno deductae sunt Puteolos, Vulturnum, Liternum.* Et Varro de La Ling. lib. iv. cap. v. *colonia nostra Vulturnum.*

Liternum sive *Linternum*, ad ostium *Clanii* fluvii, qui & ipse *Liternus* dicitur. Adpon palus, quam modo ex Statii Silv. iv. carm. iii. 66. audivimus memorari, *Liternus palus*, ut in libris est: a qui Silio dicitur lib. vi. vers. 653. *stagnosum Linternum:* & lib. viii. vers. 531.

- - - *stagnisque palustre Linternum.*

Coloniam Romanam accepit, uti ex Livii verbis in Vulturno jam cognovimus, eodem tempore, quo Puteolos & Vulturnum coloniae fuerunt deductae. Renovavit, aut auxit, Augustus. Frontinus de Coloniae: *Liternum muro ductum. colonia ab Augusto deducta.* Fuisse ostium cognominis fluvii, ipsum nomen commune significat, & Livius prodit lib. xxxii. cap. xxix. *Acilius*, inquit, *tr. pl. inlit, ut quinque colonia in circummaritimam deducerentur: duae ad ostia fluminum Vulturni Liternique: una ad Puteolos: una ad castrum Salerni: his Buxentum adiectum.* Quae utique deductae omnes sunt, ut ex lib. xxxiv. cap. xlv. patet, ubi etiam *Liternum* colonia dicitur deducta. Quod si Festi fides est habenda, Liternum una cum Vulturno coloniarum jure excidit, quippe in praefecturis utrumque numeravit.

Situm fuit Liternum oppidum inter Cumas & Vulturnum. Sic enim Mela lib. ii. cap. iv. ordinavit: *Cumae, Linternum, Vulturnus annis, Vulturnum oppidum.* Et Pannius versu itinere: *Vulturnum oppidum cum annis, Linternum, Cumae.* In hoc tractu vero & inter dicta oppida non est flumen aliud, quam quod ab Acerris supra Atellam decurrit, vulgo *P' Agno* dictum, quod veteres Glanum vel Clanium vocarunt, ideoque ipsum quoque oportet *Liternum* esse a Livio supra memoratum. Alterum id nomen Virgilius de Georg. ii. vers. 225.

- - - *vacuis Clanis non aequus Acerris:*

Et Silius Italicus lib. viii. vers. 536.

- - - *& Clanio contenta semper Acerra.*

Graecis hic annis *Γλάνυ* est. Dionysius Halicarn. lib. vii. p. 419. *οἱ μὲν τὰ παλαιὰ ποταμοὶ, οὐκ ἔτι τῶν παλαιῶν θάλασσας, τῶν δὲ παλαιῶν Γλάνυ, qui praeteritis castra fuebant annis, alter Vulturnus, alter Glanis dictus.* Et Lycophron vers. 18. *Γλάνυ* fluvium cum Parthenopes, unius Sirenum, monumento sive templo committitur, quod in Campaniae ora fuisse postea demonstrabitur. De priore vocabulo lib. ii. p. 12.

Luternum an *Linternum* scribatur, quod difficulter judicaveris, quum, everso oppido, ne lapis quidem superfit, quantum scimus, qui antiquum nomen inscriptum ostendat. Libri variant, & Livii, Plinii, Frontini, Festi; etiam vetus Tabula Peutingeri, *Liternum*, præ se ferunt: contra Ovidii [Metamorph. xv. vers. 714.] Melæ, Silii codices dictis locis *Linternum* habent, nec exactissimi viri Heinsius, Vossius, Gronovius de castigando nomine notaverunt. Sed prior scriptura, ut pluribus probata, & nostro judicio, si tanti est, vincat: cui & Græcorum suffragium accedit, Strabonis, Appiani, Ptolemæi. Illi enim Λίτερνον scripserunt; hic Λείτερνον diphthongo.

Inter Vulturni & Literni ostia *Silva* est *Gallinaria*. Strabo lib. v. pag. 168. ubi de Cumis egit, addit, in sinu illo esse silvam ἄνυδρον καὶ ἀμυώδη, *sine aqua & arenosam*, ἣν Γαλλινάριαν ὕλην καλεῖσσι, *quam Gallinariam silvam vocant*. Cicero lib. ix. epist. xxiii. *Hæc tibi in Cumano* - - - *quam mihi M. Ceparinus in silva Gallinaria obviam venisset*. Hæc est quæ Juvenali satyra iii. vers. 307. *Gallinaria pinus* dicta est. Ajunt locum illum adhuc silvestrem esse, ut de situ dubitetur minus.

Sequuntur *Cumæ*, plurale Latinis, & Ptolemæo Κύμαι; Straboni & Stephano Κύμη singulariter: quos interdum Latini poetæ imitantur. Silius lib. xiii. vers. 494.

At gravida arcanis Cymes anus,

adest Sibylla Cumana, & vers. 498. *Cymæo in antro*, est in Cumano. Et Statius iv. Silv. iii. vers. 65.

Miratur sonitum quæta Cyme,
Et Literna palus, pigerque Savo.

Et rursus Silius lib. viii. vers. 532.

- - - quondam fatorum conscia Cume.

Pervetustum oppidum. Plinius: *Cumæ Chalcidensium*. Addit Strabo p. 168. Cymæos ex Aeolia conditores. ἔσι, inquit, Κύμη Χαλκιδέων καὶ Κυμαίων παλαιέτατον κτίσμα, *Sunt Cumæ Chalcidensium & Cumæorum opus vetustissimum*, quod primum est ad fidem, quia nomen a Cumæis potius, quam a Chalcidensibus, originem ducit: nisi duos illos populos, quod Strabo refert, ita inter se pactos credas, ut alterius colonia esset, ab altero nomen acciperet. Poetæ ad Chalcidem Eubœæ solam referunt. Statius Silv. lib. iv. carm. iii. vers. 98.

Profert Chalcidicæ Sibylla laurus:

Idem libri carm. iv. vers. 78. *Chalcidicis litoribus* Vesuvium ponit propter Cumas & Neapolim a Cumanis conditam. Et Virgilius initio libri vi.

Et tandem Euboicis Cumarum adlabitur oris.

E ipsa Cumana Sibylla inde *Euboica* cognominatur. Statius lib. iv. Silv. carm. iii. vers. 98. *Euboica domum Sibyllæ* Cumas dixit: & Ovidius Fast. iv. vers. 257. Sibyllina ora-

Carminis Euboici fatalia verba.

Incolae *Cumani*. Vellejus lib. i. cap. iv. *Cumanos* *Oscam* mutavit *vicinia*. Laudantur etiam *Aqua Cumanae*, ut salubres. Livius lib. xli. cap. xvi. Cn. Cornelius COS. ex monte *Alban* rediens condidit, & parte membrorum captus, ad *Aquas Cumanas* profectus, ingravescente morbo *Cumis* decessit. Ciceronis praedium *Cumantum*, laudante ipso, satis notum est. r. gr. lib. x. ad Attic. ep. iv. *A Curione mihi nuntiatum est, cum ad me venire. venerat enim in Cumantum vesperi pridie: - - - praterit villam meam Curio, jussitque nuntiarı mox se venturum: concurratque Puteolos, - - - rediit: fuit ad me sane diu.*

Inter *Cumas*, jam desertas, & *Misernum* est *Acherusia palus*, Straboni pag. 168. *Αχερυσία λίμνη*, Plinio lib. iiii. cap. v. *Acherusia palus, Cumis vicina*. Secundum Strabonem est τῆς θαλάσσης ἀνάχυσίς τις τρηγαυίδης: *canosa maris effusio*, ideoque a *Lycophrone* etiam vers. 695. *Αχερυσία χύσις* dicta. Quidam, notante ipso Strabone p. 169. cum *Lucrino* lacu, alii cum *Averno* confundunt: sed discrevit Strabo atque Plinius.

Inde proximum est *Misenum* promontorium, portus, & oppidum. Origo nominis fabulosa, ab tubicine *Aeneae* ibidem sepulto, cui nomen fuerit *Miseno*. Virgilius lib. vi. vers. 232.

*At pium Aeneas ingenti mole sepulcrum
Imponit, suaque arma viro, remumque tubamque
Monte sub acro, qui nunc Misenus ab illo
Dicitur, aeternumque tenet per sacula nomen.*

Mons ille promontorium ab aliis dicitur. Tacitus lib. vi. cap. l. *Tiberius* mutatis locis, tandem apud promontorium *Miseni* consedit. Et lib. xiv. cap. iv. promontorium *Miseni* inter, & *Bajanium* lacum. Oppidum Plinius uterque narrat: major, *Cuma Caudensis*, *Misenum*, portus *Bajaram*: minor lib. vi. epist. xx. de *Vesuvii* incendio: *go Miseni* relictus, - - - tum demum excedere oppido visum. Portum tandem, immo navale, *Misenensis* classis ab *Augusto* instituta probat. Suetonius cap. xlii. *classē Miseni*, & alteram *Ravennae*, ad tutelam superi & inferi maris collocavit. Et *Florus* lib. i. cap. xvi. *Hic illi nobiles portus, Cajeta, Misenus*. Hinc dicuntur *Misenensis*. Tacitus Hist. lib. ii. cap. ix. *classe Misenenſi duae triremes*. Et *Annali* xv. cap. li. *primae classiariorum Misenenſium*. Et Plinius lib. xviii. cap. vi. *Novissimam villam in Misenenſi: vnde C. Marius septies consul, sed peritiam castra metandi*. Plures ibidem villae propter loci amoenitatem, cujus generis quaedam *Luculli* villa fuerat, in qua *Tiberius*, jam viribus defectus, apud promontorium *Miseni* consedit, & ibi, referente Tacito lib. vi. cap. l. vii. finem habuit.

Ex istis villis erat etiam *Retina*, proxime sub *Miseno* *Vesuvium* versus posita. *Plinius* lib. vi. epist. xvi. *Retina clasſiarii, imminenti periculo exterriti (nam villa ea subiacet nec ulla, nisi navibus, fuga) ut se tanto discrimini erigeret, orabant*. Et paucis interjectis: *Deduxit [Plinius major] quadriremes, adjuvantis ipse non Retina modo, sed multis (erat enim frequens amoenitas orae) laterus auxilium*.

Misenum inter & *Puteolos* *Bajae* sunt thermis nobiles, quae non tantum *αἰετῶς* *δεσποῦναι* ad medicinarum usum, verum etiam *αἰετῶς* *τελευτῆν*, ut Strabo ait, hoc est ad luxuriam & voluptatem Romanis opulentioribus erant. Nomen fingunt a *Bajo*, *Ulyssis* socio, ibidem sepulto. *Lycophron* in *Callandra* vers. 694.

Βαῖς δ' αἰμείψας κυβερνήτη τάφον,

Bai naucleri sepulcrum transiens. Silius lib. xii. vers. 114.

- - - - - docet ille tepentes
Unde ferant nomen Baja, comitemque dedisse
Dulichia puppis stagno sua nomina monstrat.

Etiam Florus dixit lib. i. cap. xvi. *tepentes fontibus suis Bajas.* Et Martialis lib. xi. epigram. LXXX.

Bajas superba blanda dona natura.

Has naturæ dotes ad vitia & luxuriam traxerunt homines, ut Canopum Aegypti, ut Daphnen Antiochiæ. Seneca epist. li. *De secessu cogitans* [vir probus & sapiens] *numquam Canopum eligeret, quamvis neminem Canopus esse frugi vetet. Ne Bajas quidem. diversorium civiorum esse cœperant. Illic sibi plurimum luxuria permittit: illic, tamquam aliqua licentia adlectur loco, magis solvitur.* Invitavit locorum voluptas, ut plures heic villæ ponerentur, etiam βασιλικοὶ οἰκῆσεις, *augustorum palatia*, ut Josephus Antiquit. lib. xli. cap. ix. illum locum descripsit, quem per se πολίδεον, *oppidulum esse* significat. Ab hoc dicitur *Stus Bajanus*, Sueton. Ner. cap. xxvii. *Portus Bajarum*, Plin. lib. iii. cap. v. quem Augustus Cæsar amplissimum fecit, *immisso in Lucrinum & Avernum lacum mari*, nominique jussit *Portum Julium apud Bajas*, Sueton. cap. xvi. Est etiam *Bajanus lacus* apud Tacitum lib. xiv. cap. iv. quem quidam ipsum Lucrinum interpretantur.

Lucrinus autem lacus sub ipsis Bajiis fuit, ut ex Suetonio jam cognovimus, & Mela ac Plinius testantur. Ille, *Puteoli*, inquit, *lacus Lucrinus & Avernus, Baja, Misenum*: hic, *inverso itinere: Misenum, portus Bajarum, Bauli, lacus Lucrinus & Avernus*, - - *dein Puteoli.* In deliciis erant ostrea *Lucrina*, quæ ex hoc lacu erant. Horatius Epod. ii.

Non me Lucrina juverint conchyliæ.

Et Cicero iv. Attic. ep. x. ex Cumano: *Ego hic pascor bibliotheca Fausti. fortasse tu putabas, lucidus Puteolanis & Lucrinensibus.* Hic lacus anno cico id xxxviii. a. d. iii kalend. Octob. quidæ angelorum principi sacer est, gravi motu terræ concussus, montem eructavit, qui adhuc *Monte nuovo di cenere*, id est mons novus cinereus vocatur, descriptus ab Julio Cæsare Capaccio in Antiquitatibus Puteolanis cap. xx. Quæ superant de lacu extra montem, paludes parvæ, lutosæ, cum arundinetis sunt.

Inter lacum & mare agger *Via Herculanæa* dicebatur, quasi Hercules bubus suis traducendis munivisset. Cicero Agrar. ii. cap. xiv. *Adjungitur illa via vendibilis Herculanæa, multarum deliciarum, & magna pecunie.* Silius lib. xii. vers. 111. est *Herculeum* portus. Strabo de illo p. 169. εἰς τὴν Ἡρακλέα ἀφ' ἧς τὰς βοῦς ἐλάυνον τὰς Γηενίας, ἀπὸ τοῦ Ἡρακλέα, *Geryonis bovis agentem, aggerasse.* Propertius lib. iii. eleg. xix.

*Qua jacet & Troja iubeat Misenus arena,
Et sonat Herculeo stracta laborum curæ.*

Lucrino adjacet *lacus Avernus*, qui id nomen retinet. Ostio conjungebatur, quod etiam nunc visitur, quamvis terra oppletum est. Adparet tamen ex situ, interstitium paucorum fuisse passuum: quod Holstenius p. 133. suis oculis observatum adnotavit. Vibius Sequester de Lacubus: *Avernus immensa altitudinis, cujus ima pars deprehendi non potest*. Ideo Lucanus lib. 11. vers. 668.

Decidat in fundum penitus stagnantis Avernus

Dixit. Silva circa eum fuit. Virgilius Aen. 111. vers. 442.

Divinosque lacus, & Aaverna sonantia silvis:

sed excidit illam Agrippa tum, credo, quum portum Julium faceret. Strabo lib. v. pag. 169. *νυν ἡ δ' ὕλης τ' περὶ τὸ Ἀορνὸν κοπέεισθαι ὑπὸ Ἀγρίππας, nunc autem silva illa, quae circa Avernum erat, excisa ab Agrippa*. De nomine jam disquirendum est. Lucanus lib. vi. vers. 740.

Principio, quod Aaverna vocantur, nomen id ab re Impositum est, quia sunt avibus contraria cunctis.

Nota fabula de lacu ita pestilenti, ut ne avis transvolare possit, quin decidat & exstingatur. Vere Strabo dicto loco: *postquam quae circa lacum silvestria erant, aedificiis occupata sunt*, (addo ego: & in lacu classis aedificata Augusti;) *ἀπ' αὐτῆς ἐκείνης ἐφάνη μὲν οὖν, cum illa fabulam esse adparuit*. Virgilius bene, non de lacu, sed de spelunca sive antro interpretatur lib. vi. vers. 237.

*Spelunca alta fuit, vastoque immitis hiatu,
Scruposa, intra lacu nigro, nemorumque tenebris
Quam super haud ulla poterunt impune volantes
Tendere iter pennis. Talis se se halius atris
Faucibus effundens supera ad convexa scribebat.*

Inde rectius *lacus Avernus* vocatur, id est circa antrum Avernum; quam *Avernus lacus* primo casu. Cicero Tuscul. lib. 1. cap. xvi. *in vicinia nostra Avernus lacus*. Et Livius lib. xxv. cap. xii. *cum cetero exercitu ad lacum Avernus descendit*. Et cap. xiii. *quum Hannibal ad lacum Avernus esset*. Ammianus Marcellinus lib. xxviii. cap. xxi. *hanc Avernus lembum invicti sunt pictis Putolos vel Cajetan*.

Est & Gaurus mons in hoc tractu, cujus etiam Cicero Agrar. 11. cap. xiv. meminit Livius lib. vii. cap. xxxii. *Consules ambo cum duobus ab urbe exercitibus profecti, Valerius Campaniam, Cornelius in Samnium: ille ad montem Gaurum, hic ad Satriculam, castra posuerunt*. Situm poeta ostendunt. Lucanus lib. ii. vers. 667.

- - - si convulso vertice Gaurus
Decidat in fundum penitus stagnantis Avernus.

Et Sidonius Panegyri. Majoriani vers. 345.

Et se Lucernas qua vergit Gaurus in undas

Illic Nuceria, & Gaurus navalibus aptus.

- - - *nemorosus palmita Gaurus.*

- - - *Bicchei vineta madentia* Gauri.

Atque echo simul hinc & inde fractam
Gairo Massicus uisus remittit.

Hic dens Alcides stabulanda armenta coegit,
 Eruta Geryonis de lare tergemini.
 Inde recens aetas corrupta Boeotia Buolos
 Nuncupat occulto nominis indicio.

Hæc veteres fabula nescio quæ oppidum *Immerium*, & populum *Immerios*, ex Cæ-
Xxx 3

caso forsan evocatos, deducunt. Ephorus apud Strabonem dicit, ἐν καταγείαις εἰς εἰκῆν, καὶ Ἀῖγ' τινῶν ὀρυγμάτων παρ' ἀλλήλους τε φοιτᾶν, *in subterraneis aedificiis habitare, per fossas quasdam inter se commearē.* Addit, μαντεῖον, *oraculum* habuisse, ad quod hospes per easdem fossas deduxerint. Tandem a rege quodam deletos esse, & oraculum translatum. Strabo vero, τοιαῦτα μὲν οἱ περὶ ἡμῶν ἐμυθολόγουν, *Talia, inquit, am fabulati sunt.* Plinius in Campania: *lacus Lucrinus & Avernus, juxta quem Cimmerii oppidum quondam.* Et Silius Italicus lib. xii. vers. 131. in Campaniæ descriptione:

*Infernis pressæ nebulis, pallente sub umbra
Cimmeriis jacuisse domos, nocternaque profundam
Tartareæ narrant urbis.*

Hauferunt omnes ab Homero, qui ut Ulyssi suo, quæ de Scythicis Cimmeriis audierat adplicaret, illos a Circes domo unius diei navigatione removit ita, ut Κιμμερία δὲ τε πᾶσις τε, *Cimmeriorum populus & oppidum*, semper caligine & nebulis contegatur nec umquam eos sol radiis suis adspiciat. Vide Odyss. A sub initium. Pompejus Felsus fabulam naturaliter interpretaturus, *inter Bajas & Cumas ait convallem esse satum cimmeriis circumdatam, quæ neque matutino, neque vespertino tempore sole contegatur.* Quodam ita fit ad fabulæ enormitatem excusandam, & an vere tali situ ibi vallis sit, peritiores locorum videant.

Puteoli, nunc Pozzuolo, in hoc litore sequuntur, Græcis dicti Δικαιαρχία vel Δικαρχία, quod antiquius oppidi nomen est. Epitoma Stephani: Δικαίᾳρχεια πᾶσις ἰταλίας ταύτην δὲ φασιν κεκληθῆναι Ποτιόλης, *Dicarchia urbs Italia, quam Puteolos vocari ajunt.* Nominis Latini rationem dat, quia δυσώδη τὰ φρέατα ἔχει, *grave olentes habuerit puteos.* Naliter Felsus. *Puteolos*, inquit, *dictos ajunt ab aqua calida putore. quidam a multitudine puteorum eandem aquarum causam factorum.* Strabo dividit, quosdam δὲ τὸ πᾶσις ἀπὸ τῶν πῦρ ἀπὸ τῶν πῦρ a putris nominasse, ut *Puteoli* multos minores puteos ejus loci significant ὑπερβαλόντων ἄλλους δὲ τὸ δυσώδης τὸ ὑδάτων, *a gravi odore aquarum*: quasi ad olere simul Romanorum nomine respexerint, id quod Stephanus Græcis litteris ὀλέγε scripsit, & ὀλεῖν interpretatus est. Sed hoc minus est vero simile. Plinius lib. i i i. cap. v. *Dein Puteoli, cum Dicarchia dicti.* Poetæ aliquando contrahunt Græcum nomen. Papinius Statius Silv. carm. i i. vers. 96. *Dicarchi mania* Puteolos dixit: & vers. 110.

- - - nec te cultus Tirynthia vincat
Aula, Dicarchique finis.

id est, nec Bauli, villa; nec finis Puteolanus. Alterum nomen Strabo a tempore Hannibalis duxit, quando Romani locum communire cœperunt. κατὰ τὸ Ἀννιβᾶτος συνήχθησαν Ῥωμαῖοι, καὶ μετωνομάσαντες Ποτιόλους, quum antea fuerit Δικαιαρχία, ἢ Πυρμαχία, *Cumano nunciale Dicarchia dictum.* Romani Punico bello tenuerunt decem annis. Livius lib. xxiv. cap. xiii. *Per vastato agro Cumano usque ad Miseni promontorium [Hannibal] Puteolos repente agmen convertit ad opprimendum presidium Romanum.* *Quia hominum erant, & loci munimento quoque, non natura modo tutus.* Triduum ibi Hannibal, ab omni parte tenuit presidio: deinde, ut nihil procederet, ad populandum Campaniam, magis ira quam pecunia urbis spe, processit. Post illud bellum *Puteolos* sunt deducti, eodem Livio tradente lib. xxxiv. cap. xlv. & Vellejo lib. i c.

Italia.

pleno jure coloniarum, dubitari ex illo Taciti possit lib. xiv. cap. xxvii. *In Italia vetus Putcoli jus coloniae, & cognomentum a Nerone adipiscuntur.* Sed non simpliciter jus coloniae, quod dudum habuerat, sed jus coloniae Augustae (id cognomentum est) & amplius priore, adeptum id oppidum dicitur. Frontinus de Colonis: *Putcolis colonia Augusti deduxit.* Forte legendum: *Nero Augustus deduxit.* Hinc gentile *Putecolani.* Cicero lib. v. Attic. ep. ii. *quum per emporium Puteolanorum iter facerem.* nam & Strabo pag. 169. de Puteolis: ἡ πόλις ἐμπορεῖον γεγενήται μέγιστον, χειροποίητος ἔχουσα ἕρμης, *facta emporium maximum quia portus manufactos habet.* Vicinum mare *Sinus Puteolanus* Suetonio Aug. cap. xcvi. qui & *Bajanus* idem est.

Tandem in hoc tractu *Phlegrai campi* sunt, id est ardentes. Strabo a Puteolis ad Bajas Cumanam regionem patere dicit: Diodorus Siculus lib. iv. cap. xxi. τὸ Κυμαῖον πεδῖον καλεῖται Φλεγραῖον, *Cumanum agrum Phlegraeum nominari:* sed addit a monte Vesuvio id nominasse, instar Aetnae ignes evomente: ut adeo tractum a Cumis ultra Neapolim infinite videatur. Polybius lib. ii. cap. xvii. τὰ Φλέγραϊά ποτε καλέμενα τὰ περὶ Καπύην καὶ Νολὴν πεδία, *campos circa Capuam & Nolam Phlegraeos olim vocatos esse,* ut ita fere nam per Campaniam extendantur. Scilicet, quia ista regio pluribus locis calidos fontes effundit, quibusdam etiam ignes eructat, & sulfuris multum progignit; hoc nomen dicitur eidem adhæsisse. Quae vero de gigantibus, fulmine ibidem prostratis, addunt, fabulis, ut cetera de Hercule in his locis, sunt relinquenda. Plinius lib. xviii. cap. xi. *Leborias* campum vocari, quem Graeci *Phlegraeum* adpellent. Silius lib. viii. vers. 538.

- - - illic quos sulfure pingues
Phlegrai legere sinus.

inter Avernum & Puteolos Ciceronis villa fuit, quam *Academiā* dixit. Fortasse haec eadem & *Putecolanum* ipsius. non enim longius quam xxx stadiis, ut ipse Academ. Quae. lib. cap. xxxi. prodidit, aberat a Puteolis. De Puteolano lib. xiv. ad Atticum ep. vii. *ego e Formiano exiens xvii kal. ut inde altero die in Puteolanum, scripsi haec.* Academiae nomen & situm explicat Plinius lib. xxxi. cap. ii. *Digna, inquit, memoratu villa est ab Averno lacu Puteolos tendentibus imposita litori, celebrata portu ac nemore, quam vocabat Averna Academiam, ad exemplum Athenarum: ibi compositus voluminibus ejusdem nominis, monumenta sibi insinnaverat.* Addit ibidem de eadem Laureae Tullii liberti veritates, quibus

- - Academia celebratam nomine villam

haec, exiguo post obitum Ciceronis, Antistio Vetere possidente, *crisera* fontem, per quam salubres oculis: quae inde *Aqua Ciceroniana* dictae. Lauream ibidem:

Nimirum locus ipse sui Ciceronis honori
Hoc dedit, hac fontes quum patescit ope.
U, quoniam totum legitur sine fine per orbem,
Sunt plures, oculis quae mediantur, aquae.

Laurea sub Academia nomine mentionem facit lib. i. ad Attic. epist. iv. *Quod a me, de intermarchia scribis, per mihi gratum est, & ornamentum Academiae proprium.* Quamquam non nulli hoc de Tusculani parte interpretantur, non de villae Puteolani.

teolani. nam & ibi duo gymnasia habuit; superiori, *Lyceo* nomen fuit, lib. i. Divina cap. v. alteri, *Academia*, lib. ii. Tuscul. cap. ii. & lib. iii. cap. iii.

Leucogaeus collis inter Puteolos & Neapolim. Plinius lib. xviii. cap. xi. de alica candida seu cretacea; *Invenitur haec inter Puteolos & Neapolim, in colle Leucogaeo adpellato.* Et lib. xxxi. cap. ii. laudat fontes *Leucogaeos*, itidem inter Puteolos & Neapolim, oculis & vulneribus medentes.

Ipsa autem *Neapolis* antiqua urbs, novo nomine & novis colonis aucta. Vellejus lib. i. cap. iv. *Pars horum civium [Cumanorum] Neapolim condidit.* Sed tum dicta *Parthenope* Plinius lib. iii. cap. v. *Litore Neapolis Chalcidensium, & ipsa Parthenope a tumulo Sirenum adpellata.* Chalcidensium dicit, eorum videlicet, qui Cumas condiderant. Cumana enim colonia *Parthenope* sive *Neapolis*. Marcianus Heracleota Periplo p. ii.

Εκ τῆς Κύμης τῆς πρὸς Λόρυναι κειμένης
ἔκτισεν κατὰ χρησμὸν ἔλαβεν ἡ Νεάπολις.

Ex Cumis ad Avernum flus, divino monitu ortum habet Neapolis. Sireni nomen fuit *Parthenopes*. Strabo lib. v. pag. 170. *Νεάπολις, ὅπερ δείκνυται μνῆμα τῆς Σειρήνων μιᾶς; Παρθένου, Neapolis, ubi sepulcrum Parthenopes, unius Sirenum, ostenditur.* Graeca igitur civitas habita, Graecorum servantissima rituum. Livius lib. xxxv. cap. xvi. *Quoniam enim magis Smyrnaei Limpsacenique Graeci sunt, quam Neapolitani, & Rhegini, & Tarentini?* Et postea quoque Tacitus lib. xv. cap. xxxiii. de Neronis ludis: *Non iam Romae incipere ausus, Neapolim, quasi Graecam urbem, delegit.* Ibi enim agones, gymnasia, theatra, ut Strabo etiam observat, omnia Graecorum more. Hinc in otianis *Parthenopen* Ovidius dixit lib. xv. Metam. vers. 711. Silio lib. xii. vers. 27. est *Parthenope.* addit vers. 31. rationem:

*Nam molles urbi ritus atque hospita Musis
Otia. - - -*

Habet etiam thermas non deteriores Bajanis, ut Strabo censet: habet Virgilii iuxta monumentum intra secundum lapidem, ut Vita Virgilii proditum; quod pro tempore quasi cultum ab eruditis posteris. Plinius lib. iii. epist. vii. de Silio: *Virgilium cultum religiosius, quam suum, celebrabat; Neapoli maxime, ubi monumentum ejus aene, templum, solebat.* Statius Silvar. lib. lv. carm. iv. vers. 52.

*Litus, ubi Ansonio se condidit hospita portu
Parthenope, tenues ignave pollice chordas
Pulso, Marcenique sedens in margine templi
Sumpso animum, & magni tumulis adcanit magistri.*

Adluitur Neapolis Sebetho fluvio. Vibius Sequester: *Sebethos Neapolis in Campania.* Columella lib. x. vers. 134.

Doctaque Parthenope Sebethide roscida lympba.

Et Statius lib. i. Silv. carm. ii. vers. 263. de sponsa Neapolitana.

- - - pulchra tumeat Sebethos alumna.

Huic nympham præfidere ejusdem nominis, finxit Virgilius Aeneid. vii. vers. 734.

- - - fertur

- - - quem generasse Telon Sebethide nympha.

Nec silentio prætereunda est *Crypta Neapolitana*, inter Putcolos & Neapolim. Seneca epist. LVII. principio, de via lutosâ, mox pulverulenta: *a ceromate nos hâphe excepit in Crypta Neapolitana*. Strabo lib. v. p. 170. ἐστὶ καὶ ἐνθάδε διώρυξε κρυπτή ἢ μεταξύ ὅρας τῆς θαλάσσης καὶ τῆς Νεαπόλεως, *Est ibi quoque fossa occulta per montem inter Putcolos & Neapolim*. Lumen superne accipit ἐκ κορυφῶν θυρίδων, *forestis excisis*. Hodie dicitur *la Grotta di Napoli*. Prope eodem loco, quo Neapolis est, fuit quondam *Palapolis*, haud dubie vetustæ pars *Parthenopes*, quæ id nomen adsumsit adversus Neapolim, accessione colonorum novorum ortam. Livius lib. viii. cap. xxi. *Palapolis fuit haud procul inde, ubi nunc Neapolis sita est. duabus urbibus populus idem habitabat. Cumis erant erundi. Et mox: specialibus Palapolim ad res repetendas misiss: & pauculis interpolitis: populus Palapolitanus bellum fieri jussit.*

Ultra Neapolim, e regione Vesuvii, in ora *Herculaneum* sive *Herculanum* oppidum situm. Tabula Augustana xi millibus passuum a Neapoli positam habet. Plinius iii. cap. v. *Neapolis & ipsa Chalcidensium, Parthenope a cumulo Sirenis adpellata: Herculanium: Pompeii*. Et Paterculus lib. ii. cap. xvi. *Herculanum* sociali bello captum scribit. Florus lib. i. cap. xvi. *Urbes ad mare: Formia, Cuma, Putcoli, Neapolis, Herculaneum, Pompeii*. Seneca Quæst. Nat. vi. cap. xxvi. *Pompeii & Herculaneum* insere. de terræ ruinis agit. Et cap. i. ejusdem libri vi. *Et Herculaneensis oppidi pars ruit*. Ovidius Metamorph. xv. vers. 711.

*Herculamque urbem, Stabiasque, & in otia notam
Parthenopen.*

Columella lib. x. vers. 135. *salinas* huic loco tribuit:

*Quæ dulcis Pompeja palus vicina salinis
Herculeis.*

Herculaneum oppidum, *Pompeii*, ex dictis jam innotuit. Plinius enim, Florus, atque Seneca cum Herculaneo conjunxerant. Et Vellejus dicto loco de atavo suo: *tantam Romanis [sociali] bello fidem præstitisse, ut Herculaneum simul cum T. Didio caperet, Pompejos cum L. Sulla oppugnaret*. Seneca principio lib. vi. Quæst. Nat. fatum hujus oppidi describit. *Pompejos, inquit, celebrem Campaniæ urbem, in quam ab altera parte Surrentinum Stabiamque litus, ab altera Herculaneuse, conveniunt, mareque ex aperto reductum amano sinu circum, defecisse terra motu, vexatis quacunque adjacent regionibus, Lucili virorum optime, prædicamus*. Strabo vocat Πομπείαν, *Pompejam*. Servius vocabulo addit fabulam, in epist. vii. vers. 662. *id a pompa Herculis triumphali deducens. Hercules, inquit, in Campaniâ civitate pompam triumphi sui exhibuit: unde Pompeii dicitur civitas. Hanc fabulam ævis, hodieque Sarno dictus, præterlabitur*. Strabo: Πομπεία, ἐν ᾗ ποταμὸς ὁ Σαρνός, *Pompeja, quam Sarnus præterfuit*. Plinius adnere dicit, ut mox tradet. Inde *Pompejanus Sarnus* vocatur. Statim Silv. lib. i. carm. ii. vers. 265.

Y y y

Nec

Nec Pompejani placeant magis otia Sarni.

Silius lib. viii. vers. 537. *mitem cognominavit:*

*Sarrastes etiam populos, totasque videres
Sarni mitis opes:*

quod ex Aeneidos vii. vers. 738. haustum est:

Sarrastes populos, & quæ rigat aquora Sarnus.

Sarrastes populos, id est Sarni adcolas. Vide Servium. Et Paullinus Nolanus Na-
iii. Felic. vers. 62.

- - - - quique
Ufentem Sarnumque bibunt.

Maxime autem spectabilis in hac ora est mons, *Vesuvius*, nunc Monte di Somma, At-
tine a mulator crebris incendiis, & ignium favillarumque cructatione. Proprium
men, quo plures scriptores utuntur, *Vesuvius* est, etiam Straboni *Οὐεσσίων ἐρητύς*: poe-
tæ variat nomen, estque *Vesuvus*, *Vesujus*, *Vesbins*. Per exempla eamus. Pompeius
Mela ii. cap. iv. *Sinus Putcolanus, Sarracenum, Herculaneum, Vesuvii montis adiacens*
Pompeii, Neapolis. Plinius hunc sequutus iii. cap. v. *Herculaneum, Pompeii, hæ-*
procul adspiciunt monte Vesuvio, adluente vero Sarno amne. Livius lib. viii. cap. vii
extr. *Pignatum est haud procul radicibus Vesuvii montis, qua via ad Veserim ferebat*. Val-
rius Maximus lib. i. cap. vii. n. 3. *non procul a Vesuvii montis radicibus positus caput*. E-
Florus lib. i. cap. xvi. *Hic amicti vitibus montes, Gaurus, Falernus, Massicus, &*
clerrimus omnium Vesuvius, Aetnae ignis imitator. Est enim, quod Strabo etiam obse-
vit, ἀγροὶ περιέχοντες παγκάλους, πλὴν τὸ κορυφῆς, *in circuitu agris optimis cultis, præ-*
verticem, qui sterilis totus, ἐκ δὲ ὑψέως τεφεύδης, cinereus adparens, cavernas olivæ
exusu lapidis, ὥς τεκμαίροντ' ἂν τις, τὸ χωρίον τῆτο καίεσθαι πῶτερον, καὶ ἔχει κερύ-
πυρς, ut conjecturam facere possis, ista loca quondam arsisse, & crateras ignis habere. Ti-
tarum & inauditum ante L'ianiana tempora Vesuvii fuit incendium! cujus novitatem
Plinium invitavit, ut propius adiret illud, quo periit, ardentis montis pendet
Sed ad poetas, nomen immutantes, accedamus. Silius Italicus lib. xvi. vers. 59

*Sic tibi ei caca tandem devictus ad astra
Exomuit passus per sæcula Vesbins ignes,
Et pelago & terra fusa est Vulcania peius;
Videte Eoi monstrum admirabile Seres,
Lutigeros cinere Aisonio caniscere lucos.*

Grandis hyperbole, Italicos cineres in ultimum orientem dispèrgi. Sed habuit Si-
quamlibet illi ceteræ fidei auctorem, quem sequutus est. Is Ctesias, qui in Indico
Photium cod. LXXII. Aetnae ignes in Indiam ferri, innocuum iustorum terræ, co-
pulentem, audacter itaq. fit. Lucretius lib. vi. vers. 747.

Qualis apud Cumas locus est, montemque Vesuvium.

E: Virgilius lib. II. Georg. vers. 224.

*Talem dives arat Capua, & vicina Vesuvo
Ora iugo.*

E: Statius Silv. lib. IV. carm. IV. vers. 79.

*- - - Chalcidicis
Litoribus, fractas ubi Vesbium erigit iras.*

E: Martialis lib. IV. epigrammate XLIII.

Hic est pampineis viridis modo Vesvius umbris.

Ex his alteram formam Suetonius imitatur in Tito cap. VI II. *conflagratio Vesuvi montis*, dicens. Tacitus autem & Plinius minor, huic æquales, *Vesivium* vocant, ille annal. IV. cap. LXVII. de Capreis insula: *prospectabat pulcherrimum sinum, antequam Vesivius mons caesens faciem loci verteret*: hic lib. VI. epist. XVI. incendium montis luculentissime descripsit.

Ultra Sarnum & Pompejos, sinu medio fuerunt *Stabiae*, oppidum antea, post in villæ formam redactæ. Plinius lib. III. cap. V. *In Campano agro Stabie oppidum fuisse usque ad C. Pompejum & L. Catonem consules, pridie calend. Maii, quo die L. Sulla legatus bello sociali adhaerens, quod nunc in villam abiit.* Alter Plinius prædicta epistola de hoc avunculo: gubernatori monenti, ut retro flecteret, *Fortes, inquit, fortuna juvat: Pomponianum autem Stabius erat, directus sinu medio.* Ovidius Metam. XV. vers. 711.

Heruleamque urbem, Stabiasque.

Lac Stabiarum in medicina fuit. Symmachus lib. VI. epist. XVI II. edit. Jureti [al. XVII.] *Non tam proficiscendi attulit causam medicorum coætu imperata curatio. Nam Stabias ire de-
barant, ut reliquas longe agritudinis armentali lacte depellant.* Procopius lib. IV. Goth. B. cap. XXXV. in hoc tractu montem memorat, ὄρεγ Ρωμαιοὶ γάλακτι & ἔρ & τῇ Λατίων
λακτι &c. quem *Romani Lactis montem Latine vocant*, qui haud dubie a copia illa & la-
tis lactis nomen habet. Aquæ etiam & fontes Stabiarum laudantur. Columella
lib. X. cap. I 33.

Pontibus & Stabie celebres, & Vesvia rura.

Portus Campana tabula Stabiæ inter Pompejos & Surrentum sunt locatæ. Hodie *Castell a*
mare, & simpliciter *Castell a mare*, parvum oppidum, episcopale tamen, in
hoc conditur.

Plinius Mela primo loco ponit ad Sinum Puteolanum, regrediens a Lucania per ma-
gnum Sinum Albanum: Plinius contra incedens lib. III. cap. V. *Surrentum cum promon-
torio*, & post Sarnam urbem enarrat. Hæc quoque *Sorrento* urbs archiepiscopalis
est. Et Germanus Sic. cap. I, Strabo Σόγρον adpellat. Silius lib. VIII. vers. 544.

Sorrentum, & per per sacra carole Ætalia.

Frontinus de Coloniais: *Surrentinum oppidum*. Adjacent colles *Surrentini* vitiferi: und vinum *Surrentinum* in generosis Italiae. Ovidius *Metamorph.* xv. vers. 710.

Et Surrentino generosos palmite colles.

Martialis lib. xiii. epigrammate cx

*Surrentina bibis? nec murrhina picta, nec aurum
Sume: dabunt calices hac tibi vina suos.*

Tandem in hoc litore ad *Minerva promontorium* venimus, terminum Campaniae in ora aduersus Picentinos. Plinius dicto saepe loco: *Surrentum*, cum promontorio *Minerva Sirenum quondam sede*. Et hodie Capo della Minerva dictum. Exstat in australi angulo ex opposito insulae, cui *Capreis* nomen est. Tacitus annali iv. cap. lxxvii. de Tiberio *Capreas se in insulam abdidit, trirem nullum freto ab extremis Surrentini promontorii diiunctam Surrentinum, idem quod Minervae, quia non propinquius est oppidum, quam Surrentum*. Strabo lib. v. pag. 170. Συνεχὲς τῇ Πομπηΐ τὸ Σύγγιον ἢ Καπραιῶν, ἔθεν ὀπίσθι τὸ Ἀθήναιον, Pompeis contiguum est *Surrentum Campanorum, unde Athenaeum* [Minerva promontorium] *prominet*. Nomen inde est, quia ἐκ' ἀρχῆς Ἀθηνᾶς ἰσπὸν, in promontorio *Minervae fanum est*. Ovidius *Metam.* xv. vers. 709. confirmat vicinitatem insulae:

Inde legit Capreas, promontoriumque Minervae.

Hoc vero non Campaniam solum, sed sinum quoque Puteolanum finit. Pompeius saepe dicto loco: *Minerva promontorium: - - - sinus Puteolanus, Surrentum, Heculanum.*

MEDITERRANEA CAMPANIAE.

Ad Sinuessam, aut prope eam, incipiunt *radices Massici montis*, ut Cicero *Agri* ii. cap. xxv. nominat. Livius lib. xxii. Livius lib. xxii. cap. xiv. *per jura Massici montis Fabio ducente*. Vitifera regio, si quae alia unde *Massicum* saepius vinum ejus agnobilius significat. Martialis lib. xiii. epigram. cxi.

De Sinuessanis venerunt Massica praelis.

ex quo vicinia Sinuessae & Massici intelligitur. Horatius oda i.

- - - veteris pocula Massici.

Sub hoc monte patet *Falernus ager*. Livius lib. xxii. cap. xiv. *Ut vero in extremam Massici montis cunctum est, hostesque sub oculis erant, Falerni agri colonorumque Sinuessanorum, & reliqua*. Scilicet idem mons *Massicus*, tamquam editior pars agri, eadem vocatur *mons Falernus*. Martialis lib. xii. epig. lvii

Nec in Falerno monte major autemimus.

alii collic legunt, quod idem est. At *Falernus ager* nominatus & alibi Livio. Lib. vi. cap. xi. *Latinus ager, Praternati adiacens agro; & Falernus, qui populi Campani sunt, & jura ad Falerium flumen plerumque Romana dividitur*. Et lib. x. cap. xx. *per Vescinos in Ca-*

peniam Falernumque agrum transcendunt. Et cap. XXI. in saltu Vescino Falernum contingente agrum. Vini generosissimi ferax. Plinius lib. XIV. cap. VI. Secunda nobilitas Falerno agro erat, & ex eo maxime Faustiano. Fautianus autem ager pars Falerni melior. Et ibidem Plinius: Faustianus [ager incipit] circiter quatuor miliaria vico prope Cedias, qui vicus a Sinuessavi milibus abest. Cedias autem ignotus locus. Sed ad Falernum revertimur. Silius lib. VII. vers. 164.

- - - - - grævidae cui nectare vites
Nulli dant praelis nomen præferre Falernis.

Sepe id Horatius vinum laudavit, ut lib. I. oda XX. *Falerna vites*: & lib. II. Sermon. Sat. III. vers. 115. cum Chio componit:

- - - - - positis intus Chis veterisque Falerni
Mille cadis.

In hoc tractu decurrit *Savo* fluvius, de quo supra in litorali ora dictum fuit. Ponte is angitur ad Appiani viam, qui *Pons Campanus* appellatur. Plinius lib. XIV. cap. VI. *Falerni* ager a ponte Campano *leva* petentibus *Urbanum* coloniam *Sullanam*, *inper Capua* contributum, incipit. Horatius Serm. lib. I. satyr. V. vers. 45.

*Proxima Campano ponti quæ villula, tectum
Præbuit, & parochi quæ debent, ligna saleque.
Hinc muli Capua clutellas tempore ponunt.*

Tabulæ Peutingerianæ hæc depositio locorum est:

Sinuessæ - - ponte Campano III Urbanis - - Casilino.

Ex quibus una cognoscimus, non integri diei iter a ponte fuisse Capuam, quia ibi onerati multi tempestive clutellas Capuæ depoluerint: etiam ubi *Urbana* Syllæ colonia fuerit, & eam vicina Campano ponti. Hæc enim est, quam nomine *Urbanis* significavit Tabula.

Falernum a septentrione claudit mons *Callicula*, supra quem *Stellatis* est *Campus*. De monte Livius lib. XXII. cap. XV. *Quum satis sciret [Fabius,] per easdem angustias, quibus intraret Falernum agrum, [Hannibalem] rediturum; Calliculam montem & Casilinum æque modicis præsidis, quæ urbs Vulturno flumine diremta Falernum a Campano agro dividit.* De monte XVI. capite: *quum per Casilinum evadere non posset, petendi que montes, & superandum esset.* De campo autem *Stellate* idem lib. IX. cap. XLIV. *Eodem anno in campum Stellatæ agri Campani Samnitium incuriones factæ.* De situ ejus ex eodem lib. XXII. cap. XIII. quodammodo constat. *Aversus, inquit, ab suo itinere Hannibal per Allisanum, Calatinumque, & Calenum agrum; in campum Stellatæ descendit, ubi quam montibus fluminibusque clausam regionem circumspexisset, vacuum ducem invenit, ubi terrarum esset; quum is Casilini eo die mansurum cum dixeret, tum demum per eum error.* Memoratus hic campus etiam a Cicerone est. *Agraria* I. cap. VII. *inquit, colonis agrum Campanum & Stellatæ campum dividi jussit.* Et oratione II. *de agris* cap. XXXI. *Adjungit Stellatæ campum agro Campano, & in eodum ducenda describit in*

singulos homines jugera: quasi vero paululum differat ager Campanus & Stellatis. Et Suetonius Cæs. cap. xx. *Campum Stellatam, majoribus consecratum, agrumque Campanum subsidia reipublicæ vestigalem relictum, divisit extra sortem.* Campanus autem ager i qui toties Stellati campo opponitur, præcipue est Capuanus, uti mox ostendetur.

Capua autem antiquissima urbs, ut ex Paterculi lib. i. cap. vii. adparet; & caput gentis & urbium circumjectarum. Florus lib. i. cap. xvi. *Ipsa caput urbium Cap quondam inter tres maximas, Romam Carthaginemque, numerata.* Ad caput ergo nomen ortum referre videtur, quemadmodum Strabo lib. v. p. 172. eandem *κεφαλὴν* vocat *ἐν τῇ κατὰ τὴν ἐποικίαν & ἐνέματι*, vere caput, ut nomen sonat. At Livius lib. iv. c. xxxvii. a Capye, Samnitum duce, qui ceperit a Tuscis conditam, novum nomen riu ex fama tradit. Videlicet, *Vulturnum, Etruscorum urbem, qua nunc Capua est, a Samnitibus captam, Capuamque ab duce eorum Capye adpellatam.* Sed addit idem: vel, quod prius est, a campestri agro. quod Plinius etiam lib. i i i. cap. v. comprobavit. *Intus, in qua colonia: Capua ab campo dicta: Aquinum, Suessa, & aliae.* Adlusio ergo in Floro & Strabonis inest, non vera origo nominis. Punico bello quod Hannibalem excepit in formam præfecturæ redacta erat: sed a c o s. Casare jus pristinum recuperavit. Vellejus lib. ii. cap. xliv. *In hoc consulatu Casar legem tulit, ut ager Campanus plebi dederetur: suatore legis Pompejo.* Ita circiter xx millia civium eo deducta, & ius ab his relictum post annos circiter clii. quam bello Punico ab Romanis Capua in formam præfecturæ redacta. Copia & amœnitas loci civitatem magistratam voluptatis fecit. Livius lib. vii. cap. xxxvi. *Jam iam minime salubris militari disciplina Capua, instrumento omnium voluptatum delictum militum animos avertit a memoria patriæ.* Adde lib. xxiii. cap. vi. Gentile contra Cluverius veteribus Campanum fuisse, ex Livii vii. cap. xxix. qui, *Samnites, iniqui ommissis Sidicinis, ipsam arcem finitimorum Campanos adorti - - Tifata, imminens Capæ colles, quem præsidio firmo occupassent, descendunt inde quadrato agmine in planiciem, quæ Capuam Tifatæque interjacet.* Et cap. xxx. legatorum oratione: *Campani, non tantum pluritudine, non agri ubertate ulli populo, præterquam vobis cedentes.* Adde quæ paulo in Falerno agro & Stellate campo diximus. Græce *Καπουαὶς*, *Capuinus*, formam S. Stephani epitomator; & in nummis Golzii *ΚΑΠΠΑΝΩΝ*. Posterioris ævi interpretum quam Sponius pag. 161. Valentiniani temporibus tribuit, (existat etiam apud Gruetum pag. 459. num. i.) legitur *ORDO CAPUENSIS*.

Casilinum, ad utramque Vulturni ripam fuit, ubi nunc Capua nova. Livius lib. xx cap. xv. *Calliculam montem & Casilinum occupat modicis præstantis.* Cicero Philipp. i. cap. xl. *Deduxisti coloniam Casilinum, quæ a Casar ante dederat: puta in primo conatu suo.* Decevit postea. Plinius lib. i i i. cap. v. *Sunt & montes Casilini reliquiæ.* I colæ *Casilinensis* Ciceroni dicti lib. ii. de Invent. cap. vii. & *Casilinates* Val. Max. lib. vii. cap. vi. exemplo 2.

Tifata, plurale nomen, mons Capuæ qui imminet. Livius lib. vii. cap. xxix. *Tifata, imminens Capuæ colles.* Et lib. xxvi. cap. v. de Hannibale: *In valle occubuit Tifata, montem imminentem Capuæ, confecit.* Et lib. xxxii. cap. vii. *sub Tifatis Capuam agros centores vendiderunt.* Silius lib. xii. vers. 48. de Hannibale.

- - - - - *ardens ipse*

Tifata intradit prætor, quæ manibus instat

Colles, & e tumulo subiectam depicci urbem. id est, Capuam.

accer montanus is tractus fuit, & in Tabula Augustana duae ardes in collibus supra Capuam conspiciuntur: alteri, quae ad occasum vergit, adscriptum est *Ad Dianam*: alteri, orientem respicienti, *Jovis Tifatinus*.

Supra Calliculam *Cales* erant, oppidum & colonia. In veteri Tabula itineraria ponuntur inter Teanum Sidicinum & Casilinum, ab hoc vii millibus, unde de situ judicandum. Cicero ad Attic. lib. vii. cap. xv. *Capuam Calibus proficiscens, has litteras dedi.* Et lib. vi. epist. xi. ad eundem: *iter faciens [Caesar puer] in Samnium, venit Cales, mansit Teani.* & Philipp. xii. cap. xi. *Sulla cum Scipione inter Cales & Teanum leges inter se, condiciones, mutaverunt.* Tacitus lib. vi. cap. xv. *Vinicio oppidanum genus, Calibus ortus.* Silius lib. iii. vers. 513. *non parvam urbem vocat:* Strabo lib. v. pag. 164. *πόλιν ἀξιόλογον, urbem memorabilem:* Cicero Agrar. ii. cap. xxxi. *Calenum municipium.* At antiqua colonia fuit. Livius lib. vii. cap. xvi. *Capti cum urbe Ansones sunt, praesidioque inposito Calibus, reductae Romanae legiones.* Et interjectis paucis: *Consules de colonia deducenda Calerantur, factoque s. c. ut duo millia quingenti homines co scriberentur, triumviros colonicos deducenda agroque dividundo creaverunt.* Paterculus lib. i. cap. xiv. *Eodem anno [quo Campanis data civitas] Cales deducta colonia.* Sic semper plurativo numero nominant: Silius lib. xii. vers. 525. *Threiciamque Calen dixit,* quum & ipse antea lib. viii. vers. 13 dixerit, *quem genere Cales:* & magister ejus Aeneid. vii. vers. 728. *quique Cales lin-* *quunt.* Oppidani *Caleni.* Fragm. Capitolin. in M. Valerii Corvi triumpho *DE CALERIBUS IDIBUS MART. CDXIX.* Grut. pag. 297. *Divites vini melioris proventu.* Horatius lib. i. oda xx.

*Cacubum, & praelo domitam Caleno
Tribes uram.*

Ed. XXI.

*Fremant Calena falce, quibus dedit
Fortuna, vicem.*

Ad occasum, *Teanum Sidicinum* est, nunc vulgo *Tiano*. Plinius lib. iii. cap. v. *In-* *tra Capuam - - - Teanum Sidicinum cognomine, Nolae.* Indiget gentis cognomine, ut *Tiano Apulo* discernatur. Paullinus Nolanus i. i. Natal. Feliceis vers. 75.

Quae urbem liquere Cales, geminumque Teanum,

emur, hoc est, & Sidicinum & Apulum. Cicero ad Pompejum epistola, quae lib. iii. ad Atticum inest: *Capuam veni eo ipso die, quo in Teano Sidicino es praefectus.* Et lib. xvii. cap. lvii. *legione Teanum Sidicinum praemissa.* Strabo sub finem lib. v. vocat *Τεανόν*: addit *καὶ ἀπὸν ἀξιόλογον*, & hac ex urbibus nobilibus est. Frontinus lib. i. *Teanum Sidicinum colonia Caesaris Augusti.* - - - *Ager ejus militibus est praefectus.* Interdum sine cognomine *Teanum* vocatur, Sidicinum autem intelligitur, ut si quis alius altero, non indigeat discriminis nota. Cicero vii. Attic. ep. xiii. *Teano Larinum versus praefectus es a. d. viii kal.* *Eo die mansit Venus.* Et in Campania *Τεανον* simpliciter. Populus, *Sidicini*, tam in oppido, quam in agro. Cicero Philipp. ii. cap. xli. *Quid ego illa ejus minas contumeliaeque committam, quae sitit in Sidicinos?* Sunt tamen in lapidibus etiam *TEANINSES.* *Strab. p. 301. n. 1. & 309. n. 2.*

Hanc

Hanc inter Sidicinorum urbem & Minturnas fere media est *Suessa Aurunca*, cognominata ab *Suessa Pometia* diversa, *Auruncorum* urbs altera, quam, *Aurunca* metu desertam, communiverunt. Livius lib. viii. cap. xv. *Fama adfertur, Auruncos metu oppidum deseruisse, profugosque cum conjugibus & liberis, Suessam commisisse, qua nunc Aurunca appellata; moenia antiqua eorum, urbemque ab Sidiciniis deletam.* Brevi post facta colonia. Idem lib. ix. cap. xxviii. *Suessa & Pontia eodem anno colonia deducta sunt. Suessa Auruncorum fuerat.* Et Vellejus lib. i. cap. xiv. *Suessa Aurunca deducta colonia.* Cicero nis tempore municipium fuit. Philipp. xiii. cap. viii. *lautissimum oppidum, nunc municipium, honestissimorum quondam colonorum, Suessam fortissimorum militum sanguine [Antonius] implevit.* Abest hinc cognomen, ut in illo Silii lib. viii. vers. 498. *detritum bellis Suessa.* Iterum colonia facta sub Augusto. Inscript. Grut. pag. 1093. n. 8. AEDIL COLONIA JULIA FELICI CLASSICA SUESSA. Qui colebant, *Suessani*. Alia inscriptio sub Hadriano facta, apud Holsten. p. 257. QUI VIAM SUESSANIS MUNICIPIIS SUA PERFECIT. Cato R. R. cap. xxii. *trapetus emens in Suessano.*

Supra Teanum, in ortum hibernum sunt *Rufra*, Virgilio lib. vii. vers. 739. in Campanis oppidis numerata:

Qui Rufras, Batulumque tenent, atque arva Celenna.

Obscura nomina, Campaniae tamen cum ceteris quae praecedunt, quae sequuntur, indicanda. Servius ibi: *Rufras Batulumque, Castella Campaniae a Samnitibus condita.* Holstenius auctor est, Praesenziani in Teanensi diocesi lapidem repertum, cui inscriptum est:

M. AGRIPPAE L. F. PATRONO
RUFRA NI COLONI.

& ager adjacens vulgo *la Costa Rufaria* dicitur. Silius lib. viii. vers. 567.

Et quos aut Rufra, aut quos Aesernia, supple, misit.

Rufra, secunda vocali, libri, qua *Rúfer*; nisi *Rufra* legendum ut Virgilius habet; antiqui codices saepe E pro bivocali exhibent. In hoc tractu etiam *Batulum* & *Celenna* fuisse, videtur admodum probabile.

Venafrum, extremum Campaniae in septentriones oppidum, in Vulturni ripa, cognomen retinet *Venafro*. Colonia aliquando fuit. Plinius lib. iii. cap. v. *Inus colonia Capua a campo dicta, Aquinum, Suessa, Venafrum.* Cato R. R. cap. cxxxv. *palas agulas Venafro* vult adferri. Cicero vii. Attic. ep. xiii. *Pompejus a Teano Larinum profectus est a. d. v i i i kal. Eo die mar sit Venafr.* Praestantis olei proventu nobile est. In Straboni dicto loco *ivéλας* & ille tractus, olei feracissimus: & p. 164. *ὄθεν τὸ καλίστον ἐλαιον* inde optimum oleum est. Horatius lib. ii. oda vi. de Tarentina mellis & olei copia:

- - - ubi non Hymetto
Mella decedunt: viridi-que certat
Bacca Venafro.

Plinius lib. xv. cap. ii. de oleo: *principatum in hoc quoque bono obtinuit Italia toto*

maxime agro *Venafrano*. Unde *Venafranum* absolute pro oleo præstantissimo. Juvenalis satyra v. vers. 86.

Ipsæ Venafrano piscem perfundit.

In citeriore Campania, sed australi magis, videtur etiam *Forum Popilii* fuisse, Ptolemæi *Ποπλίας*, quod inter Capuam ponit atque Trebulam. Holstenius ex Campaniæ lapide, quem ipse Capuæ vidit, descripsit *FORO POPILIENSIVM*. Locus certus assignari nequit.

In ortum æstivum a Calibus Vulturnum versus *Calatia* recedit, vetus oppidum, jam inde ex Samnitium bello cum Romanis notum. Livius lib. ix. cap. 11. *ad Calatiam* consules dicit castra habuisse: & cap. xxviii. *Qui capta Nola decens ad eos. trahunt, adjiciunt, Atinam & Calatiam ab eodem captas.* Hannibalis bello post Capuam, ut Livius lib. xxvi cap. xvi. prodit, *Atella & Calatia in deditiōnem acceptæ.* Silius lib. viii. vers. 543.

- - - *nec parvis aberat Calatia muris.*

Sociali bello *Calatia Capuensi colonia a Sulla adjudicata ob hosticam pugnam*, Frontino de Colon. referente. Cæsar, qui multa in Campanis reformavit, eo veteranos in coloniam misit. nam quod Vellejus lib. 11. cap. lxi. tradit, Octavianus Cæsar *primum a Calatia, deinde a Casilino veteranos excivit paternos. Populus, Calatini.* Livius lib. xxi. extremo: *Deficere ad Pænos hi populi: Atellani, Calatini, Hirpini, reliqui.* Eodem libro cap. xiii. *ad Allifanum, Calatinumque & Calennum agrum in campum Stellatam descendit.* Hæc fere trans Vulturnum, aut prope illum.

Nunc ad ea transimus, quæ trans Vulturnum amnem & Capuam, & Tifata sunt: in quibus prima occurrit *Suessula* inter Tifata montem & Glanium amnem, nunc quoque *Castel di Sessola*. Tabula Peutingeriana hic ordo servatus:

Capua IX. Suessula IX. Nola.

Et Straboni *Συέσσυλλα* est. Hinc *Suessulani* dicti qui incolebant. Livius lib. viii. cap. 11. *Cumanos Suessulanosque ejusdem juris conditionisque, cujus Capuam esse placuit. Sulla coloniam eo deduxit.* Frontinus: *Suessula oppidum muro ductum: colonia lege Sullana est.*

Ad Clanium amnem *Acerra* sunt, hodieque *Acerra*: Straboni *Ακέρρα*. Virgilius Georg. 11. vers. 225.

- - - *vacuus Glanius non aquas Acerris.*

quippe qui damna oppido crebra exundatione inferat. Nec aggeribus facile coerceri ab *Acerranis* potuit, ideoque Silio lib. viii. vers. 536. dictæ

- - - *Clanio contempta semper Acerra.*

Vide de fluvio plus in litorali expositione supra. Livius lib. xxi. cap. xvii. *Pænus Acerræ primum ad voluntariam deditiōnem conatus perlicere: & brevi post: Acerris direptis, quem incensis.* Incolæ *Acerrani*. Idem lib. viii. cap. xvii. *Romani facti Acerrani lege L. Papirii prætoris lata, qua civitas sine suffragio data.* Et dicto jam lib. xxi. cap. xvii.

Acerranis plus animi, quam virium erat. Tandem coloni eo missi. Frontinus principis libelli de Coloniis: *Acerra muro ducta colonia: divus Augustus deduci jussit.*

Ad idem flumen sed infra Acerras, Cluverius oppidum *Trebulam* ponit, quæ sit Ptolemæi Τρεβλά in Campanis oppidis, unde *Trebulanos* Plinius lib. i i i. cap. v. *cognomen Balsimenses* ducat. Livius lib. xxi i i. cap. xiv. *Ipse [Marcellus] a Casilino Calatiam pergit, atque inde, Vulturno amne trajecto, perque agrum Sauculanum Tribianumque super Suesula per montes Nolani pervenit.* Cluverius *Trebulanum* legi vult, quod Gronoviorum editor receptum est, sed nulla nota emendationis adposita. Holstenius autem pag. 260. *Trebulam* locum illum hodieque dici adfirmat, eoque Polybii lib. i i i. cap. xc i i. Τρεβλάνειον sic emendat ex Εγλειών Τριβιάνειον collam referendum censet.

Trans Clanium, in austrum magis si progredimur, inter Capuam & Neapolim, *Atella* fuit, cujus rudera i i millibus ab Adveria viuntur. Tabula utrimque ix millibus passuum amotam habet. Cicero Agr. i i. cap. xxx i. *Atellam, Cumas, Neapolim* - - *super fidius devincunt.* Strabo Ατella, Ptolemæus Ατella. Livius lib. xxvi. cap. xvi. *Atella & Calatia in deditionem accepit: postquam ad Hannibalem defecerant.* Silius lib. x. vers. 14.

*Jamque Atella sua, jamque & Calatia abegit,
Fas superante natu, Panorum in castra cohortes.*

Municipium fuit: dein colonia f.cta. Cicero lib. xi i i. epist. vi i i. *locutus sum tecum agro viciniali municipii Atellani.* Frontinus de Colon. *Atella muro ducta colonia: a divo Augusto.* Incolæ *Atellani.* Livius xxv i i. cap. i i i. *Nucerini Atellam & Calatiam migrare jussu tradiderunt.* De fabulis Atellanis, quod genus ab Osciis, Livium consulas lib. vi i. cap. ii.

Ab Atella progressi, trajecto Sebetho amne, ad *Veserim* sub Vesuvio monte vicinus incertum qui locus sit, oppidumne, an vicus, an flumen, an aliud. Aurelius Victor de Vir. illustr. dicit fluvium esse. In Decio patre: *positis apud Veserim fluvium castra* in Torquato: *Latinos apud Veserim fluvium Decii collega de votione superavit.* Nemo pro hanc aperte flumen nominavit. Quamobrem oppidum Cluverius interpretatur, & ceteri tantum dicant *ad Veserim, apud Veserim.* Cicero iii. Offic. cap. xxx. *cujus [M. Li] Torquati pater consulatus Latino ad Veserim fusi & fugati.* Livius lib. x. cap. xxxii. *pater P. Decius ad Veserim bello Latino se jussu deponeri:* Et Valerius Maximus lib. cap. iv. *M. Li Torquatus, filius ejus, qui Latinos apud Veserim incluta pugna fuderat.* Accedit, quod nullum memorabile flumen in illo tractu, præter nominata, *Sebethum* & *Sarnum*, est, & quod Valerius in Sarnum derivat, *Vesimium.* Nihilominus apud Livium est, quod de oppido etiam dubites. Libro vi i i. enim cap. vi i i. *Pugnam* dicit, *bellum præclivissimum Veserim montis, quæ via ad Veserim ferebat.* Si oppidum esset, quæ via *Veserim ferebat:* quod quamquam usitatus est, rem tamen, quæ explicatur, non bene explanat. Dixit enim Cicero quoque lib. iii. epist. vi. ad Statrum: *Te vero volo ad Bajas venire.* Quapropter in obscuris locum diligenter, hæsitantes oppidumne facit, an aliud.

Ab Vesuvio, in circumsidicibus Veseris erat, recta ad urbem *Nolam* descendimus: in campo jacet, perantiqua, & quondam frequens ac munita, a Chalcidensibus fertur, condita. Hecce remisit splendor, servato tamen nomine. Silius Italicus xii. vers. 161.

*Hinc ad Chalcidicam transfert citus agmina Nolam.
 Campo Nola sedet, crebris circumdata in orbem
 Turribus, & celso facilem tutatur adiri
 Planiciem vallo.*

De Chalcidensi origine consentit Justinus ex Trogo, lib. xx. cap. i. *Nolanos* dicens *Chalcidicam* colonos. Vellejus autem lib. i. cap. vii. *Quidam* ajunt (in quibus Catonem enumerat) *a Tuscis Capua Nolaque conditam*. Samnitico bello Romani sibi vindicaverant. Livius ix. cap. xxviii. *In Campani irreditum, maxime ad Nolam armis repetendam*. Et mox; *Nola est capta*. Item: qui capta decus *Nola ad consulem trahunt*. Ad hanc urbem primum Hannibalis impetus, duce Marcello, factus est: quod Livius lib. xxi. cap. xvi. descripsit. Qui habitabant & contra Hannibalem defenderant, non dubium, quin amplissimis præmiis ornati ab Romanis fuerint. Vespasianus nomen *Augusta* colonie adjecit. Frontinus: *Nola muro ducta, colonia Augusta*. Vespasianus *Augustus* deduxit. Incolæ *Nolani*: & ager *Nolanus*: utrumque apud Livium, lib. xxi. cap. xiv: & *pebs Nolana*, cap. xvi.

Inde septentrionem versus, ultra Clanis fontes, *Abella* est, nunc *Abella Vecchia*, prope Novam sita. Strabo & Ptolemæus ἀβέλλα scripserunt. Virgilius lib. vii. vii. 42.

Et quos malifera despectant moenia Abella.

Sic enim legendum esse, non *Bella*; nec Servio, vetusto interpreti, ignotum fuit. Silius lib. vii. vers. 544.

- - - *pauper sulci Cerealis Abella:*

ubi quidam libri *Avella* habent, quemadmodum sæpe b & v in codicibus mediæ ævi permixti cernimus. Frontinus de Colonis: *Abella municipium. coloni vel familia imperatoris Vespasiani jussu ejus acceperunt*. Postea ager in jugeribus militi est assignatus. Hinc coloni vel municipes *Abellani* dicti. Justinus lib. xx. cap. i. *Nolani, Abellani nonne Chalcidensium coloni sunt?*

Ultra Pompejos, prope Sarnum fluvium, in Picentinorum limite, *Nuceria* est Campanie, vulgo nunc *Nocera*, quæ cognomen *Alphaterna* habuit, sive *Alfaterna*. Dio Cassius Siculus lib. xix. cap. lxxv. οἱ τὴν Νυκερίαν τὴν Ἀλφαιτῆραν καλεομένην οὐκ ἔντες, qui *Nuceriam Alphaternam* inhabitant. Livius lib. ix. cap. xli. *Eubius profectus ad Nucernam decessit*. Cognomen additum, ut ab Umbrie *Nuceria*, quæ *Cassellana*, alia *Fregens* secundum Plinium adpellantur, discerni possit facilius. *Nucerini* oppidani. Livius xlvii. cap. iiii. *Nucerinos & Acerranos querentes, ibi balnarent, non esse*, quia ex parte incensis, *Nuceria deleta; Romam Eubius ad salutem misit. Acerranis præterea, ut edificarent quæ incensa erant: Nucerni Atellam, quæ id matuerant (Atellam Catellam migrare jussis) tradidit*. Et lib. ix. cap. xxviii. *ad depulandum agrum Nucerni profecti*.

Tandem de Cluverii *Tigliano* oppido aliquid adiungimus, quod ille putat in vet. n. i. [Giut. pag. 484. n. 6. CUR. REIP. TIGLIANENSIS, invenisse, quæ cum *Abella Tiglianum*, sito inter Nolam & Nucernam, comparata, etiam locum eodem dici-

designari posse persuasum habet. Holstenius autem in marmore redundare credit opificis lapsu syllabam GI, ut TEANENSIVM legatur: in Tabula vero non oppidum signari, (neque id pati praepositum AD) sed forte *regularium* legendum esse, locum ubi tegulae coquebantur. Certe ædificium, in Tabula adpictum, non oppidi est, sed in publicum, aut principis usum exstructi. Vide Holst. p. 161. seq.

P I C E N T I N I.

Picentini continuantur in litore Campanis a *Minervæ promontorio*, termino Campanie littorali, ad usque *Silarum* amnem, terminum inter Picentinos Lucanosque. Intus ad Samnites usque & Hirpinos proferebantur, licet ignota aut nulla in limite illo sint Picentiorum oppida. Tractum hunc quondam Campani tenuere, ideoque Strabo lib. v. extremo: οἱ Παιέντες μέχρι τῆς Σιλάρου ποταμοῦ, ἧ ὀρίζονται ἀπὸ ταύτης τῆς χώρας τῆς ἡλικίας Καμπανίας. *Veterem* Campaniam dum memorat, ampliorem nova haud dubie intellectam, quam Silarus amnis finierit. *Picentes* autem vocat, quos ante paullo *Picentinos* magis proprio vocabulo adpellaverat. *Post Campaniam*, inquit, & *Samnitiem*, usque ad *Frentanos* super *Tyrrenum mare*, τὸ τῶν Πικεντινῶν ἔθνος οἰκεῖ μικρὸν ἀπέσπασμα ἐκ τῆς Ἀδριατικῆς Πικεντινῶν ὑπὸ Ρωμαίων μετακισμένον εἰς τὸν Παιονιατικὸν κόλπον, ὃς νῦν Παιονία καλεῖται, *Picentinorum gens habitat*, avulsa a *Picentibus* (*Picentibus*) qui ad *Hadriaticum mare* habitant, ab *Romanis* transducta ad *Posidonium sinum*, qui nunc *Pæstanus* nominatur. Plinius vero vocabula curatius distinxit, *Picentes* vocans, qui *Picenum* ad superum mare incolebant: *Picentinos*, ex illis deductos ad mare inferum inter Campanos Lucanosque medios. Lib. iii. cap. v. ineunte: *Roma*, inquit, *terrarum caput*: *Volscorum* litus & *Campania*: *Picentinum* inde ac *Lucanum Bruttiumque*. Et sub finem capitis: *A Surrento ad Silarum amnem, XXX millia passuum, ager Picentinus fuit Tuscorum*, i. e. *Jasconis Argææ, ab Jasone condito, insignis*. Tuscorum dicit, quia ante *Oscos*, *Auones* & *Campanos* universum id litus Etrusci feruntur tenuisse. Ejusdem libri cap. xiii. *Quinta regio Piceni est: CCLX. millia Picentium in fidem populo Romano venire*. Et mox: *Finitur Præstiana regio, & Picentium incipit*. Scilicet sicut libertini a libertis eodem vocabulo distincti; ita *Picentium* illud ἀπὸ πικεντίας *Picentini* sunt adpellati. Ptolemæus etiam *Picentinos* a *Picenis* (sic *Picentes* vocat) sejunxit tanquam infernates a supernatibus: sed in eo aberrat, quod *Nolam* illis & *Nuceriam* cum *Sarni ostiis* & *Surrento* attribuit, quæ omnium contentu Campanorum sunt. Longius *Pomponius Mela* ab eo quod verum est, declinat, qui inde a *Pæstano sinu* & oppido progressus ad *Minervæ promontorium* neque hoc excepto, omnia *Lucania* loca dixit.

Quam exigua autem illa *Picentiorum* regio est, ut vix plura quam duo oppida nominari possint, *Salernum* & *Picentia*: tam multis illa controversiis de situ oppidorum implicata. Strabo extremo lib. v. ἐπετείχισαν αὐτοὺς Σάλερινον Ρωμαῖοι Φρεγγὸς χωρὶς μικρὸν ὑπερ τῆς θαλάττης, προσίδι καὶ ῥομῶν *Salernum* muniverunt, paullo supra *Salernum*. Plinius lib. iii. cap. v. *Inter oppidum Salerni, Picentia*. Unum an duo oppida designet, propter ambiguum gignendi casum *Salerni*, non est satis certum. Sane Strabo dixit, ἐπετείχισαν *Salernum* communitum fuisse: oppidum, an vicus, qualis locus ante munitionem fuerit, non dicit. Et *Livius* lib. xxxii. cap. xxix. *Salernum* dixit. Jo. Harduinus ad Plinium: *In mediterraneo, procul a mari, fuit Picentia* *Salernum* *agrum* *metropolis*. *Salernum* autem, quod in ora, uti nunc non *Salernum* *agrum* *metropolis* habet, sed *procul a mari*, a *Romanis* ibi constituti. Postea

Oppidum *Salernum* factum, non dubitatur, quia colonia eo deducta fuit. Livius lib. xxiv. cap. xlv. *Salernum Buxentumque, colonia civium Romanorum deducta sunt.* Adde Velleii lib. i. cap. xv. Et Ptolemæus Σάλεργον in oppidis recenset, & Tabula Augusta urbis signum adscriptum habet.

Idem oppidum *Salernum* utrum mare attigerit, uti nunc attingit, itidem dubitatur. Cluverius ita sentit: *Clara nunc urbs Salerno in ipso litore posita, quum olim remota esset a mari, in montibus, qui hodierna urbi imminenti.* Ad hæc quærit Holstenius: *quo auctore?* Quam adhuc bona civitatis pars in acclivi collis latere habitatur. Ptolemæus quoque in maritimis numeravit. At μικρόν ὑπὲρ τῆς θαλάττης, paululum supra mare posuit Strabo. Ille vero *castrum*, tantummodo, idque ante coloniam deductam, memoravit. Si ergo *castrum* in monte fuit; num etiam postea totum oppidum & colonia? Sed in monte vultæ ruinæ dicuntur superesse. Si sunt, dubium, urbisne, an castrum, an villæ suburbana fuerint. Nihil ergo certi definimus, proutiores tamen in Holstenii quam Cluverii sententiam. Ab urbe denominatur *Salernitanus*. Plinius lib. xiii. cap. iiii. *L. Plorium, scriptum a triumviris, in Salernitana latebra ingruenti odore proditum constat.*

Nec facilior inventu est urbs *Picentia*, μητρόπολις, caput Picentinorum, ut Strabo extremo libro v. vocitavit. Quam vero Plinius intus statuit Picentiam, Cluverius, Herduinus, alii, a mari longius reducant. Contra Holstenius pag. 263. *Inter Salernum & Ebolos transitur locus Bicenza dictus (quem adlabitur fluvius vulgo dictus il Bicerino) 11. m. p. a Salerno & xiiii. m. p. a Silaro distans. Unde nullo modo dubitandum, quin hic ipsissima sit Picentia, qua in Picentino, non mediterraneo sita, nomen genti dedit. Et mirari hinc, cur Mela eam in ora maritima recenscat. Melæ de hoc verba sunt ex lib. i. cap. iv. Paestanus sinus, Pastum oppidum, Silerus amnis, Picentia, Petra quas Sirenes vocant, Minerva promontorium.*

Fuit quoque oppidum inter Sireusas & Posidoniam, Μαρκίνα, *Marcina* Straboni dictum, conditum, ut idem ait, a Tyrrhenis; habitatum a Samnitibus: sed situs ratione ad Picentinos, postea in illam regionem traductos, pertinuit, qui etiam haud dubie possederunt. ἐστὺν δὲν, hinc, sive a Marcina, per Nuceriam Pompejos, isthmum esse inter itadorum cxx. Ex qua descriptione conjicit Cluverius, fuisse fortan *Marcinam*, ubi nunc est oppidum *Veteri*, ipso nomine præ se ferens suam antiquitatem. Plura de Picentinis oppida non habemus, nec fuerunt forte multa, quia, ut idem Strabo observat, *populi, vicinim habitaverunt.* Vide libri v. extrema.

S A M N I U M.

Samnites, notus Romanis bellis populus, a Sabinis orti, unde etiam *Sabelli* adpellantur. Plinius lib. iiii. cap. xii. *Samnitium, quos Sabellos, & Græci Samnitas dixerunt, colonia Boianum.* Varro de Lat. ling. lib. vi. cap. iiii. *a Sabinis orti Samnites.* Idem (apud Porphyryum, veterem interpretem illius Georgicæ ii. vers. 167. *pubemque Sabellam*) in Agemodo sic scripsisse dicitur: *Terra cultura causa attributa olim particulatim hominibus, & Etruria Tifis, Samnium Sabellus.* Nec vero temper Sabelli sunt Samnites, sed sæpe etiam proprie dicti Sabini *Sabelli*, præsertim a poetis, adpellantur. Singulare nomen *Samn* est. Tacitus Hist. lib. iiii. cap. lxx. *Ercellus Samnis Pelagumque.* Silius lib. ii. vers. 565.

- - - - Samnitis pedibus versæ.

Z z z 3

Græ.

Græcum nomen *Samnites*, quod Plinius tribuit, est ita apud Polybium & Dionysium Halicarnassensem, Σανίται; in Strabonis autem libris Σανίται: Ptolemæus Romanus proprius accedens Σανιτῶν πόλεις dixit. Regio illorum Latine *Samnium* vocatur. Liv. lib. ix. cap. XLIV. *ambo consules in Samnium missi*. Et lib. x. cap. XIV. *totam belli molem Samnium avertunt*. Hæc Σανίτης Græce. Polybius lib. III. cap. XCII. διελεύσας Σανίτιδ' & τὰ στενά, ex Samnio fauces transgressus.

Ceterum in plura genera Samnitum gens divisa fuit, e quibus sunt *Pentri* & *Caricani* in *Caraceni*, nominatim cogniti: præter Hirpinos & Frentanos, qui etiam a Samnitibus sunt. Livius lib. ix. cap. XXXI. *Inde victor exercitus Bovianum ductus*. caput locum *Pentrorum Samnitum longe ditissimum atque opulentissimum armis virisque*. Quæ lectio, Cluverio sollicitata, Excerptis Dionysii Halicarnassensis [ed. Vales. p. 533.] confirmatur, qui etiam Σανιτῶν τὰς καλουμένας Πέντερος memoravit, id est *Pentros Samnites*. Alii Samnites Καρχίνες, *Caracinos*, Zonaras Tom. II. pag. 51. vocat, qui haud dubie καρχίνες, *Caraceni*, quibus Ptolemæus Aufidenam tribuit, locatis ὑπὸ τῶν Φρεντανῶν, scilicet *Frentanos*. Uterque populus trans Apenninum fuerunt. nam & ibi Samnites colerunt: plures tamen, scilicet major pars, citra montem, aut in montibus. Circum Samnites ergo fuere Aquiculi, Campani, Hirpini, Frentani, Peligni, & qui his sunt interpositi.

Trans Apenninum extrema urbs Samnitium, in finibus Pelignorum, *Aufidenæ*, ad *Sagro* flumen sita, nunc vulgo *Alfidena*. Ptolemæo etiam Αὐφιδήνα, qui caput Caracenorum Samnitium constituit. Livius lib. x. cap. XII. *Bovianum inde adgreßus: ita multo post Aufidenam vi cepit*. Antonini iter a Mediolano ad Columnam per Picenum licet numeris forsitan parum fidei hoc loco sit, tamen ordinem positionis monstrat:

Salmone

Aufidenam

Aeserniam

Bovianum

M. P. XXIIII.

M. P. XXVIII.

M. P. XVIII.

Oppidanos Plinius *Aufidenates* dixit lib. III. cap. XII. De *Sagro* autem fluvio, cuius sita est *Aufidena*, Strabo lib. V. pag. 167. ὁ Σάγξος ποταμός ἐκίζων τὰς Φρεντανὰς & Πεντηνέας, *Sagrus fluvius dividit Frentanos a Pelignis*. Ptolemæus vocat Σάγξον, elidit hanc sed verior scriptura Strabonis, quia si *Sagro* hodieque adpellatur.

Ad Frentanorum fines accedunt *Tifernum* & *Treventum*. De illo Livius lib. IX. cap. XLIV. *Ambo coss. in Samnium missi, quoniam diversas regiones, Tifernam Postumius, Treventum Alencius petissent; Postumius prius ductu ad Tifernam pugnavit*. Et lib. X. cap. XII. *Præfatus consules, in Samnium legiones ducunt. Ubi in hostium fines ventum est, interque laboribus et fessis agmine incedit: explorant tamen latius, quam populantur. Igitur non longe a Tifernum hostes in ecclesia valle inveniunt, quatuorque Romanos superiore ex loco admont praebent. Utroque loco, ut oppidum, est desertum: at tertio, qui est eodem lib. X. cap. XXX. mentem ita Livius adpellat: *Tifernum in Samno res gerit, Samnitumque exercitum Tifernum mentem consulenti, non deteritus iniquitate loci, sanctu fugaque*. Sed praemors, & oppidum, & fluvius eodem nomine esse. Fluvium certe memoravit Melior lib. III. cap. IV. *Ab eo, inquit, Frentanum Murum habent ac Lironi fluminis est*. Et Ptolemæus lib. III. cap. XI. *Tifernum amnis*. Hæc veritas est, ut si *Tifernum*, ad quem haud dubie hoc oppidum pertinet.*

superiorem & fontibus propinquum. Unde Cluverii conjectura est, Tifernum quondam loco fuisse, ubi nunc *Molise* est, caput suae provinciae. Sed de Molise alia opinio est Holstenii, quam post paullo proferemus.

Aiterum ad Frentanorum fines oppidum, Samnitis ditionis, *Treventum* fuit five *Trinum*. Frontinus de Coloniae: *Treventum*, [alii libri *Tereventum*] oppidum. *Ager ejus* [sic] *peras & irrigas est adsignatus post tertiam obsidionem militibus Juliano*. Plinius lib. iii. cap. xii. inde nominat oppidanos *Treventimates*, ex forma *Treventim*. Hodie dicitur *Trigno*, ad flumen *Trinum*, nunc *Trigno*: de quo Plinius dicto loco: *In ora, Frentanorum* [gens] *a Tiferno: flumen Trinum portuosum*.

Tandem fuit trans montes etiam Samnitium urbs *Bovianum*, de quo supra ex Livii lib. x. cap. xxxi. cognovimus, fuisse gentis *Pentrorum* caput: etiam in Tiferno ex cap. xlii. *Bovianum* Minucium consulem ad oppugnandum petiisse. Et lib. x. cap. xli. Livius: *Enim clavis pigna in Samnio ad Bovianum haudquaquam ambigue victoriae fuit. Bovianum* [sic] *in agros; nec ita multo post Anfidenam vicepit*. Strabo βούβιον, Ptolemæus Βούβιον scripiunt. Colonia postmodum facta, eaque gemina. Plinius lib. iii. cap. xli. *Samnitium, quos Saticulos, & Graeci Samnitas dixerunt, colonia Bovianum vetus, & alteram* [sic] *Aguntum* *Ugentinorum*. Et Frontinus de Coloniae: *Bovianum, oppidum. Ipsi Juliae* [sic] *adnexerunt, sine colonis*. Rigaltium ibi interpretantem potes consulere. Inde *Bovianum* formatur. Silius lib. vii. vers. 565.

- - - - - *Bovianum quique*
Exercent iugera.

Samn oppidum prope Tiferni fontes ad radices Apennini, nunc quoque superflus, *Dei-* [sic] *zidum* vulgariter. Et haec Samnitium fuisse trans Apenninum montem.

Ex montes prima est *Aesernia*, hodie Isernia, exiguo spatio a lava ripa Vulturii. *Sic de Aesernia*, sed verius diphthongo scribitur, uti bis in fragmento marmoris Romanum apud Gruter. p. 570. n. 10. incisum est AESERN. In nummis gentis Claudiae est aequas AESERNINO inscriptus, haud dubie Marcelli illius, de quo Epitoma i. livii lxxiii. *Aesernia cum M. Marcello in potestatem Samnitium venit*. Silius lib. v. vers. 567.

Et quos aut Resse, aut quos Aesernia - - - misit.

Et Ptolemæus Αἰσέρνιζ, & emendatiores omnes codices Latini. Frontinus de Coloniae: *Aesernia* [sic] *deducta lege Julia. - - - Ager ejus limitibus Augustus est adsignatus*. Sed *Aesernia* [sic] *hoc fuit, veteranorum forsan militum; vel renovatio coloniae veteris, Aeserniae. nam ante quoque colonia fuerat, deducta Punico primo bello*. Livii lxxiii. *Colonia Aesernia deducta est*. Et epitoma lxxiii. *Aesernia & Alba, co-* [sic] *loniae deductae sunt*. Qui incolebant, *Aesernini*, dicti. Livius lib. xxvii. cap. v. *Aesernini & Aesernini*. Et Plinius lib. iii. cap. xii. *Aesernini*, ut Harduinus edidit: & *Aesernini*, Livii x. cap. xxxi. ut in Gronovii codice est.

Longe hinc in ortum, sed aequae propinquum Apennino, *Sepinum* oppidum fuit, nunc *Sepino* prope fontes *Tamari* fluvii, Ptolemæo Σεπίνον. Livius lib. x. cap. xlii. *di-* [sic] *ces Lepidus ad Sepinum, Caracallus ad Volanum oppugnandam legiones ducunt*. Et cap. xli. *Lepidus ad Sepinum major vis hostium relictus*. Tabula Peutingeriana sic:

Sepinus XII. Sirpium XVIII. Baccante,

Oppidani *Sepinates*. Inscriptio vetus p. 441. n. 4. Gruter. MUNICIPES SÆPINATI
 Et pag. 512. n. 1. MAGG. SÆPINAT. At *Tamarn* fluvius, qui supra Beneventum
 Calorem, aut superiorem hoc, influit, hodieque id nomen tenet, ex Antonini itinere
 a Mediolano per Picenum ad Columnam, ita est cognitus:

Breviano

Super Tamari fluvium

Ad Equestatium

M. P. XVI.

M. P. XXII.

Quod autem a Sæpino in austrum jacet, *Sirpinum*, ex sola forte Tabula, ut ostendimus
 modo, notum est.

Inter Venafrum & Sabati confluentem, supra laevam Vulturni ripam, *Allifanum*
 antiquum oppidum, quod nomen conservat. Livius lib. viii. cap. xxv. *Tria oppida*
potestatem venerunt, Allisa, Callisa, Rusrinum. Et lib. ix. cap. xxxviii. C. *Marcus*
Rutilus Allisas de Samnitibus vi cepit. Quod ad eundem modum Diodorus Siculus lib. xi.
 cap. xxxv. narravit: ὁ δὲ Μάρκος οὗτος τὰς Σαυνίτας, Ἀλίσας μὲν πόλιν εἶλε κατὰ τὴν ὁδόν.
 Ibidem Livius cap. xlii. Q. *Fabius proconsul ad urbem Allisas cum Samnitibus*
signis collatis conflixit. Frontinus de Colon. *Allise oppidum, muro ductum: singulari*
forma, ut Silius lib. viii. vers. 536.

Allise, & Clanio contenta semper Acerra.

Et Ptolemæus Ἀλίσσα, *Allipha*. Meliores libri geminata littera L scriptum habent,
 quod vulgatis quibusdam est opponendum; præsertim quia lapides etiam continent
 Gruter. p. 417. num. 3. CUR. AQUAE DUCENDAE ALLIFIS. & pag. 460. n. 9. QUÆ-
 STOR. AUG. ALLIFIS. Hinc *Allifanus* nomen gentis & possessionum. Alia inscriptio
 pag. 407. n. 7. ORDO ET POPULUS ALLIFANORUM. Et Cicero Agrar. ii. cap. xvi.
ager Allifanus: & pro Plancio cap. ix. totus ille tractus celeberrimus, Venafranus, Allifanus

Inde in ortum hibernum est *Telezia*, sita haud procul confluentibus Vulturni Sabatique
 eaque etiam nunc *Telese*. Ptolemæus Τηλεκία. Quamvis autem ad fines posita sit Cam-
 panie; tamen in Samnio etiam ab Livio censam intelligimus. Lib. xxi. cap. xlii.
Hannibal ex Arpis in Samnium transit. Beneventanum depopulatus agrum: Teleziam
cepit. Et lib. xxiv. cap. xx. *Fabius in Samnium ad populandos agros, recipiendasque*
que defecerant, urbes processit. - - - oppida vicapta, Cumplateria, Telezia, Compsa
Alia, Fulsula, & Orbitanium. Fuit etiam colonia eo deducta. Frontinus: *Telezia*
muro ducta, colonia a triumviris deducta. - - - Ager ejus militibus [al. limitibus]
Augusteis in nominibus est assignatus.

Fluvius autem *Sabatus*, qui a Benevento delatus Vulturno miscetur, hodieque Sa-
 bato dictus, ex veteri monumento an probari possit, aut mentio ejus inveniri, dubito
 nisi quod Livius in hoc tractu *Sabatinos*, populum, memorat lib. xxvi. cap. xxxiii.
 & insequente. *Omnes Campani, inquit, Atellani, Calatini, Sabatini, qui se dedide-*
rent in arbitrium ditionemque populi Romani, ut videri possit (sicut visum est Cluverio) oppi-
dum flumini fuisse adpositum, forsitan Sabatia nomine, unde denominati sint Sabatini:
sed ubi illud fuerit, si fuit, ignoratur. Sabatus autem fluvius apud Beneventum excipit
alium, qui Calor adpellatur. Livius lib. xxiv. cap. xiv. *Ad Beneventum, velut ex con-*
jectura, parte altera Hanno ex Brutiis cum magna peditum equitumque manu: altera Ti-

Gracchus ab Luceria accessit, qui primo oppidum intravit. deinde, ut Hannonem, tria millia ferme ab urbe ad Calorem fluvium castra posuisse, & inde agrum populari audivit; & ipse pressus moribus mille ferme passus ab hoste castra locat. Et lib. xxv. cap. xvii. Sunt qui in agro Beneventano prope Calorem fluvium ostendant - - - [consulem Gracchum] interfectum. Signatus etiam est Calor fluvius in Tabula Peutingeriana. Et Vibius de Fluminibus: Calor, Beneventi oppido junctus. Dicitur & hodie il Calore.

Urbs autem, propter quam is Sabato miscetur, Beneventum vocatur, olim Maleventum, gravitate ventorum ejus loci, ut Procopius lib. i. Goth. cap. xv. interpretatur. Vetus nomen, tamquam usitatum illo tempore, existat apud Livium lib. x. cap. xv. Samnites, inquit, Apuli se ante praelium conjunxissent, ni P. Decius cos. us ad Maleventum castra obsecisset. Antiquum oppidum adeo, ut a Diomede Trojanis temporibus conditum eratur. Solinus cap. ii. Notum est, a Philocteta Petiliam constitutam; Arpos & Beneventum a Diomede; Patavium ab Antenore. Quum colonia fieret Romana (deducta autem est A. V. cccclxxxv. ante Punicum primum bellum, ut ex Velleii lib. i. cap. xiv. adparet) mali ominis nomen in melius commutatum fuit. Plinius lib. iii. cap. xi. Inus in secunda regione, Hirpinorum colonia una, Beneventum, auspiciis mutato nomine, quae nunc appellata Maleventum. Hirpinorum dicit, quia in confinio Samnitium & Hirpinorum. Alii vero Samnio proprio adscribunt. Livii epitoma xv. Colonia deducta, Ariminum in Piceno, Beneventum in Samnio. Et Eutropius lib. ii. cap. ix. Condita a Romanis civitates, Ariminum in Gallia, & Beneventum in Samnio. Samnites etiam possederunt. Livius lib. ix. cap. xxvii. Tota deinde jam vincere acie Romanus, & omisso peramine, cedi capique Samnites: nisi qui Maleventum, cui nunc urbi Beneventum nomen est, perfugerunt. Aucta colonia & renovata ab Augusto. Holstenius p. 266. ex Caudino lapide: COLONIA JULIA CONCORDIA AUG. FELIX BENEVENTUM. Coloni dicuntur Beneventani. ut in lapidibus saepe. Vide Gruteri opus. Et p. 390. n. i. ORDO BENEVENTANUS. Livius lib. xxiv. cap. xvi. Beneventani omnes turba effusa quum obviam ad Hannibalem ex Arpis in Samnium transit, Beneventanum depopulatur agrum. Quod ideo diligentius notamus, ut vel Stephanus ille Byzantius, vel epitomator ejus castigetur, qui cepit, τὸ Ἰδρυκόν, ΒΕΒΕΒΕΤΙΥΘ.

Inter Calatiam & Beneventum in Appia est Caudium, ut Strabo ducit & Tabula itineraria. Crebra mentio est Livii libro ix. ut cap. ii. Circa Caudium [Pontius Samnitium] castra locat: & cap. ix. Nihil ad Caudium humanis consiliis gestum est: cap. x. Caudium ad Caudium exercitus: ac cap. xii. obsides ad Caudium dati. Frontinus de Coloniae huiusmodi oppidum vocat, muro ductum, quod a Casare colonia Beneventana cum territorio adjudicatum sit. Hinc Caudinus denominativum: ut Caudinus Samnis, Livii lib. xiii. cap. xx. & sicut quondam Caudini fecerunt, Velleii lib. ii. cap. i. & Caudinum vulgum: Cicero de Senect. cap. xii. Caudina pax, Livius incunte libro ix, & cap. iii. Caudinae legiones, ibidem cap. xii. Maxime vero memorabiles Romanorum ignominia Caudinae Furculae, quas Livius ejusdem libri cap. ii & iii. & lib. xxi. cap. xix. dominat; sive Furca Caudina, ut epitomator lib. ix. quas idem dicto lib. ix. cap. ii. sic descripsit: altera via [Luceriam] per Furculas Caudinas brevior. Sed ita natus locus est: salus duo alii, angusti silvosque sunt, montibus circa perpetuis inter se juncti. Facet inter eos late patens clausus in medio campus herbidus aquosusque, per quem medium iter est. Sed antequam venias ad eum, intranda prima angustiae sunt, & aut eadem, quae te insinuaveris, retro viam recedenda; aut, si ire porro pergas, per alium saltum arctiorem impeditioremque evadendum.

In eum campum via alia per cavam rupem Romani, demisso agmine, quum ad aliam angustiam protinus pergerent, septas dejectas arborum saxorumque ingentium objacente mole invenerunt.

Quæ ad hodiernam locorum faciem Holstenius p. 267. adplicuit, etiam pagum à *Furche* dictum superesse testatur. Prope Caudium etiam *Taburnus* mons est, de quo *Vibius Sequester* in *Montibus: Taburnus Samnitum olivifer*. *Gratius* autem *Cynegis* vers. 508. non amœnum & oliviferum describit, sed tamquam horridum & vel *Furoris* Caudinis congruentem,

- - - - *veniat Caudini saxa Taburni,
Garganiumque trincem, aut Ligurinas desuper Alpes.*

de *Parthico* equo, molli gressui adsueto, sermo est, cui invia sint hæc loca adspicienda. Habet tamen & *Vibius*, quo se patrono tueatur. *Virgilius* *Georg.* 11. vers. 38.

- - - - *juvat Ismara Baccho
Conferere, atque olea magnum vestire Taburnum.*

Significat aspera etiam & montuosa loca tentanda ad culturam esse. Quod vero interpretum hic, *Campaniæ*; ille, *Apuliæ* tribuit *Taburnum*; errant, quia auctore *Gratius* *Caudium* est, prope *Caudium* existens in *Samnio*.

Tandem de *Saticula* aliquid dicendum est, quam licet *Servius* in *Aeneid.* VIII. vers. 729. in *Campania* locet; verius tamen in *Samnio* illa censetur, quia primum *Festus* *Pompejus* exsertis verbis *Samnio* attribuit. *Saticula*, inquit, oppidum in *Samnio* capta est, postea coloniam deduxerunt triumviri *M. Valerius Corvus*, *Junius Sæva*, & *Fulvius Longus* ex s. c. kal. Januar. *P. Papirio Cursore* *C. Junio* 11. coss. Congruit *Calpurnius Paterculus* lib. 1. cap. XIV. qui etiam annum deductæ *Saticulum* coloniae notavit. Deinde *Livius* lib. VII. cap. XXXII. idem confirmat. coss. inquit, ambo cum duobus aliis exercitibus profecti, *Valerius* in *Campaniam*, *Cornelius* in *Samnium*: ille ad montem *Gaurus* hic ad *Saticulam* castra ponunt. Ergo in *Samnio* *Saticula*. Accedit *Virgilii* vox lib. VI. vers. 729.

- - - - *pariterque Saticulus asper;*

at *Campani* molles conditione cæli: *Samnites* & *Hirpini* duri locorum asperitate. Ne ergo satis causæ fuit, ut *Saticulam* *Cluverius* prope *Capuam* sub monte *Tifatis* locaret. Quod etiam *Holstenio* p. 260. displicuit, cujus summi viri iudicio utique plurimum, præsertim in rebus *Italiæ*, est tribuendum. Memorat præterea *Saticulam* *Livius* lib. IX. cap. XXII. dictator *Saticulam* oppugnare adortus: & mox de *Samnitibus*: spe abiecta *Saticulam* inde. Gentile *Saticulani*, *Liv.* lib. XXVII. cap. X. & ager *Saticulanus*, lib. XXIII. cap. II. Oppidum ipsum autem intercudit, ut nec vestigia, nec certa sedes ostendi possit. Cæterum plerisque libris *Livii*, ante *Gronovianam* editionem *Satricula* expressum est, cum describentium, quasi cum *Satrice* oppido aliquid commune haberet: *Festus* autem & *Valerius*, ut vidimus *Saticula*; *Virgilius* *Saticulus*; *Diodorus Siculus* lib. XIX. cap. LXXIII. *Stephanus* *Σατικίλα* scripserunt.

Restant alia incertæ positionis loca, solis nominibus ex *Livii* historiis cognita. Lib. cap. XLV. *Carvilinus* [cos.] *Volaturnus*, & *Palumbinum*, & *Herculaneum* ex *Samnitibus*.

*Volcanum intra paucos dies: Palumbinum eodem quo ad muros accessit: ad Herculaneum etiam signis collatis ancipiti praelio, & cum maiore sua quam hostium jactura, dimicavit. Castris deinde positis, manibus hostem inclusit: oppugnatum oppidum, captumque. In his urbibus capta aut casa decem millia hominum. Herculaneum quidem in Tabula videtur corrupte significari, qua infra vocem *Acras*, seu potius *Aecus*, scriptum est *Hercul' rani*: sed ita turbata ibi itinera sunt, ut locus certus adsignari nequeat. Addo ex lib. ix. cap. xxi. *Cluviam*, de qua æque nihil certi constat. In Samnio, inquit Livius, *Cluviam*, refidiam Romanum, quia nequiverat vi capi, obsessum fame in deditioem acceperant Samnites. Ex post paucissima interjecta: *Junius* nihil antiquius oppugnatione *Cluviana* ratus, quo die ingressus est mœnia, vi cepit.*

Idem lib. xxiv. cap. xx. *Fabius* in Samnium ad populandos agros, recipiendasque armis, adfecerant urbes, processit. - - - Oppida vi capta: *Compulteria*, *Telefia*, *Compfa*, *Mela*, *Fulfula* & *Orbitanium*. E quibus *Telefia* & *Compfa* alibi explicantur: *Fulfula* & *Orbitanium* penitus ignota: *Compulteriam* quidem, quæ etiam lib. xxi i i. cap. xxx i x. memoratur; vult Holstenius ostendere in loco *S. Maria de Covultere*: & *Mela* putat ad *Molise*, nobilem urbem, referri posse. quod si est, cadit *Ciuverii* supra data de *Molise* conjectura. Sed nihil certiores reddimur: quia utroque etiam conjectura Holstenius perus est. Livius etiam lib. xxv i i. ineunte: *Marcellas Maroneam* & *Meles de Samniti* vi cepit. *Maroneam* non novimus: *Meles* haud dubie *Mela* sunt, quas modo contemplati sumus. Tandem in Samnio etiam fuit *Murgantia*. Livius lib. x. cap. xvi i. *Decius*, adprobantibus cunctis, ad *Murgantiam*, validam urbem, oppugnandam ducit. Stephani epitomator, *Μοργέντιον*, πόλις Ιταλίας. λέγεται καὶ Μοργεντία, *Morgentium* in Italia: dicitur etiam *Morgentia*. Fuisse autem in Samnio, ex P. Decii adhortatione, æ proxime antecessit, clarum est. Quid per agros, inquit, vagamur, vicatim circumspicientes bellum? quin urbes & mœnia adgredimur. nullus iam exercitus Samno praesidet. Mente finibus, ac sibi met ipsi exsilium conscivere. Et initio cap. xvi i i. Dum ea in Samnio peraguntur. Quo autem loco in Samnio fuerit, definire non possumus. Addo æque certa ex eodem lib. x. cap. xxxix. *Duroniam* & *Cominium*, quæ Samnitium fuerunt, incertum autem utrum intra proprium Samnium, an in finitima regione, armis illorum contenta. Quod vero *Cominium* tum ibi, tum præcipue cap. xli i i. multum cum *Aquina* Hirpinorum conjungitur, etiam a Samnitibus possessum; vel in Hirpinis situm fuisse, vel in limite horum & Samnitium, probabile est.

H I R P I N I.

Hirpini Samnitibus proximi & generis ortu, & situ locorum. nam & ipsi origine Samnites sunt. Strabo sub finem libri v. Ἐξ ἧς εἰσὶν ἱρπῖνοι, καὶ οἱ Σανῖται, sequuntur *Hirpini*, qui & ipsi Samnites sunt. Quod vero addit de lupo, qui *Hirpus* Samnitium lingua vocatur, coloniae illius deductore; fabulae quam historiae est similis. Picentinos a meridie attingunt, ab ortu Apulos: a septemtrione Apenninus objacet & pars Samnitium, qui & cetera ab occidente cingunt. Rigantur *Sabato* & *Calore* fluminibus, supra Beneventano confluente explicatis. Oppida sunt

Acilinum, hodie Avellino, Ptolemæo Ἀβελλῖνον, ad Sabatum fluvium fontibus propinquum. Frontinus principio libelli de Coloniais: *Abellinum*, muro ducta colonia: *Compromia* deducta, ager ejus veteranis est adsignatus. Hinc Plinio sunt lib. i i i. cap. ix.

Abellinates cognomine Protropi, & hi in Hirpinis sunt: a quibus ipse distinguit ibidem *Abellinates cognominitos Marsos*, qui ad Marios etiam pertinent.

In ortum hinc *Acculanum* recedit, quod Fricento Cluverius interpretatur, Holsternius circa Mirabellam ponit. Ptolemæus *Αικυλάιον*. Appianus lib. i. Civil. p. 643. *Σύνα-
ις ἐστὶν ἕτερον ἱερώνυς μετεστροφέντων, καὶ περὶβαλεῖ Αἰκυλάιον*, Sulla inde in Hirpinos
aliam gentem, movit, & *Acculanum* oppugnare cepit. An etiam Cicero ejus meminit
lis est. Attico lib. xvi. epist. 11. scripsit: v. kal. in Pompejanum cogitabam: inde *Accu-
lanum*. alii *Acculanum*. Sic veteres libri & vulgati: ideoque multi *Aeculanum* Hirpinorum
intelligunt. Conjecerat Manutius, forte *Herculanum*, quod a Pompeiis non longè
abest, legendum esse, idque post multis editionibus, Bruti, Bosii, Gruteri, est re-
ptum. Ais: quid Ciceroni cum Hirpinis? at prædixerat, *Brundisium* cogito, quo
ex Campania per Samnium & Hirpinos utique ferebat. Grævius & Gronovius antiquam
lectionem reduxerunt. Scribitur etiam contracte *Aeclanum*. Inscript. Grut. p. 446.
7. R. P. AECLANENSIVM. Et Antoninus itinere a Benevento Tarentum *Aeclanum*
ut A. Schottus; seu *Eclano*, ut Aldus & Simlerus ediderunt: quod etiam Tabula Pe-
geriana ita expressum est.

Supra Acculanum Cluverius *Taurasinos campos*, ad Sabatum usque fluvium, cum oppide
Taurasio, quod falso ex Plinio probat, qui lib. 111. cap. xi. nihil ejus nominis habet.
Addit Florum lib. i. cap. xviii. in bello Pyrrhi dicentem: *Lucania suprema pugna sub Aru-
sinis, quos vocant, campis*. ubi vult *Taurasinis* legi, quod contra fidem codicum
omnium. Firmat veterem lectionem etiam Frontinus lib. iv. Strategem. cap. 1. n. 1.
de eodem Pyrrhi proelio: *Romani deinde, victo eo in campis Arusinis, circa urbem Sa-
tuventium castra ejus positi*. Quod insolens nomen *Satuventium*, quidam *Beneventum* suppo-
suerunt, quibus Flori *Lucania* novam difficultatem movet. Maxime vero, quod Cuius-
rius contendit, videtur Livius lib. xl. cap. xxxviii. probare. *Ager, inquit, præter
populi Romani erat in Samnitibus, qui Taurasinorum** traducere Ligures Apuanos etiam
& reliqua*. Mancum locum alii aliter supplere conati sunt: alii dubitant de *Taurasi-
nis*, quo innixa causa est, vocabulo, quia vet. ed. *Tauraninorum*, quasi a *Taurano*
præ se fert, quod oppidum Stephanus habet, & Plinius in iis ponit Campaniæ, quod
olim perierunt, lib. 111. cap. v. Est quidem *Ταυρασία*, πόλις Κελτικὴ, *Taurasia*, in
Gallica in Appiani Hanniblico p. 546. sed ut ratio itineris ostendit, in Transpadana
unde Taurinorum urbem multi significari suspicantur.

Ad Hirpinorum limitem aquilonalem attingit oppidum *Equus Tuticus*, id est *Equus
magnus*, ut Hierosolymitani itinerarii auctor interpretatur. Antoninus autem aliquoties
necnon *Equus Tuticus* appellat, quod nomen etiam in Tabula est, sed bivocali scrip-
Aequo tutico. Memoravit Cicero ad Attic. lib. vi. sub initium epistolæ 1. *Scire tu, in-
quit, tuas ego quas acceperim. Omnes scire, quas commemoras, præter eas, quas scribis Le-
puri & Equotutico & Brundisio datas*. Ptolemæus tantummodo *Τούτικον* scripsit, per
habito nomine priore. Situm in via, quæ Benevento Brundisium fert, quod Hora-
tius itinere non minus, quam Antonini itinerario constat. Ille sæpe dicta satyra v. libri 1.
quidem nominat, quod vox inepta versui; describit autem & situm & naturam loci
luculente:

*Quatuor hinc rapimur viginti & millia rhedis,
Mansuri oppidulo, quod versu dicere non est:
Signis præfacile est. Venit vilissima rerum
Hæc aqua: sed panis longe pulcherrimus.*

A villa *Trivici* egressus in hoc oppidum rheda vectus pervenit, quod Ariano censet Cluverius esse. Ipsum autem *Trivicum*, quod solus Horatius nominavit, cum Trevico, episcopali in eo tractu oppido, quis negabit convenire?

Ulteriores *Aeca* sunt, nunc Troja, ut tam ex itinerariis, quam chronico veteri probat Holstenius. In Tabula & Hierosolymitano *Aecae* scriptum: in Antonini itinere ab Equotutico, *Ecae*, ab illo xviii millibus passuum remotas. Gentile *Aecanus*. Plinius lib. iii. cap. xi. *Aecani*, diversi ab *Aeculanis*, ibidem etiam nominatis. Vetus inscriptio (Grut. p. 444. n. 5.) CURAT. REIP. AECANORUM.

Hinc xix millibus, Canusium versus, quod ex itinere ab Equotutico Hydruntum intelligimus, est *Herdonia*, nunc Ardonia, non Cedogna, quod Cluverius volebat. Livius lib. xxv. cap. xxi. Circa *Herdoniam* Romanae legiones & prator *Fulvius* erant. Et lib. xvii. cap. i. nequaquam inde tantum gaudium fuit, quanta clades intra paucos dies accepta est haud procul ab *Herdonia* urbe. Appianus Hannibal. 587. Φάβιος Ῥωμαίων ὑπάρχων ἐπὶ τῇ Ἑρδωνίᾳ ἐπολιόρκει, *Fulvius*, Rom. consul, *Herdoniam* obsidebat. O magno scribendum erat *Ἑρδωνία*. nam Silius Italicus lib. vii. vers. 568. produxit,

- - - quosve

Obscura incultus Herdonia misti ab agris.

Itinerario Antonini & Tabula plurale est *Erdonia*. Itinere ab Equotutico Hydruntum:

Equotutico

Ecae

Erdonias

Canusium

M.	P.	XVIII.
M.	P.	XVIII.
M.	P.	XXVI.

Ad Apuliae fines urbs *Aquilonia*, Holstenio iudice nunc Cedogna, prope *Ausidum* amnem. Livius lib. x. cap. xxxix. *Papirius Aquiloniam*, ubi summa rei Samnitium erat, pervenit. Multa eius quoque in sequentibus mentio, cap. xliii. & xlii. Ptolemæus in Hirpinis *Ἀκίλων*. Oppidani Plinio lib. iii. cap. xi. *Aquiloni*, quod Cluverio truncatum videtur ex *Aquilonienses*. Non longissime abhinc videtur *Cominium* fuisse, quod vulgo ponunt in Samnio, malim in Hirpinis, quia Livius dicto loco cum *Aquilonia* conjungit, sita in extremo Hirpinorum limite: quamvis utrumque oppidum Samnites belli tempore armis tenuerunt. Livii verba ex cap. xlii. libri x. ad judicandum proferre, fortasse non alienum videbitur. Sic, inquit, ad *Cominium*, sic ad *Aquiloniam* gestares. Inde medio inter duas urbes spatio, ubi tertia expectata erat pugna, hostes non inventi, septem millia passuum abessent a *Cominio*, revocati ab suis, neutri praelio occurrerunt. Primis ferme tenebris, quum in conspectu jam castra, jam *Aquiloniam* habuissent, clamor eos utrimque par accidens tenuit. Lege reliqua. Et cap. xlii. Uterque ex alterius sententia consul captum oppidum arripendum milito dedit: exhaustis deinde rebus, ignem iniecit, eodemque die *Aquilonia* & *Cominium* deflagraverunt.

In illo tractu forsitan *Callise* etiam fuerunt, a Livio lib. vii. cap. xxv. memoratae. *Tria*, inquit, oppida in potestatem venerunt, *Allisa*, *Callisa*, *Rufrium*. De primo supra diximus in Samnio: alterum quo situ fuerit, non liquet. Sunt qui in oppidulo *Carise* quarant, sed forsitan ducti non plane abhorrente. Quod vero tertium in Hirpinis extremis fertur esse, medium quoque in illis fuisse, vero non est absimile.

In medio fere Hirpinorum lacus est gravecolens *Amjancti* olim dictus, sive *Amfjancti*, nunc

nunc Mufiti, quod a *Mephitis* est, putore, aut dea tetri odoris, quae culta ibidem fuit Cicero lib. i. de Divinat. cap. xxxvi. Quid enim? non videmus quam sint varia terrarum genera? ex quibus & mortifera quaedam pars est, ut & *Ampsancti* in *Hirpinis*, & in *Asaphotonia*. Ex Plinius lib. ii. cap. xciii. In *Hirpinis Ampsancti*, ad *Mephitis* adem, locum quem qui intravere, moriuntur. Virgilius lib. vii. vers. 563.

*Est locus Italiae medio sub montibus altis
Nobilis, & fama multis memoratus in oris,
Ampsancti valles. - - -
Hic specus horrendum, sevi spiracula Divis,
Monstratur, rupeque ingens Acherontis vorago
Pestiferas aperit fauces.*

Scilicet hanc voraginem ad inferos usque patere, finxerunt poetae. Idcirco Claudianus lib. ii. de Raptu, sub finem, Proserpinæ nuptiis feriatos & lætatos inferos describens dixit etiam

*Tunc & pestiferi pacatum flumen Averni
Innocue transitis aves, flammisque repressit
Ampsanctus: tacuit fixo torrente vorago.*

Juxta lacum, finum fuit *Mephitis*, quod numen putori arcendo præfidere crediderunt Plinius jam dicto loco, ad *Mephitis* adem. Culta & alibi fuit, ut Cremonæ. Tacitus lib. iii. Hist. cap. xxxiii. Quam omnia sacra profanaque in igne considerent, solum *Mephitis* templum stetit ante mania, loco, seu numine defensum. Deinde μεταρρηματίζω ipsa exhibere gravis atque pestilens *Mephitis* vocata. Virgilius vii. vers. 84. de Tiburtini agri nemore & fonte Albunea:

*- - - nemorum que maxima sacro
Fonte sonat, sevanque exhalat opaca mephitis.*

In austrum vergunt cetera. Ex his *Romulea* oppidum est, quam Livius lib. x. cap. xvii. a Samnitibus possessam scribit. Decii consulis oratione: *Ad Romuleam urbem hinc cetera, ubi vos labor haud magnus, praeda major manet.* Subdit Livius: *Divendita praeda, ut adhortantes imperatorem, ad Romuleam pergunt.* - - - *captum oppidum ac disreptum, ad duo millia & ccc occisi.* Stephani epitome: *Ρωμυλία, ἢ ἐν Ἰταλίᾳ Σαυνιτῶν πόλις, Romulia, Samnitum in Italia oppidum.* Sæpe autem Hirpini cum Samnitibus censentur, quos & loco & origine attingunt. Itinerario & Tabula est *Subromula*, ut aliis quoque locis præpositio adjicitur: aut, ut diversiorum proximum oppido, sive *sub Romula* situm, significetur. Ex quibus simul locus & distantia intelligitur. Utroque Antonini itinere Benevento, & Hydruntum & Tarentum directo,

<i>Aeclanum</i>	M.	P.	XXV.
<i>Subromulam</i>	M.	P.	XXI.
<i>Pontem Aufidis</i>	M.	P.	XXII.
<i>Venussiam</i>	M.	P.	XVIIII.

Italia. prope fontes Aufidi amnis urbs *Compsa* est, nunc Conza. Et Ptolemæus Κέμψα, sed in Lucanis ponit, quorum finibus propinqua est. Sed Hirpinorum fuisse, clare testatur Hieronymus lib. II. cap. LXVIII. *Milo Compsam in Hirpinis oppugnans, ictusque lapide, tum Cloasio, tum patria, quam armis petebat, poenas dedit.* Et Livius lib. XXIII. in eunte: *Hannibal post Cannensem pugnam - - - accitus in Hirpinas a Statio, pollicente se Compsam traditurum.* Qui colebant *Compsani* dicti Plinio lib. III. cap. XI. Et Livius eodem principio: *Compsanus erat Trebius, nobilis inter suos.*

Tandem in extremo Hirpinorum ultra *Compsam* Cluverius *Rufrium* Livii, quod, & *Virgilii*, idem ipsi oppidum est, cuius ductu nescio, collocavit. Nos, Holstetium sequuti, *Rufra* a *Rutrio* supra separavimus, ut, illis Campaniæ vindicatis, sicut indicavimus, *Rufrium* solum supersit investigandum. De hoc Livius lib. VI. cap. XXV. eodem tempore etiam in Samnio res prospere gesta. *tria oppida in potestatem venerunt, Allise, Alifæ, Rufrium.* Samnio attribuit, sed laxis finibus descripto, ut Hirpinos etiam, qui tunc Samnites sunt, comprehendat. An sit oppidum quod hodie Ruvo vocatur, quod credit Cluverius; judicent peritiores illarum regionum.

F R E N T A N I.

Samnitum progenies altera *Frentani*. Strabo lib. V. p. 166. Φρεντανοί, Σαννιτικὸν ἔθνος, *Frentani*, gens *Samnitica*. Oram maris superi incolebant ab *Aterno* fere ad *Frentanensem* amnem, a quo nomen habent. Plinius autem videtur *Tiferno* amne finire lib. III. cap. XI. *Flumen*, inquit, *portuosum Frento, Teanum Apulorum; itemque Larinatum Cliternia, Tifernus amnis.* Inde regio *Frentana*. Et cap. XII. *Sequitur regio quarta gentium vel fortissimarum Italia. In ora, Frentanorum, a Tiferno.* At ipse cap. XI. *Larinales*, trans *Tifernum* colentes, cognominavit *Frentanos*; & Ptolemæus *Larinum* in *Frentanis* mediteraneis censet. Olim ergo *Frentonem* amnem *Frentanorum*, quos denominat, fuisse, utique simillimum veri est, quamquam aliquando mutata res in gratiam Apulorum fuerit. Flumina ergo *Frentanorum* post *Aternum*, de quo supra in *Vestinis* & *Marrucinis* auctum, sunt, *Sagrus*, & *Trinius*, & *Tifernus*, de quibus in Samnio diximus: & tandem *Frento*, *Frentanensis*.

Oppidorum primum est ab *Aterno* fluvio *Ortona*, Græcis Ὀρτων, virili genere. Strabo lib. V. pag. 167. Μετὰ τὸ Ἀτερνὸν Ὀρτων, ἐπὶ τοῖς Φρεντανῶν, *Post Aternum Orton est, navale Frentanorum.* Atque ita etiam Ptolemæus scripsit, quamquam perperam *Pelignis* adjucevit. Plinius lib. III. cap. XII. *Frentanorum* [gens] a *Tiferno*: flumen *Trinium* portuosum. Oppida *Histonium*, *Buca*, *Ortona*: *Aternus* amnis. Hanc inter & *Sagrum* flumen, sed paullo intus, est *Anxanum* oppidum: vulgo nunc *L'Anciano*, sive *Lanciano*. Ptolemæus lib. III. cap. I. Φρεντανῶν μεσέγειοι [πέλει] Ἀγξανόν, Λαίανον, *Frentanorum* *interfluviana* urbes *Anxanum*, *Larinum*. Incolæ *Anxani* Plinio auctore, qui lib. III. cap. XII. *Intus Anxani, cognomine Frentani.*

Dem *Sagrus* fluvius est, nunc *Sangro*, Strabo Σάγρος, qui vero male inter *Aternum* & *Ortonam* ponit: Ptolemæo Σάγρος, qui etiam falso *Pelignis* ostia adsignat: *Vibio* dictus *in Aterno*, subaudi flumen. De hoc supra etiam in Samnio, ex cuius montibus decurrit, diximus. Inter *Sagrum* & *Trinium* flumen est oppidum ad mare situm *Histonium*. Plinius lib. III. cap. IV. *Frentani tenent urbes Bucam & Histonium.* Ptolemæus in *Frentanis* *Larinales* τρέλαιον. Situm *Tabula* vetus *Augustana* ostendit hoc ordine:

Ortona XI. *Anxano* III. *Annum* IV. *Pallianum* XII. *Istionium*.

De

De flumine, quod ex intervallo sequitur, *Trinio* dicto, nunc *Trigno*, ita Plinius lib. III. cap. XII. *In ora, Frentanorum [gens] a Tiferno: flumen Trinium portuosum.* Per hoc flumen, seu inter illud & Tifernum, *Buca* oppidum, itidem ad mare. Strabo dicto loco: *Ὀρτῶν ἐξίκειον Φρεντανῶν, καὶ Βύκα, καὶ αὐτὴ Φρεντανῶν,* *Ortona, navalis Frentanorum; & Buca, ipsa quoque Frentanorum.* Plinius de Frentanis: *oppida, Histonium, Buca, Ortona.* Pomponius: *tenent urbes Bucam & Histonium.* Sed Plinius pervertit ordinem, qui esse debet: *Buca, Histonium, Ortona.* Ptolemæus quoque inter Tiferni ostia & Histonium locavit. Strabo *Bucam* dicit *ἡμισυον, conterminam, Tean* Apulo. At duo flumina, Tifernum & Frento, interlabuntur, & inter illa non medietate spatium.

Post Tifernum, seu juxta dextram ripam illius, *Larinum* est, hodie *Larina* vulgo, intus situm & a Ptolemæo in *μεσογείους, mediterraneis Frentanorum*, positum *Λαρίνα, Larinum.* Cicero pro Cluentio cap. IX. *quam alter ejus filius Teani Apuli, quod abest a Larino decem & octo milia passuum, apud matrem educaretur.* Mela lib. II. cap. IV. *Cisterniam, Larinum, Teanum oppida Daunis Apulis attribuit: quem Plinius sequutus est in Tiferno amne Frentanorum limitem constituens.* Supra autem ostendimus, quæ ad Frentanorum limitem, ubi olim fuerat, malimus continuatum. Municipium *Larinum* fuit. Cicero dictæ orationis cap. V. *A. Cluentius Avitus, pater hujusce, homo non tantum municipii Larinatis, ex quo erat, sed etiam regionis illius & vicinitatis, virtute, estimatione, nobilitate facile princeps.* Gentile enim *Larinas* est, plur. *Larinates.* Strabo lib. XV. vers. 565.

Quaque jacet superi Larinas accola ponti.

Ex Plinius lib. III. cap. XI *Larinates, cognomine Frentani.* Ubi autem alterum *Larinum*, hoc discretum cognomine, sit, nondum liquet: nisi *Larinates* Silius lib. VIII. vers. 497. cum *Venafranis & Arpinatibus* conjunctos, huc pertrahere velis, quos possis etiam *Larinates* legere. Amplum territorium civitatis, ut vel solum cum regionibus censens Cæsar I. Civ. cap. XXIII *per fines Marrucinorum, Frentanorum, Larinatum in Apuliam pervenit.*

De *Cisternia*, quam Plinius & Mela his adjiciunt, nihil certi habemus, & locus sola conjectura definitur. Melæ hic est ordo: *Daunis [habent] Tifernum amnem, Cisterniam: Tifernus amnis. Inde regio Frentana.* Unde de amne etiam *Frentone*, nunc *Fortore* dicto, judicatur. nec enim alius ibi *portuosus* est, ut *Frentonem* Plinius agnavit.

A P U L I A.

Ad ulteriora Italiæ, quæ Græciam propius spectant, pedetentim nunc adeundum est. Non autem uno nomine ille tractus quæ totus, quæ partes insignitur, sed quidam omnia vocant *Japygiam*, poetæ præsertim & nonnulli ex historicis Græcis: ceteris *Japygia* sola est peninsula illa, ex qua in Græciam diversis portibus trajicitur: quæ etiam *Messapia*, & *Calabria*, & *Ager Salentinorum* adpellatur: in quibus alii denuo distinguunt præsertim inter *Calabriam* & *Salentinorum* regionem. Quidquid autem extra peninsulam in hoc tractu est, a *Frentone* flumine ad *Brundisium* usque & *Tarentum*, Romanis *APULIA* Latino ore dicebatur. Sed antiquorum testimoniis hæc singula comprobantur.

Polybius lib. III. cap. LXXXVIII. de Hannibale: διελθὼν καὶ καταφθείρας ἅ τε Πρεστε-
τιανὴν, καὶ ἃ Ἀδελανήν, ἔτι δὲ ἃ Μαρκιάνην καὶ Φρενταίνην χώραν, ὥρμησε παύμενος ἃ πορείαν
εἰς ἃ Ἰαπυγίαν. ἥς διηγεμένης εἰς τρεῖς ἐνομασίαις, καὶ τὴν μὲν περὶ ἀγορευομένων Δαυνίων,
καὶ τὴν [Πανκετίαν, καὶ τὴν] Μεσσαπίαν, εἰς πρώτην ἐνέβαλε ἃ Δαυνίαν. *Pertransiens ὁ ναυγίας
Prestianum Hadrianumque agrum etiam Marrucinorum & Frentanorum; in Japygiam,*
continens iter, invasit. Quae tribus nominibus distincta est, Dauniorum, Penciliorum &
Messapiorum. Hannibal autem primam impetivit Dauniam. Piores partes uno nomine
APULIAM Romani adpellavere. Strabo lib. VI. pag. 291. οἱ ὁπχώριοι πᾶσαν ἃ μετὰ
καλαβρῆς Ἀπυλίαν καλεῖσι, *Incola, quicquid hujus regionis post Calabros est, Apuliani*
adpellant. Poetae vero & has saepe partes, perinde ut Polybius, Japygiam dixerunt
maxiore usu vocabuli adsumto. Virgilius lib. XI. vers. 247. de Diomede:

*Ille urbem Argyripam, patriae cognomine gentis,
Victor Gargani condebat Japygis arvis.*

Garganus autem mons in Apulia citeriore sive Daunia est, & nihilominus Japyx cogno-
minatur. Silius lib. I. vers. 50.

*Dum Cannas tumulum Hesperia, campumque cruore
Ansonio mersum sublimis Japyga certant.*

Idem lib. III. vers. 708. Cannensem agrum Japyga campum dixit: & lib. VIII. vers. 223.

*Celsus Japygios qua se Garganus in agros
Explicat.*

Straboni vero, principi geographorum, Japygia eadem est quae Messapia, peninsula
delicta a Tarento & Brandisio ad Japygium seu Salentinum promontorium procurrens.
Idem enim lib. VI. pag. 191. συνεχὴς δ' εἰς τὴν ἢ Ἰαπυγίαν. ταύτην δὲ καὶ Μεσσαπίαν καλεῖσιν οἱ
Ἕλληνες, [Italiam usque Metaponium explicatam] *continenter sequitur Japygia, quam &*
Messapiam Graeci dixerunt. Sed Apulia nunc nobis curae est, inter Frentanos contenta &
Calabros: lata autem a mari Hadriatico usque Lucanos.

Nobilissimus Apuliae fluvius est *Aufidus*, quem supra, principio hujus de Italia capitis,
pag. 632. descripsimus, e quibus tantummodo pauca Horatii, ex lib. IV. oda XIV.
petemus:

*Sic tauriformis volvitur Aufidus
Qui regna Daunii praefluit Appuli.*

Appuli, geminata littera, porrigendae syllabae causa, quae per se correpta est, ut ex
Idem poetae lib. III. oda IV. patet:

*Me fabulosa Vulture in Appulo,
Altricis extra limen Apulia,
Ludo, fatigatumque somno
Fronde nova vuerum palumbes Texere.*
Bbbb

Interius recedit *Luceria*, fere ad fines Hirpinorum, colonia Romana. Plinius III. cap. XI. *Dauniorum*, præter supra dicta, colonia, *Luceria*, *Venusia*. Ptolemæus autem *Venusiam* *Peucetiis* adscripsit. De *Luceria*, & ejus antiquitate, præclare Strabo lib. VI. pag. 196. πολλά δὲ δεικνύνται τῷ Διομήδῃ ἐν τέτοις τοῖς τόποις δυναστείας σημεῖα. Ἐν μὲν τῷ ἁγίῳ ἱερῷ τῷ ἐν Λυκερίᾳ παλαιὰ ἀνάθηματ'· καὶ αὕτη δ' ὑπῆρξε πόλις ἀρχαία Δαυνίων, καὶ ἡ τεταπεινωτά. *Multa exstant Diomedæ imperii in ea regione vestigia, ut sunt Luceriæ in Minervæ templo antiqua donaria. Fuit enim illa vetus urbs Dauniorum, nunc autem tenuis sacra.* Et Cicero meminit pro Plancio cap. LXIX. *Teano Apulo, inquit, atque Luceria præsertim Romanos, honestissimos homines, laudatores videtis.* Ptolemæi est Νυκερίᾳ Ἀπουλῶν, *Luceria Apulorum*, errore litteræ, an temporis illius consuetudine, incertum est. nam in Cupadana Gallia idem *Nuceriam* scripsit, quæ adhuc vulgo *Lucera* est, vel aliorum ore *Lazzara*. Cujus forte causâ Aurelius Victor de illustribus in Postumio, nostram regnomine distinxit. *Ille, inquit, [Pontius Telestinus] simulatos transfugas misit, qui Romanos docerent, Luceriam Apulam a Samnitibus obsideri.* In Tabula quoque cum cognomento *Nuceria Apula* scriptum exstat, littera N, uti Ptolemæus scripserat. In nummis *LUCCERIA* scribi, ostendit Holstenius ad Stephanum. Gentile *Lucerini* apud Livium lib. XXVII. cap. X. Nunc urbs *Lucera* & *Nocera* vocatur.

Abhinc in ortum hibernum, prope Cerebalum amnem, Cluverius *Ardoneas* Livii ponit lib. XXIV. cap. XX. Verba sunt: *Et a Q. Fabio, cui circa Luceriam provincia erat, Acron oppidum per eos dies vi captum: statimque ad Ardoneas communita.* Hanc Ardonam vult esse, sed distinctam ab *Herdonea* ejusdem lib. XXVII. cap. I. At eadem est *Herdonea*, *Arcona* hodierna, Ptolemæi in Apulis Ἐρδωνία, *Ardonea* Livii, & Ἐρδωνία Strabonis, præter scriptæ. Vide Holsten. p. 281. De *Herdonia* autem in Hirpinis æstum, quam quis in Apulia censeret malit, nos facile consentientes habet. Nam ibi ordinem Grute-sequemur.

Luceria in ortum æstivum siti sunt *Arpi*, nobilis urbs, quæ & *Argos Hippium* olim, & *Argipe* dicta. Plinius dicto loco: colonia, *Luceria*, *Venusia*: oppida, *Cantium*, *Arpi*, aliquando *Argos Hippium* Diomedæ condente, mox *Argyrrippa* dictum. Virgilius lib. XI. vers. 242.

Vidimus, o cives, Diomedem, Argivæque castra, &c.

Ile urbem Argyripam, patriæ cognomine gentis,

Victor Gargani condebat Fapygis agris.

Postquam introgressi, & coram data copia fundi,

Minucia præferimus, nomen patriamque docemus,

Qui bellum intulerint, quæ causâ attraxerit Arpos.

hanc quam *Argyripam* urbem dixerat, mox *Arpos* eandem appellat. Et Strabo lib. VI. pag. 196. ἐκαλεῖτο ἐξ ἀρχῆς Ἀργυρῖπτον, εἴτ' Ἀργυρίπτη, εἴτα τὸν Ἀρποι, *Vocata hæc urbs antea Argos Hippium, deinæ Argyrippa, tandem nunc Arpi.* Lycophron quoque περὶ γενεῶν scripsit Cassandr. vers. 592.

Ἀργυρίππαν Δαυνίων παγκληρίαν,

Dauniorum possessionem: ubi Tzetzes commentator: ἡ Ἀργυρίππα πόλις μετὰ τὸν Ἀργυρῖπτον: ut ita metri causâ Virgilius syllabam, elisa una gemellarum,

corripuerit. Hæc ut Diomedis traditur regia fuisse, quod Virgilius modo docuit: si ampla urbs postea etiam & frequens fuit, quæ, ut Livius lib. xxiv. cap. xlvii. prodidit tria millia suorum armavit, & præterea præsidium quinque milliâ ferme armatorum, a Hannibale impositorum aluit. Vicinitatem Luceriæ idem lib. xxii. cap. ix. monstravit. *Hannibal*, inquit, *Marsos Marrucinosque & Pelignos devastat, circaque Arpi Luceriam, proximam Apulia regionem.* Et lib. xxiv. cap. iiii. *In Apulia ne hiems quidam quæta inter Romanos atque Hannibalem erat. Luceria Sempronius consul, Hannibal haud procul Arpi hiemavit.* Gentile variat. Polybio lib. iii. cap. cxviii. sunt *Ἀργυρῆπται, Argyrippani*: Straboni dicto loco *Ἀργυρῆπται, Argyrippeni*: adde de utraque forma epitomen Stephani Byzantii. Et hæc ab *Ἀργυρῆπται*, quod nomen Aldina Straboni editione & simplici perscriptum est. A forma *Arpi* Livius lib. xxiv. cap. xlvii. scripsit *Arpini*: Plinius autem lib. iii. cap. xi. *Arpani*; & Frontinus in provincia Apulia [p. iiii. ed. Goecl.] *Ager Canusinus, - - - Arpanus, Conlatinus, Sipontinus*: & nummo Pignorii Holstenio teste *ΑΡΡΙΑΝΩΝ*. In ruinis jacet, ut vestigia tamen adpareant, & loco nomen *Arpe* superfit, inter Luceriam & Sipontum.

In hoc tractu circa Garganum montem fuit etiam *Collatia* quædam, unde Plinii lib. iii. cap. xi. in Apulia sunt *Collatini*: & Frontini de Colon. *ager Collatinus*, quem cum Gargano conjungit. *Ager*, inquit, *Conlatinus, - - - & qui circa montem Garganum sunt.* Plura non constant. Ad certiora progrediendum, quæ sunt

Peninsula, cuius bonam partem mons *Garganus* implet, vulgo dictus Monte di S. Angelo. Hunc montem *Garganum* memorat Mela atque Plinius: & Ptolemæus *Γαργανὸς*, lapsu, credo describentis. Horatius lib. ii. oda ix.

- - - - *Aquilonibus*
Querceta Gargani laborant.

Idem lib. ii. epistola i. vers. 202. de theatri strepitu,

Garganum mugire putes nemus.

Extremum montis in mare excurrit. Lucanus lib. v. vers. 380.

Appulus Hadriacus exit Garganus in undas.

Hinc Plinius dicto loco: *promontorium montis Gargani.* Et Strabo lib. vi. pag. 196. *Πρόμας ἡ πόλις τῆς πελάγειος ἀκρωτίδας ἐπὶ τῇ ἀνατολῇ τῆς ἡμετέρας ἡμετέρας πρὸς τὰς ἀνατολὰς, τὸ Γαργανόν.* Ante hanc finem est *promontorium ad CCC stadia in mare prociurrens, ortum versus, Garganum.* In litore a Frenonis ostio sunt duo lacus, qui propior flumini, *Pantanius* Plinio dictus nunc Lago di Lesina. Post illos lacus, porius *Garna*, itidem a Plinio memoratus, quæ locum incidit, ubi nunc est *Rodia*. Ad extremum Gargani civitas est vulgo *Vieste* dicta in ruinis antiqui & episcopalis oppidi *Merini* extructa, unde sunt Plinii *Merinates* ex *Gargano*. Oppidum quoque *Ἰγρία, Hyria* Ptolemæi, non videtur longe *Garnæ* portu, quæ nunc est, *Rodia*, abfuisse, quod nonnullis videtur *Ἰγρία, Hyria* Herodoti lib. vii. cap. clxx. esse, quam a. n. ad Calabriam reducunt. Sed quoquo loco fuit illud Herodoti congruit tamen Ptolemæi *Hyrium* cum *Ἰγρία* Periegetæ vers. 379.

Φύλας τῇ Ἰγρίᾳ τεταυσμένα μετὰ Ἰγρία
Παριζαλας,

Gentes Japygum extent a finis usque ad Hyrium maritimum. Dum maritimum dicit, videtur etiam aliud mediterraneum innuere, quod an *Uria* Plinii sit, nemo facile dijudicaverit. Quod si idem oppidum, ut credunt alii, *Uria* Plinii & *Hyrium* Ptolemæi; uter a vero situ aberraverit, dici non potest. Ptolemæus inter Garganum & Frentanos locavit; Plinius inter Cerbalum amnem & Sipontum enumerat. Ptolemæi *Apenesta*, si ductum illius sequamur, circa promontorium Gargani, a Strabone descriptum, fuere; ceteris omni- bus ignotæ. Inter id promontorium & Cerbalum flumen, est Plinii *portus Agasus*, qui videtur ille esse, quem vulgo *Porto Greco* dicunt. Propius flumen oppidum *Sipontum* fuit, & Plinius & Livius vocant; sive *Sipuntum*, ut Mela & Antoninus; sive denique *Sipūs*, ut Græci, & qui ex Latinis illos imitantur. Melæ verba sæpe dicto loco: *extra, Sipun-* *um, vel, ut Graeci dixerent, Sipūs.* Stephanus & Ptolemæus Σιπών. Lucanus lib. v. vers. 377.

Quas recipit Salapina palus, & subdita Sipūs Montibus.

Silius lib. viii. vers. 634. tamquam peregrinum, immobile facit,

- - - & terram & litora Sipūs,

est Sipuntis, ut Græci flectunt. Polybius lib. x. Excerpt. cap. i. ἀπὸ ἀρκυὸς τῆς πύλης τῆς Σιπώνται, a promontorio Japygio usque ad Sipuntem. Colonia fuit Romana. Livius lib. xxxiv. cap. xlv. *Sipontum item in agrum, qui Arpinorum fuerat, coloniam civium Romanorum, alii triumviri deduxerunt.* Quum decrevisset, aucta fuit & integrata. Idem lib. xxxix. cap. xxiii. quia Sp. Postumius consul renuntiaverat, peragrans se propter rationes utrumque litus Italia, desertas colonias, *Sipontum supero, Buxentum infero mari,* transiit; triumviri ad colonos eo scribendos ex sc. creati sunt. Ruinæ ejus sunt proxime Mandunum, quæ ex illis crevit. Gentile Stephano Σιπώντι: Latinis autem *Sipontinus*, juxta *Sipontum*. Cicero Agrar. ii. cap. xxvii. in *Sipontina* siccitate collocari. Frontinus de Colon. in Apulia: *Ager Canusinus - - - Sipontinus.*

Juxta est ostium amnis Cereali, in sinum *Uriam* exeuntis. De flumine supra diximus: de sinu Mela: *Sinus est continuo Apulo litore incinctus, nomine Uria, modicus spatia, plerumque per accessu.* Nomen haud dubie ab *Uria* oppido, de quo paullo ante ex Plinio dictum est, de cujus sede non constat omnino: in litore tamen & prope sinum fuisse, nomen ipsius sinus non finit dubitare. Post aliud flumen, veteribus, quantum nos scimus, non nominatum (dici nunc *Carapella* fertur) *Salapina palus*, paullo ante ex Lucani lib. v. vers. demonstrata, ab illo amne sub mari ad Aufidum fere protensa, nomen ab oppido *Salapia* ducens, quod Aufidum prope & illam paludem situm erat, nunc excisum, nomen tamen *Salpe* illi loco conservans. Livius lib. xxiv. cap. xx. *Salapiam ut venit Hannibal.* lib. xxvi. cap. xxxviii. *Blasius pervenit, ut praedictum Punicum Salapiaque traqueretur Hannibal.* Et lib. xxvii. incunte, *Salapia per prodicionem recepta.* Plinius lib. iii. cap. xi. *Apulia Dauniorum] oppidum Salapia, Hannibale n creticio amore inclutum.* Ptolemæus Σαλαπία pluraliter, contra usum Romanorum: & Appianus Alexandrinus lib. i. c. i. Σαλαπία contracte tam Caroli Stephani editione p. 180. quam Alex. Tollii p. 644. *Salapia*, inquit, Σαλαπίαν τε ἐνέπρησε, καὶ Κόρινθον παρέλαβε, & *Salapiam* incendit. Et *Salapia* Caninus accepit. Gentilis nominis non una forma. Cicero Agrar. ii. cap. xxvii. in *Sipontina* siccitate collocari. quod Vitruvius lib. i. cap. iv. interpretatur *Salapia* veterem, a Diomede conditam, propter loci insalubritatem quatuor millibus

mare versus translatam fuisse. Cicero ergo veterem & desertum locum dixit pestilenter. Ibidem Vitruvius: *nunc Salapini quatuor millibus passuum progressi ab oppido veteri, habita in salubri loco.* Sed hoc obiter. Livius inde format *Salapitanus* secundum MSS. codice ut *Tauromenitanus*, *Massilitanus*. Lib. xxvii. cap. xxviii. *Sensere Salapitanis fradem. item, Salapitani, alii persugas invadunt: alii e turri absterrent hostem.* Frontinus contraxit dicto loco: *ager Sipontinus, Salpinus.* De lacu sive palude *Salapina*, quam supra ex Lucani *Pharsalia* ostendimus, ex dicto Vitruvii loco adnotamus: *M. Hostilius, qui transfudit civitatem, his confectis lacum aperuit in mare, & portum e lacu municipio perfecit.* Ex quo etiam municipalem *Salapinorum* dignitatem observamus. Addit Strabo lib. v. pag. 195. *Σαλαπίνα τὸ τῆς Ἀργυρῖππων ἐπίνειον, Salapia navale Argyrippenorum, sive Ἀργυρῖππων;* id quod ab illo portu in lacu est.

A quo intus magis inter duo flumina, quæ lacum includunt, regredientes, venimus ad *Asculum*, cognomine *Apulum*, diversum ab *Asculo* Piceni; hodieque *Ascoli* dicitur quod in Pyrrhi bello commemoratum est pluribus. Florus lib. i. cap. xvi. *In his apud Asculum melius dimicatum est, Curio Fabricioque consulibus.* Et Plutarchus Pyrrho p. 396. eandem pugnam dicit factam *ἐν Ἀσκλην πόλει, apud oppidum Asculum* *Apulum* puta, supra fines *Lucaniae*. unde & hoc prælium Vegetius in *Lucania* commissum lib. iii. cap. xiv. Et Zonaras Tom. ii. pag. 47. *ὁ Πύρρος εἰς τὴν Ἀσκλην πόλιν, καὶ πολλὰ μὲν ἐδίχα; πολλὰ δὲ ὁμοθυμῶν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, μέχρις ὅτου Ῥωμαῖοι πρὸς Ἀσκλην πόλιν ὄντι, αὐτῷ ἐπελθόντες ἀντεσχετοπέδουσιντο, Pyrrhus, impressione in Apulum facta, multa vi, multa diditione cepit: donec Romani ad Asculum oppidum contra eum castrametum fuerint.*

Post *Asculum* & *Salapiam* *Anfidus* fluvius decurrit, quem supra satis descripsi. Dextræ ripæ adpositum *Canusium* oppidum, Straboni & Ptolemæo *Κανύσιον*, hodie *Cannota*, quod is annis præfuit, ut Plinius modo dixit: sive, ut Mela, *Canusium* antiquum *Perrugium* Romanis post *Cannensem* cladem. Livius lib. xxi. cap. l. [ex minime castris in majora] ad sexcentos evaserunt, atque inde protinus, alio magno agmine ad *Canusium* incolumes perveniunt. Et cap. lvi. Varro ipse *Canusium* copias traduxit. Et jam diu species consularis exercitus erat: *maniusque se certe, si non armis, ab hoste videbantur despicere.* Gentile *Canusinus*. Livius lib. ix. cap. xv. *Ex Apulia Teanenses Canusique.* Horatius lib. i. sat. i. x. vers. 30. - - - *Canum more bilinguis*, quia & græce & latine loquebantur. Silius lib. x. vers. 389.

*Jam Luitus se se Canusina in magna miles
Colligere - - - castra.*

Ex quibus propinquitas *Cannorum* una intelligitur. Procopius lib. iii. Goth. cap. xviii. *τὸς Κανέσις πόλις καὶ ἕκαστος σάβ. : ἀπὸ τοῦ Κανέου, xxv stadiis ἀπὸ τοῦ Κανέου.* Idem lib. i. cap. vi. *Cannæ, ignobilis Apulicus, sed magnitudine cladis emerfit.* Livius lib. xxii. cap. xliii. *at nobilitas clade Romana Cannas, urgente fato, profecti sunt.* Idem *etiam vicem Hannibal castris posuerat.* Non ergo oppidum *Cannæ*, sed tantum vicus fuerat. Silius lib. i. vers. 50. *Cannas tumulum Hesperia dixit.* Ad *Anfidum* sitæ, infra *Cannas*. Livius ibidem: *Anfidus amnis utroque castris affluens.* Et Silius de hoc prælio vers. 320.

*Sanguineus tumulis in campos Anfidus undis
Ejecit, reddique furcis sua corpora ripis.*

Italia.

de illa pugna & clades Cannensis dicitur. Livius lib. xxii. cap. l. *Hæc est pugna Cannensis, Ailiensi cladi nobilitate par.* Et Cicero Offic. iiii. cap. xi. *Nostrares publica, Cannensi calamitate accepta, majores animos habuit, quam unquam rebus secundis.*

In illo infelice campo est torrens sive amniculus *Vergellus*, solo cadaverum ponte, quem Hannibal fecit, memorabilis. Valerius Maximus lib. ix. cap. ii. *Hannibal in flumine Vergello corporibus Romanis ponte facto exercitum traduxit.* Et Florus lib. ii. cap. vi. *Decem annorum cladis, cruentus aliquamdiu Aufidus: pons de cadaveribus jussu ducis factus in torrente vergelli.* Silius lib. viii. extremo idem de ponte dixit, & proxime Aufidi meminit, non quod in eo pons ille factus, ut Cluverio interpretandum videtur, (neque enim vis fluminis tulisset) sed quod is cadavera volverit effuderitque. Verba sunt:

- - - pons ecce cadentum
Corporibus struitur; tacitusque cadavera fundit
Aufidus.

In hoc tractu circa Cannas & amnem Aufidum fuit etiam CAMPUS DIOMEDIS, qui argumento est, Dauniorum etiam hanc trans Aufidum regiunculam fuisse, distinctam positione propria Peucetiorum. Livius lib. xxv. cap. xii. de votis Marci carminibus: *Inter carmine Cannensis prædicta clades in hæc ferme verba erat: Amnem Trojæ genæ Cannam Romanæ fuge: ne te alienigenæ cogant in campo Diomedis conserere manus. Sed neque credes tu, donec compleris sanguine campum.* Cannam flumen credit Cluverius ipsum Aufidum esse, quia hunc Florus cruentum dixerit clade Romanorum: nisi minor quis fuit; Cannam vicum præterlabens, de quo verò nihil nobis constat. Arnobius lib. iv. pag. 129. *Diomedis campus Romanis cadaveribus aggerati sunt.* Pompejus Festus: *Diomedis campi in Apulia appellantur, qui ei in divisione regni, quam cum Daunio fecit, assignant.* Silius lib. viii. 242 dixit

Insuper Phrygius Diomedis nomine campum.

Ceterum ut Canusiam trans Aufidum Ptolemæus ac Plinius adscripserunt Daunias: ita etiam Pannus *Venusiam*, in confinio Apulorum Lucanorumque sitam dedit, quamquam sita a Ptolemæus. Intus enim Dauniam ad radices Iere *Iulturni* pertinuisse, crediderim non esse. Plinii verba ex cap. xi sunt: *Dauniorum colonie, Lucerna, Venusia: Venusia, Canusiam, Arpi.* De colonia etiam Vellejus lib. i. cap. xiv. *Quo anno Pyrrhus venit, Sinussæ, Minturnæque missi coloni: positi quadricentum Venusiam.* In via *Venusia* & *Tarentum* ibatur, & inde Hydruntem, ut itineraria ostendunt. Etiam Cicero *Atticæ* ep. v. tertio idibus *Attici nos Venusiam proficiscentes hoc dedisse.* - - - Nos *Venusiam* describimus. Ambiguum situm Horatius, cujus patria fuit, demonstrat *Epistola* i. vers. 34

- - - sequor hunc, Lucanus an Appulus, anceps.
Nam Venusinus arat finem sub utrumque colonis.

Sunt etiam *Venusini*. Et Livius xxii. cap. liv. *Venusini*. Græci nomen ut Latini scribitur, *Polignus*, Strabo & Ptolemæus *Ὀβιντζα*: at Plutarchus Marcello p. 314. *Βαντζα*. *Epistola* i. vers. 34.

Reliqua

Reliqua pars Apuliae *Peucetiorum* fuit, & ipsa illa regio dicta **PEUCETIA**. Plinius lib. III. cap. XI. *Calabriam Graeci Messapiam a duce adpellavere: & ante Peucetia, a Peucetio Oenotri fratre in Salentino agro.* ANTE, id est, ante Diomedis adventum & Trojanæ tempora totus ille Tractus Apuliae & Calabriae *Peucetia* fuit dicta, postea Peucetii in angustias redacti, illinc Dauno seu Diomede; hinc Messapio partem occupante. Dionysius Halicarnassensis lib. I. pag. 9. tradit *ἰτακαίδενα γενεᾷς ἦ ἐπὶ Τροίαν σφετευσάντων* XVII ætate ante Trojanum bellum, Lycaonis filios, Oenotrum & Peucetium, prope fratrum multitudinem e Peloponneso in Italiam profectos, utrumque cum classe, Peucetium ad Japygium promontorium adpulisse, Oenotrum in sinum alterum maris inferri pervenisse: ab illo *ταῦτα τὰ χωρία οἰκῶντες Πευκετίαι ἐκλήθησαν*, istorum locorum incolæ *Peucetios* nominatos esse. De ætate XVII generationum, quæ fabulosa videtur, non disputamus: sufficit, ante Trojanum bellum id factum fuisse. Pars Peucetiorum erant *Paedici*, *Παιδικαί*. Strabo lib. VI. pag. 195. *ἂν Πευκετίαν, ἧς Παιδικαὶ καλεῖται, περὶ τὴν Πευκετίαν, quos Paediculos vocant.* Appianus lib. I. Civil. p. 644. ed. Toll. *Παιδικαί* scripsit: Plinius III. cap. XI. sine diphthongo *Pediculos*, quorum agrum *Brundisium terminant*; & oppida *Rudias*, *Egnatiam*, *Barium* dixit. Cluverius etiam huc illud Valerii Maximi confert lib. VII. cap. VI. ex *Apulia & Fidiculis*; censens *Pediculos* sive *Paedicos* substituendum esse.

Maritimis Peucetiis Ptolemæus tribuit *Barium* & *Egnatiam*. Illud *Barium*, quoque nomen servat *Bari*, emporium & caput regionis. Horatius lib. I. *Saty.* v. v. 97. *Bari mania piscosæ* dixit. Ex Tabula & Antoninus *Barium*. Municipium fuit. Tacitus lib. XVI. cap. IX. *Silanus post municipio Apulia, cui nomen est Barium, claudens.* Hoc inter & Egnatiam in Tabula est *Turris Casaris*, XX millibus a Bario. Antonini itinere ab urbe per Picenum Anconam & Brundisium, ponit XXII. M. P. a Bario *Arneſtum* aliunde vix notum, quod prope locum *Turris Casaris*, ex Tabula jam notatæ, incidit.

Egnatia Strabonis & Ptolemæi; Plinii *Egnatia* lib. II. cap. CVII. est *Gnatia* Horatii Antonini, Tabulae Peutingerianæ, Plinii: *In Salentino oppido Egnatia, impositum in saxum quoddam ibi sacrum, proinus flammam existeret.* Salentinum dicit oppidum, iam accepto vocabulo, ut Japygiæ quoque & Peucetiæ nomina nunc strictius significant nunc latius diffusa notione. Ipsum miraculum ridet Horatius loco jam dicto, quod præmisit,

- - - - - dehinc Gnatia lymphis
Iratis exstructa, id est, sine dulci aqua.

Antoninus dicto itinere:

<i>Barium</i>	—	—	—
<i>Arneſtum</i>	M.	P.	XXII.
<i>Gnatiam</i>	M.	P.	XV.
<i>Speluncas</i>	M.	P.	XXI.
<i>Brundisium</i>	M.	P.	XVIII.

Superest excisæ urbis turris aliqua, vulgo dicta *Torre d' Anazzo*. Quæ inde Brundisium verius ponuntur *Spelunca*, jam dicto itinere; aut Hierosolymitano *Turres Juliana*, *Arreliana*, quod aliunde non illustrantur, prætermittimus cum aliis obscuris. Et hæc litoris.

In mediterraneis Peucetiorum est post Venusiam, ultimam Dauniorum, *mons Vultur*, de quo Horatius lib. III. oda IV

*Me fabulosa Vulture in Appulo,
Altricis extra limen Appulia,
Ludo fatigatumque somno
Fronde nova puerum palumbes Texere.*

Idem, ut proxima loca, memorat *Acherontiam*, *Bantiam*, & *Forentum*, quæ si cum urbe Venusia componuntur, adparet, quale jugum sit, quod Vulturis nomine poeta indicaverit. Lucanus quoque de eodem, lib. IX. vers. 183.

*Et renovare parans hibernas Appulus herbas
Igne fovet terras, simul & Garganus, & arva
Vulturis, & calidi lucent buceta Marini.*

Circa hos montes fuisse *Silvium* oppidum, ex Strabonis descriptione constat. Ait enim lib. VI. pag. 195. sicut Barium sit extremum in ora maris oppidum Peucetiorum: ita τῆς πευκετίας ὡς καὶ Σιλβίου, in mediterraneis ad *Silvium* usque pertinere. Oppidani dicuntur *Silvini* a Plinio lib. III. cap. XI. Ex situ Holstenius interpretatur locum, qui nunc *il* *Argosione* adpelletur. Ad eosdem montes limitemque sita est *Bantia*. Plutarchus Marcell. p. 314. μεταξὺ Βαντίας πόλεως καὶ Βενυσίας καθήμενον, inter oppidum *Bantiam* & *Venusiam* castris positis. Et Livius lib. XXVI. cap. XXVI. In *Apuliam* ex *Bruttiiis* reditum, & per *Venusiam* *Bantiam*que, minus trium millium passuum intervallo, consules binis castris confederunt. Stephanus Byzantius scripsit Βάντεια diphthongo. Vestigia nomenque peresse tradit Holstenius, v. vel vi. m. p. supra *Forentum*: & XI. circiter supra *Venusiam*, ad locum *S. Maria de Vanze*. Gentile est *Bantinus*, sicut Horatius lib. III. oda IV. *salus Bantinos* dixit.

Propinquum ei *Forentum*, nunc *Forenza*, est, ut jam Holstenius narrabat. Hinc Livius *Forentanos* in *Apulia* recenset. Quæ quod recenti nomenclaturæ consonat; vix dubium est, quin genuina ea sit lectio. At multi *Ferentum*, vocali secunda exscriptum, aliquerunt. Horatius loco jam indicato:

• - - - quicumque
*Salusque Bantinos, & arvum
Pingue tenent humilis Ferenti:*

Diodorus Siculus lib. XIX. cap. LXV. Φερέντην πόλιν τῆς Ἀπυλίας καὶ περὶ τὸ εἶλον, *Ferentum*, urbem *Apulia*, vi expugnarunt. Quo etiam *Ferentanos* Livii referunt ex lib. IX. cap. XI. An autem credibile, tot scriptores in hoc vocabulo pravatos esse? Gronovius pater in Livii IX. cap. XX. *Forentum* legit: & in notis ibi, etiam *Forentanos* ex lib. VI. Altero loco Sigonius ex vet. lib. *Acheronto*: Gronovius autem vestigia sequutus in aliquot mss. librorum, quam primum editorum, qui habent *Florento*. Verba Livii IX. *Apulia perdomita* (nam *Forento* quoque, valido oppido, Junius potius erat) *perdomita*. Sic Gronovius: vulgo *Tarento*.

Siquæ *Acherontia* Horatii, in monte sita, ideoque *nido* comparata prædicto loco;

- - - tenent, inquit,
Quicumque celsæ nidum Acherontia.

Procopius lib. III. B. Goth. cap. XXIII. extr. *Φρέλον*, *castellum* dixit, in Lucania situm, sed *ἄγχι τῇ Καλαβρίας ὁρίων*, *prope Calabria fines*, ὅπερ *Ἀχεροντίδα καλεῖται*, *quod Romani Acherontidem vocant*. De Livii loco & Sigonii emendatione jam diximus: quem forte juverit codex Vossii, *atorento* præferens. Nec invalida ejus ratione biennio ante Forentum in fidem acceptum fuisse. Paulus Diaconus lib. II. Langobardi cap. XXI. *Agerentiam* dixit: quæ hodie *Circenza* est, & *Acerenza*.

Inde non brevi intervallo, Tarentum versus, prope fines Calabriae, situm est oppidum, vulgo *Genosa* dictum, cujus sunt *Genesini* lib. III. Plinii cap. XI. inter Apulios populos: & *Ager Genesinus*, extremo libello Frontini de Coloniis, in Calabria, cui ille fines longius in Peucetios profert, Egnatiam etiam Calabris adscribens. Unde patet num est conjicere, nomen antiquum oppidi fuisse *Genusium*. Limes hac parte Apulia a Lucania dirimens, est fluvius *Bradanius*, qui inter Genusium & Metapontum in sinum ruit Tarentinum. Ejus nomen, quod hodieque manet, Antonini itinere, a Mediolano per Picenum ad Columnam, occurrit, quo locus inter Opinum & Potentiam Lucaniae oppida, *ad finem Bradanum* appellatur.

Tandem etiam ambigua pauca sunt adjicienda. Strabo vias Brundisinas p. 195. recensens, unam monstrat, quæ regredientem ferat per *Egnatiam*, *Celiam*, *Netium*, *Casertum*, *Herdoniam*. Non quidem *Κελία*, *Celia* Strabonis & Ptolemæi, qui in mediterraneis Peucetiorum scribit; sive *Calium* Plinii lib. III. cap. XI. tam dubiæ positionis, ut nullo modo investigari possit, quam Holstenius p. 267. testatur nomen retinere in viis v millibus passuum supra Barium in mediterraneis; per quam etiam hodie via publica ducat; unde Frontinus de Colon. libro *Calinam agrum* denominat, & Harduinus nummum Caracallæ refert, inscriptum AEL. MUNIC. COEL. ANT. quasi *Aelinum municipium Calium Antenninorum*: sed *Νήτιον*, *Netium* est quod maxime locorum scrutatores verba Strabonis verba sunt: *ἐξ ἧς ἐδῶ Εγνατία πῶλε, ἔτα Κελία, καὶ Νήτιον, καὶ Κανύσιον, καὶ Ἑρδονία, καὶ τὰ ἐστὶν Εγνατία, dein Celia, & Netium, & Canasium, & Herdonia*. Vnde Casaubono videntur expungendæ voces *καὶ Νήτιον*, tamquam ex una *Κανύσιον*, bis perperam exscripta, natæ, quod violentum consilium est, merito improbatum ab Holstenio, qui primum quidem ad *Antinolam* Tabulæ, quasi inde deminutum, referebat; sed quod hoc in alia via deprehendebat, sententiam postea mutavit, nec vero certior aliam substituit, nisi quod dicit, *Νήτιον* Strabonis esse *Ebeticum* Tabulæ. quamvis etiam valet. Harduinus Plinii libro III. cap. XI. *Antinos* intervitt, ex codice veteris generis suo, non ostendit; ubi priores *Antinos* legerunt, qui post paullo repetunt, ut alterutro loco vel vicius, vel prout vocabulum videatur. Strabonem etiam sequutus, expungit syllabam, & *Antinos* reliquit tamquam lectionem genuinam.

Denique de *Matina* monte; vel camp., siquid in limite Apuliae vel ideo dicere quod in existimus, Apulorum sic, in Calabria fuerit. Horatius lib. I. oda XLV. *Matina* dixit: ergo in ora maris fuit. Vetus interpreti: *Matinus mons* fuit, *et eodem tempore, prima Calabaria*. Hieronimus ait: unde idem lib. IV. oda I. 27. apud Romanum laudat. *apud Matina*, inquit, *more modoque*. Et Lucanus lib. VII. 125.

— — — — — *et arva*

Ubi, & calidi licent buccia Matini.

MESSAPIA five CALABRIA.

Peninsula, qua in Jonium mare Italia procurrat, isthmum inter Tarentum & Brundisium habens, tamquam contermina Apuliae, nunc sequitur perlustranda. Dicitur Graecis Μεσαπία, *Messapia*, a Messapio duce, ut Plinius notavit: eadem Latinis plerumque est *Calabria*: nec raro Graeci *Japygiam* vocitant: & quamquam pars sit *Salentinorum* tractus, tamen & ipse aliquando totam peninsulam significat. Strabo lib. vi. p. 194. *Μεσαπίαν τε καὶ Ιαπυγίαν καὶ Καλαβρίαν καὶ Σαλεντίνην κοινῶς οἱ πολλοὶ πρὸς αὐτὰς τινὲς δὲ Ἀγριεῶσιν, Peninsulam illam multi communiter vocant Messapiam, & Japygiam, Calabriam, & Salentinam: alii vero distinguunt*, quorum sententiam se antea expoluisse dicit. Id fecerat pag. 391. hisce verbis: *συνεχὲς δ' ἐστὶν Ιαπυγία. ταύτην δὲ καὶ Μεσαπίαν καλεῶσιν οἱ Ἕλληνες. οἱ δ' ὀπχωρεῖσι κατὰ μέρη τὸ μὲν τι Σαλεντίνης καλεῶσι, τὸ αὖτις Ἰαπυγίαν. τὸ δὲ Καλαβρίας.* *Contingit Metapontum Japygia, quam & Messapiam Graeci dixerunt. Incola alios Salentinos dicunt, qui circa Japygium habitant promontorium; alios Calabros: supra quos septemtrionem versus ponit Peucetios. Non autem credo fieri posse, ut ex monumentis, quae superant, certi limites utriusque partes defini-erent.* Subdit ibidem Strabo: *ἐστὶ δ' ὀπχωρήσασα ἡ Μεσαπία τῷ ἀπὸ Βρεντέσιος ἔχει τέρματι ἰσθμῷ κλεισμένη, σαδίων ἰ καὶ τ. Messapia peninsula formam tenet, isthmio inclusa, qui in Brundisio Tarentum usque porrigitur.* Angustissima autem peninsula non in hoc isthmo est, sed ultra paullo a Safina portu ad Brundisium versus. Plinius lib. iii. cap. xi. *Latitudo peninsula a Tarento Brundisium terreno itinere XXXV millia passuum, pauloque brevius a portu Casina.*

Primum a fine Peucetiorum est *Brundisium*, Βρεντέσιον Graecis, Straboni & Appiano: Βρεντέσιον Polybio & Stephano Byzantio: Βρενδέσιον Ptolemaeo. *ἐυλίμενον* Strabo dicit: Plinius, *inprimis Italiae portus nobile*. Plures enim portus habet, sed *ἐνι σέματι πολλοὶ κλείουσιν*, uno aditu plures clauduntur, quod idem Strabo adnotavit. Hinc trajectus commodissimus in Graciam, longior quidem quam Hydruntinus; sed *certior, excipiente Dyrrachio*, quod Plinius observat: quamquam etiam Brundisio ad montes Ceraunos trajectus, sed minus frequenter, a Strabone pag. 195. est traditum. Commodior autem & frequentior cursus a Brundisio Dyrrachium, ut diximus, ferebat. Silius lib. viii. vers. 5-5.

- - - *Brundisium, quo desinit Itala tellus,*

Abest centibus in Graciam, quia cum portu ejus Italicam oram relinquunt: alioquin longius sunt, ab illo usque ad promontorium Japygium. Antiquissimum oppidum: est Romana auctum ornatumque colonia. Livii epitoma XIX. *Colonia deducta fuit, Frentino a quo Salentino Brundisium.* Et promontorium habet. Livius lib. x. cap. 11. *Brundisii promontorium.* nam & sic aliquando Latini per U' vocalem ultiam, scribunt: saepius autem *Brundisium* vocali tertia. Cicero ad Attic. lib. iv. epist. 1. *Brundisii colonia: & mox Brundisiorum gratulatio.* Sic enim coloni illi appellati sunt.

Centibus passuum, trans flumen *Pasium*, quod *Pasium* est Plinii, in Tarentum: oppidum *Baleum*: in Hierosolymitano itinerario *Valentia*: quod haud longe a *Mela Valentia*, cum aliis lib. 11. cap. iv. ordine hoc enumeratum: *Jam in Calabria, Valentia, Lupa, Hydus.* Et Plinius 111. cap. xi. inverso itinere: *Brundisium, Valentia, Lupa, Baleum, Calabria.* Unde conjicere possis, *Baleum*

Baleium hoc esse *Valetium* Melæ, quem ille in plurimis sequi adsolet. Cluverius ad eisdem Pactii ostium urbem Valetium ponit, sed in ripa sinistra; quam Tabula habet dextra.

Isaacus Vossius ad Melam contendit, idem oppidum & Melæ *Valetium* & Ptolemæ *Ἀλέτιον*, *Aletium* esse. At *Valetium* illud maritimum fuit: *Aletium* Ptolemæ in mediterraneis. præterea Plinius etiam *Aletinos* narrat Calabriae, dicti libri cap. xi. extrenum. An vero etiam oppidum *Aletium* seorsum memoret, ut vulgo editum eodem est capi addubitemus, quia, Holstenio & Harduino testantibus, omnes manu scripti libri habent *Sarmadium* in loco vulgati *Aletii*: quod quidnam sit nominis, fatemur nos ignorare. Quia a Valetio separant *Aletium* mediterraneum oppidum, interpretantur *Lecce* sive *Leze*, quod inter Brundisium & Hydruntem reductum quodammodo a mari est. Sed rursus ad opus percurrendam nos conferimus.

Lupia est quæ sequitur proxime in Plinii narratione; quam vulgo putant *militum stationem* a Plinio vocari: sed in mss. legitur *statio Miltopa*, tamquam a Lupia sejuncta & Brundisium versus sita statio navium sit. Strabo, Mela, Ptolemæus scripserunt plerumque numero *Lupia*, *Λεπία*, quamquam alieno loco Strabo: Mela autem, Plinius, Ptolemæus, quo posuimus ordine, ac in ora, inter Brundisium atque Hydruntem. In Tabula *Lupia*; & Frontinus de Colon. in Calabria: *ager Lyppiensis*. Sed ceteri per similes omnes scribunt. quo veterem inscriptionem, Hydrunte repertam, referimus ex Græci Operi pag. 374. num. 5. PATR. COL. LUPIENSIIUM: ex qua coloniam iudicemus intelligimus.

Hanc inter & Hydruntem Plinius ponit *Stationem Miltopa*, ut diximus: deinde *Tarentinum*, ut separatam a Tarento in iuperi maris ora locum: & *Fratriuertium* ignotum & *Soletum desertum*, quod multi putant *Salentum* legendum esse, ut sit forte *Sallentia* Stephani, unde nomen *Sallentinorum* est, in marmoribus Capitolinis etiam semel, sed iterum iterumque DE SALLENTINEIS geminata littera perscriptum. Alii autem lapide p. 199. n. 1. legitur BRUTTIEI. SALENTINEI. & Græci ceteri *Salentinum*. Plinius post *Soletum* illud, *Hydruntem* proxime in ora adposuit.

Hydrus autem sive *Hydruntum* alterum nobilem commodumque portum habet, ubi brevior est trajectus in Græciam ad Apollinatum civitatem, ut Plinius observavit. Græcis est *Ἰδρυς*, qua forma & Latini sæpenumero usi sunt. Cicero lib. xvi. epist. ad Tironem: *Inde (a Castore) per asiro lenissimo, caloso sereno, nocte illa & die postero milia ad Hydruntem ludibundi pervenimus.* Lucanus lib. v. vers. 275.

*Et cunctas revocare rates, quas avius Hydrus,
Antiquaque Taras, secretaque litora Linx,*

puta, recipiunt. Altera forma, *Hydruntum*, Plinius usus est: & Livius lib. xxx. cap. xvi. *A Paro Corcyram usque Acetum atque Acarnania litora legit, atque ita ad Hydruntum Italiam traiecit.* Hodie nobilis in primis ille portus, cum oppido & arce, Orontodice dicitur, & jam tum Hierotolymitano itinere ario *Odronto*. Promontorium habet, quod Mela dictum *Hydruntinus*.

In Tabula vii i milibus ultra Hydruntum est *Castrum Minervæ* (male scriptum G. plurali: credo *Castrum* fuisse, sexto casu, ut pleraque ejus Tabulae) *Castrum*, in qua quæ *Arx Minervæ* aliis dicebatur. *Acneid.* 111. vers. 531.

portusque patescit

Jam propior, templumque adparet in arce Minerva.

Ergo in litore fuit, ut procul in mari potuerit conspici. Halicarnassæus Dionysius lib. i. pag. 41. de Aeneæ classē: *pars navium ad Japygiæ promontorium adpulit: reliqua κατὰ τὸ καλέμενον Ἀθήναιον, ad Minervæ templum.* Latine dicitur *Minervium*, nec templum solum aut castrum erat, sed oppidum etiam, præsertim postquam colonia eo deducta fuit. Vellejus lib. i. cap. xv. *Cassio Longino & Sex. Calvino* coss. *Fabriteria* [colonia] *deducta est: & post annum, Scyllacium, Minervium, Tarentum.* Nunc *Castro* est, oppidum episcopale, sed afflictum & tenue.

Prope fuit *Basta* oppidum, quod hodie in viculo *Vaste* quærunt, sed in situ dissentiunt, aliis extra *Castrum*, aliis ultra illud ponentibus. Plinius lib. iii cap. xi. ita: *Ab eo [promontorio Japygio] Basta oppidum & Hydruntum decem & novem millia passuum.* Ambigüe dictum, nisi sensus est quem Harduinus exponit, utrumque, *Bastam* & propinquum ei *Hydruntum*, a promontorio tot millibus distare, sed illam intus paullo, hoc adimue. Inde *Veretum* oppidum, ante *Baris* dictum. Strabo pag. 194. *καλεῖται ἡ Βάρις ἢ Βέρειον ὡς ὁ Βέρειον, Baris nunc dicunt Veretum.* Etiam Ptolemæus *Βέρειον* scripsit, porrecta media Latine in *Veretum*. Reductum paullisper a mari, ideoque in mediterraneis scriptum a Ptolemæo. Proximum promontorio oppidulum *Leuca*, *πολιχρον τῆς Λευκῆς*, ut Strabo dicto loco adpellat. Singulari numero Lucanus dicto ante loco:

Antiquusque Taras, secretaque litora Leuca.

Ipsum promontorium & *Japygium* cognominatur & *Salentinum*. Ptolemæus in Italia: *Ἰαπυγία ἡ καὶ Σαλεντινὴ.* Sallustius, apud Servium in *Aeneid.* iii. vers. 400. *Omnis Italia coacta in angustias, finditur in duo promontoria, Bruttium & Salentinum.* Et Plinius iii. cap. xi. *Inde promontoria quædam Acran Japygiam vocant, quo longissimum in mari præcurrit Italia.* Et Strabo lib. vi. pag. 191. vocat *Ἰαπυγίαν καὶ Σαλεντινὴν.* Melastasio loco. *Sans Tarentinus inter promontoria Salentinum & Lacinium.* Hodie Capo di S. Maria dicta. Circa hoc promontorium, ad usque Hydruntum forsitan & Callipolim, sunt præm *Salentini*, ut supra ex Strabone ostendimus: & hi sunt *καπὶ Σαλεντίνῃ* & *Σαλεντινὰ ἄκρα*, quæ Mela sæpe dicto loco nominavit. Cum hoc tractu etiam maris nomenclatura mutatur, & quod supra Hydruntum erat *Hadriaticum*, post illud adpellatur *Jonium*. Plinius dicto loco: *Hydruntum, ad discrimen Jonii & Hadriatici maris.* Et Mela ad modo prolata verba complet, *Salentini campi & urbs Graja Callipolis. Hæc quoque Leuca, latusque Italiae latus alterum ferunt.* quamquam & Jonium mare ad Achelæum usque nomen & ultra, *Hadriaticum* interdum adpellent. Vide Ptolemæum lib. iii. cap. vi. & Dionysiam periegetam vers. 92. & Eustathium ibi. Avienus perieges. 594.

- - Achelous

terret Hadriaci tergum maris.

Atque hæc peninsula, a promontorio ad Tarentum, pauciora habet: nec quidquam præter hæc in ora occurrit ab illo Japygium promontorio usque ad *Callipolim*, quænam Mela *Grajam urbem* dixerat, adhuc in Salentinis sitam. Ex Plinii lib. iii cap. vi. vulgatum: *In ora vero Senonum Callipolis*, quasi condita ab Senonibus Gallis. et vere

Grajam urbem jam Pomponius dixerat: qui ergo opus Gallorum potest esse? Sed ni opus argumentis est, ubi membranæ causam dijudicant. Ex miss. Harduinus leg *In ora vero, Senum, Callipolis, quæ nunc est Anxa*: ut *Senum* quoque, si vera lectu nomen oppidi Salentinorum sit, quamquam nihil de eo præterea proditum a geographi fuit. Sufficit aliud quidquam, quam *Senonum*, fide ac ductu codicum legendum et Interjacet, sed intus, oppidum *Ugento* jam dictum, quod haud dubie Ptolemæi est *Ἐγερτον, Uxentum*: Tabulæ *Ugentum* vitiose descriptum.

Inde in septemtrionem ix circiter millibus a Callipoli est *N-retum* Tabulæ; *Νέριον Neriton* Ptolemæi: vulgo nunc *Nardo*, xv millibus a mari. Infra Neriton, Callipoli versus, Ptolemæi mediterraneum oppidum *Βαυῖτα, Bavota* est, quod consonantia vox Cluverius ad Pacavita aut Parabita, quod hodie est, reducit: quum vero *Βαῦσα* in Palatino sit codice, veteri possis ne *Basta* sit supra exposita, alioquin intacta Ptolemæ Trans montes prope Aletium, e regione ferme Lupiæ, mediterraneum fuit oppidum *Carminianum*, nomine necdum hodie oblitterato; cujus mentio habetur in Notitia Imperii, ubi sub dispositione Comitis rerum privatarum, memoratur *Procurator rei publicæ per Apuliam & Calabriam, sive saltus Carminianenses*. Unde adparere dicit Holstenius cum locum cum saltu sive agro suo olim ad privatum imperatorum pertinuisse patet.

Sed ad sinum Tarentinum revertimur, in quo inter Callipolim & Tarentum est *Sasporus*, ubi peninsula est angustissima. Plinius iii. cap. xi. *Latitudo peninsule a Tarento Brundisium terreno itinere xxxv. M. pass. patet, multoque brevius a portu Sasina*. Ex angustia elucet esse qui hodie *Porto Cesarco* adpellatur.

Tarentum autem urbs antiquissima, quæ cum Trojanis temporibus certare possit, sit in sinu suo, Græce dicta *Τάρεξ*, virili genere. Strabo lib. vi. pag. 194. *eis τὸ Τάρεξ* quam formam imitatus Lucanus est lib. v. vers. 376.

Antiquusque Taras, secretæque litera Luceæ.

Lacedæmonii non condiderunt, sed occuparunt auxeruntque colonia. Justinus lib. i. cap. iv. de Partheniis Spartanis, Phalanto duce novam terram inquirentibus: *dum & varios casus jactati, tandem in Italiam deferuntur, & occupata arcē Tarentinorum, expugnaveteribus incolis, sedes ibi constituunt*. Hinc cognomina ab ipsa Lacedæmone. Ovidi Metam. xv. vers. 50.

- - - *Lacedæmoniumque Tarentum.*

Virgilius Georgic. iv. vers. 125. *Tarentum Oebalia terras* dixit, id est Laconia, & Oebalus rex fuit Lacedæmonicæ m., pater Tyndarei, avus Helenæ. Horatius *Nepesinam* dixit lib. i. oda xxviii. religiosus ibi cultus. Urbs potens olim, & probè munita, uti ex bello Romanorum Tarentino, & Punico ii constat. Vide Livium xvi. cap. xv. Colonos Romanos eodem miserant, ut supra in *Minervio* ex Vellejo ostendit deductionem. *Tarentini* incolæ passim nominati ab Livio aliisque: & *Sinus Tarentinus* Mela dicto loco: *Mare [Italia inferior] per sinus recepit. Primus dicitur Tarentum promontoria Salentinum & Lacinum*.

Præfuit Tarentum annis Galus, multis auctoribus nominatus. Virgilius Georg. vers. 126. *sub Oebalia turris*,

Qua niger humectat flaventia culta Galesus.

Virg. lib. xxv. cap. xi. de Tarenti obsidione Punica: *Ipse [Hannibal] profectus cum ceteris
ad Galesum flumen (quinque millia ab urbe abest) posuit castra.* Horatius lib. ii. oda vi.

*Dulce pellitis ovibus Galeſi
Flumen, & regnata petam Laconi
Rura Phalanto.*

Martialis lib. ii. epigrammate xliii.

Te Lacedaemonio velat toga lota Galeſo.

Idem lib. xiii. epigram. cxxv.

Nobilis eſt lanis, & felix vitibus Aulon.

Quod etiam Horatius jam dicto loco confirmat:

*Per ubi longum, tepidasque præbet
Juppiter brumæ, & amicus Aulon,
Fertilis Baccho, minimum Falernis
Invidet avis.*

Inter Tarentum & Brundisium sunt primum *Rudia*, Ennii patria, quas Plinius quidem
pediculorum oppidis, citra Brundisium sitis, adnumerat, atque ita etiam Mela: sed
horum conensione refutatur. Ptolemæus (cui *Ραδία* est) in Salentinis mediterraneis pri-
mo loco recensuit. Ovidius de Arte amandi lib. iii. vers. 409.

*Ennius emernit, Calabris in montibus ortus,
Contiguus ponti, Scipio magne, tibi.*

Propertius lib. xii. vers. 397. de Ennio:

*Miserum Calabri, Rudia genere vet. Cæ.
Nunc Rudia solo memorabile nomen alumnæ.*

Horatius lib. iv. oda viii. Enniana carmina *Calabras Pierides* dixit. Hieronymus
lib. i. c. lxxv. *Quintus Ennius poeta Tarentinus*, id est, *Rudiis* in agro
situm; quod vicinitatem nobilioris urbis Tarenti arguit. Gentile *Rudius* & *Radi-*
us. Cicero pro Archia cap. x. de Ennio: *Rudium hominem, majores nostri in civitatem rece-*
perunt. Horatii scholiastes ad supra dictum locum, dicit *Flavium orundum de Rudino*
poeta *Calabrum*. Frontinus in Calabria: *ager Rudinus, Tacuminus.*

Hæc extra viam: in ipsa, quæ Tarento Brundisiam fert, *Uria* fuit, alia ab illa in Apulia
est. Geganum montem. Strabo lib. vi. p. g. 195. ἐν ταύτῃ πρὸς Ὀρίαν τὸ ὄρεος, ἢ πρὸς
τὴν Ἰαγγίαν & τὴν Βερεντέαν. ἢ δ' ἐν μεσογίᾳ Σαυιντῶν καὶ Λεοντιῶν, *In illa [Appia] via*
est mons Uria, & Pennia: ita inter Tarentum & Brundisiam; hæc in confinio
Apulie.

Samnitum & Lucanorum. Herodotus lib. vii. cap. clxx. λέγεται, ὡς κατὰ ἱστορίαν γενέσθαι πλείοντας, - - - ἐθάρτα Τρίην πόλιν κτίσαντας καταμῆναι, *Fertur, de circa Japygiam [Cretenses] navigarent, illic subsidentes urbem Hyriam condidisse.* Et Appianus lib. v. Civil. pag. 1121. Antonius equites ad Cæsarum cunctes oppressit ἐπὶ τῇ Τρίῳ, *circa urbem Hyriam*, & in deditionem acceptos αὐτῆς ἡμέρας ἐς τὸ Βρεντέσιον ἐπαγαγε, *codem die Brundisium reduxit.* Hyria autem eadem quæ Strabonis Uria: & videtur, Plinii *Varia*, uno elemento redundante. Sic Cluverius. At Frontinus distincte in Calabria: *Ager Tarentinus, Varnus, Veretinus, Uritanus, Tdrontinus.* Varnus; videtur legendum *Varinus*, ex *Varia*: *Uritanus* ex *Uria*. Mendosus præterea Cluverio est Plinii locus ille: *Varia, cui cognomen Apula, Messapia, Aletium.* A sciolo videtur *Apula* insertum, cui *Messapia* oppidi nomen visum, quum regionis sit. In Calabria enim versatur, non in Apulia, Plinius, ubi aliam commemoravit *Uriam* cum *Sipontem* & amne *Cerballo*. Sic ergo scriptum a Plinio videtur: *Uria, cui cognomen Messapia, Aletium.* Quod si est, de *Varno* Frontini agro dispiciant alii. *Uria* autem hodie *Orta* est, fere media inter *Brundisium* & *Tarentum*: in *Tabula* corrupte *Urbins*.

In eadem *Tabula* xx millibus a *Tarento*, *Neretum* versus aut *Hydruntum*, est locus *Manduriis*, aut potius contracte *Manduris*, quasi a recto *Manduria*, plurali: ceteri singulari numero. *Livius* lib. xxvii. cap. xv. *Q. Fabius* cos. oppidum in *Salentinis Manduriam* vi cepit. - - - *Inde Tarentum profectus.* Et *Plinius* lib. ii. cap. ciii. *Salentino juxta oppidum Manduriam lacus*, quem describit. *Stephani Byzantii* epitoma *Μανδύρας πόλις λαρυγίας.* *Plutarchus* in *Agide* pag. 796. *Μανδύριον*, pravatis dubio litteris.

LUCANIA.

Lucania, Græce *Λευκανία*; & *Lucani*, populus, *Λευκανοί*; a *Samnitibus* orti, hinc habuere ad *Tyrrenum* mare, *Silarum* & *Laum* amnes, illo a *Picentinis*; hoc a *Bruttis* determinati: ad sinum *Tarentinum*, a *Bradano* fluvio ad amnem *Sybarim* seu oppidum *Thurios*. *Mela* quidem usque *Minervæ* promontorium, sive *Campaniæ* limitem, dicit omnia *Lucania* loca: sed includit *Picentinos*, quos supra cum *Plinio*, *Strabone*, & *Ptolemaeo* sejunximus. Ad *Tarentinum* sinum qui limes dictus australis est, profertur a non nullis, & quæ sunt *Bruttiorum*, *Lucanis* attribuuntur usque ad sinum *Seylacum*. Nos autem *Strabonem* sequuti *Lucaniam* ad *Thurios* finimus, & quod reliquum est *Italiæ* usque ad fretum, *Bruttiorum* genti assignamus. Sic vero ille per initium libri vi. pag. 1-6. Ἔστι ἡ μὲν Λευκανία μεταξύ τῆς τε Ὠκελίας, τῆς Τυρρηνικῆς τῆς Σικελικῆς, τῆς μὲν ἀπὸ τῆς Σιλάρου μέχρι τοῦ Λάου, τῆς δ' ἀπὸ Μεταποντίας μέχρι Θερίων. καὶ ἡ ἑτέρα ἀπὸ Σανιτῶν μέχρι τῆς ἰσμεῖς ὅς ἀπὸ Θερίων εἰς Κερύλλους πλησίον Λάου, *Lucania inter ora maris Tyrreni ac Siculi, illic a Silaro usque Laum amnem: hic a Metaponto usque ad Thurios: in continente autem a Samnitibus usque ad isthmum, qui a Thuris ad Cerillam tendit.* Consentit *Plinius* in parte *Tyrreni* maris, lib. iii. cap. v. *A Silaro, incipit regio tertia, & ager Lucanus Bruttiusque incipit: & interjectis nonnullis, Laus amnis, & oppidum eodem nomine. Ab eo Bruttium litus.*

A *Tyrreno* litore incipiemus. Qui limes est *Silarus* amnis, ita vocatur a plene *Virgilius* *Georg.* iii. vers. 146. *Est lucos Silari circa.* *Silius* lib. viii. vers. 581. *Nunc Silarus quos nutrit aquas.*

Plinius dicto loco: a *Silaro* regio tertia incipit. Et Tabula Peutingeriana, *Silarum fl.* Et Ptolemæus Σιλάρης ποταμὸς ἐκβολαί, *Silari fluminis ostia.* At Pomponius Mela in castigatissimis libris *Silerus*: & Lucanus ac Vibius *Siler*; hic de Fluminibus, *Siler in Lucania*: ille lib. 11. vers. 426.

- - - - - radensque Salerni
Culta Siler.

Strabo autem primum vocalem retinet, casum mutat, Σίλαρις formando, oblique Σιλάρης, fine libri v & principio vi. Recipit *Tanagrum* fluvium, nunc Negro dictum, de quo Paullinus Nolanus Natal. 111. de Felice, vers. 62.

- - - - - quique
Usentem Sarnumque bibunt, qui sicca Tanagri,

Libaudi, colunt. Antoninus itinere ab Urbe via Appia ad Columnam:

Nola	—	—	
Nuceriam	M.	P.	XVI.
ad Tanagrum	M.	P.	XXV.
ad Calorem	M.	P.	XXIIII.

Mersus Tanager sub terra labitur ad 14 millia passuum; non xx ut Plinius tradit (si salva actio est) lib. 11. cap. c111. In *Atinate*, inquit, campo fluvius mersus post xx m. passuum. Qui sequitur in itinere amnis *Calor*, a Cluverio etiam ita ponitur, quem imitatur nostra tabula, ut infra Tanagri confluentem itidem *Silaro* fluvio milceatur: quod vero non sine itineris turbata ratione fit. Unde est quod Holstenius p. 285 totum verbum illum, *ad Calorem M. P. XXIIII.* a mala manu intrusum judicat, redundante etiam milliariorum numero.

Oppidum post *Silarum*, qui nunc *Selo* vocatur, est primum *Pastum*, Græci dictum *Πασιδωνία*, *Posidonia*, quinquaginta circiter stadia ab Junonis templo, quod prope *Silari* ostium, ut Strabo lib. vi. ineunte observavit. Plinius 111. cap. v. *Oppidum Pastum*, *natus Posidonia adpellatum: sinus Pastanus.* Græcum nomen Paterculus lib. 1. cap. xv. *Πασιδωνία* vertit. post annum, inquit, [a consulatu Cassi Longini & Sexti Calvini] *Pastum*, *Minervium*, *Tarentum*, *Neptunia*; *Carthagoque in Africa*, prima extra *Italiam*. colonia condita est. Antiquiorem Livius coloniam facit & ante Punicum 1 bellum deductam, epitoma xiv. qua brevior excerpfit: *Colonia deducta sunt Posidonia & Cossantia*. *triginta annis classis auxilio Mamertinus venit: quo facto ab his fœdus violatum est.* Insuper civitatem fuisse, etiam nummi illius testantur reliqui, quibus inscriptum est ΠΟΝΤΙΑΝΕΑΤΑΝ. Gentile & possessivum *Pastanus*. Livius lib. xxv11. cap. x. inter obsidentes colonias, quibus res Romana stetit, numerantur ab infero mari *Pontiani*, & *Cossani*. De sinu jam ex Plinio cognovimus, quem etiam ad Atticum lib. xvi. epist. vi. *Cossanum* nominavit. *Duo*, inquit, *sinus fuerunt, quos transmitti oportet, Pastanum & Vibonensem.* Inprimis *rosa Pastana* in deliciis erant, quarum magnus ibi proventus fuit. Virgilius *Eclog.* lib. iv. vers. 119.

- - - - - bisferique rosaria Pasti.

D d d d

Et

Et Ovidius lib. 11. Pont. epist. 1v. vers. 28. de re ἀδυνάτω,

Calibaque Pæstanae vincet odore rosæ.

Supra Pæstum mons *Alburnus* est, de quo Virgilius Georg. 111. vers. 146.

*Est Incos Silari circa ilicibusque virentem
Plurimum Alburnum volitans.*

Vibius de Montibus: *Alburnus Lucania.* ut erratum esse oporteat in Fluminibus ejusdem quum legitur: *Siler in Lucania, oppido Alburno*; scribendum *monte Alburno*. Et Servius ad Virgilium, *Alburnum montem* interpretatur. Fuit tamen etiam hujus nominis ibidem portus. Probus, vetus alius interpres Virgilii: *Portus Alburnus, & ejusdem nominis mons ad sextum a primis tabernis.* Mentionem facit Lucilius hoc versu:

Quatuor hinc ad Silari flumen, portumque Alburnum.

Non procul hinc *lacus* est in litore memorabilis, quem diversis temporibus aquam dulcem & salinam habere prodiderunt. Plutarchus in Crasso p. 1249. de Spartaci quibusdam copias agere, quæ defecerant ab illo, & castra eorum poluerant ἐπὶ Λευκανίδῳ λίμνῃ, ἢ τῇ τετραδῶν ἁλὶ χροῖα, γινεμένη γλυκεῖαν, καὶ αὐθις ἀλμυρὰν καὶ ἀτοκον, *super stagno Lucaniae quod certis temporibus variari solet, ac modo dulce, modo salsum nec potabile fieri.*

Inde ad nobile flumen venit, quod *Hales* sive *Heles*, nunc *Halente*, adpellatum. Cicero lib. vii. epist. xx. ad Trebatium: *Tu has paternas possessiones tenebis, (nescio quid velenses verebantur) neque Haletem nobilem amnem relinques.* Scripti quidam libri *Helas*. Idem lib. xvi. epist. vii. ad Atticum: *Brutus erat cum suis navibus apud Heletem, cum citra Veliam multa passum* 111.

Adco propinqua anni urbs *Velia*, quæ Græcis est Ἑλέα, *Elea*, antea Ἰέλιον, Heleum quum condita fuit a Phocæensibus. De illis Herodotus lib. 1. cap. CLXVII. ἐπεὶ πάλαι γὰρ τῶν Οἰωνοῦ τούτου, ἵτις οὖν Ἰέλιον καλεῖται. Ἐκτισαν ἡ ταύτην - - - πόλιν ἐν ἡμετέρῃ τῇ οὐκ ἔστιν ἡμετέρα, ὅτι καὶ ἡμετέρα καλεῖται. *illam urbem terra Oenotria, quam nunc Hyela vocatur. Condiderunt autem illam, &c.* Strabo lib. vi. incunte: *Κάμψαιτι δ' ἀπὸ τοῦ εὐεχέος κάλπῳ, ἐν ᾧ πόλις, ἣν οἱ μὲν κτεῖναι, καὶ Ἰέλιον, οἱ δ' Ἐχὴν ἀπὸ κρήνης τινος, οἱ δ' οὖν Ἑλέαν ὀνομάζουσι, Ἐλεῖντι εὐρισθὲν [ex Pæstino sinu] alius contiguus ἐστὶν ἰσθμὸς, ἐν ᾧ ἡ πόλις, quam conditores Phocæenses Hyelam, alii Eleam a fonte quodam; qui nostri temporis sunt, Eleam nominant.* Byzantii urbium scriptores eodem modo: *Ἑλέα, πόλις ἰταλική, ὡς καλεῖται ἀπὸ τοῦ Ἑλεῖντος ποταμοῦ, ἣ οὖν Ἑλέα, ἢ Ἐχὴν, πόλις ἰταλική, nominatur a proficiente amne: nunc dicitur Velia.* Fluvius ille est *Heles*, nunc *Halas* sive *Elas*, oppidi nomen, quod postea, ut alibi, adspirationem in v mutavit, dicatur *Velia*. Pinius lib. 111. cap. v. *Sinus Pæstani: oppidum Helia, quam nunc Veliam vocant.* Cicero lib. vii. epist. xix. *Ut primum Veliam navigare capi.* Et Philippica 1. cap. 1v. *celeriter Veliam detectus, Brutum vidi.* Vellejus Paterculus lib. 11. cap. LXXIX. *Veliam Palmarumque promontorium.* Ptolemæus Romano more, sed plurali, *Οὐλίαι*, quæ est *Velia*. Alibi Cicero, Græca forma usus, dixit lib. 111. Nat. deor. cap. xxxv. *Zenonem Eleam in tormentis necavit.* Ut nomen oppidi, sic oppidanorum etiam variè Græca forma *Eleates* est, ut *Zeno Eleates*, de quo jam diximus. Cicero Tuscul. 11. cap. xxii. *Zeno Eleates persequens est omnia potius, quam conficiens delenda tyrannidum inania.* Alio altero formatur *Velitæ*, ut supra ex lib. vii. epist. xx. peripeximus. Est & alio modo *Velia*. Virgilius lib. vi. vers. 366.

- - - portusque requirere Velinos.

Ad extremum sinum portus & promontorium *Palinuri* est, nomen ab Aeneae nauclero transiens, ibidem, quum mari periisset, sepulto. Sine oppido est. Pomponius Mela i. cap. iv. *Buxentum, Velia, Palinurus, olim Phrygi gubernatoris, nunc loci nomen.* Et Plinius lib. iii. cap. v. *oppidum Helia, quae nunc Velia: promontorium Palinurum.* quod nunc quoque nomen servat. Dionysius Halicarn. lib. i. pag. 42. κατὰ τὴν λιμένα Παλίνουρον, ἢ τὸν ποταμὸν Παλίνουρον. Vellejus ante dicto loco: *circa Veliam Palinurique promontorium.* Virgilius vi. vers. 380.

*Et statuent tumulum; & tumulo solennia mittent,
Aeternumque locus Palinuri nomen habebit.*

Flumen hinc *Melpes* sequitur a Plinio i. cap. v. memoratum *Proximum*, inquit, *huic Panuro flumen Melpes, oppidum Buxentum.* Hodie quoque Melpa vel Melta. Oppidum autem *Buxentum*, Graecis est Πυξούς, *Pyxus*. Strabo lib. vi. sub initium: Μετὰ Παλίνουρον Πυξούς, ἄκρον, καὶ λιμὴν, καὶ ποταμὸς. ἐν γὰρ τῇ τελῶν ὀνομα, *Post Palinurum Pyxus, promontorium, portus & flumen: tria uno nomine.* Addit Messanenſes Siciliae oppidum condidisse, sed, paucis exceptis, deseruisse. Plinius dicto loco: *oppidum Proximum, Graece Pyxus.* Mela *Buxentum*: & Ptolemaeus Latino, ut solet, moie ξένον. Romani coloniam eo deduxerunt. Livius lib. xxxiv. cap. xiv. *Salernum Buxentumque colonia civium Romanorum deducta sunt.* Vellejus lib. i. cap. xv. *Puteolos, Salernumque & Buxentum missi coloni* Quum iustus desertam & infrequentem Romani venerunt, novi coloni ex sc. scripti sunt in supplementum. Vide Livium lib. xxxix. cap. xviii. Decem millibus a Buxento *Blanda* oppidum fuit, quod ultra Laum Plinius in Bruttios trajecit. Memorat Mela: extat in Tabula Peutingeriana. Livius lib. xxiv. cap. xx. *Oppida vicaria, - - - ex Lucania Blanda.*

Tandem ad finem Lucaniae litoralis accedimus, qui *Laus* amnis est cum ejusdem nominis oppido. Strabo dicto loco: Μετὰ τὴν Πυξοῦντα Λαὸς κόλπος, καὶ ποταμὸς Λαὸς, ὁ ποταμὸς ἔχει τὴν Λευκανίδων, μικρὸν ὑπὲρ τῆς θαλάττης, ἀποικίαν Συβαρῶν, *Post Pyxinum est finis Laus, & fluvius Laus, & oppidum extremum Lucanorum, paullo supra mare, finis Sybaritarum.* Plinius lib. iii. cap. v. *Oppidum Buxentum, Graece Pyxus: Laus quoque fuit & oppidum eodem nomine.* Ab eo Bruttium litus. Stephani epitoma: Λαὸς ποταμὸς Λευκανίας. ἀπὸ Λαὸς ποταμοῦ, *Laus oppidum Lucania, dictum a Lao flumine.* Et haec ora Tyrrheni maris.

Mediterranea Lucanorum sunt, missis ignotis aut alienis, quae Plinius lib. iii. cap. i. admittet; sunt primum *Atinum*, hodie Ateno, correpta media, ad ripam Tanagri fluminis: unde sunt Plinii *Atinae* dicto loco. Idem lib. ii. cap. ciii. *in Atinate can. fortis mersus*, qui ipse Tanager est, de quo supra diximus. Deinde ad Silarum amnem *Aternum*, hodie ut Cluverius refert, Aterni dictum, quo ipse Atronos Plinii refert, locum ad Trani, urbem Apuliae non ignobilem, reducant. Ad eundem amnem est oppidum *Bucino*, sive *Bulcino*: quod *Vulci* olim sive *Vulceja* fuisse Holstenio videtur pag. 209. n. 2. *VULCEJANI* in lapidibus sunt *Vulcejani* sive *Volcejani*. Gruterus p. 209. n. 2. *VULCEJANI* in lapidibus. Et in alio Bucini reperto *VOLCEAN*. Idem Holstenius huc *Volcenta* Plinii refert ex lib. iii. cap. xi: Harduinus *Volcentes* Livii lib. xxvii. cap. xv. sic enim

enim legit; non *Volscentes*, ut editum est. *Οὔλκας*, *Ulci*, quod forte *Volci* scribendum oppidum primum Lucanorum in mediterraneis Ptolemaeo est. Frontinus in *Lucania Praefectura Ulciana*, id est *Ulcianensis*.

Est non procul inde oppidum, quod vulgo *Marsico* adpellatur. Id videtur ad *Abellinates* Plinii, cognomine *Marses*, lib. 111. cap. xi. pertinere, distinctos ibi ab *Apellinatis* Hirpinorum. *Sontia*, unde *Sontini* sunt a Plinio memorati, convenit cum *Sanza* oppido, inter *PolICASTRO* & flumen *Tanagrum* situm. In septentrionali parte *Arrentina* est nunc *Potenza*, cujus oppidanos Plinius *Potentinos* vocat: & supra illam in *Apulie* limite ad *Bradani* amnem *Opinus* Antonini, itinere a *Mediolano* ad *Columnam* ex *Cluverii* dispositione: sed quia insequenti itinere alii numeri alia distantia adpar nihil certi de illo constituimus. Inde iter dirigitur *Calianam*, *Caliano* *Heracleam*.

Quae vero ad sinum versus *Tarentinum* jacent *Lucanorum* oppida, sunt *Grumentum*, *Calianum* & alia. *Grumentum* situs ex *Tabula* & dicto *Antonini* itinere patet. Ex *Ptolemaeo* *Γερμέντος* scripsit in *Lucanis* *μερόντιος*. *Livius* lib. xxiii. cap. xxxvii. *Inde diebus in Lucanis ad Grumentum T. Sempronius cum Hannone Pano prospere pugnabat*. Et lib. xxiii. cap. xli. *Hannibal in Lucanos ad Grumentum venit*. Inde in austrum itini *Antoniniani* ductu *Nerulum* est, & *Sammuracum*, xvi millibus disjuncta. Illud, *Nerulas* plurali forma *Tabula* refert, & *Livius* lib. ix. cap. xx. ut munitum oppidum describit. *Apulia*, inquit, *perdomita in Lucanos perrexit*. Inde repentino adventu *Annicus* *consulis* *Nerulum* vi captum. Alterum, quod in itinere sequitur, cadit in locum, qui hodieque *Murano* dicitur, quo probabile prorsus sit, *Sammuracum* seu locum *sub Mura* oppido, intelligendum esse: cujus antiquitatem vetus inscriptio commendat, qui *MURANUM* in via ab *Capua* *Rhegium* usque tempore servilis belli facta memoratur apud *Gruter* p. 150. n. 7.

Lagaria quoque ejus tractus est, *Λαγάρια* *Stephani* *Λαγγάρια* *Lycophronis* vers. quam *Strabo* *Φοίβιον*, castellum vocat, conditum, ut fama erat, ab *Epeo*, equi *Troiani* fabricatore. Et *Aprasium*, sive *Abrysium*, quod *Plinius* in *Bruttiis* censet, secundum *Ptolemaeum* huc reducendum est, paulum super *Thurios*, ultimam *Lucanorum* illud vero in mediterraneis statuendum. Minus enim dubitant eruditi, esse *Ptolemaeum* *Ἀβρυσον*, *Abrysium*, unde oppidanos *Plinius* lib. 111. cap. xi. dixerit transposita in *Aprasianos*. Sed conjectura est: certo demonstrari posse non temere crediderim.

Hinc ad ipsum sinum *Tarentinum*, & veterum *Magnam Graciam* ut *Ptolemaeus* denovit, venimus, quamquam minima illius pars ad hunc sinum *Lucanorum* fuerit. Id *Bradani* amnem, qui finis est *Lucaniae*, *Metapontum* ad mare est, prima urbs *Tarento*. *Pomponius Mela* 11. cap. iv. *In eodem [sinu] sunt Tarentus, Metapontum Heraclea*. *Plinius* inverso itinere lib. 111. cap. xi. *Inter Sirin & Acirum Heraclea, aliquando Sirin vocitata. Flumina, Acalandrum, Casuentum: oppidum Metapontum, quo Italia regio finitur*. Sedes aliquando fuit *Pythagorae*. *Livius* lib. 1. cap. xviii. *Sanus Pythagoram Servio Tullio regnante in ultima Italia ora circa Metapontum Heracleam & Crotonem juvennis amulantiis studia carius habuisse constat*. Idem lib. xxvii. cap. xi. *Pennus, ne locum pugnandi daret, Metapontum petiit*. Qui incoluerunt, *Metapontini* dicebantur ex *Graeca* forma, quae est *Μεταποντιον*, *Scylaci*, *Straboni*, *Ptolemaeo*, *Laertio* in *Pythagora*, *Plutarcho* in *Q. Fabio* usurpata. *Justinus* lib. xx. cap. 11. *Metapontini in templo Minerva ferramenta, quibus Epeus, a quo conditi sunt, equum Troia fabricavit ostentant*: propter quod omnia illa pars *Italiae* *Major Graecis* adpellata est.

Est deinde ostium *Caluenti*, a *Plinio* paullo ante nominati: & post illud aliud flum

nomine *Acalandrum*, ejusdem Plinii: inter quem amnem & insequentem *Acirin* Cluvius *Celianum*, (de quo supra) sed intus, & longe a mari, posuit. Prope os Aciris fluvii, in ripa dextera fuit *Heraclea*, secundum Strabonem a Tarentinis condita, *civitas antiquissimo jure ac fœdere*, ut Cicero pro Archia laudat cap. iv. Livius lib. vii. cap. xxiv. *Heraclea Tarentinorum colonia*. Græce *Ἡράκλεια*, unde porrecta penultima: quamlibet Plinius, si fide est libris, *Heracleia* quoque scripserit. Scylax *Ἡράκλειον* appellavit. Oppidani *Heracleenses*, in prædicta Ciceronis oratione. In eo vero Plinius aberrat, quod, verbis modo productis, *Heracleam aliquando Sirin vocitatum* dixit. *Sirin* quidem oppidum Trojanum fuit, ut Strabo tradidit ex fama: sed posteaquam Tarentini tribus millibus *Heracleam* constituerunt; facta illa *ἱρίνιον*, navale *Heracleotarum*, & utraque inter Acirin & Sirin amnes sita, hæc ad os illius cognominis; illa ad Acirin, reducta paullo a mari.

Inter Sirin atque Sybarin medius locus ad *Vicesimum* dictus in Itinerario, situs in ora sinus Tarentini: & tum demum, intervallo pari, est ostium *Sybaridis* fluminis, cui urbs *Sybaris*, potens olim, adposita erat. Plinius dicto loco: *Oppidum Thurii inter duos amnes Crathin & Sybarin, ubi fuit urbs eodem nomine*. Sybaris videlicet vocitata. Plenius Strabo lib. vi. pag. 182. *ἡ Σύβαρις Ἀχαιῶν κτίσμα δύοῖν ποταμῶν μεταξὺ, Κεφθίδος καὶ Συβάριδος, urbs Sybaris ab Achivis condita inter duos fluvios Crathin & Sybarin*. Sic etiam Lycophron vers. 1079. ex illis annibus alterius nomen obliquo casu flectit *Κεφθίδος*: at Diodorus Siculus lib. xi. cap. ix. *ἔτι καὶ Κεφθίδος καὶ Συβάριδος*. Rectus autem casus est *Σύβαρις* & *Κεφθίς*, amnium nomina. Urbem vero Sybarim, luxu perditam, Crotonienses everterunt. Athenienses aliique Græci restitutori *εἰς ἕτερον τόπον μετέθηκαν πλησίον, in aliumpotius locum transposuerunt*, & a fonte ibidem reperto, cui nomen *Θήρια* erat (Diodorus Sicul. xii. cap. x.) *Thurios* vel *Thurium* adpellaverunt. Vicinitas sedis veteris & novæ fecit, ut *Sybaris* & *Thurii* urbs eadem viderentur. Stephani epitome: *Θήριοι, πόλις Ἰταλίας, ἡ πρῶτον Σύβαρις, Thuris, urbs Italia, prius Sybaris dicta*. Post Romani coloniam eodem deduxerunt, ut Livius refert lib. xxxiv. cap. liii. novo nomine *Copiarum* imposito. Stephanus: *ὑστέρων ἡ Κοπία, postremum Copia adpellata*. Et Strabo ibidem: *a Tarentinis adflecti, ad Romanos confugerunt, οἱ δὲ πέμψαντες συνοίκους ὀλιγαυδῆσι, μετωνέμασαν Κοπίας ἢ πόλιν, qui ad paucitatem redactis colonos submittebant, urbem Copias transnominaverunt*. Vetus tamen nomen *Thuriorum* prævaluit, etiam per sæcula posteriora, uti ex Ptolemæo & Itinerariis liquet. Variant genus vocabuli, *Thurii*, *Thuria*, *Thurium* nominandi casu dicentes. Cicero ix. Attic. ep. xix. *Si Puteolis erit difficile, Crotonem petemus, aut Thurios*. Cæsar iii. Civ. cap. xxii. *Cælius pervenit Thurios*. Ibidem municipium vocat. Vellejus ii. cap. lxxviii. *Milo circa Thurios oppressus est*. Livius autem lib. x. cap. ii. *Thuria cepit: item, Thuria reddita veteri cultori*. Mela ii. cap. iv. *Heraclea, Croto, Thurium*. Et Ptolemæus *Θήριον*: Strabo autem *Θήριοι*. Gentile veteris nominis *Sybarita*; & Justinus lib. xx. cap. ii. *Sybaritani*: alterius, *Thurii*, ὁμωνύμως, ut Stephanus ait: & *Thuria*, Græco more. Tacitus xiv. cap. xxi. *a Tuscis accitos histriones, a Thuriis equorum exercitamina*. Vetus inscriptio (Grut. pag. 199. num. i.) *LOCREN. . . . THURIAT. . . .* id est Locrenses & Thuriatæ. *Κτητικὸν Thurinus*. Livius jam indicato loco: *in Thuriinum agimus*. Ovidius Metam. lib. xv. vers. 52. *Thurinosque sinus*. Et hæc de ora Lucanorum ad sinum Tarentinum.

B R U T T I I.

Altera Italiae peninsula, quæ in austrum vergit & ad Siciliam, a *Bruttiorum* gente habitata.

habitata fuit, cujus limites mare undique finit, præter isthmum inter Laum atque Thurios, in quo communes terminos cum Lucania habet. Regio ipsa antiquis Latinis singulari nomine haud significata fuit, sed vel gentis communi vocabulo expressa, vel circumscripta eodem, aut sine illo, est varie. Gens illa sunt BRUTII Latinis, Græcis περὶ τῆς Βρεττίας; Appiano in Hannib. Βρύττιοι: quod nomen Latini veteres et geminato scripserunt. Capitolinis fragmentis pag. 196. GIUT. COL. 2. DE LUCANEIS BRUTTIIS TARENTIN. . . Et pag. 199. num. 1. BRUTT. . . SALENTIN. Et Reinesii classe vi in script. 12. CORRECTORI LUCANIAE ET BRUTTIORUM. Incerta ergo est ratio, quæ non nulli a *brutus* hoc gentile vocabulum derivant. Eodem vero, ut diximus, utuntur in regione describenda, quæ proprio nomine apud Latinos videtur caruisse. Livius lib. xxvii. cap. xxv. *Locros in Bruttis Crispinus oppugnare conatus. & mox: in Apuliam Bruttium reditum.* Idem extremo illo libro: *Hannibal, ut omnia auxilia, quæ diffusa laqueis tueri non poterat, in extremum Italiae angulum Bruttios, contraheret; & Metapontinos, civitatem universam, excitos sedibus suis, & Lucanorum, qui suæ ditionis erant, in Bruttium agrum tradidit.* Et Pomponius Mela lib. ii. cap. vii. *agrum Bruttium illam regionem ex Sicilia, inquit, ut ferunt, aliquando continens, & agro Bruttio adnexa.* Græci autem veteres Βρεττίας illum tractum seu peninsulam dixerunt. Polybius lib. ix. cap. vii. τὰ περὶ τὴν Βρεττίαν καὶ τὴν Δαυνίαν καὶ τὴν Βρεττίαν. Et Strabo lib. vi. pag. 176. Ἀπὸ τῆς πρώτης πόλεως ἐστὶ τὴν Βρεττίαν τεύεσθαι. Quod Latini posteriores aliquando imitati sunt: Palud. Diac. lib. ii. Langob. cap. xvi. *Lucania cum Bruttia.* Dividitur in duo litora Apennino monte, Tyrrhenum, & Jonii maris cum sinu Tarentino. Utrumque nunc breviter adgredimur enarrandum.

Tyrrheni maris litore post Lucaniam *Cerilli*, sive *Carilla* sunt, oppidum, quod in Tribula *Cerilis* sexto casu, id est Cerilis, scribitur. Strabo prædicto loco: *Isthmus Bruttiorum peninsulæ universæ est ἀπὸ Θυρίων εἰς Κερίδας πλησίον Λαίας, a Thuris ad Cerillosque Laum.* Et Silius lib. viii. vers. 580.

- - - exhausta mox Pæno Marte Carilla.

Videtur exiguus locus Strabonis temporibus fuisse, quia πρώτην, *primam* a Lao ubi non in Cerilis ille, sed in Temea, ut modo vidimus, numeravit: servatus tamen cumque, quod vetus itineraria tabula ostendit. Ordo Plin. lib. iii. cap. v. si iustus est, *Portum Parthenium*, Phocensium opus, proxime ponit, quem etiam Solinus cum acceribus, qui Phocenses erant, memoravit. Deinde cum fluvius *Acheron* sive *Acheros*, quem Alexander Epirensis rex, oraculo deceptus, perit. *Pandosiam* illud & *Acherontem* cavere iusserat, quæ quod nota in Ep. o nemina erant, in Italia rex lubentius bellum cum Romanis gerebat, ignarus & ibi eisdem appellationis loca vel flumina esse. Recte etiam Straboni dictus is annus est *Acheron*, Ἀχέρον; Livio lib. viii. cap. xxiv. *Acheros*. Illi autem, regem oraculo iustum φυλάττεσθαι τὸν Ἀχέροντα, *Acherontem cavere*; & mox de *Pandosia*, ἡ δὲ πόλις ποταμὸς Ἀχέρον, *præterfuit annis Acheron*. Livio vox oraculi est, *cave Acherontem aquam*. sensit rex se forte captum, quum miles metu, ac labore fessus, transiens incerto vado, abominandum non enita increpavit: *Ime Acheros vocaris.* quæ geminati admonuit, urgente hoste, nequaquam evitandi. Plinius de eo: *fluvius Acheron & hoc oppidum Acherontium.* Non is breviter, non obscure tamen ostendit, & oppidum nomen adpositum fuisse, cuius nomen fuerit *Acherontia*. Exstant nummi, qui huc referuntur, inscripti AXERONTAN, nec vero locus urbis vel vestigia monstrari possunt.

Nondum ad primam Strabonis urbem venimus : interjacebant aliæ, *Clampetia*, & *Terina*. Mela i i. cap. iv. ab austro adscendens : *Vibon*, *Temesa*, *Clampetia*, *Blanda*, *Buxentum*. At quum Plinius dixit, *locus Clampetia*, deletam suo tempore fuisse indicat, quæ forte causâ Straboni fuit, ut nullam rationem ejus oppidi haberet. Livius lib. xxx. cap. xix. in Bruttiiis civitatibus, quæ ab Hannibale defecerant, *Clampetiam* quoque numeravit. In Tabula *Clampetia*, demta errore vel casu una littera; argumento est, ab excidio resurrexisse. Græci vetustiores sine κ scripserunt *Λαμπετία* sive *Λαμπέτεια*. Sic Polybius lib. xi i i. auctore Stephano. Hodie illum locum Amantia tenet, sive Mantia.

Hæc proxima *Terina* fuit, Straboni, Scylaci, & Stephano *Τερίνα*; Lycophroni *Τερίνα*. Plinius i i i. cap. v. *Crotoniensium Terina*, sinusque ingens *Terinaus*. Temesam quidem inter hanc & Clampetiam ponit : sed veriore situm Strabo, in his curatior, monstravit. De Temesâ loquutus, *ταύτης*, inquit, *συνεχῆς Τερίνα*. *εἶτα κωνσεντία*. Quod Contentia in septentrionem magis quam Clampetia recedit; & Terina, inter Contentiam Temesamque sita dicitur, utique illa citra Temesam statuenda, hoc est inter hanc atque Clampetiam. Maritimum situm denominatio *Terinaei sinus*, quem Plinius *ingentem* dixit, demonstrat. At sic non prima ab Lao Temesâ, ut Strabo dixit. Erat prima inter superstites urbes & memorabiles; Terinam autem Hannibal *καθῆκε*, *deleverat*, quod idem Strabo adnotavit. Sunt qui insulam parvam *Terinam* esse referant, in quam Ligea, Sirenum una, ejecta sit. Lycophron in *Castandra* vers. 726.

Λίγεια δ' εἰς Τερίναν ἐκχυοῦσθ' ὀρώσεται,

Ligeam Terinam exponetur. Et Solinus cap. i i. de Italia in Bruttiiis: *Insula Ligea adpellata, a Sireni corpore Sirenis ita nominata.* Sed fabulosum illud de insula & Sirenis sepulcro videtur, etiam si de scopulo interpreteris. Ad fidem promus, a continentis oppido *sinum Terinum* cognominatum esse, de quo ante, auctore Plinio, prædictum a nobis est. Hunc idem Golio di S. Eufemia adpellatur.

Juxta Terinam fluvius *Ocinarius* est. Lycophron vers. 729. Terinam dixit, quæ Ligeæ sepulchrum habeat,

Ὠκινάρης δ' ἰναίειν ὀγχιτέρμυια,

Conari vorticibus conterminam. Idem vers. 1008.

*Οἱ δ' αὖ Τερίναν, εἶθα μυδάινει ποταῖς
Ὠκινάρῃ γῆν, Φεῖβον ἐκβροχῶσων ὕδαρ,*

Atque ostes Terinam, ibi humectat terram Ocinarius, puram aquam vomens. Hic videtur *Antonia* esse, nunc *Aviano* dictus, xvi i i millibus a Coniuncta in austru. Vide de ab urbe via Appia ad Columniam.

Nam demum *Temisa*, quæ & *Temesa* dicitur, succedit, *πρώτη*, *prima* urbium Bruttii. Post Laum a Strabone dicta, scilicet, digna memoratu & superflua. Pannus i i i. cap. i. *Laum Temisa*, a Græcis *Τεμισα* dictum. In Tabula etiam *Temisa*. Strabo lib. vi. cap. 176. *Ἀπὸ τῆς πρώτης πόλεως ἐστὶ τῆς Βεττίας Τεμέσον. Τεμεσὸν δ' ἐστὶ καλεῖται Αὐσῶν κτισμα.* *Temisa* est Bruttiorum *Τεμισα*, quam nunc *Temisa* vocant, ab *Algonius* conata. *Τεμισα* *Τεμισα*. Colonia Romana fuit. Livius lib. xxxiv. cap. xlv. *Temisa* *αὐτῶν*

de Brutiis caput erat: Bruttii Græcos expulerant. Inde enim *Tenfanus* derivatur, uti etiam Cicero *Tenfanus* incommodum Verrina ult. cap. xv. dixit. Excisa urbs *Temla* est, ut vi rudera supersint.

Cluverius heic in ora post *Tenfam* ponit *Lauetiam*, & inde finum cognominat *Lauetianus*: eandemque putat *Lampetiam* a Stephano ex Polybii xlii libro adpellari. Se ipse Stephanus distinxit *Lampetiam*, quæ ipsa *Clampetia* est, a *Lauetiniis*, quorum oppidum non in litore, sed prope fontes *Laueti* fluvii intus est, quod in mediterraneis ostenditur. In ora autem est *Lampetes*, Λαπετίης, mons seu promontorium, quod Lycophron ver. 1068. Ἰππωνίου περὶ τοῦ κίρκου, *Vibonensis* jugi cornu vocat, hoc est promontorium quia & Tzetzes ibi, κίρκου τὸ ἀκρωτήριον. Ultra id, viii millibus supra Vibonem, in medium finum flumen *Angitola* decurrit, ut ex Antonini itineribus ad Columnam a Mediolano & Urbe intelligitur.

Vibo autem, ut Antoninus dicto itinere vocat, in Tabula *Vibona* est cognomine *Valentia*, hoc est *Valentia*. Mela ii. cap. iv. *Hippo*, nunc *Vibon*. Et Plinius iii. cap. i. *Hippo*, quod nunc *Vibonem* *Valentiam* adpellamus. *Hippo*, antiquum Græcorum nomen sed truncatum. nam Ἰππωνίου Scylax & Strabo: & Ἰππωνιάτης κόλπος Ptolemæo d. *Sinus Vibonensis*: & inscriptio vetus Grut. p. 199. n. i. HIPPONIAΤΕΙΣ. Strabo ἀπὸ πτερίων, a *Loctensibus* conditam: ab Romanis Οὐβόντιαν Οὐαλεντίαν, *Vibonam* *Valentiam* adpellari refert. Ciceroni est *Vibo*, sine cognomine. Pro Plancio cap. xl. *Ita Vibonem* *Brundisium* terra petere contendit. Et ad Attic. iii. epist. iii. *Tecoro*, ut ad me *Vibonem* statim venias. Raro *Valentia* simpliciter vocatur. Inscriptione milliaria apud Grut. p. 150. n. 7. MURANUM - - COSENTIAM - - VALENTIAM. *Coloniā Romanā* commissam esse Livius narrat lib. xxxv. cap. xl. Eodem, inquit, hoc anno [107] *Vibonem* colonia deducta est senatusconsulto plebique scito. Derivatum nomen *Vibonensis*, i. *Sinus Vibonensis*, Cic. Attico xvi. ep. vi: & ager *Vibonensis* Lib. lib. xxi. cap. li.

Ubi recedit finus, *Portus* est *Herculis*, Plinio post *Vibonem*, ut proximus, nominatus, Straboni p. 177. Ηγελέης λιμὴν. Propinquus huic locus οὐχὶ τρύπα, *Adinpea*, Stephano dictus, cui quidem πόλις Σικελίας, *Sicilia* oppidum est, sed etiam Bruttios id temporis auctores *Siciliæ* nomine comprehendebant. In actis conciliorum simpliciter *Tropea* scribitur, ut hodieque oppidum illud adpellatur. Vide sis Holstenii Cluv. adnotationes; qui ex Sex. Pompeii victoria id nomen putat superesse. Post *Herculis* portum Plinius *Metaurum* amnem narrat: Mela etiam *Μεταύριον* in oppidis numeratum. Annis nunc corrupto nomine *Marro* dictus. Sed si *Melæ* ordo recta habet *Medama* ante *Metaurum* est: si Plinii, post illum. Etiam Strabo *Μεδαμα* scripsit Plinius contracte *Medma*; Marcianus Heracleota p. 13. *Μεδμα* prave: pravius *Σκυλλαι* *Μεδμα*. Strabo addit πλεῖστον θάλασσαν καλούμενον Εμπόριον, prope *Medamam* n. vale, quod *Emporium* dicatur. Pomponii *Taurianum*, est Plinii *Tauromentum*, cui is portum *Orestis* coniungit. Sed turbata hæc interpretibus videntur. Pluribus *Μεδμα* est Antonini *Nutera*. cuius antiquior memoria non reperitur: & *Portus Medmæ*, sive *Emporium* nullis est *Portus Orestis*: Holstenio *Orestis* *Portus* in ostio *Metauri* videtur fuisse, quod οὐχὶ τρύπα ἐμπόριον, ejusdem nominis sit junctum portum habeat, Strabone auctore p. 177.

Post recensita flumina & portus, *Scyllæum* Plinius, & *Cratæum* fluvium enarrat. *Oppidum* an *petra* *Scyllæum*, seu promontorium, anbigitur. Plinius ita: *Medma*: οὐχὶ τρύπα *Scyllæum*, *Cratæum* fluvius. Strabo: Εὐδείχεται εἰτεῦθεν τὸ Σκυλλαιῶν, πύργος ὑψηλὸς οὐκ ἐν ὕδατι, *Hinc* sequitur *Scyllæum*, *petra* *peninsula* speciem præbens, excelsa. Pomponius Mela: in *Bruttio* sunt, *Colaxinargia*, *Rhigium*, *Scylla*, *Taurianum*, *Metaurum*.

Ptolemæus, Σκύλαιον ἄκρον, *Scyllæum promontorium*. Itaque solus Plinius cum Solino, illum unice sequuto, oppidum dixit: ceteri promontorium, petram, qualis & Scylla Melæ est, non oppidum. nisi dicas montem & petram esse *Scyllæum*, cui adfideat eodem nomine oppidulum. *Scyllæum* autem mons, & petra fabulosa *Scylla* videntur eodem esse. Unde qui unum enarrat, de altero filet. Quod ad fabulam attinet, Virgilius Aen. III. 432.

Scyllam, & caruleis canibus resonantia saxa

descripsit, & ante paullo vers. 425. illam

Ora exsertantem, & naves in saxa trahentem.

Unde nata fabula sit, Justinus ostendit lib. IV. cap. I. *dum navigantes magnis vorticibus clagi desidentis exterriti, latrare putant undas, quas sorbentis æstus vorago concludit.*

Scyllæum excipit *Cænys*, aliud promontorium, Καύνυς Straboni dictum, de quo sic Plinius commemorat: *Siculum fretum, ac duo ex adverso promontoria: ex Italia Cænys; ex Sicilia Pelorum XIII stadiorum intervallo.* Hoc inter & Columnam est *Cratais* seu *Crataüs* fluvius, de quo sæpe dicto loco Plinius: *Oppidum Scyllæum, Crataüs fluvius, mater, ut dixerunt, Scyllæ.* Atque ita in membranis esse, *Cratais*, non *Crataeis*, Harduinus ocula-testis est. Solinus de Italia: *Scyllacea regio cum Scyllæ oppido, & Crataide, flumine Scyllæ matre, ut vetustas fabulata est.*

Ipsa *Columna*, ad quam itinera Antoninus a Mediolano & ab urbe direxit, in Melæ oris male cognominatur *regia*; verius a Plinio *Rhegia*; optime ex Strabonis descriptione *Rhegina*. Etenim a vicina urbe *Rhegio*, a qua centum stadiis secundum Strabonem abest, habet, quod diximus, cognomentum. Plinius sic de illa: *Crataüs fluvius, mater: ut dixerunt Scyllæ.* Dein *Columna Rhegia: Siculum fretum, ac duo ex adverso promontoria; ex Italia Cænys, ex Sicilia Pelorum, XIII stadiorum intervallo.* Unde *Rhegiæ* *duodecim* *cic* *10 pass.* Vides, inter urbem & Columnam promontorium *Cænyn* imponi. At Strabo *Cænyn* ante Columnam posuit, seu Columnam inter *Cænyn* & *Rhegium*. Sic enim: ἀπὸ Καίνυς μέχρι τῆς Ποσειδωνίης τῆς Ρηγίνων σηλίδος & πορθμῶ, διήκει πεντήκοντα ἑξακίδος, - - - ἀπὸ τῆς σηλίδος ἑκατὸν εἰς Ρήγιον, *a Cænyn ad Posidonium Columnæ Rheginorum juxta fretum angustius meatus circiter LX stadiorum: a Columna Rheginorum sunt centum stadia.* Alii per adpositionis figuram interpretantur, *a Cænyn ad Posidonium, columnam Rheginorum*, quasi Posidonium sit ipsa columna: quod secus mihi aliis videtur. Posidonium enim, si non oppidum juxta columnam fuit, at Neptunium juxta eundem fuit, per columnæ Rheginæ mentionem distinctum a Posidonio Iucaniæ & gentium aliarum: columna autem videtur milliaria fuisse, & simul signum de nota tractus commodioris. Supra laudata vetustissima inscriptione, qua via facta a REGIO AD CAPUAM explicatur per milliaria AD FRETUM AD STATUAM sic conjungitur. *Statua* autem est *σηλὶς* sive *columna*. Vide Grut. p. 150. n. 7.

Rhegium urbs pervetusta adeo, ut nomen ab ῥήγνυσθαι, quasi ab *abrupta* vi maris Sicilia Italia credatur accepisse. Nota enim illa fama vel fabula, quæ Siciliam quondam Italiae adnexam tradidit. Hinc est quod qui memorant, ut FERUNT, adjiciant, incertum opinionis aut famæ arguentes. Mela II cap. VII. *Sicilia, ut ferunt, aliquando adnexa, & agro Bruttio adnexa.* Virgilius Aen. III. vers. 414.

Eccc

Hæc

*Hæc loca vi quondam, & vasta convulsa ruina
Diffuisse ferunt, quum protinus utraque tellus
Una foret. Venit medio vi pontus, & undis
Hesperium Siculo latus abscidit.*

Sed ad urbem *Rhegium* revertamur. Hanc Χαλκιδέων κτίσμα, a *Chalcidensibus* condita Strabo refert: semperque fuisse ait ὑπείχισμα τῇ νήσῳ, *propugnaculum Siciliae oppositum*. A plurimis memoratur, etiam apostolico Act. xxviii, 13. κατηντήσαμεν εἰς Ῥήγιον, *venimus Rhegium*. Ptolemaeo est Ῥήγιον Ἰάλιον, *Rhegium Iulium*, quod haud dubie cognomen inde est, quia Octavianus Cæsar, ejecto Sicilia Sex. Pompejo, ut Strabo pag. 1 refert, εἰδὼν λαμπανδρῶσαν τὴ πόλιν, συνείκης ἔδωκεν αὐτῇ τὴ ἐν τῇ πόλει τινὰς, *videns: defecisse civitatem, supplementum ex classe addidit*. Colonia sic ex parte, servato tamen jure municipii. Inscriptio pag. 174. Grut. n. 7. MUNICIPIB. RHEGINIS JULI. *Rheginum* enim oppidani, quos laudat Cicero pro Archia oratione. Veteri lapide p. 199. n. RHEGINEI.

Ultra *Rhegium* plura sunt promontoria, quæ ultimum angulum Italiae ut sepimean circumdant. Quod *Rheginae* civitati proximum, etiam *Rhegium*, communium nomine adpellatum fuisse, Thucydides docet lib. vi. pag. 441. ἕως ἀφίκετο εἰς τὴν τῆς Ἰταλίας ἀκρωτήρα, *donec ventum est ad Rhegium, Italiae promontorium*: quod et lib. iv. pag. 268. memoravit. Quidam intelligunt *Leucopetram*; Cluverius me inter urbem *Rheginam* & *Leucopetram*, quod etiam ὁμωνυμία videtur suadere, et argumentum est propinquitatis. Nobilius Ciceronis supremo itinere promontorium *Leucopetra*, Λευκοπέτρα, dictum, ut Strabo ait, ἀπὸ τῆς χροῖας, *a colore*, qui candidus est. Cicero Philipp. i. cap. 111. *Quum me ex Sicilia ad Leucopetram, quod est prima riva cgræ Rheginæ, venti detulissent, ab eo loco conscendi, ut transmitterem*. Et lib. v ad Attic. epist. vii. de eodem cursu: viii. idus Sext. quum a *Leucopetra* profectus circiter CCC processissem, rejectus sum a stro vehementer ad eandem *Leucopetram*. Hoc videtur illud esse, quod Sallustius, apud Servium in *Aeneid.* 111. vers. 400. dixit *Bras promontorium*, in quod, & *Salentinum*, Italia, in angustias coacta, scindatur. et nulli verius convenit, quam *Leucopetræ*, εἰς ἣν τελευτᾷ τὸ Αἰόνιον ἔρπον, *perdesinere montem Apenninum ajunt*; quod Strabo refert p. 179. lib. vi. Inde in paullo hibernum est *Heraclei*, quod dicitur, *promontorium*. Strabo ibidem: Εἰς τὸ Ἡράκλειον, ὃ ὁ τελευτᾷ ἀκρωτήρα νέει πρὸς μεσημβρίαν, *Inde [a Leucopetræ] Heraclei promontorium, quod ultimum in periculum*. Nusquam enim Italia magis in diem recedit, quam circa hoc promontorium, nunc dictum *Capo di Spartivento*: *Leucopetra* vero, *Capo del Armi*.

Hinc flexo litore in finis maris Jonii venit, & primo ad *promontorium Zephyri* prope urbem *Locros*. Strabo ibidem: Μετὰ τὸ Ἡράκλειον ἀκρωτὶς τὸ Λοκρὶδόν, ἢ καὶ Ζεφύριον, *Leuci Locrentis, succedat Locrentis agri promontorium Zephyrium*, sic dictum quod portum habet ventis ab occasu flantibus expositum. Ptolemaeus post *Leucopetram* inflexo litore, Ζεφύριον ἀκρωτὶς; Plinius lib. iii. cap. v. *Locri cognominati a promontorio Zephyrio*. nam dicti ab eo *Locri Epizephyri*, ut *Græci*, *Ozoles*, vel *Epionmian*. vero non tam gentis quam urbis ipsius nomen est. Strabo dicto loco: ἡ πόλις ἐστὶν Ἐπιζεφύριον, *aut Locri Epizephyri*. Sæpius si e cognomine, tamen pluraliter. Lib. xix. cap. vii. *Ci. s. Romana a Neapoli Locros multa die accessit*. Et paullo

haud procul ab urbe Locris abest. Ab Ozolis Locris conditam censet Strabo: malim ab Epichemidiis, quorum *Naryx* vel *Narycum* fuit oppidum. nam Virgilius Aen. III. vers. 399. de nostris Italiae Locris:

Hic & Narycii posuerunt mœnia Locri:

& ipsam urbem Locros Ovidius xv. Metam. vers. 705. *Naryciam* dixit:

*Lamctumque legit, Caulonaeque, Naryciamque,
Evincitque fretum.*

Gentile duplex, *Locri*, & *Locrenses*. Livius lib. xxii. extremo: *Metapontini, Crotonenses, Locrique*. Et lib. xxiii. cap. xxx. *Locrenses describere ad Paenos*. Ager & regio Graece *Λοκρίς*, ἰδ. Strabo supra in Zephyrio: *ἀπὸς δὲ Λοκρίδων, promontorium Locridis*.

Plura ejus memorantur flumina. Livius lib. xxix. cap. vii. *Hannibal a Butroto amni* (haud procul is ab urbe Locris abest) *nuntio praemisso* - - - *luce captam invenit pugnam*. Gronovio suspectum nomen est, necdum consonis inter se membranis; & *Halecum*, tertiorum fluvium, in locum derivat. De eo autem Strabo lib. vi. pag. 180. tradit *ἡμεῖς δὲ τὴν ῥηγίνην ἀπὸ Λοκρίδων, agrum Rheginum a Locrensi separare*. Et Thucydides lib. III. pag. 240. *navigantes ἐς Λοκρίδα, oppidum Peripolium capiunt, ὃ ἐν ᾧ τῷ Ἀλφειῷ ποταμῷ, situm ad fluvium Halecem*. Inter Locros & Cauloniam fluvius *Sagras* est. Strabo dicto loco: *μὲν Λοκρὲς, Λάγρας, post Locros Sagras est*. Et Cicero I. Nat. deor. cap. I. *agnam ad fluvium Sagram Crotoniatas Locri maximo praelio devicissent*. Plinius III. cap. x. *A Locri Sagra*. Addit Strabo, *Θηλυκῶς femineo more nominari*, praeter fluviorum consuetudinem. Est & *Καϊκινὸς, Caicinus*, Locrorum fluvius. Iterum Thucydides lib. III. pag. 242. narrat, Athenienses ex Sicilia ἐκ τῆς Λοκρίδας egressos, *ἐν τῷ Καϊκινῷ ποταμῷ, juxta flumen Caicinum Locros, ad arcendam vim occurrentes, superasse*.

Sequitur *Caulon* sive *Caulonia*. Mela III. cap. iv. *Tertius [sinus] inter Zephyrium & Bractium, Consilinum, Cauloniam, Locrosque circumdat*. Et hac forma, *Καυλωνία*, utitur plerique Graeci in oppido hoc designando. Strabo supra dicto loco: *Μετὰ δὲ Σαργεί, Ἀρχαίων κτίσμα, Καυλωνία, πλεόντερον δὲ Αὐλωνία λεγόμενα*. Idem Stephani breviter: *Καυλωνία, πόλις Ἰταλίας, ἐν Αὐλωνίαν ἑκαταῖς κλάσιν, Καυλωνία, urbs Italiae, quam Auloniam Hecataeus vocat*. Et Diodorus Siculus lib. xvi. cap. xi. *Διωνύσιος ὁ Σικελικὸς ἐν Καυλωνίαν τῇ Ἰταλίᾳ, Dionysius commorans circa Cauloniam Italiae*. Altera forma est *Peripoli*, qui vestigia oppidi *Caulonis* lib. III. cap. x. dixit: & Virgilius Aen. III. vers. 553. *locus sunt arces Caulonis*: & Ovidii, qui, quod supra etiam indicavimus, Metam. xv. vers. 705. dixit:

- - - *legit Caulonaeque Naryciamque.*

Strabo dicit, *ἐστὶ δὲ ἔρημος, deserta est*: & Pausanias Iliac. II. cap. III. *Πυρρὸν ἐρημῶς καὶ Καυλωνίαν, αἰλοῦσαν ὑπὲρ Καμπανίαν, vastatam esse Cauloniam, captam a Campanis, Romanorum sociis*. Ideoque Plinius vestigia oppidi *Caulonis* dixit, & Ptolemaeus, ut eundem locum, praeteriit.

Plinius Mela cum *Caulonia Consilinum* vulgatis libris conjunctum habet. Tertium

enim finum, promontoriis Zephyrio Bruttioque (hoc ipsi Cocintum est) interceptum, oppida circumdare dicit *Consilinum*, *Cauloniam*, *Lucrosque*. Plinius III. cap. x. *vestigia oppidi Caulonis, Mystia, Consilinum castrum, Cocintum*. Ajunt scriptos Pomponii libros loco Consilini habere *Cossentiam* sive *Consentiam*. Quid vero hæc ad finum maris Jonii, a quo longe nimis abest, nec ad alium finum posita, sed in mediterraneis? nihilominus *Consilinum* Frontinus de Colonis, & Cassiodorus lib. VI. I. epist. ult. in Lucania censent. Fateor hoc fortius ad persuadendum esse, licet quo loco Campaniæ ponendum sit, non adpareat. Quid vero de Mela sentiendum & Plinio? nec *Cossentia* membranarum Hellenio adprobatur, qui potius ex *Cocintia* suspicatur ortam esse, quæ oppidum fuerit prope ejusdem nominis promontorium, *Cocintum* etiam ab Antonino, itinere ab Equoturo Rhegium ferente, adpellatum, XXI millibus a Scylacio in austrum, fere in loco, ubi nunc est oppidum *Stilo*, a quo objacens promontorium Cocintum vulgo *Capo di Stilo* nominatur. Promontorium autem *Cocintum* est illud, quod Plinius I. I. cap. x. *longissimum Italia promontorium existimari* tradit. Id Ovidio Holstenius & I. Vossius restituerunt *Metam.* XV. vers. 704.

- - - *dextra præscripta Cocintia parte,*

ubi inepte *Cerunia* vulgatum fuerat, quæ in diversam illius itineris, seu sinistram partem incidunt.

Cluverio *Cocintum*, *Carcinum*, *Cacintum* idem sunt: nobis aliter videtur, quia secundum Melam *Carcinus* ad superiorem finum pertinet, secundum sive Scylaceum: *Cocintum* autem est in tertio. *Secundus*, inquit, *Scylaceus*, in quo est *Petilia*, *Carcinus*, *Scylacium*, *Mystia*. Ordo oppidorum an rectus sit, non est nostrum disputare. *Mystia* nobis primum, tamquam in limine, quia Plinius inter Caulonem & Consilinum (quod Cocintum malumus) interposuit. Stephani epitome: *Μυσία, πάλιν Σκουιτῶν, Mystia oppidum Samnitum*. Samnites autem intelligit Bruttios, a Samnitibus profectos. *Carcinum* oppidum cum Plinii amne *Carcine* componendum, non est quod dubitetur. Ubi enim de Scylaceo egit, hoc addidit: *Amnes ibi navigabiles: Carcines, Crotalus, Semirus*. At etiam *Cacinus*, & oppidum *Cacintum*, dicatur, ut in quibusdam libris fertur esse; non habemus dicere, valdeque veremur, ne *Cacini* nomen, si quod est, ex Thucydidi *Κακίνω* huc detractum in peregrinum locum sit.

Scylacium succedit, sive, ut in Melæ libris expressum est, *Scylaceum*; Ptolemaei *Σκυλάκιον*. Strabo duplicem nuncupationis formam habet p. 180. *Μετὰ δὲ ταύτην [Καυλωνίων] Σκυλάκιον, ἁπλοῦς Ἀθηναίων - - νῦν δὲ Σκυλάκιον καλεῖται*. Plinius interpretatur lib. III. cap. x. *De finibus Scylaceus: & Scylacium, Scylletium Atheniensibus, quum esset d. rent, dictum*. Nunc Squillace, in medio sinu oppidum. Promontorium habet æscopulum. Virgilius lib. III. Aen. vers. 553. *navisfragum Scylaceum*. Ovidius de Æsculapio Romam advectio lib. XV. *Metam.* vers. 701.

- - - *præterque Lacinia templa
Nobilissima dea; Scylaceaue litora fertur.*

Post Scylacium Straboni est *Κροτωνιῆτις χώρα*, *Crotonensis ager*, in quo vero multa occurrunt ante, quam ad Crotonem urbem veniatur. Primum est oppidum cum portu, quæ *Castra Hannibalis* vocantur. Plinius lib. III. cap. x. *In ea* [peninsula aut isthmo potius, qui vocatur *Castra Hannibalis*, numquam angustiore Italia: XX M. passuum late-

est. In Tabula Augustana signum urbis adpictum est, unde oppidum quoque, non solum portum hujus nominis fuisse probatur. Inde flumina in sinum Scylaccum funduntur, hoc ordine a Plinio enumerata: *Crotalus*, *Semirus*, *Arocha*, *Targines*. E quibus *Crotalus*, hodie Corace dictus, judice Holstenio: *Semirus* nomen retinet, eodem teste: *Arocha* est Crocha: *Targines*, Tacina, interpretante Harduino. quamquam antiquius nomen *Tacina* vel fluminis vel oppidi, dicto Antonini itinere xxii m. p. distantia a Scylacio Thurios versus. Tum sequuntur, ut Strabo vocat, τὰ πρὸ τῶν ἑκκατῶν τρεῖς, *Tria Japygia* promontoria. Plura de iis non memorantur.

Pergit Strabo: Μετὰ δὲ ταῦτα τὸ Λακίνιον, ἥτις ἐστὶν, *Post hac [tria Japygia] Lacinium*, in quo *Junonis templum*. Nobilissimum *Lacinium* promontorium, & a pluribus memoratum, Mela, Plinio, Ptolemaeo, præter Strabonem. Plinius lib. iii. cap. xi. *A Lacinio promontorio secundus Europa sinus incipit, magno ambitu flexus*, id est, & Tarentinum & Hadriaticum complectens. Quod enim infra illud promontorium est, ad Jonium mare pertinet. Et Pomponius Mela: *Sinus Tarentinus dicitur inter promontoria Salentinum & Lacinium*. Junonis Laciniae templum, quod Strabo refert, πλεῖστον ποτὲ καὶ πολλῶν ἀνδρῶν δῶκα, multis quondam opulentum donariis. Livius lib. xxvi. i. extremo: *In Bruttii promontorio Junonis Laciniae templum astatem Hannibal egit*. Cicero Divinat. lib. i. cap. xxiv. refert, *clamnam arcem sol dam in fano Junonis Laciniae* quam Hannibal tollere statuisset, somnio monitum abstinuisse. Livius autem lib. xli. cap. xxvi. i. Fulvium Placcum refert, *Jonem Laciniae, ob spoliatum templum*, foeda morte poenas dedisse. Adde Valerium Max. lib. i. cap. i. exempl. 20.

Supra Lacinium nobilis urbs *Croton*, vel *Croto*. Mela turbat ordinem, *Crotonem* recensens inter Heracleam & Thurium: quem diligentius ita Plinius servat: *A Lacinio promontorio insuscindus, - - - oppidum Croto, amnis Neathus, oppidum Thurium*. Strabo pag. 181. Κρότων ἐν ἑκατὸν καὶ ὅττω σάδιαις ἀπὸ τοῦ Λακίνου, *Croton* ci. stadiis abest a *Lacino*. Livius lib. xxiv. cap. iii. situm urbis, magnitudinem, deminutionem sic descripsit: *Urbs marum in circuitu patentem xii millia passuum habuit ante Pyrrhi in Italiam adventum: postea tunc eo bello factam vix pars dimidia habitabatur. - - - Arx Crotonis una parte immixta mari, altera, vergente in agrum, situ tantum naturali quondam munita, postea & circumfreta, quæ per aversas rupes ab Dionysio, Sicilia tyranno, per dolum fuerat capta*. Cicero lib. ix. Attic. ep. ult. *Crotonem petemus, aut Thurios*. Gentile Græco Latinoque modo vocatur. *Crotonata*, Cicero i. de Invent. cap. i. & *Crotoniensis*, Justin. xx. cap. ii. & seq. Regio & ager, ἡ Κροτωνιάτις, Thucyd. vi. i. pag. 509.

Amnis *Aesyrus* olim urbem Crotonem perluebat: post Pyrrhi bellum precul a parte abscisa fluebat. Strabo: ποταμὸς Αἰσὺρ ἐν καὶ λιμὴν, *Aesyrus fluvius & portus*. Livius lib. xxiv. cap. iii. de vastata Pyrrhi bello urbe: *flumen, quod medio oppido fluxerat, præ frequentia tectis loca præterfluebat muros, procul iis, quæ inhabitantur*. Id flumen autem præterfluebat. Ad Theocriti illud idyll. iv. vers. 17. ἐπὶ Αἰσάροιο νομένω, scholiastes notavit: Αἰσὰρ ποταμὸς διὰ μέσης τῆς πόλεως τῶν Κροτωνιάτων ῥέων εἰς τὸ Θάλασσαν. Montes apud Crotonem, *Laiymnus* & *Phycus* eodem idyllio memorantur vers. 19. & 23. Vide scholia. Ne longe inde *Neathus* amnis est, licet Ovidius Metamorph. xv. vers. 51.

- - - *Salentinumque Neathum*

ivertit. Laxior enim poetis aliquando geographia est, neque finium circumscriptorum rationem habent. Strabo conjungit cum *Aesaro*. *Aesyrus*, inquit, *fluvius &*

MEDITERRANEA BRUTTIORUM.

Besidia, ad dextram Crathidis ripam situm oppidum *Bisignano* dicuntur esse. Livius ad nomen habet in Bruttiorum oppidis lib. xxx. cap. xix. *Ad Cn. Servilium* cos. qui in Brutiis erat; *Consentia*, *Uffugum*, *Verga*, *Besidia* descere. Sed creditur Bisignano id oppidum esse: probari certo non videmus.

Caprasia oppidum Tabulae, viii millibus supra Crathin, qui prave *Crater* in Tabula vocatur. Pluraliter Antoninus itinere ab Urbe via Appia, *Caprasis* sexto casu, Aldina: *Caprasa* quarto, Schottana editione. Situs sic notatur:

SUMMITANO

Caprasas

Consentiam

M. P. XXI.

M. P. XXVIII.

Post Laum nunc oppidum *Orso* est, quod videtur olim *Urse* & *Ursentum* dictum esse: unde *Ursentini*, Plin. iii. cap. xi. Ad Acherontem fluvium *Pandosia* oppidum, ut supra in flumine demonstratum. Livius lib. viii. cap. xxiv. *hand procul Pandosia urbe imminentes Lucanis ac Brutiis finibus tres tumulos, aliquantum inter se distantes* [Alexander rex Epiri] *injedis*. Strabo lib. vi. *Pandosiam* *Φρεσων* *ἱερων* vocat, quod *ἑσπερίων*, hoc est, munimentum juxta Acherontem fluvium. Plinius lib. iii. cap. xi. *Pandosiam Lucanorum urbem fuisse*, Theopompus [auctor est] *in qua Alexander Epirotas occubuit*. Verum in mss omnibus & impressis ante Hermolaum est *Mardonia*, quam Lucaniae urbem Theopompus, ut *Thebas Lucanas* Cato, dixit fuisse, quod est interitiss. Conciare studet Harduinus, quem vide in Emendat. lxiv. Prostant nummi hujus obis inscripti ΠΑΝΔΟΣΙΕΩΝ, quos Harduinus mavult ad Thesprotiae Pandosiam referri, Holstenius autem ad Italicam seu Magnae Graeciae. Hodie in illo loco dicitur *Mendocino* *de*, quod probabilius Holstenio videtur, quam in *Castro Franco* cum aliis quassis.

Consentia prope abest a Pandosiae loco, in austrum inde modico intervallo recedens. Straboni *ὑπερπεδίας* & *Βρεττίων*, caput Bruttiorum: Ptolemaeo etiam in Brutiis *Κονσεντία*: hodieque *Cosenza*. Livius lib. viii. cap. xxiv. in Lucanis censuit. *Quum Heraclea*, inquit, *Tarentinorum coloniam*, *Consentiam ex Lucanis*, - - - *cepisset*, puta, *Pyrenaeus Alexander*. Sed quum supra Lucaniae finis cum Plinio & Strabone constitutus, non negavimus esse, qui ultra illos, praetertim in mediterraneis, Lucanorum autem proferrent. Habet etiam alibi illius mentionem. Lib. xxiii. cap. xxx. *capta Putea Pænus ad Consentiam copias tradidit*. Petelia vero, ut ibidem dicitur, *in* *statu erat*. Et lib. xxix. extremo: *Eadem astate in Brutiis Clamptia a consule vi capta*: *Pyrenaeus* & *Pandosia*, & *ignobiles aliae civitates, voluntate in ditionem venerunt*. Gentile *Pyrenaeus*, *Consentini*. Cicero de Finib. i. cap. iii. *Persius Tarentinus ait se, & Consentinum, & Siculis scribere*. Et Livius lib. xxviii. cap. xi. *in Consentinum agrum* *cos.* *statum dixerunt*.

Incertum hinc est *mons Clibanus*, de quo Plinius lib. iii. cap. x. *Oppidum intus Petilia*, *Clibanus*, *promontorium Lacinium*. Etsi enim promontorium non intus est, tamen interiore monte, tamquam pars, procurrat in mare. Ipsa urbs *Petilia*, sive *Petelia*, *Philoctetae Trojani* credebatur opus esse. Virgilius Aen. iii. vers. 402.

Parva Philocteta subnixta Petilia muro.

Non

Non autem parva mansit, sed metropolis facta, saltem in præcipuis Bruttiorum potius numerata. Strabo post initium libri vi. Πετῳλία μητρόπολις νομίζεται ὁ Δευκαλίων, ὅς ἐστιν ἡμεῖς, πύχες τὸν Ἰανόν. *Petelia Lucanorum urbs primaria censetur, & hodieque est se-
tis frequentis.* Suspecta vox Δευκαλίων, *Lucanorum*, & ipsi Straboni in constitutis finibus
Bruttiorum vel scripsit, vel voluit scribere. Livius lib. xxiii. cap. xxx. *Petelia in Bru-
tius aliquot post mensibus expugnata.* Natura & arte munita fuit, ἰσχυρή, Strabone auctor
& vicina Crotoni, quod ex Tabula itineraria adparet, in qua etiam *Petelia*, secunda
vocali scriptum est, & Ptolemæus Πετῳλία in Magna Græcia, quæ cum Crotoni
majori ex parte Bruttiorum fuit, ut Ptolemæus eam definivit. Ex quibus, hoc est, e
situ naturaque loci, & ex vetere illa Tabula probat Holstenius p. 307. *Petiliam* fuisse quæ
hodie est *Strongoli*, ubi multæ inscriptiones exstant, & quod Sponius addit Miscell.
A. pag. 196. tubi plumbei detecti, quibus inscriptum PETILIA. Et eodem loco in
ptio vetus (Gruter. pag. 215. num. 2.) REIP. PETILINORUM. Fide singulari in Roma
nos fuit, ut Saguntus, Hannibalis bello. Silius lib. xii. vers. 431.

*Fundatæ versis incensa Petilia tellis,
Infelix fidei, miseraque secunda Sagunto.*

Municipium fuisse, inscriptiones Strongolenses testantur, in quibus hodieque *ΜΟΥΝΙ-
ΠΗ* nomen legitur. Gentile *Petelini*, non semel apud Livium lib. xxi. cap. xx. E-
nummus Thetauri Brandenbur. ΠΕΤΗΛΙΝΩΝ.

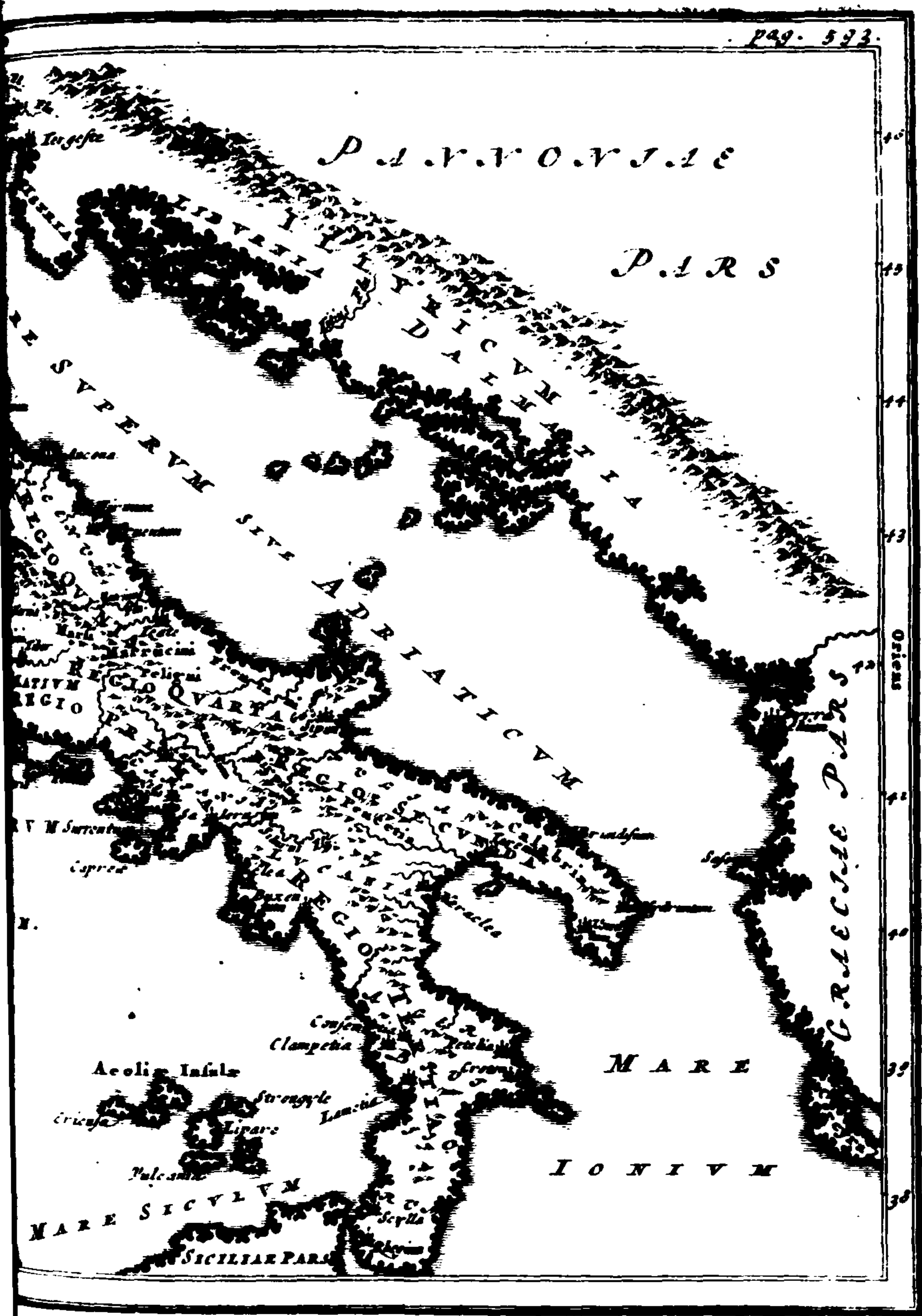
Siberena, Σιβερηνή epitomes Stephani, quam antiquum sit, probari facile non potest.
Nominis consonantia suadet, ut *S. Severina* oppidum, inter Clibanum montem amicum
que *Nexthum*, credatur esse: quod jam tum Porphyrogennetæ temporibus ita appel-
lum, uti ex lib. ii. them. x. adparet, ubi πελίσματιον ὁ ἀγίας Σαυηρίνης καὶ ὁ Κροτωνίτης
etiam legitur, hoc est, *oppidulum S. Severina & Croton.* Cluverius *Siberina* nomen ex
Livio restitutum it, lib. xxvi. cap. xxxix. dicenti, ut vulgatum est; *Velsit in forte
manus veniebat: sed circa Crotonem Sibarimque suppleverat remigio naves.* Legi postulat
circa Crotonem Siberinamque: sed æquis, an invitis criticorum filiis id fiat, non habeo
certo, quod vel negem vel adfirmem.

Inde in occalum, & Tyrrhenum mare versus, *Numistro* erat, antiquum oppidum. Li-
vius. xxvii. cap. ii. *Consul ex Samnio in Lucanos transgressus, ad Numistronem in contem-
Hannibalis posuit castra.* In Lucanos, inquit, quia hic auctor sæpe superiorem Bruti-
rum partem Lucanis tribuit. Plutarchus Marcello p. 312. fatetur nominatim, *te Lucanis
sequi: ταῦτα μὲν ὁ Λιβύης φησιν.* Ergo novum nihil est, quum Marcellum eis *Δευκαλί-
on Lucaniam* Hannibalem persequutum, καὶ οὐκ ὡς πάλιν Νομιστρὸν κατέμεινον, ad *Νομισ-
τρον castra habentem*, adgressum esse scripsit. Ptolemæus autem *Numistronem* (Νομιστρον
recto) in Brutiis mediterraneis scripsit. Plinius lib. iii. cap. xi. Lucanos populosi
censens (quibus vero peregrinos immiscet) tandem dicit, *quibus Numestranis junguntur
nam & Numistro* secunda vocali dixisse, ex hoc loco, si se recte habet, probari potest.
Quod si vero *junguntur* Lucanis Numestranis, non in ipsis Lucanis finibus sunt siti, sed
ipsis tantum aliunde contribuuntur. Meminit etiam Frontinus lib. ii. Strateg. cap. i.
n. 6. sed sine gentis aut regionis nomine. *Hannibal*, inquit, *apud Numistronem cum
Marcellum pugnaturus.* Baudrandus interpretatur *Clocento*. xv millibus a Conventu
martidien: viii a mari Tyrrheno.

Longius hinc in meridiem, e regione Lectorum ferme, *Mamertum* vel *Mamerti-*

REGIONES ITALIAE
EX
AUGUSTI CAESARIS
DIVISIONE.

P. I. V. V. O. V. J. I. E

P. I. R. S

ADRIATICUM

ADRIATICUM

MARE

IONIVM

MARE SICVLVM

SICILIAE PARS

Oriens

P. I. R. S

Strabo lib. vi. pag. 180. τὴν δ' ὑπὲρ τῆς πόλεως τῆτον μεσόγειαν, Βρέττιοι κατέχουσι; καὶ πόλις ἐστὶν αὐτῆς Μαλέρτιον, καὶ ὁ δρυμὸς ὁ φέρων τὴν αἰρίαν πίπτει, ἣν Βρέττιον Σίλαν καλεῖται. *Super has urbes (Rhegium & Locros) mediterranea Bruttii tenent, & oppidum ibi Mamertinum, & silva optimam picem ferens, quam Bruttiam Silam adpellant. Vergit in austrum silva Rhegium versus, estque pars Appennini. Plinius lib. iii. cap. v. sub finem: Cens - - Rhegium - - Inde Appennini silva Sila, promontorium Leucopetra: ab ea Locri. Vibius Sequester in Nemoribus: Sylva Bruttiorum. scribe Sila, ut Strabo & Plinius. Inde pice Bruttia laudata. Plinius lib. xvi. cap. xi. Sequens liquor, crassior iam, picem fundit. Hac rursus in cortinas areas coniecta, aceto spissatur: & coagulata Bruttia cognomen accepit, dolium imitatur, vasisque ceteris utilis, lentore ab alia pice differens.*

Antonini itinere ab Equotutico inter Scylacium & Rhegium ponuntur obscura & ignota oppida, in quibus *Altanium & Hipponum* sunt: & tandem xx millibus ab Rhegio *Decaladium*, quod incidit in locum, qui jam vocatur Castidio. Aeque ignoti situs sunt, quae Livius lib. xx. cap. xix. enumerat, *Uffugum, Verga, Siphenum, Argentanum, Hetriculum*, in Bruttiiis sita, ipso docente, quae nihilominus ex conjectura Holstenius conatur interpretari, cui videlicet *Uffugum* Fognano est: *Verga*, Rogiano: *Siphenum*, Montalto: *Argentanum*, Argentina prope Montalto: *Hetriculum*, Lattarico: quibus vero inniti non possumus, licet multum iudicio tanti viri tribuamus.

De *Gracia Magna* supra in Italiae divisione diximus. Nec tantum in Bruttiiis erat illa, & in Calabria, sed in Campaniam usque patebat: & Cicero pro Archia cap. v. nobiliores Italiae civitates Graecanicas enumerans, *Rheginos, Locrenses, Neapolitanos, Heraclenses, & Tarentinos* nominat. Ptolemæus arctiores fines constituit, ac tantum illud latus Italiae, quod ad Tarentinum sinum est & ad mare Jonium, *Graciam Magnam*, μεγάλην Ἑλλάδα, vocat, a Tarento usque Locros; diremto ab illa Bruttiorum altero latere, in quo Rhegium, & Vibo sunt, quem tractum proprie Bruttios adpellat. Ex mediterraneis Magnae Graeciae duo oppida adsignat, *Peteliam & Abystrum*.

REGIONES ITALIAE.

Dictum supra sub initium hujus Capitis est de divisione Italiae in Galliam Cisalpinam, Italiam propriam, & Magnam Graeciam. Ultima pars adpellationem suam citius amisit, nomine retracto in angustias sinus Tarentini & Jonii, ut Ptolemæus modo docuit: aut ne in his quidem constantius. Superior pars, quae Gallicanos colonos habebat, *Gallia* nomen usque ad Augusti Caesaris imperium conservavit, qui demum, peregrinis nominibus abrogatis, *Italia* commune nomen inde ab Illyrico, Histriae contermino, & ab Alpibus in circuitu, usque ad Japygum & Bruttiorum promontoria induxit vel restituit, & novam universae Italiae divisionem in undecim *Regiones* invenit. Plinius lib. iii. cap. v. *Quae praefari necessarium est, auctorem nos divum Augustum sequentibus, descriptionemque ab eo factam Italia totius in regiones XI.*

PRIMA REGIO ex Plinii delineatione, (neque enim alius descriptionem Augusti praedixit,) a Tiberi usque ad Silarum amnem pertinuit. Postquam enim Campaniam enarraverat a Savone fluvio usque Minervae promontorium, *Regio*, inquit, *ea a Tiberi prima Italia servatur ex descriptione Augusti.* Et recensitis interioribus tam Latii utriusque quam Campaniae, addit: *In prima regione praeterea fuere: in Latio clare oppida*, quae more suo, alphabeti ordine recenset, pleraque antiquata tum nomina, olim autem sub regibus, aut antea etiam, non obscura. nempe Romam *Saturniam* nominat: Janiculum, *Antipolim*, quae

quæ repetere nihil attinet. Satis est ex hisce intellexisse, utrumque Latium & Campaniam fuisse *regionem primam*. Campaniæ autem finis Silarius amnis est, a quo tertiam regionem incipit.

SECUNDA REGIO lib. III. Plinii cap. XI. designatur ita: *Connectitur secunda regio, amplexa Hirpinos, Calabriam, Apuliam, Salentinos. Et interjectis non nullis Cetera intus in secunda regione Hirpinorum colonia una Beneventum.* Deinde magno numero populos hujus recenset, e quibus notiores tantummodo, missis obcurioribus aut deletis relictæmus: *Aquilonienses, Abellinates utrosque, Compsanos, Caudinos, Aeculanos, Alcanos, Cannenses, Genufinos, Herdonienses, Larinates cognomine Frentanos, Neapolitanos, Venusinos; & ex mediterraneis Salentinorum Aletinos.*

TERTIA REGIO. De hac Plinius lib. III. cap. V. *A Silaro regio tertia, & ager Lecoranus Brattiusque incipit.* Urbium quas enarrat, potiores sunt *Pastum, Velia, Buxentum, Clamptia, Temsa, Terina, Vibo, Rhegium, Locri.* Cetera non enumerat regionis nomine, sed *Magne Græciæ* cap. X. per sinum Jonium & Tarentinum: at cap. XI. terminum definit manifeste. *Oppidum, inquit, Metapontum, quo tertia Italia regio finitur.*

QUARTA REGIO. Plinius lib. III. cap. XII. *Sequitur regio quarta gentiumque fortissimarum Italia. In ora Frentanorum, a Tiferno, Histonium, Ortonia. Aterno intus, Anxani cognomine Frentani: - - - Marrucinorum, Teatini: Pelignorum, Corfinienses, Seperequani, Sulmonenses: Marsum, Auxantini, Atinates, Fucines Lucenses, Maritimi: Albensium, Alba & Fucinum lacum; Aquiculorum, Cliterni Carseolanum: Vestinorum, Pinnenses: - - - Samnitium, Bovianum, Aufidinas Luciferni - - - Trecimnates: Sabinorum, Amiterni, Curenses, Forum Novum Fidunates, Interamnates, Nursini, Nomentani, Reatini, Trebulana, Tiburtes.*

QUINTA REGIO lib. III. cap. XIII. ab eodem Plinio ita est descripta: *Quinta regio Piceni est, quondam uererrima multitudinis. Tenuere ab Aterno amne, ubi nunc ager Hadrianus, & Hadria colonia: flumen Vomanum: ager Pratutianus, - - - Tuderum, - - - Cupra oppidum, Castellum Firmanorum: colonia Asculum, intus. Potentia Numanus, Ancona. Intus Anximates, Ricinenses, Tollenimates.*

SEXTA REGIO, quæ Umbriæ est, sequitur cap. XIV. *Jungitur, inquit, in sexta regio, Umbriam complexa, agrumque Gadicum circa Ariminum. In ora flumen Ager Senogallia, Metaurus fluvius; colonia, Fanum Fortuna, Pisaurum cum amne: & intus Histernum, Tuder. Cetera populorum nominibus significat, in quibus nobiliores sunt Amerini, Asinatæ, Camertes, Carsulani, Fulginates, Forosamnitenses, Forosempitenses, Iguvini, Interamnates cognomine Nartes; Aluvanates, Narnienses, Nuceria Oriculani, Sarsinates, Spolacini, Suasani, Tuficani, Tifernates Tiberini, & alii Maritimi: Urbinates cognomine Metaurenses: & alii Hortenses.*

SEPTIMA REGIO Etrusca. Plinius lib. III. cap. V. *Adnectitur septima regio in qua Etruria est, ab amne Macra. Oppida hujus regionis nobiliora, prætermittis ceteris, Luca, Pisa, Volaterra, Cosa, Cære, Sena, Sutrium, Arretium, Clusium, Fidentia, Fiesola, Cornetanum, Neſci, Pisierum, Perusia.*

OCTAVA REGIO traditur eodem libro, cap. XV. ab Arimino ad Padum & Apenninum

minum ita: *Octava regio determinatur Arimino, Pado, Apennino. Oppida & flumina excerpta: Ariminum, fluvius Rubico, & Sapis: Ravenna, Bononia, Mutina, Parma, Placentia: Casena, Claterna; Forum Clodii, Livii, Popilii, Cornelii: Faventia, Fidentia, Regium Lepida.*

NONA REGIO itidem lib. III. cap. v. descripta Plinio est. Postquam enim Liguria oppida enarraverat, *Albium Intemelium & Ingaunum, Vada Sabatia, Genuam, Segesam: & a tergo Dertonom, Pollentiam, Augustam Vagienorum, Albam Pompeiam: Atram, Aquas Statyellorum;* subdit Plinius: *Hac regio ex descriptione Augusti nona est.*

DECIMA REGIO Transpadana maritima est, & quæ huic vicina in mediterraneis. Plinius lib. III. cap. XVIII. *Sequitur decima regio Italiae, Hadriatico mari adposita, cuius Venetia, fluvius Silis ex montibus Tarvisanis, oppidum Altinum, & interjectis pluribus fluminibus, Aquileia, Carnorum regio, amnis Timavus colonia Tergeste, Formio amnis, antiquus auctæ Italiae terminus. Et ex cap. XIX. Histria peninsula - - - & nunc finis Italiae fluvius Arsia. In mediterraneo regionis decimæ, colonie, Cremona, Brixia, Ateste: oppida Patavium, Opitergium, Belunum, Vicetia, Mantua - - - Verona, Julenses Carnorum, Forojulienses, - - - Norcia. Et lacus, Larius, Verbanus, Benacus, Eupilis.*

UNDECIMA REGIO; Transpadana est Subalpina. Plinius lib. III. cap. XVII. *Transpadana adpellatur ab eo [Pado] regio undecima, tota in mediterraneo. Oppida Vibula Forum, Segusio: colonie ab Alpium radicibus, Augusta Taurinorum, dein Salassorum Augusta Prætoria, - - Oppidum Eporedia, - - Vercella, Novaria, Ticinum, Latis Pæmæa, Mediolanum, Comum, Bergomum.*

Sic operosius Augustus Italiam divisit quam utilius, quia posterius non secundum has regiones descriptas nominarunt ejus partes, sed priscis nominibus regionum & populorum contenti, nullam descriptionis Augustæ rationem habuere: nisi quod *Gallorum* nomen, Augusto auctore, in Circumpadana expunxerunt, *Italiae* ubique restituto.

V I A E S T R A T A E P E R I T A L I A M.

Inadmirandis Italiæ etiam *Via stratae* erant, commoditati itinerum per varias productæ regiones. Vetus institutum, inde a Samnitico bello, quo Appius Claudius *Appiam* iteravit, per tot sæcula ornandæ juvandæque Italiæ continuatum. Quod enim Livius lib. III. cap. XXVII. scribit, censores Fulvium Flaccum & Postumium Albinum, quorum ætas fuit DC LXXIX, *vias glareas extra urbem subservendas marginandasque primos omnium itinerum;* id vel de glareis inductis, vel de marginatione intelligendum est, quia ipse Livius longo ante tempore viam Appiam Flaminiamque munitam fuisse ostenderat. *Appia* ergo ut antiquissima erat, ita fuit nobilissima tum præstantia operis & longitudine, tum frequentia illorum, qui iter in illa faciebant, quoties in ulteriorem Italiam, & Græciam Atque Romanis eundem erat; aut inde redeundum.

APPIA ergo VIA prima nobis explicanda est. Auctor ejus Appius Claudius: Cæcus præterea cognominatus, tum censor. Livius lib. IX. cap. XXIX. *Et consecrata anno*

Appii Claudii & C. Plautii fuit : memoria tamen felicioris ad posteros nomen Appii, quo viam munivit, & aquam in urbem duxit : eaque unus perfecit. Annus autem erat urbi CCCCLX. Et Eutropius lib. 11. cap. 14. *Eo tempore Appius Claudius censor aquam Claudiam induxit : & viam Appiam stravit.* Longitudo erat ἀπὸ Ρώμης μέχρι Καπύης, ab *Roma Capuam*, quod Diodorus Siculus lib. 20. cap. 336. refert. Et Procopius lib. 1. Bell. Goth. cap. 14. ἐκ Ρώμης ἐς Καπύην διήκει, ab *Roma Capuam* pertinet. Et Frontinus principio de Aquæductibus : *Ap. Claudius censor viam Appiam a porta Capena usque ad urbem Capuam munendam curavit.* Fallus ergo auctor libelli de Viris illustr. in hoc Appio dicens *Viam usque Brundisium lapide stravit.* Neque enim Appii temporibus eo usque Romanæ Italia patebat : neque tantum opus unius hominis est aut ætatis unius. Nihilominus ad Brundisium producta fuit, sed a quo & quando continuatio facta, incertum. Strabo lib. 5. p. 161. Ἐνταῦθα συνάπτεται τῇ θαλάττῃ πρῶτον ἡ Ἀππία ὁδὸς : ἐξεωμένη μὲν ἀπὸ τῆς Ρώμης μέχρι Βερενθῆσις, πλεῖστον δ' ὁδευομένη, *Heic [ad Tarracinam] primum ad mare via Appia accedit, ab Roma usque Brundisium strata, qua plurimum frequentatur.* Sic Tacitus 11. annal. cap. 33. in vanis Libonis Drusi consultationibus refert, *viam Appiam Brundisium usque pecunia operire.* Strata autem fuit λίθοις σερραῖς, *durissimo lapide*, ut Diodorus ait ; quem φύσει τελευτῶν Procopius dixit, neque hoc obvio & ad manum ubique, sed, quod idem addit, ἐκ χώρης ἄλλης μακρὴν ἔσης, *ex longinqua regione advecto*, grandiore & ad normam caelo, quod magnitudinem operis & admirationem auget, in tanta præsertim latitudine, ἀμᾶξαι ἐναντία ἀδιήλατοι, *adversa plaustra inter se libere commiscere possent.* U. aucto vere Papinius Statius lib. 11. Silv. 11. vers. 12. dixerit,

Appia longævitæ regina viarum.

Daetum hujus viæ Horatius lib. 1. satyr. 5. & diversis locis Strabo ; & Antoninus Itinerario prodidit. Præcipuæ urbes & mansiones inter Romam & Brundisium in Appia erant *Aricia, Forum Appii, Tarracina, Fundi, Minturnæ ; Sinuessa, Capua*, inde *Caudium, Beneventum, Ercolanum, Herdonia, Canusium, Barium, Egnatia, Brundisium.* Juxta Appiam, inter Forum Appii & Tarracinam, fossa fuit per palustria, lembo a mula tractu navigabilis, quam Strabo lib. 5. pag. 161. & Horatius lib. 1. Satyr. 5. descripserunt.

VIA FLAMINIA fuit a Roma per Oriculos usque Ariminum. Livius epitomæ 25. *C. Flaminius censor viam Flaminiam munivit.* Censor autem fuit cum L. Aemilio Pappo, anno ante bellum Punicum 11. qui annus urbis DXXXIII. Strabo autem lib. 5. pag. 150. non censori, sed consuli Flaminio tribuit, posteriori quam censor, ex longi intervallo : συνάπτευσαν ἀλλήλοις Νίχρη & Λέπιδ & γὰρ & Φλαμίνι. καθελόντες Λίχριν, ὃ μὲν τῇ Φλαμίνιαν ἐξερχομένη ἐκ Ρώμης ἀπὸ Τυρρηνίαν καὶ τῇ Οὐμβρικῆς μέχρι τῆς Ἀρμινίων τέταται. ὃ δὲ τῇ ἑξῆς μέχρι Βονωνίας, καὶ καὶθεν εἰς Ἀκουληίαν, *Collega in consulatione fuit M. Lepidus & C. Flaminius : Liguriis autem devictis, hic viam Flaminiam : Liguriis autem devictis, hic viam Flaminiam stravit ab Roma per Etruriam & Umbriam usque ad Ariminum : illic deinceps ad Bononiam usque, & inde usque ad Aquileiam.* At hi consules fuerunt anno DLXVI. de quibus Livius lib. XXXVIII. cap. XLII. *Comitia consulibus rogandis fuerunt ante diem XII. calend. Martias. Creati M. Aemilius Lepidus, C. Flaminius.* Valde veror, ne censores prope cognomines cum his Strabo consulibus confuderit. Clare enim Livius censorem Flaminium auctorem viæ Flaminiae dixit. Continuatio autem illa Aemilii per Bononiam usque Aquileiam, etiam interdum *Flaminiae* nomine exprimitur. Livius de Magn. Rom. 111. cap. 8. *Quid? Flaminia via an brevior [quam Appia?]*

Roma Ariminum usque, & inde porro Aquileiam ducebat. Sed de illa parte pluribus in Aemilia. Propria Flaminia Arimino finiebatur. Suetonius Aug. cap. xxx. Quo facilius undique urbs adiretur, desumpta sibi Flaminia via Arimino tenus munienda, reliquas triumpfalibus viris, ex manubiali pecunia sternendas, distribuit. Non novus aut primus munivit, sed reparavit, ubi perierant, priores munitiones. Dio Cassius lib. lvi. pag. 511. ἰδὼς τὰς ἐξω τῷ τείχους δυσπορεύτους ὑπ' ἀμελείας ἑρῶν, ἔσας, - - - τὴν δὲ Φλαμινίαν αὐτὴν, ἐπειδὴ περὶ ἐκστρατεύσειν δι' αὐτῆς ἔμελλεν, ἐπεμελήθη, *Videns vias extra urbem difficiles interioribus fieri; - - - ipse Flaminiae curam reparanda suscepit, quia per viam illam exercitum ducendus erat.* Per montes ad Metaurum fluvium faciliorem transitum, intercisissis saxis, fecit, quem Tabula *Ad intercisfa*, intellige, saxa; Hierosolymitani itineris auctor simpliciter *Intercisfa*: Victoris epitome & Procopius iv. cap. xxviii. *Petram Pertusam* vocant. Locum enim illum in Flaminia esse, uterque Victor significaverunt. Vide supra in Umbria trans Apenninum.

Oppida in Flaminia via secundum Strabonem lib. v. pag. 157. & itineraria Antonini & Hierosolymitanum, nec non vestigia Holstenio p. 100. reperta sunt ab Roma Ocriculi, Narnia Carsulae, Mevania, Fulginium, Forum Flaminii, [Nuceria] Hervillum, Calle, Intercisfa live Petra Pertusa; Forum Sempronii, Fanum Fortunae, Pisaurum, Ariminum. Itineraria per diverticula ducunt ad Interamniam & Spoletium. At Strabo disertè, ἐν δεξιᾷ τῇ ὁδῷ, in dextra huius via Spoletium relinqui profecturo Roma Ariminum. Et Tacitus Hist. iii. cap. lxiv. *vitata Flaminia via celebrata, divertere Interamniam iussit.* Etiam Nuceria extra viam erat, quam nec Antoninus attigit: Strabo tamen Νυκερίαν Ἀλφειὶ ἰδὼν πληθονομένην μάλλον, ἢ Ἀλφειὶ πολιτικὸν σύστημα, *commoditatis causa frequentatam* scripsit: Ob eandem rationem itinera per Fanestrem coloniam & Pisaurum hanc viam ducunt.

VIA AEMILIA non una est: alia ab Aemilio Scauro fuit munita, quam Strabo p. 150. ita descripsit: ἔστι δὲ ὁ Σκαῦρος ἐστίν, ὁ καὶ τὴν Αἰμιλίαν ὁδὸν ἐρώσας, τὴν Ἀλφειὶ Πεισῶν καὶ Λέριος, καὶ Σαρδάνων. καὶ ντεῦθεν Ἀλφειὶ Δέρβων, *Hic ille Scaurus est, qui Aemiliam viam fecit, quae per Pisas, Lunam, usque Sabatam fert: indeque Dertionam perducit.* Auctor lib. de Viris illust. cap. lxxii. in Scauro: *Censor viam Aemiliam stravit.*

Alter nobilior est, quae provinciam circumjacentem posteriori aeo denominavit, opus Aemilii Lepidi, consulis cum C. Flaminio. Sed hanc aliter Strabo, aliter Livius denominavit. Ille Lepidum ab Arimino, ubi desinebat Flaminia, viam ad Bononiam usque; indeque prorsus Aquileiam scribit protulisse: Livius lib. xxxix. cap. ii. *Aemilius, pacatus Laguribus, viam ab Placentia, ut Flaminiae committeret, Ariminum perduxit.* Ab Arimino Bononiam fuisse deductam, Plinius quoque testis est, quum lib. xix. cap. i. *Emiliam*, quae fere media inter Ariminum & Bononiam est, dicit in *Aemilia* via esse: & lib. ii. cap. lxxxiii. portentum agri Mutinensis, concurrentes montes, & inter hos campentem ignem, in *via Aemilia* interdum visum esse. Et *Forum Corneli* in illa via erat, quod Martialis, epigrammate iv. libri iii. ad librum suum docet:

*Romam vade, liber. Si, veneris unde, requirer,
Aemilia dicces de regione viae.
Si, quibus in terris, qua sumus in urbe rogabit,
Corneli referas me, licet, esse foro.*

VIA AURELIA per maritima Etruriae ducebat Pisas versus, vel ad illas. Peutingeriana Tabu-

Tabula ejus tractum ostendit, ab urbe per *Larium*, *Alfium*, *Pyrgos*, *Castrum novum*, & *Centum cellas*: quod etiam Antoninus, itinere per hanc viam in Galliam suscepto, confirmat. Num ulterius processerit, propter *Aurelii Forum*, quod ultra Martham flumen est, & ejusdem haud dubie auctoris, non licet dubitare. At *Graviscæ* inter Forum illud & *Centum cellas* fuit, videntur extra viam fuisse. Sic enim Celsus lege xxx Dig. de legat. & fideic. 11. *Quidam in testamento ita scriptis: Republicæ Graviscæ lego in eadem via reficienda, quæ est in coloniæ eorum, usque ad viam Aureliam.* Sed eadem Tabula viam quamquam abrupta *Centumcellis*, fert a *Minione* per *Graviscas Forum Aurelii*, ut diviticulum agri *Graviscani*, quod incidat in *Aureliam*, intelligendum sit. Cicero de *Calpurnia*, oratione 11. cap. 14. *Demonstrabo iter: Aurelia via profectus est.* Idem Philipp. 11. cap. 18. *Tres viæ sunt Mutinam: a supere mari, Flaminia: ab infero, Aurelia: media Cassia.* De ætate non plane constat: plurimi tamen ad *Aurelium Cottam*, consularem virum, qui censebatur anno dxi fuit, ut in tabulis Capitolinis est, referunt. Duplex autem fuit, vetus & nova. Inscriptio *Tiburtina*, Grut. p. 457. n. 7.

CURATORI VIAR. AURELIAE. VETERIS. ET
NOVAE CORNELIAE ET TRIUMPHALIS.

Quæ illa nova fuerit, incertum est silente historia. Raph. Fabrettus ut veterem a Sublino ponte per Janiculum, qui tunc solus transitus patuerit, in oram maris ducit: ita paulo supra, seu septentrionem versus, novam ponit, ut tamen in veterem ab intervallo incidat, putatque ab *Aurelio Antonino* imperatore nomen habere.

VIA CASSIA, quam Cicero modo, ut mediam inter *Flaminiam Aureliamque*, memorabat, per mediam *Etruriam* ferebat. Vestigia ejus vir diligentissimus L. Holstenius pag. 65. 69. monstravit, quæ a *Baccanis Sutrium*, inde *Vetrallam*, deinde ad *Aquas Pæstinas* tendunt: & ultra hæc per *Vulfinios* ad *Clusium*.

Illustrat hanc viam inscriptio vetus *Hadriani* apud *Gruterum* pag. 156. num. 2.

VIAM CASSIAM
VETUSTATE COLLAPSAM
A CLUSINOR. FINIBUS
FLORENTIAM PERDUXIT
MILLIA PASSUUM
XXCI.

Festus ait, a *Cassio fratrem*; a quonam, & quando, non addit. Num a *Cassio Longino* qui cum *Valerio Messala* anno dc aut superiore censor fuit? de quibus præter *Fallos Capitolinos*, etiam *Plinius* lib. xvii. cap. xxv. consulatur.

VIA CLODIA sive CLAUDIA itidem in *Etruria* est, ex *Cassia* deducta, & per *Arretum*, *Florentiam* ac *Pistorium* ferebat *Lucam*, ut *Antoninus* tradit: quæ vero cis *Clusium* ibidem narrantur, sunt ipsa oppida *Cassiae*, jam demonstrata. Ex illa enim deducta est non *Cassia* ex *Claudia*.

Ad australe latus *Sabatini lacus* via *Clodia* ducebat, & supra *Braccianum* ingentesque reliquias visuntur. Vide *Holsten.* ad *Cluv.* p. 44. 45. Prope *Flaminiam* fuit, in qua videtur tandem incidisse. *Ovidius* Pont. lib. 1. epist. viii.

*Nec quos pinxeris positos in collibus hortos
Spectas Flaminiae Clodia juncta viæ.*

VIA POSTUMIA semel memorata Tacito in prælio Bedriacensi, lib. III. Hist. cap. XXI. Siffræ, inquit, tertiam legionem in ipso via Postumia aggere [dux Antonius] jubet, cum junctæ a loco sexta Galbiana, patenti campo stetit. Et ante cap. XVI. Juvit locus, arctiore illic via, & fracto interfluentis rivi ponte, qui incerto alveo, & precipitiis ripis fugam impendebat. Ex his, & quæ interjecta sunt, intelligitur, viam Postumiam a Cremona Mantuam Veronamque, & forte in ulteriora, perduxisse. Ubi initium ejus fuerit, non liquet. Autem in Cispadana & in ipsa Liguria nata; aut ibi alia fuit via Postumia. Nam in tabula de finibus Genuensium & Veituriorum (Gruter. p. 204.) legitur: IBI TERMINI DUO ERANT CIRCUM VIAM POSTUMIAM, adde reliqua. Sed quia de agro ibi Genuensi ejusque finibus agitur, forte diversa a Transpadana illa Postumia fuit, ut duæ sunt Acmilie, & quibus supra dictum est.

Sunt præterea aliæ viæ in Etruria, aut circa Flaminiam, solis inscriptionibus, & in sculo Victoris de Urbis regionibus, proditæ, ANNIA, AUGUSTA, CORNELIA, CIMINIA, quæ difficiliter explicantur. Gruterus pag. 399. num. 6. CURATORI. VIAE. CLODIAE. ANNIAE. CASSIAE. CIMINIAE. E quibus Ciminia perspectior est, ex Cassia ad Sutrium in oppidum & montem Ciminium ferens, & ad Aquas Passeris rursus recidens in Cassiam, ut solertissimus Holstenius ex vestigiis pag. 67. demonstravit. Anniam autem Onuphrius vel Flaminiae conjunctam, vel ab ea incepisse ex marmore in Faliscis existente comprobari putat, cujus hæc inscriptio ex Augusti sæculo est:

VIAM AUGUSTAM AB VIA
ANNIA EXTRA PORTAM AD
CERERIS SILICE STERNENDAM
CURARUNT PECUNIA SUA.

Augustam autem viam non procul a Flaminia in Faliscis fuisse, & in Anniam incidisse, simul ex hac inscriptione Onuphrius ostendit. Plus de Augusta Italiae compertum non habemus.

Corneliam inscriptio, paullo ante producta in Aurelia, commendat. Qui enim Aureliamque curam habebat, dicitur etiam curator fuisse VIAR. CORNELIAE ET TRIUMPHALIS. Quod ergo heic & alia inscriptione Romana, qua C. Sallius curator dicitur VIARUM AURELIAE. CORNELIAE. TRIUMPHALIS; Cornelia cum Aurelia & triumphali conjungitur; conjicit inde Onuphrius, mediam inter Aureliam & Triumphalem fuisse viam Corneliam, de cujus auctore nihil certi cognitum est. Triumphalem autem initium extra urbem a ponte Tiberino, cujus rudera quædam non minus, quam Portæ triumphalis, in ripa, superesse dicuntur, habuisse, sive inter Flaminiam & Aureliam novam; Barthol. Marlianus Topograph. Rom. lib. I. cap. VII. extr. & Fabrettus in Tabula, auctores sunt. Longe in exteriora id nominis patuisse, probabile non est, quia pompa illa destinata fuit, quæ intra Tiberim & Capitolium ferre omnis ostentabatur. S. Hieronymus de Scriptor. eccles. in Petro apostolo: Sepultus Roma in Vaticano, juxta viam Triumphalem. Alexander ergo Donatus de Urbe Roma lib. I. cap. XXI. viam Triumphalem utrumque campum, Flaminium & Martium, tendisse in Vaticanum existimat.

Egregius lapis exstat Auximi, descriptus a Grut. p. 446. n. 4. quo plures adhuc expostivæ memorantur, & cum iis etiam AMERINA, quæ ex Flaminia, ut Onuphrius putat, Ameriam divertit. Verba inscriptionis hæc sunt ex ævo Hadriani:

CUR. VIAR
CLODIAE ANNIAE CASSIAE
CIMINAE TRIUM. TRAJANARUM
ET. AMERINAE.

Ubi autem hae *Trajanæ* fuerint & in qua regione, nemo facile explicaverit. Xiphilinus ex Dione scripsit in hoc principe: *πλαῖνα ἀναγκασιότατα καὶ ἐν ἰδίῳ καὶ ἐν ἀμείνιστατοις ἐστὶν, plurima necessaria tam in viis quam portubus instaurasse*: sed qua regione aut provincia non exponit. Appiam instaurasse aut similem, quæ ad Calabros Bruttiosque pertinet *Trajanamque* vocitasse, videtur inscriptio Romana, mutila quamvis, (Grut. pag. 199 num. 1.) probare,

VIAM TRAJAN. BRUTT..
SALENTIN. PUBL.

Quo nummus Trajani referri solet, sedentem mulierem ostentans, quæ alteram manum rotæ imponit, altera arundines tenet, cum subscriptione VIA TRAJANA, cujus hæc femina simulacrum sit, per Pontinas (arundine significatas) communitatē & repetit *Tres autem Trajanæ* superiori inscriptione videntur extra hanc fuisse, quia cum quibus junguntur, Clodia, Annia, Cassia, Cimina, Amerina, omnes sunt Transiberinæ: unde promum ad conjecturam fit, tres illas etiam trans Tiberim in Etruria aut Umbria fuisse existisse.

In Transiberina regione, sed propius flumen, restant duæ viæ, *Portuensis & Valeria*. PORTUENSIS sic P. Victori dicta, libello de Regionibus Urbes, sub finem. Ab Portum Romanum ferebat, sive dextrum ostium Tiberinum, unde nomen est. Ab hoc recedit paullisper, etiam a fluvio, VIA VITELLIA, cujus originem Suetonius cap. 10 Vitellii ostendit, ipsamque viam definit *ab Janiculo ad mare usque*. Ab hac distat JANICULENSEM P. Victor, sed quo duxerit, & quam longa fuerit, incertum est.

VIA VALERIA ex iis, quæ cis Tiberim erant, post Appiam in præcipuis fuit, per Sabinos, Aequos & Maros in Pelignos aut ultra producta. Strabo lib. v. pag. 164. *Ὀὐαλερία ἀρχεται, καὶ τὴν Τιβέρεα, ἀγχι δ' ἐπὶ Μάρου καὶ Κορφίνου ἔσται Πελυγνῶν μετὰ τὴν ἄλιν. Valeria via incipit a Tibure, & fert per Maros ad Corfinium, Pelignorum metropolin.* Addit in ea esse oppida *Carseolos & Albam*: prope, *Caculum*. Quum vero dubius *Carseolorum* locus sit, & doctissimi viri Lucas Holstenius ac Raphael Gabrettus, hic labantur, ille in Italia plurimum versatus, de eo litigent, & Holstenius vestigia hujus coloniz perquisita tandem invenisse dicat & peripexisse, omnesque partes ejus diligentissime (lib. 164.) describat; hic autem Holstenium non leviter notet & castiget: nostrum non inter tantos viros has geographicas lites componere: minus Gruteri positionem, in Laminas & Sublaqueum ad Anicenum, tueri. Quum ergo per Carseolos hæc via ferretur ut Strabo dixit; pro illorum diverso situ aliter aliterque Valeriam duci & delineari oportet. De ceteris supra dictum, quos partim etiam sequuti sumus: Fabrettus Carseolorum ruinas inter Rio Freddo & Celli de Carfoli posuit, libro de Aquis & Aquæductibus. Quoque autem loco colonia Carseolana fuit, & propter illam vel altius vel presius sit Aquicolis hæc via perducenda; tamen a Tibure ad Albam Fuentem illa duxit, in Cerienniam, Corfinium, Interbromium, Teate Marrucinum ad usque Hadriam. quod ex Antonini itinere per Valeriam instituto, clarum est & apertum.

VIA LATINA inter Appiam & Valeriam media, tandem incidit in Appiam. Strabo lib. v. pag. 163. *γινεσμένης, celeberrima viarum per Latium sunt Appia, Latina & Valeria: μέση δ' αὐτῶν ἡ Λατίνη, ἡ συνπίπτουσα τῇ Ἀππίᾳ καὶ Κασινῶν πόλιν, media illarum Latina est, quae in Appiam apud oppidum Casinum incidit.* Scribe Casilinum, quod prope Capuam est: Casinum autem longe reductum ab Appia. Oritur Latina prope Romam ex Appia, & post Cales ad Casilinum in eandem recidit. Oppida in ea Strabo numeravit, postquam inter montes Tusculanum & Albanum traducta fuit, *Algidum ad Pictas, Interolium*, ubi Lavicanam excipit: deinde *Ferentinum, Frusinum, Fabrateriam, Arpinum, Interamnium*, Latinorum ultimum: & in Campania *Teanum Sidicinum, Calenum, Casilinum*, juxta quod viae Appiae Latina se insinuat. Crebro memoratur. Livius lib. i. cap. xxxix. de Coriolano: *inde [a Circeiis] in Latinam viam transversis tramitibus transfusa.* Suetonius Domit. cap. xvi. *per vespillones exportatum Phyllis nutritrix in suburbano suo Latina via funeravit.* Et Paullinus Nolanus Natalitio i. i. S. Felicis vers. 72.

Aspera montosa carpuntur strata Latina.

Latinam a sinistra cadit VIA ASINARIA, haud procul urbe, cujus Festus meminit in *Ardeatina*. Verba in *Ardeatina* proferemus. Brevis ergo & ignobilis via praetereatur.

VIA SALARIA in Sabinos tendebat, a sale per eam devecto dicta. A Collina porta per pontem Anienis ferebatur. Tacitus lib. i. i. Hist. cap. lxxxii. *tertium agmen per Salariam Collinae porte propinquabat.* Et Livius lib. vi. cap. ix. *Galli ad tertium lapidem Salaria via trans pontem Anienis castra habuere.* Strabo lib. v. p. 158. *Ἐξέρχεται δὲ αὐτῶν ἡ τῆς Σαλαρίας ὁδὸς ὑπὸ τῇ πόλει ὕψος, εἰς ἣν καὶ ἡ Νωμαγνῶν συνπίπτει καὶ Ἡγετον τῆς Σαβίνης κώμης, ὑπὲρ τῆς πόλεως κειμένη, ὑπὲρ τῆς αὐτῆς πόλεως ἀρχομένη τῆς Κορίνθου. Strata est per illos [Sabinos] a Salaria, non longa, in quam Nomentana incidit apud Eretum, Sabinorum vicum, supra locum positum; incipiens ab ipsa porta Collina.* De nomine Paullus ex Festo: *Salaria via quae est adpellata, quia per eam Sabini sal a mari deferabant.* Congruunt vestigia Festi liqua.

VIA CAMPANA quo duxerit, & unde nominata sit, incertum est. Memorat Suetonius Aug. cap. xciv. *Ad quartum lapidem Campana via in nemore prandenti, ex impi ovise mula panem ei e manu rapuit.* Romae in veteri lapide, exhibente Grutero pag. 611. m. 13. *HUIC MONUMENTO ITER ADITUS AMBITUS DEBETUR - - - A VIA CAMPANA PUBLICA.* Torrentius *Appiam* interpretatur, quae in Campaniam ferebat: sed melius nomen *Appiae* frequentiusque, quam ut regionis nomen substitui patiatur. Raph. Brettus, invento veteri ductu inter Laurentinam & Ardeatinam, dubitanter adscripsit: *VIA CAMPANA.* Vide Tabulas ipsius ad Dissertat. i. i.

Ceterae viae ab oppidis, quo ferebant, sunt denominatae, ex quorum situ cognoscuntur facillime. Ut a septemtrione incipiamus, post Salariam fuit *NOMENTATA* ducens *Nomentum*, Sabinorum oppidum. Haec vel incidit in Salariam, ut modo a Strabone cepimus; vel Salaria cadit in ipsam. Livius lib. i. i. cap. l. i. *Via Nomentana, cui Ficulnensis nomen fuit, profecti, castra in monte Sacro locavere.* Suetonius Nerone cap. xlii. *suburbanum inter Salariam & Nomentanam viam.* Vetus inscriptio Grut. p. 439.

CURATOR VIAE NOMENTANAE.

Huic *TIBURTINA* proxima, quam ab ipso oppido, a quo nomen habet, Valeria cepit, ut supra, Strabone auctore, ostendimus. Inscriptio p. 446. n. 9. *CURATOR DE TIBURTIN.* Vitruvius lib. vi. cap. i. i. *in Tiburtina via flumen Albula.* Post hanc

est VIA COLLATINA, quæ Collatiam ferebat. Frontinus de Aquæduct. lib. i. *Concipitur [aqua Virgo] via Collatina ad miliarium VII I. palustribus locis.*

Proxima Collatinæ in austrum est VIA PRAENESTINA, ducens per Gabios in oppidum *Prænestæ*. Frontinus de Aquæduct. sub initium: *Concipitur Appia [aqua] in agro Lucullanæ, via Prænestina.* Strabo lib. v. pag. 164. Γάβιοι ἐν τῇ πραινεστίνῃ ὁδῷ κειμένη [πόλις] Γαβίῃ, in *Prænestina via situm oppidum.* Unde prior pars viæ vocata etiam *Gabina*. Lapis vetus Romæ, Grut. p. 150. n. 8.

P. SCAPTIVS, P. F. GABINAM
VIAM ORNARI AC REFICI
SUA IMPENSA CURAVIT.

Non procul aberat VIA LABICANA, five LAVICANA, ducens in oppidum *Labicanum* quod prope Gabios fuit. Livius lib. iv. cap. xli. *Jam consul via Labicana ad sanum Quirinum erat.* Inscriptio vetus classe 11. Reines. n. 27. VIAE LABIC. CUR. Spartianus in *Juliano* extr. *Corpus ejus in proavi monumenta translatum, milliaro quinto, via Lavicana.* Fuit hæc inter *Prænestinam*, & *Latinam*, supra cum *Appia* in nobilioribus viis explicatam. Ergo solæ supersunt, quæ recta ab urbe in meridiem tendebant.

ARDEATINA VIA ex *Appia* haud procul ab urbe, circa *Almonem* fluvium in dextram digreditur, & *Ardeam* usque protertur. Pompejus Festus in voce *Retricibus* ejus mentionem fecit: *Cato*, inquit, *significat aquam eo nomine, quæ est supra viam Ardeatinam inter lapidem secundum & tertium, qua irrigantur horti infra viam Ardeatinam & Asinariam, et que ad Latinam.*

VIA LAURENTINA a *Laurento* oppido, quo tendebat, nomen habuit, ex *Ostia* inter secundum & tertium lapidem sinistrorsus derivata. Plinius lib. 11. epist. xvii. de villa sua: *Aditur non una via. nam & Laurentina & Ostiensis eodem ferunt: sed Laurentina quartodecimo lapide; Ostiensis ab undecimo relinquenda est.* Et Gellius lib. x. cap. 11. de *ferina* na quinque pueros uno partu enixa: *monimentum ei factum, jussu Augusto, in via Laurentina: quia in agro Laurente pepererat.*

Tandem OSTIENSIS VIA fuit, prope Tiberim ad *Ostiam* coloniam deducta. Præter Plinii testimonium jam prolatum, Tacitus lib. xi. cap. xxxii. *Messalina spatium undecidibus emensa, vehiculo, quo purgamenta hortorum eripiuntur, Ostiensem viam intrat.* Probatius passione *Petri & Pauli*, vers. 45. de hujus sepulcro:

Parte alia titulum Pauli via servat Ostiensis,
Qua stringit amnis cuspitem sinistrum.

Quod autem colonia & *Hostia* & *Ostia* scripta fuit; via quoque *Hostiensis* in antiquis monumentis est. Gruter. pag. 752. n. 2. HAEC VEHICULO EVERSO VIA HOSTIENSI I. KAL. FEBR. OBIIT.

CAPUT X,

DE

INSULIS MINORIBUS
CIRCA ITALIAM.

Maribus inclusa est Italia tamquam peninsula, supero sive Hadriatico, & infero sive Tyrrheno, quæ ubi connectuntur illud Jonii nomen induit; hoc Siculi, quia ad Siciliam insulam, quæ proxima Italiae, devertit. Superi maris, in ora Italica, paucæ insulae sunt: inferi plures & numerosae. De utrisque nunc agendum est ita, ut supero mari initium faciamus.

Ad Histriam, ante Polam, Strabo refert lib. v. pag. 149. νησίδια ἑυορμα καὶ ἑυκαρπια, *arctas insulas portu instructas & fructiferas* esse: nec vero nomina illarum, quæ hodieque obliuiscuntur, prodidit. Deinde sub Aquileia, in lacu mari præjacente & connexo, insula *Gradius*, Paulo Diacono & Jornandi memorata, quæ illorum ævo oppidum non incelebre habuit, de quo in mediæ ævi geographia agemus, sicut de ipsa insula prædiximus supra in *Aquileia*. Venetorum parvæ insulae, quibus posteriori ævo urbs maxima imposita fuit, nescio an ab antiquis descriptæ fuerint, nisi sub falso nomine *Electridum* insularum latuerunt. Strabo dicto loco rejicit quidem τὰς Ηλεκτερίδας νήσους, τὰς πρὸ τῆς Πάδου, καὶ Μελεαγρίδας ἐν αὐταῖς, *Electrides insulas, ante Padum sitas, & in iis Melcagrides*, quod τέτων εἶδεν εἶναι ἐν τοῖς τόποις, *nihil harum in iis locis sit*; at vero nomen *Electridum*, & proventum electri, in his oris bene negavit, non autem ipsas insulas ante Padi ostia tam facile omnes sit licitum pernegare. Etiam Pomponius Mela lib. 11. cap. vii. *Electridas* insulas, imitatus Græcos, in Hadriatico posuit. Erroris fontem in Germania Transmarina indicavimus, quod Græci *Venedos*, Aestiorum accolæ, quorum *Electrides* insulae in sinu Codano sunt, cum *Venetis* Italicis haud dubie confuderunt.

Certiores in Hadria *Diomedea* sunt insulae ex adverso Apuliae, quamquam illis quoque dictæ sint fabulae, neque de numero scriptores veteres conveniant. Aristoteles de *birdes* aud. libello: ἐν τῇ Διομηδεῖα νήσῳ, ἥ καίτοι ἐν τῷ Ἀδελῷ, *in Diomedea insula, in Hadria*, tamquam de una loquutus est. Et unius tantum *Diomedea* insulae dicto loco mentionem fecit. At Strabo lib. vi. pag. 196. ἐν τῇ πλησίον θαλάττῃ δύο νησίδες διακρίονται προσαγορευόμεναι, ὧν ἡ μὲν οἰκεῖται, ἡ δὲ ἐρήμην φασιν εἶναι. *In vicino Hadriae mari duæ sunt insulae, Diomedea adpellata, quarum colitur altera, alteram ajunt inhabitari.* Addit ibidem, πρὸ τῆς ἀκτῆς, *ante promontorium Gargani sitas.* Totidem iteravit Plinius lib. 111. cap. xxvi. *Contra Apulum litus, inquit, Diomedea, contra promontorio Diomedis: & altera eodem nomine, a quibusdam Teutria adpellata.* Ptolemaeus lib. 111. cap. 1. extremo *Diomedas* insulas quinque numerat, in quibus maxima *Diomedea*, Aristoteli, & Melæ, & Solino, & si qui alii unam tantummodo memorant, καὶ ἐξ ἧς Διομηδεῖα adpellata. Tacitus annal. iv. cap. lxxi. *Per idem tempus* *insulam* *ebuit, quam neptem Augustus convictam adulteri damnaturat, projeceratque in*

insulam Trimetum, haud procul Apulia litoribus. Hodie est veteri nomine Tremiti, tribus, ut ajunt, montibus dicta: a qua universae Isole di Tremiti dicuntur.

Brundisio objecta parva insula, quae *Pharos* olim dicta, quia noctu lucerna viam navigantibus monstravit. Mela lib. II. cap. VII. Ut *Alexandria*, ita *Brundisio* adjacent *Pharos*. In Tarentino sinu haud procul Tarento, parva insula est, cui nomen *Elephas* five *Febra* fuisse dicitur. Servius in Aeneid. XI. vers. 271. *Habitant in insula Elephas five Febra, quae est haud longe a Calabria in conspectu Tarentinae civitatis.* In Scylaceo sinu plures parvae. Plinius lib. III. cap. X. extremo: *Promontorium Lacinium; cuius ante ora insulae X. passuum a terra Dioscuron: altera Calypso, quam Ogygia adpellasse Homerus existimatur: praeterea Tiris, Eraso, Melocsa.* Pleraque nunc opertae dicuntur, vel parum adparentes, aut ita exiguae ut vix amplius memorentur. De Ogygia Calypso Homerus Odyss. II. vers. 244.

Ογυγία τις νῆσος ὀπίπρωθεν εἰς αἰὲν αἰῶνας
ἔσθ' αὖ μὲν Ἀτλαντὶ θυγάτηρ, δαίμονα Καλὴν
Ναίειν ἐν πελάγεσσιν, δεινὴ θεῶν.

Et Hesychius in hoc vocabulo: *Ογυγία, ὄνομα τῇ νήσῳ Καλὴν, Ogygia, nomen insulae Calypso.* Haec in superno mari, & attinente Jonio, ad Italianam insulae.

In mari *Ligustico*, quae pars est inferi, prima a Gallici litoris confinio est *insula Gallinaria*, ex adverso Albii Ingauni. Varro lib. III. de Re Rust. cap. IX. *Gallinariae similes facie non his villaticis gallinis nostris, sed Africanis adspetu, ac facie incontaminatae. Nec fere in villis ova & pullos faciunt, sed in silvis.* Ab his gallinis dicitur *insula Gallinaria* adpellata, quae est in mari Tusco, secundum Italianam, contra montes Ligustici *Intimelium Albium & Ingaunum.* Et Columella lib. VIII. cap. II. *Rustica gallina, quae non dissimilis villatica, per aucupem decipitur, eaque plurima est in insula, quam nunc, & Ligustico mari suam, producto nomine alius Gallinariam vocaverunt.* In hanc fugit *Martinus*, Turonensis postea episcopus, sanctitate commendatus, pulsus Mediolano ab *Alexandrio*, Arianorum antistite. Sulpicius Severus Vita ejus cap. VI. *Cedendum inopanti tempori arbitratus, ad insulam Gallinariam nomine secessit.* - - Hic aliquandiu *herbarum* vixit *herbarum*. nam deserta erat, quod in eadem Martini historia Sozomenus lib. III. cap. XIV. notavit: *μακρὴ δ' αὖτις καὶ ἀεικήρ, parva, inquit, illa, nec habitata.*

In Pisano sinu, seu contra Liburnum portum, est intus, Corsicam versus, *insula Urge*, ut Mela nominat & Plinius. Ille, *Ultra aliquot sunt parvae, Dianium, Igulium, Carbania, Urge: hic, lib. III. cap. VI. post Planariam: amplior Urge, & Capraia.* Posteriore aetate *Gorgon* fuit dicta. Rutilius lib. I. vers. 516.

Adfurgit ponti medio circumflua Gorgon,
Inter Pisanae Cyruacumque laeus.

Inde est quod hodieque illa insula *Gorgona* vocitatur. In ora, five inter *Urgonem* portum Liburnum insula *Mallora* nunc est five *Meloria*, quae videtur Plinio *Manaria* esse. Propior Corsicae est insula *Capraia*, quae etiam *Caprasia* vocatur: nunc *Capraia*. Plinius dicto loco: *Urge, & Capraia.* Mela II. cap. VII. *Urge, Ilva, Capraia.* Et Ptolemaeus *Καπεργία νῆσος.* Rutilius vers. 439.

*Processu pelagi jam se Capraria tollit,
Squalles lucifugis insula plena viris.*

Varro, qui *Caprasia* scripsit, lib. 11. cap. 111. R. R. a capris feris nomen ducit. *Capra*, inquit, *quas alimus, a capris feris sunt orta: a quibus propter Italiam Caprasia insula est nominata.* Græci Αἴγυλον dixerunt. Plinius ibidem: *Capraria quam Græci Aegilon dixerunt, quod repetit Solinus cap. 111. Capraria, quam Græci Αἴγυλον dicunt.*

In Etruriæ ora *Ilva* est, Græcis *Acthalia*. Male enim Ptolemæus Αἰθάλην & Ἰλῶαν separavit. Nobilior ceteris est, etiam major, hodie *Elba* dicta, quod vetus nomen *Ilva* redolet. Plinius dicto loco: *Ilva tum ferri metallis, circuitu centum millia, a Populonio decem; a Græcis Acthalia dicta.* Solinus dixit *Ilvam ferri feracem*, ut adhuc *Elba* est. Virgilius lib. x. vers. 173.

- - - - - *ast Ilva trecentos [dederat]
Insula inexhaustis chalybum generosa metallis.*

Et Silius Italicus lib. viii. vers. 616.

*Non totidem Ilva viros, sed lectos cingere ferrum
Armarat patrio, quo nutrit bella, metallo.*

Et Rutilius Numatianus lib. 1. Itinerar. vers. 351.

*Occurrit chalybum memorabilis Ilva metallis,
Qua nihil uberius Norica gleba tulit.*

Livius lib. xxx. cap. xxxix. *Populonios quum pervenisset, Ilvam insulam, & ab Ilva Corsicam trajecit.* Græci, ut dictum, Αἰθάλια vocant, Aristoteles in Mirandis; Diodorus Siculus lib. v. cap. x111; Strabo lib. v. & Αἰθάλη ac Αἰθαλία ex diversis Stephanus.

Adjacet Ilvæ intula minor, nunc dicta *Pianosa*, quæ haud dubie est veterum *Planasia*. Varro R. R. 111. cap. vi. *Pavonum greges agrestes esse dicuntur in Planasia insula M. Pisonis.* Tacitus lib. 1. annal. cap. 111. [Livia] senem Augustum devinxerat adeo, uti nepotem unicum Agrippam postumum in insulam *Planasiam* projiceret. Addit in eadem Agrippæ hujus historia Dio Cassius sub finem libri LV de situ hujus insulæ: αὐτὸς ἐς Πλανασίαν, ἢ αὖτις ἐν τῇ νῆσῳ, ἐμβλεθῆν, ipse in *Planasiam*, Corsica propinquam insulam, est relegatus. Videtur eadem quæ Plinii *Planaria* lib. 111. cap. vi. *a specie dicta, equalis freto, ideoque navigium fallax*: sicut, quam paulo ante vidimus, una erat *Capraria & Caprasia*. Salmastius ad Solini cap. 111. conciliat nomina, ut *Planaria* Latinum sit, a specie, id est planitie, dicta. ut enim a plenus plenarius; ita a planus planarius. *Planasia* autem ipsi est nomen Græcum a πλανᾶσθαι, ab erroribus Ulyssis, ut Solinus ait, vocata. Plinius distinguit *Planasiam* a *Planaria*, nimioque spatio ab *Acthalia* sive *Ilva* dijunxit, id quod errore factum non dubitamus.

Abhinc longius a litore in austrum recedit insula, a multo tempore *Monte Christo*, a celso monte, totam hanc intulam complectente, vocitata. Hanc *Oglasam* Plinii esse, ex distantia, ab ipso signata, non difficulter probatur. Circa [Corsicam] inquit, cap. vi.

est Oglasa; intra vero sexaginta milia passuum a Corsica, Planaria. Argumentum geminum: & circa Corsicam est Oglasa, & vicina eadem insula Planaria, quæ Pianola est, ut ita alia non sit, quam quæ *Mons Christo* vocitatur.

Contra Cosam, Etruriae urbem, est *Igilium*, quibusdam *Aegilium*, diversum autem ab Aegilo, Graeco nomine Caprariae. Mela lib. 11. cap. vii. Ultra [Tiberina ostia] aliquae sunt parvae, *Dianium*, *Igilium*, *Carbania*, *Urge*, *Ilva*, *Capraria*. A Tiberi Liguriam versus progreditur enumerando. Caesar lib. 1. B. Civ. cap. xxxiv. Cognoscit profectum Domitium ad occupandam Massiliam navibus aënaris VII, quas Igili & in Cosam privati coacti servis, libertis, colonis suis, compleverat. Rutilius lib. 1. vers. 325.

Eminus Igilii flavo coccinea nigr.

Hi omnes *Igilium* scripserunt. At Plinius dicto loco *Aegilium* diphthongo. *Capraria*, inquit, *quam Græci Aegilon dixerunt*. Item *Aegilium* : & *Dianium*. Est vero quod dubitatur de Plinii scriptura. nam Mela, quem sequitur plerumque, *Igilium* : &, qui Plinium exscripsit, Martianus Capella vi. sic verba Plinii sublegit : *Capraria, quam Aegilon Græci dixerunt* : Item *Igilium*, *Dianium*. At etiam Antoninus itinerario insularum : *Insula Aegilium a Cosa stadia xc.* Hodie est Giglio.

Inde *Dianium* proxima insula est, nunc Gianuto, Græce *Αγρίμυια* & *Αγρίμυτα*. Plinius ante dicto loco: *Item Aegilium: & Dianium, quam Artemisiam*, supple, Graeci dixerunt. Mela inverso itinere: *Dianium, Igilium*. Stephanus: *Αγρίμυτα*, νῆς & Τύρρηνος, καὶ τῆς Αἰθάλης, *Artemisa*, insula *Tyrrheni maris*, juxta insulam *Aethalam*. Conjungit Plinius *Barpanum*; Pomponius Mela *Carbaniam*, in quibus nominibus, saltem alterutro, aliquid vitii inesse, non levis conjectura est. Sic tamen etiam in nostris libris est: vulgatis Plinii *Harpona*. Insulam *Cerboli* vel *Corboli* esse, multorum est sententia. Acque vel magis incertæ sunt Plinii *Columbaria* & *Venaria*. Solinus cap. lvi. de insulis *Tyrrheni*: *Columbaria*, avium hoc nominis mater. Alteram Martianus Capella scripsit *Veneriam*. Utramque non nulli inter *Ilvam* & *Populonium* locant: quo argumento inducti, mihi non adparet.

Hæ Etruriæ insulæ: ad Latii nunc succedimus, de quibus Plinius lib. i i i. cap. vi. *Ultra Tiberina ostia in Antiano Alitur. i, mox Palmaria, Simonia, & adversum Formiam Pontis.* De *Alitura* sub ejusdem nominis ostio, idem Plinius cap. v. *Antium colonia: Alituræ flumen & insula.* De ea supra dictum in Latio. *Palmaria* autem hodie Palmeruola: *Simonia*, Sanone, Cajetam versus. Major controversia in *Pontis*, tam de numero earum quam de situ ac positione.

Plinius dicto loco: *adversum Formias Pontiae*, plurali. Pomponius Mela: *Capreae, Pētya, Pontia, Pandateria, Pontonia, Palmaria*. Strabo lib. II. par. 84. πολλὰ δὲ τὰ ἀπὸ μέρους, πελάγισαι μὲν Πανδαταρία μὲν καὶ Πεντία. πρῶται δὲ, Αἰθάλια τε καὶ Πλαυσία, καὶ Πυθέουσαι, καὶ Προχίτη, καὶ Κατρεαί, *Multo minores [quam Sicilia, Sardinia, Corsica] in mari quidem sunt Pandateria & Pontia: in ora vero Aethalia, & Planasia, & Paleocae, & Trocheta, & Capreae*. Et Ptolemaeus singulari numero Ποντία, Pontia, et subdit proxime Πανδαταρίαν, *Pandatariam* insulam. Plinius etiam aliam *Pontiam* nominavit in Velienti sinu, unam Oenotridum, sed minorem obicurioremque, quam quae in sinu Formiano seu Caietano, colonia Romana olim & exsilio illustrium nobilitate. De colonia Livius lib. IX. cap. XXVIII. *Suessa & Pontia eodem anno colonia deducta sunt*. *Suessa* *Auruncorum* facta: *Velsci* *Pontias* *insulam* *sicam* *in conspectu* *litoris* *sui* *incolunt*.

Diodorus Siculus lib. xix. cap. cxi. ὁ δὲ μὲν Σουπικίαν ἀπέστειλεν εἰς τὴν νῆσον τὴν Ποντίαν καλεσμένην, *populus [Romanus] coloniam misit in insulam, qua Pontia vocitatur.* De exiliis Suetonius Tib. cap. liv. *Germanici filios, iudicatos hostes, fame necavit, Neronem in insula Pontia; Drusum in ima parte palatii.* Et in Caligula cap. xv. *Tiberio funerato amplissime, confestim Pandatariam & Pontias, ad transferendos maris fratrisque cineres festinavit.* Et Dio Cassius lib. lxx. pag. 657. τὰς τε ἀδελφὰς εἰς τὰς Ποντίας νῆσους κατέθετο, *sorores in Pontias insulas relegavit.* Et Hieronymus Epitaphio Paullae cap. iii. *Delata ad insulam Pontiam, quam clarissima quondam feminarum sub Domitiano principi pro confessione nominis Christiani, Flavia Domitilla, nobilitavit exilium, vidensque cellulis, in quibus illa longum martirium duxerat.* Vides quam varie id nominis habeatur. Strabo, Ptolemaeus, Diodorus singulariter *Pontia*, *Pontias*: Mela, Plinius, Livius plurativo *Pontia*: nec de multis id Livius, sed de una insula intellectum vult, *Pontias insulam* dicens: Dio autem τὰς νῆσους, vere ut plures. Sic ergo est: a praecipua & maxima, quae *Pontia* est, adjacentes etiam insulae inter *Pontia* adpellantur, ut tamen proprie id nomen unius fuerit, sed nobilioris, quae hodie Ponza vocitatur, ut de situ primariae Pontiarum non liceat dubitare. Quod si plures sint, de numero Pontiarum in Antonini Itinerario insularum variat diversis editionibus. Aldus & Simlerus ediderunt: *Insula numero iii Pontia, a Terracina stadia ccc.* Schottus autem & Bertius numero iiii.

Pandataria autem, ut Suetonius & Plinius vocant, & Strabo Πανδαταρία; sive *Pandataria*, ut Mela atque Tacitus (nam Ptolemaei Πανδατωρία corruptionem redolet) ex Holstetii conjectura est insula S. Mariae, sita inter Pontiam & Ischiam, seu Aenariam, & huic vicinam, quae vulgo dicitur Vento tiene. Vide ipsius in Cluver. adnotat. p. 214. Haec quoque exilio illustrium destinata erat. Tacitus annal. i. cap. lxxxi. *Eodem anno Julia seipsum diem obiit, ob impudiciam olim a patre Augusto Pandateria insula, mox oppido Rhegium, qui Siculum fretum accolunt, clausa.* Et Suetonius Tiber. cap. lxxxi. *Nurum Agrippinam - - Pandatariam relegavit.* Iterum Tacitus annal. xiv. cap. lxxxi. *Insula Pandateria Octaviam claudit. Non alia exsul visentium oculos maiore misericordia adfecit.*

Insula *Aenaria*, etiam *Inarime* dicta, in Cumano sinu posita, sine Cumis obiecta. Plinius lib. iii. cap. vi. *Aenaria a statione navium Aenea, Homero Inarime dicta, Gracii Pitheculas.* Mela autem dicto cap. vi. diiungit Pitheculam ab Aenaria. *Pitheculas*, inquit, *Acubea, Aenaria, Sinonia, Caprea, Prochyta.* Et Livius separavit, lib. viii. cap. xli. *in insulas Aenariam & Pitheculas egressi*, multitudinis numero de una, ut Capreae. At tamen qui Plinio suffragantur. Appianus lib. v. Civil. pag. 1130. ed. Toll. ὁ Διζωνίς πορτοῦ ἐν ταῖς Πιθηκούσας, ἢ νῦν ἐστὶν Αἰναρία, *Libo ad insulam Pitheculas adpulsi, quae est Aenaria.* Et Strabo lib. v. pag. 171. insulam, quam Augustus Neapolitanis dedit, ut Capreas ab illis acciperet, vocat Πιθηκούσας, *Pitheculas*; Suetonius cap. xcii. *Aenaria.* Ergo eadem Pitheculae & Aenaria. Accedit quod Strabo, qui Pitheculas saepe nominat, & Ptolemaeus, cui itidem pluraliter Πιθηκούσαι sunt, non habent Aenariam, & Inarimes nomen; nec vero credibile, tam amplam tamque vicinam continenti insulam ab iis praetermitti potuisse: contra Antoninus Aenariam habet in insulis inter Italiam Siciliam xlv stadiis, ut ait, *a Cumis reductam*: Pithecularum nulla apud eum ratio. Nomen *Pithecularum* a finibus deducunt, quod quia Plinius negatum ivit, notatur a Sam. Martiano lib. i. Chan. cap. xxxiii. quem consulas.

Nec vero Hemerus *Inarime* dixit, ut Plinius refert, sed divisis vocibus ἐν Αἰνίμῳ; ita ergo urbem vers. 290. unde Latini poetae *Inarimes* nomen composuerunt. Virgilius lib. ix. 716.

- - - - - *diurnumque cubile*
Inarime Jovis imperiis imposta Typhoea.

Et Ovidius Metamorph. lib. xiv. vers. 88.

- - - - - *orbataque praeside pinus*
Inarimen, Prochytenque legit, sterilique locatas
Colle Pitheciasas, habitantum nomine dictas.

Et Silius Italicus lib. viii. vers. 541.

Non Prochyte, non ardentem sortita Typhoea Inarime.

Esse autem Inarimen ipsam Aenariam, etiam Servius in Aeneid. ix. vers. 716. tradidit *Inarime*, inquit, *nunc Enaria dicitur*. Hodie Ischia vocatur.

Ab hac abrupta credebatur *Prochyte* sive *Prochyta*, quasi ἀπὸ τῆς προχύτης, ut Servius tradit; sive ut Plinius, *quia profusa ab Aenaria erat*, id est motu terrae avulsa. Praeter Ovidium, Siliumque & Melam, supra memoratos, Virgilius dicto loco:

Tum sonitu Prochyta alta tremit.

Statius lib. ii. satyr. ii. vers. 76. de fenestris cubiculi in villa:

Hæc videt Inarimen, illi Prochyta aspera paret.

Strabo, Ptolemæus, Dionysius Halicarnassæus, Stephanus προχύτη. Hodie Prochyta vel Prochita.

In sinu Neapolitano sunt plures parvæ insulæ, quarum præcipua Græcum nomen insulæ, *νηὸς*, etiam Latine *Nefis* servat. Cicero xvi. Attic. epist. i. incunte: *Nepesini. Quint. veni in Puteolanum. postridie iens ad Brutum hæc scripsi*. Et Epist. ii. *Brutæ litteræ grata erant. fui enim apud illum multas horas in Nefide*. Et Seneca epist. liii *Putavi, tam paucæ millia a Parthenope transque Puteolos surripi posse, quamvis dubio in pendente caelo*. Itaque quo celerius evaderem, protinus per altum ad Nisida direxi, præterea omnes sinus. E quibus non obscure intelligitur, inter Neapolim & Puteolos sitam esse alto, ab illa vi, ab his iii millibus, quam petunt, qui vitabundi sinus compendè navigant. Hodie *Nisida* vocatur. Poetæ quoque memorarunt. Lucanus lib. i. vers. 90.

- - - - - *tali spiramine Nefis*
Emittit Stygium nebulosis æra faxis.

Et Papinius Statius lib. ii. Silvar. carm. ii. vers. 77. 78.

- - - - - *inde malignum*
Æra respirat pelago circum sua Nefis.

Proxime sequitur apud Papinium jam dicto loco, versu 79, 80.

Inde vagis omen felix Euplæa carinis,
Quæque ferit curvos exserta Megalia fluitus.

Eidem lib. 111. Silvarum carmine 1. versu 149.

Et placidus Limon, numenque Euplaea carinis.

Euplaea autem parva insula in Puteolano sinu, habens bonam stationem, quæ naviganti-
bus felix omen, instar numinis Ἀλγώζοντο est. *Megalia* autem Neapoli proxima: quæ
fortasse *Megaria* scribenda est, nisi liquidarum permutatio propter euphoniā in hoc
nomine invaluit. Nam Plinius lib. 111. cap. vi. *Inter Pausilipum & Neapolim Megaris.*
Parva insula, ponte juncta Neapoli, nunc ab eo quod habet, dicta Castello dell' Ovo.
Pausilipum autem promontorium est amoenissimum, etiam nunc Posilypo dictum. *Li-*
mon, insula an portus sit, an quod commentatores, unde, nescio, conjiciunt, villa
toralis, incertum est. Nec certior *Parthenope* Ptolemæi.

Ubi desinit sinus, ex adverso Surrenti, sunt *Capreae*, insula major superioribus, Nea-
politānorum antea: post Pithecusæ permutatione Augusti κτῆμα, qui splendide ædifi-
cavit, ut Strabo refert lib. v. pag. 171. Deinde secessus Tiberii multis annis. Tacitus
ann. iv. cap. LXVII. *Cæsar dedicatis per Campaniam templis - - - perosus municipi-*
is & colonias, omniaque in continenti sua, Capreas se in insulam abdedit, trium millium freato
extremis Surrentini promontorii dijunctam. Et Suetonius Tib. cap. XL. *Peragrata Cam-*
pania, quum Capuæ Capitolium, Nola templum Augusti, quam causam profectiōis prætende-
ret, dedicasset, Capreas se contulit, præcipue delectatus insula, quod uno parvoque litore
dirigitur, septa undique præruptis immensæ altitudinis rupibus & profundo maris. Plutarchus
de Exilio pag. 534. Τιβέριος Καῖσαρ ἐν Καπρέαις ἑπτὰ ἔτη διήκθη μέχρι τῆς τελευτῆς, Τί-
βεριος Cæsar Capreis vixit septem annos usque ad vitæ finem. Inde dicitur Tiberii Capreen-
sis regis, Sueton. cap. XLIII. Si Straboni fides habenda, duo quondam oppida habuit:
antea unum, deleto altero. Fuit ibi *Villa Jovis* & *Arx* Tiberii. Suetonius cap. LXV.
Oppressa conjuratione Sejani nihilo securior aut constantior, per novem proximos menses non egres-
sus est villa, quæ vocatur Jovis. Et Plinius lib. 111. cap. vi. *A Surrento octo millibus*
passuum distantes Tiberii principis arce nobiles Capreae, circuitu quadraginta millia passuum;
antiquissimi incolæ Teleboæ. Tacitus ann. iv. cap. LXVII. *Capreas Telebois habitatas,*
arma tradit. Virgilius lib. vii. vers. 735.

- - *Teleboium Capreas quum regna teneret.*

Ubi in ortum sub Minervæ promontorio sunt tres *Sirenusæ*, parvæ insulæ. Strabo libro
vi. pag. 15. Ἀρχαὶν τις ἔγχεται μακρὸς καὶ στενὸς ὅππ' ἢ καὶ Σύρρετον χωρίον ἐπὶ τῇ καπρέαις
ἡμῶν, ἐπὶ θάτερα μὲν τῇ ὀρεινῇ, τὸ τῇ Σειρήνων ἱερὸν ἔχων, ὅππ' ἢ θάτερα δ', ὡς τῇ πεσει-
αυτῇ κίλπη, νηϊδία τρία περικείμενα, ἔρημα πετρώδη, ἃ καλεῖται Σειρήνους, *A vicinis*
portu levis usque ad fretum Capreense, terra instar cubiti flexa, ab altero montano latere
promuntum sanum habet; ab altero, ad Pastanum sinum tres exiguae insulae desertæ & saxosa praja-
ta: quæ vocantur Sirenusæ. Idem lib. vi. pag. 178. Σειρήνας, *Sirenes* in insulis numera-
tæ, ut sint eadem quæ *Sirenulæ*, αἱ Καπρεαί, inquit, καὶ ἡ Λευκωσία, καὶ Σειρήνες,
καὶ Λευκωσία, *Sirenes*. Mela 11. cap. iv. *petras*, memorat, *quas Sirenes habitave-*
rant: sed in continenti posuit, ut rupes sint in litore. *Sirenusæ* autem sint insulæ, ut
ἐξ ὧν dixit: & Ptolemæus lib. 111. cap. i. extremo, Σειρήνες αἱ νῆσοι, *Sirenusæ insulæ.*
Mela & Plinius quamdam insulam *Leucotheam* memoraverunt, ignotam ceteris. Ille
lib. 11. cap. vii. *Pithecnusæ, Leucotheca, Aenaria:* hic lib. 111. cap. vi. post *Caprea-*
ium

- - - - - *diuumque cubile*
Inarime Jovis imperiis imposta Typhoea.

Et Ovidius Metamorph. lib. xiv. vers. 88.

- - - - - *orbataque praeside pinus*
Inarimen, Prochytenque legit, sterilique locatas
Colle Pitheculas, habitantum nomine dictas.

Et Silius Italicus lib. viii. vers. 541.

Non Prochyte, non ardentem sortita Typhoea Inarime.

Esse autem Inarimen ipsam Aenariam, etiam Servius in Aeneid. ix. vers. 716. tradidit. *Inarime*, inquit, *nunc Enaria dicitur*. Hodie Iſchia vocatur.

Ab hac abrupta credebatur *Prochyte* sive *Prochyta*, quasi ἀπὸ τῆς προχύουσι, ut Servius tradit; sive ut Plinius, *quia profusa ab Aenaria erat*, id est motu terræ avulsa. Praeter Ovidium, Siliumque & Melam, supra memoratos, Virgilius dicto loco:

Tum sonitu Prochyta alta tremit.

Statius lib. ii. satyr. ii. vers. 76. de fenestris cubiculi in villa:

Hac videt Inarimen, illi Prochyta aspera paret.

Strabo, Ptolemæus, Dionysius Halicarnassæus, Stephanus προχύτη. Hodie Prochyta vel Prochita.

In sinu Neapolitano sunt plures parvæ insulæ, quarum præcipua Græcum nomen insulæ, νῆσις, etiam Latine *Nesis* servat. Cicero xvi. Attic. epist. i. incunte: *Nesida*. Quint. *veni in Puteolanum. postridie iens ad Brutum hæc scripsi*. Et Epist. ii. *Brutus litteræ grata erant. fui enim apud illum multas horas in Neside*. Et Seneca epist. lxi. *Putavi, tam pauca millia a Parthenope transque Puteolos surripi posse, quamvis dubio cælo pendente celo*. Itaque quo celerius evaderem, protinus per altum ad Nisida direxi, præter omnes sinus. E. quibus non obscure intelligitur, inter Neapolim & Puteolos sitam alto, ab illa vi, ab his iii millibus, quam petunt, qui vitabundi sinus compendia navigant. Hodie *Nisida* vocatur. Poetæ quoque memorarunt. Lucanus lib. i. vers. 90.

- - - - - *tali spiramine Nesis*
Emittit Stygium nebulosis aera jaxis.

Et Papinius Statius lib. ii. Silvar. carm. ii. vers. 77. 78.

- - - - - *inde malignum*
Aera respirat pelago circum sua Nesis.

Proxime sequitur apud Papinium jam dicto loco, versu 79, 80.

Inde vagis omen felix Euplæa carinis,
Quæque ferit curvos exserta Megalia fluitus.

Ibidem lib. III. Silvarum carmine I. versu 149.

Et placidus Limon, numenque Euploea carinis.

Euploea autem parva insula in Puteolano sinu, habens bonam stationem, quæ naviganti-
bus felix omen, instar numinis *Ἀγνώστου* est. *Megalia* autem Neapoli proxima: quæ
ortasse *Megaria* scribenda est, nisi liquidarum permutatio propter euphoniā in hoc
nomine invaluit. Nam Plinius lib. III. cap. VI. *Inter Pausilipum & Neapolim Megaris.*
Parva insula, ponte iuncta Neapoli, nunc ab eo quod habet, dicta Castello dell' Ovo.
Pausilipum autem promontorium est amoenissimum, etiam nunc Posilypo dictum. *Li-*
mon, insula an portus sit, an quod commentatores, unde, nescio, conjiciunt, villa
toralis, incertum est. Nec certior *Parthenope* Ptolemæi.

Ubi definit sinus, ex adverso Surrenti, sunt *Capreae*, insula major superioribus, Nea-
politānorum antea: post *Pitheculæ* permutatione Augusti *κτῆμα*, qui splendide ædifi-
cavit, ut Strabo refert lib. V. pag. 171. Deinde secessus Tiberii multis annis. Tacitus
ann. IV. cap. LXVII. *Cæsar dedicatis per Campaniam templis - - - per os municipi-*
um & colonias, omniaque in continenti sita, Capreas se in insulam abdidit, trium millium fredo
extremus Surrentini promontorii dijunctam. Et Suetonius Tib. cap. XL. *Peragrata Cam-*
pania, quum Capuæ Capitolium, Nolæ templum Augusti, quam causam profectiois prætende-
re, dedisset, Capreas se contulit, præcipue delectatus insula, quod uno parvoque litore
circum, septa undique præruptis immensæ altitudinis rupibus & profundo maris. Plutarchus
de Exilio pag. 534. *Τιβέριος Καῖσαρ ἐν Καπρέαις ἑπτὰ ἔτη διήκων μέχρι τῆς τελευτῆς, Τι-*
βήριος Cæsar Capreis vixit septem annos usque ad vitæ finem. Inde dicitur Tiberii *Capreensis*
regis, Sueton. cap. XLIII. Si Straboni fides habenda, duo quondam oppida habuit:
præterea unum, deleto altero. Fuit ibi *Villa Jovis* & *Arx* Tiberii. Suetonius cap. LXV.
Capreæ conjuratione Sejani nihilo securior aut constantior, per novem proximos menses non egres-
sit villa, quæ vocatur Jovis. Et Plinius lib. III. cap. VI. *A Surrento octo millibus*
passuum distans Tiberii principis arce nobiles Capreae, circuitu quadraginta millia passuum.
Antiquissimi incolæ *Teleboæ*. Tacitus ann. IV. cap. LXVII. *Capreas Telebois habitatas,*
tradit. Virgilius lib. VII. vers. 735.

- - *Teleboium Capreas quum regna teneret.*

Ad mortum sub Minervæ promontorio sunt tres *Sirenusæ*, parvæ insulæ. Strabo libro
I. pag. 15. *Ἀγίων τις ἔγκειται μακρὸς καὶ σενὸς ὅππῃ τῇ Σύρρεντον χωρίαν ἐπὶ τῇ Καπρέαις*
ἰσθμῷ, ἐπὶ θάτερα μὲν τῷ ὄρεινῳ, τὸ τῷ Σειρήνων ἱερὸν ἔχων, ὅππῃ θάτερα δὲ, πρὸς τῷ περὶ
πατρὸς κλῆρος, νεκρῶν τρία περικείμενα, ἔρημα πετρώδη, ἃ καλεῖται Σειρήνους. A vicinis
omnino locis usque ad fretum *Capreense*, terra instar cubiti fixa, ab altero montano latere
totum sanum habet; ab altero, ad *Pastanum* sinum tres exiguae insulae desertæ & saxosæ prajæ-
nt: quæ vocantur *Sirenusæ*. Idem lib. VI. pag. 178. *Σειρήνας, sirenes in insulis numera-*
tæ, ut sint eadem quæ Sirenuæ, αἱ Καπρεαί, inquit, καὶ ἡ Λευκωσία, καὶ Σειρήνες,
ἢ Lucosia, Sirenes. Mela II. cap. IV. *petras, memorat, quas Sirenes habitave-*
re, sed in continenti posuit, ut rupes sint in litore. *Sirenusæ* autem sint insulæ, ut
etiam dicitur & Ptolemæus lib. III. cap. I. extremo, *Σειρήνας νῆσοι, Sirenusæ insulæ.*

Mela & Plinius quamdam insulam *Leucotheam* memoraverunt, ignotam ceteris. Ille
lib. III. cap. VII. *Pubescens, Leucothea, Aenaria:* hic lib. III. cap. VI. post *Caprea-*

rum descriptionem, *Mox Leucothea*. Putares, *Leucosiam* in Paestano sinu, quae & *Leucosia* dicta est, intelligi, nisi ipse Plinius insequente cap. vii. dixisset: *Contra Paestanum sinum Leucosia est, ab Sirene, ibi sepulta, adpellata*. Sed non insolens Plinio, rem unam duplicare & potest a Mela, qui nullam *Leucosiam* habet, *Leucotheam* accepisse: ab aliis addidit *Leucosiam*. Scribunt *Leucosia* & *Leucosia*: situ autem conveniunt. Strabo ambigit aut ejus exscriptores. Lib. ii. pag. 84. Παρχύτη, καὶ Καρχίας, καὶ Λευκασία, & Capreae & *Leucosia*. At lib. vi. pag. 178. αἱ Καρχίας, καὶ ἡ Λευκασία, Capreae & *Leucosia*. Dionysius Halicarnassensis lib. i. pag. 43. tradit, Aeneam & Troianos a Palinuri promontorio insulae adplicuisse, ἣ τὸν οὖρα ἔδυτο Λευκασίαν, ὅτι γυναιὸς ἀνέψας Αἰνείας, αὐτὴ τὴν ἑσπέρην ἀνέψας, καὶ τὴν δαυδαρίαν, καὶ τὸν οὖρα ἔδυτο Λευκασίαν, ab Aenea confabratam, ibidem expositam. Lycophron in Alexandra vers. 723.

Λευκασία μύθοισι καὶ ἐκείνη
Πάτρων ὀχέει δαρείν.

Ejecta Leucosia cognominem diem occupabit insulam. Ibidem scholiasta Haecius Tzetzes πέτρων καὶ νήσων λέγει. Λευκασία ἣ ἡ νῆσος ὅπου τὰν οὖρα τῆς Σειρήνης ἐκλήθη, πετρώειν ἡν ἡ *Leucosia* vero insula ab hac Sirene *Leucosia* nomen trahit. Ovidius etiam *Leucosia* sed O correptione μαρῶ, Metamorph. xv. vers. 708.

Leucosiamque petis, tepidique rosaria Paesti.
Inde legis Capreas, promontoriumque Minerva.

Hodie illa insula vel petra *Licosia* adpellatur, quod nomen ex veteri *Leucosia* conservatum est.

Oenotrides insulae in Velienfi sinu sitae succedunt. Strabo lib. vi. sub initium: οἱ Ελατίδες καὶ οἱ Οἰνотριδες νῆσοι δύο ὑφ' ὧν ἐχέσθαι, ante Velientem regionem sitae sunt duae *Oenotrides* insulae, navi stationi opportunae. Plinius etiam duas numerat, easque nomina recenset lib. iii. cap. viii. *Contra Veliam*, inquit, *Pontia* & *Iscia*, utraque nomen *Oenotrides*, argumentum possesse ab *Oenotris Italia*.

Sequuntur Bruttiorum in Tyrrheno insulae. Solinus cap. de Italia: *Mox in Bruttio ab Ulyse exstructum templum Minervae*. *Insula Ligea adpellata, ab ejecto ibi corpore Sirenis nominata*. Si Minervae templum intelligit quod Strabo lib. v. Ἀδριατικόν, ἰδρυμα Οὐρανίας, male in Bruttis illud ponit, quod in confinio Campanorum Lucanorumque promontorium fuit. Attamen Lycophron. vers. 726. *Ligeam* in Bruttis locat, quae cum Terina Bruttiorum vel conjungit vel confundit. Ait enim *Ligeam* Sirenem sepultam Terina:

Λίγεια δ' εἰς Τέρητας ἐκταυδ' ἔλκεται.

Præterea Solinus cap. iii. *Ithacensem* insulam memorat, quam interpretatur *Ulyssensiam*. At plures facit hujus nominis Plinius lib. iii. cap. vii. *Contra Vibonem*, inquit, *partes vocantur Ithacensia, ab Ulyssis specula*. Tres ibidem existunt, nunc Braccia, Torricella, utterunt, nominatae.

Tandem Pomponius Mela lib. ii. cap. vii. in Siculo freto insulam *Aeacem* ponit, quam Calypso habuit. *Circa Siciliam*, inquit, *in Siculo freto est Aeacem, quam Calypso habuit*.

dicunt. Sed error etiam in fabula. Calypso, secundum Homerum Odyss. η. vers. 44. seq. Ogygiam insulam coluit, quam Plinius lib. 111. cap. x. non in freto, sed contra Lacinium promontorium locavit. Alii Circes insulam, quæ ante siccitas paludes fuerit; ubi promontorium Circejum est, *Aeæam* dictam referunt. Apollonius lib. iv. Argonaut. vers. 661.

Ἰξον Αἰαίης λαμένα κλυτὸν - - -
- - - ἔνθα ὃ Κίρκην Εὐρον,

Locant in celebrem portum *Aeæa*, - - ubi *Circen* invenerunt. Et ipsam *Circen* Virgilius *Aeæam* lib. 111. Aen. vers. 386. dixit,

Infernique lacus, Aeæaque insula Circes:

Ubi Servius: qui nunc *Circeus mons* a *Circe* dicitur, aliquando, ut *Varro* dicit, insula fuit secundum siccatis paludibus, quæ eam dividebant a continenti. Sive ergo *Calypsius* sedem, sive *Circes*, secundum positionem fabularum intelligamus, utraque procul a freto abest, ita nihil præsidii in fabulis sit, quo *Mela* possit de *Aeæa* insula opinio defendi.

CAPUT XI,

DE

INSULIS MAJORIBUS CORSICA ET SARDINIA.

IN Ligustico mari duæ majores sunt insulæ, Corsica atque Sardinia: hæc Africum pelagus attingens, illa propior litori Italiae. Pomponius Mela lib. 11. cap. vii. de Insulis: *Dua grandes fretoque divisa, Corsica & Sardinia, quarum Corsica Etrusco litori propior: - - Sardinia Africum pelagus attingens, nisi quod in occidentem quam in orientem spectat.* Primum agemus de Corsica separatim: deinde de Sardinia.

CORSICA.

Corsica Latino ore est, quæ Græcis est Κόρινθος. Strabo lib. v. pag. 155. ἢ ὃ Κόρινθος: ἢ Ῥωμαίων καλεῖται Κέρσινα, Corsicam Romani nominant, quæ *Cyrnus* est Græcis. Plinius lib. 111. cap. vi. In Ligustico mari est Corsica, quam Græci *Cyrnon* appellavere, sed Etrusco propior, a septentrione in meridiem projecta, longa passuum CL millia: lata major ex parte quinquaginta. Stephanus geminam formam protulit, Κόρινθος, & Κορσις, id est: utramque etiam imitatus est Eustathius ad illud Dionysii versu 458.

- - - καὶ ἀπείριτος εἰν αἰὶ Κόρινθος.

Antiqui cultores dicuntur Phocenses fuisse. Herodot. lib. i. cap. CLXV. auctore: at Idorus Orig. lib. XIV. cap. VI. & Eustathius ad Dionysii dictum versum (quod etiam Byzantius chorographus in *Kopis* attingit,) a Liguribus primo incultam referunt, postquam taurum ex grege transnatare & per intervalla corpore aucto reverti Ligus femina, Corsi nomine, observasset. Sed hoc fabulosum est. Verius Seneca ad Helviam de diversis insulae habitatoribus cap. VIII. ad Helviam: *Hac ipsa insula [Corsica] saepe jam cultore mutavit. Ut antiquiora, quae vetustas obduxit, transeam, Phocide relicta, Graeci, qui nunc Massiliam colunt, prius in hac insula confederunt. Ex qua quid eos fugaverit, incertum est, utrum celi gravitas, an prepotentis Italiae conspectus, an natura importunosi maris. - - - Transferunt deinde Ligures in eam, transferunt & Hispani, quod ex similitudine ritus adparet. - - - Deducta deinde sunt duae civium Romanorum coloniae, altera a Mario, altera a Sylla. Totius huius aridi & spinosi saxi mutatus est populus. Incolae dicuntur Corsi.* Livius lib. XLII. cap. VII. Cicereius praetor in Corsica signis collatus pugnavit: septem millia Corsorum caesa. Et Capitolinae tabulis in Papirii Mafonis triumpho DE CORSEIS, antique, id est Corsis.

Plinius XXXIII civitates habuisse lib. III. cap. VI. tradit; si oppida intelligas, suspectus est numerus, quia majori longe insulae Sardiniae idem cap. VII. tantum XVIII oppida, ut in MSS. est, tribuit, ut in vulgatis, XIV. sin. populos & locietates, quod Latinis *vocavit* sonabat; oportet parvas & exiguas fuisse, propter eandem insulae parvitatem. Plerique tantum duas urbes, easdemque Romanorum colonias memorant, *Marianam* & *Aleriam*: tot Diodorus Siculus lib. V. cap. XIII. tot Mela, Plinius, Seneca dictis locis. Cetera a Ptolemaeo adduntur & Antonino.

Mariana colonia a C. Mario deducta: ut nomen fert, & Plinius diserte dixit, & Seneca. Situm Ptolemaeus & Antoninus ostendunt in latere orientali supra medietatem septemtrionem versus, in maris ora. Etruscis condidisse, Diodorus auctor est; eam nominis priscae *Nicaeae*. Quod enim duas solum in insula urbes fuisse dicit *Aleriam* & *Nicaeam*; in hanc Marium colonos misisse ut in praecipuam & insignem urbem; omnino est probabile, praesertim quod etiam Stephanus in vocabulo *Νικαία*, quintam huius nominis ex *Κύριω τῇ νήσῳ*, in insula *Cyrno*, sive Corsica, posuit: quam eximiam urbem omnes alii, nisi Mariana est, silentio, quod non credibile est, praeteriisse oportet.

Aleria, altera urbs nobilior, ita scripta Plinio, & Melae, & Antonino: etiam Ptolemaeo *Αλερία κολώνια*. Et ne dubites de nominis sinceritate, vetusto lapide, quem Sirmondus exposuit, & Grævius ad Flori II. cap. II. repetiit, de L. Scipione legitur.

HIC CEPIT CORSICA ALERIAQUE URBE,

Sic scriptum exstat, legendumque *Corsicam Aleriamque urbem*. Idem nomen Florus veteri libro Salmastius restituit, ut Punico I bello nunc legamus de eodem L. Scipione *Sardiniam, adnexamque Corsicam transit: Olbia hic, ibi Aleria urbis excidio incolam* ita Graecorum anus corruptum nomen est, Herodoto *Αλαλία* lib. I. cap. CLXVI: Diodoro Siculo lib. V. cap. XIII. *Κάλαις*: Zonarae Tom. II p. 57. *Οὐαλερία*, qui *κρατίστην Κερκύραν*, praestantissimam urbem Corsicae laudavit. Sita prope medio latere orientali intus prope ostium amnis *Rotani*, a Ptolemaeo memorati, XL millibus, ut Antonini iunctura est, a Mariana in meridiem. Conditam a Phocensibus fuisse, Diodorus adnotat post Sulla in eam colonos duxit, uti ex Plinii Senecaeque testimoniis constat. huius verba supra attulimus: illius sunt lib. III. cap. VI. *Corsica civitates habet XXXIII, & a Sylla Marianam, a C. Mario deductam: Aleriam, a dictatore Sulla.*

Inter Aleriam & Marianam Ptolemaeus posuit post flumen *Rotanum*, *Ἀρτέμιδος* & *Ἰλίου*.

iana portum: dein Τετὴλας βωμόν; *Aram Tutela*: Τεόλα ποταμῷ ἐκβολαῖς, *Tovola* *fuminis ostia*, in cujus sinistra fuit Mariana. Supra quam in septentrionem ex ejusdem dispositione est *Mantinorum* oppidum, πόλις Μαντίνων; in loco fere quo nunc est Bastia: deinde *Clunium*, ubi nunc S. Catharinæ fanum. Sed nihil horum est historiis, ac ne quidem itinerariis antiquis, illustratum: neque *Canelata*, in loco S. Florentiæ.

Infra Aleriam, in austrum versus, est Antonini itinere a xxx millibus *Præsidium*, atque iterum post xxx millia *portus Favonii*, qui videtur Ptolemæi Φιλωνίᾳ λιμὴν, *Philonii* *portus* esse, tum demum esse *Palla*, Πάλλα Ptolemæi, quo iter Antonini ferebatur, xxv millibus dijuncta a portu Favonii, in loco, ut videtur, S. Bonifacii: & hæc est extrema in australibus insulæ. Inter Pallam & portum Favonii Ptolemæus locavit *Alisiam* oppidum, portum versus, quem Philonii dixit, Antoninus Favonii: & propinquiorem Pallæ *Portum Syracusanum*, Συρακυσάνων λιμένα, de quo etiam Diodorus dicto loco: αὕτη ἡ ἰσὺς εὐπροσέριμτος ὅσα, καὶ πῶς ἔχει λιμένα τὸ ὄνομαζόμενον, *Hæc insula* [Corfica] *aditæ* *facile*, *optimum portum habens*, *qui dicitur Syracusanus*.

Quæ deinceps a meridie & occasu sequuntur usque in septentrionem, a solo Ptolemæo sunt prodita. Post Pallam in austro est *Marianum*, ἄκρον καὶ πόλις, *promontorium* & *oppidum*. Deinde Παῦκα πόλις, *oppidum Pausa* in occidentali latere, quo loco nunc Pola est: unde suspicio non pœnitenda Cluverii est, Ptolemæum quoque scripsisse Παύλα. Supra Paulam *Urcinium* est oppidum eo situ fere, quo nunc urbs Adiazzo est: & in occasum inde, *Rhium* promontorium. Inde alia promontoria *Viribaliū*, *Alitium*, *Tilox*. Mediterranea obscuriora sunt: a septentrione *Palanta*: & χερσοῦν ἔστι, *Aureus mons*, suo jugo protractus in ortum & austrum versus: ex adverso Urcinii *Allica*: prope Aleriam Ὀπινον, *Opinum* oppidum: & alia. Strabonis oppida *Blesino*, *Charax*, *Epiconia*, *Varanes* inaudita & ignota sunt.

SARDINIA.

Quæ *Sardinia* insula Latinis est, Græcis dicitur Σαρδῶ, & antiquissimis a specie plantæ pecis, quam præbet, Ιχθυῶσα, & Σανδαλιῶτις. Plinius lib. iiii. cap. vii. *Sardiniam ipsam* *Timæus Sandaliotin* adpellavit effigie solca: *Myrsilus Ichnusam* a similitudine vestigi. Paulanias in Phoc. cap. xvii. ὄνομα τὸ ἀρχαῖον, ὅτι μὲν ὑπὸ τῷ Ὀπιχωρίων ἐγένετο, ἔκ ἐῖδα. Ἑλλήνων δὲ κατ' ἐμπορίαν ἐσπλέοντες Ιχθυῶσαν ἐκάλεσαν, ὅτι τὸ χεῖμα τῇ νήσῳ κατ' ἴχθυον μάλιστα ἐστὶν ὁμοίον, *Antiquum nomen*, *quod ab indigenis fuit*, *non novū*. *Qui a Græcis commercii causâ* *κατασκευάσαντι*, *Ichnusam vocavere*, *quod formam humani vestigiū haberet*. Nomen autem Σαρδῶ a duce Afrorum est, qui primi in insulam transmigrasse feruntur. Ibidem Pausanias: πρῶτοι Λιβυῖναι λεγόνται ναῦσιν εἰς τὴν νῆσον Λιβυες. ἡγεμῶν δὲ τοῖς Λίβυσιν ἐν Σαρδῶ, καὶ τὸ ὄνομα ὅπῃ Σαρδῶ τέττα μετέβηλεν ἡ νῆσος, *Primi in hanc insulam Afri* *ἀντιστοὶς* *immigrasse*, *quorum dux Sardus erat*: - - *a quo insula nomen sortita est*. Utumque nomen Italicus Silius lib. xii. vers. 355. seq. eleganter ita exposuit:

Insula fluctifono circumvallata profundo
Castigatur aquis, compressaque gurgite, terras
Enormes cohibet nuda sub imagine plantæ.
Inde Ichnusa prius Grajis memorata colonis:
Mox Libyci Sardus, generoso sanguine fidens
Herculus ex sese mutavit nomina terra.

Sed tum rudi saeculo, sine oppidis dicitur habitata, quæ deinceps a Græcis & Hispanis, qui supererant, fuisse condita, idem tradit Pausanias. Latini *Sardiniam* dixere, ut notum est: incolas *Sardos*. Livius lib. xxi. cap. xvi. *Sardos Corsosque* *lucississe* *magis*, *quam* *exercisse* *Romana arma*. quos Eutropius lib. iii. cap. i. *Sardinenses* Latina consuetudine adpellavit. Adjectum nomen, *Sardous* Græca forma, ut Plinii lib. iii. cap. v. sub finem, *Sardorum mare*: & Latine Nepos Catone cap. i. *Sardinensis triumphus*.

Fertilitas insulæ, quamvis infalubri cælo, magnopere laudatur. Mela lib. ii. cap. vii. *Sardinia fertilis, & soli quam cali melioris: atque in secunda, ita pene pestilens*. Polybius lib. i. cap. lxxix. Σαρδῖα, ἔσχατος καὶ τῷ μεγέθει, καὶ τῇ πολυανθρωπίᾳ, καὶ τοῖς γεννυσσιν ἐξαιρετική, *Sardinia est insula & magnitudine, & frequentia hominum, & fructuum procerum præstans*. Silius Italicus lib. xii. vers. 375. de hac insula:

- - - propense Cereris nutrita favore.

Quæ causa fuit, ut in horreis urbis Romanæ & Italiæ etiam Sardinia numeraretur. Cæcio pro lege Manil. cap. xii. *Pompeius nondum tempestivo ad navigandum mari Siciliam aut Africam exploravit: itac Sardiniam cum classe venit: atque hac tria frumentaria subsidia præstare firmis præsidis classibusque munivit*. Et Valerius Maximus lib. vii. cap. vi. *de Italia & Sardinia, benignissimas urbis maritimas vocitavit*.

Oppida Pinus lib. iii. cap. vii. in insula xviii fuisse tradit: ipse sex solum nominat, *Sulciatres, Valentinos, Neapolitanos, Bosenses, Caralitinos civium Romanorum, & Agrigentinos*: coloniam unam, quæ vocatur *ad turrim Libysonis*. Mela dicto loco: *Urbium antiquissima, Cularis & Sulci*. Nec Strabo lib. v. pag. 155. πόλεις, εἰσι μὲν πλείους, ἀξιόλογον καὶ ἀσυνῆτον καὶ Σελχοί, *Plures quidem [Sardinia] urbes sunt, duæ autem præcipuæ, Cularis & Sulci*. Pausanias dicto loco *Olbian & Aoran* in antiquissimis numerat. Hæ sunt æque insulae urbes & oppida nobiliora, quæ singulatim nunc, in quantum cognita sunt, cum aliis quibusdam obscuris perlustrabimus.

Sardinia freto directæ est a Corsica, cui in austrum objecta, in Africum mare protrahitur. Plinius lib. iii. cap. vi. *Pelagus Africanum attingens Sardinia, minus octo milibus passuum a Corsica extremis, etiamnum angustias eas arctantibus insulis parvis, quæ Caniculae appellantur: nempe Phintion & Fœta: a quibus fretum ipsum Taphros nominatur*. Fretum ipsum ergo *Fœta* dictum, Græce τὰς ἑσπείρας, ab insula hujus nominis in freto, vel prope sita.

Post fretum pars insulæ, quæ Italiam spectat, montosa & aspera: inculta & imperiosa Pausanias Phoc. cap. xvii. τὴν ἑσπείραν τὴν πρὸς τὴν Ἰταλίαν, εἰς ἡμέραν ἀπὸ τῆς Ἰταλίας, τὰ περὶ αὐτὴν συνάπτεται ἀσπίδες, *est insula ad aquilonem & Italia litora conuersa, & montibus circumposita, cœcibus prope verticibus*. Silius Italicus lib. xii. vers. 372.

*Quæ videt Italiam, sacro terribila dorso
Exacet scopulis late fixata.*

Hæc tractu sunt *Insularum gentes*, ut proprio nomine adpellabantur. Livius lib. xxx. cap. xxviii. *a Corsica in Sardiniam consul Claudius transiit. Ibi superantem Insularum gentes, & faciem & conspectum electis temporibus adorta, disiecit classem*. Et Florus lib. ii. cap. vi. *Sardiniam Græci Insularum gentes, Insularumque gentium feritas, Insularumque gentium feritas præstare*. Et Ptolemaeus lib. iii. cap. iii. eodem sensu τὰ Σαρδινιαῖα

- - - - quæ respicit Arcton,
Immitis, scopulosa, procax, subitisque sonora
Flatibus. Insanos infamat navita montes.
Hinc hominum pecudumque lues, hinc pestifer acris
Savit, & ex clasis regnant aquilonibus austri.

Ubi planior insula sese aperit, sequitur *Portus Olbianus* Ptolemæi in orientali latere: Et
intervalllo urbs *Olbia*, antiquissima, a Græcis, ut Pausanias refert, condita. Cicero
dicatrem, præsidem illius provinciae, lib. II. epist. VIII. *Hæ sunt litteræ meæ sibi ac-
cipiendas, quas tuas nauta attulit, Olbia datas.* Ptolemæus ΟΛΒΙΑ ΠΕΡΙΕΙ. Florus lib. II.
cap. II. de L. Scipione: *Sardiniam adnexamque Corsicam tranſiit.* Olbia hic, ibi *Olbia* m-
is exiis incolæ terruit. De eodem Zonaras pag. 57. Ἐν τῇ περὶ τὴν ΟΛΒΙΑΝ ἡΛΘΕΝ, *Olbian*
promagrus est. Sita ad mare fuit. Claudianus B. Gild. vers. 519.

nec *Olbunses* dicti. Orosius lib. 1. cap. 11. *Sardinia habet a meridie Caralitanos: septentrioni-
 non tereus Ulbunses.* nam & *Ulbia* scriptum fuit. Cicero ad Quintum lib. 11. epist. 111.
Quoniam quidam dixit Olbia datus literas. Quod vero scriptum portum *Olbunum* dicunt,
 & Graecum imitatione, quia Ptolemaei *Ολβυνος* vocatur est.

Axxviii milibus in Antonini itinerario *portus Lygudonius* est, heud debet eum appelli-
 ri a longe ab illo, quia in populis insulae Ptolemæus *Αρσινωμένης, Λιγυδωνος* po-
 rto numeravit. Tunc post xv milia, Caralim verus, *Ερμούπολιν* sine Ptolemæi
 calabeis *Φοργεύα πύλη, oppidum Foronia*: & ex modico intervallo *Σαλπικίον*, sive
Salpicus, five, ut in Vaticano est, *Σαλπικόν, Salpicus*: Antoninus coniacum
 non habet. Sed carent hæc lumine historiarum: ad clariora properamus.

Calam. & pluraliter *Calides*, in nobilissimis urbium Sardinia: immo computat. Flor. lib. II. cap. VI. *Sardiniam* Graeco *Calam.*

singulari numero *Καράδης*, *Canalis*. Ptolemæus: *Καράδης πλάτος*, *Canalis latitudo*. Et Plinii *Caraitanum* promontorium dicto loco testatur.

Paulinus Phoc. c. 1. p. 1. & Vand. B. lib. 1. c. p. 1. xiv. Kōλαξ, additamentum.

[illegible]

thaginienfibus condita. Male is quidem Σύλκς in vulgatis habet, quod credo ab excubentibus esse, & Σύλκς legendum. Sic enim Stephani brevior: Σύλκοι, πόλις ἐν Σαρδοῖ, Καρχηδονίων κτίσμα, *Sylci urbs Sardiniae, Carthaginienfium opus*. Ptolemæus Σύλκς forſan Σούλκοι ſcripſit, ut Latini *Sulci*. Strabo Σουλχοί, *Sulchi*, quod minus placet, qui Stephanus & Ptolemæus κ, Latini c conſtantius ſervant. Mela *Sulci*, ut dictum: Plinius, *Sulcitani*, qui incolunt: & Hirtius Afric. extremo: *Caſar Sulcitanos* H-s c millibz *multat*. Itidem Plinius eodem loco, *Sulcenſe promontorium*. Claudianus B. Gild. ſub finem

Pars adit antiqua ductos Carthagine Sulcos.

Urbs nunc diruta jacet, nomen in proxima inſula ſervari fertur, quæ videtur Plinii *Eryſſe* eſſe.

Per flexum inſulæ in occidentale latus venimus, in quo *Bofa* & *Neapolis* priſca nomina conſervant: unde Antonini ductu, itinere a Tibulis Sulcos, de ceteris oppidis iudicamus. Ordo in notioribus talis eſt:

<i>Tibulis</i>	—	—	
<i>ad Herculeam</i>	M.	P.	LVIII.
<i>ad Turrem</i>	M.	P.	XVIII.
<i>Noram</i>	M.	P.	XVII.
<i>Bofam</i>	M.	P.	XLI.
<i>Cornos</i>	M.	P.	XVIII.
<i>Tharros</i>	M.	P.	XVIII.
<i>Neapolim</i>	M.	P.	XXX.
<i>Metalla</i>	M.	P.	XXX.
<i>Sulcos</i>	M.	P.	XXX.

Ut ergo ab auctro in ſeptentrionem progrediamur, prima poſt Sulcos ſunt *Metalla*, fodinis haud dubie nominata. Deinde eſt *Neapolis*, quæ nomen retinet, ad ſinum, paulo ſupra, Oriſtanum, urbem archiepiſcopalem. Inde Caralim verſus, ex intervall ſunt *Aqua Neapolitana*, calidæ & ſalubres a Ptolemæo æque & Antonino laudatæ. Haec procul Napoli, ſi recta poſitio Ptolemæi eſt, Οὔσελλς, *Uſellis* fuit, πέλις κολώνια, *oppidum, colonia*, quam poſt Veſpaſiani tempore deductam eſſe oportet, quia Plinius ætate *unam coloniam*, Turrem Libyſionis fuiſſe, lib. III. cap. VI. teſtis eſt. Supra Uſlim τάρρα πέλις, *oppidum Tarra*: Antoninus *Tharros* vel *Tharphos*, illud Aldi, hoc Scleri editione dixit, quod in *Tharros* recentiores, Ptolemæo ducce, mutaverunt

Nobilior urbs *Cornus* eſt, Ptolemæi κόρυς, Antonini plurativo numero *Corni*. Livius lib. XXIII. cap. XL. *Alius exercitus primo per agros ſilvæque fuga palatius: dein quo ducto fugiſſe fama erat, ab urbem, nomine Cornum, caput ejus regionis, confugit, debellatumque prælio in Sardinia eſſet, ni claſſis Punica - - in tempore ad ſpem rebellandi advenſſet.* cap. XLI. Ceteris urbs *Cornus* eadem, quæ ante, *fugæ receptaculum* fuit. quam Alaricus victore exercitu adgreſſus, intra paucos dies recepit. Ptolemæus in mediterraneis ſcripſit ſed haud procul a mari fuiſſe, iter oſtendit Antonini. *Bofam* quoque, quam & ipſe *Bos* vocat, unde Plinii *Bofenſes* ſunt, in μεσογείαις, *mediterraneis* ſcripſit, quæ vero in ora ſuper eſt urbs eadem, ut nomen probat & iter Antonini.

Interjacet Ptolemæi *Coracoides portus*, Κορακῶδες λιμὴν, cujus oppidum videtur *Cr*

fuisse: & Antonini *Carbia*: & alius portus ac oppidum Νύμφαιον, *Nymphæum* nomine, ejusdem Ptolemæi; antequam ad *Noram* veniatur, intus paullo, recedente inter duos sinus mari, positam, quod itineris etiam rationes demonstrant. Hæc Ptolemæi Νώρα πόλις, sed itidem loco mota in meridianam regionem. Ductus autem itineris Antonini nobis certior est, quam dispositio Ptolemæi. Pausanias sæpe dicto cap. xvi i. Phoc. Ἰσπανοὶ ἐκ τῆς Σαρδωνίας ἀφβάνουσιν ὑπὸ ἡγεμόνι τῷ σόλῃ Νώρακι, καὶ ἐκείθεν Νώρα πόλιν ὑπὸ αὐτῶν, *Hispani, in Sardiniam duce Norace transvecti, urbem Noram condiderunt.* Oppidanos Plinius *Norenses* adpellavit.

Ad mare, supra Nymphæum, Τίλλιον πόλις, *oppidum Tillium*, five *Tilium*: & ad sinum excurrentem locus *ad Turrem*, Itinerario monstrante, quæ Plinii haud dubie *Turris Libysonis*, Ptolemæi πύργος Λιβύωνος, ut in ms. est, vulgo Βίανωνος; nunc, ex illa urbe, nudus portus *Porto Torre* vocitatur. Inde locus *ad Herculem*; & tandem, minore intervallo, quam itinerario est, sunt *Tibula*, unde aliquot itinera ducuntur; Ptolemæi Τίβυλα πόλις, *urbs Tibula*: supra quam *Juliola* ejusdem Ptolemæi, prope fretum posita.

Superiùs quædam interiora ad perlustrandum, quibus vero certum locum adsignare difficile est. Itinere a Tibulis Caralim ponit Antoninus *Forum Trajani* inter oppidum Lugidonem & Aquas Neapolitanas, munitum ab Justiniano. Procopius lib. vi. de Aedific. cap. vii. πόλις ἐστὶν ἐν τῇ νήσῳ Σαρδωῖ, ἡ νῦν Σαρδινία καλεῖται, Τρεβιανὴ Φόρον αὐτὴν καλεῖται *Trebiani. Taurinam*. Ταύτην τειχίστην πεποίηται Ἰουστινιανὸς, οὗ πρῶτον οὖσαν, *Oppidum est in insula Sardinia, Forum Trajani. Hoc mœnibus cinxit Justinianus, quum esset nudum antea.*

Tredecim millibus supra Caralim, eodem indice Antonino, itinere a portu Tibulis Caralim, *Ferraria* est, a fodinis haud dubie & officinis ita dicta. nam & ferri ferax hæc insula, & Rutilius Itinerar. lib. i. chalybem insulæ Ilvæ laudans, nec potiozem Noricum esse dicit, neque Bituricensem Gallia;

Nec quæ Sardoo cespite massa fluit.

Ptolemæus in mediterraneis etiam *Valeria* meminit, (editum est Οὐαλερία πόλις) quod nomen ipse suspectum reddidit, dum in populis insulæ Οὐαλεντίνης recenset, & Plinius *Valentinus* lib. iii. cap. vii. Unde pronum est conjicere, nomen oppidi non Valeria, sed *Valmia* fuisse, & ita quoque scripsisse Ptolemæum. Ejusdem est Λήσα, *Lisa*, unde *Aquæ* nominat *Lestanas*. Alia Ptolemæi & Antonini tam in litore, quam media terra, præterimus, quod nihil habemus de iis dicere; minus in historiis, unde illustremus.

De populis Sardinia lib. iii. cap. vii. Plinius: *Celeberrimi in ea [insula] populorum Iuenses, Balari, Corsi.* Pomponius Mela de eadem insula: *In ea antiquissimi populorum sunt Iuenses.* Sed antiquiores in insula, si Pausanice credimus, Hispani, Libyes, Græci fuerunt. Post demum, inquit, Trojanorum, qui cum Aenea erant, μετ' αὐτὸν ἀπενεχθῆσαν ἐκ τῆς ἀνέμων ἐς Σαρδωνίαν, ἀνέμιχθῆσαν τοῖς πρῶτοις *Επ' ἡσιν, pars tempestatibus in Sardiniam abiit, Græcis, qui ante illic confederant, permisti sunt.* Hi sunt *Ilienses* Sardi, a Mela, Plinio, Livio memorati, qui postea, quum major Afrorum manus superveniens exstingueret Græcos, ἐς τὴν νήσον τὰ ὑψηλὰ, *in montana insula* confugientes, ibi *Iliensium* nomen etiam ad Pausaniæ ætatem usque (ἐς ἐμὲ ἐτι, inquit) conservarunt. *Corforum* origo, & ex vicina insula adventus, per se intelliguntur. *Balarorum* nomen Οὐγαδάς, *fugitivos* Πανίαντας καὶ λαῶσσαν τῶν Κυρνίων, *secundum Corforum linguam*, interpretatur, quia fuerint Hispani genere, antea socii Pœnorum in insula, post separati ab illis defectione, in alios

montes confugerint. Acque ergo, ut Ilienses, confisi montibus quos incolebant, plures partes, ut liberi prædatores, infestarunt. Livius lib. xli. cap. vi. *In Sardiniam magnum tumultum esse, litteris prætoris cognitum est. Ilienses, adjunctis Balarorum auxilio, fractam provinciam juraferant: nec eis invalido exercitu, & magna parte pestilentia absumi resisti poterat.* Est & genus hominum in insula, quos *Pellitos Sardos* Livius dixit lib. xxii. cap. xl. qui etiam in montanis haud dubie habitaverunt: ideoque mastrucis & pellibus ad frigus arcendum usi. Dux Sardonum, inquit, *Hamplicora tum forte profectus erat in Pelum Sardos ad juventutem armandam, qua copias augetet.* Hos Cicero de Prov. consul. cap. vi. *mastrucatos latrunculos* vocat. Res, inquit, *in Sardinia cum mastrucatis latrunculis a prætore una cohorte auxiliaria gesta.* Ptolemæus plures populos enumerat, sed plerosque urbibus denominatos, ut *Tibulatos, Coracenses, Canusitanos*, quos a Fano Canusii Cluverius (sic legit in itinerario, non *Carisii*) ducit: geminos *Solcitanos*, australes, & alios quemadmodum etiam Antoninus alios *Sulcos* in orientali latere, alios in australi habet *Cornenses, Scapitanos, Neapolitas*, & ceteros.

Fluminum insulæ vix unum & alterum nominatim memoratur, *Thyrus*, Θύρος Ptolemæi & Antonini; ille ostia supra Usellum ponit: hic, caput in via ab Olbia Caralim lapsus, *Ἀπὸ μέσων τῆς νήσου, per mediam insulam*, ut Pausanias, cui Θύρος est, præter fortassis, loco persæpe dicto adnotat. Proximus est *Τέρμους, Termus*, inter Nymphæum & Caracodem portum in mare decurrens. Cetera minora & indigna memoratu sunt.

Insulæ circa Sardiniam plures sunt minores. Plinius lib. iii. cap. vii. *Habet ea Sardinia] a Gorditano promontorio duas insulas, quæ vocantur Hercules: a Sulcensi, Enosis, Caralitana, Ficaria.* Habet & Ptolemæus in Sardinia Γορδίτανον ἄκρον, *Gorditanum promontorium* in latere occidentali supra Tillium, septentrionem versus, ubi duæ insulæ altera mediocris, altera parva admodum. Ptolemæus autem unam *Ἡερικλέης* νήσον proponit, majorem intelligens, quæ hodie Zavara dicitur: minorem, nunc Isola Piana, propter exiguitatem posthabuit. Promontorium autem Gorditanum, est Capo di Argentea. *Enosis*, hodie S. Antioco: Caralitano promontorio objectæ Cortelazo & Serpætera: alterutra Plinii & Ptolemæi *Ficaria*. Præterea Ptolemæus narrat *Phintonis* (Φαίντων) insulam, *Nymphæam, Diabaten, Hieracum, ἱεράκων*, id est accipitrum; *Plumbariam* & *Hermæam* sive Mercurii. In Agathodæmonis tabula *Hermæa* est supra Olbianum finem contra Infanos montes: *Diabate* contra portum Nymphæum: *Hieracum* sive *Accipitrum* insula ab occali finis Sulcitani. *Phintonis* insulam, quam & Plinius habet, in septentrionem Cluverius ab Erebantium promontorium rejecit. *Cunicularia* Plinii ex Tabula Peutingerianæ *Cunicularia* una, ad finem Caralitani sita, cognoscuntur. *Bertina* eadem Tabula ad medium lateris occidentalis: *Boaris* & *Bovenna*, utcumque scriptæ ad australe visuntur, quæ il *Toro* (Taurus) & *la Vacca* hodie vocantur. *Plumbaria* Μελαυβώδης, incerto loco est.

MARE TY

**SICILIA
ANTIQUA.**

Aegates Insulae

July 6 am

ENVM

ITALIAE PARS

IONIAE MARE

SIC

orien

37

36

CAPUT XII.

DE

SICILIA.

Sicilia insula tam propinqua est Italiae, ut plures veterum continentem olim fuisse, postea vel terræ motu vel maris impetu utriusque abscissam, crediderint, de quo in Italia, quum Rhegi, urbis ad fretum sitæ, nomen explicaremus, prædictum, suspectam illam historiam, & fabulæ similiorem permultis videri adeo, ut antiquo- etiam modestiores, Virgilius atque Mela, ad famæ incertum & vulgi opinionem id precipiant, dicantque, ille *dissiluisse FERUNT*; hic, *Sicilia, ut FERUNT, ali- quando continens*. Sævit hodieque mari, fiunt tremores terræ atque motus, nec vero tanta avulsio partium deprehenditur. Accedunt rupes & promontoria, quibus utrumque freti præmunitur, ut disruptio ne credibilis quidem videatur. Nihilominus non desunt, qui id adseveranter enuntient, Silius Italicus lib. xiv. vers.

*Ansonia pars magna jacet Trinacria tellus;
Ut semel expugnante Noto, & vastantibus undis,
Acceptis freta caruleo propulsa tridente.
Namque per occultum caca vi turbinis olim
Impactum pelagus lacerata viscera terra
Disciavit, & medio perrumpens arva profundo
Cum populis pariter convulsas transtulit urbes.*

Plinius quoque lib. iii. cap. viii. non dubitabundus dixit, *Sicilia, quondam Bruttio pro coherens, mox interfuso mari avulsa*. Quod tam certum Tanaquillo Fabro, viro clarissimo adparet, ut tempus etiam avulsione in Eustathii ad Periegetæ vers. 475. commentariis se invenisse lib. i. epist. xiv. gloriatur: quam is auctor (si modo antiquior ipse sit, fideque dignior) Acasto, Acoli filio, Siculis imperitante, factam esse memorat. Tanaquillus autem circa ea tempora vixisse refert, quibus Israelitæ duram illam servitutem, quam sub Pharaonibus servierant, exuerunt. Unde id confirmetur, non desistit, quod in medio, aut dubio potius, relinquemus.

Sive autem vera fuit abruptio illa, sive, quod probabilius videtur, ut multæ antiqui- et traditiones, conficta; tam vicinam tamen Sicilia Italiae est, ut *suburbanam* illam pro- priam Romani dixerint. Florus lib. ii. cap. ii. *quum jam Sicilia suburbana esset populi Romani provincia*: & lib. iii. cap. xix. de servili bello: *Terra frugum ferax, & quodam- modo suburbana provincia*. Quid? quod tanta illarum propinquitas est, ut in altera alte- gallicinia & latratus canum exaudiri jam olim observatum fuerit. Silius dicto loco

*Sed spatium, quod dissociat consortia terra,
Latratus fama est (sic arcta intervenit unda)
Et matutinos volacrum transmittere cantus.*

Plinius latitudinem freti MD passuum refert: Straboni autem lib. vi. pag. 177. a Cæm promontorio ad Posidonium *σενωπὸς ὅσον ἑξασάδιον*, μικρῷ ᾧ πλεον τὸ ἐλάχιστον *Δαπέουα* *angustia freti sex stadiorum, & paullo longior trajetns brevissimus.* At Agathemerus lib. i. cap. v. *διάρμα ἔχει ἀπὸ Πελάργς ἄκρς εἰς Ἰταλίαν σαδίων ιά πορθμὸν*, *trajetns a Peloro promontorio in Italiam, habet undecim stadiorum fretum*, id quod propius ad numeros Plinii, recte sese habent, accedit.

Varia sunt insulæ hujus nomina, eaque vel a situ, vel a populis eorumque ducibus imposita, *Trinacria*, *Triquetra*, *Sicania*, *Sicilia*; ut periphrastica nomina alia taceamus. Plinius lib. iii. cap. viii. *Ante omnes [insulas est] claritate Sicilia, Sicania Thucyda dicta, Trinacria pluribus, aut Triquetra, a triangulari specie.* Primum nomen *Trinacria* a tribus ἄκροις seu *promontoriis* vocatur, quorum primum, *Pelorum*, Πέλωρον, advenit Scyllam in Italiam vergit: alterum, *Pachynum*, in Græciam: tertium, *Lilybæum*, in Africam. *Trinacria* nomen poetis usurpatum magis est quam ceteris scriptoribus. Virgilius *Aeneid.* iii. vers. 440.

Trinacria fines Italos mittere relicta.

Et ibidem versu 581.

- - - intremere omnem
Murmure Trinacriam, & calum subtexere fumo.

Et per modum adjectionis versu 384.

- - - *Trinacria lentandus remus in unda:*

& Silius lib. xiv. vers. 11. *Trinacria tellus*, quem versum paullo ante produximus. Et etiam *Trinacris*, trisyllabum ejusdem compositionis nomen. Ovidius *Fast.* iv. vers. 41

Terra tribus scopulis vastum procurrit in aquor
Trinacris, a positi nomen adepta loci.

Et *Metamorphos.* lib. v. vers. 346.

Vasta giganteis ingesta est insula membris
Trinacris.

Ac elisa littera Τρινακρία, *Trinacia*: & Τρινακίς, *Trinacis*. Dionysius *Perieges.* vers. 2

Τρινακίη δ' ἐπὶ τῇσιν, ὑπὲρ πέδον Αὔσονιόν
Ἐκτέταται.

Trinacia autem post super solum Ausoniarum extenta est. Id quod nonnulli etiam ab ἀ quamquam ejecta littera est, derivant. Eustathius ad Dionysium: Ἔστιν ὁ ἰωνετισμὸς τῆς τ' Τρινακίης εἰς τὴν Τρινακρίας, ἥ ἐστι τριὰς ἐχούσης ἄκρας. Et Strabo lib. vi. pag. euphoniae dat expulsiōnem litteræ. Τρινακρία, inquit, δεύτερον, Τρινακίη.

μετονομασθεῖσα εὐφωνότερον, *Trinacri primum, Trinacis deinde adpellata sono vocis concinniore.* Alii vocabulum a τείναξ, κῶ, id est *tridens* deducunt, quod quia ambigue per τ & θ scribitur, Homeri quoque scriptura Θρινακίη Odyss. A vers. 106. & M vers. 127, 135. simul intelligitur. Byzantius Stephanus: Τρινακία ἐκλήθη ὅτιως, ἢ ὅτι τρεῖς ἄκρας ἔχει, ἢ ὅτι θείνακί ἐστὶν ὁμοία, *Trinacria ita vel a tribus promontoriis dicta, vel quod θείνακί, id est tridenti, similis est.*

Vocabulum *Triquetra* præter Plinium supra productum, est Horatii lib. I I. satyr. VI. vers. 55. ubi *prædia Triquetra militibus promissa*, in Sicilia sunt: & Silius lib. V. vers. 490.

*Huc Aetnaea cohors, Triquetris quam miserat oris
Rex, Arethusa: tuus.*

Nomen *Sicania* a *Sicanis*, populo est, quos Dionysius Halicarnassensis lib. I. pag. 17. γειθὶ Ἰβερικόν, *Hispanam gentem* vocat: *Siculi* autem, unde nomen *Sicilia* est, ex Italia feruntur in insulam venisse. Silius lib. XIV. vers. 33. de utrisque

- - - - - *Cyclopia regna
Vomere verterunt primum nova rura Sicani.
Pyrene misit populos. - - - & vers. 27.
Mox Ligurum pubes, Siculo ductore novavit
Possessis bello mutata vocabulo regnis.*

Eiam *Lastrygones*, quæ gens perinde fuit Italica, in antiquissimis Siciliae habitatoribus numerantur, de quibus Silius dicto libro vers. 127.

*Prima Leontinos vastarunt prælia campos,
Regnatam duro quondam Lastrygone terram.*

Additæ coloniae Græcorum, Naxos, Chalcidensium, Syracusæ Corinthiorum, aliæque aliorum: & Carthaginenses magnam partem occuparunt. Hos colonos numerasse satis sit: plures tradunt Strabo in Sicilia, & Thucydides lib. VI. sub initium. Ex qua con-
matione factum, ut *trilingues* Siculi apud Apulejum lib. XI. censerentur, id est Græce, Pæce, Italice loquentes.

Ingens fertilitas insulæ, laudatæ a pluribus. Ut de Græcis taceam, tota Cicero-
natio Frumentaria est testis hujus rei: & Florus servili bello, *Terra frugum ferax*: ac
Silius Italicus lib. XIV. vers. 23.

*Multa solo virtus: jam reddere sævus aratri,
Jam montes umbrare olea, dare nomina Baccho;
Nectare Cecropias Hyblæo accendere ceras.*

Inde est, quod horreum Romanæ reipublicæ hæc insula habita quondam fuerit. Cicero
pro lege Manil. cap. XII. Pompejus nondum tempestivo ad navigandum mari Siciliam adit,
Africam exploravit; inde in Sardiniam cum classe venit: atque hæc tria frumentaria sub Italia
agultica firmis præsidis navibusque munivit. Et Livius lib. XXVI. cap. XII. de centule
Lecino refert, coegisse Siculos, hostes tandem armis ad agrum colendum inimicos convertere.

ut esset non incolarum modo alimentis frugifera insula, sed urbis Romae atque Italiae (id quod multis saepe tempestatibus fecerat) annonam levaret. Et lib. xxvii. cap. v. omnes [Siculos] in urbes agrosque suos reductos, arare, serere: desertam recoli tandem terram frugiferam ipsis cultoribus, populoque Romano pace ac bello fidissimum annonae subsidium.

Limes inter Italiam Siciliamque fretum est, inde Siculum, cognominatum, de cuius latitudine supra dictum fuit: longitudo xv millia passuum secundum Plinium lib. iiii. cap. viii. Florus lib. iv. cap. viii. de Sexto Pompejo: *Tanta mole belli penitus in Siculo freto juvenis oppressus est.* Græce πορθμὸς Σικελικὸς, ut Marcianus Heracleota pag. 12. appellavit. Fertur illud inter Scyllam & Charybdim: illam in Italico litore, de qua etiam in Italia actum fuit; hanc in mari propiorem insulae litoribus. Mela lib. ii. cap. vii. *Scylla saxum est: Charybdis mare; utrumque noxium adpulsi.* Plinius dicto loco: *Charybdis mare vorticosum.* Seneca epist. lxxix. incunte: *Exspecto epistolas tuas, quibus mihi indices, circuitus Siciliae totius quid tibi novi ostenderit, & omnia de ipsa Charybdi certiora.* Nam Scyllam saxum esse, & quidem non terribile navigantibus, optime scio: Charybdis an respondeat fabulis, perscribi mihi desidero. Et si forte observaveris, (dignum est autem observare) fac nos certiores, utrum uno tantum vento agatur in vortices, an omnis tempestas aequo mare illud contorqueat: & an verum sit, quidquid illo freto turbine adreptum est, per multa millia trahi conditum, & circa Taormeniarum litus emergere. Virgilius Aeneid. iii. vers. 420.

*Dextrum Scylla latus, laevum implicata Charybdis
Obsidet, atque imo barathri ter gurgue vastos
Sorbet in abruptum fluctus, rursusque sub auras
Erigit alternos, & sidera verberat unda.*

E quibus facile adparet, quid rei subsit in Charybdi, & quid fabulis imputandum sit. Quo id cum primis pertinet, quod de trina crucetatione a poetis, etiam Hygino fab. cxv. est proditum. Esse autem propiorum Siciliae litori, quam Italiae, illud laevum Maronis dextro Scyllae oppositum ostendit; etiam cognomentum a Siciliae urbe petatum, Ovidii Fast. lib. iv. vers. 499.

Effugit & Syrtes, & te, Zancleae Charybdi.

Primum in insula juxta fretum est promontorium *Pelorum*, quod vario genere nominata *Pelorus* & *Pelorum*, prout vel mons vel promontorium subauditur, etiam muliebri forma *Peloris* & *Pelorias*, utrumque imitatione Græcorum, quibus est Πελορις, ἰδ. & Πελοριάς, ἰδ. Dionysius Perieg. vers. 472.

Ἡμετέρας Πελορις, ἐς Αὐσονίην ἐρέωσα,

Septem Peloris in Ausoniam spectans. Polybius lib. i. cap. xlii. ἀκροτήριον, τὸ ἐκ τῶν ἀρχαῖς κεκλημένον, ὡς ἀγαγορεύεται Πελοριάς, promontorium [insula] septentrionale vocant *Pelorias*. Et antea cap. xi. ὡς Πελοριάς. Latina exempla sunt: Silius Italicus lib. xiv. vers. 79.

Celsus arcuoso tollit se mole Pelorus.

Et Ovidius Metamorph. xii. vers. 726.

- - - - at Arcton

Aequoris expertem spectat Boreanque Peloros.

Mela lib. ii. cap. vii. de promontoriis Siciliae: *Pachynum* vocatur, quod *Graciam* spectat: *Lilybaeum*, quod in *Africam*: *Peloris*, quod in *Italiam* vergens *Scylla* adversum. Et paucis interjectis: inter *Lilybaeum* & *Pelorida* *Panormus* & *Himera*. Et Cicero Verrina ultima cap. iii. *facilius fuerit ad Oceanum pervenire, quam ad Peloridem accedere.* Ovidius Fast. iv. vers. 479.

*Jamque Peloriadem, Lilybaeque, jamque Pachynum
Lustrarat.*

Et Solinus cap. v. *Pelorias adversa vespero Italiam videt.* Verius septentrioni, quam vespero; dixisset, etiam Salmasii & πάνυ judicio. Aliquando *Pelorias* est nomen regionis, distinctum a promontorio. Diodorus Siculus lib. iv. extremo fabulam ex Hesiodo adferri, ὅτι Περαιὶα περὶ ὧσαί τὸ καὶ τὸ Πελωριάδα κείμενον ἀκρωτήριον, καὶ τὸ τέμενος & Ποσειδῶνος κατεσκεύασεν, *Orionem aggeribus construxisse promontorium juxta Peloriadem, & templum in eo Ἀρtemiῳ ἀδικοῦσσι.* Illa regio *Peloritana ora* dicta est Solino cap. v.

Messana prima urbs Siciliae, ex Italia si trajicitur, ad fretum posita, olim dicta *Zancle*; Silius lib. xiv. vers. 195.

Incumbens Messana freto.

Diodorus lib. iv. cap. ult. ἡ τότε Ζάγκλη, νῦν δὲ Μεσσηνία, ὀνομαζομένη, ἧς olim *Zancle* erat, ἢ *Messane* nuncupatur. Idem, nomen *Zancle* a Zanclo rege deductum refert: alii a ζάγκλον, quam vox ζάγκλον Siculis sonet, id est a curvitate loci. Thucydides lib. vi. pag. 12. ὄνομα τὸ μὲν πρῶτον Ζάγκλη ἦν, ὑπὸ τῶν Σικελῶν κληθεῖσα, ὅτι δρεπανοειδὲς τὸ χωρίον ἦν, τὸ δὲ δρεπανον οἱ Σικελοὶ Ζάγκλην καλεῖσι, *Nomen antiquum [urbis] Zancle erat, a Sicilia impositum, quia locus [curvitate sua] speciem falcis praebet. Falx enim Siciliae ἀρτεμιασμένη.* Alterum nomen a Messeniis Peloponnesi est. Strabo lib. vi. pag. 185. Ζάγκλη Μεσσηνίων, τῶν ἐν Πελοποννήσῳ, παρ' ὧν τὸ νοῦμα μετήλλαξε, Ζάγκλη πλεονεκτικῶς καλεῖται, ἀπὸ τῆς ἐκκελιστικῆς τῆς τόπων, *Condita est a Messeniis Peloponnesiacis, a quibus & nomen accepit, Zancle antea ab obliquitate locorum dicta.* Thucydides id soli Anaxila Messenio, Megalorum tyranno, tribuit, qui, promiscuis colonis immisis, urbem a patria sua nominaverit. Vocabulum *Zancle* poetis reliquum. Silius lib. i. vers. 662.

*Vos etiam Zanclem Siculi contra arma tyranni
Fuisse egregium:*

& *Zancle* & *manina* eandem urbem lib. xiv. vers. 49. vocitavit. Alterum nomen Graecis ἑπὶ πλάνῃ est, quum Siciliae & Peloponnesi urbes significat. Utramque enim Μεσσηνίαν vocat. Ptolemaeus, Scylax, Thucydides, Diodorus vocant: in nummis autem Siculi ἑπὶ τῇ ΜΕΣΣΑΝΙΩΝ, quam formam Latini imitantur, Siciliensem urbem *Messanam*; Peloponnesiacam *Messenen* constanter nominantes. Mela dicto loco: *Ora, Jenum mare*
altin-

atingens, hac fert illustria: *Messanam*, *Taurominium*, *Catinam*, *Megarida*, *Syracusam*. Et Livius lib. XXI. cap. XLIX. *Ad eas* [naves Carthaginiensium] *conspectas*, a *Messana* duodecim naves ab *Hierone* rege *Syracusenorum* missae, qui tum forte *Messana* erat. Et Suetonius Calig. cap. LI. repente a *Messana* noctu profugit, *Aetnae* verticis fumo ac murmure percussus. Oppidani *Μεσσανιῆς*, uti ex nummis adparet, in quorum uno est ΜΕΣΣΑΝΙΩΝ: facie obversa ΠΕΛΩΡΙΑΣ. Latine *Messanenses*: postquam autem *Mamertinos* receperunt, nominis illorum societatem inire non sunt dedignati. Pompejus Festus in *MAMERTINI*. *Quam in parte ea Sicilia* [Mamertini] *consedissent*, quae nunc *Tauricana* dicitur, forte *parmi* *bis bello cernere Messanensibus auxilio venerunt ultro* - - - quod ob meritum eorum agnitionem referrent, & in suam corpus communionemque agrorum invitarunt eos, & nomen acceperunt unum, ut dicerentur *Mamertini*. Et Plinius lib. III. cap. VIII. *A Peloro*, *maritimum ora spectante*, oppidum *Messana* civium Romanorum, qui *Mamertini* vocantur. Ab his *Messana* Ciceroni dicta *Mamertina* civitas, orat. in Ver. Frument. cap. VI.

Sequitur *Drepanum* promontorium Ptolemæi atque Plinii: dein, quod Plinius addit colonia *Tauromenium*, quæ antea *Naxos*. Et nummus, COL. AUG. TAUROMEN. Et Græci Ταυρομένιον, quod utique præferendum vulgato Latinis libris *Taurominio*: quamvis nec hoc, quod in multis codicibus constanter legitur, damnatum velim. Cicero eadem ratam civitatem dixit, orat. Frumentar. cap. VI. *Fœderata*, inquit, civitas duas partem *Mamertina* & *Tauromenitana*. Cives ergo seu coloni *Taurominitani* sive *Tauromenitani*. Silius lib. XIV. vers. 257.

Tauromenitana cernunt de sede Charybdis.

Nummus Harduini, ΤΑΥΡΟΜΕΝΙΤΑΝ. Ceterum hujus urbis meminit Cicero lib. XVI. epist. XI. ad Atticum: *Epistolas Catinam, Tauromenium, Syracusas commodius mittere possunt*. Hodie Taormina. Quod vero Plinius Tauromenium dixit antea *Naxum* fuisse adpellatum, in eo dissentit Strabo, dicto loco: sed facile conciliatur Plinio. Nam Tauromenium conditum est in monte *Tauro*, ut Diodorus describit lib. XIV. cap. LX. & lib. XIV. cap. LV. *Naxos* autem ad latus montis australe fuerat, quam Dionysius evertit, ut idem lib. XV. cap. XVI. prodidit. Ex ruinis ergo hujus surrexit in proximo, aut crevit Tauromenium, ut visa eadem urbs fuerit, quæ olim *Naxos*, post Tauromenium adpellabatur. Latine Tauromenitanum dicebatur Κοπρία, *Copria*, ab ejectis ibi navium fragminibus, quæ Charybdis vortice perierant. Strabo prædicto loco de Charybdi: τὰ ναυάγια ἀδελφῶν τῶν ἐν τῇ Κοπρίᾳ τῆς Ταυρομενίας, ἢ καλεῖται ἀπὸ τῆς συμπτώσεως τῆς Κοπρίας, absorptorum navium fragmenta ad litus *Tauromenitanum* devolvuntur, quod ab hoc eventu *COPRIA*, quasi *copri* *navium*, vocatur. Et Pacatus Panegy. Theodos. cap. XXVI. *Charybdim loqueris*: quæ plena navigia sorbuerit, dicitur tamen rejectare nauf. agia, & conortas fundo rates *Tauromenitanis* litoribus exponere.

Citra Tauromenium est Ἀργεννὸν ἄκρον, *Argennum* promontorium Ptolemæi: ultra eandem *Onobala* fluvius Appiani, lib. V. Civil. p. 1162. ποταμὸς τῆς ποταμῶν Ὀνοβάλαν, quæ navigabat flumen *Onobalam*. Quod vero circa Tauromenium aut *Naxum* defluit, non videtur amnis alius ab illo esse, qui *Vibio* est *Taurominius*, inter *Syracusas* & *Messanam*, quo oppidum *Taurominium*. Hodie *Cantara* dictus. Proximus est *Asines* fluvius Plinii quem *Fiume Freddo*, ab aqua frigidissima nunc adpellari ajunt. Harduinus *Plutarchum* *Asinarum* (Ἀσινῶν, in *Nicia* pag. 541.) eundem esse autumat, quem Cluverus inter *Syracusas* & *Pachynum* posuit. Ab *Aetna* decurrit *Acis* amnis, poetis memoratus. Theocritus idyllio I. vers. 69.

Οὐδ' Αἴτνας σκοπιάν, ἔδ' Ἀκιδῶ ἱερὸν ὕδωρ,

Neque Aetna cacumen, neque sacram Acidis undam. Et Ovidius lib. vi. Fastor. vers. 468.

Præterit ὦ ripas, herbifer Aci, tuas.

Et Silius lib. xiv. vers. 222.

Quique per Aetnaos Acis petit aquora fines.

Nomen hodieque tenet, aut Sricula dialecto Jaci vel Chiaci vocatur. Post hunc

Catana est sive *Catina*, e regione Aetnae montis, una ex quinque coloniis Romanis, secundum Strabonem Νάξιων κτίσμα, a *Naxiis* olim condita. Ptolemæus. Κατάνη κολώνια: Plinius III. cap. viii. *Scopulitres Cyclosum, portus Ulyssis, colonia Catina.* Mela II. cap. vii. *Ora hæc fert illustria, Messanam, Taurominium, Catinam, Megarida, Syracusas.* Hujus nominis eadem ratio est, quæ Taurominii, ut aliter Græci scribant, Κατάνη, prima vocali: aliter Latini plerique, *Catina*, vocali tertia: sicut Græcorum erat Ταυρομίνιον; plurium Latinorum *Taurominium*. Thucydides, Scylax, Strabo, Ptolemæus Κατάνη & Καταναῖοι, & nummi veteres ΚΑΤΑΝΑΙΩΝ: Plinii & Melæ scripturam modo vidimus: cum quibus poetæ faciunt Silius atque Ausonius. Ille lib. xiv. vers. 197.

Tum Catine nimium ardenti vicina Tiphæo:

Id est Aetnae vicina; vide Notas nostras: hic, de Clar. urbib.

Quis Catinam silcat? quis quadruplices Syracusas.

Nec Cicero aliter quam *Catina*, etiam libris castigatissimis. Libro iv. in Verr. de Signis cap. xxi. *Catinam quum venisset, oppidum locuples, honestum, copiosum.* Et lib. xvi. ad Attic. ep. xi. *Epistolas Catinam, Tauromenium, Syracusas commodius mittere potero.* At Livius lib. xxvii. cap. viii. *Tantum ea cura frumenti provenit, ut ὦ Romam mitteret, ὦ Catinam conveheret, unde exercitui, qui ad Tarentum æstiva acturus esset, posset præberi.* Interluit oppidum Catinense amnis *Amenanus*, ex Aetna ortus, parvus & brevi decurrens. Strabo lib. v. pag. 166. καθάπερ περὶ τῷ Ἀμενάνῳ συμβαίνειν φασί, ὃ καὶ Κατάνης ἐστίν, quemadmodum flumini *Amenano* evenire dicunt (deficere penitus) per *Catanam* fluenti. Ovidius Fast. iv. vers. 467.

*Jamque Leontinos Amenanaque flumina cursu
Præterit.*

Et Metamorphos. lib. xv. vers. 279. restitutoribus Urfino & Heinfio:

*Nec non Sicanias volvens Amenanus arenas
Nunc fluit; interdum suppressis fontibus aret.*

Idem Fulv. Urfinus nummum produxit ab una parte scriptum AMENANOS, ab altera, ΚΑΤΑΝΑΙΩΝ. Derivativum autem hoc nomen est: simplex *Amenas*, quo usus est Pin-
dus Pyth. oda i. antistr. iv. Ἀμείνα ὡς ὕδωρ, *Amena* ad aquam.

K k k k

Sequi-

Abula: *Pantagias* Sicilia ita dictus, quod sonitus ejus decurrentis per totam insulam auditus est
 uque eo, donec Ceres, quarens filiam, comprimeret eum. Virgilius Aen. 111. vers. 688.

- - - vivo pratervehor ostia saxo
Pantagiae, Megarosque sinus.

Et Silius lib. xiv. vers. 231.

- - - - - qui
 - - - - - facilem superari gurgite parco
Pantagiam, rapidique colunt vada flava Symathi.

Et Græca terminatione *Pantagies*, Πανταγίης. Plinius lib. 111. cap. viii. *Oppida*,
Lumini, Megaris: amnis Pantagies. Et Ovidius lib. iv. Pastor. vers. 471.

Liquerat Ortygien, Megareaque, Pantagienque,
Quaque Symatheas accipit aquor aquas.

Ptolemæus corrupte Παντάχρ ποταμῷ ἐκβολαί, pro Πανταγίς. *Trotilum* oppidum igno-
 rante i. e. Πανταγίς (lege Πανταγίς, nisi utroque modo pronuntiatum fuit) id est, *super*
Pantagias situm, Thucydides post principium libri vi. memoravit.

Megara, seu *Megaris*, olim *Hybla* dicta. Stephanus Byzantius: Ὑβλαι τρεῖς πόλεις
 ἑκατέρωθεν, - - - ἡ μικρὰ, ἧς οἱ πολῖται Γαλεῶται, Μεγαρεῖς, *Tres Hybla in Sicilia.*

- - *Parva*, cujus cives *Galcota*, *Megarenses*. In voce Μέγαρχα idem: ἑκτὴ ἐν Σικελίᾳ,
 ἑξέτερον Ὑβλη, *Sexta* [hujus nominis] *urbs in Sicilia*, *qua prius dicta fuit Hybla*. Scilicet
Megarenses ex Græcia coloni vetus nomen, inducto suo, abrogaverunt. Strabo lib. vi.

pag 185. refert, τὰς Δωριέας Μέγαρχακτίσαι, ἢ Ὑβλαν πρῶτον καλεμένην, *Dorienses Megara*
καταίεισε, Hyblam antea vocatam. Qui & heic & alibi multitudinis numero τὰ Μεγαρα

lib. vi. dixit: etiam Thucydides lib. vi. pag. 476. παρέπλευσαν ἐπὶ Μεγάρων ἐν τῇ Σικε-
 λῇ, *navigarunt adversus Megara, que in Sicilia sunt.* Illustris vir Ezech. Spanhemius

pag 356. nummum profert, quo singulari numero scriptum ΜΕΓΑΡΑΣ ὙΒΛΑΣ, *Megara*
Hybla. Sic *Megara*, *orum*, & *Megara*, *ra*, gemina forma habemus. Livius quoque

variatur: lib. xxiv. cap. xxx. *exercitum ducunt Megaram.* & mox: *Megaris castra mouent*,
 pluraliter: & iterum singulari numero cap. xxxi. *Megaram, unde profecti erant, referri*

signa iubens. Tertia forma Μεγαρεῖς est Scylacis, cujus lectionem V. C. Jac. Gronovius
 elicitat. Certior Diodorus, qui lib. iv. cap. lxxx. πολλοὶ δὲ Μεγαρεῖς, *prope*

Megariidem: dixit: etiam certiores Latini geographi. Plinius, ut supra dictum, *Op-*
paæ. inquit, *Leontini, Megaris.* Pomponius Mela: *Ora hæc fert illustria, Messanam,*

Taurinum, Catinam, Megarida, Syracusas. Strabonis ævo *Megara* desierant esse
 (ἐκείνη,) τὸ δὲ ὅτι Ὑβλης ὄνομα συµμένει ἀπὸ τῆς ἀρετῆς τῆς Ὑβλαίης μελιτῶς, *nomen autem*

Hybla propter meliis *Hyblæ præstantiam manebat.* Ovidius lib. iv. ex Ponte epist. xv.

Quot Sicyon baccas, quot parit Hybla favos.

Et Silius Italicus lib. xiv. vers. 200.

Tum qua neſtareis vocat ad certamen Hymetton
Audax Hybla favis.

Inde *apes Hyblaeas* Virgilius generosissimas ecloga 1 dixit : & Martialis *Hyblae mela*, omnium praestantissima.

Myla fluvius in hoc tractu memoratus Livio est lib. xxiv. *Syracusanis*, inquit, *ad millium armatorum agmine profectis domo, ad Mylam flumen nuntius occurrit, captum irum esse*. Et in ora, *Xirbonia* promontorium : addunt alii oppidum nominis ejusdem, nec non ejusdem, nec non portum. Strabo lib. vi. pag. 184. τὸ τ' Εἰρωνίας ἀκρωτήριον, *Xirbonia promontorium*. Stephani brevior : Εἰρωνίας πόλις Σικελίας, *Xirbonia, oppidum Sicilia* : & Scylax in Sicilia, λιμὴν Εἰρωνείας, *Xirbonens portus*.

Inter Mylam & Megaram *Alabon*, sive *Alabus* fluvius est. Diodorus lib. iv. cap. lxxx. Dædalum Cocalo regi fecisse καλυμβήτραν, & quidem prope Megaridem, ἐξ ἧς μέγας ποταμὸς εἰς τὴν πλάγιον θάλασσαν ἐξεκίνυται, καλόμενον Ἀλαβὸν, ex qua ingens fluvius, quem *Alabonem* nominant, in vicinam mare se profundit. Interpres Diodori est Vibius Sequester : *Alabon* (sic scribendum) *Megarensium*, cujus fontem *Dædalus dilatavit*, agrumque reddidit & regionem, quam idem fluvius devastabat. Stephanus Byzantius : Ἀλαβὸν πόλις καὶ ποταμὸς, *Alabon oppidum & flumen*. Non addit brevior, ubinam gentium sit : sed excidisse videtur vox Σικελίας. Silio *Alabis* est lib. xiv. vers. 228.

Nec non qui potant Hyrsanque Alabinque sonores.

Plutarcho & Ptolemaeo forma Ἀλαβόν, *Alabus*, placet. Hic, Ἀλαβὸν ποταμὸν ἔχοντα, *Alabi fluminis ostia*; ille in Timolconte pag. 252. inter Syracusas & Catanam τὸ μέγα τ' Ἀβόλον, rivum *Abolam* habet, quod haud dubie trajectis litteris legendum est Ἀλαβόν, *Alabum*, ut Ptolemaeus scripsit.

In intimo sinu, in peninsula *Tapsus* fuit, sive *Thapsus*. nam Graeci per Θ scribunt : Latini fere T simplici omnes. Stephanus : Θάψον ἐστὶ καὶ Σικελίας χερσόνησος ἐν τῇ σενῇ ἰσθμῷ, *Thapsus est quoque Sicilia peninsula* [& oppidum] *in angusto isthmo*. Ex Thucydidis lib. vi. pag. 371. hausit, cujus haec sunt : ταῦς τε ναυσὶς ἐς τὴν Θάψον καθ' ἑρμῆα ἐστὶ ἡ χερσόνησος μὲν ἐν σενῇ ἰσθμῷ περικύχουσα ἐς τὸ πηλαγόν, τὴν δὲ Συρακυσίων πέλας ἰσθμὸς πλεον, ὥστε ἰδίῃ πολεμῇ ἀπέχει, cum classe *Thapsum* subierunt, quae angusto terra limite in mare promittens peninsula est, non procul Syracusis, sive terra, sive mari. Virgilius Aeneid. iii. vers. 689.

- - - *Megarosque finus, Tapsenque jacentem.*

JACENTEM, id est planam fluctibusque parem, Servio interpretante. Ovidius Fastor. lib. iv. vers. 487.

Hinc Camerinae adit, Tapsenque, & Heloria tempe.

Ex Silius Italicus lib. xiv. vers. 207.

*Non Tapsos, non e tumulis glacialibus Acra
Defuerunt.*

Succedunt illustrissimae *Syracuse*, a Corinthiis conditae, sed quod Vellejus lib. ii. cap. xv. observat, conditricem facere potentiores : urbs multiplex, permunita, cum duobus portibus. Scylax : Συρακυσαι, καὶ λιμῆς ἐν αὐτῇ δύο, *Syracuse, in qua urbe duo portus*

Plinius sæpe dicto loco: *colonia Syracusa, cum fonte Arethusa*. Solinus de Sicilia: *primæ urbis Syracusæ habet*. Thucydides lib. vii. pag. 503. Συρακῶνας ἀντιπολιόρκειν, πόλιν ἔδειν ἐλάσσονα αὐτὴν τε καὶ αὐτὴν τῇ Ἀθηνῶν, *Syracusas vicissim obsidere, urbem nihilo potius, quam ipsas Athenas, inferiorem*. Magnitudinem urbis ex Romanorum expugnatione intelligere licet, per partes multis vix diebus peracta, singulas tutas munitionibus. Vide Livii lib. xxv. cap. xxiv. seq. Strabo lib. vi. pag. 186. de Syracusis: πεντάπολις ἐν τῷ πελάγει, ἑκατὸν καὶ ὀγδοήκοντα σταδίων ἔχουσα τὸ τεῖχος, *quinque quasi urbes complexa olim, CLXXX stadiorum munitiones habentes*. Partes illæ fuere, *Naxos, Achradina, Tyche, Neapolis, Epipola*; de quibus Livius dicto loco consulatur. Quod vero Epipola minus erant habitata, alii quatuor tantum urbes, sive tetrapolin in Syracusis notaverunt. Cicero verina de Signis, sive lib. iv. cap. LIII. de Syracusis: *Ea tanta est urbs, ut ex quatuor urbibus maximis constare dicatur: quarum una est ea, quam dixi, Insula: quæ duobus portibus acta, in utrimque portum ostium adiunctaque projecta est, in qua domus est, quæ regis Hieronis fuit, quæ prætore uti solent*. - - - *Alteræ autem est urbs Syracusis, cui nomen Acradina est, in qua forum maximum, pulcherrima porticus, ornatisimum prytaneum, amplissima est curia, templumque Jovis Olympii*. - - - *Tertia est urbs, quæ quod in ea parte Fortune sanum antiquum fuit, Tyche nominata est, in qua & gymnasium amplissimum est, & complures ades sacra; coluntque ea pars & habitatur frequentissime*. Quarta autem est urbs, quæ quia postrema edificata est, Neapolis nominatur, quæ ad summam theatrum est maximum, Et totidem partes posteriori ævo fuerunt. Ausonius de Claris urbibus:

Quis Catinam sileat? quis quadruplices Syracusas?

De prima parte, quæ Νῆσος, id est νῆσος, sive *Insula* vocabatur, Ortygia proprio nomine, ex eodem Ciceronis loco adnotamus, *mari dijunctam angusto, ponte rursus adiunctam fuisse*. Addit ibidem: *In hac insula extrema est fons aquæ dulcis, cui nomen Arethusa est, incredibili magnitudine, plenissimum prætium, qui sinctu totum operiretur, nisi munitione ac mole lapidum a mari dijunctus esset*. Mira sunt quæ de hoc fonte tradunt, *finem nascere per Olympia*. Unde Plinius lib. xxxi. cap. v. ait, *veri simile esse, Alpheum, Pæoponnesi fluvium, in eam insulam sub ima maria permeare*. Clarius id Seneca scripsit, sed addidit, *opinio est*, lib. III. Quæst. Nat. cap. xxvi. Et Strabo lib. vi. pag. 187. λέγουσι, τὴν Ἀλφειὸν εἶναι τῆτον, *fabulantur hoc de Alphæo*. Et poetis, quorum proprium est fingere, Virgilius tamen ad famam refert Aen. III. vers. 692.

*Sicanio pratenda sinu jacet insula contra
Plemmyrium undosum: nomen dixere priores
Ortygiam. Alpheum fama est huc, Elidis amnem,
Occultas egisse vias subter mare, qui nunc
Ore, Arethusa, uno Siculus confunditur undis.*

Partem urbis *Achradinam* Plutarchus in Marcello p. 308. τὸ κατεργώτατον, καὶ κάλλιστον, τοῦ μεγίστου, *munissimam, & pulcherrimam, & amplissimam civitatis dixit*. Græci, Plutarchus dicto loco, & Diodorus xi. cap. LXVIII. & lib. xiv. cap. LXIV. ἀρχαῖον ἔκριναν; Latini interdum, ut Cicero jam dictis verbis *Acradina* sine adspiratione. *Epipola, Epipolæ*, secundum eundem Diodorum lib. xiv. cap. XIX. τὴν τετραμμένην καὶ περὶ ἄρκτον, ἀπὸ κρημνῶν ὅλης, καὶ ἀπὸ τῆς τετραχύτης δυσπρόσοδον ἐκ τῆς ἐξουθεν μερῶν, *Hæc,*

hæc, inquit, pars tota præscripta erat, & ob asperitatem inaccessa extrinsecus, adjacens cultioribus partibus a septentrione: quam Dionysius muro circumdedit & urbi adjunxit *Hexapylon*, cujus Livius & Diodorus dictis locis mentionem faciunt, vel porta fuit Neapolcos, vel pars illius novæ urbis, aut pars muri portis distincti in eadem. Diodorus Epipolis contiguam vel propinquam partem facit, dum murum Epipolarum *ἑξάπυλον*, ad *Hexapyla* (pluraliter Græci) ductum a Dionysio, scripsit: Plutarchus autem & Livius, uterque in Marcelli historia, ut portam describunt, vel locum insigni porta pervium: ille pag. 308. τὰ ἑξάπυλα διὰ κέρας, *Hexapyla effringens*: & mox: αὐτὰ φαιδείη τὸ ἑξάπυλον ὁ Μάρκελλος κατήει, simul illuxit, *Marcellus per Hexapyla ingressus urbem est*: hic lib. xxv. cap. xxiv. sub luce, *Hexapylon effracta, Marcellus omnibus copiis urbem ingressus*. Et paullo ante: signo ab *Hexapylon* dato: item, prope *Hexapylon* portula; et magna vi refringi cœpta.

Fontes etiam ad Syracusas celebrantur. Plinius lib. iii. cap. viii. *Syracuse cum fontibus Arcibusa, quamquam & Temenitis, & Archidemia, & Magea, & Cyane, & Milichia fontes in Syracusanis potantur agro*. De Arethusa supra dictum, *Milichia*, μελιχία, a delicata aqua nomen habet: ex ceteris *Cyane* poetarum carminibus incluta. Ovidius lib. ii. Pont. epist. x. vers. 26.

Quaque suis Cyanen miscet Anaprus aquis.

Fingitur ex nymphea, comite Proserpines, in fontem mutata Claudianus lib. iii. de Raptu vers. 245.

- - - - - mediis invenimus arvis
Exanimem Cyanen. - - - - -
Adgredimur subita, & casus scitamus heriles.
(Nam propior cladi steterat) quis vultus equorum,
Quis regat? Illa nihil: tacito sed lasa veneno
Solvitur in laticem. subrepat crinibus humor.
Liquitur, in roremque pedes & brachia manant,
Nostrique mox lambit vestigia perspicuus fons.

Vibius Sequester in lacubus *Cyanen* scripsit, per quam *Anaprus* fluvius transeat. Flumen illud, ex Ovidii jam verlu cognitum, inter Syracusas & suburbium Olympicum in portum magnum infunditur. Memoravit etiam Livius lib. xxiv. cap. xxxvi. *Marcellus Syracusas rediit: & post paucos dies Himilco, adjuncto Hippocrate, ad flumen Anapum octo ferme inde millia castra posuit*. Et Theocritus Idyll. i. vers. 68.

Οὐ γὰρ δὲ ποταμοῖο μέγαν ῥέον εἶχεν Ἀνάπῳ,

neque enim [o nympheæ] magnum flumen *Anapi* amnis tenuissis. Scholiastes ibi: ὁ Ἀνάπῳ ποταμὸς ἐν Συρακούσαις & Σικελίᾳ.

Trans *Anapum* oppidulum est, tamquam suburbium Syracusarum, cui nomen *Olympium*, sive *Olympiæum*, a templo Jovis Olympii, quod habebat. Livius lib. ann. cap. xxxiii. *Romanus exercitus ad Olympium (Jovis id templum est) mille & quingentis passibus ab urbe castra posuit*. Thucydides lib. vi. pag. 454. ἐδίδασκεν αὐτὸς περὶ τῶν ποταμῶν.

Ολυμπίῳ χωρίῳ, *docuerunt ipsos de loco (quem caperent) ad Olympiëum.* Et lib. vii. pag. 488. ἐπὶ τῇ ἐν τῷ Ολυμπίῳ πολύχνη, *apud oppidulum, quod est in Olympiëo.* Et Diodorus lib. xiii. cap. vi. Athenienses silentio in magnum portum navigantes, ἔτε Ολυμπίῳ κώμῃ κατέστησαν, *etiam Olympio potiti sunt:* & cap. vii. eodem ait loco portui imminente potitos, ἡ καλεμένη πολίχνην, *quod dicitur, oppidulum (Polychnam) munivisse, inclusisseque Διὸς ἱερὸν, Jovis templum.* Idemne Olympicum & πολίχνη fuerint, uti videtur, adfirmare argumentis non possum.

Qui inter Olympium & Plemmyrium sinus est, *Dascon* nominabatur. Diodorus lib. xiii. cap. xiii. πρὸς τὴν κόλπον τὴν Δάσκωνα καλούμενον, *in sinum Dasconem* compulsi sunt Eurymedon. Adjacebat castellum ejusdem nominis. Idem lib. xiv. cap. lxxiii. πρὸς τῇ Δάσκωνι χωρίον, *quod ad Dasconem sinum castellum est.* Id communi nomine cum sinu vocitatum esse, verba Stephani commonstrant, Δάσκων, Συκελίας χωρίον. In-
de in austrum est *Plemmyrium* promontorium, & juxta illud eodem nomine castellum. Virgilius Aen. iii. vers. 693. *Plemmyrium undosum* dixit, contra Ortygiam insulam situm. Diodorus lib. xiv. cap. lxiv. ὡκοδόμησε καὶ τρία φρέγια πρὸς τὴν ἑλκριν, τὸ μὲν εἰς τὴν Πλημυρίαν, τὸ δ' ἐπὶ μέσῳ τῷ λιμένῳ, τὸ δ' ἐπὶ τῇ νεῶν τῇ Διὸς. *Aedificavit [Himileo] tria castra, unum ad Plemmyrium, alterum supra medium portum, tertium juxta Jovis templum.* Sed exactius descripsit & promontorium & castellum Thucydides lib. vii. pag. 488. καὶ ἡ Νίκια ἐδόκει τὸ Πλημυρίον καλούμενον τειχίσαι. ἐστὶ δ' ἀπὸς ἀντιπρόσθεν τὸ πέλαος, ἥπερ καλεῖται ὁ μέγας λιμὲν τὸ σῶμα σενὸν ποιεῖ, *Nicia placuit Plemmyrium munire. Est autem promontorium e regione urbis, quod prominens in portum magnam fauces ejus continet.* Stephanus, Πλημυρίον φρέγιον Συρακυσῶν, *Plemmyrium castellum Syracusarum.*

Una Syracusas sunt flumina, Κακύπαρος, *Cacyparis*, ad quod itum est via Helorina, Thucydide prodente lib. vii. pag. 545. deinde *Asinarum*, Ἀσινάρες ποταμοί, Plutarcho lib. i. cap. 541. monstrante: tum nobilior *Helorum*. Plinius post Syracusas: *portus ἡ ἑλκριν, sinus ἑλκριν.* Vibius Sequester: *Helorus Syracusarum, a quo civitas.* Id est oppidum, impositum flumini, eodem nomine fuit. Stephanus: ἑλκριν πόλις ἑλκριν, ἀπὸ ἑλκριν ποταμοῦ ὃς καὶ Πάχυνον, *Helorus oppidum Siciliae, ab Heloro sinu, qui vocatur Pachynum, Hic Silius est* lib. xiv. vers. 270. *clausos Helorus*, a strepitu. Rigantissimum campum, Diodoro lib. xiii. cap. xix. τὸ ἑλκριν ποταμὸν δὲ λέγουσι: *Heloria tempe:* Virgilio Aen. iii. vers. 698. *fraginque* καὶ ἑλκριν *Helori.*

Portus etiam portus erant inter Syracusas & promontorium Pachynum. Plinio post *Helorum* est *Naxiathum* portus: Ptolemaeo supra Pachynum *Θεσσαλονίκη*, *Thessalonice* & sub ipso Pachyno promontorio portus erat. Cicero Verrina ultima cap. x. *nostra classis erat in portu Pachyni.* De ipso promontorio supra in nomine *Tenac-*
etiam. Et Virgilius Aen. iii. vers. 698. post *Helori* stagnantis ostia:

Hinc alias cantes projectaque saxa Pachyni
littoribus.

Plinius lib. i. cap. xxv. ἐστὶν ἀναχθῆντες ἐπὶ πλεον, δεξιὰ ἔχοντες τὴν Συκελίαν, καὶ ἀπὸ αὐτῶν ἑλκριν ποταμὸν, *unde [a Messana Romani] navigantes dexteram habere solent, et Pachynum superant.* Ptolemaeus: Πάχυνον ἑλκριν. *Pachynum in australi latere est Ptolemaei ὁδὸς αὐτῶν καὶ, ὁδὸς αὐτῶν ὁδὸς αὐτῶν* lib. ii. cap. vi. vers. 1030.

ὃ Σισυφείας παῖδ' ὀχθήσῃν ἀρεθῶν,

Sisyphæi filii jugosum promontorium. Quidam enim Ulyssæm παῖδα γενεαλογεῖν ὃ Σισυφείας, filium Sisyphæi fuisse per genealogiam tradunt, ut scholiastes vetus Lycophronis interpretatur. Idem addit, nescio unde, Ulyssæm a se id promontorium nominasse, καὶ ἐπὶ καλαρίων περὶ, ὅπερ ἐστὶν πλησίον Παχίνων, quod antea Cactra dictum fuerit, propinquum Pachyno. Hæc refert Cluverius portum *Edisse* Ciceronis Verr. ult. cap. xxxiii. aliunde non notum, tamquam depravatum nomen ex *Odyssæa*.

Inter Ulyssis portum & Camarinam sunt fluvii *Motycæus*, a Motyce delapsus, quem Μοτυχάϊον Ptolemæus scripsit : & *Herminius* Plinii. Ille nunc Xicli ; hic Maulo & Fiume di Ragusa dictus. *Camarina* autem urbs a Syracusanis condita. Strabo lib. vii. p. 187. Καμαρίνα ἀποκαθ' Συρακουσίων, *Camarina* colonia Syracusanorum. Plinius iii. cap. viii. oppidum *Camarina*. Gentile Καμαρινῶν Thucydidi lib. vi. & in nummis ΚΑΜΑΡΙΝΑΙΩΝ : etiam Καμαρίων, *Camarini*, apud Suidam. Hodieque ruinæ, quæ de antiquitate testantur, *Camarana* dicuntur. Adjacet palus *Camarina*, nunc Lago di Camarana, quam *Hipparis* amnis transit, cujus Pindarus Olymp. od. v. & una *Oani*, antiqua mentionem facit, utriusque, ut scholiastes addit, ἐν Καμαρίῃ, in agro Camarino. In hac palude proverbium est, μὴ κίνοι Καμαρίαν, *Camarinam ne moveas* : quod Stephanus refert Byzantius, & Servius interpretatur ad illud Virgilii Aen. iii. vers. 701.

Adparet Camarina procul :

& respicit Silius lib. xiv. vers. 199.

Et cui non licitum fatis Camarina moveri.

Inter Camarinam & Gelam sunt duo flumina, quæ, quum ceteris cunctis antiquæ pellationis rationes constent, iisdem deficiuntur. ideoque illos putat Cluverius esse quos conjunctos memoravit Silius lib. xiv. vers. 229.

Et perlucens splendenti gurgite Achaten.
Qui fontes Vagedrusa tuos - - -

supple, colunt. De *Achate* Plinius lib. xxxvii. cap. x. & Solinus cap. v. referunt, ripis ejus primum gemmam Achatem fuisse repertam, tum pretiosam, post vilescere, quum pluribus locis inveniretur. De *Vagedrusa* nihil præterea notum est.

Gela oppidum sequitur, nomine accepto a fluvio Gela, qui adluit. Stephanus : Γέλα : Σικελίας. καλεῖται ὀπὶ ποταμῷ Γέλα : *Gela* oppidum Sicilia : nomen habet a Gela flumine. Virgilius Aeneid. iii. vers. 70.

Immanisque Gela, fluvii cognomine dicta.

Et Silius lib. xiv. vers. 219.

Venit ab anne trabens nomen Gela, venit Halefa.

Amnis dicitur *Gelas*, nunc Fiume di Terranova. Plinius III. cap. VIII. *Oppidum Camarina, fluvius Gelas, oppidum Agragas*. Ovidius lib. IV. Fastor. vers. 470.

Et te vorticibus non adeunde Gela.

Dextrae ripae in mare desinenti adpositum oppidum Terranova, quod haud dubie vetus Gela est, ita ordine Maronis postulante: quae olim urbs ampla fuit, ideo *immanis* poetae cognominata. Oppidani *Geloï*, Γελωί, Thucyd. lib. VI. sub initium: Ciceroni Frumentar. cap. XLIII. *Gelenses*: Virgilius & agrum Graeco more denominat lib. III. Aen. vers. 701.

Adparet Camarina procul, campique Geloï.

Post hosce campos fluvius *Himera*, Ἱμέρα, qui insulam secat. Livius lib. XXIV. cap. VI. *facto convenit* [inter regem Hieronymum & Carthaginientes] *ut Himera amnis, qui ferme insulam dividit, finis regni Syracusani ac Punici imperii esset*. Et Straboni dicitur Ἀγὸς μέγας καὶ Σικελίας, *per mediam Siciliam defluere*. Pomponius Mela II. cap. VII. *Himera, in media admodum [insula] ortus, in diversa decurrit, scindensque eam usrinque, alio ore in Ionicum, alio in Tuscum mare devenit*. Eadem Silius XIV. vers. 234. Sic in contraria terminum Himeram (nam duo hujus nominis sunt) certum est fluere: ex uno fonte oriri, alterum. Circa ostia ejus, qui in austrum decurrit, est *Phalarium* castellum, in quo curus ille aeneus fertur existisse, ut Diodorus narrat lib. XIX. cap. CXV. Cluverius altero ostio adponit *Phintiam*, quae Diodori sit *Phintias*, in excerptis lib. XXIV. Ptolemaei Φιντίας, quamquam ab hoc in mediterraneis posita. Sed dubia res *Phintia*, quam in medio relictam volumus. Itidem inter ostia mons Ἐκνομος, *Ecnomos*, Diodoro ibidem, & Polybio lib. I. cap. XXV. & Plutarcho in Dione p. 969. memoratus: & in eo insulam *Dadalium* Antonini, quia Dædali plura in his oris opera, Diodoro teste lib. IV. p. LXXX.

Proximum *Agrigentum*, Graece Ἀκρῆγας, quam formam etiam Latini nonnunquam faciunt. Scylax: Καμαρίνα, Γέλα, Ἀκρῆγας. Plinius: *Fluvius Gelas: oppidum Agragas, quod Agrigentum nostri dixerunt*. Virgilius post Gelae mentionem dicto loco:

*Ardens inde Agragas ostentat maxima longe
Maenia, magnanimum quondam generator equorum.*

Thucydides lib. VII. pag. 521. ἀμαρτὼν ἔκ Ἀκρῆγαντος, *excidens spe Agrigenti occupandi*. Livius lib. XXIV. cap. XXXV. *Adveniens Heracleam [Marcellus] intra paucos dies inde Agrigentum recipit*. Gentile Graecum nomen in nummis existat ΑΚΡΙΓΑΝΤΙΝΩΝ: Latine Agrigentini: Ciceronis lib. II. in Verr. de jurid. Sicil. cap. L. *Agrigentini, inquit, quum cooptando Scipionis leges antiquas habent; in quibus & eadem illa sancta sunt, & hoc nomen: Quum Agrigentinoium duo genera sint, unum veterum, alterum colonorum, quos Maclius praetor ex Sicilia de oppidis Siculorum deduxit Agrigentum; cautum est in Scipionis legibus, ne plures essent in senatu ex colonorum numero, quam ex vetere Agrigentinoium*. Ptolemaeus in monte fuit: ad portum Ἀκρῆγαντιῶν ἐμπόριον, Ptolemaeo notante, hoc *Emporium Agrigentinoium*: Strabo ἐμπόριον, *navale vocat*. Ἀκρῆγας, inquit, καὶ τὸ ἐμπόριον.

ἐπίκειον. Desertum cum urbe fuit, ut totum pæne illud latus, jam tum Strabonis ætatē ut ἡ ἐρημία τῆς οὐρανίας ἀρχαίων κατοικιών, vestigia quadam antiquorum oppidorum superessent.

Camicius fluvius & oppidum inter Agrigentum & Heracleam; quondam Cocali regi Strabo lib. vi. pag. 188. καὶ τὰ βαρβαρικὰ ἐξελεῖσθαι πολλὰ, καθάπερ οἱ Καμικῶν, Κωκάλου βασιλεῖον, παρ' ᾧ Μίνως δολοφονηθῆναι λέγεται, Et ex barbaricis multa oppida destruxit, quemadmodum *Camici*, *Cocali* regia, juxta quam *Minos* dicitur insidiis perisse. Alii singulari numero. Diodorus lib. iv. cap. lxxx. ἐν τῷ Καμικῷ, ubi tractus ille totus circa Agrigentum videtur intelligi. Stephanus: πόλις Σικελίας, ἐν ᾗ Κωκάλῳ ἔρχητο *Camicius*, oppidum *Siciliae*, in quo *Cocalus* regnavit. Herodotus lib. vii. cap. clxi. μὲν δ' συνεπρήξαντο αὐτῷ τὸν ἐν Καμικῷ θάνατον γενόμενον, illi quidem [Cretenses] nonnulli sine caedem ejus [Minos] in *Camico* factam. De amne Vibius in Fluminibus: *Camico* *Siciliae*, ex quo urbs *Camicos* dividit *Agrigentinos*.

Inde ex non magno intervallo est fluvius Ἁλυκῶς, *Halycus*, cujus mentio fit in Dionysii & Carthaginensium pacificatione, τὴν ἀκρογαντίνης μέχρι τῆς Ἁλύως καὶ ποταμοῦ, πρὸς *Agrigentini* agri usque ad flumen *Halycum*. Circa ostium ejus videtur *Heraclea* fuisse, cognominata *Minoa*. Livius lib. xxiv. cap. xxxv. *Himilco* ad *Heracleam* quam vocant *Minoam*, xxv milia peditum, iii equitum exposuit. Ex Polybio lib. ii. cap. xxv. πρὸς Ἡράκλειαν τὴν Μινώαν. Mela dicto loco *Acragas*, *Heraclea*, *Therma*. Cicero de Jurisdic. Sicil. cap. l. Idem fecit *Heraclea*. Diodorus lib. xvi. cap. ii. Dione tyrannum dejecturo, κατέπλευσε τὴν ἀκρογαντίνης εἰς τὴν ὀνομαζομένην Μινώαν, πρὸς αὐτὴν [ex Zacyntho] *Minoam*, quam vocant, *Agrigentini* tractus. Etiam Plutarchus p. 969. Dionem adpulsi tradit τὴν Μινώαν, apud *Minoam*. Ita nunc oppidum *Heracleam* dicunt, nunc *Minoam*: nunc conjunctis nominibus *Heracleam Minoam*. Creditur a Minoc Cretensi condita, quum *Dædalum* persequeretur, ut dicto loco Diodorus commemoravit.

Post amnes aliquot, in quibus forte *Isbuthis* Ptolemæi est, & *Allava* sive *Allaba* Antonini; *Therma* sunt. Mela ii. cap. vii. Inter *Pachynum* & *Lilybaeum* *Acragæ* est, & *Heraclea*, & *Therma*. Plinius iii. cap. viii. Fluvius *Gelas*, oppidum *Acragæ*, & *Agrigentum* nostri dicere: *Therma* colonia. Antoninus itinerario *Ad aquas* dixit: *Peutingeriana* Tabula: *Aqua Labodes*, Antonini itinerario *Larodes*. Et Strabo lib. vi. pag. 189. Θερμῶν ὑδάτων ἀναβυλὰς ἢ ποταμὸς ἔχει τόπος ἡ νῆσος. ὧν τὰ μὲν Σελινέντια ἡμερῶν ἀλμυρὰ ἐστὶ, Multa sunt aqua calida in hac insula, e quibus *Selinentia* apud *Himera* salsa sunt. De *Himera* lis est, quam cum thermis *Himeræ* Ptolemæus in latere occidentali inter *Lilybaeum* & *Pelorum* ponit, quem erroris *Salmasius* in *Solini* cap. v. p. 80. inculavit, fretus *Mela*, *Plinii*, *Strabonis* auctoritate, qui nobiles *Thermas*, coloniam Romanam, in austri latere ac prope *Seluntem*, atque ibi etiam τὴν Ἱμερᾶν, juxta *Himeram*, veterem urbem locaverint: de quibus plura in latere occidentali dictum sumus.

Proxime in hoc litore, a sinistra amnis *Hypsæ*, Ptolemæi *Pintiam*, Πιντίαν, quam inter *Διάζαν* & *Soffi* ostia constituit, Cluverius putat reponendam esse, cui vellet oppidum *Ινυκῶν*, Ἰνυκῶν Stephani esse & *Paulania* *Achaic.* cap. iv. Herodoti Ἰνυκῶν, lib. vi. cap. xxiv: quod quidam regiam *Cocali* fuisse autumant, quia *Paulanias* scripsit *Dædalus* ἐστὶν Ἰνυκῶν, Σικελῶν πόλιν, ἀφικνεῖται παρὰ Κωκάλον, *Ινυκῶν*, quæ *Sicilia* est, ad *Cocalum* regem τῆς νήσου. Herodotus dicto loco, ἐν τῷ Ἰνυκῷ: at cap. xiii. Ἰνυκῶν, quæ suspecta in uno auctore variatio est. Quo pacto autem cum *Pintia* Pto-

ma hoc Inycum cohæreat, non videmus: nec vero dubitamus in australi latere fuisse, quia in eo regnum Cocali fuit, & hospitium tam Dædali, quam Minois. Cur vero non ad *Camicum* reducitur, quod Strabo fecit τὸ Κωκάλῃ βασιλεῖον, *regiam sedem Cocali*? Vide quæ paullo ante de illo diximus.

Hypsa amnis, maximus in eo tractu, e montibus Panormitanis ortus, & *Crimisso* sive *Crimiso* auctus, prope Selinuntem in mare defluit, quod inter insulam & Africam intercedit. Plinius III. cap. VIII. *Hypsam* in fluminibus australis lateris numeravit. Selinuntem oppidum vel adluisse, vel proxime præterfluxisse, nummus antiquus probat inscriptus ΣΕΛΙΝΟΝΤΙΩΝ ex altera parte ΥΨΑΣ, tamquam flumen illorum proprium. Quem desert fluvium, per dexteram ripam infusum, *Crimissus*, sive *Crimissus* est, juxta quem Carthaginenses Timoleon vicit. Scribitur non uno modo. Holstenius ad Stephanum notationibus probavit formam *Crimissus*, quæ Lycophronis est versu 961. Cluverius *Crimissus*, simplici littera, sequutus Dionysium Halicarnassensem, cujus lib. I. pag. 41. est Κριμισός ἐν γῇ Σικανῶν. Ceteros scribendi modos adduximus Notis ad Nepolis Timoleonem. Ut vero Plutarchus Timoleonis expeditionem & ad Crimissum victoriam descripsit, inter Agrigentum & Lilybæum illæ res gestæ sunt, rapto exercitu ab Syracusis ἰδὼν ἡμερῶν ὀκτώ, id est, ferme *octo dierum via*, ut refragantes Timoleonti objiciebant. Quod si est, non alium fluvium, quam antea delineatum, *Crimissum*, Plutarchi Κρίμησον *Crimessum*, fuisse cum Cluverio censemus, nec cum iis convenire possumus, qui Crimissum in Segestanum sinum derivant. Idem esse qui *Crinissus* dictus Virgilio lib. V. vers. 38.

*Troia Criniso conceptum flumine mater
Quem genuit.*

Plinius post Hypsæ mentionem subjungit proxime: *Solinis oppidum*. Stephani brevior: Σελινός, πόλις Σικελίας, ἀρσενικῶς καὶ θηλυκῶς λεγομένη, *Selinus*, *urbs Siciliae*, *masculine & feminine dicta*. Sita ultra Mazaram a Lilybæo. Diodorus lib. XII. cap. LIV. οὐδὲ ἀνεξέυζεν ὑπὸ τῇ Λιλυβαίᾳ τὴν πορείαν ποιεῖμεν ἐπὶ Σελινῶντι. ὡς δ' ὑπὸ τὸν Μαζάρων ποταμὸν παρεγενήθη, τὸ μὲν παρ' αὐτὸν ἐμπόριον κείμενον εἶλεν ἐξ ἐφόδου, *Hannibal* *ex Lilybæo movens adversus Selinuntem proficiscitur. Quum ad Mazaram fluvium venit,* *hic ibi emporium in transitu cepit*. Condita ab Syracusanis est, qui Πάμμilon πέμψαντες ἐς Σελινῶντα κτίζουσι, ut Thucydides lib. VI. pag. 412. tradidit. Magnitudinem urbis reliqua vestigia ostendunt a Thoma Fazello Dec. I. lib. VI. cap. IV. descripta. Virgilio *Selinus* III. vers. 705. a proventu palmarum cognominata,

Teque datis linquo ventis, palmosa Selinus.

Selinus Italicus lib. XIV. vers. 200.

- - - *nectareis vocat ad certamen Hymetion
Andax Hybla favus, palmaque arbusta Selinus.*

Oppidum Σελινῶντιον, *Selinentum*, Thucydides lib. VII. pag. 526. Diodorus lib. XII. cap. LIV. addit Stephanus etiam Σελινῶντιον.

Ab occatu adluit fluvius ejusdem nominis, cujus urbs est. Vibius Sequester: *Seli-*

π. 1. *Messaniorum*, a quo civitas *Selinus* dicta, quod apud ibi plurimum nascitur. Corrupta vox *Messaniorum*, ut Simlerus; vel *Messaliorum*, ut Aldus edidit. Fortasse *Sicanorum* genuina scriptura est. Stephanus in *Λεγόμενα* ex veteri scriptore adfert, plerasque urbes Siciliae a fluminibus præterlabentibus nuncupari, in quarum numero etiam *Selinuntium* posuit. Ptolemæus, *Σελωντιῶν ποταμὸς ἐκβολαὶ*, *Selinuntium fluminis ostia*. Videtur Antonini *Lenarium* flumen esse, quod mavult Cluverius *Apriarium* legi, ab *οριῶν*, *αρι*, in illo loco.

Mazara Ptolemæo & Plinio fluvius: etiam Diodoro lib. xiii. cap. lrv, verbis paulante adlatis, qui *εμπεριον* eidem adpositum fuisse dicit. Addit Byzantius castellum *Μαζάρον*, inquit, *Φερίων Σελωντιῶν*, *Mazara*, castellum *Selinuntiorum*. Hodie urbs clara in illo loco, sed, quod Fazellus observavit, sine ullo monumento antiquitatis vetus tamen loci nomen & ipsa conservat ac tuetur. Et hæc in latere Africam versus, a Pachyno ad Lilybæum.

Superest ora tertii lateris, quod *δυτικὸν πλευρὸν*, occidentale latum Ptolemæus vocat. A Lilybæo decurrit ad usque Pelorum promontorium. Lilybæum promontorium cum oppido & portu ejusdem adpellationis. Iterum Ptolemæus lib. i. cap. i. *Λιλύβαιον πόλις καὶ ἄπορ*, *Lilybæum*, urbs & promontorium. Utrumque Polybius lib. i. cap. xlii. descripsit. Illud, inquit, *ἐπικείται τοῖς Καρχηδόνος ἀκρωτηρίοις ἐνκαίρως ἀπὸ τοῦ αἰγυπιακοῦ ἁδὸς*, commodè situm adversus promontoria, quæ apud Carthaginem sunt, *ἐκβαλὼν ἀπὸ τοῦ ἁδὸς*. De urbe autem & portu ita: *ἐπὶ τούτῳ πόλις ὁμώνυμος κείται τῇ περὶ τείχεσσι δὲ ἀμφερόντως ἑσφαλισμένη, καὶ περίχ τὰ φρεν βαθεῖα καὶ τετάχεται ἐν θαλάττῃ, ὥστε ἐκ τῆς πόλεως εἰς τὸν ἁδὸν εἰσπλούς*, In eo loco urbs ejusdem nominis posita, multis & præditi fossa, & a mari resibus munita, per quas in portum navigari potest. Adde Livius lib. xxi. cap. xlix. Amplitudo urbis probatur numero præfidiariorum militum, præter civium multitudinem, *εἰς μυρία, ad decem milia*. Qui incolebant, dicti *Lilybitani*. Alconius Pedianus in Divinat. Veritatem: *A duobus quæstoribus Sicilia regi sola, uno Lilybitano, altero Syracusano: ipse vero [Cicero] Lilybitanus quæstor fuit Sex. Peducco priore*. Quos Sponius exscripsit lapides, *Lilybitani* referunt. P. g. 184. Misc. Er. Antiqu. legitur IMAGINEM GENII MUNICIPI LILYBITANOR. EX ARG. P. Et alio: POPULUS LILYBITANUS. Idem alio: DEC. SPL. COL. AVG. LILYB. nam colonia etiam a Augusto Lilybæum fuit deducita.

A Lilybæo proximum oppidum est *Μοίον*, Phœnicum *πίσιμα*. Thucydides lib. vi. post initium de Phœnicibus dicit, habitasse per totam ferme Siciliam: Græcis vero advenientibus plurima deseruisse, *Μοίον καὶ Σελόντα καὶ Πάνορμον συνοικήσαντας ἐν ἑσπέρῃ*. *Μοίον*, *Selontem* & *Panormum* condidisse. Et Diodorus lib. xiii. cap. lxxxviii. *ἐν Πανόρμῳ καὶ Μοίον*. Et Paulinus Eliac. i. cap. xlv. *Ἐστὶ καὶ τὸ ἄκρον ἐν Σικελίᾳ τὸ περὶ τὴν μέσην ἀπὸ Διόντος καὶ τῆς Πάχυνος, καλεσμένη δὲ Πάχυνος, Μοίον πόλις. οἰκοῦσι δὲ Δίβωνες, ἐπὶ αὐτῇ καὶ Φοινίκαι. Ἐστὶ γὰρ προνομιστικὸν Σικελίας, ἢ ἀφ' ἧς ἡ ἀφρικανὴ converteretur, quod ἡ ἀφρικανὴ vocatur (Lilybæum voluit scribere) *Μοίον* oppidum: id *Ἀφρὶ* & *Phœnices* inhabitantes. Oppidani *Μοιόνιοι*, *Μοιόνιοι*, apud Diodorum xiii. cap. lxi. Et alia forma Polybius lib. v. Strateg. cap. ii. n. 6. *τὸ εἶμα τῶν λιμνῶν τῶν Μοιόνων*, ostium portus *Μοιόνων*: quibus proxime additam *ἀπὸ τῆς Μοίονος*, a *Μοίον*; ne dubites cujus oppidi gentile sit, quod etiam Dionysii & Himilconis bellum, ibidem descriptum, probat.*

Inde veniat ad Ptolemæi *ἄκρον Αἰγυθαρόν*, promontorium *Aegitharsum*, quod *Αἰγυθαρόν*. De hoc est eclog. lib. xlviii, Zonara Tom. ii. p. 63. *Αἰγυθαρόν* literarum puci. Ex quo loco adfertur, cancellum *Labunice* ejusdem nominis. Ab hoc prope de-

Oppidum *Drepanum*, Ptolemæi Δρέπανον, & Polybii lib. i. cap. XLVI. Δρέπανον: at cap. XLI. & LV. τὰ Δρέπανα plurativo numero. Et Tabula *Drepanis*, eadem forma numeri. Anchises hic extinctus est, ideo Aen. III. vers. 707. sub Aeneæ persona Virgilius.

*Hinc Drepani me portus, & inatabilis ora
Accipit.*

Gentile *Drepanitani*. Cic. in Verr. de jurisd. Sicil. cap. LVII. *pupillus Drepanitanus*.

Eryx, Ἐρυξ, mons & oppidum munitum cum Veneris templo, quæ inde *Erycina* nomenominatur. Solinus: *Eminet [Sicilia] montibus Aetna & Eryce. Vulcano Aetna sacer mons: Eryx Veneri.* Polybius lib. i. cap. LV. ὁ Ἐρυξ ἐστὶ μὲν ὄρος ὡς καὶ θάλατταν τῆς Σικελίας καὶ τῆς Ἰταλίας κειμένη πλευρᾷ, μεταξὺ Δρεπάνων καὶ Πανόριος, *Eryx est mons ad mare Siciliæ, quod Italiam spectat, inter Drepana & Panormum.* Addit esse altissimum Siciliæ, Aetna excepto: in vertice (ὅπῃ τῆς κορυφῆς) templum Veneris existere, sive cum conomine inde petito, τὸ τῆς Ἀφροδίτης τῆς Ἐρυκινῆς ἱερὸν. Urbs Eryx sub ipsum verticem (ὅς ἐστιν ἡ κορυφή) posita erat, ad quam difficile undique via adscendebatur. Strabonis aro & urbis frequentia, & cultus templi illius defecerat, postquam Romani, ut ipse lib. vi. p. 188. refert, ædem Veneris Erycinæ, bello Punico II votam, extra Colanam portum dedicaverant. Adde Livium lib. xvi. cap. ix. Ut brevius dicam, vocatam Virgilius XII. vers. 701. cum Atho & Apennino comparat: *Quantus Eryx, aut* *quantus Eryx*, & reliqua: de templo Aeneid. v. vers. 759.

*Tem vicina astris Erycino in vertice sedes
Fundatur Veneri Idalia,*

scilicet ab Aeneâ: de oppido & munimentis Livius lib. xxvi. cap. xli. Fabii oratione contra Scipionem: *Ab Drepano atque Eryce detraha ss. Hannibalem, quam Italia expulisse* *et Hannibalem malis?*

Ad finem qui sequitur, obscuriora sunt *Cetaria* Ptolemæi, *Aqua Perticiensis* Antonini, quæ numeris differunt ab *Aquis Segestanis*, alio itinere nominatis, vicinis tamen, et utraque, si diverſæ sunt, inter Drepanum sunt & Parthenicum: clarius est *Segestanum emporium*, ἐμπόριον Σεγεσάνων, ut Ptolemæus vocat; sive ut Strabo, Αἰγέστων ἐμπόριον, lib. vi. pag. 184. Ipsa autem urbs *Segesta* sive *Segesta*, quamvis paulo intus sit, tamen ad oram refertur, quia etiam Thucydides & Diodorus, quorum verba postea in *Hyccaris* proferemus, ad eam navigatum esse tradiderunt. Antiquum nomen *Segesta*, ab Aegeſto Trojano inditum, qui inter conditores creditur fuisse. Strabo lib. vi. posuit nomen ex Apollodoro: σάλευτες εἰς Σικελίαν οὐκ ἔρχοντο μὲν Αἰγέστων & Τρωέων, ἀλλὰ καὶ τῶν Ἰταλίων, μισθ. [a Philocteta] in Siciliam ad Erycem cum Aegeſto Trojano, *Aegeſtam* ἐπέμψεν. Eodem libro vi. pag. 188. Αἰγέστων κτελεῖται φασὶν ὑπὸ τῆς αὐτῆς Φιλοκτήτης, καὶ αὐτὴ σάλευτων εἰς τὴν Σικελίαν μὲν Αἰγέστων & Τρωέων. *Aegeſtam* conditam ferunt ab Aegeſto, ὃς ἀπὸ Φιλοκτήτη [ex Italia] in Siciliam ἐπέμψεν cum Aegeſto Trojano. Thucydides de Phongo scripsit lib. vi. sub initium: πόλεις αὐτῶν Ἰρὺ καὶ Ἐγέστα, *urbes illorum Eryx & Egesta*: & pag. 414. eodem libro, ἐστὶ τῆς Ἐγέσταν. unde illi etiam oppidani sunt *ei Egestæci*. Et nomen postea, præsertim ab Romanis, dicta *Segesta*. Pompeius Fessus in SEGESTA: *Segesta nunc adpellatur, oppidum in Sicilia est, quod videtur Aeneas condidisse, præposito* *Eggesto, qui eam Eggestam nominavit.* Sed præposita est littera, ne obscuro nomine adpellatur.

retur, ut factum est in Maleventum, quod Beneventum dictum est, & in Epidamnio, quod usurparunt Dyrrachium. Cicero Verrina IV. de Signis cap. xxxiii. Segesta est oppidum per vetus in Sicilia, quod ab Aenea fugiente a Troja, atque in hac loca veniente, conditum esse demonstrant. Itaque Segestani non solum perpetua societate atque amicitia, verum etiam cognitione se cum populo Romano conjunctos esse arbitrantur. Etiam Ptolemæus Σεγέστα. Eadem est Virgilii Aesta Aen. v. vers. 718.

Urbem adpellabunt permissio nomine Aestam.

Servius ibi: PERMISSIO NOMINE: ab Aceste scilicet. Dicta autem Aesta, Segesta.

Eam præterfluit amnis, qui supra urbem alium excepit, & conjuncti in sinum effunduntur. Trojana nomina Scamandri & Simoentis Aeneas illis impotuisse fertur. Strabo lib. xiii. pag. 418. de Aenea: οἱ δ' εἰς Αἰγέσαν κατέβησαν τὴν Σικελίαν σὺν Εὐλύμῳ Τρωί, καὶ Ἐρυκᾷ, καὶ Λιλύβαϊον καταχεῖν, καὶ ποταμὸς οὗτος Αἰγέσαν περὶ ἀγορεύουσαι Σκάμανδρον καὶ Σιμόεντα, Quidam tradunt illum ad Aegestam Sicilia cum Elymno Troe trajecisse, & occupasse Erycem ac Lilybaum: flaviosque circa Aegestam denominasse Scamandrum & Simoentem. Illorum dexter, & dextræ alterius ripæ adlabens, Σιμόεις, Simois est, alter: Σκάμανδρος, Scamander. Hæsisse nomina, ex Diodori lib. xx. cap. lxxii. constat, ubi Agathocles Aegestanos urbe eductos οὗτος τὸ Σκάμανδρον ποταμὸν ἀπέσφαξε, juxta Scamandrum fluvium mæsavit. Aelianus Var. Hist. lib. ii. cap. xxxiii. de fluviorum origine: Αἰγέσταιοι τὸ Πόρπανα, καὶ τὸ Κεμισσὸν, καὶ τὸ Τελμισσὸν ἀνδρῶν εἶδει τιμᾶν Αἰγέστην Πορπασιν, & Crimissum, & Telmissum virili specie colunt. De Crimisso supra diximus, non parum ab Aegesta remota. Porpasm ignoramus: de Telmisso longum foret Cluverii conjecturam repetere.

Ultra Scamandri ostia in eundem sinum inlabitur Bathys fluvius, βαθέος πύρρον ἐκβολαὶ Ptolemæi: & post hoc Ηγέαρα, plurale, sive Ηγέαραν, oppidulum. Braviator Stephani: Ἰγκάρων πόλις Σικελίας, Ηγέαραν, oppidum Siciliae, ex Philisto: ac Apollodoro idem τὰ Ἰγκάρα, quæ forma etiam Thucydidis & Diodori est. Illa lib. vi. pag. 453. ἐν τῷ οὐδ' ἔπλω αἰρέσιν Ἰγκάρα, πόλις Σικανικὴν, præternavigantes ἐπὶ Ηγέαρα, Sicanorum oppidum. Et mox: ἐξ Ἰγκάρων ὅππ' Ἐγέστης οὐδ' ἔπλευσας, ex Ηγέστη Aegestam delatus: hic (Diodorus) lib. xiii. cap. vi. οὐδ' ἔπλευσαντες εἰς Αἰγέσαν, Ἰγκάρα Σικελικὴν πόλιν αἰετῶν ἐλόντες, navigantes Aegestam, Ηγέαρα, Siculorum oppidulum, vocant. Plutarchus quoque in Nicias & Alcibiade pluraliter id oppidum nominavit.

Ex intervallo, prope Panormum, est mons Eryx, & in eo ejusdem nominis castrum. Diodorus ecloga libri xxii. τῶν Εἰρκτῶν ὄρεσιν, Eryctorum munimentum: & lib. xxiii. πολιορκήσαντες Ῥωμαῖοι Εἰρκτὴν φρούρον - - - ἐλεῖν δὲ ἔχουσιν, Romani, castra Eryctam obsidentes, capere non possunt. Polybius Εἰρκτὴν vocat diphthongo. Lib. i. cap. lvi. Αποπλέων ἐπέπλεον κατ' ἑρπὲ παντὶ τῷ εἰλῷ πρὸς τὸ Πανόριον, καὶ καταλαύσαντες τὴν Εἰρκτὴν λεγόμενον τόπον, ἵς καί ται μὲν Ἐρυκᾷ καὶ Πανόριον μεταξύ πρὸς θαλάσσης. Inde navigans in Panormitanos fines cum tota classe venit, ibique locum occupavit dictum Εἰρκτῶν, situm inter Erycem atque Panormum.

Panormus autem, nunc Palermo, a portus commoditate nomen habet. Antiquioribus quam Phœnices dicuntur condidisse ut supra ex Thucydidis lib. vi. in Μοισα prædictum fuit. Polybius lib. i. cap. xxviii. Consules κατὰραντες εἰς Πάνοριον τῆς Σικελίας τὴν πόλιν καὶ τὴν ἑρπὲν ὅσον πόλιν τῆς Καρχηδονίων ἐπαρχίας, classe navium cccc Panormum in Sicilia adpellunt, quæ erant præστειναι ex illis, quas Carthaginenses in δόξαν

profectant. Mela ii cap. vii. *Inter Lilybaeum & Pelorida Panormus & Himeræ.* Cicero de Jurisd. Sicil. cap. xxvi. *alia iudicia Panormi restituta sunt.* Et Livius lib. xxiv. cap. xxxvi. *triginta quinquere milia Legionem primam Panormi exposuere.* Silius lib. xiv. vers. 262.

Tergemino vinit numero secunda Panormos.

Colonia Romana facta. Strabo lib. vi. pag. 188. Πάνορμῳ & Ρωμαίων ἔχει κατοικίαν, *Panormus habet Romanam coloniam.* Ex vetusto lapide, quem Sponius p. 176. descripsit, COL. AUG. PANHORM. & alio PATRONO COL. PANHORMIT. qui lapides quatuor edidit, quibus est RESP. PANHORM. & RESP. PANHORMITANORUM. Nam saepe relictas, etiam Plinius, *Panhormus* cum adspiratione scripserunt, ut spiritus in ὄρεμ & eximeretur. At nummi Parutæ & Vaillantii, Latine inscripti, PANORMITANORUM: in Græce ΠΑΝΟΡΜΙΤΑΝ.

Orethius fluvius ab ortu urbis Panormi. Vibius Sequester de Fluminibus: *Orethius Panormi Sicilia.* Polybius lib. i. cap. xl. τὸ πρὸ τῆς πόλεως ποταμὸν, *flumen quod ante urbem* est, dixit. Post Orethum brevi intervallo decurrit amnis *Eleuthernus*, Ελευθερῶ & Ptolemaei: deinde in peninsula *Solois*, Σολέας; sive *Solus*, Σολῆς Græce; sive *Soluntum*, Latina formatione. Thucydides lib. vi. sub initium: Μοτύην, καὶ Σολέεντα, καὶ Πάισερμεν ποταμούς, *Motyem, & Solocentem, & Panormum* [Phoenices] *condiderunt*; quod ab ἑκτῷ Σολέας est: altera forma est Plinii iii. cap. viii. *Oppida, Panhormum, Solus, Himeracum fluvio.* unde obliquum formavit Diodorus lib. xiv. cap. lxxix. παρέλαβεν ἀπὸ Κεφαλοιδίου, καὶ Σολέοντα, καὶ τὴν Εἰναν, *produtione Cephalædium ceperunt, & Eleuthernum, & Ennam.* Tertia forma *Soluntum*, est Tabulae itinerariae & Antonini: quæ etiam in vulgari *Solanto*, una pravata littera, tenetur. Nummus Parutæ ΣΟΛΟΝΤΑΝ: Ciceroni autem cap. xlii. *Frumentariae, oppidani sunt Solentini*, quod ex *Solentini* vel pravatum est, vel veteri more contractum.

Himeræ, Ἰμέρα, ad sinistram fluvii *Himeræ*, urbs quondam insignis, a Pœnis postea cecidit. Excidium descripsit Diodorus lib. xiii. cap. lxi. quam hanc *Himeram* premerionalem esse, ex cap. lxi. clarum est, quia triremes inde Syraculas ituræ, præter Messanam vehi necesse habuerunt. Opus Zanclearum fuit: ideo obsidionem timentes Zancleam suos asportarunt, ut Diodorus xiii. cap. lxi. narravit. Thucydides lib. iv. pag. 43. Ἰμέρα ἀπὸ Ζάγκλης ὠκίσθη, *Himeræ est a Zancleis condita.* Scylax autem Ἐργολῆν, *Græcam civitatem* dixit. Ἀπὸ ἧς διλυβαίς πόλις ἐστὶν Ἐργολῆν Ἰμέρα, *Ad Lilybaeo [ad Pelorum] versus, Græca urbs est Himeræ.* Scilicet multis locis cum Sicanis vel Siculis Græci venæ permixti fuerunt: quin & ipsa Zancle, postquam Messenios recepit, Græca facta obsessit. Mela dicto loco: *Inter Lilybaeum & Pelorida Panormus & Himeræ*: tamquam duae urbes clariores. Et Plinius lib. iii. cap. viii. *Oppida, Panhormum, Solus, Himeræ fluvio.* Cicero in Verr. lib. ii. de Jurisdictione: *Oppidum Himeram Chartaginenses ceperrant; quod fuerat in primis Siciliae clarum.* Adde reliqua, quæ mox in *Thermis* proferemus. Plinius & Mela, si de suo ævo loquuntur, restitutam trans flumen urbem ad *Thermas* intelligunt.

Thermæ Himerenses trans flumen erant *Himeram*. Ptolemaeus Θερμαὶ Ἰμέραι, πόλις, *Thermæ Himeræ, oppidum.* quamquam is perperam citra flumen posuit, quum etiam nummus contra flum. Pindarus Olymp. xii. sub finem, Θερμαὶ ὑμφοῦν λεττοῖ, *calida nymphæ* *Thermæ*: addit scholiastes. ἐν Ἰμέραις, quia Ergoteli Himeræo illa oda dicata est. Nummus Parutæ ΘΕΡΜΙΤΑΝ, quem australi Himeræ Harduinus tribuit: nihil obstat autem, quo

quo minus de nostra intelligamus. Urbis originem Cicero dicta Verrina de Jurisdic. cap. xxxv. prodidit: *Himera deleta*, quos cives belli calanensis reliquos fecerat, si se se *Thermae* collocarant in ejusdem agri finibus, neque longe ab oppido antiquo. A Pœnis autem deleta fuerat ut supra in Himera vetere, auctore Diodoro, notavimus. Tabula & Antoninus absolverunt *Thermae*: uti nunc quoque urbs *Termini* vocitatur. Colonia Romana sub Augusto fuit. Inscriptio apud Grut. p. 433. n. 6. ORDO ET POPULUS SPLENDIDISSIMAE COL. AG. HIMERAEORUM THERMIT. Ex Cl. Marii Aretii Chorographia Siciliae sumfit, quia urbe Termini, a thermis, quas habet, dicta, Tyrrhenoque mari adposita, inscriptionem hanc exstare ipse cum Siculus, tum ἀντίπικης testatur. Non ergo dubitandum est Thermas superas ad Tyrrhenum mare coloniam fuisse Romanam.

Cephalædis, sive *Cephalædium*, nunc Cefalu, subsequitur, Ptolemæi κεφαλαιδία, Pannii *Cephalædis*: Strabonis κεφαλαιδίον, quam formam & Diodorus lib. xiv. cap. LXIII. adhibuit. Παρέλαβον, inquit, ἀπὸ περδοσίας κεφαλαιδίου καὶ Σολῦντα, *Cepertum* proinde *Cephalædium* & *Solumtem*. Cicero, si libri recte habent, sine diphthongo scripsit Actionis in Verrum lib. II. cap. LII. *Cephalædi*, inquit, mensis est certus, quo mentis laetitia dicens maximum creari oporteat. Et post paullo cives vocat *Cephalæditanos*. Hinc Græci nomen, quod denominet, ductum Silio lib. xiv. vers. 253.

- - procelloso Cephalædiæ ora profundo.

Interjecto *Menale* fluvio (Μονάλη ἐμβολαὶ Ptolemæo sunt) sequitur *Halesa*, sive *Ala* oppidum. Straboni & Ptolemæo est Ἀλαίσα, *Alaia*. Cicero sine diphthongo, dicto loco cap. VII. statim *Messana* litteras *Halesam* mittit. Diodorus ibidem cap. XVII. *Messana* medio correpta. At produxit Silius lib. xiv. vers. 219.

Venit ab æne trabens nomen Gela: venit Halesa.

Gentile *Halesinus*. Cicero Frumentaria cap. LXXIII. civitas *Halesina*; item, in *Halesino*. Adluitur flumine *Ala* sive *Haleso*. Tabula Messanenſi apud Gruter. pag. III. ΤΟΙΣ ΠΑΡΑ ΤΟΝ ΑΛΑΙΣΟΝ: & mox, ΑΠΟ ΤΟΥ ΡΟΟΥ ΤΟΥ ΑΛΑΙΣΟΥ. Et Columella lib. x. vers. 268.

Et quæ Sicani flores legistis Halesi.

Fons Halesini agri admirandus, de quo Solinus cap. v. In *Halesina* regione fons, in quietis & tranquillæ quum silictur; si insonent tibiae, exultabundus ad cantum elevatur, & miratur vocis dulcedinem, ultra marginem intumescit. Silent veteres de hoc fonte; non dubitando. Solus Priscianus in Periegesi repetit vers. 500.

Hic & Halesinus fons est mitissimus undis
Tibi quævis extoilet cantu saltare putatur
Muscus & ripis latans exornare plenis.

Post *Halesam* est *Calacta* sive *Calacte*. Cicero Frumentar. cap. XLIII. *Calactinis* quam rem imperatoris anno tertio, ut decimas agris sui, quas *Calactæ* dare consueverant, *Amelia* & *Casfo* decumano darent. Meminit & Antoninus itinere a Lilybæo Tyndaridem hoc ordine *Cephalædium*, *Aleiam*, *Calactam*. Silius ad originem vocis respiciens lib. xiv. vers. 253.

- - - *litus piscosa Calacte.*

est καλή αἰτὴ, *bonum litus*, ut Græci divise scribunt. Herodotus lib. vi. cap. xxiii. Καλὴ μὲν αἰτὴν ἴαν χαίρειν, τὴν δὲ Ζάγκλην χεῖν, *Pulchro litore valere jesso, Zanclem occu-*
pi. Et Diodorus Siculus lib. xii. cap. viii. κτίσαι ἢ Καλὴν αἰτὴν ἐν Σικελίᾳ, *condere*
Calen Acten in Sicilia: & mox, ὅτε δὲ τὸ οἰκισμὸν τῆς Καλῆς αἰτῆς ἐγένετο, ἡ colonia in
Pulchro litore intentus erat. Gentile, *Calactinus*, ut supra Ciceronis Verrina vidimus.

Aluntium inde proximum est in litore, Ptolemæi Ἀλύντιον. Dionysius Halicarnassensis
 lib. i. pag. 41. ἐν Ἀλυντίῳ τῇ Σικελίᾳ. Plinius lib. iii. cap. viii. *Himera cum fluvio: Ceph-*
aledus, Aluntium, Agathyrnum. Scribitur etiam *Haluntium* cum adspiratione. Cicero
 Ver. de Signis cap. xxiii. *Quum ad Haluntium venisset prator laboriosus & diligens, ipse in*
oppidum accedere noluit, quod erat difficili adscensu atque arduo: Archagathum Haluntinum,
hominem non solum domi sue, sed tota Sicilia in primis nobilem, vocari jussit. Ex quo situm
 oppidi montanum simul intelligimus. Præfuit *Chydas* fluvius. Ptolemæus, χύδα ποταμὸς
 ἐκβολαὶ, *Chyda fluvii ostia.*

Post aliud flumen, est oppidum *Agathyrna* sive *Agathyrnum*. Plinius dicto loco *Ag-*
athyrnum: corrupte Græci, Ptolemæus Ἀγαθύρναον, Strabo p. 184. Ἀγαθύρναον. At Ste-
 phanus Ἀγάθυρνα, quæ forma, *Agathyrna*, Latinis ceteris placuit. Livius lib. xxvi. cap.
 xl. *ab Agathyrna inconditam multitudinem secum in Italiam transvexit.* Silius Italicus lib.
 iv. vers. 260.

Mille Agathyrna dedit, perflataque Strongylos austris.

Flumen deinde *Timethum*, Τίμηθον Ptolemæus posuit: & ex intervallo *Tyndarium*, Τυν-
 δαρίον, oppidum, quod amnis *Helicon* adluit. Idem, Ἑλικωνῶν ποταμὸς ἐκβολαὶ, *Hel-*
iconis fluminis ostia. Ptolemæus, ut dixi, *Tyndarium*: ceteri *Tyndari* sive *Tyndaridem*
 oppidum nominaverunt. Plinius iii. cap. viii. *Tyndaris colonia.* Strabo lib. vi. pag. 188.
 Ἀλυσσα καὶ Τυνδαρίς, *Alasa & Tyndaris.* Diodorus lib. xiv. cap. lxxix. de Messanen-
 sis, quibus hunc locum Dionysius tribuerat: ὠνόμασαν Τυνδαρίδα, *nominarunt Tyndari-*
dem. Antonius ab Agathyrna xxvi iiii millibus reduxit.

Inter Tyndaridem & Mylas *Longanus* amnis. Polybius lib. i. cap. ix. ἐν τῷ Μυλαίῳ
 ποταμῷ τῇ Λογγανὸν καλούμενον ποταμῶν, *in Mylas agro, propter amnem, quem Longanum*
hunc. Deinde oppidum est *Myla*, hodie Milazzo. Plinius lib. iii. cap. viii. *Tyn-*
da- colonia: oppidum *Myla*, ὅ, *unde cæpit, Pelorus.* Strabo lib. vi. p. 184. ἐν Πελο-
 ρῶν ἐκ Μύλας κέ'. *a Peloro ad Mylas millia passuum xxv.* Scylax Periplo: πόλις Ἐλκνίς
 Μύλας, καὶ ὀνομαζομένη, *Myla, oppidum Græcum & portus.* Et Ptolemæus Μύλας. Memoratur
 ann. Sex. Pompeii bello. Vellejus lib. ii. cap. lxxix. *apud Mylas ductu Agrippæ pugna-*
re prætere. Et Suetonius Aug. cap. xvi. de eodem prælio: *Pompejum inter Mylas & Nau-*
plum superavit. Solus Silius singulari numero, nisi describentium error est, lib. xiv.
 vers. 203.

Subsidium infidum fugientibus aquora, Myla.

Atque inde Naulochum veniebatur, *Fanum Diane Fasceline* erat, sive *Faccline*. Si-
 lius lib. xiv. vers. 261.

M m m m

Mille

Mille Tboantea sedes Fascelina diva.

Servius ad Aeneid. 11. vers. 116. ad verba, *Sanguine placasti ventos*, interpretatur ita, ut a *fascē* lignorum deducat, quo Dianæ Tauricæ simulacrum absconditum Ariciam, quæ in Italia est, Orestes portasset. Pomponius Sabinus ad eundem locum, extrita S littera, a *face* nomen ducit, Lucili ad id versu usus, quo & quantitas penultimæ mutata:

- - - - *Facelina templa Diana.*

nisi legendum *Fascelina templa*. Nec vero ignorat, secundum alios a *fascibus* esse, indeque Dianam *Fascelitum* cognominari. Locum Appianus Civil. lib. v. pag. 1167. *Ἀρτεμισίου, πολὺν βοσκητάειν, Ἀρτεμισίου, περὶ τοῦτο ὀπίθην*. Præterfluit *Melas* fluvius, qui & *Phacellum* sive *Facillum* inde dictus est. Vibius Sequester de Fluminibus: *Phacellum* (vel *Phascellum*: nam prave *Phacellum* editum est) *Sicilia juxta Peloridem, confinis templo Diana*. Alterum nomen est ex Ovidii Fastorum lib. 1v. vers. 486.

Sacrorumque Melas pascua leta bouum.

quia Solis boves ibi stabulari fingebantur. Appianus dicto loco de oppidulo Dianæ: *ἢ (πελὶχον) φασὶ τὰς ἑλίου βοῦς γενέσθαι*, in quo ajunt Solis boves fuisse. Plinius lib. 11. cap. xcvi. *Circa Messanæ & Mylas hinc similia expruuntur in lino purgantia: unde solis Solis boves ibi stabulari*.

Inde Pelorum versus est *Naulochus*, statio navium cum oppidulo. Suetonius Aug. cap. xvi. *inter Mylas & Naulochum*. Vide supra *Mylas*. Multitudinis numero Appianus dicto loco: *Μύλας δ' ἔτι, καὶ τὰ ἐκ Μυλῶν ἐπὶ τὴν Ναυλόχον καὶ Πελοριάδα, καὶ τὰ ἐκ τῆς Λαίας πάντα φερεσθὶ Πουμπλίου κατεῖχον, Μύλας, & inde ad Naulochos & Pelorum οὐκ ἐκινῶν Πουμπλίου πρὸς τὴν τένεχαι*. Sic enim legendum, non *ναυάρχους*, cruditorum est sententia. Etiam Silius pluraliter, sed alio genere, lib. xiv. vers. 265.

*Non Herbesos iners, non Naulocha pigra pericli.
Sederunt.*

MEDITERRANEA SICILIAE.

Supra fontes amnis *Facelini* sive *Μελαν*, *Noa* fuerunt Phil. Cluverii conjectura, quæ ibi oppidum cognati nominis *Nostra* superest. Stephanus: *Νόαι, τὸ ἐθνικὸν Νοαῖ*. ἢ *πόλις Σακελίας*. Inde Plinius lib. 111. cap. viii. denominavit *Noctos*. Suidas quoque *Νόαι, πόλις Σακελίας, ἵς ὁ πολίτης Νοαῖ*, *Noa. oppidum Sicilia, cujus civis Noas dicitur*. Diodorus Siculus lib. xi. cap. lxxxvii. *Νόας* coriupte dixit: lege *Νόας* emendante Pomerio p. 110. De Ducetio rege ait: *τὰς μὲν Νόας, ἕτις ἦν αὐτῷ πατρίς, μετὰ τὴν πόλιν πεδίοις, ὀφρὶν Νοας, πατριὰν ἴσαν, transtulit in campum*.

Inde in austrum recessit mons *Actna*, incendiis suis notissimus. Pomp. Mela lib. 1. cap. vii. *Πρὸς τὸν νοτιὸν ἔργον - & Actna, quæ Cyclopes olim tulit, nunc ἔτι καὶ ἡνὶ ἔτι φλογεῖται*. nam & femineo genere hoc montis nomen effertur. Virgilius 111. Aen. vers. 5-9.

- - - *ingentemque insuper Actnam
Insuper, tunc jamque ex parte capitis.*

Plinius lib. III. cap. VIII. *Mons Aetna nocturnis miris incendiis. Crater ejus patet ambitu*
radia XX. Iterum Virgilius dicto libro, vers. 571.

- - *horrificis juxta tonat Aetna ruinis.*

Altissimus insulae, adeo, ut nives & glaciem in vertice fere semper teneat, etiam quum
 maxime furit & ardet. Silius lib. XIV. vers. 67.

*Summo cana jugo cohibet (mirabile dictu)
 Vicinam flammam glaciem, aeternoque rigore
 Ardentes horrent scopuli: stat vertice celsi
 Collis hiems; calidaque nivem regit atra favilla.*

Circumcolitur in radicibus lateribusque propter eximiam fertilitatem. Oppida adjacent,
 a septentrione *Tissa*, juxta Onobalam amnem. Situs ejus ex Ptolemæi est numeris,
 alioquin incertus. Is autem *τίσσα* scripsit: Stephanus *τίσαι* plurali numero. *τίσαι*,
 inquit, *χωρίον Σικελίας*. Silius ex Jonico *τίσση* formavit *Tisse*, lib. XIV. vers. 268.

- - - *et parvo nomine Tisse.*

Creditur Randazzo esse. Gentile *Tissenses*, non *Tissinenses*, ut apud Plinium syllaba
 redundante est. Cicero Orat. Frumentar. cap. XXXVIII. *A Tissensibus, perparva et*
parva civitate, nonne plus lucri nomine eripitur, quam quantum frumenti omnino exaravit? Ex
 altera parte, sive australi latere oppidum *Aetna*, eodem, quo mons, nomine fuit:
 olim *Inessa* dicta. Strabo lib. VI. pag. 185. οἱ Αἰτναῖοι ἀφ' ἁχωρήσαντες, ἢ Ἰννησαν καλε-
 ούμεν, ἢ Αἰτνης ὀρετὴν ὤκησαν, καὶ ἀποσηγόρευσαν τὸ χωρίον Αἰτνην, διέχον τὴν Κατάνης σάδιος
 ὑπόμνητα, *Aetnenses* [Catana] regressi, *Innesam*, ut montana *Aetna* vocantur, habitant,
 etque imposuerunt nomen *Aetna*. Et postea p. 189. dicit πλησίον τῆς Κεντορίπων, esse,
 & montem conscendentes excipere, ac deducere. Adde Diodori librum XI. cap.
 XLIX. & LXXVI, ubi haec clarius enarrantur: & Antonium ac Tabulam.

Inde ab occasu. *Centuripa*, plurale, *Κεντέραι* Ptolemæi: alii Græcis τὰ Κεντέραι.
 Thucydides lib. VI. pag. 476. ἰσχύρου ἐπὶ Κεντέραι, Σικελῶν πόλις. Et Polybius lib.
 I. cap. IX. οὐδὲ Κεντέραι. Silius lib. XIV. vers. 205. singulariter *Centuripe*. Gentile hinc
Centuripini. Cicero Frumentar. cap. XLV. *Centuripini, qui agri Aetnensis multo maximam*
partem possident. Et mox: *cives Centuripini; populus Centuripinus; aratores Centuripini.*
 Horum annis *Cyamosorus* fuit, *Κυαμόσωρ*. Polybius dicto loco: ἀντιστρατοπέδενος οὐδὲ
 Κεντέραι, καὶ ἀφ' ἁταξάμενος οὐδὲ Κυαμόσωρον ποταμὸν, castra metatus prope *Centuripem*,
 nem ad *Cyamosorum* flumen instruxit. Inter *Centuripam* & *Aetnensem* oppidum in meri-
 dem inclinat *Adranum* sive *Hadranum* oppidum. Stephanus: Ἀδρανον πόλις Σικελίας ἐν
 τῇ Αἰτνῇ, ποταμὸν ἰμάνυμον ἔχουσα, *Adranum* oppidum est *Sicilia* apud *Aetnam*, quod *frun-*
ti cognominem habet. Auctorem & situm sic Diodorus lib. XIV. cap. XXXVIII. descripsit:
 οὐδὲ ἐν τῇ Σικελίᾳ πόλιν ἔκτισεν ἐπ' αὐτὸν τῆς Αἰτνης λόφον, καὶ ἀπὸ τινος ὑπὸ Φανῆς ἱερῶς
 ἀεργέρευσεν αὐτὴν Ἀδρανον, *Dionysius* in *Sicilia* oppidum sub ipsum *Aetna* montem condidit,
 quod ab illustri quodam sano *Adranum* vocavit. Silius lib. XIV. vers. 251.

Hadranum, Hergentumque simul - - -

Min mm 2

Hinc

Hinc apud Plinium *Hadranitani*: & in nummis ΑΔΡΑΝΙΤΑΝ.

Proxima *Hybla Major*. Stephanus, Ὑβλαι τρεῖς πόλεις Σικελίας. ἡ Μείζων, ἡ ἰσχυρὰ Ὑβλαῖαι, *Tres Hybla urbes Sicilia: Major*, cuius cives *Hyblaei*. Pausanias Eliae. i. cap. xxiii. duas Hyblas numerat, in iisque ἡ Μείζων, ἡ ἰσχυρὰ, quae vocatur *Major*. Nummus Ph. Parutae ΤΒΛΑΣ ΜΕΓΑΛΑΣ. Haec Hybla prope Actnam fuit. Thucydides lib. vi. pag. 477. συμπράντες ἅμα τὸ εἶπον τῷ τε Ἰνιχαρίῳ καὶ τῷ Ὑβλαίῳ, *segetes Inessensium & Hyblensium incendentes*. Plinius lib. iii. cap. viii. *Hyblenses*. Adde supra in maritimis dicta de *Megara*, quae prius *Hybla Minor* fuit.

In occasum post Actnam *Galaria* sive *Galeria*. Stephano Γαλαρία est χώρα, regio: Γαλαρία, πόλις Σικελίας, *Galarina urbs Sicilia*. At Diodorus lib. xvi. cap. lxxviii. *Galeriam* oppidum dixit; incolas, *Galerinos*. οἱ τῆς Γαλερίαν πόλιν οἰκῶντες, qui, inquit, *Galeriam oppidum inhabitant*: & mox: τὴν τῇ Γαλερινῶν συμφορὰν ἀκούσαντες, *cladem Galarum audientes*. Videtur oppidum esse quod vulgo nunc *Gagliano* vocitatur: ex quo fitum ejus judicant.

Inde Herbitam versus *Imachara* oppidum. Ptolemæus Palatino codice Ἰμυχάρα, *Imichara*: vulgaribus, ἱμυχάρα. Ciceroni Frument. cap. xviii. Urfinus, Victorius alii agrum *Imacharensem* vindicant: vulgatis libris *Macharensis*. Et cap. xlii. Victorius & Gronovius, *Imacharenses tributum facere coegisti*. Et Verrina ultima cap. vii. Cluverius: in *Leonida Imacharensi*, ubi libris plerisque est, in *Leonte Megarensi*.

Ulterior ad *Heraos* montes fuit oppidum *Herbita*, Ptolemæi Ἑρβίτα. Cicero Frum. cap. xxxii. *Quam Apronius Herbitam cum illa praedonum copia manumque venisset*. Oppidani, *Herbitenses*, ibidem & apud Plinium, qui cum adspiratione in ordine alphabetico scripsit. Cicero eodem loco, *Herbitensis civitas*. Graece iidem Diodoro lib. xiv. cap. lxxix. Ἑρβιταῖαι. *Heraoi* autem montes, quibus hoc oppidum adjacet, eidem Diodoro lib. iv. cap. lxxxvi. sunt Ἡραῖα ὄρη, quorum salubritatem æstivam cum amoenitate laudat. Ad illos montes paullo inferius est castellum *Tabi* vulgari nomine, quod Cluverio videtur *Tabas* Silii esse lib. xiv. vers. 273.

Et bellare Tabas docilis.

Symathum flumen juxta se oppidum *Symathum* eodem nomine habuit, unde *Symathi* cives dicti Plinio iii. cap. viii. Prope idem flumen ad dexteram ripam nunc est oppidum S. Filippo d' Argirone, quod doctis viris videtur *Agyrium* oppidum esse, Ptolemæi Ἀγύριον, Antonini *Agyrium*. At Cicero Frum. cap. xxvii. *Apronius Agyrium* ibidem, *Agyrinensis populus*: item, *Agyrinensis est in primis honesta civitas Sicilia*. Stephanus Ἀγύριον, qui forte scripserat Ἀγύριον. In nummis ΑΓΤΡΙΝΑΙΩΝ. Patria Diodori Siculi, qui lib. i. cap. iv. ait, ἡμεῖς ἐξ Ἀγυρίου τὸ γένος τῆς Σικελίας ἐσμεν, *ortus Argurio Sicilia sumus*. Cluverius secundam litteram otiosam putat: tuetur Holstenius quia hodieque *Argirone* dicatur, quasi veteres urbem & *Argyrium* & *Agyrium* adpellarent.

Inter hoc & Ennam *Afferus*, Ἀσσυρὸς Apollodoro apud Stephanum, qui & aliam formam Ἀσσυρίου, *Afferium* produxit. Cicero Verrinae actionis lib. iv. de Signis cap. xii. *Chrysas est amnis, qui per Assorinorum agros fluit. Is apud illos habetur deus, & religio maxima colitur. sanus ejus in agro propter ipsam viam, qua Assoro itur Ennam.* Inde deinde *Chryas* per agrum Agyrinensem, saltem in limite ejus. Diodorus lib. xiv. cap. xcvi. ἐν τῇ τῇ Ἀγυριναίῳ χώρῃ, παρὰ τὸ Χρύσαν ποταμὸν, ἐγγὺς ὅδῃ τῆς Φερύρας εἰς Ἰταλίαν.

ἡ γὰρ πόλις, in Agyrinensium agro, iuxta Chrysam amnem, prope viam qua Morgantinam fert. Trans flumen est oppidum Ἐργέτιον Philisto apud Stephanum; Hergettium Latine: Silio Hergentium dicto libro vers. 251.

Hadranum, Hergentiumque simul:

Ptolemæo Σεργέντιον, *Sergentium*, ut in aliis aliquando Σ pro adspiratione invenitur.

Ab Asloro in austrum sita proxime est *Enna* sive *Henna*, urbs antiqua & percelebris propter raptum Proserpinæ, qui huic loco adfingitur. Diodorus Siculus lib. v. cap. iii. γινώσκειν ὅτι μυθολογοῦσιν τῆς κόρης τὴν ἀρπαγὴν ἐν τοῖς λειμῶσι τοῖς κατὰ τὴν Ἐνναν. ἔστι δὲ ὁ τόπος πλησίον μὲν τῆς πόλεως, ἰοῖς δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ἀνθεσι παντοδαποῖς ὑπερπῆξ καὶ θεῶν ἔστι, *Fingunt raptum puella [Proserpinæ] factum esse in pratis juxta Ennam.* Est autem locus ille prope urbem, violis aliisque floribus amænissimus & contemplatione dignus. Cicero Verr. de Signis cap. XLVIII. *Vetus est hac opinio, - - - raptam esse Liberam, quam eandem Proserpinam vocant, ex Ennensium nemore: qui locus quod in media est insula situs, umbilicus Sicilia nominatur. - - - Enna autem, est loco præcelso atque edito, quo in summo est æquata agri planities, & aqua perennes: tota vero ab omni aditu circumcisa atque circumcincta est. quam circa lacus sunt plurimi, & latissimi flores omni tempore anni: locus ut ipse raptum illum virginis, quem jam a pueris accepimus declarare videatur. Etenim propter est spelunca quædam, conversa ad aquilonem, infinita altitudine, qua Ditem patrem ferunt repente currum exstitisse, abreptamque ex eo loco virginem secum asportasse, & subito, non longe a Syracusis penetrasse sub terras, lacumque in eo loco repente exstitisse.* Eadem Diodorus dicto loco: etiam quæ de umbilico insulæ dicebantur in Ennensi nemore vel prato, quod καὶ τὸν ἐμφαλὸς ὑπὸ τῶν οὐνομαίεται, *Sicilia umbilicus a quibusdam nominetur.* Idem quoque Callimachus dixit hymno in Cererem vers. 15.

Τὰς δ' ἐπὶ παιδείῃς νῆσος δ' ἔργιμος ἐμφαλὸν Ἐνναν,
Ter ad pulcherrima umbilicum insula Ennam accurristi.

Ceteris heic viguit religio. Mela ii. cap. vii. *Famam habet ob Ceteris templum Enna.* Unde Ceres, *Ennae numina divæ*, Silio lib. i. vers. 93. dicta: & Ciceroni loco antea indicato, *religio Cereris Ennensis*, Scribitur etiam cum adspiratione. In veteri nummo, quem illustris vir Ezech. Spanhemius laudat p. 906. MUN. HENNAE. Municipes *Ennenses* scripsit Plinius lib. iii. cap. viii. Adjacet oppido *lacus Pergus*, distans ab eo v. millibus passuum. Ovidius Metamorph. lib. v. vers. 385.

*Haud procul Hennæus lacus est a manibus alta,
Nomine Pergus, aqua.*

E: Claudianus de Raptu Proserpinæ lib. ii. vers. 112.

*Haud procul inde lacus (Pergum dixere Sicani)
Panditur, & nemorum frondoso margine cinctus
Vicinis pallescit aquis.*

Prope hunc lacum, ex altera parte, oppidum *Magella* a Cluverio ponitur, unde *Magell-*
Nmmmm 3 *ini*

lini sunt Plinio : sed locus incertior est quam ut designari distincte possit. Inde orientem versus sunt *Capitoniæ* Antonini, inter Catinam & Agrigentum itinere, circa flumen Erycen : infra quas est *Palica* oppidum cum fano, ad fontem & lacum *Palicorum*. Diodorus lib. xi. cap. lxxvii. de Deucetio rege : πλησίον τοῦ τεμένου τῷ ὀνομαζομένῳ Παλικῶν ἐκτίσσε ἀπὸ λυτῶν ἀξιώλογον, ἣν ὁπὸ τῷ περὶ τὸν Δεῦκτιον θεῶν ὀνόμαζε Παλικῶν, προπερὶ Παλικῶν ἱερῶν πόλιν ἐκτίσσε, ὅθεν αὐτὸς ὀνόμασε Παλικῶν. Religiosus locus & perjuris formidabilis, qui aqua illa mergebantur, servatis qui bene juraverant. Vide caput insequens Diodori, & Macrobius lib. v. cap. xix. & quæ nos commentati sumus ad illa Silii verba lib. xiv. vers. 220.

*Et qui presenti domitant perjura Palici
Pecora supplicio.*

Prope abest oppidum *Eryce*, ad fontem fluvii cognominis *Eryces*, de quo Stephanus *Ερύκη*, Σκελετὴ πόλις, *Eryce* πρὸς Σικελίαν. Et Callias in septima historia de rebus Siciliæ apud Macrobius lib. v. cap. xix. ἡ Ερύκη τῆς Γελωίας ὅσον ἐνενήκοντα στάδια διέσκειν, ἢ ἀπὸ τῶν Γελωίων ἄστυ καὶ πόλιν ἔχει. Longe autem Geloi fines in septentrionem prolati fuerant.

Eidem lacui *Palicorum* subjacebant *Mene*, *Μεναι* Ptolemæi, quod etiam Stephanus Bochartus & Cluverius pro corrupta *Μενδαι*, restituerunt, ut legatur, *Μεναι* πόλις Σκελετίας, ἐγγὺς Παλικῶν, *Mene*, oppidum Sicilia prope *Palicos*. Cicero *Frumentum* cap. xliii. *ραττίονες Μενανίωνων*, quasi a *Μεννα* deductum possessivum nomen. Plinius iii. cap. viii. *Menanini* : sicut a *Tissa Tisimni* formaverat. Nummus *PANON MENANINON*. Diodorus Siculus lib. xi. cap. lxxviii. *Μένανον* hoc oppidum dicitur. De Deucetio rege ait, *Μένανον μὲν πόλιν ἐκτίσσε, Μενανὸν oppidum condidit*. Ultra *Menas* in meridiem vergebat *Echetla* oppidum. Stephanus : *Εχέτλα*, πόλις Σκελετίας. Polybius lib. i. cap. xv. ἐπολιόκουν αἱ Ῥωμαῖοι καὶ τῇ Εχέτλῃ, ἐν μέσῃ κεκλιμένη τῇ τῇ Συρακούσῃ καὶ Καρχηδονίῃ ἐπαρχίᾳ, *Et Echellam obsederunt Romani, in confinio sitam Syracusanorum & Carthaginiensium provinciarum*. Et Diodorus lib. xx. cap. xxxii. καταλαβόμενοι τῇ Εχέτλῃ ἐπὶ ὄρεον, τῇ τε Λεοντίῃ καὶ Καμπεμαίᾳ, *Echellam occupantes vastarunt & Leoninam & Campaniam regiones*. Ergo sita erat in medio illarum. Plinius, *Echellenses*, αὐτῷ loco.

In agro Syracusano erant oppida, *Cacynum*, Κάκυνον, Ptolemæi, quod hodie *Caccaro* esse : de quo plura non constant, nisi Plinii *Cetarinos* cum nonnullis in *Caccaro* mutare velis : deinde *Bidis*, de quo Cicero in *Verr.* lib. i. de *Jurisd.* Sicil. cap. xii. *Βιδίς oppidum est, tenuis sane, non longe a Syracusis*. Stephanus : *Βιδία* φρούριον ἐν Σικελίᾳ ἀδετέρως, *Bidos castellum Sicilia, parvo genere*. Unde *Bidini* sunt, quos Plinius iii. cap. viii. recensuit. Ajunt superesse ad eam sacram eo loco, *S. Giovanni di Bidini* ad *Talaria* quoque huc referenda. Stephanus : *Ταλαρία* πόλις Συρακούσων, *Talaria* πρὸς Συρακούσας : ex qua sunt Plinii *Talarense*. Quo situ fuerit, incertum prorsus est.

Inter Oanum & Hirminium fluvios *Hybla Minor* fuit, a *Majore* mediterranea, & *Megaren*si maritima, distincta. Stephano τρεῖς πόλεις Σκελετίας *Ἰβλᾶς*, ἡ μείζων. *Μίνωρ* - ἡ μικρὰ, *Ραγῶς*, *Ραγῶς*, cujus cives *Μεγαρεῖς*, *Megarense* : ἡ δὲ ἐλάττω *Ἡρακλεία* *Μίνωρ* αὐτὴν *Ἡέρα* vocαται, vel *Ἡέρα* cognominatur. Prænotandum heic Itinerarium, editum ab Aldo & Simlero *Plagato* sive *Cynila* : a Schotto, *Plagia Herco*. Fontem legendum est, quia *Herco* nomen est a Stephano epitomatore proditum. Si hoc est,

situ quodammodo constare potest: etiam ex alio ejusdem itinere a Lilybæo Messanam, quo *Lilybæum* inter Agrigentum & Acras posuit.

Prope mare Jonium & Pachynum promontorium, five inter Syracusas & Camarinam Pachynum sunt primum *Acræ*, a Syracusanis conditæ, haud longe a mari. Stephanus in *Λεξικῶν* decem hujus nominis urbes numerat. *τρίτη*, inquit, ἐστὶ Συρακυσίων κτίσμα, *τρίτη* est opus Syracusanorum. Plenius Thucydides lib. vi. pag. 413. Ἀκρᾶ καὶ Κάσμεναι καὶ Συρακυσίων ὠκισθήσαν. Ἀκρᾶ μὲν ἐβδόμηκοντα ἔτεσι μὲν Συρακυσίας, Κάσμεναι δὲ ἐγγύς αὐτῆς μὲν Ἀκρᾶς, *Acræ* & *Casmene* a Syracusanis sunt conditæ: *Acræ* quidem LXX annis post Syracusas, *Casmene* vero circiter XX annis post *Acras*. Livius lib. xxiv. cap. xxxvi. eques *Levi* *ἐπιταμινε* inito, cum *Hippocrate* *Acras* persugit. Etiam Antoninus *Acras* dixit itinere a Lilybæo Messanam: Ptolemæi autem Ἀκραίαι haud dubie sunt pravatæ, syllaba redundante: Plinius *Acrens* dixit oppidanos. Situm editiorem monstravit Silius lib. xiv. vers. 207.

*Non Tapsos, non e tumulis glacialibus Acræ
Disuerunt.*

Ab his diversæ sunt *Acrilla*, five *Acrilla*, eodem tractu. Stephanus: Ἀκριλλὰ πόλις Σικελίας δὲ πρὸς Συρακυσίων, *Acrilla* urbs Sicilia non procul a Syracusis. Sitæ inter Acras & Agrigentum, quod ex Livii lib. xxiv. cap. xxxv. adparet, ubi Marcellus, ab Agrigento in Syracusana castra rediturus, in via hostes offendit ad Acrillas, quos victor in Acras fugere compellit. *Hippocrates*, inquit, [dux Syracusanus] cum decem millibus peditum, ingentis equitibus nocte per intermissi custodii loca profectus, castra circa *Acrillas* urbem ponentia. Mimientibus supervenit Marcellus ab Agrigento jam occupato, - - - incompósitos ac dispersos nactus eos, & plerosque inermes, quod peditum fuit, circumvenit: eques, *Levi* *ἐπιταμινε* inito, cum *Hippocrate* *Acras* persugit.

Inter *Acrillas* & *Elorum*, quod ad mare est, in edito colle *Netum*, codice Palatino Ptolemæi Νέτρον; & sæpius *Netum* contracte; nunc Noto est, unde vallis, pars tertia vallis nominatur. Cicero Verr. act. lib. iv. de Signis cap. xxvi. *Attalus* homo *peccatoris* *Neti*; *Liso* *Lilybæi*; *Critolaus* *Ennae*. Silius lib. xiv. vers. 269.

Et Netum, & Mutyce, pubesque liquentis Acheti.

hic *Netimenses*, quos Cicero dixit Act. in Verr. lib. ii. cap. lxxv. & *Netivi*, orat. ult. in Ver. cap. xxi. Etiam Plinius *Netini* Latina conditionis.

Hic Sili *Achetum* in ignotis latet: *Mutyce* autem, five *Molyca*, nota, hodieque *Molyca* dicta. Ptolemæi Μότκα quia Romano more in *μ* per sæpe commutatur. Eadem *Μότκα*, qui præfuit, *Μοτυχανός*, *Molychanus*, si salva scriptura est. Sitæ prope Pachynum, ut latus spectet australe. Plinio hinc *Molyceses*: Cicero in Frum. c. xliii. & li. *Molycesis*, nisi forsitan littera c excidit. Inde mare versus, forte ad idem flumen *Molyces*, sunt *Casmene* five *Casmene*, *Κασμένη* & *Κάσμεναι*. Herodotus, quem Stephanus citat, lib. vii. cap. clv. ὁ Γέλαν καταγαγὼν τήτου ἐκ Κάσμενης πόλεως ἐς τὰς Συρακusas. Stephanus: *Κασμένη* πόλις Σικελίας. Ἡρόδοτος δὲ. Thucydides lib. vi. pag. 413. *Κάσμεναι*, *Casmene*, cujus verba paullo ante in *Λεξικῶν*, *Acræ*, adscripsimus. Prope promontorium Pachynum oppidum fuit *Ichana*. Stephanus: Ἰχάνα πεδινήιον Συρακυσίας, *Ichana*, oppidulum Sicilia. Unde et Plinii *Ichanenses*. Ptolemæi libris est *Ἰχάνα*, *Ichana*, ex *Ἰχάνα* esse. Et Apollinis Libyftini fanum, de quo Macrobius Saturn. i. c. x. Antonino *Refugium Apolline*.

Supra

Supra Geloos *Maſtorium*. Stephanus, Μακτώριον, πάλαι Σκελίαι, *Maſtorium* oppidum *Siciliae*. Herodotus lib. vii. cap. cliii. ἐς Μακτώριον, πάλιν ὑπὲρ Γέλας οἰκισμένη, ἴσθμῳ ἀνδρῶν Γελῶν, *Maſtorium*, oppidum supra Gelam habitatum, fugerunt Gelenses. Inde in septentrionem sunt minus certa, *Caulonia*, Καυλονία Stephani, hoc tractu posita ab iis, quibus eadem *Calloniana* videntur Antonini: & Νώνυμα, *Nonyma*, ejusdem Stephani. Conjiunt fuisse, ubi oppidum *Naiusi* jam existit. Antonini *Philosophiana*, in Aldino *Gelasium Philosophianis*, quod alii *Gela* sive *Pb.* legunt; Cluverius *Gelsenham Philosophiana*, refertque ad fontem Gelæ amnis, quousque territorium Gelsenium pertinuisse non dubitat. Neque notiora sunt *Petilia*, & *Corconiana* ejusdem itinerarii oppida, quorum illud ab Agrigento xviii, hoc xii millibus passuum narratur afuisse.

Nobilior *Erbeſſus* sive *Herbeſſus*. Cluverius duas hujus nominis urbes, alteram supra Agrigentum ponit, alteram ad fontes Anapi, qui in portum magnum Syraculanorum effluit. Illam probat ex Polybii lib. i. cap. xviii. quo Bochartus Οὔεσσαν, *Vessam* Polybii lib. v. cap. i. n. 4 refert, demta parte compositionis, quia ab 77 & 752 deducit: eam nunc la Grotte esse credunt, a subfossione. Non dubitanda hæc *Erbeſſus*, quia horum Romanorum fuit quum Agrigentum obsiderent. Commeatum enim socii eis Ερβεſſαν in *Erbeſſam* contulerunt. Alteram, vicinam Syracusis, ex Livii lib. xxiv. cap. iii. probat, quamquam plus ille non dixit, quam prætores Syracusanos exercitum Megaris duxisse: ipsos cum paucis equitibus *Herbeſſum* protectos, quam quum nequissent ad conditionem percellere, castra Megaris movisse, ut *Herbeſſum* omnibus copiis oppugnarent. Ptolemæus, Plinius, Stephanus unam *Herbeſſum* memorarunt, ut de sede gemina dubitare possimus, & mediam inter Syracusas & Agrigentum circumspicere. Nec Bocharti originibus inniti tuto possumus, cujus præcipua ratio est, quod *Herbenſes* cum adpiratione Plinius, non *Erbenſes*, scripserit.

Inter amnes Himeram australem & Crimissum ponuntur *Motyum* castellum. Diodorus Siculus lib. xi. cap. xc. Μότυον φερέμενον ὑπὸ τῇ Αεργυαντίῳ, *Motyum* præsidium manans ab Agrigentinis. Et mox: τὸ Μότυον φερέμενον, *Motyum* castellum. Alia autem est *Motus* urbs prope Lilybæum. Deinde *Ancyra*, oppidum in hoc tractu. Diodorus lib. xi. cap. xli. x. plurali numero *Αγκύραι*, *Ancyra* scripsit, quum quinque civitates numeravit quæ in fide erga Carthaginenses manserint. αὗται ᾗ ἦσαν, *Αγκύραι*, Σέλα, Αἰγυρία, Πάνορμος, Ἐντελλα, *Ha*, inquit, erant, *Ancyra*, *Solus*, *Acgesta*, *Panormus*, *Entella*. Cluverius huc opinatur referri posse Ἀγκύρια, *Ancirna* Ptolemæi, & Ciceronis *Acheruntia* ex Frumentaria cap. xlii. i. quasi pravata vocabula ex illo sint. Tandem *Triocala* sive Ptolemæi *Τρίκαλα*, *Triocla*, Stephani *Τρίκαλα*, *Tricala*: ceteri quatuor syllabis *Tricala* ut Plinius oppidanos dixit *Triocalinos*: & Silius lib. xiv. vers. 271.

- - - servili vastata Triocala bello.

Abhinc in septentrionem, inter Hypsam & Crimissum flumina, sunt *Schera*, Ptolemæi *Σχέραι*; cujus oppidi cives *Scherani* sunt a Plinio i. i. cap. vii. i. memorati: & *Macella*, Ptolemæi *Μάκελλα*. Polybius lib. i. cap. xxiv. Μάκελλαν πόλιν καὶ κατέλαβον *Macellam* urbem vi expugnarent. Livius lib. xxvi. cap. xxi. sequuta defectionem *Hylæ* & *Macellæ*. Legitur etiam inter nobiliores Duilli expeditiones fragmento Columnæ rostratæ MACEL UGNANDO CEPIT, id est *Macellum* [oppidum] pugnando cepit.

Trans Crimissum *Entella*, Ptolemæi *Ἐντελλα*, cujus rudera ad idem flumen dicuntur

superesse. Stephanus, Ἐντελλὰ πόλις Σικελίας. Adde Diodorum ex lib. xiv. cap. xlix. modo adlegatum in *Ancora*. Silius lib. xiv. vers. 205.

Centuripe, largoque virens Entella Lyao.

Oppidani Plinio *Entellini*, quos Cicero laudat *Frumentar.* orat. cap. xliii. *Cognoscetis, inquit, iudices, Entellinorum, summi laboris summaque industria, dolorem & injurias.*

Ad idem flumen, sed superius, *Ieta*: oppidum, nunc lato. Stephanus, Ἰταί, ἑρμῆος Σικελίας, *Ieta, castellum Sicilia*. At longam esse mediam, docet Silius vers. 272. lib. xiv.

- - - *Arabela ferox, & celus Ietas,*

Ietas mons, in quo situm oppidum: & nummus *Parutæ* diphthongo referens *IAETINΩΝ*. Cluverius dubitanter conjicit, Ciceronis *Letinos*, omnibus ignotos, ex *Frumentar.* cap. xliii. legendos forsan *Jetinos*, qui Plinio sunt *Jetenses*.

Lilybaeum versus *Halicya*. Stephanus: Ἀλικυαί, πόλις Σικελίας μεταξύ κειμένη Ἐντέλλης καὶ Λιλυθαίων, *Halicya oppidum Sicilia, situm inter Entellam & Lilybaeum*. Incolæ *Ἀλικυαῖοι*. Diodori lib. xiv. cap. lv. Plinii iii. cap. viii. *Halycienses*. Cicero *Frum.* cap. vi. *Quinque sine fœdere immunes civitates & liberæ, Centuripina, Halcsina, Segestana, Halicyensis, Panormitana*. Et inde in austrum versus, *Legum, Λέγον; & Elcethium, Ελκεθίων*, utrumque ex Ptolemæi positione. Nihil sic notum in occidente mediterraneo superest. *Aegeſtam* enim sive *Segestam*, quod propinqua mari & navigationes admittit, supra exposuimus in ora. Obscura loca, *Adolivam, & Locaricum, sive Longaricum*, & variat scriptura, ex Antonini itinerario cum distantis suis, quas inter *Lilybaeum & Hecara* servant, repetantur. Trans montes hinc cundum est.

Montosa Sicilia, præter *Aetnam & Erycem*, altissimos montes, multis jugis eminet, sive montium continuatione. Talis est *Cratas, ὁ Κράτας* Ptolemæi: *Maro* Plinii iii. cap. viii. cuius & *Gemelli colles* sunt: *Nebrodes* Solini cap. v. quibus Silius lib. xiv. vers. 57. fontes utriusque *Himeræ* attribuit:

*Nebrodes gemini nutrit divortia fontis,
Quo mons Sicania non surgit distior umbra.*

Gemini fontis divortia, id est *Himeræ*, de quo supra dictum est. Et *Haræi* montes Diodori lib. iv. cap. lxxxvi, Ἡραία ὄρη, quasi *Junonii*. Vibius de Fluminibus: *Chrysus, natus ex monte Herao*. Hos vere discernere & limitibus finire difficillimum: neque plus quam conjecturas, adferri adhuc videmus. Ad montes sunt *Pirina* Antonini, & in n. editione *Pyrama*, medio itinere inter *Panormum & Petrinas* sive *Petram*: & tamantus magis ad *Himeram* arx hodie *Margana* dicta existat, eo Stephani Μεγάνη, *Megana* Cluverius interpretatur: quam certo, adparet cuilibet; præsertim quum Solinus lib. i. cap. viii. Μεγάνην *Merganam* memoret, sed propiorem *Syraculis*. Et Stephanus de sua plus attulit, quam πολὺν Σικελῶν, oppidum esse *Siculorum*.

Ad mare accedit propius post *Himerenses Thermas Paropis, Παρώπις*, oppidum. Solinus lib. i. cap. xxiv. μεταξύ ἧ Παρώπις καὶ τῶν Θερμῶν τῶν Ἰμεραίων ἐπιπεσὼν αὐτοῖς, sive *Paropis & Thermas Himeræas* ille *superueniens*. Plinio hinc sunt *Paropini* lib. iii. cap.

cap. viii. Usticæ insule objecti. *Petra* autem, Πέτρα Ptolemæi, *Petrina* Antonini non dubie videtur oppidum *Petraglia* esse, quo etiam itinerarium ducebat. Silius *Petra*, ut urbs subaudiatur, quod Latine *Petrina* est. Lib. xiv. enim vers. 249.

*Romanos Petraa duces, Romana petivit
Fœdera Callipolis, lapidosque Engyon arvi.*

Oppidani *Petrini* Plinio. Et Cicero *Frum. orat. cap. xxxix*. *Petrini* *panormi* *engyon* *gloriantur*.

Quod conjungit Silius oppidum *Engyon*, non procul a *Petrina* urbe fuit. Ptolemæus & Diodorus lib. xvi. cap. lxxiii. dixerunt *Εγγυον*, *Engyon*, *Engyon*, ut Silius; & hac forma Cicero *Frum. cap. xliii. civitas Engyna* est: at insequenti de Signis oratione cap. xlii. *Engynos* scripsit, ut in libris castigatis est. *Ματρί*, inquit, *magnesiam* *apud Engynos* est: quod respondet vocabulo *Εγγύιον*, *Engynium* quo Plutarchus in *Μακκελλο* ult. pag. 309. & inde Diodorus dicto loco gentile *Εγγυνοί*, quod pravatum est *Εγγυνοί* vel *Εγγυνοί*, ut libri ferunt, formavit. Ruinas tradunt inter montes *Nemæ* & *Maronem* & *Heraum* conspici.

Supra hos montes mare versus: quod *Acolia* tenet, videntur *Silii Neme* & *Amestratum* Stephani *Amestratum*, *Amestratum* est, fuisse. Ait ille lib. xiv. vers. 267.

- - - comitata *Nemæ*
Veni Amestra viri.

Sic enim legendum esse, non *Nemæ* quales nulli in *Sicilia*, ex Diodori lib. xi. cap. lxxv. elucet, qui *στρωπεδίωντα ἐπὶ ταῖς Νεμαῖς* scripsit, id est, *circa Nemæ castra* *panormi*. Vicina autem *Amestra* est Stephani *Amestratum*, Polybii *Μυτίστρατον*, *Amestratum*, hodie *Mistretta*, vocabulo corrupto. Hic vero lib. i. cap. xxiv. de *Roma* consulis scripsit, *Panormum* versus exercitum duxisse, quod *Carthaginenses* *hiemarent*. Quum vero nemo hostium prodiisset, inde *Θηὶ πάλιν Ἰππῶναν*, *ad Hippanam* impetu facto, eam vi cepisse. *εἰλον ἡ καὶ Μυτίστρατον, πολλὰς χρόνους ὑποκρινόμεναι τὴν πόλιν, ἀλλ' ἐκχύρθητα ἔτοκα*. *Ceperunt etiam Mistratum, natum* *oppidum*, quod ideo *obsidionem* *dixit* *toleravit*. Zonaras Tom. ii. p. 57. *Μυτίστρατον* *τὴν ἐν τῇ Μυτίστρατον* in *Sicilia* dixit. Hinc Plinio *Mistratini* lib. iii. cap. viii. *Hippanam* vero inter *Panormum* & *Mytilstratum* fuisse, ex Polybii jam data narratione patet. Stephanus, qui etiam ad hunc Polybii locum provocat, ad historiam non addit, quum obscuranter scripsit *Ἰππῶνα πόλις ἐπὶ Καρχηδόνα*, *Hippana urbs circa Carthagem*: verius *Panormum*, aut aliam ejus tractus in *Sicilia*, nominasset.

Apollonia quoque in *Sicilia* fuit, quam septimam ejus nominis urbem *πλεονεχία* *τῶν καὶ Καλῆς Ἀκτῆς*, prope *Haluntinos* & *Calactem* posuit idem chorographus *Brutus*. Sic legendum, non *Λεοντόων*, qui longius absunt a *Calacta*. Diodorus lib. x. cap. lxxiii. *Τιμόλεον παρέλαβον τὴν Ἀπολλωνίαν*, *Apolloniam in fidem accepit*. Cicero *Frum. cap. xliii. civitas Apolloniensis*. Intus magis ad montes ponunt *Καπύσιον*, *Capys* Ptolemæi: & ultra, *Galatam*, unde Plinii sint *Galatini*. Prope *Tyndaritan* *Abacum* oppidum. Suidas: *Ἀβακῆιον πόλις Σικελίας*, *Abacum urbs Sicilia*. Diodorus lib. xiv. cap. xci. de rege *Dionysio*: *πρὸς Ἀβακῆιον πόλιν συμμαχίδι κατεστράτη*, *juxta Abacum, urbem sociam, castra posuit*. Vicinitatem *Tyndaritanam* idem

Sicilia.

libro, cap. LXXIX. luculente ostendit, quum Tyndaridem a Messeniis conditam ad mare dicit in loco τῆς ἀβακκῆς χώρας, *Abacana regionis*.

Sunt & alia, quibus certus locus non potest assignari, *Callipolis*, *Arabela*, *Eubæa*, & *Callipolis* a Marciano Heracleensi pag. 12. cum oppidis conjungitur, quæ prope ætæ sunt: quibus & *Eubæam* admiscet. Verba sunt

Ζάγκλη, Κατάνη, Καλλιπόλις ἔχον ἀποικίας.

Πάλιν δ' ἄπὸ τούτων δύο πόλεις, Εὐβοίαι

καὶ Μύλαι κατακλιόθησαν ὑπὸ μαλάρμοι.

Zancle, *Catana*, & *Callipolis* accipere [ab Rheginis] *coloniae*. Rursus vero his duæ urbes, *Eubæa* & *Myle* dictæ, condita fuerunt. *Callipolin* Stephanus quoque memoravit: & Silius lib. XIV. vers. 250.

- - - Romana petivit
Fœdera *Callipolis*.

Herodotus lib. VII. cap. CLV. πολιορκίοντι Ἱπποκράτεϊ Καλλιπολίτας τε καὶ Νάξιους, καὶ Λεοντίους τε καὶ Λεοντίους, *obsidente Hippocrate Callipolitans, & Naxios, & Zancleas, & Leontios*: quarum civitatum quod tres in orientali latere sunt, probabile fit, & *Callipolim* ibidem existisse. Minus constat de *Eubæa* urbe, nisi quod cum *Mylis* Heracleota conjunxit: & Strabo inter dirutas una cum *Callipoli* numeravit. Nec insolens Siceliotis, vicularum nomina oppidis suis imponere, ut *Naxi* exemplum ostendit, vel ob primos colonos, vel ob additos ex illa insula. *Arabela* autem situs prioribus est ignotior. Stephanus, Ἀρβέλη, πόλις Σικελίας: & Suidas in hac voce: πόλις Σικελικὴ ἢ Ἀρβέλη, *Arabela Sicilia oppidum*. Silius XIV. vers. 272. pravato verbo *Arabeia* videtur *Arabelam* innuere, quæ & Cluverii conjectura est. At si vere hoc conjiceretur, non Ἀρβέλη, sed Ἀρβέλα, scribendum nomen esset, quod produxit syllabam poeta,

Sidonios Arabeia ferox - - -

Hæc oppida Siciliæ, in quibus quinque, secundum Plinium, coloniarum Romanarum, *Tauromenium*, *Catana*, *Syracusæ*, *Thermae*, & *Tyndaris*: duæ secundum Ciceronem *frument. orat. cap. VI.* civitates fœderatæ, quarum decumæ venire non soleant, *Martina* & *Tauromenitana*: quinque præterea sine fœdere immunes ac liberæ, *Centurina*, *Halesina*, *Segestana*, *Halicynensis*, *Panormitana*. Præter has omnis ager Siciliæ vicinarum decumanus erat, etiam ante populi Rom. imperium, ipsorum Siculorum voluntate & institutis. Hæc dictante Tullio prædicta oratione.

Unum restat, ut de *Valeria via*, qua ab *Messana* *Lilybæum* itur, aliquid adjiciamus. Jam nobis Strabo monstravit lib. VI. pag. 184. Latera insulæ millibus passuum dimensus. *Messaniæ*, inquit, εἰς Λιλιβαίον, Οὐαλερίᾳ ὀδῷ τε, *A Messana Lilybæum via Valeria* quæ qui numerus pravatus poscit & præmitti, ut fiant CCXXXV. Hanc autem viam per vicariam duxisse, quia latera metitur, hoc est, per *Mylas*, *Tyndaridem*, *Cephalocæ-* *en*, *Thermas*, *Panormum* & *Drepanum* ad *Lilybæum* usque per tot millia plus minus, eo prorsus est simile.

INSULAE MINORES CIRCA SICILIAM.

Insulae inter Siciliam & Italiam medio mari positae dicuntur vulgo *Aeoliae*, quia Aeolia in his regnasse traditur. Dicuntur etiam *Vulcaniae* ab ignibus cruciatis: item *Liparae* a principe illarum, Lipara. Plinius lib. iii. cap. ix. *Circa Siciliam* [respectu Italiae] *vii Aeoliae adpellatae. Eadem Lipararum & Hephaestides a Graecis, a nostris Vulcaniae: Aeolia, quod Acolus Iliacis temporibus ibi regnavit.* Et interjectis paucis: *Strongyle, in qua regnavit Acolus, quae a Lipara liquidiore flammatarum differt, e cujus fumo, quoniam flatu sint venti, in triduum praedicere incolae trauntur: inde ventos Acolo paruisse existimatum.*

Sunt autem septem numero, in quo Strabo, Diodorus, Mela, Plinius consentiunt. Non autem eodem ordine aut iisdem nominibus enumerantur. Mela lib. ii. cap. vii. *septem, quas Aeoli adpellant, Oslcodes, Lipara, Heraclea, Didyme, Phoenicusa, & Actina, perpetuo flagrant igne, Hiera & Strongyle.* Plinius hoc ordine: *Lipara, Hiera, Strongyle, quarta Didyme, quinta Ericusa, sexta Phoenicusa, novissima, Eumymos.* Quae prope conveniunt cum Diodori enarratione lib. v. cap. vii. *Αὐταὶ δὲ ἑπτὰ αἰολικαὶ νῆσοι, αἰολικὰς δ' ἔχουσιν τούτας. Στρογγύλη, καὶ Εὐώμιος, ἔτι δ' Διδύμη, καὶ Ἡέρα, καὶ Εὐρυώδης. πρὸς ἣ τούτοις ἑστὶν Ἡφαιστὺς, καὶ Λιπάρη, Septem sunt numero, & nomina sortita: Strongyle, Eumymos, & Didyme, & Phoenicusa, & Ericusa: adhaec etiam Vulcani, & Lipara.* Etiam Strabo pag. 190. *ἑπτὰ γὰρ ἐπὶ τὰ μὲν τ' αἰολικὰν, sunt numero quae ut adeo praeavatum Appianum esse oporteat, quum lib. v. Civ. Belli pag. 1158. de Strongyle scriptum legitur, ἡ τ' πέντε νησῶν ἐστὶ τ' Αἰόλου, quae una est ex quinque insulis Aeoli.* Contra si nomina numeres, addasque Hicetiam Ptolemaei, excreset numerus, & Oslcodes eadem ac Heracleam Melae cum Hicetia residuas habebis, nisi decem aut plures Aeoliis insulis conferri. Sed Oslcodes est longe ab Aeoliis remota, ut postea monstrabitur. *Actina* Melae, quae in Peutingeriana quoque Tabula *Ins. Hercules*, & insulari nunc *Heraclea* vocatur; & *Hicetia* Ptolemaei, Aeoliis quidem vicinae sunt, adjacentes praeterea; in censum vero illarum minime venerunt, quod vel minores erant, aut incultae Liparais non subiectae. Ceterarum nomina sunt singularia, praeter *Hiera*, quae cum Virgilio *Vulcania*, Straboni *Ἡφαιστὺς*, *Thermissa* est adpellata: & *Liparae*, quae olim *Ἰλιος* erat, Strabone & Plinio referentibus.

Princeps illarum est *Lipara*, quae urbem eodem nomine tenuit, tantaque fuit potentia ut classem haberet, ceterisque Aeoliis imperaret. Strabo dicto loco: *Μεγίστη ἡ Λιπάρη, καὶ ἡ Ἡέρα, - - - ἡ γὰρ ἑστὶν, ὑπερὸς ἔχουσα τὰς νῦν λεγόμενας Λιπαράων, αἰολικὰς τοὺς ὀρεσχευόμεναι. Maxima est Lipara, Cnidiorum colonia: hac & cladem reliquas Lipararum, ut nunc dicuntur, quas Aeoli quidam adpellant.* Nomen habet a Liparo rege, quem Diodorus tradit Aulonis filium, a fratribus patris in hac insula coniectis, cujus filium successor Acolus duxerit. Contra Plinius dicit Liparam Aeolo successisse. His posteriorem Cnidiorum coloniam fuisse oportet, quae Strabo memoravit, lib. vi. pag. 184. Incrementa habuit a bonitate portuum & a salubritate. Diodorus lib. v. cap. x. *αὐτὴ λιμεὶ τε καλῆς ὑπὸ τ' φύσεως καὶ ἐκείνων, & θεῶν ἔδωκε τὴν ἀφειδίτουσαν, Hac [insula] bonis portibus natura beneficio ornata, &*

Inter Liparam & Siciliam est *Hiera*, Diodori Ἱερά Ἡφαίστου, id est *Vulcano sacra*, ἡν καὶ τὸν Ἡφαίστου καλοῦσι, *quam nunc*, ut Strabo dicit, *Templum Vulcani vocant*. Unde etiam *Vulcania* nominatur. Virgilius Aen. vii. vers. 416.

*Insulā Sicanium juxta latus, Aeoliamque
Erigitur Liparen, fumantibus ardua saxis:
Vulcani domus, & Vulcania nomine tellus.*

Eadem Thermisla dicta. Strabo ibidem: ἡ Λιπάρα ἐγγυτάτω τῇ Σικελίᾳ καὶ μέν, καὶ ἐξ ἑστέρας, *Lipara proxima Siciliae post Thermisiam*, hoc est, Thermisla excepta, quae propinquior. Paucis interjectis dicit, ταύτης [Λιπάρας] μεταξύ πως ἐστὶ καὶ τῇ Σικελίᾳ, ἡν καὶ τὸν Ἡφαίστου καλοῦσιν, *Inter hanc [Liparam] & Siciliam est insula, quam nunc Vulcani Templum adpellant*. Ergo Thermisla eadem & Vulcani Templum sive Hiera Vulcani. Thermisla dicta ab ignibus quos eructat, tamquam ex Vulcani caminis & officina.

Post hanc *Strongyle*, Στρογγύλη, inter nobiliores est, quae ita καὶ τὸ ἄξιματ' ἔχει, *a figura* nominatur, ut Strabo dixit, seu, ut Cornelius Severus in Aetna vers. 433.

Insula, cui nomen facies dedit ipsa rotunda

Silio Italico est Strongylos, alia forma, lib. xiv. vers. 260.

Mille Agathyrna dedit, perfluitaque Strongylos austris.

Strongylos, συνεκδοχικῶς, omnes Aeoliae. neque enim haec sola millenos milites praestare praebeo. Eadem forma usus est auctor insularis itinerarii: *Insula Strongylos a Mithrae milia cccxx*. Solinus cap. vi. *Strongyle, Acoli domus, vergit ad exortum solis*: non potius Lipariae regia. Octavianus Caesar bello Siculo, ut Appianus auctor Civ. lib. v. pag. 1108 a Vibone ἐκ Στρογγύλης, in Strongylem trajecit: Agrippa κατὰ Στρογγύλης ἐπὶ τῇ Ἱερᾷ, καὶ ἐπὶ τῇ Ἱερᾷ. Reliquae minoris momenti sunt, & Phoeniciae Erica in nominis, καὶ τὸν ἑρῖον, *a Phoenibus*, erica & palma nominantur, quae copiose ibi proveniunt. Idem de Phoenicia Plinius: *pabulo proximarum relictas*: de utraque Strabo, ἀνὰ τὰς ἀκτῆρας, καὶ ἀπομύττουντο. Ἐκείνη δὲ dicta, quia ex Lipara in Siciliam navigantibus alicubi, ut Strabo adnotavit. Sinistra vero melioris quendam ominis, quod nomen significat, etiam dexteriora. Haec Plinio est *minima* omnium Aeolarum: Straboni ἡ μικρὰ. Tandem διδυμία, *Didyme* alia, quae gemella intuentibus adparet, καὶ τὸν ἑρῖον, *a figura*, seu, quam praebet, specie ita nominata.

Precedem tamen, occidentem versus, sunt *Ustica & Oricodes*. Plinius lib. iii. cap. viii. ex-
ponit *a Solonte lxxv m. Oricodes: contraque Paropines Ustica*. Ptolemaeus post Ae-
coliam *Ορεώδης νῆσος καὶ πόλις. Ορεώδης νῆσος, Ustica insula: ὀρεώδης, ὀρεῖον: Oricodes insula*. U-
stica autem, cui obiectam Plinius insulam Usticam dicit, inter Himerenses Thermae &
Usticodem est. Parvam traditur esse, & nomen antiquum retinere. Altera *Oreodes*,
ut Plinius & Ptolemaeus locaverunt, magis in occidentem recedit, quam Ustica: ut Meli-
tus habuerit, cur Aeolis illam, a quibus longius abest, adnumeraret. Diodorus lib. i.
cap. xi. ambigue: Μετὰ τῇ Λιπαρᾷ, ἐστὶ τὸ πρὸς δεξιὰς μέγας νῆσος ἐν τῇ Ἱερᾷ,
καὶ καὶ τὸ μέγας, ἔστι δὲ καὶ ὁρεώδης ἡν καὶ ὀρεώδης ἐνομαζομένη, ἡ δὲ Λιπα-
ρα: occidentem versus, in alio mari insula parvacὶ & δεξιᾷ, quam ab oriente quendam

id est Offuariam, *nominata*. Eventum ita descripsit ibidem: Syracusano bello Carthaginienses vi millia mercenariorum militum, quod sæpius rebellassent, in eam insulam deportavisse, quibus fame ibi consumptis, συνέβη τὸ τόπον ὀλίγον εἶναι πληρωθῆναι τὸ ὄσσην *factum*, ut parvus ille locus ossibus compleretur. Ptolemæi *Paconiam*, Πακωνίαν, Agathodæmon in Tabula ante ostium Bathis locavit, quem Cluverius sequitur: sed ordo Ptolemæi post Aegates locum postulat. Sunt qui Aponianam Hirtii B. Afr. cap. ii. *Paconiam* Ptolemæi esse, alterutro vocabulo corrupto, contendunt.

Drepano objecta insula parva, inftar scopuli, Πελιά: Græce, hoc est *Columbaria* dicta. Zonaras Tom. ii. pag. 64. de consule Numerio Fabio: τῷ Δρεπάνῳ προσήκει καὶ ἐπεβόλευσε τῇ νηϊδί τῇ Πελιάδι κολκμένη περικτειλημένη πρὸς Καρχηδονίων, στρατιᾷ πέμψας ναυτοὺς, οἱ τὰς φρεγὰς κτείναντες, τὴν νῆσον εἶλον, *Drepanum obsedit*, ὅν *insula Columbaria*, a Carthaginiensibus preoccupata insidiatus est, nocturnis militibus, qui, occurrente *insidio*, insulam ceperunt. Sic Latinus interpres, ad *πελειάδα*, columbam, id nomen reducens.

Nobiliiores sunt *Aegates* insulæ, Lilybæo promontorio oppositæ, ad quas Romanorum victoria finis impositus est bello Punico primo. Male quidam *Aegades* scribunt repugnante syllabæ ipsius quantitate, & melioribus libris omnibus. Varro de Vita pop. Rom. lib. iii. apud Nonium in CATAPULTA, postea C. Lutatius consul apud *Aegæas* insulas, quum ipse catapulta ictus esset. Corn. Nepos Hamilcare cap. i. Carthaginiensium classe apud insulas *Aegates* a C. Lutatius consule Rom. superati. Livius lib. xxi. cap. x. oratione Hannonis in senatu Carthaginiensi: *Aegæas insulas Erycemque ante oculos proponite* Et cap. xli. qui ad *Aegates* pugnare insulas. Et Pomponius Mela lib. ii. cap. vii. *Contra Carthaginis finem Tarichia & Aegates, Romana clade memorabiles*: id est quam dedecore Poenis Romani. Adi interpretes. Et Florus lib. ii. cap. ii. *Lutatius Catulo contra tandem bello finis impositus apud insulas, quibus nomen Aegates*. Syllabæ mediæ quantitatem docet Silius lib. i. vers. 61. de Hannibale:

- - - auct Aegates abolere, parentum Dedecus.

Et lib. iv. vers. 79. de Carthagine,

- - - - - quæ mersa sub aquor
Aegates inter vasto jacet obruta ponto.

Et lib. vi. vers. 684. in pictura templi Liternensis:

Addiderunt geminas medio consurgere fluctum
Aegates, laccra circum fragmenta videres
Classis.

Quas geminas dixit poeta, tres revera numerantur, ejusdem prope magnitudinis, ne longius remotæ a Lilybæo. Polybius lib. i. cap. xlv. *Aegusas* vocat, ab una earum quæ *Aegusa*, Αἰγῦσα νῆσος Ptolemæo. Missum ait Carthagine trierarchum, qui Lilybæum obsidione liberaret. Hic καθορµιθεὶς ἐν ταῖς καλεμέναις Αἰγούσαις, μεταξὺ τῶν νηυσὶ Λιβυδαίς καὶ Καρχηδόνι, ἐπέτρεψεν τὸ πλοῦν, ad *Aegusas*, ut vocant, insulas advenire, *commodam adnavigandi tempestatem præbatur*. Et cap. lx. ne proelio ultimo bello Punici primi: ἐπλεῦσε πρὸς τὴν Αἰγῦσαν νῆσον, τὴν πρὸς τὴν Λιβυδαίαν κεκµένην, *navigavit* [Lutatius

ad insulam *Aegusam*, quae ante *Lilybaeum* sita est. Cluverius eandem putat Hirtii *Aponianam* esse, B. Afr. cap. 11. Ceterarum nomina videtur Ptolemæus prodidisse, dum post *Uticam* & *Osteodem* tres insulas memorat, *Phorbantiam*, *Aegusam* & *Hieram*, quae tres *Aegates* putantur esse, ut *Phorbantia* septentrionem spectet tamquam proxime post *Osteodem* posita; ceteræ sic ordine subjiciantur.

In Africo mari sunt *Melite*, nunc *Malta*: & huic adjacens *Gaulos*, nunc *Gozo*: & inde occasum versus *Cosyra*. Scylax & Ptolemæus illas ad Africam rejecerunt: sed propriæ sunt Siciliae, eique ab Romanis contributæ. Prima *Melite*, ambiguo accentu mediæ, sed verius correpto. Ovidius Fastor. lib. 111. vers. 567.

Fertilis est Melite, sterili vicina Cosyra.

At Arator in Act. Apost. cap. xxviii.

*Mensibus hibernis tribus in regione Melite
Multiplicem dat Paulus opem.*

Plinius lib. 111. cap. viii. *Insula in Africam versa: Gaulos, Melita, a Camerina LXXXIV M. passuum: a Lilybaeo CXIII, Cosyra.* Mela lib. 11. cap. vii. *Africam versus, Gaulos, Melita, Cosyra.* Diodorus Siculus lib. v. cap. xii. *Melitæ insulae portus bonos laudat & urbem bene ædificatam, nec non omnis generis artifices, & in his maxime linteaminum subtilissimorum textores: id quod a Phœnicibus habuerit, primis eque insulae colonis. Quum in Romanam ditionem venit, quamvis πρῶτον, principem aut præficiam habuerit, qualis ille in Actibus sacris est cap. xxviii. comm. 7. & veteri inscriptione ΠΡΩΤΟΣ ΜΕΛΙΤΑΙΩΝ; prætori tamen Siciliae subiecta fuit. Cicero Verrina de Serris cap. XLVI. Insula est Melita situ lato ab Sicilia mari, periculosoque disjuncta: in qua eadem nomine oppidum, quo iste [Verres] nunquam accessit: quod tamen isti textrinum per suam ad muliebrem vestem conficiendam fuit. Addit religiosum Junonis fanum haud longe ab oppido positum, quod Verres per servos spoliaverat. Silius lib. xiv. vers. 252. linguam cognominat, unde copia est textrinae: etiam mediam, ut Ovidius, corripuit,*

Lanigera Melite, & litus piscosa Calacte.

De *Gaulo* & *Cosyra* in ipsa *Melite* jam diximus, Plinium, Melam, Ovidium laudantes: addimus quæ restant aliorum. Diodorus dicto loco, Γαῦλον πελαγία καὶ λιμένας ἐν καίρῳ καὶ πλοῦτον, Φονίων ἀπαιεῖ, *Gaulos* insula in alto sita, portuum commoditate præstans, a Phœnicibus frequenter. Et antea dixerat æque ut *Melitam*, πόλιν, oppidum habere. Silius Periplo pag. 118. Μελίτη πόλις καὶ λιμὴν, Γαῦλον πόλις, *Melite* oppidum & portus. *Gaulos* oppidum. Antiqua inscriptio Melitensis apud Sponium Milt. Erud. Antiq. pag. 125.

CHRESTION AUG. L. PROC.
INSULARUM MELIT. ET GAUL.

Et Silius Italicus lib. xiv. vers. 275.

- - - strato, Gaulos, spectabile ponto.

De *Gaulos*. In lapide Melitensi apud eundem Spon. p. 192. PLEBS CATITANA.
Mela li-

Municipium fuit. Ibidem ex lapide ipsius Gauli insulae: MUNICIPIUM GAU.... & fuit
statua: PATRONO MUNICIPII. Ibidem alio: R. P. GAUL. CURANTE.

De *Cosyra* Ptolemæus lib. IV. cap. III. extr. Κόσσυρος νῆσος ἐπὶ πόλιν. *Cosyra* insula
oppidum. Scylax: ὁπὶ Κόσσυρος ἐπὶ Διλυβαίων ἀπεναντίας Σικελίας; πλεῖς ἡμέρας μίας, αὐτὴ
ὑπὸ τῆς Λιλύβαων, *Sicilia promontorium*, *navigatio unius diei*. Scribitur enim *Cosyra*, *Co-*
sura, *Cosyra*, & auctoribus Scylace ac Stephano Κόσσυρος, *Cosyrus*. Silius XIV. vers. 271.

Et tellare Tabas docilis, Cosyraque parva.

quæ duplicatio non tam propter metrum est, quia Ovidius supra prolato versu corripuit
primam; quam quia usus veterum geminum Σ in hoc vocabulo postulabat. Strabo lib. VI.
pag. 191. Κόσσυρος ἐπὶ τῆς Διλυβαίων, ἐπὶ τῆς Ἀσπιδος Καρχηδονιακῆς πόλεως, ἐν ᾧ
περὶ τῶν ἀλλῶν, μέση ἡμερῶν κεμένη, *Cossura ante Lilybaeum & ante Aspidem sive Clupeam*, *Africa*
urbem, *in medio sita*. Et quinque nummi apud Philippum Parutam, & Holstenium
Stephanum Notis geminato sibilo COSSURA. Potius ergo Ovidius corripuit metri causa
syllabam, quæ longa erat, extrusa littera altera gemellarum. Ex Strabonis verbis
elucet, falli Byzantium illum Stephanum seu ejus breviatorem, qui Κόσσυρον, *Cosyrus*,
Siciliae insulam, a Κόσσυρος, *Cosyra insula Africae* distinxit.

C A P U T XIII.

DE

G R A E C I A.

Graecia vocabulum nunc universas illas terras, quæ Illyrico, Dardania, Thracia
& tam Hadriatico Jonioque, quam Aegæo mari continentur, significat: nam
exclusis Macedoniae ac Epiri regnis, solius partis nota est, quam ipsi Graeci
ἡλὸς καὶ αἰῶνος vocant, id est liberam Graeciam & proprio nomine ita dictam. Innumera gentes
fuerunt, quæ colebant: regionesque in majores, minores partes quam plurimas
diviserunt. Et hæc ipsæ cum temporibus mutatae, nunc liberae & sui juris, nunc alienae ditionis; nunc
conjunctissimæ foederibus; modo odiis in bella erumpentibus laceratae ac diuturne
propreia Graecia dudum regna cessaverant, libertate introducta, quum Macedonia
Epirus suos reges haberent, illa autem, quam hæc, diutius, quia Epiroenses tandem
Macedonum potestatem vicerunt, quos Romani, devictis Macedonibus, liberos
esse, mox provinciae Achaiae post Corinthium bellum contribuendos. Romani
universam Graeciam in duas provincias distribuerunt *Macedoniam* & *Achaian*, ut
praefidem separatim indepta vel praetorium vel centularem. Sed de provinciis illis
potius postmodum; nunc antiquum statum Graecorum, & qui cum his conjuncti vicinitate
erant, exponemus, incipientes ab occasu, per oram in ortum pedetentim progressi.

O R A I L L Y R I C I A N A.

Illyricum supra perlustravimus, antequam in Italiam veniremus: restant gentes

ADRIATICI

MARIS PARS

MACE

Lyncestis

Dessareti

Orestis

DONIA

Pieria

Olympos

Chaonia

THESS

Athamane

Phocis

Locris

Boeotia

Phocis

Locris

Boeotia

Phocis

Locris

Boeotia

Phocis

Locris

Boeotia

Phocis

Locris

Boeotia

Phocis

Locris

Boeotia

Phocis

Locris

Boeotia

Phocis

Locris

Boeotia

Phocis

Locris

Boeotia

Phocis

Locris

Boeotia

Phocis

Locris

Boeotia

Phocis

Locris

Boeotia

Phocis

Locris

Boeotia

Phocis

Locris

Boeotia

IONIVM

MARE

GRAECIAE
ANTIQUAE
et
INSULARVM
CONSPECTVS

Sept

Occident

97

97

10

Jam Illyricæ Græcis colonis permixtæ, quorum confociatione barbariem exuerunt Græcis & ipsæ deinceps adnumeratæ. Utique ergo discernenda est Illyris barbara, quæ in Lisso definit, ab *Illyride Græca*, quæ ab illa urbe ad Epiri fines juxta tergum maris Adriatici, & intus aliquantum procurrat. Strabo id nos perdocuit lib. vii. pag. 220. dicens: ἡ Ἰλλυρικὴ ὠκελίαν ὀρίοντες μέχρι τῆς Καραυνίου ὄρεων περὶβημεν ἔξω δὲ Ἰλλυρικῆς πεποιμένων ἐρεμῆς, ἔχοντων δὲ τι οἰκῆον πέρας, *Illyrici oram describentes usque ad Ceraunios montes progressi sumus, qui extra Illyrici montana siti, sunt proprium terminum habent.* Scyllax Periplo: ἐστὶν τὸ Ἰλλυρικὸν ἔθνος, ἐν ᾧ ἡ Εἰδάμνις ἐστὶ, *Gens est Illyriorum, in qua Epidamnus sita est.* Et paullo post: οἱ Ὀρίκιοι κατοικῶσιν τὴν Ἀμαντίαν χώραν, οἱ δὲ Ἀμαντιῆς αἰεὶ μέχρι Εὔταυθα Ἰλλυριοὶ ἀπὸ Βυλινῶν, *Oricii inhabitant Amantia regionem. Amantini vero sunt Illyris: a Bullinis hucusque extenduntur Illyrii.* Et mox: μετὰ Ἰλλυρίους Χάονες, *post Illyrios sunt Chaones.* Tota vero hæc regio postea Macedoniae fuit contributa. Dio Cassius lib. xli. pag. 176. τὸ Δυρράχιον ἐν τῇ περὶ ἑτέρον μὲν Ἰλλυρίων τῇ Παρθινῶν, νῦν δὲ, καὶ τότε γὰρ ἦδη, Μακεδονίᾳ νενομισμένη, καίτοι, *Dyrrachium quondam in Paribinis Illyrii sita, jam vero, etiam nunc [civilis belli temporibus] Macedonia adnumerata.* Et Cicero pro Ligario cap. ix. *in Macedonia ad Cn. Pompeii castra venit*, quæ juxta Dyrrachinam urbem posita erant. Et Plinius lib. iii. cap. xxiii. *A Lisso Macedonia provincia.* Iulius autem ipsa Illyrici proprii, sive barbarici, semper fuit tamquam urbs ultima adversus Macedonas atque Romanos, & ab his Demetrio Phario, Illyriorum regi, pacificatione confirmata: de quo Polybius lib. iii. cap. xvi. πορθεῖν μὲν καὶ καταστέφειν τὰς ἐν τῇ Ἰλλυρίᾳ πόλεις τὰς ὑπὸ Ῥωμαίοις ταττομένας. πεπλευκέναι δ' ἔξω δὲ Λισσοῦ πρὸς τὰς συνθήκας, *castrare [adgressus] & in suam ditionem redigere Illyricas Romanorum urbes: & ultra Lissum contra leges pacis navigare.* Etiam Gentio mansit Lissus. Livius lib. xliii. cap. xx. *Lys rex Gentius erat: eo acciti legati, mandata exponentes benigne auditi sunt.* Contra, de eodem Gentio fragmentum Appiani in Excerptis Valesianis pag. 562. ἐπέβαλεν ἐς τὴν ὑπὸ Ῥωμαίοις Ἰλλυρίδα, *in Illyridem Romanam irrupit: quam Livius lib. xlv. cap. xxx. in eadem historia ita descripsit: missi a Gentio ad Dyrrachinorum & Apolloniaticum agros populan-*

Lisso igitur in barbarico relicta, ad *Illyridem Græcam* illustrandam accedimus, in qua urbs prima *Epidamnus* fuit, ut Strabo ait, Κερκυραίων κτίσμα, *a Corcyraeis condita*, quæ vel ipsa post, mutato nomine, *Dyrrachium* est adpellata ὁμονύμως τῇ χειρόνῳ, ἐφ' ἧς ἔσται, ut Strabo addit, id est, *a peninsula, cui imposita est: vel, quod Pausanias Eliac. lib. ii. cap. tradit, Εἰδάμνιοι χώραν μὲν, ἥτις καὶ ἔσται, πόλιν δὲ τὴν ἀρχαίαν ἐπὶ καλῶν ἐχούσιν, ἐκείνης ἀφ' ἐκελευσάν ὀλίγον, ὄνομα δὲ τῇ πέλει τῇ νῦν, Δυρράχιον, ἀπὸ δὲ οἰκιστῶν.* *Ἰλλυρικῇ Epidamnus nostra ætate tenent, quem jam ante ab initio: oppidum vero non idem, quod prius temporibus, sed quod a vetere urbe paululum abest, & a conditore Dyrrachium adpellatur.* Dissentit a Strabone & in re & in origine vocabuli, quod ille a peninsula, hic a conditore ducit, quæ inter se conciliari forsan possunt, si per *conditorem* intelligas, qui novam coloniam deduxit, novumque ei a peninsula, in qua sita est, nomen, ut Strabo ait, imponit. Josephus Scaliger in Eusebianis p. 84. *Dyrrachium navale, Epidamnium urbem interpretatur, qui quod Græcorum contentione destitutus est, dicam ei Isaacus Vossius, ad Melam adnotationibus, scripsit. Potuit Romana colonia ad latus ædificare, quo factum, ut vetus urbs intercideret, nova in dies incrementum caperet, ut nihilominus urbs eadem censeretur.* Pomponius lib. ii. cap. iii. *Dyrrachium, Epidamnus erat.* Ab Romanis autem & nomen novum & coloniam novam fuisse, clarissime Pausanias lib. iii. cap. xiii. exponit. *In ora, inquit, civium Romanorum Εἰδαννικὴν colo-*

Apolloniam in studia miserat, quum ipse Romae interficeretur: & Suetonius de eodem cap. VIII. promissus Apolloniam studiis vacavit. Incolae Apolloniata, Graeca forma; & Apolloniatres, Latina. Cicero in Pison. cap. XXXV. quam CC talenta tibi Apolloniata dedisti. Livius lib. XXIV. cap. XL. Castris direptis Apolloniata catapultas balistas tormentaque alia, quae oppugnanda urbi comparata erant, Apolloniam devexere. - - Haec quum Oricum esset municipium, reliqua: quae addo, ut videas, ejus Apolloniae cives intelligantur: ejus videlicet, quae vicina Orico, ad mare sita est in Graecia. Caesar autem lib. III. Civ. cap. XII. de his ab Apolloniatis exigere capit. Et mox: Apolloniatres ad Caesarem legatos mittunt. Fugit Livius lib. XLII. cap. XXXVI. in agro Apollinati castra habebat.

Proxime ab austro flumen *Aoum* sive *Acas* præterfluit. Scylax: ὁ Αἰας ποταμὸς ὁ ἐκ τῆς Ἰνδίας. ὁ δὲ Ἀπολλωνίαν ὠκεῖον, *Acas* fluvius, a Pindo monte delapsus *Apolloniam* vocatur. Strabo lib. vii. pag. 219. de flumine quod decem stadiis ab *Apollonia* decurrit, ἡ δὲ Ἀπὸλλωνία καλεῖται Ἐκτατὴ, *Hecatæus* ait, *Aoum* & *Aicantem* idem flumen esse. Plinius lib. iii. cap. xviii. Flumen *Aous* a quibusdam *Acas* nominatum: *Apollonia*, quondam *Ce-*
phalon cum celoia, iv *Al.* passuum a mari recedens. Et *Mela* lib. iii. cap. ii. extremo: *Acas* præter *Apolloniam* constituit. *Livius* lib. xxxii. cap. v. præter amnem *Aoum*. is inter mon-
tas, quorum alterum *Aeropum*, alterum *Asuam* incolæ vocant, angusta valle finit, iter ex-
iguum per ripam trahens. Et cap. x. consulem & regem, ubi in arctissimas ripas *Aous* ceciderat
am. is, in colloquium adduxerunt

Sequitur in litore *Aulon*, Ptolemæi Αουλών, πέλις καὶ ἐπίκαιον, *Aulon*, oppidum & *pelis*: qui solus ex antiquis memoravit, certo argumento, ante ipsum non longo tempore fuisse urbem, sed fortassis navium stationem. Meminit etiam Antoninus itinere ab Hydrunte Aulonem & inde per Macedoniam. Hodie Valona nominatur. Deinde est *Byllis* sive *Byllis*, Ptolemæi Βυλλίς. Stephanus: Βυλλίς, πέλις Ἰλλυρίδος καὶ ἑξῆς ἀλασσία, *Byllis*, oppidum *Illyridis maritimum*. Cæsar Civ. iii. cap. xi. *comitatus Bullide atque Admantiam portum oppidum prohibebat*. Cicero Phil. xi. cap. xi. *C. Ciceroni tecti, portus, Byllion, tecti Admantiam*. Unde Livius lib. xxxvi. cap. vii. *Byllionem agrum* dixit: & lib. vii. cap. xxi. *Bellum & Apolloniæ auxilia*. Plinius lib. iv. cap. x. *colonia, Byllis, & Dyrrhus*. Quæ a Cæsare & Cicerone conjungitur *Zinzumia*, ut in Byllide jam ostendimus, Ptolemæi est Αὐζωνία in maritimis: nam etiam mediterraneam *Zinzumiam* videtur, de qua vero, tacentibus ceteris, dubitatur. Si tum demonstrat Scylax, cccxxi. ab Apollonia; lxx ab Orico, prima urbe Epiæ, abesse

[illegible]

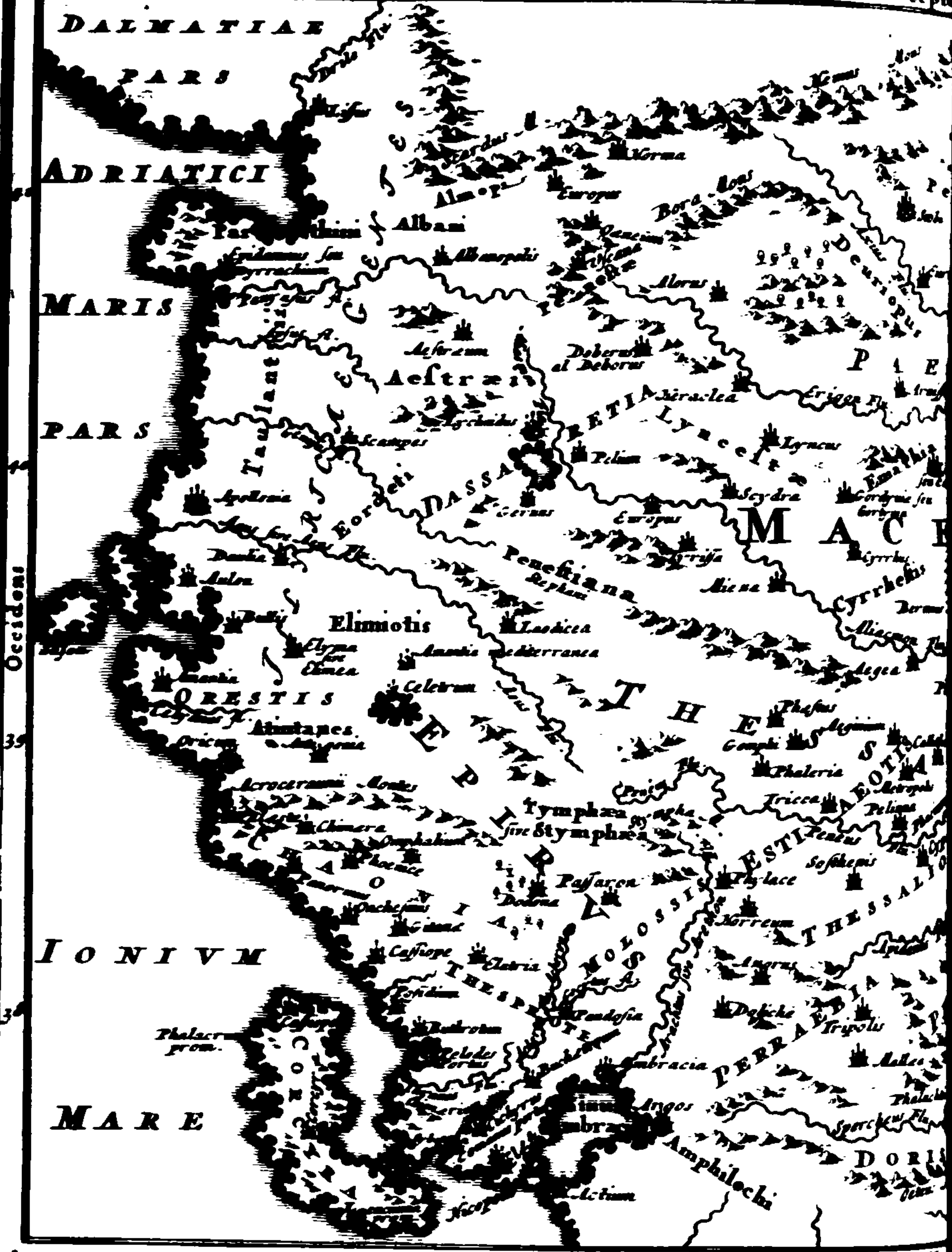
breviator collocavit. Inter Lychnidum & mare Ptolemæus Σκαυπεῖς, *Scampes*, plurale, quæ *Scampis* Antonini est itinere a Dyrrachio Byzantium, locavit.

Inter Albanos & Dassaretas videntur etiam *Penestæ* fuisse, a Livio lib. XLIII. cap. XVIII. seq. diligentius descripti. Perseus, inquit, tertio die [a Stubera] ad *Uscanam* (*Penestianæ* terra ea maxima urbs est) posuit castra. -- erat autem ibidem cum juventute Illyriorum Romanorum præsidium. Ex cap. XIX. *Uscanienses* se urbemque dediderunt. Perseus præsidio *Uscanæ* impositæ multitudinem omnem deditorum *Stuberam* abducit. Ibi Romanis in custodiam civitatem arripit, *Uscanensibus* Illyriisque venditis, in *Penestiam* exercitum reducit ad *Oancum* oppidum in potestatem redigendum, & alioqui opportune situm; & transitus ea est in *Labeates*, ubi *Gentius* regnabat. Ex cap. XXI. *Penestiarum* obsides *Apolloniam*, *Parthiorum* *Dyrrachium* [ab Romanis] missi. Ex his *Penestæ* situs, & urbes *Ucana* & *Oancum*, quodammodo intelliguntur, ut non sit quod Stephano accedamus, cui *Penestæ* Ἰθὺς Θεσσαλίας, gens sunt *Thessalica*.

Ad *Aoum* etiam Ptolemæi Δαυλία, *Daulia* fuit, quam ille in gente Εορδαίων, *Eordæarum* ponit, quorum regio an *Eordæa* Livii est lib. XXXI. cap. XL. Polybii excerptis lib. XVII. cap. XIX. Εορδαία? negant nonnulli: mihi vero non videtur ab illa longius decedere. Deinde est Ελυμία Ptolemæi in Ελυμιωτῶν, *Elymiotarum* populo. Regio *Elimæa* Livio d. & loco, & *Elimiotis* lib. XLV. cap. XXX. dicta. Vir clarissimus Jacobus Palmerius ad interiora Macedoniæ trahit, inductus Persei itinere quod Livius lib. XLIII. cap. XXI. ita descripsit: *Ex Persens in Elimæam profectus, & circa eam exercitum instrato, ad Stratum, vocatus Επρωτός, ducit.* Mihi vero minus ex hoc id loco persuadetur, ut longè Ptolemæum aberrasse credam: alibi autem idem Livius habet, quod maximopere me dubium relinquit. Libro XLII. cap. LIII. ait: *Profectus inde [Perseus] toto exercitu Εορδαίαν petens, ad Βεγορίτην quem vocant lacum, posuit castra; postero die in Elimæam ad Haliacmonæ fluvium processit.* Longè *Haliacmon* abest, mediam percurrentes Macedoniam, quum Ptolemæi positio *Aoux* potius fluvium poscat, qui *Elimæorum* regionem, vel finiat tangendo, vel penitus etiam interluat. Aut ergo Livius in nomine erravit fluminis, aut omnia Ptolemæi in hac ora sunt immutanda. Nec crediderim facile, *Elimiotin* in propria Macedoniâ fuisse. In divisione enim regni lib. XLV. cap. XXX. tradit Livius: *Quartam regionem Εορδαί & Lyncestæ & Pelagones incolunt: junctæ hæc Ατιντάνια, & Στυμφαλίς, & Ελμιώτις.* JUNCTA autem aliquid adjectum & contributum Macedoniæ notat, quod per se illas non fuerat.

Est etiam circa *Aoum* in *Apolloniati* agro *Nymphæum* dictus locus, de quo Plutarchus in *Sulla* pag. 468. ἡ δὲ Απολλωνία πλεῖστον ἐστὶ, καὶ πρὸς αὐτῇ τὸ Νύμφαιον ἱερὸς τίμαται, καὶ χλαίνας καὶ ἄλλα δαμνίων ἀναδιδούς πυρὶς πηγὰς σπρεσθῆαι εὐδελεχῶς ῥέοντα, *Prope [Dyrrachium] est Apollonia, & in vicino Nymphæum, sacer locus, qui ex virenti valle & præperpetuo mananti ignis venas dispersas eructat.* Dio Cassius lib. XLI. pag. 174. locum plenius descripsit, ignem illum neque terram, ex qua exsultet, ἐκπνεῖν, inflammare, neque ξηροποιεῖν, aride facere, sed herbas arboresque prope illum gigni, quæ imbribus adoleſcant vigeantque: καὶ ὅτι τὸ αὐτὸ τε Νυμφαῖον ἐνομάζεται, ideoque illam etiam *Nymphæum* ἀρπάζει. Addit ibidem μαρτυρεῖν, oraculum existerē hujus indolis, ut, si ratum votum sit, thus, ad ignem conjectum, consumatur; sin irritum, thus non accipiat ab igne, sed ab illo refugiat. Livius quoque meminit hujus loci lib. XLIII. cap. XXXVI, ad *Nymphæum*, inquit, in agro *Apolloniati* castra habebat.

Tandem *Oristân* regionis, Ορεσίδα, ut in ora sunt *Amantia* & *Celydni* fluminis ostia, ita intus alia *Amantia* eidem Ptolemæo datur, de qua supra dubitavimus: minus de *Livii Celaro*, in lacus suo peninsula, de quo ita scripsit lib. XXXI. cap. XL. *Perseus*

MACEDONIA
THESSALIA,
EPIRVS.

us passim agris, in Elimæam se recepit. Inde impetum in Orestidem fecit, & oppidum Celetrum est adgressus, in peninsula situm. Lacus mœnia cingit. - - - Ab Celetro in Dassaretios processit, urbemque Pelium vi cepit. Omnis autem hæc Illyris Græca postmodum Macedoniae, ut supra demonstravi, est adnumerata.

Populi hujus partis erant varii, plerique supra jam commemorati. A septentrione in ora Parthini sive Partheni (nam Παρθεινολ Polybio lib. 11. cap. xi. quæ diphthongus ambigue Latinis scribitur) de quibus supra in urbe Partho actum fuit. Deinde sunt Taulantii, de quibus Thucydides lib. 1. pag. 17. προσοικῶσι αὐτὴν [Επιδάμνεν] Ταυλάντιοι βάρβαροι, ἢ Ἰλλυριοὶ ἢ Ἄνθ' & Epidamno finitimi sunt Taulantii barbari, gens Illyrica. Jac. Palmerius Antiq. Græc. lib. 1. cap. xxxiv. ita censet: Taulantiorum olim vicini, & postea successores Parthini fuerunt. Id ex Polybii libro 11. colligit, qui bello contra Illyrios circa Dyrrachium gesto de Parthinis non uno loco meminerit, Taulantiorum ne semel quidem mentionem habeat. At Livius illorum æque ut Parthinorum antea (lib. xliii. cap. xx.) mentionem facit lib. xlv. cap. xxvi; Mela quoque & Pinius utriusque gentis rationem habent: & Ptolemæus Taulantios longe per oram illam extendit, iisque & Dyrrachium, & Apolloniam & Aulonem attribuit, nulla mentione Parthinorum facta, ut vel hujus auctoritate, si Palmerii argumentum valeat, probare e contrario possis, Taulantios Parthinis successisse. Distinctos ergo hos populos non minus, quam conjunctos & finitimos, mansisse utique censemus, præsertim illo tempore, de quo agit Polybius; ita tamen ut nunc hic, nunc ille prævaluerit. Hinc mentionis inæqualitas: nec iidem semper eas; quos Pomponius lib. 11. cap. 111. videtur optime, si omnino discerni potuerunt, designasse. Parthini, inquit, & iussureta prima ejus [maris] tenent: sequentia Taulantii. Aditus habitabant Albani: in austrum versus Eordæ sive Eordetæ, quorum tam illos Ptolemæus, ut Macedonas, ab his, tanquam Illyriis, non tantum ortu, sed sedē etiam cunctos vult esse, neque vero probavit: & Elymæi sive Elimeis: & tandem Orestæ, qui Orestem incolebant, judicio Stephani, Μελοσσιζὲν ἔλθ' & gens Molossica, soltalle eo consuebat, quia Epirum, cujus Molossi sunt, attingebant. De regione supra diximus, a Celetro & Amantia: Strabo autem Orestiadem cujus populus Οὔρεται, Orestæ sive Orestæ, ad Epirum lib. vii. pag. 225, in cujus limite sunt, adnumeravit.

M A C E D O N I A.

Quam exposuimus Græcorum partem Illyricam, postea in ipsa censa fuit, ut præcedens, Macedonia. Ordo ergo postulat, ut Macedoniam propriam nunc ingrediamur, cujus breviores fines sub antiquis regibus fuerunt, laxiores sub posterioribus. Ab ora Illyris Græca secundum plurimos, ut diximus, accessit, quam vero Cæsar quondam Macedonia, more veterum, lib. 111. Civil. Belli distinxit: manente Boreæ & Orestæ limite, Hæmo monte & Aegæo mari, inter utrumque terminus, qui Strymon fluvius antea erat, ad usque Nestum fluvium & ultra, ab ortu æslivo fuit prorogatus: a Nestu accessit Tessalia, & ipsa quoque Epius in hibernum occasum Macedoniae regno quædam. Jam primum agemus de veteri propriæque dicta Macedonia.

Limites ab occasu est incertior, ubi Illyricas gentes attingebat. Hinc dissensus auctoritatis Elymæis sive Elimeis; de Eordæis sive Eordetis Ptolemæi est, quos alii separant a cæcis gentes, alii conjungunt ut unam, quamvis sedes, si Ptolemæo non bene sit, difficulter ex historiis assignatur. Ipsi quoque Dassaretæ, secundum plurimos, a Thraciæ, si recte intuemur, in mediam pæne excurrit Macedoniam. Quæ Pini-

Straboni *Λυγυσιαι*, *Lyncistæ* dicti. Ptolemæus huic genti solam *Heracleam* adscripsit, quæ ipsius ætate caput fuit, deleta Lynco fortassis vel diminuta. Hæc videtur esse, quam Malchus rhetor in Excerpt. Legat. in Pelagonia posuit. Supra hos Ptolemæi et *Pæonia* oceanum una vergens, ceterum in boream a Lyncestide reducta. Duæ urbes in ea recensentur, *Δοβος*, *Deborus*, & *Ἀλαργός*, *Alorus*. Prior Thucydidi lib. iii. pag. 169. et *Δοβός* ἢ *Παριονί*, *Doberus* in *Pæonia*, ut in alterutro vocales transpositas esse oportet. Sic videtur in ortum magis Thucydides reduxisse. Quum vero nihil certi possit constitui, ætacula nostra Ptolemæum, quamquam non magis certum, sequuti sumus.

Ad hanc partem Livius etiam *Eordos* refert, de quibus Thucydides lib. 11. pag. 170. αὐτὰν γὰρ ἐκ τῆς νῦν Εὐρδίας καλεούμενης Εἰρδης, ἀν οἱ μὲν ποταμὸν διαφθάρουσιν, ἐξ ὧν ὁ ποταμὸς οὐ φέρεται κατὰρξεται, *Ejecerunt etiam ex Eordia, ut nunc vocatur, Eordos: quorum jam lu delati sunt, aliquantulum vero ex in circa Physcam sedem habet.* Si Physca illa & ὅσαι Πελαγονiae sunt, quas in Mygdonia ipse reposituit; deletos Eordos citiorem locum incole esse necesse est, si cum Livii *Eordis* debent convenire. Physcae enim Ptolemaei extra Lycaiam regionem sunt, videlicet occidentalem Macedoniæ, ubi etiam *Eordias* suos (sic. Ptolemæus collocavit; saltem non longe ab Livii Eordeorum, quos vocat, locis. Præter sunt *Eordenjes*: Herodoto lib. vii. cap. CLXXXV. Εὐρδοί. Oppida Ptolemaei sapimus: ulteriora, ubi fere Thucydidis fuisse *Eordi*, & fortasse etiam, saltem ex parte, Livii, ignorantur. Strabo lib. vii. p. 223. ait, viam Egnatiam ferre per Ἰνδακίαν, Λυνκεσσίαν, Εὐρδὸς ad Εδεσσίαν, Πέλλαν, Θεσσαλονικίαν: qui ordo si recte habet, agere Livius Straboni conciliatur, quod quæ ultra Lynceffas in ortum sunt, extra eam (nam Livii notam primam) regionem cadunt, una parte confinem Illyrico, altera Egiptum, ut patet definit cap. XXIX.

Hic tractus est etiam *Candaria*, aut in ora ejus ad Illyricas gentes, quam Strabo lib. VII. p. 227. *Ἰλνδριν*, *montem Iaricum* vocat. Alper locus & montosus tractus, per quem a Dyrrachio & Apollonia in interiorem Macedoniam per *Echeora*, *Hacleam*, *Lanceas*, *Fidram*, & *Pellam* ad mare ducebatur, ut dicto loco Strabo test. Abest a Dyrrachio LXXVII millibus passuum, quod Plinius lib. III. cap. XVII. Cicerio lib. III. Attic. ep. VII. *aut a celantibus Iarum*, *monte per Candariam ibimus*. Cæsar lib. III. Civ. cap. LXXV. *Pompeius per Candariam in Macedonia ex itinere ibat*. Seneca epist. XXXI. *Hec est summum Iarum* - - - *quæ inquit, ibi perituræ? non per Peninam Grajamve montem, nec per aspera Candaria*. De viapellæ autem sub finem Macedoniae agemus.

A. In hac eadem parte fuit regio: *Tymphaia*, *Atintanæ*, & *Symphaliæ*. Idem
B. et nota dicit, aliunde hanc accessionem factam & continuam esse. Signifi-
cat enim ab. vii. pag. 225. *Atintanes* & *Tymbaios* (qui Symphaliti sunt, ut p. 106.)
inter Epirigentes censuit. Παναγία δ' ἐστὶν αὐτῶν, καὶ εἰς τὰς ἑσπερίους
ἐκείνης τῆς Πελοποννήσου, τοῦτο δὲ οὖτος χωρὶς, Μολοσσὶ τε καὶ Αἰτωλοί, καὶ
ἄλλοι τινες Τονδαῖν, καὶ Οὔλεια, ἡμετέρας τε καὶ Αἰτωλίας, Ἰπέρτα, ἢ πάλαι
καλεῖται, & qui Ἱόνιος montes ἀγγίζουσι, ἀπὸ τῶν ἀποικούντων ἐκεῖ, *Μολοσσοί*, *Αἰθωνιοί*,
Τυμβαιοί, *Οὔλεια*, *Παρινοί*, *Αἰντιανοί*. Memoravit ATINTANES etiam Poly-
bius lib. v. extr. Epirotas ab Illyriis ad extremam suam urbem Antigoneam victos
εἰς τὴν Αἰτωλίαν, *ad Atintanes* refugisse: memoravit quoque Thucydides
lib. i. p. 164 eosdemque cum Molossis conjunxit. Μεμνημένοι, inquit, ἔστιν Αἰτω-
λοὶ καὶ Μολοσσοί, Molossiorum & Atintanum dux erat Sabylinceus. Regionem Stephanus
inquit Livius dixit Αἰτωλίαν, quam usque Macedoniae partem interpretatur.

Symphalis Livii consonat Ptolemæi *Symphalia*, cui Gyrtonem oppidum tribuit: sed utrumque nomen suspectum est Palmerio, in Arcadiam potius, quam Epiri oram, inferendum. Legi vult *Symphæis* & *Symphæa*, Συμφαῖα, extruō λ; cuius sint Συμφαῖοι, *Symphæi* cultores: qui alia dialecto Τυμφαῖοι a Strabone adpellantur. Id quod ex Arriani loco lib. i. Exped. Alex. pag. 19. clarius elucet: ἀγὼν δὲ ὦν ἔστι ἑορδαῖαν τε καὶ ἑλυμνίαν, καὶ παρὰ τὰ τὴ Συμφαῖας καὶ Παρυαῖας ἀπέρι, ἰσθμῶν δὲ ἀφικνῶνται ἐς Πελοπόννησον καὶ Ἰταλίαν, *Eordæam* itaque & *Elymiotin*, rupesque *Symphæas* & *Parýas* cum exercitu prætergressus, septimo die *Pellenen Thessalææ urbem* pervenit. Nomen a monte Στύμφη, *Symphæ* est. Strabo dicto loco de Arachto fluvio: ἀρχόμενον ἐν Στύμφης ὄρεσιν, *profluit ex monte Sympha*: de quo eodem Stephanus: Τύμφη ὄρεος Θεσπρωτικῆς, *Tymphæ mons Thesprotia*. Thesprotia autem heic laxè dicta, ut Molossidem quoque contineat, ad cuius fines mons Tymphæa procurrit & regio Tymphæa procurrit & regio Tymphæa. Boves Τυμφαῖδες, *Tymphææ boves* laudantur Callimachi hymno in Dianam vers. 178. quo pascuorum copia Tymphææ regionis indicatur.

De *Elymiotide* supra dictum, quæ in gentes Illyricas usque extensa fuit, quam modo Arrianum ἑλυμνίαν scripsisse intelleximus. Thucydides lib. ii. pag. 169. scripsit ἑλυμνίαν, quos cum Lyncestis conjungit. Ut autem scriptura variat, ita non eandem illis sedem adsignant: ex Livii tamen, quam explicamus, loco cognovimus, ad occasum & Epirum versus spectasse, ut pars in Illyricis gentibus sita esset, pars in Macedoniam ipsam produceretur. *Parorei*, Παρορεῖοι, Tymphæis fuere finitimi, uti ex Strabonis loco supra ostenso perspicitur. Alia ergo Strabonis hoc loco *Paroreæ* est: alia *Paroreia Thracia*, quam Livius memoravit lib. xxxix. cap. xxvii. extr.

Tertia pars Livii (nostra secunda) inter Axium & Peneum amnes contenta, nobilissimas urbes Edessam, Berœam, Pellam cum parte Pœoniæ habuit. Bellicosam *Pæoniæ* gentem attribuit Livius: sed ignota illa & suspecti nominis. Cap. xxix. ita definit idem, *Tertia pars facta, quam Axium oriente Penæus amnis ab occasu, cingunt: ad septentrionem mons Bera objicitur. Adjecta huic parti regio Pæoniæ, quæ ab occasu præter Axium amnem porrigitur: Edessa quoque & Beræa* (cap. xxx. additur Pella) *eodem concesserunt.* Quod verò Penæus Thessaliam secatur, quam separatim, ut distinctam a Macedonia regionem, illustraturi sumus, partem illam Thessaliæ in præsentem nos præterituros esse, & suo loco reservaturos, præsignificamus.

In septentrione hujus regionis inter Axium & Erigonem amnes est *DEURIOPUS*, pars Pæoniæ magnæ, Straboni lib. vii. pag. 225. ἡ δευρίοπτος, cuius flumina post paululum dicit in Erigonem delabi, & cum illo in Axium: Oppida ejus tractus nominat, tamquam *Δευρίοπων πόλεις, Deurioporum urbes, Bryanium, Alalcomenias, & Stymbaram*: quibus addenda videtur, nisi eadem quæ *Stymbara* est, Livii *Stubera* lib. xlii. cap. xviii. & xx. Polybii Legat. lxxvi. Στυβερὰ unde Illyricam expeditionem per Penestras rex Perseus inivit, ibidemque captivos vendidit, legatos Gentii audivit, atque ita non breve tempus in urbe illa moratus fuit. Livius lib. xxxix. cap. liii. de Deuriopo: *Oppidum Deuriopo condere* [ex Thracia revertens rex Philippus] *instituit. Pæoniæ ea regio est præter Erigonem fluvium, qui ex Illyrico per Pæoniam fluens, in Axium amnem editur. Hanc prætercul Stobis, vetere urbe, novam urbem Perseida, ut is filio majori haberetur honos, adpellasse.* Quod si, ut *στυμφαῖα* videtur comprobari, urbs nova illa, haud procul Stobi sita, in Deuriopo fuit a Philippo condita; ipsi Stobi, a Ptolemæo trans Axium locati ad Erigonem versus reducendi magis videntur. Etenim plures urbes Deuriopi Strabonem suat *Τὰ τῆς Εργωνίης, supra Erigonem fluvium, qui recto casu huic Εργών, Livio Erigonem* Ed

Essc autem majorem illum, qui ab occasu adlabitur Axiū; Strabo ibidem adseverat, dum flumina, quæ recipit, non minus ex Illyricis montibus & Lyncestide, quam ex Deuriopo oriri testatus est: quæ δεξιμένῳ eis τ' Ἀξίν ἐκδιδωσι, accipit, & in Axiū fundit.

Ad cetera Pæoniæ, cis Axiū sitæ, adgredimur. Thucydides lib. iv. pag. 337. de Brasida refert, quum a Lyncestis se reciperet, & Toronam cogitaret, *Armissam* adiisse, αἰτίην τ' Περδίκκου ἀρχῆς, *primam urbem regni Perdicæ*, id est propriæ Macedoniae. Ultra ergo Lyncestas fuit in ortum & in septemtrionem simul reducta: quam perperam Ptolemæus in Taulantiis, maritima gente, reposuit. Livius lib. xl. cap. iii. *Emathiam* tum dictam ait, *quæ quondam adpellata fuerat Pæonia*. EMATHIA præstantissima pars Macedoniae & nobilissimis prædita urbibus, quas Ptolemæus recenset, ab occasu prolege geographiæ incipiens. Primum ponit obscuriora oppida, quæ Lyncestidis fines & Daliætiæ prope contingunt *Tyrissam*, unde *Tyrissæ* sunt Plinio: deinde *Scydram*, & Μιζαν, *Myezam*, supra flumen *Haliacmona* sita oppida. *Haliacmon* sive *Aliacmon* amnis ex Penestis procurrens Lyncestidem & Emathiam ab austro prætercurrit, & a Thessalia Macedoniam propriè dictam separat. Cæsar lib. iii. Civ. cap. xxxvi. *M. Favonium ad flumen Haliacmonem, quod Macedoniam a Thessalia dividit, cum cohortibus viii præsidio impeditus legionum reliquit*. Livius quidem lib. xlii. cap. liii. scripsit, *in Elimeam ad Haliacmonæ fluvium processit*: sed supra indicavimus, quam dubia Elimeorum sit positio, quos Ptolemæi dispensatione Aous potius, quam Haliacmon, perfluit. Et Claudianus B. Getic. vers. 179.

Et frustra rapidum damnant Aliacmona Bessi.

Interiora Emathiæ tenent *Cyrrhestæ*, quos Plinius in Macedonia lib. iv. cap. x. memoravit: quorum urbs *Cyrrhus* est, prave in Ptolemæi libris Κυρῆς scripta; & regio *Cyrrhestis*. Thucydides lib. ii. pag. 170. is τ' αὖτις Μακεδονίαν περὶχώρει τ' ἐν αἰεσερᾷ Πέλλης καὶ Κυρῆς, in aliquam progressus est *Macedoniam*, quæ ad sinistram *Pella* jacet & *Cyrrhi*. Supra eam *Idomenæ* & *Gortynia* oppida. Thucydides dicto loco: εἶλεν Εἰδομένην μὲν καὶ γορτύναν τ' εὐσεργίαν, *Idomenen* vi cepit: *Gortyniam* deditione. Ptolemæus ἰδομένην scripsit sine diphthongo: etiam lib. iii. Thucydides pag. 249. sine illa, casu autem plurali τ' ἐν ἰδομέναις, *urum qui Idomenus erant*. Stephanus utrumque exemplum diversis locis, quasi diversa oppida, exposuit, sed unum idemque est, nec rara illa diphthongi & vocalis simplicis, præsertim in nummis, permutatio. *Gortynia* autem Thucydidis, est Plinii *Gordynia*, qui cum *Scydra* & *Mieza*, antea dictis oppidis, conjunxit: etiam Stephanus; Γορδυνία, πόλις Μακεδονίας, *Gordynia*, urbs *Macedonia*: Ptolemæus autem Γορδυνία, *Gordenia*, qui fortassis lapsus est describentium.

Prope Gordyniam fuit *Edessa*, quam Ptolemæus Αἰδέσσαν, *Aedessam* bivocali nominat: ceteri simplici littera. Antiqua regia fuit Macedonum ante Pellam: quæ quum capta esset caprarum gregis ductu, quem inter pluvias nebulasque hostes sequebantur; ab eventu nomen induit, & Aegæ, Aegæ, Aegia, ac Aegæa, Græce Αἰγὴ, Αἰγὰι, Αἰγία, Αἰγία fuit adpellata. Justinus lib. vii. cap. i. de Carano: *Quum in Emathiam venisset, urbem Aedessam, non sentientibus oppidanis propter imbrium & nebulae magnitudinem, gregem caprarum, imbrem fugientium sequutus, occupavit. Urbem Aedessam ob memoriam muneris Aegæas, populum Aegæadas, vocavit*. Male ergo Ptolemæus Aedessam & Aegæam distinxit ut duas urbes Emathiæ. Philippus Amyntæ hinc regiam sedem transtulit, & *Pella* constituit,

ut tamen sepulcra regum in urbe veteri religionis causa etiam in posterum manerent. Plinius lib. IV. cap. X. *Uppida, Aegae, in quo mos sepeliri reges.* Et Diodorus lib. XIX. cap. LII. de Cassandro: *Ευρύδικα καὶ Φίλιππον, τὸς βασιλεῖς, ἐθαψεν ἐν Αἰγαῖς, καθάπερ ἐθῆκεν καὶ τὰς βασιλεῖας, Εὐρύδικον ὃν Φίλιππον reges sepelivit Aegis, ut mos sunt regibus.* Etiam aliae sollemnitates non numquam, sed jam regum mutata, ibidem celebratae sunt, quod nuptus Alexandri Epirotae & Philippi filiae Cleopatrae, ἐν Αἰγαῖς ὃν Μακεδονίας περατῆς, ut Diodorus lib. XVI. cap. XCIII. tradit, luculenter manifestat. In qua urbe etiam inter ipsas nuptias rex Philippus interfectus fuit. Corn. Nepos in Regibus: *Philippus Aegis a Pansania, quam spectant ludos iret, juxta theatrum occisus est.* Polybius veteri nomine appellat *Ἐδεσσαν*, quod Σ. Justinus, Ptolemaeus & Antoninus duplicarunt. Ille vere lib. V. cap. XCVII. καὶ εἰς Ἐδεσσαν, *Edesam venit.* quam regiam olim fuisse idem Diodorus in Excerptis Valef. p. 266. testatur: *τὰς Αἰγίας ἀλγεραίας ὁ Πύρρος, ἥτις ἦν ἐστὶν ὃν Μακεδονίας βασιλείας, Αἰγέας Πύρρος diripuit, quae sedes Macedonum regia fuit.* Gentile Livius lib. XLII. cap. LI. habet, *Antiphilum Edessanus.*

Nobilis urbs quoque *Berea* fuit ab Edessa in austrum, a Cyrrho in ortum hiemalem vergens, sita ad radices montis *Bermis*. Strabo excerptis libri VII. ἡ Βεροία πέλις ἐν ἡπείρω καὶ καὶ τῇ Βερμίου ὄρει, *Berea ad radices montis Bermii sita est.* Sic etiam divinus scriptor Act. Apost. XVII. & Stephani brevior, uterque Βεροία, & Plinius *Berea* hoc nomen tradiderunt: Ptolemaeus Βερροία, littera geminata, quae etiam Thucydidis scriptura est lib. I. pag. 40. ἀφαιόμενοι ἐς Βερροίαν, *venientes, inquit, Berrhoam.* Atque ita etiam Philostorgius lib. IX. cap. VIII. μεταίχεται Δημόφιλος ἀπὸ Βερροίας ἐν Κωνσταντινουπόλει, *transfertur Demophilus a Berrhoia Constantinopolim.* Episcopum enim habuit quem Christiani rerum petirentur. Gentile duplex reperitur: Polybii Legat. LXIX. μέγα Βερρονίς, *Megalo Beraensis:* & apud Stephanum Βερροία, atque ita etiam in nummis Trajani & Antonini ΠΙ ΒΕΡΡΟΙΑΙΩΝ, nisi ad Syriacam Berceam referre numinos malueris.

Tandem regiam alteram, eamque splendidiorē accedimus, *Pellam*, quae propior mari est in limite sita Emathiae, ideoque Herodotus *Bottia*, maritimae regioni, attribuit. Lib. VII. cap. CXXIII. Βοτταΐδης, inquit, ἔχεισι τὸ παρὰ θάλασσαν σενὸν χωρίον πόλιν ἔχοντα τε καὶ Πέλλα. *Bottiaidis angustum ad mare spatium urbes Ichna & Pella occupant:* sed quia inter eam & mare aliquantum spatium intercedit, malumus in Emathia cum Ptolemaeo cenlere, quam cum isto in Bottaide. Situm descripsit Livius lib. XLIV. extremo: *Consul a Pydna profectus cum toto exercitu die altero Pellam pervenit, - - - quam non sine causa dicitur esse regiam advenit.* Sita est in temulo vergente in occidentem hibernum. cingunt salubres inextinguibiles altissimi flumines aestate & hieme; quae resistunt facilius lacus. In isafalade: quae proxima urbi est, velis insula, arx eminet, argeri operis ingentis imposita, qui & murus saxineus, & hieme circumfusa paludis nihil latet. Muro urbis conjuncta procul videtur: distans est intermutali amni, & eadem forte juncta; ut nec, oppugnante externo, adversa alia parte habeat, nec, si quem ibi rex inclinat, ullam, nisi per facillima custodia penum, effugium. Flumen quod adluit, arcemque ab urbe disjungit, *Λαδία* est sive *Lydia*. Strabo sub finem libri VII. in excerptis: ἔτι Εὐρύκων καὶ Λαδίας ποταμοί. ἀπὸ ἧς Λαδίας εἰς Πέλλα πόλιν ἀνάπλες στάδια εἰς, *Dein Erigon & Ludia amnes: a Lydia autem ostio ad Pellam aditum amne navigant per CXX stadia.* Tanto intervallo urbs abest a mari. Ptolemaeus habet *Λαδία ποταμὸς ἐν Ἑλλάδι, ὅστια ἀπὸ τῆς Lydiae, sine diphthongo;* atque ita etiam Herodotus lib. VII. cap. CXXVII. Labitur ex lacu, quem *Αχιλῆος πᾶσσαν* auget, ut ibidem Strabo adnotavit. Urbs Porponio *Pelle* dicta, tamquam a Πέλη, quamquam plerique Graecorum Thucydides, Strabo, Ptolemaeus, Herodotus, quorum verba paullo ante attulimus.

etiam Byzantius urbium & populorum scriptor Πέλαα vocali prima exprimunt. Verba Pomponii lib. i i. cap. i i i. incunse sunt: *Tam Macedonum populi, quae urbes habitant, quarum Pelle & maxima & illustris. Alumni efficiunt, Philippus Graeciae domitor, Alexander Asiae. Alumnus Philippus, quia secundum Strabonem τελευτῆς ἐν αὐτῇ, in ea educatus fuerat, ejus gratia μικρὸν περὶ τὸν ἑαυτοῦ ἡγεῖται, parvam antea ornavit & amplificavit.* Mansit abhinc sedes etiam posteriorum regum, ut Philippi alterius, Liv. lib. xxxv i i. cap. vi i. ideoque lib. xl i i. cap. l i. dixit idem: *Pella, in veteri regia Macedonum, quia inde a Philippo Amyntae ad Persen usque longo tempore regia Macedonum fuerat.* Plinio dicta *Pella colonia*: quo nummum vir summus Ezech. Spanhemius refert inscriptum, col. jul. aug. PELL. cujus ectypon vir clarissimus Car. Patinus in nummis Hadriani p. 195. expressit. Decrevit postea, & Luciani temporibus ταπεινὸς καὶ ὀλίγους οἰκίτορος, obscurus & paucos incolae habuit, ut ipse in Pseudomante est testatus. Hodie τὰ παλατῖσια, id est parva palatia illum locum vocari, Lucas Holstenius, a Critopulo edoctus, ad Ortel. notavit. Inde *Pellaeus* gentile. Juvenalis satyr. x. vers. 168. de Alexandro Macedone:

Unus Pellaeo juveni non sufficit orbis.

Hæc de Emathia. In oram finis Thermæici progredimur. Inter Axii & Ludiae ostia, parva regio BOTTIAEA, sive Βοττιαῖς, *Bottia*, cui Herodotus lib. vi i. cap. lxx i i. & *Ichnae* & *Pellam* adsignat. Credo, ipsius ævo in Bottiaide & *Pellam* fuisse censam: postea amplificatam a Philippo, Emathiae, nobiliori regioni, in cujus limite sita erat, contributam: cui Ptolemæus dat, *Bottia*, ut obscurae regiunculæ nullam faciens mentionem. Meminit ejusdem etiam Livius lib. xxv i. cap. xxv. *per Pelagoniam, & Lynceum, & Bottiam in Thessaliam descendit*: ut mss. restituit Gronovius. Plinius *Bottia* Thracia lib. iv. cap. xi. memoravit, qui idem videntur quos Thucydides lib. i. pag. 38. & lib. ii. pag. 152. τοῖς ἐπὶ Ορεαῖης Χαλκιδεῦσι, *Chalcidicis ad Thraciam* conjungit, eodem tamen libro ii. pag. 170. nostrorum quoque rationem habet, ἐς τὴν Βοττιαίαν καὶ Πιερίαν ἐλθόντες, in *Bottiam & Pieriam* [tamquam contiguos regiones] non venerunt. Sed facile conciliantur quæ Thucydidis sunt, quia Chalcidice illa cis Strymonem fuit, & ad sinum Thermaicum pertinuit: difficilius autem huic Plinius conciliatur, quia ad Thracibus trans Strymonem Bottiaeos suos numeravit, qui utique reducendi in ceteriora erant, *ut* Herodoti etiam a Plinio memorantur. *Mox, inquit, in ora Ichnae: fluvius Axium.*

Sequitur PIERIA, Ptolemæo Ludiae & Penei ostiis contenta, Straboni ultra Ludiam protenta, ὡς ἔστιν Ἀξίῳ ποταμῷ, usque ad *Axium flumen*, Bottiaea quoque comprehensa: qui ab Authio non ad Peneum fluvium deducit, sed ad Haliacmonem. Verba sunt: καὶ τὸ ποταμὸν ὁ Ἀλιάκμων ποταμὸς ἐστίν, ἐκβαίνων εἰς τὸν Θερμαῖον κόλπον. καὶ τὸ ὀπί τῆς, ἢ ἐπὶ τῆς τοῦ κόλπου ὁρᾶται, Πιερία καλεῖται, ὡς ἔστιν Ἀξίῳ ποταμῷ. ἐν ᾗ καὶ πόλις ἔστιν, ἢ ἢν Κίτρην καλεῖται. εἴτα Μεθώνη καὶ Ἀλωρεῖ πόλις. εἴτα Ερίγων καὶ Λυδία πόλις. Post *Dium urbem Haliacmon fluvius est, in sinum Thermaicum se fundens*: & ab *Emathienem* versus usque ad *Axium in litore Pieria, in qua urbs Pydna, qua nunc Citrum* vocatur: deinde *Metbone & Alorus oppida: ultra quæ Erigon & Ludias fluvii.* In quo distat ab Livio, qui Erigonem in Axium exire supra scripserat, quem etiam in tal ulam præsequeuti sumus. Habemus sic oppida Pieriae, *Alorum, Metbonen, Pydnam*: nec ultra Ptolemæus addit præter *Dium*, quod trans flumen est Haliacmonem, ab illo ad Peneam adscriptum. Inde si ad Penei ostia cum Ptolemæo deducimus, *Phila* addenda est,

est, paululum remota a mari; & *Heracleum*, in ipso litore. In mediterraneis Pieriae duo oppida Ptolemæus scripsit *Phylacas* & *Vallas*. De singulis nunc, quæ reperire licet, adiciemus.

Alorus, Ἀλωρῶ; ex Strabonis positione supremo loco tuit, ad fines fere Bottiae, cui ipse Strabo in Excerptis videtur addixisse. ἡ Ἀλωρῶ, inquit, Βοτταϊκή, *Alorum Bottica* sive *Bottia* urbs est. Plinius lib. iv. cap. x. *Intus Alorita*; falso, quia in ora *Alorum* fuit, ἐν ᾠδελίᾳ, secundum Strabonem. Confirmat Stephanus: Ἀλωρῶ πόλις Μακεδονίας, ἐστὶ τὸ μυχαίτατον ἔθερμαίς κέλπον. τὸ ἐθνικὸν Ἀλωρίτης, *Alorum urbs Macedoniae in intimo recessu Thermaei sinus. Gentile Alorita.*

Deinde est *Methone*, Μεθώνη, itidem ex Strabonis dispositione. Quum plures huius nominis sint, Stephanus hanc quoque distinde adnotavit. ἐστὶ δέ, inquit, καὶ Μακεδονίας. In huius obsidione Philippus Amyntæ oculum amisit, καταβελτικῶί βίλει, *machinari* telo excussum, quod itidem Strabo prodidit, & Diodorus lib. xvi. cap. xxxiv. qui addit regem captam urbem solo æquavisse. Oppidani eidem sunt Μεθωνῆσι, *Methoniensibus*.

Succedit *Pydna*, urbs memorabilior, etiam ἐν παράλιᾳ, *ad mare*, ut Strabo tradit, juxta quam Romani, prælio cum Perse commisso, Macedonico regno finem attulerunt. Iterum Strabo Excerpt. libri vii. ἐν τῷ περὶ τῆς Πύδνης πεδίου Ρωμαῖοι Περσέα καταπολέμησαντες κατέδραν τὴν Μακεδόνων βασιλείαν. Interpretis loco sit Paterculus lib. i. cap. ix. *Is [Aemilius Paullus] Persen ingenti prælio apud urbem nomine Pydnam in Macedonia fixum frangatque castris exiit.* Livius lib. xlv. cap. xliii. *Princeps fuga rex ipse erat. juxta Pydna castris sacris alis equitibus Pellam petebat.* Et paucis interjectis: *qui Pydnam ex acie profugerant, vivi in potestatem percreverunt.* Et Cassander Olympiadem Pydnæ conclusam tenuit, captamque interfecit, quod Diodorus lib. xix. xlv. Justinus lib. xiv. cap. vi. pluribus tradiderunt. Oppidani, Πυδναῖοι Stephano: etiam Latine *Pydnæi*. Livius lib. xlv. cap. xlv. *Pydnæi, qui proximi erant, nondum miserant legatos.*

Nec minus clara urbs *Dium* erat, & ipsa Ptolemæo in Pieria: aliis extra illam. Livius lib. xlv. cap. ix. *Consul, capto jam Heracleo, castra eo promovit, tamquam Dium; arripit inde, subacto rege, in Pieriam etiam prosequens.* Strabo enim dicto loco: μετὰ τὸ Δίον περὶ τὸν Ἀλφειὸν ποταμὸς ἐστίν, ἐκβαδὼν εἰς τὴν Θερμαίων κέλπον. καὶ τὸ ἀπὸ τούτου, ἡ περὶ τὸν κέλπον ᾠδελίᾳ Πιερία καλεῖται, *Post urbem Dium Haliacmon amnis est, in sinu Thermaum se effundens: ab hoc aquilonem versus ora ejus sinus Pieria vocitatur.* Straboni ergo & Livio *Dium* est extra Pieriam: quia vero fines ejus attingit, & Ptolemæus ipsa censet Pieria; heic illud quoque oppidum enarramus, præsertim quod dubie etiam ad Thessaliam refertur. Thucydides lib. iv. pag. 305. οἱ Περαιεῖς, αὐτῶν ὑπάρχοντες Θεσσαλῶν, κατέσταν αὐτῶν εἰς Δίον τὴν Περδικέα ἀρχήν, ὃ ὑπὸ τῷ Ολύμπῳ Μακεδονίας περὶ Θεσσαλίας πόλις κεῖται, *Illi Peræab, qui Thessalis subiecti erant, deduxerunt eum [Brasdam] in Dium ditionis Perdicæ, quod oppidum sub monte Olympo Macedonia, Thessalorum situm est.* Macedoniae ergo fuit, quamquam per se neque ad Pierios neque ad Thessalos pertineret. In ora maris fuisse situm ex Strabone & Ptolemæo clarum est, qui in maritimis recensent. Splendidam urbem fuisse, ex Polybii lib. iv. cap. lxii. ἐν γυναικείῳ, *εὐπαισίστῳ*, ejus cum muris ab Actolis eversum commemorat: ex quo tam exscriptio surrexit, novumque splendorum rex Alexander adjecit statuis æneis interfectorum ad Granicum prælio, ab Lysippo conflatis, in urbe illa positis, ut Arrianus lib. i. pag. 47. memoriae prodidit: quod decus usque ad Romanorum tempora conservavit. Livius lib. xlv. cap. vii. *Consul sciens castra pervenit ad Dium, metarique sub iussione*

ipsum. Ipse urbem ingressus, sicut non magnam, ita exornatam publicis locis & multitudinis
 statuarum, munitamque egregie vix satis credere, in tantis rebus sine causa relictis non aliquem
 fuisse dolum. Et coloniam Romani in id oppidum deduxerunt. Plinius iv. cap. x. colo-
 niæ, Bullidensis & Diensis. Et nummo Antonini Pii apud Vaillantium: COL. JUL. AUG.
 DIENSIS.

Haud longe infra *Dium* in mare exit amnis *Enipeus*, ex valle Olympi montis decurrens
 Livius lib. XLIV. cap. VIII. *Regressus Diu[m] [Perseus] qua disiecta ac vastata ab Romanis*
erant, refecit, pinnas moenium decussas reponit, ab omni parte muros firmat: deinde quinque
millia passuum ab urbe citra ripam Enipei amnis castra ponit, amnem ipsum transitu perdifficilem
pro munimento habiturus. Fluit ex valle Olympi montis, aestate exiguus, hibernis idem incita-
tus fluvius - - - facit præaltas voragine, cavatoque medio alveo ripas utrimque
tracidites.

Prope flumen illud videtur *Phila* oppidum fuisse, ut Stephanus auctor est, opus Deme-
 trii Gonatæ; & ulterius, *Tempe* versus *Heracleum*. Livius lib. XLIV. cap. II. Ipse
 [rex] circa *Dium* stativa habuit. deinde adeo, ut obtorpuisse inops consilii videretur, cum
 equibus expeditis, litore nunc *Heracleum*, nunc *Philam* percurreret, eodem inde cursu *Dium*
 repens. Et cap. VIII. Inter hac consul a *Phila* *Popillium* cum duobus millibus armatorum
Heracleum mittit. abest a *Phila* quinque millia ferme passuum, media regione inter *Dium*
Tempeque, in rupe amni imminente positum. Et cap. IX. Consul, capto jam *Heracleo*,
 castra eo promovit tamquam *Dium* progressurus. Dicta Plinio *Heraclea* lib. IV. cap. X. In
 ea, inquit, *Heraclea*, flumen *Apilas* [Enipeus.] Oppida, *Pydna*, *Aloros*, amnis
Haliacmon.

In mediterraneis *Pieriae* Ptolemæus posuit *Phylacas* & *Vallas*, utrumque oppidum ali-
 unde parum notum, nisi quod Plinius lib. IV. cap. X. *Vallaos* & *Phylacaos* memoravit.
Oppida, inquit, *Pydna*, *Aloros*: amnis *Haliacmon*. Intus *Alorita*, *Vallai*, *Phy-*
lakai.

Regio secunda Macedoniae ex Aemilii Paulli distributione, quæ nobis tertia est ab
 oculo progressis, continetur inter *Axium* & *Strymonem* amnes: de qua parte Livius
 lib. XLV. cap. XXX. celeberrimas urbes *Thessalonicen* & *Cassandream* habet: ad hoc *Pallencen*
 eandem ac frugesferam terram: maritimas quoque opportunitates ei præbent portus ad *Thurum*
 a montem *Aitho*. Sinticen autem & *Bilalticam* suæ primæ parti (nostræ ultimæ) Aemi-
 lius adscripserat: nos vero in *Strymone* constituentes limitem, ut antiquus fuit, illas
 quoque partes revocabimus.

AMPHAXITIS prima portio hujus regionis est, ab *Axio* flumine in ora *Thermaici* sinus
 incipiens. Mentio ejus apud Polybium lib. V. cap. xcvi. Ἀμφαξίτις τὰς ἐκ τῆς Ἐσθίας
 καὶ Αὐθαξίτιδος ἔχον ἐς Ἑδεσσαν, ipse cum ea manu, quam ex *Bottia* & *Amphaxitide*
 cepit, *Edessam* venit. Ptolemæus ei tribuit & *Axi* & *Echedori* fluvii ostia: & deinde
 urbem *Thessalonicen*. De *Axio* supra dictum; *Echedorus*, Ἐχέδωρος Ptolemæi, est
 idem qui Herodoti *Chidorus*, Χείδωρος, lib. VII. cap. cxxvi. qui ἡ ἀντίχρησις τῆς σφο-
 δῆς τοῦ αἵματος, ἀλλ' ἐπέλιπε, *Xerxes* exercitus non suffecit, sed defecit. Uterque enim de-
 scripsit ut proximum *Thermæ* sive *Thessalonicæ*. nam *Thessalonica* olim *Θέρμη*, *Ther-*
ma vocata, unde finui, cui adjacet, nomen *Thermao* est sive *Therco*. Herodotus dicto
 loco: ὡς ἡ ἐκ τῆς Ἐσθίας ἀπὸ κετὶ ἑξῆς, ἰδούσε αὐτὴ τὴν σφοδρίην. ἐπέχε ὃ ὁ σφοδρὸς αὐτῆς
 σφοδρτερόμενος τὴν ἀντιτάλασσαν χάριν, τοσύνδε. ἀρξάμενος δὲ τὸν Θέρμης πόλιν, reli-
 γμα. hoc est: Postquam *Thermam* *Xerxes* venit, ibi iniecit, tantum spatii castris ei
 ἀντιτάλασσαν, quantum est a *Therma* & *Λήγδονα* ad confluentem *Lydei* & *Ἰλίου* πο-
 τῆος.

ποταμῶν. Ex Thucydides lib. i. pag. 40. *προσέβητο ἐν Μακεδονίᾳ, καταλαμβάνουσι τοὺς ποταμούς, οἱ μὲν ἄρτι ἡγεμόνες, ὁφειλόμενοι πρὸς τοὺς, οἱ δὲ ἤδη Thessalonica πόλιν ἐκείνην.* Ex Scylax in Macedonia, *Ἰλίου ποταμὸς δὲ Ἰλίου ποταμὸς Θέρμη πόλις, Ἀχίος ποταμὸς, Echeceras (sic legendum) ποταμὸς, Thessalonica πόλις.* Huic postmodum amplificatae nomen *Thessalonicae* inditum esse Strabo, Tzetza & scholiastes Thucydidis consentiunt. Hic subnotavit: *ἡ νῦν Θεσσαλονίκη πόλις, πάλαι Θέρμη ἐκαλεῖτο.* Strabonis epitome lib. vii. *μὲν τὸ Ἰλίου ποταμὸν ἡ Θεσσαλονίκη ἐστὶ πόλις, ἡ δὲ ἑτέρα Θέρμη ἐκαλεῖτο, Ὡστερ ἡ Ἀχίος ποταμὸς ἐστὶ Thessalonica, quae quondam Thessalonica vocata fuit.* Tzetzes Chiliad. cap. cccxvi. vicum quondam fuisse adiecerat:

Ἡ νῦν Θεσσαλονίκη μὲν, πόλις ἡ λαμπροτάτη,
Ἵππευχε χάμη, Θέρμη δὲ τὴν κλῆσιν ἐκαλεῖτο,

Quae nunc est Thessalonica, urbs praeclarissima, vicum olim fuit, Thessalonica dictus. Auctor auctae urbis & novi nominis est pluribus Cassander, qui in gratiam uxoris Thessalonicae, Philippi filiae, ita nominaverit. Sic Strabo, Tzetzes, & Zonaras in Claudio Gothico. Byzantius autem Stephanus etiam aliam rationem & originem addit, *ἔτι Φίλιππος ὁ Ἰλίου ποταμὸς ἐκείνην Θεσσαλονίκην ἐκάλει, quod Philippus Amyntae filius, ibi Thessalos vincens nomen accepit.* Sub Romanis facile princeps urbs erat Macedoniae, sedes praefidis & quartitoris. Cicero pro Plancio cap. xli. *Thessalonicae me, in quaestorium perduxit:* nec ex divinis epistolis, ad hanc civitatem ab apostolo scriptis, nihii splendoris ad laudem illius accedit. Plinius: *Thessalonica libera coniunctionis.* Et hodieque urbs frequens, *Saloniche* mutilato vocabulo adpellata.

Aliam urbem Amphaxitidis Ptolemaeus nullam memoravit. Fuere autem intus *Chalestra* sive *Chalastra*. Plinius lib. iv. cap. x. *In ora sinu Macedoniae oppida Chalastra: & intus Philoctes, Late.* Ex Strabo libri vii. excerptis: *μετάκειται τὸ πλεῖστον πόλιν εἰς αὐτήν. ἐν Λαλατρῶν, Λιβαίων, Κισσίων, καὶ τῶν καὶ ἄλλων, Cassander transtulit in ipsam [Thessalonica] circumκείμεθα oppida, καὶ ἴσμεν Chalastra, Aeneia, Cissus, & alia non nulla.* Herodotus libri vi. cap. cxxiii. *ἀπὸ τοῦ ἐς τὴν περὶ τὴν Θέρμην, καὶ Σινδὸν τε πόλιν καὶ Χαλῆστρον, ἐπὶ τῷ Ἰλίου ποταμῶν, ὅς ἐστι χάμη τῷ Μυγδονίᾳ τε καὶ Βοτταϊδίᾳ, ad Thessaloniam, quam praecipουμένης, ὁφειλόμενοι ἐστὶν, & αὐτὴν Σινδὸν, & ad Chalastram super Ἀχίον ποταμῶν, quae Ἀχίον ποταμῶν & Βοτταϊδὸν διακρίνει.* E quibus *Sindus* paullo recedit a mari: quam Stephanus per h, eodem usus Herodoto, scripsit, *Σινδὸς πόλις παρὰ τῷ Θεσσαλίῳ κόλπῳ.* Hic δὲ τὸ ἐξ Ἰλίου ποταμῶν. *Sindus*, inquit, *urbs juxta Thessaloniam ἔστι.* Herodotus scilicet. Longius recedit *Late* Plinii: *Philoctes, Cissus* ignoto situ, nisi forte in Mygdoniae finibus tueretur, quod etiam de *Late* sentiendum, quam Ἀχίον Ptolemaeus dixit, ultimamque Mygdoniae constituit.

Cetera MYGDONIAE ex ejusdem dispositione sunt *Antigonea*, Ἀντιγόχεια; quam & Plinius eodem loco posuit. *Oppida: Stobi*, inquit, *civitatis Romanorum: mox Antigonea.* Sequuntur *Physca*, quas singulari numero Thucydides lib. ii. pag. 170. adpellat, *ἐν Φύσκει, ἔστι Physca* dicens Eordos quosdam, patria sua expulsos, sedes constituisse. Deinde est *Terpinus*, & *Agorus*, Ἀγορεύς; & *Xylopolis*, unde Pannio *Xylopolina*, quae dicit liberos fuisse: & *Απολλωνία Μυγδονίας, Apollonia Mygdonia*, quae Antonini itinere a Dyrrachio Byzantium, est xxx millibus ab Amphipoli, xxvii a Thessalonica, quam etiam divinus scriptor in sanctis actibus cap. xvi. incunte eodem, quo Itinerarii auctor, inter Amphipolim & Thessalonice loco memoravit. *Διοδοῦσαντες*, inquit, *Ἀμφίπολιν*

καὶ Ἀπολλωνίαν, ἔλθον εἰς Θεσσαλονίκην. Plinius sæpe dicto loco eandem non quidem in Mygdonia, eidem vero subjecta regiuncula ponit. *Regio, inquit, Mygdonia subjacens, ἡ κατεcedentes a mari Apollonia, Arethusa.* Utramque etiam Scylax in hoc tractu commendat: Ἀρεθῦσα ἑλληνίς, Βολβὴ λίμνη, Ἀπολλωνία ἑλληνίς, *Arethusa urbs Græca, Bolbe lacus, Apollonia urbs Græca.* Addimus *Eporiam*, inter Phylæas & Apolloniam sitam, quam Ptolemæus quidem Bisaltis adscribit, verius tamen, etiam ipsius positu, in Mygdoniam cadit: & *Europum* ad Axium in Mygdoniæ & Pelagoniæ confinio. Plinius IV. cap. X. *Oppidum Stobi civium Romanorum: mox Antigonea: Europus ad Axium amnem.*

Thucydides lib. II pag. 170. cum Mygdonia conjungit *Grestoniam* & *Anthementem*: καὶ τὴν Μυγδονίαν καὶ Γρησωνίαν καὶ Ἀνθεμῦντα ἰδίῃσιν, *Mygdoniam & Grestoniam & Anthementem* περιλάττει. Et paullo ante easdem cum Bisaltia: ἐκράτισαν ἡ καὶ τὰ ἄλλων ἑθῶν εἰς Μακεδόνες ὕπαι, ἀ καὶ νῦν ἔτι ἔχκει, τὰ τε Ἀνθεμῦντα καὶ Γρησωνίαν καὶ Βισαλτίαν, *Et alias urbes in potestatem Macedones hi redegerunt, quas adhuc tenent, Anthementem & Grestoniam & Bisaltiam.* ἑθῶν, gentium hæc nomina Thucydidi sunt, inter regionum vocabula Mygdoniam & Bisaltiam media. Nec vero dubium, *Anthementem* & urbem esse, a qua ager denominetur. Herodotus sane lib. V. cap. XCIV. videtur urbis loco habere: nec non Plinius IV. cap. X. *Cassandria colonia: Anthemus, Olophyxos.* Et clarior Stephanus: Ἀνθεμῦν: πόλις Μακεδονίας, *Anthemus, urbs Macedonia.* *Grestoniam* Herodotus lib. VII. cap. CXXIV. per K scripsit: Χειδωρεῖ ἐκ Γρησωναίων ἀρξάμεν & ῥέει πρὸς Μυγδονίης γῶγης, *Eubodorus oritur ex Grestoniam & fluit per Mygdoniam.* Ibidem Γρησωνική ἐστὶν ἀγὼς *Grestonicus.*

Supra hos *Sintice* ac *Bisaltia*, ultima Macedoniæ cis Strymonem sitæ. *Sinticen* regionem memoravit Livius lib. XLIV. cap. ult. *Paulus Nasica in Amphipolim misit cum modica manu equitumque manu: simul ut Sinticen evastaret.* Hujus urbs *Heraclea* erat *Sintica* cognominata. Plinius dicto loco: *Xylopolita, Scotussa liberi, Heraclea Sintica, Tymphæ, Isonia.* Et Livius lib. XLV. cap. XXIX. in adjectis primæ regionis inter Strymonem & Nessum sitæ: *trans Strymonem vergentia ad occasum Bisalticam omnem cum Heraclea, quam Sinticem appellant.* Cæsar lib. III. Civil. cap. LXXIV. scriptum secunda vocali *Heraclea Sintica.* Populus Σίντοι, *Sinti* sunt Thucydidi lib. II. pag. 169. ἐν δεξιᾷ μὲν τῆς Παιονίας, ἐν ἀελατρῇ ἡ Σίντου: καὶ Μαίδου, *ad dextram habebant Pæones, ad sinistram Maides.* Addit τῇ Σιντικῇ, *Sintica* regioni Παροικίαν, *Paracopolim*, & Τρίβωλον, *Tribolum*, quæ in obscuris relinquimus.

Tandem *Bisaltia* non uno modo describuntur. Aliis in Macedonia fuerunt, aliis trans Strymonem in Thracia. Conon, vetus scriptor, in excerptis Photii cod. CLXXXVI. pag. XX. ei Βισάλται, Θερακικὸν ἑθὺς, ἀντικεῖται Παλλήνης οἰκοῦντες, *Bisaltia, Thracica gens, ex adverso [peninsula] Pallene habitant.* At interiacet gens Chalcidica, aut ita extendenda Pallene est, ut illam quoque contineat. Livius lib. XXXV. cap. XXIV. *Bisalticam* gentem cum *Heraclea Sintica* scribit *ad occasum vergere trans Strymonem*: & cap. XLV. *Pars prima Bisaltas habet, fortissimos viros: trans Nessum amnem incolunt, & circa Strymonem.* E quibus adparet, & cis Strymonem *Bisaltas* fuisse, & ultra illum amnem. Agis tamen cis amnem, quam ultra illum censentur. Plinius IV. cap. X. *Amphipolis* ἡ κατ' ὀψὲς πόλις, *gens Bisaltia.* Stephanus: Βισαλτία πόλις καὶ χώρα Μακεδονίας, *Bisaltia* ἡ regio Macedonia. De urbe nihil constat, ut errasse videatur chorographus vel notator. Regio dicta *Bisaltia* etiam Thucydidi lib. II. pag. 170. verbis paullo ante propositis: sed Ptolemæo prave Βισαλτίς, *Besaltia*, cui oppida plura tribuit, sed omnia in *Bisaltia*, *Arolam* (Ἀρωλά) *Eporiam*, de qua supra: *Callistras*, (Καλιστέρας Græce) *Bisaltiam*. Populus, *Bisaltia*, Græcis & Latinis. Virgilius Georg. III. vers. 461. *Bisaltia*

Bisalta quo more solent, acerque Gelonus.

Sed ex semetentriene ad *Theſſalonicen* ejusque sinum revertamur. Sinus ille vocatur antiquo urbis nomine *ſinus Thermaicus* Pomponio Melæ 11. cap. 111. & Plinio 1v. cap. 1. etiam huic ibidem *ſinus Macedonicus*: & alia nominis Græci forma *ſinus Thermæus*. Tacitus annal. v. cap. x. *Toronaum Thermæumque ſinum præſiſinans*. Quæ ſinum ab ortu adjacentem inter Pallenen peninſulam & Thermam ſive Theſſalonicam, Herodotus lib. vii. pag. cxxi11. enumeravit: *Liparus, Combræa, Liſa, Gigorus* (Γίγυρς,) *Campſa, Smea, Aenea*, Græce Αἰνεία. Obscura omnia præter ultimum *Aeniam* oppidum, quod ab Aenea conditum antiquitus credebatur, ut Dionyſius Halicarnaſſeus lib. i. pag. 39. & Livius lib. xl. cap. iv. & Stephani breviator prodiderunt: Situs Aenæ ab Livio lib. xliv. cap. x. ita deſcriptus eſt: *οπισθ' αὐτῆς Θεσσαλονικῆς ἀπὸ τῆς Παιλλενῆς ἀπὸ τῆς Αἰνείας*. *quindæcim milia ſuum ea urbs æτέτ, ἀντιπρὸς Πυδναμ πόλις ἀγροῦ.* Ut Pydna vulgo conſtituitur prope Aliacmonem, hæc oppoſitio Aenæ interpretanda eſt. Quod vero Dionyſius refert quum in Pallene hibernaret Aeneas, oppidum ſui nominis condidiſſe; ſunt qui putant in ipſa peninſula ſeu prope illam Aeniam exiſtiſſe. Sed eſt certior Livius: etiam Strabo in iis numerat *περὶ τῆς Θερμῆς* circa Thermam ſeu Theſſalonicam fuerint: nec tam locum Dionyſius, quam tempus urbis conditæ ſignificavit. Theſſalonicenſes etiam quotannis ſacrificium in Aenia oppido faciebant, ut Livius tradit lib. xl. cap. iv. quod propinquior locum arguit quam Pallene eſt peninſula. Oppidani *Aenæates* Livio ibidem dicti: Stephanus Αἰνεάταις ſingulari numero.

Inter Aeneam & Pallenen peninſulam *Antigonea* fuit. Livius lib. xliv. cap. x. *Θεσσαλονικῆς ἀπὸ τῆς Παιλλενῆς ἀπὸ τῆς Αἰνείας*. - - - *Ab Antigonea claffis profecta ad agrum Pallenenſem, exſcendenſem ad populandum fecit. Finium is ager Caſſandrenſium erat.* Ager Pallenenſis non eſt hoc loco unius urbis, ſed totius peninſulæ, quippe mox ſequitur cap. xi. *Caſſandria condita eſt a Caſſandro rege in ipſis ſαυκίβυς, quæ Pallenenſem agrum cetera Μακεδονία jungunt; hinc Τόρωναϊο, hinc Μακεδονίῳ περὶ τὸν κόλπον.* Nec vero negandum eſt & oppidum *Pallenen* in peninſula huius nominis fuiſſe. *Οψίδα, Pallene, Πηλεῖα* fortalle ſcribitur quæ eſt *Πηλεῖα*, ſive olim *Phelegra*. Stephanus: Παλλήνη, πέλις ὄρεος, *Pallenenſium Thraciæ*. nam & hæc pars propter Thracas colonos Græcis immixtos eſt Thraciæ quondam adpellata. Scylaci autem Παλλήνη non urbs eſt, ſed ἀπὸ τῶν μακρῶν εἰς τὸν κόλπον ἀντιπρὸς τῇ Παιλλενῇ, *promontorium longe in mare procurrentis.* Sed poteſt utrumque & oppidum huius nominis & promontorium fuiſſe, ut ab alterutro, niſi utroque, peninſula nominetur.

Cherſoneuſus hinc *PALLENE* eſt, Dionyſio Halicarnaſſenſi lib. i. pag. 39. *καλεῖται Παλλήνη, peninſula quæ vocatur Pallene*: Stephano τριγωνία *figura*. καλεῖται, inquit, ἐπὶ τῇ τριγωνίᾳ τριγωνία, *Etiā Pallene peninſula eſt triquetra*: cui Strabo quinque urbes Græcas imponit, quarum prima eſt *Ποτιδαία, Potidaea*, ἐν τῇ πόλει ἡμεῖς ἐμφορῆμεθα, *iſthmum in mare obducens*, urbs etiam olim clara, antequam omniſcia a Caſſandro. nam & auſa cum Athenienſibus congregi, & Thucydides memorat *Ποτιδαίαινα, Potidaeaſiages* lib. i. pag. 41. & 77. Vel auxit vel inſtauravit Caſſandrus a quo *Caſſandrea* poſtmodum dicta. Livius lib. xliv. cap. xi. *Hæc viam acciſſentem* *ut Caſſandream oppugnaret.* *Condita eſt a Caſſandro rege in ipſis ſαυκίβυς, quæ Pallenenſem agrum cetera Μακεδονία jungunt.* Strabo excerptis lib. vii. *Παλλήνη, τριγωνία* *ἡ ἐν τῇ ἰσθμῷ καὶ τῇ πόλει ἡμεῖς ἐμφορῆμεθα, τὴν δὲ Καſſανδρείαν, Pallene eſt peninſula, καλεῖται ὅτι ἡμεῖς ἐμφορῆμεθα* *olim Potidaea, nunc Caſſανδρεα vocatur.* Plinius dicto loco: *Potidaea, ἡ*

Cassandra vocitatur. Plinius dicto loco: *Potidea, nunc Cassandria colonia.* De colonia confirmant nummi Neronis, Vespasiani, Nervæ, inscripti COL. JUL. AUG. CASSANDRENS. Paullus lege ult. de Censibus: *In provincia Macedonia Cassandrenses juris Italici sunt.* Reliqua oppida hujus chersonesi sunt *Mende, Aphyia, Thrambus, Scione*: addit *Sanen* Strabo, etiam Herodotus vii. cap. cxxiii. Accedit promontorium *Canastrum* Herodoto, Scylaci, Straboni, Ptolemæo memoratum. Ceterum *Pallene* chersonesus quondam *Πηλεγε*, *Phlegra* dicta fuerat, ut Herodotus observavit. Quo fabulam Strabo atque Stephanus de deorum cum gigantibus pugna, in campis *Phlegra* commissâ, referunt. Propertius lib. i i i. eleg. ix. vers. 47. ad Mæcenatem:

*Te duce vel Jovis arma canam, caloque minantem
Caum, & Phlegrae Oromedonta jugis.*

Extra isthmum ad Sinum Toronæum Scylaci & Herodoto sunt *Olynthus, Meczyberna, Torone, Sermyla & Galepsus*. Ex his *Olynthus* isthmo proxima, a Potidæa, in isthmo intus sita, *ἑξήκοντα μάλιστα σταδίων ἀπέχουσα*, LX ferme stadiis remota, quam Diodorus lib. xvi. cap. liv. urbium in eo tractu *μεγίστην*, maximam dixit: quæ antequam Philippi obsidionem ferret, bis cum eo acie confligit, libera antea; aliquando Atheniensibus subiecta. Hanc inter & Toronen fuit *Meczyberna* Herodoti & Scylacis positione, unde *sinus Meczybernaeus* Plinio dictus, qui aliis *Toronaus* est sive *Toronaicus*. Meminit urbis, a Philippo prodicione captæ, Diodorus lib. xvi. cap. liv. Et Mela ii. cap. i i i. *In litore flexus Meczybernaeus inter promontoria Derrim & Canastrum, & portum qui κωφὸς dicitur: urbes Toronen & Phylscellam, atque unde ipsi nomen est, Meczybernam incingit.* Etiam Plinius *Phylscellæ* meminit: nescio an alius præterea. *Torone* postea incrementum cepit, laudata Scylaci, Diodoro, Thucydidi, Pomponio, Plinio, Ptolemæo, ut non immerito sinus qui adluit, ab illa nomen *Toronaici*, ut Livius dicto lib. xliv. cap. xi. vel *Toronei*, ut Tacitus annal. v. cap. x. adpellat, acceperit. Thucydides lib. iv. pag. 325. vocat *ἑκατὸν Χαλκιδικὴν*, *Toronen Chalcidicen*, quia in finibus Chalcidicæ sita est: quam regionem supra sinum Toronaicum, cujus *Olynthus, Meczyberna & Torone* sunt. Herodotus vii. cap. cxxiii. *Σιθωνίην*, *Sithoniam*, νῦν, nunc, id est suo tempore, vocitari solet.

Os sinus Toronaici duo promontoria premunt, intus in chersoneso *Canastrum*, extra, quod vocatur *Derris*. Ptolemæus utrumque posuit, etiam prius Herodotus, qui divisim vocibus *Κίνα σταίην ἀκρὴν* nominat, Thucydides autem lib. iv. pag. 325. *Καναστρίαν* conjuncte, de utroque etiam Pomponius lib. ii. cap. i i i. *In litore flexus Meczybernaeus inter promontoria Derrim & Canastrum, & portum qui κωφὸς dicitur.*

Supra Derrim est promontorium *Ampelon*, Ptolemæo *Ἀμπέλως ἀκρὰ* in *Paraxia* regione, cui *Toronen* urbem etiam attribuit. Ideo Herodotus lib. vii. cap. cxxiii. *κάμπτων Ἀμπέλως τὴν Τωρωναίην ἀκρὴν*, circum-velut *Ampelum, Toronæum promontorium*; quia ex æverio urbis *Torones* est. Post quod sinus est *Singiticus*, ab altero latere promontorio Ptolemæi *Nymphæo* finitus. Supra quod & *Singiticum* sinum est mons *Athos*, & ad *Nymphæum* sinum tandem *Acrathum* promontorium. Ab Atho autem usque ad *Pallene* chersonesum, ut Eudoxus apud Stephanum definit, regio est *CHALCIDICE*, *Χαλκιδικὴ* Ptolemæo, qui vero nimis angustam facit, quum ampla regio fuerit, olim Thraciæ

Thraciae tributa, post Philippi autem invasionem, quem Χαλκιδεὺς πόλις δύο τῶν τελευτῶντα, xxxi i. oppida Chalcidica cepisse Suidas in voce Καρίας refert, pars Macedoniae. Dicta ab urbe Chalcis, propinqua Olyntho in mediterraneis. Aristoteles in Mirandis p. 732. Εἰς τὴν Χαλκίδα τῇ πρὸς Θράκην, πλησίον Ολύνθου, ἐστὶν ἡ Chalcide, qua supra Thraciam prope Olynthum est.

Urbes Chalcidicae in ora, praeter illas Toronaeo finui adpositas, quas Sictoniae regionis Herodotus tribuebat, sunt ejusdem dispositione Sarga, Singus, Pidorus, Ase, omnes ad Singiticum finem sitae: Ptolemaeus autem praeter Σίγγον, Singum, a quo nomen est finui, Στρατονικεὺς habet, de qua dubitat ad Solinum Salmasius, ratus, eodem errore impulsus Ptolemaeum, Stratonicen Cariae, quae Macedonum colonia secundum Strabonem erat, in Macedonia quoque collocasse; quo Stephanus ineptissime scripsit Στρατονικεὺς πόλις Μακεδονίας, πλησίον Καρίας, quasi vero Caria, Asiae regio, Macedoniae sit vicina. Inde ad Strymonicum finem Acanthus; quia ex Acantho, ubi Itaque Xerxes habuit, dimissi duces classi praefecti, qui per fossam, in Atho monte depressam, in finem navigarent Singiticum, quod Herodotus lib. vii. cap. cxxi. seq. enarravit. Plinius quoque dicto loco Acanthum supra fauces alterius isthmus, in cuius peninsula Athos est, constituit. Scymnus sive Marcianus Heracleota pag. 27. de positu perspicue:

τὸν Ἄθον ὃν ὠκευμένοντι ὠκευμένον πόλις
Ἀκανθοῦ ἐστίν, Ἀνδριῶν ἀποικία,
Παρ' ἣν διώρυξ δύνουται τετραμένη
ἑπτὰ σταδίων, ἑξέτη λέγεται αὐτὴν τεμεῖν.
Εἴτ' Ἀμφίπολις.

hoc est: Praeterveſto montem Atho urbs maritima Acanthus occurrit, Andriorum colonia, juxta quam fossa ostenditur septem stadiorum, quam Xerxes fecisse dicitur. Dein Amphipolis. Inter Amphipolim & Acanthum urbs est Stagira, vel Stagirus, Aristotelis patria, quae inde Σταγειρίτης, Stagirita cognominatur. Stephanus: Σταγειρὺς πόλις, ὑδρῶν, πληθύνουσα. ὁ πολὺς Σταγειρίτης. Ἀριστοτέλης Σταγειρίτης. Stagira urbs, neutrum plerumque Cuius, Stagirita. Aristoteles est Stagirita. Herodotus lib. vii. cap. cxv. in Xerxis itinere ita definiit: ὡς δὲ ἀπὸ τοῦ Στρυμόνος ἐπορεύετο ὁ στρατός - - - Σμαίλειον πῶλον ποταμὸν διέμενον, ἀπ' αὐτοῦ εἰς Ἀκανθὸν, Postquam a Strymone profectus est exercitus, Stagiram Graecorum urbem praeteriens, pervenit Acanthum. Thucydides lib. iv. pag. 311. πρὸς Σταγειρὸν Ἀνδριῶν ἀποικία, ξυμπέση, etiam Stagirus, colonia Andriorum, [ab Atheniensibus cum Acanthiis] defecit. Ptolemaeus etiam in maritimis posuit inter Strymonem & Atho montem, sed perperam in libris ipsius in Στάγαιρος nomen pravatum est. Plinio est Stagirus. Inter hanc urbem & Strymonem etiam oppidum fuit Argilus, Ἀργίλιος, ab Herodoto dicto loco descriptum, quod eodem ordine in tributariis aliquando Atheniensium enumerat Thucydides lib. v. pag. 356. Ἀργίλιος, Σταγειρὸς, Ἀκανθοῦ.

Mediterranea Chalcidices incipiunt a monte Atho, in quo, & circa illum sunt quaedam oppida, quae Herodotus una cum monte lib. vii. cap. xxi. delineavit, quod Athos mons peninsulam impleat, in cuius isthmo xlii stadiorum sit oppidum Σαῖνη, Sana: καὶ Δεῦ, Ολέφυξος, Ἀκράθρον, Θύςος, Κλεοναί, Δισσι, Ολοφύχον, Ἀκροθρον, Τύση, Κίονα. Et Fossa Xerxis ibidem est descripta. Plinius lib. vi. cap. x. Athos Xerxis περὶ τὸν Ἰσθμὸν τοῦ Ἰονίου - - - Oppidum in cacumine fuit Acrothron: nunc sunt Vranzolis, Palaeopolis, Thyssos, Ciconia, Ἀφροκονία, cuius incolae Zilacrobii cognominantur. Scymnus

cessisse hanc *Apolloniam* in locum eversu *Acrothoi*, ex Melæ lib. 11. cap. 11. extremo liquet. *Insummo*, inquit, fuit oppidum *Acroathon*, in quo, ut ferunt, dimidio longior, quam in aliis terris, etas habitantium erat. Thucydides lib. 1v. pag. 124. de oppidis ad *Athon*: πόλεις ἔχει Σάνην μὲν, Ἀνδρίαν ἀποικίαν παρ' αὐτὴν τὴν διώρυχα, - - καὶ ἄλλας, θύρεον, καὶ Κλεοναίς, καὶ Ἀκροθώες, καὶ Ολόφυξον, καὶ Δίον, urbes habet *Sanam Andriantum coloniam*, juxta ipsam fossam: & alias, *Thyssum*, & *Cleonas*, & *Acrothoos*, & *Olophyxum* & *Dion*. interiora *Chalcidicæ* sunt pauciora nobis nota, *Anga* Ptolemæi, & *Moryllus* ejusdem. De *Chalcide* supra dictum est ex Aristotelis *Mirandis*. *Indenomen* regioni *Chalcidicæ*, quam ab occatu flumen *Chabrium* Ptolemæi præfluit, quod in *Thermæum* sinum effunditur.

Supra *Chalcidicen* sunt etiam lacus quidam in mare exeuntes, *Bolte* Thucydidis lib. 1v. pag. 320. cui is *Bromiscum* & *Aulonem* adponit: & *Cercinitis* palus Arriani lib. 1. Exped. Alex. p. 31. per quam Alexander, in Asiam moturus, *Amphipolim* versus & ad *Strymonis* ostia classem egit. Pomponius Mela inter *Strymona* & *Athon* montem ponit lib. 11. cap. 11. Κάπρι λιμένα, *Capri portum*. & *Turrim Calurniam*, loca aliunde vix umquam intellecta. Sunt præterea etiam a Livio quædam memorata, quæ certo loco adsignari nequeunt.

MACEDONIA ADJECTA.

Strymon fluvius olim limes inter *Macedoniam* erat & *Thraciam*. Scylax: Μετὰ Μακεδονίαν Στρυμών ποταμός. ὅτι ὁρίζει Μακεδονίαν καὶ Θράκην, *Post Macedoniam Strymon fluvius est: hic Macedoniam & Thraciam determinat*. Et Plinius lib. 1v. cap. x. *Amphipoliæ* [oppidum,] gens *Bisalta*. Dein *Macedonia terminus amnis Strymon, ortus in Hæmo*. Stephanus: Στρυμών ποταμός Ἀμφιπέλειος. οἱ οἰκοῦντες Στρυμόνι, *Strymon fluvius circa Amphipolim accola Strymonii*. In sinum exit qui Straboni excerpt. lib. vii. dictus est *Στρυμονικός, Strymonicus sinus*.

Adjacet clara urbs *Amphipolis*, Atheniensium colonia: sed in qua ripa, citeriore, ulteriore, non omnibus æque certum, Plinius, ut modo percepimus: in *Macedonia* posuit, eis *Strymonem*: at Scylax in *Thracia* trans flumen. Conciliantur ipso nomine urbis, quæ *Amphipolis*, ab Atheniensibus vocitata, ut Thucydides lib. 1v. pag. 320 observavit, ἐπ' ἀμφότερα περιέχοντο ὁ Στρυμών & διὰ τὸ εἶλκεν αὐτὴν, quod utrimque circumfusa *Strymone*, a fluvio continetur. Scissus enim amnis ante ostia, & in medio utriusque alteri est interposita, a latere, quod mare recipit, præducto τείχεϊ μακρῷ ἐκ ποταμοῦ ἐκ πελάγους, longo muro ab uno alveo ad alterum. Vetus nomen erat *Εννέα ὁδοί, Novem viæ*, ut Thucydides ibidem, & Herodotus lib. vii. cap. cxiv. testantur, hic etiam nomine illo, ut tum solo & proprio, adpellat: novum *Amphipolis* est a colonia Atheniensium. Idem Thucydides lib. 1. pag. 66. perspicue: οἰκοῦντες τὰς τότε καλεμένας *Εννέα ὁδοί*, οὗν ἡ Ἀμφίπολις, *habitare volentes Novem vias, quæ nunc Amphipolis sunt*. Cives *Amphipolitani* Livii xlv. cap. xlv. Prope a fuit *Ηῶν, Eion*, navale & emporium *Amphipolitanorum*. Thucydides dicto loco: ὠρμῶντο ἐκ τῆς *Ηῶν*, ἐν αὐτοῖς ἔχον ἐμπόριον ἐπὶ τῷ σίματι ὁ ποταμὸς Ὠπιδάλασσις, *Profecti fuerant ex Eione, quam ipsi maritimum emporium in ostio fluvii habebant*. Plutarchus Cimone p. 482. *Ηῶνα πόλιν ἐπὶ τῷ Στρυμόνι καλεῖται ποταμῷ κατέχοντες, Eionem oppidum, situm super amne Strymone, tenentes*.

Supra *Amphipolim* ad idem flumen erat *Berga, Βέργη*, unde Antiphanes *Bergæus* fuit, *super ἀπίσαν, incredibilium*, ut *Heracleota* p. 27. & Stephanus hac voce adnotarunt,

a quo proverbium *βεργαίζειν ἀντι ὃ μηδὲν ἀληθὲς λέγειν*, *Bergaizare*, id est *nihil verum dicere*: quamquam hic male in Chersoneso, recte Ptolemæus & Marcianus ille ad Strymonem oppidum posuerunt. Supra Bergam *Scotussa*, Ptolemæo, quam cis Strymonem videtur Plinius IV. cap. x. constituisse, *Scotussa* cum Heraclea Sintica conjungens, quos *liberos* esse sub Romanis commemorat. Ptolemæus autem scripsit in *Edonide*, cujus populi sunt *Ἐδωνες* sive *Ἐδωνοὶ*, *Edones* sive *Edoni*. utroque modo scribitur, etiam ab uno Thucydide, *Ἐδωνοὶ* lib. I. p. 66. *Ἐδωνες* lib. IV. p. 320. Herodotus tantum *Ἐδωνοὶ*, lib. VII. cap. cx. & cxiv. Plinius *Edoni* lib. IV. cap. xi. His Ptolemæus tribuit oppida *Scotusam*, *Bergam*, *Gasorum* (Γάσωρον Græce) *Amphipolim*, *Philippos*, quod de Amphipoli seu Novem viis Thucydides & Herodotus confirmant, Athenienses *Edonos*, qui possederant, eiecisse.

Philippi multis nominibus clara urbs, non modo auctore, rege Philippo, cui opportunus locus visus est adversus Thracas gerendo bello; verum etiam proelio in campis Philippicis, quo Cassius & Brutus occubuerunt: & divina epistola *πρὸς Φιλίππειον*, ad *Philippenses*. Situm Appianus descripsit Civil. IV. occasione proelii: distantiam ab aliis, Antoninus itinere a Dyrrachio Byzantium; quæ talis est:

<i>Amphipoli</i>	—	—	—
<i>Philippos</i>	M.	P.	XXIII.
<i>Neapolis</i>	M.	P.	XII.
<i>Acontisma</i>	M.	P.	VIII.
<i>Topirino</i>	M.	P.	XVII.

Eadem fere Hierosolymitano itinere distantia servatur. Coloniam *Philippos* Romani deduxerunt. Sanctus scriptor Act. XVI. 12. *Venimus εἰς Φιλίππους, ἣ ἐστὶ πρώτη τῆς μεγάλῃς τῆς Μακεδονίας πόλις κολώσιον*. Plinius IV. cap. xi. *Intus Philippi colonia*. Nummus Claudii apud Patinum pag. 99. COL. AUG. JUL. PHILIP. Et subtus, DIVUS AUG. Et veteri lapide apud Spon. Misc. erud. Antiq. p. 173. COL. JUL. PHILIPPENSIS.

Inter Philippas & Amphipolim Itinerarium habet *Domeros*: Ptolemæus eodem tractu, sed boream versus, *Gasorum*, quæ videtur Stephani Γάσωρον, *Gazorum* esse: nisi hæc per *Ἀζωρον*, *Azorom*, quia Macedonia urbem vocat, malis cum Berkelio interpretari. Inter Strymona & Nestum Plinius & Ptolemæus in ora *Ocisma* & *Neapolis*: addunt Itinerario *Acontisma* & *Topirino*. Sic etiam Plinius alterius hoc ordine mentionem fecit: *Scotussa, Topirino, Nesi: ἀπὸς ἑστῆς*. De oppido *Neapoli* Dio Cassius lib. XLVII. p. 348. quod sit *πρὸς τῇ θαλάσῳ καὶ ἀντιπρὸς Θάσον*, *ad mare adversum Thasum insulam*. Sed laxè hoc intelligendum est, quia non ultra XII millia passuum a Philippis abest, quod nondum compicitur illud spatium, quod e regione est Thasi insulæ. Apostolorum actus cap. XVI. 12. *ἀπὸ τῆς Τροάδος ἐνδυσθρομήσαμεν εἰς Σαμοθράκην, τῇ δὲ ἑπομένῃ εἰς Νεάπολιν, ἔπειτα τε εἰς Φιλίππους*. id est: *a Troade profecti sumus in Samothracen, sequenti die Neapolin, inde Philippas*.

In Edonis etiam *Drabescum* fuit, ideo *Δραβήσκω* Ἐδωνικῇ, *Drabescum Edonica* dicitur Thucydidi lib. II. pag. 66. Fuit *χωρίον*, secundum Stephanum, id est *locus* vel *campus*, non oppidum, quod etiam non obicure ex Thucydidis verbis conjicitur, *πρὸς ἑλπίδας*, inquit, *τῆς ἐξ ἑκείνης ἐς μεσσηνίαν, διεφθάρησαν ἐν Δραβήσκῳ τῇ Ἐδωνικῇ ὑπὸ τῶν Θράκων*, *Progressi in mediterranea Thracia, ab ipsis Thracibus in Drabesco interfecisti sunt*. Quæ referuntur lib. IV. pag. 320. Fuit *ἐκ τῆς δουρεως*, *ab occasu Philipporum*, ad Strymonem.

versus, ut Appianus lib. iv. Civil. p. 1041. observavit in illius urbis & ad eam commissi praelii descriptione. Supra Edonidem in Ptolemæi tabula est *Odomantice*, regio, etiam Livio lib. XLV. cap. IV. memorata. *Paullus*, inquit, *Aemilius consul quum castra ad Siras contra Odomanica haberet.* Gens, *Οδομαντοι*, *Odomanti*, apud Thucydidem lib. II. pag. 171. Distincti ergo ab Edonis sunt, quod etiam ex Herodoti lib. VII. cap. CXII. seq. patet, ubi ab Odomantis in Edonos iter factum traditur. Male ergo in Ptolemæi lib. III. pro eadem regione Odomanice & Edonis sunt propositæ, quod ex confusione videtur ortum.

Macedoniam adjectam hunc tractum inter Strymonem & Nestum nominamus, quia quondam fuit Thraciæ, quam Strymon a Macedonia disternabat. Rex Philippus autem quum suam fecisset, Macedoniae regno contribuit, in quo & censa fuit postmodum. Aristoteles seu quisquis auctor de Mirandis p. 718. *ὡς Φιλίππου τὴν Μακεδονίαν.* Et Aët. XVI. 12. eadem urbs Philippi dicitur *πρώτη τὴν μερίδα τὴν Μακεδονίας πόλις.* Notanter *μερίδα*, id est partis illius trans Strymonem adjectæ ad veterem, Macedoniam; non totius, quæ tum erat, provinciæ Romanorum Macedonicæ.

Novus terminus amnis *Nestus* sic scribitur ab Herodoto, Scylace, Plinio, Mela: a Livio *Nessus*: a Ptolemæo *Νέσος*. Salmasius in Solinum auctor est in MSS. ejusdem Solini & Plinii & Marciani legi *Messus*: & Holstenius in Ortel. nummum Caracallæ profert, quo Ulpia Nicopolis dicitur *ΠΡΟΣ ΜΕΣΤΟ* sita, quæ ad Nestum vel Nessum est.

Tandem de Via Egnatia, quæ per Macedoniam & Thraciam ad Hebrum flumen ferebat, lapidibus strata & milliariis distincta, aliquid dicendum ante est, quam ex Macedonia decedemus. Ut Strabo lib. VII. pag. 223. delineavit, geminum caput ejus erat, Dyrrachio & ab Apollonia, prout trajectus diversus fuit vel Brundisio, qui Dyrrachium tendebat; vel Hydrunte, qui ducebat Aulonem vel Apolloniam. Ad *Clodianum*, quæ milia m. p. a Dyrrachio; XLIX. ab Apollonia sunt, conveniebatur, indeque via per Eccliam, Pellam, Thessalonicam, & inde per Apolloniam, Amphipolim, Philippos, Neapolim & reliqua Thraciæ ferebat *μέχρι Κυψέλης καὶ Ἐβρου ποταμοῦ, ad Cypselum usque & Hebrum fluvium.* Hæc eadem est illa via, quam Antoninus, seu quisquis auctor itinerarii est, aliquot itineribus sequutus ad Constantinopolim usque prosequitur, quia pars, quam Strabo per Macedoniam ad Thessalonicam deduxit, non differt ab Antoniniana, utroque plane est simile, neque in ceteris Antonini iter ab Egnatia via declinasse. De auctore nihil constat: neque nominis apud alium, quod sciam, occurrit mentio. Romanum haud dubie opus fuit, Romano more, ut viæ per Italiam, munitum, distinctam milliariis, & longissime per 10XXXV. passuum millia ad Hebrum usque productam.

THESSALIA.

Thessalia, nunc universam regionem significat, nunc partem ejus, quæ *Thessalia* vocatur, Straboni *Θεσσαλιώτις*, *Thessaliotis* adpellata. Universæ limites Strabo lib. IX. pag. 296. curatius ceteris definit, ab oriente a Thermopylis ad ostia *Penei* (*Πηνειῶ*) fluminis: a meridie, juga ab Oeta monte ad Pindum protensa: ab occidente Actolis, Acamanes & Amphilochios habet: in septentrione limites obscuriores sunt: attamen si a ostiis Penei ducatur secundum prædicta juga, videtur etiam borealis terminus signari. Non enim Peneus fluvius est limes, qui Macedoniam a Thessalia secudat,

quamvis ostio limitem constituit: sed, quod Strabo dicto loco dixit, ἡ Πηνειὸς μέγας ῥέων, *Peneus per mediam fluit Thessaliam*. Pomponius lib. 11. cap. 111. dividit Thessaliam a Phthiotide: Ptolemæus etiam a Pelasgiotide; sed hi partem tantummodo, sive Thessaliam propriam intelligunt, quæ Θεσσαλιώτις Strabonis est: ipse vero Strabo εἰς τέσσαρες μέρη, in quatuor partes universam divisit, quæ propriis nominibus sunt ipsius ordine Φθιώτις, Εστιάωτις, Θεσσαλιώτις, Πελαγονιώτις, *Phthiotis, Estiaotis, Thessalotis, Pelasgiotis*: quibus si Μαγνήτιον, *Magnetam* terram ab oriente objectam, adnumerare velis, habebimus Thessaliam in partes quinque distributam. Singulis partibus sua oppida assignare, perdifficile videtur: tentabimus tamen, quantum fieri potest, iuncturas facientes ab occasu solis, ut moris est geographis, hoc est ab *Estiaotide*.

ESTIAEOTIS, Εστιάωτις, Herodoto lib. 1. cap. LVI. Ἰστιάωτις, est prima & occidentalis regio Straboni & Ptolemæo: non autem Herodoto, cui est ὑπὸ τῷ Ὄρει καὶ τῷ Οὐλύμπῳ χωρὶς, *sub Ossa & Olympo regio*, qui montes in orientali parte Thessaliae sunt: quoniam etiam Dionysius Halicarnassensis transcripsit lib. 1. pag. 14. Ipse autem Herodotus ibidem fatetur, Pelasgos, qui Thessali sunt, ἐθὺς πάλαι αὐτῶν κάθηται, *valde antiquam gentem* alias atque alias sedes successu temporum occupavisse, quo factum videtur, ut etiam regionum nomina cum gentibus transponderentur. Certum enim est, Thessalia partem ad occasum solis sitam, postea *Estiaotidem* esse adpelatam, quia Strabo Estiaoti τὰ νοτιώτατα, *occidentalia* Thessaliae tribuit: Ptolemæus inter prima oppida Εστιάων, *Estiaotarum* (sic scripsit) numerat *Phastum & Gomphos*. de Gomphis autem Caesar lib. 111. Civ. cap. LXXX. *Gomphos pervenit; quod est oppidum primum Thessaliae venientibus ab Eubo.* Primum ergo oppidum *Gomphi* in Estiaotide, quod ait *altissimum montibus* tuile. Livius lib. 41. cap. XL1. *Ex Perrabia Gomphos petens Aminander auctor erat.* Et lib. xxx11. cap. xiv. *Hæc deductio Gomphorum ingentem terrorem Thessalæ intulit.* Incolas Caesar ibidem *Gomphos* dixit.

Cum Gomphis Ptolemæus conjungit *Phastum*, quæ Φαστός, *Phastus* recte casu est. Livius lib. xxxvi. cap. x111. *Babius Phacium est adgressus.* q. o. ultimo prope imperium capio, *Phastum eadem celeritate capis.* In quo tractu etiam fuit *Phaleria* Liv. lib. xxx11. cap. xv. *Primum inquit, urbem Thessaliae Phaleriam est adgressus.* duo milia A. cedonum in praesidio habuit. Idem lib. xxxvi. cap. x111. *Tricca, Melibæa, Phaloria*, quarta vocali: quam scripturam Stephanus tuctur, cui Φαλώρη & Φαλωρία vocatur Θεσσαλίας, *Phalore sive Phalorianum Thessaliae est.* Iterum Livius lib. xxxix. cap. xxv. *Tricca, Phaloria & Eurymene* & circa eas oppida. Urbs *Tricca* etiam memorata est Plinio & Ptolemæo: cujus situm quidammodo Strabo ostendit lib. ix. pag. 301. ἡ Πηνειὸς ἀρχεται ἐκ Πίνδου; ἐν αἰετὶ καὶ δ' ἐν Τρίκλῳ τε καὶ Πελοποννήσῳ, *Peneus oritur ex Pindo & ad levam relinquit Triccam & Pellinonem*.

Caesar a Gomphis expugnatis proxime *Metropolim* venit, quod Ptolemæo est ultimum oppidum Estiotarum. In ortum ergo a Gomphis situm fuit, quod etiam iter Caesar evincit. Livius lib. xxx11. cap. x111. *Transgressi inde in Thessaliam, Cymenes & Antigonus primo impetu potiti sunt. a Metropolim, deinde vastant agros, concursu oppidanorum ad tuenda manifestata, repulsi sunt.* Et cap. xv. *Capta Phaleria legati a Metropolim & a Piera, deinde perbes, venerunt.* Et lib. xxxvi. cap. x. de rege Antiocho: *Cranonem profectus cum in exercitu primo adventu cepit: inde Cyparum & Metropolim, & iis circumjecta castella recepit.* Oppidanos Caesar *Metropolitas* dixit.

Ante Metropolim Ptolemæus Χερσινίαν posuit, *Chyretias*: quæ haud dubie sunt *Cyrtæ* Livii in Perræborum finibus atque ita austrum versus, sita. Lib. xxx1. cap. XL1. *Antigonus in Perræbiam ire pergit. Cyrtæ ibi vi capta sunt, fideque diripiunt.* Et lib. XL11. cap. 11.

post Cyreniarum deditionem: *Myla proximum oppidum, ita munitum, ut inextuperabilis munimentis spes incolas ferociore faceret.* Sed de situ nihil certum est, nisi quod proximum Cyreniis dixit Livius. Utrumque forte oppidum ad fines Perrhaeborum pertinet.

Alia Estiaetidis oppida Ptolemæo sunt *Atinium & Ciemena*: quorum nihil notior situs est, nisi ex Ptolemæi numeris, qui sæpe fallaces sunt, tueamur. Strabo addit *Ithomen*. *Θύμην*, quam ait Metropoli vicinam esse lib. ix. pag. 301. ἡ Μητροπολιτῶν ἐστὶ χώρας ἡ Θύμη. Homerus quoque meminit Catalogo urbium verſ. 236.

Οἱ δ' εἶχον Τρίκκην, καὶ Ἰθώμην κλωμακόεσσαν,
Qui habitabant Triccam, & Ithomen clivosam.

Ex *Pelinna* sive *Pelinnæum* Strabonis, aut *Pellinaum* Livii lib. xxxvi. cap. x. & xiii. ejus loci fuit, quod Strabo dicto loco cum *Tricca* conjunxerat. *Fanum* sub altero audiri Scyri auctor est in Thessalia, Ἰερὸν Πεληναίων scribens, sive, ut Vossius emendat, Πεληναίων: aut littera simplici, quia in nummo veteri, ab illustri Spanhemio p. 902. laudato, est ΠΕΛΙΝΑΙΕΩΝ. Oppidi nomen *Pelinna* sive *Pelina*. Stephanus: Πέλινα, πόλις Θεσσαλίας ἐν τῇ Φθιώτιδι. Κέκληται δὲ Πέλινα ὁ Οἰχαλίτης, *Pelinna urbs Thessalia in Phthiotide.* *Tricca* sic a *Pelino*, *Oechalici* filio. Qui quod conditoris nomen simplici littera scripsit, propterea ad fidem est, & oppidi nomen ita scriptum antiquitus fuisse. Quod vero in *Phthiotide* ponit, in eo dissentimus, quia Strabo, ut supra in *Tricca* diximus, ait *Pelinnæum* amnem eumque recentem a sinistra & *Triccam* & *Pelinnæum* fanum relinquere: quæ prope *Triccam* fuisse arguunt. Hujus partis forte *Limnaa* Livii fuit, lib. xxxvi. cap. xiii. & xiv. *Ab Limnaa Pellinaum consul proficiscitur.*

Etiā *Aeginium* Strabonis adjiciendum est, quod dicit *Τυμφαίων ὄμορον, vicinum Tymphaeae*, sive *Stymphæis*, de quibus supra actum est. Plinius autem lib. iv. cap. x. In regione, quæ *Picria* adpellatur a nemore, *Aeginium*. Aut duo ergo *Aeginia* fuerunt; nec vero Stephanus nisi unum Strabonis novit: aut alteruter a loco aberravit. Livius lib. xxi. cap. xv. circa *Phaleriam* & *Gomphos* posuit. *Capta*, inquit, *Phaleria*, incensa & direpta est. Inde *Aeginium* petit. quem locum quum vel modico praesidio tantum ac prope inextinguibilem vidisset, paucis in stationem proximam telis coniectis ad *Gomphorum* regionem agmen cepit: disgressusque in campos *Thessaliae*; reliqua. Et lib. xxxvi. cap. xiii. ad ea recipienda oppida, quæ *Athamanes* occupaverant, uno agmine ierunt. Erant autem hæc, *Aeginium*, *Triccam*, *Gomphi*, *Silana*, *Tricca Melibæa*, *Phaloria*.

Erat tandem etiam *Pharycadon* oppidum *Estiaetidos*. Strabo lib. ix. pag. 301. Ἐστὶ δὲ καὶ Φαρυκάδων ἐν τῇ Ἐστιαιώτιδι. Et quia περὶ δι' αὐτῶν ὁ Πηνειὸς, *Peneus* per *Estiotas* fuit, requirit ille a sinistra *Triccam*, *Pelinnæum*, καὶ Φαρυκάδονα, *Pharycadonem*. Equibus de loco judicatur, ultra *Pelinnam* in orientem fuisse positam. Addit pag. 303. Perræbos partem *Estiotidis* occupavisse, diversos ab iis, qui εἰρηνότερα χώρια πρὸς τῷ Ὀλύμπῳ καὶ τοῖς ἱερῶν, montana juxta *Olympum* & *Tempe* intruderint. In diversa enim a *Lapithis* pulsos fuisse, τὸς πλείους πλεῖον in montana καὶ Πίνδον, καὶ Ἀθαμῶνας καὶ Δολοπας, ad *Pelinnam*, *Athamanes* & *Dolopes*.

Media pars est in Thessalis *THESSALIA PROPRIA*, Strabonis Θεσσαλιῶτις, *Thessaliotis*, vulgo simpliciter *Thessalia* dicta, quemadmodum etiam *Mela Thessalam* adpellat, & a *Phthiotide* distinguit. A Ptolemæo in hac parte scribuntur *Hypata*, *Sossionis*, *Heraclea*, *Phalidia*. Prima illarum *Hypata*, Ptolemæi Ἰπάτα, aliquando sub *Aetolis*, cum illi potentes essent, censâ iuit. Polybius Legat. xiii. ὁ Διοκλῆς ἐνέειχεν ἵνα ἡ Ἰπάτα

Ἰππῶν, Lucio [Valerio Flacco cum Aetolorum legatis] veniente Hypatam, ut in fidem illos reciperet Livius lib. xxxvi. cap. xxvi. Aetoli concilio Hypatam coacto, legatos ad Antiochum miserunt. Oppidani Hypataei sunt. Livius lib. xxxvi. cap. xiv. A Thaumaci altero die consul ad Sperchium amnem pervenit: inde Hypataeorum agros vastavit. Prope Sperchium amnem ergo fuit, & quidem ad occasum solis reducta, quia Ptolemæus primam facit ab occidente. Nec ignobile oppidum fuit, sed in quo Aetolorum concilia coacta, & cujus octoginta exsules lib. xli. cap. xxv. Livius illustres homines cognominat.

Quæ post Hypatam Ptolemæo est Sosthenis, Σωθένις, vix aliis est memorata: neque Hæmilia celebriores: nobilior forsitan Κύπαιος, Cypera Ptolemæi, de qua etiam Livius lib. xxxvi. cap. x. Antiochus Cranonem profectus cum toto exercitu, primo adventu coque inde Cyperam & Metropolim, & eis circumiecta castella recipit. Inde Phalacithia, Φαλακίθια, Ptolemæi, quam ad Sperchium amnem locavit. Sic pleraque Ptolemæi in Thessalis ipsius sunt obscura: nec vero dubium & clariora, saltem ex aliorum divisione habuisse. Adnumeramus huic parti Phacium circa Apidanum amnem. Stephanus: Φάκιον, πρὸς τὴν Θεσσαλίαν. Θουκυδίδης δ'. Phacium, oppidulum Thessalia: Thucydides iv. libro. Thucydidis verba sunt. p. 305. Brasidas ἐς Φάρακλον τε ἐτελεσε, καὶ ἐς ἐγὼ το πεδυνεωτο ἔτι καὶ Ἀπιδανὸν ποταμῷ. καὶ οὕτως ἦ ἐς Φάκιον, καὶ ἐξ αὐτοῦ, ἐς Περαιβίαν, Pharsalum pervenit, & ad στήν ἐν Ἀπιδανῷ castra posuit. atque inde in Phacium, & inde in Perabiam. Ergo ultra Apidanum amnem, qui in Peneum exit, occasum versus situm fuit. Livius lib. xxxv. cap. xiii. Rabius Phacium est aggressus: quo primo prope impetu capto, Phastum caute celeritate capit. Inde Atracem quum se recipisset, Cyrenas hinc & Phricium occidit. Ad Aeniates usque, qui in montibus sunt, hæc regio Thessaliæ extensa fuit. Inde est quod Hypatam πύλον Αἰνιάνων urbem Aeneanum dixit.

PELASGIOTIS, tertia pars Thessaliæ secundum Strabonem, ab antiquissima Pelasgorum gente, Thessaliam quondam cum Aeolibus, & præterea multas alias partes Græciæ tenente, habet nomen. Vide Strabonem lib. v. Ptolemæo Pelasgiotarum, Πελασγιωτῶν, & plura sunt oppida, & clariora: Dolicha, Azorium, Pythium, Gonnus, Atrax, Scythia, Larissa, Phera. Olim ad mare usque patuisse, quæ ora post Magnesiæ accesserit, Strabo auctor est lib. ix. pag. 300. Inter oppida Ptolemæi Doliche & Azorium & Pythium primo loco sunt, tamquam in parte hujus regionis occidentali. Hæc Tripolis Livii, id est Tripolites regio Strabonis, qui inde Ἀζωρίαν τὴν Τριπολίτιδα, Azorum Tripolitidis, dicitur minis causa (quia & Pelagoniæ Azoris Straboni ibidem est, forte Assorus Ptolemæi distincte cognominavit. Livius lib. xlii. cap. liii. Deinde saltu angusto superatis montibus, quos Cambunios vocant, descendit ad (Tripolim vocant) Azorium, Pythium & Dolichen incolentes. Hæc tria oppida parvisper cinctata, quia obsides Larissæis dederant: victatam præsentis metu, in deditionem concesserunt. Et lib. xlii. cap. ii. quam potissimum [viam] iteret, retulit [consul] ad consilium. Aliis per Pythium placebat via: aliis per Cambunios montes, quæ priore anno duxerat Hostilius consul, aliis præter Ascridem paludem. Resque aliquantisper via communis: itaque in id tempus, quo prope divorium iterum castra posuerunt, deliberatio ejus rei differitur. In Perrhebiam inde ducit, & Azorium & Dolichen jam habuit, ad consulendam rursus quam potissimum cape seret viam. Sed quænam illa Perrhæbia ad Pindum montem, an sub Olympo, ut supra sedes Perrhæborum cum Strabone ex libro ix. divisimus? Ptolemæus hanc tripolim, Azorium, Dolichen, Pythium ad citius refert, Epirum versus, supra Gomphos, qui locus Pindi Perrhæbis est propinquior. Plutarchus in Aemilio pag. 263. de Pythio ita: Νάφικα ἐξέρχεται τῇ πρὸς θάλασσαν ὁδῷ κατὰ τὸν ποταμὸν τὸν ἐπὶ τῇ Ηορταλίων, mare versus intendit iter, & juxta Heracleum ca-

maius est: quasi classe vellet castra hostium circumnavigare. Tenebris autem obortis, ἦν δὲ νυκτὸς καὶ ἐναντίαν δὲ τὴν θάλασσαν, καὶ καταλύσας ἀνέπαινε καὶ στρατιὰν ὑπὸ τὸ Πύθιον. ὡς ταῦτα δὲ Ὀλύμπου τὸ ὑψὺ ἀνατείνει πλέον ἢ δέκα σταδίαις, nocte duxit per contrariam a mari viam, & exercitum sub Pythio constituit. Ibi Olympus mons supra decem stadia adsurgit. Quis vero aliud Pythium heic quam Livii, quam Tripolitidis intelligat, praesertim quum & sub Olympo aut prope illum, ut Strabo monstravit, Perrhaebi sedem habuerint? Plutarcho autem in hac historia plus fidei, quam Ptolemæo est habendum. Ceterum Ptolemæus Ἀζώριον scripsit quatuor syllabis; Livius & Strabo Azorus, tribus: item Πύθειον Ptolemæus vocali secunda; Plutarchus & Stephanus, quos Livii emendatores sequuti sunt, Πύθειον, tertia.

An vero etiam urbs singularis in illo tractu praeter Tripolitidem Perrhaebæorum, nomine Tripolis exstiterit, non facillimum est explicare. Stephanus sane aliam Tripolim Macedoniae ait esse; aliam Perrhaebiae, ἐστὶ καὶ ἐτέρε [Τρίπολις] Μακεδονίας, καὶ ἁπλῆ Περίαιθας. Hanc Macedoniae videtur Livius lib. XLII. cap. LV. cognominasse. Consul, inquit, quum audiret vagari Macedonas effusos per Thessaliam, vastarique sociorum agros; iam jam refectum militem ad Larissam ducit. Inde quum tria millia ferme abesset a Tripoli [Sciam vocant] super Peneum amnem posuit castra. De Perrhaebia autem extremo hoc libro lib. cap. LXVII. In Perrhabiam flexis itineribus, Mallaea primo impetu capta ac direpta, Tripoli, aliaque Perrhabia recepta, Larissam rediit.

Proxima Gonnoi, sive pluraliter Gonni. Ptolemæus & Strabo Γόννη, Gonnos: & simplici littera Γόννη Lycophron vers. 906. nam eandem esse, epitheton Περίαιθική, Perrhabica, confirmat. nam ita etiam Strabo lib. IX. pag. 303. Ὀλοσσῶν καὶ ἡ Ἡλώνη, Περίαιθικαὶ πόλεις, καὶ Γόννη, Oloosson, & Elone sunt Perrhabica urbes: etiam Gonnos. Plurali numero Livius, qui & situm describit lib. XXXVI. cap. X. Ap. Claudium [ex Dassaretis] per Macedoniae magnis itineribus in iugum montium, quod super Gonnos est, pervenit. Pyridum Gonni viginti millia ab Larissa abest, in ipsis faucibus saltus, qua Tempe adpellantur, situm. Alibi & ipse Gonnos, lib. XLII. cap. LIV. singulari numero. A Dassaretia autem Larissam tendebat, ut urbi praesidio esset. Videtur ex Polybii libro XVI. hausisse, quum in excerptis cap. XXI. legitur: παραλαβὼν εἰς Γόννης ἦν καὶ εἰσβολὴν τῶν Τεμπῶν, Gonnoi pervenit, qui in ipso aditu sunt Tempium. Etiam Stephanus; Γόννοι πόλις Περίαιθας, Gonnoi oppidum Perrhabiae.

Propius a Larissa abest Atrax, super Peneum fluvium. Livius lib. XXXII. Inde Atracem est profectus. decem ferme milia ab Larissa abest: ex Perrhabia oriundi sunt: sita est super Peneum amnem. Strabo lib. IX. pag. 301. de Peneo flumine: φέρεται ὡς τε ποταμὸς Δαίρσαν, praterfluit & Atracem & Larissam. Iterum Livius lib. XXXVI. cap. X. omnia jam regionis ejus, praeter Atracem & Gyrtonem, in [Antiochi] potestate erant: & cap. LIII. Babius inde [a Phæsto] Atracem quum se recepisset. Recto Atrax. Stephanus: Ἀτράξ, καὶ Ἀτρακία, πόλις Θεσσαλίας τῆς Πελαγονιώτιδος μοίρας, Atrax, & Atracia, urbs Thessaliae in tractu Pelasgiotidos. Et Strabo lib. IV. pag. 303. ὑπέρκειται αὐτῆς Ἀτράξ, Argaeam [Argissam] jacet Atrax.

Urbs Scotissa, sive Scotussa bello Macedonico celebrata. Simplici sibilo Σκότυσσα Ptolemæus, Scylax, & Plutarchus scripserunt: at Polybius, & Livius geminato, Σκοτούσσα, Scotussa: & eodem nomine urbis ad Strymonem sitae nummus habet ΣΚΟΤΟΥΣΣΑΝ, itidem Σ geminato. De nostra autem Thessalica Polybius lib. VIII. cap. XXXIX. ὡς μὲν καὶ πορείαν εἰς Σκότυσσαν, iter Scotussam faciens. Livius lib. XXVIII. cap. V. ipse καὶ Scotussam est profectus, eodemque ab Larissa Macedonum copias traduci iussit: & cap. VII.

Philippus quem ab Demetriade Scotussam, inde de tertia vigilia profectus, trepidos hostes Hetracleam compulisset. Et lib. xxxvi. cap. xiv. Venienti [consuli] Pharsalus, Scotussa, & Phera, quaeque in eis praesidia Antiochi erant, deduntur. Dum tractus ejus oppida Strabo lib. ix. sub finem recenset, Λάρισσαν, Σκότυσσαν Μόψιον, Ἀτράκα, Larissam, Scotussam, Mopsium, Atracem conjungit.

Ad Scotussam locus est *Κυνος κεφαλα*, id est Canis capita dictus, ubi Romani T. Quintio Flaminio duce Philippum regem magno proelio vicerunt. Strabo dicto loco Ἔστι ἐν τῇ Σκοτύσσει χωρίον τι, Κυνὸς κεφαλὰ καλούμενον, οὗ ἐπὶ ὃ Ῥωμαῖον μετ' Αἰτωλῶν καὶ Τίτου Κρίνου ἐγένετο μάχη μεγάλη Φίλιππον τὸν Δημητρίου, Μακεδόνων βασιλέα. Livius de eodem proelio lib. xxxiii. cap. vii. *Supergressi tumulos, qui Cynos cephalae vocantur, [Macedones] posuerunt castra.* Et Plutarchus in Flamin. p. 372. ἐμάχοντο οὗ ἐπὶ ταῖς καλούμεναι Κυνὸς κεφαλὰς αἱ λόφων ἔσσι πυκνῶν καὶ ἀφ' ἀπείρων ἀκραι λεπταί, δι' ὁμοιότητα ἡ γῆ καλεῖται. ἔτι οὐκ ὠνομάδευσαν, *Pugnatum est circa Cynos cephalas, quas vocant, quae sunt frequentissimi aequaliumque inter se collium vertices tennes, & a figuræ similitudine ita adpellantur.* Ipse ibidem Plutarchus, & in Aem. Paulo p. 258. dicit id proelium commissum εἰς Σκοτύσσαν, *ad Scotussam*, quod prope ab urbe istos colles fuisse argumento est.

Ad *Larissam*, nobilissimam hujus partis urbium jam venimus. Sita ad Peneum amnem x millibus infra Atracem, ut ex Livio & Strabone supra demonstratum est. Livius lib. xxxi. cap. xli. *iliam in Thessalia nobilem urbem vocat*: Solinus cap. vii. de Thessalia in egregiis oppidis *Larissam Thessalam* numerat. Cæsar i. Civ. cap. xcvi. *Pompeius protinus e quo citius Larissam contendit.* Lucanus lib. vi. vers. 355.

Aique olim Larissa potens. - - -

Gentile Græcum *Larissæus*. Cæsar ibi cap. lxxxi. *Nulla Thessalia fuit citius prater Larissæos, qui magnis exercitibus Scipionis tenebantur, quin Cæsari pareret.* Et nummi veteres apud Goizium, item Palatini, Medicei, aliique ΛΑΡΙΣΑΙΩΝ, uno Σ, constanter. Ad illust. Spanhem. p. 906. quamquam etiam duplici Σ percussos Harduinus referat. Livius lib. xxxi. cap. xxxi. *Larissenses* forma Latina.

Phera quoque a Ptolemaeo Pelasgiotarum regioni adscribuntur. Livius lib. xxxiii. cap. vi. *Circa Larissam erat rex, qui certior jam factus, Romanum ab Phebis Pheras moris disjungi quam primum certamine cupiens, ducere ad hostem pergit, & quatuor millia fere a Phebis posuit castra.* Eadem Polybius in Excerptis libri xvi. cap. xv. sic tandem narrationem claudens, οὗδε γὰρ ποιεῖται ἢ πορεύεται ὡς ἐπὶ τὰς Φεράς, id est, *Pheras* [exercitum] duxit. Cicero lib. i. de Divinat. cap. xxv. de Eudemo, Aristotelis amico iter in Macedoniam venientem *Pheras* venisse; quæ erat urbs in Thessalia tum admodum nominis ab Alexandro autem tyranno crudeli dominatu tenebatur. Hic est ille ab Nepote in Pelopida cap. v. memoratus tyrannus *Alexander Pheræus*: nam ita gentile etiam in nominis formatum videmus, ΦΕΡΑΙΩΝ. Stephanus: Φεραί, πόλις Θεσσαλίας. ὁ πολὺτερος Φεραίων. Prope aberant a mari, utpote xc stadiis a Pagasis, navale suo. Strabo ix. pag. 300. οὐ μὲν ἐν αἰσὶ πέρασι τῶν Πελαγονικῶν πεδίων πρὸς τὴν Μαγνησίαν, θήναιον δὲ τῶν Φεραίων, Παγασῶν διέχον ἐνενήκοντα στάδια εὐτὺν, *Phera* sunt finis Pelasgiotidis adversus Magnesium, καὶ οὕτως Πηρᾶν Παγασῶν distans ab illis stadia nonaginta.

Hæc a Ptolemaeo Pelasgis tributa oppida: quibus non nulla, nec illa ignobilia, in historiis laudata, adjungemus. *Cranon* ex illis est, memoratum Plinio in Thessalia cum Campis Pharalæis; & Stephano, ex quo Strabo in excerptis libri vii. est com-

gendus. Κεφόνων, inquit, πόλις τῆς Θεσσαλίας τῆς Πελασγιώτιδος ἐν τοῖς Τέμπεσι, ὡς Ἐκαταίῳ
 Εὐρώπῃ. - - - ἀπέχει ᾗ σαδίας ἑκατὸν τῆς Γυρτώνος ἢ Κεφόνων πόλις, ὡς Φησὶ Στρεβίων.
 Cranon, urbs Thessaliae Pelasgioidis, in locis quae Tempe adpellantur, sita auctore Hecataeo in
 Europa. Distat urbs Cranon centum stadiis a Gyrtonē, ut Strabo perhibet. Livius lib. xxxvi.
 cap. x. Intra decimum diem, quam Pheras venerat, his perfectis, Cranonem profectus [rex
 Antiochus] cum toto exercitu, primo adventu cepit. Inde Cyparum & Metropolim recepit.
 Hinc illa ἐν Κεφόνωνι πρὸς ταξίς, ut Plutarchus Phocione p. 753. sive, ut idem Demosthene
 pag. 859. vocat, ἡ πρὸς Κεφόνωνά μάχη, Cranonia pugna, qua victi Graeci ab Antipatro
 sunt & Cratēro, nominatur. Gentile Cranonium. Livius lib. xlii. cap. lxiv. Ro-
 mani ad Cranonium intactum agrum castra movent, quo loco libri gemino scriptum exhi-
 bent; etiam mox: via quae inter Sycurium & Crannonā est: & cap. lxxv. demissis Crannonis
 segetibus. At Plinius, Plutarchus, Stephanus littera simplici scripserunt: & si libris
 fides, ipse Livius priore loco.

Deinde Elatia sive Elatea (ἐλάτεια) est prope Gonnum & fauces, quibus Tempe
 accedunt. Livius lib. xlii. cap. liv. Elatiam & Gonnum, percussis inopinato adventu
 oppidanis, [Perſes] recepit. Utraque oppida in faucibus sunt, quae Tempe accedunt; magis
 Gonnum. Sic legendum Sigonius probavit, adprobavit Gronovius. Stephanus enim
 ἐν ἐλάτεια, quum Phocidis magnam descripsisset, addidit: ἐστὶ καὶ Θεσσαλίας, est quo-
 quē Thessaliae huius nominis oppidum. Plura de illa non constant.

Gyrton autem, paullo ante ex Strabone & Stephano notata, etiam huius tractus fuit,
 quia ab Cranone centum stadiis abesse dicebatur. Strabo lib. ix. extremo ex Hieronymo:
 οὗ τὸ νῦν καλούμενον Πελασγιὸν πεδιον ἐν Λαρίσση, καὶ Γυρτώνῃ, καὶ Φεραίς, οὗ μὴν
 πελάγος πελάγος, Larissam habet, Gyrtonem & Pheras. Et ante paullo pag. 304.
 καὶ τὸν Πηνειὸν καὶ τὸ Πήλιον εἰκᾶσι καὶ οἱ τῆς Γυρτώνος ἔχοντες, circa annum Peneum & Peli-
 on montem colunt etiam Gyrtoni. Livius xxxvi cap. x. Omnia jam regionis ejus, prater
 Larissam & Gyrtonem, in potestate erant. Et lib. xlii. cap. liv. profectus ad Phalannam
 castra movit: inde postero die Gyrtonem peruenit. Adde Stephanum, qui Thessaliae, quae
 Perrhaebia habebat, attribuit. Ibidem etiam Phalanna fuit. Idem: Φάλασσα, πόλις
 Θεσσαλίας. Memoratur etiam in Lycophronis Cassandra vers. 906. Ceterum ex eodem
 Strabonis loco notamus: quia ἀναμῖξ, promiscue ibi Perrhaebi & Lapithae habitarent,
 Πελασγίους πάντας, omnes Pelasgiotas adpellatos esse.

PHTHIOTIS, Φθιώτις, Thessaliae pars in austrum devergens, & mare contingens
 ortu. Strabo ix. p. 296. ἔχει ἡ μὲν Φθιώτις τὰ νέτια τὰ παρὰ τὴν Οἶτην, ἀπὸ τῆς Μαλι-
 ακῆς καὶ Πολιακῆς μέχρι τῆς Δολοπίας καὶ τῆς Πίνδου ἀφαιρόντα, πλατυνόμενα ᾗ μέχρι
 τῆς Αἰτίας καὶ τῶν πεδίων τῶν Θεσσαλικῶν, Phthiotis austrina habet juxta Oetam, a Maliaco sinu
 & Pylaso usque ad Delopiam & Pindum pertinentia, dilatata autem usque Pharsalum &
 oppros Thessalicos. Nomen habet a Phthia, quam Plinius lib. iv. cap. vii. extremo in
 ἑβρῶν oppidis numeravit. Et talem fuisse Phthiam, Achillis patriam, Virgilius lib. i.
 Aeneid. vers. 284. in Graeciae claris urbibus ponens, ostendit:

- - - Veniet lustris labentibus aetas.

Quum domus Assaraci Phthiam clarasque Mycenae
 Servitio premet, ac victis dominabitur Argis.

Procopius de Aedificiis lib. iv. cap. iii. cum Larissa & Penco memoravit, sed tamen
 im delectae: τῆς Φθίας ἐνταῦθα ἔκτι ἔσθης, Phthia ibi jam non exstante. Oppidani Phthi-
 oratus lib. iv. oda vi. Phthius Achilles. Haec de Phthia, unde nomen Phthiotidis.

Ptolemæus in mediterraneis primum ponit *Narthacium*, quod prope Pharsalum fuisse, ex Plutarchi Apophthegm. Laconicis patet, quibus de Agefilao traditur: *Φαρσάλῳ περὶ τὸν ποταμὸν καὶ τὸν ἑλκὸν ἀντὶ τὸ ἐγγύτατον, πενταστίαις ἰππεῦσι τετραμένῳ αὐτῷ, τρέσαντι ἔστην ὑπὸ τῷ Νάρθακιον, Pharsaliis vexantibus exercitum ipsius, in fugam eos decem quinque equitibus, & tropæum constituit sub Narthacis.*

Altera urbs Ptolemæi est *Coronea*, Κορώνεια, alia ab illa nobiliore Boeotia. Strabo lib. ix. pag. 298. Phthioticas urbes recensens: *Ελευσίαν πρὸς τούτοις, Κορώνειαν ὁμώνυμον τῇ Βοιωτῇ, Μελίταιον, Θαννακίς, adhec [post alias] Ερινεον, Coroneam cognominem Βεωτική, Μελίταιον, Θαννακός.* Stephanus in hoc nomine, τρίτη τῆς Φθιώτιδος, ἰσχυρὰ [Coronea] *Phthiotidis est.* De situ quod aliunde non constat, credemus Ptolemæo, qui Narthacio in ortum; Lamiae, prope Sperchium sitæ, ad septemtriones oppositæ. Deinde *Μελιτάριον* est, ut videtur, prave scripta, quia *Μελίταια* Straboni, uti jam vidimus; Plinio lib. iv. cap. ix. *Melitæa* est: Thucydidi lib. iv. pag. 305. *Μελιτία.*

Sequuntur apud Ptolemæum *Ερετρίαι*, plurali numero, *Eretria*, quæ aliis *Eretria* singulariter est cum *Phthiotidis* cognomine. Livius lib. xxxiii. cap. vi. *Romani ad Eretriam Phthiotici agri; Philippus super amnem Onchestum posuit castra.* Polybius excerpt. lib. xvi. cap. xvi. in eadem historia mancus est, ἐπὶ τῇ περὶ τὸν ποταμὸν Ερετρίαν τῆς Φθιώτιδος, quod nemo non videt, supplendum ex Livio esse *Φθιώτιδος*, *Phthiotidis*, non, ut videtur, est Latino interpreti, *Φεραίαι, Pheræ.* Propinqua *Pheris Bæbæis*, palus, ab *Bæbi* oppidulo dicta. Strabo p. 300. ἡ Βαβυῖς λίμνη πλησιάζει τῇ Φερῇ.

Succedit *Lamia*, bello Lamiaco, quod Græci post Alexandri mortem cum Macedonibus gesserunt, nobilior facta. Strabo ix. pag. 298. *Ἀπέχει δὲ Λαμίας ὁ Σπέρχης ποταμὸς σαδίας, Sperchéus amnis triginta stadiis abest a Lamia.* Et paucis interjectis: *Εννομεται ὀππὶδα Φθιωτικά διτοῦντος Ἀχιλλῆος ὑποβέβηται, in iisque Θήβας τὰς Φθιώτιδας.* *Εχών, Λαμίας, πρὸς ἣν ὁ Λαμιακὸς συνέστη πόλεμος Μακεδόσι καὶ Ἀντιπατρί, πρὸς ἡνίκα ἡ Τεβὰς Φθιωτίδα, Echium, Lamiam, ad quam urbem bellum Lamiacum a Macedonibus & Antipatro adversus Athenienses gestum fuit.* Et Diodorus lib. xvi. cap. cx. ἐξ ἡνίκα ὁ Λαμιακὸς πόλεμος κληθεὶς ἔλαβε τὴν ἀρχήν, ex quibus [motibus] bellum Lamiacum, quod dicitur, initium cepit. Ipsum autem bellum lib. xvi. cap. ix. seq. persequutus est: cap. xii. rationem adpellationis dat, quia victus Antipater κατέφυγεν εἰς πύλιν Λαμίας, in urbem Lamiam confugit, quam Athenienses obsederunt. Livius de eadem urbe lib. xxxix. cap. xxiii. *Antiocho rege bello superato ad Thermopylas, divisis partibus, quum eosdem dies consueti Acilius Heracleam, Philippus Lamiam oppugnasset; capta Heraclea, quum iussus abscedere a manibus Lamia erat, Romanisque oppidum deditum est, egre cum populo tolerat.*

Ultima Ptolemæi extra oram est *Ἡράκλεια Φθιώτιδος, Heraclea Phthiotidis.* Profinum Maliacum fuit & Thermopylas. Livius lib. xxxvi. cap. xxi. *Sita est Heraclea in radicibus Oeta montis: ipsa in campo, arcem imminuentem loco alto & undique præcipiti habet. - - - quatuor simul locis [consilium] adgredi urbem constituit: a flumine Asopo: - - - sinu Maliaco, quæ aditum haud facili pars habebat: ab altero amniculo, quem Melæon vocant.* Et reliqua. Cognominatur etiam *Heraclea Trachinæ*, sive *Trachin.* Cognomen tractui & Heracleæ urbs vetus dedit, *Trachin* dicta sex stadiis supra locum *Heracleæ*. Strabo ix. pag. 295. *Ἀπέχει τῆς ἀρχαίας Τερχίνου πρὸς ἑξήκοντα ἢ σαδίας ἡ Ἡράκλεια, abest Ἡράκλεια sex fere stadiis a vetere Trachine.* Ibidem vocat Spartanorum opus: *Ἡράκλεια, Τερχίον καλεῖται πρὸς τὸν ποταμὸν Λακεδαιμονίων κτίσμα, Heraclea, quæ prius Trachin dicta fuit a Lacædæmoniis condita est.* Thucydides lib. i. pag. 253. Peloponnesiaco bello

loniam deductam adnotavit : ὑπὸ τῷ χρόνῳ τῷτον Λακεδαιμόνιοι Ἡράκλειαν ἢ ἐν Τραχινίαις ,
 Ἰωνικίαν καθίσταντο, *Sub idem tempus Lacedaemonii Heracleam in Trachiniis coloniam deduxerunt.* Eodem libro p. 240. ἦσαν ἐξ Ἡρακλείας τῇ ἐν Τραχίνι πόλει , τότε νεοκτίσθαι ἔσθαι
 εἶπε ex urbe *Heraclea Trachinia*, tum recens condita. Eodem urbis cognomine Diodorus
 usus est lib. xiv. cap. LXXXIII. οἱ Βοιωτοὶ μετ' Ἀργείων Ἡράκλειαν ἢ ἐν Τραχίνι κατελάβοντο,
Beoti cum Argivis Heracleam, quae in Trachine est, occupabant. Ergo & regionis no-
 men ἡ Τραχίς, *Trachin*, & oppidi : populum ibidem Diodorus dixit τῶν Τραχινίων,
Trachinios.

Addenda sunt a Ptolemæo prætermiſſa. Strabo lib. ix. pag. 298. Phthioticas urbes
 recenset, Thebas, Echinum, Lamiam, Erineum, Coroneam, Melitæam, Thau-
 macos, quibus addit Πρόερναν, Φάρσαλον, Ἐρετρίαν, *Proernam, Pharsalum, Eretriam.*
 e quibus intactæ Ptolemæo mediterraneæ, Thaumaci, Proerna, Pharsalus. *Thaumaci*,
 θαυμαχοὶ Strabonis, ita describuntur ab Livio lib. xxxvi. cap. iv. *Thaumaci a Pylis sinusque*
Maliaco per Lamiam eunti, loco alto siti sunt, ipsis faucibus imminentes, quam Cælen vocant :
Thessaliaque transeunti confragosa loca, implicatasque flexibus vallium vias, ubi ventum ad hanc
urbem est, repente velut maris vasti, sic immensa pandunt planities, ut subiectos campos terminare
oculis haud facile queas. Ab eo miraculo Thaumaci adpellati. Stephanus autem a Thaumaco
 conditore nomen ducit. Iterum Livius lib. xxxvi. cap. xiv. *Ducere tum porro in sinum*
Maliacum cæpit. Adpropinquante faucibus, super quas siti Thaumaci sunt, desertæ urbe inven-
tum omnis armata silvas & itinera insedit. Dicitur etiam urbs eadem Plinio iv. cap. ix. *Thau-*
macie, sive Thaumacia. Et Homerus Catalogo vers. 223.

Οἱ δ' ἄρα Μηθώνην καὶ Θαυμακίην ἐνέμοντο,
 Qui vero Meibonen & Thaumaciam habitabant.

Apud Strabonem dicto loco Thaumacos sequebatur Πρόερνα, *Proërna*, tamquam vicina
 & propinqua. Livius jam dicto cap. xiv. *Venienti [consuli] Pharsalus, Scotussa & Phera*
deduntur. - - - Proernam inde recepit, & quæ circa eam castella sunt. Ducere tum porro
in sinum Maliacum cæpit. Adpropinquante faucibus, supra quas siti Thaumaci sunt, reliqua.
 Ergo citra Thaumacos sita Proërna erat, ut qui ab hac sinum Maliacum petebat, Thau-
 macos præterire necesse haberet. Stephanus *Proarna* scripsit vocali prima. Πρόαρνα πόλις
 Μηλιῶν, ὑδετέρας, *Proarna*, urbs *Maliensium*, neutrum plurale. Malienſes autem, qui
 sinum accolunt Maliacum. Sed quia secunda vocali & Strabo & Livius consentiunt, illo-
 rum scriptura utique præferenda in nomine *Proërna* est.

Pharsalus male quorundam Tabulis ad Estiaotidem reduſta est. Strabo enim, ut supra
 vidimus, in Phthioticis urbibus cum Thaumacis & Proërna exposuit : & Polybius lib. v.
 cap. xcix. cum Pheris conjunxit & Larissa, cujus vicinitatem fuga Pompeii monstravit,
 qui ex Pharsaliis campis proxime Larissam petiit, nec vero intravit. Strabo & Livius
 ante dictis locis Φάρσαλον, *Pharsalus* : & Lucanus lib. vi. vers. 350.

Emathis equorei regnum Pharsalos Achillis.

Et Catullus carm. Lxiv. de Nuptiis Pel. & Thet. vers. 37.

Pharsalum coeunt, Pharsalia tecta frequentant.

Tacitus Hist. lib. i. cap. l. *Pharsaliam* vocat. Nec jam, inquit, recentia sive pacis exempla, sed repetita bellorum civilium memoria, captam toties suis exercitiis urbem, vastatam Italiae, direptiones provinciarum, *Pharsaliam*, *Philippas* & *Perusiam* ac *Mutinam*, nota publicanas cladium nomina, loquebantur. Urbem *Ενπεύς*, *Enipeus* fluvius præterlabitur. Strabo ix. pag. 297. ἡ δ' *Ενπεύς* ἀπὸ τῆς *Ιουδῶος* ὄρεος *Φάρσαλον* ῥοεῖς, εἰς τὸ *Ἀπιδανὸν* ὀμβρᾶται, ἡ δ' εἰς τὸ *Πηνειὸν*, *Enipeus* ab *Erythra Pharsalum* præterlabens, in *Apidanum*, & hic in *Peneum* influit. Est hic alius *Enipeus* ab illo Macedonico, qui ab Olympo monte procurrentis prope Diem effunditur. De nostro, ejusque receptore, Plinius lib. iv. cap. vii. *Flumina Thessalia Apidanus, Pheix, Enipeus*: - - - & ante cunctos claritate *Peneus*, uti juxta *Geographos*. Appianus lib. ii. Civil. pag. 778. ait, aciem *Pharsaliam* Pompeii ituisse μεταξὺ *Φαρσάλου* τε πόλεως καὶ *Ενπεύου* ποταμοῦ, inter oppidum *Pharsalum* & *Enipeum* fluvium. Quod si est, laxe illud Strabonis ὄρεος, præter, interpretandum, ut spatium intercesserit aciei capiendæ: nisi *Pharsalum* veterem a nova removeas longius, ut altera flumini fuerit propinquior, altera reductior ab eodem. Strabo ibidem: *Θετιδίων* ἐστὶ πλεσίον τῇ *Φαρσάλῳ* ἀμφοῖν, τῆς δὲ παλαιᾶς καὶ τῆς νέας, *Thetidis* sacellum utriusque *Pharsalo*, & veteri & nova, προσημασμένον ἐστὶ. Eutropius lib. vi. cap. xvi. Deinde in *Thessalia* apud *Palaopharsalum* prodactis utriusque ingentibus copiis, [Cæsar & Pompejus] dimicaverunt. Itidem Strabo lib. xvii. pag. 538. Παμπύς & Μάγνος ἦτε φεύγοντες ἐκ Παλαοφάρσαλου πρὸς τὸ Πηλῶσιον, Pompejus Magnus venit, ex *Palaopharsalo* fugiens, *Pelusionem*. Livius lib. xlv. cap. i. *Palaopharsalum* scripsit. Inter hanc ergo & amnem *Enipeum*, commissum illud fatale fuit proelium.

Hæc de mediterraneis Phthiotarum: maritimis illorum Ptolemæus dat *Pagafas*, *Demetriadem*, *Larissam*, *Echinum*, *Sperchiam*, *Thebas Phthiotidis*. A septemtrione sic nostrum progressus est: contra Strabo ab austro in boream procedendo addit supra enumeratis, lib. ix. p. 300. *Antronem*, *Pteleum*, *Alon*, ultra quæ promontorium *Ρήμα*, οὐρανὸς δὲ φθιώτις πῶς τελευτᾷ, ubi finis fere *Phthiotidis* est: Ptolemæus autem supra *Demetriadem* & *Pagafas* producit, quam partem *Magnetibus* Strabo attribuit. Superaddenda *Phalara* in sinu *Maliaco*, post quam ostia *Sperchèi*, in quibus Ptolemæus oram *Phthiæ* finivit. Livius lib. xxxv. cap. xliii. Jam profectus ab *Demetriade* rex, quia ita dictos viros sciebat, *Phalarum* in sinum *Maliacum* processerat. Et lib. xxxvi. cap. xxix. *Phalara* in sinu *Maliaco*. Polybius Legation. xiii. ὁ Νικάνδρος καταπλέυσαντος ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὰ Φάλαρα ὁ κόλπος Μηλίων, quem *Nicanor* ex Asia rediret *Phalarum* in sinu *Maliaco*. Et Stephanus: *Φάλαρα*, πέλις *Θετταλίας*, πλεσίον *Λαμίας*, *Phalara* oppidum *Thessaliae* prope *Lamiam*. Etiam Plinius lib. iv. cap. vii. *Phalara* scripsit, qua constantia probatur, modum in libris Livianis esse, quibus *Phalara* secunda vocali legitur.

Prope hanc (supra an infra, certum non habeo) ex Ptolemæi dispositione ponenda *Thebæ* sunt, quas ipse φθιώτιδες cognominat, id est *Thebæ Phthiotidis* regionis: Strabo p. 298. Θέβας τὰς φθιώτιδας: Polybius Legat. vi. Θέβας φθίας: & Livius lib. xxxii cap. xxxiii. *Thebæ Phthiæ*; & lib. xxviii. cap. vii. *Thebæ Phthioticas*: Plinius lib. iv cap. viii. *Thebæ Thessaliae*: atque ita Ptolemæus prope *Sperchèi* ostia, seu inter ipsa *Sperchiam* oppidum locavit, in quo error vel auctoris est, vel describentium. Quis enim dubitat, *Sperchiam* a flumine, cui adjacet, nomen accepisse, quæ vero, ut vulgata libris Ptolemæi est, retrahitur ab illo, interjectis *Thebis*? Aliter Strabo, qui *Thebæ* supra *Halon*, in septemtrione ac prope in fine ponit *Phthiotidis*, lib. ix. pag. 300. Ubi fuerunt in ora *Phthiotidis*, ἐμπορίων ἰσχυρὰ fuerunt *maritimum*, quondam *quaestio* *Thessaliae* & *frangitum*, ut ipsi ipsa Livium lib. xxxix. cap. xxv. queruntur, quum in

negotiationem maritimam rex Demetriadem averterat. Idem rex, colonia eo deducta, Φιλίππη ἡ πόλις ἀντὶ Θεβῶν κατωνόμασεν, *Philippopolim pro Thebis adpellari jussit*, ut Polybius recit lib. v. cap. c.

Sperchia autem, Σπέρχεια Ptolemæi, haud dubie ad ostium *Sperchii* fluminis fuit, nec dubitatur, quin eadem sit *Sperchios* Plinii lib. iv. cap. vii. quamquam ille in Doride locavit. Addit enim post paullo: *Ex his [Thessalis] Phthiotæ nominantur Dorida accolentes.*

Hæc in Phthiotide περιχώρω τοῖς Μαλιεῦσι, *contermina Maliensibus*, ut Strabo vocat lib. ix. pag. 298. Livio autem is tractus, saltem ex parte, est *ager Maliensibus*, lib. xlii. cap. xl. Hujus partis fuit etiam *Phylace*, ἡ Φυλάκη Straboni dicto loco, nec vero certum, mari adposita, an non nihil reducta fuerit. Juxta sunt *Sperchii* ostia sive *Sperchéi*, nam Σπερχεὸς Græcis est: ideoque Latini etiam produxerunt. Ovidius *Metam.* i. vers. 579.

Populifer Spercheos, & irrequietus Enipeus.

Exit in sinum qui Plinio & Livio locis antea monstratis est *sinus Maliacus*, Græce κόλπος Μαλιεύς, seu Jonice Μηλιεύς, ut modo ex Polybii Legat. xi i. ostendebamus, quia Μαλιεῖς, *Malienses* accolebant: seu Μαλειῖς, *Malienses*, ut Pausanias Phoc. cap. vii i. scripsit, quum Thessaliæ contributos ab Augusto fuisse prodidit. Idem sinus a vicina urbe etiam *Lamiacus* nominatur. Pausanias Attic. cap. iv. ἡ κόλπος ἡ Λαμιακὴ τέλματις περὶ τῆς Θερμοπύλαις ἐντὶ, *Lamiacus sinus ad Thermopylas canosus est.*

Supra Phalarum ex prædictis Ptolemæi erat Ἐχίνος, *Echinus*, sive Ἐχῖνος, producta media, ut Polybii excerptis lib. xvii. cap. i i. ext. scriptum existat. qui conjungit Ἐχῖνον καὶ Θεβὰς τὰς Φθίας, *Echinum & Thebas Phthias* sive *Phthioticas*: quæ ita etiam ejusdem Legatione vi. pag. 1100. componuntur. Livius lib. xxxi i. cap. xxxi i. principis Aetolorum adversus Philippum regem oratione: *eadem fraude habere cum Thebas Phthias, Echinum, Larissam, & Pharsalum.* Strabo, ἡ Ἐχῖνος, CL stadiis supra Phalarum, lib. ix. pag. 299.

Proximam Echino Ptolemæus *Larissam* ponit, sine cognomine, quod alibi adjungitur, quasi maritimam, quamquam paullum recedit a mari. nam Strabo ibidem: τῆς ἡμετέρας Ἰωνίας ἐν μεσογαίᾳ ἐστὶν ἡ Κρεμαστὴ Λαρίσσα εἰλοσι σαδίας αὐτῆς διέχουσα, *ulteriori parte, intus paullum ad xx stadia a mari, Larissa est, Cremasta (id est pensilis) cognominata.* Livius lib. xxxi. cap. xli. *Larissam, non illam in Thessalia nobilem urbem, sed alteram, nam Cremastem vocant, subito adventu, prater arcem, [legatus] cepit.* Hanc etiam *Pelassiam* cognominari, Strabo ibidem auctor est, quod forte condita fuit a Pelasgis, quamvis sita extra Pelasgiotidem.

Sequuntur ἐν τῷ περὶ Εὐβοίᾳ πέρα, *ad fretum Euboicum sita*, Strabonis Ἄντρον, ἔτασις καὶ ὁ Ἄλτος, *Antron, deinde Pteleum & Halos.* Livius lib. xlii. extremo: *Cum exercitus parte profectus in Achajam Phthiotin; Pteleum desertum fuga oppidanorum tenuit a fundamentis: Antrona voluntate colentium recepit.* Cur autem Phthiotis *Achaja* Livio cognominetur, causam aperuit Strabo pag. 298. Ἀχαιοὶ ἐκαλεῖτο οἱ Φθιώται, *Achai vocabantur Phthiotæ universi.* Aliis *Achaja* hæc est pars Phthiotidos. etiam urbs, ὁ Ἄλτος ἡ ἡ Ἄλτος, (communi enim genere ita Strabo censet p. 298.) etiam lib. iv. cap. vii. extremo *Halos* dicta cum adspiratione. Addit Strabo ex Artemidoro, καὶ ἐν τῇ Ἰωνίᾳ sitam a Πτελεὶ distare ἑκατὸν καὶ δέκα σαδίας, *cx stadia.* Item paullo post, suis verbis: ὁ Φθιωτικὸς Ἄλτος ὑπὸ τῷ πέρατι καίται τῷ Ὄρεϊ ὅθεν περὶ ἀρχὸν τῇ πόλει, *Halos Phthioticus ad radices montis Othryis, a septentrione claudens Phthiotin,*

situs est. Adluitur *Amphryso* sive *Amphryssos*, amne post *Spercheum* maxime memorabili in *Phthiotis* Strabo ix. pag. 298. ὤμισεν ὁ Αἰθας ἢ Ἄλυν. ὑπέρκειται ἢ ἔξ Κροκίας πεδίοις ῥεῖ ἢ ποταμὸς Ἀμφρύσιος & τῷ τείχει, *Athamas Halon condidit*, quæ supra *Crocium campum* sita est: *maenia præterfluit Amphryssus*. Hic est amnis, de quo *Virgilius Georg. III.* ineunte, *Pastor ab Amphryso*: ubi *Servius* quoque interpretatur *fluvium Thessalæ*. Et *Callimachus* hymno in *Apoll.* vers. 48.

Εξότ' ἐπ' Ἀμφρύσιω ζευγυτίδας ἔτρεφεν ἵππους,
Ex quo juxta Amphrysum jugales pavit equas.

Et *Apollonius* lib. i. vers. 54. - - - ἐπ' Ἀμφρύσιοιο ῥοῇσιν, *juxta Amphryssi fluentia*.
Ovidius Metam. VII. vers. 228.

Multa quoque Apidani placuerunt gramina ripis,
Multa quoque Amphrysi: neque eras imminis Enipeu;
Nec non Peneæ, nec non Spercheides undæ.

Habes heic *Thessaliæ* fluvios nobiliores. Et *Lucanus* vi. vers. 566.

- - - - - ferit amne citato
Maliacas Sperchios aquas: & flumine puro
Irrigat Amphrysos famulantis pascua Phœbi.

Phthiotidis etiam fuerunt *Myrmidones*, nobilis gens apud poetas, *Æchilli* & *Patroclo* subjecti, ut *Straboni* p. 298. εἰκὸς, v. rosimile videtur.

Hæc de *Thessalia* ejusque quatuor partibus, suis olim regibus subjecta, post *Aetolis* magna ex parte: dein *Macedonibus* paruit, quibus *Romani* ademerunt. Tandem provinciae *Macedoniæ* accessit, quemadmodum etiam in *Macedonia* censuit *Ptolemaeus*. Sunt plura, apud *Livium* præsertim, in *Thessalia*, non modo oppida, quibus certum locum adsignare non possumus; verum etiam *Cambunii montes*, *Liv. XLIV.* cap. 11. & *Ascaris lacus*, ibidem, & alia, quæ prætermisimus, majori otio, aut aliorum industria reservanda.

Tandem amenissimum locum (*Tempe* dixerunt) cui regioni contribuamus, non est manifestum. In *Thessalia* fuisse, epitheta commonstrant. *Livius* lib. xxxiii. cap. xxxv. *Thessalica Tempe*; *Ovidius Metam. VII.* vers. 222. *Thessala Tempe*. Sed in qua regione *Thessaliæ*? *Catullus* carm. LXIV. vers. 35.

- - - - - *lingunt Phthiotica Tempe.*

Putares in *Phthiotide* esse. At *Peneum*, *Tempe* perluentem, *Phthiotæ* vix unquam attigerunt, *Othry* monte aut similibus sejuncti. *Pelasgiotæ* vicina loca *Gonnum*, *Uionem* tenuere, at juxta ostia nihil possederunt. Ipsa ergo *Tempe* definienda prius, quam de gente aut regione illorum judicetur.

Plinius lib. IV. cap. viii. *Peneus inter Osum & Olymum nemorosa convalle defluens quæ gentis fœdus, dim. d. o. c. ius spatium inter gælis. In eo cursu Tempe vocantur quinque mill. ca. 2. i. longum, & ferme sesquijugum latum, ultra viam hominis attollentibus se dexterâ.*

que leniter convexis jugis. Intus sua luce viridante adlabitur Peneus, viridis calculo, amœnus circa ripas gramine, canorus aviium concentu. Accessit naturæ fabula, quam Strabo refert, flagnasse hoc loco Penêum (ἐλιμνάζετο) cohibito exitu altioribus circa mare quæ sunt locis, donec tandem ὑπὸ σεισμῶν ῥήγματ' ὤνομενεν (τὰ νῦν καλέμενα Τέμπε) καὶ τ' Ὀσσον ἀπὸ τοῦ Ὄλυμπος, διεξέπεσε αὐτὴ πρὸς θάλασσαν ὁ Πηιεὺς, terra motibus hiatu factis, & abrupto Ossa ab Olympo, inter montes illos Penêus in mare se effuderit. Convenit in loci situ cum Plinio & Strabone Aelianus Var. Hist. lib. i i i. cap. i. ita Tempe Thessaliæ describens: ἔστι χωρὶς μεταξὺ κείμενη ἢ τε Ὀλύμπου καὶ τ' Ὀσσης, - - - ἢ τὸ μὲν μήκει τῆς περὶ τὴν ἀκρότητα διήκει σταδίων. - - - Ἀφ' ἧς ἡ μέση ὁ καλούμενος Πηιεὺς. - - - Ἀφ' ἧς δ' ἡ περὶ τὴν ἀκρότητα καὶ παντοδαπὰς ὁ τόπος ἔσται. ἢ ἀνθρώπων χειρὸς ἔργον, ἀλλὰ φύσεως αὐτοῦ. Locus est inter Olympum & Ossam montes, longitudine XI. stadiorum, quem medius Peneus defluit: amœnitates habet miras & varias naturæ, non humane industria opera & oblectamenta. Livius autem horrorem potius, quam amœnitatem, in illis notavit, videlicet exercitui Romano propter angustos transitus incussum. Sunt, inquit, Tempe saltus, namque non bello fiat infestus, transitu difficilis. nam prater angustias per quinque millia, quæ exiguum jumento onusto iter est, rupes utrimque ita abscissæ sunt, ut despici vix sine vertigine quidam simul oculorum animique possit. terret & sonitus & altitudo per mediam vallem fluctans Penei amnis. Ex quibus adparet, fuisse Tempe Pelasgiotidis regionis, cujus extrema Penei quondam erant, postea, ut videtur, Magnesiæ contributa: atque ita Plinius lib. iv. cap. ix. Penei ostium non in Thessalia ipsa, sed in Magnesia Thessalia adnexa censeri voluit.

MAGNESIA extra Strabonis τέσσαρα μέρη, quatuor partes Thessaliæ est, & Pelasgiotis καὶ Μαγνητικῆς ᾠκελίας, usque ad Magnetiæ oram pertinet, lib. ix. pag. 296. hæc enim ipsi Thessaliæ attributa. Plinius iv. cap. ix. Thessalia adnexa Magnesia est. Tota hæc ᾠκελία, maritima ora est, Perrhæbis mediterranea, quæ adjacent, tenentibus. Scylax in hac gente: Ἐθνὴ Μαγνήτων πρὸς θάλατταν. - - - ἐν μεσογείᾳ ἐπικεῖσιν ἔθνη πελαγονία, Ἐθνη, Magnetiæ gens ad mare habitat: - - - in mediterraneo tractu Περραιῶν habitant, natio Græca. Ptolemæus Magnetæ, separatim non exposuit, sed partem addidit Pelasgiotis: partem inferiorem Phthiotarum regioni.

In limite Phthiotidis ex Strabonis dispositione Demetrias est, opus Demetrii Poliorætæ, ut ille lib. ix. pag. 300. refert, quæ vicina oppida in eam conduxit, Neliæ, Pagas, Ormenium, Rhizuntem, Sepriadem, Olizonem, Bæben, Jolcon, quæ ita exhaustæ, abductis Demetriadem colonis, fuerunt, ut Strabo subjunxerit dicto loco: αἱ περὶ τὸν εἰς κῶμα τὸ Δημητριάδην, hæc oppida nunc sunt pagi Demetriadis. Livius lib. xxxix. cap. xxiii. Demetriadem quoque, urbem validam & ad omnia opportunam, & Magnetiæ gentem suæ ditionis [rex Philippus] fecit. Sic vero in Magnetum finibus est, ut in Thessalia etiam censeretur. Idem lib. xxvii. cap. xxxii. profectus ab Dinis per Achajam Bæotiamque, & Eubæam, decimis castris Demetriadem in Thessaliam venit. Hæc Antiochus, quum in Europam venisset, adpulerat. Polybius lib. iii. cap. vii. ἀρχὴ ἢ πόλεμος ὁ Ἀντίοχον κατὰ πλεονεξίαν εἰς Δημητριάδα, Initium belli fuit Antiochi κατὰ τὴν Demetriadem. Hæc urbs diu navale, & regia quoque aliquando Macedoniarum regum fuit. Strabo ibidem de Demetriade: καὶ δὲ καὶ ναύσταθμον ἦν τὸ τοῦ καὶ βασιλεὺς μέχρι πολλοῦ τοῖς βασιλεῦσι τῶν Μακεδόνων.

Septem stadiis supra Demetriadem Jolcos fuit, Strabone auctore, qui addit: ἡ πόλις ἀπὸ τῶν ἀρχαίων, Jolcus olim dicta est. Plinius lib. iv. cap. ix. Thessalia adnexa Magnesiæ est: cujus fons Libethra: oppida, Jolcus, Hormenium, Pyrrha, Melibone.

Olizon. De fonte *Libetra* Plinii sic Pomponius lib. 11. cap. 111. *hic Libetra, carmenum fontes.* Propter pluralem distinguit Ortelius ab oppido fontes. nam oppidum *Libetra* nomine, in Olympo monte, qua is in Macedoniam vergit, Paulanias Boet. cap. xxx. descripsit. Hinc nymphæ aut Musæ *Libetrides*. Strabo lib. ix. pag. 282. in Helicone ponit, præter Musarum templum & Hippocrenen, etiam τὸ τῶν Λιβητρίδων ῥημάτων ἄρτεον, *Libetridum Musarum antrum.* Et Virgilius eclog. vii. vers. 21.

*Nympha, noster amor, Libetrides, aut mihi carmen,
Quale meo Cedro, concedite. - - -*

Viginti stadiis ab Soleo sunt *Pagasa* secundum eundem Strabonem, navale quondam Pherarum, a quibus stadia xc distant. Plinius confundit cum Demetriade lib. iv. cap. viii. *Oppidum*, inquit, *idem postea Demetrias dictum.* Sed distinxit Strabo, & *Pagasis* coloni Demetriadem deducti: & quum illæ antea navale ac emporium fuissent, omnis negotiatio & navalis res inde Demetriadem translata fuit. Quidam *Pagasarum* nomen ex πῆγμα, a nave Argo ibidem *compacta* derivant: alii ex fontibus ejus loci, quia *Donce* παγαί *fontes* sunt, ceteris Græcorum παγαί. Prior ratio gratior poetis est. Propertius lib. 1. eleg. xx. vers. 17.

*Namque ferunt olim Pagasa navalibus Argo
Egressam longe Phasidos esse viam.*

Hic ergo singulari numero *Pagasa* dixit, etiam Mela 11. cap. 111. *Sinus urbem Pagasam amplexus:* ceteri, Strabo, Scylax, Ptolemæus, & Apollonius lib. i. vers. 411. *Παγασαί, Pagasa*, pluraliter: etiam Plinius prædicto viii capite Harduini editione; Frobenii & aliorum *Pagasa*: ut videri possit Latinis singularem; Græcis pluralem in hoc nomine magis placuisse, quos malumus, quam illos, in urbis Græcæ vocabulo imitari. Hinc sinus, cui adsitæ, Scylaci & Straboni Παγασητικὸς κόλπος: Plinio, *Sinus Pagasicus* dicto loco: Melæ *Pagasæus sinus*: quæ forma etiam aliis est usurpata. Sic Ovidius Epist. Herus ad Leandr. vers. 175. *Pagasæus Jason*: & Lucanus lib. 11. vers. 15. *Pagasæatis*, id est Argo.

Prope aberat locus Αφείται, *Atheta*, unde egressi in mare Argonautæ. Strabo pagasitarum descriptionem: πλησίον δὲ καὶ Αφείται, ὡς αὖν ἀφ' ἧς ἐλθόντι τῷ Ἀργοναυτῷ, *proximo etiam Atheta sunt, quasi emissarium Argonautarum.* Adde Herodotum lib. vii. cap. cxciii. Et Diodorus Siculus lib. xi. cap. xii. κατέπλευσεν εἰς Αφείτας τὴν Μαγνητικὴν πελοπόννησον Ἀθήτας Μαγνησίας. Sic variat in libris accentus, qui Strabonis & Herodoti in media; Diodori, est in postrema.

Hactenus Strabonis ordinem sequuti sumus: cetera certo loco vix possunt designari quædam nequaquam possunt. *Methone* in hoc numero est, Græce Μεθώνη, quam Theophrastus lib. vi. pag. 415. Μεθώνη, τὴν ἐμμερον Μακεδονία, *Methonen Macedonia finitima* vocitat. Scylax in Magnesia: Ἰωλκὸς, Μεθώνη, Κορυθαί, Σπάλαθρος, Ολιζάν, *Thesotia Methone, Coraca, Spalathra, Olizon.* Homerus quoque Catalogo navium & urbium vers. 223.

*Οἱ δ' αὖθις Μεθώνην καὶ Θεουπρίην ἐπέμοντο,
Quæ vero Methonem & Theupraciam habitabant.*

nam *Μεθώνη* & *Μεθώνη* scribitur. *Olizonem*, *Ολίζονα*, quam heic Scylax memorat, etiam supra in iis oppidis, quorum incolae rex Poliorocta Demetriadem deduxerat, Strabo numeravit. Homerus jam dicto versui subjecit:

Καὶ Μελίβοιαν ἔχον καὶ Ολίζονα τευχέϊαν.
Et Melibœam tenebant & asperam Olizonem.

Stephanus Thessaliæ dat, sed late sumtæ, ut Magnesium comprehendat. *Melibœa* situm Livius monstravit lib. XLIV. cap. XIII. *prætervecti, ad Jolcon classem adpulerunt: inde agro vastato, Demetriadem quoque aggressari. Inter hæc & consul, ne segnis sederet tantum in agro hostico, M. Popillius cum quinque milibus militum ad Melibœam urbem oppugnandam venit. Sita est in radicibus Ossa montis: qua parte in Thessaliam vergit, opportune imminens super Demetriadem.* Strabo lib. IX. extremo ἐν κέλευθῳ, ad finem ponit, qui inter Peneum & Ossa est.

Oloosson, *Ολοοσσών*, Straboni Περρῆαβικὴ πόλις, *urbis Perrhæbica*; Stephano πόλις Μαγνησίας, *oppidum Magnesiæ*. nam Perrhæbi mediterranea Magnesiæ tenebant, ut supra, Scylace auctore, tradebamus. Homerus Catalogo urbium vers. 246.

- - - οἱ ἐνέμοντο
 Ὀρεθὴν, Ἠλώνην τε, πόλιν τ' Ολοοσσόνα λευκὴν,

quam *albam*, *λευκὴν*, cognominat, ut Strabo exponit, ὑπὸ ᾧ λευκάργυλῳ εἶναι, quod in solo argille *albæ* sit imposita. Lycophron versu 906. *Ολοοσσόνων γῆρας*, *Oloossonensium* *urbis* contracte dixit. *Elonge* quoque Homeri etiam Straboni nota est, qui illam æque, ut *Oloossonem*, ὑπὸ τῷ Ολίμπῳ, *sub Olympo*, prope flumen *Eurotam*, qui *Τιταρεσίῳ* Homeri sit (*Titaresius* Lucani lib. VI. vers. 376.) posuit.

Sub Pelio monte etiam urbs fuit eodem, quo regio, nomine *Magnesiæ*, paucis memorata. Apollonio lib. I. vers. 584. est metri causa *Μάγνησα*, *Magnesiæ*. Scholiastes ibi: *Μάγνησα: τὴν Μαγνησίαν λέγει τὴν καὶ Θεσσαλίαν. Μαγνησα: Μαγνησίαν intelligit Thessalia.* Item: *Μάγνησα ἡ πόλις τῇ χώρᾳ οὐωνύμη, ἃ γὰν ἐνδοῖ καὶ ᾠκεθάλιασι,* *Magnesiæ urbs ejusdem nominis, quo regio, valde salubris & maritima.* Pausanias Achaïas cap. VII. in tribus urbibus, quas Philippus Demetrii filius claves Græciæ dixerit, numerat etiam *Μαγνησίαν* & ὑπὸ τὸ Πήλιον, *Magnesium sub Pelio sitam*: ubi non desunt qui Demetriadem interpretantur, quæ eo modo *Magnesiæ* dicta sit, quo Plinius *Pagasis* Demetriadem dixerit, quia Demetrias ex Magnesiæ, Pagasis, & aliis circumjectis, quod Strabo exposuit, fuerit conflata. Illustrior quidem Demetrias fuit, & satis opportuna ad Thessalos cohibendos; verum longius remota a monte Pelio. De *Bæbe* oppido, & *Bæbeide* lacu supra ex Strabone diximus, quum *Pherarum* situm in extrema Pelagiotide describeremus. Quod vero ultra limitem, quæ Pheræ sunt, videntur ad Magnesium pertinere, heic quoque de illis aliquid addendum est. Stephano quidem Βαβὴ πόλις Θεσσαλίας, *Bæbe oppidum Thessaliæ est*: & Plinius quoque lib. IV. cap. VIII. Thessalia, extra Magnesium, lacum ceniet *Bæbeidem*; qui Stephano est Βοιβιάς λίμνη, *Babias lacus*; ac vero habitatio cessat, qua verendum est, ne extra Pelagiotidem, quam Pheris dicit Strabo, illud oppidum & lacus cadant. Homerus inter Pheras & Jolcum ponit lib. B Iliad. in Catalogo urbium vers. 218.

Οἱ δὲ Θίερος εἰμὼντο πάροις Βαβυλῶνα λίμνην,
 Βαῖβρον καὶ Γλαφύρας καὶ ὑπετίμενον ἰαυλκὸν,
Qui Pheras habitabant apud Babeidem paludem,
Baben, & Glaphyras, & bene edificatam Jolcon.

Theſſaliae contra Plinius dat *Pyrrham*, *Caſthanean*, & *Spalathram*: e quibus alterum & Herodoto lib. vii. cap. clxxxiii. *Καſθαναίαν* ſcripſit, & manifeſto in Magnesia locavit. εἰς Βαβυλῶνα, inquit, ἔξαντες τὴν Μαγνητικὴν χώραν ἐπὶ Σηπιάδα τι καὶ τὴν αἰγιαλὸν τὴν μεταξὺ Καſθαναίης πόλιν ὄντα καὶ Σηπιάδου ἀντὶς, *barbari* [totum diem navigantes] περιπλέοντες *Magnesian* ὄραν ſuper *Sepiadem*, & *litus*, quod eſt inter urbem *Caſthanean* & ὄραν *Sepiadem*. Stephanus, Lycophron, & Mela ſcripſerunt ſine adſpirata littera *Καſθαναία*, *Caſthanaea*. Quam addit Plinius *Spalathram*, ſupra quoque, auctore Scylace, attigimus. Sed his ſingulis ſedem propriam & verum ordinem determinari poſſe deſperamus.

Super eſt *Sycurium*, quod ita Livius lib. xlii. cap. lvi. deſcripſit: *Sycurium eſt ſub τὰ δεικνύοντα ὄſſα ποταμῶν, quae in meridiem vergit, ſubjectos habet Theſſaliae campos: ab tergo Macedoniae atque Magnesian.* Polybius excerpt. Legat. lxix. extrem. *Συκύριον* ſcriptum reliquit. Promontoria Magnesia Ptolemaeo, qui Theſſaliae adſcribit, duo ſunt, *Μαγνητικὴ ἀκρὸς*, quae in ſeptentrionem vergit: & *Σηπιάς ἀκρὸς*, quae in austrum. Alterum, *Sepius*, pluribus eſt memoratum, Herodoto, jam dicto loco; Appollonio lib. i. *Argonaut.* verſ. 58.

- - - - εἶδον δὲ Σηπιάς ἀκρὴν,

ſcēvit autem ipſis promontorium Sepias. Scholiaſtes ibi: *Σηπιάς. ἀκρωτήριον ἐν ἰαυλῷ ὕψος καλόμενον, Sepias: promontorium in Jolco ita nominatum.* Jolcus autem hoc loco non oppidum eſt, ſed litus & tractus. Strabo ix. pag. 300. καλεῖται καὶ ἐστὶν αἰγιαλὸς ἰαυλῶν, vocatur etiam *continuum litus Jolcus*. Plinius quoque in Magnesia: *promontorium Sepias*. Herodotus praedicto loco etiam *χώρον*, *litus* & *tractum* denominat *Sepiadem*: idem nomen oppidulo, promontorio ſubiacenti dedit Strabo, dum *Σηπιάδα* quoque inter illa oppida numerat, quibus exhaustis creviſſet Demetrias.

Montes celebrantur *Pelios* & *Oſſa*, e quibus *Oſſa* Peneo eſt propior, qui inter hunc & *Olympum* effluit. Ambo noti ſunt gigantum fabulis. Virgilius *Georg.* i. verſ. 281.

Ter ſunt conati imponere Pelio Oſſam,
Scilicet, atque Oſſa frondosum involvere Olympum

Et Horatius lib. iii. oda iv.

Fratesque tendentes opaco
Pelion imposuisse Olympo.

Seneca Agamemnone verſ. 337.

- - - *ſtetit imposita*
Pelion Oſſa pinifer ambo:
Preſſit Olympus.

Scilicet finguntur hæc gesta, antequam Peneus inter Olympum & Ossam periruperit. Pelion autem mons, Græca forma, Πήλιον ὄρος, fertur habitaculum gigantum & Centaurorum fuisse, qui ex gente *Lapitharum* erant: cui loco utrum etiam *Pelethronium* addendum sit, aliud domicilium Centaurorum, an in media Thessalia ponendum, non habeo, quod pro certo dicam. Servius meminit ejus oppidi ad illud Virgilii Georg. III. vers. 115.

Frena Pelethronii Lapithæ, gyrosque dedere.

Et Lucanus lib. vi. vers. 386. Ceutauros ibi natos fingit. Quum vero tyranni fuerint Centauri, qui montes muniverunt; etiam citeriorem montem Othryn iis Virgilius tribuit Aen. vi. vers. 675.

*Descendunt Centauri, Omalen Othrynque nivalem
Linguentes cursu rapido.*

E P I R U S.

Epirus, Ἠπειρος, regio Græciæ, post Illyricas gentes supra Ceraunios montes incipit, & usque ad sinum Ambracium, & quem ille recipit, Arachtum amnem patet. Veterem tantummodo Epirum in vetere Geographia definimus: Novam, quæ multis post sæculis ex Illyricanis Macedoniæ gentibus conscripta fuit, ad medii ævi Geographiam reservamus. Illa vero *Epirus*, quæ quondam regnum Aeacidarum fuit, & sola *Epirus* a scriptoribus antiquis nominatur, in tres regiones dispescitur, *Chaoniam*, *Thesprotiam*, *Molossidem*, quibus alii addunt *Cassopiam* sive *Cassiopen*: item *Cestrimen*, & *Pindum*. quas nunc singulas perlustrabimus, investigaturi urbes quotquot poterimus invenire. Polybius enim in perduto quodam libro apud Strabonem lib. vii. pag. 223. scripsit Acmilium Paullum Ἠπειρωτῶν ἐξδομήκοντα πόλεις ἀνατρεῖσαι, quod Livius lib. XLV. cap. xxxiv. repetitum interpretatur, oppida circa septuaginta, muris dirutis, direpta fuisse: quantum numerum neque ex geographis neque historicis libris colligere possumus. Ea tamen omnia memorabimus; quarum mentionem in litterarum monumentis licebit invenire.

CHAONIA prima pars Epiri, cujus incolæ dicuntur Χάονες, *Chaones*. Livius lib. XLIII. cap. XXIII. Appian, dimissis Chaonumque, & si qui alii Epirotæ erant præsidis, cum Italicis militibus in Illyricum regressus. Plinius lib. IV. cap. 1. Epiros in universum adpellata Acroceramus incipit montibus. In ea primi Chaones, a quibus Chaonia. Stephanus: Χαονία μέν ἐστιν Ἠπειρος. οἱ οἰκῆτες, Χάονες, Chaonia media est Epiri: habitatores, Chaones. μέν dicit, media, quia scripsit post adjectam Epirum Novam. Ceterum lis in limite septemtrionali est, quem Plinius in Cerauniis montibus constituit: Ptolemæus extra illos *Oricum*, primam Epiri urbem, posuit. Sed verior Plinii, quam Ptolemæi sententia Jacobo Palmerno, viro clarissimo adparet, quia etiam Propertius lib. I. eleg. vii. ad suam Cynthiam scripserit,

*Ut te, felici prævecta Ceraunia remo,
Accipias placidis Oricos æquoribus.*

Sineesse, inquit, Cynthis erat, ab Italia oliventi, prævehi Ceraunia, ut Oricum teneret; etiam necesse fuisse videtur, Oricum fuisse inter Ceraunia in Epiro. Recto conjicit vir doctissi-

mus, si Brundisio Cynthia, aut Hydrunte trajectura fuisset, ut in Epirum & Achajam proficisceretur: sed omnes rationes poetæ sunt contrariæ. Suspiciatur enim, cum nescio quo viro in Illyricum ituram esse, ideo sub initium queritur:

An tibi sum gelida vilior Illyria?

Deinde non Calabriae portu, sed Tyrrheno mari, portu Ostiensi soluturam prævidere quum dixit:

Ne Tibi Tyrrhena solvatur funis arena;

ut Siciliam prætervecta Jonio mari in Hadriaticum ingrederetur, quod si est, valent Ptolemæi rationes, ut prævecta Ceraunios montes in portum Oricium veniret. Accedit, quod Plinius lib. III. cap. XXI. & Pomponius Mela lib. I. cap. I. extra Epirum in Illyrico tractu *Oricum* censent. Plinius ibi: *in ora oppidum Oricum, a Colchu conditum. Inde initium Epiri, montes Acroceraunia.* Neque existimare licet, in monte Iorian Oricum fuisse positam. nam Livius lib. XXIV. cap. XL. *eam urbem sitam in plano* testatur, *neque manibus, neque viris atque armis validam primo impetu oppressam esse.* Cetera ejus urbis nunc sunt adjicienda.

Prima ergo Epiri urbs secundum Ptolemæum fuit *Ὠρικόν*, *Oricum*, neutro genere, quo etiam Mela & Plinius id nomen casu recto expresserunt: at Stephanus & Marcellus Heracleota (sive Scymnus est) *Ὠρικός*, *Oricus*, femineo modo urbium: ille *Ὠρικός πόλις ἐν τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ*, *Oricus, urbs in sinu Jonio*: hic pag. 18.

Ἑλληνὶς Ὠρικός τε ἁγέλιος πόλις.

id est, *Græca & maritima urbs Oricus.* Portum insignem habuit, cujus lib. III. Cæsar Civ. cap. VII. VIII. & alibi fit mentio, ut Bibulus etiam *cum classe ad Oricum* potuerit consistere, cap. XV. Inde derivatum nomen *Oricius*. Dionysius Perieg. vers. 399. *Ὠρικὴν ὑπὲρ αἶαν*, *Oriciam super terram.*

Post Oricum sunt montes in mare usque procurrentes, qui, quod sæpe fulminibus impetantur, *Ceraunii* καὶ κεραυνῶ dicuntur, & neutro genere, Græcorum more *Ceraunia*: item *Acroceraunia*. Periegetes vers. 388.

Ὠρεῖον δ' ἡλιθίων, τὰ Κεραυνία κεκλήσκει.

hoc est, *usque ad jugum montium exaltatum: Ceraunia vocant.* Eustathius ibi: *τὸ ἡλιθίον γένος πέρος αἱ ἡλιθιοὶ καλεῖται, τὰ Κεραυνία δὲ, ὅτι καλεῖται ἀπὸ τοῦ συχνῆς ἐκείν πύπτει κεραυνός.* Pomponius Mela lib. I. cap. I. *Deinde Ceraunii montes: ab his flexus in Hadriaticum.* His enim jugis & prominente monte seu promontorio Jonium mare ab Hadriatico discernitur. Cæsar Civ. III. cap. VI. vocat. *Cerauniorum saxa.* Et Suetonius Aug. cap. XVII. *pergit Italiam, transiit in trajanum conficiatus: primo inter promontoria Peloponnesiæ & Siciliae; rursus circa montes Ceraunios.* Virgilius lib. III. vers. 506.

*Procedunt pelago vicina Ceraunia juxta:
Unde per Italiam, cursus per Peloponnesum.*

Plinius ineunte lib. iv. *Epiros, in univsum adpellata, Acrocerauniis incipit montibus.* Et Horatius lib. i. oda iii.

*Qui vidit mare turgidum, &
Infames scopulos Acroceraunia.*

Prope Oricum & Ceraunios montes fuit locus *Palæste*, quo Cæsar adpulit. Dicto libro iii. Civ. cap. vi. *Postridie terram attigit, Cerauniorum saxa inter & alia loca periculosa quicquam nactus stationem: & portus omnes timens, quos teneri ab adversariis arbitrabatur, ad eum locum, qui adpellatur Palæste, omnibus navibus ad unam incoluminibus, milites exposuit.* Sic legendum, ut antiquo codice Chalcidensi Paullus Marfus invenit: & Lucanus lib. v. vers. 459. de classe illa Cæsaris:

- - - *qua jam ventō fluctuque secundo
Lasso Palæstinas uncis confixit arenas.*

Ibidem putatur *Aornus* locus Plinii fuisse, cui exhalatio avibus adfingitur pestifera, lib. iv. cap. i. nec proci mari *castellum Chimæra* ejusdem in ipsis Ceraunis: sub quo portus *Panormus* Strabonis & Ptolemæi: de quo hic, Πάνορμος λιμὴν, *Panormus portus*; ille lib. vii. pag. 224. Πάνορμος λιμὴν μέγας ἐν μέσοις τοῖς Κεραυνίαις ὄρεσι, *Panormus portus magnus in medio Cerauniorum montibus.* Post quem portus alius, quem Ὀγχισμον, *Onchismum* Strabo vocat: Ptolemæus *Onchesmum*; Græce est Ὀνχισμὸς λιμὴν. unde Cicero lib. vii. Attic. epist. ii. ineunte: *Brundisium venimus vii kalend. Decemb. nisi tua felicitate navigandi.* Itaque *Onchismum* parvi ab Epiro lenissimus *Onchesmites*, qui ventus ex hoc portu in Italiam navigantes primo et: ideoque ab eodem nominatus est. Nomen fingitur ab *Anchisa* esse quasi *Anchisæ ortus*. Dionysius Halicarnassensis lib. i. pag. 41. ἐκ Βερετρῶν ἄρχὴν κομισθέντες ἀνχισμὸν, Ἀγχισμὸν μὲν τότε ὀνομαζόντων, νῦν δὲ Ἀσκαφερέσθον ἔχοντων ὀνομασίαν, *A Brundisio cerasium oram devecchi in portum, qui tunc Anchisa, nunc obscuriore nomine adpellatur.*

Ultimus locus Ptolemæi in ora Chaoniae est Κασσιόπη λιμὴν, *Cassiope portus*, sive Κασσώπη, *Cassope*, unde Strabo lib. vii. pag. 224. Κασσωπία, *Cassopæos* populum nominat, & Unum nummo ΚΑΣΣΩΠΑΙΩΝ expressum est. Nomen ab *Jove Cassio* habet, ut non citius ex Suetonii Nerone cap. xvii. conjecturatur. *Nec profectio*, inquit, *dilata*, [in Cassopem puta ex Italia] *ut primum Cassiopem trajecit, statim ad aram Jovis Cassi contare & parare debet.* Laevinus Torrentius hoc loco Corcyrae oppidum *Cassiope* interpretatur, cap. i. Plinius lib. iv. cap. xii. *Cassio Jovis* habuere templum tradat: contra Jacobus Palaeus lib. ii. Antiq. Græc. cap. iv. de urbe in continente intelligit, quod vox *trajecit*, cap. i. Suetonius est, videtur persuadere. Cum quo etiam nos facimus, quod verofacit, communi nomine quæ utebantur, & hanc & illam urbem templum Jovis Cassi nomine. In litore continentis autem, præter Ptolemæum, etiam Strabo *Cassiope* in oppidum lib. vii. pag. 224. posuit. κασσιόπη, inquit, ἄρχη [λιμὴν] Κασσώπης, ἢ ὅτι Βερετρῶν, χιλιῶν καὶ πεντήκοντα στάδια. hoc est: *Et rursus alius* [post Onchismum] *portus, Cassiope, a quo ad Brundisium statim parat cis tunc.* Idem continentis *Brundisium* Gellio in animo credo fuisse, quum lib. xix. in eum scripsit, *Brundisium* *Brundisium*. Nam de Corcyra Cassiope si sermo est, ceterum in eum *Brundisium* situm definit. Cicero lib. xvi. epist. ix. ad Tullium: *Corcyra* *Brundisium* xvi. kal. Decemb. tempore illius oritur. a. d. xv. kal. Decemb. in portum Cor-

Cassiopeum ad Cassiopem stadia cxx. processit. Territorium continentis urbs amplum habuit per Thesprotiam, ad cuius ipsa fines sita fuit. Nomen regionis *Κασσωπία*, *Cassopis*, Stephano: quæ quanta in ora fuerit, Strabo dicto loco prodit: καθήκει αὐτῶν [Κασσωπίων] ἡ χώρα μέχρι τῆς κάλυπτος, *pertinet Cassiopeum ora usque ad sinum*. Interpres sinum Dulcem intelligit: sunt qui Ambracium: sed prius malim, quia statim mox sequitur: Μετὰ Γλυκὴν λιμένα, *post Dulcem sinum*. Etiam aliquid Thesprotis in litore, ne omnia Cassopæis cedant, relinquendum est. Intus Strabo Cassopæis *Buchatium* adsignat, *Elatriam* & *Pandosiam*. Et Plinius lib. iv. cap. i. hanc gentem *Cassiopeos* nominat. Quod vero Ptolemæus Cassopæorum regionem distincte in ora exposuit; intus solam urbem *Κασσωπην*, *Cassiopeum* alteram nominavit; sub Thesprotis regiunculam illorum, ut patet, contentam fuisse verosimile est; præsertim antiquis temporibus, quum invaluisse nomen Thesprotiarum.

Mediterranea oppida *Chaonia* Ptolemæo sunt *Αντιγόνη*, *Φοινίκη*, *Εκατόμπεδον*, *Ομφάλιον*, *Ελαίς*, *Αντιγόνη*, *Phænice*, *Hecatompedium*, *Omphalion*, *Elais*. Earum urbium primam, quæ *Antigonea* dicitur, Ptolemæus supra Ceraunios montes, e regione Otici urbis posuit: cui favet, quod Polybius lib. i i. cap. v. praesidium a Phœnice *Antigoneam per sauces* dicit transmissum esse, quales haud dubie in Cerauniis sunt montibus. Ait enim, quinque millia submissos τῷ γῆ, *terrestri itinere*, ἀπὸ τῆς παρ' Ἀντιγόνειας εἰς, *per sauces Antigoneenses*, ut urbem Antigoneam tuerentur. Plinius quidem lib. iv. cap. i. videtur separare a Chaonia: sed nec mirum illud est, quia Chaoniam ipsis montibus finiverat. Verba sunt: *In Epiro primi Chaones, à quibus Chaonia, dein Thesproti, Antigoneenses*. Putares alio loco quam ad Ceraunios illam posuisse: quod vero etiam Stephanus scripsit, *Αντιγόνη πόλις Χαονίας ἐν Ηπειρῷ*, *Antigonea urbs Chaonia in Epiro est*; utique in Ptolemæi positione adquiescimus, præsertim quod etiam Polybii non dissentire rationes videantur.

Phænice altera urbs Ptolemæi, τῆς Ηπειρῆς Φοινίκη, *Epiri Phænice* Polybii prædicto loco adpellata. Sic Livius quoque lib. xxix. cap. xii. *Phænice urbs est Epiri*. Strabo autem lib. vii. pag. 224. locum propius definiturus, τῇ δὲ [κάλυπτος] inquit, τῇ Βυθροτῶν ἢ Φοινίκης, *supple, ὑπέρεσται, supra sinum, qui juxta Buthrotum est, sita est Phænice*. At in Tabula Peutingeri vetustissima inter Phœnicen & Buthrotum est spatium lvi. miliariorum, & *Buthrotum* pro *Panormo* irrepsisse videatur. id quod etiam Ptolemæi numeri confirmant. Atque ita *Phænice* in Chaoniam cadit, in qua Ptolemæus posuit: quum secundum Strabonem, qui cum Buthroto conjungit, foret in Thesprotia. Quod sequitur ad Atinæum fines, *Hecatompedium*, ignotum ceteris & obscurum est. *Omphalion*, Stephanus quidem in Thessalia ponit, sed idem in Προδύναις ex Rhiani Thessalicis versum proter, quo Omphalienses cum Thesprotis Paravæis conjunguntur,

Σὺν δὲ Προδυναίοις καὶ αἰώνιας Ομφαλίης.

Paravæi enim eidem sunt ἐν τῇ Θεσπρωτικῇ, *gens Thesprotia*. An vero etiam id nomen oppidum in Thessalia fuerit, nostrum non est in præsentī investigare. Neque nomen *Elais* Ptolemæi, nusquam ab aliis memorata. Addi potest, de quo supra diximus, Plinii *castellum Chimæra*, in *Acrocerauniis* situm, sub quo *aqua regia fons*, thermæ *ἱερὴ* *ἱαν*, dictæ ὕδατα βασιλικά: vide lib. iv. cap. i. sed verus situs & a mari distantia ignota.

THESPROTIA, Θεσπρωτία, Stephano; Εισπρωτία & Θεσπρωτία γῆ, *Thesprotis*, Τῆς

Thesproti. Scylax Periplo : Μετὰ τῇ
 Ἰακύνθῳ Θέσπρωτοι αἰσιν ἴθυσιν, *Post Chaoniam Thesproti sunt.* Horum limes orientalis Am-
 bracia & lacus Ambracius : a meridie mare. Herodotus lib. viii. cap. xlv. Θέσπρωτοι
 αἰεὶ οἱ ὁμαριότες Ἀμπεργυάτης καὶ Λευκαδίῳσι, *Thesproti sunt contermini Ambraciotis &
 Leucadiis.* Postea Cassiopenfes quasi ab iis avulsi, arctiores limites reliquerunt. Oram prius
 maritimam explicare adgredimur : deinde quæ sunt in mediterraneis.

Post Cassopen seu Cassiopen in ora Posidonium Strabonis, id est Neptunium, occurrit,
 quod promontorium est, quia Ptolemæus in Thesprotis, Ποσειδίων ἄκρον, *Posidonium
 promontorium.* Oppidum ibidem juxta montem fuerit, nec ne, silente historia non
 liquet. Inde post flexuosum sinum Buthrotum est, Βυθρωτὸν Græce, oppidum non
 ignobile, quamlibet Ptolemæus tantummodo scripsit, Βυθρωτὸν κόλπον, *Buthrotum
 sinus* : Strabo autem vii. pag. 224. situm oppidum dicit ὅτι τῷ σώματι ἔκαλκμεν Πηλώδης
 λιμὲν, *in ingressu portus Pelodis* : quamquam Ptolemæus aliquod spatium interjicere
 videatur. In loco qui peninsulam refert, Buthrotum fuit. unde Byzantius ille Stephe-
 nus Βυθρωτὸς, Χερρόνησος καὶ Κέρκυρα, *Buthreus peninsula circa Corcyram.* Addit :
 ἔστι καὶ πόλις, *est etiam oppidum.* Cicero lib. xvi. epist. vii ad Tironem : *Septimum jam
 dictam Corcyra tenebamur : Quintus autem pater & filius Buthroti.* Idem Attico suo lib. i.
 epist. vi. *tu vero sapientior Buthroti domum parasti.* Plinius lib. iv. cap. i. *colonia Buthro-
 ti domum parasti.* Et Strabo vii. p. 224. Βυθρωτὸν ἐποίκους ἔχον Ῥωμαῖος, Buthrotum
 colonos Romanos habet. Quod etiam Augusti nummus confirmat, quo expressum est.
 C. A. BUT. EX DD. hoc est, *colonia Augusta Buthrotum ex decreto Decurionum.* Et
 alio: BUTHR. AUGUSTUS. Gentile Stephano Βυθρωτίτης : & Latine Buthrotius. Cice-
 ro ad Plancum sub ep. xvi. libri xvi. ad Attic. *Verba fecimus pro Buthrotiis.* Et ibidem
 paullo ante : *Buthrotia tibi causa non ignota est.* Et mox statim, *ut primum Buthrotium
 agitur proscriptum vidimus.*

Portus Πηλώδης, *Pelodes*, & Dorice Παλώδης, a Strabone & Ptolemæo memoratus.
 Urbem habuerit, nec ne, non liquet. Ptolemæus tantummodo portum dixit, Πηλώ-
 δης λιμὲν, *Pelodes portus.* Strabo quidem conjunxit cum Buthroto ; sed supra ostendi-
 mus, diversa loca aliis Buthrotum & Pelodem ; etiam vere separata esse. Plutarchus de
 Oraculorum defectu, ubi de magni Panis morte oraculo agit, neutro genere dixit καὶ τὸ
 Παλώδες, *ad Palodes.* Idem portus Appiano Civ. lib. v. pag. 1118. Παλώεις est. ἐς Παλό-
 εις κατέπλευσεν, *in Palontem navigavit*, a Corcyra, puta. Idem enim Παλώεις quod
 Παλώδης, *cænosus*, utrumque a πηλός, vel Dorice παλός, *cænosus*, lutum.

Ultra sinum est Θύαμις ἄκρον, *promontorium Thyamis* : & juxta hoc, Θυάμις ποταμὸς
 ἑσθλαί, *ostium amnis Thyamis* : utrumque ex positu Ptolemæi. Strabo dicto loco : ῥεῖ
 καὶ Θυάμις πλησίον, *prope fluit Thyamis.* Cicero lib. vii. ad Attic. ep. 11. *Q. Cicero
 non potuit, quo minus Thyamim videret* : id est Pomponii Attici prædia propter hunc
 sinum & circa Buthrotum. nam lib. vi. epist. 11. adludens ad difficultatem successionis in
 provincia Cilicia, scripsit Attico : *quanto tua provincia melior ? decedes, quum voles : nisi
 forte jam decessisti : quem vidibitur, præsicies Thesprotia & Chaonia.* Meminit hujus amnis
 etiam Thucydides lib. i. pag. 32. cujus verba post paullo proferemus. Et Athenæus lib.
 iii. cap. 1. καὶ τὸν Θυάμιν ποταμὸν τὸν ἐν Ἠπείρῳ Θεσπρωτίας, *prope Thyamim Thesprotia
 & Epiro fluvium.*

Inde proximum est Χερμέριον, *Chimerium* promontorium Strabonis, quod duo flumi-
 nes arctant, hinc Thyamis, illinc Acheron, Acherusiam lacum effundens. Thucydi-
 des loco dicto, quum Acherontem & Thyamim amnes memorasset, subjicit, αὐτὰρ ὅτε
 Τίτι

plane descrihas urbes, in unam omnes a se vocatam Nicopolim in sinu illo [Ambracio] contraxit. Equibus Pausanias Eliac. 1. cap. XXI I I. Ambracioras & Anaëtorios nominavit. Et Dio Cassius lib. LI. ineunte de Augusto: πάλιν τέ τινα ἐν τῷ στρατοπέδου τόπῳ, τὰς μὲν συναγείρας, τὰς δὲ ἀναστήσας τῷ πλησιοχώρῳ, συνώκισε, Νικόπολιν αὐτῇ ὄνομα δούς. Urbem eo loco, ubi castra habuerat, condidit, partim collectis ad eam incolendam hominibus, partim eo translatus finitimus. Et quia plures Nicopoles, hæc cognomine discernenda ab reliquis erat. Tacitus annal. II. cap. LIII. Achajæ Nicopolis: Antoninus itinere Macedonico: Ἀθία Νικόπολις, quod etiam anonymus Ravennas lib. IV. cap. VI I I. imitatus est. Locum Notitia Episcopatum Græc. designat: Νικόπολις, ἡ νῦν Πρεβεζα, Nicopolis nunc Prevesa.

Mediterranea Thesprotorum obscuriora sunt. Cassopæis, qui pars illorum sunt, tribuit Strabo Buchatium, πολίχνιον μικρὸν ὑπὲρ τῆς θαλάττης ἐν, oppidulum paululum supra mare, τῷ γένει τῷ Κιχύρεω, prope Cichyrum: & x millibus a mari Gitanæ. Livius lib. XLII. cap. XXXV I I. ad Gitanas Epiri oppidum decem millia ab mari quum adscenderent: & intus itidem Strabonis Elauria, & Batia, parum notæ; nisi quod Stephanus in Ελατείᾳ, etiam Ελάριαν Θεσπρωτίαν, Elauriam Thesproticam adfert: quibus Pandosiam Strabo addit, Acheronti flumini adpositam, ut Livius lib. VIII. cap. XXIV. prodit, sortes Dodonæas referens, cave-
[Alexander Epirensis] Acherusiam aquam Pandosiamque urbem, quas ille vitaturus in Italiam trajecerit, ut quam maxime procul abesset urbe Pandosia in Epiro, & Acheronte amni. Ipsa urbs Cassiope, Κασσιόπη, altera & mediterranea Ptolemæi, si qua fuit, huc pertinet, quam ille Cassiopæis illis, ὑπὲρ ἧς εἰσι Δόλοπες, supra quos Dolopes sint, adscribit. Plinius adit Mandriam & Castriam, quas urbes ceteri ignorant: regiunculam tamen Κεστρίαν, Cestriam Thucydides nominavit lib. I. pag. 32. de Thyami fluvio dicens, ἐξ ἑνὸς Θεσπρωτικῆς καὶ Κεστρίαν, Thesprotidem Cestrinamque determinare.

Fuit etiam locus Charadra, Χαράδρα, finum versus Ambracium, auctore Polybio lib. IV. cap. LXIII. supra finum prope Arachthi ostium urbs nobilis Ambracia, Corinthiorum colonia. Periegesios auctor, sive Scymnus est, sive Heracleota Marcianus, p. 19.

Μετὰ τὰς Μολοτῖδας δ' Ἀμβρακία Κορινθίων
Ἀποικία ἐστίν,

Post Molossos Ambracia est, Corinthiorum colonia. nam & hanc in Thesprotia censent non paucos geographi. Stephanus, Ἀμβρακία πόλις Θεσπρωτίας, Ambracia urbs Thesproticæ & Pausanias Eliac. 1. cap. XXI I I. Ἀμβρακίῳται δὲ ἐξ Ἰππείρῳ τῆς Θεσπρωτίδος, Ambracienses Epiri Thesprotide: quamvis videatur trans flumen fuisse posita. Ptolemæus enim progrediens, prius ponit Arachthi ostia, deinde Ambraciam. Livius lib. XXXVIII. cap. V. Ambracii tumulo a'pero subiecta. urbs, quam prius cecidit in campos & flumen, occiderunt: ita, quæ posita in tumulo est, orientem spectat. amnis Arachon ex Athamania fluens in mare, ab nomine propinqua urbis Ambracium adscitum. Paullo ante cap. III. Arachonem navigabilem an nem vocat: uti Polybius Legat. XXVII. καὶ τὴν Ἀράχον ποταμὸν, ὅστις καλεῖται πόλιν, συνεγγύσει πρὸς τὰς ἑστρατοπέδου Χερίαν, Arachonem neminem, pro urbe præterfuit, oportunitatem auxiliariis ad usum castrensem esse. Hoc tumulum Ἀράχον, Arachonem Ptolemæus vocat: etiam Strabo, qui una situm urbis sic docet pag. 225. describit: ὑπερκεῖται αὐτῇ Ἀμβρακία ἢ μικρὸν μικρὸν, ἢ ἡ δὲ αὐτῇ, ὑπὲρ ἧς ποταμὸς, ἀνὰ πλεον ἔχον ἐκ θαλάττης εἰς αὐτὴν, ἐλόντων σάδιων, ἀρχαῖα δὲ ἐκ τῆς πόλεως, ὅσα ἐστὶν Ambracia aliquantulum παραπίνυς intimum recessum: earum perierat hunc, quo adverso ad eam urbem ex mari paucis stadiis navigant. Omni liberam fuisse

fuisse non dubitatur. Postea in potestatem Aeacidarum venit, quibus regiam sedem, Pyrrho maxime, Romanorum hosti, præbuit. Polybius excerpt. Legat. xxviii. multas tabulas statuasque ibi Romanos invenisse ait, Ἀπὸ τοῦ γεγονέναι βασιλείον Πύρρῳ τῷ Ἀμβρακίῳ, quod regia Pyrrhi quondam Ambracia fuerat. Pomponius Mela ii. cap. iii. In Epiro nihil Ambracio sinu nobilius est. Facit sinus, qui angustis faucibus, & qua minus mille passibus patiant, grande pelagus admittit. Faciunt urbes quæ adsidunt; Aetium, Argia Amphilocce, Ambracia, Aeacidarum regna Pyrrhique. Postea Aetoli possederunt, cum quibus in dominationem Romanorum venit. Florus Aetolico bello lib. ii. cap. ix. de Fulvio Nobiliore: Hic protinus caput gentis Ambraciam, regiam Pyrrhi, machinis quatit. Aetoli enim ultimas fines suos imperium protulerant. Oppidani Latinis Ambracienses: Græce Ἀμβρακίῳτα; Livius lib. xxxviii. cap. vi. Ambracienses, quique intus Aetoli erant, velut proditi a sinu, segniores ad pericula erant. Polybius lib. iv. cap. lxi. παρὲν εἰς τὴν Ἀμβρακίῳτῶν χώραν, ad Ambraciotarum fines accessit. Thucydides ubique scripsit Ἀμπρακίῳτα, usus π dura littera. Et Dio Cassius lib. l. pag. 426. ἡ θάλασσα ἡ Ἀμπρακική, Ampracium mare: at plures littera id nomen expresse: etiam in nummis ΑΜΒΡΑΚΙΩΤΑΝ. Etiam possessionis nomen Ambracius ex usu frequentiori est, ut sinus Ambracius, Livii lib. xxxi. cap. xiv. & alibi, Plinii lib. iv. cap. i. Portum quoque habuit haud dubie in sinu suo, qui Ambracius portus, seu Ambracia portus dictus est. Lucanus plurali lib. v. vers. 651.

- - - - - oraque malignos
Ambracia portus,

supple, non pavent. An etiam in exteriori mari ultra sinus ostium portus aliquis huius urbis fuerit, disputari potest. Ait fuisse Palmerius, Scylacis verbis inductus, Ἀπὸ αὐτῆς ἀπὸ θαλάττης στάδια π'. ἐστὶ δὲ καὶ ἐπὶ θαλάττης τείχεα καὶ λιμὲν καλίστη, Aetii urbs Ambracia] a mari stadia LXXX. Habet vero ad mare munimentum & portum pulcherrimum. At longior est sinus Ambracius, quam stadiorum LXXX. Polybius lib. iv. cap. lxiii. τὸ μὲν δὲ πελάγους περὶ πτερεῖ τελαχόσια στάδια, in longum porrigitur sinus Ambracius] a mari CCC stadia. Ampliorem Plinius facit lib. iv. cap. i. Maxime nobilitatus, inquit, Ambracius sinus, id est passum facibus spatiosum aquor accipiens, longitudinis XXXIX m. p. latitudinis xv m. E quibus quæ de sinu ipso notari debeant, & antea dictis Mela, ceteris Polybius lib. iv. cap. lxiii. abunde intelliguntur. Prope urbem Ambraciam loca est in paludibus, Ambracius, ἢ Ἀμβρακίῳ dictus, quondam muro & περὶ τεταχισμένῳ, circumvallatus munitus, unum aditum habens ad gesta terra factum; unde urbs ipse incipere poterat. de quo pluribus egit Polybius dicto lib. iv. cap. lxi.

MOLOSSI quoque, Μελοσσοί, gens nobilis in Epiro, quorum regio Molossis, Μελοσσία & Μελοσσία, sive Μελοσσία alia dialecto, adpellata. Scylax Periplo: Μετὰ δὲ Κασσάρῳ Μελοσσοὶ εἰσιν ἔθνη. αἰετοὶ δὲ ἔσται καὶ κώμας. καθήκον δὲ καὶ μικρὸν ἐν ταῦθα ἐπὶ τῇ θαλάττῃ εἰς μεσογείαν δὲ πρὸς τὴν. Post Cassoriam gens Molossorum est, qui & ipsi vicatim habitant in iungunt, quamvis exiguo spatio, usque ad mare: maxima enim ex parte mediterranei sunt, si tantum stadia in ora ipsis adsignat: sed de tantillo etiam dubitatur, quia nec portum ostium ullius fluminis in gente hac memoravit. Sed potuerunt aliquando in maribus possidere Therprotis ademita, quibus Molossi nonnumquam prævaluisse videntur, quæ reges habuerunt, qui haud dubie in aliis Epiri partibus imperium protulerunt, cuius generis rex Admetus fuit, ad quem Themistocles confugit patria pulsus, quem Thucydides & Μελοσσοὶ βασιλεὺς, Nepos Molossorum regem adpellat. Pleiunque vero Molossii

fuit mediterranea, etiam quod oppida & fluvii ostendunt, septentrionalis, ad Stympham & Pindum atque his continuos montes pertingens. Plinius lib. iv. cap. i. *Molossorum flumina, Aphas & Arachthus*. Et Livius lib. vii. cap. xxiv. *Acherontem amnem, ex Molosside fluentem in stagna inferna, accipit Thesprotius sinus*. Oritur ergo in Molossis Acheron: Arachus illos fecat atque perfluit. Strabo quoque lib. vii. pag. 225. inter illos primo loco numerat Molossos, qui Illyrios montes contingant, *τετραχῆαν οἰκῶντες χώρην, ad asperam & montosam regionem inhabitent*: ceteros Molossis vicinos recenset, Athamanes, Acithices, Tymphaeos, Atintanes, aliosque.

In Molossis *Dodona*, Δωδώνη, fuit, Jovis incluta oraculo. Stephanus Byzantius: Δωδώνη, πόλις τῆς Μολοσσίδος ἐν Ἠπείρῳ: καὶ ἦν Δωδωνῶν, *Dodona, oppidum Molossidis in Epiro, a quo Juppiter Dodonaeus dicitur*. Marcianus Capella lib. vi. de tertio sinu Europae: *Deinde mons Pindus, Dryopes, Molossique, Dodonae Jovis fano incluto celebrati*. At Paulianus Attic. cap. xvii. τῇ θῇ Θεσπρωτίδῃ, ἔστι μὲν πῶς καὶ ἄλλα θεῶν ἁξία, ἱερὸν τε Διὸς ἐν Δωδώνῃ, καὶ ἱερὰ τῇ θεῇ Φηγός. *In Thesprotide quidem & alia spectata digna sunt, & Jovis in Dodona templum, sacraque ei fana*. Sed bene res habet, quia fines harum gentium non semper iidem exstiterunt. Strabo lib. vii. pag. 227. ita conciliat: ἡ Δωδώνη τὸ μὲν παλαιὸν ὑπὲρ Θεσπρωτῶν ἦν, - - - καὶ ἡ τετραχῆαν τε, καὶ Πινδαρὸν Θεσπρωτίδα εἰρήκασιν ἡ Δωδώνη. ὅθεν ὅτι ὑπὸ Μολοσσιῶν ἐλέγετο. *Dodona antiquitus sub Thesprotis fuit, & tragici ac Pindarus Thesproticam dixerunt Dodonam, postea sub Molossis consuebatur*. Ex quibus adparet, in utriusque gentis confinio fuisse, ut nunc huic, nunc illi, quae praevaluerat, adjudicaretur; Verius tamen Molossis tribuitur quam Thesprotis, quia Homerus Perrhaebos, quos constat in Pindo & ad latera ejus fuisse, circa Dodonam coluisse refert, ideoque ipsam Dodonam, δυσχεῖμερον, *difficili hieme laborantem* a situs asperitate adpellavit. Verba poetae sunt in Catalogo navium & urb. vers. 256.

- - - - μενεπτολεμοί τε Περραιβοί,
Οἱ δὲ Δωδώνην δυσχεῖμερον οἰκί' εἶεντο.

Itaque Perrhaebi, qui circa Dodonam valde brumalem domos posuerunt. Plinius iv. cap. i. *Molossi, apud quos Dodonae Jovis templum, oraculo illustre: Tomarus mons ceterum fontibus circa radices, Theopompo celebratus, etiam Strabo praedicto loco, sub monte Tomara situm illud Jovis templum observavit*. τὸ ἔρῃ, inquit, ὁ Τίμαρῃ, ὅφ' ἐκείναι τὸ ἱερὸν.

Cetera Molossorum oppida ex parte nominantur a Livio lib. xlv. cap. xxvi. *Anicius, apud, in Molossidem transgressus: cujus omnibus oppidis, prater Passaronem, & Tecmonem, & Phylacen, & Horreum, receptis, primum ad Passaronem ducit*. Ex his, quae nominantur, Passaron videtur caput fuisse. Hujus principes claustrunt portas Romanis accurrentibus, multitudinem, ut mortem servituti praeponerent, hortantes: qua saniora consilia anteferente, Romanis urbs est dedita. Et cap. xxxiii. ejusdem libri, [Paulus] ἤλθε Εἰρὸν περὶ, quintis decimis castris Passaronem pervenit. *Haud procul inde Anicius castra castravit*. Plutarchus Pyrrho pag. 385. εἰώτισαν ἐν Πασσαρώνι, χωρὶς τῆς Μολοσσίδος, λέγοντες αὐτοὺς ἐγκωμιαστέον τοῖς Ἠπειρώταις καὶ ὀρκίζον, αὐτοὶ μὲν ἄρξιν καὶ τὰς νόμους, ἐκείνοι δὲ τὴν βασιλείαν ἀφ' οὐλάξιν καὶ τοῦ γένους. *Mos erat regibus, in Passarone, Molossidarum oppido, Jovi Martio sacrificantes, jurarent Epirotis secundum leges se imperatores esse, & si istam jurjurando illos obstringerent, illos ex praescripto legum regnum defensores esse*.

Altera urbs est *Tecmon*, Τεκμών, quam Stephanus quidem in Thesprotis scribit: in Molossis.

Molosside autem secundum Livium est ponenda. Is dicto libro, cap. xxvi. *Simili pertinacia Cephalis principis clausum Tecmonem, ipso interfecto per deditionem* [Anicius] *recepit.* Stephanus autem, Τέκμων, πόλις Θεσπρωτῶν. ὁ πολίτης Τεκμώνι. Obliquo casu Τέκμων, Tecmonis, Olongo.

Phylacen quoque & *Horreum* Livius dicto cap. xxvi. in Molosside posuit. Subjungit ibidem: *nec Phylace, nec Horreum oppugnationem tulerunt.* Antea dixerat in Molossia hæc quatuor inesse *Passaronem, & Tecmonem, & Phylacen, & Horreum.* Ab hac diversa est *Phylace* Theſſalorum in Phthiotide, de qua supra ex Stephano & Strabonis lib. ix. pag. 298. actum fuit. *Horreum* subobscurum est, nec succurrit qui præterea mentionem illius habuerit. Plura oppida Molossorum fuisse Livius ibidem adfirmat, *omnibus oppidis receptis* deditione, præter quatuor illa, quæ expugnanda vi & armis erant.

Epirotas etiam dixit Strabo plerasque gentes sub Pindo, aut in latere australi ejus montis habitantes, *Athamanes, Aethices, Tymphaos, Orestas, Paroræos, Atintanes.* Hæc Epiri pars fuerunt, ad Molossidem maxime, quam propius attingunt, referendi sunt. Addi his *Perrhabæ* possunt, de quibus paullo ante ex Homero disſerebamus. Paroræos autem lib. iv. cap. ii. *Athamanes, Tymphaos, Perrhabos* Actolis attribuit; & Livius quoque lib. xxxviii. incunte *Athamanes* Actolis ponit quam proximos. nam Actolæ tunc etiam Pindum montem habuerunt, ut gentes ejus nunc Actolis, quando potiores erant, nunc Epirotis adſcriberentur. Stephanus *Athamaniam* dixit χώραν Ἰλλυρίας, *Illyriæ regionem*, quod Strabonis ſententiæ est propius. Illyrios intellige Epiro & Theſſaliæ conterminos, poſtea Macedoniae contributos. Oppida Athamanum ſunt, *Argitheia*, caput gentis, ut Livius xxxviii. cap. i. vocat: & *Acanthus*, in quo nomine Stephanus: ἐστὶ καὶ ἡ Ἀθαμανία, *est etiam alia* [Acanthus] *Athamania.*

Aethices ſunt Ἡεῤυχο ἐν τῷ ὄρει τῷ Θεσσαλίῳ, *gens juxta Theſſaliam*: Stephanus: ἐν Θεσσαλίᾳ, ἐν πίνδῳ ὄρει, *in Theſſalia, in monte Pindo*: ſed verius apud eundem Marias dixit, μετὰ τὴν τοῦ Φαίαι καὶ Ἀθαμανίας τὴν [Αἰθίων] χώραν, *Aethicæ regionem quæ inter Athamaniam & Tymphaeam*: atque ſic in illis montibus qui Epirum ſpectant, non Theſſaliam.

Tymphaos, a *Tympha* ſive *Stympha* monte dictos, inter Epirotas & Illyrias gentes eſſe, & modo his, modo illis adjudicari, ſupra ex Strabone dictum fuit. Plinius & hos Actoliæ adjungit, ſed potentiam Actolorum reſpicit, late quondam ultra fines ſuos per Theſſaliam & Epirum imperantium. Tymphaeus certe mons, qui Arachthum tunc, Molioſſis, quam Actolis, eſt propinquior.

Orestas Stephanus exſertis verbis dat Molossi. Οἱ ὄρεσται, inquit, Μολοσσικὴν ἐν τῷ Λατῇ habitarunt, & Οἰεσίᾳ, *Orestis regio in ora Illyricarum gentium ad occaſum Styphaliæ: ad ſeptentrionem Chaoniæ, a Ptolemaeo poſita, & ſupra explicata.* hæc uſque in Molossidem oblique per montes producebatur. Livius quidem lib. xxviii. cap. xxxiv. *Macedonum gentem Orestia* dixit, ſed Macedoniam amplificatam per ſe omnes gentes intelligit. Idem lib. xlii. cap. xxxviii. inter Epirum & Actoliam Orestiam poſuit. Marcus & Atilius ad Gitanas, Epiri oppidum, decem milia ab mari quum aquæ ἀρετὴν, concilio Epirotarum habito, cum magno omnium adſenſu auditi ſunt: & quatuordecim jactantibus eorum in Orestia, ut per ſe idio eſſent liberati ab ἡς Μακεδονίῃς, miſerunt. Hæc Atiliam progreſſi. Stephanus urbem Orestiam in hac gente ponit, partem Ptolemaei. Ingi. Οἱ ὄρεσται, inquit, πόλις αὖ ὄρεσται, ἐν ᾗ οὐκ ἔτι καλεῖται τὸ Μακεδονικὸν γένος, ἡ Ἰπποναξία, ὁ Ἀχῆς ποταμὸς ἐκείνην ἀπὸ τῆς Ἀργεῖας, *Orestia urbs Orestiarum in monte, & Macedonia immixta, ex qua Ptolemaeus Λεῖψαν, primæ rex Aegypti.*

Qui sequuntur, *Parorai*, Παρωραῖοι, & ipsi circa Stympheam videntur fuisse. nam ex his quoque Arachthum fluvium deducunt, quem ἐκ Στύφης ὄρους καὶ τῆς παρωρείας Strabo lib. vii. pag. 225. dixit profluere: quod Xylandri versione, etiam a Casaubono emendata, expressum ita est: *profluens ex Stymphe monte & Parorais*. Quod vero non legitur παρωραίας, sed παρωρείας, quæ vox tractum juxta montem, aut latus montis, & vicinos adjacentes colles significat; commode verti apud Strabonem potest, *ex Stymphe & vicino tractu*, qui rivos adfundebat. Nihilominus *Paroraios*, quos brevi post Strabo memoravit, haud longe a Stymphe monte fuisse censemus, quia cum Tymphaeis & Atintanibus ibidem conjunguntur.

Atintanes etiam circa hos montes fuere Chaoniae & Illyricanis gentibus vicini. Stephanus quidem *Atintaniam* μακεδονία Μακεδονία, *Macedonia* partem dixit, sed ampliato *Macedonia* vocabulo. Polybius lib. ii. cap. v. Epirotas, ad Antigoneam Chaonia ab illis victos, ἀφ' οὗθεν αἰς τῇ Ἀτινταίων, *fugisse Atintanes versis* tradit. Livius lib. xiv. cap. xxv. quartam & occidentalem Macedoniae partem describens, id est Eordeos & Lyncestas, addit: *juncta his Atintania, & Stymphalis, & Elimietis*. Nam ego sciam, accessit aliunde Macedonia, propria pars non fuit. Etiam vicinita Chaonia ostendit apud Polybium, & Tymphaeorum ac Orestarum apud Strabonem ad Epirotarum, Stympheam montem versus, in aspero loco Atintanes habitasse. Locus etiam ibidem de his & finitimis: *Frigida hac omnis, duraque cultu & aspera solum: cultorum quoque ingenua terra similia habet. ferociores eos & accola barbari sunt; nunc bello exercentes, nunc in pace miscentes ritus suos*. Ex quibus intelligimus, circa Illyricos montes & Stympheam Pindumque, aut his propinquo loco in Epiri finibus, aut juxta eos coluisse. De *Perrhabis* Pindi supra satis dictum, quum de Thessalis Perrhabis ageremus.

Pindus autem mons non unus est, sed juga montium a variis gentibus Epiri & Thessaliae, quales sunt antea laudati Athamanes, Aethices, Perrhabi, alique. Dividitur in Macedonia, Thessalia, & Epirum. Strabo lib. ix. pag. 299. ἡ δὲ Πίνδος ἐστὶν ὅλη, & ἀπὸ τῶν μὲν τῆς Μακεδονίας, πλεονεκτήσας ἡ Περραιβὸς μετανάσας ἀνθρώπους ἐξ ἑστέρας, αἷς δὲ μετὰ τὴν Δέλοπον. αὐτὴ δ' ἐστὶ τῆς Θεσσαλίας, *Pindus vero mons est magnus, qui Macedoniae pertinet, ab occasu Perrhabis, eo compulso: a meridie Delopis, & Thessaliae est*. Plinius lib. iv. cap. i. *Cisium, Perrhabi, quorum mons Pindus; Cisium, Dryetes, Sello, Helops, Molesti*. Ille Thessaliae, hic Epiro magnis inter gentes accenset. Sufficit utique sententiae, inter Epirum & Thessalam Pindum montem situm esse, & incolentes, hinc ad Thessalos adnumerari, hinc ad Epiotas. Quod *Dolores, Dryetes, Sello, & Helops* attinet, Dolopis Thessali sibi videtur, & Strabo lib. i. pag. 19. dixit τοὺς Πάριος τοὺς ἐμὲρος Δέλοπος, *Pariis finitimos*. & Homerus *Iliad.* ἰστέα vers. 480.

Ναῖον δ' ἐξατὶν ὄρεας, Δολόπῳσι ἀνέστην,
Incolunt extremam oram Epiri, Dolopibus imperans:

Idcirco dubitandum est, etiam in Pindo juxta fines Epiri, aut in ipsis finibus *Dolopes* habitasse. Ptolemaeus de Calliopais Epiri: ὑπὲρ ὧς εἰσι Δέλοπες, *supra quos Dolopes sunt*. Regio illorum *Dolo* videtur. Polybius Legat. excerpt. xxvi. ἐξ ὧν τεσσάρων ἐστὶν ἡ Δολοπία, *ex quibus quatuor est Dolopia*. Ita Livius lib. xxxvi. cap. xxxiii. *In Epiro, & Apyruntiam, & Perrhabiam quaedam civitates recepit*. Non autem in Thessalia.

omnem Dolopiam fuisse, verum etiam cis Pindum aliquam ad Epiri fines partem, sicut supra Aetoliam & Acarnaniam Thucydides sub finem libri 11. clarissime demonstrat. De Acheloo flumine ait: ὁ Ἀχελῷος ποταμὸς ῥέει ἐκ Πίνδου ὄρους διὰ Δολοπίαν, καὶ Ἀγραί, καὶ Ἀμφιλόχον, καὶ διὰ τὴν Ἀκαρνανικὴν πεδίον, ἀνέειν μὲν ὡς Στρεΐτον πόντον, ἐς θάλασσαν διὰ τὰς παρ' Οἰτιάδας, *Achelous fluvius ex Pindo monte decurrit per Dolopiam, Agras, Amphilocho, perque Acarnanicum campum superne prater Stratum urbem, apud Oeniadas in mare effluit.*

DRYOPES sunt dubiae sedis: in Epiri tamen finibus auctoritate Plinii, qui inter Cassiopolos, Molossos, & Sellos posuit, omnes gentes Epiroticas. Strabo autem lib. 1x. pag. 299. in Thessalia ponit, unde pars venerit in Peloponnesum. SELLI, Σελλοί, sunt Strabono ἐν Δωδωναίῳ, *Dodonai*: & Straboni lib. 1. pag. 19. ἐπὶ Δωδώνῃ μέχρι Ἀχελῷου. *circa Dodonam usque Achelontem.* Lucanus lib. 111. vers. 110. *Sella*, alia forma:

*Thesproti, Dryopesque ruunt, quercusque silentes
Chaonio veteres liquorunt vertice Sella.*

HELLOPES Plinii itidem circa Dodonam fuerunt, ideoque tractus ille dictus *Helloria*, ut a Dolopibus Dolopia Strabo lib. v 11. pag. 227. ex Hesiodi carminibus adfert:

*Ἔστι τις Ἑλλοπία, πολυλήϊος ἔδ' ἐνλείμων
Εὐθάδῃ Δωδώνῃ τις ἐπ' ἰχθυή πεπώλισται.*

Supplet scholiastes Sophoclis in Trachiniis ad vers. 1147.

*Τῆδε Ζεὺς ἐφύλασσε καὶ ὅτ' χρησέμεν ἔναι
Τίμον ἀνθρώποις, ναῖον ἐν πυθμένι φηγῆ.*

Hoc est: *Helloria* quadam est, prae agrisque locuples, cujus in extremo Dodona est iussum, quam Jupiter amantem & suam oraculum esse voluit, hominibus venerabile, habitans in imago. Sunt qui Hellopes, & Sellos eodem volunt, quia non raro adspiratio in sibilum convertitur, ut Helli sive Hellopes dicti sint Selli. Vide Strabonem & Sophoclis scholiam praedictis.

Tandem etiam AENIANUM quadam mentio facienda est. Horum varia migratio traditur: pullos autem a Lapithis ad Aethiopes venisse: inde τῆς Μολοσσίας χώραν, *Molossiae regionem* ad *Aravum* (Plinii *Apham*) flumen occupasse, Plutarchus refert Quarta Graecis. Strabo autem lib. 1x. pag. 294. de alio forsitan loquens tempore: τοῖς Ἐπειρωταῖς Αἰνιᾶνες συνεχεῖς, *Epicnemidii* [Locris] *Aenianes continui.* Et lib. 1. pag. 42. Αἰνιᾶνες: Αἰτωλοῖς ἑμμεῖς, *Aenianes Aetolis nunc finitimi.*

GRAECIA PROPRIA.

Haecenus de Graeca Illyrida, de Macedonia, eique adnexa Thessalia; & de Epiro & iis in Pindo monte gentibus, quae Epiro contributae fuerunt, vel fines ejus attingunt. Haec partes sub regibus, non antiquissimis tantum temporibus, quibus omnes Graeci suos regulos habebant, sed postea quoque, quum ceteri liberi essent, fuerunt, quae Macedonia nemo dubitat, cui etiam Philippus, Amyntae filius, Thessaliam adjuvit.

37
Orion

35

Phæcarum tyrannis subactis, quod Diodorus lib. xvi cap. xxxvi i. & de tota Thessalia Suidas in *Καλέσθ* ex veteri scriptore referunt. Nec in Epiro ignota Acacidarum regna, nec Admetus rex Molossorum, de quo in Molossis diximus; aut Amyntander, rex Athamanum, in Polybii Legationibus excerptis. Ceteri vero Græciæ populi, qui a Thessalia & Macedonia in austrum vergebant, olim abrogato regio imperio, usi libertate sunt, quam pactis inter se & foederibus, aut legibus suis civitates singulæ ac potentia tuebantur. Hi præ ceteris *Ἕλληνες* genuini, seu *proprie Græci* adpellati, & terra quam colebant, *Hellæ* sive *Græcia propria*. In varias autem rursus gentes sive respublicas ac civitates distributi erant, quas nunc singulas enarrabimus, ab Epiri limite, hoc est ab occasu solis, ut solemne est geographis, initium facientes.

A C A R N A N I A.

Acarmania prima regio Græciæ liberæ ab occasu solis, sive Græciæ propriæ, sinu Ambracio intercepta & Acheloo fluvio, qui ab Aetolia determinat, ut ille sinus ab Epirotis. Regio *Ἀκαρνανία*, Thucydidi, Scylaci, Stephano, & Latine *Acarmania* Livio, Melæ, Plinio dicta: Straboni x. pag. 311 ἡ Ἀκαρνανίαν γῆ: item, ἡ Ἀκαρνανίων χώρα, Polybio lib. v. cap. xcvi. Populus *Ἀκαρνανες*, *Acarnanes*, porrecta media: singularis *Ἀκαρναν*, *Acarnan*. Curtius lib. iii. cap. vi. *Erat inter medicos Philippus natione Acarnan*. Et Silius Italicus lib. xv. vers. 588.

- - - - *hosti dextras iungebat Acarnan.*

De finibus gentis clare Strabo lib. x. pag. 309. Λιτωλοί μὲν καὶ Ἀκαρνανες ὁμοῦσιν αἰδέλου, μέσον ἔχοντες τὸν Ἀχελῷον ποταμὸν, ῥέοντα ἀπὸ τῆς Ἀρκτικῆς καὶ τῆς Πίνδα πρὸς νότον διὰ τὴν Ἀργίαν Λιτωλικὴν ἔθνη, καὶ Ἀμφιλόχων. Ἀκαρνανες μὲν τὸ πρὸς ἐσπέρην μέρος ἔχοντες τὸν ποταμὸν μέχρι τοῦ Ἀμβροτικῆς κόλπου, ὃ καὶ Ἀμφιλόχος, καὶ τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀκτίου Απόλωνος. *Aetolos & Acarnanes invicem conterminos medius fluvius Achelous distinguit, a septentrionibus & Pindo in austrum fluens per Agræos, Aetolicam gentem, & Amphilochos. Acarnanes occasum versus colunt usque ad sinum Ambracium juxta Amphilochos & sanum Apollinis Aëtii.* Ptolemæus, & hunc quidam recentes sequuti, Acarnaniam in Epiro censent, & terminum Epiri Acheloum faciunt: forsan quod Ptolemæi ævo Acarnania sub Epiri præside fuit: olim autem separata ab Epiro erat, uti jam Strabonis verbis probatum fuit. Et Livius quoque lib. xxxiii. cap. xvii. *Acarmania universa, inter Aetoliam atque Epirum posita, solem occidentem & mare Siculum spectat.* Iterum Strabo principio libri viii. Μετὰ τὰς Ἑπειρώτας, καὶ τὰς Ἰαυονας τῆς Ἑλλάδος Ἀκαρνανες εἰσι, post Epirotas & Illyrios in Græcia sunt *Acarnanes*, quos Aetoli, Locri, Phocenses & reliqui ibi nominati, ordinatim excipiunt. Nunc oppida pernarramus.

Aëtium in ora Acarnaniæ non magnum olim oppidum: templo autem Apollinis celebratum, etiam portu tuto, & adjacente ejusdem nominis promontorio. Strabo lib. x. pag. 311. πρῶτον ἐστὶν Ἀκαρνανίων χωρίον τὸ Ἀκτίον. ἰμονύμως δὲ λέγεται τὸ τε ἱερὸν τῷ Ἀκτίου Απόλωνος, καὶ ἡ ἀκρὴ ἢ ποιῶσα τὸ σῆμα τῷ κόλπου, ἔχουσα καὶ λιμένα ἐντός. *Primum Acarnania oppidum est Aëtium; idem autem nomen gerunt Apollinis Aëtii templum; & promontorium quo os illius sinus coarctatur.* Et Thucydides lib. i. pag. 21. ἐπειδὴ δὲ ἐγένοντο ἐν Ἀκτίᾳ τῆς Ἀνακτορείας γῆς, ὃ τὸ ἱερὸν Ἀπόλωνος ἐστὶ, ἐπὶ τῷ σήματι τοῦ Ἀμβροτικῆς κόλπου, post-

postquam in *Actium* venerunt terra *Anactoria*, ubi templum *Apollinis* est in faucibus sinus *Ambracii*. De portu *Cicero* lib. xvi. epist. ix. - *Leucadem* venimus a. d. viii. idus *Novembris*: a. d. vii. *Actium*. ibi propter tempestatem ad vi. idus morati sumus. Clarius factum & oppidum & promontorium *Actiaca* victoria; & colonia eo deducta. *Plinius* lib. iv. cap. i. in ore ipso [sinus] colonia *Augusti Actium*, cum templo *Apollinis* nobili. Et *Suetonius* *Augusto* cap. xvii. navali praelio apud *Actium* vicit; & cap. xviii. urbem *Nicopolim* apud *Actium* condidit, ludosque illic quinquennales constituit, & ampliato vetere *Apollinis* templo locum castrorum, exornatum navalibus spoliis, *Neptuno* ac *Marti* consecravim. Hi sunt *Ludi Actiaci*. Idem *Suetonius* *Tib.* cap. vi. Praesedit & *Actiacis* ludis, & *Trojanis* *Circensibus*.

A templo *Actio* stadiis xl *Ἀνακτόριον*, *Anactorium* oppidum aberat, ut *Strabo* dicto loco observavit: qui & in peninsula positum, & novae urbis *Nicopolis* ἐμπορεῖον, emporium dixit. *Thucydides* lib. i. pag. 37. Ἀνακτόριον ἐστὶ ἐπὶ τῷ σώματι τοῦ Ἀμφοχικκοῦ κόλπου, *Anactorium* est in ipso ore *Ambracii* sinus. *Stephanus*: Ἀνακτόριον Ἀκαρνανίας πόλις, Κορινθίων ἀποικία, *Anactorium* *Acarmaniae* oppidum, colonia *Corinthiorum*. *Plinius* iv. cap. i. civitas *Anactoria*: modo in *Actio* ex *Thucydide* aderat Ἀνακτορία γῆ, ager *Anactorius*: & *Scylacis* κόλπος Ἀνακτορία, sinus *Anactorius* est *Ambracius*.

Supra *Anactorium* ad eundem sinum *Limnaea* fuit. *Polybius* lib. v. cap. v. Ἀμβρακίον σινὸν ἐνέβη, priusquam illucesceret, καθορμιθεὶς πρὸς τῇ καλεσμένῃ Λιμναίᾳ, ad *Limnaeam* portum subit: & cap. xiv. πορεύμενος ἔτι πορείαν ὥς ἔτι τῇ Λιμναίᾳ καὶ τῇ θαλάσσῃ, ad *Limnaeam* & naves contendens. Non oppidum, sed vicus sine muro fuit. *Thucydides* lib. ii. pag. 154. Ἀπὸ τῆς Ἀργείας ἰόντες, Λιμναίαν κώμην ἀτείχιστον ἐπέβησαν. ἀφ' οὗτα τε ἐπὶ Στρατίῳ, per *Argeam* (*Amphilochicum* agrum) iter facientes, *Limnaeam*, vicum sine muro, diripuerunt. Inde venerunt *Stratum*. Videtur ibi mercatura exercita propter portum: ideo primum exercitus optimae praedae causa eo adductus veluti ad locum non munitum, ut adversus munitas urbes praeda inlecti fortius postea pugnarent. *Livius* etiam *Limnaeam* memorat lib. xxxvi. cap. xiii. & xiv sed forte aliam, & *Thessaliam*.

Argos Amphilochicum nobilis urbs, cujus ager ἀμφιλοχία, *Amphilochia* *Thucydides* lib. ii. pag. 145. *Dicaearchus* verl. 47. post *Amphilochos* demum *Acarnanes* potius veluti gentem separatam.

Εἴτ' Ἀμφιλοχοί. Ἄργος δ' ἐνταυθα ἐστὶ τὸ
Ἀμφιλοχικόν. μὲν τὰς δ' Ἀκαρνανέες.

Plures vero hoc *Argos* in *Acarmania* censent. *Scylax Periplo*: Μετὰ Ἀμβρακίαν Ἀκαρνανίαν ἔστι, καὶ πρὸς τὴν πέλις αὐτοῦ Ἄργος Ἀμφιλοχικόν, *Ambraciam* *Acarmaniae* vicum sequitur: cuius prima pars *Argos Amphilochicum*. *Plinius* lib. iv. cap. i. Deinde *Acarmaniae* urbes, *Alyzeae*, *Stratis*, *Argos Amphilochicum* cognominatum. Et *Strabo* lib. x. pag. 310. Πόλεις δ' εἰσὶν ἐν μὲν τοῖς Ἀκαρνανῶσιν, Ἀνακτορίον τε καὶ Στρατίον - - καὶ ἄλλαι δ' εἰσὶ, Παλαιαὶς τε, καὶ Ἀλυζία, καὶ Λευκάς, καὶ Ἄργος τὸ Ἀμφιλοχικόν, Ἀκαρνανία civitates sunt *Anactorium* & *Stratis*: - - & aliae, *Palarnus*, & *Alyzeae*, & *Leucas*, & *Argos Amphilochicum*. Id quod situ etiam confirmatur. Posita enim haec urbs *Arges* fuit ἐν τῷ Ἀμφοχικῷ κόλπῳ, in *Ambracio* sinu, ut *Thucydides* dicto loco demonstravit: seu, ut *Mela* lib. ii. cap. i. i. dixit, ex iis nobilibus urbibus est, quae adsiduum sinui *Ambracio*. Distabat praeterea ab *Ambracia*, secundum *Polybium* *Leg.* xxviii. ἐπ' ἑξήκοντα, CLXXX. stadia, id est, ut *Livius* lib. xxxvi. i. cap. x. *Romae*

more dimensus est, xxii passuum millia. *Profectus*, inquit, *ab Ambracia consul*, ad *Argos Amphilochicum* (viginti duo millia ab Ambracia abest) castra posuit. E quibus intelligimus, in ipsa Acarnania ad sinum Ambracium situm fuisse.

Nomen non tantum *Argos* fuit, neutro genere, τὸ Ἄργος Græce, verum etiam *Argia*, quia Pomponio Melæ dicta *Argia Amphilochis*, veluti Ἀργεῖα ἀμφιλοχίς: & si Stephano est fides habenda, gentis quoque nomine, ut aliæ urbes medio ævo, *Amphilochi* est adpellata. Ait enim: ἀμφιλοχοὶ πόλις Ἀκαρνανίας, οἱ καὶ ἀμφιλοχικὸν Ἄργος κλεθέντες, ut Vossius ad Melam emendavit & supplevit. Origo nominis ab *Amphilochō*, Amphiarai filio, conditore, qui patriæ nomine, quæ in Argolide Peloponnesi erat, hanc novam urbem adpellavit. Lege Thucydidem dicto loco. Hæc ad sinum Ambracium Acarnaniæ urbes.

Mediterraneæ Acarnanum fuerunt *Stratos*, *Metropolis*, *Thyreum*, *Palarus*, & aliæ. Amplissima civitas *Stratos*, ad Acheloum amnem sita. Thucydides lib. ii. pag. 154. ἀφικνῶνται ἐπὶ Στρατόν, πόλιν μεγίστην τῆς Ἀκαρνανίας, veniunt *Stratum*, maximam Acarnaniæ urbem. Idem sub finem hujus libri, ubi Acheloum amnem a fontibus ad ostia describit, ἀνωθεν ᾧ Στρατόν πόλιν, superiori Acarnania præter urbem *Stratum* dicit defluere. Livius lib. xliii. cap. xxi. *Perseus in Elimeam profectus*, & circa eam exercitus iussu ad *Stratum*, vocantibus Epirotis, ducit. *Stratus* validissima tum urbs Actoliæ erat. Ita est super Ambracium sinum, prope amnem Acheloum. Actoliæ dicit esse, quia ad fines ejus, Acheloo separante: etiam aliter fuit Thucydidis tempore, aliter Philippo & Perseo regnantibus, quum jam Actolorum crevisset potentia, & fines utrimque prolati essent longius. *Stratum* navigatur Acheloo adverso ducentis amplius stadiis, ut Strabo docet lib. x. pag. 310. ex quo verus situs hujus urbis & a mari distantia cognoscitur. Inde κρητικὸν formatur Στρατικός. Polybius lib. iv. cap. lxiv. ποιεῖμεν ἢ πορείαν εἰς τὴν Στρατικὴν, agmen in Stratenfium agrum ducit. Octoginta stadiis a Strato est *Anaprus* fluvius, auctore Thucydide lib. ii. pag. 156.

Ab Strato non longe aberat, in austrum paullo vergens, *Metropolis*, xx stadiis reducta ab Acheloo; quæ in via erat, qua Strato itur Conopen Actoliæ, quod ex dicti lib. iv. Polybii cap. lxiv. adparet. Prope mare & urbem Leucadem fuit oppidum *Thyreum* sive *Thurium*, quod in Acarnania Polybius censet. Lib. iv. cap. vi. τῆς Ἀκαρνανίας Θύρεον, *Thyreum Acarnaniæ oppidum*: & Legatione lxxv idem: καὶ τῆς Ἀκαρνανίαν συναχθείσης τῆς ἐκκλησίας εἰς Θύρεον, *Acarnanum concilio Thurii congregato*. Idem excerpt. Legat. x. ἐκ Θουρίου ex *Thurio*, quod idem oppidum est. Varie enim scribitur. Livius xxxvi. cap. xi. ducentis *Thuri* in præsidio positis. quam scripturam Stephanus adprobavit. ἔστι, inquit, καὶ Ἀκαρνανίας Θύρεον, ἃς τοῦ ἰωτα, Est quoque Acarnania *Thyrium*, quod per I scribitur. Ex quo Livium Sigonius correxit: alibi vero, lib. xxxviii. cap. ix. mansit in libris, adduci eos a *Thyrreo* iussit. Haud procul a mari fuisse & urbe Leucade, ex Ciceronis excursionem, quam eo a Leucade fecit, adparet. Lib. xvi. epist. v. quæ Leucade scripta est, *Deas*, inquit, *Thyris* fuimus. *Xenomans* hospes tam te diligit, quam si vixerit tecum. Cum *Thyrio* Livius lib. xxxvi. cap. xi. conjungit *Medionem*, ut propinquum locum in mediterraneo Acarnaniæ, quem Stephanus πρὸς τῇ Αἰτωλίᾳ posuit, id est apud Actoliam.

Citra Leucadem a Patris, naviganti Italiam versus, fuit *Alyzia*, ἡ Ἀλυζία, xv stadiis a mari, ut Strabo definit lib. x. pag. 316. Cicero lib. xvi. epist. ii. ad Tironem Patris relictum: *Tertio die abs te Alyziam accesseramus*. Is locus est citra Leucadem stadia cxx. Eodem situ Ptolemæus posuit. Stephanus: Ἀλύζια πόλις Ἀκαρνανίας, *Alyzea* oppidum Acarnaniæ. Et Plinius iv. cap. i. *Deinde Acarnanum urbes*, *Alyzea*, *Stratos*, *Argos Amphilochicum* cognominatum. Hæc de ora maris exteri in Acarnania.

Intus *Palatis*, Παλαίος, Strabonis, unde Thucydidi gentile Παλαρενός, lib. 11. pag. 120. sine diphthongo, id est *Palarensis*, tamquam a Παλαίος, *Palaios*. Σάλιον, inquit, Κορινθίαν πόλιν αἰεῖσι, καὶ ἀφ' ἧς Πάλαρευσιν Ἀκαρναντῶν μόνους ἔχοντες καὶ πόλιν ἵκανον. *Solion*, Corinthiorum oppidum, [Athenienses] postquam diriperunt, id cum agro solis *Acarnanum Palarensibus* colendum tradiderunt. Quod autem hic *Solion* nominatur, abunde non est notum, neque de situ ejus judicari potest. In Acarnania fuisse, scholiastes adnotavit.

Ad Acheloum, propinquum ostio, urbs *Astacus*, Ασάκος, ex Ptolemæi positione: quæ vero secundum Scylacem etiam portum in mari habet a dextra exeuntis Acheloi, qui terminus ita est Acarnaniæ, ut tamen in sinistra ostiorum oppidum *Oeniada* itidem Acarnanum fuerit. Sic enim Scylax enumerando procedit, ut Acheloum inter *Astacum* & *Oeniadas* tamquam axem deducat: πόλις Ασάκος καὶ λιμὴν, καὶ ποταμὸς Ἀχελῷος, καὶ Οἰνιάδα πόλις, πρὸς Ἀσάκον ὁ ποταμὸς, ὁ ἴσθμος Ἀχελῷου, ὁ πρὸς Οἰνιάδα. Unde est quod quum Actoli occupassent, tamquam sitas in solo suo; Romani decreto Acarnanibus restituerunt. Livius xxxviii. cap. xi. *Oeniada cum urbe agrisque Acarnanum fuit*. Olim enim Acarnanum fuerant. Thucydides lib. 1. pag. 73. ἀφ' ἧς Πάλαρευσιν ἔχοντες καὶ πόλιν ἵκανον, ἐκ Πελοποννήσου Ἀκαρνανίαν Οἰνιάδα ἐκστρέψαντες καὶ ἐπαλιόθεν, traicientes [ex Peloponneso] *Acarnania Oeniada* ἐρηκνέοντες. Et Scylax in Acarnania posuit. Livius lib. xxvi. cap. xxiv. *Levinus Zerynthius vi cepit, & Oeniadas Nefumque Acarnanum captae Actolis contulit*. Stephanus quoque: Οἰνιάδα πόλις Ἀκαρνανίας πρὸς τὸν Ἀχελῷον, ἢ καὶ Εὐρυίχην καλεμένη, *Oeniada* πρὸς Ἀκαρνανίαν ἀπὸ Ἀχελῷου, καὶ καὶ Εὐρυίχην ἀπὸ Ἀχελῷου. De situ etiam Thucydides lib. 11. sub finem: ἐκ θαλάσσης ἔξω [ὁ Ἀχελῷος] παρ' Οἰνιάδας, καὶ ἔτι πόλιν αὐτοῖς περιλαμβάνον, ἐν ποταμῷ Ἀχελῷου juxta Οἰνιάδας, ad quorum urbem restagnat. Et Polybius lib. 17. cap. lxxv. τὴν μὲν Οἰνιάδα καὶ συμβαίνει πρὸς θαλάσσιον, πρὸς τὸν πόντον τὴν Ἀκαρνανίαν τὴν πρὸς Αἰτωλὸς συνάπτουσι πρὸς τὴν ἀρχὴν τὴν Κορινθιακοῦ κόλπου. *Oeniadum oppidum ad mare situm est, in ultima parte Acarnaniæ, qua Aetolus contingit, circa principium finis Corinthiaci*. Extrema verba: circa principium finis Corinthiaci, suspecta sunt, quod omnis Aetolia interjecta est Oeniadas inter & initium Corinthiaci sinus. Gentile, *Oeniada* eodem quo urbs nomine, ut ex Livii xxxviii. cap. xi. modo patuit, qui ex Polybii Legat. xxviii. transcripsit, cujus verba sunt, ἐξ ἧς πόλις καὶ ἡ χώρα ἢ ὅτι Οἰνιάδων, Ἀκαρνανίαν ἐστίν. Adde quæ ex Thucydidis lib. 11. extremo jam protulimus.

Nefum, quam velut oppidum Acarnanum cum Oeniadis conjunxit Livius lib. xxvi. cap. xxiv. ut modo ostensum est; Polybio lib. ix. cap. xxxiii. oratione Lycisci itidem Νῆσοι dicta, sic cum Oeniadis componitur. Ait ibi Acarnanum orator: ἔδη παρέχοντα μὲν Ἀκαρνανίαν Οἰνιάδας καὶ Νῆσον, ἡ jam [Actoli] *Acarnanibus Oeniadas & Nefum* ἀνέμενον. Quod vero Νῆσοι & Dorice Νῆσοι Latine *insula* sonat, videtur ex iis aliqua, quæ Achelous in mari adgeslionibus faciat, ut Thucydides lib. 11. sub finem scripsit, hoc nomine significari.

Ad peninsulam, cui *Leucadia* nomen est, & postea, perfosso isthmo, insulam factam, ut hodieque est, Sanctæ Mauræ nomen gerens, quia & ipsa pars fuit Acarnaniæ, nunc accedimus perlustrandam. Olim peninsulam fuisse, ex Homeri carminibus, qui αἰνῶν ἐπ' αὐτῇ vocat, *litus E. vi*, hoc est Acarnaniæ, probat Strabo lib. x. pag. 311. Triaspidæ Homeri memorat, *Neritum*, *Crocyleam*, & *Agylipem*; e quibus primum, *Neritum* Homeri Odys. α. vers. 376. (aliis, ut apud Stephanum est, *Νῆρετον*, quod alias montis vocabulum est) dicit Corinthios, qui isthmum perfoderint, μετενέγκαντας, transferentes posuisse in loco fere, ubi isthmus fuerat, qui a perfossione illa, ut apud Polybium est lib. 7

cap. v. διόρυκτος, sive *Dioryctos*, ut Latine Plinius iv. cap. i. scripsit, adpellatur. Scylax eadem fere in Acarnania: αὐτὴ δ' ἐστὶ τῶν νήσων τῇ ἰσθμῶν διατεταραγμένη, ea nunc insula est, isthmo perfosso. Nihil de perfossione, neque de insula Thucydides: ideoque ejus ætate adhuc peninsulam fuisse Isaacus Vossius ad Scylacem censet. Plinius omnem causam dicto loco ita enarrat: *Dein sinus & Leucadia ipsa peninsula, quondam Nerisii adpellata, opere acularum abscissa a continenti ac reddita ventorum flatu congeriem arena accumulantiū, qui locus vocatur Dioryctus, stadiorum longitudine triū.* Oppidum in ea *Leucas*, quondam *Neritum* dictum.

Straboni peninsulæ & oppidi est idem nomen Λευκάς, *Leucas*: Mela & Plinius urbem *Leucadem*; insulam sive peninsulam *Leucadiam* nominarunt, quod etiam Thucydides lib. iii. pag. 237. fecit, Λευκάδα & Λευκαδίας discernens. Ita etiam Livius distinxit lib. xxxiii. cap. xvii. *Leucadia nunc insula, & vadoso freto, quod perfossum manet, ab Acarnania divisa: tum peninsula erat, occidentis regione arctis faucibus coherens Acarnania. Quingentos ferme passus longa fauces erant; lata haud amplius centum & viginti. In his angustiis Leucas posita est, colli adplicata verso in orientem & Acarnaniam. Ima urbis plana sunt, jacentia ad mare, quo Leucadia ab Acarnania dividitur.* Florus autem lib. iv. cap. xi. *Leucadem* insulam dixit, quæ aliis erat *Leucadia*. Etiam Ovidius *Metam.* lib. xv. vers. 289.

*Leucada continuam veteres habuere coloni,
Nunc freta circumvenit.*

Ab insula & urbe distinguendum promontorium Λευκάτα, *Leucata*; & alia dialecto Λευκάτη, *Leucate*. Livius lib. xxvi. cap. xxvi. *Levinus, superato Leucate promontorio, quum venisset Naupactum, Anticyram inde se petiturum edixit.* Florus dicto loco: *positis in Epiro castris Leucadem insulam, montemque Leucatem, & Ambracii sinus cornua classe [Cæsar] succinxerat.* Virgilius *Aeneid.* iii. vers. 274.

*Mox & Leucata nimboſa cacumina montis,
Et formidatus nautis aperitur Apollo.*

nam templum Apollinis in illo monte erat. Et lib. viii. vers. 676.

*- - - totumque instructo Marte videres
Fervere Leucaten.*

Et Claudianus i. consul. Stilic. lib. i. vers. 174.

*Nec juga Leucata seriens spumantia fluctu
Deterrebat hiems.*

Est autem πέτρῃ λευκῇ, *saxum album*, in mare prominens Cephaleniam versus, ut Strabo p. 311. descripsit. Ipsa urbs *Leucas* maxime clara fuit, ut Mela refert, & celebris adeo, ut caput esset Acarnaniæ. Livius lib. xxxiii. cap. xvii. *Leucade hac sunt decreta: id caput Acarnaniæ erat, eoque in concilium omnes populi conveniebant.* Et lib. xxxvi. cap. xi. *Is quum Leucaten, quod Acarnania ea sit est, non facile ad defectionem posse cerneret impelli.* Situm fuit ex Livii xxxiii. dipeamus. Ita autem in lithmo urbs posita erat, ut magis

intus, quam in sinces vergeret, quia Thucydidi Leucas & Apollinis templum intus in cherfoneo, seu intra illius isthmum erant, lib. 111. pag. 237. αἱ μὲν, inquit, Λευκάδα τῆς τε ἑξὺ γῆς διαμέμμεται, καὶ τῆς ὁρτῆς ἢ ἰσθμοῦ (ὅς ἔστι καὶ Λευκάς ἐστι, καὶ τὸ ἱερὸν ἢ Ἀπόλλωνος) πλείονος βλαζόμενος ἰσχυράζου, *Leucadii*, quam ipsorum ager iam extra, quam intra isthmum (ubi Leucas ipsa sita est & Apollinis templum) vallatur, quiescebant. Cicero, quum ex provincia rediret, *Leucade* biduum fere consumpsit, lib. xvi. epist. 1 v. & v. & in portu Tironis litteras expectavit, binasque indidem ad ipsum dedit, cui etiam suasit, ut Leucadem festinaret venire, atque ibi se plane confirmaret. Ita vero *Leucas* in insula erat, ut esset etiam in continenti, quia fossa, quae dirimebat, ponte iungebatur, angustior adgebionibus arenae facta, ut supra Plinius demonstrabat. Strabo lib. x. pag. 311. τῆς χαμίονος διαρίζοντες τὸ ἰσθμὸν, ἐκείνην οὖρον ἢ Λευκάδα, - - - οὗν ἢ παρθμός γεφύρας ζευγὸς, οὗτοισι *insula isthmum perfodiunt fecerunt insulam Leucadiam*: nunc vero fretum ponte iunctum est. Opipidani *Λευκάδης*, *Leucadii*, ut jam ex Thucydide & Livio perspectum est. Et *Leucas* Apollo cognominatus, Straboni dicto loco, τὸ ἢ Λευκάδα Ἀπόλλωνος ἱερὸν, quia templum in monte erat. Propertius lib. 111. eleg. xi.

Leucadii versas acies memorabit Apollo.

AETOLIA.

Aetolia ab Acheloo flumine ad fretum finis Corinthiaci patebat, sive ad Locrosque Ozolas. Sed hi termini Aetoliae universae. Duplex autem erat secundum Strabonem lib. x. pag. 310. ἡ μὲν ἀρχαία, ἡ δ' ἐπικτητὴ, *Aetolia antiqua, & adjecta*. Definit ἀρχαίαν ὁπὸς ἢ Ἀχελαιοῦ μέχρις Καλυδῶνος ὁρτῆς, ἐπὶ πολὺ καὶ τῆς μεσογαίης ἀνέκειται. - - - ἐπικτητὴν ἢ, ἢ τοῖς Λακκοῖς ἐνιστάμενοι, οἷς ἐπὶ Ναύπακτον τε καὶ Εὐπάλιον, *Antiquam, ab Acheloo usque ad maritima Calydonis* [quam Evenus praefluit] *Naupactum usque & Epalium*. Colentes Aitolai, *Aetoli*, omnibus historiis notissimi. Possessivum, *Aetolicus*. Florus lib. 11. cap. 1x. *Syracico bello successit (& debebat) Aetolicum*. Potentiores facti Aetoli multa in Thessalia, & Acarnania, & alibi occupaverunt, quae vero huc non pertinent. Lege bella illorum adversus Macedonas & Romanos gesta apud Livium Polybiumque. Flumina Aetoliae *Achelous*, qui ab Acarnania separat: & *Evenus*, ἢ Ἐννός, qui dividit inter Aetoliam Veterem & Epictetum: hujus cursum & flexiones Strabo lib. x. pag. 310. descripsit. Ovidius Metamorph. lib. 1x. vers. 104. de Hercule:

Venerat Eveni rapidas Jove natus ad undas.

Aetoliae, quam Alexander Acarnan lib. xxxv. Livii cap. xvi 111. *umbilicum Gracia* vocat, Homerus Catalogo vers. 146. has urbes laudavit:

Οἱ Πλευρῶν ἐσέμεντο, καὶ Ὀλεον, ἡ δὲ Πυλῆν,
Χαλκίδα τ' Ἀγχιάλον, Καλυδῶνά τε πετρῆεσσαν.

Qui Pleuronem habitabant, & Olcum, & Pylenem, Chalcidemque maritimam & petrosam Calydonem. Ex his *Pleuron* illa ἀρχαία, vetus est, ut Strabo lib. x. pag. 310. distinguit sita quondam prope Calydonem; post deserta, & νεωτέρως Πλευρῶν *nova Pleuron* juxta Ἀντιπηγῆς montem condita, de qua Plinius 1v. cap. 11. *in mediterraneo Pleuron, Halicarnassum* redit

reducta enim a mari est, ut tamen non longius interiora versus recedat. Pausanias Achaic. cap. xi. Αἰτωλῶν οἱ Πλευρώνια αἰκῶντες, id est, *Pleuronii* sive *Pleuronenses Aetoli*.

Pleuroni novæ vicina fuit *Olenus*, Ὀλέν, Homero memorata, sed postea ab Aeo- libus, ut Strabo tradit, deleta: cujus nominis alia in Achaia Peloponnesi fuit, cum nostra minime confundenda. Ptolemæus inter Pleuronem & Calydonem posuit *Olenum* mediam. Montem *Aracynthum* Plinius iv. cap. 11. & ex eo Solinus in Acarnania ponunt: Strabo & Dionys. Perieg. vers. 431. in Aetolia. Hic est de quo ecloga Virgilii 11. vers. 24.

Amphion Dirceus in aëteo Aracyntho.

αἰέτο, interpretantur *saxoso & prærupto*, alii *litorali* utrumque ab αἰκτῇ, quæ & litus, & taxa scopulosque significat. Inde Acheloum versus *Pæanium* erat, quod rex Philip- pus delevit, sicut etiam *Ithoriam*, quod utrumque Polybius lib. iv. cap. LXV. narravit. Dirutæ urbis Pæanii materiam (τὰ ξύλα καὶ κίεθρον) per amnem Oeniadas devexit, quod argumento est, Acheloo amni *Pæanium* adpositum fuisse.

Supra Aracynthum montem *Conope*, Κωνώπη fuit, ab Acheloo xx stadiis, uti ex Polybii lib. iv. cap. LXIV. adparet, remota. Idem Philippi regis iter ex Acarnania Ther- mum versus lib. v. cap. vii. describens, ait, in transitu Acheloi ad sinistram reliquisse *Stratum*, *Agrinium*, *Thestiensis*: ad dextram vero *Conopen*, *Lyfimachiam*, *Trichonium*, *Phæteum*. Sinisteriora, præter Stratum ad septentrionalem Aetoliam perti- nent: quæ dextrorsum cum Conope erant, *Phæteum*, Φαιτείαι lib. iv. ejusdem cap. LXIII. Stephano Φαιτείας, qui vero male dixit urbem Acarnaniæ, quum hoc Polybii loco altero, sive cap. LXIII. libri iv. de rege dicatur: διελθὼν τὴν Ἀκαρνανίαν, ἦκε τὴν Αἰτωλίαν πρὸς τὴν καλεσμένην πόλιν Φαιτείας, transgressus per *Acarnaniam*, ad *Aetolia* urbem *Phæteias* venit.

Ad dextram dicto itinere Philippus relinquebat etiam *Lyfimachiam*, cujus situm notat Livius lib. xxxvi. cap. xi. Ipse Delphi Naupactum processit. consilio principum *Aetolia* habito, via, quæ præter *Chalcidem* & *Lyfimachiam* fert ad *Stratum*, sunt, qui per *Maliacum* sinum veniebant, occurrunt. Strabo lib. x. pag. 317. ἡφανισμένην, excisam & ipsam jacere tradit. *Trichonium* autem, Τριχώνιον, quod itidem a dextris illo itinere Philippus apud Polybium lib. v. cap. vii. habuit, videtur inter *Lyfimachiam* & *Phæteum* fuisse: Ste- phano quoque πόλις Αἰτωλίας, oppidum *Aetolia*: quod Palmerius etiam Straboni lib. x. pag. 310. restituit, apud quem in *Aetolia* veteri corrupte legitur Τριχόνιον. Quo autem iter tendebat, *Thermum*, opulentum oppidum erat, de quo Polybius lib. v. præ- ter locum ex cap. vii. monstratum antea, etiam cap. viii. agit plenius. Rex, inquit, ἐκ τῆς ἐκείνης ὁδοῦ πρὸς τὸ Θέρμον, progrediebatur *Thermum*: item: ἦκε πολλὰς ὥρας πρὸς τὸ Θέρμον, *Thermum* venit, quum adhuc dies multum superesset. Hunc locum καὶ τὸν ἐπὶ ἀγροῦς τε καὶ παιηγύρεσι Ἰππιδανέστας, καὶ τὰς ἀρχαῖαις καταστάσεις, id est, *mercatum* & *ludos celebres*, etiam *comitia Aetolorum* habuisse, ibidem testatur Polybius. Inter *Thermum* & *Conopen* fuit ad *Trichonidem* lacum, urbs *Metapa*, LX. stadia a Thermo. Polybius lib. v. cap. vii. ἀφικόμενον δὲ πρὸς πόλιν τὴν καλεσμένην Μετά- πα, ἡ κεῖται μὲν ἐπὶ αὐτῆς τὸ Τριχωνίδου λίμνης καὶ τὸ πρὸς ταύτην σελῶν. ἀπέχει δὲ χεῖρον ἑξήκοντα στάδια ἀπὸ τοῦ πρὸς τὸν Θέρμον. Deinde ad oppidum pervenit quod *Metapa* vocatur, ad *Trichonidem* lacum & ipsas illius fauces situm: ab eo loco, quem *Thermum* adpellant, stadia sexaginta distantem.

Hinc ad *Calydonem* venimus, ad *Evenam* fluvium sitam, caput totius *Aetoliae*. Plin- ius iv. cap. 11. *Aetolia* oppidum *Calydon* est septem millibus quingentis pass. a mari, juxta

Evenus anticus. Olim ab Acolibus habitatoribus videtur *Aeolis* dicta. Thucydides lib. III. pag. 241. ἀνελκίσαντες ἱεὶ τῷ ναυαγίῳ Καλιδῶνα, καὶ Πλευρόνα, καὶ ἐν ταύτῃ χώρῃ, abierunt in *Acolidem*, quae nunc *Calydon* vocatur; & *Pleuronem*, & alia loca quae circa sunt. Sed quod etiam alibi *Calydon* pro ipsa regione, quae *Calydonia* est, invenitur, quemadmodum illud *Lucani* lib. vi. vers. 366.

Evenus Calydonia fecit, - - -

de regione, non de urbe *Palmerius* interpretatur; regio potius est *Aeolis* Thucydidis, quam oppidum regionis, interpretanda. *Scylax* primo loco in *Actolizae* oppidis ponit: *Virgilius* lib. vii. vers. 306. antiquam *Calydonia* vocat; & *Aeneid.* xi. vers. 270. *Calidona Calydonia*: itidem *Statius Theb.* vii.

- - - veterem *Calydonia* *Diana*
Expugnare dedi.

Vide *Servium* ad praedictum versum *Aeneid.* vii. *Caesar Civil.* iii. cap. xxxv. *Calidoni, praefidis Calydonae & Naupacti rejectis, omni Actolia potitus est.*

Cum *Calydone* dicto versu *Homerus* Χαλκίδα ἀρχίαλον, *Chalcidem* *litteralem* conjunxerat. Fuit autem ad os *Eveni*. Thucydides lib. ii. pag. 156. κατὰ δὲ τὰς Ἀθηναίων καὶ Χαλκίδος καὶ τῆς Ἐπειῶν ποταμοῦ περὶ πλείοντας, videntur, *Athenienses*, a *Chalcide* & *Eveno* fluvio adnavigare. Praeponitur *Chalcis* *Eveno* in hoc cursu, velut ad dextram ostii adpositum oppidum fuerit, quod etiam *Strabo*, enarrans litus *Actolizae* lib. x. pag. 316. videtur confirmare, ab *Acarnania* & *Oeniadis* progressus: καὶ τῆς Ἐπειῶν τὴν ἑσπέρην Χαλκίδα, post *Evenum* mons *Chalcis*, si modo mons in eodem, quo oppidum, fuit haere, sub quo monte situm oppidum erat, ideoque a nonnullis dictum Τροχάλικ, *Hypochalcis*, ut *Strabo* refert dicto libro p. 310. Definiri latus certo non potest: id vero certissimum, aberrare *Stephanum*, quum ab *Actolizae* *Chalcide* *Acheloum* ait fluere, deceptus *Periegetae* versu 496.

Νῆσον τ' αἰθάλην, ἔσχατ' ὀπὲ Χαλκίδος ἔρπον
Δίης ἀργυρέης Ἀχελώϊος ἀμφὶς ἐλίσσει.

Insulam aliam, quotquot a *Chalcide* labens vorticibus, argenteis *Achelous* circumla. *Evenum* uterque cum *Acheloo*, ut ex Thucydide & *Strabone* constat, confudit.

Progredienti a *Chalcide* in ora ortum versus occurrit *Molycria* oppidum. *Strabo* lib. ix. pag. 294. ἡ Μολύκρια δ' ἐστὶ καὶ τὸ Ἀντίρριον, Αἰτωλικὸν πολίχνην, *Molycria* est *Antirrhium*, *Actolizae* oppidulum. *Ptolemæus* quoque ab occasu promontorii *Antirrhii* lib. iii. cap. xv. posuit. *Plinius* lib. iv. cap. ii. *Calydon juxta Evenum anticum. De Macynia, Molycria: cuius a tergo Chalcis mons, & Taphiassus.* Ipsum itaque *Antirrhium* subsequitur, de quo ibidem *Plinius* lib. iv. cap. ii. In ora promontorii *Antirrhii*, ubi ostium *Corinthiaci* sinus, pennis mille passuum latitudine influentis, *Actolizae* derivantis a *Peloponneso*. Promontorium quod contra procedit, appellatur *Rhium*. Ipsum fretum, quo *Corinthiacus* sinus ex *Jonio* mari effunditur, etiam *Rhium* perinde vocat ut promontorium, quod intus est in *Peloponneso*. *Livius* lib. xxvii. cap. xxix. *Αἰτωλῶν περὶ φρενῶν, quod Ναυπακτὸς & Πατρὴν interfuit (Rhion incolae vocant) exercitum*

facto, [Achæos] depopulati erant. Idem lib. xxviii. cap. vii. veriti, ne intra Rhium (fauces esse Corinthii sinus) opprimerentur.

Inter Antirrhium & Naupactum quæ fuerint, incertum plane est. Tria quidem memorantur prope Naupactum & in Corinthiaco sinu Aetolorum fuisse, *Erythra*, *Eupalium* & *Pylene*: sed citra, ultra fuerint, aut supra eam posita, definire non possumus. De *Erythris* Livius lib. xxviii. cap. viii. miserat in Corinthium sinum, profectus ad *Erythras Aetolorum*, quæ prope *Eupalium* sunt, exscensionem fecit. Portus ergo vel locus fuit in litore aptus ad exscensionem e navibus faciendam. De *Eupalio* jam in *Erythris* dixit Livius: & Strabo lib. x. pag. 310. Aetoliam ἐπὶ κτητος sive adjectam dicit pertinere ὡς ἐπὶ Νάυπακτον ἢ Εὐπάλιον, ad *Naupactum* & *Eupalium*. Thucydides qui Εὐπόλιον scripsit, Locris attribuit. Etiam Stephanus ponit in Locride, ad cujus expositionem rejectum volumus. *Pylene* non dubitatur Aetolorum fuisse, in quibus etiam Homerum posuit & Plinius. Homeri verba sub initium hujus capituli de Aetolia produximus: Plinii, mox proferemus in Naupacto: & Strabo quoque in Aetolia recenset, addens translatam paullisper esse, & Πύρριον, *Proschium*, mutato nomine, vocitari, lib. x. pag. 311. Thucydides quoque lib. iii. pag. 241. ἐς Πύρριον τῆς Αἰτωλίας, dixit, hoc est, in *Proschium Aetolia* abierunt. Statius Theb. iv. vers. 102. scopulosa *Pylene*: & lib. vii. vers. 483. torva *Pylenes* agmina.

Naupactus, extremum Aetolorum oppidum: nunc Lepanto. De illa Strabo lib. ix. pag. 294. ἡ Νάυπακτος τοῦ Αντιρρίου πλησίον. ὠνόμασαι δ' ἀπὸ τῆς ναυπηγίας τῆς ἐκεῖ γενομένης. *Naupactus Antirrhio vicina*, a navibus ibi compactis nominata. Plinius lib. iv. cap. ii. In Corinthiaco sinu oppida Aetolia, *Naupactum*, *Pylene*. Et Livius lib. xxxv. cap. xii. Aetoli concilium *Naupactum* indixerunt. Ptolemæus tam Antirrhium quam Naupactum in Locris scripsit, & illorum quondam fuisse Strabo dicto loco refert: addit vero: ἐστὶ δὲ νῦν Αἰτωλῶν [Νάυπακτος] Φιλίππου περιεχέμεντος, nunc vero *Naupactus Aetolorum* est, Philippo adjudicante. Sic etiam Scylax atque Plinius Naupactum in Aetolia censuerunt.

Intus supra Chalcidem duo montes sunt, quos Strabo lib. x. pag. 310. ἕρη ἱκανῶς ὄρη, montes valde excelsos vocat, alter *Chalcis*, eodem, quo subiectum oppidum nomine: alter τὰ Φιάσσον, *Taphiassus*, super quo πολίχνην Μακυνία, oppidulum *Macyna* fuit positum, quod Plinius etiam Aetoliae oppidis adnumeravit, quæ ultra Calydonem & Evenum amnem sunt. *Halicyrna* quoque in hoc tractu Aetoliae fuit Scylacis & Plinii testimonio, quo Stephanus confutatur, qui in Acarnania posuit: locus autem certus assignari nequit. Nec sedes certo *Aegitii* (Αἰγίτιον vocat Thucydides lib. i. pag. 232) quamquam distantia a mari eodem auctore non sit incerta, LXXX stadia.

Est etiam mons *Corax* Aetoliae orientalis, in septentrionem ad Octam usque excurrens. Strabo lib. ix. pag. 287. τῆς δὲ πλευρῶν τῆς Παρνασσῶς τὸ μὲν ἐσπίρρειον νέμεται Λακκοὶ τε οἱ Ὀζολοὶ, καὶ τινες τῆς Δοριέων, καὶ Αἰτωλοὶ καὶ τῆς Κόρυθα περιεχομένης Αἰτωλικῆς ὁρῆς, *Latus Parnassi occidentum Locri Ozolæ tenent*, & *Dorientes quidam*, atque *Aetoli juxta Coracem montem Aetolicum*. Et lib. v. pag. 310. idem Strabo: ἔχει καὶ ἡ Αἰτωλία μέγιστον μὲν τῆς Κόρυθα συνάπτοντα τῇ Οἰτῇ, *Aetolia etiam maximus mons est*, *Oeta* conterminus. Et Livius lib. xxxvi. cap. xxx. Ut ad *Coracem* est ventum (mons est altissimus inter *Callipolim* & *Naupactum*) ibi & jumenta multa ex agmine præcipitata dum ipsis oneribus sunt, & homines vexati. Quam hic nominat Aetoliae *Callipolim*, suspecta est Jac. Palmerio Græc. Ant. lib. iv. cap. xxi. at minus, nobis, quia & Stephanus in Κόρυθ, ex Polybii lib. ix. profert, μεταξύ Καλλιπύλειω, καὶ Ναυπάκτου, inter *Callipolim* & *Naupactum*. Non ergo dubium, quin Polybius ita scripserit, quia eodem modo & Livius & Stephanus transcripserunt. Mavult laudatus vir Καλλιπύλειος. Fac vero, ita labi potuisse Stephanum:

phantum: quid vero de Livio dicemus, cui vertendum fuisset *inter Callium urbem*? Id vero concedo facile, eandem urbem esse *Καλίπολιν* Polybii, Stephani, Livii; & *Καλίαν*, *Callium* Pausaniae Phoc. cap. xxii. quamvis verus locus & sedes ignoretur.

Dubiae quoque positionis sunt, quae Thucydides lib. i. pag. 238. Aetolis de mediterraneis, *Potidania*, *Crocylion*, & *Trichium*. *ἀμα τῇ ἑῷ*, inquit, *ἀρχῇ ἐπορεύοντες ἔς τὴν Αἰτωλίαν, καὶ αἰρεῖ τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ Ποτιδανίαν, καὶ τῇ δευτέρᾳ Κροκύλιον, ἔτι τῇ τρίτῃ Τρίχιον, συνικοι πάλιν ποταμὸν καὶ τὰς ἀστροφὰς ἐν Αἰτωλίᾳ περὶ τὴν ἀστροφὰν*; *secundo Crocylion: tertia Trichium*. Et Livius lib. xxviii. cap. viii. *Haec fides Aetolos. nam hominum quod aut in agris, aut in propinquis castellis Potidania ac Apollonia sunt, in silvas montesque refugit. Nec illa Livii Apollonia nota, nisi Stephani Αἰτωλίας τὸ Φωκίδος, Apollonia Phocidis est. Alia Crocylica, Κροκύλαια Homeri, Catalogo verbi 140. quam Strabo in Leucadia peninsula, Palmerius in insula Ithaca quaerendam censet.*

Inter Acheloum & Evenum in septentrione erant *Agrinium* & *Thestia*. Polybius lib. v. cap. vii. quum rex ex Acarnania, Acheloo trajecto, Thermum proficisceretur, ait a sinistra reliquisse *Στεγίτον, Αγρίνιον, Θεσίαν, Στράτον, Αγρινίον, Θεστιήσας*.

Sub Pindo & Oeta montibus in tergo Aetoliae, vel pars illius vel finitima, *Apirania*, quam Polybius Legat. xxvi. & Livius xxxvi. cap. xxxiii. memorarunt: de qua etiam supra, quia Epirum versus recedit, aliquid diximus. Fuit etiam *Dorica tetrapolis*, id est, *Ermens, Bojanus, Pindus, Cytinium*, ut Strabo nominatim interpretatur lib. ix. pag. 294. & ipsos Doras hujus loci vocat *Δωρεῖς τὴν τετραπόλιν οἰκίσαντας*, qui *πύλαι ἔχον Ερμείν, Βοίαν, Πίνδον, Κυτίνιον*. *Pindus*, Dorica urbs, posita ad amnem ejusdem nominis, qui in Cephissum deinde infunditur, auctore eodem Strabone. Medio tractu populi fuerunt *Agrai*, sive *Agrai*, de quibus supra quoque dictum fuit, & *Cyrenes*, & *Aeoles*, & *Orbiceses* sive *Orbionenses*, (Οφίεις Strabonis, Οφιονεῖς Thucydidis) ac *Napactum* versus *Apoloni*, *Eurytanes* & alii ignobiles. Vide Thucydidem lib. i. pag. 237. & Strabonem lib. x. pag. 310. qui & *Perrhaebos*, *Athamanes*, & partem *Aenianum*, Aetolis ibidem addidit.

LOCRI S.

Locris, regio Locrorum, Graece *Λοκρίς*. Mela ii. cap. iii. *A Macedonia primae Thessalia, deinde Magnesia, Phthiotis, Doris, Locris, Phocis*. Et paucis interjectis: *in Doride Pindus: in Locride Cynos Calliaros: in Phocide Delphi & mons Parnassus*. *ἀπὸ τῆς Λοκρῆς* ἐστὶ, διαιρεμένη ὑπὸ τῆς Παρνασσῆς διχῶς, *Duplex Locris est*, inquit Strabo ix. p. 287. *αὐτὴ διαιρεμένη ἀπὸ τοῦ Πάρνασσου*. Pars citerior est *Λοκρῶν Ὀζολῶν, Locrorum Ozolarum*, contenta inter Aetoliam & Phocidem: ulterior trans Parnassum est, & Thermopylas versus procurrat, pertinetque ad Euripum Euboeae. Vide Strabonem dicto loco, & p. 292. Et hi rursus dividuntur in *Opuntios*, qui ad mare colunt Euboicum; & *Epicnemidios*, utpote ad montem *Επικνημιδίων, Κνυμιδα*, accolentes. Ozolae etiam dicuntur *ἐσπέραιοι Λοκροί*, occidentales Locri, Strab. p. 287. quum ceteri vergant in orientem. *Epizephyrii* autem Locri sunt Straboni p. 294. *ἀπὸ τῶν ἀπὸ τῆς Ἰταλίας ἐκτὸς τῆς Ἰταλίας*, coloni Graecorum in Italiam deducti, a quibus *Locri*, urbs Bruttiorum, nominantur; de quibus in Italia actum. Quidam posthabent divisionem alteram, omnesque qui trans Parnassum sunt, adpellant Epicnemidios. Scholiastes Pindari in Olymp. od. xi. γὰρ τῆς Λοκρῆς εἰς τρία, *Επιζεφυρία, Ὀζόλαι, Επικνημιδίοι*. τούτων αἱ μὲν *Επιζεφυρία* εἰσι Λοκροὶ ἐν Ἰταλίᾳ. αἱ δὲ *Ὀζόλαι*, πρὸς τὴν Αἰτωλίαν. οἱ δὲ *Επικνημιδίοι* πρὸς Εὐβοίαν. *Locrorum tria sunt genera, Epizephyrii, Ozolae, Epicnemidii*. Ex his Epizephyrii

Zephyrii Locri sunt in Italia: Ozola ad Aetoliam: Epicnemidii juxta Eubæam. Nos tamen Strabonem sequuti Opuntios ab Epicnemidiis propriis separamus.

OZOLAE LOCRI, qui etiam *Zephyrii* adpellantur, a Naupacto incipiunt & ad Phocensium usque fines, angusto ad mare spatio, & vix c c stadiorum, procurunt. Ad mare est *Oeanthia*. Pausanias sub finem Phoc. ἐπὶ θαλάσσης δὲ Οἰάνθειας καὶ ταύτῃ ὁμοῦσιν Νάυπακτον, *mari proxima Oeanthea est; cui finitima Naupactus.* Sic & Hellanicus apud Stephanum adpellat. Ipse Stephanus Οἰάνθη πόλις Λοκρῶν, *Oeanthe urbs Locrorum.* Ex Plinius IV. cap. III. *Oeanthe*, Ptolemæus autem Εὐανθία, *Evanthia*: ac Scylax, Εὐανθίς, *Evanthis*. Addit Plinius *Portum Apollinis Phastii*, ignotum fere aliis. *Proxi-* mus, inquit, *Aetolis Locri, qui cognominantur Ozola, immunes* Oppidum *Oeanthe, Por-* tum *Apollinis Phastii, sinus Crissæus.* In mediterraneis Ozolarum habet *Phastum* oppidum, unde portus cognominatur. *Intus*, inquit, *oppida: Argyna, Eupalia, Phastum, Ca-* *lamissus.*

Prope Oeanthen fuit *Oeneon*, Οἰνεῶν, vel mari adpositum oppidum, vel proxime ab illo reductum. Thucydides lib. III pag. 238. ὁρμαῖο ἐξ Οἰνεῶν τὸ Λοκρῖδον, *profectus ex Oeneone Locridis*: & pag. 240. ἐπὶ τῇ θαλάσσει καὶ τῇ Οἰνεῶν τὸ Λοκρῖδον κατέφυγον, *ad mare & Oeneonem refugerunt*: & paucis interjectis: ἐχώρει τῷ στρατῷ ἐπὶ τῇ Νάυπακτον Ἀλφειῶν. καὶ πορευόμενον Οἰνεῶνα αἰρεῖ αὐτῶν, καὶ Εὐπόλιον, *adversus Naupactum [ex Delphis] cum exercitu per Locros contendens, in itinere Oeneonem illorum capit & Eupolium.* Stephanus quoque Οἰνεῶν, Λοκρῖδον λιμὴν, *Oeneon, portus in Locride.* E quibus situs Oeneonis quodammodo cognosci potest, ut tamen incertum maneat, cis Oeanthen, an ultra illam hic portus vel oppidum, vel utrumque.

Ulteriora litoris Plinius dat Phocidi: *Ultra Cirrhæi Phocidis campi, oppidum Cirrha, portus Chalaon, a quo VII millibus passuum introrsus liberum oppidum Delphi.* Et Ptolemæus Κύρραν, *Cyrrham* in Phocide scribit: Χαλῆος autem, *Chalcos*, quod *Chalaon* Plinii est, in Locride ipsi relinquitur: quod oppidum Stephanus, ut Plinius, scribit: ut Ptolemæus, in Locride censet. Χάλαον, inquit, πόλις Λοκρῶν. Eadem dissensio in *Anticyra* live *Anticyrrha*, quæ Ptolemæi dispositione longius in ortum, quam Cyrrha & Chalaon, recedit, & sic ab ipso vere videtur in Phocide constitui. At Strabo lib. IX. pag. 299. in Octava regione dicit Ἀντικύρραν εἶναι ὁμώνυμον τῇ ἐν Λοκροῖς τοῖς Ἐσπερίοις, *Anticyrrham ejus-* *dem nominis, cuius est illa in Locris occidentis.* Et Livius lib. XXVI. cap. XXVI. *Sua Anticyra* *est in Locride lxxa parte sinum Corinthiacum intrantibus.* Adeo incerti ad maris oram sunt limites Locrorum atque Phocensium: quod vel ex temporum diversitate est, vel ex permutatione turbatorum finium.

Intus in hac Locride est primum *Eupalium*, prope Aetolorum fines, quod ex Livii lib. XXVIII. cap. VIII. adparet. *Profectus*, inquit, *ad Erythras Aetolorum, quæ prope Epa-* *lium sunt, exscensionem fecit.* Strabo lib. X. pag. 310. ἐπὶ ακτήν live *adjectam Aetoliam* dicit pertinere ὡς ἐπὶ Νάυπακτον τε καὶ Εὐπάλιον, *ad Naupactum & Eupalium versus*: quod vicinum Naupacto Eupalium esse non obscure arguit. In Locride autem fuisse, Stephanus affirmat, Εὐπαλία πόλις Λοκρῖδον, ἣν Εὐπάλιον Ἀρτεμίδωρος φησι, *Eupalia oppidum Locri-* *um, quod Eupalium Artemidorus dixit.* Et Thucydides, qui Εὐπέλιον vocat, lib. III. pag. 238. τὴν Λαίαν ἐς Εὐπέλιον τὸ Λοκρῖδον ἀπέπεμψε, *prædam misit Eupolium Locridis.* Situs eodem libro indicatur pag. 241. ubi Eurlochus Delphis profectus adversus Naupactum per Ozolas, dicitur in itinere *Eupalium* live *Eupolium* exiguasse. Ergo a Naupacto in ortum recedit, & simul in septentrionem magis inclinatur.

Primaria Ozolarum urbs *Amphissa* fuit. Pausanias Phoc. cap. XXXVIII. Διελθὼν δὲ ἀπὸ

τίσιν σταδίοις ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ ἰσχυρὰ Ἀμφισσὰ μεγάλη καὶ ὀνομαστοτάτη πόλις ἔσται ἢ Δελφῶν, Delphi
cxx stadiorum itinere Amphissa abest, Locrorum urbs maxima & nobilissima. Aeschines con-
 tra Ctesiphontem pag. 449. οἱ Λοκροὶ οἱ Ἀμφισσῆς ἔχοντα στάδια ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ Δελφῶν,
Locri Amphissenfes sexaginta stadiis abant a Delphis. en quantus dissensus! ille cxx habet
 stadia: hic lxx. Sed Aeschines non de urbe loquutus est, verum de Amphissensibus, qui
 a finibus suis Athenienses arcebant. Ex qua parte vero Delphorum, laevane an dextra,
 Amphissa sita fuerit, non est omnino apertum. Plinius iv. cap. 111. in Phocide ponit,
 quo sit, ut in dextrum latus, quod ortum solis spectat, aut in boream remota ab urbe
 Delphis fuerit, quia hi in extremo Phocidis, prope Locrorum fines fuere positi. Contra
 Ptolemæus, & Scylax, & Stephanus, & Harpocraton in Locride Ozolarum centent,
 ut Delphos a dextra & orientem verius adpexerit Amphissa. Ptolemæus quoque ab oc-
 casu opposuit Delphis, quamquam nimis ab illis removet, ut tamen in plaga contentur;
 distantiam definiat Paulanias. Oppugnaverunt Romani, ut Livius lib. xxxvii. cap. v.
 seq. tradidit: sed soluta tandem obsidio fuit, cap. vii. Plinio *Amphissa immunitis* est lib. iv.
 cap. 111. Quam longe a mari fuerit, non satis liquet. In mediterraneis scripsit Ptole-
 mæus, & Scylax quoque, qui in maritimis videtur numerare: sed commodè interpretan-
 dus, ne ceteris omnibus contradicat. Paulanias dicto loco sub finem rerum Phocicarum
 describit, ut mari quidem adpropinquantem, non autem πρὸ θαλάσσης, *adpositam mari,*
 seu proximam.

Sunt & aliae Ozolarum Locrorum mediterraneæ urbes, ut Scylax & Pausanias dicto
 loco referunt: sed vix alia certo cognita quam Μυονία, *Myonia*, sita, ut ibidem Pausa-
 nias designavit, ἀπὸ μὲν ὑπὲρ Ἀμφισσῆς, πρὸς ἡπειρόν, σταδίοις ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ τελέοντα Ἀμφισσῆς,
superiore loco supra Amphissam, triginta stadiis ab illa in mediterranea recedens. Stephano est
 Μύων, πύλις Λοκρῶν ἐν ἡπειρῷ, *Myon, oppidum Locrorum in mediterraneis.* Oppidanos
 Thucydides lib. iii. pag. 241 Μυονεῖς, *Myonenses* vocat, ὁμόρους, *finitimos* Amphissensibus.
 Quæ ultra sunt & Locridem in septentrionem continuant, a Stephano Phocensibus
 adjudicantur, ad quorum descriptionem etiam reservamus. *Alopes* sedes incerta, quam
 alii Ozolis adscribunt, alii Epicnemidiis, ipso Strabone rem in dubio relinquente.
 Stephanus sextam huius nominis ἐπὶ Λοκρίδα, *circa Locridem posuit*: Plinius iv. cap. vii.
 inter Narycium & Scarphiam, atque ita supra Cnemidem.

EPICNEMIDII LOCRI Parnasso ab Ozolis separati: ab illo monte ad sinum usque Mili-
 acum habitabant. Nomen est, ut Strabo ix. pag. 287. tradit, ἀπὸ τοῦ Κνημίδος, *a*
monte Cnemide, quem Eustathius in Periegetæ verl. 426. ex male intellecto Strabone pu-
 tat καίμινον ἐπὶ τὸ ἔρξαι τὴν Οἶτον, *juxta Octam situm esse*: sed quia Ptolemæus oppidum
 Κνημίδες, *Cnemides*, quod haud dubie a monte, cui adjacet, ad sinum Maliacum locat,
 montem etiam eisdem fuisse *Cnemidem* suspicamur, nisi juga longa velis intelligere, quæ
 ab Oeta ad mare producantur.

Ad sinum illum, ab Opuntiorum limite, fuerunt *Cnemides*, Κνημίδες, Ptolemæi oppi-
 dum, quamquam is mare Opuntis, quia in limite est, adjudicavit. Mela lib. ii. cap.
 111. quamvis sine ordine, *Thermopyle, Opocis, Scarphia, Cnemides, Alope.* Strabo
 lib. ix. pag. 293. μὲν Δαφνιάδα Κνημίδες χωρίον ἐρυμνόν, *post Daphnantem Cnemis-*
des sunt, natus munus locus vel oppidum. Singularem numero Scylax Ὀρένιον, Κνημίδας,
Thronium, Cnemis, qui vero male in Phocide utrumque recenset.

In ora sequitur *Scarphia* sive *Scarphéa*, quæ Græce Σκαρφία Straboni lib. i. pag. 41
 eidemque Σκαρφή, *Scarphe* lib. ix. pag. 293. pluribus, Ptolemæo, Stephano, Appia-
 no in Syriac. Σκαρφήα, *Scarphia*: Plinius *Scarphia*. Livius lib. xxxi. cap. 111. *Quantum*

ἢ Ελαία προφθίμῃ, πρὸς Θρόνιον & Σκαρφέαν, ἀδ' Ἐρμιόπολιν περὶ τὴν Thermopylas pervenit. Et Stephanus: Σκαρφέα, πόλις Λοκρίδων, ἢ Θερμοπυλῶν ἰγγύς, Scarphæa oppidum Locridis prope Thermopylas. Si Σκαρφέη illa Strabonis hæc Σκαρφέα est (Cataubonus enim mavult τάρφη legi) stadiis ὑπερκειμένη τῇ θαλάσσης δέκα, decem stadiis a mari abest, ἐφ' ὕψους, in sublimi loco posita.

Propior Thermopylis Nicaea. Strabo dicto lib. ix. pag. 293. ἔπειτα Νίκαια ἢ αἱ Θερμοπύλαι, deinde [post Scarphen] Nicaea est, & Thermopylae. Ad mare fuit. Polybius excerpt. lib. xvi. cap. i. συνεγγίζαντες ἢ Νίκαιαν πρὸς τὴν θάλατταν, adpropinquantes mari juxta Nicaeam: de situ autem Maliaco agit. Et Livius lib. xxxi. cap. xxxi. In sinu Maliaco prope Nicaeam litus elegere.

Inter Cnemides & Scarphiam amnis Boagrius effunditur, ad cujus ostium portus est: intus, xx stadiis a portu, præterfluit Thronium, præcipuam Epicnemidiorum urbem. Strabo lib. ix. pag. 293. distantiam a mari & adluvionem Boagrii notavit. Plinius lib. iv. cap. vi. Thronium, juxta quod Boagrius amnis deferitur in mare. Non procul a mari fuisse, etiam Livius commonstrat lib. xxxvi. cap. xx. Decem naves regia ad Thronium in sinu Maliaco stabant. Pausanias Eliac. i. cap. xxi. Λοκροὶ ἐκ Θρόνιου τῇ ἐπὶ Βοαγρίῳ ποταμῷ, Locri ex Thronio, quæ [urbs] ad Boagrium flumen sita est. Homerus Catalogo vers. 40.

Τάρφην τε, Θρόνιον τε, Βοαγρίου ἀμφὶ ῥέεθρον,
• Tarpheque Throniumque, circa Boagrii fluentia.

Diodorus Siculus lib. xii. cap. xlii. de Cleopompo, Atheniensium duce: ἡ δὲ θαλάττην τῇ Λοκρίδων ἐδήλωσε, καὶ πόλιν Θρόνιον ἐξεπολιόρκησε, τοῖς ἢ ἀντιταξαμένοις ἢ Λοτρῶν συνάψας μάχην εὐίκησε πρὸς πόλιν Ἀλόπην, maritimam Locrorum oram vastavit, & Thronium obsidione cepit, & Locros acie vicit circa Alopen. Nam & Alope in illa tractu fuit, sed intus, quam etiam Thucydides lib. ii. pag. 118. in eadem Cleopompi historia, ac dictis locis Mela atque Plinius memoraverunt.

Fuit ibidem etiam Naryx, sive Narycium, seu Narycium Ajacis patria. Stephanus: Νάρυξ πόλις Λοκρίδων. τινὲς ἢ Νάρυκον τῇ πόλιν φασίν, ἐξ ἧς Αἴας. Naryx urbs Locridis. Quidam vero Narycium urbem vocant, ex qua erat Αἴας. Plinius iv. cap. vi. Oppida [Epicnemidiorum] Narycion, Alope, Scarphia. Ex his locis erant qui in Italiam migraverunt. Virgilius Aeneid. iii. vers. 399.

Heic & Narycii posuerunt mœnia Locri,

quamvis Strabo ex Ozolis voluerit deductos. Tarphe Homeri, jam dicto versu; etiam Calliarum ejusdem & Strabonis, incertæ positionis sunt. Epicnemidiorum fuisse, & ordo associatio oppidorum apud Homerum videntur adprobare:

Οἱ Κύνον τ' Οὔπεντ' Ὀπύντ' τε, Καρῖαν τε,
Βῆσσαν τε, Σκαρφέην τε, καὶ Αὐγείας ἑσπερινάς,
Τάρφην τε, Θρόνιον τε Βοαγρίῳ ἀμφὶ ῥέεθρον.

Qui Cynum habitabant, & Opuntem ac Calliarum, & Bessam, ac Scarphen & amabiles Augias: Tarpheque Throniumque, circa Boagrii fluentia. De Cyno & Opunte mox in Opuntis; etiam de Bessâ & Augeis: Calliarum autem Epicnemidius manet; etiam Scarpha & Tarphe, separata oppida.

Superest *Daphnūs*, olim *Phocensium*, postea *Locrorum* factus ditionis. Strabo utrumque declarat. Lib. i. pag. 41. a *Phocide* ita cognominat, ὅς τοι Φωκικοῦ Δαφνύτου, ἢ φησὶ ad *Daphnunteum Phocium*. Ex lib. ix. pag. 286. ἡ Φωκίς ἐστὶ πρὸς ἄρκτον ἀφ' ἑσπερίας τῆς οὐρανίας ἀπὸ θαλάσσης εἰς θάλασσαν τὸ γε πάλαιον. ὁ γὰρ Δαφνύς ἐκ τῆς τότε τῆς Λοκίδος, σχίζων ἐν ἑκάτερα τῆς Λοκίδος, καὶ μίσην ταπύμενος τοῦ τε Οἰοντίου κάλπου, καὶ τῆς ἑσπεριουίδος παραλίας. οὗν ἡ Λοκὴν ἐστὶν ἡ χώρα. τὸ ἡ πόλις κατισσάσσεται, ὥς οὐκ οὐκ ἐκ τῆς θύρας ἐκείτης μέγας τῆς πρὸς Εὐβοίαν θαλάττης ἡ Φωκίς. *Phocis septentrionem versus juxta Beniam porticula a mari ad mare antiquitus. Daphnūs enim tunc non erat Locridi, sed eam utrumque dividebat, medium inter finem Opuntium & oram Eriopemidiarum. Nunc Locrorum eadem regio: urbs solo equata. Itaque non jam ad Euboicum mare pertingit Phocis.* Satis hinc de *Daphnunte* cognoscitur.

Tandem fuit etiam proxime *Thermopylas* Ἀλφειῶς πόλις πρώτη εἰς τῆς Λοκίδος πρὸς Μηλίων, ut *Herodotus* describit lib. vii. cap. ccxvi. id est, ὅς αὖτε *Alpeum* prima *Locricarum* adversum *Malienses*: quam cap. clxxvii. dixerat κώμην ἀγχοτάτω τῆς ὁδοῦ, Ἀλφειῶς ὕψους, vicinam, prope viam [angustam *Thermopylarum*] *Alpeos* nomine.

Ipsae autem Thermopylae angustus transitus inter mare & præruptos montes, silvis impectis horrendos, ex Thessalia in Locridem sunt & Boeotiam: ab Herodoto lib. vii. cap. clxxvi. ita descriptæ: τῆς Θερμοπυλίας τὸ μὲν πρὸ ἐσπερίας, ἔρ' αὖτε αὖτε τε καὶ ἀπὸ τῆς οὐρανίας, ὑψαλτοῦ, ἀνατείνοντες εἰς τῆς Οἴτης. τὸ ἡ πρὸς τῆς εἰς τῆς ὁδοῦ, θάλασσα ὑποδύκεται καὶ τῆς τῆς οὐρανίας. ἐστὶ ἡ τῆς εἰς τῆς ὁδοῦ τῆς τῆς οὐρανίας, Thermopylarum quod ad occidentem vergit, mons inaccessus & præalti præcipitii, procurrens usque ad Oceanum: quod autem via in orientem vergit, id a maris excipitur illuvie. Et Livius lib. xxxvi. cap. xv. intra sulum Thermopylarum se recepit. Id jugum sicut Apennini dorso Italia dividitur, ita mediam Græciam dirimit [videlicet Oceanus & Pindo continuum.] - - - Hoc jugum ab Leucate & mari ad occidentem verso per Asiam ad alterum mare orienti obiectum tendens, ea aspra rupesque interjectas habet, ut non modo exercitus, sed ne expediti quidem facile ullos ad transitum calles inveniant. Extremos ad orientem Oceanum vocant, quorum quod altissimum, Cailodromum adpellatur: in cuius valle ad Maliacum finem vergente iter est non latius quam sexaginta passus. Hæc una militaris via est, qua traducitur exercitus, si non prohibeantur, possint: ideo Pyle, & ab aliis, quia calida aqua in istis faucibus sunt, Thermopyla locus adpellatur. Aliquibus locis via tam angusta est, ut unum modo vehiculum capiat, ideoque ἀμαξιοῦς μόνη dicta Herodoto prædicto cap. clxxvi. libri septimi.

OPUNTI LOCRI ab *Epicnemidiis* in austrum vergunt ad *Boeotos* usque, dicti ab urbe *Opunte*, primaria illorum. Strabo lib. ix. pag. 293. ὅς ἐστι μητρόπολις. ἀπέχει ἡ θάλασσα οὐκ ἀπὸ τῆς οὐρανίας σάδους, ὅς ἐστι metropolis, distans a mari circiter stadia xv. Livius lib. xxxii. cap. xxxii. quomodo *Quantius* in *Phocide* ac *Locride* hiberna disposita haberet, *Opuntia* orta seditio est. Patria *Patrocli* fuit, quod præter *Homerum*, etiam ex illo *Ovidii* ad præfatum lib. i. Pont. epist. iii. vers. 73.

Cede puer facta Patroclus Opuntæ reliqua.

Contracta hæc forma est vocabuli: plana Ὀπίεις, & Latine *Opoes*. Mela ii. cap. iii. *Thermopylae, Opoes, Scærrha, Cnemides*. *Homerus* Catalogo vers. 38.

Οἱ Κῦναι τ' ἐν μὲν Ὀπίεντά τε - - -

qui Cynum colebant & Opontem. Et Pindarus Olymp. od. ix.

Κλεινὰς ἐξ Οπείντης - -

clara ex Oponta. Hinc formatur Οπείντης, Opuntius; ut Plin. iv. cap. vii. in Epicnemidiis: Oppida, Opus: unde & sinus Opuntius. Et Thucydides lib. iii. pag. 233. δὲ δαυροῖς Οπυντίοις, contra Opuntios.

Sexaginta stadiis supra Opuntem, Thermopylas versus, est Cynus, Κύνος, Plinio Cynos dicto loco, navale Opuntiorum. Strabo, postquam dixerat Opuntem xv stadiis a mari abesse, addit: ἀπέχει δ' ἑπτακίδες καὶ ἑξήκοντα. Κύνος δ' ἐστὶ τὸ ἐπίνειον, abest vero [Opus] a navale sexaginta stadia. Cynos autem est navale illud. Mela dicto loco: in Locride Cynos & Calliaros. Livius lib. xxviii. cap. vi. classem inde ad Cynum Locridis emporium (id est Opuntiorum urbis, mille passuum a mari sita) trajecit. Homeri testimonium paullo ante bis productum fuit. Hic terminus erat Opuntiorum, supra quem a quingenta stadiis sita erat Cnemis vel Cnemides, prima urbs Epicnemidiorum: quam distantiam itidem Straboni acceptam referimus.

Bessam quoque Homeri huc referunt, cujus ex Catalogo versum 39. supra etiam proposuimus,

Βῆσσαν τε, Σκάρφην τε, καὶ Ἀυγείας ἐρατεινάς.

quod Seneca Troade, quum chorum quærentem introduxit,

Qua vocat sedes habitanda captas?

videtur imitatus esse, enumerationi aliarum subjiciens versu 848. hæc oppida:

Bessan & Scarphen? Pylon an senilem?

Strabo πεδῖον, campum dixit lib. ix. pag. 293. Καλλίαρ, inquit, ἐκείτι αἰεῖται. ἐξ ἧς δὲ εἴσα τι πεδῖον, Calliarus habitari desuit: deinceps Bessa est campus. addit: δρυμώδης τόπος, silvester locus est. Sive ergo campus, sive etiam oppidum quondam fuit, veram ejus eandem æque ac Augearum Homeri, ignoramus. Tandem etiam Larymna quondam Opuntiorum fuit: postea ultro accessit ad Bœotos. Paulanias Bœot. cap. xxiii. συνετέλει ἐς Οπείντα ἢ Ἀργεῖμνα τὸ ἀρχαῖον, cum Opunte olim censebatur Lacrymna. Crescente vero Thebæorum potentia, ἐκαστὸς μετετάξαντο ἐς Βοιωτὶς, ultro ad Bœotos se adjunxerunt. Unde et quod ibidem dicitur: ἔστιν ἐπὶ θαλάσσης Βοιωτῶν πόλις Λάρυμνα, est ad mare Bœotorum, Larymna. Plinius lib. iv. cap. vii. Rursus Locrorum ora, in qua Larymna, Thro-rium. atque ita etiam unam tantum Larymnam agnovit. Quod vero Strabo non distinxit tempora Larymnæorum, in errorem incidit, ut duas crederet Larymnas esse, alteram Bœotorum, alteram Locrorum, lib. ix. pag. 280.

P H O C I S.

Phocis inter Bœotos & Locros continetur, olim amplior, a sinu Corinthiaco ad mare Euboicum patens, ut supra in Daphnunte Locrorum demonstratum est. Si
Dionys-

Dionysio Periegetæ credimus, ad Thermopylas protensa quondam fuit. Versu enim 438. ait :

Ελκεμένη βορέην ᾗ, ἣ σίμα Θερμοπυλαίων,

ad boream vergens & os Thermopylarum, videlicet *Θωκὶς ἄκρη*, *Phocidis regio*. Sed hac parte olim exciderant Phocenses, & ad angustiores limites redacti sunt.

Urbes Phocensium Pausanias in Phoc. cap. iii. recitavit, sed quarum plurimæ bello Persarum in vicos demutatae fuerunt, quaedam funditus excitæ. A litore sinus Corinthiaci incipimus, ubi quidam limitem turbarunt Locris ad Anticyram productis: plures autem *Cirrham* constituent primam urbem Phocensium. Pausanias Phoc. cap. xxxviii. ἡ γὰρ ἡ Λοκρῶν τὴν καλεσμένην Ὀζολῶν περὶ τῆς Θωκίδος ἐστὶν ἡ Κίρραν, *Ager Locrorum*, quæ sunt *Ozola vocati*, *Phocidem contingit juxta Cirrham*. Strabo lib. ix. pag. 288. ὑπὸ τῆς Κίρρας πάλαι ἀρχαία Κίρρα ὅτι τῇ θαλάττῃ ἰδρυμένη, *Subjacet Cirræ* [monti apud Delphos] *urbis antiqua Cirrha, mari adposita*. Plinius lib. iv. cap. iii. *Ultra* [Locros] *Cirrhai Phocidis campis, oppidum Cirrha Chaleon*. Fuit navale Delphorum, quia egregium portum habuit. Pausanias ibidem cap. xxxvii. ἐς τὴν Κίρραν, τὸ ἐπὶ νεῖον Δελφῶν, ὅθεν μὲν σταδίον ἔχοντά ἐστιν ἐκ Δελφῶν, *via sexaginta stadiorum ducit a Delphis Cirrham, quod est navale Delphorum*. Strabo vero dicto loco ἐγδοήκοντα πρὸ σταδίων ἀναβάσειν, ὁδὸν σταδίων adscensionem a Cirrha Delphos posuit.

Quem Plinius conjungit *Chaleon* portum, quia Ptolemæus & Stephanus Locris attribuant, supra quoque in Locride exposuimus. Supra eum *Crissa* oppidum, distincta a *Cirrha*, secus ac in Etymologico est. Homerus quidem, si Pausaniæ dicto loco recta est observatio, *Crissam* quæ *Cirra* est, adpellavit. Diversa autem oppida esse Ptolemæus, Plinius, Strabo confirmant. Hic certe lib. ix. pag. 288. post *Cirrhae* expositionem: ἐφεξῆς ἐστὶν ἄλλη πάλαι Κρίσσα, ἀφ' ἧς ὁ κόλπος Κρυσσαῖος, *deinde est alia urbs Crissa, a qua sinus Crissæus adpellatur*. Is idem est multis qui vulgo *Corinthiacus* vocatur: sed prope *Crissæus* est pars illius Corinthiaci, excursus maris ad *Crissam*, quia Strabo lib. viii. pag. 231. dicit, ab Rhio & Antirrhio δίσταται πάλιν ἡ παρεστὴς μετρίως ἐκτεταμένη, *πρὸς τὴν εἰς Κρυσσαῖον κόλπον, ἐνταῦθα τελευτᾷ, τῆς ἑσθίας ἰσορῆς ἐν μέσῳ διδασκόμεναι, & ὡς ἄρα Crissæus sinus procedit litus, & ibi desinit*. At Corinthiacus sinus est totus a freto Antirrhii ad isthmum Achaicum. Plinius lib. iv. cap. ii. *In ora promontorium Antirrhium, ubi ostium Corinthiaci sinus, minus mille passuum latitudine influentis*. Et Polybius lib. iv. cap. LXV. *Oeniadarum urbem, quæ in extrema ora Acarnaniæ & Achaiae sita est, dixit κείσθαι περὶ τὸν ἀρχὴν τῆς Κορινθιακῆς κόλπου, jacere prope initium sinus Corinthiaci*. Ipsa urbs *Crissa* perinde ac *Cirra*, Strabonis ævo deleta erat. Lib. ix. pag. 288. ἡ δὲ Κίρρα καὶ ἡ Κρίσσα κατεσπαράσσοντο.

Anticirra sive *Anticyra*; utroque modo scribitur: Strabo lib. ix. pag. 288. *Μαλ. & p. 299. Αντίκυρα*; at Pausanias Phoc. cap. xxvi, & Stephanus, *Αντίκυρα*, & *Litus Anticyra*. Hic lib. xxxii. cap. xviii. *Anticyra in Phocide in Corinthiacum versa sita* quamvis antea lib. xxvi. cap. xxvi. dixerat, *sitam Anticyram esse in Locride, latius sinum Corinthiacum intrantibus*. Ultra modum enim fines Locridis heic prorogavit: forte a *Locride* est legendum. Neque enim putandum est, aliam in Locride, aliam in Phocide fuisse Anticyram. Fuit quidem alia, sed in Maliaca regione, ἐν Μαλιακῷ κόλπῳ, Stephanus ex Apollodoro refert; sive ut Strabo dicto libro p. 288. ἡ δὲ Μαλιακὴ κόλπος καὶ τὸν Ὀ.τ.ν., *juxta Maliacum sinum & montem Octam*: & hac secundum utrumque.

Stephanum & Strabonem, elleborum præstantissimum fert, quod Phocicæ tribuit Pausanias cap. xxvi. Hinc adagium, quo Horatius etiam usus est lib. ii. satyr. iii. vers. 166.

Navigat Anticyram, - - -

de homine parum sanæ mentis. Et de Arte poet. vers. 300.

Si tribus Anticyris caput insanabile. - - -

De Phocica etiam Plinius lib. iv. cap. iii. oppidum *Crissa*, & cum Bulensibus *Anticyra*. De Bulensibus autem in mediterranea Phocide agemus. Gentile *Αντικυρεὺς*, Pausaniæ dicto loco.

Vicinus Anticyræ fuit *Medeon*, *Μεδεῶν*, cognomine *Phocicus*, quo a Bœotico, altero hujus nominis discernitur. Strabo lib. ix. pag. 289. *Μεδεῶν ὁ μὲν Φωκικὸς ἐν τῇ Κρηναίῳ κόλπῳ, δίδχων Βοιωτίας σταδίων ἑκατὼν ἑξήκοντα. ὁ δὲ Βοιωτικὸς ἀπ' ἐκείνης κέκληται, Μεδεὼν Phocicus in Crissæo sinu est, distans a Bœotia Medeone stadiis CLX. Bœoticus autem ab alio nomen habet.* Nominis originem inversam mavult Palmerius, quia Homerus Bœotici meminerit: non item Phocici Medeonis. Eversus fuit haud dubie sacro bello a Philippo rege. Pausanias Phoc. cap. xxxvi. *κεῖται ἡ πόλις [Αντίκυρα] καὶ Μεδεῶν τὰ ἱεῖα, Σita Anticyra juxta Medeonis ruinas.* Ipsa autem Anticyra non una ab rege delicta fuit, ut vir clarissimus ex κεῖται Pausaniæ probari credit; sed Strabonis ætate *συμμείνει, σφραγίσσεται*, everfis ceteris, lib. ix. pag. 288.

Extremus portus Phocensium est *Mychus*, ὁ *Μυχὸς*, e regione Heliconis & Ascræ situs. Strabo lib. ix. pag. 291. *ὁ λιμὴν ὕσατο, ὁ παραγορευθεὶς ἀπὸ τῶ συμβεβηκίτου ἐπὶ τῇ ἑλικῶνι καὶ τῇ Ἀσκρῇ κείμενος, portus Phocensium extremus, de quo supra diximus, Mychus a sitis casu adpellatur.* Casus ille est, quod *μυχὸς* intimum recessum sinus significat, ut antea quoque pag. 288. declaraverat, ubi hoc addidit, *καὶ τὴν τὴν λιμένα, juxta hunc portum, Heliconem sinui Crissæo ἐπικεῖσθαι, imminere.*

In mediterraneis Phocensium fuit urbs clarissima *Delphi*, quæ alio nomine *Pytho*, vel *Pythia* vocata fuit. Pausanias Phoc. cap. vi. *Χρὲν δὲ ὕπερον καὶ Πυθῶν ἢ πόλιν, ἢ Δελφὺς μὲν ἐκάλεσαν οἱ ᾠλοικῶντες, interjecto tempore urbem ipsam non solum Delphos, sed etiam Pytho nominantur finitimi.* Et Didymus, Homeri scholiastes, ad Catalogi vers. 26.

Οἱ Κυπάρισσον ἔχον, Πυθῶνά τε πετρήσαν,

hic commentatus est: *Καὶ αὕτη πόλις Φωκίδου. τὸ πρῶτον δὲ ἐκαλεῖτο Παρνασσία νάπη, ὡς ἀπὸ τῆς ἀφαιμένης ὄρεος. ἔπειτα Πυθῶν. ὕπερον δὲ Δελφοῖ, Pytho urbs Phocidis est, quæ prius Παρνασσία νάπη vocata fuit, deinde Pytho, tandem Delphi.* Sæpe poetis *Pytho* urbs eadem, quæ Apollinis oraculum habebat, id est, Delphi. Homerus Odyss. θ vers. 79.

*Ὡς γάρ οἱ χρεῖων μυθήσατο Φοῖβος Ἀπόλλων
Πυθοῖ ἐν ἱγαθείῃ,*

Uti vaticinans Phæbus Apollo in urbe divina Pythone prædixerat. Pindarus Olymp. od. ii. vers. 1. *ἐν Πυθῶνι χρεῖαν, Pythone seu Delphis oraculum editum.* Et Apollonius lib. i. Argonaut. vers. 308.

Δῆλον αὖ ἱερὰν, ἥ ἐκλάρον, ἢ ὄχι Πυθῶν,
Per Delum factam, vel Clarum, vel Pythoneum,

in quibus Apollinis templa sunt & oracula. Non ergo cum Ptolemaeo consentimus, qui Pythiam & Delphos, tamquam diversa oppida, separavit: nisi forsitan pars, quae templum habuit, Pytho vel Pythia vocata fuit, sed ita numeris Ptolemaei, qui longius se jungunt, non convenit. Sita urbs sub Parnasso seu in adscensu illius, a Cirrhæ portu LX secundum Pausaniam; LXXX secundum Strabonem, ut supra in Cirrhæ monstratum est. Clarissima urbs Apollinis fano & oraculo fuit. Fanum editiore loco seu supra urbem positum fuit, sive, ut Strabo refert, καρυφῇ, *juxta verticem*, lib. IX. pag. 288. Originem oraculi Diodorus scripsit lib. XVI. cap. XXVI. etiam loci indolem, χάσμα ὑψηλὸν, *voraginem* in rupe Parnassi, cui tripus fuit impositus, quod adytum templi postea superstructum. Accessum a mari ad urbem ex insidiis regi Eumeni paratis intelligimus, apud Livium lib. XLII. cap. XV. Umbilicum Græciæ, immo terrarum orbis esse obcreditum fuit. Idem Livius lib. XXXVIII. cap. XLVII. oratione Manlii: *etiam Delphos, quondam commune humani generis oraculum, umbilicum orbis terrarum Galli spoliaverunt*. Strabo de Delphico fano, libro dicto p. 289. τὸ ἑκατόν ἐν μέσῳ, πῶς ἐστὶ τῆς οὐραίας τῆς τε ἐσθῆτος ἰσχυρὴ καὶ τῆς ἐκτός. ἐοικμένη ἢ καὶ τῆς οὐραίας, καὶ ἐσθῆτος τῆς γῆς ὁμοία. *In medio totius Græciæ, tam ejus quæ intra situm, quam quæ extra est, situm: imo totius etiam, in medio terrarum orbis: ideo umbilicum terra vocant.* Quod an verum sit, lib. I. cap. IV. disputatum est.

Non longe a Delphis in eodem Parnassi jugo fuit *Cyrræissus*, oppidum vel pagus. Homerus Catalogo. vers. 26.

Οἱ Κυρραῖοι ἐχον, Πυθῶνά τε πετρύσσον,
Qui Cyrræissum habuerant, ὃ Pythoneum petrosam.

Strabo ait, esse qui pagum Lycoreia interpretentur. Aliis oppidum est. Stephanus: Κυρραῖοι, πάλαι ἐν Πarnassῷ καὶ τὸς Δελφῶν, *Cyrræissus oppidum in Parnasso juxta Delphos.* Et Dicæarchus vers. 80.

Ἐν τῇ μεσσηνίᾳ δ' ἐστὶ Κυρραῖοι πάλαι.
In mediterraneo partibus Cyrræissus est.

Et Statius lib. VII. Thebaidos vers. 344. [colunt]

- - - qui Pæoron, qui Daulida, qui Cyrræisson.

In summo Parnasso *Lycorea* sive *Lycoria*, quam primum Delphi inhabitaverunt, antequam degressi circa fanum Apollinis edificarent & colerent. Nomen a lupis ducibus eius sequuti tutiorem locum invenissent. Pausanias Phoc. cap. VI. refert, Deucalionis catichismo servatos, ἐς δὲ Περιεσθῆ τὰ ἄκρα, in Parnassi jugo, ululatum luporum sequentes, reliquisse: ideo πάλαι ἦν ἐκτισαν, ἐκάλουν ἐπὶ τῷ Δουλώρειαν, *urbem quam illic cepissent, vocasse Lycoriam.* Alii a conditore Lycoro nomen ducunt. Et Strabo lib. II. pag. 288. ἐπικρεται αὐτῇ ἡ Δουλώρεια, ἐφ' ᾧ τῆς περὶ τὴν ὕδρευτο οἱ Δελφοί, ἐπὶ δὲ καὶ

ἢ δ' ἐπ' αὐτῇ οὐκ οὐκ ἐστὶ καὶ κρήνη καὶ Κασαλίαν, *Supra eam [urbem quæ ad fanum est] sita Lycorea, quo in loco antiquitus Delphi supra templum incolebant: nunc ad ipsum degunt templum circa fontem Castalium.*

Fons ergo *Castalius* ad radices *Parnassi* est prope templum *Apollinis*, seu juxta *Delphos*. *Pausanias Phoc. cap. viii. ἐν τῇ γυμνασίᾳ καὶ ἐς τὸ ἱερόν ἀνιόντι, ἔστιν ἡ δεξιὰ τῆς Κασαλίας, καὶ πρὸς τὴν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ ἀναβαίνοντες, ἀπὸ τῆς δεξιᾶς τῆς Κασαλίας ἀναβαίνει.* *Pindarus Pyth. od. i. vers. 74.*

Λύκιε, καὶ Δάλοι ἀνίσσων
Φοῖβε, Παρνασσῶ τε κρήνῃ
Κασαλίαν φιλέων,

O Lycie, & Delo imperans Phæbe, Parnassique fontem Castalium amans. Virgilius Georg. lib. iii. vers. 291.

*Sed me Parnassi deserta per ardua dulcis
Raptat amor; juvat ire jugis, qua nulla priorem
Castaliam molli divertitur orbita clivo.*

Musis sacer fuit fons *Castalius*, quæ inde *Castalides* dictæ. *Martialis lib. iv. epigram. ix. ad Silium Italicum:*

Sili, Castalidum decus sororum.

Ipse quoque mons *Parnassus* *Musis* & *Apollini* sacratus erat, excelsus & bivertex. *Lucretius lib. v. vers. 72.*

- - - *Parnassus gemino petit æthera colle,
Mons Phæbo Bromioque sacer.*

Ovidius Metamorphos. lib. i. vers. 316.

*Mons ibi verticibus petit arduus astra duobus
Nomine Parnassus, superatque cacumine nubes.*

Idcirco *Parnasson* utrumque dixit *Statius lib. vii. Thebaid. vers. 345.*

In altero montis latere oppidum fuit *Tithorea*, *Τιθορέα*, *Pausanias Phoc. cap. xxxii. Τιθορέα ἡ ἀπὸ τῆς Δελφῶν ὀγδοήκοντα, ὡς εἰκάσαι, σταδίοις ἔστιν, ἵκνται δὲ τῇ Παρνασσῷ, ἀπὸ τῆς Δελφῶν Τιθορέα στάδια πλεονεξήκοντα, ἵκνται δὲ τῇ Παρνασσῷ, id est per tramitem Parnassi difficilem, extra quem longius iter est.*

Ad *Parnassum* est *Corycium nemus* & *antrum*. A *Corycia* *nympha* nomen ducit, *Apollini* amatam, ut *Pausanias Phoc. cap. vi. refert, τὸ ἀντρον ἐνομασθῆναι Κωρύκιον ἀπὸ τῆς Κωρύκιδος, antrum nominatum Corycium a nymphe esse. Ibidem cap. xxxii. de eodem antro: Ἀπὸ τῆς Κωρύκιδος χαλεπὸν ἦδη καὶ ἀνδρὶ εὐζώνῳ πρὸς τὰ ἄκρα ἀπὸ τῆς Παρνασσῷ, A Corycio [antro] vel expedito homini difficile est ad Parnassi iuga pervenire. Adde Herodotum lib. viii. cap. xxxvi. Statius Thebaid. lib. vii. vers. 46.*

- - - - - *vel quia Parnassum utrumque,
Aut Cirrham lauris, Anaptoniamque surgant;
Corymbumque penitus.*

Ceterum incerto situ est quae hoc versu memoratur *Anaptonia*, de qua Homerus eodem
Catal. vers. 28. scripsit:

Οἱ τ' Ἀνιμύρην καὶ Τάμπουλον ἀμφετίμοντο,
Qui Anaptoniam & Hyampolium circumhabitabant.

Et Lycophron vers. 1073.

Πάτρην Λίλαον, πάνμορξας πέδον.
Patriam Lileam & Anaptonia campum.

ubi scholiastes: πόλις εἰς Φωκίδῃ, sunt Phocidis oppida.

Ab ortu adjacent Parnasso *Ambrysus* sive *Ambrissus*, & *Daulis*, & *Panope*. Primum situm Pausanias Phoc. cap. xxxvi. ita delineavit: ἡ δ' Ἀμβρυσεὺς καὶται μὲν ὑπὸ τὸ ὄρος Πανασσόν, τὰ ἐπὶ τὴν αὐτὴν οἱ Δελφοὶ, *Ambrissus* sita est sub monte Parnasso; ultra vero [ex altera parte] sunt *Delphi*. Et Polybius lib. iv. cap. xxv. Ἐγκαλάντων δ' ὧν Φωκίαν, ἰσχυροὶ ἔχοντες ἐκ τῆς Ἀμβρυσεὺς καὶ Δαυλίου, ἐπιβάλοιτο καταλαβέσθαι τὰς πόλεις, αὐτοὶ δὲ [Actoli] ἀκούσαντες, quod *Ambrissus* & *Daulium* urbes occupare adgressi fuerint. Et Livius lib. xxxii. cap. xviii. *Anticyra* haud multum in oppugnando praebuit mora. *Ambrissus* inde *Hyampolium* recepit.

Quae sequitur *Daulis*, sic ab Homero, Livio, Pausania, Stephano vocatur, urbem Phocidis adnumerata: Polybio, jam prolatis verbis, Δαυλίον, *Daulium*, Plinio autem *Daulis* regio est lib. iv. cap. 111. *Tritea*, inquit, *Ambrissus*, *Drymas* regio, *Daulis* adpellatur. At urbem fuisse *Daulidem*, satis prodidit Homerus Catalogo vers. 27.

Κεῖσθαι τε Ζαθίην, καὶ Δαυλίδα, καὶ Πανοπήα.

Stephanus: Δαυλὶς, πόλις Φωκίδῃ. *Daulis*, urbs Phocidis: Et Livius lib. xxxii. cap. xviii. *Daulis* quia in tumulo excelso sita est, nec scalis nec operibus capi poterat. Pausanias situm etiam quodammodo describit in Phoc. cap. iv. abesse a Panopeo vii stadiis: & propinquam Parnasso, quia ἀπὸ τῆς Δαυλίδῃ, ex *Daulide* in Parnassum adscendatur longior quidem via, quam quae ex Delphis est, at minus difficili. Quid? quod diserte ibidem πόλιν ὀρριδανὴν vocat: τὸ δ' ὄνομα τῇ πόλει τεθῆναι λέγουσιν ὅτι Δαυλίδῃ εὐμόφης, ποταμὸς ὀρίδα ἀπὸ τῆς Δαυλίδῃ dicunt esse. Regionem Thucydides lib. ii. pag. 119. videtur *Dauliam* adpellasse. ἐν Δαυλίᾳ τῇ Φωκίδῃ ὤκει, in *Daulia* Phocidis [Tercus] habitabat. Sed potest etiam oppidi vocabulum esse, quod *Daulis*, *Daulia*, *Daulium* vocatum fuerit. An vero *Drymas* sit regio, ut Plinius scripsit, atque dubitatur. Pausanias sane Phoc. cap. 111. oppidis numeravit: & cap. xxxiii. ἐκ Τιβρωνίης εἰκασιν ἐς Δρυμαίαν στάδιοι, αὐτὴ δὲ Τιβρωνίη ἵδρυται καὶ ἀπὸ Δρυμαίης. Stephanus in Pausania Δρυμία legit: Δρυμία πόλις Φωκίδῃ. Pausanias i. *Drymia* urbs Phocidis. Pausanias lib. X. Herodotus lib. viii. cap. xxxii. Δρυμὸν dixit: ἐκείνην Δρυμὸν πόλιν, ἣν οἱ Δρυμῶντες ἐκείνην. Ne credas vero eandem

esse Drymæam & Daulidem urbem. Herodotus a Drymo Δαυλίαν πόλιν, *Dauliorum urbem* distinguit; etiam Pausanias Daulidem & Drymæam; & Stephanus Daulidem & Drymiam separatim tamquam diversas urbes exposuit.

Prope Daulidem, spatio vii stadiorum interjecto, fuit Πανοπεύς, *Panopeus*, oppidum. Strabo lib. ix. pag. 291. Πανοπεύς, ὁ νῦν Φανοτεὺς, ὁμοῦ τοῖς ἐν Λεβαδίᾳ τόποις, *Panopeus, qui nunc Phanoteus est, fines locorum, qui circa Lebadiam sunt, attingit. Sæpe laudatur Homero. Catalogo vers. 27.*

- - - καὶ Δαυλίδα καὶ Πανοπήν.

Et Iliad. P. vers. 307. ἐν κλειτῷ Πανοπήϊ, *in celebri Panopeo*. Et Odysseæ Δ vers. 580.

Πυθαῖδ' ἐρχομένην ἀπὸ Καλλιχόρου Πανοπήν,
Ad Pytho euntem per choris decorum Panopeum.

Herodotus etiam ad situm ejus cognoscendum lib. viii. cap. xxxiv. adfert, Persas, urbem Parapotamios prætergressos, venisse ἐς Πανοπίαν, *ad Panopeos*. Ibi, divisis copiis, partem per Boeotos adversus Athenas iisse: ceteros, τὴν Παιονίαν ἐν δεξιῇ ἀπείροντες, *Parnassum a dextra præstringentes*, ad templum Delphicum contendisse. Dicitur etiam urbs Πανόπη, *Panope*. Stephanus & Hesychius: Πανόπη, πόλις Φωκίδος, *Panope urbs Phocidis*. Ovidius Metamorph. lib. iii. vers. 19.

Jam vada Cephissi, Penopesque evaserat arva.

Et Papinius lib. vii. Thebaid. vers. 344.

- - - qui Panopen, qui Daulida, qui Cyarisson.

Quod vero ad alterum seu recentius nomen *Phanoteus*, cujus Strabo meminerat, attinet. illud etiam Livio Sigonius ex vet. cod restituit, lib. xxxii. cap. xviii. *Phocidis primo impetu Phanoteam sine certamine cepit*. Stephanus: Φανοτεὺς πόλις Φωκίδος. Θεοκλίδης δ'. λέγεται καὶ Φανότη, καὶ Φανότεια. *Phanoteus oppidum Phocidis. Thucydides lib. iv. Dicitur etiam Phanote, & Phanotea.*

Supra Drymæam xx stadiis sedet *Tithronium*, de quo supra in Daulide ex Pausania; quod Herodoto lib. viii. cap. xxxiii. est τεθρωνίων, *Tethronium*: Plinio iv. cap. iii. *Tithrone*: inde xv stadiis abest *Amphiclea*, a qua ad Lilæam stadia lx. ex eodem Pausania cap. xxxiii. Αμφικλεία, *Amphiclea*, etiam dicta fuit Ὀφίτεια, *Ophitea*, ibidem. Fuit etiam, qui in Αμφικλεία, *Amphicla* diceretur, quod nomen Herodoti est lib. viii. cap. xxxiii. id quod genuinum vocabulum videtur Palmerio esse.

Lilæa id fontes Cephissi est. Strabo lib. ix. pag. 280. ὁ Κηφισσοῦς ἐν Λιλαΐᾳ Φωκικῆς πόλις τὴν ἀρχὴν λαμβάνει, *Cephissus ab Lilæa, Phocica urbe, originem habet. quod ex Homeri versu Catal. 30. probat*

Οἱ τε Λιλαίαν ἔχον πηγῆς ἐπὶ Κηφισσοῖο,
Quique Lilæam tenebant super fontes Cephissi.

Ex Statius lib. vii. Thebaid. vers. 384.

- - - - - propellensque Lilaeum
Cepheiffi glaciale caput.

Hic amnis, qui & *Cepheiffus* scribitur, Pindum desert in *Ἀλφειὸν κρηναῖδα*, in lacum *Cepheiffum*. Urbes quæ ad ipsum aut prope sunt, recitat Herodotus lib. vii. cap. xxxiii. suntque nominatim *Drymos*, *Charadra*, *Tethronium*, *Amphicæ*, *Neon*, *Neon*, *Τεῖται*, *Tritea*; *Hyampolis*, *Parapotamii*, & *Aba*; quarum pars supra sunt expositæ. Ex reliquis *Charadra*, secundum Pausaniam Phoc. cap. xxxiii. abest *ἑκατὶ σταδίων*, viginti stadiis ab *Lilæa*, ὑπὲρ ὑψηλῆς κεμένης κρημνῷ, posita in excelsio & prærupto loco, quem flumen *Charadrum* præterfluit, brevi post spatio in *Cepheiffum* influens. *Neon*, Parnassum versus, aut, ut Pausanias cap. xxxiii. ex Herodoto putat constare, in ipso jugo Parnassi fuit, ὅτι μὲν Νεῶνα τῇ πέλει, Τηθρόν τῇ εἰς τὸ Πάριον ἔσθλ' ἀκροῦ, nomen urbis *Necnem* esse, at Parnassum *Tethronem* vocari. Memorat etiam Strabo lib. ix. & Demosthenes pro Ctesiphonte. *Tritea* ejusdem sunt Herodoti dicto cap. xxxiii. *Tritea* Plinii lib. iv. cap. iii. *Τεῖται*, *Tritea* Thucydidis lib. iii. pag. 241. Stephani *Τεῖται*, *Triteia*, μεταξύ Φωκιδῶς καὶ Λοκρῶν ἢ Ὀζολῶν, inter *Phocidem* & *Locros* *Ozola* posita: ob quam situs rationem a Thucydide cum *Locrorum* oppidis numeratur.

Hyampolis in angustius sita, quibus aditur e *Theffalia* & ex *Locride* *Epiclemidionum* *Phocis*. Herodotus vii. cap. xxviii. ἐν τῇ ἐσθλῇ, ἢ ἐστὶ καὶ Ἱάμπολιν, in ingressu, quæ juxta *Hyampolim*. Statius Theb. vii. vers. 345.

- - - - - & *Hyampolin* acris
Submixam scopulo.

Livius lib. xxxiii. cap. xvi. *Ambrisyus Hyampolinque recepta*. Pausanias Phoc. cap. xvi. Εἰς Ἀβὰς τῇ ἀπὸ Δελφῶν, καὶ ἐς Ἱάμπολιν, ἐστὶ μὲν καὶ ἐξ *Elateias* ὁρμὴν ὁδὸν ἐν δεξιᾷ τῇ *Elateias* ἄκρῃ, *Aba* & *Hyampolim* ducit μετὰ τὰς, quæ est ab *Elateis* oppido a dextra.

Parapotamii ad fluvium *Cepheiffum* fuerunt, ut nomen prodit: Strabo lib. ix. pag. 192. ἐπὶ τῷ Κεφισῷ, super flumen *Cepheiffum*. Et pag. 281. Ἀπὸ Παρποταμίων, per *Parapotamios* *Cepheiffum* dicit fluere. Adde supra Herodotum. *Aba*, nobiles *Apollinis* oraculo, cum ἱερὸν πλάσιον, locuples delictum habebant: nec suo tempore desisse, Herodotus dicto loco tradit: antiquius ipso *Delphico* fuisse, Stephanus in hoc oppido observavit. Lycophron vers. 1074.

- - - - - Ἀμφισσὸν τε καὶ κλεινὰς Ἀβὰς,
Amphissum & celebres *Abas*.

Maxima autem in *Phocen*ibus urbs, & itidem *Cepheiffi* adposita, fuit *Elatia*, sive *Elatea*, *Ελάτεια*. Strabo lib. ix. pag. 281. de illo fluvio: δι' *Elateias* ῥεῖς, μεγίστης τῆς ἐν τῷ ποταμῷ, per *Elateam* sunt, maximam *Phocicarum* urbium. Et Pausanias Phoc. cap. xxxiv. *Ελάτεια* τῇ ἐν Φωκίᾳ μεγίστη πόλις ἐστὶ τῇ ἀπὸ Δελφῶν, *Elatea* omnium, quæ in *Phocide* sunt, urbium, ἔχει τὴν *Delphicam*, multo est maxima. Idem paullo ante de eadem urbe: καὶ τὰς Ἀμφισσῶν, ἵνα ἐστὶν ἀπὸ τῆς *Amphissæ*. Livius lib. xxviii. cap. vi.

Philippus una die [ab Scoruffa Thessaliæ] Phocidiam Elatiam nulla amplius sexaginta contendit. Et lib. xxxii. cap. xviii. *Elatia clausit portas: nec nisi vi cogeremur, recepturi manibus videbantur aut ducem aut exercitum Romanum.* Elatiam obsidenti consuli rei majoris spes adfusa, Achæorum gentem ab societate regia ad Romanam amicitiam convertendi.

Plinii *Bulenses*, quos cum Crissa conjunxit, supra vidimus: oppidum Βῦλις, *Bulis*, in finibus Bœotia: Ptolemæo in mediterraneis Βύλαια, *Bulida*. Pausanias Phoc. cap. xxxvii. ἐς τὴν Βῦλιν, ἐκ μὲν τῆς Βοιωτίας Θίσβης, σταδίων ἐστὶν ὁδὸς ὀγδοήκοντα, ex *Thisbe Bœotica ad Bulin fert via lxxx stadiorum*. Obliquus casus est Βυλίδῳ, *Bulidis*. Pausanias ibidem: διαβὰτα ὄρη καὶ τεγχεῖα τὰ μεταξὺ Ἀντικύρου τε ἐστὶ καὶ Βυλίδῳ, *aspersi montes sunt inter Anticyram & Bulidam*. Inde oppidani Βυλίδαι, *Bulidis*, ibidem.

Suris, Στίρας, oppidum lx circiter stadia ab Amphrysso, cxx a Chæroneæ, ut Pausanias Phoc. cap. xxxvi. auctor est. Dicitur ἐν Στίρασι, & ἐκ Στίρας, & ἐς πόλιν Στίαν, variante obliquo. Ibi Cereris sanum fuit, cognominatæ Δήμητρός τῆς Στιεΐτιδος, *Cereris Sirmidis*.

Addunt quidam oppidum, *Phocium* nomine, quod ex Pausaniæ Phocicis cap. iii. probatum cunt. *Θεγκίς τε, inquit, καὶ Φωκική, καὶ Μεδεών, καὶ Φωκικός.* Ut vero recte Sylburgius *Θεγκίς ἢ Φωκική* emendat; cur non etiam scribemus *Μεδεών ὁ Φωκικός, Medeon Phocicus*, ut a Bœotico distinguatur? Stephanus sane, *Μεδεών, Βοιωτικὴ πέλας, καὶ Φωκικὴ ἐτέρα, Medeon urbs Bœotica, & alia Phocica*. Et clarius Strabo lib. ix. pag. 283. *Μεδεών δ' ὁ μὲν Φωκικός ἐκ τῆς Κερραϊκῆς κόλπῃ, διέχων Βοιωτίας σταδίων ἑκατὸν ἑξήκοντα. ὁ δὲ Βοιωτικός αἰεὶ ἐκείνῃ κέκληται, Medeon Phocicum in Crissæo sinu est: a Bœotia distans stadia CLX.* Bœoticum autem *Medeon ab illo nomen trahit*. Sed urget Sylburgius, post paullo [cap. v.] *Βοιωτικῆς*, ut singularis loci fieri mentionem. Ego vero hoc non moveor, quia αἰνεδύμημα ibi vocatur, *adificium*, non oppidum; item *μεγά ἐκκλισία, magna domus*, in qua concilium erat Phocicarum urbium, sita ad laevam viæ, quæ a Daulide Delphos ferebat. *Φωκικὸν* autem dicebatur, subaudi *ενὶ δέλφῳ*, aut simile.

Quæ de Plinii *Daphnuntia Phocico* loci dicenda essent, diximus in Locride, cuius postea fuit, quum olim fuisset Phocidis ad Euripam usque patentis. Vide Strabonem pag. 286. *Τραχιν* autem, *Θεγκίς* Pausaniæ, supra memorata, est Strabonis *Τεγχνίη, Trachin* prope Lebadiam, p. 292. Inde a Pausania *Φωκική* discriminis causa cognominatur, quia & illam oppidum *Trachin* in Græcia est ad *Oetam*, supra explicatum. *Ereabum*, *Ἐρωχῶς*, & *Echidamia* Pausaniæ: & *Phlygonium* ejusdem, sive Plinii *Phlygone*, in obscurioribus neque cunctanda, præterimus: nec Stephanus plus de *Phlygonio* habet, quam oppidum esse Phocidis.

B O E O T I A.

Bœotia inter Atticam, Locridem, Phocidemque sita, ab Ephoro apud Strabonem lib. ix. pag. 276. *μὴν τελευτάτη*, *sola trimaris* dicta, quia per Euripi extrema tam in Ægeum mare, quod Macedoniam inter & Joniam est, & in Propontidem; quam in Ægeum ad Aegyptum usque navigatio Bœotis pateat: per Crissæum autem sive Cœræthiacum sinum, usque in Italiam. Ad singulas navigationes portus habet satis idoneos. Primum maritimam oram ab Attica ad Locros perlustrabimus: deinde progrediemur in loca mediterranea.

Prima urbium est *Oropus*, Ὠρωπὸς, in Atticæ confinio, mari vicina, a quo duobus millibus stadiis, Sponius, qui rudera vidit, Itinerario refert. Strabo in Bœotia lib. ix.

pag. 277. ἀρχὴ δ' ὁ Ὀρωπὸς, principium [Boeotiae ab Attica] est Oropus. Stephanus quoque Boeotiae urbem dixit. De agro contendit cum Atheniensibus, quem tandem Philippus rex his adjudicavit, quod Pausanias refert Attic. cap. xxxiv. qui dicit ἐπὶ θαλάσσει, super mare sitam, nihil habere memorabile. Nec agrum modo, sed urbem ipsam sibi Athenienses vindicarunt. Livius lib. xlv. cap. xxvii. Inde Oropum Attica ventum est. Et Ptolemæus in Attica recensuit. Duodecim stadiis abest ἱεὸς δ' ἀμφιαγῶν, sanum Amphiarai, eo loco, quo ipse cum curru terra haustus credebatur: quem primi consecravit Oropii, quod ibidem narravit Pausanias. Sunt qui idem accidisse dicant inter Thebas & Chalcidem, quod ibi locus ἄμμα, Harma, id est currus, quia cum curru traditur mensus hiatus terræ. Quod etiam Straboni expositum est lib. ix. pag. 278. In intimo sinu, xi stadiis ab Oropo, est Delphinium, portus, Straboni dicto loco ἱεὸς λιμὴν, ὃν καλεῖται Δελφίνιον, Sacer portus quem Delphinium vocant, cujus e regione fuit antiqua Eboeæ Eretria. Post Oropum Ἀσopi fluvii ostia, quæ Ptolemæus in Atticam deduxit, citra Oropum: sed refutatur a Strabone lib. ix. pag. 282. qui ἐξ τὰν αἴγαν, juxta Tanagra, quæ supra Oropum est, exire Ἀσopon tradidit. Accolas vocat Παρασopίους, Parasopios. Ovidius lib. iii. Amor. eleg. vi.

Quid referam Asopon, quem cepit Martia Thebe?

Fluit enim cum Ismeno per agrum Thebanum. Strabo ibidem: ὁ Ἀσωπὸς καὶ ὁ Ἰσμήνης ἐκ πεδίου ῥέουσι δ' αὖτ' ἐπὶ θεῶν, Asopus & Ismenus per planiciem feruntur, quæ ante Thebas est. Apollini sacer fuit, isque inde ὁ θεὸς Ἰσμήνης, Deus Ismenius dictus est Pausaniæ Boeot. cap. x. Ovidius lib. ii. Metamorph. vers. 244.

Et celer Ismenos cum Phocaico Erymantho.

Hinc Thebanæ mulieres Ismenides dicuntur. Idem Metam. iii. extr.

- - - sanctasque colunt Ismenides aras.

Ptolemæus ei separata ostia tribuit, quia Asopon alieno loco posuit: aliis desertur ab Asopo, quod verisimile ex eo quia uterque prope Thebas fluunt.

Aulis Chalcidi opposita ad Euripum, ubi id fretum angustissimum est & aliquando aggere junctum. Diodorus Siculus lib. xiii. cap. xlvii. τὸ μὲν Εὐβοίας κατασκευάσκει τὸ χῶμα καὶ τὴν Χαλκίδα, τὴν δὲ Βοιωτίας πλησίον Ἀλιδῶ. ἐνταῦθα γὰρ ὁ μεταξὺ τῶν ἐσπέρων. In Eubœa Chalcis, in Boeotia Aulis ducendi aggeris initium fuit. nam hic institutum loci angustissimum erat. Strabo lib. ix. pag. 278. Ἀυλὴ πετρῶδες χωρίον καὶ κατὰ τὰν αἴγαν, Aulis saxosus locus, & pagus Tanagraeum. Livius lib. xxxv. cap. xxxvii. quanto pedestres copias adpropinquare jam Aulidi & Euripo sensisset. Idem lib. xlv. cap. xxvii. A Chalcide Aulidum trajicit, trium millium spatio distantem, portum inclutatum statione quondam mille navium Agamemnonia clasfis. Et Plinius lib. iv. cap. vii. In ipsa faucibus Euripi quem facit objectum insula Eubœa, Aulis capaci nobilis portus. De classe Græcorum Trojano bello Virgilius Aen. iv. vers. 425.

*Non ego cum Danais Trojanam exscindere gentem
Aulide juravi, classemque ad Pergamam misi.*

Triginta stadiis inde est *Delium*, Apollinis templum ad formam ejus, quod in Delo insula est, ædificatum. Strabo lib. ix. p. 278. ἔτα Δήλιον τὸ ἱερὸν ἔξ Απολλωνίου ἐν Δήλῳ ἀφιδρυμένον, Ταναγραίαν καλῶντιον, Αὐλίδῳ δέχοντα δὲ τριάκοντα. Oppidulum ergo præter templum fuit, quod Ptolemæus in mediterraneis posuit: sed haud procul a mari fuisse ostendit Livius lib. xxxv. cap. ult. Omissis, inquit, ad *Aulidem* itinere, *Delium* convertit, ut inde in *Eubœam* transmissurus. Templum est *Apollinis Delium*, imminens mari, quinque millia passuum Tanagra abest.

Modico spatio ab hoc abest *Salganeus* Σαλγανεύς, de quo ita Stephanus: μὲν ἡ Χαλκίδα ἐστὶ ὁ Σαλγανεύς, συνάπτων τῷ Εὐρίπῳ. ἐστὶ δὲ πόλις Βοιωτίας, Post *Chalcidem* est *Salganeus*, abhærens *Euripo*. Est vero urbs *Bœotia*. Strabo lib. ix. pag. 278. πλησίον ἐστὶν ἐφ' ὧν κείμενον χωρίον Σαλγανεύς, prope [Euripum] est in edito loco *Salganeus* oppidum. Et Livius lib. xxxv. cap. xxxvii. ab *Atheni* *Thebæ* primum: hinc *Salganea* processit. Et cap. xxxviii. Hi tuenda mœnia *Chalcidis* oppidani quum tradidissent, ipsi omnibus copiis transgressi *Euripum*, ad *Salganea* posuerunt castra. Et extremo illo libro: *Achaorum* & *Eumenis* milites *Salganea* tenebant. Dubium, plurali nominaverit Livius, an singulari, Græco casu, ut solent in *eus* sive *eus* cadentia vocabula.

Ultima *Bœotorum* urbs in *Euripi* litore est *Anthedon*, Ἀνθηδών, portu prædita. Strabo lib. ix. p. 279. μὲν ἡ Σαλγανέα Ἀνθηδών πόλις λιμένα ἔχουσα, ἐχάτη τῇ Βοιωτικῇ παραλίας τῇ πρὸς Εὐβοίαν. καθάπερ καὶ ὁ ποιητὴς εἴρηκεν,

- - - Ἀνθηδὼνα δ' ἐχάτῳσαν.

Post *Salganeum* *Anthedon* urbs est portum habens, ultima in *Bœotico*, quod *Eubœa* opposita est, litore. idem *Homerus* dixit extremam *Anthedonem*, Catalogi versu 15. Meminit etiam *Homerus* in litoralibus *Bœotia*. Et *Dicæarchus* vers. 91.

- - - εἴτ' Εὐρίπῳ. Ἀνθηδὼν δ' ἔχει
Ἀνθηδόνιον τὸ λιμένα.

Dum *Euripus*, *Anthedon* autem habet *Anthedonium* portum. Scylax in *Bœotia*: Εὐρίπῳ, τῷ ἔξ Ἀνθηδών, *Euripus* oppidum πύργοις ἐκκείμενον *Anthedon*.

Ipse *Euripus* fretum est inter *Aulim* & *Chalcidem*, seu fauces illæ angustæ, quæ continuo motu seu reciproco, ab utroque mari impulsæ, dicuntur agitari. Supra diximus, quondam aggerem impositum, ut *Eubœa* *Bœotia* cohæreret: ut tamen media pars ponte jungeretur ad naves transmittendas; non numquam longiorem: unde pontem Strabo dicto loco dixit γεφύρον διπλήρον, duorum iugerum. Pomponius Mela lib. ii. cap. vii. *Euripon* vocant rapidum mare, & alterno cursu septies die ac septies nocte fluctibus invicem versis, adeo immodice fluens, ut ventos etiam ac plena ventis navigia frustretur. Strabo ix. pag. 278. καλῶντιον ἔξ Εὐρίπῳ, reciprocum fluxum *Euripi* vocat, quem ἱπτάρις μεταβάλλειν φασὶ καθ' ἡμέραν ἑκάστην καὶ νύκτα, septies quovis die ac nocte cursum mutare dicunt. De numero & ordinata reciprocatione dubitat Livius lib. xxviii. cap. vi. Fretum ipsum inquit, *Euripi* non septies die, sicut fama fert, temporibus statis reciprocatur: sed temere in modum venti nunc huc nunc illuc verso mari, velut monte præcipiti devolutus torrens rapitur. Claudianus in *Rufin*. lib. i. vers. 92.

- - - *Euripi* refluis incertius undis.

7222

Luca-

Lucanus lib. v. vers. 234.

*Arctatus rapido fervet qua gurgite pontus,
Euripusque trahit, cursu mutantibus undis
Chalcidicas pappes ad iniquam clasibus Anlim.*

Plinius lib. iv. cap. vii. plura addit oræ maritimæ, ex Homero maxime, sed orate capit, ut reductiora etiam a mare contineat: & in iis pagi quoque sunt, ut de Heleone & Peteone Strabo observavit. Verba Plinii hæc sunt: *In ora autem Infra Thebas, Ocalce, Heleon, Scolos, Schænus, Peteon, Hyrie, Mycateffus, Hilefion, Peteon, Olyros.* De primo loco *Infra Thebas* notamus, oppidum Homeri esse Catalogo vers. 12 *Hypothebas*,

Οἱ δ' ὑποθήβας ἔχον ἐνκείμενον πτολίεθρον.

quas Hypothebas Thebano septem regum bello everfas Homeri scholiastes tradit. *Atcaliffus* Straboni pagus circa Tanagram est lib. ix. pag. 278. in via, quæ Thebis fert Chalcidem. Stephano autem est πόλις μεσογεία Βοιωτίας, *Bœotia mediterranea*. Straboni *Schænos* p. 281. inter Thebas & Anthedonem, 1 stadiis a Thebis. Cetera minus certæ positionis. Ad nobiliora ergo & certo mediterranea nos conferemus.

Ex his prima post litus est *Tanagra*, τάναγρος, quam Dicæarchus in urbibus ad Euripum positis enarravit: sed Ptolemæus & Strabo reducunt paullo a mari, quamvis agrum ejus ad mare pertinuisse non negemus. Minora enim oppidula & pagos multos Tanagræi, quod Strabo significavit, possederunt. Sic Pausanias Bœot. cap. xx. ἐστὶ τὴν τάνανρον ἐπὶ θαλάσῃ καλεῖται δέλιον, in Tanagrorum finibus ad mare est Delium. Lib. lib. xxxv. cap. ult. *Delium est Agollinis templum, imminens mari: quinque millia passuum a Tanagra abest.* Victi ad hoc oppidum Athenienses a Lacedæmoniiis. Thucydides lib. i. pag. 71. γενομένης μάχης ἐν Τανάγρα τῇ Βοιωτίας, ἐνίκων Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ ἐκείνων. Gentile τάνανρον, *Tanagraus*, Straboni & Stephano. Ceterum uterque horum observarunt, Γραίαν Homeri esse hanc Tanagram, Catalogi versu quinto:

Θέσπειαν, Γραίαν τε, καὶ εὐρύχορον Νυκαλησόν.

Deinde sunt *Theba*, ad Ilmenum fluvium urbs clarissima: poetis aliquando singulari numero Θήβη, & Latine *Thebe*. Plinius lib. iv. cap. vii. *nec cedentes Athenis claritas, quæ cognominantur Bœotia Theba, duorum numinum, Liberi atque Herculis, ut volunt, tria.* A Cadmo fertur condita: unde arx adjacens *Cadmea*, Καδμείας, nomen servavit tamquam initium Thebarum. Illustravit Epaminondas, quo dūce maxime floruerat Solo æquavit Alexander rex: instauravit deinde Cassander. Vide Diodori lib. xix cap. lxi. & liv. Septem portas traduntur habuisse, ideo Græcis cognominata ἑπτάπυλος. Hesiodus Oper. vers. 161.

- - ἐξ ἑπτάπυλῳ Θήβη, Καδμυδι γαίῃ.

Unde ad paucitatis descriptionem, adagii modo, adhibuit Juvenalis satyra xlii. vers. 1.

*Rari quippe boni: numerus vix est totidem, quot
Thebarum porte, vel divitis ostia Nili.*

Gentile notum est Græce Θηβαῖοι, Latine *Thebanus*. De *Cadmea*, Καδμεία, arce modo diximus, quæ antiqua urbs erat seu origo Thebarum. Nepos Pelopid. cap. i. *Phabidas Lacedæmonius quum iter per Thebas faceret, arcem oppidi, quæ Cadmea nominatur, occupavit.* Pausanias Boeot. cap. v. Κάδμο ἡ πόλιν, ἡ καλεμένην ἔτι καὶ ἐν ἡμῶς Καδμείαν, ἔκτισεν. αὐξηθείσης ἡ ὑπερον τῆ πόλεως, ἔτῳ ἡ Καδμείαν ἀκρόπολιν συνέβη ἡ κάτω γενέσθαι Θηβῶν. *Cadmus oppidum, cui & nunc idem est nomen, Cadmeam condidit. Sed antea postea urbe, pro arce Cadmea inferioribus Thebis fuit.*

A Thebis in austrum *Plataea* sunt, nobiles Mardonii clade & Pausaniae Lacedæmonii aliorumque Græcorum victoria. Sic scribitur in emendatis libris Corn. Nepotis: aliis, Pini, Justin, *Plataea*, sicut Græci plerique Diodorus, Strabo, Plutarchus, Ptolemaeus Πλαταιαί; Thucydides autem lib. ii. pag. 100. singulari numero Πλάταια, Πλαταια. ἐβέλοντο, inquit, ἡ Πλάταιαν προκαταλαβεῖν, voluerunt Plataeam interciperet: Herodotus utroque modo, lib. viii. cap. l. ἐνέπρησε Θέσπειάν τε καὶ Πλάταιαν, incendit [Xerxes] *Thespiam & Plataeam*: at lib. ix. cap. lxxv. ἐν Πλαταιαῖσι, ad Plataeas. Nusquam oppidi mentio frequentior existat quam bello Persico. Nepos Pausania cap. i. *Hujus illustrissimum est praelium apud Plataeas.* Justinus lib. ii. cap. xii. *Post hæc Thespias & Plataeas & Athenas, vacuas hominibus, incendit.* Diodorus lib. xi. cap. xxxiv. τῇ περὶ τὰς Πλαταιὰς [μάχῃ] συντελεσθεῖση, pugna ad Plataeas commissa. Plutarchus Aristide pag. 329. ἡ δύναμις ἦγε πρὸς τὰς Πλαταιὰς, exercitum [Pausanias] duxit Plataeas. Oppidani *Plataenses*, Nepoti Miltiad. cap. x. Situm Strabo lib. ix. pag. 283. sic descripsit: Πλαταιαί, ἃς ἐνικῶς εἶπεν ὁ ποιητής, ὑπὸ τὸ Κιθαριῶνι εἰσὶ μεταξύ αὐτῶν καὶ Θηβῶν, καὶ ἡ εἰδὴν τῆς Αἰθῆνας καὶ Μεγάρας, ἐπὶ τῇ ἔρων τῇ Ἀττικῇ καὶ τῇ Μεγαρίδῃ, Plataea, quas singulari numero poeta [Catal. v. ii.] dixit, sub Citharone monte sunt, juxta viam quæ Athenas & Megaram ducit, in finibus Atticæ & Megaricæ. Interfluere inter Thebas & Plataeas *Asopum*, Diodorus lib. xi. cap. xxx. monstravit clarissime.

Inde in occasum *Leuctra* recedunt. Strabo lib. ix. cap. 285. τὰ ἡ Λευκτρά εἰσιν, ὅπου Λακεδαιμονίους μετὰ μάλῃ νικήσας Επαμεινώνδας, ἀρχὴν εὗρετο τῆ καταλύσεως αὐτῶν. — — — λέγεται ἡ ὁ τόπος ἔσθαι καὶ τὴν ἐκ Πλαταιῶν εἰς Θεσπιὰς ὁδόν. *Leuctra sunt, ubi Epaminondas superatis magna pugna Lacedæmonis enervanda illorum potentie initium fecit.* Ostendit hic locus [Leuctra] in via quæ Plataeis Thespias ducit. Pugna illa vocatur *Leuctrica*, Nepotis Epaminonda cap. vi. & x. quam curatius descripsit Diodorus Siculus lib. xv. cap. lxxv. Et Plutarchus vita Pelopidae pag. 288. περὶ τὰ Λευκτρά τοῖς Λακεδαιμονίοις ἀντιπαρταμένον, ad Leuctra [Thebani] Lacedæmonis castra opposuerunt.

Lacus dein *Copais*, in quem Cephissus influit; dictus a *Copis*, oppido adjacente. Strabo lib. ix. pag. 283. περὶ Καπῶν ἐρχεται. προσαρτῖσθαι ἡ εἰσιν ἐπὶ τῇ Κωπαίδι λίμνῃ, De *Copis* dictum est. *Facet* [hoc oppidum] ad septentrionem lacus *Copaidis*. Homero etiam *Copa* memoratæ Catalogi versu 9. qui itidem pluraliter quarto casu Κώπας, *Copas* dixit. Pigit Strabo: αἱ ἄλλαι πόλεις εἰσιν αὐδὲ. Λακκαΐα, Φοινικίς, Ορχησός, Ἀλῖαρτις, Ωνάρις, Ἀλακκομεναί, Τιλφύσιον, Κορώνεια, ceteræ urbes [lacum copaidem] circumjacentes sunt: *Acraphia*, *Phaniceis*, *Onchestus*, *Haliartus*, *Ocalea*, *Alalcomena*, *Tilphusium*, *Crotona*.

Primum oppidum casu inconstanti est. Strabo loco jam dicto pluraliter Λακκαΐα, *Acra-*

Acraëbie, quod post paullo *Ακραίφιος*, *Acraëbium* vocat: Livio est *Acraëbia* numero singulari. Libro xxxiii. cap. xxix. ait: *cum parte coriarii P. Claudio Acraëbiam ire iussit, cum parte Coronaei circumfedit.* Ptolemæo est *Ακρίφια*, *Acirphia*: sed haud dubie lapsu & errore, quia ceteri omnes diphthongo. Stephanus: *Ακραίφια πόλις Βοιωτίας. ἐν τῇ Ακραιφίῳ. Πανσωνίας δὲ Ακραιφίῳ, Acraëbia urbs Bœotia, quam alii Acraëbium vocant: Pausanias Acraëbium.* Pausaniæ locus inter alia est in Bœot. cap. xxi. ubi *Ακραίφιον* *πόλιν* vocat, quam tradit *εἶναι ἐξ ἀρχῆς μοῖραν τῆς Θηβαΐδος*, partem Thebaidis fuisse, & cap. xxiv. inter Acraëbium & lacum Copaidem *καὶ τοὺς Ἀθαναντίους, πεδίον Ἀθαναντίων*, interjacere scribit: non proxime ad lacum urbem esse. *Phenicis*, quæ huic proxima apud Strabonem est, vix aliunde cognoscitur. Addit sub *Phenicio* monte sitam, prope Onchestum. *Onchestus* autem primum lucus fuit, Neptuno sacer. Homerus *Catalog. vers. 13.*

Ορχησὸν δ' ἱερὸν Ποσειδῶντος, ἄγλαον ἄλσος,
Onchestumque, sacrum Neptuni, clarum nemus.

Postea urbem adpositam fuisse Pausanias auctor est, qui Bœot. cap. xxvi. *πέλας ἔστιν Ορχησῶν, ἡ δὲ πόλις Onchesti* memoravit. Stephanus de Homeri Onchesto: *Ορχησῶν ἄλσος, καὶ τὴν ἐν τῇ Ἑλίου πόλιν χεῖρα. - - ἐστὶ καὶ πόλις Βοιωτίας. Onchestus, lucus. Situs in Haliartiorum regione. Est ὁ οὐρῖον Βοιωτίας, de quo ad Pausaniam provocat.* Addit, quosdam Onchestum *πόλιν μεγάλην, magnam urbem* dicere inter *Haliartum* & *Acraëbios* sitam.

Supra Onchestum, aut Acraëbiam, videtur *Medeon* Bœoticus fuisse, de quo supra in Phocico aliquid diximus: Strabo lib. ix. pag. 283. *Μεδεῶν ὁ Βοιωτικὸς αἶψ' ἐκείνῳ καλεῖται. πλησίον δ' ἐστὶν Ορχησῶν ὑπὸ τῇ Φοινικίᾳ ὄρει, ἀφ' ἧς καὶ μετωνόμασαι Φοινικίς. Μεδεῶν Βοιωτικὸς ἀπὸ τοῦ [Phocico] ὀνόματος δακτύλου.* *Onchesto vicinus est sub Phenicio monte. καὶ τὸ Phenicis [oppidum] ἀδελφῶν.* Plinius lib. iv. cap. vii. in Bœotia: *Medeon, Phlygon, Acraëbia, Coronæa.*

Ad eundem lacum, qua in austrum vergit, *Haliartus* fuit, non ignobile oppidum, eversum bello Romanorum Macedonico i. Strabo ibidem: *Ἀλίαρτος νῦν ἔτι ἐστὶν, κατασφαισθέντα ἐν τῇ περὶ Περσέα πόλιν, Haliartus non exstat hodie: deleta bello contra Persas.* Livius lib. xlii. cap. lxiii. *In Bœotia σκῆπτρα vi Haliartum Lucretius praetor oppugnᾷ: - - πρὸς δὲ τὰ ἀσκήματα.* Corn. Nepos Lyliandro cap. iii. *Orchomeni missus subδύον, occisus est a Thebanis apud Haliartum.* nam, quod Pausanias Bœot. cap. xxxi. tradit, *πρὸς τὴν πόλιν τῇ Αλίας τῇ πόλιν: τὸ τῆς πόλιν, στρατὸς ἐκ τῆς Θηβῶν ἐκείνης ἐνδὸν καὶ ἐξ Ἀθηνῶν καὶ ἐπεξελεύμενον τῇ πόλιν ἐπεσεν ἐν τῇ μάχῃ, quam vicinam Haliarti subδύον, qua Thebanorum ὁ Ἀθηναίων προεδίον habebat: eruptione facta occidit in pugna.* Gentile *Ἀλίας τῇ πόλιν*, ut paullo ante ex ejusdem Pausaniæ cap. xxvi. perspectum est: etiam Latine. Livius lib. xlii. cap. xlii. *intra Coronæον Haliartiorumque convenerat ad defendendum decretum regni.*

Prope Haliartum fuit *Ocalea*, vel *Ocalee*, (utroque modo in Strabonis libris legitur) Homero autem *Catal. vers. 8. Οκαλέη*, Stephano *Οκαλέα*, Plinio *Ocalea* sive *Ocalee*, Ienico Homeri casu. Plinius, ut supra etiam diximus, *in ora* ponit, quod falsum, nam oram lacus intelligas, cui Strabo illam adposuit: & Stephanus: *αἱ Θεσπιαὶ γειτονεῖσι τῇ Οκαλέῃ, Thesphra vicina ὁ contigua sunt ei, puta, Ocaleæ.* Rursus Strabo dicit loco: *Οκαλέη μετὰ Ἀλίας καὶ Αλακομενίᾳ, ἐκείνη τελευτᾷ τῆς ἀπέχουσα, Οκαλέη*

Διαλλομενῇ κώμῃ μὲν ἴσω ἢ μεγάλη, *Alalcomenae vicis sunt non magnis.*

Sequitur Strabonis ordine *Tilphusium*, quod a *Tilphossa* fonte ex monte *Tilphossio* fluente dici auctore Pindaro tradit, πλησίον Ἀλιάριε καὶ Ἀλαλχομενῶν, prope *Haliartum* & *Alalcomenae*. Locus Pindari non exstat, etiam Casaubono notante. Pausanias cap. xxxiii. τὸ ἐρθ' τὸ ΤΙΛΦΪΣΙΟΝ, καὶ ἡ ΤΙΛΦῶσα καλεμένη περὶ, εὐδίως μάλιστα Ἀλιάριε πεντήκοντα ἀπέχουσι, mons *Tilphusios*, & *Tilphusa* item fons qui dicitur, ab *Haliartio* stadia ἀφ' ἑνὶ, ut maxime, *quinquaginta*.

Tandem circa lacum oppidis, a Strabone narratis, inest *Coronea*, Κορώνεια, de qua ibidem addit: ἡ Κορώνεια ἐγγὺς τῷ Ἑλικῶνι ἐστὶν ἐν ὄρει ἰδρυμένη, *Coronea sita est edito loco prope Heliconem*. Recentiores tradunt ad os Cephissi sitam, nomen retinere: quod si est, aut longius aberit ab Helicone, aut hujus juga longiori tractu procurunt. Agefilaus, Plutarcho notante in Vita pag. 605. a Thermopylis in Phocidem concessit, φίλῃν ἔσαν. *que pacata erat*. Ut primum Bœotiam attigit, castra ad Chæroneam posuit: inde profectus *Coroneam*, hostes sibi obvios habuit. Nepos ejusdem Vita cap. iv. *Obsistere ei conatus sunt Athenienses & Bœoti apud Coroneam; quos omnes gravi praelio vicit*. Quod praelium Diodorus scripsit lib. xiv. cap. LXXXV. Bœotos cum sociis occurrissē Agefilao *ad Coroneam*, ἀπέντησαν εἰς Κορώνειαν.

Abest a Coronea XL stadiis *Libethrius* mons, in quo Pausanias cap. xxxiv. tradit ἀγάλματα Μουσῶν τε καὶ Νυμφῶν ἑπτάλησον Διβεθρίων, *Musarum Nympharumque Libethriarum κοροποντινε*, statuas esse: quod etiam loco Macedoniae tribuitur, ut supra indicavimus, cum nomine *Musarum Libethridum*, ex ecloga vii. Virgilii vers. 21.

Sic, quæ circa lacum erant, explicatis oppidis, de ipso lacu ejusque nominibus adjiciendum est. Κοπαῖς, *Copais*, a plerisque dicitur: quod nomen Κῶπαι, Plinio quoque *Copa*, oppidum prope situm, imposuerunt. Livius lib. xxxiii. cap. xxix. *Plurimi pedites circa Copaidem paludem inventi: ibi ex limo eruta extrahantur ex stagno cadavera.* Dicitur etiam *Cephissis* palus. Pausanias Bœot. cap. xxiv. Ἐξ ἀκροφώνης ἰόντι εὐθείαν ἐπὶ λίμνην τὴν Κηφισίδα, οἱ δὲ Κοπαῖδα ἐνομάζουσιν τὴν αὐτὴν, πεδίον καλέμενόν ἐστιν Ἀθαμάντιον. *Acrapontio recta ad lacum Cephissidem, quem alii Copaidem vocant, tendenti, campi Athamantii peragrandi sunt.* Nomen a Cephisso fluvio est, qui infunditur. Dicitur etiam *Haliartius*, ut Strabo dicto loco observavit. καθ' ἑκάστην, inquit, πρὸς αὐτῇ κατοικίαν ἐκείνης ἐπώνυμον ἔμελλετο, Κοπαῖς μὲν τῇ Κοπῶν, Ἀλιάρτις δὲ Ἀλιαρτίῃ, καὶ ἕτως ἐπὶ τῇ ἁπλῶν. *Palus has nuncupavit Copais a Copis, Haliartia ab Haliarto, eodemque modo ab reliquis.* Dicitur etiam *Melas*, quem Plutarchus in Sylla p. 465. solum a fontibus navigabilem dicit, hanc paludem implere. Pausanias Bœot. cap. xxxviii. ὁ Μέλας ἐς λίμνην Κηφισίδα ἐκδίδωσιν. Sed Strabo de illo lib. ix. pag. 280. καὶ ἐφάνισαι τελέως, *hic [fluvius Melas] omnino perit, vel hiatu haustus vel lacubus absumptus.* nec enim longe mansisse fertur, sed ortus apud Orchomenum, brevi post in stagna & lacus lubiisse.

Orchomenus, ὁ Ὀρχομενίς Plutarcho, Pelopida pag. 286. & Thucydides lib. iv. pag. 33. Χαλιδάμεια ἢ Ὀρχομενὸν τὸ Μινυεῖον πρῶτον καλούμενον, τὸν δὲ Βοιωτικόν, ζυντελεῖ, *Chalidamea Orchomeno*, *Minyeco antea dicto*, nunc *Baotico*, contribuit. Hoc est quod Plinius lib. iv. cap. viii. videtur expressisse: *Orchomenus*, *Minyeus antea dictus*: quamvis male in Thesiana posuit. At rursus Thucydides lib. i. pag. 74. οἱ ἐκ τοῦ Ὀρχομενὸς φερόμενοι, genere
L L L L 3

genere sequiori. Supra Copaidem paludem in Locrorum erat confinio. Plutarchus Ly-
tandri vita pag. 449. ὁ Ὀρχομενίου πόλις ἐκείνης περὶ ὅρας ἔλαβε, Orchomeni-
arum ultro se dedentem cepit. Nomen ab Orchomeno Minyæ filio, unde & cognominatus.
Pausanias Boeot. cap. xxxvi. Μινύης ἦν Ὀρχομενός. ἐπὶ τῷ βασιλεύοντι ἢ τῇ πόλει Ὀρχο-
μενός, καὶ οἱ ἄνδρες ἐκαλεῖσθαι Ὀρχομενίους. διέμεινε δὲ ἐδὲν ἔατον καὶ Μινύας ἐπονομαζέμενος
ἐφ' ᾧ ἐξ Ἀργείων δὸς Ὀρχομενίου ἔν Ἀρκαδίᾳ, Μινύης filius fuit Orchomenus. Eo regna-
re ὡς ἔντος Orchomenus ὡς ῥοπυλὶ Orchomenii adpellati. Mansit tamen ὡς Μινύατος cognomen,
quo ab iis, qui in Arcadia sunt, Orchomeniis distinguerentur. Orchomeni ajunt fontem
Acidalium fuisse. Servius in Aeneid. i. vers. 120. ad verba, *Mavis Acidalia*: Acidalia,
inquit, *Venus* dicitur a fonte *Acidalio*, qui est in Orchomeno, Boeotia civitate, in quo se Gra-
eciae abluant, quas *Vener.* constat esse sacras.

Vicina Orchomeno *Charonea* & *Lebadea*. Illa, patria Plutarchi, clade Graecorum,
a Philippo rege inlata, notior. Stephanus: Χαίρωνεια, πόλις πρὸς τοῖς ὄροις Φωκίδος,
Charonea, πρὸς ἀδελφείας *Phocidis*. Ex Thucydides lib. iv. pag. 303. ἐστὶ ἡ Χαίρωνεια ἐκ τῆς
τῆς Βοιωτίας πρὸς τῇ Φωκίδι τῇ Φωκίδος, *Charonea* in extremis est Boeotia, apud Phocidem,
que *Phocidis* est. Aelianus Var. Hist. lib. vi. cap. i. ἐν Χαίρωνειᾳ μάχην ἐποίησεν ὁ Φίλιππος,
Philippus vicin ad *Charoneam*. Proelium illud scripsit Diodorus lib. xvi. cap. lxxxvii. ibi-
dem Sulla vicit *Archelaum*. Plutarchus Sulla pag. 452. ὁ Ἀρχέλαος ὡρμήσεν ἐπὶ τῇ Χαί-
ρωνειᾳ, *Archelaum* contendit adversus *Charoneam*. Idem in Lucullo pag. 493. αἱ δὲ Σύλλα καὶ
Ὀρχομενὸς καὶ οἱ Χαίρωνεες ὑμῶν μὲν ἀεὶ εἰσὶν, *Sulla* ad *Orchomenum* ὡς *Charoneam* lar-
data facinora. *Charoneam* olim *Orchomeno* contributam fuisse refert Thucydides lib. iv.
pag. 303.

Proxima est *Lebadia*, Λεβαδία & Λεβαδία, *Lebadea*, itidem ad *Phocidis* fines. Strabo
lib. ix. p. 291. de Panopeo *Phocidis*: ὁμοῦ τοῦ οἰκιστοῦ Λεβαδίαν τόποις. Pausanias Boeot.
cap. xxxix. Φωκίης ὑπερεκκῆσιν Ὀρχομενίαν. ἐν δὲ τῇ πεδίῳ Λεβαδία αὐτοῖς ὁμοῦ, Ὀρ-
chomeniis finitimi *Phocenses*: quia campis patent, proxima est *Lebadea*. Et cap. xl. Λεβαδία
ἔχοντα χαίρωνεις, *Lebadeis* finitimi sunt *Cheroneenses*. Et Strabo lib. ix. pag. 285. Λεβαδία
κεῖται μετὰ τὴν ἑλκωνίδα καὶ τὴν χαίρωνειαν, Κορωνείας πλησίον, *Lebadia* sita est inter *Heliconem*
καὶ *Charoneam*, prope *Coroneam*. Gellius lib. xii. cap. v. describit iter Athenis Delphes
per *Lebadiam*, quod est oppidum antiquum in terra Boeotia. Statius Theb. vii. vers. 345.

Et valles Lebadea tuas, ὡς Hyampolin acris
Subnixam scopulo.

Habuit *Lebadia* *Jovis Trophonii* oraculum. Strabo ibidem: Λεβαδία δ' ἐστὶν, ἐπὶ αὐτῇ
Φωκίης μετὰ τὴν ἑλκωνίδα, χάσματ' ὑποῖσιν κατὰ βῆσιν ἔχον, *Apud Lebadiam Jovis Trophonii*
oraculum est, quod qui consulit, in biatium terrae descendit. Plura de hoc oraculo ejus-
dem tradit Pausanias Boeot. cap. xxxix. Idem in Attic. cap. xxxiv. Trophonium
homines numerat, αἱ θεῶν ἑλκωνίδας ἔχουσιν, quibus Graeci divinos honores habuerunt.

In eodem Boeotorum limite ad fines *Phocidis* est *Helicon*, mons Musis sacer: ἐστὶν
καὶ τῆς ἀνὰ πλεον, πρᾶσις, τῆς ἐλκωνίδας, ὡς crebritate arborum, quod Pausanias Boeot.
cap. xxviii. observavit. Longe protrahitur, ut Strabo lib. ix. pag. 283. describit
Phocidem enim attingit ἐκ τῆς ἀρκτοῦς αὐτῆς μερῶν, a partibus ejus [*Phocidis*] septen-
trionalibus; & partim ab occidente: nec non πρὸς τὴν ὑστατον λιμὴν Μιυχόν, ad extremam
partem [*Phocidis*] *Heliconis*. In *Helicone* erant, quod idem addit, τὸ τε τῆς Μουσῆς
καὶ τῆς Ἑλκωνίδας, ὡς *Heliconis* templum ὡς *Hippocrate*: etiam τῆς Λεβαδίας καὶ τῆς
ἀνὰ πλεον.

ἀντρον, *antrum Libethridum nympharum*, quod diversis locis fingitur, aut non uno loco dedicatum fuit, ut supra intelleximus. Alia Heliconis monimenta quam plurima narravit Pausanias Boeot. cap. xxx. etiam fluvium *Heliconem*, qui in terram merfus, ex intervallo se, sed alio nomine, proferat, videlicet *Baphyra*. In hoc monte lusus & delictum poetarum est. Virgilius lib. vii. vers. 641.

Pandite nunc Helicon, Dea, cantumque movete.

Horatius lib. ii. epist. i. vers. 217.

- - - & vatis addere calcar,
Ut studio majore petam Helicon virentem.

Et Propertius lib. iii. elegia v. vers. 19.

*Me juvat in prima coluisse Helicon iuventa,
Musarumque choris implicuisse manus.*

Cum Helicone multi *Pimplam* sive *Pimplejum* montem conjungunt, itidem Musis sacrum: unde illa Horatii adlocutio ad Musam lib. i. od. xxvi. est, *Pimplea dulcis*: & Catulli carm. ciii. *Pimplae scandere montem*. Sed verius forsan in Pieriam Macedoniae reducetur, quia Strabo dicit lib. x. pag. 324. a Thracibus illa loca *Pieriam*, *Olympum*, *Pimplam*, *Libethrum* dedicata fuisse: οὐν ἡ ἔχουσι Μακεδόνες, nunc vero *Macedones* possidere. nisi existimes, ut *antrum Libethridum* diversis locis dedicatum fuit, in Macedonia & in Helicone: sic eodem Thracibus, quos & Boeotiam tenuisse olim Strabo censet, utroque loco *Pimplam* montem & *Pimplejum* fontem, Festo laudatum, consecrassent. Præter *Libethrum* Macedoniae etiam *Libethrus* mons in Boeotia cum Musarum simulacris erat, ut supra in *Coronea*, prope quam ille situs est, demonstravimus: qui haud dubie cum Helicone est continuus, saltem eidem proximus. Mons *Citharon* Κιθαίων, ex altero latere est, & ad Megarenenses vergit. Strabo lib. ix. pag. 279. ἀπὸ τῆ ἐσπερίας οἱ Κιθαίων λοξὸς ἐμπίπτει μικρὸν πρὸ τῆς Κελασπίας θαλάττης, ἔχον τὴν ἀρχὴν συνεχῆ τοῖς Μεγαρεσὶ καὶ τοῖς Ἀττικοῖς ἱερῶν. τὸ ἑστῶτον εἰς τὰ πεδία, παυόμενον ἢ πρὸς τὴν Θυβαίαν. Ab occasu *Citharon* obliquus descendit paulum supra *Crissaeum* mare, initium habens *Atticis* & *Megaricis* montibus contiguus: ἔπειτα ἐν τοῖς πεδίοις, καὶ τὸν ποταμὸν ἔχον, pugnam dicit adversus *Mardonium* apud *Plataeas*. Plinius lib. iv. cap. iii. Datur & his [Musis] *Thebis* saltus *Citharon*. Pomponius Mela lib. ii. cap. iii. In *Thebea*, & *Citharon* fabulis carminibusque celebratus. Fabulae illae sunt *Actæonis*, *Origionum* *Bacchi*, *meri Thebarum* *Amphionis* *lyra* *structi*, & forsan aliae. Seneca Trag. *Phoeniss.* sub initium, persona *Oedipi*:

*Ibo, ibo qua prænata protendis iuga
Mens Citharon: qua peragrato celer
Per saxa monte iacuit Actæon, suis
Nova praedat canibus.*

Virgilius Aeneid. lib. iv. vers. 302.

audito

- - - audito simulant trieterica Baccho
Orgia, nocturnusque vocat clauore Citharon.

Et Propertius lib. iii. elegia ii.

*Saxa Citharonis Thebas agitata per artem
Sponte sua in mari membra coisse ferunt.*

Fontes etiam Bœotiae circa Heliconem & Thebas sunt laudati. Plinius dicto loco. *Præterea fontes in Bœotia: Oedipodia, Psamathe, Dirce, Epicrane, Arethusa, Hippocræne, Aganippe, Gargaphie.* Primi, Oedipodii, nomen ab Oedipo est, qui paternæ credis cruorem illo abluisse fertur apud Pausaniam Bœot. cap. xxiii. *Psamathe* rarioris est mentionis. *Dirce* in Thebanorum urbe. Scholiastes ad Pindari Olymp. od. x. vers. 101. *Δίρκη πρὸς τὴν Θήβαν*, *Dirce fons est Thebis.* Ipse Pindarus Isthm. od. vers. 43. *παρὰ τὴν Δίρκην*, apud *Dircen pulchre fluentem.* Unde Horatius lib. iv. oda. ii. vers. 25. de Pindaro Thebano poeta dixit:

Multa Dirceum leuat ana cignum.

Dorica dialecto quæ *Epicrane* dicta Plinio & Martiano Capellæ; *ἱπποκρήνη* est communis Græcismo, de cuius situ nihil præterea notum est. *Arethusa* cum *Psamathe* ac *Oedipodia*, Thebarum fuit Solino auctore cap. vii. *Apud Thebas*, inquit, *Helicon* locus est, *Citharon* saltus, *amnis Ismenius: fontes, Arethusa, Oedipodia, Psammathe, Dirce. Saltem alios Aganippe & Hippocræne.* Hi vero in Helicone, ut de *Hippocræne* supra ex Strabone dictum: & *Aganippe* ibidem. Claudianus de Cons. Mallii Theod. vers. 271.

*Concinuit felix Helicon, fluxitque Aganippe.
Largior.*

Sunt qui eundem fontem dicant *Aganippen* & *Hippocrænen*. Ovidius Fast. lib. v. vers. 7.

*Dicite, quæ fontes Aganippidos Hippocrænes
Græca Medusæ signa tenent equi.*

Solinus autem verius separavit; & addidit dicto loco: *incensa est licentia poetarum, ut utrumque pariter disseminaretur, & quod aperta foret alitis equi ungula, & quod poti inscriptionem faciant litterariam.* Prius singulari numero de solo *Hippocræne* dixit: alterum pluraliter de utroque, *Aganippe* & *Hippocræne*. Consule ibidem Salmasium. *Gargaphie* superest, quam Pausanias Bœot. cap. iv. in Plataearum descriptione *ἡνὲν Γαργαφίαν*, fontem *Gargaphium* vocat, cuius aquam corruerit Mardonius, quum Græcorum exercitum illa uti vidisset.

Dum de fontibus Heliconis montis egimus, nec obliviscenda est *Ascra*, Hesiodi patria, parvus vicus, ut ipse descripsit in *æg.* vers. 638. de patre sito dicens:

Νόστος δ' ὄγχι Ελικῶν· οἷζυρ' ἐνὶ κόμῃ
 Ἄσκρα, χῶμα κακὸν, θύει ἀργαλήν, ἔδ' ἐπὶ ποτ' ἰθάλῃ.

Habitavit prope Heliconem misere in vico Ascra, bieme malo, æstate molesto, nunquam bono. Pausanias Bœot. cap. xxix. ex Hegesino, veteri poeta, Ελικῶν· ἔχει πόδα, *radices Heliconis [Ascra] tenet.* Sita Ascra ἐν τῇ ᾧ Θησπιῶν, ἀπέχουσα ᾧ Θησπιῶν ὅσον τετραγώντα σταδίας, ut Strabo lib. ix. pag. 282. notavit, hoc est, *in Thespiensi regione, quadraginta circiter stadia a Thespiis.*

Ἰψάx Thespie, sive Thespie numero singulari, (nam utroque modo ait Strabo adpellari) Græce Θήσπια & Θησπιά; urbs est πρὸς τῷ Ελικῶνι, νοτιωτέρῃ αὐτοῦ, θηπαιμένη τῷ Κρησσίῳ κόλπῳ καὶ αὐτῇ καὶ ὁ Ελικῶν: *ad Heliconem sita in austrum versus, imminens sinui Crisæo, sicut etiam ipse Helicon:* ut Strabo lib. ix. pag. 282. ejus situm delineavit. Et Pausanias Bœot. cap. xxvi. Θήσπια ὑπὸ τῷ ὄρεϊ τῷ Ελικῶνι ὤκισαι, *Thespie infra montem Heliconem condita est.* Ita autem sub Helicone sita est, ut quodammodo etiam Cithæronem montem adspiciat. Scylax scripsit Θησπιά: Herodotus viii. cap. l. & Stephanus Θήσπια. Hic vero addit πλεθοντικῶς Θησπιά ὀξύτονες, *plurali numero accentum ad ultimum transferri.* Livius lib. xlii. cap. xliii. *Exules Thespias universi concesserunt.* Id memorabile, Strabonis ætate, quod dicto loco testatur, hanc urbem & Tanagram solas ex Bœoticis constitisse. Plinius lib. iv. cap. vii. *Thespie, liberum oppidum.* Hinc in oram convertimur.

Ora Crissæi, sive Corinthiaci sinus, ex parte etiam Bœotiorum erat, in qua Crensa est, Κρένσα, navale Thespiensium. Strabo loco jam prædicto: *ἐπὶ τὸν δ' ἔχουσιν αἱ Θησπιά Κρένσαν, ἣν καὶ Κρενσίαν καλεῖσιν, navale habent Thespie Crensam: quod etiam Crensam dicunt.* Ptolemæus quoque Κρένσαν in maritimis Bœotiae juxta Phocidem adpellat. Livius Thespiensium emporium dixit lib. xxxvi. cap. xxi. *Is, inquit, a Crensa (Thespiensium emporium est, in intimo sinu Corinthiaco retractum) Patras Achaiae petit.* Pausaniae Bœot. cap. xxxii. idem oppidum est Κρενσίς, Crensis, duabus syllabis. τοῖς δ' inquit, ἐν Κρενσίδῃ, ἐπὶ τῷ Θησπιῶν οἰκῶσιν, ἐν κοινῷ μὲν εἰσὶν ἔδ' ἐν. *Qui Crenside, navale Thespiensium habitant, illi nihil publice habent memoratu dignum.* Stephanus eodem modo, sed reducto accentu: Κρεῦσις, πόλις Βοιωτίας, Crensis, urbs Bœotiae.

Inde in occasum, & propius fines Phocidis, Ptolemæo sunt Σίφα, Sipa, in maritimis. Thucydides lib. iv. pag. 303. Σίφας μὲν ἑμπεδόν τινες παρεδύσαν. αἱ δ' Σίφας αἱ τῇ Θησπιακῇ γῆς ἐν τῷ Κρησσίῳ κόλπῳ ἐπιθαλασίδιοι, *Siphas quidam voluerunt prodere. Sipa autem sunt Thespiaca regione ad mare in sinu Crisæo.* Dorice Τίφα, vel singulariter Τίφα, Tipha est. Pausanias cap. xxxii. A Crenside præter Thisben navigante πόλισμα εἰς ἃ μὲν γὰρ θῆτι θαλάσῃ Τίφα, *occurrit parvum oppidum, ad mare situm, Tipha.*

Ἰψάx autem, Thisbe, Θίσβη, inter Crensidem sive Creutiam est & Siphas, reductior amari, uti ex dicto Pausaniae loco adparet; sed haud longe. Idem in Phoc. cap. xxxviii. εἰς τὴν Βουλιν ἐκ μὲν τῇ Βοιωτίας Θίσβης σταδίων εἰς οὗτος ὁγδοήκοντα, *a Thisbe oppido Bœotia in Bulin oppidum Phocidis, sunt stadia octoginta.* Et Plinius Thisben in Bœotiae oppidis numeravit.

Hæc de Bœotia, quæ certiora sunt. Plinius plura addit, sed pleraque incerto situ. Sunt autem, Eleuthera, Phera, Aspledon, Hyle Erythra, Clissas, Anchoa: præter illa, quæ supra æque obscura, ab eodem prodita, significabamus. Ex his Eleuthera, Ελεῦθερα, Straboni, Pausaniae, Stephano etiam notæ fuerunt. Ex Pausaniae Attic.

cap. xxxviii constat, Atticam olim & Boeotiam *Eleutherenses* diremisse. Postquam Eleutheræ in Atheniensium potestatem venissent, Citharonem montem finem utriusque regionis haberi coepisse. Ipsius ætate pauca *ῥήματα*, *ῥήματα* & vestigia supererant *ὑπὲρ πεδίου ὅλης τῆς Καθαυῆς*, *super campo juxta montem Citharonem*. *Phera*, *Φηραι*, Straboni ix. pag. 279. sunt unus ex iv. pagis Tanagricis. *ἔστι δὲ τῆς Tanagricῆς τῆς ἐπὶ τῇ γῆν*. *Hyle*, *Ἰλῆ*, in Homeri Catal. vers. 7. existat,

Οἱ τ' Ἐλεῦν' ἄχον, ἔδ' Ἰλῆν,

qui Eleutem tenebant, aut Hylæ. Quo situ, non edparet, nisi quod Hylæ paludis Strabo meminit, distinctæ a Copaidæ, cujus generis plures supra Copaidem fuerunt. Ἀπλάδων, ἢ Ἀπλάδων, obliquo Ἀπλάδων, viginti stadiis Straboni pag. 286. ab Orchomeno abest; interfuit Melas annis. Stephanus quoque memoravit, sed perperam τὴν Φωκίδαν, Phocidas urbem vocat, si modo illud nomen ab illius manu est. Pausanias Boeot. cap. xxxviii. desertam aquarum fuisse penuria, refert. Erythra prope Plataeas & Citharonem dicuntur fuisse. Pausanias Boeot. cap. 11. γῆς δὲ τῆς Πλαταιδῶν ἐπὶ τῇ Καθαυῇ ἄλγυν τῆς ἐνδεῖας ἐκτεγνῆσθαι ἐς δεξιὰ, Ἰσίων καὶ Ερυθρῶν ἐρηϊά ἐστι, Agros Plataensibus Citharone paululum digressis ad dexteram, sunt Hysiarum & Erythrarum rudera. Homerus vers. 6. Catalogi:

Οἱ τ' ἀμφ' Ἀγρὶ ἐνέμοντο, καὶ Εἰλείσιον καὶ Ερυθρῆς.

Gliffas, sive *Gliffa* ejusdem est versu ejus Catalogi 11.

Οἷτε Πλάταιων ἔχον, ἔδ' οἱ Γλίφσαν τ' ἐνέμοντο.

qui Plataeam tenebant, & qui habitabant Gliffam. Eustathius Γλίφσαν, Γλίφσαντι formavit. Tandem Anchos, Ἀγχών, secundum Strabonem pag. 280. locus est, ubi Cepheus, aliquanto spatio sub terra occultatus, prope Larymnam Locridis erumpit, & deinde in mare exit.

A T T I C A.

Attica, regio Atheniensium, antiquitus *Ἀἴε*, *Ἀἴα*, *Ἀτθίς* adpellata. Plinius lib. iv. cap. vii. *Attica, antiquitus Ἀἴε vocata*. Et Pausanias Attic. cap. ii. *ὀνομαζέσθαι Ἀττικὴν τὴν χώραν, πρῶτον καλεμένην Ἀτταίαν, nominant Atticam regionem, quæ primò vocata fuit Ἀἴα*. Pomponius Mela lib. ii. cap. 111. *Locris, Phocis, Boeotis, Attis, Megaris: sed omnium Attis clarissima*. Plinius ab isthmo deducit, ut Megaram quoque contineat tamquam partem. *Attingit, inquit, isthmum parte sua, quæ adpellatur Megaris, a colonia Megara*. Alii Megarim, etiam Mela, separatam regionem constituunt, quod urbs Megara æmula sæpe & inimica fuit Atheniensibus. Quod si est, terminos Attica ab occasu habuit Megaridem: a septentrione Boeotiam: ab austro Saronicum finem: ab ortu Aegæum mare.

Princeps urbs hujus regionis, quod notum, *Athene* sunt, *Ἀθῆναι*: de qua Plinius dicto loco: *Libera hac civitas, nec indiga ullius praconii amplius: tanta claritas superflua*. Cicero pro Flacco cap. xxvi. *Adsum Athenienses unde humanitas, doctrina, religio, fr-*

ges, jura, leges orta, atque in omnes terras distribute putantur: de quorum urbis possessione propter pulchritudinem etiam inter deos certamen fuisse proditum est: quæ vetustate ea est, ut ipsa ex se se suos cives genuisse dicatur: & eorum eadem terra parens,atrix, patria dicatur: auctoritate autem tanta est, ut jam fractum prope ac debilitatum Græcia nomen, hujus urbis laude nitatur. Idem lib. i. de Oratore cap. iv. illa omnium doctrimarum inventrices Athenæ, in quibus summa dicendi vis & inventa est & perfecta. Olim urbs dicta Cecropia, quod nomen postea arci mansit. Plinius lib. vii. cap. lvi. Oppidum Cecrops a se adpellavit Cecropiam, quæ nunc est arx Athenis. Ita autem arx fuit, ut omnem urbem veterem complecteretur. Thucydides lib. ii. pag. lli. τὸ πρὸς τὰς, ἡ ἀκρόπολις ἡ νῦν ἔσται, πόλις ἦν, καὶ τὸ ὑπ' αὐτὴν πρὸς νότον μάλιστα τετραγυμνίον, Ante Thesea, quæ nunc summa urbs est (ἀκρόπολις,) tunc urbs fuit, & id precipue, quod sub ea spectat meridiem.

Memorabilia circa Athenas sunt primum Academia, Ἀκαδημία, de qua Pausanias Attic. cap. xxix. ἰγγυτάτω τῇ Ἀκαδημίᾳ, χωρίον ποτὲ ἀνδρὸς ἰδιώτου, γυμνάσιον δ' ἐπ' ἐμῷ, Proxime urbem est Academia, privati olim hominis possessio, mea ætate gymnasium. Immo & longe antea gymnasium fuerat. Ser. Sulpicius ad Cicer. lib. iv. epist. xli. nos in nobilissimo orbis terrarum gymnasio Academia locum delegimus, ibique cum combusimus. Platonis ibi schola erat, unde sectatores ipsius Academicici dicti. Cicero lib. i. Acad. Quæst. cap. iv. Qui erant cum Aristotele, Peripatetici dicti sunt, quia disputabant inambulantes in Lyceo: illi autem qui, Platonis instituto, in Academia, quod est alterum gymnasium, cætes erant, & sermones habere soliti, e loci vocabulo nomen habuerunt. Jac. Sponius a septemtrione urbi adpositam habet: a qua Meursius sex stadiis abfuisse ex principio lib. v. Cic. de Finibus probavit. Idem locus & Ceramicus; Κεραμικὸς, dicebatur, aut Academia pars erat Ceramicus, sed illius, qui extra urbem erat: fuit enim intra mœnia Ceramicus alius. Hesychius: εἰς τὴν δύο Κεραμικοί, ὁ μὲν ἔξω τείχους, ὁ δ' ἐντός. Erant duo Ceramicus, alter extra urbem, alter intus. Idem in Ἀκαδημίᾳ: καὶ τόπος καλεῖται ἕως ὁ Κεραμικὸς. Is locus vocatur etiam Ceramicus. Vide singularem librum Jo. Meursii de Ceramicis gemino.

Alter locus, modo a Cicerone laudatus, est Lyceum, Λύκειον, in quo Peripatetis fuit, Aristotelis deambulatio. Diogenes Laertius sub initium Vitæ Aristotelis, quum is ex Macedonia legatus rediisset, ἐλέσθαι περίπατον, τὸν ἐν Λυκείῳ, elegisse sibi peripatetis, qui in Lyceo est. Harpocration: ἐν τῇ παρ' Ἀθηναίων γυμνασίῳ ἐστὶ Λύκειον, ἡ καὶ ex gymnasiis Atheniensium Lyceum est.

Ab occasu urbis est portus Piræus, Πειραιεύς, omnium clarissimus, quem Themistocles condidit. Nepos vita ejus cap. vi. Quum Phalereo portu neque magno neque bono Athenienses uterentur, hujus consilio triplex Piræi portus constitutus est, usque mœnibus circumdatus, ut ipsam urbem dignitate æquipararet, utilitate superaret. TRIPLEX portus: quia Thucydides lib. i. pag. 62. de Piræeo loco dicit habere τρεῖς λιμένας αὐτοφυεῖς, tres portus natura factos. Vicus quidem seu pagus Piræus fuit antequam Themistocles ornaret; non autem portus. Pausanias Attic. cap. i. Ο Πειραιεύς δὴ μὲν ἦν ἐκ παλαιῶν. πρῶτον δ' ἡ Θεμιστοκλῆς Ἀθηναίῳις ἤρξεν, ὁπνείειν ἔκ τιν. Φαληρὸν δ', ταύτῃ γὰρ ἐλάχιστον ἀπέχει τῷ Πειραιεὶ ἡ θάλασσα, τὴν το σφίσιν ὁπνείειν ἦν. Piræus pagus quidem erat olim; antequam Themistocles ad rempublicam accederet, navale non fuit. Phalerum autem (nam ea parte urbs minimè a mari distat) ipsis navale erat. Hæc omne commercium cum Atheniensibus erat, & quidquid Athenis petebatur, ex hoc portu accipiebatur. Cicero de Clar. Orat. cap. xlii. Ut semel e Piræeo eloquentia evecta est, omnes peragravit insulas, atque in peregrinata Asia est. Quarto casu Statius lib. xli. Thebaidos vers. 616.

- - - & trepidis stabilem Piraea nautis:

quem Græci contrahunt, τ̃ Πειραιᾶ, ut Thucydides lib. i i. loco mox indicando. Et poete hoc nomen contrahunt in *Piræus*. Catullus carm. LXIV. de nupt. Pel. & Thet. vers. 74

Egressus curvis e litoribus Piræi.

Ovidius lib. vi. Metamorphos. vers. 445.

- - - - - velocique & remige portus
Cecropios intrat, Piræaque litora tangit.

Et Propertius lib. i i i. elegia XXI.

Inde ubi Piræi capient nos litora portus.

Quamvis autem non minimo intervallo ab urbe distabat; tamen muris ei conjunctus erat, quæ μακρὰ τεῖχη, *longi muri* vocabantur: etiam μακρὰ σκέλη, *longa crura* Appiano in Mithridaticis. Thucydides lib. ii. pag. 110. τὰ ὅ μακρὰ τεῖχη πρὸς τὸ Πειραιᾶ, τεσσάρων σαδίων, ὧν τὸ ἐξῆθεν ἐτερείτο, καὶ ὁ Πειραιῆς ἐν Μουνυχίᾳ ἐξίκοντα μὲν σαδίων ἐστὶν εἰς βόλῃ, *Longi muri ad Piræum usque, quadraginta stadia habebant, quorum exteriora sexaginta stadia.*

Inde propior urbi portus erat Μουνυχίᾳ, minor quam Piræus, qui etiam colebatur instar oppiduli, nec minus, quam ille, munitus. Locus ille Μουνυχία, Μουνυχία vocabatur, uti jam ex Thucydide est cognitum. Nepos Thrasybulo cap. 11. *Hinc in Piræum transit, Μουνυχίᾳque manent.* Ideo φρουρὴν etiam, *praesidium* habuit, uti ex Plutarchi Demosthene pag. 859. constat. Strabo lib. ix. pag. 272. λόφος ἐστὶν ἡ Μουνυχία φρουρήσιμος - - - ὑποπίπτει δ' αὐτῇ λιμένας τρεῖς. τὸ μὲν αὖ παλαιὸν ἐτετείχιστο καὶ οὐκ αὖ ἡ Μουνυχία ἀσφαλείας ὥσπερ ἡ τῶν Ρωδίων πόλις. περιεληφύια τῷ εἰς βόλῃ τὸ Πειραιᾶ καὶ τὸς λιμένας πλείους τῶν αὐτῶν, *Μουνυχία tunc alio peninsula forma, - - & infra sunt tres portus.* Ἀντικείμενόν τε σινεῖα αἰσθητὰ καὶ κατοικητὰ εἴη Μουνυχία, *sere quomodo Rhodiorum urbs, complexa paucis Piræum, & portus navalis: plenior.* Et Paulanias Attic. cap. 1. Ἐστὶ καὶ αὖ ἐν Ἀθηναίοις, ἡ μὲν ἐπὶ Μουνυχίᾳ λιμὲν, καὶ Μουνυχίας ναὸς Ἀρτέμιδος. *Est & alius portus adiacens in Μουνυχίᾳ, cum Μουνυχίᾳ Diana templo.* Statius Theb. xii. vers. 615.

- - - - - qui rura laceffunt
Μουνυχία, & trepidis stabilem Piræa nautis.

Ptolemæus Μουνυχίαν ultra Ilissi ostia, & longius ab urbe, orientem versus, removit, quem plures tabularum auctores adhuc sequuti sunt. Sed aliud Thucydides tradit modo prolatis verbis: & Paulanias quoque cum Piræo, ut propiorem portum, conjungit: & qui oculis hac loca inspexit peregrinator nobilis, Jacobus Sponius, sic oram maritimam ab occasu in ortum deinceps, ut primum portum Piræum, nunc il *Porto Lione*, ponit, deinde Μουνυχίαν: postea Ilissi Eridanum deferentis ostium: tandem Phalerum portum.

Post Munychiam ergo commune ostium utriusque fluminis est Athenas adluentis. nam Eridanus ab occidentali latere decurrit, qui infra urbem Ilisso, ab ortu solis adlabente urbem, miscetur. Pausanias Attic. cap. xix. Ποταμοὶ Ἀθηναίους ῥέουσιν Εἰλισσός τε καὶ Ἡελδαῖος τῷ Κελτικῷ καὶ τὰ αὐτὰ ὄνομα ἔχων, ἐκδιδὼς ἐς τὴν Εἰλισσόν. *Ampnes Atheniensibus sunt Ilissus, & in eum cadens Eridanus, eodem nomine ipse & Gallicus cis Alpes.* Et mox: Εθέλκει ἡ Ἀθηναῖοι καὶ ἄλλων θεῶν ἱερὸν εἶναι τὴν Εἰλισσόν, καὶ Μουσῶν βωμὸς ἐπὶ αὐτῇ ἐστὶν Εἰλισσιᾶδων, *Ilissum Athenienses & aliis diis, & Musis sacrum putant, quarum in ejus ripis ara est, Ilissiadum Musarum dicta.* De qua religione etiam Polyænus Strateg. lib. v. cap. xvi. ὡς τὴν Εἰλισσόν, ἢ τὴν καθαερὸν τελεῖσι τοῖς ἐλαττοῖσι μυσηλοῖς; *ad Ilissum, ubi lustratio fieri consuevit minoribus mysteriis.* Papinius Statius Thebaid. lib. viii. extremo:

Ilissos multa purgavit lumina lympha.

Deinde est portus Phalerens, antequam Piræum Themistocles constituerit, vel maxime frequentatus Atheniensibus. Corn. Nepos Themist. cap. vi. *Quum Phalereo portu neque magno, neque bono Athenienses uterentur, hujus consilio triplex Piræi portus constitutus est.* Pausania, principio Atticorum, Φαληρὸν ἐπίνειον, *Phalerum navale est:* Plinio lib. iv. cap. vii. *Piræus & Phalera, portus.* Stephanus: Φαληρὸν, δῆμον καὶ ἐπίνειον τῆς Ἀττικῆς, *Phalerum vicus & navale Attica.* Et hic portus urbi muro junctus erat. Thucydides lib. i. pag. 70. Ἡἑξαντο καὶ τὴν χεῖρας τύτους καὶ τὰ μακροὶ τείχη Ἀθηναῖοι ἐς θάλασσαν οἰκοδομεῖν, τε Φαληρὸν τε καὶ τὸ ἐς Πειραιᾶ. *Sub idem tempus ceperunt & Athenienses longos ad mare muros exstruere, alterum, Phalerum; alterum, Piræum versus.*

Ad Phalerum est promontorium & litus Κωλιάς, Colias dictum, in quo Veneris illustre fanum erat. Stephanus, Κωλιάς, ἄκρον ἢ τοῖ Φαληροῖ ἀκτὴ, ὅπου καὶ Ἀφροδίτη Κωλιάς. *Colias, promontorium seu litus ad Phalerum, ubi Venus Colias colitur.* Harpocration in hac voce: Ὡς θάλασσις ἄκρον Ἀττικῆς ἐστὶν ἡ Κωλιάς. ἐστὶ δ' αὐτόθι Ἀφροδίτης ἱερὸν. *Colias maritimus mons Attica est. Illic Veneris fanum.* Hesychius: Κωλιάς Ἀφροδίτης Ὡς Κωλιάδ' ἐστὶν ἱερὸν ἐν τῇ Ἀττικῇ, *Colias Veneris Coliadu templum est in Attica.* In hoc litus rejecta ex prælio ad Salaminem Persarum naufragia. Herodotus lib. viii. cap. xcvi. τῶν ναυηγίων ποικίλ' ἱστολαβὼν ὁ αἰεὺς Ζεφυρος, ἔφερε τὴν Ἀττικῆς Ὡς τὴν ἐκ τῆς Κωλιάδας, *naufragiorum multa ventus Zephyrus in oram Atticam rejecit, dictam Coliadem.* Et Ceteris ibidem sacra erant. Polyænus lib. i. cap. xx. Σόλων ἐπλευσεν ἐπὶ Κωλιάδ' ἐνθα αἱ γυναῖκες Δήμητρος ἱερὸν ἐτέλειον, *Solon naufragavit in Coliadem, ubi mulieres Ceteri festum celebrabant.*

Fontes etiam in Attica vel proximi Athenis, nisi in urbe quidam, celebrantur. Plinius sæpe dicto loco: *In Attica fontes: Cephissia, Larine, Cailirhoe Enneacrunos.* Primus est Cephissia sive Cephissia, intellige κρήνη: cujus rara utique est mentio. Gellius lib. i. cap. ii. locum quemdam, quo Herodes Atticus villam habuit, *Cephissiam* dixit, *lavacris nudi collucantem, & aquis undique canori personantem.* Sed hac ex duodecim oppidis, quibus Atticam Cecrops συνοικίσαι, *ad habitandum ornasse* dicitur unum fuit, Straboni lib. ix. pag. 274 dictum Κηφισία, *Cephissia:* quæ sex millibus ab Athenis fuit, nomen hodieque servans, unde inscriptione Κηφισιεύς, *Cephissenses* sunt apud Jac. Sponium de Pagis Atticis. Larine in forte solus Plinius memoravit: nec jam suppetit nobis mentio alia. Tertius autem Cailirhoe sive Enneacrunos utique nobilior est ceteris. Pausanias Attic. cap. xiv. Ἦν δὲ ἡ Ἀττικὴν εἰσελθόντων ὡδεῶν, ἅπασι τε καὶ Διόνυσῳ καί ται θεῶν ἄξιον. πλησίον ἡ ἐστὶ κρήνη, καλεῖται δὲ αὐτὴν Εὐεχέκωνον, ὅτι κοσμηθεῖσαν ὑπὸ Πεισιστράτου. Φερίαια μὲν καὶ ὅλα πᾶσι τῶν ἀρχαίων, πρὸς δὲ αὐτὴν μόνῃ. *Quum vero Athenæ Odeum introiit, & αἱ ἱερὰτα ἀρχαία*

⊙ *Liberum patrem conspicies: juxta quem fons est Enneacrinus [a novem scatebris] dictus. Pisistratus eum exornavit. Putei quidem passim in urbe multi: hic autem unus fons saliens. In urbe ergo hic fuit: ceteri extra illam. Hunc & Callirhoe dictum fuisse, praefer Plinium, etiam Statius testis est Theb. xi i. vers. 629.*

*Et quos Callirhoe novies errantibus undis
Implicat.*

Ac Tzetzes Chiliad. vi i i. cap. clxxxiv. qui vero duodecim scatebras, auctore Cratino comico, studet probare:

Ἡ Καλλιρρόη τις κρήνῃς τυγχάνει τῇ Ἀθῆναις,
Ἡπερ καὶ Ἐννεάκρουν⊙ τὸ πρῶτῃν ἐκαλεῖτο.
Εγὼ δὲ Δωδεκάκρουν ὅπως εἰρήκειν εἶμα,
Καθὼς τοῖς πάλαι περὶ ἡμῶν παρωχηκόσι χεῖναι
Περὶ αὐτῇ περὶ γέγραφεν ὁ κωμικὸς Κρατὶν⊙.

Præterea in ora Atticæ ab urbe & Phalero portu usque ad Aegæum mare nihil prodicium est memorabile, nisi Ἰφφορμ⊙ λιμὴν, *Hyphormus portus*, quasi subportus, Ptolemæi & extremum promontorium *Sunium*, Ptolemæi Σούνιον ἄκρον. Strabo lib. i i. pag. 63. τὸ Σούνιον ἀκρωτηριάζει, *Sunium promontorium facit*, sive procurrat in mare. Livius lib. xxxii. cap. xvii. *Navales copiae, duabus claris urbibus Eubææ intra paucos dies captae, circumveſtæ Sunium, Atticæ terræ promontorium, Cenchreas, Corinthiorum emporium, petierunt.* Et antea, inverso itinere lib. xxviii. cap. viii. idem Livius: *ipse [Philippus] ab Cenchreis præter terram Atticam super Sunium navigans, inter medias prope hostium classes Chalcidem pervenit.* Statius Thebaid. xi i. vers. 624.

*Linguitur Eois longe speculabile proris
Sunion.*

Sub promontorio fuit ἀξιόλογ⊙ δῆμ⊙ Σούνιον, *memorabilis vicus Sunium*, quem Strabo describit lib. ix. pag. 275.

Hæc ab ortu solis in ora sunt Attica: ab occasu urbis ultra Piræcum portum est fluvius *Cephissus*, alius ab hujus nominis Bœotico; qui inter Piræcum & Eleusinem in sinum Saronicum effunditur. quo loco ipsum Sponius peregrinator delineavit. De hoc Eusebius Chronico in Hadriano: *Cephissus fluvius Eleusinam inundavit: quem Hadrianus ponte conjungens, Asbenis hiemem exegit.* Circa hunc annum *Thriasius campus* est. Herodotus lib. viii. cap. LXV. ἐν τῷ Θερμασίῳ πεδίῳ ἰδοὺν κενικρτὴν χωρὲς τὰ Διπὲ Ἐλευσίν⊙, *in campo Thriasi vidisse pulverem venientem ab Eleusine.* Et Thucydides lib. ii. pag. 114. καθεζόμενοι ἐπὶ τῷ πεδίῳ μὲν Ἐλευσίνῃ, καὶ τὸ Θερμασίον πεδίον, *castrametati vastaverunt primo Eleusinem, & Thriasium campum.* Meminit & Plinius: Stephanus nomen duxit a Thria, uno ex decem sive pagis Atticis.

Ipsa *Eleusis* sive *Eleusin* juxta dextram ripam Cephissi, Megaram versus in maris ora fuit pars Atticæ, non Megarensis regionis. Scylax in Attica: Μετὰ Μεγαρῆς εἰς τὴν Ἀθῆνας πέλας. καὶ πρῶτὴν τῆς Ἀττικῆς Ἐλευσιν, ὅθεν τὸν Διόνυσος ἔει, καὶ τῶν⊙, *Post Megarensem, ut Atheniensem oppida. Et prima pars Atticæ est Eleusis, ubi janum Cereris, & oppidum.* Per

ponius lib. II. cap. III. *In Attide Eleusin Cereri consecrata.* Plinius IV. cap. VII. *Geranea, Megara, Eleusin.* Et lib. XXXV. cap. XI. *Athenion pinxit in templo Eleusine.* Herodotus dicto loco: ἀδαήμων τ' ἱερῶν τ' ἐν Ἐλευσίνι γινομένων, *ignarus sacrorum, quæ Eleusine fiunt.* Heic *initia* seu initiationis ritus, quæ *mysteria* vocabant, peragebantur, summo silentio celandæ. Spartianus Hadriano cap. XIII. *Per Asiam & insulas ad Achaiam navigavit, & Eleusina sacra exemplo Hercules Philippique suscepit.* Ideo sancta dicta est Eleusin. Cicero Nat. deor. lib. I cap. XVII. *Omitto Eleusinam sanctam illam & augustam,*

Ubi initiantur gentes orarum ultima.

Sinus, supra quem est ora Attica, *Saronicus* adpellatur, Σαρωνικὸς κόλπος. Strabo lib. VIII. pag. 254. Εἰς ὃ Σαρωνικὸς κόλπος. οἱ δὲ πόντον λέγουσιν, οἱ δὲ πόρον, καθ' ὃ καὶ πέλαγος λέγεται Σαρωνικόν. *Deinde est sinus Saronicus, quem alii pontum alii fretum vocant; unde & mare dicitur Saronicum.* Longus est a Cenchreis ad Sunium: latus inde ad Epidaurum Peloponnesi, & ultra. nam Strabo ibidem: ὃ δὲ Σαρωνικὸν Ἐπιδαυρὸς ἐστὶ, *in Saronico sinu Epidaurus est.* De ipsa Træzene agens Euripides Hippolyto vers. 1200.

Πρὸς πόντον ἤδη κεκλήνη Σαρωνικόν,
Sita jam ad mare Saronicum.

Plinius lib. IV. cap. IV. *Corinthiacus hinc, illinc Saronicus adpellatur sinus: Lechea hinc; Cenchrea illinc angustiarum termini.* Et cap. V. *Sinus Saronicus olim querno nemore redimitus: unde nomen; ita Græcia antiqua adpellante quercum.* Σαρωνίδες enim δρύνες, *quercus* erant. Vide Hesychium in hac voce. Alii a Σάρων deducunt, loco apud Træzenem. Stephanus: Σάρων τόπος Τροιζηνός.

In ora Aegæi maris non habet Ptolemæus quod Atticæ attribuat, præter portum & duo promontoria cum Dianæ fano. Illud Πάνορμον λιμένα vocat, quod insignem aliquem & capacem portum arguit: quam vocem *Panormus* etiam Latini imitantur. Promontoria sunt, Κυνόσσερα ἄκρα, *Cynosura promontorium*, de quo etiam Hesychius: Κυνόσσερα ἄκρα ἔστι Μαραθῶνός τε καὶ Εὐβοίας τετραγυμένη, *Cynosura promontorium Marathonis, Eubæa obversum*: alterum Ptolemæi est Χερσίνησος ἄκρα, *Chersonesus promontorium*. Inter Cynosuram & Panormum habet Ἀρτέμιδος ἱερὸν, *Dianæ templum*. Quæ addit Ἀσopi ostia & urbem *Orosium*, in iis falsus est, ut supra probatum in Bœotia fuit.

Mediterranea Atticæ, ut ab occasu incipiamus, post Megarenscs fines sunt hæc: *Oenoe*, Οἰνὴ, supra Eleusinem ad septentriones in Bœotia finibus posita, limitaneum Atheniensium munimentum. Thucydides lib. II. pag. 113. Ὁ δὲ στρατός τ' Πελοποννησίων στρατὸν ἀφίκετο τ' Ἀττικῆς ἐς Οἰνέην πρώτην, ἥ περ ἐμελλεν ἐσβαλεῖν. - - - ἡ γὰρ Οἰνέη ὅσα ἐν μεθωρίοις τοῖς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας ἐτετείχιτο, καὶ αὐτῷ Φρυγίῳ οἱ Ἀθηναῖοι ἐχρῶντο, ἵππεσι πύλεμα καταλάβοι. *Peloponnesium exercitus, in Atticam tendens, pervenit primum ad Oenon, qua [Atticam] ingressurus erat.* - - - Nam *Oenoe*, in confinio Atticæ & Bœotiae posita, *munita erat, qua Athenienses, quoties bellum incidebat, pro munimento utebantur.* Ptolemæus eodem modo scripsit Οἰνὴ, & primam posuit in mediterraneis Atticæ. Ab *Oenoe*, quam expugnare nequierant, ut idem Thucydides narrat pag. 114. Lacedæmonii ἐσβαλόν ἐς τ' Ἀττικὴν, - - - καὶ καθέζεσθαι ἐπέμνον πρῶτον μὲν Ἐλευσῖνα καὶ τὸ Θερσίον πεδῖον. A septentrione ergo in austrum progressi ad maritimam oram, in qua *Larissa* est & campus *Thriasis*, de quibus supra actum fuit: ἔπειτα περὶ χώρον, ἐν δεξιῇ ἵκοντες

ἔχοντες τὸ Αἰγάλεον ὄρεα, ἀπὸ Κεκροπίας ἕως ἀφίκοντο ἐς Ἀχαρνάς, χωρίον μέγιστον τῆς Ἀττικῆς
 τῶν δῆμων καλεσμένων. *Inde progressi, a dextris relicto monte Aegaleo, per Cecropiam ad A-*
charnas usque venerunt, maximam omnium oppidorum, quae Attici δῆμοι adpellantur. E
 quibus situm quodammodo *Acharnarum* cognoscimus, quæ etiam singulari numero
Acharna vocatur. Stephanus: Ἀχάρνα, δῆμος τῆς Οἰνείδος φυλῆς, *Acharna*, *populus*
 (id est vicus vel oppidum) *Oeneidis tribus.* nam in tribus & populus & regio Attica, ut
 infra referemus, distribuebantur. Plures tamen plurali numero enuntiant. Pausanias
 Attic. cap. xxxi. ἐστὶ τῶν Ἀχαρνῶν δῆμος, *Acharnae autem populus seu vicus sunt.* Pindarus
 Nem. od. ii. vers. 25.

Ἀχάρναι τῶν παλαίφατον
 Εὐάνορες.

Id est, *Acharnae secundum priscam famam fortes viros habuerunt.* Papinius Statius xii.
 Theb. vers. 623.

Quaeque rudes thyrsos hederis vestitis Acharnae.

Gentile Ἀχαρνεὺς Stephano, & aliter: quos plurali quarto casu Thucydides τὰς Ἀχαρνῶν
 dixit pag. 115. Reddiderunt hoc Senecæ nomen in Hippolyto vers. 22. Jo. Meursius &
 Jo. Fr. Gronovius:

- - - - qua tepidis
 Subditus austris frigora mollit
 Durus Acharneus.

Femineum nomen ex alia forma in mss. Cornelii Nepotis est Themistocle cap. i. h
 [Neocles] uxorem *Acharnanam* civem duxit, ex qua natus est Themistocles. Inter Achar-
 nas vero & Eleusinem atque Thriasium campum, locus medius est *Cecropia*, ut ex
 Thucydidis verbis, modo recitatis, adparet; alia ab illa acropoli Athenarum: quæ
 autem fuerit illa, aliunde nobis non constat, neque, quod miramur, in Cecropia
 doctissimus vir Jo. Meursius exposuit. Non enim arcem Atheniensem a Thucyde
 telligi, ex eo manifestum est, quia ab Eleusine Peloponnesii ἀπὸ Κεκροπίας, *per Cec-*
ropiam ad Acharnas profecti dicuntur: Acharnæ autem citra Athenas sitæ sunt, a quibus
 secundum Thucydidem eodem ii. libro pag. 115. sexaginta stadiis sunt remotæ, arx vero
 Cecropia in medio Athenarum erat. Ad Meursium cap. iv. ex multis monumentis
 demonstrantem.

Post Phalerum supra Coliadem intus paullo, *Anaphlystus*, ἀνάφλυς, erat δῆμος
 pagus Atticæ secundum Herodotum lib. iv. cap. xcix. & Pausaniam Attic. cap. xxx. &
 quidem δῆμος τῆς Ἀντιοχίδος φυλῆς, in tribus *Antiochides*, quod Stephanus adnotat.
 Situm nobis Strabo monstravit lib. ix. pag. 274. Περὶ τῆς ἀνάφλυς ἐστὶ καὶ τὸ Πανέσιον
 τὸ τῆς Κωλιάδος Ἀφροδίτης ἱερὸν, εἰς ἐν τόπον ἐκχυμάνθηται τὰ τελευταῖα τὰ ἐκ τῆς ᾠδῆς
 μῦθα ναυμαχίας τῆς Περσικῆς ναυμάχια φασί. *Ad Anaphlystum est Panis fanum, & ades Cui-*
dis Veneris, in quem locum ejctas fluctibus ajunt naufragii tabulas ex Persarum praelio ad-
minem. Non autem in ipso litore fuisse, sed intus nonnihil reductum hunc δῆμον, Pro-
 lemaeo auctore probabile fit, qui in Atticæ mediterraneis recentiuit.

Ad mare Eubœum versus fuit *Decelia* sive *Decelea*, Δεκέλεια, ut Stephanus prodit, δῆμος ἢ ἱπποθοωντίδου φυλῆς, vicus in tribu *Hippothoontide*: ab Athenis, secundum Thucydidem lib. vii. pag. 496. circiter εἴκοσι καὶ ἑκατὸν, centum & viginti distans stadiis. Hanc Spartani, consilio Alcibiadis, munierunt. Corn. Nepos Alcib. cap. iv. *Hujus consilio Lacedemonii Deceliam in Attica munierunt, presidioque perpetuo ibi posito in obsidione Athenas tenuerunt.* Id munimentum, quod Plutarchus dicit, Alcibiade pag. 203. διεργάσατο καὶ κατοικοφθόρησε ἢ πέλιον, maxime adflixit singulorum rem domesticam Athenienſium. Sita enim in via erat, quæ ad Eubœam proxime ferebat ab Athenis. Munito autem loco factum, ut difficilior navigatio sumtuosiorque (πολυτελής) esset πρὸς Σένιον, circa *Sunium* promontorium, ut Thucydides notavit lib. vii. pag. 503. præter molestias & vexationes quæ ab Deceleensis præsidii excursionibus patiebantur Athenienses. Pausanias Lacon. cap. viii. munimentum a Decelia distinguit ita, τὸ φρέλον τὸ ἐν Δεκελείᾳ, castellum quod in Decelea.

Haud longe inde *Phyle* aberat, aliud castellum. Nepos Thrasybulo cap. i. *Hic quum Phylon confugisset, quod est castellum in Attica munitissimum, non plus habuit secum, quam triginta de suis.* Centum circiter stadia ab Athenis aberat. Diodorus Siculus lib. xiv. cap. xxxiii. Θρασύβυλος ὑπὸ τῶν τετράκοντα πεφυγαδευμένῳ, συνεργόντων αὐτῷ Λαθροῖς καὶ Θηβαίων, κατελάβετο χωρίον ἢ Ἀττικῆς ἐνομαζομένων φυλῆν. ἦν ἡ τὸ φρέλον ὀχυρόν τε ἐφόδετο, καὶ τῶν Ἀθηναίων ἀπέχον σαδίας ἑκατὸν. *Thrasybulus, a triginta tyrannis fugatus, juvantibus clam Thebanis, occupavit locum Atticæ, quem Phylon adpellant. Castellum hoc valide munitum erat, ab Athenis distans centum stadiis.* Justinus lib. v. cap. ix. *castellum Phylon Atticorum finium* [Thrasybulus] occupat. Stephanus: φυλὴ, δῆμος Οἰνητίδου φυλῆς, *Phyle, pagus Oeneidis tribus.* Ex quo illud dubium oritur, an fuerit prope Deceleam in orientali tractu Atticæ. Oeneis enim tribus, cujus Acharnæ erant, in occasum magis vergebat.

Superius, ad Euboicum mare versus, vel prope illud *Probalinthus* fuit. Stephanus: Προβάλινθος, δῆμος Πανδιονίδου φυλῆς. *Probalinthus, populus seu vicus Pandionidis tribus.* Plinius lib. iv. cap. vii. *Fuere & Oenoa, Probalinthus:* quod in ruinis illo tempore jacuisse significat. Strabo quoque in tetrapoli Attica Προβάλινθον, *Probalinthus*, ut infra videbimus, enumeravit. Post illam est *Marathon*, Μαραθῶν. victoria Athenienſium, Miltiade duce, nobilitatus locus. Pomponius lib. ii. cap. iii. *Marathon magnarum multarumque virtutum testis, jam inde a Theseo, Persica maxime clade pernotus.* A THESEO, inquit, Plutarcho interprete, propter Μαραθῶνιον ταῦρον, ἐκ ὀλίγου παραγματοῦ τοῖς εἰκόσι ἢ τετραπόλιν παρέχοντα, *Marathonium taurum, tetrapoli* [Atticæ] *multum damni inferentem*, quem cepit Theseus & Apollini Delphinio, ut Plutarchus pag. 6. aut ut Pausanias Attic. cap. xxvii. extr. refert, τῇ θεᾷ, deæ, Minervæ puta, immolavit. Et hic locus in δήμοις, id est populis seu oppidis Atticorum censetur. Pausanias Attic. cap. xxxii. Δῆμος ἐστὶ Μαραθῶν. Ibidem memoratur ἡ ἐν τῷ Μαραθῶνι λίμνη, τὰ ποταμὰ ἐκείνη, *lacus ad Marathonem, magna ex parte cœnosus*, in quem fugientes Persæ irruerint, quum haberent, cæsi sint a victoribus. Situm & distantiam Corn. Nepos Miltiade de finit: *Inde* [ab Eubœæ Erethria] *ad Atticam accesserunt, ac suas copias in campum Marathonem adduxerunt. Is abest ab oppido circiter millia passuum decem:* hoc est ab Athenis, Boeotiam versus. Propinquum autem mari esse Herodotus ostendit lib. vi. cap. cvii. de Hippia Pisistrati filio, λαταγομένης ἐς τὴν Μαραθῶνα τὰς νεὰς ὡρμιζε ἔσθαι, *naves ad Marathonem adulas in stationibus locat.*

Prope Marathonem fuit *Brainon*. Pausanias cap. xxxiii. Μαραθῶν ἡ ἀπέχει τῇ οὐκ ἐν Βραῦν.

Βραυρών, quod Rom. Amasæus vetit: a *Marathone* non multum abest *Brauron*. Pomponio Melæ II. cap. III. *Brauronia*, sequiori forma. *Thoricos*, inquit, & *Brauronia*, olim *arbes*, jam tantum nomina. At Strabo etiam Βραυρών, & Statius XII. Theb. vers. 615.

Qui gelidum Braurona viri, qui rura laceffunt
Μυρϋχία.

Plures δῆμοι, sive vicos sive oppida dicas, Strabo lib. IX. pag. 275. inter Marathonem & Sunium ponit. Κάμψαντι, inquit, τὸ καὶ τὸ Σύνιον ἄκραν, ἀξιόλογον δῆμον Σύνιον, εἴτα Θέρμιν, εἴτα ποταμὸς δῆμον ἔτι καλούμενος, ἐξ ὧ οἱ ἄνδρες Ποτάμιοι. εἴτα Πραΐα, Στερία, Βράυρων, ὅπερ τὸ Βραυρωνίας Ἀρτεμιδος ἱερὸν. - - εἴτα Μυρρινούς, Προβαλίνδος, Μαραθῶν. Ubi promontorium, quod ad Sunium est, circumflexeris, offertur Sunium, memorabilis pagus: tum Thoricus: inde Potamus pagus ita nominatus, cuius incolæ Ποταμί. Sequuntur Βραΐα, Στερία, Βραυρον, ubi Dianæ Brauronia templum est: - - - Myrrhinus, Probalinthus, Marathon. De Braurone jam diximus: de Dianæ ibidem templo, & simulacro, quod Iphigenia ex Taurica adlatum dedicasse fertur, Pausanias Atticis cap. XXXIII. consulatur; & in Arcad. cap. XLVI. ubi Xerxem ait ἐν Βραυρονίᾳ ἄγαλμα τὸ Βραυρωνίας λαβόντα Ἀρτέμιδος, ex Braurone simulacrum Dianæ Brauronia abhulisse. De ceteris breviter dicemus.

Thoricus, etiam Melæ, modo productis verbis, memoratus pagus est. Plinio ejus nominis promontorium lib. IV. cap. VII. Sunium promontorium, Thoricos promontorium, δῆμος fuit eodem nomine, sic etiam ad promontorium Thoricum. Stephanus: Θέρμιν, Ut ad Sunium δῆμος τὸ Ἀκαμαντίδος Φυλῆς, Thoricus, pagus Acamanthidis tribus. Inscriptio apud Sponium: ΚΑΛΙΚΡΑΤΟΥ ΘΟΡΙΚΙΟΥ Sequuntur apud Plinium post Thoricum promontorium: Ποταμός, Steria, Brauron, quondam oppida. Suidas: Ποταμοί, δῆμος τῆς Ἀκαμαντίδος, Ποταμί, pagus [Atticus] Leontidis tribus. Atticæ Βραΐα minus nota quam Laco-niæ Βραΐα sive Βραΐα, quas Pausanias cap. XXIV. & Stephanus commendant. Plinii Steria, Strabonis Στερία, est Pausanias δῆμος Ἀττικῆς Πανδιονίδος Φυλῆς, pagus Atticus Pandionidis tribus. Et Hesychius: Στερεΐς, δῆμος Φυλῆς τῆς Πανδιονίδος. Ejusdem tribus, ut vicina, est Μυρρινῶν, Myrrhinus, Strabonis. Stephanus: Μυρρινῶν δῆμος τῆς Πανδιονίδος Φυλῆς. ὁ δὲ δῆμος Μυρρινῶν. Myrrhinus, pagus seu populus Pandionidis tribus: qui in insula illo est. dicitur Myrrhinusius. Inscriptio vetus in Sponii Pagis Atticis: ΞΙΓΕΝΟΥ ΜΥΡΡΙΝΟΥΣΙΟΥ ΘΥΓΑΤΗΡ. De Probalinthe & Marathone dictum est.

Supra Marathonem Tricorythus, & deinde Rhamnus. Strabo IX. pag. 275. Νεμεὶς Ἀμαρῶν τῆς Τριγυλῆς, εἴτα Ραμνῆς τὸ τὸ Νεμετῆος ἱερὸν. εἴτα Ψαφίς ἢ τὸ Ωρωπίων. Πρὸ Ἀμαρῶν ἐστὶν Τριγυλῆς, deinde Ραμνῆς. templum Nemesis: post quod Psaphis Orope-tum, in Boeotia finibus. Tricorythum Stephanus Τριγυλῆον, addito N, scripsit, nisi mendum est, quia ipse alibi in Τετράπολις, ex Strabone scripsit Τριγυλῆς, Tricorythus.

Quod ultimum in septemtrione, mare versus, oppidum est Rhamnus: de quo Melæ dicto loco: Rhamnus παρὰ, illius tamen, quod in ea sanum est Amphiarai & Phidias Λεμεΐς. Plinius IV. cap. VII. Rhamnus pagus: locus Marathon. Stephanus: Ραμνῆς, δῆμος τῆς Αἰαντίδος Φυλῆς, Rhamnus, pagus Aeanidis sive Ajacidae tribus. Distat a Marathone LX stadiis in septemtrionem. Pausanias Atticis cap. XXXIII. Μαροθῶν ἐστὶν ἐκεῖνος μάλιστα ἐγγύς ἀπέχει Ραμνῆς τὸ καὶ τὸ ἄλλαςαν ἴσσι ἐς Ωρωπὸν. A Marathon finis est pagus Orope-tum versus post mare prope Rhamnus occurrat.

Sunt plures δῆμοι in Attica, sed vix certo loco reliquos perolueris. Tales sunt, Ἀττικῆς Ἀφιδνα.

Aphidna, ubi Theseus raptam Helenam dicitur adservasse, quam inde fratres, Castor & Pollux, liberaverint. Vide Pausaniæ Attic. cap. xvii. qui ἡ Ἀφιδνα singulari numero scripsit. Strabo eandem historiam vel fabulam recitavit pag. 273. sed scripsit Αφύδνα. Certior autem prima forma *Aphidna*, quia etiam Hesychius: Ἀφιδνα δῆμος τῆς Πτολεμαίδος Φυλῆς, *Aphidna pagus Ptolemaidis tribus*. Herodotus lib. ix. cap. lxxii. δὲ τὰς Αφιδνας, *adversus Aphidnas*, plurali numero, ubi etiam illud de raptu Helenæ adjecit. Incola in Spon. Inscript. est Αφιδνίτης, *Aphidniensis*. Fuit in pagis etiam *Erchia*, patria Xenophontis. Diogenes Laertius principio Vitæ: Ξενοφῶν, Γρύλλου μὲν ἦν υἱὸς, Ἀθηναῖος, τῷ δήμῳ Ἐρχιεύς, *Xenophon, Grylli filius, Atheniensis, pago Erchiensis*. Plura de eo pago Meursius reliquit Attic. cap. v. Fuit & *Melita* Plinii, unde ΜΕΛΙΤΕΥΣ incola vel δῆμότης dictus Inscript. Spon. de Pag. Atticis. Fuit quoque *Gargettus*, Epicuri patria. Diog. Laertius: Ἀθηναῖος, τῷ δήμῳ Γαργήτιος, *Epicurus Atheniensis, pago Gargetto oriundus*. Inde Epicurus senior *Gargettius* dictus est Statio lib. i. silv. iii. vers. 94. Ipse Strabo lib. ix. pag. 274. plures δῆμους, *populos seu pagos* enarrat, *Halimussios, Aexonenses* (Αἰξωνεῖς,) *Lampirenenses, Aegilienses*, (ut Meursius emendat) qui Græce sunt Λαμπιρεῖς, Αἰγιλιεῖς, ab Αἰγιλία, quæ Stephano δῆμος τῷ Ἀντιοχίδῳ φυλῆς, *pagus Antiochidis tribus Aegililia*: item *Azenenses*, Ἀζηνεῖς, unde in veteri inscriptione in Angliam a nobili Wchlero portata ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΑΖΗΝΙΕΥΣ. Sic & ΣΦΗΤΤΙΟΣ, *Sphettius* vel *Sphettensis* in alia Sponii inscriptione est, quæ illustrat, quod Pausanias Corinth. cap. xxx. scripsit: Τροίζην οἱ παῖδες, Ἀνάφλης καὶ Σφήτῳ, μετοικᾶσιν ἐς τὴν Ἀττικὴν, καὶ οἱ δῆμοι τὰ ὀνόματα ἔχουσιν ἀπὸ τούτων, *Troæzenis filii Anaphlystus & Sphettus in Atticam migraverunt, a quibus pagi* (oppida Atheniensium) *nomina acceperunt*. Nomen oppidi in duodecim Cecropiis Philochoro apud Strabonem lib. ix. pag. 274. est Σφήτῳ, *Sphettus*. Etenim eis δωκαίδεκα πόλεις συνοικίσαι τὸ πλῆθος, *in duodecim urbes multitudinem composuisse* Cecropem regem Philochorus narrat, quæ sint *Cecrovia, Tetrapolis, Epacria, Decelea, Eleusis, Aphidna, Thoricus, Brauron, Cytherus, Sphettus, Cephissia, Phalerus*. Has Theseus postea exhaustisse fertur, incolarum magna parte Athenas abducta, ut urbem suam amplificaret. Vide Stephanum in Ἀθῆναι, & Meursium de Fortuna Attica cap. i i i.

Ex hoc Strabonis loco etiam illud clucet, δῆμους Atticos, quos *populos, pagos, vicos, curias* varie vertunt, heic *oppida, πόλεις*, adpellari, uti revera erant, aut vici majores, quamvis unus alteri fuerit frequentior. Φυλαί, *tribus* autem in δῆμους erant distributæ, quæ ab Stephano plerisque pagis (δήμοις) adnotatæ sunt. Verbi causa, Tribus *Acamanthis*, Ἀκαμανθίς, in Thorico: *Acantis*, ab Ajace nominata, in Tricorytho & Rhamnunte: *Aegeus*, Αἰγυῖς, in Icaria: *Antiochis*, in Anaphlysto: *Cecropis*, Κεκροπίς, Harpocraton in Αἰξωνεῖς: *Hippochoontis* tribus, in Decelea: *Leontis*, in Marathone & Potamo, Οἰνῆς, Οἰνῆς, in Acharnis & Phyle. *Pandionis*, in Probalintho, Myrrhinunte, ac Stiria: *Ptolemais*, in Aphidna; & ita cetera.

Tandem *Tetrapolis Attica* explicanda. Quatuor urbes erant in septemtrione Atticæ, quæ diutius videntur dignitatem oppidorum sustinuisse: aut ita dictæ, quod antiquitus quatuor ab Xutho illius septemtrionalis partis rege fuerunt conditæ. Strabo lib. viii. pag. 264. de Xutho, Ionis patre: ὥκισε τὴν Τετράπολιν τῇ Ἀττικῇ. Οἰκόν Μαργαθῶνα, Προβάλινθον καὶ Τελεόρουθον, *condidit tetrapolin Atticæ, Oenoei, Marathonem, Probalinthum & Tricorythum*. Festus autem Pompejus, dum Attii vocem *Quadrurbem* interpretatur, videtur aliam τετράπολιν τῆς Ἀττικῆς, Atticæ tetrapolim constituere. *Quadrurbem*, inquit, *Athenas Attius adfeliavit, quod scilicet ex quatuor urbibus in unam domicilia contulerunt, Braurone, Eleusine, Piræco, Sunio*. Verum, etiam doctissimo viro Jo. Meursio iudice, graviter hic Festus

erravit: quidpe neque ex quatuor urbibus olim Athenæ constitere, neque Athenas denique ipsas Attius notat, sed tetrapolim potius Atticæ, jam ex Strabonis lib. vii: a nobis explicatam, quam Latino nomine efferre *quadrurbem* ita voluit.

Sic oppida, fontes, flumina Atticorum exposuimus; restant *montes* ejusdem regionis. Strabo lib. ix. pag. 275. ἤ δ' ὅρων, ἀπὸ τοῦ ὀνόματι μάλιστα εἰσιν, ὅ, τε Ὑμηττός, καὶ Βρυσσὸς, καὶ Λυκαβηττός, ἐπὶ δὲ Πάρνης, καὶ Κορυδαλλός. *Nobiliores montes sunt Hymettus, & Brilessus, & Lycabettus: adhuc etiam Parnes, & Corydallus.* Et Plinius lib. iv. cap. vii. de Attica: *Montes: Brilessus, Aegialeus, Icarus, Hymettus, Lycabettus.* Addit Strabo Πεντελικόν, *Pentelicum*, Post Hymettum facile fodinis optimi marmoris nobilissimum: sicut mellis proventu Hymettus, itidemque præstantiore: uterque etiam Athenis est propinquior. Strabo dicto loco: μαρμαῖρα δ' ἐστὶ τῆς τε Ὑμηττείας καὶ τῆς Πεντελικῆς κάλλιστα μετὰ τὰ πλεονεκτήματα τῆς πόλεως, *Prope urbem marmor Hymettium pulcherrimum effoditur, etiam Pentelicum: quin & optimum mel fit in Hymetto.* Pausanias Attic. cap. xxxi. laudat *Pentelicum, Parnethem & Hymettum*: addit tandem Anchelimum. Ὅρη δ', inquit, Ἀθηναίοις ἐστὶ Πεντελική, ἐνθα λιθοτομίας. καὶ Πάρνης παρεχομένη θήσιν συνὸν ἀγρίων καὶ ἄρκτων. καὶ Ὑμηττός, ὅς ἐστι νομαὶς μελίτλαις ὑπερτεραιότατα. *Montes in Attica sunt, Pentelicus, ubi lapidicina: Parnes, aprorum & ursorum venationes prabens: & Hymettus, qui pastiones apibus commodissima profert.*

De *Hymetto* pleni sunt libri, poetarum maxime. Statius lib. xii. Thebaidos vers. 622.

- - - ὅς οὐκ ἔστιν ἀνὴρ ὁ ἄνθρωπος ὁ ἄνθρωπος ὁ ἄνθρωπος.

Et Silius Italicus lib. ii. vers. 218.

Sparsa super flores examina tollit Hymettos.

Idem lib. xiv. vers. 200.

*Tum quæ nectaris vocat ad certamen Hymettum
Audax Hybla favis.*

Martialis lib. vii. epigrammate LXXXVII.

Pascat & Hybla meas, pascat Hymettos apes.

Tzetzes Chiliad. xi. carm. CCCLXX.

- - - ὁ Ὑμηττός δὲ ὅρος
ἐν ᾧ μέλι τὸ κάλλιστον πάντων τῶν μελίτων.

Hymettus autem mons, in quo præstantissimum omnium mellium. Sic Horatius lib. ii. Satyr. ii. vers. 15. *Hymettia mella* laudavit tamquam optima. De marmore Hymettio antea ex Strabone. Itidem Horatius lib. ii. oda xviii. *trabes Hymettias* dixit marmoreas, quæ columnis transversâ imponuntur. Vetus ibi commentator: *Hymettia: trabes marmoreæ, ex Hymetto monte Atticæ excisæ.* Sic quoque Turnebus, Torrentius, alii. Meursius vero Reliq. Attic. cap. x. de arboribus interpretatur. *Silva*, inquit, *etiam nobilis erat* [in Hymetto monte] *e qua trabes petebantur adificiis.* Inde Horatius lib. ii. oda xviii.

*Non trabes Hymettia
Premunt recisas ultima columnas
Africa. - - -*

Mons *Pentelicus* etiam propinquus Athenis est Marathonem versus; sicut *Hymettus* est ab ortu. De *Pentelico* supra ex *Strabone* & *Pausania* diximus, marmoris præstantioris lapidicinas habere. Ciceronem his addo ex lib. i. ad *Atticum* epist. viii. *Hermæ tui Pentelici cum capitibus aneis me admodum delectant.* *Hermæ* *Pentelici*, statuæ ex marmore factæ *Pentelico*. *Parnes* quoque cum venationibus suis ostensus ex eisdem auctoribus. Latini succedant. *Seneca* *Hippolyti* principio:

*Quæ saxoso loca Parnethi
Subiecta jacent.*

α Πάρνης enim obliquo casu Πάρνηθος formatur. *Statius* *Theb.* xii. 620.

*Dives & Aegalcos nemorum, Parnesque benignus
Vitis, & pingui melior Lycabessus oliva.*

Silvofus vertex & venationibus aptus: inferiora frugum & vini feracia. Supra *Eleusinem* & *Acharnas* situs, ut prope cum *Cithærone*, *Boeotiae* extremæ monte, cohaereat. *Plato* in *Critia* pag. 503 μέχρι τῆς Κιθαιρώνος καὶ Πάρνηθος, usque ad *Cithæronem* & *Parnethem*. Qui additur in tragœdia *Aegaleos*, a *Thucydide* lib. ii. pag. 114. scribitur Αἰγάλεως, a dextra situs euntibus ab *Oenoe* *Acharnas*. Verba supra in *Acharnis* prolata sunt. Idem haud dubie est *Plinii* *Aegialens*, fortassis mendose scriptus, quia *Papinius* & *Thucydides* consentiunt. *Lycabessus* ejusdem *Statii* est aliis libris, etiam *Barthii*, *Lycabettus*, *Attica* dialecto, qua & *Plinius* & *Strabo* usi sunt. Situs est ante arcem *Athenarum*, quod ex *Antigono* *Carystio* probat *Meursius* *Reliq.* cap. vii. Confirmat *Plato* in *Critia* veterem *Athenarum* urbem dicens pertinuisse ad *Eridanum* & *Ilissum* amnes, καὶ τὸ Λυκοβητίον ὄρος ἐκτετατόν, & montem *Lycobettum* complexam fuisse.

Mons *Brileffus* a *Plinio* iv. cap. vii. primo loco positus, etiam a *Thucydide* memoratur lib. ii. pag. 116. Πελοποννησίους αὐτὰς ἀπὸ τῆς Ἀχαρνῆς προστακτοῦς τὰς ἀπὸ τῆς Πάρνηθος καὶ Εὐαλκῆος ὄρους, pagorum quosdam alios, sitos inter *Parnethem* & *Brileffum* montem. Mons *Icarius* *Plinii* haud dubie prope *Icarium* pagum fuit, supra ex *Stephani* de *Urbibus* excerpto libro notatum, cujus situs vero in dubiis latet. Denique *Anchesmus*, Ἀγχεσμός, *Pausaniae* ὄρεσσι ἐστὶν ὃ μέγα, καὶ Διὸς ἄγαλμα Ἀγχεσμός, mons est non sane magnus, & in eo *Jovis* *Anchesmi* simulacrum. nam, ut ibidem (cap. xxxii.) *Pausanias* dicit, Ἀγχεσμός τὰ ὄρη καὶ θεῶν ἀγάλματα ἔχει. Πεντελῆσι μὲν Ἀθηνῶν. ἐν Ὑμηττῷ δὲ ἄγαλμα ἐστὶν Ὑμηττῆος Διὸς. βωμοὶ δὲ καὶ Οὐβρίξ Διὸς καὶ Ἀπόλλωνος εἰσι Περσέϊδα. καὶ ἐν Πάρνηθι Πάρνηθι Ζεὺς χαλκῶς ἐστὶ καὶ βωμὸς Σηαλῆος Διὸς, decorum signa *Atticae* montes habent: in *Pentelico* *Minerva*; in *Hymetto*, *Hymetti* *Jovis* statua est, *Iluvii* etiam *Jovis* & *Apollinis* *Tragagæ*. In *Parnethe* *Parnethius* *Juppiter* ex ære, & *Demetri* *Jovis* ara.

M·E·G·A·R·I·S·

Megaris, Μεγαρίς, Megarensum regio, quam Plinius lib. iv. cap. vii. Atticæ partem facit, alii ab ea, ut proximam tamen & contiguam ab occidente, separant. *Attica*, inquit, attingit isthmum parte sui, quæ vocatur *Megaris*, a colonia *Megara*, e regione *Pagarum*. Et Strabo fatetur esse, quibus ἡ Μεγαρίς τῆς Ἀττικῆς μέρος ἦν, *Megaris pars Attica* sit. Ipse vero ibidem (est vero sub initium libri ix.) distinguit, quum mare coercere dicit τὰ πρὸς τῇ Πελοποννήσῳ, ἢ τε Μεγαρίδα καὶ ἢ Ἀττικὴν, quæ supra Peloponnesum sunt, *Megaridem Atticamque*. Et Pomponio Melæ distinctæ regiones sunt *Graciæ Megaris* atque *Athenæ*. Separavit etiam Ptolemæus, & Scylax Caryandensis, & ipsæ historiæ quæ bella inter Athenienses & Megarenses gesta enarrant.

Incipit Megaris a finibus Corinthiorum, & primo in litore est *Cromyon* sive *Crommyon*, Κρομμυῶν, oppidum, in ipsis finibus Corinthiorum. Thucydides lib. iv. pag. 283. ἐπεὶ οὖν ἐς Κρομμυῶνα τῆς Κορινθίας, ναυίγαυοντο *Crommyonem Corinthiaci agri*. Et Paulianus Corinth. cap. i. τῆς Κορινθίας ἐστὶ γῆς ὁ καλούμενος Κρομμυῶν, *Corinthiaci agri est* [locus] quæ *Cromyon vocatur*. Strabo autem lib. ix. incunte dicit, τῆς Κρομμυῶνα τῆς Μεγαρίων ἦν, καὶ μὴ Κορινθίων, *Crommyonem Megarensum esse, non Corinthiorum*. Plutarchus Theſeo pag. 4. memorat λευκίδα κατοικήσαν ἐν Κρομμυῶνι, *latrocinantem feminam, habitantem Crommyone*. Scylax Κρομμυῶν, & Plinius *Cremmyon* scripsit. Ille, ἐστὶ καὶ ἔξω ἔξω ἡ ἰσθμὸς χωρὶς Κορινθίων, καὶ τεῖχος Σιδῶς, καὶ ἕτερον τεῖχος Κρομμυῶν, *Est extra isthmum Corinthii regio, & oppidum Sidus, & aliud oppidum Cremmyon*: hic vero lib. iv. cap. vii. *In ora portus δεκάμη. Oppida, Sidus, Cremmyon: Scironia saxa*. Sed alii, ut vidimus, *Crommyon*.

Addit Strabo: Μετὰ δὲ Κρομμυῶνα ὑπέρευνται τῆς Ἀττικῆς αἱ Σκιρωνίδες πέτραι, τῶνδε ἐκ ἀπολιπῆσαι πρὸς θαλάττῃ. ὑπὲρ αὐτῶν δ' ἐστὶν ἡ ὁδὸς, ἡ δὴ τὰ Μεγαρίων καὶ τῆς Ἀττικῆς ἀπὸ ἡς ἰσθμὸς. *Post Crommyonem sunt super Atticam sita Scironides petrae, præter quas transitus non patet transitus: super illas autem via est, ab isthmo Megaram & in Atticam ducens*. Nomen habere ab Scirone, latronum duce, qui infederat, quem Theseus interfecerit, idem Strabo prodidit, & Plutarchus in Theſeo pag. 4. Pomponius Mela lib. i. cap. iii. *Scironia saxa, seu quondam Scironis hospitio etiam nunc infamia*. Plinius lib. iv. cap. vii. *Scironia saxa, vi mill. longitudine*. Seneca Hippolyto vers. 1023.

Et scelere petrae nobiles Scironides.

Post has petras promontorium est Μινώα, *Minoa*, sub quo portus est *Nisænsis*, & iuxta eum oppidum *Nisæa*, navale Megarensum. Strabo lib. ix. post initium: Μετὰ ταῖς Σκιρωνίδας πέτρας ἄκρῳ πρὸκειται Μινώα, ποιῶσα τὸ ἐν τῇ Νισαίᾳ λιμένα. ἡ δὲ Νισαία ἐστὶν ὁπότερον τῆς Μεγαρίων δέκα καὶ ὀκτὼ σταδίους τῆς πέλειος διέχον, σκέλεσιν ἐκατέρωθεν συναπτεῖται πρὸς αὐτήν. *Post Scironides petras promontorium procurrit Minoa, quod portum in Nisæa facit*. *Nisæa autem est navale Megarensum decem & octo stadiis ab oppido [Megara] distans, & iuxtaque longo muro conexum est*. Et Paulianus Attic. cap. xxxix. Νισαία ἐστὶ καὶ τὸ Μεγαρεῦσιν ἐπίνειον ἀπ' αὐτῆς καλεῖται, *Nisæa hodieque navale est Megarensum, nomen trahit ab illo, puta Nilo, Pandionis filio, rege Megarensi, qui Nisæam condidit*. Scholiastes Theocriti ad idyll. xii. vers. 27. vocat *Nisam*, ad poetæ verba Νισαῖος Μεγαρίτης notans ἐπίνειον Μεγαρίων ἢ Νισαί. Habet & Nisæa suam ἀκρόπολιν, *arcem*, quam Paulianus Attic. cap. xlii. describit; perinde ut ipsi urbi Megaris est ἄλλη ἀκρόπολις, *alia arx*, deligant ab eodem cap. xlii.

Intus, ut visum est, Strabone monstrante, ab decem octo stadiis caput regionis est, quod antiquum nomen hodieque servat, *Megara*, τὰ Μήρα Græcis, at Latinis utroque numero. Pausanias cap. xxxix. ὁδὸς ποτὶς Μήρα ἄγει, *via ad Megara ducit*. Thucydides lib. i. pag. 70. Ἀθηναίων ἐχόντων Μήρα καὶ Πηγὰς, *Atheniensibus tum tenentibus & Megara & Pagas*. Livius lib. xxviii. cap. vii. *cum expedito agmine profectus per Boeotiam Megara, atque inde Corinthum descendit*. Justinus lib. xiii. cap. v. *Demosthenes forte Megaris exsulabat*. At singulari numero Plinius, iv. cap. vii. *adpellatur Megaris a colonia Megara*. Et Vellejus lib. i. cap. ii. *Peloponnesii, digredientes finibus Atticis, Megaram, mediam Corinthi Athenisque urbem, condidere*. Colli urbs imposita, ex quo Νίσυς λίϕ, *Nisi collis dicta*. Pindaro. Pyth. od. ix. vers. 160.

- - Αἰγίνα τε γὰρ
Φαμί; Νίσυς τ' λόφω

In Aegina enim, dico, & Nisi colle: & Nem. od. v. vers. 84.

Νίσυς τ' εὐαγχεῖ λόφω,

In Nisi colle pulchras valles juxta se habente. Scholiastes ad hunc locum τὰ τέστιν, ἐν Μεγαρίδι, hoc est, *Megaris*. Civitas nobilis quæ cum Atheniensibus & Corinthiis multa bella gessit: etiam scholam habuit philosophorum. Strabo lib. ix. pag. 271. Ἔσχε δὲ ποτὶς καὶ φιλοσόφων ἀγροτείας τῇ προσαγορευόντων Μεγαρικῶν, Εὐκλείδην, Ἀλκιδεξαμένων, Σωκρατικόν, ἄνδρα, Μεγαρεατὸν γένει. *Habuit aliquando etiam scholam philosophorum qui Megarici dicebantur, successores Euclidis Socratis, patria Megarensis*. Dorica dialecto usi Megarenses, antea Attica, ob novos colonos quos Peloponnesii eo deduxerunt. Pausanias Attic. cap. xxxix. Μεγαρεῖς ἄτως ἔθνη καὶ φωνὴν μεταβαλόντες, Ἀωρεῖς γεγόνασιν, *sic Megarenses, lingua cum moribus mutata, Dorices facti sunt*. Coloniam tandem Romanam factam esse, supra, tradente Plinio, accepimus. Nummi ejus civitatis plures exstant, tam veteres quam sub Cæsaribus cusi, omnes inscripti ΜΕΓΑΡΕΩΝ.

Reliqua oppida Megarensium sunt *Paga* & *Aegisthena*, Pausanias Att. cap. xlii. ἡ δὲ Πηγάς τῆς Μεγαρίδος τῆς Βοιωτῶν ἐστὶν ὁμοιος, ἐν ᾗ Μεγαρεῦσι Πηλὰ πόλις, ἔτερε δὲ Αἰγισθένα ἐστὶν, *Montana Megarici agrorum Boeotis finitima est*. In eam ab Megarensis condita oppidum *Paga*, & aliud, *Aegisthena*. Plinius dicto loco: *Pagas, & amplius Aegisthentes connumerant Megarensis*. Stephanus: Πηγάς, πόλις Μεγαρέων, *habitatio Megarensum*. Idem chorographus: Αἰγισθένα πόλις Μεγαρίδος, ἔδειξας, ὡς Πausanias. *Aegisthena, oppidum Megaridis, neutro genere, ut Pausanias*. Quia ad Pausaniam provocat, haud dubie Stephanii scriptura est genuina Pausaniæ, consentiens cum Pliniana: quod eo facilius in animum induco, quod in alia quoque littera Pausaniæ scriptura, ut nunc quidem editum est, Aegisth. Eodem enim capite xlii. quod ultimum Atticorum est, verbis antea productis, scriptum Αἰγισθένα diphthongo: mox, paucis interjectis, ἐν Αἰγισθέναις, vocali simplici. Superius oppidum, *Pagas* vel *Pegas*, Ptolemæus ponit in maritimis ad finem Corinthiacam: nam & ibi ἐστὶν, *montana* regio est & finitima Boeotiæ, ut ita Ptolemæus nequaquam a Pausania dissentiat. *Aegisthena* inde in ortum & septentrionem videntur recessisse. De Pagis convenit Straboni lib. vii. cum Ptolemæo. ait enim, παρεκτένυσαν ἡ ἐὼν μέγιστος τῶν τῆς Μεγαρίδος, *porrectum litus usque ad Pagas Megaridis*. Ceterum *Paga* & *Pegas* vocantur, quia Græce Πηγάς, Attica, & Πηγάς, Dorica dialecto, qua Megarenses utosunt.

esse, supra comprobatum fuit: ut adeo propius sit indoli gentis propriae *Page* Straboni & Plinii, quam *Pege* Thucydidis, Stephani ac Ptolemæi. Addit Plinius *Geraneam*, quæ situ, non declarat. Post Scironia saxa; *Geranea*, inquit, *Megara*, *Eleusin*. Stephanus id nomen montis est. Γεράνεια, inquit, ἐστὶν ὄρος μεταξύ Μεγάρων καὶ Κορίνθου, *Geranea* mens est inter *Megara* & *Corinthum*.

PELOPONNESUS.

Peloponnesus, magna peninsula, ab austro ceteræ Græciæ adjecta est. Dicitur quasi *Pelopis nesus* sive insula, quamvis proprie insula non sit, sed peninsula. Dionysius periegeta vers. 403.

- - - Πέλοπος δ' ἐπὶ νῆσος ὀπηδεῖ,
Εἰδομένη πλατάνοιο μυκρίζοντι πετῆλῳ,

Pelopis autem insula consequitur, similis platani in acumen desinenti folio. Insulam vocat poeta, ὡς καὶ βραχὺ τοιαύτη ἔσα, quod talis sit præter exiguam partem, isthmum videlicet paucorum stadiorum, ut Eustathius interpretatur. Plinius lib. iv. cap. iv. *Peloponnesus*, *Apia* ante adpellata & *Pelagia*, peninsula haud ulli terræ nobilitate postferenda, inter duo maria, *Aegeum* & *Ionium*, platani folio similis propter angulosos recessus. Similitudinem folii etiam Strabo & Pomponius commendant. Priscis nominibus addit Strabo lib. viii. pag. 256. tertium Ἄργος, *Argos*, idque ex Homeri carminibus etiam comprobat. Constantinus Porphyrogenetus ἐν Θεματικῶν lib. ii. cap. vi. ex Nicolai Damasceni libro iv. Historiarum singula ab origine ita interpretatur: ἐπὶ μὲν Ἀπίᾳ ἐκαλεῖτο Ἀπία. ἐπὶ δὲ Πελάσγων ἔαυτόχθοις, *Pelagias*. ἐπὶ δὲ Ἄργῳ, καὶ αὐτὴ ὁμωνύμως ἐκαλεῖτο Ἄργος. ἐπὶ δὲ Πέλοπῳ, *Peloponnesos* ἔχει τὸ τοῦ κύριον ὄνομα. *Apio* regnante, vocabatur *Apia*: sub *Pelago* indigena, *Pelagia*: sub *Argo* vero, etiam similiter *Argos* adpellata est: tandem sub *Pelope*, *Peloponnesi* hoc proprium nomen accepit. Dividitur secundum populos aut nobiliores urbes in plures vel pauciores partes, ut etiam Κορινθίαν, Σικυονίαν quidam, & alii alius in iis numerent: sed præstat non nimium & in minutiores partes dispescere, verum lex tantummodo cum Pomponio Mela hoc ordine dispositas tenere. In *Peloponneso*, inquit lib. ii. cap. iii. *Argolis*, *Laconice*, *Messenia*, *Elis*, *Achaja*, *Arcadia*.

A C H A J A.

Alia via, quam qua usus est Pomponius, incedemus, isthmi ita ratione ducente, ex *Peloponnesi* est initium, nec vero tam *Argolidi*, quam quæ in alterum excurrit, *Achajæ* potest conjungi. *Achajam* autem intelligimus *Propriam*, non quæ sub Romanis demum ita coepta est dimidia pars Græciæ universæ adpellari, quod Corinthiaco bello Romani quia caput Corinthus est *Achajæ* propriae, in Helladis seu liberæ antea Græciæ possessionem pervenerant. Supra enim demonstravimus, omnem Græciam ab Romanis in duas provincias, *Macedoniam* & *Achajam*, fuisse divisam.

Incipit *Achaja* nostra ab *Isthmo*, ἰσθμῷ, qui angustum collum est, quo peninsula cuncta haret continenti, & *Achajæ* quidem isthmus secundum Strabonem lib. viii. pag. 23. latus τετταράκοντα σταδίας, *quadraginta stadia*, ideo ab Eustathio ad Dionysii vers. 403. dictus ὀλιγοστάδιος ἄνγλιν, *cerv. x paucorum stadiorum*. Plinius lib. iv. cap. iv. *Angust*

unde [Peloponnesus] procedit, Isthmos adpellantur. In eo loco crumpentia e diverso maria, ejus omnem ibi latitudinem vorant, donec contrario incurfu aquorum tantorum, in quinque M. passuum intervallo exesis utrimque lateribus, angusta cervice Peloponnesum contineat Hellas. Corinthiacus hinc, illinc Saronicus adpellatur sinus: Lechea hinc, Cenchrea illinc angustiarum termini, longo & ancipiti navium ambitu, quas magnitudo plaustris transvchi prohibet: quam ob causam perfodere navigabili alveo angustias eas tentavere, Demetrius rex, dictator Caesar, Cajus princeps, Domitius Nero, infauso, ut omnium patuit exitu, incepto. De transvectione navium per isthmum etiam Strabo lib. vii. pag. 231. τὰ πορθμεῖα ὑπερβολῶς ἀπὸ τῆς ἑτέρας εἰς τὴν ἑτέραν θαλάσσαν, navigia [per isthmum] ab uno mari ad alterum traducuntur. Exemplum est apud Livium lib. xlii. cap. xvi. a Corintho, per Isthmi jugum navibus traductis, Aeginam trajiciunt. De irrita perfossione Pausanias Corinth. cap. i. Ὅς ἡ ἐπεχείρησε Πελοπόννησον ἐργάσασθαι νῆσον περὶ ἀπέλιπε διορύσσων ἰσθμὸν. καὶ ὅθεν μὲν διορύσσειν ἤρξαντο, δὴλόν ἐστιν, ἐς ἣν τὸ πετρῶδες εἰς περὶ χώρησαν ἀρχήν. μένει ἡ ὥς ἐπεφύκει, καὶ νῦν ἡ πειρος ὤν. Quicunque Peloponnesum insulam facere conatus est, morte oppressus, opus imperfectum reliquit. Qua sane Isthmus fodi cæptus fuit, operis exstant vestigia: saxosa ejus pars omnino tentata non fuit: ideo situs adhuc sui naturam servat.

In austrina Isthmi parte est sita urbs clarissima Corinthus, quam Cicero pro Lege Manili. cap. v. totius Græciæ lumen vocat: a positione poetis cognominata bimaris, Horatio lib. i. od. vii. Ovidio Metam. lib. v. vers. 407. Urbs ampla, dives, nitida, & propria sedes excellentissimorum artificum. Strabo lib. viii. pag. 263. sic de laudibus ejus: ἡ πόλις τῶν Κορινθίων μεγάλη τε καὶ πλεσσία διαπαντός ὑπῆρξεν, ἀνδρῶν τε ὑπὲρ ἕκαστον ἀγαθῶν εἰς τε τὰ πολιτικά, καὶ εἰς τὰς τέχνας δημιουργικάς. μάλιστα γὰρ καὶ ἐν ταῦθα καὶ ἐν Σικυῶνι ὑψήθη γραφικὴ τε καὶ πλασικὴ, καὶ πᾶσα ἡ τοιαύτη δημιουργία. Fuit urbs magna Corinthus & dives semper, coriamque tulit virorum & ad res civiles tractandas & ad artificia exercenda idoneorum. maxime enim Corinthi & Sicyone pingendi ac fingendi, aliaque id genus artes antea sunt. Imminet urbi mons excelsus & præruptus, Acrocorinthus dictus, in cuius vertice fanum Veneris: sub vertice Περὶνή, Pirene fons. Strabo lib. viii. pag. 261. ἐτετείχιτο δ' ἔσον τῇ πόλει γυμνὸν ἦν ἔχρας. συμπεριείληπτο ἡ τῷ περιβόλῳ τάτῳ καὶ τὸ ὄρεος ὁ Ἀκροκόρινθος, ἡ δυνάτων ἦν τειχισμὸν δέξατο. Muro munita urbs, quantum ejus mons denudaverat: manibus ipse etiam includebatur mons Acrocorinthus, qua muro munire poterat. Eodem libro pag. 249. dicit ὅς ἡ ὑψηλὸν καὶ ἀπότομον, τέχει κοινῇ περιειλημμένον, ὥς τ' ἀκροπόλει χεῖρα, montem excelsum & præruptum, communi contentum muro, quo pro arce [Corinthii] manent. Polybius lib. ii. cap. xliii. πάλιν στρατηγὸς αἰρεθεὶς τὸ δεύτερον, καὶ πραξικοπήσας τὴν Ἀκροκόρινθον Ἀντιγόνος κυριεύοντο, καὶ γενόμενοι ἐγκρατῆς, μεγάλῃ μὲν ἀπέλυσσε φόβον τὰς τῇ Πελοπόννησον κατοικῶντας, iterum prætor [Achajæ] creatus, Acrocorinthus, quem præsidio Antigoni tenebat, ut proderetur, sollicitationibus corrupit; quo potius, ingenti metu Peloponnesios liberavit. Et Livius lib. xxxiv. cap. l. respiciunt præsidium, ab Acrocorinθο descendens, protinus ad portam duci atque abire.

Antiquum Corinthi nomen fuit Ephyra. Plinius lib. iv. cap. iv. Medio intervallo quod Isthmon adpellavimus, adplicata colli habitatur colonia Corinthus, antea Ephyra dicta, sexaginta ab utroque litore stadiis, e summa sua arce, qua vocatur Acrocorinthus, in qua fons Pirene, diversa duo maria prospectans. Apollodorus lib. i. cap. ix. sect. 3. Σίσυφος Αἰόλῳ καὶ Εὐφύῳ τῇ νῦν λεγομένην Κόρινθον, Σίσυφος Αἰόλιος filius contulit Ephyræ, cui nunc Corinthus nomen est. Hinc Virgilio Georg. ii. vers. 264. Ephyræia ara, sunt æs Corinthum: & Silius de Syracusis, colonia Corinthiorum, lib. xiv. vers. 51.

*Sed decus Actneis laud ullum pulchrum oris
Quam qua Sisyphio fundavit nomen ab Isthmo,
Et multum ante alias Ephyræis fulget alumnis.*

Et ipso *Ephyræ* nomine, pro *Corinthe*, poetæ utuntur. Ovidius lib. II. *Metamorphos.* vers. 239.

- - - queritur *Bæotia Dirce*,
Argos Amymonen, Ephyræ Pireneidas undas.

Ab Romanis *Corinthus* bello Achaico fuit deleta: sed a Cæsare Julio restituta splendorem pristinum recuperavit; & colonia Romana facta, etiam Plinio teste, quam idem Cæsar dictator deduxit, ut ex nummo elucet *Corinthiorum*, una parte cum Julii imagine inscripto: LAUS. JULI. CORINT. Sic clarissimus vir Jo. Vaillantius refert sine mentione coloniae: at illustris Spanhemius pag. 236. *Pegasus frequens in nummis Corinthiorum insigne, vel solus vel cum sessore Bellerophonem modo cum leone, modo cum chimæra depugnante, inscriptus COL. L. JULIA COR.* Unde plurimos nummos præsertim sub Marco & Lucio Antoninis cufos, scriptosque per notas, C. L. J. COR. eruditissimus quisque interpretatur *Colonia Laus Julia Corinthus*, eaque civitatis adpellatio honorificentior ab illo tempore fuit. Et Dio Cassius lib. XLIII. pag. 238. restitutionem urbis Cæsari imputat, qui, ἀνέστησε, ἠνθίσταυσε; & mox: *Carthago & Corinthus uno tempore deletæ, τότε ἅμα ἀνεβιώσκοντο, τότε simul reviviscere cœperunt.* Idem de Julio tradit Paulanias *Corinth.* cap. I. λέγουσιν ἀνοικίσαι Καίσαρα, ὃς πολιτείαν πρῶτον ἐν Ρώμῃ πρῶτον ἢ ἐφ' ἡμῶν κατήσκατο, restitutam ajunt a Cæsare [*Corinthum*,] eo qui Romanam rempublicam, ut nunc est, primus constituit. Et cap. III. ubi Octavia templum, quod Corinthi erat, describit, illam dicit sororem fuisse Αὐγείῃ βασιλεύσαντον μὲν Καίσαρα ἢ οἰκίστην Κορίνθου τὴν νῦν, Ἀργυρί, ἱμπεραντίῃ post Cæsarem, conducentem Corinthi quam nunc est.

Proxime *Corinthum* erat lucus Κρανέιον, *Cranéum* dictus, Diogenis Cynici habitaculum. Pausanias cap. II. πρὸς τὴν πόλιν κυπαρίσων ἐστὶν ἄλλοτε ὀνομαζόμενον Κρανέιον. *Hic arbor est cupressorum lucus, cui nomen est Craneum.* Huc illum adiit Alexander rex visendi & audiendi causa. Plutarchus Alexandro pag. 671. ὡς ἡ ἐκεῖνον ἐλάχιστον Ἀλεξάνδρῳ λόγον ἔχων, ἐν τῇ Κρανείῳ χορὴν ἦγεν, αὐτὸς ἐπορεύετο πρὸς αὐτόν. *Cum is [Diogenes] in Craneco otium agens, nihil de Alexandro laboraret, ipse ad illum profectus est.*

Corinthus quidem neutrum mare attingebat, ad utrumque tamen portus habuit commodissimos, ad *Crisæum* seu occidentalem *Lechaum*, Λεχαιὸν: ad *Saronicum* sinum *Cenchreas*, Κεγχρεάς, longius ab urbe, quam *Lechaum*, recedentes. Strabo lib. VIII. pag. 262. Ἀρχὴ τῆς παραλίας ἑκατέρωθεν, ἡ μὲν τὸ Λέχαιον, ἡ δὲ Κεγχρεαὶ κόμη ἢ λιμὴν ἀπέχεται τῇ πόλει, ὅσον ἐβδομήκοντα στάδια. ταῦτα μὲν ἐν χερσὶνταί πρὸς τὴν ἑκ τῆς Ἀσίας. πρὸς δὲ τὴν ἑκ τῆς Ἰταλίας τῇ Λεχαιῷ. τὸ δὲ Λέχαιον ὑποπέπτωκε τῇ πόλει, κατοικίαν ἔχον ἐπὶ πολλῇ σκέλει ἢ καθεύκοντα στάδιον περὶ δώδεκα, ἑκατέρωθεν ἢ ὅδ' ἢ περὶ τὸ Λέχαιον. *Ora utriusque initia sunt, alterius Lechaum, alterius Cenchrea, vicus & portus, ab urbe distant ad LXX stadia, quo portus utuntur ad Asiaticos, Lechaum ad Italos. Lechaum vero sub urbe jacet, non admodum frequens domiciliis. Ab utraque parte via, qua a Corintho Lechaum pertingit, dediti sunt curam instar maris, ad stadia circiter duodecim.* Pausanias *Corinth.* cap. II. utrumque ἐπὶ πρὸς, *navale Corinthiorum* vocat, quibus nomina Neptuni fuerunt.

Lechen & Cenchriam dedisse refert. Strabo & Pausanias scribunt Λέχαιον: in Ptolemæi libris est Λεχαῖον ἐπίνειον, *Lechaum navale*, trajecto accentu: Plinius autem iv. cap. iv. *Lechee*, pluraliter: verba supra fuerunt producta. At Harpocraton etiam & Hesychius Λέχαιον, quod uterque describit ἐπίνειον Κορινθίων, *Corinthiorum navale*. Sic quoque Polybius lib. v. cap. xvi. βασιλεὺς κατῆρε μὲν ἔς σόλῃ παντὸς εἰς Κόρινθον. ὁρμίσας δὲ τὰς νῆας ἐν τῷ Λεχαίῳ, *Rex cum tota classe Corinthum tendit, adpulitque in Lechæo*: & cap. xxv. ἀκρόσας ὁ Φίλιππος, ἦκε μὲν σπευδὴς ἐν ἔς Λεχαίῃς, θύων εἰς τὴν πόλιν, *quo audito Philippus celeriter ex Lechæo in urbem advenit*.

Celebrior portus *Cenchreensis*, cujus nomen varie scribitur. Strabo & divinus scriptor ad Romanos epistola cap. xvi. Κεγχρεαί: & ita quoque Ptolemæus & Stephanus, nisi quod retracto accentu illorum libris Κεγχρέαι editum est. Thucydides & Pausanias diphthongo usi sunt: ille lib. vii. aliquoties Κεγχρεῶν patrio casu, & pag. 562. ἐς Κεγχρεαί: hic Corinth. cap. i. ἐν Κεγχρεαῖς: semel Thucydides singulari numero lib. iv. pag. 281. ἐν Κεγχρεῇ. Quas vero κώμην, *vicini* Strabo dicto loco dixit, Mela lib. ii. cap. iii. & Stephanus *oppidum* vocant. Ille, *In eo [Isthmo] inquit, oppidum Cenchrea, fanum Neptuni, ludis, quos Isthmicos vocant, celebre*: hic Κεγχρέαι πόλις καὶ ἐπίνειον Κορινθίων, *Cenchrea oppidum & navale Corinthi*. Livius dixit *emporium* Corinthiorum lib. xxxii. cap. xvii. *Navales copiae, circumvectæ Sunium Atticae terra promontorium, Cenchreas, Corinthiorum emporium, petierunt*.

Supra Cenchreas, Megaram versus, ad sinum Saronicum est alius portus *Schœnûs*, Σχοινῆς, ad quem Isthmus angustissimus est, ibidemque naves machinis a mari in mare per Isthmum traducebantur. Strabo lib. vii. pag. 254. καὶ τὸ Σχοινῆντα ὁ διολκὸς, τὸ στενέτατον ἔστι ἰσθμῶς, περὶ ὃν τὸ ἔστι ἰσθμῶς Ποσειδῶνος ἱερόν, *Apud Schœnuntem angustissima est Isthmi pars, qua naves per terram ex uno mari in alterum traducuntur*. Templum illud Neptuni descripsit Pausanias Corinth. cap. i. situm infra Schœnuntem, Corinthum verius. Juxta viam quæ Corintho ferebat ad templum, ἔστι μὲν θέατρον, ἔστι δὲ σάδιον λίθος λευκός, *theatrum est & albo lapide stadium*, ubi Isthmii ludi sive agon Isthmii seu certamen solemniter tempore celebrabatur, ut ibidem adnotavit Pausanias. Ptolemæus in maritimis τὴν Κορινθίαν, Corinthiae regionis post Cenchreas, ab Epidauro progressus seu austro: Σχοινῆς λιμὲν. Plinius lib. iv. cap. vii. *In ora, portus Schœnûs*. Alius est Melæ portus *Schœnitas*, in eodem sinu quidem, sed prope Trœzenem. Adi Vossium.

Inter Corinthum & Sicyonem flumen est *Nemea*, terminus agri utriusque. Strabo lib. viii. pag. 263. ὁρίζεται τὴν Σικυωνίαν καὶ τὴν Κορινθίαν ποταμὸς Νεμέα. *Sicyoniam & Corinthiam Nemea fluvius discernit*. Livius lib. xxxiii. cap. xv. *Androsthene Corintho profectus ad Nemeam (amnis est Corinthium & Sicyonium interficiens agrum) castra locat*. Ipsa urbs Sicyon reducta a mari olim potens & suis regibus usa, postea libera, deinde inter certamina civitatum nunc Atheniensibus adjuncta, nunc a Spartanis oppressa fuit. Justinus lib. xiii. cap. v. *Demosthenes Sicyona, Argos, & Corinthum, ceterasque civitates eloquentia sua Atheniensibus iunxit*. Thucydides lib. v. pag. 397. Lacedæmonii τὰ ἐν Σικυῶνι ἐς ὀλίγους κατέσχον, *statim in Sicyone ad paucos redegerunt*. Quamvis autem sita erat in Achajæ tractu, si Corinthum quoque Achajæ adjungimus, & ut Plinius iv. cap. v. Sicyonem in Achaja scripsit; tamen aliquando certa pactione in Argolide censebatur. Pausanias Arcad. cap. i. Σικυῶνιοι ἐσχάτοι πάντῃ μοίῃς τὴν Ἀργολίδα, *Sicyonii hac in parte sunt extremi Argolidi populi*. Alio tempore Achæorum fuit. Livius lib. xxxii. cap. xiv. *legatis ad Achæos mîs Sicyone datum est concilium*. De situ etiam Livius lib. x. ii. cap. xxxi. *Salpicius ab Naupacto profectus, classem adpulit inter Sicyonem & Corinthum, agrumque nobilissimum*

fertilitatis effuse vastavit. Ceterum civitas artificum ingenio nihil Corinthiis concessit, ut supra in *Corintho* ex Strabone ostendimus. Hinc adagii loco, de quo Stephanus, ὑπερδύματα Σικυωνία, *Sicyoni calcei*, elegantiores, quam ut gravi viro convenirent, quod Socratis exemplo egregie demonstravit Cicero lib. i. de Orat. cap. LIV.

Propius urbem præfluit amnis *Asopis*, Ασωπὸς, qui alius est a Nemea, quia utrumque Strabo, ut diversos, nobis tradidit. De Nemea, supra: de *Asopo* eodem loco (pag. 263.) Ασωπὸς ὁ ἀναρρέων τὴν Σικυωνίαν, καὶ ποιεῖν τὴν Ασωπίαν χώραν, μέρεθ' ἔσαν τὴν Σικυωνίαν. *Asopis præterfluit Sicyoniam, & facit regionem Asopiam, quæ pars est Sicyonia.* Ptolemæus *Asopum* Corinthiæ regioni adscribit, in qua ostia illius ponit: sed iecundum Strabonem potius est Sicyoniæ. In Sicyonia autem Ptolemæus censet *Phliuntem* oppidum, recto casu Φλιῦς, *Phlius*. Strabo dicto loco: Κεῖται ὁ Φλιῦς ἐν μέσῳ Σικυωνίας, Ἀργείας, Κλεονῶν, καὶ Στυμφάλης, κύκλῳ περιερχόμενος. Τιμᾶται δ' ἐν Φλιῦντι καὶ Σικυῶνι τὸ τῆς Διὸς ἱερόν, καλεῖται δ' ἔτι τὴν Ἥβην. *Phlius jacet in medio Sicyonia, Argolidis, Cleonarum & Stymphali, circulo inclisus. Colitur Phliunte & Sicyone Dia fanum, id est Hebes sive Junonia.* Habet etiam Stephanus, cui Φλιῦς est πόλις Πελοποννήσου, oppidum Peloponnesi: & gentis Φλιῦντι & Φλιάσι, euphoniæ gratia pro Φλιῦσι. Unde *Phliasia* ager est circa Phliuntem. Pausanias Corinth. cap. xii. ἡ Φλιασία τὴν Σικυωνίων ἐστὶν ὁμοῦ, *Phliasia Sicyonia est finitima.*

Quibus Corinthia & Sicyonia singulares regiones sunt, hinc Achajam propriam incipiunt, ut primum in ea castellum *Pellene* sit. Strabo lib. viii. pag. 266. ἐστὶ ἡ Πελοπόννησος διότις ἐξήκοντα τὴν θαλάττης ὑπερχειμένη, Φρούριον ἐρυμνόν. ἐστὶ καὶ κώμη Πελοπόννησος. - - - κεῖται μετὰ Αἰγῶν καὶ Πελοπόννησος. *Pellene stadiis LX supra mare posita, castellum munitionum. Est & vicus Pellene finis inter Aegæ & [castellum] Pellenem.* Ceteri unius Pellenes meminere, vici, seu κώμης, ut Strabo vocat, quam Xenophon lib. vii. de Reb. Græc. pag. 371. πόλιν Πελοπόννησος, urbem Pellenem dixit: castellum autem ejus loci adpeliarunt, Ὀλκρον, Olurum. Plinius lib. iv. cap. v. *Prima ibi Lecheæ, Corinthiorum portus: mox Oluros, Pellenæorum castellum.* Xenophon dicto loco: καταλαμβάνουσιν αὐτῶν Ὀλκρον. - - - ἐκ δ' ἔξουοντο τὰ πρὸς Ὀλούρας, περιερχόμενοι αὐτῶν καὶ οὗτοι, ὅσοι ἐδύναντο, εἰς τὴν αὐτῶν πύλιν Πέλλην εἰσῆλθον. *Arcades capiunt illorum [Pellenensium] Olurum - - - Postquam vero [Pellenæi] cognoverunt quæ Oluri facta essent, circumvenientes, vicumque poterant, in oppidum suum Πέλλην περὶ τὴν Πέλλην.* Multa & alia de Pellenæorum rebus & expeditionibus in Xenophontis libro: ut adeo urbem potius, quam vicum fuisse, credibilius sit. Stephanus: Ὀλκρον, πόλιν Ἀχαιῶν, ὁ πρὸς τὴν Πελοπόννησος, Olurus, oppidulum [sive castellum] Achajæ, non frons a Pellene.

Achajæ cetera oppida illorumque situm optime descripsit Strabo lib. viii. pag. 266. Ἡ δὲ τῶν τῶν τῶν, οὗς κατῴκει, εἰς δώδεκα μέρη διηρημένη, τοιαύτη τις ἐστὶ. Μετὰ Σικυωνίαν Πελοπόννησος κεῖται. εἰτα Αἰγίον δευτέρως. τρίτη Αἰγῶν, Ποσειδῶνι ἱερόν ἐχούσα. τετάρτη Βύρα μετ' αὐτήν, Ἑλίκη. - - - μετ' ἡν Εὐκλήν Αἰγίον, καὶ Ρύπες, καὶ Πατρέες, καὶ Φαρεῖς. καὶ Ὀλέν, πρὸ ἐν ποταμῶς μεγάλῃ Μελά. εἰτα Δύμη καὶ Τριταεῖς. *Ordo locorum, qui [Achæi] habitabant, hic est: Post Sicyonem Pellene est sita, deinde secunda Aegira, tertia Aegæ, quæ templum habent Neptis; quarta Bura: post hanc est Helice; - - - post hanc licet est Aegium, Rypenses, Patenses, & Pharenses: deinde est Olenus, juxta quem finis magnus Melas decurrit: post Dyme & Tritæenses.* Polybius lib. ii. cap. xli. de populari republica Achæorum: τοῦτο δ' ἐν ἐκ δώδεκα πόλεων, ὥς ἐτι καὶ νῦν συμβαίνει διαμεμενῶν πόλιν Ὀλέν καὶ Ἑλίκη: τὸ πρὸς τὴν Λευκτοκῶν ὑπὸ τὴν θαλάττης καταπόσεισης. αὐταὶ δ' εἰσι, Πάτρας, Δύμη, Φάραι, Τριταεῖς, Λεόντιον, Αἰγίον, Πελοπόννησος, Αἰγίον, Βύρα, Κεραινία, Ὀλέν, Ἑλίκη.

Ἑλίκη. *Hæc ex XII urbibus constabat, quæ nunc quoque supersunt, præter Olenum, & Helicen, quam paullo ante cladem Lædtricam mare hausit. Sunt autem hæ: Patra, Dyme, Phara, Tritæa, Leontium, Aegira, Pellene, Aegium, Bura, Ceramnia, Olenus, & Helice. Plinius lib. iv. cap. v. & Buram in haustis numerat. Oppida, inquit, Helice, Bura: in quæ refugere haustis prioribus, Sicyon, Aegira, Aegion, Erineos.*

Ex his de pluribus Achajæ civitatibus judicari potest. De *Pellene* satis dictum. *Aegira*, porrecta media, quia αἰγίρα Polybio est & Stephano, etiam Ptolemæo, qui in maritimis scripsit. abest enim a mari tantum septem stadia. Polybius lib. iv. cap. LVII. ἡ τὴν Αἰγίρα τῶν πόλιν ἔκτισται τῇ Πελοποννήσῃ καὶ τῇ Κορινθιακῇ κίλπον, μεταξύ τῆς Αἰγίρων καὶ Σικωνίων πόλεων. κεῖται δ' ὅππῃ λόφων ἐρυμνῶν καὶ δυσβάτων. νέυει δὲ τῇ θέρει πρὸς τὴν Πάρνασσον καὶ ταῦτα τὰ μέρη τῆς ἀντιπέρους χώρας. ἀπέχει δὲ τῆς θαλάττης ὡς ἑπτὰ στάδια. *Oppidum Aegira situm est in ea Peloponnesi parte, quam Corinthiacus sinus adluit inter Aegium & Sicyonem, collibus imposita præruptis & inaccessis. Spectat ejus situs Parnassum & vicina loca in regione opposita, distatque a mari stadia septem. Aegiratis navale fuit ejusdem nominis, a quo ἡ τὴν Αἰγίρα πόλις, in urbem in colle sitam stadia XII esse, Pausanias tradit Achaic. cap. XXVI.*

Quas *Aegas* Strabo post Aegiram memoravit, etiam ab Homero Iliad. Θ. verſ. 203. una cum Helice laudatæ sunt. Pausanias autem cap. XXV. refert, ἐκλειφθῆναι αὐτὴν [πέλιν] ἐκ χρόνου ὑπὸ ἀσθενείας, desertam illam urbem fuisse, quum amissis opibus infirmior facta esset. Sita fuerat πρὸς τῇ Ἀχαικῇ Κορῆϊδι, ad Achajæ flumen Crathidem, a quo nomen ducit Crathis amnis Italiae. De *Bura* & *Helice* supra est abunde dictum ex Polybio, Plinio, ac Strabone. De *Helices* interitu res certa est: de *Bura* aliter res habet, quam non mare hausit, sed σεισμῶς, terræ motus, evertit, servatis tantum, qui συνεδμεῖντες, peregre profecti vel militiæ vel negotii causâ aberant; καὶ αὐτοὶ τῆς βύρας ἐγένοντο οἰκισαί, qui Buram reſtituerunt: quod diligentius dicto cap. XXV. Pausanias adnotavit. Idem etiam ποταμὸν Βυραίων ἐνομαζόμενον, *Buraicum amnem*, qui præterfluit urbem, memoravit.

Aegium, quod Strabonis ordine sequitur, oppidum nobilius est. nam Achajæ συνέδριον, concilium habuit. Pausanias cap. XXIV. Εἰς δὲ Αἰγίον καὶ ἐφ' ἑμῶν ἐτι συνέδριον τῆς Ἀχαιῶν ἀθροίξετο, convenerunt Achæorum ut ait. nam nostra aetate Aegium celebratur. Et Livius lib. XXXIII. cap. XXX. *Aegium a principio Achæici concilii semper convenerunt gentes indicti sunt: seu d' igniti urbis id, seu loci opportunitati datum.* Quadraginta stadiis aberat a χωρίῳ Ἑλίκῃ, a loco Helices seu reliquo ex illa urbe vico: quod Pausanias dicto loco observavit, qui etiam religiones loci, Ομαγυρῆς Διὸς, Homagyræ Jovis, i. e. Congregatoris; & Παναχίδας Διούτης, Ceteris Panachæ; nec non Lucinæ, & Aesculapii, & aliorum descripsit: cultum vero Achææ Jænonis apud Aegium oppidum meminit Tertullianus lib. i. cap. VI. ad Uxorem. Aegientem agrum perlabuntur flumina, *Phænix* & *Megantæ*, eodem Pausania prodente cap. XXIII. Nummus exstat in Cimelio serenissimi Electoris Brandenburgici inscriptus ΑΓΓΙ, cum testudinis figura, quæ signum Peloponnesi, ut minus dubitare liceat, quo proculus ille loco sit.

Deinde fuerunt *Rhæ* sive *Rhype*, Ρύπαι. Stephanus: Ρύπαι, πόλις Ἀχαικὴ, *Rype*, πρὸς Ἀχαιῶν. Pausanias Achaic. cap. XXI. Ολίγον ὑπὲρ τῆς Λεωφρέων, Ρυπῶν ἐστὶ τὰ ἐρείπια. Στάδιος δὲ Αἰγίον πρὸς τὰς τελευτάς αὐτῃς Ρυπῶν, *Paululum supra militarem viam cernuntur Rhyparum ruina: ab illis distat Aegium stadia circiter XXX.* Strabo scripsit Ρῶπες, ut Aldi & Cauboni libris editis est, quod gentiliter interpreſ vertit *Rhypenses*. Pausanias cap. VI. Ρίπες, qui vero aubi, cap. XXI. per v scripsit Ρυπῶν ἐρείπια.

Ptolemæo inter Aegium & promontorium Rhium est *Erineos* λιμὴν, *Erineu portus*; Plinio *Erineos*: in quo tractu Polybius lib. v. cap. cxi. portum aliquem *Panormum* ita describit:

ἐπὶ Πάνορμον. ὅς ἐστι μὲν τὸ Πελοποννήσου λιμὴν, καί ται ᾗ κατ' ἀντικρὺ τὸ τὸ Ναυπακτικὸν πελάγος. *circa Panormum* [castra ponit:] *is portus est Peloponnesi, qui urbem Naupactum habet in adverso litore oppositam.* Sequitur *Rhium* promontorium ad fretum, cui *Aniurimum*, de quo in Aetolia dictum, obversum est. Ptolemæus: *Ῥίον, ἄκρον, τὸ κατὰ Δρέπανον, Ῥίον, promontorium, quod etiam Drepanum vocatur.* Clarius Strabo lib. viii. pag. 231. *Ἔστι τὸ μὲν Ῥίον τὸ Ἀχαιῶν ἀλιτενὴς ἄκρον, δρεπανοειδὴ τινὰ ὁμοιοφὴν εἰς τὸ ἐντὸς ἔχον, καὶ δὲ καὶ καλεῖται Δρέπανον, Ῥίον Ἀχαιῶν ἐστὶν promontorium in mare prominens, introsum falcis in morem reflexum: unde & Drepanum dicitur.* An etiam oppidum ejusdem nominis subiectum fuerit, non plane liquet. Stephanus dubitabundus: *Ῥίον πόλις Μεσσηνίας ἢ Ἀχαιῶν καὶ ἁδὴ Αἰτωλίας. Ῥίον oppidum Messenæ vel Achajæ: & aliud Aetoliæ.* Livius lib. xxvii. cap. xxx. *De pace dilata consultatio est in concilium Achæorum; concilioque ei & locum, & dies certa dicta. - - - [Rex] Heræis peractis, ab ipso ludicro extemplo Rhium profecti ad indictum multo ante sociorum concilium.* Unde oppidum ad illud promontorium iussu Sigonius probavit.

Ultra promontorium *Patra* proximæ, nobilis civitas. Cicero lib. vii. epist. xxviii. ad Curium: *Erat multo domicilium hujus urbis (cum quidem hac urbs) aptius humanitati & suavitati, quam tota Peloponnesus, nedum Patra.* Et lib. xiii. epist. xvi. *M. Cæcilius, qui Patris negotiatur. Et lib. xvi. epist. i. ad Tironem: si intelliges opus esse, ut Patrum convalescendi causa paulum commorari.* Plinius lib. iv. cap. iv. & situm & dignitatem clarius descripsit. *Patra, inquit, colonia, in longissimo promontorio Peloponnesi condita, ex adverso Aetoliæ & fluminis Eveni.* Antiquissimum nomen ejus fuit *Aroë*, Ἀρόη ἢ Ἀρεῖα: post amplificata a Patreo (Πατρέως recto casu) nomen *Patrarum* ab illo adsumsit, veluti non omnino abolito, sed conjuncto cum novo in nummis. Vide Pausan. Ach. cap. xviii. Colonia facta sub Augusto, cujus nummus habet COL. A. A. PATRENS. Et Neronis: COL. A. A. PATR. quod legunt: *Colonia Augusta Aroë Patrensis.*

Inde sunt *Pharæ*, a Strabone supra, Polybio item & Plinio ita nominatæ, Græce Φάρα: a Ptolemæo Φερά, *Pheræ*, qui in mediterraneis censet, licet non longe a mari reductas fuisse, ex Strabonis narratione ac ordine oppidorum constat. Tum *Lirus* atrox, Πείρε, a Pausania cap. xvi. descriptus, lxxx stadiis a Patrensi civitate: juxta cuius ripam fuit *Olenus*, Ὀλεν, quæ postea propter civium imbecillitatem defecit & deserta est. Pausanias ibidem: *Ἀχαιῶν πόλις ποτὲ Ὀλεν ὡκεῖτο ὡς τὸ πρὸς τῷ Πείρῳ.* Postea dicit, ejus οἰκήτορας ἐκλιπεῖν ὑπὸ ἀσθενείας. Plinius lib. iv. cap. v. *ultra Patras oppidum Olenum.* Juxta Olenum fluvius *Melas*. Vide Strabonem.

Tandem *Dyme*, Δύμη, Livio plurali numero *Dymæ*, urbs ultima Achaicarum, quæ fluvio *Larisso*, communi termino Achæorum Elcorumque, ut Pausanias tradit cap. xvii. *σαδὶς ὅσον τετρακοσίαις ἀπέχει, circiter quadringenta stadia abest*, qui numerus mihi videtur nimius: neque, ccc. ut Stephanus Niger Dialogo habet, non justo major mihi adparet: ut plane persuasus sim, *quadraginta* posse sufficere. nam *Araxus* promontorium, quæ ultra Larissum est, lx stadiis abest a Dyme, ut mox ex Strabone probabimus. Omnes *Dymen* Achæorum ultimam ponunt, quæ sic a limitaneo fluvio longius non potuit abesse. Ptolemæus enim sic finit Achajæ maritima: *Πάτραι, Ὀλεν, Δύμη, Ἀραξ*. Pausanias autem *ἔργον*, *limitem* facit flumen Larissum, quod vel terminus diversis temporibus variavit, vel Larissus est intus, Araxus in ora terminus. Livius, ut Pausanias, lib. xxvii. cap. xxxi. *Profecti ab Dymis, conjuncto exercitu transiunt Larissum, a quo Eleum agrum ab Dymæo dirimit.* Straboni sub finem libri vii. Araxus est ἀκρωτήριον Ἠλείας, *Elea* promontorium. Sed ad *Dymen* revertimur, quam coloniam Romanam P.

dixit, *Ultra Patras oppidum Olenum, colonia Dyme.* Ut Strabo sub finem libri viii. refert, Pompejus Magnus, καταλύσας τὰ ληστῆα, finito Piratico bello, quosdam piratarum Dymæ collocavit, ut alios ἐν Σόλοις, Solis Ciliciæ; ἀνθρώπους μυγάδας, homines diversarum nationum, ut solent in turba prædonum. Augustus autem Dymen contulit Patrensis.

Pausanias ibidem: Αὐγαστοῦ ὕπερον ἢ προσέειπεν αὐτὴν [Δύμην] Πατρεῦσιν. Superfunt Achajæ oppida, quorum sedes est incertior. Ex his est *Tritæa*, Stephano πρὶν Αχαιῶν, oppidum *Achajæ*, quod ultra Dymen videtur Strabo pag. 265. posuisse, post Patras, Pharas & Oienum ita ordinans oppida: εἴτα Δύμη καὶ Τριταίης, deinde *Dyme* & *Tritæenses*. At Pausanias cap. vi. ordine inverso procedens, Δύμη πρὸς Ἡλιδὸς πρῶτη. ἢ ἡ αὐτὴν ὠλεντο, καὶ Φαράι, καὶ Τριταίης, Ρίπες, *Dyme est prima ab Elide venientibus: deinde Olenos, & Phara, & Tritæa, Ripes.* Turbator est Polybii ordo, lib. ii. cap. xli. *Patra, Dyme, Phara, Tritæa, Leontium, Aegira*: in hoc tamen consentiens Pausaniæ, quod cum Pharis Tritæam conjunxit. Nec illud liquet ad mare fuerit *Tritæa*, an paullo reductior ab illo. Neque *Leontium* Polybii est certius, quod etiam lib. v. cap. xciv. memoravit: neque ejusdem *Ceraunia*: aut Κεκύρην, *Cecyrina* Pausaniæ cap. vi. Interiora omnia sunt ignota, neque Ptolemæus alia in mediterraneis recensuit, nisi *Pheras, Helicen, Buram, Pelenen*, quæ omnia tamen in ora fuerunt, & mari satis propinqua.

ELIS SIVE ELEA.

Elis sive *Elæa*, Ἠλεῖα, Peloponnesi regio inter Achajam & Messeniam, ab Arcadia ad mare usque quod occasum solis spectat. Adpellatur ab urbe *Elis* ejusdem nominis, quo est regio, nisi quod regionis vocabulum ajunt creiscere in obliquis, *Elis, Elides*; non item nomen urbis. Strabo lib. viii. pag. 232. Νῦν ἡ πᾶσαν Ἠλεῖαν ἐνοικήσουσι τὴν μεταξὺ Αχαιῶν τε καὶ Μεσσηνίων παραλίαν, ἀνεχούσαν εἰς τὴν μεσσηνιακὴν καὶ πρὸς Ἀρκადίαν, *Hodie Eleam vocamus terminem maritimam oram inter Achaicos & Messenios, contingentem in mediterraneis Arcadiam.* Ptolemæus etiam Ἠλεῖαν, *Eleam*, vocat hanc regionem. Scylax: καὶ Αχαιοὶ εἰσὶν ἐν Ἠλιδι, post *Achaos est Elis*. Polybius lib. v. cap. xcii. ἐξελθὼν ἐκ τῆς Ἡλιδὸς καὶ εἰσβὰς εἰς Μεσσηνίαν, *egressus ex Elide juxta primum aditum in Messeniam.* Ovidius *Metamorph.* lib. v. vers. 494.

Pisa mihi patria est, & ab Elide ducimus ortum.

Terminus Achajæ atque Elidis, etiam secundum Strabonem viii. pag. 233. promontorium *Traxus*: ἐστὶ ἀκρὰ τις τῆς Ἠλεῖας πρὸς βορρᾶν ἀπὸ ἐξήκοντα σταδίων Δύμης Αχαικῆς πόλεως ἀπέχει, *promontorium Eleæ septentrionem versus, a Dyma distans LX stadiis.* De Ptolemaeo supra cognovimus. Polybius lib. iv. cap. lxxv. οἱ καὶ τὸ Ἀράξον τίποι, quæ juxta *Traxum* iacent.

Deinde est *Cyllene*, Κυλλήνη, navale Elcorum. Nam & ipse Strabo dicto loco, τὸ πρὸς Ἠλιδι ἐπὶ τὴν Ἠλιδίαν, *Elcorum navale Cyllene.* Confirmat Ptolemæus: Κυλλήνη ἐπὶ τὴν Ἠλιδίαν. Thucydides lib. i. pag. 22. καὶ Κυλλήνην, τὸ Ἠλείων ἐπὶ τὴν Ἠλιδίαν, ἐνέπρησαν, *Cyllenen, Elcorum navale, incenderunt.* Livius lib. xxvii. cap. xxxii. ignorabant *Sulpricius cum xv milibus a Naupactō Cyllenen trajecisset.*

Post Cyllenen Ptolemaeo sunt Πηνειὸς, *Penei* amnis ostia, qui minor est quam id nomen habuit in Thessalia. Strabo dicit pag. 233. inter Cyllenen & Chelonatam promontorium

torium exire *Peneus* & *Selleenta* fluvios: Πηνειὸς ποταμὸς καὶ ὁ Σελλήεις, ὅποῦ δὲ ποιητὴς λεγόμενος, *Peneus* is est, quem Tzetzes ad Lycophronis vers. 652. pag. 107. dicit ab Hercule, una cum *Alpheo*, *Augiæ* stabulo purgando immissum fuisse. τρέψας, inquit, πρὸς βουσασίας ποταμὸς β', τὸ τε Ἀλφειὸν καὶ Πηνειὸν, ἃ ἄμετρον ἐκείνην τὴν βοῶν κόπρον καθάρει βροχίᾳ ῥοπῇ. At Pausanias Eliac. lib. 1. cap. 1. id *Minycio*, itidem *Eleæ* fluvio circa *Triphyliam* tribuit, de hoc Herculis labore dicens: τῷτο ἐξεργάσατο ἐκτρέψας δὲ Μινυκίᾳ τὸ ῥεῦμα εἰς τὴν κόπρον. *Hoc perfecit immisso in stercora flumine Minycio.* Hic quoque periclitatus in mare exit, non delatus ab alio. *Homerus Iliados* Λ vers. 721.

*Εστὶ δὲ τις ποταμὸς Μινυκίᾳ εἰς ἅλα βάδων
 *Εγγυθεν Ἀρένης.
*Fluvius est aliquis Minycius in mare exiens
 Prope Arenen.*

Selleis fluvius, Σελλήεις, post exit, ut supra Strabone auctore diximus. *Homeri* utitur auctoritate, *Catalogi* vers. 166.

Τὴν ἄγει ἐξ Εφύρας ποταμὸς Διὸς Σελλήεντος,
Quam duxerat ex Ephyra, a flumine Selleente.

Intus fuit ad flumen hæc *Ephyra*, postea disparuit, vel nomine in aliud mutato, vel funditus everfa. Tum sequitur promontorium *Χελωνάτας*, *Chelonatas*, ut Strabo dicto loco vocat, sive *Chelonates*, ut Mela lib. 11. cap. 111. seu, ut Ptolemæus, *Χελωνίτης ἄκρος*, *Chelonites promontorium*. Palatinus codex habet etiam *Χελωνίτην κόλπον*, sive *Cheloniten*, juxta promontorium hujus nominis: inter quod & *Alphei* ostia Ptolemæo *Ιχθυὸς ἄκρος*, *promontorium Ichthys*. Mela lib. 11. cap. 111. promontorio *Ichthy* finit a septentrione sinum *Cyparissium*. Aliud promontorium *Φειὰ*, *Phia*, cum oppido ejusdem nominis *μὲν τὸ Χελωνάταν*, post *Chelonatam*, apud Strabonem est lib. viii. pag. 236. qui dicit, εἴτ' ἄκρος Φειὰ, deinde [post *Chelonatam* & *Pisatarum* litus] *promontorium Phia*: ἦν δὲ καὶ πελίχνη, erat etiam oppidum hujus nominis. *Thucydides* lib. 11. pag. 113. τὴν Ἠλείας εἰς Φειάν, in *Phiam Eleæ*: & *Homerus Iliad.* Η. vers. 135.

Φειὰς παρὰ τεύχεσσιν, ἰαφδάνεα ἀμφὶ ῥέθερα,
Apud mœnia Phia, circa Jardani fluentia,

qui præterfluit. Vide *Didymi* scholion. Tum vero *Alpheus*, Ἀλφειὸς, nobilissimus fluvius Peloponnesi, longo anfractu per Arcadiam delapsus, effunditur. Mirantur de hoc fluvio, amore nymphæ *Arethusæ* subter mare deferri ad Siciliam, & *Syracusano* fonte erumpere. *Virgilius* lib. 111. *Aeneid.* vers. 694.

- - - *Alpheum fama est huc Elidis amnem
 Occultas egisse vias subter mare, qui nunc
 Ore, Arethusa, tuo Siculis confunditur undis.*

Ab *Alpheo* ad *Messeniam* fines quæ superest pars *Elidis*, vocabatur *Tryphalia*, Τρυφᾶλια. *Polybio* lib. iv. cap. lxxvii. cui urbes dat *Samicum*, *Leprum*, *Ityranum*, alias: &

finitque, quod κεῖται Πελοποννήσος ἀπὸ θαλάτταν μεταξύ τῆς Ἠλείων καὶ Μεσσηνίων χώρος, jaceat in maritimis Peloponnesi inter Eleorum & Messeniorum regionem. Quum vero Samicum & Lepreum Pausanias Eliac. lib. i. cap. v. in Triphylia regione censeat, adparet Triphylia & Tryphalia eandem esse. Triphylia quoque Strabo dixit lib. viii. pag. 232. & Livius lib. xxxii. cap. v. Eleis Alipheram contendentibus, nunquam eam urbem fuisse ex Triphylia, sed sibi debere restitui. Dionysius Perieg. vers. 409.

τῆς πρὸς μὲν ζεφύροιο Τριφυλίδος ἡδεα γαίης,
Ab occasu ejus, sedes terra Triphylidis.

Ex oppidis Triphyliae ad mare tantum fuit Samicum. Pausanias dicto loco: χωρὸν ἐστὶν ἐπὶ θάλασσαν καθήκον. ὀνομάζεται μὲν Σαμικόν. oppidum est ad mare pertinens, quod Samicum nominatur. cetera sunt intus sita pleraque.

In mediterraneis caput regionis, quod nomen dedit, urbs Elis, Ἠλῖς, ad Peneum sita, qui perfluit. Strabo lib. viii. pag. 232. ἡ Ἠλῖς ἐκ τῆς πελοποννήσου συνεπολιόθη μίαν τῶν. ῥεῖ δὲ ἀπὸ τοῦ Πενείου. Elis ex pagis circumjacentibus in unam urbem redacta est, per quam Peneus fluit. Stephanus: Ἠλῖς, πόλις πρὸς τῇ Ολυμπίᾳ, Elis, urbs prope Olympiam. Fuerunt qui cum Pisa & Olympia confunderent. ἡ δὲ ὀρθὴ δὲ, non recte vero, ut vetus scholiastes Pindari ait ad Olymp. i. vers. 28. qui a Pisa σταδίοις πενήκοντα, stadiis quinquaginta abesse scribit. Pisae autem & Olympiae vicinitatem postea monstraturi sumus. Post Trojanum bellum condita, & initio quidem sine muro, ut Strabo refert eodem libro p. 247. sed post id tempus cinctam muro fuisse, ex Pausaniae Messen. cap. xxviii. clarum est. Quum enim Lacedaemonii auxilia in urbem, factionibus turbatam, misluri essent, Messenii habitu Spartano φθάνουσιν ἀφικόμενοι πρὸς τὴν Ἠλιν, praeveniant Elin venientes, quos qui in urbe erant Lacedaemoniis studentes, ἐδέχοντο ἐς τὸ τεῖχος, intra moenia receperunt. Strabo de hac urbe pag. 235. καὶ τὴν ἐκ Δύμης εἰς Ἠλιν ὁδὸν, juxta viam, quae a Dyma ducit Elin. Livius lib. xxxviii. cap. xxxii. Tumultus consulem in Peloponnesum adduxit; jussuque ejus Elin concilio indicto, Lacedaemonii ad disceptandum acci. Cives Ἠλεῖοι, Elei, communi nomine cum gente ac natione. Stephanus etiam Ἠλιδεύς, Elideus habet, quod Latino ore formatum sit Elidensis. Gellius lib. ii. cap. xvi. Phaedon Elidensis ex cohorte illa Socratica fuit. Unde videri possit, urbis nomen aeque ut regionis, patrio casu Ἠλιδεύς, Elidis formare, quemadmodum Stephanus ille gentile ἀπὸ τῆς Ἠλιδεύς γενεῆς, a genitivo Elidis deduci censebat, secus ac clarissimi viri Petrus Victorius & alii ad Ciceronis lib. xiii. epist. xxvi. distinguunt. Ciceronis tamen libris mss. constanter inest: qui Eli negotiatus est. Strabo autem Ἠλιδεύς obliquo casu de ipsa urbe quoque dixit, v. gr. lib. viii. pag. 235. ὅτι τὸ ὄδον, τῆς ἐκ Δύμης ἐξ Ἠλιδεύς τῆς νῦν πόλεως, in via quae Dymen fert ab Elide urbe, quae nunc est. Sic pag. 244. Olympiae templum prope ccc stadia τὴν Ἠλιδεύς διέχον, ab Elide abesse dicitur.

Deinde est Pylus Eliaca, cujus situm ita Pausanias Eliac. ii. cap. xxi. describit. Πύλος τῆς ἐν τῇ Ἠλείᾳ δὴλα τὰ εἰρηπία καὶ τὴν ἐξ Ολυμπίας ὁδὸν εἰς Ἠλιν ὁρεῖν ὁδὸν, ὁρδύκοντα δὲ στάδια εἰς Ἠλιν ἀπὸ τῆς Πύλου, Pylus Eliaca rudera in conspectu sunt ab Olympia per montianam viam Elin contendentibus. Strabo vero lib. viii. pag. 234. ait: Μεταξὺ δὲ τῆς Πηνειοῦ καὶ τῆς Σελλήντης ἐμβολῆς Πύλος ὠκεῖτο καὶ τὸ Σκόλιον, Inter Penei & Sellentis ostia Pylus habitabatur juxta Scollim montem. Fuit alia Pylus in Triphylia, alia in Messenia. Ceterum

ambigui generis hoc vocabulum est. Pausanias Eliac. 11. cap. xxi. τῆς δὲ ἐν τῇ Πύλῳ ἑστῆς ἑστῆς. *Pylus Eliaca.* Strabo pag. 237. ὁ Τριφυλιανὸς Πύλος, *Pylus Triphyliaecus.*

Juxta Alpheum erat Olympia, in Pisaeo agro sita, quam Strabo viii. pag. 244 describit ut ἱερὸν, templum Jovis Olympii, cui ἀγῶνας ἀλφειοῦ ἀγριελαιῶν, ἐν ᾧ τὸ σάββατον παραστῆναι δὲ ἡ ἀλφειὸς ἐν τῷ ἀγῶνι ῥέει, locus oleastris confusus praecipue, in quo statum est: ὁ Ἀλφειὸς ex Arcadia delapsus, stratterfuit. Pomponius Mela lib. 11. cap. 111. In Elide sanctum delubrumque Olympii Jovis, certamine gymnico, ὁ singulari sanctitate, ipso quidem simulacro, quod Phidias opus est, maxime nobile. Plineus lib. 14. cap. 1. A Pylo XII millia passuum intus delubrum Olympii Jovis, ludorum claritate fastos Graecum complexum. Stephanus: Ολυμπία, ἡ ἀγῶνιστος Πίσσα λεγόμενη, ἐνθα Ολύμπιος Ζεὺς. ἐν τῇ τῇ Ολύμπια, ὁ ἀγῶν. Olympia, quae olim Pisa dicta fuit, ubi Juppiter colitur: nam Olympia certamen. Ptolemaeus: Ολυμπία Πίσσα, qui vel Πίσσα scripsit aut Πίσσα, eam eandem putans Olympiam & Pisam. Pisa autem antiquius nomen quam Olympia, unde populus Πισαῖος, Πισεῖ, Pausanias Eliac. 11. cap. xxi. seq. & Πισαῖος, Πισαῖα, Pindari Olymp. od. 14. vers. 103. & regio Πισαῖα, Πισαῖος, Strabonis lib. viii. passim, & adposito nomine, Πισαῖος γῆς, terra Pisatidis, Polybium, lib. 14. cap. LXXIV. Quamvis autem non nulli dubitent apud Strabonem, utrum fuerit unquam urbs Pisa, nec potius id fontis nomen, qui & regione & genti addiderit adpellationem: tamen de urbe ejus nominis certiores sumus, quia & Pindarus, & Pausanias & Stephanus pro urbe habent, nec a fonte facile regiones & populi denominantur. Conjungit utrumque Stephanus: Πίσσα, πέλας ἐστὶν ἀπὸ τῆς Ολυμπίας, Pisa oppidum ὁ ὅτις Olympia. quod a Strabone forsitan habet, qui lib. viii. pag. 245. dicit: τὸ Πισαῖον ἐμολογῶν, οἱ μὲν δὲ Πίσσαν ὀνομάζουσιν τῇ ἀπὸ τῆς Πίσσας. - - - τινες δὲ πέλας μὲν ἔδειξαν γεγονέναι Πίσσαν φασί, ὅτις δὲ μόνον. Pisatidis nomen alii deducunt a Pisa urbe, quae nomen eius fonte commune habet: alii negant ullam urbem Pisam existisse; fontem duntaxat. Pausanias lib. 1. Eliac. cap. 2. Πίσσαν οἱ Ἕλεες πολέμῳ κατέβησαν, Pisam Elci bello deleverant: & lib. 11. cap. xxii. dicit: ἡ γὰρ ἐστὶν ἀπὸ τῆς Πίσσας κατασκευασμένη, maxime aliorumque adificiorum nulla vestigia superesse, sed vites plantatas in loco, ἐνθα ἡ Πίσσα ἦν, ubi olim Pisa colebatur. Pindarus Olymp. od. viii. ἀντίστ. 1. Pisam describit, sicut Strabo Olympiam:

αἶψα δὲ Πίσσας ἐυδενδρὸν ἐκ' Ἀλφειοῦ ἀλφειοῦ,

sed o Pisa arboribus bene instructum nemus juxta Alpheum. Historici Pisae nullam rationem habent, sed tantum Olympiae. Polybius lib. 14. cap. x. ἀπὸ τῆς Πίσσας ἐκ μεταβολῆς οἱ δὲ Ολυμπίας, Olympiam versus iter avertunt: & cap. LXXIII. ἐκ πεμπταῖος εἰς Ολυμπίαν, quintis castris Olympiam pervenit. Livius lib. XLV. cap. xxviii. per Megalopolim Olympiam ascendit. Videtur ergo Olympia, quidquid habitationum praeter templum & certaminum loca habuit, ex ruinis Pisae succrevisse; sive oppidi speciem habuit, sive vicus alicujus majoris. Alio tamen loco Pisa fuit, alio, sed vicino, & ad eundem lucum, Olympia. Publica autem aedificia celebrantur, templum Jovis, gymnasium, porticus, αἱ δὲ ἀθλητῶν οἰκίαι, athletarum habitationes, stadium, hippodromus, χῆμα quidem seu agger, sed superstructiones adjunctas habens, ut carceres & alias: de quibus Pausanias contulatur lib. 11. Eliac. cap. xx. & maxime cap. xxi.

Pisatidis regionis octo urbes dicuntur fuisse, ut Strabo refert lib. viii. pag. 245. seq. in quibus Salomonem, Σαλωμῶνα ponit, cum fonte cognomine, ex quo Enipeus sive Ἐνιπέως, ut postea dictus est, emanans, in Alpheum effunditur: & Heracliam, quam

in octo urbibus ponit (μὲν ἑπτὰ) Pausanias autem Eliac. ii. cap. xxii. κύματα Ἡλείων, *Eleorum vicum* dixit, distantem ab Olympia ὡς πεντήκοντα σταδίαις, *quingenta ferme stadiis*, ubi Strabo habet ὅτι πενήκοντα, *circiter quadraginta*. Sita est hæc *Heraclea* ad Κυθήριον, *Cytherium flumen*, ut Strabo vocat, sive tribus syllabis Κυθήριον *Cytherum*, ut Pausanias dicto loco. Juxta Olympiam fuit etiam Ἐπίνα, *Epina*, καὶ αὐτὴ ἑπτὰ, *et ipsa ex octo illis civitatibus Pisatidis*, per quam labitur *Parthenius* fluvius, ὁ Παρθενίαις, qua itur ad Pheræam Arcadiæ urbem. Has Strabo ex octo nominavit: ceteras, obscuriores forsitan, nec pretii erit investigare, neque temporis jam nostri, qui ad alia properamus.

Hæc de Elide propria & Pisatide: sequitur pars tertia Eleæ late sumtæ sive majoris, quæ *Triphylia* pluribus est, Polybio *Tryphalia*, in austrum vergens, ut supra explicatum est. Ora unum oppidum *Samicum* habebat; quod antea lustravimus: intus triginta stadiis aut paullo pluribus, erat *Pylus Triphyliacus*, qui & *Lepreaticus* cognominatus est. Ab eo enim meridiem, xl circiter stadiis a mari, fuit *Lepreum*, τὸ Λέπρεον, uti situm utriusque lib. viii. pag. 237. Strabo delineavit: qui duo oppida in septemtrione regionis hujus ponit: *Hypaniam* & *Cyranfam*. Plura Polybius addit lib. iv. cap. lxxvii. *Tyranaam*, *Pyrgum*, *Aeryum*, *Bolacem*, *Styllagium*, *Phrixam*; de quorum situ nihil certi nobis constat. Ipse nihilominus etiam primo loco *Samicum*, *Lepreum*, *Hypaniam* numeravit.

Ex hisce facile primum & nobilissimum est *Lepreum*, Pausania virili genere ὁ Λέπρεος, *Lepreus*. Eliac. lib. i. cap. v. πόλις ἴση ἐν τῇ Τριφυλίᾳ Λέπρεος, *Lepreus urbs est in Triphylia*: & lib. ii. cap. xv. ἐκ Λεπρίου ἢ ἐκ Τριφυλίας, *ex Lepreo, qui in Triphylia est, oritur*. Qui colebant *Lepream* dicti. Eodem lib. i. cap. v. εὐέλκοντο οἱ Λεπρεῖται μοῖον εἶναι τῷ Ἀρκάδιον. *Quærentes ὅτι Ἡλείων κατοικοῦσι τὸ ἐξ ἀρχῆς ὄντες, Lepreata volunt inter Arcades censeri: sed clari, antiquitus inter Eleos fuisse*. Qui enim in Olympicis ex ea civitate vicerunt, eos præco semper Ἡλείους ἐκ Λεπρίου, *Eleos ex Lepreo* proclamavit: ut dubitare possis, an tam propinqua mari oppida fuerint *Lepreum* & *Pylus*, quam illa Strabo posuerat. Arcadum enim ad oram maris omnino nihil erat: & *Pylus* ille tamen *Arcadius*, ut videtur, ab situ ad fines, cognominatus est. Idem Strabo lib. viii. pag. 232. Ἀρκάδιος Πύλος ἐκλήθη ὁ αὐτὸς καὶ Τριφυλιακὸς, *Arcadius Pylus est idem qui Triphyliacus*. Ergo in Triphylia ad fines fuit Arcadiæ. In ipsa autem Arcadia nihil hujus nominis fuit. Pausanias Eliac. ii. cap. xxii. εἰ μὲν εἰδὲ ἐν τῇ Ἀρκάδιον Πύλον ποτὲ ὀνομαθεῖσαν ἴσμεν πόλιν, *nullam novimus in Arcadia urbem Pylum nominatam esse*. Ptolemæus vero *Lepreum* ad mare posuit: *Hypaniam* ad ortum in finibus Arcadiæ: addit *Corynem*, Κορίνην, ad *Peneum* fluvium, sed hanc extra Triphyliam in Elea propria. Plinius addit *Antoniam*, sed æque ignoti situs, lib. iv. cap. v. *Arene* Homeri, ut ipse supra descripsit, prope ostium *Minyci* fuit, ejusque arx, Strabonis conjectura pag. 239. *Samicum*.

M E S S E N I A.

Messenia, Μεσσηνία, Peloponnesi regio in austrum vergens, maritima pleraque, inter Eleam & Laconicem sita. Strabo lib. viii. pag. 247. ἡ Μεσσηνία συνεχὴς ἐστὶ τῇ Ἠλείᾳ, *contigua* τὸ πλεόν ὅτι τὸ ῥέον καὶ τὸ λιθυκὸν πέλαγος. *Continuo post Eleam est Messenia, majore sui parte ad austrum vergens & mare Lybicum*. Olim pars Laconicæ fuit sub Melao principe, sed regionis tum vocabulum *Messene*, non urbis fuit, utpote quæ postea est condita, quod Strabo dicto loco & Pausanias Messen. cap. i. Homeri auctoritate

contendant, apud quem Odyss. 9. vers. 15. *Μεσσηνία*, *Messene* sit regio, seu ut scholasticus interpretatur, *Μεσσηνια χῆρος*.

Primum ab Elide in ora oppidum est *Cyparissa*, ut Plinius vocat lib. iv. cap. v. *Κυπαρίσσαι*, pluraliter, *Cyparissa*, ut Ptolemæus: seu *Cyparissia*, *Κυπαρίσσια*, ut Strabo; & rursus plurali numero *Κυπαρίσσιαι*, *Cyparissia*, ut Pausanias sine Messen. & principio Arcadiorum: Stephanus *Κυπαρίσσια*, *Cyparissæ*, etiam in MSS. libris. Livius lib. xxxii. cap. xxi. *hospitem Cyparissia Garitensem contra jus omne & fas inter epulas pro ipsa occisum*. Ab urbe *sinus Cyparissus* Plinio, & *Κυπαρίσσιον ἄκρον*, *Cyparissum promontorium* dictum Ptolemæo est. Sunt qui oppidum hodie *l' Arcadia* dici existiment, quia locus fere congruit. Inde annis *Sela* Ptolemæi.

Tum est *Pylus*, antiquum oppidum sub *Aegaleo* monte, *Messenia Pylus* discriminis causa adpellata. Strabo p. 248. *ἡ μὲν παλαιὰ Πύλος ἡ Μεσσηνιακὴ ὑπὸ τῷ Αἰγαλίῳ ποταμῷ, Ἀντὶκα Πύλος Μεσσηνιακὰ ὑπὸ Αἰγαλίῳ ποταμῷ*, *Antica Pylus Messeniaca sub Aegaleo monte sita erat*, quia diruta, incolarum multi *Coryphasium* concesserunt. Peloponnesiaco bello Athenienses munierunt, ut adversus Lacedæmonios uterentur, quia opportuno loco & natura non nihil munito sita erat: de quo Thucydides sub initium lib. iv. potest consuli. Tres autem in Peloponneso *Pylæ*, *Eliacus*, *Triphyliacus*, & *Messeniacus*. Omnes alumno Nestore gloriabantur. Quod vero Nestoris possessiones Homerus ad utramque ripam Alphei disposuit; Strabo inde lib. viii. pag. 341. vero simillimum censet, *Pylum Nestoris fuisse Triphyliacum*, qui solus fuit circa fluvium Alpheim: Pausanias cap. ult. Messen. tradit, in *Coryphasio* promontorio *Pylum* situm esse. Centum stadia, inquit, a *Mothona* esse *ἔστι τὸ ἀπὸ τῆς Κορυφασίου*. *ἐκ' αὐτῆς δὲ ἡ Πύλος κείται, ἀπὸ προμοντηρίου Κορυφασίου*, in quo *Pylus* situs est. Ptolemæus etiam *Κορυφασίον ἄκρον*, *Coryphasium promontorium* inter *Pylum* & *Methonem* posuit: Strabo quoque lib. viii. pag. 240. conjungit, sed *Coryphasium* æque, ut *Pylum* adjacentem, castellum vocat. A *Pylo*, inquit, *Triphylia* & *Lepreo* cccc stadiorum intervallum esse *ἐκ τῆς Μεσσηνιακῆς Πύλου πρὸς τὸ Κορυφασίον ἐπὶ θαλάττῃ κείμενα φέρονται*, *ad Messeniacam Pylum & Coryphasium, castella super mari posita*: atque ita *Pylum* a *Coryphasio* disjungit, non autem longe separat. Thucydides lib. iv. pag. 29. simpliciter *ἐν τῷ Κορυφασίῳ*.

Deinde est *Methone*, *Μεθώνη*, ut plurimi scribunt: Pausanias, *Μεθώνη*, *Methon*: hodie *Modon*. Habet Strabo ac Ptolemæus. Ex Plinio lib. iv. cap. v. de Messenia: *Oppida, Pylus, Methone*. Thucydides lib. ii. pag. 117. in Laconica scribit, *ἡ Μεθώνη τὸ Λακωνικόν*: atque ita etiam Stephanus & Scylax; quod inde est, quia Messene olim, ut supra Strabone auctore monstratum, pars fuit Laconicæ. Pergit Strabo: *τῇ δὲ Μεθώνῃ συνεχὴς ἐστὶν ἡ Αἰγίτας, ἀρχὴ δὲ Μεσσηνιακῆς κίλπευ*. Continuum *Methona* est *Acritas*, *ἡ Ἰωνία* *Μεσσηνιακὴ*: Ptolemæus autem *Colonen* interponit hoc ordine: *Μεθώνη, Κολώνη, Αἰγίτας ἄκρον, Methone, Colone, Acritas promontorium*. Interjectum oppidum Pausanias Messen. cap. xxxiv. *Colonides* plurali numero dixit: *ἐκ Κολωνίδων ὁδὸς*, *ex Coloniadibus via*: de promontorio idem: *ἀνέχει ὡς θαλάσσαν ἡ Αἰγίτας*, *in mare Acritas prociat*.

Sinus Messeniacus, auctore Strabone p. 248. dicitur etiam *Ἀσινῶν*, *Asinæus*, ab *Asina* oppido adjacente; item *Θερματὴς κίλπευ*, *sinus Thermaetes*, a *Thermia* oppido supra sinum posito: item *Coroneus*, a *Corone*, Plinio. Prima urbs post *Acritam* promontorium est *Ἀσὶς*, *Asine*, xl stadiis ab *Acrita*, ut Pausanias Messen. cap. xxxiv. extr. refert. Ptolemæo etiam in Messeniaco sinu prima: unde cognomen sinui, ut diximus. Portum habet quem Thucydides lib. iv. pag. 260. descripsit. Deinde est *Corone*, *Κορώνη*, Ptolemæo ducente. Strabo pag. 249. *πρὸς θαλάττῃ πόλις Κορώνη*, *ad mare oppidum Corone* Paus

Pausanias Messen. cap. xxxiv. tradit priscum & Homericum fuisse Αἰπειαν, *Aepeian*, quod Strabo mavult ad Thuriam relatum lib. viii. pag. 249. A Coronae finis *Coronaeus* Plinio dictus, ut modo est expositum: hodie Golfo di Coron, quia nomen oppidi servatum est.

Supra Coronam nihil, quod certum sit, occurrit usque ad ostium *Panisi* fluvii, qui Πάνισος Straboni est & Paulaniae, Ptolemaeo Πάνισος, *Panissus*; haud longe a Corona. Strabo lib. viii. pag. 249. πλησίον Κορώνης, ἧ μίσην σὺν τὸν κόλπον, ὃ Πάνισος ποταμὸς ἐμβαίνει, ταύτην μὲν ἐν δεξιᾷ ἔχον, καὶ τὰς ἐξῆς, *Haud procul a Corona, circa medietatem sinum, effunditur annis Panissus, Coronam & sequentes urbes a dextra habens.* Post flumen, Φεραί, Ptolemaei, Φεραί Strabonis, id est *Pherae* sunt, ἔξ περ σάδια, *sex fere stadia* a mari, ut Pausanias Messen. cap. xxxi. observavit, cui Dorica dialecto αἱ Φεραί, *Pherae* sunt, η in α permutato, ut solemne Doricis, quorum lingua Messenii utebantur. Polybius Legat. LIII. *Phera* dixit singulari numero. ἡ δ' Ἀβία, καὶ Θυρία καὶ Φεραί, ἧ τὸ καὶ τὸν τῦτον ὁπὲρ μὲν τὸ Μεσσηνίας ἐκτελείσθαι, *Eatepestate Abia, Thuria, Phera ab Messeniis avulsa sunt.* Apud *Pheras Nedo* fluvius, Νέδον, Strabone docente, exit in mare. Dein est oppidum *Abia*, ultimum Messeniorum in ora contra Laconicam. Pausanias cap. xxx. Φεραί ἀφ' ἐξέσθαι Ἀβίας σάδιας ἑβδομήκοντα, *Pherae distans ab Abia LXX stadiis.* Ptolemaeo est Ἀβία, *Abia*, etiam extrema maritimarum Messeniae, juxta Laconicae fines. Hinc Plinii *Abente* sunt lib. iv. cap. vi.

In mediterraneis est caput gentis *Messena*, Μεσσηνία, quam frustra Ptolemaeus in maritimis scripsit, cujus errorem plurimi tabularum auctores adhuc sequuti sunt. Pausanias sane αὐτόπτης ab ora reducit: etiam Strabo, qui Ithomen, omnium consensu mediterraneum & montem & castellum, munimentis urbis, sub illo sitae, communi muro includit. Quid? quod perspicue Plinius lib. iv. cap. v. *Amnis Panissus. Intus autem ipsa Messene, Ithome, Oechalia.* Non fuit antiquissima, sed Epaminondas Thebanus condidit, omnesque Messenios exsules in illam revocavit, eique nomen *Messena*, quod gentis antea fuerat, imposuit: quae a Pausania cap. xxvi. plenius sunt exposita: Valida urbs munimentis suis. Idem cap. xxxi. quas ipse viderit: muris munitissimas urbes nominat Amphrysum Phocicam, Byzantium & Rhodum: tamen his ait munitiorem esse Messeniorum urbem. Strabo situs & munitionis causa Corintho confert lib. viii. pag. 249. Ἡ δ' Μεσσηνίων πόλις ἵσκει Κορίνθῳ. ὑπέρεται γὰρ τὴν πόλιν ἐκατέρωθεν ὄρεσιν ὑψηλὸν καὶ ὁπότερον, τείχει κοινῷ περιεσπασμένη, ὥς τ' ἀκροπόλει χρῆσθαι. τὸ μὲν καλεῖται Ἰθώμη. τὸ δ' Ἀκροκόρινθος. *Ceterum Messena Corintho similis est. Utrique enim urbi mons excelsus & praeruptus imminet, communi muro comprehensus, arcisque usum praestans, Ithoma, Messena, Acrocorinthus Corintho.* Itaque Demetrius Pharius Philippo, Persei patri, iussit, si Peloponnesum vellet in potestate habere, ut duas has urbes subigeret. ἦ κερεῖται γὰρ ἀμφοῖν κατέξῃς τὴν βῆν, *Bovem*, inquit, *utroque sic cornu tenebis.* quod ibidem Strabo adnotavit.

Alii *Ithomen* quasi separatam oppidum aut castellum descripserunt. Plinius lib. iv. cap. v. *Intus ipsa Messene, Ithome, Oechalia.* Pausanias Mess. cap. ix. refert Messeniorum mediterraneos, Spartano bello interiores, desertis ceteris oppidis ἐς τὸ ὄρεον ἀνοικίσθαι τὴν Ἰθώμην, *in montem Ithomen secessisse*, in quo tum fuerit πόλις ἢ μέγα, *parvum oppidulum*, cujus pomerium ampliarint ut esset ἔρμα πᾶσι αὐταρκές, *munimentum omnibus sufficiens.* Post sub monte coepta Messene aedificari, cui tandem muro juncta Ithome fuit. Ab religione loci Ζεὺς Ἰθωμάτας *Jupiter Ithomatas*, & ἑορτὴ Ἰθωμαία, *festum Ithomatum* dictum. Vide Pausan. & Stephan. & Meursium.

Oechalia autem Plinii est Stephani ἡ Μεσσηνία Οἰχαλία, sive ut alii legunt ἡ Μεσσηνία Οἰχαλία, *Messena Oechalia*, quæ an sit ab Homero Catal. vers. 103. nominata,

Οἰχαλίην ἴοντα παρ' Εὐρύτου Οἰχαλιῆος :

ex *Oechalia* venientem ab *Eisegro Oechaliensi* rege; disputat Strabo lib. viii. pag. 234. nam ad Thessaliam alii referunt. Cetera Plinii, *Arene*, *Pteleon Thryon*, *Dorion* ex eodem Homeri loco sunt a versu 98. de quibus certi nihil constat: de *Arene* supra aliquid dictum. *Thryon* Homerus cognominat Ἀλφειοῖο πόρον, *Alpheum*,

καὶ Θρύον, Ἀλφειοῖο πόρον. item
καὶ Πτελεόν, καὶ Ἐλῶνα, καὶ Δώριον :

Ex quibus *Helos* etiam Plinius in Messenia scripsit: *Oppida*, *Pylos*, *Methone*; locus *Helos*: quod arguit dirutum fuisse ætate Plinii. Strabo lib. viii. pag. 241. Ἐλῶνα οἱ μὲν αὖτις Ἀλφειὸν, χώρον τινα φασιν, οἱ δὲ ἢ πόλιν ὡς τὴν Λακωνικὴν. *Helos* quidam dicunt locum esse circa *Alpheum*: alii oppidum, et *Helos Laconica*. Sed hæc omnia Strabo in Elea ponit, & vere quidem, quia pars illorum ad *Alpheum* sita, *Arcadiæ* & *Eleæ*, non *Messeniae* fluvium.

Ptolemæus tria oppida in mediterraneis recenset, e quibus primum Ἀλῖαρος, *Halæus*, ignotum ceteris: alterum, de quo jam dictum, *Iliome*: tertium, *Τραχύν* (*Τραχύν*) est, de quo etiam silent geographi ceteri. Strabo addit *Θηρία* lib. viii. pag. 249. Αἰπεία, νῦν Θερία καλεῖται, ἧς ἔφαμεν ὄμορον Φηραῖς, *Aepea* nunc *Θηρία* vocatur, quam diximus *Pheris finitimam*. Et paullo ante: Φηραὶ, ὄμορος Θερία καὶ Γερήνιοις, *Phera*, qua urbs finitimam *Θηρία* & *Geraniis*. *Thuria* intus sita, LXXX stadiis a *Pheris*: hæc vi a mari: quod *Pausanias* observavit *Messen. cap. xxxi*. In monte sita: postea in planum deducta, ut tamen nec montana urbs deleteretur. Incolæ *Θηριαταῖ*, *Θερίαται*, quos *Augustus*, *Messenii* insensu, *Antonii* sociis, contribuit *Lacedæmoniis*: quod itidem a *Pausania* est proditum. Fuerunt apud *Strabonem* qui *Ἀνθηϊα* Homeri interpretarentur *Thuriam*. Fuit autem *Antheia*, Ἀνθεῖα, una ex septem oppidis, quæ *Agamemnon* *Achilli* dotis loco daturus fuisse dicitur *Iliad. i. vers. 149*. quæ quod in *Messenia* *Strabo* censuit, licet interpretatione variant antiqui perinde ac recentiores auctores, (vide *Strabon. p. 248*.) pretium fortasse erit recensuisse:

Ἑπτὰ δὲ οἱ δώσω ἐν ναϊόμενα πολίεθρα,
Καρδαμύλην, Ενόπην δὲ καὶ Ἰσην ποιήσσαν,
Φηραῖς τε Ζαθείας, ἧδ' Ἀνθεῖαν βαθείλημον,
Καλὴν Αἰπείαν, καὶ Πήδαςον ἀμπελόεσσαν.
Πᾶσαι δ' ἐγγὺς αἰὲς νεαταὶ Πύλῃς ἡμαρῶντι.

Septem autem ei dabo oppida celeberrima: *Cardamylen*, *Enopen*, *Hiram herbosam*, *Pōia divinas*, & *Antheiam pratisam*, *sulchramque Aepeam*, & *Pedasum vitiferam*. Omnia autem prope mare habitantur *Pyli arenosi*. E quibus solæ *Phera* notæ sunt: cetera dubii situs & adpellationis, quæ cum aliis successu temporis, sed incertum cum quibus, permixta creditur. De *Cardamyla* tamen *Strabo*: ὅτι πέτρας ἐξουινῆς ἰδρυταὶ Καρδαμίλην, ἔτα φησὶ, in petra prætiosa *Cardamyla* est posita: deinde *Phera*. Fuit etiam *Erana*, Ἐρῆνα, me-

dia inter Cyparissiam & Pamisi fluvii, quem & *Amathum* dixere, ostia, eodem Strabone auctore pag. 249. Dubia etiam est *Aethea*, Αἰθεῖα Thucydidis lib. i. pag. 67. Θερμαῖ τε καὶ Αἰθεῖς ἐς ἰώμην ἀπέστησαν, *Thuriata & Aetheenses Ithomen aufugerunt.*

L A C O N I C A.

Post Messeniam in ortum versus sita est Λακωνική, *Laconica*, five ut Mela scripsit *Laconice*. Livius lib. xxxi. cap. xxv. *Philippus pollicitus, terrorem omnem belli in ipsam Laconiam, ducto eo exemplo exercitum, translaturum.* Vellejus lib. i. cap. iii. *Achaë ex Laconica pulsi.* Semel Plinius scripsit *Laconia*, ineunte libro iv. quod suspectum est Harduino.

Præcipua pars maritimæ oræ sita ad sinum *Laconicum*, Tænaro & Malea contento. Strabo lib. viii. pag. 250. Ἐστὶ δὲ μὲν Μεσσηνιακὸν κόλπον ὁ Λακωνικὸς μεταξὺ Ταινάρου καὶ Μελῶν, ἐκλίνων μικρὸν ἀπὸ μεσημβρίας πρὸς ἑω. Post *Messeniacum sinum* est *Laconicus* inter *Tanarum* & *Maleas*, a meridie in ortum paullo declinans. Primæ in Laconica, sed Messeniaci sinui adhærentes sunt Θυρίδες, *Thyrides*, quasi portulæ seu fenestræ. Straboni lib. viii. pag. 250. ῥωδὴς κρημὸς, *fluctibus obnoxium præcipitium*: Pausaniæ Lacon. cap. xxv. ἄκρᾳ Ταινάρου, *Tanari promontorium*, quod vero secundum Strabonem a Tænaro stadiis cxxx distat. Ολίγον ἀπωτέρω, *prope inde*, quod Pausanias addidit, fuit Μέσση πόλις καὶ λιμὴν, *Messa oppidum & portus.* Homerus Catal. vers. 89.

Φάρην τε, Σπαρτὴν τε, πολυτρήρωνά τε Μέσσην,

Pharen, & Spartam, & columbis abundantem Messam, dixit: sed tradit Strabo pag. 251. ἢ μὲν Μέσσην ἐδάμῃ δέικνυσθαι φασί, *Messam [Homeri] negant ullibi posse monstrari.*

Dein *Tanarum* est, Ptolemæi Ταινάριον, a quo incipit sinus *Laconum*. Promontorium & oppidum dicitur. Pausanias dicto loco: ἐς θάλασσαν ἀνέχουσα ἄκρᾳ Ταινάρου, καὶ λιμένες, ὃ τε Ἀχιλλεύς ἐστι καὶ Ψαμαθοῦς, *in mare excurret Tanarum promontorium, & sub eo portus, Achilleus & Psamathus.* Plinius lib. iv. cap. v. *Oppida: Tanarum, Amyclæ, Pheræ, Leuctra, & intus Sparta.* Pausanias Lacon. cap. xxv. Ταινάρου δὲ τὴν ἄκρην πλεῖν ἔσθ' ὅσον τεσσαράκοντα σταδίων ἀφῆσθε Καινὴ πόλις. ὄνομα δὲ τῷ καὶ ταύτῃ Ταινάρου, *Promontorium Tanarum ad XL stadia prætervecto occurrit Canepolis, cuius antiquum nomen erat Tanarum.* Canepolis, quasi Neapolis, quod est instauratum Tanarum. Novum id nomen Καινὴ πόλις legitur etiam in Procopii B. Vandal. lib. i. cap. xiii. ἀφ' οὐ γόντες Ταινάρῳ προσέμειξαν, ἢ νῦν Καινὴ πόλις ὀπικαλεῖται, *claphi [a Malea] Tanarum adplicuerunt, quæ nunc Canepolis vocatur.* Male ergo Ptolemæus Tanarium & Καινὴν, *Canen*, tamquam diversa oppida separavit. Celebratur Neptuni fanum in ipso promontorio vel litore. Cornelius Nepos Pausan. cap. iv. *Fanum Neptuni est Tanari, quod violari nefas ducunt Græci.* Strabo lib. viii. pag. 250. τὴν μὲν Ταινάρου ἀκτὴν ἐστὶν ἐκκειμένη, τὸ ἱερὸν ἔχουσα τοῦ ποσειδῶνος, ἐν αὐτῇ ἰδρυμένον, *Tanarum est litus procurrens in mare, fanum habens Neptuni in loco positum.* Pausanias ait dicto loco: ἐπὶ τῇ ἄκρᾳ ναὸς εἰκασμένῃ σπηλαίῳ, καὶ πρὸ αὐτῆς Ποσειδῶνος ἀγάλμα, *in ipso promontorio est templum spelunca simile, & ante ipsum Neptuni simulacrum.* Strabonis ergo, ἀκτὴ, *litus*, est ipsum promontorium. De spelunca uterque fabulam ædunt, creditum fuisse, per illam Herculem ab inferis Cerberum eduxisse, quasi ibi ingressa filios pateat. Per quam etiam *Psyche* Veneris jussu ad interos measse & revelasse, novæ fabulatur, quare, inquit, *Tanarum. inibi spiraculum Divæ: per portas hiantes* mon.

monstratur iter invium - - - ad ipsam Orci regiam. Hinc est quod Horatius lib. i. od. xxxiv. dixit:

*Quo Styx, & invisæ horrida Tanari
Sedes.*

A Tænaro ad Eurotæ ostia primum Ptolemæo & Pausaniæ oppidum est *Teuthrona*, *Teuthrona*, ut alter addit, CL stadiis a Tænaro promontorio. Straboni a Tænaro ad Eurotam in ora sunt *Αμαθῶν πόλις*, oppidum *Amathūs*, & post illud *Asine*, & tandem *Gythium*, *Γύθειον*, navale Lacedæmoniorum, inter quod & *Acraus*, (aliis *Acriam*) Eurotam dicit in mare exire. Ptolemæus inter Teuthronam & Eurotam ponit oppidum, cui nomen *Λας*, *Las*, quarto casu *Λᾶν*, *Lan*, Straboni pag. 251. qui expugnatam dicit a Dioscuris, id est Castore & Polluce, quibus cognomen inde sit *Λαπέρσαι* apud Sophoclem. Pausanias cap. xxiv. *ἐν δεξιᾷ Λᾶς ἐστὶ, a dextra Gythii Las est*, x stadiis a mari, xl a Gythio. Scylax in Laconica: *Λᾶς πόλις καὶ λιμὴν, Las oppidum & portus*. Stephanus scribit *Λᾶ* primo casu, vocatque *πόλιν Λακωνικὴν, urbem Laconicam*. Lycophron in *Alexandra* vers. 95. *καὶ Λᾶν περὶ ἔσεις, & Lan transibis*. Homerus *Catalog.* vers. 92. vocali geminata,

Οἴ τε Λᾶαν ἔχον - - -

Amathūs Strabonis haud dubie est aliorum *Ψαμαθῆς*, *Psamathūs*. Pausaniam supra produximus in *Tænarus*: Scylaci est *Ψαμαθῆς λιμὴν, Psamathūs portus*: Stephano duplicata littera *Ψαμμαθῆς πόλις Λακωνικὴ, Psammathūs oppidum Laconicum*: Plinius quoque lib. iv. cap. v. *amnis Eurotas, sinus Aegilodes, oppidum Psammathus*. In ora fuisse, portus, quem Scylax tribuit, argumento est, si vel maxime id minus ex ordine locisque vicinis clarum esset. *Asine* Strabonis Laconica minus nota, nisi quod Polybius lib. v. cap. xix. Philippum *Asinam*, via inter Spartam & Tænarum sitam, scribit frustra oppugnasse. Habet quidem & Scylax, sed miscet alia quoque Messeniorum: certior *Asine* Messeniac, & aia Argolidis.

Gythium, *Γύθειον*, ut plurimi; sive *Γύθειον*, *Gytheum*, ut alii scribunt, *τῇ Σπάρτῃ ἐπὶ τῷ ποταμῷ, navale Sparte*, ut Strabo dixit lib. vii. pag. 251. sive *ναύσταθμος ἢ Λακεδαιμονίων, navium statio Lacedæmoniorum*, ut Polybius lib. v. cap. xix. His, & Lycophron vers. 98. & Ptolemæo, est *Γύθειον*, simplici vocali; etiam Livio *Gythium* lib. xxxiv. cap. xxxviii. Stephanus diphthongo, *Γύθειον πόλις Λακωνικὴ, Gytheum, urbs Laconica*. Pausaniæ codex ambiguus, in Lacon. cap. xxii. *Γύθειον*, at cap. xxiv. *Γύθειον* præterea Cicero lib. iii. Offic. cap. xi. *classem Lacedæmoniorum, quæ abducta esset ad Gytheum, clam incendi posse*. Oppidani *Γυθειᾶται, Gythæata*, Pausaniæ cap. xxi. & ab oppido *ἵππους Gytheates* Plinio dictus lib. iv. cap. v. Mela etiam lib. ii. cap. iii. *Gythium* fluvium in Laconica memoravit.

Inter Gythium & Eurotæ ostia Ptolemæi dispositione est *Τρίνασος ἐπὶ τῷ ποταμῷ, Trinasi navale*, quasi *τρίνησος*, a tribus parvis objectis insulis. Pausanias Lacon. cap. xxii. *Ἐν ἀριστερᾷ τῇ Γυθείᾳ σάδιᾳ περὶ ἑλθόντι ὡς τεράκοντα, ἔστιν ἐν τῇ ὑπείρῳ Τρίνασος καλῶν τεύχη, ad Gythei laquam xxx stadia progresso, in continenti sunt muri sic dictæ Trinasi: e quibus conjicit, φρούρον, castellum potius, quam oppidum fuisse.*

Deinde est *Eurotas*, *Εὐρώτας* nobilis fluvius, a Sparta decurrens, quam ab ortu ut Polybius lib. v. cap. xxii. præterfluit. Livius lib. xxxiv. cap. xxviii. *ad Euro-*

Κάστορ δ' αἰχμὰ Πολυδέυ-
 κεός τ' ἐπ' Εὐρώτῃ ρέεθροις,

quod Propertii verbis lib. III. eleg. XIV. veritas:

Qualis ἔ' Eurota Pollux ἔ' Castor arenis.

Ultra ostia est oppidum Ptolemæi Ἀκρεῖα, *Acrea*, Pausaniæ cap. XXII. Ἀκρεῖα, *Acriæ*. ἐπὶ θαλάσσης, inquit, πόλις ἐστὶν Ἀκρεῖα, *juxta mare est oppidum Acriæ*. Itidem aliter id nomen existat in Strabonis codicibus: ὁ Εὐρώτας ἐκδίδωσι μεταξὺ Γυθείας καὶ Ἀκρεῖων, *Eurotas exiit in Gythium Acrias*. Sequuntur *Biandina* & *Asopus*, Ἀσωπὸς πόλις, apud Ptolemæum. Obscura illa: hæc etiam Straboni cognita. Et Pausanias cap. XXI. πέλις Ἀσωπὸς Ἀκριῶν ἀπέχει σαδείας ἐξήκοντα, *oppidum Asopus ab Acriis abest stadia sexaginta*.

Inde est Ὀνὸν γνάθῳ, *Onignathos*, ut in Palatino Ptolemæi codice additur, ἄκρα, *promontorium*. Strabo lib. VIII. pag. 251. εἴτα ἡ Ὀνὸν γνάθῳ λιμένα ἔχουσα. εἴτα Βοῖα πέλις. εἴτα Μαλεῖα, *deinde est Onignathos, portum habens: deinde Bœa oppidum: tandem Malea*. Addit a Maleis *Onignathum* abesse CL stadiis. Βœα, oppidum pluraliter scriptum Pausaniæ dicto loco: τὰ ἐπέκεινα Γυθείας πρὸς θαλάσσην, Ἀσωπὸς, Ἀκρεῖα, Βοῖα, *ultra Gytheum ad mare, Asopus, Acriæ, Bœa*: Scylaci Βοῖα, Βœα, ut Straboni & Plinio: sed Ptolemæo, eodem situ, Βοῖα, Βœα. Oppidani Βοῖᾶται, Βœata, Pausaniæ cap. XXIII.

Tandem *Malea*, Μαλέα, promontorium nominatissimum est in angulo Peloponnesi, quo australe latus cum orientali cohæret. Plures scribunt Μαλέα, *Malea*. Polybius lib. V. cap. CI. πρὸς Μαλέαν ποιεῖσθαι τὴν πλοῦν, *Maleam circumnavigare*. Scylax: Μαλέα ἄκρα, *Malea promontorium*. Stephanus: Μαλέα ἄκρα πρὸς Πελοποννήσῳ, *Malea promontorium ad Peloponnesum*. Ptolemæus: Μαλέα ἄκρα, etiam singulari numero. Et Pinius lib. X. epist. XXVI. ad Trajanum: *νῆπιό τιβι, me Ephesum cum omnibus meis ὑπὲρ Μαλέαν πavigasse*. Solus prope Strabo Μάλαι, plurali numero, ut supra vidimus. Ambigue Herodotus, lib. I. cap. LXXXII. μέχρι Μαλεῶν, *usque ad Maleas*: at lib. IV. cap. CLXXIX. καὶ Μαλέην, *juxta Maleam*, singulari numero: quo & Latini usi sunt. Livius lib. XXXIV. cap. XXXII. oratione Quintii, ducis Romani, ab Nabin tyrannum: *mare circa Maleam infestum navibus piraticis fecisti*. Mela de promontoriis Peloponnesi: *ad meridiαν Malea, Tanaros, Acrias*: & mox, *inter Scyllæon ἔ' Malæan [sinus] Argolicus*. Virgilius Aeneid. V. vers. 193.

Ionioque mari, Maleæque sequacibus undis.

Stephanus addit, a quibusdam diphthongo Μάλας scribi: καὶ Μάλας ἀπὸ διφθόγγῃς. Inde est quod poetæ non numquam producant. Ovidius lib. II. Amor. eleg. XI. vers. 20.

Quo lateant Syrtes, quove Malea sinu.

Et Papinius Statius lib. VII. Thebaid. vers. 16.

- - - Ἐταυρα circumtonat ira Malea.
 Eeeee

Alibi

Alibi vero idem Statius corripuit, Silv. lib. i. carm. i i i. vers. 97.

*Si Malea credenda ratis, Siculosque per aestus
Sit via.*

Tempestuosum enim ad id promontorium mare est, qui *Maleus sinus* est Floro lib. i i i. cap. vi. Ajunt a figura etiam Γαμφηλὰς ὄνυξ, *maxillas asini* vocari, atque ita de Malea Lycophronis versum 94. Tzetzes interpretatur: sed id probabilius ad vicinum promontorium ὄνυξ γνάθον, quod idem sonat, supra expositum, refertur.

Post Maleam Argolicus sinus incipit, cujus australem oram Lacones tenent, in eaque primum est *Delium*, Δήλιον, ἱερὸν Ἀπόλλωνος, ὁμώνυμον τοῦ Βοιωτικῷ, *Apollinis fanum*, *men commune cum Bæotico habens*, Strabone lib. viii. pag. 254. prodente. Ptolemæus cetera enarrat singula: & proximus Μινώα λιμὴν, *Minoa portus*, quod Straboni est Μινώα Φερίον, *Minoa castellum*: Pausaniae cap. xxii. Μινώα ἀπὸ τοῦ πελάγους, *Minoa promontorium in mare procurrans*, juxta urbem Epidaurum Limeram, quæ etiam Straboni hinc sequitur, & Ptolemæo, nisi quod hic Διὸς Σωτῆρος λιμένα, *Jovis Servatoris portum* interjicit.

Epidaurus autem illa ἡ Λιμηρὰ, *Limera* cognominatur, quasi λιμῶνας ἔχουσα vel λιμῆνας, *quod multa prata habeat*, vel a *portuum commoditate*. Vide Stephani Byzantii chorographiam. Alterum Apollodorus apud Strabonem, ὁπτετμνημένως Λιμηρὰν εἰσὶν ὡς ἂν Λιμενηρὰν, *contracte Limeram dici quasi Limeneram*, id est portuosam. Opus autem est cognomine, ut ab altera Argolidis in Saronico sinu discernatur. Præter Strabonem & Pausaniam cap. xxi. & xxi i i. meminit cum cognomine Plinius lib. iv. cap. v. *Oppida*, inquit, *Bæa, Epidaurus, Limera cognomine; Zarax*: Scylax & Ptolemæus sine cognomine, rati forsan, quia in Laconica scripserunt, regionis nomine satis distinctam esse. Historicis autem epitheto opus est. Thucydides lib. iv. pag. 288. ἀπεπλευσαν εἰς Κύθηρας, ὅτε ἡ αὐτῶν ὥς ἐπλευσαν εἰς Εἰδαυρον ἢ Λιμηρὰν, *navigarunt [Athenienses] in Cythera: nam in Epidaurum Limeram*. Idem lib. vi. extremo: ἀποβάντες εἰς Εἰδαυρον ἢ Λιμηρὰν, καὶ Πρασίαν, *abierunt in Epidaurum Limeram, & Prasiam*. Incidit fere in locum, quo nunc est Malvasia.

Zarex, Ζάρεξ, sequitur ex Ptolemæi ordine, quem paullo aliter disposuit Pausanias cap. xxi. Βοιαι, Ζάρεξ, Εἰδαυρος ἢ Λιμηρὰ, Βρασιαί, Βæa, *Zarax, Epidaurus Limera, Brasia*: Ptolemæus autem Zarecem Epidauro postposuit. Scribitur *Zarex & Zarax*: illud Ptolemæi est & Stephani; hoc Polybii, Plinii, Pausaniae. Stephanus: Ζάρεξ πόλις Λακωνικὴ πρὸς τῇ θαλάσσει, *Zarex oppidum Laconicum juxta mare*. Polybius lib. iv. cap. xxvi. Πολίχναν μὲν, καὶ Πρασίαν, καὶ Λεύκας, καὶ Κύφαντα περὶ πεσῶν, ἃ φωνὴ κατέσχε. Γλυπτεῖν ἡ καὶ Ζάρεξ περὶ πεσῶν, ἀπὸ πρὸς, *Polychnam, Prasias, Leucas, & Cyphanta referuntur*: *improbi cepit: Glymtes quoque & Zaracem invadens sejunxit a societate*: Plinii verba in Limera Epidauro produximus.

Succedit apud Ptolemæum, Κυφάντα λιμὴν, *Cyphanta portus*; qui modo Polybii verbum erat Κύφαντα, accentu scribarum arbitrio constituto. Plurale est. sic enim Pausanias cap. xxiv. ἀπὸ Ζάρεξ stadia vi secundum mare progredienti, & inde stadia x declinanti εἰς μεσόγειον, *in mediterranea*, Κυφάντων καλεμένων ἐρείπια εἰσιν, *Cyphantorum ruina occurrunt*: Plinius dicto loco: *Cyphanta portus*.

Ultima Ptolemæi Laconica urbs in Argolico sinu Πρασία est, *Prasia*; Scylaci Πρασία πόλις καὶ λιμὴν, *Prasia oppidum & portus*. Pausanias cap. xxiv. & numerum & elementum muta

mutavit. Βεργισαί, inquit, ἐχάτη μὲν ταύτῃ τῇ Ελευθερολακίωνων πρὸς Θαλάσσην ἐστὶ, Κυφάντων δὲ ἀπέχουσι πλοῦν σαδίων Δακονίων, *Brasia extremum hac in parte Eleutherolaconum ad mare oppidum sunt: distant autem a Cyphantis 22 stadiis.* Pausaniam sequutus est Stephanus, eumque nominatim laudavit, ut mirum non sit, eodem elemento & numero usum esse. Historicis sunt Περγισαί sive Περγισαί, *Prasia*, plurali numero. Polybium paullo ante in *Zarax* cognovimus. Thucydides lib. ii. pag. 136. ἄραντες ἀπ' αὐτῶν, ἀφίκοντο ἐς Περγισαίς, τῇ Λακωνικῆς πόλιν Ἰπιδάλασσειν, *profecti hinc [ex Troezenide & Hermionide] venerunt in Prasiae, quod est maritimum oppidum Laconicae.* Polyænus lib. ii. cap. xv. *Hippodamas ab Arcadibus ἐν Περγισαίς ἐπολιορκεῖτο, Prasias oppugnabatur.*

Antequam in mediterranea progrediamur, addenda sunt quædam dubia & prætermissa. Dum colligimus, quæ illustrationi faciant, præteritus est locus *Helos*, Ἑλός, unde *Helote*, servi Lacedæmoniorum, Livio *Ilote* dicti libro xxxiv. cap. xxvii. adpellabantur. Cornelius Nepos in Pausania cap. 111. *Est genus quoddam hominum, quod Helotes vocantur, quorum magna multitudo agros Lacedæmoniorum colit, servorumque munere fungitur.* Qui fuerint, & unde dicti, Pausanias docet Lacon. cap. xx. *Ἐπὶ Θαλάσσην πόλιν Ἑλός ἦν, Ad mare oppidulum fuit Helos, ex quo capto πρῶτοι ἐγένοντο ἔτοι Λακεδαιμονίων δέλοισι κεινῶ, καὶ εἰλωτες ἐκλήθησαν πρῶτοι καθάπερ γε καὶ ἦσαν, primi publici Lacedæmoniorum servi fuerunt, qui Helotes a loco dicti, unde erant.* Obtinuit deinde usus, ut & alii captivi, Messeniorum præsertim, his pares facti, *Helotes* communi nomine vocarentur. Oppidum illud ad mare fuisse, testatur etiam Homerus Catal. vers. 91.

οἱ τ' ἄρ' Ἀμύκλας εἶχον, Ἑλός τ', ἔφαλον ποτλίεθρον,
Quique Amyclas tenebant, & Helos, maritimum oppidum.

Quo situm loco Helos fuerit, quodammodo monstrat idem Pausanias cap. xxii. *Ἐν Ἑλευσίᾳ ἐρείπια ὑπόλοιπα, oppidi, quod Helos dicebatur, ruinas reliquas videri inter Trinasum & Acras, illinc lxxx stadiis; hinc xxx circiter distantes.*

Quum supra Cyphanta & Prasias perlustravimus, *Leucas* inter illa medias ex Polybii libro iv. cap. xxxvi. memorari animadvertimus. Jurares forte, apud Argivorum fines esse, ubi sita sunt quibuscum ibi componitur. At lib. v. cap. xix. eadem *Leuca* cum oppidis in sinu Laconico conjunctæ sunt. *πρὸς Ακρίας, inquit, καὶ Λεύκας, ἐστὶ δὲ καὶ τῇ Βοιωτῶν χώρῃ, ad Acras usque, & Leucas, & Bojas.* Et Livius lib. xxxv. cap. xxvii. *tertia parte corporum ab obsidione Gythii abducta, ad Eliam posuit castra. Imminet is locus & Leucis & Acris.* Sic ex Polybii lib. v. cap. xix. legendum, qui *Ελίαν* vocat καλλιῆν χώρην τῇ Λακωνικῇ, *partem Laconicæ pulcherrimam.* Ergo *Leucæ* ad sinum Laconicum fuisse, vicinæ Acris & Bœjis; quoquo modo locus prior Polybii vel emendandus est, vel saltem interpretandus.

In sinu Messenio Laconicæ partis seu in ortum solis vergente Strabo lib. viii. pag. 248. hac loca posuit: Μεταξὺ δ' ἄπὸ τῇ Θυρίδων ἀρχαμένοις ὁ Τύλος ἐστὶ. καλεῖται δ' ὑπὸ τινῶν Ο.τύλος. εἴτα Λεύκτρον τῇ ἐν Βοιωτίᾳ Λεύκτρων ἀποικίᾳ. εἰτ' ἔτι πέρας ἐρυμνῆς ἰδρυταὶ Καρδαμύλη. εἴτα Φηραί, ἔμμερος Θερμία. *Interjacent a Thyridibus [occasum versus] Tylus, quem quidam Octylum vocant: deinde Leuctrum est, Leuctrorum, quæ in Bœotia sunt, colonia: positi Cardamyla in saxo prærupto sita: inde Pheræ, quibus Thuria confinis est. Pheræ illæ sunt, eas supra diximus Pharas quoque nuncupari, ab Homero Φᾶριν, Pharin, Catal. vers. 85. ut olim lectum fuit, quod Pausanias testatur Messen. cap. xvi. & interpretes Homericæ verius, Papinius Statius Theb. iv. vers. 226.*

Quos Pharis, volucrumque parens Cytheria Messæ.

Hæc obiter, quia vulgo nunc Φάρις legitur apud Homerum. Posteriora loca sunt Messeniorum, ut supra exposuimus: priora Laconum. *Oetylus* etiam Homero memoratus, Catalog. vers. 92.

Οἳ τε Λάκων ἔχον, ἔδ' Οἰτύλον ἀμφιέμεντο,

Qui Lacen habitabant, aut Oetylon incolabant.

Pausanias Lacon. cap. xxi. ἐπὶ Ταναῶν ἢ Κανήπολις, Οἰτύλος τε καὶ Λεῦκτρον, *supra Tanæum* [promontorium, occasum versus sita] *Cenepolis*, & *Oetylos*, & *Leuctra*. Alterum oppidum & Plinio *Leuctra* est: at Straboni, ut jam vidimus, & Plutarcho Λεῦκτρον, *Leuctrum*. Hic enim in Pelopida pag. 288. τὴν Λακωνικῆς πελίκην πρὸς τῇ θαλάσσῃ Λεῦκτρον ἐνομαζέται, *etiam Laconica oppidulum, mari inpropositum, Leuctrum vocatur*. Inter Helos & promontorium, quod a maxilla asini nomen habet, Strabo oppidum *Cynasium* in peninsula cum portu ponit, lib. viii. pag. 251. quæ diversa ab illa Messeniacâ in Triphylia confinio.

Dubius locus est, qui *Cynosura*; & *Cynosura*, plurativo numero, & *Cynosuris*, *Κυνόσουρας*, adpellatur, fueritne ad mare, an in mediterraneis: in Laconica certe fuisse, minus est quod dubitemus. Quod enim Stephanus ait, *Κυνόσουρα, ἄκρον Ἀρκადίας, Cynosura Arcadiae promontorium*, vitiosum sane, quia nulla parte Arcadia contingit mare, ut promontorium limite suo contineat. Nec tutum Ἀττικῆς sufficere in locum, quia Hesychius *ἄκρον ἢ Μαραθῶν & promontorium Marathonis ad Eubœam conversum*, hoc nomine nigrum referat. Laconicæ autem id nomen Pausanias cap. xvi. & scholiastes Callimachi, & idem etiam Hesychius, qui in Attica id nominis aliud posuerat, vindicaverunt. Pausanias enim cum Spartanis populis conjungit hisce: οἱ Λιμναῖοι Σπαρτιατῶν καὶ Κυνόσουρας καὶ ἐν Μεσσηνίᾳ τε καὶ Πιτάνῃς ὄντες τῇ Ἀρτέμιδι, *Limnata Spartiatum, & Cynosuræ, & qui ex Messæa & Pitana venerant, Diana sacrificantes*. Scholiastes Callimachi in hymn. Dianæ vers. 94. *Κυνόσουρας τέτταρ' Ἀρκωνικῆς, Cynosuris locus Laconica*. Et quod *ἀκρον* dixit chorographus, in regionis quamlibet adpellatione errabundus; ad mare fuisse id oppidum sub promontorio situm, verosimile est. Nec enim geographis vox *ἄκρον* tam quemvis montem, quam in mare procurrentem significat. Hic, quocunque loco sit, sepultus dicitur Aesculapius. Cicero lib. iii. Nat. deor. cap. xxii. *Aesculapius secundus, secundus Mercurii frater. in fulmine percussus, dicitur humanus esse Cynosuris*. Et C. Iulius Alexandrinus Protrept. pag. 18. de Aesculapio: οὗτος καὶ κεῖται κεκοσμηθεὶς ἐν τοῖς Κυνόσουρας ἱερίοις, *hic fulmine ictus sepulcrum habet in Cynosuridis finibus*.

In mediterraneis Laconicæ est caput gentis *Lacedæmon*, quæ & *Sparta* dicitur, quæ duo nomina ita differunt, ut alterum sit proprium & antiquum urbis, alterum regionis. quod postea urbi etiam primariæ accesserit. Pausanias Lacon. cap. xi. Σπάρτη μὲν ὀνομαζομένη ἐξ ἀρχῆς, *θεοκρατορία ἢ ἀνὰ χρόνον καὶ Λακεδαίμων ἢ αὐτὴ καλεῖσθαι*. τέως ἢ τὸ ἰσχυρὸν τοῦτο ἔκαστο τῇ γῇ, *Sparta dicta prius, quæ postea etiam Lacedæmon fuit nuncupata, quæ utriusque regionis hoc nomen esset*. Et Stephanus: *Λακεδαίμων πόλις ἐνδοξοτάτη τῇ ἐν Πελοποννησῷ, ἢ Σπάρτη φέρεται, Lacedæmon urbs celeberrima in Peloponneso, quæ prius Sparta adpellata fuit*. De origine utriusque nominis, quæ varia ab diversis proditur, Meursius in *N.*

scell. Laconicis consulatur: ad nostrum illa institutum nihil adfert. Distinxit ita urbem ab regione Homerus Iliad. B, sive Catalogo vers. 88.

Οἱ δ' εἶχον κοίλῃν Λακεδαίμονα κητώεσσαν,
Φάρην τε, Σπάρτην τε, πολυτρησά τε μέσσην.
*Qui tenebant cavam Lacedaemonem, cetis abundantem,
Pharamque & Spartam, & columbis plenam Messam.*

Scholias tes ibi: Λακεδαίμονα ἢ χώραν λέγουσι. ἢ ἡ πόλιν Σπάρτην. ἕτεροι ἢ καὶ αὐτῆς τὴν πόλιν τὸ μὲν τοι Λακεδαίμονα, τὸ δὲ Σπάρτην καλεῖσι. *Lacedaemonem regionem dicunt: urbem Spartam: alii urbem utroque nomine Lacedaemonem & Spartam adpellant.* Κοίλη, cava dicitur regio, quod montibus est circumdata, Taygeto maxime. Ad scholias ten laudatum, qui etiam epitheton urbis κητώεσσα interpretatur. Sita urbs ad dextram Eurotae ripam, de quo flumine supra in ostiis dictum fuit. Minor erat ambitu Athenis, utcumque par potentia, vel etiam superior. Polybius lib. ix. cap. xx. tradit circuitum esse xlviii stadiorum; quum Athenarum multo amplior exstitisset. Quum floreret Lacedaemon, carebat muris, virtute civium munita & defensa. Nepos Agesilao cap. vi. *Quum Epaminondas Spartam oppugnaret, essetque sine muris oppidum, talem se imperatorem praebebat, ut eo tempore omnibus adpareret, nisi ille fuisset, Spartam futuram non fuisse.* Cassandri demum temporibus, aut postea, quum tyranni tenerent civitatem, diffisi armis & virtute, muro urbem cinxerunt, levio re primum & tumultuario, quem Nabis firmissimum perfecit. Justinus lib. xiv. cap. v. ex Trogo: *Cassander profectus in Graciam multis civitatibus bellum infert, quarum excidio, veluti vicino incendio territi Spartani, urbem, quam semper armis, non muris defenderant, tunc contra responsa fatorum & veterem majorum gloriam, armis diffisi, murorum praesidio includunt.* Demetrii & Pyrrhi temporibus initia murorum Pausanias tribuit, Achaic. cap. viii. τὰ τεῖχη τῆς Σπάρτης, inquit, οἰκοδομηθέντα μὲν καὶ πρότερον ἐπὶ αὐτοχρεδίῳ καὶ ὅττι τε τῷ Δημητρίῳ, καὶ ὕστερον τῷ Πύρρῳ καὶ Ἡπειρωτῶν στρατείᾳ. ἐπὶ δὲ τῷ τυραννίδῳ τῷ Νάβιδῳ καὶ ἐς τὸ ἀσφαλέςατον ὀχυρωθέντα. *Sparta muri, Demetrio & Pyrrho olim oppugnanti bus, tumultuario opere exstructi fuerant: Nabis postea tyrannus ita perfecit, ut nihil ad firmitudinem desideraretur.* Livius lib. xxxiv. cap. xxxviii. *Fuerat quondam sine muro Sparta. tyranni nuper locis patentibus planisque obiecerant murum: altiora loca, & difficiliora aditu, stationibus armatorum pro munimento obiectis tutabantur.*

Viginti stadiis a Sparta, in austrum verius, Amyclae erant, amoenissimum oppidulum & antiquum. Polybius lib. v. cap. xix. αἱ Ἀμύκλαι καλεόμεναι, τέπῳ ἐστὶ τῇ Λακωνικῇς χώρας καλιδενδρίτατῳ καὶ καλικάρτίτατῳ. ἀπέχει δὲ τῇ Λακεδαίμονι ὡς εἴκοσι στάδια. *Amyclae, quae ita vocantur, locus sunt f. uctiferarum arborum proventu amoenissimus, distantque viginti circiter stadia a Lacedaemone.* Inde est quod viri a Statio dicuntur Thebaid. ix. vers. 769.

- - hanc virides non excipietis Amyclae.

Apollinis templo claræ fuerunt. Polybius ibidem: ὑπάρχει καὶ τέμενος Ἀπόλλωνος ἐν αὐτῇ καὶ δὲν ἐπὶ Λακωνίᾳ ἱερῶν, *Est in loco viro Apollinis templum, facile esse omnium, quia in Laconica regione sunt.* Ideoque Amyclae Amyclae dictae eadem Statio Theb. vers. 223.

Hujus Apollinea currum comitantur Amyclae.

Leda, Dioscurorum & Helenæ mater, heic sedem habuisse traditur, unde cognomen *Ledæa* est. Idem Theb. vii. vers. 163.

- - - *Ledæaque ibi Amyclae.*

Et Silius Italicus lib. ii. vers. 434.

Ledæis veniens victor Xanthippus Amyclis.

Ab austro autem urbi fuisse obversas, itidem Polybius dicto loco testis est: *Καὶ τὰ πύλεως ἐν τοῖς πρὸς θάλατταν κεκλιμένοις μέρεσι, Sitæ sunt Amyclae ad eam partem urbis, quæ vergit ad mare.* Livius lib. xxxiv. cap. xxviii. *Quintius prope Amyclas posuit castra. Inde, quum perpopulatus omnia circumjecta urbi frequentis & amœni agri loca esset, nullo jam hoste porta [Lacedæmonis] excedente; movit castra ad flumen Eurotam.*

Trans flumen, in altera ripa, *Therapne* erat sive *Therapna*, itidem vicina Spartanae urbi; vitiose in vulgatis quibusdam libris *Theramne* scripta. Pausanias Lacon. cap. x. *Ἐτέρῃ ἐκ τῆς πόλεως ὁδὸς ἐς Θερσίνην ἄγει. - - πρὶν δὲ ἢ Δαβήναι τὴν Εὐρώταν, ἔστι ὑπὲρ τῆς ὁχθῆς, ἱερὸν δεῖκνυται Διὸς Πλασίου.* *Altera via ex urbe ducit Therapnem.* - - *quæquam vero Eurotam transferis, haud longe a ripa ostenditur Jovis Opulenti sanum.* Ergo Eurotas trajiciendus erat iis, qui Sparta exhibant Therapnen. *πρίν, oppidum* dixit idem Pausanias cap. xiv. & Stephanus. Suidas *locum* vocat; *Θερσίναι τύπῃ ἐστὶν ἐν τῇ Λακωνίᾳ*: Scholiastes Pindari Isthm. od. i. vers. 43. *κώμην, vicum, Θερσίναι, καὶ αὐτῇ, Therapna vicus ibidem, id est apud Spartam.* Castoris & Pollucis templum habuit. Idem scholiastes dicto loco: *Ἰστέον ὅτι τῇ Λακωνικῇ ἐν Θερσίναις τὸ ἱερὸν ἐστὶ τῷ Διὸς Πλάσι.* *Sciendum quod in Laconia Therapnis templum sit Dioscurorum.* Quo Statius adlusit Silvanum lib. iv. carm. viii. vers. 52.

*Et vos Tyndarida, quos non horrenda Lycurgi
Taygeta, umbrosæque magis coluere Therapna;*

quos idem Thebaidos lib. vii. vers. 793. inde *Therapnaeos* fratres dixit. Pomponius Mela lib. ii. cap. iii. *in Laconide Therapne, Lacedæmon, Amyclae.* Plinius lib. iv. cap. i. vitiose, *intus Sparta, Theramne*, quod etiam in libros Stephani & Statii irrepsit, indignante Meursio Miscell. Lacon. lib. iv. cap. xii.

Inter Spartam & ejus navale in via sunt *Crocea*, *Κροκία*, Pausaniae cap. xxi. & Stephano nominatae: ille *κώμην, vicum* vocat; hic τὴν ἐκατὸν πύλεων μίαν, *unum ex centis* [Laconicis] *oppidis.* Ibi lapidicinæ Spartanorum, & *Jovis Croceata*, *Διὸς Κροκεατα*, lapideum simulacrum. Inde si pergas xxx stadia, oppidulum est *Aegia*, *Αἰγία*, quod credebatur Homericum esse, *Αὐγία*, *Angea* dictum. Vide Pausaniam.

Ptolemæus inter Spartam & mare fere media via ponit *Θέρμεν, Thurium*, de quo silent ceteri. Inde ad occasum habet *Βιτύλαμ, Bitulam*, quam Meursius Miscell. lib. iv. cap. viii. putat ex *Oetulo*, maritimi oppidi nomine pravatum esse, quamvis suam Ptolemæus in medietate rancis scripserit. *Βλεμνίαν* autem Ptolemæus, *Βλέμνιν*, in septentrione sitam a

Arcadiæ fines, credit Meursius ceterorum *Belbinam* esse. Stephanus: Βελβίνα πόλις Λακωνική, *Belbina*, oppidum *Laconicum*. Provocat ad Pausaniæ octavum librum, sive de Arcadicis rebus, cujus cap. xxxv. in nostris libris non Βελβίνα, sed Βελεμίνα, *Belmina* legitur, quod propius cum Ptolemæi *Blemina* sive *Blemmina* congruit. Nec situs repugnat. Arcades enim ait narrare, olim suam fuisse; a Lacedæmoniis sibi ereptam. Si mendii suspicionem objicias, constantia scribentis diluet, quia etiam in Lacon. cap. xxi. Βελεμίνα, & eodem quidem situ legitur. Accedit quod itidem ad Arcadiæ fines Polybius memorat Βελμινᾶτιν χώραν, *Belminaticum agrum*, in confinio Megalopolitanorum. Nihilominus propter hanc ipsam situs convenientiam concedimus facile, *Belbinam* & *Blemminam* & *Beleminam* eandem esse, vel errante scriptura alterutra, vel gemino nomine unius oppidi usurpato. Livius lib. xxxviii. cap. xxxiv. *Ager Belbinites* [quidam *Belbinatis* legunt] quem injuria tyranni Lacedæmoniorum possederant, restitutus eidem civitati [Megalopolitanæ] ex decreto vetere Achæorum, quod factum erat Philippo Amyntæ filio regnante. Plutarchus in Agide & Cleomene pag. 806. Πρῶτον οἱ ἔφοροι πέμπουσι καταληψόμενον τὸ πρὸς τὴν Βελβίναν Αθήναιον. ἐμβολὴν δὲ τῆς Λακωνικῆς τὸ χωρίον ἐστὶ, καὶ τότε πρὸς τὰς Μεγαλοπολίτας ὡς ἐπιδίκον. *Primum ephori* [Cleomenem] *mittunt ad Minervæ templum*, quod prope *Belbinam* est, occupandum. *Is locus agri Laconici aditus erat, & tunc temporis Lacedæmoniis controversus erat cum Megalopolitanis.*

Fuit & *Tripolis* quædam in his oris Lacedæmoniorum. Livius lib. xxxv. cap. xxvii. *lia percussis hostibus, Philopæmen protinus ad depopulandam Tripolim Laconici agri, qui proximus finem Megalopolitanum est, duxit, & magna vi pecorum hominumque inde abrepta, priusquam a Gysio tyrannus præsidium agris mitteret, discessit.* Unum oppidum, an tria fuerint, ut in Arcadia, non quidem definitum est: probabilius autem, regiunculam, tria oppida minora continentem, fuisse, quod abactio pecorum hominumque, & ipsa depopulatio suadet. Præter hunc nemo, quantum nobis notum est, *Tripolim* Laconicam memoravit.

Ut vero *Tripolis* alia Laconicæ, alia erat Arcadiæ; ita etiam *Caryæ* alia Arcadum, alia Lacedæmoniorum fuerunt. De his Pausanias Mess. cap. xvi. & Lacon. cap. x. quæ Dianæ fanum habebant, ad quod Lacænae virgines festo divæ die choreas ducebant. Si tæ erant inter Spartam & Messeniorum fines: ut dicto cap. xvi. Messenicorum adparet. Stephanus singulari numero: Κάρυα, χωρίον τῆς Λακωνικῆς. Ab his cognomen *Dianæ Caraiidis* apud Diomedem Gramm. lib. i i i. pag. 483. Et Hesychius: Καρυᾶτις, ἑορτὴ Ἀρτέμιδος καὶ ἱερὸν. Papinius Statius Theb. iv. vers. 225.

Plaudentiq; habiles Caryæ resonare Dianæ.

In Argivorum confinio *Glympes*, Γλυμπῆς, plurale, fuerunt. Polybius lib. iv. cap. xxxvi. Γλυμπεῦσι καὶ Ζάρακι προσπεσὼν, *Glympes* & *Zaracem* invasit. De situ idem Clarius lib. v. cap. xx. ἀφ' ἐγγεγόμενοι πρὸς Γλυμπῆς χωρίον, ὃ κεῖται πρὸς τὴν Ἀργείαν καὶ Λακωνικῆς, *Ventum ad Glympes est castellum, situm in confinio Argææ & Laconicæ.*

In eodem tractu, sed orientem versus æstivum, & æque in Argivorum quam Arcadum confinio cum Lacedæmoniis, posuit Ptolemæus *Lernam* oppidum, Δέρνην, de qua nihil nobis notum in Laconica est: nisi forsan prope paludem Lernam aut fluvium fuit, de quibus in Argolide dicemus. Addit *Thalamam*, Θαλάμην, quam pluraliter Pausanias nuntiat Θαλάμαι, *Thalama*, & in oppidis Lleutherolaconum scribit cap. xxi; quod argu-

argumento esset, haud longe ab Argolico sinu abfuisse, quia ut Pausanias ibidem tradit, ἐπὶ θαλάσῃ ὁικισμένον ἐστὶν ἡδὴ τῇ Ελευθερολακόνων, παρτίσιμα tenent Eleutherolacois; nisi Polybius in Excerptis Valefianis ex lib. xvi. nos aliud doceret. ὁ μὲν Εὐρώτας, inquit, καὶ τὰ πρὸς Σελασίαν κείται τῇ Σπάρτης ὡς πρὸς τὰς θερμαὶς ἀνατολαίς. τὰ δὲ καὶ θαλαμίας, καὶ φάργος, καὶ Πάμισον ὡς πρὸς τὰς χειμερινὰς δύσεις. Eurotas & ager Sellasiorum ad orientem αἰθρὸν Sparta siti sunt: Thalamae vero & Pharae ac Pamisus amnis proxime ad occasum habitant. Lege quae antecedunt & sequuntur, e quibus intelliges, Thalamae (sic enim rectius scribitur quam Thalamia) inter Eurotam & Pharas seu Messeniae fines fuisse sitas. Sed in septentrionem revertamur.

Ejusdem tractus est regio Cynuria, Κυνερία γῆ, in Argolidis confinio, cujus duo oppida erant, Thyrea, & Anthene, Graece Θυρία & Ἀνθήνη. Thucydides lib. iv. pag. 288. ἀφαιρῶνται ἐπὶ Θυρίαν, ἣ ἐστὶ μὲν τῇ Κυνερίᾳ γῆς καλυμένης, μεθορία δὲ τῇ Ἀργείᾳ καὶ Λακωνίᾳ, νημέριον δὲ αὐτὴν ἰδοῦσαν Λακεδαιμόνιοι Λιγυήτας ἐκπεσῶσιν ἐνοικεῖν. Veniam [Athenienses] Thyream intra Cynuria, disceptantibus Argivum & Argolicum agrum: quam Lacedaemonii colentes Aeginetis, patria ejectis, habitandam tradiderant. Idem lib. v. pag. 371. ἐπὶ τῇ Κυνερίᾳ γῆς, ἣς αἰὲς πρὸς Διὰφύρονται, μεθορίας οὖσης. ἔχει δὲ ἐν αὐτῇ Θυρίαν καὶ Ἀνθήνην. νημέριον δὲ αὐτὴν Λακεδαιμόνιοι, de Cynuria regioncula [Argivis monentibus] per seipsum controversa fuit, quia in limite erat. Habet autem oppida Thyream & Anthenam: utraque possident Lacedaemonii. Plinio est Anthene. nam etiam Ἀνθήνη vocatur. Adi Stephanum Byzantium.

Citeriora sunt Ptolemaeo, Gerenia, Γερηνία, quam Pausanias cap. xxi. etiam in Eleutherolaconum urbibus numeravit: Plinius lib. iv. c. p. v. scripsit Gerania, Dorico more. Rursum Pausanias principio Laconicorum, Messeniis dicit constitutum limitem esse ad Laconas καὶ τῇ Γερηνίαν, juxta Gereniam: unde Stephanus quoque Gereniam in Messeniis censet. Quod si est, nimis illam Ptolemaeus in ortum protraxit. Deinde Ptolemaeus Oinē, Oenoe, a Sparta in ortum sita, quae Meursio videtur Stephani Οἰνός, Oenis esse, a vini praestantis proventu laudatum Athenaeo oppidulum, (ὁ ἐξ Οἰνοῦντος οἶνον, Οἰνισμὸν οἶνον) lib. i. cap. xxiv. Est & fluvius Oenis, apud Polybium lib. ii. cap. lxxv. haud dubie Oenuntem, communi nomine oppidulum, praeterfluens. Ad hunc sita erat Sellasia oppidum. Livius lib. xxxiv. cap. xxviii. Quintius, satis jam omnibus parati, profectus ab stativis, die altero ad Sellasiam super Oenunta fluvium, - - - inde quum audisset exitum difficilem & ardua via esse, brevi per montes circumita praemissis qui munirent viam, laeso saepe patenti limite ad Eurotam amnem, sub ipsis prope fluentem manibus, pervenit. Polybius scripsit Σελασία, Selasia, lib. ii. cap. lxxv. & lib. iv. cap. lxxix. Excerptis autem Valefianis lib. xvi. editum pag. 73. Σελασία, quum situm ejus ad Spartam urbem ita descripsit: Εὐρώτας καὶ τὰ πρὸς Σελασίαν κείται τῇ Σπάρτης ὡς πρὸς τὰς θερμαὶς ἀνατολαίς, Eurotas & circa Sellasiam, ad orientem αἰθρὸν Sparta siti sunt. Ερείπια Σελασίας, rudera Selasiae, ostendit Pausanias Lacon. cap. x. Hic vero etiam simplici lamda scripsit.

Cetera mediterraneae urbes, quamvis dubiae positionis, sunt, Pitane, Πιτάνη, haud longe a Sparta, quod ex juvenum secessione in collem ἐγγὺς Πιτάνης, prope collem, apud Polybium lib. ii. cap. i. strateg. 14. adparet. Ad Eurotam fuisse, versus Pindar. Ὀδ. vi. Olymp. probat,

Πρὸς Πιτάνην δὲ παρ' Εὐρώτα πόντον,
Ad Pitane vero juxta Eurota meatus.

Plinius in Laconica: *Intus Sparta, Theranne: atque ubi fuere Cardamyle, Pitane, Anthane.* Memoravit etiam Pausanias cap. xvi. una cum Mesoa & Cynosura. Correpta media syllaba. Ausonius epigram. xxiv. de Thrasybulo Lacedæmonio, septem adversis vulneribus acie cæso:

Non dolor hic patris, Pitane sed gloria major.

Desumptum epigramma ex Græco est apud Plutarchum in Apophthegm. Laconicis, quod incipit:

Τᾷ Πιτάνῃ Θεοσύβελ' ἐπ' ἀσπίδι ἤλυθεν ἄπνυς.

Quam conjungit Pausanias *Mesoa*, aliis est *Messoa*, geminato sibilo. Stephanus: Μεσσία, τόπος Λακωνικῆς, *Messoa*, locus *Laconica*. Patria Alcmanis poetæ. Suidas: Ἀλκμάν, Λάκων ἀπὸ Μεσσοῦ, *Alcman*, *Lacedæmonius Messoenfis*.

Sunt præterea, incerto situ, *Geranbra* sive *Geronbra*, in Eleutherolaconibus; auctore Pausania cap. xxi. & Stephano: & *Thea*, Θεία, ejusdem Stephani, qui ex Thucydide Θείης, *Theenses* producit. Exstat nummus in Thesauro serenissimi Electoris Brandenburgici, DOMINI mei, quem huc refert vir clarissimus Laur. Begerus pag. 442. Et *Alagonia*, ac *Marios*, a Pausania in Eleutherolaconicis numeratæ, fere ignotæ sunt. Notior in eodem centu *Pyrrhichus*, a Pyrrho, Achillis filio, nomen ducens, ut idem Pausanias cap. xxv. tradidit. nam ait ibi, ἀπὸ πυρρίχῃ καταβάντι ἐς θάλασσαν, ἐς Τευθρώνη, a *Pyrricho* ad mare descendenti occurrit *Teuthrone*. *Teuthrona* autem inter *Lan* & *Tænarum* in ora existerat, ut supra exposuimus. Ibi *Scyrax* fluvius exit, quem classe ingressus *Pyrrhus* est, quum ad nuptias *Hermiones* proficisceretur. Urbs *Pyrrhichus* XL stadiis abest a flumine. Hæc ex Pausania dicto loco. Meursius existimat, eundem locum esse quem *Polybius* lib. v. cap. xix. dicit τὸ Πύρρον καλούμενον χάσμα, *Pyrrhi* ita nominatum *Vallum*, quo *Philippus* uno die inter populandum ab *Amyclis* dicitur venisse. Videtur eundem locum *Livius* lib. xxxv. cap. xxvii. *Pyrrhi castra* adpellasse. *Nabis*, inquit, recepto *Gythio*, cum expedito exercitu in æge profectus, quum præter *Lacedæmonem* raptim duxisset, *Pyrrhi*, quæ vocant, *Castra* occupavit.

Quod vero sæpe *Eleutherolaconum* facta est mentio, de iis ex Pausaniae *Lacon.* cap. xxi. notandum est, *Spartam* seu *Lacedæmonem* circumjectis olim oppidis plurimis imperasse. Ab hujus civitatis jurisdictione exemit *Augustus Cæsar* duodeviginti oppida, eaque libera esse permisit, pleraque ὑπὲρ θαλάσσης ὀικισμένα, *maritima*; omnia sic polita, ut longius a mari ne recedant. Sunt autem, *Gythium*, *Teuthrone*, *Las*, *Pyrrhichus*, ad *Tænarum* *Corymbis*, *Ocylos*, *Leuctra*, *Thalama*, *Alagonia*, *Gernia*, *Asores*, *Acritæ*, *Bæa*, *Zanæ*, *Epidaurus* *Limera*, *Brasia*, *Geronbra*, *Marios*. Hinc est quod *Plinius* dixit lib. iv. cap. v. *Ager Laconicus, liberæ gentis*.

Montes *Arcadiæ* pauci memorantur, *Targeus*, Τάργετος, & *Menclæus*; sed *Targeus* tantæ longitudinis, ut per totam procurret *Laconicam*, a mari ad usque *Arcadiam*. *Suidæ* lib. viii. pag. 250. Ταύτων ὑπερκεῖται τὸ Τάργετον. ἐστὶ δ' ἐξ ὧν, μικρὸν ὑπὲρ τῆς θαλάσσης, ὑψιλὸν τε καὶ ἐξήιον, συναπτὸν καὶ τὰ περὶ ἀρκτικὰ μέρη τῆς Ἀρκαδικῆς ὑπὸρείας, ὥς καταλείπεσθαι ἀγκῶνα, καθ' ὃν ἡ Μεσσηνία συνεχῆς ἐστὶ τῇ Λακωνικῇ. *Supra* hæc [*Tænarum* ac *Thynides*] situs est mons *Targeus*, parvo spatio a mari, altus & erectus, & septentrionem versus *Arcadicorum* montium attingens radices ita, ut flexus cubito similis in medio relinquatur, qui *Mejonia* *Laconica* cohaeret.

Sub hoc monte Sparta sita est, & Eurotas amnis decurrit. Ibidem Strabo: ὑποὶ τῷ Ταΰγετῳ ἡ Σπάρτη ἐν μεσσηνίᾳ, καὶ Ἀμύκλῳ, sub Taygeto jacet Sparta in mediterranea, & Amycla. Quintius consul Romanus, Spartam oppugnaturus, referente Livio lib. xxxiv. cap. xxviii. vallem Taygeto subiectam evasit. Venationes egregias hæc juga omnis generis ferarum præbent, quas Pausanias Lacon. cap. xx. recenset. His quoque virgæ Spartanæ exercebantur. Propertius lib. iii. elegia xiv.

*Et modo Taygeti crines adpersa pruina
Sectatur patrios per juga longa canes.*

Dicuntur & plurali numero *Taygeta*, subaudi ὄρη, montes, juga. Virgilius Georgicor. lib. ii. vers. 487.

- - - virginibus bacchata Lacenis
Taygeta.

Ex Papinius Statius lib. i. Achilleidos vers. 426.

*Nunquam umbra veteres: minor Othrys, & ardua sidant
Taygeta, exenti videntur æra montes.*

Mons Menelaus proxime est. Livius lib. xxxiv. cap. xxviii. Quintius profectus præter urbem [Spartam] sub ipsas Menelasi montis radices ducere copias instructas pergit.

ARGEIA five ARGOLIS.

Laconicam excipit a septentrione & in ortum excurrit *Argæa* five *Argia*, Græce Ἀργία & alia forma Ἀργολίς, ut Latine etiam Plinius lib. iv. ineunte, & Mela lib. ii. cap. iii. scripserunt, *Argolis*; a qua sinus dicitur *Argolicus*, Græce Ἀργολικὸς κόλπος, apud P-lybium lib. v. cap. xci. ut de Scylace, Strabone ac Ptolemaeo taceamus. Ab occidente Argolidi Arcadia objecta, & in septentrione Achaja. Sinus autem *Argolicus*, ut Latine quoque Mela ac Plinius vocant, inter Maleam ac Scyllæum promontoria continetur. Inferiorem partem Lacones tenebant usque ad Prasias, reliquam omnem usque ad Saronicum sinum Ptolemæus Argivis dat; Strabo rursus distinguit, mediam suo nomine tenens; supremam ab urbe adjacente adpellans sinum *Hermionicum*, κόλπον τὸν Ἑρμιονικόν, five Ἑρμιονικόν.

Argolidem Strabo incipit a *Prasias*, quis Laconibus supra vindicavimus: Ptolemæus *Temenio*. Strabo enim lib. viii. cap. 254. τὴν Ἀργείαν αἰ τε Πρασιά, καὶ τὸ Τημένιον, ἀπὸ γένους sunt & *Prasias* & *Temenium*. Nos vero *Prasias* supra Laconibus, sequuti Paulinus & Ptolemaum, reliquimus, ut ita aliud nobis Argeæ initium capiendum sit. In eo itaque oppidum *Temenium*, Τημένιον, post Laconidem primum fuit, haud procul est *Erasini* fluvii, qui ex monte Arcadiæ Stymphalo, aut palude Stympthalide, in Argæum agrum delapsus, heic effunditur: incertum vero, utrum cis Temenium, an ultra illud effluat. *Egeæ* & Græce est, porrecta penultima, cujus nominis plures Strabo p. 256. in Attica, & ipsa Arcadia, sed per Achajam in Corinthiacum mare effluentem, alibi notavit. Hic, qui Argolicus est, sub terra aliquod spatium occurrat, & in

emergere dicebatur. Strabo viii. pag. 256. δύντα ὑπὸ γῆς φασὶ τῆτον ποταμὸν ἐκπίπτειν εἰς τὴν Ἀργείαν, hunc fluvium ajunt sub terra abditum in Argea erumpere. Et Seneca lib. i i i. Quæst. nat. cap. xxvi. de illo refert Ovidii versus ex Metamorphos. lib. xv. 275. seq.

- - - - - tacito modo gurgite lapsus
Redditur Argolicis ingens Erasinus in arvis.

Pausanias Corinth. cap. xxxvi. tradit *Erasinum* influere in *Phrixum* amnem; *Phrixum* deinde exire in mare. Sed obscurior ille *Phrixus*: nobilior *Erasinus*, a quo potius *Phrixum* deferri credibilis est. Strabo enim lib. vi i i. pag. 256. duo tantum flumina, quasi celebriora, in Argea memorat: εἰς μὲν Ἰναχὸς εἰσὶν ὁ διαρρέων τὴν Ἀργείαν. ἄλλος δὲ ποταμὸς εἰσὶν εἰς τὴν Ἀργείαν. Unus fluvius, *Argeam* perlabens, est *Inachus*, alter fluvius in *Argea* *Erasinus*. Statius lib. i. Theb. vers. 357.

Inachus, & gelidas surgens Erasinus ad Arctos.

quamquam hic *Erasinus* Argolidis cum *Arcadico*, qui in septentriones tendit, ille vero in austrum, ut adparet, confunditur.

Deinde *Nauplia* est, navale Argivorum. Strabo: Μετὰ τὸ Τημένιον ἢ Ναυπλία, τὸ τῆς Ἀργείων ναύσταθμον, post *Temenium* est *Nauplia*, *Argivorum* navalis statio. Ptolemæus, Ναυπλία Θήναιον, *Nauplia* navale. Memoravit & Herodotus lib. vi. cap. lxxvi. Quinquaginta stadiis a *Temenio* distabat, auctore *Pausania*, extremo *Corinthiacorum*. Nominis rationem Strabo dat, ἀπὸ τῆς ναυσι πλεωλείας, quod navibus impleatur. Quæ quod portus commoditatem significant, fit, ut *Napoli* di *Romania*, permunita urbs & portus esse credatur. At *Pausania* ætate erat ἐρημὸς, deserta, & vix τευχῶν ἐρείπια, murorum vestigia reliqua.

Post *Naupliam* oppidum *Ptolemæo* est *Φλιῦς*, *Plius*; *Straboni* specus cum labyrinthis, εἰς ἃ καὶ χεῖλα, deinde alia loca, in quibus fortassis *Ptolemæi* *Phliumtem* maritimum numerare possumus. Celebrior *Phlius* *Sicyonia*, de quo supra in *Achaja* dictum est. Tum *Ἀσίνη*, *Asinus*, *Strabonis* est, initium *sinus Hermionici*, quam *Pausanias* *Messen.* cap. xxxiv. τῆς εἰς Εὐβοίαν Ἀσίνης, *Asinen Hermionicam* vocat. In sinu autem *Hermionico*, qui pars *Argolici* est, sed laxè sumti, *Strabo* pag. 254. tria oppida ponit, *Asinen*, de qua diximus; *Hermionem*, & *Træzenem*. *Ptolemæo* æque laudata *Hermione* ut *Straboni*, cui ex εἰς τὴν Ἀσίνην πόλιν, non de obscuris urbibus est. *Pausanias* *Corinth.* cap. xxxiv. veterem *Hermionen*, fanis quibusdam exceptis, everfam tradit: novam quatuor stadiis a promontorio, in quo *Neptuni* fanum erat, positam. Urbis nomen *Scylaci* est *Ἑρμιῶν*, *Hermion*; etiam *Polybio*. Agrum circumiectum *Pausanias* ibidem, & *Thucydides* lib. i i. pag. 136. τῆς Ἑρμιονίδας, *Hermionidem* regionem adpellaverunt.

Deinde ubi mare in orientem maxime recedit, & terræ amplitudo crescit, *Scyllæum* promontorium est *Ptolemæi*, quod *Pausanias* *Corinth.* cap. xxxiv. in via ab *Træzene* *Hermionen* ferente ponit, qui & aliud, *Bucéphala* dictum, inter *Scyllæum* & *Hermionem*, prodit promontorium. Ultra *Scyllæum*, non magno intervallo, urbs *Træzen*, *Træzen*, est, *Neptuno* sacra, unde & *Posidonia* dicta, ut *Strabo* refert: nec ipsa ignobilis, εἰς ἃ καὶ πόλιν, eodem geographo testante. Vicinitatem *Scylax* ostendit: εἰς τὴν Ἑρμιονίδαν τὴν Τραιζηνίαν, *Scyllæum* promontorium in agro *Træzenio*. Hunc agrum *Τραιζηνίαν*, *Træzenidem* dixit *Thucydides* lib. i i. pag. 136. Ipsa urbs plerisque est *Τραιζήν*, *Træzen*,

ζεν, Græcis & Latinis: Ptolemæo autem Τροιζηνή, *Træzena*, tribus syllabis. Scylax: Ἡρμιόνα Τροιζηνὸς πόλις καὶ λιμὴν, post *Hermionem Træzen* est, oppidum & portus. Polybius lib. 11. cap. 111. περιλαβὼν - - - Επίδαυρον, Ἡρμιόνα, Τροιζηνά, occupans *Epidaurum*, *Hermionem*, *Træzenem*. Corn. Nepos Themistocle cap. 11. sua omnia quæ *veri poterant*, partim *Salaminem*, partim *Træzenem* asportant. Ovidius *Metamorphos.* lib. vi. vers. 418.

- - - neque adhuc *Pitheia Træzen*.

Pitthæus frater & successor fuit *Træzenis*, a quo nomen urbis est. Vide *Pausanias Corinthiaca* cap. xxx. Iterum *Ovidius* lib. xv. vers. 296.

*Est prope Pitheia tumulus Træzena, sine ullis
Arduis arboribus.*

Inter *Træzenem* & *Epidaurum*, ut *Strabo* observat, χωρίον ἢ ἐρυμνὸν Μέθανα, ἡμεῖς οὐκ ὁμολογούμεν, τὴν γὰρ, loco erat munitionis *Methana*, & *Chersonesum* eodem nomine. Accidit in quibusdam *Thucydidis* libris *Μεθώνη* legi; ut in nostris est lib. iv. pag. 283. ἀφ' αὐτῆς εἰς Μέθων, τὴν μεταξὺ *Επίδαυρον* καὶ *Τροιζηνῶν*, *Methonem* illam venerunt, qua inter *Epidaurum* & *Træzenem* est. *Ptolemæus* simpliciter *χερσόνησον*, *Mela Chersonesum* vocat, cujus etiam *Thucydides* dicto loco mentionem habet.

Tum sequitur *Epidaurus*, propter *Aesculapii* religionem, ἱερὸς *Επίδαυρον*, *sacra Epidaurus* *Plutarcho* dicta in *Pericle* pag. 171. Nam inde *Romani* arcesserunt *Sibyllæ*bris moniti, quum pestilentia affligerentur. *Livius* lib. x extremo: inventum in *Epidauro*, *Aesculapium* ab *Epidauro* *Romam* arcessendum. Idem lib. xlv. cap. xxviii. *Sicyonem* & *Argos*, nobiles urbes, addit: inde haud parvam opibus *Epidaurum*, sed inclitum *Aesculapii* templo, quod quingenis milibus passuum ab urbe distans, nunc vestigiis revulsorum donorum, iam donis dives erat. qua remedium salutarissimum agra mercedem sacraverant d. o. *Plinius* lib. iv. cap. v. In eo [sinu Saronico Argivorum partis] *Epidaurum* oppidum, *Aesculapii* delubro celebra. Hinc antiquissimus cultus hujus numinis, ut multi ex *Επίδαυρον* & *Σπείον* αἶδον, *Epidauri Aesculapium* natum esse tradiderint. τὰ γὰρ *Ἀσκληπεία* ἱερὰ *Ἐπίδαυρον* εἶναι, nam præcipua hujus dei cultura ab *Epidauro* profecta, quod *Pausanias* *judicium* in *Corinth.* cap. xvi. *Cicero* iii. *Nat. deor.* cap. xxxiv. cavillum *Dionysii* retent, ex *Aesculapii* *Epidauri* barbam arcam demum jussit. neque enim convenire barbatum esse *Διόνυσον*, quum in omnibus fatis pater interitus esset. Exstant nummi hujus urbis cum capite *Aesculapii*, vel serpentis figura, inscripti ΕΠΙΔΑΥΡΙΩΝ. Et vetus inscriptio apud *Th. Reinesium* pag. 172. AESCULAPIO EPIDAURO. nam & Latini gentile *Epaurum* formant. *Pomponius Mela* lib. 11. cap. 111. *Habitant ab Isthmo ad Scyllam* *Epidauro*, *Aesculapii* templo inclitæ; & *Træzenis*, fide socium *Atticæ illustres*.

Quæ reliqua in hoc litore uaque ad isthmum sunt, *Plinius* lib. iv. cap. v. ita enumeravit: In eo [sinu] *Epidaurum* oppidum, *Aesculapii* delubro celebre: *Spiræum* promontorium portus *Ambedon*, & *Bucephalus*. *Mela* lib. 11. cap. 111. *Peloponnesi* oram sinus & promontoria lacrant: ab oriente *Bucephalos*, & *Chersonesus*, & *Scyllæon*. *Ptolemæus*: *Επίδαυρον*, *Σπείον* ἀκρόν, *Ἀμφοτέρων* λιμὴν, *Βυκεφάλων* λιμὴν, *Epidaurus*, *Spiræum* promontorium, *Ἀμβεδον* ἢ ἄλγος, *Bucephalum* portus. Quem ergo *Ambedonem* dixit *Ptolemæus* vocat *Amphedonem* portum; ut alterum vocabulum vix possit non mendaciter

esse. Haufit alia ex Pomponio Plinius, etiam proxima de Epidauro: non autem quæ de portibus. nam iste hoc loco: *portus Saronicus*, & *Schœnitas*, & *Pogonus*. Pogonus ille Trœzenius est. Strabo viii. pag. 257. *περικείται δὲ λιμὲν αὐτῆς, Πώγων τὸν ἑνός, Καλαυρία νησιδίον, προΐακει ἑκείνῃ [Trœzenis] portui, cui nomen Pogoni est, parva insula Calauria*. Portum *Schœniten* Plinius a ceteris distinxit: quo loco ejus finus sit, non indicavit. Portus *Saronicus* qui Plinii aut Ptolemæi sit, non est clarum. H. Vossius mavult *portus Saronicus*, quia hunc sinum referat Strabo etiam πόρον Σαρωνικὸν adpellari. Lib. viii. pag. 254. εἴτ' ὁ Σαρωνικὸς κόλπος. οἱ δὲ πάντες λεγούσιν, οἱ δὲ πόρον, καὶ ὁ καὶ πέλαγος λέγεται, *Sequitur Saronicus finus, quem alii pontum, alii portum [trajectum] dicunt, unde et mare dicitur Saronicum*. Circa Trœzenem incipit, quam Ptolemæus Saronico, Strabo finui Hermionico tribuit, quia in limite est ambiguo.

In mediterraneis Argivorum urbs princeps fuit Ἄργος, *Argos*, neutro genere; Latine *Argi*, viriliter plurali numero. Græci, ut dixi, τὸ Ἄργος formant. Homerus, ut de geographis taceam, Catalogo vers. 66.

Οἱ δ' Ἄργος τ' εἶχον, Τίρυνθ' αὖ τε τειχιέεσσαν.
Qui Argos colebant, & munitam Tynribem.

Polybius lib. ii. cap. LXX. εἰς Ἀντίγονον ἀπαγνεύμενον εἰς Τέγεαν, δευτέρῃ ἐντεῦθεν εἰς Ἄργον, *Antigonus venit Tegeam, postero die Argos* Plutarchus Pyrrho p. 403. ἀπεῖλκεν εἰς τὸ Ἄργον, *movit adversus Argos*. Obliquis casibus δ' Ἄργος Strabo dixit viii. pag. 254. τῷ Ἀργεῖ, Homerus Iliad. A vers. 30.

Ἡμετέρῳ ἐνὶ οἴκῳ, ἐν Ἀργεῖ, τελέθει πάτερ.

Imitantur aliquando Latini. Mela dicto loco: *in Argolide Argos, & Mycenæ, & templum Junonis*. Et Plinius iv. cap. v. *alias Inachium, alias Diplium Argos*. Et Ovidius lib. ii. *Metamorph. vers. 239*.

- - - queritur Bœotia Dircei,
Argos Ammonem, Ebyre Pircidas undas.

Sed hoc hellenismo tribuendum: puræ Latinitatis est plurale *Argi*. Livius lib. xxxi. cap. vii. *Peloponnesum totam in ditione Philippus habet, Argosque ipsos; non vetere fama magis, quam morte Perchi nobilitatos*. Et lib. xxxii. cap. xxxviii. *Philippus magnus de Argis jam de Corintho sollicitus*. Etiam Virgilius Aeneid. i. vers. 24. de Junone:

- - quod [bellum] ad Trojam pro caris gesserat Argis:

& versu 284.

- - - - - clarasque Mycenæ
Servitio premet, ac victis dominabuntur Argis.

Cognomenta habet varia. Strabo lib. viii. pag. 255. ex Homeri carminibus enotavit Ἀχαιο, Ἴακω, Ἴππιον, Ἴππιότοον, Πελασγικόν, Πολυδίππον, e quibus *Achaicum* discriminis causa

caussa ab regione sumtum est vel antiquo populo. exempli gratia, Odyss. 1 vers. 251.

*Η ἐκ Ἀργεῖ ἦεν Ἀχαιῶν, - - -

Hippius etiam *Plinius* tradit, quod ut alterum ἱππόβατον, equorum copiam, qui ibi triantur, sonat. Addit *Plinius* *Inachium* a præterfluente *Inacho* amne; & *Dipsum*, quod est *Homeri* πάλυθρον *Iliad.* Δ vers. 171. a *Strabone* πολυπύθρον desiderabile, per translationem; non *fecundum* (nam abundat aquis) interpretando expositum. Duas arces habuit. *Livius* lib. xxxiv. cap. xxv. *Præfectus præsidio* *Laconum* sub adventum Romanorum utraque arces (nam duas habent *Argi*) validis præfidiis firmavit. Unius nomen *Larissa* est, *Strabone* teste: alterius, non memini proditum esse. *Junoni* urbs dicata erat, cui ideo *caros Argos* supra poëta dixerat. Unde *Juno Argiva* in antiquis monumentis. Nummus *Neronis* ΗΡΑ ΑΡΓΕΙΑ: & Latina inscriptio apud *Gruterum* pag. 24.

JUNONI ARGEIAE

C. BLANDUS PROCOS.

Ut ceteros nummos hujus civitatis, quæ in præcipuis erat Græciæ, inscriptos ΑΡΓΕΙΑΝ, item ΑΡΓΟΣ, & ΑΡΓ. a variis expositos, taceamus. Distant autem *Argi* a *Temenio*, maritimo oppido, stadiis xxvi. *Strabone* auctore: ab his septemtrionem versus *Mycenæ* stadiis L.

Mycenæ olim regni caput, *Agamemnonis* regia, poëtis celebrata. *Virgilius* inde lib. vi. *Aeneid.* vers. 838. dixit

Ernet ille Argos, Agamemnoniasque Mycenæ.

Et *Horatius* lib. i. oda. vii.

Aptum dicit equis Argos, ditiesque Mycenæ.

Post *Trojanum* bellum, extincto *Agamemnonis* regno ταπεινώθηαι Μυκῆνας, decrevit *Mycenæ*, *Strabo* notavit, adeo, ut ipsius ætate ne vestigium quidem superesset. *Macedonico* autem *Romanorum* bello aliquid urbis fuisse super, ex *Polybii* excerptis lib. xvi. pag. 73. ed. *Valci*. non potest dubium esse. *Ιουέως*, inquit de *Nabi* tyranno, ἐν Κοιτοπορείᾳ ἐπεβλήτο, καὶ οὐκ εἰς τὰς Μυκῆνας ἐποιεῖτο τὴν πόλιν εἰς Ἀργεῖ: statim in *Contoporia* venit, & secundum *Mycenæ* iter *Argos* fecit. *Contoporia* autem locus circa *Corinthum* fuit, ut ex *Athenæi* lib. ii. cap. vi. constat. *Livius* subobscure in ejusdem temporis historia dixit lib. xxxiv. cap. xxxix. *Attalus* in suam sententiam *Quintum* induxit, ne in urbem ipsam *Argos* iret. *Eandem* procul urbe *Mycenica* vocatur. in eo loco ut congrederentur convenit. Plerique pluraliter enuntiant Μυκῆνας, *Mycenæ*: *Homerus* autem utroque numero. *Catal.* vers. 76.

Οἱ δὲ Μυκῆνας εἶχον, εὐκτίμενον πτολίεθρον,
Quæ *Mycenæ* tenebant, bene conditam urbem:

Et *Iliados* Δ vers. 52.

Ἄργος τε, Σπάρτη τε, καὶ ἱερὸν ἄγνιον Μυκῆναι
Argos & Sparta, & latus viis Mycena.

Decem stadiis a Mycenis, Argos versus, seu XL. ab Argis in via Mycenae ducente, fuit Ἡραῖον, Strabone auctore, id est *Junonis sanum*, quod interpretes etiam *Heraum* scribunt. Hoc est quod Mela in praecipuis Argeae monumentis numeravit. *In Argolide*, inquit, *Argos, & Mycena, & templum Junonis.*

Non procul ab Argis, in confinio Laconidis, est *Lerna*, quam Ptolemæus oppidum Laconicae censuit mediterraneum, sed in finibus Argivorum, quo loco etiam Pausanias Corinth. cap. xxxvi. *Lernam*, Λέρνην, posuit, prope Temenium, ad quam ab Argis descendentes, trajiciendus sit Erasinus, qui Phrixo amni mistus inter Temenium & Lernam exeat in mare. Sitam autem Lernam dicit in ora maris: ἡ δὲ Λέρνη ἐστὶ πρὸς θάλασσαν, *Lerna ad mare est.* Nec vero addit quid sit Lerna, oppidum, flumen, an palus. Strabo autem lib. viii. pag. 256. ἡ δὲ Λέρνη λίμνη τῆς Ἀργείας ἐστὶ καὶ τῆς Μυκηνάδας, *Lerna palus est Argivi & Mycenae agri.* Sic videri possit inter Argos & Mycenae paludem illam esse, quod repugnat Pausaniae verbis modo recitatis; etiam Pindari, Λερναίας ἀπ' ἄκτης, *ab litore Lerna*, Olymp. oda. vii. vers. 60. Si fuit oppidum hujus nominis, videtur id mare versus exituisse; paludem autem interius. Pindari scholiastes: ἕτεροι δὲ καὶ πόλιν φασί, *alii dicunt oppidum* [Lernam] *esse*: adiecerantius Pomponius Mela lib. ii. cap. iii. *In Argolico* [sinu] *sunt noti amnes, Erasinus atque Inachus, & notum oppidum Lerne.* Etiam plus hoc nomine quam paludem videtur Statius Thebaid. lib. ii. vers. 433. significasse:

- - - - - *felicibus Argos*
Auspiciis Lernamque regas.

Ceterum haec palus est ἐν ᾗ τὸ ἵδμεν ἱερῶσι, *in qua*, ut Strabo ait, *Hydrum* [Herculis] *fabulantur.* Virgilius Aen. vi. vers. 803. de Hercule,

- - - - - *Lernam tremisecit arcu.*

Et Statius lib. i. Thebaidos versu 360.

- - - *& veteri spumavit Lerna veneno:*

Idemque eidem Statio lib. ii. Silv. carm. i. vers. 181. dicta *anguisera Lerna*. Flumine palus in mare exit, forsitan etiam ex flumine orta. Virgilius lib. xii. vers. 518.

- - - - - *piscosa flumina Lerna.*

A palude proverbium natum, Λέρνη κακῶν, *Lerna malorum*, idque, ut Strabo exponit, ὅτι τὰ γενόμενα κακά μὲν ἐν αὐτῇ, *ob piacula in ea facta*: Helychius, ὅτι τὸ ἔργον κατὰ εἰς αὐτὴν βάλεν, *quod purgamenta Argivi in eam projecit.* A Lerna est Λέρναϊος, *Lernaus*, ut supra ex Pindari verbi ostendimus. Virgilius lib. vii. vers. 300.

Lernaus turba caput circumdet anguis.

Prope

Prope Lernam est fons *Λουμπόνη*, *Λουμπόνη*. Strabo dicto loco: *δαίνονται καὶ Ἀμυμῶνη τις καὶ τὴν δὲ Λέρην, πομφραστὰς ἐπὶ τῇ Λουμπόνη*. Plinius in Argolide dicto loco: *Fontes; Niobe, Amymones, Pjanasbe*. Et Ovidius lib. 11. *Metamorphos.* vers. 240. - - - *queritur*

Argos Amymonem, Ephyre Pirenidas undas.

Arx vel castellum *Lycimna*, secundum Strabonem *ἀκρόπολις Λυκίμνας*, lib. viii. pag. 257. xii stadiis aberat a Nauplia. *Tyrus*, patrio casu *Τιρυνθίω*, ὀρυκτῆρον, sive arx a Cyclopibus condita, ut Strabo ibidem ex fabulis refert. Plinius lib. iv. cap. v. *Ἀργεῖα: ὅτι ἔστιν ἡ Τιρυνθία*. *Tiryntha*, id est *Tirynthem*, Græco casu. *Homerus Catalog.* vers. 66.

Οἱ δ' Ἀργεῖοι τὴν Τίρυνθ' ἐτείχιον, ὅτι καὶ τὴν Τίρυνθ' ἐτείχιον, ὅτι καὶ τὴν Τίρυνθ' ἐτείχιον, ὅτι καὶ τὴν Τίρυνθ' ἐτείχιον.

Everfa ab Argivis fuit. *Pausanias Corinth.* cap. xvi. *Τίρυνθ' ἀνελόντες Ἀργεῖοι, Τίρυνθ' ἀνελόντες Ἀργεῖοι, Τίρυνθ' ἀνελόντες Ἀργεῖοι.*

Supra Mycenæ, in via quæ Argis Corinthum ducit, sunt *Cleona*, *Κλεοναί*, sita ἐπὶ λόφῳ ἐλευπεμένῳ πανταχῶθεν, in colle edificus undique circumsculto, ut Strabo ibidem indicavit lib. viii. pag. 260. *Pausanias Corinth.* cap. xv. *πέλιν δὲ μεγάλην, ἡγεμονίαν* magnam dicit, quam etiam ait obviam esse venienti a Corintho Argos. *Livius lib. xxxv. cap. xxv. Ipse copias eductas ab Elatia ducere Argos pergit. atque ei circa Cleonas Aristagoras* tot cum decem millibus occurrit. *Ovidius buxiles* dixit *Metamorph.* vi. vers. 417. non a situ, quem cellum descripsit Strabo; sed ab exiguitate paucitateque colentium:

Messeneque serax, Patraque, humilesque Cleona.

In saltu prope hoc oppidum immanis ille leo fuit, quem Hercules interfecisse dicitur *Claudianus lib. 1. in Rufin.* vers. 285.

Una Cleonæm fæcebat silva leonem.

Etiam *Silius lib. 111. vers. 36. leonem illum Cleonæm* dixit: & rem ipsam exponit: *Silvæ Herc. Oct. vers. 189. sub Alcmenæ persona:*

*Flete Argolica, flete, Cleona.
Hic terræm mania quondam
Vestra leonem fregit pojire
Dextera nati.*

Inter Cleonas & Phliuntem est *Νεμεα*, *Nemea*, Strabone designante; dubium, quid sit, an regio, an aliud. Addit Strabo, *καὶ τὸ ἄλσος ἐν ᾧ καὶ τὰ Νεμεα συντελεῖται τὰς Ἀργεῖας, καὶ τὰς πρὸ τῆς Νεμεᾶς λεγόμενα, ὅτι καὶ τὰς Νεμεᾶς* pro more celebrant; & ibi fabulantur *Nemæam illum leonem fuisse*. Plinius iv. cap. v. *Νεμεα, Bembina* vocata. at Straboni *Βεμβίνα κώμη*, *Bembina* vicus est apud *Nemea*.

Stephanus: Νεμία, χώρος τῆς Ἠλίδος, *Nemea, regio Elidis*. Non autem in Elide sed in Argea esse, quamquam ad fines Elidis; ceteri plerique consentiunt, Strabo, Ptolemaeus, Pausanias: male Plinius in Arcadia ponit. Auctor tertii prologi ad Pindari Nemea: ἴσι ἡ Νεμία τῆς Ἀργείων τῆς χώρος μοῖρος, *Nemea est portio regionis Argivorum*. Pausanias Corinth. cap. xv. χωρίον vocat, id est vicum vel oppidum. De Cleonis egerat: subiungit, ἐν τούτοις τοῖς ὄρεσι τὸ σπήλαιον ἐστὶ δεικνύται ἔξ ἁλόντος, καὶ ἡ Νεμία τὸ χωρίον ἀπὶ χειρὸς πέντε πρὸς καὶ δέκα. ἐν τῇ αὐτῇ Νεμείᾳ ἔστι Διὸς ναὸς ἰσι θέας ἄξιον. *In illis montibus leonis specus adhuc ostenditur: a quo vicus Nemea stadia xv abest. In illa Jovis Nemei templum plane insigne.* Hoc Jovis cognomen exstat etiam apud Pindarum Nem. od. 11. sub initium, sed paullo aliter flexum:

- - - - Νεμεαίᾳ
ἐν πολυῦμνῷ Διὸς ἄλσει,

hoc est, *in decantato luco Jovis Nemeai*. Idem ergo Nemeæus & Cleonæus leo, propter locorum vicinitatem. De ludis Nemeæis, qui inter quatuor agonas sacros Græcorum erant, Pindarus in Nemeis, Pausanias Corinth. cap. xv & alii consulantur. Νεμείων vel Νεμίων πανήγυρις Pausanias ibidem, & Polybius lib. 11. cap. lxx. & lib. v. cap. ci. vocant: Livius lib. xxxiv. cap. xli. *nobile ludicrum Nemeorum*.

A R C A D I A.

Arcadia intima est Peloponnesi & tota mediterranea regio, nulla parte pertinens ad mare; montosa, & pascuis quam culturæ agrorum aptior, ideoque bucolicis poetis imprimis laudata, qui Pana, pastorum numen, ejus præsidem fingunt. Virgilius ecloga iv. vers. 58.

Pan etiam Arcadia tecum si iudice cerset.

Et in Gallo, sive ecloga x. vers. 26.

Pan deus Arcadia venit, quem vidimus ipsi.

De situ Strabo sub finem libri viii. Ἀρκὰδία ἐστὶν ἐν μέσῳ μὲν τῆς Πελοποννήσου, πλείστην δὲ γῆρην ὄρεσιν ἀσπόμενται, *Arcadia est in medio Peloponnesi, plurimamque montosam regionem continet*. Quod a mari abest, difficilior fit explicatu, quia nulla promontoria, nulli portus qui distinguant. Ptolemæus suis numeris, nec vero fidis ubique, discernit quædam: plura autem ejus regionis non attingit. Curatius sua Pausanias tractat, quæ inter se confinium habent, plerumque conjungens, etiam distantis per stadia expressis: nec inde vero positio certa haberi potest, quia plagas & cardines paucissimis locis determinat, ut incertus semper sis, dextrorsum, sinistrorsum, supra, infra aliquis locus, cujus situm inquiris, sit positus. Non ergo, ut volumus, sed ut possumus, hanc regionem exponemus.

Strabonis ætate paucæ urbes supererant, pluribus bello Græcorum circumcolentium everfis. Plinius plurimas numerat, sed confuso ordine, lib. iv. cap. vi. *Mediterranea* quæ, Peloponnesi, inquit, *Arcadia maxime tenet undique a mari remota*. Oppida ejus:

Ggggg

Pso-

Pyrobia, Mantinea, Sympbalanth, Tegera, Antigonea, Orchomenum, Pheneum, Palantium, unde Palatium Roma; Megalopolis, Gortyna, Bucolium, Carnion, Parrhasia, Thelpusa, Melana, Heraa, Pyle, Palene, Agra, Epium, Cynasha, Lepreon Arcadiae, Parthenium, Alca, Melhydrum, Enispe, Macistum, Lampe, Clitorium, Cleona, inter quae duo regio Nemea, Bambinadia vocitata. E quibus postrema, Cleonae & Nemea, aliorum omnium iudicio non Arcadium, sed Argivorum propria fuerunt.

Ptolemaeo in septentrione ad Elidis fines Ἡραία, *Heraa* est, a quo aversus Stephanus, *ἔστι*, inquit, *Ἡραία καὶ πάλαι Ἀρκάδια, καίτοι ἡ καὶ Μεσσηνία, καὶ Πελοπόννησος. Ἐξ* quoque [*Heraa*] *oppidum Arcadiae, situm iuxta Messeniam in Peloponneso. Messene vero australis est sive oppidum significat, sive Peloponnesi regionem, a quo situ longe Heraa abfuit, ut Ptolemaeo consentient etiam Pausanias prodit lib. viii. qui de Arcadicis est, cap. xxvi. Ἡρακλῆος, inquit, αἰετὸς γέγονεν Ἡρακλῆος ὁ Λυκάου. καίτοι ἡ πάλαι ἐκ δεξιῆς τῆς Ἀλφειῆς, Heraensium conditor fuit Heraeus, Lycasus filius. Oppidum vero in dextera Alphei ripa situm est. Polybius lib. iv. cap. lxxviii. Φίλιππος Ἀλφειῆς τῇ γεφύρᾳ ἔλθων περὶ τὸν ποταμὸν, ὅς ἐστι παρ' αὐτὸν ἡ Ἡραίων πόλις, ἣν φέρει Ἀλφειῶν, Philippus, quae rursus Alpheum amplexu, quae Heraeorum urbem praeterfluit, trajecisset, venit Alpheram. Aelianus lib. xiii. Var. Hist. cap. vi. refert, ἐκ Ἡραίων τῆς Ἀρκადίας, in Heraensi Arcadiae agri vinum nasci, quod viros exfronem, insanos, mulieres fecundas faciat. Memorat hoc oppidum etiam Plinius loco dicto, & Livius lib. xxviii. cap. vii. seq.*

Prope Heraam fuit *Telphussa* sive *Thelpusa*, ut ex eodem libro Polybii cap. lxxvii. adparet. Philippus, inquit, ἐκ τῆς Ὀλυμπίας ἀναζεύξας ἡ ἐπὶ Φαραίαν, παρὴν ἐκ Τελφουσαν, καὶ καίθιεν ἐκ Ἡραίων, ex Olympia castra movens in Pharaam versus, mox Telphusam venit, inde Heraam. Stephanus: *Τελφουσα πάλαι Ἀρκάδια, Telphussa urbs Arcadiae. Plinius & Pausanias Telphusa, Θέλπυσα* scripserunt: ille praedicto loco; hic in Arcad. cap. xxiv. *Erymanthus*, inquit, fluvius, ex monte *Lampra* ortus, Ἀρκάδιαν διεξέρχεται, ἐκ δεξιῆς μὲν τὸ ὄρος ἔχων ἡ Φολοῖν, ἐκ ἀριστερῆς ἡ πάλιν Θέλπυσαν χώραν, καί τεισιν ἐκ τῆς Ἀλφειῆς, Arcadiam percurrens ad dextram monte Pholoë relicto, ad sinistram agro Thelpusa, in Alpheum iulabitur. Mons heic quoque *Erymanthus* fuit, Achajam tangens, a quo feminini nomen habuit, fabulosus apro ab Hercule interfecto. Pausanias Arcad. cap. xiv. vulgatum ait esse, συνέκτισσε Ἡρкулὲς Εὐρύστει ἰούσῳ τῷ Εὐρυμάνθῳ ὃν μεγάλῳ καὶ ἀλκῇ ἢ ἄλλῃς ὑπερνοκίῃσιν, arctum magnitudine & robore insignem in monte Erymantho. Virgilius lib. vi. vers. 801.

*Nec vero Alcides tantum telluris obivit,
Fixerit arripedem cervam licet, aut Erymanthi
Pacavit nemora, & Lernam tremefecerit arca.*

Seneca Hercule Furente vers. 228.

*quid memorem - - -
Solutumque densis bispidam Erymanthi iugis
Arcadia quaterre nemora Manaliis suem?*

Heic etiam Calisto in ursam conversa errasse fingebatur. Ovidius Trist. lib. i. eleg. iv. de Boota, Ursae fidus infectante,

. . . . castes Erymanthides Urse.

Pars Erymanthi montis Δάμνηα, *Lamprea* est, mons ex quo *Erymanthus* fluvius ortus, Pholoë monte ad dextram relicto, in Alpheum inlabitur. Vide Pausan. Arcad. cap. xxiv. Plinio est *Lampreus* mons lib. iv. cap. vi. cum oppido *Lampra*: at Papinio lib. iv. Thebaid. vers. 290. æque *Lamprea*, ut Paulania;

- - - candensque jugu *Lamproa* nivosis.

In ortum hinc progredienti occurrit, Argolidem versus, *Symphalus*, Στύμφαλῶς, urbs ad lacum cognominem, avium *Symphalidum*, quas Hercules confecit, fabulis non ignota. Producitur media, quæ idcirco etiam vocali longa Στύμφηλῶς scripta est ab Homero & Hesychio. An etiam mons hujus nominis? posthabuit Strabo, quum montes Arcadiæ lib. viii. pag. 267. recitavit. Hesychius dubitabundus: Στύμφηλῶς, πόλις ἢ ὄρος Ἀρκადίας, *Symphalus*, urbs aut mons *Arcadia*. Certior Ptolemæus, cui & in Peloponnesi montibus est ὁ Στύμφαλῶς; & in urbibus Arcadiæ itidem Στύμφαλῶς, *Symphalus*. Sub monte lacus: ad lacum, oppidum, quod *Symphalum*, neutro genere, est Plinio. Apollonii scholiastes ad lib. ii. vers. 1055. Στύμφαλῶς πόλις Ἀρκადίας. Στυμφαλὶς δὲ λίμνη, *Symphalus* urbs *Arcadia*: at *Symphalis* est lacus. Ovidio lib. ii. Fast. vers. 27. hic lacus *Symphalides undæ*: circumcolæ *Symphalii* Polybio lib. ii. cap. lv. regio *Symphalia*, Στυμφαλία, lib. iv. cap. lxxviii. Urbem Strabo in everfis numerat: lacus fundit flumen, quod antequam terra submergatur, etiam *Symphalum* dicitur: quum in Argea rursus erumpit, *Erasini* nomen induit, ut Pausanias Arcad. cap. xxi. demonstravit. Herculis fabulam Apollonius dicto libro ii. vers. 1054. sic enarravit:

Ὅν δ' ἂν γὰρ Ἡρακλῆος ὀπίτ' ἤλυθεν Ἀρκადίης δὲ
Πλώϊδας ὄρνιθας Στυμφαλίδῶς ἰδὼν ἐν λίμνῃς
ᾠσαῖναι τόξοισι.

Quod Hygini verbis fab. xxx. interpretamur: *Aves Symphalides in insula Martis, qua emissis pennis jaculabantur, sagittis interfecit.* Catullus carm. lxix. vers. 113. ad Mallium, de Hercule:

*Tempore quo certa Symphalia monstra sagitta
Perculit imperio deterioris heri.*

Et Lucretius lib. v. vers. 32.

- - - - - uncisque vimēda
Unguibus Arcadia volucres Symphala colentes.

Supra lacum *Parthenius* mons ad fines Argolidis: longo jugo inde ad Tegcatidem recurrens. Addit Plinius *Parthenium* oppidum. Strabo viii. pag. 267. Ὅρη Ὀπιφανῆ πρὸς τὴν Κυθήνη Φολίῃ, καὶ Λύκαιον, καὶ Μαίναλον, καὶ τὸ Παρθένιον καλούμενον, καθήκον ἐπὶ τῇ ἰσθμίᾳ ἀπὸ τῆς Τεγεατίδῶς, *Montes, præter Cyllenen, insignes sunt Pholoë, Lycens, Ma-*
Ggggg 2 *nalus,*

nalus, & qui Parthenius vocatur, a Tegeatide regione ad Argeam usque pertingens. Eosdem enumerat, & in iis Parthenium quoque Pomponius lib. ii. cap. iii. Livius lib. xxxiv. cap. xxvi. Castra [ex Argivo agro] movit, & Parthenio monte superato, prater Tegeam tertio die ad Caryas posuit castra. Virgilius eclog. x. vers. 57.

- - - - - *non me ulla vetabunt*
Frigora Parthenios canibus circumdare saltus.

Contingit *Cyllene*, mons altissimus Arcadiae. Strabo ibidem: μέγιστον ὄρος ἐν αὐτῇ Κυλλήνῃ, *maximus mons in ea [Arcadia] Cyllene.* Pausanias cap. xvi. ὄρος ὑψηλότατον ἐστὶν ἐν Ἀρκαδίᾳ Κυλλήνῃ, *altissimus montium Arcadia est Cyllene.* In vertice Ἑρμοῦ Κυλλήνης, *Mercurii Cyllenii templum, eodem teste. Ibi enim natus fingebatur Mercurius. Virgilius lib. viii. vers. 138.*

Vobis Mercurius pater est, quem candida Maja
Cyllene gelido conceptum vertice fudit.

Lege Servium ibidem. Ovidius Fast. ii. vers. 276.

Altaque Cyllene, Parrhasiaeque nives.

Nam & *Parrhasius* mons illius tractus est. Hesychius: Παρρᾶσιον, ὄρος Ἀρκαδίας. *Parrhasius, mons Arcadiae.* Statius Thebaid. vii. vers. 163.

Parrhasiumque nemus, - - - -

Ab hoc urfa quoque caelestis, quæ Calisto fuerat, cognomen accepit, quasi & in illic quondam nemore errasset. Iterum Statius Silvar. lib. iv. carm. v. vers. 5.

Jam trux ad Arctos Parrhasias hiems.
Concescit, altis obruta solibus.

Et lib. vii. Thebaid. vers. 8.

- - *Oceano vetitum qua Parrhasis ignem*
Nubibus hibernis & nostro pascitur imbri.

Oppidum quoque Plinio *Parrhasie* fuit: Stephano etiam & Hesychio laudatum auctor: Homero, qui Catal. vers. 115.

Στύμφηλόν τ' εἶχον, καὶ Παρρᾶσιν ἐνέμουντο,
Stymphalium tenebant, & Parrhasiam habitabant.

Inde *Parrhasii*, populus apud Strabonem dicto libro p. 267. & possessivum *Parrhasius*, id est *Arcadius.* Virgilius viii. 344.

Parrhasio dictum Panos de more Lycae.

Ad occasum hinc est mons *Pholoe*, ἡ Φολόη, Elidem spectans. Plinius lib. iv. cap. vi. *Montes in Arcadia, Pholoe cum oppido: item Cyllene.* Ovidius Factor. lib. ii. vers. 273.

Testis erit Pholoe, testes Stymphalides undae.

Et Statius Thebaid. lib. x. vers. 228.

Vertice sic Pholoës voluorum nutritor equorum.

Et idem Achilleid. lib. i. vers. 168.

- - - *factam Pholoës sub rupe Icanam.*

Pholoe ad dextram relicta, prope Erymanthum flumen sita est *Psophis*, Ψωφίς, antea Φήγεια, vel Φηγία, *Phegia*, adpellata, ut Pausanias & Stephanus referunt. Ptolemæus *Psophidis* mentionem habent: situm ostendit Pausanias cap. xxiv. Σιροφίων μὲν δὴ σταδίσις ἐστὶν ἀπὸ τέρῳ τελευτῶντα ἢ Ψωφίς. ἅθλῳ δὲ αὐτὴν ὁ τε Αἰρεάντιος ποταμὸς, καὶ ὀλίγον ἀπὸ τέρῳ τῆς πέλειος Εὐρύμανθου μέσσην, *Abest a Sirais Psophis stadia xxx. Praterfluit amnis Aroanius, & brevi ab urbe intervallo Erymanthus.* Polybius lib. iv. cap. lxx. situm Psophidis ita describit: κεῖται δὲ μὴ συνπαύσης Πελοποννήσου καὶ τῆς μεσσηνιαίας. αὐτοῖς δὲ τῆς Ἀρκαδίας ὑπὸ τοῖς πρὸς δυσμὰς πέποισι, συναπτέσης τοῖς πρὸς τὰς ἐχθρὰς κατοικῆσι τῶν περὶ Αἰρεάντιον, *Sita est [Psophis] si uniuersam spectes Peloponnesum, in ipsius medietate: si Arcadiam, in occidentis eius partibus, qua ultimos occidentem versus Achæorum fines contingit.* Occasum versus sitam fuisse & Achæorum ultimos aut Eleos etiam spectasse, convenit cum Pausaniæ descriptione: at in medio totius Peloponnesi puncto extitisse, non video, quomodo positioni occidentali, quam una defendit Polybius, conciliari facile possit. Non procul admodum a Clitorio fuisse, adparet ex Polybii eodem loco, ubi exercitus dicitur ductus Ἀπὸ τῆς Κλειτορίας ὡς ἐπὶ Ψωφίδου, *per Clitoriam, quasi Psophidem versus.* Pausanias cap. xxxi i i. Siræos in medio ponit inter Clitorios & Psophidios. ἔροι, inquit, Κλειτορίας τῆς χώρης πρὸς Ψωφίδος εἰσὶν αἱ Σιραί, *Siræ sunt agri fines inter Clitorios & Psophidios.* Siræ autem fuerunt locus, unde *Siræi*, paullo ante memorati, nominabantur.

Eodem libro. iv. cap. lxxi i. & seq. aliquoties *Lasio*, Λασιῶν, cum Psophide, tamquam vicino loco, conjungitur, videlicet ad Eleorum fines, nisi potius in ipsa Elide extrema fuit *Lasio*. nam ait, οἱ ἄνθρωποι φιλάρχοντες τῆς Λασιῶνα τῆς Ηλείων: *praesidium quod Lasione Eleorum erat.* Idem Polybius lib. v. cap. cii. ait Philippum ἐπὶ Λασιῶνα, *Lasionem* accessisse, & turri deserta ejus urbis occupata, ἵε δὲ τῆς Ηλείων, *Elcam* invasurum esse simulasse.

Haecenus de iis, quæ ad septentrionem sunt Arcadiæ, & in finibus adjacentium ibi regionum: quæ interiorum sunt Arcadium, & circa Alpheum fluvium, nunc inus perlatratum. Pausanias Arcad. cap. ut. Alpheum ἀρχαῖον, *origini* dicit ἐν Φυλάκῃ, *ad Ithylacem*: deinde mergi in *Tegæico* agro, rursus erumpere in *Asæo*. Ex quibus intelligimus *Tegæam* & *Asæam* fuisse prope Alpheum.

Tegæa, *Tegæa* nobilis quondam urbs & bello clara. Crebra mentio apud Polybium, sed

vix ulla certioris situs indicaturam habens: nisi quod lib. iv. cap. LXXXI I. dicit, Philip-
pum ἐκ τῆς Μεγάλης πόλεως, ex *Megalopoli* profectum, ἀπὸ τῆς Τηγῆς, per *Tegeam* ducto
exercitu, εἰς Ἀργεῖον, *Argos* venisse. Nimis ergo ad occasum reduxit Ptolemaeus, quum
a *Megalopoli* in aestivum ortum potius recedat. Iterum Polybius excerptis libri xi. cap.
xvi. tradit, Philopœmenem, *Tegea* primo impetu capta, postero die castra ad Eurotam
posuisse. Conventus ibi Achæi aliquando egerunt, quum adversus Lacedæmonios bellum
gererent. Livius lib. xxxv. cap. xxvii. *Tegeam* exercitu contracto, concilioque eodem
Achæis & sociis indicto. Et lib. xxxviii. cap. xxxiv. *Decretum Tegeæ in concilio commu-
ni Achæorum factum* est. Pluribus oppidis Arcadiæ bellorum impetu ac vi deletis, de hac
Strabo sub finem lib. viii. tradit: Τίγεια ἐτι μετρίως σὺνμνῆται, *Tegea* adhuc mediocriter
sustinetur. Oppidani Τηγεῖται, *Tegeæ* apud Polybium sæpe, & Stephanum. Nummus
antiquus thesauri Gallorum regii, ΤΕΓΕΑΤΑΝ, i. e. Τηγεατῶν, Dorice.

Asca, Ἀσία, non procul absuit, in cuius agro emergit *Alpheus*, supra submersus, ut ante
paullo, Pausania auctore, monstravimus: qui & cap. xlii. ἐρείπια Ἀσίας, ῥυτίδες Ἀσίας
ostendit, ubi etiam ὁ Λίψος, ἀκρόπολις ποτὲ οὔσα, τεῖχος σημεῖα ἔχει, collis in quo sita
fuit [ejus urbis] vestigia nunciorum retinet. Addit, non amplius quinque stadiis ἀπὸ Ἀσίας,
ab *Asca*; πηγῇ, fontem *Alphæi* renascentis; nec longe inde fontem Eurotæ abesse. Ste-
phanus vicinam dixit, forsan quia ex urbe in vici formam redacta fuit. Ἀσία, inquit, ἡ
τῆς Ἀρκადίας, ἀπὸ τῆς ὁ Ἀλφειὸς ῥέει, *Asca*, vicus *Arcadiæ*, ὅθεν *Alpheus* [iterum erum-
pens] ὀρτίζεται. Vicinus ipsi est Ἀσιατικός; forsan etiam Ἀσαῖος, *Asæus*, quia tale policti-
vum, plerumque simile gentili, est. Pausanias cap. liv. ἀνατείλας ἐν Ἀσείῳ, ἰθαυῶν,
γῆ, id est rursus emergens [Alpheus] in *Asæo* agro.

Plura oppida exhaustit ἡ Μεγὰλη πόλις sive Μεγαλόπολις, *Megalopolis*, Græcarum ur-
bium, excerptis Romanis coloniis, ut Pausanias cap. xxvii. dicit, νεωτάτη, recentissima,
Epaminondæ auspiciis, paucis mensibus post pugnam Leuctericam condita, multis in-
validis oppidis in magnam unam civitatem deductis, ut fortius se adversus Spartanos tueren-
tur. Scribitur Græce divile Μεγὰλη πόλις a Ptolemaeo, Pausania, Stephano: & con-
junctim Μεγαλόπολις a Strabone sub finem libri viii. Ipse *Megalopolitanus* Polybius
utroque modo, Μεγὰλην πόλιν dixit lib. iv. cap. vii. & Μεγαλόπολιν lib. iv. cap. LXXVII.
Helisson fluvius urbem hanc interfluit, ut Pausanias cap. xxx. demonstravit, ortus ἐν ἡ-
μέτερον ἰμνόντιον, ex vico ejusdem nominis, *Helisonte*, qui inde per *Dipænsium* primum, *Λι-
καταῖον* deinde agrum perlapsus, postremo αὐτὸν διεξελθὼν Μεγὰλην πόλιν, ipsam *Megalopo-
lim* percutiens, haud longe inde in *Alphæum* se intundit. Coloni *Megalopolitæ*, Græci
forma, Livii lib. xxxv. cap. xxvii. & *Megalopolitani*, ejusdem libri cap. xxix.

Oppida ex quibus coaluit *Megalopolis*, a Pausania narrantur cap. xxvii. quorum ple-
raque sunt obscura. Potiora selegemus. *E Manalo*, inquit, *Alca*, *Pallantium*, *He-
liffon*, *Dipæa*, alia. Mons *Manalus* est, a Strabone & Plinio in montibus *Arcadiæ* lau-
datus: & Virgilius ecloga viii. vers. 22.

Manalus argutusque nemus pinosque loquentes
Semper habet: semper pastorum ille audit amores.

Et plurali numero ecloga x. vers. 55.

Interca mixtis lustrabo *Manala* nymphæ.

Est & campus eodem nomine. Pausanias cap. xxxvi. ὅθεν ὀμώνυμον τῷ πεδίῳ τὸ Μαινάλιον, idem nomen monti est & campi, nempe *Manalium*. Oppida ergo plura caput partim montanus tractus, partim campus potuit. In ipsis fuit etiam *Manalium* oppidum, cuius etiam ἱερίαι. id est *ruinae ac rudera*, ibidem Pausanias notavit. Pindari scholiastes ad Olymp. ix. vers. 88. Μαινάλον δὲ Ἀρκადίας καὶ πόλιν.

In hoc tractu ex oppidis quæ in vicinam Megalopolim concesserunt, nominatur primum *Alea*, Ἀλία, unde Minerva Ἀλαία, *Alea* cognominata, cuius templum solum supererat Strabonis ætate, lib. viii extremo. Plinius quoque *Aleam* in oppidis Arcadiæ recensuit.

Pallantium, Παλλάντιον, ut Pausanias scribit, & Salmasius Stephanum emendat; sive *Palatium*, ut Plinii habent codices, sed minus recte, quia Evandri proavus, unde nomen est, *Pallas* fuit, geminato lambda; non *Palas*, simplici. Id vero recte notavit Plinius: *Pallantium*, unde *Palatium* Romæ. Livius lib. i. cap. v. Jam tum in Palatino monte Lupercales hoc fuisse ludicrum, ferunt, & a Pallanteo, urbe Arcadica *Pallantium*, deinde *Palatium* montem adpellatum. Et Virgilius *Aeneid.* viii. vers. 54.

Pallantis proavi de nomine, Pallantem.

Sequitur in Mænalo *Helisson*. κώμην, vicum dixit Pausanias cap. xxx. ubi de flumine ejusdem nominis agit, qui fontem habet ad illum vicum. At antea cap. lli. ἡ τε πέλις καὶ ὁ ποταμὸς Εἰλισσών, & oppidum & amnis *Helisson*. De flumine *Helissonte* paullo ante diximus, qui etiam *Dipram* adluit, itidem Megalopolitanæ urbi adscriptam. Vide cap. xxvii & xxx.

Ab Eutresijs, gente Arcadum, oppida Megalopolis exhausit *Tricolonos*, *Zetium*, *Paroriam*, & alia. Ex Parrhasijs, *Lycosura* antiquissima urbs in monte *Lyceo*, unde & *Ζυρρυσ* *Lyceus* adpellatur, cuius & Plinius meminit. Consule de *Lycosura* Pausaniam cap. li. & xxxviii. Ex eadem gente etiam *Trapezûs* fuit, quæ Megalopolim concessit, quamvis pars Trapezuntiorum in Asiam enavigarit, ubi qui Ponti Euxini Trapezunteni metropolim tenebant, eos συνοίκας εἰδέξαντο καὶ συνωνύμους, tamquam gentiles & cognomines receperunt, Pausania notante cap. xxvii. qui cap. xxi. ruinas *Tραπεζυμνίης* prope *Alpheum* tradit visas esse. Hæc & alia plura oppida exhausit nova urbs *Megalopolis*, ut vel omnino deserta illa fuerint, vel in formam vicorum exiguam redacta.

Vici quoque illi, qui oppida antea fuerunt, ditionis erant Megalopolitanorum. Ibidem Pausanias cap. xxvii. αἱ μὲν [πόλεις] ἐς ἅπαν εἰσὶν ἐφ' ἡμῶν ἱερῶσι, τὰς δ' ἔχουσιν οἱ Μεγαλοπολίται κώμας, Γέρτυνα, Διποίναι, Θιασίαν ἢ πρὸς τῷ Ορχομενῷ, Μεθύδριον, Τευξί, Καχία, Ἐλίσσιντα, Ὑρίν, [e quibus Megalopolis est conflata] quedam finitimus locis sunt delicta; quedam redacta in vicos, Gortys videlicet, *Dipram*, *Thissoa* ad *Orchomenum*, *Metbydrium*, *Thenti*, *Callia*, *Helisson*.

Prima recto casu est *Γέρτυς*, *Gortys* Pausanias cap. xxviii. Γέρτυς κώμη τὰ ἐπ' ἐμῇ, *Gortys* vicus est mea ætate: Plinio eadem est *Gortyna*. Ab hac fluvius *Gortynus* nominatur, qui τῷ Ἀλφειῷ τὸ ρεῖμα ἀνακινῶν, in *Alpheum* effunditur. Etiam *Metbydrium*, Plinio quoque commemoratum, cum *Thenti* & *Thissoa* erat ἐκ τῶν συντελοῦντων ἐς Ορχομενὸν, ex conitibus *Orchomeno*, Pausania censente cap. xxvii. *Orchomenus* autem hic, ut a Boeotico nunguatur, Herodoto cum cognomine est *Ορχομενὸς τῆς Ἀρκადίης*, *Orchomenus Arcadia*.

Itaque quoque *Τρῶλη* Arcadiæ, ex tribus urbibus sic adpellata regio, *Callia*, *Dipram*, *Καχία*. Pausanias dicto loco: πρὸς γένετο καὶ Τρῶλης ἐνομαζομένη, Καχία καὶ Διποίναι,

τῇ Νόνακρῃ, accessit etiam sic adpellata Tripolis, Callia, Dipena, & Nonacrin. Male Amalæus vertit: Tripolis, Callia nomine, accessit. Prima Callia mox statim dicitur Καλλιὰ, Callia, plurativo numero: & Dipena quoque Δίπωνα, Dipena: Nonacrin autem pestifero Stygis fonte satis celebrata. Herodotus lib. vi. cap. LXXIV. ait, ἐν ταύτῃ τῇ πόλει εἶναι τὸ Στυγίης ὕδωρ, in hac urbe, id est prope illam, esse Stygis aquam. Vitruvius lib. viii. cap. iii. Est in Arcadia nominata terra regio, qua habet in montibus e saxo stillantes frigidissimos humores. Hec autem aqua στυγίης ὕδωρ nominatur, quam neque argenteum, neque enam, neque ferreum vas potest sustinere, sed diffilit & dissipatur: conservare autem eam & continere nihil, nisi molina angula. Stephanus: Νόνακρῃ, πόλις Ἀρκαδίας, Nonacrin, oppidum Arcadiae. Plinius Nonacrin in montibus Arcadiae numeravit, ad quem olim positum fuit oppidum. Inde Nonacrin & Nonacrinum formatur. Evander ex Arcadia in Italiam delatus Ovidio lib. v. Fast. vers. 97. est Nonacrinus heros: & lib. i i. Fastor. vers. 275.

Cinctaque pinctis nemoris iuga Nonacrini.

Prope Nonacrin fuit Pheneus, Φενεὺς, inter quas aqua Stygis destillavit: unde etiam Pheneo & Nonacri adscribitur. Strabo lib. viii. extremo: εἰ Φενεὺν δ' ἐστὶ καὶ τὸ καλεῖται Στυγίης ὕδωρ, Λιβάνιον ἐλεθρίου ὕδατος, νομιζόμενον ἱερὸν. Prope Pheneum est etiam quae dicitur Stygis aqua, stillacidum aqua perniciose, quam sacram habent. Stephanus; πόλις Ἀρκαδίας, Pheneos oppidum Arcadiae. Evandri & majorum in Arcadia sedes fuit. Virgilius Aen. viii. vers. 165. sub Evandri persona:

Accessi, & cupidus Phenei sub mania duxi,

puta Anchisen hospitem. Callimachus hymno in Delum vers. 71. scripsit Φεναιός, quod illustris vir Ezech. Spanhemius ob metrum fieri censet. Statius Thebaid. i v. vers. 291.

Et Pheneos nigro Styga mittere credita Diti.

Sub Nonacri, austrum versus, Κλείτωρ, Clitor, Plinii Clitorium situm erat. Pausanias cap. xvi i. Ex Φενεὺ ἢ ἰόντι θὰν ἰσπεύρας καὶ ἡλίας δυσμῶν, ἢ μὲν ἀεστερεὶ τῷ ὁδῶν ἐς τὴν αἴγην Κλείτωρ. ἐν δεξιᾷ ἢ θὰν Νόνακρην καὶ τὸ ὕδωρ τῷ Στυγίης. Exiit ex Pheneo, occum versas, duae viae sunt; Clitorem laeva, Nonacrin dextera & ad Stygis aquam ducit. Strabo sub finem libri vi i i. in circuitis urbibus sunt etiam Κλείτωρ καὶ Φενεὺς, Clitor & Pheneos. Et Ptolemaeo Κλείτωρ, Clitor. De mirabili fonte ejus, fastidium vini adferente, Vitruvius lib. vi i i. cap. i i i. In Arcadia civitas est non ignota Clitor, in cuius agris est spulunca profana aqua, quam qui biberint, sunt abstemii. Ovidius Metam. lib. xv. vers. 322.

*Clitorio quicumque sitim de fonte levavit,
Vina fugu, gaudetque meris abstemius undis.*

Plinius lib. xxxi. cap. i i. Vinum in radicibus his, qui ex Clitorio lacu biberint, ait Endoxus. Est eidem Plinio etiam fluvius Clitorius, lib. ix. cap. xix. Κλείτωρ, Clitor Pausaniae dictum cap. xxi. qui influit in Aroanium amnem, septimo ab urbe stadio. Aroanium deinde Periphin urbem adluit, cap. xxiv.

Alphera, Αλφειᾶ, trans amnem Alpheum, sive in sinistra ejus fuit. Polybius lib. i

cap. LXXVII. de Philippo: Ἀλφειὸς τῇ γεφύρῃ τῇ Ἀλφειὸν ποταμὸν, ὅς ἐστι παρ' αὐτὴν τῇ Ἡραίων πόλιν, ἣ καὶ πρὸς Ἀλφειὸν, ἣ καί ται μὴ δὴ λόφῳ κρημνίδες πανταχόθεν, *Alpheiononte traiecit, qui Heraeum praeterfuit, Alipheram venit, in colle undique praerupto sitam.* Livius lib. XXXI. cap. v. in Achaia legatos [Philippus] misit, qui redderent Achaëis Orchomenon & Heraeum & Triphylia: *Megalopolitis Alipheram, contendentibus nunquam eam urbem fuisse ex Triphylia, sed sibi debere restitui, quia una esset ex iis, quae ad condendam Megalopolim ex decreto Arcadum contributa forent.* Quod Pausanias cap. v. confirmat. Ἐστὶ Ἀλφειὸς πόλις καὶ μέγα. ἐξελεύθη γὰρ ὑπὸ οἰκητόρων ποταμῶν, ὑπὸ τῷ συνοικισμῷ τῷ Ἀρκάδιον ἐς Μεγάλην πόλιν. *Aliphera civitas haud magna est, quo incolarum multa pars tunc discessit, quo tempore communi Arcadum consilio Megalopolim coloni sunt deducti.* His enim etiam post conditam Megalopolim πόλιν, urbis nomen & dignitatem conservarunt, quod idem cap. XXVI. adnotavit. Relicti illi habitatores a Polybio Ἀλφειραῖοι, dicto loco cap. LXXVII. a Plinio itidem *Alipherai*, lib. iv. cap. vi.

Cynetha quoque eo tractu fuit, Clitori finitima. Polybius lib. iv. cap. xviii. τὸ Ἀρτέμιδος ἱερὸν, ὃ καί ται μὴ μεταξὺ Κλείτορος καὶ Κυναίθης, *Diana sanctum inter Clitorem & Cynetham situm.* Straboni quoque Κύναιθα, Cynetha, in desertis aut dirutis Arcadiae numerata. Plinius quoque ejus mentionem habet lib. iv. cap. vi. Oppidani erant Κυναίθαις, ut Polybius dicto loco vocat, & Pausanias cap. xix.

Orchomeniis & Pheneatis confines erant Caphyae, quod Pausanias cap. xiii. tradit: dicti ab oppido Caphya, quod etiam in censu dirutarum apud Strabonem est. Paulo ante Pausanias: Ἰόντι ἐξ Ὀρχομενῶ, καὶ σταδίους περὶ τρεῖς, ἢ μὴ ἰσθμῶς ἐπὶ πόλιν Καφύαν ἄγει, *Ab Orchomeno stadia prope tria profectis via se ostendit qua Caphyam recta iter est.* Polybius plurali numero usus est lib. ii. cap. lii. περιλαβὼν τῷ τρόπῳ Καφύας, Πελλήνην, Φενεὸν, occupans sic Caphyas, Pellenen, & Pheneum. Et Stephanus: Καφύαι, πόλις Ἀρκადίας, Caphya, oppidum Arcadiae.

Pheneatis confines erant Caryae, eademque vergentes in Laconiam: aliae a Caryis Lacedaemoniorum. Pausanis cap. xiii. extremo: τῇ κατειλεγμέναις πόλεσι, *predictis urbibus* [confinio utentibus, Orchomeno, Phenco & Caphyrae] φάραγγι ὑπέκειται, - - - καὶ ἐπὶ τῷ πέρατι τῇ φάραγγι, Καρυαὶ χεῖριον, *vallis subjacet: - - - in qua extrema est locus Caryae.* Et cap. xiv. incute: Φενεατῶν τὸ πεδίον καί ται μὴ ὑπὸ τῇ Καρυαῖς, *Pheneatarum ager subiectus est Caryis.* Livius lib. xxxiv. cap. xxvi. Castra deinde [Quintius ex Argivo agro] movit, & Parthenio monte superato, praeter Tegeam tertio die ad Caryas posuit castra. ibi, priusquam hostium intraret agrum, sociorum auxilia exspectavit. Arcadicae haec sunt, non Laconicae Caryae, ad quas ab Argis tertio die cum exercitu venire nequaquam potuisset. Et ipse Livius interpretis sui est, quum dixit, Caryas citra agrum hostium, quae omnis Laconica erat, fuisse: nec, nisi transitis illis, in agrum Lacedaemoniorum, qui ad Arcadiam pertinebat, intratum esse. Vitruvius lib. i. cap. i. Si quis statuas marmoreas, mulieres stolas, & quae Caryatides dicuntur, pro columnis in opere statuerit, & insuper mutulos & coronas collocaverit, percontantibus ita reddet rationem, Caryae, civitas Peloponnesi, cum Persis hostibus contra Graciam censens; postea Graci per victoriam glorioso bello liberati, cum communi consilio Caryatibus bellum indixerunt. Itaque oppido capto, viris interfectis, civitate deleta, matronarum eorum in servitutem abduxerunt. Nec sunt passae stolas, neque ornatus matronales deponere, uti non imo triumpho ducerentur; sed aeterno servitutis exemplo gravi contumelia pressae, penae dare viderentur pro civitate. Ideo qui tunc architecti fuerunt, aedificiis publicis designaverunt earum imagines, oneri secundo collocatas, ut etiam posteris nota poena peccati Caryatium memoria traderetur. Vir maximus Josephus Scaliger Animadvers. in Chronolog. Eusebii

pag. 20. recensitis his Vitruvii verbis, *Hæc*, inquit, *Carya non potest esse, nisi illa, quæ erat in Arcadia, quam Laconica fuerit tantum templum Diana, non autem civitas.* Joannes Meursius autem Mitcell. Lacon. lib. iv. cap. xiv. Vitruvii verba de Carya Laconica interpretatur: sed malo cum Scaligero de Arcadica architectum interpretante facere, in cuius iudicio etiam vir summus Lucas Holstenius, ad Stephanum Notis, acquiescit.

Mantineia, *Mantinea*, a Ptolemæo in austro Arcadiæ & ad fines Laconicæ constituitur: ex altera parte confines sunt Orchomeniis Mantineenses. Pausanias cap. xii. *Mantineia ὄρεϊ πρὸς Ορχομενίους ἐν τῇ Ἀρχαίας εἰσι, sunt ad Anchisiam agrorum inter Mantinenfes & Orchomenios termini.* Est autem *Anchisa* mons, & ad radices ejus *Ἀρχίλου μνήμα*, *Anchise sepulcrum*, quem quidam in his oris mortuum ac sepultum tradiderunt. Strabo lib. viii extremo: *Mantineian ἐποίησεν ἑνδοξὸν Ἐπαμεινώνδας, τῇ δευτέρῃ νικῆσας μάχῃ Λακεδαιμονίαν. Δι' αὐτοῦ Ἐπαμεινώνδας ἰλιθιότερον ἔσχετο, νικῆς ἰβὶ ἄλλοις πρᾶξις Λακεδαιμονίης.* Antiqua urbs & Homero etiam laudata Catalogo vers. 114.

καὶ Τεγεῖαν ἔχον, καὶ Μαντινίαν ἰερωταίνην,
Et Tegeam habitabant & Mantineam amabilem.

Fata illius Pausanias cap. viii. enarrat. Peloponnesiaco bello cum Eleis Athenienses adversus Lacedæmonios juverunt: quam ob rem Lacedæmonii illam duce Ageſipolide, Pausanix filio, expugnatam majori ex parte diruerunt, ut *τῇ κώμῃ*, *vicatim* ab relictis habitaretur. In quinque κώμας descripsisse, Ephoro auctore Harpocration nos docet. Thebani apud Leuctra victores restituerunt, sed immemores beneficii Mantinenfes prælio, quo Epaminondas occubuit, Spartanis auxilio fuere: mox Achæis accedentes & Antigono regi, Spartanorum hostibus, in illius honorem *ἑνομα τῇ πόλει μετέθετο Ἀντιγονίαν*, *nomen urbis suam Antigoneam adpellaverunt.* Plutarchus autem in Arato pag. 1348. tradit, Achæos Antigoni ope occupasse urbem, qui, primoribus cæsis, dono Argivis dederit, decreto facto, *μηκέτι καλεῖν Μαντινίαν, ἀλλ' Ἀντιγονίαν, ut ne amplius illam Mantineam vocarent, sed Antigoneam.* Ex quo Ptolemæus illustratur, qui in Arcadia scripsit, *Ἀντιγονία, ἢ καὶ Μαντινία.* Hadrianus tandem imperator, ut Pausanias refert, *ἀφ' οὗ Μαντινεῦσι τὸ ἑνομα τὸ ἐκ Μακεδονίας ἐπακτὸν, ἀπέδωκεν αὐτοῖς Μαντινίαν καλεῖσθαι ἐφεὶς τὴν πόλιν, nomine Macedonico abrogato, rursus Mantineam jussit vocari.*

Inter Plophim & Mantineam Ptolemæus *Φιάλειαν*, *Phialeiam* posuit, quæ est Pausanix *Φιγαλία*, *Phigalia*, cujus situm prope Lycollarum & montem Lycæum descripsit cap. xxxix. quo in orientem magis a Ptolemæi positione declinat. Eandem autem esse, idem antea ex nominis mutatione cap. iiii. & v. monstravit, videlicet quæ olim *Φιγαλία* fuerat, *Phigalia*; postea dictam esse *Φιάλειαν*, *Phialeiam*. Confirmat Stephanus: *Φιγαλία πόλις Ἀρχαίας, Phigalea oppidum Arcadiæ.* Ad Rhianum provocat, qui *Φιγαλία* scripsit. Addit, *μετανομάσθη ἡ Φιάλεια διὰ τοῦ γ*, postea *Phialeia* sine G nominata est.

Arcadiæ *Pa: enon* Plinius lib. iv. cap. vi. inter alias urbes recenset, quem Apollonius scholiastes ad lib. i. vers. 177. juvat: *ἡ Ἀχαϊκὴ Πελοπόννησος ἔστι Ε. ἡ δ' ἐτέρα, ἡ δ' Ἀρκαδία, ἡ δ' Ἀγορίφεται Παλλήνη, Achajæ Pellene per E; altera Arcadia per A scribitur Pallena.*

Pomponius Mela in tribus Arcadiæ urbibus (nec enim plures memorat) habet *Teneam*, illarum mediam. *In Arcadia*, inquit, *sunt urbes, Psophis, & Orchomenon.* Nemo, quod sciam, hoc nomine oppidum in Arcadia posuit: ut suspicari possis *Tegea* forsan legendum esse, quod vix credibile, unam ex tribus primariis præteriri a ceteris omnibus posset. Existat quidem nummus *TENEATON* inscriptus, quem vero Harduinus ad Corinthiaci agi-

κόμην seu pagum refert ejus nominis. Strabo sane illum laudat lib. viii. pag. 262. a templo δ̄ Τενεάτων Απόλλωνος, *Apollinis Teneatae*: & tandem Teneatas καθ' αὐτὰς πολιτεύεσθαι, *publicam rempublicam constituisse*, & Achaico bello a *Corinthis* defecisse ad *Romanos* tradit. Pausanias Corinth. cap. v. ait, portam Corinthi Τενεατικὴν, *Teneaticam*, denominare, a qua urbe absit stadia LX. Stephanus qui etiam κόμην Κορίνθου, *Corinthi vicum* dixit, inter Corinthum & Mycenae tradit Τενεάν, *Teneam* fuisse positam. Quae quum ita auctorum fide sint, Corinthiacae potius Teneae, quam ignotae Arcadum, quem diximus, nummus vindicetur.

Neque notior *Eua* est Arcadiae. Stephanus: Εὐα πόλις Ἀρκαδίας, *Eua Arcadia oppidum*. In Brandenburgico Thesauro pag. 443. nummus est ΕΤΑ inscriptus, qui ad hoc oppidum a doctissimo viro L. Begero refertur. Nec enim ad Argivorum κόμην, id est vicum Εὐαν, *Euan*, quam Pausanias extremo Corinthiacorum ostendit, nummus publicus potest reduci. Ptolemæus addit *Lyadum*, & *Lilæum*, Λείλαιον, sed itidem minus notas.

Sunt & alia quae Plinius recenset, *Bicolium*, *Carnion*, *Melana* (Pausaniae Μελεναῖαι, cap. iii.) *Macistum*, *Enispe*, quam & Homerus cum aliis nominavit versu 113. Catalogi.

ΡΙΠΗΝ ΤΕ ΣΤΡΕΓΓΙΝΗΝ ΤΕ, καὶ ἡνεμόεσσαν ΕΝΙΣΠΗΝ,
Ripen, & Stratiæ, & altam Enispen.

Sed nemo facile his sedem & locum adsignabit. Finimus ergo Pomponii verbis de montibus fluminibusque: *In Arcadia sunt montes Pholoë, Cyllene, Parthenium, Manalus: flumina Erymanthus & Ladon*. Non sufficiunt: plura ostendimus supra: plura etiam Plinius adnumeravit, montibus, *Lycæum*, quem & *Olympum* dici Pausanias cap. xxxviii. auctor est; & *Lampeum*: fluminibus nihil addit, Melæ autem duos in *Alpheum* ait defluere: quod de utroque supra, præsertim de *Ladone* ex Pausaniae Arcad. cap. xxv. & Eliac. i. cap. vii. demonstravimus. *Alpheus* autem est princeps Arcadiae fluviorum & ceterorum receptator.

Gentes Arcadiae Strabo in *Azanes* & *Parrhasios* distribuit, saltem illo loco non plures nominat. Pausanias addit *Eutresios* cap. xxviii. *Azanes* videntur ad occasum habitasse, quia illorum Psophis fuit: *Parrhasii*, circa Parrhasium montem. Statius cum Strabone tacit Thebaid. lib. iv. vers. 292.

Venit & Idæis ululatibus amulus Azæus,
Parrhasique duces.

CAPUT XIV.

DE

INSULIS GRAECIAE.

AB Illyrica ora si incipimus per Jonium mare in Creticum & Aegæum pervahi, prima insula est *SASON*, Σάκων, sive Σάσων. Silius geminato sibilo *Sasson* scripsit: Plinius extremo lib. iii. feminea forma *Sasonis*. De situ lis est. Videntur veteres

Italicis insulis adposuisse. Strabo lib. vi. pag. 194. εἰς Σάσονα ἢ νῆσον, ἣτις μία τῶν Ὠρεῶν ἔστι διαίρεται, ἥ ἐκ τῆς Ἠπείρου πρὸς τὸ Βρετανίον, ἐν ἡνιερῇ Σάσονε, qua in medio trajectu est ab Epiro Brundisium. Et Lucanus lib. ii. vers. 627.

Spartoso Calaber perfunditur aequore Sason.

Quod vero Ptolemaeus lib. iii. cap. xiii. de Macedonia scripsit, ἄρκεται τῇ Μακεδονίᾳ ἐν τῷ Ἰονίῳ πελάγει Σασὸν νῆσον, Macedonia in Ionio mari insula Saso adjacet; & hodieque contra Aulonem, quae nunc Valona dicitur, parva insula sita est, quam Sasono vulgo vocant: utique vero perfimile est, illam quae prope Aulonem jacet, Sasonem esse veterem. Polybius de illa lib. v. cap. cx. λέμβοι καθαρμιθέντες εἰς τὴν νῆσον, ἣ καλεῖται μὲν Σάσον, καὶ τὰς ἑξ ἑκαστοῦ εἰς τὴν Ἰόνιον πέσον: lembi adpulsi ad illam insulam, quae Saso dicitur: Sita autem est in Ionii maris introitu. Scylax in Illyriis: ἐστὶ τὰ Κεραυνία ἐν τῇ Ἠπείρῳ, καὶ νῆσον, καὶ ταῦτά ἐστι μακρὰ, ἣ ὄνομα Σασόν, Sason Ceramii montes in Epiro, ἥ insula ibi parva est, cui nomen Sason. Mela etiam Sason scripsit & Statius, ut mirum sit a duce suo discedere Plinium, quem extremo lib. iii. ait: In Ionio mari, ab Orico . . . nulla passum, Sasonis, ritasica statione nota. numerum omisi quia suspectus est, & nulla passum in Harduini libro; mm passum in Frobeniano; illic multitudine excedens, heic parvitate deficiens. Scylax distantiam facit ἡμίεος τρίτον μέρος, tertiam partem duae. Iterum Lucanus lib. v. vers. 650.

*Non humilem Sasona vadis, non litora curva
Thessalia saxosa pavent.*

Humilis: quia supra dixerat perfundi aequore. Silius ei non montes, nec saxa, sed arenas tribuit lib. vii. vers. 480.

Adriaci fugite insanas Sasonis arenas.

C O R C Y R A.

Corcyra, Graece Κέρκυρα. Thesprotiae objecta, variis olim nominibus vocitata est. Plinius lib. iv. cap. xii. Insula ex adverso Thesprotiae, a Butyro xii millia passuum, eadem ab Acrocerauniis l. millia, cum urbe ejusdem nominis Corcyra, libera civitatis; ἔστι γὰρ Κασιόρη, temploque Casii Jovis, passuum nonaginta septem millia in longitudine patens; ἡν περὶ διὰ Σκερία ἢ Φεακία; Callimacho etiam Derpane. Scholiastes ad illud Homeri Odys. E vers. 34.

Ἡματί κ' εἰποῦν Σχερίην ἐξέβωλεν ἄποιο
Φαιάκων ἐς γαῖαν,

icesima die ad Sclerian fertilem veniat, Phaeacum in terram. Σχερία, inquit, ἡ καλεῖται νῆσον Φαιάκων, τὸ ἦ μὲν ταῦτα ἐκλήθη Κέρκυρα. τὸ ἦ ἀρχαιότατον ἐκαλεῖτο Δρεπάνη, Scleria vocatur Phaeacum insula, quae postea dicta est Corcyra: antiquissimum vero nomen fuit Derpane: quod, si a fabulis abstrahas, a curvitate figuræ est. Eadem de nominibus insulae scholiastes Apollonii ad lib. iv. vers. 983. Urbs est eodem nomine Corcyra, potens olim.

quæ sæpe cum validis rebuspublicis bellum gessit. Homerus tantum Φαιήκων πόλιν nominat, hoc est *Phæacum urbem* Odyss. Z vers. 298. quam a versu 262. ita describit, ut non alia sit quam quæ hodieque *Corcyra*, vulgo Corfou, a Κορυφῶ, medii ævi apud Nicetam & æquales arces Corcyrææ nomine appellatur. Deinde coloniam Corinthiorum accepit, unde Thucydides lib. vii. pag. 526. Κερκυραῖοι, Κορίνθιοι σαφῶς, *Corcyraei indubitato sunt Corinthii*. Porrigitur media in *Corcyra* vocabulo etiam in Græco Κέρκυρα. Lucanus lib. ii. vers. 622.

- - - - seu vela ferantur
In portus Corcyra tuos - - -

Ovidius in Ibin vers. 510.

Te Corcyraeum Cresia turba putet.

Altera urbs insulæ Corcyræ, a Plinio & Ptolemæo laudata, est *Cassiope*, Κασσιόπη, quam hic in septemtrione insulæ locavit. Promontorium ejus nominis addit Ptolemæus: Plinius templum *Cassii Jovis*: Cicero portum, lib. xvi. epist. ix. ad Tironem: *Corcyra* f. iiii. usque ad xvi. kalend. Decemb. tempestatibus retenti. a. d. xv. kal. Decemb. in portum *Corcyraeum* ad *Cassiope* stadia cxx. processimus.

Promontoria Corcyræ Ptolemæus, præter jam dictum *Cassiopeum*, quod a septemtrione est, in latere quod in occalum simul & in meridiem vergit, *Phalacro*, Φαλακρόν; & *Amphipagum*, quæ Græce est Αμφίπαγον ἄκρον: & in extremitate altera, per totam insulam opposita Cassiopæo, Λευκίμμη ἄκρον, *Leucimma promontorium* est; Straboni, loco mox indicando, ἡ Λευκίμμη; Plinio & Thucydidi lib. i. pag. 22. & 32. Λευκίμμη, *Leucimma* per N; sita e regione Sybotorum insularum. Plinius lib. iv. cap. xii. *A Phalacro, Corcyra promontorio scopulus, in quem mutatam Ulyssis navem a simili specie fabula est. Ante Leucimnam, Sybota.* ΣΥΒΟΤΑ, τὰ Σύβοτα, parvæ insulæ inter Corcyram & continentem Thesprotiæ. Strabo lib. vii. pag. 224. εἰσὶ τὴν νησίδες τὰ Σύβοτα, τὴν μὲν Ἡπειρὸν μικρὸν ἀπέχουσαι, καὶ τὸ ἰώον ἄκρον τὴν Κερκυραίας, τὴν Λευκίμμην κείμεναι, *Sint Sybota parva insula, paululum ab Epiro distantes, juxta orientale [Corcyræ] promontorium Leucimnam sita.* Thucydides lib. i. pag. 32. ἐς οὐτοπεδέυσαντο ἐν μιᾷ τῇ νήσῳ, αἱ καλεῖνται Σύβοτα, *et strametis sunt in una insularum, quæ vocantur Sybota.* Non ergo una insula est, Sybota, ut Stephanus scripsit, Σύβοτα νῆσος καὶ λιμὲν, *Sybota insula & portus*: sed plures, minimum duæ. Portus hujus nominis, sed quod Thucydides pag. 34. observat, ἔρημος, *desertus*, in vicina est continente Thesprotide, de quo in Epiro diximus. Procopius lib. iii. Goth. cap. xxvii. promontorium *Cynos cephalas* nominat, πρὸς ἀνίσχοντα ἥλιον, *ad solis ortum* quod respiciat. Eodem tractu ortivo insulæ Corcyræ, contra urbem Corcyram est *Ptychia*, Πτυχία, Thucydidi lib. iv. pag. 283. descripta. Ptolemæus in oppidis insulæ Corcyræ numeravit, ut puto propter propinquitatem: sed separatam & singularem insulam esse, clare docet Thucydidis historia, εἰς τὴν νῆσον τὴν Πτυχίαν διεκόμισαν, *in insulam Ptychiam transportarunt.* Et Stephanus: Πτυχία, νῆσος καὶ τῇ Κερκύρα, *Ptychia, insula juxta Corcyram.*

Ortum versus ab Corcyra sunt duæ parvæ insulæ dictæ Πάξοι, *Paxi* sive *Paxæ*. Plinius lib. iv. cap. xii. *Ad Leucadiam Paxæ duæ, quinque M. discreta a Corcyra.* Dio Cassius lib. L. de prælio Actiaco p. 426. ἡ πρὸς Πάξοις θάλασσα, *mare juxta Paxos.* Alibi tra-

trajecto accentu Παξί. Polybius lib. 11. cap. x. οὗ τῆς καλεμένης Παξίς, juxta Patu ita nominatas. Et Plutarchus de defectu oraculorum pag. 237. φωνὴν τὴν νῆσον τὴν Παξίαν ἀκούοντες, ab [una] insula Paxorum vocem auditam esse. Recentes tabulae ibi duas ponunt, quarum nomina sunt *Pachys* & *Antipachys*. Plinius in hoc mari plures memorat, nec hodie satis notas, *Ericusum*, *Marathen*, *Elaphusum*, *Malhasen*, *Trachien*, *Pythioniam*, *Tarachiam*: e quibus *Ericusa*, ἢ *Ερικούσα νῆσος*, etiam Ptolemaeo fuit cognita, quam inter Corcyram & Cephaleniam posuit.

INSULAE MINORES AD LEUCADIAM.

De ipsa *Leucadia*, tamquam peninsula, actum supra est in Acarnania, cui adhaeret: post deinde insula facta, uti hodieque est, *Santa Maura* nunc adpellata. Huic in orum versus plures parvae insulae adjacent, de quibus jam agendum est. Plinius lib. 1v. cap. 11. Inter *Leucadiam* & *Acchaia* permulta, quarum *Teleboides*, eademque *Taphia*, ab incolis ante *Leucadiam* adpellantur *Taphii*, *Oxia*, *Prinoessa*: & ante *Aetoliam* *Echinades*, *Echialae*, *Cotenis*, *Thyatis*, *Gecaris*, *Dionysia*, *Cynus*, *Chalcis*, *Pinara*, *Mysus*. *Teleboae*, Τηλεβοῖαι, qui & *Taphii* dicebantur, populi fuerunt Acarnaniae, quam Strabo lib. vii. pag. 222. a tribus gentibus habitatam fuisse, Curetibus, Lelegibus & Telebois, etiam Aristotelis testimonio probavit. E quibus *Teleboae*, vel pars illorum, in Italiam migravit, & in insula *Capreis* sedem fixerunt, ut Virgilius lib. vii. vers. 735. & Tacitus annal. 1v. cap. LXVII. tradiderunt. Ab his insulae *Teleboides* dictae, quae Acarnaniae objacent. Stephanus: Τηλεβοῖς μοῖρος τὴν Ἀκαρνανίαν, ὅπῃ Τηλεβοῖαι, ἢ πρῶτον Ταφίον ἐκαλεῖτο. *Telebia* est pars *Acarnaniae*, a *Teleboae* dicta, quae prius *Taphiorum* regio dicebatur. Rursus Strabo lib. x. pag. 316. αἱ τὴν Ταφίον νῆσον, πρῶτον τὴν Τηλεβοῖαν, ὡς ἐν καὶ ἡ Τάφῳ, οὗ τὴν ἑώρα καλεῖται, *Taphiorum* insula, ante *Teleboarum*, e quibus & *Taphos* erat, quae nunc *Taphiasa* vocatur. Apollonii scholiastes ad lib. 1. vers. 747. ἡ Τάφῳ νῆσός ἐστι μία τὴν Ἐχινάδαν, ἐν ἡμέρᾳ Τηλεβοῖαν, οἱ πρῶτοι τὴν Ἀκαρνανίαν οἰκῶντες, *Taphos* insula est una ex *Echinadum*, quam *Teleboae* incoluerunt, qui prius *Acarnaniam* incoluerunt. Ibidem ad vers. 750. Τηλεβοῖαι οἱ Τάφῳ, *Teleboae* sunt ipsi *Taphii*. Quod si est, *Echinades* insulae sub *Teleboidibus* continentur: Strabo autem pag. 316. *Teleboides* non intervallo quidem, sed ἐγγύς, vicibus, sub quibus τὰ τῶν νήσων, recte & administratae fuerant, Ταφίοις & Τηλεβοῖαι, quae *Taphii* & *Teleboae* quondam fuissent, a reliquis dicit distinguui.

ECHINADES, *Echinades*, correpta quae ultimam antecedit, parvae insulae sunt ante *Acheloi* ostia, plures numero, sed asperae ac steriles pleraeque. Plinius: ante *Aetoliam* *Echinades*. Thucydides lib. 11. extremo: κείνται τὴν νῆσον τὴν Ἐχινάδαν αἱ ποταμὸν κατατὰς Οἰνιάδαν, τοῦ Ἀχελαιοῦ τὴν ἐκβαλὼν ὕδην ἀπέχουσαι. ὥς μέγας ὢν ὁ ποταμὸς περὶ τὴν νῆσον αἱ ὑπερέονται. Jacenti pleraeque *Echinadum* insularum e regione *Oeniadae*, & ad *Acronion* *Acheloi* nihil admodum distantes, quarum fluminis, quum intumuit, adgescenti continentis adiunguntur. Strabo lib. x. pag. 315. ait, a *Cephalenia* πρὸς τὰς Ἐχινάδας ἰδρυμένη νῆσος. ὡς τὸ, τε Δουλίχιόν ἐστι (καλεῖται ἡ νῦν Δολίχον) καὶ αἱ Ὀξείαι καλεῖται, ἢ ὡς αἱ τὴν θοῆς εἶπε, ad ortum [aestivum maxime] sitas esse *Echinadas*, quarum sit *Dulichium* quae nunc *Dulichna* vocatur; & *Oxia* [Acutae] dictae, quae vocata *Theas* vocavit. Multitudinis illarum Ovidius testis est *Metamorph.* lib. viii. vers. 587.

- - - partesque resolvit
In totidem, medius quot cernis Echinadas undis.

Auctore Stephano dicuntur etiam *Echine*, Εχίναι: sed plerique omnes, quos superstites scriptores habemus, eas non *Echinas*, sed *Echinades* adpellant. Scylax quoque ita describit, ut dicat πολλὰς, multas numero esse, quarum aliquas Achelous, humo adgesto continenti jungat: εἰς ἃ ἔρημοι, desertas esse, quod de plerisque & minoribus intelligo. Si enim *Dulichium*, ut Strabo censet, in illarum numero fuit, quæ habitata erat, utique non omnes desertas fuisse oportet. Virgilius *Aeneid.* 111. vers. 270.

Dulichiumque Sameque & Neritos ardua saxa:

& κτητικῶς, ecloga ejusdem vi. vers. 76.

Dulichias vexasse rates.

Dulichium etiam Οξείαν, *Oxeam* dictam esse, Stephanus auctor est, quod una τῇ Οξείῃ, quas Strabo vocitavit. Mela autem lib. 11. cap. vii. *Dulichium* ab *Echinadibus* sejungit.

ΙΘΑΚΑ, Ἰθάκη, *Ulyssis* patria, vicina *Dulichio*, ἐν ἣ ὁμείνου πόλις, in qua urbs ejusdem nominis, ut Ptolemæus refert: sive ut Scylax, πόλις καὶ λιμὴν, urbs & portus. Oppidum erat ὑπονήϊον, sub *Nëio* monte situm. *Homerus* *Odyss.* 7 vers. 81.

Ἡμεῖς ἐξ Ἰθάκης ὑπονῆϊα εἰλήλαθμεν,
Nos ex *Ithaca* ad *Nëium* sita venimus.

Celebratur etiam mons *Nerios*, Νηρείω, in hac insula. Iterum *Homerus* *Odyss.* 11 vers. 21.

Ναιετάω δ' Ἰθάκην εὐδείελον, ἐν δ' ὅρῳ αὐτῇ
Νέριον ἰνοσίφυλλον, ἀεπρεπές.
Colo autem *Ithacam* clarissimam, in qua mons est
Nerius, multas frondes movens, decorus.

Eustathio in hunc locum idem est *Nëius* & *Nerius*: sed rectius distinguuntur: *Strabo* vero in dubio relinquit pag. 313. ἀδελόν, dicens, εἴτε τὸ αὐτὸ τῷ Νηρείῳ λέγει τὸ Νήϊον, εἴτε δ' ἑτερον ἢ ὅρῳ ἢ χωρίον, Incertum est, num *Neriti* nomine *Nëium* ipsum dicat [*Homerus*,] an alium montem vel locum. *Mela* *Nerius* insula est ab *Ithaca* diversa, lib. 11. cap. vii. In *Ionio*, inquit, *Prote*, *Hyria*, *Cephalenia*, *Neritos*, *Same*, *Zazynthos*, *Dulichium*: & inter non ignobiles *Ulyssis* nomine *Ithaca* maxime illustris: cui videtur *Virgili-*o paulo ante citato versu præisse,

Dulichium Sameque & Neritos ardua saxa:

Verum quia idem *Samem* & *Cephaleniam*, quæ eadem *Homero* est, item *Hyriam* & *Zacynthum*, *Pumio* eandem, colligit; neque in *Nerito* fides ipsi contra consensio-

nem

nem ceterorum habenda est. Servius ad hunc locum Virgilii: *Neritos, mons Ithaca*. Et Strabo lib. x. pag. 312. ad illud Homeri Catalogo vers. 139.

Οἱ τ' Ἰθάκῃ ἔχον, καὶ Νήεστον ἐνὸς ἱφθαλμοῦ,

adnotavit: ὅτι μὲν τὸ Νήεστον ὄρεος λέγει, τῷ Ἰθάκῃ δὲ ὄρει. ἐν αὖτε τῷ καὶ ἱφθαλμοῦ, *Neritos montem Homero esse, ex epitheto manifestum est: alius autem locus diserte montem adpellat. Et Plinius dicto loco: Ab ea [Cephalenia] Ithaca xv millia distat, in qua mons Neritus. Tota vero circuitu patet xxv millia passuum. Ante hanc in alto, Asteria, Prote.* Hæc illa Prote, quam modo Pomponius primo loco posuerat. Asteris autem, quæ & Asteria dicta, Stephano est νησίον μεταξύ Κεφαλληνίας καὶ Ἰθάκης, parva insula inter Cephaleniam & Ithacam. Strabo etiam *Asteriam* dixit: Homerus autem *Ἀστείδα*, Odyss. vers. 844.

Ἐστὶ δὲ τις νῆσος μέση ἀλλ' πετρώεσσα,
Μεσσηγύς Ἰθάκῃ τε Σάμῳ τε παρκαλοΐσσης,
Ἄστερις, ἢ μεγάλη.

Hoc est: *Insula in medio mari est saxosa, inter Ithacam & asperam Samum, five Cephaleniam, Asteris non magna. Aufonius quoque Periocha in hunc Odyss. iv. librum: Circa Asteriam insulam, quæ Ithacam Samoque interjacet.*

C E P H A L L E N I A.

Cephalenia, Κεφαλληνία, five Κεφαλληνία, insula modiocris est maris Jonii inter Ithacam & Zacynthum, quatuor inter se oppida continens. Nomen gemino a scripserunt Thucydides, Polybius, Strabo: simplici litera Scylax, Ptolemæus, Marcianus Horacleota. Sic Latini quoque divisi sunt, & Livii libris *Cephalenia* legitur: Melæ, Plinii, Flori *Cephalenia*. Et quamquam a κεφάλω, *Cephalo* Pausanias vocabulum ducit, tamen & ipsius codicibus id geminato lambda expressum est. Manutius in Orthographia: *CEPHALLENE insula, duplici LL libri veteres & Græca consuetudo.*

Eruditorum opinio est, Strabonis nixa & Eustathii auctoritate, Homerum hanc insulam *Samum* adpellasse; etiam *Epirum Nigram*. Ille lib. x. pag. 312. Σάμον δὲ τὴν Κεφαλληνίαν, *Samum* [vocat Homerum] *quæ nunc est Cephalenia*: nec Σάμον modo, sed Σάμον etiam tam urbem quam insulam communiter adpellari addit: quamquam alii *Samum* insulam a *Same*, ejus oppido, distinctam velint. Odyss. A vers. 246.

Δελχίῳ τε Σάμῳ τε καὶ ὑλῆντι Ζακύνθῳ.
Dulichioque Sameque & nemorosa Zacyntho.

Et Odyssæ Δ vers. 671.

Εν πορθμῷ Ἰθάκῃ τε Σαμίου τε παρκαλοΐσσης,
In freto Ithacæque Samique aspera.

cui persimilis versus est 845. ejusdem libri paullo ante in insula *Asteria* explicatus. *Εστὶ*

dem insulam putant etiam *Epirum Nigram* ab Homero nominari, Odyss. 3 vers. 97. & 4 vers. 109. Vide Palmerii Græc. Antiq. lib. iv. cap. xxiv. Quæ sane satis antiqua videtur opinio esse, ut Plinius quoque in ea erraverit, Cephalleniam etiam *Melenam* dicens nuncupatam esse, quum nemo solum *Melenam*, sed *Epirum Melenam* sive *Nigram* tradant dictam esse. Adde Odyss. 2 vers. 377. & ibi Eustathium.

Oppida Cephallenia ita descripsit Thucydides lib. 11. pag. 120. Κεῖται ἡ Κεφαλληνία καὶ Ἀκαρνανίαν καὶ Λευκάδα, τετραπόλι, ἕσα, Παλλῆς, Κρανῖοι, Σαμαῖοι, Πρόναισι. Sita est Cephallenia Acarnaniam versus & Leucadem, quatuor urbes habens, Pallenenses, Cranios, Samaeos, Pronaos. Polybius lib. v. cap. 111. κατέχευε τὴν Κεφαλληνίαν καὶ Πρόνους. Cephalleniam attigit iuxta Pronos oppidum. Et Plinius lib. iv. cap. xii. A Paxo Cephallenii, quondam Melæna dicta, circuitu patet XLIV M. P. Same diruta a Romanis: adhuc tamen oppida tria habet. Haud dubie Same urbs princeps, quia sic, & Samos, insula vocata, quæ urbs postea Cephallenia, ut insula, fuit nuncupata. Ptolemæus: ἡ Κεφαλληνία νῆσος, ἡς ἐμῶν πόλις. Cephallenia, insula, cujus est urbs eodem nomine. Livius lib. xxxviii. cap. xxviii. M. Fulvius quum trajecisset in Cephalleniam, circa civitates insula misit percunctatum, utrum se dedere Romanis, an belli fortunam experiri mallent. Metus ad omnes valuit, ne deditionem recusarent. Obsides inde imperatos, pro viribus inopis populi, vicenos Nesiotæ, Cranii, Pallenenses & Samaei dederunt. Et cap. xxix. Quatuor menses obsidionem Same sustinuit. - - - Samaei posteaquam captam urbis partem ab hostibus senserunt; cum conjugibus & liberis in maiorem refugerunt arcem: inde postero die dediti, direpta urbe, sub corona omnes venierunt. Consul, compositis rebus Cephallenia, presidio Sama imposito, in Peloponnesum trajecit.

Hæc de metropoli Same satis sint: de ceteris consensus est duobus, Pallenensibus & Cranii: lis de tertio oppido superest, cujus incolas Livius Nesiotas vocat, quod commune insulanorum nomen est; Thucydides Pronaos, oppidum ipsum Pronos, Πρόνους Polybius quod primo casu est Πρόνοι, Proni. Forte in parva insula adjacente aut peninsula situm fuit, ut novum nomen & inde sustineret. Et Pallenensium vocabulum subdubium est. Thucydides Παλλῆς, incertum quo casu; pro quo supra legebamus Παλλῆς, sicut Pausanias Eliac. 11. cap. xv. ait: Παλλῆς ἡ τετάρτη Κεφαλληνῶν μοῖρα, Pallenenses (Ἀπαλλῆς) quarta pars Cephalleniorum. Polybius lib. v. cap. 111. πρὸς τὴν Παλαιάν πόλιν, ad Palaensium urbem, quasi Παλαιά, Palaia nomen urbis fuerit. Totius insulae cultores Græce Κεφαλλῆνες, Polybio, dicto loco: & Periegeta vers. 436. Κεφαλληνῶν πολίεθρος, Cephallenium oppida. Singulari Κεφαλλὴν ἑμπορεύς, Cephallenius mercator, Pausanias Messen. cap. xx. dixit. Imitantur Latini. Livius lib. xxxvii. cap. xiii. cum juventute Cephallenium. Et Silius lib. xv. vers. 305.

Saxa Cephallenium, & scopulosis Neriton arvis.

Mons in Cephallenia *Aenus*, unde Jovi cognomen fuit *Aenesii*. Apollonii scholiastes ad lib. 11. vers. 297. Ἐστὶ καὶ Αἰνὸς ἕρως τῆς Κεφαλληνίας, ὅπου Αἰνησίῳ Διὶς ἱερὸν ἔστι, *Aenus mons Cephallenia*, in quo templum Jovis *Aenesii* est. Præcedit ex Hesiodo sine sibilis

- - - Αἰνητίῳ ὑψιμέδοντι.

ZACYNTHUS.

Zacynthus, Ζάκυνθος, insula in austrum Cephalleniae subiecta, propius, quam illa, accedens ad Peloponnesum. Strabo lib. x. pag. 315. Zacynthum cum Cephallenia in insulis numerat, ὑπὸ τῷ Ὀδυσσεὶ τετραγμέναις, quae sub Ulyssis imperio fuerint. Ambitum ejus facit stadiorum CLX. & amplius: distantiam a Cephallenia, LX. ὁλόκληρος μὲν, ἑκαεπὶ θ' ἡ, *subvosa est, inquit, fertilis autem.* Ex Homero est, qui Odyss. iōta vers. 24

Δαλχίων τε, Σάμη τε, καὶ ὁλόκληρος Ζάκυνθος.

quod Virgilius imitatus est Aeneid. 111. vers. 270.

*Jam medio adparet fluctu nemorosa Zacynthus,
Dulichiumque Sameque, & Neritos ardua saxis.*

Urbem habet cognominem, eamque, quod Strabo addit, ἀξιόλογον, *memorabilem.* Thucydides lib. 11. pag. 144 Ζάκυνθος ἡ νῆσος καὶ τὰ ἀντικείμενα Ἡλίδος. εἰσὶ δ' Ἀχαιοὶ τὰ ἐκ Πελοποννήσου ἀπικαι, *Zacynthus insula e regione Elidis sita est, Achaorum, qui sunt ex Peloponneso, colonia.* Et Livius lib. xxvi. cap. xxiv. Et *Levinus Zacynthum (patronus illa est, propinqua Aetolia: urbem unam eodem, quo ipsa est, nomine habet) eam, praeter cetera, vi cepit.* Ptolemaeus: ἡ Ζάκυνθος, ἐν ᾗ καὶ ὁμώνυμος πόλις, *Zacynthus, in qua eadem urbs eodem nomine.* Et Scylax: ἐν ᾗ καὶ πόλις καὶ λιμὴν, *in qua & oppidum & portus est.* Plinius lib. 1v. cap. xii. *Ante eam [Teleboidas & Echinadas] in alto Cephallenia, Zacynthus, utraque libera.* Et paucis interjectis: *Inter hanc [Cephaleniam] & Achajam, cum oppido magnifica, & fertilitate praecipua Zacynthus, aliquando adpellata Hyrie.* Male ergo Hyrium a Zacyntho distinxit Mela. Hodie vocatur, quod notissimum est, & insula & oppidum *Zante.* Qui incolebant, dicebantur Zacynthii. Nepos Dione cap. 1x. *Σκορπίου καὶ καὶ πορὸ Ζακυνθίους ἀδολέσcentes quosdam elegit.*

INSULAE MINORES
CIRCA PELOPONNESUM.

Quae inde a Zacyntho usque ad sinum Asinacum sunt insulae, a Plinio ita lib. 1v. cap. xii. enarrantur: *Ante Zacynthium xxx mill. pass. in Egeum ventum Strophades duae, ab aliis Plota dictae. Ante Cephalleniam Letoja. Ante Pylum tres Sphagia; & totidem ante Melam Octusse.*

STROPHADES duae sunt insulae, ut Strabo lib. viii. pag. 248. describit, πελάγια, a *alto sitae, e regione Cyparissiae, unde κυπαρισσίων νῆσοι, Cyparissiorum dictae insulae: cccc fere a continente stadiis.* Virgilius lib. iii. Aeneid. vers. 209.

*Servatus ex undis Strophadem me litora primum
Accipiunt. Strophades Grajo stant nomine dictae
Insula Ionio in magno, quas dira Celaro
Harpyiaeque colunt.*

Stephanus: Στροφάδες, νῆσοι πρὸς τῇ Σακύνθῳ δύο, *Strophades, due insula juxta Zacynthum*. Dictæ etiam *Plotæ*, πλωταί, ut Plinius referebat, id est natantes, in aquis fluctuantes. Apollonius lib. 11. vers. 296.

- - - Στροφάδας ἡ μετακλεινὸς ἀνδρωποὶ
Νήσους τοῦ γ' ἔκρητι, πάρε' Πλωταὶς καλέοντες,
- - *Strophadas cognominantur homines*
Insulas hujus causa, prius Plotas nominantes.

Strophades autem, ἀπὸ στροφῆς, a conversione dictæ, quia Zethus & Calais, alati juvenes, Boreæ filii, Harpyias ad insulas usque illas gladiis persequuti, monente Iride, inde finguntur revertisse. Quod pluribus Virgilii interpretes Servius exposuit: brevius scholiastes Apollonii.

Letoja Plinii est Ptolemæi *Λοτοα*, Λωτώα νῆσος, ab eodem locata occasum solis versus inter Cephalleniam & Zacynthum.

SPHAGIAE insulae Plinio tres sunt: sed una tantum vere insula: scopuli ceteræ. Strabo lib. viii. pag. 248. ἡ περὶ σφαιμένη πλησίον τοῦ Πύλου Σφαγία νῆσος. ἡ δὲ αὐτὴ καὶ Σφακτηρία λεγομένη, *Adjacet Gylo [Messenio] insula Sphagia, qua etiam Sphaeteria nominatur*. Plures *Sphaeteriam* vocant quam *Sphagiam*. Utriusque tamen nominis mentionem habet Stephanus, *Sphaeteria*, ex Paulania; *Sphagia*, ex Phavorino. Pausanias extremis Messenicis: ἡ λιμένη ἡ Σφακτηρία νῆσος περὶ Πύλου, *ante portum [Pyli] Sphaeteria insula prominet*. Et Thucydides lib. iv. pag. 256. ἡ νῆσος ἡ Σφακτηρία καλουμένη, ἥ τε λιμένα ἔχει καὶ ἐγγὺς Πύλου, *Insula, qua Sphaeteria vocatur, portum [urbis Pyli] pratentia est, eoque introitus efficit, & introitus angustus*. Nobilitata est Spartanorum clade. Diodorus Siculus lib. xiii. cap. xxiv. Ἀθηναῖοι καὶ ἡ Πελοποννησιακὴ πόλις εἰς τὴν Σφακτηρίαν νῆσον πολεμικῶς κατακλείσαντες καὶ λαβόντες αἰχμαλώτους, ἀπέλυσαν τοῖς Σπαρτιάταις. *Athenienses bello Peloponnesiaco Lacedæmoniorum quam plurimos in insula Sphaeteria ceperunt, redemptos inde Spartanum restituerunt*.

OENUSSAE sunt Plinio tres insulae in sinu Messenio, sive, ut loquitur, *ante Messenem*. Unam plurali nomine significat Pausanias Messen. cap. xxxiv. καὶ τὴν Ἀκρίταν, λιμένην τε Φαινικῶν, καὶ νῆσος κατ' αὐτὴν Οἰνύσαι, *post Acritan portus est Phœnicus, & ipsi proxima insula Oenusa*. Quidam insulam *Sapientiae* interpretantur illarum maximam, alii *Canceram*, item alii *Venetica* cognominatam.

Pergit Plinius: *In Asinao sinu tres Thyrides: in Laconico Teganusa, Cothon, Cythera cum epido, antea Porphyria adpellata*. Straboni & Pausaniae *Thyrides*, Θυρίδες, sunt in vertice Tænari, seu in promontorio ad Tænarum, ut supra in Laconica principio monstratum est. Ab his subjacentes insulas, aut scopulos, haud dubie Plinius *Thyrides* denominavit.

Teganusam, seu potius *Theganusam*, quia per Θ Græci exprimunt; Plinius in Laconico sinu posuit; malim in Messenio. nam ante promontorium Acritan situm est, inter Methonen & Coronen, oppida Messeniae. Strabo lib. viii. pag. 248. τῇ μεθ' αὐτὴν ἐστὶν ἡ Ἀκρίτας, *Methona continuum est [mons] Acritas, seu promontorium*. Pausanias Messen. cap. xxxiv. ἀνέχει ἐς θάλασσαν ἡ Ἀκρίτας, καὶ νῆσος Θηγανεύσα ἐστὶν ἐγγὺς αὐτῇ, *Excurrit in mare Acritas, & ante ipsum deserta est insula Theganusa*. Mela lib. ii. cap. vii. *Oenusa & Theganusa contra Acritan*. Ptolemaeus scripsit Θηγανύσα, eademque cum Acrita promontorio in Messenico sinu, non Laconico, a quo longissime absunt, posuit.

Cothon autem Plinio in Laconico est, haud procula Cythera insula. Stephanus: *Κόθων, νῆσος οὐ πόρρω Κυθήρων, Cothon, insula non longe a Cytheris.* A Berkelio Salmasius notatur, qui Stephani Cothonem in Africam ad Carthaginem voluit trajectum. Pomponius etiam *Cothonis* meminit, sed in Aegæo mari. Nobis sufficit quod Stephanus cum Plinio consentiat. Ante Gythium est *Cranæ* insula. Pausanias Lacon. cap. xxii. ἡ νῆσος ἡ Κραναιή πρὸκειται Γυθείῳ, *insula Cranæ præjacet Gytheo.* Huc primum Paris raptam Helenam deduxit a Lacedæmone, ut Homerus refert *Iliad.* r. vers. 445.

Νῆσος δ' ἡ Κραναιή.

CYTHERA, *Κύθηρα*, insula oppido Bojæ & promontorio Maleæ objecta, cum oppido & portu. Oppidum ejusdem nominis est *Cythera*. Plinius dicto loco: *Cythera cum oppido.* Scylax: *ἔτι ταύτης κεῖται Κύθηρα νῆσος καὶ πόλις καὶ λιμὴν, juxta hanc [Maleam] sita Cythera insula, & oppidum, & portus.* Strabo lib. viii. pag. 253. *Πρὸκειται ἔτι τούτῳ Κύθηρα ὡς τεσσαράκοντα σταδίοις νῆσος ἐνλίμενος πόλιν ἔχουσα ἐμώνυται. Ante hoc [promontorium Maleam] sita est insula Cythera, intervallo XL. stadiorum, bono portu instructa, & urbe ejusdem nominis.* Portus egregius, qui etiam ἐπίνειον, *navale*, ob capacitatem dictus a Pausania est Lacon. cap. xxi. sub quo oppidum aliud est, *Σκάνδειας, Scandea*, nomine, decem stadiis ab interiore urbe Cytheris. Thucydides lib. iv. pag. 287. *τὸ δὲ θάλασσης πόλιν Σκάνδειαν καλεμένην αἰετοῦσι, urbem [insulæ] maritimam, quæ Scandea vocatur, [Athenienses] καίουσιν.* Et paucis interjectis: οἱ Ἀθηναῖοι τὴν τε Σκάνδειαν, τὸ δὲ τῷ λιμένι πόλιν αἰετοῦσι, καὶ τῶν Κυθήρων φυλακὴν ποιησάμενοι, ἐπλεονέεστε δούκας καὶ ἑλκῶς, *Athenienses potius Scandea oppido sub portu sita, Cytheris impositis studio, navigantur Athenæ & Helos.* Et Pausanias dicto cap. xxi. *Κύθηρα κεῖται ἀπαραρτί Βοιωτῶν. - - - Εὐ Κυθήρας ἡ δὲ θάλασσης Σκάνδειά ἐστιν ἐπίνειον. Κύθηρα ἡ ἢ πόλις αἰετοῦσι δὲ Σκάνδειας, στάδια ὡς δέκα. Cythera ex adverso Bojæ sita sunt. In [insula] Cytheris autem ad mare est Scandea navale. A Scandea ad urbem Cythera sunt stadia prociacem.* Nomen Græcis plurale est, ut vidimus. Iterum Thucydides pag. 286. *ταὶ Κύθηρα νῆσοι εἰσι. Θάκειται ἡ τῇ Λακωνικῇ καὶ Μαλίᾳ, Cythera sunt insula, adjacens Laconica juxta Maleam.* Polybius iv. cap. vi. *περὶ Κυθήρας, circa Cythera.* Quod etiam Latini æmulantur, poetæ præsertim. Virgilius *Aen.* i. vers. 680.

- - - super alia Cythera.

Et Ovidius *Amor.* lib. ii. eleg. xvii. de Venere:

Quæ Parhon & fluctu pulsa Cythera tenet.

nam Veneri sacra erant, cujus antiquissimum templum, quod Pausanias observat, habuerunt. Idem Ovidius *Fastorum* lib. iv. vers. 285.

Tum lava Creten, dextra Pelopidas kidas.

Desert: & veneri sacra Cythera petit.

Portus insulæ Lacedæmoniorum præcipuus erat, cujus maximam curam agebant, præsidio tenentes & oppidum & portum & quotannis ex Sparta mittentes, qui jus dice-

ret in insula. Hæc ex Thucydidis prædicto loco. Hodie insula *Cerigo* adpellatur: olim etiam *Porphyris*, Plinio auctore: sive Πορφύρεα, ut apud Perigetæ Icholiasten est ad vers. 499. qui rationem reddit, ὅτι τὸ καλλίσαις ἔχει πορφύρας, quod præstantissimas purpuras habeat.

Argolici sinus insulas Plinius plures nominat lib. iv. cap. xii. *In Argolico*, inquit, *Pisynia*, *Irine*, *Ephyre*: contra *Hermioniam agrum* *Tirarcnus*, *Aperopia*, *Coloni*, *Aristera*: contra *Træzenium*, *Calauria*, quingentos passus distans. Sed, præter ultimam *Calauriam*, quæ extra Argolicum sinum in Saronico potius est, nihil de ceteris distincte definiri potest. Pausanias Corinth. cap. xxxiv. juxta Bucephalon promontorium, quod in Saronico sinu est, *Pityusam* ponit & *Aristeras*, cum alia, *Halusa*: post quas *Aperopiam* & *Hidream* memorat, tamquam longius in austrum versus distantes. Sed quoquo loco illæ fuerunt, in Argolico sunt quæ hodie a nautis vocantur *Caravi*, *Bellapola*, *Settepozze*, ad quas haud dubie Plinius quibusdam suis nominibus respexit.

Notior certiorque *CALAURIA*, ante portum *Træzenium* sita, intervallo, quod Plinius dixit, *l. passuum*, sive, quod idem est, ut Strabo lib. viii. pag. 254. prodidit, τετρασάδιον, quatuor stadiorum. Ambitus xxx stadiorum est. Idem pag. 257. πρόκειται ἡ λιμὴν ὁ καλαυρία νηϊδίων, ὅσον τετρακόντα σάδιον ἔχον τὸ κύκλον, Ante portum [*Træzenis*] jacet *Calauria*, parva insula, ambitu xxx stadiorum. Religiosum ibi Neptuni templum erat & asylum, etiam Amphictyonum conventus civitatum septem, quas Strabo nominat. quod ἱερὸν ἄγιον, sanctissimum sanum etiam Pausanias laudavit Corinth. cap. xxxiii. In hac insula bis exulavit Demosthenes; etiam mortem veneno invenit, & intra fani septa sepulcrum: de quibus præter Strabonem, Pausanias dicto loco, & Plutarchus Vita pag. 859. consulantur. Pomponius lib. ii. cap. vii. *Træzenio litori proxima Calauria inter ignobiles alias letho Demosthenis nobilis*. Minus fertilem esse, Dionysii epitheto Perieg. vers. 499. probatur.

Αἴγυλὰ τ' ἰδὲ Κύθηρα, Καλαυρία τε τερχεῖα,
Aegyla, & *Cythera*, & *Calauria aspera*.

Illa *Aegyla* aliis est *Aegilia*. Stephanus: Αἰγιλία, νῆσος μεταξὺ Κρήτης καὶ Πελοποννήσου, *Aegilia insula inter Cretam & Peloponnesum*. Mela dicto loco: *At interius Melos, Olia-*

Supra *Calauriam* ex adverso Atticæ est insula *Belbina*, sive ut Scylax definit, inter *Sunium* & *Scyllæum*, *Træzenii agri* promontorium. Plinius per hæc dicto loco: *Contra Træzenium* [agrum] *Calauria*, quingentos passus distans: *Pluce*, *Belbina*, *Lasia*, *Banciana*. At Strabo lib. ix. pag. 275. magis in septentrionem & ad oram Atticam submovet. Præquam enim loca Atticæ, quæ circa *Phalercum* portum sunt, exposuerat; & promontoria, quæ inde ad *Sunium* sunt, *Zosterem* & *Astypalaam*, cum præjacentibus parvis insulis *Phaura* & *Elenia*; addit, *Ante hæc loca non procul a continente jacet insula Belbina*. Et lib. viii. pag. 259. *Aegina* exiguas insulas, continentem versus, circumjectas esse: Εἰς αὐτὴν δὲ πρὸς τὸ πελάγος ἀνατείνουσιν *Belbinam vero inde in altum versa sitam esse*. Quam vero Plinius *Eleniam* insulam *Spiræo* promontorio objacere tradidit; forsitan media inter *Astypalaam* Atticæ, & *Spiræum* Peloponnesi est.

ÆGINA, Αἴγινα, nobilis insula, & classe olim cum Atheniensibus certans, quibusdam de palma ad *Salaminem* prælio adversus Persas contendit. Certe post Athenienses nulla civitas illo prælio majorem navium numerum habuit, quam *Aeginetaram*. Strabo lib. viii. pag. 258. πρὸς πρῶτων ἀμφισβητήσασα ποτε πρὸς Ἀθηναίους ἐν τῇ

πρὸς Σαλαμῖνα ταυροχία καὶ τὰ Περσικά. Adde Pausaniam Corinth. cap. xxix. Urbem habuit ejusdem nominis, τετραμήνην πρὸς λίβαν, in africanum conversam, ut Strabo ibidem notavit. Patria & regnum Aeaci, utroque quos nominavi, referente. Olim Oecopia dicta: Aeacus matris nomen imposuit. Ovidius Metamorphos. lib. vii. vers. 472.

*Oecopiam Minos petit, Aeacidia regna,
Oecopiam veteres adpellavere; sed ipse
Aeacus Aeginam genitricis nomine dixit.*

Cicero lib. i. i. Officior. cap. xi. Nihil imminuat, propter propinquitatem, Aegina Piraeo. Plinius lib. iv. cap. xii. Aegina a Piraeo Atheniensium portu xx millia passuum abest, antea Oecope vocitata. Pausania dicto loco, Οἰνώνη. Pomponius Mela de insulis: Aegina Epidaurico litore proxima. Dionysius Perieg. versu 512.

*Θαίνονται Σαλαμὶς τε καὶ Αἰγίονος πτολίεθρον.
Adparens Salamis & oppidum Aegina.*

Sulpicius Ciceroni lib. iv. epist. v. quum ab Aegina Megaram versus navigarem. Incolae Aeginetae, Αἰγινῆται. Cicero dicto offic. loco: Athenienses sciverunt, ut Aeginetam, qui classe valebat, polices praecliderentur. Horum fata Pausanias dicto loco receniet. Oea, Οἶη, locus Aeginae mediterraneus, xx stadiis ab oppido Aegina, descriptus ab Herodoto lib. v. cap. lxxxiii.

SALAMIS five Salamin, insula e regione Eleusinis. Scylax: καὶ τῆτο [Ελευσίνῳ] ἱερὸν καὶ τῶχθ' ἐστὶ Σαλαμὶς νῆσθ', καὶ πέλας, καὶ λιμὲν, Ἰνχία βοε [Eleusinium fanum] ἔστι Σαλαμὶς ἡνσίλα, ὀρριδανθ', & ποταμὸς. Et Paulinus Attic. cap. xxxv. Σαλαμὶς καὶ Ελευσῖνα κειμένη, Salamis e regione Eleusina sita. Secundum Strabonem post initium lib. ix. longitudo [τὸ μήκος] ejus est lxx, vel lxxx stadiorum. Urbem habuit ejusdem nominis, veterem quidem πρὸς νότον, in africanum & Aeginam versus; novam autem in sinu & peninsula πρὸς ἡ Ἀττικὴν, adversus Atticam. Patria sedes Ajacis fuit. Horatius lib. i. oda vii. de Telamone, Teucro & Ajacis patre:

*- - - Teucer Salamina patremque
Quum fugeret.*

Et Seneca Troadibus vers. 844.

Nunquid Ajacis Salamina veram?

Veram (etiam Lucanus i. i. vers. 183.) dixit ad discrimen alterius in Cypro, ad hujus imaginem a Teucro condita, quam ambiguum ibidem Horatius nuncupavit. Clarior facta Themistoclis victoria & Persarum clade. Mela lib. ii. cap. vii. In Attide Helene, nota supra Helena; & Salamis excidio classis Persicae notior. Cicero lib. i. Offic. cap. xxi. cuetur Salamis clarissima testis victoria. Et lib. i. Quæst. Tusc. cap. xlvi. Ante Salaminem ipsam Neptunus obruit, quam Salaminim. Idem pro Archia cap. vii. Homerum Chii suum vindicant, Salaminim repetunt. Etiam Salaminiacum κητικὸς dicunt. Lucanus lib. v. vers. 109.

Ut Salaminicum nomenit mare. - - -

Et sinum Saronicum quoque Σαλαμινιακὸν, *Salaminicum* dictum esse, Strabo auctor est lib. viii. pag. 231. qui alia insulæ vetusta nomina lib. ix. pag. 271. profert, quæ sunt Σαργὶς, Κιχρία, Πιτυῦσσα, *Sciras*, *Cichria*, *Pityusa*, illa ab heroibus, hoc ab arbore inditum, quia pinifera est. Adde Pausan. Att. cap. xxxvi.

Ante Salaminem, Nisæam & Megaram verius quinque parvæ insulæ, πέντε νησία, ut Strabo notat: sed alia Atticam versus *Psittalia*, νησίον ἔρημον πετρῶδες, *deserta*, *saxosa*, ut idem subjunxit p. 272. Plinius iv. cap. xii. *Clara Salamis: ante eam Psittalia*. Pausanias Attic. cap. xxxvi. νῆσος πρὸ Σαλαμῖνός ἐστι καλουμένη Ψυττάλεια, *insula ante Salaminem est, dicta Psittalia*.

E U B O E A.

Eubœa, Εὐβοία, insula oblonga, ab Attica ad Thessaliam usque, Bœotix, a qua Euripi freto dirimitur, prætenta. Strabo situm & præcipua loca descripsit ineunte libro x. quem Latine Plinii verbis interpretamur ex lib. iv. cap. xii. sect. xxi. *Eubœa*, inquit Plinius, & ipsa avulsa Bœotix, tam modico interfluente Euripo, ut ponte jungatur: a meridie promontoriis duobus, *Geraſto* ad *Atticam* vergente; ad *Helleſpontum* *Caphareo* insignis: a septentrione *Cenæo*: nusquam latitudinem ultra xl. millia passuum extendit, nusquam intra duo millia contrahit: sed in longitudinem universa Bœotix, ab Attica Thessaliam usque, prætenta in cl. mill. passuum: circuitu vero trecenta sexaginta quinque. Quod brevius Pomponius Mela lib. ii. cap. vii. his verbis prævit: *Eubœa* ad meridiem promontorium *Geraſton* & *Capharea*: ad septentrionem *Cenæum* extrudit, & nusquam lata, duum millium spatium habet ubi arctissima est, ceterum longa totique Bœotix adposita, angusto freto distat a litore. - - - Aliquot in ea sunt oppida, *Istia*, *Eretria*, *Pyrrha*, *Nesos*, *Oechalia*: verum opulentissima *Caryſtos* & *Chalcis*.

Plinius plura addit oppida, sed multa in iis everſa: ideoque inter hæc, & quæ superabant, distinguit. Urbibus, inquit, *clara* quondam, *Pyrrha*, *Porthmo*, *Neso*, *Cirineo*, *Orco*, *Dio*, *Aedepſo*, *Ocha*, *Oechalia*: nunc *Chalcide*, cujus ex adverso in continenti *Anſus* est; *Geraſto*, *Eretria*, *Caryſto*, *Oritano*, *Artemiſio*, fonte *Arcthuſa*, flumine *Leſaſto*, aquisque calidis, quæ *Ellorix* vocantur, nobilis: notior tamen marmore *Caryſtio*. *Sevſax* *Carvandensis* pag. 50. τετρεπόλιν vocat, id est, quatuor oppidis conflantem insulam. Μετὰ δ' Ἀνδρον Εὐβοία νῆσος, αὕτη τετρεπόλις. Εἰς δ' αὐτῇ κάρυς & Ερετρία καὶ λιμὴν, Χαλκὶς καὶ λιμὴν, Ἐστία καὶ λιμὴν. Post *Andrum* est *Eubœa* insula, in qua urbes quatuor, quæ sunt hæc: *Caryſtus*, *Eretria* cum portu, *Histiæa* cum portu. Nunc de singulis agendum est, & primum de promontoriis, & adjacentibus.

In ulæ *Eubœa* australe latus duobus continetur promontoriis, *Geraſto* quod Atticam prospectat, & *Caphareo*, quod *Helleſpontum*. *Geraſtum*, Γεργισίον, Plinius in promontoriis numerat, quem Solinus mutato genere sequutus est. *Cenæo* promontorio, inquit, vadit in septentrionem: duobus aliis in meridiem extenditur, quorum *Geraſtos* spectat Atticam; *Caphareus* prominet in *Helleſpontum*. Subiacet oppidum ejusdem nominis cum portu. Plinius: urbibus *clara*, nunc *Chalcide*, *Geraſto*, *Eretria*, *Caryſto*. Strabo lib. x. ante: Γεργισίος καὶ Πεταλία πρὸς Σέλιον, *Geraſtus* & *Petalia* summo opponuntur. De *clara* autem *Petalia* vix alius memoravit, nisi quod Plinius lib. iv. cap. xii. *Petalia* gra-

inter insulas primo Euripi introitus ponit, quas oppido Petaliam obversas esse, non licet dubitare. Sed de his infra. Stephano autem Gerastus non oppidum, sed καὶ μὴν Εὐβοίας, ἡ-
 cus Eubæa est. Portus enim illustrior quam habitationes. Livius lib. xxxi. cap. xlv. ce-
 tera classis Gerastum, nobilem Eubææ portum, dum a Carysto Iffei redirent, tenuit. Et Ho-
 merus huius portus mentionem habuit Odyss. i. vers. 177.

- - - - - αἱ δὲ μάλ' ὤκα
 Ἰχθυέοντα κέλονται διέδρομον, ἐς δὲ Γεργισὶν
 ἑνὸς χιμαὶ κατὰ γοῖτο.

Hoc est: illa vero [naves] celeriter piscosas vias decurrerunt, & ad Gerastum nocturne deducuntur. Ubi scholiastes: Γεργισὶς λιμὴν Εὐβοίας, Gerastus portus Eubææ.

Alterum huius lateris promontorium, in ortum magis recedens, Καφαρεὺς, Jonice Καφηρεὺς, Caphareus, sive Caphereus, tribus syllabis, vocatur, cuius situm supra Papius delineavit. Herodotus lib. viii. cap. vii. duascentas naves, ne ab hoste viderentur, μετακινῶντες τε Καφερία, καὶ εἰς Γεργισὶν ἐς τὸ Εὐραῖον, juxta Caphereum & circa Gerastum, in Euripum. Mons periculosus navigantibus propter vortices, quos facit, & latentes circa eum scopulos. Seneca Agamemnone vers. 558.

Est humilis unda, scrupulis mendax vadis,
 Ubi saxa rapidis clusa vorticibus tegit
 Fallax Caphareus.

Et Virgilius Aeneid. lib. xi. vers. 260.

- - - Euboica cantes, ultorque Caphareus.

Et Ovidius Trist. lib. i. eleg. i. vers. 83.

Quicumque Argolica de classe Capharea fugit,
 Semper ab Euboicis vela retorquet aquis.

Ac Silius Italicus lib. xiv. vers. 144.

Euboici non per scopulos illisa Caphareo.
 Euripi magis unda furit.

Tertullianus quoque de Anima cap. lxi. adjectiva forma: Vis est & illa navigis, quæ longe a Caphareo saxo, nullis depugnata turbinitibus, nullis quassata decumanis, adulante jam, labente cursu, latente comitant, intestino repente percussu cum tota securitate desidunt. Stephanus: Καφηρεὺς, Πάνθειον Εὐβοίας, Caphereus, naval. Eubæa, sed t. illitur haud dubie. Omnes enim velut periculosum locum ac fugiendum describunt: nemo alius ut portum aut navale.

In septentrione insulæ extremo Ceneum, Κήναιον, promontorium, quod cum Gerasto longitudinem insulæ dimetitur. Strabo lib. x. incunte: Παρομήκης ἐστὶν ἡ νῆσος ὅτι χιμαὶ σχεδὸν τι καὶ Ἀγκυρῶντες σάβας ἀπὸ Κηναίων πρὸς Γεργισίαν. Insula [Eubœa] oblonga est, a Le-
 nae ad Gerastum perrecta stadiis circiter cicc. Et mox: τὸ μὲν Κήναιον ἐστὶ καὶ Θερμοπύλαι.

Cenæum Thermopylis opponitur. Et Ptolemæus lib. III. cap. xv. κήαιον ἄκρον, *Cynæum promontorium*, in summa insula posuit. Plinii de hoc verba supra proposuimus.

Artemisium est promontorium, vel litus, ad quod primum Græcorum cum Xerxe fuit proelium commissum, quod ita etiam Diodorus Siculus in hoc proelio lib. XI. cap. XI. nominavit. οἱ Ἕλληνες ὠρεῖον ἐπ' Ἀρτεμισίῳ τῇ Εὐβοίας, *Græci*, inquit, *ad Artemisium Eubææ navigabant.* Corn. Nepos Themistocle cap. III. *primum apud Artemisium inter Eubæam continentemque terram cum classiariis regis conflixit.* Ejus neque Strabo, neque Ptolemæus mentionem fecit: utique vero Plutarchus Themistoclis Vita pag. 115. Πηκεται, inquit, μετὰ νεῶν ἐπ' Ἀρτεμισίον τὰ σεναὶ φυλάζων, *Mittitur* [Themistocles] *cum navibus ad Artemisium, ut fauces illas teneatur.* Et interjectis paucis: ἐστὶ δὲ τῇ Εὐβοίας τὸ Ἀρτεμισίον ὑπὲρ τῇ Ἐσπείῳ ἀγιάλῳ εἰς βορέαν ἀναπεπταμένον - - ἔχει δὲ ναὶν ὃ μίγαν Ἀρτεμίδος ἐπὶ κλησὶν Προσκώας, *Artemisium Eubæa est supra Ἐσπείαν in septentriones expansum litus. Fanum non magnam habet Dianæ, cognominata Proscœ, id est Orientalis.* An hoc Plinii *Artemisium* sit, vehementer dubitamus. Hic enim in oppidis numeravit, quod fortassis est Ptolemæi Ἀρτέμιδος ἱερὸν, *Diana fanum*, in medio litoris, ortum spectantis, locatum. Id quod vero Græcorum & Persarum proelio nomen dedit, ἀγιάλῳ, *litus* fuit secundum Plutarchum; vel una mons a litore procurrens in mare, quemadmodum Suidæ & Harpocratiον Ἀρτεμισίον ἀκρωτήριον τῇ Εὐβοίας, *promontorium* est insulæ *Eubææ.* Ptolemæo est etiam Λέων ἄκρον, *Leon promontorium*; & Καλὴ ἀκτὴ, *Cale ac* seu *Pulchrum litus*; de quibus post paullo dicturi sumus.

Oppidorum, ut rursus ab australi parte incipiamus, est primum *Carystus*, Κάρυς, ut Ptolemæus posuit, inter Caphareum & Geræstum. Consentit Stephanus, qui πρὸς τῷ Μυρτώω πελάγει, *ad mare Myrtoium* sitam esse tradidit. Nec Livius abnuit, qui lib. XXXII cap. XVI. ab Andro Eubœam ingressos primum ad Carystum venisse tradit: deinde ad Eretriam. *Hæ*, inquit, *circa Andrum insulam classes conjunctæ, Eubœam inde, exiguo distantem freto, trajecerunt. Carystiorum primum agros vastarunt: deinde ubi Carystus, praefido a Chalcidæ artium misso, firma visa est, ad Eretriam accesserunt.* Pomponius opulentissimam dixit, scilicet marmoris copia, unde columnæ cædebantur. Strabo post initium libri X. Κάρυς ἐστὶν ὑπὸ τῇ ἑρῇ τῇ Ὀχῇ, πλησίον δὲ τὰ Στύρα, καὶ τὸ Μαρμαῖον, ἐν ᾧ τὸ Λιτόριον τῇ Καρυσίῳ κίων. *Carystus sub monte Ocha sita est: in propinquo Styra, & Marmarium, ubi Carystia columna cæduntur.* Marmor illud columnis ponendis in primis commendabatur. Plinius lib. XXXVI. cap. VI. ex Cornelio Nepote tradit, *Mamurram primum* *ut ad huc nullam nisi e marmore columnam habuisse. omnes solidas e Carystio aut Luniensi.* Plinius alter lib. V. epist. VI. sect. 36. *Vitem quatuor columella Carystia subeunt.* Tibullius lib. III. eleg. III.

*Quidve domui prodest Phrygiæ innixa columnis,
Tanare sive tuis, sive Caryste tuis.*

Strabo *Styra*, τὰ Στύρα, oppidum in propinquo locat, ut jam vidimus. Stephanus repetit Strabonis verba, Στύρα πλησίον Καρύσεω. Thucydides lib. VII. pag. 524. Χαλκιδεὶς καὶ Στυρεῖς καὶ Καρύσει, *Chalcidenses, & Styrenses, & Carystii.* Quod addit Strabo *Marmarium*, non tam lapidicina videtur fuisse, quam oppidulum, seu vicus, juxta quem marmor cædebatur, quia ipse ἀλατοῦ, seu loco cæcendi marmoris, distinguit. S. phimus: Μαρμαῖον πόλις Εὐβοίας, *Marmarium, oppidum Eubææ.* Carystium ergo vocatur illud marmor non a proximo loco, sed nobiliori. Veteris inscriptio apud Gruterum pag. 593. num. 8.

gantium ostendunt signa, *tabulae priscæ artis, ornamentaque ejus generis plura, quam pro urbis magnitudine, aut opibus ceteris inventa.* Oppidani *Eretræi*, ut supra Thucydides vocavit: Latine *Eretrienſes*. Iterum Livius lib. xxxv. cap. xxxviii. *miſerunt qui orarent Eretrienſes Carystiosque.* Everia a Persis, in loco proximo fuit inflaurata, ut Strabo prodit: qui & scholam *philosophorum Eretrienſium* in hac urbe fuisse refert.

Quam Mela & Plinius *Ocebaliam* memorant, vicina fuit Eretriae, olim oppidum, deinde in pagum redacta. Strabo pag. 308. ἐστὶ καὶ ἡ Ὀιχαλία πόλις ἡ Eretriaκῆς, λείψανον δ' ἀναμνηστικὸν ὑπὸ Ἡρακλέους, Est & *Ocebalia* pagus *Eretrienſis* agri, reliquiae oppidi ab *Hercule* delati. Cujus nominis & alia sunt, in *Trachinia*, & apud *Triccam*, & in *Arcadia*.

Chalcis sequitur ad Euripum, Græce Χαλκίς, hodie Νέγροπολε, præcipua hujus insule. Strabo ibidem: Νυνὶ μὲν ὁμολογουμένως ἡ Χαλκίς. φησὶται τὰ πρῶτα, καὶ μετῴποις αὐτῇ λεγέται ἢ Εὐβοέων. δευτέρου δ' ἡ Εὐατρία, Nunc quidem circa controversiam Chalcis præcipuam dignitatem obtinet, & primaria Eubææ urbs dicitur: secundo loco Evetria est. Plinius lib. iv. cap. xii. Eubæa urbibus clari quondam - - - - - nunc Chalcide, ejus ex antæro in continenti Aulis est. Et Livius lib. xxv. cap. xxxvii. Licet dormi trajicere in insulam Atalantam jussus, ut inde, quum pedestres copias adpropinquare jam Aulidi atque Euripem jussit, Chalcidem trajiceret. ipse ceteras copias nocturnis maxime itineribus, quanta potentia celeritate, Chalcidem ducebat. Propter situs commoditatem & munimentorum robur hæc una ex tribus urbibus est, quas rex Philippus, Demetrii filius, πύδας Εὐβοικῆς, concessas Græciæ adpellasse ferunt apud Polybium excerpt. lib. xvi. cap. xi. Sunt autem Demetrias, Chalcis, & Corinthus. Oppidani Χαλκιδᾶς, ut supra Thucydides dixit: Latine Chalcidenses, ut Livius lib. xlii. cap. vii. seq. Tractus hic insule a Geræsto ad Aulidem sive Chalcidem objectam, Strabo dixit lib. x. incunte τὰ κατὰ τὴν Εὐβοίαν, Circa Eubæam, propter situm, quia ibi καλῶνται ἡ ἄγρια, ora maritima sinuatur: ab Chalci- de vero κατὰ τὴν πάλιν πρὸς τὴν ἡπειρόν, rursus curvatur in continentem.

Supra Chalcidem Ptolemæus ponit Ἀιδύσον, *Aedysum*, quod *Aedysum* Plinius, Αἰδύς Strabo & Stephanus scripserunt, qui consensus haud dubie genuinum nomen nobis præstat. Strabo lib. 1. pag. 41. τὰ θερμὰ τὰ ἐν Αἰδύσῳ, *aqua calida in Aedysso*. Stephanus: Αἰδύδες, πύλαι Εὐβοίας, *Aedysus Euboeae oppidum*.

Inter Aedeplum & extremum insulae promontorium, Cernaum, Ptolemaeus interpo-
nit *Αταλάντες νησίον*, *Atalante Aetium*, tamquam locum in continente, quamvis parva
insula videtur: quod, & Melae oppidum *Nepos*, an idem sit, non possumus judicare,
quod non improbabile nobis videtur. *Atalantes* cognomen ex vicina insula Euripi est,
de qua supra in *Celaude* ex Livii lib. xxxv. cap. xxxviii. monuimus. De eadem Iliu-
dorus lib. i. i. pag. 233. *ἄλλ' Αταλάντων τ' ἐστὶ Νεποσίων. ὅς τις νηὶ ἔσται, ἀπὸρ Ατα-*
λάντων, ἀπὸ Λοκρῶν Ὀϊάντων ὀνόματι. Pausanias lib. i. i. cap. i. c. a continente abruptam. Sed
est et insula.

[illegible]

auctoritate probamus. Ille lib. x. sub. initium : *Ὡς ἔτι ἀνομαδοῦσαν ὕστερον ἐς Ἰσθμίου καὶ ἢ πέλις ἀντὶ Ἰσθμίου ὠρεῖς.* *Istiacenses postea vocati sunt Orontae, & urbs pro Istia Oreus dicta fuit.* nec vero pristinum nomen fuit omne abrogatum. Pausanias Achaic. cap. xxvi. *καὶ ἐμὲ ἤσαν ἱεῖς, οἱ ὠρεῖν τὸ ἐν Εὐβοίᾳ τῷ ἐνόματι Ἑστιάων ἐκάλει τῷ ἀρχαίῳ.* *Adhuc meae aetate fuerunt, qui Oreum in Euboea veteri vocabulo Thessiam adpellarent.* Plinius in iis Oreum urbibus numerat, quae quondam clarae fuerint: sua aetate deiectae, aut redactae in pagos. Sed ex jam citatis Pausaniae verbis adparet, illius adhuc aetate, forte minus claram, superiuisse. De *Cenae*, quod sequitur, promontorio super dictum est: de *Euripo* in Boeotia, a qua Euboeam abruptit.

Hactenus de ora, quae Boeotiam spectat, ad fretum, quod *Euripum* vocant, posita: septentrionem claudit fretum brevius, prospiciens in Thessaliam, ad quod *Artemisiam* est promontorium vel litus, de quo supra in hujus insulae promontoriis dictum est. In eodem etiam *Διον* est, *Διον*, Ptolemaeo *ἄκρον*, promontorium: Straboni oppidum, supra vel ultra Cynaeum promontorium, *Διον* nomine, quia coloniam inde deductam Canis Aeolidis tradit. *ἐπ' αὐτῇ*, inquit, (intellige *Κηναίῳ*, *Cenae*), τὸ Διον, - - - *ἐπὶ τῷ Διον Κύναι τῷ Αἰολίδῳ ἐπακτίσθησαν.* *Supra illud [Cenaeum] Dion est:* - - - *Dio Canis Aeolidis deducta colonia.* Stephanus quoque oppidum dixit, quamquam mutato genere: *Δία, πόλις Θεσσαλίας, Αἰακῆ πτίσμα. β', Θεσπίας καὶ τ' Ἀθω. γ', Εὐβοίας.* *Urbs Thessaliae Aeacis oris: secunda Thracia juxta Aebo: tertia Euboea.* Addit Strabo *Ἀθηναίῳ Διᾶς*, Euboeae oppidum, post initium libri x. τὸ Διον, καὶ Ἀθῆναι αἱ Διάδες, πτίσμα Ἀθηναίων, ὑπερβαίνοντες τὸ ἐπὶ Κύνων πορθμῷ, *Διον*, & *Athena Diades*, oris Athenensium, posita sunt supra fretum quod ad Canaeum est. Suspecta vox *καὶ* non Cataubono, quamquam nihil ipse definit: Latinus autem interpretes *Cenaeum*, *Κήναιον*, substituit. Stephanus in *Ἀθῆναι*: hujus nominis urbs ἐκτὴ Εὐβοίᾳ, *Διάντῳ* πτίσμα, *sexta Euboea*, *Διάντῳ* oris: quod ab Ephoro habet. *Dias* autem ipsi est filius Abantis. Potest etiam cognomen *Διάδες*; *Diades*, a *Dio* esse, quasi Athenae *Dio* promontorio & oppido vicinae.

Latus quod Aegaeum mare tangit, minus, quam cetera, notum est, & si Ptolemaeo, qui solus aliquid deinceps ait, habenda fides in oppidis & promontoriis est, post *Dium* *Κηναίῳ* promontorium est: deinde *Ὠρεῖος*. *Horae*, forte oppidum: post quod *Ἀρτεμίδῳ* *ἱεῖος*, *Διᾶς* *ἱεῖος*, situ diversum ab Artemisio. Graecorum pugna adversus Pertas nobilitato, de quo supra dictum est: tum demum *Κέρμανθος*, *Cerimanthus* paulo notior est, quam Strabo incunte lib. x. dicit ab Ellope, Jons filio conditam: Plinius in quondam clarae Euboeae urbibus numeravit; sua autem aetate aut non superstitem, aut minus claram. *Homerus Catalog. vers. 45.*

*Κέρμανθον τ' Ἴφικλον, Δία τ' αἰπὺ πτελίεσσον,
Cetimanthumque παρτιππῶν, & Διον αἰνὸν oppidον.*

Et Apollonius Rhodius lib. i. Argonaut. vers. 79.

- - - - - ἢ μὲν ἔμελλε
Νοστήσει Κέρμανθον ὑπέρτατος,
Non reversurus eras Cetimanthum redux,

Canthus scilicet ex Euboea missus. Deinde Ptolemaeus *Ῥαδερῖ*, *Βεδόρη*, fluminis ostium ponit, quod *Χερσίνης* *ἀκρὸς*, *Chersonisii promontorium* excipit: a quo ipse *Κοῖλα* *Εὐβοίας*,
Cist.

Cava Eubœa, tamquam oppidum locavit, quæ campum esse late patentem, a Geræsto ad Chalcidem usque, supra, Strabone auctore, demonstravimus.

Ex mediterraneis Eubœæ perpauca memoria sunt tradita. *Ellopie*, Ελλοπία, ab Ellope, de quo diximus, condita, ἡ τῇ Ὠρίᾳ καλυμένη τῇ Ἰστιαίᾳ πρὸς τὴν Τελεθρίαν, in *Oria Istiaensis* regionis sub monte *Telethrio*. Ager autem Istiaensis in septentrione est insulae, qui δρυμὸν habet, id est *silvam* juxta locum in quo fuit *Ellopie*, quæ omnia ostendunt intus, non in ora illud χωρίον sive oppidum fuisse. *Ellopienses* postmodum *Istiam* commigrarunt, a *Philistida* tyranno coacti, post *Leuetricam* pugnam. Hæc ex Strabonis lib. x incunte. *Plinius* lib. iv. cap. xii. *aquas calidas, quæ Ellopie vocantur*, comme moravit. Alias autem has esse ab iis, quas Strabo in campo *Lelanto* ponit, diversitas locorum arguit: quia *Ellopie* in septentrione prope *Istiam* & *Ellopiensium* sedem sunt: *Lelantie* Strabonis supra *Chalcidem*. Sic enim pag. 308. ait: ὑπέρκειται τῇ τῶν χαλκιδέων πρὸς τὸ Λήλαντον καλυμένον πεδίον, ἐν ᾗ τὰ τῶν θερμῶν τε ὑδάτων εἰς τὴν ἐκβολὴν πρὸς θεράπιαν ἵσαν ὑφαιεῖται. οἱ ἐχρήσατο καὶ Σύλας Κορινθίου ὁ τῶν Ῥωμαίων ἡγεμὼν. *Supra Chalcidem* situs est campus *Lelantius*, in quo aquæ calidæ erumpunt ad sanandos morbos aptæ, quibus etiam *Cornelius Sulla*, *Romanorum* imperator est usus. *Plinius* quidem cum aquis suis *Ellopiis* conjungit *flumen Lelantum*, ut videri possint eadem esse quæ sunt Straboni in campo *Lelanto*. Sed verendum est, quod etiam in mentem *Harduino* venit, ne καλὸν ποταμὸν, *flumen Callantem* Strabonis, qui petram, in qua *Ellopie* erat, præterfluit, cum *Lelanto* campo vel flumine *Plinius* confuderit: nec ita conjunxit flumen & thermas *Plinius*, ut uno in loco necesse sit existere; sed ut alia separanda commiscet, ita & hæc ipsa verba non incommode dividuntur: *Eubœa* - - - fonte *Arethusa*, *flumine Lelanto*, *aquæque calidæ quæ Ellopie vocantur*, nobilis: notior tamen *marmore Carystio*.

Antequam ex Eubœica provincia decedam, lubet antiqua nomina insulae, auctoribus Strabone ac *Plinio*, adjungere. Ille incunte libro x. de Eubœa ita: ὃ μόνον Μάκρης ἐκλήθη ἦν, ἀλλὰ καὶ Ἀβαντί. - - - καὶ Ὀχρὴ ἡ ἐκκαλεῖτο ἡ νῆσος. καὶ εἰς τὴν ὁμώνυμον αὐτῇ τὸ μῆλον τῇ ἐνταῦθα ὄρεϊ. καὶ Ἐλλοπία δ' ἀνοικαδὸν ἀπὸ Ἐλλοπίου τῷ Ἰωνί, Non modo *Macris* vocantur hæc insula, verum etiam *Abantis*. Quia & *Oche* adpellata fuit: quod nomen maxime Eubœicorum monumentis, & *Ellopie* nominata ab *Ellope* *Jonis* filio. *Plinius* lib. iv. cap. xii. Antea vocitata est *Chalcis*, aut *Macris*, ut *Dionysius* & *Ephorus* tradunt: ut *Aristides*, *Macra*: ut *Callidemus*, *Chalcis*, ac ibi primum reperto: ut *Menochemus*, *Abantis*: ut poeta vulgo, *Abantis*. *Dionysius*, ad quem provocat, verba sunt *Penegei*. vers. 520.

Εὐρώπῃ δ' ἦτοι μὲν Ἀβαντίαις ἐπλετο Μάκρης.

Eropa porro *Abantis* vel *Macris*.

De minoribus insulis circa Eubœam, quæ ad dextram sunt, postea in Aegæo dicemus: quæ ad sinistram in Euripo, de his *Plinius* lib. iv. cap. xii. sect. 23. In *Entripo Eubœico*, primum fore introitus, *Petalia* quatuor insulae, & in exitu *Atalante*. Scopuli videntur illæ *Petalia* insulae esse, quia nullæ ibi notabiles observantur. Denominantur a vicino oppido *Petalia*, de quo supra ex Strabonis initio libri x, Γεραῖς καὶ Πεταλία πρὸς Σάνιον, Geræstis & *Petaliam*. Eubœæ oppida, 8 n o, Atticæ promontorio, obversa esse. De *Atalante* supra memoravimus quum *Ptolemaei Atalanta Nesion* explicarem.

C R E T A.

Creta, Κρήτη, est altera maximarum, quæ ad Græciam sunt: insularum, inter Aegæum & Cyrenaicum mare a Peloponneso pæne usque ad Asiæ fines protensa, latitudine nusquam quinquaginta millia passuum excedens, longitudine implens CCLXX miliaria Plinius lib. IV. cap. XII. sect. 20. de situ & nominibus: *Creta altero latere ad austrum, altero ad septentrionem versa, inter ortum occasumque porrigitur, centum urbium clara fama. . . Crates primum Actiam dictam: deinde postea Curetin; & Macarôn nonnulli temperie calidâ appellatam existimavere.* MACARÔN, puta insulam, quod Solinus cap. XI. Græce interpretatur: *Nonnulli etiam a temperie calida Μακάρων νήσον adpellatam prodiderunt.*

Promontoria Cretæ sic Strabo lib. X. pag. 327. descripsit: τῶν ἀκρῶν τὸ μὲν ἐσπέρειον τὸ πρὸ Φαλάτρου, πλάττει ἔχον διακοσίων σταδίων, καὶ εἰς δύο ἀκρωτήρια μερῶν ἵσται, τὸ μὲν νότιον καλεῖται Κρηὶς μέτωπον· τὸ δ' ἀρκτικὸν Κίμαρος· τὸ δ' ἐπὶ Σαμώνιόν ἐστι, ὑπερπύκτον τῇ συνίᾳ ὃ πρὸς πρὸς ἐστίν. Sensus est, latus occidentale duobus promontoriis cinctum, quorum septemtrionale *Cimarus* aliis *Cyamon*; australe *Crau metopon*, quod est arietis: orientale autem *Samonium*, quod paullo longius, quam Sunium in Atticâ, a ortum solis versus excurrat. De his & insulæ situ ac antiquitatibus præclare Meander lib. II. cap. VII. *Super eas [Cyclades] jam in medio mari, ingens & centum quondam urbibus locata Creta, ad orientem promontorium Samonium, ad occidentem Κρηὶς μέτωπον imminuit, quæ major esset, Cypri similis: multis famigerat fabulis, advenit Errore, Pasiphaes & Andraemotibus, Minotauri feritæ, fatiæque, Dædali operibus & fuga, Tali statione atque moribus maxime tamen eo, quod ibi sepulchrum Jovis pæne clarum vestigium sepulcrum est, cui nomen insculptum esse accolæ ostendunt. . . . Inter colles, quod ibi murum Jovis a cepimis, Idæi montis excellit.* De hoc monte Strabo: ἐν μέσῳ ἐστὶ καὶ τὸ ἐυρυχωρότατον τῶν νήσων Ἰδæον, ὅπου ὑψηλότερον ἢ ἐκείν, περὶ δ' ἐν κύκλῳ σταδίων ἑξήκοντα. πρὸς αὐτὸν δ' ἐστὶ τὸ ἀρκτικὸν πέραν. *In medio [insula] quæ latissima est, mons est Idæus altissimus omnium in ea sunt, rotundus ambitu stadium exaginta: circumjacent urbes nobilissimæ. Ab occidentis sitos *Leucos montes*, λευκὰ ὄρη, quasi Albos, memorat, quos dicit altitudine vel Tagetum coæquare. Plinius quatuor recenset montes hujus insule. *Montes, inquit, Cadilius, Idæus, Dictynneus, Corycus.* Positio *Idæi* montis jam Strabone indicante intuit, cui Ptolemæus consentit, qui *Idæon*, *Idæm* vocat, quemadmodum etiam Strabo, & Solinus: *Dictynneus* & *Cadilius* sunt ex *Leucis*, quos supra memoravi, positos ad occasum insulæ. Solinus cap. XI. *Alba [Creta] jussu montium Dictynneus & Cadilius, qui præcædunt cum, ut omnes navigantes magis patent nulla.* Dictynneus ergo est *Idæus* sive *Idæus*, in quo recte Strabo *Callimachum* notavit, qui hymno in Dianam vers. 199. ἐστὶ Δακτύλιον, *Idæum montem* a Dictynna nymphea denominavit. *Idæus* enim est *Idæus*, ἡ Δία, mons æque Straboni ac Ptolemæi sententia in orientis partibus insulæ: Dictynneus autem in occidentem. *Idæus* in Creta:*

Ὅρος τε Δακτύλιον ἐστὶ δὲ τὸ αὐτὸ τὸ ὄρος,
Mons Dictynneus sive occidentalis Idæus.

Hæc Diana vocatur, quæ Diana vocatur et Diana Jovis, cujus antrum æque in fabulis et in sacris Idæi tribuitur. *Aug. de Civitate Dei. lib. VI.*

- - - apes

*Ciretum sonitus crepitantiaque ara sequuta
Dictæo cali regem pavere sub antro.*

Mons tandem *Corycus*, quem Plinius nominavit, est Ptolemæi Κόρυκας ἄκρη, *Corycum promontorium*, in extremo occidente hujus insulæ. Atque hæc de montibus.

Oppidis ita abundavit Creta, ut centum rotundo numero dicatur habuisse. Scylax in Creta: λεγεται εἶναι εκατόμπολις, *dicatur centum urbes habere*. Pomponius Mela: *ingens & centum quondam urbibus habitata Creta*. Virgilius Aen. III. vers. 104.

*Creta Jovis magni medio jacet insula ponto,
Mons Idæus ubi, & gentis cunabula nostræ:
Centum urbes habitant magnas, uberrima regna.*

Et Horatius lib. III. oda XXVII.

*Que simul centum tetigit potentem.
Oppidis Cretæ.*

Plinius quum *oppida ejus insignia*, ut loquitur, enumerasset, viginti circiter in ora, & sexdem mediterranea; adjecit: & aliorum circiter LX oppidorum memoria exstat. Homerus autem, quamvis in Catalogo vers. 156. etiam Κρήτην εκατόμπολιν, *Cretam centum urbium*, nuncupasset, tamen Odys. τ. XC tantummodo vers. 174.

- - - ἐν δ' ἀνθρώποις
Πολλοί, ἀπειροίσι, καὶ ἐννῆκοντα πόλεις.

Homerus Cretæ homines multos, infiniti & nonaginta urbes. Scholiastæ ajunt, interea Creta ab Idæo vel Leuco eventas fuisse. Sed vix putandum aliquid certi in hoc nuncupatum fuisse, & Meursius de Creta cap. v. testatur, se centum circiter ac viginti urbium numerum observasse. Nos ducem Ptolemaum sequuti in πλεονεξίᾳ, *Idæam promontorium* ad Idæas, inde postea transituri ad mediterranea.

Idæam & Idæam Ptolemæus coarctat promontoriis *Corycæ & Cretæmator*: alii, non solum Straboni, usque ad Caput Spada, quod *Cyamum* Ptolemæi, *Cyamum* Strabonis, extendunt. Diversitas inde est, quod etiam hodie non uno modo figura insulæ Cretæ proferat. Nobis *Cyamum* communis terminus sit occidentalis & septentrionalis situm, cum d *Cyamum*, Κιάμιν, Straboni esse, non dubitamus, quia loco corvæ, ut etiam litteris ac vocabulo, nec definire non possumus, Strabonisne an Ptolemæi situm, si sentibus ceteris, sit preferenda.

Ab Idæo promontorio proximum Δικταμιν, *Dictamnium* Ptolemæi est, quod corruptum in Πύρρα Mela videtur, cui lib. II. cap. VII. post alia Cretæ oppida sunt *Cydonia, Mithras, Dictamnium*. Strabo etiam lib. X. pag. 530. Cydoniam & Dictynnum sanum esse ait. ὁ δὲ μαντιεύων, inquit; Κεδωνία ἐστὶν ἐστὶ, ἐν ᾧ ἑρὸν ἐστὶν ὁ Δικταίων, ἀπὸ δὲ Δικταίων ἡ Δικταία δὲ π. θαλάττῃ μὲν ἰούται, ἐλπίτῃσιν περὶ τὴν Λακωνίαν. *Apud Cydoniam* ἡ Δικταία, in quo temylum non *Dictamnium*, sed *Dictynnum*. *Cydonia autem ad mare sita* est,

est, *Lacenicam spectans*. In qua ora fuit mons ille, ex quo nymphea *Briseomartis*, Minois amores fugiens εἰς Δίκτυα, in piscatorum *retia* praecipitasse se fingitur, ut Callimachus hymno in Dianam, & Strabo lib. x. pag. 330. reterunt.

Post Dictamnium vel Dictynnium Ptolemæo est *Ρύακον* promontorium, quo loco nunc tabulae Spachio promontorium reterunt: deinde oppidum *Κίσαιον*, *Κίσαιον πόλις*, navale Apteræ. Strabo lib. x. pag. 330. *Ἀπτερός ἐπὶ τοῖς ἐν Κίσαιον*. Plinius in oppido Cretæ, *Cysamum*, littera Græca scripsit. Sed in Notitia Episcopatum scribitur ὁ *Κισαίης*, *Cisani episcopus*. Hodie Chitamo.

A Cifamo proximum est promontorium *Κόρυκον*, & forte oppidum sub eo. Ptolemæus: *Κόρυξ πόλις καὶ ἄκρα καὶ πύλος*, *Corycus promontorium & oppidum*. Stephanus: ἐν τῷ ἀκρωτήριον Κοίτης Κορυκίης, *est quoque promontorium Creta Corycia*: oppidi nullam mentionem facit. Plinio *Corycus* inter montes est Cretæ, ut supra vidimus.

Phalasarna oppidum excipit, *Φαλασάρνα*, Plinio *Phalasarne*. Memorat Strabo dicto loco: & Polybius Excerpt. Legat. cap. XLV. ἡ *Φαλασάρνα* ἀφ' ἧς, *Phalasarna excelsa*. Plurale est secundum Scylacem, *τοὶ Φαλασαῖων*, a *Phalasarnis*. Et Dicaearchus in Creta.

- - - - Φασὶ δ' ἐν Κρήτῃ πόλιν
Εἶναι Φαλασάρνα, κείμενη πρὸς ἡλίου
Δύνουσα, κλειστὸν λιμὲν ἔχουσα, καὶ ἱερὸν
Ἀρτέμιδος ἁγίον, καὶ καλεῖσθαι τὴν θεὸν
Δίκτυον.

Ajunt in Creta urbem esse Phalasarna, sitam ad solem occidentem, portum habentem, qui claudī possit; ac Templum Dianæ, & deam illam Dictynniam vocari. Sed singulari numero usi sunt Polybius & Plinius, ut modo vidimus: etiam Strabo de Polyrrhenis: ἀπὸ τῆς *Φαλασάρνης* σταδίαις ἑξήκοντα, *distans a Phalasarna stadiis LX*. Inde Ptolemæi ordo *Χερσονήσος*, *Chersonesus* ponit, id est oppidum in peninsula. Stephanus: Τετάρτη Χερσονήσος ἢ Κοίτης νῆσον, ἔχουσα πολιματίων οἰκισμὸν, *Quarta Chersonesus juxta Cretam insulam est, habens oppidum ejusdem nominis*. Eustathius Lycti navale dixit: Strabo fanum nympheæ *Briseomartis* habere. Pausanias Eliac. i. cap. xvi. Philonidem, Olympici certaminis victorem, dicit γένεσθαι ἐκ Χερσονήσου τῶν Κρητῶν, *patria ex Chersoneso Cretensium* fuisse. In hac hanc & *Criumetoron* Ptolemæus *Inariborium*, obscurum locum posuit.

Tum *Criumetoron*, *Κριὸν μέτωπον*, id est, arietis ipsis, celebre promontorium, claudit latus occidentale. Scylax: ἀπὸ τῆς *Φαλασάρνης* Κοίτης μετώπῳ ἐστὶν ἀκρωτήριον, *Post Phalasarna est Criumetoron promontorium*. Strabonis & Meleæ verba supra sunt prolata. Ptolemæi ordo est quem posuimus. Plinius dicto loco: *ad occidentem Criumetoron* Creta *versus expellit*. nam limes est & terminus inter occidentale latus & australe. Dionysius Perieg. vers. 87.

καὶ Κρήτης ἁκρῆς, ἥτις εἰς ἄλλα πύλιν νέεσκε,
Πάρθ' ἱερὸν Γόρυτα καὶ ἡπειρώτιδα Φασίον,
Προσπρηνῆς, κοῖς ἀνελυγὰς καὶ κάρητος.
Τῶν τε καὶ μὴν καὶ Κριὸν ἐφ' ἡμίζαντο μέτωπον.

Et Cretæ promontorii: quod in mare valde prominet, & juxta sacram Goryniam ac medius

taneam *Phæstum*, *præruptum*, *arietis adsimilans caput*: ideoque ipsum vulgo *Arietis* dixerunt *frontem*. Licentiæ poetarum condonandum est, quod *Phæstum* & *Gortynam*, longius remotas urbes, πᾶς, iuxta dicit sitas esse.

Meridiani lateris urbs prima secundum Ptolemæum Λισσός, *Lissus* est, quæ *Lissa*, Λισα, ut Vossius emendat, in Periplo Scylacis. Deinde *Tarham* ponit, τάρρα, quæ Meursio videtur τάρρα, *Tarrha* legenda esse, quam Stephanus habet, & oraculi verius apud Eusebium Præpar. lib. v. cap. xxxi.

Φαιστὶ καὶ Τάρρᾳ ναέται, Δίε τε πολύρρε.

Phæsti & Tarrha habitatores, & Dis circumfusi.

Præteritis *Pacilasio*, obscuro oppido, & *Hermæa* promontorio, sequitur Φοινικῆς λιμὴν, *Phanicus portus*, ut Ptolemæus vocat, cui Stephanus oppidum adjungit: Φοινικῆς πέλις κρήτης, *Phanicus*, inquit, *oppidum Creta*. Ptolemæus autem oppidum portui ab ortu adponit, quod Φοινίξ, *Phanix* vocetur: quo nomine divinus scriptor Act. Apost. xxvii. comm. 12. ipsum portum adpellat, εἰς Φοινίκα ἀναχειμάσαι, λιμένα τῆς κρήτης, βλέποντας τὴν Λιβῶνα καὶ Χωρόν, *in Phænice hibernare, portus Creta, qui Africam & Caram spectat*. Utrouque ergo nomine & oppidum & portus *Phanicus* & *Phanix* adpellabatur.

Post fluviorum sunt ostia, *Massalia* & *Electra*, quibus *Psychium* oppidum interpositum est, etiam a Stephano observatum: ultra quod *Matalia*, Ματαλία Ptolemæi est, de cuius vero nomine nihil certi invenimus. In editis Strabonis libris est Μέταλλον, *Metallum*: in MSS Meursio testante Μάταλον, vel Μάταλον, vel Μάρταλον: quo Plinii *Matium* laudatus Meursius, & qui sequuntur, referunt: quod idem mox Plinius contra *Diam* insulam ponit, quæ si *Standia* est, ut multi sentiunt, id quod postea discutiemus; utique *Matium* ad superius mare & septemtrionale latus, ejusque medietatem pertinebit. Sed quoquo modo *Metallum* illud Strabonis est scribendum, navale Gortynæ fuisse, cxxx stadiis remotum ab illa, eodem auctore indicatum est.

Succedit *Leon* promontorium, Græce Λέων, a figura nominatum: & prope illud urbs Λιβὴν Strabonis, Λιβήνα Ptolemæi, alterum navale Gortyniorum & emporium, clarum Aesculapii templo. Strabo lib. x. pag. 329. de Gortyna, διέχει τῆς Λιβυκῆς θαλάσσης καὶ Λιβῶνος, & ἰσχυροῦς αὐτῆς ἐκτενέκοιτα, *distat ab Africo mari & Libene navali sinu* & *stadio*. Plinius *Lebena*. Et sic Pausanias Corinth. cap. xxvi. ἐκ τῆς Κυρηναίων τοῦ Λιβῶνος τῆς κρήτων ἐστὶν Ἀσκληπείων, *ad Cyrenaici similitudinem factum est Aesculapii templum, quod Lebena, Cretensi urbe, exstat*. Hinc Λιβηναῖος, *Lebenius*, possessivum & gentile nomen. Philostratus lib. iv. Vitæ Apollonii cap. xi. ἐπερὶ οὗτο ἐστὶ τὸ ἱερὸν τὸ Λιβηναῖον. ἐστὶ δὲ Ἀσκληπιῶν. καὶ ὥσπερ ἡ Ἀσία ἐς τὸ Πέργαμον, ὅτω ἐς τὸ ἱερὸν τῆτο ζυνεφοῖται ἡ κρήνη. *ad sanum Lebenium se contulit, quod est Aesculapii: utque Pergamum Asia, ita in similitudinem hoc tota Creta confluebat*.

Duo flumina dein occurrunt, quæ in mare Libycum effunduntur; unum est *Catarractum*, minus notum; alterum *Lethæum*, a Gortyna metropoli delapsum. Strabo lib. x. pag. 329. ἀναίρει αὐτὴν [Γορτύναν] ἔλκον ἡ Λεθαῖος ποταμὸς, *perfluit totam Gortynam amnis Lethæus*. Vibius Sequester de Fluminibus: *Lethæus insula Creta, ita dictus, quod Hermione, Lyncis filia, Cadmi viri ibi oblita dicitur*.

Ab hoc proxima urbs *Inatus*, Εἰνατός, ut Stephanus & Hesychius; sive Ἰνατός, ut Ptolemæus scripsit: qui post eam ponit Ἱερὸν πέτραν, *Hieram petram*, seu Sacrum saxum, quem locum plerique putant *Hierapytnam* Strabonis, Plinii, & Stephani esse. Videri

quidem posset, mediterraneam *Hierapytnam* fuisse in Ida monte positam, quia Strabo lib. x. pag. 325. dixit: ἡ Ἰδα λέγεται πύτνα, ἀφ' ἧς ἱεραπύτνα ἢ πόλις, *Pytna collis in monte Ida, a quo urbs Hierapytna dicitur.* Verum hæc adpellationem inde habere potuit, quamquam alio loco posita, quem idem Strabo mox pag. 327. ostendit ab Libycum mare fuisse. Διὸ Μινώης, inquit, ἡ Λατίων εἰς ἱεραπύτναν καὶ τὸ Λιβυκὸν πέλαγος. ἐν κόλπῳ δ' ἐστὶν ἡ πόλις, *ab Minos in Lyciorum tractu ad Hierapytnam & Libycum mare: urbs ea in sinu est.* Dio Cassius sub initium libri xxxvi. vocat τὰ ἱεραπύτνια, in Notitia Episcopatum inter Cretenses episcopos est etiam ὁ ἱεραπίδης, mutata & altera littera. Stephanus ait, hanc urbem prius *Cyrtam*, deinde *Pytnam*, item *Camirum*, denique *Hierapytnam* vocatam esse.

Tria Ptolemæi in hoc latere australi supersunt explicanda, *Erythraei* promontorium, *Ερυθραῖον ἄκρον*, sub quo haud dubie posita urbs *Erythraea*, quam Florus lib. i. i. cap. vii. inter insignes Cnossum & Cydoniam memoravit. Alterum est Ἀμπελῶν ἄκρος, *Ampelii promontorium.* Plinius dicto loco etiam oppidum ejus nominis habet: *Ampelos*, inquit, *Hierapytna, Lebena.* Tandem Ἰτανὸς πέλις, *Itanus oppidum est Ptolemæi, extremum hujus lateris, prope Samonium promontorium: cujus etiam Stephanus meminit: & Herodotus lib. iv. cap. cli. πεμπέει ἐς Κρήτην ἀγγέλους, mittunt in Cretam nuntios, qui nautalam pererrantes, ἀπικέτο καὶ ἐς Ἰτανὸν πέλιον, venerunt etiam in urbem Itanum.* In hac extrema ora prope Samonium fuit etiam locus a portuum commoditate dictus Καλοὶ λιμένες, *Boni portus*, Act. Apost. cap. xxvii. comm. 8. ubi adjicitur, ὅτι ἐγγὺς ἦν πύλις Λαζαῖα, *cui propinquum erat oppidum Lasæa.* Ignota *Lasæa*: & Plinius quidem *Lasum* habet, sed in mediterraneis. Quum autem heic varient vetusti codices, Meursio suspectum id nomen est, nec vero suppetit, unde genuinum restituatur.

Latus orientale duobus promontoriis a Ptolemæo includitur, *Samonio & Zephyrio.* Illud Græce Σαμωνίον ἄκρον. Strabo ἐπὶ Σαμωνίον, *orientale Samonium* dixit, id est ortum tendens lib. x. pag. 327. Atque ita etiam Mela *Samonium*; Plinius *Sammonium* duplici littera adpellavit. Duplicatio non sine causa, sed euphoniæ gratia litteram conversam arguit, quia ex *Salmonium* factum est *Sammonium*, quod ulius postmodum scripsit *Samonium*. Dionysius verſ. 110.

Μακρὸν ἐκ' ἀντελίου, Σαλμωνίδος ἄκρος κρήνη,
ἢ Κρήτης ἐνέπρεσσε ἐπὶ τὸν ἑμμεναι ἄκρον.

Longe in ortum, usque ad Salmonidem promontorium, quod dicunt Creta esse promontorium orientale. Ex quo adparet, Pauli apostoli nuncere act. xxvii. ipsum Samonium significari promontorium quum dicitur, ὑπεπλάσσαντες τὴν Κρήτην καὶ Σαλμωνίον, *infra Cretam navigantes juxta Salmonem.* Hodie corrupte Capo Salomon adpellatur.

Portus inde est *Minea*, Ptolemæi Μινῶα λιμὴν, ab urbe *Minoa*, quam septentrionali lateri inposuit, caute distinguendus. Portum civitas *Camara* excipit, Καμάρα πόλις, quæ etiam *Lato*, Λατώ, dicta fuit, ut Stephanus ex Xenione refert. Sub Christianis episcopalis sedes. Notitia ecclesiæ seu episcopatum in Creta: ὁ Καμάρης, *Camara episcopus.*

Sequitur Ὀλῆς, *Olis*, quæ prave Ὀλῆλις scripta a Ptolemæo est. Strabo, Scylax, Stephanus, Paulinus Ὀλῆς, *Olis*. Hic etiam obliquo casu in Boeot. cap. xl. de Diacoponibus, ἀπὸ Ἰλίου ἐκ Κρήτης, in Cretam ἤλθοντες, Βελομαρτίς ἐπὶ Ὀλοῦντι, καὶ Ἀθηνῶν ἐκ Κνωσίου, Ἰνδομαρτίς ἑκαστὸν ἄδ Οἰνίον; & *Minerva* apud Cnosios. Denique *Cerlorum* est; & *Zephyrium* promontorium, quo clauditur hoc latus orientale.

Septem-

Septemtrionalis lateris secundum Ptolemæi dispositionem oppidum primum est *Heraclium*, Ἡράκλειον, quod Strabo lib. x. pag. 328. Cnossiorum navale dixit. Ἐχει, inquit, Πύργον τὸ Ἡράκλειον ἢ Κνωσός. Deinde *Panormus* est Ptolemæi, cujus etiam Plinius meminit: & *Apollonia*, quam non omnes codices Ptolemæi habent: quod vero Stephanus ex multis unam Apolloniam ἐν Κρήτῃ πρὸς τῷ Κνωσῷ, in Creta juxta Cnossim locat, non dubitamus recte Ptolemæum in hoc loco, ut vulgatum est, se habere. *Cyrtum*, Κυρτίον nunc Ptolemæus ponit, quod etiam Plinii est, sed alio ordine: *Panhormum*, *Cyrtum*, *Apollonia*. Dein Δῖον ἄκρον, *Dium* promontorium: ultra quod *Pantomatrium*, Παντομάτριον ejusdem Ptolemæi, & Plinii, & Stephani. Excipit Ριθύμνα, *Rhithymna* apud eundem, quo modo etiam Plinius scripsit: ac Stephanus Ριθύμνια, *Rhithymnia*: nunc *Retimo*, contractiore vocabulo, quæ plurimorum est sententia.

Amphimales sinus, Ἀμφιμαλῆς κέλπος, Ptolemæi, putatur Golfo della Suda esse. Adjacens oppidum nomen dedit, quod Plinio est *Amphimalla*; Stephano *Amphimallium* & *Amphimalla*, Ἀμφιμάλλιον & Ἀμφιμάλλα: Dicæarcho Ἀμφιμέλα, quod forte Ἀμφιμάλα est legendum.

Interjecto *Drepano* promontorio, Μινώα, *Minoa* urbs est Ptolemæi, etiam Stephano ethnographo ex Perusino codice a C. V. Jac. Gronovio reddita. Plinius dixit *Minoium*, Opus Minois regis. Inde Πυκνὴ, *Pycne* fluvii ostia: & tandem *Cydonia*, Κυδωνία, una ex tribus clarissimis Cretæ urbibus Strabone judice lib. x. pag. 328. Πόλεις εἰσὶν ἐν τῇ Κρήτῃ πλεῖστές μὲν, μέγισται δὲ καὶ ὑπερφανέσταται τρεῖς, Κνωσός, Γόρτυνα, Κυδωνία, urbes quidem plures sunt in Creta, tres autem maxima clarissimæque, Cnossus, Gortyna, Cydonia. Florus lib. iii. cap. vii. metropolim dixit; quum Metellum ait insulam vastasse populo intra castra & urbes redacto, Cnossim, & *Erythraam*, & ut Græci dicere solent, urbium matrem *Cydoniam*. Cydoneam, secunda vocali quasi ex Κυδώνεια, ut Ptolemæus videtur scripsisse, in cujus libris corrupte legitur Κυδώνεις, quod nihil est in nominibus urbium. Strabo autem & Stephanus Κυδωνία sine diphthongo. Accedit his Scylax: Κυδωνία καὶ λιμὴν πρὸς τὴν βορέαν, *Cydonia cum portu clauso, ad boream*. Et Diodorus Siculus lib. v. cap. lxxix. Κυδωνία ἐν τοῖς πρὸς ἑσπέρην κεκλιμέναις τόποις, *Cydonia in partibus insula ad occasum vergentibus*; nihilominus in latere septemtrionali. Plinius duabus syllabis *Cydon*, quasi altera forma *Cydonia* sit ex adjecto nomine, & urbs subaudienda: Mela, quem is sequi solet, etiam *Cydonia*, ut Græci. Multorum consensu, quæ hodie *Canea* est, urbs inculta & munita, fuit veterum *Cydonia*. Oppidani *Cydoniata*. Livius lib. xxxvii. exte-
rior *Cydoniata bellum adversus Gortynios Cnossosque gerbant*. Erant etiam Κυδῶνες, *Cydones* antiquissimis populis Cretæ, qui occidentalem partem insulæ incolebant, ut Strabo ex Saphylo adfert lib. x. pag. 327. Possessiva *Cydonius* & *Cydoneus*. Virgilius eclog. x. vers. 59.

- - libet Partho torquere Cydonia cornu
Spicula.

Et Silius Italicus lib. x. vers. 261.

Ecce Cydonæa violatus arundine plantam.

Cydoniam excipit *Cyrtum* promontorium quod communem terminum occidentalis & septemtrionalis laterum supra constituimus. Plura quidem sunt Plinio hujus insulæ mari-
tima,
tima,

tima, sed dubiae positionis, quia Ptolemæus prætermisit, nec aliunde sedes certior haberi potest. Sunt autem *Etéa*, *Pergamum*, *Matium*, *Miletus*, *Hierapolis*.

Hteia, *Etéa* Stephano etiam tamquam Cretæ oppidum commendata, & patria Mysonis unius ex VII Sapientibus Græciæ. Diogenes Laertius Vita ejus: Εὐθύφρων Κρήτιος φησὶ εἶναι. Ἡτεῖαν γὰρ πάλιν εἶναι Κρήτης. *Eutbyphron* dicit *Cretensem* esse. *Eteam* etiam oppidum esse *Creta*.

Plinii *Pergamum*, dictum etiam *Pergamea*. Vellejus principio opusculi, *Agamemnon*, tempestate in *Cretam* insulam reiectus, tres ibi urbes statuit, duas a patria nomine, unam a victoria memoria, *Myccnas*, *Tegeam*, *Pergamum*. Virgilius *Aenææ* tribuit lib. III. vers. 132.

*Ergo avidus muros optata molior urbis,
Pergameamque voco.*

Plutarchus *Lycurgo* extremo: Τιμαῦν & Ἀριστοξένον tradere, ἐν Κρήτῃ τῇ Βιβάκων. καὶ τὰς αὐτῶν Λεωσόξενος αὐτῷ δείκνυσθαι φησὶν ὑπὸ Κρητῶν τῇ Περγαμίας, in *Creta* diem obiit. & *Aristoxenus* refert, *Cretenses* qui *Pergamea* habitant, sepulcrum ejus ostendere. Sita erat, ut *Servius* ad *Virgilii* dictum locum notavit, juxta *Cydoniam*, dextrorsum, sinistrorsum, in incerto relinquitur. Juvat *Scylax* *Servium*, qui *Dictinnæum* *Dianæ* templum, quod prope *Cydoniam* posuit *Strabo*, πρὸς βορρῆαν ἀνεμὸν τῇ χώρῃ Περγαμίας, ad septentrionem regionis *Pergamea* constituit.

Matium vulgo creditur esse *Candia*, urbs princeps hujus insulæ. Ita *Pinetum* sequenti *Brietius*, *Baudrandus*, *Harduinus*, alii. Nituntur *Plinii* verbis: contra *Matium* *Dia*. Persuasum enim habent, *Diam* insulam esse *Standiam*, quæ urbi *Candiæ* objecta est: quia *Ptolemæus* in illo pelago nullam propiorem posuerit. Addunt quod syllabæ posteriores convenient, & vocabulum *Standia* pravatum videatur ex αὶ & Δίαν. Nihil hujus in mentem doctissimo *Meursio* venit, qui ad *Mataliam*, supra *Libycum* mare positam, referri posse existimat. Sed nec ipse firmiore argumento nititur, si quod est in quo nitatur, quod certe nullum attulit, nisi quosdam *Strabonis* codices pro *Μέταλλον*, quæ *Ptolemæi* *Matalia* censetur, habere *Μάταιον*. *Ptolemæus* sub *Dia* insula proxime *Cydoniam* posuit, fere in loco *Candiæ*.

Miletus, *Μίλητος*, cujus & *Homerus* Catalogo meminit vers. 154. quo loco fuerit in ora insulæ, non adparet. Hanc tradunt matrem esse celebrioris *Mileti* in *Caria*. *Strabo* lib. XIV. post initium: φησὶ δ' Ἐφορος τὸ πρῶτον κτίσμα εἶναι Κρητικῶν, ὑπὲρ θαλάττης περικυκλῆναι, ὥστε νῦν ἡ παλαιὰ Μίλητος ἐστὶ Σαρπηδόνος ἐκ Μιλήτης τῇ Κρητικῇ ἀγαγόντος καὶ κτίσεως, καὶ θεμένον τῷ κτίσματι τῇ πόλει τῇ ἐκείνης πόλεως ἐπωνυμίαν. *Ephorus* narrat *Miletum* principio a *Cretensibus* ad mare fuisse conditam, ubi nunc vetus est *Miletus*, *Sarpedone* e *Cretensi* *Mileto* eo ducente colonos, nomen urbi idem, quod illius erat, imponente. Et *Apollonius Rhodii* scholiastes ad lib. I. vers. 185. αὶ δὲ φασὶν, ὑπὸ Σαρπηδόνος ἔξ Διὸς Μιλήτην κτίσασθαι ἐν κυκλαδίᾳ ἀπὸ τῇ ἐν Κρήτῃ. Quidam dicunt, a *Sarpedone*, *Jovis* filio *Miletum* conditam esse, nominatamque ab ea quæ in *Creta* est.

Tandem *Hierapolis* *Cretæ* *Plinio* laudata, memoratur etiam a *Stephano*, qui in hoc nomine ait: δευτέρως Κρήτης, secunda urbs ejus nominis, in *Creta* est.

MEDITERRANEA CRETAE.

Ptolemæo auctore mediterraneæ urbes sunt *Polyrrhenia*, *Apteria*, *Artacina*, *Lappa*, *Sitta*.

Subrita, Eleuthera, Gortyna, Pannona, Gnosus, Lyctus. Adduntur plura a Plinio, *Phastum, Myrina, Lycastus, Rhamnüs, Diium, Asum, Polorus, Rytium, Elatos, Phara, Hyloxyas, Lasos, Eleutherna, Therapne, Marathusa, Gylissos.* Accedant ab utroque omiſſa *Elyrus, Oaxus.*

Quæ ab occaſu prima eſt Ptolemæi Πολυρρήνια, Scylacis Πολύρρηνα, *Polyrrhenium* Plinii, cujus cives ſunt Πολυρρήνιοι, *Polyrrheni* Polybio lib. iv. cap. liii. & lxi.; ſimplici littera apud Stephanum ſcribitur Πολύρην, *Polyren*; nec in nummis duplicatur. Stephanus enim, Πολύρην, πόλις Κρήτης ἀπὸ τῆ πολλῆς ῥήνεα, τῆς ἐς πρὸς βῆτα ἔχεν, *Polyren oppidum Creta, ita dictum quod multas oves habeat.* Nummus Reginae Succorum, ab illustri Spanhemio productus, ΠΟΛΤΡΗΝΙΩΝ: & clarissimi Wildii ΠΟΛΤΡΕΝΙΩΝ, *Polyreniorum*: cui ſimilis eſt in theſauro ſereniſſimi Electoris Brandenburgici, quem V. C. Laur. Begerus exhibet Tom. i. pag. 398.

Deinde eſt Ἀπτερεα, *Aptera*, cujus navale fuit *Cisamus*. Strabo lib. x. pag. 330. Ἀπτερες ἐπὶ νηϊὸν ἐστὶ Κίσαμος. Ptolemæus auget ſyllaba, Ἀπτερία ſcribens, ſed tribus ſyllabis Ἀπτερες Strabo, Stephanus, Suidas: Plinius neutro genere *Apteron*, qui male in maritimis ſcripſit, quod navale ejus ſeparatum probat *Cisamus*. Sequitur *Artacina* Ptolemæi, quod nomen pravatum videtur Meurfio ex *Hyriacina*, quia Scylax Ὑρρακίνα, itidem prave Σ pro Τ; Stephanus Ὑρρακ, *Hyriacus*.

Lappa Ptolemæi etiam ſic vocatur a Dione Caſſio ſub initium libri xxxvi. de Metello: καὶ μετὰ τὸ Λαππῶν ἐκ πρὸς βολῆς ἦλε, poſtea etiam *Lappam* vi cepit. Sed prius π ex μ ei per euphoniā. Stephanus enim, Λάμπη, πόλις Κρήτης, Ἀγαμέμνωνος κτίσμα, *Lappa, urbs Creta, Agamemnonis opus.* Et Notitia Episcopatuū pluraliter ἑ Λαμπῶν, *Lamparum episcopus.* Oppidani apud Polybium ſunt Λαμπαῖοι, *Lampai*: & inſcriptio vetus, quam Mabillon Mutuo Italico pag. 33. ex lapide Romano deſcriptam dat, ΛΑΜΠΑΙΩΝ Η ΠΟΛΙΣ, *Lamparum civitas.* Deinde Σβζεῖτα, *Subrita* Ptolemæi: Tabula Peutingeriana *Subriti*: Notitia Episcopatuū, ὁ Σβζεῖτα, *Subriti episcopus.*

Eleuthera Ptolemæi, Ελευθέραι: ſingulari numero apud Dionem Caſſium in eunte lib. lxxvi. Ελευθέραν ἢ πόλιν ἐκ πρὸς βολῆς ἔλων, *Eleutheram urbem proditiōe caſiens.* Hanc antea *Aeron* dictam tradit Stephanus in Ἄωρος; quamquam hic Ελευθέρα ſcripſerit. Diſcernit Meurfius *Eleutheram* ab *Eleutherna*: Holſtenius ad Stephanum pro eadem urbe habet; cui fidem poſſit facere, quod qui *Eleutheram* nominent ſive *Eleutheras*, Ptolemæus, & Notitiarum auctores; *Eleuthernam* non agnoſcant: & qui hanc habeant, careant nomine *Eleutherarum* ſive *Eleutheræ.* Stephanus: Ελευθέρα πόλις Κρήτης. Scylax: Ελευθέραν πρὸς βῆτα, *Eleutherna ad ſeptentrionem.* Plinius quoque pluraliter *Eleutherna*, in meterraneis. Oppidani Ελευθεραῖοι, *Eleuthernai*, apud Polybium lib. iv. cap. liii. Et nummus Reginae Gothorum ab Spanhemio τῆ πάντων productus, ΕΛΕΥΘΕΡΝΑΙΩΝ. Adde ex Peutingeriana Tabula, ut ſimul ordo ac ſitus non ſolum hujus ſed aliarum etiam urbium conſtat:

Γάμος viii *Lappa* xxxii *Eleutherna* viii *Subriti* xxxii *Gortyna*. Ipſa *Gortyna*, Γόρτυνα, ſive ut alii ſcribunt, Γόρτυν, *Gortyn*, urbs incluta fuit, aliquando prima, quæ cum Gnoſſo de dignitate certavit. Homeri ætate muris cinctæ fuit, qui Catalogo veſ. 153. dicit

- - - Γόρτυνὰ τε περικύεσσαν,
Gortynem circum murum cinctam.

LIII ;

poſtea

postea πάντα τὸ χρόνον μένῃσα ἀτείχιστο, *semper immunita fuit*, quod Strabo refert lib. x. pag. 329. nec vero propter id minus clara, utpote quæ Lebene navali, Metallo emporio usâ fuit, ipsa flumine Lethæo aditâ, a mari Libyco distans stadiis xc. eodem Strabone observante. Eustathius ad Dionysii versum 88 tradit, conditam a Tauro, rege Cretensium, qui Europam rapuerit. Inde fabula, in qua Lethæi quoque fluminis est mentio. Solinus cap. xi. *Gortynam amnis Lethæus præterfuit, quo Europam tauri dorso Gortyni feram veſtitatam.* Nomen duplicis formæ est, *Gortyn* & *Gortyna*. Eustathius loco prædicto: Ὅτι ἡ Γόρτην καὶ Γόρτυνα λέγεται τρυφυάδως, καὶ τὸ μὲν κλίνεται Γόρτυν, τὸ δὲ Γόρτη. *Dicitur Gortyn, & Gortyna tribus syllabis: illud flectitur Gortynis; hoc, Gortynæ.* Homerus, Dionysius, Strabo duabus syllabis: tribus Scylax & Ptolemæus dixerunt. E. Lucanus lib. iii. vers. 186.

- - nec Eois pejor Gortyna sagittis.

Pannona Ptolemæi ignota est: *Cnosſus*, seu *Cnosus*, Κνωσὶς sive Κνωσός, omne punctum fert. Aliquando *Caratus* dicta fuit a flumine præterlabente ejusdem nominis. Callimachus hymno in Dianam vers. 44.

Κνωρε δὲ Καίρατο ποταμὸς μέγα, - - -
Latabatur Caratus finibus vehemens.

Scholiastes ibi: Καίρατο ποταμὸς Κρήτης, καὶ πέλις ἡ Καίρατο ἔτι λεγομένη, *Cretæ fluvius Cretæ, & urbs eodem nomine dicta.* Strabo lib. x. pag. 328. ἐκαλεῖτο ἡ Κνωσὶς καὶ ποταμὸς καὶ πόλις, ὁμώνυμοι τῷ ἀναρρέοντι ποταμῷ, *Cnosſus prius vocata Caratus, eodem nomine quo fluvius præterlabens.* Hæc sepulcrum Jovis fuisse traditur. Lactantius lib. i. cap. vi. *Sepulcrum ejus [Jovis] est in Creta, in orpido Cnosſo.* Hæc & *Labyrinthus* fuit. Pausanias Attic. cap. xxvii. τὸ ἐν Κνωσὶ Λαβύρινθον εἰκῆσαι, *Labyrinthum inhabitare qui in Creta.* Augustana Tabula Cnosſon xxiii millibus a Gortyna in orientem versus protulit. Potentat civitatis & bella Polybius lib. iv. cap. liv. descripsit. Navali usâ Heracleo. Strabo lib. x. pag. 328. ἔχει ἐπὶ νηὶν τὸ Ἡρακλείον ἡ Κνωσός, *Cnosſus navale habet Heracleum.* Minois regis fuit, antiquissimi regis. Eustathius ad Dionysii vers. 501. Κνωσός, βασιλεὺς Μίνως. Gentile & possessivum Κνωσίδις, *Cnosſus*. Vide Polybium dicto loco: & *Cnosſia* regna Acn. iii. vers. 115. & *Cnosſia stella coronæ* Georg. i. vers. 222. Sic scribitur Græci Κνωσὶς per κ; quod præstat quam c, quod in multis libris Latinorum est. *Cnosſis* etiam Tabula Peutingeri Augustana. Per c & simplex s. Wildii Tab. ΚΝΩΣΩΝ. nam *Cnosſus* & *Cnosſus* derivatum nomen. Lucanus lib. iii. vers. 185.

Creta vetus populus, Cnosusque agitare phartras
Doctæ.

Li Harduini, ΚΝΩΣΙΕΩΝ, etiam Σ simplio.

Latus, Λάτος, Ptolemæi ultima mediterranearum. Sic & Strabo scripsit, & Scylax atque Stephanus: at Λάττο. *Latus*, Homerus Strabone teste (nostri libri autem habent) & Polybius, & nummus Trifari præ se ferens ΑΤΤΙΩΝ Η ΠΟΛΙΣ, *Trifariæ civitas.* Polybii hæc sunt lib. iv. cap. liii. Λάττο ἡ Λακεδαιμονίων αἰὲν ἀπὸ τῆς καὶ σπέρτης, ἀρχαιοτάτης οὗ τῆς Κρήτης πόλεως, αἰδομένη δὲ ἐμολογούμεως ἀρίστη καὶ τῆς

Κρητιέων, *Lytus* *Lacademoniorum* colonia erat, & cognatione illi juncta, omnium *Cretæ* urbium antiquissima, civium educatrix, qui sine controversia ceteris *Cretensibus* semper præstabant. *Lytto* vero a *Cnosiiis* deleta, in *Lampacorum* civitatem concesserunt *Lyttii*.

Ex additis *Plinii* præcipua est *Phastus* sive *Phastum*: illa plurium forma; hæc *Plinii*. *Stephanus*: Φαιστός, πόλις Κρήτης, ἐξυτίως. *Phastus* urbs *Cretæ*, accentu in ultima. *Scylax*: Φαιστός Νότον Φαιστός, in meridiem *Phastus* vergit. *Diodorus Siculus* lib. v. cap. LXXIX. Φαιστόν δὲ τῇ Θαλάσσης, ἐς ἀνατολήν ἐπὶ μεσημβριῶν, *Phastum* autem [Minos condidit] super mare, orientem in austrum. nec vero mare attigit, sed xx stadiis ab illo distabat, Lx a *Gortyna*, xli. a *Metallo* navali, auctore *Strabone*. Quod etiam *Dionysius* confirmat ver. 88.

Πάρ' ἑ' ἱερὴν Γόρτυνα, καὶ ὑπερώτιδα Φαιστόν,
Juxta sacram *Gortynem*, & mediterranem *Phastum*.

Deinde *Lycastus* est. *Stephanus* Λύκαστος, πόλις Κρήτης. *Lycastus*, urbs *Cretæ*. nec vero auctorem laudat nisi *Homerum*, qui *Catal.* vers. 154.

Λύκαστον, Μίλητον τε, καὶ ἀργινέεντα Λύκαστον,
Lycastum, & *Miletum*, & albicantem *Lycastum*.

ἀργινέα, id est λευκίγειον, alba terra præditam. *Homerum* *Mela* respexit, *Melam* *Pannus*. Olim enim evertæ erant tum *Miletus* quam *Lycastus*, illius agrum *Lyttiis*, hujus *Cnosiiis* occupantibus, quod *Strabo* lib. x. pag. 330. adnotavit. Unde de situ quodammodo judicari potest. *Albina* inspecta *Meunzio*: qui *Albina* suspicatur scriptum fuisse. De *Dio* supra ex oculo, *Albina*, *Stephani* Λύκαστος, πόλις Κρήτης, *Albus* *orpidalum*. *Albina* notum præterea. *Albina*, *Albina*, ex *Homero* est, dicto loco, vers. 155.

Φαιστόν τε, Ρύτιόν τε, πόλις ἐν Κρήτι,
Phastum & *Rytium*, urbs *Cretæ* *Lacædæmoniarum*.

De *El* & *Eleuthernis* supra dictum: *Eleutherni* *Stephano*, *Eleutherni* vix alii quam *Mela* *Eleutherni*. *Eleutherni* *Mela* inter urbes novissimas censuit una cum *Marathusa*, & *Eleutherni*, jam dicta. *Cylissos* ex *Solino* rescripta in *Pannianum* contextum, vane antea hæc.

Eleutherni addimus, quæ *Harduino* videtur *Plinii* *Pyloros* esse, monstrosè vitata. *Stephanus*: Ελύρος, πόλις Κρήτης, *Elyrus*, *Cretæ* *orpidalum*. *Pausanias* in *Phoc.* cap. XVI. ἐστὶ ἐν Κρήτι πόλις ἑστὶ καὶ κατ' ἐμὲ ἐπὶ Ελύρος πόλις, *El* in montem *Cretæ*, etiam adhuc mea stant. *Eleutherni*. Exstat in thesauro *Brandenburgico* inscriptus nummus ΕΛΥΡΗ, id est *Elyrus*, quem hujus civitatis esse, quum igno a sit *Elyrus* alia, non dubitatur. *Harduino* ascribere scriptum adiungit ΕΛΥΡΗΝ. Nomen *Elyri* dictum *Syria*. *Stephanus*: Ελύρος, πόλις Κρήτης, ἐπὶ νεῖον ἔσται ἔλως, *Syria* *orpidalum* *Cretæ*, navale *Elyri*.

Oaxem, *Oaxem*, *Herodoti* lib. iv. cap. CLIV. & *Stephani*, ad fluvium cognominatum. de quo *Virgilius* *eclog.* i.

- - rapidum *Cretæ* veniens *Oaxem*.

Scio *Cretam* nonnullos non insulam, sed nescio quam terram albicantem interpretari: quod vero Herodotus tradit ἡ Κρήτης Ὀαξὸν πέλιον, *Creta insula urbem Oaxum*, Elearchi regiam; idemque Stephanus repetit, Ὀαξὸς πόλις Κρήτης, Ελευθέρας δ' πόρῳ, *Oaxus urbs Cretae, non longe ab Eleuthera*: ejusque conditorem *Oaxem*, Apollinis filium, ex Philisthene Servius ad eclogam nominat: & Apollonius Rhodius lib. 1. vers. 1131. in *Creta γαίης Οἰζυίδος* mentionem facit, quam Varro ibidem apud Servium *tellurem Oaxidis* vertit, quis dubitabit etiam flumen ejus regionis eodem nomine fuisse, praesertim Virgilio adfirmante, comprobante Vibio Sequestro? Hic enim de Fluminibus: *Oaxus Cretae, a γαίῳ ὁ κύμας Oaxia. Varro hoc docet.*

Ραυξὸς, Ravus, Stephani, πέλις ἐν μεσογείῳ ἡ Κρήτης, oppidum *Cretae mediterraneum* Prope Cnossium fuisse & Lyttum, ex Polybii Legation. cap. xlv. constat, ubi Cnossii ademta pars agri alia *Ραυκίσις, Ravusis*, alia *Λυττίσις, Lyttus* sive *Lyttis* attribuitur.

Prasus, Περάσιος, quoque urbs Cretae. Sic Stephanus diphthongo scribit, & Herodotus lib. vii. cap. clxxi. ac Athenaeus lib. ix. cap. iv. oppidanos *Περασίους, Prasios* vocant. Strabo autem scripsit *Περάσιος* & *Περάσιοι*, quem ideo corrigendum Meurlius censet. Situm lib. x. pag. 329. describit, quod *Prasii εὐεργοί, finitimi* sint *Lebennis*, 15 stadiis a mari, clxxx a Gortyna: & mox, inter Samonium & Chersonesum diem positam, prope *Δίτταν* montem, a quo & templum *Δίτται* Jovis habeant.

Tegea, Τεγέα ἐν Κρήτη, Agamemnonis opus, solis auctoribus Paterculo cap. 1 & Stephano innotescit: itidem *Mycena*, solo fere Vellejo. Vide supra in *Pergamum*.

Prope Cnossium erant *Θεναί, Thene*, ut ex Stephano in *Ουφάλιον* adpraet, quem locum dicit *πλησίον Θεῶν καὶ Κνωσῆ, prope Thebas & Cnossium* esse: clarius ex Callimachi hymno in Jovem vers. 43.

• • • Θεναὶ δ' ἴσαν ἐγγύθι Κνωσῆ,
Thene vero erant prope Cnossium.

Ubi scholiastes: Θεναὶ πέλις καὶ ἄλσος, *Thene oppidum & lucus*. Nummus ab Hecker ad Stephanum productus: ΘΕΝΕΑΝ. Unde corrigendus Stephanus alio proprio loco, quo editum est, Θεναὶ πέλις Κρήτης. littera perperam duplicata.

Arcades quoque & *Arcadiae* nomen oppidi in Creta. Stephanus: *Ἀρκάδες* πέλις Κρήτης, *Arcades oppidum Cretae*. Peutingeri tabula, *Arcade*, ubi iter in ortum solis tenenda esse habet:

Cnoso XVI. Chersoneso XVI. Licium XVI. Arcade.

Inde *Bleannam* fertur, hinc *Ithra*; quae videtur Hierapytna esse. Dicitur etiam *Ἀρκάδα* Seneca lib. 111. *Quaest. nat. cap. xi. Iacm*. [Theophrastus] ait, *circa Arcadium, quod in Creta insula fuit, fontes & lucus substat*. γὰρ ἀπὸ σίου τοῦ οὐρανοῦ, diruta urbe: postea quam cultores receperat, aquas prope recepit. Et Plinius de eadem re lib. xxxi. cap. 6. *Proditur certe in Creta capugnatum oppidum, quod vocatur Arcadia, cessasse fontes amnesque, ut eo situ melius erant: ut quibusdam annis immo fuisse, uti quoque capissent paries cum* *De rebus Ecclesiae* in Creta: & *Arcadiae*, *Arcadiae* episcopus. Oppidum quoque *Arcades* Polybius lib. vi. cap. 1111. *Τεθροῦν, Cretae, Λαμῆαι, πρὸς τὴν πέλιν Ὀαξίῳ Ἀρκάδῳ, cum Urbe cum Arcadiis, a Cnossio cum ammentia ad Lyttium societatem ducuntur.*

communi consilio deficiunt. Ex his populis ignoti sunt *Ovii* & *Cereata*: sic Meursius scribi vult; editum *Κερέται*, *Cereta*. Corrigit etiam Suidam in *Πιανός*, ubi *Κεράτης* scribitur. Sed æque hoc incertum, *Βίγη*, *Bena* oppidum Cretæ, quod ibidem Suidas nominat, obicuum.

Hæc de mediterraneis: litorale unum addimus, cuius certam nescimus positionem. *Amnisus* est, Græce *Αμνισός*. Stephanus chorographus: *Αμνισός, πέλις Κρήτης Αμνισίος* oppidum Cretæ. Fuit ad *Amnisi* amnis ostium, quod inde elucet, quia Strabo lib. x. pag. 328. ait, Minoem regem usum esse *ἑπνεῖω τῷ Αμνισῷ*, *navali Amniso*, oppido an fluvio? Numen articuli videtur genus notare: oppidum, quæ sequuntur, *ἐπὶ τὸ τὸ Εἰλειθυίας* *ἔστιν*, ubi *Lucina sanum est*. Sed navale oppidum & ostium requirit. Homerus *Odys.* τ. vers. 188.

Στῆσε δ' ἐν Αμνισῷ, ὅθι τε σπέῳ Εἰλειθυίας
Ἐν λιμένι χαλεπεῖσι.

Statuit in Amniso, ubi spelunca Lucina, in portibus difficilibus. Scholiastes ibi: *Αμνισός, πέλις καὶ ποταμὸς Κρήτης, Αμνισίος oppidum & fluvius Cretæ.* Paulanias *Atticis* cap. xviii. *ἡγήται τὸ χεῖμα τὸ Κνωσίας ἐν Αμνισῷ γενέσθω νομίζουσιν Εἰλειθυίαν, Cretenses Cnosia regionis credunt Lucinam Αμνισίαν γενέσθω.* Non longius ergo a Cnoso fuit, Minois regia, qui illo navali usus est. De flumine Apollonius lib. 111. vers. 875.

Οἷον ἢ λιαροῦσιν ἐφ' ὕδατιν παρθένοιο
Ἦ: καὶ Αμνισοῦ λυεσθαι καὶ ποταμοῦ,
Qualis impidus aquis Partheni
Aut etiam Amnisi lota fluvii Diana.

INSULAE MINORES CIRCA CRETAM.

Circumjacent Cretam parvæ insulae, quas magno numero Plinius recenset: aliquæ tamen vix scopuli quam insulae. Sic autem ille: *Reliquæ [insulae] circa eam [Cretam] ante Idem [scilicet] duæ Corica, totidem Aghla, & latere septentrionali, dextra Cretam habenti, contra Cydoniam Leuce, & duæ Budoræ: contra Matriam Dia. Contra Itanium promontorium Oria, Larce: contra Hierapytnam, Chrysa, Gaudes. Eodem tractu Cythra, Buta, Arad, & ceteræ, quæ Crimætopontes Μεγαλὸς ἀπὸ τῆς Αἰτίας. Ante Sammonium promontorium Ierapiterna, Sirmiles, Naxiochos, Armeniden, Zephyre.*

Primæ ex hisce, *Corica*, *Aghla*, ignotæ ceteris geographis, quod argumento est, singulas vix esse quam insulas. Quæ ante Cydoniam est *Leuce* nunc est Scoglio di S. Theodoro, sive Fortressa di S. Theodoro: arcem enim munitissimam habere dicitur. *Budoræ* (sic in MSS. non *Budora*) Hæc duo videntur Turluri nunc vocari. Contra *Matriam Dia*, omnium consensu nunc est *Standia*, Candiae urbi opposita, ut supra in *Matriam* Candiam est. Et Ptolemaeo *Dia* constituta est, ubi nunc *Standia*; & vocabuli positio *Standia*, ipsum nomen antiquum refert.

Contra Itanium promontorium, hodie Capo Nacoro; eique subiectum oppidum, *Oria*, quæ videtur Crimæsi esse: altera *Leuce* ad præta, quod jam nomen ferat, incognitum.

Minimum

Con-

Contra Hierapytnam, *Chrysa*, *Gaudos*. Utramque etiam Mela lib. II. cap. VII. nominavit. Major hodie Gaiderognissa vocatur: minorem, cui *Gaudos* nomen est, Harduinus putat Claudum Ptolemæi esse, sed hoc pugnat cum posito Ptolemæi; etiam cum nomine Pauli apostoli Act. XXVII. *Orbinissa*, *Butoa* in hoc tractu minus sunt cognitæ. *Arada*, in MSS. *Aramus*, ex Stephani ethnicographia est, cui Ἀργάδος τεῖτη, Κρήτης, *Aradus ad Cretam* est.

Contra Criumetopon tres *Misagores*, ut Harduinus edidit: Mela autem, tam Vossii quam Gronovii editione, quas *Misagores* numero tres uno tamen vocabulo adpellant. Quoniam sint illæ tres, non facile discerni potest, quia dixit *circumvoctis Criumetopon* obuius esse, nec vero declarat longius, brevius ab illo absint; ad dextramne an sinistram posita, in austrum, an septentrionem, an alio vergant.

Ante Sammonium quas plures narrat Plinius, ex iis *Zephyre* sic etiam Melæ nominata. *Naumachos* autem Plinii suspecta ideo potest esse, quia Mela, a quo sine dubio accipitur, habet *Naumachos*, etiam in MSS. Præfert tamen Isaacus Vossius lectionem Plinianam. *Ithoce* nominata etiam in Antonini maritimo Itinerario sub finem. *Platie* quæ sint, incertum est. Inferius paullo quum Cyclades exposuit, *Platæam* unam memorat: Stephanus πλαταιαν, *Platæam*, Herodotus IV. cap. CLI. πλαταιαν, *Platæam*, sed uterque Libyæ insulam vocat, a Creta longius remotam. Tabula Peutingeriana, ad orientalem partem Cretæ duas insulas habet, quarum alteri adscriptum *Dionisa*, alteri *Dionis*. sine dubio scripturæ forma breuiata. Hæ sunt illæ insulæ *Dionysiades* dictæ, de quibus Diodorus Siculus lib. V. cap. LXXV. memorat, Cretenses inde probare velle, apud se Bacchum natum esse, ἐτι εἰς τὴν Κρήτην δύο νήσους πρὸς τὴν καλαμίνων διδύμων κέλπον, Διονυσιάδας ἀφ' ἧντων ὡρεσθῆεναι, quod prope Cretam duas insulas in gemellis, quos vocant, sinibus excolunt, quæ de nomine suo *Dionysiades* adpellantur.

Ptolemæus *Letoam* addit, λετώαν, a meridie adpositam Cretæ: & Κλαῦδον, ἐν τῇ θαλάσῃ, *Claudem*, in qua orpidum, ad extremitatem qua latera, austrinum & occidentale conjunguntur. Hæc Κλαῦδος, *Claude* est sacro scriptori, Act. XXVI. 16. ad quam, Phœnicem portum tempestatibus prætervecti, catenus sunt perlati, qui apostolum vehebant, ut vix scapham potuerint abripere. Sub Christianis episcopum habuit, qui notitia ecclesiæ ἐν τῇ Κλαῦδον, *insula Claudi* episcopus vocatur.

Hæ, quas enarravimus, propiores sunt; longius paullo a Creta remotæ, neque minus vero in Cretico mari posita, sunt primum ΑΣΤΥΠΑΛΛΙΑ, supra orientalem Cretæ partem. Plinius lib. IV. cap. XII. *Astypalæa libera civitatis*. Strabo extremo X. ἐν τῇ Κεραθίῃ εἰς πρῶτον τὴν Σποράδων μεταξὺ τῆς Κῆς καὶ τῆς Κρήτης. οὗτοι Ἀστυπάλαια τε καὶ Τέλον καὶ Χαλκία, καὶ ἂν Ὁμήρῳ ὀνομάζῃ ἐν τῷ καταλόγῳ. In Catalogo maris multa *Sporades insularum* inter Con, Rhodum & Cretam: quarum sunt *Astypalæa*, & *Telon*, & *Chalcia*, & quas Homerus in catalogo nominat. Mela lib. II. cap. VII. & Creta: *Ἰαχία est Astypalæa, Naumachos, Zephyre, Chryse*.

Quas Strabo conjunxit cum *Astypalæa Telon* & *Chalciam*, etiam a Plinio memoratas: non errat qui ad *Asium* referre malit, quia ab ortu adjacent *Astypalææ*. Inter hanc & Con est *Nisyros*, præcipua ex Homericis, ad quas Strabo modo provocabat. Verba sunt Catalogo, vers. 183.

Οἱ δ' ἄρα Νίσυρον τ' ὄχον, Κεραθίον τε, Κασόν τε
 Quæ retro Νίσυρον colebant, Κεραθιωτικὴν & Κασόν.

Carpauthus autem (hæc enim est illa metathesi poetica *Crapauthus*) & Caïos ad Asiæ oram pertinent. Strabo extremo x. Νίσυρος & πρὸς ἄρκτον μὲν ἐστὶ Τήλεον, *Nisyros ad septentrionem Teli sita est.* Et post paullo: φασὶ δὲ τὸ Νίσυρον ἀπὸ Θερύσου εἶναι τὴν Κῶ, *Ajunt Nisyrum fragmentum esse ab insula Co avulsam.*

Proxima est CALYMNA sive ut Mela habet, *Calymnia*: Stephanus utramque formam proposuit: Strabo autem extremo x. καλύμνα, *Calymna*, tribus syllabis. Dicitur eadem etiam *Calydna*. Quod vero *Calydna* Homerus & Lycophron plurativo numero seu tamquam plures nominant, putant nonnulli, quod Strabo tradit, Homerum ipsas Sporadas νῆες Καλύδνας, *insulas Calydneas* vers. 184. adpellasse: addit vero Eustathius ad Dionys. vers. 530. ὡν μία ἰδίως Καλύδνα καλεῖται, *earum una proprie Calydna vocatur.* Idem dicit μελὶ Καλύδνιον, *mel Calydniūm* esse ipsum Καλύμνιον, *Calymniūm*, a Stephano laudatum, quod argumento est *Calydnam* & *Calymnam* eandem esse insulam. At Plinius distinguit. Is vero plures distinguit non distinguendas, ideoque justè a Voisio notatus ad Melam pag. 213. in hoc ipso hujus insulæ argumento. Ovidius *Metam.* vi 111. vers. 222. in Icarī fabula:

Dextra Lebinthos crant facundaque melle Calymne.

LEBINTHUS ergo propinqua Calymnæ: Strabo Λεβινθός, quam cum Leria conjungit: Plinius *Lebinthus*, *Leros*, *Cinara*. Pomponius Mela: *Nisyros*, *Lebinthos*, *Calymnia*.

ANAPHE in occasum inde recedit, prope Theram, Cyrenarum matrem. Callimachi fragmentum apud Strabonem lib. x. pag. 333.

Αἰγλήτην Ἀνάφην τε Λακωνίδι γείτονα Θήρα.

Aegleten & Anaphen, Spartanæ vicinam Thera.

Adde plura post paullo in *Thera*. Plinius: Sequuntur *Lea*, *Ascania*, *Anaphe*, *Hippuris*. De prioribus nihil notum: de *Anaphe* jam dictum: *Hippurim* a Mela habet, qui lib. 11. cap. vii. *Gyaros*, *Hippuris*, *Donyssa*. Apollonius lib. v. vers. 1712.

- - ἐλίγης Ἰππερίδ' ἀντία νῆος
ex adverso parva insula Hippuridis.

Ubi scholiastes: νῆος ἡ Ἰππερίς πλησίον Θήρας, *insula Hippuris vicina Thera.*

TIERRA autem, Θήρα, ut Strabo tradit: ἡ τῆς Κυρηνάων μητρόπολις, ἀπὸ τῆς Λακεδαιμονίας καὶ πλησίον ταύτης Ἀνάφη, ἐν ᾗ τὸ δὲ Αἰγλήτης Ἀπέλλωνος ἱερόν, *Thera Cyrenarum metropolis, Lacedaemoniorum colonia: & vicina huic Anaphe, in qua Aegleia Apollinis est templum.* Et mox idem: πλησίον αὐτῆς [Θήρας ἢ τε Ἀνάφης καὶ Θερασίας, prope Theram sunt *Anaphe & Therasia*. Hæ sunt illæ insulæ, de quibus memoria proditum, aliquando non fuisse: post demum, & quasdam in conspectu hominum, emeruisse. Plinius lib. 11. cap. lxxxvii. *Clara jam pridem insula Delos & Rhodos, memoria produntur nata. Postea minores, ultra Melon Anaphe: - - inter Cycladas Olympiadis cxxxv. anno quarto Thera & Therasia. Inter easdem post annos cxxx. Hiera, eademque Automate. Et ab αὐτοῖς ἡ αὖτις post annos cx in nostro avo M. Junio Silano, L. Balbo coss. a. d. viii idus Julias, Thia* Et Seneca lib. vi. *Quæst. Nat. cap. xxi. Tunc demum impetum [aquæ] sumunt, nemini asper statum: qui potest dissipare magna spatia terrarum, & novos montes subrectos extol- lere & insulas, non ante visas, in medio mari ponere. Theren, & Therasiam, & hanc nostræ*

*noſtre ætis inſulam ſpectantibus nobis in Aegæo mari enatam, qui dubitat quin in lucem ſpiritum
vexerit. Ex his ſatis de Thia & Hiera, novis inſulis enatis conſtare poteſt.*

MARE MYRTU M.

Myrtion mare, πέρλαγος τὸ Μυρταῖον, Strabo, Plinius, Pausanias aliter definiunt, inter Atticam videlicet, Euboeam & Peloponnesum; aliter Ptolemæus, ad Asiæ oram Cariæ objectum, reducens, lib. v. cap. 11. ubi Cariæ civitates maritimas Miletum, Jafum, Myndum, reliquas dicit sitas πρὸς τὸ Μυρταῖον πέρλαγος, juxta *Myrtion* mare. A. unus consensione trium vincitur.

Strabo lib. 11. pag. 85. τῷ Σκελιαῖ συνάπτεται τὸ Κρητικὸν πέλαγος, καὶ τὸ Μυρτώον, ὁ μεταξὺ τῆς Κρήτης ἐστὶ καὶ τῆς Αἰγείας καὶ τῆς Αττικῆς, πλατὺ ἔχον τὸ μέγιστον τὸ ἀπὸ τῆς Αττικῆς ὅσον χιλίων καὶ διακοσίων σταδίων. μᾶλλον ἢ ἑξατῶν ἢ διπλασίον. Εὐ τούτῳ ἢ νῆσοι Κύθηρα καὶ Κάλυδια, καὶ αἱ ἐν Αἴγιον καὶ Σαλαμῖνα, καὶ τῇ Κυκλαῶδων τινές. Siculum nunc coniungunt Creticum, Sardonum, Myrtonum. Hoc inter Cretam est, & Argium, & Atticum, latissimum ab Attica ad stadia 11000. Longitudine paullo minus quam dupla. Insulae in eo, Cythera, Calaxia, & quae circa Aeginam ac Salaminem sunt, & Cycladum nonnulla. Plinius lib. iv. cap. xii. In Myrtoos multa [insulæ] sed maxime illustres Glauconesim & Aegilia. Et ex intervallo Atticae litora Myrtoas dixit. Cyclades, inquit, & Sporades ab oriente litoribus Icaris Asiae, ab occidente Myrtois Atticae, incluse.

Nominis rationes variae. Plinius cap. xi. ejusdem libri ab insula *Myrto* illud deducit. *Aegri pars*, inquit, *Myrto* datur: adpellatur ab insula parva, qua cernitur *Macedoniam* a *Ceresio* petentibus, hanc procul *Eubœa* *Carysso*. At *Paulanias* *Arcad.* cap. xiv. adfert alia denominationis rationes ac origines, vela *Myrtilo*, *Mercurii* filio, quod ipse vero non adprobat: similis autem dicit vero esse, quod etiam *Eubœæ* incolæ crediderint, ὡς γυναικὶς Μυρτώϊς τὸ πελάγει γεγενῆσθαι τῷ ἑνομα τῷ Μυρτώϊ, a *Myrtone* puella nomen ei pelago *Myrto* inditum esse.

Ceterum ibidem Pausanias ita fines Myrtoi maris concludit, ἀρχόμενόν τε δὸν Εὐβοίᾳ, καὶ παρ' Ἑλένην ἔρημον νῆσον καθήκεον εἰς τὸ Αἰγαῖον, *incipere ab Eubœa, & apud Helenam, ultimatam insulam: cum Aegeo conjungi.* Quamvis vero hoc mare arctius, quam Strabo, videatur Pausanias finire; satis tamen nobis adversus Ptolemæum facit, quod non ad Cariae litus, sed ad Atticam & Eubœam omnes tres isti auctores reterunt. Hinc intelligitur, quod Horatio mare lib. 1. oda 1. cordi fuerit, quum scripsit:

- - - - in trabe Cypris
Asyrtum pavidus nauta pecti mare.

M A R E A E G A E U M.

Aegæum mare Europam ab Asia disjungit, hinc Græciam Macedoniamque; illinc Cariam & Joniam per partes suas adluens. Sed hoc totum illud mare est, quod inter Græciam & Asiam interfluit, quod universum multi *Aegæum* adpellant, ejusque partes mare Myrtoum, Icarium, aliosque sinus faciunt: alii arctiores illi fines ponunt, separantes ab illo Myrtoum Icariumque & alia illius situs maria, ut Cycladum mare & ex parte Sporadum insularum *Aegæum* proprie adpellitur. Plinius supra dicto loco: *Aegæum partes Myrtou datur.* Et Dionysius Aegari tantum meminit, Myrtoum & Icarium tamquam partes

partes illius, præteriit. At Strabo lib. vii. pag. 223. τὸ Αἰγαῖον πέλαγος δύο κλύζει πλευράς τῆς Ἑλλάδος, *Aegæum mare duo claudit Græcia latera*, quorum unum ducit a Sunio ad Thessalonicam: alterum a Thessalonica ad Strymonem. Ἀπὸ τῆς Σανίου μέχρι Πελοποννήσου τὸ Μυρτοῦν ἐστὶ καὶ Κρητικόν, *a Sunio autem usque Peloponnesum Myrtoum est & Creticum*.

Origo nominis controversa est maxime. Festus tres opiniones protulit. *Aegæum*, inquit, mare adpellatur, quod crebra in eo sint insulae, ut procul adspicientibus species caprarum videntur: sive quod in eo *Aegæa*, *Amazonum regina* perierit: sive quod in eo *Aegæus* pater *Thesei* se præcipitaverit. Alia opinio est Plinii lib. iv. cap. xi. *Aegæo mari*, inquit, nomen dedit scopulus inter *Tenum* & *Chium* verius quam insula, *Aex* nomine a specie caprae, quæ in Græcis adpellatur, repente e medio mari exsiliens. Cernunt eum a dextra parte *Andrum* navigantes *Achaia*, dirum ac pestiferum. Consentit Plinio & Apollonii scholiastes ad lib. i. vers. 831. Αἰγαῖον πέλαγος ἐκλήθη ὡς τὸ νότον Αἰγῶν καλεῖται, *Aegæum mare* ita dicitur ab insula *Caprarum* nomen præseferente.

Strabo autem lib. viii. pag. 266. ab Euboico oppido, cui nomen *Aegæ* fit, derivat. Ἀγῆς, *Aegæ* Homeri *Iliad.* N. vers. 21. κλυτὰ δώματα, *præclaras sedes*, interpretaturus, ἔλατον, inquit, δεχέσθαι τὰς ἐν Ἐυβοίᾳ. ἀφ' ὧν εἰς καὶ τὸ πέλαγος Αἰγαῖον καλεῖται, *Præstat Aegæus Eubœa intelligere, a quibus verisimile est Aegæum mare adpellari*. Sunt tamen eruditissimi veri, & in iis etiam Vosius de Orig. Idololatriæ, quibus nulla harum originationum placet, sed *undosum* mare interpretantur seu *sinuosum*, quia, ut Hesychius auctor est, αἶγες, τὰ κύματα Δωριεῖς, *Dorice sinctus aîges vocantur*, id est caprae, propter saltum hujus animalis.

Plinius non ubique sibi constat. Supra dixit, Myrtoum Aegæi maris partem esse: postea eodem capite Aegæum non tantum a Myrtoo & Icaro, verum etiam a Cycladibus & Sporadibus sejungit. *Cyclades*, inquit sect. xxiii. & *Sporades* ab oriente litoribus *Icaris* *Asia*, ab occidente *Myrtois Attica*, a septentrione *Aegæo mari*, a meridie *Cretico* & *Carpathio* *melis*. Quod si Cyclades separatæ ab Aegæo, paucas hoc insulas continebit, fallitque vulgaris opinio, a multitudine insularum ejus nomen esse. Scylax etiam Cyclades ab Aegæo distinguit, sed aliis nominat Cyclades ab iis, quas Strabo & Plinius in κύλας, a κύλο illo numerarunt. In tanta diversitate sententiarum ampliorem sequuturi *Aegæum mare* omne illud dicemus, quod a Thracia & Hellesponto est ad mare Creticum, ut si non Sporades omnes, Cyclades tamen eodem contineantur. Primum ergo de Cycladibus agemus, deinde alias quoque circumjēctas perlustrabimus.

CYCLADES ὡς τὸ κύκλος, a *circulo* seu *orbe*, in quem sitæ sunt, adpellantur Plinius lib. iv. cap. xii. *A promontorio* [Eubœæ] *Girasso*, circa *Delum* in orbem, ita (unde & nomen traxere) *Cyclades*. Orbis illius centrum etiam Strabo insulam *Delum* facit lib. x. pag. 334. ἡ δὲ ἀρχὴ, inquit, καὶ αἱ περὶ αὐτὴν κύκλαδες, *Delus*, & circa eam *Cyclades*. Quenam autem sint illæ Cyclades, & quot sint, non est eadem omnium, qui scripserunt de illis, sententia. Strabo dicto loco: καταρχὰς μὲν δώδεκα λίσσονται. περὶ τὰς αὐτὰς καὶ πλεονε, *Initio duodecim numerabantur: accesserunt autem plures*. Deinde recenset eas Artemidoras enumerarit, *Helenam*, *Ceon*, *Cythnum*, *Scriphum*, *Naxum*, *Siphnum*, *Camelam*, *Prepesinthen*, *Olearum*: item *Naxum*, *Parum*, *Syrum*, *Alyconem*, *Tenon*, *Anarum*, *Gyarum*: e quibus tres, *Prepesinthus*, *Olearum*, & *Gyarum*, ejicit ex numero illarum xii. Verum illarum plurimæ a Delo in meridiem jacent: paucæ in septentrionem, ut mediætas illa, quam Delo tribuant, laxè sit interpretanda, non de certo geometrico.

Quam *Helenam* dixit, dubium an in Cycladibus posuerit De illa enim: ἐπὶ τῇ αὐτῇ, *Minimum* 2 400,

Φησὶ, αἱ καλεόμεναι Κυκλάδες εἰσὶν, *ab hac, inquit [Artemidorus] Cyclades incipimus.* De ea diximus supra in Attica sive finis sit illa Atticae, sive prima Cycladum, seu illarum ab Sunio initium. Addit, a Thorico ad Sunium porrigi longitudine LX circiter stadionum: & lib. ix. pag. 275. dixit νῆσον τετραχῆαν καὶ ἔρημον, *asperam & desertam.* Plinius autem *Helenam* in Sporadibus primo loco ponit, & primam Cycladum Andrum facit. Sed sic nimis dūperlas esse Sporadas oportet ab Asiae litore ad Sunium Atticae regionis.

Andrus autem citra controversiam ex Cycladibus est, in quo Artemidorus, quem Strabo sequitur; & Mela, & Plinius consentiunt. Freto dirimitur ab Euboea australi: & alio angustiore ab insula Tenō. Livius lib. xxxvi. cap. xx. *A. Atilius, praefectus Romanae classis, magnos regios comitatus, jam fretum, quod ad Andrum insulam est, praeter-* *vores, excepit.* Alia ejus nomina recenset Plinius, Nonagriam, Lasiam, Hydrussiam, quae nihil adferunt.

Vicina est TENOS insula, mille passibus ab Andro disjuncta secundum Plinium. Τήνης Graece est, etiam in Severi nummo ΤΗΝΙΩΝ, id est: *Teniorum.* Stephanus: Τήνης, νῆσος Κυκλάς. ἐκλήθη καὶ Τήνης Ἀλφὶ τὸ κατὰ ῥυθμὸν εἶναι. *Tenus, una Cycladum: καὶ ὁ ὕψος καὶ ἡ ὕδατος ἰσότης, ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα.* Strabo sub finem libri x Τήνης & Hydrussa vocata sunt, quod aqua irrigetur; & Ophiusa. Plinius lib. iv. cap. xii. *Ab eadem πάλιν ἡ μεγάλη ἔχει, Tenos oppidum habet non magnum.* Plinius lib. iv. cap. xii. *Ab eadem Andro passus mille, & a deo quindecim millia, Tenos cum oppido in xv millia passuum porrecta, quam propter aquarum abundantiam Aristoteles Hydrussam adpellatam ait: aliam Ophiussam.* Ovidius lib. vii. vers. 469.

At non Olios, Didymaque, & Tenos, & Andros.

Ab Helena in ortum æstivum est Céos vel CEA, Κέως, de qua Strabo lib. x. pag. 332. οὐμαζέει ἡ Κέα ἡ ἑγγυτάτω τῇ Ελευθέρῃ, *nominat [Artemidorus] deinde Ceon, Helena proxima.* Ex Plinius dicto loco: *Ab eodem Helene quinque millibus passuum distans.* Dum Céos ab ea totidem, quam nostri quidam dixerunt Céos, Græci & Hydrussam. *Avulsa Euboeae, quingentis longa stadiis fuit quondam: mox quatuor fere partibus, quae ad Boeotiam vergeret, eodem mari devota, oppida habet reliqua, Jolida, Carthæam: intercidere Corinθίαν, Pæcissa.* Adde Stephanum in ἱερίαις. Ab altera urbe est Cartheus. Ovidius Metam. lib. vii. vers. 368.

Transit & antiquæ Carthæia mœnia Cee.

Ptolemaeo vocata Κέα, Cea. Ex hac insula ortus fuit Simonides Lyricus poeta, ut veteres scholiastes ad illud Horatii lib. ii. oda i.

*Sed ne reliquis Mæna procax jocis
Cee retrahes munera nania,*

notavit. *Carmen legere, inquit, Græcis ἐπικύδιον dictum, Simonides Græcus poeta Imicus primis insituit, a Cea insula oriundus, inde Cea nania adpellata.* de qua Virgilius [Georg. i. vers. 14.]

- - - - cui lingua Cee;

et Ovidius [epistola Acontii ad Cydippam vers. 222.]

Cingitur Aegeo nomine Cea mari.

CYTHNUS insula vicina Cææ, Κύθνος Græce Straboni & Stephano: Plinio & Melæ Cithnos. Vicinitatem monstrat Strabo sub finem lib. x μετὰ ταύτην [Κέω] Κύθνον, post hæc [Ceon] Artemidorus Cythnum narrat. Hæc insula est, in qua Pseudonero, seu Neronem fingens, adparuit. Tacitus Hist. ii. cap. 8. Servus cithara & cantus peritus, adjunctis desertoribus, mare ingreditur, ac vi tempestatis Cythnum insulam detrusus, mancipiorum valentissimum quemque armavit.

Ptolemæus hoc tractu habet Polyagon, cujus nominis insulam in superiore mari Pomponius recenset lib. ii. cap. vii. In Aegeo mari, inquit, prope Thraciam Thasos, Imbros, Samothrace, Scandile, Polyagos, Sciathos, Halonesos. Qui locus non modico a Ptolemæico remotus est.

SERIPHUS, Σέριφος, subsequitur. Tacitus annali iv. cap. xxi. saxum Seriphium vocat, in quo Cassius Severus, maleficæ vitæ homo, bonis exutus, interdicto igni atque aqua, consenuit. Nec vero inculta aut deserta fuit insula. Herodotus enim lib. viii. cap. xlvi. memorat, Σέριφός, Seriphios etiam cum Siphniis in partibus Græcorum contra Xerxem stetisse, solos propemodum νησιωτίων, insularum, qui terram & aquam barbaro negassent. Ovidius Metam. lib. v. vers. 251.

- - inde cava circumdata nibe Seriphon
Deserit, a dextra Cythno Gyaroque relictis.

& lib. vii. vers. 464.

- - - planamque Seriphon.

SIPHNIUS proxima, Σίφνος, Straboni etiam in Cycladibus numerata: Plinio, Melæ, & Antonino in Maritimo itinere Siphnos. Ptolemæus: Σίφνου νῆσος ἡ πέλῆς, Sicini insula oppidum. Oppido nomen fuit Apollonia. Stephanus in Ἀπολλωνία numero xix. 19, ἐν Σίφνω τῇ νήσῳ, decima nona Apollonia in insula Siphno. At in ipsa voce Σίφνος, hanc insulam περὶ τὴν Κρήτην, circa Cretam dicit sitam esse. Sed fallitur. Constantiter ceteri omnes in Cycladibus ponunt: & Ptolemæus prope in medio illarum: quos etiam nominis, quod superest, ὁ σῆνος, reliquæ juvant. Nemo, quem sciamus, in mari Cretico, præter Stephanum, locavit. Plinio teste vetus nomen Merope fuit; Stephano, Μερόπη, Merope. Incolæ Σίφνιοι, Siphnii, apud Herodotum prædicto loco. Adjacet Trepezinthus Plinii, quæ etiam Straboni Περίεσσος est. quam Artemidorus in Cycladibus numerat: Strabo ex XII excludit.

MELOS notior. Plinius: Mela cum oppido. - - Hæc insularum rotundissima est. Græce μέλας, apud Strabonem. Alia ejus nomina Plinius recenset & Stephanus. Incolæ Μέλιοι, Melis, Herodoti lib. viii. cap. xlvi. Hinc Diagoras Melius oriundus, cui Atheon cognomen hæsit. Vide Minuc. Felicem cap. viii. & Scholiast. in Dionys. Perieg. vers. 526.

Adjacet Melo Σίκινος, SICINUS Ptolemæi: Strabonis Σίκενος, prave fortassis. et Plinius Sicinus. Solon, apud Laertium, ad populum sermonem hoc versu incepit

Ἐγὼ

Eo enim mercatores transierunt, invitante eos immunitate templi, & commoditate portus. Ipsa quoque insula ἐν καλῷ κῆραι, opportune sita ex Italia Græciaque in Asiam navigantibus. Fingunt de Delo, olim instabilem natasse, ob Latonæ autem partum geminis columnis, vicinis insulis Mycono & Gyaro fuisse firmatam. Ovidius Metamorph. lib. vi. vers. 333.

- - - - quam vix erratica Delos
Orantem accepit.

Et Petronius Arbiter fragmento Satyrici:

Delos jam stabili revincta terra,
Olim purpureo mari natabat,
Et moto levis hinc inde vento
Ibat fluctibus inquieta summis.
Mox illam geminis Deus catenis,
Hac alia Gyaro ligavit, illac
Constanti Mycone dedit tenendam.

Strabo ex Pindari quodam fragmento, simulac parturiens Latona in insulam delata fuerit, quatuor illam columnis stabilitam firmatamque esse, refert.

Delo proxima est parva insula Rhene, sive Rhenia, Rhenéa, aut Rhenea; non enim uno modo scribitur, quæ sepulcra Deliorum continebat, quia in sacra insula nefas erat sepelire. Plinio Rhene est: Thucydidi & Straboni Ῥήνεια: Rhenéa: Plutarcho in Nicia pag. 525. Ῥήνεια, Rhenia, Herodoto lib. vi. cap. xcvii. ἐν τῇ Ῥηναίῃ, in Rhenea. Tam propinqua autem Delo est, ut, Thucydide referente lib. iii. pag. 242. Polycrates, Samiorum tyrannus, ἥ Ῥήνιαν ἐλὼν, ἀλύσει δῆσας περὶ τῆς Δελου, Rhenéam occupatam catenis Delo conjungens Apollini Delio consecraverit. Strabo dicto loco: Ῥήνεια ἐρημον νησί-διον ἐστὶν ἐν τετρασὶ τῆς Δελου σαδείας, ὅπῃ τὰ μνήματα τοῖς Δελίοις εἰσὶν. ἡ γὰρ ἐξέστιν ἐν αὐτῇ τῇ Δελῷ θάπτειν, ὅδε καλεῖται νηκρόν. Rhenéa parva & deserta insula est intra quartum a Delo spatium, ubi sepulcra sunt Deliorum, quia in ipsa Delo mortuum sepelire aut cremare nefas est. Adde Thucydidem dicto loco.

In Petronii carmine conspeximus modo, quam propinquæ Melo sint Myconus & Gyarus, quasi sustinentes illam columnæ. MYCONUS, Μύκωνος, quæ nomen retinet; illa insula secundum Strabonem extremo x est, sub qua ultimi Centaurorum ab Hercule interectorum jacere finguntur: indeque adagium natum: omnia sub unam Myconum, παντὶ ὑπὸ Μύκωνος. Plinius: Myconus cum monte Demasso: a Delo xv millia passuum. Thucydides lib. iii. pag. 190. περσιζαντες ἀπ' αὐτῆς τῇ Ἰκάρῳ καὶ Μυκόνῳ, ab illa [Delo] ad Icarum & Myconum accedentes. Ovidius Metamorph. vii. vers. 463.

Hinc hæmalem Myconon, cretosaque rura Cimoli.

GYARUS autem, Γιάρος, ex altero Deli latere est, in qua Strabo nihil invenit nisi κῆρυκας ὑπὸ ἀνέμων συνοικεῖσθαι, viculum a piscatoribus habitatum. ob quam solitudinem ex-ilio Romanorum destinata. Tacitus annali iii. cap. lxxviii. Ille [L. Piso] aqua atque igne silano interitendum censuit, ipsamque in insulam Gyaram relegandum. Et cap. lxxix.

Nnnnn

addi-

addidit, insulam Gyarum immitem & sine cultu hominum esse. Plinius lib. iv. cap. xii. Gyaros cum oppido, circuitu xii. M. passuum. Abest ab Andro LXII M. P. Etiam Mela Gyaros scripsit: quidam vero Gyara. Juvenalis Satyr. x vers. 170.

Ut Gyare clausis scopulis, parvaque Seripho.

Et plurali numero. Idem satyra i vers. 73.

Aude aliquid brevibus Gyaris & carcere dignum,
Si vis esse aliquis.

In austrum a Melo vergit PAROS sive Parus, Πάρος Græce, dives candidissimi marmoris insula, quod inde lapis Parius adpellatur. Plinius loco sæpe dicto: Paros cum oppido, ab Delo xxxviii M. marmore nobilis. Et lib. xxxvi. cap. v. candido marmore usi sunt & Paro insula, quem lapidem capere lychniten adpellare. Oppidum insulae permunitum erat. Corn. Nepos Miltiade cap. vii. Parum insulam, opibus elatam, quam oratione reconciliare non posset, copias e navibus eduxit, urbem operibus clausit, omni que communitate privavit: deinde vineis ac testudinibus constitutis propius muros accessit. Ipsa Pariorum civitas, quod Strabo adnotavit, duas colonias condidit, Thasum, in insula Thaso; & Parium ad Propontidem. A marmore Virgilius Aeneid. i i i. vers. 126. Paron dixit niveam.

Olearon, niveamque Paron, - - -

& Ovidius marmoream, Metamorph. vi i. vers. 465.

- - - - planamque Seriphon.
A marmoreamque Paron.

Inter Delum & Parum est insula SYROS, Σύρος, quam Strabo proxime post Parum describit. Memorat etiam Plinius. Suidas in Φερεκύδης, qui ex hac insula oriundus fuit: ἔστι ἡ νῆσος μία τῶν Κυκλάδων ἡ Σύρος πλησίον Δήλου, Est vero Syra insula una Cycladum prope Delum. Est & tertia forma vocabuli, Syria, Συρία, apud Homerum Odyss. O vers. 402.

Νῆσός τις Συρία καλεῖσθαι (εἰς αἰεὶ)
Ορτυγίης καθ' ὅπερ ἐστιν.
Insula quaedam Syria vocatur (sicubi audis)
Syrta Ortigiam, id est Delon.

A Delo in ortum NAXUS, Νάξος, ἁξιόλογος, memorabilis Straboni, quæ & urbem habuit. Ptolemæus lib. i i i. cap. xv. Νάξος νῆσος ἡ πόλις, Naxi insulae oppidum. Plinius lib. iv. cap. xii. Ab ea [Paro] septem millibus quingentis Naxus; a Delo xviii. cum ortiâ: quam Strongylem, dein Dian, mox Dionysiada a vinearum fertilitate, alii Siciliam minorem, aut Callipolim adpellaverunt. Agathemerus lib. i. cap. v. τῶν Κυκλάδων κατὰ τὴν ἐξὶν ἡ Νάξος δὲ μικρὰ λέγεται Σικελία, Inter Cyclades insulas optima est Naxus: ideo etiam Sicilia parva vocatur. Apollonius quoque, lib. iv. vers. 435. dixit Δίαν seu Δίην, ubi scholiastes:

Δία. ἐν τῇ Νάξῳ. τὸ γὰρ ἔσχε παλαιότερον ἔνομα Νάξω, *Dia, id est in Naxo. nam antiquum Naxi nomen fuit Dia.* Nomen Dionysiadis videtur Maro Aen. III. vers. 125. respexisse.

Bacchantique iugis Naxum, viridemque Donyfam.

Ubi enim vini proventus largior, Bacchus vehementius colebatur. Nummi etiam exstant inscripti ΝΑΞΙΩΝ, quos ad hanc Naxum pertinere, insignia adpressa, Fortuna cum gubernaculo suo, quod rostro navis impositum est, & Copiæ cornu probant.

Hactenus de iis, quæ ab Artemidoro, Strabone, Pomponio, & Scylace in Cycladibus numerantur: quarum quædam a Plinio inter Sporadas referuntur. sed superiores maluimus sequi, ipso etiam situ invitante, ut ad illorum sententiam accedamus. Nec vero, quod omnes medium κύκλω, *orbis* ponunt, in insulam Delon sic incidet, nisi alias ex septentrione in periodum illam adsumamus: aut Cycladas non a perfecto circulo, sed semicirculo fortasse nomen habere existimemus. Sed quoquo illæ referendæ sint, exponemus quæ ab Andre & Delo in septentrionem sitæ sunt insulæ.

ΣΚΥΡΟΣ, Σκύρος, prima est, quæ servat nomen *Scyro* hodieque, Eubœæ mediæ obiecta. Memorant Plinius & Strabo; & Ptolemæus lib. III. cap. XIII. extremo: Σκύρος νῆσος καὶ πόλις, *Scyros insula & oppidum.* Clara exilio & morte Thesei, Atheniensis regis. Valerius Maximus lib. V. cap. III. *Hujus [Thesei] submoti ab Atheniensibus, Scyros, exsule minor insula, ossa mortui cepit.* Dolopes olim incoluerunt, prædones intolerandi, quos Cimon Atheniensis expulit, uti Plutarchus Vita pag. 483. & Thucydides lib. I. pag. 65. referunt. Adjacet insula minor nunc *Scanda* dicta, quæ videtur Plinii & Melæ *Scandila* esse.

Strabo lib. IX. pag. 300. conjungit Scyron cum iis pluribus, quæ ante Magnetæ sitæ sint: e quibus ἐν ὀνόματι, *infama* sint Σκιάθω, *Sciathus*, Πεπάρηθω, *Peparethus*: Ἰκός, *Icos*; & Ἀλόνησος, *Halonesus*. Prima SCIATHUS Magnetæ opposita. Livius lib. XXXI. cap. XLV. retro, *unde venerant, Sciathum, & ab Sciatho Eubœam receperunt.* Similis cursus classis Persicæ notatus ab Herodoto lib. VII. cap. CLXXIX. Apollonius lib. I. Argonaut. vers. 583.

φαίνεται δ' εἰναλίη Σκιάθω. φαίνοντο δ' ἄπωθεν
Πειρεσιὰ, Μαγνησὰ θ' ὑπέυδιθ' ἡ Πείροιο Ἄκτῃ.

Adparuit maritima Sciathos, adparebant procul Piresia, Magnetæque planum terræ litus. Scholastes ad hæc: νῆσος ἡ Σκιάθω τῇ Θεσσαλίᾳ, ἐγγὺς Ἐυβοίᾳ, *Sciathos insula est Thessaliæ, prope Eubœam.*

PEPARETHUS, Πεπάρηθω, secundum Ptolemæum a Scyro in ortum æstivum declinat. Πεπάρηθω, inquit, νῆσος καὶ πόλις, *Peparethus, insula & oppidum.* Martianus Hieracius (sive Scymnus Chius est) pag. 24. ed. Hæschel.

κεῖνται δ' καὶ νησίδες αὐτῆς πλησίον,
Σκύρῳ, Πεπάρηθῳ. - - -

Jacent vero etiam insule prope ipsam [Isticiam] Scyros, Peparethos. Hæc & vini & olei præstantissimi ferax. Plinius lib. XIV. cap. VII. *Apollodorus medicus in volumine, quo suavitatis*
N n n n n 2 *Ptole-*

Ptolemaeo regi, quæ vina biberet, - - - laudavit Oreticum, Oeneaten, Lencadium, Ambracioten, & quod canebat pratalis, Peparethium: sed minoris fama esse dixit, quamam ante sex annos non placeret. Hinc est quod lib. iv. cap. xii. sect. 23. idem dicit: Athos ante se quatuor [insulas habet:] Peparethium cum oppido, quondam Evænum dictam, ix mil. p. f. sum, reliqua. Evænum enim est boni vini ferax. De olca Ovidius Metam. vii. vers. 473.

Et Gyaros, nitideque ferax Peparethos olivæ.

ICUS, Ἰκὺς: tertia est Straboni ante Magnesium posita. Stephanus: Ἰκὺς, ἡ Ἰκὺς ἢ Κυλάδων, ἀπὸ τῆς τῇ Εὐβοίᾳ, *Icus, insula Cycladum, Eubææ finitima.* Sed non proxima fuit Eubææ, verusque situs ex Livio probatur, qui sic lib. xxxi. cap. xlv. *Inde Geræsto & Carysto Eubææ] omnes, velis in altum datis, maris medio præter Scyrum, in ipsam Icum pervenire: ibi paucos dies, sevientem boream, retenti, ubi prima tranquillitas data est, Sciathum trajecere.* Inter Sciathum ergo & Scyrum oportet esse.

HALONESUS, Ἀλόνες, ultima ex illis quatuor Strabonis est, haud longe a Sciatho. Pomponius lib. ii. cap. vii. *In Aegæo mari prope Thraciam Thasos, Imbros, Samothrace, Scandile, Polyegos, Sciathos, Halonesos.* Stephanus: Ἀλόνες, ἡ Ἰς Φίλιππος καὶ Ἀθηναῖοι διεφύοντο, *Halonesus, de qua Philippus & Athenienses inter se bellum gesserunt.* Plinius lib. iv. cap. xii. sect. 23. in eodem Aegæo mari etiam *Halonesum*, sed alio loco posuit, quam aliam a nostra esse necesse est. *Inter Cherronesum, inquit, & Samothracen, utrimque fere quindecim m. Halonesos.* Addi in hoc tractu potest Σκόπελος, *Scopulus*, Ptolemæi.

In **LEMNUM** inde, quæ Λήμνος Græce est, trajicimus, insulam nobilissimam. Duae urbes habet, *Myrinam* in ora; & *Hephestiam* intus, ut Plinius & chorographus Byzantius nominarunt: ille ante dicto loco, *Abæa* [Imbro] *Lemnos* xxii m. *quæ ab Atho* lxxxvii m. p. *Circuitu patet* cxii m. p. *Oppida habet, Hephestiam, Myrinam, in cuius forum solstitio Athos ejaculatur umbram: hic* [Stephanus:] *Λήμνος ἡ Ἰς ὁ Θράκη, δὲ πάλαι ἔχουσα, ἡ Φαισίαν καὶ Μύριναν, Lemnus insula ad Thraciam, duas urbes habens, Hephestiam & Myrinam.* Inde δῖος, dicta. Scholiastes ad Apollonii lib. i. vers. 604. *δῖος ἰσὺ ἡ Λήμνος. ἔχει γὰρ ἡ Φαισίαν καὶ Μύριναν; duasque urbes insula Lemnos est. nam Hephestiam habet & Myrinam.* Ptolemæus totidem numerat: sed alteram, quæ intus sita, vocat *Hephestiadem*. *Λήμνος ἡ Ἰς, inquit, ἐστὶν ἡ πάλαι δῖος, Μύρινα, καὶ ἡ Φαισία μετὰ γαίης. Lemnus insula, in qua duo oppida, Myrina & Hephestia mediterranea.* Nomen huius ab Vulcano est, cui insula sacrata erat. Valerius Flaccus lib. ii. vers. 78.

*- - - jam famosis Vulcania surgit
Lemnos aquis.*

Et ibidem versu 95.

*Lemnos cara deo: nec fama notior Aetna
Aut Lipares deus.*

A Lemno in austrum jacet parva insula, hodie S. Strati dicta, quam putant *Chrysen*, χρυσὴν esse veterum: quam certo vel dubie, in medio relinquimus. Pausanias in Arcad. c. lxxiii. *Λήμνος πλεονὲς ἀπέειχεν ἢ πάλιν Χρυσὴν ἡ Ἰς.* - - - ταύτην κατέλαβεν ὁ κλέδων, καὶ κατέβη τε ἡ Χρυσὴ καὶ ἡ Ἰς. *E Lemno in Chrysen insulam modicus erat πα...*

gaionis cursus. Hanc insulam ælius adlucius ad ima mari depressam abolevit. Meminit quidem Chryse alicujus Stephanus ex Sophocle, quæ ἐγγὺς Λήμνῳ, vicina Lemno sit; sed πόλιν, oppidum, eandem dicit, non insulam, ut omnino Crysen Troadis, ex alio latere Lemno oppositam, signare videatur, quod inde fit probabilius, quia πόλιν ἔχει Ἀπόλλωνος, urbem Apollinis vocat. de Trojana autem Chryse Strabo lib. xii. refert, quod templum Apollinis Sminthei habuerit.

Atque hæc notiores sunt Aegæi maris insulae, quas modo descripsimus, quæ quidem ad Græciam proprie pertinent. Quæ supra Lemnum sunt, quia Thraciæ sunt propiores, in Thracia exponemus. Plinius lib. iv. cap. xii. addit plures ad Thermæum & Pagasicum sinum, sed obscuriores omnes. Pagasicus, inquit, sinus ante se habet Eutychem, Cicyneium, & Scyrum supradictam, sed Cycladum & Sporadum extremam: Gerontiam, Scandilam: Thermæus Irrhesiam, Solimniam, Eudemiam, Neam, quæ Minervæ sacra est. Ex his Scyrum & Scandilam supra vidimus: Eutychia ignota est; nec nomen certum, quia Euthia in MSS. quod Græce Εὐθεία est. Notior Cicyneius. Scylax pag. 60. ἐν τῷ παγαστικῷ κόλπῳ ἐστὶ νῆσος Κικύνη, in Pagasetico sinu est insula Cicyneius. Et Mela lib. ii. cap. vii. Pagæus sinus Scyron prospicit: Cicyneion amplectitur. Huic addimus Myoneson, Μυωνήσων, ex Strabonis libro ix. pag. 299. νησίδιον, parvam insulam, contra Larissam, Cremallen, positam. Gerontiam, & Irrhesiam, & Solimniam silent ceteri: Nea, Νέαι, plurali numero, sunt νῆσος πλησίον Λήμνῳ insula Lemno vicina, ut Suidas & Stephanus tradiderunt: a νέω nato, dicta, quod Hercules ad eam adnataverit. Vicina Chryse est, unde serpentis morsus Philoctetæ inflictus, a Pausania dicto loco Chryse tribuitur, a Suida Νέαι, id est Nea insulae.

Quæ hujus maris insulae in ortum vergunt & ad Asiam sitæ sunt, in Asia explicabimus, ut sunt Tenedos, Lesbos, Chios, Samus, Icaria, Patmus, Cos, & quæ aliæ in Icario Carpathioque mari sunt Sporades. Sporades enim, quasi dispersæ insulae, nec in Europa sunt omnes neque in Asiæ ora; sed ut Mela & Plinius descripserunt, pars in Cretico mari, quas supra enarravimus: pars in Carpathio; aliæ in Icario, quod præcipuas tenet ac nobilissimas: quædam etiam nimis ab his disjectæ in Euboico mari, aut Attico, quemadmodum Plinius Helenen Sporadibus; Scyron dubie Cycladum Sporadumve extremam, quam paullo ante in acervo Sporadum connumeraverat. Ordo ergo Sporadum, ut ibidem dicit, servari non potest: neque numerus illarum est certior.

In Europæ Sporadibus restant quædam memorandæ; AMORGUS, hodie Mergo, haud longe a Naxo distans, orientem versus. Strabo lib. x. ἐστὶ καὶ Ἀμοργὸς ἢ Σπεργάδιον, est & Amorgus una de Sporadibus. Plinius plura ejus nomina recenset, sed nullius ea memorati. Patria hæc Simonidis fuit, jamborum scriptoris, quod Strabo adnotavit. In hanc insulam quoque damnati relegabantur. Tacitus annal. iv. cap. xxx. de Vibii Sereni pœna: ita Serenus Amorgum reportatur.

In cultum hinc ios sita, ferme in mari Cretico; quæ hodie Nio vocatur, gemina voce, αἰῶς, contracta in unam. Strabo lib. x. pag. 334. æquali intervallo ab Anaphe & Therasia ἀπὸ Χερσονήσου ἰσθμῷ, ἐν ᾧ κεκοιμηθεὶς φασὶ τινες τὴν περὶ τὴν Ὀμήρου, ἀπὸ παλαιῶν ἰσθμῶν, ἢ quidam Homerum poëtam funeratum dicunt. Plinius sæpe dicto cap. xii. ἰσθμὸς ἰος ἀπὸ Θέρας ὡς πεντήκοντα σταδίων. Stephanus: ἰσθμὸς νῆσος ἢ κυκλάδων, ἢ ἰσθμὸς ἐκ τῶν ἰσθμῶν. ἔθεν δὲ Ὀμήρου μήτηρ, ὡς ὁ Χερσεύς. Ios, insula Cycladum sic dicta a Jombus qui inhabitabant. Ex hac erat Homeri mater, ut in oraculo legimus. Paus oraculo est:

Ἔστω ἡ τοῦ νῆσους πατρὸς πατρίδα, ἣ οὐ θανάτου Δίξεται.
Est insula matris patria, qua se mortuum tenebit.

Supra Naxum, prope Patmum & Icariam, *Donsa*, ut Plinius scripsit, sive *Donsa*, ut Mela: & Virgilius Aen. 111. vers. 125.

Bacchantemque jugis Naxos, viridemque Donsam.

Tacitus, ut Plinius, *Donsa*. Annal. iv. cap. xxx. cum Gallus Asinius Gyro aut *Donsa* claudendum censeret. De Vibii Sereni supplicio consultabatur. In illarum ergo numero fuit, quo damnati deportabantur; Quod vero *viridem* Virgilius dixit, & insequente verisimilem *Paros*; plures putant, ibi viride marmor excisum fuisse, ut candidum in *Paro*: Servius vero dubitanter: *Viridem Donsam. vel a colore marmoris Lacedaemonis; vel filio*. Ceteras hujus situs, ad Asiae expositionem reservamus, cui propiores videntur esse, licet certo non possit definiri, inter quas Europae & Asiae limes in hoc mari, quod Aegaeum dicunt, pertranseat.

Incertae positionis sunt Plinii Sporades aliae *Phacussa*, *Nicasia*, *Schinussa*, *Cinara*; nisi quod Stephanus de *Nicasia*, *νεῖδιον μικρὸν πλησίον Νάξου*, *perparva insula prope Naxum*. Athenaeus quoque lib. 11. extremo *Κίναρον λεγόμενῃ νήσῳ*, *insulam qua Cinarus vocatur*, memoravit: nihil vero quidquam de illius situ addidit. Minus cognitae sunt Plinii *Odia*, *Letandros*, *Cynabus*, *Oenoe*, *Oivis*: ejusdem autem *Corasia*, a Strabone lib. x. excurrente signantur. Prope *Lariam*, inquit, *ἐστὶ ἡ Πάτμος, καὶ Κοργασίας πρὸς δύσιν κείμεναι τῇ Λαρίᾳ*, *Patmus est & Corasia, ad occasum posita adversus Icariam*. Sed scopuli videntur *Corasia* magis esse quam insulae.

CAPUT XV.

DE

THRACIA.

Thracia, Graece Θράκη, qua forma etiam poetae Latini utuntur, ut Horatius lib. 11. oda xvi. *bello furiosa Thrace*; Hæc, inquam, *Thracia* inter Hæmum montem & Aegæum mare, Propontidem & Pontum Euxinum intercepta, plerisque locis aspera & montosa est, & nisi qua mari propinqua, infecunda & frigida, etiam ingenua ferens horridiora, id est solo suo & cælo non dissimilia. Pomponius Mela lib. 11. cap. 11 de Thracia: *Regio nec calida nec solo: & nisi qua mari propior est, infecunda, frigida, et rursusque qua feruntur, maligne admodum datiens. - - - Viros benignius alit, non ad ferocem tamen; nam & illis asper atque indecens corporum habitus est: ceterum ad ferociam & innoxiam ut multi inimicosque sint, maxime ferax.* Paucos amnes qui in pelagum evadunt, & celeberrimos, *Hebrum* & *Nisum* & *Strymona* emittit. Montes interior attollit, *Hæmum*, & *Rhodopen*, & *Orbelum*, sacris *Liberi* patris & cætu *Manadam*, *Orpheo* primum initiantur celebratos. Ex quibus *Hæmus* in tantum altitudinis abit, ut *Euxinum* & *Hadriam* ex summis

vertice ostendas. De Rhodope monte infra: Orbélus autem, Græce Ὀρβηλος, a Ptole-
mæo ponitur lib. 111. cap. 19. in Mœsiæ superioris, Macedoniæ & Thraciæ confinio,
ferme circa fontes Strymonis. Memoravit etiam Herodotus illum lib. v. cap. xvi.

Addi & montibus debent & fluminibus. Montibus, *Pangæus*, septentrionalis termi-
nus Adjectæ Macedoniæ, hoc est ejus partis, quæ inter Strymonem & Nestum est sita.
Plinius prope Nestum ponit: Dio Cassius prope Philippos. Ille lib. iv. cap. xi. *Besso-
rum multa nomina ad Nestum amnem, Pangæi montis ima ambientem*. Hic, lib. xlvii. pag.
347. *Norbanus & Saxa*, [Octaviani & Antonii duces] *antequam Cassius & Brutus in Mace-
doniam venissent, πᾶσαν ἤ μέχρα τῆ Παγγαίᾳ γῆν περικατασχόντες καὶ πρὸς τοῖς Φιλίπποις στρα-
τιπεδευσάμενοι. τὸ δὲ δὴ ἄν τῷ τῷ Παγγαίᾳ καὶ πρὸς τῷ Συμβόλῳ κείται, οἷον*
*regione usque ad Pangæum occupata, apud Philippos castra posuerant. Urbs autem illa & Pangæo
& Symbolo adjacet.* Virgilius Georg. iv. vers. 462.

Atque Pangæa, & Rhesi Mavertia tellus.

nam Thracia Marti sacrata. Et Lucanus lib. i. vers. 679.

- - - - *video Pangæa nivosis
Cana jugis, latosque Hami sub rupe Philippos.*

Σύμβολον, *Symbolum* autem Dioni ibidem est χωρίον, tractus, & ἕρεθ, mons, ita dictum,
quod ἐτέρῳ τινὶ ἐς μεσόγειαν ἀνατείνοντι συμβάλλει. καὶ ἐστὶ μεταξὺ Νέας πόλεως καὶ τῆ Φιλίπ-
πων, alii monti, in mediterranea se extendenti, committatur: estque inter Neapolim & Phi-
lippos.

De *Hæmo* monte notamus, a multis scribi Ἰμῶς, *Æmus*: sed verius cum adspiratione,
quia ante se tenuem præpositionis litteram adspirat. Theocritus idyll. vii. vers. 76. μακρὸν
Ἰμῶς. Qui id jugi incolunt, *Hæmimontani* vocantur a Sexto Rufo cap. ix. ubi poste-
rior ævo constituta provincia *Hæmimons* sive *Hæmimontus*, eodem Rufi loco, & in libello
provinciarum Schonhovii. Plinius iv. cap. xi. *Mons Hæmus vasto iugo procumbens in
Pontum, oppidum habuit in vertice Aristæum*. HABUIT, inquit, tamquam olim deletum
illud oppidum fuerit, de quo silent alii, præterquam quod Diodorus Siculus lib. iv. cap.
lxxxiv. de Aristæo Apollinis filio tradit, πρὸς τὸ ἕρεθ τὸ καλούμενον Ἰμῶν οἰκήσαντα τινα
χρῆνον, ad *Hæmum*, quem vocant, montem aliquamdiu habitasse: a quo, si quod hujus no-
minis oppidum fuit, tamquam ab auctore adpellationem habuit. De altitudine *Hæmi*
supra cum Pomponio dispeximus, esse tantam videlicet, ut ex vertice utrumque mare,
Euxinum & Hadria, adpareat. Plinius iv. cap. xi. *Hæmi excelsitas sex millibus passuum
subitur. Aversa ejus & in Istrum deversa Mæsi, Geta, Aorsi, - - - & circa Ponti-
tiaca Mæriseni, Sithoniique. Orpheus vates genitores, obtinent.* Ipsum jugum ab Illyrico ad
Pontum usque procurrit. Ei fere parallela est *Rhodope*, Ροδὶπη, in media Thracia, tan-
tum & ipsa provinciæ nomen sortita.

Fluminibus *Mælarum* addi possunt plura, in quibus sunt, *Mælas*, qui sinum *Melanem* de-
terminat: & *Ægos fumen* in Cherfoneo: *Panysus*, *Bathynias*, *Athyra*, *Arzus* Ptole-
mæi: e quibus etiam *Panysus* est Plinii, qui etiam *Panissa*, gemina forma, eandem ad-
pellavit.

Terminus Thraciæ septentrionalis juxta Pontum ambiguus est. Veteres geographi
Sedax, Mæla, Plinius ad Istri ostia usque proferunt, ut Istropolis, Tomi, Calatis
intra

intra Thraciam censeantur. Plinius sequutus Melam est: Mela forte Scylacem. Quod vero historici hæc & vicina oppida non Thraciæ adscribunt, sed vel in Scythia cisdanubiana, vel simpliciter in ora Ponti ceniunt; & ipse Strabo lib. vii. pag. 220. divisit hunc tractum sive Ποντικὴν Ὠχλίαν, *Ponticam oram*, in eam, quæ ἀπὸ τῆς ἑρῆς σώματος τῆς ἡμέρας μέχρι τῆς περὶ τὸ Δῖον ὁρεῖς, *a sacro Istri ostio pertingit usque ad montana quæ circa Hæmum sunt*, & in eam, quæ inde est μέχρι τῆς ἑρῆς Βουζαντίου, *usque ad os [Bospori] juxta Byzantium*; Ptolemaeum potius, quam Scylacem, sequimur, qui superiora, quæ ultra Hæmum sunt, in Moesia inferiore censet, Thraciam cis Hæmum ad Melembriam terminat. Et quæ ratio est, quum Hæmus limes in mediterraneis ab ipso Plinio constituitur, in ora vastum illud jugum transilire, & limitem proferre ad Danubium? Aut ergo in Hæmo limes ponatur, quem ipsa natura notabili jugo videtur constituisse: aut in proxima Hæmo *Melembria*, uti Ptolemaeus posuit, cui hæc ultimum oppidum illius Moesiæ ad Thracum fines est. Hanc etiam Strabo lib. vii. pag. 221. cis Hæmum primam posuit. Ternano itaque invento, oram maritimam Thraciæ a Nesto flumine in Aegæo mari, deinde in Cherfoneio, postea in Propontide & Bosporo, & tandem in Euxino Ponto utque Melembriam perlustrabimus.

In Macedonia adjecta quæ inter Strymonem ac Nestum sunt, exposuimus supra cap. xiii. *Asphodelum, Oesymum, Neapolim*; & quæ intus sunt, *Gazorum, Philippus, Topirum*. De postrema addimus, scribi non uno modo: *Topiris* a Plinio, *Τοπιρ* a Ptolemaeo: *Topirus* in nummis Getæ cum *Ulpia* cognomento. Holstenius illos ad Steph. pag. 325. proposuit inscriptos ΟΥΛΠΙΑΣ ΤΟΠΙΡΟΥ, *Ulpia Topiri*: vel diphthongo ΟΥΛΠΙΑΣ ΤΟΠΕΙΡΟΥ. Concil. Ephes. Actis pag. 110. Ἀρχιεπὶς Ἐπίσκοπος τοῦ τοπιρ, *Topiri Thraciæ*. Procopius lib. iii. Goth. cap. xxxviii. τέπερος, E breviter scriptum: eamque Ἀποθαλασσίαν πόλιν, *maritimam urbem* dixit, φερεῖν ἔχουσαν, ἢ πρώτη μὲν Θρακίᾳ καὶ Ὠχλίᾳ ἐστὶ, *praesidium habentem, quæ prima est urbium maritimarum Thraciæ*. Ptolemaeus autem posuit in mediterraneis. Scylax inter Neapolim & Nestum ponit *Dærum* oppidum, Thasiarum coloniam, si Eutathio in Dionys. 517. credemus: qui ἐνδοξὴν πόλιν, *nobilem urbem* vocat, in situ autem a Scylace non nihil discrepat, utpote ἐστὶ τῆς Στρυμόντος Ὠχλίας, *in ora circa Strymonem* constituens.

Post Nestum, (de quo fluvio in Macedonia adjecta diximus; *Nesum, Nessum, Nesum* & *Messum* vocari: addo Thucydidi etiam *Nesum*, *Nesum* esse lib. ii. pag. 167. post, inquam, Nestum urbs prima ea quæ insignis Ἀβδέρα, Ἀβδέρρα, urbs antiquissima, quam Mela ab sorore Diomedis, ab Hercule victi; alii ab Hercule in Abderi, amati ab illo, memoriam conditam referunt, quos Stephanus sequutus est. Collapsam Clazomenos colonia restituisse. Solinus auctor est cap. x. quod iterarunt Teii, ut Strabo lib. xiv. pag. 443. narrat, adjecto proverbio, Ἀβδέρρα καλὴ Τεῖων ἀτακία, *Abdera pulchra Teiorum colonia*. Græcis plurale nomen est: Latinis etiam singulare. Strabo ibidem: Ἀβδέρρα, Θρακίαν πόλιν. Thucydides lib. ii. pag. 167. Σὺν Ἀβδέρρᾳ πόλει, *ab urbe Abdera*. Plutarchus Apophtheg. Lacon. in Agide, ἐκ τῆς Ἀβδέρρας, *ex Abdera*. Paus. lib. xxv. cap. viii. *circa Abderam, & limitem qui Diomedis vocatur*. Idem lib. iv. cap. x. *Abdera libera civitas*. Ejus liberationem descripsit Livius lib. xliiii. cap. iv. Solinus cap. x. *Hanc Abderam Clazomeni nomen suum vindicaverunt*. Patria fuit Democriti, Pythagoræ, aliorumque clarorum hominum, quæ inde *Abdera* cognominantur. Stephanus: ἐστὶ πόλις Ἀβδέρρας. In nummis Vespasiani ac Titus: ΑΒΔΗΡΙΤΕΜΝ, & ΑΒΔΗΡΙΤΕΛΑΝ, *Abderitarum*.

Circa Abderam locus cum auri & argenti fodina, dictus *Sargitela*: de quo Steph.

nus, Σκαπτυσύλη πόλις Θράκης μικρῇ, ἀντικρὺ Θάσῳ, *Scaptefyle oppidulum Thracia, e regione Thasi.* Originem vocis Plutarchus Cimone pag. 481. divisione ostendit, de Thucydide historico, cognato Cimonis, referens, τὰ χερσεῖα φεῖ τῇ Θράκῃ ἐκέρχτο, καὶ τελευτήσῃ μὲν ἐν τῇ Σκαπτῇ ὕλῃ (τὸτο δ' ἐστὶ τῇ Θράκῃ χωρίον) λέγεται, φονευθεὶς ἐκῆ, *metalla auti in Thracia possedisse, quem perhibeant in Scapta Hyla (Castellum id est Thracia) interfectum esse.* Ibi etiam historiam de Peloponnesiaco bello composuit, ut idem Plutarchus tradit de Exilio pag. 605. Sic loci nomen etiam Marcellinus, Vitæ Thucydidis auctor scripsit, de uxore Thucydidis narrans: ἡγάγετο γυναῖκα ἀπὸ Σκαπτῆς ὕλης τῇ Θράκῃ, πλεσίαν σφόδρα καὶ μέγαλα κεκτημένην ἐν τῇ Θράκῃ. *Uxorem duxit ex Scapta Hyla Thracia, valde divitem & metallorum fodinas possidentem.* Et Eustathius in Dionysii vers. 517. μέγαλα χερσεῖα Σκαπτῆς ὕλης, *aureifodina Scaptes Hyla.* Festus etiam meminit, sed ad Macedoniam perperam transfert. Idem adlegat Lucretium lib. vi. vers. 810. scribentem de venis fodinarum:

Qualem exspirat Scaptesula subter odores.

Quæ sequuntur, Herodotus lib. vii. cap. cix. delineavit in Xerxis itinere: πόλις Ἑλληνίδας ταῖςδε ἀφ' αὐτῆς Μαρώνειαν, Δικαίαν, Ἀβδηρῶν. Ταύτας τε δὴ παρ' ἐξέτε, καὶ καὶ ταύτας, λίμνη ὀνομασθεὶς ταύτας. Μαρωνείης μὲν μεταξὺ καὶ Εὐρέμῃο κειμένη Ἰσμαρίδα. καὶ ἡ Δικαίαν, Βιστωνίδα, ἐς τὸ ποταμοὶ δύο εἰσεῖσι τὸ ὕδωρ, Τεργῶς τε καὶ Κόμψατος. *Græci hæc urbes prætergressus est, Maroneam, Dicæam, Abdera: eas, inquam, præterit, & hos, qui juxta eas sunt, famosissimos lacus, Ismaridem, qui Maroneam Strymonemque interjacet: & Bistonidem Dicæa contiguum, in quem duo flumina ingrediuntur, Trauis & Compsatus.* Eundem ordinem servavit Scylax: ποταμὸς Νεσὸς, Ἀβδηρῶν πόλις, Κύνητος ποταμὸς. αἱ δὲ πόλεις Δικαία καὶ Μαρώνεια. *fluvius Nestus, Abdera urbs, Cudæus fluvius: urbes vero Dicæa & Maronea.* Ignotus αὖτις *Cudæus*, fluvius nisi forsan Aeliani est κοσσινίτης, *Cossinites*, qui per Abderitarum regionem in Bistonidem lacum influit, lib. xv. Histor. Animal. cap. xxv.

Ex his *Dicæa* prima est post Abderam, ab Herodoto & Scylace ac Stephano ita adpellata. Plinio autem pluraliter *Dicææ* sunt. *Abdera*, inquit, *libera civitas, stagnum Bistonum & gens.* *Oppidum fuit Tirida, Diomedis equorum stabulis dirum.* Nunc sunt *Dicææ, Ismaron: locus Parthenion, Phalesina, Maronea, prius Ortagurea dicta.* Harpocraton & Suidas *Dicæopolin* vocant. Uterque enim, *Δικαίη πόλις, πόλις ἐν τῇ Θράκῃ πλεσίαν Ἀβδηρῶν, Dicæopolis, oppidum in Thracia, prope Abdera.* Cetera Plinii, *Tirida* olim deleta, quod verbo *fuit* significatur. *Parthenion* etiam a Stephano urbs Thraciæ dicitur. *Ismaron*, Stephano Ἰσμαρὸς πόλις Θράκης τῇ Κικόνων, *Ciconum oppidum in Thracia.* Homer. Odyss. ἰῶτα vers. 39.

Ἰλιόθεν με φέρον ἄνεμος Κικόνεσσιν
Ἰσμαρῶ, - - -

Ab Ilio ventus me ferens Ciconibus adpulsi ad Ismarum. Et Marcianus Heracleota pag. 28. τὰς Κικόνας τὰς ἐν Ἰσμαρῶ. *Cicodes in Ismaro.* Hinc lacui nomen Ἰσμαρίδι, *Ismaridi*, de quo paullo ante ex Herodoto. Et Virgilio Georg. ii. vers. 37.

- - - *Ismara Baccho Conserere,*

Servius interpretatur *montem Thracia*. Ignota penitus, quam Plinius addit, *Phalestina*. At Herodoti *Stryma*, Stephano etiam oppidum est Thraciae: Suida, Thasiorum colonia & emporium; sed hic *ἡνσον*, *insulam* dicit, quæ si est, conjunctissimam oportet continenti esse, *Εν κείνῃ*, *in continente* vero emporia, *Dicaea* & *Maronea* vicina, sunt *Scylaci Δῆος*, *Ζώνη*, *Drys* & *Zone*: Stephano utraque oppidum Thraciae; hoc speciatim *Ciconum*.

Sed citerior, quam *Stryma*, est *Maronea*, *Μαρόνια*, quam *Mela* *ripis Nesti* *adjacere* scribit, Stephanus *ἔστι ἐν Θράκῃ Χερσονήσῳ*, *juxta Thracia Chersonesum*. Uterque a vero loco aberat, quem Herodotus itinere Xerxis ostendit, & Ptolemaeus, medium videlicet inter *Nestum* & *Chersonesum*. Est enim, ut ipse Stephanus adjecit, *πέλις Κακονίας*, *Ciconiae urbs*, & prope *Ismaridem lacum*. Polybius lib. v. cap. xxxiv. *τῶν κατ' Αἶνον καὶ Μαρώνειαν*, *juxta Aenum & Maroneam*. Conjungit & Livius lib. xxxi. cap. xxxi. *Aeneos*, *Maronitas*, *Thasios*. In nummis *ΜΑΡΩΝΕΙΤΩΝ*. Item in alio: *ΔΙΟΝΙΣΙΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ ΜΑΡΩΝΙΤΩΝ*. Bacchum autem servatorem suum dixerunt propter generosioris vini in agro ejus proventum. Plinius enim lib. xiv. cap. iv. *Vino antiquissima claritas Maronico*, *in Thracia maritima parte genito*, *ut auctor est Homerus*. Respicit ad *Odysseam* vers. 197.

Herodotus lib. vii. cap. cviii. reliqua attexit usque ad *Hebrum*. Verso itinere, digressus, inquit, *Χερxes ἐκ Δορίσκου ἀ Dorisco*, praterit *Samothraciorum* *τείχεα*, *μακίστην*, quorum ultimum *πεπόλις καὶ πρὸς ἐσπέρην πέλις*, *τῇ ὀνομασίᾳ ἐστὶ Μεσεμβρία*. *ἐκταύτης τῆς πόλεως περὶ τὴν Στρυμῶνα*. *Δὲ τὴν σφίον τῇ μέσῃ Δίῳ καὶ ποταμὸς Διγρήναι*, *ὅς τότε ἐκ ἀντίσχετο τοῦ ὕδατος παρέχον τῷ ξέζῳ σερτῷ*, *ἀλλ' ἐπέλιπε*, quorum ultimum, inquit, *oppidum ad occasum situm est*, *nomine Μεσεμβρία*, *cui vicinum est oppidum Thasiorum Stryma*, *qua oppida annis Lissis interfluit*, *cujus tunc aqua copiam Xerxis non suffecit, sed defecit*. Sic post *Maroneam* habemus in ortum versus *Strymonem*, dein *Lissum* *αἰῶνα*, post hunc *Samothracum Διγενήτριαν*, tandem *Doriscum*, & postea *Hebrum*.

Doriscus campus descriptus est ab Herodoto lib. vii. cap. lxx. quod sit *πεδῖον μέγα*, *patentissimus campus*, per quem *Hebrus* defluat, in quo etiam *τείχεα βασιλῆων*, *αὐτῇ* *regia* sit ejusdem nominis: & ad litus *Sala* & *Zona* oppida, ac ultimum *Serrium*, *αὐτῇ* *ὀνομασίᾳ*, *celebre promontorium*, cui castellum ejusdem nominis impositum fuit, a Livio memoratum lib. xxxi. cap. xvi. Stephanus: *Δορίσκον*, *πόλις Θράκης καὶ πεδῖον*, *Doriscus*, *oppidum & campus Thraciae*: oppidum vocat, quod Herodotus *τείχεα*, *μακίστην* *locum*. Pomponius lib. ii. cap. ii. *Circa Hebrum Cicones*: *trans eundem Doriscos*, *καὶ Χερξην κορίας ἴκται*, *quia πακίονον non poterat*, *spatio mensum ferunt*. Deinde *promontorium Serrium*, *& quo canentem Orpheus* *juxta* *narrantur etiam nemora*, *Zone*. Tum *Nestum* *ἵνα*. Hic *Zone* *promontorium* vocatur, quod aliis *intulia*, aliis oppidum, ut supra vidimus. Plinius dicto loco de *Dorico*: *Mons Serrium*, *& Zone*: *tum locus Doriscus* *decem milium hominum capax*. Ita *Xerxes* *ibi dimiserat exercitum*. *Os Hebrum*.

Sequuntur *Hebrum* ostia, maxime in *Thracia* annis, in duos alveos divisa, & ad alveum ulteriorem oppidum *Aenus*. Stephanus: *ἐν τῇ ἐκβέλει τῇ Ἐβρῷ*, *διόμα ἐστὶ*, *πέλις Αἰνῶ*, *καὶ πρὸς τὴν Κουμῶνα*, *in exitu Ebrum*, *qui in duo ostia finditur*, *sita est urbs Aenus*, *quam Cymae condiderunt*. *Mela* lib. ii. cap. ii. ab ortu in occasum progrediens: *Eximia est Aenus*, *ab Aenecaprefugo condita*. *Circa Hebrum Cicones*; *trans eundem Doriscos*. Et Plinius lib. iv. cap. xi. verso itinere procedens: *Os Hebrum*. *Portus Stentoris*. *Oppidum Aenus* *liberum ἐκ τοῦ Πελοποννησίου*, *Ciconum quondam regio*. Origo itaque incerta, ut sunt quæ ex Trojanis temporibus petuntur: nisi parva initia Trojanorum amplificata ab

Cumæis sunt. Livius lib. xxxi. cap. xvi. de Philippo rege: *Maroneam quidem primo impetu expugnavit: Aenum inde cum magno labore, postremo produtione Ganymedis, praefecti Ptolemai cepit.* Ex quo munimenta ejus intelliguntur. Gentile Stephanus formari dicit *Ἀννῶ, Aenim*: atque ita Plutarchus in Catone Uticensi pag. 764 fratrem ejus, qui Asiam petens ἐνέσθητο ἐν Θράκῃ ἐν Ἀννῶ, in morbum incidere in Thracia urbe Aeno; marmoreo monumento honoratum esse ἐν τῇ Ἀννίων ἀγορᾷ, in foro Aeniorum, tradit. Livius autem lib. xxxi. cap. xxxi. videtur aliam formam *Ἀννῆ* expressisse. Eadem, inquit, *Aeneos, Maronitas, Thasios, existimare queri.* Stephanus auctor est, alio nomine *Abynthum* dictam fuisse.

Quem interponit *Portum Stentoris*, *Στέντορος*, Plinius, utique circa Aenum fuit; ab aliis autem præteritus. Lacus vero *Stentoris*, *Στεντορίς λίμνη*, proxime Aenum est. Herodotus lib. vii. cap. lvi. de Xerxe: *ἦν πρὸς ἐσπέρην, Ἀνὴν τε πόλιν Ἀιολίδα, καὶ Στεντορίδα λίμνην παρεξιών.* in occasum solis contendit, *Aenum, Aeolicam urbem, & paludem Stentoridem præteriens.*

Ablinc in tractu non exiguo usque ad Chersonesum, neque Herodotus neque Ptolemæus quidquam memorarunt, quod argumento est vicis tantum ac pagis illud litus, non oppidis memorabilibus, cultum & habitatum fuisse. Plinius quidem dicto loco: *A Dorisco incurvat: ora ad Macrontichos cxxii m p. Circa quem locum fluvius Melas, a quo sinus adperitur.* Oppida, *Cypsela, Bisanthe, Macrontichos dictum, qua a Propontide ad Melanem sinum inter duo maria porrectus murus procurrens excludit Chersonesum.* Sed nihil ex his ad locum nostrum pertinet, nisi *Melas* fluvius, etiam a Ptolemæo & Livio ac Herodoto laudatus; *Cypsela* autem, sive *Cypselia*, secundum Ptolemæum & Antonium in mediterraneis est: *Bisanthe* ad Propontidem. De flumine & sinu Herodotus prædicto loco & *κόλπον Μέλαντα, καὶ Μέλαντα ποταμὸν, ἀπ' ὃ οὗ κόλπος ἢ ἐπὶ νηυσὶν ἔχει, sinum Melanem & fluvium Melanem* (nec hunc sufficientem exercitui Xerxis) a quo sinus denominationem habet, descripsit.

In hac ora prope Aenum fuit *Zerynthum antrum*, cui Stephanus & oppidum addit ejus nominis. Antrum Hecataei sacrum erat, cui canes ibi, ut Suidas refert, immolabantur. Lycophron vers. 77.

*Ζήρυνθον ἄντρον τ' κυνοσφάγος θεᾶς.
Zerynthum antrum canivora dea.*

Scholiastes ibi, & Stephanus, etiam Phavorinus, in Thracia ponunt. Locum propius signat Livius, sub *Zerynthia* Apollinis nomine, lib. xxxviii. cap. xli. *Eo die, inquit, ad Hebrum flumen perventum est.* Inde Aeniorum fines, præter *Apollinis* (*Zerynthum quem vocant incolæ*) templum superant. Ovidius lib. i. Trist. eleg. ix.

*Venimus ad portus, Imbria terra, tuos.
Inde levi vento Zerynthia litora nactus
Threiciam tetigit sessa carina Samon.*

C H E R S O N E S U S.

Chersonesus Thraciæ post Melanem sinum est, interque cum & Hellespontum longè aulium & Lemnum versus decurrit. Sæpe simpliciter vocatur *Chersonesus*, ut Nepotis

Miltiade, accidit, ut Athenienses Chersonesum colonos vellent mittere: item, Chersoneso tali modo constituta. Livius lib. xxxi. cap. xvi. inde progressus ad Chersonesum, Eleunta & Alpeconnesum, tradentibus ipsis, recipit. Adde Herodotum lib. vi. cap. xxxiii. & lib. vii. cap. lvi. i.

Ab isthmo ejus incipiendum, in quo tres urbes numerantur. Excerpta Strabonis libri vii. extremi: ἐν τῷ ἰσθμῷ τῆς Χερσονήσου τρεῖς πόλεις κείνται: πρὸς μὲν τῷ Μέλανι κόλπῳ, Καρδία. πρὸς δὲ τῇ Προποντίδι, Πακτύη. πρὸς δὲ τῇ μεσογείᾳ Λυσιμαχία. μήκῃ δὲ ἰσθμῷ στάδια μ'. In isthmo Chersonesi tres urbes sitae sunt: ad Melanem sinum Cardia; ad Propontidem Paetiae: in mediterraneo Lysimachia. Plinius lib. iv. cap. xi. Alius ibi isthmus angustia simili est, eodem nomine & par latitudine. Illustrant duae urbes utrimque litora, quae haud dissimili modo tenuere, Paetiae a Propontide; Cardia a Melane sinu.

Prima harum Cardiae, Καρδία, urbs antiqua, Herodoto dictis locis, Scylaci, & in Eumenis historia Plutarcho ac Nepoti memorata. Nomen Plinius a situs figura ducit, ex facie loci nomine accepto: quod Solinus cap. x. expressit clarius: quod in cordis faciem sita sit, dicta Cardia est. Stephanus aliter; quum conderetur, quod corvus victimae cor rapuisset. Lysimachus delevit, & in proximo loco Lysimachiam suam condidit, reductam. utrimque a mari, quum Cardia ad sinum Melanem fuisset adposita. Pausanias Attic. cap. ix. de Lysimacho: τῇ Καρδιανῶν πόλιν ἀνελών, Λυσιμαχίαν ἀντ' αὐτῆς ὤκισεν ὅτι τῷ ἰσθμῷ τῆς Θερμακίας Χερσονήσου, quum Cardianorum urbem everuisset, pro ea Lysimachiam in isthmo Thraciae Chersonesi condidit. Gentile enim Cardianus, & Nepos principio Eumenis vitae: Eumenes Cardianus.

Desiit autem post Lysimachum Cardiae mentio, & Lysimachia in locum prope & memoriam successit. Polybius lib. v. cap. xxxiv. in rebus Thraciae cum Aeni & Maroneae mentione, τῇ Λυσιμαχείᾳ τέπων, locorum quae prope Lysimachiam sunt sita. Livius lib. xxxiii. cap. xxxviii. Meius tum incolentes alias Chersonesi urbes in deditioem dedit. Lysimachiam inde omnibus simul navalibus terrestribusque copiis [rex Antiochus] venit. quam desertam ac stratum prope ruini inveniisset, (ceperant autem direptamque incendrant Thraeces paucis ante annis) cupido eam restituendi nobilem urbem, & loco suam opportuno cepit. Itaque omni cura simul est adgressus & castra murosque restituere, & partim redimere servientes Lysimachienses, partim fugas dispersos per Hellespontum Chersonesumque conquirere contrahereque, partim novos colonos, spe commodorum proposita, adscribere, & omni modo frequentare. Vides hinc fata hujus urbis, conditae, deletae, restitutae. Iterum Livius lib. xxxviii. cap. xl. de Manlio: inde per Chersonesum modicis itineribus, grave praeda omnis generis agmen trahens, Lysimachiae stativa habuit. - - Quo profectus est ab Lysimachia die, ad animum Melanae, quem vocant; inde postero die Cypsela pervenit. Rursus haec urbs postea decrevit. Plinius dicto loco: deseritur & Lysimachia jam in Chersoneso. Ptolemaeus lib. iii. cap. xi. Λυσιμαχία τὸ νῦν Ἑξαμίλιον, Lysimachia, quae nunc Hexamilium. Quamquam vero interierat Cardia, geographi tamen memoriam servant una cum Lysimachia, ut olim claram, quod in Melae ii. cap. ii. & Ptolemaei iii. cap. xii. observamus.

Tertia urbs, isthmo tributa a Strabone ac Plinio, Πακτύη, vocatur, Propontidis orae adposita, Ptolemaei aequae ac Strabonis supra producto testimonio: quibus Plinius accedit itidem verbis antea adlatis, cui Πακτύη a Propontide sita est, sicut Cardia a Melane sinu. Scylax in Thracia: ἐκ Πακτύης εἰς Καρδίαν πλεῖν δὲ ἀνχέναι πλεῖν στάδια μ', ἐκ Ἑλλάδος εἰς Ἑλλάδα, A Paetia Cardiam per isthmi angustias sunt stadia XL. a mari ad mare.

Ab isthmo ad latera Chersonesi progredimur, quae ob auctorum dissensionem non incillima ad describendum sunt. Ptolemaeus occidentale ducit a Cardia ad Mastasian pro-

montorium, sed nihil his terminis interjectum memorat: in australi solum *Eleuntem* habet: in orientali *Cyllam*, *Seston*, *Callipolim*. Pomponius Mela lib. ii. cap. ii. quæ ad laterum discretionem faciant, hæc habet: *Est Eleus, quæ finit Hellespontum.* - - - *Ejus [Aegæi] tractum legentibus, prætervectisque Mastusiam, tum sinus intrandus est, qui alterum Chersonesi latus abluens, jugo suo vallis includitur, & ex fluvio quem accipit, Melas dictus, duas urbes amplectitur, Alopeconnesum, & in altero isthmi litore sitam Cardiam.* Quæ si ita sunt, *Mastusia* in occasum spectat, ut quoque posuit Ptolemæus. Sed Plinius ab his videtur dissentire, quum lib. iv. cap. xi. ait, *promontorium Chersonesi Mastusiam adversum Sigco* esse, quibus verbis ad orientem potius quam occidentem videtur referri. quod enim *adversum* est alicui, e regione ejus ac ex propinquo opponitur. Sed duo valent adversus unum, & Mela per se adversus Plinium, qui Melam plerumque in aliis sequutus est. Plinium tamen non nihil Isacius Tzetzes, Lycophronis vetus interpres, juvat, qui in vers. 534 ad vocem *Μαζυσία* (quæ eadem & *Μαυσσία* est, quia *μαζός* & *μαυός* idem) pag. 93. commentatur: *οἱ μὲν ἄλλοι ἡ Μαζυσία λέγουσι μὲν ἔσθ' ἄεθρος, καὶ φασὶν αὐτὴν ἀκρωτήριον εἶναι ΕΛΕΥΤΕΡΩ, Ἄλλοι quidem Μασυσία cum articulo [tamquam proprium nomen] legunt, & promontorium Eleuntis esse perhibent.* Quod si est, ad orientem referendum est australis lateris, ubi Eleus ad Hellespontum est: quam sententiam quoque Isaacus Vossius ad Melam pag. 130. sequutus est. Sed paullo ante Mela Mastusiam *frontem* Chersonesi, quasi totum latus australe, nominavit. *Terra, inquit, quæ sequitur nusquam lata, atque hic arctissima inter Hellespontum Aegæumque procurrit. Angustias Isthmon; frontem ejus Mastusiam; totam, Chersonesum adpellant, ob multa memorabilem.* An ergo inde aliquid conciliationis est?

Haud procul ab hoc promontorio *Ἀλωπεκόννησος*, *Alopeconnesus* abfuit, quia Mela dixit, Melanem sinum duabus oris duas urbes amplecti Cardiam & Alopeconnesum. Nomen præ se insulam fert: ideoque Plinius etiam lib. iv. cap. xii. in insulis connumeravit, sed deceptus haud dubie vocabulo. nam ceteri omnes in Chersoneso posuerunt. Livius lib. xxxi. cap. xvi. post Aeni, Cypselorum & Dorisci expugnationem de Philippo rege: *Inde progressus ad Chersonesum, Eleunta & Alopeconnesum, iradentibus ipsis, recipit. Callipolis quoque & Madytos dedita.* En inter medias Chersonesi urbes Alopeconnesum! Suidas: *Ἀλωπεκόννησος πόλις ἐστὶν μίαν τὴν ἐν Χερσονήσῳ. Alopeconnesus est urbs quadam illarum quæ sunt in Chersoneso.* Et Stephanus simplici N, *Ἀλωπεκόννησος, πόλις τῆς Ἑλλήσποντίας Χερσονήσου Alopeconnesus, oppidum Hellespontiae Chersonesi.* Et Scymnus, sive Heracleota pag. 29. post Lylimachiae descriptionem:

Ἔστ' Ἀιολίων Ἀλωπεκόννησος πόλις.

Ἐξ ἧς Ελαῖς Ἀττικὴν δότικιαν ἔρχεται.

Deinde urbs Alopeconnesus ab Aiolis condita,

Post quam Elæis Atticam habens coloniam.

Plinius circa hoc & australe latus plura addit lib. ix. cap. xi. *Promontorium, inquit, Chersonesi Mastusiam adversum Sigco: ejus in fronte obliqua Cynossema. ita adpellatur Hecubæ tumulus, statio Achaorum. Turris & delubrum Protefilæ. Et in extrema Chersonesi fronte, quæ vocatur Acolum, oppidum Eleus.* Dein perenti Melanem finem, portus Cælos, & Pantalium, & supra dicta Cardia. At dictum antea, Plinium, secus ac ceteros, in ortum latus *Melanem* promontorium protulisse ad *Hecubæ tumulum* & *stationem Achaorum*, quam *Hellespontum* fuisse æque ut *Protefilæ terram*, propter Trojæ positionem credibile est. De his Pomponius prædicto loco: *Sunt Protefilæ ossa consecrata delubro. Est & portus Cælos,*

los, Atheniensibus & Lacedaemoniis navali acie decernentibus, Laconica classis signatus excidio. Est Cynossema, tumulus Hecubæ, sive ex figura canis, in quam conversa creditur; sive ex fortuna, in quam deciderat, humil. nomine accepto.

Ex hiis intelligitur, Protefilai tarrum, seu sepulcrum, cum delubro ad Hellespontum fuisse, quo loco Græci sub Agamemnone in Asiam adversus Trojam trajecerunt: & quidem, quod Arrianus lib. 1. Expedit. Alex. tradit, ad extremam oram Hellesponti fuit, ubi australi lateri Thraciæ Chersonesi ille conjungitur. Alexander enim, Arriano referente pag. 31. ἐλθὼν ἐς Ελεῖντα θύει Πρωτεσίλαῳ ὅππῃ τῷ τάφῳ ἔς Πρωτεσίλαον, quum Eleunte venisset, Protefilao ad sepulcrum Protefilai sacrificavit. De Protefilai sorte, primi ex Græca classe in Asiam excurrentis, primique a Trojanis interfecti, præter Arrianum dicto loco, Hyginus fab. ciii. consulatur. Ovidius lib. xii. Metam. vers. 67.

- - - Hecorea primus fataliter hasta,
Protefilæ, cadis.

Inter hoc Protefilai monumentum & oppidum Sestum, fuit etiam Cynossema sive Hecubæ tumulus; sub promontorio forte hujus nominis, aut in illo. Thucydides, qui divinit vocabulum, lib. viii. pag. 618. ἄκρα ἢ Κυνὸς σῆμα καλεῖται, promontorium quod canis sepulcrum vocatur. Prope illud fuit portus Cælos. Nam Mela tradit ad hunc portum victos Spartanos esse ab Atheniensibus, quod in hoc tractu nusquam contigit nisi gemino prælio inter Sestum & Abydum commisso, quod utrumque Diodorus Siculus descripsit lib. xiii. nam de priore ait cap. xxxix. μεταξὺ Αβύδου καὶ Σηστῆ τῆ ναυμαχίας γινομένης, quum inter Abydum & Sestum pugna navalis institueretur. Et cap. xl. victores Athenienses ἐκεῖ τρέπαιον ὅππῃ τῷ ἄκρῳ, ἢ τὸ τῷ Εὐβοῆς ἐς μνημεῖον, ιπποῖν in promontorio crexerunt, ubi Hecubæ sepulcrum est. Ergo & Cynossema seu Hecubæ monumentum, & portus Cælos prope Sestum sunt, quod Ptolemæus confirmat, qui Cyllam (Κύλλα est Græce) ab Sesto meridiem versus adposuit Hellesponto. Accedit quod Isaacus Vossius ad Melam notavit, in MSS. Ptolemæi esse κοῖλα, Cala, pluraliter. Plinius quidem videtur portum Cælum, ad latus occidentale reducere, quum dixit ab Eleunte sinum Melanem petenti occurrere portum Cælum, deinde Panormum, tandem Cardiam: sed contra trium consensionem nequaquam audiendus est. Panormum vero, de quo nihil aliunde constat, in illo latere, quo Plinius posuit, relinquemus.

Eleus sive Eleus oppidum, portus, promontorium, in extremo latere meridiali, ubi orientale & Hellespontum contingit, & sic quasi ambiguo situ. Ptolemæus in australi locat: Stephanus Ελαιῶς πέλις ἐν Εὐβοίᾳ, Eleus urbs in Hellesponto, quod latus Chersonesi orientale est. Quem situm etiam Arrianus Expedit. Alex. lib. 1. pag. 32. monstravit; ἐξ Ελεῖντος, ex Eleunte Alexandrum in portum Achæum per Hellespontum transiisse, ex eoque in Asiam primum posuisse pedem, indeque venisse Ilium. Et Pomponius Mela lib. 11. cap. 11. Est Eleus quæ fini Hellespontum. Aegæum statim pelagus v. scilicet longum litus impellit.

Quod ideo monstrandum erat curatius, quia Ptolemæus ab Hellesponto occasum versus quoddam spatium, sed perperam, reduxit. Scribitur ambigue. Herodotus, Arrianus, Strabo excerptis extremis, & ex Latinis Mela, ut in optimis libris est, et simpliciter huius nominis scripserunt Ελαιῶς, Eleus: contra Thucydides ultimo Peloponnesiaci belli prælio Ptolemæus, Stephanus, & Plinius diphthongo, Ελαιῶς, Eleus. De genere sua lib. vii. extr. ἡ πόλις ὁ Ελαιῶς ἀστυκῶς λέγεται, urbs, hic Eleus, virili genere dicitur. Nihil

lominus Mela dicto loco: *Est Madytos, est Eleus, quæ finit Hellepontum.* De portu jam dictum ex Arriano cui Herodotus lib. vii. cap. xxi. adjungi potest: promontorium quod adjacet, Ptolemæus supra Elæuntem statuit hoc ordine.

Ελαῖος

καὶ τὸ ἐχόμενον ἄκρον,

Κύλα [Κοῖλα]

Σητός

Elæus,

C̄ adherens promontorium,

Cylia, [Cæla]

Sestus.

Vossius in Melam id *Mastysiam* promontorium esse contendit, quod Ptolemæus in extremo occidentis latere posuerat.

Sestus, Σητός, urbs medio Hellesponto adposita, cui in Asia Abydus objacet, freto septem vel octo stadiorum interfluente, amoribus Herus & Leandri famosa, quæ inde Σητιάς ἢ Σητίας *Hero* a Mutæo vers. 24. dicta, cujus etiam ante paullo vers. 16. hæc est descriptio:

Σητός ἦν καὶ Ἀβυδὸς ἐναντίον ἐγγυθὶ πάντε,

Γείτονές εἰσι πόλεις,

*Sestus erat C̄ Abydus e regione posita prope mare:**Vicina sunt oppida.*

Et Lucanus lib. i i. vers. 674. de Xerxis ponte:

Europeramque Asia, Sestonque admovit Abydo.

Et Thucydides lib. viii. pag. 588. de Strombichide, Atheniensi duce: ἐπ' Ἀβυδὸν ἦλθε καὶ ὡς ἔτε περσεχώρην, ἔτε περσεβαλὼν ἐδύατο εἰλεῖν, ἐς τὸ ἀντιπέρας τῆς Ἀβυδὸς ἀποπλεύσας, Σητὶ πάλιν τῆς Χερσονήσου καθίστατο φρούρεσιν καὶ φυλαξίν τῷ παντός Εὐνοσπόντε, *ad Abydum veni: C̄ quum oppidani neque se dederent, nec expugnari possent, in oppositum Abydo litus navigans, Sesto praesidium imposuit, quod totum Hellespontum custodiret.* Pomponius lib. ii. cap. ii. *Est C̄ Abydo objacens Sestus, Leandri amore nobilis.* Gentile *Sestius.* Stephanus: ἡ πόλις Σητίας. Numinus Gordiani, ΣΗΣΤΙΩΝ. Hodie famosi *Dardanelli* sunt ubi Senus & Abydos erant.

Supra Seston memorabile est *Agos flumen*, quod ita vocat Corn. Nepos Lyfandro cap. iv. Alcibiade cap. viii. & Conone cap. i. ubi a Lacedæmonius Athenienses tanta clade ad eum sunt, ut libertatem & omnia amitterent. Stephanus urbem vocat: Ἀγὸς ποταμός. πάλιν δὲ Εὐνοσπόντε, *Capree flumina, oppidum in Hellesponto.* Sic etiam Tzetzes Calliad. ii. vers. 894.

Ἐν ποταμοῖς τοῖς τῆς Ἀγός. Θράκης δὲ τὸ πάλιν,

In fluminibus Agos: Thracia hoc oppidum est.

Valgæ, ut nomen fert, putatur amnis esse: aut navium statio, quia Diodorus Siculus lib. xiii. cap. xv. & Plutarchus Alcib. p. 211. classem ἐν Ἀγὸς ποταμοῖς stetisse tradunt. Ista ita conciliari potest, ut amnis & oppido, quod præfluebat, & navali, in quod effluebat, nomen largitus fuerit.

Suprema ad Hellespontum, ubi Propontidi jungitur, *Callipolis* est, quæ ita Lampfacō,

ut Sestus Abydo in Asia opponitur. Plinius lib. iv. cap. xi. *Hellespontus septem stadiis Europam ab Asia dividens, quatuor inter se contrarias urbes habet, in Europa Callipolim & Seston, & in Asia Lampracum & Abydon.* Eadem Strabo lib. xiii. pag. 405. ἐν τῇ τῇ περὶ τῆς ἡμετέρας πελοποννήσου καὶ τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Λαμψακηνῶν πέλιον, ὡς τε τὸ διάστημα μὴ πλέον εἶναι τετρασέκοντα σταδίων. *E regione [Lampfaci] in Chersoneso oppidulum est Callipolis, situm in litore quod longe extenditur ad Asiam versus, secundum Lampracenorum urbem: ut trajetibus sit minor quam XL stadiorum.* Strabonem exscripsit Stephanus, sed pravatus in hac periodo & mutilus. Ptolemæus quoque eodem situ Καλλιπόλιν, *Callipolim* suam posuit. Livius lib. xxxi. cap. xvi. *Inde progressus [Philippus] ad Chersonesum, Elzunta & Alopeconnesum, tradentibus ipsis, recepit. Callipolis quoque & Madytos dedita & castella quadam ignobilia.* Nomen hodieque servat, validum propugnaculum Turcorum.

Hæc in ora Chersonesi, quam ab Asia *Hellespontus* sejungit, fretum ab Helle in eo submersa nominatum, ut in fabulis est apud Hyginum Poet. Astr. lib. ii. cap. in Ariete. Aries enim fingitur, qui Phrixum & Hellen, iorem ejus, Athamantis regis filios gestaverit, ex quo Helle decidente, nomen mari natum sit. Adde Ovidii epistolam Leandri v. 137. seqq. & qua Hero illi respondet vers. 123. 128 De angustia supra diximus: non autem breve id fretum est, quod jungit Propontidem Aegæo. Ovidius *Metamorph.* xiii. vers. 407.

Longus in angustum qua clauditur Hellespontus.

Mediterranea Chersonesi non fatis nota sunt. Superiori loco fuit Ἀγορά, *Agora*, quali forum. Scylax: πόλις ἐν τῷ μέσῳ, ἢ ἔνομα Ἀγορά, *oppidum in medio* [Chersonesi] αὖ, *cui nomen Agora.* Herodotus lib. vii. cap. lvi. de transitu Xerxis per Chersonesum: ἐν δεξιῇ μὲν ἔχων τὴν Ἑλλάδα τὰ φέρει τὴν Ἀθιάμαντον, ἐν ἀριστερῇ δὲ τὴν Καρδίην πέλιον. Ἀπὸ μέρους δὲ πορευόμενον πόλιν, τε ἔνομα τυγχάνει εἶναι Ἀγορῇ. ἐν τεύθει δὲ τὴν κάμπτον τὴν κόλπον τὴν Νέαν καλεόμενον, *dextrorsum tumulum Helles habens Athamantis filia; sinistrorsum Cardiam urbem intravit, per medium oppidum, cui nomen est Agora.* Unde ad sinum *Melana* deflectebat.

Deinde est Cissa oppidum, ad *Aegos flumen*, quod adluit. Plinius lib. iv. cap. xi. *Chersonesus a Propontide habuit Tiristasin. Crithotem: Cissam flumini Aegos adpositam.* Non certissimum hoc nomen est. Scylacis enim Periplo legitur: ἐν τῇ τῇ Αἰγὸς πελάγῳ, Κρήσσα, Κρηθωτή, Πακτίη, *intra Aegos flumen Cressa, Crithote, Pactye.* Dubium ergo, sitne Cissa, an Crissa, an Cressa hoc loco legendum, quia eandem urbem & Scylax & Plinius, cujus flumen idem, significare videntur. *Tiristasis* Plinii etiam a Scylace τερσίσις vocatur, sed huic extra Chersonesum posita. Ait enim, μετὰ τὴν Χερρόνησον ἐστὶν ἑτέρα πόλις τῆδε. πρώτη, Λευκὴ ἀκτὴ, Τερσίσις, Περύκλεια, Γάνος, Γανίσι, Νέον τῆς Περύκλειος πόλις καὶ λιμὴν. *Post Chersonesum Tiristasi oppida hæc sunt: primum, Latus & Crithote, Tiristasis, Heraclea, Ganus, Gania, Notus murus, Perinthus urbs cum portu.* Satis confusæ: ut adparet: & quo jure Ganus ac Gania; Heraclea & Perinthus separantur, nondum intelligo: ut sic quoque in incerto relinquendum sit, uter horum, Plinius an Scylax in Tiristasi a vero loco aberraverit.

Crithote Plinii, etiam *Heraclea* seu Scymno pag. 29. Κρηθωτὴ scripta est.

Ἐστὶ ἐν Κρηθωτῇ, πόλις τε Πακτίη.

Deinde *Crithote* est, & urbs *Pactye*:

Madytos in eodem tractu fuit, aliquoties a Livio memorata. Lib. xxvi. cap. xvi. *Progreſſus ad Chersonesum* [Philippus] *Elemta & Alopeccennsum*, tradentibusque, recepit: *Cana* quoque & *Madytos* dedita, & *caſtella* quedam ignobilia. Et lib. xxxiii. cap. xxviii. *Iſe* [rex Antiochus] *initio veris*, navibus ab *Epheso* profectus, *Helleſpontum* perterritas copias *Madytum* trajicit, *Chersonesum* urbem: *terreſtri navalem exercitum* iunxit. *Conſpectant portas*, *circumdedit mœnia armatis*, & *iam opera admoventi* dedatio. *Aſſilia*. Plinius interpres Latinus, & auctor tabulae ad eundem, *Mady* habent, quod, licet certatum, locum tamen positionis quodammodo nos docuit, quum aliunde certior haberi non poſſit; ex Livio ſolum probatur, haud longe ab *Helleſponto* hanc urbem abſiſſe.

P. Propius de aedific. lib. iv. cap. x. de Justiniani operibus in Thraciae Chersoneso, prope Sisti, Callipolis & Eleuntis reparationem refert, πάλιν Ἀφροδιτιάδα ἐξέματι
ἐκ τῆς πατρὸς πάλιν ἐδόχετο, ἀτείχισον ἐκ τῆς ἐπιπλῆσιν τὰ πρῶτες ἔσαν. Καὶ Κίβερν πάλιν
ἐκ τῆς πατρὸς ἐδόχετο, τεχνήρη πεποιμένη, ἔνδοξον, Urbem Aphrodisiadem, undique fere
muros, manibus firmis ciuitatē: urbi Ciberi, quae cetera habebat, muros atque incolas dedit,
ἔσχατα munimenta. Sed neque Ciberi positionem demonstrare possumus; neque Aphrodisi-
adem ab Antonini itinere a Trajanopoli Callipolim, inter Apros & Callipolim posita intra
Chersonesum cadit, sed extra illam supra Cardiam in mediterranea.

ET PONTI.

$\frac{P}{P+P}$ ad Proportum fuit : quod etiam Meia affirmavit. *In Proportione*,
in-

inquit, *Selymbria*, *Perimthos*, - - - *tum Rheseo regnata quondam pars Thracia; & Bisantibus Samiorum*. Samiorum coloniam etiam Stephanus dixit, quamquam perperam ad Macedoniam reduxit: Βισάνθη πόλις Μακεδονίας καὶ Θράκης Ἑλληνίς, ἀποικία Σαμίων, Βισανθίς ἡ πόλις Ἰσθμίου Ἰσθμοῦ Ἰσθμίου Ἰσθμίου, *Bisantibus juxta Thraciam, Samiorum colonia*. Dicta etiam fuit *Rhadestus*, vel *Rhadestum*, praesertim ævo posteriori. Ptolemæus lib. iii. cap. xi. Βισάνθη ἢ Ραυδεσὶν, *Bisantibus sive Rhadestum*. Procopius de Aedific. lib. iv. cap. ix. Ἡρακλείας ἢ ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἰδὲν χωρίον ἐπιθαλάσσιον ἦν, Ραυδεσὶς ὄνομα, ἧς πλὴν μὲν ἐφ' Ἑλλησπόντου καλῶν καίμενον, ἐυλίμενον ἢ καὶ τῇ καὶ θάλασσας ἐργασίας ἐπιτηδείως ἔχον. *Rhadestus erat locus maritimus, unius dici itinere ab Heraclea distans, commodo ab Hellespontum enavigandum sine portu facili, & ad maritimum commercium peropportuno*. Suidas: Ραυδεσὶς, πόλις, *Rhadestus, oppidum quoddam*. Abr. Berckelius ad Stephani Βισάνθην censet, eundem locum esse, quem *Resiston* duobus itineribus Antoninus dixit, quasi pravato nomine ex Ptolemæi, Procopii, & Suidæ *Rhadesto*. Sed eruditissimi viri pace dissentimus. Quis enim istius itinerarii auctor est, *Resiston* in via posuit, quæ ab urbe Apris fert Heracleam, ut inter utramque sit media. *Bisante* autem extra illam viam erat publicam.

Bisanthæ Ganum adjungimus, incerti quamvis, quo loco accedat aut latere. Plinius iv. cap. xi. *In ora amnis Erginus: oppidum fuit Ganus*. Quod fuit, olim eversum erat. Scylax: Τειρέσις, Ἡρακλεία, Γάν. Xenophon lib. vii. Expedit. Cyri pag. 241. ἐπειδὴν ἐπὶ θάλατταν ἀπέλθοι, ἀφ' ὧν αὐτῶν Βισάνθη, καὶ Γάνον, καὶ Νέον τῆς, *quæ ad mare venerit, tradit ei Bisantibus, & Ganum, & Novum munimentum*. Et Hierocli Γάν, *Ganus*, inter episcopales urbes in provincia Thraciæ Europa. Ex dictis adparet, Xenophontis maxime, in ora fuisse Propontidis.

Sequitur apud Ptolemæum amnis *Arzus*, inter Bisantem & Perinthum in Propontidem se effundens: & tum ipsa urbs *Perimthos*, quæ posteriori ævo *Heraclea* est adpelata. Ptolemæus: Περνθός, ἢ τῇ Ἡρακλεία, *Perimthos sive Heraclea*. Zosimus lib. i. cap. lxi. de Aureliano: ἀφ' ἧς αὐτῶν καὶ τῇ Περνθόν, ἢ νῦν Ἡρακλεία μετωνόμασται, *ταῖς τῇ ἐκβαλῇ*. *Commoranti apud Perinthum, quæ mutato nomine jam Heraclea dicitur, insidie factæ sunt*. Sozomenus h. e. lib. vi. cap. vii. Hypatianum dicit τὸν Ἡρακλῆα τῇ Περνθῷ ἐπισκοπῶν, *Heraclea Perimthi episcopatum*. Antiquum autem nomen *Perimthos* situm ita descripsit Diodorus Siculus lib. xvi. cap. lxxvii. ἡ Περνθός καὶ τῇ ἐκβαλῇ ἐπὶ τῇ ἀρχῇ τῇ Ἡρακλείᾳ, καὶ τῇ ἐκβαλῇ ἐπὶ τῇ ἀρχῇ τῇ Ἡρακλείᾳ. τὰς δὲ οἰκίας ἐκ τῇ περὶ τῇ ἐκβαλῇ, καὶ τῇ ἐκβαλῇ ἐπὶ τῇ ἀρχῇ τῇ Ἡρακλείᾳ. αὐτὰς δὲ τὰς οἰκίας αὐτῇ καὶ τῇ ἐκβαλῇ ἐπὶ τῇ ἀρχῇ τῇ Ἡρακλείᾳ. *Perimthos autem sita est in edito peninsula juxta, ad statum longitudinem porrecto. ad se invicem se confertias & altitudine conpressas habet. nam alia in altitudine alias pro acclivitate collis siserement, formæque urbis quædam theatri similitudinem refert*. De peninsula ita Plinius lib. iv. cap. xi. *longitudo latitudine cc passuum continenti adnexa*. Marcianus Heracleota sub finem Perinθ pag. 29.

- - - Σαμίων ἀποικία
Περνθός ἐστιν, ἔχουσα ἢ Σελυμβρία,
- - - Σαμίων colonia
Perimthos est; proxima Selymbria.

Quando mutatum nomen fuerit, non est liquidum. Ptolemæus si se recte habet, ex recentiore manu de Heraclea illud (ἢ τῇ Ἡρακλείᾳ) adscriptum est, satis antiquum &

terum hoc nomen est. Dubitare vero liceat, quia posteriores nummi Severi & filiorum prioris tantum nominis rationem habent. Nummus Mediceus, prodente illustri Spanhemio pag. 826. ΕΠΙΔΗΜΙΑ Β. ΣΕΤΗΡΟΥ ΠΕΡΙΝΘΙΩΝ ΝΕΩΚΟΡΩΝ, *Adventus II. Severi, Perinthiorum Neocoron.* Et Getæ nummus apud Harduinum p. 398. ΠΕΡΙΝΘΙΩΝ ΝΕΩΚΟΡΩΝ. Postiores *Heracleam* adpellant, Vopiscus & Eutropius, ubi necem Aureliani describunt: & Philostorgius lib. viii. cap. xvii. τὸ ἐν Θράκῃ ἐφεξέστων Ἡρακλείας, & lib. ix. cap. xiv. ὁ Δωρόθεος ἐξ Ἡρακλείας τὸ Θράκης, id est episcopus Heraclensis. Dignitatem Procopius lib. iv. de Aedific. cap. ix. declaravit, τὰ πρῶτα, *primum locum* provinciae ante Constantinopolim tenuisse: post dedicatam illam, δεύτερα, *secundum*.

Succedit *Selymbria*, ut modo ex Scymni versu adparuit, & Ptolemæi ordo confirmat, cui, etiam Herodoto lib. vi. cap. xxxiii. nec non Straboni lib. vii pag. 221. est Σελυβεία: at Scylax & Stephanus scripserunt Σελυμβεία, quam formam Latini tuentur. Mela lib. ii. cap. ii. *In Propontide Selymbria, Perinthus Bithynis.* Plinius lib. iv. cap. xi. *Oppida, Selymbria, Perinthus.* Antoninus itineribus suis nullam ejus rationem habuit, quod forsitan intercederat: alia vero inter Perinthus & Byzantium posuit, de quibus dicemus postea. Nomen *Selymbriae* Strabo interpretatur Σελυβὸν πόλιν, quia vox βεία, *bria*, ὁ πόλις, *lingua Thracica* sonet oppidum.

Inter Perinthus & Byzantium duo Antoninus interposuit, *Canophrurion* & *Melantiadem*: illud sonat Novum castrum, ut Pæanius etiam Καίνον φράειον vertit Eutropii *Canophrurium*. Hic enim lib. ix. cap. ix. narrat, *interfectus est [Aurelianus] in itineris medio, quod inter Constantinopolim & Heracleam est strata veteris. Locus Canophrurion ad- jectus.* Metaphrastes: ὁνομά ἐστι τῷ τόπῳ Καίνον φράειον. Id quod Aurelius Victor junior, ut solet, iisdem verbis repetit. Ex quibus illud dispicitur, ultra Selymbriam fuisse, quia *in medio itineris* fuisse dicitur ab Heraclea Constantinopolim. Confirmat Antonini iter per Macedoniam Constantinopolim:

<i>Afris</i>	-	-	-
<i>Resiflon</i>	M. P.	XXVI	
<i>Heracleam</i>	M. P.	XXVI	
<i>Canophrurion</i>	M. P.	XXIV	
<i>Melantiada</i>	M. P.	XXVIII	
<i>Byzantium</i>	M. P.	XVIII.	

Et alio itinere ab Urbe in orientem idem ordo servatur per *Heracleam*, *Canophrurion*, *Melantiada*, *Byzantium*, quamquam numerus miliariorum non nihil discrepet. In eandem Vopiscus quoque sententiam concedit in Aureliano cap. xxv. *Quamvis sacer, apud Canophrurium, mansionem, qua est inter Heracleam & Byzantium, malitia notarum sui & manu Melaniorum interemptus est.* Erratum ergo in tabula Augustana est, qua *Canopurium*, (sic prae scriptum est) citra Perinthus & Heracleam (nam & haec ibidem distinguuntur est constitutum. In tabula eadem est xii millibus ab urbe *Regium*, Ρέγιον Procopii lib. iv. de Aedific. cap. viii. ubi data est lex v. Cod. Theod. de contrah. emtione.

Se ultra *Regium* in illa Peutingeriana Tabula est *Melontiana*, quod legas *Melantiada*, quae est ante Byzantium in Antonini itineribus est *Melantias*, Μελαντίας, loci bene constituti a Suida. Μελαντίας, ἵκνεται, ἡ νῦν πρὸ τοῦ πρὸς τὴν Μ. Ῥωμίας, κούης τὸ Θράκης, ὅτι καὶ ἑκατὸν σταδίας διεσάσα & Βυζαντίου. καὶ ἔχει τὴν αὐτὴν Αἰνέας ποταμὸς, ὅς ἐστι, ὃν

τι πρὸς τὴν θάλασσαν, καὶ ἐπὶ ἀνεμὸν Κασπίαν ὀλίγον τι ἡρέμα ἐκκλίνας, ἐς Προποντίδα τὴν ἄπειρον
 γέται. ἔστι δὲ καὶ τὸ πρὸς αὐτῇ Ὀπίνειον ἢ ἀπ' αὐτῆς φέρεται περὶ ὁδοῦ. *Melantias*, qui
 nunc vulgo *Melantias* vocatur, *Thracia vicus*, CII *stadiis Byzantio distans*. *Eum Athyras*
amnis præterfluit, qui paulum progressus & *Caciam* veniunt versus declinans sensim, in *Propontide*
exit. Hinc & navale illud, quod in eo litore est, nomen ab ipso fert. Non ergo
 litore fuit *Melantias*, sed paullo supra illud: navale vero ad ostium *Athyra* fluvii, a *Me-*
lantiade decurrentis, de suo nomen dedit *Melantiaci navalis*, vel simili circumscriptura.
Ammianus Marcellinus lib. xxxi. cap. xxxi. [Vales. cap. xi.] villam dixit Casariam
Valens, inquit, *exiens Antiochia, venit Constantinopolim*: - - - ipse ad *Melantiadem*,
villam Casariam profectus, militem stipendio fovebat & alimentis. *Chronicon Alexan-*
drinum p. 896. Ἐπὶ τὰ μέγα Μελαντιῶδες, circa *Melantiadem*.

Ultra *Athyram* fluvium, *Byzantium* versus, *Ptolemaeus* posuit alium, *Βυθύναν*, *Bithyniam*,
 qui etiam a *Plinio* memoratus est. Videtur *Appiani* *Βυθύναι*, *Bithynias* esse, *ἐπὶ*
Mithridatico pag. 296. *Mela* in hac ora, ut supra vidimus, oppidum habet *Bithyniam*
 sive *Bithynidem*: quod si fuit aliquod (ceteris enim ignotum est) ad hoc flumen fuisse nec
 est quod dubitemus.

Mela huic orae addit *Erginum* fluvium. Post *Selymbriae*, *Perinthis* & *Bithynidis* enar-
 rationem, adjungit: *amnes, qui interflunt, Erginos & Athyras*. *Plinius*: in ora *amnis*
Erginus: sed inter quæ oppida labatur, neuter definivit. Nec plus indicii pro certis
 loco ex *Apollonii* versu 217. lib. 1. *Argonaut.* habemus,

- - - ποταμὸς ὃς ἐστὶν Ἐργίνιος,
 juxta fuenta amnis *Ergini*.

Alter fluvius *Ἀθύρας*, *Athyras* a *Ptolemaeo* & *Suida* perscribitur: in *Mela* autem libris
 vulgatis *Athyras* sine aspiratione.

Hæc in *Propontide*, quod mare est inter *Euxinum* & *Aegæum*, utrinque fretum
 fluente connexum, ibi, *Bosporo* *Thracio*; heic, *Helleponto*. *Plinius* lib. iv. cap. v.
*Inde [ab Helleponto] exspatiatur æger, rursusque in arcum coit: laxitas Propontidis ap-
 ertur: angustia Thracius Bosporus latius hinc id spectant, qua Darius, pater Artaxerxis, cognatus
 transtexit.* *Ovidius* lib. iii. *Trist. eleg. xii.*

Has quoque ab ore sunt loca apud *Propontidos* oras
 Hinc aliquam cetero cetera *Notio*.

Ipse Bosporus cognominatur *Thracius*, ut ab altero, cui *Cimmerio* cognomen est, *Calli-*
natur. *Ptolemaeus* lib. iii. cap. xi. *ἐστὶν ὁ Πόντος, ὁ καλεῖται Ἐξάρχιος* *Bosporος*, ὁ
Pontus, quod *Thracius Bosporus* vocatur. *Arrianus* *Periplo extremo*: τὰ δὲ ὅτι Ἐξάρχιος
Καλεῖται *ἐπὶ τῷ ποταμῷ* *Ἐξάρχιος* *πρὸς πάλιν* *Βορύντιον*, Hæc sunt a *Bosporo* *Cimmerio* ad
Thraciam *ἐκσπῆται* *ἐκ τῷ ποταμῷ* *Βορύντιον*. Originem nominis ad *Io*, mutatam in *vaccæ*
tabula referunt, quæ hoc fretum trajecerit. *Dionysius Perieget.* vers. 140.

τὴν δ' ἐστὶν Ἐξάρχιος *Βορύντιος*, ὁ πάλιν ἰσθμῷ
 ἔστιν ὁ καλεῖται *ἐκσπῆται* *ἐκ τῷ ποταμῷ* *Βορύντιον*.

hæc est: Hanc nam *per* *Thraciam* *ostium Bospori*, quem olim *Io* *Junonis* impulsu tranavit, *ἐκ*
τῆς

venca quum esset. Alias adpellationis rationes tradit scholiastes Apollonii ad lib. ii. vers. 168. Dicitur etiam *Thysius Bosporus*, quia Mysiam, ad Propontidem sitam regionem, ora altera attingit. Eustathius ad Dionysii versum prædictum ἡ Θρηακὶς Βόσπορος, ἡ καὶ Μύσις, *Thracicus Bosporus*, qui ἡ *Thysus* vocatur. Et post paullo ex Artiano: πάλαι δὲ καλεθόνα καὶ Βυζάντιον, ἡ ποτὲ Μύσις, dicitur *Mysia* ἀντιπερὶς ὤκει τῇ Θρηάκι, *scilicet*, quod juxta Chalcædonem est ἡ *Bizantium*, quondam vocabatur *Mysia*, quia *Mysi* ex opposito *Thraciæ* habitant. Herodotus lib. iv. cap. lxxxv. vocat τὴν καλεθονίαν τὴν Βόσπορον, *Chalcædoniæ terra Bosporum*, ejusque latitudinem minimam habere dicit τέσσαρες σάδις, *quattuor stadia*: aliis autem est latior.

Ubi Bosphorus Propontidi adhaeret, adposita est nobilis urbs *Byzantium*, quæ postea auctior facta ornatiorque, *Constantinopolis* nomen accepit. Sed hoc ad aliud temporis geographiam reservamus. Vetus Byzantium jam nobis curæ est. Origo ejus narratur varie. Strabo lib. vii. pag. 221. dicit post Chalcedonem, quæ Megarentium colonia est, Apollinis ferri auspiciis & oraculo conditam. an etiam a Megarentibus, aperte non dicit; utique autem Stephanus: clarius Marcianus in Periegesi sub finem:

Ἐξῆς Μεγαρίων ἐντοχῶν Βυζαντίου,
Deinde est Megarensum fortunatorum Byzantium.

[illegible]

*Ang'las noma'is opes ē nonna: tu quum
Ezanna lages; tu Poma Baga faga.*

Συνομιλίας ἀνεμύηται καὶ πρὸς ἀλλήλων καὶ πρὸς ἑωσέωνται πάντες ὅ ἐν τῇ καὶ τοῖς
 ἑσέων, ὁποῦτο ἡμεῖς μὲν ἀδεσμοῦται ἀδελφὸν ἑωσέωνται, ὅς τις αὐτοῖς
 ἑωσέωνται. Ποιῖται lib. iv. cap. xxxviii. laudavit: quod pluribus verbis Xiphilinus
 O. nec non Pericomi Nigri persequutus est. Ovidius Imit. lib. i. eleg. xi.

Quæque tenent Ponti Fixantia litora fœces.
Hæc locus est! gemini parua vagantia maris.

Supra Byzantium LXXX stadiis est ad Bosporum *Daphnes portus*, λιμὴν Δάφνης, ab Arriano notatus Periplo Ponti extremo: & inde per stadia XL. ubi στόμα ἔστι Πόντου, *os Ponti*, id est finis Bospori, & initium Ponti Euxini, erat τὸ ἱερὸν ἔστι Διὸς Ουρείς, *sanum Jovis Uris*: a quo tantumdem spatium, id est XL stadiorum ad insulas *Cyaneas* est, de quibus post dicturi sumus in insulis ad Thraciam.

Ora Ponti sequitur a Bosporo usque Mesembriam vel Hæmi extrema: quam itidem Arrianus illustravit; nec minus lib. I. cap. XI. Ptolemæus. Ab austro adicendenti prima urbs est *Phinopolis*, Φινόπολις, cujus situm Ptolemæi rationes constituunt. Non habet Arrianus illius mentionem: utique autem Plinius lib. IV. cap. XI. *Phinopolis*, inquit, *juxta quam Bosporus*, id est prima urbs Ponti post Bosporum, ex Melæ & Ptolemæi dispositione. Sed quia distantiam locorum in hac ora Arrianus curatius, quam ceteri, notavit, pretium est, inverto ejus itinere, hæc ex Periplo excerpere.

Fano Jovis Uris, ubi os Ponti

<i>Cyaneas insulas</i>	XL	stadia.
<i>Phrygiam</i>	CCCXX	stad.
<i>Salmydessum</i>	CCCXXX	stad.
<i>Thyniadem actem</i>	CC	stad.
<i>Aulæ mania</i>	CXX	stad.
<i>Echersonesum</i>	CL	stad.
<i>Apolloniam</i>	LX	
<i>Anchialum</i>	CLXXX	stad.
<i>Mesembriam</i>	LXX	stad.
<i>Hæmi extrema</i>	XC	stad.

Quæ prima Arriani *Phrygia*, videntur *Phileæ* esse Pomponii, qui lib. I. cap. I. ita se-
ptemtrione progreditur in austrum verius: *Recta dehinc [ab Apollonia] ora, nisi quod præter
ferme in promontorium, quod Thyniam vocant, exit, & incursus contra se littoribus obtinens,
urbesque sistunt Halmydesson & Phileas & Phinopolim.* Ptolemæo hoc loco est, Φιλία ἀπὸς
Philia promontorium, sub quo haud dubie *Phileæ*, Melæ oppidum, fuerunt. Zosimus
lib. I. cap. XXXIV. meminit *Phileæ in paludis*, quæ itidem situ cum loco Melæ & Ptole-
mæi prope convenit. Φιλιατὴν, inquit, λίμνη ἔστι δυτικὰς τροπὰς Βυζαντίου πρὸς τὴν ἰσθμὴν
ᾧ λέγεται, *Phileæ namque palus ad occasum solis italiam Byzantii Ponti adjacet.* Et quid conjectu-
ris opus est ex locorum vicinitate? clare periplus anonymi, quem Vossius edidit, quæ
quaeritur, revelat pag. 164. ἀπὸ Ἀλυσσίδας εἰς Φρυγίαν ἔστι καὶ λεγόμενὴν Φιλίαν, *ab Halmy-
desso ad Phrygiam, quæ etiam Philia adpellatur.*

Quæ sequitur urbs, modo gemino nominatur *Halmydessus* & *Salmydessus*, quia Scyllæ
adspiratio in sibilantem videmus convertam. Herodotus lib. IV. cap. XCIII. Diodes
Siculus lib. XIV. cap. XXXVIII. Strabo lib. I. pag. 34. & Arrianus Periplo, ac Stephanus
Σαλμυδῶσόν cum sibilo, *Salmydesum*, adpellant, quibus Lycophronem adjungimus
versu 1286. & Xenophonem lib. VII. Exped. Cyr. p. 241. quorum est Σαλμυδῶσις, *Sal-
mydesus*, contra Pomponius Melæ & Plinius *Halmydessus*; & ex Græcis Peripli Ponti
auctor anonymus Ἀλυσσίδας, Ptolemæus Ἀλυσσίδας, Non ignobilem ergo *Halmydesum*
seu *Salmydesum* fuisse, ex tot auctorum commemoratione manifestum est: nec verò
urbem adpellant, sed Ptolemæus, Ἀλυσσίδας αἰγυλιὰς *Halmydesum litus*; Stephanus
Ἀλυσσίδας καὶ πρὸς τὸν Πόντον, *Halmydesus finis Ponti.* Quo Siculus quoque Dioclorus

tendit quum τ Σαλμυδεσσὸν αἰκόντας, *Salmylessum colentes*, virili genere, quo non πέλιον, sed vel κόλπον vel αἰγιαλὸν subaudit. Nihil vere dissentiunt. Et urbis & litoris & sinus commune nomen fuit: urbe excisa, litori & sinus nomen apud scriptores posterioris ævi mansit.

Thynias litus, Θυνιάς ἀκτὴ, Arriani est: Ptolemæi Θυνιάς ἄκρη, *Thynias promontorium*: at Plinius: *Oppida, Thynias, Salmylessus, Develtum*: Mela quoque, ut supra vidimus, Thyniam dixit promontorium in eo consentiens cum Ptolemæo.

Aulismania sive *castellum*, Græce Ἀυλαίς τεῖχος, solius Arriani est & anonymi, qui suam ex illius periplo transcripsit. Θυσίων χωρίον, *venationis domum* ille anonymus interpretatur. Guil. Stuckius Latine *mania* vertit: Vossius, *castellum*. τεῖχος enim munimentum est, sive castellum. Quæ sequitur *Chersonesus* Arriani, inter hoc castellum est & Apolloniam, in qua ἑρμὸς ναυσι, *portus seu statio navium* est, utroque Pleriplorum consentiente auctore. Interponit Ptolemæus Περωντικὸν, *Peronticum*, & Τένζα, *Tonzæ* vel *Tenzæ*: de quibus nihil præterea nobis cognitum est.

Apollonia Milesiorum colonia fuit, unde colossus M. Lucullus abstulit, & in Capitolio locavit. Strabo lib. vii. pag. 220. Ἀπολλωνία ἀποικία Μηνησίων; τὸ πλεον ἔκτισματὸς ἰδρυμένον ἐρχσα ἐν νησίῳ τινί, ὅπερ ἱερὸν ἔστι Ἀπολλωνίου. ἐξ ἧς Μάρεα Λένκολα τὸ κορυφαῖον ἔχει καὶ ἀνέβηκεν ἐν τῷ Καπητωλίῳ, τὸ ἔστι Ἀπέκλων. *Apollonia est Milesiorum, urbs maior, cuius parte condita in parva insula, in qua Apollinis fanum est: unde M. Lucullus colossus Apollinis sublatum in Capitolio dedicavit.* Plinius lib. xxxiv. cap. vii. de mole colossus: *Talis est in Capitolio Apollo, translatus a M. Lucullo ex Apollonia, Ponti urbe, xlv talentorum, quingentis talentis factus.* Stephanus secundam suam Apolloniam ponit ἐν νησὶ πρὸς τῇ Σαλμυδεσσῷ, *in insula juxta Salmylessum.* De insula dubitat Salmasius ad Strabonem pag. 151. cui Strabo Apolloniam Asiæ in Ponti insula cum hac nostra confudisse, quæ Palæus lib. vi. cap. xiii. distinxit; Stephanus Strabonem sequutus videtur. De Luculli expeditione Eutropius lib. vi. cap. vii. *Alter Lucullus [Marcus] qui Macedonia administrabat, - - - multas supra Pontum positas civitates adgressus est. Illic etiam esse nunc creditur.*

Supra Apolloniam *Anchiales* est, oppidum Apolloniaticum. Strabo lib. vii. pag. 221. ἡ δὲ Ἀγχιάλις περὶ τὴν Ἀπολλωνιάδων, *Deinde Anchiale est* nam plures formæ vocabuli oppidum *Apolloniaticum*. Mela dicto loco: *Quos, Mesevria, Anchiales.* Plinius nullo genere: *Nunc mora Mesembria, Anchialum, ubi Mithridates.* Zosimus quoque non paravit sub Valeriano lib. i. cap. xxxiv; & Trebellius Pollio Vita Claudii cap. xli. *Idcirco, Anchialo vastata, conati sunt Nicopolin etiam obvenire.* Et Ammianus lib. xxi. cap. xix. *Totius, & Apollonia, & Anchialos.* Omnes igitur *Anchialos* sive *Anchiales*: quæ Ptolemæus Ἀγχιάλας: solus fere Strabo *Anchiale*; & Plinius *Anchialum*. Strabonem sequutus est Iulianus ad Dionys. vers. 875. ἔστι καὶ ἑρμὸς Ἀγχιάλις, καὶ τὸ γένος τῶν, *Estiam Thracica Anchiale, secundum geographiam, id est Strabonem, quem hoc nomen excisa ita nominat.*

Et hæc fuit Ptolemæus oram Thraciæ, ulteriora quæ sunt, & ipsam *Mesembriam*, Mariæ inferiori adjudicavit, ut supra de terminis Thraciæ, & intea cap. vii. in Mæsia commemoravimus, ubi etiam de *Mesembria*, quæ *Mesambria* Herodoto & in nummis est, loquimur. Sitæ est cis Hæmum montem xc stadiis secundum Arriani periplum supra excipimus: condita a Megarenensibus. Strabo lib. vii. pag. 221. ὅτι τὰ Ἀἰών ἔρμὸς μέχρι τῆς Μεσσηνίας ἐρχεται. ἔστι Μεσσηνία Μεγαρέων ἀποικία. *Deinde [post Odessum] est colonis meus, ad istud usque mare pertingens.* Sequitur *Mesembria, colonia Megarenensis.* Plinius

Et sua Bessi nive duriores.

Strabo dicto loco : Βέσσοι ὑπὲρ τὸ πλεον τῆ ὄρης νέμονται τῇ Αἰῷ , καὶ ὑπὸ τῇ ληϊῶν ληϊαὶ ἐσχατορεύονται , *Bessi majorem Hami partem tenent, & a pradonum multitudine Pradones cognominantur.* Eutropius lib. vi. cap. viii. de M. Lucullo : *Bessis primus Romanorum intulit bellum, atque eos ingenti praelio in Hamo monte superavit.*

Oppidum illorum *Uscudama* fuit. Pergit ibidem Eutropius : *Oppidum Uscudamam, quod Bessi habitabant, eodem die, quo adgressus est, vicit.* Ammianus quidem lib. xiv. cap. xxxvii. *Hadrianopolim, urbem Hamimontanam, Uscudamam antebac adpellatam* tradit, quod etiam Sextus Rufus cap. ix. adfirmavit. Sed incertior res est de prioris nomine, quod Lampridius in Elagabalo cap. vii. ait *Orestæ* fuisse; Zonaras in Constantino Monomacho p. 199. *Ορεσιάδης, Orestiadu.* Ad hæc Hadrianopolis in Odrysios potius, quam Bessis, sita est: nec propterea duæ in Thracia Hadrianopoles fuisse, ut Casaubonus ad Lampridium ex hoc ipso dissensu judicavit.

Prior Bessis *Philippopolis*, itidem ad Hebrum sita, sed multo superiorem: cujus æque incertum nomen antiquum est. Rufo *Eumolpias* fuit: etiam Ammiano lib. xxi. cap. ii. Plinius autem lib. iv. cap. xi. vetus nomen *Poneropolim* fuisse dicit: deinde *Philippopolim* ab amplificatore dictam; tandem *Trimontium* ab situ. Et Ptolemæus nomen *Trimonti* habet conjunctum cum Φιλιπποπέλειος: sed, nisi mendum subest aut adfuturum manu aliena, Philippi & Hadriani urbes in unam confundit. Philippus, conditor, Amyntæ filius fuit, quia alterius Philippi temporibus jam clara urbs erat. Livius lib. xxxix. cap. liii. *mediam in Thraciam exercitum in Odrysibus, & Dantheletis, & Bessos duxit. Philippopolim urbem fuga desertam oppidanorum cepit.* Et mox: *relicto ad Philippopolim presidio.* Adde Polybii excerpt. Legat. cap. xlviii. In occasum solis inde *Bessapara* recedit, ex Antonini cognita itinerario.

Sed ad Nestum five Nestum revertamur, quem Bessos attingere supra Plinius, & ex eo Solinus notaverunt. Adluit hoc flumen *Nicopolis*, Trajani opus, cum cognomine *ad Nestum*. Ptolemæus in mediterraneis Thraciæ: Νικέπολις ἢ πρὸς Νέσον, *Nicopolis, que circa Nestum est, five Nestum: a quo situm etiam cognoscimus.* Spanhemiano opere pag. 889. nummus proponitur, præscriptus ΟΥΑΠ. ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ ΠΡΟΣ ΝΕΣΤΟ, *Ulpia Nicopoleos ad Nestum.* nam O aliquando in nummis pro Ν est. Et alius Commodi ac Caracallæ apud Harduinum: ΟΥΑΠ. ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ ΠΡΟΣ ΜΕΣΤΩ, *Ulpia Nicopolis juxta Mestum.* sic enim cum M etiam hoc flumen fuisse nominatum, supra adnotatum est.

Sub Rhodope inter Nestum & Hebrum, Antonini itinere a Dyrrachio Byzantium, duo oppida nominantur, *Milolium & Timporum*: unde Trajanopolim sit transitus. De priore silent ceteri: alterum nisi fallor, *Tempyrum* scribendum est & juxta Aeniorum fines ad septemtriones constituendum. Livius lib. xxxviii. cap. xli. *Inde Aeniorum fines, præter Apollinis (Zerynthium quem vocant incolæ) templum superant. Alia angustie circa Tempyra excipiunt, (hoc loco nomen est) nec minus confragosa.* Consentit Ovidius lib. i. Trist. eleg. ix.

Inde levi vento Zerynthia litora nactis

Threiciam tetigit sessa carina Samon.

Salvus ab hac terra brevis est Tempyra petenti.

Qqqqq

Ipse

Ipsæ mons *Rhodope*, circa Nestum incipit & ultra Hebrum longe procurrit, ubique Hæmo ferme parallelus. Strabo lib. vii. pag. 217. inde usque ab Illyriis montibus deducit, cum quibus juga Thraciæ connectit. Sed de hoc in superioribus plura: etiam de *Hebro* fluvio, maximo omnium Thracicorum, poetis & historicis non minus laudato quam geographis, supra actum est.

Inter Hebrum, Rhodopen & mare quæ sunt, itineribus Antonini explicantur optime. Ad Hebrum, ubi cursum in austrum flectit, *Hadrianopolis*, cxxxiv millibus a Philippoli, quæ ad eundem annum est superius: de quibus est antea dictum. Quæ interjecta sunt, obscura loca sunt omnia, itinere ab urbe in orientem nominata pag. 32. ed. Schotti.

Intra Hadrianopolin ad idem flumen est *Plotinopolis*, a Trajani uxore adpellata: & deinde *Trajanopolis*. Inclutam conditoribus suis utramque Ptolemæus memoravit: & Notitia Episcopatum Græc. etiam utramque habet, *Plotinopolin*, in Hæmimontana provincia; *Trajanopolin* in provincia Rhodope. Antoninus quo loco utramque habuerit, iter a Plotinopoli Heracleam ostendit, hoc ordine distributum:

<i>Plotinopolis</i>			
<i>Trajanopolis</i>	M.	P.	XXII.
<i>Apros</i>	M.	P.	XXIII.
<i>Resbon</i>	M.	P.	XXIV.
<i>Heracleam</i>	M.	P.	XXV.

Interjacet *Dyme* inter Plotinopolin & Trajanopolin, ex Ptolemæi dispositione, cui *Δύμη* est: & ex itinere a Dyrrachio Byzantium. Inter Plotinopolin & Hadrianopolin videtur *Nice*, *Νίκη*, tuisse, ubi confessionem Ariani conscripserunt, ut nomine imperitis imponerent, quasi Nicena esset Bithyniæ. Ammianus lib. xxxi. cap. xxxi. *Nicen stationem* memorat inter Byzantium & Hadrianopolin. Itinerarium Hierosolymitanum, ut vocant, sive iter a Burdigala Hierosolymam, sedem propius definit, a *Philippopoli* per cvi millia ducens *Nicen*, inde per xl circiter *Drusiparam*, & per totidem fere *Heracleam*. Quo posito, circa Hadrianopolin aut Plotinopolin cadet, aut in medium inter utramque Scribitur itinerario *Nice*: at in Ariana illa historia est *Νίκη*, *Nice* apud Socratem lib. ii cap. xxxvii. & Sozomenum lib. iv. cap. xix. & uterque *πόλιν*, *oppidum* vocat, quam Ammianus *stationem*.

Syracella inter Trajanopolin & Apros, itinere ab Hydrunte Aulonem per Macedoniam. *Apris* autem, Ptolemæo *Ἀπρις κολώνια*, *Apris colonia* Romana, circa Melam flumen fuerunt. Antoninus etiam plurali *Apros* dixit itinere jam dicto a Plotinopoli: Plinius autem singulari numero *Apris colonia*, lib. iv. cap. xi. & Stephanus, *Ἀπρις, θηλυκὴν, πόλις Θρακίας*, *Apros*, *feminini generis*, *urbis Thraciæ*. Etiam Hierocles *Ἀπρις*. Vaillantius de nummis coloniar. p. 153. Aprum coloniam a Claudio deductam ceniet, quamvis nullus illius nummus aut aliud monumentum supersit: quod verosimilius est, quam cum Cedreno p. 266. prætorii præfecto Apro, Carini socero, vindicare. Non enim attendit Cedrenus, jam tum a Plinio & Ptolemæo *coloniam* Aprum dictam esse.

Cysella sive *Cysela* oppidum superest, itidem circa Hebrum vel Melanem positum. Plinius *Cysella*: Ptolemæus, qui etiam *Κύψελλα* gemino elemento scripsit, ad annum fere Melanera suis præfert numeris: Stephanus autem, cujus sunt *Κύψελλα*, simplex

ittera, dicit *πλησίον τῷ Ἑβρῷ ποταμῷ*, prope fluvium *Hebrum* esse. Antonini ordo turbatus est, itinere ab Hydrunte per Macedoniam Constantinopolim, ut certi nihil inde haberi possit. Ceterum *Cypsela* Livio plurale est, qui lib. xxxi. cap. xvi. in castellis numerat: sed Stephano est *πόλις Θράκης*, urbs *Thracia*, quod probabilius. Iterum Livius lib. xxxviii. cap. xl. *Postero die Cypsela pervenit: a Cypselis via x millium fere* *πλεσίων*. Australem autem situm Cypsellorum Ptolemæo debemus. De *Resisto* supra diximus, hoc itinere inter Apros & Heracleam fere medio loco constitui, ideoque frustra ab nonnullis cum Rhædesto confusam esse. Ab Hadrianopoli Heracleam peregrinator Antoninus itinere gemino per *Bergulas*, & *Drusiparam* ducit: & sic utrumque per rectam lineam circa Rhodopen montem cadit. Ordo est hujusmodi:

<i>Hadrianopoli</i>			
<i>Ostodizum</i>	M.	P.	XVIII.
<i>Burtudizum</i>	M.	P.	XVIII.
<i>Bergulas</i>	M.	P.	XVIII.
<i>Drusiparam</i>	M.	P.	XVIII.
<i>Izirallon</i>	M.	P.	XVI.
<i>Heracleam</i>	M.	P.	XVIII.

Priora sunt obscura. *Bergula* a Cedreno dicto loco *Βεργύλιον*, *Bergulion*; a Ptolemæo *Βεργύλη*, *Bergule* seu *Bergula* dicuntur, quod singulare femineum videtur genuinum esse. *Drusipara* priori itinere *Drizipara*, corrupte forsitan; posteriore *Drusiparum* neutro genere: corruptius apud Suidam *Δρυσιπάρης*, *Drixiparos*. Vera videtur Ptolemæi *Δρυσιπάρης*, *Drusipara*, quamquam nec Antonini *Drusiparum* contemnendum est.

Quæ inter Hæmum & Rhodopen sunt cognita, majorem partem Ptolemæo indice cognita habemus: ut sunt *Nicopolis* ad Hæmum, *Νικέπολις ἐπὶ Αἱμον*, diversa ab illa altera *Thraciæ* ad Nessum eodem auctore: & *Περασίδιον*, (forte *Prasidium*) item *Vala*, & *Orisana*, omnia sub Hæmo, sed obscuriora: ad Rhodopen *Ostaphos* & *Arzos*: ad *Panymum* fluvium, qui supra Mesembriam in Pontum ruit, *Carpudæmum*, *Orcelis*, & superius, *Δεῦλτος κολώνια*, *Develtus colonia*: *Deultum* alias. Plinius iv. cap. xi. *Halmydæssos*, *Develtum cum stagno*, quod nunc *Deultum* vocatur, *veteranorum*. Veteranorum ergo colonia fuit, ab Vespasiano deducta, quia *Flavia* in nummis cognominatur. *Caracallæ* nummus apud Patinum p. 301. COL. FL. PAC. DEULT. id est, *Colonia Flavia Pacensis Deultum*. quod & sub aliis principibus repetitum fuit p. 343, 358.

Trans flumen *Tonzo*, *Bizya*, *Cabyle*. De *Tonzo* nihil præterea notum: *Bizya* & aliis memorata, gentis suæ regia. Plinius dicto loco: *Intus Bizya, arx regum Thraciæ, a Tereci nefasto crimine invisa hirundinibus*. Solinus cap. x. addit nonnulla: *In Caniensi regione, non longe a Flaviopoli colonia, Bizye oppidum, quondam arx Tereci regis, invisum hirundinibus, & deinceps alitibus illis inaccessum*. nota fabula ex lib. vi. *Metamorphoseos* Ovidianæ. Quod vero in *Caniensi* regione dicit, displicet Salmasio, quia Stephanus ait: *Βιζύη, πόλις Θράκης, τὸ τῷ Ἀσίων βασιλεῖον*, *Bizye, urbs Thracia: Astorum regia*. In *Astica* ergo regione fuit, si chorographus vere censuit. Tertia *Cabyle* sic quoque scripta est Eusebio in Chron. & Eutropio, Ammiano, & Harpocrati, præter Ptolemæum: contra Straboni & Stephano *καλύβε*, *Calybe*: quod etiam Sexti Rufi melioribus libris expressum est. Stephanus quidem utrumque nomen exponit tamquam urbium diversarum; sed unam & eandem esse consensu doctissimorum adprobatum est, Scaligeri in Eul.

p. 152. Spanhemii de usu num. p. 903. Berkelii ad Stephani Καλύβη. Philippus Amyntæ coloniam perditorum hominum in eam deduxit, (προνηροτάτας ἐνταῦθα ἰδεύσας) ut Strabo refert lib. vii. pag. 222. Unde Stephano dicta ἀποικία Μακεδόνων, *colonia Macedonum*.

Hæc a Ptolemæo nominata: quibus *Flaviopolin* Plinii, antea *Zelam* dictam, adjicimus, de qua is ita in Thracia post Bizyam: *Regio Canica, colonia Flaviopolis, ubi antea Zela oppidum vocabatur*. Solinus ait non longe a Bizya abesse, quam Asticæ supra regioni vindicavimus. Sed res illa regionum aut præfecturarum in plerisque est incerta, quia Ptolemæus nomina dedit; urbes cuique regioni suas non subdidit. Mœsiæ & Hæmonti obvertit *Danheleticam, Usdiceisam, Selleticam*: Macedoniae & Aegæo, *Mædicam, Droficam, Caleticam, Sapaicam, Canicam*: Mædicæ superponit *Bessicam*, huic *Bennicam & Samaicam*: in maritimis a Perinθο ad Apolloniam usque *Asticam*, in cuius termino prope consentit Heracleota sub finem Perieges. cui *Thynia* est ἡ Ἀσικῆς ἐσχάτη, *Astice extrema*. Sed a Perinθο an incipiat, subdubitat. Strabo vii. pag. 222. ὑπερεκτεταται ἡ Βυζαντίου τὸ ἑξ Ἀσῶν ἔθνος, *supra Byzantium est Astarum gens*. Stephanus tantummodo: Ἀσῶν, ἔθνος Θράκης τὸ κτητικὸν Ἀσικῆς, *Asta Thracum gens: possessivum Astici*. Plinius iv. cap. xi. *Caletas* dividit, *maiores Hæmo, minores Rhodopa* subdit, *inter quos Hebrus amnis* sit. Qui tabulas Ptolemæo adjecit, sive Agathodæmon est sive alius, non ubique cum prædictis consentit: quem interdum potius in nostra tabula, quam dubia aliorum præcepta, sequuti sumus.

Gentes autem Thraciæ nobiliores post Edones sunt *Mædi, Bistones, Cicones, Cæni, Bessi, Calææ, Odrise* [Tacitus ann. iii. cap. xxxviii. *Calæta Odriseque*; sed Livius lib. xxxviii. cap. xl. & Plin. iv. cap. xi. *Caletæ*] & ἡ Ἀῖγιον *maritimam oram* tenentes *Astæ*; quos *Asties* Livius vocat lib. xxxviii. cap. xl. *Canos* simul, *Caletas & Madæstinos* nominans ad Hæmum *Denselæ* seu *Denthaletæ*, & *Selletæ*. In his *Bessi* quondam & *Odrise* potentissimi. Hinc *Odrisius* poetis est Thracius, ut exemplis probatum dedimus ad illud Silii lib. iv. vers. 432.

- - - - *Mævors in prælia currus*
Odrysiæ tellure vocat.

INSULAE CIRCA THRACIAM.

Aegæi maris insulas exposuimus supra in Græcia: quæ proximæ sunt Thracibus, ad hunc locum reservavimus. In iis

THASUS prima est, Nesti ostiis opposita, marmore cum primis, quod *Thasum lasiædem* vocant, frumento & vino dives. Quidam geminant sibilantem hujus vocabuli, & Stephano, ac nonnullis locis Polybii, est Θάσος: Plinii itidem lib. iv. cap. xii. *Thasus*. Sed plurimi simplici scripserunt Θάσε, *Thasus*, Herodotus, Thucydides, Scylax extremo periplo, Strabo, & Philippi pacificatione Excerpt. Polyb. Legat. ix. ac in nummis Harduini ac Theisauri Brandenburgici ΘΑΣΙΩΝ. Strabo lib. x. pag. 335. ὑπὲρ Περσῶν ἐκτίσθη Θάσε, *a Persis condita & culta Thasus*: quod de nova colonia intelligamus. primi enim conditores Phœnices fuerunt. Herodotus lib. i. cap. xlii. nescivisse se in Thaso templum ait, ὑπὲρ Φοινίκων ἰδρυμένον, εἰ κατ' Εὐρώπης ζητήσιν ἐκπλώεσσι, Θάσον ἐκτίσαν, *a Phœnicibus constructum, qui ad investigandam Europam navigantes Thasum condiderunt*. A Phœnice Thaso, qui cum Cadmo profectus sit, nomen habere Heracleota Martianus pag. 27. auctor est.

- - - - Φοίνικες μὲν Κάδμος καὶ Θάσος
 ἔκ τ' Ἀφθάντες ἔλαβον δὲ Θάσον,
 Ἀπὸ δ' Θάσου καὶ τὸ νομὶ, ὡς καὶ νῦν ἔχει.

Priscum nomen Eustathius ad Dionysium χρυση, *Chryse* tradit fuisse: addit Plinius nomina *Aeria* & *Aethria*. Mela lib. 11. cap. vii. In *Aegaeo mari prope Thraciam Thasos, Imbros, Samothrace*. In divitiis insulae laudat Eustathius & μετάλλα χρυσᾶ, *aurisodinas*: sed largior proventus ex marmore. Seneca epist. lxxxvi. de Romanorum luxu: *Pauper sibi videtur ac sordidus, nisi Alexandrina maiora Numidicis crustis distincta sunt, nisi Thasius lapis, quoniam varum in aliquo spectaculum templo, piscinas nostras circumdedit.* De frugum proventu Dionysius vers. 523.

- - - ὠγυγίη τε Θάσος, Δημήτερος ἀκτὴ,
 id est *Thasos Cerealis*, quae ita vocatur, Eustathio interprete, ἄλλ' τὸ εὐδαίμων τ' νῆσος, καὶ ἰσχυρὰ, *propter fertilitatis fecunditatem*. De vino Apulejus Apolog. p. 289. *Olitori Cerealis meriti est concessam, olus & vinum ex nobilitate soli commendare, vinum Thasium, de Pithia m. Nepos, Simone cap. 11. Thasio opulentia fretos suo adventu fregit.* Sub Romanis Iberi fuerunt *Thasos libera*. Ptolemaeo lib. 111. cap. xi. vocata Θασία, *Thasius*, quod corruptam ex Θάσος vel Θασία videtur. Vid. Voss. in Scyllero.

SAMOTHRACE objecta Hæberi oculis, religionis fama nobilitata & asylo. De nomine nunc variant an Samo, Jonam insula, acceptum ferat. Straboni lib. x. pag. 235. videtur probabilius, ἀπὸ τ' εὐχαις, quo nomine τὸ ἕλκ, *altitudines* significantur, deductam ad elationem esse, quia Ida & Parnax ex vertice illas, secundum Hædos N. vers. 12. portarent conpici. Cetero *Samo* tantique nomen, ut Strabo censet lib. vii. extremo: additamentum *Thracia* in ceteris exulsi factum. Dionysius vers. 524.

Ἰμβρος, & Θρᾷα Σάμος, ἀπὸ δὲ Κορυβαντίου ἄστυ,
Imbros, & Thracia Samos, a pulchro Corybantium.

Corybantes ad religionem loci pertinent, quia venerabile ibi templum fuit, cuius etiam Plutarchus meminit in Pompejo p. 631. Ibi καὶ ἐν Σαμοθράκη μυστήρια, *mysteria*, ut Strabo dicto loco vocat, tractabantur. non minoris æstimata quam Eleusina. Etiam asyllum erat sanctissimum. Plutarchus Aemil. Paulo p. 268. *Octavius consul legatus, τ' ἀστυλίου παρῆγεν τῷ Παύλῳ τὸν τῶν θεῶν, Persen inviolatam decorum sacra reliquit.* Eadem historia a Livio est perscripta lib. xiv. cap. v. *Classis Cn. Octavi Samothracam est adpulsa*, reliqua. Urbem habuit cognominem. Ptolemaeus. 111. cap. xi. extremo: Σαμοθράκη νῆσος καὶ πόλις, *Samothrace insula & oppidum*. Quam Macedones invaluisse, in illorum ditione fuit. Livius lib. xiv. cap. xxv. *periculum [Persen] interea Samothrace in templo depositurum.* Ea insula quum ipsius ditionis esset, videtur *Ermenes*, nihil interesse, an *Pella pecunia* esset. Plura de nominis origine, primis cultoribus, auctore mysteriorum in hac insula, disputat Diod. Sic. lib. v. c. 47. cetera libera sub Romanis mansit. Plinius iv. cap. xii. *insula Samothrace, qualibet, æt. ædificum: ab Imbro triginta duo milia, a Lemno viginti duo m. d. a Thracia oratri- ginta duo milia: circum: triginta duo milia, attollitur monte Saœce decem m. passuum altitudo; vel importunissima omnium.* Sunt qui *Zerithon antrum* Leophronis vers. 77. hæc insule tribuunt, sicuti Aristophanis scholiasten in Pacem pag. 641. quod alii quoque in Thracie ora quaesiverunt, ut supra demonstravimus.

IMBRUS opposita Mastusiæ Chersonesi. Distantiam ex Plinio jam cognovimus. Stephanus: Ἰμβρος νῆσος ἐστὶ Θράκης, ἱερὰ καβαίρων καὶ Ἑρμοῦ, Imbrus est insula Thracie, Cabis sacra & Mercurio. Livius lib. xxxv. cap. xlii. Imbrum primum insulam tenuit, inde Scythum trajecit. Ovidius lib. i. Trist. eleg. ix.

I' enim in portus, Imbria terra, tuos.

CTANEAE, Κυάνεαι, duæ parvæ insulæ, quasi scopuli, sunt proxime ad Bosporum, in Ponto, de quibus & distantia illarum supra ex Arriano aliquid prædiximus. Una Asiæ altera Europam spectat. Strabo lib. vii. pag. 221. αἱ δὲ Κυάνεαι πρὸς τῷ στόματι τῆς Πόντου εἰσὶ δύο νησίδες, τὸ μὲν τῇ Εὐρώπῃ πρὸς ἑαυτὰς, τὸ δὲ τῇ Ἀσίᾳ, πορθμῶν διερχόμενα ὅσον ἑκατὰ στάδιον. Cyaneæ sunt duæ exiguæ insulæ ad fauces Ponti, altera Europa, altera Asia adjuncta circum xx. stadiorum freto distantes. De his fabula fuit, esse mobiles, coire & collidi, rursusque discedere. Pomponius Mela lib. ii. cap. vii. Contra Thracium Bosporum duæ parvæ, parvoque distantes spatio, & aliquando creditæ dictæque concurrere, & Cyaneæ vocantur & Symplegades. Plinius eadem transcripsit lib. iv. cap. xiii. adjecta origine ac causâ fabulæ: In Ponto duæ MD pass. ab Europa: xiv. M. ab ostio, Cyaneæ, ab aliis symplegades adpellantur: traditæque fabulis se inter concurrere, quoniam parvo discreta intervallo ex aucto inverso intrantibus geminæ cernebantur, paulumque deflexa acie, cœmentum speciem præbebant. Ex his Darius Hystaspis dicitur Pontum contemplatus, apud Herodotum lib. iv. cap. lxxxv. Ammianus lib. xxi. cap. viii. geminos scopulos vocat: Lycophron vers. 1285. πέτρας, saxa.

Ἄς πόντος Ἑλλης καὶ πέτραι Συμπληγάδες.

Ovidius, ad fabulam adludens, lib. i. Trist. eleg. ix.

Transcat instabiles strenua Cyaneas.

Idem epistola Medæ ad Jasonem vers. 121.

Compressos utinam Symplegades elisissent.

F I N I S.

ERRATA OPERARUM.

hoc modo

CORRIGENDA.

Pag. 45. l. n. 22. Antoninianum. 65. l. 7. Nemetobriga. 80. l. 10. Taderem. 230. l. 16. de
 242. l. 22. Bergos. 311. l. ult. Electrides tetrasyllabum. 322. l. 19. Bys
 347. l. 43. Galliis. 351. l. 22. Cognominem. 368. l. 30. ἰλαγ. 379. l. 3. Cona
 512. l. 36. Plinius. 767. l. 15. κρημνός. 851. l. 18. Lingua.

INDEX

INDEX GEOGRAPHICUS.

A Bacenum Sicilia	650	Aciris fluv.	581	Aecæ Hirpinorum	557
Abæ Phœciæ.	726	Acis fl. Sicilia	625	Aeculanum Hirpin.	556
Abantes pop. Eubææ	810	Acmonia Daciæ	380	Aedepsum Eubææ	811
Abantis inf. Eubææ	813	Acontisma Maced. adject.	676	Aedessa Macedon.	665
Abantias, eadem	ibid	Acradina, pars Syracusarum.	629	Aedipsum Eubææ	811
Abdera Thrac.	840	Acræ Sicil.	647	Aedui pop. Gall.	136
Abdera Hisp.	59	Acræphia, Acræphium	732	Aegæ, Aegæa Maced.	665
Abœa Mesfeniæ	765	Acragas, Agrigenum	633	Aegæ Achaia	766
Abella Campan.	547	Acriæ Lacon.	771	Aegæum mare	828
Abellinum Hirpinor.	555	Acrilla, Acrillæ Sicil.	647	unde dicatur	829
Abia Mesfeniæ	765	Acriphia Bæot.	732	Aegaleus mons	764
Abnoba mons Germ.	293	Acritas, promont.	764	Aegates insulæ Sicil.	654
Abobriga Hispan.	67	Acroathum Maced.	675	Aegæ, Aegæa Macedon.	666
Abodiacum, Abudiacum	529	Acroceraunii montes	695	Aegesta Sicilia	637
Abneca fluvius Belg.	235	Acrocorinthus	753	Aegeta Mæsa	365
Abnecatae, pop.	128	Acrolissus Illyr.	391	Aegerensium clasfis	359
oppidum	ibid	Acrothous Macedon.	674	Aegia Lacon.	774
Abnecatur pop. Gall.	ibid	Acronius lacus	181, 329	Aegida Histria	448
Acræstum Lucania	580	Actæa, Attica	738	Aegilia inf. Peloponn.	805
Actæades insulæ Illyr.	395	Actania inf.	311	Aegilium, Igilium, alia ab Aegilo	606
Actætis, Absyrtium, inf.	395	Acte, Attica	738	Aegina inf.	805
Aediacum	330	Actium promont.	705	Aegium Thessal.	679
Abula Baſſitanorum	86	oppidum	705	Aegia Achaia	757
Aeus fluv. Britanni.	257	Actimincum, Actimincum	355	Aegisthena Megarenf.	751
Abulina insulæ.	531	Acusio Gall.	154	Aegilus, Aegilus Mæsa	311
Academia Attica	759	Ad Aenas Daciæ	282	Aegihallum prom.	656
Academia Ciceronis	525	Ad Aquas Mæsa	365	Aegiharsum prom.	656
Adiacæ flumen	581	Adarissus Macedon.	662	Aegitium Actel	713
Adibes Epiri	712	Adia fluv. Ital.	354	Aegium Achaia	756, 757
Adæus Macedon.	674	Adia Hispan.	88	Aegones pop.	421
Adæus regio	755	Adelocum Britanni.	270	Aegos fluvien Thrac.	847
Adæus pop.	755	Ad Fines Belg.	179	Aegosthena Megarenf.	751
Adæus, inf. Peloponn.	81	Ad Herculem Pannon.	560	Aegula inf. sina Aegatum	654
Adæus Gemelæ entes	86	Admerci a Asia	477	Aegula insulæ, Aegates	654
Adæus Thrac.	423	Ad Labores Pannon.	257	Aegula inf. Peloponn.	805
Adæa Campan.	541	Ad Lalla Belg.	245	Aegyptus Moet. inf.	371
Adæa Transpadana	472	Ad Muros Pannon.	360	Aegyptus	371
Adæus fluv. Sarmatæ	518	Ad Novas Mæsa	365	Aegina Pincentia	369
Adæa Sicilia	628	Ad Pontem Mæsa	354	Aegipons Britanni.	273
Adæa in flatio Thrac.	845	Ad Statuas Pannon.	358	Aegium promont.	225
Adæa in provincia	656, 752	Colofus	358	Aegula fons Cypad.	422
Popia	752	Ad Tropæa Britanni.	384	Aegularia fons Hisp.	805
Adæa Attica	744	Adriana fluv. Germ. Adriam	290	Aegula Tropæum Gall.	148
Adæa fl. Sicilia	632	Adia opp. & finis Sicilia 643.	473	Aegula inf. Thrac.	425
Adæa fl. Achaia	710	Adriani Forum	220, 225	Aegula insula	273
Adæa pop. Sicil.	648	Adrianum mare	473	Aegula, Egea, Pannon.	352
Adæa, Achaia fl. Britanni.	582	Adriaticum mare	473	Aegularia Ital.	607
Adæa fl. Ital.	582	Adrius mons Illyr.	384	Aegula, Aegula Macedon.	612
Adæa opp. Ital.	569	Adriaca Trogorum	216	Aegula, mæsa Aegula	847, 848
Adæa fl. Epiri	698	Adriaci pop. Belg.	229	Aegulae Iuppiter	515
Adæa fl. Campanæ	698	Adriaca Libronum, non Advanco-	230	Aegula Pons	344
Adæa fl.	647	rum	424	Aegula Pons inf. Thrac.	311
Adæa fl. Daciæ	317	Ad Victoriam, Capasien.	317	Aegulae pop.	656, 752
Adæa fl. Germ.	317	Adriaticus mons Germ.	265	Aegulae Libronum	317
Adæa fl. Daciæ	317	Adriaticus portus Daciæ	659	Aegulae Libronum	317
Adæa fl. Daciæ	317	Adriaticus fl. Ital.	611, 612	Aegulae Libronum	317
Adæa fl. Daciæ	317	Adriaticus fl. Ital.	611, 612	Aegulae Libronum	317

INDEX GEOGRAPHICUS.

Acolix insula	632	Alabis, Alabon. Alabus fl.	628	Aletium Ital.	572
Aepeia Aepeia Messen.	765	Alabon opp.	628	Aletrium, Alatrinum	511
Aequi pop. Ital.	495	Ala Minerva	791	Aletum Gall.	127
Aequiculi pop. Aequi	495	Alaia, Aleia Sicilia	640	Alexia, Alefia restiu	135
Aequiculi idem	495	Alatus fl.	640	Alge	424
Aequinoctium	350	Alagonia	777	Algidum, mons & opp.	497
Aequum colonia Dalmat.	592	Alalcomenae	664	Aliacinon fl. Maced.	665
Aeria opp. Gall.	155	Alalcomenium, Alalcomenae	733	Alicanum Pannon.	312
Aeria inf. Thasus	861	Alani pop. Sarm.	320	Alione Brittan.	273
Aclarus fl. Crutensis	589	Alania regio	320	Aliphera Arcad.	792
Aclerna Samn.	551	Alata Dalmatie	392	Alito fl. Germ.	289
Aclis fl. Umbria finis	469	Alata Castra Britan.	275	Alisontia fl.	173
Aclis opp. Umbriae	471	Alatrinum	511	Alista Corfica	613
Aclula, Aclula Latii	508	Alauna Britan.	275	Allaba fl. Sicil.	634
Aclona Hispan.	95	Alauna, Alaunium Galiae	128	Allava fl. Sicil.	634
Aclis pop. Germ.	310	Alaunus fl.	256	Alia fl. Ital.	488, 479
Aclula, Aclulum	508	Ala Fucensis	485	Allieni Forum	442
Aethalia inf. Ital.	605	Ala Helviorum	142	Allitae Samn.	512
Aethica, Aethica	767	Ala Hispan.	92	Allobroges pop.	119
Aethices pop. Graec.	702	Alba Julia	380	Alma mons	316
Aethria inf. Thasus.	861	Alcal Longa Latii	505	Alma fl. Etruria	454
Actina mons	642	Alba Ficens	481	Almo, rivus Roman.	500
oppid.	642	Alba Pompeia Ital.	417	Almopii pop.	662
Actoli pop. Aetolae	710	Alba Urgeon Hisp.	61	Alnum Mas.	365
Actolia regio	710	Alani pop. Maced.	659	Almus mons Mas.	356
Athle opp. Latii	512	Alamiana Belg.	223	Alocix insulae	312
Affianus mons	509	Alcanopolis	659	Alon Tarsal.	626
Alix lines	32 seq.	Albanum praetium	504	Alone Hisp.	87
Africanus ventus	22	Albanus lacus	505	Alone Brittan.	273
Aganippe fons	736	mons Latii	505	Alope Lacr. Oxal.	719
Agatus portus	565	Albanus mons Illyridis	384	Alopece, Alopecia, inf.	321
Agatha inf. Gall.	161	Aleaugusta Gall.	148	Alopeconnesus	845
Agatha, Agathe, opp.	146	Albentes, ab Alba ad Fucinum	484	Alorus Pieria	668
Agatholimon geographus	4	Alentian civitas	148	Pemio	663
Agathyma, Agathymum	641	Albientes, Albigenes	122	Alpen-	718
Agathyrri pop. Syrb.	321	Albiga Gall.	122	Alpes Laticarniae	378
Agathyrri, Agathyrri	133	Algaunum	414	Alpes Graecae	412
Agathyrri	270, 274	Alania fluv.	455	Alpes Penninae	412
Agathyrri Gall.	133	Alciniana	223	Iphicus fl.	760
Agathyrri vide Agathyrri		Alcintalium	414	Alpinae gentes	409
Agathyrri	4-6	Aloice Gall.	152	Ala fl. Venet.	444
Agathyrri	121, 123	Alcion, Britannia	214	Altium / trur.	466
Agathyrri Gall.	121	Albis fl. Germ.	290	Altica Rhet.	117
Agathyrri portus	633	Albium Intemelium	414	Alta Ripa ad Rhen.	198
canporium	633	Albium Ingaunum	414	Alta Ripa Pannon.	211
Agathyrri Sicilia	633	Albus mons	346, 384	Altanum Bruttior.	191
Agathyrri Aetol.	714	Albocenti pop.	378	Alanus ventus	27
Agathyrri Pectorium	222	Alcion a Histria	387	Alhaca Hispan.	81
Agathyrri colonia	208, 209	Albula, Tiberis.	502	Alinates.	442
Agathyrri arbo	208	Alburnus mons	578	Alinum Ital.	1012
Agathyrrienses	209	portus	578	Alinum Pannonia	511
Agathyrri Rhet.	337	Alcimocennis Prudel.	331	Alisiodorum Gall.	114
Agathyrri, Agathyrri	644	Alca Arcad.	790	Alona fl. Brittan.	215
Agathyrri, Cae	465	Alcebe Gall.	152	Aluntium Italiae	641
Agathyrri, Agathyrri	644	Almanni pop.	286, 307	Alvona Histria, Albena.	387
Agathyrri inf. Ital.	605	Almannia parva initia	307	Aluta fl. DAC.	277
Agathyrri, Agathyrri	214	Aleria Corfica	612	Alyzia opp.	707
Agathyrri, Agathyrri	310	Alia Sicil. vide Alia	640	Amaci, Amacis, pop. Asuri	61
Ala Hispan.	83	Alia Gall.	135	Amadoca opp.	112
		Alia Dalmat	392	Amadoci pop. Sarmat.	112

INDEX GEOGRAPHICUS.

Amagetobria	184	Anapus fl. <i>Sicilia</i>	630	Anticirra <i>Ozolarum</i>	715
Amakur, <i>Asturica</i>	68	Anartes pop. <i>Dacia</i>	378	Anticyra <i>Maliensium</i>	721
Amanteni pop.	349	Anarti pop.	378	Anticyra <i>Ozolarum</i>	715
Amantes pop.	ibid.	Anas fl. <i>Hispan.</i>	44	Anticyra <i>Phocid.</i>	721
Amantia <i>Græc.</i>	659	Anasus fl. <i>Norici, Anisus,</i>	341	Antigonea <i>Epiri</i>	696
alia	660	Anasus fl. <i>Venet.</i>	444	Antigonia <i>Arcadia</i>	794
Amarynthus <i>Eubœa</i>	810	Anatili pop.	149	Antigonia <i>Maced.</i>	670
Amarysia <i>Diana</i>	810	Anatiliorum urbs	149	Chalcidica	673
Amasenus fl. <i>Latii</i>	514	Anaximander Milesius tabulas Geo-	149	Epiri	696
Amasia, Amasius, fluv.	287	graphicas primas confecit	3	Antipodes	18
Amastira <i>Sicil.</i>	650	Ancalites pop. <i>Britan.</i>	260	negati	18, 19
Amathus fl. <i>Pamisius</i>	767	Anchisæ portus <i>Epiri</i>	695	adlerti a veterib.	19, 20
Amathus <i>Laconia</i>	768	Anchoa <i>Bæot.</i>	738	Antipolis <i>Maffiliensium</i>	150
Amber fluv. <i>Vindel.</i>	328	Anciana <i>Pannon.</i>	358	Antiquaria <i>Hispan.</i>	60
Ambiani pop. <i>Belg.</i>	244	Ancon, Ancona,	476	Antirrhium <i>Peloponnes.</i>	712
Ambiani opp.	172	Ancrina <i>Sicil.</i>	648	Antiscii	17
Ambiatinus vicus <i>Trever.</i>	205	Ancyra <i>Sicil.</i>	648	Antisiodorum <i>Gall.</i>	134
Ambitarinus vicus	204, 205	Andecrium vide Andetrium	392	Antium <i>Latii</i>	504, 512
Ambitivus pagus	205	Andegavi pop.	129	Antœci	18
Ambracia	699	oppidum	129	Antona fl. <i>Britan.</i>	256
Ambracus castellum <i>Ambracia</i>	700	Andegavus urbs	129	Antonacum, Antonnacus	206
Ambrones pop. <i>Helvet.</i>	176	Anderedon <i>Gall.</i>	122	Antro, Antron	687
Ambronicus pagus	178	Anderidum	ibid.	Antros inf. <i>Gall.</i>	160
Ambrussum	146	Anderitum	ibid.	Antunnacum <i>Belg.</i>	206
Ambrysus, Ambryssus	724	Andes, pagus <i>Mantuanus</i>	435	Anxantium <i>Marserum</i>	485
Amenanus fl. <i>Sicil.</i>	625	Andes, Andi, pop. <i>Gall.</i>	129	Anxur opp. <i>Latii</i>	515
Ameria opp. <i>Ital.</i>	475	Andetrium <i>Dalmat.</i>	392	Aobriga <i>Hispan.</i>	67
America an priscis nota	32	Andicavi pop. <i>Gall.</i>	129	Aornos <i>Epiri</i>	695
Amenum castellum	459	Andicavorum civitas	129	Aous fl. <i>Illyridis Græcæ</i>	659
Amriola <i>Sabinor.</i>	489	Andomadunum <i>Lingonum</i>	185	Aparctias ventus	22
Amestra <i>Sicil.</i>	650	Andretium <i>Illyr.</i>	392	Apeliotes ventus	ibidem
Amisia, Amisus fl.	287	Androphagi pop.	321	Apenestæ opp. <i>Apulia</i>	565
Amiternum	482, 494	Andrus inf. <i>Cyclad.</i>	829	Aperantia sub <i>Pinas</i>	714
Amnitus fl. <i>Cretæ</i>	825	Anemo fl. <i>Cispadan.</i>	428	Aphas fl. <i>Epiri</i>	701
oppidum	825	Anemoria <i>Phocid.</i>	660	Aphetæ opp. & port.	690
Amorgus inf.	837	Angitæ lucus	485	Æthiæ ventus	22, 23
Ampelon promont.	673	Angli pop. <i>Germ.</i>	304	Aphidna <i>Atticæ</i>	747
Ampelos prom. <i>Cretæ</i>	818	Angrivarii pop. <i>Germ.</i>	298	Aphrodisias <i>Thrac.</i>	849
Amphaxitis regio	669	Angulum <i>Vestm. Ital.</i>	482	Aphrodisium <i>Pyrenæi</i>	97
Amphicæra	726	Anien fl.	487	Aphrodisium <i>Latii</i>	504
Amphiclea	726	Animo fl. <i>Cispadan.</i>	428	Aphytis <i>Macedon.</i>	673
Amphilochi pop.	707	Anio, Anien, fl.	487	Apia, <i>Peloponnesus</i>	752
Amphilochia regio	706	Anisus fl. <i>Norici</i>	341	Apidanus fl. <i>Thessal.</i>	680
Amphimales sinus	819	Anitorgis opp. <i>Hispan.</i>	62	Apollinares Aquæ	465
Amphimalla, Amphimallium	ibid.	Annamatia <i>Pannon.</i>	355	Apollonia <i>Aetolia</i>	714
Amphipagum prom. <i>Cercyr.</i>	797	Anonium <i>Euganeor.</i>	438	Apollonia <i>Chalcidica</i>	674
Amphipolis <i>Macedon.</i>	675	Anfibarii pop.	297	Cretæ	819
Amphiscii	16	Anfibarii pop. <i>Germ.</i>	279	Macrobiorum	674
Amphissa <i>Ozolarum</i>	716	Antematunnum	185	Apollonia ad mare <i>Hadr.</i>	658
Amphrysus, Amphryssus fl.	688	Antenna, Antemnæ	486	Apollonia <i>Mygdonia</i>	671
Amptancti lacus	557	Anthedon, portus <i>Argolicus</i>	780	Apollonia <i>Sicilia</i>	650
Amvclæ <i>ital.</i>	524	Anthedon <i>Bæot.</i>	729	Apollonia <i>Thrac.</i>	855
Amvclæ <i>Laconica</i>	773	Antheia <i>Messenior.</i>	766	supra <i>Pentam.</i>	eadem
Anactorium <i>Acarum.</i>	706	Anthemus, regio <i>Macedon.</i>	671	Aponiana inf.	655
Anagnia <i>Latii</i>	511	urbs <i>Maced.</i>	671	Aponus fons	441
Ananes pop. <i>Cispadana</i>	420	Anthropophagi pop.	321	Appianum <i>Rhet.</i>	357
Anaon portus	414	Antiana <i>Pannon.</i>	358	Appiaria <i>Mœf.</i>	370
Anaphe inf. <i>Cretici M.</i>	827	Antiatium rostra	512	Appii Forum	519
Anaphlystus <i>Attica</i>	744	Antichthones	18	Apri Pl. opp. <i>Thrac.</i>	858
Anapus fl. <i>Illyr.</i>	591	Anticirra <i>Maliens.</i>	720	Aprus, Sing. idem,	ibid.
				Aprus	

INDEX GEOGRAPHICUS.

Aprustum	580	Aracillum Hispan.	69	Argentum fl.	191
Apflos inf. Illyr.	395	Aracellis Hisp.	71	Argentora	192
Apfius fluv. Maced.	658	Aracynthus mons Aetolia	711	Argentoratum	193
Abfyrus, Abfyridis	395	Ara ducta opp. Hisp.	45	Argentoratus	192
Apa Gall.	156	Ara Flavie opp.	331	Argentuaria	192, 193
Apa Julia	ibid.	Ara Sestianæ Hisp.	68	Argenis urbs Gall.	129
Aptensium civitas	ibid.	Arægenus Gall.	129	Argestes ventus	22, 23
Aptera Creta	821	Aranus inf.	826	Argi, urbs Argivorum	781
Apulia regio	560	Ara Tutelæ Corsicæ	612	Argilus Maced.	674
Daunia	561	Ara Ubiorum	208, 209	Argita fluv.	281
Peucezia	562	an Bonna	209	Argithea Epiri	702
Apulum Dacie	381	Ara fluv. Gall.	108, 109	Argoda Sarmat.	325
Apulum Augustum	381	Araris, idem	108	Argolicus sinus	703
Aqua Claudia Romæ	500	Aravi pop. Lusit.	47	Argolis regio	703
Crabra Romæ	500	Araura urbs	148	Argos Amphilocheium	706
Mantua	500	Arauris, Araurius fl.	111, 146	Argos, Peloponnesus.	702
Virgo Romæ	500	Arausio opp.	154	Argos, τὸ Ἀργεῖον, Argi, Argis	781
Aquæ Apollinares	465	Arausio Secundanorum	154	Hippium	781, 782
Aquæ Viva Etrur.	462	Arauzona Illyric	388	Argos Hippium Ital.	563
Aquæ Augustæ Tarbellorum	115	Araxus prom. Elidis	759	Argyripa, idem.	563
Aquæ Bilobitanæ Hisp.	82	Arbela Sicilia	651	Argyrium Sicilia	644
Aquæ Eritranæ	264	Arbor Felix opp.	179	Argyrunum	337
Aquæ calidæ Hisp. opp.	92	Arcades, Arcadia, opp. Creta	824	Arialbinum Rauracor.	132
Aquæ Celenæ Hisp.	68	Arcadia regio	785	Arica inf. Gall.	16
Aquæ Ciliæ Hisp.	68	Archippe Marforum Ital.	485	Aricia Latii	501
Aquæ Convenarum	116	Arcidava Dacie	579	Aricinum nemus	506
Aquæ Comanæ	530	Arcilaci opp. Hisp.	86	Ariconium	352
Aquæ Cutiliæ Sabini.	493	Arcobriga Hisp.	49	Arinaspis Scythæ	301
Aqua Daciæ	380	Arcobriga	82	Ariminum opp.	467
ad Aquas Daciæ	380	Cefada	83	flum.	467
Aquæ dulcis Romani	500	Ardea Latii	504	Arionum mons Betice	63
Aquæ Flavæ, opp.	66	Ardenna, Arduenna	174	Aristagoras Milesius	3
Aquæ Helvetiæ	180	Ardiæ pop. Illyr.	385	Aristæum opp. in Hæmo	332
Aquæ Mexicæ	563	Ardius mons Illyr.	384	Arrium Prætorium	46
ad Aquas Mex.	565	Ardoneæ Apulie	563	Arivates pop.	329
Aquæ Pannoniæ	352	Ardorium Illyric.	388	Arlope Norici	342
Aqua Quintianæ	68	Arduenna silva	174	Armamentarium Batav.	221
Aquæ Regiæ Epiri	696	Arecomii Volcæ	146	Armenia fluv. Etrur.	456
Aquæ Sexiæ Gall.	152	Arelate duplex	151	Arminno mons Hisp.	40
Aquæ Starbellorum	417	col. Julia Paterna	151	Armorica, regio, ora	126
Aquæ Tabellæ Gall.	115	Arelate, Arelatum & Arelas	151	Armoricæ civitates	127
Aquæ Taur. Etrur.	464	Sextanorum	ibid.	Armorici pop. Gall.	127
Aquæ Vercinæ pop.	93	Armerici, Armerici	seq.	Arna Umer. cis Apennin.	471
Aquentes Taurini	464	Arenacum	222	Arnina fl. Etrur.	436
Aquilo ventus	22	Arenarium	222	Arnus fluvius Etrur.	471
Aquilonia Hispania	557	Arene Elis	760	Aracellani pop. Hisp.	71
Aquæ sisclias. Sic.	152	Arethon fl. Epiri	699	Arocha fluv.	510
Aquæ sisclia. Tartar.	115	Arethusa fons Sicil.	629	Arola fluv. Helvet.	172
Aquæ calientes Hisp.	92	Arethusa fons Eubææ	813	Arolus, opp. Bisalt.	670
Mantua	445	Arethusa Mygdoniæ	671	Aroanius fl.	751
Aquædum Pannon.	354	Arethusa Thebana	736	Arpi opp. Apulie	565
Mantua Ital.	522	Arettebæ, Ariabri pop.	67	Arpinum	501
Aquædum provincia	114	Arevacæ pop. Hisp.	73	Arretini Veteres	457
Vetus ar. fluv.	114	Argæa regio	778	Fidentes	457
ad Aquas ampliflata ibidem	114	Argenis fl.	109	Iulientes	457
Arborea	651	Argentum prom.	624	Arretium	457
Arborea Romæ.	551	Argentatum Brutior.	593	colonia Fidens Julia	457
Arborea Pannon.	357	Argentaria	152, 193	Arribantium Mas.	457
Arborea fluv.	40	Argentum flum. Gall.	150	Arribium Mas.	457
Arborea fluv.	600	Argentaria Transpadana	433		

INDEX GEOGRAPHICUS.

A. G. opp. <i>Hisp.</i>	54	Astii, <i>Astæ</i> pop. <i>Thrac.</i>	860	Atvaticorum oppid.	230
A. a fluvius <i>Histr.</i>	383, 387	Astica regio <i>Thrac.</i>	860	Atvatuca <i>Eburorum</i>	216
<i>fnis Italiae</i>	448	Astigi colonia <i>Hisp.</i>	60	Atu. entium civitas	115
Artabri pop. <i>Hisp.</i>	65, 67	Augusta	61	Aturris fluv. <i>Gall.</i>	114
Artalbinum <i>Gall.</i>	182	Astura. fluv. <i>Latii</i>	513, 606	Aturus fl. <i>Gall.</i>	106, 114
Artana, <i>Ortona</i> ,	510	insula sub illius ostium	513, 606	Avaticum, Aventicum	177
Artemisia inf. <i>Ital.</i>	606	Ciceronis villa	513	Avera fluv. <i>Gall.</i>	124
Artemisium <i>Eubææ</i>	809	Astures pop. <i>Hisp.</i>	68	Avaticum <i>Gall.</i>	124
Artemisa, <i>Artemisa</i> inf. <i>Ital.</i>	606	Astures Augustani	68	Avatici pop.	148
Artena <i>Etru.</i>	464	Transmontani	68	Auchethæ <i>Sarmatæ</i>	320
Artigi <i>Hisp.</i>	54	Asturica Augusta	68	Auchi pop. <i>Batav.</i>	227
Arubium <i>Mæs.</i>	371	Asturia regio	68	Audena fl.	430
Arucci opp. <i>Hisp.</i>	54	Astypalea inf.	805	Audura fl. <i>Gall.</i>	107
Arucia <i>Hyr.</i>	388	Atabulus ventus	24	Avella <i>Campan.</i>	547
Arverni pop. <i>Gall.</i>	122	Atagis fluvius	334	Avendo <i>Liburn.</i>	386
fratres Romanorum	122	Atalanta inf. Euripi	811, 813	Avenio <i>Gall.</i>	154
urbs <i>Gall.</i>	123	Atalantæ Nefion, <i>regies</i>	811	Avens fl. <i>Sabin.</i>	490
Arunda opp. <i>Hisp.</i>	54	Atax fluv. <i>Gall.</i>	111	Aventicum <i>Helvet.</i>	177
Arupium <i>Liburn.</i>	386	Ategua <i>Hisp.</i>	61	Avernus lacus	531
Arutini campi <i>Virg.</i>	556	Atella <i>Campan.</i>	546	Aufidena <i>Samnitium</i>	550
Ars Britannica in <i>Batav.</i>	224	Aternum <i>Lucania</i>	579	Aufidus fl. <i>Apul.</i>	400, 566
Ars Romana, eadem,	223	Aternum <i>Piceni</i>	479, 483	Aufinates ci. montani	482
Aspium <i>Liburn.</i>	387	Aternus fluvius	479	Aufina, Aufinum <i>Virg.</i>	482
As. s. opp. <i>Thrac.</i>	859	Ast. <i>Lenetæ</i>	441, 442	Aufona fl. <i>Britan.</i>	256
Asus fl. <i>Thrac.</i>	850	Atamanes pop. <i>Græc.</i>	702	Augæa Chalcidicæ	675
Atens age: <i>ÆArcad.</i>	790	Atlamanaria regio	702	Augæa Lacon.	774
Atanium <i>Dalmat.</i>	390	Atlamanantius campus <i>Bæot.</i>	732	Augusta Ansciorum	116
Atobu. g. s. mons	293	Athana. g. <i>Hisp. Iberia</i>	96, 97	Augusta colonia Apulum	381
Atoburgium <i>Belg.</i>	414	Atheneæ <i>Atticæ</i>	738	Augusta Dacica	380
Ator. <i>ÆArcad.</i>	16	Atheneæ Dades in <i>Eubæa</i>	812	Augusta Emerita	48
Ator. st. a. ex <i>Pado</i>	441	Atheneæ <i>Mediolanenses</i>	432	Augusta Julia Gaditana	56
Ator. st. a. u. patria	736	Atheneæ <i>Rhemorum</i>	248	Augusta Gemella <i>Hisp.</i>	61
Atorium <i>Dalmat.</i>	391	Athenopolis <i>Massiliensium</i>	149	Augusta Nova <i>Hisp.</i>	76
Atorium <i>Apulum</i>	566	Athet. fl.	334, 401, 435	Augusta Pictoria Dacie	382
Atorium <i>Picenum</i>	480	Atho, Athos, mons	674	Augusta Præ. Salasorum	412
Atur. lacus	688	Athyra. fl. <i>Thrac.</i>	852	Augusta Rauracorum	181
Atur. <i>ÆArcad.</i>	789, 790	Auna <i>Latii</i>	525	Augusta Suetoniam	250
Atur. s. pop. <i>Liburn.</i>	388	Atimam <i>Thrac.</i>	679	Augusta Taurinorum	409
Atur. s. fluv. <i>Mæsen.</i>	805	Atinum <i>Lucania</i>	579	Augusta Trebia <i>Ital.</i>	496
Atur. s. fl. <i>Stath.</i>	624, 631	Atintanes pop.	663	Augusta Trevirorum	222
Atur. s. fl. <i>Stath.</i>	779	Atintania regio	663, 703	Augusta Treverorum	155
<i>Harmonica</i>	779	Attravates pop.	243	Augusta Veromanduorum	246
Atur. <i>ÆArcad.</i>	768	Attrax opp. <i>Thrac.</i>	681	Augusta Vindelicorum	329
Atur. s. fl. <i>Stath.</i>	624	Atrebatæ, <i>ÆArc.</i>	243	Augusta Ulpiæ Treverorum	280
Atur. <i>Liburn.</i>	388	Atrebatæ pop. <i>Belg.</i>	243	Aur. <i>ÆArcad.</i>	351
Atur. <i>ÆArcad.</i>	475	Atrebatæ, Atrebatæ, <i>Britann.</i>	265	Aur. <i>ÆArcad.</i>	134
Atur. fl. <i>Bæot.</i>	728, 731	Atria <i>Transpad.</i>	441	Aur. <i>ÆArcad.</i>	48, 73
Atur. fl. <i>Pelesonnes.</i>	756	Aurianus fl.	411, 441	Aur. <i>ÆArcad.</i>	156
Atur. fl. <i>Attic.</i>	823	Attacori, pop. <i>Britan.</i>	209	Aur. <i>ÆArcad.</i>	249
Atur. <i>Macedon.</i>	674	Attacum <i>Hisp.</i>	85	Aur. <i>ÆArcad.</i>	134
Atur. fl. <i>Attic.</i>	644	Attagus fl. <i>Attic.</i>	111	Aur. <i>ÆArcad.</i>	119
Atur. fl. <i>Græc. ÆArcad.</i>	658	Attegua <i>Hisp.</i>	61	Aur. <i>ÆArcad.</i>	123
Atur. fl. <i>Macedon.</i>	675	Attis, illis, regio <i>Attica</i>	738	Aur. <i>ÆArcad.</i>	482
Atur. fl. <i>Piceni</i>	477	Attica regio	738	Aur. <i>ÆArcad.</i>	414
Atur. fl. <i>Bæot.</i>	758	Audium <i>Umbrie</i>	471	Aur. <i>ÆArcad.</i>	355
Atur. fl. <i>ÆArcad.</i>	417, 418	Atinum <i>Corficæ</i>	615	Aur. <i>ÆArcad.</i>	111
Atur. fl. <i>Hisp.</i>	60	Atinum pop. <i>Germ.</i>	512	Aur. <i>ÆArcad.</i>	130
Atur. fl. <i>ÆArcad.</i>	708	Atini Clavias <i>Italia</i>	61	Aur. <i>ÆArcad.</i>	110, 131
Atur. fl. <i>Thrac.</i>	800	Atvaca, <i>ÆArcad.</i>	216	Aur. <i>ÆArcad.</i>	131
Atur. fl. <i>ÆArcad.</i>	800	Atvaci pop. <i>Belg.</i>	229	Aur. <i>ÆArcad.</i>	131

INDEX GEOGRAPHICUS.

<i>Aulisidis, Bæst.</i>	728	<i>Badia opp. Hisp.</i>	54	<i>Bathia Hispan.</i>	54
<i>Aulon opp. & navale</i>	659	<i>Baduhennæ lucus Belg.</i>	297	<i>Bathynias fl. Thrac.</i>	852
<i>ad mare Hadr.</i>	659	<i>Bæcula Hispan.</i>	91	<i>Bathys fl. Sicilia</i>	658
<i>Aulon supra Chalcidicam</i>	675	<i>Bæcula Aufetanorum</i>	93	<i>Batua Illyr.</i>	391
<i>Aulona Peloponnese</i>	763	<i>Bælo opp. Hispan.</i>	57	<i>Batulum Campan.</i>	544
<i>Aureliana colonia</i>	342	<i>Bæsippo opp. & port.</i>	56	<i>Bauconica Vangionum</i>	199
<i>Aurelianæ Apulæ</i>	568	<i>Bætterra Gall.</i>	145	<i>Baudobriga Treveror.</i>	204
<i>Aureliani urbs</i>	130	<i>Bættes fl. Hisp.</i>	62	<i>Bauli, Villa Campan.</i>	533
<i>Aureoli pons</i>	453	<i>Bæris fluvius Hisp.</i>	ibid.	<i>Bavota</i>	534
<i>Aureus Mons Corficæ</i>	615	<i>Bætica provincia</i>	52	<i>Bautobrica</i>	204
<i>Aureus Mons Mæf.</i>	363	<i>ejus limires</i>	ibid.	<i>Bauxare Rhæt.</i>	537
<i>oppid.</i>	363	<i>Bæticiæ conventus juridici</i>	53	<i>Bauzanum</i>	537
<i>Aurinia Etrur.</i>	455	<i>coloniæ</i>	53	<i>Bebiana villa</i>	465
<i>Aurunci pop Ital.</i>	523	<i>limites</i>	53	<i>Bebryces pop. Gall.</i>	141
<i>Ausa opp. Hisp.</i>	93	<i>oppida</i>	53	<i>Bebrycia aula</i>	141
<i>Auscenses pop.</i>	116 seq.	<i>Bætulo, Bætullo Hisp.</i>	91	<i>Beda vicus</i>	257
<i>Ausci, Auscii, pop.</i>	116	<i>Bæturia, Bæticiæ pars</i>	52	<i>Bedaium Norici</i>	543
<i>Ausci urbs Aquitan.</i>	116	<i>Begacum Nerviorum Belg.</i>	216, 231	<i>Bedela Hispan.</i>	93
<i>Auser fluv. Ital.</i>	400, 451	<i>Ragienni pop. Vagienni,</i>	409	<i>Bedesis fl. Cispadan.</i>	428
<i>Ausur, idem,</i>	451	<i>Bajæ Campanæ</i>	531	<i>Bedriacum Transpad.</i>	456
<i>Aufetanipop. Hisp.</i>	93	<i>Bajanus sinus</i>	531	<i>Βήμα, passus, mensura</i>	58
<i>Ausimum, Auximum</i>	479	<i>portus Julius</i>	531	<i>Βήματιζον</i>	ibid.
<i>Ausoba fluv. Hibern.</i>	281	<i>Bajocasses Gall.</i>	129	<i>degerri pop. Aquitan.</i>	115
<i>Aufones pop. Ital.</i>	523	<i>Bajocassium civit.</i>	ibid.	<i>Belbina Laconiæ</i>	778
<i>Ausona opp.</i>	523	<i>Salari pop. Sardinia</i>	618	<i>Belemina, eadem,</i>	773
<i>Aufonia regio</i>	598	<i>Balcares insulæ</i>	102	<i>Belerium prom.</i>	256
<i>Auster ventus</i>	21, 22	<i>Balesium Calabria</i>	571	<i>Belgica Ubiorum</i>	213
<i>Austrania ins. Germ.</i>	311	<i>Balsio Hisp.</i>	73, 82	<i>Belgium Cæsaris</i>	259
<i>Ausugum Rhæt.</i>	337	<i>Baltia, Scandinavia</i>	310	<i>Belginum Belg.</i>	253
<i>Auteliodorum Gall.</i>	154	<i>Bantia Apul.</i>	569	<i>Belitani Hisp.</i>	84
<i>Autherani pop. Hisp.</i>	93	<i>Baranio fl. Gall.</i>	138	<i>Belgæ pop. Gall.</i>	102
<i>Autostiodorum Gall.</i>	154	<i>Barbariana Hisp.</i>	59	<i>Belgæ pop. Eritann.</i>	254
<i>Autricum Gall.</i>	130	<i>Barbarium promontorium</i>	45	<i>Belgica Gallia</i>	102
<i>Autrigones pop. Hisp.</i>	69	<i>Barbesul Hispan.</i>	57, 59	<i>Belo opp. Hisp.</i>	57
<i>Autura fl. Gallia</i>	107	<i>Barbesula eadem</i>	59	<i>Bellocales pop.</i>	252
<i>Auvona fl. Britann.</i>	256	<i>Barcino Hispan.</i>	90	<i>Bellovaci pop.</i>	245
<i>Auxima, Uxama</i>	75	<i>Faventia</i>	91	<i>Bellus Mons opp.</i>	249
<i>Auximum Ital.</i>	479	<i>Barcæ, Barix, Bæpium</i>	59	<i>Belsinum Hisp.</i>	22
<i>Axelodunum Britann.</i>	273	<i>Baris Calabr.</i>	573	<i>Belunum Rhæt.</i>	337
<i>Axiacæ pop. Sarm.</i>	319	<i>Barium Apul.</i>	568	<i>Bena Græcæ</i>	825
<i>Axiaces fl. Sarmat.</i>	115	<i>Barpana ins. Ital.</i>	606	<i>Benacus lacus</i>	454
<i>Axima opp. Gall.</i>	158	<i>Barla ins. ad Gall.</i>	161	<i>Beneventum</i>	545
<i>Axiopolis Mæf.</i>	371	<i>Basi opp. Hisp.</i>	93	<i>Col. Julia Concordia Felix</i>	63
<i>Axius fl. Maced.</i>	664, 667, 669	<i>Basiana Pannon.</i>	358		
<i>Axona fl. Gal.</i>	108, 174	<i>Basilea</i>	183	<i>Bennaventa Britann.</i>	270
<i>Axuna opp. Gall.</i>	158	<i>Basilidæ Scythæ</i>	319	<i>Bennica regio Thrac.</i>	371
<i>Azagarium Sarmat.</i>	323	<i>Basiana Pannonia</i>	358	<i>Berga ad Strymonem</i>	673
<i>Azali pop.</i>	349	<i>Basta Calabria</i>	573	<i>Βεργαίσιον</i>	676
<i>Azanes pop. Arcad.</i>	795	<i>Bastarnæ pop.</i>	309	<i>Bergi, bergos ins.</i>	570
<i>Azorum Thessal.</i>	680, 681	<i>Bastarnicæ Alpes</i>	309, 378	<i>Bergidum Hisp.</i>	69, 96
<i>Azorus Pelagonia</i>	680	<i>Basternæ pop. Bastarnæ</i>	309	<i>Bergistani Hisp.</i>	96
		<i>Basti opp. Hisp.</i>	87	<i>Bergitani pop.</i>	16
		<i>Bastetani pop. Hisp.</i>	52	<i>Bergium Hisp.</i>	332
		<i>Bastitani, idem,</i>	86	<i>Bergomum</i>	421
		<i>Bastuli pop. Hisp.</i>	52	<i>Bergula Oretan.</i>	8, 26
		<i>Batava castra, in Vindel.</i>	332	<i>Bergulæ</i>	259
		<i>Batavi pop.</i>	218	<i>Bergusia Hisp.</i>	90
		<i>Batavodurum</i>	221	<i>Beroea Macedonia.</i>	666
		<i>Batavorum insula</i>	219	<i>Berones, Βερονες, pop.</i>	60
		<i>oppidum</i>	220	<i>Berunentes Rhæt.</i>	571
					571
<i>Bacacum Nerviorum Belg.</i>	231				
<i>Bacasis Hispan.</i>	94				
<i>Baccanæ Etrur.</i>	464				
<i>Bacenis silva Germ.</i>	294				
<i>Bacaurium fl. Pannon.</i>	356				
<i>Badaquæ Norici</i>	343				

INDEX GEOGRAPHICUS.

Berunum <i>Rhet.</i>	337	Boa, Boæ, inf. <i>illyr.</i>	395	Brachyscii	16
Besidæ <i>Bruttior.</i>	591	Boagrius fl. <i>Loer. Epicnem.</i>	717	Bradanus fluvias	570
Besippo <i>Hispan.</i>	57	Boaulia, <i>Bauli</i> , Campan.	533	Bracarii, <i>Bracaris</i>	66
Bella <i>Loer. Opunt.</i>	719	Bodincomagus <i>Ligur.</i>	419	Brannodunum <i>Britann.</i>	269
Besiapara <i>Thrac.</i>	857	Bodiocasses pop. <i>Gall.</i>	249	Branonium <i>Britann.</i>	271
Pessi pop. <i>Thrac.</i>	856	Bodobriga <i>Belg.</i>	204	Branogenium	271
Besica regio	860	Bodotria <i>æstuarium</i>	257	Brasæ <i>Laconia</i>	771
Betani, Betasii, Bethasii, pop.	230	Bœa, Bœæ opp <i>Lacon.</i>	769	Bratuspantium <i>Gall.</i>	245
Betæra <i>Gall. Narb.</i>	145	Bœa, Argolici sinus	769	Brattea inf.	395
Betis, <i>Betis</i> fl.	62	Bœbe <i>Theffal.</i>	691	Brauron, Brauronia	745
Betiacum, <i>Bedriacum</i>	436	Bæbias lacus	691	Bregetio, Fregitio <i>Pannon.</i>	354
Betula <i>Hispan.</i>	91	Bæron <i>Tauric.</i>	325	Bregætium <i>Pannon.</i>	354
Bento <i>Hispan.</i>	91	Bæronia regio	727	Bremenium <i>Britann.</i>	275
Bete <i>Lyte, Hisp.</i>	80	Bojanum, Bojemum, regio	308	Bremetonacum <i>Britann.</i>	273
Betacadem	ibid.	Boii pop. <i>German.</i>	308	Bremetunacum	273
Betah pop. <i>Hisp.</i>	66	Boii pop. <i>Gallia transalp.</i>	138	Brentonicum <i>Euganeorum</i>	438
Betracte <i>Aeduar.</i>	137	Boii <i>Cisalpinii</i> pop.	421	Breones pop. <i>Brenni</i>	336
Betracte Julia	137	Bœii pop. <i>Vindelic.</i>	332	Bretasæ	254
Betrax opp. <i>Remor.</i>	248	Bojorum Deserta <i>Pannonia</i>	350	Breuci pop. <i>Pannon.</i>	349
Betroci pop. <i>Britann.</i>	260	Bojodurum	341	Breicomagus	191
Betlacus <i>Taurica</i>	518, 325	Bojohemum	308	Breuni pop. <i>Rhet.</i>	335
Betacum <i>Nortici</i>	343	Bojum opp. <i>Lacon.</i>	714	Brica Celtice <i>urbs</i> sonat	45
Betajem idem	343	Bola <i>Aequorum Ital.</i>	496	Bricinnæ, <i>castellum</i>	626
Betucasses pop.	128	Bolbe <i>Macedon.</i>	675	Brigacum <i>Hisp.</i>	68
Betucæsi pop. <i>Biducasses</i>	128	Bolerium promont. <i>Britann.</i>	280	Brigantes pop. <i>Britann.</i>	273
Bigena <i>Hispan.</i>	86	Bondiconum <i>Ligur ad. Pad.</i>	419	Brigantes pop. <i>Hibernia</i>	281
Bigari, Bigerrones, pop. <i>Gall.</i>	115	Bonconica <i>Vangionum</i>	198	Brigantii pop. <i>Vindelic.</i>	329
Bignis <i>Alp.</i>	81	Boni portus <i>Cretæ</i>	818	Brigantinus lacus	181, 329
Bellianæ Aquæ	82	Bonna	210	Brigantia, Brigantium opp. <i>Vindelic.</i>	181, 329
Bilmo <i>Rhet.</i>	338	Bononia <i>Belgica</i>	239	Brigantium in <i>Alpibus</i>	410
Biludiam <i>Thric.</i>	390	Bononia <i>Pannonia</i>	355	Brigantium <i>Hisp.</i>	68
Biminacium, <i>Viminium</i>	364	Bononia <i>Ital.</i>	425	Brigobanna <i>Britann.</i>	330
Biagum ad <i>Rhen.</i>	174, 200	Bontabricæ	204	Britannia	254
Begunflatus <i>Britann.</i>	281	Boramons <i>Macedon.</i>	662	Barbara	257, 278
Beliana <i>Vindelic.</i>	333, 6	Borbetomagus	198	Romana	257, 260
Betala pop.	671	Borcæ venus	21, 22	Inferior	259
Betulia regio	671	Borysthenes fluv.	315	Superior	259
Betulle <i>Thrac.</i>	849	Bortina	96	Britannia divisio	257
Betunes pop. <i>Thrac.</i>	860	Borysthenis, opp.	316	oppida	260
Betastan <i>Paula?</i>	313	Borysthenidæ pop.	316	muri, valla	257, 276
Bethas fl. <i>Thrac.</i>	852	Borysthenitæ pop.	319	Britannica arx <i>Belg.</i>	224
Betages, urbs	124	Bota <i>Sarimæ</i>	616	Britto, Britto, Britannus	255
Betages Curi, pop.	123	Bosporana regio	326	Britomartis <i>Mythia</i>	816
Betages Vibici, pop.	117	Bosporani pop.	326	Brittenturg. <i>Belg.</i>	224
Betia <i>Lacon.</i>	774	Bosporani reges	326	Brivæspocus, <i>Brest.</i>	127
Betone <i>Thrac.</i>	373	Bospori urbs	324	Brivellum <i>Cispadan.</i>	423
Betia <i>Thrac.</i>	859	Bosporus Cimmericus	324	Brixentes, Bixantæ pop.	336
Betia <i>Hisp.</i>	91	Bosporus Mylius	853	Brixia <i>Italia</i>	434
Betia <i>Laconia</i>	579	Bosporus Thracius	853	Brocomagus <i>Tribocor.</i>	191
Betulia fons	491	Boutia regio <i>Maced.</i>	667	Bromicus <i>Macedon.</i>	675
Betonia <i>Thric.</i>	388	Bovennai. ad <i>Sarumiam</i>	111	Brovoniacum <i>Britann.</i>	273
Betacum <i>Gall.</i>	161	Boviatinum	328	Bructeri pop.	297
Betaculum <i>Britann.</i>	273	Bovianum <i>Samnit.</i>	301	Maiores	298
Betia <i>Santonum</i>	119	Bovilla <i>Latii</i>	506	Minores	298
Betonia <i>Lacon.</i>	575	Bovium <i>Britann.</i>	212	Brunisium	571
Betia <i>Cretæ</i>	824	Bovo inf. <i>illyr.</i>	395	Brundisius portus <i>Venet.</i>	441
Betia <i>Ætur.</i>	461	Bracara <i>Hisp.</i>	66	Brutii pop.	521
Betia opp. <i>Lyte.</i>	47	Bracara <i>Alp. Ita.</i>	66	Brutiorum mediterranea	591
Betia, <i>ipsum nomen.</i>	145	Bracerangula	66	Brutium <i>Maced.</i>	664
Betia mons <i>Attic.</i>	749	Bracari pop.	66		

INDEX GEOGRAPHICUS.

Babalia <i>Pannon.</i>	356	Cereubum <i>binum</i>	527	Lucenses	65
Bucephala prom. <i>Argis.</i>	779	Cereubus ager	527	Callaci pop. <i>Hisp.</i>	64
Bucephalus portus	780	Cæletæ pop. <i>Thrac.</i>	860	Callatis, Callatia <i>Mæs.</i>	373
Buchanum <i>Epiri</i>	696	Majores	860	Calle opp. <i>Hisp.</i>	65
Bucolium <i>Arca.</i>	795	Minores	ibid.	Calleva <i>Atrebatum</i>	265
Budalia <i>Pannon.</i>	356	Cælina opp. & fl. <i>Penet.</i>	443	Calliarus <i>Locridis</i>	729, 23
Budinus mons	322	Cæliu Mons opp. <i>Kindel.</i>	330	Callix, Callia, <i>Pelopon.</i>	72
Budoræ, <i>Budræ</i> , inf.	825	Cælium <i>Apulie</i>	570	Callicula mons <i>Campan.</i>	51
Budorus fl. <i>Eubæe</i>	812	Cænepolis, <i>Neapolis, Tanarum</i>	767	Callixæ <i>Hirpinor.</i>	357
Budræ inf. <i>Cretici M.</i>	825	Cænica egio <i>krac.</i>	860	Callipidæ pop. <i>Sarmat.</i>	572
Budua <i>Lusitanie</i>	46, 48	Cænina <i>Sabinor.</i>	488	Callipolis <i>Aetolie</i>	713
Buges lacus, <i>Byce</i>	325	Cænys, prom. <i>Brutt.</i>	585	Callipolis <i>Calabr.</i>	573
Bulis <i>Phocid.</i>	727	Cænomani pop. <i>Transpad.</i>	433	Callipolis <i>Sicilie</i>	651
Bulleum <i>Britann.</i>	272	Cænophrurium <i>Thrac.</i>	851	Callipolis <i>Thracæ</i>	247
Bullis <i>Græc. Ilyr.</i>	659	Cæracates pop. <i>Belg.</i>	193	Callipus fl. <i>Lusitan.</i>	44
Bura <i>Achaie</i>	759	Cæratæ fl. <i>Cretæ</i>	822	Callirhoe Enneacrunos fons	732
Buragara <i>Mæs.</i>	376	urbs, <i>Cnossus</i>	822	Calliteræ <i>Macedon.</i>	671
Burburaga <i>Mæs.</i>	376	Cærafi pop. <i>Belg.</i>	216, 217	Callium <i>Aetolie</i>	714
Eurclania inf.	311	Cære opp. <i>Etrur.</i>	465	Callioniniana <i>Sicil.</i>	648
Eurcigula <i>Gall.</i>	118	Cæretanus amnis	465	Calon <i>Belg.</i>	214
Eurginacium <i>Belg.</i>	222	Cæriana <i>Hisp.</i>	54	Calor fl. <i>Lucanie</i>	77
Eurgundiones pop.	305	Cærites, incolæ & Cære	465	Calor fl. <i>Benevent.</i>	552, 553
Buri pop. <i>German.</i>	305	Cæritis amnis	465	Calpe mons <i>Hisp.</i>	575, 556
Burnum <i>Ilyric.</i>	388, 392	Cæsaraugusta	84	Calpurniana	55
Burridensis pop.	378	Cæsarea inf. <i>Gall.</i>	161	Calvæ <i>Thrac.</i>	59
Burrium <i>Britann.</i>	272	Cæsarodunum <i>Gall.</i>	130	Calvænæ inf.	577
Bursada <i>Hisp.</i>	83	Cæsaromagus <i>Belg.</i>	245	Calvdon <i>Aetolie</i>	711
Burtina <i>Hisp.</i>	96	Cæsaromagus <i>Britann.</i>	267	Calvanna inf.	527
Buruncum <i>Belg.</i>	211	Carsena <i>Cispadane</i>	428	Calypsius Insula	624
Buthocæ <i>Ilyr.</i>	391	Cæsia silva <i>German.</i>	294	Camalodunum <i>Britann.</i>	267
Buthrotum <i>Epiri</i>	697	Cæstria <i>Epiri</i>	699	Camara <i>Cretæ</i>	515
Butoa inf. <i>Cretici M.</i>	825	Cætohræ opp. <i>Hisp.</i>	49	Camara acum <i>Belg.</i>	331
Butrio <i>Vener.</i>	441	Caicinus fl. <i>Bruttor.</i>	587	Camarina urbs <i>Sicil.</i>	632
Butrotum nomen <i>Brutt.</i>	587	Caiera <i>Latt.</i>	524	palus	632
Buxentum <i>Ital.</i>	579	Calabria regio	570	Camarica <i>Hisp.</i>	67
Byce lacus <i>Sarm.</i>	318, 325	Calacta, Calactæ <i>Sicil.</i>	640	Camæces <i>Rauracor</i>	131
Byllis, <i>Balis</i> , opp.	659	Calaguris Julia Nafcia	71	Cambete	131
Byrrus fl. <i>Rhet.</i>	334	Calaguris Fibulaenti	72	Camodunum <i>Britann.</i>	274
Byzantium	855	Calania <i>Turris</i>	675	Campolectri pop.	121
		Calatia <i>Campan.</i>	545	Cammerum <i>Britann.</i>	269
		Calatini, qui colunt <i>Calatiam</i>	545	Campetronium	279
		Calatis <i>Mæs.</i>	373	Campus fl. <i>Umbelic.</i>	331
		Calatum <i>Britann.</i>	273	Campel magnus <i>Ligur.</i>	47
		Calauria inf. <i>Argistor.</i>	805	Camelia Camerum, <i>Sabina</i>	479
		Calauria <i>Britann.</i>	274	Cametium, <i>Umbrie</i>	475
		Calauria <i>Britann.</i>	265	Camers, Camertes, Camerimodæ	475
		ad Cale, ad Callem	471	Camicus fl. <i>Sicil.</i>	634
		Caledonia regio	278	opp. regia <i>Cocali</i>	634
		Caledonii pop. <i>Britann.</i>	278	Camius <i>Ital.</i>	273
		Caledones, Caletonii	ibid.	Campania regio	521
		Caledonius Oceanus	ibid.	Campania mediterr.	521
		Calenus, a <i>Calenis</i>	543	Campi Canini <i>Rhet.</i>	233
		Calen opp. <i>Campan.</i>	543	Campi Lapidici <i>Gall.</i>	143
		Calenæ, Calenæ pop.	231	Campi Kaudii <i>Ital.</i>	439
		c. nomen <i>Lugdenens.</i>	251	Campus juncarius <i>Hisp.</i>	72
		Calera <i>Etrur.</i>	458	Campia <i>Maced.</i>	172
		Calera <i>German.</i>	305	Canini pop. <i>trans Padum</i>	335, 337
		Calera pop. <i>German.</i>	64	Canadæum prom. <i>Macedon.</i>	671
		Calera fl.	ibid.	Canlanovia inf.	72
		Calera <i>German.</i>	65	Canlavia regio, jugum	72

INDEX GEOGRAPHICUS.

[illegible]

INDEX GEOGRAPHICUS.

Celtæ Carfaris	104	Chalcos, χαλκός.	715	Cinarus, Cinara, inf.	338
Celiberia regio	81	Chalcia inf. Cretici M.	826	Cinga fl. Hisp.	94
Celubæri pop.	81	Chalcidice regio	673	Cingilia Vestiver.	482
Celtica pars Gallie	105	Chalcis Macedon.	674	Cingulum Piceni	479
Celiconum prom. Hisp.	67	Chalcis Aetolia	712	Cinna. Chinna	394
Celyda is fl. Illyr. Græc.	660	Chalcis Eubœa	811	Cinniana Hisp.	97
Cenacium sub Alp. Gall.	153	Chalestra Macedon.	670	Circæus mons Latii	513
Cenacium idem	153, 409	Chalusus fl. Germ.	291	Circeji opp. Lat.	513
Cenabum Gall.	130	Chamavi pop. Germ.	299	Circius ventus	24
Cenchret Carinthior.	754, 755	Chaonia regio	693	Circumpadani	421
Ceneta Venet.	443	Charadra Epiri	699	Cirpi Pannon.	354
Cenio fl. Britan.	256	Phocidis	726	Cirrho Phocidis	722
Cenomagni pop. Brit.	260	Charax opp. Tauricæ	324	Cirritania	98
Cenomani pop. Gall.	131	Chares fl. Gall.	107	Cisamos Cretæ	821
Cenomani Ital. Transpad.	432, 433	Charybdis	623	Cisarnus opp. Cretæ	816
Cenobrica Hisp.	78	Chalvarii pop. Germ.	299	Cispadana Gallia	422
Centrones pop. Alp.	158, 252	Chatti pop. Gatti.	300	Cista Thrac.	848
Centumcellæ.	465	Chattuarii pop. Germ.	299	Cista, Cistum, Hisp.	94
Centumputei Dacie	379	Chaucis regio	298	Cistus Macedon.	670
ad Centuriones, locus ad Pyrenæum		Chauci pop. Germ.	298	Cithæron mons	715
Centuripa. Centuripe ?L.	643	Chelonatas prom.	760	Citharista portus	149
Cephalenia inf.	800	Cherson, χερσόνη,	323	Civilis Claudius	161
Cephalenia inf.	800	Chersonesus Cimbrica	312	Clampetia	513
Cephalones incolæ	801	Chersonesus Taurica	323	Clanis fl. Etrur.	456
Cephalædis, Cephalædium	640	Chersonesus opp. Taurica	323	Clanius fl. Campan.	528
Cephissia fons e Athen.	741	Chersonesus emporium	ibid.	Clanoventa Britan.	273
Cephissus fl. Attica	745	Chersonesus Thraciæ	843	Clarena Vindelici.	331
Cephissus fl. Phocid.	722	Chersonesus Zenonis	325	Claritas Julia	60
Cepiana opp. Lat.	49	Cherufci pop.	303, seq.	Clarus Mons Gall.	123
Ceracætes pop. Belg.	193	Chesinus fl. Sarmat.	314	Classica colonia, For. Julii	150
Ceramicus urbis	739	Chidria Thrac. Chersones.	849	Clastidium	419, 420
extra urbem.	739	Chimæra castellum Epiri	695	Claterna Cispadan.	426
Caramia Achaie	759	Chimerium prom.	697	Claude, Claudos inf.	826
Ceræni Illyrici	385	Chinna, Ginnæ	394	Claudia Copia Lugdunum	139
Ceræni nantes Epiri	694	Chonia, regimacula Bruttior.	590	Claudia Norici	343
Cercinæ palus Maced.	675	Chonius fluv. Sarm.	313	Claustivium	343
Cerdiciætes pop.	675	Chrysa inf. ad Cretam.	826	Claudii Forum Gall.	148
Cerdonia Ital.	563	Chrylas fl. Sicil.	644	Claudius mons	348
Cerææ, Ceretæ, pop. Cretæ	824, 825	Chryse inf. Thasus	861	Claudomerium Hisp.	68
Cerefus locus Transpadan.	430	Chryse inf. Aegæi	836	Clavenna	358
Ceretani pop. Hisp.	98	Chuni, Scythæ	322	Clausentum Antonini	264
Certima Hisp.	83	Chydas fl. Sicilia	641	Claustra Pyrenæi	99
Cerfennia Marforum	485	Chyreuz Thessal.	678	Cleonæ Argolica	784
Cerilli opp. Brutt.	582	Ciabus fl. Mæj.	362	Cleonæ Chalcidica	694
Cerinthus Euboræ	812	Cibalæ seu Cibalæ	357	Clepidava	359
Cerretani pop.	98	Ciberis Thrac.	849	Clesius fl.	458
Cerretani Augustani	98	Cichyrus Epiri	698	Clevum Britan.	218
Juliani	ibid.	Cicones pop. Thrac.	848	Clibanus mons Brutt.	591
Cervaria Gallie finis	97, 142	Cicynethus inf.	827	Clima quid proprie	19
Cervaria Oretan.	80	Cilina Venet.	443	Climata olim septem	14
Cessero opp. Hisp.	146	Cilinae Aquæ Hisp.	68	inæqualia	ibid.
Cestrina, regimacula Epiri	699	Cilurnum Britan.	273	Climata veterum	14
Cetaria Sicilia	637	Cimarus prom. Cretæ	814	Climberrum Auscorum	116
Cetium opp. Norici	342, 349	Cimbri pop.	303	Clisæ Bar.	737
Cetus mons Norici	343, 348	Cimbrianæ, Cimbrianum	358	Cliternia	460
Chabrus fluv. Maced.	675	Ciminius saltus, mons, lacus	459	Cliternum	495
Chædini pop.	311	Cimmerium Campaniæ fabulosum	533	Clitor, Clitorium opp.	798
Chæronca Bar.	734	Cimmerium opp. Taurica	325	Clitorius fons	798
Chæleon portus	715, 720	Cimolus inf. e Aegæi	832	Clitumnus fons fl.	471
Chalestra Macedon.	670			Clodia fossa	841

INDEX GEOGRAPHICUS.

Clodianæ <i>Maced.</i>	677	Complutum	78	Corinium <i>Liburnia</i>	387
Clodianum flum.	97	Compla <i>Hirpinor.</i>	559	Corinthus	753
Clodii Forum	451	Compulteria	555	Laus Julia	754
Clostra Romana	513	Comum	430, 431	Corioli opp.	518
Cluana <i>Piceni.</i>	477	Concana <i>Hisp.</i>	69	Coriovallum, Coriovallium	217
Clusilla fossa	506	Concani pop. <i>Hisp.</i>	69	Coritani pop. <i>Britan.</i>	270
Clunia <i>Hisp.</i>	76, 77, 339	Concordia Julia	54	Cornabii pop.	280
Clunium <i>Corfica</i>	613	Concordia in <i>Venetis</i>	444	Cornacum <i>Pannon.</i>	355
Clusina palus	457	Concordia <i>Lusitania</i>	46	Cornavii pop.	271
Clusini Novi	457	Concordia <i>Nemetum</i>	195	Corniculani	440
Veteres	457	Condannum	379	Corniculum <i>Sabinor.</i>	488
Clusium <i>Etrur.</i>	457	Condante opp. <i>Rhedonum</i>	128	Cornus <i>Sardinia</i>	616
Clusius fl.	438	<i>Carnutum</i>	ibid.	Corone <i>Mesenia</i>	764
Cluverii controversia de Rheni ostiis	166	Condante <i>Aulercorum</i>	131	Coronea <i>Bentia</i>	732
Cluvia <i>Sannit.</i>	555	Condante <i>Britann.</i>	271, 274	Coronea <i>Thessal.</i>	684
Cnemis mons <i>Lacrid.</i>	716	Condante sonat <i>confluentem</i>	128	Corporis temperies ex patriæ situ	30
Cnemides, plur. opp.	716	Condivicium opp. <i>Gall.</i>	126	Corfi pop. <i>Corfica</i>	612
Cnosus, Cnosus <i>Cret.</i>	822	Confluentes, <i>urbs</i>	205	Corfica inf.	611
Cocintum prom. <i>Brutt.</i>	588	Conimbrica	46	Corfula	590
Codanonia inf.	312	Conistoris <i>Hisp.</i>	62	Corstorpitum	275
Codanus sinus	287	Cononium <i>Britann.</i>	267	Corticata	54
Colania <i>Britann.</i>	275	Conope <i>Aetolia</i>	711	Cortona	457
Cœlerini pop.	65, 66, 67	Consabrum <i>Hisp.</i>	78	Cortuosa	467
Cœli montana porta Romæ	500	Consaburenses	ibid.	Corus vent.	22, 23, 27
Cœhobriga <i>Hisp.</i>	66	Consentia	588, 591	Corybantes in Samothrace	861
Cœlos portus	846	Consilinum <i>Brutt.</i>	587 f.	Corybantium opp.	861
Colapiam pop.	349	Constantia	179 f.	Corycium antrum	} <i>Phocid.</i> 723
Colapis fluv. <i>Pannon.</i>	348	Consuarini pop.	141	nemus	
Colarni pop. <i>Lusit.</i>	47	Contestani pop.	87	Corycus mons <i>Cretæ</i>	815
Col'annum opp. <i>Hisp.</i>	48	Contenebra	467	Corycum prom. <i>Cretæ</i>	816
Colatio <i>Noricæ</i>	346	Continentes majores quot	31	oppid. <i>Cretæ</i>	816
Colentum inf. <i>Illyr.</i>	396	Contra-Acincum	355	Coryne	763
Colias, prom. & litus <i>Attica</i>	741	Contrebia <i>Hisp.</i>	78	Coryphasium prom.	764
Colicaria <i>Cispadan.</i>	424	Contributa <i>Hisp.</i>	54	Cosla, Cosla, <i>Etrur.</i>	455
Collaria <i>Sabinorum</i>	486	Condrusi pop.	216	Cosla fl.	520
Collatia <i>Apulorum</i>	564	Convenarum Aquæ	116	Cosedia, Cosedia opp.	128
Collina porta Romæ	500	Convenæ pop. <i>Gall.</i>	ibid.	Cosetani, pop. <i>Hisp.</i>	89
Colippo opp. <i>Lusit.</i>	45	Copais lacus	731, 733	Cosla	455
Colone, Colonides, <i>Mesenia</i>	764	Copia Claudia colonia	140	Cossentia	588
Colonia <i>Britann.</i>	267	Copix, <i>Thuris</i>	581	Cosetani pop. <i>Hisp.</i>	89
Colonia Equestris	177	Copria, litus <i>Sicil.</i>	624	Cosfinites fl. <i>Thrac.</i>	841
Colonia Lusitanorum	51	Cora <i>Latii</i>	516	Cosfio opp. <i>Valatum</i>	117
Colonia Marinorum	242	Corani, incolæ ejus.	516	Cosyra inf.	655
Colonia Trajana	214, 215	Coracodes portus <i>Sardin.</i>	616 f.	Costa Balanæ	415
Colops fl. <i>Pannon.</i>	348	Corasix insulæ, (<i>Scopuli</i>)	838	Cosyra, <i>Cosyra</i> , inf.	655
Colueratia inf.	101	Corax mons <i>Aetol.</i>	713	Cotensii pop.	378
Columbana inf. ad <i>Siciliam.</i>	654	Corbio <i>Hisp.</i>	90	Cothon inf. <i>Lacon. finis</i>	804
Columbaria inf. <i>Ital.</i>	606	<i>Latii</i>	496, 497	Cottia Alpes	410
Columbaeum prom. <i>Sardin.</i>	615	Corbulonis fossa	168	Cotti Regnum	410
Columna Rhegia	585	Corbulonis munimentum	297	Cottii regia Segusio	411
Columna ventorum <i>Cajetana</i>	24	Corcora fl. <i>Pannon.</i>	306	Coveliacæ	333
Comacenus Lacus, <i>Larius.</i>	338	Coreyra inf.	796	Conus inf.	282
Comacina inf. in <i>Lario</i>	339	oppid. insulæ	796	Crabra Aqua Romæ	500
Comacina <i>Noricæ</i>	342	Coreyra Nigra inf.	396	Cranac inf.	804
Comacina portus	698	Corduba	55	Cranæum, <i>lucus</i>	754
Comacina <i>Macedon.</i>	672	colonia patricia	55	Cranon <i>Thessal.</i>	682
Comacina <i>Dac.</i>	382	Corfinium <i>Pelugn.</i>	483	Cranium opp. <i>Cephalen.</i>	801
Comacina <i>Ligur.</i>	419	Coria <i>Britann.</i>	275	Cratais, Cratais fl.	584
Comacina	555, 557	Corica inf.	825	Crateæ, <i>Kratæis</i> insulæ	396
		Corinium <i>Britann.</i>	268	Crathis fl. <i>Ital.</i>	581
				Crathis	

INDEX GEOGRAPHICUS.

Crathis fl. Achæi	757	Curiæta inf. Ilyr.	396	Dalmium, Dalminium	393	
Credilium Bellroac.	246	Curiosulites pop. Gall.	}	Damafia Vindeliciûm	399	
Cremera fl.	463	Curiosopites pop. Gall.		127	Damiana Hispan.	86
Cremeræ castellum	464	Curiosulites			Damnii pop. Britann.	275
Cremnion	750	Curtia	359	Damnionii pop. Britann.	261	
Cremona	434	Curtiana	359	Danapris fluv. Sarm.	36	
Crestonia, Grestonia	671	Cusus fluv.	309	Danaster fluv. Sarmat.	314	
Crestonæi pop.	671	Cutiæ	429	Dandaca Sarmat.	324	
Creta inf.	814	Cutilia Sabin.	493	Dantheletæ pop. Thrac.	355	
Creta Hecatompolis	815	Cutiliæ Aquæ	493	Danubius fl.	203	
Cretæ mediterranea	820	Catina	482	Danubii ostia	372	
Creasis, Crenja	737	Cyamon prom. Cretæ 814, 515, 819	819	Danum Britann.	272	
Crexæ	111	Cyane fons Syracularum	630	Daphnes portus	34	
Crimisa, Crimissa Bruttior.	390	Cyaneæ insulæ	854, 862	Daphnus Locror.	71	
Carnitæ, Cremillus, fl. Sicil.	400, 635	fabulose mobiles	862	Daphnus Phocius	72	
Crimiles fl. Sicil.	635	Cyclades insulæ	829	Darantasia	158	
Crisla Pelusius	721	Cydonia Cretæ	819	Dario-rigum	125	
Critæus sinus	721	Cylipenus sinus	311	Darii Pons in Istro	311	
Critheie Thrac.	848	Cylla portus	846	Da'con, sinus Siculus	621	
Crimnetæpon prom.	324, 814	Cyllene, navale Elææ	759	Dallaretæ pop.	671	
Crocæ Lacæ	774	Cyllene mons Arcad.	788	Datum, opp. Thrac.	823	
Croceates Iuppiter	774	Cyme, Cume Campan.	529	Dauciones pop.	313	
Crociatonum portus	128	Cynatha Arcad.	793	Daulia, reguicula Dauliæ	724	
Crococalanum Britann.	270	Cynetius inf.	838	Daulis, Daulium Phocia.	722	
Crocylion	714	Cyneta pop. Lusitan.	51	Dea Vocontiorum	157	
Crommyon, Cromyon	750	Cynos Cephalæ Iteffal.	682	Deborus, Δεβορ	63	
Cronium mare	284, 311	Cynos Cephalæ prom. Corcyra	797	Decælea, Decæna. Attic.	721	
Crotalus fl. Bruttior.	588	Cynostema Thrac.	846	Decæni Pagi, opp.	183	
Croton, Croto	589	Cynolara, Cynolara, Peloponnesi	772	Deciætes pop. Gall. Alp.	10	
Crumerum, Crumeri	360	Cynoura, prom. Marathonis.	743	Deciatum oppidum	10	
Cruni Mas. a Pont.	374	Cynuria regio	776	Decensium civitas	10	
Cruptoricæ villa	197	Cynus Locror.	719	Demetæ pop. Britan.	273	
Crustumium	428	Cypara Iteffal.	680	Demetrius, adis	63	
Crustumini incolæ ejus	428	Cyparissa, Cyparissæ	764	Δεμωι Attic.	72	
Crustumium fl.	468	Cyparissia, ea tem.	764	Δεμωια Attic. de figura Terræ	7	
Crypto Neapolitana	537	Cyparissus fons	764	Denicetæ pop. Thrac.	86	
Cremenæ Thrac.	679	Cyparissium, prom.	764	Deobriga Hispan.	7	
Ctenæ, Κτηνῆς, portus	324	Cyparissus Pelag.	722	Deobrigula Hisp.	72	
Cryptæa	763	Cypharæa portus	770	Deorum insulæ	10	
Cucæ, Cucum	355	Cypisla, Cypisla	222	Delgovia Britann.	274	
Cuculla, Cucilli	343	Cyactica inf.	395	Delium Bætiæ	70	
Cuculum fl. Thrac.	428	Cyactæ Iteffal.	678	Delum in sinu Argol.	70	
Culeus fl. Thrac.	841	Cycaus inf. Cossia	611	Delmata, Dalmatæ.	70	
Cugeni opp.	213	Cycath. Gall.	146	Delmatia	70	
Cularo Gall.	160	Cyca, Cytrum	323	Delminium, Daiminium.	70	
Cuma Campaniæ	42	Cythera inf.	804	Delphi urbs	70	
Cumanae Alocæ	350	oppidum	ibid.	an umbilicus terræ	70	
Cumaniæ Cossia	350	Cytherus, Cythæus fl. Elææ	763	Delphicum oraculum	70	
Cypens, regio Lygiam.	50	Cythus mar.	831	Delphini Portus	70	
Cyrenæ promont.	45	Cythus	714	Delam in sinu Argol.	70	
Cyrenæ oppidum	618			Delas inf. Cycladum.	70	
Cyrenæ oppidum	62			Derris prom. Maced.	70	
Cypæ Mæd.	364			Dertona Ligur.	70	
Cypæ Mæd.	477	Dacia Traiani	377	Dertona Julia Augusta.	70	
Cypæ Mæd.	477, 481	Aureliani	376	Dertosa Hispan.	70	
Custum	388	Draclum Sabin.	633	Dertosa Julia Hergavonia	70	
Cusæ opp. Sabin.	490	Dallatæ pop. Parman.	349	Julia Augusta	70	
Culentis annis	490	Dallatæ pop. Dalm.	393	Dervenio Britann.	70	
Cugala opp.	44	Dalmatæ pop.	384	Deva Britann.	70	
Cunæ	330	Dalmatæ regio	389	Deucaledonæis Oceanus	70	

Λ ΕΙΟΝ. 675

INDEX GEOGRAPHICUS.

<i>Eleates, Eleus colens.</i>	578	<i>Eordenes pop.</i>	663	<i>Elco Vindelic.</i>	329
<i>Electra fl. Creta</i>	817	<i>Eordetæ pop.</i>	660, 661	<i>Elcus Masf.</i>	370
<i>Electri les an in Hadria</i>	603	<i>Eperium Illyric.</i>	390	<i>Esquilina porta Romæ</i>	500
<i>Electrides insulæ</i>	310, 311	<i>Ephyra, Corinthus.</i>	753	<i>Estæonis regio Thessal.</i>	6-8
<i>Electrides Italicæ falsæ</i>	311	<i>opp. Epiri</i>	698	<i>Estæonæ, Estiotæ, pop.</i>	6-8
<i>Elegium Norici</i>	342	<i>Ephyra Elisæ</i>	760	<i>Estiones pop.</i>	329
<i>Eliberi, Mele.</i>	142	<i>Ephyre Epiri</i>	698	<i>Eturis opp. Hisp.</i>	61
<i>Eliberi opp. Bæticæ</i>	62	<i>Epiacum Britann.</i>	273	<i>Etica Creta</i>	820
<i>Elimeæ, regio Græc.</i>	660	<i>Epicaria Illyric.</i>	394	<i>Etelecta Hisp.</i>	78
<i>Elimiotis regio</i>	664	<i>Epimenia Locri</i>	716	<i>Etesie</i>	25, 26
<i>Elimum, prætorium</i>	225	<i>Epilannus, Dyrrachium.</i>	657	<i>ex qua plaga</i>	26
<i>Elia regio, Hæc.</i>	759	<i>Epidaurum, Epidaurus Dabnat.</i>	391	<i>somniculoli</i>	26
<i>Elis, ias, regio</i>	759	<i>Epidaurus e Argivor.</i>	780	<i>Eteta Masf.</i>	368
<i>Elis urbs Peloponnesi</i>	761	<i>Epidaurus Limera cogn.</i>	770	<i>Erobema Hisp.</i>	84
<i>Elæne Thessal.</i>	691	<i>Epidii pop. Britann.</i>	279	<i>Etobela Hispan.</i>	84
<i>Ellopiæ Eubææ</i>	813	<i>Epipolæ, pars Syracusanæ.</i>	629	<i>Etolca Vellæni</i>	91
<i>Ellopiæ Aquæ</i>	813	<i>Epirotæ pop.</i>	693	<i>Etovilla Hispan.</i>	84
<i>Elorum flumen Sicilia</i>	631	<i>Epiroticæ gentes</i>	702	<i>Etruria regio</i>	449
<i>Eleusa ins. Peloponnesi.</i>	805	<i>Epirus regio Græciæ</i>	693	<i>Eva Arcad.</i>	798
<i>Eleusis, Eleusis</i>	742	<i>Epirus Nigra ins. Illyr.</i>	800	<i>Evanthe, Evanthia</i>	718
<i>Eleusinia sacra</i>	743	<i>Epoillus Trever.</i>	207	<i>Eubœa Sicil.</i>	61
<i>Eleutheræ Bæst.</i>	737	<i>Epora Hisp.</i>	61	<i>Eubœa ins. Græciæ</i>	807
<i>Eleutheræ, Creta</i>	821	<i>Eporedia Alpin.</i>	413	<i>Eubœæ antiqua nomina</i>	813
<i>Eleutherna ibid.</i>	821	<i>Epulus Belgicæ</i>	207	<i>Eudofes pop. Germ.</i>	303
<i>Eleutherolacones</i>	776, 777	<i>Equestris colonia</i>	177	<i>Eudracinum sub Alp.</i>	413
<i>Eleutherus fl. Sicil.</i>	639	<i>Equus Tunicus, opp.</i>	556	<i>Evenus fluv. Aetol.</i>	710
<i>Eleus, Eleus Thrac.</i>	846	<i>Erana Peloponnesi</i>	7661.	<i>Euganei pop. Ital.</i>	437
<i>Elvi pop. Gall. Helvi</i>	148	<i>Eranula ins. Ital.</i>	604	<i>Evonymos ins. Aetol.</i>	613
<i>Elola opp. Aquitan.</i>	116	<i>Erasinus fl. Argivor.</i>	779	<i>Eupalium Lacr. Ozol.</i>	713, 718
<i>Elusani pop.</i>	ibid.	<i>Eratosthenes geographus</i>	3	<i>Eupatoria Taurica</i>	324
<i>Elutares pop.</i>	116	<i>Erbelius Sicil.</i>	648	<i>Eupilis lacus Transpadan.</i>	413
<i>Elymiotis regio Maced.</i>	664	<i>Ercabus Sarmat.</i>	323	<i>Euplæa ins. Ital.</i>	603
<i>Elymari pop.</i>	661	<i>Erchia Attic.</i>	747	<i>Euporia Maced.</i>	601
<i>Elymiotæ pop.</i>	660	<i>Ercta mons & castell.</i>	638	<i>Euripri reciprocatio</i>	713
<i>Elvum Creta</i>	823	<i>Erebantium prom.</i>	615	<i>Euripus fretum Eubææ</i>	713
<i>Emathia regio</i>	665	<i>Eretum Sabur.</i>	489	<i>Euronotus ventus</i>	27
<i>Emerita Augusta</i>	48	<i>Eretria Eubææ</i>	810	<i>Europæ limes ab Asia discernens</i>	32
<i>Eminacium Illyric.</i>	394	<i>Eretria Phœbrotidis</i>	685	<i>Europus Almo pie</i>	662
<i>Emona Pannon.</i>	353	<i>Ergavia Hisp.</i>	71	<i>ad Axium fl.</i>	611
<i>Emporizæ Hisp.</i>	92	<i>Ergavica Celtiber.</i>	83	<i>Eurotas fl. sub Olympo</i>	601
<i>Emporium Bruttiorum</i>	584	<i>Ergirus fl.</i>	852	<i>Eurotas fluv. Lacen.</i>	761
<i>Emporium prope Placentiam</i>	422	<i>Ericusa ins. Aetolia</i>	653	<i>Eurotas fl. Ital.</i>	413
<i>Endærum, Endæpæ, Dalm.</i>	393	<i>Ericusa ins. maris Jovis</i>	798	<i>Eurus ventus</i>	21, 22, 23
<i>Endæro-luni pop.</i>	393	<i>Eridanus fl. Atticæ</i>	741	<i>Eutresii pop. Arcad.</i>	701
<i>Endidæ Ræt.</i>	337	<i>Eridanus fl. Ital.</i>	399, 440	<i>Eutychia ins. Pegasæi sinus.</i>	817
<i>Endigetæ pop. Hisp.</i>	92	<i>Erigon fl. Maced.</i>	664	<i>Ex opp. Hisp. cogn. Firmum Jul.</i>	51
<i>Engola Hisp.</i>	93	<i>Erinæum Thessal.</i>	684	<i>Exitani, ab Ex oppido.</i>	51
<i>Engyon, Engyrum, Engyrum</i>	650	<i>Erineus Dorica tetrapol.</i>	714	<i>F.</i>	
<i>Eningia ins.</i>	311	<i>Erineus portus e Achææ</i>	757		
<i>Enipeus fl. Maced.</i>	669	<i>Ermantica Hispan.</i>	48		
<i>alius Thessal.</i>	686	<i>Ermaginum Gall.</i>	151	<i>Fabaris fl. Sabinor.</i>	451
<i>Enipe Arcad.</i>	795	<i>Eruli, Heruli, pop.</i>	304	<i>Fabaria ins. Codani sinus</i>	311
<i>Enna Sicilia</i>	645	<i>Erycinæ Veneris templum</i>	637	<i>Fabrateria Latii</i>	515
<i>Ennea crinos, fons Athen.</i>	741	<i>Erymanthus mons Arcad.</i>	786	<i>Fabraterni, incolæ ejus.</i>	515
<i>Enosis ins. ad Sardin.</i>	618	<i>Erythia ins. Hisp.</i>	100	<i>Facelina Dianæ sanum</i>	611
<i>Excella fl. Ligar.</i>	416	<i>Erythræ Aetol.</i>	713	<i>Facelinus fl. Sicil.</i>	645
<i>Extella Sicilia opp.</i>	645 f.	<i>Bæticæ</i>	738	<i>Fæfulæ opp.</i>	652
<i>Eordæa regio Maced.</i>	660	<i>Erythrum prom. Cret.</i>	818	<i>Falaria Piceni</i>	411
<i>Eordæi pop.</i>	660	<i>Eryx mons Sicilia</i>	637	<i>Faleria, eadem.</i>	411
<i>Eordi pop.</i>	663	<i>urbs Sicilia</i>	637	<i>Falerii opp. Etrur.</i>	411

INDEX GEOGRAPHICUS.

Falernum vinum	541	Flavina <i>Etrur.</i>	462	Forum Sempronii	471
Falernus Ager	540	Flaviobriga <i>Hisp.</i>	69	Segusianorum	140
Falisci pop. <i>Etrur.</i>	459	Flavionavia	69	Tiberii	179
Fama Julia <i>Hisp.</i>	53	Flaviopolis <i>Thrac.</i>	860	Traiani <i>Sardinia</i>	617
Fanestris colonia	468	Flavium Brigantium <i>Hisp.</i>	68	Voconii	152
Fanum Fortunæ	468	Flavium Solventis <i>Noric.</i>	345	Fosi pop. <i>Germ.</i>	303
Fanum Martis <i>Belg.</i>	232	Flenium	222	Fossa Clodia	441
Fanum Volturnæ	459	Fletio opp.	222	Alconis	441
Faventia <i>Cispadana</i>	426	Flevo lacus	165	Fossa Drusiana Rheni	165, 166
Faveria <i>Histrice</i>	448, 449	Fleum, Φλαῦμα. <i>Flevum,</i>	296	Fossa fretum <i>Corfica & Sardin.</i>	614
Favonii portus <i>Corfica</i>	613	Flevum castellum	296	Fossa Marian.	110, 148
Favonius ventus	23, 24	Flevum ostium Rheni	163	Fratriuertium <i>Calabr.</i>	572
Faustini villa	267, 269	ad Flevum <i>Pannon.</i>	350	Fraxinus, <i>Lufitan.</i>	46
Fartarus fl. <i>Sabin.</i>	490	Florentia <i>Etruria</i>	452	Fregellæ <i>Latii</i>	521
Fascelinæ Dianæ fanum	641 f.	Florentia <i>Gallia Cispad.</i>	422	Fregenzæ <i>Etrur.</i>	466
Felsina, <i>Bononia</i>	425	Florentia <i>Istria</i>	360	Frentani pop.	559
Feltria <i>Rhet.</i>	337	Floriana <i>Pannon.</i>	359	Frento fluv.	559
Feltrini, incolæ ejus.	337	Flumentana porta Romæ	500	Frigidus fluv.	401
Fenni pop. <i>Finni.</i>	311	Fluminum ripa, dextra, sinistra	29	Frisii Majores & Minor.	227, 295, 296
Ferentum an Apuliæ?	569	Flusor fl. <i>Piceni</i>	477	Frisiabones	227
Ferentinum <i>Etrur.</i>	458	Fontes Atticæ regionis	741	Frusino <i>Latii</i>	520
Ferentinum <i>Latii</i>	511	Fontes Musarum	736	Fucentes, lacus accolæ	484
Feretrus Mons castellum	469	Forentum <i>Apulia</i>	569	Fucinus lacus	484
Feroniæ fanum ad <i>Vesidiam</i> fl.	451	Formiæ	524	Fulula <i>Samnit.</i>	555
Feroniæ fanum <i>Capenatis agri</i>	463	Formianum Ciceronis	525	Fulgina, Fulginium	473
Lucus	463	Formio fl. ad <i>Histriam</i>	402, 448	Fundi oppid.	526
Feroniæ lucus ad <i>Tarracin.</i>	514	Forodruentinum municip.	427	Fundanus lacus	527
fanum ad <i>Tarracinam</i>	515	Forojulientes <i>Umbriæ</i> <i>Plin.</i> 3. 14. in-		Fureulæ Caudinæ	553
Feroniæ lucus, fanum an etiam ad		certo situ.		G.	
Lunæ portum?	450	Foroneromientes	147	Gabales & Gabali pop.	122
Ferrara quæ olim fuerit	442	Fortunæ Fanum	500	Gabalitana civitas	ibid.
Ferraria <i>Sardinia</i>	617	Foruli <i>Vicus,</i>	494	Gabellus fl. <i>Ital.</i>	424
Ferraria inf. <i>Hisp.</i>	100 f.	Forum Allieni	442	Gabii opp. <i>Latii</i>	508
Fescennia <i>Etrur.</i>	460	Appii	519	Gabini, incolæ ejus,	508
Fibrenus fl. <i>Latii</i>	521	Aurelii	456	Gabreta silva <i>Germ.</i>	294, 308
Ficana <i>Latii</i>	505	Bibalorum	66	Gabrita silva eadem	508
Ficana inf. ad <i>Sardin.</i>	618	Cassii	459	Gabromagnus <i>Noric.</i>	344
Ficolenses <i>Ficuleæ</i>	487	Claudii <i>Gall.</i>	158	Gades inf. & opp.	56, 99
Ficulea, Ficulnea	487	Claudii <i>Etrur.</i>	461	Gades Angusta Julia	56
Fidena, Fidenæ	487, 488	Clodii <i>Etrur. aliud</i>	451	Gadini pop. <i>Britan.</i>	279
Fidentia <i>Cispadana</i>	422	Cornelii	426	Gades, Gades,	56, 99
Fidentia Julia	ibid.	Decii	494	Gades, Gades	56
Fidentiola	ibid.	Domitii	147	Gadum, Gades	56
Figura terræ a vulgo credita, etiam ab		Druentiorum	427	Gadum <i>Britann.</i>	273
eruditis interdum tradita	6	Flaminii	474	Gadum, Gallia	104
Fimbricia	311	Fulvii	418	Gadum a Transalpina	104
Fimbricorum castell.	477	Gallorum	424	Galeplus <i>Sicilia</i>	673
navale	477	Hadriani	222, 225	Galesus fl. <i>Calabr.</i>	574
Fimbrum opp. <i>Piceni</i>	477	Julium Carnorum	447	Gallœci, <i>Ca'uci</i>	65
Fimbricus mons	494	Julii <i>Gall.</i>	149	Gallia tripartita	113 pr.
Fimbrum Forum	474	Julii <i>Umbria.</i> Vide <i>Forojulientes.</i>		Gallia quadripartita	113
Fimbrus pop.	384, 387	Jumtorum	452	Gallia Cisalpina	406
Fimbricus finus	387	Licinii	451	citerior	406
Fimbrum inf.	387	Lunorum	66	Togata	103
Fimbrum opp.	387	Neronis, <i>Lutetia,</i>	147	Gallia Cisalpina fines	409
Fimbricus finus	387	aliud cis Rhodan.	156	Gallia Transalpina	103
Fama <i>Gallia in Hisp.</i>	94	Novum <i>cisa p.</i>	422	ulterior	103
Fama <i>Urb.</i>	68	Novum <i>Piceni</i>	481	Braccata	103
Fama <i>Lamici Hisp.</i>	68	Populi	426, 545	Belgica	162
Fama <i>Ala Pomælie</i>	331			Celica	125
				Gallia	

INDEX GEOGRAPHICUS.

Gallia Cispadana	420	Gergobia <i>Bojorum</i>	138	Graviaci opp.	344
Italica	404	Gergovia eadem	ibid.	Gravii pop. qui Grovii	6-
Iugdunensis	125	utroque loco		Graviscæ opp. cum portu	465
Narbonensis	140	Gerion <i>Apul.</i>	562	Graviscani pop.	465
Togata propria	421	Germania Cisirhenana	234	Grestonia regio Maced.	6-1
Transpadana	428	Inferior	235	Grinario <i>Vindelice</i>	333
Gallianus Saltus an opp.	424	Superior	ibid.	Grinnes <i>Batav.</i>	221
Gallica Flavia <i>Hisp.</i>	94	Germania Transrhenana	285	Grovii pop. <i>Hisp.</i>	61, 6-
Gallicus Ager pars <i>Umbr.</i>	466	Germania Barbara	ibid.	Grudii pop.	232
Gallicanus Ager	ibidem	Germania Magna	ibid.	Grumentum <i>Lucan.</i>	333
Gallicus ventus	27	Germania Transvistulana	309	Grutungi pop. <i>Sarm.</i>	322
Gallinaria insula <i>Ligustici M.</i>	604	Germaniæ gentes	295	Guberni pop. <i>Sicambri</i>	213
Gallinaria silva <i>Campan.</i>	529	Germaniæ montes	292	Gugerni idem	112, 113
Gallorum Forum <i>Cispadan.</i>	424	silvæ	ibid.	olim <i>Sicambri</i>	112, 113
Gallorum oppidum	447	Germanicum opp. <i>Vindelice</i>	331	Guntia flumen <i>Germ.</i>	328, 331
Ganodurum <i>Helvet.</i>	179	Geronthræ <i>Lacon.</i>	777	Guntia opp.	331
Ganus <i>Thrac.</i>	850	Gerontia inf.	837	Gurtiana <i>Pannon.</i>	319
Garganus mons <i>Apul.</i>	564	Gerrhus fl. <i>Sarmat.</i>	318	Guthalus fluvii <i>German.</i>	291
Gargaphie fons <i>Bæot.</i>	736	Gerulata <i>Pannon.</i>	350	Guthones pop. <i>German.</i>	311
Garianonum <i>Britann.</i>	269	Gerunda <i>Hisp.</i>	93	Guttalus fl. <i>Guthalus</i>	21
Gariensis fl.	269	Gerunium	562	Guttones pop. <i>German.</i>	301
Garites pop. <i>Aquitan.</i>	115 pr.	Gelonia, incerta,	210	Gyarus inf. <i>Aegæi</i>	833
Garnæ portus <i>Apul.</i>	564	Gelloriacum <i>Morinor.</i>	239, 240	Gymnesiæ insulæ	122
Garryenus fl. <i>Britan.</i>	257	Gellorientes <i>Hisp.</i>	93	Gyrton Thessal.	653
Garumna fl. <i>Gall.</i>	105	Getæ in <i>Mæsiæ</i>	376	Gythium, <i>Lacon.</i>	713
Gasorum <i>Maced.</i>	676	Gigonus, <i>Thrac.</i>	672	Gythium, idem	768
Gaubreta silva <i>Germ.</i>	294	Gitanæ	699	Gytheates incolæ <i>Gythæi</i>	713
Gaudos inf. ad <i>Cretam</i>	826	Glamnateva <i>Gall.</i>	153		
Gaulos inf. supra <i>Sicil.</i>	655	Glanatena	ibid.	H.	
Gaurani montes <i>Campania</i>	533	Glandetum, Glandarum	153	Habitabilis orbis quantus	7
Gaurus mons <i>Campania</i>	532	Glanis fl. <i>Campania</i>	528	Hadria opp. <i>Venet.</i>	413
Gebenna mons <i>Gall.</i>	111	Giannobanta <i>Britann.</i>	274	sinus, mare	413
Gela urbs <i>Siciliæ</i>	632	Glemona <i>Lenet.</i>	447	Hadria opp. <i>Piceni</i>	413
fl. <i>Siciliæ</i>	632	Glesiaria inf.	311	Hadaia rectius quam <i>Adria</i> scribitur	413
Gelbis fl. <i>Belg.</i>	173	Gliffa <i>Bæot.</i>	738		
Gelduba <i>Belg.</i>	211	Globiterrestres veterum	3	Hadriani Forum	222, 223
Geloi, <i>Thrac.</i> pop. <i>Sicil.</i>	633	Glotia fl. & æstuarium	257	Hadrianopolis	815
Geloni pop. <i>Sarmat.</i>	320	Glympes plur. <i>Lacon.</i>	775	Hadrianum mare	413
Gemella <i>Tucci Hisp.</i>	61	Gnatia, <i>Egnatia</i> ,	568	Hadrianus <i>Hisp. Italicensis</i>	413
<i>Augustia</i>	ibid.	Gobæum promontorium	127	Hadriaicum mare	413
<i>Tuccitana</i>	ibid.	Gobannium <i>Britann.</i>	272	Hamus mons	413
Geminiacum <i>Belg.</i>	216, 239	Gomphi opp. <i>Thessal.</i>	678	Hamus rectius scribitur quam <i>Hamus</i>	413
Genabum <i>Gall.</i>	130	Gonnus, & Gonnii <i>Piceni</i>	681		
Genauni pop. <i>Rhet.</i>	335	Gordenia	665	Hamimontani pop.	413
Geneva <i>Allobrog.</i>	160	Gorduni pop. <i>Belg.</i>	232	Halesta. Halefa, <i>Siciliæ</i>	620
Genosia, incerta	210	Gordyna	665	Hala tus flux. <i>Sicil.</i>	620
Genua <i>Ligur.</i>	416	Gortyna <i>Cretæ</i>	821	Hales, <i>etis</i> fl. <i>Lucan.</i>	513
Genuates	ibid.	Gortynia <i>Macedon.</i>	665	Haleta, vide <i>Halefa</i>	620
Genusium <i>Ital.</i>	570	Gothi pop.	305	Haley, <i>etis</i> fl. <i>Brit.</i>	517
Genusinus ager	570	Gothia	306	Haliacmon fl. <i>Macedon.</i>	611
Genutius fl. <i>Grec. Ilyr.</i>	658	Gothini pop. <i>Germ.</i>	305	Halicarum <i>Pannon.</i>	305
Geographi veteres	4	Gothones pop. <i>Germ.</i>	305	Halicerna <i>Ætol.</i>	711
Georgi <i>Sarmatæ</i>	318, 319	Graccus seu Gracchus	71, 72	Haleya <i>Sicil.</i>	620
Gerastium prom. <i>Eubœæ</i>	827	Gradus inf. & opp.	625	Haliartus <i>Ætolia</i>	711
Gerastus opp. vel vicus	827	Græcia Magna, Major 404, 580	593	Haliartus <i>Messenia</i>	665
Geranea mons <i>Megar.</i>	752	cur Magna dicta	425	Halmedelus <i>Thrac.</i>	515
Gerania opp. <i>Lacon.</i>	776	Propria	704	Halonetus inf.	305
Geranthræ <i>Lacon.</i>	776	<i>Univ. etia</i>	656	Halos <i>Peribœtidis</i>	611
Gerania <i>Lacon.</i>	776	Grævia fl.	319	Halyceus fl. <i>Siciliæ</i>	611
Gergobia <i>Arvernor.</i>	123	Gratanopolis	100		

INDEX GEOGRAPHICUS.

Himachobii pop.	321	Herbessus Sicil.	648	Himerenses Thermæ	639
Hannibalis castra, portus	588	Herbita Sicil.	644	Hippa Sicil.	650
Hannibalis insula parva	103	Herculanea via	531	Hipparchus geographus	3
Harenacium Batav.	221	Herculaneum Samnii	554	Hippo Hiss.	78
Harudes pop. Germ.	306	Herculavium opp. Campan.	537	Italia, Vibo	584
Heceras fl. Terac.	842	ad Herculem	360	Hippocrene fons	736
Hecules insula	283	Herculis Castra in Batav.	222	Hipponiates in Bruttii	584
Hecate canivora	843	Herculis columna	57, 63	Hipponium, Hippo,	584
Hecatompedum Epiri	696	Herculis sanum Etrur.	451	Hipporum Brutt.	593
Hedranum Pannon.	352	Herculis int. Hiss.	100	Hippuris int.	827
Hedus Tinnulus	846	Herculis insula ad Sardin.	618	Himinius fl. Sicil.	652
Hedus pop. Helvi	130	Herculis Lucus Germ.	302	Hirpini pop. Ital.	555
Hedus Trero cor.	192	Herculis portus sub Alpib.	414	Hispalis Hispan.	60
Hedus, Ital.	578	Herculis portus Bruttior.	584	Julia Romulea	60
Hedus opp. & castrum	142	Herculis Labronis portus	452	Hispania	41
Hedus, ad Attic.	829	Lionni portus	ibid.	citerior	42, 43
Hedus fl. Haies.	578	Herculis prom. Britanni.	265	ulterior,	ibid.
Hedus, ad Haies	719	Herculis prom. Brutt.	586	divisa	43
Hedus mons	735	Hercynia silva	293	bipartita olim	42
Hedus fl. Arcad.	790	Herdonia	557, 563	tripartita	42
Hedus opp. l.	790	Hergentum Sicil.	645	Boetica	ibid.
Hedus effium Rheni	163, 170	Hergerium Sicil.	645	Lusitania	42, 43
Hedus, regio	705	Hermanica Hiss.	48	Tarraconensis	42
Hedus portus	848	Hermione opp. Argol.	779	Hispellum Umbr. cis Apenn.	473
Hedus pop. Epiri	703	Hermiones pop. Germ.	508	Histonium Frentan.	559
Hedus regio	704	Heraionicus sinus	779	Histria regio	447
Hedus Triboc.	191, 192	Hermienis, idis, regio	ibid.	Hulca palus Pannon.	203
Hedus, Hiss.	48	Hermium Sarmat.	525	Holopyxus Crete	823
Hedus fl. Sicil.	631	Hermannum pop.	307	Homerus primus geographus	2
Hedus Tempe Sicil.	631	Hernica taxa, regio,	511	Homula Teffal.	679
Hedus, Sicilia	766	Herni. pop. Lat.	511	Horelli pop. Britanni.	275
Hedus, Laconum	771	Herna Dalmat.	392	Horma Maccdon.	662
Hedus, Laconum	771	Hedus, Terra, ita	313	Horrei Margi Mac.	367
Hedus, Triboc.	191, 192	Herali pop.	304	Horreum Moli. fias	702
Hedus pop.	177	Hesperia, Italia	397	Horta Etrur.	460
Hedus, Triboc.	192	ultima, Hispania	41, 397	Hortana Latii	510
Hedus, Sicilia	450	Heterotici	16	Hortanum Etrur.	460
Hedus, Ramensis	48	Heticularia Brutt.	593	Hottia Transpalan.	437
Hedus, Gall.	148	Hexapylus pars Syracus.	630	Humago int. & opp. Hiss.	448
Hedus, Umbria	470, 471	Hiccinia.	280	Humi pop.	322
Hedus, Hiss.	88	Hecia int. ad Sicil.	652	Hyampolis Plotidis	800
Hedus, Sicilia	645	Hera int. una Argatum	655	Hybla Parva Sicil.	627
Hedus, Sicilia	645	Hera int. Acrotium	655	Major	644
Hedus, Sicilia	836	Hera pop. Creta	817	Minor	646
Hedus, Sicilia	652	Hera, Hiss.	46	Hybleum mel	627
Hedus, Sicilia	762	Hera, ad Sardiniam	618	Hyccara plur. & Hyccaron	638
Hedus, Sicilia	581	Hicrap. Sicilia	82	Hydruntum Galabr.	500
Hedus, Sicilia	631	Hicrap. Italia	817	Hydus, intus, idem,	ibid.
Hedus, Sicilia	684	Hicrap. fl. Dac.	777	Hyia fl. Bruttior.	590
Hedus, Sicilia	65	Hicrap. in medio orbe	10, 11	Hyllis, peninsula Ilyr.	389
Hedus, Sicilia	671	Hicrap. in medio orbe	357	Hymettus mons Attic.	748
Hedus, Sicilia	671	Hicrap. in medio orbe	311	Hypacris fl. Sarmat.	513
Hedus, Sicilia	85	Hicrap. in medio orbe	385	Hypaia fl.	763
Hedus, Sicilia	223	Hicrap. in medio orbe	491	Hypaia fl. Sarmat.	515
Hedus, Sicilia	652	Hicrap. in medio orbe	633, 639	Hypaia Terac.	679
Hedus, Sicilia	819	Hicrap. in medio orbe	633	Hyperboea pop.	522
Hedus, Sicilia	325	Hicrap. in medio orbe	625	Hypocritas, portus Attic.	747
Hedus, Sicilia	786	Hicrap. in medio orbe	639	Hypocritas Attic.	712
Hedus, Sicilia	644	Hicrap. in medio orbe	639	Hypocritas Baot.	730
Hedus, Sicilia	457	Hicrap. in medio orbe	64	Hypocritas Sicilia	634

INDEX GEOGRAPHICUS.

Hyrie inf. <i>Zacynthus</i>	802	Ilercaones pop. <i>Hisp.</i>	88	Intemelium, Internilium	414
Hyrium <i>Apulie</i>	564	Ilergaones idem	88	Interamna <i>Umbrie</i>	475
		Ilerda <i>Hisp.</i>	94	Interamnates <i>Nartes</i>	475
L		Ilergetes, Ilergetæ <i>Hisp.</i>	94	Interamna <i>Prætutian.</i>	479
Iacca <i>Hisp.</i>	71	Ilberi, <i>Liberinum</i>	62	Interamnium Flavium <i>Hisp.</i>	69
Iadera, <i>Izdræ</i>	387	Ilenses pop. <i>Sardinie</i>	618	Intercatia <i>Hisp.</i>	74
Iætæ, Iætæ opp. <i>Sicil.</i>	649	Ilipa, <i>Ilia</i> cognomine,	54	Intercita <i>saxa Umbrie</i>	475
Jamno opp. <i>inf. Balear.</i>	102	Ilipa opp. <i>Bæticæ</i>	53	Interbromium <i>Ital.</i>	484
Jamphorina <i>Thrac.</i>	856	Ilipula, <i>Laus</i> cognominata	61	Intibili opp. <i>Hisp.</i>	88
Janus Augustus, opp. <i>Vel. fanum</i>	61	Ilipula Magna <i>Hisp.</i>	61	Inui Castrum <i>Etrur.</i>	461
Japodes pop. <i>Illyr.</i>	386	Ilipula mons	62	Inui Castrum <i>Latii</i>	524
Japydes pop. <i>Illyr.</i>	384, 386	Ilissades Musæ <i>Atticæ</i>	741	Inycum, Inyx <i>Sicil.</i>	634
Japygia regio	571	Ilissus fl. <i>Atticæ</i>	741	Io, <i>Inachi filia</i>	324
Lapygium promontorium	573	Ilüberi, Illiberis	142	Jolcos <i>Thessal.</i>	689
Japygium tria promontoria	589	Illiberis fl. <i>Hisp.</i>	142	Ios inf. <i>Sporad.</i>	833
Japix ventus <i>Calaber</i>	24	Illici opp. <i>Hisp.</i>	87	Jovavus fluv. <i>Norici</i>	341
Jassii pop. <i>Daciz</i>	373	Illicias, <i>adis</i>	ibid.	Jovia <i>Pannon.</i>	319
Jassiorum municipium	382	Illicitanus portus	ibid.	Joviacum <i>Noric.</i>	341, 343
Jatinum <i>Gall.</i>	133	Ilipula, <i>Ilipa</i> , <i>Livii</i> ,	53	Jovavum, Jovavia	343
Jatrum flumen <i>Mæs.</i>	370	Illiturgi <i>Hisp.</i>	55, 88	Jovis Urü fanum	854
Jazyges pop. <i>Sarmat.</i>	314	Iluno <i>Hisp.</i>	86	Jovis Servatoris portus, <i>Zarü</i>	343
Jazyges Metanastæ	377	Illyricum, regio	382	Jovis villa <i>Capreis inf.</i>	619
Ibera <i>Urbs</i>	88	Illyris, <i>Illyria</i> , <i>eadem</i> ,	382	Irio opp. & fl. <i>Cispadan.</i>	419, 420
Iberia, <i>Hispania</i>	41	Illyrica provincia	382	Iria Flavia <i>Hisp.</i>	68
Iberus fluvius	64	Superior	383	Irrhelia inf.	837
Ioligo castell.	447	Interior	383	Isaca fl. <i>Britann.</i>	246
Ibiodurum <i>Mediomatric.</i>	188	Illyrii pop.	382	Isara fl. <i>Gall. Belgic.</i>	113
Icædia opp. <i>Hisp.</i>	47	<i>Illyrii</i> pop.	382	Isara, <i>Alpinus fl.</i>	119
Iccius portus, <i>Iccus</i>	239	Illyricanus, Illyricianus	382	Isarci pop. <i>Vindel.</i>	331
<i>Illyria</i> inf. <i>Sardinia</i>	613	Illyricum Græcum	636	Isargus fl. <i>Vindel.</i>	333
Iceni pop. <i>Britann.</i>	269	Ilorci opp. <i>Hisp.</i>	80	Isarus fl. <i>Vindelic.</i>	333
Ichana <i>Sicil.</i>	647	Ilva insula <i>Ital.</i>	605	Isburus fl. <i>Sicilie</i>	634
Ichthys prom.	760	Ilvates <i>Ligures</i>	410	Isca <i>Dummoniorum</i>	213
Iciani opp. <i>Britann.</i>	269	Ilurbida <i>Hisp.</i>	78	Isca <i>Silurum Britann.</i>	272
Icium promontorium	239	Ilurgis opp. <i>Hisp.</i>	54	Ischalis <i>Britann.</i>	274
Icius, <i>Iccius</i> , portus	238, 239	Iluro opp. <i>Eluro</i> , <i>Hisp.</i>	91	Iscia inf. <i>Ital.</i>	613
Ictosa, <i>Octogesa</i>	94	Imachara <i>Sicil.</i>	644	Iscus <i>Mæs.</i>	370
Iculisma <i>Gall.</i>	120	Imbrus inf.	862	Isinifca, Isunifca, <i>Vindel.</i>	332
Icumna fl. <i>Gall.</i>	107	Imola <i>Ital.</i>	426	Isis Pons <i>Noric.</i>	343
Icus inf. <i>Aegæi</i>	836	Inachus fluv.	783	Ismaros <i>Thrac.</i>	841
Ida mons <i>Cretæ</i>	814	Inarime inf. <i>Ital.</i>	607	Illa inf. <i>Illyr.</i>	396
Idrus mons <i>Cretæ</i>	814, 815	Inatus opp. <i>Cretæ</i>	817	Illa diversa a <i>Lissa</i>	300
Ideonni Regnum	411	Incibili opp. <i>Hisp.</i>	88	Ilalicus <i>æτυρινδης ab Issa</i>	305
Idex, fl. <i>Ital.</i>	427	Indibile opp. <i>Hisp.</i>	88	Ister fluvius	292
Idimmi <i>Mæs.</i>	367	Indice opp.	92	ejus ostia	372
Idomene <i>Macedon.</i>	663	Indicetæ pop. <i>Hisp.</i>	92	Isthmus inter Pontum & Caspium	12
Idomenæ Plur. idem,	663	Indigetes pop. <i>Hisp.</i>	92	Isthmus <i>Achaicæ</i>	712
Idubeda mons <i>Hisp.</i>	65	Indigenis Jovis lucus	504	Isthmi perfollio irrita	753
Idumania fl. <i>Britann.</i>	257	Indutria opp. <i>Ital.</i>	419	Istonium <i>Frentanorum</i>	350
Ierna, <i>Hibernia</i>	250	Inella <i>Sicilie</i>	643	Istriei pop. <i>Sarmat.</i>	319
Ictona, <i>Hisp.</i>	95	Internates <i>Ital.</i>	403	Istropolis <i>Mæs. Pentice</i>	373
Jellona, <i>eadem</i>	95	Inferum mare	403	Istros, Iltus opp.	373
Igædia opp. <i>Hisp.</i>	47	Intra-Thebas	730	Isturum <i>Britann.</i>	373
Igilium int. <i>Ital.</i>	606	Ingætones pop.	310	Italia an temperatissima	111
Iguvium, <i>Egubium</i>	472	Ingenia ad loci situm variant	30	Italia	307
Ilarcus <i>Hisp. opp.</i>	70	Infanti montes <i>Sardinie</i>	614	Italia unde dicta	377
Ilargus fl. <i>Vindel.</i>	328	Intubres pop.	410	Italia Propria	407
Idum <i>Hisp.</i>	88	Insula Sacra <i>Tiberina</i>	501	Italia divisio	411
Ileofca <i>Hisp.</i>	95	Insula Trumvitorum	424	Italiae Regionis	411
		Insulae <i>Gallicæ</i>	100	Italica <i>Hispania</i>	411

INDEX GEOGRAPHICUS.

Irani pop. <i>Hisp.</i>	93	Junii <i>Hadr.</i> opinio de ostiis Rheni	66	Lagecium <i>Britanni.</i>	274
Ithaca inf.	793	Jura mons	112	Lagyra <i>Taur. Cherson.</i>	324
opp. insulæ	799	Jurassa mons, <i>Jura</i>	112	Laletani pop. <i>Hisp.</i>	90
Ithacesia inf. <i>Ital.</i>	648	Justinopolis quæ olim	448	Lambris Flavia	68
Ithome <i>Messenie</i>	765	Jutuntorum Forum	432	Lametia Bruttior.	584
Ithus portus, <i>Idus.</i>	238 seq.	Juvavia <i>Norici</i>	343	Lametus fluv.	584
Iumna fl. <i>Gall.</i>	107	Juvense castellum	343	Lamia <i>Thessalie</i>	684
Iuna fl. & æstuar.	257	Juvena, <i>Hibernia.</i>	280	Lamiacum bellum	684
Jurilla <i>Hisp.</i>	70			Lamiacus sinus, <i>Maliacæ</i>	687
Jus fl. <i>Britann.</i>	280	K.		Lamina <i>Ital.</i>	496
Lyenna <i>Norici</i>	346			Laminium <i>Hisp.</i>	78
Lyraii pop. <i>Hibern.</i>	281	Καλὴ Λιμὴν Cretæ	518	Laminitani pop. <i>Hisp.</i>	ibid.
Lyernia, <i>Hibernia.</i>	280	Kalemantia <i>Germ.</i>	309	Lampa, Lappa <i>Cretæ</i>	821
Lyernis opp.	281	Κέρκυρα inf. <i>Corcyra</i>	797	Lampæa mons <i>Arcad.</i>	787
Lahones an fuerint	300	Κλίμα	13	Lampetia <i>Bruttior</i>	584
Lulia Augusta Barcino	91	Κορυφαία ἀρχ <i>Corcyra</i>	797	Lampetes mons	ibid.
Lulia Augusta Cassandrea	673	Κόρυς Campania	529	Lancia valida urbs	47
Lulia Augusta Peila	667	Κύνος Kephala, <i>colles</i>	682	Lancia Oppidana	47
Lulia Augusta Philippi	676	Κυνὸς Σήμα	846	Lanciatum <i>Hisp.</i>	47
Lulia Claritas	60	Κύριον inf. <i>Corfica</i>	612	Lancientes Ocelenses	ibid.
Lulia Concordia <i>Hisp.</i>	54			Oppidani	ibid.
Lulia Concordia Beneventum	533	L.		Langobardi pop.	304
Lulia Contributa <i>Hisp.</i>	54			Langobriga <i>Hisp.</i>	45
Lulia Fanestris colonia	468	Labeatæ, Labeates, pop. <i>Hydr.</i>	393	Lanuvium <i>Latii</i>	507
Lulia Felix Suefla	544	Laberus <i>Hibern</i>	281	Lapidaria <i>Rhetia</i>	539
Lulia Fidens Arretium	457	Labicum, & Labici <i>Pl. Latii</i>	507	Lapidei Campi <i>Gall.</i>	144
Lulia Illergavonia Dertosa	89	Labodes Aquæ <i>Sicil.</i>	634	Lapis mensura <i>Geographica.</i>	37
Lulia Iozæ <i>Beticæ</i>	58	ad Labores <i>Pannon.</i>	357	Lappa <i>Cretæ</i>	821
Lulia Liberalitas Eboræ	49	Labronis portus, vel Labro.	452	Lapurdum, <i>Bajona</i>	114
Fama Seria <i>Hisp.</i>	53	Lacobiuga <i>Hispan.</i>	74	Larcus, <i>Ilarcus.</i>	79
Lulia Libeca <i>Hisp.</i>	98	Lacedæmon	772	Larinates pop. <i>Ital.</i>	562
Lulia Livia, eadem.	ibid.	Lacerama regio <i>H. Gr.</i>	94	Larinetons <i>Attica</i>	741
Lulia Myrtilis	51	Lacerani pop. <i>Hisp.</i>	ibid.	Larinum opp. <i>Trentan.</i>	561
Lulia Nova Carthago	87	Laciacum <i>Norici</i>	544	Larissa Cremalle	687
Lulia Paterna Subur.	90	Laciburgum <i>Germ.</i>	503	Pelægia	687
Lulia Paterna Arelate	151	Lacinium prom. <i>Brutt.</i>	589	Larissa <i>Hispan.</i>	86
Lulia Paterna Narbo	145	Lacinia Junonis Ianum	589	Larissa <i>Thessalie</i>	682
Lulia Pietas Pola	448	Lacippo opp. <i>Hisp.</i>	62	Larius lacus	450
Lulia colonia Pifa	451	Lacobiuga <i>Hisp.</i>	74	Las, opp. <i>Laconia</i>	768
Lulia Refluta <i>Hisp.</i>	54	Lacobiuga <i>Lusitan.</i>	51	Lassa <i>Cicæ</i>	818
Lulia Romulea <i>Hispanis</i>	60	Laconica regio	767	Lasio, Lasicæ, <i>Peloponnesi</i>	789
Lulia Sagama <i>Hisp.</i>	74	Laconicus sinus	767	Latæa mundi	28
Lulia Sena <i>Etrur.</i>	455	Lactes mons <i>Campanie</i>	539	Latini pop.	499
Lulia Sordida Sutrium	461	Lactodorum <i>Britanni.</i>	268	Latimio Terræ	5
Lulia Tadueta	58	Lactorates pop. <i>Gall.</i>	116	Latium regio	497
Lulia Tadm	212	Lactoratium civitas	ibid.	Antiquum	498
Lulia Tadm <i>Gall.</i>	150	Lactura, Lactora, <i>Gall.</i>	ibid.	Ajectum	498
Umbriæ, incerto situ		Lacus <i>Hisp.</i>	80	Novum	498
Lulia Tadm <i>Hisp.</i>	54	Lacus Felici	342	Latobrigæ pop. <i>dubie sedis</i>	180
Lulia Tadm <i>Belg.</i>	251	Lacus Larius	450	Latovici pop. <i>Pannon.</i>	349
Lulia Tadm <i>Pannon.</i>	349	Lacus Verbanus	429	Lattris inf. <i>Germ.</i>	313
Lulia Tadm <i>Hisp.</i>	69	Lacydon portus <i>Maffia</i>	149	Latium. Latra <i>Maff.</i>	370
Lulia Tadm <i>Gall.</i>	129	Lædus fl. <i>Gall.</i>	107	Larymnus mons <i>Brutt.</i>	589
Lulia Tadm Vindelicum	300	Læetani pop. <i>Hisp.</i>	90	Laugona fluv. <i>German.</i>	290
Lulia Tadm Carnicum	446	Lælamnonius sinus	278	Lavicum, & Lavici plur.	507
Lulia Tadm Præstium Scalabis	51	Lalia <i>Hisp.</i>	54	Lavicana Via	58
Lulia Tadm portus ad Bajas	531	Læra Magna <i>Hisp.</i>	ibid.	Lavinium. Latii	503
Lulia Tadm	197	Læstrygones pop. <i>Sicil.</i>	621	Lavinus fl. Cispadan	425
Lulia Tadm <i>Hisp.</i>	92	Lævi pop. <i>Transpad.</i>	433	Lavinus fl. idem	425
Lulia Tadm	ibid.	Lagaria <i>Lucania</i>	581	Lavinum <i>Ital.</i>	428
		T e t t e		Lav.	

INDEX GEOGRAPHICUS.

Laureacum <i>Norici</i>	342	Lernus inf. <i>Gall.</i>	162	Licus, fluvius <i>Vindelic.</i>	318
Laureacensis colonia	342	Lesa <i>Sardinie</i>	617	Lidericus fl. <i>Gall.</i>	107
Laurens castrum	503	Lestianæ Aquæ	617	Ligea inf. <i>Ital.</i>	583, 612
Laurentes pop.	503	Lesura fl. <i>Belg.</i>	173 f.	Liger fl. <i>Gall.</i>	106
agri	503	Letandros inf. <i>Sporad.</i>	838	Ligures pop.	414
Laurentum opp. <i>Latii</i>	503	Lete <i>Macedon.</i>	670	Ligures <i>Albingauni</i>	413
Lauri <i>Patav.</i>	222	Lethæus fl. <i>Cretæ</i>	817	Liguri Montani	409
Lauriacum, <i>Laureacum</i>	342	Letoa inf. <i>Cretici maris</i>	826	Liguria regio	411
Laurium, <i>Lorium, Etrur.</i>	466	Letoja inf. <i>Jonii maris</i>	802	Propria	412
Laus fl. <i>Ital.</i>	400, 579	Levaci pop. <i>Belg.</i>	232	Ligustica ora	312
Laus Julia Corinthus	754	Leva sanum <i>Batas.</i>	221	Lilæa <i>Phocida</i>	735
Laus Pompeia	432	Leuca <i>Calabrie</i>	573	Lilybæum promontor	636
Laufanna	178	Leuca mensura <i>geographica</i>	38	Oppidum	637
Laufonius lacus	idem	Leuca <i>Lacon</i>	771	Limæas fluv. <i>Hisp.</i>	11
Lautula <i>Latii</i>	515	Leucadia penins. <i>Acarnan.</i>	708	Lineas fl. idem	16
Laxta H. <i>pam.</i>	83	Leuca lius Apollo	710	Limera quasi Limenera	77
Lebadea, Lebadia, <i>Bæot.</i>	734	Leucas, <i>atis</i> , opp.	709	Limia opp. <i>Hisp.</i>	16
Lebecii pop. <i>Transpad.</i>	429	Leucasia inf. <i>Ital.</i>	610	Limici pop. <i>Hisp.</i>	11
Leben, Lebena, <i>Cretæ</i>	817	Leucata, litus <i>Gall.</i>	143	Limius fluvius <i>Hisp.</i>	333
Lebithus inf. <i>Cretici M.</i>	827	promontorium Leucadiæ	709	Limnæa <i>Acarnaniæ</i>	773
Lecca Rheni alveus	167	Leuce inf. <i>Sarmatiæ</i>	317	Limnæa <i>Thessaliæ</i>	67
Lechaum, portus <i>Corinth.</i>	754	Leuce inf. <i>ad Cretam</i>	825 f.	Limon inf. seu portus	511, 612
Lederata Turre <i>Mæs.</i>	364	alia <i>ad Cretam</i>	ibidem	Limonum <i>Pictonum</i>	113
Ledus fl. <i>Gall.</i>	106, 111	Leuci pop. <i>Belg.</i>	186	Lincaii pop. <i>Lingones</i>	114
Legeolium <i>Britann.</i>	274	Leuci montes, <i>albi</i> , <i>Cretæ</i>	814	Lindum <i>Britann.</i>	277, 278
Legio I Iovia	371	Leucinna, Leucinna prom.	Cor-	Lingones pop. <i>Transalp.</i>	114
Italica	370	ora	797	Lingones <i>Cisalpinii</i>	115
Legio II Augusta	272	Leucogæus collis <i>Campan.</i>	536	Lingonus civitas	115
Legio VI Victoria	274	Leucopetra prom. <i>Brutt.</i>	586	Linternum <i>Campan.</i>	115
Legio VII <i>Hisp.</i>	68	Leucolia inf. <i>Leucasia</i>	609	Lipara inf. & opp.	612
Legio XI Claudia	371	Leucothea inf. <i>Ital.</i>	609	Liparæorum insula, <i>Vulcania</i>	115
Legio VI & XX	271	Leuctra, Leuctum, <i>Lacon.</i>	771, 772	Lipaxus <i>Macedon.</i>	672
Legum, <i>Ægypt.</i>	649	Leuctra Plur. <i>Bæot.</i>	731	Διψή ventus	33
Lelantus, Campus <i>Gulææ</i>	813	Leuga, eadem quæ <i>Leuca.</i>	38	Liquentia fl.	411
Lelantus fl.	813	Levi pop. <i>Transpad.</i>	433	Liquentia Pons	412
Leman's portus <i>Britann.</i>	263	Leveni pop. <i>Germ.</i>	311	Liquidia fl.	412
Lemincum <i>Apm.</i>	160	Lexobii pop. <i>Gall.</i>	109	Lirnates pop.	102
Lemnus insula	836	Lexovii idem	109	Lirius inf. <i>Gall.</i>	102
Ἐμπόλις	836	Libarna <i>Ligur.</i>	417, 419	Liris fluvius	41
Lernovii pop. <i>Germ.</i>	304	Liberalitas Julia Eboræ	49	Lissa inf. <i>ad Gall.</i>	101
Lentia <i>Norici</i>	341	Libethia fons	690	Lissa <i>Hisp.</i>	104
I eodictum quam antiquum?	217	Oppidum	690	<i>Cretæ</i>	107
Leon prom. <i>Cretæ</i>	817	Libethrides Muta, nymphæ	690, 733	Lissa inf. <i>Hydr.</i>	107
Leonica H. <i>p.</i>	84	Libethrius mons <i>Bæot.</i>	733	Lissus opp. <i>Hydræ</i>	107
Leontini pop. <i>Siciliæ</i>	626	Libici, Libicu, pop. <i>Ital.</i>	429	Lissus <i>Cretæ</i>	107
Leontini urbs <i>Siciliæ</i>	626	Libitoca <i>Hypæ.</i>	80	Lissus fl. <i>Tetrac.</i>	822
Leontini campi <i>Sicil.</i>	626	Lisifolona	80	Lissana silva <i>Cispadian.</i>	410
Leontinus sinus	626	Lisistolani pop.	ibid.	Litterata Turre <i>Mæs.</i>	374
Leontium <i>A. I. I. I.</i>	709	Libitota	ibid.	Liternum	118
<i>Siciliæ</i>	626	Lionius fl. <i>Hibern.</i>	281	Luternus fluv.	525
Leptreum, Leptreus	763	Libona <i>Hisp.</i>	83	Liternum an Linternum?	118
Leptontii pop. <i>Apm.</i>	335	Luconius ventus	23	Linternus fl. Linternus	410
Uetera cognomine	335	Libora <i>Hisp.</i>	78	Littanum <i>Rhetæ</i>	337
Leria, <i>Ætææ</i> , H. <i>p.</i>	84	Licui pop. <i>Ital.</i>	429	Litubium <i>Ital.</i>	410
Leria inf. <i>Sporad.</i>	838	Libunca <i>Hisp.</i>	68	Loberani pop. <i>Hisp.</i>	116
Lerina inf. <i>Gall.</i>	161	Liburni pop. <i>Hydr.</i>	384	Loberum opp. <i>Hisp.</i>	116
Lerna palus & fl.	783	Liburna, regio	385	Locri opp. <i>Ital.</i>	116
an oppidum	783	Licates, Licani pop. <i>Vindel.</i>	329	<i>Epizephyræ</i>	517
Lerion inf. <i>Gall.</i>	161	Licinus fluv.	328	Locri pop. <i>Ital.</i>	116
Lerion inf. <i>Gall.</i>	161	Licitani pop. <i>H. p.</i>	87	<i>Nepesin</i>	517

INDEX GEOGRAPHICUS.

Locri pop. <i>Græc.</i>	714	Lunæ promontorium <i>Ital.</i>	417	Mædi pop. <i>Thraciæ</i>	856
Locri Ozolæ	715	Lunæ promont. <i>Lusitaniæ</i>	45	Mædica regio <i>Thrac.</i>	ibid.
Epimenidii	716	Lundinium <i>Britann.</i>	266	Mænalus mons <i>Arcad.</i>	790
Opuntii	718	Lundonia eadem	266	Mænalum oppid.	790
Zephyrii	715	Lupia, Luppia fluv. <i>Germ.</i>	289	Mænariæ insulæ <i>Hisp.</i>	103
Locris <i>regiuncula Ital.</i>	586	Lupia, & Lupiæ, <i>Calabr.</i>	572	Mænus fl. <i>German.</i>	290
Locris regio <i>Græc.</i>	714	Luppia <i>Calabriæ</i>	572	Mæsia silva <i>Transiberin.</i>	466
Logana fluv. <i>Germ.</i>	290	Lupodunum <i>German.</i>	302	Mæotis palus, lacus	318
Loncium <i>Norici</i>	344	Lasio <i>Pannon.</i>	355	Mæotæ, Mæotidæ, Mæotici, pop.	319
Loncinium <i>Britann.</i>	266	Lusitania	43	Magalona inf. <i>Gall.</i>	147
Longanus fl. <i>Sicil.</i>	641	Lusitaniæ fines	43	Magella <i>Sicil.</i>	645
Longaticum <i>Pannon.</i>	353	flumina	44	Magia <i>Rætorum</i>	339
Longi muri <i>Piræum</i>	740	Lusitanorum coloniæ, oppida	51	Magiovinium <i>Britann.</i>	268
Longitudo Terræ	5	Lusones, Ἀγσωνες, pop.	86	Magneta opp. <i>Magnesiæ</i>	691
Longobardi pop.	304	Lusparia <i>Hisp.</i>	80	Magnetia regio	689
Longula <i>Latii</i>	518	Lutetium <i>Pannon.</i>	555	Magnetium prom.	692
Longas Murus <i>Thrac.</i>	849	Lutsumum idem	555	Magni opp. <i>Britann.</i>	272
Leantium, Loncium, <i>Norici</i>	344	Lutecia <i>Parisiæ</i>	152	Magnus Portus <i>Britann.</i>	264
Lepi pop. <i>Illyr.</i>	387	Luteva <i>Gall.</i>	147	<i>Hispaniæ</i>	59
Lepica opp. <i>Liburn.</i>	387	Lycabætus mons <i>Atticæ</i>	748	Mago in insula <i>Balear.</i>	102
Leta inf. <i>Letoja</i>	813	Lycæus mons <i>Arcad.</i>	791	Magontiacum	199
Lorium seu Lorii <i>Etrur.</i>	466	Lycæus Iuppiter	791	Maguntia	199
Lovanium <i>Britann.</i>	272	Lycosura opp.	791	Magula an Batavorum?	227
Lovio, <i>Favia, Pannon.</i>	319	Lycastus <i>Cretæ</i>	823	Magulanus Hercules	ibid.
Lova fluv. <i>Britann.</i>	280	Lycium <i>Atticum</i>	739	Maiia fl. <i>Rætor.</i>	338
Lucea res <i>Ital.</i>	449, 451	Lychnidus <i>Illyr Græc.</i>	639	Malaca <i>Hisp.</i>	59
Lucania regio	576	Lycorea, Lycoria, <i>Phoc.</i>	722	Malea prom. <i>Lacon.</i>	769
Lucanus Cordubensis	55	Lycetus, <i>Lytus, Cretæ</i>	822	Maictum <i>Transpadan.</i>	458
Lucia a <i>Stephani</i> vide <i>Lutetia.</i>		Lycii pop. <i>Germ.</i>	305	Maleventum, <i>Benventum.</i>	553
Lucani pop. <i>Hibern.</i>	281	Lydias fl. <i>Maced.</i>	667	Maleus finis <i>Lacon.</i>	770
Lucani opp. <i>Hisp.</i>	87	Lygus, <i>Byzantium.</i>	813	Malaecus finis <i>Thessal.</i>	687
Lucania eadem	87	Lyncellæ pop. <i>Mædon.</i>	662	Malientes pop. <i>Thessal.</i>	687
Lucanum, idem.	87	Lyncellis regio	662	Μαλινες, Μαλινες, cp.	687
Lucia <i>Apul.</i>	563	Lyncus opp. <i>Maced.</i>	662	Malithæum, <i>Fonti M.</i>	798
Lucanus Lacus <i>Campan.</i>	511	Lysimachia <i>Aetol.</i>	711	Mameium, Mametium <i>Brutt.</i>	592
in montem versus	531	Lysimachia <i>Thraciæ</i>	844	Manapii pop. <i>Hibern.</i>	281
Lutetia	531	Lytas, Lyctus, <i>Cretæ.</i>	822	Manacianæ portus	288, 296
Lutetia, <i>in Marfis</i>	488			Manacianum <i>Britann.</i>	273
Lutetium	68			Mandela pagus <i>Sabin.</i>	491
Lutetia <i>urbis</i>	68			Mandonium <i>Calabriæ</i>	576
Lutetia <i>conventor.</i>	157	Macalla <i>Bruttior.</i>	601	Manducii pop. <i>Gall.</i>	135
Lutetia <i>tributor.</i>	192	Macedonia	661	Manduria <i>Calabriæ</i>	576
Lutetia <i>Maced.</i>	666	Macedonia Adjuncta	615	Manduria <i>Etrur.</i>	454
Lutetia <i>Britann.</i>	272	Macella <i>Sicil.</i>	645	Manduria <i>Batav.</i>	222
Lutetia <i>Gallia</i>	125	Macella, Imachara <i>Sicil.</i>	644	Manduria <i>Brutt.</i>	59
Lutetia <i>Gallia</i>	135	Macedum <i>Arcad.</i>	795	Manduria <i>Brutt.</i>	794
Lutetia <i>conventor 20</i>	139	Macella fluvius <i>Ital.</i>	299	Manduria <i>Brutt.</i>	794
Lutetia <i>conventum</i>	140	Macellum	424	Manduria <i>Brutt.</i>	613
Lutetia <i>Bruttium</i>	223	Macellum oppidum.	424	Manduria <i>Brutt.</i>	454
Lutetia <i>German.</i>	355	Macris, lat. <i>Etrur.</i>	813	Manduria <i>Brutt.</i>	73
Lutetia <i>Pannon.</i>	355	Macris, lat. <i>Thrac.</i>	849	Manduria <i>Brutt.</i>	273
Lutetia <i>Batavor.</i>	223	Macris	16	Manduria <i>Brutt.</i>	745
Lutetia <i>Rhenum.</i>	222	Macrisium <i>Sicilæ</i>	648	Manduria <i>Brutt.</i>	295
Lutetia <i>conventum</i>	116	Macrisia opp. <i>Batavor.</i>	227	Manduria <i>Brutt.</i>	374
Lutetia <i>conventores 4 syllab.</i>	142	Macrisianus Hercules	227	Manduria <i>Brutt.</i>	549
Lutetia <i>Britann.</i>	273	Macrisia <i>Atticæ</i>	713	Manduria <i>Brutt.</i>	382
Lutetia <i>Brutt.</i>	245	Mandurii pop. <i>Thrac.</i>	801	Manduria <i>Brutt.</i>	212
Lutetia <i>German.</i>	298	Manduros <i>Thrac. Chet.</i>	849	Manduria <i>Brutt.</i>	518
Lutetia <i>Illyr.</i>	417	Manduria <i>Etrur.</i>	699	Manduria <i>Brutt.</i>	273
Lutetia <i>Brutt.</i>	223	Manduria pop. <i>Britann.</i>	275	Manduria <i>Brutt.</i>	564
				Manduria	Ma-

INDEX GEOGRAPHICUS.

Margus, Margis, fl.	362, 364	Mediolanum Ital.	432	Menapiorum castellum	229
Mariana fossa Gall.	110, 148	Mediolanum Aulercorum	131	Mende Macedon.	673
Mariana Corsicæ	612	Mediolanum in Gugernis	215	Menelaus mons Lacon.	773
Mariani montes Hisp.	63	Mediolanum Massæ	368	Menenii, Menarum incolæ.	646
Marianus mons Beticæ	62	Mediolanum Ordovicum Britann.	273	Menesthei portus Hisp.	56
Marianum prom. Corsicæ	612	Mediolanum Santonum Gall.	119	Meniana ædificia	136
Maridunum Britann.	272	Mediolarium Germ.	297	Menlaria Hispan.	86
Marionis, gemina Germ.	303	Mediolum Hispan.	83	Menosca Hisp.	69
Marios Lacum.	777	Mediomatrici pop.	186	Menralia Ptol	57
Marifos fl. Dacie	577	opp. medio ævo	187	Mensuræ geographicæ	35 sec.
Maritima urbs	149	Medium orbis ubi?	9	Mentela Hisp.	80
Μαρκιανὴ πόλις	574	Juppiter explorat	10	Mentesani Oritani Hisp.	70
Marmarium Eubææ	809	Medma Bruttior.	584	Bastuli	70
Marobadum opp. Germ.	308	Medoacus geminus fl.	401	Mentissa Hisp.	102
Maroboduus rex	308	Medobriga, Metubriga, Hisp.	48	Menus fl. Menus.	23
Maronea Thrac.	842	Medobrigenses Plumbarii	49	Mephitis fanum	558
Marpurgum	301	Medoslanium Germ.	309	Meribriga Hisp.	49
Marrubium Mars. Ital.	484	Meduacus fl. Venet.	334, 442	Merinates ex Gargano	504
Marrucini pop.	482	Medullia Sabinor.	489	Merobrica Lusitan.	49
Marruvium, Marrubium.	484	Megalia inf. Ital.	609	Merobriga Oretan.	80
Marsacii pop.	226	Megalopolis Arcad.	790	Mesambria, Mesembria	374
Marsacii pop. Germaniæ	297	Megara, Megaris, Sicilia	627	Mese, media, inf. Gall.	161
Marsi pop. Ital.	484	Megara Græc.	750	Mesembria	374
Marsigni pop. Germ.	303	Megaria inf. Ital.	609	Meses ventus	23
Marta fl.	456	Megaris inf. Ital.	609	Mesiatis locus	338
Martiana silva, vide Marciana.		Megaris regio Græc.	751	Mesiates pop. Rhetia	338
Martis fanum Belg.	232	Megenensis Campus Treveror.	205	Messa Messen.	707
Marus fl. Germ.	308	Meidubriga Hisp.	46, 47	Messana Sicilia	623
Massa Veternensis Etrur.	454	Mela fl. Transpadan.	434	Messapia regio Ital.	571
Massalia fl. Cretæ	817	Meldi, Meldæ, pop. Gall.	133	Messena Peloponnesi	763
Massicus mons	540	Meldi, urbs Gall.	133	cornu Peloponnesi	763
Massicum vinum	540	Meldorum civitas	133	Messenia regio Peloponnesi	763
Massilia	149	Melæ, Meles, Sannii	555	Messeniacus sinus	764
Mastramela Gall.	149	Melæ Pomponii patria	57	Mestus fl. Nestus	677
Mastrucati lanunculi Sardinia	618	Melæna Arcad.	795	Metallia opp. Sardinia	679
Mastusia prom. Thraciæ	845	Melanchlænæ pop. Sarmat.	321	Metallina, Lusit. colonia	91
Matæum Cretæ	817	Melantiana Thrac.	801	Metallinensis colonia	51
Matilica Umbriæ	472	Melantias Thrac.	802	Metallum Cretæ	87
Matinus mons Apul.	470	Melas fl. Achææ	758	Metannastæ Jazyges	377
Matina apes	570	Melas fl. Bæti.	738	Metapinum ostium Rhodani	10
Matini buccia	579	Melas fl. Thrac.	839	Metapontum Lucan.	510
Matisco Gall.	138	Melasita inf. Sarm.	317	Metaris æstuarium Britann.	277
Matrejum Rhetia	237	Melibocus mons Germ.	293	Metaurum opp. Bruttior.	444
Matrinus fl. Ital.	478	Melina, δῆμος Atticæ	747	Metaurus fl. Bruttior.	574
Matrona fl. Gall.	128	Melina Thesal.	654	Metamus fl. Umbriæ	401
Matium Cretæ	817	Melina Thrac.	684	Metellinum Lusitanizæ	52
Matiaque aquæ Germ.	221	Melite inf. supra Sardiniam	653	Methona Argis.	750
Matiaci pop. German.	71	Melite inf. Thrac.	396	Methone Macedon.	107
Matiaci fontes	ibid.	Melina Thesal.	684	Methone Magnesiæ	69
Matiacum Germ.	ibid.	Mella fl. Transpadana	434	Methone Messeniæ	764
Matum, idem.	ibid.	Mellaria Hisp.	54	Methydrium Arcad.	701
Mazæ Pannoniæ	349	Melodunum Gall.	172	Metina inf. Gall.	161
Mazara fl. Sicil.	636	Melocla inf. Ital.	804	Metioledum Gall.	132
castellum	636	Melos Cycladum	832	Metropolis opp. Thesaliæ	671
Mazusia prom. Thrac.	845	Melos inf. Argol. sinu.	805	Metropolis Acarnaniæ	777
Mecyberna Macedon.	673	Melpes fl. Lucan.	579	Metropolis Sarmatiæ opp.	333
Melana Bruttior.	584	Melpis fl. Latii	522	Metti, Metis, opp. Meziomari.	187
Medeon Thrac.	732	Memin pop. Gall.	156	Metubarris inf. Pannon.	228
Medeon Thrac.	721	Menæ, Menæna, Sicil.	646	Metulum Luburn.	386
Mederiacum Belg.	215	Menap. pop. Belg.	228	Menania Umbriæ iter.	273

INDEX GEOGRAPHICUS.

Milatæ opp. <i>Pannon.</i>	355	Mores ex situ locorum diversi	30	Mylæ inf. <i>ad Cretam</i>	825
Miletropolis <i>Sarmatiæ</i>	316	Morgentia <i>Sannitum</i>	555	Myon, Myonia <i>Locr.</i>	716
Miletus <i>Cretæ</i>	820	Morgentium <i>Siciliæ</i>	626	Myonnelos inf. <i>Aegæi</i>	837
Milionia, Milonia <i>Marfor.</i>	485	Morgyna <i>Siciliæ</i>	649	Myrina <i>Lemni</i>	836
mille passus, <i>Mensura.</i>	37	Morini pop. <i>Belg.</i>	238	Myrmecion <i>Sarm.</i>	325
Miliarium	37	Morinorum civitas	241	Myrrhinus <i>Attic.</i>	746
aureum <i>Romæ</i>	ibid.	Morinorum castellum	242	Myrtilis Julia <i>Hisp.</i>	51
M'olium <i>Thrac.</i>	857	Morinorum colonia	242	Myrtos inf. <i>ad Eubæam</i>	828
Mimemi pop. <i>Gall.</i>	156, pr.	Moritorpidum <i>Britan.</i>	275	Myrtoum mare	828
Mineus fl. <i>Ital.</i>	434	Moryllus <i>Chalcidicæ</i>	675	Myrtaris prom. <i>Sarmat.</i>	319
Minervæ Castrum, <i>Calabr.</i>	572, 573	Mosa fluvius	169	Myria, <i>Massia</i>	361
Minervæ prom. <i>Campan.</i>	539	Mosæ pons	217	Myri, <i>Massi</i> , pop.	361
Micio fl. <i>Etrur.</i>	460	Moschius fl. <i>Mass.</i>	362	Myrtia <i>Bruttior.</i>	588
Minius fl. <i>Hisp.</i>	64	Motella fluvius	170		
Minidunum, <i>Helvet.</i>	178	Motyca <i>Sicil.</i>	647		N.
Minoa portus <i>Cret.</i>	818	Motycanus fl. <i>Sicil.</i>	632		
urbs <i>Cretæ</i>	818	Motye <i>Siciliæ</i>	626	Nabæus fl. <i>Britann.</i>	280
Minea, <i>Mindæ</i> , <i>Sicil.</i>	634	Motym castell. <i>Sicil.</i>	648	Nabalia Tacii	169
Minoa portus <i>Argolici sinus</i>	775	Munda fl. <i>Lusitan.</i>	44	Nablis fl. <i>German.</i>	303
Minea prom. <i>Megaridis</i>	550	Munda opp. <i>Æticiæ</i>	60	Nabrilla, <i>Nebrissa</i> , <i>Hisp.</i>	60
Mimurnæ	525	Mundobriga <i>Hisp.</i>	46, 48	colonia <i>Augusta</i>	60
Mimuntines paludes	525	Municipium, opp. <i>Mass.</i>	567	Nabus fl. <i>German.</i>	308
Mineius fl. <i>Elidis</i>	760	Munimentum <i>Corbulonis</i>	297	Naillus, Nailus, <i>Mass.</i>	367
Mitobriga <i>Hisp.</i>	47 seq.	Trajani <i>German.</i>	301	Namare <i>Norici</i>	342
Mitobriga <i>Æticiæ</i>	54	Munychia <i>Atticæ</i>	740	Nannetes, Nannetæ pop. <i>Gall.</i>	126
Mitobriga <i>Oretan.</i>	80	Muranum <i>Lucan.</i>	580	Nannetes, iidem qui Nannetes	ibid.
Mytilis Julia <i>Lusitan.</i>	50	Murbogii pop. <i>Hisp.</i>	69	Nantuates pop. <i>Alpin.</i>	159
Milenum opp. <i>Campan.</i>	530	Murgantia <i>Sannit.</i>	555	Napoca <i>Dacicæ</i>	379
prom.	530	Murgantium <i>Sicil.</i>	626	Napuca, eadem	379
portus	530	Murgentium, idem	626	Nar fl. <i>Italiciæ</i>	475
Milenensis clavis	530	Murgellum <i>Pannon.</i>	357	Narbo Julia Paterna	145
Mile fl. <i>Æticiæ</i>	477	Murgis finis <i>Æticiæ</i>	59, 64	Narbo Martius	144
Milas fl. <i>Æticiæ</i>	477	Muri <i>Britanniæ</i> Imitanei (valla)	257, 276	Narbonensis Gallia.	140
Milus fl. <i>Umbriæ</i>	469	Muri per <i>Britanniam</i> ducti	257, 276	Narisci pop. <i>German.</i>	308
Marmara officina	135	Murocineta <i>Italia Pannon.</i>	360	Naristæ pop. idem	308
Marnæ, Marnæ, fl. <i>German.</i>	290	Murocla <i>Pannon.</i>	352	Narnia <i>Umbriæ</i> citer	475
Marti pop.	361	ad Muros <i>Pannon.</i>	360	Naro fl. <i>Dalmat.</i>	383
Martia regio	361	Muria <i>Pannon.</i>	357	Narona <i>Dalm.</i>	393
Superior	362	Muria Major	357	Narthacium <i>Theffal.</i>	684
Inferior	363	Minori	357	Narycii Locii <i>Ital.</i>	587
Martius, Martiacus, <i>κρητικὸς</i> ,	361	Murcella	357	Narycia, urbs <i>Locri</i> , <i>Ital.</i>	587
Martianæ, Pl. <i>Pannon.</i>	458	Murcella Superior	357	Narycium, Narycum <i>Græc.</i>	717
Martianæ, eadem	458	Murcia, Musium, <i>Murcia</i> ,	357	Nalos, pars <i>Syracusan.</i>	629
Martianæ	199	Murus, castell. m.,	338	opp. <i>Acarnaniæ</i>	708
Martian Rheno	169	Murus fl. <i>Norici</i>	341	Naryx, <i>Locri</i> , <i>Græc.</i>	717
Martian pop. <i>Epri</i>	700	Muragora <i>Siciliæ</i>	326	Nateia <i>Calaguris</i>	71
Martian regio	701	Muremum <i>Pannon.</i>	351	Natum <i>Belg.</i>	126
Martia <i>Attic.</i>	712	Murula <i>Belgicæ</i>	449	Natus, opp. <i>Acarnan.</i>	708
Martia <i>Britann.</i>	282	Murina <i>Belgicæ</i>	424	Natost fl. <i>Æticiæ</i>	445
Martia <i>Ital.</i>	282	Murina <i>Belgicæ</i>	424	Nava fl. <i>Belgicæ</i>	174
Martia <i>Lusitan.</i>	640	Murina <i>Belgicæ</i>	424	Navah <i>Ptolem.</i>	169
Martia <i>Lusitan.</i>	44	Murina <i>Belgicæ</i>	600	Navari pop. <i>Scyth.</i>	322
Martia <i>Lusitan.</i>	386	Murina <i>Belgicæ</i>	490	Naubarum <i>Sarmat.</i>	323
Martia <i>Lusitan.</i>	410	Murina <i>Belgicæ</i>	640	Nauiochus <i>Siciliæ</i>	642
Martia portus	414	Murina <i>Belgicæ</i>	732	Nauiochus <i>sub Hæm.</i>	856
Martia <i>Ital.</i>	600	Murina <i>Belgicæ</i>	721	Naupactus <i>Æticiæ</i>	712
Martia <i>Ital.</i>	419	Murina <i>Belgicæ</i>	832	Naupha <i>Argivorum.</i>	779
Martia <i>Ital.</i>	416	Murina <i>Belgicæ</i>	670	Naupactum opp. <i>Pannon.</i>	353
Martia <i>Ital.</i>	157	Murina <i>Belgicæ</i>	628	Nar, Narus fl.	ibidem
Martia <i>Ital.</i>	432	Murina <i>Belgicæ</i>	641	Naustathmus portus <i>Siciliæ</i>	600
				Naustathmus	Naustathmus

INDEX GEOGRAPHICUS.

Naxus ins. <i>Cyclad.</i>	834	Nicia fl. <i>Ital.</i>	421	Noviodunum <i>Pannoniæ</i>	360
Naxus opp. <i>Siciliæ</i>	624	Niconia, Niconium, <i>Sarmat.</i>	315	Noviodunum <i>Suessionum</i>	210
Near, ins. <i>juxta Lemnum</i>	837	Nicopolis <i>Epiri</i>	698	Noviomagus <i>Britann.</i>	263
Nearthus fl. <i>Ital.</i>	400, 590	Nicopolis <i>ad Hemum</i>	859	Noviomagus <i>Nemetum</i>	193
Neapolis <i>Campaniæ</i>	536	Nicopolis <i>ad Istrum</i>	370	Noviomagus <i>Trevirorum</i>	222
Neapolis <i>Maced. adjec.</i>	676	Nicopolis <i>ad Nestum</i>	857	Noviomagus <i>Tricastinorum</i>	135
Neapolis <i>Sardinia</i>	616	Ulpia	857	Noviomagus <i>Vaificassi</i>	135
Neapolitana crypta	537	Nicotera <i>Bruttior.</i>	584	Noviomagus <i>Triviscorum</i>	113
Nebiodunum <i>Ma.</i>	371	Nigella fl. <i>Nicia</i>	423	Noviomum <i>Suession.</i>	350, 351
Nebriſſa, cogn. <i>Veneria</i>	60	Niger <i>Pullus Bata.</i>	222	Novium <i>Hispan.</i>	62
Nedinum <i>Ill.</i>	388	Nilus limes <i>Africæ</i>	34	Novocomum, <i>Comum</i>	430
Nedon fl. <i>Peloponn.</i>	765	Ningum <i>Hydrunt.</i>	448	Novum <i>Comum, idem,</i>	210
Neetum, Netum, <i>Siciliæ,</i>	647	Ninia <i>Dalmat.</i>	394	Novus portus <i>Britann.</i>	210
Nejus mons <i>Itacæ</i>	799	Niosum <i>Sarmat.</i>	323	Nucaria fl. <i>geminus</i>	95
Nemausus <i>Gall.</i>	146	Nisæa, Megaræ <i>navale</i>	750	Nuceria <i>Apulorum</i>	53
Nemea fluv. <i>Peloponn.</i>	745	Nistros int. <i>supra Cretam</i>	826	Nuceria <i>Camellaria</i>	272
Nemea opp. <i>Argivor.</i>	784	Nitiobriges pop. <i>Gall.</i>	121	Nuceria <i>Campaniæ</i>	57
Nemerus leo	784	Nivernum <i>Gall.</i>	137	<i>Aljaterna</i>	247
Nemesa fluv. <i>Belg.</i>	173	Nivomagus <i>Treveror.</i>	202	Nuceria <i>Cispadana Gall.</i>	223
Nemetacum <i>Belg.</i>	243	Nox opp. <i>Siciliæ</i>	642	Nuthones pop. <i>German.</i>	33
Nemetes, Nemetæ pop.	194	Noxga <i>Hispan.</i>	68	Numana <i>Piceni</i>	47
Nemetes, Nemetæ <i>Urbs</i>	194	Uccia	68	Numantia <i>Hispan.</i>	77
Nemetobriga <i>Hispan.</i>	68	Noxomagus <i>Lexoviorum</i>	129	Numellrani <i>Bruttii</i>	292
Nemetocenna <i>Belg.</i>	243	Noxomagus <i>Tricastinorum</i>	155	Numicus fl. <i>Latii</i>	13
Nemodulus urbs <i>Avernor.</i>	123	Nola <i>Campan.</i>	546	Numicius annis, <i>idem</i>	13
Nepesinus, a <i>Nepete</i>	462	Nomada pop. <i>Sarmat.</i>	319	Numistro, Numestiro, <i>Brutt.</i>	292
Nepet opp. <i>Ital.</i>	462	Nomæ <i>Siciliæ</i>	630	Nurtia <i>Sabinor.</i>	24
Nequinum, <i>Narmia</i>	475	Nomalas <i>Carnor.</i>	447	Nymphæa ins. <i>ad Sardiniam</i>	613
Nercium <i>Calabriæ</i>	574	Nomentum <i>Sabinor.</i>	489	Nymphæa, Nymphæum, <i>Taurin.</i>	224
Nergobriga <i>Hispan.</i>	82	Nomentana via	489	Nymphæum <i>Apolloniæ</i>	1
Nerigos int. <i>sea regio</i>	310	Noaactis <i>Africæ</i>	792	Nymphæum prom. <i>Maced.</i>	63
Neritos mons <i>Itacæ</i>	799	Nora <i>Sardinia</i>	617	Nymphæum <i>Sarunæ</i>	67
an insula?	799	Norba <i>Latii</i>	516	Nymphæum prom. <i>Illyr.</i>	292
Neritum <i>Calabr.</i>	574	Norba <i>Catartæ Hispan.</i>	46, 48	Nymphæus fl. <i>Latii</i>	53
Nerium promontorium <i>Hispan.</i>	67	Noreia <i>Carniorum</i>	446 seq.		
Neronia <i>Venetæ</i>	441	Noreia <i>Noræ</i>	344	O.	
Neronis forum <i>Gall.</i>	136	Norici pop.	340	Oaxus fl. <i>Cretæ</i>	323
Nertobriga <i>Celtiber.</i>	82	Noricum regio	340	oppid.	323
Nertobriga <i>Belgæ</i>	54	Noricum regnum	131	Olivionis flumen <i>Hispan.</i>	1
Concordia Julia	54	provincia	131	Oboca fluv. <i>German.</i>	211
Nervi pop. <i>Belg.</i>	230	provincia	131	Obocina fl. <i>Belg.</i>	171, 210
Nerulum, Neruli <i>Pl.</i>	580	provincia	131	Ocella fl. <i>Gall.</i>	111
Neruli, Neruli pop.	134	Noricus entis	22	Ocellente <i>lat. oppidum</i>	25
Nesactium, Nesadium <i>Hydrunt.</i>	448	Nousvenum <i>Nor.</i>	204	Obucula <i>Hispan.</i>	1
Nesio <i>Nor.</i> ins.	608	Norianum prom. <i>Adriaticum.</i>	76	Ocellum <i>Hispan.</i>	11
Netos opp. <i>Eubææ</i>	811	Nova <i>Augusta</i>	263	Ocellum <i>ign. Ponticæ</i>	11
Netus fl. <i>Teractæ</i>	677	ad <i>Netas Mar.</i>	370	Ocella, Ocellæ <i>Belg.</i>	72
Nethus fluv. <i>idem,</i>	677, 840	Nova <i>fluv. Belg.</i>	481	Ocellum <i>Lugdun.</i>	7
Netus opp. <i>Adriaticum.</i>	778	Novana <i>Prætor.</i>	274	Ocellum <i>in Alpibus</i>	2
Nemidava <i>Dacie</i>	322	Novæ <i>fl. Prætor.</i>	481	Ocellus <i>Hispan.</i>	16
Netium <i>Adriaticum.</i>	371	Novæ <i>fl. Transpad.</i>	430	Ocinatus fluvius <i>Ital.</i>	11
Netium <i>Siciliæ</i>	647	oppidum <i>Transpad.</i>	433	Oera mons <i>Pannon.</i>	228
Netium <i>Gall.</i>	137	Noveri <i>Flug. Prætor.</i>	461	Oeridium <i>Ital.</i>	27
Nicaa <i>Cypriæ</i>	612	Noveri, <i>ign. Novus fluv.</i>	305	Oetajitarum prom.	22
Nicaa <i>Italiæ</i>	414	Noverium <i>Belg.</i>	210, 211	Oetavianæ colon. a <i>Per. Jul.</i>	27
Nicaa <i>Italiæ terminus</i>	130	Noverium <i>Adriaticum</i>	130, 137	Oetavioleia <i>Hispan.</i>	1
Nica, <i>Leontus</i>	707	Novodunum <i>Adriaticum</i>	131	Oetavus in <i>Alpibus</i>	1
Nicaia int. <i>Spartan.</i>	838	Novodunum <i>Adriaticum</i>	137	Oetogela <i>Hispan.</i>	1
Nicaia opp. <i>Thrac.</i>	858	Novodunum <i>Adriaticum</i>	371	Oetius <i>Major infer.</i>	1
Nicaia fl. <i>German.</i>	292				

INDEX GEOGRAPHICUS.

Ochus Sarmatie	374	Olympium, sub Syracusis	630	Oritæ pop. Eubææ	812
Ochus inf. Sporad.	838	Olympus mons Thesal.	691	Ornithæ venti	25, 27
Ochus pop. Macedon.	677	Olynthus Macedon.	673	Orobii pop. trans Padum	430, 431
Ochus regio	677	Omphalius Epiri	696	Orobis fl. Gall.	111
Ochus pop. Thrac.	80	Onacum Dalmat.	391	Oromantiaci pop. Belg.	242
Ochus nam	ibid.	Onchesinites ventus	695	Oromantiaci pop. iidem	242
Ochus tellus	ibid.	Onchesmus portus Epiri	695	Oropus Bæot.	727
Ochus prom. Siciliæ	631 f.	Onchestus Bæot.	732	Orse opp. Hisp.	60
Ochus, O. f. r.	374	Onchestus thermæ Gall.	115	Ortona Latii	310
Ochus, Ocanthe, Ozol.	715	Onignathos prom.	769	Ortona Frentanorum	559
Ochus Hispan.	69	Oningis, Onigis, Hisp.	60	Ortopula Liburn.	387
Ochus turres, Tarentine	374	Onocæ Aelluaria Hisp.	53	Ortygia ins. Syracus.	629
Ochus Mæstrie	766	Onobala fl. Siciliæ	624	Olea Hispan.	95
Ochus Eubææ	811	Onocallistura Hisp.	53	Olea Ubs Victuæ	ibid.
Ochus Locris	715	Ophitea Pheciis	725	Ocelæ in Alpibus	428
Ochus Attica	744	Ophiusa insula	100	Oli pop. German.	305
Ochus Attica	743	Ophiusa Opp. Tira Sarm.	314	Oficerda Hispan.	88
Ochus opp. Acarnan.	708	Ophiussa ins. ad Cretam	826	Olismii pop. Gall.	127
Ochus pop. Acarn.	708	Opinum Corsicæ	613	Olosum in Carnis	447
Ochus, Argina ins.	806	Opitana Thrac.	859	Olla mons Thesal.	692
Ochus Locris	776	Opiternum	337, 443	Olla opp. Bifal.æ	671
Ochus sporad. ins.	838	Opos, Opos. Locr.	718	Oligerda Hispan.	88
Ochus insula	610	Opuntia Locri	718	Oligerda eadem	ibid.
Ochus, vide Aenus		Opus, opus, Locris	718	Oligi Latonium cognomine	55
Ochus Laton. opp.	776	Orbes synecdochice plures	8	Oligitania civitas	55
Ochus Locris	ibid.	Orbis geminus	8	Olonoba Hisp.	50, 51
Ochus, in Messenio fons	803	Orbis	8	Ollaphos Thrac.	859
Ochus Macedon. anjeetæ	676	Europæus	8	Oleodes ins. ad Sicil.	652
Ochus Mæstrie	370	Africanus	ibi.	Ollia colonia Latii	501
Ochus Locris	772	Hæperius	9	Ollientes salina	501
Ochus, Ital.	611	Pænus	9	Ollippo Hisp.	60
Ochus	604	Perticus	8	Olla Umbria	471
Ochus	7	Romanus	9	Olludizum Thrac.	859
Ochus, Othum Padii	440	Christianus	9	Olleni pop. Britan.	275
Ochus, Gall.	160	Orbis hæmæolis	718	Ollia Crispæ	424
Ochus opp. Ascorum	69	Orbis fl. Gall.	111	Ollona Britan.	263
Ochus, Italia Marbon.	149	Orbitarium	555	Ollrys mons Græc.	693
Ochus Sarmæ	614	Orcades insula	283	Olladini pop. Britan.	275
Ochus Sarmæ	310	Orcæ Hisp.	86	Ovilabis Noric.	341
Ochus portus	615	Orchomenus Bæot.	733	Ovilla Norici	341
Ochus, Sarmæ.	310	Orchomenus Atticæ	791	Onporum Ilyrie	388
Ochus pop. Hisp.	80	Orcus, Orcus, Sarmat.	317	Oxonia	263
Ochus Dalmat.	391	Orcovices pop. Britan.	262, 272	Oxubi pop. Gall.	150
Ochus, Italia	391	Orcos, Orcos opp. Eubææ.	811	Ozola Locri, pop.	714
Ochus, Italia	116	Orcus, amans Hisp.	68		
Ochus, Italia	832	Orcus Thrac.	807		
Ochus, Italia	711	Orcus, Italia	807		
Ochus, Italia	738	Orcus, pop. Epiri	702		
Ochus, Italia	803	Orcus, pop. Bæot.	584		
Ochus, Italia	832	Orcus, regio Græc.	660		
Ochus, Italia	45	Orcus, pop. Hisp.	79		
Ochus, Italia	ibid.	Orcus, pop. Hisp.	ibid.		
Ochus, Italia	51	Orcus, fl. Siciliæ	639		
Ochus, Italia	414	Orcus, opp. Hisp.	79		
Ochus, Italia	691	Orcus, Italia	ibid.		
Ochus, Italia	334	Orcus, Italia	693		
Ochus, Italia	691	Orcus, Italia	243		
Ochus, Italia	618	Orcus, Italia	60		
Ochus, Italia	762	Orcus, Italia	79		
Ochus, Italia	762, 763	Orcus, Italia	79		

INDEX GEOGRAPHICUS.

<i>Pactanz rose</i>	578	<i>Parafanga Persica</i>	35	<i>Peguntium Illyr.</i>	396
<i>Pactum Lucan.</i>	577	<i>Paralopi, Alope fl. accol.</i>	728	<i>Peiso lacus Pannon.</i>	350
<i>Pagæ Megarensum</i>	751	<i>Paravari pop. Epiri</i>	696	<i>Pelagones pop. Macedon.</i>	662
<i>Pagafæ Pl. Magnesie</i>	690	<i>Paraxia regio Macedon.</i>	673	<i>Pelagonia regio</i>	662
<i>Pagalæus, Pagalicus sinus</i>	690	<i>Parenium Histrie</i>	448	<i> urbs</i>	ibid.
<i>Pagus, Civitas, populus</i>	175	<i>Parietinz Hispan.</i>	83	<i>Pelasgi pop.</i>	449, 499
<i>Pakea opp. Cephallenie</i>	801	<i>Parisii pop Gall</i>	132	<i>Pelafgia, Peloponnesus</i>	752
<i>Paleopharsalus Thessal.</i>	686	<i>Parisorum castellum</i>	132	<i>Pelafgiotæ</i>	686
<i>Palepharsalus eadem</i>	686	<i> civitas</i>	132	<i>Pelafgiotis, pars Thessalie.</i>	686
<i>Paleopolis Campan.</i>	537	<i>Parma urbs Ital.</i>	422	<i>Pelendones pop. Hisp.</i>	752
<i>Palerus e Acarnan.</i>	708	<i> Julia Augusta</i>	422	<i>Pelendova Dacie</i>	752
<i>Paleste portus</i>	695	<i>Parma fl. Ital.</i>	423	<i>Pelethronium Thessal.</i>	752
<i>Palantia, Pallantia</i>	74	<i>Parnasius mons Phocid.</i>	723	<i>Pelias inf. ad Siciliam</i>	684
<i>Palatium Reatini agri</i>	493	<i>Parnes, eëris, mons Attic.</i>	749	<i>Peligni pop. Ital.</i>	483
<i>Palatium, Pallantium, Arcad.</i>	791	<i>Paræcopolls Macedon.</i>	671	<i>Pelinna, Pelinnæum Thessal.</i>	684
<i>Palica Sicilie</i>	646	<i>Pacolistum Dacie</i>	379	<i>Pelios mons Thessal.</i>	692
<i>Palicorum sanum</i>	646	<i>Paropus Sicilie</i>	649	<i>Pella Macedon.</i>	667
<i> lacus</i>	ibid.	<i>Paroræi pop. inter Maced. & Epir.</i>	664, 703	<i> col. Julia Augusta</i>	667
<i>Palinuri promontorium</i>	579	<i>Parorza regio</i>	664	<i>Pellinæum Thessal.</i>	684
<i>Palirus Acarnan.</i>	708	<i>Paros inf. Aegæi</i>	834	<i>Pelliti Sardi, pop.</i>	684
<i>Palladia Tolosa</i>	143	<i>Parosia Sarmat.</i>	325	<i>Pelodes portus Epiri</i>	684
<i>Palla Corsicæ</i>	613	<i>Parradunum Vindelic.</i>	333	<i>Peloponnesus</i>	752
<i>Pallanteum opp. Ital.</i>	499	<i>Parrhasius mons Arcad.</i>	788	<i>Pelorus, Pelorum, prom.</i>	682
<i>Pallantium Arcad.</i>	791	<i>Parrhasis Arcos</i>	788	<i>Peloris & Pelorias idem prom.</i>	682
<i>Pallene Achæje</i>	786	<i>Parrhasii pop. Arcad.</i>	788	<i>Pello lacus Pannon.</i>	350
<i>Pallene Arcadie</i>	794	<i>Parrhasie opp.</i>	788	<i>Peluinum, in Vestinis Ital.</i>	482
<i>Pallia fl. Etrur.</i>	456	<i>Partes orbis terrarum dux</i>	31	<i>Penestæ pop. Illyr. Græc.</i>	660
<i>Pallene regio, penins.</i>	672	<i> tres</i>	31	<i>Penestia regio</i>	660
<i> oppidum</i>	672	<i>Parthanum Vindelic</i>	333	<i>Penestia H. l. et</i>	173
<i>Palma Balearis insule</i>	102	<i>Parthen pop. Parthini,</i>	659	<i>Peneus fl. Thessal.</i>	682
<i>Palmaria inf. Ital.</i>	606	<i>Parthenas fl. Elicæ</i>	763	<i>Peneus fl. Peloponnesi</i>	752
<i>Palmatæ Pl. Mæsie</i>	375	<i>Parthenicum vicinæ</i>	624	<i>Pennine Alpes</i>	412
<i>Palumbinum Samnii</i>	534	<i>Parthenium, prom. Tauric.</i>	324	<i>Penninus, nomen Alpinorum</i>	412
<i>Parnissus fluvius Peloponnesi</i>	765	<i> opp. Tauric.</i>	325	<i>Pennocracium Boeot.</i>	271
<i>Panistum Mæsiæ infer.</i>	375	<i>Parthenius mons Arcad.</i>	787	<i>Pentelicum maior Attic.</i>	752
<i>Panissus, Panissus Peloponnesi fl.</i>	765	<i>Parthenope, Neapolis</i>	336	<i>Pentelici mons</i>	752
<i>Pandataria inf. Ital.</i>	607	<i>Parthenopolis ad Pontum</i>	373	<i>Pentelici Salutaris</i>	752
<i>Pandateria eadem</i>	607	<i>Parthini pop. Illyr.</i>	659	<i>Peparethus</i>	835
<i>Pandolia Ital.</i>	501	<i>Parthium Dacie</i>	379	<i>Pergamum Cretæ</i>	827
<i>Pandolia Epiri</i>	696	<i>Pasius Sarmat.</i>	323	<i>Perimthus Thrac.</i>	827
<i>Pangæus mons Thrac.</i>	839	<i>Pastaron Epiri</i>	701	<i>Peripatus Athen.</i>	752
<i>Pannonia</i>	346	<i>Pastum Ciliabr.</i>	571	<i>Periscii</i>	752
<i> Superior</i>	347, 349	<i>Patavicensium vicus in Dacia</i>	382	<i>Perniciacum Belg.</i>	216, 217
<i> Interior</i>	347, 349	<i>Patavium</i>	441	<i>Perontium Thrac.</i>	835
<i>Panopeus, Panope, Phoc.</i>	725	<i>Pathysius fluv. Dacie</i>	373	<i>Perthabi pop.</i>	680, 703
<i>Panormus Cretæ</i>	819	<i>Patrae Asiaticæ</i>	758	<i>Perthianentes Aquæ Sicil.</i>	687
<i> Sicilie</i>	638	<i> olim Aroe</i>	758	<i>Perviciacum Belg.</i>	217, 219
<i> Chersonesi Thrac.</i>	846	<i> col. Aug. Aroe Patr.</i>	758	<i>Perusia Ital.</i>	458
<i>Panormus portus Atticæ</i>	443	<i>Patrius Dacie</i>	379	<i>Pessum Dacie</i>	379
<i>Pantanus lacus Apul.</i>	564	<i>Paucæ opp. Corsicæ</i>	613	<i>Petalia opp. Eubææ</i>	827
<i>Pantagias fl. Sicilie</i>	6261.	<i>Paulula Picen.</i>	481	<i>Petalia inulæ</i>	827, 828
<i>Panticapes fl. Sarmat.</i>	318	<i>Pax Augusta Hisp.</i>	491.	<i>Petelia Bruttior.</i>	827
<i>Panticapæum ad Bospor.</i>	324	<i> an Badajoz</i>	50	<i>Petenisca H. l. et.</i>	173
<i>Panteonatrium Cretæ</i>	819	<i>Pax Julia Hispan.</i>	491.	<i>Petilia, Petelia, Bruttior.</i>	827
<i>Panyalius fl. Illyr. Græc.</i>	658	<i>Paxi, Paxæ, insulæ</i>	797	<i>Petilianæ Sicilie</i>	623
<i>Panytus fluvius Thrac.</i>	839	<i>Pedana, Pedunio</i>	508	<i>Petobio Pannon.</i>	346, 352
<i>Papirianæ tollæ</i>	712	<i>Pedice pop. Sipontinæ</i>	568	<i>Petoviam, Petavio, Petobio</i>	372
<i>Paralium Dacie</i>	759	<i>Pedunum Dacie</i>	508	<i>Petovium Dacie</i>	752
<i>Paralieli climatum</i>	15	<i>Pedunum Dacie</i>	508	<i>Petra Petiza Sicil.</i>	827
<i>Parapotamii opp. Pætidis</i>	720	<i>Pedunum Dacie</i>	751	<i>Petra opp. Madorum Thrac.</i>	827

INDEX GEOGRAPHICUS.

Petra Pertusa <i>Umbriae</i>	470	Philistinæ fœdiones	441	Pisæ <i>Ital.</i>	451
Petrentia, <i>castro, Vindelic.</i>	332	Philosophiana <i>Sicil.</i>	648	colonia Julia	ibid.
Petrina <i>Sicil.</i>	630	Phintoni's insula <i>ad Sardiniam</i>	618	Pisani portus, emporium	ibid.
Petrocorii pop. <i>Gall.</i>	121	Phlegra <i>Macedon.</i>	672	Pisæ, <i>Etrur.</i>	762
Petrodava <i>Daciar.</i>	382	Phlegrei campi <i>Campania</i>	535	Pisæ & Olympia vicinæ	762
Peuce pop. <i>ad Istrum</i>	309	sinus	535	Pisæ regio	762
Peuce mons <i>Sarmat.</i>	322	Phlius, <i>Argolidis</i>	779	Pisaurum opp.	468
Peuce ins. <i>in Istro.</i>	309, 372	Phlius, untis, <i>Sicyoniæ</i>	756	Pisaurus fluvius	468
Peucini pop. <i>Peuce.</i>	309, 361, 372	Phoce ins. <i>ad Cretam.</i>	826	Pistorium, Pistoria <i>Etrur.</i>	452
Peutingeria tabula	4	Phocicum, <i>synædrii locus</i>	727	Pitane <i>Lacon.</i>	776
Πεζυγία	49 f.	Phocis regio <i>Græc.</i>	719	Pitheculæ ins. & Pithecusa	607
Phacacia, <i>Corcyra</i>	796	Phœnice opp. <i>Epiri</i>	696	Pitunum <i>Umbriae</i>	470, 481
Phacacum urbs	796	Phœnicus portus <i>Cretensis</i>	817	Pitulum <i>Umbriae</i>	472
Phacium <i>Thessal.</i>	680	opp. <i>Cret.</i>	817	Pityusa ins. <i>Argolici sinus</i>	805
Phacussa ins. <i>Sparad.</i>	838	portus <i>Siciliæ</i>	631	Pityulæ insula	100
Phæstus <i>Thessal.</i>	678	Phœnicula ins. <i>ex Aeo. iis</i>	653	Placentia	421
Phæstus, Phæstum <i>Cretæ</i>	823	Phœnix <i>Cretæ</i>	817	Plagæ mundi	21
Phalachthia <i>Thessal.</i>	679	Phœreum, Phœtea <i>Ætarnan</i>	711	Plagaria opp. <i>Hisp.</i>	46, 48
Phalacrum prom. <i>Corcyra</i>	797	Pholegandros ins.	832	Planaria ins. <i>Ital.</i>	605
Phalacrine vicus <i>Sabin.</i>	493	Pholoe mons <i>Arcad.</i>	789	Planatia ins. <i>Gall.</i>	161
Phalanna <i>Thessal.</i>	683	Phorbantia ins. <i>Sicil.</i>	688	ins. <i>Ital.</i>	605
Phalata <i>Thessal.</i>	686	Phragandæ pop. <i>Thrac.</i>	856	Planestia ins. <i>Hisp.</i>	100
Phalarium castellum <i>Sicil.</i>	633	Phrateria <i>Daciar.</i>	380	Plataeæ, Plataeæ, <i>Pæol.</i>	731
Phalaris <i>Cretæ</i>	816	Phrudis fl. <i>Belg.</i>	171	Platea, Plataea, Platia ins.	826
Phalasia prom. <i>Eubææ</i>	812	Phrygia opp. <i>Thrac.</i>	854	Planist. <i>Ital.</i>	443
Phalereus portus <i>Athen.</i>	741	Phthiotis regio	684	Plemmyrium promont.	631
Phaleria <i>Thessaliæ</i>	678	Phylacæ <i>Thessal.</i>	687	castellum	631
Phalesina <i>Thrac.</i>	841	<i>Peloponnesi</i>	789	Pleræi pop.	385
Phanoteus <i>Phocid.</i>	725	<i>Melodid.</i>	702	Plethina	485, 486
Pharæ <i>Achaicæ</i>	758	Phyle cast. <i>in Atticæ</i>	745	Pleumotii pop.	232
Phara <i>Phææ Messeniæ</i>	765	Phytæa, Phytææ	663	Pleuron	710
Phara ins. <i>Illyr.</i>	396	Phytella <i>Macedon.</i>	673	Plusia	485
Pharis, <i>Pharæ, Messen.</i>	771	Phyteus mons <i>Brutt.</i>	589	Plouinopolis <i>Thrac.</i>	858
Pharostal <i>Brundisina</i>	604	Picentii pop. <i>Mar.</i>	361	Plumbaria insula <i>Hisp.</i>	100
Pharolus <i>Thessal.</i>	675	Pecentes pop. <i>Ital.</i>	782	Plumbaria ins. <i>ad Sardiniam</i>	618
Pharissa, <i>Pharjalus</i>	685	Picentia <i>Ital.</i>	548	Pædiculi pop. <i>Apul.</i>	568
Pharus caligula	224	Picennini pop.	548	Pærovia, <i>Pærovia</i>	352
Pharus ad <i>Illyriam</i>	396	Picennia regio	476	Pogonus portus <i>Thrac.</i>	781
Pharva lon <i>Thessal.</i>	679	Picenus ager	476	Pela <i>Hisp.</i>	448
Pharsis an <i>Europæ limes</i>	32	<i>ad Pictas Iani</i>	8	Pictas Julia	448
Pharone pop.	211	Pictones pop. <i>Gall.</i>	118	Polarium promontorium	448
Pharusa ins. <i>Attic.</i>	818	Pied pop. <i>Britann.</i>	279	Poli Pæna	8
Pharusa <i>Arcad.</i>	789	Pidorus <i>Macedon.</i>	674	Polmarium <i>Etrur.</i>	407
Pharusa <i>Arcad.</i>	792	Pieria regio <i>Maced.</i>	667	Polloniam <i>Lati.</i>	823
Pharusa <i>Achaicæ</i>	758	Pierum mare <i>epemition.</i>	311	Pollentia <i>Baleares insula</i>	102
<i>Pharusa</i>	737	Pimpla mons <i>Etrur.</i>	755	<i>Phoen.</i>	481
<i>Pharusa</i>	758	Pimplæus mons	755	<i>Liguriæ</i>	417
<i>Pharusa</i>	682	Pincensis pop. <i>Mar.</i>	361	Pollupia <i>Liguriæ</i>	415
<i>Pharusa</i>	76	Pincum opp. <i>Mar.</i>	361	Pantula <i>Lati.</i>	518
<i>Pharusa</i>	794	Pindus montes	703	Polyagos ins. <i>Argol.</i>	831
<i>Pharusa</i>	ibid.	fluvius	714	Polyarchenium <i>Cretæ</i>	821
<i>Pharusa</i>	669	Pindus opp. <i>Græc.</i>	714	Pometia, Pometia, Pometia	517
<i>Pharusa</i>	854	Pingus, <i>Pingus</i>	361	<i>Sicil.</i>	517
<i>Pharusa</i>	ibidem	Piana <i>Ætarnan</i>	482	Pompeii opp. <i>Campan.</i>	557
<i>Pharusa</i>	309	Pinna <i>Hisp.</i>	74	<i>Propea in Pyren.</i>	63
<i>Pharusa</i>	675	<i>Siciliæ</i>	674	Pompeion <i>Hisp.</i>	73
<i>Pharusa</i>	854	Piræus portus	779	<i>an Pompeiopoli</i>	73
<i>Pharusa</i>	676	Pirus fl. <i>Achaicæ</i>	758	Pomponara ins. <i>Gall.</i>	163
<i>Pharusa</i>	ibid.	Pistia <i>Illyr.</i>	784	Pomptina paludes	513
<i>Pharusa</i>	858	Pium Portum	342	Pomptina palud. <i>Latium</i>	513

INDEX GEOGRAPHICUS.

Pompilius campus	517	Salaforum	412	Pythionia inf. Jonici M.	798
Pontinus quasi Pontinus	517	Pratorium Agrippinae	222, 223	Pythium Thessal.	610
Pons Aclii Britan.	273	Britann.	274	Pytho urbs, Delphi.	722
Acii	343	Latovicorum	349	Pytna collis Idæ Cretici	818
Alue Dacie	379	Pratunū pop. Ital.	478	Pyxus, Illyr. Lacen.	579
Angusti Dacie	379	Pratutianus ager	ibid.		
Anreoli	433	Prasæ Argolici sinus	770	Q.	
Camponus	541	Preciani pop. Gall.	115	Quadi pop.	309
Dacia in Illyro	371	Prepelesinus inf.	831	Quadratum Pannonie Superioris	370
Liquentix, opp.	444	Prelias lacus Etrur.	454	Pannon, Inferioris	360
Motæ	217	Prilis lacus, idem	454	in finibus Liburn.	318
Saravi	172	Prille fluv.	ibidem	Quadriburgium	222
Scaldis	231	Pristis Mas. Infer.	370	Quæstus fl. Hispanie	448
Tagi	46	Privernum Latii	517	Quinquerni pop. Hisp.	61
Traiani Danub.	366	Proarna Thessal.	685	Quintana, Quiriana	332
Pontani controversia de Rheni		Probalinthus Attica	745	ad Quintanas Latii	508
offis	166	Prochyta, Prochyta inf. Ital.	608		
ad Pontem, Britan.	270	Procobera fl. Ligur.	416	R.	
Ilis Narici	342	Prodromi venti	25	Racitanum Pannon.	302
Muri Naric.	344	Procrna, Praerna	685	Raba Hibern.	281
Pontes lacus Belg.	244 f.	Promontorium Barbarum	45	Racti, Rheti, pop.	334
Britan.	268	Cuneum	45	Ractia, Rhetia, regio	334
Pontia opp. calce	606	Lunæ	45	Rage Britan.	270
Pontia seu Pontis inf. Ital.	606	Magnum	45	Ragondo Pannon.	312
Pontia inf. Veliensis sinus	610	Sacrum	44 f.	Ratz Britan.	270
Pontificiens municipium Hisp.	61	Pronza fl. Belg.	173	Ratiaria Mas.	365
Pontus pars Moesia	376	Propontidis ora	849	Ratiastum Gall.	120
Pontropolis Thrac.	857	Proni opp. Cephallenia	801	Ratostathibus fl. Britan.	256
Populi Forum Campan.	545	Prote inf. maris Jonii	799	Raucus Creta	824
Porcifera flumen Gome	416	Protesilai satum	846	Raudæ Hispan.	75
Porta Augusta	74	delubrum	ibid.	Raudi campi Ital.	429
Portæ Romanæ	500	Turris	ibid.	Ravenna	427
Portus Delphini	416	Provincia Gallie Romana	140	Ravus fl. Hibern.	281
Gelloriacus	240	Placum promont. Creta	816	Rauraci pop.	181
Iccius	238, 239	Plamathus Plammathus Lacen.	768	Rauraci urbis nomen ex gentili	ibid.
Icius idem.	ibid.	Plaphis Arcad.	789	Raurica colonia	181
Magnus Britan.	264	Psytalia inf. Saronici sin.	807	Raurici pop. Rauraci	ibid.
Magnus Hisp.	60	Pteleon Peloponnesi	766	Rauricum opp.	ibid.
Novus	263	Pteleum Thessal.	687	Reate Ital.	429
Offiensis	501	Ptychia inf.	797	Reatina præfectura	492
Romanus	501	Punicum Masie	364 f.	Redæ Gall.	143
Phari Rom.	ibid.	Etrur.	465	Redensis pagus	143
Augusti	ibid.	Puteoli opp.	534	Redones pop. Gall.	128
Veneris Liguria	416	Puteolanus sinus	535	Redonæ urbs	128
Potidium promont. Epiri	697	Pycnus fl. Creta	819	Redonum civitas	128
Potidonia, Pelium Ital.	577	Pydna Pierie	668	Regia Hibern.	281
Potidonium ad fretum Siculum	585	Pylene Actol.	713	Regiana Hisp.	54
Potami Attic.	746	Pylus ambigui generis vocabulum	762	Regillum Sabin.	491
Potentia Pucini	477	Pylos Arcadus	763	Regilli plur.	491
Liguria	417	Eliacus	761	Regillus lacus Latii	507
Potidæa Macedonia.	672	Messenix	764	Regina opp. Hisp.	54
Potidania Actol.	714	Triphylia	761 f. 763	Reginum Vindelic.	331
Prænestæ Latii	508	Pyraei pop. Illyr.	385	Regina castra	ibidem
Præflos Creta	824	Pyrene mons	98 f.	Regiones XI Italiae	593
Præfidium Carnionum	271	Pyrenæus mons idem	99	Regium Lepidi	423
Corfica	613	Pyrenza Venus	97	Regium Lepidum, idem	423
Iulium Scalabis, Hisp.	51	Pyrgi opp. Etrur.	465	Regium simpliciter	ibidem
Thrac.	858	Pyrrhi Vallum, χαλκός Lacen.	777		
Præsteres venti	25	Pyrrhiacus Lacen.	777		
Prætoria Augusta Dacie	382				

INDEX GEOGRAPHICUS.

Regium <i>Thracia</i>	851	Riduna inf. <i>ad Gall.</i>	161	Rutani <i>Ptol. pop. Gall.</i>	122
Regium, <i>Reii Gall.</i>	153	Rigodulum <i>Treueror.</i>	206	Ruteni, pop. <i>idem</i>	122
Regni pop. <i>Britann.</i>	263	Rigodunum <i>Britann.</i>	273	Rutuba fluv. <i>Ligur.</i>	415
Regnum opp. <i>Britann.</i>	264	Rigomagus <i>Treueror.</i>	206, 211	Rutuli pop. <i>Latii</i>	504
Regulbium <i>Britann.</i>	263	Ripa dextra, sinistra	29	Rutunum <i>Britann.</i>	271
Reii Apollinares opp. <i>Gall.</i>	152	Ripæi montes	322	Rutupiæ portus <i>Britann.</i>	262
Rejentium civitas	152	Rhipæi montes <i>idem</i>	322	Rypæ <i>Achaia</i>	757
Remedonia <i>Mæf.</i>	365	Riphæi montes <i>idem</i>	ibid.		
Remi pop. <i>Rhemi, Belg.</i>	247	Rifinam <i>Dalmat.</i>	390		
Remisiana <i>Mæf.</i>	368	Rithymna, Rithymnia <i>Cret.</i>	819		
Resitos <i>Thrac.</i>	850	Ritti, Rittium <i>Pannon.</i>	355	Sabaria <i>Pannon.</i>	351
Restituta Julia <i>Hisp.</i>	54	Robodunum <i>German.</i>	309	Sabata <i>Liguriz</i>	416
Retina <i>sub Miseno</i>	530	Robogdii pop. <i>Hibern.</i>	281	Sabate opp. <i>Etrur.</i>	461
Reudigni pop. <i>Germ.</i>	303	Rodumna <i>Gall.</i>	140	lacus <i>Etrur.</i>	461
Rhabon fl. <i>Pannon.</i>	377	Roma	499	Sabatinus lacus, <i>idem.</i>	ibid.
Rhadeſtus <i>Thrac.</i>	850	septicolis	499, 500	Sabatina tribus	ibid.
Rhætia	334	Roma terrarum dea	500	Sabatinca <i>Noric.</i>	344
Propria	334	Romana arx <i>Batavor.</i>	223	Sabatorum vada	415
provincia	334	Romanæ portæ	500	Sabatus fluv. <i>Samnii</i>	552
Prima	334 f.	Romatiana <i>Mæf.</i>	368	Sabini pop.	486
Secunda	334 f.	Romatinus fl. <i>Venet.</i>	444	Sabini trans Padum	438
Rhamnûs <i>Attica</i>	746	Romesiana <i>Mæf.</i>	368	Sabio <i>Rhet.</i>	337
Rhedones pop. <i>Gall.</i>	128	Romula <i>Liburnia.</i>	388	Sabis, fluv. <i>Belg.</i>	172
Rhegium urbs <i>Bruttior.</i>	585	Romula <i>Dacia</i>	379	Sabium <i>Transpadana</i>	438
promont. <i>Ital.</i>	586	Romula <i>Hisp.</i>	61	Sablones <i>Belg.</i>	215
Rhemi pop. <i>Belg.</i>	247	Romulea opp. <i>Hispinor.</i>	558	Sabrina fluv. <i>Britann.</i>	256
oppidum	ibid.	Romulea colonia <i>Hisp.</i>	63	Sacer mons <i>apud Rom.</i>	487
Rhemorum civitas <i>Belg.</i>	248	Roschinus fluvius <i>Britan.</i>	142	Sacili, Sacillis <i>Hisp.</i>	62
Rhene, Rhenæ, inf. <i>Agæi</i>	833	Roscianum <i>Bruttiorum</i>	590	Sacris ad Padum	440
Rhenus divisus in alveos	163	Rostra Antiatium navium	512	Sacra insula, <i>Tiberina</i>	500
Rheni cursus	163	Rostrum <i>Nemaviæ Vindel.</i>	330	Sacrata <i>Piceni</i>	477
duo ostia	164	Rotanus fl. <i>Corfica</i>	612	Sacriportus <i>Latii</i>	516
tria ostia	163	Rotomagus <i>Gall.</i>	132, 252	Sacrum promont. <i>Hisp.</i>	45
Rheni alveus <i>Lecca</i>	167	Rotomagi Plur. urbs eadem	252	<i>Hibernia</i>	281
Vahalis	164	Rotunditas Terræ	476	<i>Sarmatia</i>	318
medius	165	rotunditatis terræ negatores	4	Sæpinum <i>Samnii</i>	551
Rheni abactio	169	rotunditati quæ obſtare videntur	6	Sætabis <i>Hisp.</i>	85, 87
Rhenus fl. <i>Bononiensis</i>	425	Roxalani	314	Sagaris fluvius <i>Sarm.</i>	315
Rhetico mons <i>Germ.</i>	293	Rubico fluv.	400	Sagaricus finus	315
Rhum fretum <i>Græc.</i>	712	Rubo fl. <i>Sarmat.</i>	313 f.	Sagis ostium <i>Padi</i>	440
Rhum prom. <i>ad fretum</i>	758	Rubra Saxa	463	Sagras fl. <i>Bruttiorum</i>	587
an oppidum	758	Rubra, subaudi <i>Petræ</i>	ibid.	Saguntia <i>Arevacorum Hisp.</i>	75
Rhum prom. <i>Corfica</i>	613	Rubrefus lacus <i>ad Narbonem</i>	144	Saguntus & Saguntum	85
Rhizana <i>Illyr.</i>	393	Rubicatus fl. <i>Hisp.</i>	64, 90	Sala fluv. <i>Thuring.</i>	291
Rhizium <i>Dalmat.</i>	391	Rudizæ <i>Calabr.</i>	575	Sala fl. <i>Isala</i>	287
Rhizon <i>idem</i>	391	Rudius, <i>Rudensis</i>	575	Sala Strabonis	288, 290
Rhoda <i>Gallia</i>	147	Rudinus, <i>idem</i>	575	Salacia <i>Hisp.</i>	49
Rhoda <i>Hisp.</i>	92	Ruesium <i>Gall.</i>	123	Imperatoria	49
Rhodeses <i>Hisp.</i>	92	Rufiana <i>Tribocorum</i>	193	Salamin, Salamis inf.	806
Rhodanus fluvius	108	Rufæ <i>Camp.</i>	544	Salapia <i>Apul.</i>	565
Rhodani ostia	110	Rufium <i>Hispinorum</i>	557	Salapina palus	565
Rhodenuſia <i>Gall.</i>	145	Rugia inf. <i>Germ.</i>	313	Salaria <i>Hisp.</i>	26
Rhode fluv. <i>Sarmat.</i>	315	Rugii pop. <i>Germ.</i>	304	Salaria via <i>Rom.</i>	502
Rhodope mons	839, 858	Rura fluv. <i>Belg.</i>	172	Salaffi pop. <i>Inalpin</i>	412
Rhoſalani pop.	320	Rufcia, Rufcianum <i>Brutt.</i>	590	Salnuba <i>Hisp.</i>	59
Rhipæ, Rypæ, <i>Achaia</i>	757	Rufcino opp. <i>Gall.</i>	142	Salenæ <i>Britann.</i>	268
Riccacum <i>Treueror.</i>	207	fluvius	142	Salentina regio	571
Ricna <i>Liguria</i>	416	Rufellæ <i>Etrur.</i>	454	Salentini pop.	572
Ricna <i>Piceni</i>	480	Rufidava <i>Dacia</i>	379	Salentinum promont.	573
Ritti, <i>Pannon.</i>	355	Ruficana <i>Hisp.</i>	48	Salcio <i>Nemetum</i>	196
				Salen.	

INDEX GEOGRAPHICUS.

Salernum <i>Ital.</i>	548	Sapaica regio <i>Thrac.</i>	860	Scandea opp. <i>Cytheræ</i> inf.	
Salia fluv. <i>Belg.</i>	173	Sapinia tribus <i>Rom.</i>	428, 467	Scandia inf.	310, 311
Salica <i>Hisp.</i>	80	Sapis fluvius <i>Ital.</i>	467	Scandila inf. <i>Aegæi</i>	833
Salii pop. <i>Gall.</i>	150	Sacta fluvius <i>Belg.</i>	172	Scandinavia inf. seu penins.	310
Salinae <i>Gall.</i>	153	Saranusca <i>Treuer.</i>	207	Scandinovia <i>reffe</i>	312
Salinae ad Salaxi	291	Saravi pons	172	Scapri, portus <i>Etrur.</i>	454
Salinae <i>Dacie</i>	379	Saravus fluvius	172	Scaptia opp. <i>Latii</i>	569
Salino <i>Armeniaci</i>	196	Sarbacum <i>Sarmat.</i>	323	Scaptia tribus	509
Saliso <i>Itinerarii</i>	203 f.	Sardi pop. <i>Sardinie</i>	614	Scapta Hyla <i>Thrac.</i>	841
Salientini pop.	572	Sardi Pelliti pop.	618	Scaptefula eadem.	ibidem
Sallentia <i>Calabr.</i>	572	Sardica <i>Mæc.</i>	376	Scaptefyle eadem	841
Sallia fluv. <i>Belg.</i>	173	Sardinia inf.	613	Scarabantia, Julia cognomine,	
Salluvii pop. <i>Gall.</i>	150	<i>Σαρδάνη, Sardinia</i>	613	<i>Pannon.</i>	351
Salnantica <i>Hisp.</i>	47	Sardones pop.	141	Scardona, Scardon, Liburn.	388
Salmona fluvius <i>Belg.</i>	173	Sardous, Sardinientis	614	Scardona inf. an sit	396
Salmona <i>Pisatides</i>	762	Sarga <i>Chalcidica</i>	674	Scardus mons <i>Illyr.</i>	384
Salmona prom. <i>Cretæ</i>	818	Sargetia flumen <i>Dac.</i>	377	Scarphia, Scarphæa, <i>Locr.</i>	717
Salmonis prom. <i>Cretæ</i>	818	Sarmadium	572	Scarpona <i>Belg.</i>	133
Salmydessus	855	Sarmatia Europa	313	Scena fluv. <i>Hibern.</i>	281
Sal. fluv. <i>Hisp.</i>	82	Sarmia inf. <i>ad Gall.</i>	161	Schera <i>Sicil.</i>	642
Saloca <i>Noric.</i>	346	Sarmizagethusa <i>Dac.</i>	380	Scheria inf. <i>Cortyræ</i>	796
Salodurum	178	Sarnus fluvius <i>Campan.</i>	537	Schinussa inf. <i>Sporad.</i>	838
Salona colonia Julia	391	Saronicus finis	743	Schœnitas Portus <i>Argol.</i>	731
Augusta, p. a	390	unde dictus	743	Schœnos Aegyptia	35, 36
Salona, <i>ἡ Σάδων.</i> Salona	390	Saronicus portus	781	Schœnus portus <i>Isthmicus</i>	735
Saloniana <i>Dabnat.</i>	393	Sarrastes pop. <i>Campan.</i>	538	Sciathos inf. <i>Aegæi</i>	835
Salutæ fons <i>Gall.</i>	143	Sarsina <i>Umbrie</i>	469	Scingomagus <i>Alpin.</i>	411, 412
Salutium flumen <i>Hisp.</i>	61	Sarta fluv. <i>Gall.</i>	107	Scintones pop. <i>Illyr.</i>	354
Saltes Galliani Aquinates	60	Sarunetes pop. <i>Rhet.</i>	335	Scione <i>Maced.</i>	673
Saluga <i>Hisp.</i>	86	Sason, Sallion, inf.	795	Sciron ventus Atticus	74
Salus Gallianus an oppidum?	424	Salsina, Sarsina.	469	Scironia saxa	759
Salva <i>Pannon.</i>	354	Satarcha opp. <i>Sarmat.</i>	325	Scironides petræ	760
Salvia <i>Liburnie</i>	388	Satarchæ pop.	323, 325	Scillum, Cissum, <i>Hisp.</i>	74
Salvi pop. <i>Gall.</i>	150	Saticula Samni	554	Scodra <i>Illyr.</i>	302
Salurnum <i>Rhet.</i>	337	Saticulus Saticulanus	554	Scombraria insula <i>Hisp.</i>	107
Salvies pop. <i>Gall.</i>	150	Satricula, Saticula	554	Scopi opp. <i>Mæc.</i>	363
Samaica regio <i>Thrac.</i>	860	Satricum <i>Latii</i>	518	Scordisci pop.	348, 361, 384
Samarat fluv. <i>Belg.</i>	171, 244	Saturæ palus <i>Latii</i>	513	Scordus mons	384
Samatobriua	171, 244	Saturnia colonia <i>Etrur.</i>	455	Scoti, <i>Hiberni</i>	251
Sambroca fluv. <i>Illyr.</i>	93	Saturnia tellus, <i>Italia</i>	397	Scori pop. <i>Britann.</i>	270
Same opp. <i>Cephæniæ</i>	800	Saturnia urbs <i>Latii</i>	499	Scotula supra <i>Strymonem</i>	676
Samicum <i>Elææ</i>	700 f.	Savia <i>Hisp.</i>	77	<i>Thessalia</i>	651
Sammonium prom. <i>Cretæ</i>	818	Savia opp. <i>Rhet.</i>	337	Scotulla <i>Thessal.</i>	651
Samnites pop.	549	Samnites pop. <i>Samnites</i>	349	<i>Strymonis</i>	676
Samnium regio	550	Savo fluv. <i>Campanie</i>	527	Scritobini pop.	311
Samoniam prom. <i>Cretæ</i>	818	Savo <i>Liguria</i>	527	Scritofini pop.	311
Samolocera	331	Saurontæ pop.	321	Scultenna fluvius	423, 424
Samothrace inf.	861	Saus fluvius, <i>Dac.</i>	348	Scupi opp. <i>Mæc.</i>	378
Samus, <i>Cephalonia</i>	800	Savus fluv.	341, 348	Scylaceum, Scylacum	355
Sandio, <i>Isidore.</i>	350	Sava Rubra opp. <i>Etrur.</i>	463	Scylaceus finis	355
Sana fl. <i>Noric.</i>	346	Saxones pop. <i>Germ.</i>	303	Scylla ad fret. <i>Sicul.</i>	622
<i>Σανδαλία, inf. Sardinia</i>	613	Sexorum insula	312	Scyllæum prom. <i>Argicæ</i>	779
Sandava <i>Dacie</i>	382	Scabri portus	454	Scyllæum opp. <i>Ægypti</i>	372
Sane <i>Maced.</i>	674	Scalabis <i>Hisp.</i>	46, 51	Scyros inf. <i>Aegæi</i>	315
Sanifera <i>Isidore.</i> inf.	98	<i>Πασιδάριον, Iulium</i>	51	Scythæ, <i>Sarmatæ</i>	310
Sanium <i>Gall.</i>	153	Scalacius	46	Scythia pars <i>Mœtiæ</i>	376
Santonæ, fluv. rom. pop. <i>Gall.</i>	119	Scalæ <i>Pyrenææ</i>	93	Scythia Parva	310
Santonæ opp. <i>Gall.</i>	119	Scalæ fluv.	171	Sebatum <i>Rhet.</i>	337
Santonum portus	119	Scalæ p. m.	233	Seberhus fluv. <i>Campan.</i>	312
Santonica urbs	119	Scamander fl. <i>Ætoliæ</i>	538	Sebinus lacus <i>trans Padum</i>	211

INDEX GEOGRAPHICUS.

Sebum <i>Transpadanae</i>	438	<i>Italia</i>	408, 428	Sicoris fluvius <i>Hisp.</i>	94
Securifca <i>Maf.</i>	370	Senones, Senoni, urbis nomen	133	Siculi trilingues	621
Secusio, <i>Segusio</i>	410	Sentica, <i>Sintica</i> regio	671	Sicum <i>Dalmat.</i>	389
Sedetani pop. <i>Hisp.</i>	83	Sentinum <i>Umbriae</i>	471	Sicyon <i>Peloponnes.</i>	755
Sedetania regio	83	Senus fluvius <i>H. bern.</i>	280	Siderani pop. <i>Hisp.</i>	83
Sedusii pop. <i>Gerui.</i>	306	Sepias prom. <i>Thessal.</i>	692	Sidicini, <i>Teanum colentas</i>	543
Seduni pop. <i>Alpini</i>	158, 180	Septem Aquæ <i>Sabin.</i>	493	Sidrona <i>Pannon.</i>	359
Sagalauni pop. <i>Gall.</i>	159	Septem aræ opp. <i>Hisp.</i>	46, 48	Sigambri in <i>Germ.</i>	300
Segeda <i>Hisp.</i>	83	Septem Maria <i>Venetie</i>	440	Sigambri transducti	314
Segedunum <i>Gall.</i>	122	Septempeda <i>Piceni</i>	480	Signia <i>Latii</i>	516
Segedunum <i>Britann.</i>	275	Septemtrio ventus	20	Sila Bruttia, <i>silva</i>	593
Segesta <i>Pannon.</i>	352	Sequana fluvius	109	Silarus fl. <i>Lucan.</i>	576
Segesta <i>Sicilie</i>	637	Sequani pop. <i>Gall.</i>	183	Silarus fl. <i>Togata Gall.</i>	427
Segesta <i>Tiguliorum</i>	416	Serbinum <i>Pannon.</i>	359	Siler fluv. <i>Lucan.</i>	577
Segestanorum Emporium <i>Sicil.</i>	637	Serdica <i>Ulpia Maf.</i>	376	Silicis mons <i>Ital.</i>	442
Segesterorum civitas <i>Gall.</i>	156	Seria Fama <i>Julia Hisp.</i>	53	Sillinæ insulæ <i>Britan.</i>	283
Segestica <i>Hispan.</i>	83	Seriphus ins. <i>Cyclad.</i>	831	Silvanectæ opp. <i>Gall.</i>	246
urbs <i>Pannoniæ</i>	352	Sermone, <i>Sulmo</i>	520	Silvanectensium civitas	246
insula <i>Pannon.</i>	348, 352	Sermyla <i>Macedon.</i>	673	Silvanectes pop. <i>Gall.</i>	246
<i>Σεγγυδάρι, Σεγγυδάρι</i>	363	Serpa <i>Hisp.</i>	54	Silvium, <i>Silvium opp. Histrie</i>	448
Segla <i>Hisp.</i>	86	Serrapilli pop. <i>Pannoni.</i>	349	Silvium <i>Apulie</i>	569
Seglāma <i>Julia Hisp.</i>	74	Serretes pop. <i>Pannon.</i>	349	Silures pop. <i>Britan.</i>	272
Segni pop. <i>Belg.</i>	216, 217	Servatoris Iovis portus, <i>Σερβάριον</i>	768	Silures insulæ	282
Segobriga	80, 81	Serviodurum <i>Vindel.</i>	331	Simbruini colles <i>Ital.</i>	496
Segobia <i>Hisp.</i>	75, 76	Servitium <i>Pannon.</i>	359	Simbruir a stagna	496
Segodunum <i>Germ.</i>	300	Sessites fluvius <i>Alpin.</i>	428	Simocis fl. <i>Sicilie</i>	638
Segontia <i>Edetanor.</i>	84	Sestium <i>Umbriae</i>	469	Sindus <i>Macedon.</i>	670
Segontia <i>Arevacar.</i>	75	Sestus <i>Hellepont.</i>	847	Singidava <i>Dacie</i>	380
Segontiaci pop. <i>Britann.</i>	260	Setabis <i>Hisp.</i>	87	Singidunum <i>Maf.</i>	363
Segovellauni pop. <i>Gall.</i>	159	Setaniorum portus	273	Singili opp. <i>Hisp.</i>	60
Segovia <i>Hisp.</i>	76	Setia <i>Hisp.</i>	54	Singulis fluvius	60
Seguntia <i>Hisp.</i> vide <i>Segontia.</i>		Setia <i>Latii</i>	517	Singus <i>Macedon.</i>	674
Segura fluvius <i>Hisp.</i>	86	Setini	ibid.	Singiticus sinus	673
Segus fluv. <i>Germ.</i>	307	Setelsis <i>Hispan.</i>	154	Sinistra occidentalis	28
Segutian pop. <i>Gall.</i>	138	Severus mons <i>Sabin.</i>	494	Sinna <i>Illyric.</i>	394
Segutianorum Forum	140	Sevinus lacus <i>trans Padum</i>	438	Sinnus fl. <i>Cispadan</i>	47
Segutianum municipium	410	Sevo mons <i>sub Arcto</i>	310	Sinotium <i>Illyr.</i>	394
Segutium <i>sub Alp.</i>	410	Sevum opp. <i>Transpad.</i>	438	Sinomia int. <i>Ital.</i>	606
Segutia <i>Conil. regia</i>	411	Sex Firmum <i>Iulium</i>	59	Sinthus <i>Macedon.</i>	670
Segutero <i>Gall.</i>	156	Sexantapristis <i>Maf.</i>	370	Sintice regio <i>Macedon.</i>	671
Sellasia, Sellasia, <i>Lacon.</i>	776	Sexitani, <i>ab opp. Sex</i>	59	Sinus Arabicus <i>ternarius Africae</i>	34
Sellacur mon. <i>Gall.</i>	157	Sextantio <i>Gall.</i>	146, 147	Sinuella <i>Ital.</i>	320
Selgovæ p. <i>Britann.</i>	275	Sexti firmum cognomine <i>Iulium</i>	59	Siparuntum <i>Dalmat.</i>	394
Selma opp. <i>Sicilie</i>	635	Sextia Aquæ <i>Gall.</i>	152	Siphæ <i>Bact.</i>	737
fluvius	635	Sianticum <i>Norici</i>	546	Siphnus int. <i>Cyclad.</i>	831
Selasia opp. <i>Lacon.</i>	776	Siata int. <i>Gall.</i>	161	Sipontum <i>Apul.</i>	565
Sellæ fluv. <i>Flavis</i>	760	Siderena, <i>Sacerina</i>	592	Sipus, <i>Σίπυς Sipontum</i>	565
Sellæ pop. <i>Thrac.</i>	860	Siluzates pop. <i>Gall.</i>	115	Sinens int. <i>Sugnis</i>	609
Sellæ regio <i>Thrac.</i>	860	Sican. <i>Britan. Germ.</i>	299	Sicanata int. <i>Ital.</i>	609
Sellæ pop. <i>Epuri</i>	704	Sican. <i>Britan. Germ.</i>	214	Siris opp. <i>S. navale Lucan.</i>	481
Sellæ pop. <i>Lusitan.</i>	40	Sican. <i>Britan. Germ.</i>	355	Siræ fl. <i>Lucan.</i>	400
Sellæ <i>Thrac.</i>	851	Sicania, <i>Sicilia</i>	621	Sirio peninsula	436
Sellæ fluv. <i>Germ.</i>	298	Sicanus fluvius <i>Hisp.</i>	94, 96	Sirmium <i>Pannon.</i>	356
Sellæ pop.	354	Sicilia int.	619	Sirpi opp. <i>Pannon.</i>	354
Sellæ Forum <i>Umb.</i>	472	in abbatia abrupta	619	Sitapo opp. <i>Hisp.</i>	54
Sellæ <i>Etur.</i>	455	Sellæ int. <i>Umbriae</i>	621	Sitapona <i>Britan. opp.</i>	54
Sellæ <i>Thrac.</i>	469	Sellæ <i>Umbriae</i>	619	Siffa <i>Pannon.</i>	355
Sellæ <i>Thrac.</i>	469	Sellæ <i>Umbriae</i>	642	Silona regio <i>Macedon.</i>	673
Sellæ <i>Thrac.</i>	469	Sellæ <i>Umbriae</i>	620, 622	Sirones pop. <i>Germ.</i>	311
Sellæ <i>Thrac.</i>	469	Sellæ <i>Umbriae</i>	831	Sirra <i>Maf.</i>	670
Sellæ <i>Thrac.</i>	469	Sellæ <i>Umbriae</i>		Solus	

INDEX GEOGRAPHICUS.

Solanus ventus	22, 27	Stridon Pannon.	359	Sulchi urbs Sarmat.	616
Solanus Galabr.	572	Strongyle inf.	653	Sulci, urbs eadem,	615
Solunna inf. <i>Aegaei</i>	837	Scrophades insulae	802	Sulga, Sulgas, fl. Gall.	110, 155
Solis boves	642	Stryma Thrac.	848	Sulloniacis Britan.	261
Sollunienfium civitas	153	Strymon fl. Maced.	675	Sulmo Pelignorum.	413
Solois fl. Sicil. <i>Solunt.</i>	639	Strubera Macedon.	664	<i>Vulturnum.</i>	425
Solonius campus Latii	507	Stymbarum	664	Summontorium <i>Vindelit.</i>	333
Solona Cirpdonae	426	Strybera, Strubera	664	ad Summum Lacum Larium.	339
Solva Norici	345	Strympha mons ad Epirum & Mace-	664, 702	Summuratum Lacum.	580
Solverse Flavianum	345	doniam	664	Summum Penninum	412
Solutum Siciliae	639	Strymphi pop.	664	Sunici pop. Belg.	217
Solus, <i>Solus</i> Siciliae	639	Strympha, Strymphacis regio	664	Sunium oppidum e <i>Attic.</i>	742
Somera fl. Belg. <i>Somara</i>	172	Strympha, Strymphacis insula	664	promontor.	742
Sontius fl. Carnorum	401, 445	Strymthalides aves	787	Supernas ventus	27
epus Pons	446	Strymthalus e <i>Arcad.</i>	787	Super Equum, colonia <i>Pelign.</i>	481
Sora Latii	521	Strymthalis lacus	787	Superequani, coloni	481
Soracte mons Etrur.	461, 462	Stryra opp. Eubotae	809	Supernates Ital.	433
Sossius fluv. Sicil.	634	Suana Etrur.	456	Superum mare	402, 403
Sosthenis Thessal.	679	Suardones pop. Germ.	303	Sura fluvius Germ.	172
Sparaga Mass.	376	Susa Umbriae	471	Surrentum Campan.	539
Sparta, Lacodemon.	772	Subalpina Italia	406	Sutrinum incolae <i>Sutrin.</i>	461
Spartanus campus Hisp.	87	Subdinum Gall.	131	Sutrium Etrur.	461
Sperchia opp. Thessal.	686, 687	Sublacensis villa	496	colonia Julia	461
Sperchius fluv. Thess.	686, 687	Sublaqueum Ital.	496	Sybaris fl. Lacum.	400, 481
Sphaeria inf. Pelopon.	803	Sublavio Rhod.	337	oppidum	581
Sphagia inf. eadem	803	Submontorium <i>Vindel.</i>	333	Sybota insulae Epiri	698, 797
Speleuca villa	523	Submuratum Lacum.	580	Sybota portus Epiri	698, 797
Speleuca Apuliae	568	Subromula <i>Herpinor.</i>	558	Sycurium Thessal.	692
Spina Ital.	440	Subsolanus ventus	22	Sylina insula Britan.	283
Spinae Britan.	265	Subvesperus ventus	27	Symachus fl. Sicil.	626, 644
Spinacium Padis ostium	440	Subur opp. Hisp.	90	oppid.	644
Spolegium Hispan.	54	colonia Julia Paterna	90	Symbolorum portus Sarmat.	324
Spolegium Ital.	474	Succola Etrur.	456	Symplegades insulae Ponti	862
Sporades insulae	837	Sucidava Massae	371	Syra, Syros, Syria inf.	834
Stabiae Campan.	539	Sucro opp. Hispan.	85	Syracella Thrac.	818
Stadium, mensura,	36	Sucro fluvius	83, 85	Syraculæ Sicil.	628
Stagirus Maced.	674	Sudertum Etrur.	456	Syraculani fontes	630
Stadus Pannon.	350	Sudertum, Sudertum,	456	Syros inf. <i>Aegaei</i>	834
Statielli pop. Ligur.	418	Sudeti montes Germ.	294	Syrcia, <i>Syrcia</i> Pannon.	481
Statiellares, idem,	418	Sueconi pop. Belg.	232		
Statiellæ Aquæ	ibidem	Suditi montes Germ.	294		
Statio Mikopæ Calabri	572	Suel, opp. Hisp.	59		
Statonia Etruria	456	Suesla Aurunca	544		
Statoniensis lacus	496	col. Julia Felix	544		
ad Statuas Pannon.	354	Suesla Pometia	517		
<i>colossæ</i>	355	Suesliones pop. Gall.	249		
Stamentum <i>Herpinor.</i>	556	Suessuani pop. Hisp.	90		
Stellatis Campus Campan.	541	Suessones & Suessanz opp.	250		
Stenacum Norici	341	Suessones pop. Gall.	249		
Stentoris portus Thrac.	843	Suessonum Augusta	250		
Steria e <i>Attica</i>	746	Suessula Campan.	545		
Sciris Phocis	727	Suetri pop. Gall. e <i>Alpin.</i>	153		
Sclupi Liburn.	388	Suevi Cariaris Catii	301		
Sclupini pop.	384	Suevi pop. Germ.	304		
Scobi opp. Macedon.	662	Suevicum mare	310		
Scorchades insulae Gall.	161	Suevus fluvius Germ.	291		
Scorni pop. Rhod.	335	Sugambri pop. <i>Sicambri</i>	301		
Scorni idem	335, 437	Sullum Umbriae	471		
Sconos caput Engonorum	438	Suindum Gall.	131		
Scorob e <i>Acarum.</i>	707	Suiones pop. <i>septentrion.</i>	311		

INDEX GEOGRAPHICUS.

Tanarium, <i>Tanarum</i>	767	Tarvelode, Tarvelledum <i>Rhet.</i>	338	Temesa <i>Bruttior.</i>	583
Tanarum promont. <i>Lacou.</i>	767	Tarvisium <i>Venet.</i>	443	Tempe <i>Theffalica</i>	688
oppidum	767	Tarus fluv. <i>Cispadan.</i>	421	<i>Sicula, Meloria</i>	631
Tanari porta inferiorum	767 f.	Tarusates pop. <i>Gall.</i>	115	Temperies corporis ex situ loci	30
Tagus fluvius <i>Hisp.</i>	43	Taulantii opp. <i>Illyr.</i>	661	Tempfa, <i>Temesa,</i>	583
aurifer	43	Taum æstuarium	275	Temfa, eadem	583
Tagi pons	46	Taurania <i>Hirpinor.</i>	556	Tempyra <i>Thrac.</i>	857
Talabrica	45	Taurus mons <i>Germ.</i>	393	Tenchteri pop. <i>Germ.</i>	399
Talaria <i>Sicil.</i>	646	Taurasia <i>Hirpinor.</i>	556	Tencteri pop.	ibid.
Taliata <i>Maf.</i>	365	Taurasini campi	556	Tenca pagus <i>Corinth.</i>	794
Tamara <i>Britann.</i>	266	Taurasium opp.	556	Teneatz, incolæ <i>Tenca</i>	794
Tamara, Tamarus fl.	256, 266	Taurentus portus	149	Tenebrium promont.	
Tamensis Tamela, fluv.	256	Tauri pop. <i>Scyth.</i>	323	Tenos inf. <i>Aegæi</i>	830
Tamyraca <i>Sarmat.</i>	318	Taurici pop. <i>Scyth.</i>	323	Tergeste <i>Carnicar.</i>	446
Tanager fluv. <i>Lacou.</i>	577	Taurianum <i>Bruttior.</i>	584	Tergestum, idem	446
Tanagra <i>Bæot.</i>	730	Taurica chersonesus	323	Tergestinus sinus	446
Tanais fluv. terminus <i>Europæ</i>	32	absolute	323	Terina <i>Bruttior.</i>	583
Tanaitæ pop. <i>Scyth.</i>	321	Taurinates campi	410	Terinæus sinus	583
Tanarus amnis <i>Ligur.</i>	417	Taurini pop.	409	Terioli, arx, opp.	338
Tanatis inf. <i>Britann.</i>	282	Taurinorum Augusta	409	Termantia <i>Hisp.</i>	76
Tanetos inf. eadem	282	Tauris inf. <i>Illyr.</i>	396	Termantini	76
Tanetum Cispadanæ	423	Taurocentum <i>Bruttior.</i>	584	Termes <i>Hisp.</i>	76
Tannetum idem	ibid.	Taurois portus <i>Gall.</i>	149	Termestini, inde dicti,	76
Taphiasus <i>Aetol.</i>	713	Tauromenium <i>Sicil.</i>	624	Terminus, <i>Termes</i>	76
Taphii pop. <i>Teleboæ</i>	798	Taurominium, idem,	624	Terminus fl. <i>Sardinie</i>	618
Taphiorum insulæ	798	Taurosceythæ pop.	323	Ternobus <i>Maf.</i>	377
Taphræ isthmus <i>Tauric.</i>	323	Taurinum Pannon.	355	Terpillus <i>Macedon.</i>	670
oppid.	323	Tavus fluvius <i>Britann.</i>	257, 275	Terræ figura qualis	4
Taphrus, idem oppidum	323	Taus fluvius idem	275	Terræ figura opinione vulgi	5
Tapfus penins. <i>Siciliæ</i>	628	Taxandri pop. <i>Belg.</i>	233	Terracina <i>Lati</i>	515
oppid. <i>Sicil.</i>	628	Taxgætium <i>Rhet.</i>	339	Tervanna <i>Belg.</i>	241
Tarachia inf. <i>Ionici M.</i>	798	Taygetus mons <i>Arcad.</i>	777	Tervel <i>Hisp.</i>	86
Targus, <i>Tarentum</i>	574	Tazus <i>Sarmat.</i>	325	Tervium flumen	478
Taraco <i>Gall.</i>	147, 151	Teanum Sidicinum	543	Tefana castellum <i>Rhet.</i>	337
Tarba <i>Cretæ</i>	817	Teanum Apulum	562	Tethronium <i>Phocid.</i>	725
Tarbellæ Aquæ <i>Gall.</i>	106	Teari <i>Julientes Hisp.</i>	89	Tetis fl. <i>Pyrenæi</i>	111
Tarbelli pop. <i>Gall.</i>	115	Teate <i>Marrucinorum</i>	483	Tetranauochus <i>Thrac.</i>	856
quatuor signani	115	Tecelia <i>German.</i>	299	Tetrapolis <i>Attica</i>	747
Tarentum colonia <i>Lacedæmonio-</i>		Tecmon <i>Epiri</i>	701	<i>Dorica</i>	714
rum	574	Tectolages pop. <i>Gall.</i>	141	Tetricus mons <i>Sabin.</i>	494
Tarentum urbs	574	Tedanius fluv. <i>Liburn.</i>	387	Teucera <i>Belgic.</i>	244
Targines fl. <i>Bruttior.</i>	589	Tedialtum <i>Liburn.</i>	388	Teurisci pop. <i>Dacie</i>	378
Ternanto <i>Nortii</i>	344	Teganusa inf. <i>Lacou.</i>	803	Teurnia <i>Nortii</i>	344
Tarmis fl. <i>Gall.</i>	105	Tegea <i>Arcad.</i>	789	Teuthrona <i>Lacou.</i>	768, 777
Tarona <i>Sarmat.</i>	325	Tegea <i>Cretæ</i>	824	Teutoburgiensis saltus	300
Tarpeus mons <i>Rom.</i>	500	Tegianenses	547	Teutoburgium	300, 355
Tarquini opp. <i>Etrur.</i>	460	Tegianum suspectum	547	Teutones pop.	286
Taracina <i>Lati</i>	515	Teglicium <i>Maf.</i>	370 f.	Thalamæ <i>Lacou.</i>	775, 776
Taraco <i>Hisp.</i>	89	Tegra & Tegræ pl. <i>Maf.</i>	370	Thapsus penins. <i>Sicil.</i>	628
col. Julia <i>Victrix</i>	90	Telamon <i>Etrur.</i>	455	opp. <i>Siciliæ</i>	628
Tarraconensis provincia	63	Teleboæ, Teleboides insulæ	798	Thasium marmor	860
Tarraconensis provinciæ conven-		Telebois regio	798	vinum	ibid.
tus iuridici	65	Teleboi, Teleboæ pop.	609	Thassus eadem quæ Thasus	
Tarræ <i>Sarmatæ</i>	616	Telefia Samnium	552	Thasus Cereris litus	860
Tarraga <i>Hisp.</i>	73	Telum <i>Alpin.</i>	439	Thasus inf. <i>Thrac.</i>	ibid.
Tartarica <i>Illyric.</i>	387	Tellena <i>Lati</i>	505	Thaumacida opp.	685
Tartarus fluv. <i>Ital.</i>	401, 441	Tellina vallis	439	Thaumaci opp.	685
Tartessus regi. <i>Hisp.</i>	56	Telo Mar. <i>aus Gall.</i>	149	Theana <i>Hisp.</i>	88
Tartessus opp. <i>Hisp.</i>	56	Telos inf. <i>Aegæi</i>	826	Thebæ <i>Bæotie</i>	732
Tarvanna, Tarvenna	241	Temenium <i>Argol. d.</i>	778	<i>Pektiotidis</i>	686
				The-	

INDEX GEOGRAPHICUS.

Theganusa ins.	803	quos amnes recipiat	399	Tolenus fl. Sabln.	492
Thelphusa, Thelphusfa	785, 786	Tibescus fluvius	377	Tolerium Latii	510
Thenæ Crete	824	Tibillus, fluviusidem	377	Toletum Hisp.	11
Theodonis villa	188	Tibur opp.	508	Toilapis ins. Britann.	282
Theodosia Taurica	324	Tiburs, <i>is</i> , gentile a Tibur	509	Tollentinum Piceni	480
Thera ins. Cretici maris	827	Tiburnia non sunt regina castra	531	Tolosades pop. Gall.	143
Theramnæ Lacor.	774	Ticer fluvius Hisp.	92	Tolosa	143
Therapnæ, eadem.	774	Tichis fl. Hisp.	92, 111	Tolotianum aurum, pres.	144
Therassia ins. Cretici M.	827	Tichium Aetol.	714	Tolpiacum Belg.	211
Therma opp. Thessalonica	670	Ticinum opp. trans Pad.	433	Tomarus mons centum fodiens.	701
Thermæ Himeræ	634	flumen	433	Tomi opp. Mas. ad Pontum	373
Thermæ Siculæ	634	Tidon fl. Cispadan.	421	Tomis, <i>idis</i> , urbs eadem	375
Thermaicus sinus Maced.	672	Tifata mons Campan.	442	Tomitæ incolæ	373
Thermixus sinus.	672	Tifarini Jovis fanum	543	Tonzos Thrac.	84
Thermistava Illyr.	394	Tifernum Tiberinum	472	Tonzu Thrac.	85
Thermistia ins. Hiera	652	Samnii	350	Topiris Thrac.	676, 680
Thermopylæ	718	Tifernus mons	350	Topirus, eadem.	320
Thermum Attolæ	711	Tigulia Ligur.	416	Toroeca Sarmat.	323
Thespiæ, Thespiæ, Boet.	737	Tiguliorum Segesta	416	Toronæus sinus	673
Thesproia regio	696	Tigurinus pagus	175, 179	Toronaicus sinus	673
Thesproti pop. Epiri	697	Tilaventus fl. Venet.	444	Torone Maceon.	673
Thessalia regio	677	Tiliam Sardinie	617	Tovola fl. Corsica	613
Propria Θεσσαλίας	ibid.	Tilex Corsica	613	Totenis villa	111
Thessalonis regio	677	Tilphossia fons Boet.	733	Toxandri pop. Belg.	223, 233
Thessalonica	669	Tilphuria fons idem	733	Toxæ: dria regio	233
Thestia Aetolæ	714	Tilphusium Boet.	733	Tracana Sarmat.	323
Theudossia Taurica	324	Tiluri Pont. Illyr.	390	Trachin opp.	684
Theudurum Belg.	215	Timachi pop.	361, 362	Trachinia regio	684
Thinas prom. Thraciæ	855	Timachus fl. Mac.	362, 368	Trachinii pop.	685
Thisbe Boet.	737	Timacis fl. Boet.	362, 368	Tradueta Julia, Hisp.	15
Thisoa, Thissæ, Arcad.	791	Timacum ins. Boet.	368	Tracis <i>ensis</i> , Tregus, fl.	100
Thoricos <i>δρυς</i> Attica	746	Timacum ins. Boet.	368	Tragurium Dalmat.	360
Thracia, regio.	838	Timacum ins. Boet.	402	Trajan capita Hisp.	19
Thraciæ mediterranea	856	Timacum ins. Boet.	641	Trajana colonia Belg.	214
Thraibus Macedon.	673	Timacum ins. Boet.	857	Trajan Forum Sardinia	67
Thrascias ventus	23	Timacum ins. Boet.	357	Trajanopolis	83
Thriasius campus Attic.	742	Timacum ins. Boet.	57, 58	Trajanus Hisp. Italicensis	13
Thronium Locr. Epionem.	717	Timacum ins. Boet.	57	Trajanus portus Ital.	44
Thryon Messenæ	766	Timacum ins. Boet.	57, 58	Trajectus Britann.	215
Thule insula	284	Timacum ins. Boet.	474	Trajectus Mosæ	215
Thuria Messenæ	766	Timacum ins. Boet.	338	Trajectus Rheni	215
Thuracæ insulæ	766	Timacum ins. Boet.	273	Trajectus in Græciam ex Italia	571, 572
Thurii opp. Lucan Ital.	581	Timacum ins. Boet.	103	Transacineum	30
Thurium Acarnan	707	Timacum ins. Boet.	241	Transalpani pop. Lusit.	17
Italix, Thurii	581	Timacum ins. Boet.	848	Transpadana regio	43
Thurium Lacor.	774	Timacum ins. Boet.	784	Transpadana Italia	43
Thyamis prom. Epiri	697	Timacum ins. Boet.	257	Transpadana regio	43
fluvius	697	Timacum ins. Boet.	643	Trapezus Arcadia	723, 726
Thyle insula, Thule.	284	Timacum ins. Boet.	691	Trebinus lacus	215
Thynias litus Ponti	855	Timacum ins. Boet.	723, 726	Treba Aquarum Ital.	44
Thyreum Acarnan.	707	Timacum ins. Boet.	723	Angusta	44
Thyrides insulæ sinus Messen.	803	Timacum ins. Boet.	469	Trebia fluvius Cispad.	44
Thyrus fl. Sardinia	618	Timacum ins. Boet.	333, 337	Placentinus	44
Thylas, Thylus Maced.	674	Timacum ins. Boet.	78	Trebia, Trebbia Campan.	57
Tariola Hispan.	809	Timacum ins. Boet.	815	Trebia Umbria	215
Tiatum Dacia	582	Timacum ins. Boet.	361	Trebula Sabina.	404, 405
Tiberia colonia Augusta	331	Timacum ins. Boet.	103, 406	Mutusca	404
Tiberiacum Belg.	215	Timacum ins. Boet.	406	Sutrinæ	404
Tiberi Forum Ital.	179	Timacum ins. Boet.	441		
Tiberis fluv.	399	Timacum ins. Boet.	215		

INDEX GEOGRAPHICUS.

Treja municip.	480	Triventium, <i>Treventium</i>	551	Tusci villa Plinii	457
Trerus fl. <i>Latii</i>	520	Triventum, idem, <i>Samnii</i> .	551	Tusculum <i>Latii</i>	507
Tres Aræ <i>Hisp.</i>	68	Trivicum <i>Hirpinor.</i>	557	Tusculanum Ciceronis	507
Tres Tabernæ	519	Triumphalis porta Romæ	500	Tusculanum <i>ad Benacum</i>	438
Treva <i>Germ.</i>	303	Triumpilini pop. <i>Transpadan.</i>	437	Tutelæ Ara <i>Corficæ</i>	613
Treventum, Triventum	551	Triumvirorum insula	425	Tutela <i>Hisp.</i>	73
Treveri pop. Belg.	200	Trœzen <i>Argolidis</i>	779	Tutia <i>Hisp.</i>	83
Treviri, idem.	200	Trœzenis, <i>iaïs</i> , regio	ibid.	Tutatio, Tutastio, <i>Noricæ</i>	344
Treviri, urbs	202	Trogolodytæ <i>Mæsiæ</i>	362	Tybris, <i>Tiberis</i> , fl.	502
Treviri an etiam ad Rhenum	201	Tronum <i>Dalmat.</i>	390	Tyde opp. <i>Hisp.</i>	67
Triadizza <i>Mæsi.</i>	376	Tropæa Augusti <i>sub Alpibus</i>	414	Tymphæi pop. <i>Græc.</i>	664, 702
Triballi pop. <i>Mæsi.</i>	362	Tropæa Pompeii	93	Tympha mons	702
Tribianus collis <i>Sabin.</i>	546	<i>ad Tropæa Bruttior.</i>	584	Tymphaicæ boves	664
Tribocci, Triboci, Tribochi pop.	188	Tropæum Aemilianum	148	Tyndaris, Tyndarium <i>Siciliæ</i>	641
Tiboccorum nomen unde	190	Trosinis <i>Mæsi.</i>	371	Typhones venti	25
Tribula <i>Sabinor.</i>	546	Troslulum <i>Etrur.</i>	458	Tyra, Tyras, fl. <i>Sarmat.</i>	314
Tribulium <i>Dalmat.</i>	392	Trosluli equites unde	458	oppid <i>Sarmat.</i>	314
Tribunci, <i>castell. Belg.</i>	196	Truentinum Castrum	478	Tyragetæ pop. <i>Sarmat.</i>	315
Tricala <i>Sicil.</i>	648	Truentus fl. <i>Piceni</i>	478	Tyriactaca <i>Sarmat.</i>	325
Tricastes, Tricasti pop.	134	Truentum opp. <i>Piceni</i>	478	Tyritæ pop.	315
Tricastes, urbis nomen.	134	Tryphalia regio Peloponnesi	760	Tyrigetæ pop. <i>Sarmat.</i>	315
Tricastini pop. <i>Gall.</i>	158	Tubantes pop. <i>Germ.</i>	299	Tyritilla <i>Macedan.</i>	665
Tricca <i>Thessal.</i>	678	Tubucci opp. <i>Lusitan.</i>	46	Tyrrheni pop.	440
Tricesimæ Colonia Trajana	215	Tucci opp. <i>Hisp.</i>	53		
<i>ad Tricesimum in Carnis</i>	447	Tucci aliud, cogn Augustæ Gemellæ	61	V.	
Tuchonium <i>Ætol.</i>	711	Tude, Tyde, <i>Hisp.</i>	67	Vacca fluvius <i>Lusitan.</i>	45
Ticoni pop. <i>Gall.</i>	157	Tuder <i>Umbr. citer.</i>	474	Vaccæi pop. <i>Hisp.</i>	74
Tricornium <i>Mæsi.</i>	363	Tudertes, <i>Tuderis incolæ</i>	474	Vacuntium <i>Pannon.</i>	553
Tricornithus <i>Attic.</i>	746	Tuerobis fl. <i>Britann.</i>	272	Vacula fluvius <i>Lusitan.</i>	44
Tudentini pop.	336	Tuficum <i>Umbr. citer.</i>	472	Vacus fl. <i>Lusitan.</i>	44
Tudentum	336	Tugenus pagus	176, 180	Vada <i>Batarorum</i>	221
Tudanum <i>Latii extr.</i>	526	Tugia <i>Hisp.</i>	80	Vada Sabatia	416
Trigemina porta Romæ	500	Tugienfis saltus	64, 80	Vada Volaterrana	452
Trigintanum <i>Noricæ</i>	342	Tulingi pop.	181	Valicassæ pop.	136, 249
Trimanum <i>Mæsiæ</i>	370	Tullum <i>Leucorum</i>	186	Valicassii idem	ibid.
Trimonium <i>Thrac.</i>	857	Tungri, <i>Eburones</i> pop.	216	Valim onis lacus	459
<i>Selgovarum Britan.</i>	275	Tungri opp. <i>Belg.</i>	217, 233	Vagedrusa fl. <i>Siciliæ</i>	632
Tinabius <i>Mæsi.</i>	377	Tungrorum fons	217	Vagienni pop. <i>Etrur.</i>	409
Trinacia <i>Sicilia</i>	620	Tunnum <i>Britann.</i>	273	Valiale fluvius	164
Tinnacia <i>Sicilia</i>	620	Turba opp. <i>Aquitani.</i>	118	Vala <i>Thrac.</i>	859
Tinnarus <i>castell. Lacon.</i>	768	Turba <i>Hisp.</i>	86	Valcum <i>Pannon.</i>	359
Trinum flumen	551, 560	Turbula <i>Hisp.</i>	86	Valdasis fl. <i>Pannon.</i>	348
Tinnobantes pop. <i>Britann.</i>	260	Turelingi pop.	374	Valentia <i>Bruttiorum</i>	584
Trocala <i>Sicil.</i>	648	Turdetania	52	Valentia <i>Calabriæ</i>	571
Trocla <i>Sicil.</i>	648	Turdetani pop. <i>Hisp.</i>	43	Valentia <i>Gall.</i>	159
Trophæa regio	761	Turdetanorum urbs in Edetanis	86	Valentia <i>Hisp.</i>	85
Tropolis <i>Arctadiæ</i>	791	Turdui pop. <i>Hisp.</i>	52	Valentia <i>Sardinie</i>	617
Tropolis <i>Laconica</i>	775	Turiato <i>Hisp.</i>	72, 73, 78	Valentianæ <i>Belg.</i>	232
Tropolis <i>Perrabiæ</i>	681	Turones, Turoni pop. <i>Gall.</i>	129	Valeria <i>Celtiberorum</i>	83
Tropolis <i>Thessaliæ</i>	681	Turoni, urbs <i>Turonorum</i>	129	an & <i>Sardinie</i>	617
Tropolis regio	681	<i>ad Turres Saram.</i>	617	Valeria via Italia	600
Tropontium <i>Britann.</i>	270	Turres Julianæ <i>Apul.</i>	568	Siciliæ	651
Tropetra <i>Sicilia</i>	620	Aurelianæ	568	Valetium <i>Calabriæ</i>	571 seq.
Trota fl. <i>Britann.</i>	256	Turis Casaris <i>Apul. Penc.</i>	568	Vallata <i>Hisp.</i>	69
Trota <i>Mæsiæ</i>	371	Turris Libysonis <i>Sardin.</i>	617	Vallatum <i>Pindelic.</i>	333
Troctus, <i>Teigela</i> & <i>Mæsi.</i>	671	Turris octogona ventorum	22	Vangiones pop. <i>Belg.</i>	198
Troiani <i>Dacie</i>	579	Turris fl. <i>Picet. l. Carn.</i>	445	Vangiones urbs	198
Troia <i>Phœciæ</i>	726	Turuntus fl. <i>Sarmat.</i>	314	Vannia <i>Transpadana</i>	458
Troia <i>Hisp.</i>	69	Tulcia regio <i>Etruria</i>	449	Vapincum <i>Gall.</i>	158
Troia Metellum	69	Tute pop. <i>Etrusci.</i>	449	Varax	

INDEX GEOGRAPHICUS.

<i>Zungus vicus</i>	207	<i>Zanx Mes.</i> <i>Zanxigethusa</i> <i>Zanxigethusa</i>	366 380 ibid.	<i>Zernensium colonia</i> <i>Zerynthus Apollo</i> <i>Zerynthum antrum</i>	381 377 343, 361
		<i>Zarax, Zarex</i> <i>Zela Thracie</i>	770 860	<i>Zengua Dacius</i> <i>Zetium</i>	330 791
		<i>Zenonis Chersonesus</i> <i>Zephyre inf. ad Cretam.</i>	325 825	<i>Zonæ orbis terrarum</i> quot sine	12 12
<i>Zacynthus inf.</i>	808	<i>Zephyrium prom. Bratt.</i>	586	<i>Zone Thrac.</i>	83
<i>oppid. inf. & Hyrie eadem.</i>	802	<i>Zephyrus ventus</i>	21	<i>Zoster inf. Gnar.</i>	805
<i>Zande, Mesene</i>	622	<i>Zenæ Dacie</i>	381	<i>Zurobara Dacie</i>	379

CIS

MUSEUM
BRITANNICUM